



0-4

L

102
R
74



~~102 8 72~~

DANIELIS GEORGII MORHOFII

POLYHISTOR,

LITERARIUS,

PHILOSOPHICUS

ET

PRACTICUS

CVM ACCESSIONIBVS VIRORVM CLARISSIMORVM
IOHANNIS FRICKII ET IOHANNIS MOLLERI,
FLENSBURGENSIS.

EDITIO QVARTA.

TOMVS SECVNDVS

ET

TERTIVS,

SIVE

POLYHISTOR

PHILOSOPHICUS

ET

PRACTICVS.

LVBECÆ,

SVMTIBVS PETRI BOECKMANNI,

MDCCXLVII



VA1 1506996

1946

1946

1946

1946

1946

1946

1946

1946

1946

IOHANNIS MOLLERI

FLENSBURGENSIS,

SCHOLAE PATRIAE RECTORIS,

IN

DANIELIS GEORGII MORHOFII,

VIRI SVMMI,

P O L Y H I S T O R I S

TOMOS DVOS POSTERIORES,

PHILOSOPHICVM ET PRACTICVM,

P R A E F A T I O.

§. I.

Dlu me, L. B. an duo hi *Polyhistoris* Morhofiani Tomi Posteriores publico Orbis Literati, mea qualicunque opera, sistendi essent conspectui, ac *Polyhistori*, qui primum Operis Tomum constituit, *Literario* subiungendi, hæsisse ancipitem, & invitum ferme, assiduisque Bibliopolæ flagitationibus ægre exoratum, laborem hunc suscepisse, haud dissiteor. Cum enim Muneris Scholastici occupationes ne tantum quidem successivi mihi relinquant temporis, quod Scriptis propriis elucubrandis sufficiat, ab alienorum publicatione merito horreo, talium præsertim, quale Opus hoc Morhofii est posthumum, Editioni nec ab Autoribus suis initio destinatorum, nec idoneorum satis atque maturorum. Certe, quod ipse Morhofius (*T. I. Polyhist. Lib. I. c. 2. §. 27. & c. 16. §. 5.*) de Commentariolo de *Universæ Fruditionis a N. C. propagatione* Conringiano, in argumento versante haud dissimili, ac Uratislaviæ nuper edito, tulit Iudicium, cum plane esse compendiarium, extemporalibus Autori suo natum Dissertationibus, & multis accessionibus augendum, in hunc etiam quadrat Polyhistorem, ac Tomos præsertim illius posteriores. Primi enim Libros III. priores, a superstite editos, quatuor item reliquos, Lipsiæ, auspicii Carpzovianis, a Viro Docto ita, licet contra voluntatem auctoris ultimam, reformatos & interpolatos, ut novam plane faciem induerint, istis & accuratiores longe esse, & pleniores, *avropsia* demonstrat. Totum scilicet hoc Opus natales suos Prælectionibus debet Academicis, privatim Kilonii, in Studii historię Literario-Librarię Tyronum gratiam, aliquoties institutis, quas ipsummet nunquam in chartam coniecisse, sed omnia e penu memorię, librorum, secum allatorum, subsidio interdum sublevatę, depromsisse, & Auditoribus, sermone, ob impares horum in linguę etiam Latine cognitione profectus, humili ac intellectu facili, ad calamus dictasse, quot

*

quot istis interfuerunt, poterunt testari. Qualibus in Acroasibus, five Collegiis, quæ vocant Academicis, cum a docentibus ad captum potius Auditorum, quam doctrinæ accurationem, soleat respici, & principium insuper plerumque serueat. medium tæpeat, ultima frigeant, in Morhofianis etiam hisce Recitationibus, præsertim, ubi ad finem paulatim declinant, & ad *συναρπάζειν* ac perfectionem Operis complura deesse, & ubique, nec parem observari accurationem, nec stylum satis esse castigatum, nemo mirabitur, vel Autori vitio poterit vertere. Posthuma enim ille hæc sua manum & limam non experta ultimam, iisdem facile verbis excusabit, quibus Dissertationes suas de Orbis universis Rehupublicis Academicas, per Phil. Andr. Oldenburgerum, sub *Theauri Rerump.* Titulo, ignaro se atque invito, editas, adversus Censuras easdem, in *Admonitione* de iis peculiari, Herm. Conringius, Germanorum suæ ætatis doctissimus, A. 1675. vindicavit: Nihil horum calamo a me fuit conceptum, - - omnia ex tempore, & solius memorix beneficio dissertata sunt. Quoniam vero captus Auditorum, tanto in promiscuo numero, multum diversus, universi autem juvenilis ætatis essent, & satis industrii quidem, tyrones tamen: hinc officii mei esse duxi, ita temperare semper sermonem, ne vel illi audiendo, vel ego verba faciendo, operam perderemus. Itaque ego quidem semper continere me coactus fui infra rerum subtilitatem, interque angustos limites, ad proluxiora autem & majora quæque digitorum duntaxat intendere. Quotiescunque vero, ut fieri solet, ne sic quidem omnes me satis assequi observabam, repetenda mihi eadem subinde fuerunt, idque aliis atque aliis verbis, pro meo in docendo nunquam non usitato more. Nec enim licuit in extemporaneis illis Dissertationibus elegantiam Latini sermonis effectare, quinimo existimavi, sufficere, si perspicue omnia auribus juvenilibus proponerentur. - - Enimvero cruda isthæc omnia erant, non abs me ipso calamo tradita, sed ad captum & usum eorum tantum, qui præsentem me audiebant, quorum nemo non juvenis, & hæcenus ejusmodi rerum rudis, composita & accomodata. Qualia sua nemo sani cordis solet publicare. Sed nec Conringiano Operi huic opus est patrocinio, ad cujus nexos palliandos atque excusandos Lectores cordatos vel sola illa, quæ Autor ipse *Tomi I.* inseruit Proœmio, Apologemata facile permovebunt.

§. II. At, inquit, si posthuma hæc talia erant, Editionem illorum Autorem moribundum non debuisset permittere, sed haud eadem, quæ Tyronibus, Orbi etiam Erudito & Posteritati convenire, posthumasque Scriptorum similium, a J. Henr. Boecclero, Aug. Buchnero, aliisque Viris doctis, relictorum, Publicationes, in ipso etiam hoc *Polybistore*, a se passim esse improbatas, memorem, serio potius, cum Conringio, impedire atque prohibere, imo Maronis exemplo, Labores hujusmodi affectos. nec limam ullam passos, igni addicere. Verum enimvero, Autori, si vel maxime in Fæctum hunc suum, immaturum quidem, nec satis exalciatum, sed ob plurimas tamen Observationes in Scientiis singulis præclaras, & vel sola Judicia de Autoribus omnis generis accurata, summo in pretio habendum, rigidiori sævire sententia, in voluntatis ultimæ tabulis, voluisset, neutiquam illud fuisse integrum, si in Operis conditionem ac Fata accuratius inquires, facile observabis. Libri *Tomi Primi* priores

res, ab Autore recensiti, castigati ac locupletati, ipso superstite, jam prodierant. Horum, summo cum applausu ab Orbe Literato exceptorum, Continuationem, etsi haud æque accuratam, cum sperari talis ab Autore valetudinario vix posset, non Bibliopola solum, quocum de toto Opere publicando erat transactum, jure velut suo exigebat, sed Lectores etiam numerosi, & hos inter Viri complures Eruditissimi, quibus salivam illi moverant, velut *Ἐγγοδιώκτας* assidue, cupide, & tantum non importune, efflagitabant. Quibus etsi Autor, rigidus certe suorum Censor, cum triennio post Primitias Operis luce donatus publica, Lubecæ morbo decumberet fatali, morem gerere noluisse, verendum tamen erat, ne, quod Conringio superstiti, ipsi post facta accideret, Sociique Lucipetæ, aut alii Prælectionum suarum MSSarum, per omnem jam pridem divagantium Germaniam, Postulatores imperiti, e mendoso eas exemplo, *erratis plurimis & vitiis, tam rerum ipsarum, quam sermonis, haud tolerandis, sedatis*, imo manca quoque forsitan ac mutilas, aut centonibus alienis interpolatas, vel suis in Orbis Eruditi conspectum protruderent Ingratis. Quale factum sinistrum ejus de *Epistolis conscribendis, Argutiarum disciplina, aliisque Argumentis, Commentationes*, ob importunitatem Tenebrionum quorundam temerariam, effugere non potuisse, nemo ignorat. His ille causis, & amicorum precibus, adductus, Bibliopolæ Lubecensi moribundus, Partes Operis residuas, ab Homine Erudito accurate prius revisas atque emendatas, e MSSis evulgandi potestatem quidem concessit, sed diserte simul ceu Amici, qui morienti adfuerunt, testantur Lubecenses, ne quid alienum Laboribus suis admisceretur, interdixit. Quod mandatum ejus ultimum, cur a Viro docto, qui, Frid. Bened. Carpzovii, Peirescii Germanici, auspiciis, *Libros IV. Tomi I.* posteriores, satis, alioquin dextre & accurate, futuræ præparavit Editioni, sit neglectum, & plurima Autoris Textui Additamenta, imo integra Capita, egregia quidem omnia & luculenta, sed seorsim tamen rectius adjicienda absque ullo signo *διακριτικῶς*, quid Morhofio, quidve ipsi debeat, edocente, temere immista, causam me justam videre nullam, in Operis totius *Prolegomenis* jam monui.

§. III. Ego, cui religio fuit, hac in parte a voluntate Autoris ultima discedere, cum a Bibliopola, ut curam novæ hujus Operis integri Editionis in me susciperem, ægre licet, essem persuasus, *Tomum Primum Literarium*, dimidia sui parte jam ante editum, reliqua autem hæcenus *ἀνέκδοτον*, qua par erat accurate, perlegi, a mendis, partim Typographicis, partim Graphicis, repurgavi, & in Paragraphos distinctum Capitulum Summaris (quæ soli Libri IV. posteriores exigebant) instruxi, *Hypomnematisque* pauculis *Historico - Criticis*, ac *Prolegomenis* de Autoris Vita, in Literas Meritis, Scriptisque omnibus, & hoc præsertim Comment. Polyhistorico, prolixioribus, illustravi. In Tomis duobus, qui primam jam sequuntur, Posterioribus, *Philosophico & Practico*, recensendis, longe plus laboris fuit exantlandum, molestiæque devorandum. Cum enim Apographum *Lectionum de Autorum Notitia Academicarum*, quod Morhofius (cujus nullum superesse *Ἀνέκδοτον* jam monui) in suos de-

scribi usus a Studioſo curaverat, & non niſi paucis in locis *Idiogeni* correxerat, mihi tranſmiſſum, longe eſſet mendoſiſſimum, ter quaterve illud mihi quam accuratiſſime fuit perlegendum, & tam cum Codicibus MSSis earundem aliis, quam cum *Praeleſſionibus* Autoris *Polyhiſtoricis*, in eodem verſantibus argumento, ſedulo conferendum. In hac collatione occupatus, Sphalmata Scribæ innumera, tum alia, tum Orthographica præcipue in Nominibus Autorum propriis, turpiter depravatis, quæ ceteris erant crebriora, ſuſtuli, Solceciſmos, qui incuria ejusdem paſſim irrepſerant, Syntacticos emendavi, Lacunas aliquot e MSS. aliis ſupplevi, & Cognominibus Scriptorum, quæ ſæpiſſime ſola allegabantur, Prænomena adjeci. Textum deinde Librorum, Sectionum Capitumque ſingulorum, in Paragraphos diſtinxī, brevibusque inſtruxi Lemmatis ſive Summariis, & Additamenta Autoris propria (mea enim nulla Textui ſunt admiſta,) quæ vel in Margine manu ejus inveniebam annotata, ac præ ceteris minoris pretii Obſervationibus (in MSSa hæc, ceu Locos quosdam Communes, congeſtis) luce digna judicabam, vel e *Praeleſſionibus*, uti ipſemet juſſerat, ſeligi poterant *Polyhiſtoricis*, locis ſuis inferui. Quæ non pauca eſſe, totumque *Librum Tom. II. Tertium Ματαίωτερον*, de Artibus Divinatoriis ac Magia (quarum nulla in *Leſſionibus* de *Notitia Autorum* occurrat *Hiſtorici*, in ſolis obvia *Polyhiſtoricis*) breviter diſſerentem, he accenſendum, MSti utriusque Poſſeſſores *Ἀυτοψία* docebit. In Locum *Libri Secundi* Tomi ejusdem, ſive *Polyhiſtoris Phyſici*, qui *Ματαίωτερον* præcedens, campum Diſciplinæ hujus, Philoſophicarum omnium præſtantiſſimæ & jucundiſſimæ, ampliſſimum, præcipuis tantum aliquot illius Scriptoriſ ſubter reſenſitis, Judiciisquæ de iſtis e *Naturali* excerptis ac repetitis *Hiſtoria*, paucis emetiri velle videbatur paſſibus ipſam illam, Bibliopola ſic volente (ego enim ſeorſim edi maluiſſem) ſubſtitui *Hiſtoriam Naturalem*, Opus bipartitum prolixum, nec eruditum ſolum, ſed &, in Cauſis Phænomenorum Naturalium veſtigandis, perquam ingenioſum. Quod, ab Autore duobus diverſis, ſolius itidem memoriz beneficio, propoſitum Collegiis, eodem quo reliqua, ſtudio revidi, contuli, emendavi, Autorum Prænominibus auxi, in Paragraphos diſtinxī, Summariis exornavi & e *Praeleſſionibus* de *Notitia Autorum* ac *Polyhiſtoricis* pauculisque Morhoſii ipſius Notis marginalibus *αὐτογεγραμῖς*, hinc inde ſupplevi & locupletavi. Exhibentur tibi proinde, L. B. unico hoc Volumine, τῷ πρῶτῳ Morhoſii, tum *Polyhiſtor* integer, aliis ad *Πολυςαγία* viam oſtenſurus regiam, tum *Hiſtoria Naturalis*, Methodo Ecclēſtica, genloque ſeculi noſtri, in Phyſicis perquam curioſa, ſed in Magiſtri nullius verba juranti, congrua, dexteritate ſingulari concinnata, Opera, non quidem omnibus numeris abſoluta, & juſta, quam ſuperſtes abhbiturus fuiſſet, accurate exaſciata, ſed publica tamen luce, ob plurima, quibus ſceant, præclare monita & ſolerte obſervata, nihilominus digniſſima. Quibus uti meum nihil immiſcei, ita privata aliquot Dogmata, Phyſica præcipue (de Anima ſc. Mundi, Tranſmutatione Metallorum, &c.) & ſingularia de Scriptoriſ nonnullis Judicia, paucorum ſorte applauſum meritura, magnamque partem nimio, quo ſtagnabat, Chymiz Secretioris ſtudio imputanda, Autori me ſuo relinquere, nec patrocinium

cinium illorum suscipere, profiteor. Quæ in Bibliopolæ ac Tyronum Hist. Liter. gratiam, seorsim adjecti *Hypomnemata* paucule *Historico-Critica*, partim lapsus Autoris Historicos modestè emendant, ac ea, de quibus dubitavit, confirmant aut resellunt, partim Librorum aliquot Historiam, ubi recessum id videbatur, uberiores, novasque & præstantiores Editiones, ac adversarios recentiores, suggerunt, quos velut *avântores*, ille laudavit, in lucem postea prodisse ostendunt, atque *avântores*, aut sine Autorum nominibus allegatorum, Parentes veros detegunt, partim denique alias sistant Observationes, Locis quibusdam lucis nonnihil foeneraturas. Ubertiori totius Operis Supplementa, ipsum illud, si Autorum allegatorum Historiam accuratius persequantur, ceterosque mentione dignos adjungant, mole superatura, quæ mihi, ob temporis penuriam, causasque alias, addere nec libuit, nec licuit, unicuique, cui necessaria ea videbuntur, attexere per me esto integrum. Exstant Scriptores, e quibus magnam ea partem depromi poterunt, in quolibet Scientiarum & Literarum genere sagogici & Bibliothecarii non pauci, partim ab ipso jam laudati Morhofio, partim vero præteriti, aut post fata demum illius sua edere aggressi, e quibus, Recentissimis inprimis, potiores, aliisque præferendos, Tyronibus obiter commendari, forsitan haud erit inutile.

§. IV. *Sic Polyhistoris Literarii Libro I. Bibliothecario* augendo atque illustrando, præter X. Indices, Phil. Labbei *Bibliotheca Bibliothecarum*, ab Ant. Teissierio auctæ, subjunctos, inservient, quæ, de omni re & Historia Literaria, Valent. Henr. Voglerus, in *Introd. in Scriptorum omnis generis bonorum notitiam*, Henr. Meibomius Jun, in *Accessionibus* illi A. 1691. adjectis, & cum novo Augmento A. 1700. recufis, Adrian. Bailetus in *Judiciorum de Eruditis Gallicorum Tomis II.* prioribus, & novissime, hoc ipso Anno 1704. Burch. Gotthelfius Struvius, in *Introd. ad Notitiam rei Literariæ*, in supplementum Libri hujus Morhofiani scripta, congesserunt. Bibliothecarum Historiam, post Scriptores Autori laudatos, & cum aliis, a Joh. Joach. Madero ac Joh. Andr. Schmidio in unum Syntagma congestos, luce aliqua Casp. Sagittarius in *Notitia Bibliothecarum avântora*, & Struvius, tum in *Ep. ad Christoph. Cellarium* peculiari, An. 1696. edita, tum *Introductionis Capite I.* perfuderunt. MSSorum notitiam accuratorem, ostensa Scripturæ illorum Seculis diversis diversitate, Joh. Mabillonius in eximio *de re Diplomatica* dedit Opere, & qui in eodem jam versari Argumento traditur, Joh. Burch. Menkenius, *Hist. in Acad. Lips.* Professor, pari diligentia porro excolet. MSSorum Ævi veteres Catalogos, post Possevinum, Thomasinum, Labbeum, Lambecium, Spizellum, aliosque Cap. VII. recensitos, e Biblioth. Cæsarea Dan. Neßelius, Lambecii Successor, ex Anglicis & Hybernicis omnibus Edu. Bernhardus, e Cantabrigiensi & Oxoniensi Thom. Jamiesus, e Cottoniana Londinensi Thom. Smithus, e Belgicis Aub. Miræus, Ant. Sanderus & Franc. Swertius, similes autem *avântora* recentiorum Theod. Janssonius hujusque *Bibliotheca Latensis & Promissa* Continuator, Rud. Mart. Meelführerus, publicarunt.

De Libris damnatis ac prohibitis, illorumque Indicibus, præter Th. Raynaudum & Gabr. Putherbeum *c.* 16. §. 28. allegatos, consulendi Jac. Gretserus, Jesuita, Indicium illorum Patronus in *Tr. de Jure & more Libros Hæreticos & noxios prohibendi, expurgandi & abolendi* (Ingolst. 1703. in 4.) eorundemque e Protestantibus Adversarii, Dan. Francus in *Tr. de Indicibus Libr. prohibitorum & expurgandorum Papisticis* erudit. (Lips. 1684. in 4.) & Casp. I. Schlerus in *Schediasm. de Hæreticorum in Scriptores Publicos, præcipue Patres, Latrocinii* (Marti b. 1674. in 4.) Anonymis & Pseudonymis larvam detraxerunt Joh. Rhodius, Pet. Scavenius, Frid. Geislerus, & Vinc. Placcius, qui trium illorum Schedas breviores Tractatui suo, Hamburgi A. 1647. edito, adjunxit & immiscuit, Curasque hujus argumenti secundas, Ingenii comprehensas Volumine, Gerharo a Mastricht, Syndico Bremensi (quem ipsummet tale Opus moliri a Struvio, *c.* 4. *Introd. p.* 168. perperam traditur,) publicandas moribundus reliquit. Spicilegia post messem Placcii, aut Symbolas, Operi ejus majori augendo inlervituras, dedere postmodum Joh. Deckerus (in *Conjecturis de Scriptis Adespotis, Pseudepigraphis & Suppositiis*, tertia vice Amst. A. 1686. recusus,) Paulus Vindingius & Pet. Bælius (in Epistolis Libello Deckheriano adjectis,) J. Frid. Mayerus (in *Diff. ad Placcium Epistolica*, Hamb. 1689. in 4.) Joh. Pet. Jacob. Villanius, sive Angelicus Aprosius, Italus (*ou la Falsira Alzata*, Parmæ 1689. in 12.) Joh. Albert. Fabricius (in *Decade Decadum sive Plagiariorum, & Pseudonymorum Centuria*, Halæ 1689. in 4.) & novissime Adrian. Bailletus (in *Tr. Gallico des Auteurs Deguisez*, &c. Paris. 1690. in 12. Rob. Coci, Andr. Riveti & Joh. Dallæi, de Patrum Pseudepigraphis labores taceo. Scriptorum Homonymorum, & Confusionis illorum, Historiæ Specimen aliquod, una cum Autorum, qui certorum quorundam Prænominum aut Cognominum Viros Eruditos celebrarunt, Indice, mea A. 1697. exhibuit *Homonymosopia Historico Critica. De Impossibilibus doctis* Diatriba existat B. G. Struvii. Jenæ A. 1703. edita, Plagiarios complures, post Steph. Forcatulum & Jac. Thomasiu, Furti coram Orbe Erudito Literarii Theod. Janfonius (in *Opusculis Miscellis*, Amst. 1686. in 8.) & J. Alb. Fabricius, modo laudatus, insinularunt, excusare autem quodammodo, sed haud feliciter in *Tentamine de Plagio Literario*, Halæ Sax. A. 1701. aggressus est Joh. Conr. Schwartzius. Libros Ethnicorum Mysticos, de quibus seorsim nemo egit, Historiæ singularum Gentium Philosophicæ Scriptores T. II. L. I. enumerati, Judaicos, sive Cabalisticos, J. Franc. Buddeus, in eleganti *ad Philos. Hebr. Introductione* (Halæ 1702. in 8.) Christianos autem Gothofr. Arnoldus, in *Theologia Mystica Historia* (Francof. eod. A. 1702. in 8.) Gallusque Anonymus (Pet. Poiretus, ni fallor) in *Ep. de Scriptorum Mysticorum præcipuorum Principiis & Characteribus*, isti subjuncta, recensuerunt. Chymicorum notitia, non e Pet. Borrelli *Bibliotheca* illorum, Heidelbergæ A. 1656. recusa, futili plane & Rhapsodica, sed ex Ol. Borrichii de *Ortu & Progressu Chæmiæ* Diatriba, *Sapientia Hermetis & Egyptiorum Vindicata, & Conspectu Scriptorum Chemicorum*, Morhofii de *Transmut. Metall.* Epistola, Herm. Conringii de *Medicina Hermetica Libris*, Mich. Mayeri *Symbolis Mensæ XII. Nationum*

num *Auriti*, Thomæ Reineſii *Chymiatría*, & noviffimo Celebriorum Scriptorum Chymicorum Syntagma Geneveſi (Borrichii etiam *Diatribam* & *Conſpectum*, cum *Epiftola*, exhibente, Morhofiana,) quod, ſub *Bibliotheca Chémica Curioſa* titulo, J. Jac. Mangertus A. 1702 (in fol.) edidit, eſt haurienda.

§. V. Hiſtoriam Societatum Literariorum omnium Gotfr. Vockerodius, Gymn. Gothani Reſtor, A. 1687, eſt aggreſſus, ſed præter *Introduktionem* eruditam, & *Seſſ. I. de Societatibus Antediluvianis*, Jenæ excuſas, nihil hætenus edidit. Solam jam Europæarum, trecentis plurimum, Hiſtoriam Chriſt. Junckerus, Athenæi Schleuſingentiſ Conreſtor, a ſe jubet expectari. Scriptores plerique, de Academiis, tum univerſis in genere, tum ſingulis ſpeciatiim, commentati, a Caſp. Thurmanno in *Bibliotheca enumerantur Academica*, Hæle A. 1700. edita, ſed haud ſatis accurata, & Spicilegium aliis relinſcente non exiguum. De *Ephemeridibus Eruditorum* modernis lectu dignum eſt *Schediaſma Hiſtoricum* Chriſt. Junckeri, Lipſiæ Anno 1692. (in 12) excuſum, cujus donec Editio locupletior prodeat, de Diariis Anno 1692. recentioribus Henr. Meibomii *Additamenta ad Vogleri Introd.* An. 1700. reſuſa, & B. G. Struvii *Cap. III. Introd. ad Notiſ. Rei Lit.* conſuli poterunt. Quorum poſtremus de Judiciis etiam & Fragmentis Virorum Celebrum Poſthumis, ad *Scaligerianorum*, *Thuanæorum* & *Perronianorum*, exemplar catervatim nuper edi ceptis, nec non de Bibliothecis Univerſalibus, & Hiſtoriæ ſingularum Gentium, Regionum ac Urbium, Literario-Librariæ Scriptoribus (in *Apparatu noſtro ad Notiſiam Reip. Lit. Geographiam* plenius atque accuratius olim reſenſendis, *Capite IV.* complura Morhofio, vel præterita, vel ignota, congeſſit. Biographorum, qui in Vitis ſingulorum Virorum Doctorum deſcribendis fuere occupati, indicem, in *Catalogo Catalogorum*, dedit Ant. Teiſſierius, ſed imperfectum valde, & neitiquam accuratum. Fœminas Eruditas, præter J. C. Capaccium, Jac. Thomafium, J. Bapt. Fregofum, & Ott. Sperlingium (cujus Mſtum, mihi lectum, luce digniſſimum eſt publica,) a Morhofio laudatos, Veteres item, Philochorum Athenienſem, Apollonium Stoicum & Charonem Carthaginenſem, jamdudum deperditos, e Recentioribus celebrarunt Joh. Boccatus, Jac. Phil. Bergomenſis, Andr. Tiraquellus, Paulus de Ribera, Franc. Auguſt. de Chieſa, Joh. Beverovicus, Hilarion de Coſte, Franc. de Grenailles, Joh. Fronto, Joh. Herbinus, Joh. Paſchius, Chriſt. Junckerus, ſpeciatiim autem Germanicas Magnus Dan. Omeiſius, & Chriſt. Franc. Paulinus, Danicas Matth. Henr. Schachtius, Hiſpanicas Joh. Pereſius Moya, Theologicas Joh. Andr. Schmidius, Hæreticas & Fanaticas idem Schmidius ac Joh. Henr. Feuſtkingius, Medicas Joh. Ulr. Meurerus, Philoſophas Æg. Menagius & Joh. Eſbergius, Poëtrias Laur. Legatus & Seb. Kortholtus. De quibus, ſicut & Marci Zuerii Boxhornii, Lud. Jacobi a S. Carolo, Vinc. Placcii, Er. Franciſci, Georg. Matth. Königii, Corn. a Beughem & Guyoneti, Operibus ejusdem argumenti ineditis aut promiſſis, locus dicendi ſe alibi ſorte offeret commodior. Sic & juvenes puerique ingenii præcocts Eruditi Adr. Bailletum, in *Tr. Gallico des Enſans devenus célèbres par leurs études ou écrits* (Parif. 1688. in 8.) Seb. Kortholtum, in

Tr. de

Tr. de Eruditis Præcocius, a Baileto, omisſis, brevi prodituro, 'Οψιμα 9^α eundem Kortholtum in *Diff. Kilonienſi de Studio Sculi*, A. 1701. edita, Principes autem Eruditi, (quorum, ſicut & Cardinalium, Bibliothecas Lud. Jacobus a S. Carolo, Labbeo teſte, moliebatur integras, *Pontificia*, a ſe editæ, geminas) Val. Ern. Löſcherum in *Bibliotheca Purpurata*, ſeu Specimine ejus brevi Academico (Witeb. 1698. Georg. Henr. Güzium in *Triga Schediaſmatum de Principibus Concionatoribus, Græceque & Hebraice doctis*, nuperorum; & Sam. Reyherum in *Diff. de Rege Mathematico* (Kil. 1674.) nacli ſunt Encomiaſtas. De fructu Hiſtoriæ Bibliothecariæ Henr. Meibomius, in *Proleg. Acceſſionum ſuarum ad Vogleri Introducſt.* eleganter diſſeruit, *Inventa Seculi noſtri*, præter J. Joach. Becherum, collegerunt, & magnam partem antiquioribus poſtliminio vindicarunt, Theod. Janſonius in *Tr. de Inventis Medicis Novantiquis*, (Amſt. 1684. in 5.) & in *Rerum Inventarum Onomaſtico, Opuſculis*, A. 1686. publicatis, inſerto, Chriſtoph. Wegleiterus, Theol. Altorſinus, in *Or. de palmariis Seculi noſtri Inventis*, A. 1679. habita, Georg. Patichius, Philoſophus Kilonienſis, in *Tr. de Curioſis hujus Seculi Inventis*, quorum cultui accuratiori ſacem prætulit *Antiquitas*, Editione ſecunda auctiori Lipſiæ A. 1700. publicato, & Corn. a Beüghem in *Syllabo recens in re Medica, Phyſica & Chymica, exploratorum*, Amſt. A. 1696. (in 12mo) edito, ſed ex Ephe- meridibus tantum modernis Medico Phyſicis, Indicis inſtar ſine delectu, congeſto. De Epistolographis tandem, quos Ultima Libri I. Capita recensent, conſerri cum hiſce poſſunt Rol. Mareſii *Epistoła I. Libri Secundi*, Henr. Meibomii *Addit. ad introd. Vogleri*, p. 145 - 155. 179. 180. Magni Dun. Omeſii *Commentatio de Scriptoris Epistolais Latinis, Profuſionibus Academicis*, Altorſii An. 1677. (in 12.) editis, adjecta, Ad. Rechenbergii *Schediaſma de Epistolarum Virorum Clar. & Illuſtrium Uſu*, Lipſiæ An. 1693. publicatum, Joh. Franc. Buddei *Diff. de aucta, per recentiffimas Epistolarum Collectiones, Re Literaria & Eccleſiaſtica Præliminaris* nupero *Epistolarum Lutkeri Supplemento* A. 1703. præfixa, B. G. Struvii *Introd. ad Notit. Rei Lit.* c. 4. p. 184 - 190. ipſiusque Morhofii *Cap. I. Libri I. de conſcribendarum Epistolarum ratione*.

§. VI. *Libro Tomi I. Secundo*, ſive *Methodico*, Supplemata ſuggerent Struvii, toties jam laudati, Prolegomena de ſormandorum *Stuliorum Scriptoris*, Bapt. Gvarini de *ordine docendi & ſtudenti Libello*, Jenæ A. 1704. a ſe nuper reſenſito, præfixa; *Tertio* autem, ſeu *Paraſcæſtico*, Vinc. Placcii *Caput Libri de Arte Excerptendi*, Anno 1689. editi, Primum, Scriptores hujus Argumenti univerſos, Judicio de ſingulis adjecto, enumerans. Linguarum, ac Scriptorum in ſingulis Grammaticorum, Claſſicorum, aliorumque, Hiſtoria, *Libro II.* propoſita, ſuos itidem habet, e quibus ulterius illuſtrari poſſit, Autores. E quibus, Orientalium Amaſis J. Henr. Horſtingeri *Bibliotheca Orientalis*, Heidelb. An. 1658. & Aug. Pfeifferi *Introducſio in Orientem*, Witteb. An. 1670. edita (cui & *Criticam ejusdem Sacram. ac Conſultationem de Lexici Bibliæ Ebraeo-Chaldaici novi editione Epistolica*, Dresdæ Anno 1679. excuſam, jungere licebit,) commendari præſertim merentur. De Linguae Græcæ Scriptoris antiquis,

Antiquis, in IV. Ætates, totidem Anni temporibus comparatas, digestis, Paulus Vindigius, Hellenismi in Acad. Hafniensi Stator, in *Vere & Æstate Lingue Græcæ*, A. 1693. & 1699. publicatis, coepit commentari, *Autumnus* istis & *Hyemem* haud dubie subjuncturus, uberius autem disseret *Bibliotheca Græca* Joh. Alb. Fabricii, Polyhistoris Eximii, quam, post Joh. Meursium, Leonem Allatium, Joh. Conr. Dietericum, Phil. Labbeum, Humphr. Hodium & Henric. Chr. Henninium, simile; quid, sed absque successu, molitos, a se jubet expectari. Editionem hujus accelerari optant, quotquot Musas mecum depereunt Argolicas, & e politissima *de Lexicis Græcis Dissertatione*, Decadi Decadum A. 1689. subjuncta (quam in Librum itidem transformabit integrum,) quid ab eo in hisce Literis expectandum, jampridem cognoverunt. Grammaticorum & Didacticorum Græcorum Joh. Conr. Dietericus, in *Specillo Chrestomathie Græcæ*, A. 1649. edito, agit Censorem. Sermonis Latini Grammaticorum & Philologorum Notitia uberior e G. Joh. Vossii *Aristarchi Libro I. & Tr. de Philologia*, Lexicographorum ex Ol. Borrichii de istis Diatriba, Scriptorum autem Classicorum e Casp. Barthii Commentatione, *Lib. 50. Advers. c. 9.* obvia, & *Apparatus quoque Philologicus* Joh. Mich. Dilherri inserta, Casp. Scioppii *de Scholarum & Studiorum ratione Consultationibus*, Henr. Jul. Scheurlii, *Statua Mercviali*, Ol. Borrichii *Cogitationibus de Ætibus L. Lat. & Præstantiorum ejus Scriptorum Conspæctus*, ac Joh. Alb. Fabricii, *Bibliotheca Latina*, in ipso jam, ni fallor, *Polyhistore* commendatis, iis item Autoribus, qui de Historicis, Oratoribus, Epistolographis Poëtisque Latinis, seorsim sunt commentati, est haurienda. Phil. Caroli *Bibliotheca Romana*, cujus Editionem Christoph. Arnoldus 1663. in *Præfat. Animadversionum* ejusdem in A. Gellium, promissit, Altorfii etiamnum, teste Mehlisführero, in *Biblioth. Omeisiana* latet *avéxodoros*. In Criticos, *Lib. V.* sibi vindicantes, Casp. Scioppius, in *Diss. de iis Commentariolo de Arte Critica præfixa*, in horum vero Comites, Antiquarios (quorum Phil. Labbeus, in *Mantissa Antiquaria*, tantum egit Nomenclatorem,) Romanos præsertim, Joh. Georg. Gravius, in *Tomorum sul Antiquitatum Romanarum Theauri singulorum Prolegomenis*, & B. G. Struvius, in *Syntagmatis Antiq. Rom. Quadripartiti* (cujus sola hætenus *Part I. de Ritibus Sacris* Jenæ A. 1701. prodit) Proæmio, Crislin dextre fatis exercuerunt. Nec contemnenda est ejusdem Struvii *Bibliotheca Numismatum Antiquorum*, ibidem A. 1693. (in 12mo) excusa, in qua Studii hujus Cultoribus, post Phil. Labbeum (in *Biblioth. Nummaria*) & Car. Patinum (in *Introd. ad Historiam Numismatum*), vlam ad adyta ejus commonstravit regiam. Quæ *Liber VI. de Oratoribus ac Rhetoribus* habet profanus, Lud. Cressollii *Theatro Veterum Rhetorum ac Oratorum*, & Gerh. Joh. Vossii *Lib. de Rhetoricæ Natura, deque antiquis Sophistis, Rhetoribus & Oratoribus*, Autori jam laudatis, lucem ulteriorem desiderant. Inscriptionum modernarum Artifices Christ. Weisius *Libro I. sui de istis Syntagmatis*, Jenæ A. 1683. (in 8.) impressi, Oratores autem Sacros Lud. Bailius, *Bibliotheca Concionatorum*, Parisiis A. 1666. publicata, celebrarunt. Poëtr, quorum Recensui Critico *Liber VII.* est dicatus, tot invenere Nomenclatores, Encomiastas, Censores, ut vel sola horum nomina brevitatis studio recitare vix liceat.

Ne

Ne quid enim dicam de Scriptoribus hujus argumenti Vetusioribus, Tricenarium excedentibus numerum, jam deperditis, e Recentioribus Poëtas Græcos Antiquiores celebrarunt Pomp. Gauricus, Lil. Greg. Gyraldus, G. Joh. Vossius, J. Pet. Lotichius, Tanaqu. Faber, Laur. Crassius, Basil. Kennetus, Ren. Rapinus, Ol. Borrichius, Adr. Bailetus, Jos. Barberius & Georg. Matth. Königius, Latinos autem Veteres, præter Gyraldum, Vossium, Lotichium, Rapinum, Borrichium, Bailetum, & Königium, jam laudatos, Pet. Crinitus, Cæf. Scaliger, Honor. Domin. Caramella & Phil. Brietius. De Poëtis Latinis Recentioribus in univ. commentati sunt iidem, qui de Antiquis, Gyraldus, Lotichius, Caramella, Rapinus, Borrichius & Königius, de Vernaculis autem Linguarum Europæ Vulgarium, præter Borrichium ac Bailetum, Morhofius noster Parte Scripti *de Lingua & Poësi Germanorum* Germanici Secunda. Solos Italos Recentiores, vel Latinos, vel Vernaculos, vel utrosque, celebrandos sibi sumserunt Alex. Ziliolus, Hartm. Scopperus, Nicol. Francus, Apostolus Zenus, Joh. Franc. Lauredanus, Laur. Crassus, Laur. Legatus, nuperimque Poëseos Vulgaris Hetruscæ Vindex, Joh. Marius Crescimbenus, ac, qui circa Dramaticos occupatus tantum fuit, Leo Allatius. Simili instituto Poëtas deprædicarunt Hispanos Lupus Felix de Vega; Arragonicos Joh. Franc. Andr. Uztarrozzius; Gallicos Henr. de Mesmes, Gvilh. Colletetus, & Anonymi duo, qui Selectionum Poëmatum atque Epigrammatum vernaculorum Collectiones Lutetiae A. 1692. & 1698. publicaverunt; Provinciales Ævi Medii (præter Hugonem de S. Cæsario, Hermantærum Monachum Lirinensem, Hilarium de Martinis, Monachum Massiliensem, Rostagnum Brincoliensem, duosque Anonymos, Labbeo memoratos, sed non vivos) Joh. Nostradamus, Joh. Judex, Claud. Falcetus, & Pet. Casanova; Germaniæ Latinos Georg. Fabricius, Joh. Bocerus, Barthol. Bilovius, Vernaculos autem Morhofius (*in Lib. cit.*) Car. Ortelobius, Georg. Neumarkius, Christ. Grubelius, Erdm. Neumeisterus, alique inter modernos complures; Rythmopoeos ævi inferioris Teutonicos (die Meister & Gänger) Cyr. Spangenbergius, J. Chr. Wagenfeilius, & W. E. Tenzelius; Vates Thuringos Joh. Weitzius; Anglos Edu. Philips & Wilh. Winstanley, Dramaticos autem Angliæ Langbainius & Car. Gildonus; Scaldos Veteres Arctæos Autor Catalogi illorum antiqui Anonymus, Ol. Wormius, Magnus Olavius & Thom. Bartholinus Jun. Poëtas Daniæ modernos Joh. Olavius; Arabes Abulcasem & Abunazar, ac Letifus tandem Turcicos. Taceo And. Chr. Eschenbachium, qui Poëtas Christianos Sacros, Henr. Muhlium, qui Poëtas Episcopos, Thom. Bartholinum, qui Poëtas Medicos, & Laur. Legatum, qui Poëtrias, Scriptis peculiari-bus recensuerunt.

§. VII. TOMI POLYHISTORIS SECUNDI, sive PHILOSOPHICI, *Libri I.* Philosophiæ, Sectarumque singularum Philosophicarum, Historiam, & hujus Scriptores, exhibens, e Thomæ præcipue Stanleji *Historia* illustrandus est *Philosophica*, omnium, quæ hactenus prodierunt, absolutissima, Anglice Lond. A. 1655. 1687. & 1701. Belgico autem Idiomate (in quod Salom. Borrius eam transfudit) Lugd.

Lugd. Bat. A. 1702. (in fol.) edita. Latine tantum *Ἀποσπασμάτων* ejus prodit, Historia sc. *Philosophia Orientalis*, a Joh. Clerico translata, &, cum Addit. quibusdam, seorsim Amstelod. A. 1690. Tomo autem II. Operum ibidem An. 1698. (in 8.) publicata. Jungi huic, præter Scriptores ab Autore jam allegatos, possunt Joh. Jac. Frisii *Bibliotheca Philosophorum Classicorum Chronologica* (Fig. 1592. in 4.) Ant. Posslevini *Apparatus ad Philosophiani*, seorsim Vicentiae A. 1599. (in 8.) editus, & Tomo deinde *Bibliothec. Selectæ Secundo* (Ven. 1603. in fol.) præmissus, Abrah. Gravii *Historia Philosophica Libri IV.* (Franequ. 1674 in 8.) Leonh. Cozzandi, Servitæ Brixiani, de *Magisterio Antiquorum Philosophorum Libri VI.* (Genev. 1684. in 12.) Burch. Gotth. Struvii *Biblioth. Philosophica* (Jenæ 1704. in 8.) & Jac. Thomasi *Schediasma*, breve quidem, sed accuratissimum, de *Originibus Historiæ Philosophicæ & Ecclesiasticæ*, Lipsiæ A. 1665, (in 4.) auctiusque Halæ A. 1699. (in 8.) excusum. Scriptores hujus argumenti minutores, Opera item Majora, a Phil. Labbeo & Æg. Menagio promissa, ac *Bibliothecar* Isr. Spachii, Pauli Bolduani, Georg. Draudii & Mart. Lipenii, *Philosophicar Reales*, prætereo. Omnes hos superabunt, quas Joh. Franc. Buddeus expectari a se jubet, de singulis Philosophorum Sectis Commentationes, si eadem Historiam illarum ubertate & accurate, qua Hebræorum Philosophiam illustravit, proponere Viro Doctissimo vastitas argumenti permiserit. De *Philosophia Sectaria & Electiva* in genere lectu digna est Diss. Joh. Christoph. Sturmii elegans, Altorfii A. 1679. publicata. Philosophiæ Hebræorum, non Mosæicæ tantum, sed & Cabalisticæ atque Rabbinicæ, Historiam & Scriptores luculentius nemo enarravit, quam Buddeus, modo laudatus, in nupera ad *Hist. Philosoph. Hebr. Introductione*, Halæ Sax. A. 1702. (in 8.) edita. De Philosophia Barbarica Chr. Kortholti de ejus *Origine & Progressu Tractatus* (Jenæ 1660. in 4.) de Chinesiautem Theoph. Spizellii de re *Sinensium Literaria* Libellus (Lugd. Bat. 1660. in 12.) Prosp. Intorcetæ *Lib. de Sinarum Scientia Politico - Morali* ad mentem Confutii, Sinice Goæ A. 1669. Latine autem Tomo VII. *Commi.* Pet. Lambecii de *Biblioth. Vindobon.* editus, Confutii ipsius *Scientia Sinica*, ejusd. Intorcetæ, Phil. Coupletii, Christ. Herdrickii & Franc. Rougemontii, Jesuitarum, studio Latine exposita, & cum luculenta *Declaratione Proœmiali*, Parisiis A. 1687. in fol. publicata, Athan. Kircheri *China Monumentis, qua Sacris, qua Profanis, illustrata* (Amstelod. 1666. in fol.) Il. Vossii *Caput XIV. Libri Variarum Observationum*, & Dav. Algoueri *Exercit. de Mathesi Sinica* (Helmst. 1702.) consulantur. Ægyptiacæ Cognitioni Hermann. Conringii & Ol. Borrichii *Scripta de Medicina & Sapientia Hermetis Egyptiorumque contraria*, Athan. Kircheri *Oedipus Ægyptiacus Quadripartitus* (Romæ 1652. 1654. in fol.) & Abenephii, Medici Hebræi, *Lib. de Veterum Ægyptiorum Disciplinis Arabicis ævidores* (quem Kircherus, Welschio in *Exercit. de Vena Medicin.* p. 97. & Alegambio in *Biblioth. Jes.* p. 49. testibus, habuit & Latine transtulit,) Persicæ autem Chaldaicæ & Indicæ (de quibus & Conringius, in *Supplement. Antiq. Acad.* p. 214. sua promissit Meletenatæ) Thom. Hydii *Historia Religionis Veterum Persarum* (Oxon. A. 1700. in 4.) & Joh. Schmidii

Diff. de Gymnosophistis Indorum (Lipf. 1683.) inservient. Celticae Germanorum Gallorumque Veterum Philosophiae Historiam & λεῖψανὰ Joh. Picardus, in *Libris V. de prisca Celtopædia*, inepte doctrinae omnis origines Galliae vindicantibus (Parif. 1556. in 4.) Steph. Forcatulus in *Libris VII. de Gallorum Imperio & Philosophia* (Parif. 1579. in 4.) Janus Cæcil. Frey in *Philosophia Druidum, Opusculis Variis inserta* (Parif. 1646. in 8.) Cæf. Egassius de Boulay in *Historia Veterum Academicarum Galliae Druidicarum, historiae Academ. Parisiensis*, sex Voluminibus Anno 1665. publicatae, praemissa, Thom. Smith in *Syntagm. de Druidarum Moribus & Institutis* (Lond. 1664. in 8.) Ulric. Obrechtus in *Exerc. de Philosophia Celtica* (Arg. 1676. in 4.) Es. Pufendorfius, Conrad. Sam. Schurtzleischius & Petr. Lagerlofius, in *Diatribis de Druidis*, Lipf. A. 1650. Witteberg. A. 1697. & Upsaliae A. 1689. evulgatis, & nescio quis Marfilius (a G. Naudæo, in *Diff. de instruenda Biblioth. p. m. 117. commendatus*.) in Tr. de iisdem incognito, exhibuerunt. Sectæ Philosophorum Græcorum diversæ Scriptores itidem plures, præter eos, quos Morhofius recensuit, invenere Isagogicos, Historicos & Bibliothecarios, Pythagoræa sc. Joh. Schilterum, JC. Doctiss. in *Diff. de Disciplina Pythagoræa Lipsiensis*, & M. Joh. Jacob. Syrbius, in *Pythagora intra Sindonem noscendo, sive Introduct. in Physicam Pythagoræam Historicam* (Jen. 1702. in 8.) Heracliticae Gotfr. Olearium, Profess. Lipf. Epicurea Nicol. Hillium in *Philosoph. Epicurea*, A. 1605. uti fertur, edita, & Trog. Arnielium, in *IV. Dissert. Kiloniensibus*, A. 1671. publicatis, Sceptica Mart. Schookium in *Scepticismo* (Gron. 1652. in 8.) & Joh. Ulr. Wildium in *Pentade Disputationum, quod aliquid scitur*, Lipsiensium, A. 1664. & seqq. propositarum, Platonica pariter atque Aristotelica Ant. Possevinum P. II. III. & IV. *apparatus Philosophici*, sola autem Platonica Foucherium, Canonicum Divionensem, cujus *Dissertationum de Philosophia Academica Gallicarum Libri IV.* Parisiis, ab A. 1690. ad 1693. (in 12.) prodierunt, & plures expectantur. De Doctoribus Scholasticis Jac. Thomafii *Diff. perbrevis*, Lipf. A. 1676. edita, & Or. XII. de *Seta Nominalium*, de Cartesianis Adr. Baileti, Valent. Alberti, Pet. Dan. Huctil, & hujus Adversariorum, Scripta, in *Hypomn. ad T. II. L. I. c. 15. §. 5 & 6.* jam allegata, de Philosophia Paracelsico-Chymica Conringii & Borrichii Amœbæa, aliaque de Chymicis jam ante laudata, de Sectarum denique in Philosophia diversarum Conciliatoribus Jac. Thomafii Or. XI. de *Syncretismo peripatetico*, J. Bapt. Roschellii, Prof. Physf. Witeb. *Diff. de Philosophia Conciliatrice*, A. 1692. proposita, conferantur.

§. VIII. Historia Physices, ejusque Scriptorum, Literaria Universalis, culturam licet, præ ceteris disciplinis, merita diligentiorum, turpiter hæcenus est neglecta, solusque ferme Morhofius, in hac ipsa, quæ *Librum II. Tomi II.* sibi vindicavit, *Historia Naturali*, minus quamvis, ubi ad finem vergit, plena atque accurata, aliquod operæ pretium fecisse videtur. Quæ enim Herm. Conringius, *Introduct. ad Philos. Naturalem*. Helmft. A. 1657. in 4. edita, attulit licet haud contemnenda, justo tamen sunt pauciora, & quia ævi recentioris Dogmata, Scripta atque Inventa, parcius de-

libant,

libant, imperfecta. Cornelii vero a Beùghem *Bibliographia Medico - Physica*, quæ Amstelod. A. 1681. (in 12.) prodiit, Alphabetica solos Librorum, post A. 1650. editorum, Titulos, absque ullo selectu, enumerat, ac in Librariorum tantum Indicium classem est referenda.

§. IX. Scientiarum, de quibus *Tomi II. Libr. IVtus* differit, Mathematicarum Libris Sagogicis & Bibliothecariis, præter Martin. Hortensii *Consilium de Studiis Mathematicis*, Elzevirianæ Scriptorum *de Studiis instituendis* Syllogæ Amstelod. A. 1645. incertum, Joh. Christoph. Sturmii *Diatriben de Mathematicis & Mathematicis* Altorfianam, A. 1678. publicatam, brevem quidem, sed lectu dignam, & Corn. a Beùghem *Bibliographiam Mathematicam & Artificiosam* Librorum, qui post A. 1650. prodierunt, Alphabetico, Amstelod. A. 1688. (in 12.) editam, quos adjungam, non habeo. De Cosmographis, & diversis illorum Systematis Mundanis, Sam. Reyheri *Dissert. de Mundo* (Kilon. 1673.) de Geographis Joh. Bapt. Riccioli *Geographia & Hydrographia Reformatæ* (quæ Bononiæ A. 1661. auctiorque Venet. A. 1672. in fol. prodiit) *Lib. III. Periegeticus & Lib. XI. Onomasticus*, G. J. Vossii *Libri de Philologia Partis II. Cap. XI. Joh. Christoph. Becmanni Historia Orbis Terrarum Geographica & Civilis* (P. I. Cap. I. & sub reliquorum initium) & B. G. Struvii *Biblioth. Historica Cap. XXXI. de Pneumaticis* Sam. Reyheri *Dissert. de Aere* (Kilon. 1668. & 1673.) de Acusticis Ejusdem *Exerc. de Natura & Jure Auditus ac Soni* (Kil. 1693.) de Musicis Joh. Alb. Bannii *Dissert. de Musicis Natura & Studio*, in Syntagm. Scriptorum de Stud. Instit. Elzeviriano obvia, Joh. Andr. Angelini Bontempi, Perusini, *Historia Musica*, Perusiæ A. 1695. in fol. Italice edita, & in *Actis Erud. M. Majæ Anno 1696.* commendata, Scriptumque ejusdem Tituli Germanicum, a Wlfg. Casp. Prinzio Dresdæ A. 1690. (in 4.) publicatum, conferri cum his, quos 'Autor allegavit, poterunt. Historia Computi variarum Gentium ab Æg. Strauchio, in Diatribis hujus Argumenti Witebergenfibus, IV. vero Artium Popularium, Scriptoriæ, Musicæ, Gymnasticæ & Pictoriæ, a Gerh. Joh. Vossio Lib. peculiari, eleganter est tradita.

§. X. De Logices Historia & Scriptoribus, post Keckermannum & Vossium, Jac. Frid. Reimannus in Scripto Germanico, sub Titulo des Critisirenden Geschichts Calenders von der Logica ridiculo atque absono, Francof. A. 1699. (in 8. publicato cœpit commentari. Dissertationes hujus Argumenti breviores Academicas (quas inter J. Alb. Fabricii *Specimen Historiæ Logicæ Eleucticum*, Hamburgi eod. A. 1699. editum, præcipue aridet) prætereo. Uberius illud posthac illustrabunt Joh. Petr. Ludovicus, Prof. Hallensis, in *Polybistore Logico. Libris IX.* comprehenso, cujus *συμπερίληψιν* Dissertationi de Rationalis Philosophiæ apud Arabes & Turcas Historia, Specimenis instar A. 1699. præmissæ, adjecit, & Philosophus Acad. Hafniensis Doctissimus, Sever. Lintrupius, præter *Historiæ Logicæ Breviarium*, *Schediasma quoque de Fatæ Metaphysicæ Historicum*, in *Reliquiis Incendii Bergensis* p. 47. nuper pollicitus.

§. XI. Univerſæ Philoſophiæ Præctiæ, cujus Partem Tomi Polyhiſtor. Tertii, ſive PRACTICI, Libri III. priores, ſed minori, quam par erat, ſtudio, pervagantur, Scriptores recenſet Vinc. Placcius, in *Epitome Conſilii de Studio Philoſoph. Præct. optime inſtituendo* (Hamburg. 1695. in 8.) & Georg. Schubartus, in *Biblioteca* (quam ævæ; ævæ, teſte Struvio, c. 6. *Biblioth. Philoſoph. p. 102. reliquit*) *Philophiæ Præctiæ Selecta*; ſolius autem Ethicæ (poſt Scheurlum & Rachelium) Pet. Reſenius, in *Prolegomenis de Quatuor Scriptorum hujus Generibus, Gnomiſcorum ſc. Paradigmaticorum, Apodicticorum & Characteriſticorum*, Editioni ſuæ, *Edda Snorronis Sturleſonii Islandicæ Hafnienſi* A. 1665. præmiſſis. Specimen hæc eſſe voluit Operis, de *Ethicæ*, uſque ad noſtra tempora, per Scriptores Hebræos, Arabicos, Græcos, Latinos, Italicos, Hiſpanicos, Gallicos, Germanicos, Anglicos, Danicos, & Islandicos, propagatione, majoris, cujus jaſturam ſolari poterit Georg. Paſchli, Profeſſoris Kilonienſ. *Liber*, quem eadē Methodo diſpoſitum eſſe obſervo, de *variis Moralium tradendi formis modisque*, Diſputationibus biennio jam proximo ventilari cœptus Academicis. Politices, Scientiæ illius Regiæ, cultoribus longe plures viam ad adyta illius, & Scriptorum notitiam, præter Naudæum (cujus *Bibliographiam* Georg. Hieron. Welfchius auctiorem edere, teſte Schröckio in *Memor. Welfch. p. 69. voluit*) Conringium (cujus huc quoque ſpectat *Diſſert. de Civili Philoſophia, ejusque optimis ac præcipuis Scriptoribus*, Helmſtadii A. 1673. publicata,) Caſelium, Scioppium, Colerum, cæterosque a Morhoſio allegatos commonſtrarunt Hodegi. Joh. Henr. Bœcleri *Bibliographia Hiſtorico-Politico-Philologica Curioſa, ἀναγνώρις* Germanopoli A. 1677. & 1696. (in 8.) excuſa, factus eſt poſthumus, affectus potius quam perfectus, atque idcirco informis ac mendofus, ob judicia tamen de variis Scriptoribus haud plane contemnendus, ſed cum Libello ejusdem de *Eloquentia Politici*, Argent. A. 1654. edito, ſociandus. Accuratiores ſunt Joh. Andr. Boſii, Polyhiſtoris eximii, *Introduct. Generalis ad Notitiam Rerump. Orbis Univerſi* An. 1676. & *Diſſert. due de comparanda Prudentia & Eloquentia Civili Iſagogica*, A. ſequi. 1677. Jenæ. poſt obitum Autoris, a Georg. Schubarto publicata, & A. 1698. recuſæ. Quarum uti poſterior, in ſecunda hac Editione (ſub nova *Rationis legendi tractandique Hiſtoricos, Civilis Vita Scopo accommodata*, Titulo,) auctior comparuit, ita prior *Bibliographia* Bœclerianæ, velut Appendix, ſed manca, inepte interpolata, & mendis, non minus quam illa, deformis, omiſſo Autoris nomine, jam ante acceſſerat. Diatribas quoque de Scriptoribus Politicis Academicas Helmſtadii Gebhart. Theodor. Meierus, & Jenæ, Joh. Georg. Joſchius, evulgæſſe perhibentur. Recentiores, qui, ab A. 1651. ad 1680. ſua publicaverunt, Alphabetico enumerat ordine Cornelii a Bèiſghem *Bibliographia*, quæ Amſtelod. A. 1680. (in 12.) prodiit, *Juridico-Politica*, potiores autem ex his nonnullos Cenſura, rigidiori quidem, ſed ſatis plerumque accurata, ſub ſicco Eubuli Theodoſii Sarmati nomine, A. 1699. in *Judiciis de XV. noviffimis prudentiæ Civilis Scriptoribus*, perſtrinxit *κρίτικαί τριες* Contr. Sam. Schurtzſſeichius, quo minus Continuationem iſis promiſſam ſubjungeret, Crabronum, quos irritaverat, tumultuantium multitudine prohibi-

tus. In Argumentis Politicis specialibus, satis tamen diffusis versantur Casp. Thurnmanni *Bibliotheca*, quam vocat, *Statistica*, Autorum, qui de Ratione Status, Principumque Ministris, Consiliariis, Legatis & Bonis Domanialibus, scripsere, recensum instituens, Halæ A. 1701. (in 4.) edita, & Gabr. Naudæi *Bibliographia Militaris* e luculento de Re Militari *Syntagma* per Georg. Schubartum, Auctaria quoque pollicitur, decerpta, & seorsim Jenæ A. 1683. (in 12.) evulgata. Qui de Oeconomicis Scriptoribus in universum egerit, nemo mihi innotuit. *Rustica* tamen *Rei Autorum*, quorum Scripta, tam extant, quam desiderantur, Græcorum, Latinorum, Arabum, Germanorum, Italarum, Gallorum, &c. Catalogum a Joach. Camerario Jun. Poliastro Norib. Opusculis hujus Argumenti nonnullis Norib. an. 1570. (in 4.) a se publicatis, esse subjunctum, Labbeus (in B. B. p. 174.) testatur.

§. XII. Ad Historiæ Tractationem, justo breviorē, *Libri IV.* ductu, delati, Scriptoribus hujus Isagogicis & Bibliothecariis, Vossio (*Libri etiam de Philologia Parte II.* paucis de illa commentato,) ejus illustratoribus ac Censoribus (quos Hypomnemata ad hunc lib. nostra plenius enumerant) Wheario item, Reineccio, Bodino, Mothæo, cæterisque ab Autore laudatis, addi iidem haud paucos posse, cum Generales, tum Speciales, observamus. E Generalibus mentionem, præ cæteris, merentur Scripta J. H. Bœcleri & J. A. Bosii, paulo ante memorata, Joach. Pastorii duæ de præcipuis *Historia Auctoribus Orationes* (Dant. 1656. in 4.) Burch. Goth. Struvii *Bibliotheca*, quæ Jenæ hoc ipso A. 1704. lucem aspexit, *Historica*, & Corn. a Beûgheim *Bibliographia Historica, Chronologica & Geographica novissima*, ab an. 1651. ad 1685. (quo Amstelod. in 12. prodit) ordine perducta Alphabetico. De Historiæ Universalis Scriptoribus plenius Bœclero, ab Autore commendato, disseruit Joh. Andr. Bosius, in *Notitia* illorum, *Dissertationibus de Prud. & Eloqu. Civili*, in Editione anni 1698. Novissima Jenensi, subjuncta, de Lexicis vero Historicis Struvius, in *Introduct. ad Notit. Rei Lit. c. 4. §. 17. & in Biblioth. Histor. c. 13. §. 28.* meretur consuli Historicorum, qui superstites sunt, Græcorum omnium, tam Gentilium, quam Christianorum, Notitiam, ab Herodoto ad Metrophanem usque Smyrnæum pertexam, Casp. Sagittarius, teste Schmidiano Scriptorum ejus *Catalogo*, reliquit ineditam. Scriptores Historiæ Augustæ Imperatorum, tum junctim omnium, tum singulorum, Michael. Hertzius *Parte III. Biblioth. Germanica*, Casp. Sagittarius in *Introduct. ad Hist. Eccl. c. 23. & 24.* ac Struvius in *Biblioth. Histor. c. 5. 6. & 7.* Sacro-profanæ autem Pontificum Lud. Jacobus a S. Carolo, Carmelita Gallus, *Libro Posteriori Bibliotheca Pontificia*, Lugd. Gall. an. 1643. (in 4.) editæ, hujusque vestigiis insistentes C. Sagittarius, l. c. c. 25. 26. & 27. fufse satis enumerarunt. Ex Historicis, cuivis Regno, Genti ac Regioni propriis, potiores a Joh. Bodino, in *Methodo Historica*, c. 10. H. Conringio in *Lib. de Prud. Civ. c. 14.* Bœclero in *Bibliographia*, Bosio in *Introduct. ad Not. Rerump. & Dissertationum de Prud. & Eloqu. Civili*, J. Christ. Becmanno in *Historia Orbis Terrarum Geographica & Civili*, aliisque, breviter, a Struvio autem in *Bibliotheca Historica* paulo

paulo fufius, funt recensiti. Imo nec defunt, qui univerfos fingulorum Regnorum, Populorum, Regionumque, Hiftoriam, ac res cæteras, perſecutos, diligentia curioſiori, ſollicite congeſſerunt, & ſeorſim, Librisque peculiaribus, accuratius celebrarunt. Quorum cum Recenſum pleniorẽ *Apparatu ad Notiã Reip. Lit. Geographicam* reſervemus, Indicem aut Compendiarium in *Iſagoge ad Hiftoriã Chersonę Cimbricæ*, circa Rerum Cimbricarum Scriptores ſimili Inſtituto occupatæ, A. 1691. jam dederimus Prolegomenis, breve jam ſaltem, in hoc præteritorum inſtituemus Spicilegium. Addantur ergo iſtic enumeratis Encomiaſtis ac Nomenclatoribus.

HISTORICORVM ROMANORVM Pet. Angelius Bargæus & Adr. Politus in ſuis *de Ordine Hiftoriæ Romanæ legendæ* Libellis, ac Burch. Gotth. Struvius in *Synagmatis Antiq. Rom. Prolegomenis*.

GALLICORVM Herm. Diet. Meibomius, Hiſt. Prof. Helmſt. *Programmate* de iis prolixo & erudito, A. 1703. edito.

GERMANICORVM idem Meibomius in *Or. Auspic. de genuinis Hiftoriæ German. fontibus*.

MISNICORVM Joh. Conr. Knauthius in *Bibliographia Hiftoricorum Miſniæ*, ac *Prodromo Miſniæ Illuſtrata Latino*, in *Prodromo* ejusdem Vernaculo, Dreſdæ Anno 1692. edito, promiſſis.

SILESIACORVM Frid. Lucæ in *Præfat. Memorabilium Sileſiæ*, Germanice Francof. Anno 1688. (in 4.) editorum, Godfr. Rohnius in *Epistolis III. de Ineditis quibusdam Hiftoriæ Sileſiæ Scriptoribus*, Uraſiſ. A. 1693. & 1694. (in 4.) publicatis, Auftorque *Præſationis Sileſiographiæ* Nicol. Henelii, quæ hoc ipſo A. 1704. prodiit, *Renovata*, Mich. Joſ. Fibigerus.

ANGLICORVM Rich. Smitheus in *Elogiis Scriptorum de Rebus Anglicis Floribus Hiſt. Eccl. Gentis Anglorum* (Pariſ. 1654. (in fol.) præfixis, Guilh. Nicholſon, Epifc. Carleolenſis, in *Bibliotheca Angliæ Hiftorica* (*Engliſh Historical Library*,) Tomis II. Londini A. 1696. & 1697. (in 8.) edita Herm. Diet. Meibomius in *Programmate de Hiftoriæ Anglicæ Periodis & præcipuis Scriptoribus* Helmſtadienſi, A. 1702. publicato, & Gilb. Burnetus (de potioribus tantum Hiſt. Eccleſ. Scriptoribus judicans) in *Præf. P. I. Hiſt. Reſorm. Angl.*

SCOTICORVM Guilh. Nicholſonus in *the Scottiſh Historical Library* (Lond. 1702. in 8.)

ARCTOORVM Hiftoriæ Eccleſiaſtico-Literariæ Danicæ, Norvegicæ ac Suedicæ, Prolegomena noſtra ad Bibliothecam Septentrionis Eruditi, A. 1699. editam.

ISLANDICORVM Thormodus Torſæus *Capp. VI. prioribus Libri I. Serici Dynaſtarum & Regum Daniæ*, e *Momumentis Islandicis*, Hafniæ Anno 1702. (in 4.) evulgatæ.

De Scriptoribus Genealogicis Jac. Frid. Reimannus, Rector Scholæ Halberſt. in *Hiftoria*

Historia de satis studii Genealogici Literaria (Quedlinburg. 1702. in 8vo,) de Heraldicis Thom. Gore in *Catalogo illorum Alphabetico* (Oxon. 1675. in 4.) & Pet. Palliot, Typogr. Divionensis, in *Prolegomenis Indicis Armorialis*, Divione anno 1660. (in fol.) Gallico Serm. excusi, uterque a Labbeo & Teisferio laudatus, de Fabulis autem Romanensibus Pet. Dan. Huetius & Georg. Paschius singularibus commentati sunt Diatribis. Scriptoribus Historiae Ecclesiasticae Bibliothecariis, J. Andr. Bosio & Sev. Walth. Slutero (cujus *Prolegomena Hist. Christianae* Lüneburgi anno 1696. (in 4to.) triplo auctius est recusum.) ab Autore laudatis, jungendi sunt J. Christoph. Rumetschius, qui *Schediasma de Historia Theologorum Evangelicorum* Spirae an. 1679. (in 4to) publicavit *Universalis*, de Ecclesiasticae etiam reliquae ac Patrologicae Scriptoribus praefcis ac modernis differens, ceterisque omnibus praefendus, Casp. Siggartius. Cujus *Introductionis ad Hist. Eccl. & singulas ejus partes*, posthuma Tonus prior, a Joh. Andr. Schmidio, Theologo πολυμαθεσίων, Jenae anno 1694. (in 4to,) editus, Scriptis quotquot in isto prostant argumento, universis uberior, posterioris, a Schmidio suppleti ac continuati, desiderium eo vehementius in nobis accendit. Historiam Reformationis (de cujus scribenda modo & ratione digna est lectu J. Henr. Hottingeri *Dissert. Epistolica*, Tiguri anno 1664. (in 8vo) excusa) Ecclesiasticam Vito Lud. Seckendorffio & Gilb. Burneto debemus, Literariam autem ab Herm. ab Hardt, Professi. Acad. Juliae Celeberrimo, expectamus. Patrologos Bellarmino & Labbeo, quos Autor memorasse fuit contentus, longe praestantiores nostra protulerunt tempora, e Pontificiis scil. Ludov. Essies du Pin, *Notae Scriptorum Ecclesiasticorum Biblioth. Gallicae* a Matthaeo Petitdier *Observationibus* impugnatae contrariis, Casim. Oudinum *Supplementi Bellarminiani*, & Nicol. Nourrium *Apparatus ad Bibliothecam Patrum Maximam Lugdunensem*, e Reformatis Guilh. Caviium & Henr. Whartonum, *Historia Scriptorum Ecclesiasticorum Literaria*, e Lutheranis autem J. Gotfr. Olearium *Abaci Patrologici*, & Thom. Ittigium *Bibliotheca Patrum Seculi I. Apostolicorum*, Autores candidos pariter atque eruditos. Conciliorum Editores ac Illustratores J. Georg. Dorstheus Rostochii anno 1654. Programmata recensuit Academico, simulque *Isagogen* pollicitus est *Synodologicam*. Scriptorum Judaicorum, quos Christianis Hottingerus aliique Syntagmatum H. E. Conditores, admiscunt, Notitia plenior ex Bibliothecis Rabbiniis Joh. Buxtorffii & Joh. Plantavitii & J. Franc. Buddei, ad *Philos. Hebr. Historiam Introductione*, praesertim vero e Jul. Bartolocci IV. *Bibliotheca Magnae Rabbinae Voluminibus*, Romae anno 1675. 1678. 1683. & 1693. in fol. excusis, quintoque *Bibliotheca Latino-Hebraica*, anno 1694. per Car. Jos. Imbonatum his adjecto, nec non R. Schabthai Ben Joseph. שְׁנֵי יוֹשֵׁנִים (*Labiis Dormientium*.) Opere Hebraico, Amst. an. 1681. (in 4.) edito (cujus Verlionem frustra haecenus e Septentrione, a Chr. Wormio & Gust. Perinero, expectavimus Latinam,) est haurienda.

§. XIII. *Polybistor Theologicus, Libro V. Tomi III. exhibitus, cum nonnisi de*

Theolo-

Theologia Naturali, Biblico-Exegetica, Thetica & Polemica, nec de his ipsis plane satis aut accurate, disserter, plurimis indiger Supplementis, quæ Scriptores Iſagogici ac Bibliothecarii ab Autore laudati, Sixtus Senensis, Ant. Possevinus, Paulus Bolduanus, Gisb. Voetius, Gerh. Meierus, S. W. Sluterus, Mart. Lipenius, & quos merito cæteris prætulit, G. Calixtus ac J. Henr. Hottingerus, haud parce suppediabant. E Recentissimis, quos his jungam, non habeo, nili referre quis huc velit Pet. Annatum, Scriptorem Pontificium, Dogmatum cætus sui tenacem, de cujus Apparatu ad Theologiam Positivam Methodici Libris VII, Lutetiae anno 1700. (in 4.) editis, *Acta Erud. Lipsiensia Anno 1700. p. 537. & seqq.* consulantur. Non indigna tamen mentione est, quam Mart. Kempius, *Historiogr. Brandeb.* e folis Britannorum Scriptis congestit, & Regiom. an. 1677. (in 4.) publicavit, *Charismatum Sacrorum Trias, sive Bibliotheca Anglorum Theologica*, Libris se Tribus in omnes Theologiae partes diffundens, cujus Continuationem ab Henr. Ludolpho Benthemio, Antistite Bardovicensi doctissimo, in *Præf. Libri de Statu Ecclesiae Anglicae* Germanici elegantis, promissam, cupide expectamus. *Bibliothecam S. Scripturae* Longius, Oratorii Parisiensis Presb. eruditus, jam molitur amplissimam, quicquid de Libb. Biblicorum Historia Codd. MSis, Editionibus, Versionibus, Commentatoribus, & aliis quibusvis Illustratoribus, imo & LL. Or. Grammaticis & Lexicographis, undecunque congeri poterit, junctum exhibituram, cujus *επιλογαίαι* plerisque Germaniae Ephemeridibus Literariis nuper curavit inferi. Quæ ad Historiam Librorum spectant Biblicorum, e Pontificiis Sixtus Sinensis in *Bibliotheca S. Pet. Dan.* Huetius in *Demonstr. Evangelica* Rich. Simon in *Hist. V. & N. T. Critica*, & Lud. Ellies du Pin in *Diff. Præliminari ad S. Biblia*, Gallice, Tomis II. Paris. anno 1699. (in 8.) publicata, e Reformatis Andr. Rivetus in *Isagoge in S. Script.* (Lugd. Bat. 1627. in 4.) & Joh. Henr. Heideggerus in *Enchiridio Biblico* *ἱερομνημονῶ* (Tig. 1681. in 8.) e Nostratis autem Georg. Calixtus in *Tract. de Autoritate S. Scr. & Libb. Canon. V. T. numero* (Helmst. 1654. in 4.) Mich. Waltherus in *Officina Biblica*, Chr. Kortholtus in *Tract. de S. Scr. Canon.*, Henr. Kippingius in *Exerce. de S. Scr. V. & N. T.* (Francof. 1665. in 12.) Aug. Pfeifferus in *Critica Sacra*, Laur. Fabricius in *Partitionibus V. T. Bibliis*, alique plures, sunt persecuti. De Apocryphis, præter horum plerosque, Joh. Rainoldi *Censura Libb. V. T. Apocryphorum*, & singulorum Editiones, a J. Alb. Fabricio curatae, de ceteris vero, quæ Sacris, N. T. præcipue, Scriptoris supposita sunt, *ἡνερὶ ἀποκρυφαῖς*, Sixti Senensis *Lib. II. Bibl. S. And. Riveti Lib. I. Critic. Sacri*, Rob. Coci *Censura Scriptorum quorund. Ecclesiasticorum* (Sec. I.) Thomæ Ittigi *Diff. I. Heptadis Dissertationum*, Appendici ad Tr. de *Heresiarchis* an. 1696. adjecit, J. Andr. Schmidii *Diff. de Pseudo-Novo Testamento* (Helmst 1699.) & Joh. Alb. Fabricii *Codex N. T. Apocryphus*, *ὑποβοηθήματα* ista Notis illustrata sistens eruditus (Hamb. 1703. in 8.) consulantur. Editionum Biblicarum (quarum *Bibliothecam* quoque Lud. Jacobus a S. Carolo est molitus) Catalogos Rich. Simon. (Censuram subinde addens,) in *Appendicibus Historia V. & N. T. Critica*, J. Henr. Hottingerus L. 2. *Biblioth. Quadrip. c. 1. & 2.* Guilh. Crowzus

Crowæus sub initium *Elenchi Scriptorum in S. Scr. Alphabetici* (Lond. 1672. in 8.) & Pet. Terpagrius in *Prodomo Biblioth. Sacra* (Hafn. 1680. in 8.) texuerunt, solam autem Operum Bibliorum *πολυλόγων* Historiam Christ. Kortholtus *Libri de Variis S. Scr. Editionibus* (seu Versionibus potius) *cap. ultimo*, & Wilh. Ern. Tenzelius *Diatriba peculiari* (Witeberg. 1686.) fusius exposuere. Versionum Biblicarum Recensius Historico-Criticos, præter Hottingerum & Huetium ab Autore laudatos, Joh. Wouwerius in *Syntagm. de Græca & Latina Bibliorum Interpretatione*, Mich. Waltherus in *Officina Biblioth.* Brianus Waltonus in *Apparatu Biblico*, Christ. Kortholtus in *Tr. de variis S. Scr. Editionibus* (in Ed. secunda Kilon. an. 1686. auctiore, quam in prima an. 1668.) & Rich. Simon *Lib. 2. Histor. Crit. V. T. ac in Historia Versionum N. T. Critica*, Gallice Roterod. an. 1690. publicata, exhibuerunt. Quibus utinam accedat *Syntagma*, quod se de iisdem molitum olim esse, Celeb. Tenzelius nuper (*Seft. X. Biblioth. Curiosa p. 1008.*) significavit. De Chaldaicis Paraphrasibus Scripta existant Christoph. Helvici & Aug. Pfeifferi peculiararia, de Versionibus Syriacis Diatribæ And. Mülleri (in *Symbolis Syriacis* Col. Brandenb. 1673.) & Bernh. Pet. Karlii, de Gothica (IV. Evangeliorum) Dissert. Georg. Frid. Heupelii (Witeb. 1693.) de Germanicis, tum sequioris ævi Veterioribus, tum Lutherana, Joh. Frid. Mayeri, Joh. Reiskii & Georg. Frid. Magni, Commentationes, in *Hypomn. ad §. 14. Libri hujus commendatæ, de Gallicis Anonymi Histoire des Traductions Françaises de l'Ecriture Sainte, tant Manuscrites, que imprimées, soit par les Catholiques soit par les Protestans* (Paris. 1692. in 12.) de Danicis Epistola Joh. Wandolini Jun. in *Tr. de Verf. Luth. Germ. Mayeriano* (c. 6. p. 68-72.) obvia, de Suedicis Prolegomena, nuperrimæ Bibliorum Suedicorum Editioni Holmienfi, an. 1703. in fol. excusa, ab Erico Benzelio, Archiep. Upsaliensi, præfixa. Metaphrastarum S. Codicis Metricorum, e quibus Biblia facile congeri poterunt Poëtica, Recensum exhibent Dan. Guilh. Molleri *Laticulus* illorum imperfectus, Joh. Calfhilli, Angli, Translationi *Libri Sapientie Heroicæ*, Altorfii an. 1699. (in 8.) editæ, præfixus, & Joh. Georg. Neumannii *Diss. de Metaphrasti, qui N. T. Græco Carmine expresserunt*, Witeb. anno 1686. publicata. Commentatorum in S. Cod. Librosque ejus, & horum Capita ac Loca illustriora, Nomenclatores (præter Possevinum, Bolduanum, Draudium, Voetium, Hottingerum, Gerh. Meierum, Lippenum, aliquos Bibliothecarum, in quibus & hi enumerantur, Theologicarum Architectos) habemus haud paucos, seorsim Indices illorum scribere aggressos, Fabianum scil. Justinianum, Jac. Pamelium, Ang. Roccham, Andr. Schottum, Jac. Zannachium, Joh. Georg. Dorscheum, ejusque Generum, Joh. Grambsium (*Bibliorum Numeratorum Collectores*.) ac nuperrimum *Repertorii Biblici* Compilatores, Henn. Wittenium. Solos Exegetas Britannos, sed prolixè satis, Mart. Kempius, *Lib. I. & II. Bibliotheca Anglorum Theologica*, & cui multa hic debere perhibetur, Vernevil-
lius, Catalogi eorundem Vernaculi, Lond. an. 1668. (in 8.) excusi, Autor, enumerarunt. Hicce tamen, sola Autorum ac Librorum nomenclatura contentis, ego, qui Historiam aut Crisim aliquam de singulis, aut potioribus, adjungunt, prætulerim,

*** 2

Sexti

Sixti sc. Senensis *Biblioth. S. Lib. III. & IV.* Rich. Simonis *Lib. III. Hist. V. T. Critica, & Historiam Criticam Commentatorum N. T. praeceptorum*, Gallice Roterod. an. 1693. evulgatam, Gullh. Crowei, Ludimag. in Anglia Croydonien- sis, circa Exteros subinde cespitantis, *Elenchum Scriptorum in S. Script. Alphabeti- cum*, Lond. an. 1672. excusum, & J. Frid. Mayeri *Bibliothecam*, quæ, per aliquot jam annos, publicis in Athenæo Gryphico ventilata Disputationibus, integra nondum prodiit, *Biblicam*. De Concordantiarum Historia & Ufu, post Contr. Kircherum, Scriptorem illarum eximium, Andr. Glauchius Libellum edidit singularem, Lipsiæ an. 1694. (in 8.) impressum.

§. XIV. Ab Exegetis Biblicis ad Theologos pergitur Polemicos. Hos inter, ex Atheismini Antagonistis, Historiam ejus, post Voëdium, Spizelium & Ant. Reiserum, Autori laudatos, diligentius ceteris persecuti sunt Tob. Wagnerus in *Examine Atheismi Speculativi Elenchico* (Tub. 1677. in 4.) & qui Zelotis quibusdam moderatior, ab istis Atheismi falso insimulatos, contra Censuram hanc præcipitem, defendit, Imman. Weberus, Prof. Gieslensis, in Libello Vernaculo: *Beurtheilung der Atheisten*, wie auch der mehresten deshalb berüchtigsten Schrifften, (Francof. 1697. in 8.) De Naturalismo consulantur Ad. Tribbechovii *Historia illius*, posthuma licet & valde imperfecta, Jenæ an. 1700. (in 4.) a Filio edita, & quod huic accessit, seorsim antea (Kilon. 1683. in 4.) & Lipsi. 1684. in 12.) excusum, Joh. Diecmanni, Theologi *πελοισμοσ, Sebed. de Naturalismo, cum aliorum, tum Joh. Bodini*, elegantissimam, de Indifferentismo autem, cum Historia accuratior nondum prodierit, Casp. Löscheri, Contr. Tyb. Rangonis & Val. Velthemii, Disput. Academica, parce quamvis Historica delibantes, Scriptorum de Religionibus, Sectisque variis, ingens est numerus. Anti Judaicos, aut de Religione Rebusque Judæorum commentatos, Cal. Jos. Imbonati *Bibliotheca Latino-Hebraica*, Romæ an. 1694. (in fol.) edita, plenius aliis enumerat. Hæreseologorum, qui de Hæresibus, vel universis, vel nonnullis, vel singulis, sunt commentati seculo XVI. antiquiorum, Notitia e Thomæ Ittigii Prolegomenis, quæ Tractatui suo de *Ævi Apostolici, & Apostoli. & proximi Hæresarchis*, an. 1690. & 1703. præmisit, eruditus Antiquorum vero pariter atque modernorum, e Casp. Sagittarii *Introd. ad Hist. Eccl. Cap. 32. & 33.* ac Sev. Walth. Sluteri *Prolego. Hist. Christianis*, (p. 191-242. Edit. Sec.) poterit parari. Inter Scriptores de Religionibus sectisque Christianissimi mœternis, Historiam illarum Ecclesiasticam pariter atque Literariam plenius alius proponunt Contr. Schlüsselburgius in *Catalogo Hæreticorum*, Libris XIII. Francof. an. 1697. & seq. (in 8.) edito, Joh. Hornbeckius in *Summa Controversiarum*, & Gottfr. Arnoldus in grandi *Historia Ecclesiastica-Hæresologica* Opere Germanico, Tomis IV. haud ita pridem publicato, ille Zelotarum Lutheranorum, iste Reformatorum, hic vero Separatistarum, partibus addictior, ac *ὡς ἑστίαι* sæpe *δεδειγναι*. Sunt quoque haud pauci, qui Sectarum ævi nostri singularem Historiam, vel solam, vel Dilceptionibus Polemicis mistam, accuratius proposuerunt, e quibus consuli merentur: I. De PONTIFICIA Mart. Chemnitii

mnitii *Examen Concil. Trident.* Joh. Gerhardi *Confessio Catholica*, Phil. Mornæi *Myſterium Iniquitatis* (Salmur. 1611. in fol.) Petr. Molinæi *Opus de Novitate Papismi* (de quo in *Hypomn.* dictum est) Gallicum, Joh. Henr. Heideggeri *Historia Papatus Lud. Maimburgi Historie Lutheranismi & Calvinismi* (sub larva Nicandri ab Hohenegg *κατὰ Βίβλιν* reposita (Amstelod. 1684. in 4.) & G. Calixti *Scripta de Controversiis specialibus luculenta*. II. De IANSENISTICO in ea Schismate, e Pontific. Phil. Labbei *Biblioth. Anti-Janseniana* (Parisi. 1699. in 4.) & Abbatis du Mis *Des cinq Propositions de Jansenius* (Leod. 1699. in 12.) e Lutheranis Joh. Osiandri *Specimen Jansenismi* (Tub. 1666. in 4.) & Aëgid. Strauchii *Jur Tertii* & *doxi circa Causam Jesuitico - Jansenianam* (Witteberg. 1663. in 4.) e Reformatis Joh. Henr. Ottii *Or. de causa Jansenitica* (Tig. 1693. in 8.) & Melch. Leydeckeri *de Historia Jansenismi Libri IV.* (Ultraj. 1695. in 8.) e Jansenistis autem ipsis Anonymi *Histoire abrégée du Jansenisme* (Col. 1697. in 8.) & alterius itidem Anonymi (ob diligentissimum Scriptorum utriusque Partis recensum ceteris præferendi) *Histoire Generale du Jansenisme*, Amst. Anno 1700. (in 8.) Tomis III. edita. III. De Schismate ejusd. QUIETISTICO Glib. Burneti *Iter Italicum*, & Anonymi *Epistolæ III. Gallicæ de Stata Italia præsentis*, in supplementum istius editæ (Col. 1688. in 12.) Incerti *Recueil de divers Pièces, concernant le Quietisme* (Amst. 1688. in 8.) Anonymi *Traité Historique, contenant le Jugement d'un Protestant sur la Theologie Myſtique, sur le Quietisme, & sur les Demelez de l'Evêque de Meaux avec l'Archeveque de Cambray* (Amst. 1699. in 12.) Joh. Frid. Mayeri *Differt. de Quietistarum Persecutionibus* (Hamburg. 1688. in 8.) & Joh. Andr. Schmidii *Differt. de Quietismi Revolutione in Quietistis XIVti & hujus Seculi* (Helmst. 1697. in 4.) IV. De Ecclesia REFORMATA Conrad. Schlütteleburgii *Libri IV. Theologia Calvinistica* (Francof. 1592. & 1610. in 4.) Lud. Maimburgii, Jesuitæ, *Historia Calvinismi Gallica* (Parisi. 1682. in 12.) varique hujus e Reformatis Adversarii, in Sluteri *Prophæcia* p. 205. 206. enumerati, Jac. Basnagii *Historia Relig. Reformata Gallica*, Bossuetiano de *Variationibus Ecclesiarum Protestantium Operi* opposita (Tomis II. Roterod. 1670. in 12.) ac Henr. Ludolphi Benthemii *Scripta de Ecclesiarum Scholarumque Angliæ & Belgii Fœderati statu moderno Germanica* (Lüneburg. 1694. & Martisb. 1698. in 8.) de solo autem Certamine Eucharistico, e Lutheranis *Historia Augustanae Confessionis*, Ambr. Wolfii *Scripto ejusd. Tituli*, per Theologos aliquot, Germanice opposita (Fursuti 1584. in 4.) & Anonymi *Myſterie des Sacraments* (A. 1591. in 4.) e Reformatis autem Edm. Albertini *Libri III. de Eucharistia* (Daventr. 1654. in fol.) Lud. Lavateri *Historia de Orig. & Progr. Controvers. Sacramentariae*, ab Anno 1523. ad 1563. deducta (Tig. 1672. in 8.) Rudolphianæ Hospiniani *Historia Sacramentaria* (Tig. 1598. in fol.) V. De REMONSTRANTIBVS *Epistolæ illorum Ecclesiasticae & Theologicae*, a Phil. Limburgio & Christ. Hartæckero Amstelod. A. 1660. (in 4.) longe vero auctiores a solo Limburgio ibid. A. 1684. (in fol.) publicatæ, Ejusd. *Limburgii Historia Fidei Sim. Episcopii* (Amstelod. 1701. in 8.) Joh. Utenbogardi *Historia Ecclesiæ Belgii Fœderati*, ad

finem usque Synodi Dordracenæ, vernacula, a Jac. Triglandio, Prof. Leid, opere impugnata contrario, & Gerh. Brandii *Histor. Eccles. Belgica*, itidem vernacula, cujus Pars I. (ab A. C. 712, ad 1573.) Amstelod. anno 1663. Continuatio hujus (ad an. 1600. ib. anno 1671.) Pars II. (ab anno 1600. ad 1618.) ib. 1674. Tertia autem & Quarta, metu Reformatorum diutius suppressæ, Roterodami nuper anno 1704. (in 4.) prodierunt. VI. De SOCINIANIS, & Unitariis reliquis, Christoph. Sandii *Biblioth. Anti-Trinitariorum*, cum Joh. Stoinii Georg. Schomanni & Andr. Wilsowatii Opusculis, ad eorundem spectantibus Historiam (Freistadii, seu Amst. 1684. in 8.) Stanisł. Lubienicij *Historia Reformationis Polonica* (ibid. 1685. in 8.) & Mart. Ruari *duæ Epistolæ Centuriæ* (ib. 1677. & 1681. in 8.) VII. De ANABAPTISTIS, præter J. Henr. Otii *Annales Anabaptisticos* (Bas. 1672. in 4.) merito ab Autore commendatos, Frid. Spanhemii Sen. *Distrib. de Origine, progressu & Sectis Anabaptistarum*, J. Cloppenburchii Gangrænæ Theologiæ Anabaptisticæ (Franequ. 1656. in 4.) sub-juncta, Anonymi *Histoire des Anabaptistes* (Paris. 1695. in 12.) E. M. P. *Ἐπίδηγμα ἱστορίας Anabaptisticæ* (an. 1701. in 8.) J. H. V. P. N. Mennonitæ Batavi, ob candorem in Vitis suorum etiam Gregalium detegendis laude dignissimi, Beginsel en. Voortgang der Geschieden, & Schuuringen en verdoelsheden, onder de doopgesinden, tot an. 1615. (Amstelod. 1618. in 4.) junctaque eidem Ubb. Philippi *Confessio ultima*, ob parem *Ὁμολογία* commendanda. VIII. De DAV. GEORGIO, ejusque Affectis, præter Frid. Jessenii *Larvam*, quam Autor laudavit, *Davidi detractam*, Vitaque ejus auctam, Germanice Kil. ann. 1670. (in 4.) editam, Acad. Basileensis de *Vita illius & Doctrina Narratio* (Witeb. 1559. in 8.) Nicol. Blesdikii, generi Davidis, sed Sectæ defertoris, *Historia illius* (Daventr. 1642. in 8.) ac Jac. Stolterfothii *Biographia ejusd.* Germanica, Lub. an. 1635. (in 4.) edita, & in Chr. Thomassii *Tomo I. Historiæ Sapientie & Stultitiæ* Vernaculo an. 1693. recula. IX. De ENTHUSIASTIS (quorum Historiam Morhofius quoque & Mart. Schookius olim promiserunt) Nicol. Hunnii *Consideratio Novæ Theologiæ Paracelsicæ & Weigelianæ* Germanica (Witeb. 1622. in 8.) Aug. Pfeifferi *Anti-Enthusiasmus* (Lub. 1692. in 8.) Joh. Hornebekii Opusculum de *Paradoxis & Heterodoxis Weigelianis* (Ultraj. 1645. in 12.) & *Pantbeon Anabaptisticum atque Enthusiasticum*, plurimos de illis Scriptores, sed disparis pretii ac fidei, junctim exhibens (Halberst. 1702. in fol.) X. De FANATICIS, Angliæ præsertim Quakeris, Thom. Eduardi, Ecclesiastæ Gorpelenfis, *Gangrena Errorum, Hæresium ac Blasphemiæ-rum illorum*, (Lond. 1646. in 4. Ed. 3.) Honori Reggii (sive Georg. Hornii) *Tr. de Statu Ecclesiæ Britannicæ hodierno* (Amst. 1646. in 4.) Pet. Gartzii *Puritanischer Glaubs- und Regiments Spiegel* (Lips. 1650. in 12.) Joh. Conr. Danhaueri *Culluvies Quackerorum* (Argent. 1665. in 4.) Anonymi *Histoire Abrégée du Quakerisme* (Col. 1692. in 12.) Gerh. Croesii, Past. Albiensis (cæterorum omnium de Tremulis Scripto-rum accuratissimi & moderatissimi) *Historia Quakeriana Libri III.* (anno 1696. in 8. Latine Amstelodami, Berolini autem Germ. editi,) Philalethæ (sive Kolhansii Med. Amstelod. Quakeriani) *Necessaria in Croesii Lib. Dilucidationes*, in quibus

Errores

Errores ejus deteguntur (Amstelod. 1696. in 8.) Joh. item Lassenii, aliorumque, Scripta varia contra Quakeros Germanica, in *Pantheo*, paulo ante memorato, junctim recusa. XI. De IOH. LABADIO, ejusque Cætu Schismatico, Petri Svon, Doctõris illius, *Fidelle Narrée des dernières Paroles & dispositions de diverses personnes de l'Eglise de Wicwert* (Amstelod. 1681. in 12.) Anonymi assæclæ Labadiani, *Abregé sincere de la Vie, de la conduite & les vrais sentiments de feu Mr. de Labadie*, ad An. usque 1666. pertexta, & a Gotofr. Arnoldo an. 1703. in *Suppl. Hist. Eccl. Germanicæ* (pag. 199. 297.) publicata, Anonymi ejus adversarii *Histoire Curieuse de la Vie de Jean de Labadie* (Hagæ 1670. in 12.) Christ. Nisanii *Mutæologia Labadiana*, Mindæ anno 1673. (in 8.) Germanice edita, aliique Scriptores contra Separatistas hosce, P. II. *Isag. ad Hist. Cimbr. c. 5. pag. 121 - 127.* fusius enumerati. XII. De ANTONIA BOVRIGNONIA, ejusque assæclis, Vitæ ejus Historia Gallica prolixa, ab ipsa scribi cœpta, & ab Anonymo (qui Pet. est Poiretus) continuata, Galliceque seorsim Amstelod. an. 1683. ac T. I. & II. *Operum* an. 1686. Belgice vero ibid. anno 1684. (in 8.) excusa, *Testimonia Veritatis de Vita, Moribus ac Scriptis suis*, ab ipsamet collecta & Joh. Berkendalio Germanice opposita, Hufæque anno 1673. (in 4.) edita, deinde vero Gallice translata, & Parte II. cæteris Adversariis Sacri Ordinis reposita Holfaticis, aucta, Pet. Poireti Epist. de Vita, Doctrina ac Scriptis Magistræ Gallica, in Bælianis *Reipubl. Lit. Novellis*, (M. April. & Majo Anno 1685.) publicatæ, ejusdemque *Minitum*, Relationi de Operibus Antoniæ, in *Actis Erud. Lips.* (M. Jun. A. 1686.) obviæ Amstel. an. 1686. ἀνώνυμος repositum, ex Adversariis autem Viri Lud. Seckendorffii *Defensio* Relationis istius, a se conscriptæ, contra Poiretum (Lips. 1686. in 4.) Georg. Henr. Burgardum *Animadversiones in Errores Bourignonianos Germanica*, an. 1674. Slesv. in 4. & Hamb. in 8. publicatæ, & in *Iterata Narratione* adversus *Lapidem Bourignonicæ Lydiæ*, an. 1677. (Slesv. in 8.) defensæ, Cockburnii Angli *Bourignianism Detected*, circa an. 1698. evulgatus, aliaque, tum Assæclarum, tum Adversariorum, Scripta, in *Isag. nostra*, P. II. c. 6. pag. 151-164. recensita. XIII. De aliis Mulieribus Hæreticis ac Fanaticis, Joh. And. Schmidii *Diff. de Muliere Heterodoxa* (Helmst. 1697. in 4.) & J. Henr. Feustkingii *Gynæceum Hæretico-Fanaticum*, Germanice an. 1704. (Francof. in 8.) editum. XIV. De CHILIASTIS Promachi illorum, J. Wilh. Petræi, *Nubes Testium Veritatis de Regno Christi Glorioso*, *Libris III.* exhibita (Francof. 1696 in 4.) ex Adversariis autem Dissert. Academicæ Gisb. Voëtii (T. II. *Disput. Select.*) Ad Tribbechovii (Kil. 1667. in 4.) Christoph. Laur. Meelführeri (Giesæ 1678.) & Joh. Gvilh. Baieri, Tr. Anonymi qui Dan. Brenius fuit pro Chiliasmo Belgicum adorti (Jenæ 1678.) Augustique Pfeifferi *Anti-Chiliasmus* Germanicus (Ratzeb. 1691. in 8.) XV. De Certaminibus modernis SYNCRETISTICIS Abr. Calovii *Historia Syncretismi* Germanica (Ratzeb. 1658. in 4.) & Conr. Tyb. Rangonis Scriptum ejusd. Tituli Vernaculum bipertitum (1674 & 1680. in 12.) cujus Continuationem reliquisse perhibetur. XVI. De certaminibus PIETISTICIS, e Pietistarum Adversariis, Anonymi

Anonymi *Umfug der Pictisten*, Scriptum autoritate publica suppressum, & Sam. Schelvigii *Itinerarium Antepietisticum* (Holm. 1695. in 4.) ex adversa autem parte Phil. Jac. Speneri, aliorumque, Apologiae, Duumviris hisce oppositae, Viti Lud. Seckendorffii *Responsio ad Imaginem Pictismi Vernacula*, cum *Præfat.* Historica Speneri an. 1692. *avertimus* publicata, ipsiusque Speneri Erzählung, was wegen des Pietismi in Deutschlands laud vorgegangen (Francof. 1697. in 12.)

§. XV. Scriptores Theologiae Moralis Gebh. Theod. Meierus in *Introd. sua ad studium ejus universum* (Helmst. 1671. in 4.) Asceticos autem Mysticosque Gottfr. Arnoldus & Pet. Poiretus an. 1702. ille in *Hist. Theol. Mystica*, hic in *Ep. de Scriptoribus Mysticis*, ei adjecta, recensuerunt. *Opusculorum Affecticorum*, quae inter Parum reperiuntur Opera, Indiculum Lucas d' Achery, Mon. Bened. teste Teilerio (in C. C. p. 219.) Parisiis an. 1648. (in 4.) edidit. Ad Oratoriae tandem Sacrae Historiam spectant, Lud. Bailii, Theol. Paris. *Bibliotheca, Concionatorum illustriorum Vitae continens* (Paris. 1666. in 4.) nec non Catalogi Scriptorum Homileticorum Reales, ab Henn. Wittemo in *Repertorio Homiletico*, & Ephr. Prætorio, in *Biblioth. Homiletica Vernacula* (Lips. 1698. in 4.) sed abque justo selectu, exhibiti. De *Possibilib*, quae barbara voce sic appellantur, *Ecclesiasticis* Diatribae Gottfr. Wegneri nuper Regiomonti prodiit. Quatum Librorum, quibus nihil frequentius aut vendibilius, neminem adhuc Bibliothecam, in Plagiariorum tot Sacrorum, quibus in deliciis sunt, gratiam, miror concessisse, labore exiguo plures illorum, non Centurias tantum, sed & Chiliades, conquiri posse, persuasus.

§. XVI. Theologiam *Libro VI. Tomi III.* excipit Jurisprudentia. Hujus Hodegos, & Scriptores Bibliothecarios, cum haud vacet recensere universos, solos ex recentissimis commendo Gottfr. Gvilh. Leibnitium *Methodi discendae docendaeque Jurisprudentiae* (Francof. an. 1668. in 12.) Nic. Christoph. Lynckerum *Instructorii forensis* (Jen. in fol.) Pet. Müllerum *Tr. de Studio Juris tractando* (Duderst. 1670. in 4.) & Burch. Gotth. Struvium *Biblioth. Juris Scholae*, Jenæ 1703. (in 8.) editæ, (quæ c. 1. §. 1. & c. 4. §. 2. alios fusc enumerat,) Autores. Addo, cum à Struvio omittantur, licet ipse non viderim, sed in Ephemeridibus saltem memorari observaverim, Augustini Fontanæ *Amphibeatrum Legale Alphabeticum, seu Bibliothecam Legalem omnium Autorum amplissimam*, IV. Tomis in fol. Parmæ an. 1681. editam, & Dion. Simonis *Nouvelle Bibliothèque Historique & Chronologique des principaux auteurs & interpretes en Droit Civil, Canonique & particulier de plusieurs Etats & Provinces, depuis l'ancien, avec les Caractères de leurs esprits, & les jugemens de leurs Ouvrages* (Paris. 1692. in 12.) Henr. Ern. Kestneri *Polyhistor Juridicus* (Francof. 1699. in 4.) Tituli magnificentiae non responderet. Cui an Joh. Gröningius, *Polyhistorum* idem *Juridicum*, in Morhofiani Supple-

Supplementum, pollicitus, accuratius sit satisfactorus, Struvius dubitat, nec ipse definire ausim. Georg. Beieri *Specimina IV. Notitia Autorum Judiciorum*, Lipsiæ quin-
quennio edita proximo, circa Libros tantum paucos, nullo ordine observato, occu-
pantur, Casp. autem Thurmanni *Bibliotheca Canonica & Duellica* A. 1700. *Metallicaque*
& *Salinaria* A. 1702. Halæ Sax. editæ, in Argumentis versantur specialibus, & ob
laborem potius, quam judicium, sunt commendandæ. Juris Nat. & Gentium Uni-
versalis Scriptorum Notitia, ex Er. Mauritii *Specimine Dissert. de Principiis J. Publ.*
eximio, sed imperfecto (Tub. 1665. in 4.) Vinc. Placcii *Epitome Consilii de studio Phi-*
los. Pract. (Hamb. 1695. in 8.) Jac. Frid. Ludovici *Delineatione Historie J. Div. Nat.*
& *Positivi Universalis* (Halæ 1701. in 4.) Joh. Gröningii *Biblioth. J. Gent. Exotica &*
Europæa. (Hamb. 1703. in 8.) & J. Franc. Buddei *Historia J. Nat. quæ*, Halæ nuper
A. 1704. inter *Selecta J. Nat. & Gent.* auctior recusa, cæteris ob *ælian* de singulis
accuratam, merito præfertur, est haurienda. Juris Civ. Rom. ejusque Librorum,
Historiam & Fata, post Gentilem, Seldenum, Duckium, Gothofredum, Mauri-
tium & Riccium, Autori memoratos, exposuere Sim. a Leuwen in *Narratione de*
J. Civ. Rom. Origine, Progressu, Usu, Autorit. & *varia Editione atque Emendatione*, Jenæ
A. 1697. (in 8.) recusa, Joh. Doulatius in *Historia J. Rom. Civ.* (Parisi. 1678. in 12.)
Georg. Schubartus in *Triade Exerc. de Fatis Jurisprud. Romanæ*, ab U. C. ad pri-
mos usque Imp. Jenæ 1696. in 8.) & Joh. Vinc. Gravina in *Lib. de ortu & progressu J.*
Civ. (Neap. 1701. in 12. Lipsi. 1704. in 8.) Plures Struvius c. 4. §. 1. suppedabit.
In auctoritatem illius in Germania, post Conringium (in *Lib. de Orig. J. Germ.*) in Bi-
ggii *Dissert. de Juris Justiniani receptione atque Autoritate in Germania*, Altorfi Anno
1679. inquisivit Henr. Linckius, Conringio ei longe addictior. Commentatorum
in *Iustit.* Indicem, in *Subsidio Juris* (Rost. 1659. in 4.) dedit Chr. Woldenbergius
Ictorum Vett. Biographis, hoc Lib. & T. I. L. I. c. 19. p. 248. commendatis, jungen-
di præ aliis Nic. Henelius in *Comm. de illis peculiari* (Lipsi. 1641. & 1654. in 8.) &
Guilh. Grocius, qui *Vitas* itidem *Jctorum*, quorum in *Pandectis* exstant nomina, reliquit,
sex lustris post obitum ejus elapsis, a Filio Lugd. Bat. A. 1690. (in 4.) publicatas. Ju-
ris Canonici Studiofis, præter Gentilem, Duckium & Rittershusium, adjumento
erunt Gerh. a Mastricht *Historia J. Can. seu de illius Ortu, Progressu, Incrementis, Col-*
lectionibus Autoribusque, Tractatio (Vuisb. 1677. in 8.) Joh. Doulatii *Histoire du Droit Ca-*
nonique (Parisi. 1676. in 12.) & *Prænotionum Canoniarum Libri V. quibus Sacri Juris, at-*
que universi studii Ecclesiastici, principia & adminicula enucleantur (Parisi. 1687. in 4.)
Joach. Clutenii *Historia J. Can.* (Arg. 1609. in 4.) Georgiique Wernerii & Huld.
Eybenii *Dissert. hujus argumenti Helmstädienses*, A. 1669. & 1672. publicatæ. Ad
Jur. Can. Orientalis cognitionem Historicam Christoph. Justelli & Gebh. Theod.
Meieri duæ Præfati. *Codici Canonum Ecclesiæ universæ*, in Edit. A. 1663. Helmstädiensi,
præmissæ, & Petri de Marca de *Veteribus Canonum Collectionibus Diatriba, Opusculis ejus*
Posthumis (Parisi. 1681. in 8.) a Steph. Baluzio inserta, manu ducent. De Juris Feu-
dalis Scriptoribus Er. Mauritii *Nomenclator illorum consularum posthumus*, e schedis
defuncti,

defuncti, ordine Alphab. a Joh. Ntc. Hertio congestus, & in *Dissert.* ejusd. Volumine (Franc. 1692. in 4.) publicatus, singulorum Historiæ Judicia subjungens. In Juris Publici Germanici Hist. Literaria omnes haud dubie idem superasset Mauritius, si Opus ei de *hujus Principiis* affectum, amplum atque diffusum, eadem, qua *Specimen* illius, de J. Nat. seu primo agens principio, ac lectissimas de Argumentis J. Publ. variis Dissertationes, doctrinæ copia & *αυριβία* perficere licuisset. Jacturam hanc solantur Sam. Rachelii *Introd. ad Jus Publ. Germ. præcipuos ejus Scriptores exhibens* (Amst. 1680. & 1685. in 12.) & J. G. Sulpicii (sive Joh. Georg. Kulpisii) *Diff. de studio J. Publ. recte instituendo, & Scriptoribus eo pertinentibus*, cum *Epist. de Studiis Juvenis Nobilis Academicis*, A. 1688. & 1700. (in 8.) edita, quam Scripto etiam Racheliano Struvius merito prætulit. Addatur his J. Henr. Bæcleri *Consignatio de Scriptoribus J. Publ. præcipuis posthuma, Notis in Dan. Ottovis Jus Publ. præmissa*, & deinde a Phil. Reinh. Vitarario suis *Instit. J. Publ.* subjuncta, a Kulpisio pariter atque Struvio laudata. De Juribus Statutariis Germaniæ Herm. Conringius in *Comm. de Origine Juris Germanici Historico*, perquam luculento, tertia vice (post Edit. A. 1643. & 1649. priores) Helmst. An. 1665, cum augmento insigni, publicato, de Danicis Andr. Sev. Vellejus, Pet. Galthius, Pet. Resenius & Otto Sperlingius Jun, in Scriptis, (quæ *Prolegomena* nostra ad *Biblioth. Septentr. Erud.* §. 45. fusiis enumerant) ineditis, & Cimbricis, Lubecensis etiam & Hamburgensis, Tr. quo *Urgogen ad Hist. Cimbr.* exhibuimus, quadripartitus, de Syedicis Joh. Olai Stierenhol, JC. Aboënsis, in *Libb. II. de Jure Sueonum & Gothorum Vetus* (Holm. 1672. in 4.) Car. Lundius in *Historia Juris Sævo-Gothici, & Collatione LL. Sævo-Gothicarum & Atticarum*, prælo maturis, & Laur. Ludenius in duobus, quæ Wittenius memorat (*T. I. D. B. ad A. 1654.*) hujus argumenti Schediasmatis, Historice sunt commentati. Circa Anglica eodem instituto occupati fuere Joh. Seldenus in *Diff. ad Fætam, & Notis ad Joh. Fortescue Lib. de laudibus Legum Angliæ* (Lond. 1616. in 8.) Morhofio laudatis, Mathæusque Haleus in *Historia & Analysis Legum Angliæ ævædæ* (cujus, e Jac. Tyrclii *Hist. Anglica*, Lipsiensis, in *Act. Erud. A. 1703. p. 315.* injecere mentionem,) circa Hispanica autem Gerh. Ern. de Franckenau, Secret. Danicus, in *Sacris Themilibus Hispaniæ Arcanis, Jurium Legumque Ortus, Progressus, Varietates & Observantiam*, cum præcipuis Glossarum Commentariorumque Auctoribus, & *Fori Hispanici Præxi* *foliæna*, complexi, (Hannov. 1703. in 4.) ac quem is laudat, Joh. Lucas Cortesius, Regii Castellæ Senatus Consiliarius, in *Historia Juris Hispanici* inedita. Gallicorum Historiam qui tradiderit, nondum inveni, nisi referendus huc sit Joh. Doulassius, qui, in *Historia J. Civ. Rom.* Gallici etiam originem teste Titulo, perstrinxit. *Introduktioner ad Præxi forensi*, de Scriptoribus differentes Practicis, tr. Mauritius, ab Autore commendatus, & post hunc (A. 1694.) Sam. Strykius, Struvio (c. 7. p. 250.) laudatus, dedere, JCti ambo illustres, quibusque peritiores nemo Hodogis desiderabit.

§. XVII. Dissertatio de Arte Medica perbrevis, quæ toti finem imponit *Polyhistori*,

biflori, adeo, fateor, imperfecta est & jejuna, ut vel sola, Acroasibus, quarum *ultima* plerumque *frigens*, Academicis totum hoc Opus deberi, testetur, & nisi lacuna ista mancum illud reddidisset atque mutilum, luce indigna haud immerito potuisset videri. Supplementa, quibus præ ceteris indiget partibus, longe plurima, præter Herm. Conringii *Introductionem in Artem Medicam*, laudibus, quas a Nostro reportavit, eximiis dignissimam, sed cum Accessionibus præclaris, quibus, in novissima Anni 1688. Editione, Gener eam Autoris haud degener, G. C. Schelhammerus, dexterrime illustravit & continuavit, sociandam, Scriptoresque Bibliothecarios & Biographicos, *b. l. & T. l. Lib. l. c. 13. p. 228. seq.* memoratos, alii etiam, Opere hoc tum Antiquiores, tum Recentiores, suppeditare poterunt. De illis, præsertim Biographis, & Laboribus quoque hujus generis affectis Th. Reinesii, æg. Menagii & Phil. Labbei (quibus J. Bapt. Capponus e *T. l. l. p. 228.* addi poterit,) consulatur Henr. Meibomii Jun. *Epist. de Medicorum Historia Scribenda*, Helmst. 1669. (*in 4.*) edita, Operis imprimis de *Vitis Medicorum*, a Parente *πελομαδεσάτω*, J. Henr. Meibomio, Libris IV. ab O. C. ad A. C. 1450. perducti, a se vero aucti & emendati (quod, post semiseculi ab Autoris obitu intervallum, nondum prodidisse miramur,) *συναγραφήν* proponens. Plerosque etiam tum Biographos, tum Bibliographos Medicos, recensuit, & accurata simul de iis tulit Judicia, Val. Henr. Voglerus *Cap. 8. Introduct. in Notit. Bonor. Scriptorum*. Inter Recentissimos, Bibliothecarum Medicarum auxilium numerum Georg. Abr. Merclinius *Lindensio* suo *Renovato* (Norib. 1685. *in 4.*) in quo Lindani Libros II. de *Scriptis Medicis* augere ac continuare (post Contr. ab Hove, Med. Brem. El. Pilulandum Danum, & D. Becherum Saxonem, quorum ipse Labores *in præfat.* memorat affectos) aggressus, e suis eos Annot. & Georg. Hier. Welschii Schedis, non solum emendavit, sed & dimidia fere parte amplificatos, Libris plusquam 1700. Vitisque Medicorum brevioribus pene 300. locupletavit. Autoribus de Studio Medico Hægogicis, præter Joh. Rhodium, & alios, *Introduct. Conringianæ* a Schelhammero adjectos, Rod. a Castro *Medicus Politicus, sive de Officiis Medico-Politicis Libri IV.* (Hamb. 1614. *in 4.*) Pet. a Castro, Pollatri Veron. *Bibliotheca*, quæ Patavii A. 1654. (*in 12.*) prodiiit, *Medici Fruditi* (cujus Tituli Scriptum, Castriano locupletius & accuratius, τὸν πᾶν G. H. Welschium molitum quoque esse, Schröckiana ejus p. 56. testatur *Memoria*), & Casp. Hofmanni *Isagoge Medica, Oratt. 2. de ratione Medicinæ*, tum *discendi*, tum *exercendi*, propoſita, & Collega Jac. Pancr. Brunone Curiz Varisc. A. 1661. (*in 12.*) cum Supplemento, edita, jungi merentur. Peregrinationis Medicæ Hodegos se Thom. Bartholinus, in *Diatr. elegantæ*, Hafn. A. 1674. edita, & Joach. Vitus Wigandus (sive Joh. Val. Willius) in *Triga Dissert. de Philatrorum Germanorum Itin.ribus* (Erib. 1678. *in 12.*) præbuere peritissimos, *Desiderata Medicinæ* a Georg. i hier. Welschio *im Somnio Vindiciæ* (Aug. A. 1676. *in 4.*) sunt recensita. Oblitus pene esse *Historiæ Artis Medicæ*, quæ principem inter Modernorum Scripta hujus argumenti locum meretur, Gallice, Amstelod. A. 1702. (*in 4.*) a Dan. Clerico, Med. Genev. editæ, Tribusque Partibus (quarum Prima seorsim Genevæ A. 1699. *in 12.* pro-

prodierat) ad Galeni usque ævum perductæ. In qua cum Autor Celeberrimus Medicinæ Univerſe Antiquioris, ejusque Sectarum, Autorum & Propagatorum, Dogmatum item & Scriptorum, ſingulis propriorum, Hiftoriam ſumma eruditione, & judicio accurato, propoſuerit, præclare utique, ſi quisquam modernorum, de Arte ſua meruille eſt cenſendus, præclarius vero adhuc meriturus, ſi telam inchoatam, a Galenicis temporibus, ad noſtram uſque ætatem, pari dexteritate pertexet. E Scriptoribus de ſingulis Medicinæ Partibus Hægogico-Hiſtoricis, Chymicos jam ſupra reſenſimus. Physiologiæ Hiftoriam, & Scriptorum Cenſuram, in ſua ad illam *Introduct.* (Helmſt. 1681.) exhibuit G. C. Schelhammerus, *Anatomes vero Origines* A. 1683. Regiononti, *Differt. IV.* ab antiquiſſimis repetiit temporibus & ad noſtra deduxit, Phil. Jac. Hartmannus. Thom. Bartholini *Biblioth. Anatomica*, qua Proſectorum omnium, tam Vett. quam Recentiorum, Vitas, Inventa, Scripta, & multorum etiam effigies, erat complexus, in *Biblioth.* ipſius periit incendio, Rei Lit. & Medicæ admodum funeſto. Quæ Genevæ A. 1685. in ſol. ſub eod. Titulo, prodiit, *Biblioth. Anatomica*, a Dan. Clerico & J. Jac. Mangeto in *Tomo II.* digeſta, Celebriorum recentioris ævi Anatomicorum Tractatus ſelectiores, junctim reſuſos, exhibet. *Biblioth. Eſtanica*, ſub larva Joh. Ant. Bunnaldi Bonon. A. 1657. (in 24.) editam, Ovidio deſervius Montalbano, Prof. Acad. Bonon. Medico, in Placcii *Tr. de Scr. Anon. & Pſeudon.* p. 170. deſectò. Præcos tandem Medicæ Cultoribus Autores, de morbis commentatos ſingulis, ſuggeſſere Matthias Moronus in *Directorio Medico-Practico*, Lugd. Gall. A. 1647. & 1650. (in 8.) publicato, & qui iſtud, a ſe auctum, Francof. A. 1663. (in 4.) denuo reſenſuit, Seb. Schefferus, Poliatcr Francofurtanus. Sed ſinis aliquando Reſenſui huic Scriptorum de Arte Medica Hiſtoricorum eſt imponendus, ne in majorem is, quam Autoris noſtri de eadem Commentatio juſto brevior, molem excreeſcat. Vale ergo, L. B. & Morhoſii, Viri de Re Literaria præclare meriti, Labores juſto mecum æſtimans pretio, de poſthumis hiſce, illorumque imperfectione, ac nævis aliis, quos emendaturus, ſi licuiſſet, erat, benignius judica, memor illorum, quæ ipſe, de Operibus ejusmodi affectis, T. I. Polybiſt. hujus, Lib. I. c. 7. p. 66. inculcavit: *Qui imperſecti ſunt Libri, neque extremam ſtimam ſenſerunt, & vel ruditer tantum deſignati, cum Orbe tamen erudito communicandi eſſent, etiam contra Autorum morientium vota, qui ſibi ipſis interdum iniquiores ſunt, quam alii, Judices, Apellis tabula, etiam imperſectæ, in pretio ſuere: Ita Virorum ingenioſorum opera imperſecta ſuis Autoribus dedecori non ſunt. Ac ſint in illis nevi, facile hos excuſat non adhibita operi æquæque, ſequunt illos, & quodammodo pulchritores faciunt, opera perfectiora.*

Scribendam Flensburgi Cimbrorum,
M. Decembri Anni
Æra Chriſtiana. M. DCC. IV.

IOHANNIS MOLLERI

Flensburg-Cimbri,

SCHOLÆ PATRIÆ RECTORIS,

IN

DANIELIS GEORGII MORHOFII,

POLYHISTORIS INCLYTI,

P O L Y H I S T O R E M
L I T E R A R I V M
P R O L E G O M E N A,

Autoris Vitæ ac Scriptorum, non Editorum modo,
sed & Ineditorum atque Affectorum, præsertim vero POLY-
HISTORIS hujus, Historiam exhibentia, ac plurimis Virorum Erudito-
rum Judiciis, quibus & Autorem, & singulas ejus Lucubrationes
publice commendarunt, Honorificis illustrantia.

§. I.

POLYHISTORIS (h. e. *Multifciti*) agnomen honorificum solis olim iis,
quos eruditio multiplex pariter atque solida præ aliis nobilitabat, & supra
Literatorum ævi sui vulgus longissime evehebat, nec tamen omnibus, fuisse
tributum, nemo, in Veterum Monumentis, & Historia Literaria Antiquiori,
vel mediocri versatus diligentia, ignorat. Tales utique fuere, quos cœvorum
illud, aut Posterorum, Judicio reportasse, Joh. Wouwerius nostras, in eleganti *de*
Polymathia Libello (1) annotavit, ALEXANDER CORNELIVS (quem Svi-
das Milesium, Stephanus, aliique, Coryræum fuisse perhibent) Cornelii Lentuli ex
Pædagogo Libertus, & Grammaticus Syllanis temporibus Romanus, ac M. TE-
REN-

(1) Cap. 15. NUM. 8. p. 152.

RENTIVS VARRO, Equeſtri Romæ natus familia, ſuzque a C. Julio Cæſare Bibliothecæ, cum dignitatibus, quibus in toga pariter atque ſago functus erat, ampliſſimis valedixiſſet, præfectus. Tales etiam extitere, quos Idem Alexandro & Varroni adjungit, C. IVLIVS HYGINVS, Hiſpanus, Auguſti Imperatoris Libertus & Bibliothecæ Palatinæ Cuſtos, APIONque, Egyptius, Tiberio σύγχρονος, & Alexandrinorum ad Succellorem ejus, C. Caligulam, Legatus. Scriptis ſinguli, in omni ferme Literarum genere, inclaruere quamplurimis, quæ, licet pleraque dudum perierint, ab aliis tamen Autoribus Vetiſtis, non ſine luculentis illorum Elogiis, frequenter allegantur. Quæ ſuſe recensere, Voſſiique, Joſſii, Hanckii, ac aliorum, de iis Analeſta exſcribere, cum inſtituti noſtri ratio haud permittat, pauciſſimis erimus contenti. ALEXANDER CORNELIVS, Cognomen hoc a Lentulo Patrono mutuatus, Vir fuit, Eufebio (2) teſte, πολὺν καὶ πολυμαθὲς, τοῖς τε μὴ πάρεργον τὸν ἀπὸ παιδείας καρπὸν πεπονημένος Ἑλληνιστῶν μακάτος. De VARRONE ſilere propemodum præſtat, quam pauca dicere, cum merita ejus in Literas immortalia, & laudes, quas iſtis promeruit, Ciceronis, Quintilian, Auguſtini, aliorumque Ordinis Literarii Principum, invidendæ, vel Libro integro exponi digne vix poſſint. Nemo certe, ſi Laſtantium (3) audias, unquam, ne apud Græcos quidem, nedom apud Latinos, illo vixit doctior. APIONEM, qui a συγχρόνοις πλεονέκτης jam (Plurimorum Viſtor) ac Μόχθος (Labor,) a Tiberio autem Imperatore Cymbalum Mundi, ob dotium ingenii præſtantiam, diligentiam incredibilem, & famæ magnitudinem, ſalutabatur, Aulus quoque Gellius, (4) propter Literas multas, rectiusque inſupremis Græcorum plurimam atque variam ſcientiam, extollit. HYGINO eundem Polyhiſtoris Titulum a cœvis fuiſſe delatum, Wouwerius (5) & Gerh. Joh. Voſſius (Hieronymi etiam Chronicon Eufebianum, ad A. M. VIII. hunc in finem allegans,) (6) ex hiſce Suetoniani de Illuſtribus Grammaticis Libelli, verbis c. 20. in Vita illius, obviis, evincere allaborant: C. Julius Hyginus, Auguſti Libertus, natione Hiſpanus, eſſi nonnulli Alexandrinum putant, & a Cæſare Romam aſſectum, Alexandria capta. Studioſe & avidè imitatus eſt Cornelium Alexandrum, Grammaticum Græcum, quem, propter Antiquitatis notitiam, Polyhiſtorum multi, quidam Hiſtoriam vocabant. Verum, ne quid diſſimulem, iſte Suetonii Locus pro Hygino a Duumviris πολυμαθές αὐτοῖς perperam videtur allegari, & Alexandro potius Cornelio, quem ille imitatus eſt, paulo antea nobis laudato, Polyhiſtoris agnomen aſſerere. Quod Tobiz etiam Magiro, (7) quanto Alexander apud Romanos habitus fuerit in pretio, ex illo probanti, video jam eſſe obſervatum. Non indignum interim eodem Titulo Hyginum fuiſſe lubentes fatemur, & duo ingenii ipſius Monumenta, quæ ſola e tor injuria temporum amiſſis ſuperſunt, Literaria, Poëticon nempe Aſtronomicum & Fabularum Liber. haud obſcure teſtantur.

II. Verum

(1) Lib. 9. de Preparat. Evang. 17.
Noſt. Att. c. 14. (3) l. c.
Eponymologia Critica, p. 11.

(2) L. 1. Inſtit. Divin. c. 6. p. m. 23.
(6) Lib. 1. de Hiſt. Lat. c. 29. p. 102.

(4) L. S.
(7) in

II. Verum eidem fato ac mutationi Titulus hic Polyhistoris, alique ejusdem generis Literarii, fuere obnoxii, cui Politici, Augustis olim, Principibus, aliisque Viris illustribus, ceu tanto fastigio proprii, honoris gratia, a Veteribus attributi. Hos enim nemo ignorat, Seculis posterioribus, & præsertim XVII^{mo} nuperime elapso, laxiore admissio significatu, hominibus subfelli longè inferioris delatos, ita paulatim degenerasse, ut Monarchis, Supremique Ordinis Magnatibus, de novis, quibus ipsi soli gauderent, in istorum locum adsciscendis, hactenus sæpe fuerit & in posterum quoque sit cogitandum. In Republica Literaria, uti dictum, partim stolidæ ambitionis, partim vero φιλαργυρίας sordidæ & turpissimæ adulationis vicio, non minor, quod Titulos attinet, invaluit αἰσῆσις. Graduum certe, quos vocant, Academicorum, solis olim vere Eruditis destinatorum, appellationes, honorificæ sâne ac plausibiles, postquam pretio isti venales esse, & dignis atque indignis promiscue conferri, cœperunt, adeo jam evulnerunt, ut Illiterati eas rideant ac contemnunt, Eruditissimi quique fastidiunt, multis jam Professoribus ac Brabeutis, iisdem olim donati, nominibus suis, tanquam parum sibi decoras, adjicere dedignantur. Clarissimi Titulus, tantæ olim dignationis, ut Viris Consularibus, Provinciarumque Præsidibus, Romæ esset proprius, Seculo autem XVI^{to} solis ferme Literarii Ordinis Proceribus cœperit tribui, multis jam Literatoribus Umbraticis, illo ob famæ & doctrinæ obscuritatem ne quidem dignis, itidem sordet; fastuosa autem contra, & Magnatibus merito relinquendæ, Excellentissimorum ac Magnificorum appellationes etiam ab iis ambitione nonnunquam sibi vindicantur ridicula, in quibus, si dotes spectes ingenii, nil nisi exile & vulgare, nedum magnum aliquid, aut τῶν ἄλλων ἕξοχος, deprehendes. Non est igitur, quod miremur, Polyhistoras etiam, imo πανσόφους nonnunquam & παρρησιήμονας, nostra ætate, ab Assentatoribus imperitis, & quid æra lupinis distent, igharis, salutari, qui ad Polymathiam veræ adyta nunquam penetrarunt, sed vel in uno tantum Literarum, sive Elegantiorum, sive Sublimiorum, genere diligentius aliis sunt versati, vel, si pluribus vacare libuit, studio illa fugitivo & desultorio, canis instar e Nilo bibentis, obiter tantum delibarent, nullius autem accuratam atque solidam adepti sunt peritiam. Vera nimirum, in Republica etiam Literaria, quod Sallustius Romanæ indignabundus olim exprobravit, rerum Vocabula jam pridem amissurus, nec Studiorum saltem præmia, sed ipsum etiam eruditionis nomen, & Titulos huic soli debitos, Indocti cum Doctis partiuntur, ac sæpissime illis præripiunt.

III. Non tamen tanta est nostrorum temporum infelicitas, ut nullos amplius habeant, quibus gloriari, quosve Priscis opponere queant, vere Polyhistoras. Decrescit, fateor, ob quotidiana barbariei, & turpissimi doctrinæ solidioris contemptus, incrementa, paulatim illorum numerus, sed nondum tamen omnino disparuit. Inclavere, nostra etiam ætate, inter Germanos, Batavos, Italos, Gallos, Britannos, imo in Cimbria etiam, ac vicino ei Septentrione, & etiamnum, numero licet immutato, supersunt, Heroes nonnulli Literarii, qui accurata totius Polymathiam peritia,

& immortalibus in omne Literarum genus meritis, Seculi se esse Ornamenta satis superque demonstrarunt, ac Polyhistores, non prisco solum illo ac genuino Vocis significatu, sed & κατ' ἐξοχήν, appellari meruerunt. Indicem τῶν ἐξουτέων sistere, nisi brevitatis studium, & timor indignationis Pseudo - Polyhistoum quorundam, in Republica Φιλοπετυώντων Literaria, ob mentionem sui in illo forte omisam, gravissimæ, calamum sufflaminarent. Unus ergo, ceterorum omnium loco, in scenam prodeat Polyhistor, quem Chersonesus hæc Cimbrica Ornamentis Chori sui Literarii adoptivis potioribus accenset, plane eximius, & Titulo isto, præ aliis, extra omnem controversiam, longe dignissimus,

DANIEL GEORGIUS MORHOFIVS.

Polyhistorem hunc Viri jam Eruditi quamplurimi, & hos inter, Polyhistores etiam ætatis nostræ Celeberrimi, suo paulo post loco enumerandi, in Monumentis suis Literariis, publice salutarunt. Polyhistorem Auditores Academici in Cathedra publica, & Museo domestico, Amici autem, in Colloquiis Familiaribus, & Commercio Epistolico, sunt experti. Polyhistorem Scripta tot, quibus omnes ferme Polymathix Elegantioris partes insigniter illustravit, exasciatissima, nemine Lectorum diffidente, ostendunt, & Posthuma, quæ, manum ac limam Autoris sui ultimam experta, luce publica digna Censoribus videbuntur accuratis (delectu enim hic opus, hæcenus forte interdum neglecto), itidem demonstrabunt. Polyhistorem denique fuisse, vel solus hic *Polyhistor Literarius*, qui tertia nunc vice, & integer quidem, dimidiaque parte jam redditus auctior, Orbi erudito sistitur, cum *Philosophico* & *Præctico*, eum secuturis, testis est omni exceptione major. Longe potiori utique Jure ἐννεαφῶν istam sibi vindicat, quam C. JULII SOLINI, Scriptoris, a quo Noster mutuatus eam esse videtur, Vetussti equidem, sed Eruditioribus minus probati, *Polyhistor*, ex *Historia Naturali* Pliniana, aliisque Veterum laboribus, nec fideliter satis, nec judiciose, compilatus, aut A. N. T. GVIBERTI COSTANI, Tolosatis, Jcti, *Polyhistor* miscellæ doctrinæ, sed sex tantum octernionum, exiguus, cum ejusdem *Quæstionibus Juris Memorabilibus* A. 1557. editus, ac Hanovix A. 1598. (§) recusus.

IV. Verum de Opere hoc Illustri, totiusque Rei Literariæ exhibente Pandectas, ac ceteris Morhofii nostri Laboribus, Editis, Ineditis, atque Affectis, fusius dicendi, suasque singulis laudes, allegatis hunc in finem Eruditorum Judiciis, admetiendi, commodior postea recurret occasio, ubi Vitæ Viri Summi Historiam brevem atque synopticam præmiserimus. Prolixiorum equidem, & studio accuratiori (quali Phil. Melancthonem Joach. Camerarius, & Tychonem Braheum, ac Mecænatem Gallix, Nicol. Fabricium Peirescium, Pet. Gassendus, celebrarunt) concinnatam

natam, Willh. Ern. Tenzelius, Historiographus Ducum Saxoniae πολυμαθίστατος, ante decennium, publice (9) a me efflagitavit. Verum ignosceat mihi, qua est humanitate, haud gravate, nil fallor, Vir Celeberrimus, quod desiderio iste suo ab aliis distracto laboribus, nec haecenus sit satisfactum, nec jam satisfiat, sed Palma ista Theologo in Literatura elegantiori versatissimo, HENRICO MVHLIO, communi utriusque Amico, ac Morhofii non Discipulo solum γνησίω, interiorisque admissionis domestico, sed & in Professione Kiloniensi Poëtica Successori, quem Vitæ Laborumque Præceptoris moliri Historiam, ipsemet paulo post (10) ex Epistola ejus ad fe A. 1692. exarata, significavit, relinquatur. Cujus Meletematis sui Editionem ut Vir Summe Reverendus, de Manibus jam ante Morhofianis venusto Poëmate, Elegiaco, lis sacro, (quod Lipsiæ An. 1691. (11) seorsim prodit, deinde vero, sub Libri III. *Polyhistoris Literarii* initium, Lubecæ Anno 1692. & in *Dissertationum Academicarum atque Epistolicarum* Nostri Appendice (12) Hamburgi A. 1699. est recusum) præclare meritis, maturet, serio eum obtestor. Lenient interim ejus expectationem Schediasmata breviora, partim Biographica, partim Encomiastica, Viri Summi memoriæ a Tanti Nominis Cultoribus, intra Undecennium hoc, a morte ipsius elapsum, consecrata. Hos inter agmen ducit ipse CL. TENZELIVS, cujus Narratio de Morhofii Vita, & in Literas Meritis, compendiaria, ex Henr. Muhlii Epicedio modo laudato, & Epistola ad se Familiari, sermone collecta Germanico, bimestri post obitum τῷ μακαρίῳ tempore vix elapso, in *Dialogis Anni 1691. Mensuris*, M. Septembri, (13) lucem asperit publicam. Anno sequenti 1692. MATTHIAS HENRICVS BVRCHARDVS, Slesvicensis, Georgii Henrici, Antistitis Regii Segebergensis, Viri eleganter docti, nobisque olim amicissimi, Filius haud degener, sed morte immatura ante quinquennium extinctus, in Nundinarum, sive (uti ipse, ad Nomen Vernaculum Uimbschlag alludens, has appellat) *Vertumnalium* Kiloniensium Panegyri Anniversaria, XIV. Kal. Febr. Oratiuncula Præceptorem defunctum Panegyrica celebravit haud ineleganti, istique, triennio post, (A. 1695) Lubecæ, & seorsim (14) excusæ, & Secundæ Trilum priorum *Polyhistoris Literarii* Librorum Editioni adjectæ, *Laurus Cimbrica Arscntis*, ad Buxia Morhofii sparsæ, Titulum præfixit. Novissime, A. 1699. in Voluminis *Dissertationum Nostri Academicarum atque Epistolicarum*, Junctim Hamburgi publicarum, Appendice (15) Vitæ Morhofii prodit Historia, ab ipsomet MORHOFIO, continua narratione, ab Anno Natali 1639. ad 1671. sive ætatis tricesimum secundum, perducta, sed Editioni, uti credo, haud destinata. Adjecit isti Amicus Autoris Ἀνώνυμος (quem *Bibliotheca Morhofiana* forulus ac schedas fere omnes diligenter excussisse, Joh. Burch. Maji testatur *Præfatio*, Studiosum autem Juris fuisse Veteranum, &

(9) In *Dialogis Mensuris Germanicis*, M. Jan. A. 1692. p. 63. (10) M. Jul. A. 1692. p. 603. 604. (11) in fol. (12) p. 138 - 143. (13) p. 301 - 308. (14) in 4to. (15) p. 1 - 48.

τῇ Μανασίῃ per annos complures domesticum, ab aliis accepi) Continuatio-
nem suam, ad A. usque 1691. (qui Nostro fuit Emortualis) laudabili pertex-
tam diligentia, nisi quod ordinem subinde magis concinnum, & delectum ac-
curatiorem, desideres. Subjunctus est utrique (16) CASPAR. THVR-
MANNI, Rostochiensis, J. U. D. & Consilarii olim Saxo - Lauenburgici, Re-
census Scriptorum Morhofii, ac Judiciorum, quæ de Autore pariter atque istis Vi-
ri Docti tulerunt, honorificorum, laudabili sane instituto, sed parce nimis, quod
Elogia attinet, ex solis ferme Actis Eruditorum Lipsiensibus, Dialogisque Ten-
zelianis, ac paucis aliorum Scriptis, deprompta, congestus, cuique, e prolego-
menis hiscæ nostris, haud exiguum forte accedere poterit Auctionarium. Mentio-
nem etiam aliquam meretur, quæ idem *Dissertationum Academicarum* inserta est
Appendici, (17) Sylloge locuples Carminum Adoptivorum, quibus Collegæ Rosto-
chienses ac Kilonienses, Amicique alii, vel de Titulis ac Dignitatibus Academi-
cis Nostro sunt gratulati, vel in Nuptiis ejus, ac Filiorum Natalibus, Applau-
sum, in Uxoris autem funere συμπάθειαν suam, testati, vel Scriptis, ab illo edi-
tis, hederam suspenderunt, vel obitum tandem ipsius, Orbi Literato lu-
duosum, deplorarunt. Suggestit enim & ista, quæ Historiam Vitæ No-
stri illustrent, cujus συμπερασμα brevem, ex hac *Dissertationum* *Appendice*, eo-
dem, quo illa prodit, Anno 1699. LIPSIENSES quoque in *Actis Eruditorum*,
(18) Literatis exhibuerunt. Horum nos exemplo, in Vita eadem exponenda,
ipsius potissimum Morhofii Biographiam, ejusque Continuationem sequemur
ἀδελφότητον, ac utriusque narrationes observationibus subinde nostris augebimus
atque illustrabimus.

V. Natus est MORHOFIVS Wismariæ, Urbe Ducatus Megapolitani ve-
tusta ac munitissima, Portuque insuper egregio & commerciis maritimis præsig-
ni, Anno Æræ Christianæ Vulgaris 1639. (non 1636. quem Celeb. Tenzelius
(19) perperam substituit,) diemque Sextum Februarii, Romanis olim nefastum
atque inauspicatum, ortu suo, & Patriæ, & Orbi Literato, faustissimum red-
didit atque auspiciatissimum. Natalem hunc, cum Socrate, Alexandro Magno
(cui idem Emortualis etiam fuisse traditur,) Friderico Wilhelmo, Electore
Brandenburgico, hujusque Primogenito, Carolo Emilio, sibi communem, Hero-
umque proinde, & Bellicorum, & Literariorum, sætura jam olim illustrem, ac ab
Atheniensibus præterea, Græcisque ceteris, ob victorias crebras a Persis eodem
reperatas, inter fortunatissimos relatum, ipsemet, ductu Æliani (20) quatuor ce-
lebravit Carminibus, ad Principes Brandenburgicos, paulo ante laudatos, Geneth-
liacis. Quæ cum proluxiora sint, quam ut huc possint a brevitatis Studiofo
trans-

(16) p. 49 - 60.

(17) p. 61 - 143.

(18) M. Jul. p. 291. 292. 293.

(19) in Dial.

Mensfr. German. M. Sept. A. 1691. p. 306.

(20) L. 2. Var. Hist. c. 26.

transcribi, in *Operibus* Autoris sui *Pœticiis*, (21) ab *Elegantiarum* hujusmodi *Amasis*, evolvi merentur ac perlegi. Patrem habuit *Joachimum Morbosum*, Notarium Publicum, Senatuique Urbano a *Judicii Inferioris Secretis*, tenuioris quidem sortis Parentibus in *Marchia* procreatum *Brandenburgica*; sed probitate pariter atque doctrina conspicuum; Matrem vero *Agnetem*, *Danielis Hintzii*, Mercatoris honesti, Filiam. Quæ in hujus, Nostro in tenera fato præmaturò ereptæ infantia, locum successit, *Anna Tabberta*, *Friderici Petræi Vidua*, *Noverca* licet esset, affectu tamen vere materno Privignum est profecuta, & Bona sua, Marito omnium Hærede nuncupato, ad ipsum pervenire voluit.

VI. A teneris unguiculis, ductu Parentis (cujus se cura, consilio & informatione, solida variorum Studiorum jecisse fundamenta, Ipse, in Vitæ propriæ Historia, grato agnoscit animo,) tum Pietatis Exercitiis, & Læctioni S. Codicis quotidianæ, tum Historiarum etiam, e *Versione Chronici* Carionis Germanica, cognitioni mature assuevit, Musica autem, in qua progressus deinceps fecit insignes, ipsemet, etiam adhuc ἀναλφάβητος, summo opere est delectatus. Primis Latinitatis rudimentis ab eodem imbutus est Parente suo, qui e Ludo eum, in quem missus erat, Literario, quod caput Pueri, per Orbiliū quendam, suste ita læsum esset, ut tubera inde orta, ac præ pudore dissimulata, in febrim illum periculosam conjicerent, domum revocavit, triennioque ipse informavit integro. Isto elapso, Athenæi Wismariensis Urbani (nec enim, vel Scholam Civitatis Rostochiensis Triviale Anno eum ætatis nono accessisse, a Matth. Henr. Burchardo, (22) nec Lubecensem deinceps frequentasse, a Lipsiensibus, (23) pervaderi, cum ipse neutrius, in Vitæ suæ Historia, mentionem injiciat, patior) commissus Præceptoribus, Rectoris ejus, Joh. Poltzii (Scholæ postea Lubecensis Subrektoris ac tandem Conrektoris,) auspiciis, ita, & in soluta, & ligata Oratione, profecit, ut 14. natus annos ea utriusque daret specimina, quæ ab ipsis Ludi Doctores extollebantur. Poltziū hunc non in Vitæ solum Historia, unicum se ad Bonos Autores, & Selectiorem Latinitatem, Ductorem habuisse, grata mente est professus, sed & jam ante, A. 1683. in *Programmate*, Studiosi cujusdam Kiloniensis dicato Exequiis, (24) sequenti dignatus *Elogio*: *Erat Viro illi singularis, in bonis rectoribus emulandis, Industria, Judicium de iis acerrimum, Græcarum & Latinarum Literarum accurata peritia. Nec præpostera, ut nunc plerumque fit, Juvenes via ducebat, sed λαιώσας Bonarum Literarum Viam ad Artes sternebat.* Non autem satis habuit Noster Linguas, Historiam, Artesque dicendi ac discerendi, in prima hac ætate familiares sibi reddidisse, sed Mathematicarum etiam, Arithmeticæ inprimis, Sphæricæ, Geometriæ & Geographiæ,

(21) *Libro secundo Charitum* p. 51 - 56.

(22) in *Or. Fun.* p. 7.

(23) in *Actis Erud.*

M. Jul. A. 1699. p. 291.

(24) *V. Programmata, Orationum subjuncta Fasciculo,*

mon. 56. p. 775.

graphiæ, ab Andrea Pauli, Wisnariensi, Scholæ Patriæ Subrectore (cujus *Thematorologiam N. T. Radicum & Derivationis Terminationem usum exhibentem*, Lubecæque A. 1661. editam, prælectiones ipsius de *Notitia Artorum Academicæ MSSæ*, c. II. honorifice commendant) non minus feliciter hausit principia.

VII. Ex Urbe Natali, sedecim natus Annos, d. 7. Mart. anno 1655. Stettinum abiit, & in Pædagogium istuc admissus Regium, in Philosophia Joh. Michaelium, hujus Rectorem (cujus in se merita nec publice dissimulavit,)(37) in Lingua Hebræa Joach. Fabricium, Superintendentem, in Jurisprudentia autem (cujus jam Tyrocinia, Parentis ductu, absolverat) Joh. Sichmannum, ejus Professore, fideles habuit Hodegos. Nulli tamen Præceptorum Stettinensium plus debuit, aut familiarius se applicuit, quam Henrico Schævio, Kilonia Holfato, Med. Doctori, Literarumque Humaniorum & Poëscos Interpreti Publico, aut Gymnasti tandem Thorunienſis (cui morte immatura anno 1661. æt. 37. est ereptus) Rectori, *Viro*, prout ipse testatur, *ad omnes elegantias sacro, Poëtaque, Musico, Mathematico, Mechanico, & Philosopho Sectæ Cartesianæ* eximio, cujus Scriptis suis passim mentionem inferuit perquam honorificam. (38) Hujus Doctoris, cui ipse vicissim in deliciis fuit, *χερσάρων* fidelem secutus, univerſæ Matheſeos Curriculum abſolvit, Physicam doctrinam est ingressus, & in Poëticis diligenter se exercuit. Acres tamen illos primæ ætatis ad Poësin impetus, Schævii exemplo in se excitatos, postea freno indiguissè, Judicij accurations lima fuisse emendandos, ipse, in Vita suæ Historia, verbis hæc ingenue fatetur: *Quoniam Vir ille (Schævius) Statium imitandum sibi unice proposuerat, Ingenio olim suo plus jussu indulgens, solam tum scribendi carminis vim sequebar; a qua tandem me ipsum revocabam, judicio maturiore, & Poëtarum antiquorum lectione, monitus. Nam, ut impetus ad Poëticam facultatem illius Viri exemplo magis, quam præceptis, excitati sunt; ita postea felicitas Carminis cultura ab ingenio, Exercitatione & Lectione, succrevit. Scribebam XVI. annorum Adolescens alicui Carmen de dignitate Consulari Gratulatorium jussu magnitudinis, cujus dictio Statii, & aliorum arduorum Poëtarum, sosculis tota erat concinnata. Mirifice id nonnullis placebat. Verum ipse & conatus meos postea ridebam, & illos, qui tantopere Carmen illud celebraverant.*

VIII. Biennio (non autem, uti Tenzelio (39) relatum est, quadriennio) Stettini exacto, & Schævio suo (cui *Poculum boni Demonii*, sive Carmen hujus Tituli Apobaterium elegans (40) discessurus obtulit,) & ceteris va-
ledixit

(35) in *Comm. de Lingua & Poësi Germ. Vernaculo*, P. III. c. 2. p. 482.

(36) *V. Miscell.*

Poët. p. 73. Polyhist. Lit. Lib. 2. c. 6. p. 374-375. & L. 3. c. 10. p. 66. 67. Orat. VIII. p. 243. & Comm. de Lingua ac Poësi German. P. III. p. 620.

(37) in *Dialog.*

Menstr. M. Sept. A. 1691. p. 806.

p. 909-914.

(38) *Vid. illud in Operibus Noſtri Poëticis,*

ledixit Professoribus, ac, annos natus XIIIX. d. 29, Maji a. 1657. Rostochlum commigravit, Studioque Juridico ductu Henr. Rud. Redekeri, Jac. Seb. Laurembergii, Henricique imprimis Rahnii (quem Præsident A. 1658. elegit suæ de *Jure Morborum* Disputationis, proprio Marte conscriptæ, nec vel levissimam ab illo passæ mutationem,) incumbere felicitate perrexit. Non tamen isti soli vacabat, sed Polymathizæ etiam reliquæ, & Poësi, ad quam naturæ vehementiori se ebat in instinctu, haud minimam temporis sui partem invidendo admetiebatur successu, nec exiguæ cum famæ, Carminibus argutis atque venustis quamplurimis, Latinis ac vernaculis, in amicorum gratiam, magnamque partem sub nominibus etiam illorum, publicatis, acquisitæ incremento. Alacriter sponte jam sua, in Stadio hoc Poëtico ad palmam contendenti calcar exemplis atque hortatibus suis addebant Andr. Tscherningius, Poëseos Professor, *Ἐγὼδιὰκλιν* hujus Auditorum suorum Primicerii, nec multo post Successoris, perpetuus, & Commilitonum, uti olim Scholasticorum Stettinensium, ita nunc Academicorum Rostochiensium intimo, Joh. Röllingius, Lütkenburgo Holstæus. De quo ipsius Pylade, in *Cymbria* fusius celebrando *Literata*, hic tantum notamus, eodem illum, quo Noster Tscherningio Rostochii successit, Anno 1660. Regiomonti Simoni Dachio, in Professione eidem Poëtica, esse subrogatum, eodemque cum ipse die, ante discessum, Rostochii supremos Philosophiæ Honores, applaudente, uti postea dicitur, communi utriusque Præceptore, Henr. Schævio, adeptum. (29)

IX. Professionem Poëseos in Academia Rostochiensis, antehac a Nathane Chytræo, Eilhardo Lubino, Joh. Kirchmanno, Pet. Laurembergio, Viris magni in Rep. Literaria nominis, & quem paulo ante laudavimus, ipse autem accuratius celebravit, (30) Andrea Tscherningio, ornatam, A. 1660. cum lustrum ætatis quartum vix implevisset, raro præcociæ Literariæ exemplo, Epicedii in Ciconiam jocularis occasione, obtinuit, Alebat istam, *Adriani* a se nomine donatam, domi suæ Laur. Bodoeki, J. U. D. & Rhetor Academicus, qui, cum, d. 25. Oct. A. 1659 creatos a se novos Magistros, aliosque Hospites, solenni excepisset convivio, ab horum uno sub noctem, Avis innocua telo est transfolia. Noster, fatum illius triste miseratus, accedentibus Amicorum monitis, Lessu ei Heroico, adjectaque huic Inscriptione pereleganti, parentavit, & utrumque istud Poëmation jocularè eodem anno editum, Bodoekio inscripsit. Quod cum Josuæ Arndio, Gustaphi b Adol-

(29) v. Morhofii Carmen ad Röllingium, Regiomontum discedentem, Propæticum, in *Poëmatis Germanicis* p. 111 - 119. & *Comm. de Lingua ac Poësi German.* P. II. cap. 9. pag. 432.

(30) V. Scæzontes in Natalem Tscherningii in *Miscell. Poët.* p. 47 - 50. Anagrammata bina, & Scæzontes istorum Interpretes, in ejusdem Obitu, in *Funeribus* p. 12. 13. nec non Elogium Poëmation illius Germanicorum insigne, in *Comm. de Lingua & Poësi Germanica*, P. II. c. 9. p. 428. 429.

Adolph, Ducis Megapolitani, Protecclésiastæ Aulico, Theologo peritia Literarum Elegantiorum singulari conspicuo, Poëtæque haud vulgari, esset lectum, adeo placuit, ut Principi suo istud, simulque Autorem ejus, antehac sibi ignotum, de nota meliore commendaret. (31) Permotus ista Commendatione Princeps Eruditorum amantissimus, Morhofium, posthabita Palæstra, cui Parens eum destinaverat, forensi, dissuadentibus incassum Dav. Mevio, Jcto patriæ percelebri, Martinoque Böckelio, Syndico Lubecensi (Filii simul natu majoris, in Academiis abituri, offerente Ephoriam,) Professionem, quæ Tscherningii obitu vacabat, Poëticam modeste ambeuntem, voti confestim A. 1660. fecit compotem. Quam Musagetæ hujus Illustrissimi, Panegyri in Natalem ipsius (d. 26. Febr.) Heroica, paulo ante in Acroterio recitata Academico, prolixius a se celebrati, benignitatem Oda ille Eucharistica, Sermone scripta Germanico, (32) deprædicavit. Munus deinde sibi commissum, cum Magistri ante Tirulum, una cum Röltingio suo, d. 26. Jul. Brabevta Aug. Varenio, Collega, reportasset, Oratione *de Genio & Spiritu Poëtico* solenni d. 17. Oct. A. 1660. est auspiciatus, applaudentibus gemino huic honori, tum Academiæ Rostochiensis Professoribus plerisque, tum Amicis ac Fautoribus aliis. (33) Quos inter Henr. Schævius, ejus olim in Gymnasio Stettinensi Præceptor, in prolixo *Epiphonemate* ad ipsum & Röltingium, Auditores suos, & Magisterii, & Spartæ Professoris, Honoribus eodem tempore positos, *Heroico*, Castorem & Pollucem Duumviros hosce Doctissimos atque amicissimos salutavit. (34) Quoniam vero annuo, antequam publice doceret, spatio peregrinandi potestatem a Principe suo Noster obtinuerat, exeunte eodem A. 1660. in Bataviam & Angliam abiit, Viros utriusque celebres salutavit, Caroli II. Britannicæ Regis, inaugurationi interfuit, suumque applausum Carmine illi testatus est Gratulatorio, & in Academia Oxoniensi, ut Bibliotheca hujus Illustris uteretur, aliquamdiu subsistit. In reditu, Franequeræ Frisiorum, Supremos Juris utriusque Honores Academicos, a Joh. Jac. Wissenbachio. Athenæ illius Antecessore Primario, sibi collatos, habita d. 26. Sept. A. 1661. Disputatione *de Jure silentii* Inaugurali, Laur. Banckii, Sueci, Jcti Franequerani, & sui ibidem Hospitis, Collegarumque & Amicorum Rostochiensium, Elogiis compluribus ornatâ Metricis (35) haud difficulter examiniit.

X. Rostochium redux, quam nactus erat, Spartam egregie ornavit, non Prælectionibus solum in Claudiani *de Raptu Proserpinae Libros*, aliosque melioris

(31) v. Epistolas duas ad Bodockium & Arndium Lessui isti Anno 1667. in Editione secunda Kiloniensi, præfixas. (32) vid. eam in *Poëmatibus Germanicis*, P. I. pag. 39 - 42.

(33) Carmina illorum Gratulatoria una cum Alb. Willebrandi, Jcti Rostoch. programmate ad Orat. Auspic. Invitatorio, leguntur in *Appendice Dissert. Acad.* pag. 68. 77.

(34) *ibid.* p. 69 - 72.

(35) v. illa in *Append. Dissert. Acad.* p. 75 - 83.

ris notæ Poëtas, Publicis, sed privatis etiam Acroasibus Juridicis, Oratoris atque Poëticis, mensaque & hospitio, quod cœlebs esset, primum Hearn. Rahni, Jcti (cui, A. 1662. defuncto, Oratione parentavit publica) eximii, & Casparis deinde Marchii, Professoris Medici, integro usus est quadriennio. Hoc elapso, cum fama doctrinæ ejus multiplicis, ceterarumque ingenii dotium, longe lateque sparsa, in Cimbriam etiam nostram penetrasset, a Christiano Alberto, Duce Holstático, A. 1665. una cum tribus Collegis, *Christ. Kortbolto*, Theologo, *Casp. Marchio*, Medico, & *Matthia Warmuthio*, Philologo, in Academiam Kiloniensem recens a se conditam, est evocatus, & post missionem a Principibus Megapolitanis ægre impetratam, Doctor in illa publicus eloquentiæ ac Poëseos constitutus. Inaugurationi Athenæi hujus Cimbrici, d. 5. Oct. A. 1665. non interfuit solum, sed & Odis suis in laudem Ferdinandi III. ac Leopoldi, Imperatorum, Fridericique & Christiani Alberti, Holstatiæ Principum, per Musicos Ducales decantatis, & Oratione solenni, die sequenti recitata, illustriorem eandem reddidit. Anno, qui hunc exceperit, 1666. d. 22. Jan. quo Gradus Academici Quatuor, quas vocant, Facultatum Candidatis prima vice, sumtu Principis, conferebantur, ipse, Prodecanus Ordinis Philosophici, in locum Mich. Watsoni, Decani, paulo ante defuncti, electus, habita *de Causis, ob quas multi ad minus solidam perveniunt sapientiam*, Oratione eximia, septem Philosophiæ creavit Magistros, Actorumque primæ istius Promotionis Academicæ Historiam, a se conscriptam, una cum Strenis, sub novi Anni initium, Principi, Patronisque & Professoribus Academicæ, distributis, ceterisque *Primitiis Parnassi Kiloniensis Poëticis*, juris fecit publici. Sex Annos Vitæ Kiloniensis priores cœlebs, in convictu Casp. Marchii, Professoris Medicæ Artis Primarii, quem Rostochii etiam Hospitem habuerat, exegit. Rectoris Academici Officium, d. 5. April Anno 1669. prima sibi vice demandatum, Oratione *de Intemperantia in studiis* eleganti est auspicatus, & Semestribus postea Annorum 1677. 1685. 1690. æstivis denuo administravit; Philosophici vero Ordinis Decanatu Anno jam 1667. & sæpius deinde functus, laurea ejus suprema Juvenes subinde haud paucos exornavit.

XI. Anno 1670. mediâ ætate, sub initium Feriarum Canicularium, iter denuo, Principis permisso, in Bataviam & Angliam, maximo suo fructu, suscepit Literarium, & cum Viris illarum Doctissimis, partim ante duo jam lustra salutatis, partim nunc demum visis, amicitiam vel contraxit, vel renovavit. Ultrajecti Joh. Georgio Grævio familiariter innotuit, magni nominis Critico ac Philologo, (Amstelodami autem Theod. Kerckringio, Joh. Swammerdamio (Historiæ Insectorum; quibus museum ejus instructissimum abundabat, Scrutatori industrio,) Mart. Birrio, Matthiæ Slado, ac Justo Schradero, Medicis atque Chymicis celeberrimis. Quibus addi etiam meretur, illiteratus licet, Nicol. Petterus, Oenopola, quem certo & æquali vocis suæ sono vasa vitæa diversa disrumpentem coram spectavit, istudque Experimentum Societati dein Regiæ Anglicanæ præsens expo-

fuit, ac, Kilonium reversus, Diatriba Epistolica peculiari luculenter illustravit. Leidæ cum Joh. Frid. Gronovio est conversatus, Hagæ Comitum vero cum Nicol. Heinsio, Constant. Hugenio, Consiliario Principis Arausionensis Intimo (cui, multiplicem ejus expertus favorem, *Horas* postea inscripsit *subsecivas Pœtticas*) ac Franc. Junio, quo duce Isaaci Vossii, in Anglia absentis, Bibliothecam ac Codices MSSos perlustravit. In prædio Sam. Schaffii, Hagæ vicino, Marquardum Gudium nostratem salutavit, Schaffii tunc Ephorum, postea vero Duci Holstático, & tandem Regi Daniæ a Consiliis, inspectisque in Bibliotheca ejus locupletissima MSSis plurimis rarioribus, Operibusque Possessoris *αρεστότε* atque affectis, arctiorem cum illo contraxit familiaritatem, in Cimbria deinceps ab utroque, ad fata usque suprema, continuatam. E Batavia in Angliam iterum transgressus, Londini diutius hæsit, confuerudine potissimum Rob. Boylii, Philosophorum moderatorum facile Principis, Isaaci Vossii, Polyhistoris eximii (cujus beneficio Bibliothecam ipsi videre licuit Regiam,) & Henr. Oldenburgii, Societatis Illustris Anglicanæ (in cujus Confessum, hoc Proxenera, admittus est Philosophicum) Secretarii, delectatus. Cum ex Anglia in Bataviam maritimo remearet itinere, præsentissimum naufragii, prope Brielem, vix evasit periculum, quod rumori de ipsius in undis æquorels morte, Holstatiæ tunc pervagato, & Epigraphis, quibus inter Amicos, huic credulos, Christianus a Stöcken, Proteccllesiastes Aulicus Eutinenfis, Germanico, Johannes autem Georgius Pellicerus, Collegii Canonico-rum Lubecensium Secretarius, Latino Idiomate, superstiti parentarunt, Feralibus (36) præbuit occasionem. In Batavia veteres amicos denuo salutavit, Pauli Würtzii, Archistrategi Ordinum Fœderatorum Eruditi, Huse Cimbrorum in lucem editi, prolixum expertus est favorem, & Amstelodami tandem ingens, ope divina, vitæ discrimen iterum superavit. Cum enim in Bibliopolio Eltzeviriano Libris perlustrandis esset intentus, magna Librorum atque Chartarum moles, quæ trochleis in suprema attrahebatur tabulata, in aream decidit, & tergum ei laterali motu concussit, si vertici incidisset, certissime enecatūra.

XII. Cum, finita altera hac peregrinatione, Anno 1671. (ad quem Vitæ suæ Historiam ipsemet perduxit) Kilonium rediisset, vitæ cœlibis pertæsus, uxorem d. 23. Octob. duxit *Margaretam*, Caspari a Deginck, Tremonia Westphali, Lubecensis Reipublicæ Senatoris (quem ad Consularem ejusdem evectum tandem esse dignitatem, Scriptor, qui vitam Nostri, ab ipso inchoatam, pertexuit, Anonymus, (37) & hunc secuti Lipsienses, (38) falso perhibent,) Filiam (39). Cujus Virtutes cum Maritus ipse, in Programmate, quo Exequias defunctæ, M Jun. A. 1687.

(36) Pelliceri Inscriptionem in obitum Morhofii, falso creditum, recusam invenies in *Append. Dissert. Acad. p. 91. 94.* (37) in *Append. Dissert. Acad. p. 12.* (38) in *Actis Erud. M. Jul. A. 1699. p. 291. 292. 293.*

A. 1687. Rectoris Academici nomine, indixit, Funebri (in Programmatum, Orationibus Anno 1698. subjunctorum, Sylloge perperam omisso,) (40) & Collegæ Kilonienſes, in Epicediis, memoriæ ejus consecratis, (41) debitis ornaverint laudibus, mentione illarum prolixiori, brevitate studio, superſedemus. Quatuor ex illa ſuſcepit Filios, Caſparum nempe Danielem, Primogenitum (eodem, quo Avus paternus Wiſmaræ efferebatur, die octavo Aprilis A. 1675. in lucem Kilonii editum (42)) Georgium Marquardum, Fridericum, & Ericum Georgium. Quos inter Secundus atque Quartus in ætate deceſſerunt tenera, Primus vero ac Tertius Patri fuerunt ſuperſtites, & Poſthuma ejus nonnulla Juris fecerunt publici.

XIII. Ceterum, ut, a rei domeſticæ facie, ad munera, quibus Kilonii functus eſt, revertamur Academica, Profeſſioni geminæ, quam ab A. 1665, ornaverat, Oratorio Poëtica, poſt reditum ex Secundo Itinere Literario, aliæ Dignitates, fama ejus ſubitis progreſſibus accreſcente, ſunt adjectæ. Anno enim 1673. Adamo Tribbechovio, Theologo inſigni ſibiſque amiſſiſſimo, in Aulam evocato Saxo - Gothanum, in Profeſſione ſucceſſit Hiſtorica. Sequenti autem 1674. Cura ſcribendorum publico Academicæ nomine Programmatum, & ſexennio poſt, A. 1680. Bibliothecæ, cui Sam. Rachelius, JCrus percelebris, hætenus præſuerat, Academicæ Ephoria, a Principe ipſi eſt commiſſa. Hiſtoriographi etiam Ducalis Officium eodem, quo Hiſtorias docere juſtus eſt, Anno 1673. ei fuiſſe deſtinatum, Joh. Adolphi Kielmanni, Aulæ Hoſaticæ Præſidis, omniumque Miniſtrorum Ducalium ea tempeſtate Principis, quem ſummum Noſter habuit Patronum atque Evergetam, Litæ, Slesviga l. 13. Nov. Anno jam dicto, ad eum exarata, & inter Schedas deſuncti reperta, oſtendunt. Interventit tamen aliquid, quod conſilia iſta irrita redderet.

XIV. Quanta fide, qua item dexteritate & diligentia, ſingulis, quæ in noveliſſis Cimbricæ Athenis commiſſa ipſi ſunt, inſigni cum famæ harum incremento, & tudioſæ Juventutis emolumento, functus ſit officiis, ſatis ſuperque, ne Collegarum & Auditorum allegemur teſtimonia, Præleſiones, quibus, per quinque luſtra, Dives Academicos, non in Oratoria ſolum, Poëſi & Hiſtoria, ſed reliqua etiam Polyſmathia Elegantiori univerſa, præclare admodum erudiit, Publicæ pariter atque Privata, demonſtrant. Syllabum illarum, e Catalogis Operarum Academicarum ſemeſtribus, Continuatoſ Vitæ ejus Anonymus operoſe congeſcit. Nos prolixo ingularum Recenſu, cum pleræque infra in *Α'νενδύτων* Noſtri indice denuo ſint

b 3

me-

(39) V. Epithalamia Erici Mauritiæ, Joſue Arndii, Pet. Muſæi, Chr. Kortholti, Pauli Sperlingii, Sam. Rachelii, Ad. Tribbechovii, Mich. Kiſſtenii, & aliorum, in *Appendice Diſſert. Acad.* p. 94 - 97. (40) Recuſum iſtud eſt in eadem *Append.* 113 - 119. (41) Leguntur hæc Epicedia in eadem *Appendice*, p. 119 - 126. (42) V. Carmina Genethliaco - Epicedia Ad. Tribbechovii & Pauli Sperlingii in ejus Natalem, in *Appendice* ſæpius laudata, p. 107 - 112.

memorandæ, studio brevitatis h. l. superfedemus. Addemus tamen, quæ de earum scopo atque instituto in illo ipſemet diſcruit Programmæ, quo, d. 2. Sept. A. 1683. Juventutem Studioſam ad audiendas Lectiones de Argumentis Selectioribus (Patinitate ſcil. Liviana, Germanorum in literas Meritis, Juris Romani Hiſtoria, & Græcæ in Diſciplinis, aliſque ſimilibus) Acroamaticas & Extraordinarias, ſemel hebdomadatim habendas, invitabat: (43) Cum Eloquentiæ, ait, & Hiſtoriam gemine atque ſeroria, ut ita dicam, Partes mihi ſint injunctæ, id ſemper operam dedi, ut earum diſciplinarum interiora pro virili excuterem, eaque Auditoribus meis inculcarcm. Publicis eniſ priuatisque Lectionibus, toto hoc, quo docui, tempore, Eloquentiæ, tam Solutæ, quam Ligatæ, Partes ita explicui, ut, quæ aliis omiſſa, vel leuiter tractata, mihi præ cæteris excolenda ſumerem. Nam vel Oratorem Ciuilem præceptis exemplisque lectiſſimis exhibui, vel totam Characterographiam, ſive de Stylo doctriinam, vel Pathologiam Oratoriam, vel de Arguta diſtione, de Excerpti ratione, de Argutis Thematibus ſacris eruenſis, de Epistoſis ſcribendis, Inuentiouiſ Poëticis, de omni tam Latina, quam Germanica Poëſi, ea propoſui, quæ publicam aliquando lucem, ſi ultima illis lima acceſſerit, non ſperuendo, ut puto, iuuentutis ſpectu, videbunt. Interjectis deinde quibuſdam, de Hiſtoricis ſuis Laboribus ita diſſerit: In Hiſtoria, ex quo Eloquentiæ Profeſſioni illa junctæ ſuit, ea præ cæteris ſpectaui, quæ & Ciuilis uſus eſſent, & ab horum temporum Viris doctiſſimis noue obſeruata, vel etiam prætermiſſa, aut mea induſtria, ut ſe interdum aliqua obtulerunt, notata. Hiſtoriam itaque vel uniuerſam propoſui, vel eam, quæ a Caroli Magni imperio ad noſtra ſe tempora extendit, vel Taciti quadam Commentationibus illuſtrari; unde nonnulla ſuo quoque tempore ad Editionem ſeligentur. Neque Literariam Hiſtoriam prætermiſimus, cujus bonam partem Lectionibus Publicis de re Bibliothecaria, priuatis de Notiſia Autorum, expediuimus. Et hunc campum, vaſtum ſane & diſſuſum, intra tres annos proximos, operoſo ſane labore bis decurrimus. Naturalem quoque Hiſtoriam, ut hodie illa tot Obſeruatiouum ſecunda meſſe ditata eſt, tentauimus. Quæ omnia, ubi paulo diligentius tractata, & continuis acceſſionibus perculſa fuerint, prælo, Deo ita volente, ſubſcipientur; præſertim, cum non deſint, qui ad editionem eorum maturandam impellant, Viri doctiſſimi.

XV. Prælectionibus ſubinde miſcebantur Diſputationes, nec non Orationes, tum publico Academiæ nomine, tum alias ob cauſas, habitæ. In quibus, uti & Recitationibus Ordinariis, eſti extemporanea dicendi facultate haud pollebat, eorum tamen, quæ permeditatus erat, elegantia, ſoliditate, multiplicique eruditione, ac obſeruatiouum, quas lectionibus ſuis, e Libris præſtantioribus atque rarioribus, in Auditorium a Famulo deportatis, immiſcebat, egregiarum copia, iſtam linguæ tarditatem abunde compenſauit. Taceo Programmata, quæ nomine publico frequenter ſcripſit, & Orationum Fasciculus, in adjecta his Appendice, junctim reuſa exhibet, non ob rerum minus pondera

(43) Recuſum eſt Programma iſtud in Sylloge Programmatum reliquorum, Orationibus adjecta, n. 23. p. 961. 965. & in Appendice Diſſertationum Academicarum, p. 25. 31.

dera ac varietatem, quam Styli pitorem, commendanda, Taceo item ingentem illam Carminum varii generis, Latinorum pariter atque Vernaculorum, quæ vel ingenio obsequens proprio, vel Amicorum precibus adactus, quotidie propemodum pangebatur, multitudinem. Quæ sane, siue Inventionis acumen & crebras species argutias, siue Numerum facilem & Dictionis Poeticæ venustatem, ad Veterum præstantiam proxime accedunt, modernis autem, & Germanorum, & Exterorum, palmam vel dubiam reddunt, vel extorquent. Laboribus his Academicis, quibus Athenæo Cimbrico famam paravit ingentem, imo Cheronesum hanc universam, lumine ipsius adoptivo insigniter illustratam, æternum sibi devinxit, haud contentus, totum etiam Orbem Literarum Scriptis tot exalciatissimis atque eruditissimis, in omni ferme Literarum genere editis (ut de affectis atque *avend'ross*, quorum summa ubivis fuit expectatio, sileam,) demeruit, & in sui rapuit admirationem Verum de istis uberius differendi infra commodior se offeret occasio.

XVI. Miretur forsitan aliquis, quomodo tot laboribus Academico-Literariis exantlandis, tot Libris & Operibus, non nisi infinita congestis Lectione, elucubrandis, Homo unus, nec longævus admodum, nec firmæ valetudinis suffecerit. Mirarer & ipse, nisi stupenda & incomparabilis Morhofii diligentia ex familiari cum illo mihi innotuisset conversatione. *Totus ille, uti Biographiæ, ab ipso inchoatæ, Continuator vere affirmat, in Literis erat & Libris, continuæque Lectioni sic deditus, ut ne cibum quidem caperet, vel iter faceret, quin Librum simul legeret, vel evolutum penes se haberet.* Bibliotheca gaudebat locuplete, & Libellis præcipue ac Schediasmatis minutioribus notæ melioris instructissima. His enim, quod cito distrahi soleant, & sæpe nullo postea, ob raritatem, parari pretio possint, cõmendis magis, nec sane immerito, studebat, quam Libris grandioribus, vastisque Voluminibus, quorum usum vel Bibliothecæ Publicæ, Bibliopolarum Tabernæ, nunquam non hominibus Eruditissimis concedent. Bibliothecæ hujus (cui, selectum Librorum quod attinet, paucas pares fuisse, Wilh. Ern. Tenzelius, (44) fidem licet tantum alienam, & rumorem securus publicum, vere perhibet) Catalogus, post obitum Possessoris concinnatus, in eam excrevit molem, ut Plagularum numerus Centenarium excederet. Ipse superstes Autores, quorum aliqua possidebat, in Indicem, Cognominum serie observata, digesserat Alphabeticum, Materialium vero, siue Argumentorum, circa quæ Libri occupabantur singuli, nullum, præter Memoriam, habebat.

XVII. Hujus tenacitati confisus, studio etiam lecta excerpenti, magno utique temporis compendio, parcius vacavit, sed istam ob causam, ceu ipsemec fatetur, *ἀναγνώματος* subinde *μνημονία* evitare haud potuit, in Scriptis, & Prælectionibus imprimis Academicis *ἀνεκδότοις*, passim obvia. Verba ipsius hac de re adjuicio:

(44) in *Dial. Mense. Germant. M. Jan. A. 1692. p. 63.*

adjicio: (45) *Ego certe Excerptis congerendis non multum operæ me impendisse fateor, et si aliorum diligentiam laudo, meaque in his negligentia succensco, magno tamen in lucro reputaturus, si aliorum mihi opera uti concessum fuerit. Nunc ego, memoria promiconda contentus, scribo multa, quæ fallat quidem nunquam, & res suas repetenti raro respondeat, plerumque tamen, cum argumenti occasio sollicitat, ultro offerat, & quasi ex capsula depromat.* In Carmine etiam condendo, primas Meditationes & Inventiones, sponte sibi, in Enthusiasmum abrepto Poëticum, a solo ingenii suggestas impetu, longe plerumque præstantiores iis esse est expertus, quas artis Poëticæ secutus laborioso. Quam ob causam *Ῥεστίδας* illas *πρωτέας, τῶν δευτέρας*, secus ac in Græcorum traditur proverbio, *σοφιστίδας* in chartam confestim ne sibi perirent, tumultuaria scriptione antequam de Dispositione & ornamentis cogitaret ulterioribus, conjicere assueverat. (46)

XVIII. Mores Morhofii quod attinet, Ideam illi Viri vere Boni exprimebant, & Symbolo, quod sibi elegerat, familiari (PIETATE, CANDORE, PRUDENTIA) exacte respondebant. Animo enim in Deum erat religioso, & hypocrisin omnem exosus, pietati vitæque probitati infucatæ serio studebat. Candor, res licet hoc ævo pene intermortua, in Verbis pariter ac Factis illius omnibus, illustres adeo spargebat radios, ut ætatis præcæ, sive aureæ, non nostrorum temporum, ferreis pejorum,

quorum sceleri vix invenit ipsa

Nomen, & a nullo posuit Natura metallo,

Hominem esse crederes. In ipso certe, si in quoquam alio, Persiani illi Viri boni Characteres spectabantur:

Compositum Jus Fasque Animi, Sanctique recessus

Mentis, & incolumi generoso Pectus Honesto.

In Conversatione cum aliis modestus erat, comis, & ad officia Humanitatis paratissimus. Sermone quidem, præsertim, si ab ignotis salutaretur, utebatur parcius, Homo quippe natura nec *πολύλογος*, nec *περιαισθητός*, sed, absque ulla tamen morositate, ad quæstiones singulorum ea regerebat, quæ consummatam solidamque & eruditionem prodebant, & Prudentiam. Cum Amicis vero etiam joculari, & Salibus Argutisque lepidis, quæ & scribenti, & sermones cædenti, nunquam non in promptu erant, certare, quotiescunque res posceret, assueverat.

XIX.

(45) *Lib. III. Polyhistor. Lit. cap. 1. §. 21.*

Poësi Germanica, c. 15. p. 725. 726. 727.

(46) *v. Partem III. Commentarii de Lingua &*

XIX. Tantæ Ingenii dotes, tot virtutum decora, uti omnibus Reip. Literaræ Civibus merito eum reddiderunt venerabilem, ita Optimates ejusdem, patris gloriæ vel jam compotes, vel cupidos, ad amorem ejus non potuerunt non provocare. Natæ hinc ipsi tot cum Viris, & Germaniæ, & Regionum Europæ exterrarum, Summis, & ob doctrinam omnigenam inclytis, Amicitia, & cum plerisque literarum etiam commercia. Batavos atque Anglos supra, in secundi itineris Literarii Historia, (§. II.) jam recensui, sed Gisbertum tamen Cuperum, summæ in patria dignationis, nec minoris doctrinæ, Virum, ac Jac. Tollium, magni nominis Philologum ac Chymicum, illis, Thomam autem Willisium, Medicum atque Anatomicum Regiæ Londinensis incomparabilem, & Eduardum Bernhardum, Polyhistora Academiæ Oxoniensis Inclytum, his jungendos, præterii. Ex Italia, suis Noster Amicus annumeravit Ant. Magliabechium & Joh. Ciampinum; e Gallis Pet. Dan. Huetium, Ægid. Menagium & Pet. Petitum; e Danis Thomam Bartholinum, Vitum Beringium, Ol. Borrichium, Wilh. Wormium, Pet. Resenium & Hildebrandum ab Horn, Kiloniensem, Regium ex Auditore quondam suo ad Moschos Legatum; in Svecia Ol. Rudbeckium, Ol. Verelium, Laur. Normannum, & ornamentum Regni hujus adoptivum insigne, Joh. Schefferum; in Livonia Nicolaum & Henningum Wittenios; in Borussia Joh. Röllingum Nostratem & Joh. Pet. Titium. E Germanis, quorum longe major est numerus, brevitaris studio non nisi paucos, & τὰν ἀδελφῶν ἐξέχουσιν, allegabo, Vitum scil. Ludovicum Seckendorffium, Ezech. Spanhemium, Jobum Ludolfum, Gotfr. Guill. Leibnitium, Frid. Rapoltum, Joh. Andr. Bosium, Frid. Bened. Carpzovium, Henr. Meibomium Junio-rem, Ott. Menckenium, Joach. Fellerum, Casp. Vogtium (Wismariæ, Patriæ utri-que communis, Consulem,) & Heroinam Illustrem atque Eruditissimam, Henrieta-ram Catharinam Gersdorffiam.

XX. Chersonesus hæc nostra, uti Patronos ei dedit Principes suos Sere- nissimos, Magnatesque in horum Aulis præcipuos, Joh. scil. Adolphum Kielman- nium, Parentem, ejusque tres Filios, Joachimum Alefeldium & Mart. Böckelium n Gotorpiensi, & in Eutinenſi Christianum Cassium, ac haud paucos præterea ali- os ex Ordine Equestri Proceres, ita Amicos etiam, ex Eruditorum Cœtu, concia- vit plurimos. Quos inter e Slesvicensibus haud prætereundi Marqu. Gudius, ceterorum omnium facile Princeps, Joel Langellottus, Archiater Ducalis, Ad. Mearius, Bibliothecæ Præfectus, Joach. Rachelius, Scholæ Moderator, & Pet. xenius, J.Ctus, ceteris jam defunctis superstes; ex Hamburgensibus, Mich. Kir- enius, Mart. Fogelius & Vinc. Placcius, Gymnasti Professores; e Lubecensibus, Henr. Bangertus ac Abraham. Hinckelmannus, Athenæi publici Rectores, & A. hil- s Daniel Leopoldus, J.Ctus; e Tanningensibus denique (cum alios, qui diversis locis vixerunt. fusc jam enumerare non liceat,) Jac. Holstius, doctrinæ majoris, am famæ, Poliater. E Collegis tandem Kiloniensibus, Musæum, Christ. Kor- lctum, Paulum Sperlingium & Christoph. Franckium, Theologos, Ericum Mau- ritium,

ritium, Sam. Rachelium & Sam. Reyherum, Jctos, Casp. Marchium, Joh. Dan. Majorem & Joh. Nicol. Pechlinum, Medicos, & e Philosophis Ad. Tribbechovium, præ ceteris æstimabat, Kortholtique imprimis, Franckii, Mauriti, Marchii Hospitis, Pechlini (Convictoris sui per annos complures ac Domestici,) Tribbechovii, atque Georg. Ern. Heldbergii, Logices Ethicesque Professoris (cui Uxor Soror erat nupta,) familiari ac frequentiori delectabatur consuetudine.

XXI. Tot Amicorum, imo Cimbriæ totius atque Orbis Literati, votis si fata annuissent, diuturniore haud dubie lucis usura Noster esset gavifus. Sed eadem, quæ tantam illi gloriam Literariam, tantumque in Orbe Erudito nomen, conciliaverat, nimia pene in studiis assiduitas Corpusculi ejus Vires paulatim prostravit, & καχεξία istud lethali afflictum exanime tandem reddidit. Haud parum istam auxit invalentudinem luctus, quo obitum Conjugis, M. Jun. an. 1687. sibi ereptæ, prosequabatur, immodicus. Ab eo enim tempore cum languore confictus est pene assiduo, qui in morbum an. 1690. degeneravit periculosum, & læsto aliquamdiu ipsum affixit. Hoc ægre superato, Medici cujusdam intempestivo ac præcipiti consilio obsecutus, ad Acidulas, quarum ope vires se pristinas sperabat recuperaturum, Pyrmontanas Iter an. 1691. suscepit inauspicatum, spretis Amicorum, & hos Inter Joh. Dan. Majoris, Medici itidem Experientissimi, cum indignatione & lacrymis istud dissuadentis, precibus contrariis. Verum, uti æger illas adibat, ita tantum non exanimis relinquebat, & cum, in reditu, Hamburgi fores Andreæ Leseri, Mercatoris Literati sibi que amici, pulsaret, his illum vocibus compellabat extremis: *Unde alii Vitam, ego Mortem hausi. Ibo igitur Lubecam ad Socrum oculis, ut domus ejus moriar. Valet e mei! Nunquam enim huc redire dabitur.* Lubecam delatus, paucis post diebus, tricesimo Julii An. C. 1691. æt. 53. Cachexia totius Corporis insanabili, decessit. Exuvie defuncti Monumento Socrus, Margaretæ Deginiæ, Sepulchrali, in Æde Lubecensi Catharinæ, ante Chorum extructo, d. 5. Aug. funere illatæ sunt amplissimo, quod, præter Aug. Pfeifferum, Ecclesiarium Lubecensium Antistitem, & Enochum Svantenium, Scholæ Rectorem, aliosque in Civitate hac Amicos, plerique etiam Collegæ Kilonientes suis decorarunt Epicediis, (47) Kilonii, in Professione gemina Historico-Oratoria, Joh. Burchardus Majus, Pfortzensis, eodem in Gymnasio Marchionatus Badensis Durlaceno antea sanctus munere in Poëtica autem Henr. Muhlius, Bremensis, Auditor ipseus, Theologiam etiam simul, Linguasque Græcam & Orientales, docere paulo post jussus, Successor ei obtigit.

XXII. Eccum habes, Lector Benevole, Historiam Vitæ atque Excessus DANIELIS GEORGII MORHOFII, Polyhistoris nostrorum temporum plane eximii, compendiosam, quem uti Polymathiæ universæ, Sublimioris pariter atque Elegantioris, peritia insigni excelluisse supra jam asseruimus, ita, haud temere, aut assentandi studio, a nobis id esse factum brevi jam singularum utriusque

(47) Leguntur illa in *Appendice Dissert. Acad.* p. 127-137.

que partium, & Meritorum τῷ *Μανασίῳ* in has plurimorum, Recensu, ostendimus. Theologiæ sincerioris quam solida instructus fuerit scientia, vel solæ ostendunt profundæ de rebus divinis Meditationes, in Carminibus ac Programmatis *Σε* cris obvia, non soli inhærentes Theoriæ, sed Praxin etiam Christianam, uti par est, ubique serio inculcantes. Inter Affecta ipsius. suo infra loco enumeranda, Commentaria & Schediasmata Argumenti Theologico - Philosophici, Theologico - Historici ac Theologico - Politici, quæ molitus aliquando est, tibi se offerent complura. Sed consilium de istis perficiendis maturiori ætate abjecit, tum quod sacrum istud multorum assidue de Mysteriis litigandi Cacoethes, cujus vitio Theologia in Matæologiam non raro degenerat, averfaretur, tum ne πολυπραγμοσύνης, in mellem alienam falcem immittentis, a Xelotis accusaretur immodestioribus. Suos ergo in Doctrina Sacra profectus Vitæ ac Morum pietate exprimere, quam Scriptis ambitiose ostentare, maluit, Joh. Frid. Gronovium imitatus, Polyhistorum magni itidem nominis e Cimbria Batavicum, qui a Christophoro Arnoldo, Theologo Noribergensi, de Periocha Josephi, quæ Jesum Servatorem summis decorat laudibus, controverfia, rogatus sententiam, ita An. 1651. illi respondit: (48) *De loco τῷ ἑδμνίζοντος Ἐβραίου noli me in palestram istam vocare. Τῷ μαδῷ γράμματα res expeditissima est. Sophistis non potest persuaderi, qui statim ad impietatem Bonis Viris objiciendam, & Grammaticos esse Theologia (quam isti in Sophisticen converterunt) ignaros, decurrunt. Hoc Scaligero, Casaubono, Salmasio, accidit. Itaque constitui ausus istas calumniaturis non dare, & Vita potius ac sententiis pietatem, ac si quid in sacris profecti, ostendere, quam quæstiones, quas sui fori esse putant, tangendo oscitare.*

XXIII. Juris eum Consultissimum fuisse nemo inficiabatur, qui illius potissimum studio juvenem incubuisse, Praxi ejusdem in Palestra forensi a Parente fuisse destinatum, Doctōrisque Titulo mature satis reportato, Scholas, tam Rostochii, quam Kilonii, Juridicas privatim subinde aperuisse, imo & de Morborum ac Silentii Jure Diatribas edidisse eruditas, integros autem, una cum Juris Romani ἱσορρομῆνους, promississe Commentarios, cognoverit. Medicinæ peritiam haud contemnendam, præter Schediasma de Morbis, eorumque Remediis, Juridicum, modo laudatum, tot egregii, quibus Philosophiam Naturalem, hujus matrem, illustravit, Labores, Editi atque Inediti, Autori suo vindicant. Præ ceteris tamen ejus partibus, Chymiam, & imprimis quidem Arcaniorum illam χρυσοποιητικὴν, deperit, cujus sicut Junior, in Epistola de transmutatione Metallorum, egit Hyperaspisten, ita, accrescente ætate, longe adhuc majori flagravat studio, Operationibus etiam, si diutius vixisset, manum forsitan admoturus. Quod ab eo factum non esse, Joh. Ludov. Hannemannus, Collega, uti video, dolet, (49) cum sub tali fuerit natus constellatio-

(48) In Epistola ad Arnoldum, quam in hujus Testimonio Flaviano p. 204. 205. invenies. (49) in Ovo Hermetico-Paracelsico, sive Tr. de Auro p. 223.

ne, quæ felicem istis exitum promittat, ea præterea pietate, candore & amore in pauperes, qui beneficium hoc ipsi a Deo potuissent impetrare. Verum istam Chymicorum *Ἀσχηματίζαν*, & vanas pollicitationes, parum moramur, nec dissimulamus Nævum Morhosi, ex quo studiis hisce Hermeticis animum applicuit, in nimiam ac supersticiosam quandam prolapsi credulitatem, Chymicis plerisque familiarem, cujus vitio Vir cetera *Κετικώτατος* Narrationes de his rebus falsas aut incertas pro veris, Scriptaque istius argumenti spuria, Veteribus supposita, pro genuinis, iusto audacius subinde venditavit. Quæ de re infra, ubi de *Epistola de Transmutatione Metallorum*, Libroque *Primo Polyhistoris Literarii*, erit dicendum, plura forte monebuntur.

XXIV. Inter Disciplinas Philosophicas, Metaphysicam & Logicam haud quidem neglexit, sed difficilibus tamen, quibus Scholasticorum culpa hodie sca- tent, nugis, facere a se in Poëmata de Ente Rationis Satyrico explosis, immorari ingenio suo merito putavit indignum. Naturalem contra Philosophiam summam excoluit atque illustravit diligentia, Eclecticum ubique agens, nullius in *Magistri verba jurare addictum*, sed Veteres Recentioribus jungentem, & ex illorum Ratio- ciniis, horumque Experimentis, sedulo ex Historia Philosophica Novantiqua collectis, ac judiciose inter se collatis, vero propiora solerter seligentem. Quod Institutum perpetuo ei arrisisset, præter *Stentorem* *Ἰαλοκλάστην*, sive Ingeniolium de Vitro, certo vocis humanæ sono disrumpo, Commentarium (peritiæ etiam ipsius Disciplinarum Mathematicarum, Musicæ inprimis & Acusticæ, testem omni exceptione majorem,) quas de Sole Igneo, Metallorum Transmutatione & Sensuum *Paradoxis*, publicavit, Diatribæ ostendunt, & Historia integra Naturalis Bipartita, luculentius confirmabit. Nec minus de Practica illum Philosophia bene esse meritum, licet nihil propemodum hujus Argumenti a superflite, præter prima *Theologia Gentilis Poëtica* lineamenta, sit editum, patebit, si, quæ de Heroibus, Bono Viro, Fatoque Politico, una cum *Polyhistor* & *Polypragmone Civili*, est pollicitus, aut in Tacitum jam olim commentatus, ultimam Autoris sui manum sunt experta, & in lucem proferri poterunt.

XXV. E Linguis, Hebræam eum Stettini jam familiarem sibi reddidisse, supra est monitum. Græcæ (qua Carmina etiam subinde haud infelicitè exaravit) cognitione paucis, Latine autem (cujus dictionis puræ atque urbanæ genium quam accurate perpexerit, vel solus de Patavinitate Liviana Commentarius testabitur) peritia interiori nemini coævorum fuit secundus. Quid quod primus ferme veras utriusque in Germanica Veteri vestigavit Origines, in Scripto, cujus jacturam merito dolemus, de *Linguarum Græcæ ac Latine Novitate*, si diutius vixisset, de- regendas. Specimen istius, uti & *Originum*, quas expectari a se itidem jussit, German-

Germanicarum, perquam luculentum exhibet *Commentarius de Lingua & Poëſi Germanorum* Germanicus, An. 1682. juris factus publici. E quo etiam, quantum Vernaculæ sibi Teutonum Linguae ornandæ atque illustrandæ studium impenderit, nec minus, quantam Belgicæ, Anglicæ (cujus notitia etiam Tyrones Academicos Kilonii aliquoties imbuir,) Danicæ, Svedicæ, Gallicæ, Italicæ, & aliarum Europæarum Vulgarium, peritiam sibi comparaverit, perspicies. Quantus Rhetor fuerit, *Opuscula de Arguta & Copiosa Dictione, scribendisque Epistolis*, Posthuma, etsi limam nondum & manum experta ultimam, una cum aliis hujus generis etiamnum *aisendōtois*; Quantus autem Orator ac Poëta, *Orationum & Programmatum Academicorum*, nec non *Carminum* Latinorum atque Germanicorum, integra, quæ in luce publica versantur, & applausum Eruditorum omnium meruerunt unanimum, Syntagmata, suis jam §. 15. ornata laudibus, satis superque evincunt.

XXVI. In Historia tandem, quam publice Kilonii docuit, & Re Antiquaria, versatissimum Polyhistorum nostrum fuisse, Schediasmata, quæ de *Theologia Politica, Novo Anno, ejusque Ritibus, ac Principe Medico*, evulgavit, paucula quidem, sed eximia, Lectoribus suis facile persuadebunt, & ut *Historia Cimbrica, Mysterii Septentrionis*, ceterorumque affectorum, jacturam eo vehementius doleant, eosdem incitabunt. Nullo tamen Noster Ingenii monumento doctrinam suam multiplicem, insignemque simul judicii accuratorem. Orbi Literariorum magis approbavit, quam postremo omnium, *Polyhistore* scilicet triplici, *Literario, Philosophico & Practico*. Quo non solum Historiam, cujus scientissimus erat, Literariam pene universam persequi, sed suas etiam de omni Literarum genere Observationes, ac Judicia de Scriptoribus Linguarum, Scientiarum & Artium singularum, *ἱεχωρῆτικῶς*, e Lectionibus 30. Annorum Academicis, ceterisque Laboribus, quos absolvi a se non posse prævidebat, Affectis, exhibere, est aggressus. Quod Opus, Pandectarum titulo dignum Panfophicarum, etsi Partis tantum Primæ, sive *Polyhistoris Literarii*, tres Libri priores, qui soli manum Autoris sui ultimam, mortis immaturæ ceteris subtractam violentia, sunt experti, hactenus prodierunt, adeo tamen eruditus ferme omnibus, ceu Phidias quoddam signum, placuit. ut reliquorum, e Schedis defuncti & Acroasibus Academicis, tumultuariis licet, & minus perfectis atque accuratis, Editionem flagitare, per aliquot jam lustra, non cessaverint. Quibus illorum votis quatenus jam satisfiat, infra, in *Polyhistoris* hujus Historia, fusius exponetur.

XXVII. Sed erunt forsitan, qui hactenus a nobis de Eruditione Morhofii, in omni Literarum genere, multiplici & præclara, ad Titulum Veri Polyhistoris ei vindicandum, in medium allata, aliorum ævi nostri Polyhistorum ac Hominum Eruditorum Suffragiis, Elogiisque eidem passim tributis, ut fidem eo facilius mereantur, desiderant confirmari. Horum votis, licet a CASP. THVRMANNO, Jcto erudito, & Morhofii ipsius laudes (50) merito, in Sylloge Elogiorum τῷ Μα-

καίτε, §. 4. jam commendata, aliquatenus iis sit satisfactum, morem lubentes geremus, praesertim cum iusto pauciora sint, quæ ille congeffit, & pleraque nobismet etiam observata. Nec tamen omnia promiscue, ex Analectis nostris, copiam iudiciorum istiusmodi honorificorum suppeditantibus ingentem, huc transcribemus, sed potiora tantum, & a Scriptoribus singularum ferme Europæ cultioris gentium ἱεροτέροις, aut famam saltem aliquam doctrina haud vulgari jam affectus, profecta, ceteros obscuriores haud morati, brevitatis studio, seligemus.

XXVIII. Agmen ducant ITALI, & hos inter, Jesuitæ duo Romani, doctrina multiplici, Sacra atque Profana, nomen jamdudum celebre ubique terrarum consecuti. Alter horum, ATHANASIVS KIRCHERVS, gente Germanus, in *Pbonurgia Nova*, A. 1673. edita, *Virum Eruditum*, alter autem DANIEL BARTOLVS, Ferrariensis, in *Libro de Sono & Tremoribus Harmonicis*, Sermone Italico Bononiæ A. 1681. excuso, (51) *Autorem Doctum*, Morhofium nostrum salutat. Loca utriusque integra §. 63. in *Epistola de Scypho Vitro sono Vocis humane disrupto*, honorifice ab ipsis allegata, Historia, ἀντολέες recitabuntur. Accedat his tertius BENEDICTVS BACCHINVS, Calinensis, & Ducis Mutinensis Historiographo Theologiæ in Acad. Bononiensi A. 1693. factus Professor, qui, in Ephemeridibus suis Literariis Anni 1692. Parmensibus, Italice exaratis, (52) *Epistolæ Viri Illustris, Godofr. Gvillh. Leibnitii ad Ant. Magliabechium Excerpta*, &, in istis, hoc de Morhofio, ejusque *Polyhistoris*, iudicium exhibet, ab Achille Daniele Leopoldo, Jcto Lubecensis eximio, mihi communicatum: *Havendo il Sig. Magliabechi, con sue Lettere al solito dottissime, rilevato alcuni sbagli prefidal Morbosio nel suo Polistore, il Sig. Leibnitio gli accorda proceduti dell' imperfetta notizia delle cose, e delle Lingue ad esso estranee, quantunque fosse il Morbosio bumo di gran lettione, di vasta eruditione, Poëta egregio e Filosofo buono, e sia desiderabili il vedere ascita la continuatione dell' opera sodetta, un Tomo di cui manoscritto si dice in istato da uscit posthumo alla luce.*

XXIX. Italos GALLI sequantur. E quibus AVTOR *Continuationis Europæ modernæ* (Suite de l' Europe Vivent), quæ Genevæ A. 1671. prodit, ANONYMVS, in Professorum Academiæ Kiloniensis ἱεροτέρων Recensu, (53) frequenti Nostrum dignatus est Elogio: *G. D. Morhof, Professeur en Philosophie, outre sa profonde Erudition, est admirable dans la Poësie, & pour le beau fair de il, & pour la netteté de l' expression.* AEGID. MENAGIVS, Varum Galliæ modernorum Celeberrimus, Poëmata Morhofiana tanta profectus est admiratione, ut Poëtarum eum Germaniæ Principem (*Le Premier Poëta, de l' Allemagne,*) in *Anti-Baillète* suo, (54) appellare non dubitaverit. Nec minus honorificum est HENR. BASNAGII, Jcti πολυμαθέστατος, ob religionem patria extorris, in Diario Gallico Anni 1688. Literario (*l' Histoire des Ouvrages des Savans,*) de Scriptis

(51) *Tract. III. c. 8.* (52) *pag. 67.* (53) *p. 498.* (54) *Tom. II. p. 71.*

Scriptis Nostri omnibus Judicium, (55) quæ suo ille Idiomate vocat *Ouvrages remplis d'une Literature, si agreable, & si curieuse.*

XXX. Inter BATAVOS, IANVS BROVKHVSIVS, Vates & Elegiarum præsertim Artifex cultissimus, cum anno superiori (1701.) Sebast. Kortholto, Viro Clarissimo, de Professione Academiæ Kiloniensis gratularetur Poëtica, a Morhofio, antehac ornata, sequenti Prædecessorem hunc ipsius celebravit Disticho:

*Sicilicet his Ingens quondam Morhofius orsis
Ingenit caput promere ditis oper.*

THOMAS CREENIVS, Philologus, quem Germania Belgio largita est Fœderato, plurimæ lectionis Doctissimus, in *Animadversionibus* suis, quarum lectione haud parum delector, *Philologicis ac Historicis*, Virum eundem salutat (56) *Eruditissimum, harumque rerum (ad Historiam spectantium Literariam) apprime prudentem*, ac (57) *Polyhistorum Celeberrimum*; PETRVS VERO RABVS, cui Batavi Ephemerides debent Literarias, patrio scriptas Idiomate, (58) Eenen Hoofdman van't gilde der Boeckwijzen.

XXXI. Nec minus dotes ingenii Morhofiani eximias, & Venæ imprimis Poëticæ præstantiam, Noster admiratus est Septentrio. Testem e DANIS allego Censorem Poëtarum, quos inter ipse eminuit, dextrimum, OLAVMBORRICHIVM, ita (59) de Nostri Latinis iudicantem Poëmatis: *D. G. Morhofii Poëmata ipse Gratia finxisse videntur, ita, in omni Carminum genere, in omni argumento, lecta ei dictio est, subtile iudicium, inaffectata iucunditas, clausule argutissimæ. Quam secundam & versatilem venam declaravit in Pontici & Acca nuptiis? Sed &, si Actoschediasmata consulantur, si Miscellanea Poëtica, Veneres, Funera, Epigrammata, ubique cura, nitor, lepos & beata ubertas occurrunt.* Germanica IOH. OLAVIVS, Parochus in Jutia Randrusiensis, Poëta & ipse venustissimus, in Elegia de Poëtis singularum gentium Vernaculis potioribus, quam Petri Sylvii *Grammatica* an. 1685. præmisit *Danica*, versu hoc commendavit Pentametro:

Morhofii purgat Musa beata Sliam.

OTTONI SPERLINGIO Juniori, Jcto multiplici doctrina conspicuo, & Augustissimi Danorum Regis Consiliario, in Opere (quod beneficio Autoris penes me habui,) de *Faminiis doctis*, *ἀνδράσι*, sed luce publica dignissimo, (60) *Princeps fere audit Seculi nostri Poëta*; FRID. ROSTGARDO autem, Archivi Regii Ephoro, (61) *Celeberrimus Academia Kiloniensis Polyhistor.*

XXXII.

(55) *M. Jun. A. 1633 p. 158.* (56) *P. I. c. 1. p. 9.* (57) *P. II. c. 1. p. 18.* (58) *in Bibliotheca Europæa (nem Boecktaal van Europa,) Batavix edita, M. Sept. & Oct. A. 1699. p. 252.* (59) *Disq. IV. de Poëtis Latinis, §. 162. p. 133.* (60) *num. 195* (61) *in Præf. Deliciarum Poëtarum Dantorum.*

XXXII. E SVECIS, LAVR. NORMANNVS, Theologus Academicæ Upsaliensis πολυμαθὴς αὐτός, in Epist. ad Sam. Reyherum de Nostri Obitu falso credito, M. Apr. an. 1683. scripta, (62) Virum eum salutat, cuius Fama celebritas, pulcherrimis elegantissimæ ingenii monumentis, maxime Poëticis, dudum parata, quo in posterum assurgeret, vix habebat, & qui solida certaque nominis immortalitate vivus valensque fruebatur; in carmine autem, quo Hebraïsmum Matthiæ Wasmuthi Restitutum celebravit, Panegyrico, Holmiæ an. 1673. edito, Musam ejusdem Phæbeæ judicat esse proximam. Collegæ Normanni IOH. BILBERGIO, Mathematico insigni, (63) Vir itidem audit Celeberrimus, & verum Seculi ornamentum.

XXXIII. BORVSSORVM de Morhofio judicium exponant MART. KEMPIVS, Bibliothecæ olim Academicæ Regiomontanæ Præfectus, (64) Elegantissimum Oratorem & Poëtam, SAMVEL SCHELGVIGIVS, Professor Gymnasii Gedanensis Theologus, (65) Virum summum, & jam pridem Orbis Eruditi admirationem meritum, ac CHRISTOPH. BEHRIVS, ejusdem Gymnasii Rector, (66) Virum Incomparabilem, eum appellantes. LIVONORVM autem HENNINGVS WITTENIVS, Athenæi patrii Rigensis Professor, scriptis compluribus de Historia Literaria Recentiori non male meritis, a quo in Decadis III. Memoria Philosophorum Renovata, ipse an. 1677. inscriptæ Nomini, frontispicio, JCtus excellentissimus, Vir virtute, prudentia, pietate, Miseriorum Naturæ maximorum penitiori scientia, perquam inclutus, Seculi Ornamentum, Poëtarum Princeps, Suavissimum omnis Eruditioni Delicium, Amantiorumque Literarum Assertor ac Vindex strenuus, alibi autem (67) Polyhistor Ingeniosissimus, vocatur.

XXXIV. GERMANIAM Noster matrem agnovit, & Scriptis suis ac Laboribus omnis generis Literariis, a contemptu Exteriorum supercilioso, cum paucis aliis, vindicavit, magis etiam vindicaturus, si, quam toties promisit, de Meritis Germanorum in Literas Commentationem perficere, lucique sistere publicæ, per fata ipsi licuisset. Quis ergo miretur, longe eum plures quam alibi & propemodum innumeros, suorum hic in Literas Meritorum præcones, dotiumque ingenii admiratores, invenisse? Nos, instituti memores, potiores feligemus, primumque hos inter locum tribuimus ACTORVM ORBIS ERVDITI, quæ Lipsiæ, per quatuor jam lustra, quotannis prodire, COLLECTORIBVS celeberrimis. Ab his, M. Sept. A. 1682. (68) Vir vocatur Doctissimus, Germanicorum, Latinorum Græcorumque Carminum venustate nulli Poëtarum secundus, M. Majo autem A. 1683. (69) in Stentoris Τακτικῆς Recensu, verbis extollitur sequentibus: *Inter ceteri hujus Panepistemonas referendus*

(62) Ejus Fragmentum Continuator vitæ Morhofii huic, in Append. Dissert. Acad. p. 44. 45. infernit.

(63) Aphorismis Miscellaneis, Upsaliæ A. 1688. editis (quos Thurmamannus in Elog. Morh. p. 52. allegat.) p. 4.

(64) in Tr. de Oculis p. 913.

(65) in Programmata Joh. Pet. Tittii, Ethogr. Professoris A. 1698. consecrato Exequiis.

(66) in Programmata Professionis suæ Auspicali, A. 1683. publicato.

(67) in Præfat. Tomi I. Diarii Biograph. Sec. XVII. (68) pag. 271.

(69) p. 194. 197.

rendus vel maxime venit D.G. Morhofius, Professor Academia Kiloniensis, celeberrime jamdudum floruit. Neque enim intra Thémidis, cujus summa Axiomata jamdudum obtinuit, sese continere potest Cancellor, quin libero & excelsio animo per latissimos scientiarum linguarumque omnium campos fertur. Poëtos quippe & Eloquentiæ, quas publice proficitur, Antiquitatis item omnis, atque uti Philosophiæ universæ, ita Naturæ imprimis Arcanorum, & olim & recens inventorum, consultissimus. Quibus, sub finem Recensus istius, hæc adduntur; Sed Autorem inspicere ipsum pretium erit opera. Is enim, uti Cornu Copia quoddam est Eruditionum non trivialium, ita legentes quoque sic delectabit, ut ardentissimum in ipsis reliquorum ingenii fetuum, quos affector perfectioque domi sovet, desiderium accendat. Mens. Aug. an. 1686. (70) Præfulgidum ab iisdem Academia Christian-Albertina Lumen est appellatus, & biennio post, M. Oct. an. 1688. (71) in Summorum Caputum Partis Polyhistoris Literarii prioris Enarratione, hoc maclatus Elogio: Hanc Eruditionis partem, qua omnes omnium Scientiarum ac Artium Scriptores scrutatur & explorat, coministrare satagit doctissimus & in omni literarum ac disciplinarum genere probe versatur Autor; qui, cum nihil ferme ignoret, infinitos Libros legerit, & res omnes mente complexus de iisdem eleganter & ornate scribere valeat, uni quasi Systemati universæ Eruditionis Apparatum includere, & sub Polyhistoris Elogio, omnem scientiarum complexum, aut Polymathiam, exhibere instituit. - Quam provinciam quoniam Vir omnigena eruditione instructus insigniter exornaturus, & vastum licet argumentum, pro doctrina, qua ingenti valet, digne executurus sit, dubitare nos non sinunt, quos jam dedit, priores duo Libri.

XXXV. A. 1691. M. Sept. (72) Mors ejus Literatis hifce verbis est annuntiata: Dissimulare non possumus Celeberrimi, & sæpius nobis in his Actis ex merito laudati Polyhistoris, lugendum universo Orbi Literato obitum, quippe qui Lubeca, d. 30. M. Julii proximi, ex diuturno languore & Cachexia, A. æt. 55. expiravit. A. 1697. M. Jun. (73) frequens de Poëmatibus ipsius, ac Autore simul illorum, judicium legitur honorificum: Inter ceteras felicissimi ingenii Morhofiani dotes, quibus Vir Doctissimus rem Literariam ornavit, & præclaris variisque editis ingenii industriaque monumentis, æternam nominis famam sibi acquisivit, non postrema fuit Carminis pangendi, & scientia, & facultas. Rei quidem Poëtica quæ fuerit in eo scientia, quamque recondita divini hujus Artis cognitio, ex eruditissimo ejus de Germanorum Lingua & Poësi discimus Commentario. Quæ vero pollicetur carminis etiam scribendi facultate, & quam dextrum in hac senserit Apollinem, argumentum esse poterunt, cum Germanica Carmina, memorato Libro subnexa, tum Latina cumprimis longe plurima diversis temporibus ab eo composita atque edita Poëmata, nunc ab Hæredibus optimo consilio in unum Corpus collecta. An. 1698. M. Jul. (74) Orationum ejus, junctim editarum, Recensus ipsi inchoatur: Qui dicendi artes, legesque Carminis, magna, dum viveret, laude professus est, D.G. Morhofius; æternum Kiloniensis Academiæ Ornamentum, idem & Oratoris, & Poætæ, nomen decusque raro exemplo egregie sustinuit; quod nec Ciceroni, nec Virgilio, contigisse scimus &c. An. tandem 1699. M. Jul. (75) ubi Voluminis Dissertationum sistitur *οικωρεω* &c., Elogium hoc plausibile, cum Autore illis commune, observabis: Qui toti Erudito Orbi invidendis ingenii monumentis dudum innotuit, Vir Celeberrimus,

d

D.G. Mor-

(70) p. 418.

(71) p. 564-565.

(72) p. 448.

(73) p. 261.

(74) p. 329.

(75) p. 289.

D. G. Morhofius, Dissertationibus quoque Academicis, exquisitissimis iis, & admodum solerter elaboratis, famam haud mediocrem affectus est.

XXXVI. Lipsiensibus subjungimus Scriptores reliquos Literariorum, quæ Germanico in Germania prodierunt Idiomate, Ephemeridum *ἡμερησίους*. Hos inter, CHRISTIANVS THOMASIVS, Jctus novellæ Academiæ Saxo-Halensis Celeberrimus, cujus *παρρησία* in Censuris Literariis *ἀπερσωνπέλησις*, & adulari nescia, nemini non innotuit, Morhofium, in *Cogitatis*, quibus Libros varios recensuit, *Μηνίστρις Τεοσφρίτις* (76) *Virum* salutavit *Δοκίμν*, multaque lectionis (Einen gelahrten und vielbelesenen Mann), imo *admirandam* agnovit (77) ejus esse *Eruditionem*, & singulis Germaniæ Academicis Morhofium aliquem exoptavit, a quo solidioris doctrinæ, veræque *παιδαγωγίας*, Studia in iis resuscitentur. WILH. ERNESTI TENZELII, Ducum Saxoniorum Historiographi, Scriptoris *παθῶν ἀθῶν*, ob variam atque reconditam Eruditionem, *ἀνταγίσ* (cui alibi etiam (78) Noster *Lumen* audit *Academiæ Kiloniensis Clarissimum*), *Dialogi Μηνίστρις de Libris* Recentioribus Vernaculi plurimis, & admodum luculentis, Polyhistorum hunc Cimbricum passim ornant Elogiis. Recensu *Polyhistoris* ejus *Literarii* illos an. 1689. est exorsus, Nostrumque ad scribendum Systema Historiæ Literariæ, præ aliis omnibus esse idoneum, dotibusque necessariis universis, ingenio sc. judicio & doctrina, instructissimum, ad Orbis Literati totius consensum provocans, judicavit, (79) sub finem vero anni ejusdem (80) *Virum* salutavit *Πραξαντν*, quem non Germani solum, sed & Galli, Angli & Batavi, certatim venerantur. A. 1590. M. Dec. (81) unum eum sibi instar omnium Academiæ Kiloniensis Professorum esse professus, & A. seqv. 1691. M. Apr. (82) peculiarem ipsi optavit addici Bibliopolam, cura sumptuque suo sola illius Scripta *ἀνέκδοτα* atque Affecta luci expositurum publicæ. M. Sept. ejusdem anni 1691. prolixius admodum est in obitu ejus deplorando, & dotibus meritisque defuncti in Acad. Cimbricam, totamque Remp. Literariam, fusc, Epicedii Muhlani ductu, celebratis, voto Editionis Posthumorum ejusdem serlo digressioni huic finem imponit. (83) Mense Februario Anni 1692. (84) Virtutes illius deprædicat Homileticas, ipsumque, Virum licet extra controversiam *παιδαγωγικόν*, nihilo tamen minus, Gerh. Joh. Vossii & Herm. Conringii prementem vestigia, ab omni fastu atque arrogantia fuisse alienissimum, & in conversatione, cum Doctissimis pariter ac semidoctis, affabilem & humanum, observat. Plura eorundem Dialogorum loca coacervare supersedeo. Clar. ECCARDVS tandem (id enim Scriptoris hujus *Ἀγαπῶν* Doctissimi verum esse cognomen perhibet), *Μηνίστρια* Librorum Recentiorum Excerpta, Hannoverana, Illustris Leibnitii, ante biennium, concinnare aggressus auspiciis, quanti Morhofiana omnia faciat, satis superque ostendit, dum voto suo Editionis Reliquiarum Polyhistoris sequentia subjunxit, Latine a nobis translata: (85) *quæcumque e calamo Doctissimi profluxere Morhofii, imperfecta licet sint, non possunt tamen non erudita esse atque utilia.*

XXXVII.

- (76) M. Nov. A. 1689. p. 968. (77) M. Aug. 1688. p. 275. 288. (78) in *Præfat. Judiciorum de Symbolo Arbanasiano*, A. 1687. editorum. (79) M. Jan. A. 1689. p. 10. (80) M. Dec. p. 1277. (81) p. 1139. (82) p. 307. (83) p. 300-308. (84) p. 233. (85) Im monastischen Auszuge aus allerhand Buchern, M. Mayo A. 1701. p. 60.

XXXVII. E Ducatu Brunsvicensi testes πολυμαθείας Morhofianæ, præter Mufagetam (quem modo laudabamus, cujusque de Nostro judicium §. 28. jam est exhibitum) illius, ac Germaniæ reliquæ, incomparabilem, GOTHOFREDVM GVILH. LEIBNITIVM, allegamus Polyhistoras duos Academiæ Juliæ Inclutos, IOH. ANDR. SCHMIDIVM, Theologum, & HENRICVM MEIBOMIVM, Medicum, utrumque magni merito suo nominis. Quorum prior *Splendissimum Orbis Literarii Sidus*, (86) & *Magnum Polyhistorum*, (87) posterior autem *Eruditi Orbis & Amicitia sue Decus*, (88) Poëtamque insignem, & varia eruditione conspicuum, (89) τὸν Μαυραγίτην appellare non dubitavit.

XXXVIII. Quanta in Ducatu Megapolitano, & Academia Rostochiensis, quibus prima famæ suæ Noster auspicia debuit atque incrementa, de illius, admodum adhuc Juvenis, ingenio ac doctrina fuerit expectatio, præter ANDR. TSCHERNINGII, Antecessoris, Choriambos *Disputationi de Jure Morborum*, A. æt. 19. publicata, adjectos, (90) Programma docet L. A. VR. BODOCKII, Rhetoris Academici, quo publicam Poëmatum in Gustavi Adolphi, Principis sui, Natalem ab eo conditi, recitationem A. 1660. indixit. (91) In isto enim *Juvenis* appellatur *indolis insignis*, *egregia eruditionis*, *magna spei*, atque *exaggerate virtutis & doctrinae*, *gloriam Virorum*, qui monumenta ingenii & doctrinae per Orbem Literatum disseminarunt, *Deo Auspice*, *æquaturus*. Quanto vena ejus Poëtica ibidem fuerit in pretio, AVG. VARENII, Theologi Rostochiensis, ostendit judicium iusto benignius, (92) quod, *Maronem* a Morhofio ingenio cantuque superari, audacter contendit. Ostendunt JOSVÆ ARNDII, Aulæ Güstroviensis Proteclesiastæ, Elegi, tum illi, quibus de Magistri titulo An. 1660. ei est gratulatus, Disticho (93) Nostrium compellantes sequenti:

Nam, post quasitas Heinii Grotiiq; Camenar,
Dignior ingenio non erat Urna tuo;

cum Nuptialis, in quibus hoc celebratur Tetrasticho: (94)

Ille solus Tiberis quiddam testudine majus,
Et canere ad Grævor Carmina docta sonor.
Ille movet, quicquid Germania possidet artis,
Et palmam Batavis reddidit ambiguum.

Nec minoris eum a modernis Roseti Varniaci Professoribus fieri, vel solus testimonio suo evincet IOH. FECHTIVS, Theologus illius Primarius, a quo, in *Præfatione Historia Universalis* Joh. Henr. Bœcleri (95) *Polyhistor* salutatur *Admirabilis*.

d 2

XXXIX.

- (86) in *Diff. de Moris Hierichuntis collapsis* p. 23. (87) in *Diff. de Pseudo-Novo Testamento* p. 6. (88) in *Præfat. Additamentorum ad V. H. Vogleri Introduct. in Notis. Bon. Scriptorum*, p. 122. (89) in *iisdem Addit.* p. 186. (90) V. eos in *Append. Dissert. Acad. Morhofii* p. 62. 63. (91) *ibid.* p. 63. 64. 65. (92) in *Epithalamio*, A. 1671. scripto, V. *Append. cit.* p. 96. (93) in *eod. Append.* p. 69. (94) *ibid.* p. 95. (95) p. 10. apud, Thurnmanni in *Elog. Morh.* p. 51.

XXXIX. In Superiore Saxonia, e Scholæ Leucoræ Professoribus, GEORG. CASP. KIRCHMAIERVS, Rhetor Seniorque Academicus, *Virum* cum appellavit ingenii admirandi, ad *Physin & Poësin* maxime ornandum peridoneum, (96) *Virum* ad ingeniosa & recondita scrutanda natum, cujusque nihil inaccessum est ingenio, (97) ac *Vatem*, cui principem locum Pater Phæbus inter Seculi nostri dedit Poëtas (98) E Novellæ Academicæ Saxo Halensis Luminibus, plures Morhofianorum in Literas Meritorum allegari mererentur Admiratores, VITVS LVDOV. SECKENDORFIVS scilicet, primus ejus Cancellarius, & Decus Nobilitatis Eruditæ Æternum, cui (99) Noster *Vir* audit merito suo longe sibi charissimus, & estimatissimus, in quo habet Germania, quo *Genti* nostræ gloriæ omnigenæ & exquisitæ Eruditionis, qua ingenii viribus & indefesso studio eniti licet, asserat, SAM. item STRYKIVS, Jctus, (100) *Virum* meritis in rem Literariam illustrem, FRID. HOFMANNVS, Medicus, (1) *Virum* supra Seculi genium Doctum, & CHRISTOPHORVS CELLARIVS, Philologus excellens, (2) Decus Academicæ Kiloniensis insigne, eundem salutantes.

XL. Sed dudum nos in Tempe sua revocat Misnia, hujusque Ocellus, Lipsia, Morhofianum nomen jampridem venerari afflueta. Sub primum mox in Athenas Cimbricas adventum, nascenti ejus famæ FRID. RAPPOLTVS, Poëta ac post Theologus Philuræ eximius, applausum suum, tum aliis Epigrammatis compluribus, tum sequenti testatus est Tetraſticho:

Principis Auspiciis Parnassus in aethera surgit:
Carmine Morhofi personat ille gravi.
Pace tua liceat mihi dicere, maxime Princeps:
Parnassi Vates alter Apollo tui est.

Gener Rappolti non degener, & in Poëtica Professione Successor, JOACH. FELLERSVS, in Poëmate, quo Magistrorum Promotionem, Lipsiæ A. 1673. factam celebravit, Heroico, Morhofium Virum salutavit.

Quem nostra Auricolam mirantur Secula Phæbum;

in Poëmate de Brabeis Philosophicis simili An. 1691. edito, (3) *Astrum Poli Arctoi rutilum, Polybistorem magnum, &*

Nobile Depositum Cæli, quo Cimbria gaudet,
Quique hodie cluit Aonio Pan magnus in Orbe,

alibi autem, (4) *Polybistorem Kiloniensem incomparabilem.* Novissime etiam *Orationi de Auro*

(96) in Ep. de Noctiluca constante p. 20. (97) in Comm. de Phosphoris, Natura Lucis & Igne, p. 31. & 69. (98) in Janibus ad Morhofium, in Appendice Poëmatum hujus Latinorum Adversaria p. 235. obviis. (99) in Comm. Diss. de Lutherianismo, L. 3. Sect. 21. §. 84. (100) in Præf. ad Biblioth. Academicæ Casp. Thurnanni. (1) in Exerc. de Cinnabari Antimonii, c. 65. p. 2. (2) Programm. 50. p. 37. (3) p. 2. 30. & 42. (4) in Præf. scil. ad Tobie Richteri Metaphrasin German. Meditationum Sacerdotum Job. Gerhardi, Metricæ A. 1690. evulgatam, & in Or. de Fratribus Kaleudactis p. 19.

Anno Morhofianæ, Lipsiæ A. 1690. auspiciis Carpzovianis, recusæ, Epigramma ad Autorem subjecit, in quo *Polyhistor* is vocatur *maximus & sine pari*, *Suadæque Cimbri- en*, & in ultimo tandem Disticho hac compellatur *περὶ φωνῶν*:

*Nec mirum, docti cum sis Sol Aureus Orbis,
Aurum si promas efficiasque merum.*

Par meritis ipsius pretium statuit AD. RECHENBERGIVS, etiamnum Lipsiæ superstes, qui non in aliis solum Scriptis *Summum Polyhistoricum*, (5) *Polyhistoricum Excel- lentissimum*, (6) *Virumque longe doctissimum*, & *inquam sine laude nominandum*, (7) appel- lat, sed & in Jambis, quos Henr. Muhlii Honoribus dicavit philosophicis, ita allo- quitur, (8)

*Salve erudite, quæ sub Axe Cimbrico
Hodieque floret, Gentis illustre o Decus.*

Ultimum inter Lipsienses locum occupet, qui primum merebatur, FRID. BENED. CARPZOVIVS, Inclytus ille ætatis nostræ Peirescius, in Germania redivivus, omniumque vere eruditiorum, ac, hos inter, Morhofii Imprimis, amantissimus, cuius obitum, in Literis ad me Non. Oct. An. 1691. exaratis, hisce verbis deploravit: *Morhofium, Virum Doctissimum, Cimbria subtractum esse morte inopinata, nemo non dolet iteris bene cupiens.*

XLI. Ex Hassia prodeant Professores duo Academiæ Gießenæ Celebrissimi OH. NICOL. HERTIVS, Ictus, cui Morhofius *Summus* audit temporibus nostris octa, (9) & MICH. BERNH. VALENTINVS, Medicus, a quo, in *Declama- tione de Physica Experimentalis Origine & Progressu*, (10) præcipuis hujus in Germania lustratoribus merito annumeratur. E Franconia autem IOH. CHRISTOPH. VAGENSEILIVS, Polyhistor Altorfinus, *multæ Nostri Lætionis Virum salu- ns, cujus Mortalitas potius, quam Vita, finem suum attigit* (Einen vielbelesenen Mann, dessen Sterblichkeit sich mehr, als das Leben, nummehr geendet, (11)) & ERASMVVS LANCISCI, Ornamentum illud Noribergæ e Cimbria adoptivum, quo (12) *Judi- Vir fuit longe doctissimus, Philologis principibus accensendus, totumque Eruditionis omni- ne Orbem pervagatus* (Ein Haupt-eruditer Mann und Haupt-Philologus, der den gan- zen Kreis gelehrter Welt durchlauffen, und derowegen nirgends sich lange verweilen wol- te). Sed non vacat nobis omnem Germaniam diutius pervagari, & Morhofii En- miaftas in singulis ejus vestigare Provinciis & Civitatibus. Quæ restant ergo Ger- manorum Elogia, mentione digna, junctim ordine exhibemus Alphabetico:

d 3

XLII.

(5) in *Præf. Oshettriciis Animorum* Edm. Richerii. (6) in *Lib. de Studiis Academicis*, Sect. II. c. 1. p. 15. 16. (7) *ibid.* p. 95. (8) *V. Append. Dissert. Acad. Morhofii* p. 46. (9) in *Vita Eri- ci Marnicci*, *Dissert.* hujus præfixa *Academicis*. (10) *Ostava inter Declamationes reliquis*, p. 82. (11) im *Berichte von der Weiser Einact-Kunst*, *Libello Vernaculo*, *Commentationi Latina de Civitate Noribergensi* A. 1697. adjecto c. 1. p. 452. (12) in *Scripto Vernaculo contra M. Joh. Matthæum, Jac. Böhmii Hyperaspisten, Apologetico gebrechene Epott- und Lästler Pfeile*, p. 427. 229.

XLII. TRAJANO BOCCALINO, Scriptori *Ψευδωνύμῳ* *Judicii ex Parnasso de Triga Scriptorum Recentiorum* (ipso scil. Matth. Wasmutho & Chr. Thomasio,) Cosmopoli A. 1689. editi, (13) *Germanorum audit Decus, Singulare hujus Seculi Ornamentum, Rcip. Literariae Praefidium, & ob varias Eruditionem, alter Eleus Hippias.*

MART. DIFENBACHIO, Ecclesiae Mæno-Francofurtano, (14) *Decus Virorum Germaniae, qui jam vivunt, Eruditorum.*

JOH. GRÜNINGIO, Jcto Wismariensi, (15) *Vir, cujus in Poësi, Philologicis, Historicis & Physicis, Scripta vastissimum ipsius ingenium, & per omnes Literas diffusum, arguunt: Princeps item (16) Polyhistorum populi suffragio, quo nemo majori studio, doctrina & ingenio, ad scribendam Historiam Literariam accessit.*

CHRIST. GRÜBELIO, Gymnasii Mindensis Rectori, (17) *Vir de Re Literaria optime meritus, & Lumnæ Academiæ Christian-Albertinae praesulgidum.*

CHRIST. JVNCKERO, Athenæi Schleusingensis Conrectori, (18) *Vir post fata immortalis.*

IOH. WILH. PETRAEO, Theologo & Praefuli olim Lüneburgensi, (19) *Magnus ille Polyhistor.*

JVLIO PFLVGIO (20) *Vir Clarissimus, deque Re Literaria optime meritus.*

IOH. CHRISTOPH. RVMETSCHIO, Gymnasii Spirensis Rectori, (21) *Musarum Delicium & Holsatiae Martialis.*

IOH. HADR. SLEEVOTIO, Professore Acad. Jenensis Medico, (22) *Vir Ingeniosissimus.*

SEV. WALTHERO SLVTERO, praefuli Lauenburgico, (23) *Vir insignis.*

CHRIST. WEISIO, Gymnasiarchæ Zittaviensi, (22) *Vir Magnæ Existimationis (Ein vornehmer Mann).*

JAC. WOLFIO, Prof. Medico Jenensi, (23) *Summus Polyhistor, & Vir Sapiens ac Prudens.*

GOTFR. ZEVNERO, (24) *Vir, cui, quod ad πολυαναρρωσιών attinet ineffabilem, judicique acrimoniam, paucos jam pares Orbis habet.*

ANONYMO poematum Heliconis Silesiaci Selectiorum (Der äußerlesten Gedichte des Ehlesischen Helicons,) quæ Francofurti A. 1699. prodierunt, Editori, (25) *Vir in omnibus admirandus & protentose indolis (unser in allem zum Wunder gewordene Morhof).*

XLIII.

- (13) in 4to. (14) in Scripto de Officiis Praeceptorum Christianorum Vernacula (in Thurmanni Elog. Morhof. p. 53. allegato) p. 365. (15) in Cogitatis de Historia Wismariensi, M. Apr. Nov. Lit. Lubec. A. 1699. p. 50. (16) in Praefat. Tom. I. Relationum Reip. Lit. A. 1702. editi. (17) in Diss. de Lingua Germanica Veteri & Moderna, c. 1. p. 4. & 13. (18) in Praefat. Ti. de Epimeridibus Eruditorum. (19) in Monumento Wasmuthiano p. 18. (20) in Ep. de Bibliotheca Budensi p. 111. (21) in Aquila Leopoldina p. 103. (22) in Diss. Inaug. de Anthrace pestilenti, §. 31. p. 12. (23) in Praefat. Edit. posterioris Propylæi Hist. Christianæ. (22) in Oratore Politico, Germanice edito, c. 22. (23) in Progr. Auspicali de Avræddianæ, A. 1690. edito, p. 6. & 10. (24) in Parnasso Anni 1692. Autumnali Vernaculo, p. 53. (25) in Praefat. p. 25.

XLIII. Ex itinere per Europam ferme universam, quod, samæ Morhofianæ, longe lateque diffuse, secuti vestigia, consecimus, Literario, in CIMBRIA M nostram revertimur, Tandem Viri Lumine, adoptivo licet, per quinque lustra eximie illustratam, dotesque illius ac merita, quod *Bona hæc sua nosset*, non minus quam gentes extera, veneratam. Testes allego, ex LVBECENSIBVS, Celeberrimos NOVOVM MARIS BALTHICI & SEPTENTRIONIS LITERARIORVM Colledores, a quibus cum aliis passim laudibus ornatus est, cum *Celeberrimi Academiae Kiloniensis Polyhistoris*, (26) & *Delitiarum*, imo *Oraculi & Miraculi Septentrionis nostri*, (27) invidenda reportavit Elogia. Ab AVG. PFEIFFERO, supremo haud ita pridem Ecclesiarum Lubecensium Antistite, (28) *Clara saluatur spes magna Iuventa, magna Musarum Gloria, vatesque, cuius pectore se vetustas cuncta condidit, parcm non habiturum*, a GEORG. HENR. GOETZIO, Theologo, qui Pfeifferi locum nuper occupavit, multæ doctrinæ & lectionis, (29) *Polyhistor Clarissimus ac Eruditorem facile hodie Princeps*, & alio in loco, (30) *Magnus & Incomparabilis Polyhistor*, ab ENOCHO autem SVANTENIO, Athenæi Scholastici Moderatore Eximio, (31) *Mare Scientiarum Grande, & insigne Chori docti Præsidium*. Nec silendus b. l. IOH. GEORG. PELLICERVS, Jctus & Collegii Canicorum Lubecensium Secretarius, Poëta venustissimus, qui, uti §. II. jam narratum, falso de obitu ejus rumore deceptus, superstiti Inscriptione Latina ἀμείνων an. 1671. parentavit, & in hac, *Principem illum Poëtarum, Poëtamque Principum, Vatem divinum, Solem Musarum, Cimbriaeque Maronem*, appellare haud est veritus. (32)

XLIV. Quanto a Viris Civitatis HAMBVRGENSIS Eruditis habitus fuerit in pretio, testis omni exceptione major est VINC. PLACCIVS, omnigenæ Eruditionis gloria plerisque, cum viveret, superior. Is non Decus solum Academiae Kiloniensis Elegantissimum, (33) *Doctissimum Academiae Kiloniensis Professore*, (34) & *Virum rei Librariae peritissimum* (35) in aliis eum Scriptis vocavit publicis, sed in Jurisconsulto etiam Perfecto (36) his verbis est usus: *Morhofius unus eruditæ cæcæ magnæ mihi instar esse potest*. Οὐ μὲν γὰρ hoc est Successor longe dignissimus, IOH. ALB. FABRICIVS, in Decade Scriptorum Recentiorum ἀναγνώμης Hamburgi an. 1688. edita, (37) sequenti Nostrum dignatus Elogio: *Hunc & Eloquentia, & Poëtor, & Elegantioris omnis Literaturæ, Magistrum merito appellaverim. Quæ laus ipsi adco propria est, ut in Naturalis Scientia exquisita cognitione, accurataque Juris Scientia, sit communis. Gratulamur Patriæ nostræ, quod in hoc Viri invenierit, quem Exteris opponere possit. Ejus Polystore nihil nostra memoria proditi eruditius. Levia illa, quæ notari forte in illo poterant, memoranda quidem esse arbitramur*. Succinit Fabricio, qui Lubecæ an. 1689. Epistolam

(26) M. Jun. A. 1699. p. 184.

(27) M. Jul. A. 1700. p. 170.

(28) in Epicedio.

(29) in

Diss. de Scriptorum Ciceronis Lectione, Lipsiæ A. 1689. §. 3. p. 9. (30) in Principe Hebraice docto p. 4.

(31) in Lessu Aleatico in obitum ejus.

(32) v. Append. Dissertationum

Academicarum Morhofi p. 91-94. (33) in Notis ad F. Rhoeci Catal. Scriptor. Supposit. p. 40.

(34) in Tr. de Script. Anon. desceltis p. 41.

(35) in Inscript. ad Anonymos suos augendos

p. 7-8.

(36) l. 4. p. 141.

(37) num. 1.

lam de ejus *Decade* ad *Candidum Philaethen* edidit, **SINCERVS VERIDICVS**, Scriptor *Ψευδώνυμος*, *Virum*, qui *Scientiarum exhausti Oceanum*, *Κεφάλαιον Germaniæ in Seculi Decus pariter ac stuporem natum*, *Magnumque Polyhystorem*, *supra Bonorum laudem*, *supra Malorum invidiam*, *positum*, eundem appellare (38) haud veritus. Succinunt etiam **IOH. FRID. MAYERVS** (39) & **DETHL. CLVVERVS**, (40) Theologus alter, alter *Philosophus Civitatis Hamburgensis adoptivus percelebris*, quorum utrique *Vir audit Incomparabilis*, illi vero etiam, (41) *Vir laude sua major*, & *premature fato*, non sibi tantum & *Kiloniensi Academia*, sed *Musis ipsis*, & *Literis*, quas *mirifice ornat*, ereptus.

XLV. Sed nec in ipsa, cui per tot annos docendo inserviit, **ACADEMIA Chernosi hujus KILONIENSI** *Præsentia*, quod sæpe admodum fieri nemo ignorat, *famam ejus potuit minuire*. Ne quid enim de *Studiois dicam*, *Præstantissimi quique inter omnium Ordinum Professores*, tantum abest, ut hanc ipsi inviderint, ut potius pro virili laudibus non privatis tantum, sed & publicis, auxerint. E Theologis, **CHRIST. KORTHOLTVS** *Vatem eum salutavit*, (42)

Qualem non ullum doctior Orbis habet,

& (43) *Lycæi Kiloniensis Decus immortale*; **PAVLVS** autem **SPERLINGIVS** (44) *Poëtam Divinum*, *Carmina toties, aterna cedro merito digna, caventem*; *Dulce item* (45) *Seculi Nectar*, *Ocellumque*, *Lumen & Decus Poëtarum*, *cujus l'ena Castalin Perniebatque Musarum Undas*, & *Favos viucit Jymettior*. **HENR. MUHLII** Poëms, quod §. 4 jam laudavimus, *Elegiacum*, *Manibus ejus Sacrum*, totum in dotibus ac meritis ipsius in *Literas eximiis celebrandis occupatur*, & una cum *Præfatione similis Argumenti in Opera Nostri Poëtica*, *Lubecæ an. 1697. junctim recusa*, integrum a *Tanti Nominis Cultoribus legi meretur ac relegi*. E Collegiis Ordinis Juridici, **ERICVS MAVRITIIVS** (46) *Poëtam Ingeniosissimum* & (47) *Seculi Nostri Gloriam*, **SAM. RACHELIVS** (48) *Decus Academiæ Holstatiæ eximium*, **NICOL. MARTINI** (49) *Decus Sororum Ansidum immortale*, *Carmine Maronem*, *Ore Tullium*; e Medicis **IOH. DAN. MAIOR** (50) *Vatem Ingeniosissimum*, & (51) *Magnum Polyhystorem*, e Philosophis denique **AD. TRIBBECHOVIVS** (52) *Vatum maximum*, appellavit.

XLVI. Plura accumulare Elogia, quibus Homines Eruditi Polyhystorem hunc Cimbricum suo ornavunt merito, superfedemus. Quæ enim hætenus sunt reci-

(38) p. 5. (39) in *Præf. Musei Ministrorum Ecclesiæ*. (40) *T. I. Novæ Crisæ Temporum* p. 104. (41) in *Disp. de Codice suo Bibliorum Germanico MSO* (quam in *Appendice Historia Verionis Luberi invenies*) p. 168. (42) in *Epithalamio*, ei scripto. (43) in *Epigedio*. (44) in *Carmine de primo Academia Kiloniensis Receptorum Gratulatorio*. (45) in *Genetliaco in Natalem Primogeniti ejus*. (46) in *Epigrammate*, *Veneribus Nostri præfixo*. (47) in *Epithalamio*. (48) in *Introd. ad Jus Publicum* p. 95. (49) in *Epicedio*, ipsi atque Uxori scriptis. (50) in *Delictis Hyberni* p. 17. (51) in *Epithalamio*. (52) in *Epithalamio*.

rectata, & Titulum hunc ipsi jure deberi, imo communi ferme Literatorum consensu decretum esse, ostendunt, & in multiplici ejus Eruditione celebranda, defectu potius, si cum aliorum Judicii nostra conferantur, quam Excessu, peccatum supra a nobis fuisse, satis superque demonstrant. Si quis plura desiderat; præter Biographos, §. 4. *enumeratos*, Appendices Carminum Adoptivorum, *Dissertationum Academicarum atque Epistolicarum Poëmatumque Latinorum*, Collectionibus subjectas, Præfationes iisdem, ceterisque Scriptis Posthumis a Successoribus præmissas, aliosque Autores, passim deinceps, in Monumentorum ipsius Literariorum Recensu, allegandos, consulat. Nos, alienis eum laudibus haud indigere persuasi, qui, tot Scriptis, omnium consensu præstantissimis, has dudum supergressus, æternatura in Templo Pæmæ Monumenta sibi ipsemet erexit, ad horum pergitimus Historiam, edita initio, æmporum, quibus prodierunt, ordine, enumeraturam, istisque *Avēdora* & Affecta ubjuncturam.

XLVII. Primum inter Edita, cum Temporum sequi decreverimus ordinem, locum sibi vindicant Poëmata, quæ anno 1657. octodecim natus annos, publicavit, Juvenilia,

1. *Poculum* scil. *Boni Demonis*, sive Carmen, quo Gymnasium Stettinense relinquens, Henrico Schævio, Præceptorī, valedixit, *Apobaterium*, in *Operibus Poëticis* p. 909-914. *recusum*;

Et

2. *Lanx Satura*, sive Cento in *Χερσυχωνίαν*, e Virgilio, Statio & Claudiano, contextus, Andreæque Tscherningio, suo in Professione Poëtica Antecessori, Rostochii inscriptus, quem *Liber Præternissorum*, in iisdem *Operibus Latinis Poëticis* an. 1697. legendum denuo exhibuit.

ibus addi etiam potest, quod biennio ante, A. æt. 16. Patroni cujusdam novis consecravit Honoribus, Carmen *de Dignitate Consulari* Gratulatorium justæ magnitudinis, de cujus in Stylo Poëtico *Κακὰ ἤθη* Judicium Autoris ipsius, istam damnantis, um benignum, maturiori latum ætate, §. 7. jam recitavimus. Minuta ista sunt, or, nec tanto Poëta, si cum virili ætate scriptis comparentur, satis digna, ac prope nonnullis mentione forsitan etiam indigna videbuntur. Verum alia Nostro is fuit, qui Puerilia ac Juvenilia Magnorum Poëtarum studiose conquirit, & de istianis Heinisianisque hujus generis, inter Poëmata reliqua, in eorum Editionibus isque, haud reculis, *Lid. VII. Polyhist. Lit. (53)* judicavit, *servari & ista posse, quod a bona in illis reperiantur, & deprehendi iisdem succrescens Heroum hujusmodi Literarum possit perfectio.*

c

XLVIII.

53) *Cap. III. §. 15.* Confer. *Lib. 1.* ejusdem c. 7. §. 42. ubi ita de Heinisianis ac Grotianis hisce judicat: *Esti a Virilibus multum discrepant, delectat tamen siorum illa luxuries, quos tam præclari fructus postea secuti sunt.*

XLVIII. A. 1658. prodiit *Diatriba de Morbis, & eorum Remediis, Juridica*, quam Præfide Henrico Rahnio, Antecessore, publicæ Commilitonum Disquisitioni Rostochii exposuit, in Volumine *Dissertationum Academicarum* (54) Hamburgi an. 1699. recusa. A se ipso hanc esse elaboratam, & a Rahnio Præfide ne apicem quidem in illa mutatum, ipse in vitæ propriæ testatur Historia, (55) pleniorē, simul monens, ejusdem Argumenti tractationem, sub justī Voluminis magnitudine, inter Schedas suas delitescere, *Tractatum nempe de Jure & Privilegiis Morbosorum* integram, publice etiam, annō jam 1664. in *Catalogo Nundinarum Vernalium Lipsiensi* (56) promissum. Et inventus sane ille est in Museo defuncti, sed charactere ita minuto & fugiente, tamque intricata scribendi ratione, exaratus, ut edi non possit. *Vid. Anonymi Continuationem Vitæ ipsius, in Appendice Dissert. Acad. p. 25. ubi etiam p. 61. 62. 63. Joh. Georgii Dorstchæi, Theologi Celeberrimi, Henr. Rahnii, Præfidis, & Andr. Tscherningii, in hanc Disputationem Carmina leguntur.*

XLIX. A. 1659. lucem viderunt publicam:

1. *Epigrammatum & Jocorum Centuria Prima, Popularibus dicata,* Rostochii in 8vo. Quam Autor postea, potioribus inde in *Epigrammata Selecta* translatis, abolevit, recudique noluit. *Vid. Anonymi Continuationem Vitæ ipsius, in Appendice modo laudata p. 25.*
2. *Lessus in Ciconiam ADRIANVM D. Laur. Bodockii, Carmen Juvenile & Ludicrum ad Bodockium, Rostochii in 4to.* Tertia autem vice recusum in *Operibus Poeticis*, junctim Lubecæ an. 1697. editis, in *Libro Jocorum, p. 857-873.* De Occasione, qua Lessus hunc Heroicum, junctamque illi Inscriptionem venustam atque argutissimam, concinnavit, & quo pacto Carmina ista jocularia viam ipsi, ad Cathedram Academiæ Rostochiensis Poeticam straverint, supra, in Vitæ Historia, §. 9. jam est dictum. D. Frid. Rappoltus, Poëta ac Theologus Academiæ Lipsiensis eximius, in Ciconiam hanc ita lusit:

*Morbofo tristis sic dicta Ciconia Lessu,
Ut Passer Vati, Lebia pulchra, tuo.
Auguror, hoc major mansura est gloria nostrum;
Passere quo melior est Avis illa levi.*

Non ineleganter etiam, sermone licet soluto, Matth. Henr. Burchardus (57) argutatur, Morbosum, Ciconia sumus cantu vere olorino celebrando, quantus Poëtarum futurus esset Phœnix, Vatem non falsum portendisse. Lessum hunc cum Plagiarius quidam compilasset, & ex eo in *Pirrale* sua *Encomion*, e *Cupidine* autem Nostri *Argo* in *Epithalamion* aliquod, pleraque audacter, velut propria transtulisset, castigatus ob Furtum istud Literarium est peculiari Epistola, a Nostro ad Jacobum Henricum Pauli, Consiliarium Danicum, exarata, seorsum ab hoc, ignaro Autore, edita, & ad calcem *Collegii Epistolici*, in Editione Anni 1693. Lipsienti, recusa.

L. A.

(54) p. 250.

(55) in *Append. Dissert. Acad. p. 7.*

(56) p. 37.

L. A. 1660. publice a Nostro Rostochii, d. 26. Febr. recitatum est Poëma in Natalem hunc *Gustavi Adolphi*, Ducis Megapolitani, Heroicum. Quod seorsim prodiiſſe, licet primæ hujus Editionis nullum hæctenus viderim exemplum, Aug. Varenii & Joſue Arndii Carmina in illud mihi perſuadent Encomiaſtica, una cum Laur. Bodockii, Rhetoris Academici, Programme, quo ejusdem recitationem indixit, in *Differtationum Academicarum Appendice* (57) obvia. Recuſum eſt Lubecæ A. 1697. in *Operum Poëticorum Latinorum Syntagmate, Libro Charitum Secundo*, duosque in iſto Oeter-niones occupat integros.

LI. A. 1661. d. 26. Sept. in Itinere Literario priori, Franequeræ Friſiorum Supremos Juris Utriuſque Honores Academicos, ſive Doctoris Titulum, Diſputatione de *Jure Silentii* examini Inaugurali, cujus hic eſt Titulus:

Τὰ πρῶτα Τρακτῆτις Juridica de Jure Silentii, Synopticiſ Theſibus ſummarie delineata. Franequeræ 1661. in 4to. Recuſa Hamburgi A. 1699. in *Volumine Diſſertationum Academicarum*, p. 57-70.

Elogia Metrica, quibus D. Laur. Banckius, Jctus Franequeranus, Aug. Varenius, Henr. Müllerus, Henr. Rahnius & Chriſt. Kleinus, Academiæ Rostochienſis Theologi & Jcti, Theod. Suterus, Urbis Conſul, Michaelque Kirſtenius & Caſp. Vogtius, illam ornarunt, in Voluminis ejusdem *Appendice*, p. 78-85. leguntur. Curas ſecundas, πρῶτος hiſce ſubjungendas, ſive Tractatum Argumenti ejusdem integrum, ſub finem illorum, uti & in *Prælectionibus de Notitiâ Autorum MSSis*, c. 26. promiſſum, vix unquam videbit Orbis Literatus. Inter Schedas enim Autoris defuncti (teſte Vitæ Continuatore p. 25) multa quidem Auctaria Diſputationis ἀντίγραφα, Tractatui deſtinata prolixiori, ſuperfuerunt, ſed ita miſere diſiecta, ut edi vix poſſint.

LII. Eodem A. 1661. cum Rostochium rediiſſet, Lectionibus in Claudiani de *Raptu Proſerpinae Libros* publicis, M. Novembri inchoatis, præmiſſa ab ipſo eſt *Diſſertatio de Enthufiaſmo ſeu Furore Poëtico*, ibidem, A. eodem 1661. in 4to, teſte Caſp. Thurmanno, (58) impreſſa, & in *Volumine Diſſertt. Acad.* p. 71-82. recuſa.

Programma, quo Studioſos ad audiendam eam invitavit, Elegiacum in *Miſcellaneis Poëticis*, p. 18. 19. 20. occurrit. Non video igitur, cur Henr. Muhlius, in ſua de eodem *Enthufiaſmo Poëtico* Exercitatione, (59) Diſſertatiuncula hujus, quæ publice legitur, bis deplorat jaſturam. Confuſiſſe certe eam videtur cum Diatriba ſive Commentario Argumenti ejusdem prolixiori, quem, non ſub hujus ſolum finem p. 81. & in ἀντίγραφοις Scriptorum Suorum Affectorum Indicibus, per Vitæ Continuatoreſ evulgatis, ſed Parte etiam II. Operis de *Lingua ac Poëſi Germanica Vernaculi*, (60) imo & in *Catalogo Nundinarum Anni 1664. Vernalium Lipſienſi*, (61) pollicitus Noſter quidem eſt, ſed nunquam abſolvit.

(57) p. 62-68. (58) in *Elog. Morhof.* p. 55. (59) *Proæmio* p. 7. & §. 12. p. 21. 22. (60) *cap. 1.* p. 201. (61) *pag. 37.*

LIII. A. 1662. prodierunt.

1. *Theologia Gentilis Politica Dissertatio Prima, de Divinitate Principum.* Rostochii in 4to Recusa A. 1699. in *Volumine Dissertationum*, p. 82-112. una cum Dissertatione (quam in Priori p. 14. promisit) *Secunda de Titulis Principum Divinis*, e MSto tunc primum edita, sed sub finem mutila.

Reliqua Pars *Theologiae hujus Gentilis Politica* (qua Principum viventium Cultum Divinum atque Idololatricum percensere Autor constituerat) nec lucem vidit, nec absoluta a Nostro esse videtur.

2. *Memoria Henrici Rabnii, Academiae Rostochiensis Jcti, publica Oratione, celebrata.* Rostochii in 4to. Miror, hanc in Orationum Nostri Syntagmate, Hamburgi A. 1698. excuslo, locum non invenisse.
3. *Querela Halocis ad Neptuni Tribunal, Carmen Jocular.* Rostochii in 4to, Recusa inter *Opera Nostri Poetica*, in *Libro Jocorum*, p. 873-880.

LIV. A. 1663. lucem viderunt publicam:

1. *Prosphonema in Christiani Kortholti* (Professoris tunc Rostochiensis, & dein Kiloniensis) *Summos in Theologia Honores* (in quo de Philosophiæ ac Theologiæ Concordia, Promotionumque in Academiis Theologicarum Ritibus, disseritur,) Rostochii impressum, & Hamburgi, A. 1699. in *Volum. Dissertt. Acad.* p. 117-126. recusum.
2. *Diatribe Philologica de Novo Anno, ejusque Ritibus*, a Joh. Gothardo a Böckeln, Ratzeburgensi, Auditore ipsius, & Acad. Juliæ deinceps Jurisconsulto, Rostochii A. 1663. in 4to edita, quam sibi Noster, e Lectionibus quippe suis privatis a Böckelio congestam, in *Praelectionibus Polyhistoricis MSS. c. 15.* postliminio vindicavit.

LV. Eodem An. 1663. vel sequenti 1664. prodiiſſe videtur:

Carmen de Ente Rationis Heroicum Jocular., Matthiæ Wasmutho, Logices in Acad. Rostochiensis, Linguarumque postea Orientalium ac Theologiæ in Kiloniensis Patria, Professori, inscriptum, quod Rostochii primo, & deinde Kilonii, utrobique sine Anni mentione, in 4to est editum, tertiaque vice Lubecæ An. 1697. inter *Opera Poetica* reliqua, in *Libro Jocorum*, p. 881-900. recusum. In Editionis Secundæ Kiloniensis *Prefatione* refert Autor, se, quæ in hoc Poëmatio joculariter de Entium Rationis in Cerebro, per *Adicia* illa quorum speciem Anatomici istic deprehenderunt, propagatione finxerit, serio deinde a Roberto Fluddio, Angliæ Philosopho, in *Mystica Cerebri Anatomie*, asserta, Arcanisque annumerata, reperisse.

LVI. Ultimæ Scriptorum Nostri Rostochiensium est:

Principi Medicus, huc *Dissertatio Historico Medica de Curatione Strumarum*, quæ a
Regi-

Regibus Angliæ & Galliæ fit, eruditissima, Rostochii An. 1665. in 4to edita, & Hamburgi An. 1699. in *Volumine Dissertt. Acad.* p. 127-160. denuo impressa, cujus Editionem, auctiorem; in *Historia Naturali MS. P. II. c. 3.* & *Scriptorum Affectorum Indicibus*, promisit.

Sententiam Autoris, miraculosas esse has Regum Angliæ & Galliæ Curationes persuasi, refellere aggressus est Joh. Joach. Zentgravius, Argentinenfis, Theologus jam Academiæ patriæ Primarius, in *Biga Disputationum de Tactu Strumoforum Regis Franciæ*, Wittebergæ A. 1669. & 1675. editarum, *Disp. II. §. 2. & seqq.*

LVII. Inter Scripta Kiloniensia, Rostochiensibus, ut numero, & dignitate, superiora, primus illis locus debetur, quæ Novellæ Academiæ Cimbriæ Inaugurationi, An. 1665. exeunte, & sequenti 1666. ineunte, Soluta pariter atque Ligata Oratione, insigni cum Applausu, consecravit. Ad Classem τῶν Ἀμεινων pertinent:

1. *Oratio Panegyrica*, in laudem Christiani Alberti, Ducis Holsatiæ, Kiloniensis Academiae Fundatoris, in hujus Inauguratione, d. 6. Oct. An. 1665. recitata, in Alex. Julii Torquati Chiffarchæ Svedici, *Historia Inaugurationis* istius, quæ Slesvigæ A. 1666. in fol. prodit, *Appendice* primum evulgata, ac inter *Orationes* deinde Nostri reliquas, in earum Syntagmate, An. 1698. Hamburgi edito, num. t. p. 1 - 35. recusa.
2. *Descriptio Artorum Promotionis*, in omnibus Facultatibus Academiae Kiloniensis, Principalibus Auspiciis & Sumptibus, d. 22. Jan. An. 1666. instituta, omniumque, quæ cum iis sunt connexa. Accedunt, præter alia, *Vota* illius Pythagorica seu *Lusus Extemporaneus*, de Numero Candidatorum Primæ Promotionis, in tribus Facultatibus Superioribus Ternario, in Philosophica autem Septenario, Petrique Musci, Theologi, Erici Mauricii, J.Cti, Casp. Marchii, Medici, ac ipsius Morhofii, *Orationes* in eadem Promotione recitatæ. Prodierunt hæc omnia, & seorsim Kilonii An. 1666. in fol. & in Alex. Jul. Torquati *Appendice* modo laudata, Slesvigæ eodem An. 1666. edita, novissimeque Hamburgi An. 1699. in *Volumine Dissertt. Acad.* p. 161 - 234. tertia vice sunt recusa.
3. *Oratio de tribus Causis*, ob quas multi ad minus solidam aliquam Sapientiam perveniunt (Ignavia scil. Philautia & Discordia,) in Promotionis Magistrorum Primæ Actu, d. 22. Jan. An. 1666. ab eo, Ordinis Philosophici Pro - Decano, recitata, quæ non solum in *Descriptionis Artorum Promotionis* istius Editionibus duabus prioribus, An. 1666. impressis, ac modo laudatis, comparet, sed & in *Orationum Syntagmate* (num. 2. p. 33-61.) lucem denuo An. 1698. vidit publicam.

Numeris adstricto Sermonem Natales Academiae hujus celebrant:

1. *Epigrammata Sex* in Academia Kiloniensis, & Quatuor ejus Facultatum, *Insignia*, in Torquati *Historia inaugurationis* p. no. III. obvia.

2. *IV. Oda Concertantes* in laudem Ferdinandi III, & Leopoldi, Imperatorum, Friderici & Christiani Alberti, Ducum Holstæ - Gottorpiensium, scriptæ, ab Augustino Pflegero, Chori Ducalis Præfecto, Modis ornatae Muscis, & in Academia Inauguratione d. 5. Oct. A. 1665. decantatae, quæ in *Historia Torquati Appendice* comparent.
3. *Strena Poëtica*, sub initium Anni 1666. Principi, Patronis & Professoribus Academiae, distributæ, & a Torquato in eadem publicatæ *Appendice* in *Volumine* autem *Dissert. Acad.* (p. 182-185.) Hamburgi An. 1699. recusatæ.

Et, quæ hæc omnia junctim (sed Odas tamen absque Modis Muscis Pflegerianis) exhibent, aliaque insuper Carmina complura, eodem tempore scripta, complectuntur :

4. *Primitiæ Parnassii Kiloniensi*, Joh. Adolpho Kielmanno, Ministro Aulae Holsticæ Primario, inscriptæ, ac Kilonii An. 1666. (licet nulla hujus in Titulo occurrat mentio) in 8vo, impressæ, An. 1697. in *Syntagmate Operum Poëticorum* Lubecensi (p. 581 - 620.) denuo publicatæ, quas Frid. Rappoltus, Prof. Lipsiensis, eleganti commendavit Epigrammate Encomiastico, supra §. 40. jam recitato.

LVIII. Proximo Quinquennio (ab An. 1666. ad 1671.) sex alii Poëmatum Nostrorum Latinorum Fasciculi lucem viderunt publicam, omnes, in eadem Collectione *Operum Poëticorum* Lubecensi, An. 1697. recusi :

1. *Miscellanea Poëtica*, &, quæ istis accesserunt, *Epigrammata Selecta*, utraque Bibliothecæ Ducum Holsticorum Gottorpiensi inscripta. Kilonii A. 1666, in 8vo. In *Miscellanea* Frid. Rappoltus, modo laudatus, ita lufit :

*Singula quæ condis, cur Miscellanea ponis?
Lauta an congestis secla imitare cibis?
Visa meo certe est Olla hæc Miscella palato,
Canari solis digna sed Olla Diis.*

Epigrammata autem *Selecta* hoc commendavit Tetraſticho :

*Quæ selecta tibi, mihi sunt Epigrammata lecta,
Et jucunda bonis, & piperata malis.
Nempe Epigrammaticos atas non una leporis,
Nec vendit mordax Bibilis una piper.*

2. *Venerum*, sive Epithalamiorum, *Libri* Joh. Adolpho Kielmanno inscriptus, Elogiisque Collegarum, Erici Mauriti & Ad. Tribbechovii, ornatus Metricis, Kilonii 1667. in 8vo.

Veneres

Veneres Novæ, sive Epithalamia Recentiora, Augusto Friderico, Episcopo Lubecensi, Ducique Holsatico, dedicata, ibidem anno demum 1675. (licet in Titulo non exprimatur) in *8vo*, prodierunt.

3. *Funerum Liber*, sive Epicedia, Christiano Cassio, Ministrorum Episcopi Lubecensis, modo laudati, Primicerio inscripta. Kilonii 1667. in *8vo*. Adjecta est Elegia Ad Tribbechovii Encomiastica.
4. *Actoscediasmata Poëtica*, sine Titulo, aut anni (qui 1668. fuisse videtur) indicio, in *8vo* excusa.
5. *Epigrammatum Libri II.* prior Joeli Langellotto, Archiatro Holsato-Gottorpiensis, posterior Casp. Vogtio, Civitatis patriæ Wismariensis Consuli, inscriptus. Kilonii, sine anni mentione, in *8vo*.
6. *Horæ Subjectivæ Poëticae*, ad Constant. Hugenum, Consiliarium Principis Auriaci Intimum. Kilonii 1671. in *8vo*.

Judicia Eruditorum de Poëmatibus hisce Latinis honorifica Recensui Syntagmatis omnium Lubecensis, qui infra suo loco exhibetur, reservamus.

LIX. A. 1667. exeunte, Principi suo, Christiano Alberto, Duci Holsato-Gottorpiensi, nuptias cum Friderica Amalia, Friderici III. Danorum Monarchæ Augustissimi, Filia, celebranti, publico Academiæ Kiloniensis nomine, Oratione soluta pariter atque ligata, gratulabatur, istaque occasione edebantur.

1. *Venus Cimbrica*, seu Poëma Heroicum in Nuptias istas Ducales, Academiæ scriptum nomine, adjectaque huic Epigrammata aliquot, eidem Festivitati dicata. Kilonii 1667. in *fol.* recusa an. 1675. in *Veneribus Novis*, ac an. 1697. in *Operibus Poëticis*.
2. *Panegyricus in Nuptiis Augustissimis Christi. Alberti, Ducis Slefvici & Holsatiae, ac Fridericae Amaliae, Friderici III. Dan. & Norw. Regis, Filiae, M. Dec. A. 1667. publico Universitatis Kiloniensis nomine*, dictus. Kilonii 1667. in *fol.* recusus in Syntagmate *Orationum*, Hamburgi an. 1698. edito, num. 3. p. 61-106.

Vincentii Fabricii nostratis, Consulis Gedanensis, non Jcti solum, sed Philologi etiam & Poëtæ imprimis ἐξεχωράτω, eodem an. 1667. Warsoviae, in Regni Polonici Comitibus, extincti, Memoriae, hortante Christ. Cassio, Consiliario Episcopi Lubecensis intimo, Communi utriusque Amico, consecravit.

Manus Fabricianus, seu Poëma prolixum Elegiacum, & Epigrammata quædam, in Obitum ejus, Kilonii an. 1667. in *fol.* excusa, recusa autem, tum sub finem *Operum* Fabricii, Lipsiæ an. 1685. in *8vo* junctim editorum (inter *Adoptiva* p. 805-818.) tum in Morhofii ipsius *Operibus Poëticis*, Lubecæ an. 1697. impressis, *Libro III. Manium*.

LX. Anno sequenti 1668. ipsimet Inscriptione parentavit duarum plagularum elegantissima, cujus hic est Titulus:

Nenia Funerale in Annum 1668. expirantem, Lusui Epigraphicus. Kil. in fol. A. 1669. prodiit ipsius

Veni Alphabataria in Nuptias Laur. Gutzmeri, Pastoris Ratzeburgensis, & Helena a Nedden, Ratzeburgi in fol. excusa, & in Veneribus deinde Novis an. 1675. in Operibus autem Poëticis an. 1697. recusa; Poëma Elegiacum, omnium, quæ in Amicorum scripsit gratiam, prolixissimum, Literarumque Alphabeti ordine Cogitata varia Erotica, per integras quinque plagulas, coacervans argutissima, de quo, in Jambis, ad Sponsæ Fratrem, Adolphum Fridericum a Nedden, J. U Lic. & Principis Megapolitani Secretarium, ita est præfatus:

*En, quod petbas, Carmen! en ipsam Librum!
Inusitata quem mihi fecunditas,
Et mira quedam Lustrum felicitas,
Et profluentis ingenii velocitas,
Et ista uominis tui jucunditas,
Et ista lucis optime festiuitas,
Et oris ista pervicax dicacitas,
Calamique non sistentis improbus furor,
Et excitatae mentis effervens calor,
Tot ampliarent versibus, tot paginis.*

LXI. Anni 1670. partem maximam Itineri secundo ad Anglos & Batavos Literario Noster impendit. Ex isto Kilonium an. 1671. redux, Opuscula quædam Roberti Boylei, Naturæ Scrutatoris felicissimi & incomparabilis, quorum in Anglia familiariter erat conversatus, Physica Latino donavit Idiomate, istamque versionem, nomine suo dissimulato, sub hoc edidit Titulo:

Rob. Boylei Introductio ad Historiam Qualitatum Particularium: Cui subnectuntur Tractatus de Cosmicis Rerum Qualitatibus, de Cosmicis suspicionibus, de Temperie Subterraneorum Regionum, de Temperie Submarinarum Regionum, de Fundo Maris; ex Anglico in Latinum Sermonem conversi. Hamburgi an. 1671. in 12mo.

Bina ipsiusmet in Versionem hanc suam ἀράςμεν Epigrammata in Horis subsecivis Poëticis, pag. 3. 4. leguntur.

LXII. Ipse deinde, in Scrutinio Naturæ Arcanorum Curiosiori, Boyleum, aliosque Philosophiæ Experimentalis Instauratores feliciter æmulatus Lynceos, complura, & luculenta quidem ac præstantissima, illius subinde publicavit Specimina. Quorum primum, breve quidem, sed neutiquam poenitendum, fuit

Disputa-

Disputatio de Sole Igneo Academica, Kilonii an. 1672. in 4to edita, & Hamburgi an. 1699. in *Volume Dissert. Acad.* (p. 235-244.) recula, quam Georg. Casp. Kirchmayerus, (62) aliique honorifice passim commendant.

LXIII. Excepit hanc, eodem A. 1662.

Epistola de Scypho Vitreo, per certum Vocis Humani sonum rupto, ad Johannem Danielem Majorem; Professore Medicum Kiloniensem, scripta, & ultra sex excurrens Quaterniones, quæ Kilonii, A. jam dicto 1662. in 4to prodiiit.

Istam, Scyphorum Vitreorum, a Nicolao Pettero, Oenopola Amstelodamensi, certo & æquali vocis suæ sono, an. 1670. se præsentem, disruptorum, Historiam proponentem, & Ratiociniis Physico-Mathematicis ingeniose illustrantem, Autor *Ephemeridibus Curiosorum Germaniæ Physico-Medicis Miscellaneis* inserere primum parabat, sed deinde, cum in molem spe majorem excrevisset, seorsim edere maluit. Quam vendibilis fuerit, quantoque excepta sit applausu, Exemplorum illius intra breve admodum tempus distractio, & hinc orta raritas, abunde testantur. De utraque, præter Lipsienses (63) & Erasmus Francisci, (64) istumque allegantem Cl. Tentzelium, (65) Joh. Christianus Frommannus, Medicus & Professor Coburgensis, An. jam 1675. in *Tr. de Fascinatione*, (66) sequentia annotavit: *Locum verborumque efficaciam naturalem primo limine confirmare videtur eleganti Experimentum Excell. & Clarissimi Dn. D. Danielis Georgii Morhoffs, Prof. Kilon. Celebrerrimi in Epistola, quam inscripsit de Scypho Vitreo, per certum humanæ vocis sonum, rupto, Kilonii A. 1672. edita. Argumenti raritate Angli, sua natura curiosi, ducti, propria Exemplarium, Hamburgi venalium, cœmptione, & in Angliam transportatione, ipsorum raritatem in Germania pepererunt, ut rara sit inter Literatos Germanos Epistola ista. Nec desuit, qui vix editam in Belgicum transfunderet. Idioma, istoque luci publicæ, Amstelodami an. 1673. in 8vo, sub hoc exponeret Titulus: D. G. Morhoffs Brieff over het Breken van een Glasomer door seker menschelijc Gesimt. De qua Anonymi Versione, Notulisque passim interpersis, Nostrer (in *Præfatione Stentoris Ταλεκλάση*) judicat, satis quidem illum concinne in labore hoc esse versatum, nisi quod in nonnullis mentem suam non satis sit affecutus, & in ipsâ Experimenti Historia, de fracto per sonum Diapason vitro, dissentiat. E Germanis, præter Joh. Christ. Frommannum, (cujus verba paulo ante exhibuimus) publice Epistolam hanc commendarunt Christophorus Wegleiterus, Theologus Altorfinus, (67) & M. Theod. Kirchmayerus, Ordinis Philosophici Wittebergenfis Assessor, qui *Schedæsmate de Viribus Tonsi Consoni admirandis Academico, Wittebergæ eodem, quo illa, an. 1672. edito, (68) hoc de ea tulit Judicium: In hæc videas multa rara ac curiosa, quæ sumam Viri amplificent, quanquam ipse de se fatentur, quod magnam partem acceperit ab**

f
Anglis.

(62) In *Commentatione de Phosphoris, Natura Lucis & Igne* p. 31. (63) in *Astis Erud. M. Mayo* An. 1683. p. 195. (64) in *Annott. ad Baronis a Valsenfor Gloriam Dneatu Carniole Vernaculorum Germanicis*, L. 4. c. 50. (65) in *Dialog. N.ustr. German. M. Dec. 1689. pag. 1277.*

(66) *Lib. III. Part. III. Sect. 2. c. 3. §. 4. p. 935. 936.* (67) in *Or. de palmaris Sculi nostri* Invenis p. 43. (68) cap. 2. §. 3.

Angli. E Danis, Erasmus Bartholinus, Medicus & Mathematicus Acad. Hafniensis Eximius, in *Diff.* (quam Casp. Thurmamnus (69) allegat) de *Problematis Geometricis*, eodem A. 1672. publicata. (70) Ex Italis autem, præter Joh. Cinellum, *Bibliotheca Volantis* Scriptorem, (71) Achanasius Kircherus & Daniel Bartholus, Jesuitæ duo longe doctissimi, & in Philosophia Naturali præ aliis egregie versati. Quos inter ille, in *Phonurgia Nova, de prodigiis Tonorum sive Tibiæ*, Campidonæ an. 1673. in sol. edita, facta experimenti hujus de Vitro per vocem Petteri rupto mentione, sequentia adiecit: *Causam hujus rei anxie sane inquirere conatus est Eruditus Vir, Dan. Georg. Morhofius, in Opusculo supra citato. Sed adhuc sub jubeat hic est, compluribus id tentantibus quidem, sed non cum eo, quem sperabant, successu.* Alter, Dan. Bartolus in Libro Italico de Sono & Tremoribus Harmonicis, Bononiæ an. 1681. vulgato, (72) omnes in partes idem Experimentum versat, & magna Observationum Nostri parte adducta, compluribus aliis, tum ratiociniis, tum Experimentis, illustrat, sed Argumenta Epistolæ Morhofianæ, & Philosophiæ Democriteæ Principiis deducta, fastidit, his, inter alia, verbis utens, Nostro (non parum se iis affici, in *Præfat. Sientoris Ταλαιάδα*, falso) perquam honorificis: *Io havea scritto fin qui, ne altro mi rimaneva che aggiungere: quando mi si die, dopo l'ingnamente ceratolo, a vedere un trattato, sotto nome di lettera di Daniel Georgi Morhof de Scypho vitreo per certum humana vocis sonum rupto. Lettelo avidamente, ne giudicai dato l'Autore, e l'opera piena d'eruditione e d'ingegno. Vidi in essa havervi del favorevole, e del contrario a me, oltre al filosofare, ch'egli adopera, didotto da principi d'un tal moderno Sistema Democritico riformato, che a me non va punto pel verso.*

LXIV. Noster, partim tot Eruditorum Encomiis, & de raritate Epistolæ querelis, partim vero scrupulis, a Kircherò (cui, in *Diff. de Paradoxis Sensuum*, (73) nonnulla jam an. 1676. regessit) circa experimenti certitudinem, ab interprete Belgico circa nonnullas ejusdem circumstantias, & a Bartolo circa Philosophematà Democritea, sibi motis, instigatus, Laborem suum, ut & istis, & his, satisfaceret, revidere, decennio a prima Editione jam elapso, decrevit. Revisionem aggressus, plurimis eundem Accessionibus ita locupletavit, ut Editionis prioris magnitudinem sextuplo excederet, atque ex Epistola in Tractatum prolixiorē, 18. distinctum Capitibus, esset mutandus, qui an. 1683. sub hoc prodit Titulo:

Sientor Ταλαιάδας; seu Dissertatio Epistolica de Scypho Vitreo per sonum vocis humana rupto, ad D. Joh. Dan. Majorem, in qua imprimis natura Soni non parum illustratur. Editio Secunda, Emendatior & Antior, Kilonii 1683. in 4to (1½ Alphab.)

Sientoris istius (Hamburgi an. 1699. in *Volum. Dissert. Acad.* pag. 329-445. recusi) Recensum prolixiorē Lipsienses, (74) Ephemerides Eruditorum Gallicæ (75) & Christ. Franc. Paulinus (76) exhibuerunt, quos consuli a curiosis jubemus. Lipsienses hoc eum ornant Elogio: *Natura Mystagogum esse Morhofiam, vel solus* hic

(69) in *Elog. Morhof.* p. 56. (70) p. 5. (71) *Parte illius Prima*, Florentiæ A. 1676. edita, & in Morhofii ipsius *Sientore Ταλαιάδα* p. 19. laudata. (72) *Tr. III. c. 8.* (73) p. 18. (74) in *Actis Erud. At. Majj* A. 1683. p. 194-197. (75) in *Philosophischen Beytræden*. c. 99. (76) p. 374-378.

*hic Libellus locupletissimus potest esse testis. Omnia enim in illo allegationibus rarissimo-
rum Autorum, omnia Experimentis recentissimis sunt plena, nec ullum eorum sine acuta etque
accurata disquisitione a perspicacissimo hoc Viro dimittitur. - Autorem inspicere ipsum pre-
tium erit opere. Is enim, uti Cornu Copia quodam est eruditionum non trivialium, ita le-
gentes quoque sic delectabit, ut ardentissimum in ipsis reliquorum ingenii fetuam, quos affectos
perfectosque domi fovet, desiderium accendat. Commendant præterea eundem Sam. Rey-
herus, Autoris Collega, Acusicam hunc maxime illustrasse judicans, (77) Chr. Franc.
Paulinus (78) & Joh. Hadr. Sleevogtius, Professor Acad. Jenensis Medicus (79) cui
Tractatus audit Eruditissimus.*

LXV. Sed ad Annum 1672. revertamur, quo, præter Physica ista, jam recensita,
in lucem etiam prodiiit.

*Oratio de Intemperantia in Studiis, & Eruditorum, qui ex ea oriuntur, Morbis, trien-
nio ante, M. Apr. A. 1669. sub auspicio Recloratus Academici, habita Kilonii
in 4to, Hamburgi deinde A. 1698. in Oratorum Syntagmate (p. 106-143) recusa.*

Commendari hujus Lectio omnibus meretur Literatis, non ob doctrinam solum &
Styli Oratorii Elegantiam haud vulgarem, sed etiam, & potissimum quidem, ob sa-
pientiam, qua Vicia Eruditorum Epidemica nonnulla, horumque causas, cordate de-
tegit, Literariam rariorem. Cujus intuitu Jac. Thomasi, Polyhistoris Athenarum
Misiæ Celeberrimi, (80) & Ant. Itteri (81) albos jam reportavit calculos.

LXVI. Anno 1673. Orbis Eruditi conspectum subiit

*Epistola de Transmutatione Metallorum, ad Joëlem Langellottum, Serenissimi Cimbri-
um Principis Archiatrum, Hamburgi in 8vo publicata, & 10. constans octenio-
nibus, quæ in Volumine etiam Dissertationum Academicarum atque Epistolicarum,
ibidem An. 1699. excuso, locum suum pag. 245-302. invenit, a D. Joh. Jac. Man-
geto Libro Bibliotheca Chémica Curiosa, Genevæ hoc ipso A. 1702. editæ, Primo,
ut Lipsienses narrant, idem est inserta.*

Scripta est illa rogatu Langellotti, cum hujus argumenti nonnulla Noster, in Col-
loquio de ipsis *Epistola ad Naturæ Curiosos*, cum eo communicasset. Historiam per-
sequitur non Scriptorum solum Chymicorum ἱστορίαν, sed Adeptorum etiam,
quos vocant, Celebriorum, factarumque per istos Transmutationum Metallicarum,
& subinde ad alia quædam Secreta Chymicæ Artis digreditur. Auctiorem longe
illius Editionem Autorem esse meditatam, & Scriptorum ipsius Affectuorum Index
Ἀνέκδοτος, in Vitæ Continuatione ab Anonymo publicatus, testatur, & Joh. Lu-
dov. Hannemannus (82) confirmat, simulque, ultimis Vitæ Annis, tum quoad Histo-
riarum Circumstantias, tum quoad experimenta & Principia, multa melius edoctum,

f 2

men-

(77) in *Diff. de Natura & Jure Auditus*, c. 3. p. 7. (78) loco citato. (79) in *Disp. Inaug. de
Antraxe Pestilenti*, §. 33. p. 12. (80) in *Tr. de Plagio Literario*, §. 283. 288. 334. 634. (81)
in *Synopsi Philosophiæ Moralis*, L. 3. c. 3. p. 158. (82) in *Ovo Hermetico-Paracelsico* p. 333.

mentem in non paucis, refert, mutasse. *Lacinia*, quas se aliquando *purpura huic esse affuturum*, idem Hannemannus pollicetur, iacturam Supplementorum Autoris ipsius vix refarcient. Quorum si spes nulla superest, Epistola hæc, tot Observationibus re-ferta eximiis, Lectori cuivis Erudito, vel sine illis, uti hactenus, ita porro etiam, se-se approbabit. Merito enim illa a Vinc. Placcio vocatur *Doctissima*, (83) *Elegantissima*, (84) *Leclique jucundissima*, & multa scitu non inutilia continens (85) ab Henn. autem Wittenio (86.) & Chr. Wilh. Eybenio (87) *Libellus perlegatur*, & a Christoph. præ-terea Wegleitero, (88) Phil. Jac. Hartmanno, Acad. Regiomontanæ Medico percelebri (circa Succini licet Physiologiam modeste a Nostro dissentiente, fuisse dissensus ra-tiones adjuncte,) (89) Mich. Bernh. Valentino, (90) aliisque pluribus, commen-datur. Unum hunc, in Libello, cetera pulcherrimo, n. xvum observes, quod Autor, nimio in Chymiam indulgens affectui, justum, circa Transmutationum Metallica-rum Narrationes, non ubique adhibuerit delectum, nec a credulitatis vitio, in ista *χρυσοποιίας* & Adeptorum Historia, plane sit immunis. Id quod Viro etiam Illustri, Godofredo Guilhelmo Leibnitio, est notatum, qui, teste Celeb. Tenzelio, (91) ple-raque Transmutationum, quas illa exhibet, Historias suspectas esse, nonnullas etiam manifeste falsas, Autori ipsi, paulo antequam obiret, significavit.

LXVII. Anno 1675. Juris Noster publici fecit

Veneres Novas, de quibus §. 58. jam dictum;

Sequenti autem 1676.

Dissertationem de Paradoxis Sensuum Academicam, seorsim Kilonii, & hoc Anno, &, novennio post, A. 1686. in 4to impressam, A. 1699. autem, in Volumine Dis-sert. Acad. (p. 323-328.) tertia vice Hamburgi reculam, *elegantissimam* utique (ceu vere Christoph. Wegleiterus (92) judicavit,) & Observationibus Experimentis-que Physicis Selectioribus scarentem.

Digna itaque est, quam doleamus, iactura *Libri*, in quem Diatriben hanc transfor-mare, Accessionibus plurimis adjectis, voluit, de *Paradoxis Sensuum* integri, non in Scriptorum tantum Affectorum Indice, sed *Stentore* etiam *ῥαλονλάση*, (93) a super-fite promissi.

LXVIII. Sexennio sequenti, quo nubeculæ quædam turbarum Bellicarum Cimbricæ Ducalis, & Musarum Kiloniensium, Tranquillitati subinde erant infestæ, nihil Morhofianum, præter Programmata, Carmina & Schediasmata hujusmodi, quæ recensere haud vacat, minutiora, lucem vidit publicam. Reddita autem Cherfone-

lo

(83) in *Notis ad Job. Rhodii Catal. Scriptorum Supposititiorum* p. 41. (84) in *Tr. de Scriptis. Anon. & Pseudon.* p. 179. (85) in *cul. Tractat* p. 42. (86) Dec. IX. *Memor. Philos. Re-nov.* p. 628. (87) in *Eponomologio Critico* Tob. Magiri *Antio* p. 743. (88) in *Or. de pal-mariis Seculi nostri Inventis* p. 42. (89) *Libro II. Historia Succini Prussici* Francofurti A. 1677. editæ, locis compluribus. (90) *Disf. V. Epistolica de Lusu & Erroribus Naturæ* p. 173. (91) in *Dial. Menstr. German. M. Off. A. 1692.* p. 837. (92) in *Orat. cit.* 41. (93) p. 142.

so huic Pace & Principum suorum Concordia, ad Scriptiones etiam Noster Eruditus rediit, & A. 1682. junctim, ob argumenti cognationem, Sermone Germanico, suo, quæ sola isto elucubravit, ingenii monumenta typis (*in suo*) evulgavit Kilonienibus, junctim etiam ab Hæredibus (qui ex Autoris illa codice emendarunt, passimque auxerunt, ac nova insuper Præfatione instruxerant) Lubecæ A. 1700. *in suo* de novo recensita. Primum istorum est:

Der Unterricht von der Deutschen Sprache und Poësie, deren Ursprunge, Fortgange und Lehrfäßen, wobey auch von der reinenden Poeterey der Ausländer mit mehrern gehandelt wird. (h. e. *Commentarius de Germanorum Lingua ac Poësi, hujusque Ortu Progressu & Præceptis, in quo etiam de Poësi Exterorum Rhythmica fufius differtur.*)

tractatus hic Vernaculus, Operis de Lingua & Poësi Germanica Latini plenioris, I (affecti tantum, nec unquam sperandi) Prodromus, qui e Prolegomenis, Poëmaticis Germanicorum præmittendis Syntagmati, in Librum ipsis Poëmaticis duplo maiorem, teste Præfatione, excrevit, tribus absolvitur Partibus. Harum Prima, de Lingua agens Germanica, eamque, & Boreales illi cognatas, antiquitate, & Græcam, & Latinam, superare, imo has Germanicæ esse originis, luculenter (etsi longe compendiosius, quam in affecto *Originum Germanicarum* Opere, idem argumentum fufius peruturo; facere decreverat) ostendit. Eo fine Autor Capite I. de Linguae Germanicæ Præstantia & Vetustate generatim differt, Cap. II. Græcam & Latinam illa esse entiores, IIIo autem voces Græcas & Latinas quamplurimas a Scythico Germanicis Veteribus ortum traxisse, ostendit, Cap. IV. V. & VI. Fontes Derivationis Vocabulorum cujuslibet Linguae genuinos commonstrat, & VIImo tandem Cognationem Vocabulorum Græcarum & Latinarum, hominem ejusque partes & membra, denotantium, Germanicis ejusdem significationis exponit. Partis Secundæ, de Poëseos Germanicæ commentantis Origine & Progressu, Capita Quinque priora Poëseos Generalis Europæ aliarum, Gallorum scilicet, Italogum, Hispanorum, Anglorum & Belgarum, Rhythmica sistunt Historiam & Faciem Antiquam pariter atque modernam, m & VIIIum Poëseos Germanicæ Ætatem Primam, ad Caroli Magni usque Imperatorem, ac Secundam, ad Marti Opatii porrectam tempora, VIIIum Gentium Artium Poësin, & Nonum denique Tertiam Germanicæ Ætatem, quæ in nostra instantia tempora, considerant. Partis Tertiæ, Germanorum Artem ipsam proponendæ, Caput I. de Linguae Germanicæ ad Poësin agit aptitudine, II. III. IV. de ejusdem Orthographia, Etymologia, Syntaxi & Prosodia, VI. de Numero, VII. VIII. IX. & X. de Rhythmis eorumque Necessitate, Origine & Qualitate, XI. & XII. de variis Versuum, Stropharum Carminumque, Generibus, XIII. de Poëticis, XIV. de Poëmaticis Heroicis, XV. de Odis, XVI. de Comædiis & Tragediis, ac XVII. tandem de Epigrammatis. Sub finem totius Commentarii adjectæ sunt Henrici Schævii (quem Noster in Gymnasio Stettinensi, uti in Vitæ Historia, §. 7. jam est relatum, habuit Præceptorem) Metaphrasæ

XVII. priorum Odarum Libri Primi Horatianarum Metrico-Germanicæ, variis Carminum generibus elaboratæ. Pleniorum Operis cedro dignissimi desiderantem notitiam ad Recensum illius alegantur prolixum, & perquam honorificum, in *Actis Eruditorum Lipsienſibus*, M. Sept. A. 1682. (94) obvium, & qui isti sua debet, Adr. Baileum, Scriptorem Judiciorum de Eruditis Gallicum. (95) Lipsienſes (96) his illud verbis extollunt: *Cum de Latinorum Lingua & Poëſi multi Commentarios ſcripſerint, Poëſin etiam Germanicam quidam in Artem redegerint, ac certis legibus aſtrinxerint, deque Lingua Germanorum diverſorum Autorum extant Monumenta: nullum tamen præſtantiori ingenio, ac majori eruditionis rariorique doctrinæ copia, conditum fuiſſet hoc Opusculo, quod, vernaculo Idiome ſcriptum, Germanicis ſuis Poëmatibus, in unum collectis Faſcem, & Kilonii hoc anno editis, præmiſiſſet Doctiſſimus Morboſus, Latinorum etiam Græcorumque Carminum Venuſtate nulli Poëtarum ſecundus.* Alibi iidem Libellum auctorum, (97) & Commentarium Eruditiſſimum, (98) ſalutant. Quanti Eraſmus Franciſci, plurimæ Lectionis, ac ſingularis in ſermone Germanico Eloquentiæ pariter atque Elegantæ, Scriptor, iſtud fecerit, verba Epistolæ ejus ad Wilh. Ern. Tenzelium Vernaculæ docent ſequentiæ, (99) Latine a nobis translata: *Dn. Morboſum valde admiror, diverſiſque Viris Illuſtribus pulcherrimum ejus de Lingua & Poëſi Germanica Commentarium, præ aliis hujus generis Scriptis, de nota meliore commendavi.* Joh. Chriſtoph. Wagenſeilio (100) Liber audit laude digniſſimus. (*Ein Preiſwürdigſtes Buch.*) Joh. Frid. Mayero (1) Præſantiſſimus, Joach. Fellerero (2) Opusculum Aureum, & Chriſt. Grübello (3) Tractatus Eruditus. Henr. Meibomium Juniorem, (4) aliosque plures, non minus honorifica Laborem hunc Noſtri mentione dignatos, brevitatis ſtudio, allegare ſuperſedeo.

LXIX. Commentario huic de Lingua & Poëſi Germanica eximio, in utraque Editione, & Kilonienſi Anni 1682. & Lubecenſi Anni 1700. iſta paulo auctiori, ob Argumenti, uti jam monitum, aſſinitatem, ſubjungitur alterum Noſtri Scriptum Vernaculum, ſive Poëmatum Germanicorum Sylloge, pari applauſu excepta:

Die Teutſche Gedichte.

Pleraque ſeorſim jam ante prodierunt, omnia autem junctim excuſa Eruditis in hoc ſiſtuntur Syntagmate, Trium, in quas diſpescitur, Partium. Prima, quæ Argumenti ſunt Gratulatorii, ſecunda Funebria, & Tertia denique Miſcellanea non unius generis, Sacra atque Profana, cum Odis atque Epigrammatis plurimis, legenda exhibente. Encomiaſta ea invenere plurimos, e quibus ſolos jam allegabo Collectores

- (94) pag. 271-277. (95) T. IV. des *ſigements des Scavans* P. I. p. 117. 118. (96) p. l. c. p. 271. (97) M. Febr. A. 1691. p. 55. (98) M. Jun. A. 1697. p. 261. (99) recitat ea Tenzelius in *Dial. Meſſtr. German.* M. Jun. A. 1690. p. 518. (100) in *Berichte von der Weiſter Singer. Kunſt* (*Sub ſinem Commentationis de Civitate Noriberg.*) c. 1. p. 452. (1) in *Diſp. de Codice ſuo Bibl. Germ. MSSo* (in *Append. Hiſt. Verſ. Bibl. Lutheri*) p. 168. (2) in *Præf. Catalogi MSS. Biblioth. Lipſ.* nec non in *Præf. Metaphraſeos Meditatt. Job. Gerhardi Richteriana, Metrico-Germanica*, A. 1690. edita. (3) in *Diſſ. de Lingua Germ. Veteri & moderna*, c. 1. p. 4. (4) in *Addit. ad Val. Henr. Vogleri Introd.* p. 136. 139.

res Actorum Orbis Eruditi Lipsiensium Celeberrimos, *fronstalem* illorum plane *eximiam*, *utramque*, quam *prae se ferunt*, *elegantiam*, minus affectatam anxieque *quisitam*, commendantes (5) Non dissimulo tamen, inter Encomiastas hos non deesse, qui laudibus Censuras, sed ab affectuum forte contagio haud immunes, admisceant, Sillesios imprimis, ob praelatum Mart. Opitio suo, Poëseos Vernaculæ Instauratori, Paulum Flemmingium, Nostro subinde minus æquos. Hos inter B. N. (quem Bened. Leukirchium, Silesium, Anonymus alter M. M. (6) perhibet) svaivitatem in illis videtur desiderare, in *Partis Poëmatum* Christiani ab Hofmannswaldau *Germanicorum* *remde*, Lipsiæ an. 1696. editæ, ita scribens Prolegomenis: Morhof schreibt zwar so sichtlich nicht, als gelehrt: Er hat aber sehr wohl verstanden, was zu einem Gedichte erfordert wird. (7) M. M. modo allegatus, licentiam eorundem, in Constructione verborum turbanda, iusto interdum majorem verbis hisce accusat simul & excusat: (8) die Freyheit, deren er sich bey der Construction, und anderweit, bedienet, ist bey einem Mann von solcher Auctorität mehr zu verwundern, als nachzuahmen. Er pflaget auch gleichen nicht leichtlich zu gebrauchen, es wäre denn, daß eine arttge meditation hinführen müste, wo man der Sprache nicht eine kleine Gewalt anthun wolte. Risum autem linguae nostræ Cimbricæ gnaris Censura sua haud dubie extorquebit M. Joh. Christianus Kunkelius, Uratislaviensis, qui, in *Disputatione de Silesiorum in Germanicæ præstantia*, Lipsiæ an. 1698. edita, (9) Flemmingio, ejusque Imitatori Morhofio ejus tamen Carmina se Germanica subinde admiratione prosequi, non distitetur, præter duritiæ quoddam genus, *Holstatismos* etiam, nescio quos, exprobrat.

LXX. Anno 1683. in lucem prodit

tensor *Ταλοκλῆσης*, Tractatus, cujus Historia §. 64. jam est exposita, Physicus, auctori autem 1684.

iber de Patavinitate Liviana, ubi & de Urbanitate & Peregrinitate Sermonis Latini universè agitur, Vito Ludovico Seckendorffio, Electoris tunc Saxonici, Ducisque Saxo-Numburgensis, Consiliario Intimo, ad eandem postea in Aula Brandenburgica dignitatem, cum Cancellarii Novæ Academiæ Halensis conjunctam Officio, ob merita in Rempublicam & Literas immortalia, evecto, Heroi Eruditissimo, omniumque vere Eruditorum amantissimo, inscriptus, ac Kilonii in 4to excusus, in Volumine autem *Dissertationum Academicarum* (p. 471-592.) tribus post lustris, Hamburgi an. 1699. denuo publicatus.

ti hujus exaciatissimi Recensus Historico Encomiastici prolixiores exhibentur *his Eruditorum Lipsiensibus*, M. Dec. 1684 (11) Abbatis Roquiil *Ephemeridibus Eruditioribus* 1685. Gallicis (12) & Pet. Bælii *Novellis Reip. Literariæ* eodem An. 1685. Gallice publica-

1. Sept. A. 1632. p. 276. 277. (6) in den unvorgreiflichen Gedanken von deutschen Epigrammatik (quæ Lipsiæ A. 1698. prodierunt) c. 2. p. 54. (7) lit. b. 5. b. (8) l. c. c. 2. p. 60. 61. (9) p. 8. p. 11. 12. (10) §. 6. p. 10. (11) p. 570-576. (12) num. 20. ad d. 25. Jun. p. 318.

publicatis. (13) Hos consulat Autores, qui pleniorum Argumenti ejus desiderat notitiam. Lipsienses (14) hanc libro per se vendibili, hederam suspendunt: *De Sermonis Romani, qui Consulibus, qui Patriciorum, qui Equitum erat, nitore, quam Urbanitatem dicere, doctè graviterque differere; atatis Aureæ Scriptores ab iniquis oblectantium Censuris, Licium præsertim, Historicorum Romanorum Principem, & ipsum Equitem, adversus Asinium Pollionem, Patavinatatis insimulantem, acriter defendere, sic ut in animo legentis suspicio impolite dictionis ne minima relinquantur, illustris non minus est ingenui, quam artis exquisita.* Quod cum, in præsentis Scripto, egregie, uti proposuerat, Clarissimus Autor præstiterit, non est dubium, quin de bonis ille Literis tanto præclarior mereatur, quanto majori illis solent esse detrimento, quorum pravum detrahendi studium id agit, ut quacunque ratione Scriptores Classicos erudito Seculo suspectos reddat, primamque adeo dicendi regulam corrumptam. Interjectis deinde compluribus, eundem Opus appellant nitidum, ac profundioris doctrinæ plenum, in quo multa inveniuntur, quæ cum Antiquitati, Romanæ æque ac Græcæ, tum rerum Hispanicarum, Gallicarum & Italicarum notitia, plurimum accendunt lucis, judicium de Scriptoris cujuscunque generis ac atatis acuat, discernere Linguarum Idiotismos docent, politiorisque Literaturæ studio excitant, augendo & ornando, apprime servant. Abbatis Roqui (15) hoc de illo est Judicium: *On trouve icy des Recherches fort curieuses sur ce défaut de Tite Live, & sur la véritable Urbanité du stile Latin.* Ægid. Menagius (uti in Menagianis Posthumis, Amstelodami A. 1694. editis, (16) refertur) sequenti eundem dignatus est Elogio: *J'ai vu un Traité de Morbhosius, imprimé depuis peu, sur la Patavinité de Tite Live, ou il explique tres scavamment ce que c'est que l'Urbanité & la Pérégrinité de la Langue Latine. Cet Ouvrage est plein d'Erudition, & de mille choses curieuses, sur cette matiere.* Petro Bælio (17) audit *Un Ouvrage Infinité des Recherches tres curieuses, Thomæ autem Crenio (18) Liber non inelicans.* Aliorum Laudes prætereo, solumque adjungo Christophori Cellarii, peritissimi atque accuratissimi Dictionis Latine Censoris, judicium de eodem honorificum: (19) *Vossius, Bonifacius, Sigonius, & cumprimis Morbhosius, Kiloniensis Academia insigne Decus, certatim concesserunt, quæ ad tucundam tanti Scriptoris (Livii sc.) famam & ornamentum faciunt: novissimus etiam a morosi Censoris, Asinii Pollionis, iniquitate sorte sorte imper defendit, & Patavini hominis Latinitatem vindicavit purissimam.*

LXXI. Sed nec tacenda nobis est, tacere quamvis Oratorem jubeat, Diffusato elegantissima de Eloquentia in Tacendo, Kilonii eodem an. 1684. in 4to edita, & Hamburgi an. 1699. in Volumine Dissertationum Academicarum, (p. 446-476) recusa;

In qua (uti scite Lipsienses (20) observarunt) ea commendatur Oratoris Prudentia, quæ id solum, quod in Oratione ἐνεργητικόν est, exprimit, cetera vero, quæ vel circa Inventionem, vel circa Elocutionem, περιεργα sunt, aut superflua, ab Argumento, Personis, Loco, Tempore, Re, aliena, aut quovis modo inepta, omittit, aut indicata esse cupit. Hujus, præter

(13) M. Apr. A. 1655. p. 444. 445. ac M. Jun. Art. III. p. 609-615. (14) l. c. (15) l. c. (16) p. 190.
 (17) l. c. p. 445. (18) in Notis ad Tractatus Variorum de Eruditione comparanda p. 294.
 (19) Programm. L. p. 357. (20) in Actis Erud. M. Jul. A. 1699. p. 290.

ter Gottl. Frid. Seligmannum, Theologum Lipsiensem, (21) Vinc. etiam Placcius noster honorificam fecit mentionem, & *Doctissimam* publice, nec immerito, vocavit. (22)

Recudi etiam Noster, eodem an. 1684. Kilonii in 4to, cum sua ad Pet. Axenium, JCrum & Advocatum Slesvicensem, Virum Doctissimum, sibi quæ amicissimum, Præfatione curavit.

Joh. Laurebergii, Rostochiensis, Mathematicum in Academia Daniæ Sorana Professoris, tum ob Eruditionem in reliquis Polymathie Elegantioris Partibus eximiam, tum Venam etiam Poeticam admirabilem, in Orbe Literato Celeberrimi, (23) *Satyræ Elegantissimæ, quæ Rerum Bonarum Abusus, & Vitiæ quædam Sculi, perstringuntur*, A. 1656. ab ipso editam, una cum ejusdem *Querimonia Daphnorini* (i.e.) Laurebergii) de suo & Academia Sorana statu.

Utrumque hoc Poëmation in Appendice etiam Adoptiva Operum Nostri Poëticorum, Lubecæ an. 1697. junctim impressorum, locum postea invenit.

LXXII. Anno sequenti 1685. in lucem ab eo itidem denuo sunt protractæ:

Nicassi Baxii, Monachi Augustiniani; Medulle Eloquentiæ & Figuræ aliquot Rhetoricæ, ex M. T. Cicerone concinnatæ; Quibus ipsius præmissa est Præfatio, quæ de omni in Eloquentia excerpenti ratione agitur, Kilonii 1685. in 8vo.

Quem Libellum quatuor octernionum exiguum uti in juventutis se usum recudi curasse, in Titulo proficitur, ita eidem etiam L. 3. *Polyhist. Lit. c. 7. §. 27. de nota meliore commendavit.*

LXXIII. An. 1686. Lubecæ in 8vo prodijt

Otiarum Divinarum, seu Carminum Sacrorum Liber, Programmata complectens Poëtica, seu Εμμετρεα, Festis IV. Anni Solennioribus, publico nomine, in Academia Kiloniensi proposita, integer postea ibidem an. 1697. in Operum Poëticorum omnium Syntagmate, Libro I. Charitum p. 8-40. recusus. Quatuor Programmata priora, Festo τῆς Χριστογονίας dicata, Joach. Fellerus, Th. Lic. & Poëseos in Acad. Lipsiensis Professor, seorsim an. 1689. Lipsiæ, teste Continuatore Vitæ Morhofianæ Anonymo, edidit, & Prælectionibus publicis illustravit.

LXXIV. A. 1687. quod in Polyhistore suo revidendo ac Editioni apparando longe esset occupatissimus, nihil præter Carmina & Programmata aliquot minutiora, juris fecit publici. Ex istis mentione hæc indignum nobis videtur

g

Program-

(21) in *Idea Studiösi nachjunckweis*, Rostochii A. 1685. edita, §. 15. (22) in *Excerptis Bini Rhetoricarum Accessionum* p. 175. (23) v. de illo *Hypomnemata nostra ad Alb. Bartholini Lib. de Scrip- toribus Daniæ*, p. 279-283.

Programma de eo, quod in Disciplinis est divinum, Feste Pentecostes an. 1687. dictum, quod non Hamburgi solum an. 1698. inter Programmata reliqua, Oratorum sub-juncta Syntagmati (p. 551 - 571.) denuo prodit, sed totum etiam ab ipso Autore (Integrum hujus argumenti Commentarium, uti, in Affectuum Recensu, infra §. 87. monebitur, molito ac politico) Polyhistoris Literarii Libro I. paucis saltem mutatis, insertum, Caput hujus XII. sibi vindicavit.

De ipso Polyhistore Polyhistoris nostri, in *Tomis III.* divisio, *Tomique præsertim Primi, five Literarii, duobus Libris prioribus, Bibliothecario & Methodico, qui lucem an. sequ. 1688. viderunt publicam, quæ hoc loco essent dicenda, cum prolixiorum exigant* *παρέκτασιν, προεργασμένων* horum Epilogo commodius reservabuntur.

LXXV. Anno 1690. Lubecæ in *Suo* è *Μακασίτης* editit

Philochrysum, seu de Laudibus Auri Orationes duas, omnis generis Hominum, præcipue Ecclesiasticorum, Vitia falsè traducentes; Alteram M. Ant. Majoragii, Rhetoris seculo Superiore Mediolanensis Inclyti, in Orationum ipsius Syntagmate, ob παρρησίαν haud dubie adversus Clericos, omisam, a Marquardo Gudio nostrate, Viro summo inter Αιχιδεταίς ejus, una cum altera contra Gaudentium Merulam Apologetica, Mediolani repertam, & Ultrajecti an. 1666. in 4to publicatam, nunc autem, in usum Prælectionum Publicarum, cum Præfatione sua, recusam; Alteram propriam de eodem Argumento, Kal. Sept. an. 1699. Kilonii recitatam. Ambæ, eodem an. 1690. Kilonii (five Lipsiæ potius, quam Titulus quidem dissimulat, sed Typi produnt) in 4to, curante Frid. Bened. Carpzovio, Senatore ac Musageta Lipsiensi (cui ab Autore erant inscriptæ,) iterum prodierunt, & in Morhofianarum etiam Orationum Sylloge, Hamburgi an. 1698. impressa, n. 9. & 10. pag. 249. - 366. leguntur.

Utriusque Recensum Vir Celeberr. Wilh. Ern. Tenzelius, in *Dialogis Mensuris Vernaculis*, (24) prolixum satis exhibuit, Morhofianam autem (cujus adversus Clericorum Avaritiam Invektivas & Dicta Autor, ne Crabrone irritaret, Pontificios tantum Majoragii notare exemplo, in Præfatione finxit,) præter eundem, (25) Vitus Ludov. Seckendorffius, (26) Joach. Fellerus, (27) alique, insignibus ornarunt Elogiis.

LXXVI. Anno tandem Emortuali 1691. recudi Kilonii in *Suo*, juxta Exemplar A. 1688. Antwerpense, cum Præfatione sua, curavit.

Johannis Dekenii, Jesuitæ, *Observationes Poëmaticæ, Exemplis Illustratæ*, quarum recensum prolixiorum, laudes illis suas large admetientem, sed nonnulla tamen etiam in iisdem desiderantem, Libro jam *Polyhistoris Literarii Tertio Cap. X.* (28) exhibuerat.

Præter

(24) *M. Apr. A. 1691. p. 307 - 326.*

(25) *I. c. §. 43.*

(26) *in Comm. de Lutheranismis, Lib. III.*

Self. 21. §. 84.

(27) *in Epigrammate peculiari Editioni Lipsiensi subjuncto, e quo §. 40.*

nonnulla attulimus.

(28) *p. 73-74.*

Præter istas, & Rob. Boylii, Joh. Laurebergii, Nicafii Baxii ac M. Ant. Majoragii, Opuscula, §. 61. 71. 72. & 75. jam laudata. Francisci item Quarlesii *Enchiridion Morale*, Anglice scriptum, cujus novam Kilonii, incertum quo Anno, in gratiam Auditorum, se in Lingua ista utentium Magistro, Editionem (in 12mo.) publicavit, Periochasque deinceps haud paucas argutiores, Metris a se redditas Germanicis, *Poëmatum Vernaculorum* An. 1682. inseruit Syntagmati, & Joh. Wallisii *Grammaticam Anglicanam*, eodem fine, nisi memoria mihi imponit, denuo vulgatam, nihil Scriptorum Alienorum atque Adoptivorum ipsius cura in lucem revocatum est publicam. Accenseret tamen Adoptivis istis forsitan etiam meretur Edmundi Richerii, Theologi Sorbonæ Parisiensis Incliti ac πολυμαθέστατος, *Obstetrice Animorum*, Morhofii hortatu, & ex ipsius Bibliotheca, per Adamum Rechenbergium, Literarum tunc Elegantiorum, nunc autem Sacrarum, in Acad. Lipsiensi Interpretem, Lipsiæ A. 1693. in 12mo, verum mortuo jam Ergodiocta, luci iterum exposita.

LXXVII. Recensum hæcenus exhibuimus Historicum Scriptorum Polyhistoris Nostri, quæ superstes ille edidit, omnium, in quo tamen minutiora pleraque, Carmina scilicet & Programmata sigillatim excusa (quorum nonnulla, Rostochiensia imprimis, in Syntagmate istorum desiderantur,) Epistolas quasdam (qualis est illa, quam, ad Olaus Rudbeckium d. 23. Jun. An. 1681. de ipsius exaratam Atlantica, in Elogiorum Operis huius Sylloge, Upsallæ sine Anni mentione in fol. publicata reperies,) atque istius generis Schediasmata, brevitatis studio ommissa esse, haud diffitemur. E quorum numero uti Programmata & Carmina, Latina pariter atque Germanica, junctim jam sunt recusa, ita, ut Epistolæ etiam τῷ Μακαρίῳ, omnes serme, si paucas excipias, Ineditæ, ab Hæredibus primo quoque tempore colligantur, & cum Adoptivis ad Nostrium, Joh. Frid. Gronovii, Joh. Schefferi, J. Georg. Grævii, Nic. Heinssii, Henr. Oldenburgii, Joh. Andr. Bosii Frid. Rappolti, Ott. Menkenii, aliorumque Hominum Doctissimorum, per illos, Interprete Vitæ Parentis Continuatore, (29) jam promissis, &, præter unicam Gravianam, duasque Oldenburgianas, itidem etiam nunc ἀνεκδότους, lucem propediem videant publicam, serio optamus. Græviana, quam dixi, Hamburgo d. 22. Jul. A. 1678. scripta, in Biographiæ Nostri propriæ Continuatione legitur ἀδεσπότης, (30) duæ autem Henr. Oldenburgii, Societatis Regiæ Anglicanæ Secretarii, Londini A. 1672. & 1673. exarata, in *Epistolarum Viri Illustris*, Marqu. Gudii, a Petro Burmanno Ultrajecti A. 1697. editarum, Adoptiva jam prodierunt Appendice. (31)

LXXVIII. Inter Monumenta ingenii Morhofiani Posthuma, quorum enumerationem, ordine Scriptionis sic exigente, jam aggredimur, primum sibi locum vindicat:

Polyhistoris Literarii Liber Tertius, sive παρασκευαστικὸς, de Excerptandi ratione,

g 2

Lube-

(29) in Appendice Voluminis Dissertationum Academicarum p. 42. (30) in eadem Append. Diss. sect. Acad. p. 43. 44. (31) num. 39. & 40. p. 73. 74.

Lubecæ, Anno ab Autoris Obitu proximo 1692. in 4to, excusus, cujus mentio prolixior, in totius Operis Polyhistorici Historia, paulo post recurret. Hunc Anno sequenti 1693. excepit:

Commentatio de Disciplina Argutiarum, sine Loci mentione in 12mo edita. Constat ea Tribus Sectionibus, & Lectionibus Nostri de Arguta Dictione Academicar, quas ille publice quidem, in Commentario de Lingua & Poesi Germanica Vernaculo, (32) Literatis jam erat pollicitus, sed facie haud dubie, si vixisset, longe cultior, ac limam expertas accuratam, dedisset, in lucem, insciis Hæredibus, incertum a quo, protrusas, multisque Sphalmatis Graphicis & Typographicis (uti in Homonymoscopia jam nostra (33) est monitum) sædatis, exhibet. Recensum ejus sistunt Lipsienses, in Actis Eruditorum, M. Sept. A. 1693. (34) inque isto, (35) Opusculum hoc, ut solent, quæ Morbosum agnoscunt Parentem, eruditionis plane singulari, egregiisque Animadversionibus, maxime Oratoriis, esse refertum, pronunciant. Thomas Crenius (36) Commentationem vocat Doctissimam, M. M. autem, Scriptor νευπαρονμος, de Epigrammatis commentatus Germanicis, (37) Libellum brevem quidem, sed luculentum (Eine zwar kurze; doch wol ausgearbeitete Schrift.)

LXXIX. Eodem A. 1693. Lipsiæ in 12. prodit:

Collegium Epistolicum, ab Autore, cum in vivis esset Studii tantum privatis Auditorum suorum destinatum, jam vero, ob summum variumque usum, publica luce donatum. Accessit Epistola ejusdem (de qua §. 49. jam dictum) in Plagiarium quendam suam Invektiva.

Primam hanc editionem, furtim factam, cujus menda scdissima & admodum numerosa, præter me, (38) Celeberr. Tenzelius, complura illorum enumerans & corrigens, (39) & Vitæ Morhofii Continuator, (40) obelo notarunt, excepit altera Lubecensis, a Joh. Burch. Majo, Successore Autoris, Anno sequ. 1694. curata, Præfatione nova ac Indicibus instructa, & auctior pariter atque emendatior, in 8vo, sub novo hoc evulgata Titulo:

Libellus de ratione conscribendarum Epistolarum, a mendis Editionis Lipsiensis innumcris a J. B. Majo repurgatur. Accesserunt nova quedam exempla.

Recensum Libelli, ex Editione priori, invenies in Actis Eruditorum Lipsiensibus, M. Apr. A. 1693. (41) & Tenzelii Dialogis Meusstrui Vernaculis, M. Augusto Anni ejusdem, (42) Qui, ob nervosam Præceptorum brevitatem, & Exemplorum Observationumque egregiarum copiam, magni illum, a Christiano etiam Weisio de nota meliore, antequam ederetur, commendatum, (43) merito æstimat.

LXXX.

(32) P. III. c. 5. p. 541. & c. 17. p. 777. (33) Selt. I. c. 1. §. 7. p. 16. (34) p. 399-402. (35) p. 400. (36) P. I. Animadvers. c. 7. §. 4. p. 122. (37) in den unvorgreiflichen Gedanken von deutschen Epigrammatis, quæ Lipsiæ A. 1698. prodierunt. c. 3. p. 97. 98. (38) in Homonymoscopia. I. c. (39) in Dialogis Meusstrui Germanicis, M. Aug. A. 1693. pag. 650-683. (40) in Append. Dissert. Acad. p. 27. (41) p. 164. 165. (42) p. 650-683. (43) in Oratore Politico, Germanice edito, p. 22.

LXXX. A. 1694. publice comparuerunt:

D. G. Morhofii CVIII. Quaestiones Chymicae, ex variis Autoribus Chymicis collectae, cum Responsionibus & Solutionibus (Ænigmata Chymicorum magis plerumque intricantibus, quam explicantibus) Joh. Ludov. Hannemanni, Prof. Physici Kiloniensis, Ovo hujus Hermetico-Paracelsico, quod vocat, sive de Auro Tractatus, Francofurti A. 1694. in 8vo excuso, insertæ (44).

Quæ nusquam a Nostro promissæ, nec in Scriptorum Affectorum Indicibus memoratæ, si vel maxime Parentem eum agnoscant in privatos tamen solum usus, subitaneo consilio, uti Cordati Lectores facile perspicient, absque iusta cura, in chartam sunt conjectæ, nunquam vero publicæ luci destinatæ, nec proinde in eam ab Editore temere fuerunt protrudendæ. *Ἐκτερωμεν* certe potius istæ sunt, quam satus iustæ maturitatis *γνήσιος*, ac nova proinde earum, se ita locupletandarum, ut tres absolvant Centurias, iustoque præterea illustrandarum Commentario, quam, p. 283. pollicetur, Editione Exegetes modo dictus, absque ulla Orbis Eruditi indignatione superfedere poterit.

LXXXI. Triennio post lucem publicam, uni inclusa Syntagmati, junctim de-nuo viderunt, quæ antea, vel singulatim excusa, vel, in Fasciculos minores congesta, diversis ipsemet evulgarat temporibus:

Opera Poëtica Latina omnia, in unum collata, ad Autoris mentem disposita, & ab Harcædibus, cum Casp. Dan. Morhofii, Filii, Elegia ad Fridericum, Ducem Holstatie, Dedicatoria, Henricique Mublii, Supremi Ecclesiarum Cimbriae Ducatum Antistitis, Præfatione de Poësi ac Poëtis Latinis, edita, Lubecæ 1697. in 8vo.

Editio hæc Carminum Latinorum omnium Posthuma (qualem ipse etiam Autor; ad huc superstes; Anno jam 1683. in *Programmate ad Lectiones Acroamaticas* Invitatorio, est pollicitus) exhibet:

1. *Charitum Libros III.* (quorum *Primus* Otia Divina, §. 73. memorata, *Secundus* Carmina Gratulatoria ad Leopoldum Imperatorem, Carolum II. & Wilhelmum III, Reges Angliæ, Frid. Wilhelmum, Electorem Brandenburgicum, Christ. Albertum, Ducem Holstatie, Gustavum Adolphum, Principem Megapolitanum, Ferd. Fürstenbergium, Episc. Monasteriensem, Christianum, Comitem a Ranzou, Henriettamque Catharinam Gersdorfiam, Heroï. in Gentis Frisicæ doctissimam, *Tertius* autem Poëmata ejusdem generis ad Joh. Adolphum Kielmannum, Aulicæ Gottorpiensis Præsidem, aliosque Viros Nobiles, Doctos & Indoctos, complectitur,) p. 1-252.
2. *Veneris Antiquas*, p. 253-336.
3. *Veneris Novas*, p. 337-438.

4. *Manium, seu Epicediorum Libros III.* (quorum Primus, sub *Funerum* titulo An. 1667. jam prodierat, reliqui duo ex Epicediis, singulatim antea publicatis, nunc de-
mum sunt congeſti,) p. 439-580.
5. *Primitias Parnassi Kilonienſis*, p. 581-620.
6. *Autofchediaſmata Poëtica*, p. 261-652.
7. *Horas Subſectivas Poëticar*, p. 653-688.
8. *Miſcellanea Poëtica, & Epigrammata Selecta*, p. 689-826.
9. *Epigrammatum Libri II*, p. 827-856.
10. *Jocorum Librum* (quo *Leſſus in Ciconiam Adrianum, Querela Halecit, & Carmen de Ente Rationis, continentur*,) p. 857-900.
11. *Pratermiſſa*, p. 901-931.
12. *Adoptiva quædam*, partim honori Autoris ſacra, partim ab eo edita (& hæc in-
ter Joh. Laurembergii *Satyram & Querimoniam Daphnorini*, A. 1685. ſeorſim pu-
blicatas,) p. 931-967.

Prolixioris Syntagmatis hujus (cujus Faſciculorum plerorumque Editiones, hanc an-
tegreſſæ, §. 49. 50. 51. 55. 57. 58. 59. 60. 67. 71. & 73. a nobis ſunt enumeratæ,) *Præſationis* que ſimul *Mulilianæ*, *Recenſus* ſiſtunt *Lipſienſes in Actis Eruditorum*, M.
Jun. A. 1697. (46) & *Pet. Rabus in Bibliotheca Europæ Belgica* (dem *Boeckſaal van Euro-
pæ*) M. Sept. & Oct. An. 1699. (47) Ceterum, quanta Venam *Morhofii Poëticam*,
& *Carmina* imprimis hæc *Latina*, admiratione proſecuti ſint *Eruditiffimi Tempore*
noſtrorum, & in Poëſi etiam *Exercitatiffimi Scriptores*, *Lipſienſium*, *Godofr.*
Guilh. Leibnitii, *Æg. Menagii*, *Ol. Borrichii*, *Henr. Meibomii*, *Aug. Varenii*, *Jofuæ*
Arndii, *Frid. Rappolti*, *Er. Mauriti*, *Chr. Kortholti*, *Ott. Sperlingii*, *Laur. Nor-*
manni, *Georg. Caſp. Kirchmayeri*, *Joach. Felleri*, *Joh. Nicol. Hertii*, *Pauli Sper-*
lingii, *Ad. Tribbechovii*, *Henr. Muhlii*, aliorumque præterea complurium, *judicia*
de illa pariter atque hiſce perquam honorifica, imo pene invidenda, quæ, in *elogio-*
rum Autoris ipſius *recenſu*, §. 28-46. longa cumulavimus ſerie, abunde, imo *ἀνα-*
τιſτῶν, evincunt. Pauca jam iſtiſ, quæ denuo huc tranſcribere non vacat, adde-
mus, quibus ipſam hanc Poëmæ *Latinorum omnium Collectionem Viri Eruditi*
commendarunt. *Henr. Mulilius*, in *Præſatione* illius, *Carmina Morhofiana omnium*
quidem præſtantiffimis accenſeri non poſſe, cum ab *Erroribus ſuis ac nævis non ſine*
immunia, agnoſcit, imo nonnulla e *Syntagmate* hoc merito eliminari debuiffæ *judi-*
cat, pleraque tamen, ob *Verborum Curam*, *Numerorum ſollicitudinem*, *Sententia-*
rum Acumen, *Argutiarum Lumina* ac *Gemmas*, *laborem ſtudiumque incredibile* iis
impenſum, & *accuratam imprimis Veterum Imitationem*, *prolixe deprædicat*. Sed,
quid vetat Verba ejus nonnulla *ἀνολέξας* adicere, a *Celeb. etiam Tenzelio* *reperi-*
ta? Licet, ait, *ſortasſe in id, quod optavis, ſaſſigium non aſcenderis*, *licet tanta elegantia &*
puritas, vel *fobrietas quoque & facilitas*, in *hiſce* ejus *Carminibus ubique non adſit*, *uberem*
tamen quandam a natura venam, & divinum quoddam ingenium, & honorum lectionem
Scriptorum,

(46) p. 530-536. (47) p. 252-259.

Scriptorum, usque quaque perspicit. - - - Licet nonnulla ei exciderint, a quibus malum abstinuisset, Carminibus tamen suis semper aliquid argutum, quod Lectorem alliciat, aut eruditum, & quod didacticum habet, aut morale, aut Politicum, interserit. Et ad inveniendæ venusta Argumenta ingenium nusquam deest, nec ad ordinanda Judicium. Sed nec Floquentiæ facultas absit, nec Sermonis puritas & suavitas. Vis & elegantia in clausula fere arguta & aculeata, quam Noster summo opere captabat, nec lepores detestabatur ac Sales, aut alios ingenii infusus, sed doctus, sed urbanus, & qui ab Antiquiorum elegantia non recedunt. Lipsienses (48) Muhlmann hoc Judicium suo approbarunt calculo, Carmina Morhofii cultissima, & Argumenti, Metri atque Inventionis varietate cum paucis comparanda, vocarunt, Focorumque imprimis Librum Poëmata eruditissimis acutissimisque Salibus respersa complecti judicaverunt. Tenzelius denique (49) optime eadem censet esse elaborata, & ingeniosas præsertim Epigrammatum Inventiones admiratur, in quibus cum, Coust. Hugonium & Pet. Francium, sed alium aliter, excellere, Mich. etiam Filizius, Lufatus, haud ita pridem pronuntiavit. (50)

LXXXII. Poëmatum Syntagma, anno mox sequenti 1698. excepit haud dissimilis eorum ingenii Morhofiani Monumentorum, quæ Solutæ etiam Eloquentiæ palmam Autori suo vindicant, Collectio.

Orationes scilicet & Programmata, in Celeberrima Holsatorum Academia Kiloniensi publice proposita, utraque nunc cura Filiorum collecta & publicata, cum Indicibus necessariis. Hamburgi 1698. in 8vo.

Decem in Syntagmate hoc exhibentur Orationes (quas inter Quinta, Sexta, Septima & Octava, in isto demum prodierunt, reliquæ autem jam ante singulatim, uti suis dictum est locis, erant editæ:)

1. Or. in Academiæ Kiloniensis Inauguratione, d. 6. Oct. an. 1665. habita, p. 1. 33.
2. Or. de Causis, ob quas multi ad minus solidam aliquam sapientiam perveniunt, d. 22. Jan. an. 1666. in primæ Magistrorum Promotionis Actû recitata, p. 33. 61.
3. Panegyricus in nuptias Christiani Alberti, Ducis Holsatiæ, M. Dec. an. 1667. dictus, p. 61. 106.
4. Or. de Intemperantia in Studiis, & Eruditorum, qui ex ea oriuntur, Morbis, in aditu Reſtoratus Academici, M. Apr. an. 1669. habita, p. 106. 143.
5. Or. de Viro Bono, ad mentem Philosophorum Gentilium, in promotione Magistrorum, M. Oct. an. 1669. habita, p. 144. 164.
6. Or. de Otio Sapientibus dando, in Reſtoratus aditu, M. Apr. an. 1677. dicta, p. 164. 188.
7. Or. de Literarum in Republica Utilitate, in aditu tertii Reſtoratus, d. 5. Oct. an. 1684. habita, p. 188. 213.

8. Or.

(48) I. c. p. 264. (49) I. c. p. 335.

(50) Corollarium V. Speciminis Anallectorum ad Ol. Borrichii Dissertationes de Poëti.

PROLEGOMENA.

8. Or. de Fructibus in Holsatiam, Urbemque Kilonium, ex Academia redundantibus, in aditu quarti Rectoratus, M. Apr. an. 1690. habita, 213-249.

9. Or. de Auro, Kal. Sept. an. 1690. recitata, p. 249-304.

10. M. Ant. Majoragii *Philobrysus*, seu Or. de Auro, a Nostro edita, pag. 304-366. Orationibus Programmatum (quorum, publico Academiæ nomine, scribendorum cura, anno demum 1674. mandato Ducali, Nostro est commissæ, quibusque paucula tracta aliena a se inseiis esse immixta, Filii in Præfatione fatentur) integra subiungitur Centuria, Octo sistens Festo *Χριστογενίας* consecrata, Undecim Paschalia, totidem Pentecostalia totidem quoque de Angelis Michaëlitica, XXXI. Exequialia, & XXI. alia variorum Argumentorum Academica, publico partim, partim privato nomine, evulgata, pleraque erudita pariter atque elegantissima, ac ab Autore jam ipso (teste Matth. Henr. Burchardo (51) Editioni, quod luce ei digna viderentur, destinata. *Στοιχεύει* totius hujus Sylloges, in *Actis* quoque *Eruditorum*, M. Jul. an. 1698. (52) sistunt Liplienses, qui Programmata multa eleganter censent esse eruditione referta, de Orationibus autem hoc ferunt Judicium: *Orationibus, cum in Genere Demonstrativo, vel Loco Communi, versentur nec tam ad persuadendum, quam ad delectandum, sint compositæ, exquisitori Autor adhibuit cultum, genui-que dicendi sectatus est argutius, auribusque horum temporum accommodationem, in quo Poeticum nonnumquam decorem relucere voluit, de interiorum Literarum Myrothecio petita quadam subinde aspergens ornamenta, quibus doctas aures teneret capere-que.*

LXXXIII. Post edita Poëmatum, Orationumque & Programmatum, quæ modo recensuimus, Syntagmata, pari instituto, reliqua etiam Nostri Scripta Latina, præter Polyhistorum, Libellosque de Disciplina Argutiarum, scribendis Epistolis & Dilatatione Oratoria, Posthumos, omnia, quæ superstes ipse diversis seorsim publicaverat temporibus, in Volumen redacta unicum, junctim anno 1699. sub hoc prodierunt Titulo:

Dissertationes Academica & Epistolica, quibus rariora quedam Argumenta erudite tractantur, in unum omnes Volumine collata, & Consensu Filiorum edita. Accessit Autoris Vita, quæ tum Lectorum ejus Academicarum, tum Scripta Editæ & Edenda, Elogia item ac Judicia Clarorum Virorum, exhibet. Additi quoque sunt, præter Job. Burch. Maji Præfationem, Indices accurati & locupletissimi. Hamburgi, an 1699. in 4to.

Continentur hoc Volumine (quale Celeberr. Tenzelius, (53) anno jam 1692. (53) ob Dissertationum Morhofianarum, elegantissimis, uti vere judicat, Observationibus scaturit, raritatem, congeri optavit) Scripta Nostri sequentia, seorsim ante excusâ, suisque jam locis suis supra recensita ac celebrata:

1. Diatriba Juridica de Morbis, & eorum Remediis, p. 2-50.

2. Dispr.

(51) in Or. Fun. ei habita p. 11.
pag. 604.

(52) p. 329. 330. 331.

(53) in Dial. Menstr. Germ. M. Jul. A. 1692.

2. Disp. Jurid. Inaug. de Jure Silentii, p. 51-70.
3. Diss. de Enthusiasmo seu Furore Poëtico, p. 71-82.
4. Theologiæ Gentilis Politicæ Dissert. Prima de Divinitate Principum, cui nunc demum e MSto adjecta est Secunda de Titulis Principum Divinis, hætenus ἀνέκδοτος, sed sub finem mutila, p. 82-117.
5. Prosphonema in Summos honores Theologicos Christ. Kortholti p. 117-126.
6. Diss. de Principe Medico, p. 127-160.
7. Descriptio Actorum primæ Promotionis Academicæ Kiloniensis, p. 161-234.
8. Disp. de Sole Igneo, p. 235-244.
9. Epistola de Metallorum Transmutatione, p. 245-302.
10. Disp. de Paradoxis Sensuum, p. 303-328.
11. Stentor Ὑαλολάκης, seu Tr. de Scypho Vitreo, per certum Vocis Humanæ Sonum rupto, p. 329-445.

Undecim hæc, jam ante edita, & annorum, quibus primam viderant lucem, ordine disposita, Tria sequuntur Meletemata, hætenus ἀνέκδοτα:

1. Diss. de Quinta Essentia, Catholico Morborum Remedio, adversus morbos quosvis, cum omnes a Spirituum prava dispositione proficiscantur, non nisi Spiritualia Remedia, sive Quintas Essentias, adhiberi debere, ostendens, quam Dethlevus Crusius, J. U. C. Autoris in Civitate Hamburgensi Amicus, privatim ab hoc olim sibi communicatam, ut ederetur, Bibliopolæ tradidit. (595-605.)
2. Epistola, qua juvenem, in Academia viventem, hortatus est ad Disputationem de Latinitate Digestorum, de qua ipsi, eam culpanti, cum Professoribus lis erat Juridicis, abrumpendam (p. 606-611.
3. Dissertationis de Meritis Germanorum in Literas (cujus paulo post, inter Affecta, prolixior fiet mentio) Fragmentum, & solum ferre Exordium, inter schedas Studioii cujusdam, qui ex ore dictantis publice id exceperat, repertum (pag. 612-616.

Accedit tandem Appendix, Vitam Morhofii, ab ipsomet inchoatam, & ad an. 1671. pertextam, (p. 1-48.) Elogia Morhofii, & Scriptorum ejus nonnulla, a Casp. Thurmanno collecta, (p. 49-60) & Carminum tandem Adoptivorum, in Honorem Nostri scriptorum, Syllogen copiosam, (p. 61-143.) exhibens. De quibus Voluminis hujus Accessionibus cum supra §. 4. & 27. fusius jam sit dictum, h. l. ulterius quicquam addi non videtur necessarium. Consuli cetera de Dissertationibus hiscæ Morhofianis etiam merentur Lipsienses (quibus Exquisitissime audiunt & admodum solerter elaborata,) in Actis Fruditorum, M. Jul. A. 1699. (54) prolixiorem, & Lubecenses, in Novis Septentrionis & Maris Baltici Literariis, M. Jun. Anni ejusdem, (55) breviorẽ illarum fittentes Recensum.

LXXXIV. Ultimum inter omnia Polyhistoris Nostri Monumenta Literaria,

(54) p. 289-293.

(55) p. 184.

ria, hætenus & ab illo superstite, & a defuncti Hæredibus, Juris facta publici, occupant, quæ, superiore demum an. 1701. Lubecæ in suo prodierunt,

Delicia Oratoria Intimioris, sive Liber de Dilatatione & Amplificatione Oratoria; Opusculum è Lectionibus de hoc Argumento Academicis, an. 1683. & 1691. habitis, enatum, & in tres Partes divisum, cujus *Εκλογαίαν* accuratorem Laudesque, in *Actis Eruditorum Lipsiensibus*, M. Aug. A. 1701. (56) *Novis Septentrionis & Maris Baltici Literariis Lubecensibus*, M. Apr. A. 1701. (57) & Cl. Eccardi *Excerptis Librorum Recentiorum*, quæ Hannoveræ prodeunt, *Menstruis Germanicis*, M. Majo Anni ejusdem, invenies. (58)

LXXXV. Enumeratis hætenus satis fuscè Scriptis Morhofianis, quæ lucem jam aspexere, publiceque leguntur, omnibus, ad *Ἀνέκδοτα* atque Affecta nobis est pergendum. Horum Catalogum prolixum, quo LXXI. hujus generis recensentur Meletermata, ex aliquot Indicibus Autoris ipsius *αὐτογραφῶς* congestum, Vitæ ejus Continuator Aponymus, in *Voluminis Dissertationum Academicarum Appendice*, exhibuit. (59) Verum tumultuarius ille est, nulloque, vel Argumentorum, vel Annorum ac temporum, ordine collectus, haud pauca, passim a τῷ *Μανασίῳ*, tam in Lucubrationibus Editis, quam Prælectionibus Academicis *ἀνεδότοις*, promissa, omittit, nec quænam illorum, vel Editioni sint matura, vel imperfecta aut inchoata, vel Calamo saltem, nunquam iis admoto, destinata, verbulo ullo significat. Id quod Continuatore illum, qui, teste Joh. Burch. Maji *Præfatione, Bibliotheca Morhofiana Forulus ac Schedas fere omnes diligenter excussit, facere omnino decuisset, præsertim cum Literæ ad Celeb. Tenzelium Muhlianæ, (60) multa superesse, quorum prima saltem lineamenta Autor duxerit, plura, quæ inter chartas confusa turbataque reperiuntur, nos edocuerint. His Catalogi istius defectibus ut pro Virili medeamur, alium Monumentorum Nostræ Ineditorum atque Affectorum Indicem Tripartitum substituemus, Classe prima *Ἀνέκδοτα*, quæ adhuc supersunt, vel si periere, ab Autore tamen sunt elucubrata, Secunda autem, quæ ab eodem in Scriptis quidem suis, Catalogisque Nundinalibus publicis, sunt promissa, sed vel plane derelicta deinceps, vel saltem inchoata, enumeraturum, & Asterisci Notam singulis, quorum nulla apud Vitæ Continuatore occurrit mentio, præfixurum, Tertiaque tandem Classe, quæ e solo illius nobis innotuere Catalogo, prioribus subjuncturum. Poriorum Titulis aliæ subinde etiam Observationes Miscellæ adjicientur, quas Lectoribus non ingratas fore speramus,*

LXXXVI. Ad Classẽ ergo Primam τῶν *Ἀνέκδοτων*, quæ etiamnum supersunt, vel si forte periere, ab Autore, uti certo constant, elucubrata fuerunt, linam tamen pleraque accuratorem desiderant, referantur:

1. *Polyhistoris Tomi Primi, sive Literarii, Libri IV. Posteriores (Quartus scilicet, Quintus*

(56) p. 371-377. (57) p. 126-127. (58) p. 51-60. (59) p. 38-41. (60) v. Fragmentum earum, in Tenzelii *Dial. Menstr. Germ. M., Jnl. A. 1692. p. 603.*

Quintus, Sextus atque Septimus,) Editioni jam parati, Tomi item duo reliqui, Secundus & Tertius, sive *Philosophicus & Practicus*, e *Prælectionibus de Notitia Autorum* atque *Polyhistorici* congerendi atque excerpti, congruoque ordine digerendi, subinde etiam Notis ac Emendationibus illustrandi. Plura de iis, in totius Operis Historia accuratiori, paulo post dicentur.

- * 2. *Prælectiones Polyhistorice*, An 1672. habitæ, & XVII. Capitibus (quorum Indicem infra, §. 90. in *Polyhistoris*, ex iis congesti, sistemus Recensu) comprehensæ, haud diversæ, ni fallor, a *Lectionibus de Re Bibliothecaria Publicâ*, quarum A. 1683. in *Programmate ad Acroamaticas Invitatorio*, & mentionem ipsemet fecit, & Editionem promissit.
3. *Prælectiones de Notitia Autorum*, e *Polyhistorici*, alio dispositis ordine, passimque auctis ac interpolatis, enatæ, bisque, ab A. 1680. ad 1683. Auditoribus propositæ. Historiam illarum, & Caput, quibus constant, XXVII. Indicem (ab Anonymo etiam Vitæ Morhofianæ Continuatore, (61) & Christ. Thomasio (62) publice jam exhibitum,) §. 90. in mox secuturo *Polyhistoris* offendens Recensu.
- * 4. *Ἱστορικὴν Jurisprudentia Romana*, A. 1675. privatim Auditoribus proposita, quæ Editioni parata esse, A. 1683. in *Programmate ad Lectiones Acroamaticas Invitatorio*, significavit.
- * 5. *Mnemonica Juris*, Voces exhibens Mnemonicas, singulis Institutionum & Decretalium Titulis accommodatas, quarum ope isti, earumque numeri, memoriaræ possunt imprimi. De Artificio ejus Vid. *Lib. 2. Polyhist. Lit. c. 6. §. 55. 56.*
6. *Comm. de Jure & Privilegiis Morbosorum*, e Disp. hujus Argumenti Academica, paulatim aucta, enatus, de quo §. 48. fusius jam est dictum.
7. *Tr. de Jure Silentii*, de quo consulenda sunt, quæ in Historia Disputationis Nostræ de eodem Argumento Inauguralis, hujus Prodrumi, §. 51. monuimus.
8. *Historia Naturalis*, prout hodie secunda tot Observationum messe est ditata, in Collegio Bipartito privatim A. 1675. & 1676. proposita, sive *Polyhistor* (quo Titulo in Continuatoris Vitæ Morhofianæ gaudet Catalogo) *Physicus, Veterum & Recentiorum Sectarum Placita proponens & consensu, & Vetera Novaque Inventa, per omnes Corporum Naturalium Species, recensens*. Pars Prima Physicam generatim considerat, diversasque Hypotheses Physicas Philosophorum, tum Veterum (Hebræorum sc. Moïsi & Μαωσιζορων, Egyptiorum, Chinesium, Pythagoræorum, Democriteorum, Epicureorum, Platoniorum, Stoicorum, Peripateticorum, Joniorum, Scepticorum,) tum Recentiorum (Bernh. Telefii, Franc. Patricii, Hier. Cardani, Thomæ Campanellæ, Rob. Fluddii, Thomæ Hobbessii, Theophrasti Paracelsi & Chymicorum, Ren. Cartesii & Afficlarum ejus, aliorumque Novatorum,) una cum Sectarum singularum Historia, & subjuncta. Veteres Moder-

h 2

(61) in Append. Dissert. Acad. Morbofii p. 32. 33. 34. generis Jocoferiis. M. Aug. A. 1688. p. 275-279.

(62) in Cogitatis Menstruis de Libris variis

dermosque conciliandi Methodo, proponit. Posterior, de singulis Physicæ Specialis Capitibus, Philosophorum Veteris atque nostri ævi Sententias diversas, potissimum autem Recentiorum Experimenta & Observationes, exponit, Methodoque Ecclētica, nec Autoritati Veterum, nec Affectui in Modernos, obnoxia, solerter & judiciose examinat. Prolixum singulorum Capitulorum utriusque Partis Indicem Continuator Vitæ Morhofianæ Anonymus (62) exhibuit, Editionem vero Autor ipse A. quidem 1683. *Programmate ad Lectt. Acroam. Invitatorio*, promissit, sed dein, mente mutata, nucleum ejus *Polyhistori* inferere maluit *Philosophico*. Verum, nec hoc effectum ipsi dare, per mortem immaturam, licuit. Nos luce illam publica, accurate tamen prius revisam atque emendatam, dignissimam esse, cum Erasino Francisci, (65) censemus, a quo Elogium (eines trefflichen und lehrwürdigen Werkes, so verhoffentlich noch in Druck kommen wird (h. e. *Opus egregit, & Editionem, cujus nec spes desit, meriti*.) reportavit.

* 9. *Collegium Historicum*.

* 10. *Introductio ad Historiam*, sive *Lectiōes Academicæ de Scriptoribus*, quorum ad Prudentiam Civilem Usus est, Historicis, A. 1673. 1677. & 1683. Auditoribus propositæ.

* 11. *Lectiōes in Taciti Annales, & Vitam Agricolaæ*, A. 1674. & 1675. publice habitæ, e quibus nonnulla ad Editionem a se selectum iri, in *Programm. ad Lectt. Acroam. Invitatorio*, A. 1683. promissit.

* 12. *Genealogia Familii Brokthorfforum Equestris Holsaticæ*, Piscium etiam Volantium (qualem hujus ostentant Insignia) Historiam persequens, quam a Nostro, postulatu Caji Laurentii, Comitis a Brocktorff, Anno circiter 1687. esse consecratam, & ævänderov ab hoc asservari, e Joh. Lud. Hannemannii Literis, in *Addit. ad Partem II. Isagoges in Hist. Cimbr.* p. 215. est indicatum.

* 13. *Lectiōes Methodico-Practicæ de legendis, imitandis & excerptis Lingue Latine Autoribus*, A. 1675. publice, & A. 1685. privatim, habitæ.

14. *Tr. de Pura Dictione*, *Lectiōibus Publicis* A. 1688. 1689. & 1690. propositus, ab Autore A. 1684. (in *Lib. de Patavinitate Liviana*.) & ab Heredibus decennio post (in *Catal. Nund. Vern. Lipsf. A. 1694.* ♣ 13) Orbi Literato promissus, cujus Editionis desiderium Lipsicenses, in *Actis Erud.* (64) dudum sunt professi.

15. *Characterographia, seu Commentatio de Stylo, ejusque Exercitiis*, in *Catal. Nund. Autumn. A. 1668. Lipsf. p. 26.* & *Programmate ad Lectt. Acroam. Invitatorio*, A. 1683. publicato, promissa.

16. *Prælectiones de Differentia Styli Poëtici & Oratorii*, A. 1670. & 1682. habitæ.

17. *Periodologia, sive Tr. de Periodo Oratoria & Poëtica*, quem publicis A. 1686. & 1687.

(62) in *Append. Dissert. Acad.* p. 34-37. (64) in den gedruckten Spett- und Kästerverzeichnissen M. Joh. Mathæi, p. 430. (65) M. Dec. A. 1684. p. 575

1687. Lectionibus proposuit, cujusque Editionem Hæredes, in *Catalogis Annalibus*, Vernali A. 1694. p. 13. & Autumnali A. 1696. p. 40. expectari a se jussurunt.
18. *Prælectiones Publicæ Oratoriæ*, A. 1669. habitæ.
- * 19. *Collegium Oratorium Theoretico-Præcticum*.
20. *Manuductio ad Eloquentiam Civilem, sive Orator, & Præceptis, & Exemplis perpetuis lectissimisq; adornatur*, cujus spem fecit A. 1683. *Progr. Invit. ad Lect. Acroamaticas*.
- * 21. *Nova Rhetoricæ Elementa*, in *Tyrannum & Adultiorum gratiam concinnata*, in quibus ductu Aristotelis & Christoph. Schraderi, de præcipua Rhetoricæ Parte, in reliquis Compendiis hactenus omissa, Euthymematum sc. Inventione, diligentius agitur, ac Figura, ceteraque ad Ornatum Orationis spectantia, in concinnatiorem rediguntur Ordinem. Promissa sunt A. 1683. sub finem *Programmatibus* modo laudati, & A. 1684. publicis proposita Lectionibus.
22. *Collegium Oratorium Sacrum, de Methodo Themata arguta, e Sacro Textu eruendi, Exemplis singularum Periocharum Evangelicarum, Diebus Dominicis ac Festis Propriarum, illustratum*, cujus spem A. 1683. in eodem fecit *Programmate*. Haud diversæ ab hoc sunt, uti credo, quas Vitæ Continuator in suo memorat *Catalogo, Sacre in Dies Dominicos Meditationes, Dissertatione de Eloquentia Ecclesiastica stipata*.
- * 23. *Logica Oratoriæ*, A. 1677. privatis proposita Auditoribus.
24. *Pathologia Oratoriæ*, XVI. Capitibus comprehensa, & A. 1667. Auditoribus dictata Publicis, cujus Editionem A. 1683. in *Progr. ad Lect. Acroam. Invitatorio*, promissit.
- * 25. *Collegium Poeticum Theoretico - Præcticum*, Rostochii A. 1662. & dein Kilonii etiam aliquoties, habitum, hujus *συναγχαφίαν* sinit Autoris *Programma* 83. (Rostochii A. 1661. publicatum,) p. 230, 235. Editionem optant Lipsienses in *Actis Erud. M. Dec. A. 1684. p. 575*.
26. *Hermathen Poëtica, seu Lib. de Inventionibus poëticis, Lectionibus Academicis A. 1667. propositus, & Parte III. Commentarii de Lingua & Poësi Germanica, c. 13. p. 650. ac in Progr. Invit. ad Lect. Acroam. promissus*.
27. *Lexicon Latinitatis Poëtice magnæ in scribendo Carmine usus, Auditoribus A. 1670. dictatum. Specimen ejus, sive Idea de Translati Libri III. Polybistoris Literarii, c. u. p. 74. m. legitur*.
- * 28. *Oratio de Genio & Spiritu Poëtico*, qua, d. 17. Oct. A. 1660. Professionem Poëticam Rostochii est auspicatus, ab ipso met in *Diff. de Enthusiasmo Poëtico* allegata (66).
- * 29. *Manuductio ad Excerptulum, Auditoribus proposita privatis, cujus editionem*
h 3 A. 1683.

(66) V. *Volumen Dissert. Acad. p. 81.* & Conf. Alb. Willebrandi Jcti Rostoch. *Programma ad Or.* illam *Invitatorio in Append. ejusd. Voluminis p. 74.*

A. 1683. in *Progr. Inuit. ad Lectt. Acroam.* promissit, Nucleumque postea *Libro Polybistoris Literarii Tertio* inferuit.

Hæc sunt, quæ absoluta ab Autore esse, & inedita adhuc latere, vel certo mihi constat, vel probabili suspicor conjectura. Monendum tamen denuo, pleraque Lectionibus Academicis absolvi extemporaneis, limam accuratiorem & manum ultimam Autoris sui non expertis, nec proinde omnia promiscue luce publica esse digna.

LXXXVII. Classi Secundæ affectorum, ab Autore, in Scriptis suis, Catalogisque publicis, promissorum quidem, sed deinceps, vel plane derelictorum, vel ad finem haud perductorum, a nobis vindicantur:

1. *Tr. de eo, quod Divinum est in Disciplinis*, in *Progr. Inuit. ad Lectt. Acroam.* A. 1683. promissus. Primas illius Lineas *Programma* exhibet ejusdem Argumenti *Pentecostæ*, A. 1687. publicatum, & A. 1689. *Libro I. Polybistoris Literarii*, c. 12. An. 1698. autem in *Programmatum Sylloge*, recusum, de quo §. 74. jam nonnulla diximus.
- * 2. *Comm. de Infelice Eruditionis hoc nostro tempore statu*, quem meditatus esse a Joh. Ludov. Hannemannò, in *Præf. Ovi Hermetico-Paracelsi*, (67) perhibetur.
3. *Tractatus de Germanorum in Rem Literariam Meritis*, supercilioso Exteriorum opinionendus contemptui, quem non solum *Parte II. Commentarii de Lingua & Poësi Germanica*, c. 2. p. 248. in *Programm. ad Lectt. Acroam. Invitatorio*, *Lib. I. Polybist. Lit.* c. 13. §. 33. c. 16. §. 56. ac c. 18. §. 50. publice est pollicitus, sed Lectionibus etiam Academicis A. 1686. cœpit proponere, & *Polybistori* suo, uti *Schema* illius, eodem A. 1686. publicatum, ostendit, *Appendicis* instar voluit adjungere. Sed pertexere illi telam inchoatam, Opusque tot Eruditorum Votis expetitur (cujus solum superest Exordium, inter schedas Studiosi, qui e dictantis ore in Auditorio exceperat publico, repertum, & in *Dissertationum Academicarum Volumine* (68) A. 1699. excusum) feliciter absolvere, non licuit. Testem allego Henr. Muhlium, Successorem, qui, in Epistola ad Wilh. Ern. Tenzelium, A. 1692. d. 30. Martii, ita de illo scripsit: (69) *De Meritis Germanorum sper votumque plane de-collabit. Non enim nisi paucula, qua Consilium Institutumque hujus Argumenti aper-unt raptim, & sine cura, in chartam conjecit. Argumentum ejus idem Muhlius, in Poëmæ Manibus Nostri Sacro, hicæ Elegis eleganter exponit;*

*Invidet nobis Batavus, fuit Gallus & Anglus,
Nomina Teutonicis non satis aqua Viris:
Hic Nostri adstat meritis, parat ille Theatrum,
Quo præsent titulis conspicienda suis.
Civibus ille studet doctis, ne fama labores,
Ex patria Laudis gloria præfca cadat.*

Quanta

(67) *lit. B. 2. a.* (68) p. 612-616. Conf. de illo §. 83. (69) V. Tenzelii *Dial. Menstr. Germ. M. Jul. A. 1692. p. 603.*

Quanta ejus fuerit inter Eruditos expectatio, Celeb. Tenzelius, (70) Theod. Janfonius, (71) Bernh. Pet. Karlius, (72) vel soli, ut alios taceam, docebunt. Jaſcturan ejusdem Lipſienſis (quibus *Opus audit Utiſſimum, totique Genti Teutonice maxime glorioſum,*) (73) Henr. Muhlius, (74) Caſp. Thurmmanus, (75) Georg. Henr. Götzius, (76) Joh. Burch. Majus, (77) aliiſque, ſerio deplorant.

4. *Diff. de Chriſtianismo Veteri, quid ille e Philoſophorum Gentilium docendi modi, Moribus & Dogmatibus, traxerit, in Catalogo Lectionum Kilonienſium Academicarum Semestri A. 1673. promiſſa.*
5. *Opus plenum & accuratum de ortu & progreſſu Theologiæ Euthuſiaſtica; quod A. 1662. Diff. I. Theologiæ Gentilis Politicæ p. 48. a ſe juſſit expectari.*
6. *Comm. de Principiis Naturæ Incognitis, de quo ita Ipſimet, in Stenore Ταλοκλαſτη p. 44. ſcripſit: Fatendum ſane eſt, in Cauſarum inveſtigatione plus ſæpe ſubeſſe difficultatis, etiam in minimis, quam credant Lyncei illi minutiarum Speculatores. Quæ me cauſa aliquando impellebat, ut de Principiis Naturæ incognitis Commentarium meditarer, per omnia Naturalis Scientiæ Capita demonſtraturus, ſine Principii alienjus incogniti ſubſidio extricari nor his difficultatibus non poſſe, ac nullam, hunc uſque in diem, Seſſam ſatis validos his nodis cunctor admovere.*
7. *Epistoſa de Tranſmutatione Metallorum Editio nova, longeque auſtior, quam molitum eum eſſe, præter Vitæ Continuatore, teſtis eſt J. Lud. Hannemannus, in Ovo Hermetico - Paracelſico p. 133. In cujus Libri Appendice, p. 12. edi etiam optat Chronicon Chemiæ Adepte, quod quidam Colonellus ſtudio & opera Magni Morboſi concinnavit & collegit. Confer, quæ §. 66. de hac Epistoſa jam diximus.*
8. *Differtationis de Principe Medico, Roſtochii an. 1665. publicatæ (de qua §. 56. conſulenda,) Editio nova auſtior, P. II. Hiſt. Nat. MS. c. 8. promiſſa.*
9. *Differtationis de Paradoxiſ Senſuum, an. 1676. Kilonii evulgatæ, editio nova longe auſtior, ſive Liber hujus Argumenti integer, in Stenore Ταλοκλαſτη p. 142. promiſſus, uti §. 67. jam eſt monitum.*
10. *Commentatio πολυλογωε de Ungue, in Catal. Mund. Vern. A. 1664. Lipſ. p. 37. promiſſa, ſed nunquam (licet factum illud eſſe Georg. Matth. Königius in Biblioth. Veteri & Nova, falſo tradat) edita.*
11. *Idea Viri Boni, ad Theologiam ſeu Philoſophiam Veterem Gentilem adumbrata, quam in Catal. Mund. Vern. A. 1664. Lipſ. p. 37. promiſit. Nucleum ejus ſiſtit Oratio V. de Viro Bono, ad mentem Philoſophorum Gentilium, an. 1669. habita, de qua §. 82. conſulenda.*
12. *Commentatio de Heroibus, promiſſa Diff. I. Theol. Politicæ p. 24.*
- * 13. *Homiletica Erudita, Præcepta Converſationis Eruditæ exhibitura, quam ſe ſcribere*

(70) *l. c. M. Sept. A. 1691. p. 757. 758. 801. & M. Mart. 1692. p. 370.* (71) *in Biblioth. Promiſſæ & Læſente p. 37.* (72) *in Diff. de Germania Literis Artibusque mlti regioni ſecunda, Roſtochii A. 1698. edita, p. 2. 6. 7. 58.* (73) *in Actis Erud. M. Jul. A. 1699. p. 291.* (74) *in Poëtu. cit. p. 7. (75) in Biblioth. Acad. p. 61.* (76) *in Diff. de Principe Hebraice docto p. 4.* (77) *in Præfat. Diſſert. Academicarum Morboſi.*

bera aliquando voluisse, sed. dein consilium istud abjecisse, *Libri I. Polyhistoris Literarii Cap. XV.* (quod totum in Sciagraphia Laboris hujus listenda occupatur) significavit. Jacturam Operis istius Morhofiani Christ. Dav. Funccius, Görlicensis (Autorem *Eruditorum, dum viveret, facile Principem salutans,*) prolixè, in *Vindictis Seculi Nostri*, Francof. an. 1696. editis, p. 331. 332. deplorat.

14. *Polyhistor Civilis*, de singulis Disciplinis, quatenus ex Viro Civili addiscendæ, promissus in *Catal. Numd. Lips. A. 1664. l'ernal. p. 37.*
- * 15. *Polypragmon Civilis*, quem in eodem *Catalogo* p. 37. est pollicitus, & Georg. Matth. Königius, in *Biblioth. Vet. & Nova*, perperam Scriptis Nostri Editis accensuit.
- * 16. *Theologia Gentilis Politica*, de cultu Principum Idololatræ & genuino, cujus duæ priores tantum lucem viderunt Dissertationes, §. 53. memoratæ, plena autem Tractatio, in *Catalogo* eodem, p. 37. est promissa.
17. *Diff. de Fato Politico*, quam *Diff. I. Theol. Gent. Polit. p. 19. a* se jussit expectari.
18. *Mysterium Septentrionis*, seu *Diff. Theologica, Physica & Politica de Terra Septentrionali*, promissa non solum in *Catal. cit. A. 1664. p. 37.* sed etiam *P. II. Hist. Nat. MS. e. 21.* Causam derelicti Laboris istius, in *Ep. ad Ol. Rudbeckium de ejus Atlantica*, §. 77. jam laudata, hisce verbis exposuit: *Ego, jam in juventute mea, non absimilis argumenti colligere quedam capi, Librum aliquando conceinaturus, cujus iste Titulus: Mysterium Septentrionis.* Sed jacuit per bene multos Annos Labor iste. Ego vero nunc in sinu gaudeo, confirmari in multis meas istas suspiciones tuas, pene dixeram, demonstrationibus. Multa enim domi habes Argumenta, que lucem his Cogitationis adferre possunt, Exteris incognita. Omnia itaque mea abjicio: enim enim, post Roscium hunc, saltare stultum foret atque temerarium. Confer de Labore hoc affecto Wilh. Ern. Tenzelium in *Dial. Menslr. Germ. M. Febr. A. 1690. p. 174.* & Henr. Muhlhum in *Poëmate Manibus Morhofianis Sacro p. 6.* honorifica illum dignatos mentione.
- * 19. *Liber de Cimbrorum Colonis in Italiam, ante Urbem Conditam, missis*, de quo ita ipse *Orat. VIII. p. 221. 222.* Neque sane, quo præ Cimbris multum gloriatur, habent Romani, quos ego nostris, & nobilitate gentis, & antiquitate, minores judice, si non omnino falsa sunt, que de nostrorum Hominum in Italiam Colonis, jam ante ipsam Urbem Conditam eo missis, non obscura harridatione observavi. Tanta est, & Populorum, & Urbium, & Fluminum & Nominum, cum Cimbrica Gentis Nominibus affuit, ut hæc mihi attentius contemplanti sæpe admirationem excussisset, nemo vero, casu ac sorte fortuna contigit, persursurus sit. Quas meas Conjecturas etsi forte quidam superciliosè Censores contemserint, ego tamen aliquo numero habendas, minimeque contemnendas esse, existimo; cum, non tenui aut jejuna aliqua Dissertatinacula, sed vel integro Libro, ejus rei veritatem me asserturum confidam.
- * 20. *Historia Holfatica*, quæ Literis mandare, a Joh. Adolpho Kielmanno, Seniore, Ministro Ducis Holfatici Primario (Historici etiam Ducalis pollicito dignitatem,) aliisque Aulicis Gottorpiensibus, persuasus, aliquando decreverat. Verum, cum *Συναγωγὴ* ejus jam concinnasset, mentem mutavit, Monitis adductus Friderici, Comitis ab Alesfeld, Proregis tunc Cimbrici, Summique postea Aulicæ Danicæ

Danicæ Cancellarii, quam periculose plenum opus alex, Dissidia Regum Danicorum & Ducum Holsaticorum perpetua traditurus, aggredieretur, quantamque Danorum, si Principis sui causam tuendam susciperet, adversus se concitaturus esset indignationem, prudenter inculcantis. Confer, quæ hanc in rem a nobis jam sunt dicta P. I. *Isagogæ ad Hist. Cimb.* c. 7. §. 15. p. 135.

21. *Synagmæ Antiquarium* de Pileo, a Matth. Henr. Burchardo etiam, in *Or. Fun. Morbosio habita*, p. 15. memoratum.
22. *Commentatio de Enthusiasmo Poëtico plenior & prolixior*, de qua supra §. 52. in Dissertatiunculæ ejusdem Argumenti brevioris Recensu, abunde jam est dictum.
23. *Philosophia Alphabetaria*, in qua de Literarum natura, & varia apud varias gentes pronuntiatio, agere constituerat. Vid. *Lib. 2. Polyhist. Literarii*, c. 3. §. 31. Theod. Jansonii *Biblioth. Promissam & Latentem*, p. 37. & *Catal. Nund. Vern. A. 1664. Lips.* p. 37.
24. *Diff. de Characteribus Linguarum*, sub finem *Dissertationis de Enthusiasmo* (in *Volum. Dissert. Acad.* p. 81.) promissa.
- * 25. *Tr. de Particularum Lingue Latine Usu & Sensu investigando*, cujus spem fecit L. 3. *Polyhist. Lit.* c. 2. §. 18. ubi Argumentum hoc minime, prout debebat, esse excultum, queritur.
- * 26. *Diff. de Linguarum Græcæ & Latine Novitate*, qua Germanicam illis esse antiquiorem, imo utriusque matrem, ostendere voluit. Vid. P. I. *Commentarii de Lingua & Poësi Germanica*, c. 1. p. 4. De hac ita Sam. Rachelius in *Introduct. in Jus Publ.* p. 95. *Quod si Morbosus noster, eximium Academiæ Holsaticæ Decus, de Græcæ & Latine Linguarum novitate, & Originibus Germanicis, scribendi consilium persecutus fuisset, recondita Eruditionis Opus ab illo expectandum fuisset: Nunc, cum amico hanc operam se commendasse nunciet, eumque procul dubio ope & consilio adjuvet, vel sic etiam bene merebitur.*
27. *Origines Germanicæ*, Opus ejusdem cum *Dissertatione præcedenti Argumenti plenius*, ad cujus elaborationem materiam se copiosam jam acquisivisse, sed vereri, ut *vita sua illi sufficiat*, in *Prefatione Commentarii de Lingua & Poësi Germanica Vernaculis* (cujus Pars Prima Lineamenta ejusdem sistit atque Specimen,) an. 1682. significavit. Editionem illarum, præter Sam. Rachelium (cujus Judicium de iis honorificum modum recitavimus,) Joh. Ludov. Præschius (suum Nostrum suffragio confirmans sententiam) in *Diff. altera de Origine Lingua Latina Germanica*, Ratisbonæ an. 1689. edita, M. Christ. Grübelerius, in *Diff. de Lingua Germanica Veteri & Moderna*, c. 1. p. 13. Ludolphus Neocorus in *Biblioth. Librorum Novorum*, M. Aug. & Sept. A. 1697. p. 323. aliique, cupide efflagitarunt. Imo & ante istos Ad. Tribbechovius, Autoris Collega, *Exerc. II. Anti-Baronica*, Sect. V. p. 60. ita scribens: *Quod si Viri Clarissimi, D. G. Morbosi, Collegæ ac Amici nostri conjunctissimi, Philologemata Teutonica, quæ parat, lucem aliquando aspexerint, de cognatione Linguarum Occidentalium nemo amplius dubitabit.*

28. *Diff. de Mannis Germanorum*, promissa *Parte I. Comm. de Lingua & Poësi Germanica*, c. 7 p. 131.

* 29. *Ars Poëtica Germanorum*, peculiari Opere Latino tradenda, quam, in *Commentarii ejusdem de Lingua & Poësi Germanica Vernaculi* (*Parte Tertia* hujus Prægustum exhibentis) *Præfatione*, a se jussit expectari.

LXXXVIII. E solo tandem Continuatoris Vitæ Morhofianæ ἀναγνῶμις Indices Scriptorum τῆ Μακροῦς Affectorum, ut ad Classē horum Tertiā pergāmus, nobis innotuerunt:

1. Bibliotheca, seu de Libris Autorum Elogia politica.
2. Aristarchus Librarius, seu Tr. de Titulis Librorum.
3. Tr. de Arcanis Dominationis in Re Literaria.
4. Tr. de Imagine Dei ex Gentilium Doctrina.
5. Henr. Mori Tr. de Immortalitate Animæ, e Lingua Anglica Latine versus, cum Diff. Præliminari.
6. Kenelmi Digbæi Observationes in Thomæ Brownii *Religionem Medici*, e Lingua Anglica Latine versæ, Notisque illustratæ.
7. Tr. de Religione Politici.
8. Prolusiones Juridicæ de Studio Juris, ejusque Principiis.
9. Tr. de Soloeicisms Juridicis.
10. De Consensu Gentium.
11. De Physiognomiæ Ufu in Jurisprudencia.
12. De Poena Furti, ex Jure Naturæ & Gentium.
13. De Arresto Cadaverum.
14. De Falsationibus Relationum & Celatione Mortis.
15. Exercitationes Physicæ.
16. De Fascino Oculorum.
17. De Arte Oblivionis.
18. De Rerum omnium Circulatione.
19. Thesaurus Politicus Universalis.
20. Justi Lipsii Politica, cum Annotationibus Herculis Catti, e L. Ital. Latine versis.
21. De Magia Politica.
22. De Triumpho ante Victoriā.
23. Diff. de Vestitu Civili.
24. Diff. de Novo Anno (diversa ab illa, quam sub nomine Joh. Goth. Böckelii prodidisse §. 54. diximus.)
25. De Hydrolatria.
26. Syntagma de Poculo.
27. Volumen Orationum panegyricarum, a Viris Clarissimis sparsim antehac editarum (quarum plerasque *Libro VI. Polyhistoris Literarii Oratorio* c. 3. §. 6. fuscè enumeravit.)

28. *Vervecum Patria*, Satyra.
29. De Virtutibus & Vitiis Carminis Germanici.
30. Lib. de Arte Epigrammatica & Epigraphica, cum Exemplis.
31. Liber Epitaphiorum Jocularium.
32. Vestiarium Epigrammaticum.
33. De Varia Poëtarum Fortuna.
34. Diss. *παράδοξος* de Aquæ Potu Poëtis præscribendo.
35. Viudiciæ Statii contra Alex. Rossæum.
36. Thesaurus Adagiorum Universalis.
37. Diss. de Lingua Universali.
38. Specimen Philologiæ Teutonicæ.
39. Dissertationes variæ Philologiæ Germanicæ.
40. Die Nothwendige Thorheit (Stultitia Neccessaria,) Satyra in Ineptos Aman-
tium mores Vernacula.

LXXXIX. Locum Inter Scripta, quæ hætenus recensuimus, Morhofiana, Edi-
ta pariter atque inedita & Affecta, ultimum, uti plus semel jam significatum est, Vi-
ri Summi destinavimus.

POLYHISTORI, *sive de Notitia Autorum & Rerum Commentariis, quibus præ-
terea Varia ad omnes Disciplinas Consilia & Subsilia proponuntur.*

Factum id a nobis, non solum, quod mole pariter atque Argumenti dignitate cete-
ra omnia superat, & *πελοποιαν* Autoris sui longe istis luculentius, ac plane *ἀνατιθέ-
σθης*, demonstrat, sed etiam, quod illi, ac Novæ pleniorique, Tomi ejusdem Primi,
live Literarii, Editioni, commendandis Prolegomena hæc, Bibliopolæ, cujus sumtu
is denuo prodit, Lubecensis rogatu, potissimum sunt destinata. Accedit, quod
Opus hoc grande Scriptis tam Editis, quam ineditis Affectisque, jure queat accense-
ri; illis quidem ob Libros Tres priores, ante duo jam lustra, & quod excedit, excu-
sos, his autem ob Partes residuas, luce publica, vel nunc demum, vel nondum,
donatas.

XC. In POLYHISTOREM hunc (quem eundem esse credo cum *Encyclo-
padia Bibliothecaria, de re Bibliothecaria in universum & de præstantissimis in omni Doctri-
na Autoribus*, a Nostro in *ἀντιγραφή* Scriptorum Affectorum Indice promissa) Au-
tor, tanquam in Pandectas Literario-Philosophicas, omnium suarum per lustra ferme
sex Lectionum Academicarum (quas sigillatim, uti olim constituerat, publicare, per
adversam sibi valetudinem, fataque imminencia, haud fore integrum, facile prævide-
bat) Nucleum, aliasque in Historia Literario-Libraria, & Polymathia universa, Ob-
servationes, constipare in animum, quinquennio ante obitum circiter, induxit.
Fundum tamen ejus præcipuum esse voluit *Lectiones Polyhistoricarum*, Anno jam 1672.
habitas, & quæ ex hisce, passim auctis, interpolatis atque immutatis, natæ ipsi sunt,
de *Notitia Autorum* Acroases privatas prolixiores, bis ab Anno 1680. ad 1683. in Audi-
torum

torum gratiam, institutas. *Polyhistorica* XVII. absolvuntur Capitibus, quorum I. de Re agit Bibliothecaria, & LLCC. Bibliothecariis, II. de LLCC. Scriptoribus in genere, III. de Disciplinis in universum, easque tractandi Methodo, IV. de Linguis in genere, & Scriptura, V. de Lingua Græca, VI. de Lingua Latina, VII. de Eloquentia, VIII. de Eloquentia Sacra, IX. de Poësi, X. de Philosophia Naturali, XI. de Artibus Divinatoriis & Magia, XII. de Philosophia Morali, XIII. de Oeconomica, XIV. de Politica, XV. de Historia, XVI. de Artibus Mathematicis, ac XVII. tandem de Logica atque Metaphysica. *Lectiones autem de Notitia Auctorum, Polyhistorici* & posteriores, & uberiores, XXVII. constant Capitibus, quorum I. de Scriptoribus disserit, in genere de re literaria commentatis, II. de Scriptoribus Historiæ Literariæ, III. de Scriptoribus Bibliothecariis, IV. de Catalogorum Scriptoribus, V. de Vitarum Scriptoribus, VI. de Fructu Historiæ Bibliothecariæ, VII. de Locorum Communium Scriptoribus, VIII. de Epistolographis, IX. de Historiæ Philosophicæ Scriptoribus, ipsisque Philosophis Sectarum omnium, Antiquis pariter atque Modernis, X. de Linguarum Scriptoribus, XI. de Lexicographis, XII. de Grammaticis, XIII. de Linguae Latinæ Scriptoribus, XIV. de Criticis, XV. de Antiquariis, XVI. de Rhetoribus Oratoribusque Profanis, XVII. de Oratoribus Sacris, XVIII. de Poëtis, XIX. de Scriptoribus Physicis, XX. de Mathematicis, XXI. de Ethicis, XXII. de Politicis & Oeconomicis, XXIII. de Historicis, XXIV. de Logicis & Metaphysicis, XXV. de Theologicis, XXVI. de Juridicis, XXVII. vero, five ultimum, de Medicis.

XCI. *Has de Notitia Auctorum Lectiones*, iisdem pene verbis, quibus Auditoribus olim erant propositæ, in *Polyhistoræ* suo exhibere, sed per singulas tamen partes prius refingere, & Observationibus suis atque Auctariis, tum Disciplinas atque Res ipsas illustraturis, tum Scriptores illarum potiores, addita de singulis *Keises* accurata, enarraturis, ex *Historia* (de qua §. 86. dictum) *Naturali Auctorum*, ceterisque Acrosibus Academicis, Publicis ac Privatis, locupletare, decreverat. Quem Laborem etsi serio, summaque animi contentione, rogatu Amicorum sit aggressus, & per annos aliquot, satis festinanter, quod haud procul a vitæ se fine abesse sentiret, suaque ab aliis, post obitum, inculcata atque impolita nollet vulgari, continuaverit, perficere tamen non potuit, sed Octo tantum Prioribus Capitibus (quæ *Libros Polyhistoris Literarii Primum, Secundum Tertiumque*, sibi vindicarunt) absolutis, illi est immortalis. Schema totius Operis hoc A. 1686. publicavit, a Vitæ Continuatore Anonymo (78) & Cäp. Thurmanno (79) repetitum:

POLYHISTOR,

feu

De Notitia Scriptorum & Rerum Libri XII.

quorum

I. *Bibliothecarius*, de Re Bibliothecaria in universum, de Subsidiiis ad Notitiam

Auto-

(78) In *Append. Dissert. Acad.* p. 31. 32. (79) in *Elogiis Morbof. ibid.* p. 54. 55.

Autorum & Historiæ Literariæ parandam, Epistolarum, Vitarum, Locorum Communium, Scriptoribus.

II. *Methodicus*, de Pædagogia Regia & Vulgari, variis parandarum Scientiarum Methodis, tum legitimis, tum illegitimis, variis item Compendiis & Subsidiiis Mnemonicis, Excerptis Instituentis, &c.

III. *Grammaticus*, de Linguis variis, & illarum Scriptoribus Grammaticis.

IV. *Criticus*, de Critice in genere, Linguarum Græcæ ac Latine Autoribus, & Scriptoribus Criticis.

V. *Rhetoricus*, de Rhetoricis Scriptoribus, Oratoribus Antiquis ac Novis, Rhetorica Sacra & Civili, Pura & Arguta Dictione, Periodo, Epistolis, varioque ad omnem Eloquentiam Apparatu.

VI. *Poëticus*, de Poëtis Græcis ac Latinis, in quo etiam varia ad Poësin Administrationula, & Latinitatis Poëticæ Inventionumque Poëticarum Lexica, ac plurima alla, nova quadam ratione, proponuntur.

VII. *Philosophicus*, de Scriptoribus Philosophicis, Antiquis & Recentioribus, Scholasticis imprimis, pro Sæclarum varietate, Metaphysicis, Logicis.

VIII. *Physicus*, de Sæctis Physicorum, Antiquis & Recentioribus, Specialium item Argumentorum Scriptoribus, & nostrorum Temporum Inventis.

IX. *Μαγιστέριος*, de Artibus Vanis, Superstitiosis & Dæmoniis, earumque Propagatoribus & Scriptoribus.

X. *Mathematicus*, de Matheos Disciplinæ Scriptoribus, præcipue iis, qui post Vossii & Riccioli tempora innotuerunt, variisque nostrorum temporum Inventis.

XI. *Præcticus*, de Philosophiæ Moralis, Civilis, Oeconomicae, Scriptoribus, variisque ad Societatem Civilem felicius tuendam Adminiculis.

XII. *Historicus*, de Scriptoribus Historicis, illisque cum fructu tractandis,

Opus e XX. Annorum Laboribus Academicis collectum,

& ad omnes Artes ac Disciplinas accuratius noscendas
& tractandas utilissimum.

Appendicis loco addetur *Dissertatio de Germanorum
in Rem Literariam Meritis.*

XCII. Ab hoc Schematismo, quoad Ordinem, uti a Vitæ Continuatore (80) jam est monitum, paululum deinde Nostrum recessisse, ostendit Sciagraphia Operis, in tres Tomos dividendi, Recentior, quam *Præfationi* duorum priorum *Polybistoris Literarii* Librorum A. 1688. hisce verbis inseruit: *Totum Opus a me in Tres Tomos tribuetur, quorum Primus Polybistoris Literarii, Secundus Philosophici, Tertius Præctici Titulo appellabitur. Nunc Prima Pars Tomi Primi, atque adeo duo Libri, Bibliobecarius & Methodicus, in lucem prodierunt, quos ceteri suo ordine & tempore sequentur, & quidem in Polybistore Literario Liber Grammaticus, Criticus, Oratorius & Poëticus, in ceteris Tomis reliqua Philosophiæ Partes. Sed nec isti Sciagraphiæ ita arte inhæsit, quin Excerptorum Doctrinæ, Libro Polybistoris Literarii Secundo tradendæ, peculiarem deinde tri-*

bueret, Tertium scil. five *παράσυναξικόν*, post Fata Autoris A. 1692. editum, atque ita Tomum Primum Libro Septimo augeret. An Capita Tria Commentationis de *Notitia Autorum ἀνέκδοτα* ultima, de Scriptoribus agentia Theologicis, Juridicis & Medicis, *Polyhistoris* sui partem esse voluerit, laud immerito dubites, cum nullam plane illorum, in Schematisinis modo laudatis, fecerit mentionem.

XCIII. Lucem hætenus publicam vidit Pars tantum Operis hujus Tripartiti perexigua, Tomi sc. Primi, five *Polyhistoris Literarii*, Libri III. Priores. Quos inter *Primus* atque *Secundus*, *Bibliothecarius* nempe ac *Methodicus*, ab Autore superflite Lubecæ A. 1688. in 4to sunt editi, & adjecto Tertio (de quo mox dicetur,) præfixaque Joh. Burch. Maji, Professoris Kiloniensis, Præfatione nova breviori, (in qua suos in Opus Morhofianum Indices, seorsim edendos, promisit,) subjuncta vero Matthiæ Henr. Burchardi *Or. Funebri*, Autori habita, auctiores (uti Titulus jactat) ibidem A. 1695. in 4to recusi. *Bibliothecarius* *XXV.* absolvitur Capitibus, quorum I agit de *Polymathia*, II. de *Historia Literaria*, III. de *Bibliothecis*, earumque erigendarum causis, IV. de *Bibliothecarum* erigendarum *Mediis* atque *Ornatu* V. de earundem *Ordine* atque *Everfionibus*, VI. de *Bibliothecariis*, & *Notitia Bibliothecaria* paranda, VII. de *MSstis*, VIII. de *Libris Damnatis*, IX. de *Pseudonymis*, *Anonymis* & *Plagiariis*, X. de *Libris Mysticis* & *Secretis*, XI. de *Libris Physicis* *Secretioribus* præcipue *Chymicis*, XII. (de quo §. 74. dicta conferantur) de eo, quod in *Disciplinis* est *divinum*, XIII. de *Collegiis Secretis*, XIV. de aliis *Eruditorum Societatibus*, XV. de *Conversatone* *Erudita*, XVI. de *Scriptoribus* ad *Rem Librariam* & *Historiam Literariam* pertinentibus, XVII. de *Scriptoribus Bibliothecariis*, XVIII. de *Catalogorum* *Scriptoribus*, XIX. de *Vitarum* *Scriptoribus*, XX. de *Fructu Historiæ Literariæ*, XXI. & XXII. de *Locorum Communium* *Scriptoribus* & *Polygraphis*, XXIII. & XXIV. de *Epistolarum* *Scriptoribus*, XXV. de *Epistolis* *Eruditorum* *Ineditis*. *Liber II, five Methodicus*, *Capita* XVI. complectitur, quorum I. de *Ingeniorum* *commentatur Delectu*, II. de *Scholis*, *Bonarum* *Mentium* *Officinis*, III. de *Facultatibus* *Animi* *Subfidiis*, IV. de *Subfidiis* *dirigendi* *Judicii*, V. de *Arte Lulliana*, *similibusque Inventis*, VI. de *Memoriæ* *Subfidiis*, VII. de *Methodis* *Studiorum* *variis*, VIII. de *variis* in *doctrina* *paranda* *Compendiis*, IX. de *Methodo* *Linguae*, *Latinam* *præcipue* *ac Græcam*, *discendi*, X. de *Curriculo* *Scholastico*, XI. de *Curriculo* *Academico*, XII. de *Pædagogia* *Regia*, XIII. XIV. & XV. de *Exercitationibus* in *Oratione* *Soluta*, quarum *Exempla* *Imitatione* *expressa* *adijciuntur*, XVI. de *Exercitationibus* in *Oratione* *Ligata*. *Pleniorem* *Argumentorum* *Libri* *Utriusque* *Recensum*, & *aliquam* *simul* *Operis* *totius* *affecti*, e *Præfatione*, *παραρρηματι*, *plerique* *Scriptores* *Ephemeridum* *Literariorum* *Moderni* in *Pensis* *suis* *exhibuerunt* *Mentris*, *Lipsienses* sc. in *Actis* *Eruditorum*, *M. Ocl. A. 1688. p. 564. 568.* *Parisienses* in *Diario* *Erud. Gallico* *A. 1691. num. 38. & 39. p. 671. 692.* *Parmenses* (a *Parisiensibus* *laudati*) in *Diario* *Eruditorum* *Italico* (*Le Journal de Letterati*) *An. 1689. num. 9.* *Pet. Barlius* in *Novellis* *Reip. Literaria* *Gallicis*, *M. Majo* *A. 1688. p. 575. 576.* - *Henr. Bafnagius* in *l' Histoire des Ouvrages des Savans*, *M. Jun. A. 1688. p. 158 - 178.* *Joh. Clericus* *T. XIII. de la Bibliothèque Universelle & Historique* *M.*

M. Apr. A. 1689. p. 1-39. Chr. Thomafius in *Cogitatis de Libris Recentioribus Jofepherii Menftruis*, Germanice editis, *M. Aug. A. 1688. p. 275-289.* & *M. Nov. ejusd. Anni ferme integro, p. 583.* & *feqq.* Wilh. Ern. Tenzelius in *Dialogi Menftruis*, itidem Germanicis, *Anni 1689. M. Jan. p. 4-115.* & *M. Mart. p. 254-303.* ac Joh. Gröningius (fi jungi is, præter Capitulum indicem vix quicquam fufferens, modo enumeratis meretur,) *Tomo I. Relationum Reip. Literariae, A. 1702. edito, Sect. I. Relat. II. & III. p. 11. 12. 13. 14.* Quos, *ἡγουμένους* de Libris his Morhofianis honorifice differentes ac judicantes, quibus plura de illorum inflituto ac Methodo addifcere volupe eft, confulant.

XCIV. Duobus hifce Libris, ab ipfo Autore luce donatis publica, Anno ab obitu ejus proximo accessit *Tertius* ejusdem *Tomi Primi, vel Polyhifloris Literarii*, five *παρρησιαστικός*, XIII. is Capitibus, non de Excerptis folum ratione in genere, fed Specialibus etiam Excerptis, Phrafologicis, Lexicis Criticis, Exegeticis, Antiquariis, Oratoriis quadruplicibus, Poëticis, & ad Difciplinas pertinentibus, adjectis plerorumque Exemplis, commentatur, ac, fub *Partis Secundæ Polyhifloris* Titulo minus accurato, Lubece, an. 1692. in 4to. cum Henr. Muhlîi Epicedio, Manibus Morhofianis Sacro, eft excufus, ibidemque, una cum Libris II. præcedentibus, an. 1695, feorfim autem an. 1698. recufus.

XCv. Partes *Polyhifloris* refiduas, *Tomi* fcilicet *Primi* Libros IV. Posteriores (Grammaticum, Criticum, Oratorium & Poëticum,) Tomosque Secundum & Tertium integros, Philofophiæ, ejusque Difciplinis, Theoreticis pariter atque Practicis, Logiciæ item, Artibus Divinatoriis Magicisque, & Hiftoriæ, dicatos, quod attinet, in lucem quidem illæ, cum Autor moribundus fieri id permiferit, e *Prælektionibus de Notitiis Autorum* &, quæ jungendæ his funt, *Polyhifloricis*, proferentur, verum (fi Reliquias *Tomi I.* prælo jam a L. Lipfienfibus, uti mox indicabitur, paratas, excipias) neuti-quam ea, quam & argumenti dignitas exigit, & ab Autore Orbis Eruditus expectavit, vel ἀκριβείᾳ, vel perfectione, Lectoribus fe commendabunt. Cum enim Prælektion-nes iſtæ Academicæ extemporaneæ maximam partem fuerint, nec eo ſtudio, quod Monumenta Literaria, publicæ luci deftinata, exigunt, elaboratæ, fed minore, uti fieri folet, cura & folius ferme memoriæ penu depromptæ, & Auditoribus dictatæ, Autor vero moribundus, Colloquio cum D. Achille Danicle Leopoldo familiari, inferi atque addi ſuis quicquam, quod ſuum non eſſet, ab Editoribus vetuerit, non poterit ſane ab hijs (niſi Lipſienſium exemplo, voluntatis illius ultimæ ſint incurioſi) ullo evitari pacto, quo minus juſta paſſim accurato, ſæpiſſime autem plenior de Ar-gumentis nobilitioribus, nec mutila adeo ἐργασία, a Cenforibus rigidis, in iſtis, & jure quidem, deſideretur. Non tamen, ob nævos iſtos, luce publica cenſendæ ſunt indignæ, ſed Opus potius utiſſimum, morte Autoris immatura interruptum, a Viris Eruditis ea, quam voluntas hujus ultima permittit, diligentia, emendatis lapſibus, & Autoris Mnemonicis, & Auditorum (quorum ſolæ ſuperſunt Scriptiones, Hypomne-matis paſſim Marginalibus a τῷ Μακρίπτην auſtæ atque illuſtratæ, nullum autem ipſius Αὐτόγεγονοῦ) Graphicis, ſatis, numeroſis, Supplementisque neceſſariis ſeorfim, ſub
finem

finem paginarum singularum, Scholiorum instar, adjectis, pertexti meretur & continuari.

XCVI. Exantlare hunc Laborem, in Orbis Literati gratiam, Henr. Muhlius initio decreverat Morhofii & Discipulus, & in Professione Poëtica Kiloniensis Successor, uti, præter Celeberr. Tenzelium, Literis ipsismet ea de re certiorum redditum, (81) ac Bibliopolam, qui suis an. 1692. sumptibus *Librum Tertium Polybistoris* edidit *Literarii*, Lubecensem (82) Frid. Bened. Carpzovii, Senatoris Lipsiensis, de Literis optime meriti, ac mihi, dum viveret, amicissimi, Epistola, Non. Oct. an. 1691. exarata, hisce me verbis edocuit: *De Polybistoris continuatione sollicitus erit Henr. Muhlius, qui me certum esse jussit, in Literas jam ab Autore integrum hunc Librum esse missum.* Post Muhlium, quem occupationes munerum diverforum multiplices, aliaque insuper causæ, promissis satisfacere non patiebantur, Continuationis istius curam, ab Hæredibus Autoris anno circiter 1694. sibi commissam, Joh. Burch. Majus in se suscepit, Athenæi Cimbrici Rhetor atque Historicus, & in gemina hac Professione Morhofii itidem Successor. Cum vero & ille, nova Librorum, jam antehac excusorum, Editione, an. 1695. cum suo publicata Procæmio, contentus, Partem residuam *avædæten*, ob causas mihi ignotas, negligeret, itum est tandem a Bibliopola ad Polyhistorum Lipsiensem modo laudatum, Frid. Bened. Carpzovium, Virum de Commodis Reip. Literariæ promovendis assidue sollicitum, & Morhofii Morhofianorumque omnium amantissimum. Is, quæ erat humanitate, ut pertexendi Operis curam gereret, facile se passus exorari, cum ipsemet Labori huic vacare non posset, Juveni Erudito (quem M. Joh. Frickium, Ulmensem, Collegii Lipsiensis Philosophici Assessorem, e Diatribis aliquot Academicis, luculentis variæ Autoris sui doctrinæ testibus, mihi cognitum, fuisse, ab Amico sum edoctus) eam suis exantlandum auspiciis demandavit. Factum hoc Annis 1698. & 1699. quibus publice etiam *Novorum Literariorum Lubecensium* Collectores, (83) & Vitz Morhofianæ Continuator, (84) *Polybistoris* Partium reliquarum Editionem a Lipsiensibus, & Viro hos inter *Magno, deque Re Literaria dudum meritissimo*, expectandam esse significarunt. Et dextre sane atque præclare Frickius, ductum secutus Carpzovianum, suo functus est officio, Librosque *Polybistoris Literarii* Quatuor Posteriores (ulterius enim, sive ob mortem Carpzovii, Eruditis omnibus lucuosam, sive alias ob causas, telam Continuationis cœptæ haud pertexuit, ac perperam proinde a τῷ δέῳ, meam de *Helmoldo Diatriben*, cum Lubecæ haud ita pridem excuderetur, temere interpolare aggresso, §. 1. *Morhofiana omnia studio Carpzovii in ordinem esse redacta*, traditum,) e Schediæ sive Prælectionibus defuncti Academicis, sedulo pariter atque judiciose congessit, & in congruo redactos ordinem Bibliopolæ Lubecensi transmisit. Primus horum, qui *Polybistoris Literarii* est Quartus, & *Grammatici* Titulo ab Autore donatus, Capitibus constat XIV. quorum I. de Linguis agit & Scriptura in genere, II. de variis Scripturæ modis, III. de Lingua Universali & Primæva, IV. de Vulgaribus Europæis, V. de Orientalibus, VI. de Græca, VII. de Lexicographis & Glossariis Græcæ

(81) in *Dialog. Menstr. Germ. M. Sept. A. 1691. p. 807. 808. & M. Jul. A. 1692. p. 603.*

Præfatione.

(82) *M. Mart. 1698. p. 47.*

(84) in *Append. Dissert. Acad. p. 12.*

(83) in *istius*

Græcæ antiquioribus, VIII. de Lexicographis ejusdem Recentioribus, IX. de Lingua Latina, X. de illius Grammaticis, XI. autem, XII. XIII. & XIV. de Latinis Ætatum Aureæ, Argentæ, Æneæ & Ferræ, Autoribus. Liber V. five *Criticus*, duo tantum Capita de Scriptoribus Criticis & Antiquariis continet. Sextus, five *Oratorius*, IV. Capitibus, 1. Scriptores Rhetoricos, 2. Oratores antiquos, & solos quidem ferme Græcos (quod Latinorum Historia Lib. IVto, inter hujus Linguae Scriptores, jam esset propolita,) 3. Oratores Recentiores, 4. Rhetores & Oratores Sacros; Septimus autem, five *Poëticus* tribus Capitibus, 1. Scriptores Artis poëticæ, 2. Poëtas Veteres Græcos, 3. Poëtas Recentiores, partim celebrat justisque ornat laudibus, partim Virgula perstringit Cenforia. Unum istud forte haud immerito desideres, quod Continuationis hujus Collector, ultimæ Morhofii voluntatis, five ignarus, five immemor & incuriosus, Textui Autoris Auctaria atque Supplementa, vel sua, vel Carpzoviana, eaque crebra satis & copiosa, ubique ita immiscuerit, ut Lectorum, qui prælectiones Autoris non viderunt MSSas, nemo hæc ab isto queat discernere, & suum cuique vindicare. Libri sane Sexti Caput Secundum de Græcæ Oratoribus, & Septimi Alterum de ejusdem Poëtis, tota Continuatori Lipsiensis debentur, cum nihil ferme de utrisque, in Prælectionibus Morhofianis, mancis hic atque imperfectis, sit annotatum. In ceteris autem Capitibus Libri imprimis Quarti, *Grammatici* (in sequentibus enim parior talium occurrit seges,) Supplementa ista tantundem sæpe spatii, quantum ipse Textus, imo plus interdum, occupant. Erudita omnia esse fateor, & Nomine Morhofiano adeo haud indigna, ut Autoris ipsius Commentationibus extemporaneis præferri sæpe mereantur, imo & ad Notitiam Autorum, de quibus agitur, plenam atque accuratam necessaria. Præstitisset tamen, me judice, scorsim illa Textui subjungi, tum ut Morhofii satisfaceret desiderio, tum ut a Lectore quovis, quid huic, quid item Continuatori, debeat, accurate posset dignosci. Lucem ista Continuatio, a me, Bibliopolæ Lubecensis rogatu, revisa, passim emendata, in Paragraphos distincta, Caput singulorum instructa Summariis, & Hypomnematis Historico-Criticis subitanis subinde illustrata, una cum Libris Tribus *Polyhistoris Litterarii* prioribus, simul tertia vice recudendis, & Hypomnematum aliquot meorum accessione itidem locupletandis, propediem videbit publicam. Accedent mea hæc in Opus totum Prolegomena, Vitæ simul & Scriptorum Autoris Historiam cum Judicii Eruditorum de illo pariter atque hisce honorificis, complexa. Quatuor hos Tomi I. Libros residuos Tomi duo *Polyhistoris* Posterioris, *Philosophici* (in quinque Libros, Philosophico-Historicum, Metaphysico-Logicum, Physicum, Mathematicum & *Μαθηματικόν* commodè dispescendus) & *Præctici* (Libris Sex vel Septem, quæ Ethicam, Politicam, Oeconomicam, Historiam, Theologiam, Jurisprudentiam & Medicinam, illustrant, exhibiturus, revisi quidem accurate atque emendati, nullibi autem (ut voluntati Autoris ultimæ satisfiat) interpolati, suo tempore sequentur.

XCVII. *Morhofium Illustratum, seu Commentarium in ejus Polyhistorem*, Christ. Matthæus Kneſebeckius, Jctus, in *Prodromo Juris Publici Universalis*, anno 1700.
k Rosto-

Rostochii edito, (§ 5) *Polyhistorum* autem *Bibliothecarium*, sive *Thesauri Polyhistorico-Legalii Librum I. ea Methodo adornatum*, ut simul vite *Supplementi in Morhofii Polyhistorum commode esse queat*, Joh. Gröningius, Wismariensis, J. U. D. Regique in Urbe Patria Protodicastrii Advocatus & Referendarius, in Catalogo ejusdem Anni 1700. Nundinali, (§6) promisit. De Knefebeckii Opere, ubi Lucem illud viderit, ferri poterit Judicium. Gröningius, promissis satisfacturus, Anno 1702. Hamburgi in suo edere coepit *Tomum I. Relationum suarum Reip. Literariae, sive Apparatus ad Historiam Scientiarum & Artium Notitiam Universalem Celebriorum Autorum, Epistolas, Diplomata & Observationes, maxime Antiquarias & Physico-Mathematicas, cum Figuris Aeneis, ea exhibendi Methodo ac Instituto, ut simul vice Supplementi in D. G. Morhofii Polyhistorum esse possit*. Instituti sui rationem, in Prooemio, hisce verbis exponit: *Promisi jam ante biennium, in Catalogo Lipsiensi, Fastos Rei Literariae seu Continuationem Polyhistoris Morhofiani. Quo ipso necessitas quaedam mihi imposita datam fidem Specimine quodam liberare. Verum ne varietate & multitudine rerum, quod aliis accidit, forte obruar, rectius me facturum credidi, si omnia in compendium contraherem, & primo quidem Relationes seu apparatus, diversis Tomis, statisque temporibus, divulgarem, & ex eo postea Historiam ipsam, in brevi quasi tabula pictam (qua ad Relationes istas perpetuo se referet, tanquam Referens ad Relatum,) Methodo Styloque Historico describerem. Adeo autem praeclare de labore hoc suo ipsemet iudicat, ut Relationes istas *συναγωγὰς*, exiguo licet selectu congestas, ac in plerisque Scientiis nihil novi in medium afferentes, sed ab aliis dudum occupata, & ne quidem plene satis aut accurate, iterantes, Lectori se varietate, utilitate & novitate rerum, magis quam Polyhistorum Morhofianum, esse commendaturas, sperare audeat. Quo tanto hiatu an dignum aliquid Promissor hic, Morhofio Cive, ni fallor, quod ad Ingenium, iudicium, styli nitorem, & Eruditionem variam atque elegantem, attinet, paulo inferior, attulerit, aliorum esto iudicium.*

- XCVIII. Exposita haecenus satis prolixè *Polyhistoris* Morhofiani Historia, Iudicia etiam Virorum Eruditorum de eodem, ac Libris imprimis Tribus jam editis subiungemus, sed brevitate studio, pauca tantum ex plurimis. Elogium, quo LIPSIENSES, in Recensu illius, Actis Eruditorum Anni 1688. (§7) inserto, eum dignati sunt, perquam honorificum §. 34. maximam partem jam recitavimus. Addi tamen *b. l.* merentur, quae sub fine Recensu ejusdem (§8) occurrunt: *Omnia, quae auctor, ea Sermonis elegantia, & multijugæ Eruditionis Apparatu, instruit ac exornat, ut a Lectione hujus Libri nemo adeo situr recessurus sit, quin reliquas partes Operis universi, quod animo Auctor doctissimus destinavit, quamprimum conspiciere avidè expectat.* CHRIST. THOMASIVS, in Cogitatis de Libris Recentioribus Jocoferiis, Germanice publicatis, (§9) suam de eodem sententiam verbis expromit sequentibus: *Ich muß bekennen, daß mich des Herrn Morhofs sein Polyhistor unvergleichlich afficirte hat, daß ich,*
bey

(§7) pag. 66. (§6) V. Catal. Nund. Lips. A. 1700. Vernalium p. 66. (§7) M. Off. p. 564-565.
(§8) p. 568. (§9) M. Aug. A. 1688. p. 275.

by dessen Lesung öfters geseuffzet und beklaget habe, daß nicht jede von unsern Teutschen Academien zum wenigsten einen Morhof hat. Et paulo post: (90) Gott lasse diesen gelehrten Mann so lange leben, bis er die höchsttöbliche und nützliche Arbeit vollendet hat. Vielleicht wird dadurch der Weg gebahnet, durch welchen die Pedanterey und Unwissenheit, die sich bisher, unter der Larve einer ansehnlichen und gravitätischen Gelahrtheit, in die Academien eingeschlichen, und das Directorium geführt, ihren Abzug hinwiderum zu nehmen gezwungen wird. Ich habe nur den tausendsten Theil oder, so zu sagen, die kleinsten Atomos, von dem, was gut und gelehrt in diesem Polyhistor ist, angemerket. Es ist keine Seite, ja fast keine Zeile nicht, im ganzen ersten Buche, daraus nicht eine verwunderliche Gelahrtheit dieses Mannes hervorleuchtet. Wann sein Polyhistor fertig ist, so dürfen wir den Frankos'n mit ihrem Baillet die Spitze bieten, &c. Wilh. Ern. Tenzelius hls Opus istud laudibus, in Dialogis Vernaculis Menstruis, dignatur: (91) Ich habe solches Buch schon mehr als einmahl durchgesehen, und gefaszt mir je länger je mehr, so daß ich glaube, der bekandte Vers, wenn er jemahls wahr aewesen ist, wird hier am gewissesten erfüllt: *Lectio lecta placet, decies repetita placebit.* Denn so oft ich den Polyhistorum ansehe, so oft lerne ich etwas mehr daraus. Et p. 153. Dis Buch ist von solcher Importanz, daß man unter tausenden nicht eines finden würde, das demselben gleich käme. Hilse Ephemeridum Germaniæ Literariorum Scriptoribus Belgicarum Autor, Pet. Rabus, (92) est *βιβλίον* hoc ita inquires: Zijn (Morhosi) Boeck, *Polyhistor Literatus*, waarin by van Schriivers en Boeckjaken berigt gaf, tot behulp van een volslage Letterkunde, was alleen magtig hem tot Hoefdmann pan't Gilde der Bookwiijen te verhelpen; als iijnde een wisse Proef van iijin Bedrevenheid, in allerley Oude en nieuwe Schriften, waarmed men kan komen tot de Kennisse van al, wat in't gemeen best der Geletterden omgant, en vor wetgierige Zielen noodig is te weten. Veel heb ick ut dat Werck geleert, wuisten twiifel oock zeer veel te met my: en gedenck ick diekwils an de Worden van jeler geleerd Professor, dat he de beste Anleaging van iijne Boeck offeningen het gezeide Boeck van Morhof alleen danck wist. Similia Ephemeridum, quibus Polyhistoris Morhofani Recensus insertus est, Exoticarum, §. 93. enumeratarum, de illo Judiciali, prolixitatis rædio, non vacat exscribere. Sed nec alii Viri Eruditi, a quibus obiter is tantum in Scriptis suis est allegatus, quanti illum facerent, dissimularunt. Vicentio Placcio (93) *Eruditissimus* ille audit, *Doctissimus*, *Curiosissimus*, *Elegantissimus* & *summo Reip. Literariæ bono editus, Lectu dignissimus*, ac (94) *curiose rareque doctrina plenissimus*, Henn. Wittenio (95) *Opus incomparabile*, Jac. Wolfio, Prof. Medico Jenensi, (96) *Limatissimus*, Joh. Bilbergo, Mathematico Upsaliensi, (97) *Elegantissimus*, Georg. Henr. Götzio (98) *Scriptum Eruditum, & ab Eruditis hactenus, ut meretur, magnificis celebratum laudibus*, Joh.

. k 2

(90) p. 288. 289. (91) *M. Jan. A. 1639. p. 4.* (92) im Boeckjaal van Europa, *M. Sep. & Oct. A. 1699. p. 252. 253.* (93) in *Lib. de Arte Excerptandi* p. 3. 11. 17. 19. 20. (94) in *Invitatione ad Anonymos suos augendos* p. 7. 2. (95) in *Presf. Tom. I. Diarii Biograph. Sec. XVI.* (96) in *Frug.* *Aurad.* p. 6. (97) in *Aphor. Miscell. A. 1638. editis* (quos C. Thurn. in *Elog. Morh.* p. 52. allegat) p. 4. (98) in *Diss. de Lect. Cic. f. 3. p. 9.*

Joh. Alb. Fabricio (99) *Liber, quo nihil nostra memoria prodiit cruditius*. Commendatur præterea honorifice (ut Encomiastæ obsecurores taceamus) ab Henr. Meibomio Jun. *locis Additamentorum ad Val. Henr. Vogleri Introd. in Notit. Bon. Scriptt. compluribus*, Nicol. Christoph. Linckero, JCto Jenensi, imperfectum eum esse, ob mortem Auctoris, dolente, in *Instructioi Forensi Introitu*, (100) Erasmo Francisci, in *Scripto contra M. Joh. Matthæum Vernaculo*, (1) aliisque pluribus, partim jam a Casp. Thurmanno, in *El-giorum Morbosianorum Sylloge ac Bibliotheca Academica*, (2) allegatis, quos illaudatos præterire, ad finem Schediasmatis hujus adspirantes, cogimur.

XCIX. Nec tamen Operi, tot nato Admiratores, ut nullum ejusdem generis aliud majori, nostris temporibus, exceptum fuerit applausu, sui defuere Censores. Ipsi Duumviri, quorum laudes illius invidendas §. præcedenti recitavimus, Celeberrimi, Christ. Thomasius & Willh. Ern. Tenzelius, in suis ejusdem Recensibus. § 93. allegatis, passim ab Autore, *ἰσχυρίσας ἀκρίτως*, dissentiunt, nonnullosque simul Errores ipsius Historicos detexerunt. Qualia *παρεσάματα*, in Hypomnematis etiam ad istud nostris Historico-Criticis, quorum supra facta est mentio, subinde sunt notata. Sed Nævi adeo exiles, a quibus nemo immunem se, quantacunque accuratione adhibita, in istius molis atque Argumenti Opere, præstabit, Faciei illius pulcherrimæ nullam conciliant deformitatem, fastusque est, in Præfatione, ipse Morhofius, *non pauca, vel a describenti manu, vel sua etiam festinatione; Sphalmata, fortasse etiam ἀμαρτυρήματα μνημονικά*, quibusdam in locis irrepisse, quæ, manuum extremam poscentibus Nundinis, non sollicite adeo a se consignari potuerint. Majoris momenti est *Ἐγκλημία*, quo nonnulli nimiam Auctori festinationem obijciunt, & hujus vitio accurationem atque concinnitatem debitam Polyhistori deesse arbitrantur, Celeberr. Tenzelius scilicet, qui (3) *miram eum, scribit, arguere propterantiam*, & Nicol. Christ. Lynckerus, Antecessor Jenensis, cui (4) *Liber Primus, sive Bibliothecarius, satis disjectæ & inequalis disciplina esse videtur*. Ipsemet sane haud diffiteor. Autorem, si otio abundasset necessario, Prælectionibus illis *de Notitia Auctorum*, e quibus hoc Opus enatum est, extemporaneis limam passim adhibere potuisse accuratorem, multaque in Polyhistor plenius, multa exactius, multa dilucidius & ordine meliori, quam factum est, in Scriptorum præsertim & Argumentorum, de quibus disseruit, Historia, proponere. Verum enim vero, ut taceam, non fuisse ei propositum, omnia, quæ de singulis, vel Argumentis, vel Auctoribus afferri possent, undecunque corradere, sed suas ipsius potissimum, in quolibet Literaturæ genere, promere Observationes, propriaque de Scriptoribus istorum, quos legisset, exhibere judicia, tot, cum Laborem hunc aggrediretur, curis premebatur atque negotiis, tam afflicta ac dubia erat valetudine, tamque exiguum sibi videbat restare Vitæ spatium, ut Oceano adeo vasto sese committere, cupido etiam atque

(99) in *Dec. Scriptt. Recent. n. 1.* (100) *lit. D. 1. b.* (1) V. die gebrochene Spettund Lästerrpfelle M. Joh. Matthæi p. 429. (2) p. 71. 72. (3) in *Dial. Menstr. Germ. Al. Febr. A. 1689. p. 197.* (4) in *Instruct. Forensi Introitu §. 7. lit. E. 1.*

atque volenti, haud fuerit integrum, imo hac quoque Methodo, quam elegit, compendiaria & minus exacta, vix tres. priores Libros, strenue licet opus ceptum urgenti, absolvere licuerit. Ipse causam suam, in *Præfatione*, verbis jam dixit sequentibus: *Esti multo elaboratius cunctantiusque Opus hoc dari poterat; neque enim, quam debui, poteramque, aliis sepe rebus distentus, impendi curam; erant tamen in illis, utut subito calore effusis, non pauci, quæ juvare Juventutis studia possunt, in quibus, si non accuratissimi Judicis, saltem boni Judicis, munere desungar.* Scripta sunt hæc plane eo, quo J. J. Vortius libror. scribi voluit, modo. *Quæ hæc chartis illis, vix interdum relectis, Tabellario deportanda dedi, exscripsit ista, ut a calamo venerant, Typographus.* His sepe Academica & Domestica Negotia, Cumque familiares ex obitu carissima Uxor, Valetudo non semper commoda, moras injecerunt, ut jam præcipitati, jam interrupti labores, rigidiori Examinis & ulteriori limæ, locum non reliquerint. Spectat huc & alterum Apologema, Lib. I. c. 16. §. 1. seq. Nunc ad Auctores ipsos pervenimus, quorum recensitiæ, non magno Apparatu & Pompa instituemus, sed præcipua quadam de iis monemus, quæ tunc πολυμάχως Studioſi imprimis profutura existimamus. Neque enim Nomenclatoris hic partibus fingimur, qui & Vitas, & tempora, & Libros Auctorum, juxta serie recenscat, quo labore alii desinguntur, sed ad salum nos usum respicimus, quem in cognitione rerum præfixum sibi habere bavarum Literarum Cultores debent. Cum primum Scholis privatis illa proponeremur, pleraque, quæ in sequentibus de Auctoribus dicemus, ex memoria, sine ullo Libro Commentario, aut operosa meditatione, nobis deprompta sunt, ut optime norunt, qui tum illis interfuerunt. Non displicuit illi Viris Eruditissimis, una extemporatis, Labor, qui ejus editicnem sapissime versere, & nunc quidem Juventutis præcipue commodo illa publici juris facimus, interjectis nonnullis, quæ sub manu, cum illa contineremur, nata sunt. Professori Academicæ Batavicæ, qui, in Colloquio cum Henr. Muhlio, Belgium perlustrante, familiari, tum multa alia in Polybistore reprehendit, tum Methodum imprimis Veteres, in soluta pariter atque ligata oratione imitandi, Lib. II. c. 13. 14. 15. & 16. demonstratam, tanquam operam inutilem, putidam ac ad pueros ablegandam, superciliose notavit, a Celeberrimo Muhlio, in Præfatione Operum Morhofii Pædagogum an. 1697. jam est responsum. Sed & ipse Morhofius παρρησιαστικῶς hanc suam (quam seorsim forte edi præstitisset, nisi Auctor omnium suarum Lectionum Academicarum Nucleum in Polybistorem, mortem propinquam præfagiens, decrevisset constipare) in Præfatione ita excusat: *Ubi de Exercitationibus ago, copiosior in exemplis sit, quoniam et re juvenutis, cui omnis mea Opera dicata est, fore credider, sed illo paulo plenius proponerem.* Quæ in re a peritis & aequis æstimatoribus veniam ut facile impetraturum confido.

C. Studium Chymicæ nimium, quod Libri I. Capita X. & XI. de Scriptoris agentia Myſticis ac Chymicis ubique produnt, non a Tenzelio solum, (s) sed & me ipso, in *Homonymoscopia*, quod, hujus vitii in Scriptorum Veterum Chymicorum *Περὶ ὁμοῦ* adversus Reinesium, Conringium, aliosque, Vindiciis, subinde cæcuti-

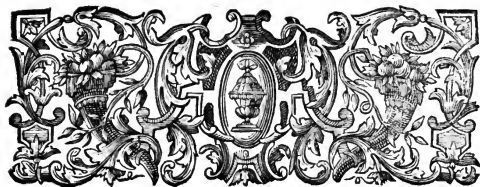
rit, passim (6) ostendente, notatum, cum aliis Viris magnis, Errore eodem amabili, sive delectatis, sive dementatis, Nostro fuit commune, & vel hoc nomine excusationem admittit. Hinc Chymix amoris imputandum est etiam mitius, non de Paracello solum, aliisque in numerum Fanaticorum vulgo relatis, sed Jacobo etiam imprimis Böhmio, Sutore famæ inter Theologos ambigux illiterato, ejusque Scriptis Sacris, Judicium, *Lib. I. c. 10. §. 28.* obvium, quod ab hujus Patronis, Frid. Breclingio, (7) Andr. Scübello, (8) allisque, honorifice passim allegatur, ab Erasmo autem Francisci, Adversario ejusdem, (9) operose, partim in sensum detorquetur commodiorem, partim vero impugnatur. Verum hos aliosque nævos, in Opere tantæ molis, Argumentique adeo diffusi ac multiplicis, nemo Cordatus morabitur, aut in partem interpretabitur pejorem, sed, *Homerum etiam quandoque dormire, imo fas esse in Opere longo somnum obrepere*, a Vate Venufino edoctus, suum Autori πολυμαθεύς, suum Volumini eximio, & tot Eruditissimorum quorumvis candidos promerito calculos, nihilominus statuer pretium.

- - Ubi plura nitens in LIBRO, non ego paucis
 Offendar maculis, quas non incuria fudit,
 Verum humana parum cavit natura.

Quod ejusdem Lyrici Romani Judicium sapiens te, L. B. mecum esse approbaturum, & grata mente posthumos, qui in lucem jam prodeunt, Morhofii τῷ Μανασσῆ La-
 bores Polyhistoricos, et si ultimam Autoris limam non expertos, perlectu-
 rum, nullus dubito. Scripsi Flensburgi Cimbrorum, exeunte
 Anno Æræ Christ. MDCCII.

(6) *Deß. II. c. 2. §. 17. p. 264. §. 18. p. 269. c. 3. §. 79. p. 351. c. 5. §. 35. p. 475. §. 70. p. 500. & c. 6. §. 23. p. 611. 612.* (7) in *Anti-Calov.* (8) in *Append. Jud. de Aug. Pfeifferi Scepticisimo Spener. Germ. p. 157.* (9) in *den gedrochtenen Spott- und Lästerspößen M. Joh. Matthæi, Scripto A. 1692. edito, p. 427-431.*





D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS

TOMVS II.

SIVE

POLYHISTOR PHILOSOPHICVS.

LIB. I.

PHILOSOPHICO - HISTORICVS.

CAPVT I.

DE HISTORIA PHILOSOPHIAE IN GENERE,
AC IN SPECIE BARBARICAE POPVLORVM ORIEN-
TALIVM ET SEPTENTRIONALIVM, EIVS.

QVE SCRIPTORIBVS.

- S. 1. *Inter Scriptores Hist. Philosophica Universalis familiam ducit Diogenes Laërtius, cujus Editio Menagiana præ aliis commendatur.* 2. *Sequuntur hunc Eunapius Sardianus.* 3. *Hesychius Milefius, Illustrii agnomine sive Titulo a Græcis*
Tomus II. (A) *Lati.*

Latinizantibus donatus. 4. Gerb. Job. Vossius, cujus Libri de Philosophia ac Philosophorum Sectis, Posthumi & ferme affecti tantum, deploratur imperfectio. 5. Georg Hornius, cujus non Historia solum Philosophica, sed Scripta etiam reliqua, tanquam Extemporaria & nimis accurata, exploduntur. 6. Job. Jonsius, ob diligentiam commendatur, & aliis prælatur. 7. Bened. Pererius, ob nimium Sectæ Aristotelicæ studium in alias iniquior. 8. Theoph. Galeus, post Aug. Steuchum Philosophiam Gentilem universam ex Hebræa derivans, sed hoc in conatu nunquam impingens. 9. Philosophia Barbarica Historiam tradidit Otto Heurnius. 10. Indice Veteris Palladius, Ambrosius, & Anonymus quidam, ab Edv. Bissio junctim editi. 11. Indice Brachmannum modernæ Abr. Rogerius, hujusque Interpres & Commentator Christoph. Arnoldus. (de reliquarum etiam Asiæ, Africa & Americæ, Gentium Philosophia consulendus,) & Anonymus Scriptior Theologiæ Indorum Indicis avertendos. 12. Ægyptiæ & Chaldaicæ, & Scriptis Hermetis Trismegisti & Loroastris reliquis (de quorum veritate controversa Judicium suspenditur, adjecta breviter de Trinitate Platonica atque Aristotelica παραφάσεις.) Franc. Patricius (Novator in Philosophia ineptus) & Job. Jessenius. 13. Septentrionalium Populorum (quibus omnis Sapientiæ primas Origines Ol. Rudbeckius, Georg. Stiernhelmus, aliique Sveci ob studium Antiquitatum patriarum obiter laudati, vindicari non dubitant) Philosophia & Doctrina Sacra Suorro Sturlesoni, in Edda Islandorum, a Pet. Resenio edita, ac Ol. Wormius in Literatura Runica.



DIOGENES LAERTIUS Familiam merito ducit, quem nisi ex antiquis haberemus, qui de Philosophorum Sectis & placitis aliquid scripsisset, pauca de Philosophis antiquis constarent. Nunc sane habendæ in pretio sunt superstites hæc e naufragio tabulæ, & diligenter perquirenda sunt, quæ apud ipsum consignata habemus. Non possunt illo libro carere, qui Philosophiæ genuinæ & antiquæ operam dant. Ab his incunabulis arcessenda sunt Veterum dogmata, a Recentioribus recocta, ita in orbem abeunt omnia, veteresque opiniones, quasi ex rudibus & cineribus resuscitate, vel novitatis aliqua specie obtrudi solent. Facile est hujus historiæ gnaro omnium in Philosophia Novatorum sententias ad sua revocare principia. Extant multorum in hunc Auctorem Commentationes. Henrici Stephani, Isaci & Merici Casaubonorum, Thomæ Aldobrandini, & demum Ægidii Menagii, qui perpetuos in hunc Auctorem Commentarios scripsit, & ex historiis rem philosophicam diligenti collatione illustravit. Edidit ille Diogenem, cum suis & aliorum Commentariis, Londini anno 1664. in fol. (a) quam tamen editionem Auctor ipse improbare visus

(a) Editio, quæ b. l. memoratur, Diogenis Laërtii Menagiana Græco-Latina, longe nitidior pariter

vifus est, ob Errorum multitudinem, novam in Gallia se editurum minatus, quæ tamen ex illo tempore nondum comparuit. Recudere in Germania voluerunt Opus aliqui, quod caro nimis vendunt Angli, sed deterruit hæcenus illos opinor, quod novam & locupletiorē a Menagio metuerent Editionem. Paravit etiam Salmasius Comm. in Lærtium, teste Laur. Craſſo T. II. Eleg. p. 211.

EVNAPIVS. Sub Theodosio M. vixit Eunapius, Sardibus natus, unde a Sardonius quoque dicitur; scripsit *Vitas Philosophorum & Sophistarum*, sed pauca sunt in illo libro ex tanto Oceano hausta; Editus est Antwerpæ in octavo, typis Plantinianis, anno 1568. & Coloniae Allobrogum A. 1616. (b) cum MScriptis pluribus comparatus. Accedunt ejusdem Auctoris Legationes à Bibliotheca Andr. Schotti. Nemo hæcenus fuit à Philosophorum & Criticorum scholis, qui aliquam huic Operi operam impendere voluerit, quæ tamen non inutilis futura esset. Notas tamen in Eunapium molitus est Pet. Lambecius, Codice usus manu Scaligeri notato. Vid. Lib. VI. de Biblioth. Vindobon. p. 263.

HESYCHIUS ILLVSTRIVS Milesius. Hesychius Milesius, Illustris habuit Titulum, quem Græci sua lingua dicebant ita: ἱερέσιος, ut nobilis νεβήσιος, fidelis Φιδήσιος, Cardinalis καρδινάσιος. Peccant itaque, qui hoc quasi cognomen ipsi tribuunt. Vixit sub Anastasio, Justino & Justiniano. Scripsit de iis, qui eruditione

(A) 2

ter atque auctor Amstelod. a. 1692. in 4. duobus recens Voluminibus, præter Versionem Ambrosii Camaldulensis, a Viro Doctiss. Marco Meibomio; qui totius quoque Editionis curam gessit, nunc denum suppletam & emendatam, Notas Aldobrandini & utriusque Casauboni, ac Observationes, quæ multis hic acceſſionibus denuo locupletate comparent, Menagianas, novas exhibet Meibomii & Joach. Kühnii, Philologi Argentinenſis, Annotationes, Menagii de *Multis Philosophis Syntagma*, Editionum priorum omnium præfationes & Epistolæ Dedicatorias, XXIV. Philosophorum imagines, e Nummis, Marmoribus aut Gemmis, deſcriptas, Olympidori *Vitam Platonis*, Thomæ Galci *Varias in Diogenem Lectiones*, & Indices denique Joh. Clerici in illum pariter atque Commentatores. Prolixiorē illius Recensum V. in *Actis Erud. Lips. M. Jul. an. 1692. p. 315 - 319.* & cæteris plerisque Literariis ejusd. an. 1692. Ephemeridibus, Gallicis ac Belgicis De Editionibus Lærtii, quæ, præter geminam hanc Menagianam prodire, Græca Una, Græco Latinis VIII. totidemque Latinis, Versionibus item Gallica Franc. Fougierolii, Italica Joh. Felici Altolfi, Germanica (Augusti Anno jam 1490. excuſa) & Belgica, Dan. Heinsii, Pet. Lambecii & Joh. Bapt. Lantini, Curie Divionensis Senatoris, Commentationibus in eum, partim affectis, partim ineditis, cæterisque ad Autoris paciter atque operis Historiam spectantibus uberiorē, locus se dicendi commodior in Apparatu ad Noſſitan Reip. *Literariæ Geographicæ*, Eunapium etiam & Hesychium Lærtio comites juncturo, posthac offeret. Conferri interea de illo possunt Gerh. Joh. Voſſius L. 2. de *Hist. Græci* c. 13. Joh. Jonſius L. 3. de *Scr. Hist. Philoſ.* c. 12. Thom. Popeblount in *Censura Autorum*, p. 158. 159. & ꝑg. Menagii, cæterorumque Editorum, ad Editiones suas Prolegomena.

- (b) Eunapii (de quo Voſſius l. c. Lib. 2. c. 15. p. 252. Jonſius l. c. L. 3. c. 17. Popeblountius p. 161. 162. & Mart. Hancſius L. 2. de *Rer. Rom. Scripturibus*, P. I. c. 9. p. 100-109. consulendi) *Vitarum*, ex MSis pluribus emendatarum, novas editiones Græco-Latinas haud ita pridem polliciti ſunt Viri Celeberrimi, Rich. Bentleius, Anglus, Philoſtratorum eas adjuncturus Operibus, & Joh. Alb. Fabricius, Prof. Hamburgensis.

ditione floruerunt, libellum exiguum, quem Hadrianus Junius (c) in linguam Latinam convertit, & breves aliquas notas addidit; Editus est Antwerpæ Anno 1572. in 8vo typo Plantiniano. Scripsit & in illum Notulas Joh. Meursius, Vir de omnī Græca antiquitate optime meritis.

- 4 GERH. IOH. VOSSIVS. Dolendum est, virum hunc nobis ereptum fuisse, antequam perfecerat, quos moliebatur, libros. Nemo enim majori cura accessit ad omnem Philosophiam, & ejus historiam, tum qua historiam, tum qua dogmata, è fontibus & incunabulis suis arcessenda. Immortuus est Operi de *Philosophia & Philosophorum Scellis*; exiguo sane libello, si cum materiæ amplitudine compareres. Edidit filius ejus, Isaacus Opus, hoc (d) affectum potius, quam effectum, Hagæ Comitum an. 1657. in 4to. Quare mirum non est, toties ipsum notari à Scriptoribus posterioribus, qui accuratius rem illam pensitarunt, quanquam exiguis illorum numerus, & pene nemo hætenus fuerit, qui hoc argumentum pro dignitate tractarit. Est tamen alterius præ altero diligentia & cura laudanda. Ponenda itaque hætenus inter desiderata vera & perfecta Historia philosophica.

- 5 GEORGIUS HORNIVS. Scripsit & ille *Historiam Philosophicam* libris 7. in qua veterum philosophorum doctrinam proponit, & cum novis quoque confert, sed in veteribus indiligens & inaccuratus, nonnunquam in digressionibus supervacuas dilabitur, ut extemporalis potius, quam cura aliqua scriptus, liber videatur. Nam pene omnia istius Viri scripta sunt *avryediasmata*, a calamo ad typum statim propulsa; omnia enim ex memoria depromsit, vix aliquo libro consulto. Quæ de recentioribus afferuntur, itidem exigua sunt, nec magna cura conscripta, (e) legi tamen & conferri cum aliis potest in istius argumenti ubertate, & defectu scriptorum, undecunque corradendi sunt, qui quadam in parte exornare illam materiam conati sunt. Editus est ille liber Lugd. Batav. anno 1655. in 4to.

IOH.

(c) Hesychii (de quo Vossius *L. 2. c. 22. p. 268. 269.* Jonsius *L. 3. c. 19.* Hanckius in *Lib. de Scr. Rev. Byzant.* *P. I. c. 4. p. 142. 145.* Guil. Cavinus *P. II. Hist. Lit. Scr. Eccl.* *p. 108. 109.* & *Homoonymosopia nostra*, *P. II. c. 5. § 38. p. 478. 479.* plura docebit) Libellum, post Hadr. Junium, Græcæ & Latine, ediderunt Henr. Stephanus Lugd. an. 1593 in 12 & qui Junii *Castigationes*, Henr. Stephanii *Animadversiones*, Notæque suas, imo ipsius quoque Hesychii de *Rebus Constantinopolitanis* Opusculum, ac Bessarionis *Epistolam Græco-Barbaram*, illi adjecit, Joh. Meursius Senior, Lugd. Bat. an. 1613. in 8.

(d) Vossii hic Libellus & seorsim est recens, cum Joh. Jacobi a Ryffel Continuatione sed itidem nec plena satis, nec accurata, Lipsiæ 1690. in 4to & cum reliquis ejus Operibus, Tomo illorum *Tertio*, Amstelod. an. 1705. in fol.

(e) De Georg. Hornio, ejusque *Historia Philosophica*, haud mitius Autore nostro judicium, & merito quidem, tulerunt Joh. Jonsius *L. 3. Scr. I. 1. §. Philo.* *c. 20. p. 315.* Jac. Thomassius in *Diss. de Doctrinis Scholasticis* § 19. C. S. Schurzweichi in *Judiciis de Novissimis Prind. Civ. Scriptoribus*, num. 12. Thom. Crenius *P. III. Animadv. Philol. & Histor.* *c. 4. p. 178. 179.* & Burch. Gotth. Struvius in *Biblioth. Philos.* *c. 3. p. 40.*

IOH. IONSIVS. (f) Hofatus ille fuit, Rector ſcholæ Rensburgenſis, qui *de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ Libb. 4.* ſcripſit, Francof. anno 1659. editos in 4to; qui, ſi diutius vixiſſet, omnes, credo, in argumento Scriptorum ſuperaiſſet. Diligentiffimus enim & accuratiſſimus ille fuit Inquiſitor veterum ſcriptorum. Hornius & Voſſius frequenter ipſi vapulant. Multa ipſi Menagius debet in Comment. Laërtiani, apud quem utramque ille paginam facit. Magna diligentia Veteres ſuper hoc argumento Scriptores, Editos, Incritos, recenſuit.

BENEDICTVS PERERIVS. Jeſuita doctiſſ. fuit, cujus extant *Commentationes in Geſenſi* (quibus cum fructu uſus eſt Sam. Bochartus in *Geographia ſua ſacra*) & *Libris 15. de communibus verum naturalium principiis & affectionibus*, Coloniae anno 1595. in 8vo editi, ubi lib. 4. antiquorum Philoſophorum placita, ſecundum Sectas, exponit, earumque Auctores. Habentur autem illic tantum Phyſica, in quibus recenſendis diligenter verſatur. illa quoque refutans pro aſſerenda Ariſtotelis doctrina, cum ſtudeat aliquantulum, in Veterum ſententiis recte ponendis vacillare aliquando videtur.

THEOPHILVS GALEVS. Edidit librum titulo *Philosophiæ Generalis*, in cujus prima parte agit de ortu & progreſſu Philoſophiæ, ejusque traduſtione à facris fontibus. Id enim unice illic agit, ut demonſtret, Philoſophorum ſententias & Sectas ex veteri Hebræorum Philoſophia & Theologia fuiſſe derivatas. Id argumentum plenius exſequutus eſt in alio libro, qui Anglica lingua in 4to editus eſt, ſub tit. *The court of gentils, i.e. Aula Gentilium*: argumentum quidem præclarum, hoc eſt, dignum, in quo ſe exerceant ingenia elegantia. Galeus quidem laudandus ob illum conatum, qui hoc in argumento multos tamen antecellentes habet, quibus non pauca debet, e. g. Auguſtinum Steuchium in *libris de perenni Philoſophia*, alioſque, qui data occasione aliqua particulatim tractarunt. Utiliſſ. tamen liber eſt, quod hic quaſi in unum conſpectum omnia congeſta ſunt. Sed & ille tamen nimium interdum partibus ſuis favere videtur, & ad Scholam Judaicam trahere, quæ aliunde originem habent. Solet autem id familiare eſſe in argumento aliquo verſantibus, ut in theſeos ſuæ gratiam quidvis aſſerant & credant. Liber ille Latinus editus eſt Londini anno 1676. in 8. Ceterum Auctor ille diligentiae ſuæ ſpecimina plura edidit, & novam Editionem Herodoti non ita pridem procuravit.

OTTO HEVRNIVS, Profeſſ. Leidenſis Medicus, Vir doctus, ſcripſit *Barbaricæ Philoſophiæ Antiquitatum libb. 2.* quorum primus inſcribitur *Chaldaicus*, alter *Indicus*; Multa illic collecta ex antiquis Autoribus, de Chaldaeorum & Indorum Philoſophiis & Philoſophia ac Magia, quam ſecundum partes diſtinguit in Aſiaticam,

(A) 3

ticam,

(f) Quæ in laudem Joh. Jonſii noſtratis, & Scripti hujus, cujus Editioni an. 1659. munere Proreſtoris in Urbis ad Mœnum Francofurtanæ fungens Athenæo, ſeto immaturo eſt immortuus, Cedro digniſſimi, moneri & congeri a nobis poſſent, quamplurima, *Cimbria Literata*, brevitatibus ſtudio, reſervamus.

ticam, Africanam & Europæam. Allata sunt multa ex Autoribus loca prolixiora, quæ pene totum librum conficiunt; sed tamen utile est, illa sic junctim collecta habere. Ipse pauca admodum de suo asserit, nuda recitatione contentus. Liber editus est in 12. ex Officina Plantiniana anno 1600.

- 10 PALLADIVS. Indorum Philosophia, vel exiguis, vel fabulosis Autoribus, prodita est; pauca ejus vestigia habemus apud Strabonem *lib. 15.* Plin. *l. 7. c. 2.* Plutarchum *in Vita Alexandri*; Arrianum *de expeditione Alexandri lib. 7.* & eundem *in Indicis*; Apulejum *in floridis*; Clementem Alexandrinum *l. 3. Stromatum*; Porphyrium *de abstinentia l. 4.* Philostratum *in Vita Apollonii l. 3. c. 4 & 5.* Palladius autem de *gentibus India & Brachmanibus* singularem lib. scripsit, quem edidit Eduardus Bissæus, Eques Auratus, è Bibliotheca Regia Anglica, Græce & Latine, Londini anno 1665. in 4to. Quis Palladius fuerit (g) vid. Vossium *de Historicis græcis lib. 2. c. 19. p. 255. & lib. 3. p. 397.* Baronium *anno 388.* & illa, quæ Bissæus proponit, Testimonia. Addidit quoque S. Ambrosii Tractatum *de locis, doctrina ac moribus Brachmanum*, item cujusdam Descriptionem Latinam *de Brachmanis*, tum primum ab se editam. Optime versatus est in colligendis fragmentis obscuræ alioquin & paucis cognite Philosophiæ, è quibus tamen aliqua ejus vestigia deprehendere licet. In tenebris enim versantibus vel exigua lucis structura jucunda est.

- 11 ABRAHAMVS ROGERIVS. (h) Batavus ille fuit, & lingua patria scripsit de philosophia & religione Brachmanum hodiernorum. Quondam in his terris peregrinatus, & admissus ad Brachmanum conversationem, multa ex illis explicatus est, quæ deinde in librum Commentarium conjecit, ut erant ipsi diæta. Incertum itaque, an illa Veteribus dogmatibus ex assè respondeant. Verosimile enim est, ut apud omnes nationes quidam Sectarum & doctrinæ orbis est, ita & apud Indos fuisse. Observare tamen licet præcipua quædam, ut Metempsychosin Pythagoricam, hodieque illis superstitione creditam, neque secuta adeo omnia relatione tradi verosimile est, cum peregrini homines, nec philosophiæ studiis imbuti, nec lingua satis promti, sinistre interdum, vel accipiant nonnulla, vel interpretentur.

(g) Palladius hic (cujus *Tr. de Gentibus India & Brachmanibus* Lucas quoque Holstenius, in *Systemate Geographorum Græcorum Minorum*, edere voluit) an idem sit, uti Morhofium credidisse è Vossii & Baronii allegationibus apparet, cum Palladio Galata, ex Monacho Palæstine Episcopo, sub Sec. V. initium, Helenopolitano, ac tandem Asponensi, *Historia Lausacæ* Autore, adhuc sub judice lis est, de qua V. Guilh. Cuvii *Hist. Lit. Scr. Eccl.* p. 205. Ambrosii *Tr. de Brachmanibus*, seu Præfule Mediolanensi indignum, Monachi Congreg. S. Mauri Benedictini, in novissimam suam Operum hujus Editionem, noluerunt admittere.

(h) Abr. Rogerius, Ecclesiastes Batavorum, in Littore Indis Coromandelensi, ab an. 1630. per decennium, fuit Palacattensis, ac, in patriam reveritus, Goudæ a. 1649. obiit. Libri ejus editio prima Belgica, ab A. W. Icto, curata, & notis illustrata cruditis, Amstelod. A. 1651. prodit in 8. Conf. de illo Polybiistoris hujus *T. I. L. I. c. 3. § 27.* & adde Judicium Herm. Conringii honorificum, in *Antiquit. Acad. Suppl. V.* p. 214. obvium.

tur. Illum librum in Germanicam linguam convertit CHRISTOPHORVS ARNOLDI, Profess. & Ecclesiastes Norimberg. addito parallelismo ceterarum gentium Orientalium, in religione ac philosophia; qui labor utilissimus est, & quasi compendio quodam proponit omnem Asiaticam, Americanam & Africanam Idololatriam, & doctrinam in naturalibus, Tit. libri est: *Asiatisches, Afritanisches und Amerikanisches Heidenthum*. Rogeri libellus præmittitur, cum tit. *Offene Thür zu dem verbergenen Heidenthum*. Cetera adduntur a Christoph. Arnoldo. Liber editus est Norimbergæ anno 1663. in 8vo. Inventi quoque in Catalogo rarissimorum librorum Corn. Lerkii, qui nunc Hafniæ venduntur, inter MScriptos unum, cui tit. *Vanimaenry Theologia Indorum, tomis tribus*. Crediderim Virum illum, qui diu in Hispania vixit, Regis nomine Legatus, in hunc librum incidisse apud peregrinatorem quendam, & ipsa lingua Indica esse scriptum.

FRANCISCI PATRICII HERMES & ZOROASTER. (i) *Ægy.* 12
ptiorum & Chaldeorum prima apud omnes fama est, quibus adjungendi quoque Thraces. A Barbaris illis prima sapientiæ initia, sive ab Hebræis ad illas pervenerint, sive e traditionibus Majorum, quorum cum Patribus primævis conversatio fuit; sed obscure omnia & incerta fide referuntur. Id quidem verissimum est, extitisse illos Philosophos, & fuisse illorum scripta diligenter à posteris servata, sed postmodum ab iis, in quorum manus inciderant, interpolata, vel plane falsa illis supposita. Fuerunt tamen, qui fragmenta aliqua ejus Philosophiæ collegerunt. Hermes quidem, quem antiquissimum alias Ægyptiorum Philosophorum faciunt, fuit ejus nominis Magnus apud illos Philosophos; sed, an genuina sint, quæ sub ejus nomine circumferuntur, affirmari non potest. Publicavit Franc. Patricius Hermetis Trismegisti libellos 20. una cum ejus fragmentis, quæ habentur in *nova ejus de universæ philosophia*. Non desunt, qui existimant, multa esse in illis, vel a Christianis primis conficta, vel aliunde etiam supposita, quam litem definire vix nostrum erit. Videantur, qui de scriptis Hermetis disquisitiones instituerunt, Kircherus in *Oedipo Ægyptiaco*; J. Henr. Ursinus in peculiari libro; Ol. Borrichius in libris adversus Conringium de *Hermetica Medicina* scriptis. Cautè in illis rebus procedendum est, neque statim omnia pro falsis & confictis habenda, ubi historia deficit; nam nec in gentibus ceteris, extra Græcos & Romanos, & nec in illis quidem, certe explorata rerum initia. Nos ad Zoroastrem venimus, de cujus ætate, nomine, natione, omnia sunt

(i) De Hermete Trismegisto & Zoroastre, illorumque Monumentis, Auctori etiam T. I. L. I. c. 10. §§ 79. seq. c. 11. § 6. & c. 13. §. 14. seq. memoratis, quæ moneri h. l. potuissent, ex *Memonimofopie* nostræ, Judicia etiam auctorum aliorum, fusiis de iis commentatorum, exhibentis, P. II. c. 2. §. 16. & 17. p. 255. 267. repeti malimus. Zoroastres Historiam haud ita pridem Thomas quoque Hydus, in *Historia Religionis veterum Persarum*, Oxoniz an. 1700. edita, egregie illustravit. De Trinitate Gentilium, imprimis Platonica, cujus h. l. facta est mentio, conferri meretur Gothoff. Vogtii, Scholz olim Hamburg. Rectoris, Exere, *Historia de Sacrosancta minus Divinitatis Trinitate ex sententia Gentilium, præcipue Græcorum, cum ante, tum post Christum natum*, Rostochii an. 1675. in 4to excusa.

sunt controversa. Aliqui Baëtrianum, aliqui Medum aut Medo Persam, faciunt; ætas ejus ad Abrahami tempora vulgo refertur, genus etiam diversum assignatur; quæ omnia diligentissime collegit Joh. Marshamus, Eques Auratus Anglus, in *Canone suo Chronico Aegyptiaco, Hebræico & Græco*, pag. 144. 146. Editionis Lipsienfis, qui tamen nihil deficit in tanta incertitudine. Perle ipsum pro Patre Magorum habent, ac præceptorem Pythagoræ facit Apulejus. Mentio ejus multa, & magna apud antiquos Autores fama. Sic recensentur passim ap. Platonem, & Platonicos, præcipue recentiores (quod suspicionem alicujus corruptionis arguat.) ejus sententiæ. Hæ sententiæ, undecunque collectæ, uno volumine editæ fuerunt superiore seculo in Gallia. Sexaginta enim Oracula, à Juliano quodam Chaldæo Græce facta, Parisiis excusa sunt anno circiter 1530. in quibus ipsa pene Christiana fides, mysteriumque Trinitatis proponitur; quam ob causam suspicati fuerunt multi, pia quadam fraude hic actum fuisse, & supposita quædam à Christianis ad convincendos Gentiles. Clarior enim illic Trinitatis notitia, quam in ipso V. Testamento. Sed aliter tamen dicendum est, si inspiciamus scripta Platonica, in quibus Trinitatis quædam Idea similiter repræsentatur, quæ non aliunde, quam è talibus libris hausta videtur. Platonis Platoniorumque sententiæ omnes de Trinitate principiorum collegit diligentissime Augustinus Steuchus integro libro secundo de *perenni philosophia*, ubi collationem instituit Platonice hujus doctrinæ cum mysterio Christianorum: Voluit & Scaliger in libro de *Subtilitate*; *Exercitatione* 365. *sect.* 3. ex Aristotele aliquam Trinitatis Ideam extruere, qui ipse ea de re videri potest. Hujus Aristotelicæ cum Platonica Collationem instituit Henr. Morus in *scholiis capituli* 28. *Enchiridii sui Metaphysici*, qui & è Cabalistis doctrinam de Trinitate adstruit, in *descriptione tabularum Cabalisticarum* p. 464. Legi etiam potest If. Casaubonus in *Exercitationibus suis Anti-Baroniani*, qui de hujus generis scriptis, & Sibyllinis versibus, peculiarem disquisitionem instituit. Ex stylo & dictione multa colligi possunt. Zoroastris illa Oracula, cum Auctario sententiarum, ex antiquis auctoribus collecta, edidit Franc. Patricius, vir doctissimus, de quo infra plura dicemus. Is *novam de universis philosophiam* scripsit ad Pontificem Gregorium XIV. ejusque successores, qua illud agebat, ut, excusso & manibus juvenutis Aristotele, Platonica philosophia restitueretur. Quod ut obtineret, monstravit primo, Aristotelis libros esse mutilos & suppositos, ac veteribus surreptos, integro libro in fol. cui tit. *Discussiones Peripateticæ*. Edidit postea aliquos tractatus philosophicos, quos complexus est uno libro, cui tit. *Nova de Universis Philosophia*, edito Ferrariæ, anno 1591. in fol. Hic, non per motum, ut Aristotelica methodus facit, sed per lucem & lumina, ad primam causam ascendere conatur. Nolo quicquam jam de ejus conatu judicare; Id certum est, illum potius hac doctrina Enthusiastas philosophos efficiturum, quam methodo aliqua institutos; quæ tamen in re scholastica necessaria est. Certe, si ejus philosophia in scholas fuisset recepta, nec Doctores, quod docere possent, habuissent, nec discipuli, quod dicerent, & meras in ista via lucis tenebras invenissent. Ut itaque omnia ex ovo accersit, ita Zoroastris Oracula præmisit cum aliquo Commentario. Hæc Zoroastræ doctrina peculiari libro triennio post est comprehensa à IOH. IESSENIO à IESSEN, Philosopho

& Medico Pragenſi, viro quidem docto, ſed qui fatorum violentia tandem ſuccubuit in Executione Pragenſi. Liber aliquoties editus eſt. Una ejus editio Wittebergæ prodiit anno 1593 in 8vo, qui ſub *Zoroaſtris* titulo promittit novam, brevem, veramque de univerſo Philoſophiam. Vide de nomine Zoroaſtris Menagium in *Commentario ad Diog. Laërtium* p. 3.

SNORRONIS STURLÆ EDDA ISLANDORUM. Ad barbarorum Philoſophos referendi quoque ſunt Septentrionum filii; neque enim credat quis, adeo frigidum ſanguinem circa præcordia illis obſtiſſe, ut nec ipſi aliquam Philoſophiæ partem attigerint. Si audimus recentiores Sveciæ Criticos, pene inter primos fuere, qui philoſophiam alios docuerint; quicquid enim de Orphei dogmatibus traditur, id à ſe proſectum putant, namque illum, ut popularem ſuum, laudat Rudbeckius in *Atlanticis* ſuis. Non eſt nunc locus, ea omnia ſub examen revocandi. Ut in tenebris interdum aliqua palpamus, ita & in his fabularum nubibus aliquam interdum veritatem apprehendimus, quanquam metus ſit, ne interdum nubem pro Junone amplectamur. Latitant tamen aliqua in Septentrionis priſcis monumentis, quæ omnem & Græcam & Latinam antiquitatem longe ſuperant. OL. RUDBECKIUS certe vir ingenioliſſimus eſt, & quæ illic magno apparatu & molimine & tricis iſtis evolvit, ſi non ſerenam, creperam tamen lucem oſtendunt. Incumbunt nunc in Antiquitatum Septentrionalium ſtudium præ cæteris Sveci, apud quos ſingulare Collegium hoc ſcopo inſtitutum eſt. Eſt illic Profeſſor Septentrionalium linguarum, Runicæ, & antiquæ Gothicæ, OLAUS VERELIUS, vir doctiſſimus, cujus extant multi in Gothica aliquot monumenta Commentarii. Olim in animo habuit GEORGIUS STIERNHELMIUS, Nobilis Svecus, ſingulare aliquod ſyſtema philoſophiæ & literaturæ iſtius veteris ſub tit. *Runa Svecica*, ſed labori illi immortalis eſt, & poſt mortem ejus tantum apparuerunt vagæ ſchedulæ, quas in ordinem redigere nemo potuit, ut in literis ad me datis teſtatur vir clariſſimus Joh. Schefferus, cujus extat in ſimili argumento (*Upſalia antiqua*) præclarum antiquitatum iſtarum ſpectmen. Edidit quidem Stiernhelmus *Synopſin* ipſius *Rune*, in qua habentur nuda illa capita totius tractationis, promiſerat quoque, in aliis quibusdam ſchedis ſuis, hiſtoricas tractationes de ortu veterum Gothorum & Scytharum, adverſus Cluverium & alios, ſed intra ſpem & titulos omnia ſubſtiterunt. E *Synopſi* illa apparet certe, magna illum agitaſſe animo, quæ ſi probare omnia ſufficienter potuiſſet, Sveciæ genti ſe totas deberent linguæ Hebraica, Græca, Romana; imo Græci Idololatriam & Theologiam ſuam cum illis communes haberent. Quæ quidem non omnia fruſtra dicuntur; eſt enim inſignis locus apud Diod. Siculum, l. c. 47. qui diſertis verbis teſtatur commercia Orientalium & Græcorum cum Hyperboreis, & de Religione inter Græcos & Hyperboreos communi. Diodorus vero Siculus, qui Bibliothecas veterum perreptaverat, multa invenit aliorum ſcriptis, quæ alias hodie ignorarentur. Idem teſtantur non obſcure veteres illæ Septentrionalium fabulæ, quæ anno 1215. in unum corpus compactæ ſunt à Snorrone Sturla, ſub tit. *Edda Islandorum*, i. e. Philoſophia Islandorum. Fuit vero Snorro Sturla Islandiæ νομοφύλαξ. Ex antiquis codicibus

MScriptis Bibliothecæ Regiæ illam edidit, & notulas quasdam adjecit PETRUS JOH. RESENIUS, Juris & Ethices Professi. & Consul Hafniensis, Anno 1665. in 4to: (k) illa autem omnia dudum fuerunt ante Snorronem istum, qui ex antiquis gentis monumentis illa collegit. Ceterum tota ejus libri historia & argumentum, cum Sectis aliorum Philosophorum collatum, habetur in præfatione illa Reseniana. Verum, ut audio, Sveci habent, quæ in ea editione improbent, & si recte memini, novam pollicentur. Ex istis vero fabulis manifeste patet Asianorum in Septentrionem adventus, cultus Deorum, Solis, Martis, Jovis, reconduntur multæ Mosaicæ historiæ, sed miris fabulis deturpatæ: legitur & illic de diluvio universali. Ex illis, tanquam fragmentis & laciniis, colligi quadantenus potest illorum hominum Philosophia naturalis & moralis, & de Diis illorum doctrina. Trahi in subsidium potest Olaf Wormii *Tractatus de literatura Runica*, ubi habentur vetera aliqua Carmina Runica, in laudem virorum fortium scripta.

CAP. II.

DE PHILOSOPHIÆ PYTHAGORICÆ HISTORIA, EIUSQUE SCRIPTORIBUS.

- §. I. *Hos inter eminet Joh. Schefferus, Opus de Philosophia hac vastum molitus, cujus Prodomus est Liber de ejus Natura ac Constitutione, A. 1664. editus. 2. Juragendi huic Jamblichus (ineptum nactus Interpretem Joh. Arcerium,) & Malchus, sive Porphyrius, de Vita Pythagoræ, & prior etiam de Mysteriis Egyptiorum, Mysticaque eorundem Theologia, commentati, Origenes, Autor Φυσικοθεμελιων, inter Codd. Luca Holsteinii (quorum Editio desideratur) reliquorum MSSos. 3. Ocellus Lucanus, Scriptor Libelli de Natura Universi, ab Aristotele compilati, solus e Vett. Pythagoricis superses, ejusque Editores ac Commentatores, quos inter Car. Eman. Vizzani eminet; Timæi item Locrensis Fragmentum de Anima Mundi & natura dubium: 4. Nicomachus & Jamblichus, qui Arithmeticam ex sensu Pythagoræ proposuerunt. Qua occasione de doctrina Numerorum Pythagorica (a Joh. Memrisio & Pet. Bungo illustrata, a Johanne Heydon vero, Enthusiasta Anglo, ad necromantiam*

(k) De Edda utraque, Antiquiori Sæmundi Sigfusonii, Sec. XI, & recentiori Snorronis Sturlesonii, Sec. XIII. congesta, præter Reseniana hujus Prolegomena, consuli possunt, quæ in *Ufage meca ad Hist. Cimbr.* P. II. c. 1. p. 4. 5. 6. in *Homonymoscopia*. P. I. c. 1. p. 5. p. 11. 12. in *Hypomnematis* ad Alb. Bartholini *Lib. de Script. Dan.* p. 378 - 379 - 404. 408. istorumque *Spiegelio* p. 45. 46. 47. fuscæ sunt allata. De OL Rudbeckio, OL Verelio & Georg. Stiernhelmio, illorumque Scriptis & Sententiis Paradoxis, Joh. Schefferi *Svevia Literata*, & mea ad hanc *Hypomnemata*, locis suis, conferantur, Stiernhelmii *Runa Svecica Capitulæ Synopsis* Morhofius, in *Tr. Germanico de Lingua & Poesi Germanica*, P. I. c. 1. pag. 11. 12. integram Lectoribus suis exhibuit.

mantiam deserta,) quam Hebraeorum Cabala dehuiffe creditur, Sinenfium per Lineas philosophandi Methodo, Pulsuumque Medicina, & Tetractis tandem Pythagorica, ab Erh. Weigelio explicata, haud pauca infperguntur. 5. Philostratus, Scriptor Vita Apollonii Thyanaei, Pythagorici, de cujus Miraculis, an Magica arte patrata, an vero in Christianorum invidiam conficta sint, in utramque partem disputatur. 6. Franc. Georgius, cujus Harmonia mundi ansam suggerente, Pythagoraeorum Harmonica Universi Proportio (a Job. Pico, Rob. Fluddio & Henr. Mobrio, etiam defensa,) & Chimarici Orbium Celestium Concentus, impugnantur, simulque de miranda Musices vi & efficacia discitur. 7. Ambr. Rhodii Dial. de Transmigratione Animarum Pythagorica, in cujus, Aegyptiis quoque & Indis credita, Fontes, Sensum & Veritatem, obiter inquiritur. 8. Carmina Aurea, Pythagoræ vulgo adscripta (de quorum Autore controverso, ac Editionibus, nonnulla monentur,) & Hieroclis Pythagoræ in illa Commentarius. 9. Paganini Gaudentii (cujus extemporalis in scribendo notatur festinatio) Diss. de Pythagorica Animarum Transmutatione.

PROcedimus jam ad Sectas Philosophorum, inter quas primo loco referenda est illa, quæ dicitur ITALICA, cujus Autor PYTHAGORAS habetur; nam eorum, qui ante Pythagoram vixerunt, obscura est fama & doctrina, quantum & ipsius Pythagoræ dogmata non adeo in apico sint, omnibusque pateant. Fuit tamen JOH. SCHEFFERUS, vir Celeberrimus, Academiæ Upsal. Prof. qui, jussu Christianæ Reginæ, philosophiam Pythagoricam integro Systemate complecti conatus est, Gasfendi exemplo, qui Epicuream doctrinam, è superstitiibus ejus philosophiæ monumentis, in unum corpus compegit. Cui tamen, ad extruendum hoc Systema, plus materiæ fuit, quam Scheffero, qui vel e Platonis & Aristotelis scriptis, vel è Jamblichi vita Pythagoræ, & similibus scriptoribus, per meras lacinias & fragmenta, colligere illam debuit. Sed dolendum est, integrum opus non conspexisse, ipso vivente, lucem: ejus autem magnam partem superesse, & Catalogus Operum ejus, & literæ ad me scriptæ, testantur. Non habemus nunc nisi prodromum vasti Operis, librum de natura & constitutione Philosophiæ Pythagoricæ, qui prodiit Upsaliæ in 8. an. 1664. (!) Quo in lib. *ὡς ἐν περὶ φιλοσοφίας*, & velut per summam, philosophiæ Pythagoricæ capita quædam proponuntur.

(B) 2

JAM.

- (1) Joh. Schefferi (in Hypomnematis nostris ad Sueciam ipsius Literatam p. 456-463. fusiuss celebrati) Lib. de natura & constitutione Philosophiæ Pythagoricæ, denuo, adjectis Pythagoræ Carminibus Aureis, excusus Wittebergæ anno 1701. in 8. cum Præfat. Contr. Sam. Schurtzseischii prodit. Jac. Thomasio (in Schediasm. Histor. §. 13. p. 5.) Aureus is audit, Schurtzseischio autem (in Præfat. cit.) perutilis, & recondita eruditionis plenius, qui magni Autori nomen famamque consecit. Inediti hæcenus latent, & manus ultimam (teste Suecia ipsius Literata p. 300.) desiderant, Ejusdem Pythagoræ, seu de Vita Pythagoræ Liber, Tr. de Claris Pythagoræis, & Libri III. de Philo-

phia

- 2 JAMBLICHUS & MALCHUS. Ad historiam Philosophiæ Pythagoricæ prodest, nosse illos, qui Vitam istius Philosophi conscripserunt. Extat Jamblichus Chalcidensis de *vita Pythagoræ* liber, Græce & Latine editus à Joh. Arcerio in 4to, anno 1598. Hunc habemus quasi indicem paucorum ejus dogmatum; sed libri tantum duo infelicitè ab Arcerio editi, plena mendis omnia, inepte non nunquam conversâ, ut mirari satis non possum, neminem hæctenus fuisse e sagacissimis Criticis, qui huic Auctori limam addere voluerit: sed difficile est, ex ipsis fontibus suis & principis aliquid eruere. Libros ejus quatuor MScriptos habuit Lucas Holstenius, ut patet ex Indiculo illo MScriptorum Holstenianorum, quem mecum communicavit Amicus. (m) Jungendus est huic libro Jamblichii alter *de mystica Ægyptiorum Theologia*, sed quem itidem in Bibliotheca sua ineditum servavit Holstenius, diversum, ut apparet, ab illo, qui *de mysteriis Ægyptiorum* à Jamblichio scriptus est, quem Thomas Galeus, Anglus, nuper edidit Oxoniæ, Anno 1678. una cum Notis suis, in quo multa habentur, quæ pertinent ad veterem illam Pythagoricorum & Ægyptiorum doctrinam, multa de omnium spirituum & dæmonum negotio. Extat & Malchi (n) *de vita Pythagoræ* liber, editus à Conrado Rittershusio cum notis, Altorfi anno 1610. in 8avo. Porphyrii quoque liber extat *de vita Pythagoræ*, quem, cum aliis ejus Opusculis, in lucem dedit Holstenius, Romæ in 8avo anno 1630. qui cum plura alia MSta volumina possederit, hæctenus inedita, optandum sane esset, ut MStorum illorum hæres operam istorum Editioni impenderet. Inter quæ, ut obiter hoc memorem, habentur quoque Origenis *Philosophumena, liber de variis Veterum Philosophorum sectis & opinionibus*, in quo procul dubio multa latent ejus argumenti. Fuit Origenes, χαλκόντερος inde dictus, incredibilis librorum expugnator & scriptor, præterea doctissimus, & veteris philosophiæ etiam in Christianismo, ultra quam par est, tenax Ceterum & *Vita Pythagoræ*, à Jamblichio scripta, cum nova Versione & Notis, promittitur ab illo Thoma Gale, qui librum *de mysteriis Ægyptiorum* edidit.

OCEL-

phia Pythagorica. Idem Argumentum, sed brevius, illustrarunt Joh. Schilterus, JCtus hodie Argentinenſis, in *Differt. de Disciplina Pythagoræ*, Lipsiæ in 4. edita, & sub finem *Manductionis* illius ad *Philosophiam moralem*, Jenæ anno 1676. in 8. recens, ac M. Joh. Jac. Syrbius, Ord. Philosoph. Jen. Adjunctus, in *Pythagoræ, intra Sindonem nescendo, seu Historica in Physicam Pythagoræam Introductione*, quæ Jenæ an. 1702. in 8. prodit.

- (m) Codicum Lucæ Holstenii ineditorum Indicem, qui *b. l.* allegatur, integrum invenies *T. I. Polybist. L. I. c. 7 §. 66.*

- (n) Malchus & Porphyrius perperam ab Autore, tanquam duo diversi totidem diverſorum de Vita Pythagoræ Librorum Autores, laudantur, cum, qui sub Malchi nomine, curante Rittershusio, prodit, idem sit cum Holsteniano, Porphyrii inserto Opusculis. Philosophus scil. iste Sec. III. Paganus, gente Syrus, Nomen suum MALCHI vernaculum, Re-

OCELLUS LUCANUS. (o) Fuit ille antiquissimus philosophus Pythagoricus, qui ante Aristotelem de *natura universi* scripsit. Hunc superstitem habemus pene solum ex Autoribus doctrinæ Pythagoricæ. Extat & quoddam Timæi Locrensis fragmentum de *anima mundi & natura*, editum Parisiis anno 1555. in 8. sed non usque adeo plenam meretur fidem. Hujus Ocelli Lucani scriptum genuinum est; Edidit Ludovicus Nogarola cum notis; & postea Carolus Emanuel Vizzanius, Bononiensis, qui diligentissime contulit, quos nancisci potuit MStos Codices, & meliores Editiones; prodierat tamen ante Nogarolæ opera, qui Venetis anno 1559. ediderat. Latine tantum prodit Lugduni anno 1541. Guilhelmo Christiano interprete, ut ideoque primus non sit Nogarola, qui in linguam Latinam convertit, ut ipse jactat. Impressit postea ipsum illud exemplar Commelinus anno 1596. Optimus Comm. in illum Autorem est Vizzanii, nam Nogarolæ breves tantum notæ sunt. Emendavit itaque Autor ille tum ipsam Versionem, tum Paraphrasin, addidit & Commentarios plenarios, quibus argumentum philosophicum illustratur ulterius locis Platoniciis & Aristotelicis. Hujus Ocelli passim sunt ap. Græcos Encomia, & apud ipsum Aristotelem. Illud, quod de *natura universi* scripsit, totum pene Aristoteles exscripsit, ut vel ex uno hoc pateat, non adeo falsos esse, qui Aristoteli plagia, in veteres Philosophos commissa, imputant. Omnia enim, quæ pro æternitate mundi apud Aristotelem argumenta occurrunt, ex his fontibus hauriuntur, ut conferenti patebit. Si alios haberemus aliorum Philosophorum & hujus ipsius libros supersites, plura fortassis observare liceret. Editus est Vizzanii Commentarius Amstel. anno 1661. in 4to.

JAMBLICHI Chalcidensis *Introductio in Nicomachi Arithmeticam & de fato.* Fuisse è Pythagorica schola Jamblichum, notum est, & Nicomachum quoque. Is scripsit Arithmeticam ex sensu Pythagoricorum, cujus MStum, cum scholiis marginalibus antiquis, habebatur in Bibliotheca Holsteniana. Illum Auctorem edidit Samuel Tennulius, Belga, qui primus è Codice Memmiano descripsit, cum Codice Regiæ Bibliothecæ Gallicæ, Romanoque contulit, Latine vertit, notisque illustravit. Incipit vero liber ille a libro quarto, nam ceteris editis traditur Vita Pythagoræ. Liber quartus certe, qui unicus hic est, ut tit. promittit, Introductionem in Arithmeticam Nicomachi continet. Ipsa vero Nicomachi Arithmetica integra habentur in Bibliotheca Holsteniana, quæ hæctenus edita esse mihi non constat. Vide Tennulium p. 67. in notis. Extant quidem Notæ Joach. Camerarii in duos libb. Arithmeticæ Nicomachi,

(B) 3

chl,

Regem significans, hortatu Dionysii Castii Longini, Præceptoris, cum Græco PORPHYRII, a purpura, veste Regum propria, derivato, commutavit, velut, ex Eunapio, aliisque, in *Homono-majestopia* nostra, P. 3. c. 4. §. 3. p. 806. 807. est ostensum.

- (o) Ocelli Lucani de *Universi natura*, & Timæi Locri de *Anima mundi & Natura*, Opuscula, Græce & Latine denuo sunt recensita, Notisque illustrata, à Thoma Galeo, in *Opusculorum veterum Mythologicorum, Physicorum & Ethicorum*, collectione, Cantabrigiæ an. 1671. & Amstelod. an. 1668. in 8. publicata.

chi, doctæ & laboriosæ, quas adjecit Tennulius suæ Editioni. De isto Nicomacho legatur Tennulius in notis pag. 63. 65. 66. Utilis esse liber ille potest ad intellectum Pythagoricæ Philosophiæ, quæ in numeris tota versatur. Edita sunt hæc Arithmetica etiam Lutetiæ anno 1538. teste Vossio de scientiis Mathematicis, c. 10. §. 1. Extat & alter hujus Jamblichi liber, cui titulus: *Arithmetica Theologumena*, qui editus est ibid. anno 1543. quo plenius traditur, quod ad Philosophiam de numeris Pythagoricam pertinet. Non inepta est illorum sententia, qui hanc numerorum doctrinam Hebræis, & eorum Cabalæ, debuisse Pythagoram existimant, ut late explicare contendit Henr. Mohr, in *Cabala* sua. Anglica lingua scripta, ubi plurima dogmata Pythagoræa confert cum Hebræorum dogmatibus, atque ipsam adeo doctrinam de solis quiete, quam è Judæorum schola hausisse Pythagoram ostendit. Non est omnino in vulgus notum, quid Pythagoras symbolica hac numerorum doctrina notare voluerit; nam è laciniis & fragmentis illa utcumque conicere possumus. Galeus, ut omnia, ad Hebræos deducit ejus dogmata. Ego tamen, quod numeros attingit, existimo, Pythagoram illis usum fuisse, ut Ideis suis Platonem, formis Aristotelem, lincolis suis Chineses. Res enim eodem recidit, an verbo quodam nationali, an signis, exprimantur rerum differentie; ad conceptum enim mentis omnia tantum referuntur. Martinus Martinus, in *Decade* sua *prima Historia Sinica*, sub initium, ubi de Philosophia Sinenfium agit, illorum philosophandi per lineas modum plenius describit. Quatuor sc. lineas comminiscuntur, & ex earum vario posito (variantur autem septuagies) de potestatibus naturalibus argumentantur; quod si quis numeris efficere velit, res eodem recidit. Peripateticus efferre possit per illas suas formas formarum, & quæ nascuntur ab illis, generales, speciales, & subordinatas. Similia sunt illis pene & longe petita in re Medica principia, ubi omnis Anatomes ignari, suas tamen de venis observationes, omni Medicorum choro inauditas, tradunt; de pulsibus nescio quæ Meteora comminiscuntur, quibus tamen illi mirifice, ut fama est, proficiunt. Nam & sedes & causas morbi solo pulsu explorant, ac feliciter non nunquam pronunciant ac medentur, ut vel hinc pateat, de Medicis etiam verum esse, quod de Vatribus non nemo; *Omnium optime qui conjecerit, hunc Vatem perhibeto optimum.* Andr. Cleyerus (p) aliquis nuper mysteria hæc nobis revelavit, quæ, ubi in lucem protracta sunt, risum potius, quam applausum, merentur, ac merito pudorem illis incutiant, qui Europææ Medicinæ hujus perfectionem objicere non sunt veriti. Quantum ex antiquis autoribus cognita est, numerorum illorum formalium doctrinæ.

(p) Andr. Cleyeri, Cassellis Hasii, Med. Lic. & Societatis Indiciæ in Nova Batavia Archiatri, *Specimen Medicinæ Sinicæ*, sex Autorum diversorum, partim Chinenfium, partim Europæorum, Opuscula, ad mentem Chinenfium, Medica, de pulsibus morborumque Indiciis ex linguae coloribus & affectionibus agentia, complectens, prodiit Francof. an. 1682. in 4. Recensum ejus V. in *Actis Erud. Lips. M. O. S.* an. 1682. p. 301. 302. Georg. Hieron. Welschius etiam de *Medicina Sinenfium Relationem Historicam Medico - Politicam* voluit edere, teste Luca Schröckio in ejus *Memoria* p. 75.

doctrinam Pythagoricam magna diligentia est exsecutus Joh. Meursius, in *Denario suo Pythagorico*, qui diligentissime investigavit e Græcis Philosophis, quæ ad illam pertinent. His addi potest *Petrus Bungius* in *libro de mysteriis numerorum*, qui & Pythagorica illa concessit, quamquam non isto ordine, accurate & diligenter, quam Meursius. Plenius quidem & copiosius hoc argumentum tractavit, sed multa addit non ex Pythagoricis fontibus hausta, sed e Cabalistarum & Enthusiatarum scriptis, qui in hoc argumento valde sunt operosi. Aliqui ad ipsam Magiam & spiritum evocationem extendunt doctrinam hanc de numeris, quod facit Joh. Heydon, Enthusiasta Anglicus, in libro, cui tit. *The Rasse Crucian infallibile Axiomata, or, Generall Rules to know allthings past, present and to come*, Londini A. 1661. in 8vo edito. Ejusdem Autoris plura extant de Harmonia mundi, quibus multa magnifica promittuntur; hæc tamen omnia imputantur doctrinæ Pythagoricæ, ac nemo inter Enthusiastas tam obsurdus est novis sententiis & somniis, quæ non velit ex antiquissimis Philosophis, S. Scriptura, & Cabala Hebræorum, deducere. Qui homines suis sensibus & speculationibus permittendi sunt, ut Achylus ille Horatianus, qui ab amabili infania per Medicum revocari nolebat. Tetractus Pythagorica, quaternarius numerus, in magna veneratione apud Pythagoram, ejusque assecras, fuit: hinc per illum numerum juramenta ipsis concepta. Sunt, qui hoc ad Tetragrammaton Hebræorum referunt. Erhardus Weigelius, Prof. Acad. Jenensis celeberrimus, multus est in Tetractus hac Pythagorica explicanda & demonstranda, cujus extant varia super hoc argumento Opuscula, diversis temporibus edita. Est ejus *Στέθεξιν Pythagorica*, qua laborat e numeris realibus demonstrare existentiam Dei, item *de Corpore, divini numinis charactere demonstrativo alia Dissertatio*, ubi multa de quaternis principiis cujuscunque cognoscibilis. Quod Jamblichum attinet, editus ille est Arnheimii anno 1668. in 4to.

PHILOSTRATVS de vita Apollonit. Apollonius Thyanæus e Pythagoricorum quoque Secta fuit, homo vere *δευόμος*, de quo multa miranda prædicant passim historiae, hujusque historiam ac res gestas ad examen revocavit Johan. Francisc. Picus Mirandola l. 7. de *rerum pramonitione* cap. 10. Illum omnes Magiæ recessus perreptasse fama est, nam & vetitæ Magiæ illum operam dedisse asserunt. Si verè sunt historiae, mortuos ille excitavit, disparuit in media hominum turba, vidit, quæ locis remotissimis fierent. Quæ omnia vix absque Magiæ infamis suspensione peragi ab illo potuerunt. Omnes hominem innocentissimæ vitæ & morum faciunt, nec desunt etiam inter Patres antiquos, qui tam stupenda opera beneficio interioris scientiæ naturalis illum patrasse existimant. Memorabile est, quod Ælius Lampridius, in *Alexandri Severi vita*, scribit, ipsum in Larario suo optimos quosque viros & animos sanctiores coluisse, in quibus Apollonium, Christum, Abrahamum & Orpheum, habebat, quibus quotidie sacra faciebat. Memorabile item est, quod Flavius Vopiscus, in *Aureliano* refert, Apollonii Imaginem Aurelianus, Thyanam, patriam ejus, expugnaturum, monuisse, ne faceret. Quæ dum recenseret

cenſet Vopiſcus, quaſi ſacro quodam furore abreptus in hæc verba erumpit; *hec ego à gravibus viris comperi & in Ulpia bibliotheca libris reſegi, & pro Maſeſtate Apollonii magis credidi. Quid enim illo Viro ſanctius, venerabilius, antiquius divinumque inter homines fuit? Ille mortuis reddidit vitam, ille multa ultra homines & fecit, & dixit, que qui velis noſſe, Græcos legat libros, qui de ejus Vita conſcripti ſunt. Ipſe autem, ſi vita ſuppetat, & ipſius viri ſavori uſquequaque placuerit, breviter ſaltem tanti viri ſacta in literas mittam, non quod illius viri geſta munere mei ſermonis indigeant, ſed ut ea, quæ miranda ſunt, omnium voce prædicentur. Incomparabile hoc atque invidendum iſtius viri elogium eſt. Ex Pythagoræa illum ſchola fuiſſe conſtat, & antiqua Magorum diſciplina imbutum. Illum Talismanis uſum fuiſſe, præcipue autor eſt ille, qui de Talismanis diſſertationem ſcripſit Gallica lingua, quæ reperitur inter varia illa librorum Gallicorum, quæ ſub tit. *Mercurie galant* prodierunt, & quidem Tomo nono, Menſe Januario Anni 1680. p. 177. (prodeunt vero ſingulis menſibus aliquot Tomi talium librorum Pariſiis, qui continent Diſſertationes elegantiores de rebus, vel naturalibus, vel moralibus, tum & Carmina elegantiora.) In medio nunc relinquo, an impoſtoris titulo ſalutandus ſit. Certe a Magiæ infamis ſuſpicionem illum purgare laborat Gabr. Naudæus in doctiſſima *Apologia ſua*, quæ Gallica lingua ſcripta eſt pro viris illis, qui falſo accuſati fuerunt Magiæ, c. 12. Ubi non Apollonium tantum, ſed & Pythagoram, Orpheum, & Zoroaſtrem, a Magia defendit; quod vero Apollonii iſta miracula attinet, non fortassis adeo abſurde exiſtimat Naudæus, ſuffragante Huetio in *Demonſtrat. Evang.* conſicta hæc potius fuiſſe ab illis, qui in invidiam Chriſtiani nominis amplificare hujus res geſtas & opera voluerunt, ne haberent Chriſtiani, quod ſibi objicerent. Conjectura ejus inde formatur, Philoſtratum, qui vitam ejus ſcripſit, adeo pene in omnibus obſervaffe paralleliſmum Chriſti & Apollonii miraculorum, quem ille luculentius illic inſtituit. Cæteroquin Apollonium Virum fuiſſe probum & honeſtum autumat, & maximæ in rebus naturalibus experientiæ. (p) *Vita Apollonii* a Philoſtrato ſcripta Græcè & Latine prodiit Venetiis in fol. Anno 1502. In Gallicam linguam convertit, qui multos Auctores alios, Blaſius Vigenarius; quam verſionem ad exemplar Græcum emendavit Federicus Morellus, Lector & Interpres Regius, & Commentariis prolixis illuſtravit Artus Thomas,*

- (q) De Vitæ Apollonii Thyanzi Scriptoribus, Damide Aſſyrio, Hierocle, Philoſ. Alexandrino, Maximo Aegiens, Moeragene, Nicomacho, Sidonio Apollinari, Sotericho Oaſite, Taſcio Victoriano, Fl. Vopiſco, & Philoſtrato Lemnio, conſulendus omnino eſt Joh. Joſius in *Libb. IV. de Scr. Hiſt. Philoſ. locis in Indice designatis*. Philoſtrati utriusque (& Senioris hujus, & Junioris, Utriſque Lemnii) Operum & in iſtis *Vitæ etiam Apollonii*, Editiones novas Græco-Latinas, cum MSS. collatas, emendatas, Notisque, tum propriis, tum aliorum (& has inter Salmaſiani quoque,) auctas, Rich. Bentlejus (Apollonii *Epistoſas* XCI. Eunapii *Vitas Sophiſtarum & Philoſophorum*, ſuamque de Apollonio & Philoſtrati Diatriben, iisdem adjecturus) & Henr. Muhlius, ante aliquot jam Luſtra, publice ſunt polliciti, neuter autem promiſſis hæcenus ſatiſfecit.

Thomas, sed qui paulum licentius evagantur. Editus ille liber est Parisiis anno 1611. in 4to majori.

FRANCISCUS GEORGIUS, VENETVS. Inter Pythagoræ dogmata illud fuit præcipuum, totum mundum hunc certo numero, pondere & mensura, conditum fuisse. Hinc harmonica universi quædam proportio ab ipso exco-
 gitata inde concentus orbium cælestium consueti, de quibus multa operose commentati sunt & veteres, & recentiores. Omnes enim species consonantiarum harmonicarum ad proportionem corporum cælestium aptatæ. de quibus multa cumulat Kircherus in *Oedipo Ægyptiaco*, Tomo 2do, parte 2da, classe 7ma, sect. 7. c. 3. Multa hic mirifica & monstrosa extruuntur dogmata: posse per illam harmoniam, si quis recte intelligat, cælum terræ misceri. ipsosque spiritus & res inanimatas moveri & trahi, quæ omnia nunc suo loco relinquimus. Quanquam quidem negari non possit, Musicæ admirandam esse vim, in moderandis hominum animis, imo & in morbis curandis. Notum enim est, beneficio Musicæ pestem fuisse curatam, & curari hodie, qui a tarantulis mordentur. Per accidens tamen hic videtur tantum Musica quicquam conferre, licet in tarantulis singulare aliquid & paradoxon esse videatur, non facile ingenio humano explicandum, quod suspicionem luctantium plurium in sono affectionum injicere posset. Fuit in Anglia, qui experimentum cepit, quomodo per Musicam certi generis, & certæ formæ, cicurari bestię possint; neque desunt etiam vulgo exempla, capi stupida & bruta animalia posse certo soni genere, qui aptus est movere spiritus animales. Ita Delphines afficiuntur voce *Simonis*, & notarunt nonnulli, asinum imprimis affici voce *Martini*, semperque respondere, si voce hac appelleretur. Sed hæc extra scopum nostrum sunt constituta. Audaciora sunt, quæ hinc educunt Pythagoricæ scholæ sectatores, magnam esse musicæ vim, etiam in res animatas, imo in ipsos spiritus. Ipsa denique harmonica proportio mundi videtur plus ingenii ac phantasie habere, quam veri. Quam enim ineptum hoc est, mundi ætates distribuere per tonos, orbes cælestes, per varias harmonicas proportionem. Denique concentus ipsi, qui nostris auribus non possunt audiri, nescio quid puerilis commenti, aut anilis fabulæ, sapere videntur. Quanquam Thomas Campanella, in libro de sensu rerum inanimatarum, spe illa teneatur, fore aliquando artifices, qui, ut oculi telescopiis armari possunt, ita pro auribus singulare instrumentum aliquod ἀκουσικόν parent, quo audiri possint concentus orbium cælestium. Notum quidem est, Hispanos tale aliquod instrumentum, quod ipsi *Sarbadana* vocant, pro acuendo auditu habere. Idem quoque efficit tuba Stentorophonica, auribus apposita, sed concentum orbium cælestium nondum audivimus. Magna cura & labore totam hanc doctrinam deduxit, vasto libro, FRANCISCUS GEORGIUS, VENETVS, qui & seorsim prodiiit, & junctim cum omnibus Scriptoris Cabalisticis, editis Basileæ anno 1587. in fol. aliquot tomis. Infinita hic sunt somnia & commenta. Iota enim κοσμογραφία & χρονολογία secundum Musica principia instituta est, in quibus qui veritatem quærat, aut philosophiam aliquam solidam, is certe nubem pro Junone amplectetur.

plectetur. Scripserat & ante illum, in simili argumento, Joh. Picus Mirandula, qui magnus fuit Cabalisticorum Auctorum amator; omnes enim libri ejus pleni sunt his commentis. Rob. Fluddius, totus quantus *παράδοξοφιλος*, omnem suam Medicinam & Physicam in Monochordo collocat, cujus mensura apta ipsi est omnium rerum omnes interiores qualitates demonstrare. Henr. Mohr quoque, in *Cabala sua Pythagorica*, & ejus *Appendice*, operosus admodum est in Pythagoricis de mundi Systemate hypothesibus cum Judæorum Cabala conciliandis: nam c. 5. *Appendicis*, n. 3. Emblemata vestimenti Aaronis cum hypothesibus Pythagoræis confert, & proportionem illam harmonicam, Pythagoræis tam diligenter excultam, in vestimento illo, quasi per Euclidæam aliquam demonstrationem, ostendere laborat. Multa hic de Tetractus Pythagorica, quasi primo illo harmoniæ fundamento, de quo Dissertatio quoque reperitur, hætenus inedita, inter schediastinata Joh. Andr. Bossii, ut patet e Catalogo MScriptorum Bosianorum, quem mecum communicavit Amicus. Illum crediderim accuratius aliquid hac de re tradidisse.

- 7 AMBROSII RHODII (†) *Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica*. Inter præcipua Pythagoræ dogmata, in vulgus celebrata, est animarum transmigration, five *μετεμψύχωσις*, cujus an autor primus fuerit Pythagoras, incertum. Apud Ægyptios certe & Indos primum hanc obtinuissè sententiam, e locis non nullis veterum Autorum patet. Vulgo quidem a Pythagora ad Indos hoc dogma pervenissè creditur, nam hodieque apud illos viget. Sed verum tamen est, ante Pythagoram Ægyptiis & Indis hanc fuisse doctrinam; incertum, cui genti præcipue assignari debeat. De sensu hujus opinionis varie disputatum fuit inter Philosophos. Aliqui *συμβολικόν τι* subesse huic doctrinæ crediderunt, ut fere omnibus cæteris Pythagoræ dogmatibus, cujus hodie supersunt Symbola, & Jamblichio morali explicatione illustrata; & post illum a Beroaldo & Politiano. Hac in sententia Galeus est, cujus videri possunt explicationes l. 2. c. 3. §. 5. Ego vero existimari, non fuisse Pythagoræ tropicam hujus doctrinæ acceptionem, sed veram. Est & in eadem sententia AMBROSII RHODII, cujus extat *Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica*, Hafniæ anno 1638. editus in gravo. Multus ille est in ventilandis variis de hac *μετεμψύχωσις* opinionibus, ac tandem suam profert sententiam, quatenus ea concipi & defendi possit. Sed ita ille non Pythagoricam, sed suam sententiam, proposuit; quæ hic adducit de mutationibus animalium, insectorum & similia, speciosa quidem sunt, sed durum est, hinc ad animas hominum consequentias formare. Si enim vel maxime statuas triplicem in homine animam liberaliores quodammodo esse possimus, atque unam ex iis vel bovi, vel asino, velut, ab intestato relinquere. Sed tamen habet illa sententia nescio

(†) De Ambr hoc Rhodio Junio, ejusque Scriptis, v. *Hypomnemata nostra ad Alb. Bartholini Lib. de Scr. Dan. p. 157*. Professor fuit Gymnasii in Norwægia Christianienfis Physico-Mathematicus, urbisque Poliatæ, patria autem Kembergensis Saxo.

nescio quid paradoxo, quæ animas in nobis multiplicat. Mihi hic illustrandus e Platonismo Pythagoras videtur. Platonis hæc erat sententia, animam humanam post mortem certa subire vehicula, prout se in corpore gesserit, vel æthereum, vel ærium, vel terrestre: animas, voluptatibus corporis immerfas, in brutam naturam degenerasse, atque ita post mortem ærem hunc sublunarem terrestrem habere pro vehiculo. Hæc doctrina præsupposita (nam Platonica Philosophia Pythagoricæ quasi propago est,) non a vero alienum videtur, statuisse Pythagoram talem animam, vehiculo ærio-terrestri huc illuc volutam, tandem in brutum aliquod corpus incidere, pro cœlo forte cavea aliqua aut hara donandam; cum contra mentes, per continuas speculationes in ætheris naturam subtilitate & abstractæ, post mortem dignam meditationibus suis sedem in æthere ipso nanciscantur, atque ita fiant *Deeodæ*, qui finis ultimus est philosophiæ Pythagoricæ.

PYTHAGORAE *carmina aurea.* Tandem & illa prodeant, Pythagoræ 8 quidem vulgo inscripta, non vero ab illo, sed ab aliquo. Pythagoricæ scholæ discipulo, scripta; sapere tamen ejus scholam videntur, ob summam brevitatem, & argumenti sublimitatem; vere enim *aurea* vocanda sunt, quicunque demum scripserit. Suidas Pythagoræ adscribit, Gellius toti scholæ Pythagoricæ, quæ breves has sententias, quibus moralem doctrinam proponere consueverat Pythagoras, ex ore loquentis exceperit, unde postea ad posteros illæ propagatæ. Alii existimant, ideo Pythagoræ carmina dici, quod, si non essent, illo tamen Autore digna videantur. Aliquoties illa edita sunt. Inter veteres editiones utilissima omnium est, quæ a Michaële Neandro, communi Germaniæ præceptore, in scholarum usum, cum explanationibus & notis utilissimis, curata est, adjectis Phocylidis & Theognidis *sententiis*, prodiiitque Basileæ anno 1559. *in 4to.* In hæc carmina extat Commentarius Hieroclis, qui Philosophus Pythagoricus fuit Juliani tempore, ut vel hinc appareat, illorum jam tum Autorem creditum fuisse Pythagoram; prodiiit ejus editio in *stavo.* Parisiis, Græcæ & Latine, anno 1583. Latine tantum *in 4to.* Romæ anno 1594. & Lugduni *in 12mo*; omnium optima editio est, quæ prodiiit Londini, cum notis Merici Casauboni eruditissimis, anno 1665. *in stavo.*

PAGANINVS GAVDENTIVS *de Pythagorica animarum transmutatione.* 9 Quodnam de illo viro Judicium ferendum, satis patet e *dedicatione Adoptivorum Carminum* Nicolai Heinssii, ubi characterem ejus describit, quod limæ ac lituræ impatiens, magnoque impetu, scribat, ut pro lutulento interdum, minusque nitido, a popularibus suis habeatur. Satis id ostendit ejus *Instar Academicum*, in quo varia sunt, nec inchoata satis, nec absoluta. Hæc *Dissertatio* ejus prodiiit Piliis *in 4to.* anno 1641.

CAP. III.
DE PHILOSOPHIAE SOCRATICAE
SCRIPTORIBVS.

- §. 1. *Socrates, Philosophia Practica, quam Theoretica, studiosior, immerito a Petr. Pomponatio Atheismi accusatur. Nihil vel pauca scripsit. Epistolæ sub ejus nomine a Leone Allatio publicatæ, Xenophontis de illo Scripta. 2. Job. Lud. Balzaci lib. Gallicus de Vita Socratis (cui Versio librorum Xenophontis de eodem accessit) & Socrates Christianus commendatur, & de Deo Socratis, similibusque aliorum eruditorum, ac Hieron. presertim Cardani, gentis, quos Gubr. Naudæus pro ipsorum habuit signentis, disquiritur. 3. Cebotii Tabula λεξιων ἐστὶν φιλοσοφίας Σωκρατικής, cum Epicteti Enchiridio, præcipuum & ferme unicum. Joh. Elischmanni editio illius πολύγραμμα posthuma, & Aug. Mascardi in eandem Dissertationes, celebrantur.*

Socraticæ scholæ quanta fuerit olim dignitas & autoritas. non opus est, ut hic prolixè recenseatur. Pauca vel nihil ipse Socrates scripsit, quanquam fuerint olim plures ex ejus discipulis, qui de ejus vita rebusque gestis aliquid consignarint. Tenuia tamen hæc tantum sunt fragmenta, e quibus apparet, quantus ille vir fuerit. Contemplativas scientias non usque adeo excoluit aut excolere voluit, cum videret, quæntis difficultatibus omnia essent obsepta, ideoque ad moralem & civilem doctrinam totum se contulit, & quandam vitæ sanctimoniam. Hujus doctrinæ vestigia passim deprehendas in scriptis Platonis, in quibus ille sæpe sub persona Socratis loquitur. Notum est, illum supplicio fuisse affectum ab Atheniensibus, quod ipsorum Deos sperneret, ideoque illum Petr. Pomponatius, in libro de incantationibus, ipse Atheus, ut Atheismi Patronum commendat, ac Platonem existimat, eam ob causam, ne sibi exicio esset illa libertas, religionem & dæmonum cultum præ se tulisse; quæ tamen manifesta calumnia est. Contempsit Deos Atheniensium Socrates, ut idola, interim meliora de divinis rebus edoctus, ut pater e Platonis *Phædone*, ubi mortem ejus describit. Schola ejus in varias postea vices se divisit, quæ ex illo omnes ludo prodierunt. Aliquas Socratis & Socraticorum Epistolæ Græcæ & Latine publicavit, cum notis suis, Leo Allatius (*) editas Parisiis in 4to, anno 1637. *Apologias Socratis* scripsere olim Xenophon, aliæque ejus discipuli; tum & Xenophon de Socratis memorabilibus dictis & factis Libros IV.

IOH.

(*) Dialogum Leonis Allatii de Scriptis Socratis, Socratis Epistolis & Socraticorum an. 1637. annexum, in quo varia Philosophi hujus ingenti monumenta, contra Plutarchi aliorumque veterum, sententiam, vindicavit, examini erudito subjecit Gothofr. Olcarius L. Gr. in Acad. Lips. Professor doctissimus, in Exerc. eccliar., Lipsiæ, an. 1696. in 4to excusa. De Lyfia, Xenophonte, ceterisque Socratis Apologeticis, v. Joh. Jonsii Lib. I. de Scr. Hist. Philos. c. 7. p. 37.

IOH. LVD. BALZACVS de *Vita Socratis*. (r) Vir inter Gallos doctissimus de *vita Socratis* libellum Gallica lingua scripsit, quo ille diligentissime collegit, quicquid rerum Socraticarum apud Autores antiquos reperiri potuit. Addidit Xenophontis Opus de rebus memorabilibus Socratis, a se in Callicam linguam conversum, adjecit quoque tabulas Chronologicas, ad illustrandam Socratis vitam, ut hinc uno quasi conspectu pateat viri istius historia. Multa illic lectu digna, in primis de Deo vel genio Socratis, de quo Apulejus quoque libellum scripsit. Multa illic affert de hoc argumento curiosa, de quo præterea legi potest Naudæus in *Apologia* sua cap. 13. ubi de omnibus illis geniis agit, qui assignati fuerunt Socrati, Aristoteli, Plotino, Porphyrio. Jamblichus, Scaligero & Cardano, existimatque, illos fuisse inter arcana philosophica, idque confinxisse ipsos, ut se eo venerabiliores redderent. Quod Cardanum attinet, de illo pluribus agit in *Vita ejus*, quam præmisit Operibus Cardani, in unum aliquod corpus a se collectis; nam potius ad calliditatem Cardani, quam ad malitiam aut magiam ejus, refert. At erat ille vir mirifice superstitionis, in quo magna dementiæ & sapientiæ mixtura fuit; interdum enim ultra aniculas delirat, interdum ultra hominum sapit, prout sua habuit intervalla. Ubi foris aliqua crepuit, strepitus aliqui auditi, ille ad genium suum omnia retulit, ut facile est ingenitis melancholicis, quale ipsi fuit, quidvis fingere. Prodiit Balzaci liber Parisiis anno 1630. in 8vo. Scripsit & idem *Socratem Christianum* Gallica lingua, quo libro continentur varii Discursus Theologico-morales, de argumentis, in quibus Philosophiæ Socraticæ cum Christianismo convenit, ubi multa tamen in Pontificiorum favorem. Editus Arnheimæ anno 1675. in 12mo.

CEBETIS Tabula. Cebes, Thebanus, Philosophus Socraticus fuit, cujus extat hodieque *Tabula*, qua vitæ humanæ conditio velut sub fabula aliqua depingitur, quod genuinum esse Socraticæ scholæ specimen facile videri potest, cum Socrates fuerit in istis rebus fingendis mire ingeniosus, lepidus etiam & facetus, unde & *ῥῆτορ* dictus est. Hujus Tabulæ extant multæ editiones & commentarii, e quibus illa optima, quæ prodit Græca, Latina Arabicaque linguis conjunctim, cum paraphrasi Arabica Joh. Elichmanni, edita in 4to Lugdun. Batav. anno 1640. Memorabilis est illa præfatio quam præmisit Salmasius, qua dolet obitum Elichmanni, viri in Orientalibus versatissimi, & multa præclaraque olim specimen daturi, si supervivisset. Fateretur ingenue illic, incomparabilia fuisse hujus viri erga se merita, in adjuvandis suis studiis Orientalibus, quibus ipsi ad res maximas indagandas subsidio fuit; in primis consideratu dignum est, quod cum Persicæ linguæ secreta penetraverit, præ cæteris omnibus singulari libro ostendere voluerit, Persicæ & Germanicæ affinitatem, imo Græcæ origines

(C) 3

ex

(r) Balzaci de *Socratis vita* libello jungi meretur Christ. Hoffmanni ab Hofmannswaldau, Senatus Uratislaviensis Præfidis, *Esterbendi Socrates, sive Scriptum de Morte ejus, ac Sermonibus cygnæis*, Germanicum Proifico-Metricum, Phædonis Platonici ductu doctrinam etiam Socratis Philosophico-Theologicam, non ineléganter exponens, quod una cum reliquis vatis cæmii Poematis vernaculis, aliquoties jam prodiiit.

ex Scythica lingua. Habentur quoque illic singularia quædam de versionibus Arabicis Græcorum Philosophorum, quibus illæ vitii redundant, quæve ositantia ex incogitantia factæ. Sed de his illic plura legi possunt, ubi præterea multa conferuntur paraphræcos Arabicæ & textus Græci loca. Solet ipsi jungi Epicteti *Enchiridion*, quod itidem scholæ Socraticæ opus est, in quod extant Simplicii & Arriani Commentarii, qui pleni sunt prudentiæ & doctrinæ moralis. In Cebetis *tabulam* extat elegans Commentarius, vel potius Dissertationes miscellanæ Augustini Mascardi, viri doctissimi, qui Cubicularius fuit Urbani VIII. Cujus & extant aliæ Dissertationes morales Latine, Italice ac Poëmata argutissima. Liber ille sæpe recusus est in Italia; una editio Venetiis prodit in *stavo*, anno 1643. In Germanicam linguam nuper conversus est. proditque Francof. anno 1671. in 12mo. Autor versionis illic non apparet. De Cebete ipso pluribus agit Mascardi ad lectorem *prefatio*. De Epicteto plura dicentur, ubi ad Scriptores Philosophiæ Stoicæ pervenimus, quæ genuina est & princeps Socraticæ propagatio.

CAP. IV.

DE PHILOSOPHIAE STOICÆ
SCRIPTORIBVS.

- §. 1. *Stoici, & Socratis Schola progressi, multos Romanorum, & in his Senecam, atque JCtos ferme omnes, Sectæ suæ habuerunt affectat.* 2. *Judicium de Justo Lipsii Manuductione ad Philosoph. Stoicam, & Physiologia Stoica, ac Casp. Scioppiii Elementis Philos. Moralis Stoicæ, & Lipsio contractis.* 3. *De Jac. Thomassii Dissertationibus Stoicis.* 4. *Elogium insignis M. Aurel. Antonini, Imp. Operis ejus τὰν ἐπὶ ἐκείνων ac editionis hujus, a Thoma Gatakero A. 1652. cum luculentis Comm. publicatæ.* 5. *Commendatur Epicteti Enchiridion, ejusque, uti & Commentatorum illius, Arriani (cujus MS. etiam de Romanorum Exercitiis laudatur Equestribus) ac Simplicii, editiones ac interpretes enumerantur.*

E Socratis schola Zeno prodit, pater atque autor Stoicæ Philosophiæ, quæ qua in re à Socratica differat, non adeo scitur. Quandoquidem Socrates ipse nihil scripsit, & Theoreticæ disciplinæ ab eo negligenter habitæ, dici non potest, an Stoicorum schola hic suas, an vero Socratis sententias profiteatur. Fuerunt Stoicæ Philosophiæ addicti olim maximæ autoritatis viri, & quia à vulgo segregati honestiorem vitam sequebantur. Principes in Rep. Rom. & postea Seneca, qui Stoicam doctrinam, tam Moralem, quam Physicam, in libris suis excoluit, quanquam non methodo aliqua didactica, sed perpetuis dissertationibus. Post illa tempora JCti plerique omnes Stoicæ Philosophiæ erant addicti, cujus vestigia passim in Digestis deprehendas, ac notarunt loca non pauca alii JCti, in quibus Stoicismi aliqua apparet ratio.

LIPSI

LIPSII *Manuductio ad Philosophiam Stoicam*. Inter dogmaticos libros, quos ² Justus Lipsius scripsit, præ cæteris laudem merentur ejus *Manuductio ad Philosophiam Stoicam*, & deinde ipsa ejus *Philosophia Stoica*. Cum enim Justus Lipsius vehementer delectaretur lectioni Senecæ, eam sibi operam sumisit, ut præcipue è Seneca, hincque ex aliis Philosophiæ Stoicæ Scriptoribus, corpus aliquod concinnaret, & ad certa principia deduceret. Non est plenior in hoc argumento scriptor, & qui accuratius hanc doctrinam tractarit. Nam, quanquam Caspar Scioppius *Elementa Philosophiæ Stoicæ moralis* scripserit, quæ edita sunt Moguntiæ in travo anno 1606. tamen partem ejus Philosophiæ. nimirum moralem, tantum attigit, & attigit tantum; nam in compendium traxit, quicquid a Lipsio scriptum prolixius erat. Aliud de Philosophia Stoica universa opus Scioppium esse molitum, Autor Vitæ P. Sarpii testatur.

JACOBUS THOMASIUS. Etiam ille doctrinam Stoicam, post Lipsium, ³ illustravit ulterius, præcipua enim Philosophiæ Stoicæ capita, in primis illa, quæ ad Physiologium pertinent; singularibus dissertationibus persecutus est, e.g. Stoicam mundi exultionem; annum magnum; æternitatem mundi; doctrinam de Deo, fato, chao Stoicorum; de immortalitate animarum; pluralitate mundorum, & hominibus rediivis, de quibus ille prolixè & more suo eruditè, e variis Scriptoribus, agit, interserit quoque Dissertationem de quatuor Græcorum Sectis præcipuis. Lipsiæ anno 1676. in 4^o *Dissertationes hæc Stoicæ* prodierunt.

MARCUS AURELIUS ANTONINUS. Veniunt nunc quoque in ordinem nostrum Imperatores. M. Aur. Antonius, Philosophiæ Stoicæ addictus, vir inculpatæ vitæ, & inter Ethnicos quasi quidam Deus, magna sanctimonia, quam ipse præter naturam suam, quæ ipsi contigerat optima, debebat Philosophiæ Stoicæ. Ejus extant lib. 12. τὰν αὐτοῦ βιβλία, de rebus suis, sive de iis, quæ ad se pertinere censebat. (u) Editi illi sunt aliquoties, primum cum Merici Casauboni notis in travo, postea cum elaboratissimo Commentario Thomæ Gatakeri, viri doctissimi, cujus extant varia scripta, eaque omnia doctissima, ut *Adversaria sacra*, *Cinnus*, aliaque. Opera illa, quam in Antoninum impendit Gatakerus, plane egregia est. Primum præmisit luculentam Dissertationem de disciplina Stoica, in qua eam confert cum eripatetica & Academica Vetere, Epicurea, &c. Variæ lectiones notantur in margine, parallelismus Auctorum, in Antonino occurrentium, ad minutias usque eos ostendit, lateri appositus. Denique Commentarii uberrimi, aliorum Philosophorum sententias Græcas,

(u) Recusi sunt novissime M. Antonini Imp. *Libri de rebus suis XII*. Græce, cum versione Latina & Commentario Thomæ Gatakeri, adjectisque huic notis Merici Casauboni & Guilh. Xylandri, inter Opera Gatakeri Critica, junctim denuo Trajecti ad Rhenum an. 1698. in fol. cum Præfat. Herm. Witsii, Theologi Ultrajectini, publicata. Anonymi versio illorum Italica Romæ anno 1675. in 12. Gallica autem Andr. Dacæii & Annæ Fabræ, conjugum doctissimorum, notis aucta, tum Lutetiæ, tum Amstelod. anno 1691. in 12. prodit.

- Græcas, Latinas, Antonini effatis respondentes, magno cumulo congerunt, ut librum hunc non immerito Pandectas doctrinæ moralis Stoicæ dicere possis; prodit ille Cantabrigæ in 4^{to}, anno 1652.

5. **EPICTETI** *Euchiridion*. Epictetus, Philosophus Stoicus, iudice Gellio, Stoicorum maximus, vixit sub Domitiano, Stoicæque theoreticæ doctrinam compendioso quodam proposuit. In illum Commentarii antiqui extant Arriani qui Epicteti fuit discipulus, & sub Adriano floruit. Scripserat idem de vita Epicteti, præceptoris sui, quod opus injuria temporis perijt. Arriani Commentarius in ipsum prodijt aliquoties in 4^{to}, Basilæ anno 1554 Latine & Græcæ, Latine Basilæ in 8^{avo}. Prodiit itidem Genevæ Græcæ & Latine anno 1594; sed editio non satis correctæ est. In eundem Epictetum extat Simplicii Commentarius, qui Græcæ prodijt in 4^{to}, Venetiis anno 1528. Latine versus ab Angelo Caninio Venetiis in fol. anno 1569. Optima editio ejus prodijt, cum Versione Hieronymi Wolfii, & Commentario Claudii Salmasii, Lugd. Batav. in 4^{to}, anno 1640. Arriani, cujus mentio nunc facta est, ut hoc etiam memorem, aliud extat opus MScriptum, & ineditum hæctenus, de veterum Romanorum Exercitiis Equestribus, quod inter libros MStos Bibliothecæ Holstenianæ apparet. In eadem Bibliotheca extat Zenonis, & reliquorum Stoicorum, Philosophiæ moralis compendium.

CAP. V.

DE PHILOSOPHIAE EPICUREAE SCRIPTORIBVS.

- §. 1. *Epicuri Secta Stoica fuit invisa, & variis ab hac calumniis impetita, magis tamen, quam hæc, profana. In Theoreticis Epicurus Democritum est secutus, Philosophiæ Experimentalis Doctorem eximum, cui an MStum debeatur Chymicum, quod Titulo Physicorum & Mysticorum Democriti superest, disquiritur, judiciumque de illo fertur benignius. Commendatur Pet. Gassendi de Vita, Moribus & Doctrina Epicuri Liber. 2. T. Lucretius Carus, Poëmate de Rerum Natura, in sex Libros diviso, Epicuri Philosophiam complexus laudatur, & de Editoribus ejus ac Exegetis simul fertur judicium, de Hub. Gifanio benignius, de Dan. Pareo atque, Tannagu. Fabro & Joh. Nardio, sequitur. Laus Aonii Palcarii, Styli Lucretiani & Ciceroniani imitatoris felicissimi. 3. Pet. Gassendi, moderni Philosoph. Epicureæ instauratoris, ac Operis ipsius de illa, sive Commentarii in lib. X. Diog. Laërtii elogium, Bernerii Epitome istius. 4. Joh. Franc. Grandis Dissertationum Philosophicarum prima, Physica Epicurea opposita, commendatur. 5. Gualtheri Charletoni Physiologia Epicuro - Gassendo Charletoniana. 6. Jordanus Brunus, in libro de Immenso & Innumerabilibus, Solum &*

Mundo-

*mundorum pluralitatem, cum Epicuro, defendis, sed vivicomburio banc luit audaciam.
7. Rob. Boyleus doctrinæ Epicuri de atomis corpuscularis, post Cartesium, inflaurator.
Artificium ejus ossu emolliendi, & in cibum convertendi.*

EPICVRVS Gargettius, Atheniensis Philosophus, Sectam condidit de suo nomine, Stoicis plane adversam, inter quos perpetua olim bella fuere. Hinc mutua orta fuerunt convitia, cum schola Stoicorum insectaretur Epicureos, & Epicurei Stoicos. Notum est, quænam vulgo sit de Epicureis opinio, quasi sc. voluptatem omnem pro fine habeant, cum alii contra Epicurum defendant, qui existimant, illum per voluptatem non corpoream istam, sed animi intellexisse. Quicquid tandem ejus sit, profana magis fuit Epicuri, quam Stoicorum, Philosophia, ut per certa capita ostendit Gatakerus in docta illa Dissertatione præliminari super Commentarium in Antoninum. Quod doctrinam contemplativam attinet, veterem illam Democriti sententiam secutus est, quam verosimile sit, illum suis quibusdam dogmatibus interpolasse, vel adulterasse. Democriti scriptorum nihil extat, nisi pauca aliqua, quæ tamen dubiæ fidei habentur. Id certum est, fuisse illum Philosophum maximum, magnæ in rebus naturalibus experientiæ. Certum est, Aristotelem multa ex eo descripsisse, qui, ut in experimentis totus erat, ita nihil quicquam definivit, nisi quod ipse satis exploraverat. Plinius autor est, ejus libros multa habere de gemmis, unionibus, metallis, ut hinc suspicio aliqua multis oriatur, fuisse inter primos artis Chymicæ propagatores. Quam suspicionem firmat libellus, qui sub ejus nomine MStus (x) circumfertur Græca lingua, cum illo tit. *Democriti Physica & Mystica*, qui in linguam latinam conversus prodiit, si recte memini, Venetiis. Extat, cum aliis Artis *χημικοποιητικῆς* scriptoribus Græcis, in Bibliotheca Regia Parisiensi, unde titulos illorum Auctorum excerptis Labbæus in sua *Bibliotheca MStorum*, & multa Exemplaria transumpta fuerunt, Viennensæ & Altenburgensæ. Quod extremum ad manus meas pervenit, mecum ab Amico communicatum, cum Annotamentis marginalibus Thomæ Reinesii, qui verba Græca, inemendate scripta, vel correxit, vel explicuit. Dissert tamen illud exemplar a Regio Parisiensi MSto, ut notavit ipse Reinesius, in Dissertatione de his Scriptoribus MScripta. Quod enim Salmasius in *Commentario suo in Solinum*, ex exemplari Regio adducit de unionibus parvis, in magnos convertendis, in Altenburgensi Codice plane non apparet, ideoque aliqua sui parte mutilatum oportet fuisse librum, nec bona fide descriptum. Quicquid jam sit de illis Scriptoribus, & Democriti ipsius opusculo, non definiri libri

Tomus II. (D) istius

(x) De MSto, quod Democriti nomen præfert, Chymico confer *Polyhistoris* hujus P.L.L. I. C. IX. §§. 31. sqq. de dogmatis vero Democriti Philosophicis Joh. Chrysof. Magneni *Democritum Reviviscentem, sive de Democriti Vita & Philosophia libellum*. Lugd. Bat. an. 1648. & Hæge an. 1658. in 12mo editum.

istius autoritas potest. Incertum enim, an ab illo scriptum; quove tempore. Qui acutius hic se videre putant Critici, e stylo judicant, non esse illius ætatis scætum, qua Democritus vivebat. Adversus quos tamen, quæ excipiat, habet Borrichius in *Diff. sua de ortu & progressu Chymie adversus Conringium*, & in libro, quo plenius rem omnem de his scriptoribus persequitur, quem adversus Conringium iterata vice scripsit, sub titulo *Sapientia Hermetis, Ægyptiorum & Chymicorum, a Conringii Animadversionibus vindicata*.

Equidem non omnem ipsi auctoritatem detraxerim: quod enim stylum attinet, notum est, talia, quæ in Commentariis scribi solent, rudi tantum sermoni delinearî solere. Deinde, si non ab ipso Democrito, fortassis ab aliquo discipulorum ejus potuerunt consignari, & quasi per manus tradi. Sed illa nunc mittimus, tanquam extra scopum nostrum constituta, & ad Scriptores Philosophiæ Epicuræ procedimus; quandoquidem Democriteæ Philosophiæ nihil restat. Qui vitam Epicuri, ejusque scholæ historiam, plenius nosse desiderat, ille adeat singularem Pet. Gassendi librum, quem de *Vita, moribus & doctrina Epicuri*, scripsit, editum Hagæ Comitum in 4to, anno 1656.

2 TITVS LVCRETIVS CARVS (y) Philosophus potius quam Poëta, sed cujus tamen purissima latinitas est, quem non immerito magni faciunt, tam veteres, quam recentiores. Etiam sylvam ejus cæcidit Virgilius, uti ex multis locis deprehendimus, quod argumento est, magni ipsum ei fuisse æstimatum. Nemo est ex antiquis, qui doctrinam Epicuream integro opere complexus sit, uti Lucretius. Nam Diog. Laërtius, l. 10. tantum per lacinias & fragmenta ejus doctrinam colligit. Lucretii variæ sunt editiones, & quidem inter eos, qui Autorem ipsum ratione textus emacularunt, præcipuus est præstantissimus ille JCrus, Obertus Gifanîus, cujus extant alia multa in alios Autores Commentaria. Nam, quod illum plagio quædam Mureto subripuisse tradunt, in invidiam ejus, ut puto, confectum est. Dedit ille indicem in Lucretium, qui simul explicat ipsum textum Lucretianum. Editus liber est Lugdun. Batav. ex Officina Plantiniana anno 1595. in 8. Est & alia editio Danielis Parei, quæ proditit Francof. anno 1631. in 8. qui merus est plagiarîus Gifanîi. Notus est enim inter Philologos vir ille, ut fucus aliena ad pabula. Edidit *Lexicon Lucretianum*, editioni suæ additum, quod ex Gifanîo compilatum est, pauculis quibusdam non magni momenti additis. Adjecit Scip. Capitiî *libros 2. carmine scriptos, de principiis rerum*, & Aonii Palearii *lib. 3. itidem carmine scriptos, de immortalitate animæ*, dictione tali, quæ Lucretianam ad vivum exprimit. Fuit enim

(y) De Lucretio plura *Tomi I. Lib. IVtus, Cap. XI.* jam exposuit. De plagii crimine, Commentatori ejus, Hub. Giphani, objecto, v. Jac. Thomasi *Tr. de Plagio Literario, f. 445. 448.* Anglicis versibus Lucretium reddidit, adjectisque notis, Oxoniz A. 1682. in 8vo publicavit, & deinceps ipsum quoque textum Latinum, interpretatione sua & annotationibus illustratum, ibidem an. 1695. in 8vo edidit, Thomas Creechius, Collegii omnium Animarum Oxoniensis Socius, eodem, quo Lucretius, fato, *avrixxæ*, ob amoris impatientiam, haud ita pridem, uti fertur, extinctus.

enim illo viro inter recentiores nemo Ciceroni qua dictionem similior, quod ex Orationibus & Epistolis ejus patet. In carmine hoc expressit Lucretium. Edidit quoque Lucretium Tanaquil Faber Salmurii anno 1662. *in 4to*, cum notis suis, ubi ille, more suo, multa audacter corrigit, vir quidem alias doctissimus, sed critica sua virgula nimium censorius. Nam in MStorum defectu parce ingenio permittenda est licentia. Atque hi sunt, quorum in Lucretium extant labores Philologici. Physicum Commentarium in illum scripsit Joh. Nardius, qui prodiit Florent. anno 1647. *in 4to*. Sed strictior tamen est pro materie amplitudine, in quam si diffundere se voluisset autor, majus ille opus concinnasset. Ejus multa alias extant scripta Physiologica, sed quæ non videntur spirare illam ἀκριβειαν, quam seculi nostri perspicacitas requirit.

PETRVS GASSENDVS. Per compendium, & quasi per lancem saturam, exhibuerat Philosophiam Epicuri Diog. Laërtius *lib. 10*. Ex his igitur fragmentis, & Lucretiano Poëmæ, magno molimine concinnavit Systema aliquod Philosophiæ Epicuræ Pet. Gassendus, quod est instar Commentarii in librum illum decimum Diog. Laërtii. Multa hic sunt prolixè disputata in omnibus argumentis, tam Physicis, quam Metaphysicis & Moralibus, vel pro Epicuri doctrina, vel adversus illam, ubi illa Christianismo, vel communibus Philosophorum placitis, repugnat. Adjicitur in fine *Synagma Epicuræ Philosophiæ*, quo, & compendiosius, & ornatiùs, illa proponitur. Magno alioquin ingenio & apparatu liber ille scriptus est, prodiitque *in fol.* Lugduni, anno 1649. & cum ceteris ejus Operibus, junctim editis. Ceterum hic vir est summus Philosophiæ Epicuræ inter recentiores restaurator, quam & ipse ex animi sententia amplexus est. Cetera ejus scripta philosophica, mole non minora, Epicuri principia pro fundamento ponunt, præterquam in illis argumentis & hypothesibus, in quibus ipse ab ejus sententia divortium facit. Prodiit non ita pridem Gallica lingua Philosophia Gassendi Epicuræ, in compendium contracta, de qua legi possunt Ephemeridum Gallicarum Scriptores. (z)

JOH. FRANCISCVS GRANDIS. Hujus viri extant *Dissertationes* aliquot *Philosophicæ & Criticæ*, Paris. anno 1658. *in 4to* editæ. Earum prima est adversus Epicuream Philosophiam, ad Pet. Gassendum scripta. Multa habentur in illa Dissertatione curiosa & non vulgaria, quæ doctrinam Epicuream de atomis & inani

- (z) Epitomator Philosophiæ Gassendi Epicuræ, *b. 1.* memoratis quidem, sed haud nominatus, est Franc. Bernerius, Principis Vidux Aurelianensis Consiliarius & Archiater, cujus *Abregé de La Philosophie de Gassendi*, Lugd. Gall. an. 1678. *in 8vo*, ac revisa emendataque ibid. an. 1684. *in 12mo*. VII. Tomis prodiit. Exstant & ejusdem *Doutes sur quelques uns des principes Chapitres de son Abregé de la Philosophie de Gassendi* ed. Paris. an. 1682. *12mo*. V. Corn. a Beughem Appar. ad Hist. Lit. *Noviss. Conspect.* I. p. 47. & loca Ephemeridum Literariorum isthic allegata. Fuisse autem Bernerium hunc Gassendi comitem indivulsum, & Amicum intimum, Sam. Sorbierius in *Vita Gassendi* testatur. V. hanc in Wittenii *Der. VI. Memor. Philos.* p. 224.

inani, unde totus orbis componitur, eorumque motu, impugnant. Nam principia illa ad rerum constitutionem, & specierum productionem, non sufficientia monstrat, & ex ipso Lucretio aliquod principium divinius, & quasi supernaturale, ostendit, quo opus sit in digestionem rerum, & specierum fabrica. Errare itaque Epicurum demonstrat, qui ex fortuito atomorum concursu omnia vult produci.

- 5 GVALTERVS CHARLETON. Ille post Gassendum in theatrum hoc venit, & ex Epicuri Paralipomenis, Gassendi dissertationibus, & suis hypothesebus, Systema aliquod confecit, cui tit. *Physiologia Epicuro-Gassendo-Charletoniana, or a sketch of science natural, upon the hypothesis of atoms*, editum Londini anno 1654, in fol. Ejus quanquam plurima sint e Gassendo desumpta, non pauca tamen ipsi adjectit rerum & experimentorum novorum, quæ ad hypothesin de atomis explicuit. Fuit & antea doctrina de atomis tractata a Joh. Chrysof. Magneno in *Democrito suo relicto*.

- 6 JORDANVS BRUNVS, NOLANVS. Inter dogmata Democriti etiam illud fuit de pluralitate mundorum, imo illorum infinitate, quod argumentum Jordanus Brunus, Nolanus, reassumit, cujus inter Opera extat *liber de immenso & innumerabilibus, sive de universo & mundis*. Quo in libro doctrinam hanc de multis solibus, & multis terris, summa cum cura proposuit, hac methodo, ut primum præmittat carmen, deinde scholia subjungat, quibus argumenta, pro thesi sua adducta, ulterius firmare intendit. Ille vero in Italia tandem vicicomburio sententiæ suæ audaciam luit, quanquam non desunt, qui alia de causa supplicio hoc affectum fuisse existimant. Alioquin thesi ipsius plerisque Astrologis nunc placet, qui stellas fixas habent pro solibus, quibus singulis suæ circumponuntur lunæ, vel terræ, nobis invisibiles. Editus ille liber est Francof. anno 1591. in 8avo, cum aliis quibusdam ejus operibus, quæ nescio quid Cabalistici, aut Lulliani, sapiunt. His enim rebus videtur fuisse addictus. Prolixe illic de mundis disputat adversus Aristotelem, pro immensitate & infinitate mundi, in infinito sc. spatio, infinita esse finite mobilia statuit, infinitos soles (fixas stellas) & tellures (planetas). & non esse compertum planetarum numerum circa hunc solem, neque spectabilem circa alios. Istam illic sententiam multis argumentis propugnat, quæ ibi proluxe legi possunt. Hanc ille sententiam primus videri vult in medium protulisse e recentioribus, quanquam post Copernicum in theatrum venerit. (aa)

R O-

(aa) Sententiam de pluralitate mundorum novissime, & majori quidem, quam omnes alii, conatu, audacia & curiositate, propugnavit Christ. Hugenius, Mathematicus Batavix celeberrimus, in *Koepstijpe sive Conjecturis de Terris Cælestibus, earumque ornatu*, scripto posthumo, Hagæ Comitum an. 1698. in 4to edito, cujus recensum, tum in reliquis Ephemeridibus nuperis Literariis, tum in Actis Erud. Lips. M. Octobr. an. 1698. p. 448-455. Censuram autem in *Memoiris Jesuitarum Trevoriensibus Mensuris Anni* (nisi memoria me fallit) 1702. invenies. Dialogum etiam pro eadem Gallicum edidit Dn. de Fontenelles, Academiæ Parisiensis Scientiarum Regiæ nunc a Secretis, in Linguam quoque nuper translatus Germanicam. Gallice prodit Amstelod. an. 1687. in 12mo sub Tit. *Exercitienis sur la Pluralité des Mondes*.

ROBERTVS BOYLIVS. Inter dogmata Democriti fuit illud de minimis rerum particulis, unde omnia consistunt in rerum natura, quæ sententia nunc præ cæteris ita exulta est, ut addi vix quicquam posse videatur. De Cartesio res notissima est, quam ille particularum etiam minimarum figuras dimensus fuerit, atque inde operationes naturæ plurimas deducat. Hoc argumentum nemo nunc melius exposuit, quam Robertus Boyleus, qui ingenio addens experientiam, multa in hac doctrina abstrusa patefecit. Ejus libri pene omnes, quos scripsit (scripsit autem multos.) super doctrina corpusculari, ut vocat, fundati sunt. *Liber ejus de Origine formarum, Chymista Scepticus, & Tr. de frigore*, multas habent curiosissimas demonstrationes, quæ omnes procedunt e conditione particularum, varie mutatarum, figuratarum, & in se incidentium, in quibus adeo operosus & diligens est, ut omnium superarit industriam. Speciatim quoque scripsit de natura effluviarum, eorum determinatione & mira subtilitate, motu etiam particularum in solidis & apparenter quiescentibus corporibus, etiam compactissimis, ut in gemmis, lapidibus, metallis, ossibus, quæ postrema nunc, novo artificio *πνευματικῶν*, ita in minimis suis attenuare docuit, ut in substantiam cartilagineam ac mollem e dura illa convertantur & vel ipsi homini in cibum cedere possint. Quod elegans quidem est & curiosum sed in fraudem canum, inventum.

CAP. VI.

DE SCRIPTORIBVS SCEPTICIS.

§. I. Sceptici e Schola Socratis & Academicorum sunt progressi. Nicol. Cabasilæ, Cl. Ptolomæi, Mur. Mercennii & Malebranchii, contra eos Scripta. Sectam hanc amplexi sunt Lucianus, Thomas. Hobbesius & Bened. Spinosæ. Falso contra Scepticismi accusantur Ren. Cartesius, Henr. Corn. Agrippa, modernique Philosophi Experimentales, quibus Jos. Glanvil, in Sceptis scientifica, patrocinatur. 2. Scepticismum defenderunt Sex. Empiricus. 3. Et, inter modernos, etsi haud serio, Franc. Sanchez, & Dan. Hartnaccio impugnatus.

VEnimus ad philosophiam SCEPTICAM veterum, sive Pyrrhoniæ, a Pyrrhone, ejus Philosophiæ auctore, ita dictam, qui Scepticorum princeps fuit. Videtur hæc Secta ex Academicis prognata. Socrates enim, Academicorum princeps, primus fuit, qui ex modestia & neglectu contemplativarum disciplinarum nihil sciri posse asserbat; quanquam non desint, qui hoc per Ironiam illum fecisse arbitrantur, quasi scientiam dissimulando simulaverit, renunciando sc. iis, quos manifesto sciebat, ut ea, quæ nesciebat, scire etiam putaretur. Tota autem hæc Secta primum orta videtur a vanitate & jactantia, quod & notat Verulamius de Augm. scientiarum l. 5. cap. 2. eosque, qui eloquentiâ floruerunt, hanc fere sibi Sectam sumpsisse, ut in utramque partem copiose disputando gloriam assequerentur.

tur. Contra illos Scepticos extant veterum nonnullorum Patrum declamationes, uti teſtatur Lambecius *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonenſi* l. 5. pag. 212. *Codice* 276. ubi de Mſcis Græcis agit. Laudat illic Nicolai Cabafiſæ, Archi-Epiſcopi Theſſalonienſis, *Diſſertationem de Critério veritatis* ſive de facultate & inſtrumento judicandi, quid ſit verum, contra Pyrrhonem, Scepticorum principem. Eſt & Claudii Ptolomæi peculiaris tractatus περί κριτηρίου καὶ ἡγεμονικῆς, de judicandi facultate & animi principatu, qui reperitur Mſus inter libros Lucæ Holſtenii, & ab Iſmaele Bulialdo Græce & Latine editus eſt Pariſiis, apud Cramoiſios in 4to, Anno 1663. In eodem illo Codice Mſto, quem laudat Lambecius, extat ejuſdem Cabafiſæ *ſolutio argumentorum quinque contra Rhetoricam, ſive artem dicendi*, quæ a ſcepticis proponuntur. Sed de iſtis ineditis nullum formari iudicium poteſt, notari tamen debent, ſi fortaliſſi aliquando in Bibliothecas incidamus, ubi reconduntur. Fuit & Lucianus iſti Sectæ addiſtus, cujus argumenta multa ſunt in iſpſis libris. Solebant enim Sceptici omnia falſe ridere, de omnibus rebus in utramque partem diſputare, nihil ut certum aſſeverare. Audio &, e recentioribus, Marinum Merſennum, virum alioquin doctiſſimum, ut ex ejus libris editis conſtat, & Mathematicum ſolertiſſimum, totam hanc Scepticorum doctrinam ſingulari libro *de Veritate ſcientiarum*, Gallice ſcripto, a capite ad calcem reſutaſſe. Quem cum ipſe non viderim, eſt enim rarior, ut pene omnes iſtius viri libri, remitto ad Sorelum, qui, in *Scientia ſua Univerſali*, quædam in compendium ex illo redegit. De capitibus, quæ ſpectant ad doctrinam Scepticorum, evolvi etiam meretur Malebranchius, autor *Diſſertationum Gallicarum*, quibus tit. *la Recherche de la vérité*; ubi de illis, quæ ad doctrinam de ſenſibus ſpectant, & de eorum erroribus, prolixè agit, eosque diſtinctè propoſuit. Palmarium enim argumentum Scepticorum in illo ſitum eſt, quod ſenſus noſtros non recte aſſici demonſtrare velint, illos variis modis errare ratione objecti & ſenſorii, quo fundamento ſublato, omnium diſciplinarum & rerum incertitudinem ſe conſeciſſe exiſtimarunt. In hoc itaque omnis opera ponenda eſt, ut ſenſuum demonſtretur evidentia, unde omne principium demonſtrationis dependet, quo ſublato, omnes ſcientiæ eſſent ſublatae. Sed facillimo negotio illis reſponderi poteſt, ut qui meris ſophiſmaribus & parallelismis ſententiam ſuam deſenſum eunt. Ex hac tamen Camarina hauriunt hodie, qui impia dogmata, tam qua Dei cognitionem, quam qua mores, tradunt, Hobbeſius & Spinola. Ambo enim, in eodem ludò ad nequitiam docti, veterem illam cramben recoquunt, coque ſubtilius venenum iſis miſcent, quo magis Mathematicis diſciplinis fuerunt exculſi. Sed abſurditatem illarum ſententiarum deprehendere facile eſt illi, qui ſolidam huic negotio aſſert doctrinam, interiorem ſcilicet philoſophiæ, non veteris tantum; ſed & recentiorum Sectarum, & Matheſeos peritiã. Non referendi tamen ſunt ad hanc claſſem, qui ideo de rebus dubitant, ut ſcientiam ſibi forment veram & ſolidam, quemadmodum fecit Carteſius, cujus hoc primum principium eſt, de omnibus rebus aliquando dubitandum eſſe. Nam qui ideo Scepticum illum facere volunt, injuri in ipſum

ipsum sunt: nihil enim ille magis quærit, quam demonstrationis evidentiam. Ac demonstrari facile possit, ex omnibus Philosophis antiquis, Platone & Aristotele, plane idem illos docuisse. Eodem modo Societas Angliæ Regia omnia illa seponit præjudicia veteris Physicæ, ut certas conclusiones inveniatur & demonstraret. Quo fine Josephus Glanvil librum scripsit Anglica lingua, cui tit. *Sceptis scientifica, adversus vanitates Dogmaticorum*, editum Londini in 4to anno 1665. Scopus ejus Autoris in hoc opere est, ut monstret, quam multa sint incognita in ratione, nec ulla arte cognosci possint, illis tamen viam esse sternendam per ea, quæ manifestis demonstrari possunt argumentis. Neque pertinet ad hanc classem Henricus Cornelius Agrippa, cujus extat *de Vanitate Scientiarum* liber, doctus profecto & laboriosus. Voluit enim potius abusus & ineptias scientiarum Satyrico sale defricare, quam, illas plane nihili esse, ostendere.

SEXTVS EMPIRICVS. Sextus ille quis fuerit, ubi & quando vixerit, non satis certum. Alexandriæ quidem vixisse volunt. Ille quidem, in scriptis suis, multis in locis innuit, ubi non vixerit, nusquam autem disertis verbis ait, ubi vixerit, ac nescivit fortasse Scepticus, an illic viveret, ubi vivebat. De ordine Pyrrhonorum doctorum & successione Laërtius agit *lib. 9.* Sed parum hæc res ad nos pertinet. Prolixe admodum de ejus ætate disputat Jonsius, *de scriptoribus historia Philosophica lib. 3. cap. 12.* Hujus Sexti Empirici Opera omnia extant Græce & Latine edita Paris. in fol. anno 1601. & Genevæ 1621. *Pyrrhoniama ejus Hypotheses* Lat. ling. seorsim sunt editæ ab Henr. Stephano cum notis, in 8vo anno 1562. Opus *adversus Mathematicos* Latine est editum a Gentiano Herveto in fol. Paris. anno 1569. Ceterum Opera ejus Omnia Græco - Latina rara sunt, operæque pretium faceret, si quis e Criticorum familia ista recudi faceret & emendatius ederet.

FRANCISCVS SANCHEZ. Fuit ille Doctor Medicus, & in Acad. Tolosana Prof. Regius, qui Tractatum scripsit, ut tit. habet, *de mutum nobili & prima universali scientia, quod nihil scitur.* Libellus est exiguus, sed qui in compendium traxit pleraque Scepticorum argumenta, argute satis & nerveose. Aliquoties editus est, & in 4to quidem Lugduni apud Gryphum anno 1581. Postea Francofurti in 8vo anno 1618. Cui editioni additus est libellus Maturini Simonii, J.Cti, *de literis pereuntibus.* Est etiam alia quædam Roterodamensis editio, si recte memini. Sc. is quoque vir e Medicorum gente novi aliquid, sapere visus est. Plerumque enim Medici, vel in Theologia, vel Philosophia, novaturunt. Nam putarem tamen, adeo serio rem suam egisse Franciscum nostrum, eumque potius scriptionis suæ habuisse finem, ut exagitaret Scholasticos, eorumque Philosophiam, ostenderetque, nihilo nos certiores fieri ex eorum scriptis, & longe incertiores esse, quam dudum. Multa sane in illo scripto sana sunt & arguta, quamquam non omnia probem. Adversus auctoritatem passim pugnat, & Aristotelem, qui si Scepticismus est, facile ipsi hujus delicti gratiam fecerim. Novissima ejus editio, una cum refutatione

tatione Danielis Hartnaccii, prodijt Stettini in 12mo anno 1665. sub. tit. *Sanchez aliquid Sciens*. Additæ sunt textui notæ refutatoriæ, & præmissa est Historia breviuscula Scepticifini veteris & recentis, quæ tamen longe plenius tradi potest. Nam qui hætenus hoc argumentum tractarunt, e Scriptoribus Historiæ Philosophicæ, parci admodum in eo sunt. M. Gabr. Wedderkopf Argentorati Disputationem habuit de Scepticifmo Veteri & Recentiore A. 1664.

CAP. VII. DE PHILOSOPHIAE PLATONICAE SCRIPTORIBVS.

- §. 1. Plato Dogmata, a Socrate accepta, cum Barbaricis & Pythagoricis miscuit: multos Patrum prima Ecclesia Sæctatores habuit. Operum illius editiones & edmmen-
tatores. Scripta ejusdem supposititia. Plagii in Timæum falso accusatur.
2. Isagagas in Philosophiam Platonis scripsere Job. Bapt. Bernbardus, & ante hunc
Alcinous, collationes autem ejusdem cum Aristotelica Georg. Gemistius, Georg. Tra-
pezuntius (in Platonem perquam maledicus, & a Bessarione Card. refutatus,) Pet.
Bembus, Jac. Mazonius, Seb. Foxius, Lud. de Morainoillier & Gabr. Buratellus.
Plato pie est philosophatus, Atheisque contrarius. 3. Speusippi, successoris
Platonis, quem Aristoteles permagni fecit, scripta. 4. Platonici, reliqui cele-
briorer, scriptisque etiamnum superantibus; inclyti, Plotinus sc. & Origenes.
5. Proclus, de cujus scriptis, editis ac inceditis, paulo difficitur uberius. 6. Ma-
ximus Tyrinus. 7. Plutarchus. 8. Numentus. 9. Chalcidius. 10. Apu-
lejus, Damascius, Heronius, Olympiodorus, Syriacus, Herennius, Salustius.
11. Philo Judæus, si non Platonicus, Platonizans tamen. 12. Mich. Psellus,
cujus, aliorumque Platoniorum, de Dæmonibus doctrina, magie est affinis. 13.
Frane. Jos. Borri, in eadem de Dæmonibus doctrina, πλατωνίζων. 14. Nec
non Autor libelli le Comte de Gablis, Georg. Pictorius, alique. 15. Recentiores
Platonici, Marsilius Ficinus, ad magiam proclivior. 16. Job. & Joh. Franc.
Pici, Comes Mirandulani. 17. Gabr. Buratellus, de quo, ceterisque Aristotelis
cum Platone conciliatoribus, fertur judicium. 18. Scipio Agnellus, doctrinæ
Platonis de ideis, contra Aristotelem, propugnator eximius, & Joh. Marcus Mar-
ci, ejusdem instaurator. 19. Henr. Morus, Philosophus Platónico-Cartesianus,
animarum etiam cum Christoph. Sandio, & Anonymo Lucis Orientalis Autore, pa-
trocinatus præxistentie, per Jac. Thomæsum impugnate. 20. Leo Hebraeus, do-
ctrinæ Platonis de amore exegetes. 21. Dan. Heinsius, cujus Poëma de Contem-
ptu Mortis, Platonis congruens doctrina, commendatur. 22. Indiculus Autorum,
de Historia Dogmatique Sæctæ Platonice consulendorum.

E Schola Socratica PLATONIS Philosophia prodiit, quanquam alii Platonem incusent, quasi miscuerit Socraticam doctrinam cum Barbara & Pythagorica, Exprobrat hoc ipsi Xenophon, ipse Socratis auditor Epistola quadam, ad Æschinem Socraticum scripta, quæ legi potest apud Eusebium in *præparatione Evangelica*, lib. 24. & Stobæum in *Sermone de Diis*. Longe autem ille a Scepticismo abest, quem imputare illi nonnulli voluerunt, a quo illum excusat Verulamius, in *novo Organo* l. 11. *Aphor. p. 67.* Claud. Berigardus, in *Circulo suo Pisano*, *Circulo tertio part. 1.* Platoniam Philosophiam partim Pythagoricæ, partim Peripateticæ, similem facit; sublatis enim Ideis, quas impugnat Aristoteles, in ceteris tantum verbis & ratione considerandi differre ait; de quibus omnibus nunc disputare non est nostri instituti. De dignitate ejus Philosophiæ præ Aristotelica, aut earum convenientia inter se, integris Voluminibus agitur a multis, de quibus plura in sequentibus. Nos hic tantum, *ὡς ἐν κεφαλαίῳ*, quædam de Platonica doctrina afferemus, nam Historiam ejus integram non teximus: quam velim tamen a quopiam contexi. Non habemus Autorem ullum, qui Platonis Platoniorum omnium Historiam, Vitas, Scripta, iusto ordine congererit & digesserit, qui tamen vehementer faceret ad Philosophiæ illius illustrationem. In Aristotele sollicitiores fuere nonnulli, quanquam tamen neque de illo omnia ea, quæ poterant, diligentia tractata sint. Et magni tamen intererat, tum ad Ecclesiasticam Historiam, tum ad Philosophicam, geminæ hujus Sectæ ortus & progressus nosse accuratius, quandoquidem Patrum quorundam etiam in sacris opinionibus multum ex his fontibus hauserunt. Platonismus primis Christianis Patribus ad multa singularia faciem prætulit, multi ex hoc fonte errores propullularunt; quam ob causam accuratius indaganda sunt omnia, quæ in negotio hoc indagari possunt. Quod Platonis Opera atinet, aliquot eorum editiones prodierunt. Est Græco-Latina a Marsilio Ficino edita, cum argumentis & commentariis, in *fol.* Lugd. anno 1590. Item Francof. anno 1602. Melior vero est editio, quæ duobus Volum. in *fol.* prodiit, cum interpretatione Joh. Serrani, ejusque notis, in *fol.* apud Henr. Stephanum, anno 1578. (bb) Inter Libros ejus singulares, *Timeus* prodiit seorsim, cum Commentariis nonnullorum, extantque *libri 10. Commentariorum in Timeum* Platonis Pauli Benii, ne quid de aliis nunc dicam. In *libros de Rep.* extat *Paraphrasis* Averrois, quam in Lat. linguam convertit Jacobus Mantinus, Medicus Hebræus, editam una cum Francisci Philæphi *libris 5. de Morali Philosophiâ & (disciplinâ)*. Non pauca quoque sunt suppositicia, quæ Platoni adscribuntur, quorum aliqua addita sunt Operibus ejus. Fuerunt & olim alii ejus adulterini Dialogi, quos recenset Diogen. Laërtius, sed qui amplius non extant. Emendatissima est editio Platonis illa, quæ Græca tantum lingua prodiit, cum Procli *Commentariis in Timeum*, Basileæ anno 1534. in *fol.* Fuerunt, qui Platonem etiam plagii incusarunt,

Tom. II.

(E)

(bb) Digna est, cujus hic mentio fiat, Andr. Dacerii, Acad. Francicæ Socii, versio Operum Platonis Gallica, cum notis elegantibus, Parisiis an. 1699. in 12mo edi coepta.

runt, quod Timæo doctrinam de anima mundi surripuerit, qui tamen injuri in illum sunt. Neque enim plagiarius dicendus est, qui proficitur nomen, unde ceperit.

2

Auctores ad doctrinam Platoniceam *παρασκευασμένοι* sunt, tam Græci, quam Latini, tam veteres, quam recentiores, omnium autem Platoniorum syllabum, operumque illorum enarrationem, quanquam valde imperfectam, præmisit Seminario suo *Philosophie Platonice* Lugd. Gall. A. 1599. in fol. excuso, Joh. Baptista Bernhardus. Extat aliquoties in lucem edita Alcinoi *Introductio in Philosophiam Platonis*, Græce in 8vo, anno 1521. apud Aldum Manutium (quæ est editio correctissima,) Græce & Latine a Dan. Heinsio, una cum ejus notis, Lugd. Batav. in 8vo. Editus est idem liber cum Commentariis Dion. Lambini Paris. in 4to, anno 1557. & cum Commentariis Joh. Carpentarii in 4to, Paris. duobus voluminibus. Georgius Gemistius, cui Plethonis cognomen datum est ab amore Platonis, ut existimant, scripsit librum Græca lingua *de Platonica & Aristotelica Philosophia differentia*, qui prodiiit Basileæ anno 1574. in 4to Latine, & Venetiis, una cum Bernhardini Donati, Veronensis, *paraphrasi*, in 8vo, in linguam Latinam translatus a Georgio Chareandro, qui Basileensem editionem Latinam procuravit. Hujus Autoris plurima alia sunt scripta, partim edita, partim inedita, partim Philosophici. partim Historici argumenti, de quibus ulterius videri potest Leo Allarius in *libro de Georgiis Claris*. Georgius Trapezuntius *Comparisonem Platonis & Aristotelis* instituit, qua Aristotelem Platone longo intervallo superiorem esse contendit, qui liber Venetiis editus est anno 1528. in 8vo. Quod vero in Platonem vehementer maledicus esset, permovit ejus rei indignitas celebratissimum Cardinalem Bessarionem, ut dissimulato Trapezuntii nomine, Calumniatori Platonis libris quatuor responderit, quibus sapientiam Platonis atque doctrinam, & probitatem morum, exponit. Addidit porro quintum superioribus librum, in quo Trapezuntii errores in interpretatione legum Platonis refutavit, ostenditque, illum non intellexisse Platonem. Addidit quoque *Disputationem suam de natura & arte*, in eundem Trapezuntium scriptam, quæ omnia Venetiis prodierunt in fol. apud Aldum, anno 1503. Ceterum de Georgio Trapezuntio itidem legendus est idem Leo Allarius libro citato: de Bessarione autem ejusque operibus aliis, ad Philosophiam spectantibus, Jac. Gaddius in *libro de Scriptoribus*, sub tit. *Bessarionis*. Scripserat & Pet. Bembus *Apologiam Platonis, & Dissertationem* in ejus opera, quæ tamen hæctenus inedita sunt, eodem referente Gaddio. Post illa tempora sequuti sunt alii complures, qui hoc argumentum copiose tractarunt, de convenientia & diversitate Philosophiæ Platonice & Aristotelicæ *De consensu variisque singularem librum scripsit* Jacobus Mazonius, (de quo v. Erythræi *Pinacoth. I. p. 68.*) tum & Sebastianus Foxius Hispalensis, qui utriusque consensum tantum ad Philosophiam naturalem restrinxit, & editus est Wittebergæ anno 1589. in 8vo. Idem Autor in *Phadonem* Platonis, & libros ejus de *Rp.* prolixos scripsit commentarios, in fol. editos Basileæ anno 1554. & anno 1556. E recentioribus quoque aliquis Ludovicus de Morainuillier d'Orgeville, Doctor

Doct̃or Sorbonicus, *Examen Philosophiæ Platonice* edidit Macloviz anno 1650. in 8vo, quo in libro universam Philosophiam Platoniam speculativam, quam sub nomine Dialecticæ comprehendit, sub examen vocat, additis nonnunquam Parallelis Peripateticis. Est ille liber velut summarium & breviarium Philosophiæ Platonice, cujus maxima pars versatur in Theologia & Metaphysica. Causas enim externas, efficientem & finalem, in philosophando magis respexit, quam materialem & formalem, rerum sc̃. missionem ac generationem. Pie sane in illis dogmatibus philosophatus. Nam Spinoza, & alii profani ac Athei, omnem finalem causam e natura eliminare laborant, ut ingenii humani commentum, qua sublata facile ipsa efficiens tollitur, Deus. De controversiis Platonis & Aristotelis præcipuis Gabriel Burdellus librum itidem scripsit, qui prodiit Venetiis anno 1573. in 8vo.

SPEVSIPPVS. Inter primos Platonis successores fuit, ejusque ex sorore nepos. De illo, librisque ejus, fufius agit Laërtius lib. 4. Pauca ab illo habemus: Aristoteles illum magni fecit, ejusque libros maximo pretio emit, teste eodem Laërtio. Laudat ipsum quoque Aristoteles in Metaphysicis. Scripsit de Philosophis, scripsit itidem *Encomium Platonis & librum de cena Platonis*, quorum nomina tantum supersunt. De disputationibus tamen Platonis superest libellus sub ejus nomine editus. Paris. lingua Græca, qui jungitur Alcino de doctrina Platonis.

PLOTINVS. Plotinus e Platoniorum schola libros scripsit, qui hodie supersunt; vixit sub Alexandro Severo, fuitque discipulus Ammonii Alexandrini, in cujus ludo Origenes quoque fuit institutus, qui in scriptis suis Theologicis Platonismi vestigia ubique ostendit. Fuit tamen inter Peripateticos connumeratus iste Ammonius, credo, quod ipse se talem profiteretur. Nam, ut Hierocles apud Photium testatur *Codice* 251. primus fuit, qui Aristotelem a Platone non dissentire ostendit. Addit porro, utramque illum Sectam edoctum, Philosophiam a contentionibus liberam tradidisse suis Auditoribus. Ejus Opera præ aliis omnibus vehementer illustant doctrinam Platoniam, quæ Græce & Latine edita sunt Basilæ in fol. a Marfilio Ficino anno 1580.

PROCLVS. (cc) Celebratissimus Operibus suis Proclus est, cujus adhuc hodie libri extant plurimi, quanquam & multi ejus sint deperditi. Vixit Theodosii & (E) 2 Leo-

(cc) De Proclo, ejusque Scriptis, consulenda omnino est ab horum amatis Marini Neapolitani *Vita Procli*, non mutila, sicut antehac a Guilh. Xylandro & Æmil. Porto, sed altera Parte de *Virtutibus Procli Theoreticis ac Theurgicis*, e Cod. Biblioth. Guidanzæ MSO nunc primum cruta, auctior, atque adeo integra, Hamburgi an. 1700. in 4to a Joh. Alb. Fabricio, Polyhistor eximio, edita, ac versione Latina, notis, Prolegomenis, de Proclo & Marino, *Elencque Scriptorum Procli* accuratissimo, illustrata. Ex MSSis Procli Holstenianis, h. l. memoratis, in Bibliothecæ Hamburgensæ, beneficio Holstenii Professoris, cum aliis pluribus Codd. ineditis, Platoniorum præcipue transierunt Procli *Elementa Theologica* (cum Guilh. de Morbeca versione illorum Latina), *Tres Mæisædæ & Comment. in Platonis Alcibiadem*, nec non Nicolai, Episc. Medionensis in Procli *Elementa Theologica* Expositiones & Animadversiones.

Leonis Thracis ætate. Scholam ejus, præceptores & discipulos, prolixè describit Jonsius de Scriptoribus *Historia Philosophica* l. 3. c. 18. Edidit, præter Philosophica, quædam Grammatica & Poëtica, sub titulo *Χρησμοθείας*, unde Excerptum nobis servavit Photius in *Bibliotheca*, codice 239. quod cum And. Schotti versione, & Petri Joh. Nunneshii notis, seorsim prodit Hanoviz in 4to anno 1615. additum Andree Schotti *Observationibus Humanis*. Operum ejus Philosophicorum variz sunt editiones, neque omnia simul & junctim edita. Edita est ejus *Explicatio Platonis ex Timeo*, ubi de animarum generatione agitur, Latina lingua, cum Numerorum Harmoniarumque figuris, interprete Nicolao Leonicensi in fol. Parisiis anno 1580. Prodiit idem liber, cum *Enarratione difficultium questionum in Politica Platonis*, in fol. Basileæ anno 1584. Ejusdem *Elementa Theologica & Physica*, Latine a Francisco Patricio versa, prodierunt in 4to Ferrariæ anno 1583. Ejusdem in *Theologiam Platonis Commentarius*, una cum ejus *Vita* a Marino Neapolitano descripta, prodit Græce & Latine, vertente Æmilio Porto, & sumptus supeditante Serenissimo gloriosæ memoriæ Principe Holstato, JOHANNÉ ADOLPHO, e Typographeo Frobeniano, Hamburgi A. 1618. in fol. Multa ejusdem Autoris adhuc hodie supersunt *αὐτὸδώρα*, quæ in lucem protrahi mererentur. Reperiuntur nonnulla inter Codices Prodiit idem liber, cum *Enarratione difficultium questionum in Politica Platonis*, in fol. Basileæ anno 1584. Ejusdem *Elementa Theologica & Physica*, Latine a Francisco Patricio versa, prodierunt in 4to Ferrariæ anno 1583. Ejusdem in *Theologiam Platonis Commentarius*, una cum ejus *Vita* a Marino Neapolitano descripta, prodit Græce & Latine, vertente Æmilio Porto, & sumptus supeditante Serenissimo gloriosæ memoriæ Principe Holstato, JOHANNÉ ADOLPHO, e Typographeo Frobeniano, Hamburgi A. 1618. in fol. Multa ejusdem Autoris adhuc hodie supersunt *αὐτὸδώρα*, quæ in lucem protrahi mererentur. Reperiuntur nonnulla inter Codices

Sunt in illis Procli *Elementa Theologica* Latine, ex veteri versione Fratris Guillelmi de Morbeca, Archiepiscopi Corinthii, cum ejusdem *Demonstrationibus* in fol. Habentur & ejusdem libri 3. *singularer*, sive *μὴνέβηλοι*, primus de decem dubitationibus circa providentiam; secundus de providentia & fato, & eo quod in nobis, ad Theodorum Mechanicum, tertius de malorum subsistentia, Latine translatus ab eodem Interprete, Guillelmo de Morbeca. Extant iidem varii ejusdem Commentarii in Platonis *Dialogos*, ut & in *Alcibiadem* priorem, Græce, in *Parmenidem* ejus libri 7. Græce in fol. in ejusdem *Cratylum scholia* Græce in 8vo. Extant & ejusdem *Dissertationes* in *Remp.* Platonis Græce, hæcenus non editæ. Non dubito, multos alios passim in Bibliothecis superesse, scripsit enim plurimos, sed negliguntur jam illi. neque digna eorum cura habetur, cum præ Platonica triumphet Peripatetica Philosophia. Non tamen inutile est, vel titulos illorum librorum notasse, quantum ipsos inspicere non liceat. Datur enim nonnunquam ex insperato occasio in libros illos incidendi, in Bibliothecis præsertim publicis.

MAXIMVS TYRIVS. Philosophus Plonicus, & Marci Antonini præceptor, scripsit varias *Dissertationes Philosophicas*, quæ *sermonum* nomine Græca lingua editæ sunt. Scriptis & de Homero, & quænam apud ipsum vetus Philosophia sit; an Socrates recte Apologiam detrectaverit. *Sermones* ejus e Græco in linguam Latinam convertit Cosinus Paccius, Archiepiscopus Florentinus, cujus Interpretationis Latina editio prodit anno 1557. in *Stavo*. Optima autem ejus Autoris editio est, quæ Græca & Latina lingua simul prodit, cum interpretatione & notis Dan. Heinsii, Lugd. Batav. in *Stavo* anno 1607. Jungitur huic Maximo Tyrio Alcinoui *liber de doctrina Platonica*.

PLVTARCHVS. Plutarchus vetus collector est variarum rerum, cujus 7 industria multa nobis sunt conservata. etiam in Philosophicis, quorum alioquin non superesset memoria: ejus extat Dissertatio de placitis Philosophorum, ubi velut per lancem saturam proponit varias Philosophorum veterum sententias. Ejusdem extant *questiones Platonice*, & *Commentarius de anima procreatione*, quæ in *Timæo* Platonis describitur, in quibus omnia illa dogmata Platonica recenset, quanquam breviter admodum. Sunt & de aliarum Sectarum dogmatibus illius libelli singulares, ut de Stoicorum repugnantis, de communibus notitiis adversus Stoicos Dissertatio, ut suaviter quidem vivi posse secundum Epicuri decreta; item de Socratis genio, quæ omnia, ut fragmenta vetustatis, magni facere debemus.

NUMENIVS, Philosophus Pythagoricus & Platonicus, sub Lucio Vero & 8 M. Antonino floruit, cujus multi olim libri fuerunt, nunc pauci supersunt. Ejus olim de Platonis & Academicorum discrepantia liber fuit, quem laudat Eusebius lib. 14. *preparationis Evangelicæ*, atque inde argumenta recenset. Scripsit & *περὶ τῆ ἀναισθησίας* aliquot libros: librum de immortalitate animæ (quem laudat Origenes lib. 5. contra Celsum.) Item de anima. Ejus nominis & alius fuit ab illo diversus, & alius quidam Rhetor; Vide Jonsium de Scriptoribus *historia philosophica* l. 3. c. 10. Ex illo cepisse multa Plotinum existimant, quam ob causam Amelius, itidem Platonicus Commentator & Philosophus, librum scripsit de *differentia Plotini & Numenii* teste Jonsio loco citato.

CHALCIDIVS. Est & is inter Sectatores Platonicos. Ejus *Commentarius* 9 in *Timæum* editus est a Joh. Meursio novissime, Lugd. Batav. Græce cum notis, in 4to, & olim Parisiis anno 1579. in 4to. Magnificum huic viro elogium suspenderit Barthius *Advers.* lib. 48. c. 8. Nemo, inquit, melius profuisse seculo nostro videtur, quam Chalcidius, homo ita Christianus, ut alium cum non potuisse esse evincatur, ita Philosophus, ut videri velit, rationibus solis niti velle.

APVLEIVS. Inter Philosophos quoque Platonicos Apulejus est, cujus va- 10 ria argumenta illuc spectant, ut videre est in libris ejus. Ejus extant variae editiones, de quibus L. 4. *Polybist. Lit.* c. 13. est actum. Varii extant præterea Scriptores Platonici inediti & editi, tam Compendiarii, quam Paraphrastici & Commentatores. Inter Manuscripta Holsteniana sunt Damascii *περὶ ἀρχῶν* sive de principiis *questionum & solutionum*, Græce in fol. quod magnum & præclarum opus in isto Holstenii Indice judicatur. Extant illic Hermiæ Philosophi in *Phadonem* Platonis *scholiorum* lib. 3. Græce in fol. qui & in Latinam linguam conversi sunt a Marfilio Ficino; sed nec versio illa edita est. Extant Olympiodori *Commentarii in Phadonem* Platonis de immortalitate animæ Græce in fol. & ejusdem *Commentarius in Georgiam* Platonis, Græce in fol. Extat Siriani Platonici, in *Metaphysicam* Aristotelis *Commentarius*, cujus objectionibus contra Pythagoram & Platonem respondet, Græce in fol. Extant Herennii Philosophi *Metaphysica*, quod est elegans Theologie

Plato-

Platonice compendium, Græce in fol. Item Ægidii, Cardinalis Viterbiensis, *Commentaria in librum sententiarum ad mentem Platonis*, quibus universa Theologia Platonis luculenter exponitur, Latine in fol.

Sallustii Opera Græca a Leone Allatio Græce & Latine edita sunt Lugd. Batav. in 4to, in quæ extant notæ Lucæ Holstenii. (dd)

- 11 PHILONIS JVDÆI Opera. Philonum multi fuere olim; fuit Philo e Pyrrhonis schola, fuit aliquis Aristoteli familiaris Pythagoricus, & multi alii, quorum opera non sunt amplius salva. Fuit & Alexandrinus, Judeus ille, qui Caji Imperatoris tempore vixit, de quo vulgo creditur illum Platicum esse. Extant multa ejus opera Philosophici argumenti, quæ quodammodo convenire cum Platoniorum doctrina videntur. Hinc vulgatum de illo judicium! *Aut Philo platonizat, aut Plato philonizat*. Multa quoque ex ejus libris excerpfit Johan. Baptista Bernhardus in *Seminario* suo; sed aliter tamen videtur viris doctis, qui libros ejus Platicum genium non spirare existimant: qua in sententia quoque est Jonsius (cc) *Historia Philosophica lib. 3. c. 4.* ubi multa de aliis Philonibus. In multis tamen eadem videtur dicere cum Platonis, sive ex Platone illa hauserit, sive e communi fonte cum Platonis. Vero enim est simile, recentiores Platicos multa e Rabbiorum & doctorum Judeorum, scriptis hausisse, uti Plato ipse e sacris literis. Ejus Opera per partes Græce Latineque sunt edita, sed junctim, Francosurt. cum Variorum Versionibus Latinis, curante Dav. Höschele, A. 1587. in fol.

- 12 MICH. PSELLVS. Etiam hic inter Platicos multa nos de Dæmonibus arcana, an in illorum ludo institutus, nescio, docuit, neque enim e divina, ut puto, revelatione habuit. Multum sc. rei Platicis cum Dæmonibus fuit, de illorum tutela, evocatione, familiaritate, pleni sunt omnes Platicorum libri, de ordine inter ipsos, de distinctione secundum elementa, mirabilia sunt illorum commenta, quæ ad Magiam fenestram aperire posse videntur. Pselli *Dialog. de dæmonibus, & eorum operatione*, est e Græco versus a Petro Morello, Parisiis in 8vo anno 1577. prodit; hinc altera editio Græco-Latina, cum notis Gilberti Gaulmini, viri doctissimi, Parisiis anno 1615. in 8avo. (ff) Le

(dd) Damascii, Hermiz, Olympiodori, Syriani & Ægidii Viterbiensis, Opera, h. l. enumerata, inter Codices MSS. Holstenianos, in Biblioth. Urbis Hamburgensis Publica, olim se mihi obtulerunt. Sallustii, Philosophi, non Platonici, sed Cynici, unicum tantum extat de *Diis & Mundo opusculum*, Græce, cum Versione Leonis Allatii, & Lucæ Holstenii *Observationibus*, a Gabr. Nandro Romæ an. 1638. in 8. editum, Lugd. Bat. an. 1639. in 12. reculum, & tandem a Thoma Galeo *Opusculis Veterum Mythologicis, Ethicis & Physicis*, Cantabr. an. 1671. ac denuo Amstelod. an. 1688. (in 8.) a se publicatis, insertum.

(cc) *Pro Philonis Judei Platonis* Exercitationem, adversus Ioh. Jonssii *Cap. IV. Liber III. de S. r. Hist. Philos.* peculiarem Lipsiæ an. 1693. in 4to edidit Ioh. Alb. Fabricius, Gymn. Hamb. nunc. Professor.

(ff) Mich. Pselli *de Operatione Dæmonum Dialogus*, cum Gilb. Gaulmini Versione & Notis noviss.

La Clave del Gabinetto del Borri. Subjungo hunc librum Pfello *de Demonibus*, quia in eodem argumento versatur. Quis Franciscus Josephus Borri fuerit, notum puto esse omnibus, multorum arcanorum Physicorum possessor, sed tamen & summus impostor. De hujus Vita & Dogmatibus exiit liber iste, impressus Coloniae, ut titulus habet, anno 1681. in quo multa referuntur de doctrina ejus circa Dæmones, quæ cum Platoniciis & Paracelsistis mire conveniunt. Dici non potest, quam liber ille plenus sit his naniis. Plura alia illic habentur de transmutatione metallorum, quam ipse tamen nescivit; Instructio item Politica ad Fridericum III. Daniæ Regem, qua ratione is cives suos in obsequio continere debeat. Additur quoque Vita ejus.

Le COMTE de GABLIS. Quisquis Autor illius libri fuerit (est autem Gallica lingua editus Amstel. anno 1571. ad exemplar Parisiense recusus,) mire illi cum *Clave Borriana* convenit. Profitetur titulos, multa illic agi de scientiis secretis, sed revera nihil aliud facit, quam ut Magiam & conversationem cum Dæmonibus probet & doceat, Cabalæ titulo illam honestans. Sed multi tales libri sunt, de quibus ut nimium solliciti sumus, non est necesse. Multa de hoc argumento habentur quoque apud Georgium Pictorium, in libello *de Dæmonum sublunarium orta, potestate, miraculis, & quomodo pellendi*; qui libellus additus est *Sermonibus ejus convivialibus, Basilæ editis*. Legi quoque potest Joh. Bodinus in sua *Demonomania*. Sed hæc non adeo sunt hujus loci.

MARSILIUS FICINVS, Florentinus, insignis Philosophus Platonicius is suo tempore fuit, & Medicus, cui editionem Platonis debemus, non quidem omnium accuratissimam, sed tamen non contemnendam. Quia enim potius Dogmaticus fuit & Philosophus, quam Philologus & Criticus, mirum non est, si in Platonis textu interpretando non usque adeo scopum tetigerit. Scripsit ille plurima Opuscula, fundamentis Platoniciis superstructa, tam Theologica, quam Medica & Philosophica, v. g. *librum de Christiana religione*, cujus doctrinam cum Philosophia Platonica conjungit, earumque convenientiam monstrat. Scripsit & *de immortalitate animarum libros 16.* quibus titulum *Theologia Platonica* fecit. Multa illic memorabilia continentur, quorum usus esse potest ad hoc argumentum illustrandum; disputat enim adversus Epicureos & Atheos. Scripsit & *de raptu Pauli in celum tertium*, & *de nativitate Christi æterna & temporali*; libros item Medicos *de sanitate tuenda, & vita producenda, ac librum de vita celestis comparanda*, qui Magici aliquid sapere videtur. Docet enim in eo, quomodo vita nostra instituenda sit, ut astrorum nobis assignatorum constitutioni sit conformis. In eo libro per imagines Astrologicas mira se facturum confidit, quem se refutatum fuisse dicit

novissime a Dan. Hasenmüllero, Prof. Kiloniensi, an. 1688 Kilonii in rz, est recensitus Verum Editionem hanc, & Textum Pfelli, & Notas Gaulmini, mendis deformasse plurimis, recte jam monuit Joh. Clericus T. XV. *Biblioth. Univrs. Historice, Gallicæ editæ, Bl. Off. A. 1688* p. 117. 118.

dicat Johannes Francisc. Picus Mirandula l. 7. de rerum praeiudicatione c. 10. nisi id ob singularem cum illo amicitiam intermiseret. Plurimae sunt ejus Epistolae, quibus omnibus Philosophiae Platonicae argumenta tractantur. Tomus Operam ejus secundus continet Commentationes in Platonem ipsum, & in Platonicos aliquos, editus Basileae in fol. anno 1576.

- 16 **COMITVM MIRANDVLANORVM Opera.** Johannes Picus & Joh. Franciscus Picus, Mirandulani Comites, magnum suo tempore nomen sibi pepererunt, editis in lucem libris Philosophici & Cabalistici argumenti, praepriis vero Joh. Picus, qui admodum juvenis magna ingenii sui specimina edidit. Interdum certe in libris suis platonizat, sed plurima tamen e Judaeorum Philosophia hausit, ut indicio sunt Opera ejus varia, quae Cabalisticum quid sapiunt. Scripsit *adversus Astrologos* acutissimum librum, cui respondit quidem Lucius aliquis Bellantius, sed dispari ingenio. Juvenis mortuus est anno 32. aetatis, quod illi tempus Astrologi in vindicationem artis suae praedixerant. Ejus *Heptaplus* agit de constitutione mundi, in quo non pauca sunt Cabalistica. Est vero Commentarius in opus sex dierum; Joh. Pici Opera junctim prodierunt anno 1504. Argentorati in fol. Joh. Francisc. Pici Opera quoque non pauca sunt, liber egregius de praeiudicatione rerum; *Examen item vanitatis doctrinae gentium, libri de studio humanae, ac divinae Philosophiae*, & alia nonnulla, quae omnia, cum Fratris (gg) Operibus, junctim prodierunt Basileae ex Officina Henr. Petreana in fol. anno 1573. Liber alioquin rarus est.

- 17 **GABRIEL BVRATELLVS.** Fuit ordinis Eremitarum, cujus extat conciliatio praecipuarum controversiarum Aristotelis & Platonis. Multa ille Autor in tit. promittit, nam diu desideratum opus vocat, & a veteribus & recentioribus pollicitum, non tamen absolutum; procedit per pleraque doctrinae Platonicae capita, ab Ideis incipiens. Sed & ille potius suo, quam Autorum, ingenio rem egit, ut solent plerumque omnes conciliatores, qui suo ingenio quomodocunque subveniunt difficultatibus. Fuerunt vero & ante illum, & post illum non pauci, qui hac in re operam praestiterunt, ut nesciam sane, quid ille praecipue hoc in negotio fecerit (bb) Aristotelem dissensisse a Platone, verum certe est, ac pater ex ejus scriptis, an vere, an cavillandi studio, incertum. Certe & Pet. Ramus Platonis causam adversus Aristotelem agit, mea quidem sententia non infelicitate; nam in multis e Diametro distat Platonis Aristoteles. Pleraque enim, quae Plato de mundi causa efficiente, de animarum immortalitate, vel e traditionibus majorum, vel e suo ingenio, docuerat, vel

(gg) Joh. Franc. Picus perperam hic Joh. Pici Frater appellatur, cum nepos ejus potius ex Fratre Galeotto fuerit, uti ipsemet in Vita Patris, Operibus illius praefixa, testatur. Libros ejus duos de studio humana ac divina Philosophiae Joh. Franc. Buddeus, Prof. Acad. Halensis *παραμυθιστικος*, seorsim nuper cum Praefat. sua, Halle Saxoniae an. 1702. in 12. curavit recudi.

(bb) De Conciliatoribus Platonis & Aristotelis fusius egit Joh. Bapt. Röscheilus, Phys. Prof. Witteb. in *Disq. de Philosophia Conciliatrice*, ed. Witteb. 1692. in 4.

vel refutat, vel dissimulatione quadam negligit, ut vel e silentio ejus appareat, quidnam ipsi de multis animi fuerit. Prodiit Buratelli liber in 8. Venetiis anno 1573.

SCIPIO AGNELLS. De ideis multa docuit Plato. Cum enim mundum intelligibilem alium a sensibili constitueret, contra quam nunc faciunt profani nostri scioi, qui totam naturam sensuum humanorum objectum constituunt, atque ultra sensum quicquam esse in natura negant, ideas quasdam rerum confinxit, quasi spirituales omnium productorum corporum effectrices. Subtilis est illa Platonis disputatio, in quam ductu ipsius naturæ pervenit, cum sensum ad rerum demonstrationem non sufficere videret. Multus est in illa sententia refutanda Aristoteles, qui tamen sensum Platonis non recte cepisse multis videtur. Totam hanc doctrinam, adversus Aristotelem, pro Platone, libro doctissimo propugnavit **SCIPIO AGNELLS.** Nihil est omisum, quod ad hanc doctrinam pertinet, ab illo. Liberrarior est, & in paucorum manibus, Venetiis in 4to, anno 1615. editus. Notari ille unice pro hoc argumento potest, ac vehementer laudatur a multis istius temporis scriptoribus. Simile quid resuscitare videtur Joh. Marcus Marci, Med. & Consil. Cæsareus, Professorque Pragensis, in libro suo de *Ideis operatricibus*, (cujus Præf. An. 1635. in 4to editi, hic est titulus: *Idearum Operatricum Idea, seu Detectio & Hypothesis illius occultæ Virtutis, quæ semina facunda, & ex iisdem corpora Organica producit.* Finxit & ille quasdam ideas rerum, rebus ipsis connatas, aut ipsis immerfas, unde omne agendi principium dependeat. Scripsit & idem Autor *Philologiam veterem Restitutam*, Præf. an. 1662. in qua idem Argumentum pluribus persequitur. Sed dolendum est, specialem partem libri de *Ideis operatricibus* post mortem ipsius Autoris, intercidisse, in qua multa tractaturus erat de Plantarum palingenesia, & multis aliis naturæ miraculis, quorum ille causas ideis suis quærit. Differt tamen ejus sententia a Platonica, quod ille intelligibiles suas ideas faciat, hic etiam ad sensus reducat.

HENRICVS MOORE. E recentioribus scriptoribus Philosophiam professus est, e Platonis & Cartesii dogmatibus mixtam, quod mirum alicui videri possit, Philosophiam, quæ meris demonstrationibus, ad Mathematica & sensuum principia institutis, utitur, misceri posse cum Philosophia, quæ tota consistit in abstractionibus & speculationibus. Sed tamen ille in multis non adeo infeliciter procedit. Nam & Cartesii non omnia probat; sed, ubi ille deficit & subsistit, e Platonis principiis intellectualibus quasi supplet, quo non pertingit Cartesii Philosophia. Quod animæ originem attinet, Platonice sententiam de præexistentia animarum defendit integro libro, Anglica lingua scripto, de *immortalitate animæ*, qui nunc in Linguam Latinam, cum reliquis ejus Operibus, conversus est. Nilis longum esset, recensere, quæ ille Argumenta pro animarum præexistentia afferat, adversus creationem & traducem disputans. Cæpit hæc controversia, jam pridem sopita, nunc iterum agitari inter Philosophos & Theologos, neque desunt adspulatores & refutatores. Idem argumentum a Christophoro Sandio, Sociniano, pertractatum est, in

Tractatu de origine anima, Cosmopoli anno 1761. in 8vo. In illo libro nihil aliud agit Autor, quam ut coarctet sententias parallelas, quæ stabiliant hanc de animarum præexistentia opinionem, e S. Scriptura, (quæ tamen valde detorta est) e Platone & Platonis, Patribus, Rabbiniis. Adversus illum Tractatum Orationem scripsit IAC. THOMASIVS, Lipsiæ anno 1674 editam, qua & Autorem illum & totam hanc doctrinam, refutat, prolixèque demonstrat, quam periculosi & graves errores ex hac doctrina proveniant. (ii) Ex adverso alii fuerunt, qui hac doctrina magnam origini animarum lucem accensam existimant. Extat Autor quidam Anglicus, sed Anonymus, qui libellum scripsit Anglica lingua, cui titulum fecit: *Lux Orientalis, sive inquisitio in opinionem Orientalium sapientum*, Londini anno 1662. in 8vo. Toto libro Autor ille, quisquis sit, demonstrare intendit, doctrinam hanc esse clavem mysteriorum providentiæ divinæ, cum Thomasius in Oratione sua ostendat, nihil magis in providentiam divinam impingere, quam hoc dogma. Henrici MOORI Opera Philosophica Latina Londini prodierunt anno 1679. in fol. Anglica autem Lond. An. 1662. in fol.

- 20 LEO HEBRAEVS *de Amore*. Etiam hic inter Platonicos recensetur, qui de amore dialogos 3. scripsit. Notum est. Platonem Dialogos aliquot de amore scripsisse, in quibus sunt multa de Pulchro memorabilia, quæ e principis & fontibus sacris hausta videntur. Multa sunt sane divine de amore Dei dicta, & de amore hominum inter se, multa recitat Plato de Socratis amore illis in dialogis, quem male audire ob amorem suum notum est; sed sunt, qui illum defendunt, de quo legi potest *Vita Socratis*, a Balzaco scripta. Hanc sententiam Platonis de amore, omnemque ejus doctrinam, plenissime persecutus est Leo Hebræus in tribus illis de *Amore Dialogis*, quos nitida Latinitate donavit Joh. Carolus Saracenus. Editus est liber ille Venetiis anno 1564. in 8.

- 21 DAN. HEINSIVS *de Contemptu Mortis*. Partem hanc doctrinæ Platonicæ, quæ in contemplatione mortis consistit, adeo eleganti Carmine complexus est Dan. Heinsius, ut addi nihil possit. Virgiliano sane carmini comparat non immerito acerrimus rerum illarum iudex, Buchnerus in libro de commutata dicendi ratione. Argumentum hujus poematis hoc est, quod, cum Plato Philosophiam per meditationem mortis definiverit, ille hanc ejus doctrinam, ex omnibus libris, confirmaverit, progrediendo ab abstractionibus animi per Philosophiam ad intelligibilia, monstransque, quomodo animus noster a corpore paulatim submovendus sit ad contemplationem pulchri æterni, quod mortem vocat Plato. Continentur illis libris pene tota doctrina mora-

(ii) Sandianum *de Origine Animæ* Libellum impugnavit etiam, post Thomasius, D. Balth. Bebelius, Theologus tunc Argentinenſis, in Exerc. adversus Præexistentiam Animarum Humanarum, errorem Christoph. Sandii & Anonymi ejusdem, novorum Origenistarum, Argent. an. 1675. in 8vo edit. Jac. Thomasi Oratio, inter reliquas ejus Orationes, Lipsiæ an. 1683. in 8vo junctim publicatas, num. 20. p. 457. 495. est recula.

moralis & Theologia Platonica, qui ideo commendandi sunt præ ceteris, quod utile dulci misceant, & suavitate carminis res abstrusissimas proponant. Editi sunt illi fœorsum Lugd. Batav. in 4to, anno 1621. & junctim cum aliis ejusdem Poëmatibus.

Atque hæc dicta sunt de Scriptoris Philosophiæ Platonice, de quibus lon-²² ge plura dici poterant, sed nos ad omnia singularia descendere non possumus. De Interpretibus Platonis, eorumque Editionibus specialibus, singulari libro legi potest Philippus Labbæus, de quo plura dicemus, cum de Scriptoris Peripateticis agemus. De dogmatibus specialibus Platonis agit Galæus l. 3. c. 1. & 2. Videndus quoque est Jac. Thomafius in *Dissertationibus suis Stoicis*, supra citatis; nec non Samuel Parkerus in *Tentaminibus Physico - Theologicis*, ubi de anima mundi ex Platonis agit, l. 2. c. 1. & 2. & demonstrat, veteres Philosophos animam mundi pro supremo numine habuisse. Utinam pervenissemus ad posteros notæ illæ, quas doctissimus ille Paulus Sarpius in Platonem, omniumque Sectarum fragmenta, scripsit, de quibus legi potest Fulgentius in *Vita ejus* p. 130. 131. Scripsit & doctissimus Jesuita Renatus Rapinus librum *de comparatione Aristotelis & Platonis*, ubi omnes illos Auctores recenset, qui cursus Philosophicos scripserunt, quorum nemo ipsi cum Aristotele conferendus videtur; nam Aristotelem præfert Platoni. Videri quoque potest Hier. Cardanus in singulari libro *de clarorum virorum vita, & libris, & de hominum aliquorum illustriorum judicio*, ubi de Platone, Aristotele, aliisque, agit. Reperitur is Tomo 10. Operum, a Naudæo publicatorum.

CAP. VIII

DE ARISTOTELE, SCRIPTORIBVSQUE DE SECTA AC PHILOSOPHIA PERIPATETICA ISA- GOGICIS AC HISTORICIS.

- §. 1. *Philosophia Aristotelica Monarchica ferme hæcenus grævis est autoritate. Librorum Aristotelis Versiones ævo sequiori inepte Philosophiam Scholasticam, seu abortum, sunt enixæ. Joh. Jonstii & Joh. Reiskii in Historia Peripatetica Conatus, Inter editiones Aristotelis excellunt due Parisenses, quarum recensio brevis exhibetur. Inter Vitæ autem ejus Scriptores Diog. Laërtius & Ammonius, a Pct. Joh. Nunnesto egregie illustratus. Nunnesti ipsius & Guilb. Vudallii scripta de Philosophia Aristotelis Isagogica commendantur. 2. Jobannis de Launoy Libri de varia Aristotelis Fortuna Argumentum. 3. Conspectus Discussionum Peripateticarum Franc. Patricii, omnia, ad Aristotelis pertinentia notitia, accurate persequentium, sed maligno simul animo criminantium, Compendiarius. Aristoteles a plagii crimine absolvitur, & ob methodum tu ulentam commendatur. 4. De Theod. Angelutii, quem Patricius adversarium, & Franc. Mucii, quem hyperaspisten est nactus; Scriptis*

censura. 5. Phil. Labbai Conspēctus Interpretum Platonis & Aristotelis Græcorum.
6. Discrimen Librorum Aristotelis Εἰσρηγνῶν & Διερρηματιῶν, ex Ocl. Ferrarii
Libro de Sermonibus Exotericis addiscendum.

PROCEDIMUS nunc ad ARISTOTELEM, & Philosophiam Aristotelicam, quæ postquam diu, Platonica etiam, in Christianismo regnauerat, ita tandem occupavit omnium animos & scholas, ut religioni duceretur, vel latum unguem ab ea discedere. Sero librorum Aristotelis notitia ad nos pervenit, non nisi post captam a Turca Constantinopolin. Fuere quidem jam olim aliquot Aristotelis libri, vel ex Arabico in Latinum sermonem conversi, quod curatum fuit a Friderico II. Imp. uti fusius deducit Conringius in *Antiquitatibus Academicis*, (Diff. III. p. 95. 96. 97. & in *Supplem.* p. 343. 344. 349. 350.) vel ex paucis quibusdam Græcis exemplaribus quarundam disciplinarum admodum corrupte in linguam Latinam translatis, ab hominibus nec Græcæ, nec Latinæ linguae, satis peritis, quorum tantum quatuor istius temporis numerat Antonius Wood in *Antiquitatibus Oxoniensibus*, qui ortum & progressum Philosophiæ Peripateticæ & Scholasticæ diligentissime tradit. Primi enim ejus natales in Parisiensi & Oxoniensi Academiis. Hinc elaborata est Philosophia, qualis ex lacunis istis hauriri poterat. Ex Aristotele, male intellecto, & versionibus ineptis deturpato, omne hoc Philosophiæ genus primum prodit. Unde conjici facile potest, quam beſta proles e tam stulta sit matre nata. Videre exinde possumus, quam multi ingenii sui commenta pro Aristotelicis dogmatibus venditarint. Sed de illis hic multa asserre nostri non est instituti. Ad Aristotelem ipsum venimus, cujus vita, doctrina, libri, Philosophorum ab illo prodeuntium familia, accurate essent pernoscentia. Sed nihil hætenus habemus, quod implere desiderium nostrum possit. Molitus est IOH. IONSIVS, vir doctissimus, *Historiam Peripateticam*, cujus tamen non nisi partis prima prima dissertatio lucem vidit, qua illud tantum argumentum tractatur, qui Aristoteli fuerint ἐμὸνυμοι, & unde ejus Secta Peripatetica sit appellata; prodit ea Hamburgi anno 1652. in 4to. Observavi in *Catalogis Francofurtensibus*, Iohannem Reiskium aliquid de historia Peripatetica scripsisse, sed nihil ejus vidi. Aristotelis Opera varie edita sunt, quorum editiones omnes recensere nihil attinet. Videatur Israel Spachius in *Nomenclatore Philosophico* pag. 80. Est vero editio omnium optima, cæterisque præferenda, quæ Parisiis prodit anno 1639. in fol. duobus Voluminibus. Interpretationes Aristotelis sunt ab Hadriano Turnebo, Isaaco Casaubono, & Julio Pacio. Accessit *Synopsis analytica universæ doctrinæ Peripateticæ*, autore GUILHELMO DU VALLIO, qui in hac editione Commentariolos quosdam ad Synopsin addidit. Successit huic editioni alia, iidem Parisiensis, quæ melior tamen priori est & auctior, quod adjectus fuerit Index geminus, alter Autorum, qui suis lucubrationibus Aristotelis libros illustrarunt; alter, quo declaratur, quid sit a quoque e superioribus Interpretibus in singulas Aristotelicæ Philosophiæ partes scriptum, collectus a Paschale Gallo, e Bibliotheca Gesneri: promissa est Operi Aristotelis Vita, autore Diogene Laërtio scripta,

pta, & altera ab autore Ammonio. (kk) Hanc, ab Ammonio scriptam, edidit, cum copiosis & eruditis scholiis, Petrus Joh. Nunnescius, qui liber ad historiam Aristotelis accuratius noscendam facit, editus Lugd. Batav. in *stavo*, anno 1621, junctusque ejusdem Autoris libro *de studio Philosophico*, quo ille exponit consilium de recte consiciendo Peripateticæ Philosophiæ.

IOHANNIS LAVNOY *Lib. de varia Aristotelis fortuna in Acad. præsertim 2*
Parisiensi. Constantiensis hic patria, & Theologus Parisiensis historiam hanc scripsit, sed breviter admodum, nec adeo magno apparatu, qua exponit ortus & occasus intervallares Philosophiæ Aristotelicæ. Ordinate omnia instituit, eundo per secula, octoque observavit vices, quibus hæc Philosophia Aristotelis, vel occidit, vel novas vires acquisivit. Videas ex illo longa serie, quam consiciendum libris Aristotelis fuerit cum Ecclesiæ & Conciliorum decretis, quorum sententia nonnunquam combusti sunt publice, oblitentibus semper Scholasticis Doctoribus, qui Ecclesiæ & Pontificibus tandem invictis eos obtruserunt. Accurate hic quoque recensetur fortuna, quæ illi a Pet. Rano obtigit, totaque illa impugnationis Ramificæ Historia. Hæc Comitum in *4to*, anno 1656. libellus hic prodit.

FRANCISCVS PATRICIVS. *Discussionum Peripateticarum Tomos qua- 3*
tuor scripsit, in quibus magna cum cura omnia, quæ ad Aristotelis notitiam pertinent, proposuit, sed partium tamen studio ductus. Hinc Conringii est judicium, ex omnibus hostibus Aristotelis optime Patricium de illo esse meritum, in Philosophiæ ejus Historia recensenda. Iniquo enim in Aristotelem animo erat, veteremque, ut vocat, Philosophiam reducere in animo habebat; *Tomo 1.* agit de Aristotelis vita, moribus, libris, auditoribus, sectatoribus, Interpretum Sectis, philosophandi ratione, *libris 13.* cui omnia, quæ potest, adjunxit, ad invidiam Aristoteli, ejusque scriptis, faciendam, dum libros ejus negat esse genuinos, sed corruptos & supposititios esse ait, & dum illum plagiorum arguit, de quibus legi etiam potest Thomæsius, in *libro suo de plagio literario*. §. 364. & 365. *Tomo 2.* agit de Aristotelis cum Platone, aliisque veteribus Philosophis, *a multis promissa*, (ut titulus habet) *a nemine edita*, in omni Philosophiæ genere, Concordia, *libris 2.* Illic unum opus est Patricii, ut ostendat, nihil ab Aristotele dictum esse aut expogitatum hypotheseum verarum, quarum non extant in aliis quoque Philosophis vestigia. Ista tamen in injuriam istius Philosophi asserre non debebat; nihil enim facilius est, quam talia loca congerere. Quod si nunc excuteremus omnium novorum hypotheseis, nihil in illis inveniretur principiorum, quæ non in veteribus etiam legantur Philosophis, cum nemo tamen dicere possit, illos ex lacinii istis tale quoddam corpus collegisse. Talia enim casu eveniunt, ac possibile est, homines, de una eademque re sollicitos, in similes incidere cogitationes; rerum enim conceptus iidem sunt. *Tomo tertio Aristotelis*
(F) 3 cum

(kk) Ammonii *Vita Aristotelis* (quam alii Ioh. Philopono tribuunt), cum *Scholiis* Pet. Joh. Nunnescii, scorsim Helmsstadii an. 1666. in *4to*, est recula.

cum Platone, aliisque veteribus discordiam persequitur *libris 7.* ubi omnia rapit in sinistram partem, quæ ab Aristotele disputata fuerunt adversus veteres, & illa, tanquam frivola, & cavillaria, traducit. Cujus generis quanquam aliqua apud illum sunt, in omnibus tamen indistincte non reprehendendus est Aristoteles: quod si enim ille lucem Philosophiæ non intulisset methodo aliqua ordinata, in Platonis Dialogis, ac veterum fragmentis, velut incondita aliqua sylva, errassemus. Nunc ab illo in aliquam tamen viam ducti, agnoscamus beneficium, neque calumniamur. Nisi enim is manum operi tam vasto admovisset, non haberent recentiores tela, quibus adversus ipsum pugnarent. *Tomus quartus* denique, audax plane, totusque hypocriticus, rigidam instituit in Aristotelis dogmata censuram, *libris 10.* Condonemus huic egregio viro contumaciam. Liber certe ejus cum fructu legi potest, qui editus est Basileæ anno 1581. in fol.

- 4 PHILIPPVS LABBÆVS. Locum etiam in hoc Peripateticorum senatu habeat Labbæus, non tamen ut Senator, sed ut Nomenclator & Apparitor. Scripsit ille brevem conspectum, ut vocat, *Aristotelis & Platonis, Græcorum Interpretum Aristotelicorum & Platoniorum, eorumque editionum.* Utilis ille liber est ad indicium Autorum, in re ipsa alioquin parum sapit. Editus est Parisiis, ex Officina Cramoisiæ, anno 1657. in 4to. Promisit novam & locupletiore ejus editionem, cum titulo *Synagmatis Philologici Græcorum Aristotelis Interpretum*, quibus additurus est aliorum Philosophorum veterum Interpretes, & præterea Andreæ Schotti *judicium de Aristotelicorum Operum Interpretibus Græcis & Latinis Bibliotheca Bibliothecarum*, pag. 7. editionis Parisiensis, anni 1664.

- 5 FRANCISCVS MVCIVS, Consentinus, fuit hyperaspistes Patricii. Irritaverat enim scripto suo Patricius Theodori Angelutii calamum, qui adversus Patricium scripsit. Opus ipsum Angelutii vidi quidem, sed non videtur par esse huic viro opugnando. Franc. Mucii libri *Dissertationum* quinque sunt, Ferrariæ, anno 1588. in 4. editi, in quibus, ut titulus habet, *pene universa Aristotelis Philosophia in examen adducitur.* Mihi tamen non videtur Opus respondere tam amplo titulo.

- 6 OCTAVIANI FERRARII *Liber de sermonibus Exotericis.* Vir fuit ille doctissimus, & hanc Dissertationem de sermonibus Exotericis scripsit, quæ prodiiit Venediis, anno 1575. in 4to. Tota hæc Dissertatio facit ad elucidationem Aristotelicorum scriptorum. Notum scilicet est, distingui Aristotelis libros in Exotericos & Acroamaticos. Exotericici libri erant illi, qui non scripti erant ad genuinos discipulos, sed in promiscuum multorum usum. Discipuli itaque Aristotelis quasi in duas classes divisi, in quibus erudiendis duplci est usus ordine, etiam diverso tempore. Ammonius alios libros facit *διαλογικὲς*, alios *αὐτοπροσώπων*. Hinc colligitur, Exotericos libros per dialogos fuisse scriptos, quemadmodum libri Platonis; & hi libri Exotericici præterea vocabantur *ἐγκύκλιαι*, quasi scilicet ideo editi, ut vulgo scilicet ac in circulis legerentur. Accuratiorum istorum librorum disquisitionem Ferrarius in

in libro laudato habet. Sed edita postea est altera hujus libelli editio, plenior & auctior, quæ recusa est in Germania cura Melchioris Goldasti, a quo præfixa est præliminaris Epistola de *Cryptica veterum Philosophorum disciplina*. Titulus libri est: *Clavis Philosophiæ Peripateticæ Aristotelicæ*. Addita est Dissertationi de sermonibus Exotericis altera ejus Auctoris, de *disciplina ἑγκυκλίου*, ubi multa sunt similis argumenti. Editus est liber Francof. anno 1606.

CAP. IX.

DE INTERPRETIBVS ARISTOTELIS
GRAECIS.

§. *Censura de Interpretibus Aristotelis generalis. Græci Latini sunt præferendi. Latini sæpe ejus doctrinam depravarunt ignorantia Linguae Græcæ, Philosopho perquam necessaria. Laus notarum Joach. Jungii in Aristotelem marginalium ἀνκδοται.* 2. Theophrasti, Aristotelis discipuli atque successoris, scripta, horumque editiones & exegeta. 3. Inter Græcos Aristotelis Interpretes eminent Alex. Aphrodisæus. 4. Themistius. 5. Joh. Philoponus. 6. Simplicius. 7. Aspasius, Eustratius, Michael Epheus, Andronicus Rhodius. 8. Mich. Psellus. 9. Georg. Pachymerius. 10. Porphyrius, Ammonius Hermæas, Dexippus, Theod. Metochita. Singulorum scripta, translatores & editiones, enumerantur.

Aristotelicæ scholæ multi fuerunt Interpretes, Græci, Arabes, Latini, de quibus omnibus singulatim disserere nimis prolixum foret; nos præstantiores seligemus. Id in universum notandum; Aristotelis scripta in re philosophica potiora omnibus Interpretibus habentur; plerique enim ex illis peregrinos in illum inferunt. Græci enim Interpretes omnibus sunt præferendi, nam Latini, inprimis posteriores, vehementer corruerunt doctrinam Peripateticam, qui non legerint, vel legere potuerint, Aristotelem in ipsis fontibus suis, ejusque Interpretes Græcos; magna autem est inter illos diversitas, si quis doctrinas inter se conferat. Accurata linguæ Græcæ notitia habenda est Philosopho. Nisi enim veteres Autores, primos Philosophiæ fundatores, legere possit, totus ille Philosophi titulus precarius est. Legerat olim Aristotelem magna cura IOACHIMVS LVNGIVS, quamquam a doctrina Peripatetica alienus, magnus tamen Philosophus. Vidi, ut hoc obiter memorem, Aristotelis editionem Parisiensem, perpetuis ejus notis marginalibus MSis illustratam, quam thesauri loco se habere dicebat Martinus Fogelius, cujus Bibliotheca ad Ducein Hannoveranum pervenit. Moliebatur ejus editionem Fogelius, sed ipse præmaturo fato huic consilio præterptus fuit.

THEOPHRASTVS. Genuinus Aristotelis discipulus Theophrastus fuit,
qui

qui omnium Peripateticorum discipulorum princeps merito habendus est. Hujus viri si libri extarent omnes, ab illo scripti, Bibliothecam unus faceret, nam paucos tantum illos superstites habemus. Qui injuria temporis interciderunt, tam multi sunt, ut e titulis folis integrum libellum confecerit Johannes Meursius. Editus est sub tit. *Theophrasti* libellus ille Lugd. Batav. anno 1640. in 12. Adduntur *Lectiones* ejus *Theophrasteæ*, in quibus explicantur quædam obscuriora, quæ in libris Theophrasti superstitis occurrunt. Libri ejus superstites, tam junctim, quam seorsim, variis editionibus prodierunt. Opera omnia Græca lingua prodierunt in fol. Basileæ, anno 1541. Græco-Latina itidem in fol. ex recensione Dan. Heinssii, Lugd. Batav. anno 1613. quædam autem ejus Opuscula junctim, Interpretibus Daniele Furlano & Adriano Turnebo, quibus accessit liber de spiritu immato, qui Aristoteli vulgo tribuitur, e Bibliotheca Joh. Vincentii Pinelli, multarum linguarum & scientiarum peritissimi, Hannoniæ in fol. anno 1605. Libri quidam alii ejus seorsim sunt editi, cum nonnullorum Commentariis, ut liber de *Plantarum causis*, in quem extant J. Cæs. Scaligeri præstantissimi Commentarii. In eundem librum Commentarium scripsit Joh. Bodæus a Stapel, Lugdun. Batav. A. 1664. in fol. editum, qui aliquanto rarior est. *Characteres* Theophrasti *Ethici & Politici*, aureus libellus, editus est cum Commentario Isaaci Casauboni, liber ad omnem vitam civilem & conversationem utilisissimus. Nova ejus editio prodit Brunswigæ, curante Beckensteinio, anno 1659.

- 3 ALEXANDER APHRODISAEVS. Recensebimus præcipuos quosdam Aristotelis Interpretes, neque enim omnium instituere indicem possumus. Editiones illorum Autenticæ rarissimæ sunt, Græca enim exemplaria vel Venetiis ap. Aldum, vel Florentiæ, vel Parisiis, vel Basileæ, edita. Aldina autem, ut omnes Græci Codices, ab Aldo editi, optima sunt. Vixit sæculo tertio Alex. Aphrodisæus, & multa scripsit in libros Aristotelis, ut in *priora Analytica*, quæ Græce prodierunt apud Aldum anno 1520. in folio, & in 4to Florentiæ; in *Topica*, quæ idem prodierunt Græce ap. Aldum in fol. Venetiis anno 1520. Latine autem, interprete M. Ant. Mureto, in 4to, Ingolstadii anno 1602. in 4to, libros *Meteorologicorum*, interprete Piccolominio, Venetiis in fol. anno 1540. Item de *mixture* Græce in fol. Scripsit *questiones Naturales de anima, & Morales*, quæ editæ sunt Venetiis, anno 1596. in fol. & de *fato*, qui liber prodit, cum Versione Latina Hieronymi Bagolini, Venetiis, anno 1541. in fol. Scripsit item in *librum de sensu & sensibili*, qui Comm. prodit Græce in fol. apud Aldum, anno 1527. Item in 12. libros Aristotelis de *prima Philosophia*, qui Latine prodierunt, translati a Joh. Genesio Sepulveda, Parisiis in fol. anno 1536. Scripsit & *Problemata*, quæ in fol. prodierunt apud Aldum, Venetiis anno 1503. & cum *problematis* Aristotelis, ex editione Friderici Sylburgii, in 4to.

- 4 THEMISTIVS. Vixit ille sæculo 4to, multaque scripsit Opera in Aristotelem, quæ ab Aldo Græce edita sunt. Ejus Latinae versiones *Paraphrason* in Aristotelis *posteriora Physica*, libros de anima, memoria & reminiscencia, somno & vigi-

vigilia, insomniis & divinatione per somnum, Interprete Hermolao Barbaro, prodire, viro elegantissimo; additæ sunt *Lucubrationes in quadam Themistii obscuriora loca, & solutiones contradictionum*, Marci Antonii Zimaræ. Themistii *comm. de anima*, a Ludovico Nogarola, Veronensi, Latinitate donatus, & scholiis illustratus, prodit Venetiis apud Scotum, anno 1560. *in folio*. Scripsit idem Themistius *Paraphrasin in libros 12. Aristotelis de prima Philosophia*, quam in Latinam linguam convertit Moyse Finzius, Venetiis anno 1558. *in fol.* apud Hieronymum Scotum, & *Paraphrasin in libros de Celo*, quæ in Latinam Linguam conversa a Moyse Alatino, Hebræo, *in fol.* Venetiis prodit.

IOHANNES PHILOPONVS, Grammaticus. Fuit ille inter celebratissimos Aristotelis Interpretes, vixitque seculo quinto, quem alii tamen locant in seculo sexto. Dictus ille fuit, ob multitudinem operum, Philoponus, tanquam laboris amans, multa enim varique scripsit in Aristotelis Opera. Ejus extat *Commentarius in priora Analytica*, Græce editus *in fol.* anno 1536. in Latinam vero conversus a Lucilio Philaltheo, apud Scotum, anno 1560. *in fol.* In *posteriora Analytica* prodit Commentarius Græce apud Aldum, una cum aliis quibusdam Commentatoribus, anno 1534. *in fol.* Idem Commentarius in linguam Latinam conversus, Venetiis apud hæredes Hieronymi Scoti, anno 1586. Ejusdem *Explanatio in libros quatuor Physicorum, Aristotelis*, in linguam Latinam conversa a Johann Baptista Rasavio, Novariensi, Venetiis, apud Vincentium Valgrisium, *in fol.* anno 1569. Ejusdem *Commentaria in libros Aristotelis de generatione & corruptione*, e Colloquiis Ammonii Hermæ, qui itidem Commentator Aristotelis fuit, propriisque ejus considerationibus, ab Hieronymo Bragolino in Latinam linguam conversa, prodierunt Venetiis apud Hieronymum Scotum *in fol.* anno 1559. *Commentarius in primum Meteororum Aristotelis*, a Joh. Baptista Camozio conversus, prodit cum Olympiodori in *Meteora Aristotelis commentarii*, Venetiis apud Scotum, anno 1567. *in fol.* *Annotationes in 3. Aristotelis libros de anima*, e Dissertationibus Ammonii Hermæ, & propriis meditationibus, Latine an. 1581. Venetiis, apud hæredes Hieronymi Scoti *in fol.* Apud Scotum hunc, ejusque hæredes, potissimi Peripateticorum Commentarii prodierunt, quasi scilicet ille, qui a tenebris nomen habebat, destinatus esset, ut lucem his scriptis conciliaret.

SIMPLICIUS. Præstantissimus Aristotelis Interpres est, qui & in Epictetum scripsit elegantissimum Commentarium. Ejus multa extant in Aristotelem Commentaria. Jonsius Simplicium facit coætaneum Johannis Philoponi, qui seculo 5to vixit, cum Simplicius referatur ad seculum septimum; sed ætas illorum Interpretum non usque adeo explorata est. Ejus extat *Commentarius in κωννογλας sive prædicamenta*, in Latinam linguam conversus a Justo Vellio, Peripatetico magni nominis. Addita sunt Latina summaria, & præfixa singulis capitibus; prodierunt Græce & Latine Basileæ, anno 1551. *in fol.* apud Michaellem Isengrinium. Illud de Operibus Simplicii notandum est, neminem diligentius exponere atque enarrare sententias, tam Aristotelis, quam aliorum, qui ab Aristotele dissentiant. Est vero hæc editio Basileensis

leenſis longe correctior, quam eſt Veneta, quæ anno 1499. prodiit; diligenter enim omnia enucleata ſunt. Extat ejusdem *Commentarius in 8. libros Phyſica Auſcultationis*, qui cum ipſo textu Græco Ariſtotelis prodiit Venetiis in ſol. apud Aldum, anno 1526. & Interprete Lucilio Philaltheo, Latine in ſol. Venetiis, apud hæredes Hier. Scoti, anno 1587. quæ ultima editio melior eſt priore illa, quæ apud ipſum Scotum prodierat anno 1566. Venetiis. Nam hæc poſterior a Johanne Vincentio a Collibus diligentiore cura eſt recognita, & marginalibus Annotationibus illuſtrata, textus ipſe ordinatius diſtinctus, ſummaria præfixa, tabulæque additæ in fine, in quibus inſigniora Simplicii dicta examinantur & explicantur. Apud eundem Scotum prodierat anno 1543. Latine converſus Simplicii *Commentarius in prædicamenta Ariſtotelis*, non a Juſto Velfio curatus, ſed a Sebaſtiano Foſcareno, Venetiis in ſol. Ejusdem Simplicii *Commentaria in libros Ariſtotelis de celo*, prodierunt itidem Venetiis, apud hæredes Hieron. Scoti, anno 1584. *Commentaria in 3. Ariſtotelis libros de anima*, ab Evangelista Lungo, Aſulano, in linguam Latinam translata, Venetiis apud eosdem, anno 1587. in ſol. Græcus autem textus, cum ipſo textu Ariſtotelis Venetiis in ſol. apud Aldum, anno 1527. qui Aldus ejusdem etiam in 4. libros de celo *Commentarium*, cum textu Ariſtotelis Græco, Venetiis in ſol. edidit, anno 1526. quem in linguam Latinam verterat Guilhelmus Morbecus, cujus Verſio prodiit Venetiis, anno 1540. Sed correctior eſt illa, & diligentius cum Codicibus Græcis collata, prodiitque anno 1584. cujus mentionem ſupra fecimus, non reſertur tamen, quis illam editionem procuraverit. Simplicii *Commentarium in Epileſium* Angelus Caninius, magnum illud in Græca lingua nomen, in linguam Latinam convertit; editio illius procurata eſt Venetiis in ſol. apud Hieronymum Scotum, anno 1569. ſed longe melior eſt, quam procuravit Cl. Salmaſius, cujus ſupra c. 4. §. 4. mentionem fecimus.

7

ASPASIVS, EVSTRATIVS & MICHAEL EPHEſIVS. *Commentatores illi ſunt in Ethica Ariſtotelis*, cum Ariſtotele ipſo jungendi. Nam cum Ariſtotele in Ethicis brevis ſit & parvus, præclaram illi acceſſionem faciunt egregio huic Operi. Aſpaſius circa initia ſeculi ſecundi floruiſſe traditur, cujus diſcipulo Galenus adoleſcens magiſtro uſus fuit. Meminere ejus Aphrodiſæus in *Commentario ad lib. 1. Metaph.* & Simplicius *ad lib. 1. Phyſ.* Scripſerat idem Aſpaſius *Commentaria in Categoras Ariſtotelis*, teſtibus Galeno, Boëthio & Simplicio. Euſtratus itidem in *Ethica* commentus eſt, quem viri docti male paſſim cum Euſtathio confundunt, (II) præprijis Franciſcus Patricius, accuratus alioquin rerum Ariſtotelicarum inquiſitor, & e Conringii judicio, omnium Ariſtoteleſis hoſtium optime de Ariſtotele meritis, in ejus Philoſophiæ hiſtoria recenſenda. Nam & Græca Editio Aldina & Feliciani translata, expreſſe Euſtratii nomen præſerunt, quod & apparet in *Catalogo Mſtorum Biblioth. Floræntina*, ab Henrico Emſtio publicato. Reſertur ejus ætas ad ſeculum decimum, & illa tem-

pora,

(II) De Euſtratii & Euſtathii ob Paronymaſiam conſuſione, nec non *Commentarii in Ethica & Analytica Poſteriora* Euſtratio, Preſb. circa an. 560. Conſtantinopolitano, per Caſim. Oudinum perperam tributus, Conf. *Homonymoſcopia mea* P. II. c. 5. §. 30. p. 464. 465.

pora, cum in Græcorum imperio Philosophiæ studia, auspiciis Bardæ Cæsaris, renascerentur. Ejusdem Eustratii extant doctissima *Commentaria in posteriora Analytica*, quorum Græca editio prodiiit apud Aldum Venetiis, una cum Johan. Grammatici, & incerti Autoris, in eadem *Commentariis*, anno 1534. Eadem Latine vertit Andreas Gratiolus, Michaëli Ephefius itidem. Vixit post seculum X. scripsitque in *Erbicam* Aristotelis. Ejusdem extant præterea *Commentarii in 4. libros Aristotelis de partibus animalium*, quos Petrus Victorius e Bibliotheca Medicæa edidit, quique ab aliis Philopono adscribuntur, nec non *Expositiones in parva naturalia* ab Aldo editæ, & Latine a Philatheo & Gesnero versæ, quarum MSta supersunt in Bibliothecis Medicæa & Bavarica. Hi sunt Commentatores in Ethicam Aristotelis, Triumviri præstantissimi, olim seorsim, tam Græce, quam Latine, editi. Est vero magna adhuc circa capita illarum commentationum controversia. Autores enim nonnunquam permutantur, & uni adscribitur, quod adscribi alteri debebat, qua de re videantur Sam. Rachelius in *Introductione in Philosophiam moralem Aristotelis*, & Conringius in præfatione *Interpretum Græcorum super Aristotelis Opus Ethicam*, a Sam. Rachelio editorum. Edidit vero ille hos tres interpretes, e translatione Joh. Bernhadi Feliciani, Helmstadii in 4to, anno 1662. Extat & Andronici Rhodii Paraphrasis Græco - Latina, interprete Daniele Heinsio, in 4to edita Lugd. Batav. anno 1607. Eustratii ceterorumque *Commentaria in libros Ethicorum* Græce prodierunt in fol. Venetiis apud Aldum, anno 1536. Habuit in animo Joh. And. Bosius novam horum interpretum editionem, sed morte præventus illam non publicavit.

MICHAEL PSELLVS Seculo XI^{mo} vixit, qui in Aristotelis libros multos 8 scripsit. Fuit aliouin Pythagoricæ Platoniceque Philosophiæ deditus, uti testatur opus ejus de *Operatione Demoniorum*, de quo supra, ejusque *Lyra Pythagorica Diagramma*, quod hodie MStum in Gallia servari testatur Phil. Labbæus in *Bibliotheca nova MStorum* fol. 114. Ejus extat *Metaphrasi 2. libb. posteriorum analyticorum*, in Latinam linguam conversa ab Emanuele Margunio, Venet. in 8vo, apud Juntas, anno 1575. *Commentarius in librum de interpretatione*, Græce editus ab Aldo, anno 1503. in fol. & *Commentarii in Physicorum libros*, qui a Joh. Bapt. Camozio in Latinam linguam sunt conversi, Venet. anno 1554. in fol.

GEORGIUS PACHYMERIVS, Constantinopoli oriundus, & in Nicæ- 9 norum sacerdotum numerum coopatus, clauit sub Michaële & Andronico Palæologis. Fuit epitomator Aristotelis. Nampene in universam Aristotelis Philosophiam *Epitomen* confecit, quæ a Phil. Becchio, Philosopho & Medico, in Latinum sermonem est conversa, editaque Basil. anno 1560. in fol. ap. Frobenium. Becchius ille magnam curam huic operi impendit. Opus illud, in varias partes scissum, variis in locis prodiit, jam Græce, jam Latine, quarum omnium accuratam recensionem instituit Leo Allatius in *Diatribe de claris Georgiis*.

Atque hi sunt ferme celebriores Græci interpretes. Sunt præterea alii quidam, 10 non usque adeo publici & vulgares, neque tam necessarij usus, Porphyrius in *Categorias* Græ-

Græce in 4to prodit, Parisiis anno 1543. Latine ex interpretatione Feliciani in fol. anno 1566. Ammonii Hermæ Commentarius in 10. Categorias Græce Venet. anno 1503. apud Aldum, in fol. Ejusdem Commentarius in 5. voces Porphyrii, Græce in 8. Venet. anno 1545. Extat Dexippi *Defensio predicamentorum adversus Plotinum*, Latine conversa a Feliciano, in 8vo, Parisi. anno 1549. Est Theodori Metochitæ *Paraphrasis in Physica Aristotelis*, a Gentiano Herveto in Latinam linguam conversa, in 4to, Basil. anno 1549. Aphrodisæi *Problemata*, quorum mentionem supra fecimus, edita sunt Venet. apud Aldum, in fol. anno 1503. Ejus Alexandri magnum olim fuit nomen, ut pene non Aristotelicus haberetur, qui non esset Alexander. Solent jungi cum Aristotelis *problematis*, in quæ absolutissimum Commentarium in fol. scripsit Ludovicus Septalius.

CAP. X. DE INTERPRETIBVS ARISTOTELIS ARABICIS.

5. 1. *Arabum diligentia, in Græcorum scriptis, & speciatim Aristotele, lingua sua donandis, commendatur, sed plurimis simul monetur, versiones illas scateere deprævarias.* 2. *Mentione præ aliis digni Averroës, 3. Avicenna, Alfarabius, Jac. Alkindius.*

1 **A**RABES Aristotelis Philosophiam diligentissime coluerunt. Nam Platonis & Aristotelis libros omnes in suam linguam converterunt, fuitque Aristotelicorum scriptorum major apud illos notitia, quam apud Italos & Gallos. Legendus est Joh. Leo Africanus in *libro de Vitis Philosophorum Arabum*, (mm) quem, e Bibliotheca Florentina erutum, primus edidit J. Henr. Hottingerus, & Bibliothecario suo inseruit. Ubi de quodam Johanne Mesue, Chaldo, refert, illum in linguam Arabicam convertisse Opera Aristotelis. Videatur etiam Hottingerus in *Historia Eccl. Seculi IX.* Plus igitur circa illa tempora Arabica versio vixit, quam ipse Textus Græcus, præsertim cum interdiceretur publice apud Arabes Græcæ linguæ usus. Hinc itaque factum est, ut, Friderici II. tempore, Aristotelis scripta partim de Arabico, partim de Græco, Latina reddita fuerint, quæ de re videatur Conringius *Antiquitatum Academicarum Dissertatione 3. p. 95. & seqq.* Quid in univ. de Arabicis illis versionibus sentiendum, docet Salmasius, in *prefatione ad Tabulam Ce-*

(mm) De Abennedin. Ibn. Casta, Abn. Alhafi, Joh. Leone, aliisque Philosophorum Arabum biographis & encyclopaëstis vernaculis, in *Apparatu ad notitiam reip. literar. geographicam*, subius dicitur. E Christianis, de illorum Philosophiæ studio, & philosophandi ratione, consuli possunt J. Henr. Hottingerus in *Biblioth. Orientali* c. 3. Sam. Schelvigius in *Or. hung. de Philosophia Turcica* (Dant. 1686. in 4to.) Gult. Peringerus in *Historia linguæ & eruditionis Arabum* (Upsal. 1694. in 8vo.) & *Historia rationalis Philosophiæ apud Arabes & Turcos*, in Acad. Halensi, Præfide Joh. Pet. Ludovico, an. 1699, ab Henr. Balth. Seelmanno, Stassfurtensi, propoſita.

Cebetis. Arabes enim, ait, tum temporis, cum e Græcis verterent, magistros illos habuere, qui Græcam istius temporis linguam vix recte intelligerent. Regnante apud Arabes Abbassidarum familia, sub regno Almamonis, Chalifarum septimi, omnium scientiarum studia floruerunt, tumque certatim in versiones e Græcis incubuerunt, anno a Christo nato 900. cum barbaries summa, tam Græcam, quam Latinam linguam invalisset. Hinc infinitos esse ait in translationibus Arabum errores, & multas sententias falsas Autoribus affictas. Ita in Operibus Avicennæ, e Græcis Dioscoridis & Galeni, falsa sunt interpretamenta. Credibile itaque est, alios Autores non fuisse melius habitos, ut vix nobis promittere possimus, quod nonnulli volunt, e linguæ Arabicæ thesauris notabilem aliquam scientiarum emendationem.

Præcipuus inter Arabes interpretes est AVERROES Cordubensis, cujus exstant in omnia Aristotelis opera commentarii, ex arabica in linguam latinam conversi a Jacobo Mantino, quibus annotationes R. Levi Gersonidis in libros Logicos, & nota Bernhardini Tomitani in *Averrois & Aristotelis dicta*, additæ, prodierunt Venet. in 8vo, duodecim voluminibus, anno 1575. Exstant quoque ejus in libros Platonis de Rep. paraphrases, de quibus supra. De Averroë qui plura velit, legat Jac. Gaddium in libro de scriptoribus non Ecclesiasticis, Tomo I. p. 50. qui & in eodem libro, sub tit. *Aristotelis*, multa de ipso, & ejus interpretibus, concessit. Fuit vero impius homo Averroës, & profanis sententiis plenus. Adversus illum libros 46. scripsit Ambrosius Leo, (um) quos laudat Erasimus lib. 10. Epistola 29. Sed illi lucem, ut opinor, non viderunt.

AVICENNA idem Arabs scriptor est, cujus Opuscula quædam de Logica, de celo & mundo, de animalibus, de intelligentiis, in fol. prodierunt, literis antiquis Gothicis; Opera omnia vero cum interpretibus, Venet. anno 1523. Tomis 5. in fol. Ejus medica seorsim quoque edita sunt. Spectant huc quoque ALFARABIVS de intelligentiis, & JACOBVS ALKINDIVS de gradibus rerum, editus in fol. Argentor. anno 1532. De Avicenna videatur judicium Rhodigini lib. antiq. lectionum, cap. 2. ubi parum honorifice de ipso judicat. ut qui mutilaverit Aristotelis sensus, & multa commentitia in ipsum intulerit. Legendus etiam Gaddius lib. citato p. 55. Multum certe turbarunt Arabicæ illæ interpretationes Philosophiam. Multa enim impia per illas inducta, de quibus conqueritur Piccartus in dissertatione de origine & progressu Philosophiæ Aristotelicæ, pag. 40. 41. 42.

CAP. XI.

DE INTERPRETIBVS ARISTOTELIS
LATINIS.

§. 1. Horum primicerius est Sever, Boëthius. 2. Sequuntur hinc longa serie, præ-
(G) 3 ter

(um) Ambrosii Leonis Nolani, *Configurationes in Averroëm* revera Venetiis anno 1577. prodixisse, testis est Jos. Simlerus in *Biblioth.* p. 30. addens, librum eas esse magnam, ac totius Philosophiæ thesaurum, quosdam quasi commentarios in singulos Aristotelis Libros ordine exhibentem.

ter Scholasticos, Cap. XIII. enumerandos, de quibus generatim hic fertur iudicium. 3. Recentioribus, Aug. Niphus. 4. Pet. Pomponatius, doctor Atheismi, quem ipse ac discipulus ejus, Jul. Caf. Vaninus, nec non Thom. Campanella, dum impugnare videri vult, infirmis resistentes argumentis, lectori potius commendant. 5. Apollinaris Offredus. 6. Franc. Vicomercatus. 7. Job. Franc. Burana. 8. Job. Paulus Pernunnia. 9. M. Ant. Majoragius, de ejus etiam scriptis aliis quedam adduntur. 10. Ant. Montecatinus. 11. Dan. Barbarus. 12. Lucil. Philaltheus. 13. Dan. Furlanus. 14. Lud. Septalius. 15. M. Ant. Flaminus. 16. Tarquinus Gallusius, plagiarus. 17. Philosophi Acad. Lovanienfis. 18. Acad. Veneta (de ejus historia quedam adduntur) Professores. 19. Jac. Mazoni, homo indolis & memoria portentosa. 20. Franc. Vatablus. 21. Franc. Toleus. 22. Franc. Robortellus, contra Thuanum censuram defensor. 23. Jac. Sebegius. 24. Don. Acciajolus, (Job. Argyropoli plagiarus) & Felix Accorombonus. 25. Andr. Casaplinus. 26. Nicol. Tauvellus. 27. Ant. Scaynus. 28. Sim. Simonius & Job. Neldelius. 29. Cesar Cremoninus & Pet. Job. Nunnestus. 30. Philosophi Altorfni, §. 25. etiam jam commendati, Philippus Schevbius (cujus, uti & Aug. Buchneri, Posthumorum editores, nullo usi delectu, obiter notantur,) Ern. Sonerus & Nick. Piccartus. 31. Jul. Palamedes & Job. Bapt. Bernbardinus, indicum in Aristotelem Scriptores. 32. Interpretes Aristotelis diversum sectati sunt institutum, diversaque usi methodo. Herm. Conringii Laudationes Aristotelis. Des. Erasmi Roterodami Epistola de scriptis ejus.

1 SEVERINVS BOETHIVS. Inter INTERPRETES LATINOS principem locum merito obtinet Sever. Boëthius, cujus extant præclari super varia Philosophiæ argumenta Commentarii. Vixit seculo VII. jam barbariem trahente sermone Latino, Cassiodori æqualis. Ejus Opera omnia, quorum maxima pars ad Logicam doctrinam pertinet, edita sunt junctim in fol. Basil. ap. Henr. Petri, anno 1570. Genere fuit illustris, de quo videri potest prolixè præfatio Petri bertii ad Rutgerum Boetzelierum ab Asperen, quæ præmittitur editioni variorum Operis de consolatione Philosophiæ, (oo) Lugdun. Batav. ex officina Hackiana, anno 1671. in 8vo, cum integris notis Sitzmanni & Vallini. In hac præfat. enarrantur omnia ejus Opera, quæ scripta in Logicis, Rhetoricis, Arithmeticis, Musicis, Geometricis, Metaphysicis, Mechanicis.

Hujus

(oo) Non possum h. l. laude defraudare debita, quam ingenti cum delectatione, per multos jam annos, volvi ac revolvi, metaphrasin librorum Boëthii de Consolatione Philosophiæ Germanicam, longe elegantissimam, quæ anno 1667. in 12mo prodiit, Autorem vero agnoscit virum illustrem, & omnigena eruditione famam adeptum jampridem immortalem, Christ. Knorrhum a Rosenroth, Silesium, Ministrum Aulæ Solisbacensis principem. Hanc certe, tum ob prærogativas alias haud vulgares, tum ob metra vernacula, Boëthianis ferme superiora, & nulli non Poëtarum Germaniæ modernorum palmam venustissimè ingeniois, inque Autoris mente accurate exprimenda felicissimè, dubiam redditura, omnibus aliis Boëthii versionibus cum Chr. Henr. Passelio (in Observat. in Periecham de Junonis calliditate Homericam p. 480.) præferre nullus dubito.

Hujus viri magna fuit eruditio, Caspare Barthio judice, lib. 17. c. 13. Advers. Ejus ingenium neque ante se multos, neque post se aliquem toto Romani Imperii tempore habuit similem. Plura illo loco de Jani Bernartii & Theod. Sitzmanni editionibus invenies, qui in libros ejus de consolatione Philosophiæ commentati sunt. Idem, libro 24. c. 15. fluxum Romani sermonis apud hunc fere solum remansisse, judicat. Legatur elegantissima Epistola, quam Cassiodorus l. 1. variarum num. 45. Boëthio inscribit. Scaliger l. 6. Post. c. 5. de Boëthio ita judicat: Valla docet Boëthium Latine loqui, at Boëthius Vallam bene sapere.

Recensebimus nunc, e Latinis recentioribus, potiores Interpretes & Commentatores. ² Omnium enim inire numerum res nostri laboris non est. Parum curamus illos, qui in tenebris seculi Barbari in Aristotelem quicquam commentati sunt, quamquam tamen in iis delectus etiam aliquis habendus est. Nam Scholastici Doctores, quos hæc ætas tulit, non sunt in universum spernendi, de quibus, post enumeratos Latinos Interpretes, plurius agemus. Licet enim ætate hos præcedant, præferendi tamen sunt, qui pressius Aristotelis vestigia sequuntur, a quibus magno sæpe intervallo absunt Doctores Scholastici. Non defuerunt, qui in utramque partem de illis disputarunt. Extant Epistolæ mutæ Joh. Pici Mirandulani & Hermolai Barbari, quorum ille Scholasticos Doctores defendit, hic Impugnavit. Recudi fecit Epistolas illas in Germania Philippus Melanchthon, adjectis dispositionibus. Sed Hermolaus Barbarus potius Latinitatem spectabat, quæ in hoc argumento attendenda non erat. Sed de iis plura in sequentibus. Nunc interpretes videamus.

AVGVSTINVS NIPHVS. Philosophus pro tempore clarissimus fuit, ³ cujus extant varia scripta, neque cultu sermonis ille destitutus. Extant *Commentarii in Aristotelis 8. libros Topicorum*, editi Venet. in fol. apud Hieron. Scotum, anno 1559. *Expositio in Aristotelis Elenchorum librum*, quæ prodit itidem Venet. apud eundem, anno 1567. in fol. *Commentarii in plures alios Aristotelis libros; Expositiones in ejus Metaphysica*, quæ prodierunt Venet. in fol. anno 1547. *Commentarius in libros de animalibus ibidem*, item in *libros de anima*, Venet. apud Juntas, anno 1544. in fol. *Commentarius in parva naturalia in fol.* apud eosdem, anno 1540. *Commentarius in Meteorologica*, Venetiis anno 1559. in fol. in *libros 8. Physicorum*, Venet. in fol. anno 1543. in *librum de Interpretatione Expositio* Venet. anno 1537. in fol. in *libros posteriorum Analyticorum*, in fol. Venet. anno 1553. in *lib. 3. Rhetorices Aristotelis*, in fol. Venet. anno 1537. Hæc fere sunt Opera illa, quæ in Aristotelis libros scripsit Niphus. De ceteris ejus Operibus agemus, cum ad argumenta illorum pervenimus.

PETRVS POMPONATIVS. Omnes, me quidem judice, argutia superavit Pomponatius, quæ abusus etiam ultra, quam par est, videretur. ⁴ Inter primos fere ille est, qui Atheismi semina sparit, prodit ex ejus schola Jul. Caf. Vaninus, extremo ob Atheismum supplicio affectus, cujus sententia & hypotheses in *Dialo- conspi-*

conspiciuntur, qui cum privilegio Regis Christianissimi prodierunt, cum ipse titulus *Deam Naturam* præferat, quæ verba in ipso privilegio repetuntur. Atque hic perpetuo Dialogo inter se & Pomponatium sermonem instituit. Ita enim solent procedere hujus nequitia professor, ut, sub reciproci sermonis involucro, cum objectiones injiciunt, doctrinæ suæ interiora proponant. Moventur illic dubia, & festiniter responderetur, dum vel ad auctoritatem Ecclesiæ confugiunt, vel ad alia argumenta dubiis inferiora. Vaniniana illa argumenta notari tamen possunt in Thomæ Campanellæ *Atheismo Triumphato*. Eandem viam insistit Pomponatius, omnium magister, e cujus pharetra omnia illa tela desumpta sunt, quibus nunc utuntur Spinosæ & Hobbessii, & quicumque in uno illo ludo ad nequitiam docti sunt. Vel unus ejus *liber de Incantationibus* multa producit ad hoc argumentum facientia. Acutissime e principii peripateticis disputat, objectiones formando, iis respondendo, ac alias iterum Objectiones, Objectionumque responsiones, superinducendo. Scripserat autem librum illum, occasione quorundam obsessorum, quorum ille actiones ad *Evangelicæ* quasdam occultas naturales reducere voluit, quæ ejus verissima sententia fuit, quam incrustavit specie auctoritatis Ecclesiasticæ, cujus censuræ ille omnia sua subjecit, ultro ipsi reformationem thesium suarum concedens. Extat etiam ejus *de immortalitate animarum* Tractatus, quem ego nunquam vidi. Alioquin & in Aristotelem Commentarii aliquot ab eo scripti sunt. Extat quoque ejus *Dubitaciones*, Venet. in fol. anno 1553. editæ, in quibus multa Aristotelis illustrat. Ego vero nihil ejus, præterquam *de Incantatione librum*, legi.

5 APOLLINARIS OFFREDVS. Celebris ille in Aristotelis præsertim Analytica Commentator, magna diligentia omnia evoluit. Fuit ex illustri familia apud Cremonenses, unde prodierunt viri, non armis solum, sed & literis, illustres, consilii quoque publicis apud Italiæ Principes admoti. Hujus quoque familiæ fuit Offredus de Offredis, celebris Jctus. Hujus Apollinaris nostri passim meminerunt Historici Itali. Erat enim Medicus & Philosophus præstantissimus, qui famam suo tempore magnam spargebat. Ejus extant Commentaria absolutissima in *posteriora Analytica*, una cum *questionibus in posteriorum Analyticorum librum I.* In Aristotelis sensibus penetrandis argutus fuit. Ita autem disposuit Commentaria sua, ut primum Aristotelis verba evolueret, atque thesin veram ostenderet, deinde questionibus disputationibusque, tam in ipso Aristotele, quam in Interpretibus ejus, inquisitis, omnia illustraret. Edidit Commentarium illum Thomas Vachellius, Bibliopola, Cremonæ anno 1551. impensas subministrante Christophoro Præconio. Ejus Operis Historiam recensuit Joh. Ant. Honoratus in *præfat.* Multa de istius viri laudibus scripsit Hieron. Vida, Poëta Italus. Scripti sunt plures ab illo Commentarii, in *librum Aristotelis de anima*, pluresque alii, quos typis paratos esse ait Honoratus, in dicta *præfat.* ubi illos brevi edendos promittit. Sed nunc quidem dicere non possum, an illi, & quando, prodierint. (pp) Rariores enim illi libri sunt, neque nunc facile in Bibliothecis comparent.

FRAN-

(pp) Apollinaris Offredi Comment. in Lib. Aristotelis de Anima impressum esse, testatur Jos. Simlerus in *Biblioth. p. 5.*

FRANCISCUS VICOMERCATUS. Mediolanensis ille fuit, & Parisiensis Academiæ Prof. Commentator Aristotelis celeberrimus. In varios Aristotelis libros scripsit, quibus ille diligentiam singularem impendit. Nam fontes ipsos curiose rimatus, adhibitis in consilium Græcis Interpretibus, id operam dedit, ut mentem Aristotelis accurate indagaret. Versiones depravatas Aristotelis ipse correxit, imo alias substituit. Adduxit præterea, quæ ornamento esse poterant, ut superaret omnium, tam Græcorum, quam Arabum, industriam. Denique & hoc in ipso laudandum est, quod cultiori sermone Philosophica dogmata proponat. Ejus extant *Commentarii in 8. libros Physicorum Aristotelis*, quos ipse e Græco in Latinum convertit; Græcæ enim linguæ peritissimus fuit, & Philosophiam Parisiis Græce professus est. Prodierunt Venet. apud hæres Hier. Scoti, anno 1584. *in fol.* Ejusdem extant *Commentarii in libros Meteorologicorum Aristotelis*, quos ipse etiam e Græco in Latinum convertit, editi Venet. *in fol.* apud Hier. Scotum, anno 1565. Addita est ipsius Autoris præfatio, in qua consilium Commentationum suarum exponit. Extant *Commentarii in Aristotelis lib. 3. de anima*, editi Venet. *in fol.* apud hæres Hier. Scoti, anno 1574. Addita est ejusdem *de anima rationali Peripatetica Dilectatio*.

IOHANNES FRANCISCUS BVRANA. Veronensis ille fuit, optimusque Philosophus, qui in Aristotelis libros priorum *Analyticorum* perspicacissimos Commentarios scripsit, librosque ipsos e Græco in Latinum sermonem ipse convertit. Additi sunt Hieronymi Bagolini, Veronensis, in eisdem libros *breves Annotationes*. In hoc viro illud laudandum est, quod summa diligentia omnium Interpretum & Commentatorum Græcorum, Arabum, Latinorum, explicationes & sententias congerierit, sua addita censura & judicio. Editi sunt illi Commentarii Venet. apud Hier. Scotum, anno 1567.

IOH. PAVLVS PERNVMIA. Fuit ille Medicus Philosophusque Patavinus, cujus extat *Aristotelis Philosophia naturalis, ordine definitivo tradita, quod a nullo hactenus factum* (ita titulus habet.) Liber ille in tenebris latitaverat, a tinels fere consumtus, quem in lucem protraxit Simon Galignanus de Carera, suisque typis publicavit Patavii, anno 1570. *in fol.* Inscriptis autem Opus Johanni Sambuco.

MARCUS ANTONIVS MAIORAGIVS, vir, cujus historia vel ex Orationibus ejus nota est, magnæ doctrinæ, Philosophusque cultissimus. Linguæ Latinæ nitor singularis in illo fuit, quod vel ex libello ejus posthumo patet, quo castigat cujusdam Gaudentii Merulæ Latinitatem. Hujus extant varii Commentarii in Aristotelis libros, in libros scilicet *de Cælo*, Basil. *in fol.* apud Oporinum, anno 1554 & in libros *de generatione & interitu*, *in fol.* ibidem editi. Multa sunt ab illo viro scripta, quæ lucem non viderunt. quæque in Bibliothecis virorum doctorum passim latitant MScripta. Memini ab illo elegantem *Commentarium in quatuor Georg. Virgilio libros* scriptum, quem servat Bibliotheca Gudiana.

ANTONIVS MONTECATINVS. Ferrariensis ille fuit, cujus extant *Commentarii in Stagnum Aristotelis Naturalium librum*. Ita vero Commentarios suos instituit,
Tom. II. (H)

stituit, ut primum ponat argumentum textus, huic subjungat Textum Græcum cum Versione Latina, additis in margine variis lectionibus, illis subjungit Explanationem uberiorem, Explanationi deinde scholia. Impressus est liber ille Ferrariæ, apud Benedictum Mainarellum, anno 1591. in fol. Edidit idem *Commentarium in librum Aristotelis de anima*, adjunctis scholiis, questionibus & digressionibus in Averroem, in fol. Ferrariæ anno 1576.

- 11 DANIEL BARBARVS. Patritius ille Venetus fuit, vir doctissimus. Scripsit multa varii argumenti, & inter illa *Commentarium in Porphyrii Isagogen*, qui editus est Venet. in 4to apud Aldum, anno 1542.
- 12 LVCILIVS PHILALTHEVS. Medicus ille fuit & Philosophus, qui multa Aristotelis convertit in Lat. sermonem, cujus ille culturam magni fecit, quod testantur Epistolæ ejus, plane ad Romanæ Latinitatis genium scriptæ, de quibus supra diximus. Ejus extant *Commentarii in libros Aristotelis de Celo*, qui prodierunt Venet. in fol. apud Valgrisiũ, anno 1565.
- 13 DANIEL FURLANVS, Cretenſis, e gente mendaci; Philosophus tamen doctissimus, quod ostendunt *Commentarii ejus in Theophrasti Opera*, e Pinelli Bibliotheca editi, de quibus supra egimus. Is scripsit *Commentarium in Aristotelis librum de animalibus*, & *problemata ejusdem*, qui prodit Venet. in 8. anno 1574.
- 14 LVDOVICVS SEPTALIVS. Medicus ille fuit & Philosophus maximi nominis, cujus extant multi libri Politici argumenti, inter quos est ille, quem *de ratione status* scripsit Italico sermone, sed in Latinam linguam conversum edidit Joh. Garmerus, Poliater Hamburgensis. Edidit & in *Aristotelis Problemata Commentarium*, uberrimum & locupletissimum, multa rerum varietate refertum, & variis disquisitionibus disputationibusque physicis instructum. Prodiit Francof. anno 1602. in fol.
- 15 MARCVS ANTONIVS FLAMINIVS. Vir ille doctissimus, Poëta quoque Latinus elegans, Italus fuit, cujus, præter Poëmata, extant varia Opuscula, interque illa *Paraphrasis quædam in Aristotelis libros de prima Philosophia*, edita in 8. Paris. anno 1547.
- 16 TARQUINIVS GALLVTIVS. Jesuita ille fuit. Scripsit varios libros, stylo cultos, quod testantur ejus *Orationes*, quæ de singularibus & elegantibus argumentis scriptæ in lucem prodierunt. De iis dictum alio loco. Ceterum in Philosophia non usque adeo virum se ostendit, non indoctus ille quidem, sed in argumento, quod tractavit, multa aliis sublegit. Edidit ille *Commentarium in Ethica Aristotelis*, una cum eorundem Interpretatione Latina, qui prodit duobus Voluminibus in fol. Paris. ap. Cramoisiũ, anno 1632. & 1645. Ille, ut magnificum pararet Opus, omnium quercus excussit. Quod Textus explicationem attinget, e Gifanio, doctissimo *Ethicorum Aristotelis Interprete*, pleraque exscripsit. Quæstiones, quas adjecit, pleræque e Scholasticis sunt congestæ.
- 17 LOVANIENSES. Edita sunt in Aristotelis libros *Commentaria* ab integris Collegiis, & habemus talia multa. Rarior vero est *Commentarius*, quem in *Isagogen*

Porphyrîi, & in omnes libros Aristotelis de Dialéctica, ediderunt Philosophi Academiæ Lovaniensis, cujus 3tia editio prodit Lovan. anno 1668. in fol. ap. hæredes Arnoldi Birkmanni. Illorum Lovanienfium mentionem facit Pet. Joh. Nunnefius, in *Oratione de caufis obfcuritatis Aristotelis, ejusque remediis*. Sed eodem in loco, & laudat illos, & vituperat. Nam, cum l. c. dicit, quod multa addita fuerint, & obfervata a nonnullis in Aristotelis libros, per fe obfcuros, laudat Lovanienfes, qui in Logica rationem definiendi & dividendi accuratiorem tradiderint. In eodem autem libro pag. 234. ait, Lovanienfes accuratius aliquid in Commentariis fuis fcribere magis voluiffe, quam potuiffent. Laudat & illic civem fuum Joh. Gelidam, quem vocat doctiffimum Philofophum, & in Aristotele multum exercitatum, qui addiderit multa, quæ deeffent Aristoteli, detraxerit, quæ redundarent, quem tamen ego nunquam vidi.

ACADEMIAE VENETAE Profeffores. Multæ funt in Italia a viris Principibus institutæ Academiæ, quas ita vocant. quarum quidem non illa dignitas eft, quæ ap. Germanos. Neque enim jurisdictione gaudent, aut privilegiis funt munitæ, fed funt focietates virorum doctorem, vel ad omnes fcientias, vel ad aliquas excolendas, institutæ. Talis Academia instituta erat Venetiis a Friderico Baduario, qui in Germania pro Veneta Rep. Legati munereungebatur. Quicquid itaque ab Academicis illis in univerfum, vel ab uno, fcribebatur, nomine omnium edebatur, ac funt permulti optimi libri, fed qui raro ad nos perveniunt, ab his Academicis editi. Talis eft *explicatio nova Topicorum Aristotelis*, anno 1559. edita, typo eleganti Venetiis. Ex eadem Academia prodierunt multa alia, imprimis Federici Delphini, Medici & Philofophi, *de fluxu & refluxu maris Tr.* quem ediderunt Medici Academiæ Venetæ. In cujus libri præfatione plura habentur de institutione & confilio hujus Academiæ.

JACOBVS MAZONIUS. Portentum hominis fuit, Philofophus fuo tempore ad omnem palæftram paratus, magna cum laude docuit, Difputator promptiffimus & acerrimus. Nam 1597. *placita* Aristotelis & Platonis pro thefis publice propofuerat, quibus Aristotelem & Platonem defendebat, omnium expectans tela, omnes in pugnam vocans. Cum objiceretur illi, quod Doctôris titulo careret, & feptem annos fibi præfcribi videret. ſex menses poſtulavit, quibus elapſis, cum ſtupore omnium ad omnia quæſita reſpondit. Integras ex Aristotele paginas memoriter recitavit. Mille aureorum ſtipendio conductus a Cardinali Aldobrandino, ad Philoſophiam Aristotelis in Gymnaſio Romano profiteretur, ſibi ipſi vitam præcipitavit, ultra conſuetam in cibis temperantiâ lautioribus epulis admotus. Scripſit ille varia, & inprimis laboravit in conciliando cum Aristotele Platone. Perpetua ipſi cum Franciſco Patricio lis fuit, illo Aristotelem impugnante, hoc Mazonio defendente, ac, niſi ſcribendi finem feciſſet Patricius, ille reſpondendo nunquam fuiſſet fatigatus. Extant ejus in Aristotelem, & Platonis univerſam Philoſophiam, præſtudia, edita Venet. in fol. anno 1597. Ubi & ille demonſtrat, Platonis Aristotelisque principia ex uno eodemque fonte hauſta. Plura de Mazonio videantur ap. Erythræum in *Pinaeticea* l. p. 65-68.

FRANCISCVS VATABLVS. Hunc Hebræi ipſi Lutetiæ Hebraicas
(H) 2 literas

literas profitentem admirati sunt. Circumferuntur ejus *note* in *V. T.* ab auditoribus & prælegentis ore exceptæ. Nam ipse sive naturali pigritia, quæ ipsi exprobrata est, sive morte præventus, nihil omnino scripsit. Testatur hæc de ipso Thuanus, ad annum 1547. Multa ex Aristotele in linguam Latinam transtulit, ac supersunt aliqua ejus *Scholia* cum *Paraphrasi* in libros 8. Physicorum, quæ edita sunt in *fol.* Paris. anno 1531.

- 21 FRANCISCUS TOLETUS, Cordubæ natus in Hispania, & Philosophiæ Professor in prima adolescentia factus, multa scripsit in Aristotelem, aliis multum laudata. Meminit ejus Thuanus ad annum 1596. Extant ejus *Commentaria* in lib. 8. Physicorum, una cum *questionibus*, Venet. 1573. in 4to edita, it. in librum de generatione & corruptione, ibidem excusa; *Commentaria* in *Logica Aristotelis*, una cum *questionibus*, in 4to, Colon. anno 1583. ac in libros de anima *Commentaria*, Colon. in 4to, anno 1576.

- 22 FRANCISCUS ROORTELLVS. Si judicium Thuani audimus, ad annum 1567. magno ille cum strepitu Patavii & Bononiæ professus, majorem de se opinionem excitavit, quam implevit; quod quidem judicium ego paulo acerbius putem. Nam quæ scripsit in libros Aristotelis de Poetica & Rhetoricis, non sunt adeo contemnenda. Multum enim illis boni inest, præcipue *Commentariis Rhetoricis*, in quibus multa de figuris occurrunt, de dictionis charactere, alias non observata. Invidiam, ut puto, ipsi concitarunt controversiæ inter illum & Scaligerum agitata, in rebus philosophicis, cum quo ille comparandus non erat. Scripsit & in *Politica Aristotelis* *Dispp.* Venet. in 4to editas.

- 23 JACOBUS SCHEGKIVS. Vero ille cognomine *Degimus* dictus, cum hoc Patris agnomine istud permutavit. Prof. fuit Tubingensis. Aristotelisque Philosophiam singulari cura excoluit. Medicæ Arti. Doctor factus, nunquam Medicinam exercuit; sed continuis lucubrationibus & meditationibus in cæcitatem incidit. & ex eo tempore majorem studiis quam antea, operam impendit, in lucem edens libros, cum ipse luce careret. Optimos enim libros conscripsit, tam Philosophicos, quam Medicos. Num in *Philosophiam natur. scilicet Aristotelis Disputationes* scripsit. Ex Aristotelis *libris de anima*, & *simplicii Commentariis*, interpretationes excerptit. Ariani *Differtationes* in *Epictetum* Latine vertit. Edidit libros 15. de *Demonstratione*, qui loco *Commentarii* locupletissimi sunt, in duos posteriorum *Analyticorum* libros. Addidit *Commentaria* cum *annotationibus* & *repetitionibus* in *Organi Aristotelis* libros, ad artis partem analyticam pertinentem, in librum de *Categoriis*, de *interpretatione*, & duos *Analyticorum* priorum. Scripsit item *Commentarium* in lib. 7. & *8. Topicorum*, quibus perfecta & absoluta definitendi ars tractatur. Scripsit etiam Theologicos libros Eristicos, & Medicos plurimos, quorum titulos cum reliqua ejus vita, vide ap. Melch. Adamum in *Vitis Medicorum Germanorum*, in vita hujus Autoris, p. 290 301.

- 24 DONATUS ACCIAIOLVS, vel Accievulus, celebris Aristotelis interpres Florentinus, scripsit in *Politica* & *Politica* Aristotelis. *Politica* impressa sunt Venet. anno 1566, in 8vo, si recte memini, una cum *tabulis*. Fuit præterea vir in rep. occupatissimus.

mus. Multa Plutarchi convertit, Caroli M. quoque *Vitam* scripsit, quæ solet addi *Vitis* Plutarchi. Vehementer illum laudant Jacobus Piccolomineus, & Erasmus quoque in *Ciceroniano* suo. Refert de illo Vossius, *l. 3. de Historicis Lat. p. 624. Editionis novissima*, fuisse illum auditorem Johannis Argyropuli, Byzantini qui multa Aristotelis sub *παλαιογενεια* literarum, in Latinam linguam convertit. Romæque ejus Opera prælegit, & *Commentaria*, in *Nicomachica Aristotelis*, non Acciajoli esse, sed prælectiones Argyropuli, ab Acciajolo descriptas, inque lucem emissas. Addi huic potest Felix Accorombonus, qui idem fuit Commentator & interpret Aristotelis, inque *Ethica Nicomachica Aristotelis Commentarius* scripsit. Scripsit & de *Controversiis inter Platonicos, Aristotelicos & Galenum*; qui liber, una cum aliis ejus, editus est in *fol. Romæ, anno 1603*. Scripsit & librum, cui tit. *Vera mens Aristotelis, & dilucidissima in omnia Aristotelis opera explanatio*; qui cum priori prodiit. Patria Eugubinus fuit.

ANDREAS CAESALPINVS, Aretinus, Medicus & Philosophus suo tempore celebris. Scripsit *questionum Peripateticarum libros 5. ad Fr. Medicen, Hetruriae Ducem*. Fuit Prof. Academiæ Pisanae. Liber editus est Venet. ap. Juntas, anno 1593. in 4to. Continentur in illo variae quæstiones Physicæ, præprimis ex Aristotele deductæ, quibus immiscentur nonnullæ Logicæ & Metaphysicæ. Adjicitur libellus, qui interibitur: *Dæmonum investigatio peripatetica*, ad Pet. Jac. Borbonium, Archiepiscopum Pisenum, ubi e principiis Aristotelicis de dæmonibus agit, ac Galenum refutat, in credendis dæmonibus plane non superstitiosum.

NICOLAUS TAURELLVS. Fuit ille Medicus & Philosophus Altorfinus, 25 maximi, cum viveret, nominis. Habuit Academia Altorfina præstantissimos semper viros, præprimis Philosophos, qui solida semper principia sectati fuerunt, & Aristotelicam doctrinam, veteresque Philosophos, dogmatibus suis expresserunt. Cæterum Taurellum hunc Cæsalpino subjungo, quod ipsius insolentiora dogmata discusserit singulari libro, cui tit. *Alpes Cæse*. Scripsit & de mundi æternitate: peculiarem librum, quo omnium veterum Philosophorum argumenta inter se confert. Scripsit & alia quædam contra Piccolomineum, *Disquisitiones se. Physicæ de mundo*; It. *Disquisitiones Physicæ & Metaphysicæ de cælo, adversus eundem*. Adde his *Triumphum Philosophiæ, sive Metaphysicæ philosophandi methodum*, quæ e notitiis menti inditis, firmissimas demonstrationes deducere laborat. Scripsit & alia Medica, de quibus videatur Melch. Adami in *Vitis Medicorum Germanorum*, p. 403. 404.

ANTONIVS SCAYNVS. Etiam ejus extant commentationes in Aristotele 27 quosdam libros. Fuit Salodienfis, ex agro Brixiano. Scripsit *Expositionem in 8. Aristotelis Physicorum libros*, quæ edita est Francof. anno 1607. in 4to. *Commentarium in libros Metaphysicæ Aristotelis*, qui prodiit Romæ in *fol.* anno 1587. *Paraphrasin in Aristotelis libros de anima*, cum *Annotationibus*, quæ edita est in *fol.* anno 1599. & in *Politica Aristotelis Paraphrasin*, cum *Annotationibus & dubiis, aliisque Dissertationibus de argumentis civilibus*, lingua Italica, Romæ in 4to, anno 1578.

- 28 **SIMON SIMONIVS**, Lucensis Italicus, exulavit e patria ob religionem profugus. Lipsiam enim concessit, ubi Academiam illam docuit Ἀριστοτελίζων, ac exemplo suo, & præceptis, ad solidiorem Philosophiam Analyticam viam monstravit. Multæ illi cum Jac. Schlegkio fuere controversiæ, etiam in religionis negotio, qui tamen nimis indigne se ipsos tractant, cum uterque fuerit Philosophiæ maximo decori. Scripsit ille *Commentarium in Ethica Aristotelis*, qui prodiiit Genevæ in 4to, anno 1567. apud Crispinum. Scripsit & in Aristotelis *librum de sensuum instrumentis, & de his, quæ sub sensum cadunt*, & alium *Commentarium in librum ejus de memoria & reminiscencia*, qui prodiiit Genevæ, ap. Crispinum, in fol. anno 1566. Ex ejus schola prodiiit JOH. NELDELIVS, doctior præceptore discipulus, uti judicat Conringius. Fuit & ipse Prof. Acad. Lipsiensis. Ejus extat præclarus liber, cui tit. *Institutio de usu Organæ Aristotelici in disciplinis omnibus*, cujus postrema Editio Helmstadii prodiiit in 4to, anno 1666. cura M. Henrici Crellii, & cum præfatione Herm. Conringii, qui egregium ipsi Elogium suspendit. Quanquam in Arte Analytica in multis ab illo se dissentire dicit, de qua plenius se acturum in ipsa Arte sua *Analytica* promissit, quæ tamen lucem hæcenus non vidit, & fortassis non videbit.

- 29 **CAESAR CREMONIVS**. Fuit in Academia Patavina Philosophiæ Prof. cujus exstat egregius liber *de Padiæ Aristotelicæ*, quo continetur Introductio ad Aristotelis naturalem Philosophiam, & quasi διὰ τὴν πᾶσιν universæ Physicæ Peripateticæ. Additur *explanatio proœnii librorum de Physicæ auditu*. Prodiit ille liber Patavi, apud Melch. Novellum, anno 1569. in fol. Digni sunt isti libri, qui diligenter legantur. Pauci enim sunt, qui παρὰ τὸν Aristotelicam tractarunt. Hic quidem speciatim ad Physicam se restringit; Nunnesius autem, cujus supra facta est mentio, magis se diffundit, cujus utilissimus liber est, quem *de curriculo Philosophiæ Peripateticæ* scripsit. Elegantissimus est ejus *Oratio de causis obscuritatis Aristotelis, earumque remediis*, in qua ingenue defectus Philosophiæ Aristotelicæ notat. neque laudes ejus dissimulat. Plenior ejus editio est, quæ in 4to, prodiiit, Helmstadii anno 1667.

- 30 **PHILOSOPHI ALTORFINI**. E Germanis præcipua laude affiendi sunt Altorfini, ut qui Philosophiam Aristotelicam præclaris ingenii monumentis illustrarunt, **PHILIPPVS SCHERBIUS**, **ERNESTVS SONERVS**, **MICHAEL PICCARTVS**, quorum extant Scripta varia, elegantis ingenii acumine & stylo non inculto scripta. Breviores illorum Disputationes & Theses publicatæ sunt uno fasciculo a JOH. PAVLO FELWINGERO, Metaphysicæ & Logices in Altorfina Acad. Professore, Norimbergæ, an. 1644. in 4to. Inter quas est elegantissima Scherbii *Disputatio pro Philosophia Peripatetica adversus Ramistas*, adeo brevis, nervosa, elegans, neque sine flore Eloquentiæ, ut vel vasto libro accuratius aliquid scribi non posset. Adduntur variæ Scherbii & Soneri *Orationes*. Prodiere etiam ejusdem Scherbii *Disputationes* quædam, sub tit. *Theſium Philosophicarum* editæ, & in unum corpus redactæ, Helmstadii in 4to, anno 1659. Inter quas prima est *de libris Aristotelis Acroamaticis & Exotericis*, qua in compendium

dium trahuntur, quæ Octavianus Ferrarius integro libro produxerat. Editus quoque fuit Philippi Scherbii *Commentarius posthumus in Aristotelis libros de Rep.* Francof. anno 1610. Sed ille plane non respondet famæ istius viri; ex schedis enim auditorum hoc, quicquid est notarum, collectum fuit, quod editum est e Schönwetteris, Bibliopoli, ut fieri plerumque solet, cum heredes, lucri captandi causa, omnia, quæ possunt, scripta corradunt, & Typographi facile sumtus & opera impendunt. Quod vel videas ex Aug. Buchneri scriptis, quorum multa in viri istius opprobrium eduntur, uti Joh. Barclaji *Icon animorum*, cum ejus *Notis* plane puerilibus, & ad tyrocinia scholarum relegandis. Questus est ea de re nuper Georg. Casp. Kirchmaierus in singulari programme. Michaëlis Piccarti multa quoque extant doctissima, in primis aureus ille in *Aristotelis Politicæ Commentarius*, ubi ille veros Aristotelis sensus enucleate exponit, ac consert cum interpretibus & commentatoribus. Optima ejus editio prodiiit Jenæ, anno 1659. in 8vo. Vir ille non solum Philosophiæ, sed & Philologiæ, peritissimus fuit, quod ostendunt ejus *Pericula Critica* (exiguus libellus,) a Joh. Sauberto Jun. denuo publicata, Helmst. 1663. in 4to. Exstant & ejus *Orationes* varii & singulares argumenti, inter quas una est de *Origine Germanorum*, qua ostendere laborat, Germanos esse Persarum fratres, argumentis profecto non futilibus, quanquam Christoph. Ad. Rupertus, ejusdem Academiæ Prof. illam opinionem se refutaturum, in quadam ad Georg. Richterum Epistola, minetur, quem tamen Richter, Piccarto consentiens, in aliam sententiam adducere laborat. Ejusdem viri doctissimi extat *Isogege in lectionem Aristotelis*, elegans libellus, quo carere non potest, qui solidioris Philosophiæ cultor est. Scripsit illam juvenis, ideoque quadam parte deficit, ac optandum sane fuisset, ut a viro fuisset suppleta, Queritur de eo Conringius, qui præfationem ultimæ editioni præmisit, in qua quamquam multa apud Piccartum esse dicit, a quibus ipse dissentiat, præcipue in Politicis, unicum tamen in hoc genere scriptorum laudat & agnoscit. Habetur in illo libro, ut Titulus promittit, *Hypotyposis totius Philosophiæ Aristotelis*, qua series & ordo librorum, scopus & subjectum, divisio in capita, breviter & succincte proponuntur. Iteratam ejus editionem procuravit Johannes Conradus Durrius, Theologiæ & Philosophiæ Moralis in Acad. Altorf. Prof. cujus præmissa quoque est præfatio. Additur & Piccarti *Oratio de ratione interpretandi*. Editus est liber Altorfii, anno 1565. in 8avo.

IVLIVS PALLAMEDES, Medicus. Imponemus tandem finem Commentatoribus Aristotelicis, quanquam non omnes enarraverimus. Superfunt commentarii adhuc multi, memini ignoti. tam ab integris Collegiis, quam a Philosophis singularibus scripti. Cui ignota sunt Franc. Piccolomini, Franc. Zabarella, Pet. Fonseca Nimbricensium, Mexicanorum &c. Opera? Sed de iis, cum ad speciales disciplinas perventum erit, fusius dicemus. Subjungimus vero hunc Pallamedem Commentatoribus Aristotelis, qui Indicem scripsit in Aristotelis libros *Physicorum*, *Metaphysicorum* & *Ethicorum*; Titulus libri est: *Tabula, sive Compendium, explicans omnia ea,*

CAP. XII.

DE ARISTOTELIS IMPVGNATORIBVS.

- §. 1. *Veteres omittuntur. Inter recentiores eminent, post Franc. Patricium (de quo c. 8. §. 3. dictum,) Pet. Ramus, in optimos quoque veterum injurius, Novator in Logica & Rhetorica ineptus, in Physica vero imperitus, Rud. agricola & Lud. Vivis in nonnullis scetus vestigia, de cujus vita, scriptis, affectis, adversariis & hyperaspistis, plura conculantur.* 2. *Guilb. Postellus. partim ob augeiæ, partim ob Pomponatii, aliorumque Atheorum, abusum Aristotelis, huic insenshor.* 3. *Pet. Gassendus, cujus Exercitationes Paradoxicæ adversus Aristoteleos, opus imperfectum, ob temeritatem juvenilem, & cavillandi studium, notantur* 4. *Thom. Campanella, de cujus vita, satis adversis, ingenio portentoso, doctrina multiplici, novaturicendi in scientiis singulis libidine, scriptis potioribus, & opinionibus, quibus pleræque scatent, Paradoxis, fuscè differtur.* 5. *David Gorlaeus, cujus Exercitationum Philosophicarum brevis sistitur Sciagraphia.* 6. *Henr. Erasmus, cujus Σόφος & σοφος, quam leviter in Philosophia versatus fuerit, ostendit.* 7. *Judicium Venerale de novatoribus Philosophicis, aliam, quam Aristoteles, viam ingressi.*

PETRVS RAMVS. Nolo hic prolixè recensere veteres Autores, qui Aristotelem impugnarunt, quidve adversus illum publice nonnullam actum fuerit, de quibus singulis prolixè Joh. Launoy videatur, in libro de varia Aristotelis fortuna. De Francisco Patricio supra c. 8. §. 3. diximus. Nunc ad Ramum venimus, qui suo tempore magno conatu id agebat, ut, ejecto e scholis Aristotele, sua Philosophia substitueretur. Magnus ille tumultus strepitusque fecit in Gallia, fretus præsidio Cardinalis Caroli Lotharingii. Profess. quoque Eloquentiæ Regius illic fuit, & Mathematicarum disciplinarum. Tardior & serior accessit ad literas, aliquo quidem ingenio, sed in plurimis sciulus & cavillator, veteribus Autoribus, iisque optimis, sine causa bellum indixit, adeo, ut nec Cicero ipse, Eloquentiæ Romanæ Princeps, cujus ille umbram non refert, dentes ejus effugere potuerit. Est vero certissimum stultissimæ doctrinæ argumentum, omnium seculorum judicia spernere, & viris, in exemplum positus, & ab omnibus in pretio habitis, detrectare. In Dialecticis præcipue reperisse sibi vitis est, non quod pueri in faba, cum rem plane eandem nova & inepta methodo, novisque vocabulis, dixit, ejecta doctrina necessaria de Demonstratione & Elenchis sophisticis, sensusque Aristotelis, quos non intellexit, depravavit. In Rhetoricis ejecit maxime necessariam de Inventionem partem, quæ in Enthymematibus Oratoriis consistit, cor itaque & caput hujus disciplinæ abjecit, reliquis servatis. *Mirare, inquit Joh. Riolanus, Medicus acutissimus, in præfatione Tra-*

Statur de Physicis principiis, stipendiarum bene dicendi Professore in male dicendo bonas horas consumere, bonaque destruere omnia, nihil edificare, eoque magis, quod hoc faciat tam libere, ne dicam, impudenter, ut in hoc Regis stipendiis militare videatur. In Physicis quanquam corrigi Aristoteles poterat, tantum abest, ut ipse hoc fecerit, ut potius depravarit. Cum Aristotelem redarguit, adversus veteres Philosophos disputantem, audiendum ego illum existimo, sed ut tenuem aliquem disputatorem & qui in re ipsa parum possit. Nihil autem facilius est, quam dubiis implere omnia, nisi quis solidiora possit asserre. Rioloano eodem in loco iudice, Pet. Ramus, *Physica sacris vix initiatus, Physicus videri vult, gradumque sibi munit ad gloriam, cum ruina, cujus umbram referre, vel si se ruperit, non possit.* Liber, in quo novitates ejus proponuntur, præcipue ille est, cui titulum fecit: *Schola in Artes liberales, qui prodiit Basil. in fol. anno 1559.* Proponuntur illic Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Physica, Metaphysica. Controversiæ inter ipsum, & Aristotelicos, magno conatu agitatae sunt utramque in partem. Pro sua Philosophia ipse Orationes normulas conscripsit, quæ & illi Operi junctæ sunt, & seorsim editæ Parisiis, anno 1551. in 8vo. Adversus illas Orationes editæ sunt aliæ ab Aristotelis defensoribus, v. g. Joachimi Perionii *pro Aristotele in Petrum Ramum Orationes duæ*, editæ Parisiis, anno 1543. in 8vo. Est & Petr. Gallandii, *Latinarum literarum Professoris Regii, pro schola Parisiensi, contra novam Academicam Pet. Rami, Oratio*, edita Lutetiæ, anno 1551. Habuit ille discipulos plurimos, & hyperaspistas, inter quos præcipui sunt Joh. Thomas Freigius Jctus Germanus, vir alias non indoctus, qui multum laboris, in reformandis ad mentem Rami disciplinis, insumpsit, & tabulis, divisionibus, subdivisionibus, Philosophiam discerpit. Tum & Henningus Rennemannus, Jctus Germanus, qui pro ejus Philosophia Apologiam scripsit, Francof. anno 1598. in 8vo editam. Ircepit in Germaniæ Academicis hæc hæresis, & Westphaliæ pene totam occuparat. Helmstadio continuis quasi disputationibus eam in exilium misit Cornelius Martini pene unicus tum temporis partium Aristotelicarum, adversus Novatores illos, adsertor. Ceterum de Secta Ramorum vid. Hornium in *Historia Philosophica*, l. 6. c. 11. & Launoyum *libro sæpe citato*. Ejecta fuit & tandem illa Philosophia ex Gallia, publico Regis Francisci decreto, quod Helmst. recusum est. Vitam ejus singulari libro descripsit Nicolaus Nancelius, discipulus ejus, quæ edita est cum ejusdem Nancelii Orationibus anno 1599. Videatur & Keckermannus in *præcognitorum Logicarum Tractatu 2do*, ubi plura de origine Sectæ Ramificæ, ejusque incrementis. Gratiam huic viro conciliavit medicis quædam facundia, qua polluit. Cum Jac. Schegkio ipsi quoque res fuit, inprimis in Dialecticis Disputationibus, & extat Petri Rami *Defensio sui adversus Schegkium*. Rami *Orationes, Præfationes & Epistola*, Marpurgi sunt editæ in 8vo, anno 1609. cum Vita ejusdem, a Joh. Thoma Freigio conscripta, e quibus tota illa historia tumultuum in Philosophiæ regno quasi compendio disci potest. Id dici in excusationem Rami potest, primum illum non fuisse, qui in rebus multis ab Aristotele disenserit. Nam RVDOLPHVS AGRICOLA, vir suo tempore maximus & primus literarum in Germania reitaurator, in libris suis de *inventione*, quasdam hypotheses ponit, quæ

Rami.

Ramificis illis ita similes sunt, ut ex illo quasi depromisse videatur. Nam, quod inventionem Rhetoricam atinet, eam quoque ad Locos Dialecticos reduci, ac prolixè disputat de eo, quod omnia Enthymemata Rhetorica ad locos Topicos reduci possint. Idem in Rhetoricis suis dicebat Ramus. Habuit & LUDOVICVS VIVES quasdam sententias in libris suis Philosophicis, quæ cum Ramificis convenire videntur. Barthol. Keckermannus sane, in libro superius citato, eum excusat, quod his Autoribus nova multa induxerit.

GVILHELMVS POSTELLVS. Inter professos Aristotelis hostes ille numerandus est. Convertit enim in Latinam linguam librum, qui inscribitur: *Iustini Martyris cursio Aristotelicorum dogmatum*, quem Carolo, Cardinali Lotharingio, nuncupavit. Præmittitur huic libro virulenta præfatio, qua damnat omnem Aristotelis Philosophiam, tanquam Sophisticæ & Atheismi camarinam. Memorabile est, neque adeo a vero alienum, quod de Pomponatio habet: *Eo impietatis profecti sunt multi, ut, quod publice non auderent, ob legum severitatem, sub Aristotelis nomine ausi sint profiteri, ut proximis istis annis perditissimus quidam nebulo, Pomponatius, cum summo Italie probro ausus sit, scriptis, etiam summis Pontificibus oblatis, & tantum non suasis, conari, ut ex Aristotele demonstraret, mortales esse animas. Et ita belua illa invaluit in ea impietate, ut etiam in gloria ponant quidam Parisiis ejus doctrinæ Interpreter, sc. Perretti & Pomponatii esse discipulos.* Hæc quidem Postellus, cujus laudanda pietas est, sed judicio plane vir ille non valuit, quod ostendunt multa ejus deliræ sententiæ & fædi errores, quorum multi magnique sunt in libris illis, quos scripsit de *Orbis terræ Concordia*, & de *Nativitate Mediatoris* ultima. Quo postremo libro, qui rarissimus est, insanas fovet sententias in Theologia, & eo denique insanæ processit, ut se mediatorem sceminarum jactaret, uti Christus fuit virorum. Videatur Sammarthanus in *Elogiis Gallorum*, Lib. III.

PETRVS GASSENDVS. Magno impetu Aristotelem adortus est Pet. 3
Gassendus, vir maximi ingenii, sed juvenili quadam præcipientia in hæc consilia adductus. Judicium de eo format Honoratus Fabri, Philosophus nostrî temporis acutissimus, & qui Aristotelem ex ipso Aristotele interpretari docuit, quod inductus juvenili audacia, alia quadam causâ privata, quam ibi allegat, istam viam instituerit, qua ad famam perveniret. Senem tamen pœnitentia ductum fuisse, idem testatur Faber. Titulus libri ita habet: *Exercitationes Paradoxicæ adversus Aristoteles*, in quibus præcipua totius doctrinæ Peripateticæ fundamenta excutuntur, opiniones vero, aut novæ, aut e veteribus obsoletæ, stabiliuntur. (qq) Editus est liber anno 1649. Amstel. apud Elzevirium, in 8vo, & Hagæ anno 1656. in 4to. Inscriptus autem librum *adversus Aristoteles*, non ipsum Aristotelem, ad effugiendam invidiam. Toto autem hoc libro
(1) 2 nihil

(qq) Gassendi *Exercitationes contra Aristoteles* Disputationibus Elencticis Rostochii an. 1698. & seqq. impugnavit M. Henr. Ascan. Engelke, de quibus, cum non legerim, judicium ferre nequeo.

nihil aliud agit, quam ut ostendat, Philosophiam Aristotelicam esse spuriam, Sophisticam, pejorem histrionica, rixosam, altercationibus horridam, barbaram, tyrannicam, ignavam, nulla auctoritate, incertam item & obscuram, superfluis & alienis scarentem, falsitatibus, impietatibus, calumniis & contradictionibus, plenam. Hæc in genere contra doctrinam Peripateticam scribit. Libro secundo toto, sex exercitationibus. Aristotelis Analyticam impugnat, eamque totam vult esse rerum inutilium farraginem, quæ inepte rerum classes in 10. Categorias distinguat, & futiliter multa de propositionibus & utraque Analyfi tradat. Addit, nullam dari posse demonstrationem, vel definitionem Aristotelicam. Ceteros 5. libros, nimirum in *libros Physicorum, de corpore simplici, de mixtis, in Metaphysica, & moralem Aristotelis Philosophiam*, teste Honorato Fabri, ex consilio amicorum suppressit. Quam telam suam cum non posset absolvere, vituperare Aristotelem amplius sine dedecore, ad alterum extremum delapsus, Epicurum laudare, ejusque Philosophiam illustrare cœpit. In ejus Exercitationibus *Apologeticum pro Aristotele* scripsit hujus olim Academiæ Professor, MICH. WATSONIVS, qui in schedis ejus adhuc delitescit, nec in lucem prodit. Meras sine cavillationes in *Exercitationibus* illis deprehendas, dum vel methodum inculcat, vel contradictiones aliquas venatur; qualia sunt repertu facillima in omnibus scriptoribus.

- 4 THOMAS CAMPANELLA. Mirum & portentosum istius viri ingenium fuit, ad omnia factum & natum. Philosophus, Theologus, Medicus, Mathematicus, & quid non? Editi ab ipso sunt multi libri. Longe plures & integram pene Bibliothecam scripsit, quorum Catalogum ipse singulari libello complexus est, qui reperitur in Tomo illo Autorum, qui de *studii instituendis* scripserunt, & in lucem editi sunt anno 1645. in Batavis. Scriptus autem est ille libellus ad Gabrielem Naudæum. Ordinis Prædicatorum fuit Monachus, omnium pene scientiarum ad suos sensus reformator, a Peripateticis principiis diversissimus, quæ data occasione semper impugnat; non tamen adeo inter profectos Aristotelis hostes. Multorum invidia in se provocavit, cum omnes disputatibus suis fatigaret. Cum Theologis aliquando bellum ingressus, omnem miseriam suam & calamitatem inde hausit. Multa magnaque animo molitus est, non in scientiis solum, sed & in rebus civilibus. Ajunt enim, novum regnum illum animo agitasse, nisi forte ab invidis ejus hoc confectum. Perduellionis tamen & magiæ reus factus, sub Inquisitorum unguis pervenit, ubi æerbe habitus est omni suppliciorum & tormentorum genere. Magiæ in ipso crimen inculcabant, qui impossibile crediderunt, tantum doctrinæ vim ab uno homine posse comprehendere. Dubitandum non est de falsitate hujus objecti criminis, si vera sunt, quæ refert de eo Bæclerus in *Flagitio Christophori Forsteri*; quod valde memorabile est, neque sine magiæ adminiculo fieri potuit: ipse enim Forsterum, nunquam antea visum, nomine suo compellavit, & multa de futuris edocuit. Bernh. Telefii doctrinam avidè propugnandam suscepit, qui novas hypothesès Physicas adversus Aristotelem confecerat, de quibus in *Physicis* agemus. Multos æquales suos acerbè tractavit. Joh. Bapt. Porta præcipue, cui plagii crimen impingit, eum accusans, quod multa & MScis suis desciperet, *Dissquisitio*

num *Physiologicarum* questione, articulo 5. in *Appendice*. Scripsit multa, quæ partim Parisiis, partim Francof. in Germania, prodierunt. In Hispania enim cum viveret, ob acerrimos inquisitores, qui Philosophicas etiam causas ad fidei tribunal revocabant, non poterat sua propagare: præterea obstinatissimæ Aristotelis propugnatores, & scholasticæ Philosophiæ semper fuere Hispani, ideoque, quæ edere voluit, amicis dedit, ut alibi edenda curarent. Multa itaque Campanellianorum Operum publicavit in Germania TOBIAS ADAMI, qui in eum inter peregrinandum inciderat, homo varia doctrina instructus, & postea Principum Saxoniorum consiliis admotus, de quo videri potest Tob. Schmidt, in *der Zwickauer Chronike, Tom. I. p. 503*. Ubi inter alios patriæ suæ viros doctos, etiam hunc Campanellianorum Operum editorem nominat. E quibus præcipuum est *Philosophia Rationalis*. Habet autem illa partes quinque, Grammaticam, Dialecticam, Rhetoricam, Poëticam, Historiographiam, juxta propria principia. In singulis mirificus Novator est, ut vel in Grammaticis Metaphysicas subtilitates sectetur, de quibus multa moneri possent, si ratio instituti permitteret. Logica mire miscet omnia. Multa illic pertrahuntur, quæ ad Metaphysicam proprie spectant. Miras habet rerum definitiones & divisiones, de quibus ipse videatur. In Rhetoricis ad nova capita doctrinam Enthymematicam reducit, & nescio quas *primalitates*, ut vocat, comminiscitur, in quibus contradicit Aristoteli sine ratione, saltem ut contradixisse videatur. Negat adversus Aristotelem, Rhetoricam esse germen Logicæ, quia Logica sit omnium scientiarum Organon: negat, esse artem bene dicendi, cum contingat & Grammaticum, & Physicum, & Poëtam, & Theologum, in arte sua bene dicere, non per Rhetoricam, sed per Logicam. Definuit ergo Rhetoricam, quod sit ars instrumentalis, ad suadendum bonum, & dissuadendum malum, dicendo; quo nihil aliud agit, quam ipse Aristoteles, & ipsum illud bene dicere requirit, non distinguens finem externum & internum. Stulte negat, Rhetorices Objectum esse omnem quæstionem, quod ille facit suasionem boni, & dissuasionem mali cum illa, si pro persuasionem accipiantur, sensu generali, finem tantum externum constituent Rhetorices, si sensu speciali, finem unius causarum generis, nempe deliberativi. Ineptæ itaque subtilitates illæ sunt. In Poëticis non melius versatur, aut majore judicio, cæcus judicans de coloribus. Edita *Philosophia* est illa *Rationalis* (ne quis exspectet aliam Irrationalem) Parisiis in 4^{to}, anno 1678. Scripsit & *Disquisitiones Physiologicas in sol.* editas Parisiis, in quibus multa habentur non spernenda. Adversus Aristotelem passim insurgit; quæstiones multas proponit abditas & abstrusas, in quibus tamen parum sæpe præstat, remittendo nos ad qualitates & elementa, quæ sunt consueta illa ignorantæ ap. Physicos asyla. In istis *Disquisitionibus* nihil tam absurde asserit, quod non ex d. Scriptura, aut antiquis Patribus, probare velit, illorum autoritatem paradoxis sententiis suis prætendens. Edidit & *libros 4. de sensu rerum & Magia*. Curavit illorum editionem Tobias Adami in Germania; vocat ipse librum hunc suum *partem mirabilem Occultæ Philosophiæ*, ubi demonstratur, mundum esse Dei vivam statum, beneque cognoscentem, omnesque illius partes, patriumque particulas,

sensu donatas esse, alias clariori, alias obscuriori, quantus sufficit ipsarum cōserva-
 tioni ac totius, in quo consentiunt, & vere omnium naturæ arcanorum rationes ape-
 riuntur. O felices nos, qui jam nihil ignoramus! Simili ratione insaniebat. Joh.
 Bapt. Helmontius, qui, præter sensum, etiam phantasiam omnibus rebus adscribebat.
 Ita non truncos amplius stipitesque habebimus, & phantasiam etiam habebunt statuae,
 in quibus cerebrum desiderabat vulpes Ælopica. Sed bonus Campanella, cum hæc
 scriberet, novum ignorantiae asyllum aperuit, fingendo novum aliquem sensum, quem
 admodum Peripatetici qualitates suas, ut haberet colores, quibus omnia incrustaret.
 Abundabat sc. sensu Campanella, ut omnibus largiretur de suo. Sed aliud latitat ar-
 canum; defendi hac velut orci galea omnis Magia potest, quod ex libro 4. hujus Operis
 videas. Per eum enim aër sentit, & nobiscum consentit, atque ideo, quicquid nos
 cogitamus, etiam aër cogitat, qui & verba nostra accipit & sentit; prout itaque affectus
 a nobis aër est, ita & alii intelligere hanc arcanam aëris communicationem possunt.
 Hinc operationibus magicis, incantationibus, similibusque, via sternitur. Editus
 est liber Francofurt. in 4to, anno 1620. Scripsit & libros 7. *Astrologicorum*, in
 quibus, ut tit. habet, *Astrologia, omni superstitione Arabum & Judaeorum elimina-
 ta, physiologicæ tractatur, secundum sacram scripturam & doctrinam S. Thomæ &
 Alberti, & summorum Theologorum*. Edidit hos libros Francofurt. in 4to, anno
 1630. superstitiones, ut mihi quidem videtur, superstitionibus augens. Ha-
 bentur tamen multa in illis, e Physicis deprompta, tempestatum indicia. Liber
 ultimus agit *de fato Astrologico vitando*, quod nemini Astrologorum hætenus in
 mentem venerat; sed vitare illud per hypotheses suas Astrologicas docuit, adeoque
 fatum elusit. Scripsit & *Atheismum Triumphatum, & de Gentilismo non retinendo,
 prædestinatione, electione & reprobatione, & auxiliis divinae gratiæ, Centonem Thomi-
 sticum, adversus Lutheri & Calvinii affectas*, adeoque Thomas ipse Thomam hyper-
 asipsten accepit. In *Atheismo Triumphato* sibi opponit argumenta, in uno latere
 Atheorum, in altero suas responsiones, quæ non adeo sunt operosæ, & paululum
 frigidiore. Liber de *Gentilismo non retinendo* adversus Aristotelem directus est, in
 quo hæc capita pertractat, scientias instaurari debere post Græcorum & Latinorum
 Gentilium Philosophiam, quod necesse sit contra Aristotelem sentire & agere, ob
 profana & impia ejus dogmata, quæ recenser, quod utile sit Aristoteli contradicere,
 exemplo Patrum, quos allegat. Thomam quoque ipsum ab Aristotele dissentientem
 facit, qui Aristotelem non habeat pro optimo Philosophorum, ac ipse non sit Peri-
 pateticus, uti multis locis probare contendit. Callide autem Thomam prætexit suis
 sententiis, ne tantum in se deriver invidiæ. Editi sunt libri illi, quorum mentionem
 feci, Parisi. anno 1636. in 4to. Scripsit & *Medicinalium libros 7. juxta propria principia,*
 qui prodierunt Lugd. anno 1635. in 4to, in quibus nova multa, a reliquis Medicis
 diversa, habet. Scripsit & in Politicis aliqua, scilicet *de arcanis Dominationis Hispa-
 niæ, & consilium de Belgio iterum subjugando*. Edidit & aliqua in moralibus, de
 quibus tamen omnibus tenendum est judicium Boetii, in *Commentario in Taciti
 Annales* p. 101. Editionis in 8. Editæ est Campanellæ *Realis Philosophiæ Epilogistica*
 par-

ribus 4. in qua continentur Physiologica & Moralia, in quibus mirabili methodo etiam de morbis, & febrium familia, agit, Politica, quibus addit *Civitatem solis*, ut Ideam Reip. Philosophicæ, ac Oeconomicæ; quæ omnia edita sunt, curante Tobia Adami, Francos. in 4to anno 1623. Post hanc Philosophiam, 4. illis partibus constantem, Parisiis in fol. aliam edidit, anno 1637. Petro Seguierio, Galliæ Magno Cancellario, inscriptam, ubi immiscet varias quæstiones, quæ in *Philosophia Epilogistica* non habentur, ipsa quoque dogmata fusius proponit, in omnibus pene Aristotelem vellicans & reprehendens. Ubi in physicis interdum afferuntur aliqua non vulgaria, e quibus fortassis alii quædam ceperunt. E. g. causam intumescentiæ maris non lunæ vult adscribi, sed soli, & objectionibus Galilæi prolixè respondet. Illud, ut novum, If. Vossius, in libro de motu marium, prodidit, causam æstus marini in solis motum conferens, quod jam tum ante ipsum fecerat Campanella, vel ipsi non visus, vel dissimulatus.

DAVID GORLAEVS, Ultrajectinus. Scripsit ille *Exercitationes Philosophicas*, 5. quibus universa fere discutitur *Philosophia Theoretica*. & plurima ac præcipua *Peripateticorum dogmata* evectuntur, ita enim tit. habet. Exiguus liber est, sed tamen cum aliquo ingenio scriptus. Incipit a Philosophia in genere, hincque ad *Metaphysicam* & *Logicam* pergens, multa illic statuit a *Peripateticis* discrepantia. Proccedit deinde ad *Physicam*, in quibus suas sequitur hypotheses Aristotelicasque impugnât. Quorum præcipuæ sunt illæ: cælum nihil aliud esse, quam extensionem aëris; duo fecit mixtorum elementa, terram & aquam; ignem e numero elementorum excludit, merumque facit accidens, quod etiam primarium *Cartesianorum dogmatum* est. Editus est ille liber Lugd. Batav. post mortem Auctoris, anno 1620.

HENRICVS ERNSTIVS. Etiam ille Philosophorum Ordini Cenfor intervenit, ipse Philologus potius, quam Philosophus, sed non adeo quicquam in Philosophia tentavit, quam quod Aristotelem in iudicium vocaverit plurimosque adversus illum testes produxerit. Tit. est libri *σὺν τοῖς ἀντιθέτοις, sive Dissertatio de re summe omniumque diff. illima, nempe de vera Philosophia, vocisque ejus abusu, profanis Philosophis non sine gravi consilio opposita*. Diligentissime Autor hic collegit, quicquid adversus Aristotelem, tum a Theologis & Patribus, tum a Philosophis recentioribus, scriptum est, quo major etiam liber colligi poterat. Satis autem ostendit in ea Autor, parum se Philosophiæ sacris imbutum. Prodiit Hamburgi, anno 1665. & 1668. in 8vo.

Poterant sub hunc tit. plures revocari; sunt enim multi, qui adversus principia Aristotelica philosophantur. Quoniam vero non adeo data opera Aristotelem impugnant, & professos se ejus hostes gerunt, ideo a nobis ad Novatores referuntur in Philosophia. Nam ad illam accuratius indagandam, cum semper excitata fuerint ingenia erectiora, non exiguo numero, hanc Philosophiæ partem ingressi sunt multi, qui aliam ab Aristotele viam secuti sunt, quos ego minime reprehendendos existi-

existimo, si quid rectius Aristotele in medium asserre potuerunt, ut possunt sine multa, licet multi nihilo meliorem doctrinam Physicam fecerint suis commentis. Ut pene satius sit, ab Aristotelis latere non discedere, via scilicet illi communi, quam aliorum manu ductione in, nescio quas, sylvas inconditas & horrida tesqua dilabi. Sed de illis, ubi ad Physicam pervenimus.

CAP. XIII

DE DOCTORIBVS SCHOLASTICIS IN
GENERE, ET NOMINALIBVS IN
SPECIE.

§. 1. Aristotelis illi Philosophiam, ob lingue Græcæ imperitiā, corruerunt, & neglectis partibus præcipuis, circa solas Notiones suæ occupati. Commentati de illis sunt historice Job. Henr. Alstedius, Joh. Ad. Oshander, G. Hornius, Job. Lud. Vives, ceterisque præferendus Ad. Tribbebovius. 2. Primus illorum fuit, non Lanfrancus, sed Joh. Ruclinius, Nominalium Autor, quorum, nec inter semetipsos concordium, de universalium existentia disceptationis cum Realibus, Historia exponitur, & inter Platonicos, Stoicos & Aristotelicos, eandem jam olim vixisse ostenditur. Gabr. Naudai de Philos. Scholasticæ Ortu digressio allegata. Nominalium Secta, a Guilhelmo Occami Anno 1320. instaurata, & Anno 1673. ab Anonymo Anglo resuscitata, præcipui recensentur ac celebrantur doctores. 3. Guilb. sc. Occam. 4. Rich. Shisset, ab Hier. Cardano & J. C. Scaligero, summopere commendatus, a Job. Pico autem (contra quem h. l. defenditur,) & Job. Lud. Vive ob subtilitates ineptas, exagitatus. 5. Greg. de Arimino. 6. Gabr. Biel. 7. Pet. de Alliaco. 8. Job. Gerson. 9. Job. Major. Mart. de Magistris, Job. Celaya, Hier. ab Hangesto. 10. Job. Raulinus, Jac. Almainus, Georg. & Pet. de Bruxellis, Job. Dullard, Job. Buridanus, Marsilius de Inghen, Thom. Bricot, Casp. Lachs, Ant. Coronell, Henr. & Job. Alkensteigii. 11. Alii ejusd. avi complures, e recentioribus Rod. Arriaga & Joh. Salabertus. 12. Erasmi de Nominalibus, ceterisque Scholasticis, judicia. Nominalium & ducis horum, Guilb. Occami, Pontificem Imperatori submittentium, cum Realibus, Oxoniæ, alibique locorum, contentiones. Ludovici XI. Regis Galliarum, edictum contra Nominales, A. 1473. promulgatum. 13. Nominalibus perperam accensentur Marinus Nizolius (de cujus novatruendi in Philosophia libidine, hostilique in Aristotelen animo, plura adduntur) & Thom. Hobbesius. 14. Georg. Calixti de Scholasticis judicium benignius.

1. **P**rocedimus nunc ad Philosophorum genus, neque Aristotelicum plane, nec ab Aristotele omnino diversum. Scilicet hi Aristotelis quidem Philosophiam professi, parum ex ipso, & interpretibus ejus Græcis, sapere potuerunt: cum ipsi Græcæ linguae ignari fuerint. Quicquid e Boëtio, Latino Aristotelis Commen-

Commentatore, ac fordidis quibusdam Aristotelicorum librorum ex Arabico Versionibus Latinis, haurire potuerunt, illud, pro ingenii sui acumine, & seculi istius genio, exornarunt, & quoddam Philosophiæ corpus nobis inde fecerunt, quod instar simæ illius Claudianæ, *claro deforme esset amictu*. Parum ab illis præstitum est in Physicis & Mathematicis; in illis enim accuratior omnino indagatio instituenda erat. In solo notionum regno triumpharunt mirificis perplexisque subtilitatibus omnia implicant, in quibus extricandis licet cerebrum quis ruperit, nihilo tamen in re ipsa sapientior erit. Historia si accuratior esset a quopiam instituta ortus progressusque dogmatum illorum, non parum illud faceret ad Theologiam & Philosophiam. Sed, ut ipsi confusum aliquod Philosophiæ chaos proponunt, ita & historia eorum tota tenebrosa est. Chronologiam Scholasticorum Doctorum dedit IOH. HENR. ALSTEDIVS in *Chronologia*, ubi in tres ætates distinguit; primam a Lanfranco ad Albertum M. secundam ab Alberto M. usque ad Durandum; tertiam a Durando ad Lutherum. Prodesse etiam huic instituto poterit Catalogus Scholasticorum, propositus a IOH. ADAMO OSIANDRO in *Chronotaxi sua Historica*, ubi & Scholasticos per successionem temporum in tabula disposuit, per sex scil. laticera. In primo est nomen Autoris; in secundo nationis; in tertio Ordinis, quem professi; in quarto dignitas; in quinto tempus, quo floruerunt; in sexto Scripta illorum recensentur. Videatur quoque HORNIVS l. 6. *Historia Philosophica*. Legi etiam potest IOH. LVD. VIVES in libro de *causis corruptarum disciplinarum*, & præ ceteris omnibus, qui argumentum hoc cum cura tractavit, Ad Tribbechovius, in libro de *Doctoribus Scholasticis, & corrupta per eos divinarum humanarumque rerum scientia*. (rr)

Primus Doctorum Scholasticorum, quantum constat, fuit IOH. RUCELINVS, 2 Britannus (Angli enim in his subtilitatibus valde solliciti fuerunt,) quem inter Scholasticos non video numerari ab Osiandro, neque ab Alstedio, qui quidem altius origines Scholasticorum incipit, ordiendo a Lanfranco, Archiepiscopo Cantuariensi, qui vixit anno 1050. Sed illi, quos nominant, non videntur ad Scholasticos esse referendi. Quæ enim illi scripserunt, Theologica sunt, neque ex illa schola, quæ postea prodit. Fuerunt autem primo Doctores Scholastici Philosophi, quos secuta est postea Theologia Scholastica. Neque enim Theologia ordinari poterat, antequam ejus principia essent a Philosophis determinata. Refert & Alstedius Gratianum, Monachum Benedictinum, inter illos, qui collegit Canones sacros, quo tamen non referri debere videbatur. Sola enim illa Collectio in Scholasticorum numero non ponit. Primæ itaque debentur Joh. Rucelino, Nominalis Sectæ primo autori propagatorique. Notum enim est, Scholasticos fuisse distinctos

Tomus II. (K) cōs

(rr) Ad Tribbechovii de *Doctoribus Scholasticis Libro*, Giesse an. 1665. in 4to edito, jungi merentur, qui primas doctrinæ Scholasticorum origines accuratis aliis vestigant, Jac. Thomasil de *Doctoribus Scholasticis Latini Dissertatiuncula*, Lipsiæ an. 1676. in 4to excula, ac Oratio XII. de *Sectâ Nominalium*.

ctos in Nominales & Reales, & ex utriusque sectæ placitis acerrima inter illos fuisse orta bella, ac nonnunquam etiam inter discipulos cruenta. Campus autem harum velitationum erat Dialectica: hanc quoniam habebant a Boëtio Latino sermone traditam, in illam omnem operam impenderunt. Atque hæc dissidia in reliquis disciplinis, imo ipsam Theologiam, postea penetrabant, cum illi, qui se Reales appellabant, Nominales, velut hæreticos, averfarentur. Anselmus certe appellavit hæreticos Dialecticos. Tota res versabatur in doctrina de existentia universalium, quæ ad Metaphysicos potius, quam Logicos. referenda. Alii non existere universalia autumabant, alii habere in re ipsa fundamentum, adeoque illi Nominales, hi Reales, vocabantur. Non fuit vero hæc doctrina primum in istorum cerebellis nata, sed jam tum in veterum Philosophorum scholis agitata. Qui ante Platonem erant Philosophi, negabant quid in rebus universale esse, sed omnia fluere, ac nihil esse stabile. Plato ideas suas in scenam produxit, velut eorum, quæ sensu percipimus, exemplaria alterna, quæ essent tanquam universalia ante res. Has impugnavit postea Aristoteles, ac ipsa universalia, quasi rebus immerfa, tradidit. Stoici autem putabant, tum demum existere, cum cogitatio illa fingeret. Triplex ita hoc universalium genus, *ante multa, in multis, & post multa*; ac fuit, ob hanc distinctionem, in ipsis etiam Scholasticis Nominalibus differentia. Reales Scholastici Nominales incusabant Stoicisim, cum vicissim Nominales Reales arguerent, quod Platonica somnia propagarent. Ac erant inter utrosque, tam Nominales, quam Reales, qui sententias suas utrique, tam Platoni, quam Aristoteli, accommodabant, ut fuerunt, qui Aristotelem & Platonem inter se non dissentire, integris libris docuerunt. Convenientiam concordiamque Nominalium cum Platonis dogmatibus aliqui quoque observarunt. Inter Reales quoque erant, qui Platonem habebant in deliciis. Postea vero, cum universa Realium natio Thomistarum præcipue ac Scotistarum factionibus censeretur, aboliti pene toti fuerunt Nominales, quorum usque ad hæc tempora quasi tres erant familie. Aliqui, ut Rucelinus, universalia meras esse voces docuerunt. Alii iterum in solo intellectu posuerunt, atque meros animi conceptus esse autumarunt, quos Conceptuales aliqui vocant, & a Nominalibus distinguunt, quanquam alii etiam confundant. Alii fuerunt, qui universalia quæsierunt, non tam in vocibus, quam in sermonibus integris, quod Joh. Sarisberienfis adscribit Pet. Abelardo; quo quid intelligat ille, mihi non satis liquet. Vocati sunt præterea Nominales illi Verbales, Terministæ, Connotatistæ; vocati sunt etiam ab aliquibus Tyrones, nam Reales se pro Veteranis habebant. Nominalibus hoc in ore erat Axioma: *non esse multiplicanda entia præter necessitatem*. Reales vicissim Nominales reprehendebant, ob miram illam entium avaritiam, quam tamen natura non amet. Obiciebant illis, quod multas veritates interemissent. Atque hæc inter illos contentio perpetua fuit, quæ inter studiosos Parisienses (nam Parisiis & Oxoniæ qf. regnum erat illorum) in cruenta prælia prorupit, de quibus non verum erat illud Hesiodi: Ἀγάθῃ δ' ἔστιν ἡδε βροτῶν. Est enim illa pulchra præcipue inter studiosos, modo non sit cruenta. De origine progressuque Scholasticæ Philosophiæ & Theologiæ legi potest Gabriel Naudæus

In Additionibus ad Historiam Ludovici XI. p. 151-164. qui refert primam hujus originem ad tempora Joh. Damasceni, Græci scriptoris, unde postea ad Latinos etiam pervenit, Petrum Abelandum, ejusque discipulum, Petrum Lombardum, qui Theologica dogmata his sophismatibus in crustarunt, de quibus Joh. Sarisberienfis lib. 1. *metalogici*, cap. 3. conqueritur. Nominalium tamen schola a Rucelino primum orta, cujus mentionem nullam facit Osiander in *Chronotaxi* sua, prima tum partes habuit, quæ postea anno 1320: in Guilhelmo Occamo revixit, quem ideo primum nonnulli autorem Nominalium faciunt. Docuit vero ille Oxonii circa tempus illud, plurimamque scripsit, tam in Theologicis, quam in Philosophicis. Quare omnem hanc Nominalium doctrinam Angli sibi tribuunt, utpote ab Anglis primum introductam, & ab Occamo restauratam. Prodiit Oxonii libellus anno 1673. in 12mo, sub tit. *Artis rationis, ad mentem Nominalium*. Autor non est additus, quantum tamen videtur, resuscitare nunc in Anglia Nominalem doctrinam conatur, quam vehementer illic laudat, ac subtilitate & perspicuitate reliquis omnes superare gloriatur. Sed labor illius viri vel in Logicis iplis valde imperfectus est, & in Historia Nominalium, quam præmisit, deficit. Nulla enim apud ipsum Rucelini mentio, qui tamen primus Nominalium est, & ipse Britannus, & aliquot seculis ante Occamum vixerat. Tum & alios omisit posteriorum temporum, qui tamen maximæ celebritatis erant, atque inter illos Rich. Svissetum, Calculatorem, cui tam mirifica elogia suspendunt Cardanus & Scaliger, uti postea videbimus. Breviter itaque recensere Nominales Scholasticos, quantum de iis explicari possumus. Primi illi a Rucelino scriptores obscuri sunt, neque indagari possunt. Qui post D. Thomam vixerunt, quorum princeps est Guilhelmus Occamus, Realibus quidem Philosophis posteriores sunt, sed tamen Rucelini, tanquam antecessoris, doctrinam propagarunt; quamquam & in ipsum Thomam, qui ad Nominalium Seclum non pertinet, Commentarios plerique scripserint, cujus in suos sensus pleraque detorserunt, ut hodieque sunt multi, qui ipsum Aristotelem in suos sensus cogunt.

GVILHELMVS de OCCAM, five OCCAMVS. Vixit circa annum Christi 1320. dictus *Doctor Invincibilis*; scripsit Theologica multa: Lib. de sacramen-
to altaris, editum Parisiis in 12. anno 1513. *Annotaciones in quon librum sententiarum*
D. Thomæ, & *Centiloquium Theologicum*, in fol. editum Lugd. Gall. anno 1594. Scripsit & quedam ad Jurisdictionem Imperialem & Ecclesiasticam spectantia, quæ reperiuntur in Collectaneis Goldasti, quæ de Monarchia Imperii collegit. Ejus Opera edidit Marcus de Benevento, qui in præfatione testatur, quod si apud Deos nexus Logica invenirentur, nullius, nisi Occami, viri doctissimi, solutione uti dignarentur.

RICHARDVS SVISSET. Hic quanti nominis fuerit, vix credi potest, atque adeo tamen ignoratur, ut vix in Bibliotheca aliqua ejus nomen superfit, ut testatur Gabriel Naudæus in *Disertatione sua de instruenda Bibliotheca pag. 86.* ubi miratur ille, in nulla Bibliotheca visa sibi esse ejus Opera, quæ tamen adeo commendat
(K) 2 Scalii.

Scaliger. Nomen ejus vocatur a Scaligero Richardus Svisset, cum cognomine *Cal-
culatoris*. Gabriel Naudæus, qui, in *Diff. de instr. Bibliothec.* illum Richardum vo-
caverat, in *Additionibus ad historiam Ludovici XI.* p. 214. vocat Rogerium Svissetum,
qui Monachus Cisterciensis salutatur in Edicto quodam Regis Gallie. Vocatus
autem fuit vero nomine, Anglica lingua, *Swinhead*, i. e. *caput porcinum* sive *os
porci*, quod postea nomen in Svissetum converterunt. Mentionem quoque ejus
fecit Vossius in *libro de scientiis Mathematicis* c. 18. p. 78. qui Johannem Svissetum
vocat, quod prænomen ipsi quoque tribuit Gaddius in *lib. de scriptoribus*. Sed erra-
vit hic Vossius, qui, Calculatoris nomine inductus, ipsum ad Mathematicos retulit.
Dicit enim, quod Logistices agrum excoluerit, & ab eximia artis hujus peritia dictus
fuerit Calculator, præterea ne unicuique ejus librum citat, quem super hoc ar-
gumento scripserit, sed solummodo ex Cardani *lib. 16. de subtilitate* ejus elogium re-
censet. Unde patet, ex sua conjectura eum hoc ipsi tribuisse: præterea nec an-
num, quo vixit, addidit, ut mirum sit, adeo ignorari celebratum Scaligero nomen.
Calculator vocatus est, ob subtilitates suas; ita enim Ludovicus Vives l. 5. *de cor-
ruptis artibus*; *Inventa sunt cavillationes stultarum subtilitatum, quas ipsi Calculatio-
nes vocant.* Scaliger *Exerc.* 324. de hoc Svisseto ait, illum *excessisse modum huma-
ni ingenii*, & *Exercit.* 340. ita de illo scribit: *Hic vir tam acute scripsit, ut a
paucis plene & pro meritis intelligatur, dignus profecto, quem neque senium scem sa-
ceret, neque natura lex privaret vita. Illi viro maximo multa debeo, plura debiturus,
si per ingenii mei imbecillitatem licuisset, non enim leviter in ejus campo nos exercui-
mus.* Et hic tamen Svissetus adeo ignoratus fuit, ut frustra illum in omnibus
Bibliothecis quaesiverit Naudæus. Sed mirari merito debemus varietatem sen-
tentiarum & judiciorum. Quem enim adeo in cælum evehit laudibus Scaliger,
illum, ut summum nugatorem, elewant Joh. Picus & Ludovicus Vives, hic *libro 5.
de corruptarum artium causis* (ubi illi Rogerii nomen tribuit), ille autem subtrili-
tates ejus vocat *quisquilias Svisseticas*, que nihil ad sciendum, vel ad usum, conse-
runt. Prolixior ejus locus adducitur a Gaddio *de scriptoribus* Tom. 2. pag. 326.
Ejus an quicquam editum sit, diu inquisivi, sed inveni tandem *de reactione Tracta-
tum*, quem vellicare videtur Joh. Picus *dicto loco*, editus est ille liber hoc tit.
Richardi Svisseti questio de reactione, Vener. apud Octavianum Scotum, anno 1520. in
fol. Plura de illius scriptis expiscari non licuit. Ceterum Picus exagitat infinitas
ejus subtilitates, de motu uniformi, disformi, uniformiter disformi, disformiter
disformi, de infinite raris aut densis, de hora secta in partes proportionales aut hoc
illo proportionis genere. Picus illa inventa esse dicit ab octogis hominibus, aitarum
rerum omnium insipientibus, ad exercendum in scholis guttur, ne tacendo obdiceretur
sui. Hæc Picus, vir utique non obesse narit, adversus Scaligerum, tot Auto-
rum Hypercriticum, judicare non est veritus. Sed, si meam hic sententiam dicere
licet, iudicio, quantum ex titulo hujus libri colligere possum, rem illam non con-
temni debere. Motus enim doctrina infinitis modificationibus constat, in quibus
si idonee ingenium exercuit Svissetus, profecto condemnandus non est. Qui di-
ceret Picus, si hodie videret subtilissimas illas speculationes Cartesiorum, Boylii,
atque

atque aliorum circa varios motus particularum? At hæc tamen ingenii profecto mera commenta non sunt, sed re ipsa fundata.

GREGORIUS de ARIMINO. Etiam ille inter Nominales celebratur, 5
ipsi Occamo subtilitate non cedens. Hoc enim elogium illi tribuit editor *Logicæ Nominalium*, Anonymus Anglus. Edidit *Theologica & Philosophica* varii argumen-
ti, quæ raro in Bibliothecis comparent.

GABRIEL BIEL. Vixit circa annum Christi 1470. Scripsit *Theologica* 6
& *Philosophica*, Occami libros in *sententias* in *Epitome* redegit, & ubi ipse vel ni-
mis obscurus, vel brevis, de suo addidit, ac interpretatus est mentem ejus. Com-
mentarius ejus in *Sententiarum* libros editus est in 4. Brixie, anno 1574. tribus
Voluminibus. Edidit & in *Theologicis Expositionem Canonis Missæ*, in fol. Pari-
sisi. Prodiit quoque eodem Autore *liber de monctis*, cum *Notis Marquardi Freheri*,
Lugd. anno 1605. Fuit autem natione Germanus.

PETRUS de ALLIACO, Cardinalis Cameracensis, suo seculo doctissi- 7
mus habitus, vixit anno 1404. qui tamen aliquid elegantius sapere videtur. Nam
& in *Mathematicis* se exercuit, scripsitque *librum de sphaera mundi*, qui editus est in
fol. Parisiis. Edidit *Commentarios* in varios Aristotelis libros. *Comment. in libros Me-*
teorum, qui prodiit Venet. anno 1509. in fol. Scripsit & *Theologicos Tractatus*,
Meditationes sc. in 7. *Psalmos Penitentiales*, quæ prodierunt Parisiis in 12. anno 1545.
Lib. de reformatione Ecclesiæ, & de squaloribus Ecclesiæ Romanæ, editum Basileæ, anno 1551.
Commentarium super libros sententiarum, una cum laudibus *Theologiæ*, editum in 4to. anno
1505. Lugd. ac *Tractatum exponibilem de anima* in 4to. Parisi. 1494.

IOHANNES GERSON, Cancellarius Parisiensis, cujus extant varia Ope- 8
ra, tam *Theologica*, quam *Philosophica*. Erasmus de eo l. 19. Ep. 95: *Gersonis que-*
dam Opuscula legi juvenis, nec omnino displicuit. Ejus Opera edita sunt in fol. Paris.
4tuor Voluminibus primum, & deinde auctiora atque castigatiora, anno 1606. in
fol. Scripsit *de probatione spirituum Tractatum*, (11) qui reperitur in Jacobi Sprengerii
Mallo maleficarum; Regulas morales, quæ editæ sunt Parisiis in 12; Lib. de Valore Excom-
municationis (Latine & Italice); de Imitatione Christi Tractatum, qui editus est Venet.
in 8avo, anno 1540. Edidit & illa quædam Opuscula Politica, quæ collecta sunt a
Goldasto in *Monarchia Imperii*.

IOHANNES MAJOR, Scripsit & ille Opuscula quædam, quæ edi solent 9
(K) 3 cum

(11) Joh. Gersonis Opuscula de discernendis veris Visionibus a falsis, & probatione Spirituum, occasione Controversiæ de Revelationibus Asseburgianis, Auspiciis Rud. Augusti. Ducis Brunsvic. Helmstadii an. 1692. in 8. ab Hermanno ab Hardt, Professore celeberrimo, de-
nuo sunt edita.

cum Operibus Gerfonis, partim Philosophica, partim Theologica. Nescio, an idem sit. (11) qui scripsit *Historiam Majoris Britannie*, quæ edita est Parisi anno 1521. Edidit *Comment. in 4tum sententiarum*, Parisiis anno 1616, in fol. De illo vide Gad-
dium *Tom. 2do de scriptoribus* p. 55. Recensebo nunc, quasi per lancem saturam, illos, qui sequuntur. Quis enim in turbo ordinem observet? Est MARTINVS de MAGISTRIS, Ludovico XI. a confessionibus & Elecmofynis, qui præter Theologica, scripsit librum *de consequentiis in vera divinaque Nominalium Via*, quem laudat Naudæus in *Additionibus ad historiam Ludovici XI.* Ejus Opera, duobus Voluminibus in fol. super 4. virtutes Cardinales, impressa sunt Parisi anno 1491. Scripsit & *Commentarium super salve Regina, Orationem S. Bernardi.* Vocatus fuit e schola Parisiensi a Rege Ludovico, ut historiam scriberet. Vide de eo Epistolas Trithemii.
IOH. CELAYA Doct. Parisiensis dictus fuit, quoniam Parisiis ad instituendam Universitatem Valentini in Hispaniam evocatus est. Scripsit *Commentarium in libros Aristotelis de natura, una cum questionibus*, qui editus est Parisi in fol. anno 1507. apud Emundum Febreum. Sequuntur jam multi, nomine solo mihi noti, uti HIERON. AB HANGESTO, cujus aliquod Opuscula memorat Israël Spachius, sine loco & tempore impressionis, quare dubito, an ipse viderit. *De causis* ille scripsisse dicitur, & de proportionibus, p. 345. & 354. Ejus quoque extant *Moralia*, Parisi edita, apud Joh. Parvum, anno 1519. in folio.

- 10 JOHANNES RAVLINI aliqua etiam prodierunt in Philosophicis & Theologicis, cujus *Sermones* impressi sunt Parisi in 8avo, anno 1642. duobus Voluminibus. Solebant autem illi sermonibus suis miscere scholasticas subtilitates, quem morem reprehendit Erasmus l. 5. *Epistola* 27. p. 322. Editionis Londinensis, JACOBVS ALMAIN Opuscula quoque scripsit, tam Theologica, quam Philosophica, quæ eum Gerfonis, Majoris & Petri de Alliaco, *Opusculis*, junctim eduntur. Extant ejus *Tractatus de Autoritate Ecclesie contra Thomam; Expositio circa decisiones questionum Guilelmi Occami super potestate Papæ*, in 8. Parisi anno 1537. Nam hæc controversia tum maxime agitata fuit a Nominalibus, de potestate civili adversus Papam, & contra dicebant illis Reales, de qua re in sequentibus plura. GEORGIUS & PETRVS BRUXELLENSIS ad hanc quoque familiam pertinent. Scripserunt aliqua in Aristotelem & Petrum Hispanum; & quidem Georgius in *Petri Hispani tractatus Logicos questiones*, Lugd. editas, una cum Petro Hispano, anno 1509. apud Jannotium de Campis; *Expositionem in Logicam Aristotelis per omnes Organici partes*, quæ prodiit Lugd. anno 1504. ap. Stephanum Gryad. Fuit alias dictus Crocard, teste Spachio in *Nomenclatore* pag. 629. Petrus de Bruxellis questiones in *Physica Aristotelis* scripsit, editas Parisiis ap. Joh. Parvum, anno 1521. Scripsit & in *libros Aristotelis de anima Commentarium*, qui prodiit, una cum ejus *questionibus in Physicam*, ibid. anno 1521. in fol. IOH. DVLARD, cujus extant *questiones*, in *libros Aristotelis de celo* Parisiis editæ

(11) Joh. Major, Hadingtoniensis Scotus, Th. D. Parisiis an. 1528 superstes & *Commentarii in Lib. Sentent. & Historie Britannica*, Autor est. V. Simleri *Biblioth. p. 393.* Bellarm. de *Scr. Eccl. p. 307.* Labbeum de *isdem*, T. I. p. 591. Vosii L. 3. de *Hist. Lat. P. L. c. 13. p. 687.*

editæ in fol. IOH. BVRIDANI in *Politica Aristotelis Commentarius* prodiit in 4to, Oxonii anno 1640. Scripsit & *Logicam*, & in *Aristotelis Ethica quæstiones*. MARSTIVS DE INGHEN, cujus an quicquam editum sit, ignoro; quæ scripsit Opera Philosophica, habebantur manu ipsius Autoris scripta in Bibliotheca Heidelbergensi, teste Israël Spachio in *Nomenclatore*, pag. 31. & 241. THOMAE BRICOT, Francisco I. Regi Galliæ a Concionibus, Commentaria juncta sunt Georgii Bruxellensis quæstionibus, & quidem ad Petri Hispani *Tractatum Logicum* & ad *Organon Aristotelis*. Est & ejusdem *Epitome Physicæ*, cujus meminit Spachius in *Nomenclatore Philosophico*, pag. 608. CASP. LACHS scripsit nonnulla de *Syllogismo*, Parisiis edita, & in *Arithmeticis* quædam, nisi forte fallitur Spachius, qui illic retulit ipsum, ductus *supputationum* titulo, quo nomine tum temporis non numerorum doctrina, sed Scholasticorum Nominalium subtilitates, veniebant. ANTONIVS CORONEL scripsit in 12. *capita libri primi poster. Analyticorum*, qui *Commentarius* prodiit Paris. in fol. HENRICVS ALTENSTEIG cujus fuerit, equidem dicere non possum, quidve scripserit, novi tamen illum fecisse *Indicem in Thomam*, & si recte memini, alios quoque Scholasticos, qui usui esse possunt illis, qui in hoc sterquilinio aurum quærunt. Est & alius quidam IOH. ALTENSTEIG, qui *Artem Epistolandi* scripsit, e cujus libri titulo satis apparet, quale hic elegantiarum cornu copiæ lateat. Idem scripsit de *vocabulis barbaris*, ipse barbarus. Editus est liber ille anno 1512. Hagenoæ in 4to, per circumspæctum virum, Rinnemannum.

Superfunt alii, quorum ego libros nunc quidem enumerare non possum, ALBERTVS DE SAXONIA, Guilielmus de Rubione, Adamus Godsam, Robertus Holcor, Gervasius Wain Svevus, Caspar Hentesberg, quibus omnibus quoque accenset Editor ille *Logicæ Nominalium* RODERICVM ARRIAGAM, de quo dicit, illum profiteri se quidem Nominale, sed eorum fundamenta non intellexisse. Facit & mentionem cujusdam IOH. SALABERTI, qui defensionem Nominalium nuper suscepit, & *Logicam in Nominalium via* lingua Gallica ediderit, quem tamen hætenus ego non vidi. Cæterum autor illæ *Logicæ* Anglus, quisquis est, toties a nobis citatus, in terminis, & eorum formalitatibus, mire se fatigat. In quibus tamen meo quidem judicio, satis subtilium tricarum est, quarum usus aliquis in negotio Eristico esse possit.

Atque hæc de Nominalibus Scholasticis dicta sunt, quorum Secta magna olim in celebritate fuit. Suo tempore illam floruisse testatur Erasmus in *Epistolis* l. 19. ep. 9. p. 20. B. cujus sunt varia de toto scholasticorum genere judicia, qui tamen non adeo aduerso ab illis animo est. Non enim explodit illos, sed corrigi optat, & totam hanc Theologiam & Philosophiam accessione veteris voræque literaturæ locupletiorē & castigatiorē reddi cupit. Videatur ille l. 1. ep. 22. p. 14. C. l. 11. ep. 15. p. 564. D. l. 19. ep. 38. p. 859. E. & l. 25. ep. 8. p. 1647. F. Origo Nominalium, quæ Rucehno a quibusdam tribuitur, ab aliis ad Petrum Abelardum refertur. Sed parum quidem hæc ad nos. Sunt enim illa vetera & obsoleta. Occam alter ille, si non primus, est, sed qui hodie inter primos tamen habetur, uti Johannes Duns, Scotus

tus, Realium suo tempore antesignanus fuit, inter quos duos, Occamum & Dun-
 sium Scotum, acerbae fuerunt lites & controversiae, quarum tempus incidit in an-
 num 1343. quo illae disensiones, in Oxoniensi Academia ortae, totam illam uni-
 versitatem in duas factiones distinxerunt, Aquilonarium & Australium, quae nomi-
 na jam olim factiosa, accedente novae factionis titulo, vehementius recruderunt,
 Australes Occamo, Septentrionales Dunsio favebant. Neque substitit intra pul-
 veres scholasticos illa disceptatio, ac intra Angliae fines, sed & in Galliam propa-
 gata est. Nam Occamus, in gratiam Ludovici Bavari, adversus Pontificem Rom.
 sententiam hanc publice defendebat, quod jurisdictio Ecclesiastica civili debeat sub-
 jacere, quod argumentum illo tempore discutere, erat ulcus tangere. Designatur
 tamen Avenione in Gallia huic palaestra scholastica campus, rem aliam adversus
 Occanum agentibus, tum Gallis, tum popularibus etiam Anglicis, qui stabant a
 Pontificiorum sententia. Illis tamen omnibus superior Occamus *Doctoris Inevicibilis*
 titulum reportavit, quasi in premium illi e titulis Caesaris cesserit. Ac magnam
 Pontificiae tyrannidi plagam intulit, cum hoc dogma a scholae ejus sectatoribus pro-
 pagaretur amplius, & Imperatoribus Rom. cederet in magnum beneficium. Plebs
 enim, his Doctorum disputationibus commota, in dubium coepit vocare jura Pon-
 tificis, & Imperatoribus adherere partibus. Haec disputatio nonnunquam in cruen-
 tos conflatus abiit, & in Academia Oxoniensi Boreales sibi alium, alium Australes,
 Cancellarium petiverunt, qui & dati sunt utrique parti. Atque ita divortio illo
 scissa fuit Academia, sed res tamen iterum conciliata fuit, uti plenius describit An-
 tonius Wood in *Historia & Antiqq. universitatis Oxoniensis, ad annum supra dictum 1343.*
 Atque hanc ob causam credo in odium istud incurrit Nominalium Secta, dum pas-
 sin adversus illos concitarentur primum Scotistae, & qui Scotistarum partibus fa-
 vebant, Magnates & Principes. Eo tandem res deducta est, ut anno 1473. Rex
 Galliae, Ludovicus XI. edicto publico damnaverit omnium Nominalium doctrinam,
 in quo disertis verbis referuntur Guilhelmus Occam, Monachus Cisterciensis, quem
 Suilectum Naudaeus interpretatur, de Arimino, Buridanus, Petrus de Alliaco,
 Marsilius Inghen, Adamus Dorp, Albertus de Saxonia, quorum scripta rejiciuntur,
 commendantur vero & permittuntur D. Thomas, Albertus Magnus, Aegidius de
 Roma, Alexander de Hallis, quem alii *Alex* vocant. Copia istius edicti, ex Archivo
 Academiae Parisiensis producitur a Gabriele Naudaeo, in *Additionibus ad Historiam*
Ludovici XI. a p. 203. usque ad p. 224. Omnes etiam nomen Nominalium & doctri-
 nam eorum ejurare jussi sunt tam Doctores, quam Magistri & Cives Academiae.
 Confiscati quoque sunt omnes Nominalium libri. Quam ob causam, puto, factum
 est, ut nunc tam pauci illorum Autorum libri existant, ac difficulter etiam in instru-
 ctissimis Bibliothecis reperiantur.

- 23 Antequam vero ad Reales accedam, unum adhuc monendum duxi de MARIO
 NIZOLIO, quem inter Nominales refert Godfr. Gvilh. Leibnitzius, qui ejus librum
de veris principiis & vera ratione philosophandi, contra Pseudophilosophos, recudi fecit
 Francof. anno 1670. in 4to, in *Dissertatione praefata* operis illius. Tum &
 ipse

Ipse Autor; in fine capitis 6. l. 1. diserte se ipsum Nominalibus annumerat. Dicit enim, se Occami doctrinam & opinionem de Universalibus esse defensurum, non tamen tanquam Aristotelicam & Peripateticam, quod Aristoteles sine ulla dubitatione existimavit, & posuerit Universalia Realia, sed tanquam veram & communi omnium, tam Græcorum, quam Latinorum, recte loquentium, sermoni consentaneam. Sed ille quidem ad Nominalem referri non potest, quippe qui Aristotelem semper & in omnibus impugnat, quod non faciunt Nominales, qui Aristotelem in partes suas pertrahunt. Nam, quod Nizolius ait, Aristotelem Universalia Realia facere, id diserte ex ipso nunquam probabit. Quod vero Nizolium attinet, cujus sunt acerbæ adversus omnes sui temporis Philosophos declamationes: irritus fuit ille a M. Ant. Majoragio, cum ab ipso rerum philosophicarum plane rudis haberetur; ideoque ut famam suam vindicaret, aggressus est omnes istius ætatis Philosophos, & Aristotelis professum hostem se contestatus, totam & Aristotelis & Aristotelicorum doctrinam, ut sophisticam, traducens. Voluit vero ille omnem Philosophiam ad Oratoriam, Physicam & Logicam, reducere, cui fini immanem apparatus argumentorum struit. In Universalium doctrina ipse adeo a Nominalibus discrepat, ut plane aliam sententiam proponat: Universalia enim tantum habet pro collectione singularium, seu inductione, quod non dicunt Nominales. Multa sane tricarit adversus doctrinam Aristotelicam, de quibus ipse videri potest. Olim rarior erat ipsius liber, nunc a Leibnitzio editus parabilior est, qui breves notulas interspergit, quibus ejus doctrinam nonnunquam sub censuram vocat. Addidit ille utilissimam præfationem, de instituto operis & optima Philosophi dictione, & Epistolam de Aristotele Recentioribus conciliabili, brevem quidem, sed doctam; spectat vero præcipue ad Physicam. Summum, sed ineptissimum, Nizolii argumentum, quasi Achilæum, hoc est, nullam esse Dialecticam, si universalia non sint realia, cum tamen ipsi nominales Dialectica Aristotelis usi sint. Et recte quidem; nam, licet in nominibus saltem, secundum illorum sententiam vera hæc sint, nihilominus tamen seorsim ita tractanda, quoniam nominibus istis in explicandis rebus utimur. Accenser Nominalibus Leibnitzius in eadem præfatione THOMAM HOBBSIUM, quem ille ipso Occamo Nominaliorem, & plus quam Nominalem vocat, qui non contentus cum Nominalibus Universalia ad nomina reducere, ipsam rerum veritatem ait in nominibus consistere, ac, quod majus est, pendere ab arbitrio humano. Quæ bella ejus sententia, quanquam laudat eam Leibnitzius, monstri aliquid alit, ac plane nequam est. Immania enim ex uno summo paradoxo fluunt absurda. Logica certe, quam tractat Hobbesius, a vocibus & terminis incipit, nec communi illa methodo procedit.

Hæc de Nominalibus sufficiant. Quod doctrinam Scholasticorum in universum attinet, legendus omnino de illis est Georg. Calixtus in *Apparatu Theologico, cap. de statu, studiis & Doctoribus Ecclesia, pag. 139. & seqq.* ubi secundum seriem Ordinum sacrorum, *ὡς ἐν ἐπιστομῇ*, recenset Doctores Scholasticos, & utilissima quædam de eorum scriptis & usu assert, illud inprimis in ipsis laudans, quod, in capitulis

libus istis diffidiis suis, & in maximo sua tuendi studio, non nisi rationibus & argumentis pugnent, omnibus convitiis & maledictis abstineant, quod non faciant nostrorum temporum Theologi. Sed responderi poterit Calixto, non usque adeo profecisse hos homines in caninæ Eloquentiæ apparatu, quo instructus est nostrum seculum. Quia enim bene dicere non poterant barbari homines, nec male dicere didicerunt; nisi enim elegantia ingenii & styli ornet cavillos, frigida omnia erunt & insulsa. Ejus tamen doctrinæ studium magnopere illic commendat, monstratque, quid in illa fugere, quid amplecti debeamus.

CAP. XIV.

DE SCHOLASTICIS REALIBVS.

- §. 1. Princeps horum est Pet. Lombardus, de cujus Vita, libris Sententiarum, & scriptis aliis, plura asseruntur, Scholasticosque simul antiquiores & recentiores intermedii multo esse saniores, monetur. Sequuntur Alex. ab Hales, primus in Sententias Commentator, Pet. Comestor. 2. Albertus Magnus, de cujus Vita, rerum naturalium peritia, ob quam Magia est insinulatus, interiori, πολυγέ-
φια, scriptis genuinis ac supposititiis, discipulisque, pluribus differitur. 3. Thom. Aquinas. 4. Bonaventura. 5. Matth. Aquarius, D. Thome interpres recentior. 6. Durandus a S. Portiano, a Guilb. Duranto, Speculatore, distinguendus. 7. Eg. Romanus. 8. Job. Duns, Scotus, a quo Scotista orti, quorum liter cum Thomistis obiter tanguntur. 9. Hier. de Ferrariis, LL. CC. in Scoti Opera Scriptor. 10. Ant. Sirectus & Franc. Arretinus, Formalitatum Scoti Collectores. 11. Job. Ponzius, Curriculi Philosophiæ Scotifici compilator. 12. Claud. Fraffen, Philosophiæ Scotificæ illustrator, Paulus Leonhardus, Jesuitarum Thomam sectantium encomiastes. 13. Barthol. Mastrius & Bonav. Bellutus, doctrinæ Scoti vindices. Job. Ponzius plagii a Mastrio accusatur. 14. Job. de Rada, Thomæ ac Scoti conciliator. 15. Job. Lalemandet, controversiarum inter Thomistas & Scotistas, Nominales & Reales, arbiter. Judicium ejus de doctrina Nominalium & Realium differentia, uti & de Arte Lulliana. 16. Mart. Meurisse, Metaphysicus Scotista. 17. Petrus Hispanus, ejusque Summularum Logicarum Commentatores, Job. Versorius & Pet. Tartaratus. 18. Domin. de Flandria, Thomista. 19. Job. a S. Thoma, Thomista. 20. Mich. Zanardus, Thomista. 21. Domin. Bannez, Thomista. 22. Nicol. de Orbellis, Scotista. 23. Barthol. a Medina, & quem is valde extollit, Franc. Victoria, Thomista. 24. Job. Paulus Nazarius, Thomista. 25. Did. Nugnocabezudo, Thomista. 26. Domin. a Soto, Thomista. 27. Jac. Granadus, Thomista. 28. Collegium Complutense Thomisticum. 29. Franc. Murcias, hujus epitomator. 30. Paulus Vallius, Thomista. 31. Eustach.

a S. Paulo. 32. Bernb. Morisani. 33. Paulinus Soncinar. 34. Rob. de Sorbona, Sorbonæ Parisiensis conditor. 35. Sylv. Prierias, Thomista. 36. Balzh. Tellez, Thomista. 37. Franc. Mayo, Scotista. 38. Franc. Sykester. 39. Matt. Borull, & Paulus Leonhardus, de Scientia Media commentati. 40. Pet. Hurtadus de Mendoza. 41. Franc. a Victoria. 42. Gabr. Vazquez, Thomista. 43. Franc. Suarez. 44. Ant. Ruio, Thomista, a cognomine Erasmi adversario distinguendus. 45. Greg. de Valencia, Thomista. 46. Franc. de Oviedo, Thomista. 47. Rodericus de Arriaga. 48. Ant. Polus, Novator in doctrina de Anima, & sententia Aristotelis de Via Lactea defensor ineptus. 49. Phil. a Sanctiff. Trinitate, Thomista. 50. Chrif. Javellus, Thomista. 51. Jac. Fournere, Novator in doctrina de Anima, quam materialem esse, & se ipsam multiplicare, conjicit. Qua occasione Cl. Salmafii Digressio Historica de Doctrina Psychologica commendatur. 52. Pet. a S. Joseph, Thomista. 53. Did. Masius. 54. Melch. Cornueus. 55. Joh. Schulerus, Semi-Scholasticus Cartesianus. 56. Did. Alvarez. 57. Greg. Sayrus, Casuista. 58. 59. 60. Lud. Molina, Joh. de Lugo & Leonb. Lessius, Jesuite, de Justitia & Jure commentati. 61. Joh. Azorius, Casuista. 62. Aug. a Claudio, Casuista Thomisticus. 63. Jac. Zabarella, a Joach. Jungio impugnatus. 64. Franc. Titchmanus. 65. Ant. Sayrus, qui Alex. Aphrodisiæ Comment. in Metaph. Aristotelis judicat esse supposititium. 66. Joh. Bapt. Moulorius. 67. Rob. Balfourens. 68. Joh. Cottunius, non Interpret solum Aristotelis, sed Epigrammatographus insignis. 69. Jul. Pacius. 70. Hub. Gifaninus. 71. Ant. Roccur (de cujus Tr. de Immortalitate Animæ, materialitatem ejus adstruente, sortur judicium,) Interpretibus Aristotelis potius, quam Scholasticis, una cum VI. præcedentibus, §. 65-70. celebratis, accensendus. 72. Christoph. Binderus, doctrina Scholasticorum censor. 73. Plerique Scholasticorum Angli aut Hispani fuerunt, quod a Guilh. Cambdeno Gallis est exprobratum.

AD REALES SCHOLASTICOS accedimus, quorum princeps PETRVS LOMBARDVS habetur, peculiari nomine Magister sententiarum dictus: scripsit enim *Sententiar.* Fuit Episcopus Parisiensis, & anno 1140. vixisse creditur. Frater Gratiani & Petri Comestoris, e cujus ipso nomine quis crediderit non fuisse jejunum Philosophum. Hos ex adulterio quidam natos volunt, quanquam dubia plane fide: plane enim diversæ nationis fuisse, quidam opinantur. De Pet. Lombardo dubitatur, an genuinus fuerit *Sententiarum* Autor; putatur enim a Pet. Abelardo confectum fuisse hoc Opus, cui ille per plagum furripuerit. Refertur quoque ad quendam Bandinum; sed obscura illa omnia sunt. Sunt in isto Lombardo multa lana, quibus Pontificiorum doctrina impugnari potest. Erasmus quoque, l. 28. ep. 8. p. 1634. B. opus illud genuinum esse Lombardi, in dubium vocat. Frid. Spanheimius, in *Epitome Isagogæ ad Historiam N. T. p. 685.* Lombardum Damascenum imitatum fuisse, existimat. Fuit autem Joh. Damascenus Græcus, Græceque scripsit, anno C. 730. Ad ejus imitationem Lombardus, pari arte ac methodo, parique instituto, in compendium redegit Theologiam ejus temporis, collatis

(L) 2 senten-

sententijs Patrum; quem inter Latinos secuti postea fuerunt Lanfrancus, Anselmus, & Hugo de Sancto Victore. Prodierunt Petri Lombardi *Sententiæ* Lovanii, anno 1576, in 4to, & Paris, in 8vo, anno 1577. Scripsit idem in *Psalmos Commentarium*, qui prodiiit Paris, in fol. anno 1541. & alium in *Paulum*, qui idem prodiiit in fol. anno 1537. Hæc prima Scholasticorum ætas; multo tamen sanior fuit media illa ætate: prima enim rerum harum tractatio non tantum sordium admistum habuit, utpote quæ fonti erat propior. Aristotelis enim vel parca est, vel nulla, in Theologicis mentio. Postea vero Dogmata Theologica adeo intricata & implexa fuerunt Aristotelis sententijs, ut pene nullus esset scripturæ locus. Recentior illa Scholasticorum ætas, cum seculo cultiori, cultior quoque ipsa facta est, & nunc quidem, in Commentarijs super Thomam, Scotum, Pet. Hispanum, scriptis, plus doctrinæ ostendat, & plus scripturæ, quod olim adeo in votis habebat Erasmus, ut politior literatura accederet his ingenij commentis, non omnino vanis & rejiciendis, si saniore via docerentur. Primus in Lombardum commentatus est ALEX. HALENSIS, vel DE HALEs, qui vixit seculo sequenti, anno 1245. dictus *Doctor Irrefragabilis* & *Fons vitæ*, qui & præterea librum scripsit de Autoritate Verbi Dei, editum Paris, in 8. anno 1542. PETRVS COMESTOR, sive *Manducator*, Gallis *Le Mangeur* dictus, Magister Philosophiæ Scholasticæ, & ideo Comestor dictus, quod omnes Scholasticos devoraverit, quem elegantius Latina lingua helluonem librorum dicemus. (uu) Scripsit vero *Historiam V. & N. T.* additis multis traditionibus & fabulis, *Historia* hæc Scholastica prodiiit in 8vo. Lugd. anno 1543.

2

ALBERTVS MAGNVS. Prodeat nunc Germanicæ gentis decus, ALBERTVS, merito *Magnus* dictus, omnium illorum argutiorum Scholasticorum princeps & pater, Thomæ Aquinatis præceptor, e cujus fonte omnes pene rivulos suos derivarunt ut ille ex Alberti M. Oceano. Fuit ille genere illustris, ortum trahens e Sveciæ Regulis, docuit Parisiis & Colonia Agrippinæ, ac unus pene Bibliothecam scripsit, cujus omnes Tomi 200. marcarum pretio constant. Fuit ille vir argutus, nec in nudis speculationibus subsistit, ut ceteri faciunt Scholastici, sed multa impendit in res Naturales & Mathematicas, quarum ad miraculum fuit peritus, adeo ut pro Mago ab imperitis haberetur; in quam suspensionem facile apud ineruditos ingeniosior quis incur-

(uu) De Petro Comestore nonnulla hic minus accurate traduntur. Non solet is *Philosophie*, sed *Historia Scholastica*, Magister salutari, nec agnomen obtinuit Comestoris, quod omnes, devoraverit Scholasticos, sed potius (quæ verba sunt Joh. Trithemii, a Georg. Calixto, in *Tr. de Autorit. S. Scripturæ* P. II. §. 78. p. 142. aliisque repetita), quod *Scriptorum autoritates*, in suis *Sermonibus & Opusculis*, cæcèrè allegaret, quas in ventrem memoria manducando reposuisset. Aliter ad agnomen hoc alluditur in Epitaphio ejus sequenti, quod teste Franc. Swertio in *Deliciis Orbis Christiani* p. 739. in Aede S. Victoris Parisiensis legitur:

Petrus enim, quem petra tegit, dictusque Comestor,
Nunc comedox Virum docui, nec cesso docere
Mortuum, ne dicat, qui me videt incineratum
Quod summus, iste fuit, erimus quandoque, quod hic est.

incurrit. Scripsit de Arithmetica, Musica, Geometria, Astrologia, de quibus omnibus parum solliciti fuerunt ceteri. Formatio illius capitis ænei Mechanica, quod loqui potuit, arguit interiorem Mechanics & Anatomies peritiam, isto seculo plane inusitatam. A magis suspicione strenue ipsum defendit Naudæus, in *Apologia Virorum doctorum, magis infundatorum*. Ad illum solet referri secunda Scholasticorum ætas. Opera ejus, quæ scripsit, recensentur a Joh. Jac. Boissardo in *Iconibus Virorum Illustrium*. Præter Commentarios in libros sacros, & philosophica, scripsit *Commentarium super sententias Lombardi & Summam Theologiae. Liber de secretis mulierum* & nonnulla alia, creduntur ipsi affingi. Publicata quoque sunt Chymica scripta sub ejus nomine, quæ supposititia putat Naudæus, cui hac quidem in re fidem non habeo. Nam ille Chymicorum hostis est: ac fuit tum temporis apud multos arcanior rerum naturalium scientia, quam nunc in aprico sepositam habere putant lynces nostri. Fuit Episcopus Ratisbonensis. Discipulos, ut diximus, habuit Thomam Aquinatem & Bonaventuram, qui Scholasticam illam doctrinam suo tempore authenticam fecerunt, de cujus usu in Theologia, ut obiter hoc memorem, elegantissimam Orationem scripsit Franc. Vovassor, e S. I. quæ est inter reliquas ejus *Orationes decima*.

D. THOMAS AQUINAS. Alpha Scholasticorum, cui horribilia passim ³
 elogia suspenduntur a suis. Nam ex hominum ordine semotum plane Angelum faciunt, & pene Deum. Familiaris enim ejus titulus, ut omnibus quasi quidam Characteres tunc temporis imprimebatur, est, quod vocetur *Doctor Angelicus*. In ipsis Pontificum Decretis maxima ejus leguntur elogia. Vocatur *plur, quam Salomon, Interpretæ divinæ voluntatis, matutinus Lucifer, quasi Luna sapientia & moribus, & veluti Sol oriens mundo*. Solis autem elogium mirifice placuit cuidam Aetzelbergero Rettenbachensi, qui Panegyricum in ipsum scripsit, in quo, ut Solem ostenderet esse Thomam suum, per duodecim cæli domos deduxit pro ingenii sui acunine, quidque, in singulis illis signis, hoc signo dignum præstiterit Hercules ille, ostendit, cujus itidem feruntur 12. labores. Panegyricus ille editus est Patavii, anno 1642. in 4. typis Pauli Framborti. Ejus vita extat, a Monacho quodam descripta, in Bibliotheca nostra Kiloniensi, in qua mirificæ sunt fabulæ de miraculis ejus. Opera, quæ scripsit, & magna & multa sunt, quæ 18. Tomis in fol. compinguntur. Librorum illorum titulos recenset Autor *Historia Ecclesiastica Gotthan. pag. 648*. Editæ autem sunt Opera illa omnia Romæ in fol. anno 1570. Partes illorum Operum, & libri singulares, diversis locis plurimi editi sunt, & quidem charactere Gothico. *Summa ejus Theologiae*, Lovanienfium & Duacensium Theologorum opera castigatio, & a falsis 3. Patrum citationibus repurgata, prodiit Lugd. anno 1655. in fol. apud Johann. Baptistam Devenet, cum 5. Indicibus, primo locorum scripturæ, secundo locorum Communium, tertio rerum aliarum, quarto Refutatorio Hæreticorum, quinto Practico ad Evangelia & Epistolas. Atque hæc sunt Theologiæ Scholasticæ quasi altera Biblia.

BONAVENTURA. Fuit & ille discipulus Alberti M. & tandem Cardini- ⁴
 (L) 3 nalis,

nalis, cujus extant *Commentarii in Lombardi libros sententiarum*, in quos ipse etiam Thomas, & multi alii, sequentibus temporibus scripserunt. Scripsit varia Opera Theologica, quæ recententur in *Compendio Historia Ecclesiastica Gothano*, pag. 648. & edita sunt 4. in fol. voluminibus, vel 8. Tomis, e Typographeo Vaticano, Romæ anno 1588. Prodiere & Opuscula quædam seorsim per Henricum Sedulium, Antwerpiz in 4. anno 1660. in quibus & liber ejus de vita S. Francisci. *Commentarius in libros sententiarum* Norimbergæ prodit, apud Anton. Coberger, anno 1500. caractere Gothico.

- 5 MATTHAEVS AQUARIUS. Longe quidem ab his distat ille in Gymnasio Neapolitano Metaphysices Professor, sed tamen nunc nobis recitatur, tanquam Index quidam & Interpres D. Thomæ. Scripsit enim utilissimum in hoc genere librum, cui titulus est: *Formulæ juxta Doctrinam Doctoris Angelici*. Quo in libro agit de terminis Thomæ usitatis. Prodit ille, cura Alphonsi de Marcho, Aversani, Neapoli anno 1605. in fol.

- 6 DVRANDVS a SANCTO PORTIANO. Etiam ille inter antiquos Heros Scholasticos est, vixitque anno 1320. Scripsit *Commentarium libros 4. in Petri Lombardi sententiarum Theologicas*, primum per Nicolaum a Martumbos, & postea per alios quosdam Doctores, emendatos, qui prodierunt Antwerpiz, anno 1567. in fol. Ejus meminit Trithemius in *Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum*. Fuit Ordinis prædicantium, & Aniciensis Ecclesiæ Episcopus, quem magnum *Declamarem sermonum* ille facit. Solent cum illo quidam confundere Speculatorem, cui Guilhelmi Durantii nomen est. (xx) Ille Speculum Juridicum scripsit, quam ob causam *speculator* vocatur, quo continentur, quæ ad processum & fori observantiam spectant.

- 7 AEGIDIUS ROMANVS, Ordinis S. Augustini, & illustris generis. Vixit anno 1290. Fuit Thomæ auditor, ejus defensor accerrimus, multaque in illius dogmata scripsit, sed tamen illa Commentariis suis super Aristotelis quosdam libros immiscuit. Ejus extat *Commentarius in lib. 8. Physicorum, de celo, de generatione & corruptione, in libros Meteororum, de anima, parva Naturalia*, editus in 8. Urssellis anno 1604. *Questiones illius Metaphysicales* Venet. prodierunt anno 1501. d. 7. Octobris. *Commentarius in Rhetoricam vero Aristotelis*, una cum Alpharabii *Compendiosa Declaratio*; addita quoque Aristotelis *Poetica*, cum Averrois in eandem *Summa*. In his tamen sordibus aliqua invenias sæpe, quæ non spernas, inprimis in argumento illo, ubi de moribus & affectibus agit Aristoteles. Editus est *Commentarius* ille an. 1515. Venetiis in fol. caractere Gothico. Scripsit & *Quodlibetum variarum questionum*, editum Venetiis anno 1502. in fol. Adduntur Operi *Theoremata ejusdem de corpore Christi*,

(xx) De Durandi a S. Portiano confusione cum Guil. Duranto, aliisque O'puriotes, plura invenies in *Homonymosynopsis* nostra, P. II. c. 6. §. 33. p. 556. 557.

Christi, & Guilhelmi Occami *Tractatus de Sacramento Altaris*. Peculiare illi elogium tribuitur, quod appellatur Doctor fundatissimus. Habent enim omnes Scholastici suos titulos. (yy) Bonaventura, cujus supra mentionem fecimus, vocabatur *Seraphicus*, an forte in invidiam Thomæ, qui *Angelicus*, & hujus *Seraphici* præceptor.

IOHANNES DVNS, SCOTVS. Vixit ille eodem tempore, cognomenque habuit *Doctoris & Magistri subtilis*, a quo orta est peculiaris Scotistarum Secta, uti a Thoma Thomistarum. Perpetuus fuit Thomæ impugnator, habuitque suos affectas & cum Thoma conciliatores. Legi potest ejus singulare elogium inter inscriptiones Petri Labbe, uti & alia aliorum, Alberti scilicet, Thomæ & Bonaventuræ, argutiora, quam merebatur horum hominum barbaries. Ejus sunt *Commentarii in Lombardi sententias*, editi charactere Gothico in 4to, quatuor Voluminibus, Venet. anno 1481. De ceteris ejus Operibus vid. Abr. Bzovii *Annales*, Tomo 15. p. 765. ubi habetur Apologia pro Bzovio, contra editorem Operum Scoti. *Recentior Commentariorum in sententias*, ceterorumque operum Scoti, editio procurata est ab Hugone Cavello. Atque ille est, quem impugnavit Bzovius; pro Cavello vero & Scoto Apologiam iis præfixit Hugo Magnæsius, ejusdem Ordinis Minor; prodit hæc novissima editio Colonix anno 1635. Causæ, ob quas impugnata fuit doctrina Scoti, multæ sunt, inprimis assertio illa de immaculata Virginis conceptione, impugnata præpimis a Janfenio. Historia illarum litium habetur in præfatione ad lectorem, quam præmisit Apologia suæ Hugo Magnæsius, in qua potissima, quæ ad has controversias spectant, recensentur.

MAGISTER HIERONYMVS de FERRARIIS. Utilissimus ejus viri liber est, & Indicem præstat in Joh. Scoti Opera. cujus titulus: *Loci Communes ex libris sententiarum, & Quodlibeticis Johann. Duns, Scoti, diligentissime collecti*, in quibus non solum omnia, quæ sunt scitu digna, per modum Repertorii indicantur, sed etiam sententiæ, ad dogmata, & Casuum decisiones, pertinentes, continentur, adjectis propositionibus a Scoto contra D. Thomam assumtis, quas Johann Capreolus confutavit, asterisco demonstratis. Opus hoc usui futurum est non solum illis, qui Scoti, sed & qui Thomæ doctrinam profitentur. Singulis lemmatibus, vel sententiis adjiciuntur Notæ quædam. Ita SP. significat Scoti propriam opinionem, T. significat Thomæ sententiam; per P. H. notatur Aristotelis Opinio; per A. U. Avicennæ sententia; per C. O. M. Commentator Averrois, per O. P. vel, O. P. I. N. notantur aliorum opiniones, quæ a Scoto reprobantur. Literæ D. U. B. notant dubitationes, opinionibus inferas. Denique hoc opus ita comparatum est, ut omnibus Scoti editionibus adaptari possit. Autor est Mag. Hieron. de Ferrariis Fontanus, Viglevensis, Ordinis prædicantium, excususque est liber Venet. anno 1597. in 4to, apud Joh. Baptistam & Joh. Bernhardum Sessam. Errores typographici multi admissi sunt, ob Typothetarum incuriam, quos excusat Typographus. Præmissa est huic libro

(yy) De Scholasticorum Titulis, sive Agnominibus Hyperbolicis, plura congestimus in Homonymoscopia, P. III. cap. V. §. 10. n. 12. p. 873-884. Conferatur de iisdem Adr. Bailletus, T. I. de Juremæ des Sçavans, P. I. cap. 5. p. 204-217. in rationes etiam Agnominum, Scholasticis potioribus impositorum, inquirens.

libro præfatio erudita Gascilini Regiselmi, qua Theologiam Scholasticam adversus hæreticos, ut vocat, defendit. Docta est, & multa habentur in illa ad historiam Philosophiæ Scholasticæ illustrandam utilia.

- 10 FRANCISCUS ARETINVS. Produxit supra Autorem, qui *Formalitate D. Thomæ* scripsit, i. e. Expositionem de terminis Thomæ usurpatis. Ad eundem modum de *Formalitatibus* Scoti scripsit quidam Mag. Antonius Sirectus, in quem *librum Commentarium* alium edidit Franciscus Aretinus, Ordinis Minorum de Observantia Generalis Definitor, ac Hetruriæ Ducis Theologus ac Confessionarius, in quo, ut tit. habet, *difficultates quamplurimæ & controversiæ, quæ inter Scotistas versantur, facillime resolvissimæque explicantur*, prodiiit ille liber Venet. ap. Joh. Antonium & Jac. de Francis, anno 1606. in 4to.

- 11 IOHANNES PONZIVS. Ut Thomas habuit dogmatum suorum epitomatores, de quibus in seqq. plura, ita & Scotus. Nam, post multorum Commentarios in Scotum, & concillationes cum Thoma, de quibus in seqq. agemus, Joh. Ponzius, Corcagiæ Hibernus, Ordinis fratrum Minorum, S. Theologiæ Lector jubilatus, & olim in Collegio Romano vel Isidori primarius Prof. *Curriculum Philosophicæ doctrinæ Scoti concinnavit*, cui tit. *Philosophiæ ad mentem Scoti Cursus integer, primum editus in Collegio Rom. fratrum Minorum Hibernorum, postea ab ipso Autore, in conventu magno Parisiensi, recognitus, insuperque morali Philosophia, variisque Editionibus, locupletatus*; prodiiit Lugd. ap. Joh. Antonium Huguetanum, & Marcum Anton. Ravau, an. 1559. in fol. Proponit autem in isto libro non tantum doctrinam & thesin Scoti, sed & adversus adversarios defendit.

- 12 CLAUDIVS FRASSEN. Persequemur nunc Autores aliquos præcipuos, qui doctrinam Scoti dogmatice proposuerunt. Inter eos est CL. Frassen, Minorita Peronenfis, & in majori conventu Parisiensi Philosophiæ Prof. Is librum edidit, cui tit. *Philosophia Academica, quam ex selectissimis Aristotelicis & Scotistis, rationibus ac sententiis, brevi ac perspicua methodo, adornavit*. Liber ille editus est Paris. sumptibus Dionysii Therri, in 4to, anno 1657. Laborat in illo Autor iste, ut strictam brevitate cum solida claritate connectat, omisissis Autorum prolixis allegationibus, quæ apud Scholasticos istius temporis pene ita in morem abierunt, ut nunc apud Jctos. Breviter quoque defendit Scorum suum, vindicaturque ab impugnationibus aliorum, Thomistæ & Scotistæ pertinaces inter se habuerunt controversias, de quibus, earumque historia, videatur passim Antonius Wood in *Historia Universitatis Oxoniensis*. Jesuitæ tamen præcipue Thomæ doctrinam secuti sunt, quos ob eam causam vehementer commendat Paulus Leonardus, Hibernus, Prof. Theologiæ Menapiensis, in libro *Responsionum ad Expositiones recentium quorundam Theologorum, contra scientiam mediam* (qui prodiiit anno 1644. in 4. Lugd.) *Parte 2da, Sess. 12.* ubi omnem Jesuitarum Thomistarum familiam, Svaregium, Molinam, Vasquezium, Gregorium de Valentia, Fonseca, aliosque Thomæ Commentatores, plenis buccis laudat.

laudat. Idem Autor, *part. 3. sect. 5. n. 23. & part. 2. sect. 12. n. 29.* plura habet de veteribus Thomæ adversariis, & ib. n. 54 & 58. de Thomistarum recentiorum heterodoxia, & a veteribus discrepantia, quæ omnia ad historiam horum hominum accuratius pernoscendam pertinent.

BARTHOLOMAEVS MASTRIVS. Barth. Mastrius de Meldula, & 13
Bonaventura Bellutus de Catana, ille Ordinis Minorum, hic Siciliæ provincialis ejusdem Ordinis, ediderunt junctim *Disputationes in Organon Aristotelis*, quibus ab adversariis veteribus Scoti Logica vindicatur, quarum altera editio prodiiit Venet. apud Marcum Ginammum, anno 1646. in 4to. Præmissa est huic libro præliminaris quædam Dissertatiuncula de doctrina Scotistica, cœlitus & humanitus approbata & commendata, in qua recensentur omnes miraculosæ apparitiones & monitiones de doctrina illa, de quibus ipsi Auctores viderint. Allegantur multa virorum doctorum & illustrium elogia, quæ omnia ad historiam hujus doctrinæ conducere possunt. Ejusdem Mastrii, sed non cum fratre suo juncti, extant *Disputationes in 12. libb. Aristotelis Metaphysicorum*, in quibus Scoti Metaphysica doctrina vindicatur, editæ Venetiis an. 1646. in 4to. In præfatione ad Lectorem de Pontio Scotista, de quo supra vidimus, queritur, quod in *cursum suo Philosophico*, nomine suo suppresso, tua quædam descripserit, & in quibusdam se nominatim infectatus fuerit. *Tomus posterior Metaphysicorum* anno sequenti 1647. est editus. Ejusdem extant *Disputationes in libris de celo & Meteoris*, quibus itidem Scotum defendit, cujus laboris ille socium habet Bonaventuram Bellutum. Editæ sunt illæ Venet. ap. Marcum Givanium, anno 1640.

IOHANNES de RADA, Arragonius, Episcopus Pæstensis, & in Salaman- 14
ticensi Academia Theol. Prof. conciliatorem agit inter Thomam & Scotum, in controversiis Theologicis; Tit. est: *Controversia Theologica inter S. Thomam & Scotum super 4. libb. sententiarum*, in quibus pugnantes sententiæ referuntur, potiores difficultates elucidantur, & responsiones & argumenta Scoti rejiciuntur. Autoris hujus consilium expositum vide in præfatione hujus libri, cujus partes sunt 4; prodierunt autem Coloniae Agripp. anno 1620. in 4to, apud Joh. Cridhium. Liber utilissimus est, & in hoc argumento palmarius.

IOHANNES LALEMANDET. Etiam ille conciliator inter Thomas 15
& Scotistas est, qui tamen ea libertate utitur, ut neutri se sectæ interdum applicet, suasque sententias proponat ac stabiliat, destructis communium opinionum fundamentis. Fuit ille Burgundus Sequanus, & Ordinis Minorum S. Francisci de Paula per Germaniam, Bohemiam & Moraviam Provincialis. Ejus extant *Decisiones Philosophicæ*; ita enim inscribit. Earum partes sunt tres, prima de Logica, secunda de Physica, tertia Metaphysica. Logica & Physica prodiiit Monachii in folio, apud hæredes Cornelii Leyseri, anno 1644. Metaphysica ibidem anno 1645. Liber ille utilissimus est, nam quasi per compendium proponit omnem doctrinam Thomistarum, Scotistarum & Nominalium. Quod Nominales attinet, distinctissime illorum proposuit sententias, earumque differentias a ceteris, suo Interposito ubique judicio, ut equidem non meminerim, ab alio quodam Autore simile quid factum. Parti ejus primæ,

Tom. II.

(M)

Logi-

Logica sc. adjicitur *Examen Dialecticæ Aristotelicæ, Nominalium, Realium, Ramææ, & Lullianæ*, de quibus singulis ille utilissima attulit. De initio Nominalium, & de ejus doctrinæ differentia a Realibus, agit prolixè. Nominales sc. ait disputare de rerum conceptibus, terminis & nominibus; de rebus ipsis Reales, e. g. cum de homine disputatur, Nominales intelligunt conceptum naturæ humanæ, vel nomen & terminum *homo*: Reales vero naturam humanam ipsam. Comparat itaque Reales & Nominales illis, qui vel absolute summam supputant, vel calculis utuntur. Nominales, ait, terminis pro rebus ipsis uti, ut si Arithmeticus velit uti calculis ad summam aureorum eliciendam: Reales vero ipsos aureos nummos numerare & subducere. Mentionem hic facit de veteribus quibusdam Sectis Scholasticorum, nunc abolitis, quæ apud ipsum prolixius legantur. Adducit deinde omnia illa capita sententiarum per partes, in quibus Nominales a Realibus discrepant, & in quibus consentiunt. Hæc ubi recensuit, singulis suum judicium subnectit. De Doctrina Rami & Lullii omnia in utramque partem argumenta adducit, & quod Lullium attinet, non quidem e diametro Aristoteli contrarium, sed generaliores quosdam terminos commentum, recte judicat, illam doctrinam potius inservire extemporali & tumultuario sermoni, quam accuratæ & philosophicæ disputationi. In Physicis & Metaphysicis subjicit semper quoque Nominalium doctrinam Thomisticæ ac Scotisticæ, ut hic Autor instar omnium esse possit. In Nominalium Sectæ dogmatibus, ut & in ceteris, qui junxerit Sectarum illarum dogmata, nemo hætenus fuit.

- 16 M. MEVRISSE. Frater Martinus Meurisse, Royensis, Ordinis Minorum Doctor, & Prof. Theologus Parisiensis, *Metaphysicam* scripsit *ad mentem Doctoris subtilis*; Tit. libri est: *Rerum Metaphysicarum libri 3.* Prodiit Paris. ap. Dion. Moreau in 4to, anno 1623. Cui Operi magnifica elogia suspenduntur ab encomiastis, Poëtis nonnullis non contemnendis.

- 17 PETRVS HISPANVS. Inter antiquiores ille est, ac nescio quomodo prætervisus, tam Osiandro, quam Alstedio, in Scholasticorum Chronologia. Floruit an. 1272. Episcopus Tusculanus a nonnullis habetur. Helveticus illum postea Pontificem factum esse ait, de quo tamen, certo quod pronunciem, non habeo; Gaddius certe dignitatis ejus non meminit, qui talia tamen diligenter annotare solet. (22) Celebris est *libro summularum*, quo nomine innuitur Compendium aliquod Summæ. Suis enim libris Compendium Dialecticæ proponit, cum alii integra opera *summas* vocent. Hinc solet Summulator dici. In eum extant diversorum Commentarii, Joh. Verforii, Prof. Colonienfis, & Petri Tartareti, Parisiensis. Petri Hispani *Summula Logicales*, cum Verforii *expositione*, & *Parva Logica*, eidem adscripta, prodierunt Colon. ap.

(22) Petrum hunc Hispanum, Ulyssipponensem, ex Episcopo Tusculano an. 1276. Romanum esse summum Pontificem, & Johannis XIX. (XXI. vel XXII. juxta alios) nomen assumpsisse, octimestri autem spatio ab electione viz elapso obuisse, extra dubitationis aleam est positum, & Historiæ Pontificum Scriptores universi testantur. E quibus solum jam allego Lud. Jacobum a S. Carolo *Lib. I. Biblioth. Pontificæ* p. 177. quod de Scriptis ejus plura, quam alii, congesterit.

ap. Anton. Hieradt, anno 1622. in 4to. Petrus Tartaretus, qui fuit Scotista, *Commentarium* in hujus *Summulas* scripsit, qui, uti & reliqua ejusdem Tartareti Opera Philosophica, Physica, Metaphysica, seu *Commentarius in libb. Aristotelis naturales, Metaphysicos, & morales*, prodierunt Venet. in 8vo, anno 1621. apud Jac. Senlinam. *Moralia* ejusdem publicavit Jodocus Badius Ascensius. De universis Petri Hispani Operibus vid. Gaddium p. 265.

DOMINICVS DE FLANDRIA. Inter acerrimos D. Thomæ propugna-
tores hic fuit, qui, quo tempore vixerit, certo definire non possum. Verosimile
est, illum Johanni Capreolo fuisse æqualem, (aaa) oriundo ex inferiore Germania,
qui anno 1410. vixit. In Lombardia Ordinis fuit prædicatorum, & ibidem factus
est Regens Bononiensis. Docuit multis in locis, ac scripsit in Aristotelis libb. pene
omnes, ut & in Thomam, multos Commentarios, qui injuria temporum perierunt.
Certe non est ex minimis in Thomam Commentatoribus, neque adeo fordidas, ut
alii istius temporis scriptores. Aristotelem, Albertum M. & Thomam, unice sequit-
ur, quem adversus Scotum & Scotistas acerrime defendit, & in Pseudo-Thomistas
ubique insurgit. Catalogus omnium eorum, quæ scripsit, non existat. In illis ta-
men, quæ servata sunt, deprehenduntur *Tractatus, vel Commentarii in Aristotelis libros*
Logicos omnes, libros Physicos, de caelo, de generatione & anima, parva naturalia, Ethica &
Politica. Composuit quoque *questiones quodlibeticas*, & Commentatores etiam Vett.
Aristotelis sedulo volvit, & contulit. In Alberto M. multus est, quem diligenter le-
git, ubique ejus auctoritate fultus. Quæ supersunt ejus *Metaphysica, Commentarios*
scilicet, in XII. libb. *Aristotelis Metaphysicorum*, in lucem edidit F. Cosmos Morelles,
Theologus Colonienfis, & per illas terras Generalis Apostolicus Inquisitor, magna
cura & diligentia, una cum *questionibus* ejus. Falsas citationes locorum Thomæ,
& Aristotelis, aliorumque, expungit, genuinas substituit. In Aristotelem & Tho-
mam juravit iste Autor. Nam Scoto, ac omnibus Anti-Thomistis, acerrime se op-
posuit. Editus est liber ille Coloniz Agrippinæ, typis Arnoldi Kempenfis, & Fran-
cof. apud Anton. Hierath, anno 1621. in fol. Vel ideo in pretio debet haberi hic
Autor, quod Germanus sit.

IOHANNES a S. THOMA. Fuit ille Olyssipponensis, Ordinis Prædi-
cantium, Professor in Complutenfi olim Universitate, postea in Salmaticensi, Theo-
logicus. Scripsit *Cursum Philosophicum Thomisticum, ad exactam veram, & genuinam*
Aristotelis & Doct. Angelici mentem. Partes ejus 3. sunt. Prima continentur Diale-
cticæ Dispp. omisiss alienis & prolaxis citationibus, secunda parte agit de physicis:
de Metaphysicis vero & anima in 3tia parte. Librum illum emendatorem in lu-
cem edidit Thomas de Sarrla, Compellanus, Ordinis prædicatorum. Colon. Agripp,
apud Mynchium, anno 1638. in 4to, qui maximis illum elogis ornat in libri præfatio-
ne. Ac sane non contemnendam operam posuisse in hoc opere Autor ille videtur.

(M) 2

Nam

(aaa) Dominicus de Flandria, teste Simlero in *Biblioth. p. 173.* circa A. C. 1572. floruit, nec proin-
de Joh. Capreoli, quem A. 1415. vixisse ex eodem (p. 352. j & Trithemio constat. fuit æqualis,
sed integro ferme seculo recentior.

Nam secundum huius scholæ propria ordinate procedit, & multa in illa brevitate complectitur.

- 20 MICHAEL ZANARDVS, Bergomensis ex Urgnano, SS. Theologiæ Lector, ac Ordinis prædicantium, inter Commentatores Thomæ laudatur, in cujus libros non pauca scripsit, testibus illis, qui Censuram ejus *Physica & Metaphysica* præposuerunt. Ad meam notitiam pervenerunt *Commentarius ejus cum questionibus ac dubiis, in 8. libb. Physicorum Aristot.* ubi diligens est in dubiis movendis, iisque resolvendis, quibus uti possunt, qui in hoc scientiæ genere disputaturi sunt ex principiis Aristotelicis. Eidem methodo insitit in *Metaphysicis*, in quibus principia Thomæ, ab antiquis & recentt. impugnatoribus, defendit. Liber editus est Colon. Agripp. apud Woetzerum, anno 1622. in 4to.

- 21 DOMINICVS BANNEZ. Fuit & hic Ordinis Prædicantium, Professor Theologiæ primarius, in Salmatiensi Academia, patria Mondragonensis. Scriptit in nonnulla Theologiæ Thomæ; & quidem in primam partem summæ ejus, usque ad 64. questionem. Scriptit item in secundam secundæ, de fide, spe, & charitate *Commentaria*, quæ ad questionem 46. pertingunt. Uterque liber prodit Lugd. apud Stephanum Michaëlem, anno 1588. in fol. Inter celebres alias habetur Commentatores, ac fit magni a suis. Ejusdem exstant *institutiones minores Dialecticæ*, quæ summulas vocant, quæ editæ sunt Colonix anno 1617. in 4to.

- 22 NICOLAUS DE ORBELLIS, Ordinis Minorum, vixit anno 1455. Fuit Scotista. Scoti enim doctrinam defendit, & in meliorem ordinem redegit. Scripsit *Compendium super sententias*, elegantiora Doct. subtilis dicta summatim complectens. Edidit *Compendium* illud in lucem Lodoicus Hunnonius, Nerdus, qui non sine elogio illius meminit, addito etiam Epigrammate non omnino inepto. Si ipsius judicio accedimus, illa, quæ a Scoto confuso quodam ordine digesta sunt, hic adeo succincte, ordinate, & lepide, in ordinem redegit, ut singula verba singulis fere quadrare videantur sententis. Editum est *Compendium* hoc Parisiis, apud Johann. Petit. anno 1511. in 8vo.

- 23 BARTHOLOM. a MEDINA, Ord. Prædicantium, in Salmaticensi Academia. Theologus primarius, *Expositiones in Thomam* scripsit. Et quidem exstat ejus *Expositio in primam secundæ*, quæ edita est Venetiis anno 1550. in fol. Præfatio ejus præfixa encomium Thomæ continet, & illorum, qui ex Hispanis Thomisticam doctrinam illustrarunt, in quibus ille celebrat Franciscum Victoriam, in Salmaticensi Academia Professore, qui præclarus cruditio, ingenio, eloquentia, abditæ Thomæ arcana discipulis patefecerit, ut se ipsum superasse videatur, uno qui Hispaniam primus Theologizare docuerit. Nolo recensere omnia, quæ ille prolixè in laudem ejus adducit. Quibus etiam hoc accedere potest, quod primus in his libris Grotio viam aperuerit, de pace & bello Opus suum suscipienti. Laudat præterea Dominicum de Soto, hujus Francisci Victorix discipulum primum, Melch. Canum, Episcopum Canariensem, Soto majorem, Pennam, Mantium, qui multa quidem in Thomam

nam reliquerunt, sed inedita. *Expositio ejus in tertiam D. Thomæ partem*, usque ad *questionem LX.* complectens *tertium librum sententiarum*, edita est Venet. anno 1582. in fol.

IOHANNES PAVLVS NAZARIVS, Cremonensis, Ord. Prædicat. itidem inter Commentatores est Thomæ. Ejus exstant *Commentarii & controversiæ in partem primam. D. Thomæ.* Fuit Theologiæ D. Bononiæ Collegiatus, & tum, cum *Commentaria hæc scriberet*, in Academia Bononiensi tertium Regens. Multa super Thomam scripsit, ut testatur ejus præfatio. Non enim tantum Theologica, sed & Philosophica, prælegit. Diligens est in Autorem sententiis citandis, pro Thoma facientibus, & in Thomasticis defendendis. Prodiit Bononiæ, anno 1619. in fol.

DIDACVS NVGNO CABEZVDO, Hispanus, Ord. Prædicator. SS. Theologiæ Magister, & in Collegio D. Gregorii Vallisolitano Regens primarius, *Commentaria scholastica scripta in tertiam S. Thomæ de Sacramentis Ecclesiæ*, duobus Tomis comprehensa, cum aliis 4. Tractatibus, primo de auctoritate Pontificis & Conciliorum, secundo de indulgentiis, tertio de auxiliis divine gratiæ (de quo argumento vetitum postea fuit aliquid scribere ab ipsis Pontificibus) quarto de bullis Pontificiis, quas vocant *Cruciatas*. Adjiciuntur 3. indices. Editus est lib. Colon. Agrippinæ, in fol. apud Petrum Cholinum, anno 1630.

DOMINICVS a Soto, Segovienſis, Prædicat. familiæ Theologus, cujus supra §. 23. mentionem fecimus, & quem adeo in præfatione sua commendabat Barthol. de Medina, vocans ejus commentarios divinos. Ejus extant multa, tam Philosophica & Moralia, quam Theologica: *Commentarii in Porphyrii Isagogen, Aristotelis Categorias, & libb. de demonstratione, una cum questionibus editi sunt Venet. ex officina Dominici Guerrei, & Joh. Baptistæ, fratrum, anno 1587. in 4to.* Scripsit præterea *Commentarium in libb. 4. sententiarum, cum quæst. editum Venetiis, anno 1569. in 4to, & Lovan. anno 1573. item questiones in Aristotelis libb. physicorum, Venetiis, anno 1582. in 4to, Commentarium in Epistolam Pauli ad Romanos, & libb. 3. de natura & gratia, editos Venetiis, anno 1547. in 4to, & Lugduni in fol. anno 1581. nec non libb. X. Commentariorum de justitia & jure, omnibus notissimos, quibus acceſſerunt libri de juratone & adjuratione. Prodiierunt Venet. anno 1600. in fol.*

JACOBVS GRANADVS, Gaditanus, e Societate Jesu, Theologiæ Prof. scripsit *Commentarios in summam S. Thomæ*, multum æſtimatos. In primam ejus partem, exſtant 3. Tomi, editi a Cramoſio Muſſiponti in 4to, anno 1624. & Hiſpali, apud Franc. a Lyra, anno 1623. in fol. (bbb)

COLLEGIVM COMPLUTENSE. Celeberrima illius *Commentaria in Thomæ doctrinam* 23.
(M) 3

(bbb) Jac. Granadi in *Summam Thomæ Tomi Quartus & Quintus, Primam Secundam abſolventes, & Sextus ad Secundam Secundæ de Virtutibus Theologicis*, Hiſpali an. 1631 in fol. prodiierunt. Secuti ſunt hos Septimus & Octavus in Partem Tertiam. V. Nathan. Sothwelli *Biblioth. Jeſuiticam* p. 367. 368.

doctrinam Philosophicam prodierunt sub. Tit. Disputationum in Aristotelis Dialecticam; Philosophiam naturalem, 3. libb. de anima & Metaphysica. Disputationes in Dialecticam & Philosophiam naturalem prodierunt Lugduni anno 1650. in fol. Metaphysica quasi in supplementum totius Curfus Philosophici addita videntur. Autor præfigitur Blasius a S. Conceptione, Carmelita Excalceatus, Lugd. anno 1651. in fol.

- 29 FRANC. MURCIAS DE LA LIANA. Franc. Murcias de Liana scripsit *Cursum Philosophicum, sive Disputationes circa cursum Aristotelis Philosophicam, selectas ex subtiliore doctrina Academia Complutensis*. In partes 3. illum dispefcuit Cursum, ut plerique, epitomator majoris istius Operis, quanquam ipse non pauca adjecerit. Prodiit Colon. Agripp. in 4to, A. 1641 apud Wilhelmum Friesen.
- 30 PAVLVVS VALLIVS. Romanus ille fuit, & e Soc. Jesu. Scripsit *Philosophiam secundum Aristotelem & Scholasticos, Thomam præcipue, in X. distinctam Tomos. Logica* prodiit duobus Tomis, Lugd. ap. Ludovicum Prost. A. 1622. in fol. Vastissimum est Opus, in quod conjecit omnia pene Scholasticorum dogmata; diligentissime enim conferuntur & congeruntur. Ceteri Tomi in universam Philosophiam, an & quando prodierunt, nunc equidem dicere non possum. (ccc)
- 31 EVSTACHIVS a S. PAVLO. Ex Congregatione Fulienfi Ordinis Cisterciensis. Scripsit *Summam Philosophiæ quadripartitam, quæ agit de Dialecticis, Physicis, Moralibus & Metaphysicis*. Singulis partibus singulos Tomos tribuit. Est hæc quasi Breviarium & Epitome Philosophiæ Scholasticæ. Editus liber est Paris. apud Carolum Castellatum, anno 1614. in 8vo. Joh. Ad. Scherzerus in compendium redegit, in *Breviario Eustachiano Philosophico*, Lipsiæ A. 1663. in 12. excuso.
- 32 BERNHARDVS MORISANVS, Derensis Hibernus, scripsit in *Aristotelis Physicam, Logicam, & Ethicam Apotelesina*, quo Controversiæ, tam veteres, quam novæ, ex mente Aristotelis & Scholasticorum, deciduntur. Editus liber ille est Francofurti, apud Petrum Marefchallum, A. 1625. in 4to.
- 33 PAVLVVS SONCINAS, Ordinis Prædicatorum, *Questiones Metaphysicas* accuratissimas scripsit, quibus Thomæ diluuntur Scotique pleraque dubia. Editæ sunt Ursellis, in Archi-Episcopatu Moguntino, ap. Antonium Hieratum, A. 1622. in 4to.
- 34 ROBERTVS de SORBONA. Ejus mentionem h. l. facio, non, quod ipse quicquam scripserit, (ddd) sed quod instituerit pro Scholasticis, qui Theologiæ vacarent,

(ccc) Pauli Vallii *Tomos VIII.* reliquos in universam Philosophiam, mors illius, Perusii eodem, quo priores duo prodierunt, an. 1622. defuncti, intervertit. V. Nathan. Sothwelli *Biblioth. Jesuit* p. 654. 655.

(ddd) Rob. de Sorbona, Canonicus Svesionensis & Parisiensis, Ludovicoque IX. R. Gall. a Confessionibus, Sorbonæ Parisiensis medio Sec. XIII. fundator, ipse etiam nonnulla (quæ Autorem nostrum latuisse videntur) scripsit, *Opuscula* sc. duo de *Conscientia & Con. et. one*, nec non *Iter ad Paradisum*, *Bibliotheca Patrum Parisiensis*, a Marg. Bignazo anno 1519. denuo publicatæ, *Tom. V. novissimæ* autem *Lugdunensis Tomo XXV.* obvia.

carent, Pariſiis Collegium, quod hodie vocatur Collegium Sorbonæ. Iſta enim ejus liberalitas etiam cauſa fuit, ut Theologia Scholaſtica propagata fuerit præ ceteris. Vide ejus elogium apud Gaddium p. 329.

SYLVESTER PERIERIAS, Pedemontanus fuit, & ibidem docuit, ſcripſitque multa, tam Theologica, quam Philoſophica, nonnulla quoque Juridica. Scotto inprimis inſenſus, *Malleum Scotiſtarum* ſcripſit, & *Deſenſionem doctrinæ* D. Thomæ. Fuit Antagoniſta Luthero, una cum Cajetano, Idem Profeſſor Patavinus, & poſtea Romanus eſt factus.

BALTHASAR TELLEZ, Luſitanus Ulyſſipponenſis, e Societate Jeſu, primarius Ulyſſipponæ Theologiæ Profeſſor. Ejus exſtat *ſumma Philoſophiæ univerſæ*, Cancellario Franciæ, Petro Seguierio, inſcripta ab Antonio Bertierio, qui librum illum in lucem edidit. Docuerat olim in Conimbricenſi Academia. Commendari is liber debet, quod præcipue ſpectat ad uſum Philoſophiæ in Theologia. Immiſcet enim quæſtiones Theologicas, quæ & illo tempore inter Philoſophos agitabantur. In omnibus Thomam ſequens, ſed ita tamen, ut Scholaſticorum quoque jungat ſententias, & aliquid ex elegantiore etiam literatura. In doctrina enim Phyſica, quicquid e veteribus Poëtis, Virgilio & Lucretio, ad ſuum pertrahere argumentum potuit, non omiſit. Partes ejus *Summa* 4. ſunt, editaque eſt Pariſiis anno 1664. in 8vo.

FRANCISCVS MAYRO, Natione Gallus, Scoti diſcipulus, e Franciſcanorum familia ſuo tempore celeberrimus. Joh. Picus enim in Apologia ſua, judicat illum *Magiſtri ſui, Scoti, ſamam & ingenium æmulari*. Trithemius quoque appellat *doctiſſimum*, & majori ornat elogio, quam ipſum Occamum. Peculiare cognomen *Doctoriſ illuminati* accepit. Vixit anno 1320. De primo principio ſcripſit, & de Univocatione, formalitate ac Quodlibeta. Vide de eo Gadd. p. 38. de Scriptoriſ.

FRANCISCVS SYLVESTER, Ferrarienſis, Ord. Prædicat. Generalis, Theologus ac Philoſophus, inter alia quæſtiones ſcripſit in 3. libb. *Ariſtotelis de anima*, quas additionibus ſuis, aliſque quæſtionibus philoſophicis, illuſtravit Matthæus Aquarius, in Neapolitano Gymnaſio Prof. cujus ſupra §. 5. mentionem fecimus. Editus eſt liber Venet. A. 1629. ap. Scotum.

MATTHIAS BORRVL, Valentinus, e Societate Jeſu, de divina ſcientia futurorum contingentium, præcipue media, ſcripſit, quod Opus prodiit Lugd. A. 1656. in 4to. Reſpondet hic aliorum dubitationibus & controverſiſ; eſt enim hoc argumentum præcipue difficultatibus plurimis implexum. De conſilio hujus Operis vid. præſatio ejus ad læctorem. Jungi illi poteſt Pauli Leonhardi ſcripſum de *Scientia Media*, qui Hibernus fuit, in quo reſpondet explicationibus recentt. Theologorum, contra ſcientiam mediam. Qui liber prodiit Lugduni, an. 1644. in 4to. Scientiam ejus litis dabit præſatio ad Læctorem, & pars prima ipſius Operis.

PETRVS HVRTADV DE MENDOZA, e Societate Jeſu, magni nominis Scholaſticus e Recentt. ſcripſit *Curſum Philoſophicum*, qui rarior eſt, de quo nunc

nunc dicere non possum, quando editus sit. (ccc) Ejus sententiæ & opiniones citantur passim ab aliis. In Theologicis exstant ejus *Disputationes de Deo-Homine, sive de Incarnatione Filii Dei*, magna diligentia conscriptæ, in quibus omnes illæ controversiæ, a Scholasticis agitatæ, vel ab hæreticis motæ, operose excutiuntur. Opus illud est excusum Antwerpæ, apud Martinum Nothium, in fol. A. 1634. Fuit ille Salmanticensis Academiæ Professor Theologus primarius.

- 41 FRANCISCUS a VICTORIA. Ejus supra §. 23. mentionem fecimus. Fuit Hispanus, Ordinis S. Dominici, cujus exstant multa, tam Theologica, quam Philosophica scripta. In Theologicis scripsit *Summam Sacrorum Ecclesiæ*, quæ edita est Antwerpæ, an. 1562. in 12mo, nec non Venetiis, additis multis quæstionibus & Conciliorum Decretis, præsertim Tridentini, studio Thomæ Choves, & Antwerpæ, apud Petrum Bellutum, an. 1558. in 12mo. Scripsit & *Prælectionum Tomos duos*, qui prodierunt Antwerpæ in 8vo, Ingolstadiæ A. 1580. in 8vo, & Lugduni A. 1557. & 1586. in 8vo. Illi rarissimi sunt, & magno, quod scio, pretio venditi. Magna illi elogia tribuuntur a Medina. Sunt, qui eo usum fuisse Grotium in multis autumant, quam raro ille allegetur. Nisi me fallit memoria, ejus mentio est facta in *prolegomenis librorum de Jure Belli ac Pacis*, editionis novissimæ, quæ cum Gronovii notis nuperrime in lucem prodiiit.

- 42 GABRIEL VASQUEZ, Bellomontanus, præcipui inter Theologos Scholasticos nominis, scripsit in *Summam Thomæ*, & quidem, si recte memini, in plerasque ejus partes. Nisi me fallit memoria, deficit *secunda secunda*. (fff) Quatuor vasta sunt hæc Volumina, in fol. compacta, plures autem Tomi. Editi sunt Antwerp. an. 1621. sed priores editiones imperfectæ prodierunt Colon. in fol. ap. Anton. Hieratum, an. 1599. & 1600. Scripsit item *de cultu adorationis lib. 3.* qui editi sunt Moguntiæ, apud Ant. Albinum, an. 1660. in 8vo. Exstant quoque ejusdem *Disputat. Metaphysica, desumptæ ex variis locis Operum ejus*, quæ prodierunt Antwerpæ, A. 1618. in 8vo. Continentur illo libro pleræque Dispp. Metaphysicæ, quæ usum suum habent in Theologia; sed quæ tamen argumenta ex Philosophicis ducunt, quales sunt Controversiæ de Communicatione Idiomatum, de unionem naturarum humanæ & divinæ, de Personarum distinctione, de Dei existentia adversus Atheos, & demonstratione existentie ejus adversus ipsos nonnullos Scholasticos, similiaque alia, cujus Operis nullam facit mentionem Valerius Andræ Taxander in *Catalogo Clarorum Hisp. Scriptorum*, uti nec ceterorum ejus Operum. Collegit enim tantum ex *Catalogis nundinarum Francof.* Scriptores suos, quorum illic parca feges

(ccc) Pet. Hurtadi de Mendoza *Commentarios in universam Philosophiam*, sexto minimum recusus, posterioribus editionibus, ab an. 1624. auctiores & correctiores prodidisse, Sothwellus in *Biblioth. Jesuit.* p. 677.

(fff) Inter Opera Gabr. Vasquezii, Tomis X. Lugd. an. 1620. in fol. alibique junctim edita, VII. etiam occurrunt *Opuscula Moralia, ad Secundam Secundam D. Thomæ spectantia*. V. Sothwelli *Biblioth. Jesuit.* p. 272.

feges est. Accuratio de Hispanicis illis Scholasticis notitia habetur in accuratissimo Opere *Hispanica Bibliotheca*, quam Romæ publicavit Nicolaus Antonius.

FRANCISCVS SVAREZ, Magnus Doctor, & Sacra anchora Pontificio-
rum, qui & nostræ religionis hominibus magno usui esse potest in omni Theologia
controverfa, cujus ille quasi quidam Oceanus est. Vasta ab illo scripta sunt Opera,
quæ Tomis XVI. constant. De quibus hoc notandum, posteriores Tomos antici-
pare annos editionis priorum, quod hanc ob causam factum est. Cum censuræ
rigidæ tales libri apud Pontificios committuntur, incidunt nonnunquam dubia, de
quibus ipsis inter se diutius aliquando est disputandum. Hinc factum est, ut poste-
riores libri interdum citius ex ipsorum censura lucem aspexerint. Scripsit autem
in omnes pene libros Thomæ Theologicos, certe in Summæ partes omnes. Pro-
dierunt Mogunt. in fol. ab anno 1619. usque ad 1629. Ordo autem Tomorum, ut
dixi, plane interversus est. Tertius an. 1619. primus an. 1622. prodit. *Metaphysica*
ejus *Disputationes* editæ sunt Tomis duobus, Mogunt. A. 1614. in fol. Fuit Granaten-
sis, & Theologiæ Professor in Academia Conimbric. Magna illi elogia suspendunt
ejus Ordinis homines. Jam enim vocant *Oculum populi Catholici*, jam *universi orbis*
Magistruum. Præter hæc in *Thomam Commentaria*, scripsit & alios libros egregios, in-
ter quos est *liber de legibus & legislatione*, JECis utilis, in fol. scripsit & *de auxiliis divi-
nae gratiæ*, & *Defensionem fidei Catholice adversus Jacobum, Angliæ Regem, & adversus An-
glicana Sella errores*, cum *Responsione ad Apologiam pro juramento fidelitatis*; quod Opus
prodit in fol. Col. A. 1614. Plura de ejus libris videantur apud Alegambium in *Bi-
bliotheca Patrum Soc. Jesu*, ubi Scholasticorum Jesuitarum familia Opera fatis accurate
recensentur.

ANTONIUS RVBIVS, vel RVBIO, Rhodensis, Theologiæ D. e Soc. 44
Jes. docuit in Mexicana Indiæ Occidentalis Academia, tam Philosophiam, quam
Theologiam, annos amplius XX. unde novus Orbis veterem beavit aliqua *Logica*,
quæ *Mexicana* dicitur. Complutique est edita, & dehinc Colon. Agripp. recusa,
apud Arnoldum Mylium, A. 1605. in 4to. Satis ille prolixus Commentarius in *Lo-
gicam* est, ubi coacervat pene omnium Doctorum sententias, tum quæ pro sua fa-
ciunt, tum quas prolixis Dispp. refutat. Editi sunt postea alii ab illo libri, in omnes
Philosophiæ partes, sed modo quodam compendiario. Nam *Dialectica* in quæstio-
nes breves contracta, ad quas breviter respondetur, omittis prolixis illis Dispp. quæ
in *Logica* illa *Mexicana* apparent, sive *Commentarii in Universum Aristotelis Dialecticam*
(ita enim titulus habet, editi sunt Colon. Agripp. A. 1624. apud Johannis Critii hæ-
redes, in 4to. *Commentarii in 8. libb. Aristotelis de Physico auditu una cum dubiis, & quæ-
stionibus*, Col. Agripp. apud eosd. anno 1624. in 4. *Commentarii in lib. Aristotelis de celo*
& mundo, itidem cum *questionibus & dubiis*, Coloniae A. 1626. in 4to. *Commentarii in*
lib. Aristotelis de ortu & interitu, ead. methodo scripti, ibidem A. 1634. in 4to. *Com-
mentarii in lib. Aristotelis de anima*, Colon. 1644. in 4to. apud Johannem Critium. Se-
quitur autem in omnibus sententiam Thomæ. Alius est ab hoc Antonius Rubio,
Tomus II. (N) scu

ſeu Antonius Ruvius, Legionenſis, Ordinis S. Franciſci, qui ſcripſit *Aſſertiones Catholice, adverſus Eraſmum in operibus paſſim occurrentes errores, libris IX. editas Salmanticæ, apud Canovam. A. 1568. in fol.*

- 45 GREGORIUS DE VALENTIA. Etiam ille inter Heroës Scholaſticos eſt, cujus celebratiſſimum nomen tum apud Pontificios, tum apud noſtros, eſt. Fuit Jeſuita Hiſpanus, ſcripſitque vaſtos *Commentarios in Thomæ ſummam*, qui Tomis conſtant 4. & primo quidem Ingolſtadii prodierunt, ſed poſtea Lugduni, A. 1619. Scripſit & *controversiarum Libb. adverſus Lutheranos & Calvinianos*, magno junctim Volumine editos, & alia minuta quædam Opera, quæ Lugduni junctim ſunt excuſa; ſcripſit *Analyſin fidei Catholice* (ubi agit de Eccleſia Pontificia, traditionibus &c.) *de vera Majeſtate Chriſti, de S. Trinitate, & aliquos libros de Idololatria*, optimum ſane ſcriptum. De illo amplius videri poteſt Alegambius, in *Scriptoribus Societ. Jeſu.*

- 46 FRANCISCUS DE OVIEDO, Madritanus, e Societate Jeſu, *Curſum Philoſophicum* conſcripſit, qui aliquoties editus eſt. Prima editio prodit Lugduni anno 1651. in fol. altera ibidem, A. 1663. quæ & melior eſt, & auctior. Nam reſpondet in illa ad nonnullas Roderici Arriagæ vellicationes, inter quem & ipſum perpetua videtur eſſe æmulatio. Sed ſunt tamen illi Scholaſticorum optimi habendi, quippe qui non auctoritatibus veterum unice nituntur, ſed recentt. quoque Auctorum doctrinam, & experientiam, ſuis principiis accommodant. Scripſit Oviedus tamen in *ſummam D. Thomæ, in primam ſc. ejus partem, primam ſecundam, & ſecundam ſecundam*, quæ Tomis tribus prodierunt. *Commentarius in primam ſecundam* editus eſt Lugduni A. 1646. in fol. *Comment. in ſecundam ſecundam* Lugd. 1651. in fol. Fuit Theologiæ Prof. in Collegio Complutenſi, vir certe laude ſua digniſſimus, & qui Compendium pene eſſe poſſit omnium ante ſe Scholaſticorum.

- 47 RODERICUS DE ARRIAGA, Hiſpanus Lucronienſis, e Soc. Jeſu, Prof. in Pagenſi Univerſitate, cujus viri Laudes a multis & merito quidem celebrantur, arguitque eas ipſa Operum Philoſophicorum editio, quæ quater prodierunt, ſcripſit *Curſum Philoſophicum*, cujus ſta editio prodit Lugd. A. 1653. apud Claudium Proſt, in fol. Hoc ejus Opus curioſius elegantiusque videtur ſcriptum eſſe, quam ceterorum in hoc genere, præſertim, cum ad obſervata recentt. ſæpe reſpiciat, quod & ipſe ſe facturum in præſat. pollicetur, exemplo Franc. Svarczii, quem *hujus ſæculi Gigantem inter Scholaſticos* appellat. Sequitur & ſuas quædam ſententias, a reliquis Scholaſticis diſcrepantes, ſed magis in Compendium ſua trahit, quam Oviedus, qui prolixior eſt. Ejus exſtant *Diſputationes Theologiæ in ſummam Thomæ, 8. Tomis*, quæ prodierunt Antwerpæ, ab anno 1643, ad annum 1655. quo ultimus in folio eſt editus.

- 48 ANTONIVS POLVS, Venetus, ſcripſit, ut tit. habet, *novum veritatis lumen in libb. Ariſtoſelis de anima, a nullo unquam Peripatetico ita perſeſſe cognitum*, quod prodit Venet. apud Sim. Galignanum de Carera, anno 1588. in 4to, & toti

toti Cardinalium Collegio inscriptum est. Videtur hic esse Novator, & quidem satis argutus, qui ubique Aristotelem, ejusque Interpretes, cum Scholasticis confert, & singulis pene paginis jam in Thoma, jam in Interpretationibus; aliisque Scholasticis, aliquid reprehendit, ac quasi interdum eos contemptui habet. Scripsit item *Abbreuiationem veritatis animæ rationalis, 7. libris explicatam*, quæ prodiit apud eundem, Venet. anno 1588. inscriptaque est Gregorio X II, Pontifici, ubi multæ ventilantur controversiæ de origine animæ, ejusque immortalitate, & similes, in quibus profunda opus est speculatione. Scripsit *Dilucidationem veritatis, in Proæmium Physicorum Aristotelis, a nullo unquam peripatetico* (ut titulus habet) *explicatum*, in qua habentur nonnulla de methodo & cognoscendi principiis. Scripsit etiam *Digressionem de Circulo luctus, in defensionem Aristotelis, adversus omnes Peripateticos*. Quo certe, nescio, quid sibi velit ille, qui Aristotelem hac quidem in parte defendit, qua maxime falsus est. Quis enim unquam Mathematicorum concedet, illi in meteoris locum esse? Qui ab Aristotele hic dissentiant, vel Scholastici, vel Interpretes, vera dicunt, quique adversus illos pro Aristotele pugnant, hac quidem in parte delirant. Frustra itaque ab illo responderetur Scholasticorum opinionibus, cum omnes cæci sint, qui Aristotelis sententiæ suppetias ferre argutiunculis suis volunt.

PHILIPPVS a Sanctissima Trinitate, Carmelitarum Discalceatorum Provin 49
ciæ sanctæ Theresiæ in Galia Provincialis scripsit *Summam Philosophicam ex mera Aristotelis & Thomæ doctrina, juxta legitimam Scholæ Thomisticæ intelligentiam*, quæ edita est Colon. Agripp. apud Wilhelmum Friesen, anno 1665. in 8vo. Et ille quidem ita sequitur Thomæ vestigia, ut & *Philosophicam suam summam*, ad methodum & rationem *summæ Theologicæ Thomisticæ* dividere voluerit. Uti enim ille *summam Theologicam* in 3. partes, ita hic *Philosophicam* in totidem divisit. Quomodo etiam Thomas secundum partem, ob prolixitatem, divisit in *primam*, & *secundam secundam*, ita hic quoque secutus est ordinem Thomæ in proponendis quæstionibus & Articulis, a quo se ne latum quidem unguem discessurum pollicetur.

CHRYSOSTOMVS JAVELLVS, Canapitius, Ordinis Prædicatorum, 50
varios libb. scripsit in Philosophiam Aristotelis. quam pene totam suis illustravit commentariis. Frequens ejus apud Scholasticos nomen est. Scripsit *Commentarios in Logicam Aristotelis*, qui prodierunt Venet. anno 1650. in fol. Comm. in libb. *Aristotelis Physicos ac Metaphysicos*, Venet. anno 1555. in 8vo; in libros *Aristotelis de animæ quæstiones*, ibidem in 8vo; nec non in *Aristotelis libros physicos quæstiones*, in quibus resolvuntur dubia Aristotelis, & Commentatoris ejus, Averrois, ac deciduntur juxta Thomisticum dogma. Venet. anno 1555. in 8vo. Scripsit & *Institutiones divinas & Christianas morali Philosophiæ*, in partes 8. divisas, Venet. 1666. in 8vo. Omnium illorum librorum, si recte memini, Collectio instituta est, ac uno Volumine edita, in folio. Sed non succurrit jam, ubi prodierit. Vidi in Bibliotheca Academiæ Rostochiensis.

JACOBVS FOVRNENC, Presbyter Congregationis Oratoriarum Dni Jesu, 51
(N) 2 Doct

Doct. Theologus, scripsit *Universa Philosophia Synopsis accuratissimam*, ut titulus habet, in qua sinceriores Aristotelis doctrinam, cum mente Platonis, passim explicat & illustrat, & cum Orthodoxis Doctorum sententiis concinnat. Edita est Parisiis, Anno 1655. in 4to, continetque Logicam, Physicam & libb. de anima. Jungit ille veteribus Scholasticis recentt. atque ex horum doctrina non pauca assumit ad Operis sui complementum. In doctrina de animæ origine diligenter recenset, atque examinat omnium sententias, ac suam quoque timide subindicat, quæ nova est, vel saltem innovata. Nam cap. §. 3. ubi refutat doctrinam illorum, qui animas propagari statuunt, aliquam sententiam proponit, quæ in eo consistit, quod putet esse etiam quandam materialitatem spirituum, secundum quam dici possint principium aliquid seminale habere, propter quod in illis requiri possit multiplicatio individuorum sub eadem specie. Terminis rem involvit, sed illud vult dicere, spiritus sua quadam ratione ex se producere posse spiritus, atque ita animam humanam producere posse aliam. Quare addit; qui sic sentiunt, haud scio, an efficaciter a quoquam refelli possint; quia tamen singularis sententia est, paucosque patronos habet, nolo illam, tanquam certam, asserere, sua cuique sententia sedeat. Hæc ille, qui plures ibi coacervat profundæ speculationis quæstiones de anima, in quibus, præ ceteris, audiri Scholastici debent. Cum enim res illa consistat in meris speculationibus, in quo regno illi triumphant, illorum iudiciis aliquid est tribuendum. Non est ulla homine dignior meditatio, cujus quantum sciri potest, perquirendum nobis merito est, tum quoad dogmaticam partem, tum quoad Historicam. Hanc omnium optime tradidit Cl. Salmasius in *Commentario in Epictetum, & Simplicium*, ubi magna cum industria veterum Philosophorum, Aristotelis, Pythagoræ, Platonis, Epicuri, sententias de anima, ejus partibus, potentiis, origine, *μετεμψυχοῦσιν*, immortalitate, congessit, prætereaque, ut hoc obiter moneam, de differentia Exotericorum & Acroamaticorum Aristotelis librorum disseruit, a pag. 226. usque ad p. 244. multa monens de libris & Interpret. præcipuis Aristotelis, aliis non animadversa.

52 PETRVS a SANCTO IOSEPHO, Fulienfis, Compendiator est Philosophiæ, & Theologiæ Scholasticæ, non contemnendus. Quantum in se fuit, in succinctam & perspicuam brevitatem conferre laboravit omnem illam doctrinam, cui tamen ex ingenio suo nova quædam subtilia cogitata addidit. Ejus libelli Parisiis primum prodierunt, postea recusi sunt in Germania aliquot Tomis, in 12mo. Scripsit *Ideam Logicæ & Metaphysicæ*, quæ prodiit Colon. Agripp. anno 1655. in 12mo; *Ideam Philosophiæ naturalis, sive Physicæ*, Coloniae itidem editam, anno eodem. *Idea Philosophiæ Moralis* prodiit ibidem eodem anno. De anima separata, ejus cognitione, modo existendi, communicatione cum Angelis, aliisque animabus, quæ scripsit, arguta sane sunt, & lectu digna. In Ethicis, ad propria actionum, quæ pertinent ad bonitatem vel malitiam actionum humanarum, & succinctè & eleganter, e Scholasticis sunt disputata, Thoma præpimis, quem sequi præ ceteris videtur. Nam & extat ab illo scripta *Defensio S. Thomæ, adversus recentiores quosd. Scholasticos*, qui præ-

detici-

determinationem physicam ad actus liberos illi falso assignant, edita Lugduni, anno 1633. in 8vo.

DIDACVS MASIVS, Ordinis Prædicatorum, Philosophiæ & Theologiæ 53
D. ejusdemque Professor ac D. Thomæ Interpres (his enim titulis se ipsum insignit,) edidit *Commentarios in universam Aristotelis Philosophiam, una cum questionibus, quæ a Philosophis agitantur*. Sed in illo libro, cui generalem istum fecerat titulum, nihil aliud, præter Physicam, duobus Tomis tractat, Aristotelem, ejusque Interpretes, Græcos & Latinos, diligenter se legisse ostendit, illorum dissidia accurate recensens, quibus addidit Thomam. & recentt. Aristotelis Commentatores, ac Paraphrastos. Methodi suæ rationes uberius in præfatione ad Lectorem exponit. Editus ille liber est Col. Agripp. A. 1628. in 4to.

MELCHIOR CORNAEVS, Theologiæ Prof. in Universitate Herbipo- 54
lensi, e Societate Jesu, scripsit *Curriculum Philosophiæ Peripateticæ, uti hoc tempore in Scholis decurri solet, multis figuris & curiositatibus, e Mathesi peritis, & ad Physicam redu-
ctis, illustratum*; sic enim titulus libri habet. Est vero illud quasi aliquid mistum e Philosophia Scholastica & Mathesi, non corpus, sed σκέλετον; vere enim etiam in isto suo *Curriculo* omnia percurrit. Quæ enim spectant ad Logicam & Metaphysicam, in brevibus quædam Axiomata ac quæstiones redegit. Non multum scilicet ipsis rebus, quas tractat, se immergens, sed velut lictus tantum legens, novitatem operi conciliare voluit, additis quibusdam e Mathesi demonstrationibus, sed levibus illis, & vulgo obviis. Nam pene omnes Matheos partes percurrit, & ad Physicam trahit, quantum ex illis, vel applicare, vel capere potest. Cum enim ad Planetas pervenit in *Curriculo* illo suo Physico, ubicunque potest, excurrit, & fere extra oleas vagatur, in ipso suo curriculo in viam & ordinem redigendus. Quam enim inconcinne tota Horologiorum Sciaticorum doctrina ad materiam de elementis, & de astris, refertur? Cetera, ex Matheos fundo in Physices agrum translata, non aptam illic coloniam inveniunt. Quicquid tamen sit, si non alia re, certe nova quidem Operis forma se commendare voluit. ut solent nova veste induti, qui aliorum oculos in se convertere volunt. Prodiit Herbipoli, A. 1657. in 4to.

IOHANNES SCHVLLERVS. An hunc Scholasticis accenseam, igno- 55
ro. Se ipsum inter Scholasticos reponit, ac fuit Anti-Peripatericus, & quidem Cartesius. Quoniam vero more tractandi singulari usus est, & ubique Scholasticos, in quibus illi a Cartesio non dissentiant, sequitur, quasi Semi-Scholasticus nobis sit Cartesius. Fuit ille Philosophiæ Prof. in Gymnasio Bredano, ibidemque Pastor Ecclesiæ. Scripsit *Philosophiam nova Methodo explicatam*, cujus pars prior continet libris sex Metaphysicam, Theologiam naturalem, Angelographiam, Psychologiam, Logicam, Ethicam; pars posterior, continet Physicam. Uti in parte prima Scholasticos quosdam Autores in medium adducit, suæ sententiæ suffragantes, ita in Physicis quoque omni sæpe conatu hoc agit, ut inveniat in illis sententiis sibi ad stipulantes. Uti-
lis

lis iste liber erit illis, qui utramque, tam Aristotelicam, quam Cartesianam Philosophiam, jungere volunt, & cognoscere. Ubique etiam usum in Theologia ostendere laborat. Editus est liber Hagæ Com. apud Adrianum Vlacquium, anno 1663.

- 156 DIDACVS ALVAREZ, Medinensis. Archiepiscopus Tranensis & Salpen-
sis; ex Ordine Predicatorum. Scripsit de *Auxiliis divine gratiæ, & humani arbitrii vi-*
ribus & libertate, ac legitima ejus cum efficacia eorundem auxiliorum concordia. Editus est
liber Lugduni, ap. Horatium Cardonum, anno 1611, in 4to. Argumentum hujus li-
bri est difficile & intricatissimum, dubiisque plenum. Ex D. Augustino, & Thoma,
præcipua solent afferri ad has Controversias, in quibus timide tamen, & magna cum
cautione, procedendum. Inhibita est illa disputandi libertas ab ipso Pontifice, nec scil-
icet Dispp. in hæresim aliquam erumperent. Paulus Leonhardus quem supra §. 39. cita-
vimus, in ejusd. argumenti scripto, doctrinam controversiarum illarum recensuit
diligenter.
- 157 GREGORIUS SAYRVS, Anglus, Ordinis D. Benedicti Congregationis
Cassinensis, Cœnobiiq; S. Justinæ de Padua Monachus, scripsit librum, cui titulus:
Clavis Regia Sacerdotum, Casuum Conscientiæ, S. Theologiæ Moralis Thesauri, locos omnes
aperiens, in quibus præcipue Canonistarum & Summistarum difficultates, & communem præ-
xiæ pertinent, deciduntur & explicantur. Operosus ille est in præceptis ac regulis po-
nendis, secundum quas conscientiæ casus examinari debeant, quo in argumento di-
ligenter satis versatur. Prima ejus libri pars illa potissimum tractat, quæ ad Theo-
logicam disquisitionem pertinent, quanquam & de homicidio, & autocheiria, quæ-
dam ventilentur, quæ ad forum pertinent, & in illo usum habent. Altera ejus pars
potissimum ad Jurisprudentiæ usum facit. Agit enim ibi de dominio, possessione,
furto, rapina, restitutione in genere & in particulari, de Judicibus, Advocatis & No-
tariis. Circa quæ multa argumenta profert, quæ ad circumstantias fori pertinent,
poteestque velut Indicis loco in multis haberi. Diligentissimus enim est in Auctorum
locis cumulandis. Adjecit porro Indicem quintuplicem, quo commode uti possu-
mus. Liber prodiiit in sol. Venetiis, A. 1605. ap. Baretium.
- 158 LVDOVICVS MOLINA. Qui est dictus Hylas? Is est, qui omnes
JCorum paginas complet, & velut Oraculum a multis consultitur. Fuit quondam
primarius in Academia Eborensi Profess. Theologiæ, e Soc. Jesu. Scripsit de *justitia*
& jure Tomo VI. qui prodierunt novissime Moguntiæ, ap. Schönwetterum, A. 1659.
Ediderat olim etiam in partem primum D. Thoma Commentarios. Complexus est his
libris de *justitia* pene omnia, quæ spectant ad jurisprudentiam, ex Thoma, & Scho-
lasticis, plena manu adducens, quæ ad illustrationem jurium ex principiis moralibus
pertinent. Nemo est, qui horum librorum utilitatem ignorat.
- 159 IOHANNES de LVGO, Hispalensis, e Societate Jesu, in Collegio Rom.
olim Theologiæ Profess. & idem Cardinalis, de *justitia & jure* operosos quoque
Commentarios scripsit. Initium fecit ille Commentationum suarum a *Tertia sum-*
ma Theologica Thomistica parte, ac processit ad Secundam secundam, ex qua parte, qua
Tho.

Thomas virtutes pertractat, unicam tantum, justitiam, sibi pertractandam assumpsit. Procedit per omnia jurisprudentiæ capita, &, post Molinam & Lessium, scripsit, sed ita tamen rem suam instituit, ut magis e Theologorum & Scholasticorum fontibus sua hauriat, quam e Jurisprudentiæ fundo, ac tamen ad Conciliorum Canones & Capitula Juris Canonici, se referat. Ubi occasio fert, ex Jure Civili Romanorum quædam assumpsit, sed ita tamen, ut magis Interpretes ejus audiat, quam leges ipsas e fontibus suis interpretetur. Prodiit editio novissima Lugduni, A. 1652. in fol. Idem scripsit de Incarnatione Domini Dissp. Scholasticæ, quæ prodierunt Lugduni, A. 1623. in fol.

LEONHARDVS LESSIVS, e Soc. Jesu, Theologiæ in Academia Lovanienfi Prof. scripsit de justitia & jure, cæterisque Virtutibus Cardinalibus libb. quatuor, ad secundam secundæ D. Thomæ, a questione 47. usque ad 171. Prior vero prodiit separatus Tractatus de justitia & jure, cui etiam accuratiorem operam impendisse videtur. Ultima editio prodiit Lugduni, A. 1653. in fol. Accessere Tractationes duæ ad defensionem hujus Operis; una, de monte pietatis, quæ ab ipso Lessio scripta, defendit quandam suam sententiam, occurrentem in libris de justitia, de monte pietatis; cuius occasionem peperit Controversia, a Moralistis instituta. Altera tractatio militat pro defensione quarundam thesum Lessii, quæ libro 2. cap. XI. dubio 20. & cap. 49. dubio 9. occurrunt, de licito usu æquivocationum, & mentalium restrictionum, quæ a Johanne Barnesio impugnatæ, propugnantur a Theophilo Raynaudo. Titulus Dissertationis est: Splendor Veritatis moralis, collatus cum tenebris mendacii, ac nubilo æquivocationis ac mentalis restrictionis. Multa in illa Dissertatione utilia occurrunt, ad illustrandam hanc doctrinam, quam Jesuitarum, si Diis placet, solertia nobis perperit, de qua alibi pluribus dicemus.

IOHANNES AZORIVS. Etiam ille inter principes moralis doctrinæ est recensendus, cujus exstant Institutionum Moralium partes 3. in quibus universæ questiones, ad conscientiam recte aut prave factorum pertinentes, tractantur. Fuit Loricitanus, e Soc. Jesu, & hoc Opus magna diligentia conscripsit, non e principiis Aristotelicis & Thomisticis tantum (Thomæ enim, ut omnes, methodum sequitur.) sed adhibitis in consilium Juris Canonici ac Civiles Interpretibus, & Scriptura ipsa. Prodiit liber ille Brixie, A. 1617. 3p. Franciscum Thebaldinum, in fol. Altera pars autem Mediolani, eod. anno, 3p. hæredes Pacifici Pontii & Johannem Baptistam Piccium. Tertia denique eod. anno, 3p. Thebaldinum.

SVMMA ANGELICA de CASIBVS CONSCIENTIÆ. Angelus de Clavasio, Ordinis Minorum Vicarius Generalis, compilavit ex Operibus Thomæ Indicem aliquem generalem Casuum. qui occurrunt, & decisi sunt, in Thomæ Operibus, sub titulis Locorum CC. Utilissimus sane liber est, ac operæ pretium profecto faceret, quod his adjiceret omnes Thomæ Commentatores, atque ex illis Locos Universales Casuales efficeret. Prodesse hic liber & Theologis & Jctis potest. Quod si in Jure tales LL. CC. Practicos Casuum civilium haberemus, magni profecto usus

usus res esset. Sed tanta est Objecti illius vastitas, ut facile deterreat eum, qui hunc laborem suscipere velit. Editus est liber ille Argentinæ, A. 1502. in 4to, majori characterè Gothico.

- 63 IACOBVS ZABARELLA, Patavinus, nemini ignotus Autor, de quo prolixè verba facere opus non est. Scripsit in Logicis & Physicis, de anima, multa, omnibus celebrata Peripateticis. Edidit illius Opera integra Johannes Ludov. Havenreuterus, Medicus & Philosophus in Academia Argentorat. Francof. ap. heredes Lazari Resneri, A. 1623. in 4to. Adversus illum Joach. Jungius, Rector Hamburg. Gymnasii, in Physicis aliquot Dispp. scripsit, in quibus doctrinam ejus, & sub ejus nomine omnem Peripateticam, exagitat. Aggressus autem est ille, quæ de principiis corporis naturalis, & de mystionis natura, apud illum habentur. Cum ingenium Jungius haberet mechanicum, & Mathematicum, accuratius phycas illas res est contemplatus, quam fecerunt Homines Scholastici.

- 64 FRANCISCVS TITELMANNVS, Ordinis Fratr. Minorum, Theologix apud Lovanienses Professor, scripsit *Summam Aristotelici Organii cum Scholasticis collati*, editam Lugd. A. 1480. sub titulo *Dialecticarum considerationum*.

- 65 ANTONIVS SCAYNVS. Autor ille non est ex Scholasticis, sed ex Aristotelis Interpret. optimis, cujus supra obiter Cap. XI. §. 27. mentionem fecimus. Subjungo tamen hic, & misceo Scholasticis, cum aliis nonnullis, ob argumenti affinitatem, cum supra omiserim. Edidit is *Paraphrasin in XIV. Libb. Metaphys. Aristotelis*, Romæ, apud Barthol. Gassum, A. 1581. in fol. Præmisit Operi luculentam præfationem, in qua multa continentur, quæ pertinent ad doctrinam *Libb. Aristotelis Metaphys.* Inter alia capite VII. occurrit ejus Observatio de Alexandri Aphrodisiensis *Commentario in libb. Metaphys. Aristotelis*, quem ait perperam ipsi adscribi, atque hanc suam sententiam adstruit adversus Sepulvedam. Censet itaque alterius cujusdam Alexandri, aut forte Mich. Ephesii, librum esse.

- 66 IOH. BAPTISTA MONLORIVS, Valentinus Bokayrentanus, Canonicus Oriolanus, non ignobilis Aristotelis Interpret Latinus, scripsit in Aristotelis *Analytica priora*, quæ Latinitate donavit, ac *paraphrasin* & *Scholia* addidit. Quibus Coronidis loco adjecti sunt ejusd. Autoris Libri duo, unus de *Ἐντελεχείᾳ*, alter de *Ἑκτακτοῦ*, vel, ut alii vocant, *Universalibus*, in quo præcipue docet, universalia esse in rebus, sine mentis operatione, adversus Nominales. Alioquin perspicue, eleganterque, pro argumenti conditione, scribit. Prodiit Francof. in 4to, A. 1593. ap. Joh. Wechelium.

- 67 ROBERTVS BALFOVREVS. Præclarus ille Aristotelis Interpret est cujus exstant *Commentarii in libb. Aristotelis Philosophicos*, e quibus notiores sunt illi, quos in *libb. Ethicorum* scripsit. Scotus est natione, planamque viam insitit, & Aristotelem ex seipso explicat, non pauca elegantioris literaturæ adspersens. Scripsit & *Commentarium in Organum Logicum*. *Commentarius in Ethica Aristotelis* editus est Burdigalæ, A. 1620. in 4to.

IOHANNES COTTUNIVS in Patavina Academia Philosophus, scripsit varia, interque illa *Commentar. luculentissimum in Aristotelis libb. Physicorum*. Præmisit *questiones Proemiales* utilissimas huic Operi suo, quarum primaria est Historia de Aristotele, ex ipso illo libro. Omnia hic adducit in Aristotelis laudem argumenta, additis etiam iis, quæ in contrarium afferuntur, & quidem non pauca Francisci Patricii refutat, quæ ipse Aristotelis objecerat. Sane diligens adeo fuit in describendo a capite ad calcem Aristotele, ut ne quidem crura ejus omiserit. Certe diligentissimus ille Autor est in omnibus Aristotelicis examinandis, & cum Aristotelicis, præcipue Græcis Interpret. conferendis. Nam Græcæ linguæ peritissimus fuit, ut testantur ejus *Epigrammata, Græca lingua conscripta*, quæ Patavii edita sunt in lucem in 4to, A. 1653. Inter quæ exstant varia encomiastica in viros Europæ eruditos, unumque in laudes Herm. Conringii. Ceterum & de Aristotele universa *Epigrammatica* integrum scripsit librum, quem aliquoties a viris doctis laudatum inventi, & in Catalogis Bibliothecarum nominatum. *Commentarius in libb. Aristotelis physicos* prodit Patavii, apud Paulum Frambottum, in fol. A. 1648.

IVLIVS PACIVS. Ille inter JCtos Philosophus, nec e vulgo. quod rarum 69 In illis est. Scripsit in libb. Aristotelis nonnullos, eosque e Græco in Latinam vertit linguam, elegantioribusque Notis illustravit. Scripsit in Aristotelis libb. *Logicos* omnes, quos e libris Mætis emendavit, ac vertit, ac perpetuis notis, tabulisque Synopticis illustravit. Insigniter fuit Dialecticæ peritus, quod satis eruditus illis in iure scriptis ostendit. Scripsit quoque Notas in libb. *Physicorum* Aristotelis, quæ si recte memini, Francof. editæ sunt. *Commentarius in Logicos libb.* prodit Francof. ap. hæredes Wechelii, in 4to, A. 1597.

HVBERTVS GIFANIVS. Jungimus Pacio Gifanium, in Philosophia 70 Practica parem, in Philologia, Criticisque, superiorem. Par certe nobile JCtorum, qui accuratiora ad Jurisprudentiam studia attulerunt, quam nunc vulgo fit, cum plane illotis ad illum acceditur manibus. Scripsit elegantissimos *Commentarios in Ethica & Politica* Aristotelis, in 8vo editos, in quibus textum Aristotelis emendat, paraphrasi illustrat, & simul Dispp. ad argumentum accommodatis, e Philosophorum veterum recentiorumque Scholis.

ANTONIVS ROCCVS. Etiam hic inter interpretes Aristotelis supra 71 omisiss, merito sibi hunc locum vindicat, in primis numerandus, ququam postremo hic loco ponitur. Pauca ejus cognita sunt, ac rariora, quæ scripsit. In libro: *Physicorum Aristotelis* *Commentarium* edidit, quem nondum vidi, sed si ex altero quodam ejus Tractatu de immortalitate animæ est æstimandus. nihil illi deesse credo acuminis, ad rem illam, quam tractat. Pro ratione tamen, & genio istius Philosophiæ. Tractatus ille ultimus, quem nominavi, hoc titulo prodit: *Animæ Rationalis Immortalitas, simul cum ipsius vera propagatione ex semine, via quadam sublimi peripatetica, non hæcenus per Aristotelem signata vestigiis*. Hæc enim elogium ipse Operi suo suspendit, & in præfatione ad Lectorem, regiam hanc viam unicamque recte & recte animæ

animæ rationalis immortalitatem philosophandi vocat. Ipse hæc de suo Opere prædicat, spondetque, lectorem non discesurum, quin in partes suas pertrahatur. Equidem fateor, nihil deesse ipsi argutarum ratiocinationum, e principiis peripateticis deductarum, sed, quantum mihi videtur, pressius urget, & subministrat argumenta, quæ materialitatem quandam animæ inferre possint, dum sua quadam ratione illam e materia productionem asserit. Quæ vero conclusiones hæc præsupposita sequantur, facile per se quivis intelligit; nam quæ ad spiritualitatem animæ probandam vulgo habentur argumenta, tum ex revelatione, tum ex natura, petita, frigide ab ipso tractantur. Hypotheses autem ipsius omnes paradoxologiam & a communi peripateticorum ac Philosophorum sententia heterodoxiam, sapiunt. Liber prodiiit Francof. apud Fridericum Hertz, an. 1644. Petro Mauroceno, Senatori Veneto, ab Aut. inscriptus. Qui si extra Germaniam non prodiiit, videtur ob censuræ rigorem imprimi non potuisse; nec tamen ejus quicquam refertur in illa editione.

- 72 CHRISTOPHORVS BINDERVS. Subjungimus hunc omnibus nostris Scholasticis Scriptoribus. Nam de *Scholastica Theologia* in universum scripsit, egitque de ejus causis, origine, progressu, ac methodo legendi scholasticos, deque corruptelis Theologiæ, ab illis institutis. Fuit Theologiæ D. & Ecclesiastes Aulæ Würtembergicæ. Prodiit liber Tübingæ, an. 1614. in 4to.

Atque hæc de Scholasticis DD. dixisse sufficiat, quorum plurimi fuerunt Hispani & Angli, exceptis Alberto & Thoma, aliisque nonnullis. Sed numero tamen hæ nationes videntur vincere. Certe magnam Gentis Anglicæ gloriam hanc judicat patriæ suæ Panegyristes, Guilielmus Cambdenus, qui in libro rarissimo, Anglicæque lingua scripto, cui titulus: *Remaines concerning Britain*, edito Londini, anno 1657. in 4to, p. 14. enarrat omnes illos terræ filios, & invidiam Gallorum monstrat, jam ab omni ævo Anglos fuisse Gallorum pædagogos. Cum tamen hi se pene totius Orbis magistros venditent. Nam Joh. Piccartus, in *Cetopædia* sua, data opera id egit, ut omnium artium scientiam, ipsasque literas, a Gallis in universum genus humanum profectas, ostendat. Nimirum omnes gentes *πατριδομανίαι* laborant, ut difficile sit inter illas sedere arbitrum.

CAP. XV.

DE NOVATORIBVS IN PHILOSOPHIA.

- §. 1. Plerique illorum Aristotelica se opposuere Tyrannidi, & in Physicis præcipue fuerunt occupati, diverso licet scopo atque genio. 2. Celebriores alii sunt Bernb. Telephus, & qui hujus nonnulli sua fecit, Franc. Patricius. Illius scripta & dogmata Physica recensentur: hujus autem ineptia exploduntur. 3. Hier. Cardanus, de cujus *πολυ-*

πολυγερφία, ingenio ob stultitia cum sapientia mixturam vario, certamine cum Jul. Cæs. Scaligero, Scriptis Physicis, opinionibusque illorum Paradoxis, Physognomia ei supposita, genio familiari, Arcanis Prudentiæ Civilis, avaritia, & Atheismo ei imputato, differitur. 4. Carpenterius Anglus, Philosophiæ Liberæ Scriptor. 5. Renatus Cartesius, cujus Vita Scælaque Historiam, sed haud plene satis, Johan. Teplusius & Johan. Christoph. Sarminius sicut perscui. 6. Epicurum in nonnullis sequitur, Atheismi tamen immerito accusatur, licet Ben. Spinoza, aliique Athei, Dogmatis ejus sint abusi. Lites ei a Gibr. Voetio, aliisque Theologis motæ. Sam. Maretti Scriptum de abusu Philosophiæ ejus. 7. Fundamentum Philosophiæ ejus, cujus vitia, illorumque causæ, e Joh. Bapt. Hamelio & Henr. Moro, notantur. 8. Scripta quedam Cartesii potiora commendantur, Dioptrica, sc. Lib. de Passionibus Animæ, Epistolæ, Tr. de Homine, Mechanica, & Chorea in Natalem Christinæ Augusta Poëtica. 9. Epitomatores Philosophiæ Cartesii, Henr. Regius, Tattinghofius, Franc. Bayle, Ant. le Grand (de cujus Scriptis plura asseruntur) ac Jac. Rubault. 10. Commentatores in eum Joh. de Racy, Dan. Lipsorpius (doctrinam de motu, una cum Joh. Alb. Borello & Christ. Hugenio, accuratius persequitur) & Dn. de Cordemoy. 11. Cartesii principia cum Aristotelicis misuerunt & conciliarunt Honor. Faber & Adr. Heereboord, cum Mosaiscis autem, labore vano ac inutili, Job. Amerpoel & Dn. des Fournicelles, bruta sensu carere, Gomezius Pereira ante eum docuit. 12. Franc. Wilb. Lib. Baro de Nüland, Novator in Physica Anti-Cartesianus. 13. Thom. Hobbesius, Novator in omni Philosophia, ac Epicurismi instaurator, doctus quidem, sed in Literas pariter atque Religionem injurius. A Job. Wallisio errorum in Matthei puerilium est convictus. Physicam suam Epicuream (de qua Honor. Fabri additur judicium) & doctrina de Motu, nec tamen primus, derivat. 14. Elementorum ejus Philosophiæ ac Leviathanis, Tyrannidi ac Atheismo viam sternerentium, Historia & Recensur. 15. Problemata ipsius Physica e Rob. Boyleo consutata. Indoles ejus morosa & contentiosa. Politica ejus a Gallis avide excepta. Adversarii Angli & Belgæ. Vita ipsius Historia ἀδόκητος. Ex ipso Atheismi sui principia hausti Bened. Spinoza. Thomæ nomen plerisque Novatoribus proprium. 16. Theophrastus Paracelsus, homo illiteratus, sed ingeniosus, Philosophia, Medicina, ipsiusque Theologia, Reformator, Magia suspectus, Enthusiastarum Rec. parens, Comm. ejus MSS. in IV. Evangelia. Sam. Siderocratis LL. CC. Sententia ejus. 17. Job. Espagnetus, Chymicus ingeniosus, de cujus κρύψες Nominis Anagrammatica, Scriptis Chymicis, Paradoxisque illorum Physicis, & in his pluralitate mundorum, breviter agitur. 18. Joh. Amosj Comenius, Novator in universa Panosophia, Enthusiasmo assensu, cujus Janna L. Lat. aliisque Scripta Didactica, tanquam Barbara & minus Latina rejiciuntur. 19. Phylæx ipsius ad Lumen Divinum ex Gen. c. I. reformatæ, nova Principia & Dogmata, una cum Libello de frigore frigido, iidem exploduntur. Recolta illa sunt a Job. Bayero, Comenio paulo accuratiore.

Post absolutos Scholasticos, hos in medium adducimus, veteris Scholæ novaturientes discipulos. Horum aliquam partem jam supra Cap. XII. adduximus, ubi agebamus de Scriptoribus Antiperipateticis. Plerique enim, occasione affectatæ Tyrannidis Peripateticæ, rebellionem in hoc regno tentarunt, ut solent in republ. res novas moliri qui fastidioso premuntur imperio. Ceterum Novatorum illorum non est unus idemque genius; aliqui illorum cum ratione insaniunt, quidam toti sunt inepti, nec quicquam novi, præter terminorum varietates, in Philosophiam intulerunt, qui rectius fecissent, si domi compressis sedissent manibus, aut pinxissent cucurbitas. quam ut tam inficetas turbas excitarent. Gloriolæ venatio multos abripuit, paucos veritatis studium instigavit. Factum vero fuit a rebus naturalibus initium. Nam, cum illæ in sensus incurrerent, ac in notionibus plerique & speculationibus subsisterent Scholasticorum, ad sensus viam reducere demonstrationes suas laborarunt, & in singularibus exercere ingenium, ut expeditior esset Universalium doctrina.

- 2 Primus itaque, qui laudem aliquam hoc conatu quæsit, est BERNHARDINUS TELESIVS. Consentinus is fuit ex Oppido Calabria, scriptisque Opus de *Rer. natura*, juxta propria principia, quod in *libb. IX.* dispecuit, editos Neapoli, apud Horatium Sardanum, anno 1587. in *fol.* Thuanus tradit, eum a Patruo suo, Antonio, Philosophiæ suæ dogmata accepisse, qui, si recte memini, Opusculum aliquod scripsit de *Coronis*, aliaque nonnulla Physici argumenti. Scripsit & idem Bernhardinus Telesius alia quædam Opuscula, librum sc. unicum de *his, quæ in aëre fiunt, de terræ motibus*, qui prodiit Neapoli, anno 1570. in *4to*, item de *Colorum* (quos omnes e principiis caloris & frigoris deducit) *generatione*, qui eodem anno Neapoli editus est in *4to*, tum de *natura maris* librum unicum, (saltem illud esse naturæ contra Aristotelem disputantem, aquam vero elementorum numero ejicientem) ibidem anno 1570. in *4to*. Autor hic, ut præ se fert, in *proæmio libri de natura rerum*, ad sensum reducere vult dogmata sua. Primo libro demonstrat, solem a calore, terram a frigore constitutam, omnemque operandi facultatem illis inde provenire. Calorem, frigus, & materiam, tria principia esse ait, in quibus omnia consistant, variasque fieri diversasque operationes ratione locorum, in quibus illæ fiunt, ac temperie & moderatione frigoris. Hinc siccitatem, & humiditatem, deducit, & mare solis calore e terra produci ostendit. Lib. 2. contra Aristotelem disputat de communi materia, de cælo, an igneæ sit naturæ, an calor & frigus sint substantiæ. Tercio libro impugnat qualitates elementares, siccitatem a calore provenire negat, quia calor liquefacit, humiditatem a frigore, quia frigus exsiccat. Rationibus etiam ostendere vult, omnem aquam suam naturam esse calidam, ignem summe humidum; 4. humores in corporibus negat, ignem etiam & aërem a missione corporum excludit. Quarto libro multa de calore solis disputat multa de motu cælorum, & primo motore. Quinto Aristotelis de anima humana sententiam impugnat, ejusque potentias & facultates scrutatur. In sexto de generationibus animalium & plantarum agit,
- in

in quo non adeo multa reperiuntur, a communibus sententiis dissentientia. In octavo de sensibus interioribus, passionibus animi, virtutibus & vitiis, multa adversus Aristotelem philosophatur. Hæc fere sunt præcipua ejus Philosophiæ capp. in quibus cum studio novaturire quis non videt? Hujus quædam principia sua fecit Franc. Patricius. Calorem enim & frigus operandi principia retinet, addidit vero spatium, lucem & fluorem. Sed is magis intricavic sua dogmata, quam ipse Telefus, & pro rerum veritate nebulas aliquas Platonicas captat, quibus & sibi, & Lectoribus, tenebras offundit. Nullam enim veræ methodi, & artis Analyticæ, lucem illic deprehendes. Vid. quæ de Patricio Cap. VIII. §. 3. & 4. fusius sunt exposita.

HIERONYMVS CARDANVS, Mediolanensis, portentum ingenii insigne, intuitu miste cum sapientia stultitiæ. Novator in multis & Polygraphus, si quis alius. Tot enim libb. scripsit, ut & de suis libris ipse librum conscripserit, quo recenset tempora & occasiones librorum, a se scriptorum. Tria statuit elementa, aërem, aquam & terram: ignem sublunarem videt, astra calida magis & minus statuit; quæ in libris suis de subtilitate & varietate fuscè deduxit. In quibus multa continentur egregia, multa immiscentur ridicula, ut fuit ejus hominis ingenium per dilucida intervalla summe stultum, summeque intelligens. Scripsit præterea vastos libb. in omni philosophiæ genere, Philologicos, Logicos, Morales, Physicos, Politicos, Astrologicos, quos X. Voluminibus in fol. collectos, atque hætenus magnam partem ineditos, edidit Carolus Sponius, moderante Gabr. Naudæo, Lugdun. anno 1663. Physici sunt ejus libri, quos modo nominavimus, quibus est addenda *Actio prima in Calumniatorem librorum de subtilitate*. Hos Julius Cæsar Scaliger, vir alioquin summus, impugnaverat contradicendi puritu magis, & vana gloria, ductus, quam rei ipsius veritate. In multis enim potius sophistam & cavillatorem egit, quam Philosophum, ac defendit Cardanum in non paucis Joh. Sperlingius in *Meditat. in Scalig. de subtilitate*, quæ prodierunt Wittebergæ, anno 1656. in 8vo. Sunt porro inter Opera ejus *Physica libris de secretis, de gemmis, & de coloribus, de vitali aqua sive æthere, de fulgure, de natura liber, hætenus ineditus, de immortalitate animarum, de æternitate liber primus, sive de tranquillitate*, itidem hætenus ineditus, *de æternitate liber secundus, sive dialogus de vita producenda; de æternitate lib. 3. sive de anime immortalitate, de æternitate lib. 4. seu de Contemplatione, de æternitate lib. 5. hyperboreorum*, de quibus multas illic speculationes habet. Magna enim passim prædicatio est apud vect. hyperboreorum, per quos Svecos esse intelligendos, nuper nōs docere voluit Olaus Rudbeckius in *Atlantica sua*. Cæterum & tres illi *de æternitate* libri tum primum sunt editi. Scripsit porro de æti naturæ, *Problematum sectiones VII. Discurso di Fasco*, Italica lingua, *Discurso, Si la qualita puo trapassare, de subjecto in subjecto*, qui quatuor tantum hætenus fuerant MsSci. Prodiit ejus *Physiognomia* seorsim Gallico sermone, in quam ex Italico est conversa. Sed vix mihi videtur genuinum esse Opus, quanquam ejus nomen mentiatur; nam luci potius causa Bibliopolis id

factum crediderim. Valde enim adstrictus & brevis, præter morem suum, in illo est, neque omisissent, credo, hoc Opus inter cetera ejus edere, si pro genuino habuissent. Sed miror tamen, nullam ejus mentionem fieri in *Vita Cardani*, a Naudæo scripta, ubi diligenter omnia recenset, quæ ad Operum ejus Historiam pertinent. Multa in illo ibi excusat, multa etiam reprehendit. Quæ de genio suo, in *Physiogn.* ista alibique passim, recenset Cardanus, pro confictis habet Naudæus, & ad inanem ostentationem comparatis. Putavit enim hoc figmento se gratiam plebis aucupaturum, vel doctriinæ suæ autoritatem conciliaturum, ut videretur quasi per Enthusiasnum scripsisse, quæ scripsit. Fuit, sicut miri ac variabilis ingenii, ita miræ quoque fortunæ. Multas cum Medicis conficiationes habuit, ipse Medicus, quorum fraudibus, artibus, calumniis pleni sunt ejusdem libb. omnes. Habuit etiam non contemnendam rerum civilium sapientiam, quod mireris in homine perpetuis speculationibus, & Scholasticis rebus, addicto, tum in plerisque actionibus suis infelice, nec rerum suarum provido. Scilicet cum tempus sibi non fumeret de rebus suis cogitandi, majus aliena curandi otium habuit; ac sunt sæpe homines, qui, cum sibi non sapiant, aliis tamen sapiunt. Edidit lib. de *Arcanis prudentia civilis*, Lugd. anno 1635. in 12mo, excusum, & Helmstadii recusum, cui *Proxoneta* dedit titulum, qui sane in societate civili versantibus est utilisimus, & nihil pene non habet fraudium, artium, technarum, quibus uti vulgo inter homines solemus, & ob quas adeo commendatur ab hominibus profanis. Homo ille *Politicus*, a quodam Pacifico a Lapide, & postea a Christoph. Pellerio sub *Politici federati* titulo, editus. Laudatur Cardanus ab his, culpatur ab illis. Sunt, qui Atheismi illum crimine onerant, quod quidem non adeo e scriptis ejus elucet, quorum indicio quis interdum illum Fanaticum, & Enthusiastam, habuerit, quanquam & Enthusiasticus quidam Atheismus sit. Immitius item de illo judicium tulit Franciscus Sanchez in *Commentario ad Aristotelem de divinatione per somnium*, p. 139. & 257. Ridicula quoque de illo habetur Historia. Cum Bilib. Pirkhaimerus honoris causa illum in Italia inviseret, hunc ille excipiens statim rogavit, an secum ferret pecuniam, cum vero is, miratus quæsit absurditatem, nihil præter necessaria sibi itineris esse subsidia responderet, regessit ipsi Cardanus, se non curare Transalpinos, nisi pecuniam sibi adferrent. Et, ex illo tempore, inquit Pirkhaimerus, non Cardanum, sed *negodænov*, appellabam. De vita sua librisque propriis ipse scripsit.

- 4 CARPENTARIUS, Anglus, ille fuit, scripsitque librum, cui tit. *Philosophia libera*, qua singulares & paradoxas sententiæ proponit, qualia e. g. illa sunt: Non dari naturales notitias, locum esse nihil, omnes res ex nihilo fieri, sensus non posse errare, ignem esse humidum, omnia elementa esse gravia, & similia. Non memini, ubi & quando editus ille liber. (ggg)

RENA-

(ggg) Nathanaëlis Carpentarii *Philosophia Libera*, triplici Exercitationum Decade proposita, in qua, adversus hujus temporis Philosophos, Dogmata quadam nova discutuntur, prodit Londini an. 1672. in 8vo.

RENATUS de CARTES, seu CARTESIVS, si quis alius, precipuum inter Novatores nomen meretur. Neque enim ipse sibi tantum sapere voluit, sed & Sectam sui nominis condidit, quæ per totum Belgium, Angliam, Galliamque, & multas Germaniæ partes, se propagavit. Qui hujus viri vitam (bbb) descripserit, secundum omnes circumstantias, non est. Exigua tamen hinc illuc habentur ejusd. monumenta. Neque omnes pari consilio de ipso scripsere. Quidam enim ejus hostes multa de ipso perperam retulerunt, inprimis, quod spectat dogmata ejus. Philosophia simul & Vita illius aliquo modo adumbrata est a M. Joh. Tepelio, cujus exstat super hoc argumento libellus, Noribergæ in 12mo editus, an. 1674. Agit vero in illo Opusculo primum de Aut. ipso, & occasione, qua inductus ad Philosophiam se applicuerit. Agit deinde de scriptis Cartesii, tum & de principiis Philosophiæ Cartesianæ. Hinc de adjunctis ejus Philosophiæ, postea de oppugnantibus, & propugnatoribus ejus, item de judiciis virorum doctorum super Secta Cartesiana. Exstat quoque Joh. Christophori Sturmii, Profess. Altorfii, brevis *Dissertatio de Cartesiano & Cartesiano*, Altorfii an. 1677. in 4to excusa. Sed & in illa de Aut. & Historia ejus vitæ, parum habetur, sed potius quædam de ejus doctrina tractantur.

Longa esset mihi enarranda Historia, si omnia, quæ huc spectant, in medium proferre velim. Ex Epicuri & Jordani Bruni Dogmatibus quædam reasumpsisse videtur, quæ tamen ita perpoliit meditationibus suis, ut nova esse videantur. Primam illi litem movere cœperunt Theologi, (iii) quibus nova plerumque hæreseos suspi-

(bbb) Desiderius Morhofius, de vitæ Cartesii Historia fusius atque accuratius exponenda, satisfactum jam est ab Adr. Baileto, Biblioth. Lamoignonianæ Parisiensis præfecto, cujus Opus de ista Gallicum prolixum, sub Tit. *La Vie de Mr. des Cartes*. Lutetix, anno 1691. in 4. Tomis duobus prodiit. Συμπληρωμα ejus Encomiasticum, præter alios Ephemeridum Anni 1692. Literariorum Scriptores Lipsienses, in *Actis Erud. A. 1692. M. Jun. p. 381-391.* exhibuerunt. Publicata est, biennio post, ab eodem Autore, Parisiis an. 1693. in 12. operis hujus sui majoris Epitome, Compendiariam Vitæ Cartesii sistens Historiam, & hoc insignita Titulo: *La Vie de Mr. des Cartes, contenant l'Histoire de sa Philosophie, & de ses autres Ouvrages, & aussi ce qui luy est arrivé de plus remarquable, pendant le cours de sa Vie.*

(iii) Præter Theologos Reformatos, quorum plurimi, contra Cartesium & Cartesianos, suos strinxere calamos, e Lutheranis eos impugnarunt Valent. Alberti, Theologus Lipsiensis, in *Diff. Inaugural. de Cartesiano & Cocceiano*, Belgio molesti, quæ Δικαιώματα inscribitur, Lipsiæ an. 1678. in 4to edita, & Joh. Ad. Osiander, Acad. Tubing. Cancellarius, in *consideratione non in Dogmata Cartesianorum Theologica Collegio*, Tubingæ anno 1684. in 8vo publicato. E Pontificis autem contra eodem insurrexit Pet. Dan. Huetius, Episc. Abrincensis in Gallia, in *Censura Philosophiæ Cartesiana*, Parisiis an. 1689. in 12mo publicata, & an. sequ. 1690. Helmstadii in 4to curante Henr. Meibomio Jun. recusa. Cui tamen, e Cartesiano modernis, D. Andr. Petermannus, M.d. Prof. Lips. *Vindicationem Philosophiæ Cartesiana*, & Joh. Eberh. Schwelinius, Prof. Bremensis, *Exercitationes Cathedrales*, an. 1690. Joh. Schotanus autem Philo-

suspicionem laborare videntur: ac sunt in Belgio, qui Atheum, & pene ipsi Vanino similem, faciunt. Doceri certe illic Philosophia ejus primum prohibita, ac Aristotelica prælegi iussa. Sed ita Cartesiani Aristotelem prælegerunt, ut totum ad Cartesii mentem reformarent. Resuscitata illa lis nupperrime fuit, & magna in Academia Leidensi dissidia etiam inter ipsos Theologos inde enata, quod, Cartesianismi prætextu, ipse Atheismus novam speciem sumpsisset. Prodiierunt infames illi Ben. Spinose, aliorumque libri, qui omnes impingebant Cartesio suas sententias. Hinc ille in invidiam incurrit, qua facile, ut puto, se vivus expeditisset. Nam, post mortem ejus, quidvis in illum rejicere poterant ejus discipuli. Habemus, qui ex Aristotele, & Peripatetica Philosophia, nefanda dogmata produxerunt; neque tamen ob eam causam vera est Peripatetica Philosophia. Facillimum enim est, alio detorquere sententias, & e principiis, male applicatis, educere conclusiones, Auctori istorum inficiandas. In arenam cum ipso primus descendit Gisb. Voëtius, huc impar aggressor Achilli, adversus quem Philosophiam suam masculè defendit. Irreperunt tamen in hanc Philosophiam, ut dixi, abusus, de quibus peculiari libro Samuel Marelius monuit Theol. ac Philosophiæ studiosus. Titulus ejus est: *De abusu Philosophiæ Cartesiane subreptæ, & evitando in rebus Theologicis, ac fidei.*

- 7 Primus, quem in lucem edidit, Liber de *Methodo* fuit, quo viam sternebat dogmatibus suis, quem postea subsecuti sunt libri *Physici*. Tota illa Doctrina fundata est super figuris corporum, & motu, in quibus admirabilis ejus solertia est. Omnes illas recensere hypotheses, res est ab instituto nostro aliena. Vid. Joh. Bapt. du Hamel *lib. 1. de consensu Vet. & Novæ Philosophiæ, nono capite*, ubi prolixè recenset, quæ pro veris ipse habet, & quæ videantur aliena, ac principia Cartesii ita ait cum rebus ipsis coherere, corporumque omnium vires, tum occultas, tum magis obvias, ita explicare, alia non esse naturæ primordia, vel doctissimus quisque facile dejeraret. HENRICVS MOON, Anglus, vir ingeniosus, aliquantulum ad Platonismum inclinans, cuique frequens fuit cum Cartesio Epistolarum commercium (quæ adhuc leguntur inter *Opera ejus Philosophica*, singularem quandam Epistolam inter illas habet, quæ quam diligentissime hypotheses, Cartesianas recenset, simulque ea, in quibus ingenio suo nimis indulgisse Cartesium credidit. Quos ejus Errores ille ad 3. capita reducit, nimirum (1) ad simplicem, nudamque inadvertentiam, (2) ad nimium, seu prudentiæ, seu honestæ astutiæ, studium, & denique (3) ad enormem quandam Mathematicæ certitudinis, ac necessitatis, in singulis suis conclusionibus, affectionem. Ad 2dum caput refert illud de brutis animalibus, quæ inanimatas machinas, & insensata Automata fingit Cartesius; quod comminisci debuit, ne brutorum animas, pariter ac nostras, e sua philosophandi ratione, concluderet immortales. Cartesium hanc sententiam nuper singulari libro propugnavit Anton. de Grand, in *lib. de Carentia sensus*

phus Franequeranus, *Extrastin Censura Huetiana*, an. 1691. editam, reposuerunt. V. *Acta Erud. Lipj. M. Jan. an. 1690. p. 8-17. & M. Sept. an. 1691. p. 431-435.* Gallico eadem Scripto respondit Pet. Silvanus Regis Paris, an. 1691. in 12mo.

sensus brutorum. Pertinet & huc illud, de non investigandis finibus earum rerum, quas in naturæ complexu videmus, quo præcavit spinosus quasdam quæstiones, quæ circa eam rem solent formari. Ad 3. caput refert, quod rarefactionem, & condensationem, fieri ad modum spongiæ crederet, nempe distantiam, sive spatium, & corpus idem esse realiter, nec ullam ullibi fingi posse extensionem, quæ non sit realis alicujus corporis affectio. Cui fundamento totam doctrinam de immensis, numero & magnitudine, vorticibus, deque particulis primi elementi in infinitum divisibilis, superstruit. Refert & huc commentum illud de formatione particularum striatarum, earumque motu, qui non sit plus minusve motus in natura uno tempore, quam alio. Sed illa, cum refutatione operosa, apud Morum legi possunt, qui quidem Vacuum illud, Cartesio negatum, ideo impugnat, quod in hypothesebus suis extensionem ne quidem a natura spiritualia excludat, ut videre est in libris ejus de immortalitate animæ, ubi spiritui finito, & animæ separate, figuram ovalem adscribit, & in libris Metaphysicis, ubi omne illud, quod arte solet fieri, Vacuum, aëre non repletum, quod materiam tamen subtilem esse vult Cartesius, pro immateriali principio agnoscit, & pene ipsum Deum facit.

Cartesii Opera prodierunt aliquoties junctim & seorsim in Belgio, ut omnibus notum est. Dioptricæ ejus accuratissimum est Opus, & magno ingenio conscriptum, ubi doctrina de meteoris solidissime explicatur. Libellus ejus de passionibus animæ, qui, & junctim, & seorsim, prodit, in affectuum doctrinam egregia multa docet, quatenus moralia principia cum Physicis conveniunt. Post mortem prodierunt quoque nonnulla ejus, (kkk) ut *Epistolæ*, in quibus multa specialia principiorum suorum explicat, & alia multa occurrunt, quæ ad Historiam Philosophiæ ipsius spectant. Editus est quoque *lib. de Homine* a quodam Florentio Schylio, ex Gallico in Latinum conversus. Sed hunc librum postea pleniorē edidit, & accuratius conversum, Dn. de Clerfiliér. Voluit hunc libro Cartesius addere *Tractatum de mente humana*, verum non eo pervenit. Quare hanc operam in se suscepit Ludov. de la Forge, cujus liber *Bremæ* prodit in 4to. Ceterum de tota summa Philosophiæ Cartesianæ multa habentur cognitu digna, in præfatione libri istius de homine, editus Clerfiliéræ. Reliquit & *Tractatum de Mechanica*, Gallica lingua scriptum, quem in linguam Latinam convertit D. Joh. Dan. Major. Ceterum nec Poëticæ artis rudis fuit. Habeo enim, inter Schediasmata mea, *Choream*, Gallice *Ballet* dictam super Natalem Reginæ Christianæ, *La Naissance de la paix*, quam in Germanicam linguam convertit Joh. Freishemius.

Tom. II.

(P)

Fuere

(kkk) Quæ novissime Amstelod. an. 1701. in 4to prodit. Collectio *Opusculorum Cartesii Posthumorum*, Physicorum & Mathematicorum, partim Gallicè, partim Latine, scriptorum, præter *Diss. de Lumine*, & *alii Objeçti sensuum primarii* (Fragmentum *Tractatus de Mundo*, ab Autore suppreßi) & *Explicationem Machinarum Mechanicarum*, jam ante editas, *Regulas ad divinationem ingenii*, *Inquisitionem Veritatis per Lumen Naturale*, *Primas cogitationes circa generationem Animalium*, & de *Superioribus*, Excerptaque e MSS. *Algebraicis*, hæcenus *addita*, uno fascic. completitur. De singulis V. Recensum hujus Sylloges, in *Actis Erud. Lips.* M. Dec. an. 1701. p. 532-543.

- 9 Fuere multi, qui ejus doctrinam, vel in compendium redegerunt, vel Commentariis illustrarunt, vel suis dogmatibus miscuerunt. E primo genere est HENRICVS REGIVS, cujus exstant *Fundamenta Physices*, in quibus doctrinam Cartesianam proposuit, sed non satis recte perceptam, & Additionibus quibusdam, quas Cartesio sublegerat, auctum. Queritur de illo passim Cartesius in *Epistolis*. Edita sunt Amstel. A. 1646. in 4to. Est & quidam IOH. TATTIVS SOFIVS, qui *Clavem Philosophiæ Cartesianæ* scripsit. FRANC. BAYLE Gallica lingua complexus est ejus doctrinam, libro, qui inscribitur; *le Systeme general de la Philosophie*, (III) edito A. 1669. Tolosæ in fol. XI. Capicibus pertractat Metaphysicam, Logicam, Principia naturalis Philosophiæ, doctrinam productorum in visceribus terræ, Meteororum, sensibilibium qualitatium, plantarum, animalium, hominum, humanarum passionum, & denique Ethicam. ANTONIVS LE GRAND *Philosophiam Veterum e mente Renati des Cartes, more Scholastico, breviter digestam*, scripsit, quæ Londini edita est A. 1671. in 12mo. Scripsit idem Autor *Institutionem Philosophicam* uberioiorem, qua omnes partes Philosophiæ ex mente Cartesii explicat, & methodo Dialectica tradit, & stylo perspicuo. Liber ille ante annos X in 8vo prodit Londini, A. 1672. & nuperime anno elapso auctior ibidem in 4to, postquam Norimbergæ recudi cœperat A. 1679. in 8vo. Ejus quoque exstat *Historia Naturalis*, quæ quasi pars specialis est *Institutionum Physicarum*, in qua experimentis agit, & ratiociniis. Prodiit illa Lond. A. 1673. in 8vo, & Norimbergæ recusa est. Credo illam auctiorem aliquando prodituram. Nam argumentum illud infinitis modis augeri potest. Scripsit & *l'indicationem pro Philosophia Cartesianâ contra Sam. Parkerum*, quæ hoc A. 1682. prodit Londini, in 8vo, & tangit præcipuas ejus cum Theologis & Philosophis controversias. Ante non fuit Cartesianæ Philosophiæ addictus Autor ille; scripsit enim Gallica lingua librum, cui titulus: *L'Homme sans passion*, quo veterem illum Stoicismum defendit, & serio quidem. Quam suam doctrinam ipse postea refutavit, postquam Cartesianæ Philosophiæ addictus esse cœpit. Cartesius enim hanc doctrinam accuratius, quam ullus Vett. Philosophorum, e principii suis eruit, uti liber ejus de *Passionibus animæ* ostendit. Scripsit & IACOBVS ROHAULT *Tractatum Physicum*, Gallica lingua Parif. 1671. excusum, Amstelodami v. A. 1672. recusum, in 12. Autor ille, postea in linguam Latinam e Theophilo Boneto conversus, prodit, adjectis Antonii le Grand Animadversionibus in eum, Londin. in 8vo, A. 1682.
- 10 Qui Commentariis Cartesium suis illustrarunt, non pauci fuere apud Batavos. Est illic IOH. DE RAEY, Prof. Physicæ, primum Leydenfis, nunc Amstelodamensis, qui perpetuas in illum *Dispp.* edidit. Seorsum, sub ejus nomine, prodit *Clavis Philosophiæ Naturalis Aristotelicæ Cartesianæ*, liber ad intelligentiam principiorum Cartesianorum neces-

(III) Præter *Systema Philosophicum Generale* Gallicum, Franc. Bayle, Med. D. & Prof. Tolosanæ, Latine, triennio abhinc, Tolosæ an. 1700. in 4. Tomis Tribus, *Institutiones Physicas, ad Usum Scholarum*, publicavit, de quarum Methodo, Hypothesibus & Dogmatibus, tum alii Ephemeridum Literariarum Scriptores moderni, tum Lipsienses, in *Actis Erud.* an. 1702. M. Sept. p. 387-391. & M. Oct. p. 452-457. possunt consuli.

necessarius, Lugd. Batav. 1677. editus altera vice auctior, in 4to. Ceteris omnibus illum ego prætulerim. Fuit enim Discipulus Cartesii assiduus, & præterea singularis ingenii & judicii. DANIEL LIPSTORIUS edidit quoque *Specimina Philosophia Cartesiana*, (Lugd. Batav. A. 1653. in 4to.) in quibus præcipue doctrinam de motu enucleatam proponit, & ad certas regulas reducere laborat. Quod argumentum multorum jam ingenia sollicita habet, inprimis JOH. ALPHONSVM BORELLVM, Italum, virum singularis & acutissimi ingenii, qui de motu, & vi percussionis, librum edidit, & novissime alios de motu animali, in quibus omnium motuum in animalibus causas ostendit, & quidem e principiis Mathematicis & Mechanicis. Sunt, qui Cartesii istas Regulas de motu non parum sollicitant, easque maximam partem falsas pronunciant, quod Cartesius potius hic Mathematicas rationes motus abstracti spectavit, quam motum ipsum corporibus concretum. Ideoque hoc negotium præ ceteris magna diligentia excoluit CHRISTIANVS HUGENIUS, qui, globis e varia materia confectis. atque inter se collisis, motus & impulsus doctrinam novis Axiomatibus proposuit, uti in *Actis Anglicis Societ. Regiæ* legitur. Aliqua etiam hujus argumenti habet FRANC. WILH. BARO DE NÜLAND, in *Physica sua Elementis*. Est quidam CORDENOY, qui Gallica lingua libros scripsit, alterum de *Discrimine Corporis & animæ, Le Discernement du Corps & de l'Âme* V. Oldenb. *Transacti* p. 306. & T. II. *Ephem. Gall.* p. 258.) in quo corporis & animæ proprietates & operationes, quatenus inter se communicant, ostendere laborat; alterum de *Verbo*, in quo de natura omnis loquelæ prolixè agit. Uterque libellus, conversus in Latinam linguam, prodiit Genevæ, in 12mo.

Qui Cartesiana tandem principia suis miscuerunt, multi sunt, præcipue in Anglia. HONORATVS FABER, qui nostro tempore e Soc. Jesu Philosophiæ Cursum scripsit, in Physicis omnia, quæ potest, novorum dogmatum confert cum veteribus, Aristotelem certe, nova aliqua, & inusitata inter suos methodo, secutus est, quam ob causam etiam male audivit suis, quasi Cartesianismum sectaretur. A quo tamen crimine se defendit in *tribus de hypothesi sua Philosophica Epistolis*, Moguntiæ in 12mo, editis, anno 1674. Per omnia enim Physicæ capp. procedens, ostendit, in quibus a Cartesio differat, & in quibus consentiat. Certe in doctrina de formis non adeo ab ipso diversus est, ut qui ostendat, jam tum Aristotelem in eadem fuisse sententia, Nusquam enim Aristoteles formas dixit substantias, quamquam *συστάσεις* appellet i. e. substantiales, quæ substantiam perficiant. Parallelismum, & dissensum Aristotelicæ & Cartesianæ Philosophiæ ostendit ADRIANVS HEERBORD in *Philosophia sua naturali*, quæ edita est Lugd. Bat. anno 1643. in 8vo, cujus & plures exstant libri. Sed hoc potissimum Philosophiam naturalem proposuit. Fuit quidam JOH. AB AMERPOEL, qui Cartesiana principia cum Mosais contulit, in *Cartesio suo Mosaisante*, Leoyardix edito, anno 1669. in 12mo. Similis argumenti liber Gallica est lingua scriptus a quodam DES FOYRNEILLES, quo Systematis Cartesiani cum Mosaiso convenientiam, ejusque opinionem de anima brutorum nihil periculosi habere, ostendit. Sed solent interdum homines suo sensu ita abundare, ut de illo aliis etiam largiantur, quod

quod & hic factum esse crediderim. Neque enim puto, Cartesium, cum primum in meditationes principiorum suorum incideret, Moſen antea evoluisse atque ex eo conclusiones formasse. Postquam ſemel illæ formate erant, ingenio facile erat viam comminisci, qua utraque jungeretur. Perpetuus autem ille, qui inter res ipsas Analogismus est, in opinionibus etiam conciliandis valere poteſt. Quod attinet Cartesii doctrinam de Anima brutorum, quod ipsa plane non ſentiant, fuit jam dudum ante ipsum GOMEZIVS PEREIRA, Philosophus ac Medicus Hispanus, qui librum edidit, cui titulus: *Antoniana Margarita*, quem ipſe ſic vocavit a nominibus Parentum suorum. In illo eadem doctrina proponitur de carentia ſenſus brutorum. Plura de ipſo videri poſſunt apud Nicolaum Antonium in *Bibliotheca Hispanica*, & apud Voſſium libro *Tertio de Idololatria Gentili*, c. 41. p. 939. 940. Ed. Francof.

- 12 Cartesianas hypotheſes, non pauci ſunt, qui ventilant, e quibus tamen illi, qui doctrinæ ejus fundum non attingunt, infelicitate verſantur. Niſi enim quis omnis rei Mathematicæ gnarus ſit, & mentem Cartesii ex ipſius ſcriptis aſſecutus fuerit, nihil plane agit. Eſt quidam FRANC. WILHELMVS, LIBER BARO DE NÜLAND, qui *Elementa Phyſica* ſcripſit, ſive nova *Philosophiæ principia*, in quibus, ut titulus habet: *Cartesianorum principiorum falſitas ostenditur, ipſiusque errorcs, ac paralogismi ad oculum demonstrantur*. Lib. editus eſt in 12mo, Hagæ Com. anno 1669. Promittit plura adverſus Cartesium, etiam Metaphyſica, quæ an ex illo tempore prodierint, mihi non liquet. Exiguus libellus eſt, quo Cartesium reſutat, vix 4. foliorum. Is non a corpore, Cartesiaſe Phyſicæ principio, ſed ipſo adeo nihilo, incipit, ac offendere vult demonstrationes, quibus evinci poſſit, mundum eſſe & nihilo creatum, atque hoc ſuum nihilum ille infinito æquivalere contendit. Finitum ens medium proportionale inter nihil & infinitum ipſi eſt, cujus ille Mathematicas demonstrationes vult reddere. Vacuum contra Cartesium admittit in natura, corporis Phyſici rationem formalem, non in extensione, aut doctrinali diſpoſitione, ſed in denſitate, ac raritate, conſtituit. Hinc ad motum unicum Dei, Supremi Entis, in productione corporum instrumentum, procedit, cujus regulas etiam a Cartesio diverſas habet.

- 13 THOM. HOBBSIVS, Malmesburiensis Anglus, Regis Britannia hodierni quondam Præceptor, magnus in Philoſophia omni Novator, tantoque pejor, quo propius fidem & religionem aſſigit. Nullus hoc ſeculo exiſtit craſſior crudiorque Epicureiſmi propagator, doctus quidem, & rei Mathematicæ intelligens, unde pleraque principii ſuis accommodavit. Scholaſticam doctrinam omnem contempſit: paſſim enim traducit DD. Academicos. Omnium ſcientiarum reſormator videri voluit, ſed infelicitate in multis eſt verſatus. Quod enim Mathematica attinet, in quibus ille ſibi triumphare aliisque viſus eſt, in hoc ſuo velut fundo, adortus eſt ipſum JOH. WALLISIVS, Profeſſor Mathem. Oxoniensis, vir celeberrimus, ac pueriles errores ipſi oſtendit. Honoratus Fabri, in *ſecunda Epiſtolarum*, quas modo laudavimus, n. 16. de ejus Philoſophia ita judicat, eum vix quicquam addidiſſe de ſuo rei phyſicæ, niſi quantum ex Epicureiſmo deſumpſerit, nihil, niſi corpus, & corporis modum, con-

concipi a nobis posse, credens, uno motu, positu, figura, ac mole, omnia perfici. Inane, dixit, esse incorporeum, & ipsam cognitionem merum esse motum, animamque corpoream. Hæc tam bella principia, quam infamibus paradoxis fenestram pandant, dici non potest. Quod Physica attinet, e doctrina de motu omnia demonstrare allaborat, atque, in *Epistola ad Sorbierium, libro de natura aëris præfixa*, primum se jactat, qui ita in physicis philosophari docuerit. De quo vereor, ne licem illi Cartesius, alique, moveant, ne quid de veteribus dicam, Epicuro & Aristotele. Uterque certe in motu rationem operationum naturalium posuit. Aristoteli natura ipsa principium motus definitur. Hobbessii Opera omnia prodierunt Amstelod, anno 1668.

Elementa Philosophiæ scripsit, atque in III. Sectiones divisit, *primam de corpore, secundam de homine, tertiam de cive*. PRIORIS SECTIONIS partes ille facit IV. Prima illi dicitur *Computatio*, seu *Logica*, ubi de Philosophia in genere agit & de nominibus, Pars secunda est ipsi Philosophia prima, ubi agit de loco & tempore, corpore & accidente, causa & effectu, potentia & actu. Pars tertia agit de rationibus magnitudinum & motuum, ubi integra Geometria & Statica tractatur. Pars quarta agit de naturæ Phænomenis, (1.) de sensu & animali motu, (2.) de universo & de sideribus, (3.) de luce, calore, & coloribus (4.) de frigore, vento, glacie, &c. (5.) de sono, sapore & tactu (6.) de gravitate. SECTIONE SECUNDA de homine, pauca admodum assert de ejus constitutione & natura; in argumentum enim de natura visionis incidens totam pene Opticam proponit, quæ doctrina bene ab ipso est exculta. In TERTIA SECTIONE de Cive, novam sibi viam invenisse visus est, qua demonstraret Monarchiam. Liber ille paradoxis sententiis est plenissimus, & velut quidam earum promicondus. Alter ille, qui ipsi subjunctus est, sub *Leviathanis* nomine prodiiit, ipsoque titulo arguente monstri aliquid alere videtur. Continentur in illis libb. principia Tyrannidis, & Atheismi. Ex ejus schola certe BENED. SPINOSA prodiiit, & quicunque ejus in Batavia partes sequuntur. Editus etiam fuit *Leviathan* ejus Belgica lingua, & ex Anglica in illam conversus est ab Abr. Berkelio, viro docto, & editis in aliquot Autt. Græcos Commentariis celebri, qua in editione aliqua habentur, quæ non sunt in Latina. Belgica editio prodiiit Amstelodami, anno 1667. in Svo.

Scripsit præterea *Problemata quædam Physica*, per modum Dialogi, in quibus pleraque suarum hypothesium Physicarum proponit: sed ita quidem exceptus est in nonnullis a ROBERTO BOYLIO, ut gloriari amplius de his hypothesibus suis non possit. Fuit illi continua cum Philosophis ceteris contentio. Vivebat, sapiebatque sibi quasi extra societatem constitutus, morosus homo, omnia carpens & reprehendens, in exilium aliquando missus, urgente Clero, postea tamen revocatus. Conatus Regiæ Societatis contempsit, ideoque adversus illum sæpe conclamatum est. Boyleus certe & Wallisius ipsi ostenderunt, satis modice apud illum *habitare philosophiam*, quod ille lemmatis instar imagini suæ adscribi curaverat: *En quam modice habitat Philosophia!* Acerbiores in ipsum popularium, quam ceterorum, censuræ fuerunt. In Gallia ejus Philosophia Civilis magno cum applausu est excepta, ac libri, illuc spectantes,

in linguam Gallicam conversi, curante Sam. Sorbierio, Historiographo Regio. Vernacula lingua multi sunt, qui adversus ipsum scripserunt integra Volumina. E Latinis cogniti nobis sunt SETHVS WARDVS, qui *Exercitationem in Thomæ Hobbesii Philosophiam* scripsit, quæ strictim ejus Paradoxa recenset, & refutat. Prodiit Liber Oxoni A. 1656. in 8vo; scripsit adversus ipsum RICH. CUMBERLAND, in argumento de jure naturæ, librum satis operose, & cum diligentia, conscriptum. Deinde JOH. TEMPLERVS Theologica ejus dogmata præcipue exagitavit, Theses & Antitheses distincta methodo sibi subordinans, ex quo vel uno summaria dogmatum ejus cognitio haberi potest. Est & quidam GISEBERTVS COCQVIVS, qui librum scripsit cui titulus: *Hobbes Elenchomenus, seu l'indicia pro lege, imperio, & religione*, excusum Ultrajecti, A. 1668. in 12mo. (mm) Vita Hobbesii nuper prodiit, qua continentur pleraque, quæ ad historiam ejus spectant. Recensentur ejus libri; additur Carmen aliquod elumbe, cujus ipse Autor est, quo Vitam suam describit variis fortunæ vicissitudinibus fluctuantem. Ex Hobbesii fontibus BENED. SPINOSA hausit, cujus *Ethica* aliique libelli, ab ipso scripti, vestigia ejus Philosophiæ fuerunt, ita tamen discrepant, quod, quæ Hobbesius in arcanis habuit, ille profiteatur palam, atque ita plane non tegat Atheismum. Exstat *Epistola* apud Spinosam, qua ipse exponit differentiam suorum Hobbesianorum dogmatum. Atque hæc de Thomæ Hobbesio dicta sunt, de quo etiam hoc, quod ridiculum esse possit, observo, plerisque illis Novatoribus Thomæ nomen esse.

- 16 PHIL. AVREOLVS THEOPHRASTVS PARACELSVS von Hohenheim. Mirabile huic homini, ut nomen, ita ingenium fuit, novus quasi literati Orbis Cometa, Novator in Theologia, & Philosophia; ipse pene illiteratus, i. e. nulla Scholastica doctrina imbutus. Mira huic animi, sed plane sylvestris, fertilitas, tot nova peperit dogmata perpetua Theologorum & Philosophorum, offendicula. Magna tamen in ipso mentis vis fuit, magna Arcanorum naturæ cognitio, quo factum est, ut Medicinam in novam aliquam speciem transfunderet. Gloriarı tamen Germani hoc nomine possunt. Hujus enim artibus pene tota Schola Medicorum Galenica de sua dejecta est dignitate. Quod si viro illi contigisset in juventute literarum cultura, quibus ornasset suam doctrinam, non majus habuisset Germania Nomen. Quanquam nec *avrodi-daxros* fuit Paracelsus, sed præcipua doctrinæ suæ Isaaci Hollandi scriptis ineditis, unde multa eum descripsisse quidam volunt, & Doctōris ejusdem Chymici informationi, debuit. Nunc sordes illæ monstroforum terminorum, quorum est ipse Autor, infamant ejus doctrinam, & magiæ etiam suspectam reddunt. Nam Magorum sacra delibasse ipsum apparet, a qua suspitione bona tamen fide illum liberat Gabr. Naudæus. Æquius quoque de illo judicabunt, qui, scripta ejus omnia esse posthuma, nec a vivo quicquam literis

(mm) Vita Thomæ Hobbesii *avrodi-daxros* prodiit Carolopoli, apud Eleutherium Anglicum, sub signo Veritatis, an. 1691. in 12mo. Autorem, qui nominis sui literas initiales R. B. præfationi subjecit, non alium esse credo, quam Radulphum Bathurst, Collegii Trinit. Oxoniensis Societm, cujus in laudem Hobbesii, ac Libelli ejus de *Natura Homini*, Jambis elegantes, una cum Abrah. Cowlai carmine simili Anglico, *Vite* huic sunt præfixi.

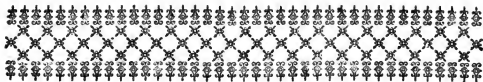
literis comprehensum, consideraverint. Quod si manus a Theologia abstinuisset, minus in se derivasset invidiæ. Nam exstant non solum inter Opera ejus edita, multa Theologica, sed inter inedita etiam. Et adhuc supersunt in *IV. Evangelistas Commentaria*, quæ lingua Germanica scripta, in Bibliotheca Isaaci Vossi latitant, in qua ipse ego vidi. Est quasi pater Enthusiastarum Recent. qui e Theologia & Philosophia quasi mixtumaliquid chaos confecerunt, unde VAL. WEIGELIVS multa haurit, & qui ex ejus Schola prodierunt. Quo nomine ipse quoque IOH. ARNDIVS in suspicionem est tractus, qui alicubi in libris suis vom Wahren Christenthum, honorificam Paracelsi mentionem facit, sed defensio est peculiari scripto ab Henr. Varenius, Augusti parente. De Paracelsi Operibus, omnique Chymicorum illa doctrina, prolixius ago in *Epistola de Transmutatione Metallorum*, ubi tota historia Aut. Chymicorum proponitur. Exstat libellus quidam Germanicus, cui titulus: *Cyclopædia Paracelsi Christiana*, a quodam SAMVELE SIDEROCRATE collectus, qui sub titulis Locorum collocat sententias Paracelsi, easque cum dictis S. Scripturæ conjungit. Impressus est liber ille Nirgendshemi, anno 1583. in 4to.

IOHANNES ESPAGNET. Autor hic totus quantus Chymicus est, sed ex illis, qui subtilitatem aliquam & ingenium attulerunt ad hanc doctrinam. Fuit Præfes Parlamenti Burdigalensis. Nomen suum non præfigit, nisi Anagrammate involutum: *Spes mea est in Agno*; & item alio: *Penes nos vinda Tagi*. Libros scripsit duos, quorum alter titulum habet: *Enchiridion Physices restituta*; alter: *Arcanum Hermetica Philosophia*. Primus liber per theses conscriptus est, proponitque dogmata magni momenti & ponderis. Ignem & ærem, e numero Elementorum excludit. Mundos innumerabiles agnoscere quoque videtur, quod fecerunt ante ipsum Jordanus Brunus, & Thom. Campanella, eamque sententiam cum Scriptura S. conciliare nititur. Ceterum plana est scribendi ejus ratio, inque dogmatibus admodum perspicua, & in hoc primo libro quasi viam sternit, & principia ordinat ad *Opus Arcani Hermetici*. Altero Lib. Chymicorum doctrinam, quantum per ipsa artis mysteria licet, distincte, enucleateque proponit, sine tricis, ut ante ipsum multi. Liber prodit aliquoties recusus, nunc autem rarior; nihil vero in omnibus exemplaribus illius mutatur. Unum ex illis prodit Rhotomagi, anno 1647. in 16mo.

IOHANNES AMOS COMENIVS. Notissimus ille est vel pueris, qui nondum ære lavantur. Nam variis suis scriptis aliquam ostendit novaturiendi pruriginem. Instituit novum philosophandi genus, atque omnem doctrinam & Philosophiam, a capite ad calcem, reformare voluit. *Pansophiam* enim molitus est, ac pene ad umbilicum perduxerat, cum ipsi, in patriæ suæ everfione, scriptum illud periret. Prodrumum tamen ejus in lucem edidit, quem secuta sunt nonnulla alia Philosophici argumenti, quæ Amstelodami edita sunt, in *sol*. In Theologia ad Enthusiastum accedere est visus, ac lites cum Calvinianis habuit in argumento Visionum Propheticarum, & millenarii Apocalypticæ. In re Scholastica varias excogitavit methodos, diversus a se ipso interdum, & consiliis suis distractus, quæ ego neque damnaverim, neque probaverim penitus. In aliqui-

aliquibus ipse errores suos deprehendit. Quod Grammatica præcepta attinet, & Grammaticam Latinæ linguæ culturam, ejus aliqua ratio habetur, puræ & solidæ latinæ tinitatis nulla. Scatet barbarissimis ipsis *Janua*, frustra ab ipso defensa. Nam ipsa *Apologia* ejus, altera *Apologia* indigeret. *Grammatica* ejus *elegans* adeo non meretur illud nomen, ut plus turbet puram latinæ tinitatem. *Janua* ejus, utut compendium linguæ haberi possit, & nominum ac verborum simul junctorum, sanæ tamen structuræ, quæ consistit in connexionem verborum, usu particularum, & forma periodorum, nulla illic haberi potest *Idea*. Quare jejunum ac macilentum sermonem pueris, a prima ætate, instillavit, cum succiplenus magis, & nervosus, sermo hauriri possit ex integro aliquo sermone, justis suis membris & commatibus conlignato, qui typus plus imprimit animo, quam illa rerum multitudo, quanquam distinctissima.

- 19 Exstat ejus *Physica ad lumen divinum reformata*, in qua Philosophiæ naturalis principia e *cap. Gen. lmo* deducit. Laudo pietatem Viri, quæ tamen una non conficiet rem omnem. Neque enim ex illis principiis deducere omnia possumus, ac fuere forte alia principia totius systematis, cum crearetur, ac e quibusdam creatis producerentur nova, quam nunc, cum per viam generationis philosophandum est. Lucem primævam, materiam, & spiritum, tria statuit mundi principia, secutus auctoritatem Sacri Codicis, sed nunc de principiis alia dicenda erant: quanquam, quod lucem attinet, audiendum ego illum esse existimem. Nihil enim illa mirabilis, ac dedit illa forte certis quibusdam corporibus sua principia, an omnibus, incertum. An itaque statui possit principium, non facile Comenius evincet. His suis principiis confusus, securo pede procedit, & ex motu & qualitibus quibusdam rerum affectiones deducit. Sub quibus tamen omnibus nil adeo solidi est, ut pectus saturare vera aliqua demonstratione possit. Refert etiam huc doctrinam de Angelis, quæ ad Physicam proprie non spectat. Nam ipsi tres tribuit partes, corpus, spiritum & animam, auctoritate Apost. *1. ad Thess. V. 23*. Spiritum illum autem in homine habet, quasi colonum aliquem ex illo mundi spiritu, quem e Sacris agnoscit, pro quo etiam Apologiam scripsit singularem. Scripsit & *Tractatum de frigore*, sed satis quidem frigide; nihil enim accuratioris demonstrationis illi inest, quam apud Boyleum invenias, qui de eodem argumento lingua Anglica scripsit. Ejus hypothesen secutus est magna ex parte IOH. BAYERS, in *lib. illo*, quem inscribit *Ostium & Arrium nature*, editum Cassovæ in Hungaria, A. 1662, in 8vo. Ille quidem operosior est ipso Comenio, & magna cum diligentia massas & formas distinxit suas, sed si rem recte perpenderit, nihil præter terminos, & nominâ, sed plane nova, inveneris, quibus nihil subest demonstrationis. Poterant hic plures adduci Novatores, sed consultius visum est, illos ad Autores Physicos remitti. Illam enim Philosophiæ partem præcipue aggressi sunt. Autores vero, qui Encyclopædias scripserunt, & veterem Philosophiam nova methodo proposuerunt, Tomi I. Lib. 2. c. 5. & 7. jam enumeravimus, nec istic allata huc denuo transcribemus.



D. G. MORHOFI
POLYHISTORIS
TOMVS II.
PHILOSOPHICI
LIB. II.

SIVE
POLYHISTOR PHYSICVS,
IN PARTES II. DIVISVS.

PARTIS PRIMAE
CAP. I.

QVOMODO HISTORIA NATVRALIS SIT IN-
STITVENDA, E MENTE FRANC. BACONIS VE-
RVLAMII, ET EIVS SEQVENTIVM
VESTIGIA.

S. I. *In naturæ scrutinio duplici potissimum ratione peccatur, vel sensibus nimium
tribuendo, vel nimiam argumentandi subtilitatem sectando. Hac ratione pecca-
tum est ab Aristotele, a Democrito autem corpora in atomos scindendo, & his
Tom. II. (Q) solis*

solis inherendo. 2. Franc. Baconis Verulamii, cui tanquam *hodge*, magnam partem debetur, quicquid ab anglis, aliisque, in philosophia experimentalis hactenus est praestitum, divisio historiae naturalis in narrativam, qua sola hactenus est excoluta, & inductivam, ab omnibus ferme neglectam, deque ista diligentius excolenda consilium. 3. Consilium hoc secuta societas regia anglicana studium historiae illius inductive non infeliciter capis excolere. 4. Partitio Verulamiana Historiae Nat. inductive in historiam: 1. Generationum, 2. Pratergenerationum, sive monstrorum (quibus etiam venesca, divinationesque, possunt adungi,) 3. Immutationem per Artem, qua occasione prolixè de Artibus Mechanicis, cognitione illarum accuratori Philosopho necessaria, huiusque paranda modis, & Scriptis eo facientibus (inter quae Thevenatii Opus affectuum eminet,) differtur, & quanto Artes vel sordidissima Philosopho possint esse usui, exemplo Libri de Fermentatione, a Thoma Willisio scripti, ostenditur. 5. Historia Immutationum Mechanica pars etiam est Historia falsationum. 6. Artium Mechanicarum summus in Physica usus exemplis & experimentis variis demonstratur. Transmutatio ferri in cuprum possibilis. Cupri cum ferro, stanni cum argento, aquae frigidae & glaciei cum stanno fuso, infociabilitas. Aurum admodum exensibile. Frumentum fliginis pro fundi diversitate nobilius, vel ignobilius. Panes igne, seu lentiori, seu fortiori, cocti, majus, & idem quidem semper, pondus acquirunt. Sebaldi Mülleri de Fraudibus Pistorum Libellus. Bas. Valentinus curiosus Cocturae Salium observator. 7. Historia Naturalis, ex Inductiva & Narrativa mixta, commendatur. Quanti usus sint aliorum in conversatione erudita relationes, exemplo Rob. Boylei, plus justo licet creduli, ostenditur. 8. Appendices Historiae Naturalis sint Problemata Physica (qualia Aristoteles & Alex. Tassonus scripsere,) & Placita Philosophorum, quorum cognitionis utilitas extollitur, & veterum inventa, operaque naturalia, hodiernis praefenda, suffragio Merici Casauboni confirmatur. 9. Inquirendum etiam in errores vulgares eorumque causas, de quibus Thom. Browne, Jac. Prime-rosus & Mericus Casaubonus scripsere. 10. Notanda sunt inventa atque experimenta certa, res item deperditae, & pro impossibilibus, hisque proximis, vulgo habite. 11. Utilitas Musaeorum Naturalium & Historiae illorum, a quorum Collectoribus, in herbariis vivis, conficiendis, aliisque minutis congerendis, Pitzio aliarum etiam scientiarum cultoribus familiari, saepe peccatur. 12. Job. Dan. Majoris Opus de Musaeis huius Historicum affectum. Consilium Autoris de Historia Musaeorum Universali, accurate observato rerum naturalium, in iis latentium, ordine, conscribenda. Laus Musaei metallici Ulyssis Aldrovandi. Consilium Verulamii Crypticum de Gazophylaciis rerum naturalium distinctis adornandis, & per homines idoneos augendis & dirigendis, ex Atlantide Nova prolixè repetitum. 13. Secuta est istud magna ex parte Societas Regia Anglicana, cujus Historiam edidit Thom. Spraat, in Verulamium, Gentes alias, quibus Anglo, & tempora antiquiora, quibus nostram aetatem, palmam in Studio Physico excolendo praeripuissè jactas, iniquior. Ambitio Anglorum Literaria inanis, in

Jof.

Jos. Glanvilio quoque, Soc. Regiæ Encomiasse, notata. Opponentur utrique Mer. Casaubonus & Henr. Stubbe, Angli, antiquorum contra Societatem hanc, quoniam plagii etiam accusant, vindicet. 14. Ars a nativitate surdos ac mutos informandi, quam Angli, tanquam a Joh. Walliso & Wilb. Holdero inventam, sibi vindicant, jam ante a Joh. Paulo Bonetto, Rud. Agricola, aliisque, est proposita. 15. Societatis Regiæ Anglicanæ ortus, progressus, constitutio. & methodus in res naturales inquirendi. Abr. Cowteji Poëma, quo ei præsinit. 16. Alibi etiam Gentium Collegia istiusmodi Physica instituta, a quibus Relationes de Rebus Naturalibus Medicinæ quotannis eduntur. Tales sunt Romanæ, Florentina, Gallica J. Bapt. Dionysii (Gentibus aliis pleraque debentes.) Anglica Henr. Oldenburgii, Hapsburgenses, & Germanica tandem (de quibus durius fertur iudicium) Academiæ Naturæ Curiosorum. Germania Chymici alios omnes superant, ac proinde, ut suas edant Olyfcor. optatur. Germanorum indoles inquisitiva a Th. Spratto celebrata. 17. Commendatur Magni Peggellii Thesaurus Rerum Selectarum, A. 1604. editus, in quo multa nostræ ætatis inventa jam proposuit, & ad studium Philosophiæ Experimentalis alios excitare est conatus. 18. Proceditur ad methodum experientia indagandi, ingenique in ista Analytica, & Locorum Dialecticorum, usus, contra Thom. Sprattium asseritur. Sed Analytica ista, cum propagine sua, Arte Inventiva, inter desiderata refertur. Commendantur Scriptores ei inservientes, Verulamius, Autor Artis cogitandi, & Rob. Boyleus. 19. Verulamii partitio Artis Experimentalis, & septem moli experientia capiendi, cum variis illorum exemplis. 20. Reducuntur isti ad Locos Dialecticos Generales, & in aliorum vicissim Locos Specialiores subdividuntur. 21. Quibus inveniendis & ordinandis mire inservit Index Categoricalis. 22. Modus inartificialis experientia capiendi, ex solo casu pendens, & Chymici familiaris. Huc perperam a Verulamio refertur ignis in corpora operatio. Cujus occasione compura adduntur de præstantia stupendique effectibus Destillationis Clausa, qua natura etiam ipsa utitur in Generatione Animalium & Metallorum. Hanc, secretiori Chymie propriam, a nemine adhuc tentatam esse, falso credit Verulamius. 23. Verulamii partitio Philosophiæ Naturalis. 24. Doctrina de Fabrica Universi parum hæcenus est exculsa, & humano ingenio vix comprehensibilis. Ad eam spectat Rob. Boylei Lib. de Cosmicis Rerum Affectionibus. Ob hujus ignorantiam causæ latent multorum *Φαινόμενα* naturalium, qualia Astrologia divinatoria haud parce suppeditat. 25. Physicæ Sparsæ, sive Specialis, Subdiviso Verulamiana, cujus occasione, quam insufficientes sint Hypotheses Modernorum, ex materia sive corpusculorum schematizantur, vel motu etiam, omnia deducuntur, inculcatur. 26. Metaphysicæ Physicæ Verulamii causas rerum formales (de quarum cognoscendarum ratione Autor differit, addito nix exemplo, & finales scrutatur. 27. Physicæ Operativæ partes illi sunt Mechanicæ & Magia Naturalis. 28. Appendix autem & ministra Philosophiæ Naturalis, Mathematicæ, cui dum Moderni, præcursibus Democrito & Pythagora, imperium in istam vindicant, non minus peccant, quam Peripatetici, Logicæ idem asserentes. 29. Elogium Verulamii, & Scriptorum ejus Physicorum,

Cum nihil sit inter omnia Objecta inquisitione dignius, quam universa hæc rerum natura, omni ope laborandum est, ut ejus cognitionem habeamus, quam fieri potest, perfectissimam. In illa a tot jam seculis laboratum est, laborant etiam nunc viri Eruditi & Illustres. Quandoquidem vero varia hominum præjudicia varietatem sententiarum induxerunt, ideoque in tot sententiarum fluctuationibus incerti sumus. quid sequamur, quid fugiamus, inque omnibus illis pene, quod capita, tot sensus, habemus. Sensus quidem, quo maxime duci debebamus, deserit sæpe nos & fallit. Deserit, nam sensus interdum stupent in apprehensione rerum, quæ, vel exilitate sua, vel vastitate, captum excedunt. Fallit sæpe sensus in ipsa illa apprehensione: unde observatio indiligens & inæqualis est, sistiturque intellectui materia aliqua vitiosa, cui, tanquam fundamento, superstruuntur falsa Axiomata & principia. Altera parte peccat argumentandi nimia subtilitas, quæ potius perplexiora reddit omnia, quam expedit. Natura enim ferimur ad assensum, ut tædia inquisitionum circa individua subterfugiamus: hinc ex qualicunque apprehensione argumentari statim incipimus a particularibus, qui communis est Elenchus, quo vulgo peccatur. Oriuntur hinc meræ notiones, & aliquod in Physica Sophisticum philosophandi genus. dum cupimus potius conceptus nostros in naturam inferre, quam illos ipsos ex natura formare. Suo vitio laborat Aristotelis Physica, qui e principiis Logicis Physicam potius nobis dedit, quam ex ipsis principiis Physicis. Intellectus humanus per naturam suam fertur ad abstracta, atque ea, quæ fluxa sunt, fingit esse constantia, Sed abstractio tamen illa, dum figit animum in ista contemplatione, quam sibi ex natura imperfecta formavit, simul ab ipsis principiis naturæ abducit. Quo modo laudandus præ Aristotele est Democritus, qui, ut in materia maneret, maluit secare naturam, quam inde abstrahere. Aristoteles vero ad generales formarum conceptus quosdam dilabatur, dimissa e manibus materia. Sed & ipse Democritus non minus peccavit, dum in Atomos scindebat materiam: non enim respiciebat ad massas corporum naturalium, & ad fabricam illorum mutuam, unde tot oriuntur in natura *Φαινόμενα*, per simplices istos particularum conceptus non explicabilia.

Hos aliosque defectus sentimus in indagatione causarum naturalium, quos sub nomine Idolorum, in *Novo suo Organo*, proponit BACO VERVLAMINVS, & prolixè explicat, quam ob causam de remedio his hominum morbis quærendo, quoad ejus fieri potuit, fuisse sollicitissimus. Ac commentus est viam aliquam maxime planam & naturalem, qua per Inductiones, sibi subordinatas, ad principia deveniret. Hanc ille Historiam naturalem Inductivam vocat, cujus ille rudimenta aliquot exemplis, in *Hist. via Pecorum*, & in *Hist. vita & mortis*, magna cum cura, proponit. Ubi non facis mirari possumus profunditatem istius ingenii, in methodo indagandæ veritatis, ac experimentorum inventendorum. Unde certe, qui hodie tot libros implent, quam plurimum hausere suarum cogitationum. Id enim facile expeditum dabo, nihil nunc præclari ab Anglis isto in argumento scribi, & pro singularibus cogitationibus vendi-

venditari, cujus vestigia non inveniuntur apud Verulamium, passim in scriptis ejus. Ille enim, aliis negotiis impeditus, digito quasi ostendit vias, quas agmine facto jam occupant multi, ac sibi inventionis gloriam tribuunt. Longe certe vastius ingenium hujus viri est, quam eorum, qui in leviculo experimento tot triumphos canunt. Hic enim promptuaria sunt & sordida, ut ita dicam, præclararum cogitationum, illi ab uno quodam & exiguo experimento statim plerumque universam rerum naturam suspendunt, quod jam præviderat ante Baconus futurum *lib. 1. novi Organi, Aphorismo 64.* Ex mente itaque Baconis Historia Naturæ, respectu usus & intentionis, dividitur in *Narrativam* & *Inductivam*. *Narrativam* illam vocant, quæ non certis fundamentis superstructa est, sed hinc inde vagatur, omnia consignans, quacunque ratione accepta & tradita, saltem ut aliquid sciatur, quæ animus oblectetur & suaves officii menti illinantur. Quo etiam argumento pene omnes, quotquot nunc Historias naturales scribunt, versantur. Nulla enim in illis vera est inductio, aut Topica aliqua specialis inquisitio, sed omnia sine discrimine, vera, falsa, ficta, in censum & ordinem referunt. Sed hi longe absunt a Philosophiæ naturalis penetralibus, nisi quod Chaos aliquod forment, cui lumen mentis infusum ordinatius aliquid Systema conficere potest, rejectis illis quæ falsa sunt & inania. De his *cap. 2.* plura dicemus. *Inductiva historia* merito inter desiderata Verulamio ponitur. Nullus enim ante illum fuit, cui vel in mentem venit tale quid comminisci, & revera tamen absque ista via, ut laboriosa, vix quicquam præclari præstat in doctrina Physica. Et quanquam ante Verulamium fuerint viri solertissimi, qui novis quibusdam rationibus explicare tentarunt naturam; illis tamen vel naturæ ductus hanc viam investigationis aperuit, vel ipsi, in imperfectione sua subsistentes, Theatricam Philosophiam, more majorum, nobis construxerunt, ceu talem, quæ ad auctoritatem opinionibus faciendam, & sectas instituendas, fuit adornata. Quanquam etiam ipse Baconus ad optatum finem cogitata sua perducere non potuerit, immensitate argumenti victus. Nam unius illud opus esse ipse pernegat; sed multorum tantum esse, qui uno consilio ducuntur, & qui sumtus, tanto operi pares, sufficere possunt. Frustra itaque dicit tentari, nisi Regiis auspiciis res procedat. Fatendum tamen est, lineamenta, ab illo ducta, ansam dedisse posteris, ut colores illis adderent. Colores dico: nam sane non parum mihi videtur a via ista regia desecti, quam præscriperat Verulamius.

Consilio hujus viri debemus tamen, quicquid hæcenus præstitum est in Societate Anglicæ. Ideam enim istam sibi proposuerunt, quam in libris duxerat Verulamius. Hinc videmus, in *Historia Societatis Regiæ*, primum in institutione ipsa Verulamianam istam methodum indagandi experimenta luculentius propositam. Adduntur certi quidam inquisitionum Articuli, circa Subiecta quædam naturalia, more Baconiano concepti, quales sunt Inquisitiones circa gemmas Orientales (quæ tamen non ex natura ipsa, sed ex relationibus artificum petita,) Inquisitiones circa variationes tempestarum, Inquisitiones circa confectionem vinorum, circa ponderum diversitatem, circa cocturam nitri, circa confectionem pulveris pyrii, circa praxin artis tin-

floræ, circa generationem ostreorum, quomodo apud Verulamium Inquisitiones de ventis, de duratione rerum, vita & morte, de natura gravis & levis, duri & molliis, sonorum, corporum metallicorum, &c. reperiuntur. Quod si hac ratione a viris istis circa omnia naturæ Subjecta laboretur, posset aliquando universalissimum Opus Historiæ naturalis confici, ut ab initio sibi proposuerunt, nisi in illa obstacula inciderint, quæ vel a communi ingenii humani labe oriuntur, aut in particularitate experimentorum, quæ præjudicare solet axiomatibus universalibus, substiterint, omnia ad unius vel alterius Subjecti normam redigentes, quæ sedulo caveri jubebat Verulamius.

- 4 Historiam suam Inductivam ita partitur Verulamius. Primum Historiam generationum Historiæ suæ primam partem constituit, cui partes subordinatas subjungit: 1. Historiam cælestium, quorum Cœli *Φαινόμενα* pertinent, 2. Meteororum, 3. Terræ & maris, quæ sunt universi partes integrales, 4. Massarum materiæ communium, sive Collegiorum majorum, ut vocat, quæ vulgo Elementa dicuntur, ratione suæ totalitatis, ut ita loquar, communiumque earum affectionum, seu specierum minorum. Speciales titulos, singulis capitibus generalibus subordinatos, ipse dedit in *Paraferæ ad historiam naturalem*, quæ subjungitur *Novo* ejus *Organo*. Huic generationum historiæ addit alteram prætergenerationum; nam tripliciter naturam considerat, secundum quam considerationem historiam etiam partitur. Imo in Libertate sua, quo pertinet historia generationum, *Ido* in Erroribus suis, quo spectat historia prætergenerationum, sive monstrorum, qualem hæcenus nos habere negat: nam qui hac de re libri conscripti sunt, multa fabulosa continent, & sine ordine ac methodo res suas proponunt. Oportebat vero omnes prætergenerationum modos generationibus conjungi, ut inde melius innotesceret naturæ operatio, ejusque vel uniformitas, vel diversitas. Non referendæ tamen ad hanc classem sunt superstitionum narratiorum historiæ, quæ sine fide vulgo circumferuntur. Si quæ tamen certo consent de maleficiis, fascinationibus, incantationibus, somniis, divinationibus, non plane ab hoc ordine excludit, in quantum a causis naturalibus errantibus propagata videntur. *Illis* in immutatione sua, quæ fit per artem. Facit itaque tertiam partem Historiæ naturalis, Historiam Artium Mechanicarum, optimo profecto & præclaro consilio. Pessimus enim illorum error est, qui indignam Philosopho putant artium mechanicarum considerationem, tum quod secundum eorum opinionem, magna diversitas inter opera naturæ & artis sit, quæ tamen nulla est, cum nihil fieri possit per artem, quod non mediante natura fiat, tum quod Philosopho circa subjecta specialia versari indecorum putant. Hinc vero omnis fundi philosophici calamitas est, dum de rerum natura securi, secundum rationis perversæ *ἑδωλα* philosophamur, ac nihil in communem utilitatem asserre possumus ex inanibus ingenii speculationibus. Ea parte solidari debet naturæ cognitio ac stabiliri; quicquid enim experimentis quotidianis disci poterit, in lucro deputandum est. Unde fit sepe, ut rustici, nautæ, metallifossiles ac Mechanici artifices, promptius rerum causas subministrant, quas subministrare nequeunt theatri & cathedrarii Philosophi. Indi-

Indignum vero est Philosopho, ea parte superari a vilissimis hominibus. Quare omni ope nitendum est, ut habeamus, quam fieri potest, accuratissimam artium mechanicarum cognitionem, quæ nihil aliud sunt, quam Physica vel Mathesis operativa, & in praxin deducta. Bene hoc intelligebat Aristoteles, qui ad historiam suam naturalem artifices consulēbat. Sed solæ relationes nondum rem omnem ab solvunt: multa enim aliter accipimus interdum, quam sunt res ipsæ, ideoque penitior quædam scientia est habenda, non tantum nuda historia. Nec in historia naturali tantum, sed in perfectione intellectus ad omnia etiam vitæ genera ista prodest notitia. Quare semper suadere ego soleo, ut pueris, quamdiu uti ratione discunt, exhibeantur artium mechanicarum artificia, ut modos operandi videant, & instrumentorum nomina discant. Incredibile dictū est, quam perficiat hoc intellectum in apprehensione rerum. Omnium enim rerum quasi præfentes se sistunt idæ, eoque ingenium paulatim præparatur ad analogiam aut conclusiones ex universali illa notitia faciendas: unde & stabiliuntur axiomata generalia, & via sternitur ad inventiones rerum maximarum, quæ magno esse commodo in vita humana possunt. Nam illa plerumque tenuibus orta sunt principiis. Hic vero nolim superficiali aliquam & levissimam scientiam, qualem nobis proponit Alstedius in sua *Encyclopædia*. Illa enim vulgarior tantum & superficialitatenus doctos faciet. Seligendi illi, si qui haberi possunt, qui artes mechanicas libris integris persecuti sunt, ut habemus nonnullos, qui inferius data occasione recenscebantur: ipsi, quod præcipuum est, artifices consulendi sunt: etiam eorum secretiora inquirenda, quæ diligentissime notanda sunt. E veteribus scriptis nihil horum habemus, vel certe admodum jejuna, cujus causa veteri illi morbo imputanda est, quod scilicet Philosophi infra dignationem suam posita hæc crediderint. Habemus aliqua de agricultura, horticultura, piscatione: de metallicis operationibus nihil, quæ tamen circa nobilissima subiecta, corpora scilicet perfecte mixta, & globi hujus terræque medullas, versantur. Hodie non pauci sunt, qui in isto argumento sollicitiores sunt. Ne quid enim dicam de Societatis Anglicæ conatibus, cujus industria effectum est, ut permulta prodierint, scripta sermone Anglico, ad artes Mechanicas spectantia. Unice hunc fundum occupaturus est, quod ex relationibus amicorum scio, vir illustri, THEVENOTUS, Gallus, qui historiam aliquam universalem Mechanicam molitur, & præterea, si recte memini, Corpus aliquod scriptorum mechanicorum veterum & recentiorum editurus est. Inter artes vero mechanicas præferendæ sunt illæ, quæ corpora naturalia & rerum materialia exhibent, alterant & præparant, ut agricultura, coquinaria, Chymica, tinctoria, vitrificatoria, confectoria, sacchari, pulveris pyrii, ignium artificialium, papyri, &c. Illæ vero tenuioris sunt usus, quæ in subtili usu manuum & instrumentorum consistunt, ut Ars textoria, Architectura, &c. Sed ne sordida quidem artificia hic sunt excipienda, & maxime vulgaria, unde sæpe plus discitur, quod ad rem Physicæ facit, quam ex subtilissimis artibus Mathematicis. Cum pulcherrimum suum de fermentatione Tractatum scriberet THOM. WILLISVS, plus didicit e cellis vinariis & cerevisiariis, quam e scriptis Philosophorum. Vulgare enim opus fermentans

tationis est, & tamen tanti usus, ut hoc principio corpora naturæ fingere & refingere pro lubitu possimus, & hac in re experimenta muliercularum ac coquorum, magno nobis usui erunt. Nemo enim inter illos est, qui non singulare aliquid observaverit circa artem suam, vel casu, vel alia etiam ratione. Unde sagacior Philosophus depromere potest, quæ sunt in rem suam, universalia scilicet axionata formare, e quibus deducat similia experimenta.

5 Ad Historiam Artium Mechanicarum ego etiam retulerim, quod omisit Verulamius, *historiam falsationum*, quibus uti solent, tum artifices, tum mercatores. Si quis enim curiosius eas inquirere velit, facili negotio, magnum aliquod volumen conscripturus sit, quarum rerum cognitio, præterquam, quod acuat intellectum, & experientiam physicam locupletet, æconomicam etiam prudentiam magna ex parte perficit. Quod si enim noverimus falsationes rerum, eo dilucidiorum habebimus notitiam artium ipsarum. Opposita vero inter se illustrantur. Utrumque cognitionem naturalem juvat.

6 Si exemplis probare sententiam nostram velimus, integrum volumen facile conficeremus de usu artium mechanicarum in Philosophia naturali. Sed pauca tamen tangemus hoc loco, inque medium asseremus. Disquiritur inter Physicos, an transmutatio ferri in cuprum fieri possit? ajunt multi, multi negant. Et videmus tamen in Hungaria, aliisque locis, per aquas vitriolicas ferri substantiam in substantiam cupri transire. Ferrum scilicet rubiginosum, & usu jam tritum, imponunt aquæ vitriolicæ; illud certo aliquo temporis spatio in pulverem rubiginosum convertitur. Pulvis ille, igne fusorio vexatus, in optimum cuprum funditur, quod jam ante confusionem erat, remanentibus tantum paucis quibusdam facibus metallicæ naturæ & ductibilitatis expertibus. Quantum enim partium Mercurialium in ferro latet, tantum sulphuris cuprei recipit, atque ita revera mutatio in cuprum accidit. Kircherus vero alique transmutationum metallicarum impugnatores, ajunt, e vitriolo præcipitari latens cuprum. Quod falsum esse, paucitas scoriarum remanentium evincit. Quo enim tantum ferri pondus recessit? Refutat tandem experientia fabrilis. Notum enim est omnibus fabris ferrariis, minimam cupri portionem, massæ ferreæ insertam, ubi illa candet ab igne & cuditur, id efficere, ut ferri undique dissillat, & hinc illinc spargatur, non sine adstantium periculo. Quod si itaque per præcipitationem cuprum paratum est, quomodo a fabro tractabitur? Jam disquirant Philosophi naturales de transmutatione ipsa, & de ratione difficilis sociationis cupri & ferri. Mirabile enim est, ab exigua particula cupri tantam ferro candenti fragilitatem communicari. Similiter, si multæ argenti libræ fundantur, iisque exiguum quantitatem stanni injiciant, impossibile est argentum naturalem retinere ductibilitatem; fingat, refingat faber, ut volet, nunquam obsequetur malleo. Quare sedulo cavent aurifabri, ne illud misceatur argento, cum cetera metalla misceri facile possint. Hic jam labor est Philosophi, ut inquirat de natura stanni, diffusionem scilicet exiguarum partium per tantum

tantam argenti molem, & fragilitate stanni argento communicata. Similiter stannum liquato aqua frigida, vel minima particula glaciei, non est immittenda, nisi velimus stannum fufum hinc illinc fpargi. Huic fi pingua & oleofa immittas, ferumque madidum inferas, non diflipabitur ftannum, fed cum ipfo ferro unietur. Ex hoc artificio difcimus, quæ fit convenientia oleofi cum ftanno fufo, aquæ vero difconvenientia. Videndum itaque eft, qua in re diverfitas illa confiftat. Bracteatores artificia multa docebunt Philofophum naturalem de auri & argenti natura Aurum dupla proportionem excedit pene naturam argenti. Qua ex diftentione (nam incredibile pene eft, in quot folia unus aureus poffit extendi) probari etiam potefl: poffibilitas tranfmutationis metalli ignobilioris in aurum. Piftoriæ artes vulgares funt, & cuique obvia: interim, fi omnia animadvertas, fermentationis naturam præcipue, multa ex vulgari illo artificio difces. Frumenta, filigo præcipue, ratione fundi, in quo crefcat, fingulares habent virtutes. Præcipuum & ponderofiffimum frumentum filiginis eft, quod in fundo arenoso crefcit. Secundum locum obinet, quod in fundo lutofo, Tertium locum, quod in fundo humido. Primum illud nobiliffimum eft, adeo, ut modius menfuræ Pruficæ C. libras ponderet. Quod frumentum, ubi mola bis comminutum eft, XV. libræ furfuris remanent. V. libræ farinæ puræ, fi coquantur igne, poft fermentationem debitam panem efficiunt VII. librarum: duas enim libras addit portio aquæ, maffæ ifti quali incorporata. Quæ maffa V. librarum, five lentiori, five fortiori igne, coquatur, idem tamen pondus retinet, quæ res inquisitione Philofophi digna eft. Nam certe videretur fortiori igne plus aquæ expulfum. Deprehendere ergo vel in illo exemplo libet naturam fixationis, qua per ignem majus pondus corpora acquirunt. Præterea hoc in artificio, fi quis illud recte exploratum habeat, detegere facile technas & fraudes piftorum poteft, ut detexit aliquis SEBALDVS Müller, ipfe piftor, in Opuſculo Germanico, cui titulus: *Befer- und Müller-Ordnung*. Qui fales coquant, multa fubminiftrare poffunt, ad arcanam & interiorem Phyficam fpectantia. Nam, pene quot genera falium funt (quorum magna, tum ratione naturæ, tum ratione fundi, eft diverfitas,) tot funt præparandi modi. Nemo autem curioſius inveſtigavit, quam BASILIUS VALENTINVS, five verum illud Autoris nomen, five fictum fit, in ſua *Haligraphia*, quam edidit Joh. Toldenius. Sed pauca ifta nobis fufficiant. Nam fi ſingula diſcutere velimus, magni voluminis illa res eſſet. Titulos ſpeciales artium Mechanicarum, quorum ſingularis in Philoſophia naturali uſus eſt, vide concinnatos apud Verulamium in *Paraſeſe ad Hiſtoriam naturalem*.

Hoc itaque modo, ſecundum mentem Baconis inſtrui debet Hiſtoria Naturalis Inductiva. Cum vero Opus illud non unus hominis fit, aditus tamen tentandus eſt, & quatenus noſtra opera res produci poteſt, producenda. Quod ſi itaque Hiſtoriam ex omni parte Inductivam habere non poſſumus, conſiciamus aliquam ex Inductiva & Narrativa quali mixtam, ita ut ſub ordine corporum naturalium colligamus, quicquid vel experientia noſtra inquiſivimus, vel relatione fide digna accepimus, vel cogitatione noſtra ſuſpicamur; proderunt tamen iſta omnia,

quanquam imperfecta. Quam rationem tenent viri eruditi, qui præclari aliquid conantur in Operibus naturæ. Ex omnibus ROBERTI BOYLEII libris pater, diligentissimum illum esse conquistorem Historiæ Naturalis, tum ex experimentis propriis, tum alienis, tum ex amicorum relationibus. Quæ in parte credulus nimis videtur vir alioquin sagacissimus. Si quis librum ejus legat, quem Anglica lingua scripsit de *Usu Philosophiæ naturalis*, mera hic inveniet experimenta, per historiam quandam, sed confusam, congesta, super quibus, ut habet sæcundum ingenium, philosophemata sua instituit. Magna illorum pars in relationibus consistit, quarum fides, si non sit dubia, multum commodi asserere potest in re naturali. Si quis accuratius agere velit, relationes de rebus naturalibus singulari libro seponere possit, & ad ulteriorem dijudicationem reservare. Boyleio certe conversatio illa cum tot viris eruditis, popularibus & peregrinis, magnam rerum naturalium lucem accendit, ac solemus interdum expeditiore via duci per relationes, quam per lectiones. Boyleii domus commune quasi Oraculum est Gallorum, Belgarum, Germanorum, Italorum, qui ejus nominis fama moti adeunt illum, ac sermones suos miscunt, cogitata & experimenta sæpe promunt. Ex variis illis relationibus, meditationibus, cogitationibus, si inter se ab ingenio profundo conferantur, multa analogismo quodam deprehendi possunt, etiam arcanissima, de quibus fortasse non cogitasset, nisi hæc subministrata fuisset occasio.

- 8 Adjungit Baco Verulamius ipsi Doctrinæ physicæ Appendiculas aliquas, quæ potius ad ipsam Historiam Naturalem referendæ videntur. Suntque primo Problemata Naturalia, quibus de effectibus naturæ inquiretur & causæ multiplices assignantur. Quale Problematum Specimen, Comm. Lud. Septalic. illustratum absoluto, inter Aristotelis scripta habemus. Suntque non pauci etiam inter recentiores, qui problematice de multis Naturalis Philosophiæ capitibus egerunt, inter quos nunc succurrunt *Alexander Tassonus*, qui librum sub Titulo *Cogitationum diversarum*, lingua Italica edidit. Et ARN. SENGVERDIUS, cujus *Exerc. Physica* de Miscellaneis quibusdam Physicæ Specialis, Amst. A. 1658. in 8vo editæ, non contemnendæ sunt, ac multa habent alicujus frugis. Secundo Placita Philosophorum, quibus complectitur Dubitationes generales circa principia & fabricam hujus universi, quæ res magni usus est. Quanquam enim scientiam per se non pariat, tamen a præjudiciis abstinet, ac libertatem nobis quidvis sentiendi relinquit. Dubitatio, quæ principium est scientiæ, intellectum ad statum inquisitionis reducit, neque enim in dubitationibus substendum est, sed eum ob finem dubitationes sciendæ, ut in ipsam scientiam ducamur. Perducimur autem sæpe, si collatis tot sententiis, natura duce, tandem in aliquam dilabamur, quæ vero sit consentanea. Antequam vero dubitatio scientiam pariat, sedulo cavendum est, ne dubitationem ipsam in scientiam convertamus, quæ deinde, accedente autoritate, sectas parit. Quare nos recte fecisse arbitramur, quod Historiæ nostræ Naturalis primam partem constituerimus Historiam illam placitorum, quam inter desiderata refert Baco Verulamius. Eo enim fine id fecimus, ut cum ipsi Historiæ Naturali satisfaciamus, cujus maxima pars in ea re consistit, tum ut

ex collatione mutua aliquam veritatem eliciamus. Id enim deprehendere licet, in tot sententiarum divortis, aliqua esse, quæ testentur, notiones Philosophorum generalissimas aliquam inter se convenientiam habere, ut studio naturali idem pene acclerere videatur, quod accidit Astronomiæ, quæ ex diversis hypothesebus & Systematibus eadem effecta producit. Ac mirum certe est, olim, cum regnaret Notionalis illa Physica, non defuisse tamen naturæ Artifices, qui, istis principiis nixi, stupenda tamen opera perfecterint, de quibus frustra laborant subtiles isti & lyncei Atomorum spectatores, qui adeo in numerato se habere omnes naturæ potestates existimant, si quippiam ex habitu corporum exteriore deducant. Memorabilis illam in rem est Epistola Merici Casauboni, Isaacii filii, quam ad Petrum Molinæum de Studio Societatis Regiæ in Anglia Anglico sermone scripsit, in qua veterum inventa & artificia cum hodiernis conferens, antiqua ista adeo præfert novis, ut omnes novorum conatus in iis indagandis per sua principia sunt frustranei. Ad Historiam illam placitorum pertinent, non antiquorum tantum Philosophorum sententiæ, quæ ex Historicis philosophicis depromi possunt, aut ex iis, qui sparsim earum mentionem faciunt, ut fasciculo illo Plutarchi de *placitis Philosophorum*, ex citationibus Platonis, ex confutationibus Aristotelis, aliis item, qui incidenter talia tractant, & rebus suis immiscunt, sed nec excludendi hic sunt recentiores, qui vel antiquorum Philosophorum dogmata resuscitarunt, novisque argumentis confirmarunt, vel quorundam Philosophorum principia confuderunt. Vix enim hodie quis principia comminiscatur, a Philosophorum veterum Scholis plane discrepantia.

Quarto addenda est Historiæ Naturali Historia Errorum popularium. Quem admodum enim per errores sapere vulgo solemus, ita & in re naturali magnum scientiæ promovendæ presidium est, nosse illa, quæ falsa sunt, & sub specie veri intellectui imponunt. Hoc in argumento nemo plenius inter recentiores versatus est, quam THOMAS BROWNE, Anglus, Autor illius libri, qui inscribitur: *Religio Medici*. Is patria lingua librum scripsit hoc Titulo: *Pseudodoxia Epidemica*; doctum sane & elegantem, quem in linguam Belgicam notiozem convertit aliquis Johannes Orundael, Amstelodami, anno 1668. in 8vo, editum, & postea etiam alius in Germanicam. Hic primo libro docte disquirat de causis errorum in rebus naturalibus & particularibus. Neque enim solum errores in Philosophia naturali ostendit, sed & in sententiis quibusdam Historicis, Theologicis, ac in Artibus quoque Mechanicis, quin & in Medicis; quanquam de hoc argumento peculiarem librum scripserit IAC. PRIMEROSIUS. Legi etiam in illam rem, & conferri cum hoc instituto potest MERICVS CASAVBONIUS, Isaacii filius, in doctissimo libro de *fide rebus naturalibus, civilibus & divinis, habenda, vel non habenda*, quo, Anglica lingua conscripto, ex omni Historia diligenter inquit in operationes naturæ prodigiosas & singulares; qui liber prodesset magnopere potest hoc negotium tractaturo. Diligenter quoque hac in parte inquirendum est in ipsam errorum causam & originem, ubi enim illa innotuerit, statim cessabit admiratio, & monstra illa opinionum evitentur, quæ ficto alicui prodigio

(R) 2 super-

ſuperſtruantur. Eorum maximus eſt in re naturali numerus. Si quis enim ſecre-
torum naturalium Scriptores, qui de occultis Qualitatibus, Sympathia, Antipathia,
Fascinis, Magnetismo, tractarunt, diligenter perſpexerit, infinitam talium rerum ſyl-
vam invenit. Quorum errores facile detegentur, ſi in cauſas eorum inquiratur, quia
vel ſuper ſignatura aliqua externa, vel influxu aliquo aſtrorum, aut aliqua alia nugaci
Sympathia, ſunt fundati.

- 10 Quemadmodum Errorum & Dubitationum ſylva ad ſcientiam confert, ita ea-
rum rerum, quæ jam tum inventæ ſunt, & certorum experimentorum, ſingularis
ratio habenda eſt. Nolim enim hæc miſceri cum ceteris. Baco Verulamius Appendi-
cem facit Phyſices operative, ad quam pertinet hæc doctrina, cum conſideratur in
ordine ad operandum. Referri tamen etiam poteſt ad Hiftoriam Naturalem, ſive
partem aliquam ſeorſim conſtituat, ſive addatur ipſi Hiftoriæ Naturali generali. Baco
vocat Inventarium opum humanarum, quo enumerentur omnium hominum bona
& fortunæ, ſive ſint ex fructibus naturæ, ſive proventibus artis, quæ jam habentur, &
quibus homines fruuntur, adjectis illis, quæ olim fuiſſe conſtat, nunc autem perierunt.
De quibus integri libri conſcripti ſunt, a Gvid. Pancirollo, de *Rebus Inventis & Per-
ditis* commentato, aliſque. Addi etiam huic Inventario jubet illa, quæ communi
hominum opinione judicantur impoſſibilia. Illis jubet jungere impoſſilibus proxi-
ma, ut alterum humanam inventionem acuat, alterum quadantenus dirigat, ut ex
his optativis & potentialibus activæ promptius deducantur. Jubet quoque ſeorſim poni
exempla experimentorum, quæ maxime *πολύχρηστα* ſunt, ad aliorum inventionem
manuducunt. Sed de hoc experimentorum genere plura dicemus, ubi de indagacione
experimentorum per certa quædam Dialectices principia diſſeremus.

- 11 Vidimus hætenus de ſubſidiis Hiftoriæ Naturalis e Bacone Verulamio, quibus
ſi uſi fuerimus, deveniemus tandem in accuratiorem Scientiæ naturalis cognitionem.
Cujus Objectum eſt univerſum illud Systema mundanum, proximum vero, quod
ſenſibus noſtris ſubjicitur, globus terraqueus, & e globo terraqueo producta. unde
peti Hiftoria illa debet. Objectum autem hoc proximum etiam adeo eſt diſſuſum,
ut perluſtrari unius ingenii oculo nequeat. Compendium cognitionis habebimus, ſi,
quæ in majore hoc mundo diſperſa reperiuntur, ſubjecta rariora in unum aliquem
locum congeramus. Quare ad Hiftoriam Naturalem officina aliqua vel theſaurus
rerum naturalium requiritur, qui promptuarii inſtar eſſe poſſit, unde Subjecta naturalia
depromamus, & in examen deducamus. Sed ex parte tantum prodeſt ille labor.
Cum enim hæc tantum ſint quaſi fragmenta naturæ, & a matrice ſua avulſa, perfe-
ctam ex illis cognitionem habere non poſſumus, quanquam iis juvari conatus noſtri
poſſint. Quemadmodum in ſcientiis addiſcendis libris opus habemus, ita in ſcientia
naturali experimentali uno hoc Volumine opus habemus, cujus Epitomen exhibere
nobis poteſt inſtructum aliquod rerum naturalium Muſeum. In iis adornandis, tam
viri docti, quam integra Collegia ſollicita fuerunt, ac exſtant non pauca in variis
locis, quæ non exiguo labore congeſta ſunt. Horum Deſcriptiones aliquot habemus,
inte-

ex jam editis Museorum Descriptionibus unum aliquod consiciamus, ut sub uno intuitu sisti possint subiecta naturæ, hinc illinc congesta, eorumque diversitates & convenientiæ notari. Sed oporteret exquisitum observari ordinem, qualis labor prodesset maximopere posset in inquisitione rerum naturalium. Si e.g. solum Regnum minerale per Classes ita distributum, secundum species illas, quæ in Museis servantur, haberemus; magnæ certe utilitatis res esset. Nam perperare omnes terræ finis unius hominis opus non est, ac ea est, rerum mineralium infinitas, ut vel multi homines tanto operi pares non sint. Quare in lucro deputare possemus, si, quæ jam ab aliis sunt congesta, conferantur & expendantur. In hoc argumento præire nobis poterit ULYSSES ALDROVANDI *Museum Metallicum*, quod post mortem ejus editum est. Longe instructiora haberemus naturæ gazophylacia, vel potius ipsum naturæ & mundi simulachrum, si rerum naturalium subiecta per certas domos haberemus disposita, & vivas quasdam operationum naturalium imitationes. Cujus gazophylacii instruendi rationem dedit Baco Verulamius in elegantissima illa fabula *Nova Atlantidis*. Ubi, quemadmodum Thom. Morus *Utopiam* suam, ita ille civitatem aliquam sapientum describit, ubi sit & regimen Politicum perfectissimum, & omnium scientiarum summa perfectio. Eo certe sine fabulam hanc scripsit, ut doceret nos, quemadmodum Institui illa omnia possint. Fingit hic certa conclavia, certasque domos, certis naturæ operationibus adaptatas: (1) Cavernas amplas & profundas diversæ profunditatis, quibus utantur novi illi cives ad mineras naturales imitandas, & ad prolongandam vitam, pro Eremitis, qui illic habitare cupiunt; (2) Sepulchras corporum naturalium, ubi Cæmenta conduntur, quemadmodum Chineses condunt procellanam suam: alias item cavernas pro variis stercorationibus & simis; (3) Turres præaltas diversæ altitudinis pro speculatione Meteororum & habitationibus Eremitarum, qui vitam producere cupiunt; (4) Lacus magnos & salso, in quibus pisces varii generis generentur, ac opera quædam maritima peragantur; (5) Puteos artificiales, ad imitationem naturalium, vitriolo, sulphure, nitro, aliisque mineralibus tinctos; (6) Ædificia pro imitationis & representationibus variorum Meteororum; (7) Cubicula vario aëre impleta, qui ad libitum stringitur & temperatur, pro curationibus morborum; (8) Balnea varia, ex diversis tincturis præparata; (9) Pomaria & hortos, qui arbores & fructus ferant, artificii certis variatos; (10) Septa & vivaria pro bestiis & avibus, in quibus novæ animalium species per mutuas admisiones producantur; (11) Loca generationi insectorum destinata; (12) Domos pro conficiendis variis potionum generibus, ex variis vegetabilium speciebus, certo temporis spacio & modo fermentatis; Potibus etiam Medicatis inveniendis ex variis vegetabilium infusionibus; Panibus quoque ex variis

ram esse, præsertim cum Autor ejus judicio haud admodum valeret, persuadere mihi vix potui. Novissime, hoc ipso Anno 1704. simile Opus, Lingua Germanica, Francosurti in fol. a Mich. Bernh. Valentino, Prof. Acad. Giessensis Medico, est publicatum, sub Tit. *Musei Museorum sive der vollständigen Schaubühne aller Materialien und Specereyen*. Cujus, mihi donum viii, recensum exhibent *Acta Eruditorum Lipsien-
sia*, M. Aug. an. 1704 p. 363. 364.

variis granis, radicibus, nucibus, glandibus, carnibus & piscibus, conficiendis; (13) Dispensatoria & officinas pharmacorum; (14) Officinas varias artium Mechanicarum; (15) Fornaces varias, quibus opera generationis & vegetationis perficiantur, & pulli excludantur; (16) Domus perspectivæ, ubi exhibeantur varia artificia optica, demonstrationes umbrarum & imaginum, irides artificiales, &c. (17) Domos sonorum, ubi omnis generis Instrumenta Musica recondantur, soni variis repercutiantur, augeantur, deferantur; (18) Domos fuffituum & odorum ac saporum, ubi odores naturales imitatione ex rebus variis exprimuntur, saporum quoque artificiales misturæ parantur; (19) Domus Machinarum, pro motuum variis operibus in natura imitandis, ut sunt motus animalium, ratione volatus, ratione actionum naturalium, ac denique omnes alii motus, quibus commoditati & necessitati subvenitur; (20) Domum Mathematicam, pro instrumentis Mathematicis & Astronomicis; (21) Domum præstigiarum, ubi exhibentur varæ elusiones & fallaciæ sensuum. Hæc ille prolixè illic enumerat, sylvatè pro ingenio suo expendit, non, quod eo modo putet, a privato quopiam instrui posse naturæ opes, sed, quod a Magnatibus aut Regibus, (quanquam nec unus Rex, nec unum regnum suffecerit,) tam vastum naturæ gazophylacium instrui posse putet, quo in effectum dentur, quæ ille jucundissima hac idea præscripsit. Subjungit porro varias functiones & munera Sociorum, qui in Collegio hoc naturæ operationes exercent. Aliqui illi nominantur, qui ad externos navigent, qui quæcunque rariora importent, qui illi vocantur Mercatores lucis. Tres facit Deprædatores, qui experimenta, quæ in libris inveniuntur, colligant. Tres, qui nova experimenta inveniant, quos vocat fossiores. Tres, qui experimenta in ordinem redigant, ut inde eliciantur Observationes & Axiomata, quos Divisores vocat. Tres, qui ex experimentis sociorum nova Inventa communicantur, ad usum vitæ spectantia, ac naturales divinationes eliciant; hos Evergetas vocat. Tres alios, qui ex experimentis novis naturam quandam altiore indagent; hos Lampades vocat. Tres, qui experimenta persequantur, ac eorum successus referant; hos Insitores vocat. Tres, qui ex experimentis Observationes & Axiomata, prævia consultatione, forment, hos Interpretes naturæ appellat. Multa præterea offert de Ornamentis istius Societatis, moribus atque legibus, quæ illic prolixè legi possunt.

Ex hac imaginaria sapientum civitate, quam ille ex ingenio suo finxit, ortum ¹³ tamen postmodum est consilium istud apud Anglos, instituendi Societatem aliquam, certis quibusdam Legibus, Regisque auspiciis, ad inquirendum in opera naturæ, & certitudinem Historiæ Naturalis in solido locandam. De ejus ortu ac progressu aliquid nobis dicendum, ac repetenda quædam breviter sunt ex *Historia* istius Societatis, quam peculiari libro, Anglica lingua, descripsit Lond. A. 1667. in 4to, Thomas Spræet, ^(b) postea

(b) Thomæ Spræthii, Episcopi jam ab A. 1684. Roffensis, *Historia Societatis Regiæ*, ante biennium, Anglice, sed nulla sui parte auctior, Londini an. 1702. in 4. est recusa. Συμπύκνωσις ejus etiam invenies in Henr. Oldenburgii *Transact. Philos. M. Jnl. A. 1667. p. 407-411. Edit. Lips.* Actis

postea in linguam Gallicam converso, ac Genevæ A. 1669. in svo, recuso. Agit primum is prolixè de veterum defectibus in Philosophia Naturali, cum quibus hodierni seculi felicitatem confert, initium faciens à Baconè Verulamio, quem laudibus maximis, ut decebat, ornat, aliqua tamen in illo desiderat, quod scil. ipsam Historiam Naturalem attinet. De quo tamen ita ego existimo, nullum inter hodiernos esse, qui ad tanti viri ingenium accedat. Primos Anglos esse jactat, qui in Studio naturali tale quid tentarint, qua in re tamen nimium genti suæ indulget. Nam & in Italia ante ea tempora, Collegia fuerunt, quorum inter alia etiam hoc institutum fuit, ut excolerent naturam. Quæ de re plenius aliquando nos docebit liber, quem de *Physicis Italis* sub manu habet MARTINVS FOGELIVS, Professor Gymnasii Hamburgensis, ipse Historiæ Naturalis indagator acerrimus. In eo vero nimius ille Autor est, & non ferendus, quod suorum temporum studia præferat aliis gentibus antiquioribus. Quot enim sunt, & quam magna, veterum inventa, tum in Natura, tum in artibus Mechanicis, de quibus vix per nebulam, nobis constat? Quare merito virgula critica notantur focii isti à Merico Casaubono, qui in *Epistola* supra citata modeste illis objicit veterum solertiam, totque inventa alia, quibus illi similia nondum dederint. Sed familiare hoc in illa gente est, invidere alienæ gloriæ, sibi omnia tribuere, aliarum gentium, præcipue Germanorum, studia elevare & contemnere, unde tamen sæpe illi multa depromunt, quibus libri illorum turgent, quod facile vel integro Volumine demonstrari possit. Ac aliqua ex parte demonstravit HENRICVS STUBBE, ipse Anglus, qui libros contra Societatem Anglicam scripsit, in quibus, multa aliis subrepta, multa jam tum ab antiquis tradita, ostendit, quorum illi Authores se gerunt. Scripsit vero is, motus Thraconismo cujusdam Josephi Glanvil, qui Tractatum scripserat, cui titulus: *Plus ultra*, quo omnem antiquitatem præ novis illis Philosophiis despectui habuit. Huic Stubbe opposuit alium Tractatum, cui titulus: *The plus ultra reduced to non plus*; ubi multa novorum inventorum examinat, eaque eum veterum doctrinis confert. Negari tamen nequit, illum in quibusdam affectibus indulgere & præjudiciis, quanquam multa etiam sint, quæ ille jure perstringit.

14 Exemplum evidens nos etiam daturi sumus, (c) Vindicarunt Angli sibi inventionem

Actis Erud. Lips. M. Mart. A. 1703. p. 104-109. & Chr. Juckeri Tr. de Divinis Erud. p. 17. 18. Opposuit ille Henr. Stubbe Specimen of some Animadversions upon the History of the Royal Society, editum Lond. a. 1670. in 4to.

- (c) De Arte hac surdos informandi, ejusque Scriptoribus, fusius disseruit Morhofius in *Diff. de Paradoxis Sensuum*, c. 3. p. 19. 20. & L. 2. *Polyhist. Lit. c. 3. §. 13. seqq.* Addendus est istis Scriptoribus Joh. Contr. Ammannus, Schafshusii Helvetius, Med. D. qui non solum *Surdum Loquentem, seu Methodum, qua, qui surdus natus est, loqui discere possit*, Amstelod. 1692. in 12. Latine, ac Harlemi Belgicæ, edidit, in Chr. Thomasi *Historia Sapientie & Sultitiae*, M. Nov. An. 1693. p. 150-224. Latine reculam, sed & in Estera Kolattia, Pet. Kolarti, Mercatoris Harlemensis (cui Opusculum ejus est inscriptum,) filia a nativitate surda, legere pariter atque loqui a se edocia, Methodum illam in praxin feliciter deduxit. V. Pet. Rabi *Biblioth. Europæam*, Belgicæ editam, M. Sep. & Octob. A. 1692. & Will. Ern. Tenzelii *Dialogos Menstruos*, M. Jan. A. 1693. p. 37-56.

tionem cujusdam artis, qua aliqua a nativitate surdus, & per consequens mutus, informari possit per visum, ut sic satis expedite loqui discat, & ex motu laborum ipsum vocum sonum intelligat. Scripsit super hac re prolixam Epistolam IOH. WALLISIVS, quæ in *Transactionibus Anglicis* extat. Scripsit & aliquis WILH. HOLDERIVS Anglico sermone librum, cui Titulus: *Elementa Sermonis*, quo idem argumentum tractat. Illi in cælum extolluntur in *Transactionibus*, & editor illarum libellum Wallisii de ratione sermonis & pronuntiationis, quem *Grammatica Anglica* suæ addidit, quique fundamentum sternit huic arti, vehementer laudat, quasi ante illum nemo existeret, qui naturam & potestatem literarum describeret. Cum tamen Hieronymus Fabricius ab Aquapendente id singulari libro longe curiosius exsequutus fuerit, & PETRVS MONTANVS, Sacerdos Batavus, in libro, cui titulus, de *Espreke Kunst*. De arte vero ipsa informandi mutos liber satis prolixus conscriptus est, lingua Hispanica, a IOHANNE PAVLO BONETTO, quo omnis illa methodus perspicue proponitur, & in rem ipsam ab illo deducta est. Imo antiquior illa ars esse videtur, si conseras, quæ habet Rudolphus Agricola lib. 3. de *inventione*, cap. ultimo. Hujus tamen hominis ille ne unico quidem verbo mentionem facit. Sed hæc quasi obiter hic dicta sunt. Plura fortassis dabimus, ubi ad ipsam Tractationem veniemus.

Origo Societatis Regiæ Anglicæ primum ex eo extitit, quod in Academia 15 Oxoniensi viri quidam ingeniosi privatum tale aliquod Experimentale Studium instituerint, inter quos fuere *Seibius Wardus*, *Rob. Boyleus*, *Job. Wilkins*, *Thom. Willis*, *Johan. Wallisius*, *Christophorus & Matthæus Wrenii*, ingenio & scriptis omnes celebres. Illorum fama cum perveniret ad Gallos, ipsi Academiam Parisiensem, quæ in linguæ Gallicæ culturam instituta erat, ad studium rerum naturalium transtulerunt; ut refert Thomas Spraat. Oxonio Londinum studium rerum naturalium deductum est cum viris istis, Londinum abeuntibus, ad quorum numerum accessit facta a multis Londinensibus, tam Proceribus, quam Philosophis, usque dum Regiis auspiciis An. 1660 illa Societas instituta est, teste Diplomate illo, quod inserit *Historia suæ THOMAS SPRAATVS*, quod privilegia Collegii, insignia, sceptrum, sigillum, illis tribuit. Antequam illa omnia adornabatur, prodierat scriptum ab ABRAHAMO COWLEIO, Poëta insigni, & in ceteris Medicinæ & Philosophiæ partibus insigniter erudito, quod suppeditebat consilia pro Studio Experimentalis propagando. (Reperitur inter *Pœmata ejus Anglica*, Lond. A. 1669. in fol. publicata, p. 43.) Bene hic quidem omnia disposita, secundum officia Præsidis, Præfectorum seu Professorum, Artificum &c. Munia quoque singulorum certis legibus eleganter definita, unde postea, teste Thoma Spraat. Societatis Regiæ membra aliqua in rem Collegii sui verterunt. Sed quoniam iam sumptus nimios impendi volebat in singulos Officiales, eorumque numerum nimium auxerat, inconveniens illi putabant, & quadantenus etiam impossibile, ejus consilium sequi. Neque enim certos reditus habet illa Societas, nisi aliqua donaria ex liberalitate Procerum, & quæ a singulis Sociis, cum primum admittuntur, & deinde in singulas hebdomadas, contribuantur.

Qui fundus quoniam in incerto locatus est, mihi quidem non adeo diuturnus videtur, nec suffecturus omnibus impenfis, præsertim, si studia ab initio fervida, pro more hominum, paulatim refrixerint. Quod enim hic Thomas Spræatus philosophatur de experimentis in natura, per modica etiam subsidia capiendis, mihi credibile non videtur. Admittuntur ad istam societatem cujusque professionis, nationis, religionis homines, vel Mercatores etiam & Mechanici, si curiosiores sint, & rem naturalem juvare experimentis possint. Consilium eorum est, his experimentis Historiæ Naturalis certitudinem in solido locare. Methodus inquirendi ista est, ut non multis, sed uni, hoc subjectum, aliis aliud, examinandum proponatur, quæ postea in medium conferuntur. Inquisitio in remotiora subjecta naturæ instituitur per Commertium Epistolare cum hominibus, qui illis in locis vivunt, vel Residentibus Anglicis, qui & ipsi pene omnes in Membris Societatis sunt, vel aliis viris eruditis. Semel in hebdomade conveniunt, cujus Conventus Præses aliquis temporarius est constitutus. Assesores illi sunt viginti & unus, qui ex numero Sociorum per sortem eliguntur. Sociorum indefinitus numerus, Secretarii duo sunt, qui literas prælegant, aut exponant exponenda, aut proponant certa deliberationis capita, de quibus singuli sententias suas pronunciant, dirigente ita Præsede. Nulla certa principia Philosophica illis præscribuntur. De principiis enim omnibus securi investigari tantum naturam ipsam jubent. Experientia enim simplex est & una, quæ, ut in facto consistit, ita refertur ab Inquisitoribus & Curatoribus experimentorum, ad id speciatim constitutis. De principiis differtur omnis contemplatio, usque dum ita sit exculta Historia experimentalis, ut certi rerum suarum esse possint. Commercium literaria circa negotia naturalia perpetua habent cum Gallis, cum Italis & Florentinis. Nam & apud illos, auspiciis magni Ducis Hetruriæ, institutum est tale aliquod Collegium Naturale, unde liber etiam, *Ducalium Experimentorum Titulo*, prodiiit. Artes Mechanicas adeo in societatem hujus studii receperunt, ut & Professorem artium Mechanicarum constituerit Rex, qui statis temporibus publicas lectiones de iis haberet, quod consilium vehementer laudat Thomas Spræat. Cetera hujus Societatis Statuta legi apud illum Autorem possunt, cum Exemplis variorum capitum, quæ in consilium deducta sunt, & super quibus inquisitiones suas formarunt hujus Collegii Assesores. Enarrantur illic etiam varia instrumenta, quæ in usum hujus Studii comparata sunt vel, eo tempore, cum scriberet, inventa consiliis & ope Sociorum. (d)

Post-

- (d) Cum iis, quæ *b. l. & seq. p. 16.* de Societatibus Eruditorum afferuntur, in Naturæ occupatis scrutinio, conferri possunt, quæ *T. I. Polyhist. l. l. c. 14.* de iisdem jam sunt observata, de Actis & Observationibus illarum, quæ ejusdem Libri *c. 16. p. 34. seqq.* breviter sunt monita, & Supplementum longe uberissimum, cui capiendò Hyponemmata nostra non sufficiunt, e Chr. Junkeri *Schediasmate de Ephemeridibus, sive Diariis Eruditorum Historico*, Lipsiæ A. 1692. in 12mo publicato, aliisque Scriptoribus nuperis, desiderant. Fallitur vero Autor, dum *b. l.* Thomæ Spræatii secutus auctoritatem, Academiam Francicam, ad Gallicæ lingue culturam, Card. Richelii auspiciis erectam, ad studium rerum naturalium, a Gallis, Anglos æmulant.

Postquam ab Anglis consilia Naturalis Historiæ restaurandæ suscepta, & primo 16 statim tempore res non infeliciter cederet, viam patefecerunt ceteris etiam nationibus similia facitandi. Quamquam jam tum apud Italos, antequam Angli id cogitarent, talia consilia suscepta. Longe tamen acrius in id incubuerunt, postquam viam hanc tentarunt Angli, qui commercio isto literario eorum industriam primum excitarunt. Prodeunt Romæ singulis mensibus Relationes de rebus naturalibus, ut fit in Anglia. Sed rarius eæ ad nos exportantur. Quæ Florentiæ, circa naturam præsertim aëris & vacui, Magni Ducis auspiciis, ingeniola experimenta tentata sunt, singulari libro illic prodierunt Anno 1668. (in fol.) cui Titulus: *Discorsus Saggi Academici, di Naturali Esperienze fatti nell' Accademia del Cimento*. In Gallia similiter talia Collegia sunt instituta. Postquam enim *Ephemerides Eruditorum*, quas ediderant, in deservitudinem abiere, loco earum meræ Relationes Physicæ, quæ constant experimentis, tam in Gallia, quam extra Galliam, inventis, itidem statim temporibus prodeunt, scribente illas *J. Bapt. Dionysio*, Regio Medico, quibus Titulus *Memoires concernant les Arts & les Sciences*. Sed pleraque in illis sunt peregrina; nisi enim haberent, quod ab Italīs vel Anglis transcriberent, vix momenti alicujus esset, quod in lucem proferunt. Anglicæ Relationes singulis mensibus eduntur, in quibus multa etiam peregrina, sed plura tamen, quam in Gallicis, domestica. Addi etiam illis solent Recensiones librorum, qui circa argumenta naturalia scribuntur. Sed in iis tamen non ille delectus adhibetur, qui adhiberi debebat. Multa enim omitunt, quæ affectu aliquo ducti, credo, omittunt adversus Germanos, multa referunt in censum illum, quæ nullius pretii sunt. Editor illarum Relationum non tamen vult contineri illis Acta Societatis Regiæ, sed Opus aliquod privatum, a sua tamen industria profectum vocari cupit. Quam ob causam succenset illis, qui in Latinam linguam transferentes Titulum libro dedere: *Actu Societatis Regiæ*. Societas enim Regia, quæ in Collegio ipso observata sunt, hætenus celat. Versiones harum *Transactionum* plane non sunt accuratæ, inprimis, quæ a Joh. Sterpino editæ sunt. Melior aliquantulum illa est, quæ a Christophoro Sandio nuper continuata est; utriusque Defectus & Errores monstravit ipse Autor Anglicarum Relationum, Henr. Oldenburgius, versionem novam Latinam Operis proprii, si diutius vixisset, daturus. *Hafnienſes Medici*, ad imitationem Germanorum & Anglorum, singulis annis *Acta* quædam edunt, quibus Rerum Medicarum & Physicarum Historiæ singulares continentur. In Germania *Collegium Natura Curiosorum* singulis annis magnam Observationum sylvam edit, quæ hinc illinc corroduntur, quibus tamen molitionibus scopus iste non obtinetur, qui quærebatur, accurata scil. aliqua Historia Naturalis. Sublestum enim Relationum & Observationum

(S) 2

fun-

emulantibus, translata, esse perhibet. Francica enim ista, etiamnum superstes, nunquam alia, quam Linguae Gallicæ & Literarum elegantiorum studia, excoluit. Quæ vero circa res Naturales occupatur, Academia Scientiarum & Artium Regia, a Ludov. XIV. Rege a. 1666. excitata, ab ista plane est diversa. De Scriptoris Historiæ illius, Joh. Baptist. Hamelio & Fontenelli, ad T. I. L. I. c. 14. ad §. 42. jam nonnulla attulimus.

fundamentum est, quod ab aliena manu habemus. Quemadmodum enim in Grammaticis prurigo quædam est, Regulas conficiendi, & in Dialecticis distinctiones invenienti & terminos; ita in Physicis etiam morbus quidam invaluit, novas semper Observationes cudendi, quæ non raro prodeunt ex libidine aliqua paradoxologiæ, & novaturi studio magis, quam veritatis, a quibus nisi temperetur, veteris morbi recidivam patiemur, ut pro historiis fabulas habeamus. Neque dicam de Observationibus ipsis, quæ sic sparsim comparatæ sunt, e quibus nulla certitudo Axiomatum formari potest. In Germanis vero desidero præprimis temperantiam aliquam in Commentariis & in opinionum Locis Communibus, quibus illi Annales suos inspicant, quibus potius lumini officitur, quam lux aliqua accenditur. Id ego serio optarem, ut uno sensu aliquo ducerentur omnes in experimentorum methodo. Latitant enim certe in Germania apud Operarios Chymicos, qui vere sunt insignes, & quibus similes in nulla gente reperiuntur, experimenta, quæ si in lucem protraherentur, multis modis superare possent aliarum Gentium conatus. Ac solent tales homines solertiores esse, quam qui scholas nimis sapiunt, præiudiciisque affueti, intentatam experimentorum viam habent. Quod si quis sagacior Philosophus eorum arcana perreptaverit, mitum in modum posset locupletare doctrinam Physicam. Candidus sane ea parte videtur Scriptor *Historie Societatis Anglicæ*, Thomas Spraat, qui indolem illam inquisitivam Germanorum præ ceteris gentibus laudat, ut gloriæ ducat genti suæ ex Germanica natione esse propagatam, atque ex illius origine illam indolem transfusam; ob quod ingenium certe testimonium ceteris popularibus suis anteferendus est.

- 17 Atque hæc hætenus de Institutione certorum Collegiorum, ad Philosophiam Experimentalem propagandam. De quo consilio sero nunc demum, ante hos quindecim annos, (utinam serio!) cogitatum est. Quanquam non defuerint, etiam sub initium huius Seculi, qui ista consilia animo agitarint, sed tamen, ut sunt homines suæ salutis sæpe negligentissimi, non auditi fuerunt. Magnus Pegelius, Professor Rostochiensis, Anno 1604. libellum In lucem edidit, cui Titulum fecit: *Theſaurum rerum selectarum, magnarum, dignarum, utilium, suavium, pro generis humani salute oblatum*. Quo in libello Autor ille varia, tam in studio naturali, quam in ceteris disciplinis & omnibus artibus mechanicis, inventa proponit, a se excogitata, & cum iis communicanda, qui sumtus in illa impendere, & labori suo mercedem statuere, non detrectaverint. Multa in his invenio, de quibus vir ille cogitavit, jam tum suo tempore, de quibus hodie nunc disquiritur, ac inventa magno triumpho a nonnullis ducuntur. Hic inter cetera pollicitus est, consilia se subministraturum, quomodo a Magistratu, Magnatibus, Communitatibus, Urbibus, deputandi & sustentandi nonnulli, qui utilissimas res inveniant, & inventa præclare ulterius experiantur; quod sic fieri possit, ut etiam homo unus, & diebus paucis, & domi quidem, longe utiliora experiatur & exequatur, quam Alexander M. dum animalibus indagandis pro arte impendisse scribitur 400000. Coronaturum, & ablegasse per terrarum

rum orbem ter mille homines. De quo labore recte judicat idem Autor; non mereri istam laudem, quæ vulgo illi tribuitur, & tanto sumptu plane indignum esse, quo longe perfectior haberi historia poterat. Atque ita, vel in mediis tenebris sæpe inveniuntur ingenia, quæ nonnunquam lucem per nebulam videant, ipsa vero a caligine invidiæ, paupertatis & avaritiæ opprimantur.

Hactenus de Historiæ Naturalis propagatione, ex mente Baconis Verulamii, ¹⁸ fusius dicimus; reliquum jam est, ut de Methodo inveniendi experimenta, adeoque nova aliqua Dialectica Physica, quædam in medium asseramus, tam ex Baconis, quam aliorum recentiorum Philosophorum, sententia.

Quemadmodum rerum inventio consistit in conjunctione rerum similium, & separatione dissimilium, quæ certos quosdam Locos habet in Logicis, Generales sc. Titulos, quorum indicio mens dirigatur in combinationibus rerum; ita similiter procedere in omni negotio possumus. Quomodo in Logicis Loci isti ad Argumentorum inventionem ducunt, ita deducere etiam nos possunt ad inventionem rerum. Atque in eo præcipue usus Logices consistit, vulgo ignoratus, cujus ministerio non in argumentis tantum, sed etiam in quibuscunque negotiis, uti possumus, modo rem non intra generales illos terminos concludamus, sed ad specialiora nos diffundamus. Quod negotium nostrum attinet, Artem sc. Experimenta indagandi, illa certe fundamentum in Locis istis habet, quanquam Thomas Spraat, *Historia Societatis Anglicæ* Scriptor pag. 89. impossibile existimet, ad Artis regulas revocare Experimentiam, propter infinitas, quæ rem variant, circumstantias. Quem tamen ego audiendum esse non existimo. Utur enim verum sit, multis modis variari rerum circumstantias posse, dari tamen certi quidam conceptus possunt, secundum quos mentis operationes dirigantur. Si singularia & infinita illa velimus respicere, eadem in ceteris quoque scientiis deprehendemus, in quibus tamen a generalioribus principiis & Axiomatibus formandis ab ista rerum multitudine non deterremur. Magnus certe artis Analyticæ, sive Combinatoriæ, ut quidam vocant, per omnes disciplinas, omniaque negotia humana, usus est, si modo illam certa methodo definitam ac præceptionibus descriptam haberemus. Sed hactenus inter desiderata illa referri debet, optandumque esset, ut de ea dispicerent eruditi. Hujus certe propago Ars inventiva est, quam desiderari queritur Verulamius; vel potius illa ipsa est. Sub hac Arte inventiva multo maxima comprehenduntur. Et Verulamius quidem, lib. 5. de scientiarum augmentis, cap. 2. primo loco ponit Artem inventivam ipsarum artium, seu mechanicarum, seu liberalium: quæcunque enim de artibus habemus, casu potius & necessitate, quam consilio, inventa sint. Et erat tamen in Arte illa rationis fundata methodus, qua Artes ipsas invenire poteramus, ut prolixè demonstrat Verulamius. Qui hic vero mentis errores evitandi sunt, prolixè requirit idem Verulamius in suo *Novo Organo*, & Autor ille Gallus Anonymus, qui lingua vernacula novam aliquam Logicam, quam *artem cogitandi* vocat, scripsit, part. I. cap. 8. 9. 10. 11. Ubi de idearum claritate & distinctione, ac earundem obscuritate

ritate & confusione, ejusque confusionis remediis, agit. (Liber ille in Latinam versus linguam prodit Lugdun. Batav. anno 1674. *in 8vo.*) Legi etiam in illam rem potest, animusque eo prænuntiari contra errores, libellus doctissimus Roberti Boylei *de insido Experimentorum successu*, ubi in causis errorum inquit, ac, proposita multorum exemplorum farragine, ostendit, quam sæpe minima circumstantia, ac vix interdum vel sagacissimo animadversa, experimenti eventum vel dubium fecerit, vel plane nullum.

- 19 Ars ista experimenta indagandi Verulamio vocatur ars judicii & directionis, cujus ille duas partes constituit. Nam vel procedere dicit ab experimentis ad experimenta, vel ab experimentis ad Axiomata, quæ & ipsa nova experimenta designent. Priorem harum partium experientiam literatam nominat. Posteriores vero interpretationem naturæ, quam ille Hermeneuticam Physicam, ut peculiarem aliquam disciplinam, libello, cui titulus *Novum Organum*, proponit, quæ in universalibus formandis sollicita est, cum prior illa circa singularia occupetur, non minori etiam artificio, quamquam posteriorem priori huic præferat Verulamius. Modos ipse præscribit experimenta capiendi, non quidem secundum ordinem Dialecticæ instructos, sed qui facile ad illum reduci possunt; speciales enim locos ostendit, omnis generalibus illis, quibus tamen illi substernuntur. Primus modus experimenta indagandi illi est experimenti variatio. Illam instituit (1) in materia, si sc. in materia simili idem experimentum suscipiatur. E. g. Confessio papyri ex linteo usitata est, idem in serico tentandum, uti papyrum conficiunt Chineses. Insuper in arboribus fructiferis in usu est, quid si idem tentetur in arboribus sylvestribus, in floribus? Huc etiam pertinet, quando in subiecto variatio instituitur, ut si, ad exemplum furculi, trunco arboris insiti, semen cepæ capiti alterius cepæ viridi indatur. (2) Variatio experimenti fit ratione causæ efficientis. E. g. Radii solares, per vitrum missi, calorem augment, an idem præstent radii lunares, tentandum? Item an fumus calefactus? quod tentarunt nonnulli, & similem eventum senserunt, teste Honorato Fabri. Variatio experimenti fit (3) in quanto: multiplicata enim quantitate creditur augeri virtus. E. g. Globus plumbeus unius libræ decem pulsuum spatio ad terram descendit, quot pulsuum spatio globus centum librarum? Secundus modus ipse est productio experimenti, quæ duplex est, ratione quantitatis continuæ, vel discretæ. Ratione hujus est repetitio, ratione illius extensio. E. g. Spiritus vini, unica distillatione vires acquirit, annon majores acquirat pluribus distillationibus? Magnes ferrum integrum trahit; num etiam frustum Magnetis in dissolutione ferri immersum ferrum ad se allicit? Tertius modus est illi translatio experimenti, uberrimus sane & pene princeps. Est vero ille triplex: aut a natura vel casu in artem, aut ab arte vel practica alia in aliam; aut a parte alicujus artis in partem diversam ejusdem. Primæ translationi pleræque artes mechanicæ originem debent. Exemplum esse potest Iridum artificiosarum ad exemplum naturalis imitatio, modus distillandi ad imbrum imitationem institutus, tonitrua & fulgura ad imitationem naturalium instituta, per ministerium singularis illius casus, qui Monacho Cimbro, Barth, Schwartzio, acciderat.

Plura

Plura artificialium imitationum in natura exempla vide apud Sorellum in *Scientia Universali*, libro Gallice scripto, *variis Capitibus*. Secundæ translationis exempla hæc: Specillis sensus visus juvari potest, an & sensus auditus instrumento aliquo *αὐτῶνα*, quale experimentum hodie detectum est, ac descripsit Kitcherus in sua *Phonurgia*, qui se autorem inventionis contra Anglos asserit. Cadavera per balsamationes conservantur, annon & corpora viva? Sigillorum impressio arti Typographicæ viam ostendit. Tertiæ translationis, quæ parum a secunda differt, exempla multa in Medicina dari possunt. E. g. Si experimenta partis Medicinæ de curationibus morborum ad partes de tuenda sanitate & prolongatione vitæ, transferantur. Quartus modus illi est inversio experimenti, cum sc. contrarium ejus, quod experimento constat, probatur. E. g. calidum per specula intenditur, num etiam frigidum? Per ignem distillationes institui possunt, num etiam per res frigidas, nivem, glaciem, &c.? quale experimentum Magni Ducis Hetruriæ refert *du Hamel in libro de affectionibus*. Quintus modus illi est compulsio experimenti, quam vocat, ubi urgetur & producit experimentum ad annihilationem, vel privationem virtutis. Quomodo nihil novi indagatur, sed natura rei per negationem & contrariumprehenditur. E. g. Magnes ferrum trahit. Vexentur jam ferrum & magnes, ut amplius non fiat attractio, unde quodammodo deprehendetur, in quo natura magnetismi consistat. Ac deprehenderunt sane, qui de magnete inquisitiones instituerunt. Sextus illi modus est applicatio experimenti, quæ illi est ingeniosa experimenti traductio ad experimentum aliud quoddam utile. E. g. Aurum plus ponderis, & minus dimensionis habet, quam argentum, aqua, quam vinum; ab hoc traducatur experimentum Archimedis, ut ex mensura impleta, & pondere excepto, possis dignoscere, quantum argenti auro fuerit admixtum, quantum aquæ vino. Thermometra pro mensura aëris calidi vel frigidi inventa sunt, an etiam pro mensura liquorum talia inveniri possunt? Septimus illi modus est copulatio experimenti, quæ est experimentorum, applicationem potius experimenti, nexus & catena, ut cum singula profutura non fuissent, ad aliquem usum connexa valeant. E. g. Si rosas aut fructus serotinos habere cupis, fiet hoc, si gemmas præcociore avellas. Idem fiet, si radices usque ad ver adultum denudes, & aëri exponas: at multo magis, si jungas utrumque. Refrigerant glacies & nitrum, juncta magis refrigerant. Spiritus vini vegetabilia facile recludit; idem Spiritus falsi Tartari facit, si jungas utrumque, fortius habebis vegetabilium solutivum.

Hos Baco Verulamius modos proponit, quos si recte consideraverimus, omnes 20
e generalibus illis locis Dialecticis petitis inveniemus. Ex loco causarum procedit variatio experimenti, ratione materiæ & efficientis: Ex loco effectuum productio experimenti. E loco similium translatio experimenti. E loco contrariorum compulsio experimenti, ejusque inversio. Ex loco cognatorum est applicatio experimenti & copula. Ex his ille fontibus modos particulares producit, qui generales tamen dicendi sunt, si respiciamus Topica ejus particularia, quæ nihil aliud sunt, quam loca quædam inventionis & inquisitionis particularibus subjectis appropriata,
sive

sive mixturæ quædam e Logica & materia ipsa. Illa autem omnia esse disjunctissima certum est. Particulares enim loci isti ratione subiecti valde variant, nec simul & semel excogitari possunt. Quemadmodum enim cum ipsis inventis comparatum est, ut cum ætate crescant, ac dies diem doceat, ita etiam cum inveniendi arte; semper enim aliqua cogitata incidunt, quæ prima vel illustrent. vel interdum etiam tollunt. Quæ omnia quidem generales quosdam locos habere possunt. Sed quoniam subiectorum, ut ita dicam, quædam infinitas est, multis modis particulares isti conceptus, generalibus subordinati, variari possunt.

- 21 Atque hic ego præter vulgares istos Locos Dialecticos, Indicem quendam categoricum commendarem, de cuius infinitate in Inveniendis argutis plura alibi dixi. Cum enim inventio rerum requirat magnam rerum sylvam & farraginem, optime nobis cognitam, ista vero confusissima sit, nisi quodam filo Ariadnæ ducamur, ejus insar esse posse puto Locos istos decem, ut vocant, Prædicamentorum, non, quod illam rerum omnium partitionem habeam omnium accuratissimam, sed quod tamen melius sit, aliquas habere rerum classes & series, quæ indicis loco fungantur, secundum quem cogitata nostra dirigamus. Index itaque categoricus ὑλην aliquam sive sylvam rerum nobis suggerit, Dialectica argumentandi modum præscribit, ut sit utriusque ministerio in cognitionem rerum deveniamus, quæ facilitari, supra quam credat aliquis, hac methodo potest. Quamquam enim Index ille Categoricus inveniendis Enthymematis argutis propositus sit, adeoque ad artem dicendi spectet, tamen nihil prohibet, eundem etiam ad artem meditando referre. Nam & in ipsis Interrogationibus & Inquisitionibus, quæ sunt meditationum nostrarum confectaria, elucet ista vis animi & rerum combinatio. Nam, ut Plato ait, qui aliquid querit, id ipsum, quod querit, generali quadam notione comprehendit. Exempli hic instar esse possunt *Topica* illa particularia, sive articuli inquisitionis, quos de variis naturæ subiectis proposuit Baco Verulamius, ut de gravi & levi, lib. de scientiarum augmentis 5. cap. 3. de ventis, peculiari libro, cui titulus: *Historia ventorum*, de vita & morte, libro, cui titulus: *Historia Vita & Mortis*, de denso & raro, de Sympathia & Antipathia rerum, de Sale, Sulphure & Mercurio: super quibus subiectis generalia quædam meditata ac imperfecta reliquit, quæ adduntur *Historia* ejus ventorum. Illorum Topicorum particularium inventio e Categorii mihi quidem desumi posse videtur, ut facile demonstrari posset, si ulterius huic rei insistere vellemus. De Indice vero illo Categorico legi possunt, quæ in Lectionibus supra citatis, de *Arguta Dictione* cap. 6. p. 108. diximus, unde facilius patebit, qui ejus usus in præsentis negotio constitui debeat. Cujus subsidio si instructi sumus, non opus erit ad artem Lullianam, aut Combinatoriam, de quibus magnifica adeo promittunt nonnulli, recurrere. Omnia enim faciliori negotio, per notiores illas vias, expediri possunt.

- 22 Est etiam alius quidam modus experimenta capiendi inartificialis, vel Irrationalis, quem sortes experimenti vocat Verulamius, cum aliquid experiri velle animum subit, non, quia aut ratio, aut aliud experimentum te ad illud deducat, sed quia similis res nondum tentata fuit. Qui modus, quamquam absurdus videatur, tamen etiam hic

hic, ut in practicis fieri solet, etiam audaces fortuna juvat, & sæpe occasio datur novis rebus inveniendis. Hunc in ordinem referas illos, qui circa Chrysopceiam laborant: illi, quando nullis principiis fulti sunt, neque artem per traditionem acceperunt, cum ex ingenio suo aliquid tentare audent, casu nonnunquam in aliqua experimenta incidunt, quæ frustra omni studio & opera indagassent. Exemplum hujus ponit Verulamius in operatione ignis super aliquod corpus naturale, in qua alterum horum semper evenit, ut aut aliquid evolet, aut saltem fiat separatio partium localis, & ad nonnullam distantiam, ut in distillatione, ubi fæces subsident, vapores in receptacula congregantur. Huic opponit distillationem clausam, quam neminem mortalium adhuc tentasse ait. Sed & exemplum hoc non quadrat, nam certe inter maxime rationales modos ille poni debet, & ipsa illa distillatio clausa jamdudum ab hominibus tentata est. Id autem verum est, minime esse vulgarem hanc operationem, & omnium artificiosissimam, atque unice secretam Chymicam, qua perpetrari in re naturali stupenda opera possunt, ad ipsius naturæ imitationem, quæ h. m. in generationibus rerum omnium operatur. Nec certe fallitur Verulamius, quando ait, vim caloris, si intra claustra corporis sua in alterando facinora edat, cum nec fiat jactura corporis, nec liberatio, tunc demum hunc materiæ Proteum, velut manicis detentum, ad complures transformationes adacturam, si modo calor ita temperetur & aternetur, ut non fiat vasorum contractio. Recte etiam Verulamius hanc rem matrici naturali assimilat, ubi calor operatur. Hæ operationes instituit natura in generationibus omnium rerum. In generationibus animalium distillatio clausa est, vel in utero, vel in ovo, quo posteriori exemplo ad oculum demonstrari potest, & demonstrata est a nonnullis. In generationibus Metallicis idem processus est: in carceribus enim terræ sursum deorsum moventur Spiritus metallici, si vapores Mercuriales & sulphurei, quos Bitering coruscationum nomine appellant Metallici. Eorum continuo ascensu & descensu fit illa metallica mistio, & metallorum generatio, vel puriorum, vel impuriorum, prout vel munditia, vel immunditia loci genitalis, vel solis absentia & propinquitas, vel concurrerunt ad operationes naturæ, vel eas deseruerunt. Receptacula illa venarum, quæ vitrorum instar sunt, montibus superinjectis hermetice, ut ita loquar, sigillata sunt. Qui Metallorum imitationem intendunt Chymici, ac productionem eorum per artem, similem distillationem clausam principiorum metallicorum præscribunt. ut videre est in scriptis illis, quæ genuina esse, vel ex historia, vel ex collatione mutua, deprehendimus. Illic omnes operationes occluso vase instituuntur, vaporibus diversorum principiorum metallicorum continuo ascensu descensuque operationes mutuas edentibus. Similes operationes in rebus vegetabilibus institui possunt, & qui plantarum resuscitationes in vitro exhibere volunt, clauso vitro prius operationes illas instituerunt. Neque dicam de diuturnis digestionibus, quæ itidem clauso vaso fiunt, quibus magnæ parantur medicinæ. Quare immerito Verulamius. ut rem insolitam inducit, & intentatam distillationem hanc clausam, quæ certe est Chymia illa secretior, a vulgari ista distans, quantum cælum a terra. Vulgaris enim illa ad destruendas res, aut depravandas, inventa est. hæc vero ad generandas, meliorandas

das & transformandas res conducit. Prior illa violento igne, vel exterminat subtiles ſpiritus, vel empyreumate inficit, & peregrinitatem quandam ſulphuris impuri admiscet, qua plus nocetur, quam commodum inſertur Medicinæ; hæc vero blando igne & diuturno intima miſti corporis invadit, vincula unionis miſtionis ſolvit, ac reformare & reſingere apta nata eſt. His experimenta indagandi modis Baconianis jungenda ſunt, quæ ab eodem Autore proponuntur in *Novo Organo*, quod id agit, ut ex naturæ experimentis formare doceat Axiomata Univerſalia, per aliquam artem Hermenevticam, cujus principia, a Dialecticis quidem deſumpta, ſuam autem quandam formam & limites ſortiuntur, e ſubjectis, circa quæ verſantur. De qua naturæ interpretatione, ut vocat, legi poteſt liber ille, neque enim noſtrum eſt, omnia iſta huc adducere.

- 23 Præmiſſis igitur jam omnibus illis, quæ aditum parare ad Phyſicam Univerſalem poſſunt, videamus, qua ratione ſcientiam Phyſices partiatur Verulamius, quaque Methodo, in illa docenda diſcendaque uti nos velit. Primum Naturalem Philoſophiam dividit in Speculativam & Præcticam, quas geminas ejus partes conſtituit. In prima docet inquisitionem cauſarum, in altera productionem effectuum; altera naturæ viſcera ſcrutatur; altera naturam veluti ſuper incudem efformat. Ulterius partem ſpeculativam de natura dividit in Phyſicam Specialem & Metaphyſicam. Ubi illud notandum, Metaphyſicæ acceptionem illi alio ſenſu venire, quam vulgo nos capimus. Per Metaphyſicam enim in Phyſicis intelligit, quæ abſtracta magis & conſtantia ſunt. Per Phyſicam, quæ materiæ immerſæ ſunt & mobilia. Phyſica illi ſupponunt exiſtentiam tantum & motum, & naturalem neceſſitatem: Metaphyſica etiam mentem & ideam. Phyſica eſt illi, quæ inquit de efficiente & materia: Metaphyſica, quæ de forma & fine. Phyſicam iterum partitur in doctrinas tres, in naturam, in unum collectam, aut ſuſam, aut ſparſam. Colligitur vero in unum natura, aut propter communia rerum omnium principia, aut propter unicam integram univerſi fabricam, quæ naturæ unio duas parit Phyſicæ partes, unam de principis rerum, alteram de fabrica univerſi, ſive de mundo. Tres itaque partes hæc ſunt (1) de principis rerum, (2) de mundo, ſive de fabrica rerum, (3) de Natura multiplici ſive ſparſa.

- 24 De ſingulis quædam tractantur communiter apud Phyſicos, ſed quanta accurate, judicare facile omnes poſſunt. Certe doctrina illa de fabrica rerum parum fuit exulta, quæ tamen noſtri eſt uſus in doctrina phyſica: quanquam & obſiſtat imbecillitas ſenſuum humanorum, qui ideas ejus diſtinctas & accuratas animo ſiſtere non poſſunt, ob vaſtatem objecti, ejusque occultationem. Suspicionem tamen aliquam attingere poſſumus, & dedit hæc Verulamii ſpeculatio (quantum ipſe diſſimulet) Roberto Boyle occaſionem ſcribendi de *Cosmicis rerum quantitibus*, ſeu de iis affectionibus naturalibus, quæ corporibus ratione Syſtematis mundani, & nexus competunt, ſive in Globo hoc terraqueo ſolo eæ affectiones fundentur, in maſſis ſc. illis majoribus, ut vocat Verulamius, aqua, aëre &c. ſive ad Globum hunc Terrenum, vel

vel ejus partes, pertineant, ex operationibus ceterorum corporum mundanorum in hunc terræ Globum perductæ. Quæ pars Physicæ cum pateat latissime, cum sit a sensibus remotissima, nisi forte ex effectu quædam divinemus, mirum non est, a nobis non posse apprehendi effectus ex his causis propagatas, ut fortassis plurimi sunt in natura. Et videmus quodammodo in influxibus corporum Planetariorum in hunc globum terraqueum, quorum effectus passim deprehendunt illi opifices, quorum operationes vel circa massam aqueam, vel circa massam terræ versantur, e. g. Nautæ, Agricoltæ, metallisofiores, quibus observationes interdum aliquæ e re ipsa nascuntur, quarum tamen adeo determinata veritas non est, ut nec falli interdum possint. Referenda etiam huc est Astrologia illa divinatoria Naturalis, quæ adeo incerta & fallax est; & esse tamen aliquam, in natura fundatam, tam ratio ipsa dicitur, quam eventus confirmat. Accedit etiam huic naturalis quædam hominum circa universalia sociordia. Plurimi enim, in minutis & particulis rerum occupati, non adeo simul respiciunt ad hujus universi machinam, cujus intuitu, si cogitationes extolleremus, aliam interdum naturæ faciem videremus, & quædam in certiora e considerationibus illis formaremus, quam nunc quidem novimus. Hinc possemus certiores tempestatum regulas formare, cometas prædicere, frigidam vel calidam aëris temperiem prænocere, si ad habitudinem aëris, aquarum, terræ, semper respiceremus, & collationibus mutuis, ac observationibus, in locis diversis habitis a plurimis, angustia unius ingenii subveniremus. Quod quidem instituerunt socii Angli, sed an effectum daturi sint, dies docebit. Ratione Astrologiæ cogitationes quasdam proponit Verulamius, *de augmentis Scientiarum lib. 3. cap. 4.* quæ legi illic possunt.

Physicam Sparsam, sive de varietate rerum, rursus in duas partes dividit, Physicam sc. de concretis, & Physicam de naturis. Altera inquit de substantiis, cum omni varietate suorum accidentium; altera de accidentium; altera de accidentibus per omnem varietatem substantiarum. E. g. Si inquiratur de leone, quercu, &c. illa plura & diversa accidentia suffulciunt. Contra si inquiratur de calore & gravitate, illa plurimis distinctis substantiis insunt. Quandoquidem vero omnis Physica quasi media est inter Historiam Naturalem & Metaphysicam, prior pars Historiæ Naturali proprior est, posterior Metaphysicæ. Physica autem concreta eandem subit divisionem, quam Historia Naturalis; ut enim Historia Naturalis factum ipsum perscrutatur; ita Physica concreta causas inquit, adeoque circa omnes classes rerum perferat, circa quas versari Historiam Naturalem jam tum supra diximus. Physica vero de Naturis, sive abstracta, in duas partes dividitur, in doctrinam de Schematisinis materiæ, & in doctrinam de motibus. Schematisini materiæ sunt densum, rarum, grave, leve &c. Motuum vero genera multa sunt; sunt enim vel simplices, vel compositi, & ratione schematisinorum materiæ varii. De quorum speciebus singulis nolumus repetere, quæ prolixè Verulamius loco habet, jam supra citato. Id vero mirabile est, Verulamium ea jam animo complexum esse, quorum partem as excolendas sibi sumserunt recentiores, & his, velut principiis & fundamentis, doctrinam Physicam inedi-

ficarunt. Sunt hodie, qui in Schematismis materiæ omnia ponunt Physices principia, omnesque ex iis rerum formas educunt. Sunt, qui in motu similiter universam Philosophiæ Naturalis doctrinam fundant, atque ex illo omnium *Φαινόμενων* naturalium rationes reddere laborant. Quo in argumento versantur illi, qui corpuscularum Physicam profitentur, omniaque e particulis deducunt, G. G. Leibnitzius, in *novæ Motus Theoria*, & J. Alph. Borellus in *lib. de vi percussione*, & in alio, quem promittit *de motu animali*. Hi, quanquam eleganter, ac plane Mathematicè demonstrare velint effecta naturæ, quo quidem nomine laudandi sunt, mihi tamen partem tantum aliquam Philosophiæ Naturalis comprehendere videntur, nec universalia aliqua statuere principia. Externa illi naturalium operationum vestigia legunt, regulis Mathematicis adjuti; sed interiora rerum illis modis demonstrari, a vero valde alienum est. Rectius itaque Verulamius hanc tantum partem constituit magnæ & universalis istius scientiæ Physicæ, qua tamen nondum omnis naturæ fundus exhaustus est, eritque, ubi non minus illi Lyncei laborabunt particularum & motuum suorum determinationibus, quam Peripatetici formis suis & qualitibus, de quibus in progressu nostri Operi plura dicenda erunt. Interim videmus Verulamium jamdudum præcepisse animo illa, in quibus novi illi Scriptores triumphant.

- 26 Metaphysicæ assignavit Baco inquisitionem causarum formalium & finalium. Causas formales quod attinet, de iis vulgo invaluit opinio, nulla eas humana diligentia inveniri posse. Plato eas a materia abstractas speculabatur, non in materia determinatas. Unde factum, quod ad speculationes Theologicas diverteret, quibus Naturalem suam Philosophiam corruptit. Substantiarum quoque formæ perplexæ sunt & intricatæ, quas ad tempus seponi jubet Baco, explicatis prius simplicioris naturæ formis. Ita formæ Schematismorum materiæ & motuum, quas primæ Classis appellat Baco, citius inveniri possunt, quod, velut literæ Alphabeti, essentias & formas omnium Substantiarum consiciant. Inquiratur itaque de forma hujus vel illius soni, de forma densi, rari, calidi, frigidi, &c. & deprehendemus ea ratione substantiarum ipsarum formas. E. g. Si inquiratur in causam albedinis in nive, redditur illa, quod sit subtilis intermixtio aëris cum aqua; hæc autem non est forma albedinis, cum aër etiam pulveri, vitro aut crystallo, intermixtus albedinem similiter procreet, non minus, quam si admisceatur aquæ. Verum causa illa efficiens tantum est. At vero forma illa, corpora duo diaphora intermixta, portionibus eorum opticis simplici ordine, sive æqualiter, collocatis, constituere albedinem. Pars secunda Metaphysicæ Verulamio (cujus hanc distinctionem immerito ridet H. Conringius *Disp. Phys. l. Tb. 3.*) est finalium causarum inquisitio, quæ interdum in Physicis pro causis Physicis a nonnullis venditantur. In quem lapidem Plato, Aristoteles & Galenus sæpe offendunt.

- 27 Doctrina Operativa naturalis in Mechanicam & Magiam dividitur; quæ respondent partibus Speculativæ, Physicæ Mechanicæ, Metaphysicæ & Magia. Mechanicæ usus est quam latissimus; sed ars illa non ita tradita, ut tradi quidem poterat & deberet. De

De ea superius quædam diximus. Magia vero naturalis est, quæ cognitionem formarum abditarum ad opera admiranda deducit. Quæ pars idem non est pro dignitate exculca, nisi velimus superstitionis aliquas traditiones & observationes eo nomine salutare.

Utrique, tam Speculativæ, quam Operativæ Physicæ, magnam Appendicem Mathematicam statuit Verulamius, eamque inter Appendices potius poni debere putat, quam inter scientias substantivas, magis tamen Metaphysicæ Philosophiæ Naturali subordinat, quam Physicæ. Quantitas enim, quæ subiectum est Mathematicæ, materiæ applicata, velut dosis naturæ est, & plurimorum effectuum in rebus naturalibus productrix. Ideoque inter formas essentielles eam ponit Verulamius, quarum doctrinam ille ad Physicam Metaphysicam rejecit. Appendicem autem facit eam, hanc ob causam, ut delitiæ & fastus Mathematicorum retundantur, qui Mathesin Physicæ fere imperare cupiunt. Quo morbo, si verum fateri velimus, laborant hodie recentiorum illa dogmata Physica: hodie enim pene omnis Physices scientia Mathematica est, subtilis quidem in iis affectionibus demonstrandis, quæ ad Matheoseos ministerium referri præ ceteris possunt. At in causis internis indagandis æque laborant, ut Peripatetici, quorum contrarius quidem morbus est. Nam ut hi Mathematicam Physicæ Dominam constituunt, ita illi Logicam: hi naturam externe considerant, ratione solius quanti, unius tantum formæ; illi conceptibus notionalibus omnia metiuntur. Media hic via tenenda est, & quid natura ipsa velit, discipiendum potius. Propriorem tamen ad naturæ claustra aditum habent, qui Mathematica, velut Indice aliquo, utuntur, in qua tamen iis non subsistendum est, & ipsa penetralia perpependa. Veteres isti, qui vixerunt ante Platonis & Aristotelis tempora, eadem principia secuti sunt. Nam de Democrito notum est, in figuris Atomorum illum principia varietatis rerum collocasse. Pythagoras naturam rerum ex numeris constitui asserbat. Non itaque novus ille modus philosophandi est, sed jamdudum ab antiquis traditus.

Hæc Franc. Peronius Verulami, Viri Illustris & maximi ingenii, de amplianda cognitione Philosophiæ Naturalis, sunt meditationes. Qui, sicut in *Libris de Argumentis Scientiarum. Novo Organo & Alacritate recta*, methodum illam primus detexit, ita in *Historia Ventorum, Historia Vitæ & Mortis, Historia densi & rari, Historia de sono & auditu, Articulis Questionum circa Mineralia, & Topica Inquisitione de Magnete*, ipsa praxi viam ostendit, methodique istius dedit specimina. *Historia Gravitatis & Levitatis* perit. *Sylvæ Sylvarum* farrago est Experimentorum Naturalium, quæ, tam ipse, quam alii, instituerunt, quibus tamen in omnibus fides haberi nequit. Nulla enim in illis *angustia* est, & post mortem ejus, si recte memini, Anglice primum prodierunt: hujus viri ingenium magnæ mihi semper admirationi fuit. Profundum enim, expeditum & diffusum est per omnia. Aristotelis sententias in multis sequitur. Neque enim novaturit, nisi cum necessitas, demonstrationis ratio, & experientia, illud postulant. Neque tamen in autoritatibus insanit. Plura de illo vid. in *Ephemeridibus Gallicis A. 1666. p. 225-228. Ed. Lat.*

CAP. II.

DE LOCORVM COMMVNIVM IN PHILOSOPHIA NATVRALI SCRIPTORIBVS.

S. 1. *Pleni Autores hi sunt narrationibus falsis atque incertis, & a tyronibus proinde non legendi. 2. Pertinent ad hanc Classẽm C. Plinius Major, qui ob diligentiam commendatur, & contra recentiorum criminationes defenditur. 3. Solinus, in quem Cl. Salmasii exstant Exercitationes Eruditissimæ, sed festinanter nimis, ac sine delectu, scriptæ. Similes in Plinium ab eodem sunt promissæ. 4. Vinc. Bellovacensis & Gerb. Job. Vossius, ille exigui, hic summi pretii Scriptor. 5. Ferrantes Imperator, cui Nic. Anton. Stelliola labores suos 100. Scutatis vendidit ac transcripsit; Georg. Hornius, Scriptor proletarius. J. E. Nierembergius fabulosus. 6. Epistolographi Physici, Paulus Sarpins, Nic. Fabricius Peirescius, Fort. Licetus, Thom. Bartholinus & Sam. Sorbierius. 7. Dialogorum Physicorum, & Itinerariorum quorundam, Scriptores, præsertim Cl. Berirgarius, Job. Bodinus, Mouconisus & Thevenotius. 8. Observationum (in quibus opus esse delectu monetur) Scriptores, Pet. Bellonius (Pet. Gyllio, Dominus suo, ear suffuratus) Job. Rud. Camerarius, alique. 9. Observationes Integrarum Societatum Physicarum, imprimis Collegii Naturæ Curiosorum Germanici, de quibus denuo sequitur fertur iudicium. Insuperuntur nonnulla de Acad. Lynceorum Romana, & fundatore ejus, Aug. Cæcio. 10. Polygraphi Physici, Hier. Cardanus, Ul. Aldrovandus, Athan. Kircherus, Fort. Licetus, P. Gassendus &c. 11. Scriptores Physici Miscellanei variorum generum, Hier. Cardani & J. C. Scaligeri Scripta contraria.*

AD LOCORVM COMMVNIVM Scriptores accedimus, seu Autores illos, qui farragines aliquas rerum naturalium congesserunt, quorum notitia aliqua habenda, non quod ex iis multum profecturi simus (plaustra enĩ mendaciorum, superstitionum, falsarum relationum, ac animalium fabularum, illic reperimus, sed quoniam argumenta naturæ tractaverunt, & varietate sua occasione alius cogitationibus subministrare possunt. Nam hic primum esto principium; dubitare, si non de omnibus, saltem de plurimis. Et prodesse tamen nonnunquam ipsa dubitatio potest, qua in veram rei naturam sæpe deducimur, casu aliquo, vel errore, vel forte: nolim tamen admittatur ad illorum Autorum lætionem tyro, cui nulla adhuc via frata est ad Philosophiam Naturalem, miris enim modis dementabit ingenium ac falsis implebit præjudiciis. Verum, si jam Mathematices sit peritior, & noticiam habeat Physicorum principiorum, tam veterum, quam recentiorum, cautius in illis versabitur. Quamquam enim nondum exactam habeat Philosophiæ Naturalis scientiam, & fortassis nunquam, ob rei vastitatem, habiturus sit, aliquod tamen illi apparebit veritatis crepusculum, ut melius certiusque mentis oculis ad varias

varias illas narratiunculas reflectet, & accuratius de rerum veritate iudicium formet.

Inter veteres habemus, post Aristotelem, cujus exstat *Historia Animalium*, & *liber mirabilium Auscultationum*, PLINII *Historiam Naturalem*, qui mirabili brevitate, ac stylo ad summa rerum capita recensenda facto, res vastas, & pene infinitas, complexus est. Quam ob causam Rol. Maresius *Lib. 2. Ep. 26*, Plinii paucos de Animalibus libros pluris facit, quam Gesneri & Aldrovandi de iis infinitos, quod Plinius omnia egregio ordine complexus sit, & singula in suas classes apte distribuerit, quæ vero ex aliis decerpit, digesta, & stylo quasi concocta, sua quodammodo fecerit. Ei licentius nonnulli e recentioribus insultant, quam æquum est. Nam certa magna illi gratia habenda est, quod conservaverit nobis memoriam multarum rerum, quæ alias intercidissent. Apud illum enim consignata invenimus multa veterum Philosophorum, tum placita, tum inventa, de quibus profundum apud alios silentium est. Nec est, quod de fabulosis quibusdam traditionibus nonnulli conquerantur, nam certe ego puto, in illis hodiernis Observationum Scriptoris plus fabularum esse, quam in Plinio. Ex ingenio autem iste nihil finxit, sed, fidem veterum scriptorum secutus, ad posteros propagavit ea fide, qua a maioribus acceperat. At hodierni illi nostri Observatores sæpe mentiuntur, ut novam aliquam observationem eudant, sæpe rerum circumstantias non recte pensitant, & ut mancum de rebus formant iudicium, ita incertum nobis gignunt experimentum. Sed & multa fabulosa habentur in Plinio, quæ non sunt. Sæpe enim ipsi, laborantes ignorantia, alios incusamus malæ fidei, cum nos ipsi potius culpandi eramus; quod probari in Plinio non paucis in locis poterat, si nostri res esset instituti. Utinam nobis fata non invidissent *Claudii Salmasii Exercitationem de scriptis Plinianis*, quam editurus fuisset, nisi morte immatura subreptus fuisset, cujusque mentio extat in Catalogo Operum ejus, quem nobis reliquit *Laurentius Crassius Tomo 2. Elogiorum*.

Plinii epitomator SOLINVS est, cujus extat *Polyhistor*, quem *Salmasius* uberrimis vastissimisque Commentariis explicavit, qui liber Locorum Communium instar esse potest. Omnia enim vir ille doctissimus, quæ apud veteres de similibus argumentis tradita erant, collegit, suo ubique intersperso iudicio. Sed, quoniam ille festinanter plerumque scribebat, ut uberrimo ingenio nulla sufficeret manus, nec vel verborum, vel rerum, modum nosset, multa illi exciderunt, quæ & ipse noverat melius, & rectius alio die tradebat, quæque facile evitasset, si paululum modo attendisset animum. Quod Gronovii iudicium de hoc viro, *lib. 1. de pecunia Veteri, c. 41.* ut in Philologicis, ita etiam in his verum est. Nam multa etiam hic miscuit, quæ poterat opportunius alio tempore & loco dixisse. Sed quoniam hic vastitatem & multitudinem habeat objectorum, sponte ingenium ejus in tam varia excurrit. *Exercitationes* ejus *Pliniane*, quas passim in hoc Commentario promittit, lucem non conspexerunt, mors enim istas molientem prævenit. Multa in illis de herbis & plantis dicturus fuisset, & aliquanto plenius accuratiusque, quam fecerant ante illum Scriptores illarum rerum, ac ipse *Jul. Cæs. Scaliger in Comment. de Plantis* eruditissimo.

E re-

4 E recentioribus naturalium rerum Collectoribus habemus VINCENTII BELLOVACENSIS *Speculum naturale*, partem Quadripartiti operis unam, quem in *Morali Speculo*, velut exscriptorem Divi Thomæ, accusat Jac. Thomasius, in libro de plagio literario §. 574. In *Speculo* etiam *Naturali* totum fere Plinium exscripsit, aliqua tamen e suorum temporum Scriptoribus addidit. Sed parum in illo Autore est doctrinæ elegantioris. Longe luculentius Opus est GERH. IOH. VOSSII, quod *Physiologiam Christianam* inscribit, ac addi solet ejus libris de *Idolatria*, quod ego quidem quam plenissimum habeo inter illa, quæ Historiam Naturalem Narrativam complectuntur. Omnes enim rerum classēs perambulat, & quæ ad illas pertinent, diligenter ex Autoribus colligit.

5 Editus quoque Italica lingua Neapoli, A. 1599. in fol. liber est FERRANTIS IMPERATI, *Neapolitani*, cui titulus: *Historia Naturalis*, qui, antequam Venetiis, A. 1672. est recusus, magno pretio sæpe redemptus est ob raritatem. Liber est multa diligentia scriptus, ideoque præ cæteris commendandus, quod partem Operativam Physicæ plenius, quam ceteri, dederit; qua ratione professe plurimum potest. Quamquam tamen & ille, quod res metallicas inprimis attinet, e Germanis, Georg. Agricola præcipue, pleraque exscripsit. Adjutus fuit in Opere suo a præstantissimis sui temporis viris, Joh. Vincentio Pinello inprimis, maximi Ingenii & multarum literarum viro, cujus in rebus naturalibus peritiæ ex *Vita* ejus, a Paulo Gualdo scripta, discere possumus. Habuit & alios laboris socios, aut consultores potius, Petrum Andreæ Marthiolum, Melchiorem Guilandinum, Bartholomæum Marantam, Jacobum Antonium Cortusium, Ulyssæm Aldrovandum, Carolum Clusium, Casparum Bauhinum, Fabium Columnam & Nicolaum Antonium Stelliolam, quos ipse Autores in præfatione libri sui nominat, ut consultores suos. Sed sunt, qui hunc postremum scriptorem verum hujus libri Autorem vocant; is enim 100. scutatos accepit ab Imperato, ut nomen illi suum præfigere permitteret, quod prodidit typographus in libelli Stelliolæ; quem de *Telescopio* scripserat, præfatione, vid. Nicolaum Guibertum de murrhinis c. 1. in fine. Plura de eo dicit MARTINUS VOGELIUS in *Historia Lynceorum*, quam typis paratam habet. Sed quicquid sit de vero Autore, liber tamen ipse bonus est, vehementer etiam commendatus Antonio Nardo, qui & ipse multa scripsit in *Historia Naturali*, ac in quodam lib. Italico inedito, qui in Ducis Florentini Bibliotheca asservatur, cui titulus: *Scene Toscene*, magnificum Ferranti Imperato elogium suspendit, in eo laudans veritatem experimentorum. MICH. NEANDRI, Rect. Ilfeld. viri docti, *Physica* sive *Sylloge Physicarum rerum eruditæ*, Lipsiæ A. 1591. in 8vo prodiit. Multa in ea habentur erudita Physica & Medica, sed mera tantum Collectanea. IOH. EVSEB. NIEREMBERGII *Hist. Naturalis* in fol. edita, multa habet de variis rebus, inprimis orbis alterius Exoticis. Sed sunt, qui Autorem in multis fabulosam existimant. GEORGII HORNII *Historia Naturalis* Leidæ A. 1670. in 12mo edita, magnifico isto titulo jejuna admodum 17. foliorum liber est, qui facile somniantis alicui, & aliud agenti, excidere possit. Ne quid dicam de iis, quæ hic falsâ recensentur.

Scri-

Scripterunt etiam non pauci sub Epistolarum forma res varias naturales, qui 6
 primum locum inter Miscellaneos scriptores obtinent. Priores enim, quos nominavi, Ordinem naturæ sequuntur, & per singulas rerum Classes naturæ historica colligunt. Inter EPISTOLOGRAPHOS PHYSICOS primo loco recenset Pauli Sarpii, Autoris illius, qui *Historiam Concilii Tridentini* scripsit, *Epistolar* de rebus Physicis, quæ tamen lucem nunquam adspexerunt, magno Philosophorum malo. Non enim facile ingenium fuit, quod magis penetraret in arcana, tam Politica, quam naturalia. Primus certe circulationis sanguinis Autor fuit, & experimenta ista publice Venetiis ostendit. Falso proinde jaçant Angli, se ejus esse inventores, quibus id Anglus ipse, Henricus Stubbe, objicit, in libro illo, quem contra Societatem Regiam scripsit. Refert autem id in *Vita Patris Pauli Fulgentius*, in qua etiam de summo ejus ingenio in rebus Mathematicis, & de his ipsis Epistolis Physicis, p. 232. & 233. vers. Gallica agit. Similiter EPISTOLAE PEYRESCIANAE (e) de variis rebus Physicis magnum nobis lumen in Historia Naturali accendere possent, si aliquando ederentur, quas in Bibliotheca sua diligentissime servavit Petrus Puteanus, Consiliarius Regis Galliarum, teste Nicolao Rigaltio, in *vita ejus* p. 500. ubi de illis ista habet: *Præterea servavit Nicolai Fabri Peyrescii, Senatoris Aquensis, Epistolarum ad se atque Jacobum fratrem volumina duo grandia, quibus continentur ad naturalis historiae, totiusque literaturæ notitiæ, observationes elegantissimæ.* Quis autem vir Peyrescius fuerit, constat ex *Vita*, quam Petr. Gassendus scripsit. Ubi inter cetera Opera & studia, multum cum rebus naturalibus impendisse & operæ & temporis, deprehendimus. Jungi his possunt FORTYNI LICETI *Quæstia per Epistolar*, vastissimo viri ingenio, cujus extant magna volumina, tam in Medicina, quam in Philosophia Naturali, de rebus Philosophicis scripta. Et quanquam ille Peripateticæ Philosophiæ sit addictus, adeo quidem, ut vel integrum librum de pietate Aristotelis scripserit, ejusque sententias, quanquam falsas, cum recentiorum hypothesibus conciliare conatus fuerit, multa tamen apud illum reperiuntur curiosissima, & magno studio conquisita & elaborata. Nostri temporibus diligentissimus fuit, in Epistolis Physicis & Medicis conscribendis, THOMAS BARTHOLINUS, vir in augenda scientia naturali sagacissimus, cujus prodierunt *IV. illarum Centuriæ*, Hæsiæ in *duo*, duæ quidem priores A. 1663. totidem vero posteriores A. 1667. Scripsit & Autor Gallus, SAM. DE SORBIERE *Epistolar Physicar*, quæ tamen non tantæ accuratioris mihi videntur. Levius enim de rebus & Autoribus format judicium. Quo nomine vapulat Anglis, qui *Itinerarium ejus Anglicum*, Gallica lingua scriptum, non satis benigne, ut æquum etiam erat, exceperunt, & passim illi ignorantiam & incogitantiam objecerunt.

Epistolographis accensendi sunt, qui DIALOGOS scripsere, quibus com- 7
 plexi sunt res naturales, quorum aliqui sunt inter Scriptores Exoticos, Italos, Gallos, Tom. II. (U) Hispan.

(e) Nicol. Fabr. Peyrescii *Epistolarum* editionem Galli propediem a se jubent expectari, uti e Novis Lucrariis, vel Jac. Bernhardt, vel Jesuitarum Trevoriensium, haud ita pridem sum edoctus.

Hispanos. Sic SIM. MAIOLI *Dier Caniculares* de variis naturæ subjectis, per modum Dialogi, agunt. Sic CLAVD. BERIGARDVS, Philos. Patavinus doctissimus, profundissimi vir Ingenii & iudicii, in *Circulo Pisano*, qui Patavii A. 1661. in 4to prodiiit, e Vett. & Recentt. Philosophis, perpetuo Dialogo inter Charilæum, Philosophiæ Peripat. defensorem, & Aristæum, Anaximandri principia proponentem, omnis Philosophiæ Naturalis penetralia rimatur. IOH. quoque BODINVS, sicut in omnibus, ita & in Physicis, Novator, in *Theatro Univerſæ Naturæ*, Lugd. A. 1596. in 8vo edito, de variis naturæ argumentis sub forma Dialogi differit, & hac styli forma eo commodius paradoxas monstrosasque opiniones suas, ope objectionum, proponit, in quibus plus sæpe theſeos est, quam ubi veram Theſin suam ostendit. Inter Hispanos habemus TORQUEMADAE *Dialogos*, qui postea in linguam Germanicam sunt conversi. ITINERARIORVM SCRIPTORES nonnulli etiam non sunt negligendi, inter quos excellit MONCONISVS, (f) cuius extant Gallica lingua *Itinæria* per Orientem, totamque Europam: in quibus diligenter notavit, quicquid rerum naturalium apud omnes gentes observavit, quicquid mechanicarum rerum a peritis artificibus obtinere potuit, quos omnes in itinere suo compellavit, nec omisit colloquia cum viris doctis & Philosophis naturalibus instituta. Medica etiam multa & Chymica immiscet, quorum tamen certa adeo non sunt experimenta. Ipse enim omnia, prout tradita sunt, velut per lancem saturam, congestit, suis postea experimentis exploranda. Sed, quoniam morte præmatura præreptus est, omnia sine discrimine, quæ in scriniis ejus reperta fuere, edita sunt, quorum si ipse vivus arbitri fuisset, majore fortassis cura scriptum haberemus opus. Interim laudanda vehementer est hujus viri industria, qui vel sic prodesse non parum studio naturali potest. Laudari etiam, ob diligentiam in naturalibus, merentur Pet. de la Valle *Itinærium*, Anonymi *Historia Insularum Anſſenſium*, Guillh. Pisonis de *India utriusque Re Naturali & Medica Libri XIV.* de vastissima Er. Francisci Volumina Germanica, Norib. in fol. edita, in quibus, labore utilissimo, ex Itinerariis variis, Sinensibus imprimis & Indicis, omnia naturalia & artificialia collegit, ac sub unum conspectum produxit. *Theſenotius* in *Itinerariis* suis curiosior est. Ipse enim sua edidit observata, ac cum iudicio omnia digessit, a quo, ut jam supra dixi, speranda nobis est aliquando accuratior rerum Mechanicarum Historia.

- 8 Tandem & OBSERVATIONVM Scriptores huc pertinent, qui præ ceteris magni faciendi sunt, si fidem illam, quam debebant, adhüberint rebus suis. Et hodiernum quidem seculum, quod in experimentis capiendis deliciari nunc quodammodo videtur, supra modum sæcundum est illis Scriptoribus, sed in his oportet magno cum delectu versari. Non enim temere admittenda eorum experimenta, aut Historicis eorum fides habenda, nisi natura etiam nos fecerit certiores. Habuimus & superiori seculo, qui Observationes scripserunt, imprimis in Medicinalibus, quibus naturalia nonnunquam sunt mista. Sed in illis non est *ἀκριβεια* illa observata, quam obser-

(f) Germanicam Hodeporicorum Monconysii Versionem dedit M. Christ. Junckerus, Gymn. Schleusing. Corrector, exculam Augustæ a. 1696. in 4to.

vare debent, qui talia scribunt. Ideoque, velut narratiunculae quaedam sub certa fide traditæ, sunt accipiendæ, in quorum enarratione nos tempus terere nolumus. Mihi præ omnibus aliis arident GEORG. HIER. WELSCHII Scripta hujus generis, ob delectum pariter atque doctrinam accuratissimam. Quibus addi merentur, quæ ROB. BOYLIVS in Lib. Anglico: *The Ufu fulness of the Natural Philosophie* (Ox. 1664. in 4to), & altero *Occasional Reflexions*, de variis Rebus Naturalibus observavit. Extant PETRI BELLONII *Observationes de rebus naturalibus Exoticis*, quas e Gallicis Latinas fecit Carolus Clusius, ediditque Antwerpiae, anno 1586. sed quas subreptas ab illo Domino suo fuisse, cujus peregrinationum comes erat, fama est, de qua videri possunt Scævola Sammarthanus *Lib. I. Elogiorum pag. 24.* & Thuanus *lib. 16. Hist. fol. 333.* In quibus nonnulla sunt fide digna, meræ enim sunt Historiæ ab illo, vel Domino ejus, Petro Gyllo, congestæ. IOH. RVDOLPHVS CAMERARIUS *Centuriæ 17. Memorabilium Medicinæ, & mirabilium naturæ Arcanorum*, collegit, in quibus etiam occurrunt multa non spernenda. Longe tamen plurima sunt e lacunis superstitionum & traditionum hausta, aut ex trivio deprompta.

Hodie huic fini tota COLLEGIA instituta sunt in Italia, Anglia & Germania, 9 in quibus in medium consulitur de re naturali per experimenta augenda. Habuerunt priora etiam tempora, apud Italos, talia Collegia, in quibus laudari præ ceteris meretur *Academia Lynceorum*, (g) a Principe Angelo Cælio, acerrimo rerum naturalium & Mathematicarum indagatore, instituta, in qua tamen potius scribendis libris, quam novis inventis, opera dabatur. Passim enim collegit homines doctos, inopia oppressos, sumtusque iis liberaliter suppeditavit, ut aliquid scriberent. Ipse Nardi Antonii Recchi librum *rerum novæ Hispaniæ*, suis sumptibus, in lucem edidit, de quo videri possunt amplius Erythræus *Pinacotheca tertia, num. 23.* & Joh. Baptista Porta in præfatione libri, quem de *distillatione* conscripsit. De eodem Angelo Cælio, ejusque Academia, liberalitate & scriptis vide Collegæ nostri Clariss. D. J. Dan. Majoris *Annot. I. ad Fabii Columnæ Opusculum de Purpura.* Qui Columna ipse membrum hujus Collegii fuit. Scripsit ipse Cælius volumen ingens, quod *Naturæ Theatrum* inscribit, & multa alia, de quibus eodem loco videri Erythræus potest. Vult & hodie Romæ & Florentiæ Collegia quædam instituta, unde Observationes prodierunt libris singularibus. Et Florentini quidem ærem & vacuum variis tentaminibus explorarunt, nec legi facile quicquam curiosius potest circa hoc argumentum, quamquam & Angli, Robertus Boyleius præprimis, multa in illa re præstiterint. De Gallicis & Anglicis Collegiis, unde hodieque Observationes, vel menstruæ, vel annuæ, prodeunt, jam supra dictum est. Germanorum Societas magna parit singulis annis Observationum volumi-

(U) 2

na,

(g) De Academia Lynceorum, & Principe Cælio, ejus fundatore, fusius jam disseruit Noster T. I. *Polihist. Lib. I c. 14. §. 18. seqq.* Ubi recte monuit, incertum esse, an fundatio ejus Federico Cælio Parenti, pro quo Aug. Favoritus & Joh. Dan. Major, an vero Angelo Filio, pro quo Erythræus, ipseque & Henn. Wittenius, hunc secuti, militaret, debeatur. Conterri quoque possunt, qui nos hac de lite observavimus in *Homonymoscopia, P. III. c. 7. §. 22. p. 677. 678. 679.*

na, e quibus si quis in compendium traxerit nova illa, & quorum illi se primos inventores, vel observatores venditare possunt, exiguum quis libellum ex ista Scriptorum mole facile confecerit. Apud Danos quotannis quoque *Alta Hofniensia* prodeunt, in quibus non pauca etiam curiosa, sed & non immerito delectum aliquem desideres. Et habet sane illa Collectio, e locis tam diversis, Autorum cujuscunque generis aliquid incerti. Intereos enim sæpe sunt homines aliqua tantum pruriginē famæ laborantes, qui, cum & ipsi Principum miseri Archivis percupiant, aliquid corradunt Observatiuncularum, quibus interdum plus mendacii fuisse deprehendas, quam veritatis.

- IO Autores POLYGRAPHI in hunc etiam censum referendi sunt, suntque illi, qui pene in omnibus Naturalis Philosophiæ argumentis scripserunt. Inter quos referendus est HIERONYMVS CARDANVS, magni ingenii Autor, in quo, mirabili vicissitudine, summam sapientiam dementiæ mistam invenies. Nullum pene tam naturalis, quam moralis Philosophiæ, caput est, nulla Medicinæ & Mathematicæ pars, quam ille non Commentariis suis attigerit, doctis utique & laboriosis. Sed mira est hominis illius sæpe vanitas in somniis, ostentis, prodigiis, præfagiis astrorum ac geniorum, fingendis: Ejus Opera omnia, decem in folio Voluminibus, edita sunt a Gabr. Naudæo in Gallia. ULYSSES ALDROVANDVS quidam in scribendis libris Hercules fuit, nullum enim naturalis Philosophiæ Caput est, quod non Commentario profecutus fuerit. Vastum Operum ejus Catalogum vide apud Joh. Imperialem in Museo suo, & Laurentium Crassum in *Elogiis Hominum literatorum*. ATHAN. KIRCHERVS etiam Herculem (qui unius noctis concubitu cum 50. foeminis totidem genuisse filios dicitur) inter Scriptores, si librorum numerum videas, vocaveris. Non tamen omnes, qua debebant, accuratione sunt scripti. *Mundus Subterr.* non pauca habet Experimenta, non tamen accurate semper propolita. Multa in illis falsa, multa ex aliis transcripta, denique multi ligna sua in hanc sylvam contulerunt. FORTUNIVS LICE-TVS referendus etiam inter illos est, cujus Operum Catalogum apud Crassum habemus, *part. 1. pag. 294. & 295.* Similiter & PET. GASSENDVS multos scripsit in Philosophia naturali libros, cujus Opera aliquot Voluminibus congesta sunt, quorum Titulos vide apud eundem Crassum, *Part. 1. pag. 300.* De Caroli Clusii Operibus vero *Part. II. pag. 40.*

- II PROBLEMATVM PHYSICORVM Scriptores huc quoque pertinent, de quibus jam tum dictum *priori Capite*. Quibus nunc addo librum CASPARI DE REIES, quam scripsit sub Titulo, *Campus Elysii jucundarum questionum*. Extant quoque Germanica lingua GOTHOFREDI VOGTII Problemata quædam Physica, non contemnenda. Legenda etiam est PET. MEXIÆ Sylva, Hispanico quidem sermone scripta, sed nunc in Germanicum conversa. ERASMVS BARTHOLINVS, qui pauca quidem scripsit, sed docta & selecta, nec vulgari modo tractata, sed orationis flore vestita, in *Librum Qq. XIII. Academicarum de Naturæ Mirabilibus*, Hafn. A. 1674. in 4to excusum, congesti, quas seorsim ediderat, *Dissertatiunculas de Figura & Poris Corporum, Figura Nivis, vi consuetudinis*, aliasque lectu dignissimas. E Placitorum Philosophicorum Scri-

Scriptoribus spectat huc etiam *Doxoscopia Physica* IOACH. IVNGII, varias Antiquorum & Recentiorum de rebus Naturalibus exhibens atque examinans sententias, quam post Autoris mortem edidit Mart. Fogelius, Hamb. A. 1662. in 4to. MARCI FRID. WENDELINI, Viri diligentissimi, *Contemplationum Physicarum Libri*, Physicam generalem, & ex speciali, Tractationem de Mundo & Stellis, continentes, qui Francofurti, A. 1649. in 8vo, prodierunt, utiles itidem sunt ad cognoscendas variorum Autorum, & Scholasticorum quoque, sententias, quorum argumenta diligenter Autor collegit, & in se contulit. HENR. KIPPINGII *Institutiones Physicae* titulum istum non merentur, cum LL. CC. tantum coacervent. Uti tamen Libro illo cum fructu possumus, cum non pauca notatu digna subministrat, & sententias aliorum diligenter colligat. GEORG. HORNII *Arca Moysi* generalem quandam rerum *αναρχαφίαν*, sub VII. dierum Operibus, delineat, additis nonnullis e Chymia, Physica, reliquisque Scientiis, inter se mistis. Reperiuntur in illis quædam, verbotenus ex aliis Autoribus Compendiariis (qualis etiam Hornius in omnibus est) descripta. Qui Memorabilia & Magica naturalia scripsere, quoque huc referendi, uti Levinus Lemnius, J. Jac. Weckerus, Antonius Mizaldus, Wolfg. Hildebrandus, Mart. Schmuckius, J. Bapt. Porta, Casp. Schottus, (Scriptorum Kircheri promus condus, & ex istis pleraque compilans,) in *Thaumaturgo Mathematico & Physico, Jocoscritisque Artis & Naturæ*, Joh. Jonstons (Autor in Collectaneis Rer. Nat. non contemnendus,) in *Θαυματουργία Φυσική Naturali*, de quibus quid sit sentiendum, peti e superiori potest capite. Spectant & huc, qui de varietatibus & subtilitatibus naturæ scripserunt, Hier. Cardanus, & Jul. Cæs. Scaliger, qui adversus Cardanum insurrexit, refutatus tamen postea a Cardano, in quem certe injurius in multis fuit. Vindicare Cardanum in nonnullis Joh. Sperlingius, in *Meditationibus super Subtilitates Scaligeri*. Scaligerum multa hausisse ex aliis, præcipue ex Joh. Leone, Autor est Vossius de origine Idololatriæ; Vid. Thomassium de plagio literario §. 536. De Museorum Scriptoribus superiori cap. actum est, & de illis, qui errores vulgo refutarunt. Multa quoque ad Historiam Medicam & Physicam spectantia Manuscripta Volumina recensentur lib. 6. *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonensi, Part. II.* a Pet. Lambecio, quæ hic referre nimis esset operosum &c.

CAP. III.

DE PHYSICA MOSAICA, EIVSQUE INTERPRETIBVS, VETERIBVS ET RECENTIORIBVS.

- §. 1. *Investiva in pietatem scientiarum omnium principia in S. Scriptura vestigantium ineptiam, & hinc orta Fanaticorum somnia.* 2. *Historia Creationis Mosaica fabricam quidem universi illustrat, sed certa ac adequata Physicæ principia non proponit.* Diverse Spiritus, qui aquis incubuit, interpretationes. 3.

(U) 3

Vestigia

vestigia Historia Creationis in Philosophis Gentilium, maxime Platonis. 4. Ex Philosophis modernis, Mosi Narrationes Physicas Cartesianis applicavit. Principiis Joh. Anrepol. Lud. de Beaufort & Henr. Morus, suis Rob. Fladdius, Aristotelis Physica Christiana Scriptores. 5. Novum autem ex hisdem Systema Physicum effugerunt Johan. Anstus Comenius & Joh. Bayernus, quorum tria principia (Mosaice, Mosaiica, Spiritus & Lux) reliquaque Philosophemata παράδοξα, prolixè recensentur ac consulantur. 6. Joh. Henr. Hottingeri, Bened. Pererii & Claud. Berigardi in Historiam Creationis Commentationes, Johannisque Espagneti Enchiridion Physicæ Resolutionis, Mosaiica legens vestigia, commendantur. 7. Cabalistarum, Franc. Georgii, Henr. Meri, &c. Interpretationes Paradoxa. 8. Euthysiasice Æg. Guarnani, Jac. Böhmii (de quo, & Affecta ejus, Quir. Kühnmanno, supra differtur), Joh. Heydoui, Joh. Saphr. Kozackii. 9. Scriptores alii in Historiam Creationis Miscellanei.

Accedimus nunc ad principia Philosophiæ naturalis exhibenda, ex variis variarum gentium sententiis. Quandoquidem vero inter illas primatum jure tenent Hebræi, & qui Thesaurum illum possident librorum divinitus inspiratorum, libros Mosis præcipue, Scriptoris antiquissimi, unde sua hausisse videntur, qui propius absunt ab ejus ætate, Philosophi, merito jam primo loco differimus de PHYSICA ista MOSAICA, disquisituri, an in Historia illa Creationis, a Mose scripta, tradantur principia adæquata & sufficientia, quibus superstrui Philosophia naturalis possit. Ac primo hic sancta quorundam simplicitas notanda est, qui, inepta pietate, ac superstitione potius, quam ingenio, ducti, omnium scientiarum principia in sacra Scriptura putant esse recondita, qua opinione quidam imbuti integras Encyclopædias Biblicas nobis pepererunt. Sed satis quidem patet, homines illos non distinctas habere rerum ideas, nec ingenium illis esse aptum natum ad conceptus de rebus formandos. Neque enim eum in finem tradita est Scriptura sacra, ut scientias inde discamus. Quam enim ridiculum est, ex aliquot locis, ubi, data occasione, mentio fit nonnullarum rerum ad scientias pertinentium, principia quædam Methodica educere. Cui viæ si quis insistere velit, eadem ratione e Corpore Juris & Physicæ, & Ethicæ, & Politicæ, & nescio quid non, concinnabit: ut sunt sane, qui magno ac inepto conatu magnas istas nugæ egerunt. Quidam enim in Jurisprudentia tradenda principia Grammatica, Rhetorica, Physica, Medica, Theologica, adeoque omnium disciplinarum, indagant, quæ illi utcumque educunt e locis quibusdam, eorum argumentorum quædam forte attingentibus. Idem alii forte in Hippocrate, vel etiam aliis Autoribus, præstiterunt. Multæ hinc certe ortæ sunt ineptiæ, non Judæorum ac Rabbiorum tantum, quibus solenne est, in singulis apicibus mysteria quærere, sed & Fanaticorum hominum, qui priori seculo mirra somnia excogitarunt, quibus infecerunt Philosophiam naturalem, vel e verbis Scripturæ Sacræ, male intellectis, vel sensibus quibusdam in ipsam Scripturam Sacram illatis. Ac sunt plerique illorum hominum artis Analyticæ ignarissimi, cumque deficiantur vera interpretandi scientiæ, ea quæ interdum populari sensu, in libris sacris dicuntur, vel

vel etiam Metaphorico, illi alieno capiunt. Quare cavendum est ne, dum in sacris literis quippiam rerum naturalium quærimus, somnia nostra potius inferamus. *

Quod jam attinet *Historiam Creationis*, pertinet illa quidem ad contemplationem ² *Physicam, ita tamen, ut Theologicæ potius considerationis, quam Philosophicæ sit. Nam certe, qui hic vera, adæquata & sufficientia Physices principia quærunt, frustra quidem laborare mihi videntur. Quoniam enim natura, nunc in istum ordinem redacta, alia, generationis scilicet via incedit, ad quam principia naturalia dirigenda etiam sunt, ex sola Creationis historia rem omnem non conficiemus, quanquam negari id non possit, quoad *σύνταξιν* hujus universi inde desumi multa posse. Specialia vero Corpora naturalia quomodo mista vel composita sint, nunquam inde discemus. Fueruntque alia certe principia mundi creandi, quam nunc sunt Corporum naturalium creatorum. Deus enim ex nihilo creaverat universi hujus principia, unde postea producta esse omnia corpora apud Mosen quidem legimus, sed quomodo, ac qua ratione, producta, illic non traditur. Præterea magna hic est in Interpretatione ambiguitas. Quando enim *Spiritum* dicit Moses *incubuisse aquis*, aliqui Spiritum Sanctum, aliqui principium aliquod naturale activum & universi hujus constitutum simul ac digestivum, aliqui ventum, intelligunt. Qui Physicam Mosaicam stricte sequuntur, generale hoc Spiritus vel Animæ mundi principium, quasi certum & *ἀσέπνευστον*, admittunt, de quo nunc discernendi locus non est.

Philosophi Gentiles, Mosi viciniore, non obscura habent Mosaicarum traditionum vestigia, quorum loca Parallela diligentissime congestit in *Commentario* ad hæc loca doctissimo *Augustinus Steuchus*. Legi & HUGO GROTIUS potest in *libris de Veritate Religionis*, ac *Notis in eisdem*, ubi ex Scriptis aliorum Orientalium populorum Gentilium dogmata ostendit, cum Mose convenientia. Et videtur hinc Platoniorum & Pythagoræorum Schola exhausta, qui ad causas externas in Physicis pleraque referunt, quemadmodum & Moses facit, qui non tam internas rerum causas proponit, quam externas, earumque externum ordinem & dispositionem. Hinc apud Platonicos tam multa est disputatio de Deo, de Ideis, & similius rebus, quæ ad Theologiam potius naturalem, quam ad Physicam, pertinere videntur. ³

Fuerunt tamen nonnulli e recentioribus, qui ex Historia illa Creationis doctrinam Physicam fabricari conati sunt, qui quidem principia aliqua generalia ex Historia Creationis assumunt, suo tamen modo quodam explicata, & ad suos sensus tractata. In specialibus tantum abest, ut proponant sententiam aut mentem priorum Capitum Geneseos, ut novas etiam sententias suas ad illa generalia principia reducere moliantur. Hinc pene omnes Physicorum sectæ reducere principia sua ad Mosaicam illa, si id velint, possunt. *Cartesius* certe, quem ego Philosophiam nunquam ad mentem Mosi instituisse credo, aut cum illam scriberet, illuc respexisse (requirit enim animum præjudiciis omnino liberum,) in eas tamen cogitationes devenit, ut Mosen secundum Philosophiam suam explicare voluerit, quod patet ex Epistolis ⁴ ejus,

ejus, *Tomo 2. Ep. 24. & 53. ad Mrssennum.* Idem postea integro libro Leovard. 1669. in 12. tentavit IOHANNES AMERPOEL, Groninga Frisius, quem inscribit *Cartesium Mosaizantem*, quo in libello, velit, nolit, Cartesius mosaizatur. LUDOVICVS etiam DE BEAUFORT, Paris. Med. D. in *Cosmopœia sua divina, sive fabrica mundi explicata*, Leidæ A. 1656. in 12. edita, Cartesium non inconcinne in multis conciliat cum iis, quæ apud Moysen dicuntur. Henr. Moor, Anglus, Philosophus Platoniorum Cartesianus, in *Defensione sua Cabala Philosophica*, quam Anglica lingua scripsit, principia illa gemina, quæ ponuntur a Mose, Cœlum & Terram, ad mentem Cartesii explicat: vocem enim מֵשֶׁם interpretatur secundum principium Cartesianum: *athereum*, quia vox illa *Schamajim*, secundum Rabbinos, composita ex שֵׁן ignis & מֵיִם aqua, quæ Etymologia, vel allusio vocis, oculiorem quadem Cabala exprimit principium istud Cartesianum videtur. Terram ex Textu Hebraico Planetam facit, ab uisione, vel extinctiōe, dictum, quod sententiam Cartesii stabilire possit, terram nostram aliquando fuisse solem, qui, igne extincto, degeneraverit in Planetam, de quo infra fortassis plura. Qui dogmatica methodo complexus fuerit principia Mosaica, neminem novi, quam Comenium, & qui ejus principia secutus est, Johan. Baierum. Rob. enim Fluddius, in *Philosophia Mosaica* sua, confusus est, & cœlum terræ miscet, omnia pervagando. Lamb. Danæus, Conr. Aslacus, Joh. Henr. Alstedius (in *Triumpho seu Encyclopædia Biblica*, ed. Francof. 1625. in 8vo c. 9. ac alii, qui *Physicam Christianam* scripserunt, nulla certa principia sequuntur, sed vel Interpretes sunt priorum Capitum Geneleos, vel Physicam Aristotelicam & vulgarem ad Mosaica illa reducunt.

5 IOHANNES AMOSVS COMENIVS, (b) quantum memini, primus est, qui in *Physica ad lumen divinum reformata*, Amstelod. An. 1643. in 12. publicata, principia quædam distinxerit. Ad sensum enim Moysis recte se statuere putat tria principia, *Materiam, Spiritum & Lucem*, quorum fundamentum in primi capitis Genes. verbis querit. Sed unde ille novit, primam mundi materiam, sive Chaos, fuisse fumum vel vaporem? quidve opus est, peculiare aliquod principium statuere lucem? Neque enim vel ullo apice indicatum est, Lucem principium esse Corporum naturalium. De Spiritu seu anima mundi, quanquam concedamus, quomodo omnium corporum formæ ex uno hoc Spiritu resultant? Hominem non ad animalium, sed ad Spirituum classem reducit, nulla quidem, ut ego capio, causa. Sed quæ in Comenio obscura sunt, aut non satis expedita, illa a IOH. BAYERO, in lib. quem inscribit *Ofcium seu Atrium Naturæ*, Cassoviæ in Hungaria, A 1662 in 8vo, edito, prolixius explicantur. Primum principium, quod vocat massam Mosaicam, *Cap. 1.* exponit, cuius facit statum duplicem, statum Creationis primæ, respectu cuius universalis dicitur: alium Creationis secundæ, secundum quem particularis dicitur. Primus ille status diem primum duravit, hodieque nullus est; alter ille status est Constitutio Massæ sub peculiaribus formarum distinctarum characteribus, posterioribus Creationis diebus

(b) Confer cum b. l. quæ de Comenii & Bayeri Principiis & Dogmatis Physicis, *lib. præced. t. c. 15. p. 18. & 19.* jam sunt allata.

diebus introductus, qui status hodieque durat, unde & massas illas particulares aquæ, terræ, mineralium, &c. distincta est. Ejus varietatem proponit ex varietate corporum principalium. Unde sicut corpora vel primordialia sunt, vel feminalia, ita massam corporum, vel primordiale, vel feminale, facit; ratione corporis, cui competit, facit vel nativam, vel adventitiam, vel permanentem, vel fluxam. Pergit deinde Axiomata statuendo, quibus demonstrat, massam in unionem Spiritus & Lucis constituere corpus. Massam illam informem fingit: sed tamen instar fumi & vaporis discontinuam, cum Comenio, *Axiomate 14. cap. 1.* & tamen *Axiom. 16.* massam mundi partibus suis coherentem undique facit, quam tamen statim *Axiom. 6.* porosam statuit; quæ quomodo consistere simul possint, ego quidem non video. Et illa cetera, quæ de massa proponit, potius ex suo ingenio finxit, quam ex verbis Moysis accepit. Namque illa omnia & de materia sua dicere possunt Peripatetici & Cartesiani, & quicumque alii Philosophi, qui principium aliquod passivum, ut statuere debent, statuent, quod sive massam Mosaicam voces, sive naturam subjacentem, ut Bayerus, sive Materiam, ut Peripatetici, sive Atomos, ut Democritus, omnia in idem recidunt. Alterum Bayero principium est Natura fabricans, sub qua comprehendit Deum, Spiritum vitalem, Mosaicum Plasmatorem, & extrinsecos pattores. Ita enim sollicite illos distinguit, non Moysis, sed suis insistent vestigiis. Neque enim video, quæ ratio sit distinguendi pattores extrinsecos ab ipso Spiritu vitali. Ex illis enim facit alium pattoorem extrinsecum cujusque Individui in specie certa, Hunc facit, vel solitarium, vel totalem, qui sine concursu alterius causæ sufficiens sit ad semetipsum feminaliter per novorum individuorum generationem propagandum & multiplicandum, vel socium, vel partialem, qui sine concursu alterius causæ id præstare non potest. Spiritum vitalem ex incubatione Spiritus S. super materiam Mosaicam trahere originem, asserit, quod adeo novum est ipsius commentum. Nam de uno tantum Spiritu mentio fit in verbis Moysis, sive intelligendus sit ille Spiritus Sanctus, sive Spiritus mundi, qui, quod incubatione productus fuerit, cum revelatione non confit, neque nos capere possumus, nec Bayerus definire potest. Spiritus vitæ universalis constituitur agens creatum & finitum ab illo, quod naturas corporeas, secundum assignatas ideas, efformet. Tale vero agens in natura esse, multis adhuc disputationibus obnoxium est. Quis vero ideas illas formet, secundum quas operetur illud agens, scire velim? An Deus id facit? Ita ad omnium rerum generationem speciali Dei concursu opus est, ac ipsius formæ vicem Deus subit. Si ab agente ipso idæ formantur, intelligentiam illud facit necesse est. Quæ sententia Arabum & Judæorum etiam fuit, quam inducere nobis religio est; maximis enim & periculosis difficultatibus subjacet ista doctrina, quique Magiam profiterentur, perpetuum in illo dogmate patrocinium sibi quærent. Hanc naturam fabricantem particularem, quam Spiritum vitalem vocat, facit, vel internam & immediatam, vel externam & mediatam. Internam ac immediatam vocat Auram illam vitalem, seu Spiritum vitæ (quem Sapientem etiam appellat, unde intelligentiam illum hunc facere certum est) actuosum ac penetrantem, quique omnia exequatur

in particularibus corporibus formandis, omnia penetret, ordinet, formet. Hunc Spiritum vitalem etiam Plasticum vocat, quem ratione subsectorum varie dividit, ut itaque entia præter necessitatem multiplicare videatur, cum alios accersat patratōres Spiritus. Nam cum internus ille Spiritus ea jam tum potestate sit præditus, & plasticus disertis verbis ab illo vocetur; quid opus est ad alias causas hic recurrere? Spiritus illi vitæ est vel universalis, vel particularis, specificus scilicet & individualis, alius Spiritus vitalis illi est natus & perennis, qui cum corpore incipit & perdurat, alius adventitius & fluxus, qui extrinsecus advenit corpori, & nativo Spiritui sese commiscet, alius primordialis, qui eadem in statu, quem in creatione acceperunt, conservat. Alius est illi Spiritus vitæ supra-cœlestis, aquarum scilicet supra cœlos positarum, de quibus an certi quid ille definire possit, non video. Primum enim de ipsis aquis supra-cœlestibus magna sunt sententiarum divortia, dum aliqui per illas nubes intelligunt, aliqui aquarum molem, supra omne cœlum fidereum constitutam, ex verbis Moysis arbitrantur; quæ tamen sententia maximis urgetur difficultatibus, cum nec cœli, nec siderum, ista sit figura & vicinitas, ut putant forte illi, qui huic sententiæ adstipulantur. Alius illi Spiritus vitæ sidereus est, per quem intelligit Spiritum astri cujusvis, per universam massam fideream diffusum; alius illi est Spiritus Elementaris substantificus, qui in Elementis habitat & agit; alius Spiritus Elementaris modificativus, qui in principis Chymicis resideat, & modificationem corporum faciat, cum adhuc tamen ipsa 4. Elementorum doctrina, & trium principiorum Chymicorum, non sit adeo in tuto posita, ut certissimæ ac æternæ veritatis sit. Multa possunt contra quaternionem istum dici. Tria Chymicorum principia impugnavit integro libro Robertus Boyleus, cui titulum fecit: *Chymista Scepticus*. Alius illi est Spiritus vitæ seminalis. Atque hinc per omnia naturæ subiecta Spiritum vitalem suum discerpit, eaque omnia de hoc Spiritu affirmat; quæ de formis suis Peripatetici, quanquam contra illas disputet, quæ tamen, excepto solo nomine, omnia habent communia. Nam quanquam ille, cap. 2. Axiom. 21. proluxe ostendere laboret, in quibus doctrina Peripateticorum a sua differat, pauca tamen illa sunt, & vix attendenda, nisi quod ille Spiritus suos corpora esse negat, sed vere Spiritus ait esse, ab Angelis & mente humana secundum gradus distinctos, qua in opinione nova quædam habet, & hæc in Physicorum scholis inaudita. Reliquæ ejus differentiæ potius in opinionibus illis fundantur, quas ipse in verba Moysis induxit. Huic Spiritui porro omnes operationes in corporibus adscribit, & inter eas fermentationem, de cujus efficacia, secundum principia sua, pluribus agit. Tertium principium, Lucem scilicet, constituit naturam ministrantem, quam facit inter Matrem & Spiritum mediam, instrumentum universale naturæ ad omnes spirituum functiones & massæ adoptiones. Hanc lucem, ratione status sui, dividit in primogeniam sive universalem, & ortam sive characterizatam. Hujus munia & ministerium constituit in motu, agitatione & vibratione, quam alii Spiritui potius adscriberent, quippe cui tales ipse operationes tribuit, quæ absque motu esse nequeunt. Lucem hanc facit, vel vibratricem,

tricem, seu quæ ex interioribus corporis sese agitat versus peripheriam, quam evibrationem colorem dicit, vel introbraticem, live quæ corpus ingressa agat se versus interiora, live centrum corporis, unde frigus in corporibus oriri asserit. Quæ distinctio vereor ne a multis impugnetur, inprimis recentioribus illis, qui Lucis naturam omnem in motu corporum certo constituunt, ac nihil illi substantiæ subesse existimant. Eandem lucem iterum, ratione subjectorum, dividit pene eodem modo, quo massam & spiritum diviserat; quæ omnia, an non Spiritui, naturam impellenti & moventi, tribui possint, dispiciant alii. Nam certe inter principia corporum constitutiva ut numeremus, nulla nos necessitas cogit, atque omnes istas operationes speciales jam tum tribuerat spiritui Bayerus. Nam *Axiom. ult. cap. 3.* a luce provenire dicit Dispositionem & Ordinem totius mundi, quod ipse jam de Spiritu vitali affirmaverat, in prioribus *cap. 4. 5. 6. 7. 8. 9.* Varia etiam ponit, quæ vel principiorum esse loco vult, vel instrumenti vice fungi. *Cap. 4.* naturam dirigentem proponit, seu Ideam, dotes naturarum fabricantem, quæ omnia præsupponere intelligentiam in Spiritu vitæ videntur, & Metaphysicum potius quid sapere, quam vere Physicum. Sunt enim quidam rerum modi aut affectiones universalissimæ, quæ potius in conceptu hominum fundantur, quam veræ affectiones Physicæ sunt, quæ de corpore naturali, ut naturali, prædicari possunt. *Cap. 5.* proponit naturam sigillatam, seu characterem corporum discretivum ac determinativum, ubi agit de schematicis materiæ, & de configurationibus corporum naturalium. Atque hæc necessario consequuntur ipsam corporis naturalis constitutionem, quæ per formam supervenientem, ut ait ille, determinatur. Quod cum ait, aliud quoddam principium constituit, præter tria illa: Massam, Spiritum & Lucem, quibus, inter se operantibus, potius illa configuratio totius & partium tribuenda est, quam ulli alteri formæ. Video tamen formam illi esse potius configurationem sive dispositionem certæ portionis trium principiorum, nempe configurationem Massæ, concentrationem Spirituum, & temperamentum Lucis, in unione ac penetratione mutua. Quare nihil aliud est illi forma, quam notio quædam & conceptus de rebus, qui nihil realitatis involvit. Quorsum ergo opus est, tam anxie distinguere formas earumque proprietates, constituendo aliam genericam, aliam specificam & individualement, aliam totalem, aliam partialem; quales conceptus tantum confundunt notitias rerum naturalium, ut in his, velut in causis, sæpe acquiescamus, nec interiora rerum perscrutemur? Quid opus est, tot formas partiales subordinatas, graduales, accidentales, secundarias ac ministrantes distinguere, cum tamen omnes nihil aliud esse arbitretur, quam configurationem massæ, concentrationem Spirituum & temperamentum lucis? quæ cum explicare ipse non queat, multo minus eorum varietates distinguere, quid opus est in his formis, nulli usui futuris, tempus perdere? *Cap. 6.* agit de dotibus, seu naturis ornatibus ac instruentibus, sub quibus nominibus intelligit proprietates, & constitutiones, nec non facultates, tum receptivas, tum impressivas, corporum universales unitas. Unitas vocat, quia ab omnibus principiis, simul sumtis, oriuntur, quo intelligimus, alias esse disjunctas, quæ ratione principio-

rum singulorum competunt. Dotes corporum, quæ a massa proveniunt, sunt ipsi extensio, exporrectio, terminus, figura, continuïtas, contiguitas, situs; & hinc facultates receptivas totidem constituit, extensibilitatem, exporrigibilitatem, terminabilitatem, figurabilitatem, continuabilitatem, contiguabilitatem, situabilitatem, quo quidem conatu magno magnæ mihi nugæ agi videntur. Cum enim Massa sit natura subjacens secundum ipsum, habeatque se mere pallive; quæ est hic subtilitas, invenire qualitates impressivas & receptivas, cum materia per se nihil agat, omnis vero actio sit a Spiritu, sive a luce, aut ab utrisque. Denique nihil reale involvunt istæ facultates receptivæ, ac mera tantum sunt nomina, inerti quodam mentis conceptu progenerata. Cur etiam soli massæ tribuantur extensio, terminus, figura, nec simul etiam luci, ego quidem non capere possum, cum & lux, secundum ipsum, sit substantia, nec tamen Spiritus, ergo corpus, quoniam in sensus incurrere & ipse concedit, & natura testatur; ideoque tribui etiam illi possunt istæ dotes vel qualitates, quas ille massæ tantum proprias facit. Proprietates ab altero principio, Spiritu, provenientes, facit vitam, cognitionem, cupiditatem, vim, nixum sive conatum, operationem, de quibus singulis differere prolixum nimis foret. Absurditatem interim rei istius vel ex eo videmus, quod generalem hunc Canonem formet: *Omne Corpus gaudet vita, cognitione & sapientia, appetitu, vi & nixu, & operatione.* Qui si verus est, omnia corpora naturalia intelligentiam habebunt, quod quam absurdum sit statuere, quilibet videt, & longe quidem absurdius, quam istam Campanellæ sententiam, qui animam sensitivam omnibus tribuebat corporibus. Sed ista consecratis fluunt ex isto principio Spiritus universalis, quem semel intelligentem fecerat Autor noster. Ideoque, dato uno absurdo, plura sequi necesse erat. Per illum itaque bruta non tantum intelligunt, quod *παράδοξον* aliis statuebatur, sed & omnia corpora naturalia. De reliquis dotibus, scilicet lucis, aliisque unitis affectionibus principiorum junctorum, quas facit Entitatem ac Subsistentiam, numerum, locum, &c. dicere nihil attinet, cum quilibet videat, illas potius ad Dialecticam & Metaphysicam, quam ad Philosophiam naturalem, pertinere. Dum *Cap. 8vo* de Naturis stimulantibus ac moventibus agit, nimirum amore & averfatione, cupiditatibus & fuga, illæ quoque præsupponere Spiritum suum intelligentem videntur. Hactenus enim locutionis istæ in Physicis, fuga vacui, Antipathia & Sympathia, Magnetismus, nuda nomina sanioribus habita sunt, & potius quædam ignorantie velamenta, quam naturales causæ. Poëtis potius, qui fingere & Metaphoribus uti gaudent, istæ locutionum formulæ sunt transcribendæ. Longum esset, recensere speciales istas distinctiones amorum & averfationum, quæ dicis tantum causâ omnes adductæ sunt. Quando *Cap. 9.* de Naturis consociatis, sive conspersionibus & hostilitatibus naturæ agit, in iis etiam *ἀλληγορεῖν* videtur Physicus noster, quamquam in aliqua contemperatione corporum, ratione effluviolorum, quædam fortasse sint recondita, quorum nos accuratam adeo scientiam non habemus, quæ tamen omnia in motu aliquo singulari; nobis incognito, consistunt, de quibus in sequentibus forte plura dicemus.

6 Atque hæc sunt pleraque illa Capita summa, quæ ex Bayero recensuimus, de quibus

quibus judicium facile ferri potest. Si quis jam ulterius velit nosse, quæ a Commentatoribus in Capita illa Geneseos adseruntur, adeat eos ipsos, ut sunt sane eorum permulti, tam Judæi, quam Christiani. Judæorum sententias circa singula pene verba magna cura adduxit singulari libro *Historia Creationis* J. HENR. HOTTINGERVS, qui usui esse potest in sententiis Judæorum, circa multa Philosophiæ naturalis Capita, noscendis. Adliberi etiam BEN. PERERIVS in *Genesis* potest, doctus sine liber, quique Physica plurima persequitur. Legatur etiam CLAVDII BERIGARDI *Dissertatio de Literarum Sacrarum auctoritate circa mundi originem, & altera de Origine mundi ex Literis Sacris*, quæ habentur in *Circulo* ejus *Pisano*, libro eruditissimo, in quo perpetuo Dialogo veterum recentiorumque principia confert, atque expendit. Autor ille Anonymus, (JOH. ESPAGNETVS) qui *Enchiridion Physicæ restitutionæ*, Rhotomæg. A. 1647. in 16to editum, scripsit, libellum splendidi Tituli, Mosen in plerisque sequitur ita, ut ubi commodè fieri potest, quicquid ab illo traditum est, inter principia reponat, ita tamen moderetur, ut doctrinam Chymicam ex iisdem simul principiis deducat. Quo sine adjungit libellum, quem vocat *Arcanum Hermeticum*, quo confectionem magni Arcani Physici docet. Ac ratio quidem ejus scribendi distincta admodum & plana est, & longe explicatior, quam eorum, qui vulgo in hoc argumento versantur.

Quod si etiam Enthusiastas quæramus, certe nulla fertilior seges fuit, in qua Enthusiasticas illas suas contemplationes figerent nonnulli, quam Caput I. Geneseos. Fuerunt in nostris, qui Rabbiorum nonnulla somnia resuscitarunt. Et sunt integris libris congesti Cabalistici Scriptores recentiores, qui mira hic circa Hexaëmeron comminiscuntur, e quibus nomino nunc FRANCISCVM GEORGIVM, Venetum, qui *Harmoniam mundi* scripsit, mundumque in certos Tomos distinxit, veteres illas Pythagoreorum & Platoniorum fabulas de mundi Systemate repetens, & sacris Scripturæ locis passim abutens. Pertinent etiam huc PAVLI RICCI *Agricultura Celsior*, & Joh. Pici Mirandulani nonnulla. HENRICVS MOOR, quem supra nominavimus, *Cabalam* Anglica lingua scripsit *literalem, Physicam & Moralem*, ubi pro lubitu suo explicat Scripturæ loca, varieque interpretatur. Quam rationem sequi si velimus, nihil certe dici scribique posset, in quod non inferre possemus cogitata quædam nostra. Ut enim perpetua quædam est rerum Analogia, ita nunquam desunt occasiones, quibus, reducere ad hæc vel illa cogitata certa verba ac rerum argumenta possimus.

Superiore Seculo fratres Rosæ Crucis plurimos ejus farinæ libros pepererunt, e quibus integram pene Bibliothecam quis confecerit. Unum nominabo ÆGIDIUM GUTHMANNVM, cujus exstat liber, Germanica lingua scriptus, & A. 1619. in 4to primum editus, cui Titulus: *Offenbahrung göttlicher Majestät*. In illo, ex singulis verbis primi Capitis Geneseos, singulos libros extruit, in quibus mirabilia format problemata, sed ad nullum pene directe respondit, ut nescias, quid sibi velit. Tanto sane in pretio habitus olim fuit hic liber, ut centenis uncialibus venderetur. Contra

tra illum Autorem video scripsisse aliquem Christianum Fabricium, ut ex *Catalogo-nupero Francofurtensi* observavi. Extat & alius quidam liber JACOBI Böhmen, hominis plebei, sed miro interdum Enthusiasmo rapti, ut scriberet libros, non omnino sensu omni destitutos, sed tamen tenebricosos, & qui vix intelligi possint ab aliquo. Is in *Genesis* commentatus est lingua Germanica, ac librum istum cum Titulo *Mysterii Magni* edidit, quo miscentur Theologica, Physica & Chymica, quæ inter se omnia mire componit, atque ex iis Enthusiasticam quandam Philosophiam, velut Chaos quoddam, condidit. Principia tamen ejus farraginem quasi quandam veterum hæresium exhibent, quæ fasciculo quodam collecta recenset Thom. Gatakerus, in *præfatione Miscellaneorum suorum*. Judicium de hoc homine instituere difficile est. (i) Pium enim fuisse constat, & idiotam, & libri tamen, quos scribit, non omnino rudem illum esse, ostendunt, quanquam pleni sint fanaticorum sensuum. Unde suspicio nonnullorum est, sub ejus nomine scripta fuisse edita, ab aliis vero scripta, quod tamen probari fati non potest. Instinctu numinis se scripsisse, ipse fatetur, ac fuerunt multi, qui ejus Philosophiam & Theologiam, ut cælo lapsum, venerarentur, Enthusiastæ, quorum hominum gregi nuper accessit QVIRINVS KÜHLMANNVS, singularis certe homo Ingenii; nam quæ pene in ipsa pueritia scripsit, argunt magnam ingenii ejus capacitatem. *Tom Prodomus iste quinquenni sui mirabilis*, ut vocat, quo recenset libros, aliquando a se legendos, ostendit illum omni literaturæ genere non mediocriter esse imbutum. Istamen, cum incideret in scripta Böhmi, adeo istorum lectione fuit quasi intoxicatus, ut continuo nomen Sectæ Enthusiastarum *addiceret*, convitiis omnem Philosophiam ac Theologiam nostratium proscindens. Quem tamen in errorem hunc inductum existimo, quod cum juvenis esset, nec maturum haberet de rebus judicium, scientiam autem variam ac non contemnendam, fastu aliquo istas opiniones, communi hominum judicio adversas, defendendas sibi sumierit. Contra Böhmiū scripsisse video etiam Christianum Fabricium. Ceterum Historiam ejus viri vellem quis accuratius consignaret. Extat Anglica lingua cujusdam Johannis Heydon *Harmonia mundi*, ubi Mosaica principia suis fanaticis accommodat, homo, vel stultus, vel majus, ut facile ex ceteris ejus libris quis colligat, illo præsertim, quo, ex doctrina numerorum & characterum, tradere voluit insillibiles regulas cognoscendi præterita, præsentia & futura. IOH. SOPHRONII KOZACKII *Mica Philosophica*, Bremæ A. 1662. in 8vo, excusæ, vix micam aliquam salis habent; nam & illæ fanatica multa mista habent. Germanica lingua scriptæ sunt, & in Historia Geneleos aliquid, more fanatico, arguantur.

- 9 Legi quoque potest Tractatus de *Cabala Hebræorum* Kircheri in *Oedipo Ægyptiaco*, Tom. 2. *Classè 4.* ubi omnia illa Physica, quæ ex mente Hebræorum, in libris eorum Cabalisticis, inveniuntur, ex aliis Autoribus, compendio quodam congerit, ac cum Ægyptiorum Hieroglyphicis utcumque componit. Est & Anglus aliquis, qui vernacula lingua Historiam Creationis, ante aliquod annos descripsit, cujus scripti Argu-

(i) De Jac. Böhmiō confer judicium Autoris T. I. L. I. c. 10. §. 28. & ad locum istum annotata.

argumenta recensentur in *Actis Societatis Regiæ*. Nomen ipsius Autoris jam non succurrit, Scripsit & aliquis IOH. DE MEYEN, Sacerdos Middelburgensis, *Physicam divinam*. Qui tamen Autores locos Communes quosdam potius congerunt, ac nihil propemodum singulare habent, nisi quod ordinem illum Creationis, a Moyse descriptum, sequantur.

CAP. IV.

DE PHILOSOPHIA NATVRALI
ÆGYPTIORVM.

§. 1. De Ægyptiorum Doctrina & Philosophia scripsere Herm. Conringius (in Libb. de Medicina Hermetica, *Chymia octo*, plus justo tam extenuans,) Athan. Kircherus (de *curis Oedipo Ægyptiaco* sequius fertur iudicium, & Ol. Borrichius, Convingii *Antagonista*. 2. Principia eorum Physica latent, quod Sacerdotes Philosophiam suam occultarent, & per sola docerent Hieroglyphica. Multum tamen illis Græci debebant. Jamblichi Lib. de Mysteriis Ægyptiorum. 3. *Varia Hieroglyphicorum Interpretationes* Laur. Pignorii (Tab. *Isaac illustratoris*) Joh. Georg. Herwarti (ad *magnetem*, & *pyxidem nauticam*, omnia detorquentis) Athan. Kircheri. 4. Mich. Majeri, Pet. Joh. Fabri & Blasii Vigenerii *Chymica*. Alii de Hieroglyphicis Scriptores. 5. De Hermete *Trinugisto*, & *Scriptis ejus supposititiis*, nonnulla. 6. Nihil ex omnibus his certi de Ægyptiorum Philosophia colligi potest. Franc. Patricius, *Physicus Hermetico-Platonicus*.

POST Judæos nulla gens est, quæ majorem Philosophiæ, ac omni adeo studio literarum, operam impenderit, quam AEGYPTII. Non certe isto pretio ac loco habendi, quo habet illos HERM. CONRINGIVS in libris II. de *Hermetica Medicina*, (k) in quibus illos omnis Philosophiæ rudes, aut valde mediocriter ea imbutos fuisse, contendit, nullo certe idoneo argumento nifus. Mihi quidem pleraque istius libri cum affectu scripsisse videtur, odioque Hermeticæ Medicinæ ductus, quam Ægyptiis vulgo deberi opinantur. Et posteriori quidem editione agnoscere illud ipse videtur, cum ATHAN. KIRCHERI *Oedipum Ægyptiacum* ad manus sibi tum non fuisse queritur, ex quo fortassis aliqua cepisset, instituto suo pro-

(k) Herm. Conringii *Libris II. de Medicina Hermetica*, Helmstadii a. 1648. in 4to primum editis, quibus Chymicorum doctrina, rigidiori subiecta examini, una cum Ægyptiorum Medicina & sapientia omni, tantum non explodebatur, Olaus Borrichius, Chymicorum nostræ ætatis doctissimus, iussu Frideric. III. Danicæ Regiæ, *Diss.* opposuit de *Ortu & Progressu Chymia*, Hafniæ anno 1668. in 4to excusam. Ad quam cum Conringius in *Apolecticis* brevi, iteratæ Operis sui editioni, quæ Helmstadii an. 1669. in 4to auctior pariter atque emendatior prodit, adjecto, respondisset, Borrichius, quinque quoque post, *Hermetis, Ægyptiorum & Chymicorum, Sapientiam, ab Herm. Conringii Animadversionibus indicatam*, proluxiori Opere, Hafniæ an. 1674. in 4to impresso, & in duos eundem libros divisio, juris fecit publici. •

profutura. Ququam nec istius, vel fidem, vel iudicium, hic magnopere quis existimare possit, qui præter illa, qui ex veterum monumentis in omnium manibus sunt, nihil magnopere adfert, nisi quod tamen diligenter ex omnibus Autoribus collegerit, quæ ad rem Ægyptiacam spectant. Ingenio tamen ipse suo quin indulgeat in Hieroglyphicorum explicatione, nullus dubito. Facile enim, ex Analogia & Combinatione rerum, & perpetua Schematismorum comparatione, per conjecturam quædam explicari possunt; qui an revera sensus Ægyptiorum fuerint, non equidem temere dixerim. Ingenium tamen ejus σοφιστικόν in figurarum illarum compositione & dijudicatione laudem suam meretur. Digressiones quoque plurimæ ejus sunt, quibus molem libri auget, sed quæ ad rem Literariam Ægyptiorum non nisi ex accidenti, aut aliqua similitudine, reductæ videntur. Iis vero maxima libri pars occupatur. Ceterum in singulis scientiis, secundum quas partitus est libros suos, eos excelluisse ostendit, locis non paucis, quæ plena manu ferit. Legi, post Kircherum, OL. BORRICHIJ scripta possunt, quibus Conringii *Hermeticam Medicinam* impugnat, primum & alterum, ubi, ex omnibus veteribus Autoribus, loca, quæ pro Ægyptiorum doctrina faciunt, adducit.

- 2 Ceterum ipsa illorum principia in obscuro latent, quoniam nullos habemus libros, vel paucissimos, qui aliquid ejus rei tangant; nisi forte ex IAMBlichii scriptis, cujus extat *de Mysteriis Ægyptiorum liber*, aliquid conjiciendo assequamur, aut ex fragmentis Philosophiæ Pythagoricæ & Platonice quædam colligamus, de quibus singularibus capitibus agetur. Nec fieri etiam facile potuit, ut publicaretur eorum Philosophia, cum ejus mysteria solis sibi servarent Sacerdotes, æterna fide celanda, nec nisi literis ænigmaticis quicquam ejus proderent, quarum singularis & ipsa erat disciplina, nec ab aliis, quam a Sacerdotibus, intelligebatur. Quare quicquam hic certi definire non possumus. Magno semper illam in pretio fuisse Ægyptiorum doctrinam, abunde testantur itinera Græcorum Philosophorum, in Ægyptum suscepta. Unde & plurimam suorum partem depromptam ipsi non dissimulant Græci. Quos Ægyptius quidam Sacerdos, ut est apud Platonem, præ gente sua semper pueros vocabat.

- 3 Imaginum illarum veterum reliquias habemus in figuris Menisæ Isiacæ, quas exposuit singulari libro LAVRENTIUS PIGNORIUS, cujus Commentarii altera editio prodit Amstelodami, A. 1670. in 4to, curante Andrea Frisio JOH. GEORG. HERWARTVS, in libro suo de *admirandis Theologia Gentilis*, de pyxide nautica & magnetæ illas, (imagines) interpretatur; quæ, ut res sacræ, tamdiu custoditæ fuerint ab Ægyptiis. Sed nulla probabilis causa est, quare quis ita sentiat; meritoque ille exploditur a Reinesio in *Var. Lection. & Historiam Lingua Punicæ*. Kircherus aliam eorum interpretationem adducit, quæ cum reliquis suis consentiat, quas in obeliscis ipse indagaverat, quorum rudera adhuc in Ægypto supersunt nonnulla, Romam magnis sumptibus transportata.

- 4 Ceterum varis eorum interpretationes sunt, dum sensus suos fingunt, quicunque illos explicare intendunt. Sunt, qui doctrinam Chymicam illis occultari existi-

existimant, inter quos Mich. Majerus, qui *Arcana Arcanorum* scripsit. (1) Talem enim Titulum libro dedit, quo omnia illa Mystica Ægyptiaca ad Philosophiam Chymicam, & singulares quosdam sensus judiciose satis, nec more vulgari Chymicorum, traducit. Qui etsi omnino videtur improbandus, in quibusdam tamen plura ingenio suo tribuit, quam revera invenias in illis Hieroglyphicis. Etiam PET. IOH. FABER *Panchymico* suo, Gentilium fabulas sensu chymico explicavit, qua in re abundare quemque suo sensu patiamur. BLASIVS VIGENERIVS quoque in *Commentario in Phylosophi tabular*, diserte satis & prolixè idem Argumentum tractat. De Hieroglyphicis Ægyptiacis Gallica lingua Discursum scripsit PETRVS L'ANGLOIT DE BELESTAD. Prodesse etiam ad eorum cognitionem potest *Pyramidologia* IOH. GRAVII, quæ Anglica, Gallica & Italica lingua prodiit. Pene omiseram, Horapollinem, Autorem vetustum, sed brevem & obscurum, nominare, cujus hodie quæ reliqua habemus de Hieroglyphicis agunt Ægyptiacis, edita, curante Dav. Hæschelio.

Inter Philosophos Ægyptiorum HERMES (m) nomine celebratissimo est, cujus scripta doctrinam Ægyptiacam continere putantur. Sed, an illa genuina, & quænam inter illa genuina sint, multum quæritur. Conringius pene in dubium vocat, vixisse aliquando Hermetem, quod tamen temere equidem non negarem; & evicit non contemnendis rationibus Olaus Borrichius in libro isto, quem contra Herm. Conringium scripsit pro Medicina Hermetica. IOH. HENR. VRSINVS quoque in *Exercitationibus de Zoroastre & Hermete*, non multum abesse a sententia Conringii videtur, ipse quoque refutatus ab eodem Borrichio. Quæ ejus nomine circumferuntur, & quæ FRANCISCVS PATRICIVS novæ suæ de *Universi Philosophia* adjecit, ab alio quodam videntur supposita, nisi forte fragmenta aliqua hinc inde illinc sparsa lateant. Ejus *Pimander*, cum Commentario horribili & vasto Hannib. Roselli Partis in *fol.* prodiit, sed nugatorio & inepto.

Legi etiam potest Plutarchus in libro de *Iside & Osiride*, in quo aliqua de Philosophia Ægyptiaca tangit. OTTO HEVRNIVS quoque in libro de *Philosophia Barbarica Antiquitatibus*, fragmenta quædam hujus Philosophiæ inter cetera collegit. Sed de iis omnibus nullum formari solidum judicium potest, quandoquidem certis principiis illa comprehendendi non possunt, cum omnia fabularum tenebris sint involuta.

Tom. II.

(Y)

luta,

(1) Mich. Majeri Holsati, Archiatri Cæsarei & Hassici, *Arcana Arcanorum*, h. e. *Hieroglyphica Ægyptico-Græca*, VI Libris exposita, sine loci & anni (quem tamen 1614. fuisse e *Nundinali* ejus didici *Catalogo*) mentione, in *4to* prodierunt. Qui & idem Argumentum, diversa licet Methodo, demio pertraxit, in *Tr. de Theosophia Ægyptiorum*, ut antiquissima, sic abdita Sacra, cujus MStum *av. 1794* in Biblioth. Acad. Lips. Paulina supersse, Actorum Orbis Eruditi Lipsiensium Collectores, plura de eodem referentes (*M. Jul. A. 1637. p. 393. 394.* nos edocuerunt, editionem etiam, Morhofii hortati, uti ipsemet mihi retulit, moliti.

(m) De Hermete complura jam olim a nobis sunt monita, simulque index Autorum aliorum, de illo consuliendum, exhibitus, in *Homonymoscopia*, P. II. cap. 2. §. 16. pag. 255. 259.

luta, & imagines illæ nullam nobis lucem per se affundant. Ideoque potius ad superstitiones Philosophicas referam, quam ad veram rerum naturalium scientiam, quæ e certis principiis deducenda est, non fabulis, aut imaginum coloribus, delineanda. Inter recentiores FRANCISCUS PATRICIUS in nova sua *de Universi Philosophia*, aliqua ex parte Hermetica illa dogmata sequitur, vel potius Physicam Hermetico-Platonicam ex vetustis fragmentorum ruderibus concinnat. Sed de his postea dicemus, ubi de Pythagora & Platone agetur, & de Novatoribus illis, qui Aristotelica dogmata singularibus libris infectantur.

CAP. V.

DE PHILOSOPHIA NATVRALI CHINENSIVM ET INDORVM.

- §. I. *Populi Chinesis, aliis cultioris & antiquioris, doctrina Mosaica Historia vestigia, & aliquid Pythagorici dogmatibus simile, ostendit. 2. Cognitio ejus e Mart. Martino, Athau. Kirchero, aliisque rerum Sinensium Scriptoribus, imprimis tamen e Theoph. Spizelio, de re illorum Literaria scripto, est haurienda. 3. Summa Theologia illorum Naturalis & Physica Capita, ratioque per imagines & numeros philosophandi, cum Pythagoræ ipsi communis. 4. In hujus originem inquiritur, addito de eadem judicio. 5. Doctrina Chinesium de quinque elementis, seu rerum principiis (aqua, terra, igne, metallo & ligno,) cum commoda ejusdem explicatione. 6. Indorum dogmata Philosophica (inter quæ μετεωρολογικα eminet,) Pythagorici affinia, e Palladio & Abr. Rogerio sunt haurienda. 7. Phœnicum & Persarum doctrina Physica haud satis est cognita.*

Nulla inter reliquas gens adeo culta fuit, quam SINICA, cujus tamen monumenta non nisi sero ad nos pervenerunt, & quidam a Jesuitis, qui, hoc & priori seculo, peregrinationibus suis in hanc terræ partem factis, eorum instituta & doctrinas nobis aperuerunt. Quod si illorum relationibus credendum est, nulla gens antiquior est, aut ex annalibus suis & factis certiorum computum habet, quam ista. Ceterum & peregrinitas opinionum, ac omnia alia facile ostendunt, Gentem illam a ceteris fuisse sejunctam, nisi quod Historiæ Mosaicæ obscura quædam supersunt vestigia, & aliquid Pythagorici ænigmatibus, numeris, ideis, simile, in eorum opinionibus possit deprehendi. Quanquam, dudum ante Pythagoræ tempora, istæ opiniones obtinuerunt apud Chineses.

Fuerunt superiori seculo aliqui Scriptores, qui instituta illius Gentis Politica consignarunt literis; sed de Philosophia eorum pauca ab illis fuerunt memorata, nisi quod MARTINVS MARTINIUS, in *Decade sua prima Sinica Historia*, cujus continuationem frustra forte expectamus, quædam cœpit pressius enarrare de Philosophia eorum

eorum naturali, Mathesi, ac Scientia morali. Quæ tria doctrinæ genera unice illi æstimant, spreto vel ignorato aliis. Ex illo, ceterisque Scriptoribus, in compendium traxit omnem rem literariam & Philosophiam Chinesum THEOPH. SPIZELIUS libro singulari de *re literaria Chinesum*, Lugd. Batav. A. 1660. in 12. edito. Post illum scripsere etiam alii, IOH. HEVHOFIUS in *Legatione ad Chineser*, IOH. ADAMVS SCHALLIVS, in *Relatione de Ortu & progressu fidei Orthodoxæ in Regno Sinesi*, (Viennæ 1665. & Ratisb. 1672. in 8.) qui tamen Sacram Historiam potissimum tractat, & ATHAN. KIRCHERVS, qui in *China Illustrata* colligit passim, quæ secum communicata sunt a sui Ordinis Sociis.

De Deo & Angelis aliquam, quanquam subobscuram, habent cognitionem. Spiritus etiam tutelares agnoscunt, iis urbes dedicant, templa extruunt. Diluvii aliqua apud illos mentio. Causa nulla additur. Primum aliquem hominem nominant, quem e Chao, tanquam ex ovo, natum dicunt, illiusque testam, sive corticem in Cœlum, albumen in aërem, vitellum in terram abiisse. Qua cum Phœnicum doctrina quippiam simile habet, a quibus Ovum, ut imago mundi, religiosissime in Orgiis Bacchi colebatur. (n) De horis mira comminiscuntur, & extat quidam liber Sinicus *de natura*, in quo plena atque perfecta dies, quam naturalem dicimus, distribuitur in horas duodecim, ex quibus Orbis universi ortum & interitum ita consiciunt, ut horis singulis assignentur anni decies mille & octingenti. Qua opinione ducti etiam mundo finem suum decernunt. De singulis horis singula habent somnia. Hora nona, quæ nobis a meridie sexta, in Orbe universo magnam rerum atque ordinum omnium perturbationem, ingentia bella, regnorum seditiones, & hinc publicas calamitates, fore opinantur, donec tandem omnia ad suum Chaos, unde exierant, revertantur. Nostrium hoc, quod agitamus, ævum, ajunt, horam post meridiem primam esse, vel paulo quid amplius. Ceterum Philosophia illorum naturalis non usque adeo absurda est. Chaos initium rerum omnium faciunt & principium. Ex quo materiæ expers, sive spirituale summum, procreavit id, quod materia constat. Hoc ipsum adstruunt in duas divisum esse qualitates, quas *Yn* & *Yang* vocant. *Yn* occultum sive imperfectum sonat, *Yang* vero patens seu perfectum. Hæc duo quasi illis principia sunt. Ex his autem, in se ductis, imagines sive signa quatuor, inde octo formas aut symbola, prodiisse. Per imagines illas quatuor Martinus quatuor elementa, vel quatuor principes qualitates, notari putat. Illi vero patens aliud perfectum, aliud imperfectum, occultum itidem aliud perfectum, imperfectum aliud, nominant. Ex octo formis quælibet peculiarem modum habet, quo pingitur, & generales quasdam res significat, ex quibus omnium singularium generatio pendet atque corruptio. Earum picturam exhibet Martinus *lib. 1.* statim ab initio. Ubi quatuor & sexaginta symbola, sive imagines, adducit, quarum singulæ nomen habent singulare, quæ tamen non recenset. Multa mysteria Chineses venantur in his imaginibus, & memorat Martinus multos in eo libro sermones esse de generatione & corruptione, de fato,

(Y) 2 de

(n) Veterum de Ovo Mundano sententias Diss. peculiari, Præfide Joh. Andr. Schmidio Jenæ a. 1693. habita, erudite exposuisti M. Gottfr. Tenzelius, Arnstadiensis.

de Astrologia judiciaria, quæ tamen jejune disputantur, absque causis atque definitione rerum. Transferunt etiam eosdem numeros & figuras ad divinationes & fortilegia, item ad administrationem & morum disciplinam. Imaginibus certe his & numeris Pythagorici^æ videntur, ante ipsum Pythagoræ, qui in ideis & numeris, & figuris, fundamenta Philosophiæ suæ ponebat. Sinenfes quoque easdem imagines per numeros explicant, & res significatas suis numeris exprimunt, vel paribus, vel imparibus, quomodo Pythagoras etiam omnes rerum formas numeris certis exponebat.

- 4 Hæc quasi mystica fuit Chinenfium Philosophia, & ut ita dicam, Cabalistica, qualem fere in omni gente observes, quando scilicet rerum causas indagant. Indagatione autem illa ducuntur ad, nescio quæ, abstracta, quæ vel per figuras, vel per numeros, exprimunt utcumque. Cum enim videt mens humana, esse quædam illis corporalibus altiora, & potestates quasdam, hæc inferiora sub se continentes, cum nihil in natura novit magis abstractum a rebus, Spirituum vero nullam notionem habet, ad numeros & figuras delabitur, easque vel ut causas, vel ut signa quædam rerum archetypa, pro veris quibusdam causis venditat. In quibus omnibus non quidem adeo certi quidprehendas, ut pectus saturare possis, aut aliqua super hoc fundamento extruere, sed arguunt tamen illud, ferri natura sua omnes gentes ad generales quosdam conceptus, & naturas rerum spirituales sive æternas, quas quantum explicare conceptibus idoneis non possumus, sufficit tamen eorum conceptuum quasi umbras inhærere menti. Laudari certe ex eo etiam Chinenfium ingenia debent, qui, dudum ante Pythagoram & Platonem, nescio quid illi Philosophiæ simile animo speculati sunt. Pythagorici enim & Platonici, ab Ægyptiis, credo, edocti, e Græcis ad efficientem causam potissimum respiciunt, & Physicam quandam Metaphysicam, ut Verulamius vocabat, professi sunt. Qua in re laudandi præ ceteris, Epicuro, Aristotele, qui quidem naturam rerum ratione materiæ potius, causarumque internarum, indagare laborarunt, cetera autem omnia, quasi res nihili, & vana quædam somnia, eliminare. Unde pleraque orta est Aristotelis contra Platonem disputatio, male certe instituta, cum alio respiceret Plato, alio Aristoteles, hic tamen, ut sibi contrarium, refutaret, cum non esset. Qua in re profani aliquid Aristoteles, divinum aliquid sapiebat Plato. Sed de his in Capite de Philosophia Platonica agemus.

- 5 Jam, ut ad Sinenfes nostros redeamus, alia etiam illi principia scientiæ naturalis habent, quæ elementa vocant, a nostris quidem discrepantia, non vero usque adeo absurda. Ii vero quinque elementa constituunt, metallum, lignum, aquam, terram & ignem. Rideat fortassis aliquis, Sinenfes metallum & lignum inter elementa numerare, sed ejus rationes illi habent, quas recenfer Martinus. Aqua, dicunt, irrigat & descendit, ignis siccat & ascendit, lignum erectum & distortum vocatur, metallum ductile levitatisque patiens, terra semina capit, æstertque fructus. Irrigans illi & descendens, ajunt, dat salum, siccum & ascendens dat amarum, rectum & distortum facit acidum, ductile & potituræ idoneum mordax facit sive acre, accipiens semina

semina & fructus dñs dulce gignit. Has illi faciunt quinque elementorum qualitates seu siores; in quibus principia rerum naturalium constituunt, atque illa principia dominant ex iis saltē subjectis, in quibus qualitates illæ dominantur. Quod an accurate factum sit, nunc quidem non disputo. Interim non magis illi ridendi sunt, quam qui hodie magno apparatu omnis naturæ principia statuunt acidum & alcali (talsum,) & integris libris hoc argumentum defendunt, quorum tamen principiorum insufficiētiā nuper Epistola quadam demonstravit *Joh. Bohm*, Professor Lipsiensis. Ceterum si nostrorum Physicorum opiniones excutias, invenias in illis, qui multo absurdiora docuerunt. Id tamen videmus ex eo, Præticæ Physicæ fuisse scientissimos Chineses. Quod enim ajunt de natura falsi & amari, acidi & acris, illud sane & Chymicis operationibus hausisse videntur, neque dubito, illa, si quis in Sinesium libris legerit, aliter proponi, quam recensentur ab hominibus peregrinis, nec linguæ Chineses adeo gnaris, & Philosophia tantum Scholastica imbutis, ut sunt Jesuitæ. Non vacat singula excutere, alioquin Lynceus aliquis etiam observare hic posset aliquam corpuscularis Philosophiæ apud Chineses notitiā. Si quis communi sensu interpretaretur hæc elementa, tria naturæ constituentia elementa hic observet, aquam, ignem & terram, qualia etiam hodie tantum a quibusdam statuuntur, excluso aëre, quem illi vix inter corpora specifica, nedum inter elementa numerant, ut qui tantum constet vaporibus terraquels, & extrinsecus rei adfit, non insit. Quod metallum & lignum attinet, ea quis dixerit elementa artificialia illis esse, tam late sumtis vocabulis, ut sub metalli nomine omnia mineralia capiantur, sub vegetabilium nomine omnia excreta terræ. Unde certe omnia sunt opera, quæ artifices moluntur. Metallum itaque comprehendit omnia naturæ composita subterranea, lignum omnia composita naturæ supraterranea, e quibus certe omnia sunt arte facta ad usus humanos. Et, si quis ita explicuerit, nihil apud Chineses novi & absurdi in ista doctrina invenerit.

Chinensibus adiungi possent *Veteres Indi*, (o) quorum peculiare quædam fuerunt circa scientiam naturalem sententiæ; sed de illis adeo confusa omnia, ut nihil quippiam distincti colligi inde possit; nisi etiam quæ & quorundam Autorum laciniis colliguntur. Id tamen constat, quantum ex hodiernis Itinerariis patet, aliquid Pythagoricæ doctrinæ simile illas habere. *Μετεμψύχωση* enim statuunt, eamque sibi habent persuasissimam, adeo ut nulla ferme inter illos secta sit (sunt autem plurimæ) quæ non pro principio eam ponat. Est quidam Græcus Scriptor, *Palladius*, qui de gentibus Indiæ & Brachmanibus (ita Philosophi apud illos vocantur) libellum aliquem scripsit, quem ex Regia Bibliotheca edidit *Eduardus Bissau*, Eques Auratus, in 4^{to}. Londini, anno 1665. Cui additur S. Ambrosii Scriptum de moribus Brachmanum. Plura eorum dogmatum qui scire velit, legat ABRAHAMUM ROGERII eroffine *Thür* sunt Hydentium; qui liber primum Belgico sermone ab eo conscriptus, postea in Germanicum a CHRISTOPHORO ARNOLDO, Professore Noribergenſi, conversus, Norimbergæ prodit, A. 1663. in 8vo, cum Additamentis, ex aliis

(Y) 3

Auto-

(o) De Indorum Philosophia, ejusque Scriptoribus, conferantur, quæ ab Autore *Lib. præced. l. c.* l. 6. 10. 11. sunt dicta, & a nobis ad locum istum monita.

Autoribus. Hoc libro continentur omnia ista, quæ spectant, tam ad Theologiam, quam ad Philosophiam Indorum; miræ ibi occurrunt fabulæ, hic non repetendæ. Ceterum liber est jucundus admodum lectu, quo quidem nullus adhuc accuratior prodit in hoc argumento.

De PHOENICVM sententiis, pene doctrinæ Mosaicæ affinis, videri potest Grotius in *Notis ad Libb. suos de veritate Religionis Christianæ*; De PERSARVM autem Dogmatis Pet. de la Vallè in suo *Itinerario*, Italice edito, quod in Belgica J. H. Glasseakeri editione est mutilatum, multaque, & optima fere, omiſſa. Habet & BARN. BRISSONIVS in *Lib. de regno Persarum* nonnulla, ex aliis collecta. Sed liber iste exiguus est scriptus iudicio, ac multa falsâ continet. Sed his, obscuris admodum, ac vix notis, non immorabimur.

CAP. VI.

DE PHILOSOPHIA PYTHAGORICA, EIVSQVE
PRINCIPIIS NATVRALIBVS.

- §. 1. *Autores antiqui, e quibus Philosophia Pythagorica notitia haurienda, recensentur, Johannisque Schefferi de ejus Natura ac Constitutione libellus, Scriptaque de eadem alia promissa & affecta, commendantur.* 2. *Mater illa est reliquarum omnium Scientiarum, cognitioque illius, non summo opere solum utilis, sed & necessaria.* 3. *Scriptores de Dogmatibus Pythagoricis veteres, Philolaus, Didymus, Moderatus Gaditanus, Aristoteles, Jamblichus, alique una cum Antiphane Comico, istorum derisore, dudum deperditi.* 4. *Pythagoras Pherecydor & Mischi fuit discipulus, dogmataque sua variis, ad quas excurrit, gentibus, numerorum autem doctrinam Aegyptiis debuit.* 5. *Doctrina de numeris Pythagorica, ad Platonem propagata, γερικῶς exponitur.* 6. *Pythagore Sententia de Μετεωρολογίᾳ, magiæque & artium divinandis peritita. Brutiorum voces sermoni humano ab Is. Vossio prælatæ. Physognomia Naturalis commendatio.* 7. *Philosophie Pythagorica finis (similitudo Dei,) duplexque divisio.*

INter Philosophos veteres, quorum nobis superest aliqua notitia, antiquitate ceteris facile superior est PYTHAGORAS, (p) Cujus nihil habemus, nisi, quod longo post tempore per alios traditum est. Ideoque, quæ de ejus dogmatibus apud illos supersunt, obscura, ænigmatica, confusa, omnia sunt, quibus, non dubito, aliena multa accessisse, ab interpretatione eorum hominum, qui eorum dogmatum aliqua collegerunt. Peti autem debent lacinie istæ e Jamblichi Operibus, qui vitam Pythagore scripsit, e Demophili, Democratis & Secundi opusculis, editis

a Lu-

(p) Conferendum est cum hoc Capite Secundum Libri I. præcedenti, de Philosophia itidem agens Pythagorica.

a Luca Holstenio, & Ocelli Lucani libro de natura Univerſi (quem Lat. vertit, emendavit, & cum Commentario edidit Carolus Emanuel Vizanius, Amſtelodami, an. 1661. in 4to.) & Porphyrii libro de Abſtinentia, Græce Latineque edito, cum notis a Luca Holſtenio. Habet & Lærtius aliqua. Laudabilem operam præſtitit Vir Clariffimus IOHANNES SCHEFFERVS, in libro ſingulari, quem de natura & conſtitutione Philoſophiæ Italici, ſive Pythagorici, juſſu Chriſtiæ, Sveonum Reginæ, conſcripſit. Quo in libello, Upſaliæ A. 1664. in ſuo edito, ea, quæ ad hiftoriam aliquam generalem hujus Philoſophiæ pertinent, doctè proponuntur, & e veterum ſcriptis eliciuntur. Sed dogmata ipſa illic non continentur, quæ majoris laboris ſunt, & ut Schefferus in præſatione ait, ejus, qui nullis aliis occupetur curis, & unum hoc agat, qui tamen ipſe negotii plus fatiſ habiturus ſit. *Secernere enim a veris germanisque ejus Philoſophiæ dogmatibus, neque inſarcire aliena, diligentia, inquit ille, non eſt ſuperſtitiæ, aut ſubitanei laboris.* Utinam ab ejus viri ſumma eruditione impetrare poſſimus eos, quos promiſit, libros, unum ſcil. de vita Pythagoræ, & alterum de Clariſſi Pythagoriciſ. De dogmatibus vero ipſis, adeoque integra Pythagoræ Philoſophia, ab ipſo aliquando opus perfectum, vix eſt, ut ſperemus.

Recte vero is Pythagoricam ante omnes laudat, ut reliquæ Philoſophiæ omnis Gentilis matrem & fontem. *Sic perſuaſum habemus, inquit ille, non plus intereſſe publico, bonique literis, ut, quid Plato, quid Ariſtoteles, quid Stoici, quid Epicuri, cenſuerint de Philoſophia, ſit perſpectum, quam quid Pythagoras.* Non modo, quia diligenter iſthæ reputanti apparebit, pleræque originem ſuam habere e Sacris literis, ſive bene, ſive perperam, intellexit, vel quod ipſe illas habuit Pythagoras, vel quod habuerunt ii, quorum diſciplina ipſe fuit imbutus ac doctrina: ſed & quia Plato, Ariſtotelesque, Capita & quæſi Coriphei quidam omnis ſapientia inter Paganos atque eruditionis, ſua habuerunt a Pythagora, atque ita tandem ſciatur, quibus debeantur initia, quæ a gentibus bene, ſanctiſque doctrinis convenienter, tradita, tantopere apud eas admiramur & extollimus.

Exſtiterunt quidem in Philoſophia Pythagoræ non pauci Scriptores, qui dogmata iſta congeſſerunt, quorum tamen nihil ad nos pervenit. Et Euſebio quidem nominatur hujus Philoſophiæ Scriptor PHILOLAUS, Clementi Alexandrino DIDYMVS, de quo ille ait, quod librum de Philoſophia Pythagorica ſcripſit. Qui Didymus tamen alius forte eſt, quam iſte, cujus Hieronymus mentionem facit, qui *περί αἰγιόχαων* ſcripſit. Is enim Chriſtianus fuit. Philolaus ſcripſit *Differationes Pythagoræ*, Euſebio teſte, qui Philoſophiam Pythagoricam forte eo modo tradidit, quo Arrianus in *Differationibus Epicteti*. Quales Pythagoræ *Differationes* ſcripſit quoque MODERATVS GADITANVS, & quidam libri quinque, quas Scholas vocat, teſte Stephano, in voce *γὰνδερα*. Ariſtoteles quoque libros de Pythagorica Philoſophia ſcripſit, teſte Iamblichō, qui an Stagiritæ ille fuerit, dubitari adhuc poteſt. Quanquam Lærtius, inter libros Stagiritæ, memoret unum, *περί τῶν πυθαγορείων*, & alium τῶν πυθαγορείων, nihil

nisi quis posteriorem librum eum esse putet, quem citat Jamblichus. Prior enim ille fuit contra Pythagoræos scriptus. Theon Smyrnæus Aristotelem quoque citat ἐν τῷ πυθαγορικῷ. Stobæus etiam, in *Elegis Physicis*, cap. 22. Aristotelis primum de *Philosophia Pythagoræ* librum citat, ut, si non plures, duos saltem fuisse hinc perspiciamus; cum ceteri unius tantum libri mentionem faciant. Quod tamen an sufficiens sit argumentum, ut alterum quendam Aristotelem hujus libri Autorem faciamus, quod facit Schefferus, merito dubium mihi videtur. Simplicius quoque libro 1. ἀρχαίων τῶν Φυσικῶν, cujusdam Eudori meminit. Jamblichus de *Seçta Pythagoræ* scripsisse libros tres dicitur Gesnero, ex quo hoc Simlerus scripsit de *Pythagorica Seçta* libros tres, qui, cum *Simplicii Commentariis*, Romæ, in *Bibliotheca Vaticana*, habentur. Hos tamen libros aliqui eodem esse putant, quos de *vita Pythagoræ* scripsit Jamblichus, & tamen Simlerus distinguere videtur. Vossius in libro de *Philosophorum Seçtis*, præter illos, quos enumeravimus, Androcyden, Antiphanem & Alexandrum, nominat, quos tamen ad *Symbola Pythagoræ* tantum scripsisse, ex Jamblichis & Clemente discimus. Antiphanes vero Poëta fuit, & Comico sale instituta ejus perfricuit, ut ex Athenæi lib. 6. cap. 16. apparet. Ut extant multa Comitorum veterum Græcorum ejus argumenti. Cronium, Numenium, Thrasyllum, quædam de hac Philosophia scripsisse, ex Porphyrio discimus. Meminit quoque Laërtius cujusdam Zenonis, quod scripserit *Pythagorica*; & Clemens cujusdam Hipparchi; qui tamen omnes Scriptores jamdudum perierunt. Fortassis aliqua habuissimus e *Bibliotheca Vaticana*, si supervixisset Lucas Holstenius, qui aliqua Jamblichii inedita de *Philosophia Pythagorica* editurus erat.

4 Doctrina hæc Pythagoræ ITALICA vocatur, quod Autor ejus, Pythagoras, illam in Italia docuerit. Cujus Autorem tamen Laërtius Pherecyden facit. Quem sequuntur alii, & ad illum initia hæc referunt, quod is Pythagoræ Præceptor fuerit. Sed Laërtius tamen, ipse sibi contrarius, alibi Italicæ Philosophiæ principem Pythagoram facit. Neque enim Pherecydis & Pythagoræ dogmata adeo conveniebant, quanquam ille Præceptor Pythagoræ fuerit. Ideo Pythagoras non recessit ab ejus opinionibus, qui non unius hominis dogmata est secutus, sed ab Ægyptiis, Chaldeis, Persis, Indis, quæ haulerat, postea in unum cinnum redegit, & pro suo ingenio interpolavit. Non pauca etiam ab ipsis Judæis, & forte plurima, habuit. Arabes quoque & Phœnices præceptores habuit, de quibus vide Schefferum libro citato, cap. 4. & 5. Quibus singulatim recenset, quæ dogmata quibus gentibus debeat. Arithmetica & Physica nonnulla didicit a Phœnicibus, speciatim vero a Moscho aliquo, non Mosæ, ut legi vult Arcerius, sed vetusto quodam Philosopho, & in rebus naturalibus exercitato, qui primus doctrinam de atomis adinvenit, cujus mentionem faciet Strabo lib. 16. Meminit ejusdem & Sexus in *Opere adversus Mathematicos*. Ab Ægyptiis ac cepit mystica sacra, & notitiam de Deo uno, & Geometriam, & arcana numerorum. Theodoretus Ægyptiis jungit Hebræos, quorum aliqui haud dubie tum erant apud Ægyptios. De numeris testis est Josephus, &, præter illum, Apulejus lib. II. *Floriano* um, ubi

ubi ait, quod ab Ægyptiis acceperit *numerosum admirandas vices*. Schefferus legit *vires*, quanquam ego causam non video, cur aliquid mutari debeat. Intelliguntur enim per illas proportionem certæ. Ægyptiis vero occultas quasdam numerosum facultates habebant, quæ secretissimam eorum continebant Philosophiam. Quam philosophandi rationem a Mercurio inventam Trismegisto apud Ægyptios, scribit Stobæus in *Eclogis Physicis*, cap. 2. Adeoque certum jam est, ab- nulla alia gente, quam Ægyptiis, mysticam illam numerosum doctrinam habuisse; quibus postea Philosophiam ipsæ suam superstruxit. Phœnicum enim Arithmetica longe fuit alia, vulgaris nempe ista & mercatoria; Ægyptiorum vero Philosophica & ad res naturales ac divinas accommodata. Quam, postquam jam alteram a Phœnicibus hausisset, ab Ægyptiis didicit.

Hanc de numeris doctrinam postea ad successores suos propagavit Pythagoras. Atque hinc Plato, ejusque Allectæ, tam multa de numeris suis passim inculcant. Quorum etiam referenda est doctrina de ideis. Socrates, cujus omnem Philosophiam libris suis complexus est Plato, ex Pythagoræis hausit illam, ut judicat recte Joh. Bapt. Hamelius *Lib. 1. de Consensu vet. & novæ Philosophiæ*, c. 3. Secundum enim Pythagoræos unitas & numeros prima rerum exordia statuuntur. Neque numerosum verbo aliud quiddam ab iis diversum intellexere, ex iis quippe ordo, species, modus, distinctio denique omnis repetitur. Per varios numerosum gradus, ab ipsa unitate, qua omnia continentur, usque ad formas rerum sensibiles, descendit. Quas itidem deinceps numeris quibusdam mutabilibus distinguit. Unde patet, Platonici numerosum suis uti, non aliter, quam vulgus Philosophorum suis terminis & notionibus, quarum certe quædam esse debent, quæ vero inter illas rebus ipsis sint adequatæ, aut essentias earum exprimant, de eo tam acriter disputatur. Porro Platonici, ut corporales res figuris designare solent, ita res spirituales numeros quoque designant. Quod autem, præter numeros intellectuales, vel ideas, alios in ipso Bono vel Deo, numeros supersensuales plerique Platonici admittant, easque unitates, ut primi Boni effectus quosdam, cum a sua causa, tum inter se, distinctos velint, & quasi innumerabiles quosdam ut vocant, Deos subsistere, istud per se absurdum est. CHAMBRÆVS, in opusculo de *Philosophia Platonica*, quod nondum publici juris fecit, laudat a citato loco Hamelius: *Est, inquit, in Deo numerus quidam ex unitatibus divinis constans, cum ceteri numeri magis ex rebus, quæ unitatis sunt participes, quam ex ipsis unitatibus sint compositi. Sunt vero divini numeri non absoluti, sed relativi. Nam ad res, quæ fieri possunt, singula unitates, aut idea divina, habitudine quadam rationis referuntur, nec ista unitates plures, quam ratione, sive cogitatione, differunt. Non enim ex ipsa unitatis Summa, quæ Deus est, fit statim progressus ad numerum absolutum, sed prius necesse est mente concipere relativum quendam numerum, qui suo fonti, ut proprius, ita similior, est. Cujus velut partes non seorsim a suo principio disjunctæ, sed in ipso uno, aut Deo, subsistunt.* Hæc Chambræus ex mente Platoniorum disserit, ænigmata ænigmatibus cumulans, ut sunt pleraque ista Platoniorum, qui mira potius student dicere, quam vera. Et certe illi numeris suis & ideis eandem fabulam ludunt,

Tom. II.

(Z)

quam intricatissimis suis conceptibus & notionibus Scholastici, alia saltem scena instituta.

- 6 Ab iisdem Ægyptiis Pythagoras doctrinam illam de μετεμψυχῶσι animarum habuit, de quibus Herodotus *lib. 2.* & Porphyrius; quam sententiam etiam apud Indos aliasque Gentes Orientales, hodieque obtinere videmus. De ea animarum μετεμψυχῶσι libellum singularem conscripsit *Ambrosius Rhodius*, qui editus est Hafniæ an. 1638. in suo; quo in libello mentem Pythagoræ explicare laborat, & ad sanliorem aliquam sententiam reducere, fortassis magis ex ingenio suo, quam ex rei veritate. Ceterum, & alios quoque Philosophos ab hac sententia non abhorruisse videmus. Rerum Magicarum doctrinam, quæ in sacrificiis, consecrationibus, & similibus, consistebat, elegantissime & diligentissime præ ceteris excoluit Pythagoras, divinationum etiam varia genera a variis Gentibus accepit, *ὀνειροκριτικά* ab Hebræis didicit, scientiam auguralem & divinationem ex thure ab Arabibus habuit. Arabes enim, & Phryges primi sunt, qui excogitarunt aruspicinam, ut Theodoretus testatur. Forte & intellectum sermonum, quibus bestię creduntur uti, atque aves. Apollonius enim, Pythagoræ simia, ab iis artem hanc se hausisse gloriatur, ut testatur Philostratus *lib. 1. c. 14.* Quam artem, credo, hodie etiam caller Vir doctus, (Is. Vossius) qui de *cantu Poëmatum, & viribus Rhythmi*, libellum nuper scripsit, in quo non veritus est asserere, animalibus plus solertiæ inesse, in exprimendis affectionibus vel desiderijs, quam ipsi homini; quod inter cetera ejus libri *παράδοξα* (sunt enim non pauca) reponendum est. Ab Indis Pythagoras habuit Physiognomiam, cujus singularis propagator fuit, adeo ut discipulos suos, ad artis istius regulas, primum explorarit, an idonei essent ad disciplinam, an minus. Videatur Philostratus *lib. 3. cap. 5. in Vita Apollonii*. Atque certe illa doctrina non est de nihilo, quatenus Physicis principiis superstructa est, non Planetariis, ac mirabilem plane usum habet in vita civili, si quis ex conversatione crebra cum hominibus majorem sibi acquisivit solertiā. De ejus utilitate legantur, *præfatio Conringii* in opus Scipionis Claramontii de *conjectandis latentibus animi affectibus*, librum ejusdem argumenti insignem sane, & CHAMBRÆVS in libro Gallico de *arte cognoscendi homines*. *Symbola Pythagoræ*, a Phil. Beroaldo, Ang. Politiano, aliisque explicata, non Moralia solum, sed & Magica quædam, celare mihi videntur. Qualia sunt de corde non edendo (quæ adhuc nefaria inter Orientales magis species est, a Pet. de la Vale, *P. V. Itinerar. c. 1.* descripta,) unguibus, ante aram non incensendis, speculo, noctu non intuendo, igne, gladio non fodiendo, &c. quorum multa a Thom Berouinio, in *Pseudodoxia Epidemica*, exploduntur.

- 7 Finis Pythagoricæ Philosophiæ omnis, quam eo etiam definiebat, erat εὐμύωσις Σεῦ, sive similitudo Dei, quæ divina ejus sententia est, a Platone assumpta, & passim inculcata. Hanc Stoici, Cynici, Epicuræi, quoque arripuerunt, qui virum bonum & sapientem definiebant Deo similem. Ad hunc finem obtinendum media præscribebat, nosse semetipsum, & purgare se ac liberare a fordibus corporis, ut animus ferretur

TUR

tur ad cœlestia & divina, atque tum vere Philosophum fieri. Quare & Philosophiæ partes duas faciebat, καθαρτικὴν, sive purgativam, τελικὴν, sive perfectivam. Diversebat etiam Philosophiam in ἐξωτερικὴν & ἐσωτερικὴν. In Exotericis tradebantur omnia, quæ ad communem vitam pertinebant, practica; In Eotericis, quod ad naturam & divina pertinebant, de quorum omnium ordine legatur Schefferus Cap. 10. integro; ubi summa cum diligentia omnia illa illustrat, & de modo quoque docendi per Symbola, deque ipsis Symbolis Pythagoræorum, pluribus agit,

CAP. VII.

DE PRINCIPIIS PHYSICIS SECVNDVM GRAECOS, VARIOSQVE EIVS GENTIS PHILOSOPHOS:

AC PRIMVM DE PHILOSOPHIA NATVRALI DEMOCRITI ET EPICVRI.

- §. 1. Pythagoras omnium Græciæ Philosophorum parens fuit. Ab Apulejo tamen quidam illo antiquiores celebrantur. Diversa Græcorum in philosophando instituta. 2. Philosophia Græcorum nec præ Barbarica plane est contemnenda, nec, cum Conringio, in Ægyptios injurio, supra illam nimis extollenda. Methodica ejus Tractatio Græcis debetur, inprimis Aristoteli, cujus tamen in Philosophos se priores tyrannis, sophisticaque contra illos disputandi ratio, culpantur. Platonem contra longe fuisse modestiorem, allato utriusque de Parmenide judicio, ostenditur. 3. De Philosophia Poëtarum, Orphei (de qua Lib. promissit J. Franc. Grandis,) Homeri &c. quid sentiendum. Nulla hic certa Principia, omnia fabulis involuta, quas nec ipsi intellexerunt. Orphee & Zoroastri supposita ad Platonis doctrinam proxime accedunt. 4. Democritus, more veterum, abstractionibus in Physica abstiniuit, & ad ea, quæ sub sensum cadunt, omnia reduxit. Magni ejus Philosophia etiam apud Romanos fuit habita. Principia ejus Physica, Atomus & Vacuum, sua fecit Epicurus. 5. Utriusque Philosophiam Naturalem, in Poëmata de Rerum Natura, proposuit Lucretius, & nuper instauravit Pet. Gassendus (in multis licet dissentiens) ac Gualth. Charletonus. 6. Democriti Scripturam nihil superest, & proinde, quid vere senserit, incertum. De MSSorum, quæ sub ejus nomine supersunt, Chymicorum γησιότητι in utramque partem disquiritur. 7. Doctrina de Atomis & Vacuo Epicurea, intermixtis subinde animadversionibus, proponitur. 8. Eadem, ex Job. Franc. Grandis peculiari Diss. contra illam, refutatur, & Democrito ipsi (qui per Insinitum Inane Deum intellexit) adversa esse ostenditur. 9. Πάτερβασις ad Mediæ Henr. Mori, Vacuum in Naturam spiritualem transformantis, eandemque Democrito ac Epicuro mentem affingentis, sententiam. 10. Doctrinæ Epicuri Physica, inprimis de motu Atomorum, consutatio ex J. Franc. Grandi, Cicerone ipsoque Lucretio, continuatur.

nuatur. 11. Ex hac Epicuri doctrina fatalitas rerum omnium, aliaque profana Atheorum dogmata, profluunt. Falso jactatur, eam esse evidentissimam ac sensibus superstruam, cum imaginaria potius sit & absurda. 12. Degeneravit a principiis Democriti. Methodus ejus philosophandi corpuscularis utilissima quidem est in rerum naturalium scrutinio, sed a dogmatibus profanis, ab ipso consutatis Gassendo, repurganda; nec tamen sine principiis aliis sufficit, cum & Atomis minutissimis ex aliis coalescerent Elementis. 13. Methodo hac utuntur Cartesius, Rob. Boyleus (insigni hic ornatus eloquio) modernique Anglia Philosophi. Agnoscendum tamen iis aliquod in Natura Señov, sibi incognitum, ob cujus in Philos. Epicurea neglectum Verulamius Aristotelica sequi maluit Principia.

PRODIERUNT e PYTHAGORAE schola integræ Philosophorum familiæ, atque adeo, quicquid GRÆCIA sapientiæ habuit, huic viro natales suos debet. Quanquam & ante ipsum fuerint nonnulli inter Græcos Philosophi, iique etiam Præceptores Pythagoræ. Sed, quandoquidem etiam illi ex Oriente. & ex Ægypto, doctrinam suam habuerunt, ac famailorum obscura est, hunc Autorem Philosophiæ apud Græcos, præ ceteris, laudare possumus. Apulejus quidem, in *Florida*, Phercydem Syrum, Anaximandrum Milesium, Epimenidem (retensem, Leodamantem, Creophilum discipulum, memorat, quorum omnium admodum exigua est noticia apud veteres Scriptores; fortassis & ipse non accuratam ejus rei notitiam dare potuit, tanto ab illis temporis intervallo disjunctus. Quod enim inter illos etiam Platonem numerat, vel ingens mendum est, vel magnus Anachronismus. Quanquam Lipsius huic textui subveniat, in *Philosophia Stoica, lib. 1. Dissertat. 6. pro Platone legens Piatorem*; quæ emendatio quo fundamento nitatur, non video, nisi solo ingenio Lipsiano. Quoniam vero Pythagoræ Philosophia, ob numeros illos, est obscurior, ac nulla certa habet principia, quod ipse nihil scripserit, a discipulis vero ejus omnia vel interpolata sint, vel negligenter tradita; scelabimur jam ceteros e Græca natione Philosophos, quorum distinctiora ad posteros principia pervenerunt, & quidem ita, ut non magnopere de ordine sumus solliciti, sed potius ipsum principiorum, ab ipsis positorum, ordinem sequamur. In quibus tamen ipsis dijudicandis non parum difficultatis est; aliqui enim principia quædam cum aliis habent communia, alii, præter familiaria sua, adhuc quædam prima supponunt, quidam ænigmaticis locutionibus ista involvunt. Videbimus tamen, ut, quam fieri potest, distinctissime ea proponamus. Ac sunt sæpe inter illos, qui non re ipsa, sed nominibus, seu terminis, tantum discrepant. Quidam secunda principia pro primis arripiunt, & vice versa: quidam causas externas cum internis confundunt, de quibus omnibus dispiciendum est.

QUOD attinet in universum *Philosophiam Græcam*, ut non probo, qui nimium illi tribuunt, ita nec audiendi sunt, qui nihil, adeo ut Græcam illam Philosophiam mancā, sophisticā & puerilem existiment, præ occulta illa Orientalium Philosophia

phia & Ægyptiorum; a quibus hausisse Græcos doctrinam suam, certum est. Neque enim temere credo, quod vult clarissimus vir, Conringius, Ægyptiorum istam fuisse ignorantiam in omni disciplinarum genere, ut Græcis præ illis palma debeatur. Quia in re meliora docuit OLAVS BORRICHIUS, in nupero illo scripto, quod Conringio opposuit; ubi prolixè per partes examinat, quam fuerit Ægyptiorum in omni doctrina perfecta sapientia. Apud Platonem certe ab Ægyptio Sacerdote Græcis objectum scimus, illos in *Philosophia semper esse pueros*, sive semper discere, nunquam perfectos esse. In eo tamen laudem summam mererentur Græci, quod ordinem induxerint in Philosophiam & methodum; ceterorum enim libri vel ad posteros non pervenerunt, vel plane scripti non fuerunt, ac viva tantum voce præcepta Philosophiæ tradita. Quemadmodum & in Græcia, ante Platonis & Aristotelis tempora, nihil quoque libris & præceptis distinctis comprehensum fuit. Aristoteles vero primus methodum aliquam justam disciplinis circumposuit, veterum libros, si qui fuerunt, deprædatus, ut gloriam sibi soli pararet, aut sæpe pugnans contra illos, cum tamen eorum sensus non recte intelligat. Hinc Verulamius Aristotelem comparat Ottomannis, qui, ut tranquillum habeant regnum, & soli, fratres suos trucidare solent. Quare veterum sententiæ, non ex Aristotelis tantum verbis perpendendæ sunt, qui, propriæ laudi velificans, illas impugnat, vel ex plebis opinione, quam tamen ab his sacris arcebant veteres illi Philosophiæ antesignani, vel sophistica quadam cavillatione. Sed tamen, inquit aliquis, Aristoteli facile fuit, reconditos antiquorum sensus scrutari. Id suspicari quidem licet, sed is sorte loquendi genere minime proprio offendeatur, quod multis errandi præbuit occasionem, cumque autor novæ doctrinæ haberi vellet, ea ambiguitate ad cavillationes abusus est, suamque potius sententiam stabilire voluit, quam veterum obscuritatem illustrare. Plato hoc longe modestior fuit, qui in *Theæteto* de Melissi sententia & Parmenidis agens, tantum abest, ut exagitet, ut ignorantiam suam sateri malit, ac de obscuritate illorum conqueri: *Parmenides*, inquit, *acer mihi videtur ac venerandus; olim peradolescens loquutus sum cum illo Sene, & mihi visus est sapientia præditus profunda ac generosa; itaque vereor, ut satis ejus verba capiamus. Quod autem sub verbis tegitur, multo magis nos latet.* Unde videmus, ea, quæ Plato non intellexit, Aristotelem, ut cura sua indigna, rejecisse. Eum Aristotelis animum circa Parmenidis doctrinam observavit Bened. Pererius, vir diligentissimus, lib. 4. *Physicorum* cap. 16. *Parmenidem*, inquit ille, *impugnavit, non secundum reconditum sensum, sive iniquum erga eum se præbuerit, cum tamen ejus mentem cerneret, sive recte id fecerit, ut vulgo errandi occasionem præcideret.* Sed de Parmenidis Philosophia in sequentibus plura dicemus.

Lipius inter Germanicæ Philosophiæ partes etiam recenset *Pœticam*, quam 3
ille vetustissimam facit, in qua Musæus, Linus, Orpheus, Hesiodus, Homerus, quos sapientiæ studia coluisse, certum sit. De ORPHEI antiquissima Philosophia & Theologia Johan. Franciscus Grandis, vir eruditissimus Gallus, integrum Tractatum conscripsit, quo, accuratissime veterum illam doctrinam complexum se esse,

(Z) 3

dicit.

dicat. Franciscum Patricium & Augustinum Steuchum primoribus tantum labris degustasse, ait in *præfatione Dissertationum suarum Philosophicarum*. Sed vereor, ne liber ille non sit editus. Haftenus enim nunquam videre licuit. De HOMERO Lipsius Democriti elogium laudat, qui tamen in illo, præter elegantiam Carminum, nil miratur, & Platonis testimonium in *Alcibiade*, ubi ait: *Non debere, qui initiati nondum sapientia, incidere in Homericæ Poëmata, ne fabellas ceſſante Heroëm illum scribere*. Sed ut mihi quidem videtur, non opus est, Sectam perculiarem hic constituere; quæcunque enim Poëtæ isti prodiderunt literis de rebus Philosophicis, ex accidenti tantum prodita sunt. Nulla enim certa hic sunt principia, nullus Sectæ Autor, sed pleraque fabulis sunt involuta, quas fortassis ipsi non satis intellexerunt Poëtæ, si quæ abstrusiora sub iis fuerunt recondita. Uti non intellexit Ovidius, qui tamen totam illam fabularum telam ordine pertexuit, Græcos imitatus; Græci vero ipsi etiam aliunde, non ex ingenio suo, depromserunt. Quæ supersunt ex Orphei carminibus, aut ex Zoroastris *Oraculis*, illa, si genuina sunt, recondita quædam, fateor, habent, quæ tamen Theologica potius sunt, & de Deo, divinis mentibus, animisque, Oracula potius aliqua, quam Philosophiæ naturalis certa principia, loquuntur. Physica tamen quædam de mundo, ejusque ordine, illis inspersuntur, non admodum a principiis Platonis aliena. Vid. Franciscum Patricium in *nova de universis Philosophia*, *Panangiar lib. 10.* Quibus in libris mystica quoque Ægyptiorum ex Platone & Aristotele collegit. Legi etiam possunt ejus *Disquisitiones Peripateticae*, in quibus passim de veteris illius Philosophiæ, præ Aristotelica, præstantia agit.

4 Nos primo loco, missis ambagibus illis & ænigmatibus, DEMOCRITI Philosophiam proponemus. (q) Atque hic statim initio notandum est, veteres illos Philosophos non ausos esse ad materias & formas abstractas rerum naturalium causas reducere, sed ad talia principia, quæ sub sensus cadunt. Maluerunt scilicet illi manere intra carceres naturæ, nec evagari ingenio ad vanas notiones, quemadmodum fecerunt Plato & Aristoteles, qui posterior disputationibus suis veram istam & solidam scientiam naturalem corrupit. Ideoque vel ignem, vel aquam, vel aërem, vel particulas inter principia reposuerunt, quod in sensus illa incidere viderent; quanquam etiam in modo & applicatione erratum ab illis fuit. Democriti nomen maximum fuit apud veteres, nam non suo tantum tempore summo in honore habebatur, sed & ipsius Aristotelis & Platonis schola vigente, apud sapientiores Democriti Philosophia obtinuit ac Romæ cum maximo plausu exceptam fuisse, Cicero nos docet, qui ejus ubique summa cum laude mentionem facit. Quare existimavit Verulamius, in *fabula de Cupidine*, non Aristotelem & Platonem, sed Geneserum & Attilam, & barbaros, hanc Philosophiam perdidisse. *Postquam enim, inquit, doctrina humana naufragium perpeſſa eſſet, tabula iſta Ariſtotelica & Platonica Philoſophia, tanquam materia cujuſdam leviſſis & magis inflata, ſervata ſunt, & ad nos pervenerunt, dum magis*

(q) De Philosophia Democriti & Epicuri dictum etiam jam est. *Libri I. præced. Cap. Vto*, cum hoc præſenti conferendo.

magis solida mergerentur, & in oblivionem forte venirent. Hæc Verulamii sententia est de Democrito. Quod jam Philosophiam ipsius attinet, Democritus omnium principia pleno & vacuo, sive Atomis & inani, contineri statuit, cujus sententiam suam postea fecit EPICURVS, qui diligentius expendens motus & formas Atomorum, ex eorum complexione, connexione & occurſu mutuo, omnia formari credidit in hoc universo corpora, omnia *φαινόμενα* hinc oriri.

Eam doctrinam inter Latinos erudito carmine comprehendit Lucretius, Philosophus potius, quam Poëta, sed qui, ob Latinitatis puritatem, magnopere æstimandus est, quemque Virgilius in multis est imitatus. Eum a Physices Professore in Academia Argentinenſi publicis Lectionibus prælegendum Statuta ejus Academiæ volunt, teste Boetio in lib. de Scriptoris Græcis & Latinis; quod mirum tamen videri possit, cum sic crude admissi illa principia Epicurea, quemadmodum ea Lucretius proponit, profanum aliquid sapiant. Nostro tempore Philosophiam illam sepultam pene reduxit Pet. Gassendus atque diffuso Commentario, Lugd. A. 1649. in fol. edito, explicuit, cui addendus est alter ejus liber de vita & moribus Epicuri, qui historiam Epicuream complectitur. In ceteris vero dogmatica tractat sub specie Commentarii in Diogenis Laërtii librum decimum, quo ille dogmata Epicurea complexus est, collatis semper verbis & rationibus, a Lucretio petitis. Scripsit & BAPTISTA GVARINVS de Secta Epicurea, teste Gaddio in libro suo de Scriptoris, p. 219. Sed eum nunquam videre memini, nec fortassis eum Gassendi scripto comparari potest, qui ista diligentia omnia inquisivit, ut nemini fortassis alteras curas reliquerit. Gassendus tamen non in omnibus amplectitur Epicuream doctrinam, aut probat, sed in multis contra ipsam disputat. Scripsit idem Gassendus libros Physicos, qui inter reliqua ejus Opera aliquot Tomis prodierunt, & istis principiis superstructi sunt. Postea GUALTERVS CHARLETON Anglica lingua edidit librum, quem inscribit *Physiologiam Epicureo-Gassendo-Charletonianam, sive Fabricam scientiæ naturalis, ex hypotesi Atomorum, fundata per Epicurum, reparatam per Gassendum, auctam per Charletonum*, quo in libro, Lond. 1654. in fol. excuso totum Systema Physicum ad mentem Epicuri, adornat, cum Gassendus ordinem Diogenis sequutus fuerit. Sed prima tantum ejus Physicæ pars Generalis, cui specialia interdum nonnulla immiscuit, in lucem prodit; an altera prodierit, vel proditura sit, equidem ignoro. Et forte non prodibit, cum, parte ista generali sufficienter explicata, in specialibus rationes facile accommodari possint subjectis. Democritum Reviviscentem edidit IOH. CHRISOST. MAGNENVS, Philosophiam autem Epicuri cum Democritica & Theophrastea contulit NIC. HILLIUS libro peculiari, Parisiis edito.

De Democriti scriptis nihil hodie reliquum est, quamvis multa illum scripsisse, ex Aristotele, Plinio, aliisque Scriptoribus, constet. Quare adeo securi esse possumus de ejus principiis, nec determinare nobis licet, an illa cum Epicureis omni ex parte convenient. Nos, ex aliorum tantum traditionibus, Democriti mentem & sententiam colligimus, qui fortassis non recte ceperunt illam, aut non satis bona fide

fide interpretati sunt. Uni certe Aristoteli, qui aliquoties contra ipsum disputat, fidem habere nolum. Ejus enim fides, ut in ceteris Autorum antiquorum censuris, etiam hic suspecta esse debet. Extant tamen in Bibliotheca Regis Galliar, & aliis quoque, quædam MSS. quæ Democriti nomen in fronte scriptum habent, & de arte *χευροποικτικῇ* agunt. Quædam eorum, Latine a se versâ, Domin. Pizimentius Patavii in *Stavo* edidit. Quædam etiam Ant. Mizaldi *Centuriis Secretorum* sunt adjecta. Sed illa suspecta habent plerique, inprimis Salmasius in *Exercitationibus ejus Plinianis*, qui, data occasione, aliquot ex illis loca descripsit. Titulus librorum recensent PHIL. LABBAEVS in *Bibliotheca MSSorum Regis Galliar*, & THOM. RENESIVS, aliquam iis fidem habens, in *variis suis Lectionibus*, tum & OL. BORRICHIVS in *Hermetica Egyptianorum Sapientia*, libro, quem nuper adversus Conringium scripsit, qui, genuinos esse Democriti libros, non veretur asserere pag. 68. 69. 70. 71. 72. 73. Cujus argumenta illic legi possunt. Multa etiam ille collegit ex antiquis Scriptioribus de Democriti experimentis, quæ non obscure innuunt, hujus argumenti Democritum nonnulla scripsisse. Operationibus Physicis illum incubuisse, ex multis Autorum locis patet. Sunt & mihi nonnulla Democriti, quæ inscribuntur *Physica & Mystica*, sive *Arcana*, ex Codice Bibliothecæ Altenburgensis descripta, sed ea admodum mendosa sunt, ac multa omisâ, præ ceteris illa Unionum artificialium præparatio, cujus meminit Salmasius in *Exercitationibus ad Solinum*, quæ formula in isto exemplari non reperitur.

- 7 Jam, ut ad principia Philosophiæ Democriticæ redeamus, ea constat ATOMIS & INANI. Atomis autem sunt Democrito & Epicuro corpora individua, quæ ita feruntur in infinito inani, ut concursionibus inter se cohærescant & efficiant, quæ eignuntur, omnia. Sunt autem Atomis non ita insectiles, ut omnis omnino extensionis sint expertes, non sunt puncta Mathematica, sed Physica, & tota illa Disputatio inepta est & Sophistica, quæ solet a Peripateticis contra existentiam Atomorum adduci. Illa enim divisio in infinitum, quam illi concipiunt, & Atomis opponunt, cum rerum natura pugnat, quæ necessario in minimo aliquo subsistit. Quare & inepta est altera illa questio: *Utrum Atomis ex prædictis consent Mathematicis?* quam solide refutat Io. BAPT. DV HAMEL, de *consensu vet. & nov. Philosophiæ*, lib. I. c. 8. Quicquid sit, res tandem in inanes & Mathematicas speculationes deducitur, quibus sua illa relinquenda sunt principia; ad demonstrandas rerum quantitates, at illæ non pertinent ad minima Physica, quæ si tu minora adhuc animo concipere possis, ulteriusque dividere, nulla ratione hoc ad Physicum pertinebit. Ut jam explicent, quomodo inter se vinciantur Atomis, varias earum figuras, situm, ordinem, magnitudinem, motus, comminiscuntur. Cartesius autem plane depingit & delineat, quasdam enim rotundas, quasdam quadratas, quasdam alterius figuræ, facit, quod non omnino a rei veritate abhorret, & probare pene licet in minimis corpusculis salium variorum. Ut jam demonstrent, quibus vinculis connectantur, multa comminiscuntur, quæ nulla adeo demonstratione, sed quibusdam conjecturis nituntur, leves Atomis altarum angulis implicantur, ramosæ particulæ firmius cohærent, quibus constare faciunt corpora solida.

solida. In quibus singulis explicandis multa quidem subtilitas est, quæ tamen non usque videtur rem omnem conficere. Nam certe alia debent quædam latere, quæ non expediri possunt sola ista Atomorum compositione: generationes rerum fieri transpositionibus partium, additionibus & detractionibus, docent, quæ ex semine prodeunt. Sic plantas additione formari arbitrantur, cum parva feminis moles, quicquid invenit sibi simile, sibi conciliat, & fermentationis beneficio in suam commutat naturam. Quæ omnia dici quidem ita possunt, sed profecto nondum satis explicari. Omnes porro qualitates non nisi Atomorum quædam effluvia sunt Epicuro. Illud vero nescio quomodo fatuum est & profanum, omnia illa corpora produci ex fortuito quodam Atomorum motu, cum ubivis necessitatem summam videamus. Alterum Democriti principium est *Inane*, vel Vacuum, idque est, vel patens illud infinitum, vel dispersum, & quodammodo in rebus disseminatum. Vacuum admitti debere in natura existimant hujus hypotheseos assertores, quoniam motus corporum cessaret, si omnia plena corporibus essent. Probant iidem vacuum ex rarefactione & condensatione, de quibus in *Cap. de Vacuo* pluribus agemus. Principia itaque hujus Philosophiæ sunt infinitæ Atomi, & infinitum Inane. Atomi, secundum Epicureorum sententiam, compingi in unum corpus non possunt, nisi virtute illius Inanis infiniti.

Adversus has Epicuræ Philosophiæ hypothesen pereruditam Dissertationem 8 scripsit IOHANNES FRANCISCUS GRANDIS, ipique hujus Philosophiæ propugnatori, Gassendo, inscripsit, inter *varias ejus Dissert. Philosoph. & Criticæ*, Paris. A. 1658, in 4to editas, primo loco obvlam. Atque primus is ostendit, infinitatem Atomorum & vacuitatis a Lucretio, non citra insignem paralogismum, constitui, & contra mentem Democriti, qui per infinitum illud ipsum Deum intellexerit, non vero, quemadmodum recentiores Epicurei, spatium aliquod inane, in quo moveri & compingi corpora naturalia possint, atque adeo majora corporum naturalium Systemata, sive Mundi. Tale vero infinitum Inane per ipsam rationem & naturam dari non posse, ex intimiore Philosophia illic disputat, & concipi tale quid non posse statuit, imo pugnare ejus conceptum cum mente ostendit. Multo minus hæc infinitas locum habebit, si & Atomorum infinitas accedat. Nam illa infinitas quomodo adæquabit infinitatem spatii, cumque utrobique principia sua sint & fines, quæ repugnant infinito, quomodo ista infinitas fingi aut concipi potest? Nullus itaque motus fieret, quoniam motus omnis terminos habet, tum a quo, tum ad quem. Principium vero hic ubi, vel in quo, ponendum est, si vacuum hoc & inane statuatur. Namque in ipso, ut plane nihilo, nulla causa esse potest, quæ moveat, atque ita illud Inane corpus esse deberet, in vacuo vero quies potius perpetua esset, quam motus. Nulla enim illic actio, nullus impulsus, atque ita iners & otiosa esset tota rerum natura. Inane enim, qua Inane, nec gravitatem habet, nec levitatem, neque sursum, neque deorsum importat, atque adeo ab omni locorum differentia alienum est: ac proinde motus, qui omnis localis est, causa existere nequit. Quod vero existimant illi, absque vacuo motum nullum esse, ejus plane contrarium verum est.

Tom. II.

(Aa)

Nam,

Nam, quando corpus loco movetur, illud proximum expellit; hoc rursus aliud protrudit, donec motu quodam circulari locus, a primo corpore derelictus, ab altero occupetur. Rem illam eleganter demonstrat Cartesius exemplis globorum, in orbem dispositorum, & explicatius, ad mentem Cartesii, proponit DAN. LIPSTORPIVS in *Speciminibus Philosophiæ Cartesianæ*. Quod attinet Vacuum, rebus interspersum, suis etiam difficultatibus laborat. Nam solent asserri hic quædam specimina, quibus suam sententiam stabilitum eunt Vacui propugnatores; de quibus Inferius pluribus agemus; nam hic ista alieno loco proponuntur; in ipsa autem Tractatione, affectio, num naturalium convenientius in medium adducentur. Ex rarefactione & condensatione iidem Vacui experimenta sumunt; quæ res majori difficultati subjacet. Oportet enim in rarefactione & condensatione attingere se particulas propius & rursus discedere; in ista vero recessione admittenda sunt quædam spatia, quæ non sint plena particulis istius corporis, quod dilatatur. Atque hodie machinam aliquam invenit ROBERTVS BOYLIUS, qua ærem pro lubitu rarefacere potest; atque adeo ad numerum, mensuram & proportionem, Sed de his inferius agemus. Quod infinitum illud inane attinet, hoc, uti diximus, impugnat Joh. Franciscus Grandis, atque a Democrito ait longe aliud quid denotatum fuisse, ipsum scil. Deum; qua ratione mentem ætheream illam & Spiritum, de quo adeo multa Platonici, per hoc intelligendum, asserit. Id multis Philosophorum testimoniis confirmat, ipsius præcipue Democriti, ex Clemente, juxta Eusebium *de præparat. Evangelicæ lib. 15.* Quocum eadem sensit Hippocrates, coætaneus Democriti. Ipsum Lucretium sibi contrarium adducit, qui ultra Atomos & Inane, tandem tertiam aliquam naturam, ipsius veritatis necessitate coactus, statuit, lib. 2. scribens:

*Denique celesti sumus omnes semine oriundi:
Omnibus ille idem pater est, unde alma liquentes
Humorum guttas mater cum Terra recepit.
Fœta parit lætas segetes, arbusque læta,
Et genus humanum, &c.*

- 9 Atque ita Autor ille de hoc Inani Epicureo judicat; a quo tamen abire videtur HENRICVS MOHRVS, in *Euchiridio suo Metaphysico, part. 1. c. 8. num. 3. sive de rebus incorporatis succincta & luculenta Dissertatione*, qui quasi medium sententiam amplectitur. Is scil. toto illo libro hoc agit, ut demonstret experimentis naturalibus, e tota rerum natura petitis, esse aliquid Extensum immobile, a mobili materia distinctum, non imaginarium quiddam, sed reale saltem, quod scil. non sit corpus, sed tamen reale aliquid & extensum, quod ille spiritualis nature vel divinæ etiam esse asserere non veretur, inque hunc suum sensum Democriti sententiam, rapit, qui principia duo vera ac realia statuit, Atomos & Inane, reliqua vero omnia non res esse, sed apparentias tantum in sensibus nostris excitatas. Rursus ex Diogene Laërtio adducit locum, ubi Epicurus vacuum & locum vocat naturam intangibilem, vel, ut ille interpretatur.

pretatur, incorpoream; ideoque secundum Epicureorum sensum, per illud inane intelligit naturam aliquam spiritalem. Quæ tamen iste secundum sensum interpretatur. Omnes enim principium illud alterum Epicureum non aliter, quam sub ratione privationis alicujus, aut nihili, concipiunt, estque in eadem sententia Lucretius, cujus manifesta adduci possunt testimonia. Adducit quoque testimonium Pythagoræorum ex Aristotele, qui spatium tale vacuum describunt, quod ex infinito est spiritu, totumque universum permeat, sic, ut respirare mundus dicatur in hoc spatio. Verum, cum nec librum, nec caput, apud Aristotelem nominet, non habemus, quod de illo judicemus. Si ejus sensum sequeremur, facile cum ceteris conciliare hanc doctrinam Epicuream possemus.

Pergit Joh. Franciscus Grandis, atque, ultra tertiam hanc naturam, a Lucretio concessam, quartam adhuc ab eodem concedi ostendit contra Gassendum, qui ista Lucretii loca, studio, an casu, in *Philosophia sua Epicurea* omisit, lib. 3.

Quarta quoque his igitur quedam natura necesse est,

Attribuatur, ea est omnino nominis expert,

Qua neque mobilis quæquam, neque tenuius, existat.

Inde calor, motus, & venti cæca potestas

Accipit inde ær, inde omnia mobilitantur.

Quibus ex verbis patet, absque natura aliqua impellente & movente nihil fieri in natura, quo tamen principio communis illa Epicurea Philosophia destituitur, quæ præter Inane & Atomos nihil agnoscit. Illos Atomos dicunt esse æternas & increatas, quas creatas tamen esse, ex concessa Atomorum figura probatum it Grandis. Harum Atomorum motus fortuitus esse statuitur ab Epicureis, unde omnia proveniant corpora, eorumque vicissitudines & alterationes. Sed nec fortuitus motus potest esse a se ipso, aut ab Inani illo, ac, si esset, res statas & definitas omnibus suis numeris perficere non posset. Atomos istas, non specie, sed figura duntaxat, positione, motu & pondere inter se differre statuunt, quod rerum varietati & generationi explicanda non sufficere, recte ait Hamelius *de consensu veteris & novæ Philosophiæ*, lib. 1. c. 8. Porro illa Atomorum ab Epicureis statuta *συμπύκνεια*, vel nihil dicit, vel aliquam Atomorum, ratione actionis & passionis, differentiam arguit, quod a diversis esse principiis patet. IOANNES ALPHONSUS BORELLVS, in *libro suo de motu corporum*, cum in varias partes versasset doctrinam de motu, super particularum principiis fundatam, quo se vertat, nescit, nisi statuat, inter particulas inertes & materiales alias particulas vividas, spirituales, impellentes, & vi movendi præditas. Ideoque tandem omnibus istis, qui ex corpusculari Philosophia omnia se nature miracula explanata dare posse credunt, ad naturam aliquam superiorem, principium spiritale, confugiendum est, sine quo humano intellectui actiones nature concipere, impossibile plane est. Quod palmarium eisdem argumentum est Johan-

nis Francisci Grandis, qui toto illo libro suo demonstrare laborat, illum ab Epicureis confictum Atomorum motum per rerum naturam nullum esse posse. Primo enim, propter infinitatem & soliditatem Atomorum, ab Epicureis statutam, nullum posse eorum motum fieri asserit. Ex natura enim infinitatis & soliditatis Atomorum concursio nem nullam, nullum earum fluorem, nullum pondus, posituram nullam, dari posse evincit, adeoque contra Epicureos non contemnendis rationibus, & quæ Mathematicam sapiunt demonstrationem, probat, ex ipsis eorum hypothesibus sequi immobilitatem potius Atomorum, quam mobilitatem. Uterius illud, ex discussione specierum motus, quas Atomis suis tribuunt Epicurei, elicitur. Alias deorsum moveri dicunt, & ad perpendiculariculum, alias per declinationem, alias sursum per motum impulsio nis. Primus ille motus ratione ponderis est, alter per compulsam alterutrum Atomorum, & tertius quasi inter illos medius. Ex istis motuum speciebus varios iterum specialiorum motuum modulos comminiscuntur. Motui deorsum subjiciunt transpositionem, accessum, ablationem, incessum, detritionem. Atque ista princeps motuum species est Epicuro, quæ motum corporibus impertiri statuit, & Lucretius hinc ait:

Quod vacuum per inane deorsum cuncta serantur.

Motus sursum, qui a percussione fit, subjiciunt contrarium concursum, recessum, refluxum, sive reflexionem, compulsionem, appositionem, permutationem, supra adjectionem. Ex utriusque hujus motus sursum & deorsum speciebus fieri mundum autumant. Heracliti apud Laërtium similitudinem ducunt a corpusculis illis minimis, quæ in sole observamus, sursum deorsum motis, quod puerile admodum ad rem illam confirmandam argumentum est. Tertio motui mixto & obliquo subjiciunt concretionem, condensationem, Synodon Atomorum, complexionem, affixionem, collisionem, coacervationem, cum sc. casu Atomum sunt compactæ in has, quas cernimus, formas. Cum vero plus aut minus spatiorum intercipitur, oriuntur illæ qualitates Atomorum. Cum vero parum, & citra magnam inclinationem, coalescunt, hinc oritur positio & fixio; si major sit inclinatio, tumores & configurationes oriuntur. Atque hunc declinationis motum omnium compositionum naturalium, sive generationum, principium statuit Epicurus. Lucretius perplexas atomos vocat. Contra totam hanc philosophandi rationem elegantissime, & ut puto, solidissime, disputat Cic. lib. 1. de finibus, qui locus, quoniam prolixior est, illic legi potest. Recte Cicero rem totam pueriliter fictam judicat, & si verum fateri velimus, multum illis dogmatibus forte subtilitatis inest, parum veritatis. Et, quamquam tales Atomorum motus, minimarumque particularum fluxus dentur in rerum natura, (ut secundum principia Epicurea dari non possunt, dari autem posse in natura, seu mundo, jam constituto, nihil repugnat,) ex istis tamen Atomorum fluxibus & repercuSSIONibus univ ersum hoc constituere ineptum est, & nulla veri specie demonstrabile. Velim enim concipiat mihi aliquis istud Inane Epicureum infinitum, seu longitudinum, altitudinum & latitudinum, infinitatem quandam, quanquam nec ita loqui liceat, cum illæ quantitatium finitarum affectiones sint, quem in illo finget mihi motum spontaneum Atomorum primo deorsum, cum in infinito isto spatio nihil sit, quod sursum & deorsum dici

dicti possit, ac termini isti relativi sint, ac modi rerum, ex situ, tantum respectu nostri, rebus impositi. Quomodo reflectent ac resilient, cum quælibet Atomus ex ipsa doctrina Epicurea vi propria non possit sursum ferri, sursumque meare, quæ verba sunt Lucretii? Quomodo itaque impellet retro, si vis nulla est sursum meandi. Illa enim sursum-motio fieri debet per impulsum rei, se non sursum ferentis; quæ quomodo inter se constare possint, demonstrari nullatenus potest. Vim hujus ratiocinii eleganter ob oculos ponit Cicero in lib. de fato, qui locus legi præ ceteris meretur.

Magis ridicula est, quæ ex ipsis principiis deducitur, feralis rerum aliqua necessitas & fatum, cujus causa omnis in Atomis Epicuro ponitur. Hinc animi etiam essentiam & virtutes omnes compingit, & artes in homine, quæ insania temere majorem esse non dixerim. Triumphans tamen apud multos perniciofa hæc dogmata, vana subtilitatis specie imponentia hominum animis, quæ lubentes accipiunt novaturientes, & qui in parte gloriæ ponunt, divina omnia speciose in dubium vocare, immortalitatem animæ impugnare, demones pro ludibriis sensuum habere, quales sententiarum rivuli ex Epicurea hac Camarina promanant. Et hæc tamen Philosophia, ut evidendissimam, se jactat, quia sensibus superstructa est; cum tamen, si rem perpendamus, ex ipsis Epicuri principiis pateat, non tam in sensu, quam in vanis & quibusdam imaginariis hypothefibus, eam Philosophiam positam esse. Quando enim de natura Atomorum differunt, nullas Atomis suis qualitates assignant; neque enim ignis scintillis, neque aquæ guttis, neque auræ bullis, &c. similes sunt, neque calidæ aut frigidæ, aut densæ vel raræ, sed omnes ejusdem speciei: quod certe, si imaginarium non est, non video, quid ita vocandum sit; & magis certe est, quam materiæ & formæ reliquorum Philosophorum. Res certe ipsa inexplicabilis & absurda est, quod & Hamelius loco supra citato ait.

Atque hæc penè sunt istius Philosophiæ dogmata, quæ tamen degenerasse a veteri ista Democritea, etiam ego dixerim. Non enim usque adeo tota illa absurda est, quin magnam obtineat vim in demonstrandis affectionibus quibusdam naturalibus, quarum ratio ad sensum manifestius patet ex doctrina corpusculari. Retinere itaque corpuscularem hanc Philosophiam possumus, & cum utilitate maxima in explicandis rebus, modo abscondamus stultas illas & profanas Epicuri sententias. Quomodo tractavit eam Gassendus in *Physicis* suis, ubi proponit quidem Epicuri sententiam, ac, quæ defendi possunt, defendit, sed ita, ut refutet Epicuri profana dogmata: primo, quod non detur alia natura incorporea, præter inane, (*Physicis Sect. 3. memb. 2. lib. 14. c. 3. & sect. I. lib. 4. c. 34.*) 2. quod infinitos mundos statuatur (*Sect. I. lib. I. c. 2.*) 3. quod mundus sit æternus, (*ibid. lib. 4. c. 5. & 6.*) 4. quod Deum faciat naturæ corporeæ, nec curare res humanas statuatur, (*Sect. 1. physicis, lib. 4. c. 2. 3. 4. 5. 6.*) 5. quod ex nihilo nihil fieri, vi etiam divina, neget, (*Sect. 1. lib. 3. c. 1. & lib. 4. c. 5.*) Si quis dogmata Epicuri in compendium contracta velit, legat *Synagma Philosophiæ Epicureæ*, a Gassendo scriptum. Nobis, ut dixi, utilis esse doctrina illa potest in explicatioribus multis phenomenorum naturalium; nec tamen in Atomis, velut in principiis,

consistere possumus, cum & ipsa illa minima naturalia Elementa sua habeant. Si enim e. g. in minutissimas partes aurum quis dissolveret per artificium chymicum minutissima tamen ejus particula adhuc composita erit, ex diversis quibusdam principis combinata. Similiter in minutissima lactis particula ferum erit & coagululum. Atque ita certe in omnibus corporibus naturalibus minutissimis diversitas quædam principiorum adhuc dari poterit, ut in simplicibus istis particulis minime subsistere possumus, ac pro veris principis illas agnoscere. Illas vero fingere ad ingenium Epicuri, meræ notionis res est, non naturæ.

- 13 Assumunt hodie, qui philosophantur circa res naturales, e Democriti & Epicuri schola, particularum principia. Accepit ea etiam Cartesius, non tamen, ut unice super his Philosophiam suam fundaret; quanquam & in multis conveniat. Nemo tamen hanc doctrinam subtilius & plenius executus est illo, de cujus principis singulari capite infra videbimus. Angli in experimentis suis ubique istam Atomorum doctrinam profitentur, quanquam incertum adhuc sit, quæ statuant principia, neque unum omnes sentiant; sed observant tamen hanc sensus in rationibus naturæ methodum, & *Παύσιμω* naturæ, qua possunt, perspicuitate ob oculos ponere, laborant. Sed ut hæc se belle habeant omnia, unico isto deficiunt omnes, obscuro isto, incognito isto, quorsum non penetrant Lyncei isti oculi; ideale dico illud, formale illud τὸ Θεῶν, quod in natura est, quod supponendum tamen necessarium. Nam in nudis particulis omnium rerum causas sufficientes nunquam daturi sumus; quod bene perspexit Verulamius, sagacissimus rerum naturalium scrutator, qui in particulis illis Philosophiæ naturalis principia non posuit, & præ illis Peripatetica potius amplecti voluit. Satis intelligens, qua erat mentis perspicacitate, animum tamen saturari non posse his rationum quasi nebulis quibusdam; quanquam & in vulgaribus illis non distinctas etiam præcipuorum notiones habemus. Interim tamen subtilissima utilissimaque illa est de corpusculis doctrina, cui, velut naturæ cortici, inhærere tantisper possumus, donec interiora rerum doceamur. Præ ceteris legi super hoc argumento possumus, quæ singulari nuper libro proposuit insignis ille per *ἐμπειρίαν* Philosophus ROBERTVS BOYLIVS, in *Exercitationibus suis de Atmosphaeris corporum consistentium, deque mira subtilitate, determinata natura & insigni vi effusivorum*, aliaque ejus viri scripta, quæ in manibus omnium versantur. Is enim præ omnibus ita contemplationem experimentis junxit, illam super his fundavit, hæc ex illa confirmavit, ut merito sociorum suorum ANTESIGNANVS habeatur.

CAP. VIII.

DE PRINCIPIIS SECTAE STOICAE
PHYSICIS.

- §. 1. *Philosophia Stoicorum Moralis Scriptores, Epictetus ejusque Commentatores, Arrianus & Simplicius, a Cl. Salmasio, & M. Antoninus Imp. a Thoma Gatakero, insigni-*

insigniter illustrati, Casp. Scioppius, *Ant. le Grand*, *Universæ autem illorum Philosophiæ, ac Naturalis imprimis, Justus Lipsius*. 2. *Philosophemata Stoicorum de rerum principiis (Deo ac Materia,) corporum mutationibus & motu, vacuo, mundo, ejusque inæquevales*. 3. *De sole igneo, astris, igne, aëre, oceano, terra, ventis, mundo, ejusque interitu*. 4. *De homine Μυζοκόσμος, meteoris, anima, intellectu tabula rase simili, sensibus, voce, discrimine inter animas stultorum & sapientum posthumo, anima, quod ignea sit, in undis interitu (de quo Jac. Thomasius & Pet. Lafena scripsere,) sextoque sensu, titillatione scil. vincta (de qua idem Thomasius.) Pietas doctrina illorum de Deo commendatur.*

STOICAE Philosophiæ(r) nihil restat, nisi quæ ex Plutarcho, Stobæo, Seneca, Scriptoris de vitis Philosophorum, ut lacera Hippolyti membra, in unum corpus colligimus. Plura tamen ejus Philosophiæ, quantum ad moralia spectant, restant, quæ supersunt in Epicteto, cujus *Enchiridion* optimis notis exposuit ARRIANVS, Græce Latineque editum Genevæ, A. 1594. in octavo, & Romæ a Luca Holstenio, nec non SIMPLICIUS, in quem, & Epictetum ipsum, extant uberissimi Commentarii Salmasiani. Idem Salmasius *Exercitationum de Philosophia Stoica, in Simplicium & Epictetum, partem alteram, cum Prolegomenis* uberrimis de manu ductione ad eandem Philosophiam, affectam habuit, teste Crasso, in *Elogiis hominum literatorum, in Elogio Salmasii, Tomo 2. p. 211.* Extat & MARCI ANTONINI, Imperatoris, liber *de rebus suis*, (τὰν εἰς ἑαυτὸν) ad se ipsum Græce scriptus, plenus morali doctrina Stoicorum, scriptum plane aureum, inque cum aureis plane *Commentariis* THOMAE GATAKERI, Cantabr. A. 1652. in 4to excusus, quem ego promptuarium veteris doctrinæ moralis non immerito appellare possum, adeo diligenter sententias Antonini, e Stoicorum scriniis depremtas, cum ceteris Philosophis conculit, non quidem, ut longas de iis disputationes institueret, sed breviter tantum testimonialia adduceret, quæ hunc fundum occupaturo misrice prodesse possunt. Præmisit *Diff. de disciplina Stoica, cum ceteris Sectis collata, & var. LL. in margine notavit*. In eundem post Gatakerum & Mericum Casaubonum (cujus editio, cum Notis adjectis, in 8vo prodiit, Salmasius quoque *Commentarium* editurus erat, referente eodem Crasso, loco citato. Idem quoque, sub elogio Dan. Heinsii, Tom. 2. p. 219. eum de Stoica Philosophia scripsisse testatur, quem tamen librum non vidi. Scripsit & CASPARVS SCIOPPIVS *Elementa Philosophiæ Stoicæ Moralitæ*, exiguum libellum, qui editus est in 8vo A. 1605. Moguntiæ. de quo multa jactitaverat apud Patrem Paulum Servitum, ut habetur in *vita ejus*, a Fulgentio scripta *Editionis Gallicæ p. 193.* Sed ista moralia tantum attingit, & Justus Lipsii est Epitomator. Legi etiam possunt, quæ circa doctrinam de affectibus scripsit, e mente Stoicorum, ANTONIVS LE GRAND, in libro Gallico: *L'Homme sans Passions (Homo absque affectibus.)* Sed ista, quoniam nostri

(r) Confer cum hoc præcedentis Libri L Caput IV. de Philosophia Stoica,

nostri fori non sunt, omittimus. Præ ceteris Philosophiam omnem Stoicam, ac totam Physiologiam, duobus libris complexus est, *Manuductione* sc. *ad Stoicam Philosophiam*, & *Physiologia Stoica*, IUSTVS LIPSIUS, qui ordinata methodo ex Autoribus collegit omnia, atque in justum systema compegit. Qui labor valde utilis est ad hujus Sectæ dogmata, ortum eorum & progressum, & quicquid eo pertinet, intelligendum.

- 2 Conveniunt vero dogmata Physica Stoicorum in quibusdam cum Platonis sententiis. Duo statuunt principia, Deum & materiam; utrumque mundum vocant, illum intelligibilem & incorporeum, hunc corporeum, illum causam efficientem, hunc patientem. Illum naturam etiam vocant, & quidem potissimum, quæ continet mundum omnem, eumque tuetur summa ratione. Hunc Animam etiam mundi dicunt, mentem sapientiamque divinam corporibus omnibus immerfam. Solet & ipse mundus Deus Stoicis vocari. Breviter: id statuerunt, Deum esse omnia, & in omnibus, unde & animam nostram *divina aura* particulam vocarunt, quasi Dei, seu mundi intelligibilis, vel animæ hujus mundi (ea enim illis sunt Synonyma) ἀποτομήν; quam ob causam Vossius monet, Christianis non licere ea uti descriptione Animæ rationalis, ut quæ principia hæc Stoica præsupponat. Alterum principium stabuebant materiam, eamque æternam, quæ nec augeatur, nec minuat, cuius sectio in infinitum fit, nec tamen ipsa infinita, sitque continua. Tertium quoque principium idearum eos agnovisse, Lipsius negat, contra eos, qui id existimant. Cum enim Deum ponant, quid opus ideas ponere, quæ sunt in Deo? Mutationes & alterationes corporum continuas conversionibus fieri existimant; ita ut primum Elementa vulgaria illa inter se transmutentur; reliqua corpora mixta ajunt per generalem transmutationem Elementorum & corporum fieri. Conversio rerum vel æqualis est, vel inæqualis, vel perpetua. Quare distinctionem faciebant inter compositionem, misturam, temperamentum & confusionem, quas omnes species secundum certos gradus, ac materialium naturas distinguebant. De motu corporum eadem pene sentiebant, quæ Epicurei; primos motus faciebant, rectum & obliquum, unde reliqui generentur. Motus versus centrum est, quem illi omnibus corporibus, imprimis ponderosis, adscribunt, levia etiam corpuscula ad suum centrum properare aiebant: mundum in vacuo librari existimabant, animal esse statuebant, sensu & ratione præditum. Mundum ab universo distinguebant, universum enim esse cum vacuo infinitum putabant, totum sine vacuo mundum. Unde eorum essatum hoc a Plutarcho exagitatum est, *universum corpus non esse*. Ideoque illi per universum intelligunt id, quod inane vocant Epicurci. Epicurei quidem laxè & ubique rebus mixtum asseruere; Stoici vero restrictius, in mundo nihil esse vacui, extra vero eum infinitum illud esse. Causa illa statuendi hæc illis fuit, quod mundus in vacuum resolveretur per ἐκπίρσιν, sive conflagrationem. Imo & Pythagoras ipse, tantum vacui esse extra mundum aiebat, ut respirare cælum possit, esse enim ipsum igneum. Sed hæc forte rationes a Plutarcho non recte intellectæ sunt, sunt enim absurdæ. Quod vero ἐκπίρσιν illam atinet, sciendum est, Stoicos magnam mundi ætatem & hyemem statuere; hanc

hanc fieri existimant per generale aliquod diluvium, illam per generalem aliquam mundi conflagrationem, quam causam Lipsius facit, quare universum illud infinitum vacuum extra mundum statuerent, ut scilicet esset locus, quorū concederent particulæ mundi, per conflagrationem resolutæ.

Solem faciunt præstantissimam ætheris partem, & mundanæ animæ *ἡγεμονίαν*, 3
esse etiam igneum credunt, quoniam omnia, quæ ignis, præstat. Ignem autem duplicem statuunt: ignem artificialem, & inartificialem. Artificialem eum vocant, qui auget res & conservat, qualis in plantis est, & in animalibus, cujus generis solem esse existimant. Vide, quæ nos in *Dissertatione nostra de Sole igneo* diximus, ubi, ignem illum nihil, vel parum, differre ab ipso igne Elementari, probatum ivimus. Nec Stoicorum alia sententia videtur, quanquam aliqui eos ita interpretentur. Nam de astris ipsi fatentur, teste Laërtio, nutriri atque ali, solem quidem e magno mari, lunam ex aquis dulcibus. Sed ista somnia sunt, & judicia eorum, qui rerum Astronomicarum ignari sunt. Errorem hunc refutavimus in dicta Dissertatione. Aërem primo frigidum vocant Stoici, contra Aristotelem, qui calidum eum facit. Oceanum duplicem faciunt, priorem vocant ipsum rerum magnum originalem Oceanum, qui terram ab ortu ad occasum mediam dividit sub ipsa Zona torrida, sive æquatore: alterum, qui, ab illo ortus, eandem terræ partem mediam secat, ab Austro in Septentriones. Itaque, secundum illos, duplici hoc Oceano tota terra scinditur in partes quatuor, seu totidem insulas. Terram matrem vocant, inde generationem sūnt coepisse, tanquam a centro, eam etiam animal faciunt. Seneca *questionum naturalium lib. 6. c. 14.* ventos animam terræ vocat. Hippocrates, *lib. de flatibus*, Spiritum lenæ fundamentum, & terræ vehiculum, vocat; an ad mentem Stoicorum, non facile patet. Suspicio etiam quædam est, alterum Orbem eis fuisse cognitum. Mundum, uti dixi, duplicem faciunt, quare aliquis æternus dicitur, aliquis corruptibilis; per alterum enim mundum, nihil aliud, quam ipsum Deum, intelligere videntur. Id vero notabile est, duplicem eos interitum corruptibilis mundi statuere, alterum per diluvium, alterum per ignem. Qua sententia sua convenire cum Oraculis Scripturæ videntur. Legi potest *Hier. Magii* liber, quem de *conflagratione mundi* conscripsit, quo omnes Gentilium sententias in hoc argumento collegit. Heraclitum quoque & Epicureos eandem fovere sententiam, demonstrat Lipsius *Physiologia Stoica, Dissertatione 23.*

Hominem *μικροκομῶν* primi, quod sciam, fecerunt, quare non adeo exhibenda est ista doctrina a nonnullis, qui illam comparisonem, ut futilem, rident. De Meteoris Seneca prolixè admodum egit, secundum Stoicorum mentem, qui ipse potius ea de re legatur. Animæ sedem in corde, vel in præcordiis, statuunt; animæ principem partem, intellectum, tabulæ rase adsimilant, quæ omnium formarum & characterum sit capax. Animam non in facultates, sed in partes, dividunt, quinque sensus principes quinque partes vocant. Visum vocant Spiritum, qui tendit a federationis ad oculos. Auditus est Spiritus, qui tendit ad aures; odoratus, qui ad

nares; gustus, qui ad linguam; tactus, qui ad superficies sensibiles rerum tendit. Sextam partem animæ constituunt in semine, septimam in voce, in qua etiam illi ideale & spiritale quid agnoscunt, quod format accentus, depressiones & elevationes, similesque figuras vocum, imo quod persuadet. Nulla enim sit persuasio, nisi talis character animi & affectuum imprimatur omnibus sermonis apicibus, mediante lingua, quæ eundum characterem sibi similem imprimat animo audientis, spiritusque animales eodem motu vellicet, qui fuit insitus isti, qui primum pronunciavit. Legi super hoc argumento potest CORDEMOY in libro, Gallica lingua scripto, *de la parole (de verbo.)* Animarum disparem conditionem faciunt. Quemadmodum enim Terentius: *Dii boni! homo homini quid præstat?* ita illi, animam animæ præstare, sentiunt. Stultorum animas non esse perpetuas, credunt, & cum corpore interire, existimant. Plutarchus tamen aliter interpretatur eorum mentem; ille enim dicit, animas stultorum & timidorum durare quidem aliquantum temporis, sed vagari circa corpora, & ad occursum præstantium & fortium animarum pavescere, ac metuere, ne ab illis absorbeantur, vel in ærem evanescant, cum animæ hominum magnanimatorum sua vi subsistant. Atque isto sapientes præ stultis gaudent privilegio, quod animas habeant validas, post mortem superstites, non quidem æternum, sed per magnas mundi ætates, & vel ad universi hujus usque interitum, si animæ ad istum sublimitatis gradum fuerint evectæ. Easdem animas, ut ut maxime sint sublimes, quoniam ignæ, secundum illos, sunt naturæ, aquis perire posse crediderunt. Unde nihil miserabilius Heroibus habitum fuit, quam si naufragio ipsis pereundum. Ideoque maluerunt, sub instans naufragii periculum, gladio perire, ut scilicet cum sanguine existeret anima in auras, quam aquis suffocari. Qua de re integram vide *Disputat.* Clarissimi Viri, IACOBI THOMASII, *de morte in undis.* Sed ante illum scripserat, quod fortassis non advertit, PETRVS LASENA, Jureconsultus Neapolitanus, *de iis, qui aquis perierunt*, integrum librum, quem laudat Crassus in *Elogiis hominum literatorum, part. 1. p. 233.* Idem Thomasius *de Sensu sexto, Titillatione scilicet venerea, integram Disputationem*, scripsit, quem Stoicis etiam statui, supra diximus. Quod doctrinam de Deo attinet, si abstrahas inde istam eorum sententiam, qua materiæ immersum illum statuunt, inter Gentiles nemo pie magis de Deo sensit, quod testari multa loca apud Senecam possunt. Mortalitas & interitus animarum hodieque a Socinianis statuitur, qua parte si rectiora scripissent, nulla inter gentiles Philosophiæ Secta speciosior futura fuisset.

CAP. IX.

DE PRINCIPIIS PYRRHONIORVM ET SCPTICORVM PHYSICIS.

§. I. *Septicismum Scriptis propugnavit Sex. Empiricus, impugnarunt vero Nic. Caballus & Cl. Ptolemæus. Septici fuerunt Lucretius & Academici, Socrates vero tantum εἰρωνικός. Origo hujus sectæ fuit inanis jactantia, Oratoresque illi inprimis additi.*
Abfol.

Absolvuntur a Scepticismo, qui scientiarum imperfectionem & ineptias detexerunt Henr. Corn. Agrippa, Nic. Cusanus, Franc. Sanchez. 2. Absolvuntur etiam Ren. Cartesius, Societas Regia Anglicana, alique Moderni, dubitationem de rebus omnibus professi philosophiam, de cujus, a Josepho Glanvil etiam defensione, necessitate differitur. 3. Scepticismus antiquus via fuit ad Atheismum, nec Philosophia, sed Sophistica, ipsos sensus absurde ejurans. Thom. Hobbesius ab illo haud immunis. 4. Argumenta Scepticorum pro rerum omnium incertitudine, & contra demonstrationem, causas ac motum. 5. Sensuum πάρεξηματὰ certitudini rerum non obesse, ostenditur, & Mar. Mersenni Tr. de veritate scientiarum commendatur.

PROCEDIMUS ad Philosophiam SCEPTICAM (1) veterum, cujus principia adhuc supersunt in SEXTO EMPIRICO, cujus tres elegantissimi & acutissimi extant libelli, quibus omnia Philosophorum placita in dubium vocantur, & nihil omnino certi in rebus relinquitur. Ejus Opera Græce Latineque edita sunt Parisi A. 1601. & Genevæ A. 1621. ab Henrico Stephano. STOBÆVS quoque & veteribus Philosophis ea, quæ huc spectant, collegit. Contra illos extant veterum nonnullorum Patrum Declamationes, ut testatur Lambecius *Commentariorum de Bibliotheca Vindobonensi, lib. 5. p. 212. Cod. 267.* ubi de MSS. Græcis agit. Reperitur in Bibliotheca illa NICOLAI CABASILAE, Archi-Episcopi Theſſalonicensis, Dissertatio de *κρίσις Veritatis*, sive de facultate & instrumento judicandi, quid sit verum, contra Pyrrhonem, Scepticorum Principem. Est & Claudii Ptolemæi peculiaris Tractatus *περί κρίσεως καὶ ἡγεμονικῆς*, de judicandi facultate & animi principatu, ab Ismaële Bulialdo Græce & Latine editus, Parisiis, apud Cramoyſios, in 4to, an. 1663. qui liber pene Titulo priori isti respondet. Sed quia neutrum vidi librum, quid de iis pronunciari debeat, non liquet. In eodem illo *Codice MSco*, extat ejusdem Cabasilæ *solutio argumentorum quinque contra Rhetoricam, sive artem dicendi*, quæ a Scepticis proponuntur. Fuit & LVCIANVS istæ Sectæ addictus. Accedunt etiam pene eorum dogmatibus Academici, quanquam nonnulli existimant, Socratem, Academicorum principem, cum scientiæ certitudinem a se amoveret, per ironiam tantum hoc fecisse, & scientiam dissimulando simulasse, renunciando scilicet iis, quæ manifesto sciebat, ut eo modo, quæ nesciebat, scire etiam putaretur. Hanc ego Sectam a vanitate & jactantia originem fuisse crediderim, & notat Verulamius, *lib. 5. de augmentis scientiarum, cap. 2.* eos, qui eloquentia floruerunt, hanc fere Sectam sibi summisſe, ut in utramque partem copiose disserendo gloriam assequerentur. Unde a via illa recta, per quam ad veritatem pergere debuissent, tanquam ad deambulationes quasdam amenas, animi causâ institutas, deflexum sit. Cujus commatis etiam illa sunt, quæ HENR. CORNELIVS AGRIPPA *de Vanitate scientiarum*, libro docto & laborioso, scripsit, quem ad Scepticos eam ob causam non

retule-

(Bb) 2

(1) De Scriptis, & illorum Philosophia, conferatur præcedentis, *Libri I. Caput VI.*

retulerim, cum declamationis atque ostentationis gratia liber ille scriptus tantum videatur, atque ut vicia doctorum & imperfectionem scientiarum ostendat, quod ipse non diffitetur Agrippa. Neque etiam in recentiore Academia, quam Cicero amplexus est, illa incertitudo scientiarum pro universali, atque adeo solida & vera, habita fuit, & eo quidem sensu non improbandus est conatus illorum, qui, ad ostendendam scientiarum imperfectionem, similia quædam scribere. Qui enim imperfectas dicunt sententias, non ideo statim negant illas, sed admonent homines de ulteriori indagazione. Extat NICOL. CVSANI, Cardinalis, doctissimus de *docta ignorantia* liber, qui inter cetera ejus Opera, junctim edita, reperitur, quo imperfectionem humanæ sapientiæ, præ divina & occulta illa, demonstrare laborat. Extat & FRANCISCI SANCHEZ *Tractatus de eo, quod nihil scitur*, quo Scholasticorum inepcias exagitare voluit.

2 Similiter & Scepticis accensendi non sunt, qui ideo dogmaticam veterum Philosophiam rejiciunt, quod ipsi nolint admittere, nisi quæ sua experientia habeant comprobata. Scripsit IOSEPHVS GLANVIL Anglicæ lingua *excuse scientificam*, Londini A. 1665. in 4to excusam, qua omnem doctrinam dogmaticam impugnat, eamque vanam esse & ignorantia matrem, ostendit. Idem & consilium Societatis Regiæ Anglicæ, nulla principia Physica agnoscantis, nisi quæ experientia comprobavit; quod vel Symbolo illo suo: *Nullius in verba*, ostendit. Idem Cartesius propositum habuit, quam ob causam hæc ejus postulata sunt: omnia præjudicia exuenda esse, de omnibus aliquando dubitandum, quæ ejus assertiones invise multis fuerint Theologis, præcipue, qui Regulam istam: de omnibus dubitandum, ut impietatis plenam, incusarunt. Sed frustra quidem illi contra Cartesium eo pugnant, quod sensum ejus non recte capiant, vel capere nolint. Neque enim dubitat Cartesius, aut dubitari vult de omnibus, ut sit in dubitatione isti persistendum, sed ut sciat, & certas conclusiones demonstret. Nulla enim scientia certa est, nisi dubitatio præcesserit, quæ animum in utramque partem verlit, usque dum ad certas conclusiones feratur. Quare, cum vult probare existentiam Dei Cartesius, primum dubitat de Deo. Neque enim rationes & argumenta ejus existentia inveniuntur, nisi tollamus illa, quæ dubiam faciunt sententiam; illa autem quomodo tolli possunt, nisi ista dubitatio animo concipiatur? quod certe faciendum est omnibus illis, velint, nolint, qui contra Atheos disputant. Cum enim eorum argumenta refutaturi sunt, animo illa habere debent præmeditata. Dum igitur cogitat ista animus, nihil determinat, seu dubitat, usque dum per collationes rationum certam conclusionem eliciat. Idem factum habuit Societas Regia Anglica, non semel a Theologis impugnata, quod crederent, ista accuratiore rerum naturalium indagine detrahi aliquid mysteriis divinis, aut dubitationibus istis, atque incertis principiis, aliqua etiam in Theologiam derivari, quo certe falsi fuisse homines, doctrinam omnem non nisi sancta quadam simplicitate metientes. Eos tamen, ut ad sanioiorem mentem reduceret, idem Ios. GLANVIL librum singularem scripsit Titulo *Philosophia pia*, (Lond.

1671. in suo,) quo ostendit, non adversari religioni novam istam Philosophiam Experimentalem. Sed de istis dubitationibus *capite primo* etiam dixi.

Scepticorum veterum Philosophia longe fuit alia, & revera Atheismum pro 3
scopo habuit. Ii enim omnium, tam naturalium, quam moralium rerum incertitudinem professi, quid aliud animo volvere potuerunt, quam omnis religionis & virtutis contemptum, quæ perniciosissima dogmata etiam hoc tempore in multorum animis hærent, qui, sub specioso libertatis cujusdam in philosophando titulo, omnia divina humanaque pervertunt. Ex professu tamen, nemo est, qui Philosophiam Scepticam profiteatur. Si modo Philosophia vocanda est, quæ potius est opinio aliqua inconstans, nata ab hominibus vagis, vanis ac malitiosis. Aliqua certe ex illis principia assumpsisse videtur Hobbescus, de quibus nunc prolixius agendi locus non est. Si dogmata eorum excutere velimus, omnia Sophismatibus plena inveniemus, quibus animis imbecillis imponunt. Quæ major potest esse dementia, quam ipsos sensus suos ejurare? Omnes enim sensuum perceptiones calumniabantur, unde & scientias simul evelebant, quæ ab iis pendent, cum debuissent potius sensuum defectus corrigere, qui oriuntur, vel ex erroribus mentis, vel contumacia, vel pravis demonstrationibus & modis ratiocinandi, ex perceptione sensuum perperam institutis.

Rationes, quæ Scepticos movebant, ut nihil certi in rebus esse crederent, ex 4
præcipue erant, quod multæ essent ambiguitates in cognitione rerum, quarum decem faciebant genera. Primum illis erat magna illa sensuum diversitas in animalibus, tum qua voluptatem, tum qua dolorem, quodque non habeant æqualem omnium apprehensionem, quod impedimentum adferat consensui nostro, quem vel huic, vel alteri parti, applicamus. Homines aliqua in deliciis habent, quæ animalia averfantur; cicuta in alimentum cedit pecori, venenum est homini. Secundum genus ambiguitatis illis petitur a diversitate naturarum in homine, pro variis ejus complexionibus; unde, quod alii nocet, alii commodat; ideoque & in eo se consentire sensus judicio non posse existimant. Tertium genus illis ducitur a differentia Organorum sensoriorum. Quibusdam dulce est, quod aliis amarum, bene olet quibusdam, quod aliis male; alii ex hoc loco melius vident, quam ex illo. Quartum genus ducitur illis a vicissitudine affectuum humanorum, qui mutantur secundum ætates, condiciones, statum sanum vel morbidum. Quintum genus illis petitur a legum & consuetudinum diversitate, secundum persuasiones fabulosas, aut Philosophorum quorundam auctoritates, quod principium se ad moralia præcipue extendit, honestum & inhonestum, summumque Bonum, de quibus sunt variis nationibus variæ sententiæ; quod principium utinam nec hodie multorum animos insideret. Insidet saltem magna parte illos, qui præclaram illam Hobbesci Moralem & Civilem Philosophiam profitentur. Sextum genus est quibusdam a diversitate, quæ est inter objecta & media sensuum, unde iterum incertitudo. Ita aer, vel crassus, vel tenebrosus, vel subtilis, vel luminosus, vel calidus, vel frigidus, mutat & colores & odores. Septimum genus pertinet ad diversitatem locorum & situum, quam habent objecta eorum approximatione-

ximationem & elongationem, quæ faciunt apparere res vel nimis grandes, vel nimis parvas, jam quadratas, jam rotundas, jam rectas & obliquas. Unde illi colligunt, nihil etiam accurate de illis sensu judicari posse. Octavum genus illis desumitur a diversa quantitate & qualitate omnium rerum vel in defectu, vel in excessu, consideratarum, unde varix ejus sunt operationes. Nonum genus petitur ab iis rebus, quæ accidunt contra ordinarium naturæ cursum, ut prodigia & monstra. Unde ea dubitatio suboriri possit, annon potius eo modo se res habere debeant, non vero modo communi, quia illud, quod perfectum est, non adeo commune est, quam quod imperfectum. Decimum genus illis a relationibus rerum sumitur, quæ, quoniam sint in rerum natura varix ac pene infinitæ, impediunt veram rerum apprehensionem, adeo, ut qualitates illæ, quæ attribuuntur rebus, nonnisi comparate tales sint, & saltem in modo aliquo relationis subsistant, ipse vero nihil Essentiale & Substantiale habeant, quæ eorum dubitatio aliquid etiam ex vero habet. In vulgari enim Philosophia quæ de formis & qualitatibus rerum referuntur, parum realitatis habent, ac multa inter illas nonnisi modi aliqui existendi sunt, aut termini relativi, qui nullam in nobis scientiam fundamentalem, præter conceptum illum notionalem, gignunt, de quibus prolixè videatur Rob. Boyleius in libro suo de origine formarum. Hæc pene generalia illorum sunt dubia circa rerum apprehensiones, unde certe nihil sciri posse colligunt. Quibus accedunt etiam istæ perpetuæ Philosophorum discordiæ in quæstionibus & sententiis, pro quibus tamen illi suo seculo acerrime pugnant, quæque interdum ab omnibus excipiebantur, quasi extra omnem controversiam positæ, ut: Doctrina de motu solis, terræ, mundi æternitas, & similia. Multas præterea formant ambiguitates in progressu quæstionum ac sententiarum ab una ad aliam, quarum non sit finis, cum incertum probetur per æque incertum, ac omnia se invicem sustineant, quorum uno negato, vel in dubium vocato, collabantur omnia. Omnia præterea Axiomata dogmatica in dubium vocant, ut adeo nullam conclusioni & demonstrationi firmitatem concedant. In isto vero rerum circulo & rationum reciprocatione, quarum tamen nulla certa sit, non sibi, quod pectus saturet, invenire videntur, ipsam illam adeo decantatam demonstrationem, ejusque necessitatem, non agnoscunt. Nam dicunt: Demonstratio fit de rebus demonstratis ad demonstrandam, quod si illa fiat de rebus demonstratis, una demonstratio opus habet alia, atque ita progressus erit ad infinitum; sed si demonstratio fiat de rebus ad demonstrandum, atque inter illas unum vel plura inveniantur, quæ repugnant primis, demonstratio nulla tota erit. Denique dicunt: qui vult comprehendere demonstrationem, necessarium illi esse, ut possit judicare & scire, quid sit judicium. Et ut sciatur, quid sit judicium, scire debet, quid sit demonstratio, eaque comprehendere, ita ut unum se referens ad aliud, alterumque se ipsum non comprehendat, ideoque nulla sit demonstratio. Amplius dicunt, quod non possumus comprehendere res sensibiles per sensibiles, quoniam illæ æqualiter subjectæ sunt sensui, neque intelligibiles per intelligibiles, quoniam illæ æqualiter subjectæ sunt intellectui, quodque h. m. non possit discerni verum a falso. Abolent porro etiam causas arguentes, quod si causa existentiam habeat, effectus quoque causæ habeat suam essentiam, vel ante vel post generationem aut corruptionem

nem, vel durante illa, quoque res ex eo, sive causa sit, s. effectus, non plus realitatis acquirat, ideoque nullam causam, neque effectum. Motum rebus inesse negant, quoniam, si esset, necesse esset rem motam se movere in loco, in quo est, vel in illo, in quo non est: utrumque vero esse impossibile, quoniam res nulla simul possit moveri & quiescere in loco, ubi est, quoniam esse in loco est illic subsistere & commorari. Quod itaque non moveatur, vel in loco, ubi sit, vel in loco, ubi non sit, atque ita nullus sit motus.

Sed non opus est omnia ista Sophismata diligentius inquirere, quæ facili negotio refutantur. Quod enim *παρεχόμενα* sensuum attinet, non ea sunt tanti, ut propterea sensus omnes sint ejurandi, quandoquidem errores facile ad regulas revocari possunt, ut fieri solet ab iis, qui circa disciplinas, sensibus certis dicatas, versantur. Qui visus naturam explicant, abunde errores oculorum demonstrant, ut ab illis nihil falsi metuendum sit. Quæ circa sonos versatur disciplina, proponit etiam & emendat circa illum sensum errata. Similiter & in reliquis sensibus, si accedat ratiocinatio, non est metus, cuiquam facile ab erroribus illis imponi. Legatur MARINVS MERSENNVS in Tractatu, Gallice scripto de *veritate Scientiarum*, ubi prolixè Sophismata ista refutat.

CAP. X.

DE SECTAE IONICAE PRINCIPIIS, CVIVS AVTOR THALES MILESIVS.

- §. 1. *Aquam omnium rerum principium esse, statuere Thales ac Jonici, & ante istos, uti quibusdam placet, Poëta ac Aegyptii, quibus Nilus, terram fecundans, hujus sententia praeuisse fertur occasionem. Fecunditas Aegypti non a sola Nili aqua, sed particulis nitrosi, isti mixtis, derivanda. Rabbiorum Commentum de aqua masculina & feminina, guttaque masculina, Nilum fecundante, & Chambræi Relatione de Nubeculis, Nilo incubantibus, illustratur. Oculis Tanri (Nubecula) in Insula S. Helena Tempestatis Prodigium.* 2. *Argumenta Thaletis pro sua de Aqua, unico rerum omnium principio, sententia. Istam solam non sufficere, monetur. Resuscitarunt nostris temporibus eandem opinionem Job. Bapt. Helmontius, falso de Chymarico suo liquore Alcahest, omnia in aquam inspidam reducente, gloriatur.* 3. *Bernb. Palissy (contra quem pro alio præter aquam principio *κατ' ἀνθρώπων* disputatur,) nec non Rob. Boyleus & Nic. Steno, primam gemmarum metallorumque substantiam liquidam esse statuentes.* 4. *In Scrutinio principiorum naturæ Pythagoræ & Platonici intellectum, Aristotelici & Epicurei phantasiâ, Thales autem aquam, Anaximenes ætrem, & Heraclitus ignem, principium constituentes unicum, sensum ducent sunt secuti. De singulis judicium Auctoris additur.*

THA-

1 **T**HALES MILESIUS, Jonicæ Sediæ Coryphæus, *Aquam* rerum principium (1) statuit, Deum autem esse eam mentem quæ ex aquis cuncta fingeret, ut ait Cic. lib. 1. de natura Deorum c. 25. Thaletem postea sequuti sunt HIPPO & HIPPIAS, simulque dixerunt, mundum fuisse a Deo conditum non ex nihilo, sed ex illa materia, informi quidem, sed æterna. Quod etiam Mosi tribuere videtur Marcellus Ficinus. Cur vero Thales materiam universi dixerit aquam, rationem asserit Aristoteles lib. 1. Metaph. c. 3. quia nutrimentum omnium videtur humidum, atque ideo (inquit) quidam existimant, Veteres Theologos ita sensisse, qui Orcanum & Thetyn generationis parentes esse cecinerunt, Deos quoque per aquam jurare solitos. Johannes Picus, hanc opinionem ortum ab Ægyptiis habuisse, existimat, dum ex Nilo inundante fecunditatem augurabantur. Proinde neque Hebræos, neque Thaletem, hujus fuisse sententiæ Autores primos. Quoniam enim Ægyptii, statis anni temporibus, Nilum terram inundare videbant, ex ista vero inundatione proveniebant ex terra omnia, atque generabantur, ideo aquam hanc principium rerum crediderunt. Sed tamen ejus rei non sunt adeo certa documenta, neque a veteribus quicquam traditum est de hac Ægyptiorum doctrina. Non poterant certe ex eo magis illud conicere, quam e pluviis ceteræ gentes, quorum beneficio propagantur omnia vegetabilia. Sed non ab sola tamen aqua generationem istam fieri, facile quidem ipsi potuissent deprehendere, si rem accuratius intueri voluissent. Illa enim fecunditas agri Ægyptiaci, non ab aqua sola est, sed a quibusdam particulis nitrosis, aquæ isti mistis; unde observatum est hodie, fecunditatem illam nitro potius deberi, quam ipsi aquæ. Elegans illud est, nec adeo absque fundamento, Cabalistarum commentum, qui duplicem faciunt aquam, masculinam & femininam. Femininas vocant aquas inferiores, masculinas superiores, quo nomine pluviam & rorem, appellant. Quam ob causam Baad Tobb Haavez fol. 28. Colum. 4. citante Wagenfeilio in Comment. in Sotam. p. 308. problema illud instituit, unde Nilo ista fecunditas, cum sit saltem aqua feminina, non masculina, atque responderet ex Rabbini suis, Deum annis singulis, circa solstitium, M. Junio, deicere guttam unam pilæ magnitudine ex aquis masculinis in medium Nilum, quæ gutta ita se habeat ad Nilum, ut fermentum ad massam, unde omnes aquæ Nili efficiantur masculinæ, quam guttam annuam Abrahamum precibus a Deo impetrasse existimant. Quod commentum quanquam lepidum sit, & pro more istius gentis confictum videatur, non frustra tamen conficta est illa aquarum masculinarum & femininarum, superiorum & inferiorum, distinctio. Ab aquis enim pluvialibus; particulis salinis imprægnatis, existit illa fecunditas. Quod vero Rabbinii somniant de gutta aquæ masculinæ, singulis annis, solstitii tempore Nilo immisâ, etiam id commentum ali-

(1) Historiam & Examen Sententiæ de Aquæ rerum omnium Principio nov-antiquè invenies etiam in Ad. Rechenbergii Philosophemate, an Aqua tantum sit omnium Corporum Materia & Principium primum? Lipsiæ anno 1676. in 4to edito, & in Morhofii ipsius Epist. de Transmut. Metallosum p. 12-28.

aliquid ex vero habere videtur, si vera sunt, quæ observat DE LA CHAMBRE in libro suo, Gallice scripto de *Incremento Nili*. Eo scilicet anni tempore, quo inundationes fiunt, quod in solstitium incidit, aliquibus locis observatas fuisse nubeculas aliquas, incubantes Nilo, quibus ille causam illam effervescentiæ in Nilo adscribit. Et notum est, unius in nubeculæ exiguæ spatium spiritosæ materiæ vim magnam concentrari posse, ut patet ex ea nubecula, quam *Oculum Tauri* vocant nautæ, quæ in summo fastigio montis, quem a planitie *Taffel-Berg* vocant, in Insula Helenæ, primum exhibere se solet fereno cælo, Oculi Taurini magnitudine vel figura, ad cujus conspectum trepidant statim nautæ, velut ad signum furiosissimæ tempestatis, quam *Orcan* solent appellare. Esset itaque ista nubecula velut fermentum aliquod aëris, quemadmodum nubeculæ circa Nilum ejus aquæ fermentum esse videntur. Sed ista obiter.

Undecunque ergo prodierit hæc doctrina, Thales tamen eam sententiam inter Philosophos primus propagavit, cujus amplectendæ rationes forte illas habuit, quia rerum generationes fiunt in humido, ac alimenta sunt ab humido. Quas rationes prolixè adducit & exponit Verulamius in *fabula sua de Cupidine*, qua Parmenidis, Thalesis & Democriti dogmata examinat. Junxerat vero Thales aquæ mentem, quæ ex aqua fecerat omnia. Sed quomodo omnia ex aqua fiant, secundum ejus mentem, non est adeo manifestum. Nam oportuit, ut mens ex illa aqua fecerneret omnes substantias, ad hujus mundi constructionem. Non enim quicquam ex nihilo fieri putavit, neque transmutationem ex materia statuit, quam ante Platonem nemo sententiam amplexus est. Qua ratione itaque sola aqua possit esse principium corporum mistorum, non satis patet. Repugnare enim naturæ mistionis videtur simplicitas, at mistio omnis diversa principia præsupponit. Crassior itaque hæc & ad rudes sensus excogitata Philosophia videtur, quam tamen nostro tempore resuscitarunt nonnulli e Chymicorum ordine, J. Bapt. Helmontius præ ceteris, qui, in libris suis Medicis & Physicis, doctrinam illam de aqua, omnium rerum principio, tam rationibus philosophicis, quam ex Experimentalibus Philosophia petitis, confirmare laborat. Rationes vero ejus & experimenta incerta admodum sunt; nam quod de salice assert, nihil plane probat. Liqueur autem ille primævus, quem *Alcabeſt* vocat, per quem omnes res materiales in aquam inspidam reduci possint, tantis laudibus apud illum decantatus, quoniam nemini mortalium, qui cognitus quidem sit, fuit ostensus, imo ne ipsi quidem filio, Franc. Mercurio Helmontio, uti ab ipso in Anglia accepi, unquam visus, nihil probare certi potuit. Ne quid dicam de Helmontio, sibi ipsi contrario, qui fæces e corporibus remanere aliquo in loco dicit, alibi omnem substantiam in aquam abire pronunciat. De eo prolixius egi in *Dissertatione mea de Metallorum transmutatione*. Veterum Scholæ Chymicæ inauditus ille liqueur fuit, primumque a Paracelso, Chymico novitio, ac prioribus longè inferiori, memoratus, & si rem ipsam consideres, repugnare omnino rerum naturæ videtur. Accedo certe illorum sententiæ, qui hoc Sophisma putant Medicum, quo novæ suæ doctrinæ, & gratiam aliquam, conciliare voluerit, tam Para-

celsus, quam Helmontius, longe isto speciosior in astruendis Liquoris fuit Alcahestici dotibus. Me quidem iudice, distinctæ sunt liquidarum & consistentium rerum naturæ, ac, licet hæc nonnunquam per illas vinculis, quibus cohzrent, exsolvantur, ut dissipatæ oculorum aciem effugiant, nunquam tamen inter se commutantur, nec ab illis principia & originem trahunt.

- 3 BERNH. PALISSY Gallus, figulus illiteratus, sed Ingeniosus tamen, patria lingua libros conscripsit *de natura fontium, metallis, gemmis*, ubi ex aquis omnia vult produci, aquas tamen duas statuit, alteram materialem, alteram congelantem. Quæ si quis recte perpendat, diversitatem hinc principiorum agnoscat. Quando enim duplicis generis aquas facit, necesse est, alteram illam aquam diversum quid esse a priori, atque adeo non ratione aquæ, sed ratione alterius cuiusdam principii, differre a priori. Aqua enim, per se considerata, elementum est, simplicisque naturæ. Ergo vel non est propria hæc locutio, si aqua statuitur primum omnium rerum principium, vel involvuntur sub aqua ista diversa principia, quæ expedita tamen atque inter se distincta haberi oportebat. Non repugnabo, si quis aquam vehiculum omnium mistorum corporum statuat, & quasi gluten aliquod, mediumque, quo uniuntur miscibilia. Sed ex ea sola fieri aliquid posse, non credo: fiet enim ex illa vel per transmutationem materiæ, quæ si concederetur, quæreret alius, in quo principium commutationis consisteret? neque enim per se materia aquæ in materiam alteram abit. Si confugiant ad aliam particularum dispositionem, quæram ulterius, unde ista dispositio variata? Atomum enim & minutissimæ particulæ corporis simplicis & singularis omnes sibi sunt similes; ergo aliud quid accedere debet ad aliam materiam producendam. Qui nuper *de Gemmis* libellum edidit Robertus Boyleus, gemmarum substantiam primam liquidam esse statuit. De crystallis, metallis idem statuit subtilissimus Nicol. Steno in *Prodromo libri sui de solido, intra solidum naturaliter contento*, cuius ego sententiam in citata Dissertatione mea prolixius impugno, a p. 17. ad 20. quæ huc transcribere nolo.

- 4 Quemadmodum aquam Thales omnium rerum principium, ita aërem ANAXIMENES (n) delegit, eadem, qua ille, ratione ductus. Nam & ipse principium substantiarum unicum statuere voluit, quod eo certius esse putavit, quo illud universalius est, latiusque se extendit. Subtilius illud quidem principium Thalesis, sed quod æque sensum habet pro fundamento, atque adeo certiore viam eligere voluit præ imaginaria illa ceterorum. Scilicet ita cum istis variantibus Philosophorum principii comparatum est, quemadmodum pro varietate facultatum illarum in homine, quæ per-

(n) De Anaximene, ejusque Philosophia, Diss. ni fallor, peculiari, Jenæ edita, fuscè disse-ruit celeberrimus Philosophus pariter atque Theologus, Joh. Andr. Schmidius. Heraclii Dogmata Physica proponunt, & eleganter illustrent Gottfr. Olcarii, L. Gr. Prof. Lipsi. Dissert. duæ, altera *de Principio rerum Naturalium ex mente Heracliti*, anno 1697. altera vero *de Rerum Naturalium Genesi, ex mente ejusdem*, anno 1702. Lipsiæ publicata.

percipiunt rerum naturam, habemus in nobis intelligentiam, habemus phantasiā, habemus denique sensum. Qui principia naturæ fonte intellectus deducunt, ad causas æternas, invariabiles, animum intendunt, nec tam in internis rerum causis, quam in externis, contemplationes figunt, quorum ex ordine sunt Pythagoræi & Platonici. Alter ille ordo, qui phantasiā ducem sequitur, quasi medius inter illos est, qui intellectum, & qui sensum sequuntur. Cum enim vident, esse in natura subtiliora quædam principia, quam ut in sensus incurrant, ideo ad notiones aliquas generales, confugiunt, materiam sc. & formam, quæ demonstrari in natura nequeunt, concipi autem animo possunt, vel ad minutas aliquas & insensibiles particulas, earumque figuras & motus, quæ æque sensu quidem non possunt percipi, nisi per longinquas aliquas conclusiones & consequentias, magis tamen ipsi fundare in re ipsa principia sua cupiunt, quam ii, qui generales istas materiæ & formarum notiones sequuntur, quibus pene nihil aliud dicitur, quam prædicamentis Logicis, quæ per se nihil realitatis habent, sed velut indices quidam sunt, & rerum receptacula. Pari modo in forma & materia nihil aliud est, quam generalis quidam conceptus, qui fundamentum quidem in natura habet, nihil vero demonstrat, neque scientiam aliquam in nobis gignit. Nihil enim aliud iis vocibus innuitur, quam esse aliquid in natura principium passivum, quod vocatur materia, & activum, quod vocatur forma; qualia vero ista sint, aut quo nomine vocentur, quomodo se habeant ad se invicem, nihil per hæc principia intelligo. Qui sensum ducem sequuntur, si quatuor illas corporum massas præ oculis habent, quæ cum maximam universi huius partem complere vident, vel unum ex iis eligunt rerum principium, vel etiam diversa assumunt, unde misceantur. Atque ita Thales aquam, quod maximam Globi huius terreni partem implere videret, generarique omnia ejus opera animadverteret, principium rerum statuebat. Ita Anaximenes aërem, Heraclitus ignem, aliqui terram statuebant. Qui ita ponunt principia, tribus videntur ordinibus distingui, aliqui infinita, vel innumerabilia saltem constituunt principia, jam tum specificata, & ad sua corpora destinata, quibus proinde non opus est alio quodam commento ad corporum distinctionem. Habent enim naturam, jam tum in ipsis principiiis disgregatam, qua in sententia Epicurus & Democritus, cum suis affectis sunt, qui tamen magis phantasmata speculantur, sed quæ in sensibus tantum sunt magna parte fundata. Secundus ordo illorum est, qui plurima constituunt rerum principia, sensibus obvia, corporumque diversitatem ponunt in temperamento & mistione, quorum sententia quidem ceteris videtur anteferenda. Tertius ordo eorum est, qui unum idemque Invariable ponunt principium, corporum tamen naturalium distinctionem deducunt a variatione hujus principii, figura, posituque diverso. Qua in sententia Thales fuit. quam tamen sententiam, ut veritati consentaneam, amplecti non possumus, ob rationes, quas jam supra allegavimus, præferentes opinionem illam, quæ diversitates principiorum sensibilibus statuit. Quæ an in elementis illis quatuor reponenda sint, dicemus, cum de iis sermo nobis erit. Quod Anaximenem attinet, habuit ille validiores etiam causas, quam Thales, quas solum

deducit VERVLAMIVS in *fab. de Cupidine* p. 656. Ejus principia Carmine complexus est Scipio Capitiuus.

CAP. XI.

DE PLATONICAE PHILOSOPHIAE PRINCIPIIS, EIVS ILLUSTRATORIBVS VETERIBVS ET NOVIS, CONSENSVQVE VEL DISSENSV AB ARISTOTELE.

- §. 1. Philosophiam suam Plato a Socrate praeceptore hausit, sed Barbarica mixtura adulteravit. Socrates Physica parum excoluit. Scriptores de Philosophia Socratica, Hier. Cardanus, Job. Lud. Balzacus & Aug. Mascardus. Physica Socratica Scepticismo fuit affinis, non item Platonica, licet ἀνοραδὴν aliquam statuatur. 2. Mistura Philosophiae Platonicae ex Heraclitica, Pythagoraea & Socratica; differentia autem ab Aristotelica, si ideas seponas, ferme tantum verbalis. Conciliatores utriusque Jac. Mazonius, Bernh. Donatus, Seb. Foxius, & his antiquior Georg. Gemistius. Platonis Apologiae Bessurion & Pet. Benbur. Plagium in Timeum ac Mosem falso ei obijcitur. 3. Dialogi quidam Platoni suppositi. Editiones operum ejus potiores. Commentatorum notitia e J. Bapt. Bernhardsi Seminario Philosophiae Platonicae haurienda. Praecipui inter eos sunt Plotinus (Numenii plugiarius), Proclus, Maximus Tyrius, Alcinous, Salustius, Mich. Pselhus, Chalcedius, Paulus Benius. 4. Platonis eloquentia, ob festivitatem pariter atque magnificentiam, commendatur. 5. Physica ejus parum ab Aristotelica differt, ac Naturalem Theologiam sibi subternit atque immiscet. 6. Philosophemata Platonica nimis subtilia de rerum principiis (Deo, idea & materia,) causisque, ac mundis totidem. 7. Doctrina de anima mundi, quae sensu Platonico rejicitur, Juniori autem admittitur ac defenditur. Trahitur tunc a Paulo Sarpio, eam ob causam periclitato, aliisque, Locutus Gen. I, 2. Mosaisus. Cavendus ejus abusus multiplex in ignorantia causarum pallianda, in Diis duobus fingendis (quod Platoni a Sam. Parkero immerito obijcitur,) & Physica Enthusiastica, Astrologia divinatorice, magia, medicinaeque superstitiosa, defendendis. 8. Platonis ἀμαρτάνου notatur. Convenientiam doctrinae ipsius cum Mose, S. Literis & Christianorum dogmatibus, ab Henr. Moro defensam, Sam. Parkerus, in Censura Philosophiae Platonicae, ac Diss. de Trinitate Platonica, impugnavit, sed in cassum. 9. Sententia Platonis de elementis. 10. Doctrina de animarum praesentia, a Christoph. Sandio & Henrico Moro resuscitata, a Jac. v. Thomasio & Parkero consultata. 11. Philosophia Platonica Speculationibus Metaphysicis nimis indulget. Illustrant eam Dan. Heinsii Poëma de Contemptu Mortis, & Henr. Mori Scripta plurima, etiam Theologici Platonismus Patrum, & Origenis praesertim Heterodoxus, Casp. Barthii Lib. affectus de Christianismo Epicteti.

(x) **A** Sectæ Jonicæ conditore Thalete promanavit SOCRATICA, cujus Socrates autor fuit: quæ tamen Philosophia hinc in varias Sectas abiit, cum scilicet discipuli Socratis ipsi diversa sentirent, atque incertum esset, quænam genuina Socratis principia. Nihil enim literis ipse mandavit, sed omnia apud discipulos ejus ex ore ejus prolata asservabantur. PLATO certe, qui discipulus Socratis erat præcipuus, male audiit nonnullis, qui Socrate uno contenti erant, quod miscella sua Philosophia corruperit genuinam, quam a Socrate acceperat, maximeque Barbarica, Ægyptiaca & Pythagoræa, quæ ab alio fonte profluxerant. Hanc mixturam Xenophon ipse, Socratis auditor, exprobrat Platoni, in *Epistola* quadam, ad *Aschinem Socraticum* scripta, quæ legi potest apud Eusebium, in *preparatione Evangelica lib. 24.* & Stobæum in *Sermone de Diis.* Physices tamen negligenter fuisse videtur, cujus quidem junior adhuc incredibili cupiditate ductus fuit, senior vero factus, ut dubiam, incertam atque inutilem, repudiavit. vid. Euseb. lib. 1. *preparat. c. 5.* Lactant. lib. 3. c. 21. Quare morali studio præ ceteris se dedit. Ceterum de Philosophia Socratica legi potest Hier. Cardani *liber de Studio Socratis*, qui reperitur in *primo ejus Operum Tomo.* Legi etiam potest Ioh. Lvd. BALZACVS in libro, quem de *vita Socratis* Gallica lingua scripsit. Et in alio, quem *Socratem Christianum* inscribit, ubi dogmata ejus moralia cum Christiana fide confert. Est & quoddam AVGVSTINI MASCARDI Manuscriptum, hæctenus ineditum, *Il genio de Socrate per la Corte*, cujus meminit Crassus in *Elogiis hominum Literatorum, part. 1. p. 257.* Sed illa ad nos non pertinent, qui Physica tantum quærimus. In quibus eum quidpiam e Sceptismo traxisse, jam supra innuimus, quem Scepticismum Media Academia in multis amplexa est. vid. Vossium de *Sectis Philosophorum cap. 20.* ubi de variis Scepticorum differentiis agit. Quare non crediderim ego, in Physicis præ ceteris secutum fuisse Platonem præceptorem suum, Socratem. Longe enim a Scepticismo abest, quanquam ejus quædam ἀκαταληψία & inquisitio vaga sit, quam Verulamius, in *novo Organo, lib. 1. Aphorismo 67.* eum primo credit introduxisse, tanquam per jocum & Ironiam, in odium veterum Sophistarum, qui nihil tam verebantur, quam nec dubitare de re aliqua viderentur, bono quidem instituto, non ut in ista ἀκαταληψία subsisteret, ut fecit nova Academia. Atque ita ille existimat, vel eam ob causam, quod per ambages longas rem ipsam dicat, nec modo aliquo dogmatico proponat. Certe Verulamius, Socratem non aliam ob causam dubitasse, ait, quam ut eo sapientior haberetur, atque eo occultiora scire videretur, quod etiam illa, quæ manifesta sunt, scire se negaret.

Si Laërtium audimus in *vita Platonis*, & Hefychium Illustrium, Philosophia Platonis ex Heraclitica, Pythagorica & Socratica mista fuit. In iis, quæ sensibus percipiuntur, Heracliti partes secutus est; in iis, quæ mente comprehenduntur, Pythagoram; in rebus civilibus, Socratem. Patet itaque inde, in Philosophia naturali Stoicorum sententias cum præ ceteris amplexum, quanquam ita Philosophiam

(C c) 3

suam

(x) Cum hoc Capite conferatur præcedentis *Libri I. Septimum, de Philosophia Platonica.*

suam naturalem instituerit, ut subinde commisceret abstractas illas animi motiones & ænigmatica Pythagoræorum commenta, atque ex iis unum quasi cinnum conficeret.

2 Ipse Aristoteles, *I. Metaph. c. 7.* Philosophiam Platonicam partim similem Pythagoricam agnoscit, & Claudius Berigardus, in *Circulo suo Pisano, Circ. 3. part. 1.* Platonicam Philosophiam partim Pythagoricam, partim Peripateticam, similem facit. *Sublati enim Idei, inquit, quas impugnât Aristoteles, fere in ceteris videntur differre verbis & ratione considerandi.* Arguit Aristoteles Platonem, quod putarit, materiam non distinguere a privatione & esse non Ens, unde sequatur, omnia fieri ex non Ente, & præterea materiam esse ex se, postea vero dicit, eum vocasse materiam matrem & causam eorum, quæ sunt, privationem vero neglexisse, ut maleficam & non Ens, quod intelligi, nisi diverso sensu, nequit. Ita, *lib. 2. Metaph.* principia rerum apud Platonem ait esse numeros & figuras, alio vero loco *magnam & parvam esse materiam, unum autem ideam sive formam, quæ arguunt, litteram hanc in verbis tantum esse positam.* Materiam dissensus pars inter Aristotelem & Platonem sita est in illa de Ideis doctrina, quam ex Pythagoræorum scholis hausisse videtur. Et fuerunt sane tam Pythagoræ, quam Platonis, dogmata pro iisdem habita, *vid. Barth. Adversar. lib. 53. c. 13.* Sed injuriam in Idearum doctrina factam fuisse Platoni, jam dudum ab aliis ostensum est, ac legi potest super hoc argumento, liber, quem Scipio Agnellus de Ideis conscripsit. Alioquin negotium hoc conciliationis inter Platonem & Aristotelem multi tractarunt. Integrum librum de consensu Aristotelicæ & Platonicæ Philosophiæ conscripsit Jacobus Mazonius, Bernhardinus Donatus librum de Platonica & Aristotelicâ Philosophiâ differentia, Sebastianus Foxius *Tr. de Platonis & Aristotelis consensione in Philos. Naturali*, Witteb. A. 1589. in 8vo editum. Hubertus Folieta quoque de nonnullis, in quibus Plato ab Aristotele reprehenditur, Dissertationem edidit Romæ, anno 1574. in 4to. Seb. Basso, in *Libb. 12. Philos. Naturalis adversus Aristotelem*, in quibus abstrusa veterum Physiologia restauratur, & Aristotelis errores solidis rationibus refelluntur, dogmata quoque Platonis nonnulla, imprimis istud de Anima Mundi, contra Peripateticos defendit. Et, quem primo loco debuissim nominare, iis, quos recensui, longe antiquior, Georg. Gemisthus, in *Opusculo de differentia Philosophiæ Platonicæ & Aristotelicæ*. Non defuerunt etiam ex antiquioribus, qui Platonis dogmata impugnarunt. Atque contra unum eorum (GEORG. TRAPEZVNTIVM, qui *comparationem Platonis & Aristotelis*, in Platonem injuriam, ediderat, Venetiis An. 1523. in 8vo, excusam) BESSARION, Cardinalis, eruditum illum librum in *Calumniatorem Platonis* scripsit, Venetiis apud Aldum An. 1503. in fol. impressum. De quo Bessarione, ejusque Operibus, ad Philosophiam Platonicam spectantibus, legi potest Gaddius in libro de Scriptores, sub Tit. Bessarionit. Scripserat & Pet. Bernbus *Apologiam Platonis, & Dissertationes in ejus Opera*, quæ tamen hæcenus sunt inedita, eodem referente Gaddio. De ordine in legendis libris Platonis adhibendo scripserunt Marsilius Ficinus, Johannes Serranus, Franciscus Patricius, Paulus Benius. Qui Platonem plagii inculant, injuriam illi faciunt. Nam quod a TIMÆO doctrinam de Anima mundi habuisset

habuisse existimant, verum id quidem est, sed aperte nomen Autoris laudat, in *Dialogi* sui fronte, quem totum ex ejus sententia concinnavit. Neque statim eam ob causam plagiarium dicendum, qui sententias cum aliis habent communes. Quod Moyssi multa surripuerit, pernegat Paulus Benius *lib. X. Commentarii in Timæum Platonis*. Nihil unquam inveni, inquit ille, apud Platonem, quod deprehendere potuerim ex una Moyssi Historia fuisse expressum, in multa vero incidi, ob quæ existimem eam legisse nunquam. Legi quoque Hier. Cardanus potest, in eo libro, quem de clarorum hominum vita, & de illustrium Antiquorum judicio scripsit, ubi agit de Platone. Reperitur autem liber ille in Operum ejus Tomo X.

Reperuntur inter Opera ejus Supposititii aliquot *Dialogi*, a quibus, qui inscribitur Axiochus, Æschynis Socratici esse scribitur a Suida in vocibus Axiochus & Æschyner. Habentur & plures alii, qui in fine Operum ejus solent poni. Fuerunt & alii adulterini ejus *Dialogi*, quos recenset Diogenes Laërtius, sed qui amplius non extant. Opera Platonis quam emendatissima prodierunt Basilicæ, cum Procli Commentario in Timæum, A. 1534. sed Græce tantum. Latine una cum Græco Textu edita sunt ab Henrico Stephano, & cum *Commentariis* Joh. Serrani A. 1578. quod optima est editio. Ceteroquin & Lugduni A. 1590. prodit, cum argumentis perpetuis & *Commentariis* Marfilii Ficini, cujus etiam scorsim extant opera, aliquot Voluminibus in folio edita, quibus Philosophiam Platoniam per partes illustravit. Interpretum vero & Commentatorum veterum & recentiorum magnus est numerus, quos omnes recensere operosum nimis esset. Legi potest Nomenclator istorum Autorum Johannes Baptista Bernhardus in *Seminario Philosophiæ Platonice*, ut vocat, libro utilissimo, quo e Platone & Platonis omnibus, Græcis & Latinis, Arabicis, veteribus & recentioribus, Interpretibus & Commentatoribus, doctrinas Platonis collegit, utinam meliori ordine & distinctione, nam quasi chaos aliquod confectum est, Utiliter tamen liber iste, & ad varios usus, adhiberi potest, neque enim plenius aliquod Opus & ordinatius hæcenus extat, & in multis indicis loco esse potest. Præcipui tamen ex interpretibus ejus sequentes sunt. PLOTINVS, cujus *Enneades* Græce & Latine Basilicæ excudit Henricus Petri; quem tamen plagium in Numenium commisisse, aliqui putant. Quod crimen ut refelleret AMELIVS, itidem Platonis Commentator & Philosophus, librum scripsit de differentia doctrinæ Plotini & Numenii, teste Jonio *lib. 3. de Scriptoribus Historiæ Philosophicæ c. 10. p. 246*. Procli *Elementa Theologiæ & Physicæ* idem Petri edidit, libros autem sex in Platonis Philosophiam Græce Latineque Æmilii Portus. Quæ editio Hamburgi prodit, sumus suppeditante Serenissimo Friderico, Holstatiæ Principe, gloriose memoriæ. MAXIMVS TYRIVS & ALCINOVS, Græce & Latine editi a Daniele Heinsio in octavo, Leidæ A. 1607. una cum *notis* ejus. SALLVSTIVS a Leone Allatio Græce Latineque editus Lugduni Batavorum; in quem etiam extant *Notæ* Lucæ Holstenii. MICH. PSELLI opuscula de *Demoniis & Magia*, & APVLEJ quædam huc etiam spectant; nam & is Platonis fuit. Ceterum Commentatores in libros Platonis singulares, *Timæum* præcipue, quo Physica ejus principia potissimum continentur, multi sunt,

tam

tam veteres, quam recentiores, quorum Catalogum satis copiosum videas licet in *Nomenclatore Philosophico* Ifr. Spachii p. 32. 33. 34. PAVLVS BENIVS in *Platonis Timaeum* legi meretur. Commendat eum Crassus in *Eloqis hominum literatorum*, part. 2. pag. 83. CHALCIDII in eum *Commentarium* edidit Joh. Meursius, magnificum ejus viri elogium vid. ap. Barth. *Advers.* lib. 48. c. 8. Nemo, inquit, melius profuisse seculo nostro videtur, quam Chalcidius fecit, homo ita Christianus, ut alium non potuisse eum esse evincatur, ita Philosophus, ut videri velit sese rationibus solis niti velle. Legi etiam potest Plutarchus in *Timaeo Platonis*, & in *questionibus Platoniciis*. Jungi etiam huc possunt nonnulli *Commentatores* in *Ciceronis Timaeum*. Legi & in eam rem merentur Petri Rami *Adversaria de Platonis Philosophia*; *Carpentarii Commentaria*, Johannis Pici & Joh. Francisci *Mirandulanorum Opera*, qui Platonica dogmata itidem illustrarunt.

- 4 Quod eloquentiam ejus attinet, eam multis laudibus extollunt nonnulli, aliqui etiam habent, quæ in ea desiderent. Plato, Socratis discipulus, ejus quoque in dicendo festivitatem & elegantiam retinuit, quod nec ipse dissimulat. Quam ut accuratius retineret, Dislogo suo proponere maluit, ut esset huic festivitati & elegantiae in dicendo commodior locus. Sed & magnificentia quædam suaviloquentiæ juncta fuit, quarum virtutum commendationem prolixam, omnemque, quæ super hoc argumento instituitur, Disputationem, vid. apud Franc. Vassorem in *lib. de ludicra Dictione* p. 41. ubi de Socratis quoque libris disserit. Quæ aliqui in illo desiderant, examinat & refutat Leo Allatius in *lib. de Erroribus magnorum virorum in dicendo*, cap. 4. p. 41. & seqq.

- 5 Sed illa ad nos nunc non pertinent, qui Physica tantum sectamur, in quibus, si excipiantur, quæ Pythagoricis debet, non adeo differre ejus Philosophiam a Peripatetica, Claudius Beringardus dicebat, quod quidem non usque adeo improbabile est. Plato rem omnem a prima & principe causa orditur, quam illi Deum vel Mundum intellectualem vocant. Theologiam itaque naturalem, vel Metaphysicam, eo scilicet sensu, quo veteres eam acceperunt, cum illa disciplina, quæ rerum naturalium affectiones docet, vel confundit, vel ab ea non separat. Quoniam itaque Deus, mens illa suprema, principium naturæ est, ideo præsupponere voluit Plato hanc causam, ut, cognito isto naturæ principio, in rerum naturalium causas inquireret. Platonis ergo Philosophia considerari debet, tanquam complexus aliquis scientiarum, quarum omnium initium Theologia est, atque adeo primum illud, unde dependent omnia. Hanc itaque Philosophiæ partem, ut fundamentalem, ceteris subternit, atque ita innectit, ut discrimen vix deprehendi queat. Quam ob causam Platonici divine statuunt, Philosophiæ rationem omnem contemplatione Dei comprehendendi, atque hominis finem ponunt in *ἰσομοίωσι τῷ θεῷ*, in similitudine Dei. Alterum Theoreticæ Philosophiæ & principium & finis est, alterum Practicæ. Omnis itaque ejus Philosophia huc dirigitur, pie quidem & recte, sed possunt tamen ceteræ scientiarum partes distingui & seorsim tractari, absque consideratione causæ primæ, quæ extra corpora naturalia constituenda est, nisi

nisi velimus, cum Stoicis, Deum formam esse, corporibus naturalibus immerfam. Quomodo ipsi, teste Seneca *Ep. 54*, duo principia agnoscunt, causam & materiam, causæ nomine accepto pro eo, quod operatur cum ratione in natura. A qua tamen sententia alienos nos esse oportet, ut quam multa absurda in Theologia sequantur.

Duplici itaque apud Platonem abservare licet principia Physica, secundum variam naturæ considerationem. Consideratur enim natura, vel ut creanda est universa a Deo, vel ut illa, quæ jam creata est, alteratur per generationes, corruptiones, aliasque affectiones, quæ posterior acceptio a Peripateticis, aliisque Philosophis, attenditur, ac principia Physica secundum eam acceptionem diriguntur. Apud Platonem vero distinguuntur quidem illa principia naturæ, vario hoc modo considerata; ita tamen temperat ista, ut posteriora illa prioribus innectat semper & committat. Priori consideratione naturæ, quantum ex Platone ipso & e Platonice patet, tria illi sunt principia, Deus, idea & materia. Deus scilicet effectrix illa causa est universalis. Idea essentiam & speciem largitur, quam materia contrahit & singularem efficit. Est vero idea a Deo ipso, non re, sed ratione distincta. Ubi non adeo liquet; an Plato materiam Deo coævam faciat, an vero ab ipso creatam. Posterius non videtur, quoniam inter principia ponit; sed ista, si ita sentit, condonanda ipsi sunt. Causas Platonici quinque statuunt, & Proclus ita discriminat. *Effectrix; inquit, causa est id, a quo, Exemplaris id, ad quod, finalis id, propter quod, formalis id, quo, materia id, ex quo, vel in quo, res sunt.* Effectrix vero & exemplaris causa, quanquam nonnullis confunduntur, aliis tamen distinguuntur, quoniam ad efficientem executionem, ad exemplarem directionem, quemadmodum ad finalem intentionem, referunt. Sed hæc subtilius paululum dicuntur, & ad Metaphysicos rejicienda sunt. Platonici enim in illis causis suis hic Metaphysicos potius agunt, quam Physicos. Porro Platonici gradibus quibusdam ad Deum conscendunt, Deum supra omnia locant, cui substernunt intellectualem mundum, huic subjiciunt rationalem, huic iterum mundum seminarium sive naturam, infimum faciunt mundum sensibilem. In Deo omnia sunt illis, mundus intelligibilis plenus est ideis, quem certe cur ab isto, Deo, distinxerint, causa nulla est, realis mundus plenus est rationibus, vel idearum formulis, natura seminibus, materia simulachris & imaginibus rerum, quo nomine illi formas sensibiles designant. Tres itaque causæ principes sunt illis rerum omnium, Deus, a quo unitas, mens, ex qua ordo & pulchritudo, anima, quæ motu & vita omnia continet, quæ certe singula majorem subtilitatem, quam erat necessum, præ se ferunt, ac entia etiam præter necessitatem multiplicant. Cum enim mundus intellectualis, sive mens, a Deo distinguatur, non video, neque etiam ideæ ab ipso Deo differunt. Licet Dion. Petavius, diversum aliquid a Deo illas statui a Platonice, longa Disputatione contendat, *T. I. Dogm. Theol. Lib. 4. c. 9.* Rationalis mundus ex intelligibili illis procedit, velut lumen a luce, natura facta seminibus ex rationali, ut calor ex splendore, dimanat. Sensibilis ex naturali & seminario mundo non aliter, atque e calore vitali generatio proficitur. Hæc omnia ita illis ordinata sunt, & per quasdam quasi

Tom. II.

(Dd)

tribus

tribus & classes disposita, sive ab ipso Platone hæc inventa sint, sive a maioribus ita hauserat. In iis quidem non sunt, quæ adeo quis improbet, sed tamen ista partito naturæ an ita se habeat, nec potius imaginaria multa comprehendat, definiri non potest. Quorum etiam pertinet, tot distinctiones, quasi quorundam Orbium, facere, ubi necesse est, multas concipere substantias, quasi separatas, quæ an existant in rerum natura, incertum est. Nolo hic coacervare, quæ de primo, uno & bono, disse-runt Platonici, quæ de ideis, quas percipi existimavit Plato, ea ratione ductus, quod incertam de rebus scientiam habeamus, nisi species quædam perfectæ animo cernantur. Quæ de numeris, de pulchritudine, amore, in quibus plane *ἁελογέν* videtur; pulchra quidem ac speciosa proponit, ita sunt a vulgaribus sensibus separata, ita e peregrinis ratiocinationibus collecta, & tricis quibusdam complicata, ut non adeo quid distincte inde concipi possit.

- 7 Mundum Animalem Plato vocat totum istud universum, quod, ut animal, considerat, eique animam quandam, per omnes partes infusam, affingit. Ex quo iterum patet, nimium laborasse Platonem in corporibus naturalibus ad universales illas idearum classes, mente conceptarum, reducendis. Absurdum illi scil. visum est, partem aliquam mundi vivere, non vero totum, cum mundus generet animantes, neque illud, quod experts animi sit, generare possit animalia. Atque hæc Platonis vera sententia est, in *Timæo*, universum hoc animal vocantis, quod contineret reliquas animantes, quibus comprehendebat etiam omnes orbes cœlestes; quæ vero magnas absurditates implicat. Quid enim est absurdius, quam fingere animal, ex aliis infinitis compositum? quo idoneo argumento probari poterit, esse aliquam mundi animam intelligentem rationalem, a Deo diversam, quæ tamen nec esset Angelus? nulla certe id ratione evinci potest, nec revelatione; quæ omnia portentis potius, quam rationi sunt similia. Stoici quidem animam mundi etiam agnoverunt, sed ea ipsa Deum notabant, quem tamen alium ab anima mundi facit Plato. Fortassis & Pythagoræorum illa sententia est. Sed de illorum Philosophia nihil adeo distincte doceri potest. Quod si Plato per istam mundi animam (γ) intelligere velit Spiritum quandam æthereum, rationibus feminariis factum, per partes universi dispersum, non esset adeo ob istam sententiam reprehendendus, quique illum rejiciunt, nihil possunt nobis reponere, quod notius sit, animoque distinctius concipi possit. Præterea omnes ii, qui nobis principia Physica posuerunt, ac ipsi quoque Peripatetici aliud quoddam comminiscuntur commune principium, quo confugiunt, quando per quatuor Elementa

(γ) Quæ pro animæ mundi existentia Autor Chymicæ secretioris, tantopere sibi dilectæ, Mystas secutus, & ab istis in devia subinde abductus, fuse, licet aliis modestius, differat, paucissimis haud dubie probantur, & maximam partem dudum a multis sunt consultata. E quibus solum iudicasse jam sufficiat Ad. Rechenbergium, Theologum Lipsiensem, argumentum illud ex professo, in *Disq. de Anima Mundi*, Lipsiæ anno 1678. edita, persectum. De anima mundi Stoicorum, Deo ipso, ejusque differentia a Platonica, *Diatribe* legatur Jacob. Thomasi accuratissima in *Dissertat. Stoicis*, num. 14. pag. 177-227.

menta rem non possunt expedire. Quare quantum aliquod, sive quintam essentiam, ut vulgo vocant, comminiscuntur, quæ inter quatuor illa Elementa quasi dominetur, illisque præsidet, eorum vero temperamentum quoddam excellentius comprehendit. Cartesiani quoque, cum fingunt subtilem istam materiam, per omnes mundi partes diffusam, quæque ex sole potissimum profluat, non videntur multum ab hac sententia dissidere. Nam & Platonici sol quasi Regina istius animæ habetur, ut multis probat Johannes Franciscus Grandis in *Dissertatione sua de Epicuri Philosophia*. Quare imperite faciunt, qui hanc doctrinam de Spiritu mundi, non Platonico, sed saniori sensu, acceptam, ut rem inanem, vel impiam, rident & rejiciunt, quam aliqui etiam ipso in Moyse fundatam volunt, & per Spiritum illum, qui aquis incubabat, hunc Spiritum æthereum intelligunt. In quorum etiam numero sancti Patres sunt, & multi quoque Theologorum, quanquam aliqui locum hunc de Spiritu S. explicant. Periculosa ex eo lis aliquando mota fuit Patri PAVLO SARPIO, doctissimo illi *Historia Concilii Tridentini* Scriptori, a nescio quo inquisitore, qui negaverit Sacram Trinitatem ex 1. *Genes. cap.* posse probari. Qua de re legi potest Fulgentius in ejus *vita*, in Gallicum sermonem conversa, p. 31. Et oritur sane ex coagmentatione illa partium universi quædam contemperatio, ac qualitates quædam universales, quarum effectus interdum videmus, causas vero animo comprehendere non possumus. Vid. quæ in eam rem differit Rob. Boyleus in lib. de Cosmicis qualitatibus. Atque in istarum rerum causas cum inquiritur, ad tale aliquod universale principium confugiendum est. Quorsum enim etiam se vertant omnes illi, qui singularia Physices principia commenti sunt, vident tamen, se rem non posse expedire, nisi ad naturam aliquam communem operatricem in operibus confugiant, ut supra ex Lucretio vidimus, qui ex Atomis suis expedire se non potest, nisi θέν ἀπό μηχανῆς arceat, naturam scilicet aliquam ætheream, subtilem, quam agnoscere necessitas interdum nos jubet, cum in rationibus specialibus dandis deficiamus. Quo tamen nolim probare, quorundam vel superstitionem, vel socordiam, qui, Tragedos imitati, ut illi ad componendas turbas Deum e machina evocant; ita ad commune aliquam causam confugiunt. Quanquam etiam peccare forte imbecillitas nostri intellectus potest, cum oculis lyncæis rerum viscera nos penetraturos confidimus, specialissimas illas causas indagaturi. Nos certe enim circa particulam aliquam & portiunculam Philosophi sumus, & exiguis animi nostri cancellis non includimus universum illud, nec penetrare possumus ingenitæ acie, quod tot vasta corpora inter se cohareant; annon quædam eorum inter se sit conciliatio, mutuaque operatio, quæ in occultis se exerat aliquando, nonnunquam in secula extendatur. Multis certe ex illa Platoniorum doctrina sententia hæc de anima mundi inhæsit, unde fortassis non de nihilo est, quod observat Samuel Parkerus, gentiliū idololatriam pene omnem ad istam mundi animam respexisse. Vid. ejus *Tentamina Physico-Theologica* contra Atheos & Epicuræos, lib. 2. c. 1. & 2. Ex eodem etiam principio ἡμιολατρείαν ortam esse, illic probat, quandoquidem sol sedes istius animæ a Philosophis sit habitus. Non tamen crediderim, quod iste putat, a Platone geminum Numen statui, ut geminum mundum fingit, visibilem & intellectualem, nisi forte ita interpreteris, ut

per secundarium illum Deum intelligat genium, vel mentem aliquam: Ita enim in Timæo: *Deus intellectualis & potens Deum sibi sufficientem & perfectissimum genuit, s. mundum.* Et Origines, *contra Celsum lib. 5.* ita Platonis mentem interpretatur; dicit enim, Stoicos facere mundum Deum primum, Platonicos vero secundarium. Platonem autem supremum Deum extra pomeria mundi abegisse, Justinus, in *Cobortatione ad Gracos*, ait. Sed illis omnibus vel sanior sensus, vel perversior, a varia interpretatione accedere potest. Plato enim ea omnia sermonibus suis implicuit, ut interdum mens ejus non recte deprehendi possit. Et quoniam elegantiam sermonis sectatus est, non fortasse ita expressit animi sensa, ut Philosophus in illis pedem figere tuto possit. Ab Interpretum vero commentis toti etiam pendere non possumus; nam & vetus illud hic obtinet: *Quot capita, eos sensus*; raroque Philosophia adeo illibata & incorrupta servatur. Solet enim ab Interpretibus, novarum rerum cupidus, & vana gloria se jactantibus, illis aliquid affingi, aut per consequentias, non recte institutas, aliquid colligi, quod forte doctores ipsi & antesignano in mentem non venit, ut abunde ex Aristotele, & ejus interpretibus patet. Id vero negari nequit, super ista mundi anima, si ea intellectu prædita statuatur, fundatam fuisse, & adhuc fundari, illam Enthusiastarum Physicam, quæ se plerumque in ista principia resolvit. Ex hoc fonte fluunt actiones in natura magneticæ, Sympatheticæ, Astrologia divinatoria, etiam circa actiones morales & contingentes, Oracula, Imagines Talismanicæ, & omnis denique Magia. Nullæ sunt adeo nefandæ præstigiæ, nulla tam superstitiosa & stulta doctrina est, cui patrocinium ex hac opinione peti non possit. Ex ea magnam partem etiam oritur superstitiosa Medicina, tam quæ olim ex incubationibus originem traxit, quam quæ hodie, per transplantationes, irrationes, infeminationes, ac similes operationes incertas ac fallaces, conficitur. De quibus videri possunt, quæ ejus Medicinæ propugnator Anglus, SAMUEL BOYLTON, sua lingua de *Medicina Magico-Physica* scripsit. Sed, ista omnia hic alieno loco excutere, non est necessarium.

- 8 Nos Platonis tantum sententias breviter recensemus, quantum ad Physicam spectant; nam de ceteris non sumus jam solliciti, quanquam ipse omnia commiscuerit, & continuo sermone implicuerit, nulla usque legitima methodo, aut argumentis demonstrativis, quam ejus *αἰμαθὲν* taxat, ac compluribus exemplis probat IOHANNES BAPTISTA CRISPUS, in *Quinario suo primo de Ethnicis Philosophis*, caute legendis. Quem librum vehementer commendat in eo negotio Samuel Parkerus in sua *Philosophia Platonica Censura*, libro Anglice scripto, & Oxoniæ A. 1567. edito, eleganti sane & lectu digno, quo doctrinam Platonis Ethicam, Logicam, Theologicam breviter complexus est, in Physica vero recensenda non eam adhibuit diligentiam, quam poterat. Egit etiam illic de convenientia Platonis & Moysis, ubi examinat, an ista sit revera talis, qualis habetur vulgo, atque ad partes negantium concedit; quo tacite etiam tangere videtur Henricum Mohr, qui in *Cabala sua Philosophica super Cap. I. Genes.* consensum illum Platonis & Moysis sæpe urget. Sed mittamus istam Platonis Physicam, ut ita loquamur, Metaphysicam, quæ tamen vel
- ideo

ideo laudem meretur, quod nemo majori studio in ea versatus fuerit, Aristoteles vero eam contempsisse videatur, cum Plato tamen ita in illa versatus fuerit, ut multa in eo sint, quæ consonare cum sacris literis & dogmatibus Christianis videntur, utut Samuel Parkerus in *Tentaminibus suis Physico-Theologicis*, lib. 2. c. 3. existimet, Gentilium Philosophiam & Historiam plerumque Sacræ Historiæ perperam accommodari; rerum vero Græcarum & Hebræarum precariam & commentitiam existimet analogiam, quod vel fortuita illa esse potuerit, in ista varietate historiarum & sententiarum, ut fieri non possit, quin analogiam interdum inter se habeant; quam tamen sæpe admodum exiguum arripiant, tum Aug. Steuchus in libro de *perenni Philosophia*, quo Trinitatis mysterium e Platonice offendere laborat (vid. *Dissertatio Parkeri Anglica de Trinitate Platonice*,) tum Vossius & Bochartus. Qui tamen rem ipsam sine affectibus consideraturus est, is interdum identitatem aliquam conceptuum mirabitur.

Quod jam ipsam illam, stricte ita dictam, Physicam attinet, quæ versatur circa naturam hanc inferiorem, quatenus illa generationibus & alterationibus est subiecta, Platoniorum doctrina non adeo differt a Peripatetica. Nam, & materiam, & formam, mundi sensibilis principia cum Aristotele agnoscit. Ex materia & forma producit quatuor Elementa, quorum singulis proprias figuras assignat, pyramidalem igni, figuram octaëdram aëri, figuram icosaëdram, ex viginti triangulis, aquæ, terræ denique figuram cubicam, cælo autem dodecaëdram. Quæ philosophandi ratio per figuras istas non omnino omni ratione destituta est, & fundamentum aliquod videtur habere in ipsa natura eorum corporum. Quamquam ista *ὡς ἐν πλάτῃ* tantum dicantur, neque adeo quicquam definiat Plato circa figuras illas in minimis particulis, quo reducendi essent illi conceptus, si vellemus aliquam iis inesse firmitatem.

Ex ista figurarum variatione, credo, Elementorum etiam varias vires & actiones deducit. Elementa enim facit, vel subtilia, vel crassa, vel acuta, vel obtusa, mobilia vel immobilia. Ignis illi subtilis est & mobilis, terra e contrario crassa, obtusa & immobilis, aër subtilis, obtusus & mobilis, aqua crassa, obtusa, mobilis.

De natura animæ multa quoque philosophatus est Plato, quæ non sunt reliquis Philosophis conformia, quamquam hic Platoniorum interpretationes & commentaria longius abeant, quam ipse Plato. Doctrina de præexistentia animæ Platoni quoque imputatur, & a Platonice commentatoribus multis argumentis propugnatur, quam etiam hodie defendendam susceperunt nonnulli. Ac fuit inprimis circa illud argumentum diligens CHRISTOPHORVS SANDIVS, qui, in libello suo de *origine animæ*, non ita pridem omnia illa loca, e Platonice, Patribus, imo ipsa etiam Scriptura Sacra, quæ huc trahi posse videntur, cumulavit, atque objectionibus nonnullis respondit; in quo tamen ille nimium sibi nonnunquam indulget, nec facis bona fide in locis illis versatur. Legi possunt, quæ nuper animadvertit in illum Autorem in *Oratione sua de præexistentia animæ* Clariss. IAC. THOMASIVS. Inter Anglos multi sunt hujus doctrinæ patrocinatores, & HENRICVS quidem MOHR, in *Tractatu*, Anglica

Anglica lingua scripto, de *Immortalitate animæ*, multis argumentis eam probare doctrinam laborat, & in reliquis quoque Platonica illa de natura animæ dogmata amplectitur. Legi etiam possunt, quæ Samuel Parkerus, in *lib. citato*, contra illam animæ præexistentiam assert.

- II Ceterum longe plura sunt specialiora dogmata Platonis, quæ omnia docere nimis operosa res esset, omnia autem eo tendunt, ut mira potius videatur ejus doctrina, quam vera, seu quæ demonstrata sit recte, & percipi distincte possit. Omnia enim Allegoriis suis, suisque de amore, pulchro & bono notionibus implicat, quæ aptæ potius sunt, animum in excessum quandam evocare, quam rebus ipsis applicare. Quare eum, cum ita phantasmata speculetur potius, quam sensum sequatur, vel Poëtam, vel Metaphysicum, appellaverim potius, quam Physicum. Qui Philosophiam illam Metaphysicam Platoniam carmine comprehensam velit, legat elegantissimos Dan. Heinsii libros *de contemptu mortis*, ubi in sinopsi quadam exhibetur ejus doctrina de anima, adeoque tota ejus Philosophia contemplativa & practica. Quos libros stylo Virgiliano scriptos recte judicavit Buchnerus, in *lib. de commutata dic. ratione*. Versibus Anglicis eam proposuit Henricus Mohr, is scilicet cujus extant tot libri, de Philosophia Platonica scripti. Idem quoque Autor libros Theologici argumenti non paucos scripsit, nempe *Inquisitionem in mysterium Iniquitatis, continentem veram Ideam Antichristianismi*; item *Explanationem grandis mysterii Trinitatis*, quibus itidem Platonica sua dogmata passim immiscet; *Dialogos item de Deo*. In quibus Operibus totus in eo est, ut Philosophiam Platoniam præsentet, velut Christianismo maxime accommodatam. Ac est revera in multis non exigua convenientia, quæ impulit etiam sanctos Patres, ut Philosophiam Platoniam præ ceteris sequerentur. Quanquam & ansam dederit multis heterodoxa sentiendi, uti Samuel Parkerus in *Examine Theologiæ Platonicæ* pluribus annotat. Origines certe documento est, quanto in pretio olim ista Philosophia fuerit, qui, ejus principiis imbutus, ad Theologiæ mysteria multa attulit, quæ etiam pro heterodoxis habentur. Tale quid ex Philosophia Stoica promiserat Casp. Barthius *Adversar. lib. 3. c. 10. ubi de Christianismo Epicteti* librum se scripturum pollicetur, quo plurima Epicteti dicta & scripta ex doctrina Apostolorum oriunda demonstraturus erat. Sed nos, missa Platonis schola, ad Peripateticam nos convertimus.

CAP. XII.

DE PRINCIPIIS PHYSICIS ARISTOTELIS; VARIISQUE EIVS TAM PROPVGNATORIBVS QVAM IMPVGNATORIBVS.

§. I. *Aristotelicæ Philosophiæ fata varia, a Job. Launoy exposita. Operum Aristotelis editio optima est Casauboniana. Plagii reus est. Scripta de ipso, librisque ejus*

ac

ac Philosophia, Historico-Isagogica Ammonii, Pet. Job. Nunnest, Oct. Ferrarii, Phil. Labbei, Andr. Schotti, Pasch. Galli, &c. 2. Præ ceteris commendantur Franc. Patricii Disquisitiones Peripateticæ. De Libris Aristotelis supposititiis, nec non Metaphysicis, nonnulla. Interpretibus ejus haud secure nimis fidendum. Job. Cratonis prudens de nova Operum illius editione consilium. Commendantur Joach. Juugii Notæ in Aristot. inedita, Paulique Sarpii in eundem, ac Philosophos alios, affectæ. 3. Præ ceteris Physica Aristotelica Illustratoribus, commendatur Honoratus Fabri, ob methodum philosophandi ex ipso Aristotele, neglectis Interpretibus, accuratam; eundemque cum recentiorum inventis & experimentis solerter conciliantem. 4. Commentatores alii in Libb. Physicos a Spachio enumerantur. 5. De Theophrasti, qui Aristotelis fuit successor, scriptis, horumque Exegetis, nonnulla. Honor. Fabri de novo commendatur, & de corruptelis Philosophia Aristotelica per Interpretes indoctos, Scholasticosque, disseritur. 6. Confirmatur illa testimoniis Rogeri Baconi, ob interitorem Physicæ ac Mathematicæ peritiam, eximieque inventa, celebris, simulque de primis Interpretibus Aristotelis Latinis, Scriptorumque ejus in Scholas reductione, agit. Insperguntur quedam de Telecopiis Bacono ante 5. jam secula, imo, teste illo, C. Julio Casari etiam, cognitæ. 7. Impugnatores Aristotelis moderati, Pet. Ramus in primis & Pet. Gassendus, censura acriori perstringuntur, ac criminationes illorum γυνώσκος confutantur, adjectis judiciis Hon. Fabri de Gassendo, ac Joh. Riolani de Ramo, parum benignis. 8. Aristoteles, contra veteres, qui vel unum tantum (cum Parmenide,) vel infinita statuerunt rerum naturalium principia, insurgens, sophisticè disputat & incassum. 9. Rejiciuntur tria Aristotelis principia, materia prima, forma & privatio, spinosæque in primis ipsius & Scholasticorum subtilitates ac disceptationes perplexæ de materia prima (per quam Deum non intellexit) recensentur, & una cum Henr. Mebri materia prima spiritali, ex Atomis constata, exploduntur. 10. Scriptores de Aristotelis & Platonis consensu vel dissensu. Antiquissimus inter Christianos Aristotelis Antagonista fuit Justinus Martyr, cujus libelli argumentum enarratur.

(2) **V**Enimus nunc ad ARISTOTELICAM Philosophiam, quæ, postquam diu Platonica etiam in Christianismo regnaverat, ita tandem invasit omnium animos & scholas, ut religioni pene duceretur, vel latum unguem ab illa discedere. Fata vero habuit varia, variasque vicissitudines, quas erudito suo libro de varia Aristotelis fortuna in Academia Parisiensi, Hagæ A. 1650. in 4to excuso, prolixè recenset ION. LAVNOYVS, quem super hoc argumento legisse non erit inconfuturum. De eo, ejusque Interpretibus generatim quædam prænotabimus, antequam

(4) Cum hoc capite conferenda sunt Libr. præced. Primi Capita sex integra, VIII. scil. de Philosophia Aristotelica, IX. X. & XI. de Aristotelis Interpretibus, XII. de ejusdem Impugnatoribus, & XIII. ac XIV. de Doctoribus Scholasticis.

quam ad ipsa ejus principia Physica perveniamus. Aristotelis Opera If. Casauboni industria quam optime sunt edita, cum suis, Adr. Turnebi Julitque Pacii Versionibus, *Volum. II.* Parisiis anno 1639. *in fol.* estque sine dubio illa editio, de cujus publicatione consuluerat Jos. Scaligerum Henricus Stephanus, socer Casauboni, Epistola Gallica, quæ reperitur inter *Epistolas Gallicas, ad Josephum Scaligerum scriptas*, ac uno volumine in Belgio editas. De ipso Aristotele gravis solet esse disputatio, an sua pleraque surripuerit, de qua imputatione videatur Thomasius, in *libro suo de plagio*, §. 364. Egit vero diffuso libro de hoc argumento FRANCISCUS PATRICIUS, quem *Disquisitiones Peripateticæ* inscribit, acerbior, ut videtur, aliquanto quidem in Aristotelem, sed tamen in multis a vero forte non discedens. *Vitam* Aristotelis Ammonius, seu IOH. PHILOPONUS, Interpretes ejus, descripsit, quem cum eruditiss. Scholiis, edidit Petrus Johannes Nunnescius, qui etiam in *libro de studio Philosophico, seu de recte conficiendo curriculo Peripateticæ Philosophiæ*, multa habet, quæ pertinent ad Historiam librorum Aristotelicorum. Lugduni is Batavorum anno 1621, *in octavo* prodiiit. Jungi etiam huic potest liber Octaviani Ferrarii de *Sermonibus Exotericis*, in quo & multa de libris Aristotelis, & ejus Interpretibus, occurrunt, Venetiis A. 1575. *in 4to* editus, & a Melch. Goldasto Francof. A. 1606. denuo publicatus, cum *præfat. de Disciplina Veterum Philosophorum Cryptica*. Promisit & Philippus Labbeus, in *Bibliotheca Bibliothecarum pag. 7.* *Syntagma Philologicum de Græcis Aristotelis Interpretibus*, cui additus est Andrea Schotti *Judicium de variis Aristotelicorum Operum Interpretibus Græcis Latinisque*. Pertinet & huc Index geminus, alter Autorum, qui suis laboribus & lucubrationibus Aristotelis libros illustrare conati sunt, alter, quo declarat, quid sit a quoque ex interpretibus in singulos Aristotelicæ Philosophiæ partes scriptum, collectus a Paschali Gallo e *Bibliotheca Gesneri*, ac subjunctus editioni Operum Aristotelis Casaubonianæ. Consuli quoque potest Jacobus Gaddius in *libro suo de Scriptoribus Tomo I, p. 46.* ubi prolixius agit de ejus Interpretibus, de Averroë *pag. 50.* de Avicenna *pag. 55.* de Boëtio *pag. 72.* de Johanne Grammatico Philopono *p. 203. 204. 205.* Legantur quoque Cardanus de *Virorum Clarorum vita & libris, Operum Tomo 10.* Conringius in *Antiquitatum suarum Academic. supplemento p. 233. 238.*

- 2 Præ ceteris legi possunt FRANCISCI PATRICII *Disquisitiones*, ubi de Aristotelicorum librorum ordine, *γνηρίητι*, omnibusque, quæ eo pertinent, prolixè differitur, tum de Interpretibus etiam, Sectis, principiis, luculenter agitur, quæ cum verorum principii conferuntur. Nemo enim temere est, qui accuratorem diligentiam eo in argumento præstiterit, nisi quis forte suspectum Autorem habeat ex eo, quod Aristotelicæ Philosophiæ paululum infensior sit. Sed sunt tamen, hoc non obstante, multa erudita, ad historiam universæ Philosophiæ Peripateticæ facientia, quæ legi illic & conferri possunt. Nam si omnia, quæ ad Aristotelem & Aristotelicos pertinent, vel in compendium contrahere velimus, non pagellarum aliquot, sed integri voluminis res esset. An vero tot libri, quot ille vult, suppositi sint, nec ipsius Aristotelis, de eo adhuc dispendium est. Multæ enim circa eam rem Disputationes sunt,

sunt nondum satis dijudicatæ & compositæ. Recenset PHIL. IAC. MAVSSACVS, in *Dissertatione Critica ad Harpocratonis Lexicon* pag. 382. aliquos libros Aristotelis controuersos, de quibus tamen ille nihil definit. De libris *Metaphysicis* Aristotelis publice combustis, velut aliquo hæresium fomite, legi potest Naudæus in *Additionibus ad historiam Ludovici Undecimi*, pag. 155. Ex Academia Svecica etiam publica lege exulare iussi sunt. Quæ Aristotelis Philosophiam, ejusque sententias, perdiscere cuplunt, eos lingua Græca non vulgariter oportet esse instructos; nam qui ex Interpretibus tantum sapiunt, non possunt veram Aristotelis mentem indagare. Il enim & sibi sapere plerumque volunt, cum interpretantur Aristotelem, & suam mentem in illum inferunt. Quare recte Medicus doctissimus. IOHANNES CRATO a CRAFTHEIM, in Epistola ad Fridericum Sylburgium scripta super editione Aristotelis, quæ est in *Centuria Epistolarum Philologicarum*, quas Goldastus uno volumine edidit, octogesima prima, judicat: *Qui in Aristotelem ita in lucem emisit, ut in eo clare perspiciantur, quæcunque scripsit, vel conjectura eorum, a quibus ipse Aristoteles didicit, assequantur, vel eorum, quos ipse docuit: præterea intelligatur, quo loco quidque docuerit, quoties, ad quod propositum, usus sit eodem verbo & phrasi: iste, inquam, ea præstabit, quæ hætenus a nullo præstita sunt.* Sequitur in eadem Epistola porro consilium ejus Autoris, qua ratione edi vellet Aristotelis scripta. Quod, quoniam prolixius est, illic legi potest. Est vero omnium pulcherrimum, & si hac methodo Aristoteles ederetur, longe profecto minore cum tædio legerentur ejus libri, atque distinctius omnia collocata haberemus. Qualem editionem si habuerint Aristotelis Studiosi, facile carere Interpretibus possent, atque sic, ait Crato, *ocasso respondendi daretur scripto Patricii, quo Aristotelem privas possessione multorum librorum, de quibus hætenus Schola Græca, Arabica & Latina eum cognoverunt possessorem.* Quod de indicibus ait, præclarum est; in primo enim Indice materiam omnes selectas annotari vult, secundum tria illa capita, *quid, quotuplex & quale.* Secundo Indice vellet colligi omnes locos similes & contradicentes in Aristotele. Tertius colligat, quibus locis Aristoteles esset usus iisdem verbis & phrasi, præsertim obscurioribus, ut ita per collationem eliciatur eorum sensus; quod si fieret, carere poteramus *Lexico* Henrici Stephani, qui non omnia satis observavit. Concordantiæ etiam, ut ita dicam, Aristotelis & Platonis, quas ad marginem vult apponi, magno usui esse possunt. Notari etiam hic potest, superesse Hamburgi ap. Virum Clariss. MARTINUM FOGELIVM, *Notas* MSS. marginales Joachimi Jungii in Aristotelem, doctas atque editionis plenissimas, ut fuit ille naturalis scientiæ præprimis ac Mathematicæ acerrimus indagator, sed qui in plurimis ab Aristotele dissentit. Sed pleraque in Aristotele loca quam diligentissime contulit & examinavit. Edentur eæ, si typographus erit, qui impensas erogabit. Utinam etiam edita illa fuissent, quæ PAVLVS SARPVS, doctissimus Vir, non tantum in Aristotelem, sed & in Platonem, ceterarumque Sectarum fragmenta, scripsit, quæ Autor *vita* ejus prolixè commendat p. 130. & 131.

E recentioribus Physicis, qui gustum aliquem habent elegantioris in Physicis
Tom. II, (Ec) doctri-

doctrinæ, & experimentorum in hoc negotio non sunt ignari, unice commendari potest, HONORATVS FABRI, Jesuita, qui Hypotheses suas Philosophicas principiis Aristotelis inædificavit, non ad mentem Arabum & Scholasticorum, sed ad nativum & proprium literæ, textus & verborum sensum, ut ipse ait in *Epistola secundæ ad Pardesum scripta*, num. 4. *Scilicet*. 4. *Contendo*, inquit ille, *ac demonstro palam, meam hypothesein vere Aristotelicam, & me fere in omnibus Peripateticum esse, de quo certe nemo ambiget, qui rem intellexerit ac serio ponderaverit; nihil enim alios moror, qui nec me, nec Aristotelem, norunt.* Erat vero viro isti ea protestatione opus, quandoquidem, ut Novator & Epicureus, vel Cartesius, a sui Ordinis hominibus accusabatur, quam ut a se suspicionem averteret, tres scripsit Epistolas ad Pardesum, ejusdem societatis hominem, quibus se parum Aristotelicum, non tamen ex mente Arabum & Scholasticorum, esse ostendit. Excipit tamen, quæ ad religionem, quæ ad corpora cœlestia, quæ ad novæ quædam experimenta pertinent, in quibus liberum se esse proficitur, & veritatem ubique diligere, sive illam in Aristotele, sive in Epicuro, exploret. Cujus viri scripta si quis legerit, mirabitur, si adeo discrepantes a Peripateticorum vulgo sententias invenerit. Nam & in ipsi principiis plane alia interdum ex Aristotelis textu educit, quam vulgo Interpretes, modo vero tractandi utitur Mathematico, & per propositiones incedit. Causa certe non est, quare Aristotelem deseramus, si hoc modo in Physicis philosophemur. Decantatas illas Peripateticorum formas rerum substantiales in Aristotele non invenit, ideoque nec illam sententiam approbat. Ceterum perspicuitas ejus in docendo, & peritia in omnis generis experimentis, quæ semper immiscebat suis propositionibus, mihi præ ceteris vehementer placent, quicquid etiam sit de principiis, quibus adeo accommodat novissima illa inventa, ut non nimium morosus acquiescere illis possit, præsertim cum & in primis illis principiis vix habeant, quare glorientur præ Aristotele ceteri. Omnes enim hic in tenebris palpitant. Operis ejus *Physici Tomi IV. priores* editi sunt Lugd. Gall. A. 1670. in 4to. *Quintus* autem, sive *Ultimus*, ante istos ibid. A. 1656. in 4to. Jun-genda autem iis est *Metaphysica* ipsius, Principia Physices explicans, & de Extensione, Motu, Figura, Tempore, similibusque, in abstracto agens, quoniam sine hac Physica ejus non possunt intelligi. Scripsit idem *Dialogos* quoque *Physicos*, quibus id præcipue agit, ut novorum Physicorum inventa cum Aristotele conciliet, quam ob causam illi singulariter commendandi sunt. Scripsit etiam *Opticam*, plana & perspicua methodo traditam,

- 4 De ceteris Aristotelis libris, præter Physicos, nunc non sumus solliciti. In libris Physici argumenti Commentatores veteres ac recentiores videri possunt ap. Ifr. Spachium, in *Nomenclatore Philosophico*, a pag. 605. ad 608. In *libros de Generatione, corruptione, mixtione, mundo, celo, mari, meteoris, anima, sensibus, animalium historia*, commentatores vide a p. 617. ad 636. in *problemata* p. 707. in quæ etiam extat operosus Commentarius Ludovici Septalii, in fol.

- 5 E Schola Peripatetica veteri etiam THEOPHRASTVS est, cujus *Opera* Græce, Latine.

Latineque, adornata sunt a Daniele Heinsio. Edidit vero cum *Commentariis* multos ejus libros Daniel Furlanus, cujus *Commentarii* ex Bibliotheca J. Vinc. Pinelli prodierunt. In *libros* ejus de *somniis* & *plantis* seorsim extat *Comment.* Julii Cæsaris Scaligeri. Ceterum magnam librorum copiam scripsit Autor iste. Suntque in Aristotelis Operibus multi libri, qui huic Theophrasto adscribi solent. De ejus *libris* integram *Dissertationem* conscripsit Johannes Meursius, qua ex Autoribus veteribus collegit tantum titulos librorum, quos Theophrastus scripsit. *Libros* ejus de *Oloribus* notis suis auxit Adr. Turnebus. De ceteris Aristotelis Interpretibus, tam veteribus, quam recentioribus, legantur libri, quos supra laudavimus. In Physicis vero omnibus aliis, qui ejus doctrinam sequuntur, præpono Honorati Fabri *Opera*, qui Aristotelem ex ipso fonte interpretatur ejusque Philosophiam, non ex versionibus Arabum, vel Latinorum, sed ex ipso ejus textu, proponit. Quam adeo discrepare inter se nemini mirum esse debet, siquidem ex historia observaverit, quam sero in lucem protracta fuerint Aristotelis scripta, quam segniter, quam insicete, quam barbare, conversa fuerint a Monachis, lingua Græcæ & Latine imperitis. Quos tamen Scholastici sequuti sunt, qui sublesto fundamento superfruentes firma non potuerunt superimponere fastigia, cum aliter sensus caperent, quam sentiret Aristoteles, ex alieno sensu vero diversa orirentur absurda. Sic, accedentibus monstrosis illis sententiis, quas ipsi excogitarunt, & in Aristotelem intulerant, non potuerunt hinc nisi multa absurda consequi.

Sed fortassis operæ pretium fuerit, illi rei aliquantulum inhærere, ut pateat 6
 ortus & progressus istius Philosophiæ Scholasticæ, quæ cum vulgo Peripatetica habetur, nihilominus est quam Peripatetica sæpe, sed longe in diversas vias abit. Ejus rei testem possumus fide dignum appellare ROGERUM BACONIVM, qui circa annum Christi 1270. vixit, & in MStis libris *Compendii Studii Theologiae*, in *libris Communium naturalium*, in *Epistola ad Clementem IV. Papam*, & in *Opere de utilitate Scientiarum*, aliquam Philosophiæ istorum temporum historiam recenset. Hi libelli in Bibliotheca Oxoniensi asservantur, a viro illo conscripti, qui suo tempore, in ipsa illa crassissima barbarie, summus fuit rerum naturalium & Mathematicarum, imo omnium pene disciplinarum, doctor, ut hodieque in Physicis & Mathematicis, præ lyncis illis recentioribus, palmam ferat, quippe qui illa sciverit, illa inventa jam tum possederit & excogitarit ipse, quæ suo tempore, ob ignorantiam humanam pro Magicis habebantur, nostra vero ætate vel primum inventa sunt, & magno in pretio habentur, vel inter desiderata adhuc reponuntur. In *Compendio sue Theologie* Baconus ait: *Tarde venit aliquid de Philosophia Aristotelis in usum Latinorum, quia naturalis Philosophia ejus & Metaphysica, & Commentaria Averrois, & aliorum, his temporibus nostris translata sunt, & Parisiis excommunicabantur anno Domini 1237. propter æternitatem mundi & temporis, & propter librum de Divinatione somniorum, qui est tertius de somno & vigilia, & propter multa erronea translata. In libro de utilitate Scientiarum: Una est, inquit (causa scil. imperfectionis in Philosophia,) quia Opera Aristotelis*

telis non fuerunt translata in linguam Latinam, nec ab aliquo Latinorum composita, & ideo non fuit mirum, si eorum non estimabant valorem. Platonis enim libros doctores omnes assiduebant in manibus, quoniam translati fuerunt, nec inveniebantur in Græco. Sed libri Aristotelis non fuerunt tum temporis translati. Nam Augustinus primus fuit translator & expositor Aristotelis. Sed in minore & primo libellorum suorum, videlicet prædicamentorum. Nec fuit Philosophia Aristotelis tunc temporis Græcis nota, nec Arabibus, sicut prius factum est, & ideo sancti, sicut alii, ignoraverunt Philosophiam Aristotelis, cuius usum non habebant, laudabant tamen Platonem, & quoniam intellexerunt, quod Aristoteles persequatur est Platonis sententias, Aristotelem in multis reprobant, & dicunt, ipsum hæreses congregasse, sicut Augustinus dicit. Reperiuntur hæc Baconi loca apud Antonium a Wood in Historia & Antiquitatibus Universitatis Oxoniensis, lib. 1. ad annum 1272. Ubi Autor ille recenset primos eius temporis Aristotelis Interpretes, Guilielmum de Morbeck, natione Brabantinum, fratrem primo Prædicatorem, & inde Pœnitentiarum Pontificis; Cancellarium, & Episcopum in Græcia Corinthiacum, qui, instante S. Thoma Aquinate, Philosophiam Aristotelicam Latine reddidit, circa annum 1271. Analytica scilicet Aristotelica, reliquasque *Organi* partes. Ante annum ab illo, quem modo nominavi, quadragesimum, perpauci Interpretes fuere, qui in Academia Oxoniensi Logicæ Peripateticæ partem aliquam explicuere, S. Edmundus, Archiepiscopus Cantuariensis, Magister Hugo, Johannes Blond, qui anno 1227. & 1232. vixerunt. Ante tamen illa tempora Johannes Scotus, tempore Alfredi, Robertus Pulleinus circa annum 1146. Simeon Dunelmensis A. 1164. Johannes Sarisberienfis, Johannes Hantwillus, sive Architrenius, vel commentarios scripsere Philosophiæ Aristotelicæ, vel in Philosophia Aristotelica gradus & honores ambierunt in Academia Oxoniensi, qui tamen etiam Aristotelis versiones nullas, nisi aliquas corruptissimas, habuerunt. Postquam vero ius Cæsareum anno 1149. doceri, tam Oxoniæ, quam Parisiis, coepit, adeo deseruit omne Philosophiæ studium, & Theologiæ quoque; ut unice legibus Romanis incumbere, unde divitiis & honores expectabant omnes. Quam causam præcipuam ponit Baconus desertæ Philosophiæ, & corruptarum artium, atque in eam passim in Commentariis suis MStis acerbè declarat. Hinc quasi postliminio restituebatur Philosophia Aristotelica, adeo ut hominibus istius temporis quasi novus videretur Aristoteles, ac tum primum in noticiam hominum perductus. Qui tamen, præterquam, quod omnia per versiones erant corrupta, suspitione gravatus est, quasi Christianismo obesset eius studium, de quo queritur idem Baconus in opere antea citato. Qui erant ignorantiores, etiam Magiam subtile suspicabantur. Qui doctiores erant, & exemplaria Aristotelis possidebant, vel ob invidiam supprimebant, vel ipsi ignorabant thesauros suos. Quæ exemplarium penuria etiam causa fuit minus cultæ Philosophiæ Aristotelicæ, & ab ætate Michaelis Scotti, h. e. anno 1230. ingens fuit. Dogmata autem Philosophiæ vere arcana erant, & omisiss tam artis, quam naturæ admirandis, vilissima quævis, eaque seigniter, & per partes, convertebantur in Latinum sermonem, ut integra capita,

capita, imo integri sæpe libri, in *Physicis*, *Metaphysicis* & *Logicis*, deessent. Hujus autem generis peccata in materia potissimum Physica frequentiora fuerunt, partim quod non intelligerent linguam Græcam, partim quod nec rem ipsam, quæ intelligi absque perfectæ Græcæ linguæ cognitione non poterat. Bacono enim recensente, in *Epistola ad Clementem Papam*, vix quatuor illo tempore viri fuerunt, qui linguæ Græcæ aliquam notitiam habuerint. Quæ erant Latine reddita, ut erant admodum pauca, illa ad literatorum plebem haud venerant; quæ erant jampridem factæ versiones, vulgo etiam non innotuerant. Qui vero eo tempore vertendis, vel potius corrumpeendis, bonis Autoribus operam commodarunt, recensente Bacono, fuerunt Gerhardus Cremonensis, Michael Scotus, Alfrædus Anglicus, sive Philosophus, Hermannus Alemannus, Gulielmus Flemming, Magister Paraficius, de quibus singulis prolixius agit eo in loco Antonius a Wood. Rei Mathematicæ profundissima erat ignorantia, atque Baconus de *Perspectiva*, neminem ante annum 1267. aliquid præstitisse, Parisiis vero nihil ea de re usque ad illud tempus innotuisse, imo Latinos omnes disciplinam hanc penitus ignorare, si tres in Anglia excipias. Addit quoque, in opere de *perspectivis*, Julium Cæsarem telescopii ope a Gallicano littore portus Angliæ urbesque maritimas spectasse, cum bellum in eam meditaretur, quod certe scire vellem, quo argumento probaret. Nam historiae omnes silent, & vulgo telescopiorum inventio admodum recens habetur, quæ tamen non est. Nam Baco jam tum telescopium habuit, atque eo usus est, nec tamen se ejus inventorem jactat, ideoque jam ante tempora Baconis Tubum Opticum fuisse inventum necesse est, cujus tamen noticia nulla habetur. Illi certe antiqua visa est ejus origo, cum ad Julii Cæsaris etiam tempora reducat. Latent sane interdum aliqua arcana apud unum alterumve, quæ quia in publicum non proferuntur, vel non esse, vel periisse, putantur. Baconi usus Tubi Optici Magiæ crimen peperit. Is vero, ut Opticam suam tueretur, non modo *ὑπερμακροσκοπία* illis, quæ ad visum pertinent, statuit, sed, in Opere minori ad Clementem IV. ait, omnia fieri per *Perspectivam*, quoniam omnes rerum actiones sunt secundum spectrum & virtutum multiplicationem, ab agentibus hujus mundi in materias patientes & leges hujusmodi multiplicationem non sciuntur, nisi a *Perspectiva*, nec alibi sunt tradita adhuc; cum tamen non solum sint communes actioni in visum, sed in omnem sensum, & in totam mundi machinam, & in cælestibus, & inferioribus. Quæ verba Baconis aliquid in recessu habere videntur, & principia quædam ponere artibus quibusdam arcanioribus, aut curiosioribus; sed tamen nihil sinisterius suspicandum est, cum, quæ illic habeantur, ulterius non sint ad manus. Quæ autem ex eo hic assert Antonius a Wood, illa satis sane explicari possunt. Sed ista obiter omnia, quæ tamen non utiliter hic adducta sunt. Ad Aristotelem nostrum redimus, ejusque Philosophiam, quæ sequentibus temporibus majores vires sumsit, cum libri ejus et Græco in Latinum converterentur a viris doctissimis, unde postea sensus Aristotelici melius potuerunt indagari. Postquam Constantinopolis capta est, ex ista ruina edificatæ sunt literæ in Occidente, adeoque Græciæ calamitati debemus renatas bonas literas. Græci enim

enim homines eruditi in Italiam concesserunt, & bonorum Autorum copiam secum adduxerunt. Unde postea & correctiora fuerunt exemplaria, & versiones datæ accuratior: quod & recte notat Gabriel Naudæus in *additionibus ad historiam Ludovici Undecimi*.

- 7 Passim itaque per Scholas regnavit tum Aristoteles, nisi quod subinde etiam quidam existerint, qui ejus doctrinam impugnarent, non omnes æque docti. Quod Physicam ejus spectat, illam quidem adeo non omnibus placuisse, facile credi potest, cum multa in illa contineantur, quæ se omnibus commendare non possunt. Sed qui omnia in Aristotele rejicere & carpere voluerunt, ii homines vel arrogantes mihi nimium videntur, ac parum observantes majorum, vel etiam imperiti. Quo enim imperitiores sunt homines, præsertim ingeniosi, quod non omnia perreptarunt hujus Philosophiæ latibula, eo promptiores illi sunt ad dicam aliis, etiam summis nominibus, scribendam. Non erat, quare PETRVS RAMVS adeo in omnibus suggillaret Aristotelem, qui ipse non meliora, imo longe minora, dedit. Quanquam in *Scholis Physicis*, quæ contra Aristotelem disseruit, fidem aliquam meretur. Legi illæ possumus, non continetur in illis exacta disquisitio eorum, in quibus a veteribus divortium fecit Aristoteles. Cujus status controversiæ, disputandi methodum, argumenta producta, secundum omnes partes ampliter examinat. Contra vero ejus principia ubique pugnat, adeoque veterum sententias ab istis imputationibus absolvit, quibus eas oneraverat Aristoteles. De ceteris disciplinis, præter Physicam, nihil nunc dicemus, quandoquidem ad nos jam non spectant. In iis vero facile quidem primatum, ut ego puto, Aristoteli concedere poteramus, præsertim, quod Prædicas disciplinas & Dialecticam attinet, quam immerito quidem, ut mihi videtur, adortus est PET. GASSENDVS in *Exercitationibus* suis, ut vocat, *adversus Aristotelicos*, in quibus tamen acerba & plena injuriarum omnia. Omnia enim impugnat, nihil sani ab Aristotele dictum esse vult, totam Aristotelicam Philosophiam spuriam esse, Sophisticam, pejorem histrionica, rixosam duntaxat & altercationibus horridam, chimericam, barbaram, tyrannidem, ignavam, nulla autoritate, incertam, obscuram, multis defectibus, insufficientem, superfluis & alienis scatentem, fallitibus, impietatibus, calumniis & contradictionibus plenam, *toto libro I. Exercitationum Anti-Peripateticarum* deducit. *Secundo libro* Analyticam Aristotelis aggreditur, ut quæ nihil, nisi frivola commenta & deliria, contineat, inepte rerum classes in decem categorias distinguat, futiliter, superflue & ridicule multa de propositionibus, & de utraque Analyti, tradat. Addit, nullam dari posse demonstrationem, vel definitionem Aristotelicam, nullamque scientiam, concluditque, Pyrrhonios, qui nihil sciri posse profitentur, naturæ non esse injurios. Reliquos 5. libros, nimirum in *ἀρχαῖαν* Physicam, in *libros de corpore simplici*, in vulgares *Tractatus de mixtis*, in *Metaphysicam* & *moralem Philosophiam*, omisit de amicorum consilio, eo quod, propter prioris libri editionem, Peripatetici non parum stomacharentur, quorum patientia abuti veritus est, teste Honorato Fabri, in *Epistola ad Pardesum secunda*. Qui eo in loco ita de isto Gassendi scripto judicat: *Ex hac provincia Gassendius multam laudem non retulit. Non tamen desunt,*

qui

qui velint, nec ego ipse abnucrim, juvenilis ætatis ardore ac genio, & averso animo, quo semper in Stagiritam fuit, hoc indulgendum esse. Omitto aliam causam Gymnasticam, nostris Gallo - Provincialibus satis compertam, qua factum sit aquis sextiis, sicuti Bajonæ, & etiam alibi, ut alienus a novis Magistris animus in eam doctrinam, quam ipsi tradabant, refunderetur. Idem superius: Nihil moror, inquit, Senisciolos quosdam, qui, cum sint levioris armaturæ homines; Stagiritam, ejusque organum, ut futile & inutile quicquam, vellicare non cessant. Sed ne sutor ultra crepidam; quanquam forte acerbior illud melius quadraret: Sis Minervam. Nihil unquam solidius, nihil felicius, nihil præstantius, excogitatum & ab hominis ingenio partum est; nihil ibi falsum & futile, nulla ibi contradictio vel ineptia, ut perperam Gassendus exprobrat. Quod viri istius iudicium potius amplecti velim, quam Gassendi sententiam, qui, cavillatorem tantum agens, meliora nos non docuit, quod facillimum esse quis nescit? Inprimis in veterum illorum Autorum Scriptis, qui, cum una illa contextus serie scribant, nec Methodo Scholastica, per theses & regulas, sententias suas proponant, facile à μὲν δὲ τε οὖν cujusdam argui possunt, quod tantis viris exprobrare velle, leve nimis est, & futile, cum iis gratiæ potius agendæ essent, quod tantarum rerum thesauros nobis conservaverint. Quis enim ante Aristotelem unquam de Dialecticis præcepit, in ordinem redigendis, cogitavit? & is tamen ita ordinavit omnia, ut, qui ingenium istius non mirètur, aut beneficium æstimet, improbus profecto & ingratus sit. Absque enim illo fuisset, nemo fortassis extitisset, qui Dialectices præcepta, ac artem istam Analyticam, vel primoribus rudimentis delineasset. Quod si tam pulchro operi nævi quidam in hærent, non ideo exclamare statim debemus, librum esse ineptum & insulsum. Qui boni viri, si absque Aristotele essent, quem nunquam attente legerunt, in re ista magis muti essent, quam pisces. Nunc, cum primus is nobis fontem aperuit, antea ignoratum, novi quidam Dialectici in rivulis suis, quos ab isto fonte derivarunt, soli triumphare volunt. De Ramo recte judicat Joh. Riolanus in præfatione Tractatus de Principiis Physicis: Petrus Ramus, inquit, Physicis Sacris vix initiatus, Physicis videri vult, gradumque sibi numit ad gloriam, cum ejus ruina, cujus umbram referre, vel si se ruperit, non possit. De Physicis quanquam non adeo nunc dicam, in ceteris tamen tam acerbè tractari a Ramo Aristotelem, res est intolerabilis. Et in ipsis tamen Physicis habemus præclara multa, præcipue Historiam ejus animalium, quibus certe, velut thesauro quodam parato, uti nunc possumus. Quod in generalibus principiis sint, quæ desiderant nonnulli, res profecto tanti non est, ut conjunctionem aliquam instituamus contra Aristotelem, aut excindere eum omnibus armis cupiamus. Nemo enim ista, vel veterum, vel recentiorum Philosophorum, ita firmaverit, ut nulli disputationi sint obnoxia. Urget ista fatalis quædam obscuritas, humano ingenio vix pervestigabilis, quod in aliquibus notionum aut conceptuum generalium umbris conqueſcet, lucem vero ipsam veritatis non assequetur. Sufficit illi, quædam ejus sentire crepuscula, & sub crepera ista luce prominentes veritatis radios: interum in Empirica illa speciali exerceat se, quantum potest, Qui Aristoteli ob αἰμυδιδέναι indi-

Indignantur, tanta non ista est, quam isti putant; iis responsum velim, quod Salma-
sius in *præfatione funeris Hellenistici*, reprehensoribus suis objiciebat, *pretiosiora esse auri*
frusta, temere per acervum congesta, quam plumbi laminas, specioso quodam artificio sa-
brefactas & expeditas.

- 8 Nos, missa historia Peripatetica, ad principia Physicæ Aristotelicæ pedem mo-
vemus, cujus commodum esse potest compendium FRIDEMANNI BECHMANNI
Systema Physicum, in usum Gymnasii Goghani conscriptum, & Jenæ A. 1664. in 8vo,
non addito Autoris nomine, impressum. Succincte enim omnia comprehendit, &
passim nova inventa, sententiasque recentiorum, immiscet. Principia Physicæ posi-
turus Aristoteles, prolixè primum disputat contra veteres, inprimis ideo eos repre-
hendens, quod nulla statuerint adæquata Physicæ principia. In quo parum sincere
eum egisse, non recte proponendo illorum sententias, aut peregrinas illis sententias
affingendo, etiam illi suspicantur, qui ceteroquin Peripateticæ Philosophiæ sunt addi-
cti. Veteres autem Philosophi ab Aristotele in eo reprehenduntur, quod vel unum
statuerint omnium principium, vel infinita. Unum principium *Parmenides* ex senten-
tia Aristotelis statuebat, idemque immobile; sed tamen vel ex ipso Aristotele patet,
eum principia inter se contraria definitivisse, calidum & frigidum. E quo patet, non
adeo absurdum fuisse *Parmenidem*, ut nec fuerunt omnes illi, quos reprehendit Aristo-
teles, ut unum statuerent principium, unde omnia constituerentur; nisi per unum
illud principium forte intellexerunt causam efficientem, vel materiam naturantem,
ut Scholastici loquuntur. Aut, si unum aliquod statuerunt, statuerunt vel universum
aliquid, aërem, aquam, quod in se contineret contraria, aut quod principiis rerum
constitutivis esset pro vehiculo. Qui infinita statuerunt principia, non tamen exclu-
sisse putandi sunt universaliora quædam corpora, aut massas corporum, ex Atomis
conformibus compositorum, quæ misti partes principales facerent. Argumenta
Aristotelis, quibus pugnat contra unitatem principiorum & infinitatem principiorum,
sunt ista: Si unum esset principium, nihil esset in natura contrarium, nulla corporum
mixtio aut generatio, quæ tamen omnia procedant ex principiiis contrariis. Cum
enim principia sint, quæ non fiant ex se invicem, neque ex aliis, sed ex iis omnia,
necesse igitur est, ut omnia, quæ in natura fiant, sint contraria. Quando vero con-
sideramus rationem, in qua ponit fundamentum contrarietatis Aristoteles, ea admo-
dum est imbecilla. Forma enim & privatio illi statuuntur duo contraria principia,
quæ qua ratione contraria dici possint, nisi conceptu tantum, non video. Nam sane
privatio nullo modo locum meretur inter principia, ut purum aliquod non Ens, cu-
jus nullæ sunt affectiones. Et sane, si in eo constitisset ratio contrarietatis principio-
rum, quam facile fuisset veteribus, etiam privationem suis principiis subternere.
Nam & ipse dicere possum, privationem esse principium eorum etiam, quæ sunt sola
primorum corporum congregatione. Ut enim partes alicujus misti dissimilares adu-
niantur, oportet prius non esse congregatas. An verisimile est, aliquem tam hebe-
tem futurum, qui nesciat, vestem non esse consutam, ut consutatur, lucernam non esse

accen-

accensam, ut accendatur? Quare privationem recte despexit Plato. Nec Veteribus ista subtilitas in mentem venit, quibus illa oppositio principiorum consistebat in substantiarum consensu atque dissensu, qui tantum ratione distinguebatur a rebus ipsis. Proprie tamen ille consensus, vel dissensus, inter principia non reponebatur, quæ illa potius sunt, quæ vere, realiter & intrinsece constituunt corpus. Unde patet, male disputare Aristotelem contra Veteres, tum quod pervertat illorum sententias, tum quod ratio illa, qua pugnat, minus sententiam suam stabiliat, quam Veterum illorum sententiæ ipsius Aristotelis opinionem confirmant, qui clarius, mea sententia, & rectius viderunt, in quo consisteret principiorum contrarietas, quam adeo exaggerat Aristoteles, &, velut telum ab ipso hoste petitum, longe minori robore retorquet. Contra illos, qui infinita statuunt principia, hoc argumento pugnat: Quoniam infiniti nulla sit scientia, ac proinde nulla Physica, utpote cuius principia nesciantur. Quod argumentum quidem, si eo sensu capiant veteres, quo proponit Aristoteles, satis stringit. Quid vero, si illi negent, infinita se statuisse? Quid si illi infinitas substantias, ad unum infinitum dissimilare reducat, sciri posse contendant, quod vel ipse Aristoteles concessit, qui nec ipse omnes rerum formas mente comprehendit, sed ad unam reducit. Deinde & querere hic posset nonnemo: An natura, quasi conciliabunda, in universi huius molitione, hoc sibi proposuerit, nihil sibi esse efficiendum, quod superaret humanam intelligentiam, deliberansque secum, an principiis finitis, an infinitis, uteretur, tandem statuerit, infinitum esse amovendum, propterea, quod sciri non possit. Infinita autem forte etiam ipsi non statuerent, quæ nullo comprehensa essent numero, sed quæ magno & vasto essent numero, quæ proprie non dicenda essent infinita, essent enim terminabilia. Dubitarent etiam aliqui, an absolute ad ista principia redigenda sint corpora naturalia, quæ generatim præscribit Aristoteles, an non quoque specialiora sint principia certarum specierum & certorum corporum. Quæ infinita si quis dixerit, habito ad multitudinem rerum creaturarum, & corporum mistorum, respectu, non absurdus adeo esset. Quo forte sensu aliqui inter Veteres acceptum voluerunt, cum infinita statuerent principia, quæ quanquam ad generalem illam materiæ & formæ notionem reduci omnia possunt, atque adeo istis conceptis terminis ista infinitas describi, nihil tamen veri huic scientiæ subest, neque est accurata quædam rei cognitio, ut merito usurpes hic illud Poëtæ:

Pergula pictorum; veri nihil, omnia ficta.

Quod si etiam ad quaternarium Elementorum omnia reduceris, nihilo eris sapientior. Nam & hic omnia perplexa & obscura. Neque enim certi esse possumus, qua ratione ad huius vel illius misti compositionem Elementa, aut qua proportionem, misceantur, neque verosimile est, si naturam rerum consulamus, ex Elementorum corpusculis (quorum & numerus ipse disputationi subjacet) *πρώτοις* composita esse mista. Quid enim vetat, naturam in mistione rerum uti propioribus quibusdam principiis, quam Elementis, in quorum indagatione præ ceteris versari industria Philosophi debebat, neque ista consideratio adeo eliminari, ut quæ vel non deceret

Philosophum, vel ob infinitatem suam excederet intellectum ejus. Si quis in subterraneis corporibus consideret mineralium species pene infinitas, non est verosimile, illas ex Elementis compositas esse a natura, sed a corporibus quibusdam propinquioribus, quæ tamen ad hujus vel illius mineralis compositionem principii se instar habent. Hinc recte a Physicis recentioribus quibusdam, corpora quædam composita habentur, quædam decomposita, id est, quæ & compositis iterum sunt composita, quemadmodum beneficio ignis, per artem, interdum conficere possumus nova aliqua corpora, quæ & ipsa externa facie & modo operandi ab iis differunt, e quibus sunt composita. Ita eodem modo in natura fieri, atque in regno isto subterraneo, valde est verosimile. Quare, qui ista omnia indagare volet, non quidem omnia explorabit, sed tamen fortassis aliqua, atque ex hoc suo examine discet, ad intelligentiam specialissimam Physicam opus sibi esse infinitis, ut ita dicamus, principiis, quæ in ordinem tamen, per Analogismum ingenii institutum, reduci possunt. Atque ista causa est, quod rerum naturam in ipso fundo suo occupare nonnulli maluerint, ferro & igne eam aggressi, quam, generalibus quibusdam conceptibus freti, a præconceptis quibusdam opinionibus rerum naturalium veritate fraudari.

Aristoteli principia generationis tria constituuntur, *materia, forma & privatio*, de quibus omnia confusa sunt & intricatissima, torque hic sunt spinosæ Scholasticorum difficultates, ut cerebrum prius ruperis, quam monstrosos istos animo conceptus comprehendas, quos ubi omnes ad vivum secueris, & in omnes partes versaveris, nihil adeo colliges, quod satisfacere animo possit. De prima materia, Dii boni! quam sunt mirabiles sententiæ, *quas non sani esse hominis, non sanus juret Orestes*, quod e fluctuatione Interpretum facile deprehendas. Materia prima Aristoteli est & non est, Entes larva & simulachrum, nihil actu, omnia potestate, formarum omnium avida, nullius tenax, generationis & corruptionis subjectum, cum ipsa sit ingenerabilis & incorruptibilis. Atque istæ materiæ primæ descriptiones, velut lacera quædam Hippolyti membra, undique ex Aristotelis textibus colliguntur, nullo enim in loco integræ ejus definitionem proposuit, quam fortassis nec ipse dare potuit, nec alii daturi sunt. Aliquando eam definit primum potentia corpus sensibile, interdum illam non omnimodo forma destitutam, sed etiam nullo Entis genere conclusam exhibet, adeo, ut neque sit quid, hoc est, substantia, neque quantum, neque quale, neque quicquam eorum, quibus Ens determinatur. In Physicis ita definit: *Subjectum uniuscujusque, ex quo sit aliquid, cum insit, non secundum accidens*; quæ verba *cum insit*, quid sibi velint, non satis pater, nisi forte eam ob causam sunt adjecta, ut distingueret a materia transeunte, ut est vinum respectu acetii. Addit, *non secundum accidens*, ut ostendat, ex materia & forma unum per se, hoc est, unius essentia corpus, non aggregatum quoddam per accidens, consilatum. Interpretes Aristotelici novos hic nodos nectunt, & Thomistæ quidem materiam ita esse puram potentiam existimant, ut omnis omnino actus & existentia sit expers. Alii negant, materiam omni actu, saltem Metaphysico, sive Existentia, esse destitutam. Quæ omnia si quis inter se contulerit, nihil

tot subtilitatibus subesse deprehendet, quam conceptuali quædam materię, qui merum sit aliquod Ens rationis, nec amplius quicquam inferat, quam summa illa rerum genera, quæ Dialecticis statuuntur, quæ non sunt nisi conceptus de rebus, eum in finem adornati, ut sub eorum classibus res distingui, & in ordinem redigi possint. Quæ si quis pro principiis rerum habiturus esset, is certe nihil diceret, ut sane ex tot subtilitatibus de materia & forma disputationibus nihil firmi solidique possit demonstrari. Ex hac perplexa Aristotelis, de materia prima, sententia aliqui existimarunt, Aristotelem per materiam primam intelligere Deum. Scholastici quidem persuadere nobis volunt, quod Aristoteles materię primæ creationem ex nihilo agnovit. Sed certum est, Aristotelem illam, non cœternam tantum Deo, sed increatam etiam statuisse; ac Scholastici quidem ex Aristotele voluerunt reddere Christianum. Ex Aristotele tamen non patet, illum materiam primam pro Deo habuisse. Quamquam enim de illa occurrant apud Aristotelem prædicata ingenerabilitatis & incorruptibilitatis: tamen alterum ille agnoscit principium incorporeum, activum, formosum, consilii plenum, fontem boni, atque ita duo statuit principia æterna, quorum unum, quod modo nominavi, Dei nomine vocatur, alterum illa materia prima est, principium scilicet corporeum, passivum, informe, brutum. Satis itaque ex eo patet, non eam fuisse mentem Aristotelis; quamquam etiam non determinet, quid sit ista materia sua prima. Nam, si materiam chaoticam intelligat, non certe conveniunt illi prædicata ista, alias sibi contraria. Nec video, qua ratione tunc Subjectum generationis dici possit. Qui *Metaphysicas contemplationes* scripsit, HENRICVS MOHR, Anglus, torus illo libro in eo est, ut demonstret, esse aliquod ejus animadverti possit, saltem in iis partibus, quibus non continentur ab eo distinctæ. Illud a materia mobili distinguit, atque adeo putat, rem esse spiritalem, si non ipsum Deum. Hanc tamen non esse materiam primam Aristotelicam, nec subtilem Cartesianam, contendit, sed aliquod a materia distinctum principium immateriale, imo ipsum Deum, quod nescio, quomodo auribus Christianorum insolens est & durum. Id autem miror, quod corporis notionem hic excludat, cum tamen extensum agnoscat. Sed is, ut ex libro ejus *de immortalitate anime* patet, nec extensionem spiritibus negat, quos eadem ratione etiam corpora, cum Tertulliano, poterat dixisse, & cum populari suo, Hobbesio. Ille vero materiam primam describit per Physicarum Monadum, (i. e. particularum, adeo minutarum, ut ulterius dividi non possint, vel in partes discerpi) congeries homogeneas, quæ se invicem penetrare non possunt, nec suapte natura coherere, quæque quantumvis contiguar sint, sint tamen actu solutæ, & quamquam moveri queunt, quiescentes sunt nihilominus & immotæ. Hæc ejus materia prima nihil differt ab Atomis Epicureis, & quodammodo etiam cum Aristotelica convenit, quam licet ille genus generalissimum omnium rerum corporearum potius, quam veram ac realem materiam, existimet, non male tamen possunt prædicata illa Aristotelis etiam in hanc conferri. Eo tamen maxime differunt, quod materiam suam primam mobilem faciat, cum contra faciat Aristoteles. Illud infinitum vero extensum immobile facit, unde jam velim

explicit nobis, a quo principio motus communicetur materiæ; illud enim infinitum extensum immobile est, ac proinde movendi vim non habet. Mea quidem sententia materia prima Peripatetica, ut nudum aliquod figmentum & chimæra, ejiciatur e Phisicis. Quæ enim necessitas nos cogit, aliam fingere materiam primam, quam Elementa, ut si quæ sint alia corpora simplicia, in qua ultimo mixta resolvuntur, cum ex iis cuncta prodierint. Nam, si quis de corporibus simplicibus quærere velit, e qua materia illa sint composita, inutiliter quæreret. in mixto corpore tantum quæratur illa proportio materiæ & formæ, in simplici vero Elemento nihil materiæ aut formæ locum obtinebit, cum illius partes omnes homogeneæ. Quis in materiam & formam eas secabit? quis demonstrabit? cogitatione cum Aristotele quidem complecti possumus materiam aliquam communem, Protel instar in omnes naturas versatilem, sed illa nullo modo explicari potest aut concipi. Et quid opus est, materiam istam communem fingere, cum Elementa possint esse prima corpora, ac primo ita creata, ut non statim ad materiam aliquam, vel formam generaliore, nobis abeundum sit, ac debet sane terminus quidam esse inter conceptus & res. Iste est ingenii humani morbus, ut nunquam possit subsistere. Ubi in prima incidit, priora illis, si non invenit, fingit, cum necessario in aliquo subsistendum sit, nisi velimus abire extra naturam sensibilem, super quam tamen fundanda sunt naturæ principia. Ex hac tamen communitate & universalitate materiæ, quæ in natura non reperitur, sed in ingenio tantum Aristotelis sita est, multa sequuta sunt per totam Philosophiam Aristotelis paradoxa, quæ, si absque hac materia prima essent, facile ruerent, ac ruunt etiam facile, quandoquidem ejus nulla certa est demonstratio. Huic doctrina superstrueta est illa Elementorum transmutatio, magnum doctrinæ Peripateticæ principium, super quo multa etiam alia fundantur. At ista Elementorum transmutatio, nec re ipsa demonstrabilis est, nec habet in natura fundamentum, ideoque omnia illa, quæ huic doctrinæ superstruuntur, sublesta sunt & infirma. De quibus omnibus hoc in loco, ubi generalia tantum persequimur, disserendi locus non est.

- 10 Qui diversitatem doctrinæ Peripateticæ & Platonice quasi compendio nosse cupit, legat Autores, quos supra nominavimus, qui de differentia Philosophiæ Aristotelicæ & Platonice scripserunt, aut conciliare utriusque sententiam laborarunt. Gabr. Burateius, in conciliatione plurimarum Controversiarum Aristotelis cum Platone, potissimas ejus controversias, per theses & antitheses proponit. Indiculum eorum, in quibus differunt Aristoteles & Plato, texuit etiam Sorrellus in *Scientia sua Universalis, capite de iis, qui contra Aristotelem scripserunt*. Inter eos, qui contra Aristotelem scripserunt, ex Ecclesiæ Patribus antiquis, est S. Justinus, Philosophus & Martyr, qui ex *Apologia, pro Christianis scripta*, satis celebris & notus est. Is scilicet partem aliquam religionis interpretatus est, impugnare Philosophiam Aristotelis, quam, ut profanam, & errorum ac hæresium promicondam, a Christianis hominibus rejiciendam esse vult. Ac primo quidem incertitudinem principiorum Phisicorum, non Aristotelis tantum, sed & reliquorum Philosophorum, ob oculos ponit. Quo argu-

argumento persuadere vult, ut potius amplectamur, quæ de re Physica in S. literis docemur, quam quæ a Philosophis, ac imprimis ab Aristotele, docentur, sibi repugnantis, falsa & sophistica. Pergit & inde ad reliqua ejus principia & dogmata, easque docte satis, & philosophicis etiam argumentis, refutat, ut proinde, qui nuper admodum contra Aristotelem scripserunt, falso sibi gloriam novationis illius vindicent. Apud Justinum enim jam tum potissimum philosophica illa dogmata examinata sunt, ac prolixè disputata. E recentioribus multi extiterunt, qui Aristotelis doctrinam facto agmine impugnarunt, de quibus Capp. seqq. videbimus.

CAP. XIII.

DERECENTIORIBVS IN DOCTRINA PHYSICA
NOVATORIBVS, QVI AB ARISTOTELE DIVORTIVM
FECERVNT, ET PRIMO QVIDEM DE BERNHAR-
DINO TELESIO, EIVSQVE PRINCIPIIS.

§. 1. *Philosophia Aristotelica Naturalis ævo sequiori Monarchia, & per Reg. Romanam, aliosque Scholasticos, corruptele.* 2. *Primus eam inter recentiores impugnavit, ac Parmenidis vicissim Physicam, duoque principia, ignem & terram, in lucem revocavit, Bernhardinus Telesius, modeste tamen imperfectionem speculationum suarum confessus. Verulamii de illo, ejusque navis, judicium.* 3. *Antagonistam Telesius habuit Martum, hyperaspisten autem adversus hunc Thom. Campanellam.* 4. *Dogmatum Telesii de duobus principiis, calore, sive igne, celo, & frigore, terra proprio, materiaque, quam, velut tertium, his adiungit, qualitibus item horum ac mixtionibus, indeque derivandis omnibus naturæ operationibus ac phenomenis, recensens prolixior, cui subinde Verulamii ac Autoris de his judicia insperguntur.* 5. *Censura Generalis de principiorum naturalium fabricatoribus, defectibus illorum ac vitiis, horumque causis, & principiorum verorum inventionis difficultate pene insuperabili.* 6. *Censura & refutatio specialis principiorum Physicorum Telesii, cui laus ejus & necorum excusatio subjungitur, adjectis Aristotelis & Cartesii de verorum naturæ principiorum impervestigabilitate confessionibus.*

Recepta fuit Peripatetica Philosophia, pene sola & unica, per universi orbis Academiæ, tanta quidem superstitione, ut piaculo simile haberetur, vel latum unguem ab illa discessisse. Quanquam tamen & illi, qui se Peripateticos jactabant, ipsi nesciebant Interdum veras Aristotelis sententias, aut, velut ænigmata aliqua, ex suo ingenio explicabant, omniaque incrustabant ineptis quæstionculis & vicilitigiis, quæ plena manu spargebant Scholastici, subtiles quidem rerum notionalium speculatores, sed revera solidæ Philosophiæ, præcipue naturalis,

(Ff) 3 corrupto-

corruptores. Non potui sæpe sine risu legere, quæ Ægidius Romanus, inter Scholasticos illos non e postremis, in doctrina physica sua molitur: Deus bone! quot hic de materia prima, formis & privatione futiles & inanes leguntur controversiæ, in quibus adeo sudat ille homo, *diruit, edificat, mutat quadrata rotundis*, ut, in ista rerum & cogitationum perplexitate, quid sibi velit, non capias. Illi tamen homines tum temporis triumphos ducebant, & mire sibi placebant Philosophia hac imaginaria. Quare cum literarum lux affulgeret, paulatim imminuta est horum hominum autoritas, atque isto opinionum regno sunt dejecti, quamquam Aristotelis tamen nomen venerabile semper fuit.

2 Tandem etiam ejus doctrina a nonnullis in dubium vocata est, atque inter illos, qui Philosophiam ejus naturalem impugnarunt, primo loco memorandus est BERNHARDINVS TELESIVS, (aa) Consentinus Italus, cujus extat *de rerum natura, juxta principia propria, Commentarius*, distinctus, qui prodiit Neapoli *in folio*, an. 1587. Laudari hic Autor vel eam ob causam potest, quod primus ausus fuerit lacertos erigere adversus homines illos, qui uni Aristoteli omnia tribuebant, atque nihil alios sapere credebant. Sequutus est vero, ut omnes Novatores, sententiam aliquam veterem, quam assumpsit, & ratiociniis suis firmavit quasi & fundavit adversus Aristotelem. Nihil enim ab istis Novatoribus dictum est, aut operosius etiam Commentariis inculcatum, quod non alicui veterum in mentem venerit, quomodo licet Systemata integra non habeamus, quæ ab iis suo tempore concepta fuisse, & in Scholis inculcata, credibile est, fragmenta tamen aliqua nobis servarunt, tum Laërtius, tum Plutarchus, e quibus sagacitas ingenii, per combinationes rerum, & progressum mentis ab universalibus ad specialia, facile potuit novum aliquod Systema conficere. Noster Telesius Parmenidis sententiam sequutus est. Is scilicet duo principia rerum statuebat, ignem sive cælum, & terram. Solem & sidera verum ignem esse asserbat, eumque purum & limpidum, non degenerem istum, qualis apud nos est. Ceterum principiorum ejus perexigua est memoria, nisi forte in libello illo, quem Plutarchus *de primo frigido* conscripsit, aliqua Philosophiæ ejus continentur, quæ forte ab homine Scholæ Parmenidis adducto excerpserit Plutarchus. Nam, ut recte judicat Verulamius, acutiora in isto libro & firmitiora habentur, quam solent esse istius Autoris, qui ea vulgavit, atque iis excitatum putat idem Autor Telesium, ut ea studiose arriperet, & strenue persequeretur, in suis *de natura rerum* Commentariis. Eum tamen Autorem, judicat, destruendo, quam austruendo, esse meliorem. Multis enim dubiis adeo se involvit, ut expedire sese non possit. Estque inter illos, judice Verulamio, qui, cum prius opinantur, quam experiuntur, ubi ad res particulares ventum est, ingenio & rebus abutuntur, atque tam ingenium, quam res, misere lacerant & torquent. Quare & ipse Telesius, quasi desperabundus, hanc imperfectionem suorum principiorum testatur, ac voto præterea ulteriorem culturam expetit. In modis rerum, & gene-

(aa) De Bernhardino Telesio, ejusque Hypothesibus Physicis confer. *Tomi hujus Secundi Lib. I. cap. 15. §. 1.*

generationibus earum, & missionibus, multa esse obscura; fatetur, ac minime inquirenda, quæque homini nulla innotescere queat ratione. *Utinam, inquit, id otio fruenter, & perspicaciori ingenio præditi, & quibus in summa tranquillitate rerum naturam perscrutari licuerit, assequantur, ut homines non omnium modo scientes, sed omnium fere potentes, fiant.* Qua ingenua sua confessione laudandus est Vir doctissimus, præ illis, qui omnino impossibile statuunt, ut id assequantur homines, quod ipsi principiis suis assequi non potuerunt.

Adversus illum scripsit librum, undecim annorum labore confectum, *Martha*, 3 teste Erythræo, *Pinacotheca I. Imagine 21.* Quem undecim mensium scripto refutavit Thomas Campanella, acerrimus Telesii propugnator, ut testatur Erythræus, *cod. loco.* Telesii, inquit ille, nomine audito, ejus Philosophi librum, intra paucos dies decoravit, ejusque philosophandi rationem penitus perspexit atque probavit. Nec mora, undecim mensibus ad Martiæ librum, undecim annorum labore studioque contra Telesium exaratum, rescripsit. Qui libri an lucem publicam aspexerint, me equidem latet. Neque enim quicquam ejus rei mihi cognitum est. Si in lucem prodissent, multa utique præclara ex ea velitatione discere poteramus. Subtile enim admodum est Campanellæ ingenium, atque amplissime per omnia scientiarum latibula extensum, de quo speciatim nobis dicendum erit.

Nunc ad Telesium redimus, ejusque principia breviter atque summatim recens- 4 bebimus. Primas constituit formas & substantias, quæ tamen incorporeæ sint, calorem & frigus; quibus corpus tamen largiatur materia, quæ utriusque naturæ ex æquo sit susceptiva, ac omnis actionis experts. Lucem vocat calorem dissipatum, quæ iterum possit per constipationem sui fieri sensibilis, opacitatem vocat destitutionem & confusionem naturæ radiantis ex frigore. Rarum & densum quasi caloris & frigoris texture illi sunt, a calore raritas, a frigore densitas. Hinc vel proclivitas ad motum, vel ad quietem. Duobus itaque his principiis sociat quasi quasdam naturas, priori calidum, lucidum, rarum, mobile alteri oppositas, frigidum, opacum, densum, immobile. Naturas primi ordinis (caloris scilicet) eminenter tales, ponit in sole, cælo & sideribus. Naturas alterius principii in terra. Cælum enim est e summo calore, materia rarissima & lucidissima, illi confectum: terra ex frigore quasi constipata atque condensata. In cælo dominari caloris naturam ait integram, & ab omni insultu principii contrarii liberam; quanquam secundum magis & minus variat: corpora enim stellata intensius calere, inter stellaria remissius; ipsas etiam stellas aliis alias esse ardentes, citra tamen frigidi receptionem; recipere enim diversitatem naturæ, non contrarietatem, de quo judicium ferri non possit ex igne nostro communi. Cælo competere quoque luciditatem, itidem secundum magis & minus, alias enim cæli partes lucidiores esse altis; etiam stellas, quod viæ lactæ exemplo confirmat. Cælum quoque habere substantiam tenuem & raram, sed tamen alia parte materiæ magis explicatam, alia minus explicatam, sortiri. Cælo motum esse proprium, circularem naturæ

natura quidem sua, sed qui tamen etiam ab isto ordine nonnunquam divertat. Nam vel latione, vel incitatione, vel obliquitate, disferre, ut sit vel celerior, vel tardior, vel spiralis, ex quo motu postea, accessionis scil. solis & recessionis, causas generationis & corruptionis deducit. Ex opposito terræ quoque portionem illam frigidam intemperatam atque integram adscribit, quæ nunquam penetret ad sedem caloris cælum; in ejus vero superficie, quæ quasi cortex vel crusta terræ est, generationis illum fundum ponit, in quo velut extremo, concurrant quasi & confligant geminæ istæ naturæ, unde ex subactione materiæ fiant ista corpora, quæ fieri videmus, ita, ut singula, sive illa sint vegetabilia, sive mineralia, aliquid in se cæli vel caloris, recipiant, cælum contra aliquid frigidi, e quorum subactione mutua tandem corpus aliquod concresecat; cum pura ista elementa caloris in summa cæli parte, frigidi in ipso centro terræ, conserventur. Atque sic quasi in regni sui inferioribus secura pace fruuntur, cum circa fines perpetuum bellum sit, atque ex eo, prout victoria cessarit, corpora fiunt, in quibus vel frigus dominatur, vel calor. Ex pacto enim, & æquali alloquo fœdere, nihil fieri statuit. Sed imbellius principium necessario servit, validius prædominatur. Ubi tamen aliquid etiam dotis & facultatis tribuere materiæ videtur Telestus, quanquam titubanter id faciat, & cum hæsitacione. Uterius modum tradit Telestus, quomodo ex ista lucta tam fecunda generatio fieri possit; quem ut desinit, primum causas ponit, quare terra jamdudum a sole destructa non sit, vel destrui non possit, cum unum quodque principium semper sibi simile laboret reddere alterum, sol, quantum in se est, terram laboret convertere in solem; ac terra vice versa solem in terram. Causas itaque impediētes hujus mutationis reponit, 1. in distantia. 2. declinatione radorum solis a perpendiculo. 3. Obliquitate motus solis per zodiacum. 4. Celeritate motus solaris. 5. Contiguitate corporum inter solem & terram, quibus intermediantibus quasi franguntur & fatigantur caloris vires. Ex istis causis varias sortitur operationes calor, vehementer inæquales, & diversas, & perplexas. Fit autem ista operatio, vel per vim caloris, vel per dispositionem materiæ, vel per modum subactionis, quæ tria, inter se connexa, sibi ipsis quasi concussæ sunt. Calor differt vi, copia, mora, medio, successione. Successio variatur accedentia, recedentia, intentione, remissione, saltu, gradu, reditu, vel repetitione, per majora aut minora intervalla. Prout itaque calores variant, ita etiam operantur. Ipsi quoque calores inter se, prout gradu differunt, majores minores absorbent; qui aliquid cum frigore commune habere videntur, aut cum ipso conspirare. Copia caloris demonstrari potest, vel in multiplicatione radorum solis, vel in perpendicolaritate. Mora quoque caloris quantum efficiat, diversitas climatum ostendit, in quibus mora rependit calorem, quem alia parte perpendicolaritas efficiebat. Mediū singularis efficacia est in deferendo calore, unde tot tempestates oriuntur, tot aëris dispositiones sunt, vel salubres, vel noxiæ. Ipsa caloris successio, per motum solis, tot generationum causa est illi. Absque ea enim si esset, non posset tanta esse rerum varietas & vicissitudo. Per eam enim corpus solis se omnibus terræ partibus accommodat, & vicissitudine illa efficit, ut nulla ejus pars calore careat, quod Aristoteles quo-

quoque vidit, qui generationem & corruptionem rerum vix obliquæ solis tribuit. In eo tamen reprehenditur a Teleſio, quod generationem ſeorſim accedentiæ, corruptionem recedentiæ tribuat, cum utramque utrique conjunctim tribuere debuiffet. Nam, ut accedentia ſolis quædam generat, ita viciffim quædam corrumpit, quemadmodum & recedentia ſolis facit.

Hujus effigiem quandam & imaginem in igne noſtro habemus, inter quos calores nulla *ερεσγόμενα* eſt, niſi quod miniſterio noſtro gradus illi produci non poſſint, aut caloris iſtius viciffitudines ita temperari, quemadmodum ſolaris calor circa terræ corpus diſpenſatur. Contraria principii, frigidi ſcil. nulla eſt accurata apud hunc Autorem diſpenſatio, niſi forte ea, quæ de materiæ diſpoſitione dixerat, eo referri velit. Sed tamen diſtincta hæc conſiderandi ratio eſt. Diſtincta enim eſt natura materiæ, & illi, quaſi tertium aliquod principium, prioribus additur. Quare in eo ſupplet hic Verulamius Autoris Philoſophiam, & oſtendit, quid de frigidi natura dicere ſpeciatiim potuiſſet, atque ex ea principiis ſuis accommodare. De materia vero non ſatis certum eſt, an non dotes aliquas Autor illi adſcribat. Quantum enim ex ejus aſſertis parer, non mere paſſive ſe habet materia, ſed aliquid conſert ad conſtitutionem corporis operandam. Qualitates vero generales materiæ Teleſio in eo conſiſtunt, ut actionem caloris promoveat, impediatur, mutet. Differentias autem conſtituit quadruplices. Prima eſt ex calore præinexiſtente, aut non præinexiſtente. Exiſtimat enim Teleſius, nullum eſſe corpus, cui non inſit aliquid caloris, qui ab adventitio calore ad actiones ſuas peragendas excitetur ſuo iſto modulo; quare quemadmodum, vel major, vel minor, ille calor eſt, eo tardior vel celerior eſt caloris externi conceptus. Secunda differentia eſt ex copia vel paucitate materiæ; ſi enim denſa fuerit, caloris vires augentur & intenduntur, ſi laxior, diſperguntur. Tertia differentia ſumitur ex ſubactione materiæ, quæ ſecundum gradus ſuos multiplex eſt. Hos gradus conſtituit: Primo lentorem, quem vocat materiæ diſpoſitionem, qua illa compreſſionis & extensionis patiens, fluxibilis ac ductibilis eſt, ac majorem violentiam ſuſtinere apta. Secundus illi gradus eſt mollities, cum corpus levi etiam impuſſioni cedit. Tertius illi gradus eſt viſcoſitas, ſ. tenacitas, quæ principium quoddam fluoris eſt. Quartus gradus eſt ipſe fluor, quando facile movetur corpus, atque ægre definitur & conſiſtit. Quintus gradus eſt vapor, cum corpus attenuatur in inactile. Sextus gradus eſt halitus, qui vapor magis eſt attenuatus. Septimus aer ipſe eſt, quem calore nativo præditum eſſe, ſtatuit Teleſius. Quarta differentię ratio eſt ex clauſura vel apertura corporis ſubacti; aliter enim calor in compaſta, aliter in poroſa corpora, operatur. Hic vero ſatagit Teleſius, ut omnia principiis ſuis accommodet, ut expediat modum divortii & ſeparationis qualitatum ſuarum primarum connaturalium, caloris, lucis, tenuitatis & mobiliratis, & quaternionis oppoſitæ, prout corporibus accidunt. Aliqua enim corpora ſunt calida, & tamen denſa, quæta, nigra. Aliqua ita permutant has naturas, ut, quomodo expediri iſta poſſint, non facile invenias. Hac in parte inſelices fuiſſe Teleſii conatus, tum Verulamius ait,

Tom. II.

(Gg)

cum

cum ipse Autor fatetur iis verbis, quæ supra adduximus. Porro subactionis modus triplici dogmate Telesii absolvitur. Primum est, quod omnis effectus in corpore naturali victoria & prædominantia constituatur, non vero æquali potentia. Secundum est, quod calor actione propria corpora semper vertat in Ens humidum. Calori enim non siccitatem adscribit Telesius, sed humiditatem, quare per illum flamma est omnium humidissima, quod facillime cedat, & ægre consistat. Itaque, ait, calorem humidum perpetuo allicere, depascere, extendere: contra frigus agere omnia in siccitatem, concretionem, duritiem. Quam ob causam succenset Aristoteli, quod non recte siccitatem cum calore copulaverit. Quod vero interdum desiccantur corpora per calorem, id fieri, dicit Telesius, per accidens, in corpore scilicet dissimilari, partibus, partim tenuibus, partim crassis, constante, eliciendo per attenuationem primo partes tenulores, unde crassiores se constringant, quæ tamen & ipsæ in humidum cedant, si violentiori igne urgeantur, quod exemplo laterum probat, quorum partes tenuiores primum per ignem attenuantur & ejiciantur; si vero fortior calor accesserit, lateritia substantia in vitrum tandem abeat, quod absque fluore confici non potest. Tertium dogma perspicue distinguit subactionis modum, qui duplex est, vel rejiciendo, vel vertendo, quando scilicet calidum & frigidum magna mole concurrunt, tum sequitur ejectio (Entia enim loco moventur & impelluntur,) ubi vero minori quantitate res geritur, tum sequitur versio: tum enim interimuntur Entia, & naturam potius, quam locum, mutant. Hujus rei exemplum exhibet in regionibus aeris superioribus, qui frigidiores reperiuntur, quam sunt illæ, quæ terræ propiores. In illis enim locis, ubi ad sedem primicalidi propius perventum est, calorem, se colligentem, universam frigoris vim simul ejicere & detrudere, ait, unde & similiter vice versa in terra fieri possit, quod calores vehementiores in profundo ejus sint, quam in superficie. Alter ejus canon est, quod in aperto sequitur ejectio, in clauso versio, quod probat exemplo valorum occlusorum, in quibus emissio corporis attenuati, sive spiritus, impedita, isque retrusus, corpora per fermentationem alterat. Quod idem etiam fit, si corpus adeo compactum est, ut egredi spiritus non possit. Atque ista fere sunt, quæ Telesio circa rerum principia visa sunt, quæ cum Parmenidis principis fortasse conveniunt, nisi quod Telesius illis materiam addidit, in qua quamquam Verulamius eum Peripateticis notionibus depravatum esse ostendit, tamen, ut mihi videtur, rem aliter expedire non potuit. Nec enim video, quomodo se explicaret Telesius suis principiis, nisi & materiam agnosceret, quæ quidem frigidum suo adeo implicata est, ut separari ab invicem non possint. Neque enim, quid frigidum sit, extra materiam demonstrare potest Telesius, neque etiam ipsam materiam ita distinctam explicare novit, nisi ex illis affectionibus, quæ consequuntur materiam, lentore, viscositate, duritie, mollitie, & similibus.

5 Quod Verulamii judicium attinet, is quidem magnificat ingenium hujus viri, ut certe absque ingenio confici non potest, quæ de objecto aliquo quasi recens formatur disciplina, ita enim recte vocari potest. Nam a tot seculis regnaverat Philosophia,

sophia, vel Peripatetica, vel Platonica, a cujus principiis cum diversum Systema meditaretur Telesius, in omnes partes versare debuit oculos, ne principia, semel ab ipso posita, fallerent. Sed & in eundem is lapidem impegit, in quem pene omnes. Plerique enim primo ponunt principia, atque ut illorum principiorum iacturam non faciant, eaque vera esse ostendant, non ingenium rebus, sed res ingenio, accommodant, cum potius contraria ratione agendum esset. Id vero, ut recte fiat, præstari humano ingenio, ob infinitatem rerum, vix potest. Quanquam proficere aliquo modo possumus, si illa experiundi cura inter multos dividatur, quæ & ipsa res non pauca habet obstacula. Præterea cum dupliciter considerari universa rerum natura possit, vel quatenus Systemate aliquo est ordinata, suisque connexa globis ex orbibus, tanquam partibus, & huius globi terraquei massis majoribus, vel quatenus species aliquæ corporum naturalium producuntur, in quibus tam pene Physicorum opera versatur, cum consideratio huius universi Systematica, & affectiones istæ, quæ universo huic, ob Systematicam compositionem, insunt, comprehendendi humano ingenio ægre possint, omnis eorum industria circa minuta ista occupatur. Et, si vel maxime eorum aliquam habeamus noticiam, particularis illa tantum erit, ac nullis adeo certis principiis fundata, quæ tamen nemo non est, qui jactet, ideoque ingenio nostro succurrimus imbecillitati nostræ, & hoc quasi fucio & palpo nobis blandimur, quasi certa quædam & universalia principia in solido locaverimus, cum illa speciem quidem veri habeant, sola tamen humani ingenii, ac notionum inde dependentium, norma exigantur. Quam mirum non est falli, cum & ipsi sensus nostri sæpe fallantur. Sed de his frustra forte instituitur querela, cum veteres istæ næniæ sint, & ab omnibus decantatæ. Est tamen earum ratio habenda iis, qui adeo glorioso animo Mathematicam totius Physices eruditionem jactant. Quare, ut pene omnes, ita & Telesius, in hoc vitium incidit. Omnes, qui secundum sensum solum philosophantur, materiæ æternitatem asserunt. Tria videntur esse dogmata, quæ ex fide nobis constant: Primum, materia creata ex nihilo; hic stupet & horret omnis sensus & intellectus: Secundum,eductio Systematis per verbum omnipotentis. Qui enim secundum sensum philosophantur, statuunt ex potentia materiæ omnia fuisse in Schematismos illos reducta: Tertium, quod Schematismus ille, ante lapsum Adami, fuerit optimus. Sed Philosophiæ illæ vulgares ad nullum horum ascendunt. Hæc quoniam magna fundamenta sunt, necesse est, illum, qui istuc non respicit, in multis aliter sentire. Et, si vel extra revelationis principium consideretur hoc universum, quis animo comprehendere potest, quinam post multos seculorum decursus futuri sint universi huius Schematismi. Aliqua Platoniorum & Stoicorum ea in re cura fuit, sed omnia mira caligine sunt involuta, & potius in conceptibus quibusdam inanibus hic indulgetur, cum certi nihil determinari possit. In principiis Philosophiæ naturalis id cavendum inprimis est, ne ex non Entibus Entia faciamus, aut ex non principiis principia. Abstracta itaque, & universales quidam conceptus non sunt Entia ac proinde non sunt principia. Tum & Entia corruptibilia non possunt principii locum obtinere; quare

cum tot sint rerum corruptiones & alterationes, necessarium est, ut unum aliquod sit immutabile & immobile, ac velut centrum aliquod, quod vel potentiale aliquid est, vel minimum. At potentiale esse non potest, id enim actu ipso non est, nec potest esse unum respectu omnium illorum corporum, quæ in actum deducuntur. Præterea etiam nihil ponit realitatis, ut principii locum tenere possit, cui quis secure possit superstruere. Ergo natura ipsa nos compellit ad minimum, quod revera esse in natura videmus, cum cetera tantum sint ingenio conficta, atque illud potentiale, de quo loquebamur, idem sit abstractum, ut quod actum omnem negat, potentiam omnem continet. In minimo itaque sensui acquiescendum est, nisi quis forte nulla principia velit, sed unum corpus alteri principium esse statuatur, legem vero atque ordinem mutationis tantum constantia esse & æterna. Quam sententiam Verulamius meliorem dicit, quam eam, quæ principiiis abstractis nititur, quæ æterna statuunt homines, cum sint tantum phantastica, & ab ingenio humano conficta. Eo enim modo dicit, exitum tamen aliquem earum rerum esse, ut res ita ferantur in circulum, atque in orbem mutantur. Cum in principiiis notionalibus, tanquam in perpetuo labyrintho, semper occasio nos aliosque vexandi & fallendi subministratur. Quæ sententia Verulamii, quanquam non spernenda sit, vereor tamen, ne illa abutantur Sceptici, qui fortuitam omnium rerum generationem & constitutionem, ut fundamentum, subternere solent nefariis hypothesibus; facile enim ex supposita ista sententia, etiam constans ille ordo, quem hic principiorum permutatio sociaverat Verulamius, labefacteretur.

- 6 Sed ad Teleium nostrum redeamus. Is certamen principiorum suorum tot varietati rerum procreandæ instituit, quæ quidem concertatio non æquis partibus videtur esse disposita. Nam certe inter cælum & terram non est ista proportio æqualis, quanquam terra compactum corpus sit, cælum extensum. Illa extensio infinitis modis superat massam terræ compactam, quæ ne punctum quidem implet comparata immensis colorum orbibus. Quis etiam certa nobis fide tradet, omnem materiam solidam fuisse in unicum corpus terræ compactam. Nam, quæ nobis vicina est, luna, quasi altera quædam terra est, & corpus opacum, ut oculis, perspicillo armatis, deprehendi potest. Quid jam de ceteris cæli orbibus pronuntiandum est, qui, ut a visu nostro distant longissime, ita eorum vel tenuitas, vel opacitas, dijudicari nequit. Neque dicam, esse multos in hoc expanso globos, qui videri nequeunt, & generari interdum novos, non in sublunari tantum regione, sed etiam extra orbem Planetarium. Ut itaque ex eo satis pateat, frustra esse Teleium, in unicum terræ corpus omnem massam solidam compingentem; ne dicam de ipso sole, *διὰ φανος* esse nobis, nemo temere affirmabit, suntque hodie, qui serio istam sententiam tuerentur, corpus solare constare materia tenacissima & compactissima, a perpetuo igne subacta, & ut Chymicorum more loquar, fixa. Adduxerunt Teleium in has sententias præconceptione opiniones, e Peripateticis, vel aliis, haustæ, de mira cœlestium corporum subtilitate, calore & quinta quædam essentia, a corporum misto-

mistorum, elementarium natura exaltata & abstracta; quod tamen non nisi ex ingenio nostro dependet, qui omnia alia nobis imaginamur, quam illic revera sunt. Quid enim de natura horum corporum pronunciemus, qui neque motum, neque ordinationem mutuam apprehendimus, quod tamen oculorum est, ut testantur varia illa a multis confecta Systemata. Præterea, si, ex Telestii sententia, totum cœlum, cum omnibus illis sideribus, igneum esset, mirum, quod ex tot ignium constipatione jamdudum hæc terra flammis non sit absumpta, & in istud humidum suum, flammam scilicet redacta, ad quod, quantum in se est, ignis reducere laborat contrarium principium. Nisi Telestio his hypothesibus, succurramus Jordani Bruni sententiæ, quæ etiam nonnullis aliis placuit, multos soles, multas terras, statuentis, ita, ut ista concreatio calidi & frigidi, & corporum exinde resultantium productio, intra orbem planetarium compingatur. Sed tum in heterodoxas facile sententias delabemur, neque tamen secure & certe satis de eo quicquam definiri potest. Neque recte mensuram iniisse videtur Telestius, cum poneret frontibus adversis pugnantia principia, cœlum & terram: illud *πρῶτον δεξιὸν* caloris, vel ipsum potius ignem; hoc *πρῶτον δεξιὸν* frigidi, ratione ipsius pugnæ mutæ, unde illa corporum diversitas oritur. Oporteret enim tela utrinque pertingere & ferire scopos suos; quod de sole quidem verum est, ac reliquis corporibus cœlestibus, quorum efficacia ad intima terræ penetrat; quanquam etiam multi sint, qui præfractæ id negent. An vero terra vires suas usque ad solem & reliqua corpora cœlestia pertendat, de eo magna dubitandi ratio est. Videre itaque hinc licet, quam inæqualibus armis, e Telestii sententia, in hoc naturæ campo, pugnetur, imo ne quidem pugnetur, cum arma ipsa eminus subsistant. At vero in ipsis etiam principiis calidi & frigidi quomodo acquiescere quis possit, non video, cum & illa sola non sufficiant; sunt enim in natura nonnullæ actiones & effectus, quæ ad calorem & frigus reduci non possunt. Nam quod Telestius ait de materia, quod servet se & sustineat, & potius ad rationem quanti, quam ad formam & actionem pertineat, atque adeo eam neque calori, neque frigori, deputet, eo ostendit, aliquid etiam virtutis inesse materiæ, qua ejus destruibilitas impeditur, quaque renititur operationi caloris contrariæ. Ut igitur immerito ex agentium numero excludatur, utque plus pene agat, quam ipsa ejus agentia, atque, ut Verulamius loquitur ex hypothesi Telestiana, merum factum & necessitatem inferre videatur. Sunt etiam naturæ nonnullæ, quarum calor & frigus effectus sunt & consecutaria, neque per excitationem caloris præinexistentis, aut caloris adventitii, sed prorsus in ipso isto puncto, generantur, ut ex Chymicis operationibus constat. Quorum referre etiam possis, quod observatur in *Ætis Hafniensibus*, Tom. 1. observ. 71. duos spiritus frigidos, invicem confusos, flammam edere. Deinde multa sunt, quæ a calore & frigore originem ducunt, ac procedunt ab illis, tanquam ab efficiente & organo, non tanquam a causâ propria & interna. Denique conjugatio illa quatuor connaturalium, quam instituit Telestius, omnino permiscetur & confunditur. De quibus omnibus singulatim dicere nunc non possumus. Laudandus tamen est Telestius, ut vir amans veritatis, &

(Gg) 3

non-

nonnullorum placitorum emendator, atque adeo ut primus inter eos, qui brutæ autoritati & opinionum regno se opposuerunt. Neque vitio vertendum ei est, quod, cum in multis satis bene se habeant dogmata ejus, & argutus sit & subtilis, imprimis cum redarguit Peripateticorum argumentationes, in quibusdam deficiat: quæ fors omnibus illis Novatoribus communis est. Utut enim se torqueant in cognitione rerum, aliqua forte, minutiora scilicet & particularia, sic satis interdum cognoscent, cum vero ad rerum summam perventum est, & universalia principia, magna sæpe se decidunt, adeoque multa sunt, quæ certitudini isti opponi possunt. Perplacet nobis ingenua summorum Philosophorum confessio, alterius principis veterum, alterius recentiorum antesignani, Aristotelis & Cartesii. Aristoteles enim, in *Meteorolog. lib. I. cap. 7.* evidenter ostendit, de iis, quæ sensui pervia non sunt, satis esse juxta rationem demonstratum, si ad id, quod fieri possit, ea reducuntur. Unde patet, Aristotelem maluisse in rebus sensum excedentibus opinari, cum scire non liceret. Sed tamen insignis ille paralogismus erat, a possibilitate ad existentiam rel argumentari. Similiter & Cartesius, ingeniosissimus ille principiorum ex abdito extructur, hoc Philosophiam suam Corollario claudit: *Quamvis forte hoc pacto intelligatur, quomodo omnes res naturales fieri potuerint, non tamen ideo concludi debet, ipsas revera sic factas esse, & satis a me præstitum esse putabo, si tantum ea, quæ scripsi, talia sint, ut omnibus naturæ phenomenonis accurate respondeant; hoc enim ad usum vitæ sufficiat. Quam ingenuam viri illius subtilissimi confessionem, vellem considerarent isti & Schola ejus discipuli, qui mordicus adeo defendunt Cartesii sententias, & in præjudicium sæpe fidei Christianæ eas ulterius tendunt, quam ipse voluit extensas, ac meras in naturalibus demonstrationes jactant, præ quibus dissentientes contemnunt, quasi recta ratione non uterentur, nisi Cartesiana utantur. Ipse enim longe modestior fuit suarum sententiarum æstimator.*

CAP. XIV.

DE FRANC. PATRITII, THOMAE CAMPANELLAE ET HIERON. CARDANI, PRINCIPIS PHYSICIS.

- §. 1. *Franc. Patritii eruditio & Scripta varii generis plurima. Justi Lipsii in Parallelos ejus Militares plagium. In Physicis Aristoteli se opposuit, & Bernh. Telestii principia duo, frigus & calorem, amplexus, lucem bit, spatium & fluorem, superaddidit. Philosophandi ratione utitur intricata & æque obscura. Adversarios habuit Theod. Angelinum & Jac. Mazonium.* 2. *Hier. Cardani ingenium portentosum, mixtaque doctrina ac sapientia stultitia. Demoni familiaris falso ab eo jactatus. Controversia cum J. C. Scaligero, sophistice ipsum aggresso. Dogmata Physica singularia. Scripta Physica. Metoposcopia illi supposita. Jactantia ejus de Inventis suis contra Plagiarios. Thema Christi Natalitium aliis ab eo subreptum. Liber de Vita propria. Laus Proxenetæ ejus de Arcanis Politicis.* 3. *Thoma Campanella ingenium mirabile, suspicio Magia*

Magia oneratum a Theologis adversariis. Diss. ejus de Libris propriis. Paradoxon de sensu rerum omnium, Lib. peculiari ab illo defensum, fufus refutatur, & artibus Magicis patrocinari perhibetur. Scripta ejus reliqua potiora recensentur, opinionesque Physica & Astrologica singulares obelo notantur.

Quædam Telesii principia sua fecit FRANCISCVS PATRICIVS, (bb) x
Philosophus utique non contemnendus, humaniorum quoque artium peritissimus, & quod mirandum est, negotiis plurimis districtus & occupatissimus, tot ac tam varia scripsit. Præter Philosophica, in Rhetoricis, Poëticis, arte militari, multa scripsit Italica lingua. *Paralleli ejus Militares*, ut vocat, magnam eruditionem continent. Confert enim militiam veterem cum nova. Quo libro magnum fundum subministravit Justo Lipsio, qui illum in aliam orationis faciem convertens, pene totum exscripsit, quod & Josephus Scaliger alicubi in *suis Epistolis* observat, estque eadem de re aliquid inter *Excerpta* ejus consignatum. Magnum certe Ingenium ostendit in *Discussionibus Peripateticis*, in quibus, vel integros libros, Aristoteli falso adscriptos, monstrat, vel omnia aliis Philosophis erepta. Quas Aristotelis sententias cum convulsisset primum, substituit deinde *novam* suam *de universo Philosophiam*, in qua principia caloris & frigoris retinet ex Telesio, sed lucem, spatium & fluorem, addit, ut principia oberantia. In luce vero, ut principio primo visibilium, copiosus admodum est & prolixus, quam una cum tenebris faciem caloris & frigoris constituit, ut loquitur, eorum vero operationes, motum & quietem. Cœli rotunditatem & orbes, eorumque densitatem, vel tenuitatem, contra Aristotelem negat. Ignem sublunarem explodit, & IV. corporum Qualitates. Sed is magis intricavit sua dogmata, quam ipse Telesius, & interdum nebulas aliquas Platonicas potius captat, quam rei veritatem sectatur. Ad auctoritatem tamen veterum omnium Philosophorum provocat, illisque Philosophiam suam consentaneam, atque adeo veram illam & unicam, assertit, ac Pontifici Gregorio XIV. & futuris omnibus Pontificibus Maximis, eam ob causam inscribit, ut, ejecto e scholis Aristotele, veram illam veterem Philosophiam ac divinam, se illam tradente, introducerent. Nihil tamen effecit, neque enim Aristotelis auctoritatem convellere potuit, quæ altius radices egerat, & Patronos tunc temporis habebat maximos. Neque sane causa erat, quare, relicta Aristotelica, Patritianam illam Philosophiam amplecterentur, quæ discursibus quibusdam constabat, non vero in istam Methodum redacta erat, quam tamen poterat jactare Aristotelica Philosophia. Perpetuas habuit cum *Theodoro Angelutio*, Philosopho ac Medico Patavino, de naturali Philosophia, & cum *Jacobo Muzonio* de morali, controversias, suntque ab illis libri Eristici conscripti, qui in Bibliothecis passim latent, neque adeo ad multorum conspectum veniunt. In Rhetoricis, Poëticis ac Mathematicis, multa nova meditatus est; *de Historia scribenda* etiam Dialogos scripsit, & *Commentarium in Polybium de Militia*

(bb) De Patritio Confer T. II. L. I. c. 8. §. 3. & 4. ac c. 15. §. 2.

Militia Romanorum. Protulit e tenebris antiquitatis *Commentarium* Græcum Joh. Philoponi *Metaphysicam Aristotelis*, quem etiam in Latinam conversum a se emisit. Unde videri satis potest, magnum fuisse hujus viri & vastum ingenium, per reconditas etiam scientias diffusum, quod tamen in Physicis contemplationibus sagacitate multum concederet Telefio. Vix enim fieri potest, ut actionibus, per tam vastas meditationes distractus, ac ubique habitans, uno in fundo habitare totus possit.

- 2 HIERONYMVS CARDANVS, (cc) Inter lumina seculi merito numerandus, Philosophiæ naturalis suo tempore magister fuit, vir prodigiosus in omnibus omnino scientiis, Medicus, Mathematicus, Theologus, Philosophus, quod ostendunt vasta ejus volumina, curante Gabr. Naudæo, decem Tomis *in folio*, congesta, in quibus ut multa sane sunt acutissima, ac profundi judicii specimina, ita non pauca valde stulta & inepta. Quoniam enim Melancholici ingenii homo erat Cardanus, multa divinationibus, somniis, ostentis, auguriis, tribuebat, in quæ ad anilem usque superstitutionem pronus fuit, ut in suspicionem Magiæ veniret nonnullis, quod adeo sæpe in scriptis suis Dæmonium illud suum nominet, velut monitorem aliquem & doctorem suum. Qua imputatione tamen eum liberat Naudæus, tum in *Apologia sua omnium Magiæ accusatorum*, tum in *vita ipsius Cardani*. Ac res sane ipsa ostendit, vel ridiculam fuisse viri istius persuasionem, vel stultam istum gloriam affectasse, si persuadere posset hominibus, a genio se quodam, atque adeo divinitus, doceri. Ubi foris crepuit, ubi tumultus aliqui nocturno tempore in ædibus auditi, ubi somnium aliquod habuit imperiticum, omne id genio suo monitori tribuit Cardanus. Quod si semel aliquis memorabilis eventus ista præfagia sua erat subsecutus, quod tamen casu contingere poterat, statim genium suum appellabat, atque ab eo hæc omnia proficisci credebatur. Quod si ridicula hæc quis suo loco habeat, in ceteris admodum cordatus, eruditus & sagax est. Nam certe, quæ Jul. Cæs. Scaliger contra illum adducit, meritis sunt sophismatibus & cavillationibus plena, quanquam arguta & docta. His tamen respondit adhuc, cum viveret, Cardanus, quanquam eloquentia & ingenii acumine Scaligero inferior, libro, cui Titulum fecit: *Actio prima in calumniatorem librorum de Subtilitate*. Ceterum, ut quædam de principiis ejus attingamus, de iis obiter tantum noticia haberi potest, cum Systema Phycicum integrum non adornarit, ac potius in argumentis quibusdam specialibus occupatus fuerit. Quantum tamen ex istis ejus libris colligitur, hæc præcipua sunt ejus dogmata. Tria tantum Elementa constituit, aërem, aquam & terram: ignem sublunarem ridet, astrum minus magisque calida statuit. De quibus sententiis in libris suis de *Subtilitate ac varietate rerum*, pluribus agit. Nam in iis pleraque naturalis doctrine capita attingit. Physici argumenti libros permultos scripsit, præter dictos de *subtilitate & varietate rerum*, quorum maxima pars hæctenus inedita fuit, edita vero a Gabr. Naudæo in voluminibus omnium *Operum*; suntque inter eos *liber de Secretis*, de *aqua vitali, sive æthere*, *Georgioſov libri de tranquillitate, vita producenda & animæ immortalitate &c.* de *aceti natura, de vacuo.*

Meteo-

Metoposcopia, quæ seorsim prodiit Gallica lingua, Cardani non videtur esse, & ab alio potius conficta, titulusque Cardani operi præfixus, ut eo vendibilis esset. Ceterum magnifice admodum de se sensit Cardanus *Lib. 7. de rer. variet. c. 33.* Negat, se quicquam, ab aliis inventum, sibi adscribere, cum sufficiant sibi propria; conqueritur potius *M. 1. de subtil. fol. 14.* esse, qui Cardani nomine suppresso, inventa ipsius sibi vindicent, atque hos *amentes* vocat, qui nescirent, inventa Cardani talia esse, ut a nullo inveniri potuerint, qui non jam fama egregia cognitus esset. Id quoque Naudæus de eo judicat, in vita ejus. Thema natalitium Christi Salvatoris, ab eo confectum, quod tamen dudum ante illum ab aliis jam confectum erat, quod tenaciter dissimulavit; quanquam a censura Ecclesiastica vehementer vexatus, ut solus haberet inventi hujus vel gloriam, vel audaciam. Ignem quoque subflunarem ante illum jam impugnavat Laurent. Valla *lib. 1. Dialect. c. 11.* Sed id fortassis fugere potuit Cardanum. Si recte memini, etiam Telesius de eo quid monuerat, Legi potest ipsius Cardani liber, quem *de vita propria & libris suis* scripsit, quo multa continentur ejus viri consilia, multa machinamenta in rebus naturalibus, multa etiam stulta & inepta. In Politicis & moralibus divina profecto sunt, quæ scripsit, nec credidisset aliquis, hominem Scholasticum in tam profundas speculationes de rebus præciticis se immeruisse. Liber ejus *de Arcanis prudentia civilis*, quem *Proxemetam* inscribit, aureus est, & multa continet dolorum & stratagematum, quorum usus est in vita civili.

THOMAS CAMPANELLA, (*dd*) Ordinis Prædicatorum, mirabilis ingenii & fortunæ homo, omnium pene scientiarum ad suos sensus reformator, accerrimi tamen Ingenii, ut multorum invidiam & calumnias in se provocarit. Occasionem, qua inclaruit primo ejus fama, ostendit Janus Niclus Erythræus *Pinacotheca prima, Imagine 21.* scilicet in disputationem cum Theologis inciderat, qui cum ægre ferrent, ignorantiam suam a Campanella taxari, & argumentis convinci, magnas illi turbas concitarunt apud Quæsitores fidei, illum Magiæ Inculcantes, quasi ope Dæmonis sciret, quod sciret ea, quæ ignorarent Theologi. De libris ejus extat integra Dissertatio, quæ edita est inter varios illos Autores, qui *de studiis instituendis* scripserunt, ac uno Volumine Amstelod. anno 1645. in 12. prodierunt. Scripsit *de sensu rerum librum*, in quo omnibus omnino rebus sensum tribuit, & iis, quæ inanimatæ vulgo habentur. Cujus paradoxæ opinionis palmarium argumentum est, quod, quoniam effectus sentiunt, ideo & causæ, ac propterea Elementa ac mundus sentiunt. Cui quidem responderi facile potest, neque enim animalia ideo sentiunt, quia ex Elementis composita sunt, sed quia Spiritus ille sentiens per traducem, mediante semine, propagatus est. Quod si ad primum animalis ortum respicit tempore creationis, neque sic efficiet, ex Elementis composita esse animalia; quæ & ipsa a multis in dubium vocantur, & si vel maxime essent, tamen neque tum primum animalibus principium dedisse, credibile est. Potuit enim idea aliqua, vel spiritus quidam

Tom. II.

(Hh)

dam

(*dd*) De Campanella Conf. T. II. Lib. I. c. 12. §. 4.

dam corporeus, per omnipotentiam divinam, ex nihilo productus, causam primis animalibus dedisse. Neque sane a Philosopho expediri potest aut debet, quomodo corpora per creationem facta fuerint; id enim ad aliud forum pertinet. Neque hic canon perpetuæ veritatis est: *Illud, quod est in effectibus, esse etiam in causis, præcipue causis, corpus aliquod constituentibus intrinsece.* Namque ex ignobilioribus, inter se mistis, interdum nobilior aliquid exurgit. Sic e. g. ex variis nutrimentis animalium, fœno, frumentis, &c. sanguis generatur & Spiritus animales longe nobilioris naturæ, quam illud erat corpus, unde sunt fabricati: in iis enim apud animalia sensus consistit. Prolixè evincit Gassendus in *Philosophia sua Epicurea*, ex rebus insensibilibus posse fieri sensiles, quod immerito refutat Antonius le Grand in libro de carentia sensuum & cognitionis in brutis, pag. 49. Sensum quoque ita definit, ut nec discursum a sensu excludat: quomodo totum mundum animal facit, omnesque ejus partes. Hinc aërem quoque sentire statuit. Quo fundamento posito, nihil tam absurdum est, quod non patrociniū ex ista hypothesi inveniat. Prædicere itaque futura, videre absentia possumus, quoniam sentit & intelligit aër, qui nostro sensui illa communicat. Jam itaque specula magica, & quicquid est divinationum, hac hypothesi salvantur. Cui fini etiam videtur hunc Tractatum scripsisse, ut patet ex libro ejus ultimo, qui est de Magia. Porro etiam illi, qui occultas interdum causas, vel ob stuporem non assequuntur, vel ob ignaviam assequi nolunt, pulcherrimum hic ignorantæ asylum Inveniunt, si ad sensum communem vel aëris, vel alterius Elementi, referant, quod ipsi explicare non possunt. Illos ridet Campanella, qui propterea sentire corpora negant, quod non habent sentiendi organa. Quod quidem argumentum, non, ut ille putat, adeo absurdum est. Sensus enim referunt se ad sensoria organa: atque ubi illa non sunt, nescio quomodo sensus ipsi concedi possint. Quod enim audimus, quod videmus, id median- tibus organis nostris dijudicamus, quare de corporibus, iis organis destitutis, dicere non possumus, ea audire, videre aut sentire. Nec video, quomodo ex motu aliquo corporum, vel interno, vel externo, sensus illis tribui possit, cujus formalem rationem in contractu statuebat Campanella. *Non propterea*, inquit, *ille, vento negandus est motus, quod carcat pedibus, non igni manducatio, quod carcat dentibus.* Quæ argumentationes admodum elumbes sunt. Non enim omnis motus a sensu dependet. Qui igni manducationem tribueret, insanus esset, nisi poetice loquatur ac tropice. Ignis enim movet tantum particulas congeneres; quod quomodo manducationi comparari debeat, non video. Plantis quoque sensum adscribit, eam etiam ob causam, quod habeant organa sentiendi, fibras, nervos, succum nutritivum. Cui etiam sententiæ adstipulatum fuisse nuper Franciscum Redum in lib. de generatione insectorum pag. 258. apparet; scripsit item Campanella *Disquisitiones Physiologicæ*, magnum volumen, Parisiis in folio editum, in quo multa continentur rara ac curiosa. Scripsit in *Philosophiam realem Epilogisticam*, ut vocat, constantem particulas quatuor, quarum prima est *Physiologia*. Hic locum & materiam inter principia ponit, calorem & frigus principia ætiva statuit, in quo Telesium sequitur. Vantatibus Astrologicis supra modum fuit deditus, & ipse nova quedam principia in illis exco-

excogitavit: Non enim satis ante nugarum erat. Scripsit & singularem de *fato Astrologico* evitando librum, quod argumentum nemini hactenus Astrologorum in mentem venerat. Sed vitare illud, per ipsas suas hypothefes Astrologicas, docuit, adeoque fatum fato elufit. Referente Erythreo, scripsit *ingens Opus de reformatione Scientiarum*, decem in codices divifum; quorum finguli plures in partes distribuuntur. Non memini vero, illud opus ea ferie prodiiſſe. Quæ ab illo edita ſunt, carptim & per partes prodire, non illo, ſed Tobia quodam Adamo curante. Aliqua etiam a Jac. Gaſſarello edita ſunt Medicinalia ejus, in quibus multa nova, uti in omnibus ejus, occurrunt. *Grammatica* ejus, *Logica*, *Ethica*, *Politica*, ſeorum prodierunt, quæ plena ſunt variis novitatibus. In *Ethicis* quoque ſenſu ſuo abundat, ubi, neſcio, qua intemperie abreptus, de morbis, & omnium febrium familia, tractare inſtituit, quem ego quidem non exiguum ejus morbum exiſtimo. De *Politiciſ* ejus vide judicium apud Bœclerum in *Comment. ad Taciti Annales*, pag. 101.

CAP. XV.

DE IORDANI BRVNI, ALIORVMQVE RECEN- TIORVM, PRINCIPIIS.

§. 1. Jordanus Brunus, multitudinis mundorum & ſolium innumera aſſertor, ſententiam hanc vivicomburio luit. Pluralitatem mundorum, ac loca, aliorumque planetarum, cum terra *ὑποχθονας*, ante illum Nic. Cuſanus & Nic. Copernicus, poſt ipſum autem Galileus a Galileis (palinodiam canere coactus,) Joh. Keplerus, Athan. Kircherus, Thom. Campanella, alique Mathematici, itidem defenderunt. 2. 3. David Gorleus & Carpentarius, Novatores Phyſici, quorum Paradoxa recensentur. 4. Thom. Hobbeſius, Novator, tum in ſcientiis aliis, tum in Phyſica, in qua omnia a motu, non tamen primus, uti jaſtat, derivavit. Dogmata paradoxa & profana plurima, ipſumque Scepticiſmum Moralem, propugnat. Elementorum ejus Philoſophicorum recensur Summarius. 5. Rob. Fluddius, cujus Philoſophia eſt Enthuſiaſtica. Somnia ejus piſturaque nugaces de cauſis morborum, principia illius Catholica Medico-Phyſica ſunt virtus Septentrionalis & virtus Auſtralis, ſive rarefactio & condensatio, qua Ken. Digbeo etiam arriferunt. Magicarum rerum in eo ſtadium. Cogitationes a Genitalibus cerebri credit produci, eadem ratione, qua Morboſus in Carn. de Ente Rationis jocose ſinxerat. Ridicula diviſio morborum. De principiis ipſius naturalibus, conſuſe admodum expoſitis, judicium. Adverſarii ejus, Pet. Gaſſendus, Mar. Merſennus & Euſeb. a S. Juſto. 6. Henr. de Rochaz, Gallus, Phyſice & Chymia Reſormator, cui aqua eſt omnium corporum materia. Alia ejus paradoxa. 7. Guilb. Gilbertus, Anglus, Dan. Sennertus & Joh. Sperlingius.

IORDANVS BRVNVS, (cc) Nolanus, sub superioris seculi exitum, partim prosa, partim carmine, explicuit sua principia, Lucretium eo imitatus, qui carmine Physicam suam doctrinam proposuerat, quanquam a Lucretiano stylo, quem imitatur, multum discrepet. Ejus doctrina, *in libro de immensis & innumerabilibus, seu de Universo & Mundis*, proposita, toto libro (carmine scripto, Scholliis autem soluta oratione illustrato, & Francofurt. A. 1591. in 2vo edito) id agit, multos esse mundos imo innumerabiles, quos in duas tamen classes distribuit, aliquos soles vocant, aliquos terras. Stellæ fixæ, ait, meros esse soles, sua congenita luce radiantes. Reliqua corpora, quæ aliena luce splendent, siue illa videri possunt oculis, siue ob distantiam non videri, terras vocat. Singulis solibus suas esse vult lunas, unde singulare aliquod Systema conficiatur. Ita sol, stella fixa, plures sibi adjunctas habet lunas, siue terras; venerem, lunam in specie dictam, Martem; qui planetæ omnes secundum phases variantur; unde constat, corpora esse lunari similia. Atque istorum Systematum infinita esse pronunciat; in quibus ut primaria illa corpora solis & terræ se habent, ut principia actiua & passiva, ita & partes illorum corporum varias ex illo conflictu alterationes subire existimat. Non tamen ejus fundamenta & rationes omnino nihili aut ridiculæ. Subtiliter enim ubique disputat, & versantur in ista sententia Galilæus, aliique Mathematici, qui, quanquam non ita disertis verbis omnia pronunciant, tacite tamen cum illo conspirant. Sed ille miser vicicomburio sententiarum suarum audaciam luit; in quo magnam ei factam injuriam esse credo; neque enim Atheismi crimine suspectum eum scripta ejus faciunt. Orti circa ea tempora sunt Mathematici, qui totum Orbis Systema reformarunt, Nic. Copernicus & Galilæus. Et Copernicus quidem, jam ante Brunum, quippiam de Systemate suo publicaverat, quo posteriorem se alicubi conqueritur Brunum, cum prior ipse in cogitationes istas deueniret. Sed tamen ante Nicolaus Cusanus, Cardinalis, similibus quibusdam cogitationibus ansam dederat. Neuter tamen ex illis ad Mathematicas demonstrationes rem deduxit, ut eo quidem nomine Copernico gloria sua salva sit. Qua de re ulterius legi potest Petrus Gassendus *in descriptione vite ejus*, uberrime instituta. Copernicus terræ motum diurnum circa axem, annum in orbem, ac tertium librationum, attribuit soli, in centro mundi constituto. Galilæus postea, in *Dialogo suis*, rationibus hanc sententiam probatum iuit, qui orbem terræ a corpore lunari nihil differre vult, omnesque objectiones refutat. Scripsit & Joh. Keplerus opuscula aliqua pro motu terræ, inter quæ illud est, quod inscribitur *Somnium Kepleri*, siue *Opus posthumum de Astronomia lunari*, in quo habetur descriptio cujusdam fabulosi itineris versus lunam, & multa dicuntur de facie terræ, quomodo apparere possit in luna versantibus, quæque illic animalia habitare possint. Ad ejus imitationem Athan. Kircherum *Iter suum Esslatium* confecisse verosimile est, librorum suorum omnium, me judice, optimum, in quo a Genio Cosiniæ ad varios orbis cœlestes se deductum scribit, ac multa illic notasse & vidisse incredibilia.

Quo

(cc) De Jordano Bruno, & modernis pluralitatis mundorum defensoribus, conf. *Tom. II. Lib. I. c. 5. §. 6.* & illic annotat.

Quo ex figmento tamen apparet, eam quoque Kircherus esse sententiam, quod corpora illa cœlestia non sint ita simplicia, ut vulgo creditur, sed suis quoque elementis composita. Varios passi sunt insultus omnes a Theologis, & Galilæus quidem adactus fuit, ut palinodiam caneret. Cujus *Apologiam* tamen Thom. Campanella scripsit, & Sebastianus Montanus, Carmelita. Ac Campanella quidem ex sacris literis novos illos lunares vel lunaticos homines probare contendit. Sed ista ad principia Physica proprie non spectant. Incurrit etiam Kircherus Religiosorum quorundam censuram, adversus quos *Apologiam pro Itinere Eclatico* edidit Casp. Schortus, Herbip. 1668. in 4to. Joci tantum gratia scriptus est liber Lusitanicus de homine lunari, in aliis etiam linguas translatus, (de Mann in de Man) Belgiceque excusus Amst. A. 1651. in 12. Autor tamen figmento illo, habitari posse lunam, ostendere voluit.

DAVID GORLAEVS, (ff) Ultrajectinus, *Exercitationes Philosophicas* scripsit, quæ editæ sunt post mortem ejus, Lugduni Batavorum, An. 1620. in 8vo, in quibus plurima, ut Titulus habet, *Peripateticorum dogmata evertit*. Postquam de Metaphysicis egit, ad Physica procedit, agitque de proprietatibus corporum secundum variorum sententias, partim novas, partim innovatas. Formas substantiales Peripateticorum negat, duo tamen Elementa, terram & aquam, constituit, ignem, e substantiarum classe extrusum, accidentibus adscribit, cœlum nihil, nisi aërem expansum, esse vult.

NATHANAEL CARPENTARIVS, (gg) Anglus, ut quidem volunt, *Philosophiam liberam*, uti vocat, scripsit, in qua multa paradoxa adstruuntur, quæ revera istud nomen merentur. Notitias naturales negat, locum nihil esse ait, omnes res ex nihilo fieri contendit, ignem humidum facit, Telesium in eo secutus, omnibusque Elementis gravitatem tribuit. In quibus, ut multa paradoxa sunt, ita non pauca vero consentanea.

THOMAS HOBBSIVS, (hh) Anglus, in Physicis, Mathematicis, Moralibus ac Politicis, nova dogmata multa invenit. Quod Physica attinet, e doctrina de motu omnia demonstrare laborat, atque, in *Epistola ad Sam. Sorbierium*, *Tractatus de natura aëris præfixa*, primum se jactat, qui ita in Physicis philosophari docuerit, de quo vereor, ne illi litem Cartesius, alique, moveant. Ceterum de hoc Autore in universum tenendum, mirabilem esse ingenii ejus ad paradoxologias propensionem, quamquam ab illo non pauca sint argute satis excogitata & inventa, in Mathematicis præcipue, in quibus tamen Joh. Wallisio, Matheseos Professore Oxoniensi, sæpe vapulat. Longe tamen plura in illo sunt erronea, profana, & quædam, nescio quomodo, fanatica. Ejus Opera omnia prodierunt Amstelodami apud Blauwinum,

(Hh) 3

(ff) De Dav. Gorlaeo Conf. T. II. L. I. c. 12. §. 5.

(gg) De Nathan. Carpentario Conf. T. II. L. I. c. 15. §. 4.

(hh) De Hobbesio Conf. T. II. Lib. I. c. 15. §. 13. 14. 15.

anno 1668. in 4to. Indicem in ea debemus Achilli Epsteinlo. *Elementa Philosophiæ* scripsit, atque in III. Sectiones divisit, *primam de Corpore, secundam de Homine, tertiam de Civ.* Prioris Sectiones partes facit quatuor. Prima illi dicitur computatio, sive Logica, ubi de Philosophia agit in genere (cujus plane ineptam suppeditat definitionem,) de vocabulis (quorum refert notionum doctrinam, prædicabilia ac prædicamenta,) de Propositione (ubi de Enunciationibus, Æquipollentia &c.) de Syllogismo, de Methodo. Pars II. Philosophiæ illi prima est, quam in locum secundum coniecit, eam forte ob causam, quod partem primam, velut Vocabularium aliquod & Lexicon Philosophiæ haberet. Hic agit primo de loco & tempore, uno, numero, toto, parte, infinito, minimo; Secundo de corpore & accidente, ubi de magnitudine, loco, pleno, vacuo, continuo, contiguo, motu & speciebus quantitatibus; Tertio de causa & effectu, ubi de actione, passione & principio; Quarto de potentia & actu; Quinto de eodem & diverso; Sexto de quantitate; Septimo de Analogismo, ubi de proportionibus Arithmeticis & Geometricis Mathematico modo agit; Octavo de recto, curvo, angulo & figura. Pars Tertia de rationibus motuum & magnitudinum agit, ubi integra Geometria & Statica tractatur; Pars quarta de natura & ejus phænomenes, ubi primo de sensu & motu animali; Secundo de universo & sideribus; Tertio de luce & calore, & coloribus; Quarto de frigore, vento, glacie, &c. Quinto de sono, odore, sapore & tactu; Sexto de gravitate. Sectione secunda de homine pauca admodum habet, de ipsius constitutione & natura, plura toto libro de natura visionis affert, & plane *ajurædædus* integram Optices doctrinam proponit, quanquam negari non possit, doctrinam illam bene ab ipso esse excultam. In Tertia Sectione de cive, novam sibi viam invenisse visus est, qua demonstraret Monarchiam. Liber ille paradoxis sententiis plenissimus est, uti & alter, qui illi subjungitur sub Titulo *Leviathanis*, in quo monstrosa proponuntur dogmata, tam Theologica, quam Physica & civilia. Si vero verum fateri velimus, ille Scepticismi Moralis propagator est, quo perniciosior doctrina in societatem civilem inferri non potest. Multos habuit & popularibus suis Antagonistas, de quibus hic differendi locus non est.

Fuerunt etiam ex Anglis alii Novatores, tum etiam e Gallis, quorum adeo celebre nomen non est; neque adeo nova quædam principia invenerunt, quam e Veteribus quædam recoxerint, aut alia forma proposuerint. Quidam etiam confuse omnia tractarunt, & partem tantum aliquam doctrinæ naturalis attingerunt. Fuit pene Enthusiasta in Philosophia naturali ROBERTVS FLVDDIVS, Vir cetera magni & profundi ingenii, qui multa veterum Rabbiorum & Cabalistarum dogmata resuscitavit, multa ipse commentus est, ut habebat ingenium phantasmatum valde fecundum, quod vel mirabiles illæ picturæ, quibus cum ordinem creationis rerum representat, tum alias operationes naturales, innuunt. Inprimis ridiculus est, quod de causis morborum philosophatur, ubi aliquod sanitatis fortalitium depingit, atque circa quemlibet fortalitii angulum angelos custodes disponit, & morborum quasi averruncos, quorum etiam nomina novit, *cen digitos unguetque suos*, in magnam,

cre-

credo, eorum familiaritatem admissus; his opponit e Dæmonum grege Genios illos morbificos, qui a partibus ventorum cardinalium morbos singularum plagarum genio familiares immittunt, omnes nigro ore squalentes & larvatos, & nescio quos vultus instantia signa ferarum. Illic vermiculi quidam barbati apparent, vel locustæ, vel crabrones, atque hic singuli pene morbi suas figuras habent; tanti est sapere. In omnibus his commentis non tamen nihil plane est, quod laudari mereatur. Fuit enim in illo ingenium μηχανικώτατον. In omni Matheseos parte quædam scripsit, ac nova etiam non pauca invenit, quæ postea Kircherus, aliisque, in prædam cesserunt. Duo principia illi sunt quali Catholica, in quibus universam Physicam suam & Medicinam fundat, virtus Septentrionalis & Australis, secundum quas omnia disponit. Virtus Septentrionalis est illi principium condensans, virtus Australis principium rarefaciens. Quod idem est, ac si quis rarefactionem & condensationem principia Physices statuatur, quod fecit Kenelmus Digbæus, qui paulum aliter hoc in argumento versatus est, & pulchrius principia ista ornavit, atque omnia Physices φαινόμενα ad ea reduxit, in *Demonstratione immortalitatis animæ rationalis*, Anglice scripta, & Latine etiam Parisi A. 1651. in fol. ac Francof. in 8vo, cum gemina præfat. *Metaphysica* Thomæ Angli, Digbæo ὁμολύβη, edita, *Tractatu priori*. Cui *Demonstrationi Libros V. Institutionum Peripateticarum* addidit, ut manifestiore redderet suæ Philosophiæ (quam ad mentem veteris Peripateticæ institutam vult esse) cum Aristotelica convenientiam. Ac sunt profecto, in quibus Digbæo, quàm Cartesio, malim subscribere, etsi hic in aliis oculatior fuerit. Idem est, ac si quis calorem & frigus principia naturæ statuatur, vel ignem & terram secundum Telesium, adeoque his non nisi terminis variatur. Unde videmus, etiam in naturali Philosophia cramben eandem sæpius recoquil, ac easdem carnes opponi, variatis iusculis. Roberti Fluddii *Opera* aliquot Voluminibus collecta sunt, ac edita Londini, sed rariores sunt quidam ejus *Operum Tomi*, quod Magica quædam in illis contineantur, quibus vehementer addictus fuit Fluddius, quo nomine etiam male apud populares suos audit. Primæ quoque illorum editiones sunt optimæ, quod in posterioribus multa sint omiſſa, *Philosophia Mosaica*, Goudæ A. 1638. in fol. impressa rarior est, & inter Pontificios prohibita. Nullum non divinationis genus attingit, ac non parum iis tribuit. In Astrologicis, in diebus Electitiis, in furtis inquirendis, & similibus variis vetitisque artibus, sua quædam præcepta ponit. Cogitandi modum in nobis & speculationes illas rationum, misce quodam in loco, videlicet in libro *de mystica cerebri Anatome*, ob oculos ponit. Solent ab Anatomicis illic delineari genitalia membra utriusque sexus, quod processus quidam & sinus, eum in modum, figurati sint. Hic Fluddius invenit, non quod pueri in faba, illic dicit generari cogitationes; quod mihi mirum visum est, cum ego aliquando *joculare carmen de Ente rationis* scriberem, &, serenpeta genio carminis, joci gratia finxissem, illic generari Entia rationis, postea, cum incidi in istum Fluddii librum, quod ne somniando quidem cogitaveram, invenisse me,

me, serio hæc asseri a Fluddio. Tota ejus Medicina mirabilibus referta est paradoxis, mirabiles habet morborum definitiones & divisiones. Legatur liber ejus *de morbi Essentia*. Ratione totius Macrocosmi dividit morbos in Empyreos, æthereos, Elementares, tenebrosos, in plaga Septentrionali procreatos, tenebrosos, ex plaga occidentali ortos, præternaturales æstuosos, ad plagam meridionalem spectantes. Ergo Sphærica nunc opus habemus, ut intelligamus morborum naturam. Fundat vero omnem hanc Philosophiam suam supra Septentrionalem & Australem potentiam in natura, ut jam dixi, cujus mensuram quasi ob oculos ponit Thermoscopium. Ex eo omnium rerum pene causas deducere laborat. Urinarum ac pulsuum mysterium ex eodem Thermoscopio demonstrat. Vera autem & ordinata ejus principia ista sunt. Principia illi sunt vel primaria, vel secundaria. Primaria sunt tenebræ, sive materia prima. Materia omnium rerum secunda sunt aquæ. Lux divina illi est essentia centralissima, omnia creans, informans, vivificans & movens. Secundaria illi principia sunt, vel activa, ut calor & frigus, vel passiva, ut humiditas & siccitas, Sympathiam lucis, Antipathiam tenebrarum sobolem facit, Spiritum quoque atque animam mundi statuit. Quæ omnia, quam sint confusa, quis videt. Neque enim ordinata illa inter se sunt, aut satis coherent, neque ullam demonstrandi vim habent. Quid enim causæ subest, quare tenebras inter principia ponat, quæ mera sunt privatio, ut adeo ineptum sit, materiam illas facere. Quando principia activa frigus & calorem facit, in eo *ὁμολογῶς* est Teleio, qui tamen multo elegantius principia ista sua deducit. Passiva principia, humiditas & siccitas, non separata sunt a prioribus, qualitates enim sunt, quæ calorem & frigus consequuntur. Porro Sympathiæ & Antipathiæ nomina non sunt, nisi nomina, atque nihil positivi in natura notant, quare inepte, vel ad lucem, vel ad tenebras, referuntur. Non desuere, qui ejus Philosophiam oppugnarunt, Pet. Gassendus & Marinus Merfennus, Galli, multo illo quidem in Disputationibus præstantiores. Eusebius de Sancto Justo, ut se vocat ficto nomine, librum itidem illum scripsit, quo hæreseos, impletatis, ignorantæ, illum accusat. Fraternitati Rosæ Crucis etiam se immiscuit Fluddius, pro qua *Apologiam*, sub ficto nomine *Rudolphi Otreb*, scripsit.

- 6 Inter Gallos etiam fuit aliquis HENRICVS de ROCHAZ, in Physicis Novator, sed e Chymicorum familia, qui aliqua ex Bernh. Palisio, aliqua ex Nuyfementii principiis de sale universali, desumpsisse videtur. Scripsit quædam *de Aquis Metallicis, ac secretis fodinarum Metallicarum*, quibus docuit rationem acidulas artificiales conficiendi. Librum edidit Gallica lingua sub *Physica Reformata* Titulo, cujus in principium refutat errores vulgares circa Elementa. Neminem esse statuit, qui primam omnium rerum compositionem nosse possit, nisi Deo creanti adfuerit, omniumque testis *αὐτόπτης* exstiterit. Soli itaque Deo perfectam omnium rerum cognitionem esse ait. Nobis tantum a posteriori, scil. per *ἀνάλυσιν*, res nosse datum esse, quæ scil. secundum principia Chymica instituenda. Porro demonstrat illa, quæ vulgo habentur Elementa, præcipue vero ignem & ærem, non ingredi constitutionem misti.

misti. Deinde de principiis uberius agit; salem facit principium, corpora consolidans, quod in vegetabilibus oleum, pinguedinem in animalibus, sulphur in metallis, statuit. Quod Mercurius illi in metallis, aqua & humor est in reliquis corporibus. Aqua illi omnis nutritionis principium. Nec opus esse putat, ut terra illi immisceatur, neque immisci poris posse, quam opinionem tamen falsam esse existimo. Aquam vero se corporificare per spiritum aliquem vitæ insutum. Ulterius totam terram ex aqua confectam esse autumat, neque Deum duplicem, sed simplicem tantum materiam creasse, quæ aqua fuerit. Cumque dicatur *Genes. 1.* Spiritum, incubantem aquis, divisionem fecisse inter aquas & aquas, ex eo aquam omnia fuisse probare contendit; qua tamen interpretatione falsus esse mihi videtur, cum dicatur illic a Deo non sola tantum aqua, sed terra & aqua, creata. Corporum positivas qualitates facit calorem & humiditatem, siccitatem & frigus privationes statuit. In altera parte operis sui morborum causas, e tribus Chymicorum principiis, deducit, & quomodo secundum eadem fieri in illis Medicina possit, tradit.

GUILH. GILBERTVS Glocestriensis Anglus, Medicus Regius, in *Philosophia nova de Mundo nostro sublimari*, Amstelod. ap. Elzevirium, anno 1654. in 4to, edita, etiam Novator est in Physicis, ab Aristotele dissentiens. Impugnat enim Elementorum Quaternarium, transmutationem & mixturam, vacuumque statuit duplex, separabile & inseparabile. Ad doctrinam Magneticam, quam (uti *P. II. c. 32. §. 2.* dicitur) primus cum cura excoluit, specialia multa in Physicis reduxit speculationibus. Ita enim solet fieri a multis, immoderatus in una affectione demonstranda versantibus, ut eam deinde ad omnia referant, similes illi Philosopho Musico, qui animam per harmoniam definiebat, taxatus ideo a Cicerone, quod nollet ab arte sua discedere. In cælo & sideribus Gilbertus non agnoscit quintam aliquam naturam & essentiam immutabilem, sed generari illic & mutari statuit corpora. De fluxu quoque & refluxu maris multa habet non spernenda. *Dan. Sennerti* Physica ab Aristotelica non adeo differt, nisi quod materiam primam, mutationem Elementorum, & similia specialia dogmata, impugnet. Eam *Job. Sperlingius* Wittebergæ professor est non sine applausu. Sed potius ille declamat, quam demonstrat, nec ad ἀκρίβειαν Cartesianorum, methodumque demonstrandi Mathematicam, accedit, sed semper formas, qualitates occultas, sympathias, & similia ignorantie vocabula, pro rationibus affert.

CAP. XVI.

DE PARACELSO, EIVSQVE SECTAE
PRINCIPIIS.

- §. 1. *Phil. Aureolus Theophrastus Paracelsus* magia falso accusatur. *Dotes ingenii ejus, & in Medicinam merita.* Πολυπραγμοσύνη in Theologicis excusatur. 2.
Tom. II. (11) Doctrina

Doctrina ejus ac Chymicorum de tribus corporum mistorum, in qua resolvit eadem iterum possunt, principiis, Sulphure, Mercurio, & , quem ipse primus super addidit, Sale, Metallorumque speciatim ab his productione, explicatur & defenditur. 3. Illustrantur hactenus dicta exemplo spiritus vini, de quo, an in priorem vini statum reduci possit, disquiritur. 4. Continuatur defensio principiorum Chymicorum contra horum Adversarios, & Rob. praesertim Boylei Chymistam Scepticum. 5. Historia Chymiae & Convingii & Borrichii Scriptis contrariis, Autorisque de Transmut. metall. Epistola, haurienda esse monetur, & de Chymicis Gracis alexandotois, Thomaeque Reinefsi in illis Notis, quaedam adduntur.

PEnultimus ille, quem nominavimus, Henricus de Rochaz, e PARACELSI (ii) Schola fuit, qui circa id tempus mirabilem aliquam Philosophiam & Theologiam instituit, ad cujus exortum, velut ad novi cujusdam sideris exortum, omnes sunt excitati. De vita ejus viri, moribus & studiis, multa traduntur ab aliis, integris libris. Laudatur enim ab his, culpatur ab illis, nec desuere, qui Magiae crimen illi imputarunt, a quo tamen illur liberat Gabr. Naudæus in *Apologia hominum cruditorum, pro Magis habitorum*; ac solet esse hoc familiare convitium in viros singulari doctrina & inventis illustres. Ipsi Chymiae veteris Professores, Andr. Libavius (in *Exam. Philosophia recentis*,) alique, ipsum, tanquam Sophistam, exclusum ivere. H. Conringius, in *Libb. de Med. Hermet.* parum aequè de illo judicat, sed, ut fieri nonnunquam solet, studio partium abrepti, ne quidem virtutes laudare possumus. Recensuit is quidem, e Melch. Adami *vitis Med.* nonnulla in ignominiam Paracelsi ab aliis dicta, sed ea subtrixit, quæ erant in laudem. Fuisse in Paracelfo maximum ingenium, ac perspicacissimum ad res naturales contemplandas, nemo certe negare poterit, qui quidem sine affectu judicaturus est. Magnam quoque lucem arti Medicæ intulisse certum est, quanquam ringantur & fremant seclæ adversariorum. Si manus a Theologia abstinuisset, neque dogmata sua ad fanaticam aliquam & Enthusiasticam Philosophiam extendisset, plus sibi laudis, invidiæ minus, parasset. Sed ferenda sunt in homine, in exemplum certe seculi nato, levita illa vitia, & grato animo accipienda, quæ ille in genus humanum contulit beneficia. De mirabilibus ejus remediis in morbis desperatis plurima sunt experimenta, quorum aliquot consignavit Melchior Adami in *lib. de vitis Medicorum Germanorum*.

2 Physicam doctrinam ad tria illa vulgo decantata principia redegit, Salem, Sulphur & Mercurium, quibus omnia mista corpora, velut Elementis quibusdam, constare credit, in quæ etiam arte resolvì possint. Quod certe non inepte, aut imperite admodum dictum est. Præsertim ille fuit, qui veterum illa principia metallica ad corpora omnia mista extendit, addito insuper principio falis. Et quidem verus illa Chymicorum Schola duo agnoscebat principia, quibus metalla constabant, Sulphur

(ii) De Paracelfo, ejusque Philosophia & Medicina, Confer. *Tom. II. Lib. I. c. 15. §. 16.*

phur & Mercurium, quorum inter se mixtura efficerentur corpora ista, quæ metalla vocamus. Sunt vero illis Sulphur & Mercurius non nisi vapores diverſi, quorum mutuo complexu oritur primum metallum aliquod immaturum & volatile, quod deinde, pro ratione caloris, a quo excoquitur, pro puritate vel impuritate loci, in quo producitur, varias aliquas species subit. Nam, ubi vapores illi purissimi sunt, citra aliquam peregrinorum salium, vel terrarum impurarum accessionem, aurum fit & argentum, ubi vero accidunt impura Sulphura, & externa corpora metallica, conficiuntur impuriore, qualia sunt cetera illa præter aurum & argentum. Est vero illis unus idemque in omnibus metallis Mercurius, seu aqua quædam metallica, aquæ elementari toto genere dissimilis, quæque nomen aquæ non nisi improprie habet, & ob quandam analogiam, quoniam scilicet respectu suorum compositorum se habet, ut aqua, quæ in illo dissolvuntur, quemadmodum corpora cetera in aquam, unde composita sunt, paulatim dissolvi possunt, quia ea quasi glutinis cujusdam instar est, quo compinguntur corpora illa supraterranea, debilius mixta, quam corpora metallica. At vero metalla, quæ singularem aliquam classẽ rerum naturalium constituunt, & quasi radices sunt, vel medulla & nucleus hujus massæ terræque, propriora quædam & sibi vernacula habent principia, Mercurium scilicet aquam illam metallicam, sive viscositatem illam mineralem, quæ quasi materia communis est omnium metallorum. Sulphur vero, alterum illud principium, est pinguedo aliqua mineralis, vel oleaginositas metallica, non combustibilis, qualis est in corporibus supraterraneis, debilius mixtis, & facile resolubilibus, sed incombustibilis, & quasi ipse ignis corporalis, nullo alio igne combustibilis & superabilis. Illud purissimum in auro est, impuritates quasdam habet in argento, summam vero feculentiam in ceteris metallis, quibus parum sulphuris incorrupti & incombustibilis inest, & pleraque aduri & comburi possunt sulphure illo impuro combustibili. Hæc principia nemo e veteribus omni corpori naturali, præter Paracelsum, attribuit, qui tertium aliquod principium, Salem, addidit, quod nesciebat Chymicorum veterum Schola. In metallis enim, quanquam salis etiam termino nonnunquam utantur, nullus proprie sal est, qui non simul sit sulphur vel Mercurius. Paracelsus tria hæc principia primus, uti dixi, ad omnia corpora naturalia refert, illa scilicet quæ mixta sunt. In quo certe non est adeo reprehendendus. Est enim quidam Analogismus corporum naturalium, ac reperitur in ceteris corporibus sua quadam ratione, quod reperitur in metallis. Quanquam in animalium & vegetabilium ordine aliis illa nominibus sint appellanda. Quare Mercurii nomine significatur illud, quod humidum est in corporibus, præcipue vero illud, quod volatile, ut in plantis & animalibus spiritus, atque in fermentatis liquoribus cerevisia & vino, qui omnium primi distillatione separantur. Hunc aliqui cum sulphure confundunt, quod scilicet utrique & calor, & motus, & volatilitas, conveniat. Sed est tamen omnino inter Sulphur & Mercurium distinctio. Quanquam enim Mercurius & Sulphur in spiritibus sæpe conjungantur, differunt tamen partes istius spiritus. Partes enim oleaginosæ & pingues subtiliores, quæ Sulphuris nomine veniunt, una cum spiritu propelluntur. In Mercurio itaque humor est, in sulphure pinguedo, in sale fixitas quædam & soliditas. Triæ hæc ferme

demonſtrari poſſunt in uno quoque corpore miſto, ſi analyſis per ignem inſtituatur, quæ diſtincta illa miſta principia nobis producit. Quæ principia inter ſe poſſunt miſceri quaſi & confundi, nam nulla pars ſpiritualis, ſive Mercurialis adeo ſolitaria eſt, quin habeat ſibi adiunctas partes aliquas ſulphureas, imo etiam ſalinas. Raro enim ita ſeparantur partes iſtæ, ut non vicinas etiam abradant. Sic in oleis etiam ſales volatiles habemus aut in ſpiritibus, ut exinde pateat, ita diviſa eſſe & confuſa inter ſe iſta principia, ut non omnia ſimul ſolvantur, ſed conjuncta etiam remaneant. Ideoque ſingula illa tria principia partes habent volatiles & fixas, particulas ſcil. magis vel minus mobiles. Quæ autem inter omnes quam maxime ſunt mobiles, illæ omnium ſunt puriſſimæ & præſtantiſimæ.

- 3 Distingui ergo eum in modum corpora miſta poſſe, ipſe *αιαδυσος* per ignem docet, quæ certe non videtur novas ſpecies producere, quæ quorundam ſententia eſt, ſed illa, quæ latitabant, in conſpectum proferre, ſeparatis illis, quæ ſœculenta erant & non niſi crassiſſam aliquam moleſem & materiam exhibent. Quis enim exiſtimet, e. g. ſpiritum vini eſſe ſpeciem, ab ipſo vino diverſam, vel per ignem demum productam. Quod enim nobis objiciebat aliquando homo, iſtius ſententiæ patronus, poſſe ſcil. ex ſpiritu vini & aqua iterum vinum fieri, ſi miſceantur, quandoquidem novam ſpeciem non velimus admittere, id ridiculum eſt. Vinum enim, cum liquor ſit fermentatus & fermentationis beneficio ita miſtus, vinculo hoc ſoluto per ſolam miſturam in priorem ſtatum reduci non poteſt. Eſt enim hæc confuſio tantum liquorum inter ſe, fermentatio vero minimarum particularum inter ſe translocario, interno aliquo motu excitata, quæ ſi reddi poſſet per artificioſum ſpiritui vini & phlegmati, inter ſe miſtis, ac illæ etiam particule reponi, quæ in auras evolarunt, nova iterum fermentatione vinum produci poſſe non dubito. Quanquam proportio illarum partium deprehenſu difficilis foret. Atque rem non omnino impoſſibilem eſſe, vel ex eo patet, quod, ſi liquori, ex uvis expreſſo, aliqua ſpiritus vini nobiliſſimi pars additur, vinum multo generoſius evadat, auſtis ſcil. iſtis ſpiritibus internis, in liquore contentis, per acceſſionem externorum. Quomodo in vino præparando multa ſunt arcana, magnum proſecto habitura momentum in re naturali, ſi ea omnia ſcirentur. Multa adhuc latitare exiſtimo, quæ deprehenſa magno commodo eſſe poſſent.

- 4 Argutias itaque tantum captare mihi videntur & ſophiſmata, qui tria iſta corporis miſti principia impugnant, quæ quanquam per ſe prima non ſunt, ſunt tamen prima ratione miſtionis; ex iis enim proxime conſtant corpora, atque in illa proxime reſolvi poſſunt, ut novas hic ſpecies produci non ſit credendum. Nam, cum leni igne, eo ſcil. quo natura in compositionibus & generationibus rerum utitur, miſta illa diſſolvuntur, nihil aliud inſertur partibus miſti corporis, quam motus, ideoque ſimul ac calor incipit, incipiunt moveri in miſto corpore particule maxime mobiles, quarum motus ſenſim continuatur calore continuato, ideoque diviſio fit inter

Inter partes, quæ constituebant totum illud, quarum partium distinctionem ex ipsa specie externa, & proprietatibus ejus, deprehendere possumus, ideoque nihil novi hic generatur, sed, quod ignotum erat, detegitur. Quod si vero ignis instituitur ultra modum, violentus sit & destructivus, tum partes maxime mobiles, vel avolant, vel, si clausæ sunt, inficiuntur mistura reliquarum partium magis fixarum, per illam vim contra naturam suam propulsarum. Neque dicam de fuliginibus ligni vel carbonum, ex intenso illo igne particulis propulsis pro minima commissitis, unde *εμπύρευμα* aliquod peregrinum infertur partibus destillatis. Atque tum certe, cum omnes inter se partes confunduntur, quasi nova aliqua species videtur produci. Atque in istis principiis nobis subsistendum est, naturam corporum mistorum indagaturis. Nam, si ad remotiora aliqua transimus, quibus etiam ista principia constant, nihil amplius sensu deprehendimus, sed ex intelligentia rerum nobis fingimus, sive ab Atomis illa arcessamus, sive a quibusdam formis, quæ omnia dubitationis & fictionum plena sunt Principiorum Chymicorum insufficientiam integro libro, cui titulum *Chymistæ Scriptici* facit, demonstrare voluit ROBERTVS BOYLE, argutus quidem ille & ingeniosus, sed a quo tamen ego dissentire malo. Nam, nisi aliquis finis modusque argutiarum statuitur, pro rebus tandem ipsis umbras captabimur, & inania quædam simulchra. Subsistere autem nos posse, in mistorum natura deprehendenda, his in principiis, arbitror. Quanquam non negem, esse *φαισμενα* naturalia, in quibus ulterius progrediendum est. Sed in iis, cum possimus quædam vi ingenii, non falso examine, deprehendere; multa tamen sunt, in quibus ingenio tantum locus relictus est, cujus fiducia freti causas, vel damus, vel rejicimus.

Nolo nunc quicquam de veterum illa doctrina chymica prolixius disserere, cum id abunde a nobis præstitum sit in Epistola, quam de *transmutatione Metallorum* scripsimus. Legi possunt in illo argumento libri in utramque partem scripti, Hermannus Conringius in *Medicina Hermetica*, qui aliquanto iniquior est in Chymiam veterum & recentiorum, & Olaus Borrichius in doctissimo libro, quem de *ortu & progressu Chymie* edidit, ac alio, quem adversus Conringium scripsit de *Sapientia Egyptiorum*, in quibus operosus est in refutandis Conringii sententiis. Hic prolixè disquiritur de primis in ista doctrina Scriptoribus, quando illi vixerint, quosque libros ediderint. (kk) Hi Autores Græca lingua in Bibliothecis, Regia Parisiensi & Augustana asservati fuerunt, atque eo forte tempore in Italiam & Galliam importati sunt, cum anno Christi 1453. everso Imperio Constantinopolitano, Græci exules, Bessarion, Chrysoloras, Lascaris, Argyropulus, in Italiam & Galliam confugerunt. Ex codice Augustano codex Bibliothecæ Altenburgensis descriptus est, quem ex ista Bibliotheca, per amicum sumus adepti, multis in partibus mutilum. Nam in eo non inveniuntur, quæ Salmasius in codice Parisiensi legerat de artificiali unionum confectioe. Notas Thomas Reinesius margini adjecit, ac multa loca emendavit,

addita

(li) 3

(kk) De MSSis Chymicis Græcis vetustis, etiamnum reliquis, Autor *Tom. I. Lib. I. cap. XII.* prolixius disseruit. De Herm. Conringii & Ol. Borrichii Scriptis de Chymia contrariis paulo apte, ad *Lib. hujus Cap. IV. §. 1.* quædam sunt annotata.

addita quoque est ejusdem de ætate horum Autorum Dissertatio. Vetusissimi Auctores in Annum Christi 400. incidunt. Nam, quæ sub Democriti nomine prodire, suppositicia habent omnes; quamquam Borrichius non omnino suppositicia esse velit, sed extitisse quædam ejus generis scripta, veterum quorundam autoritatibus probare contendit. De recentioribus hujus Studii cultoribus legi amplius potest Epistola nostra.

CAP. XVII.

DE PHILOSOPHIA NATURALI RENATI CARTESII, ET ASSECLARVM.

§. 1. *Laus Cartesii. Philosophia ejus immerito Theologis suspecta, & Atheismi, cui Aristotelica potius viam sternit, insinulata. Assellarum ejus dogmata impia Cartesio non imputanda. Judicium de Gisb. Voëtio. 2. Cartesii quatuor de philosophandi ratione Regule, & Libro de Methodo, & Philosophemata ejusdem Physica, Generalia & Specialia e Principiis Philosophiæ, breviter recensentur. 3. Scripta illius reliqua enumerantur, illorumque Editores. 4. Philosophiæ item illius Epitomatores & Scriptores Systematici, Henr. Regius, Jac. Robault, Joh. Tattinghof, Franc. Bayle, Ant. le Grand. 5. Commentatores in eandem, Joh. Claubergius, Dan. Lipsiorpius, Jac. Robault, Cordemaur, Thom. Cornelius, Joh. de Racy. 6. Cartesiana Principia suis miscuerunt Rob. Boyleus & G. G. Leibnitzius. 7. Adversarii potiores Philosophia Cartesiana, præter Scholasticos, Franc. Willh. Baro de Nyland, & in motus præsertim doctrina, Gallus Anonymus, Joh. Alph. Borellus & Henr. Morus, ad Euthusiasmum proclivis. 8. Cartesiana Physicæ mira subtilitas laudatur, sed & incertitudo simul agnoscitur. 9. Henr. Mori judicium de nervis illius, vel a simplici inadvertentia, vel ab astutia honeste studio, vel a nimia Mathematica certitudinis affectione, ortis, exemplis, dogmatum de brutis automatis insensatis, causis finalibus non investigandis, motus causa efficiente & mensura, aliisque, illustratum.*

Accedimus jam ad decantatissimam nostri seculi Philosophiam, cujus Autor RENATUS CARTESIVS, (II) Gallus, perspicacissimi vir ingenii, & Mathematicorum studiorum peritissimus, quorum ministerio in omnibus Physices hypothesibus usus est. Variis agitata fuit fatis, cum primum oriretur, laudata ab his, culpata ab illis, adversarios tamen nacla est plurimos, inprimis Theologos, qui, nescio quas, insidias sibi ab illa metuebant, in quo tamen falsos eos fuisse, res ipsa docet. Quod enim illi maxime impugnant, adeo planum & perspicuum est, ut

(II) De Renato Cartesio, ejusque Doctrina & Secta Philosophica, confer Tom. II. Lib. I. c. 15. p. 5-12.

ut sensus suos negent, qui adversum ista loquuntur. Quanquam non negem, quosdam e Cartesii Discipulis latius extendere illa, quam ipse olim Cartesius, satis quidem in sententiis suis modestus. Quod tantum abest ut Cartesio imputari possit, ut pene hoc cum omnibus commune habeat. Nihil enim a quoquam dici potest, quod non in sensus pravos possit corrumpi, ubi malum ingenium accefferit. Sane ex ipsis Peripateticorum principiis fuere, qui Atheismum, qui animæ mortalitatem, propagarent, cum alii tamen, & ipsi quidem Theologi, ex iisdem principiis, diversa doceant. Non possunt certe Cartesius & Asselæ præstare, quod infamis ille Dissertator de *Philosophia Scriptura Interprete* (Eleutheropoli A. 1666. in 4.) Cartesianæ principia ad dogmata sua Theologica Paradoxa detorqueat. Cui Ludov. Wolzogenius, Prof. Traject. Libello eximio de *Scripturarum Interprete* masculine respondit, ac paucis pagellis Nicol. Arnoldi in *Theologia Philosophia Domina*, Franeq. 1667. in 12. Prudens est & necessaria circa abusum Philof. Cartesianæ Admonitio Balth. Beckeri, Doct. Theologi, Vespaliæ 1668. in 12. edita. Quæ cum conferri possunt, quæ de vero ejusd. usu Sam. Maresius, Brunius & Pet. ab Andlo scripserunt. Fuit vero ista Cartesii Philosophia magis istis criminationibus subjecta, quod ad sensum magis doctrinam suam reducerit, atque eum normam hypotheseon suarum constituerit. In quo quidem ille nihil perperam facit; nam qui alia ratione naturam speculatur, in multa fanatica & inania incidat necesse est. Sed qui illud, per imperitiam suam, non assequerantur, miros statim clamores excitabant de perversis quibusdam & hæreticis sententiis. Id certe ex omnibus constat Cartesii scriptis, neminem majori studio & conatu in id incubuisse, ut demonstraret animæ humanæ immaterialitatem, & per consequens immortalitatem, & existentiam Dei; quæ duo certè capita ostendunt, longe illum abuisse ab isto crimine, quod illi imputabant adversarii. Nemo enim e veteribus illis, nec Aristoteles ipse, cujus passim principia in Scholis recepta sunt, id data opera egit. Omnia enim apud illum super hoc argumento sunt tenebricosa, suspecta, ambigua, & jam in hunc, jam in illum sensum, flecti possunt. Unde non desunt, qui expressis verbis asserant, Aristotelem statuisse animam hominis mortalem. Magis forte pius est Cartesius, quam illi, qui Cartesianam Dei in nobis Ideam scriptis impugnarunt. Quorum spectat Lib. cujusd. Steph. Ezeckii, qui, in *prima sua veritate defensione* (Traj. 1666. in 12.) acerbè istoc nomine Cartesium, ejusque asselæ, perstringit. Quod historiam vitæ & Operum Cartesii attinet, prodit non ita pridem libellus aliquis singularis de hoc argumento scriptus a M. Joh. Tepelio. In quo simul exponuntur variae ejus conflictationes cum Theologis, e quibus præ ceteris habuit antagonistam Gisbertum Voëtium, hominem magnæ quidem doctrinæ & varie, sed nulla perspicacitate animi præditum.

Primum Opus, quod Cartesius scripsit, *liber fuit de Methodo*, quo IV. Regulis omnem philosophandi rationem complexus est. Prima est, ut nihil unquam veri admittatur, nisi quod quis certo & evidenter verum esse cognoscat. Secunda, ut difficulitates, quas esset examinaturus, in tot partes divideret, quod expediret, ad illas

com-

commodius resolvendas. Tertia, ut cogitationes ordine promoveret, incipiendo a rebus simplicissimis, & paulatim ad difficiliorum & magis compositorum cognitionem ascendendo. Quarta, ut perfecte singula enumeraret, & ad omnia circumspiceret, in mediis quærendis, & difficultatibus percurrendis. Primum ex eo, quod dubitet & cogitet. demonstrat, quod sit, unde existentia sui, & dubitatione de rerum essentia, ad demonstrationem excellentioris naturæ, divinæ scilicet, procedit, naturalium rationem ex arte factis explicat, cum formas illas substantiales non agnoscat. Potissimum vero naturæ phænomena e solo motu, & habitudine partium, explicari posse demonstrat. Natura nihil illi aliud est, quam corpus, quod trinam dimensionem habet, sequestrata omni ratione duritiei, asperitatis, gravitatis, &c. cum sola trina dimensio illi corpus constituat. Hinc vacuum, ut impossibile, in natura dari negat, formam in solo homine substantialem agnoscit, cum anima humana sola sit actionum humanarum conscia atque per se operetur. Ceterarum rerum formæ nihil aliud illi sunt, quam accidentium congeries. Inter accidentia principem locum tenet motus, tum quies, figura, situs, magnitudo. Tria illi sunt Elementa, Primum Elementum est materia quædam subtilissima, perniciosissime agitata, fluida, nullius figuræ tenax, sed quæ facile corporum adiacentium figuras induat. Illud in sole, stellis, igne & lucidis corporibus, potissimum regnare ait, & meatus corporum occlusissimos pervadere. Secundum Elementum ipsi ex globulis minutissimis componitur, quod ætheream substantiam efficit. Tertium ex materia densiori, & particulis ramosis, aut alter figuratis componitur. E quibus partibus crassioribus terra, aqua, ær, omni quæ mixta corpora, componuntur. Ex primo illo & secundo Elemento vortices suos efformat. Cælestis enim materia, quæ globulis secundi Elementi constat, circum centrum commune tota in orbem veritur, & quantum potest, a centro removeri nititur, & nisi proximi vortices obsterent, hinc magis ac magis recederet. Unaquæque autem stella proprium sibi vorticem & cælum vindicat, in cuius medio celerissime agitur. Unicuique vortici sui sunt poli & cardines. Vortex, in quo nos sumus, quique Planetis omnes complectitur, sex aut pluribus vorticibus ita circumdatur, ut motum sibi impressum, quam potest maxime, tueatur. Ex vorticibus illis, qui duobus istis Elementis constant, primo scilicet illo, materia subtilissima & globulis illis æthereis, tertium prodit Elementum, quod solares maculas, cometas, & errantes stellas efficit. Id, ex angulis, & velut scobe, secundi Elementi concisum, partes non habet æquabiles, sed aliæ aliis sunt crassiores. Singula prolixius ab ipso Autore explicantur, quomodo maculæ in sole fiant, quomodo cometae generentur, Planetæ facti sint. Hinc, Planetas novos Soles generare posse successu temporis, probare contendit. Quæ an ita se habeant, definire certo non possumus, quanquam sint summa subtilitate & verisimilitudine omnia excogitata. Ex iis principiis Mathematica ratione naturalia effecta deducere laborat, & quas occultas Physici habent affectiones corporum, magnetismos, sympathias, antipathias. Eam doctrinam præcipue in libro *Principiorum Philosophia* complexus est.

de Meteoris. Ejus de Passionibus animæ aureus liber est, Amstel. A. 1650. in 12. editus. Proderunt itidem varæ ejus *Epistolæ*, tum Gallicæ, tum in Latinam linguam conversæ, quibus controversæ, tam Physicæ, quam Mathematicæ & Morales, discutuntur. De quibus Oldenburgius in *Transact.* p. 392. 810. & *T. III. Ephem. Gall.* p. 26. consulantur. Tractatus ejus de homine, multa continet, a vulgatis Anatomicorum opinionibus discrepantia, qui primum Gallica lingua prodiiit, & in Latinam postea conversus a Florentio Schuylio, cujus præfatio (in Edit. Leidenf. A. 1664. in 4to) multa de rebus Cartesianis monet. Quoniam vero morte præventus absolvere non potuit, LUDOVICUS FORGIVS, Med. Parisiensis, addidit alteram partem libro, Gallica lingua scripto, de anima hominis, in quo secundum eadem principia doctrinam de anima explicat, cuique longam præfationem de Cartesii doctrina, non nova, sed cum antiquis Autoribus, ipsoque Augustino, conveniente, præmittit.

Fuerunt hinc multi, qui ejus doctrinam, vel in Compendium redegerunt, vel 4
Commentariis illustrarunt, vel cum suis dogmatibus miscuerunt. E primo genere sunt Henricus Regius in *fundamentis Physicæ suæ*, Jacobus de Rohault, Joh. Tattinghof in *Clave Philosophiæ Cartesianæ*, Franciscus Bayle in lib. Gallico, qui inscribitur *Systema Generale Philosophiæ*, excusus Tolosæ in fol. anno 1669. Qui undecim capitulis pertractat Metaphysica, Logica, principia naturalis Philosophiæ, doctrinam productorum in visceribus terræ, meteororum, sensibilibus qualitatibus, plantarum, animalium, hominis, humanarum passionum, & denique Ethica, Antonius le Grand *Philosophiam veterum, e mente Renati de Cartesii, more scholastico breviter digestam*, scripsit, quæ Londini edita est Anno 1671. Sed superiori anno elegans & luculentum Systema totius Philosophiæ Cartesianæ in lucem dedit, quod præ ceteris commendo, ut quod summa diligentia & perspicuitate dogmata Cartesiana proponit. Cuiungi potest *Historia ejus naturalis*, in qua, per singula Physices capita, phænomenorum Physicorum rationes e Cartesii Philosophia deducit. Scripsit & idem de *carentia sensus & cognitionis in brutis*, ad mentem & sententiam Cartesii.

Qui Commentariis illustrarunt, multi sunt, præcipue Joh. Claubergius in *Meditationibus, paraphrasi, Ontosophia, Physica, Logica*, Gilbertus (mm) in *Physiologia, seu Philosophia nova*, (Amstel. A. 1651, in 4to edita) Dan. Lipstorpheus in *Speciminibus Philosophiæ Cartesianæ*, in quibus doctrinam motus præcipue tradit. Jacobus Rohault in *Tractatu suo Gallico-Physico*, Parisiis anno 1674. edito, & postea etiam Batavis recusato, Cartesianæ principia pluribus deducit, & prima in parte contra Peripateticos & Scholasticos defendit: Cordemæus, doctissimus autor Gallus, populari lingua Tractatum edidit de *differentia animæ & corporis*, ex mente Cartesii, elegantissimum & subtilissimum Opus, quemadmodum & alterum, quod de verbo scripsit. Scripsit 5
Tom. II. (Kk) & Tho-

(mm) Quo jure Gvillh. Gilbertus, Cap. XV. 7. inter Novatores relatus, Commentatoribus Cartesii accensetur, anno 1596. demum nati, cum diu ante hunc incluserit, & Opus suum, de *Magnete*, anno jam 1600. Londini ediderit, non video.

& Thomas Cornelius, Consentinus, *Progymnasmata Physica*, ad mentem Cartesii, de ratione philosophandi, de rerum initiis, de universitate, de sole, de generatione hominis, de nutritione & vita, Francof. A. 1665. in 12. recusa. Adversus Aristotelem sæpe disputat, interdum quoque adv. Cartesium, quem ex Jordani Bruni hypothesebus quædam desumpsisse, *Progymn. III. de Universitate*, ostendit. Longe vero plures sunt, quos omnes enumerare opus non est. In Belgia olim Lugduni, nunc Amstelodami, Joh. de Raey celebratissimus Philosophiæ Cartesianæ Doctor est, cujus multa extant, quæ doctrinam Cartesii illustrent, scripta.

- 6 Qui Cartesiana principia suis, vel aliorum principiis miscuerunt, non pauci sunt. Inter Anglos præcipuus est ROBERTVS BOYLE, qui, in libris suis *de origine formarum, formis subordinatis, qualitatibus Cormicis, coloribus, &c.* Cartesianas sententias, quod doctrinam corpulcurem attinet, & phænomena naturalia, e motu procedentia, amplectitur, cum interim multa ejus Autoris rejiciat. Motum, e quo Cartesius multam deducit doctrinam, quatenus phænomena naturalia inde dependent, diligenter evolvit Godfr. Gvilh. Leibnitius in *hypothesi sua Physica nova*, qua phænomenorum naturalium plerorumque causas ab unico quodam universali motu, in globo nostro supposito, repetit, & in *Theoria motus abstracti, sive rationibus motuum universalibus, a sensu, & phænomenis inde dependentibus*. Quos duos libellos Societati Regiæ Anglicæ, & Acad. Regiæ Francicæ, inscripsit, Moguntiæ A. 1671. in 12. editos, & in Angliâ, jussu Societatis Regiæ, recusos.

- 7 Cartesiana principia impugnant Scholastici quidem multi, sed, cum e suis hypothesebus contra Cartesianos disputant, nec Cartesium satis capiunt, nec solide refellunt. Eidem viæ demonstrativæ insistere oportet, si quis contra Cartesium agere velit. Quare illos ne nominabimus quidem. Qui solidiora demonstrationibus Cartesians opponere volunt, pauci sunt. Sunt tamen, qui, contra specialia ejus dogmata, aliqua comminiscuntur. Est quidam Franciscus Wilhelmus, liber Baro de Nyland, qui *Elementa Physica* scripsit, seu *nova Philosophiæ principia*, quibus Cartesii principiorum falsitas ostenditur, ipsiusque errores ac paralogismi ad oculum demonstrantur & refutantur (ita titulus scil. jactat:) Liber editus est Hagæ Comitum anno 1669. & digna, quæ de illo consulatur, censura Tschirnhausii in *Medicina mentis*, pag. 131. Is non a corpore, Cartesianæ Physicæ principio, sed ipso nihilo, incipit, quod infinitum æquipollere contendit, & mundi ex nihilo creationem demonstrare laborat: quod certe est *æronon*, & ante ipsum nemo tentavit. Aristotelico principio: *nihil ex nihilo fieri*, adversâ fronte repugnat. Finitum Ens medium proportionale inter nihil & infinitum facit, quod Mathematica demonstratione ponere ob oculos annititur. Vacuum contra Cartesium admittit in natura, corporis physici rationem formalem in densitate & duritie constituit, contra quam Cartesius, qui trinam dimensionem formalem corporis rationem esse vult; hinc ad motum unicum Dei, supremi Entis in productione corporum instrumentum, procedit. Cujus regulas habet a Cartesio diversas, quæ recensentur in *Actis societatis Regiæ Anglicæ* p. 2167. Quid de sententia ejus

ejus sentiat Christianus Hugenius, legi potest in *Epistola*, libello ejus præfixa. Quod motus vero regulas attinet, a Cartesio præscriptas, eas etiam alii impugnaverunt. Gallus quidam Anonymus de *Motu locali Dissertationem*, Anno 1670. scripsit, qui regulas tradidit, a Cartesiano discrepantes, de quibus videntur *Acta Societatis Anglicæ* p. 2110. Scripsit & Johannes Alphonsus Borellus, Italus, de *vi percussionis Tractatum*, in quo occurrunt regulæ, a Cartesiano diversæ, convenientes vero cum Francisci Wilhelmi hypothesibus, quod & ipse fatetur, quanquam librum ante a se visum neget. Est & Henricus Mohre, Cantabrigienfis, qui *Enchiridion Metaphysicum*, sive *Dissertationem de rebus incorporatis*, conscripsit, sub literis nominis initialibus, H. M. editam Londini, Anno 1671. in 4to. In quo *Quædam* naturalia a Mechanicis causis, ut vult Cartesius, produci negat, sed necessarias existimat esse quasdam immateriales essentias, s. Spiritus, ad motum in natura producendum. Cartesius reprehendit, quod Definitionem motus non philosophicam dederit, quæ omni sensui & facultati rationali repugnat. Demonstrat, quod sit aliquod extensum immobile, non apparetur tantum, sed & vere, existens, distinctum ab omni materia mobili, quod spirituale & immateriale facit, totum universum omnemque materiam penetrans & sustentans, quodque, ab omni cogitatione nostra independens sit, & quodammodo divinum. Ergo spatium illud, quod vulgo vacuum possit vocari, Cartesio vero corpus, sive materia est, ob extensionem, ille revera distinctum ab omni materia facit, & spiritum incorporeum, affirmans, se ea via, qua Cartesius Deum e mundo exclusit, introduxisse iterum. Quæ sententia ejus nescio quomodo peregrina & insolita est. Neque verum est, exclusisse Cartesium Deum e mundo, quando illum non sub extensione concepit. Eam enim differentiam faciebat inter spiritum & corpus, in quo etiam consentit cum omnibus Philosophis sanioribus. Henricus Mohre vero extensionem etiam spiritui competere ait, qui in *libro suo de immortalitate animæ* prolixè ea de re agit, multisque capitibus ostendit, spiritus non esse extensione omni destitutus, adeo quidem, ut animæ humanæ, separatæ a corpore suo, figuram ovalem vel rotundam tribuat, quod certe nescio quid Enthusiasticum sapit, neque ulla ratione a quoquam demonstrari potest.

Atque hæc de Philosophia Cartesiana dixisse sufficiat, de qua, si meum qualecunque judicium esset interponendum, ita quidem existimo, nullam unquam subtiliorem a quoquam esse Philosophiam traditam, quæque magis conetur naturam in ipsis suis principiis deprehendere, quæ ministerio sensuum ita alte sunt excitata, ut profundius quidem mens humana penetrare non possit. Quam enim subtilia sunt, quæ de materia subtili, de vorticibus hujus universi, excogitavit Cartesius, verissimissime? e quibus hypothesibus occulta illa naturæ *Φαινόμενα*, inter quæ præcipuum est motus Magneticus, demonstrare contendit. Quanquam ista non adeo certa sint, ut nullus dubitationi amplius locus relictus sit, puto tamen, generales istos conceptus satis bene se habere, & verissimos esse, licet in omnibus illis fortassis natura ipsa non respondeat. Quæ enim inde deducit de solum generationibus, eorumque

rumque commutationibus in terras, quæ de cometis habet, illa quidem omnia admirabiliter excogitata sunt, & fortassis ita se habent, sed fides tamen earum rerum indubitata non est, ut quæ humano ingenio deprehendi non potest, ob vastitatem objecti, ob diuturnitatem temporum, ob distantiam locorum, ob imbecillitatem ipsius naturæ & mentis nostræ humanæ, quæ, inclusa hoc corpore, ministerio sensuum tantum apprehendit, &, vel separata, fortassis non omnes illos universi recessus capit.

- 9 HENRICVS MOHRE peculiarem scripsit *Epistolam*, quæ reperitur inter *Opera ejus Philosophica, de Philosophia Cartesiana*, in qua vehementer eam laudat quidem, & adversus stolidos & imperitos censores defendit, sed tamen aliqua deprehendere sibi visus est, in quibus dissentire malit a Cartesianis hypothesebus, vel iis diffidere, quæ ad tria genera reducit, nimirum vel ad simplicem nudamque inadvertentiam, qualis in omnes fere mortales cadere solet, vel ad nimium, sive prudentiæ, sive honestæ cujusdam astutiæ, studium, vel denique ad enormem quandam Mathematicæ certitudinis ac necessitatis in singulis suis conclusionibus assiduationem. Singulorum capitum exempla fusc illic recenset. Ad secundum genus refert exemplum illud de brutis animantibus, quæ inanimes machinas, insensataque *αὐτίματα* Cartesius esse fingit, quod illi lepidum commentum necesse fuit comminisci, ne brutorum animas pariter, ac nostras, ex sua philosophandi ratione, concluderet immortales. Cum enim firmiter teneret, & ut principium indubitatæ fidei poneret, ne vilissimum quidem cogitandi actum in materiam cadere, qualitercunque etiam modificatam, si agnovisset sensum inesse brutis, debuisset etiam concedere, inesse illis substantiam, realiter a materia distinctam, h. e. animam immortalem. Maluit itaque sensu privare bruta, quam turbari quæstiunculis odiosis hominum captiosorum de animarum brutorum statu post mortem. Igitur putat Morus, illi potius hoc velut *κρησφύγετον* fuisse assumendum, non autem veram ejus aut seriam fuisse sententiam; quod conjicere etiam liceat ex verbis Epistolæ alicujus ad Henricum Morum scriptæ, ubi ait Cartesius: *Quamvis pro demonstrato habeam, probari non posse, aliquam esse in brutis cogitationem, non ideo puto posse demonstrari, nullam esse, quia mens humana illorum corda non pervadit.* Similiter etiam huc pertinet illud, *Principiorum part. 3. Articulo 2.* de non investigandis finibus earum rerum, quas in naturæ complexu videmus. Quo monito sibi præcavit ab importunis fuscitationibus, quas de corporibus cælestibus urgere nonnulli possent, e. g. cur Deus tot soles crearit, quibus luceant, annon in Planetis omnibus bruta animantia essent, sive homines? Ad tertium genus permulta Cartesianæ Philosophiæ deduci possunt & refert Henricus Morus illam Cartesii magnificam pollicitationem de conclusionibus ex mechanica motus necessitate, per universam suam Philosophiam deducendis. Neque enim putavit se satis securum Cartesius de certitudine eorum modorum, quibus naturæ *Φαινόμενα* fieri asserit, si divina consilia, (quæ variis modis eadem *Φαινόμενα* exhibere possunt) cum materiæ motusque legibus miscerentur. Ad rotationem illam vorti-

vorticum tam artificialem, quamque ille expediri putat posse solius materię & motus conditionibus, altior causa & divinius requiri debere videtur. Nam, ut recte notat Henricus Morus, nunquam esset motus adeo exactus & ordinarius, si ad solum principium Mechanicum illa referantur. Refert etiam huc scrupulosum illud, ut vocat, principium, quod ne tantillo quidem plus minusve motus sit in rerum universitate, uno tempore, quam alio. Cujus dogmatis ratio certa dari non potest, neque aliter illud considerari, quam hypothesi aliqua Mathematica, quę assumenda est, ut affectiones corporum cęlestium demonstrantur. Ita Cartesio assumendum fuit hoc principium, quoniam ex motu omnia naturę *Φαινόμενα* deducturus erat, quod tamen an sit in rerum natura fundatum, vehementer dubitari potest. Quod enim ait Cartesius, nec genios, nec animam humanam, materiam posse movere, sed motus ejus duntaxat versus hanc vel illam partem determinare, credi non facile potest, cum certe, si vim habeant sistendi ac dirigendi motum, etiam movendi potentia privandi non videantur. Interim tamen nihil vetat, ex motus isto principio pulcherrime plurimorum phænomenorum naturam explicari; fieri enim pleaque motu in natura videmus, quicquid etiam de causis moventibus sit. Quod si cum his reliquorum Philosophorum dogmata conferamus, nihil plane isti dicunt, talium phænomenorum causas rogati, quas tamen suppeditat Cartesius. De ceteris videatur ipsa Henrici Mori Epistola, ubi prolixè recenset, quid in Cartesiana Philosophia proponatur, pietati & religioni maxime conveniens, adeo ut Platonicum etiam videri possit, quibus dogmatibus in Physicis nihil religiosius est.

CAP. XVIII.

DE CONSENSV ET DISSENSV VETERVM ET
RECENTIORVM, EORVMQVE CONCI-
LIATIONE.

§. 1. *Philosophi, circa principia Physica dissentientes, vel sensum sequuntur ducem, vel intellectum.* 2. *Sensum cognitione confusa secuti sunt veteres qui vel totum hoc universum, (teste haud satis tutę fidei Aristotele) vel unum ex 4. Elementis, principium rerum esse unicum statuerunt, quorum sententię dextre contra detorsiones Aristotelis explicantur, & facile conciliari posse ostenduntur.* 3. *Sensum, accuratiori tamen indagatione pręvia, secuti sunt Democriti & Epicurei, atomorum patрони, qui tamen, si se trices omnibus expediri velint, mentem aliquam, vel naturam Ætheream, Architecti vice fungentem, cum Democrito & Lucretio, adjungere coguntur, quo pacto ab aliis eos parum dissentire, & Philosophiam hanc corpuscularem magno usui esse, docetur, admisisse tamen de ejus imperfectione, & modo legitime utendi, monitis.* 4. *Intellectum ducem secuti sunt Pythagorici, numeris, Platonici ideis ac animę mundi, Aristotelici formis ac notionibus,*

(Kk) 3

omnia,

omnia, sed perperam, tribuentes. 5. Conciliabuntur hi cum sensualibus, si sensus deficiens intellectus subsidio utatur. Quamvis nec hoc pacto perfecta rerum naturalium notitia unquam sit speranda. Elogium Job. Bapt. Hamelii.

ENarravimus hæcenas varias Physicorum veterum & recentiorum sententias, quæ inter se discrepare maxime videntur, ut difficillimum sit, in illa fluctuatione animorum veritatem indagare. Ajunt hi, illi negant, alii deliberandum censent, atque ita nulla certitudo est, nulla veritas. Aliqui sibi conspire faciant alienas sententias, & hypotheses ex suo ingenio interpretantur, vel etiam vi quadam in sensus suos detorquent. Quoniam enim Analogismus rerum perpetuus est, ideo facile tali interpretationi locus relinquitur, quoniam item conceptus nonnullorum generales sunt, facile applicari possunt aliis quibusdam specialioribus. Nos jam in superioribus capitibus, non pauca adduximus, quæ ad præsentis Dissertationis argumentum pertinent. Quæ legi possunt, ne hic otiose repetantur. Hoc vero loco quasi summam eorum inibimus, ac rationes, ut ita dicam, omnium sententiarum subducemus. Quod nunc expeditius fieri potest, postquam variorum sententiæ jam tum propositæ sunt. Quantum itaque e collectione omnium illorum, quæ diximus, patet, duplici primum in ordine collocandi sunt Autores, qui Philosophiæ naturalis principia tradiderunt. Vel enim sensum sequuntur ducem, vel intellectum. Quæ duo quanquam sejungi a se non possint, nam intellectus beneficio etiam illa argumenta cuduntur, quæ ad sensum spectant; eam tamen ob causam hanc distinctionem facimus, quod aliqui magis intellectum sequantur.

2 Qui sensum sequuntur, vel ea principia agnoscunt, quæ cognitione confusa prima esse vident; vel determinatiore indagatione, non sine opificio aliquo externo, in illa inquirent. Qui id, quod antepedes est, tantum vident, & confusa tantum præmeditatione ducuntur, ea, quæ oculis patent, ad principiorum classem redigunt. Quorum in numero collocare quis illos possit e veteribus, qui unum rerum principium statuebant, idque infinitum, aut hoc universum, quod oculis apparet. Quo nomine aliquos e veteribus reprehendit Aristoteles, qui tamen falsam potius sententiam asserere judicandus est, cum, ex iis neminem tam absurdum fuisse, credibile sit, qui non distinctius & determinatius de principiis locutus sit. Nam, ut supra jam diximus, qui unum principium statuebant, vel intelligebant causam efficientem, mentem aliquam, sive Deum ipsum, vel unum aliquod dissimulare, quod haberet tamen in se substantias aliquas primas & simplices, ceterorum mixtorum corporum causas. Quod dum agebant, diversitatem agnoscebant principiorum, quanquam ordinem & numerum eorum non inibant, quem forte inire, dictante ipsa rerum natura, non poterant. Multa quidem subtiliter Aristoteles de principiis in universum differit. Ea enim esse vel unum, vel plura, dicit. Si unum, vel finitum, vel infinitum, utrumque vel mobile, vel immobile. Si plura, vel finita, vel infinita. Si finita, vel binario, vel quaternario numero comprehensa. Si infinita, vel essentia inter se distincta, vel figuris tantum. De qua ejus argumentatione non est, ut magnopere solliciti simus, saltem illud ex eo, ut

ut verum, agnoscendum est, principia debere esse plura, non unum. In quo non tam dissidentes, quam consentientes habet veteres, ut itaque male contra illos disputet. Nam qui unum aliquod agnoverunt principium e veteribus, considerarunt illud potius, tanquam subiectum aliquod missionis primarium, non tanquam causam aliquam internam, quanquam nihil vetat, etiam causis internis accedere posse. Ita aliqui aquam, aliqui aërem, aliqui terram, aliqui etiam ignem, universale hoc statuebant principium, non quod unice constituere corpus credebant, neque enim aliud ex eodem fieri poterat; sed quod vel vehiculi loco erat, & pars etiam ejus aliqua cederet in materiam, ut terra & aqua; vel quod princeps operationum & motus causa esset in quolibet mixto, ut ignis & aër: quandoquidem has substantias maxime simplices, & motu præditas, sensu deprehendimus. Qui omnes, quanquam sententiis discrepare videantur, re ipsa tamen unum idemque sentiunt, cum pateat ex eorum sententia, duobus debere constare principiis corpus quodlibet, uno, quod materiam substerneret, sive illud aqua, sive terra sit, (nam facile ita sentientes in gratiam redigimus, cum terra beneficio aquæ id obtinere videatur, ut missionem subire possit, perpetuum certe terræ & aquæ sit conjugium:) altero, quod sit substantia aliqua efficax, movens & mobilis, omnium operationum in misto causa, sive id ab aëre, sive ab igne, petant, quorum corporum naturæ sunt affines, & mutui vicibus sustentantur.

Quandoquidem vero id sensu comprehendere non potest, sed intellectu collatur, quæ tamen collectio fundamentum in re ipsa habet, non contenti eo ³ indagarunt principia, quibus illa mistorum diversitas magis probari possit. Nam, quanquam sensu deprehendere possumus, esse aliquod in mistis principium crassius, solidius, quietum, iners, stupidum; aliud vero maxime movens & molle, efficax, operans: non possumus tamen illa nisi nominibus communibus signæ materię & formæ, principique passivi & activi. Sed, quid in unoquoque mixto corpore sit illud, quod materiam vocamus, atque illud, quod formam, demonstrare non possumus. Quare aliam viam ingressi sunt nonnulli, quodque se non potest explicare videbant, ob rerum infinitatem, ex alia iterum infinitate remedium. Sic suæ ignorantie petierunt. Statuebant enim infinitas illas numero Atomos, &que omnes uniformes & congeneres, omnium mistorum corporum causas, itidem a sensu suo, ducti dicam, an seducti? Nam, cum deprehendere poterant etiam sensu suo, naturam rerum esse quasi in continuo flexu, crescere corpora atque decrescere, videbantque id insensibilem particularum, vel accessione, vel recessu, fieri, in eas cogitationes adducti sunt, ut corpora omnia mista non alio modo generari, aut interire, existimarent. Igitur varias fingeant motus species, quæ ex Epicuri schola erant, quibus expediri orbem omnium, omniumque mistorum corporum, compositionem posse credebant, accedentibus & recedentibus, per inaniam suam spatia corpusculis illis minutis. Atque ita quidem certos hac sua sententia se putabant, ut quæ alii ad spiritus reducebant & mentis operationes, illi e fluxu corpusculorum suorum determinare magno

magno conatu niterentur. Sed de iis plenius actum est in *Cap. de Epicureis*, quo dubia non pauca in medium adduximus, quæ istarum hypothesium rationes infringant, hic non repetenda. Id certum est, expedire se Atomorum suarum tricus non posse Epicureos, nisi ætheream etiam aliquam naturam in subsidium vocent, principium scilicet, quod sensu nostro comprehendi non potest; cuius rei veritas, vel invito Lucretio, istam sententiam expressit. Quique ante Epicurum Democritus hanc philosophandi rationem instituerat, mentem non exclusit, & spiritum aliquem, rerum architectum. Idem & Borello videbatur, de quo loco *supra citato*. Qui jam corpuscularem hanc doctrinam amplectuntur, non adeo dissident a ceteris, ut componi cum illis nequeant, quanquam Epicurus aliquanto longius recedat, qui tamen, vel invitus, etiam in aliorum castra compellitur. Neque enim, quia corpora mista resolvi possunt in minimas particulas, certo modo figuratas, atque e talibus iterum componi, ideo negandum est, e propioribus principiis, quatuor scilicet Elementis, aut principiis chymicis, ea componi posse. Resolutio enim corporum in minima non impedit illam e principiis propioribus combinationem, sed substantia tantum corporum imminuitur per alterationem quantitatis, ac possunt etiam in minimis particulis vel diversa esse genera corpusculorum ad corporis compositionem destinatorum, vel singula ista corpuscula adhuc sibi adjuncta habent alia, uorum commistione componitur totum corpus. Quocunque jam modo consideramus particulas minimas, videmus quidem in illas resolvi corpora posse, sed solo istucorum etiam corpusculorum inter se differentias non deprehendimus, nisi eas sæpe examinemus, cum in eo statu sunt, ut ob conglobationem suam cadere sub sensum possint. Quemadmodum illas detegit nonnunquam ars Chymica, in quo tamen non usque adeo etiam conquiescere possumus, cum raro, vel nunquam, ita uræ sint partes illæ, quas ignis secernit, quin ex aliis etiam participant. Sed ex eo, quod præcipuum est & præponderat, facile colligimus diversitatem. Ideoque non contradicunt aliis, qui corpuscularem doctrinam sequuntur, qui tamen in eo peccant, quod e solis corpusculis omnium corporum misiones, & rerum causas, deducant. Sed tenenda est tamen firmiter corpusculorum illa doctrina, sine qua multum nescirentur in Physicis, inprimis operationes istæ, quæ e minimorum corporum iuris dependent. Hinc enim varias affectiones sortiuntur corpora, si vel e particulis globosis, vel hamatis, vel oblongis, constent; quarum affectionum ratio pulcherrime ob oculos poni potest illa particularum figuratione. Sed, an ea sola omnia expendi possint, ego non dixerim. Quanquam enim minima certo modo sint figurata, non tamen determinabimus, an omnia corporis alicuius minima pari modo sinfigurata, annon e diversis particulis constent corpora? annon aliud quid adsit, sensu non perceptibile, quod hanc vel illam qualitatem impertiat, quanquam mediante certa aliqua figura corpusculari operetur? Quiescendum itaque est in hac particularum sententia, ubi sensus subsistunt. Subsistunt autem sensus, cum nulla demonstratione, quæ sub sensum cadat, ac necessaria aliqua consequentia, conclusio evinci potest. Quare tum suspicionibus & conjecturis locus est,

est, quarum iterum certi quidam gradus sunt. Aliquæ enim, quo propius ad sensus accedunt, aut probabilioribus argumentis colliguntur, reliquis præferendæ. Ac sunt interdum phænomena naturalia, ubi sensus nostri hebetiores sunt, quare ad eorum mensuram non sunt exigenda. Ita canes odorari possunt vestigia fugientis leporis ad dies etiam aliquot interdum, quod hominibus negatum est. Fieri tamen hoc beneficio particularum minimarum, e corpore animalis exeuntium, verosimillimum est, cum aliter id accidere non posse videamus. Multa sunt in orbibus cœlestibus phænomena, de quibus, non nisi per suspiciones & conjecturas, philosophari possumus, quoniam objectum vastitate sua excedit sensuum facultates, ideoque hic a partibus ad partes, vel ad universum argumentandum est, & ex analogismo rerum deducenda sunt, si non omni ex parte vera, tamen verosimillima. Quorum etiam referenda sunt ista in natura phænomena, fluxus & refluxus maris, conversio magnetis ad polos, &c. quæ ex universallioribus causis dependent, quam nos comprehendere possumus. Conversionem magnetis ad polos Cartesius ingeniosissime explicuit e vorticum suorum cœlestium natura: & Boylius quoque in libro suo de suspitionibus Cormici, qui ad certum effluviolum fluxum causam illam refert.

Succedat jam altera Philosophorum familia, qui plus ad intellectum, quam ad sensum, referunt. Nam, cum viderent, a sensibus suis se destitui, nec sine causa suspicarentur, subesse aliquod altius & sublimius principium, quod in sensus non nisi a posteriori incurreret, eo deducti sunt, ut substantias aliquas spirituales, vel ex ingenio suo fingerent, vel nudis quibusdam conceptibus & notionibus quocunque modo hanc solarentur ignorantiam. Et Plato quidem hic mundum suum intellectualem & ideas, & animam mundi, confingit. Stoici ipsi materiæ Deum immerferunt. Plato, undecunque hauserit ista sua mysteria, magis ad causam efficientem, quam ad compositionem corporum respexit, & Theologum potius in Physicis, quam Philosophum agere videtur. Nihil tamen ex eo certi colligitur, ac omnia tantum conjecturis sunt & suspitionibus plena. Ideas quod attinet, quas e recentioribus Joh. Marcus Marci in *Philosophia sua veteri restituta* amplexus est, & ad rerum causas explicandas adduxit, eæ certe sunt veluti nebulae pictæ in pariete, & mera quædam phantasmata, ad solandam ignorantiam nostram inventa. Pythagorici numeris exprimebant rerum essentias, velut quibusdam terminis & conceptibus, ut fecit Aristoteles. Neque enim numeri possunt esse rerum principia, sed quasi vestigia aliqua & indices. Peripatetici formas suas invenerunt, de quibus mira illi comminiscuntur, quæ, credo, Aristoteli ipsi in mentem non venerunt. Sunt vero illa inexplicabilia & tricarum plena. Non negaverim equidem, esse aliquid in corporibus mistis substantiale, activum, movens, sed quod tales conceptus, quales Peripatetici de iis passim habent, fundati in rerum natura sint, nemo facile crediderit: quales sunt formarum tam accuratæ divisiones & subordinationes, & canones illi, vulgaria Scholæ Cymbala, qui officinam Metaphysicam potius, quam Physicam, spirant, ac in demonstrationibus effectuum Physicorum nihil plane efficiunt.

Ex his itaque patet, duplici ordine tantum esse distinctas Philosophorum sectas, 4
Tom. II. (LI) atque

atque ad eos reduci etiam posse: ipsos vero ordines inter se etiam conciliari posse, modo desistant ab excessu illo suo in sententiis. Ubi deficit sensus, recurrendum quidem ad intellectum est, ita tamen, ut illo solo non simus contenti. Mutua debent esse ministeria, nec in solo sensu subsistendum est; quanquam intellectus interdum nos fallat. Quocunque tamen modo rem instituiamus, nunquam tamen deerit, quod explicari humano ingenio non potest, & ad materiæ opificem, ejusque arcanam hujus universi œconomiam, referendum est. Ceterum legi in hoc argumento meretur liber de consensu veteris & novæ Philosophiæ, Oxoniæ Anno 1668. in suo, editus a Joh. Bapt. du Hamel, Gallo, Viro doctissimo, qui magna cum cura sua tractat, & ex optimis seligit optima, pulchro quoque orationis flore doctrinam suam vestiens.

CAP. XIX.

DE RECTA PRINCIPIORVM PHYSICORVM
CONSTITVTIONE.

- §. 1. *Methodus Philosophandi Ecclētica in Physicis commendatur.* 2. *Omniū phænomenorum naturalium non possunt dari demonstrationes, ob defectum principii cuiusdam spiritualis incogniti.* 3. *Circa corporum celestium naturam, solis vestigandam conjecturis, Cartesii, vel aliorum, sententiæ maxime probabiles ceteris præferenda.* 4. *Principii spiritualis Operativi (anima mundi, siue genitorum, siue cuiuscunque alterius) necessitas inculcatur. Principia Aristotelica, dextre ab Honor. Fabri explicata, in Disputationibus Scholasticis possunt retineri.* 5. *Ad mixtorum naturam indagandam utilis est Atomorum doctrina, nec tamen sola sufficit. Addenda sunt, principiorum insar, massa Globi terreni majores, siue IV. Elementa (de quorum singulis disseritur, & ignem æthereum Elementorum numero excludi non posse demonstratur,) nec non tria principia Chymica, licet nec horum ope omnia possint expediri.* 6. *Plura mistorum principia, per Analysin illorum, & experientiam, sunt indaganda. Cognitio Physicæ manca semper erit & imperfecta.*

QUOD si jam recta principiorum Physicorum ratio ineunda est, id primæ hypotheseos loco assumendum nobis est, in nullius sectæ placita absolute jurandum esse, nec illa omnia ejuranda: quandoquidem ita comparatæ sunt res humanæ, ut non omnia omnes videant, ideo quasi succenturiandæ sunt sententiis sententiæ, atque, ubi una deficit, reponendum ex altera.

2. Secundo supponendum est, impossibile esse, omnium phænomenorum naturalium Mathematicas dare demonstrationes, quanquam allaborandum sit, ut eas, quoad ejus fieri possit, habeamus. Si omnium inter se sectarum principia conferamus in

uno

uno aliquo, incognito ſcil. principio deficiunt, quod naturæ plus quam corporeæ & ſpiritalis eſſe probabilibus argumentis colligitur, non vero ita demonſtratur, ut ſatiſfacere plenæ cognitioni poſſit.

Tertio, Philoſophia circa corporum cœleſtium conſtitutionem, & naturam 3
ſtellarum fixarum ſolis, planetarum ceterorum, cometarum, novarum ſtellarum, cum nonniſi ex ſuſpicionibus & conjuncturis hauriri poſſit, præferenda ſunt ſententiarum, quæ omnium ſunt veroliſſimæ. Quare hac in parte quidem audiendum putarem Carteſium cum iſtis ſuis vorticibus & orbium converſionibus; quanquam non omnia, quæ ille de tribus ſuis Elementis, licet ingenioſe, præſupponit, probem. Materia quidem ſubtilis agnoſci poteſt: non enim puto eam quicquam diſſerre ab æthere, vel quinto illo elemento Peripateticorum. Secundum ejus & tertium Elementum redigi etiam ad communia principia poteſt.

Quarto, cum intellectuala principia ponenda etiam ſint in natura, poni poteſt 4
principium aliquod ſpirituale Operativum, quod tamen cum Stoicis Deum, immerſum materiæ, & operantem, non audebimus appellare, quanquam fortaliſſis, cum concurſu divino generali omnia ſiant, etiam ſpeciale aliquid accidere in natura poſſit, quod fieri nos non exiſtimamus, ſemper ad alias cauſas reducentes, ne videamur veteri aliquo & univerſali principio ignorantie eſſugium quærere. Nec ſatis quidem ſcimus, an cum Platoniciſ animam mundi ſtatuamus, aut cum aliis gentes quosdam & intelligentias, vel totius mundi, vel orbium cœleſtium, præſides: id enim, ſi ita eſt, vel revelatione debet eſſe cognitum, vel ſuſpicionem aliqua conjicitur. Abſtracta illa Ariſtotelis principia, quæ Metaphyſica potius ſunt, quam phyſica, ſeu univerſalia quædam de rebus formata, qualia ſunt materia & forma, cum regulæ Leſbiæ inſtar applicari omni hypotheſi poſſint, in gratiam eorum, qui diſputationes ſcholæſticas æſtimant, retineri poſſunt, modo commode ex mente Ariſtotelis, non ejus interpretum, explicantur, atque ita applicentur ad rerum naturam, ne plane omni reali fundamento deſtituantur: quomodo doctrina de formis, earumque ſpeciebus, harumque educio e materia & ſubordinatio, ſatis commode explicari poteſt. Uti ſecit illud Honoratus Fabri in *Phyſicis*, ubi eleganter demonſtrat, quomodo ſint ſubſtantiales, quanquam non ſint ſubſtantie: qua interpretatione ſua veram Ariſtotelis mentem ſe putat aſſecutum. Legi etiam poteſt Hamelius de *conſenſu veteris & novæ Philoſophiæ*, lib. 1. c. 7.

Verum, cum præcipua Phyſicæ ſcientiæ pars ſit corporum miſtorum naturam 5
& rationem cognoscere, ea enim ſenſibus propria ſunt, eas Philoſophorum ſectas perluſtrems, qui ad ſenſuum ductum philoſophantur. Atque hic quidam ſenſuum ſummam, quam poſſunt, ſubtilitatem ſequuntur in particulis, quare omnis illa particularum doctrina, e mente Democriti, Epicuri, Carteſii, conferenda & examinanda eſt. Cum enim miſtio fiat inter res diverſas per minima, videndum nobis eſt, ut deprehendamus, in quo diverſitas illa materiæ conſiſtat, & quomodo illa mixtio
(Ll) 2 per

per minima fiat, explicandum, quæ quasi divina quædam manus est. Non tamen in illis subsistendum esse putem, aut hærendum in Epicuri Schola, qui nullam aliam mixturem agnoscit, quam minimorum corpusculorum compaginationem. Ea quidem concedenda est, sed non sola explet rationem mixtionis. Nam ad mixtionem diversa corpora requiruntur, non particulæ multæ congeneres. In minima corpuscula resolvi accidit corpori: neque ex eo statim inferendum est: igitur ex iis *περίττοις* & immediate componitur. Possunt enim minima corpuscula in diversas partes coire, atque hæ partes demum ad mixturem corporis referendæ sunt. Illa vero corporis in minima corpuscula resolutio continua, effluviorum illam doctrinam illustrat atque unice determinat, quæ qualitaturn nomine vulgo efferunt Peripatetici, unde omnes sensationes contingunt, ac multæ etiam aliæ in natura operationes. Ex hac itaque doctrina novimus, odoratum, saporem &c. fieri per effluvia corpusculorum e corporibus, quanquam tamen, licet illa jam sciamus, nondum satis nobis cognitum sit, quid in iis particulis talem motum imprimat sensorium; an sola illa particularum figura acuminibus suis pungens papillas nervæ acicularum instar, vel an aliud quippiam reconditum sit. Hic enim subsistere nos rerum natura jubet. Quandoquidem ergo, ut vidimus, e particularum hypothese, non tam ratio formalis mixture radicalis dependet, quam aliquis tantum mixture modus exterior, ideo superest inquirendum Physico, quænam occurrant in rerum universitate corpora prima, unde verosimile sit cetera nasci & misceri. Circumferenti itaque sensus suos per hunc, qui ante pedes est, terræ globum, magnæ aliquæ massæ congeneris materiæ videntur, & inter se commistæ, & seorsim collectæ, quas collegia majora vocat Verulamius. Iis velut matricibus quibusdam in hærent, atque ex earum fundo educuntur corpora illa mixta, sive illa subterranea, sive superterranea, sive maritima sint, atque ex massæ, quæ in oculos incurrunt, sunt terra & aqua. Nam duas illas naturas vehementer esse inter se diversas, vel ruditer inspicienti oculo patet; quanquam illæ sint ratione aliarum rerum, quas qualitates nonnulli falso vocant, vel potius corporum illis immistorum, licet accidentaliter, diversissimæ. Sic aquæ sunt vel salæ, vel amaræ, vel acidæ, &c. Terræ quoque vehementer discrepant. Sed, si puræ sint utriusque corporis massæ, eas tamen diversas esse, & maxime simplices, ratio nos credere jubet, quanquam difficillima sit corporum illorum depuratio, ob minimorum corpusculorum admixtionem. Sed his alii duo adhuc addiderunt alia corpora simplicia, ærem nim. atque ignem. Et quidem massæ æris etiam sub sensum, quanquam subtiliorem, cadit, quæ globum hunc terraqueum circumvestit, & variis experimentis deprehendi potest essentia distincta a reliquis. Ut itaque falsi sint, qui existimant, ærem nihil esse aliud, quam congeriem effluviorum terreorum atque aqueorum, quibus quidem refertus est ær ille circumterraneus impurius, sed essentiam ejus totam non absolvit. Oportebat enim illis subesse quasi solum quoddam, cui in hærent, massam scil. aliquam pro sua natura etiam solidam & succi plenam, quam deprehendere possumus ex ejus pressione sive renitentia, quæ certè non esset, nisi massæ illa tota sibi esset similis; quemadmodum aqua, quanquam multis modis tenuior. Quod ignem attinet, ejus massas singulares non adeo anim-

adver-

advertimus, nisi quis pro illis habere velit ignes illos subterraneos, aut ejus massam in corpore solari reponat, quod omnis caloris in natura causam principem esse videmus, unde participet globus ille terrenus, ac reliqui Planetæ. Sed de igne, cum semper in materia sit, determinari nihil potest, utrum detur aliqua substantia pura simplex, quam ignis nomine vocare possumus. Nunquam enim absque materia est, quam mover, & sunt, qui in ipso sole materiam aliquam liquefacto auro similem supponant. Quare ne quidem inter substantias aliqui numerant, sed motus aliquam speciem faciunt, a quibus tamen ego dissidere malo. Nullam ego causam video, quare ab antiquis discedendum sit. Nam licet demonstrare non possim purum ignis corpus, quid tum postea? Potest lux ignis esse depuratus non urens, e. g. radius solaris, qui tamen, si per refractiones multiplicetur, in ignem abit & comburere incipit: non enim comburit ignis purior, sed crassior, & tum comburit proprie, quando in corpus incurrit, quod habet particulas congeneres, facile mobiles, quomodo in singulis corporibus, tum animalibus, tum vegetabilibus, vel metallicis, inest aliquid vel lucis, vel pinguis atque oleosi, quod ignem inspissatum dicas, quod, ubi extenuatur per motum, sua sponte lucere incipit, atque ita de præsentia sua testatur. Mea itaque sententia hæc est: nullam nos habere causam, quare veterem illam doctrinam de quatuor Elementis immutatam velimus, cum certe meliora non possint dare, qui eam doctrinam impugnant. Ignem inesse omnibus corporibus, ex omni mistorum corporum genere videmus, quanquam aliis magis, aliis minus. In animalibus ignem esse, nemo negabit, qui calidum esse sanguinem novit. Ex vegetabilibus præcipuis spiritus vel olea produci possunt, quæ flammam concipiunt, ubi igni admoveas. Similiter & metallis sua sunt sulphura. Aërem aliqui excluderunt ex Elementorum numero, quod non aptus sit mistioni, quia poros pervadit, & corpori tantum adest, non inest. Quæ tamen falsa sunt. Multa enim sunt corpora, quæ aëri non patent, cum pertraneant etiam liquores certî. Sunt in quibusdam corporibus spiritus volatiles, qui tamen in corporibus tenentur, & aëreæ plane sunt naturæ. Terram & aquam puto omnes in corporibus agnoscere. Qui tria principia chymica propiora statuunt, illi parum differunt sententia. Nam in istis eadem Elementa dominantur, ignis scilicet & aër in spiritu & oleo: aqua in phlegmate, terra in sale, quanquam videamus hic aliqua corpora propiora mistioni. Sed qui ex istis principiis plus se demonstraturos credunt de operationibus naturæ, quam e quatuor Elementis, falluntur. Si quis enim quærat, unde virtus magnetis, quæ se ad septentrionem convertit, unde vita in plantis, sensus in animalibus? nullum mihi aliquis causam, vel e quatuor Elementis, vel e tribus principiis chymicis, dabit. Neque enim omnium naturæ operationum causa e causis, corpora constituentibus, deduci semper possunt, aliqua enim extus adveniunt.

Sexto demum & ultimo corpora ipsa mista per experientiam, secundum naturæ methodum instituendam, resolvenda sunt, atque quid singulis inest, indagandum, quod si fecerimus, inveniemus, primordia corporum mistorum non esse quidem numero infinita, sed longe plura, quam numerantur. Neque enim, si aliqua e qua-

(L) 3

tuor

tuor Elementis, eorumque mixture, dependeant, omnia indeprehendere prædicanda sunt. Neque enim explicabit mihi Physicus, quomodo sapores, odores, alique qualitates, ex iis possint educi, quæ tamen e tribus chymicis principiis commode deduci possunt. Longe plures sunt qualitates nobis incognitæ, quæ non magis e principiis chymicis, quam e quatuor Elementis, deducuntur. Unde non est absurdum, nova illis principia adjicere. Fortassis etiam in quatuor Elementis, vel tribus principiis Chymicorum, velut in capsulis quibusdam, latent illa corporum femina, quæ humana industria tota investigari nequeunt. Ideoque cum omnia tentavimus, & plura nostro ingenio in lucem dedimus, semper nobis supererunt aliqua, in quibus necessario nobis hærendum est, deficiente in nobis sensu, ac fallente,

& quasi oculis nostris se subducente, quæ in latibulis suis delitescere amat, natura.



LIBRI SECUNDI,

SIVE

POLYHISTORIS PHYSICI,
PARTIS SECUNDÆ

CAP. I.

DE PRINCIPIIS CORPORIS NATURALIS,
SECUNDVM ARISTOTELEM ET
RECENTIORES.

- §. 1. Principia Physica veteres ante Aristotelem ex sensu rerum ipso formabant. Aristoteles vero ex solo intellectu, tria sc. notionalia, materiam, formam & privationem. 2. Aristotelis spinosa subtilitates, & Interpretum ejus nugæ difficiles, de Materia prima, quibus ignorantia creationis ansam præbuit. Nonnullis Materia prima est ipse Deus, quem per Vacuum etiam Henr. Morus intelligit. 3. Impugnaverunt Aristotelis Materiam primam, & principia reliqua, Patres Ecclesiastici, Thom. Campanella, Frauc. Patricius, Pet. Ramus, FF. Botii, Adr. Horebodus, & Dav. Gorlaus, omnia ex nihilo generari, & in nihilum demum resolvi, absurde arbitratus. 4. De materia prima creationis Autoris judicium, & Rabbiorum somnia, trices Aristotelis similia. 5. Job. Amos Comenii & Theophr. Paracelsi opiniones de eadem incipæ. 6. Cartesii, corpus sive extensum Materiam primam constituentis, sententia, a Franc.

a Franc. Wilhelmo, Barone de Nüland, parum feliciter impugnata. 7. De Formis substantialibus in utramque partem, & contra Aristotelicos, eorum patronos, & contra Philosophos corpusculares, qui meras accidentales substitunt, disputatur, Liberque Rob. Boylei de formarum origine laudatur. 8. Job. Anosi Comenii de Luce primevæ, fonte formarum, & Job. Marci de Ideis Substantialibus, opiniones. Ejusdem Marci παρὰδοξες de anima, post mortem in corpore superstitæ, illiusque consecraria magis adhuc absurda. Vera de formis tam bonium, quam animalium brutorum, & corporum reliquorum, doctrina. 9. De variis formarum divisionibus & subdivisionibus judicium. Privatio, tertium Aristotelis principium, exploditur. Scriptores quidam de Principiis.

Postquam absolvimus varias Dd. sententias, & sectarum, tam veterum, quam recentiorum, hypotheses omnes recensuimus, super quibus illi Philosophiam naturalem extruunt, deveniemus jam ad specialia Philosophiæ naturalis capita, inter quæ primum est DE PRINCIPIIS CORPORIS NATURALIS.

Principia corporum naturalium, ut vidimus, veteres Philosophi, ante Aristotelem, non ex intellectu suo formabant, sed ex ipso sensu rerum. Scilicet, ut judicat recte Verulamius in *Dissert. de principiis atque originibus*, illa ætate regnum nondum prædicamenta acceperant, ut potuisset principium illud materiæ abstractæ latere sub fide & tutela prædicamenti substantiæ. Itaque nemo ausus est confingere materiam aliquam plane phantasticam, sed principium statuerunt secundum sensum aliquod Ens verum, modum autem ejus dispensandi phantasticum. Aristoteles defectum quidem notans aliquem Antecessorum suorum in principiis naturæ ponendis, non enim sensu expediri omnia posse videbat, ad alterum extremum prolapsus est, & principia corporis naturalis pene in ratione sola constituit. Meliori certe jure Logica illa vel Metaphysica possunt dici principia, quam Physica, nihil enim aliud sunt, quam Termini & Notiones quædam abstractæ, in quibus intelligendis primum est magna difficultas, major in applicatione ad res ipsas. Statuuntur autem illi tria: *Materia, forma & privatio*.

Materiam dividit in primam & secundam. De materia prima quam abstrusus est & reconditus ejus intellectus? Sane, si Aristotelis loca consulas, non videntur tam absurda, ut sunt per Interpretum nonnullorum commentarios. Nam illorum quot capita sunt, tot sensus, *Lib. 1. Phys. c. 19.* inquit: *Materiam* voco primam uniuscujusque subjectum, ex quo inexistente fit: & *7. Metaph. c. 3.* Dico autem materiam, quæ per se ipsam neque quid, neque quantum, neque aliud quippiam dicitur, quibus Ens determinatur. *Lib. 4. Phys. c. 2.* vocat materiam *διάνηκτα τῷ μεγέθει*, extensionem seu dimensionem magnitudinis, dicitque, eam a forma contineri & a superficie determinari. Hæc ejus de materia effata læno quodam sensu explicari possunt, sed

sed mirum est, quam variant hic Interpretes, quibus nos recensendis non immorabimur. Vid. Joh. Bapt. du Hamel de *Consensu vet. & novæ Philosophiæ*, lib. 1. c. 6. n. 6. 7. & 8. & Claudius Berigardus in *Circulo Pisano*, Circ. 4. ubi principia secundum Aristotelem, ex ipso & Interpretibus exponit. In hoc tamen conveniunt Aristoteles & Interpretes, quod materia prima sit pura potentia, non habeat propriam existentiam, non sit Ens proprie loquendo, non sit proprie nihil, nec tamen aliquid, quæ certe omnia essata mirabiliter cerebrum vexant. Concillationem inter illa tentaturi Conimbricenses fe eleganter munere suo fundens esset arbitrantur, si dicant, materiæ primæ naturam eam esse, ut non possit sciri. Quasi forte Articulus fidei, aut mysterium aliquod sit. Honoratus Fabri, solertissimus alias Aristotelis Interpres & Conciliator cum recentioribus, commentis Arabum & reliquorum Interpretum reiectis, solis verbis Aristotelis insistit, quanquam in multis, dicis, ut videtur, potius gratia, ne scil. a regulis suæ societatis abeat, quam ut vere ita sentiat. Defenduntur tamen illi propositiones istæ de materia prima, *Tom. III. Phys. tr. 5. lib. 1. propos. 19. & seqq.* Sed cautior tamen is mavult Metaphysicæ esse considerationis, quam Physicæ. Nam id in *Epistola, ad Paradesum scripta*, alicubi fatetur, cum illi objiceretur, quod negaret materiam primam.

Causa, quod Aristoteles ita fluctuet in materia prima, nulla alta est, quam quod creationis ignarus æternitatem mundi statuerit. Hinc necessum erat, illum dilabi ad vaga quædam & inexplicabilia principia, ignorato primo illo principio. Imo sunt e gentiliū Philosophis, qui, cum nescirent rerum primordia, eo tandem devenire, ut materiam primam statuerent esse Deum, quod Alex. Epicureus, teste Alberto Magno, *lib. 1. Phys. tract. 3. c. 13.* statuit. Fuit quoque inter hæreticos Dynantius quidam, cujus eadem fuit sententia, in Conciliis damnata. Compendio explicuit illud dogma sing. Dissert. Jacobus Thomasius.

Non melior certe istis videtur esse *Henricus Mabr*, Anglus, qui vacuum illud in natura spatium, quod dari credit & probat, ipsum esse Deum contendit, spisso super hoc negotio libro scripto, qui *Enchiridion Metaphysicum, seu de rebus corporis luculentia Dissertatio*, inscribitur.

- 3 Ut ad Aristotelem redeamus, is materiam primam, ut vidimus, tanquam puram potentiam considerat, quæ non sit Ens actu, tribuit illi prædicata *ἀνίστατα*, quæ explicari nullo modo possunt, nisi tricas ex tricis velis necesse, & rem explicatione ipsa replicatiorem reddere. Hinc Aristotelis sententiæ magno agmine fe opposuerunt multi, tum ex Patribus antiquis, tum recentioribus Philosophis. Patres antiquos, eorumque sententias de materia Aristotelica fusc adducit Thom. Campanella in *Dquisitionibus Philosophicis*, cui id propositum fuit, ut sententiarum suarum novitati, quam suspectam suæ religionis hominibus sciebat, auctoritatem a S. Patribus conciliaret. Eos enim semper dogmatibus suis prætexit, callido satis consilio. Franciscus Patritius, in *Disquis. Peripart.* & in *nova sua Philosophia*, magno conatu impugnavit hæc dogmata. Pet. Ramus in *scholis Physicis* fatis argutis argumentis contra ea militat.

Botio.

Botiorum quoque Fratrum, Gerhardi & Arnoldi, Hollandorum, *Philosophia Naturalis reformata*, toto illo libro. Dublin. A. 1641. edito in 4to, nihil aliud agit, quam ut principia Aristotelica impugnet, & accurate quidem in hoc argumento versatur, Aristotelem cum suis Interpretibus & Scholasticis conferens, cum alii plurimi, qui Aristotelem refutarunt, non tam ipsum Aristotelem, quam ejus Commentatores, sint aggressi. E novissimis Adrianus Herbord, in *Philosophia naturali capitibus prioribus*, sollicite argumenta omnia congellit, unde depromere possunt, qui doctrinam hanc Aristotelis impugnare volunt, Cartesiana sententia semper subiecta. David Gortæus quoque *Exercit. Physic. 14.* ita Aristotelis principia de materia & forma, impugnat, ut plane e Physicorum schola rejiciat illos terminos, nullamque materiam & formam, qualiscunque illa sit, agnoscat. Ait enim, omnia corpora naturalia esse simplicia, nullum componi, proinde neque materia, neque forma, opus esse, imo neque generationem iis principiis indigere. Novum enim plane & inauditum dogma proponit *Exerc. 5. sect. 1.* Quæcunque sunt, ex nihilo fieri, quæ intereunt, in nihilum intire, imo eo devenit, ut statuatur, creaturam posse aliquid ex nihilo facere. Miror certe, a Theologis illi dicam non fuisse scriptam, homini Philosopho quidem satis arguto, sed in hoc *παράδοξον*, quam æquum erat. Laudem certe meretur, quod ante Cartesium ista viderit, quæ postea Cartesius dogmata sua esse voluit. Ignem enim accidentibus ascribit, substantiarum classe exclusum. Sed in eo, quod ex nihilo fieri omnia, quæ generantur, existimat, magis Sophistam agere videtur, quam Aristoteles & Scholastici, qui materiam primam defendunt. Operæ pretium est, ea argumenta legere & conferre. Nobis hic prolixioribus esse non licet.

Ut nostram sententiam tandem explicemus: Materia & forma generales conceptus sunt duorum principiorum inter se contrariorum, quæ existere in natura necesse est, illisque nominibus possunt appellari, quanquam rei natura nihilo clarius iis terminis exponatur, quam si termino Entis, vel Substantiæ exprimamus. Materiam primam quod attinet, illam aliquam fuisse & extitisse verissimum est, non autem sensu Aristotelico. Fuit enim mundi universalis quædam materia, unde postea corpora naturalia formata sunt, quæ aut qualis fuerit, explicare nobis non licet. Rabbinus pene Aristoteli similia comminiscuntur: putant enim, illam esse non tam corpus, quam umbram immensam, non tam rem, quam rei imaginem opacissimam, aut Entis larvam quandam fuliginosam: ex remotissimo illo principio, abyssum quandam caliginosam informem ac indigestam, proximam elementorum & mundi materiam, Deum eduxisse, quæ omnia fanatici sunt, & Enthusiastici plena. Nam certe si Cabalistas consulamus, mira hic quidem deprehendemus somnia, sed rei parum. Compendio quodam illa contraxerunt Hottingerus in *Hexæmetro suo*, & Henricus Mohr in *conjectura Cabalistica*, Rabbinis nihil sanior.

Joh. Amosus Comenius, in *Physica sua*, materiam statuit triplicem, tres sc. massas rudes materiæ, spiritus & lucis, sed primam tamen materiam facit vaporem sive fumum, quem ait fuisse dispersarum Atomorum chaos; sed tamen antea dicit, abyssum fuisse

fuisse a Deo creatam; tantum enim materiæ Deus produxit, quantum ad explendam abyssum sufficebat. Si jam interrogemus illum, quidnam sit illa abyssus, dicet nobis, spatium esse; quæro jam iterum, corpus sit, an nihil? Corpus esse debebat, quia est extensum, & quoniam Deus creavit. Substantia enim terminus creationis. Ergo materia prima est ante materiam primam, quod certe implicat. Si abyssum vult materiam primam esse, spatium illud scilicet extensum, cum Cartesio illi convenit, nam qui *Cartesium* *Mosaizantem* scripsit, Joh. Amerpol, in eo Cartesium Mosi ἐμψύχον (consentaneum) facit. Mira hic quoque comminiscitur pro more suo Paracelsus, qui mysterium hoc magnum vocat, nihil aliud tamen nominare novit, quam materiam aliquam, seu principium, in quo conclusæ sunt omnes creaturæ, intra cælum comprehensæ; qui forsân Orphei aliquod ovum somniavit.

- 6 Cartesio materia prima nihil aliud est, quam corpus, seu extensum aliquod, extensionem enim facit formalem rationem corporis. Antequam Deus mundum creavit, secundum eum nihil erat, quod quomodo se habuerit, cogitando assequi non possumus. Igitur spatium quoque & expansum nullum fuit, sed id spatium vel expansum postea a Deo factum, idque oppositum est nihilo illi, quod erat ante mundum conditum. Solum hoc spatium substantiam materialem, materiam, quantum & corpus appellat. Deinde Deum hoc spatium variis in locis variis proprietatibus exornasse, ut totum quidem hoc expansum sit mobile, divisibile, figurabile, certum aut motum, duritiem, levitatem, asperitatem, figuram, non nisi certæ hujus expansi portioni, quæ species deinde conformes constituit, indidisse, extra has proprietates materiam informem esse. Hæc Cartesii sententia, laudata ab his, culpata ab illis fuit. Non ita pridem aliquis Franciscus Wilhelmus, Liber Baro de Nüland, Ord. Johannei Eques, Commendatorque Rotwilensis, Insulæ Gaditanæ Princeps, ac Regis Hispaniæ, Electorisque Brandeb. Vicetribunus, in libello abs se Hagæ A. 1669. edito, cui titulus: *Elementa Physica Cartesianorum principiorum falsitatem*, ipsiusque paralogismos, ut vocat, ostendere laboravit, in quibus, contra Cartesium, formalem rationem corporis in pondere & duritie ponit, quam ponebat in extensione Cartesius. Illud autem quod extra corpus est, extensum, non materiam, sed nihilum, ipse vocat, idque vacuum esse & extitisse ante mundum. Non vacat, ejus argumenta recensere, quæ multum, vel vacui, vel nihili, habere videntur; certe αἰούρα illa sunt, & nescio quid paradoxo involvunt.

- 7 E tenebris materiæ emergentes ad jucundiores de forma doctrinam venimus. Illa vulgo alterum corporis principium constitutivum ponitur. Mira de ea Aristoteles, mirabiliora Interpretes, produnt. Dicunt, esse substantiam, sed nemini perspectam, unum aliquod per se esse, cujus in puncto hæreat, esse principium activum, quod per se sit causa actionum & operationum, quasdam earum esse partiales; quasdam totius, &c. Tota illa res multis difficultatibus plena est. Nam quanquam non probem omnia illa commenta Peripateticorum de formis, Metaphysica potius, quam

quam Physica, non pauca tamen sunt, quæ negotium facessant, argumenta iis, qui formas mere accidentales, secundum Philosophos corpusculares, statuunt. Quam diligentissime omnia Peripateticorum Argumenta pro his collegerunt Fratres Botii in *Philosophia Naturali reformatâ*, c. i. sect. 3. Generatio tamen animalium ac vegetatio aliunde videntur ortum, quam ex motu materiæ, habere. Nam certe veniendum est ad aliquod principium movens in natura, sive id commune sit, sive certis corporibus proprium. Quare necessario tandem omnes corpusculares Philosophi ad aliquam substantiam subtilem & spiritalem confugere debent, tanquam θεὸν ἀπὶ μηχανῆς, qua difficultatibus suis se expediant. In corporibus miscibilibus verosimile est, multa fieri sola proportionem, vicinitate, & quacunq; compositione materialium, quæ a formis substantialibus deducere summa esset stultitia. Quod ad oculum nobis monstrat Chymia, quæ in tot formas fingit & resingit corpora, nullo alio, quam ignis, ministerio, & variarum inter se materialium applicatione, quod doctissimo libro ad oculum demonstravit celeberrimus Boyleus, quem de *origine formarum & qualitatum* inscribit, Anglice editum Oxoniæ A. 1667. in 8vo, qui secundum corpuscularium mentem solidissime scriptus, magnam accendere lucem poterit formarum naturam scrutaturo, & omnia experimentis confirmat. Sententiam de Accidentalitate formarum brevissime, cum dubiis contra illam, complexus est Guilh. Pembelius, Oxoniæ 1669. in 12. Conf. Joh. Bapt. du Hamel in *Lib. de manifestis & occultis corporum affectionibus*, in quo, Boyleum secutus, omnem Qualitatum familiam, a formis Substantialibus resultantium, perpulchre ad doctrinam corpuscularem trahit. Adde Boylei *Lib. de Cosmiciis qualitibus*, cum præmissa *Introd. ad Hist. qualitatum Particularium*. Ceterum in animalium generatione, & plantarum productione, substantiale aliquod principium videtur agnoscendum, & in aliis quoque miscibilibus diversæ portiones particularum sunt, quarum aliquæ agiles, mobiles, activæ, quasi formæ imaginem, aliæ immobiles, quietæ & inertes, quasi materiam exhibent, ut videre est in nonnullis corporibus, in quibus arte chymica possunt separari diversæ illæ materiæ portiones. In generatione & vegetatione substantia impellens & movens, & ad certam rationem & mensuram operans, debet agnosci. Fernelius formas omnes a cœlo existimat proficisci, ea potissimum ratione motus, quod animantes, ex putredine ortæ, aliunde formari non possint, quæ sententia non admodum discordare a Cartesiana videtur, quæ materiæ cœlesti suæ, vel subtili, omnia adscribit, quæ formis suis tribuunt alii. Aliqui putant, demonstrari formarum substantiam posse ex eo, quod e plantis incineratis resuscitari idea quædam, vel vapor possit, formam plantæ representans, quod certe non contemnendum esset argumentum, si experimenti fides certa est. Joh. Marcus Marci certe multum illi tribuit, qui in libris *de veteri Philosophia* & *de Ideis Operatricibus* formis istis vehementer patrocinatur. Sed ille, Ideis suis nimis forte confidens, plus inanum speculationum & notionum habet, quam forte ipse credit. Honoratus Fabri, Peripateticus Autor, hac tamen in doctrina quodammodo cum Cartesio facere videtur; diserte enim dicit, formam potius substantialem esse dicendam, quam substantiam. Ne-

que enim Aristoteles disertis verbis substantiam appellat, & in libro de plantis nullam formam vegetativam substantiam agnoscit.

- 8 Joh. Amos. Comenius, & alii quidam recentiores, lucem primævam fontem formarum faciunt, atque ex ea derivant principium illud constitutivum & operativum in natura. Atque hi certe dicunt, se eas habere pro substantiis solidioribus, quam ipse habet Aristoteles. *Joh. Marcus Marci* sane in ea est sententia, quod formæ rerum substantiæ sint, a Deo creatæ, quæ etiam extra materiam & subjectum suum subsistere possint, imo quæ adeo tenaciter inhæreant subjecto, ut, quanquam corpus organicum conturbatum omnino sit, ipsi tamen pulvisculo ejus adhuc junctæ sint, & has angustiore Idearum nomine salutat, sed tamen a Deo creatarum, cum Platonici facerent suas Deo coæternas. Quo principio semel posito, necesse est, multa sequi paradoxa, quanquam is nonnulla in natura phænomena, quæ supernaturalia habemus, si satis certa eorum fides est, ita explicat, ut e suis principiis ultro fluere videantur. Nam cum præsupponit, posse animam in animalis demortui corpore supersistere esse, mira hinc sequuntur consecutaria. Hinc enim spectra illa, mortuorum imagines præ se ferentia, hinc multas operationes magicas, quas operationes naturales appellat, defendit. Sed sibi ipsi objicit, an patrociniū ergo magiæ in se suscipere velit. Respondet negando, quod quamvis naturaliter tantum agant etiam magi, tamen intentio eorum dirigatur ad supernaturalia illicito modo faciēda. Nihil ergo obstat, quo minus ferro, igni, &c. puniri possint. Hinc transplantationes, magnetismos, & similia, deducit, ac ex hoc principio salvat mirabiles illas Pontificiorum historias, de quibusdam per aliquod annos ecstasticis, iterumque ad se redeuntibus. Hinc defendit, cadavera hominum ad speciem posse tamen intus vivere, (quod demonstrare conatur per illos, qui in sepulchro inventi indusia, vestimenta, digitos, &c. vocarunt) imo esse aliquos post longam temporis & annorum moram refulscitatos. Hinc aliquos in mediam ad aliquot annos tolerasse, quæ miraculis omnia, quæ naturalibus effectis, similiora sunt: quinimo tota magia omnesque præstigiæ, hac doctrina salvari possunt. Ex hoc suo principio explicat celebre illud phasma, quod *Morgana* (a) dicitur, de quo *Kircherus in arte lucis & umbræ*, a quo tamen *Marci* dissentit, putans, esse ibi ideas quorundam animalium demortuorum. Vid. *Marci Philosophia vetus restituta*, Prægæ A. 1662. edita, P. 3. Sect. 6. subsect. 3. & P. 4. subsect. 1. Nos hic malumus ἐνέχων; nam in re dubia, obscura & recondita, definire nihil possumus. Certiora nos malumus sequi principia, ea scilicet quæ sensus implent, & pectus saturant: Esse in corporibus, præcipue, quæ animata dicimus, substantiam

(a) De *Morgana*. Phasmatæ æstivo, quod ad Fretum Siculum, prope Rhegium, Calabriz Oppidum, media ætate crebro spectatur, & Theatrum quoddam rerum plurimarum atque diversissimarum, mira varietate ac vicissitudine sibi invicem succedentium, in aëre vaporoso exhibet, consulantur Athan. Kircherus (in repercussionem umbraticam illorum, quæ in terris existunt aut geruntur, causam ejus referens) in *Arte Magnæ Lucis & Umbræ*, Lib. X. P. II. c. 1. & qui hunc allegat, Joh. Christoph. Becmannus in *Historia Orbis Terrarum Parte I. Geographica*, c. 3. p. 34.

substantiam vegetantem, moventem, impellentem, sive illa communis sit materiæ cujusdam cœlestis propago, sive subiecto alicui propria, quæ tamen, compage corporis soluta, redeat ad suum integrum. In homine mens semper eximia est, nec ad ceterorum corporum leges & modos componenda. In reliquis corporibus, vel perfecte, vel imperfecte mistis, partes quasdam materiæ volatiles agnoscimus esse, formæ speciem præ se ferentes, & semper particulas quietas impellentes & vellicantes, multa tamen in illis fieri solius particularum translocationis beneficio, alterius materiæ combinatione. Quis nescit, quam varia sint naturæ per artem producta in officinis chymicis, imprimis in salibus, mineralibus mediis & metallis? Ea in officina globi hujus terræque subterranea parl ratione fieri posse, nullum est dubium. Ex his autem species singulares constituere, & substantiales aliquas formas illis tribuere, ineptum esset. Imo multa, quæ fieri videmus in corporibus viventibus, & nos vulgo peculiari cuidam formæ adscribimus, sola translocatione & commutatione particularum effici possunt, quod dilucidis rationibus ob oculos ponit Boyleus, in suo de origine form. libello.

Sunt porro nonnulli tam anxie in hac formarum doctrina seduli, ut formas, iterum in alias formas particulares, has iterum in novas, dividant, & subdividant, quasi familiam aliquam & exercitum instructuri. Nemo in his diligentior est, quam Joh. Beierus in *Avrio suo natura*. Si terminorum tantum res agitur, distinctionis gratiæ quædam divisio agnoscenda est, prout in corporibus mistis variarum particularum congeries est, jam hoc, jam illo modo, motarum, quas sub imagine alicujus formæ notiones nostræ concipere possunt.

Tertium principium ab Aristotele statuitur *privatio*, quam ad generationem refert. De ea nihil omnino dicturi sumus. Principium enim plane nugatorium est, & subtilitate sua ineptum. Refutatus in eo Aristoteles est ab ipsis discipulis suis, Legantur Boetii Fratres in *Philosophia Naturali reformata*, cap. 1. sect. 4. Ceterum de Principiis corporis naturalis, secundum Aristotelis mentem, præ ceteris legendum commendo lib. Bened. Pererii de communibus rerum naturalium principiis & affectionibus. Neque enim adeo ineptus est, ut multi Peripatetici, varæque doctrinæ studiis imbutus, veterum Philosophorum opiniones cum Peripateticis conjungit, quæque apud Scholasticos sunt bona, in unum quasi cogit, & ea omnia inter se conciliat Prodiit is Coloniz A. 1585. in suo. Joh. Sperlingius, in Libello de Principiis Corporum, doctrinam Aristotelicam impugnat, & speciatim Materiæ primæ existentiam. Quod & dudum ante eum fecerunt Franc. Patricius Tom. IV. *Discuss. Peripat.* Lib. 3. Phil. Melancthon L. 2. *Rudim. Phys.* pag. 175. P. Ramus L. 1. *Schol. Phys.* c. 9. ac Nicol. Taurellus L. 2. *Alpium Cæsarum*, p. 286. 592. & P. II. de *ver. æternitate* p. 420. De Principiis mixtorum naturalium Dn. du Clos, Consil. & Med. R. Galliæ, Diff. edidit Gallicam ingeniosam, & brevi nervositate conspicuam. Amstelod. A. 1680. in 12mo. Librum vero Anglicum elegantem Nehem. Grew. Londini A. 1675. in 12mo.

CAP. II.

DE CAUSIS EXTERNIS, ET DE IIS, QVAE IL-
LVC PERTINENT; NEC NON DE MONSTRIS.

§. 1. De causa natura efficiente, Deo, in Physica non agendum, uti a Platone est factum, sed in Theologia. Eadem est ratio causa finalis. 2. Fati item, casus & fortuna. 3. De Monstris in Physica, sed speciali, omnino agendum, cum magna sit hujus doctrine utilitas. Causa illorum, & de his Job. Marci Marci Speculationes Mathematicae. 4. Judicium de praesagiis Monstrorum, de quibus Corn. Gemma & Mericus Casaubonus sunt commentati. Alii de monstris Scriptores. 5. Monstra humana, Pygmaei, virunculi subterranei, homunculi metallici, &c. Scriptores de iis. 6. Gigantum praeursorum existentia conceditur, gentes autem illorum integras fuisse negatur. Fabulae quaedam & Scriptores de iis. 7. Hermaphroditi, qualis Adamus fuisse falso creditur. Hirci Lactiferi. 8. Centauri & Satyri fictitii. Homines marini sunt animalia aquatica.

Multi hic operosi sunt in causa efficiente & finali, quarum tamen tractatio, ad Physicam plane non pertinet, sed ad Theologiam potius. Quod enim efficientem causam attinet, quae Deus est, de eo Physicus, quia Physicus, nihil, quod agat, habet, nisi forte cum quibusdam Deum in partes etiam corporum naturalium vocare velit, ex nonnullorum Philosophorum placito. Quales sunt, qui Deum a rebus creatis non differre statuebant, vel ipsam materiam primam Deum faciebant, vel Deum formam omnium rerum statuebant, quorum sententiae et Christianorum Scholae merito sunt rejectae. Inter veteres Plato in Philosophia naturali Theologus est; in Deo enim & Ideis suis operosissimus est, de quo cum parte priori prolixius differuerimus, nihil hic repetimus. Causa finalis itidem refertur ad Deum, ad cuius gloriam universum hoc conditum est, ob quem finem homo naturam cognoscit.

De fortuna, casu & fato impertinens plane est in Physicis doctrina, quae causas Physicas, non morales, considerat. Quae casu sunt, fortuita sunt, nec ad scientiam spectant, quae res aeternas & necessarias pro objecto habet, nisi forte circa casus accidunt aliquae, quae contemplationi physicae animum praebere possunt. Quam admodum multa inventa casu sunt, quae magna meditatione non potuissent excogitari, sed id hoc modo fit, ut aliquid ignoranti accidat, cuius postea causas veras deprehendit. Nihil itaque imputandum est casui, qui eo modo scientiam parere potest, quemadmodum apud Ictos error jus facit, & ineptus esset, qui errorem inter principia juris poneret. Idem dicendum est de Physicis, qui quaestionibus suis se discipulosque suos hic fatigant. Fortuna per se nihil aliud est, & ad Physicam pariter non pertinet. Si enim omnium rerum causa dari posset, esset fortuna. Ad morales Auctores

tores relegenda est, si qua est ejus tractatio. Quare inutiles sunt quæstiunculæ de fortuna Medici, quas hic nonnullos concessisse video. Generalis enim & vulgo nota est regula: *Fortunam flutorum esse*, quod & maxima sui parte verum est.

De *Monstris* tamen aliud videtur dicendum, quæ per errores causarum naturalium facta sunt, quanquam vulgo præter naturæ intentionem esse dicant, atque adeo natura causa per accidens monstrorum sit. Sed in eo tamen errare illi videntur, necessarias enim causas præsupponunt, quibus positis, non potuerunt alia nasci corpora. Nam vel in animalibus imaginationis idea aliter determinavit spiritus plasticos, aut materia deficiens spiritum influxum se subduxit, aut ejus copia inutili pondere gravavit, ut itaque omni ex parte necessaria sit causa, necessariusque effectus, ac frustra sint illi, & rhetoricari potius videantur, qui hic de intentione naturæ multum philosophantur. Conimbricenses in *Comm. Phys.* p. 438. & Joh. Bodinus *L. I. Theatri Naturæ* p. 32. monstra facere, ajunt, ad pulchritudinem universi. Quod ego non facile dixerim, cum error potius naturæ sint. Locus autem monstris in physicis debetur, sed ad specialissimam Physices partem illa rejicienda sunt, non, quod alii faciunt, ad generalem, & causarum tractationem, ac puto eorum naturam majori cura perlustrandam, quam corporum, quæ legitimo naturæ ordine facta sunt. Nam in excessibus illis naturæ sæpe rimari possumus occultos illos processus operantis naturæ. In animalium corporibus, per accuratam Anatomen, multa possunt deprehendi in monstris, unde judicium fieri possit confirmatio de usu partium æquato in corporibus, ordinate structis. Joh. Marcus Marci singularem hic diligentiam exhibuit *cap. 4. Libri de Ideis operatricibus*, ubi pictis quibusdam schematibus, & Mathematica quadam ratione, ob oculos ponere voluit, quomodo radii plastici monstrorum generationi causam dent, si scilicet species, vel propter obstaculum, aut defectum materiæ, non possint expedite evolvi, aut inæquales faciant progressus, analogismo quodam refractionum radiorum lucidorum, per reflexiones & refractiones varias obliquorum, in vi spiritus plastica adumbranda usus. Quod quanquam ingeniosum sit, nihil enim magis ad animæ naturam accedit, aut ejus speciem nobis exhibet, quam lux, speciesque ejus (propaginem certe lucis animas omnes facit Gvalth. Charletonus in *Tract. de orig. animarum*, est tamen æque obscurum, nec ideo clariorem habemus ideam generationis.

Magna monstrorum familia est, ad omnia enim corpora se extendunt, suntque hic, qui pietatem potius, quam Philosophicas rationes ostendunt; multi etiam monstrorum causam ad extraordinaria opera divina referunt, quos ego quidem sensu suo abundare patior. Aliqui eo devenere, ut, tanquam ad artis quædam principia, revocarit præludia ex monstris. Id agit Cornelius Gemma, Prof. Med. Lovan. in *libro Artis Cosmo-Criticae, seu de naturæ divinis characteris*, quo in Opere, Antverpiæ A. 1575. in 8vo edito, multis de præsignificationibus monstrorum agit, illa, tanquam opera, a Deo extra ordinem facta, considerans. Idem argumentum traclavit ex parte Mericæ Casaubonus, Isaacii filius, in libro Anglice scripto *de fide*
rebus

rebus naturalibus, civilibus & divinis, vel habenda, vel non habenda, ubi monstrorum quoque doctrinam & prodigiorum Lib. I. hujus tractationis partem facit. Cornelius Gemma ex Analogia mundanarum partium modum ostendere laborat, quo de prælagiis ex monstis capiendis judicium iniri possit. Peculiares de monstis libros scribere Ulysses Aldrovandus, Mart. Weinrichius, fortunius Licetus, Fridericus Bonaventura, Joh. Schenckius, Andr. Laurentius, Car. Stengelius, qui circa specialia versantur, & monstrorum varia genera, cum Schematistinis, exhibent.

In hominum genere solet de *Gigantibus* & *Pygmæis* quæri, an inter monstra referri debeant. De Pygmæis plurima fabulosa narratur, quorum integram gentem aliqui memorant, quos falsos tamen esse, dubium non est. Vid. Casp. Schottus in *Physica curiosa* lib. 3. cap. 7. Johannes Eusebius Nierembergii in *Hist. naturali* lib. 5. c. 16, 17, 18. Weinrichius de *Monstris* c. 21. Licetus de *Monstr.* lib. 2. c. 23. Joh. Cassiano in *Lib. de Monstris* c. 12. Casp. Bartholinus (qui eos ex Ezech. XXVII, 11. adstruere voluit) libello peculiari, & Conimbricensis Lib. 2. *Comm. Phys.* cap. 9. Qu. 5. Art. 3. li quidem, integras gentes ex iis constituisse, frustra nobis persuadere laborant. Casu quidem nascuntur exiguae stature homines, qui inter monstra referendi, non tamen totæ gentes, uti recte judicavit Hier. Cardanus in *lib. de Variet. Rerum* c. 40. & Steph. Theopolus L. 6. *Contemplat. Acad.* p. 224. *Homunculi subterranei* in eorum classem non referendi, quos nonnulli fingunt, & de quibus miræ solent ab aniculis historiæ narrari. Solent illis habitacula subterranea assignare, quorsum infantes nonnumquam abducant. Notissima est historia de pueris Hamelensibus, quam fabulam tamen esse ostendit, Groningæ A. 1662. in 12. Martinus Schockius, peculiari Disquisit. Historica, quam tamen alium iterum refutasse fama est. (b) Esse vero dæmones & spiritus in fodinis versantes, negari non potest. Nam constans est illa omnium metallifossorum relatio. De iis integrum librum scripsit Georg. Agricola, & habuere quoque Dissertationes Caspar Posnerus Jenæ, & Joh. Henr. Rumpelius quidam Lipsiæ, ac vellem historias ejus generis omnes accurate, cum omnibus circumstantiis, notari. Nam solent metallifossores secretissima ista habere, superstitione illa inducti, male mulctari nimiam curiositatem suam. Valde autem faceret ad existentiam & naturam spirituum cognoscendam & convincendos illos homines, qui omnia

(b) Mart. Schockii *Fabula Hamelensi* (ita enim is librum suum appellat, M. Sam. Erichii, Schockii Hamelensis Rectoris, *Evodo Hamelensi*, Germanice, ad Narrationis vulgatæ veritatem afferendam, anno 1655. Hannoveræ in 8vo, editæ, Groningæ anno 1662. oppositum) M. Theod. Kirchmayerus, Ord. Philos. Adjunctus, *Historiam Wittebergæ* an. 1671. (in 4to) reposuit *Hamelensem*, seu *Diss. de Inauspicato liberorum Hamelensium egressu*, nec multo post Franc. Wörgerus, Ecclesiastes Lubec. *Historiam Hamelensem contra M. Schockii fabulam Hamelensem defensam*, Hamb. an. 1683 in 12. De Homunculis Scotiæ, sive Angliæ Occidentalis, Subterrancis Guil. Neubrigenis (*Lib. I. Hist. Angl.* c. 27.) Narrationem, addito judicio suo, recitat Athan. Kircherus, in *Mundo Subterr.* L. 8. c. 3. & ex isto repetit J. Christoph. Becmannus in *Hist. Orbis Terr. P. I. Geographica* c. 9. p. 207-212.

omnia de spiritibus sine discrimine pro fabulis habent. Mira passim in fodinis Norwegiæ accidere hominibus per istos homunculos, fama constans est, & narravit quædam de iis, in *Aktis Hafnienſibus*, Ol. Borrichius. Aliter judicandum de iis hominibus, quos sub terra educatos victitasse referunt Historiæ Scoticæ, & ex iis Athan. Kircherus in *Mundo subterraneo*. De omnibus his, quæ ad monstrorum classẽ referri posse videntur, aut sub phantasmatis alicujus specie pro monſtris habentur, videri potest Joh. Prætorius in *suo Anthropodemo Plusonico*; qui liber, etsi inepte scriptus, magnam tamen farraginem historiarum ex omnibus Scriptoribus colligit. Editus est Magdeburgi A. 1666. in 8vo. Magna in Autore ejus fuit mixtura scientiæ & dementiæ.

De Gigantibus multæ sunt itidem veterum historiæ, plurimam partem, ut arbitror, falsæ, de quibus Joh. Chassanio in *Lib. de Gigantibus, illorumque Reliquiis*, consulendus. Eos fuisse negant Joh. Goropius Becanus in *Gigantomachia sua*, & Kircherus in *Mundo subterraneo, sect. 2. qu. 2.* At testes habemus ejus rei sacras literas. Gentes Gigantum integras fuisse, non facile dixerim, quanquam id multi velint. Ratione Climatis variare tamen staturam hominum, cognitum est, sed ad immanem Gigantum proceritatem gentes integras excreuisse, verosimile non est. Errant etiam, qui existimant, homines primorum temporum fuisse Gigantes, & Rabini quidem ita delirant, ut Adamum fuisse credant ejus staturæ, quæ ab una terræ plaga se extenderet ad alteram. Successu seculorum cum, decreſcente natura, decreviſſe etiam homines arbitrantur, refutati a Joh. Jonſtono, in *Lib. de Conſtantia Naturæ*, nullam antediluvianæ ætati, in corporibus valentioribus generandi, concedente prærogativam. Quod si verum est, non homines tantum, sed & cetera animalia majora eſſe debebant. Si homo 60. cubitos longus erat, equus elephantis instar eſſe debuit; sed merito ridetur ista ſententia a Joh. Marco Marci l. c. Ubi existimat, veteres arte quadam imaginativa eſſeciſſe, ut procerioris eſſent staturæ homines, quam ſententiam ſuo loco relinquimus. De Gigantibus Nephilim antediluvianis elegans extat Diſſertatio J. Henr. Heideggeri, *Excrcit. II. Hiſtor. Patriarch.* ubi prolixè, adductis argumentis, pro Gigantum exiſtentia pugnat, & ſecus ſentientium argumenta refutat. De iisdem Nephilim conf. Jac. Boulduci *Lib. de Eccleſia Dei ante Legem*, & Th. Bangii *Cælum Orientis, de Gigantibus autem, qui genuit ſub aquis, Job. XXV. 6.* Zach. Bogani *Diſſ. accuratam Epistoſolarem, præfixam Edmundi Dickinſoni Delphiſ Phœniciffantibus*, Francofurt. A. 1669. in 8vo. Fuiſſe inter Germanos veteres Gigantæ proceritatis homines, probant J. Jac. Chiſſectius *part. I. Veſontionis, c. 17.* & Herm. Conringius in *libro de habituſ corporum Germanic. cauſis*.

Porro etiam *Hermaphroditi* inter monſtra cenſendi ſunt, de quibus prolixè agit Joh. Ben. Sinibaldus in *γεγεννημενα, ſeu de hominis generatione Deicateſcho, lib. 2. tr. I. c. 5. & 6.* Monſtroſa itaque eorum eſt ſententia, imo ipſi monſtra ſunt, qui Adamum nobis Androgynum (c) fecerunt, quam ſententiam Rabiniſcam reſuſcitatum Tom. II. (Nn) cuidam

(c) Adamum Androgynum fuiſſe, & facultate abſque conjuge generandi præditum, noviffime docuit

cuidam videmus. Curioſam Hermaphroditi deſcriptionem *V. Tranſact. Philoſ. 32. pag. 624.* Similia quoque exempla Hermaphroditorum in brutorum genere occurrunt. Sed iis accenſenda non ſunt exempla illa de hircis, quorum teſtibus adnata fuerunt ubera, lac copioſum ſtillantia. Joh. Sophronius Kozackius, *cap. 8. lib. 5. Horologii*, ſe Dreſdæ hircum vidiſſe talem, teſtatur, cui fidem non dediſſem, niſi fide dignus vir mihi narraſſet, fuiſſe quendam Regni Suecici Senatorem, qui convivis ſuis caſeum hircinum apponere conſueverit, e lacte hirci conſectum. Inquiſivit ille vir apud ruſticos, an ſimile quid unquam viderint, qui reſponderunt, ſolere hircis in ſenectute mammulam ſub ſcrotro naſci, quæ primum ſerum, poſtea lac funderet, ſi crebro mulgeretur. Incidi poſtea in Sinibaldum, qui, *Geneanthropia libr. 4. tr. 2. c. 6. p. 566.* reſert, ex Ariſtotele & Peucero, de hircis lactiferis. Exemplum quoque extat in Schotti *Phyſica Curioſa*. Quæ ſi vera ſunt, falſo Virgilio inter operas ſtraneas poſitum eſt: *mulgere hircos & jungere vulpes.*

- 8 Specialium monſtrorum humanorum exempla per Anatonem explorata, paſſim extant in *Actis Societatis Anglicæ*. De Centauris & Satyris res omnino ficta videtur. De Nymphis, Syrenibus, Trytonibus, multæ extant hiſtoriæ, quæ ſi veræ ſunt, inter monſtra referendi non ſunt, ſed ad animalia aquatica referendi. Theophraſtus Paracelſus mira hic ſomnia communifcitur, & Gallicus aliquis Auctôr Anonymus, qui non ita pridem prodiit. Sed illa exempla ad luſus dæmonum referenda ſunt. Nam quod ajunt, homines ſubmaritimos tandem eo deductos, ut loquerentur, imo artem textoriam diſcerent, ejus rei fides certe mihi dubia eſt. Si artes edoſti ſunt, nihil novum eſt, nam & ſimilæ poſſunt doceri. Quod loquelam attinet, forte & ipſa ad pſittacorum modum fuit inſtituta. Syrenis alicujus Anatonem dedit Franciſcus Rhedus in *Experimentis naturalibus*.

CAP. III.

DE AFFECTIONIBVS CORPORVM COMMUNIBVS, ET PRIMO QUIDEM DE QVANTITATE.

- §. I. Peripateticorum de his altercreationes. 2. Quantitatis corporum conſideratio accuratior ſumme neceſſaria, ſed a Peripateticis neglecta. Matheſeos uſus in illa maximus. 3. Quantitatis diſviſo. 4. Mundi inſinitas, de qua variorum allegantur ſententia, rejicitur. Jordani Bruni dogma de mundis pluribus, imo inſinitis. 5. Corporum diſviſibilitas, etiam in Atomos, pro quibus contra Ariſtotelem pugnatur, & inter

docuit (in præf. libri de Novo Cælo & Nova terra Gallici, A. 1679. edidit) & viſione id ſibi cœlica revelatum eſſe jaſtavit Antonia Bourignon, notata, ob fanaticum hoc delirium, a Pet. Belio T. I. *Diſſertationiſ Historico-Critici*, P. I. p. 94. 95. Et aliis Adverſariis, Jacobum etiam Böhmiſmum, tanquam illi (in *Myſt. Magno*, c. 18. & in *Lib. de triplici Vita* c. 6.) *ſuæviſſimo* culpantibus.

Et inter Scriptores de iis præcipue commendatur Cartesius. Minimis istis considerandis intersunt microscopia, & microscopia, tum aliorum, tum imprimis Rob. Hookii, observationes. Usus doctrinae de particulis istis minimis insignis. 6. Judicium de Kenelmi Digbæi divisione quantitatis, & a substantia distinctione Metaphysica. 7. Corporum impenetrabilitas missionem particularum non prohibet.

Postquam causas consideravimus, ad AFFECTIONES CORPORVM COMMVNES descendimus, quales sunt, quantitas, motus certus, cui quies opponitur, qualitas, tam elementaris, quarum quæcunque alia, quibus juxta rei constitutionem & naturam accedunt locus & tempus. De quibus in Peripateticorum scholis insana sunt & Cimærii tenebris tenebrosiores altercationes, in quibus parum solidi quis invenit.

Quod quantitatem attinet, ea ita corpori inhæret, ut non sit ab illo distincta, certe semper cum corpore est, ac primum illud, quod animus noster cognoscit, mediante sensu. Quare magna est opera impendenda hujus contemplationi, & paulo accuratior, quam vulgo in Peripateticorum scholis fit, qui pene piaculum ducunt, si quippiam e Mathematicorum scholis in hanc doctrinam transferant, solis imaginariis contemplationibus & notionibus contenti; cum tamen sine exacta Matheseos cognitione nunquam solida hujus affectionis notitia haberi possit, imo multa contingant in natura phenomena, quæ cum aliis ex superficariis quibusdam speculationibus explicare frustra laborent, tota possunt e Mathematica doctrina explicari. Cui certe in acceptis ferenda sunt, quæ hæcenus accuratius in Philosophia naturali indagata habemus. Cujus exemplum insigne nobis dedit Cartesius, qui, quod hanc partem spectat, inter omnes Physicos familiam ducit.

Quantitas est prima materiæ affectio, imo ipsa materia; non enim nisi ratione differunt. Quantitas est, vel continua, vel discreta. Illius formalis ratio consistit in extensione, hujus in numero. Quæ quantitatis species tantum æquivoca est; in extensione enim quantitas omnis consistit.

Quantitas consideratur primo ratione universi totius, scil. mundani corporis, & quæri tum solet, quousque illa extensio corporum pertendat. Ubi de Infinito magna est Physicorum disputatio, de quo Cartesius libellum scripsit, de maximo & minimo autem Opusculum perelegans Nicolaus, Card. Cusanus, e quo multa Kircherus in *Œd. Egypt.* exscripsit. Vetus illa controversia est, & magna rationum subtilitate agitata, quarum compendium e veteribus & recentioribus exhibet Claud. Beriggardus, *Circ. 7. P. 1.* Ab Aristotele infinitum impugnatum fuit, ab aliis statutum: sed repugnat aliud præter Deum statui. Cartesius in has controversias se non immittit, & extra Physices objectum esse existimat, & vere quidem. Stantibus enim Theologiæ principiis, infinitum aliquod in natura admitti non potest, nisi naturam ipsam Deam facere velimus. Franc. Wilh. Liber Baro de Nüland hic nihilum suum nobis

(N n) 2

nobis obtrudit, quod cum infinito ipsi pari passu ambulat, in eo non novam fovens sententiam, sed Epicuri scholam sapiens. Is enim ex corpore & inani mundum compingebat, inane vero illud ipsum erat illi nihilum, de quo vid. prolixè Gassendus in *Physica Epicuræa*. Liber Baro de Nüland p. 12. *Elem. suor. Physicæ*. Mathematica aliqua demonstratione, rē Nihil ad infinitum proportionem ostendere laborat, in qua illum suo sensu abundare permittamus. Nos quidem nulla necessitas cogit, ut pro demonstratione accipiamus. Alii quantitatem corporum mundanorum discretam etiam infinitam faciunt, ut *Jordanus Brunus*, qui innumerabiles mundos statuit, de quo suo loco agemus. De quantitate corporum principalium, globorum coelestium, massæ terrestriis & aqueæ, hic dici quidem aliqua poterant, sed remittimus ad Mathematicos, ubi illa plenius demonstrantur.

(Hic *Jordanus Brunus* statuit, plures esse mundos, & quidem infinitos, si non actu, tamen potentia, & stellas in via lactea soles esse putat, quod & ipse *Cartesius* facit. Crematus propterea est *Brunus*, quamvis Atheismi accusari non potuerit.)

Quantitatem sequitur *divisibilitas*: quod enim extensum est corpus, in partes quoque divisibile est. Ex sunt, vel sensibiles, vel insensibiles. De sensibilibus nulla controversia est, de insensibilibus magna. Nam *Aristoteles* Atomos negat, & *Peripatetici*, sed *sophisticis* potius, quam veris argumentis, quæ inter se conferunt & examinant vulgares etiam *Physici*, tamen natura sane oportet aliquod ultimum esse, quod non amplius sit divisibile. Quid animo vel notionibus fiat, non curat *Physica*, qua *Physica*, Tota igitur de *Atomis & particulis* doctrina huc spectat, de quibus singulari libro egit *Joh. Chrysof. Magnenus*, nec non de *poris corporum*, de quibus *Er. Bartholini* extat *Tractatus*, excusus *Hafnæ in 8*. Nemo autem subtilius & explicatus omnem particularum doctrinam proposuit, quam *Cartesius*. Cui jungi velim etiam e *Peripateticis* *Honoratum Fabri*, *Tom. I. Physicæ*, quo de statu corporum ex ratione quantitatis agit. Omnes illæ affectiones, denses, fluor, viscositas, lævor, varietas, densitas, &c. a nemine melius explicantur, quam a *Cartesio*, qui in particularum conditione sive figura omnem illarum affectionum rationem querit. Et ipse, cum de iis agit, *Aristoteles* necesse habet, ad illas confugere, ut aliquod exemplis demonstrare possem. Legatur *Ant. Grandis in Institutione Philosophiæ Cartesianæ, part. 4.* qui facilitate insigni *Cartesiana* principia explicat. Quanta Atomorum & minimorum effluviurum vis sit, & quam multæ operationes naturales ex iis dependant, nemo plenius exequitur, quam *Rob. Boyleus in libro de mira subtilitate & insigni vi effluviurum*, Londini 1673. in 12. Pertinet huc minimorum speculatio per microscopia instituta, quæ multa detegit in corporibus, quæ ad varias spectant affectiones, sive conformationem totius, sive rationem superficiæ, colores, &c. Italus quidam *Fontana* primus Microscopiorum fuit inventor, post hunc *Pet. Borellus de minimorum phænomenis Microscopicis aliquot observationes*, Hagæ A. 1656. editas, scripsit. Post illos absolutissimam *Rob. Hooke*, Vir maximi ingenii, & in rebus naturalibus

libus tum acutum, quam Aquila, cerneus, *Micrographiam* dedit, Londini A. 1667. in fol. Anglice hic liber est conscriptus, multisque ornatus figuris æneis & Dissert. Physicis elegantibus. Henrici Poweri exstant quoque *Microscopica* (quæ Figurarum tamen delineatione carent) *Observationes*, Lond. 1664. in 4to. Commendat quoque Georg. Hieronymus Welfchius in *Addendis ad Hecatostheam secundam* Germani cujusdam *Microscopicas* observationes, quas ille admirabiles vocat. Ceterum doctrinæ hujus maximus usus est in Physicis: in omnibus enim naturæ operationibus quasi deprehendi vestigia ejus possunt in minimarum particularum figuris observatis, ut ex Opere illo Hokiano abunde patet. Ne quid nunc dicam de admirabili illa proportionem, quam deprehendere etiam in minimis corpusculis possumus. Unde Boyleus, in libro *Anglico de utilitate naturalis Philosophiæ* p. 38. & seqq. eleganti discursu proportionem illam vermiculi, qui *Acari* vocatur, quo esse nihil potest minutius, confort proportioni, quæ est in Elephante, atque illum huic præferre non veretur. Comparat ibidem vastitatem balneæ cum vermiculis, in aceto detectis.

EDV. DIGBÆVS aliam habet quantitatis divisionem, quam ipse Metaphysicam 6 appellat. Distinguit enim inter substantiam & quantitatem. Substantiam dicit unam eandemque, quantitatem autem variari, unde fiat, ut corpus aliquod varias subeat alterationes, jamque se majus, jam minus, fiat. Atque hæc principia subternit raritati & densitati, quibus affectionibus generalibus omnem doctrinam physicam superstruit. Non possumus intelligere, inquit, Tr. 1. c. 3. quo pacto major sit proportio quantitatis, quam substantia, vel contra, substantia, quam quantitatis, nisi realis inter utramque divisibilitas intercedat, multoque adhuc difficilius est intellectu, quomodo res eadem nunc majorem, alias minorem quantitatis proportionem habeat, nisi major minorve proportio ab ea separari possit, seu nisi vera sit divisibilitas inter quantitatem & substantiam, quod ut principiis, causa huius principii, ostenderem, necessarium foret, aliud adhuc, & ipsa, ut sic dicam, Metaphysica viscera penetrare. Hæc Digbæus, quem tamen nihil novi hic docuisse video, quam, quod vulgo distinguat inter corpus, & inter effluvia corporum, quod extra illas Metaphysicas speculationes concipi rectius possunt, ut ad eorum intellectum iis non sit opus. Nec video, quomodo distinctio inter substantiam & quantitatem hic commode locum habeat, cum & substantia corporis, quam vocat, ipsa per se quanta sit, effluvia vero particularum, vel corporis rarefacti majores portiones, non definant substantiæ esse, & suas habere singulæ quantitates. Nihil itaque, ut mihi quidem videtur, hac subtilitate demonstratum est.

Aliud quoque quantitatis consequens est impenetrabilitas; Canon enim est, 7 non dari penetrationem dimensionum. Ille autem non prohibet particularum inter se missionem: alia enim missio est, alia penetratio. Sunt autem quedam ita apta nata misceri, ut pene penetrare se videantur. Circa quæ multæ considerationis sunt naturalia phænomena, de quibus Cap. de missione pluribus agemus.

CAP. IV.

DE LOCO, VBI ET DE VACVO, VARIISQUE
CIRCA VACVVM EXPERIMENTIS.

§. 1. De Loco doctrina Aristotelis (quæ exploditur,) Cartesii & Pet. Gassendi, Epicurum secuti. Nihil aliud est locus, quam mera relatio. Theoria ejus utilitas in Physicis. 2. Vacuum in natura defendunt Epicurei, Gassendus, Valerianus Magnus, & alii Recentt. impugnant autem, post Aristotelicos, Cartesiani (& hos inter imprimis Ant. le Grand,) Tb. Hobbesius, & plerique Philosophi ceteri. 3. Spatium aëre vacuum posse dari, constat e Scriptis & Experimentis Rob. Boylei, Ott. Gerickei & Florentinorum, de hoc argumento, de quibus judicium additur. 4. Franc. Lana Ars opte Globorum Metallicorum, aëre evacuatorum, per aërem volandi & navigandi, a G. G. Leibnitio commendata & emendata, a Phil. Lobnciero autem, plagiaro Lana, pro suo venditata invento, examinatur, & in praxin deduci haud posse ostenditur.

QUoniam corpus naturale quantitatem habet finitam, LOCVS illi competit, quem affectionem corporum externam faciunt. Non opus est, ut hic tempus teramus inutilibus Peripateticorum disputationibus, quorum sunt ad speciem quidem subtiles controversiæ, sed revera nihil habentes solidi. Vid. Beringardus Circ. Pisan. §. ubi Aristotelis doctrina in utramque partem excutitur. Tota res tandem in prædicamentales quosdam conceptus abit. Nuda itaque relatio est, refertur enim ad aliud; jam vero relatio nihil aliud est, quam modus aliquis Entis: ex eo scilicet quod corpus habeat respectum ad aliorum corporum situm, ex eo locum habere dicitur, & inde denominamus terminis localibus corpora naturalia, quæ nos non in universum, sed comparate, ratione sensuum & aliorum corporum, consideramus. Aristoteles quidem locum definit per superficiem immobilem, ut significetur, locum non simul moveri cum corpore locato, quo sane quid dicatur, non constat. Nam certe locus alicujus rei, si est superficies corporis adherentis, oportet illam superficiem moveri, moto corpore. Superficies locum duplicem facit, primo internum, per quem vocat spatium, trina sua dimensione constans, secundo externum, per quem intelligit superficiem, vel corporis ambientis terminum. Gassendus concedit, locum esse quantitatem, seu spatium, trina dimensione constans, illud tamen facit incorporeum. Dimensiones enim ille facit alias corporeas, alias spatiales, illas verorum corporum, trinam dimensionem habentium, has istius spatii, cujus aliqua dimensio a terminis corporum, vel adjacentium, vel circumadjacentium, nobis concipitur, revera autem nihil est. Atque in eo sententiam Epicuri sequitur, qui totam mundi compagem ex corpore & vacuo fabricatur, quorum aliquod extra corpora est, aliquod ipsis corporibus interspersum, atque huic vacuo, rebus intersperso, locabilitatem corporum & motum adscribit, id scilicet esse, in quo corpora quiescant & moveantur. Neque

Neque enim motum in natura fieri posse existimat, nisi per vacuum; *omnia enim*, inquit, *quiescerent, quoniam, si vacuum non esset, corpus corpori obflaret*, de quo postea dicemus. Quod si plenitudo mundi statuitur, ut a plerisque Philosophis fit, nihil certe locus est, nisi mera *ççesis*. Si enim locus definitur per spatium, quæro, quid sit spatium. Dicit Cartesius & omnes, esse extensum, quare locus esse non potest, ipsum enim corpus est, & habet locum. Quoniam ergo corpus non potest esse in corpore, quia non datur penetratio dimensionum, nullum corpus in spatio, vel in se ipso, contineri potest. Aut itaque locus, cum Epicurels, per vacuum spatium definiri debet, aut nihil est, nisi mera relatio, quod postremum verum ego esse existimo. Magnæ tamen utilitatis est hæc doctrina in Phycis, quoniam respectiva illa corporum locatio magnum ad operationes naturales momentum habet. Magna enim est corporum naturalium consensio & dissensio ratione situs, quem habent. Magna solis virtus in terram est, quoniam eo in loco consistit, quam non haberet, si esset remotior. Si Sirius staret in loco solis, fortassis easdem operationes sentiremus, quas nunc sentimus a sole; certe Sirii & solis conjunctio duplicare illorum virtutem videtur. Ita vicinitas vel remotio agentium in natura magnos præstant effectus. De loco totius mundi more suo philosophatur Val. Weigelius, in Lib. Germ. vom Orte der Welt, Halæ Sax. in 4to edito, sed nihil demonstrat.

Offert hic se de VACVO agendi occasio, de quo varie sentiunt Philosophi. 2
Plerique illud non admittunt in natura. Contra sunt alii, qui naturam salvam esse non posse putant, nisi illud admittatur. Quid Epicurei statuerint, jam diximus, quorum dubiis respondet Ant. Grandis in *Historia naturali corporum*, Art. 2. & 3. Demonstrat illic, non opus esse inani spatio, ut corpora quiescant aut moveantur, nam in omni motu integrum corporum circulum simul moveri docet, Mathematica plane demonstratione. Ut itaque non opus sit, ad Vacuum aliquid recurrere. Respondet, quoque experimentis illis, quæ Gassendus adducit ad vacuitates in corporibus demonstrandas. Ad quem lectores remitto; perspicue enim & distincte dubia illa proponit & solvit. Nam assert Gassendus inter alia experimenta & hoc, quod, si quis accipiat vas quoddam, aqua ferme repletum, & tantum salis communis addat, ut plane sit repletum, tunc adhuc varii alii sales, alumen, nitrum, &c. addi possint, ex quo Vacuum vult demonstrare. Cartesiani Peripateticorum exemplo, nullum item Vacuum in natura agnoscunt; illi enim materia sua subtili omnia complent. Hobbeseus in *lib. de Aere*, ne aërem quidem excludi e spatio aliquo posse concedit, quanquam experimentis, ut ego quidem arbitror, contrariis convictus. Valerianus Magnus (in *Philosophia* etiam sua Aristoteli, in Logicis pariter atque Phycis, contrarius,) peculiari libro, Varlavie A. 1648. in suo edito, Vacuum adstruit, rationibus e thermometro petitis, quæ ulterius a Marino Merfeno experimentis illustrantur, Victorio item Torricello, If. Vossio (*Lib. de Natura Lucis* c. 9. ac 10.) & aliis. Descendunt quoque Vacuum Joach. Jungius in *Doxocopia*, P. 2. sect. 1. c. 5. distinct. 6. David Derodon in *Phyfica sua Contracta*, P. 1. c. 7. Lud. de Beaufort in *Cosmopxia*, Joh. Phocyl.

Phocyl. Holwarda in *Physica Novantiqua*, c. 2. Liber Baro Nüland in *novis Physica Elementis*.

3 ROBERTVS BOYLIVS, in variis libris de *aëris vi Elastica*, de *ejus rarefactione & condensatione*, ac in *novis Experimentis de aëre*, Anglice scriptis, quæ *Actis Philosophicis Anglicis* inserta sunt, non quidem simpliciter Vacuum agnoscere vult, dari tamen in natura posse spatium aëre vacuum contendit; imo eo devenit, ut certo instrumento gradus istius rarefactionis ad mensuram vocarit. Experimenta alia multa monstravit OTTO GVERICKIVS, Consul Magdeb. magnus affectionum naturalium per principia Mechanica demonstrandarum Artifex, qui plenissimos de *Vacuo* Commentarios in *folio* scripsit, quo in libro multa complexus est, illuc non pertinentia. Nam totum pene mundi Systema illic exponit, & super suis demonstrationibus fundare voluit, quæ tamen pertinent tantum ad singulares quasdam corporum naturalium affectiones, præcipue Vacuum & rerum Magnetisimum. Certum est autem, Virum illum in Germania cognitasse de istis inventis diu, antequam alibi istarum Demonstrationum quicquam institutum fuit. Liber quidem ejus A. 1672. demum prodiiit, sed Casp. Schottus in *Technica Curiosa*, præcipuam ejus partem, velut per Epitomen, A. 1664. in prægustum jam dederat. Varia sunt & curiosa experimenta circa eam materiam, in *Discursibus Florentinis*, *Saggi Academici* dictis. Magni sunt momenti omnia hæc experimenta, ac inprimis Boyliana, quia inter omnes majorem operam contemplationi huc Boylius impendit. Is scil. varia speculatus est naturæ phenomena, corporumque locorum in tali aliquo vacuo, ratione omnium qualitaturn, varios effectus inde expertus, quorum causas accuratas nec ipse dare potest. Adeo latent nos, quæ in profundo naturæ sunt. Quod si accuratius illa omnia indagari possent, mirabiles possent inde effectus deduci. Vacuum aliquod spatium dari, tale sc. in quo non sit aër, certis experimentis demonstrari potest, nisi forte quis existimaverit, aërem adeo rarefieri posse, & tamen implere idem spatium, quod cum rerum natura pugnat. Neque enim corpus minus fieri potest se ipso, aut majus, nisi per alterius corporis vel expulsum, vel inlinationem. Si aër crassior est atque constipatur, ut in *sclopetis πυρρκατοις*, debet id fieri per approximationem partium, a se distantium, quarum distantia concipi non potest, nisi quod vacua quædam illis fuere interspersa, tale, quod aëre subtilius ipsi cederet, compressione facta. Quemadmodum in spongia fieri videmus, cujus partes ad se accedunt in compressione, aëre expulso, qui antea foraminula illa complebat, e latere tamen superstitite, seu conatu resistendi, & in priorem statum reponendi, si libertas detur. Eadem ratio est thermometrorum, baroscopiorum, &c. de quibus in *Cap. de aëre* prolixius dicemus. Nihilominus tamen Franc. Linus, in *Tr. de Corporum inseparabilitate*, post Ant. Deusingium & Honor. Fabrum (in *Tr. de Vacuo*) experimenta ista pro Vacuo, tam Torricelliana, quam Magdeburgica & Boyliana, impugnavit, aliisque illorum causis detectis Vacuum naturaliter dari posse negavit, Aristotelicam autem de Rarefactione sententiam, tam contra vacuitatem, quam corpusculorum, assertores, sibi visus est demonstrasse. Sed huc a Rob. Boylio est responsum. Exstat & Gilb.

Klerckii

Klerckii *Lib. de plenitudine mundi*, quo Philosophia Cartesiana, ea etiam in parte, defenditur. Joh. Marcus Marci, in *Lib. de Iride* p. 54. Vacuum quinto Elemento compleri contendit. Quomodo hinc de levitate quoque & gravitate aëris judicium institui possit, *Cap. de aëre* videbimus.

Occasione tamen hujus doctrinæ incidit, quod aliquis, hoc fundamento fretus, machinam aliquam meditatus fuerit, quæ, sublevata in aërem proportionatum, ali-
 quod onus secum trahere posset, quod pro lubitu navicula esse possit, vel corporibus
 aliis, vel hominibus, referta, servata tamen ponderum proportionem. Est is FRAN-
 CISCVS LANA, Italus, cujus liber Italica lingua scriptus, *Prodromo ad arte maestra*
 (Brixiae A. 1670 in fol.) c. 2. 3. varia a se experimenta excogitata proponit. sed ple-
 raque inania, ac in inanibus speculationibus fundata, nec ad praxin deducta. Inter ea
 habetur illud quoque c. 6. *quomodo possit fabricari navis, quæ per aërem eat, cum remis &*
velis. Fundamentum ejus hoc est præcipuum: quod supponat, dari posse globum
 aliquem, e laminis metallicis confectum, cujus contentus aër ipso globo gravior sit,
 quod ille calculo Euclideo, ex proportionem Diametri ad peripheriam ducto, evince-
 re laborat. Præsupponit porro, aërem, in tali globo contentum, graviorem ipso glo-
 bo, si inde extrahatur per artificia nunc nota, effecturum, ut globus ille sursum fera-
 tur, quemadmodum, si intra aquam globum talem quis haberet, aqua vacuum, glo-
 bus ille ascensurus sit in superficiem aquæ. Globus illos multiplicat pro ratione pon-
 deris appendendi. Hæc ejus Viri sententia est, quæ tamen gravissimis dubiis urgetur.
 Ne quid enim dicam de calculo isto Euclideo, valde vereor, ne ille, in abstracto ita for-
 matus, in materia deficiat, præsertim in tanta metalli & ipsius aëris proportionis &
 ponderis incertitudine. Neque enim laminæ metallicæ adeo exacte proportionem
 ponderis servare possunt, & ipsa crassities metallica obstare videtur. Quod si nimis
 tenuis illa lamina esset, difficile exhauriri aër posset, qui est conatus omnium maxi-
 mus, adeo ut laminæ non nisi exacte rotundæ, & aliquo modo etiam crassæ, hanc
 vim sustinere possint. Quadrata forma laminæ etiam crassæ hoc conatu, velut pan-
 nus, complicatur. Denique & ipsa adunitio laminarum multum difficultatis habet,
 nam non ita illa exacte fieri potest, ut non rimula aliqua superfit, qua superfite tota
 res in nihilum recideret. Præterea etiam illud Lanæ præsuppositum, de ascensione
 talis globi, nondum probatum mihi videtur hoc fundamentum; longe enim alia ratio
 est corporis, inter aquam conclusi, quam ejus, quod in aëre est. Illud enim termi-
 num suum facile assequitur, superficiem scilicet aquæ, quem vero in aëre terminum asse-
 qui possit globus talis, non video, & nisi me omnia fallunt, pressio ipsa Atmosphæ-
 ræ impediret ejus ascensionem: illa enim, æqualiter omnibus lateribus incubans, non
 admitteret ejus ascensionem. Plura de hoc Navigio volatili J. Chr. Sturmii
 in *Collegio suo Curioso*. Vocarunt quoque Angli sub examen. Sed frustra, ut mihi qui-
 dem videtur, omnes illi conatus erunt. Miror Gottf. Wilh. Leibnitium, Virum in-
 geniosum Germanum, in *Hypothesi sua nova Physica*, probasse hæc fundamenta Lanæ.
 Diserte enim ille p. 25. ait, si quid arte humana parari queat aëre levius, spem esse, per-
 venire ad artem volandi posse; ubi & recenset Lanæ sententiam, quam & Is. Vossii esse

ait: Si detur vas concavum, tam grande, ut aer intus conclusus continenti, seu vasi, per se sumpto, preponderet, aere tum exantlato ascensurum illud vas in aërem. Calculos tamen Lanæ non recte ductos ait, aliumque substituit, quem rectius processurum putat. Cautè tamen addit tandem: *Sed an bulle (ita vocat vasa illa) tanta magnitudinis commode fieri, & penitus, & sine ruptura, exhaereri & durare possint, ego in me non susceperim.* Illud Lanæ Commentum nuper nonnemo sibi tribuere ausus est, manifesti plagii facile arguendus, Philippus Lohmeier, sc. Prof. Rintel. in *Dissertatione* non ita pridem, de arte volandi per aërem, edita. Omnia enim pene verba ex Lana descriptis, nulla ejus mentione facta, sequè Autorem tanti arcani jactat, ac Principes ad elaborationem ejus machinæ invitat. Apud Ott. Guerikium, quodam in loco, legere memini paratum sibi fuisse recipientem vitreum, cujus peripheriam aëre contento leviorè fuisse ait, nescio quo calculo suo & mensura usus. Nulla vero illic mentio est, in aërem ascendisse globum istum.

CAP. V.

DE TEMPORE.

- §. 1. *Tempus ad Physicam non pertinet, nisi quatenus durationem rerum designat. Durationis hujus cognitio usum habet in Physica & Medicina multiplicem. Franc. Baconis Verulamii Historia Vitæ & Mortis, & Joh. Grauntii Bils of the mortality, in hoc argumento commendantur.* 2. *Quæstio de Interitu Orbium & Globorum integrorum affirmative deciditur. Stoicorum hæc de re doctrina. Scriptores de interitu mundi, gentilibus credito.* 3. *Dilecti universitatis ab Is. Vossio Mathematicæ impugnata, a Nicol. autem Stenonio demonstrata. Possibilitas conflagrationis Globi Terraquei ex Physica itidem ostenditur. Summa difficultas in corporum, non solum maximorum, sed etiam minimorum, temporibus investigandis.* 4. *Scriptores varii de vitæ termino & prorogatione, uti & longævitæ.* 5. *De Cadaverum corruptionis tempore, vitæ, in iis e Joh. Marci Marci sententia supersiste, quorundam item incorruptibilitate & cruentatione miraculosa, monita. Tb. Kerkringii præservatio cadaverum per succinum.*

INter externas corporum affectiones TEMPVS quoque refertur, quod quidem per se ad Physicam non pertinet, nisi in quantum ex duratione rerum judicium aliquod de constitutione corporum iniri possit. Aristoteli definitur tempus numerus motus secundum prius & posterius; sed ea Mathematica potius definitio est. Neque solum ad motum refertur tempus, physice consideratum, sed Mathematicæ, quando scilicet ex ratione motus solaris, vel aliorum corporum cælestium, mensura temporis initur. Ideoque temporis consideratio, quatenus mensura est, ad Physicam non pertinet, nisi in quantum nobis designat durationem rerum. Sola enim rerum

rerum duratio spectatur Physico. Quæstiones hinc solent formari: *An tempus fuerit ante sidera & mundum conditum?* quod suo modo concedi potest. *Quomodo differat æternitas a tempore Physico?* quæ inutilis quæstio est, a nobis non expedienda. Habemus & in Mathematicis Mensuræ Mensuras, Horologia scil. secundum quæ computari tempora possunt, de quibus Mathematici consulantur. Ad durationem rerum peruestigandam non est nobis opus illis minutiis, sufficit hic latior calculus. Est vero illa durationum historia in natura maximi usus, unde iudicium de mixtura & textura corporum fieri potest, quomodo sc. illa inter se compacta sint, quo ordine, qua proportionem. Nam eorum omnium aliqua signa apparent in duratione eorum. Iudicium hunc quoque de corruptione corporum institui potest. Inprimis observari possunt fatales illæ corporum periodi & termini, quos Deus ipsis præscripsit, ipsæque non excedunt. Multum quoque cognitionis inde accrescet doctrinæ Medicæ, si historia quædam instituat durationum vitæ & mortis distinctiorum hominum, sub vario cœli climate positorum, in montibus, sylvis, locis paludosis, arenosis, metallicis, calidis, frigidis, habitantium. Prævit in hoc labore Magnus Verulamius, cujus extat *Historia vitæ & mortis*, magno ingenii conatu scripta. Utile quoque erit historias ipsas in aliqua societate vita functorum notare, quo scil. genere morbi, qua ætate, perierint. Id fecit ex Anglis, libro, cui tit. *Bills of the mortality* (i. e. *Naturales & Politicæ Observationes super schedulas mortalitatis Anglicas, sive Catalogos hebdomadales natorum & mortuorum*) Johannes Graunt, (d) qui perpetuum catalogum texuit omnium hominum certo morbi mortisque genere mortuorum & natorum, unde educit multa conspectoria, tam Politicis & Statui, quam Medicis & Physicis, utilia. Prodiit Liber iste (cujus Argumenta Tomo II. *Epheem. Gall. p. 352. & seqq.* enarrantur) Oxoniæ A. 1665. in 8vo. Similiter in omnibus corporibus naturalibus procedere licet a summis ad ima, ad methodum illam, a Verulamio præscriptam.

Pertinet huc quoque quæstio de interitu & corruptione integrorum orbium & globorum, cujus esse vicissitudines veteres quoque sentire, qui idem illis fatum esse vulerunt, quod partibus eorum. Et sane generationes illæ novarum stellarum & cometarum non obscurum argumentum præbent, nova quædam corpora, in vasto hoc aëris vel ætheris Oceano, vel vorticibus, ut appellat Cartesius, nasci posse, quemadmodum in mari Insulæ nascuntur per materiæ cujusdam congeriem, in unum aliquem locum compactæ. Non omnia etiam in orbibus æthereis esse æterna & constantia, nunc credere incipimus, postquam Mathematici demonstrationibus suis fidem fecerunt. Stoici olim mundi interitum etiam statuebant, sive generalem quandam *ἐκπύρωσιν* & *κατακλυσμὸν*, ætatem scil. atque hyemem universalem, quæ per vires redirent, ut ita mundus secundum externam sui compositionem tantum interiret, non ratione substantiæ. De hac Stoica mundi exustione quid sentiendum sit,

(Oo) 2

legi

(d) Grauntii Exemplum, laudabili instituto, in Germania imitati sunt Collegæ Academiæ Naturæ Curiosorum Uratislavienses, qui *Historiam Morborum*, in Civitate sua singulis annis grassatorum, Ægrotorumque istis correctorum ac mortuorum, an. 1699. inchoatam, ad præsentem usque, quotannis continuant.

legi potest Jac. Thomafius in pecul. *Dissert.* qua Epicrisin & collationem instituit cum Christianorum doctrina, mundi interitum statuente. Vid. quoque Hier. Magius, qui de *exuſione mundi* singularem librum scripsit, & quæ Alphonsus Pandulphus ex omnibus, tam Gentilibus, quam Christianis Scriptoribus, *libro de fine mundi*, congestit.

- 3 Ceterum, quod globum terraqueum attinet, impossibile non est, illum has vices subire. Quomodo diluvium toti huic globo accidere potuerit, subtilissima methodo demonstravit Nicolaus Stenonis, in *Prodromo Dissertationis suæ de solido, intra solidum naturaliter contento*. Qua ratione illorum argutatiunculæ retundi possunt, qui Mathematicis rationibus universalitatem diluvii impugnant. Quod fecit singulari libro Isaacus Vossius, quanquam nomen Dissertationi non proposuerit. Ita quoque igne conflagrare posse globum terrenum simili ratione non est impossibile, si æstuaria illa subterranea vires acquisiverint, & vicinas partes, maxime inflammabiles, corripiendo totum tandem globum incendant. Cum enim maxima terræ pars metallica sit, imo ea, quæ centrò propiora sunt, ipsissimum metallum fufum existimem, impossibile non est, colliquatione partium metallicarum facta, corticem hunc externum, quem terram vocamus, cum appendicibus suis, facile in cineres abiturum. Fuit quoque Cartesius in illa sententia, terram successu temporis mutari in solem posse, quod fieret forte hac conflagratione; solem vero mutari in terram vel planetam posse, ubi maculæ, quas sensim attrahit, prævaluerint, ut corpus solare crustam aliquam terream sibi obducatur. Illa hic obiter de corruptionibus corporum & massarum universi dicta sunt, in quibus sensu suo quemcunque abundare patimur, ab experientia nihil adjuti, sola enim suspitione tantum quædam divinamus, cum unius hominis, & multorum millium, ætates non sufficiant ad has observationes. Objecti enim vastitas, & infinitas, & longinquitas, & diuturnitas, magna sunt philosophantium obstacula, qui in particulis tantum sæpe laborant, & vix sapiunt, quoniam universi hujus connexio illos latet. Unde multæ dependent operationes, multa phænomena naturæ, in quorum causis inveniendis ætatem & vitam consumimus, oleumque & operam perdimus. Quæ difficultas magnorum corporum, eadem minimorum est, nam & in horum temporibus observandis maximus profecto labor est. Quis fungi unius noctis propaginem satis mihi explicet, & texturam ejus aliquot horis elaboratam, ut pene visui petere posset, nisi cognitioni nostræ quasi sponte subduceret natura. In vita Ephemeris insecti, quam Joh. Schammerdammius Belgice descripsit, quæ non miracula observes?

- 4 Pertinet quoque huc doctrina de Terminò vitæ humanæ & de vita proroganda, & longævitate Patriarcharum, circa quæ argumenta plurimæ occurrunt difficultates, integri Disputationibus & Libris a quibusdam deducæ. *De Vita & Morte* Matth. Flacius Jun. Librum scripsit non continentem.

De Terminò vitæ Joh. Beverovicus Viros doctissimos sui temporis exercuit, qua
Theo-

Theologos, quæ Medicos, quorum Responsa singulari volumine (Leidæ A. 1636. in 4to) sunt congesta, & lectu digna ob varia dubia, omni ex parte mota. (e)

Quod *longævitas Patriarcharum* attinet, aliorumque hominum, legendi sunt Verulamius in sua *Historia vitæ & mortis*, Joh. Henr. Heideggerus peculiari *Dissertatione*, quæ habetur in ejus *Patriarcharum historia*, & Henr. Meibomius Jun. in singulari *Epistola de longævitâ*.

Quod *vitam prorogandam* attinet, Medicos habemus, qui ex artis suæ principiis integros libros eo de argumento scripsere. Physicis quoque rationibus & Medicis usus est, in libro sæpius laudato, Verulamius, cujus liber multarum aliarum cogitationum semina tradere videtur. Ita enim omnia complexus est generali sua contemplatione, ut singula ejus libri viam sternant ulterioribus cogitationibus. Hic. Cardanus quoque libro 2. *Seeyvaistaw*, qui occurrit in *Operum* ejus Tomo 2. argumentum hoc de vita proroganda tractat. Legi quoque possunt *Acta Anglicana Regiæ Societatis* p. 1179. ubi de eodem argumento disseritur.

Potest hic quoque disquisitio institui *de tempore, quo cadavera vel hominum, vel brutorum corrumpi solent*. Joh. Marcus Marci quidem vitam etiam cadaveribus reliquam facit, ac per tempus aliquod satis longum incorruptibilia ea manere posse credit, quoniam existimat, cæcâin pati posse homines, quæ annos plures durare possit, unde corpora hominum cadaveribus similia quidem videantur, revera autem vivant. vid. *Philosophia vet. Restit. P. 4. subsect. 1. & 2.* Multa hinc deducit paradoxa, quæ suo loco relinquimus. Videatur quoque Christ. Frid. Germannus in *libro de Miraculis mortuorum*, Lipsiæ A. 1670. edito. Quod corpus totum, vel corporis partes aliquas, incorruptibiles, attinet, ego multa hic supersticiosa & fabulosa subesse existimo. Ceterum existimantur cadavera violenta morte peremptorum inconsumpta manere, cujus rei exemplum memorabile extat apud Melchiorum Adamum, in *vitæ Hutteni* p. 17. Ipse Huttenus ad Arnoldum de Glauberg, Jctum Francofurtiensem, scribit: *Rem admirandam, & cujus prope nullius fides capax sit, vidisses, quantum jam annorum desolatum corpus non consumptum, non putrefactum, totam adhuc faciem cognoscibilem, quin etiam sanguine commaduit attactum. En igitur innocentie testimonium.* Fuit ille Joh. Huttenus e familia Uldarici, in prælio quodam occisus, de quo proluxior ibi narratur historia. Quid arte fieri possit, non jam moramur. *Tbco. Kerckringius* hodie succinum ita temperat, & coquit, ut tota cadavera, quanta quanta sunt, ejus circumfusionem a corruptione præservet.

Habet infantem undiquaque succino circumfusum, quem adhuc integrum & sine corruptione servat, foetum item bimestrem.

(O o) 3

CAP.

(e) Præter Beverovicianam Schediasmatum de *Termino Vitæ* Syllogen, alia etiam Lipsiæ an. 1691. in 8. curante Hieron. Diecio, Prof. Publ. prodit, in qua Dan. Henrici Theologi Lipsiensis, Liber de *Argumento isto* integer, aliorumque Theologorum Lutheranorum, Æg. Hunnii, Joh. Majoris, Balch. Menzeri, Justii Feurbornii & Joh. Guilh. Bajerii, de eodem Dissertationes, junctim exhibentur.

CAP. VI.

DE MOTV CORPORVM ET PARTICVLARVM
IN CORPORIBVS.

§. 1. *Motus doctrinam recentiores Mathematicæ explicant, & ex ea, post Epicureos, omnia ferme Phenomena naturalia deducunt. Sed Principium hoc est insufficiens. 2. Aristoteles intricatissime de eo philosophatur, distinctius autem & luculentius Cartesiani, quorum doctrina, ex ipso Cartesio & Dan. Lipsorio, fuscè proponitur. 3. Subiungitur ejusdem censura, quadam dubia, quadam falsa in ea esse, ostendens. 4. Motus variæ subdivisiones. 5. G. G. Leibnizii theoria Motus abstracti, & hypothesis Physica, huic superstructa, commendantur. 6. Nec non Scripta de Motu Joh. Alph. Borelli, quocumq; Franc. Wilb. L. B. de Niland, ferme eadem docet. Wilb. item Petti nova hypothesis, & Joach. Jungii de Motu MStum. 7. E sola Motus doctrina omnia naturæ Phenomena non possunt explicari. 8. Pauca de Quietè, & Intestinis motibus particularum in solidis quiescentibus, e Rob. Boyle de his Scripto, adduntur. 9. Doctrina de fermentatione in Physicis & medicis utilis, ac Scriptores præcipui.*

AD affectiones externas MOTVM & Quietem referunt vulgo Physici. Affectio enim externa corporis naturalis est moveri & quiescere. De motu hoc multa dici possunt, & sunt, qui omnes naturæ operationes in eo fundant. Recentiores methodo Mathematica plane hic procedunt, ut, positæ definitionibus, petita aliqua sive postulata tradant, his impetratis regulas certas, vel axiomata, conficiant, quibus, ut certis & indubitatæ, explicari posse putant ea, quæ habemus in natura phenomena, omnesque naturæ operationes. Hinc formam, & formales actiones & vitales, deducunt, & quicquid præterea in corporibus activum est. Epicurei e veteribus primi sunt, qui motum particularum horsum, vorsum, sursum, deorsum, motum concurrentiæ, &c. animo concipiebant, ut inde corporum rationem demonstrarent. Subtiliter illi quidem multa de hoc motu disservere, & quæ usum aliquem obtinere possunt in demonstratione rerum, solo tamen illo principio frustra confidimus, ut *Cap. de Secta Epicureorum* pluribus diximus. Videri quoque Joh. Franciscus Grandis potest, in singulari *Diatribè adversus Epicureos*, ad Cassendum, eorum defensorum, scripta.

Aristoteles quoque multa de motu tradit, imo naturam per principium motus definit. In toto vero hoc argumento, quod in Mathematicorum scholis tractandum erat, Metaphysicis speculationibus omnia involvit, ut certe, quid velit sibi, expeditu admodum sit difficile. Quis enim Oedipus satis mihi explicet illam motus definitionem: *Motus est actus Entis in potentia, quatenus in potentia?* Infinitæ sunt hic Interpretum speculationes, iplis verbis Aristotelicis intricatiore. Nihil attinet in re inani

inani tempus & operam perdere. Longe distinctius Cartesius motum nobis definit: *Motus est translatio unius partis materiae, sive unius corporis, ex vicinia eorum corporum, quae illud immediate contingunt, & tanquam quiescentia spectantur, in viciniam aliorum.* Vid. ejus part. 2. principiorum Philosophicorum, §. 25. Hinc quies, motui contraria existens, nihil aliud est, quam ejus absentia, ibid. p. 27. & 37. Determinatio motus est, quae mobile a termino a quo, ad certum terminum ad quem, promittitur. Communicatio vel propagatio motus est actio, quae motus ex una parte materiae in aliam, vel quiescentem, vel tardius aut aliter motam, transfertur. Atque hae definitiones sunt expediti sensus, quas capere quilibet potest; explicant enim naturam motus localis, extra quem nullus alius datur, quanquam Aristoteles motum localem ab aliis quibusdam speciebus distinxerit, quales sunt augmentatio & diminutio, generatio, corruptio, &c. Quae ipsae species tamen motu locali peraguntur, & si recentiores audimus, omnis ejus formalis ratio in particularum motu, ejusque determinatione consistit, quod tamen suo loco nunc relinquimus. Nos quidem, materiae generationem & corruptionem mediante motu tali fieri, agnoscimus, sed determinationem istius motus a sublimiori principio dependere existimamus. Postquam has definitiones motus in solido collocavit Cartesius, postulata hinc aliqua & axiomata format, quae distinctius ordinat DAN. LIPSTORPIUS in *speciminibus Philosophiae Cartesianae*. Petit enim, ut (1) concipiamus vacuum spatium, seu corpus, quod motus aliorum corporum nulla ratione impediret, nec juvaret; (2) petit, ut duo corpora perfecte dura, & a reliquis omnibus sic divisa, concipiantur, ut eorum motus a nullis aliis circumjacentibus impediretur, nec juvaretur; (3) petit, ut dua illa corpora perfecte dura, & a reliquis omnibus divisa, inter se indirectim, a sinistra versus dextram, committantur; (4) petit, ut in iis magnitudo & velocitas accurate examinentur & seorsim spectentur; (5) petit, ut, depositis sensuum praedictis, pura mente consideretur, quid futurum sit in eorum mutuo concursu; (6) petit denique, ut, veritate distincte percepta, Philosophi considerent, esse a ratione plane alienum, propter sola sensuum praedicta & experientias, in medio heterogeneo, & ope corporum non exacte durorum, nec perfecte solidorum, factas, ea, quae a puro intellectu clare & distincte percipiuntur, in dubium revocare.

Hinc Axiomata & regulas communes deducit: (1) Deus omnium est motuum, qui sunt eruntque in mundo, causa generalis. (2) Deus in principio mundi materiam creavit, & tantum motus illi impressit, quanto illi opus fuit ad rerum productionem, quam hactenus conservat. (3) Hinc esse, quod omne corpus, quantum in se est, in eodem statu maneat simplex & indivisum, nec unquam, nisi a causis externis muretur. (4) Et sic id, quod quiescit, perseveraturum semper in quiete sua, nisi externo impetu loco pulsus fuerit. (5) Ubi vero corpus aliquod moveri coepit, tamdiu moveri eadem celeritate, quamdiu nihil occurrit, quod vel imminuit, vel fitit, ejus impetum. (6) Ex eo porro educit, omnem naturam esse conservatricem sui, & nihil tendere ad sui ipsius destructionem. (7) Omnem motum ex se ipso esse rectum,

rectum, & ideo circulariter mota tendere semper, ut recedant a centro circuli, quem describunt. (8) Corpus motum, alteri occurrens, si minorem vim habeat ad peragendum secundum lineam rectam, quam hoc alterum ad ei resistendum, nihil amissurum de suo motu, sed solam motus determinationem perditurum. (9) Si occurat corpori minus forti ad resistendum, quam ipsum sit ad movendum, tum illud se commoturum, & tantum de suo motu amissurum, quantum in alterum corpus transfert. (10) Si occurrat corpori æquali, & æque velociter mobili, solam motus determinationem amissurum. (11) Si vero occurrat corpori plane æquali, sed quiescenti, utrumque sui effectus partem fortitutum dimidiam, h. e. partem sui motus communicaturum cum residuo reflectendam.

- 3 Hæc ex mente Cartesii Lipstorpheus prolixè proponit in libro, a nobis laudato, quod pleraque Mathematicæ veritati inniti videntur. An vero in Physicis pro absolute veris & demonstrativis habenda sint, non parum dubitationis est. Nam aliqua vel ex hypothesi tantum dicuntur, e. g. nullum motum cessare semel inceptum, nisi propagetur eadem quantitate, omnem materiam subtilem recedere a sua Sphæra per lineam rectam, quod circa nos vacuum nullum sit, in quo moveri possunt corpora, ut proinde difficilis ejus probatio sit. Quædam ex iis falsa omnino esse videntur, e. g. motus certa quantitate mundo inditus, ut nullus novus oriatur, sed tantum transferat de uno corpore in aliud, & quantum uni accedit, tantum alteri decedat. Instantias plurimas dedit Ludovicus Beaufort in *Cosmopæia divina* pag. 65. Unicus ille animalium spontaneus motus salutis arguit hanc hypothesin. Cum enim animalia, antea quiescentia, incipiunt subito vehementer moveri, quæritur, a quo talis motus iis communicetur, & cui decedat. Denique quis neget, corpus aliquod immediate moveri posse ab aliquo Spiritu, Angelo vel Dæmone? Homo quoque, immediate a mente excitatus, se libere determinat ad motum, vel quietem. Hæ postremæ sunt, sed validissimæ objectiones Beaufortii: Nam ad ceteras regei non pauca possunt. Ideoque ex his speculationibus, plane Mathematicis, & a materia abstractis, tantum afferendum est ad naturæ phænomena demonstranda, quantum ipsa natura admittit. Multa quidem notionibus nostris præsupponere possumus, quæ satis quidem expedita nobis videantur, multum tamen difficultatis habeant, ubi rei ipsi applicueris. Certe, quæ de propagatione motus semel incepti, Cartesiani tradunt, insignem & apertissimum habent in natura usum; statuendum tamen est, eum aliquando etiam cessare posse. Omnis enim motus propagatur cum gradu aliquo deficientiæ ad quietem.

- 4 Motus varie subdividi possunt, & secundum varios respectus considerari. Nam secundum gradus alius est, vel celer, vel tardus, vel mediocris. Secundum causas est vel spontaneus, vel violentus, vel insitus, vel propagatus. Secundum terminos alius est vel rectus, vel circularis, vel mixtus. Rectus iterum est vel horizontalis, vel perpendicularis, vel obliquus. Ex his variz aliz species oriuntur, tractatio, vectio, ductio, frictio, pulsio, trusio, cursus, volatus, natatus, repatio, pressio, volutatio,

ratio, rotio, refractio, distillatio sive evaporatio, discombinatio, serratio, terebratio, & si quæ sunt his cognatæ species alix.

Non ita pridem GODFR. GVILH. LEIBNITIVS *Theoriam motus abstracti, seu rationes motuum universales, a sensu & Phænomenis independentes*, edidit, qui exiguus libellus magna industria omnem motus rationem, secundum omnes figuras, positus, modos, explicat, ut profecto plus ille perfecit exiguis istis foliis, quam alii vastis libris. Huic *Theoria* superstruit *Hypothesin Physicam novam*, in qua Phænomenorum naturæ plerorumque causas ab unico quodam universali motu, in globo nostro supposito, neque Tychonicis, neque Copernicanis aspernando, repetit. Plena sunt omnia subtili ingenio, & in multis quasi ex abdito eruit nonnulla, de quibus non cogitarunt alii. Hanc suam doctrinam Societati Anglicæ dedicavit, quæ in pretio quoque habuit, & recudia Typographo suo fecit. In *Actis Societatis* quædam habentur Joh. Wallisii ad ejus *Hypothesin* monita, quæ illic legi possunt.

Non ita pridem etiam IOHANNES ALPHONSVS BORELLVS, (f) Prof. Pisanus, Mathematices Physicesque peritissimus Vir, ac singulari iudicii & ingenii acumine in naturalibus pollens, de vi percussionis vastum librum edidit in 4. acutum & laboriosum, in quo omnem illam motus doctrinam ad certas quasdam regulas revocavit, in multis cum Cartesianiis convenientes. Quibus regulis semel positis, procedit deinde ad demonstrationem multorum in natura phænomenorum, ac specialibus exemplis illustrat, quæ generalibus regulis conceperat. Dignus sine est liber ille, qui cum Cartesio Leibnitioque jungatur, ut ita collatis omnium sententiis videamus, in quibus convenient, in quibus differant. Omnibus certe in illo genere Scriptoris palmam præripit. & nil ferme addi potest ejus subtilitati. Post Borelli Tractatum editum Franciscus Wilhelmus, Liber Baro de Nüland, in *Elementis suis Physicis, vel novæ Philosophiæ principiiis*, in multis Cartesio contradixit. Nam Cartesium motus naturam non intellexisse ait, per se nullum motum circularem dari, corpora circulariter mota non conari recedere a centro, regulas quoque motus habet, cum Borelliani in multis convenientes, quod se infcio tamen contigisse memorat, Borellum tamen ipsum paralogismo.

Tom. II.

(Pp)

(f) Joh. Alph. Borelli, Neapolitani, Acad. Pisanæ Mathematici, *Tractatum de Vi Percussionis*, Bononiæ an. 1667. in 4. editum, & cum *Responsionibus ad animadversiones Scipiani de Angelis*, auctorem Leidæ an. 1686. in 4. reculum, *Librumque de Morionibus Naturalibus, a gravitate pendensibus*, Regio Julii an. 1670. & Leidæ an. 1686. in 4. impressum, exceptit tandem *Opus de Animalium Motu postimum Bipartitum*, Romæ An. 1680. & 1681. in 4. publicatum. Recensius singulorum prolixiores quære in Ephemeridibus istorum, quibus lucem aspergere, temporum Literariis, quarum Loca Corn. a Beughem, in *Consp. I. Apparatus ad Hist. Liter. Noviss.* p. 60. 61. suggeret. Joach. Jungii *Phoronomia*, seu *Doctrina de Motu Locali*, cujus, etiamnum ineditæ, honorifica etiam mentio, in Henr. Oldenburgii *Transactr. Philos. Soc. Angl.* M. Apr. A. 1669. p. m. 148. & G. G. Leibnitii *Theoria Motus abstracti* p. 33. est injecta, Hamburgi an. 1688. ni fallor, in 4. curante Henr. Sivero, Prof. Gymnasii Mathematico, & Autoris discipulo, præditi, a Siveri autem successore, Balth. Menzero, ibid. an. 1699. in 4. denuo est recensita, & Joh. Ad. Tassii *IV. Opusculis Mathematicis* adjecta.

logismorum nonnullorum accusat in motus demonstrationibus. Ceterum & ipse Borellus de motu animali librum, quem editum nunc esse audio, promissit, quo sorte non minus subtilia & curiosa continebuntur. Quæ in natura contingunt generationes & fermentationes, ex hypothesebus suis satis concinne explicat. Superest & Josch. Jungii Lib. de Motu posthumus, quem discipulorum aliquis Editioni paratum servat. Urgent hanc vehementer Angli, a quibus magni Jungius æstimatur. Et fuit sane Vir sublimis ingenii, quique naturalium rerum causas, accuratiori, quam vulgo habetenus factum, oculo inspexerat, ac multa ad Mathematicas leges revocaverat. *Novam Hypothesin Motus Elastici* Wilh. Petrus e Soc. Reg. Angl. adjecit Libello suo de *Usu duplicata proportionis in singularibus quibudam*, Londini A. 1674. in 12mo excuso. Multa in habet curiosa, quæ spectant ad doctrinam Motus, cujus varia proponit Experimenta specialia, duplicando Motuum propositiones. Quæ de primo motore apud Peripateticos sunt controversiæ, legi possunt apud Beringardum in *Circulo Pisano*, ubi & de motu projectorum prolixè agitur.

- 7 Mihi quidem non videntur omnia illa indistincte posse ad motus doctrinam referri naturæ Phænomena. Utut enim subtiliter ista sint excogitata, non tamen omnes absolvent rationum numeros. Est præterea aliquid in natura super illos motus constitutum principium determinans, quod qui non observat, in specialibus nonnullis exemplis, is nihil videt. Borellus istis suis Regulis explicare se tamen non potest, nisi concedat, esse particulas quasdam in natura, quæ per se ipsas moveantur, & moveant alias. Ad id extremum demum deveniendum est, siue sit illud materia subtilis, siue aliud quod in natura spiritale principium.

- 8 Restat nunc, ut etiam de QUIETE aliqua dicamus. *Quies nihil aliud est, quam absentia motus, in quo statu corpora per se sunt, motus vero illis accidit.* Atque hic, si argumentum hoc pressius consideremus, profunda sane illa inquisitio est, quæ corpora quiescant, & quatenus quiescant, an, cum tota quiescant, etiam partes eorum moveantur. Quod si rem rectè consideraverimus, nullum corpus tam densum & ponderosum inveniemus, in cujus, ut ita dicam, visceribus, & abstrusis recessibus, non dentur intestini quidam particularum motus. Nemo rem illam attentius consideravit, quam Rob. Boyleus in *Dissertatione de intestinis motibus particularum in solidis quiescentibus*, ubi exemplis gemmarum, vitri, lapidum, marmorum, lignorum ostendit, tot affectionibus ista corpora esse obnoxia, ob inobservatum quendam motum particularum, in illis delitescentium, quæ, cum in motu sunt, vel provocantur a vicinis corporibus, particulas sibi connexas iterum movere incipiunt. Illustria sunt exempla illa, quæ de maculis in gemmis notat ad solis motum mobilibus.

- 9 Pertinet huc etiam doctrina *Fermentationis*, quæ maximi in Physicis usus est, cujusque veram indolem ac naturam quisquis accurate sciverit, eum perfectissimum rerum Naturalium habebit Indagatorem. Omnes enim naturæ mutationes, alterationes, generationes, corruptiones, non nisi fermentatione fiunt. Ejus artifex sola atque unica est & hymia illa sublimior, quæ flammis agentibus, modo naturæ æmula, par-

particulas corporum quiescentes novit excitare, ut in alium statum deducantur, ipsamque speciem naturalem, vel corpus, in aliud transmutent. Fermentatio, sive a causis externis, sive ab internis, oritur, unica est & fecundissima morborum genitrix. Ratio ejus plane abstrusa est. Pauca de illa habent Veteres, quæ Herm. Conringius & Mart. Schoockius, in Dissert. de ea adserunt. Thom. Willisus, magno labore, in cellis vinariis & cerevisiariis, variis Opificum officinis, Experimenta, Fermentationis doctrinam illustrantia, collegit, sed, quia principia quinque, ab omnibus aliis Physicis diversa, statuit, sententiam suam impugnari vidit; tum ab Anglis, tum a Marc. Kergero, Germano, cujus libellus, Witeb. 1663. in 4to editus, non est omnino contemnendus, & multa attulit Willisio prætermissa. Febres totæ in fermentatione consistunt, quam si quis compescere norit, his facile medebitur. Qua de re diligentissime actum a Willisio in *Diatribis II. de Ferment. & Febribus*. Ziegleri Scriptum de *Fermentatione rerum omnium Germanicum* Titulo, magnifica multa pollicenti, haud respondet. Non res enim dat, sed verba, obscura sæpe & ænigmatica, nec experimentis sua confirmat, quæ tamen unice hic desiderabantur.

CAP. VII. DE QUALITATIBVS.

- §. 1. *Motus Qualitas est non tantum externa, sed etiam interna.* 2. *Peripateticorum doctrina de Qualitatibus exploditur.* 3. *Pleraque Qualitates a situ, figura, motu & missione, oriuntur, quod diversis ostenditur exemplis.* 4. *Divisiones Qualitatum Peripatetica.* 5. *In specie agitur de Raritate & Densitate.* 6. *De Humiditate, Siccitate, Fluiditate, Firmitate, Mollitie, Viscositate, Flexilitate, Rigiditate, Levitate, Asperitate.*

Vidimus de motu, quæ quidem præcipua est inter qualitates corporum naturalium, quoniam, ut vidimus, recentiores nonnulli super ejus hypothesei omnem doctrinam Physicam extruunt. Maluimus tamen nos distinguere, methodum vulgatam sequentes eorum, qui motum affectionem externam faciunt corporum, & distinguunt a qualitatibus reliquis, quas internas vocant, a forma illa substantiali sua procedentes, quanquam & motus possit esse internus, atque adeo intestinus, ut, quiescente solido, vel toto corpore, quædam tamen particula ejus in continuo motu sint, ut *cap. priori diximus*. Quod si observassent illi, qui motum affectionem externam faciunt, cautius puto distinxissent species motus. Accedit, quod qualitates omnes illæ, quas observamus in corporibus, non sine motu fiant. Fiunt enim pleræque sola partium translocatione, quæ nihil aliud est, quam motus, ideoque nunc cum meris larvis & chimæris res est, fictis scil. illis Entitatibus, quas schola Peripateticorum introduxit, formæ suæ substantialis prolem, ut ii quidem putant, non degenerem.

Quod si Aristotelicos jam rogamus, quid sit Qualitas, perbellam nobis definitionem molluntur; *qualitas sc. est, quæ res qualis dicitur*. Multum sane hac definitione

tionem profecimus. Idem est, ac si quis interrogatus: quid est humor, calor, frigus? responderet: est id, quo quid humidum, calidum, frigidum est. Multæ in Peripateticorum Scholis sunt disputationes de qualitatibus illis. Disquiritur scilicet an substantiæ sola ratione distinguantur, an qualitates primæ sint, an secundæ? an qualitas qualitatem producere possit; quæ omnia cum dicuntur, nuda aliqua vocabula & notiones audimus, nihil rei. D. Thomas qualitatem melius tamen definit per modum seu determinationem substantiæ, quod propius ad recentiorum doctrinam accedit. Ii enim satis demonstrarunt, qualitates illas omnes esse relativas & respectivas, & referre se, vel ad alia corpora, vel ad nostros sensus, quod innumerabilibus exemplis illa illustravit Rob. Boyleus in lib. de orig. form. & qualitatibus, ut cornea illi fibra sit, qui dissentire ab eo velit. Nugatoria itaque omnia illa sunt, omnes illæ disputationes Peripateticorum; an educantur e subiecto qualitates? an ex uno in aliud migrent, an qualitates intendi possint & remitti? Hinc, cum de causis alicujus proprii vel insoliti affectus quaeritur, specifica vel occulta qualitas solet prætexi, quarum primo nihilo sumus doctiores, altera nihil dicitur. Ideo enim quaerebatur, quod occulta qualitas inter causas allegari potest, ut sequenti Cap. videbimus.

- 3 Natura itaque Qualitatum in eo consistit, quod ex diversis materiæ, ejus particularum, motu, quiete, quantitate, situ, figura formentur: nihil enim tam abstrusum est, quod eorum ope non eruat. Clavis seram penetrat & aperit ob figuram illam, sine aliqua peculiari forma. Ita particulae penetrant interdum sola figura sua, atque hac ratione agunt, quod nos adscribimus certæ formæ. Mercurii sublimati particulae interimunt hominem, non ob qualitatem aliquam venenatam, ut quidam autumant, sed quod particulae ejus summe acutæ compungant tenerrimas viscerum partes, unde ex infinitis vulnusculis tandem inflammationes sequuntur, & ipsa mors; crudus vero Mercurius nihil horum efficit, cum alia sit partium figuratio, nec aciem salinam habet. Videmus, quam solo motu sæpe mutantur res, sola applicatione diversorum corporum. Aqua marina sola partium agitatione colorem mutat. Videmus liquores limpidissimos, una mistos, in momento alios colores acquirere, vel nigrescere, vel rubescere, vel inter se exstinguere. Sic cyathus, aqua tepida si impletur, & foliorum senæ manipulus immergatur, mox, mixtione peracta, aliquot olei tartari, guttulæ infundantur, tota illico aqua rubescet, cum nullus insit aquæ, solis, aut oleo rubor. Pomum, qua parte percussum est, sapore & colore immutatur. Fructus halicacabi digitis tactus amarescit, antea dulcis, ubi certe nemo somnare poterit de nova qualitate, vel immixtione, vel emissione. Fuit non ita pridem inter Anglos, qui duo sicca ea proportionem miscere novit, ut, qua velit hora, in incendium apertum erumpant & flammam concipiant, quod factum sola particularum mixtione fuit. (*) Hæc & similia exempla magno numero apud Boyleum, in eo, quem laudavimus, libro, legi possunt, & qui ejus Dissertationes in Compendium traxit, J. Bapt. du Hamel in libro de corporum affectibus, c. 1. & 2.

(*) Hanc artem etiam calluit Morhofius, sibi tamen sub fide silentii conceditam.

Qui

Qui Regi Angliæ eam aperuit, præmium magnum reportavit, &, ut nunquam divulgaret, sub pœna Capitali ei injunctum est.

Descendendum jam nobis esset ad qualitatum illas species, quas vulgo faciunt Peripatetici, & alii Philosophi. Quoniam vero inter illas quædam solent ad elementa referri, quæ *primæ* ob eam causam dicuntur & *Elementares*, aliquæ secundum sensus distinguuntur, unde qualitates etiam *sensibiles* dicuntur, reservabimus earum uberiores tractationem istis capitibus. Hic tantum eas recensebimus qualitates, quas ex materia dependere præcipue volunt, & ad sensum tactus alias referre. Inter eas est *gravitas* & *levitas*, de quibus agemus *cap. de aëre, & terra; calor & frigus*, de quibus agemus, quando ad *caput de igne* pervenimus.

Supereff primo *Raritas*, quæ est qualitas tactilis, per quam inter alicujus corporis particulas multum materiæ heterogenæ intercedit, sive illa sit aqua, aër, sive materia subtilis. Talia corpora sunt spongia, vapores, tophus, &c. Hic simplex est istius qualitatis conceptus & rei conformis. Contra *Densitas* est, qua corporis particulæ ita sunt sibi junctæ, ut parum materiæ heterogenæ iis intercedat, ut aurum, Mercurius, marmor. Hinc est, quod valvæ arida tempestate facile claudantur, ægre, humida & pluviosa, quod clavis ferrea candefacta foramen suum non subeat, quod frigida subit; quod multum materiæ heterogenæ intercedat. Ita quoque in Thermometris aër condensatur & rarefit, materia subtili subeunte per poros vitri. Digbæus subtilius philosophatur in hac affectione corporum, quam necesse est, quæ ipsi tanti fuit, ut totam doctrinam Physicam illi superstrueret. Sed de ejus sententia in superioribus diximus.

Inter has qualitates porro est *Humiditas*, per quam corporis alicujus particulæ facile alterius corporis superficiei manifeste adhærescunt, & in poros ejus leniter penetrant, ut aqua, vinum & oleum. Cui contraria *Siccitas* est, cujus particulæ non facile adhærescunt, ut sabulum, Mercurius, qui tamen ratione auri qualitatem hanc deponere videtur. Illi enim adhæret, illud penetrat. Referenda huc est *Fluiditas* & *Firmitas*, de quibus integrum librum scripsit Rob. Boyleus, cui tit. *Historia Fluiditatis & firmitatis*. Quo libro omnia corpora ad examen vocantur, quæ vel natura sunt fluida & firma, vel per artem fieri talia possunt. Chymici enim eas qualitates pro arbitrio suo possunt exigere & reducere. In natura maximum illud, & miraculo simile est, aquam fluidam in momento sisti posse & firmitatem acquirere, de quo pluribus dicemus, cum de *Calore & Frigore* agemus. *Mollities* cum flore coincidit, estque qualitas, per quam particulæ alicujus corporis ita sibi adhærent, ut facile suo loco dimoveri, tactuique undique cedentes in omnem dimensionem & figuram variari possint. Huic affinis est *Viscositas*, per quam mobile est corpus & molle, non vero cum fluore. *Flexilitas* est, per quam corporis alicujus particulæ, salvo inter se fitu, cohæsione & vicinia, multæ simul in aliam plagam, poris variatis, converti possunt. Qualia sunt fila metallica, vimina recentia, membranz, &c. *Rigiditas* est, per quam

quam corporis alicujus particulæ ita sibi adherent, ut poros suos variari, nisi per partium quarundam rupturam & separationem, non admittant, ut chalybs induratus, testa ovorum, &c. *Lævis* est, per quam corporis alicujus superficies ita est conformata, ut particulæ ejus æquali protuberantia, sine sensibilibus poris ac anfractibus, consistant, tactumque nihil remorentur. Talia sunt speculum, metallum politum, glacies &c. *Asperitas* est, per quam corporis alicujus superficies ita est comparata, ut particulæ ejus inæquali protuberantia emineant, porosque & anfractus, quibus tactum sensibilibus remoratur, admittat, ut sunt cortices arborum &c. Notandum tamen est, illas qualitates omnes secundum sensus nostros se ita habere: nam si microscopium quis inspiciat, illa, quæ lævissima oculis videntur, tamen per specilla scabra apparent & inæqualis superficiei. Ratio est, in iis, quæ poliuntur, polituram illam fieri per pulveres durissimos, quorum grana ita duci nequeunt, quin sulcos quosdam post se relinquant. Videri id ex puncto acus potest, quam depinxit nobis, secundum apparentiam in *suo Microscopio* Rob. Hookius. Et hæc asperitas superficiei, quamquam sensibus nostris non appareat, negari tamen non debet. Non enim sensus nostri sufficiunt ad corporum affectiones detegendas, & in iis sæpe hallucinantur. Polita corpora fortius, quam aspera, agere & resistere putat Ant. le Grand in *historia naturali*, exemplo cultorum & ensium, qui, æruginè obducti, minus scindunt aut penetrant, quam dum politi nitent, quod ratione aciei verum non est. Nam hæc, ut ut tenuissima & rectissima ad visum, habet tamen quandam scabritiem ac superficiem ferratam, cujus beneficio sectio perficitur.

Harum Qualitatum & similium cognitio, multum prodest ad phænomenorum naturalium rationes inveniendas. De quibus in progressu pluribus agendi locus erit. Missis itaque Qualitatibus manifestis, ad occultas progredimur.

CAP. VIII.

DE QUALITATIBVS OCCULTIS.

- §. I. *Doctrina de Qualitatibus occultis e Physicis est eliminanda, etsi certissimum sit, plurimas dari qualitates Physicas, omnibus Naturæ scrutatoribus occultas & impervestigabiles.*
 2. *Ab. Kyperi inceptæ illarum divisiones exploduntur. Omnes ad sensus referri nequeunt. Judicium de exemplis illarum generale.*
 3. *De Sympathiis & Antipathiis, & Curationibus, quæ his inveniuntur, Morborum Medicis, Theatro item Scriptorum hujus Argumenti Sympathetico, ac Medicina Magica Sam. Boultoni, censura.*
 4. *De Transplantationibus Morborum, pinguento Armario, pulvere Sympathetico. Ken. Digheii, & Frane. Job. Burrii artificio humerum oculis restituendorum.*
 5. *De Transfusionè sanguinis, & J. Bapt. Dionysii insusis circa hanc conatibus.*
 6. *De Curationibus per tactum Regum Gallia & Angliæ, Ensalmadorum Hispania, Prolis septimæ Mascule Americanorum, Valutini Greatreac Hyberni, &c.*
 7. *de Flagellatione, actus Venerei Incentivo.*
 7. *De Induratione & Invulnerabili*

tate

tate corporum, magica potius, quam naturali, a Job. Ern. Burgravio inepte defensa, a Gabr. Naudæo autem perperam negata, nec non de Imaginibus Talismanicis, illarumque Hyperaspiste, Jac. Gassarello, & gladiis, (qualem Gust. Adolph. R. Svec. habuisse fingitur) sub certa constellatione confectis. 8. De Fascino, quod argumentum J. C. Frommannus illustravit. 9. De Virgula divina, Metallorum Indice. 10. De Antipathiis generalia quadam, & specialia de Casci Aversatione, Cadaverumque cruentatione. 11. Veræ Qualitates occultæ sunt, quæ humano ingenio sunt impervestigabiles.

Venimus ad QUALITATES OCCULTAS, vexatissimum Physicorum argumentum, de quibus multa dici possunt: Ex vero per se e Physicis eliminandæ sunt: quid enim rei cum qualitatibus occultis est scientiæ, quæ docet rem per causas cognoscere. Aut itaque non est scientia Physica, aut non docet rem per causas cognoscere, si qualitatibus occultis locus est. Physices scil. negotium est, ut demonstret, inesse affectiones rebus, idque per causas debet facere. Jam autem qualitates occultæ sunt non Entia, nihil enim illo termino dicitur; quare ridiculi profecto sunt, qui causam alicujus affectionis rogati, qualitate occulta nos absolvunt, quod idem est, ac si dicant, ignorare se ejus rei causam. Terminus ille itaque est, cum multis aliis ejusdem farinae, Magnetismis, Antipathiis, Sympathiis; &c. modestum ignorantis obvelamentum. Quod cum dico, saltem eos reprehendo, qui pro causis hos terminos allegant, illos vero plane non reprehendo, qui inesse ajunt corporibus qualitates, quas perfecte cognoscere non possumus, atque ideo revera occultas, quas negare velle summæ esset impudentiæ & arrogantæ. Et ego quidem hunc magistrum viderim, qui omnium causas manifestas dare se posse confidat. Fortassis nobis sunt plures qualitates occultæ, quam credant aliqui Lyncei nature Speculatores, qui in extremo tandem deficiunt, & universali aliqua causâ ignorantiam suam salvant. Cartesiani in materia subtili vexatissimarum questionum effugium inveniunt, aliqui in Archæo quodam universali aut spiritu mundi, aliqui ad Deum ipsum recurrunt, quem vel formam rerum informantem faciunt, vel aliquas primas indidisse materiæ creatæ proprietates, existimant, quæ adhuc dum durant. Ita profecto est, ut omnes ferme qualitates ultimo in occultas nobis desinant: nam etiam ab Elementorum qualitatibus (si tot essent, quot vulgo volunt) manifestæ deduci possent, res tamen æque dubia esset, unde Elementa istas suas qualitates possiderent. Qualitates, quæ ex diverso materiæ ejusque particularum motu oriuntur, & manifestæ nobis dicuntur, si attentius speculatus fueris, aliqua sui parte erunt occultæ; quædam enim ex illis, vel ad certam motus speciem, nobis cognitam, deduci non possunt, vel occultum est, quid particulas moveat, cur aliæ aliæque species alium atque alium particularum motum ament, ac aliter aliterque determinentur. Ideoque in plurimis ad ordinationem Dei in primæva creatione recurrendum est, quod, ejus sc. directione, species varix hoc vel illo modo formentur. Præterea multæ quoque qualitates sunt in natura, quæ sensus nostri mensuram excedunt, ob objecti vastitatem

tem vel infinitatem. Verosimile enim est, multas corporum, a nobis remotorum, esse operationes, quarum effectum interdum percipimus, causas vero indagare non possumus. Possunt quoque in massis corporum, quatenus scilicet massæ sunt, esse peculiaris quædam, quæ intelligere nos non possumus, qualis in mari est fluxus & refluxus, & multa alia, quæ jure possunt inter qualitates occultas referri. Quantum itaque est, quod scimus de rebus, in superficie & cortice rerum hæremus, & ne quidem hunc totum pernoscescimus.

- 9 Producamus tamen hic aliquas qualitatū occultarum, quæ vulgo eo nomine salutantur, & monstremus, eas vel non esse occultas, ac ad manifestas posse reduci, vel esse supersticiosas & falsas, vel esse occultas. Quomodo subdividi qualitates occultæ debeant, aliqui sunt solliciti, interque eos *Alb. Kyperus*. Sed quæ possunt esse species rei, quæ per se occulta est? Ille tamen dividit a subiectis qualitatū propriis, ut alias faciat mineralium, alias plantarum, alias animalium, quæ rursus subdividuntur; sed ita pene totam Physicam ad qualitatū occultarum titulum revocabimus. Aliter dividit ex Adjunctis, unde facit alias Sympathicas, alias Antipathicas, illas ob convenientiam & similitudinem, unionem præstantes, has ob disconvenientiam & contrarietatem, a se invicem secedentes. Sed ad has classes omnes tamen referri non possunt. Aliam divisionis rationem sumit ab effectis, ubi alia occulta qualitas est attractiva ferri, alia cathartica sive purgans in medicamentis, alia deleteria in venenis, alia aliud quid præstans. Quam divisionis rationem si sequimur, quot erunt qualitates occultæ, tot erunt species qualitatū occultarum; nam in qualitatibus occultis nihil, præter effectum, videmus, & ex hoc, causa non cognita, qualitatem occultam esse judicamus. Superstitiosa hæc & inutilis diligentia est, ac parum refert, quo ordine illa proponantur. Rectius forte quis faceret, si ad sensus nostro referrentur qualitates occultæ, ad quos tamen omnes referri non possunt: quædam enim corpora mutuas inter se invicem affectiones habent, quæ ad sensus nostros non referuntur, quales sunt e. g. tractio ferri a magnete, conversio acus magnetice ad polum. Hæc enim quanquam visu percipiamus, non tamen ad visum proprie referuntur, ceu partem aliquam suæ operationis. Præstat itaque sine discrimine illas enarrare.

Exempla Qualitatū occultarum, uti dixi, magnam partem fabulosa sunt, magnam partem fundatas etiam in natura rationes habent, quædam etiam revera titulum istum merentur. Eorum Syllogem aliquando collegit Mich. Watsonius in *Unione Sapientia P. II. Sect. 3. c. 1.* quorum vel rationes ipse dat, quanquam non semper adequatas, vel, ut ridicula & falsa explodit. Sed minuta illa missa faciemus, ac notioribus tantum insisteremus.

- 3 Primo loco ponemus *Sympatheticas & Antipatheticas* operationes. Sympathia & Antipathia Termini generales sunt, & nihil aliud, quam Termini, si iis causam aliquam sufficientem exprimere volumus. Alioquin negari non debet esse in natura rerum

rerum fundatam aliquam corporum convenientiam & disconvenientiam, secundum quam multa fieri phenomena in natura possunt, ut ita revera causa illa possit assignari, si modo confiter modus ille, quo corpora illa sibi convenient vel non convenient. Nam quamquam Termini illi pure relativi videntur, termini tamen ejus relationis reales sunt & fundamenta. Ut itaque hac ratione aliquid realitatis agnoscere debeat, cum omnes ceteræ qualitates pene in sola relatione & modo consistant. Nihil itaque diximus, nisi modum illum simul demonstramus, & digitum eo intendimus, ut percipere illum possimus. Innumera sunt, quæ ad has classes universales pertinent Sympathiarum & Antipathiarum, ut vastis etiam libris ea proponantur. Nam, sub *Theatri Sympathetici* titulo, Norimbergæ A. 1662. in 4to prodierunt, edentibus Endteris, omnes illi Auctores, qui de Antipathiis & Sympathiis scripserunt, uno libro collecti. Et versatur quoque eo in argumento Athan. Kircheri liber, Amst. 1667. excusus in 12mo, cui titulus: *Magneticum naturæ Regnum*. Sed in *Theatro* illo infinita sunt mendacia & aniles superstitiones, quam Camarinam aliquis nolim moveat. Sylvestri Rattray *Aditus ad occultas Sympathias & Antipathias causas inveniendas, per principia Philosophiæ naturalis, ex fermentorum artificiosa Anatomia hausta, patefactus*, qui in *Theatro* hoc occurrit, nil omnino habet, quod Titulo isti satisfaciat. Exhibetur illic Catalogus rerum & Actionum Syn- & Antipatheticarum, temere e secretorum Scriptoris congestus. Nihil causæ innititur, quamquam Titulus promittat, cujus pollicitationem ex fermentorum doctrina falsam & absurdam esse, res ipsa ostendit. Nulla autem fecundior his nugis est, quam Ars Medica. Illa enim, ut imperitis hominibus, mulierculis & olitoribus, somniis & incubationibus, primam suam originem debet, ita factum est, ut multa immigraverint in illam, quibus sola patrocinatur superstitio, cujus presidio multa interdum feliciter effectum fortiuntur, supplemte persuasione nostra, vel natura, quæ expectabantur a nugacissimis remediis. Interdum casu fit, ut in iis veri aliquidprehendatur. Spectant ad hanc Classē curationes Sympatheticæ & Magneticæ, per transplantationes, insitiones, irrotationes, quas describit Samuel Boulton in libro Anglico, cui titulus: *Medicina Magica, sed tamen Physica*, quo in libro rationes adducere laborat, & principia, unde tales vulgo creditæ operationes oriuntur. In quibus tamen principiis ponendis magna nobis dubitatio est. Nam, quæ ille pro principiis & Axiomatibus habet, illa non minus dubia sunt, ac ipse operationes. Multa sane possunt adversus illa adferri magni ponderis dubia. Quæ enim ille pro veris & indubitatis supponit, illa non sunt extra omnem controversiam posita, aut ita demonstrabilia, ut pro principiis haberi debeant. Quis enim demonstrabit nobis, inter sanguinem, sudorem & excrementa, corporaque, unde illa deprompta sunt, esse quandam mutuam passionem & actionem. Certe ad Experimenta provocare, ex iis fidem his principiis asserere, non possumus, ob summam operationum inconstantiam & incertitudinem, cum certi interdum esse non possumus, an non casu interdum aliqua eveniant, quæ illi ex principiis his deducunt.

Transplantationes quod attinet, sunt multæ, qui mirabiles earum effectus pollicentur, sed revera, quid præstitum sit a multis, non apparet. Febricularum curationes

nes ajunt interdum feliciter iis factas, sed earum facilis est etiam per naturam curatio, solamque abstinentiam & persuasionem, si leves illæ sint, nec inveteratæ. Ut falso itaque transplantationi ascribatur, quod sua sponte evenit; neque illa causarum hic est connexio. Vid. Andr. Tenzelii *Medicina Diastatica* & Jac. Lupii liber, cui tit. *Schaffammer der Natur*; qui Autores mutuo se exscribunt, & in quibus magna talium rerum farrago continetur. Pleni sunt omnes secretorum & arcanorum Scriptores; sed in iis pene, quot lineæ, tot sunt mendacia. Ad hanc Classem unguentum Armarium & pulvis Sympatheticus Digbæanus, e vitriolo confectus, quoque pertinet. Id unguentum Armarium etiam veteribus in usu fuisse, cognoscas ex Barthio, *Advers. colum. 1770*. A plerisque habitum semper fuit pro re diabolica & magica, vel saltem impostoria, donec tandem Kenelmus Digbæus, in libro suo *de pulvere Sympathetico* naturales rationes in medium attulit, quibus qualitercunque salvat illas operationes, adducta magna exemplorum farragine, quorum non omnis certa fides est. Extiterunt & alii Autores, qui ea de re Dissertationes scripserunt. Pulveris tamen illius vires Ant. Deusingius, Medicus Groninganus, in dubium vocavit, scripto super hoc argumento peculiari libro. Sed infelicitur contra illum militans, & ille, & Joh. Frid. Helvetius (Homo exigui judicii, & circumforaneæ tantum doctrinæ) in *Theatridio Herculis triumphantis*, Hagæ A. 1663. in suo Belgice edito. Mihi quidem si sententia promenda esset, dubia admodum res tota videtur. Quod Digbæum enim attinet, scio, admodum credulum fuisse illum, nec experimentorum fides mihi adeo certa est, ut qui noverim, aliquos nullo cum fructu eo usos. Quod si successus aliquis interdum apparuit, potuisset naturæ id beneficio fieri, quæ sua sponte ad vulnere consolidationem properat, ut in animalibus fieri videmus, modo ab injuria externi aëris custodiantur, quod & hic faciendum est. In brutis certe videmus, parum turbare externi aëris injurias, vulnere, etiam gravium interdum, curationem. Idem certe hic fieri mihi videtur, quod in restitutione oculorum, quorum humores digitis expressi erant. Eos se restituisse per singularem aquam Chelidonix, gloriabatur Franciscus Josephus Burrhus, cujus extat super hoc argumentum *Epistola*, quod alii postmodum simplici aqua fecere, restituente natura eos humores, non arte.

- § Nescio, an huc referam eam, quæ fit per *transfusionem sanguinis*, curationem; (g) ea enim per priores operationes extendere se potest. Alius enim sanguis iterum succedit, qui sanguis, si purior est, necessario immutationem aliquam facit in corpore. Non pauca ejus rei specimina cepit JOH. BAPT. DIONYSIVS, Medicus Regius Gallus,

(g) De Transfusoria Medicinâ diu nostra ætate esse disceptatum, & scripta in utramque partem prodiisse plurima, nemo ignorat. Quæ cum omnia recenseri Instituti ratio haud permittat, solam jam commendamus, quæ ceterorum nucleum, in folia paucissima contractum, exhibet, Joh. Christoph. Sturmii, Philosophi Acad. Altorfinæ eximii, *Dissertationem de Transfusi Sanguinis Historia, Methodo ac Artificio, Effectis item & Phænomenis*, Academicam, Altorfii an. 1676, in 4. excusam. Cujus judicium de illa cum Morhofiano penitus congruit.

Gallus, quæ extant in *Actis Philosophicis Anglicis*, sed, postquam tristior eventus bonam spem destruit, communi quasi suffragio recessum ab isto arcano est, & bono Dionysio ab aliis Medicis his mota de homicidio, a quo tamen is absolvere se omnibus argumentis laborat. Ceterum res illa vetustior est, quam vulgo creditur, nam, sub initium hujus seculi, anno 1618. jam tum ANDR. LIBAVIVS ejus mentionem fecit, & si recte memini, apud Marsilium Ficinum, in libro de vita calitus comparande, aliqua legi ejus generis. Sed deferenda tamen non esset res meo judicio, nec spernenda, & in maleficis, aut morti damnatis, capienda specimina; non enim destituitur verisimilitudine, sed, in experimentorum defectu, quilibet in se periculum fieri grave existimat. Sine fermentatione mistio illa sanguinis diversi non erit; ubi enim diversi generis humores conveniunt, sanguis corruptus miscetur cum sano, aut cum residuis illis humoribus parata erit fermentatio, ut solent alius diversi humores facile in fermentationem abire, & per eam tandem uniri. Id forte etiam fieri posset in hac mixtura. Verendum tamen esset, ne nimia illa fermentatione tota vita simul expellatur.

Referri etiam huc debet ea, quæ fit per *tactum manuum*, Curatio, qualis a Regibus Angliæ & Galliæ facta, certas morborum species curare perhibetur. In causis ejus inquirendum merito est, num vere id fiat, an vero Sophisma aliquod politicum intercedat; solet enim Aulicorum fucus in Axiomate Regio exaggerando non esse infrequens. Quod a Vespasiano factum est, Grotius lib. de Veris. Relig. speciali gratiæ divinæ adscribere non dubitat. Adrianum simulato egisse, ipse Spartianus fatetur. De Regibus Galliæ & Angliæ prolixè egi in Disputatione mea, cui titulus: *Princeps Medicus*. (b) In Gallis (quorum curationis historiam Andr. Laurentius peculiari de *Strumis* Libello describit) certe rem non esse absque fuco, facile ostendunt fabulæ illæ de Ampla coelitus missa, cujus efficaciam illam potentiam adscribunt in Regibus. Pro Angliæ Regina, Elisabetha, Guilielmus Tooker singularem librum scripsit, quo idem charisma ipsi adscribere, & conquisitis undecunque argumentis asserere laborat,

(Qq) 2

rat,

- (b) Sententiam Morhosi, in *Principe Medico*, Rostochii an. 1665. edito, & in *Volumine Dissert. Hamburgi an. 1699. reculo*, miraculosas esse Regum Angliæ & Galliæ curationes arbitrari, refutandum sibi sumpsit D. Joh. Joach. Zentgrafius, Prof. Acad. Argent. Theologus, in *Biga Dissertat. de Tactu Strumosoformis Regis Franciæ*. Witteb. A. 1669. habiturum, *Disp. II. §. 2. Et seqq.* Ipsum etiam Autorem eandem mutasse, ex *b. l.* facile perspicies. Narrationem de Valentino Greatreat, alisque Medicis seculi elapsi *Θαυμαστός*, prolixiorem & accuratiorem, judicio de iidem cordato illustratam, Joh. Nicol. Pechlini, Consilarii & Archiatri Holstati, nobis amicissimi, *Observationum Physico-Medicarum Liber III. n. 31. Et 32. p. 476-493.* exhibet. Commendatur inter istos, nomine licet suppresso, & Joh. Thamseus, Ripensis Cimber, Mercator in vicinia nostra Hufensis, ac dein Fridrichstadiensis, qui Miraculis hujusmodi Medicis quamplurimis, circa an. 1681. inclaruit. Vir pius & honestus, cujus Historiam, Libello peculiari Vernaculo, Lipzæ an. 1691. in 12. impresso, traditam, fusiuss quoque repetit Gottfr. Arnoldus, in *Opere Historia Ecclesiastica & Hæretologica Germanico, T. III. c. 24. p. 242. 243 Et T. IV. Sect. III. n. 18. p. 775-776.* nec non in *Vitis Fidelium Vernaculis*, Halz an. 1701. editis, p. 1091-1103.

rat, exagitationem eam ob causam a Delrio, lib. 1. c. 3. quæst. 4. Disqq. Mag. & Balzacio, in Principe suo, §. 63. Sunt hodie in Hispania Ensaladori, vel Salvadori, vel Salutatores, qui vi orationum, saliva, halitu, tactu, suctione, morbis medentur, de quibus peculiari libro de Ensalmis egit Emanuel de Valle de Moura, Hispanice scripto, & conferri quoque possunt Mart. Delrius L. 1. Disqq. Mag. c. 3. quæst. 4. Theoph. Raynaudus de Stigmatibus sacr. & prof. Sect. II. c. 4. p. 317. & Pet. Pomponatius in Lib. de Incantat. c. 4. Idem ajunt de prole septima mascula, citra interruptionem nata, strumas curandi facultate sc. eam præditam, cujus rei veritatem testatur Vir alias minime vanus, Thomas Willisius, in Anatome cerebri c. 20. p. 159. sed omnem rem ad persuasionem refert. Apud Americanos talem per suctionem & tactum curandi modum frequentem esse, testatur Barlaeus in Descriptione rerum sub Mauritio gestarum in Brasilia p. 204. Fuit non ita pridem apud Anglos Nobilis quidam Hybernus, VALENTINUS GREATREAK, qui multas curationes instituit morborum gravissimorum solo tactu & compressione, quarum historia peculiari libello edita est Londini anno 1666. in 4to, ac inscripta Rob. Boylio, qui aliquod tamen eis pretium statuit. Addita sunt præterea multa testimonia, tam ægrotorum, quam Virorum Illustrum. Sed is Londino excedere jussus est auctoritate Regia, forte, quod invidiosa illa Regi curatio esset, qui ipse tactu curat. Memorat etiam notabiles quasdam observationes, de morbis tactu & frictione curatis, Henricus Oldenburgius in Actis Societatis Philosophiæ p. 206. & seqq. ex communicatione Boylii, quem vide in lib. de Utilitate Experimentalis Philosophiæ, Sect. 2. c. 15. ubi rationes ejus rei fuscè proponit. Omnes scil. motus animales, vectionem, lationem, succussionem deducit. Refertur & ibi de quodam fabro ferrario, qui manu sua ventrem mulcens vomitionem parere poterat, si nates mulceret, laxiorem alvum, si pedes, levamen a podagra. Henricus Morus, in Discursu Anglico de Enthusiasmo, Enthusiastus naturaliter tactu curare posse credit, suasque rationes p. 42. recitat. Forte & huc referri possit, quod aliqui actum venereum exercere non possint, nisi probe sustigati, cui tamen rei rationes Physicæ subsumunt, quas legere possumus in singulari Joh. Henr. Meibomii de hoc argumento Epistola, cui additæ sunt Henr. Meibomii filii Observationes quedam, uti & Thomæ Bartholini, in Editione tertia Hafniensi A. 1670. in 8vo.

7

Ad occultas qualitates aliqui etiam referunt, quod corpora animalium vel herbis, vel rebus arte factis, aut imaginibus Astrologicis, miniri possint contra vim externam, gladiorum sectiones, aut globulorum ictus, de qua re multæ circumferuntur historiæ, quas aliqui pro veris habent, aliqui in dubium vocant. Possibilitatem ejus rei voluit offendere Joh. Ern. Burgegravius in suo Achille Panoplo redivoivo, sive Panoplia Physico-Vulcania, qua in prælio Philosophos in hostem educitur sacer & inviolabilis. Raritas argumenti facile invitet Lectorem, qui tamen admissus mire se ludî videbit ineptis & alienis digressionibus, paralogismis perpetuis, quique nihil minus, quam id, probant, cujus gratia liber ille scriptus erat. Mea quidem sententia operæ pretium non tulit Gabriel Naudæus, qui in libro suo de studio militari, lib. 1. sect. 32. eum (non

(non a Burggravio, sed ab alio, huic gratificaturo, uti ostendit, scriptum) refutat; habet tamen multum doctrinæ ista Dissertatio, quæ ab ovo repetit originem jus opinionis, qua possibile habetur, invulnerabiles aliquos fieri posse. In eo autem displicet, quod rem totam neget, quam factam tamen fuisse verisimile est, nisi velimus omnium historiarum fidem in dubium vocare. Et ego quidem, non nisi ope Dæmonum, hoc factum fuisse, crediderim, in quam sententiam difficulter descendit Naudæus, non magnus rerum, quas omnes pro vanis & fictis habet, Dæmoniacarum æstimator. Prolixè illic de sigillis, characteribus, & Talismanicis imaginibus, agit, quibus obtinere aliqui voluere hanc corporum suorum soliditatem. De Talismanicis imaginibus multa alias fabulantur nonnulli, tanquam iis magna effici possint miracula, semperque illæ fuere inter superstitionum suppellectilem ab Orientalibus ad nos propagatæ. Tota earum ratio & operatio ex influxu stellarum deducitur, aut spiritus cujusdem mundani Informatione. Integri sunt super hoc argumento Libri conscripti; præ ceteris vero legi hic potest Jac. Gassarelli liber Gall. cui tit. *Caricostates Inaudite*, A. 1650. in 8. editus, qui omnia corrasit, indigna relatu, quæ ad patrocinium illis præstandum pertinent. Nuper ille in linguam Latinam conversus est, & notis variis, etiam Elenchticis, auctus a Greg. Michaëlis. Sed & jam ante in Gallia a nonneme, teste Sorello in *Bibliotheca Gallica*, erat refutatus. Extat etiam Jul. Reichelti de *Amuletis* liber. Fabulantur quoque de gladiis, sub certis constellationibus fabricatis, quibus miracula præstari aliqui posse credunt. In vita Joh. Bapt. Morini Astrologi, quæ *Astrologia* ejus *Gullica* præfixa est, refertur, talem habuisse gladium Gustavum Adolphum, Regem Sveciæ, quem Morinus ab aliquo sibi venditum emerit; quæ ego tamen mendacia esse existimo. Ceterum quod solidationem corporum attinet, illa quibusdam naturalibus etiam mediis fieri posse creditur, quorum ego simplicitatem satis mirari non possum, qui in corporis cujusdam naturalis potestate credunt esse positum, ut textura cutis & carnis nostræ immutetur, quæ immutatio si fieret, corneam totam & callosam cutem iis esse opereretur, qui hoc præsidio utuntur, quod tamen factum fuisse non audivimus, neque posset ista immutatio tam subito, & tam brevi tempore fieri, ac postea cutis redire in priorem statum. Absurdi itaque omnino sunt, qui id fieri putant posse, vel *Ægagropila*, vel aliis quibusdam herbis, quarum omnium diligentissimam mentionem facit Frommannus, in libro de *fascinatione*. Legi quoque potest Georg. Hier. Welschii liber de *Ægagropila*, qui fortassis ea de re plenius tractat, nam mihi tantum aliqua pars istius libri lecta est. Sigillis & imaginibus per se nihil efficitur, nisi majore aliqua potentia armatis. Valde itaque vereor, ne Dæmon aliquis sub istis larvis lateat. Si principia Campanellæ, aut Joh. Marci Marci sequeremur, facile talia salvari possent, vel per sensum illum Universalem Campanellæ, vel per Ideas Marcianas; ego tamen ab illis opinionibus manum potius amoverim, veritus *ignis suppositos cineri dolo*. Nostri instituti non est, pluribus de iis hic agere, aliqui integri voluminis res esset. Vid. Chiffletii *Commentarius in Macavii Abraxas*, ubi multa de iis sigillis, aliisque magicis ineptiis. Pleni sunt talium etiam nugarum libri Hear,

Corn. Agrippæ *de occulta Philosophia*, Costaben Arabis, *Tr. de Ligaturis Physicis*, ab Arn. Villanovano Lat. versus, Bernh. Penoti *Denarius Medicus*, & Constant. Albin, Villanovensis, *Magia Astrologica, seu Clavis Sympathia VII. Metallorum, & VII. Sclætorum Lapidum, ad Planetas*, Parisiis A. 1611. edita, qua ratio conficiendi figilla, ad varios effectus obtinendos, una cum precibus, characteribus, similibusque ineptiis, recensetur. Impugnavit istam characterum efficaciam Ol. Borrichius in *Diff. peculiari de Cabala Characterali*, Hafn. A. 1649. in 12. excusa.

- 8 Doctrina *de Fascino* ad hanc quoque classẽ pertinet, de qua perculiaribus libris agunt Leonh. Vairius & Gutierrez, ac novissime post illos, J. Christ. Frommannus, Med. D. & Prof. Coburg. vastissimo libro, Norib. A. 1675. in 4to edito, quem omnium superstitionum anilium Pandectas dixeris; non facile enim quicquam prætermisit. Et ille quidem fascinum, secundum omnes sensus, pertractavit. Hic aliqua vere naturalia subesse existimem, uti oculorum fascino, multa tamen in illis superstitionosa, multa Dæmoniaca sunt. Non audiendi certe, qui ad Operationes naturales omnia ista referunt, cum Morini, Astrologi Galli, Filius, qui totum Orientem peragravit, ut omne genus artium Magicarum addiceret, hasque naturales esse, Libris editis se demonstraturum promittit.

- 9 De *virgula divina* etiam hic agendi locus est, de qua multa dubia sunt, an naturalis illa sit operatio, an Dæmoniaca. Mihi quidem, ut verum fatear, non liquet. Nam cum de rei ipsius veritate nondum sim certus, frustra in causas inquiritur. Est vero virgula illa bifurcata, unius anni proles; hanc excindunt aliqui, non sine magico incantationibus & ceremoniis, ex Corylo aliqui, aliqui ex aliis arboribus, illas decerpunt, aliqui indistincte e quibusvis arboribus. Georg. Agricola, diligentissimus rerum metallicarum Scriptor, rem non sine concursu Dæmonis peragi putat. Solent quoque diem solstitiale sectioni huic deligere, quod equidem supersticiosum non est; nam & in aliis, vel herbis, vel arboribus, tale tempus cum fructu observatur. Consistit enim tum in vigore suo rerum natura, calore solis & rectis ejus radiis excitata. Figuram ejus exhibet Pet. Molinaus, *Physicorum lib. 5. c. 7.* ubi modum quoque describit, quomodo teneri debeat, & admoveri locis illis, quibus suspicio est, latere venas metallicas. Quod si arbores tales, e quibus excindi debet furculus iste bifurcatus, excreverint in fundo metallico, rei aliqua verisimilitudo esset, verti posse ad vapores virgam. Sed ad metalla, extra suas venas constituta, verti virgulam, res mira sane, si vera est. Miror, non plus experientiæ hic dari, & adeo latere istius rei fidem. Extant *Disputatiuncula* aliquæ Joh. Sperlingii & Theod. Kirchmaleri *de hac virgula*, quæ tamen nihil novi nos docent, & pactum cum Dæmone implicitum subesse, cum Georg. Agricola, agnoscunt.

- 10 *Antipathiarum* etiam multa sunt exempla, quorum aliqua fabulosa sunt, aliqua naturalibus causis expediri possunt, aliqua inter veras occultas qualitates referenda. Fabu-

Fabulosa sunt, quæ de pelle lupi & ovis referunt, fabulosa quoque multa alia. Medici interdum multa talia observant in ægrotis, aut in iis subjectis, quibus Medicinam adhibent. Mirabilia enim earum Antipathiarum exempla passim invenimus. Sunt, qui ad campanæ sonitum deliquium patiuntur, ad gladium evaginarum animo concidunt. Fuit apud Anglos scæmina, quæ, tonitru audito, vomebat, & alvo laxabatur, quod fieri forte ob consternationem potuit, & accidere talia potuere, si mater, in utero gestans, istis quondam rebus perterrefacta, earum ideas foetui impressit; unde plurimas antipathiarum species ortas ego crediderim. De averfatione casei in quibusdam mira quoque est ratio, conatus tamen ad causas naturales est reducere Mart. Schookius, singulari libello *de averfatione casei*, Groningæ A. 1668. in 12mo edito. Solet quoque hæmorrhagia cadaverum inter singularia Antipathiæ specimen referri, quæ opinio adeo firmas radices egit, ut inter signa judicialia quoque nonnullis admissa fuerit, & quædam iudicii divini species habita, quibus ego temere non accesserim; facilis est enim cadaverum, violenta morte percussorum, cruentatio spontanea. Recens enim sanguis est, & nullo morbo correptus. Tuetur tamen hanc sententiam Joh. Marci Marci in *Philosophia vet. Restituta, toto cap. de hæmorrhagia cadaverum*. Olim in iudiciis majorum nostrorum magnæ æstimata fuit illa probatio, ut patet ex iis, quæ supersunt nobis, legibus vetustis.

Ad occultas Qualitates, quæ vere tales sunt, referri debent omnes illæ, quæ IIproveniunt ex objecto, quod sensibus capi non potest, vel ob vastitatem suam, vel ob remotionem nimiam. Non enim est credibile, cum videamus, minutis etiam corporibus, imo corporum partibus, inesse affectiones, non inesse illas totis massis & globis, e. g. toti massæ aquæ, toti massæ aëreæ, globis hujus universi, quorum corporum omnium operationes deprehendi a nobis non possunt, quibus fortasse multa adscribi debent, quæ fieri in natura videmus, nec tamen ad certas causas reduci possunt. Possunt quoque in magno hoc aëris Oceano disseminatæ esse multæ corporum particulæ, quæ, hoc vel illo motu accedente, varias mutationes faciant, vel in aliis corporibus, vel in nostris quoque, quorum causæ deprehendi non possunt. Unde ego existimo, accidere sæpe animalibus, hominibusque morbos quosdam inauditos & insolitos, quibus curandis Medici omnia frustra adhibent consilia. Quam vim vasta illa corpora, per aërem dispersa, vel in terrenum hunc globum totum, vel in aliquas ejus partes, aut certas quasdam ejus massas, terram videlicet & aquam, aërem, animalia & homines, habeant, definire non possumus, fallente nos experientia & observationibus, quas longinquitas temporum facile eludit. Nam de Astrologiis dogmatibus non omnia credere possumus, quanquam nec omnia rejicere. Fortassis enim aliqua per revelationem, majoribus nostris factam, pervenere ad posteros, aut hodie innotescunt, vel bonorum, vel malorum spirituum, proditiōe. Nam quæ Salmasius, in *Diatribæ suæ adversus Astrologiam*, contra naturales etiam effectus astrorum assert, inepta sunt, & nullius ponderis. De his plenius agit, & primus est, cui de argumento hoc dicere in mentem venit Rob. Boyleus in libro *de Systematicis vel Cosmicis*

micis rerum qualitibus, & in altero, de suspicionibus Cosmicis, quibus plura continentur, hanc doctrinam illustrantia. (i)

CAP. IX. DE MAGIA.

§. 1. *Magia Naturalis existentia ostenditur. Discrimen vera a falsa. Illa nihil aliud est, quam Physica secretior operativa, & naturæ imitatrix.* 2. *Thom. Campanella & Job. Marcus Marci Magia Naturalis nomine, ad vetita patrocinium, abutuntur. Scriptorum Cabalisticorum & Chymicorum lectio dissuadetur, obscuræque culpatur. Magia diviso.*

VIdimus priori Capite aliqua de Qualitatibus occultis, restat, ut jam aliquid etiam de MAGIA dicamus, quam dari naturalem nemo negare ausit, nisi qui in Physicis omnia ita explorata esse putat, ut nihil sit occultæ Qualitatis. Quod cum falsum esse priori capite viderimus, & plus sit qualitatum occultarum, quam forte credimus; omnino quædam Physices etiam pars erit, quæ circa illas versabitur. Verulamius, lib. 3. de augmentis scientiarum, quandam Physices Metaphysicam constituit, quæ occupata sit in contemplatione formarum, atque in relatione ad illas, Magiam ille esse Physices partem existimat. Metaphysicæ enim Physicæ Magiam subordinat, estque, illo definiente, *Magia scientia, quæ cognitionem formarum abditarum ad opera admiranda deducat, atque, quod dici solet, activa cum passivis compingendo, magnalia naturæ manifestat.* Est itaque Magia nihil aliud, quam Physica abscondita, quam qui agnoscunt, certe potissimam Physices partem in absconditis versari concedere debent. Talis itaque Philosophia cum detur, & paucis, quos æquus amavit Jupiter, cognita sit, iis sc. qui admirabilibus inventis humanum genus locupletarunt, non putandum est, omnes illos, qui naturalis magiæ nomen mentiuntur in libris, magna pompa conscriptis, esse ex eorum hominum familia. Multi enim Thyrsiferi sunt, pauci Bacchi. Superstitiose enim observationes de Sympathiis & Antipathiis rerum, atque de occultis & specificis proprietatibus, & frivola utplurimum experimenta, potius occultandi artificio ac larva, quam re ipsa, admiranda, ut loquitur Verulamius, non absolvunt splendidum Magiæ nomen; ac tantum distare Verulamio videntur a vera Magiæ scientia, quam libri Rerum gestarum Arthuri ex Britannia, & hujusmodi Heroum umbratiliū, a Commentariis Julii Cæsaris. Manifestum enim est, Cæsarem majora revera patrasse, quam illi de Herolibus suis

(i) Rob. Boylei Scripta de Cosmicis rerum Qualitatibus, & Cosmicis Suspensionibus, h. 1. commentata, nec non de Temperie Subterranearum & Submarinarum Regionum, Fundoque Maris, Schediasmata, Introductioni ad Historiam Qualitatum Particularium annexa, Anglice prodierunt Oxoniæ an. 1670. in 8vo, Latine autem (Interprete Morhoso nostro, qui Nomen tamen suum in Versione ista, uti, in Prolegomenis Polyhistoris hujus, a nobis jam est monitum, profiteri noluit) Hamburgi an. 1671. in 12mo.

his confingere aui sunt, sed modis faciendi minime fabulosis. Hujusmodi doctrinas eleganter comparat fabulæ de Ixione, eamque levem & degenerem Magiam naturalem similem facit soporiferis quibusdam Medicamentis, quæ somnum conciliant, atque inter dormiendum læta & placentia somnia immittunt. Cum enim spectra quædam obijciant & larvas proprietatum specificarum, velut cælo lapsarum, his occupati homines a veris causis indagandis abstinent. Esse quædam, ut in omnibus scientiis, ita & in Physica, recondita, colligere multis indiciis possumus, ac ita mihi semper visum est: aliqua posse sciri in natura, eam tamen scientiam non omnibus esse utilem: ideoque Deum, qui providentia omnes res humanas tractat, etiam in eo prospexisse hominum salutem, quod non omnibus ingeniis velit etiam obvia occultiora quædam naturæ miracula, quibus illa abuti possint, si sibi relinquerentur. Fabrica divina & universi hujus constructio, ut ubivis operantis Dei vestigia persentiscere possimus. Videmus in natura multa mirabili & occulto modo fieri, omniaque illa opera generationem omnium corporum, in quibus indagandis utut vexemus cerebrum, utut sæpe nobis blandiamur specie aliqua conceptus, observabimus denique, nobis, quo plus progressi sumus, plus restare vitæ. Sollicitanda tamen interim natura est oculis emittitis, omnia venanda, omnes perquirendi sinus, alicubi deprehendere possumus naturæ proportionem in mixturis corporum, prima corporum elementa, & rationem constitutionis eorum. Idque non sola inani speculatione efficitur, sed manus injicienda operi est, & ad naturæ methodum, quam diligentissime nobis observandam, instituenda imitatio. Quare recte Verulamius partem alteram operative Magiæ facit, cum alteram fecisset Mechanicam, sapienti sane in eo usus consilio. Ubi itaque continua operatione mirabiles quosdam in natura effectus produximus, persistendum isto incepto est, ut fabricare nobis certa principia possimus. Neque enim principia prius nobis præsupponenda sunt, antequam de effectis ipsis nobis constet. Vehementer enim falli possumus, &, uno posito absurdo, sequentur infinita.

THOMAS CAMPANELLA, sagacissimi quidem ingenii Vir, sed qui ultra speculationes in natura non processerat, ut occultum aliquid sapere videretur, viam commentus est, qua mirabilibus & inauditis arcanis fidem faceret. Ut ergo, quicquid magicarum rerum est, salvaret, etiam earum, quæ non sine spirituum & demonum interventu agi creduntur, *de sensu verum libros tres* præmisit quarto, qui de Magia inscribitur. In quo mirabilia multa proponit, ultro jam ex istis, quæ posuerat, principiis, fluentia. In quibus tamen omnibus, cum quantivis pretii esse quis credat, nihil solidi & veri inest. Quam multis enim mirabilibus conclusionibus principia illa occasionem suppeditant: aëri inesse sensum, aërem affici rebus præsentibus futurisque, atque nobis eas communicare; aërem esse vehiculum sententiarum, quæ animalibus sunt incluse? Quo uno principio posito, omnibus prædictionibus, fascinationibus, omnibusque præstigiis, fundamentum suppositum est. Imo ex hac Magia, multa fieri posse miracula & transmutationes corporum, existimat. Sed illum tantum in imaginariis rebus versari, facile videas ex illo exemplorum apparatu, quæ

Tom. II.

(Rr)

passim

passim adducit: Sunt enim omnia illa multam partem ficta & fabulosa & ex lacunis traditionum anilium, aut scriptorum de secretis, petita. Multa possunt ad longe alias causas referri, quam ipse retulit, quoniam effectus ipsos & rationes operandi non satis exploratas habuit. IOH. MARCVS MARCI cum eo sane in multis conspirat, & quicquid Campanella e sensu suo rerum educit, hic ex Ideis suis extruit. Sed rectius sane faciemus, si imaginaria illa relinquamus, præoccupant enim animum præjudicii, & rectoribus contemplationibus, super ipsa operatione fundatis, eum subtrahunt. Eadem ex causa suaserim, ut a Cabalisticis Scriptoribus manum abstinemus, de quibus magna quidem fama est, inprimis de libris MSS. Esdra, quos Judæi adhuc possidere dicuntur. Utut enim forte aliquid iis subfit, non tamen omnes in sensibus occultis peruestigandis sunt Oedipi. Ideoque relinquenda sunt ænigmata Scriptoribus suis, & non legantur, quia nolunt intelligi. Quod si quis exactum & multis laboribus exercitatum habeat ingenium, discere fortassis aliquid ex istis libris posset, sed magno, ut puto, temporis dispendio, magnaque animi afflictione. Quod idem dictum velim de Autoribus Chymicis; quanquam enim transmutatio metallorum inter summa Magiæ secreta sit, a quibusdam indubiis possessoribus ejus arcani, multis ænigmatibus & verborum sensuumque ambagibus, descripta, oleum tamen & operam perdes, si vel totam ætatem huic studio infuseris, & tamen internecinis vigiliis & laboribus tandem nihil profeceris. Ideoque intemperantiæ species quædam est, plus scire velle, quam possis scire. Nolo hic quicquam dicere de Magiæ divisionibus in *caelestem, ceremonialem, naturalem, demoniacam*, & exempla, quæ a vulgaribus Physicis etiam referuntur, hic cumulare. Integri super hoc argumento libri conscripti sunt. Videantur Mart. Delrii *Disquisitiones Magiæ*, Mericus Casaubonus de *fide rebus naturalibus & civilibus, vel habenda, vel non habenda*, Henr. Kippingius in *Instit. Physic. l. 2. c. 7.*

CAP. X.

DE PRINCIPIIS IN NATVRA MECHANICIS.

- §. 1. *Qualitates Corporum, a Motu & Figura orientes, e Principiis Mechanicis sunt explicande.* 2. *Factum id a Job. Walliso in Controversia, cur Aqua in loco naturali non grauet? a Cartesio in Operationibus Brutorum explicandis.*

1 **C**Um viderimus maximam partem Qualitatum in corporibus fugere sensum, & intellectum, ideo sinamus consue tectam hanc naturæ faciem, usque dum solertia nostra aliquid ex ea detegamus, & contemplerur altera ex parte naturam, quam sc. sensibus patet, per affectionem aliquam externam. Summa & princeps omnium affectionum est motus. Figura quoque operationibus in natura multis dat originem. Ideoque verisimile est, ex figura & motu maximam par-

partem qualitatum manifestarum, in quantum manifestæ sunt, demonstrari posse. In quo tamen etiam magnos ingenio nostro limites positos esse videmus. Eousque enim ista nostra procedit speculatio, quousque sensum non excedunt corpora. Ideoque oculi ipsi, utut ignei, & specillis armati, in minimis corporum deprehendendis vacillant, & suspicaci ingenio suppleant, in quibus minima non respondent sensui. Atque hæc principia vere sunt principia mechanica. Mechanica enim consistit in motu & figura. Ex utriusque enim combinatione diversa tot pulcherrima artis spectacula nasci videmus, ut negari non debeat, naturam simili motu procedere in corporum suorum formationibus, & in effectibus suis producendis. Nemo hoc luculentius depinxit nobis, quam Leibnitiis in *Theoria sua Motus abstracti*, in qua mira brevitate recenset, quam varia fieri possint in natura per combinationem figuræ & motus; & Borellus, in *libro de vi percussione*, eo processit, ut in ipsis minimis etiam particulis agnosceret diversitatem harum figurarum, ut quasdam vellis habere figuram diceret, quasdam cuneorum, & ex varia figurarum istarum mistura inexpectatos sæpe effectus subsequi. Sic quod vitrum rotundæ formæ rumpi possit tono consono, imputandum est minimis vitri particulis, quæ tenues quædam sunt armillulæ inflexiles, quæ motu totius corporis, vel potius materiæ subtilis aut ætheræ, quæ in spatiis vitri habitat, constringuntur, usque dum frangantur. Vid. pluribus Borellus in *lib. citato*. Sed subtilior est illa Philosophia, quam ut demonstratio ejus Mechanica in sensus incurrere possit. Nihilominus tamen intentata ejus consideratio facit, ut suspicionibus etiam scopum nostrum feriamus, quæ interdum multis magnisque inventis occasionem præbuerunt. Sic multi sunt in natura mirabiles effectus, de quorum causis acerrima disputatio est, distractis in varias sententias Scholasticis & Physicis naturæ Practicis, quæ tamen sæpe solo Mechanico quodam principio, aut necessitate dispositionis cujusdam, vel superficiæ, vel totius corporis, feliciter expediri possunt.

Magna controversia fuit, cur aqua non gravet illum, qui sub aquis ambulat, cum tamen magni ponderis moler illi incumbat. Hic varia commenti sunt nonnulli, aliqui causam dedere, quod aqua in naturali suo loco non gravet. Nunc litem illam solide & eleganter decidit Joh. Wallisius in *Discursu suo Anglico de gravitate & gravitatione*, in quo ex principiis Mechanicis demonstrat, non posse aliter rem se habere. Cartesius operationes animalium omnis generis soli dispositioni organicæ adscribit, quæ tamen omnia formis suis Peripatetici. Hinc omnia illi admirabilia brutorum opera deducunt. Vid. Anton. le Grand in *libro de cognitione Brutorum*. Et aliquam ejus rei verisimilitudinem esse ostendunt statux illæ a quibusdam confectæ, quæ vocem humanam imitari potuerunt, qualem Albert. Magnus confecisse dicitur.

CAP. XI. DE MVNDO.

- §. 1. *De Mundo in Physica speciali agendum.* 2. *Mundi triplex acceptio.* De Materia ejus, & constituendi (Nihilo scil. vel Chao,) & constituti, sententiarum varietas. 3. *Æternitas ejus a Philosophis Ethnicis, & Hereticis quibusdam, credita.* Argumenti pro ista Aristotelici, & Motus doctrina deprompti, Refutatio. 4. *Sententia Platoniorum, Aristotelicorum, Stoicorum & Epicurcorum, de coeternitate Dei & Materiæ, Mundique ex hac ortu, recensentur & conferuntur, addito de singulis judicio.* 5. *Mundorum Infinitas & Pluralitas, ab Epicuro, Metrodoro, & aliis Veteribus, propugnata, ab Aristotele futilibus impugnatur Argumentis.* Favent illi etiam Origines, Cabalisticæ Judei, Nic. Cusanus, Card. & Recentioribus, Nic. Copernicus, Guilb. Postellus, Thom. Campanella, Gal. a Galileis, Cartesius, alique Philosophi, omnes Stellas fixas Soles, Planetas vero Terras, esse, persuasi. Ex professo eam defendit Jord. Brunus, vivicomburio eam ob causam affectus. Obstant illi dubia Theologica, quibus Campanella satisfacere conatur. In utramque partem complura hic ab Autore, ab illa haud admodum alieno, afferuntur. 6. *Argumenta, quibus nonnulli, seposita revelatione, & rationis lumine, novitatem mundi evincere conantur, ab Historiæ Antiquioris defectu, & artium novitate, petita, uti & aliud, quod, Ineritum ejusdem esse possibilem e Naturæ senio ac defectibus ostendere allaborant, justo infirmiora esse monentur.* 7. *Commendantur Scriptores varii de Mundi Origine & Conformatione, quos inter de Ocello Lucano, Pythagorico, susus agitur.* 8. *Cartesianorum de Fabrica Mundi, ejusque ratione, sententia recensetur, addito judicio.* 9. *Scriptores de varii mundi Systematis Astronomici.* Ath. Kircheri Iter per Orbis Cælestes Ecclasticum. Mundi divisiones supervacaneæ. 10. *Controversia de Aquis Supracælestibus non est fori Theologici. Proprie sic dictæ non dantur, sed intelliguntur per eas Aquæ nubium.*

Postquam consideravimus generalia Philosophiæ naturalis, perveniendum jam nobis est ad specialia corpora. Et, quoniam de principiis & affectionibus corporum in communi egimus, nunc inter corporum species primum ponemus MVNDVM, cujus tractationem quidam solent ad extremum reservare, cum in Physica speciali non nisi de Specialibus agi velint. Sed, cum omnes species, simul sumptæ, sint mundus, ac omnes illæ species, quatenus non aliquo Systemate sunt connixæ, aliquid habeant ab ipsis singulis speciebus diversum, sc. affectiones quasdam ex ipsa Systematica coordinatione emanantes, necessarium est, seorsim de eo agi, ac parum refert, sive id primo, sive postremo loco, fiat.

2. *Mundum cum dicimus, controversum est, quid eo Termino denotemus: nam vulgari acceptione, non est unus hujus Termini sensus. Aliqui globum hunc terraqueum intelligunt tantum, exclusis reliquis partibus; alique Systema totum Planetarium, estque illis mundus, qui terminatur planetis, inter quos & terra est, circumvolutus circa centrum suum, Solem. Aliqui complexum omnium corporum telluris*

ris

ris hujus, planetarum, omniumque Stellarum fixarum, dicunt, cum mundum dicunt. Nos ultimo sensu accipiemus, & primum enarrabimus sententias veterum Philosophorum, de hujus Universi, quatenus in illo ordine apparet, causis. Et quidem etiam hic, quemadmodum in reliquis corporibus, considerare possumus materiam & formam. Quod Materiam attinet, alia erat mundi constituendi, scilicet *nihil negativum*. Quamvis quidam hic chaos substituunt, dicantque, mundum mediate ex nihilo conditum esse. Quæ sententia, cum contradictionem invehat, dicunt tandem, modum ex nihilo per indispositionem factum. Quod *nihil*, an non sit aliquid, expendendum est. Alia est materia Mundi constituti, quæ secundum Cartesium magnum illud spatium extensum est, omnibus speciebus substants. Ceterum multæ hic sunt veterum recentiorumque controversiæ, de ista prima mundi materia, & vidimus jam tum in primo cap. varias Auctorum sententias. Ex revelatione nobis constat, mundum quidem conditum esse, ac habere principium; sed de materia prima nihil constat, ideoque vel ratione ipsa percipienda est, vel videndum, quid e veterum Philosophorum sententiis, a fide & ratione non alienum, exsculpi possit.

Hic vero se Oceanus aperit infinitarum disputationum. Quoniam enim illi 3 speculationibus suis relictæ erant, ac nihil illis revelatum, ubi pedem figerent, non invenerunt. Id tamen ratione sibi assequi visi sunt, quod æternum aliquid agnoscant in mundo. Deum enim & materiam omnes æternam agnoverunt, e quacunque demum Philosophorum familia fuerint. Ac fuere inter Christianos etiam Hæretici, qui idem dixerunt, eo freti argumento, quod nusquam apud Moysen dicatur, Deum creasse cælum & terram ex nihilo. In eo autem fuit magna sententiarum diversitas, quando & quomodo aspestabilis ille mundus ortus fuerit. ARISTOTELES totum hunc, quantus est, æternum facit, & semper cum Deo existentem, unico hoc & palmario, ut sibi videtur, innixus argumento, quod sc. motus non possit esse, nisi æternus. *Motus, inquit, est actus mobilis, qui requirit movens & mobile existens. Vel igitur motus semper fuit, vel incepit aliquando.* Si semper fuit, habet, quod vult, Aristoteles, semper enim movens & mobile simul natura fuerunt cum motu. Si aliquando incepit, antequam inciperet, mobile & movens, vel erant, vel non erant. Si non erant, ergo facta sunt aliquo motu præcedente primo, & sic dabitur motus prior primo, quod est absurdum. Si erant, & tamen unum non movebatur, & alterum non movebat, vel utrumque erat proxime potens, vel non erat. Si erat, nulla videtur ratio, cur movens non moveret, & mobile non moveretur; si non erat, ergo redacta sunt ad potentiam proximam aliquo motu, & sic iterum dabitur motus prior primo. Dicendum est ergo secundum Aristotelem, motum esse æternum, simulque primum motorum, & mobile ipsum, i. e. cælum. Hoc quidem Aristotelis argumentum satis subtile est, sed tamen non conficiet eo hujus universi æternitatem. Facile enim responderi potest Aristoteli quærenti: cum nullus existeret motus, unde sit, ut existerit aliquando, & quæ ejus causa esse potuit? Concessa enim ejus hypothesi, quod motus requiratur movens & mobile, dicendum est, motum non semper fuisse, sed aliquando incepisse; & ante primum motum fuisse quidem primum motorem, non autem mobile.

(Rr) 3

Ad

Ad id, quod quaeritur, *an utrumque, priusquam daretur motus, esset proxime potens?* respondendum est: Mobile, cum nullo modo existeret, non fuisse proxime potens; Potentem vero fuisse motum, qui omnia habuit ad movendum requisita. Non sequitur tamen ex hoc, motum semper fuisse. Tale enim argumentum nihil concludit in agentibus liberis, quæ positis omnibus ad agendum requisitis, possunt non agere. Neque demonstratur hoc Argumento Aristotelico unus numero motus æternus & continuus, sed probatur fuisse semper aliquem motum in infinita corporum multitudine, neque fieri potuisse, ut omnia simul quiescerent. Atque ita Aristoteles de mundi hujus constitutione judicabat.

- 4 PLATO itidem Deum & Materiam statuebat æternam, quorum neutrum sit alterius procreatrix causa. Materię necessitatem maximam omnes sectæ dabant, Deo libertatem tanto minorem quisque ex iis sectis, quanto arctius cum materia connecteret aut ei immergeret. Plato credidit, mundum ex libro Dei cum materiæ congressu exitiisse. Platoni itaque maxime, inter Philosophos Gentiles, liberrimum agens Deus est; cum Aristoteles & Stoici fatalem aliquam necessitatem hujus nexus inter Deum & materiam statuerent. Platonis itaque Deus fabro similis est, a sylvâ sua per vastâ spatia distracto; hic, quamdiu volet, quiescet, ubi cupido veniet exercendæ artis, movebit se ad sylvam, & instrumentis suis tantum ejus fabricabit, quantum aptum est recipere Ideas suas. STOICI Deum plane mundo immergebant, & faciebant cum formam mundi informantem, cum Aristoteles faceret formam assistentem. Illi autem ita immersum putant omni materiæ, ut nulla plane illi libertas competat; fati enim vinculis irretitus est, ut nassa pisces. Solus inter eos Plato rectius quid sensit, quamquam ipse & materiam æternam faceret, & pervaciorem, quam ut in omnibus pro lubitu Deus operari potuerit, & mundum, semel conditum, nunquam interitum statuerit. Stoici mundum quidem interitum credebant, sed per vices tamen iterum exoriturum. Quanquam enim & Cataclysmum & Ecpyrosin statuebant, negabant tamen unquam a modo separari ejus animam, pristinum illud systema suum iterum elaboraturam. Imo Aristoteles ipse, *lib. i. de celo c. 10.* eos, qui jam ipsius tempore, per vices dissolvi mundum & redintegrari disputabant, revera mundi æternitatem adstruere judicat, ætatibus tanquam per circulum redeuntibus. Eorum sententiam Jac. Thomosius sub figura Ovi & Gallinæ, in circulo positorum, repræsentat. EPICURVS plane in alia secessit, & mundum credidit ortum a se ipso, luctantibus ab æterno tandiu atomis, donec ad extremum illa, quantumvis temeraria, libratio, formam exprimeret mundi. Atque hæc materia mundi a Deo illi deserta habetur, quem, a materia æterno privilegio adjunctum, sua solum beatitudine frui jubet. Inter hos globos, fortuita Atomorum libratione congestos, fortunam quasi intermediam statuit Epicurus, i. e. necessitatem quandam materiæ, omnem rationem excludentem. Et hæc quidem absurdissima ex omnibus Sectis sententia est, & omnium impiissima, quæ quidem subtilitatis aliquid habere videtur, in isto Atomorum motu curiosius explicando; sed, cum in ipsis principiis impingat, non possunt hinc nisi infinita

finita absurda sequi, quanquam is in quibusdam fati sit argutus. De variarum Se-
 ctarum, circa originem mundi, sententiis, vid. Berlingardum *part. 3. Circ. Pisano 2. 5*
3. & Jac. Thomasi in Exercitationibus de Stoica mundi exustione, Diff. 2. 3. 4. 14. 16.
17. In quibus agit de Aristotelica, Platonica, Stoica, mundi æternitate, & de
 Deo Stoico, forma mundi informante. Et illæ quidem sunt sententiæ præcipuorum
 Philosophorum de origine mundi & constitutione ejus prima, e quibus tantum ca-
 pere possumus, quantum revelationi non repugnat, modo in eo nobis temperemus,
 ne quid statuamus temere, quod sacris literis adversari ulla ratione possit. Nam de
 æternitate materiæ nihil nobis affirmandum est, de modo ipsius conditionis hujus
 universi tantum ex Platonismo capiemus, quantum non contrariatur sacris literis.
 Liberrimam scil. voluntatem divinam ex eo retinere possumus, abjicere vero istam
 materiæ æternitatem & pervaciam. Stoicorum Hypotheses in eo rejiciendæ,
 quod Deum ita adstringant ad materiam, ut omnia in illa agat. Epicuri sententia
 de Atomis non omnino absurda est, imo multum subtilitatis habet, sed tamen in ea
 conquirere non possumus. Fortuitus ille particularum concursus totus profanus
 est, & contra rationem introductus.

Illud Epicuri dogma, quod non unum, sed infinitos mundos statueret, pressius
 a nobis considerandum est, cum, ad hanc suam sententiam stabiliendam, non vul-
 garibus utatur rationibus. Quando vero is plures mundos statuit, non putandum
 est, eum intelligere mundos eo significatu, quo sc. illo termino denotatur complexus
 omnium orbium cœlestium, sed intelligere illum tantum singulares illos globos,
 quos mundos vocat, & infinitos ait per vastum hoc spatium sparsos. Etiam Metro-
 dorus olim dicebat, tam esse absurdum, dari mundum unum in infinito, quam in la-
 tiffundis unam spicam reperiri. Cui sententiæ, extra Epicuri scholam, eo vetustio-
 res fuere addicti, ut proinde existimandum non sit, primum Epicurum ejus sententiæ
 autorem esse. Contra illos disputat Aristoteles, sed futilibus argumentis. Nam &
 ostendere nititur, mundum ita esse unum, ut eo plures esse non possint, quam senten-
 tiam ne Christiani quidem Philosophi approbant. Quid enim prohibeat, Deum posse
 plures mundos creare, si velit? Quam leve illud argumentum est: si dantur, inquit,
 plures mundi, terra unius feretur ad terram alterius naturaliter vel violenter. Non
 primum, alioquin violenter in perpetuo centro detineretur: violentus est enim ille
 terminus, unde fit motus naturalis, non secundum, quia si moveretur violenter, ibi etiam
 quiesceret violenter, quod falsum esset, siquidem ibi esset in centro. Præsupponit
 hic Aristoteles unum commune toti universo centrum, illi vero, qui pluralitatem
 mundorum tuerentur, tot centra agnoscent, quot mundos. Nec ulla ratio est, quare,
 si plures terræ essent, mutuis inter se collapsus fieret. Terræ enim, extra orbem
 suum positæ, vel ut Cartesius loquitur, vorticem, intra se cohibent sui materiam,
 nec evagari illam patiuntur, ut nullus itaque ejus metus sit, quod metu it Aristoteles,
 qui rationem gravitatis recte penetrasse non videtur. Nam vel ex ejus sola ratione per-
 spectâ refutabitur argumentum. Non enim est infinita quædam qualitas & virtus gra-
 vitas,

vitas, aut ad terram solam debet restringi, ita ut virtus illi insit magnetica, quæ pura Chimæra est. Proprie enim nihil grave, nihil leve est in natura, sed prout, vel magis, vel minus, cedit prementi atmosphæræ, ita diversitas aliqua in pondere observatur, quod extra hunc locum aliter se haberet. Hæc Aristotelis argumenta, ut inania sunt, & nihil probant, nollem tamen contrariam sententiam meam facere, ut quæ multas involvit difficultates adversus sacræ Scripturæ auctoritatem. Quod si per mundos intelligamus corpora diversa, quæ in hoc universo occurrunt, non est, quod magnopere sententiam illam reprobemus. At Aristoteles, cum mundum unum dicit, totum hunc complexum omnium stellarum & telluris intelligit, tellure pro centro universi supposita, cujus sententiæ absurditas jam satis solide demonstrata a Mathematicis est. Et forte sic unitatem mundi statuere possumus, etiam cum plures statuimus. Aristoteles eo magis pronus in suam sententiam fuit, quod putaret, astra habere quintam quandam Essentiam, subtilioremque, quam ut materia eorum terræ esse similis possit. Sed & hoc in dubium vocarunt Mathematici, & accedunt iis quoque & Physicis nonnulli, qui astra, præcipue Planetas, sole excepto, corpora esse putant, terreno corpori non adeo dissimilia. Id Galilæus dixit, quanquam timidius, & ex parte quoque Cartesius, qui tamen plus materiæ ætheræ & subtilis illic agnoscere videtur. Sed, ut sit, qui in illa sententia sunt, a pluralitate mundorum videntur non alieni; multos enim soles & terras statuunt, quod dum faciunt, plures mundos agnoscunt. Galilæus & Cartesius omnes stellas fixas habent pro solibus, qui circumpositas habeant terras suas, sive planetas, ob nimiam longinquitatem, & mutuatum lumen, nobis non spectabiles. Quemadmodum enim Sol noster circumpositos sibi habeat Planetas, cum quibus unum Systema, vel mundum planetarium, conficit, ita verisimile illi dicunt esse, omnes Stellas fixas, ceu Soles quosdam, sua habere peculiaria Systemata, quod qui dicunt, necessario debent multos mundos agnoscere, rem sane demonstratu & creditu facilem, si cum Scriptura res transigi possent. Ea sola difficultas ergo est, an illic homines habitent, an pro illis Christus satisfecerit, si illic existant. Quibus dubiis obviam ire laborat Thomas Campanella in *Disquisitionibus Physicis*, adeo in hanc sententiam proclivis, ut & e quibusdam Scripturæ locis stabilire tentet thesin suam & ex sanctis Patribus. Ad Theologica illa argumenta responderet, Deum cum terræ incolis fœdus pepigisse, ejusque solum memoriam voluisse extare, de ceteris nos securos esse posse. Fortassis & illic homines sanctos innocentiques, & in statu incorrupto, remansisse quis dixerit, ut satisfactione Christi non indigeant, quanquam Origenes, acris plurium mundorum propugnator, Christum per orbis successive natum passumque fuisse, dixerit. Is enim mundos innumerabiles, æternis sibi seculis succedentes, credidit, ex veteri Gentilium, vel antiquiori Philosophia illud dogma mutuatus. A quo neque Judæorum Cabalists abhorrent, ut judaizare hac in parte etiam videatur Gvilh. Postellus, in *lib. de nativitate Salvatoris ultima*. Superiori Seculo JORDANVS BRUNVS, Nolanus, singulari libro illud dogma resuscitavit, plausibilibus satis argumentis in medium adductis, qui tamen scripti sui audaciam miser vivicomburio luit. In quo injuriam illi factam existimo, quia aperte

ex eo quidem libro Atheismi convici non potest; idque dixit, quod ante eum Cardinalis Nicol. Cusanus docuerat, & Copernicus, ejusdem sententiæ Patronus, a quo sibi ereptam queritur lux opinionis prærogativam. Is enim sententiam suam prior edidit, cum disliceret adhuc Jordanus Brunus. Argumenta ejus libri hæc sunt præcipua: cælos non esse, sed æthereum unum spatium circa omnia astra; sicut circa tellurem & solem, duo item esse astrorum genera, soles & tellures, nullam esse Universi finitatem aut ultimam mundi superficiem, neque tellurem, neque ullum quippiam corpus esse in medio, cometas esse planetas omnino & tellures, seu mundos, esse ex perfectionis hujus mundi pluralitatem mundorum, omnes mundos esse dissolubiles, esse plura specie distincta infinita in infinito universo, in infinito spatio infinita esse finite mobilia, infinitos esse soles, seu infinitas fixas Stellæ, & Tellures seu Planetas, & non esse compertum Planetarum numerum circa hunc Solem, neque spectabilem circa alios, universum esse insignitum, mundos vero necessario figuratos & finitos, tellurem ita esse astrum maculosum, & in cælo positum respectu lunæ, quemadmodum luna respectu telluris, tellurem totam habitabilem esse, intus & extra, & innumerabilia animantium complecti, tum nobis sensibilem, tum occultorum, genera. Hæc ille prolixè eo in libro argumentis suis deducit, de quibus liberum esto omnibus judicium. Certe multa sunt in illo homine arguta & subtilia.

De Mundi exordio aliqui etiam ex signis argumentantur, quibus tamen non inest magna probandi ratio. Certe fabricatorem mundi hæc machina, summo ordine disposita, præsupponit, quo tempore autem ille ortus sit, natura ipsa nos docere non potest. Aliqui argumentantur de novitate mundi ex defectu historiæ. *Si mundus æternus est, inquit, omni tempore caruit, cur non historie supersint? Cur artes omnes tam noviter sunt inventæ? nam earum omnium inventarum tempora & Auctores constant nobis ex historiis, quæ certe constare non deberent, si tam antiquos esset mundus.* Quibusdam responderi potest, etiam esse aliquot gentes, Chaldaeos & Chineses, qui longiorem annorum memoriam, in fastis suis, consignatam habent, quam ex sacrarum literarum computo cogi possunt. Quod Chineses attinet, Martinus Martinus, sagacissimus rerum Chinesium indagator, adeo se hic torquet, ut, quomodo nodum solvere hunc possit, nesciat. Ab altera parte stat summa Historicorum Chinesium & accurata fides, qua accuratiorem nulla gens historiis suis adhibuit, ab altera S. Scripturæ Auctoritas. Martinus certe rem intricatam & perplexam relinquit. Sunt porro multa obstacula, quæ Historiæ defectum efficiunt. Nam potuerit diluvii eruptio, velut aquis letheis, multa mergi. Artium quoque sunt periodi per intervalla redeunt, neque credendum est, quod nunc inventum est, olim, vel non esse inventum, vel non potuisse inveniri. Migrationes gentium, bella, pestes, incendia, multa confundunt & tollunt, ut vix aliquarum rerum memoria supersit. Non est itaque hoc satis idoneum argumentum pro novitate mundi. Id quoque non firmum argumentum est, cum, ut interitum mundi ostendant possibilem, e naturæ defectibus argumentantur, & miror, hoc argumentum Antonio Grandi placere potuisse, quod singulari & erudito libro oppugnavit Joh. Jonstonius *de natura constantia*,

ſtantia, Amſtelod. A. 1634. in 12. excuſo, ubi omnia defectuum naturalium argumeta ſingulatim explicat, ſingulaque refutat.

- 7 Quæ porro ſpectant ad doctrinam de Mundo, ejus origine, totaque coordinatione, ea prolixè explicantur a Beringardo, *part. 2. Circ. Piſ. 1. 2. 3. 4.* ubi digreſſio ſingularis inſtituitur de literarum S. autoritate, circa mundi originem, quæ magno uſui eſſe poteſt in hoc argumento. Quod argumentum de æternitate mundi ſpectat, legantur Caroli Emanuelis Vizzanii *Commentarii in Ocellum Lucanum de Univerſi Natura*; qui Ocellus Lucanus, Pythagoræ diſcipulus, ante Ariſtotelem, hoc ipſum ſcripſerat, quanquam & ſuſpicio eſt quorundam, hanc doctrinam fuiſſe ab Ariſtotele deſumptam, & ab invido deinde ſubjectam, ſiſto nomine Ocelli Pythagorici. Fieri enim non potuiſſe arbitrantur, ut ille liber Ariſtotele non lectus fuerit, aut inſpectus, qui tamen opinionem illam de mundo æterno non ſibi adſcribit. Citatur tamen Ocellus a Philone *lib. de mundo non interituro*. Legi poteſt & Beaufortius in *libro de Coſmopæia divina*, ubi ad mentem Carteſii c. 1. Genef. explicat. In Scripturis Rabbinicis, Cabaliſticis, & ejus ſarinx hominibus, multa habentur ſomnia, & ineptæ de mundi hujus concinnatione & conformatione opiniones, quas hic legere aut congerere non eſt neceſſum. Videantur Auſtores Cabaliſtici, uno volumine comprehenſi, interque eos Franciſci Georgii *liber de Harmonia mundi*. Vid. & Henricum Morum in *Conjecturis ſuis Cabaliſticis*. Multa ſunt quoque Fratrum Roſæ Crucis ſomnia, quæ libro ſingulari explicuit Ægidius Gutmann, cui tit. *Offenbarung Göttlicher Majestät*.

- 8 Carteſiani, in mundi Systemate ordinando, alia quadam ratione procedunt. Illis, in prima mundi creatione, Deus dicitur univerſum corporis molem ex nihilo produxiſſe. In ſecunda (nam illi duas quaſi creationes faciunt) communem illam & informem materiam diviſit in plures velut provincias, variis eam formis & figuris ornavit, diverſasque facultates ei conceſſit, non ſine materiæ motu. Communis omnium materia, in mundi origine, vehementi motu fuit agitata, qui hodie cum materia perdurat. Partes ejus materiæ minutiffimæ & magis concitate primum fecerunt elementum, quod, inſtar pulveris aut ſcobis tenuiffimæ, ex aliarum partium abraſione, proſectum eſt. Cum exilia iſta corpora motus impreſſioni non obſtent, neque alia aliis ſint implicata, ſed omnino diviſa, quam citiſſime ea moveri neceſſum eſt. Secundum elementum prodiit ex infinitis fere & minutiffimis globulis, qui minus perneciter cientur, & prima agitatione quaſi tornati fuere, ac mutuo contactu ſpatiola quædam reliquere non omnino vacua, ſed primi Elementi velut polline completa. Tertium Elementum continet communis materiæ partes craſſiores & ramoſas, alias aliis implicatas, quæ conceſſere in terram, Planetas, & Elementa vulgariter ita vocata, quæ ex tertio illo elemento conſtant. Jam illis primum elementum, in centro cujuſpiam mundi, ſeu vorticis, inquieto motu agiturum, globulos æthereos in rectas lineas protrudit, qui, cum viſus organum feriunt, luminis & caloris ſen-

fenfum procreant. Illos globulos majores esse ajunt, quo longius a sole, seu centro mundi, distant. Cœlestis materia, quæ globulis secundi elementi constat, circa centrum commune tota in orbem vertitur, &, quantum potest, a centro abire nititur, &, nisi proximi vortices obfisterent, magis magisque recederet. Globuli illi cœlestes, collisione mutua attriti, minus, quam ante, loci occupant, cumque jam aliquantum a centro sui vorticis recesserint, primum elementum, ut mole minimum, sic raptissime incitatum, medium locum, ab ætherea substantia relictum, implet, major enim est & uberior primi elementi copia, quam globulorum anfractibus vel interstitiis complendis sufficiat. Quod igitur reliquum est hujus tenuissimæ scobis, in medium vortices confluit, & solem efficit, cujus partes tenuissimæ & divisæ seorsim instar flammæ moventur, atque ætheream substantiam in rectas lineas undique premunt, in qua pressione luminis natura illis consistit. Ita flamma, in medio nostri vorticis, aut cœli, accensa, pabulo non eget, neque enim alieno subiecto, ut ignis noster, insidet, neque in vicinum aëra dissipatur, sed tamen hæc materia ex aliis in alios vortices, commeat. Jam unaquæque stella sibi proprium vorticem, aut cœlum vindicat, & in illius medio celerrime agitur. Unicuique vortici sui sunt poli aut cardines, circa quos vertitur, sua est Ecliptica, seu maximus circulus, quem motu suo describit. Alii vortices aliis sunt majores, atque ita dispositi, ut quam minime se impedian. Is itaque vortex, in quo sumus, quique planetas complectitur, sex aut pluribus vorticibus ita circumdatur, ut motum, sibi impressum, quam potest maxime, tueatur. Primum elementum, per interstitia globorum recta propulsum, &, qua celerrimus est motus, nempe ab Ecliptica unius vorticis, emissum, facile subibit alium vorticem per eas partes, quæ sunt polis proximæ, ubi minor est resistentia, hinc ad centrum illius vorticis confluit, ut vortex id; quod deperditum est, resarciat. Itaque per polos hujus cœli, ex aliis vorticibus, materia primi elementi continenter elabitur, & ad polum oppositum properaret, nisi materia secundi elementi obstaret. Secundi elementi materia in orbem quidem agitur, sed in alios vortices non prorumpit. Hæc sunt Cartesianorum de Systemate mundi cogitata, e quibus compendio quodam proposuit eorum doctrinam J. Bapt. du Hamel de *Consensu V. & N. Philosophia lib. 1. cult.* Ex sane plena quidem subtilitatis est hæc sententia, sed habet tamen & permulta dubia, neque ita demonstrata est a Cartesio, ut res ita se habere possit, quæ tota suspitionibus ingeniosis nititur. Interim ille phænomena nonnulla cœlestia satis feliciter his hypothesebus suis explicat.

Quod varia mundi Systemata attinet, notissimum est, differre in eo, tum Astrologos, tum Physicos. Et Physici quidem eam rem ad se pertinere non putant, quo ordine, quave serie corpora mundana se exhibeant. Aliter Systema suum disponit Ptolomæus, aliter Copernicus, aliter Tycho, de quibus videantur libri Hypotheseon Astronomicarum, Galilæus Galilei in *Dialogo de mundi Systemate*, Dan. Lipstorprius in *Vero Mundi Systemate*, Petrus Gassendus in *Astronomia sua*, Ant. Deusingius in *vero mundi*

Systemate; præ omnibus v. J. Bapt. Ricciolus in *Almagesto suo novo*, quod Opus rei Astronomicæ Pandectas dixeris. Nobis enim hic extra institutum nostrum posita est hujus rei tractatio. Qui imaginarias speculationes velit supra naturæ & constitutione omnium orbium cœlestium, is legat Athan. Kircheri librum, cui tit. *Iter Ecstaticum*, in quo, sub ficto quodam itinere per cœli orbés, Duce Angelo Cosmiele factò, narrat, quæ sibi illic visa sint. Et hunc ego librum optimum e Kircherianis esse, nec sine ingenio scriptum, existimo. Apologiam pro illo, contra Religiosorum quorundam censuras, Casp. Schottus, Jesuita edidit. Quantum ad usum Physicum, mundum solent dividere (1) in species generabiles & ingenerabiles, sive perpetuas & mutabiles; (2) in supralunares & sublunares; (3) in cœlos & stellas; (4) in tria elementa, ut distinguunt Cartesiani. Sed, me iudice, supervacaneum est, hic nimis esse sollicitum: quomodo enim satis accurate distinguemus, quorum conditionis & naturæ ignari sumus.

10 Est & hic locus quæstioni *de aquis supracœlestibus*, de quibus magna controversia est, magna opinionum sunt divortia, quæ enarrata legere possumus apud Bened. Pererium in *Comment. ad cap. I. Gen.* Lud. Beaufortium in *Cosmopœia divina, sect. 2. c. 1.* Sunt, qui partem Heterodoxas hodie faciunt, si quis negare ausit, aquas dari supracœlestes, eo sensu, quo ipsi accipiunt. Adeo Theologi hanc litem etiam ad se pertinere putarunt, quos satius esset manus abstinere ab iis doctrinis, quæ per se e sacris literis principia sua & auctoritatem non habent. Certe res inexplicabilis est, fingere aliquas aquas, extimam cœli superficiem circumdantes, quæ illic nulli usui essent, & ratione nulla ibi concipi possunt. Cum enim figura mundi extrema non uno aliquo termino contineatur, & Mathematici ad oculum demonstrent, stellas esse corpora, non cœlo, ut plano alicui, infixæ, sed diversis altitudinibus a se remotæ, & inter ea minima visu altissima, concipi non potest, quomodo aqua hic quasi superfundi possit, atque omnes orbés circumdare. Malim itaque cum illis facere, qui aquas supracœlestes interpretantur eas, quæ supra eam cœli partem sunt, quam regionem aëris vulgo dicunt, eas scil. quæ nubibus continentur. Notum enim est, vocem *cœli* apud Hebræos etiam aëris regiones denotare, cum vocant *pluviam cœli*, *aves cœli*. Quales aquæ etiam aliis corporibus possunt circumdari, ut ita, respectu terræ nostræ, etiam illæ aquæ, quæ in Atmosphæræ orbium cœlestium continentur, aquæ supracœlestes suo modo dici possint.

CAP. XII.

DE COELO ET STELLIS.

- §. 1. *Aristotelis de Cælo commenta exploduntur. Cælum visibile est substantia aëris tenuissima, Empyreum ætheris signum, locus autem beatorum humano ingenio impervestigabilis.*
2. *Stella*

2. *Stella sunt, vel Planetae, vel Fixæ (quibus etiam Sol accensendus.) Planetae, uti in luna observatum, corpora sunt composita terrene simillima.* 3. *Stellarum Fixarum natura parum explorata. Videretur eas cum sole igneas esse credebant. Stoici ac Pct. Bourdin vapores maris pabulum illis assignarunt. Non sunt corpora simplicia. Sol Honorato Fabri aurum liquidum.* 4. *Varia de Stellis novis & Cometis sententia. De Stanisl. Lubienitii Theatro Comico sequitur, de Job. Hevelii autem Cometographia præclare, judicatur. Cometa ab Ott. Gverikio, & aliis, prædicti. Effectus illorum naturales. Solis & Luna macule.* 5. *Planeta plures, quam septem. Saturni & Jovis satellites.* 6. *Nec Astrorum omnium (uti contraria de Sole, Saturno, Marte & Luna, docent observationes) Figura est Sphærica, nec omnia moventur. Motus duo contrarii absurde iis affliti.* 7. *Luna lucem tantum mutuatitiam habet, forte & Venus.* 8. *Via Lactea, Aristoteli falso Meteorum credita, innumeram continet stellarum multitudinem. Fort. Licet signum duplici Via Lactee. Cometa multi illic orti.* 9. *Astrorum, & Luna præsertim, in terrestria influxus astruitur. Ant. Mizalili de hoc scripta, parum accurata. De Artis Astrologicae principis, certitudine controversa, Adversariis (inprimis Cl. Salmasso,) & Patronis Physicis, Placido de Titis, J. Bapt. Morino & Thoma Campanella, judicium.*

DE COELO apud Aristotelem mirabilia sunt commenta, quorum fides, nec per revelationem, nec per argumenta demonstrata est, ut itaque mirum sit, superesse hodie, qui velint ejus sententiis applicare animum. Cælum ei est substantia æterna & simplex; tribuit etiam illi soliditatem plus, quam adamantinam; facit memorabile & incorruptibile. Soliditatem in cælis probat, quoniam, attrito aëre ab eorum latione, calor & lumen generatur, & his orbibus aut infixas esse stellas, claves aliquos, & eorum motu moveri, quo certe quid ineptius dici possit, non video. Ac miror J. Bapt. Morinum, Astronomum & recentioribus Gallum, in eo assentiri Aristoteli, & nunc in tanta rei Mathematicæ luce voluisse defendere, quasi vero Deus, ad Archimedis instar, vitream aliquam Sphæram conficere necesse habeat. Hinc opus ille habuit motoribus suis, quos ad machinas suas alligaret, ut canes nos solemus machinæ versatili, qua veru circumducitur. Nolo ejus argumentis, aut refutationibus illorum, immorari. Non enim operæ pretium facturi sumus. Legantur, quæ in utramque partem disceptantur apud Berirgardum Circ. Pis. P. 2. Nobis cælum nihil aliud est, quam substantia aëris tenuissima, seu illa sit, specie distincta ab illo aëre, qui terram ambit, seu ejusdem cum illo natura. Quantum ratiociniis probabilibus colligitur, non nisi gradu aliquo differt ab hoc aëre, qui terram ambit. Puerile itaque est, imaginari sibi hic certum aliquem orbem, vel spheram, vel concavum aliquod, cui astra sint infixa. Ubique cælum est, & tam illud, quod terram circumdat, quam quod reliquos corporum cælestium globos. Cælum, quod vulgo *Empyreum* vocamus, est itidem inter suavia ingenii nostri commenta; locum autem determinare velle, ubi sedes beatorum sit, nostræ non est res sapientiæ. Non enim determinato tali loco indiget Deus, sed, ubicunque vult, cæ-

lum suum facit. Ubi Deus, ibi cælum, sedes illa beatorum. Quomodo enim in manu Domini sint animæ piorum, id a sensibus & speculationibus nostris longe est remotum. Vid. Gisb. Voëtii de hoc argumento Tractatus, Gorichemi A. 1666. in suo editus.

- 2 STELLAS quod attinet, quas Aristoteles definiebat partes densiores sui orbis, de iis etiam pronunciare nihil nos certi possumus, quamvis tamen discrimen manifestum sentiamus inter Planetas & Stellas fixas, in quarum numerum recentiores Mathematici etiam Solem referunt. Planetæ enim, quorum naturam ex vicina nobis Luna percipere possumus, non videntur differre a corpore hoc telluris, & ex suis quibusdam elementis compacti, hic telluris elementis non dissimilibus. Ideoque svavia illa somnia sunt, quæ nonnulli sibi imaginantur, de simplici astrorum indistincte omnium natura, & compositionis omnis experte. Id enim in luna oculis, tubo armatis, manifeste perspicere possumus, esse illic partes quasdam solidas & fluidas, quod jam ad compositionem demonstrandam sufficere potest. Quanquam fabulis accenseam, quod refert Gassendus, in vita Peirescii, de Cornelio Drebelio, qui tubum parare potuerit, quo oppida & fortalitia lunaria potuerit conspiciere.

- 3 De Stellis fixis major est dubitatio, an illæ adeo sint simplicis naturæ, ut quidam volunt. Cartesius in eo pene cum Aristotele sentit, quod faciat Solis & Stellarum fixarum partes simplicissimas. Veterum Philosophorum schola astra omnia faciebat ignea, aliqui Solem ferro vel lapidi candenti assimilabant. Epicurus quoque in ea sententia erat, in qua explicanda Gassendus operam suam impendit. Idem Stoici quoque dicebant, qui tamen illis pabulum conficiebant ex vaporibus maritimis. Quæ in sententia satis quidem illi absurdi. Vid. Jac. Thomasi *Disquis. sing. de vaporibus nutrimento siderum*, quæ inter *Exercitationes* ejus *Stoicas* una est. Eandem quoque sententiam defendit peculiari libro Paris. A. 1646, in suo edito, Autor Anonymus (Petrus Bourdin,) cui tit. *Sol flamma, seu de Sole, ut flamma est, ejusque pabulo*, in quo mira, sed inepta, diligentia, pabulum Solis, secundum zonas & regiones aëris, distinguit. An vero Solis, & ceterarum Stellarum fixarum, substantia adeo simplex sit, res disquisitione digna est. Sane non veteres tantum, sed & recentiorum nonnulli, mistum corpus esse fatentur, quod certe heterogeneas partes sibi habeat additas, ut e maculis videre licet, ac videtur ignis illis esse cum viscida substantia quadam mistus. Quam ob causam Honoratus Fabri, Solem, si aliquid e mixtis sublunaribus, hætenus cognitis, non nisi aurum liquidum, pronunciat. De ea re prolixius agimus in *Dissertatione nostra de Sole igneo*. Videatur etiam Franciscus Patritius in *nova sua de Universis Philosophia*, lib. 15, an fidem sint ignis & lib. 19, de Sole, ubi prolixius de eo argumento agitur.

De cetero, quod stellas attinet, non nisi per conjecturas dicere possumus. Supervacaneum itaque est, hic quærere de materia vel forma stellarum, cum nihil ea de re determinare possimus.

Aristo-

Aristotelicorum sententia erat, nihil generari, nihil corrumpi posse in cælo. Sed illa fabula est jamdudum explosa, cum aliud arguant Cometæ & novæ Stellæ, nisi forte cum Aristotele omnes Cometæ velimus habere pro sublunaribus. Quod novas stellas attinet, ex sententia Cartesiana earum origo a macularum dissolutione pendet, quæ ita aliquando sideri superinducuntur, ut omnes illius radios sua densitate aut duritie impediant, si vero stella liberetur iis maculis, novæ stellæ imago appareat, quæ forte ante multa secula non visa fuerat. Alii existimant, viciniorem positum in causa esse, ut stellæ appareant, olim non conspicuæ. De Geminiani Montanari, Mathematici Patavini, Observationibus, de duabus secundi fulgoris stellis in Argo Navi, Bayero B. & V. signatis, quæ A. 1667. penitus evanuerunt, atque, ne vestigio quidem relicto, e cælo decesserunt, paucis post annis evulgatis, v. Car. Patini *Lycæum Patavinum* p. III. in *vita Montanari*. Qui & pluribus circa alias stellas observationibus, in Opere, quod molitus est, Italico, de *l'Instabilità del Firmamento*, confirmare id voluisse perhibetur. Secundum Cartesii sententiam stellæ nonnunquam in planetam & cometam degenerant, quod quomodo accidere possit, perspicue Ant. le Grand in *Historia sua naturali*, part. 3. art. 7. n. 5. & art. 11. docet, ubi de Cometarum generatione agit. Sed ea omnia solis in contemplationibus consistunt, nec certis argumentis demonstrari possunt, ideoque incertum est omne, quicquid de hoc negotio docetur, disputatur, scribitur. Quæ ad rem Cometicam alias stellas observationibus super Cometarum ortu sententias, vastissimo libro congestis STANISLAUS LVBENICIVS, cui tit. *Theatri Cometici* fecit. Sed liber ille naturam subjecti sui imitatur. Uti enim Cometæ compacti sunt ex vaporibus & fumis, ita liber ille multa habet inutilia, & ab argumento aliena, cui caudam tam longam fecere Epistolæ variorum præter rem accumulæ & insertæ. Habemus & IOH. HEVELII (qui unus hoc sæculo omnium Antecessorum diligentiam in laboribus vicit celestibus, imo cælum & stellas in accuratorem redegit ordinem, Mathematicis ac Mechanicis principiis omnia sua superstruens) tum *Prodromum Cometicum*, tum *Cometographiam*, sive ingeniosum de Cometis opus. Ejus sententiam, quoniam liber ad manus non est, exponere hic nequeo. Nisi fallor, causam ortus Cometarum refert ad Planetarum effluvia, extra suam Atmosphæram, inque unum corpus, conglobata, e quibus Cometæ Lunares, Solares, Joviales, nascantur. (k) Ex quo principio aliqui Cometarum ortus etiam prædicere ausi sunt, & quidem non infelici conatu, ejus rei exemplum de Anzato Gallo, qui ex Observationibus suis motum, tam primi, quam secundi Cometæ, præ-

(k) Sententiam Joh. Hevelii de Ortu Cometarum ex Planetarum Effluviis, & perspicue proposuit, & adversus Pet. Pettium (Cometas sidera esse semilucida, stellæ reliquæ Opusculum & coxæ, sed, certa demum annorum periodo absoluta, visui nostro iterum iterumque obvia, statuentem) egregie astruxit, Joh. Christoph. Sturmii in *Diss. Cometarum Naturam. Motum & Originem, secundum duas hodie Celebriores Joh. Hevelii & P. Pettii Hypothesi, declarante*, Altorfii an. 1691. in 4to edita. Quo Anno ibidem & altera Mathematici ejusdem Celebrissimi, &, in immensa ista Scriptorum de Cometis multitudine, unice a nobis jam commendand-

prædixit, & in paucis sefellit, extat in *Astis Regia Societ. Anglica*, cui Schematismum is suum transmiserat. De Ottone Gverikio, Consule Magdeb. referunt, eum ex thermoscopio prædixisse ortum alicujus Cometæ. Gencerantur autem Cometæ, non in orbe sublunari, ut voluit Aristoteles, sed inter ipsas stellas fixas, unde falso ab Aristotele inter Meteora referuntur. De Cometarum præsignificationibus non est hic differendi locus. Astrologi antiquum suum obtinent, & in omnibus arcana quædam venantur. Mutationes quasdam naturales per eos contingere, non est omnino improbabile. Non enim sine impressione magna esse potest, si tam vastum corpus extra suos vortices feratur. Editæ sunt super hac controversia variæ a variis Dissertationes, quas in *Theatro suo Comæico* congestit Lubienicius. Virorum Doctorum contra Astrologorum, de Cometis non nisi inausita portendentibus, ineptas Dissertationes collegit, & junctim edidit, J. Andr. Bosius. Eodem spectant J. Georg. Grævii *Or. de Comæis, contra Vulgi Opinionem, eos esse malorum nuncios*, Trajecti A. 1665, in 4to, cum Andr. Dudithii libello ejusd. argumenti, excusa, Gotfr. Wendelini *Teratologia Comæica*, & Vinc. Gvinisii, Jesuitæ, *Or. de Comæa Felicitate*, quæ in *Allocutionibus* ejus legitur. De Solis maculis & Lunæ legendus est Hevelius in sua *Selenographia*. Cartelii sententiam perspicue exponit Ant. le Grand loco citato, art. 9.

Planetarum numerus ad septenarium vulgo reducitur, in quo tamen falli nos ostendunt Telescopia; habent enim inter Planetas nonnulli satellites quosdam, ut vocant, qui quasi Planetarum Planetæ sunt. Saturnus ex tribus stellis compositus videtur, ut ex varia ejus facie colligi potest, jam enim rotundus est, jam ovalis seu cum angulis, quæ sunt lunulæ quasi duæ, quibus utrinque stipatur. In hoc Systemate Saturni explorando Christianus Hugenius multum temporis impendit, qui *Ephemeridas* certas eorum motuum consignare laboravit. Etiam Jupiter habet Satellites, quas Circum Joviales vocant, quanquam alii novem sibi detexisse visi sunt. De iis videntur Galilæus in *Nuncio suo Sidereo*, & Simon Marius in *Mundo Joviali*. Forte & plures in vicina sunt Planetæ, nobis hætenus inobservati.

Peripateticorum schola omnibus astris figuram Sphæricam inesse existimabat, sed falsum id esse hodiernorum Astrologorum experientia docet. Vidit enim Galilæus Galilei, & post ipsum innumeri alii perspicaces ac lyncei Viri, telescopio invento, id in Planetis jam sefellisse, atque inde incertum quoque in ipsis stellis fixis factum. Sol namque spectatus fuit ovali figura, de qua videatur Christoph. Scheinerus in *Sole Elliptico*. Saturnus duabus lunulis vel anis stipatus apparet, quanquam id sphalma visus

mendandi, prodiit, huic jungenda, an & quæ mala Cometa nuperus Terris, aut illatus ipsemet influxu Physico, aut alimide iusto Dei judicio inferenda portendere saltem & præsignificare credendus sit, ea, quæ Christianum docet Philosophum, libertate decernens, & *Komæicæ* vanitatem luculenter ostendens Quæ &, ex ipsis Theologis, Joh. Olearium, S. Lit. in Acad. Lips. Professore, eodem Anno, in *Diss. de Manticæ Comæica*, lectu dignissima, Antagonistam invenit dextrimum.

visus esse potest, ob vicinitatem Satellitum, quos adeo distincte, ob nimiam distantiam, videre non possumus. Mars instar montis turbinata figura ac pyramidalis conspicitur. Luna anfractuosa tota est, partibusque eminentioribus ac depressioribus tumet ac subsidet, de qua antea egimus, & legi potest Hevelius, & qui ante illum scripsit, Galilæus in *Nuntio suo Siderco*. De singulis vide Matthæum Hingarten in *detectione dioptica corporum Planetariorum*, & Lipstorpium in *Copernico Redivivo c. 3*. Stellas omnes moveri, Peripateticorum Schola ait, recentiores autem vehementer dubitant. De Planetis dubium quidem non est, sed de stellis fixis magna est disputatio inter Copernicæos & alios, quorum illi terram moveri asserunt, stellis fixis in extrema sphaera, ac Sole in centro universi, jugiter quiescentibus. De qua sententia videbimus *cap. de Terra*. Quod singulorum Planetarum motus attinet, docent nos libri Astronomici, qui hypotheses suas prolixè satis proponunt. Ab externo principio illos, & omnes stellas, moveri Aristoteles credebatur, & quidem ab intelligentiis, quæ orbibus suis, veluti rotæ cuidam, affixæ, semper illos volverent, ut Diogenes dolium suum. Sed inepta sunt argumenta, quibus illa confirmantur. Id quoque falsum est, quod duos contrarios motus astris tribuerint. Serio enim id defendere velle, non est fide dignum, ac aliqua ratione verisimile. Ex hypothesi Mathematica; ad intellectum quarundam demonstrationum, talia fingere licitum est. Id vero ad Physicas veritates transferri non debet. Sicut enim nullum corpus simul ad dextram & levam moveri potest sine motu interrupto, aut ipso corpore rupto, ita de stellis illud ne cogitando quidem concipi potest, folique tarditati corporis, cujus motus ad aliud comparatur, adscribendum est. Huic figmento originem dat fabula de raptu Sphaerarum, se mutuo ambientium, ubi exteriores tyrannidem exercent in subditas seu inferiores, cum potius omnes stellæ libero gaudeant motu, ita tamen, ne ordinatis suis semitis excidant.

Dubitari etiam de Stellis solet, *an omnes lucem habeant propriam*. Ac de Sole quidem, & Stellis fixis, res expedita est: de Planetis dubitari solet, quoniam, quæ proxima nobis luna est, sub Eclipsi, ubi nimirum præpeditur terræ intercessionem, quo minus Sol apertos in eam radios derivare possit, obscuram & subrustam lucem retinet, quæ tamen ipsa lunæ non vernacula esse, sed per reflexionem peregrinæ lucis excitari creditur. Nimum simplices sunt, qui ex eo credunt, lunæ lumen inesse proprium, quod Scriptura sacra illam *lumen minus* vocet. Nam ea appellatio lunæ etiam competere potest, quatenus mutuatio lumine splendet. Quomodo res se cum aliis Planetis habeat, definiri humano ingenio non potest, num illis infusa quædam lux sit, aut omnis mutuatio. Certe Venus æque phases suas monstrat, ac luna, ut itaque verisimile sit, non aliam esse corporis ejus constitutionem, quam quæ est corporis lunaris. De cetero verum ego existimo, quod Rob. Boyleius, in *libro de Cofin. qualis*, ait, in motibus corporum cœlestium nimum nos esse credulos, & rectiorem nobis ordinem atque accuratiorem imaginari, quam is revera est. Neque enim hypotheses Astronomicæ adeo fallere non possunt, ut, quæ extra Systema Planetarium sunt, certitudine Mathematica determinent.

Tom. II.

(Tt)

Gr.

- 8 *Galaxia*, seu *via lactea*, Aristoteli olim inter meteora recenscebatur, & vapor aliquis credebatur, cum tamen observationes hodiernorum Astrologorum doceant, esse numerosam fixarum stellarum multitudinem, quæ ita sibi sint vicinæ parvæque, ut incertam ac quasi nebulosam lucem aspectui relinquant, quas immenso spatio a nobis, & a se invicem, remotas rationes opticæ satis docent. Certe sola illa via lactea probabilitatem faciat eorum sententiæ, qui multa & infinita Systemata Planetaria statuunt. Humanum enim ingenium succumbit cogitationi isti, si ad tam vasta corpora dirigitur, & in eorum utilitatem & necessitatem inquirat, cui fini tam vasta corpora, tam innumerabilia, si illi vacua, & non nisi ad ornamentum cœli inventa. Vid. Schemata viæ lacteæ apud Galileum in *Nuncio Siderco*. Id vero lepidum est de Fort. Liceto, Aristotelis magno defensore, qui, ut salvaret ejus sententiam, quam de via lactea habet, duplicem facit viam lacteam: aliam æream, aliam* ætheream. Ne scil. Aristoteles mendacii argueretur, tam monstruosam sententiam comminisci voluit, quæ, ne minima quidem rei veritate, probabilis potest reddi. Unde enim orirentur vapores adeo constantes hyberno tempore, ubi maxime serenus aër est, & quid opus est duplicem illam statuere, cum nullus inter ætheream & æream illam Galaxiam nexus esse possit. Veterum sententia erat, animos Heroum sedes suas illic capere, qua de re prolixè Manilius & Scaliger in *Comment in Manilium*. Observatum est, Cometarum multorum natales circa hanc Galaxiam fuisse, quod argumento est, multa illic quasi constipata esse corpora, quæ, ob nimiam illam vicinitatem, extra orbitas suas interdum ferantur. Sententias varias de via lactea uno libello congeffit Ludolph. Georg. Lundenius, Helmstadii A. 1665. in 4to excuso.

- 9 Locus hic quoque esset, de effectibus Astrorum differendi, an eorum aliquis in terreum globum sit influxus. Eum esse naturæ non repugnat, & ratio sana suadet, & aliqua etiam experientia testatur. Una luna indicio esse potest, magnam esse vim suam in aëris alterationibus & aquæ, frustra hoc negante II. Voisio in *libro de Motu marium & ventorum*, quem vel rustici & nautæ refutent. Marium enim motus & aëris, vel dirigente, vel ministrante illa, fiunt, modo nobis non satis intelligibili. Unde accidit, ut, quæ vulgo observata habentur, non sint tam certæ veritatis, ut fallere aliquando non possint. Possunt enim aliæ æque potentes causæ intercedere, quæ effectum interdum suspendunt, quem alioquin, positis iisdem principiis, consecutum fuisse vidimus. De Sympathia lunæ cum corporibus terrestribus Anton. Mizaldus scripsit singularem librum Gallicum, (*Secret de la Lune*, Paris. 1571. in 8vo) De Planetarum ceterorum viribus in *Planetologia* sua (Lugd. Gall. 1551. in 4to) idem scripsit, sed sunt illa ex vulgaribus fabulis collecta & corrasa. Idem quoque *Aeromantiam* scripsit; in qua de Tempestatum præfagiis agit: qui liber digna indignaque miscet. Et pleraque certe ejus viri inanibus potius opinionibus. quam solidæ demonstrationi, inniuntur. Quid stellis in animos hominum, in mores & in fortunas eorum liceat, res est perplexa, & non satis dijudicata. Principia certe artis Astrologicæ, unde nata primum sint, dici non potest. Eorum verisimilitudinem refutare

futare non est res operosa, ut illi, qui integris libris hoc fecerunt, parum gloriæ hinc, me quidem iudice, habeant. Sunt Joh. Picus Mirandula, Tob. Wagnerus, Frid. Spanhemius in *Dubiis Evangelicis* (quanquam is tamen argumentis eruditioribus pugnat,) Claud. Salmasius in *Diatribe de Astrologia antiqua*, qui totus in ratiociniis suis ineptus est, & Grammaticis potius, quam Philosophicis argumentis, pugnat. Aliquid tamen iis subesse veri experientia testatur, ut facile perspiciet, qui rem ipsam tentabit. De principiis res fæ, ut velit, habeat, quæ ego existimarem per revelationem aliquam hominibus fuisse communicata. Temperamenta moresque hominum ab interno dependent principio. Ideoque facile fieri potest, ut a Planeta aliquo concitetur in homine illa vis, quæ ad talem temperamentum, talesque mores disponat, & ista quidem astra non operantur, per se & primario, sed per consequentiam. De Fortunis hominum multa puto esse incerta, ut illa, quæ ad naturam pertinent, aliquam veri speciem habeant, quod in morbis ad oculum videre possumus, qui ex lunæ positione & configuratione, vel augeri, vel decrefcere, solent. Fuit quidem Placidus de Titis, qui, in *Astrologia sua*, (in qua satis est subtilitatis, parum solidæ demonstrationis, influxus stellarum rationibus Physicis voluit demonstrare; is enim ex luce stellarum, variisque radiorum configurationibus & temperaturis, voluit quasdam conclusiones deducere, pro determinatione quorundam effectuum. Joh. Bapt. Morinus quoque, in *Astrologia Gallica sua*, pene iisdem principiis insistit, & vehementer se torquet in distinctione domorum cælestium, dignitatibusque & debilitatibus Planetarum ex Physica vel Mathematica demonstrandis. Sed omnis illa res in meris hariolationibus consistit, & eo majus operæ pretium fecit, qui ingeniosius suspicatus est. Thora. Campanella, ingeniosus alias talium disciplinarum rimator, libris 7. *Astrologicorum* scripsit, quibus se Astrologiam, omni superstitione Arabum & Judæorum eliminata, physice tractasse ait, singularemque librum addidit de *Siderali fato vitando*, quo sane fatum fato elusisse videtur, sed solertiam tamen suam ea in re prodidit.

CAP. XIII. DE ELEMENTIS.

§. 1. Cognitio nostra globi Terraquei superficiaria tantum est. Terra & Aqua prima mixtura sunt Elementa. 2. Errant, & qui Elementum unicum statuerunt, veteres (quoque Aristotelem sententiam hanc illis affinxisse, credit Pet. Ramus,) & Philosophi corpuscularæ, qui infinita. Minimorum mixtionis ratio inexplicabilis. 3. Vestiganda sunt Elementa corporum, non remota, quorum ingenium est obscuritas, sed proxima. De principiis Chymicis, & Rob. Boylei Chymista Sceptico, judicium. 4. Nec non de tribus Elementis Cartesii. 5. Examen doctrinæ, de 4. Elementis, ac 4. primis eorum Qualitatibus, Aristotelica, Honoratique Fabri pro hac Argumentorum. 6. Ad Mixtionem duo

(Tt) 2

Elementa requiruntur contraria, siccum & humidum. 7. Scrutiniū Mistionis necessitas. Trice de illa Aristotelica Veterum doctrina sanior. Mixtionis Chymica cum Naturali collatio. 8. Mixtionis variæ species & divisiones. 9. J. Bapt. Helmontii & aliorum opinio de Aqua, Elemento unico, rejicitur. 10. Scriptores de Elementis legendi.

A Coelo in terram descendimus, tanquam orbem nostrum, omnium parentem & matricem, circa quem tantum hæret Philosophia naturalis, imo circa cujus corticem tantum occupata est. Quantum enim phenomenorum naturalium apparet, vel circa superficiem terræ, vel in regione illa aëris, superficiæ terræ proxima, vel in corporibus animalium, vel in plantis; id tantum qualecunque objectum est nostræ Philosophiæ. Ceterum circa interiora hujus globi, & specierum illic in abdito latentium, profunda nobis est ignorantia ac insuperabilis, cum nemo, vel oculis, vel ingenio, pertingere eo queat. Quantum enim rerum metallicarum scimus, id vel alienæ fidei debemus, vel incertis quibusdam experimentis, institutis circa illa corpora, e matrice sua eruta, & artis accessione, & peregrinorum agentium applicatione quasi in novam formam redacta, ut mirum non sit, si in istorum corporum natalibus adeo cœcuiamus, & nescio, qua imaginaria Elementorum mistura qualitercunque ignorantie nostræ subveniamus. Quando jam itaque specierum, vel corporum, ad hunc terrestrem globum pertinentium, constitutio inquirenda est; solemus primo de principiis illorum esse solliciti, internis scilicet illis, quæ in constitutionem eorum ingrediuntur. Jam ergo, cum globum hunc consideramus, duas in illo invenimus massas præcipuas, & conformitate quadam naturæ suæ collectas, *Terram scilicet & Aquam*. Ista duo corpora, ut universalis, intuemur, ac sensu comprehendimus. Quare verisimile est, primas esse materias eorum, quæ ex terra, producta sunt, & summa quædam elementa, quæ ad mixtionem ex ipsa texturæ suæ ratione apta videntur. Satis ergo, ut arbitror demonstrari potest, remotissima corporum principia esse salutanda.

Non enim audiendi sunt, qui unum aliquod principium statuerunt, quod fecerunt e veteribus Philosophis aliqui, sunt enim, qui aquam, sunt, qui terram, sunt, qui ignem, sunt, qui aërem faciunt principium corporum. Contra eos argumentis satis stringentibus pugnavit Aristoteles recte demonstrans, contrarietatem debere inesse principiis. Unitatem vero nihil habere in se contrarii. Quanquam Petrus Ramus, in prælectionibus suis *Physicis*, Aristoteli imputer, cavillationem aliquam, ut qui noluerit intelligere sententiam veterum. Demonstrat enim illic, non statuisse veteres unum aliquod homogeneum principium, sed partibus dissimilaribus scærens. Ideoque, cum Aquam dixere unum elementum, id agnoverunt quasi principium aliquod & gluten partium, sed tamen & alias partes & principia agnoverunt. Idem de his dicendum, qui reliqua, aërem, ignem & terram, unicum elementum habuerunt. Fuerunt & alii, qui infinita corporum principia statuebant. In ea sententia tuere

Cor.

Corpusculares Philosophi, qui non aliam corporum misionem agnoscebant, quam ex Atomis, diversa inter se figura & forma præditis. Contra quos etiam pugnat Aristoteles, quos & ego ab hac doctrina eliminandos esse censeo. Naturam enim ultra suos terminos producant, & principia in iis sedibus quaerunt, in quibus sensui sunt impervestigabilia. Quamquam enim non dissitear, multa corporum phaenomena dependere a minimarum particularum conditionibus: tamen id affirmare non possumus, misionem corporum talem vel talem esse, ob minimas particulas, ita inter se comparatas. Et quamquam corpora per extremam resolutionem in ejus naturæ particulas abire possint, non sequetur tamen ex eo, ab initio statim adfuisse tales particulas, quæ corpus istud conficerent. Possunt enim diversa quædam corpora, velut principia, esse in tertia quadam specie constituenda, ubi non est tam de particulis inquirendum, quam de ipsis corporibus diversis, quibus accidit in tales vel tales particulas resolvi, vel ita per minima sua misceri. Quod si itaque cognoverim duo illa principia, ultra contemplationem est nostram & sensuum apprehensionem, quomodo minima istorum corporum sese complectantur. Id enim sponte sua evenit, & est quidam nexus & relatio corporum quorundam inter se, nullo nobis ingenio explorabilis, quam permittere naturæ debemus, satis docti, modo principia ipsa cognoverimus.

Quo magis ergo a sensibus recesserimus in doctrina Elementorum, eo minus 3 certitudinis se nobis offert. Animus enim, a materia abstractus, speculatione quadam, in se reflexa, multa concipiet, quæ tamen adeo absolutæ veritatis non sunt, ut in his acquiescere possimus. Et id forte positum est extra ingenii nostri conditionem, ut Elementa rerum *πρώτας* prima definire ulla cogitatione possimus. Abeundum enim est ad aliquas notiones abstractas communes, universales, quibus tamen nihil effectum est, quam ut ingeniosa aliqua verisimilitudine exprimamus ea, quorum veras rationes assequi non possumus. Nihil itaque nimium, aut a re ipsa alienum, dixerò, si hunc Physicorum laborem Sisyphæum dixerim, & in se redeuntem, ac incertum. Sufficit nobis, si in mixtionibus corporum ea indagare possimus principia, quæ illa immediate constituunt, & tum, ut puto, officio nostro egregie functi fuerimus, relicta imaginariis & Cathedrariis Philosophis illa, quæ viget in scholis, infructuosa contemplatione & altercatione. Sic multa sunt e corporibus naturalibus, imo pleraque, quæ ex principiis istis communibus Elementaribus quomodo compacta sint, nulla ratione perpexeris. Ac possunt forte aliqua propiora corpora dari, ex quibus proxime componitur corpus aliquod, quæ rectius quis Elementa dixerit, quamquam non sint istius simplicitatis, quam vulgo tribuunt Elementis. Certe Chymicorum principia in quibusdam proptius ferire scopum videntur, quam quæ vulgo habentur de Elementis dogmata: sed tamen & in illis multa speculationibus incertis sunt fussulta, & generali aliqua notione nos æque in obscuro retinent. De iis *Parte I.* egi aliquanto prolixius, unde repeti possunt, in quantum ad præsens negotium pertinent. Nolim tamen facile omnia probare, quæ adversus tria illa principia asserti Boylius in *Chymia sua Sceptica*, cujus scripti scopus omnis in eo versatur, ut mon-

fret, non esse adæquata illa principia, & esse iis aliqua priora, quod posterius equidem non negaverim, ut qui existimem, nobis in cognitione rerum naturalium non opus esse subtilibus illis principiis, quæ sensu dijudicari non possunt, quanquam illa forte revera dentur, sed Philosopho naturæ Practico consideranda potius esse principia in ordine ad missionem, qua parte quo sagaciores erimus, magis in viscera naturæ penetrabimus, quam si extra eam abducti, ad subtiliora quædam & altiora animum extollamus, de proximis securi. Hinc nihilo doctiores fumus in Physicis his speculationibus, & vincimur interdum operatorum experientia.

- 4 Tria illa Cartesii Elementa satis sunt subtiliter excogitata, quanquam 3. illa ex uno resultare videantur. Vult enim, mundi initio totum Universi spatium a materia creata, ex cubis constante, fuisse occupatum, quorum singuli cum circa axem converterentur, ita superficies tornata fuit, ut pars in globos abierit, pars in quædam ramenta, pars denique in striata quædam corpuscula, ex hujusmodi ramentorum plexu contexta. In quibus singulis magnis dubiis locus relinquitur. Nam a quo motus ille turbinatæ est? cur potius in unam, quam in aliam partem? denique videndum, an non motus unius cubi motum alterius impediatur, & an ramenta decisa ita convenire possint, ut nullas vacuitates relinquant, quas Cartesius tamen penitus rejicit. Præterea omnia hæc hypothetica sunt, & nullis necessariis rationibus ita demonstrari possunt, ut assensum nobis extorqueant.

- 5 Quod vulgatam illam doctrinam de Elementis attinet, sciendum est, illam non esse adeo antiquam, ut quidam existimant, cum Aristotele antiquiores longe alia senserint, quibus aliqua ex iis in Elementa assumpta sunt, non autem eo ordine quatuor illa, quæ quidem satis sollicite ab Aristotele disposita sunt, & ferme ad numerum, & pondus omnia revocata, ne quid sc. periret e principibus illis 4. qualitibus, quas velut satellites adjungit suis Elementis; cum tamen & ipsa Elementa, quatenus Elementa, & Qualitates istæ Elementares multum habeant difficultatis. E recentioribus hanc Aristotelis doctrinam magno molimine & apparatu, & doctius, quam ceteri ejus Interpretes, proposuit Honoratus Fabri, *Tom. 2. Phys. Tr. 5. lib. 2.* cujus tamen argumenta eodem labore & ingenio, quo adstruuntur, destrui possunt. Ut quaternarium Elementorum nobis probet, argumentum ducit a primis 4. qualitibus, &, ut primas qualitates probet, argumentum ducit a primis 4. Elementis, harum 4. qualitatum receptaculis. Ut itaque demonstratio hæc in circulum abeat, & principium suum petat. Neque enim ulla ratio nos cogit, has qualitates absolute primas facere, cum & aliæ esse possint non minus primæ, atque istæ, quas si quis negare velit inesse *æthereis* corporibus suis, non difficilis illi labor futurus sit. Quam enim ob causam debet esse aqua frigidum in summo, terra elementum sicum in summo, cum certe demonstrari satis possit, aquam, cum summe frigida est, quasi in aliam speciem abire, & formam suam deponere, quando sc. in glaciem abit, quod fieri, interventu alterius corporis, verosimile est. Ut itaque summum frigus per se non insit aquæ, sed fortassis terræ, ut quibusdam placuit, in primis Bernhardino Telsio, qui calorem & frigus

frigus duo Elementa statuit, quorum ille coelo, & corporibus cœlestibus, competit, hoc terræ, quæ duo mutuo inter se concursu, actione & reactione, conficiant nobis corpora naturalia. Ne quid nunc dicam de qualitatibus ipsis, in se consideratis, quarum natura omnis in relatione ad nostros sensus subsistit, & in modo aliquo materię, unde nulla probatio desumi potest ad quaternarium Elementorum numerum constituendum. Si enim illæ Qualitates nec simpliciter primæ sunt, si multæ aliæ sunt Qualitates, quæ æque primæ possunt salutari, (nam ideo hæ primæ dicuntur, quoniam primo insunt Elementis,) nulla ratione ex iis probari potest quaternarius numerus Elementorum, sine manifesta petitione principii. Ubi negavero quaternarium Elementorum, negavi etiam primas illas qualitates, quatenus primas; ubi hæc negavero, simul negabo quaternarium Elementorum. Eandem firmitatem habent reliqua illa argumenta, ab Honorato Fabri adducta, sc. ex illarum primarum qualitarum conjugatione, vel combinatione. His enim negatis eo ordine, quo statuantur, frustra sumus solliciti de earum conjugatione vel combinatione. Neque triplex ille corporum status quaternarium nobis probabit. Sunt, inquit Honoratus Fabri, duo status oppositi, tertius medius; oppositi, sunt spirabilis & durus, medius vero liquidus. Spirabilis inest aëri, durus terræ, liquidus aquæ. En tria Elementa! Ut autem hæc inter se uniantur, communi ac primæva fibula indigent, quam facit ignem. Ergo jam per illum sic demonstrata habemus 4. Elementa; cum tamen illi responderi possit, non esse nobis opus statibus illis ad quaternarium Elementorum demonstrandum. Quæ enim dura sunt, sunt dura per se, quæ liquida, liquida, neque est illorum oppositio hic in examen vocanda. Spirabilitas aëri plane accedit, nec ad corporum compositionem quicquam facit, quibus aër vel in superficie hæret, poros pervadit, corpori per partes adhærens, non autem commixtus. Quod autem igne fibulatore illi tres status opus habeant, neque id satis apparet, cum, ad diversas partes conglutinandas, sufficere humor possit, vel aqua. Ignis autem, quem aliqui ne substantiam quidem esse volunt, nulla manifesta ratione dici potest ingredi in substantiam corporis, ut qui corpora potius destruat, si vehemens sit, nisi in quantum motu suo movere primum particulas diversarum partium potest. usque dum intra se recedant & comprimantur, atque ita uniantur, quam unionem ignis, ut instrumentum parare potest, non ut Elementum. Præterea multa sunt corpora, quæ mediante frigore miscentur, nec fibulatore igne indigent.

Hæc, uti dixi, omnia problemata sunt, & in utramque partem disputari possunt. in quibus culvis liberam sententiam relinquendam esse existimo, ut qui una hypothesis non plus proficiet, quam altera, modo id sciverimus, principia esse diversa & contraria, quorum mistio nobis corpus aliquod constituat. Illa enim necessario supponenda sunt, si missionem in natura admittamus. Eam autem esse, sensus nostri nos convincunt, & severa illa ignis anatome. Illa elementa naturæ sunt sicca & humida; Non facile enim mistio institui potest, nisi habeamus corpora ejus naturæ. Sicca sunt discontinua; humida partes habet continuas & contiguas, quæ quasi glutine

tine quodam colligant particulas diſcontinuas ſicci, iisque ſibi aſſociatis maſſam unam conſiciunt, quemadmodum e. g. videre eſt in gypſo pulveriſato, cui aqua aſſuſa in lapidis ſoliditatem partes adunat.

- 7 In huius miſtionis natura bene cognoſcenda pars magna, imo unica, Phyſices ſita eſt, huic explorandæ omnis impendenda opera eſt. Nam, quantum illius ſciamus, tantum etiam de natura ſciamus. Quid ſi Peripateticorum ſcholam conſulimus, Deus bone! quantæ hic ſunt triciæ, quam varii, ſed inanes, conceptus de alteratione & commutatione elementorum? quanta hic eſt qualitatum primarum, ut vocant, & quam ſollicite quæſita diſtributio & proportio? quæ cum ad unguem omnia perdidiceris, nihilo doctior meliorque, in cognoſcenda rerum natura, evades. Cum Ariſtotelici omne negotium in qualitativis ſuis ponerent, veteres tamen ante Ariſtotelem Philoſophi rectius ſenſere. Statuebant illi primas aliquas ſubſtantias ſimplices, liquidas omnes, alias magis, alias minus, pro naturali partium adhæſione. Ex portionibus ſimplicium ſubſtantiarum, aliarum cum aliis copulatione, mutuoque complexu, fabricabantur ſemina ſpecierum compositarum, quæ, ſuſcepto paulatim incremento, perficiuntur. In ſubſidium ſuæ miſtionis demonſtrandæ vocarunt etiam particularum figuras, quæ omnia arguunt, oculatiores illos fuiſſe, quam Ariſtotelicos. De miſtione, ſecundum Ariſtotelem & antiquos, vid. Beringardum *Circ. Piſano* 25. P. 3. ubi prolixè admodum, & allatis exemplis, doctrinam eorum explicat, inprimis e Chymicorum operationibus. Chymia enim vera miſtionis addiſcendæ ſchola eſt, ſive reſolvamus corpora in ſua principia, ſive commiſtione & conjunctione diverſorum corporum nova quædam producta efficiamus, quæ quanquam ſpecies nolint appellare Phyſici, ſunt tamen ab ipsis non magnopere diſtinctæ, cum videamus, naturam eodem modo procedere, ut nos procedimus in artificialibus productis, in quibus tamen omnia naturalia ſunt, quoniam agentia ad patientia applicantur, eorumque operationes mixturæ ſoli naturæ relinquuntur. In eo vero natura artem ſuperat, quod perfectiori & lentiori modo agat, quem ſi imitari arte poſſemus, eadem ratione, eodem gradu, miſcere corpora poſſemus.

- 8 Miſtio illa corporum fieri variis rationibus poteſt. Fieri enim mixtio poteſt vel reſpectu corporum mixtorum, vel ratione modi, quo miſcentur. Reſpectu corporum mixtorum, miſtio diſtingui duplici via poteſt, ſcilicet in eam, quæ fit per conjugationem, vel quæ fit per proportionem. Per conjugationem intelligitur certa mixtura quorundam principiorum talium, quæ iterum triplici ratione variat, (1) ratione numeri, ut cum unum corpus componitur duobus, aliud tribus, aliud 4. aliud 5. principiis; (2) ratione ſpeciei, ubi quanquam ſit conjunctio ejusdem numeri, non ſit tamen ejusdem ſpeciei; (3) cum diſſerunt inter ſe, & ratione numeri, & ratione ſpeciei. Solis his miſtionibus, absque concurſu imaginariæ cujuſdam formæ, produci poſſunt varia illa corpora naturalis mundi, cum ſemel natura præparatas habet varias illas materias, quibus mixturæ illæ ſunt. (2) Mixtura principiorum etiam proportionem variare poteſt, ſeu diverſis quantitativis diverſorum principiorum, vel par-

partium, inter se mistarum. E. g. si quantitas unius se habeat, ut quinque ad decem, alterius, ut quinque ad quindecim, & iterum alterius, ut quinque ad viginti, &c. vel si in uno sit proportio quinque ad sex, in secundo sex ad 7. in tertio 7. ad 8. per quas proportionem mixtura innumerabiliter variari potest.

Ratione modi conjunctionis omnia corpora misceri possunt, vel per mediationem, vel per contactum. Omnis contactus, sive compositorum, sive Atomorum, non alia ratione fieri potest, quam qua respondet illarum figuris, cujus tres modos concipere possumus, (1) per contactum in puncto, ut cum duæ particulae globulares, vel alio modo gibbosæ, sibi occurrunt. (2) si per contactum in plano, ut in conjunctione triangularium, vel quadrangulorum laterum particularum; (3) per contactum in concavo, ut quando particula admittitur in concavo, vel in foramine, particulae alterius. Primus modus vocari potest oppositio, secundus applicatio, tertius receptio, vel intrusio, qui ultimus modus exprimit nobis misturam per mediationem. His generalibus quibusdam notionibus Mathematicis concipi ratio misturæ potest: in quibus tamen ita acquiescere non possumus, ut jam interiorem mistionis naturam recte percipiamus. Nam latitant in principiis & corporibus ipsis occultæ quædam consensiones & dissensiones, quibus fit, ut aliqua misceantur, aliqua misceri repugnent, quæ humano ingenio explorari non possunt, sola autem experientia disci.

Qui unum Elementum statuunt, rationem mistionis non intelligere videntur, 9 aut si illud unum videtur, revera habet in se partes heterogeneas & diversas, ad mistionem aptas. Quidam e veteribus aquam statuebant Elementum commune omnium, quam doctrinam reassumere Joh. Bapt. Helmontius, Henr. de Rochaz, & alii nonnulli. Helmontius ad experimenta provocat, quo falli tamen ipsum certum est. Quod enim ostendit, salicem omne suum incrementum ex aqua habuisse, falsum ego puto. Aquæ enim, quæ ad rigandum adhibebatur, immixtæ erant particulae heterogeneæ, ab aqua diversæ, quæ non minus, quam aqua, salici aliquid contulerunt.

Quod ceteras illas de Elementis controversias attinet, quas nulla dies compo- 10 net; de iis præcipue legi velim J. Bapt. du Hamel de *consensu veteris & novæ Philosophiæ*, Beringardum *part. 2. & 3. Circ. Pis.* & Honoratum fabri loco *superius citato*, qui, seposita scabritie illa Scholastica, & illa terminorum strigine, elegantius, secundum Aristotelis & veterum Philosophorum mentem, philosophantur, eorumque rationes & momenta inter se componunt. Casp. Contareni, Cardinalis cetera doctissimi, *Libri V. de Elementis, & eorum mistionibus*, Peripateticis & Platonicis principiis potissimum indulgent, sed parum habent, quod sapiat interiorem aliquam æquilibrium. Prodierunt Leidæ A. 1633. in 12. Sperlingiani, vel Sennertiani, quaternarium quidem Elementorum numerum retinent, sed diversâ tamen ab Aristotele in nonnullis sentiunt. Eorum de Elementis doctrinam Henr. Schævius scripto peculiari, adhuc *avædore*, impugnavit. Exstat & Corn. Drebbelii *de Elementis liber*, in Linguæ Germ. quoque conversus, Magistri rerum naturalium & artificialium insignis, quique multis magni Arcani Philosophici possessor fuit habitus. In eo multa arcana

innuit rarissima, quæ ex Elementis possint confieri, mirabilesque in natura effectus habeant. Multa habet de natura ventorum, pluviarum, aliorumque meteororum, inprimis autem laudat Quintam suam æris Essentiam, miræ, in resocillandis ægris, & respirationibus sub mari sublevandis, efficaciam. Descriptionem ejus quandam vid. In Monconisii *Itinerarie*, P. II. p. 33. ubi, uti & p. 40. plura de Drebbelio, ejusque genere, D. Kauffero, omnium Arcanorum Soceri, post mortem illius reliquorum (longe enim plura cum ipso expiraverunt,) possessore, leguntur.

CAP. XIV. DE LVCE.

§. 1. *Lux in Principiorum & Elementorum naturalium numerum a Franc. Patritio, aliisque, relata.* 2. *Controversia, an lux sit substantia, vel accident, adductis partis utriusque Autoribus & argumentis, prolixè ventilatur. Autor substantiam credentibus favet, & J. Bapt. Hamelii simul de pabulo solis sententiam rejicit.* 3. *Pergitur in astruenda, contra Cartesium, Is. Vossium, aliosque, lucis & radiorum solarium substantialitate, diluendisque illorum objectionibus. Obiter quadam de vermiculo Acari adduntur.* 4. *Lucis Naturæ impervestigabilis. Nihil tamen inest divini. Male prætexitur Irradiationibus, Curationibus, Prædictionibus, aliisque Actionibus & Prestigiis superstitiosis aut Magicis.* 5. *Inquisitio in causas Luminis lapidis Bononiensis, lignorum putridorum, carnis agnina, aliorumque corporum in tenebris lucentium.* 6. *Causa visus acutioris Noctuarum, hominum quorundam, aliorumque animalium, noctu videndum.* 7. *Adamæ Regis Angliæ mirabiliter lucentis & scintillatur.*

Postquam de Elementis generatim egimus, veniamus nunc ad corpora illa, quæ Elementa vulgo habentur. Et in eorum ordine primum merito ponimus LVCEM, qua nihil est in tota natura admirabilius, & quo magis sensibilis nostris patet, eo magis natura ejus obscura est. Quidam, sequuti doctrinam Mosaicam, lucem illam primigeniam, quam Deus condidisse primo dicitur, vel ut quintum aliquod Ens, quatuor Elementis superadditum, atque ea in ordinem redigens & miscens, habent, vel inter ipsa Elementa referunt. Ac fuere inter Philosophos veteres ejusdem aliqui sententiæ, quam omni conatu resuscitare laborat Franc. Patritius in *Nova de universis Philosophia*, quo in libro, ut ipse titulus innuit, per lucem & lumina ad primam causam ascendere laborat. Idem quoque pro principio præcipuo agnoscit Auctor ille, qui scripsit *Euchiridion Physica restituta*. Joh. Amosius Comenius quoque inter principia sua recenset. Quorum sententiæ equidem non omnino refragabor, ut quæ latis est verisimilis, & auctoritate etiam sacrarum literarum fundata.

Multa

Multa tamen passim adferuntur dubia, & integris libris agitantur, de natura lucis, an sc. illa substantiis, an accidentibus, accensenda; quod ultimum si verum esset, non recte inter principia referretur. Si omnia ea argumenta, quæ ab utraque parte referuntur, recensere velimus, non exigui certe laboris res esset; sunt enim & numero multa, & subtilia. Aristoteles inter qualitates refert, & Cartesius e recentioribus Philosophis, nullam vult esse ejus distinctam naturam, nisi quod solo motu fiat, ideoque, secundum illum, inter accidentia numeranda est. Illi enim lux est motus, quo corpora luminosa materiam subtilem quaquaversum, secundum lineas rectas, a se propellunt, quo conatu globulos secundi elementi circumjacentes premit, e quibus Inferiores in superiores impingunt, ac ultimi demum, qui corporis lucidi superficiem incumbunt, materiam subtilem, omnia spatia inter partes aquæ, aëris, terræ, replentem propellunt. Alii contra substantialia esse volunt lucem, inter quos e Recentioribus nominandus Kenelmus Digbæus, qui, *Tract. I. de natura Corporum c. 6. 7.* proluxe de hoc argumento agit, lucemque ignem rarefactum esse, imo generari, corrumpi, & in pulverem præcipitari posse, asserit. Quod non credo. Potuerunt enim alia corpuscula adventitia isto igne illuc attrahi & calcinari. Præcipuum ejus argumentum est ejus cum igne convenientia. Contraversam hanc vastissimo libro in utramque partem exsecutus est Franc. Maria Grimaldus in *Physico-Mathesti de lumine, coloribus & iride*, Bononiæ A. 1665. in 4. excusa. Ubi lib. 1. afferuntur experimenta & rationes pro substantialitate luminis, lib. 2. dissolvuntur argumenta in primo adducta, & probabiliter sustineri posse docetur sententia Peripatetica de accidentalitate luminis. Pro substantialitate luminis præcipua sunt argumenta; quod reflectatur, quod fieri non possit, si non corpus esset, quod radii solares concentrari in ardentissimum ignem possint. Ut sunt in Gallia artifices, qui specula parare possunt, quibus solis, etiam hyberni, radii ita per refractiones multiplicari possint, ut ignem pariant, qui metalla & lapides in momento liquare possit, cujus rei testis est du Hamel, lib. de *Affect. c. XI.* Quod certe fieri sine corporeitate radiorum nequit. Idem procedere etiam in radiis, e calefacte furno speculo ustorio exceptis, testatur Honoratus Fabri. Qui in contraria sententia sunt, ut potissimum argumenta afferunt, pro accidentalitate luminis, quod, si lumen corpus sit, impossibile sit, ut mittatur per poros compactorum corporum, quale vitrum est, ut momento temporis diffundatur; sic etiam eventurum, ut venti diffarent corpuscula illa lucida, ut sol non sufficeret infinitorum illorum corpusculorum expulsionioni: Impossibile esse, ut per unum aliquod punctum possint transmitti tam distincti, & varii variorum corporum colores, quod præ ceteris urget If. Vossius, substantialitatis luminis Impugnatur. Nam inter illum, Pet. Petitum, & Joh. Brunium integris libris illæ controversiæ agitatæ sunt. Sed tamen eorum argumenta non sunt ejus certitudinis, ut alteram illam sententiam plane evertant, quanquam, ut verum fatear, turbare possint non nihil J. Bapt. Hamelius, præstantissimus sane Philosophus, & qui omnium Auctorum recentiorum sententias bene inter se consultit, postquam in *Astronomia sua Physica* illam de accidentalitate luminis sententiam

(U u) 2

secutus

secutus erat, in libro de Affectionibus c. XI. ita immutat sententiam, ut substantiale quoddam effluvium, cum perpetua motione conjunctum, existimet. In libro de Astron. Physica mediam secutum opinionem se dicit, quæ inter substantiam & motionem est, sed illa nihil aliud est, quam qualitas, atque adeo merum accidens. In posterioribus autem cogitationibus substantiam esse lumen agnovit, quod sua mole donetur, quod cum dispendio atque imminutione corporis lucidi fluat, quod omnes corporum affectiones subeat, & iisdem legibus ac cetera corporum moveatur, quod ejusdem cum igne originis sit. In quo quidem recte illum sentire existimo, sed, quod existimet, lucem, cum dispendio atque imminutione corporis lucidi, fluere, id probari mihi non potest. Nihili enim mihi videtur ista contra substantialitatem luminis objectio, quod impossibile sit, corpus lucidum indefinenter corpora lucida spargere, absque sua consumptione, cum ista actio vibrationis radorum, in Sole præcipue, semper perpetua sit & constans, atque intra certum ambitum finiatur, extra quem corpuscula illa lucida non divagentur; ideoque continua est illa radorum expulsio, qui eadem via, qua expelluntur, recipi possunt, ut nihil tandem de substantia Solis pereat. Quare mirum mihi visum fuit, potuisse in illam sententiam incidere virum doctissimum, ut aliquo pabulo Solem indigere credat, quo resciceretur ignis deperditus, in eo sequens Stoicorum sententiam. Putat ille, non ex terra solum, sed ex planetariis etiam corporibus egredi pingues quosdam halitus, quos in ignis sui pabulum attrahat Sol, unde macularum ortum in Sole esse existimat, quod mihi certe contra ordinem naturæ factum videretur, qui neutiquam credere possum, aliquod vicinorum illorum corporum, & quidem crassiores sæces, in Solis globum posse recidere. Neque certe illo figmento opus est, cum sibi possit constare per se lux, per eosdem canales revertens, quibus emittebatur. Est enim Sol quasi fomes & receptaculum omnis lucis Systematis hujus Planetarii, in quo vivimus, & quemadmodum e mari procedunt fluvii & vapores, qui in pluvias resolvuntur, iterumque ad mare tendunt, eodem modo a Solis corpore emittitur lux, & intra illud iterum recipitur. Nihil itaque obstaculi est ab hac objectione.

- 3 Cum Cartesius lucis naturam in sola motuum pulsione consistere dicit, certe non ita expedita res est, ut quidem Ant. Grandis existimat, qui neminem & Philosophis, tam veteribus, quam recentioribus, melius lucis naturam, quam Cartesium, explicuisse contendit. Nam quanquam dici illa & animo fingi possunt, tamen, si quis urgeat motum ipsum, & rationem motus, non pauca inveniet dubia, quibus, quomodo explicare se possit, non video. Si enim corpus lucidum pellit globulos circumstantes, quaeritur, quomodo pulsio ista fieri possit, aut quomodo sola ista pulsio lucem nobis facere possit, absque emanatione substantiæ alicujus. Fieri id modo quodam representativo, ut in speculis fieri solet, nihil est dicere, cum quaeri amplius possit, quomodo representatio illa corporis lucidi concipi possit, absque communicatione substantialis effluvi. Igitur non est adeo perspicuum Cartesium illud de luce dogma. Reliqua dubia contra substantialitatem lucis allata, non sunt istius firmitatis,

mitatis, ut illi quidem putant. Quod enim ajunt, radios ventis debere diffiliari, si essent corpora; Resp. vel deficere sensum nostri visus in eo, vel obstare pulsionem illam radiorum continuum, quanquam illa non sit adeo fortis, ut variato medio resistere possit. Hinc videmus, radios, per vapores & crassiores aërem cadentes, infringi, prohibente transitum illum rectum crassitudine materię, unde parallaxes oriuntur. Videmus id quoque in vitro, reflecti radios, ut tandem in centrum concurrant, qui per aërem paralleli ivissent, ex quo substantialitas radiorum, ut puto, satis demonstrari potest. Venti enim, qui in infima aëris regione plerumque versantur, non possunt inhibere vim tantę pulsionis, quę ultra hanc athmosphęram in Sole potentissima est, ex quo æqualiter omni ex parte propelluntur radii. Quanquam tamen neque dicere nos possumus, annon in ea regione, in qua venti dominantur, inslectatur ille radiorum cursus rectus, quos projicere in alios locos venti non possunt, cum æqualis sit lucis circumfusio, & sicubi radii alicubi intercepti sunt, illi ne pelli loco possint, obstat universalis illa & constans pulsio. Quod per vitrum radii transire possint, non est argumentum eorum accidentalitatis. Nullum enim est vitrum tam compactum, ut poros non habeat, quicquid etiam neget Vossius; licet illi crassiori aëri forte non sint penetrabiles, luci tamen non obstant. Imo experimento demonstratum est, etiam liquores aliquos transudare vitrum posse, ut aliquo in loco observat Borrichius. Quod in instanti moveantur radii, non est quoque ad argumenta accidentalitatis referendum; non enim puto, sensum visus adæquatam esse motionis lucidę mensuram, cui, quanquam in instanti moveri videatur, tamen falli ille potest, & in ipsa illa celeritate tamen successiva aliqua ratio movendi concipi. Atque id colligi potest e corporibus lucidis, non iusta distantia a visu nostro remotis; ab iis enim radii evibrati tandem deficiunt, usque dum corpus ipsum lucidum in nebulosam aliquam substantiam converti videatur. Ex eo itaque, quod terminum hujus motus videamus, colligere licet, non esse motum pure simultaneum, sed successivum. Quod enim per gradus distinctę lucis visioni eripitur, per gradus motum fuisse concipi potest. Ut itaque graduale illud lucis incrementum & decrementum istam motus successionem satis exprimat. Solum illud Vossii argumentum subtile est, & magnę difficultatis, cum ait, impossibile esse, ut corpora lucida, e vastis corporibus, spatio magno interjecto, effluentia, in uno aliquo puncto Mathematico camerę obscurę, vel oculi nostri, subsistere possint. Cui resp. ideo substantiam lucis omnium esse mirabilissimam, quę ad naturam spiritalem proxime accedere videtur, unde adductę gentes divinitatis characterem in illa quęverunt, & omnium sagacissimę Heliolatřiam pro cultu religioso habuere, quę certe inter omnes minime absurdę sunt, & vix aliam viam, sibi relicta, sequi potuerunt, vid. Joh. Franc. Grandis *Dissertatio elegans de divinis nominibus soli attributis*. Cum itaque, post spiritalem substantiam, nihil sit in natura excellentius luce, nemo mirari debet, eam in tam arctum locum compingi posse, quod certissimum summę subtilitatis argumentum est. Quod si sensus nostros hic in iudicium ducimus, certe succumbere illi tantę subtilitati videntur, qui in minimis vermiculis tam mirabilem

structuram, adeoque perfectam & concinnam, videre per specillum possunt, cum non videant, extra ejus adminiculum. Si quis *Acari* verniculum consideret, punctum nudo oculo videbit, & motum ægre deprehendet; ac per specillum mirificam videbit variorum membrorum structuram, adeo elegantem & concinnam, ut mirari quis sitis non possit, cumque antea punctum tantum videret, nunc videt partes tot extra partes. Quod si itaque, in corpore tam exili ea tamen varietas & distinctio est, ac minima hujus corpusculi pars tamen substantia, mirum profecto non est, in uno aliquo puncto lucido (quod ego tamen non Mathematicam dixerim) posse tot corporum colores contineri. Qui per pulsionem & motionem naturam lucis exponunt, illi profecto habebunt, quod agant, si ad hypotheses suas phenomenon hoc explicare debeant; quæ enim confusio uno in puncto oriretur, si sola pulsio propagare lucem, & cum luce colores, deberet?

- 4 Atque hæc quidem de Luce, velut in tenebris palpitantes, philosophamur. Ultra humanum ingenium est ejus vera solidaque demonstratio. Meciri quidem radios ars nos docet, & ex eorum combinatione, vel refractione, mirabilia phenomena producere, quæ omnia certa sunt & satis explorata, ac Mathematicorum regulis definiuntur. At, in natura lucis exploranda, vel omnes *Argi* & *Lyncei* cæci sunt. Non possum tamen illorum sententiæ accedere, qui divini aliquid luci omnino subesse existimant, atque hinc operationes suas, quas fieri per irradiationem ajunt, salvant. Ita sunt, qui credunt, radios stellarum certarum quasi figi arte posse in certis metallis & lapidibus, qui item irradiatione sua medeantur morbis, & vim illam stellarum, quæ in luce consistit, suo ministerio in homines transfundant. Hinc infinita sunt figmenta *Talismanicarum Imaginum*, *Amuletorum*, *Periaptorum*, hinc tot virtutes tribuuntur gemmis nonnullis, in quibus nihil nisi superstitionem deprehendere possumus, quantocunque conatu defendat hanc doctrinam *Joh. Marcus Marci*, in gratiam *Paracelsi* & *Helmontii*. Eidem principio superstruuntur tot artes curiosæ & prædictiones nonnullarum rerum. Sunt, qui in crystallis, speculis, unguibus ostendunt imagines certas, vel personarum, vel certarum rerum aut actionum, quales præstigias nonnulli audent excusare, & naturam lucis diviniorem & præsciam eventuum, ac consciam, omnium eorum, quæ aguntur, effectricem, prætexere, quos facile nos sibi sapere patimur. Nobis securior & certior sapientiæ via placet.

- 5 Pertinet doctrina quoque huc de Luce variorum corporum. Sunt enim in natura corpora quædam, quæ apta nata sunt per se lucere, præcipue in tenebris, e. g. *Lapis Bononiensis*, qui *Soli* expositus ad tempus aliquod ita lumine imbuatur, ut in tenebris luceat, de quo videantur *Acta Soc. Anglicæ* p. 375. & 362. ubi & de aliis corporibus lucidis examina instituuntur. De Lapide, qui *Oculus Mundi* dicitur, &c, prout magis vel minus aqua imbuatur, transparent fit, simulac vero humor evaporat, priori calori restituitur, experimenta, ratione variationis ponderum, varia vid. in *Hist.*

Soc.

Soc. Regiæ p. 230. Edit. Angl. De vermiculis lucentibus in ostreis agitur in *At. Angl. p. 205.* De Muscis lucentibus in Jamaica *ib. p. 706.* In iisdem *p. 611.* multa de ligno, de piscibus lucentibus, uti & *p. 581.* ubi demonstratur, lumen istis demi posse ab exhausto aëre. Scil. in vase vitreo, cui aër subtrahi potest, lignum putridum, subducto aëre, non lucet, aëre iterum admisso lucet. Causam hujus si quis indagare velit, mire certe vexabit ingenium. Quod Lapidem Bononiensem attinet, is a Sole, vel igne, lucem illam accipit, ut vel ex eo appareat, aliquid substantiæ inesse lumini, neque solo motu rem expediri. Habet enim lapis Bononiensis forte talem superficiem texturam, ut diu fervet lucem, sed in quo res ista proprie consistat, nemo fortassis accurate determinabit. Quod ligna putrida, squamæque piscium, luceant, id adscribunt Cartesiani itidem partibus celeri & intestino motu agitatis. Id enim fieri ajunt in putredine, quæ fermentationem novam præsupponit. Fermentatio vero nulla absque aliquo calore est, magis vel minus sensibili, unde lucem sequi posse verosimile sit. Carnis agnitæ, in tenebris lucentis, causa non facis indagari potest, quamquam illa ansam dederit THOMÆ BARTHOLINO, ut integrum librum de luce animalium conscriberet, satis curiosum & doctum. Plurima enim illic habet singularia lucis animalium exempla, sed, in causis ejus indagandis, nec per illum, nec per alios, multum proficimus. Additus illi libro est Coar. Gesneri rarissimus quondam libellus de raris & admirandis herbis lunariis & rebus noctu lucentibus.

Hinc est, quod aliqua etiam animalia noctu videant, & homines nonnulli noctu in mediis tenebris distincte legere possint characteres scriptos, ob lucem aliquam oculis insitam. Et ii quidem ita videre videntur, quod sc. luce oculorum suorum illustrent simul, & medium, & objectum, ad certam quandam distantiam. Quoniam enim visio fit, non solum per receptionem radiorum objecti lucidi & colorati, sed & per emissionem radiorum, ex oculis vibratorum, verosimile est, quibusdam hominibus & animalibus validiores esse radiorum evibrationes, quam sunt corporum lucidorum vel coloratorum, ut ex eo fieri possit, illos in tenebris nonnunquam videre, cum ex somno expectatis collecti vapores moveri derepente incipiunt, quod & in quodam, cum febri maligna laboraret, factum fuisse notat Boylius. Animalia, quæ noctu vident, ut noctuæ, validam habent ex oculis evibrationem, unde fit, ut de die minus videant, quoniam solis lux turbat radios oculorum, quemadmodum majus lumen obfuscat minus.

De corporibus lucidis, per artem factis, quæ idem præstant, quod lapis Bononiensis, infra pluribus agendi locus erit. De Adamante singulari, qui nunc penes Magnæ Britannicæ Regem est, multa adfert, ratione lucis ejus, singularia experimenta Robertus Boyle in *lib. de coloribus.* E quibus illud memorabile est, quod duro corpore, ut tegula aut ferrei styli acie, aut digitis ipsis, ætius pressus radiet, & scintillas emitat, igni adnotus, aut accensæ, candelæ, tenuem, sed debilem admodum & momentaneam, lucem spargat. Quod exemplum illustrat illam nocturnam visionem debiliorem de die, fortiorem de nocte. Idem Adamas, affrictus panno, fere ut

ut lignum putridum lucebat, at terreno aut duro corpori, cum motu celeri & reciproco, affrictus, vegetiorem multo lucem vibrabat, quam etiam aquæ immerfus diu retinuit.

CAP. XV.

DE COLORIBVS.

- §. 1. *Colores propago lucis. Distinguuntur in Reales & Emphaticos. Reales certo quodam sensu dari, contra Cartesianos, ostenditur. 2. Aristotelici ab Elementorum mixtione, & Chymici a sulphure suo, colores omnes derivantes, refutantur. Scriptores de coloribus, Franc. Maria Grimaldus, Jf. Neutonus, Rob. Boyleus. 3. Ratio albedinis, nivis exemplo illustrata. Censura de Gotsfr. Vogtii Diss. contra nivis albedinem. 4. Ratio nigredinis & Colorum mediorum.*

DE COLORIBVS hoc loco agere malui, quoniam lucis propago sunt, quam alio quodam minus conveniente. Vulgo ad titulum Qualitatum sensibilium referunt etiam colores; sed rectius, me iudice, ad lucem illi referentur, quanquam alii ipsam lucem ad qualitates sensibiles referant. Colores vulgo distinguuntur in *Reales & Emphaticos*, quam distinctionem aliqui exsibilant, inprimis Cartesiani, qui nullos putant esse Reales colores, rei sc. inritos, sed omnes habent Emphaticos, sc. qui formentur tantum in superficiebus corporum per refractionem radiorum lucidorum, eorumque in superficie modificationem. Ita nullum putant inesse corpori colorem, sed lucis appulsu tantum apparere. Quod quanquam negari non possit, existimo tamen, distinctionem illam non esse rejiciendam, ut exprimamus colorum gradus, quos in corporibus observamus. Nam certe negari nequit, inesse quibusdam corporibus peculiarem illam & perpetuam superficiem dispositionem pro hoc vel illo colore, qui ad distinctionem alterius, qui vel adventitius est, aut momentaneus, aut facile separabilis, realis dici potest. Ita e. g. aurum fufum perpetuo, quamdiu in statu illo manet, flavum colorem habet, per spiritum salis in minimas particulas solutum nigrorubicundum colorem obtinet, sed igni iterum subiectum fusorio pristinum colorem recuperat. Unde apparet, colorem illum perpetuo esse auro naturalem atque realem. Emphatici vero colores illi possunt appellari, qui non perpetuo insunt rei, sed ex certo posito & motu varias sortiuntur radiorum in superficie corporum reflexiones & refractiones, ut in collis colubarum & anatum fit, aliisque corporibus naturalibus. Illud interim certum verumque manet, colores omnes formari pro ratione dispositionis superficialium, ita, ut quedam corpora vix unquam mutant speciem coloris, quamvis subinde gradus admittant, ut in pannis e. g. rubris apparet, aliisque tinctis, quedam omnes colores pro diversa vel visus, vel lucis, applicatione, recipiant, quod in prismatico potissimum videre est.

Peri-

Peripatetici, cum colorum naturam nobis demonstrari petimus, ad Elementa sua nos ablegant. Ex eorum sc. missionibus putant illi varietatem colorum oriri. Sed Apollo nobis ex iis erit, & Phyllida solus habebit, qui modum nobis monstrare poterit, quomodo ista Elementorum mistio gignere nobis varietatem colorum possit. Chymici quoque nonnulli indistincte sulphuri suo originem & naturam colorum adscribunt, non felicius sane, quam Peripatetici. Satis enim habebunt, quod agant, si explicatius proponere sententiam suam jubeantur. Nam imaginatio aliquo conceptu non patiuntur se absolvi, qui accurate in rerum causas inquirunt. Ne quid enim dicam de incertitudine ipsorum trium principiorum, de qua prolixè egit in *Chymista suo sceptico* Boyleius, vellem aliquis rationem doceat, quomodo omnes colores ex principio sulphuris, vel oleaginositatis, oriri possint, cum & cetera duo principia non sint sine colore, aut certe colorem habere possint. Id quidem concedi potest, quosdam colores esse cum quibusdam rebus connexos, ut ex eo facile induci possimus, quo credamus, eas esse causas talium colorum, cum sint potius subiecta. Ita sulphurea & oleosa in rubrum colorem facile abeunt, imo omnia olea chymica, vi ignis expressa, rubent, aut, si non rubent ab initio, tractu temporis rubescere incipiunt. Omnia diuturna quoque digestio rubrum solet colorem inducere, quod non a sulphure, aut oleaginoso principio, per se evenit, sed ab agitatione partium per ignem, qui in illo figere aliquas sui particulas videtur, & colore isto flavo vel subrubro tingere, ut videmus in oleis ac spiritu etiam vini, qui per magnam ignis violentiam pelluntur, fortius aliquod & rubicundius Empyreuma induci, seu hoc fiat a partibus spirituosis vehementius agitatis per ignem, seu a facibus forti illo ignis pulsu simul subvestis, & adustione quadam spiritus subtiliores insipientibus, cum contra, quæ leni igne solent evaporari, Chrysellinum plane & album colorem soleant acquirere. Videmus spiritus varios mistos, & olea, per se nullius coloris, ex missione certum aliquem colorem in momento acquirere, ut hinc pateat, non soli sulphuri adscribendam esse tincturam corporum, quanquam pati nos possimus, ut vel Elementis, vel propriis Chymicis, aliquid in hac parte imputetur, quod tamen inter causas colorum veras adequatas poni non potest, quorum primi natales a luce, ejusque varia reflexione, repetendi sunt. Quæ in re forte prodessè possunt, quæ Franc. Maria Grimaldus, in sua *Physico-Mathesi de coloribus* habet. Longe vero subtiliora sunt, quæ Is. NEWTONIUS, Medicus Anglus, non ita pridem circa colorum phænomena observavit, qui singulorum rationem accuratam, e principiis Opticis, deducere laboravit, cujus tentamina referuntur in *Actis Soc. Angl. novissimis*. De cetero, quæ ad colorum doctrinam pertinent, tam in abstracto, quam in concreto, toto libro de *Coloribus* diligenter explicuit ROBERTVS BOYLIUS, in quo de coloribus, non tam de naturalibus, corporalibusque principiis, quam de artificialibus, & ex mixtura certorum liquorum comparatis, magna industria agit. Quæ compendioso complexus est Hamelius lib. de *Affectibus* c. 12. & 13. Initia quidem tantum Historiæ de coloribus naturalis Boyleius exhibuit, sed plura tamen docuit, quam qui vastos de eo argumento libros scripserunt, omnibusque aliis est accuratior.

Quod album colorem attinet, oritur ille ex continuitate corporis diaphani inter-

interrupta. Sic aqua in ſpumam agitur, vitrum cryſtallinum, ignis vi calefactum, & aqua reſtinctum, tot ſiſſuris ſolvitur, ut candidum appareat, vitrum contuſum in partes miniſtiſſimas candidum apparet. Unde ratio albedinis patet; alba enim quæ ſunt, innumeris particulis conſtant, quæ cum ſint pellucidæ, tamen, ob figuram aut exiguitatem, lumen, ſeu quædam ſpecula, reſerunt. Duo ſc. Boylio iudice, ſunt, quæ corpori albedinem conciliant, primum, ut parvas habeat & innumeras ſuperficiæ, quæ ſic lucem excipiunt, ut illam, velut totidem ſpecula, refleſcant, adeo ut, nec reſractione, nec umbrarum permiſſione, ut in aliis coloribus fit, lux ipſa diluatur; alterum eſt, ut lex pene tota, quæ in corpus incidit, refleſcatur, nulla intus ſubeat, aut intra poros coërceatur; ſic enim alba corpora conſuſam velut lucis imaginem exhibent. Exemplum primi modi manifeſtum in nive videmus. Illæ, quæ prius erant, guttulæ aquæ diaphanæ, in ſumma iſta tenuitate congelascunt, & ſunt per ſe ſingula nivium fragmenta perſpicua, ſed compactæ & turbatæ inter ſe, ob varias miniſtorum figuras ſpeculares, candidæ apparent, cum lux in ſingulis ſuperficieculis terminatur & refleſcitur. Hanc ob cauſam Gotofr. Voigtius, in *Diſſert. de nivis albedine*, nivem albam eſſe negat, quod non ſit realis in illa color, ſed emphaticus, qui tamen eo offendiſt, ſc. interiorem colorum naturam non ſatis habere exploratam.

- 4 Ex natura albedinis patet & ratio nigredinis. Nam, ſi alba corpora partes ſic habent aptatas, ut incidentes radios magna copia extrorſum reſerant, nigra vel pauciores refleſcant, vel multo plures intra cæcos meatus recondent, aut propter partium aſperitatem, in qua Democritus rationem nigredinis ponebat, radii, repetitis intra partes corporis reflexionibus, fracti, & variis umbris diluti, ita langueſcent, ut viſus organo nullum motum imprimant. Quæcunque certe nigredinis cauſa ſit, id manifeſto obſervare poſſimus, nullos vel pauciſſimos a nigro corpore radios refleſci. Nam in crepuſculo corpora nigra conclavis alicuius plane non videmus, alba autem videmus, quoniam lucem, etiam tenuem, refleſcunt. Eam ob cauſam dicti poteſt, nigrum colorem proprie non videri, niſi per accidens, quoniam radios nullos ſpargit, per quos fit viſio. De ceteris coloribus, eorumque generatione, hic fuſius non diſſeremus, quoniam vulgares etiam libelli ad nauſeam talia inculcant. Qui accuratius de iis iudicare velit, pictorum tabernæ adeat, ac ex iis colorum miſtiones diſcat. Omnes enim ab albedine, nigredini permixta, oriuntur, quanquam & inde ſubmiſſiones aliquæ ſint, quæ varios poſſunt ſine nomine colores producere.

CAP. XVI. DE IGNE.

- §. 1. Ignis a Luce denſitate tantum diſſert. 2. Ignem corpus eſſe, contra Carteſium, Dav. Gorlaem & Iſ. Voſſium, inter accidentia reſerentes, docetur, veterumque & recentiorum conſenſus allegatur. Rob. Boylii Tr. MS. de Igne eo
con-

consumptur. 3. Ignis Sublunaris scilicet. Ignis subterranei. Ignis potentiales. Incendia spontanea. Arcana Incendiavorum investiganda. 4. Joh. Mayow de essentia Ignis Nitro-aëreæ, ejusque per missionem cum particulis sulphureis propagatione, opinionem proponitur & confirmatur.

PRæmissa de Luce doctrina, ad IGNEM venio, quem inter Elementa numerari pene coquis ipsis notum est, licet ex horum classe Hier. Cardanus, Clem. Timplerus, Franc. Patritius, Adr. Heerebordus, Lamb. Danæus, Casp. Bartholinus, Henr. Nollius, Dav. Gortæus, Ath. Kircherus, Joach. Jungius, Thom. Willsius, alique Philosophi, illum ejiciant. A luce differre non videtur, nisi densitate aliqua, ut sit luce quasi solidius quoddam corpus, & quasi sustentaculum aliquod & fomes lucis. Qui lucem corpus esse statuunt, necessario etiam statuere debent, ignem esse corpus. Eam enim ob causam lucem inter corpora referunt, quod habeant ignem rarefactum. Qui Cabalæ aliquam auctoritatem agnoscunt, non foras illis, quod pueri in faba, reperisse se credere possint, si observaverint, apud Hebræos lucem & ignem eadem voce efferri. Lux enim illis אֵשׁ, Ignis אֵשׁ vocatur. In altero punctum illud distinctivum quasi ventri vocis immersum est, in altero voci superius apponitur, quo innui possit, illic materialem magis esse ignem, in altero magis abstractum.

Cartesianis, quoniam lux nihil nisi motus est, ignis quoque nihil aliud, quam motus est, atque ideo non inter substantias, sed inter accidentia, refertur. Hac sententia jam ante Cartesium Davidi Gortæo, in *Exerc. Philosoph.* defensa fuit, qui, *Exerc. 17. Sect. 3.* multis argumentis probare illud laborat. Cartesii quidem argumenta non sunt alia, quod sc. præter motum, nihil in igne concipi possit. Nam, cum particulae alicujus corporis varie agitantur, & mutuo atteruntur, tactui nostro propter discontinuationem dolor accidit. In ligno, aliisque cremabilibus, propagato & continuato motu, qui in scintillam per affricationem validam introductus est, exturbantur humida, atteruntur reliqua ad cineres usque ad calcem, qui ad talem motum sunt inhabiles. Similiter in aliis corporibus motum talem aliquem excitari posse ajunt, quem ignem vocant. Hinc calorem etiam ab igne non distinguunt. Illum in animalibus non nisi a pulsu cordis derivant. Ignis culinaris ex siliçe per motum excitatur, & propagatur in materiamabilem, ita ut in pinguibus ac humidis flamma ac lux in vapore tali accendatur. Ita scilicet illi de igne philosophantur, quos ego sensu suo abundare facile patior, modo non existiment, se ita sententiam suam demonstrare, ut ab illa abire piaculum sit. Ego quidem malim insistere veteri sententiae, & inter corpora referre ignem, ex quorum classe solus ille motus eum non emovebit. Neque enim statim inferendum est, cum nos nihil præter motum videmus, non subesse aliud quoddam hujus motus subjectum. Vetusti Philosophi omnes ignem inter corpora retulerunt, eumque primum elementum fecerunt. Pythagoras,

(Xx) 2

ras,

ras, ab igne primum factum esse mundum, censebat. Empedocles in factione mundi dicebat, primum secretum fuisse ætherem, deinde ignem, post terram, solem ex igne, reliqua circa terram, quæ sunt condensata, coisse ex reliquis. Plato igni peculiarem etiam figuram adscribit, ut omnibus elementis. Bernhardinus Telesius, inter recentiores, adeo ignem corpus esse vult, ut inter duo elementa ignem cum frigore ponat. Propendere etiam in hanc sententiam videtur sagacissimus naturæ indagator, Robertus Boyleus, qui *Experimentis quibusdam novis* ostendit, posse partes ignis & flammæ reddi stabiles ponderabilesque. Vidit ille & observavit corpora aliqua pondere aucta fuisse, quibus nihil præter torturam ignis accesserat. Unde probabiliter colligi potest, aliquam accessionem ex ipso igne corporibus factam fuisse, nisi quis dicere velit, compactionem corpora beneficio ignis reddita per propiorem partium ad se accessionem, & eam ob causam ponderosiora facta. Ut videmus corpus interdum gravius fieri posse se ipso, exemplo pumicis, qui integer levior est, quam in pulverem contritus. Vid. super hac controversia de accidentalitate vel substantialitate ignis If. Vossius in *libro de natura & proprietate lucis*, c. 2. qui inter accidentia refert, & adversus illum Pet. Petitus, qui in contraria est sententia. Argumenta utrinque subtilissima adferuntur. Vellem superesset *Tractatus* Rob. Boylei *de igne*, qui igne consumtus est in incendio Londinensi. Is fortassis multa nos docere posset, quæ aliis in mentem non venissent.

- 3 Ignis sublunaris Peripateticorum figmentum est, cujus si aliquis locus assignandus est, ut ceterorum elementorum, circa solem, vel in sole potius ipso, querendus est, quanquam & subterranea habeamus æstuaria, & integra ignita maria, ut in incendiis montium sæpe videmus, de quibus infra pluribus agemus. De variis ignis operationibus multa dici possunt, in quibus ingenii solertiam passim exercent Philosophi naturales, sed nobis illa non omnia possunt excuti. Præ ceteris commendo hic Honoratum Fabri *lib. 2. Tract. 5.* ubi propositionibus doctis, & Mathematica methodo concinnatis, ignis operationes explicat, & imprimis, quæ ad corpoream ignis naturam demonstrandam pertinent, sollicitè conquisivit. De ignibus potentialibus, quos vocant, multa sunt subtilissima, tum ab aliis inventa, tum multa supersunt ab aliis inveniendæ, e quibus, & damno & commodo hominum, multa extundi possunt. Opportunum est hic monere, fuisse aliquem apud Anglos, qui duo sicca corpora, sed pulverisata, ita miscere potuerit, ut, quo puncto temporis ipse vellet, in flammam manifestam erumperent. Ita enim proportionem Corporum illorum temperare noverat. Quare non est impossibile, oriri sæpe posse incendia ex causis occultis, nobisque incognitis, nulla nostra culpa, quorum aliqua proferuntur exempla ab Autore aliquo Gallo, qui super incendio quodam, quod in Gallis contigit, Disquisitionem edidit, cujus Summa recensetur in novissimis *Ephemeridibus*. Verisimile est, doctrinam hanc multum illustrari posse, si quis omnia Incendiatorum arcana penetrare posset. Sunt enim homines, qui naturæ beneficia in infames sæpe usus convertunt, abominabiles quidem, & supplicii digni, quorum tamen periculo possit augeri

augeri res Physica, si ab Inquisitoribus eorum sufficiens adhibeatur diligentia Ita Athan. Kircherus, in *lib. de peste*, fatetur, se inquisitioni veneficorum præfectum, magna didicisse scelestæ hujus artis arcana, nunquam a se in lucem edenda, sed quæ tamen sibi magno in rerum naturalium cognitione subsidio fuerint.

De ratione, qua ignis propagetur, singularis est sententia IOHANNIS MAYOW, 4 Angli, J.V. & Med. Doct. Is, ut essentiam ignis constituit in spiritu nitro-æreo, ita etiam, propagationem flammæ ejus beneficio fieri, ait. Spiritus nitro-æreus illi summum est & subtilissimum in natura, quod præcipue sedem suam habet in corpore solari. Illic particulæ nitro-æreæ, motu velocissimo exagitatæ, corpus solare igneumque chaos illi constituunt, hinc illas particulas summe volatiles superiori æris regioni incumbere ait, ibidemque, pro diverso earum statu, distincta, seu ignis, seu frigoris, elementa constituere. In lumine vero solari rem haud multo secus habere se existimat, ac in illius radiis, ope speculi ustorii collectis. His particulis nitro-æreis ubi obviant particulæ sulphuræ, accensio fit, ideoque, ad ignem sublanrem consilandum, particularum sulphuræarum & nitro-ærearum affluxum perpetuum esse debere contendit, atque id pabulum vocat ignis. In ignibus autem cœlestibus rem aliter se habere putat; illos enim motus suos, semel institutos, sine particularum sulphuræarum ope, in æternum continuare, unde & ignis, in speculo ustorio collectus, sine sulphuræarum consortio ipsi esse creditur. Quanquam ego existimem, etiam ex aëre illas posse particulis nitro-æris copulari. Hinc facile propagationem ignis demonstrat; nam particulæ nitro-æreæ sulphuræque, in motu igneo constitutæ, quamplurimas alias, atque istæ insuper alias ejusdem molis eadem velocitate, exagitant. Hæ particulæ accense, ut motus suos augeant, corpus aliquod aliud, in motu constitutum, sociant, quod earum motum promovet & intendit. «Scil. particulæ sulphuræ, ab igne in partes minutissimas divisæ, in particulas nitro-æreas, particulis aeris insitas, impingunt, easque in spatiola ea impellunt, in quibus materia subtilis motu velocissimo circumgyratur. Particulæ autem nitro-æreæ sulphuræque intra spherulas, quæ a materia ea circumrotata describuntur, impulsæ, ab eadem protinus impelluntur, motuque suo aucto foras protruduntur. Hæc, ut verum fatear, subtilissime sunt excogitata ab illo, quorum veritas pulvere pyro amplius posset demonstrari. Hic enim particulæ sulphuræ particulis nitrosis immediate, & per minima, mistæ sunt, ideoque subitanea ejus est deflagratio. Cui si humidi aliquid miscueris, ob partes discontinuatas, lentior erit deflagratio, cum strepitus aliqua continuatione. In reliquis corporibus, in quibus rariores sunt particulæ sulphuræ, ut heterogeneis multis permistæ, lentius erit incendium. Hinc ligna viridia difficulter incenduntur, arida vero subito flammam concipiunt & deflagrant, quoniam vicinior illic est particularum sulphuræarum & nitrosarum positus, nec cum heterogeneis iis multum luctandum.

CAP. XVII. DE FRIGORE.

§. 1. *Calor & Frigus ad omnes naturæ operationes concurrunt.* 2. *Frigus non solum ut qualitas & privatio, ex mente Aristotelis, Cardani & Cartesii, est considerandum, sed etiam ut positivum aliquid.* 3. *Job. Mayovæ frigus a particularum Nitro-ærearum motu languidiori, J. Bapt. Hamelii & Seb. Wirdigii a Spiritibus frigidificis, derivant. Experimentum de congelatione Boyleianum. Congelatio per pulveres certos artificialis. Vera causa Frigoris sunt corpuscula salina.* 4. *Thom. Hobbesii sententia, frigoris & congelationis causam ventis tribuens, refutatur, liberque Rob. Boylei de Frigore commendatur.* 5. *Frigoris effectus varii, præsertim aquæ attenuatio. Censura de J. Am. Comenii Lib. de Frigore. Frigus & Glacies arte possunt produci. Insecta, hirundines, ciconia, imo & homines nonnulli, post diuturnam congelationem, reviviscunt. J. Nic. Pceblini Lib. hujus argumenti commendatur.*

Contrarium calori FRIGUS est, & secundas ab illo partes merito sibi vindicat, utpote, quorum ministerio utitur, in omnibus pene operationibus suis, natura. Quare non sine causa Magnus Baco Verulamius frigus & calorem vocat dextram & sinistram naturæ, neque omnino absurdus est Bernhardinus Telseus, qui calorem & frigus duo ponit in naturæ principia activa, de quorum pugna inter se & victoria nascantur corpora, & plurima naturæ phænomena; quæ enim ex illis pars palmam obtinuerit, alteram partem sibi subjugat, atque ita, vel corpus aliquod constituit, vel aliud quoddam naturæ phænomenon.

Eorum, quæ ad frigoris naturam pertinent demonstrandam, subtilissima plane & recondita ratio est. Potest autem varie considerari frigus, primò quatenus qualitas aliqua est, tum meram relationem denotat, & ratione sensus nostri determinatur. Prout enim tactus noster incurrit in corpora, quorum minima vel non moventur, vel tardius moventur, quam particulæ nostri corporis, e diversitate illa motus judicamus, rem esse frigidam, quæ tamen per se nihil aliud agit, quam quod ex lege motus agere debet. Ideoque frigus, quatenus qualitas est, Ens est mere respectivum. Considerari potest secundo frigus, ut privatio caloris, & tum nihil aliud denotat, quam absentiam istius motus minimorum in aliquo corpore, qui inest corpori, quod calidum vocamus. Sunt nonnulli, qui omne frigus habeant pro sola privatione, ut sit nihil aliud, quam caloris absentia, qua etiam sententia Hier. Cardanus est, qui putat, solo caloris discessu corpora refrigerare, non minus ac aër redditur obscurus, solo corpore luminoso abeunte. Aristoteles inter qualitates suas hæret, cumque definitionem illum rogamus, illam audimus, quod sit qualitas, quæ congreget homogenea & heterogenea; qua definitione quid dicere velit, obscurum admodum est. Ille enim congregationis actus, ut vocat, quomodo frigori adscribi potest? Quod si qualitas est sola, quæ actio ejus erit in congregatione homogeneorum & heterogeneorum?

neorum? Cartesium si audimus, is nobis ex materia subtili sua subveniet, quasi ex insidiis quibusdam, vel ut *Θεός ἀπὸ μηχανῆς*. Is enim statuit subtilis materiæ, sive ætheris, partes majusculas, & validioris motus opifices, calorem procreare, minusculas & debiliores frigus efficere, ut per illum frigus nil aliud sit, quam insensibilium partium, vel quies, vel tardior motus. Ideoque & illi non nisi privationem frigus esse videmus. Verior est illorum sententia, qui positivum aliquid intercedere in frigore existimant, ita, ut, præter absentiam motus, accedat novum aliquid, vel novæ quædam particule, quarum missione tam mirabiles mutationes fieri videmus. Quis enim existimet, sola privatione pluvias in nives & grandines mutari, aquam in glaciem, nisi nova aliqua causa accedat, vera & realis? Quam sunt varii & admirabiles frigoris effectus, quomodo rumperentur vasa metallica, si sola motus cessatio sufficeret ad frigus determinandum? Est itaque frigus, varia consideratione, aut qualitas, sive Ens respectivum, aut privatio, aut positivum aliquid.

Job. Mayow, cujus superiori capite mentionem fecimus, ut de natura caloris subtiliter admodum, ita & de natura frigoris, differit. Spiritus enim ejus nitro-æ-
 reus, e solari corpore recedens, motu paulo remissiori commovetur in media æris
 regione, cum a sole remotissimus est prope polos, verosimiliter a motu circumpo-
 lationis prorsus cessat, & tum alterum illud frigoris elementum (ita vocat, pene Tele-
 sio in eo *ἐμψύχως*) constituit. Hic ait hospitari particulas nitro-æreas copia satis
 ampla, quæ congelationem vaporum & guttularum pluviarum efficiant. Hæ parti-
 culæ ærææ, illic ob frigus imprægnatæ & graviores factæ, valde rigidæ evadunt, ut
 jam, non instar telorum erectæ, sed rotatim, moveri incipiant. Hæ particule cum
 descendunt, probabile est, eas non recta deorsum, sed oblique versus polos deferri,
 cum continuus vaporum ascensus in regione meridionali, ob calorem ibi intensus,
 ærisque rarefactionem, rectum descensum impediat, a polis autem eas oblique re-
 vertentes versus meridiem iter tenere, usque dum ad terram deveniant. Unde ra-
 tionem ait dari posse, cur ventus septentrionalis maxime siccus frigidusque sit, in
 quantum sc. ærem, particulis nitro-æreis gravidum, secum rapit; quanquam tamen
 & experientia notum sit, non septentrionalem tantum ventum, sed & contrarios, frig-
 us inducere, quod ex posito regionum determinandum est. Nam quibus ad Au-
 strum surgunt montes altissimi, nivibus tecti, iis Austro frigora inducit. Atque hanc
 æris continuam esse circulationem, Mayowius putat, ut particule ærææ spiritu nitro-
 æreo armatæ in altum tollantur, ibidemque eodem denuo imprægnatæ, inde ad infe-
 riora revertantur. Quicquid jam sit de hac sententia, seu spiritum illum nitro-æ-
 reum statuamus, sive non, illud manifestum est, deportari per ærem corpuscula,
 quorum interventu congelatio fit, & frigus oritur, idque positivum illud est, quod in
 frigore reperiri diximus. Neque absurdum est, cum J. Bapt. Hamelio statuere spiri-
 tus aliquos frigorificos. Non enim existimandum est, illic tantum esse spiritus, ubi ca-
 lor est: nam & frigida corpuscula æque celeriter moveri posse, vel paulo etiam tardius,
 nihil vetat, sive per se illa moveantur, sive ventorum, aut materiæ subtilis vehiculo.

Video

Video etiam Seb. Wirdlgium, in suo *de spiritibus* libello, frigus quoque inter spiritus referre, quo referri meliori jure potest, quam tenebræ. Talia corpuscula revera ad frigeactionem requiri, ostendit luculento experimento Boylius. Is enim, aërem folle ventilans, nullam mutationem sensit in thermoscopio, simul ac vero nivem & glaciem orificio apposuit, statim, ubi afflavit thermoscopium, aër in illo fuit congelatus vel condensatus. Imo ipsa artificialis congelatio id ostendit, & arcanum illud Ducis Mantuæ, qui pulverem habet, certo modo præparatum, qui possit aquam media ætate vertere in glaciem. Cujus naturæ forte is quoque pulvis fuerit, cujus mentionem facio in *Epistola de Scypho vitro rupto*, qui aquam in tam solidam substantiam convertere potuit, ut crystalli inde & gemmæ potuerint efformari, genuinis non multum dissimiles. id quidem difficulter dici potest; quamquam ipsam historiam satis veram putem, quippe quam ex ore Boylii ipse habeo. Causa itaque frigoris & congelationis est corpus aliquod novum, & principium aliquod salinum, quod per minima miscetur aliis corporibus, liquidis præcipue, quæ minima illa corpuscula facile intra suos recipiunt; tum liquidæ partes cujusvis misti, vel humidi, quæ congelare itidem possunt, ita ut in nonnullis locis ligna quoque ipsa congelare soleant, imo lapides rumpi.

- 4 Apparet itaque ex eo, quam inepta sit & absurda sententia Thomæ Hobbessii, qui, in *libro de corpore, cap. 28. art. 6. 7.* omnem rationem frigoris & congelationis ponit in motu aëris directo, quem ventum vocat, a Sole productum, primum sub ipsa solis sphaera & linea, & hinc propagatum ad utrosque polos. Quam rem ut demonstret, schema aliquod ob oculos pingit, quomodo sc. per Solem moveatur aër, aëris motus, seu ventus, moveat deinde aquam, usque dum sub locis polo vicinis in grumos quosdam condensetur, atque ita congeletur. Quæ certe sententia, utut ad speciem ingeniosa videatur, tamen falsissima est, & in ipsius effectus demonstratione plane inexplicabilis. Ne quid enim dicam, quam non sit illud satis certum, omnem ventum a Sole fieri, veritati plane repugnat, ad frigus & congelationem ventum requiri, ut causam, quamquam concomitans interdum esse possit, ut putem, Hobbessium fallacia causæ hic sibi imposuisse. Exemplum, quod asserti de sufflatione forti ex ore compresso, illam frigus efficere, cum halitus ex ore aperto sit calidus, nihil probat. Qualis enim aër externus est, qui semper frigidior est intra fauces concluso, talis ille sentitur pulsus a flatu oris exeunte. Esset vero calidus ille status, si aër esset calidus, ut observare in hypocaustis & balneis possumus, ubi aër ore compresso protrusus non infrigidat, sed magis calefacit. Jam vero explicet nobis Hobbessius, quomodo venti a Sole producantur; certe non possunt aliter, quam per calorem produci, & eo in loco, ubi producerentur, oporteret esse intensissimum frigus, quod tamen est illis in locis, ubi motus istos oportet decrescere, ut longius propagatos. Ergo debet aut aliud quid accedere ex isto loco, quo appellunt, quod congelandi potentia illos imbuat. Miserum quoque est responsum ad instantiam illam de artificiali congelatione, ubi dicit, ventum aliquem exire nive & contusis salibus, qui

qui transfret vitrum vel metallum, & quidem insensibiliter. Quæ certe manifesto sunt falsa, ut vel uno hoc experimento refutari posset tota ejus doctrina. Reclamat etiam experientia. Longe penetrantius frigus est aëre tranquillo, quam turbulento & ventis commoto, imo congelascunt aquæ in ipsis penetralibus domus, in ipsis vasis vitreis, etiam hermetice sigillatis, quo ne tenuissimus quidem ventus potest accedere. Non immerito itaque sagacissimus Rob. Boyleus exagitat illam Hobbesii sententiam in *Appendice libri* istius, quem de frigore conscripsit, Londini A. 1665. in 3vo Anglice editi, & adeo accurati, ut parum addi posse videatur. Multa, & plus quam ducenta experimenta instituit circa varios liquores, quorum summa capita referuntur in *Actis Soc. Angl. Edit. Lips. Latina p. 6. & 35.*

Frigoris effectus varii sunt, aliqua corpora condensat, aliqua attenuat, in aliqua nullam plane efficaciam habet, quod accidere oportet, ob singularem corpusculorum dispositionem. Aër condensatur, aqua attenuatur & distenditur, ut ex eo patet, quod valida etiam vasa lapidea & metallica rumpantur, si aqua iis infusa congelatur. Imo notandum est, bombardas majores rumpi posse, si aqua, illis infusa, in glaciem mutetur. Ex quo apparet, particulis, aquam subeuntibus, Elaterem inesse. Hinc etiam est, quod aqua glaciata levior sit aqua non congelata. Ceterum omnia illa nimis proluxa sunt, quam ut hic possint recenseri. Vid. Boyleus, & qui in compendium eum traxit, du Hamel in *libr. de affect.* Scripsit & IOH. AMOS COMENIVS *librum de frigore*, de quo operose hic nolumus differere, non enim est istius *αὐτοβίαιας*, quam habet liber Boylei. Habetur in *Actis Societatis Angl. p. 195.* experimentum novum, ostendens, quomodo in momento notabilis frigoris gradus possit produci, sine usu nivis, glaciis, grandinis; venti, aut nitri, idque quovis anni tempore. Paratur id materia quadam ex sale Ammoniaco extracta. Eorund. *Act. p. 313.* adferuntur quædam remedia contra frigus. Ubi mihi recordatio in inement incidit cujusdam Artificis, qui jactabat, se corpora humana, vel contra Novæ-Zemblæ frigora munire velle. De glacie artificiali multa reperiuntur curiosa in *Experimentis Florentinis, a cap. 34. ad 42.* quorum aliqua recensentur in *Actis Angl. Societ. recentioribus*, nondum in Latinam linguam conversis, p. 1020. De corporibus insectorum illud memorabile est, illa non interire per frigus, sed ad auram tepidiorem reviviscere, quod & de hirundinibus & ciconis memorix produnt. Sunt, qui historiis quibusdam, quas a fide dignis hominibus acceperunt, inducti, existiment, similia in hominibus aliquibus facta fuisse, qui non per horas, sed per dies aliquam multos, & si recte memini, mentes, aqua suffocati & congelati, iterum in vitam revocati fuerint. De quibus Exemplis vid. clarissimi Collegæ D. J. Nicol. Pechlini, *liber de Aëris atque Alimentis defectu.* Refert quoque Beckerus, sub finem *Disputationis de frigore*, anno 1618. Nobilem Matronam Wenzelikiam, Trestiti in Moravia Dominam, famulum, quarto post congelationem die repertum, ad vitam hoc modo revocasse. Primum corpus gelidæ aquæ imposuit, usque dum glacies e corpore evocata, corporique obducta fuit, postea in locum calidum transportavit, atque infudit calidum aromatibus conditum jusculum, ut ita respirare tandem cœperit, & ad vitam redire. Nescio, an fide digna

Tom. II.

(Yy)

fit

sit historia, nam, nec unde habeat, refert Autor, neque satis circumstantias alias examinat. Credo illum ex Comenio de frigore cepisse.

CAP. XVIII. DE AERE.

§. 1. *Aër* Diogeni Apolloniata Deus, & rerum omnium materia, Rob. Hookio, aliisque modernis, Tinctura tantum aliqua particularum Terraquearum. Distinctio horum inter Aërem sive Atmospheram & Ætherem, admitti potest, modo utrumque corpus esse concedant. Vacuum, absolute tale, arte produci posse negatur. 2. Unde varia aëris constitutio, salubris præcipue & insalubris? 3. De Condensatione & Rarefactione aëris Bernh. Varenii & Rob. Boylei observationes. 4. Thermometra, ad inquirendam istam, inventa, vel a Corn. Drebbelio, vel a Rob. Fluddio. Varia horum species recensentur. Fluddius omnem suam in istis fundat Philosophiam. 5. Aër gravis est, etiam in loco naturali, non minus, quam aqua. Falsum est, Elementa in loco proprio non gravare. Cur aqua non gravet in fundo maris? 6. Modi aëris gravitatem explorandi. Baroscopio ab Evang. Torricellio inventa. Variæ illorum species ac Phenomena. Is. Vossii Aeroscopium, & Ott. Guerickei Virunculus, Baroscopio inclusus (qui, an Cometam prædixerit, dubitatur,) ventos & tempestates præsagiverunt. Quod etiam herba Cbinensis Chifung, sacre perhibetur. 7. Consilium de Aëromantia ista, per experimenta crebra, ad aliquam perducenda certitudinem. Laudantur Principis cujusdam Germani Tempestatum Ephemerides. 8. Nautarum, Rusticorum, Metallicorum, præsagia tempestatum. Talia Ant. Mizaldus in Aëromantia colligit. 9. Hygrosopia humiditatis scietatisque aëris præsaga. Variæ illorum species. Cur idem præsent cornua cervina in Aula Taurinensi?

AD AEREM accedimus, cui aliqui plus, quam Elemento, aliqui minus, quam Elemento, tribuunt, aliqui ne quidem inter species corporum locum relinquunt. E veteribus Diogenes Apolloniates aerem Deum fecit, si Ciceroni lib. 1. de natura Deorum credimus. Augustinus, lib. 8. de C. D. c. 2. vult, illum aerem agnovisse pro materia omnium rerum, & compotem divinæ rationis. Theodorerus quoque & Eusebius ajunt, illum statuisse densum aerem & rarefactum mundos gignere. Sic autem ajunt fecisse mundos, aut factos putavisse, universo motu huc atque illuc, & rarefacto, & condensato, ubi coincidebat, quod densum erat, fecisse constitutionem, & sic reliqua secundum eandem rationem levissima ordine sursum sumto fecisse Solem. Quæ coincidunt pene cum Cartesii dogmatibus, cujus varii vortices videntur ad ejus imitationem confecti. Aliqui ne quidem inter certas species

nume-

numerare voluerunt aerem, estque inter illos etiam Rob. Hookius, qui in *Micrographia sua* statuit, aerem nihil esse aliud, quam tincturam & solutionem quandam particularum, ex terra & aqua prodeuntium, quæ in æthere exsolvuntur, & continenter moventur, sere ut parum salis aut pigmenti multum aquæ insicit. Atque, ut hoc pigmenti arte potest separari, sic aer ab æthere fecernitur, atque ita, secundum ejus sententiam, aer nihil aliud esset, quam particulae aqueo-terrestres diffusæ, quarum sustentaculum esset æther. Quæ tamen sententia vera esse non videtur. Nam hyemis tempore particulae istæ, maximam partem aquæ, in aquam concreverunt; liquida enim particulae, aliis junctæ, primum in guttas, hinc in glaciem, verterentur. Accedit, quod continuitatem hujus corporis, & quandam fluxum ad mensuram revocare possimus, quod fieri non posset, si corpus esset non continuum, vel discontinuum. Qui aerem non habent, nisi pro effluviis aqueo-terrestribus, illi, atmosphaeræ nomine contenti, quicquid reliquum est, ætheris nomine complectuntur. A qua sententia nec Boyleum alienum esse video, qui, fumum intra vas vitreum cogens, exhausto prius aere, subsidere fumum observavit instar aquæ undulantis, quique admoto igne in Cylindrum se erexit, iterum recidentem igne subtrahendo. Alii ætherem ab aere disserre nolunt, nisi ratione puritatis, cum quibus nos non multum litigabimus, modo nobis concedant, esse aliquod corpus crassius, aliquod rarius, quod globum hunc terraqueum ambit, seu jam specie distincta sint illa corpora, seu gradu tantum differant. Nam plane vacuum esse, non facile asserendum, neque ullis instrumentis id ita potest demonstrari, ut nullus dubitationi locus sit relictus. Vitro certe aerem excludi posse, experientia nos docet, an æther vero excludi possit, vel alia quædam materia subtilis, dici non potest, cum videamus, aliqua in illis spatiis fieri, quæ non possunt concipi fieri in vacuo, quanquam aliqua, quæ aerem videntur propius tangere, abesse possint. Ita aeris exhaustio extinxit lumen in corporibus lucentibus, de quo videantur Experimenta Boylei in *Actis Societ. Regiæ p. 474. Edit. Lips.* Ceterum, quod absolute vacuum dici possit, nec aere, nec æthere, plenum, dari non potest, nisi forte velimus illud agnoscere in lacrymis vitreis, seu vitro stillicitio (Springgläsern) quarum accuratorem examinationem instituere passim Autores Anglici, Merettus in *notis super Anton. Nerum de Arte vitriaria*, præcipue vere Hookius in *Micrographia sua*, e quibus collegit, suis Observationibus additis, Collega noster clarissimus, D. Sam. Reyherus in *libro suo de Aëre*.

Ex heterogenearum particularum mixtura oritur varia aeris constitutio, hinc ille vel salubris est, vel noxius, vel gravior, vel levior, vel salior, vel nitrosior, vel sulphuratus magis, prout illa loca, quibus imminet, se habent. Unde & corpora, eum aerem spirantia, variis mutationibus sunt subiecta, prout scilicet ille ratione loci, accessus & recessus solis, mutatur. Hinc observat Baco Verulamius, in *Histor. vitæ & mortis*, eos, qui in montanis habitant, quoniam aerem spirant puriorem, vivaciores esse iis, qui in vallibus habitant, aut in locis paludosis.

Aër rarefieri & condensari potest. Cum enim spongiosus sit, habeatque vacua
(Yy) 2 spatia, 3

spatia, ut per compressionem demonstrari potest, potest aliquando minus, aliquando majus spatium occupare. Condensatur vel per frigus, vel per compressionem violentam. De condensatione per frigus *superiori cap. egimus*. Condensationis per compressionem exemplum habemus in sclopeto pneumatico, in quo aer, referente Bernh. Vareno, *Geograph. general. lib. 12. c. 19.* adeo condensari potest, ut sexagesimam tantum partem prioris spatii occupet. Rarefactio aeris fit vel per calorem, vel per certas aliquas machinas. Si Vareno credimus, dilatari potest aer, ut spatium occupet septuagies majus, quam antea, quanquam Boyleus, *lib. de vi Elastica aeris, Experim. 36.* affirmet, se ad dimidium tantum istius gradus pervenire potuisse, cujus fides explorator est, quam omnium aliorum, quia in aeris gravitate, vel levitate exploranda multum temporis consumit, & ad eam subtilitatem pene redegit, ut mensuram proportionis instituire potuerit, secundum quam aer, vel condensetur, vel rarefiat.

- 4 Ad hanc rarefactionem vel condensationem aeris inquirendam, inventa sunt singularia quædam instrumenta, quæ *Thermometra* appellantur, quorum inventionem aliqui CORN. DREBBELIO, Batavo, magno in Physicis & Mathematicis Artifici, aliqui ROBERTO FLUDDIO, tribuunt, qui sane illorum inventor videri vult, & in iis quasi omnem Philosphiam suam fundat. Nam in singulis paginis pene apud illum occurrunt eorum imagines, commode incommode adductæ. Is in potentia condensante & rarefaciente, Septentrionali vel Australi, ut loquitur, causam omnium naturalium operationum collocat, atque hoc velut instrumentum habuit rarefactionis & condensationis demonstrandæ, imo totam quasi spheram, cum omnibus suis circulis, in hoc instrumento ob oculos positam esse voluit. Sed, ut multa in illo Autore Enthusiasmum potius, quam demonstrationes, sapiunt, ita & in hoc ignoscendum illi est, si genio suo paulo liberius indulserit. Thermometrorum varæ sunt species. Simplicissima sunt, quibus Fluddius utitur, & ruditer distincta. Subtiliores modos Recentiores invenerunt, & ex iis Boyleus, cujus descriptionem communicavit nobiscum J. Bapt. du Hamel *de corporum affectionibus lib. 1. c. 4. n. 14.* Nam in vulgaribus illis Thermoscopiis multus erroris locus relictus est. Simplicia thermometra constituunt phialæ vitreæ, quarum extremitas aquæ immersa est, in quibus externus aer, aquæ incumbens, alterationes suas aeri interno communicare potest. Prout enim aer externus, vel gravior fit, vel levior, & per consequens, vel rarior, vel densior, ita aquam sibi subjunctam pellit, atque hæc iterum aerem inclusum aquæ. Alia thermoscopia sunt utrinque clausa, in quæ externus aer non tantum impressionis habet, quanquam aliqui existiment, certiora in iis sumi posse caloris & frigoris documenta, quæ non ita accurate observari possint in iis thermometris, quorum extremitas vasi aqua pleno immersa est. In iis enim aer externus, pondere suo gravans aquam, sibi subjunctam, pondere suo turbat subtiliora caloris & frigoris indicia, ad quæ cognoscenda aer, intra vitreos canales inclusus, sufficere possit, cum frigoris & caloris extremi tanta vis sit, quæ penetrare statim vitrum possit, ut exigua ista aeris portuncula eodem modo afficiatur, quo exterior aer, quanquam ipse in sua substantia

substantia penetrare vitrum non possit. Materia enim subtilis, aeris quasi vehiculum, istarum alterationum & motuum propagatrix quædam est, cui nihil pene claudii potest. De Thermocopiis illis refert Monconisus, in *suo Itinerario*, Robert. Boyleum integrum Tractatum scripsisse, sed quem ego hæcenus non inveni, nec in Indicibus librorum, ab eo conscriptorum, consignatum memini. Effer sane operæ pretium, si quis talem in se laborem suscipere velit, quem Boyleio nemo posset melius in se suscipere. Ut enim multum vulgo confidant Physici in istis instrumentis, non pauca tamen urgent eas demonstrationes dubia, in quæ ulterius inquirendum esset. Habentur passim aliqua apud Boyleum, in ejus scriptis *de vi aëris Elasticæ*, & in *Actis Soc. Angl.* Hamelius, lib. 1. *de affectione corporum*. c. 4. ex Boylei scriptis collegit, quæ ad hanc doctrinam pertinent, adjectis simul iconibus. Legatur & Sain. Reyheri *Diff. de aëre*, cap. 2. ubi de aliquot eorum speciebus agit. Vid. porro J. Chr. Sturmii in *Collegio suo Curioso*, Tentamine 9. & in *Anæthario* ad illud Tentamen Franciscus Lana quoque in *Prodromo all'Arte Magistra*, c. 7. & 8. ubi novas aliquas thermoscopii inventiones habet.

Aer vulgo levis habetur, sed is gravis est, & æque gravat corpora sibi subiecta, ac aqua. Qui enim statuunt, elementa in suo loco non gravare, falluntur. Et in toto, & per partes, elementa gravant. De Aqua vulgo creditur, non gravare illam corpora, sibi subiecta, vel potius corpora in aqua versantia, ut si quis Urinator, in fundo maris stans, non observat aquam superincumbentem sibi esse gravem, quamquam moles aquarum a capite, seu ad superficiem aquæ, extans longe superet pondere ipsum corpus. Hinc solent ad illud confugere: *Elementa non gravare in locis propriis, in aliis vero non naturalibus gravare*; quod falsum est. Nam, si vastum aliquod vas sit aqua plenum, in illius fundo homo jacens non gravabitur, nec tamen est aqua in loco proprio, si quis vero in utre, vel vase, portaverit aquam, satis sentiet ejus pondus. Causa vero, quod in fundo maris non gravet aqua, est partium fluentium continuitas. Illæ enim, sibi junctæ, & se mutuo sustinentes, quasi fornecem faciunt, & pondus illud intra se quasi reflectunt, quod satis sentiretur, si locus in aqua dari posset aqua vacuus, vas forte aliquod, cui per foramen aliquod immitteretur aqua. Eodem modo res se habet cum aere; nam & ille gravis est, & quasdam gravitatis suæ vices habet, ut levior alio tempore sit, alio gravior.

Ista gravitas aeris variis modis exploratur. Aliqui per lances explorant, ut veficas fuillas, nunc inflatas, & aere multo confertas, nunc flaccidas, ad bilancem examinant. Excogitatum quoque singulare quoddam instrumentum, quod *Baroscopium* vocant, cujus inventio prima tribuitur EVANGELISTAE TORRICELLIO, Magni Ducis Hetruriz Mathematico, qui singularem de eo invento *Epistolam* divulgavit. Hinc ad alios quoque dimanavit idem inventum, & a multis tentatum est, cujus historiam accurate describit Sturmii in *Colleg. Curioso*, in *Anæthario tertii Tentaminis*. Solet in hoc Baroscopio pro aqua argentum vivum adhiberi. Illud orificio, quod apertum est, infunditur, & hinc inversum vitrum vaiculo, quod argento vivo impletum

pletum est, immergitur, clauso prius orificio, ne aer ingrediatur, dum immergitur. Solent aliqui tubum vitreum, non vasculo alicui immergere, sed ab altera parte incurvatum ita liberum relinquere, quomodo Hookius, in *Micrographia sua*, Baroscopium suum efformavit, addito quodam indice, qui gradus levitatis & gravitatis ostendat, pondere aliquo ductus. Schematismum ejus Baroscopii, qui Hookium non habet, videat apud Reyherum in *Traët. de l'air c. 11.* vid. quoque Sturmius in *Collegio curioso Tentam. 3.* ubi plures habet Baroscopiorum Schematismos. Observatum est in Baroscopio, quanto altius illud in aerem evehitur, conscensit altissimis montibus turribusque, tanto magis deprimi Mercurium intra tubulum, & contra tanto altius ascendere, quanto id profundiori loco constitutum est, item, cum serenior aer est, & purgator, depressiorem esse, cum pluviosus, aut nubilus, & tempestates minatur, altius evehi in tubulum Mercurium. Hujus Baroscopii beneficio aliqui tempestates præcognosci posse existimant, & Is. Vossius lib. de motu marium, c. 29. *Aeroscopia* construere docet, quod a nemine, ut inquit, hactenus observatum est. Certe idem hydrargyro fistulas illius implere innuit, ut ex eo pateat, a Baroscopio illud non esse diversum. Observasse is se dicit, quando procella, vel ventus, in mari oritur, deprimi altitudinem hydrargyri, idque exacte ad mensuram ingruentis tempestatis, ventis vero a tellure venientibus ascendere denuo observavit. Hoc instrumentum tantæ utilitatis esse existimat, ut nesciat, an ullum magis idoneum ad prævidendas tempestates possit excogitari. Vossius certe, ut a plurimis accepti, vatem quendam ventorum se gessit, ac aliquoties a nautis consultus non sefellit. Tale aliquod Baroscopii genus invenisse dicitur OTTO GVERIKIUS, Consul Magdeb. qui in vitro, in quo humor absconditus erat, *virunculum* aliquem formavit, tempestatum significatorem, quem etiam cometam inde prædixisse voluit; quod casu ego potius factum existimo, cum sententia ejus de cometis, quæ illos avulsas tempestates facit, non videatur probabilis. Naturale aliquod Aeroscopia exhibet nobis, si verum est, quod referunt Scriptores, herba *Chisung*, quæ reperitur in provincia Chinenfi Quangton; ea enim nautis ostendere perhibetur, quo mense, & quot toto anno sint futuræ tempestates; idque colligunt ex nodulis, sive geniculis. Quo enim nodi pauciores sunt, eo pauciores illo anno tempestates esse dicunt; ex distantia autem nodorum a radice scire aut colligere se posse autumant, quo mense quælibet accidere tempestas debeat. Digna certe inquisitione res illa esset, & si veritas ejus constaret, in causas inquirendam. Sed fortassis aliquid etiam indulgendum superstitionibus vulgi, in quas proni sunt Chinenfes.

- 7 Magna aliquin res esset, si præciri istæ mutationes aeris accurate possent, & redigi fortassis res ad aliquas regulas posset, si tentamina talia multiplicarentur, ratione instrumentorum. Nam omnibus Thermometrorum, Baroscopiorum & Hygroscopiorum, speciebus res simul tentanda esset. Tum ratione locorum; deberent enim tentamina institui a multis, sub eodem & diversis climatibus, jam in locis montanis, jam in campis apertis, jam in vallibus, & locis subterraneis, jam in mari, jam

in

in locis paludosis, arenosis & similibus. Tum ratione temporum experimenta capi deberent, alia sole oriente, alia culminante, alia occidente, alia noctu, silente luna vel lucente, alia verno tempore, alia æstivo, alia hyberno, alia pluvio, alia sereno aëre. Ex iis singuli Observatores diligenter variationes graduum in instrumentis observent & consignent. Inde collatio fiat singulorum, & regulæ hinc constituentur. Methodum aliquam indagandæ prænotionis talis in tempestatibus præscripserunt Angli, cujus specimen vide in *Historia Soc. Regia p. 1073*. Notantur illic semper variationes thermoscopiorum ad *thermopylas* lunares, quas multum posse in tempestatibus verosimile est. Hoc pacto si res instituitur, credibile est, aliquid nos profecturos, nisi tædia objectorum tam variorum conatum illum superarint. Fuit & aliquis, si recte memini, Princeps Germanus, qui Ephemerides tempestatum, per annos aliquot, germanica lingua scripsit, quæ sub *Historia Uranologica Uranophili Cyriandri* titulo editæ sunt in 4to. Qui labor quanquam tædiosus, non tamen inutilis est. Nam ex multa & varia observatione aliquid interdum discimus. Si modo ventorum omnium causas & ortus habereamus satis exploratos, felicius etiam judicare in prælagis illis possemus.

Nautis præcipue & Agricolis solent aliqua observari, & nautæ magnas tempestates, vel subitaneas & graves, plerumque indicio aliquo prænoscent; Ex monte, qui *Rappelsberg* dicitur, in Insula Helentæ, cum exiguis aliquis vapor primum & longinquo oriri videtur, statim nautæ sciunt, eo tempestatem præsignificari atrocissimam. Ea enim nubes semper in majores sphaeras se volutat, tandemque maximo impetu aërem & aquam concutit. Legatur de iis tempestatibus, & quibusdam earum prænotionibus, Bernhardus Varenius in *Geograph. Gen.* Solent, qui in fodinis laborant, multis horis præscire venturam tempestatem, pluvias, tonitrua, Idque ex aeris subterranei gravitate. Cum enim omnes aeris mutationes principium suum in vaporibus terreis habeant, necessum est, tales primos deprehendi ab iis, qui sub terra vivunt. Hujus rei eadem est, quæ thermoscopiorum, ratio. Aerenim montibus inclusus, easdem variationes subit, quas in thermoscopio. Et sunt montes quidam, qui diversis temporibus aerem internum expirant, & externum absorbent, ut in Italia mons Cæsiurum, quod a rarefactione & condensatione aeris, per accessum & recessum solis, fieri oportet. Vulgares illas prænoscentiarum tempestatum regulas, rusticis & nautis familiares, junctis simul Astrologicis Observationibus, edidit ANTONIVS MIZALDVS, sub tit. *Aeromantie*, Francof. A. 1613. in 12mo recufæ. In quibus quanquam fabulosa multa reperiantur & superstitiosa, non tamen inutilis labor est; nam feligi ex iis possunt, quæ vero videntur similiora.

Est & alia Instrumenti species, quo aeris natura explicari solet & inde dependentes aeris mutationes, quod vocatur *Hygrosopium*, quo humiditas vel siccitas aeris exploratur. Eorum Hygrosopiorum varæ sunt formæ, & solent ad explorationem adhiberi corpora imbibendis humoribus apta, ut sunt funiculi, chordæ, spicæ avenacæ. In aula Taurinensi suspensa cornua cervina certum futuræ tempestatis aut mutationis in aere indicium dedere, prout in hunc vel istum mundi angulum con-

converterentur, cujus rei meminit Sturmius in *Colleg. Curioſo, Tentam. 14.* Sed illud non cornibus, verum funiculo potius, adſcribendum fuit, ipſeque autor circello ligneo, chorda tenui ſuſpenſo, idem expertus eſt, vid. eundem *ibid. Phenom. 3.* Franc. Lana, *c. 7. libri ſui*, illud balance tentat, vid. eund. *Phenom. 3. & 4.* & Lanam ipſum *c. 8.* Cujus tamen ſil nitratum calcinatum non videtur idoneum eſſe explorandæ humiditatis instrumentum, quoniam totum illud corpus ſuccellu temporis in liquorem abit, atque ita, ratione maſſæ ſuæ, ejusque conformationis, pondus acquirere videtur. Habet & Lana aliud explorandæ humiditatis Instrumentum. Unam enim chordam inter verticillos tendit, alteram protendit pondere appenſo, ut ejusdem ſoni ſint, unde differentiam humiditatis aeræ ex diverſitate ſoni judicat. Sed dubium & incertum illud eſſe, recte monet Sturmius *eodem in loco*: Eſt & aliud Hygroſcopiorum genus, Georgio Sinclaro (Scoto,) in *libro de hygroſcopio, Dial. 1.* vehementer celebratum, qui in ejus rei cauſis indagandis vehementer ſollicitus eſt. Fuſius hic deſcribere illud nolo, quoniam Sturmius, *eod. loco, Phenom. 6. 7. & in Auſtario*, ſatis prolixè iſtud deſcripſit. Vid. & Kircherus *lib. 3. Artis Magnetica, cap. 3. p. 2.* & Schottus in *Mechanico-Hydraulico-Pneumatica P. 2. Cl. 1. c. 3. Mach. 4.* Paratur illud ex ſpica avenacea, quod experimentum eandem cauſam habere videtur cum virga ex corylo, quæ igni admota intra foramina ſponte volvitur. Idem Sturmius illud quoddam instrumentum Hygroſcopicum invenit, quod deſcribit *phen. 8.* Sed idem variatur tantum ratione aliquorum accidentium, æque enim, ut cætera, chorda dirigitur.

CAP. XIX.

DE AQVA.

§. 1. Aqua verum eſt Elementum. Affectiones ejus, fluiditas, humiditas, figura minimorum (quam ſuſlo cubicam Hon. Fabri facit.) 2. Frigus, cujus tamen non eſt πέρων dextrinov. 3. Aquæ vulgares impuræ. Pura an dentur, dubium. Salubres fore, non lethales, ſi dentur contra Hon. Fabri, oſtenditur. 4. Miſtio cum corporibus imperſigibilis, gravitatio, motus internus. Aqua Tameſis ſpiritum ardentem emittit.

1 **V**Enimus ad AQVAM, corpus magnæ extensionis in globo hoc terraqueo, patetque ſane ex ipſo aſpectu, eſſe hoc inter prima corpora numerandum. cum maſſam aliquam univerſalem conſtituat. Inter Elementa refertur, & a veteribus nonnullis unicum ſtatuitur Elementum, de quo ſupra pluribus egimus. Aqua, ratione texture ſuæ, has qualitates habet: Eſt fluida, habet enim partes facile mobiles, quam qualitatem aliqui in eminenti gradu aeri tribuunt; humida eſt, quoniam poris & vacuitatibus facile adheret. Puncta ejus minima, ſublata omni determinatione extrinſeca, cubica facit Honoratus Fabri, quod quanquam prolixo ratiocinio Geometrico probare nitatur *lib. 2. tr. 5. prop. 210.* non video tamen adeo

adeo necessarias hujus asserti rationes. Crediderim enim, terræ potius particulis cubicam figuram esse aptam, nec video, quomodo cum mollitie & fluiditate consistere cubica figura possit: De ratione enim formali fluiditatis est, ut protendatur materia.

Constituunt aliqui Aquam *πρῶτον δεκτικὴν* frigoris, putant sc. aquam frigidam esse in summo, & nullum aliud dari in natura corpus, quod magis frigidum sit, quam aqua. Unde etiam concludunt, ea, quæ habent plus frigoris, corpora, plus habere in se aquæ; quod sane absurdum est, sequens ex primo illo absurdo posito. Cum enim frigus non sit per se subsistens aliquid, aut corpori alicui insit vere, ineptum est, facere aliquam rem summum frigoris receptaculum, cum frigus qualitas respectiva sit, ad sensus tantum relata. Nam quanquam in congelationibus intercedat substantia quædam, tamen non possumus vere dicere, illam substantiam esse frigus, quamvis facit, ut mista corporibus liquidis, quietem aliquam iis inducat summam, ad cuius tactum cum motum nullum sentimus, frigidam rem dicimus. Deinde, quis dicere ausit, crystallos, lapides, metalla, ad tactum satis frigida, plus aquæ habere in se, quia frigida nobis per tactum existimantur. Nullius momenti sunt, quæ Peripatetici, alique Philosophi, super hoc asserto prolixè contendunt, quæ luculenta Dissertatione discussit Rob. Boyleus in *Historia Experimentalis de Frigore*, tit. 17.

Aqua, in naturali suo statu, parum vel nihil contrahi potest. Potest autem facile & valde rarefieri. Differunt Aquæ elementares ab aquis illis vulgaribus impuris; nollem tamen dicere cum Honorato Fabri, specto illas differre. An vero aquæ tales puræ dari possint, non facile dixerim. Nulla enim aqua adeo pura est, quæ non aliquid uliginis admixtum habet. Aqua vero pura nulla sapore & odore debet esse prædita, qualem, si detur, nollem ego, cum Honor. Fabri, *loc. citato prop. 221.* præsentissimum venenum dicere, cujus asserti ratio fundatur in ista aquæ falso credita frigoris prerogativa. Putat enim, suo frigore calorem vitalem extincturam, sanguinem congelaturam, suæque subtilitate totum corporis complexum, atque adeo intimas medullas, penetraturam ope rarefactionis. Hinc dubitat, an aqua illa stygls, cujus haustu Alexandrum M. extinctum dicunt, ad puram aquam propius accesserit, cum saltem in hoc aquæ puræ similis fuerit. Quo ego quidem metu bonum Honoratum facile absolverim, ut qui existimem, aquam talem, si detur, potius Medicinæ loco futuram, quam veneni. Nam videmus vulgo, aquas, quo limpidiores, eo saniores haberi, quo magis sæculentas, eo magis noxias. Existimem ego, magnam refocillandi potentiam habituram aquam talem, quippe cui inesset purior aliquis spiritus nitro æreus, si Mayowii principiis standum. Sunt ceteroquin aquæ omnes, etiam quæ limpidx nobis habentur invisibilibus sæcibus occupatæ, quas putrefactio detegit, post putrefactionem vero si distilletur aqua, non facile iterum corrumpetur, si vale bene clauso servetur. Rorem, si putrefiat, videmus producere omnis generis vermiculos & insecta.

- 4 Hæc nobis dicta sunt de Aqua, quatenus Elementum habetur. Quomodo enim ingrediatur in mistionem corporum, altius reconditum est, quam humana solertia indagari possit. Quod aquam spectat, quatenus massa integra est, varias habet affectiones, tam cognitæ nobis, quam incognitas. Inter eas est graviditas aquæ, de qua nobis superiori capite aliqua dicta sunt. Legatur de ea scriptum luculentissimum *Joh. Wallisii*, qui Mathematicis rationibus eam demonstratum ivit. Altera affectio nobis in oculos incurrens est motus, qui quo manifestior est, eo magis perplexas & absconditas causas habet. Intellego autem internos motus marium, quorum spectat præcipuus fluxus & refluxus, ne quid dicam de aliis incognitis & inobservatis. Quod si aquæ, secundum proprietates suas & mistiones cum heterogeneis corpusculis, considerari deberent, res infinita esset, sed tamen magnæ utilitatis. Singulis enim fontibus inest nativa quædam indoles a fundo, vel aere in illos propagata. Cujus notitiam, quanquam consulam, proponit Leonh. Thurnheuserus in *lib. germ. de aquis*. Notat Boyleus de aqua Tamesina, illam, diu clausam servatam, si aperiatur, spiritum ardentem emittere, seu qui tenuem aliquam flammam ab admota lucerna rapiat. Forte id adscribendam est fundo ejus fluvii cretaceo.

CAP. XX.

DE MARI, EIVSQUE INPRIMIS FLVXV ET
REFLVXV, FONTIBVS ITEM, FLV-
VIIS ET THERMIS.

- § 1. *Mare a ceteris aquis specie diversum perperam facit Honor. Fabri.* 2. *Scriptoribus de Mari.* Ejus affectiones quedam, falso inprimis & facultas nausæ excitandi. Remedium nausæ. 3. *Maris Fluxus & Refluxus.* De causa ejus variæ sententia, cum veterum, tum recentiorum, Scaligeri, Seb. Bassonis, Verulamii, Gal. Galilai, Joh. Wallisii, Theod. Moreti, addito de iis, & præcipuis argumenti hujus Scriptoribus, judicio. 4. *Errissimissima judicatur illorum opinio, qui ad luna pressionem, ac simul motum terræ, eam referunt.* Cartesii, Joh. Wallisii & Honor. Fabri, diversa circa hanc hypotheses. *Is. Vossii* sententia de sole æstus marini causa, a Thoma Campanella hausta, exploditur. Observationes circa illum diligenter instituendæ, quales Angli & Bernh. Varenius jam dederunt. Pauli Sarpicii de eodem Epistola iactura. 5. *Causa inundationum, tum Maris, tum Nili, & Scriptores de iis.* Dilucti universalis, ab *Is. Vossio* impugnati, possibilitas Physicis rationibus a Nic. Stenone est ostensa. 6. *De Fundo Maris (qui aque salis & frigidam habet aquam ac superficiem)* Lib. Rob. Boylei. Ejusd. Historia Naturalis Maris affectu. 7. *De Maris, & aquarum, pondere, colore, aliisque proprietatibus, Monconisi, Anglorum & Bernh. Varenti, observationes.* 8. *Fontium origo & vaporibus, plu-*
viii

viti & mari. *Originem marinam* Is. Vossius impugnat, Joach. Burserus defendit. *Salsedo ab aqua marina separari potest.* *Fontes artificiales.* 9. *Scriptores de fluvii singularibus, & imprimis de Nili origine.* 10. *De Aquis subterraneis.* 11. *Miscellanea de aquis, & speciatim de Tbermīs, earumque ortu.*

MARE Honoratus Fabri facit mixtum imperfectum aqueum, in quo Elementum aquæ aliis sensibilibus prævalere videatur, ideoque specie diversum a ceteris aquis; quod mihi non satis aptum videtur. Si enim ita velimus distinguere corpora, pene, quot fontes, tot aquæ species habemus. Omnes enim fontes singularem habent naturam quandam dependentem ab heterogeneis commixtis, & si aquas ita velimus distinguere, certe aerem etiam ita distinguere deberemus. Quod enim mare salum est, illud a solis admistione est, quem extrahi inde posse per artificium, & per naturam, videmus. Salem tamen illum statim ab initio creationis illi mistum fuisse dici debet. Quod si statim aqua specie diversa esset, facile ipsi species novas facere possemus & multiplicare Entia. Si communi sale aquam communem imprægnamus, videmus statim nova aliqua Phænomena, quæ in communi aqua non deprehendas. Ova in communi aqua merguntur, in aqua salsa natant, unde ratio patet, quare majores naves non adeo per flumina navigare possint, quam per maria. Nolim tamen, idcirco dicere, aquam, sale imprægnatam, specie esse diversam a ceteris aquis.

Generales quasdam *Dissertationes de mari* edidit Franequeræ A. 1651, in 8vo 2
NIC. AMAMA, Sixtini Fil. quibus tit. fecit *Decadis Dissertationum marinarum*, sed in iis pleræque Scholasticæ sunt & proletariæ disputationes. De falsedine maris prolixè agit HONORATUS FABRI, *Tract. 6. lib. 3.* ubi & de aliis quibusdam ejus affectionibus, quales sunt, æstate, fervente æstu, mare salius esse, unde sub Æquatore, & Zona torrida, mare salius esse dicit, cujus ratio hæc est, quod calor solis vapores aqueos attollat, & partes facile mobiles volatiles reddat, relicta materia crassiori salina, marinam aquam ad ignem extinguendum minus aptam esse, aquam marinam pinguiorem esse, aquam salinam vino dulci supernatare, aquam maris ad nauseam provocare. Cujus causæ motui, & fœtori navis & auræ marinæ, adscribi debent, illæ enim junctæ possunt concurrere ad nauseam excitandam, quanquam & singulæ interdum nauseam excitare possunt. (Conf. Ad. Olearii *stim. Persf. lib. 1. c. 2. pag. 6.* qui id soli motui tribuit, & Jac. Pontanum, in *Bellar. Art. p. 124.* fœtori maris id tribuentem, refutat.) Hujus nausæ remedium arcanum suppeditat Alexander de Rhodes in *Histor. Tunchinensi*: si scilicet quis pisciculum, ab alio pisce devoratum, torreat, atque edat. Cujus periculum facere potest, qui velit. Ego fideiustorem boni effectus me non præstiterim: mihi enim vel ipse pisciculus fatis nausæ faceret.

Princeps maris phænomenon est fluxus & refluxus ejus, cui immergitur, quo absorbetur omnis humani ingenii solertia. Vid. *Diff. Belmontis Cagnoli de fluxu & refluxu maris*, Romæ habitam, & *Diatr. elegantem in cogitatis & visis Verulamii*, nec non aliam *Sorelli in scientia universalis*. Quicquid hic dicimus, per conjecturas tantum colligimus, quarum cæ sunt meliores, quæ verosimiliores. Antiqui varie se torserunt in indagazione hujus phænomeni, & Pythagorei ac Stoici spiritum quandam terrestrem excogitarunt, hujus fluxus causam. Eadem Platonis opinio fuit, qui aquam & tartaro, vi spiritus, emitti & recipi dixit. Nimirum terram, velut animal aliquod, conceperunt, quod spiritum emitteret & reciperet. Aristoteles quoque spiritum aliquem æstus causam agnovit: ait enim, a sole & igne subterraneo multum in terra generari spiritum, cujus vim immensam ait æstimandam, non tantum ex iis, quæ fiunt in magno mundo, sed & in parvo, h. e. in corpore animalium, *lib. 2. de meteor. cap. de Terræ motu*. Jul. Cæs. Scaliger, in hac de fluxu maris doctrina, totus fluctuat, nec, quam in partem se vertat, novit, aliquam tamen causam assignat dominio illi, quod luna habet in aquas, externum tamen principium agnoscit potius, quam internum. Ita enim argumentatur: Si ab interno principio motus procedat, mare animal esse, quæ argumentatio non satis procedit. Tandem eo tota ejus speculatio finitur, ut ignorantiam suam fateatur. Qui ignibus subterraneis adscribunt causam illius, inconsiderate id faciunt. Non enim ab agentibus dubiis, & non perpetuis, motus tam constans posset propagari, qui, vel ipso oculo judice, magis videtur per pulsionem fieri, quam per rarefactionem, a qua si procederet motus ille, tumultuarius esset, interruptus. nec sibi per certa intervalla ac mensuras constans. Seb. Basso tribuit spiritibus quibusdam mari contentis, quorum concitatione effervescent aquæ, perinde, ut in animali accendi febrilem materiam videmus. Qui etiam nescio quam animalis Ideam, de terra sibi impressam, habet, ut omnes illi, qui hanc maris circumvolutionem circulationi sanguinis in corpore humano comparant, vid. Phil. Jac. Sachsius in *Oceano Macromicrocosmico*, seu *Diff. de analogo motu Aquarum ex & ad Oceanum, & sanguinis ex & ad cor* (Uratil. 1664. in 8vo,) & Franciscus Follius a Puppio in *Recreatione Physica de sanguinis ac omnium viventium universalis analogica circulatione*. (ed. Florent. 1665. in 8vo.) Verulamius, acerrimus alioquin rerum naturalium indagator, vehementer hoc in argumento fluctuat; nam primum longa est illi disputatio de variis motibus marium, & hinc examinat Analogismum cum lunæ motu, quem tamen ipse in causa hujus motus esse agnoscere non vult, ad internos potius aquæ motus, & generales totius orbis, quam ad specialem lunæ pulsionem, confugiens. Unde de motibus maris sexhorario, menstruo, semimenstruo, semestri, varie judicat, nec ad unum illos principium, sed ad varias causas, refert, cum tamen ista varietas hic potius turbet, quam expediat. Ut itaque longe incertiores simus, quam pridem. Primus GALILAEVS GALILAEI, Vir summi ingenii & judicii, aliquid majus animo concepit: is enim ad motum terræ regulit fluxum maris. Quoniam enim terræ globus, secundum ejus hypothesen, motum habet annum diurnum, ex eo pendere ait inæqualem illum maris motum. Assertionis prin-

cipium

cipium vulgari experimento comprobatur, quod videamus lineam rectam, si ab æquali motu transit ad incitatiores aut repressiores, aut ad repentinam quietem, illico totam concitari in unam partem, & relabi in contrariam. Hanc hypothesin Galilæi Joh. Wallisius, acutissimus Mathematicus, in *Diff. de fluxu & refluxu maris*, quæ habetur in *Actis Anglicis* p. 204. summe rationalem causam vocat, non excludendos tamen putat motus lunares, ad determinandas periodos æstus marini. Quid vero contra illam Galilæi sententiam inferri possit, proluxa disputatione recensetur apud Berirgardum P. 5. *Circ. Pisf.* ita tamen, ut magnificis Elogiis semper eum ornet Theodorus Moretus in *Tr. Physico-Mathematico de æstu maris*, Antwerpæ A. 1665. in 4to excuso, ad virtutem lunæ magneticam, & luminosam istam aquarum elevationem, refert, quod nihil est dicere. Sonoræ enim voces illæ sunt, quibus nihil causæ subest.

Id certe verosimilius conjecturis apprehendere possumus, cum videamus globum hunc terreum maxima suæ massæ parte aqua circumdari & interfundi, motum maris esse aliquem, quia corpus fluidum est. Distinguimus etiam facile motum superficiali a motu totius, qui a ventis procedit. In hoc vero motu, quando videamus, totam maris massam moveri, nulla deprehensibili externa vi compulsum, qualis est ventorum, recte & firmiter inde colligimus. motum hunc debere procedere, vel per inclinationem totius globi, vel per pulsionem corporis, quod corpori terreo mole sua pene respondet. Per inclinationem si fit, ejus ratio petenda est ex motu terræ; per pulsionem si fit, a nullo alio corpore, quam a luna, fieri talis motus potest: quoniam vicinus ille planeta est, & breviori circulo circa terram volvitur. Vid. Federici Delphini Lib. integrum, Patavii A. 1559. in 4to, editum, quo fluxus & refluxus maris cum luna convenientiam demonstravit. Movet vero tale corpus omnia corpora, sibi obstantia, facile mobilia. Obstat autem primo materia cœlestis vel æther, motu suo perveniens etiam ad lunam, hinc ær gravior, quem excipit aqua, sphaerica figura sua terram abiens. Moto itaque corpore lunari, movetur æther, movetur ær, & omnium ultimo aqua, terminus illius motionis, & quasi ultimus in rota ista circulus. Accedit motus illius tenor quidam & æqualitas, quam non ab alio, quam a continuo movente, vel premente, posse procedere ratio dicitur. Quæ in isto motu inæqualitas est, potest & determinari observatione accurata. Nam, quod in fluviis, vel maribus, per insulas interfusus, aut inter angusta littora coarctatus, inæqualitas quædam sentiatur, ab altera illa inæqualitate decedens, idtribuendum est littoribus aut obicibus, ad quos alliduntur marini fluctus. Hæc omnia cum consideraret Cartesius, commentus est facilem aliquam methodum, qua reciprocactionem illam maris nobis demonstraret. A pressione enim lunæ, & motu cœlestis materiæ ascensum & descensum maris deducit. Quoniam enim vastum corpus luna est, omniaque loca corporibus repleta sunt, igitur nova corpora non aliter admittuntur, quam ut priora situ suo detrudant, cogantque alio se extendere. Hypothesin illam Cartesianam perspicue ob oculos posuit Ant. le Grand, in *Instit. Philof.*

Philos. [P. 6. Art. 12. & *Historia sua naturali*, ubi de specialibus æstuum phænomenis pluribus agit, quæ nos, cum prolixiora sunt, hic excutere omnia non possumus. Ex ista pressione lunæ per se patet, & ex schematico depicto, cur maris æstus bis in die fiat. Luna enim verticalis alicui puncto pressione sua pellit aquas, quæ in extremo pressionis suæ, quod quadrantem circiter globi implet, altissimæ, atque ita, in gyrum acta luna, per vices aqua deprimitur & tollitur. In his Cartesius fati-
 tis, ut puto, explicuit rem totam, nisi forte e motu terræ, quem Galilæus in causâ æstuum esse dicebat, quædam assumenda sint ad inæqualitates æstuum determinandas. Satisfacere tamen non potuit Isaacus Vossius Cartesius, qui, in libro de motu marium & ventorum, (Hagæ anno 1663. in 4to edito,) in omnia alia dilabatur. Is enim omnes, etiam maximas intumescencias marium, vel a tantilla caloris aquæ intensio-
 ne produci posse putat, qui soli potius, quam lunæ, adscribendus sit. Videatur is *cap. 11. 12. & 13.* præcipue, ubi rem istam prolixè proponit, ratiociniis insuper quibusdam & Stathmica petitis, quæ tamen impingere ait Wallisius in principia istius artis, loco sæpius citato. Non enim se consentire huic hypothefi posse ait, quod inter maximum minimumque maris tumorem vix unius pedis perpendicularis intercedat discrimen. Wallisius itaque iudicat, se nihil in toto libro invenire, quod suam sibi sententiam mutare possit. Quod historica attinet, de iis suspicatur Wallisius, ea ad propositum suum torsisse eum potius, quam ut securi esse possimus de eorum veritate. Manet itaque in illa sententia, esse lunæ adscribendam causam fluxus & refluxus maris, non soli, ideoque commune quoddam centrum gravitatis terræ & lunæ posuit pro explicandis phænomenis illis. Scil. terra & luna corpora illi sunt adeo connexa, ut unius motus motum alterius analogice sequatur, luna observante terram, ut centrum periodici sui motus. Ideoque considerari posse putat, ut unum corpus, vel potius ut unum aggregatum corporum, habentium unum commune centrum gravitatis, quod centrum est in recta linea, connectente illorum respectivè centra, ita divisâ, ut ejus partes se habeant in reciproca proportionè ad gravitates duorum corporum. Supponit Wallisius, terram & lunam, simul junctas, ut unum corpus circumvolvi circa solem, in magno orbe motus annui, & ex hac suppositione motum æstimat illum motu communis centri gravitatis utrorumque corporum. In Stathmicis enim, alt. æstimari corpus, aut aggregatum corporum, moveri deorsum, sursum, aut quovis alio modo, quo ejus commune centrum gravitatis illo motu moveatur, quomocunque etiam partes inter se loca mutant. Linea itaque motus annui describitur non centro terræ, ut ii existimant, qui constituunt terram primarium, & lunam secundarium planetam, nec centro lunæ, ut ii, qui lunam primarium & terram secundarium planetam, faciunt, sed communi centro gravitatis corporum terræ & lunæ, ut unius aggregati. Ex hac hypothefi varietatem illè æstuum deducere prolixè & quodammodo perplexis ratiociniis laborat, in quibus tamen non sibi ipsi omni ex parte satisfacit, cum historica æstuum cognitione se non satis instructum esse fateatur. Ideoque, ut conjecturam tantum suam proponit, & viro-
 rum eruditorum dubitationes ultro provocat, quarum aliquæ in *Actis* referuntur *Anglicis*,

glictr, una cum Responſionibus ad illas. *Vid. p. 219. 234. 235. 518.* Honoratus Fabri, *Tom. 3. Phyiſicæ, Tr. 6. lib. 3.* magna induſtria totam hanc doctriſnam proponit. Ad lunam tamen cauſam non reſert Intumeſcentiæ maris, ſed eam occaſionem tantum appellat, quæ certe ſubtilitas hic non eſt magnopere attendenda. Situm lunæ in cauſa eſſe dicit, ut aeris, ſuperficiem terræ ambientis, niſus ſit inæqualis. Scil. lunæ globus ſphæram gravitationis habet: Habet & terra, quarum utrarumque ſphæras gravitationis communi tangente gaudere dicit; unde inæqualitas aeris, & eum ſequentis aquæ, ſequatur. Quæ opinio non multum a Walliſiana diſſerre videtur. Ceterum ſpeciales circa æſtus marinos obſervationes, earumque cauſas, centenis propoſitionibus, & multis ſchematicis, perſequitur, ut non credam, facile quenquam majore induſtria rem iſtam examinaſſe. Pro fundamento tamen hic ſubſternendæ ſunt obſervationes a variis, in variis locis, magna cum attentione, inſtitutæ. Quomodo æſtus ſecundum tabulas obſervandi, præſcribitur in *Actis Angl. Societ. p. 18.* De varietate æſtum in Inſulis Occidentalibus Scotiæ vid. eadem *Acta p. 40.* De varietatæ eorum in Bermudis, (in Scotia) *p. 460. & 664.* De æſtum vero tempore extat Epiſtola Henrici Philippi ad Walliſium in *Actis p. 540.* E quibus videmus, multum adhuc ſupereſſe in inquiſitione iplius rei, antequam definitivam de vera æſtum cauſa ſententiam dicere poſſimus. Jungi etiam iis obſervationibus poſſunt, quæ Bernh. Varenius notavit in *Geographia generali*, cujus nullam mentionem fieri ab iſtis Inquiſitoribus miror. Subſiſtemus itaque in generali illa ſententia, lunam vel ſolam, vel terræ junctam, & cum ea in motu communicantem, horum æſtum cauſam eſſe, ſecuri interim de ſpecialibus illis, uſque dum longa dies, & perfectior cognitio eorum, accuratas demonſtrationes manifeſtaverint. Nam, vel illis, ut manifeſtis cauſis, adſcribendum eſt hoc phænomenon, vel ad qualitates quasdam Coſmicas; nobis incognitas, recurrendum. Utinam ſupereſſet Epiſtola, quam ſuper hoc argumento ſcripſit Pater Paulus Sarpius, & adeo deſiderat Scriptor *vita ejus p. 132. 133. Edit. Gall.* Quod Voſſii ſententiam attinet, qui in Sole cauſam æſtum ponit, ea non eſt nova ejus opinio, ſed ante illum prolixè Thom. Campanella, in *Diſquiſitionibus Phyiſiologicis, queſt. 20. Art. 3.* pro ſole pugnavit, ac Galilæi objectionibus reſpondit.

Sunt & alii motus maris, a Septentrione ad Auſtrum, ab Auſtro ad Septentrionem, ab Ortu in Occaſum, ab Occaſu in Ortum, de quibus Voſſius pluribus agit, & Honor. Fabri loco citato, *propoſ. 101.*

E motibus marium, ſi ſolito fuerint majores, inundationes oriuntur, quas Verulamius pocula lethea humani generis vocat. Eas obſingere nonnunquam videmus, ac cauſam, an ſucceſſione aliqua periodica, non facile definiri poteſt; nam non ſunt omnium inundationum accuratè hiſtoriæ obſervatæ, nec obſervari rectè poſſunt ab hominibus, in extremo periculo conſtitutis, quare in illis nihil definire poſſumus. Verofiſimile eſt, illas interdum, ſi non ſint admodum magnæ, oriri ex nimia pluviarum & nivium mole, tempeſtatibus & procellis inſolitæ, nonnunquam a vi aliqua

aliqua interna, cum sc. aliqua quasi fermentatio aquarum est. Neque enim adeo absurdum est, ut putat quidem I. Vossius, in libro de Nili, & aliorum fluminum origine contra Chambræum disputans, a fermento aliquo nitroso intumescere Nilum. Id enim fit eo tempore, quo spiritus ille nitro-aereus agitare totam naturam solet. Vossius vero omnem illam inundationem a continuis illo tempore in Æthiopia pluviis oriri putat, ut omnes omnino fontes. Dignum sane est, accuratius inquirere, & in ortum Nili, & in inundationem istam. Nitrositatis indicium eo tempore manifestum argumentum est, ex glebis terræ, eo tempore ponderosioribus, quam ante, adeo ut incolæ exinde mensuram inundationis capere possint. Vide in *Art. Angl.* p. 192. 193. rationes & argumenta summatim enarrata, quibus Chambræus sententiam suam (in discursu Gallico de causis Inundationis Nili) stabilire conatur, quam & examinat Th. Campanella *Disquis. Physiol. quest. 20. art. 5. in Appendice.* Ceterum, quod ad Nilum, ejusque inundationes, spectat, legi potest Marcus Frid. Wendelinus in *Admirandis Nili*, & Joh. Bapt. Scortia *lib. de natura & incremento Nili*, Lugd. Gall. A. 1617. in 8vo editus. Videantur & observationes de incremento Nili in *Itinerario Monconisii*, P. I. p. 158. 197. & 268. & Anonymi Lib. Anglicus, Lond. A. 1669. in 8vo editus, sub Tit. *Short Relation of the River Nile.* De Diluvio universali naturalibus rationibus possibili supra quædam diximus, & Nic. Stenonis *prodromum libri de solido intra solidum naturaliter contento* laudavimus, qui nova quadam ratione argumenta pro demonstranda universalitate illa invenit, quæ illic legantur. Sufficient nobis verosimilitudo demonstrata, ut habeamus, quæ opponere possimus temerariis sacrarum literarum impugnatoribus. Isaci Vossii certe, quanquam se non nominet, argumenta contra universalitatem diluvii non sunt tam invicta, imo plus absurditatis in se habent, quam ipse forsitan existimet. Conf. *Tr. de Diluvii universalitate*, Genevæ A. 1667. in 12. editum, cum *lib. de origine Animalium* Abr. Mylii, cujus an & ille factus sit; incertum est, cum nomen Autoris non addatur. Quibus ex causis inundationes particulares contingere possint, & quæ olim fuerint in Belgio inundationes, singulari libello deducit Mart. Schokius, Groningæ A. 1652. in 12. excuso.

- 6 Proprietatis maris, vel in genere considerati, vel specialium quorundam, si omnes, quæ referri possunt, tractare hic velimus, non paginæ aliquot, sed volumina, nobis essent scribenda. Quomodo mare comparatum sit in fundo ratione frigoris, Rob. Boyle ostendit, e relationibus Urinatorum peritissimorum, in libello *de fundo maris*, & temperie submaritimarum regionum, ubi notat, salum esse, quod vulgo dicitur, & a Georg. etiam Fournerio, *L. 9. Hydrograph. c. 26.* acriter multisque rationibus, sed incautum, defenditur, minus esse frigidum & salsum mare in fundo, (1) cum

(1) Maris hyberno tempore congelati, & glaciem, & aquam glaciæ proximam, dulcem esse, mediam modice tantum salsum, intimam autem, & fundo propiorcm, adeo salsum, ut unus Cantharus, sive IV. Libræ Romanæ usius aque, igni appositæ, & in vapo-

cum contrarium verum sit. Illud autem verum est, non esse tam rapidum aquæ morum in medio maris, & in fundo, quam est in superficie. Ceterum præ manibus habuit Boylius absolutam aliquam historiam naturalem maris, cujus summa capita recensentur in *Actis Angl.* p. 255.

De diversarum aquarum proprietatibus, ratione ponderum, videantur observata Monconisii in *Itinerario* p. 227. 449. 278. 282. part. 2. De pondere aquæ congelatæ vid. *ciuid.* p. 278. part. 2. De ponderibus aliorum liquorum p. 449. Quomodo aqua ponderanda sit, methodus præscribitur apud eundem p. 27. & 28. De diverso pondere aquæ marinæ vid. in *Actis Anglicis Transactionum* 4. p. 442. edit. *Angl.* Ibid. plura habentur de discriminibus aquæ marinæ & fontanæ p. 565. & 701. De varietate colorum in maribus diversis vid. *ead. Act. Angl.* p. 496. Multa alia, quæ ad doctrinam de mari spectant, tam Geographica, quam Physica, habentur in *Geographia generali* Bernh. Varenii c. 12. 13. 14. quæ omnia hic speciatim enarrare non licet.

De fontibus, & eorum ortu, peculiariter quoque hic agi debebat, de quo varientes sunt Physicorum sententiæ, tam Veterum, quam Recentiorum. Aristoteles fontes oriri putat ex aëre incluso & vaporibus a sole elevatis, inque aquam conversis. Alii ex concursu pluviarum, vel aquarum nivalium, fontes generari putant; quam sententiam If. Vossius integro libro demonstrandam reassumpsit, eorumque sententiam refutavit, qui e mari oriri flumina volunt, per percolationem, ita ut salugo in terra remaneat, & purior aquæ substantia scaturiat. Eam enim sententiam legibus naturæ adversam putat, & contra principia hydraulica esse, imo totos illos tubos subterraneos fictos & imaginarios habet. Percolari per terram falsedinem posse experimento alias probatum est, quanquam & alii modi sint falsedinem illam separandi. Fuit enim Gallus aliquis nobilis, qui coram Rege experimentum ejus fecit per destillationem. Modus describitur in *Act. Angl. recentioribus* p. 2048. Ut proinde impossibile non sit, ex mari posse oriri fontes dulces. Honoratus Fabri *Tom. 2. tr. 6. lib. 3. Phys. sua, propof. 105.* ægre etiam adducitur, ut ex mari pervenire fontes puter, cujus rationes illic legantur, quanquam, ut mihi quidem videtur, non usque adeo iis rem conficiat. Quanquam enim verum non sit, esse intra terræ viscera tales quosdam tubos, aut machinas aliquas hydraulicas, tamen ita præfæcte negari non potest, potuisse aliquos ductus subterraneos casu fieri intra terræ viscera, per quos pellatur aqua. Quod autem fontium scaturigines attinet, quæ e mon-

vaporcin redactæ, Salis Marini unciam unam cum, scilicet scrupulo, reliquerint, d 6. Februar. An. 1713 1714. in porta Kilonensi, deprehendit Sam. Reyherus, Acad. Kilon. JCrus & Mathematicus. Vid. ejus Historiam elegantem *Noxi sui Experimenti de Aquæ Marinæ Dulcedine*, in qua causam hujus dulcedinis ab aquæ compressione, & salis gravitate, repetit, novasque rationes salis coquendi, & aquæ marinæ edulcorandæ, e Phænomeno hoc derivari posse ostendit.

montibus oriuntur, illæ cum mari continuæ esse non possunt, alioquin aqua, quæ gravis est, ascenderet, absque ullo exteriori impulsu. Fieri tamen id per accidens potest, si superficies maris sit ulterior quopiam terræ tractu, quo posito, fieri potest, ut aqua maris, per laxiores spongiosæ terræ partes se infinuans, in scaturigines alicubi erumpat. Mihi hac in re probaretur illa sententia, non omnium fontium esse easdem origines. Aliqui oriuntur e pluviis, aliqui forte ex vaporibus liquefcentibus, quod quomodo fieri possit, non absurde exponit Fabri *l. cit. propos. 104.* Et memini ipse tale exemplum, cum flueret in superficie montis rivulus quidam, in effusione terræ nullam se aquam exhibuisse, sed tantum vapores quosdam. Aliquos Honoratus Fabri ex aëre liquefcente oriri putat, cui tamen assentiri non possum, nisi per aërem liquefcentem velit intelligere pluviam. Aër enim per se non mutatur in aquam, aut meros vapores & effluvia aquea, nisi in pluvias omnes condensentur, ad fontes producendos aptos esse non credo. Qui ad Angelos motores recurrunt, aut ad influxum siderum, illi certe præter necessitatem superstitionis sunt in natura. Quomodo per artificium fieri fons possit, docet nos Joh. Majow *lib. de Salenitro c. 15. p. 356.* Quo experimento evincere vult, ab aquis pluviis oriri posse fontes. Argumentum de origine fontium integro vobello, (Hafnæ A. 1639. in 8.) pertractavit JOACHIMUS BURSERUS, quo omnium sententias examinat, & dubia circa singulas sententias operose discutit, qui tamen fontium ex mari ortum magno conatu propugnat & inprimis *c. 22.* maximæ illi difficultati satisfacere laborat, quomodo aqua marina ad fontium officia ascendere possit, quæ an hydraulicis legibus satisfaciant, Mathematici viderint. Jungi Bursero potest scriptor Gallus Anonymus Libelli de origine fontium, Paris. anno 1674. in 12. editi, qui utilissimus est, & Physicorum omnium opinionibus recensitis & examinatis, suam tandem de origine illorum a nivibus & pluviis addidit. De Aquis Mineralibus vid. *observations sur les eaux minerales de plusieurs provinces de France, faites en l'Academie Royale des sciences, en l'année 1670. & 1671.* per le Sieur de Clos, A. 1675. in 12. editas.

- 2) Spectat huc consideratio fontium specialium, Nili, Danubii, Rheni &c. tam ratione ortus illorum, quam ratione ceterarum proprietatum. De Tiberi Ant. Baccius tres libros Italica lingua scripsit. *m)* De origine Nili, hæcenus abstrusa omnia & recondita. Marcus Frid. Wendelinus, in *Admirandis Nili* Francof. An. 1623. in 8vo editis, multorum sententias recenset. Vide tamen, quæ affert ex nonnullis Ori-

m) Veros Nili Natales, in Regno Habessinæ Gojam, Petrus Pays, Jesuita, Testis *œtérnel*, an. 1618. detexit, Gregorii autem Habessinæ, ac aliorum, suffragiis silius confirmavit Iobus Ludolphus in *Historia Æthiopica*, Francof. an. 1681. edita, *Lib. I. c. 7. & 8.* nec non in *Commentario ad hanc Historiam*, anno 1691. ibidem publicato. Charta ejus Æthiopie Chorographica, ab Arnolde promissa, *Lib. I. Hist. Æthiopica*, modo memorata, *Cap. IV.* est inserta Conf. de Nili, in regno Gojam, Fontibus brevius differentem Joh. Christoph. Beckmannum in *Historia Orbis Terrarum Geographica*, cap. 3. P. 4. §. 16. p. 59. 60.

Orientalibus Scriptoribus Joh. Christoph. Wagenseilius *Comment. in Sotam.* p. 306. 307. 308. & Christophorus Arnoldi in *notis ad eum Commentarium*, sub finem additis, p. 179. ubi promittit D. Hiobi Ludolphi Chartam Æthiopie, inque ea veram Nili originem. De Rheini Alveis videatur Phil. Cluverii scriptum. Sunt & multi alii, qui singulorum quorundam fontium historiam scripsere, sed ea cura magis ad Geographos pertinet: in quantum tamen ex iis quid capi potest de ortu eorum, variis mutationibus, inundationibus, occlusionibus, referri potest ad doctrinam Physicam.

Multa hic etiam de aquis subterraneis dici possent, quarum magna est copia 10 per viscera terræ diffusa, quæ multum negotii facessere solent fossoribus, qui peculiaribus Machinis eas ab uno in alium locum transferre norunt. De earum utilitate videndus Augustus Hauptmann in *Tract. Germ. cui tit. Wasser-Schatz*, quo demonstrat, quantum illæ conferant ad mineralium productionem, ac Lib. alius Germ. Leonh. Thurnheuseri, rerum metall. maxime gnari adeoque præ aliis commendandi. Cloßii, Scriptoris Galli, paulo ante jam facta est mentio.

Possent hic multa de puteis, de situ fontium, de æstibus fontium, de pro- 11 prietatibus quibusdam aquarum, quatenus illæ corpori humano prosint, vel obliint, de signis aquæ latentis, de miraculosis quibusdam & singularibus fontium proprietatibus, quarum multe fabulose sunt, de fontibus & aquis tempestuosis, de fluminum cursu, & similibus, dici, de quibus omnibus legi velim Honorat. Fabri, qui singulari brevitate complexus est omnia. De aquis tempestuosis videatur Kircherus in *Mundo subterraneo*. De Thermis multa etiam hic dici possent. De iis scripsit integrum librum Andr. Baccius, & de specialibus nonnullis varii Auctores egere, qui legi possunt omnes & examinari. BERNH. VARENIUS quoque admodum diligens fuit in aquarum mineralium speciebus & proprietatibus enarrandis *Geogr. Generalis* c. 17. toto, postquam c. 16. & 15. multis de fluviis, lacubus, stagnis & paludibus, egerat. Multa is, in *Geographia* hac *Generalis*, de terris ac maribus plene atque eleganter tradidit. Oportundumque esset, ut simili labore Geographiam specialem potuisset persequi. Sed morte immatura præventus perficere opus institutum non potuit. Thermarum ortum aliqui tribuunt ignibus subterraneis; sed rectior esse videtur sententia Johannis Mayowii, qui Jordanum, popularem suum, sequutus, Thermarum incalcescentiam a fermentatione, in terræ visceribus alicubi excitata, provenire existimat, ita sc. ut particule æthereæ, una cum aquis pluvialibus (cum quibus illæ magna copia miscentur), in altam tellurem descendentes, ibidem minere salinosulphureæ occurrentes, æstum admodum intensum in eadem excitent, & demum aquarum scaturigines, e minera, eo modo exarsuante, profluentes, thermas constituent. Vide *Tractatum* ejus de *Sale-nitro*, cap. 15. ubi de Thermis Bathoniensibus agit.

CAP. XXI.

DE TERRA.

§. 1. Terra, imo Sabulum quoque, non est Elementum, sed corpus Compositum. Cinis residuus pars ejus est purior, & maxime Elementaris. 2. Terram & cineres omnino in aquam posse abire, darique liquorem omnia in hanc solventem, contra J. Bapt. Helmontium, & alios, aquam rerum omnium materiam statuentes, negatur. 3. Mathematicæ affectiones Terræ recensentur, & pro motu terræ Copernicano, contra quietis ejus Patronos, nonnulla congeriuntur. 4. Jos. Aut. Gonzalezii opinio de duplici terræ. 5. Terræ vis magnetica & variatio quoad Climata. Spelunca subterranea. Fabula de terra Septentrionali, de qua Diff. promittitur. 6. Varia terrarum species, cespites, Porcellane Chineses & terra Cretacea conspecta. 7. Terræ cultura. De illa consulendi Scriptores Geoponici veteres & Jos. Evelinus, Jos. Lucatelli nova Machina, simul arans & seminans. 8. E gustu & odore terræ loca a nonnullis, ubi debebant, explorata.

Accedimus ad TERRAM, quam quartum Elementum faciunt. Quomodo vero comparata esse illa debeat, ut Elementum nobis conficiat, certe tam est ambiguum, ut ostendi illud facile non possit; quod enim nos terræ nomine salutamus, tantum abest, ut elementum sit, ut ipsum potius elementatum & compositum. Nulla enim est terræ species inter omnes illas, quam simplicis corporis titulo honorare possimus, nisi quis forte sabulum Elementum terræ nobis exprimere putet. Ajunt enim, eo puriorem esse terram, quo propior centro sit, exteriorem vero hanc crustam esse metallis succisque mineralium permistam, unde variae ejus proprietates oriuntur, quo profundius vero fossiles terram scrutentur, eo plus sabuli illos invenire. Quod ego universaliter verum esse non existimo, neque enim, quod uno forte in loco observatum est, perpetuam nobis regulam facit. Crediderim enim ego, plus metallici inesse terræ, quo magis ad centrum terræ accedimus. Quicquid vero scilicet esto, sabulum illic reperiri, falluntur illi, qui id pro terreo Elemento accipiunt. Sabulum enim est corpus aliquod compositum, habetque in se materiam lapideam, quale sabulum, utut in minutissimas partes sit concisum, non tamen corporis simplicis nomine potest saluari. Quod si aliquod tale corpus datur, ut certe dari debet, substantia quædam prima arida, nunquam forte id oculis exhiberi potest, nisi quis cineres, post calcinationem fortem & validam residuos, hoc nomine appellare velit. Quanquam & hic aliqui erunt, qui cinerem productum aliquod ignis potius, quam corpus naturale, habebunt, quibus tamen ego non accedo. Inesse enim revera tales particulae corporibus, nec ab igne produci, manifestum sane rationibus deprehendere possumus. Ignis enim nihil novi producit, sed separat tantum corpuscula heterogenea, varie inter se mista, residuo illo, in quod imperium suum exercere non potest, quod vel cinerem, vel salem fixum, appellare possu-

possumus. Alius terram appellaret elementarem illam; dari enim terra pura debet, quia datur impura. Si cespites bituminosos quis combusserit, cineres remanent, antea terra erat impura, particulis sulphureis plena; illæ, ubi per ignem deflagrarunt, illud, quod aridum est, remanet, igne insuperabile. Terram enim puram non esse inflammabilem volunt Physici, non esse exhalabilem, non posse comprimi, non posse liquari, qualia omnia dici possunt de cineribus residuis. Certe terræ puræ elementaris ideam non alia notione concepere. Sed illa nunc missa faciamus. De reliquis, quæ ad terram, quatenus Elementum est, spectant, videatur Honoratus Fabri, *Tom. 2. Tr. 5. lib. 2.* ubi de punctis minimis terræ, aliisque proprietatibus, prolixè agit.

Qui terram ex Elementorum ordine eliminant, quod ii faciunt, qui aquam omnium rerum principium ponunt, ut inter veteres Thales, inter recentiores Helmontius & alii, ii inepto argumento utuntur: putant enim, quoniam terra & cineres in aquam tandem abeant, terram pro Elemento non habendam esse, sed potius aquam. In quo tamen eos falli existimo. Falsæ enim hypothesi nituntur, quasi cineres & terra quævis in aquas abeant reali immutatione; quamquam enim dispergi possint minima eorum per substantiam aquæ, tamen dicendum non est, mutari particulas illas in aquam. Quo magis mirum mihi videtur, posse dari menstruum aliquod universale, quod omnia in aquam inspidam vertat & solvat, cum naturæ ipsi repugnet, tale quid dari. In tanta enim diversitate structure partium in corporibus naturalibus (aliter enim vegetabilia, aliter mineralia, aliter animalia, & hic iterum aliæ species aliter texturam suam sortiuntur), unum dari posse liquorem, omnibus corporibus solvendis aptum, res monstrum simile videtur, nisi forte dicere velimus, esse aliquod quasi gluten universale in omnium corporum particulis, quod liquoris hujus affusione solvatur, residuis ceteris portionibus. Sed iidem ajunt, omnia abire in aquam, quod magis mirum videtur, & sibi ipsi contrariantur hujus liquoris Patroui. Helmontius enim alicubi nihil remanere dicit, alicubi fæces aliquas remanere ait. Sed iis tandem faciendum quid fiet? E. illæ generali hujus liquoris imperio non continebuntur. Ego mera hæc sophismata habeo, vel ad ostentandam doctrinam, vel ad suspicionem secretorum artificiorum fovendam, inventa. Nunquam enim vel fando accepimus, aliquem oculis suis vidisse experimentum, quod tamen de aliis dicere possumus.

Terra, quatenus globum cum aqua efficit, Mathematicæ considerationis est, & æm affectiones ejus Mathematicis excutiuntur, quibus nos non immorabimur: sunt enim extra institutum nostrum, quamquam aliquatenus etiam etiam pertineant ad Physicam considerationem. Disquiri potest de Telluris figura in universum, de loco telluris in mundi Systemate, de dimensione & magnitudine telluris, de substantia ejus & constitutione, de motu telluris, de quibus singulis magno studio egit Bernh. Varenius, qui Mathematicis Physica miscet. Quod Terræ motum spectat, is magno conatu olim defensum est, & Nicol. Copernico reductus, postquam per tot secula sententia illa quasi obdormiverat. Est tamen illa verosimilissima, iisque rationibus

fundatur, quæ pene demonstrandi aliquam vim habent. Honorus Fabri, præter Ecclesiasticam auctoritatem, vix aliquid opponere novit huic sententiæ, quæ olim maximis etiam Mathematicis obstitit, ne ex animi sententia loquerentur, multis etiam periculosa fuit. De motu ipso, ejusque varietate, in vulgaribus etiam compendiis Physicis legitur. Triplex illius motus statuitur: 1. diurnus, 2. annuus, 3. inclinationis, a Copernico. Singulorum motuum rationes explicate proposuit Petrus Gassendus *Institutionum Astronomicarum lib. 3. c. 1. & 2.* Ex quo in Physicam suam excerptis illa Fridem. Bechmannus. Rationes, tam pro motu, quam pro quiete terræ, variæ a variis afferuntur, de quibus singulis agere nos hic non possumus. Quæ pro quiete terræ a sensu afferuntur argumenta, ridicula sunt & inepta. Ad scripturæ testimonia responderet Dan. Liptorpius in *Copernico suo Redivo*, qui hanc litem reassumit, & argumenta inter se contulit. Aliqua pro quiete terræ congestit Henr. Kippingius *lib. 4. c. 7. Instit. Physic.* sed nullius momenti. Motum terræ diurnum, ante aliquot annos, Franc. Travaginus (Italus), e quibusdam observationibus, a se factis, in terræ motu Ragusiano, demonstrare voluit, de quo, capite de terræ motu, agemus. Robertus Hookius non ita pridem aliam motus terræ probandi rationem instituit ex observationibus quibusdam parallaxeos, de quibus legi ipse Autor potest, in *Conamine suo*, Latine anno 1679. in 4to Lipsiæ re-cusio. Terræ editiora montes vocantur, de quibus Varenius videri potest.

- 4 An terra ista, quam calcamus, eadem sit cum antediluviana, video dubitare autorem quendam Hispanum, Josephum Antonium Gonzalez de Salas, in *Dissertatione paradoxæ de duplici viventium terra*, Amst. A. 1650. in 4to edita, quam ipse mirabilem appellat. Putat enim, terram antediluvianam, vel plane aliam esse ab hac nostra, vel saltem novam esse superficiem, quæ ante diluvium non erat. Argumenta ejus excussit J. Henr. Heideggerus in *historia Patriarcharum*, Exerc. de diluvio. Micrælius de *Præadamitis* p. 70. ita de eo judicat: Gonzalez de Salas hanc suam opinionem jactat, tanquam novum repertum, cum nostris Ecclesiis, si nonnulla excipias, in quibus sua sibi habeat, hæc ipsa sententia jam a Luthero sit probata in *Gen. c. 2.* De Terra & Terrestrium corporum textura, de diversis corporum terræ stratis, de productione montium, similibusque, subtiliter admodum differit Nic. Steno de *solido intra solidum naturaliter contento*.

- 5 Inter affectiones, quæ terræ competunt, ut globo alicui, est verticitas, sive vis ad polos conversiva, vel vis magnetica. Nihil enim aliud terram, quam magnetem magnum, esse, dudum demonstrare laboravit Guilh. Gilbertus in suo de *Magnete* libro, ut taceam aliorum experimenta. Ratione sirus ad plagas cæli, prout sc. pars aliqua terræ soli, vel magis, vicina est, variæ sunt terræ affectiones, ipse quoque aër & effluvia, e terra emanantia, variationes suas sortiuntur. Quicquid itaque variationis in terra observari potest ratione climatum, huc pertinet, cui finis instituuntur observationes in variis orbis locis, ac methodo ejus rei passim præscribitur in *Societat. Regiæ historia*. Qui Itineraria curiosiora scribere, non etiam sunt spernendi, e quibus Monconisianum ceteris præstat. Pertinet etiam huc considera-

tio

tio locorum subterraneorum, cryptarum, specuum, inter quas referri debet specus Baumanniana, de qua M. Henr. Eckstormius librum scripsit, & D. Joh. Dan. Major alium pollicetur. Vid. & Kirch. in *Mundo subterraneo*, ubi plurium talium cryptarum meminit. De constitutione metalli-fodinarum & venarum, per quas ducuntur metalla, operæ illarum est accuratior notitiam habere. Vid. Steno, in libro citato, prolixè omnes illas terræ facies examinans. Aliqua sunt terræ Septentrionali propria, aliqua Australi. De septentrionali terra mirificæ sunt multorum fabulæ, de quibus aliquando *peculiari Dissertatione* agam. n) Volunt Septentrionem primum esse creatum, inde ignem oriturum, qui mundum destruet, ibi appariturum Christum in judicio, sub ipso polo, vel circiter, esse paradysum, magnam illic esse auri copiam, sedem esse illic ignis infernalis, habitari a Dæmonibus, in terram deturbatis.

Dicenda etiam hic quædam essent de variis terræ speciebus. variæ enim illæ 6 sunt, sed earum distinctio in vulgaribus etiam Physices Compendiis solet haberi, ubi de mineralibus agunt. Nemo diligenter omnes congestit Ferrante Imperato, in *Historia sua Naturali*. Varia etiam dici possent de usibus talium terrarum, qui sunt, vel Medici, vel Oeconomici. De cespitibus bituminosis, (Torff,) Mariscis antiquitus appellatis, vid. Barth. in *Akersk.* 225. Martinus Schokius, Vir diligentissimus, doctissimus, & multæ lectionis, (sed ejus pleraque cura extemporalis sunt scripta) integro libro egit de hoc argumento, Groningæ anno 1658. in 12. excuso, ubi multa curiosa, tam Physica, quam Oeconomica, continentur. Gallicum de iisdem cespitibus Tractatum Car. Patinus edidit Paris. A. 1663. in 4to. Porcellanæ Chinesium ex terra singulari cretacea vel alba, per vitrificationem, conficiuntur, & falsa est opinio eorum, qui ex excrementis humanis, vel ossibus, aut alia materia, fieri putarunt. Modum parandi porcellanas tradunt Kircherus in *China Illustr.* & Joh. Neuhoßius in *Itinerario Chinesico*.

Add. Salmuth *Tom. 2. Rer. mem. ad Panciroll. lib. 2. & Andr. Müllerus in Cathaja* pag. 76.

Potest etiam terra considerari, ut vegetationis & agriculturæ subjectum, & ratione ejus, variis signis & qualitatibus, ejus vel bonitas, vel ineptitudo, cognoscitur, de quibus prolixè agunt *Geoponici Auctores* veteres, quorum accuratior editio optanda esset, quam moliri dicuntur Angli. In Gudiana Bibliotheca Exemplar est collatum cum MSS. Codicibus, quod integras periodos habet, quæ in vulgatis Editionibus non reperiuntur. Jungendi sunt illis Latini Auctores, Columella, Varro, Palladius, & si qui forte e Recentioribus hoc argumentum tractant. Superiori anno in

n) Ejusdem cum Dissert. a Morhoso promissa, sed non absoluta, Argumenti Tractatum Physico-Historicum, sub *Boreæ* Titulo edendum, expectari nunc a se jubet D. Otto Sperlingius Jun. Augustissimi Regis Daniae Consiliarius. VII. ejus Capitula argumenta V. in *Novis Literarum Lubecensibus*, M. Alajo A. 1703. p. 12.

in Anglia prodiit lingua Anglica Joh. Evelini *Discursus Philosophicus de Terra, quatenus refertur ad vegetationem & propagationem plantarum*, quo de omnis generis sterco-
rationibus agitur. Inventa quoque, ut hoc obiter moneam, est nova quædam ma-
china, quæ simul arare, serere & sulcos componere possit, Londinique in Collegio
Greshamienfi asservatur. Ejus descriptio habetur in ejusdem Joh. Evelini literis,
quæ habentur in *Actis Angl. p. 1056. & seqq.* Ejus instrumenti Inventor est Eques
Hispanus, Don Joseph Lucarello.

- 8 Ceterum de terræ variis qualitatibus, quæ illi ex permissione heterogeneorum
corporum insunt, multa dici possunt, quibus specialibus non immorabimur. Id
saltem, quod memorabile videri potest, hic notari velim, fuisse homines, qui gustu
distinguere terras potuerint, & odore, atque ex iis certo prædicere, quo in loco
versarentur. Vid. *Dissertationem nostram de paradoxis Sensuum, c. 4. ed. Kil. A. 1676.*

C A P. XXII.

DE USU PRIMORUM CORPORUM SEU
ELEMENTORUM.

§. 1. *Accommodatio Elementorum ad usus humanos, per mutuum applicationem.* 2. *Aëris Exer-*
citatio. Artificium Aeronauticum. Franc. Lans. J. Chr. Sturmii, Honor. Fabri, Rog.
Baconis, Magni Pegelii circa illud Experimenta & consilia, & judicium de praxi ejus
periculosa. Pegelii Consilium de conclavi Medico, vario aëre replendo. 3. *Aquæ usus*
Mechanicus. Scriptores Hydraulici. Statuæ sonantes, aliæque Instrumenta Musica,
aqua animata. Scriptores de Artificio liquores varios evocendi, artibusque Natato-
ria & Urinatoria. 4. *Terræ usus non tam multiplex, ac aëris & aquæ.* 5. *Ignis*
usus bigens, imprimis in Chymia, cujus laudes decantantur. Artificia veterum Chymi-
corum, ignis opæ parata, præsertim Lampades sepulchrales perpetuæ, in quarum cau-
sam inquirunt. Phosphori Modernorum (Chr. Ad. Baldini, Joh. Kunckelii, &c.)
Artificiales, & Scriptores de iis.

- 1 **Q**uoniam in hoc globo terreo habitamus, & circumposita habemus varia illa
corporum naturalium genera, inque iis quotidie mutua actione passioneque
multa fieri videmus, in eo quoque laborare nos debemus, ut & nos, appli-
catione mutua corporum, usum vitæ civilis perficiamus, sive id per prin-
cipia Mechanica, sive per naturalia, efficiatur. Primum itaque ad massas corporum
universales respiciamus, aërem, aquam & terram, quæ tria corpora varia ratione
usibus nostris accommodari possunt.

- 2 Quod aërem primo attinet, de ejus quibusdam utilitatibus jam supra aliqua di-
ximus. Nunc, ut de quibusdam specialibus dicamus, id imprimis consideratione
dignum est, quod aër extrahi possit certis quibusdam spatiis, & beneficio hujus va-
cuita-

cuitatis multæ mirabiles operationes fieri. Multa dependent ex gravitate & levitate aëris, quæ si exacte scirentur, mirabiles possent ex iis effectus produci. Huic certe principio Franc. Lana superstruit illam inventionem artificii Aëronautici, de quo supra pluribus egimus: nunc autem addimus, idem fuisse artificium examinatum a Joh. Christophoro Sturmio, *Colleg. Curios. Tentam. 10.* qui hujus rei possibilitatem aliquam agnoscere videtur, alioque quodam experimento illo subvenit. Quod enim Franc. Lana in aëre experiri voluit, id ille in aqua tentavit, eoque modo naviculam formavit e plumbo tantæ gravitatis, ut mergeretur in aqua, huic naviculæ, per funiculum duplicem, æquali longitudine propendentem, sphaeras vitreas connexuit, aëre quidem plenas, sed aqua vacuas, a quibus Sphaeris pendula navicula libere intra aquam natavit. Hujus rei rationem ex eo deducit, quod utriusque sphaerulæ vitreæ tota substantia nobiliter esset levior ea aquæ mole, quæ singulas adimpleret, unde absente aqua, & sphaèrularum cavo ab aëre occupato, totum compositum e vitro & aëre, intus concluso, levius fuit aqua, atque ideo necessario supra aquam natavit. Cum jam simili ratione talem navem aëream commentus fuerit Lana, putat, non impossibile esse, ut res illa procedat, modo sphaeræ illæ ita comparari possint, ut aër illis extrahatur. Honoratus Fabri, *Physices Tract. 1. Lib. 2. propos. 246.* per tubos amplos, aëre copioso & compresso refertos, obtineri posse sperat, quod Lana per evacuatos globos confectum vult. Is, occasione illa, qua tradit, modum parandi jacula, quæ sursum instar pyriorum missilium ferantur, non sulphureo pulvere, sed aëre compresso scera, inter varia alia artificia, tandem subjungit: *Ut autem aliquid mirabilius addam, potest esse tanta vis aëris, intra tubum majorem compressi, ut magnum pondus, tubo conjunctum, secum attollat. Hinc, si affigatur paulo major clavus & sedes pensilis, in qua homo sedeat, cum clavum ipsum ad libitum regere, & quoquo versum torquere possit, sedens impune volabit per aërem, & quod majus est, aëra rursum, intruso Embolo, opera organi mechanici, comprimere possit, dum sc. prioris impetus ei sursum ferretur. Hinc diu per multas horas per medium aëra ambulabit, quo nihil fieri mirabilius esse potest.* Hæc Honor. Fabri ita proponit, ut invidere videatur, si parabile esset tantum arcanum: non enim explicatè innuit, quomodo machina talis construï possit. Rogero Bacono, homini ad miraculum in Physicis & Mathematicis perito, in Epistola illa de operibus secretis artis & naturæ, atque militate Magiæ, simile aliquod instrumentum indicatum fuit, sed quod in artificiali aliquo motu fundatum est: *Possunt, inquit, fieri instrumenta volandi, ut homo sedens in medio instrumenti revolvens aliquod ingenium (machinam) quo ale artificialiter composita aërem verberent, ad modum avis volantis.* Plura illic habentur ab illo indicata artificia, ab usu aëris provenientia. In his tamen aliquid moliri admodum grave est. Nam, ubi nullus rei successus est, Inventor pro gloria reportabit risum & contemtum. Excidere autem ille sine suo potest, si vel minima aliqua circumstantia rem vitaverit, imo praxis ipsa difficultates ostendet, de quibus non cogitatum est, cum speculationi indulgeremus. Quare & Honor. Fabri monitum suæ propositionis addit, se, licet theoretice loquendo hæc verissima sint, nemini auctorem esse velle, ut periculum

culum faciat; & veniat aliquando ad praxin. Varii sunt alii usus aëris in organis pneumaticis, statuis loquentibus, in sonorum directione, de quibus singulis dicere non possumus. Vidantur multa de iis in Sam. Reyheri *Dissertatione de aëre*. Unicum adhuc meminisse operæ pretium est, de conclavi aliquo parando, quod repleti possit, quo velis, aëre, fumo, halitibus juvenum vigentium, variis item liquorum, certis morbis medentium, odoribus, ut peregrini aëris nihil accedat, quibus corpus ægrum, dum respiratione perpetua quali in spirituum suorum familiam adoptat salutares odores, sanitati restituatur. Proposuit illud Magnus Pegelius in *Theaur. rer. select. p. 108. qui & p. 123. cujusdam navigii aërei meminit.*

3. Aquæ usus, tum mechanicus, tum naturalis, multiplex est. De naturali usu non erimus hic solliciti. Quod Mechanicum attinet, varius ille est, pro ratione aquæ, vel compressæ vel attenuatæ, unde mirabiles operationes possunt in natura fieri. Est vero huic usui dicata peculiaris ars hydraulica, quam hodie magnopere excultam habemus. Caspar Schottus singulari libro potissima artificia collegit. Legi etiam possunt Rob. Boylei *Paradoxa Hydrostatica*. Statue sonantes antiquitus etiam factæ sunt, mediante aqua, & docet Kircherus, in *arte sua Musica*, talem statuem conficere, quæ ad solis ortum incipiat cantillare, veteri illi Memnoniæ similis. Fabricarunt etiam veteres alia instrumenta musica, aqua, quemadmodum nostra aëre, animata. Talis organi meminere Vitruvius & Hero, e quibus, secundum illorum mentem, Systema hoc descripsit Isaac Vossius in *libro de poematum cantu & viribus rhythmis p. 100.* quod apud illum prolixè explicatum videatur. Magnifice sane illud deprædicat Vossius, illudque Organis aëreis longe præstantius esse contendit. Artificium hydraulicum est forte & illud, quo quis, epota prius aqua, omnis generis vina & liquores potuit evomere, de quo, si recte memini, aliqua prodidit Scotus in *Joco-ferus artis & natura*. Simile tamen huic videretur fuisse illud, quod Magnus Pegelius *pag. 125. Theauri sui præposuit*; ex eodem certe principio deductum. Pertinet & huc ars Natatoria & Urinatoria, cujus singularia notare accurate conveniret. Edmundus Digbæus *de arte natandi & urinandi* librum scripsisse dicitur, sed nunquam mihi videre hunc licuit. Erius Puteanus etiam *de natatu* scripsit teste Crasso in *Elog. hom. literatorum, P. I. p. 328.* Sed & illum nunquam vidi, & fortassis ille, quæ artem ipsam spectant, non attingit. De Thermis per artem faciendis passim tradunt recentiores Scriptores.

4. Quod Terram spectat, quantus ejus usus sit, satis in propatulo est, inprimis in iis, in quibus ratione ponderis operationes instituendæ sunt. Non tamen tam variis usibus illa patet, quam aër, vel aqua, corpora subtiliora, quæ fluore suo omnes in partes versari possunt, & eam ob causam multis mechanicis operationibus occasionem dare.

5. Quod Ignem attinet, ejus usus tantus est in natura, ut major esse non possit. Ille promus condus est omnium Secretorum, ille solvit corpora & componit, ne quid dicam

dicam de vulgaribus usibus. Tota Chymia, cum omni apparatu suo, ad illum pertinet, qua arte divinius & præstantius nihil excogitatum est: illa enim quasi imitari opera Dei & naturæ videtur, *destruit, ædificat, mutat quadrata rotundi*, fingit & refingit omnia. Ignium variae origines & formæ, & modi producendi tam varii sunt & multi, ut magno volumine quis non satis explicet. Utinam Rob. Boylii haberemus eo de argumento scriptum, quod flammis perit, multa ab illo doceremur. Antiquis accuratorem fuisse ignium cognitionem, historię demonstrant, multa enim admiranda secretorum ignium cognitione efficere potuerunt, quæ nos imitari non possumus; quod manifestum argumentum est, plus illos operationibus practicis chymicis dedisse, quam nos forte credimus. Imo lampades illæ ardentes & lucentes, in sepulchris repertæ, testari ea de re possunt, de quibus varie a nonnullis differitur, nemo autem inter illos expromere veram eorum ignium rationem potuit. Videantur omnes sententiæ congestæ apud Sorellum in sua *scientia Universali*, Tom. 3. pag. 68. Hermolaus Barbarus certe inter secreta chymica eos ignes retulit, & ex auro paratum fuisse liquorem oleosum existimat, qui potuerit intra vitrum conclusus & incensus ardere & lucere, admissio autem aëre statim extinctus fuerit, quod quidem temere dici non potest. Vid. Claudii Guichardi discursus in libro suo, Gallice scripto, *de Ritibus funeralibus Græcorum & Romanorum*, de his lampadibus sepulchralibus & subterraneis. Non crediderim ego, quod aliqui putant, illusum fuisse illis phasmatæ aliquo; nam certe constans est multorum de ea re traditio. Chymicæ arti adscribendum certe est tale artificium, quamquam non æque in auro illud quærendum crediderim. Plura sunt fortassis naturæ subiecta, quæ debito modo præparata, lucem spargere possunt. Suntque variorum super hac re cogitationes, quibus tamen omnibus nihil certi inest, nisi quod nuper admodum ab artificibus quibusdam productum in lucem fuerit per artem chymicam tale aliquod naturæ phenomenon, quod possibilitatem talium ignium ostendat. Materia haud dubie nitrum est, e quo præparari possunt, quæ lucida sunt, quamquam non adeo clare & distincte. Qua in sententia confirmor a Joh. Mayovio, qui lucem omnem particulis suis nitro-aërcis adscribere non veretur. Et quidem Chr. Ad. Balduinus Phosphorum Hermeticum produxit, sive magnetem aliquem luminarem, præparatum aliquod chymicum, quod ex aëre illuminato lumen suum mutuatur. Nuperrime autem alia quædam materia præparata per artem est, quæ, illita corpori, illud in tenebris radiare facit. Est & alia materia inventa, quæ, vitro hermetice sigillato inclusa, per vices & intervalla lumen emittit, quæ propterea Phosphori fulgurantis nomine salutarur. Experimentum hoc ostendit Electori Brandenburgensi DANIEL CRAFTIG, cujus notitiam dedit Joh. Sig. Elsholtzius in schediasmate quodam de *Phosphori quatuor*. Ejus vero inventorem JOH. KUNCKELIUM, Sereniss. Sax. Electori a laboribus Chymicis, laudat Georg. Casp. Kirchmaierus in sua *Noctiluca constante*, in qua hujus inventi occasione, multa alia de perennibus lucernis affert.

CAP. XXIII.

DE METEORIS AEREIS, PRÆCIPUE
DE VENTIS.

§. 1. Meteororum nomen inadæquatum est, & terræ motibus perperam tribuitur. 2. Meteororum æthereorum origo, extra ærem, a sole & ignibus subterraneis. Fossilium & Chymicæ cognitio ad tractationem de iis necessaria. J. Bapt. Hamelii Tr. de utrisque laudatur. 3. De ventis legende Verulamii (ob merita simul in scientiam naturalem commendati) Historia Ventorum, & Hon. Fabri de iisdem Tractatio. 4. Pila Æolia ventorum generationem adumbrat. Aqua subterranea præsentie illorum Index. 5. Ventorum variæ divisiones & affectiones. Directe Borcalis, a nautis haud observatus, finem mundo, uti credunt, afferet. Angeli ventorum præsides, juxta Rob. Fluddium. Vortices ærei. Anemometri inventum. Car. Malapertii de ventis Poëma laudatur.

Vidimus massas universales globi hujus, ærem, aquam & terram, prima illa corpora, quæ universim collecta habemus. Iis, quæ talibus, quatenus scilicet integræ corporum massæ sunt, suæ sunt quædam passionēs, variis a causis excitatæ, certæ suntfigurationes, debilesque mixturæ. Unde phasimara nonnunquam aliqua apparent, motusque excitantur, quibus omnibus Meteororum nomen imponere placuit Aristoteli an adæquatum, an minus, (uti ipsi Honorato Fabri est visum, mixta imperfecta vocare illa valenti) nunc non disputo; facile enim in Terminis convenire possumus. Quanquam absurdum videatur, ea meteororum nomine vocare, quæ non supra, sed infra nos sunt, ut terræ motus, qui inter meteora tamen referuntur.

2 Nos primum de AERIS METEORIS agemus: quanquam non ita distincta sit singulorum meteororum natura, ut ab uno simpliciter Elemento dependeat. Quæ enim in ære sunt, non ex solo ære proveniunt, sed originem suam, partim ignibus subterraneis, partim exhalationibus maritimis adscribunt. Meteora itaque æræa potius a subiecto, in quo sentiuntur, vocanda sunt. Ær per se quietus esset, nisi laceraretur, vel sole, vel ignibus subterraneis, qui iis in locis potentiores sunt, in quibus multæ sunt metallifodinæ. Ideoque in illis locis longe est frequentior apparitio cujuscunque generis meteororum, plura sunt illic fulgura, venti, dracones volantes, & similia, velut quædam producta naturalis officinæ chymicæ. Quare meteororum talium natura intelligi accurate non potest, nisi cognita fossilium & metallorum natura, & laboribus chymicis, qui circa ea institui solent. Natura enim, in magnis illis montium furnis, idem agit, quod artifex in suis. Quare recte fecit præstantissimus Vir, J. BAPT. DU HAMEL, Philosophus & diligentissimus, & acutissimus, qui meteororum & fossilium naturam conjunctim explicuit in suo de meteoris

meteoris & fossilibus libro, Parisi in 4. edito, qui ad meteororum naturam probe pernoscendam adeo aptus est, ut nullus liber majorem lucem accendat.

Quod ad meteora aërea attinet, principem in illis locum tenet VENTUS, 3
commotio aëris violenta, sensibus facile percepta, sed originis admodum obscuræ, nisi quantum conjecturis assequimur. Nemo in eum majori diligentia & sollicitudine, non tam inquisivit, quam inquirere docuit, ac Magnus BACO VERULANIUS in sua *ventorum Historia*, quanquam tamen in multis historica suppeditet, quibus an secure satis credere possimus, non equidem dixerim. Fuit isti Viro vastum & capacissimum ingenium, quod credo universæ naturæ pervestigandæ sufficisse, nisi negotiis civilibus fuisset impeditus; eam tamen tradidit inquirendi methodum, ut multis ad inquirendum sit campus uberrimus patefactus. Unica illa *ventorum Historia* incredibilem ejus sagacitatem & diligentiam satis ostendit, ad cujus ductum infinita notari & observari possunt, ad hoc argumentum pertinentia. Non est nostri instituti, singula, quæ ad singulorum ventorum indolem pertinent, exponere, id enim tum a Verulamio, tum a Bernh. Vareno in *Geographia generali*, abunde præstitum est, quibus addatur Honor. Fabri in *Physicæ Tract. 6. lib. 4. integro*, ubi, quæ ad causas ventorum spectant, & proprietates eorum, dilucide exponit. Totâ origo ventorum dependet a rarefactione, condensatione & compressione aëris, quæ generales causæ sunt, quibus occasio ab aliis corporibus suppeditatur. Nemo, quam Honor. Fabri, magis plana via procedit, minusque in hac doctrina extra viam rapitur.

Generationem ventorum ostendunt aliqui per machinam, fabris ac artificibus 4
quibusdâ haud ignotam, quam *pilam Eoliam* dicunt, estque globus æneus, undique clausus, uno saltem parente foramine perexiguo. Hic ad ignem probe calefit, & immergitur frigida, ubi paulatim insurgit nonnihil aquæ, deinde cum operatio institui debet, apponitur globus igni, ut calefiat modice, tunc aqua resoluta exhalat, sitque ventus, qui instar folliis, per multas horas, ignem exsuscitare potest. Similiter & in natura fieri credibile est, aqua vel aëre, aut utraque simul, in angustias contrusis, & per exiguos hiatus exitum molientibus. Sane observatio illa, quæ reperitur in *Aëris Anglicis p. 357. Edit. Lips.* idem ostendit. Vicennali Experientia quis didicerat, quotiescunque deprehensa in fossione locorum subterraneorum aqua fuerit, nunquam fuisse destitutam aëre vel vento, aqua autem non inventa vix tantum aëris illis superfuisset, quantum ad respirationem & ventilationem candela ærantis sufficeret. Quando vero magna copia aquæ inventa fuerit, operariis de ea derivanda sollicitis, simul ac ad illum horizontis parallelismum perventum fuerit, ut aqua inceperit devolvi, inclusum aërem, seu ventum, in aqua stagnante fragore adeo horribili erupisse, ut crederes displodi tormentum, tantaque violentia, ut omnia secum abriperet, ipsas dissolvendo rupes, vel aliquam multum distantes. Ex qua observatione patet, aëri incluso & compresso magnam esse violentiam, qui, si per tenues vias montium exeat, durare in isto ventrositate

ris statu eo usque potest, dum, e latere aëris compressi remisso, in æqualem statum ille se composuerit.

5 Ventis quidam sunt ordinarii & perpetui, quidam periodici, quidam ad certos cœli cardines divisi, quidam ex imis terræ cavernis prorumpunt, quidam de super irruunt, ut venti septentrionales. De quibus omnibus legantur Verulamius, Varenius, Honoratus Fabri, & Isaacus Vossius in libro de motu marium & ventorum. Id fortassis, ut superfluum aliquod, memorare possum, quod narraſſe mihi nautas memini, nunquam se ventum directe septentrionalem invenisse, sed semper uno gradu, vel ad Orientem, vel ad Occidentem, inclinantem. Estque quædam illis persuasio, finem mundi futurum, cum ex septentrionis angulo spiret. Robertus Fluddius, ut in multis aliis, ita & in his, vel fanaticus, vel supersticiosus est. Nam Angelos, vel bonos, vel malos, facit ventorum præſides & diribitores. Illos scil. quali in fortalitio collocat, ventos jaculantes in orbem; cum ventis veniunt omnia larvarum & morborum genera. Quod ad vertices illos aëreos attinet, qui Anglis Spout dicuntur, eos nemo accuratius, iconibus etiam additis, descripsit quam Joh. Mayow in Tract. de Sale-nitro cap. II. Quantitas ventorum singulari instrumento mensurari potest, quod repræsentatur in Actis Philosophicis Anglicis p. 358. Ubi iconismus ejus simul habetur; sed non est adeo accurate descriptum, ut satis ejus structura pateat. Si quis utile dulci miscere velit, is legat Caroli Malapertii poemata cruditer de ventis, Lib. II. constans, quod reperitur in poematibus Jesuitarum, uno volumine congestis, sive Parvasse Poëtico Soc. Jesu, Antwerpæ A. 1616. in 12. excuso. In eo etiam simul Tempestas anni 1606. Belgica describitur. Plures de ventis Autores vid. in Ist. Spachii Nomenclat. Philos. p. 624-626. Quibus addi possunt Joh. Placentini & Christoph. Notnagelii de ventis insolis anni 1660. Dissertationes Physico-Mathematicæ.

CAP. XXIV.

DE METEORIS IGNEIS.

- §. I. Origo illorum e terra exhalationibus accensis. 2. Ignis fatui, lambentes, istisque similes, & incendia ab his improvisa. 3. Cometa, juxta Aristotelem & Claramontium, sunt Meteora, juxta Anonymum mali genii, juxta Th. Bartholinum abscessus universi. Stan. Lubienici & J. Ad. Osiandri scripta de iis. 4. Aristotelis, de fulguris per Antiperistasis accensione, sententia contra Honoratum Fabri defenditur. 5. Cartesius & Joh. Mayovius, fulgur & tonitru a nubium congelatione lapsu derivantes, refutantur, veraque illorum origo e vaporibus sulphureoconitrosis asstruitur. 6. Fulgri circa illa superstitiones, una cum sententia Bodini, Helmontii & Lutheri, de Diabolo, illorum clutore, improbatæ. Miscelle de iisdem, ac effectibus illorum, nec non lapidibus fulminariis, Scriptoribusque hujus argumenti, observationes. 7. Scriptores de Meteoris in genere, præcipue igneis.

METEO-

METEORA IGNEA, quæ ita vocantur, originem suam debent exhalationibus pinguibus, e terra elevatis, seu per vim ignium subterraneorum, seu per calorem Solis. Tales exhalationes æstatis præsertim tempore admodum frequentes sunt, & cum accenduntur, vel a situ, vel a figura sua peculiare aliquod nomen sortiuntur, quanquam forte nihil inter se differant.

Exhalationes viscosæ, quæ non procul a terra incenduntur, ignes fatui solent appellari, Germanis *Irmsche*, de quibus mira fabulatur vulgus, quod se. insequentes fugiant, fugientes insequantur, in præcipitia deducant, quæ tamen magnam partem superstitiosa & fabulosa sunt. Et sunt illi ignibus lambentibus quali similes, quo nomine appellantur exhalationes corporum animalium accensæ, ut fit nonnunquam in hominibus & equis, quanquam & his superstitio misceatur. Sunt & multæ aliæ talium ignium species, in quibus operosum esse non necesse est, cum eorum accensio sit fortuita, & pene non differant causis. Sulphureæ enim exhalationes, ubi paulo vehementius motæ sunt, statim flammam concipiunt, & hi ignes noctu magis, quam die, sunt visibiles, quod lumen majus minus obscurer, quanquam & in die æque deflagrare possint tales vapores. Unde videmus, quam parata sit sæpe incendiis causa, præcipue æstatis tempore; sæpe enim in aëre, ubi minime credas, aliquid talium exhalationum delitescit, sæpe incurrunt illæ in alia corpora, unde mutuo tritu ignes educuntur. Novi, nocte serena, tempore æstatis, incensum fuisse sceni aggerem per vapores quosdam sulphureos, noctu in aëre vagantes, & vicinas ex eo domos conflagrasse. Scripsit Gallus aliquis Observationem de incendiis, ex improvisis ortis, quorum nulla manifesta causa esset. Ejus in novissimis Gall. Ephemeridibus fit mentio.

Aristoteles Meteoris etiam *Cometas* accenset, de quibus supra egimus. Is enim 3 sublunares omnes habuit Cometas, quod falsum tamen est; quanquam Scipio Claramontius, Mathematicus excellentissimus, Aristotelis partes tueri non veritus fuerit in libro de Universo, adversus præstantissimos Mathematicos, domesticis pugnans principiis. Varias de Cometarum ortu sententias congestis is, quem supralaudavi, Stranisl. Lubicnitus in *Theatro Cometico*, omnia ad doctrinam Cometicam spectantia corradens. Malim ego legere Joh. Ad. Osiandri *Diff. brevem de Stella Magorum*, in qua brevissime omnes de Cometis sententias recenset. Non tamen absunt hic superstitiones nonnullorum. Nam Anonymus aliquis, qui se *Mercurium Platonizantem* o) vocat, in libello, A. 1662. in 12. edito, cui tit. *Cometa malus Genius*, demonstrare vult, Cometas malos esse angelos, quemadmodum stellæ boni sint angeli. Thom. Bartholinus, e schola Medica, naturam Cometarum explicuit satis quidem inge-

a) Sub *Mercurii Platonizantis* nomine delituit Mich. Praunius, J. U. D. Com. Pal. Cæs. & Marchionis Durlaco-Badenfis Consil. Aulicus, qui eandem *Diff. de Cometa Malo Genio*, tum aliis Observationibus, tum judicio de Cometa Anni 1680. auctiorem, Nomine suo præfixo, Francof. An. 1682. in 12. curavit recudi.

ingenioſe; Cometas enim comparat abſceſſibus ulcerum, in *Conſilio Medico de Cometis*, Hafniae A. 1665. edito, in quo tamen magis ingenio indulgere voluiſſe, quam veritati, videtur.

- 4 Intæ omnia Meteora ignea omnium mirabiliſſimum eſt *Fulgur*. (de quo Lib. exſtat Hier. Cardani) & *Tonitru*, in cujus cauſis explicandis, multæ ſunt Philoſophorum fluctuationes. Id quidem maniſeſtum eſt, accendi aliquos vapores ſulphureos, occultum vero, quomodo fiat iſte impetus. Peripariterici volunt, accendi fulgur per aliquam Antiperiſtaſin, quod Honor. Fabri rejicit, quanquam id ſuo tamen modo tolerari poſſit. Non ſimplicem hic accenſionem eſſe, omnes circumſtantiae nos docent; illa enim celeritas & vibratio oculis apparens, illi mirabiles effectus, innuunt, exploſionem aliquam eſſe cum iſta occasione conjunctam. Quod quidem negat fieri poſſe Hon. Fabri, mihi autem non adeo abſurdum videtur, qui exiſtimo, in nubibus fieri poſſe ſeparationem quandam partium, ita ut particulae quædam ſulphureæ, vel ſulphureæ ac nitroſæ ſimul, uno aliquo loco junctim conſiſtant, circumdatae crallis quibuſdam nubibus aqueis, quæ ſatis quidem molis circumpungere poſſunt particulis incluſis, atque illas premere, ut non aliter hic teneantur, atque in tubo quodam metallico. Illæ ut accendantur, facile fieri poſſent; motu enim interno agitari poſſunt, vel extrinſecus advenire ſulphureæ quædam exhalationes, maſſam illam particularum ſulphureo-nitroſarum accendentes, quæ ſtatim cum impetu diſploduntur.

- 5 Joh. Mayow violentam quandam concuſſionem hujus flammæ cauſam agnoſcit, ſed tamen illam procedentem a nubium ſuperiorum, condenſatarum & congelatiatarum, lapſu. In quo ille Carteſium ſequitur, qui hanc cauſam in tonitru aſſignavit. Simile illud, quod dat, plane mihi non exprimere fulguris naturam videtur; ſi ſilicem minutiffimarum congeries immenſa concuſſione adeo vaiide exaggeraretur, ut ex particulis ejusdem innumeris, invicem alliſis, ignis ſcintillulae pene infinitæ excuterentur, ita flamma quædam levior, per totam ſilicem congeriem propagata, ſubito accenderentur. Ita exiſtimat ille particulas nitro-aëreas, inter particulas aëreas diſſeminatas, ob violentam atmophærae concuſſionem, in motum talem concitari poſſe, qui ad lucem excitandam requiritur. Sed, ut verum fatear, in his ſpeculationibus plus mihi ſubtilitatis, quam veritatis ineſſe videtur. Ex lapſu certe nubium tam inſolitas operationes deducere, res mihi incredibilis videtur, qui illum lapſum nubium plane imaginarium eſſe exiſtimo. Quanquam enim in nubibus congelari poſſunt aquæ, non ſunt tamen illæ molis continuæ, ſed per minutiffimas partes ſparſæ, & in aëre libratae, unde cadere non poſſunt a ſe invicem avulſæ, quemadmodum corpora contigua, ſed continua quadam inclinatione deorſum ferentur, ſine aliquo ſtrepitu notabili, unde non poſſet cauſa tonitrûs deduci prima (quanquam non negem, ad propagationem ſoni poſſe contribuere, multo minus fulgur, quod quomodo ex congelatiatorum corporum collisione oriri poſſit, nec ſenſibus, nec ratione, percipio. Videmus ſane, & ſentimus, aërem tempore tonitrûs calidum

dum ad squalorem usque, quod arguit certe, particulas esse sulphureas in aëre. Videmus, spiritus nitri & tartari, in vitro mistos, adeo exæstare, ut cum disruptione vitri disspodantur. Cur idem non fieri potest in vaporibus ejusdem naturæ, qui nihil aliud sunt, quam spiritus sulphurei & nitrosi rarefacti? quid prohibet, illos in unum locum compingi posse intra cavum aliquod nubis densioris, cum ipsi tum gravitatem aëris satis sentiamus? videmus ipsi, quod fulgura in terram ipsam penetrant, cum quibus tamen conjunctas esse non videmus nubes quasdam glaciales. Si vel sensus nostros consulamus, non aliter apprehendere possumus naturam fulguris & tonitrus, quam ut statuamus, primum materiam aliquam sulphureo-nitrosam explodi, secundo ab hac explosione subitanea impetum primum fieri in nubes densas, & in omnem, quaque patet, aërem, per quem prima illa concussio, multiplicatis circulis, ut in omnibus sonis fieri solet, propagatur. Hinc alius frequens est, & repercussio soni ad montes & ædificia editiora, quæ multiplicata repercussio efficit nobis continuitatem istius soni. Ac fuit fortassis prima illa aëris sub explosione concussio non adeo valida, quæ dehinc ex repercussione sonum tam formidabilem parit. Illustrat rem hanc experimentum a Varenio, *Geograph. Gen. lib. 1. p. 385.* allatum, e Davidis Frœlichii observatione quadam, de Hungariæ monte Carpatho. Is, in summitate rupis editissimæ, quæ etiam Alpes vinceret altitudine, tranquillum plane & subtilem aërem offendit, ut ne pili quidem motum sentiret, cum tamen in depressioribus montibus ventum vehementem expertus fuisset. Explosit illic sclopetum, quod non majorem sonitum primum præ se tulit, quam si tigillum, vel bacillum, confregisset, post intervallum autem temporis murmur prolixum invaluit, inferioresque montis partes, convalles & sylvas, opplevit. Descendendo intra convalles, cum iterum sclopetum exoneraret, major & horribilior fragor, quam ex tormento facilissimo, ortus fuit, veritusque ille est, ne totus mons concussus secum corrueret, & duravit hic sonus per semiquadrantem horæ, usque dum abstrusissimas cavernas penetrasset, ad quas aër undique multiplicatus resiliit. Ex ista observatione satis patet, sonum illum in tonitru posse e non adeo forti explosione oriri, & repercussione tantum ita intendi. Non itaque confugiendum est ad imaginarios illos nubium lapsus, quos in tonitru fingit Cartesius, inductus analogia istius soni, quem nives, e summis montibus deciduæ efficiunt tonitru similem, e cujus tamen nivis lapsu nubium lapsum fingere non possumus.

Nullum est in tota natura phænomenon, quod magis attonitos reddat animos 6 vulgi, in rerum causis indagandis ignari, multa quoque superstitionibus data sunt. Quid in mentem venerit, nescio, certe a superstitione parum abest, quod Diabolum faciat causam tonitrus, quod & Helmontius fecit. Bodinus tamen Dæmones elementares fingit, quibus, una cum Strozza, tonitrua, & meteora reliqua, adscribit in suo *Theatro naturæ*. Etiam Lutherus, in *Comm. in Gen.* (si recte memini,) omnia Meteora, præter Iridem & Cometam, a Diabolo esse dicit. Est & nonnullorum superstitio, per incantationes sagarum posse excitari tonitrua & grandines, aliasque tempestates, ad quas avertendas superstitione alia remedia invenit. Contra quam

hominum opinionem profanam insurgit S. Agobardus singulari quadam Dissertatiuncula, quæ reperitur inter opera ejus, a Stephano Baluzio edita, *Tom. I. p. 145*. Legi potest circa naturam fulminis Gualth. Charletoni *Inquisitio Anatomico-Physica prima*, qua Anatomen pueri cælo tacti instituit, Londini An. 1665. in 8vo edita, in qua multa curiosa. Solet & hic de lapidibus fulminaribus queri, quales extare aliqui credunt, aliqui plane pro fabula habent. Sane Charletonus rem totam habet pro ficta, quæ si naturam ipsam considerare velimus, ejusque operandi methodum, non potuit generari in nubibus. Qui vulgo ostendi solent, e terra plerumque effodiuntur, unde suspicio est, radios fulminares, terram penetrantes, arenam, quam forte offendunt, in talem aliquam massam lapideam, per vitrificationem quandam, colliquare. Historica de fulmine multa videantur apud Vossium *lib. 3. de ortu & progressu Idololatriæ, c. 7*. De variis fulminum generibus, & mirabilibus operationibus, legatur prolixius is, quem laudavi, Charletonus, & Honor. Fabri *Tr. 6. lib. 5. prop. 4*. Videantur & variæ observationes in *Actis societatis Anglicæ p. 446*. de quadam scemina, quæ tonitru audito, in choleram incidebat, perseverans in vomitu & profluvio ventris, quoad durabat tempestas. Nec indigna lectu est relatio de miris fulguris effectibus Stralsundia: *ib. p. 2034*. Artificialia etiam fulmina, ex nitro & tartaro, arte excitari possunt Chymica. Tale est auri fulminantis Phenomenon, cujus per tartarum fit præparatio. Sed & absque tartaro hoc potest parari.

- 7 De reliquis Meteoris ignitis non attinet multa dicere. Illa enim ab aliis Physicis prolixè satis tractantur, & sunt eorum causæ satis manifestæ. Legi possunt, qui de Meteoris in universum scripserunt, Libertus Fromondus, & qui illo longe accuratior est, Nicol. Cabræus, & post illos omnes, J. Bapt. du Hamel *in loco superius citato*. De Meteororum causis Theod. Osius, in *Sylva sua novarum Opinionum*, (Francof. 1669. in 12.) *cap. 9*. more suo quædam philosophatur, quibus non est ut inmoremur.

C A P. XXV.

DE IRIDE, AC RELIQUIS METEORIS E M P H A T I C I S.

- §. 1. *Iris, & colores ejus, e radiorum solarium refractione orti, considerationis sunt Opticæ. Scripta Joh. Marci Marci & Franc. Maria Grimaldi de ea commendantur. 2. Figura ejus circularis. Iris secundaria. Irides artificiales in aqua guttis & prisme. 3. Parbelii, & reliqua Meteora emphatica.*

- I Inter Meteora emphatica IRIS præcipuum locum tenet, pulcherrimum aëris phenomenon. Circa cujus considerationem tota doctrina Optica impendenda est, tota refractionum & reflexionum doctrina huc pertinet. Mirabilis enim illa radio-

radiatorum solis in guttis singulis nubis rorantis refraçtio & reflexio omnem colorum familiam parit, nigredine & albedine excepta. Tota itaque hujus Phænomeni consideratio videtur ad Opticam esse remittenda. Nam, cum ipso intuitu Iridis colorum ista generatio fiat per radorum illas reflexiones, tota ad illam doctrinam pertinet. Quæ speculationes tam sunt ingeniosæ & multæ, ut integrorum librorum materiam quibusdam suppeditaverint. Præcipue magna industria singula ejus argumenti delineata sunt a JOH. MARCO MARCI in libro Pragæ A. 1648. edito, cui titulus: *Thaumantias, se de arcu celesti*; ubi de Iridum positu, concentricitate, variis coloribus, variis apparitionibus, de Iridibus lunaribus, halonibus, similibusque phænomenis, prolixè admodum agit, & pene omnem Opticæ doctrinam, omnem de natura lucis & colorum contemplationem, exhaurit. Post illum nuper FRANC. MARIA GRIMALDUS, in sua *Physico-Mathesi de lumine, coloribus & iride*, Bononiæ A. 1665. in 4to edita, post præmissam generalem de luce tractationem, totum librum infumit in explicatione iridis, velut cujusdam complementi totius hujus doctrinæ, quæ omnia, si hic enarrare vellemus specialius, multum nobis temporis infumendum esset.

Duo sunt in Iride considerata: Circularis illa figura, colores, & ordo colorum. Figura illa circularis & arcuata nobis apparet, & quidem semicirculum æquans. Quod si quis esset in supremo aëre, & oculus inter solem & roridam nubem statueretur, integrum orbem videret. Certum autem est, unicuique suam iridem videri. Iris etiam secundaria est, quando radii, infimo guttarum quadranti incidentes, post duas refractiones, & totidem reflexiones, sub iisdem conjugationibus, sub majore tamen elevationis angulo, emergunt, atque oculo incidunt. Igitur eosdem colores, ordine tamen inverso, exhibent. Videatur quoque Honor. Fabri *tr. 3. Physic. lib. 1. de coloribus, propos. 210. 207. 208. & tr. 6. lib. 4. prop. 12*. Ubi speciales quasdam quæstiones adducit & resolvit, absurdas autem quorundam opiniones de iride inversa, & aliis, rejicit. Possunt iridis colores exprimi per artem hydraulicam, ubi eadem ratione in guttis singulis solis imago se conspiciendam præbet, & colores iidem apparent. Eadem ratio viri est, quod Prisma vocatur; prout enim illud varie vertitur & invertitur, colores variegati apparent, quorum productionem idem Honoratus Fabri locis laudatis docet.

Quod attinet alia *Meteora*, quæ EMPHATICA dici solent, qualia sunt Parheli, virgæ, corona seu halo, aurora Borealis, vorago vel hiatus, de iis omnibus non possunt adeo multa dici, quæ non jam pridem sint ab aliis dicta. Et satis eorum natura patet, si naturam Iridis habeamus satis exploratam, aut reflexionum ac refractionum doctrinam ex Opticis probe teneamus. De Parheliis vide Observationes in *Actis Soc. Angl. p. 93. Edit. Angl. & p. 106.* ubi schematicus etiam additur. Videatur quoque de his omnibus Honor. Fabri *Tr. 6. lib. 4. prop. 8. 9. 10. 11.*

CAP. XXVI.

DE IGNIBUS SUBTERRANEIS
ET TERRÆ MOTU.

§. I. *Ignium subterraneorum existentia & cause diverse. Scriptores varii de montium ignivomorum incendiis. 2. Terræ motuam cause (quarum præcipua est ignis subterraneus), differentia, sonus mugitui similis, effectus & præagia. 3. Franc. Travagini observationes de terræ motu Ragusiano, quibus motum terræ diurnum astruere conatur.*

1 Solent aliqui IGNES SUBTERRANEOS, quanquam improprie, ad Meteoræ revocare, uti & TERRÆ MOTUM, de quibus hoc loco nobis quædam dicenda sunt. Esse ignem subterraneum experientia testatur, passim enim ille grassatur per totum terrarum orbem, ut ex montibus ignivomis videre possumus, & ex integris quibusdam torrentibus igneis, quos nuper in Ætnæ incendio observatos fuisse, fama est. Sunt tales ignes subterranei vel casu aliquo accensi per ignem fodinæ alicui injectum, uti a pastoribus aliquando fodinis carbonum ignis admovetur, qui, semel accensus, cum pabulum nunquam deficiat, inextinctus deinde manet, & per intervalla, prout major minorque accedit ventilatio, vel increfcit, vel decrefcit, vel etiam fulminis afflatu ignis excitari potuit, vel ex aliqua collisione, aut effervescentia corporum, vel potuit ille ab initio mundi perdurasse. Id certum est, magna esse in terra ignium receptacula, quæ æstuarîa vocat Kircherus in *Mundo subterraneo*, ubi nobis ea ad oculum depingit, quæ tamen ipse non viderat, nisi quantum vidit in Ætnæo illo incendio novissimo, illo scil. de quo Paulus Bocco, in libro, cui tit. *Recherches Curieuses*, magna diligentia egit. Vide & *Atta Soc. Angl. pag. 967. Ed. Angl.* De incendio Vesuviano scripsit Joh. Baptistâ Masculus, teste Crasso in *Elog. hom. Erud. P. I. p. 373.* & Antonius Santorellus, teste eod. p. 295. Vinc. Alfariî *Vesuvius Ardens*, Romæ anno 1632. Jul. Cæf. Braccini autem *Trattato dell' Incendio, fatto nel Vesuvio*, Neapoli eod. A. in 4to prodidit. Scripsit & nuper THOMAS ITTIGIUS *Lucubrationes aliquas de Montium Incendiis* Lipsiæ anno 1671. in 8vo excusas, in quibus omnium terrarum montes ignivomos recenset, & quicquid ab Autoribus de iis traditum est, colligit, tam historiarum, quam causarum. Qui tamen, ut apparet, Castellum non legit, nimisque prolixus est in digressionibus & citationibus, parum interdum ad rem facientibus. Conferri quoque possunt Mart. Schokii *de Vesuvio ardente* Disputationes.

Ex

Ex incendiis ignium subterraneorum *terra motus* oriri solet, quanquam non ex solis, nam ex aliis etiam causis terræ motus oriri possunt. Habent tamen & illæ pro causâ remota, si non proxima, ignem subterraneum. Quando enim halitus comprimuntur uno in loco, quando venti in subterraneos specus intruduntur, unde exitum invenire non possunt, quando aquæ cavernarum capacitatem occupant totam, postea rarefactæ exitum quærentes; id fieri tamen non potest absque ope ignis subterranei, absque quo si esset, omnia quiescerent. Principi itaque huic causæ imputandus est terræ motus, ceteris quasi secundariis. Scripsit aliquis homo militaris, Alex. Achilles Tr. germanicum *von den Grund-Ursachen der Erdbeben*, in quo causam illorum vere ad spirituum mineralium mutuum inter se refert conflictum. Nam qui, cum Bodino, ad Genios motores confugiunt, citra necessitatem superstitiosi sunt. Sunt & multæ aliæ super hac re fabulæ, quibus non est, ut immoremur. Terræ motuum genera secundum causas differunt. Qui a solo igne excitantur, omnium sunt validissimi, qui ab aqua aut halitu procedunt, eundem quidem ignem præsupponunt, sed non tam potentem & copiosum, ideoque remissior in illis motus est. Aliqui terræ motus distinguunt ex varietate ipsius motus, cum vel terra tremit, vel diversi terrarum tractus invicem arident, vel quando movetur terra navigii instar. Sed inutilis est illa divisio, & ex accidente desumpta, quæ nullam facit veram & specificam differentiam, & solet motus determinationem suam ab ipsa locorum conditione adipisci. Solet terræ motum fragor quidam & mugitus comitari, qui sonus eodem modo formatur, quemadmodum tonitru in nubibus, nisi, quod conclusio aëris lentius trahat sonum, & in se reflectat, unde mugitus similis fit, qui in tonitru per novos imperus semper videtur frangi. Terribilior autem sonus omnis videtur in loco occluso, unde fieri credo, ut lapillus, fontibus iniectus, specu quodam conclusis, tantos tumultus excitet, de quo tam mira vel fabulantur, vel memorant, nonnulli. Effectus terræ motui varii tribui solent. *Ædificia evertit*, facit, ut terræ tractus aliquando situm mutet, ut recta inter se arietare videantur, ut integræ civitates absorbeantur, ut novi lacus, vel nova flumina, prodeant, ut montes assurgant, ut pestilens aliquis halitus aërem inficiat. Sunt & certa signa vel præagia terræ motuum, de quibus prolixè agit Petrus Castellus, in libro supra laudato, e quo in Compendium traxisse videtur Honor. Fabri tr. 6. lib. 2. *propof. 22. & seqq.* qui & de terræ motu artificiali *prop. 30.* agit, ejusque rationes cum naturali comparat.

Ex hoc terræ motu FRANC. TRAVAGINUS argumentum nuper petiit, quo motum terræ diurnum probare voluit. Is sc. in terræ motu Ragusiano, maximo illo & memorabili, singularia quædam observavit Phænomena, quæ ille contingere non potuisse putat, nisi statueretur terræ motus diurnus: Observavit ille, 1) terram motam fuisse ab occidente ad orientem, & reciproce ab oriente in occidentem, ita tamen, ut succussionem non senserit. 2) Observavit, canales omnes, ab oriente ad occidentem recta linea ductos, undas suas secundum eandem lineam refluxas ac reciprocas habuisse, in canalibus vero, qui a septentrione ad meridiem ducuntur, easdem undas fuisse laterales ab una ripa ad aliam, seu ab oriente ad occidentem. 3) Ob-

(Ccc) 3

serva-

servavit, quod Campanilia, atque alia fabrica erectiores, eodem modo vibratae fuerint, & quicquid ex domorum laquearibus aliquo fune ligatum pendit. Id observavit ille Venetiis in Museo suo, cum Ragulae terrae motus vis esset maxima, eo vero in loco duplicem illi motum observavit, unum motum succussionis, quo terra ab imo in altum succutiebatur, & alterum motum lateralem, quo terra videbatur deferri ab occidente in orientem. Et hunc terrae motum lateralem, ut appellat is, accipit in argumentum probandi motus diurni terrae. Ab ipso enim terrae motu, qui per succussionem fit, illum non procedere, argumentis, e Mechanica petitis, demonstrare laborat, ideoque existimat, mota per succussionem tam vasta terrae portione, vorticem, in quo terra deferretur, tumori huic obvium terrae ultra centrum mota occurrere velut obici cuidam, & illum motum ab oriente ad occidentem efficere, quem durante terrae globo in statu quieto, observare non possumus, quemadmodum is, qui in cymba quadam dormiens secundo flumine deferretur, ubi vero obex obicitur cymbae, tum demum observat, ex variato motu vel impedito, illum, quo antea deferebatur, qui in ista cymba quietus aderat. Haec fundamenta sunt, quibus illam sententiam suam superstruit, quam ut probet, varias ex Mechanica demonstrationes adducit, quae quidem ipsae in se aliquo loco haberi merentur, sed quoniam ipsius observationis non adeo certi esse possumus, ne quod fortassis Autorem fefellerit, ideo inter conjecturas referenda est illa observatio.

CAP. XXVII.

DE METEORIS AQUEIS.

- §. 1. *Natura & Phenomena nubium.* 2. *Nebulae & pluviae, imprimis prodigiosae.* 3. *Speciatim pluvia ranarum fictitia.* 4. *Roris, de quo Job. Nardus Lib. commendatur, & Rabbiorum commentum de aqua masculina Nilum fecundante explicatur.* 5. *Cujus occasione digressio instituitur de plantarum florisque resuscitatione, ope roris, aut artificii alius, imaginaria, & Franc. Lane productione illorum absque semine, quae in dubium vocantur, nec non anguillarum beneficio roris procreatione.* 6. *Natura & historia productorum roris, mellis scil.* 7. *Sacchari.* 8. *Et Manna, de quo Magnus & Salmasius scripsere.* 9. *Nivis origo, figura varia, Hexagonismus, usus Medicus, a Thoma Bartholino expositus, albedo emphatica, a Gottfr. Vogtio illustrata, fecundandi. Sal nivis liquida subito coagulans. Glacies ex nive artificiales. Spiritus vini ope nivis, absque igne, destillatur.* 10. *Grandinis formatio, portentosa saepe magnitudo, figura ovalis, liquefactio subita, harumque causa.* 11. *Prunae & rora concreto formatio.* 12. *Judicia de Scriptoribus Meteorologicis, praesertim Nic. Cabeo, Lib. Fromondo, Rob. Fluddio, Ren. Cartesio, J. Bapt. Hamelio, & Mich. Watsono.*

AD METEORA AQVEA pertinet primo *nubes*, quæ nihil est aliud, quam *congeries balitum cum aliquo densitatis gradu, quam air in illa producit*. Tamdiu sursum tendit, quamdiu frigori occurrenti non sistitur, libratur tamen in aëre, nec deorsum cadit, quoniam gravior est aër, ut inepti sint, qui nubes vel a Deo, vel ab Angelo, vel ab aliqua magnetica vi, sustineri putant. Nubium altitudo varia est, prout ipsæ graviiores vel leviiores sunt. Pluviosæ enim nubes terræ sunt viciniiores, quam siccæ. Varii sunt earum colores, vel prout soli objectæ sunt, vel ut aquæ, nivis, grandinis multum admistum habent, sed de iis vulgares etiam Phyci.

Pertinet & huc *nebula*, crassior scil. nubes, quæ terræ incubat. Quas nebulas 2 præcipue habent loca illa, quæ magnum roris vim habere solent, ut palustria & fluviatilia. Pluvia ex vapore conrescit, cujus analogiam in aquis distillatis habemus. Eodem enim modo vapores ascendentes resolvuntur. Totus scil. globus terreus magnum æstuarium est, unde vapores humidi sursum lati tandem frigore cohibente colliquescent, & in guttulas conglomerati decidunt in terram, quod intra ipsa terræ viscera fieri nonnunquam solet, testibus metallifossoribus. Circa ipsam pluviam, & ejus rationem non admodum multa sunt consideranda, res enim manifesta est, & per se patet. Quod vero nonnulla adjuncta ejus attinet, præfagia pluviae, salutiferos vel pestiferos effectus, ventos, eas vel efficientes, vel impediētes, de iis Honor. Fabri videatur, *tr. 6. lib. 3. propof. us*. Differt vero pluvia a communi aqua multis modis. Nam prout solum se habet, unde educti fuere vapores, si illud palustre vel uliginosum, foetebit interdum pluvia, si arenosum, purior erit illa, semper tamen plus habet admixtum salis nitrosi, vel alterius etiam salis, si tellus subiecta illo abundet. Videmus etiam in quibusdam terræ partibus pluvias maculare vestes & corpora, ubi fortassis nimius solis æstus plus salinarum particularum illis misceuerit. Verosimile quoque est, multa per aërem vagantia minima insecta, vel eorum ova ac semina misceri cum aqua pluvia, unde forte est, quod in papilionibus mutata fuerint pluviae guttæ. De quibus habetur in *Actis societ. Angl. p. 402. Edit. Angl.* Idem in rore observatum fuisse, monstrant Thomæ Henshaw observationes, quæ referuntur in *Actis Angl. p. 25*. De prodigiosis pluviis p) multa a multis solent dici, sed plurima in iis fabulosa sunt & superstitiosa. Quod & lacte; sanguine, pluerit, id coloris tantum specie fucum aliquibus fecit; possunt enim pluviae multa misceri, si ex terra evchatur, possunt contrarii nonnunquam spiritus salini, quales multi habentur in nubibus, tales colores producere, quos vulgus ex coloris similitudine judicat vel lacteos, vel

p) De *Pluvia Prodigiosa* vide Dissertat. peculiarem D. Val. Alberti, Lipsiæ an. 1667. & 1674. editam; de *Pluvia sanguinea* Joh. Christoph. Beermannum, in *Diff. de Prodigis sanguinis* in Acad. ad Viadrum Fraticofurtana an. 1676. habita, *Cap. I. Phænomena ejus a Causis Naturalibus soletur derivantem*; de rubris *Papilionum Excrementis*, an. 1608. in Gallia pro pluvia habitis sanguinea, Pet. Gassendi *Lib. II. de vita Peirscii p. m. 66. 67.*

vel ſanguinolentos. Quod lapidibus, frumentis, muribus, piſcibus, imo vitulis etiam, pluerit, narrationes ſunt, quæ fidem ſuperant; ideoque ad aniles fabulas relegandæ. Vulgo enim facile fucus fit, in cauſæ Elenchis frequentibus.

- 3 Pertinet & huc illa opinio quorundam, quod ranis pluât, ſuntque, qui ſe ἀνθρώπων teſtes profiteantur, quos tamen & ego falli credo. Joh. Marcus Marci hic iterum in Ideis ſuis præſidium quærit: putat enim, ideas, per pluuiam delatas, ſtatim ut in terram cadunt, corpus ſibi quoddam ex limo fabricari. Quod certe nimis Metaphyſicum eſt, ne dicam ſuperſtitioſum. Franciſcus Rhedi, Patritius Areſtinus, in libro doctiſſimo *de infectis*, idem argumentum etiam tractat, cujus hæc ſententia eſt: Ranæ illæ, quas, decidente pluuiâ, videmus, diebus aliquot ante lapſum pluuiæ, natæ ſunt, & in ſiccis morantes inter dumeta & ſaxa, vel terræ cavitates deliteſcunt, & quia terræ concolores ſunt, ſubſidentes & immortæ a pulvere haud facile diſcernuntur. Cujus ille evidens argumentum adducit, quod ſtomachum plenum cibi, & inteſtina plena excrementorum, eo ipſo, quo natæ creduntur, momento habent. Adducit & hujus ſuæ ſententiæ confirmatorem Theophraſtum Ereſium, Ariſtoteſis diſcipulum, cujus libelli titulus & argumentum in Bibliotheca Photiana refertur *περί τῶν ἀδελῶν φανόμενων ζώων*, de animalibus ſubito apparentibus. Mihi viderur illa valde verofiſimilis ratio, cui addi hoc poteſt, odore pluuiæ & moris evocari plerumque iſta animalcula, uri & lumbricos; iſtis enim ſuccis, veluti late aliquo, nutriuntur. Honor. Fabri *Tract. 6. lib. 3. propoſ. uſ. §. 17.* ſtatuit non quidem cum pluuiâ decidere ranas, ſed tamen poſt lapſum guttarum generari; quod mihi certe verofiſimile nulla ratione viderur. Non enim video, quâ ratione pene in inſtanti corpus aliqnod generari poſſit, quod habet partes ſuas organicas, & non eſt inſtimæ quantitatæ, ut certe ſucceſſione aliqua temporis opus ſit, dum partes tot producantur. Remittit nos ad librum ſuum *de animalibus*, qui nunc non eſt ad manus.

- 4 Inter Meteora aquea *Ros* quoque eſt, qui parum differt a pluuiâ, niſi quod videatur magis imprægnatus ſpiribus ſalinis & nitroſis. Ejus vis frequentior autumnis & verno tempore, quia major tunc humor in aëre regnat, ſolis vero calor temperatior eſt, ut non ſtatim conſumat. Nubilo & ventroſo cælo non apparet, tum quod venti vapores diſſipent, tum quod una cum nubibus eleuetur. Si acrimoniâ nimiam admixtam habet, nocet interdum frugibus. Tempore plenilunii major eſt roſis copia, ſtatim poſt occaſum ſolis cadit. De illo elegantem *Diſquiſitionem phyſicam* peculiarem ſcripſit Johan. Nardius, Florentinus, Florentiæ Anno 1642. in 4to juris factam publici, in quo libello multa curioſa, ad rorem ſpectantia, diſquiruntur. Multum autem facit ad vegetationem plantarum, & ad fecundationem illarum, quoniam multum ſalis nitroſi admixtum habet. Hinc Cabaliſtæ rorem & pluuiam vocant aquas ſuperiores & maſculinas, aquas vero inferiores, ut flumina, aquas ſcemininas. Quare Baal Tobb Haarez fol. 28. Col. 4. de Nilo fluuiio ita, vel fabulatur, vel arguitur: Deum ſingulis annis, circa ſolſtitium, M. Junio, dejicere guttam

guttam unam, pilæ magnitudine ex aquis masculis in medium Nilum, quæ gutta se habeat, ut fermentum ad massam. Omnes enim aquas Nili efficit masculas, ut proinde Ægyptus non egeat pluviis. Hanc guttam dicit Abrahamum precibus suis impetrasse. Fabulosum sane illud & superstitiosum apparet, nullibi enim fecundius est, quam apud Rabbinos, nugarum promptuarium. Mire tamen convenit cum illis, qui observant, circa solstitium nubeculam aliquam primum incubare exiguum Nilo fluvio, unde effervescere ille incipiat. Quoniam tam multa heterogeneorum corpusculorum admixta sunt rori, resolutione artificiosa, & salia, & spiritus inde elici possunt, ad nitri naturam accedentes, atque inde vis tanta vegetandi in rore est, ob summam nitri volatilisationem, quod principium fecundans est terræ, atque ita penitus se insinuat fibrillis plantarum. Ex sale roris menstruum aliqui conficere laborant, quod aurum solvere possit. Vid. Henr. Nollus in *Hermetica Medicina*, & Nardius in *dicto libro*.

Rori etiam adscribenda est, si qua est, *Plantarum resuscitatio*: q). Notum enim est, celebrari a Chymicis quandam plantæ e cineribus reproductionem, de qua multis dubitarum fuit, & dubia adhuc supersunt de vera reali productione, quam nemo, quod quidem cognitum sit hæcenus, præstare potuit, nisi quod historiolæ quædam circumferantur, quibus fides haberi nequit. Potest tamen beneficium roris bona quantitas seminis herbæ vel floris alicujus, per infusionem continuam & calcinationem, ad solem, in vitro clauso, ita præparari, ut, admoto postea igne cineri, idea floris vel herbæ, per vapores repræsentetur in vitro, quæ tamen species, remoto calore, iterum concidit. Modum illum Jac. Gaffarellus descripsit quodam in libro, ac inde Kircherus in *Mundo subterraneo*, lib. 12. sect. 4. pag. 414. & Harsdœfferus in

- q) De Resuscitatione plantarum Jac. Gaffarellus egit *P. II. Cariovascularum Inauditarum*. Cap. V. §. 9. pag. 97. 98. 99. sed solum Medici Poloni Historiam e Quercetano, in patrocinium ejus, allegavit. Plura de eadem Collectanea exhibet Commentator Gaffarelli, Greg. Michaelis, in *Notis ad b. l. num. 55. p. 249. 253.* Phenomenon Nemoris Lavendulæ, e Salibus suis resuscitati, D. Joh. Dan. Major, Morhichi Collegæ, Kilonii M. Aug. an. 1676. in *Vitris duobus*, Experimento spectavit fortuito, & eodem Anno, in *Diss. de Aerum Gigantum* c. 4. §. 47. 48. 49. fusius descripsit, adjectis ejusdem Schematibus, ac Tetraësticho sequenti:

En redit ex gemino memorosa Lavendula Vetro,

Quæ prius in terram versa solemque fuit.

Pulverulenta olim sic corpora nostra redibunt:

Et Salva arcane quid Deitatis habent.

Gottfr. Vogtio, Resuscitationem hanc impugnanti, responsum est ab Ol. Borrichio in *Sapientia Hermetis & Ægyptiorum Vindicata*. Lib. II. c. 4. §. 9. p. 359. 368. Ubi fusius ejus veritatem astruit sed plantarum tamen imagines tantum, non veras plantas, hoc Artificio Chæmico exhiberi facit. Conferri de hoc etiam Argumento meretur Henr. Meibomii Jun. *Epistola* erudita ad Theoph. Spizelium, de *Chemicorum Artificiis*, quæ a nonnullis Phenomenis Naturalibus, Resurrectionem Mortuorum illustrantibus, adduntur, Spizelii Considerationi *Corporis Gloriosi*, Noribergæ an. 1662. in 8. excusæ, præfixa.

in den Mathematischen Erquickstunden. Paracelsus quoque, *lib. 6. de natura rerum*, ex ligni combusti cineribus plantam excitare docet, & modum aliquem præscribit confusus admodum, quo certe quid effici possit, dici non potest, nec credo ab ipso Paracelso fuisse tentatum. *Jos. Quercetanus* refert de Medico Cracoviensi, qui pulverem habuerit ex plantæ cujusvis partibus, pluribus quam 30. vitris contentum, admota lucerna plantam, omnibus partibus absolutam, succrescentem exhibentem. Refert & *Pet. Borellus Cent. 3. obs. 71.* fuisse peregrinum quendam Parisiis, qui in vasibus sigillatis rosæ, tulipæ, & aliorum florum, aqua semiplenis, resuscitationes, quinque altium pretio, admoto igne, ostenderit. Habet & idem exempla alia. *Petr. Serenius, Urbani VIII. Medicus*, confepxit rosam ex cineribus ustis, solerti & ingenioso artificio excultris & elaboratis, 24. horis natam, adultam profectamque. Vid. *Tract. de Natura & Artis Miraculis*. His illi exemplis probant ejus rei possibilitatem, quam, nisi ipsi mihi aspiendi copia detur, non possum facile mihi persuadere.

Sane, quod fumos & vapores, ideam floris repræsentantes, attinet, non præfracte equidem negaverim, posse talem speciem exhiberi, sed scio tamen, quam nobis ipsis sæpe imponamus, ut videre nos credamus, quæ videre cupimus. Quam enim facile est, in fumo volubili, ascendente, descendente, aliquas species sibi imaginari, ut in nubibus solemus. Quod *Borellus, Cent. 3. Observ. p. 279.* refert, pomorum succum congelatum mali figuram exhibuisse, id certe novum non est, & nihil miraculi habet. Novimus enim congelationes omnes virgatas esse & striatas, ut videmus in vaporibus fenestræ congelatis, quas figuras *Borellus*, observator alias non satis *Lynceus*, pro mali quadam figura potuit accipere. Simile & illud est, quod in conditura fructus Ribium, saccharo confecta, vidit multas figuras, folia ejus arboris optime referentes. Oleaginosa enim omnia facile in tales formas abeunt, in circulos multos & globulos, quos etiam circumspæctus observator pro foliis arborum veneratur. Incidit hic mihi in memoriam aliud artificium *Franc. Lanæ, Jesuitæ, in lib. sæpius citato*, de floribus & fructibus sine semine productis. Is sc. bonam quantitatem florum de pomis aurantiis indidit dimidiæ libræ olei amygdalarum dulcium, cum exiguo alumine, qui vitro bene custodito & observato, Soli per mensem sunt oppositi, usque dum putrescerent. Post mensem oleum imprægnatum in alia vasa vitrea effudit, & seposuit, ubi proximo vere vidit enatos flores, & postea media æstate fructus, poma scil. minutula ejusdem coloris & odoris cum pomis aurantiis. Mira certe illa esset metamorphosis, quæ plane mihi non fit verosimilis, ut multa alia ejus Autoris.

De Plantæ resuscitatione ex cineribus legi potest *Athan. Kircherus L. 12. Mundi Subterr. Sect. 4. p. 414.* qui ipse testatur, exhibuisse se *Reginæ Christianæ* phenomenon illud, illam vero incuriosam, cum e manibus dimitteret, vitrum illud fregisse, & simul artificium perdidisse. *Kircherus* de eo integrum librum pollicitus est. De cetero, quæ pertinent ad hujus experimenti vel veritatem, vel falsitatem, & alia similia, congescit singulari *Dissertatione de resurrectione plantarum* *Gottfr. Voigtius*, quæ

quæ reperitur in *Curiositatibus ejus Physicis*. Notari etiam debet singulare illud arcanum *producendi anguillas* M. Majo, beneficio roris, quodagricolas, duobus cespiti-
 bus graminosis ac rorulentis, sibi in margine piscinæ superimpositis, in Belgio effi-
 cere, in itinere meo didici, referentibus id nonnullis, quibus non credidissém, nisi
 postea, in Abrahami Mylii scriptum *de origine animalium* incidens, idem illic expe-
 rimentum legissém *pag. 101.* quod hætenus nemini e Scriptoris naturalibus obser-
 vatum est, si J. Bapt. Portam exceperis. Verba Mylii in *Ep. de Transmutat. Metall.*
p. 38. 39. recitavi. Verosimile hoc experimentum videtur, quod nullum in anguil-
 lis reperiatur semen, nulla organa generationis, ac multa proinde de illarum ori-
 gine Scriptoribus Historiæ Naturalis fuerit Disputatio, quæ jam sublata esset, si
 veritas sua huic experimento constaret.

Habet & Ros sua quædam producta, de quibus etiam hic agendum. Est 6
 vero inter illa primum *mel*, quod ex rore constare, vel in rore contineri, sensibus
 assequi possumus, si scil. vapore abeunte, observaverimus, subsidere in valis fun-
 do materiam mellei penitus coloris, odoris atque saporis. Est scil. aliqua oleagino-
 sitas, ex terra per calorem elevata, & partim ex aere decidit in caliculas florum,
 partim etiam per caules florum, e terra percolatur. Utrumque scil. aliquid ad
 generationem mellis, caulis floris, & ros decedens in florem, unde etiam fit, quod
 mella tam varia habeamus. E thymo, ciryso, ac rore marino, parantur optima
 mella. Mel ab apibus colligitur tantum, ut plurimis videtur, non formatur per
 concoctionem aliquam in earum utriculis, quod aliis placet. Mel enim, extra apum
 operam, a natura generari satis constat, imo & alia sunt animalcula mellilega.
 Tradidit olim *Eudoxus Gnidius*, in Africa quandam esse gentem, quæ supra Syrtis
 & Carthaginem incolat, *Gyzanteres* vocatam, quæ hanc exerceat artem, ut flores
 colligat, melque copiose ex iis conficiat. De Medicamentis ex melle, aliisque ex
 melle comparatis liquoribus, de melle rosido & aëreo, quod in Indiæ quibusdam
 locis pluit, multa vide utiliter collecta apud Nardium, a *cap. 25. usque ad 75.*

Inter producta Roris etiam *Saccharum* est, quod non aliud est, quam mel In- 7
 dicum, humana opera paratum, quanquam & sponte sua in Cannis nasci solet, &
 ubi plane maturuerint cannæ, liquidum inde exstillet. Sed solent plerumque non
 expectare illud tempus, & cannis exprimere succum illum dulcem, quem igne co-
 quant, saccharumque vocant barbara voce. De hujus saccharæ cannæ cultura,
 omnique apparatu, ad confectiorem sacchari spectante, multa vide memorantem
 Casp. Barlaeum in *Descriptione rerum sub Mauritio in Brasilia gestarum*.

Manna itidem productum Roris est, quanquam alii potius refinam arborum 8
 velint. Non ubique enim reperitur, sed vel in certo aliquo gramine, vel in cer-
 tis quibusdam arborum foliis. Varias habet illud distinctiones secundum loca, in
 quibus colligitur, secundum arbores, in quibus apparet.

Manna Calabricum inter optima censetur. De variis ejus speciebus legitur Joh.
 Chrysof. Magnenus singulari libro, & Joh. Nardius *de rore c. 36. & seqq.* Scripturus
 (Ddd) 2 quoque

quoque erat *Traſſatum de Saccharo & Manna* Cl. Salmaſius, teſte Laur. Craſſo in *Elogiis hominum Literatorum*, Tom. II. part. III. Qui nuper demum Ultrajecti A. 1689. in ſol. editus eſt in Appendice Soliniani Commentarii noviffimæ editionis. Scriplit etiam de *Manna & Saccharo* Libellos peculiareſ Ant. Deuſingius, ſed iſ, more ſuo, Locos Communes potius coacervat, quam experimenta, aut aliquid de ſuo, aſſert. De *Sacchari & auri convenientia* Tr. edidit Joh. Tackius, Prof. Med. Gieſſenus.

- 9 Inter aquea Meteora etiam Nix referenda eſt. Eſt autem illa vaporis, non, ut Honor. Fabri vult, quædam ſpuma, ſed potius ipſe vapor congelatur. Namque nubes rorans, ſubitaneo frigore correpta, eo modo congelatur, ut in nive videmus. Quoniam enim particule humoris non ſunt unitæ, ſed ita diſperſæ, ut ſolent eſſe in vaporibus, ideo ſtatim frigus, occupans particulas, in multos globulos glaciales eas convertit, quæ deinde ſibi oppoſitæ varias figuras fortiuntur, vel ſtellarum, ita ut ſinguli radii quaſi arboreſcere videantur, vel ſphæularum, inter quas ſunt aliquæ ſemiſphæulæ, conî, cylindri, quæ omnia a diverſis turbationibus oriri Honoratus Fabri ait, quas vel admixtus halitus, vel ventus, imprimit. Totum enim caſui tribuendum eſſe hoc exiſtimat. Spicula autem rigida in nive, quemadmodum & in pruina, & radii illi arboreſcentes, eandem cauſam habent cum qualibet congelatione; ſemper enim, ubi humor rarior eſt, vel ſuperficiæ altuſus, ut in feneltris, videmus in varios radios abiſſe materiam. Cum enim fluxus ille aquæ ſiſtitur, partes ab ſe diſcedunt, quarum contiguitas de natura fluxus erat. Abſcedentibus a ſe partibus, cum tamen humor omnis rectis conſtet particulis, ſibi junctis, in rectos quosdam ramos & radios humor videtur diſcedere. Sæpe etiam ventus, pro ratione pulſus ſui & fluxus ſibi coextendit humorem, & in ipſa coextenſione illum figit in glaciem. Hæc omnia explicari ſatis commode poſſunt. Quod vero hexagonam illam figuram attingit, quæ in nive conſpicitur, mirabili illa varietate ludentem, id tanti non eſſe putat Honor. Fabri, cum tamcū ego maximi rem habeam momenti. Verofiſſimilla illa ratio eſt, quod, cum quælibet gutta ſphæricam figuram repræſentet, in omni autem congelatione fiat diſcontiguitas partium, illa autem ſubito contingat, & æqualiter premat globulos, neceſſario ſphærica illa figura diſcontinuat ab it ramos aliquos figuræ ſphæricæ proportionales. Primum enim ex globulo fit planities rotunda, preſſione enim corpusculorum glacialium complanatur ſphæra in orbem rotundum. Eo complanato, cum partes a ſe divelluntur æqualiter, ita ut a centro verſus peripheriam ſignentur illi ramuli. Eſt tamen res magnæ multæque ſpeculationis mira illa formarum varietas & figura præciſe ſexangularis: nam ex ratione allata poterat in plures lineas diſſeſci globulus ille. Vid. Eraſmus Bartholinus in *ſing. Diſſert. de figura nivis*, (quæ ſecunda eſt in *2. g. Accad. de Natura mirabilibus*), & diligentiſſimus minutarum naturæ rerum ſcrutator, Rob. Hookius, in *Micrographia* pag. 88. ubi eleganti præterea diſcurſu, & plane Mathematico, illuſtrat ſexangularem illam congelandi rationem, quæ certe adeo accurata eſt, tamque affabre facta, ut nulla

nulla ars illam solertiam in minimis assequatur, quam in natura majorem esse fateamur necesse est, quam ingenium apprehendere potest. Videmus tamen sexangularem illam figuram naturæ familiarem in multis operationibus. Ita apis format sibi domicilia hexagona, in crystallis & salibus easdem figuras nonnunquam deprehendimus, quas soli casui adscribere non possumus, cum videamus tam constantem naturæ processum. Hæc, in genere de formatione nivis dicta, satis illustrent cognitionem ejus, in quantum illa haberi potest. Sunt vèro multa alia, quæ circa nivem quæri solent, quæ integro libro proponuntur a Thoma Bartholino in *Tractatu de Usu Medico nivis*, ubi Medica præprimis ab illo disquiruntur, in quibus ut nos detineamur, non est opus.

Primum, quod accidit nivì, candor est, qui nivì quidem per se non competit, sed quatenus superficieculæ variae floccorum sibi superimpositæ, ex variae lucis reflexione candorem aliquem oculis repræsentant, tantæ quidem efficaciz, ut excrecare animalia hominesque possit, si frequentius in nivis conspectu versentur. Hinc Gotfr. Voigtius in *Curiositatibus suis Physicis* problema de albedine nivis proposuit, quam non realem inesse nivì ex adducta ratione existimat, sed emphaticam, cum tamen emphatici colores eo magis colores sint, quo propius ad naturam lucis perveniant, & ex prima radiorum lucidorum missione oriuntur r). Quamquam non negem, differre illos colores ab iis, qui constantius inherere materiæ videntur, essentiali tamen ratione nihil inter se differunt. Nivem agros fecundare observant Agricolæ, & ratio ejus in promptu est, quoniam multum nitrosi salis inest nivì, ut & separari illud per artem Chymicam possit. Nihil autem nitro præstantius est ad fecundandos agros. Refert Thomas Bartholinus de Sale quodam, ex nive confecto, qui in momento possit coagulare res liquidas, qualem se vidisse testatur Hamelius in *libro de affectionibus corporum*. Nos quidem non vidimus, sed rem a vero alienam esse non putamus, cum videamus, beneficio nivis vel in media ætate, cum additione salis, vel sine eo, artificialem glaciem parari posse, quod aliqui etiam glacie ipsa efficiunt, sed majorem tamen particularum glacialium copiam nivì inesse existimamus. De pulvere coagulatorio, quo gemmæ formatz fuerunt, vide *Epistolam* nostram de *Scypho vitreo per sonum rupto*, quæ si vera est historia, alterius originis pulvis ille esse videtur. Notari etiam illud cuilibet de nive potest, posse spiritum vini beneficio nivis distillari, absque igne, sola nive alembico superimposita, idque fecisse Magnum Hetruriz Ducem testatur J. Bapt. du Hamel, *lib. de affect. corporum, cap. de frigore*.

(Ddd) 3

Grando

r) Gothoff. Voigtius, Scholarum olim Güttröviensis & Hamburgensis Rector, Albedinem Nivis realem non impugnavit, in *Curiositatibus*, uti b. l. traditur, *Physicis*, Güttrövii an. 1668. in 8. & Lipsiæ an. 1698. in 12. excusis, sed *Dissertatione Philosophica* contra illam peculiari & satis prolata, quæ Roskochii an. 1669. in 8. thesaurum prodit. De *Figura Nivis Sexangula* conferri etiam potest Joh. Kepleri, Mathematici Cæsarei, *Serena sive Dissertatio* inculca ad Joh. Matth. Wackerum, in *Calp. Dornavii Amphibæarro Sapientia Socratica Jocosæria*, Tom. I. p. 771-777. recusa.

- 10 *Grando* a nive in eo differt, quod primum quidem in guttula insensibili congeletur, novarum deinde partium accessione crescat. Primum enim subtiles globuli concreti, quando decidunt, ex humore, cui in descensu occurrunt, semper novam accessionem habent, & quasi novis quibusdam tunicis induuntur, ut in candelarum formatione fieri solet, quæ repetita immersione novam semper crassitiam acquirunt. Vulgo solent infimæ aëris regioni generationem grandinis adscribere, ex eo argumento, quoniam in altissimis montibus nives quidem inveniuntur, nunquam vero grando, quod quidem aliqua ratione verum est. Nam quanquam grando nivi ab initio non sit multum dissimilis, in descensu ex occurfu particularum humidarum in sphericam illam figuram convertitur, quæ semper incrementum accipit, prout terræ vicinior est. Hinc in dissectione grandinis varias invenire licet crustulas, & quasi tunicas glaciales, per intervalla sibi circumpositas, pari modo, ut in candelis abscedere solent tunicae illæ sebaceæ, e multis immersionibus coagmentatæ, in centro autem grandinis invenire licet substantiam molliorem nivi propemodum similem, quæ substantia primum principium grandini dedit. Solet interdum portentosa magnitudinis grando decidere, quod vel ita fit, ut ventus, cum nivem e sublimi in inferiora præcipitat, plurimos ejus floccos simul compellat, & gelu in unam massam constringat, vel etiam in ipsis nubibus portiones quædam aquarum congelentur, atque ita decident, nisi velimus statuere integras nubes posse esse congelatas, & in unam massam per frigus constrictas, quarum interdum ruptura & casus fiat; sed rarior est talium frustorum de cælo lapsus. Alioquin omnis grando, etiam molis majoris, sphericæ figuræ esse solet, vel ovalis, quod argumento est, non alio modo, quam communem grandinem, formari, sed vel altius cecidisse, vel plus humoris obvium habuisse, unde crassitiam istam acquisierit. Nam ventis illud adscribendum, quod Antonius Grandis facit, vix videretur verosimile, tum enim hyeme frequentiores spectaremus grandines & majores; cum æstate magis spectemus. Solet facile liquefcere grando, quoniam humidioræ aërem inferiorem offendit, & certum esse argumentum frigoris cessaturi, si hyeme grando cadat post intensum frigus. Indicat enim, aërem circumterraneum magis esse humidum, quam frigidum.

- 11 *Pruina* nihil aliud est, quam ros concretus, ut enim e pluvia grando, e vapore nix, ita e rore pruina fit. Nisi enim ex rore fieret, ex aëre cadentem videremus, quod nunquam fit, sed quando vapor e terra surgit, corporum superficiebus adhæret, & occurfu aëris frigidi in striolas aliquas, vel spicula glacialia, abit, quorum bases sint latiores ob liquationem humoris descenditis. Quando enim assurgit vapor, cum partibus superioribus allinitur, quod restat humoris nondum concreti, defluit in basin.

- 12 Atque hæc de Meteoris in universum dixisse sufficiat, quorum naturam putaverim satis esse declaratam, ut non opus sit diutius his inharere. Specialia enim omnia tangere nostri non est instituti, & satis illa per se intelliguntur, bene cognitis generalibus. Hæc quidem libri de hoc argumento conscripti, sed plus semper in illis

illis nugaturum est, quam veræ rationis. NIC. CAREUS, in *Comm. in Aristotelis Lib. de Meteoris*, inter Scholasticos & Peripateticos diligentissimus optimusque est, LIEBERTUS FROMONDUS, in *Libris VI. Meteorologicis*, Antwerpæ A. 1617. in 4to excusis, mirus nugatur, quem passim exagitat, data occasione, Honor. Fabri. ROBERTUS FLUDDIUS etiam *Meteorologiam Cosmicam* scripsit, sed is more suo nubes & inania captat, *παραδοξολογῶν* potius amat, quam veras rerum causas dare. Subtilissimus in iis CARTESIUS est, cujus iudicio, quod Optices peritissimus fuerit, multum tribuitur, & unice post illum legendus, qui magna diligentia totam illam doctrinam excussit, JOH. BAPT. DU HAMEL in *libro de Meteoris & fossilibus*. Est enim meteororum & fossilium magna inter se cognatio. Multi ad meteora referunt, quæ illuc non spectant. Sic MICH. WATSONIUS in *unione sapientiæ pag. 371.* eo refert heterogenea illa, quæ in humano corpore solent generari: lucem carnis ovillæ in obscuro cubiculi angulo, aliaque prodigiosa. Sed ea ratione omnia naturæ phænomena ad meteora possunt referri.

CAP. XXIIIX.

DE ALTERATIONE, GENERATIONE ET
CORRUPTIONE CORPORUM.

§. 1. *Censura doctrina Aristotelica intricatissima de istis.* 2. *Inprimis subtilitatum inutilium de Alteratione.* 3. *Nec non de Generatione.*

Quod hoc capite nobis tractatur, id non hoc loco videbatur demum tractandum, sed potius eo in loco, ubi de elementis, & elementorum qualitatibus, agebamus. Sed quoniam illic de missione a nobis actum est, non videbatur admodum necessarium, multa de hoc argumento verba perdere. Nam, quæ hactenus e corporibus physicis tractavimus, illa sola missione absolvi possunt, ut & cetera illa corpora, ut non sit necessum, inutilibus istis & perplexis lirculis Peripateticorum nos immittere, quas illi super hoc argumento mira fecunditate pariunt. Quoniam enim, velut exercitus, qualitates suas disponunt, adversus se pugnantes, ex varia illa qualitatum combinatione & reactione multa invenerunt singularia commenta, quæ ubi quis omnia magna cum molestia devoraverit, non inveniet tamen, quod pectus saturer. Quare non male fecit Joh. Speringius, quod ex *Institutionibus suis Physicis* rejecerit alterationem illam peripateticam.

Media via procedit Honor. Fabri, qui semper Aristotelem cum recentioribus 2 Philosophis conciliare tentat. Nam, quæ apud illum egregia sunt, ex corpusculari Philosophia ad hanc doctrinam sunt desumpta. Distinguit enim alterationes corporum ratione statuum sensibilium, ut ex raritate & densitate, ex mutatione ordinis & situs partium, ut cum partium positus diversus, vel opacitatem, vel perspicuitatem adfert corporibus, atque ideo illa alterat, ex figuræ mutatione in corpusculis sive particu-

ticulis, ex quibus corpora constant; id, quod probat ex Aristotele lib. 1. de Generat. c. 4. text. 23. Ex motu item & agitatione, & compressione & tensione. Atque hæc omnia satis bene, neque opus erat ad alias qualitates confugere alterationis quasi directrices. Ut tamen etiam Peripateticæ doctrinæ satisfaciatur, multa circa qualitatū ipsarū pōtentias philosophatur, quæ Metaphysicis speculationibus, quam Physicis demonstrationibus videntur propiora, ingeniosa tamen, & ad sententiam Aristotelis stabiliendam argute & subtiliter inventa. Hinc non adeo opus erat istis Axiomatibus: *Qualitas alterativa non agit in proprium subjectum: Agens potest esse magis vel minus alterativum. Ubi agens repetitur secundum aliam qualitatem, contrariam illi, secundum quam agit, illa forma est capax intensiōis, cujus effectus formalis major vel minor esse potest; intensio causæ effectum auget ad intra & ad extra; extensio causæ non auget effectum ad intra se. intensiōe, secus ad extra.* Hæc omnia arguunt, nescio quam superstitiosam sollicitudinem, qua in demonstrationibus Physicis nihil proficimus, sunt enim vel notiones quædam generales; quas nemo in dubium vocat, vel termini quidam inutiliter multiplicati, in quorum multiplicatione admodum sollicita est hæc peripateticorum Philosophia. Quid enim opus est, tam sollicitè distinguere principia alterationis, ne dicam inepte? Tria enim principia intrinseca alterationis faciunt, quæ sunt 1. privatio. 2. forma accidentalis vel alterativa. 3. Subjectum commune. Nam absque illis terminis res tamen expediri potest. Privatio & forma alterativa nuda sunt nomina, ne quid dicam de privatione, quæ nihil est in se, & inepte inter principia refertur: Communitas subjecti per se pater, quanquam & hic de subjecto, & varietate istius subjecti, multa est & intricata disputatio. Ideoque rectius, meo judicio, faciunt, qui inconditam hanc terminorum sylvam relinquunt, & in figura, motu, ordine partium, acquiescunt. Ea enim sub sensu referri possunt, cum cetera sint otiosorum hominum vilitigia.

- 3 De Generatione in communi agi etiam solet a Peripateticis, quæ illis definitur mutatio a privatione formæ substantialis ad formam substantialem in materia. Sed quoniam formarum substantialium existentia nondum satis est demonstrata, illis sublaris, de tota hac definitione actum erit, ideoque non opus est, ut omnes illas controversias Peripateticorum de principiis generationis, de eductione formæ, & materia, de privatione, & plura alia recensamus. Commodior nobis de generatione agendi locus erit, ubi de animalibus agemus. Nam in reliquis corporibus generatione opus non habemus, quam ita generaliter accipiunt Peripatetici. Cum doceant, quomodo mistio fiat, qualitates suas elementares in ordinem redigunt, ex illa temperie diversum aliquid ab elementis generari ajunt, vel elementa converti in naturam vincuntis, cum in modum, quo materia combustibilis in ignem convertitur. Quæ tamen omnia otiose sunt concepta, & nulla idonea ratione demonstrari possunt. Nos missa faciemus sterilia illa commenta, & postquam de corporibus imperfecte mixtis egimus, quæ non tam mista, quam alterata, magnam partem dici debent, ad corpora, quæ vocant, perfecte mixta descendemus.

CAP. XXIX.

DE MINERALIBUS, IN GENERE, ET AUTO-
RIBUS, QUI ILLORUM HISTORIAM
SCRIPSERUNT.

§. 1. *Metallorum & Mineralium missionis ratio, ejusque investigande difficultas.* 2. *Illorum præ aliis corporibus prerogativa, & gradus diversi.* 3. *Judicium generale de historia illorum Scriptoris, & Germanorum in hanc meritis.* 4. *Joh. Webſteri Metallographia commendatur, & Metallographi præcipui, in tres classes Speculatorum, Chymicorum & Obſervatorum, diſtributi, ex iſta reſenſentur.*

A Corporibus, quæ imperfecte mixta vocantur, progredimur ad illa, quæ perfecte mixta, quorum in claſſe primum ſibi locum venditant METALLA & MINERALIA. Quoniam enim illa materiæ maxime conſiſtentis ſunt, & durabilitatem aliquam ipſa particularum ſuarum textura præ ſe ferunt, arctius compacta & particulis ſuis inter ſe connexa videntur, neque tam facile deſtrui poſſunt, quam alia naturæ corpora ſubterranea. Ipſe certe locus natalis eorum arguit, plus illa ex Elemento ſuo, in quo nata ſunt, trahere, quam reliqua corpora. Maſſa enim terreſtris in eis præcipua videtur, præ reliquorum, ſi qua forte ſunt, Elementorum portionibus. Quoniam itaque rerum craſſioris ſubſtantiæ difficilius & diuturnior approximatior eſt, ideoque miſtura particularum in iis corporibus multo eſt difficilius & arcanior, quam in ceteris corporibus, quorum miſſiones deprehendi aliqua ratione poſſunt per reſolutionem vel naturæ, vel artis. At in his longe abſtruſior eſt omnis illarum miſtura, & ſicut a ſenſibus noſtris quam longiſſime corpora illa ſunt remota, in locis tenebriſoſis abdita, quorum paucis hominibus, iisque plerumque operariis & idiotis, penetrare datum eſt, ductusque & canales naturæ per quas colliguntur eorum primogeniæ partes, tam alte ſunt radicati, mirum non eſt, ſi cæcutiat hic intellectus noſter, in obviis etiam quibuſcunque ſuperficiaria contentus cognitione. Eam ob cauſam perfecte mixta, nec male ſane, vocantur, quanquam perfecte iſti miſſionis cognitio longe ſit imperfectiſſima, maximi tamen uſus, ſi haberi vel aliqua ex parte poſſit. Ut vel eam ſolam ob cauſam impoſſibile ego exiſtimem, ignorata mineralium natura, reliquorum corporum perfectam adipiſci cognitionem, ne quid de aſtris dicam. Illa locus ipſe ſenſui noſtro ſubduxit, reliqua corpora omnia a maſſa hac terraqueæ origines ſuas habent, & intra atmophæram globi terreni propaginem viciffitudinis ſuæ fortiuntur; Meteora ortum ſuum in globo terreno habent, &, ut in ſuperioribus vidimus, ſine foſſilium ſcientia non recte pernoſcuntur. Cetera omnia, quæ accidunt plantis, arboribus, animalibus, quin ex terra varias vices ſubeant, dubium non eſt. Nam & ſemina, pro ratione terrarum, quandam creſcendi promittudinem habent, & indolem ſuam ſuſtentant, vel perdunt. Etiam in animalibus ma-

Tomus II.

(Ecc)

gna

gna est, respectu terrarum, variatio; adeo ut spiritus huic parti terræ familiares aliter aliterque afficiant eorum corpora, seu propagetur ea vis per cibos, seu per aerem, quem spirando spiritibus suis sociant. Medici certe experiuntur, magnam esse corporum diversitatem, pro genio istius soli, in quo homines sunt nutriti, vel cui per assuefactionem quasi incorporati.

- 2 Sed nos forte in hac consideratione nimii sumus, & ad mineralia nostra redimus, quæ ego *medullam naturæ* ausum dicere. In iis enim radices quasi fixit natura compacta, inque solidum & in nucleum redacta, cum cetera corpora quasi scorix ejus sint, aut quædam appendices, aut quidam velut flores. Certe nullibi firmior & constantior est, quam in metallis, natura, in ceteris corporibus ambulatoria. Sunt tamen & mineralium certi gradus, neque una omnibus est perfectio. Aliqua enim debilius mista sunt, aliqua fortius & majori partium temperie, ut aurum & gemmæ, præ vilioribus metallis, mineralibus & lapidibus. In iis enim subtilissimarum particularum quasi cribratio peracta videtur, & in tam nobilem massam consolidatio arctissima, quæ excellentiæ istorum corporum optimus character est.

- 3 De iis antequam alia speciatim dicamus, recensebimus primum Autores, qui Historiam mineralem descripserunt. Tanta est vulgo illorum Scriptorum farrago, ut omnia quis excussa crederet, si numerum aut pondus librorum spectaret. Sed plerique inter illos sunt Locorum Communium Scriptores, & pauca quædam & manualia experimenta proferunt, quæ ad nostram mineralium intelligentiam parum conferunt. Quicquid vero ea in re præstitum est, *Germanis* potissimum debetur, qui, occasione multarum fodinarum, quarum ferax est Germania, ad opera illa invitantur.

- 4 Post omnes mineralium Scriptores JOHANNES WEBSTERUS, Anglus, in *Metallographia* sua, libro Anglice scripto, magna diligentia collegit uno libro, non adeo spisso, quicquid apud Auctores veteres & recentiores invenire potuit, quod ad Historiam metallicam pertineret. Eo itaque velut indice uti possumus in Autoribus his evolvendis. Is, cap. 2æ ejus libri, ubi de Autoribus Metallographis agit, triplicem eorum facit classem, commodam sane & concinnam. Ad primam refert *Speculatores*; inter quos recenset Aristotelem, Platonem, Hippocratem, Dioscoridem, apud quos paucula quædam inveniuntur de metallis & mineralibus; Plinium secundum, Andreæ Casalpini, Bernhardum Cæsium, Jesuitam, qui collectanea vasta, & magna volumina scripserunt, nullius usus, ad cognoscendam mineralium naturam, vel admodum pauci. Refert & inter illos Athanasium Kircherum, de quo (*universalem* illum vocans *conscriptillatorem & rhapsodistam*, in cujus *Mundo subterraneo*, mendaciis contra Chymicum pleno, nihil, præter titulum, sit, quod promissa impleat) verum perhibet judicium; non enim implet expectationem illam, quam fecerat promissis suis. Magno quidem hiatu magnifica multa in *Mundo subterraneo* promisit, sed quadrat in eum illud Horatianum: *Ampbora capis institui, corrente rota vix urceus exit.* Quanquam enim vastus liber sit, rerum tamen inops est, & necessaria non-

nonnunquam omittit, superflua multa coacervat, cramben coctam multoties recoquit, nova parca manu serit, multa ex aliis Autoribus describit, in multis impingit, ac ipsis cinifonibus deridendum se præbet. Referendi etiam huc sunt Museo scriptores, ut Olaus Wormius & Ulysses Aldrovandus, quorum ille in *Museo suo* metallicas quasdam species adduxit, hic integrum *Museum metallicum* scripsit. Sed sunt ii Auctores non alio, quam Nomenclatorum nomine vocandi, ut qui indicant tantum res metallicas, parum de iis judicant, plus tamen conferunt utilitatis ad metallorum cognitionem, quam soli Speculatores.

Websterus ad tertiam classem Nomenclatores quidem refert metallicos, qui tamen potius ad primam essent referendi, quoniam Aldrovandi nullam mentionem fecerit, quem puro illic fuisse incognitum.

In secunda classe ponit *Scriptores Mysticos* seu *Chymicos*, quorum iterum duas classes facit, primam illorum, qui de vulgari Chymia scribere, quos enumerat, Jos. Quercetanum, J. Dan. Mylium, J. Beguinum, Ang. Salam, Joh. Pet. Fabrum, Henr. Nollum, Andr. Libavium, e tam vasto numero, cum longe plures nominare potuisset, imo sexcentos.

Sed tamen illi ad Mysticos Scriptores non pertinebant. Ad illos, qui de Mystica Chymia parte, transmutatione sc. metallica, scripserunt, refert Morienem Romanum, Arnoldum de villa nova, Albertum M. Raymundum Lullium, Rogerum Baconem, Thomam Northonum, Georgium Riplaum, Auctores *Rosarii Philosophorum* & *Musei Hermetici*, Mich. Sendivogium, Bernhardum Trevisanum, Basilium Valentinum, Theophr. Paracelsum, J. Bapt. Helmontium.

Sed hi longe paucissimi sunt ex vasto illorum numero. Plura nos de his Auctoribus diximus in *Epistola nostra de metallorum transmutatione*.

In tertia classe ponit *Observatores experimentales*, qui ipsi accesserunt fodinas, & historiam omnium operum metallicorum scribunt, quorum princeps est GEORGIUS AGRICOLA, Vir doctissimus, qui maxima diligentia omnem rem metallicam, omnesque operationes, persecutus est, primusque inter Germanos in opere *de re metallica* (Basil. 1561. in fol.) & *Lib. de ortu ac causis subterraneorum* (Witteb. 1612. in 8vo). cum cura hoc argumentum tractavit. Secundus tribuit JOH. MATTHESIO, qui, in *Sarepta sua*, Concionibus quædam immiscuit metallica.

Tertius JOHANNI KENTMANNO, qui scripsit *Nomenclaturam fossilium inventorum in Misnia, aut aliis regionibus*.

Hinc CASPARUM SCHWENCKFELD nominat, qui scripsit *Catalogum fossilium Silæ*, CHRISTOPHORUM ENCELIIUM, qui librum reliquit *de re metallica*, vehementer ipsi laudatum, & ANDREAM SOLEAM, a Meiero commendatum, cujus est liber germanicus vom Ursprung der Metallen, qui sub Bas. Valentini nomine prodit.

Ceteri, quos nominat, huc non pertinent. In hac tamen classe, præcipuos aliquos omisit, nempe LAZARI ERKERI, (omnium optimi & fidelissimi observatoris) *Probiert-Buch*, quo nemo luculentius & exactius metallicas descripsit, CHRISTOPHORUM LÖHNEISEN, qui Germanica lingua von Bergwercken scripsit, ipse artifex metallarius, & prolixus in eo argumento, PET. ALBINI *Meisnische Berg-Chronick*, quo in libro recensetur fossilium Misnicorum historia, quam diligentissime, a prima origine per annos suos

deducta, ZACHARIE THEOBALDI *Arcana naturæ*. Scripsit & MODESTINUS FACHSIUS Germ. lingua librum, cui titulus; *Probierrbüchlein*. Addi poterant alii quoque Scriptores, quos, vel non vidit, vel incuria quadam prætermisit.

CAP. XXX.

DE VARIIS TERRARUM
GENERIBUS.

- §. 1. *De terris hic agitur minerali succo imbutis, ad quarum cognitionem commendatur Ferr. Imperati Historia Naturalis.* 2. *Argilla in ferrum transmutatio, a Job. Joach. Becchero credita, impugnatur.* 3. *Unde virci terrarum. Haud tanta ille sunt, quanta vulgo creduntur.*

1 **T**erram Elementum esse corporum, plerisque Philosophis supponitur. Ideoque, quatenus Elementum est, ad mineralia & metalla non potest referri. Solet tamen ad mineralium classem referri terra, sed, quatenus succo aliquo minerali imbuta est. Inter corpora enim solidioris naturæ cum primum se offerat terra, matrix mineralium, ea primo loco inter mineralia referenda est. Imbuitur autem illa variis succis mineralibus, suntque talis TERRÆ VARIÆ SPECIES, de quibus etiam in vulgaribus Compendiis operose sane a multis agitur. Vid. *Systema Physicum Gotthanum*. Præcipue vero magna diligentia collegit, ex omnibus Scriptoribus metallicis, varias terrarum species, easque luculenter descripsit FERRANTES IMPERATUS, Scriptor Italus, in *Historia naturali*, lingua Italica conscripta, cujus ea in re labor ita omnia absolvit, ut vix addi aliqua posse videantur, nisi quæ forte in *Ephemeridibus Anglicis* habentur de quibusdam terris relationes. Ne nos quoque supra aliqua de hoc argumento diximus, ut non sit necessum, hic illa repetere.

2 **V**ulgatissima terrarum species est *Argilla*, unde figulina conficiuntur opera, cujus nuper *Job. Joachimus Beccherus* voluit ostendere in ferrum transmutationem, edito super hoc argumento libro satis prolixo, quem ego tamen falli sua observatione existimo. 1) Nam forte separavit ex argilla aliquas ferri particulas argillæ interpersas. Solet enim ferrum omni argillæ, & omnibus vulgaribus etiam lapidibus inesse, uti observavit dudum Guilh. Gilbertus in libro de *Magnete*, & præterea ipse color flavus ostendit, ochræ vitriolicæ testis, quæ ferro plerumque adesse solet, & ex Martis vitriolo quam copiosissime conficitur.

E fa

1) Ad ea, quæ Autor, non h. l. solum, sed & in *epist. de Transmutatione Metallorum*, an. 1673. edita, p. 82. 83. adversus Joh. Joach. Beccheri de Argillæ in Ferrum Transmutatione sententiam, disputavit, nonnulla, nisi memoria me fallit, regeſta sunt a Becchero in *Supplemento Physicæ subterraneæ Secundo*, an. 1678. publicato, & nuper cum ipsa *Phys. Subterr.* Halæ Sax. recula.

E siliis metallicis, & præcipue vitriolo, plerumque terræ istæ præcipuas suas qualitates habent, & vel solum vitriolum varii coloris mire ludit in tingendis terris, quanquam & quibusdam Mercuriales quædam qualitates, aut sulphureæ, inesse possint, de quibus singulis hic agere nimis foret prolixum, cum, præter vulgata, & ab aliis notata, vix afferre quicquam possimus. Legi potest GERH. JOH. VOSSIIUS in *Physiologia Christiana*, qui, ut pleraque Philosophiæ naturalis capita complexus est, ita & hoc in argumento collegit, quæ, vel apud veteres, vel apud Scriptores sui temporis, inveniebat rariora. Medici quibusdam earum speciebus magnam vim tribuunt, quam quidem in dubium vocare nolum; certum tamen est, plus sæpe inesse iis rebus superstitionis, quam vere experientiæ. Quot non de gemmis circumferuntur superstitiones, quibus tamen Viros etiam doctissimos passim implere libros videas?

CAP. XXXI.

DE LAPIDIBUS, EORUMQUE GENERATIONE,
PETREFACTIONE ET CORPORIBVS
PETREFACTIS.

- §. 1. *Methodus detegende constitutionis corporum, præcipue subterraneorum, per Analysin, commendata.* 2. *Observata illa est a Nicolao Stenonis in Prodomo Dissertationis de solido intra solidum naturaliter contento, ejus prolixus exhibetur recens.* 3. *Stenonis, Bernb. Palissi, Henr. de Rochaz & Thoma Schirlei, de crystallis & lapidibus ex aqua concretis, sententia.* 4. *Refutatur ea, & ad generationem lapidum, crystallorum, metallorum, præter aquam, succum etiam viscosum requiri, ostenditur.* 5. *Quid de corporibus petrefactis judicandum, dubiis magnam partem, & non genuinis.*

Quandoquidem Mineralia terræ producta sunt, ideo considerandum nobis primo erit; an illa terræ producta dicantur, vel ratione loci, vel ratione causæ. Terram autem locum præbere mineralibus in confesso est, causam an præbeat, incertum, ita, ut ab ea sola dependeat. Ex ejus tamen consideratione in aliquam causæ cognitionem deduci possumus per viam *ἀναλύσεως*, qua quam tutissime proceditur in corporum constitutionibus detegendis. Aliquam certe cognationem cum loco, cui connexa sunt, habent corpora, aut aliquod facere indicium possunt primæ illius compactionis, minimum illud, an ex solido, an ex liquido, concreverint corpora, eo in statu reperta; ubi figura superficierum & ratio contiguitatis in corporibus in consilium adhiberi debent, atque ex iis judicium institui de prima partium illarum coagmentatione. Non memini, istam methodum ab ullo Physicorum fuisse tentatam, cum tamen simplicissima sit, & maxime naturalis ac demonstrativa. Iis enim quasi vestigiis quibusdam, a natura impressis, incedendum

(Ece) 3

dum est, cum alioquin diffusa difficilisque sit earum rerum comprehensio. Quemadmodum sc. in animalis naturæ cognitione procedimus, ut per anatomem indagemus primas humorum secretiones, liquidorum a consistentibus intervalla, ichnographias ramulorum, quas natura delineavit quasi quædam stamina texture totius corporis, postea nova occasione materiæ vel consolidanda, vel extendenda, vel novis corporibus incrustanda; simili modo in productis subterraneis procedi posse nulum est dubium, si modo ita semel simulque objici oculis possint tam vastæ corporaturæ, quæ seculis solent demum elaborari, & intra terræ carceres formantur, ingenio humano non perspiciendos, & forte non alia intelligentia cognoscibiles, quam quæ ipsa hæc ordinavit, & primum illum motum imperita est.

- 2 Devenit tamen ad illas cogitationes non ita pridem subtilissimus Vir, NICOL. STENONIS, acutissimi homo ingeni, qui multa vidit in rerum natura, in quibus alii cecutiunt. Is, occasione questionis, a Magno Hetruriæ Duce sibi propositæ, de conchyliis & rebus maritimis, in locis mediterraneis reperiis, Dissertationem instituit de solido intra solidum naturaliter contento, cujus ille prodromum edidit, ex quo, velut ex ungue, leonem judicare possumus. In tota illa Dissertatione id præcipue agit & tractat, quomodo corpora illa varia, quæ sub terra reperiuntur, conreverint. Id ut explicet, magna diligentia considerat locum eorum, in quo reperiuntur, quomodo scil. iste corpora includat, quibus superficiebus illa contingat, an planis & lavigatis, an asperis, an totis, an quibusdam earum partibus, e quorum omnium accurata collectione Mathematicis ratiociniis demonstrare laborat, quomodo hæc corpora, secundum has vel illas superficies, ita figurata in hoc loco potuerint coagmentari. Atque in iis omnibus ita procedit, ut, positis quibusdam propositionibus, quasi Mathematicis, sententiæ suæ, velut quædam conclusiones, ex iis sequantur. Illud problema Universale ejus est, quod tota secunda parte Dissertationis suæ pertractat, cujusque in Prodro-mo suo tantum, velut lemmatis alicujus, meminit: *Dato corpore, certa figura prædita, & juxta leges naturæ productio, in ipso corpore argumenta inveniri, locum & modum productionis detegentia.* Propositiones ejus simplicissimæ sunt, ex quibus conclusiones suas educit. Prima est: Si corpus solidum alio corpore solido undique ambitur, illud ex iis primo induruit, quod, in mutuo contactu, sua superficie alterius superficie proprietates exprimit. Hinc consectaria sua educit: 1) In illis terris, vel saxis, quæ undique circumdant & continent crystallos, marcasitas, testas animalium, & alia corpora, levi superficie prædita, jam tum induruisse illa corpora, quo tempore terrarum saxorumque, illa continentium, materia etiamnum fluida erat, adeoque ex illis colligi posse, non terras vel saxa produxisse contenta in illis corpora, imo nequidem extitisse, quo tempore eadem corpora ibidem producta fuerunt. Colligit 2): Si crystallus crystallo, marcasita marcalite, includitur, jam tum induruisse contenta illa corpora, quando corporum continentium pars etiamnum fluida erat. Colligit 3), in illis terris & saxis, quibus testæ crystallinae, argenti, antimoni, &c. continentur, contentia corpora jam tum induruisse, quo tempore con-

contentorum corporum materia etiamnum fluida erat, adeoque marcasitas primum productas esse, inde lapides, quibus includuntur marcasitæ, tandem venas miner-
 lium, quæ lapidum fissuras replent. Tertia ejus propositio hæc est; si corpus soli-
 dum secundum naturæ leges productum est, e fluido productum est. Crescit illud,
 dum particulis ejus novæ apponuntur particule, ab externo fluido secreta. Fieri
 autem appositionem hanc, vel a fluido externo immediate, aut, vel mediante fluido
 interno, uno vel pluribus, quæ omnia eleganter illustrat, comparatione corporis
 humani cum productis terræ instituta. In omnibus locum productionis accurate
 inspicendum docet, i.e. corpora vicina, quæ ad inclusorum productorum figuras
 componenda.

De *crystalli productione* multa subtiliter disquirat Steno, an inter fluidum & fluidum, vel inter fluidum & solidum, an vero in ipso fluido, producat. Nam e
 fluido productam esse, dubium illi nullum est, frigore tamen concretam, at e cine-
 ribus, ignis vi, in vitrum exustam negat. Putat enim, etiam absque ignis violentia
 fieri vitrum posse, etiam humano artificio, modo qui instituitur accurate analysi-
 sin saxorum, in quorum cavitatibus optimæ crystalli formantur. Certum enim
 esse putat, ut ex fluido concrevit Crystallus, sic in fluidum eandem posse resolvi,
 modo quis verum naturæ menstruum imitari norit; fluidum autem, in quo crystal-
 lus crescit, eodem modo se habere ad crystallum, quomodo aqua communis se ha-
 bet ad salem. Ejusdem sententiæ plures alii quoque sunt. Nam Bernhardus Pa-
 lissy, Gallus, libro patria lingua scripto *de natura fontium, metallis, &c.* ex aquis me-
 tallæ, & lapides produci vult: aquas autem duas statuit, alteram materialem, alte-
 ram congelantem. Henricus de Rochaz, popularis ejus, qui de eodem argumen-
 to etiam aliqua scripsit, aquam quidem materiale rerum principium facit, sed salem
 illi adjungit, principium consolidans corpora. Thomas Schirley, in peculiari *libro*
de causis lapidum, eos oriri putat ex aqua & seminibus suis, quod certe est nihil di-
 cere. Nam illa semina nos quærebamus.

Ut sententiam meam aperiam, nec lapides, nec metalla, e sola aqua simplici
 posse produci credo. Metalla, quia corpora habeo secundum mista, quæ decom-
 posita alii vocant, in partibus suis constituentibus, primo mistis, agnoscunt fortas-
 sis liquorem primogenium, sed qui in ipsa specifica metallorum productione non
 apparet. Quod ad crystallorum ex aqua concretionem spectat, nondum ita illa
 expedita est, ut putabar Stenonius, non pauca enim supersunt dubia. Ipsa earum
 fragilitas testatur, minus inesse iis humoris, quam ipsis metallis. Bernhardus Pa-
 lissy per aquam congelantem nihil aliud, quam salem intelligit, ut explicat Sorel-
 lus, aut aliquam substantiam lapidificam & incrustantem, quæ ab aquæ natura di-
 versa est, ut vel inde pateat, crystallum non esse corpus *homogeneous*, seu similem
 partium. Peirescius, teste Gassendo *in ejus vita*, crassam satis communium lapidum
 misturam invenit, quando ex aqua limum viscosum eruit, ad contactum aëris in
 lapidem abeuntem. Ita poterant & in metallis diversi succi, vel terræ, sed
 natu-

natura purioris, miſceri. Si aquarum veſtigia in cryſtallorum incunabulis invenit Stenonius, non ſequitur tamen, inde fuiſſe productas cryſtallos. Nam poterant aquæ vehiculorum vice fungi, quæ materias earum conſtitutivas ad loca illa deferrent, extra autem corpus ipſum conſiſtebant. Tum & illa aſſertio, cryſtallos poſſe per liquorem ſolvi, quia ex liquore productæ ſunt, admodum incerta eſt, cum non perpetuum ſit, ex ſolventibus rem aliquam eſſe productam, & non ſatis certum, cryſtallos ſolvi poſſe. Neceſſario itaque materia lapidum nobis reponenda eſt in ſucco aliquo ſpecifico, & per naturam ita præparato. Quod certo cum dicimus, profiteri non erubescimus, non ſatiſfacere illam rationem curioſis ingeniis; ſed ſervanda illa eſt, uſque dum meliorem doceant alii. Nam ex ſubtilitatibus illis, quas aſſert Stenonius, utut ſatis argutæ ſint, & mathematico plane ordine procedant, nondum tamen res conſecta eſt. Quanquam id libenter concedamus, inter prima lapidum elementa aquæ eſſe præcipuam partem, ſed, cum in natura miſtionis multæ conſiſtant, ideo oportet, ex ſolido aliquo principio, & ex aqua, primo materiam mediæ naturæ, inſtar ſucci eſſe inſpiſſatam, quæ poſtea in lapidis duritiem abiit, humore archius cum particulis arcuatis unito. Aliquam certe ideam talis miſtionis in operibus gypſatis deprehendere poſſumus, quæ ſola affuſa aqua, in duritiem aliquam abeunt, non tamen ſatis conſtantem, quoniam abeſt viſcoſitas illa, quæ magis continet partes. Unde videmus, cum oleo imbuitur iſta materia, vel aqua glutinoſa, eam duritiem lapideam acquirere. In ceteris vero lapidibus durities illa & tenacitas, non ab aqua ſola, non a particulis terreis, ſed a quadam viſcoſitate eſt, in quam multis, vel circulationibus, vel aliis miſturis nobis incognitis, aquam illam natura inſpiſſavit, vel multo tritu particulas magis illi uniens, vel tertium etiam aliquod unctuoſe naturæ, nobis incogitum, illi addens. Ut itaque ex eo appareat, nihil verofimilius dici, quam ſi ſuccum lapideſcentem proximam lapidis materiam faciamus. Proceſſus iſte, quomodo verofimiliter ſuccus ille producatur a natura, ſatis ingenioſe deſcribitur ab Honor. Fabri *tr. 7. prop. 7.* qui & in ceteris rariorum lapidum, communium, ut marmorum, lapidis Lydii, ſilicium, coris, pumicis, tophi, calculi in corpore humano, texturam magna induſtria explicat.

- 5 Quod petrificata corpora attinet, certum eſt, eſſe quosdam fontes, qui lapideam naturam vicentur induere rebus non lapideis, & oſtenduntur multa in muſeis paſſim corpora petrefacta, quæ omnia tamen ego non genuina eſſe exiſtimo. Nam & raritatem aliquam, aut novitatem, fraudibus doctis interdum venari ſolemus, ut veritatem Theologi interdum fraudibus piis. In illa omnia ſpecialius inquirendum eſt. Utur enim non negem, inſcrutari quædam corpora poſſe cruſta aliqua lapidea, tota tamen, quanta quantæ ſunt, mutari in lapides poſſe, res eſt creditu admodum difficilis, niſi forte tanta ſit copia particularum lapideſcentium, ut ita penetrant minimos etiam corporum reſceſſus, & ſingulis particulis ſe circumponant. Sed, neque tum tamen concipere poſſumus, quomodo ſubſtantia nova, & ſatis ponderoſa & multa, eidem corpori miſceri poſſit, ſalva manente ejus figura, niſi forte novæ illæ particulæ
adve-

advenientes simul constringant molliores quasdam corporum immutandorum par-
ticulas. Vid. D. Joh. Dan. Majoris *Epistola de Corporibus petræfactis* 1).

CAP. XXXII. DE MAGNETE.

- §. 1. *Virium ejus causam reddere arduum, quæ nec ad internam virtutem, cum J. C. Scaligero, nec ad similitudinem ejus ac ferri, est referenda.* 2. *Guilb. Gilberti Lib. de Magnete, ac Observatt. de virtute totius globi terrestris Magnetica, indeque nata magnetica recentiorum Philosophia, a Nic. Cabeo, Nic. Zucchio, Jac. Grandamio & Athan. Kircheri, exulta.* 3. *Ren. Cartesii & Hon. Fabri, vires Magnetis ad effluvia externa referentium, sententia recensetur & approbatur.* 4. *Disquiritur, an magnet, igne caudæfactus, vim ferri attractivam amittat. Variatio declinationum acus magnetica.* 5. *Judicium de Vinc. Leotaudii Magnetologia. Alii de Magnete Scriptores, Henr. Nicolai, Laur. Reaui, Verulamius, Petitur, Joh. Frid. Herwardi de eodem ineptia.*

Inter reliqua lapidum genera facile palmam, ob mirabilem suam virtutem, re-
portat MAGNES. Occasionem certe præbuit vastis voluminibus, quibus
quidem operose satis inquiruntur de iis, quæ circa illum notanda sunt, e g. de
conversione ad septentrionem, declinatione, aliisque mechanicis artificijs, quæ super
virtute magnetis fundantur. In veris autem causis earum rerum indagandis, præ-
rer occultas aliquas qualitates, nihil magnopere scitu necessarium nos docuere.
Jul. Cæs. Scaliger, mirum quantum subtilis, adeo acutum non cernit, ut veram
virium magneticarum causam nos docere possit. Nihil enim aliud ab illo accipi-
mus, quam quod ab interna potius virtute, quam externa, existimet, motum
illum procedere, veluti movetur catulus ad mammillam, & anima nostra ad bea-
titudinem, ab intimo principio, quod summi boni appetit fruitionem. Qualis
Philosophia, & quidem tam sancta, mirum, quomodo in lapides jam sit propaga-
ta. Tantum sc. abest, ut ab interna virtute procedat, ut ab externa potius illud
provenire longe sit verius, ut e sequentibus videbimus. Aliqui solam similitudi-
nem, in Sympathia, quæ inter magnetem est & ferrum, pro causâ nobis vendi-
tarunt, quod certe nihil est dicere, cum sic in ceteris etiam corporibus similitudo
eosdem effectus parere debeat.

Primus

*) D. J. Dan. Majoris, Prof. Medici Kiloniensis, *Diss. quæ b. l. allegatur, De Canceris & serpentibus petræfactis, ad D. Phil. Jac. Sachsiæ, Epistolica*, una cum Sachsii *Responsoria de Miran-
da Lapidum Natura*, Jenæ 1664. in 8vo prodit. Pollicetur in ea, & breviter p. 12. ac seqq.
delincat, *Lithologiam* sive *Tr. de Corporibus Petræfactis* integrum, quem tamen absolutum
ab illo esse vix credo.

- 2 Primus in hoc argumento diligenter excolendo fuit Anglus, WILHELMUS GILBERTUS, qui in experimenta super uno hoc subiecto mire accurata quinquaginta nummorum millia, ut Harvæus refert, impendit, edito in lucem libro, (cui Tit. *Philosophia nova de Magnete, Magneticisque Corporibus, & de magno Magnete Tellure Amstel. 1600. in fol.*) quo primus demonstravit, virtutem magneticam terrestris globo a natura insitam, atque adeo terram magnum esse magnetem, ut magnes est parva terra. Quæ observatio, quanquam integram magnetis naturam non demonstret, viam tamen pandit ad cogitationes quasdam secretiores, & latius patentes. Nam ex eo id sequitur, virtutem illam latius diffusam esse, quam in solo illo lapide, ut fides amplius non habeatur fabulis illis veterum, nescio quas magneticas rupes fingentium, aut cæli cujusdam plagam, & sideris cujusdam influxum in rei hujus causam vocantium. Quos inter Rogerius Baconus quoque est, qui, in *Ep. de virtutibus Magneticis*, cælum terræ miscet, a cælo virtutes istas derivando, cum posset a Terra. Statim ergo, post Gilbertum, quasi nova quædam de magneticis Philosophia cudi cæpit, ut sunt hodieque multi homines ita animati, qui una super observatione tota sæpe Physices Systemata fundant. Gilbertus nihil asseruit, nisi quæ experimentis comprobata fuerunt. Postea illum tamen imsecuti sunt Nic. Cabæus, Nic. Zucchi, Jac. Grandamicus, Athan. Kircherus, Jesuitæ, qui vasta de re magnetica Opera ediderunt, id præcipue agentes, inprimis Cabæus & Zucchi, ut ad principia, juxta Philosophiæ leges, reducerent Gilbertiana experimenta. Grandamicus singulari Opusculo terræ immobilitatem ex virtute magnetica demonstrare conatus est. Quod scriptum ejus Henr. Power refutavit *Parte III. Philosophiæ Specialis*, Lond. A. 1664. in 4to editæ. Kircherus, sicut solet, per omnia hujus tractationis cognata se diffudit, nam non solum anteriorum scriptorum ratio cinia collegit, sed & omnia, quæ in natura analogiam quandam magneticam præ se ferunt, eo retulit, additis variis laboribus mechanicis, ex operationibus magnetismi eruitis.
- 3 Post tot tamen labores non satis inquisita fuit magnetis natura, & nihilominus obscura relicta fuerunt earum operationum principia. E modernis, Kenelmus Digbæus magnetem credidit ex atomis generari, ab utroque polo fluentibus, ac per emanationem operari, quæ sententia mihi haud probatur. Præ ceteris aliquid sapere hic visus est Cartesius, latius vibrans mentis sagacissimæ oculos, quam alii ante ipsum Scriptores. Observavit ille sc. virtutem illam, qua ferrum attrahit magnes, aut in polum convertitur, non in ipso esse magnete, nisi solummodo passive: Principium autem dirigens, & motum illum exercens, extra ipsum, vel lapidem, vel ferrum, esse constitutum. Per illum itaque pro certo positum est, externam aliquam naturam fluidam ea via ferri ab austro scilicet ad septentrionem, eamque poris magnetis, vel ferri, ita se insinuare, ut simul secum in eandem viam dirigat, quæ postea etiam remanet in minimis particulis magnetis, quæ ferro afficiantur. Ex eodem principio censenda est provenire virtus illa attractrix. Materia enim fluida, per magnetis poros transiens, dum ferrum offendit, simili ratione per ferri poros transire laborans, dum non recte sibi oppositos incurrit, eos ita dirigit, ut accedere ad magnetem fer-

rum

rum videatur, & accedente subinde nova particularum copia, & poris recta via oppositis, particular illæ striatæ quasi ferrum induant, atque ita firmiter magneti ipsi apponant. Id enim certum est, magnetis & ferri esse pene eandem substantiam, unde Honor. Fabri magnetem facit corpus mixtum ex materia lapidea & metallica. Et hic doctiss. utrique & sagaciss. Vir eandem hypothesin Cartesianam sequitur, quamvis aliter proponat. Id autem ita exacte & mathematica plane ratione facit, ut in dubium vocari non possit, *Traët. 7. lib. 1. prepos. 34.* Postquam multis aliis viam muniverat suæ assertioni, hac analogia rem demonstrat. *Cogita, inquit, suberis frustum immeris fere acubus ferreis, magnetica vi instructis, in parallelis, quanquam insensibilibus, confixum, illud hæud dubie suos polos, suosque aspectus, habebit, &c.* Quo certe exemplo elegantissime illustrare totam hanc materiam videtur, quamvis in materiam striatam Cartesianam propendere non videatur. Interim tamen simile aliquid principium agnoscere videtur. Sed tamen non tam generale ac universale, quale Cartesius. Proponit autem totam hanc doctrinam admodum luculenter & perspicue, & plane methodo mathematica, ut sane rectiore via & planiore nemo facile hic procedere possit.

Cetera, quæ spectant ad magnetem, declinationes ejus, divisiones secundum 4 polos, & alia, mathematica plane sunt, vel mechanica, & sollicite jam tum ab aliis notata. Multa præterea fabulosa referri solent de magnete. Solent & illud inter observata referre, vim omnem suam deponere magnetem, si igne candefiat, quod tamen non usque adeo verum esse, produnt *Acta Philosophica Anglica p. 496. Edit. Lips.* Quanquam Honor. Fabri rem extra controversiam esse existimat. Eatenus tamen veritas constat huic observato, quod scil. virtus illa attrahendi in magnete aliqua ex parte fuerit imminuta, ac potuit fortassis magnes ille fuisse validior, quam isti, in quibus alii experimenta fecere, qui totam hanc vim omnino deposuerunt. Nam inter magnetes magnam esse differentiam, multi Autores notant. Ceterum in declinationibus acus magneticae mira est varietas, ut eam sæpe notavit Rob. Boyleus, in exiguis milliariis notabiliter variasse, cujus ille causam adæquatam dare non potuit. In *Actis Philosophicis Anglicis* multæ, quæ variationem illam spectant, passim sunt Observationes.

Scriptis & VINCENTIUS LEOTAUDIUS *Magnetologiam*, Lugd. Gall. A. 1668. in 4to 5 editam, in qua, ut titulus habet, exponitur nova de magneticis *Philosophia*, quæ tamen mihi quidem non multum adferre viderur novi, sed doctrinam hanc intricatior, quam ante fuit, relinquere. Accurate tamen omnia illa artificia magnetica exponit, & lib. 1. cap. 4. prolixè agit de vi magnetica ferro communicanda absque magnete, unde probat ille totius terræ virtutem esse magneticam. Congessit quoque Henr. Nicolai, in exigua *Diff.* (Dant. 1641. in 4to,) varias de hoc argumento quaestiones. Laur. Reael, celeberr. Batavorum Navarchus, Amstelod. A. 1651. in suo edidit, *Onderfinsing van de Magnetsteen*, en de magnetische Kracht der Aarden, Libellum quidem exiguum, sed in quo experimenta non contemnenda, notisque 6

Latinis a Casp. Barlaeo illustratum, ab erroribus tamen suis haud immunem. Inter post-huma Verulamii peculiaris reperitur *Inquisitio de Magnete*, in qua cogitata sua profert, & Q. q. exponit, ad quas institui Experimenta Magnetica possint, quales etiam in *Transact. Angl.* passim leguntur. Dn. Petiti, bellicis in Gallia munitionibus praefecti, *Diss. de Magnetica declinatione, ejusque variatione, Astronomia Physica* J. Bapt. Hamelli est addita. Legi etiam merentur, quae de motu in natura magnetico *J. Alpb. Bo-rellus*, sub finem Operis *de vi Percussionis*, philosophatur. Ingeniose stultus fuit Joii. FRID. HERWARTUS, qui in *Admirandis Etbnica Theologiae mysteriis* propositis, Ingol-stad. A. 1623. in 4to editis, Magnetem olim pro Deo cultum, Philosophiamque Magneticam, & Mysterium Pyxidis Nauticae, sub omnibus Gentilium fabulis a sacerdotibus fuisse occultata, operose evincere est conatus. Quo quidem nihil poterat excogitari stultius, cum ne minimum quidem apud Aut. veteres Pyxi-dis istius no-retur vestigium.

CAP. XXXIII.

DE LAPIDIBUS PRETIOSIS.

§. 1. *Gemmarum praestantia & prerogativa pra lapidibus. Varii de illis Scriptores. 2. Ceteris praefertur Rob. Boyleus, cujus sententia de Gemmarum generatione, com-positione & solutione, cum Nic. Stenonio ipsi ferme communis, recensetur. 3. Quid de Gemmarum viribus & motu intestino judicandum? 4. De Adamantibus, ceteris-que Gemmarum speciebus, nonnulla. 5. De Margaritis item, 6. De Coralliis, Ligno-que fossili.*

1. **V**idimus plebejos lapides, veniamus ad Regios, & ob raritatem praeter ceteris aestimandos. Sunt enim sane nobilioris naturae & compositionis, neque a solo pretio & aestimatione dignitatem suam accipiunt. Mistio enim longe perfectior est, & singularis eorum textura arguit longinquitatem productionis, & eam ob causam naturam nobiliorem. Nisi enim particulae subtiliores essent, & longo tempore longisque circulationibus naturae excoctae, & in talem massam subactae, non tam splendida forma & durabili corpore apparerent; nulla enim alia corpora his virtutibus praedita videmus. De his Scriptores sunt multi, sed innumeris fabulis referti, ut vix liqueat, quid in illis sincerum sit, aut pro vero & demonstrato debeat haberi. Anshelmus Boëtius a Boot, Marbodæus, Franc. Ruæus, Hier. Cardanus, Joh. de Laet, Albertus M., integros de illis libros scripserunt, inter quos Boëtii a Boot liber optimus videtur; reliqui enim miris sunt fabulis & superstitionibus referti. Nuper etiam aliquis Thom. Nicolotius, Anglus, de eo argumento scripsit, qui liber in Germanicam quoque linguam conversus est. Ul. Aldrovandus quoque in *Musæo Metallico* varias earum species, cum Iconibus, repræsentat, sed is deformis & figuris earum magis sollicitus. Prodiit ante aliquot annos liber Gallica lingua,

lingua, exiguus quidem, sed magnæ utilitatis, sub Tir. *Histoire des Joyaux, & des Principales Richesses de l'Orient & de l'Occident, par le Sr. Chappuzeau*, cujus argumentum *Transact. Angl. p. 429. & seqq.* recensent. Ex eo enim bene perdisci potest res gemmaria, quoad notas loci natalitii, & rationem valoris.

Post illos omnes Rob. Boyleus, sagacissimus naturæ Indagator, singularem 2 libellum scripsit de origine & virtutibus gemmarum, elegantem satis & curiosum, cujus hæc sententia est; Gemmas pellucidas aliquando substantias liquidas fuisse ait, quæ si tincturis quibusdam mineralibus, dum fluidæ vel molles sunt, imbuantur, colores, pro ratione mineralis obviæ, acquirant. In opacis gemmis, cujus generis sunt Hematitæ, Jaspides, Onyches, similesque lapilli, terram, metallicis succis imprægnatam, accessione liquoris petrescentis, seu spiritus petrifici, in lapidis formam coagulari putat, & hos spiritus petrificos opinatur aliquando ascendere in forma vaporum. Unde probabiliter deducit, non tantum diversas virtutes medicinales talium lapidum, sed & alias quasdam illorum qualitates, ut colorem, gravitatem. Hinc evenire existimat in lapidibus alterius generis, vel Marcasitis, vel ipsis vegetabilibus & animalibus substantiis, repertos fuisse alios lapides. Quandoquidem substantiæ illæ facile concipi possunt terræ inclusæ, dum adhuc essent terra mineralis vel limus, & postea thecæ quasi inditæ, accessione petrificorum agentium, quæ eas pervaserint. Atque hanc suam sententiam Boyleus, isto in libro, prolixius explicat, in quo in plurimis convenit cum assertionibus Nic. Stenonis. Sed fuit ille, in præfatione ejus libri admodum sollicitus, ut præcaveret suspicionem plagii; nam, cum imprimeretur libellus, Stenoniana se nondum vidisse multis documentis probare illic laboravit. Sunt vero in illo libro singulares Observationes, & magis quidem solidæ, ut mihi videntur, quam Stenonianæ, quæ meritis Mathematicis ratiociniis niti videntur, cum hic in subsidium vocet experimenta artis Chymicæ. Illa præcipue elegans ejus meditatio est, qua statuit, terram plenam esse menstruis, aliisque liquoribus variorum generum, e fodinis, per quas vagantur, varie imprægnatis, qui in quibusdam casibus vice menstrui fungi, alio vero modo concurrere ad productionem corporum mineralium, possint. Quin ipsam aquam communem variis mineralium effluviis infectam, ut est plerumque (quod Leonh. Thurnheuserus peculiari libro de aquis mineralibus docet), id præstare posse credit. Refert quoque, se casu aliquando incidisse in liquorem, qui gemmas solvere potuerit, quod certe mihi, nescio quomodo, a vero alienum videtur. Putaverim enim ego, rem arduam forte, & magni in natura prodigii, si quis id præstare posset, & longe illo Alchesto Helmontiano pretiosiore. Quæ circa figuras gemmarum philosophatur, pulchre illustrata Chymicis experimentis sunt.

Quod vires gemmarum attinet, illæ cum sint in abdito positæ, erui non facile 3 possunt. Joh. Bapt. Helmontius, & ejus Hyperaspistes, Joh. Marcus Marci, magnam vim ipsi irradiationi tribuunt, in qua tamen tantum latere arcani, ut illi quidem volunt, vix mihi persuadeo. Esse vero in illis incognitas quasdam vires, & non facile

cile deprehendendas, vel ex iis Observationibus conicere licet, quas recenset Boylius in libro suo de *Quiete absoluta corporum*. Observavit enim, in ipsis durissimis corporibus esse particulas quasdam, quæ moveant se a centro ad superficiem. In *Tractatus sui de Coloribus Appendice* refert de quadam Turcoide, in qua macula fuerit, quæ motum habuerit menstruum, ad phases sc. lunæ comparatum.

- 4 De singulis gemmarum speciebus si agere nobis animus esset, toto Volumine rem non expediremus, & habemus, quos de iis libros legere possumus, a me supra indicatos. De valore earum, & ordine, omnium optime Aucter ille Gallicus egit, ut non necessum sit, ex eo quædam repetere. Adamantes præ omnibus pretium habent, magis ob raritatem, quam ob naturam ceteris præstantiorem. Nam & ceteræ illæ gemmæ ejusdem mixturæ sunt, & pulcherrimi præterea coloris. Quænam illis succedant, ambiguum est, quibusdam pro Smaragdis, aliquibus pro Saphiris, certantibus. Earum omnium natura, species & distinctiones, vel vulgares etiam Auctores Phycii & Compendiarii recensent, quibus innumeræ fabulæ & superstitiones sunt permixtæ.

- 5 De Margaritis, earumque piscatione, consulenda sunt Itineraria Indiæ Orientalis. Habuit & Britannia quondam margaritas, multum olim æstimatas, sed nunc illæ ibi non comparent. Quæritur hic a multis ars majores efficiendi uniones & minutionibus, sed vix puto illud effectum dabitur, cum splendor ille superficiei externæ nulla possit arte conciliari, licet forte massa aliqua major inde confingi possit. Refert Cl. Salmasius, in *Exercitationibus suis Plinianis ad Solini Polybistora*, in libris illis Græcis MSS. qui de Chymia, & Metallorum transmutatione, in Bibliotheca Regis Gallicæ asservantur, recenseri artem aliquam conficiendi uniones artificiales. Sed illa non comparet in Cod. Altenburgensi, cujus inspiciendi mihi copia data est.

- 6 Coralliorum historiam Johannes Ludovicus Gasius peculiari opusculo persequitur. Eorum etiam mirabilis productio est, & sunt, qui observarunt, ea sub aquis mollia, quod argumento est, ex succo quodam coaluisse. Sed in his omnibus cetera omnis philosophandi industria est, & pene meris conjecturis absolvuntur, quæ circa illa disquirimus. De *Uguo Fossili* Lib. Italicum scripsit Franc. Stellutus, quem se, cum notis suis, denuo editurum J. Dan. Major est pollicitus.

CAP. XXXIV.

DE VITRO ET GEMMIS ARTIFICIALIBUS.

- §. 1. De vitro varia, inprimis, an flexibile & ductile confici possit. 2. Gemmæ e vitro artificiales. Ant. Nori Ars Vitriaria, & Autoris Epistola de Scypho vitreo, per sonum vocis humanæ rupto, laudantur.

VITRUM

VITRUM quodammodo ad gemmas etiam referri videtur, ob densitatem & compactionem suam, licet arte factum sit, quanquam & natura habeat vitra quaedam fossilia. Quod arte paratum est, fragile est. Aliqui per artem flexibile & ductile fieri posse credunt, & adfertur ejus rei historia quaedam apud Plinium & Petronium, de artifice quodam, qui Tiberio obtulerit phialam, ex vitro tali ductili paratam. Cujus historiae fidem aliqui in dubium, cum Christoph. Meretto, vitrum ductile per artem confici posse negante, vocant, sed immerito, ut opinor. Nam certe non repugnat naturæ, talia vitra confieri per additionem materiæ cujusdam viscosioris metallicæ, quæ tamen perspicua sit, ac maneat. Ol. Borrichius certe, in libro suo de artu & progressu Chymie, pro exemplo allegat talem Muscoviticum pellucidum, quod non ita fragile est, ut vitra nostra, per vim ignis parata. Chymici vitri flexibilis præparationem magno suo Elixiri solent tribuere, quod naturæ sit viscosæ, incombustibilis & summe perspicuæ, vitroque admistum talem ei naturam conciliet. Vixit, uti a Viro fide digno accepi, in aula Job. Casimiri, Regis Poloniæ, Nobilis Italus, qui certo quodam spiritu chymico vitrum frigidum ita emollire potuit, ut illi sigilla, tanquam ceræ, imprimerentur, manique imagines in eodem formari potuerint. Nummos aliquot, ex eo vitro confectos, Magnatibus donavit Aulicis, quod tamen postea ad naturam suam fragilem rediit. Idem artificium in Anglia etiam quibusdam nunc innotuisse, retulit mihi Henr. Oldenburgius. Nicol. etiam Stenonis, absque ignis opera ut vitra conficiantur, non putat esse impossibile, quod si verum esset, talia vitra ad gemmarum naturam accederent propius, ac gemmæ nihil aliud essent, quam vitra metallica. Nostrium autem vitrum, quod, vi ignis, aërem, salem & cineres, in massam aliquam viscosam & lentam fundit, non potest, nisi fragile esse, ut omnia corpora sunt, subitanea aliqua operatione fabrefacta. Non etiam misceri ita particulæ possunt, sed violenta fusione statum quasi violentum fortiuntur, a quo discedunt interdum. Levi enim aëris rarefactioni & condensationi, vel sono vocis etiam, videmus ad rupturam patere. Borrichius putat, si salem possumus habere flexilem aliquem, ductibilitatem inde acquiriturum vitrum. Nam sal ad fusionem maxime confert, & ad continendas inter se minimas particulas. Sed, quoniam salis communis particulæ rigidae sunt, dum in igne sunt, sunt illæ quidem, sed frigefactæ veteri suo rigori restituuntur, ideo non potest aliter evenire, quam ut fragile vitrum sit. Quod si pro sale illo communi sal aliquis metallicæ naturæ possit substitui, aut ipsum illud metallum in salis formam redactum, non dubito, quin res successura sit.

Sed hætenus quidem frustra in eo negotio laboratum est: quod si perfici posset, parum abesset, quin gemmas ipsis nativis respondentes perficere opera nostra possemus, cum videamus in vulgari etiam vitro puriori, sed tamen fragili, & non tam ponderoso, quam gemmæ sunt, adeo per artem, naturæ æmulam, posse effigieri gemmarum species, secundum colores suos distinctas, ut fallere interdum ipsos gemmarios negotiatores possint, si non ad omnia examinum genera revocent. Species sane &

& fulgor summus conciliari illis potest, non tamen durities. Et hanc quidem artem parandi gemmas fictitias tradidit ^{u)} ANTONIUS NERUS, Florentinus, in elegantissimis suis 7. libris *de arte vitraria*, Italica lingua scriptis, quos in Latinam linguam vertit Andreas Frisius, ediditque Amst. A. 1668. in 12. cum notis, quas Christoph. Merettus, Medicus Anglus, in illos scripserat. Ubi ordine omnia illa legi possunt, quomodo Crystalli, Saphiri, Amethysti, Granati, & similes, effici possint. Illic enim & instrumenta ejus artis, & omnes apparatus, prolixè describuntur. Plura, quæ ad vitri naturam sepectant, recensuimus in *Epistola nostra de Scypho vitreo rupto per certum vocis humane sonum*, ubi memorabiles quædam occurrunt historiæ de gemmis quibusdam artificialibus, ex aqua factis, & præterea alia scitu digna.

CAP. XXXV.

DE METALLORUM GENERATIONE.

- §. I. *Materiam Metallorum proximam non esse aquam, aut salia, ostenditur.* 2. *Nec argentum vivum vulgare, sed longe probabilius Chymicorum Mercurium (cujus ab isto differentia explicatur) ac sulphur. Generationis metallorum diversorum ex hisce ratio.* 3. *Quenam sit inter sulphura auri, argenti, & metallorum impurorum, sicut & vulgare, differentia?*

I Lapidibus ad METALLA venimus, quæ alterius plane texturæ esse, ipsa exterior forma arguit, plus enim viscidæ & lentoris habent, quam lapides. Quanquam enim sunt durissima, fragilitatem tamen aliquam habere violentam, pondus eorum arguit, & ad metallicam naturam propius, quam ad vegetabilem accedere. Jam, quæ metallorum origo sit, quibusque rebus constituentur, vexatissima quæstio est, cum eorum natales vix humana industria videatur posse rimari. Qui aquam omnium rerum Elementum statuunt, etiam metallis assignant, non quidem falso, fuisse enim aquam remotum primum & prædominans illorum Elementum concedo, jam tamen per alterationes in naturam propiorem, materiam scilicet viscidam & lentam, inspissatam, verosimile est, quæ propinquiore cognatione metallicam naturam attingeret. Nihil itaque prodest nobis, si sciamus vel credamus, ex aqua esse metalla composita; id enim demonstrari ægè potest, ac fortassis fieri potuit,

^{u)} Antonii Neri Artem Vitrariam, post Christoph. Merettum, illustravit, novisque inventis solerter auxit Joh. Kunckelius, Chynicus haud ita pridem Germaniæ & Sueciæ, coarvis plerisque superior, e Cimbria nostra oriundus, cujus *Artis Vitrariæ Experimentalis* (vollkommenne Glasmacher-Kunst) Germanico Idiomate Lipsiæ an. 1679. in 4to. edita, *Parte I.* Commentarium in Ant. Neri Libros, & Meretti Notas, Experimentalem luculentissimum, *Parte II.* duas experimentorum, ad Artem hanc, aliasque cognatas, spectantium, Centurias, in Appendice autem Historiam Gemmarum Naturalium, & quarundam Artificialium, nec non Margaritarum aliorumque similium Naturæ Cunctiorum Physicam exhibet.

potuit, ut talis materia, lenta & viscosa, simul cum ipsa tellure creata sit, ut necessum non sit, alius procedere. Nam & nimia subtilitate saepe obstitimus veritati. Aliqui sunt, qui metallorum originem a sale petunt, argumento illo ducti, quod videant corpora metallica a salibus posse discerpi & corrodi, aut, quod nonnulla cognatos habeant sales vitriolicos, ac inter se per vices commutentur, quod tamen neutriquam eorum sententiam confirmat. Non enim valet ista consequentia: quod corrodere potest aliquid, ex eo id componitur. Et vitriola nil aliud sunt, quam corpora metallica & salina mista temperato contubernio, non perpetuo aut radicali. Non vacat quidem res illa admiratione, quod ita corpora secari possint a salibus, ac paret inde magna salium cum mineralibus cognatio, non tamen intima, semper enim divelli possunt levi negotio, cum partes ceteræ essentialia cohaerant. Quæsi-verunt multi in vitriolo, aliqui in nitro, cujus salis potentia magna est in fixissimis quoque metallis vexandis. Quare spiritu roris auri tinctura elici solet, quoniam in illo est spiritus nitri subtilissimus. Sed hic tantum abrasio est parricularum minimarum, ipsæ vero, vel minimæ, essentialem suam misturam retinent.

A salium familia ad metalla itur, inter quæ primum omnium appellari solet *argentum vivum*, mirabilis profecto substantiæ, quæ mille se in formas fingit & retingit, quibuscunque in artibus & experimentis tractata. Id in illo præcipue consideratione dignum est, nullam aliam substantiam inter metalla tanto amore complecti aurum, cui etiam pondere æqualis est, statim enim auro unitur, idque in illo mergitur, cum cetera omnia metalla supernatent, id quod ex amalgamate Mercurii luculenter patet. Qui hanc substantiam inter principia metallorum ponunt, propius absunt a vero, non tamen verum esse principium, uno ore omnes illi dicunt, qui Chymiam istam secretiorem profitentur, atque inter illos Lullius, qui argentum vivum inter principia metalli ponendum esse judicat, sed a vulgari argento vivo distinguit, ut ovum secundum ab ovo subventaneo. Illi sc. quando argentum vivum suum, seu principium metallicum, requirunt, ajunt, esse illud corpus metallicum summe ductile, lentum & viscosum, ponderosum, ita ut auri pondus æquet, non currens, ut vulgare argentum vivum, sed tamen in igne summe volatile, & ut uno verbo dicam, talem materiam, quæ nondum aurum & argentum, aut aliud metallum, est, sed rudimentum quasi & embryo metallicus, aurum & argentum immaturum, quod pondere suo dignosci facile possit, summo autem studio ab illis celatur. Hoc primum illis est & materiale principium, quod certe cum ponunt, nihil absurdi comminiscuntur. Ipsa enim compositio & textura metalli arguit, ex tali quadam substantia componi debere metallum. Alterum principium componens metalla *sulphur* vocant, illudque geminum faciunt, *album* & *rubicrum*, prout de albore & rubore metalla participant, vel copiosius, vel purius, vel parcius, vel impurius, admistum. Atque hæc perfectæ metallica substantia, vel illud argentum, vel aurum immaturum, jam tum in prima sua mistura sulphur commistum habet, ab eoque leviter digestum est, quæ substantia si naturæ Operario permittitur, tandem in aliquod metallum fixum abit per longas digestiones, vel perfectum,

ut aurum & argentum, vel imperfectum & impurum, si sulphura sordes aliquas a loco natali contrahant, atque tum stannum, cuprum, ferrum, &c. nascitur. Quæ metalla plus sulphuris impuri, & quam minimum argenti vivi, seu mercurii, habent, non ita sunt ductilia, ut aurum & argentum, aurum præcipue; quod infinite pene dixerim extendi potest. Ab una ergo radice omnia metalla descendunt, tali scil. substantia, quæ ex binis principiis constitutivis leviter commista est.

- 3 Aurum omnium optimum est, & primum, antequam exaltaretur sulphur, illud candidum fuit, suntque, qui putant, flavum illum auri colorem exui auro posse. Hujus naturam omnes inquirunt, nemo capit. Chymici imprimis, in natalibus ejus investigandis, laborant, verum scientes silent, verba dant ignavi. Exstant Abrahami e Porta Leonis, Medici Hebræi, *Dialogi III. de Auro*, in quibus non solum de auri facultate Medica, sed & specifica ejus ac ceterarum rerum forma, dupliciter potestare, qua in mixtis illa operatur omnibus, operose disputatur. Venet. A. 1584. in 4to editi. Nec spernendi Joh. Franc. Pici Mirandulani *Libri III. de Auro*, in quibus multa recensentur transmutationum exempla. Argentum ejusdem cum auro naturæ est, & eodem sulphure gaudet, sed nondum ad ruborem excoctum. Er ista quidem sulphura, quæ ita vocantur, incombustibilia sunt & esse debent, quoniam naturæ metallicæ sunt, perfectioris sc. & fixæ, quæ destrui non possunt & dissipari, ut cetera sulphura vegetabilia vel animalia, quæ in fumum abire, atque dissipari posse, flamma ipsa facile testatur. Combustibile autem sulphur ad compositionem perfectorum metallorum nihil facit: impura quidem metalla ex eo habent plurimum, quare destrui etiam facile per sulphur vulgare possunt. Imo ipsum argentum potest destrui, quod indicio est, non tam purum, vel saltem minus fixum esse in argento sulphur, quam est in auro. An vero natura, diuturna coctione, ex vulgari sulphure possit fixum facere & incombustibile, res est nobis non determinanda.

C A P. XXXVI.

DE METALLORVM TRANSMU-
TATIONE.

- §. 1. Plumbi in stannum, ferri in cuprum, transmutatio. 2. Metallorum imperfectorum in aurum transmutatio propugnatur, Chymicique Græci MSti, a Thom. Reinesio emendati, & Ol. Borrichii atque Autoris de χημικαῖς ἱστορίαις scripta, commendantur.

- 1 **D**e TRANSMUTATIONE METALLORUM in universum agere nostri non est instituti. Multa enim circumferuntur experimenta de plumbi in stannum, ferri in cuprum, conversione, de quibus tamen dubiorum plena sunt omnia. Quod plumbum attinet, id depurari coctione in stannum posse, non equidem inficias iverim, quanquam tamen stanni natura admodum sit a reliquis metallis distin-

distincta. Nam plane illi non convenit cum argento, cum plumbo tamen maxime cum illo conveniat, omnisque massa plumbea aliquam portiunculam argenti habear. De ferri in cuprum mutatione, de qua *P. I. c. 1. §. 6.* plura in medium a nobis jam sunt allata, ajunt aliqui, aliqui negant. Lazarus Erckerus, diligentissimus metallurgus, id pro certissimo habet. Sed mittamus illa, ut vulgaria.

Hic quæstio erit; *an imperfecta metalla in aurum & argentum mutari possint?* Id factum fuisse, tor historice restantur, quas in dubium vocare non possumus, totque libri fatentur, ut vel mire impudentes esse oporteat, qui orbi ita imposuerunt, vel homines plane pertinaces, qui fidem iis denegare velint, cum natura rerum plane non repugnet, quam verosimilitudinem nos in *Dissertatione de metallorum transmutatione* prolixè ostendimus, nec hic denuo inculcavimus. Quod argumenta inartificialia attinet, auctoritatem scilicet supersunt Manuscripti libri Græci variorum autorum, qui, sub ænigmatibus multis, hanc artem proponunt, habeoque apud me codicem Altenburgensem, Thomæ Reinesii manu notatum & emendatum, cum ejus Epistola de ætate & scriptis illorum Auctorum. Cetera, quæ spectant ad historiam hujus rei, prolixè executus est Olaus Borrichius in libro *de ortu & progressu Chymie*, & in altero *Sapientie Hermetice, Egyptiorum & Chymicorum vindicata*, quo respondit objectionibus Herm. Conringii. Quibus addi possunt selecta quædam, & cum omnibus circumstantiis enumerata, in nostra *de Metallorum transmutatione, Epistola*. Quibus longe plura addere possemus, si res esset nostri instituti. Athan. Kircheri adversus probabilitatem transmutationis metallice argumenta, tam historica, quam philosophica, diligentissime examinavit, & operose solideque refutavit, Valer. Bonvicinus, in *Lance peripatetica adv. Kircherum*, Patav. A. 1676, in 8vo edita.

CAP. XXXVII.

DE MEDIIS MINERALIBUS.

§. 1. *Quenam ista, & cur ita dicantur?* 2. *Antimonium, ejus constitutio, ususque Chymicus & medicus. Controversia de illo forçis in Gallia. Bas. Valentini Currus Triumphalis Antimonii, a Tb. Kerkringio illustratus, commendatur.* 3. *Succinum, cujus natales controversi terre vindicantur, solutioque a Theod. Kerkringio, ad conditionem cadaverum, facta esse perhibetur. Succinum Chinesum artificiale.* 4. *Ambra, de cujus ortu varie reeussent sententia.*

MEDIA MINERALIA vocantur, quod mediam obtineant naturam inter metalla & lapides, referuntque illic quidam & terras, & salia, & succos fossiles: sed rectius referuntur huc illæ Mineralium species, quæ nec perfecta metalla, neque lapides sunt, & aliquid quidem metallici habent, sed parum Mercurii. Sales & succi a natura metallica paulo longius abeunt, ideoque in ulteriorem locum rejiciendi.

(Ggg) 2

Præci-

2 Præcipuum inter media mineralia locum habere videtur *Antimonium*, fragilis omnino naturæ, quia parum Mercurii habet, & malleari non potest, quanquam liquari, ut cetera metalla, possit. Quare recte semimetallum vocat Honor. Fabri, qui *Traët. 7. Phys. lib. 2. propos. 60.* ut ceterorum metallorum, ita & hujus, proprietates luculenta brevitate explicuit. Chymici, in ejus natura indaganda, multum operæ infumunt. Aliqui enim nescio quæ arcana transmutationum in eo quærunt, quæ tamen in illo frustra quæruntur, quoniam corpus est Mercurio pene destitutum, aut admodum exiguum habens, x) quod tamen materiale principium summum illis & unicum est. Magnæ tamen ejus vires sunt, & multus usus. Varias ejus formas, varique experimenta, magno labore congestit Basilius Valentinus in libro germanice scripto, cui tit. *Triumphus Bâgen des Antimonii*, quem in Latinam linguam convertit Theodorus Kerkringius, & Commentariis utilibus illustravit, quibus Basiliæ illa Experimenta partim confirmavit, partim etiam nova adjecit. Prodiit is Amstelod. A. 1671. in 12. Mirifica vi purgante pollet, tum per alvum, tum per vomitum, ad chirurgicas etiam operas mirifice prodest. Medicamenta & panacæ passim circumferuntur, ex eo confectæ. In Gallia aliquando ad Tribunal Regis vocatum est, ejusque sententia damnatum, cum illud vero Medici defenderent, iterum admittum fuit, ac extant super hac re in utramque partem scripta, Gallica lingua edita. Reliqua, quæ ad illud spectant, ex officinis Pharmacopæo- rum petantur. Plura sunt talia Mineralia, partim salutaria, partim venenosa, Bismum, Tucia, Zincum, Arsenicum, de quibus singulis legi possunt officinales Scriptores.

3 E succis, qui varii sunt, præ ceteris commendabile est *succinum* y) de quo lectu digna est Phil. Jac. Hartmanni, Prof. Med. Regiom. *historia Succini Prussici Physica & Civilis*, Francof. A. 1677. in 8vo edita, & varia de illo adducens Experimenta. Ejus locus natalis valde adhuc dubius. Autor libri *l'Europe vivante*, nescio quo experimento in medium productum, ex melle oriri putat, & per quandam compositionem, ex tartaro & spiritu vini factam, posse dissolvi, quod plane mihi verosimile non videtur. Non enim dissolvuntur corpora, nisi a similibus. Quare cum gummi aliquod sit, oportet a viscositate quadam congeneri succinum dissolvi. Aliqui ex mari productum existimant, quidam ex terra, quæ sententia verosimilior videtur, & confirmant illam animalia & insecta terrestria, passim in succino reperta. Id quod D. Joh. Dan. Major, *Libro integro de Natalibus Succini non maritimi*, fu-

x) Celare hic lectores nolo, Autorem, qui b. l. *Antimonium Corpus esse Mercurio pene destitutum, aut admodum exiguum habere*, pronuntiavit, sententiam hanc suam postmodum retractasse, Verbis, quæ Codici, quo ipsemet usus est, MSto *ἀντίμονιον* ab eo in margine adjecta inveni sequentibus: *Hæc falsa sunt; Copiosissimum in eo est Mercurius, Utra e duabus hisce Contradictoriis vera sit, Chymici disceptant.*

y) Uterius loam de Succino, ejusque Natalibus, Sententiam A. 1673. Autor exposuit in *Fp. de Transmut. Metallorum*, p. 49-53. a Phil. Jac. Hartmanno, *Libro II. Historia Succini diversis in locis*, partim calculo suo approbatam, partim vero impugnata.

fius ostensurum se esse, promisit. Nascitur vero frequenter in locis, ubi pinus & rerebinthi crescunt, quod argumento esse possit, a simili quadam viscositate, per terram dispersa, nasci, & a particulis maris salinis coagulari. Multum in eo laboratum est, an solvi possit, atque iterum coagulari, quod si fieret, res admodum lucrosa esset. Theodorus Kerckringius hanc sibi artem vindicat, & integra cadavera succino circumfuso condidit, quam solutionem succini ille solo regimine ignis fieri asseverabat, quod persuadere tamen haecenus mihi non potui. Chineses, per artem Chymicam, ex pice & resina arborum, substantiam conficiunt, succino simillimam, teste Martino Martinio in *Atlante Sinico*.

Inter succos quoque terrestres nobiliores est *Ambra*, quæ grysia est, de cujus natalibus varie disputatur. Aliqui enim excrementum avium quarundam existimant, alii evomi a balenis crediderunt. Videatur *Historia Ambra*, a Justo Fido Klobio edita. Nunc vero Angli invenerunt *Ambra*m, ipsi rupibus in mari adnatam, unde apparet, ex ipsis lapidibus transfudare, vel e terra gigni.

CAP. XXXIIX.

DE SALIBUS, ET PRIMUM QUIDEM
DE NITRO.

§. 1. *Nitri vis terram fecundandi. Censura de Job. Rud. Glauberi Novo Mundi Miraculo & Guilb. Clarckii Historia Nitri.* 2. *Job. Mayow Lib. de Nitro commendatur, ejusque Philosophemata & Experimenta quadam afferuntur.* 3. *Nitrum vitam prolongandi facultate pollet. Pulvis Pyrius e Nitro. Quis ejus inventor, Barthol. Schwartz, an Rog. Baconus?*

Sales ad metallorum familiam e longinquo etiam pertinent, de quibus nunc agemus. Estque inter illos merito numerandum NITRUM, quo nullus magis est per terram & aërem diffusus, ut aliquibus recte sal terræ, aliquibus sal aëreum dicatur. Hoc certe sale tota terra fecundatur, & certa quadam præparatione ita aptari potest, ut unum frumenti granum, illo imbutum, viginti & amplius spicas producat. Hinc commotus JOH. RUD. GLAUBERUS, Chymicus, in libro suo, quem inscribit *Novum mundi Miraculum*, subjectum aliquod ac menstruum universale in eo quærit, unde, nescio quos, aureos montes pollicitus est. Ceterum multa sunt in isto libro utilia, quanquam plura suavia somnia, quibus ille sibi & aliis imposuit. Sed mutavit ipse postmodum sententiam. Scriptis de Nitro Anglicæ lingua GUILH. CLARCKIUS, 2; Medicus Regius, Libellum, in quo recenset varios (Ggg) 3 ejus

2) Guilh. Clarckii *Historia Naturalis Nitri, sive Discursus Philosophicus de Natura, Generatione, Loco, Artificiali Extraditione, Virtutibus & Usus Nitri*, qui Anglice Londini an. 1670. in 8vo. prodierat, Latine etiam postea est translatus, Hamburgi an. 1675. in 8. editus.

ejus productionis, tam a natura, quam artis ministerio, modos, verum parum præstitit pro dignitate hujus subjecti, nam in natura ejus indaganda exilis admodum ipsius opera est.

- 2 Longe doctius, & magno molimine, nuper in ejus materiam inquisivit toto libro JOHANNES MAYOW, qui ostendit, per totam terram & aërem spiritum quandam, quem nitro-aëreum vocat, esse dispersum, unde omnium rerum fermentationes & germinationes deducit. Ille vero nitrum ita describit, quod constet e sale acido, maxime igneo, & insuper Alkali, seu salis Alkali vicem subeunte sale volatili, pure falso. Nam, si nitri Analysis instituitur, spiritus acidus hinc primum destillatur, relicto in retorta nitro fixo, quod si spiritus acidus salii cuique Alkali affundatur, ex mutua congrementum lucta generabitur, quod igni injectum promte deflagrat. Nitri ergo partes duas statuit; alteram fixam, alteram volatilem, vel potius, ut rectius loquar, species, quanquam revera sunt eadem corpora; quatenus in terra radicatur, sal fixum est, quatenus in aëre circumfertur, sal volatile est. Cum itaque in terra radices suas habeat (omnium enim salium fixorum femina in terra residere ait,) ab aëre promte augetur terra, quæ fixum nitrum habuit, vel ejus semen adhuc habet. Terra enim, ex qua omne nitrum extractum est, si aëri exponatur, per aliquod tempus, tota iterum nitrosa evadit, quod indicat ex aëre propagari nitrum, partibus volatilibus se iterum fixis applicantibus. Hæc ille prolixè isto in libro exponit, ubi, quem ex nitrosis effluviis format, spiritum nitro-aëreum, magno labore & diligentia per operationes naturales, fermentationes, vegetationes, respirationes animalium, &c. circumducit.

- 3 Notandum & hic, quod Franciscus Baconus observat in *historia vite & mortis*, quotidiano usu nitri vitam posse propagari, quare ipse semper cibus admiscuit. Ratio ejus hæc fuit, quod inordinatos spirituum motus sistat ac figat, a quibus tot oriuntur in corpore humano incommoda. Ex nitro, sulphure & carbonibus, pulvis pyrius conficitur, cujus patrocinium suscepit Mich. Maierus in *veris inventis Germanie*, ubi Germanis ejus inventionem asserit. Quam nec ego iis inviderem, nisi in Rog. Baconis, Angli, qui diu ante Barth. Schwartzium vixit, *Epistola de Operibus secretis artis & naturæ*, jam tum ejus mentio fieret. Quare miror, Guilh. Cambedenum, in *Reliquiis Historiæ Anglicæ*, Anglice scriptis, istam gloriam popularis sui in dubium vocare, & Germanis adscribere.

C A P. XXXIX.

DE SALE COMMUNI, VITRIOLO, CETERIS- QUE SALIUM SPECIEBUS.

- §. 1. *Salis communis varia species. Salis usus Physicus & Chymicus. Judicia de Job. Sophr. Kozackii & Bernh. Gomeſii Scriptis de illo. Vitriolum late in variis corporibus diffusum. Usus*

Usus ejus Chymicus. Scripta de illo J. G. Trumphii & J. J. Becheri. 3. Salis An-
moniaci, naturalis pariter atque sacchari, descriptio & usus medicus.

Possent & hic de SALE COMMUNI multa dici, quod vel fossile est, vel arte
productum. Solet & ipse sol excoquere e mari salem, qui per artem solet sa-
cilitari. De modo, quo id fieri consuevit in Gallia, videantur *Acta Anglica pag.*
1025. Præstantissimum alias illud naturæ subiectum est, ac præ ceteris contem-
platione dignum, cum permultum faciat ad corporum compositionem, quibus con-
tinuitatem tenui & inexplorabili insinuatione conciliat, tam ob figuras suas perpe-
tuas distinctas & singulares, quam ob alias virtutes. Quare in ipso aëre, in ipsis
etiam dulcissimis fontibus, imo in ipso rore ac aqua pluvia, & vegetabilibus, habi-
tant insensibiles salinæ particulae, quæ manifestari per artem Chymicam possunt.
Chymicorum multus in hoc sale labor est. Nam, qui ex eo parantur per artem
liqueores, mirabilia præstant in metallorum operationibus. Extat cujusdam Johannis
Sophronii Kozackii de Sale liber, sed oppido insulsus, uti vere Kippingius judicat;
pauca enim in illo sunt alicujus frugis. Scripsit & Bernhardinus Gomefius Mie-
dal *Halographiam* quandam sive *Discepsion* de Sale libros quatuor, Urffellis An. 1600. in
8vo editos, quorum I. de Sale Physico, II. de Medico, III. de Geniali, seu Jocofo,
IV. de Mystico agit; sed in quibus multa sunt aliena & peregrina. Habet tamen
etiam quædam sic satis bona, quæ ad naturam salis explicandam pertinent. Cete-
rum non est ejusdem bonitatis sal, & magna inter species ejus differentia. Mari-
num enim ceteris est crassius, quemadmodum & fossile, illud vero, quod e fluviis
salinis excoquitur, omnibus ceteris melius.

Vitriolum sal est metallico generi propior, cupri enim & ferri mineris connasci-
tur. Sed & illud longe lateque diffusum est, & quemadmodum nitrum, ita &
hoc per aërem oberrat, imo & in vegetabilibus ipsis latet. Monstravit mihi
Theodorus Kerkringius quantitatem non exiguam veri & genuini vitrioli, sed admo-
dum impuri, quod ex aëre Amstelodamensi insalubri, multis aquarum salarum,
& soli paludosi, effluviis imprægnato, machinæ cujusdam beneficio, extraxerat. E
cornicibus juglandis diu coctis, & in locum frigidum sepositis, verum & genui-
num vitriolum potest excoqui, quod & arguit nigredo ista, quam succus eorum
contrahit. Quercus etiam multum habere vitrioli, vel ipsè sapor prodit, & præ-
terea, tum ex aceto, quod inde conficitur, tum ex sale volatili in fumis ligni quer-
cini supra modum mordace, potest colligi. E quibus exemplis videmus, quam
sint naturæ rerum inter se communicabiles, & quanta affinitate se mutuo comple-
stantur. Ceterum magna latent in illo arcana Chymica, varia enim ex eo medi-
camenta parari possunt, multa item, quæ ad corrodenda metalla inservire possunt,
oleum præterea ferventissimum, de quibus omnibus consulantur libri officinales.
De natura vitrioli librum singularem edidit Joh. Georg. Trumphius aliquis,
Anglis quoque in *Actis suis* laudatus. Scripsit & J. Joach. Becherus, si recte me-
mini, *vitrioli* quandam *Anatomem*. Fuere quoque multi, qui in eo quæstiverunt

arca-

arcanum metallorum transmutatorium, & circumferuntur eam in rem integri processus, sed fabulosa illa sunt omnia & conficta.

- 3 *Sal Ammoniacus*, seu *Armeniacus*, naturalis item est & factitius, quique naturalis est, sub arena invenitur, in laminas concretus, & quidem in regione Cyrenaica, colore nigricans & sapore ingratus. Sal est summe volatiliss, & maximæ in medicina utilitatis, si per artem chymicam tractetur. Solet etiam per artem fieri ex quinque partibus urinæ humanæ, parte una salis communis, ac parte dimidia fuliginis lignorum, simul coctis ad consumptionem humiditatis. Odoris est gravis, qui admodum percellat nares, imo suffocare posset, si naribus imprudenter hauriatur. Magna enim vis ejus Elastica est, & magnopere se diffundit, ideoque in spiritibus ad se revocandis oprimi cum successu adhibetur. Si quod menstruum ex eo paratur subtilius, eique jungantur vegetabilium olea vel succi, momento pene temporis per totum corpus diffundere vim suam potest, & mira nonnunquam in morbis præstare. Sunt & ejus in metallorum præparationibus vires magnæ. Nos, missis salibus, & tota mineralium doctrina, ad vegetabilia nos convertemus.

C A P. XL.

DE PLANTIS ET VEGETATIONE.

- §. 1. *Anima Vegetativa Aristotelicorum exploditur.* 2. *Vera vegetationis & fructificationis plantarum ratio, ex Ken. Digbii Diss. de illa, quæ simul commendatur, exposita, & vitis exemplo illustrata.* 3. *Experimenta de Succo arborum nutritii circulatione. Laus Anatomies Plantarum Marcelli Malpighii.* 4. *Scriptores de plantis & arboribus varii, præsertim Historici.* 5. *Scriptores de Plantis Asiaticis & Americanis. Abrahami Cowley Poëma de Plantis.* 6. *Oliv. Crollius & J. Bapt. Porta de figuris & signaturis Plantarum, Jac. Böhm de Signaturis rerum.*

- 1 **E** Tellure tandem eluctati, ea, quæ circa tellurem sunt, ac in superficie ejus hærent, videamus, corpora sc. illa, quæ e seminibus suis continua appositione excresecunt, quam VEGETATIONEM dicimus, quemque actum Peripatetici non absque singulari aliqua anima absolvunt. Ab illa enim procedere putant, quod nos nutrire, crescere, florere, fructus ferre, dicimus, & secundum illas varias alterationes partium in plantis, varias huic animæ vegetativæ facultates adscribunt, facultatem sc. nutritivam, autricem & generatricem. Talem animam vegetativam singulis plantis & arboribus esse specificam volunt. Sed non opus est ad animas hic recurrere, cum demonstrari nulla ratione tales formæ possint. Sufficit hic organica corporum compolitio, quæ succum nutritium hoc vel illo modo admittit. Hinc recte Honoratus Fabri, singulari libro, eleganti & curioso, de plantis, Paris. A. 1666. in 4to edito, lib. 1. prop. 18. ait, quod forma plantæ nulla sit entitas absoluta, quod illa extra plantam subsistere non possit, & quod propriæ non producatur.

Magnam

Magnam huic vegetatōni lucem affert liber KENELMI DIGBÆI *de vegetatōne plantarum*, e Lingua Angl. in Lat. conversus, quo eleganter processum nutritiōis & accretionis e semine demonstrat, cujus Dissertationis argumentum libro suo *de immortalitate animæ* inferuit. Tota illa Dissertatio subtilissima est, & cum accuratōne legi meretur. Mathematica demonstratōne enim ob oculos ponit, quomodo a primo seminali puncto partes extra partes procedant, partim salibus æreis aut terrestribus evocatæ, partim pressione aëris & humoris externi, partim calore subterraneo, quæ omnia hic singularim explicare, nimis esset operosum. Videatur Auctor ille, & cum ipso conferatur Honor. Fabri, qui partes plantarum, quæ successione excrescunt, optime delineavit, & ut existimo, maxime ad mentem Digbæi. Sive itaque ex semine, sive ex bulbo, sive ex radice, procedat germen, ita crescit, ut succus terrestris primum se infinuet poris feminum & radicum. Primæ partes madefactæ & latere quodam intumescunt, & vicinas pellunt, atque ita primum fit ruptura tunicæ, quæ semen includit, & tenues quidam processus, in centro feminis delineati, incipiunt se exerere, atque ita, suppeditato semper novo succo, continua semper est particularum pulsio, hincque rami novi succedunt, & folia, & tandem ipsi fructus vel semina, quæ quasi novæ iterum plane sunt, novo quodam umbilico, matri suæ, innatæ. Torum autem corpus plantæ materiam suam debet succo illi terrestri, salibus quibusdam imprægnato, aut particulis etiam sulphureis. Unde demum fructus nascuntur tam varii saporis. Postquam enim humores insipidi, per truncum & ramulos delati tandem, ubi ad secundam concoctionem veniunt, incipiunt quasi in se ipsis fermentari, & continua illa circulatione in pulpis suis motum promovente, ardore solis particulæ sulphuræ tandem subigunt aqueas, & cum illis novum aliquem liquorem lapidum constituunt. Quod in vite manifeste videre possumus, in qua succus ille nutritius insipidus, sed tamen jam cum aliquas sulphureas particulas admixtas habens, per fungosam vitis medullam percolatur, ut fieri in lacinis illis solet, quibus herbæ rigantur. Tandem in globulis aut uvulis suis quiescit, atque illic diuturna solis coctione, saliumque & sulphurum nova semper accessione, saporem illum acquirit.

Quod jam succum illum nutritium attinet, ejus singularem aliquam esse circulationem, quemadmodum sanguinis in corporibus humanis, aliqui statuunt, & habetur ejus experimentum de Aloë Americana Sarratifolia, a Chr. Merretto prolatum & descriptum, in *Actis Philosophicis Anglicis* p. 455. Edit. Angl. Specimina quædam Observationum de circulatione succi hujus nutritii legantur in *Actis Philosophicis Angl.* p. 680. & 800. Edit. Lat. quo postremo loco elegans exemplum de succo betulæ proponitur. Primus forte de ea cogitavit D. Joh. Dan. Major, aa) cujus collectanea

aa) Primitias suarum de Circulatione Succi in Plantis Nutritii Meditationum D. Joh. Dan. Major, Med. Prof. Kilon. Anno jōm 1665. Academiæ istius Natali, publicæ Eruditorum Censuræ subiect, in *Diff. Botanica de Planta Monstrosa Gæstorpiensi*, Sclavigiæ in 4to excusa, p. 20. 27. ubi, novam istam doctrinam a nemine ante se ex professo esse traditam, simul asserit.

ea de re ante aliquot annos vidi, quique non pauca habet experimenta, illuc spectantia. Legi etiam de hoc argumento potest Marcellus Malpighius in solertissimo opere *Anatomies Plantarum*, ubi, quæ ad succi hujus circulationem pertinent, summa diligentia exponit, & ceteroquin omnem plantarum familiam, earumque partium structuram, admirabili magis, quam utili subtilitate, exponit, additis simul iconibus.

- 4 Tenendi hic sunt Autores, qui de generatione, de arboribus, plantis, earumque cultura, scripserunt. Sunt vero hic multi, qui historice magis, quam physice, illud argumentum tractant. Præ ceteris veteres hic Autores commendandi sunt, qui de plantis scripserunt, *Theophrastus* ac *Dioscorides*. Extrat in Theophrastum doctissimus *Jul. Cæs. Scaligeri Commentarius*. Quæ apud Dioscoridem & Plinium occurrunt, ea magnam partem explicantur in Opere *Salmasiano in Solinum* scripto, ubi, quod nomina plantarum attinet, & earum species, eruditissimæ sunt Dissertationes. Inservire huic usui, præter Medicum, etiam potest liber *Casp. Hoffmanni de Officialibus*. Ceteros Scriptores Botanicos nunc non recensēbimus. Legatur *Conringius Introductio in Medicinam cap. X.* ubi omnium Botanicorum familiam, in quantum tunc temporis patuit, cum cura recenset, interperso accurato ubique judicio. Fortassis & *Simonis Pauli Opus quadripartitum* aliqua docebit; sed multa illic tunc inutilia & aliena. *Eg. Menagius* quoque scripsisse se *Botanica* testatur in *observationibus in Malherba poemata p. 388*. *Gerh. Joh. Vossius*, in *Physiologia sua Christiana*, quantum etiam medica, magis tamen historica, sectatur. *Ulysses Aldrovandus in Denudrologia sua*, *Joh. Meursius in Arboreto* (quod Arbores, Diis Gentilibus olim consecratas, tantum consideravit) *sacro*, *Joh. Henr. Ursinus in Arboreto Biblico*, *Sam. Bochartus* (cujus Opus peculiare de Plantis S. Script. expectatur posthumum) in *Appendice Hierozoici*, historica tantum & philologica persequuntur.

- 5 Videri etiam possunt Itineraria varia versus Indias, in quibus si diligentiores fuerint Auctores in rebus peregrinis annotandis, multa ex illis capi possent de herbis, iis in locis crescentibus. De Plantis Chinesium multa *Athan. Kircherus in China illustrata*, *Joh. Neuhoff in Itinerario Chinesi*, & *Mich. Boym. in Flora Chinesi*, Brasilienses plantas *Guilh. Piso* singulari Opere recenset. *Thevenotius*, variis in Itinerariis, Gallice scriptis, diligens quoque est earum rerum notator. Auctor quoque *Gallus*, qui *Insularum Antillas* descripsit, cujus liber *Francof. A. 1668. in 12.* etiam in Germ. linguam conversus est, diligenter plantarum historiam enarravit. *Plantarum historiam earumque vires*, elegantibus carminibus, *Lond. A. 1668. in 8vo* editis, descripsit *Abrahamus Cowlæus*, Anglus.

- 6 Solent & hic aliqui esse occupati circa externas plantarum figuras, e quibus judicium de viribus plantæ ferunt. *Oswaldus Crollius*, e Chymicorum familia singularem de signatura illarum librum scripsit, *Joh. Baptista Porta* autem primus, quantum memini, plenius paulo hoc argumentum, & magis philosophice, persequutus est in *Pythagoricis suis*, libro doctissimo, *Francof. anno 1591. in 8vo* excusio. *Jac. Bæhmius* quoque de signatura rerum Tractatum emisit Germanicum, sed mire, ut omnia

omnia ejus sunt, fanaticum, & in quo, non tam de plantis, quam de aliis rebus, agit.

CAP. XLI.

DE PROPAGATIONE ET MELIORATIONE PLANTARVM.

§. 1. *Artificia; ope nitri, plantas, arbores frugesque, fertiliores reddendi. 2. Progerminationem item illarum e semine & incrementum accelerandi. 3. Agrum ipsum fecundandi. 4. Varia propagationis plantarum & arborum genera. Rob. Scharrockii, Auctent, Job. Evelyni, scripta huc spectantia.*

Vidimus superiori capite, quomodo vegetatio in plantis fiat, & quidem beneficio succi nutritii, cujus circulatione, lignique inde intumescencia, e certis quibusdam partibus fungosioribus, gemmae primum protruduntur, & velut novae aliquae plantae, prioribus innascuntur. Ideoque, quo magis succus ille promovetur, vel ut sit copiosior, vel ut eo vehementius propellatur, eo magis fecunda fit arbor, vel tempus maturitatis praecipuat. Quod si ergo secreta quis quaedam artificia noverit, istum succum augendi, vel vehementius propellendi, is nova quidem opera & arcana praestare potest in re vegetabili. Cum enim succus ille nutritius multum habeat in se salis volatilis nitrosi, verosimile est, certa quadam istorum salium praeparatione, ita disponi semina, vel radices, posse, ut fecundiores sint, vel in ramis, vel in fructibus proferendis. Experimentum ejus rei satis notum est, quoniam, praeparatione quadam salis nitri & calcis vivae, liquor aliquis parari potest, qui, si grano e. g. tritici imbuatur, ut in eo intumescat, ita auctam in eo videbimus vim particularum Elasticam, particulis salinis turgentium, ut ex uno grano plus quam viginti interdum spicae prodeant, singulae grani suis constantes. Et fieri illud solet nonnunquam in agris, multo sale nitroso praeditis, ut, citra artificium aliquod, prodeant ex uno grano plures spicae.

Sotent etiam jactari quaedam artificia de herbis & leguminibus quibusdam, intra tres quatuorve horas e semine producendis. Honor. Fabri tribuit vim illam seminibus aceto maceratis, quod an fieri possit, ambigo. Existimaverim enim, accor-
tius tardare magis potentiam illam vegetativam, quam promovere. Claud. Sorrellus, in sua *Scientia Universali, cap. de usu & perfectione plantarum*, methodum quoque praescripsit, sed admodum difficilem, quam bona fide communicabo; experiatur, cui otium est ad talia. Recipiatur terra perfecte mista cum bono fimo, & addantur cineres mosci; illam massam oportet irrigare succo fumoso multis vicibus, & semper iterum siccare ad solem. Ista terra curiose servetur, postea immittatur vasi cuidam figulino, manibus probe subigatur, & per vices semper succo fumoso irrigetur. Vas illud ponatur super ignem, qui convenienter secundum gradus possit

(Hhh) 2

diri-

dirigi; huic terræ immittantur semina lactucæ, per noctem succo fimofo, vel alio liquore, macerata, cumque terra siccescit, semper irriganda est aqua pluvia tepida, & exiguuo temporis spatio videbimus prodire herbas, & ad visum oculi crescere, cum magna admiratione spectatorum. Hæc experiatur, qui volet. Quod vero intra trium quatuorve horarum spatium fieri possit plantæ productio, id nisi *αὐτόπτης*, non facile crediderim. Certe Robertus Scharrockius, qui *de propagatione vegetabilium per concursum artis & naturæ* singularem librum Anglicum, nec inegantem, scripsit, Londini A. 1660. in suo editum, testatur, multis experimentis nihil se effecisse, ideoque inter fabulas referre videtur omne id, quod ea de re a quibusdam dicitur.

- 3 Ad meliorationem plantarum & fructuum pertinet cultura ipsius agri. Eodem enim res recidit, siue liquore aliquo semen extra terram præparetur, siue terra ipsa admistione variorum fermentorum & salium ita præparetur, ut agere in semina possit; mediantibus enim salibus istis fit fecundatio.

- 4 Propagatio plantarum varia est e semine, radicibus, bulbis, cineribus, e ramis abscissis & terræ infertis, ac e gemmis. Et sunt in singulis suæ quædam observationes, de quibus plena manu rei hortenſis Scriptores agunt. Vel ex inoculationibus & insitionibus apparet, ramos & gemmas novas esse plantas, ut volebat Honor. Fabri; qua enim parte compinguntur, siue rami, siue gemmæ, quasi incorporatur novo stemmati furculus & gemma, & succo nutritio communi pasci incipit. Videantur de modis meliorandi & propagandi arbores, & plantas, & flores, Scharrockius in eo, quem modolaudavi, libro, & Austenius, itidem Anglus, in *Tractatu de arboribus frugiferis*, ubi & omnes illas propagationis species examinat, & ad experimenta Baconiana, quæ in *Sylva Sylvarum* occurrunt, notas quasdam, non inutiles, adjecit. Hic liber ejustriginta septem annorum experientia ab eo excultus est, editusque Anglice Oxon. anno 1665. in suo. Est & nobilis cujusdam Angli, Johannis Evelini, liber, cui titulus *Sylva & Pomona*, Londini in folio editus, quo multa continentur curiosa de plantatione Sylvarum arborumque, ad architecturam præcipue necessariarum, & de cultura arborum frugiferarum. Ejus libri, in Latinam linguam conversi, titulus occurrit in *quodam Francofurtensi Catalogo*, sed nunquam impressum me videre memini.

CAP. XLII.

DE AGRI-VITI- ET HORTI-CULTURA, VINO, ET VARIIS POTUUM GENERIBUS.

- §. 1. Scriptores aliquot *Agriculturæ & Horticulturæ* veteres ac recentiores. 2. Scriptores varii, de vite, viticultura & vino. 3. De *Cerevisia*, & potu, ex pomis pirisque confecto. 4. De re cibaria, calida & frigida potu, Tabaco ac herba Thee.

De

De Agri- & Horticultura hoc in loco non inconvenienter agi posset, quandoquidem ad plantarum propagationem, & arborum, Agricultura magnum adfert subsidium. Ob fruges præcipue, quibus vescitur humanum genus, terræ melioratio & cultus considerari debet. Verum, quoniam supra, Cap. de Terra, aliqua dixi de hoc argumento, nolo operosus hic esse. Saltem Autores aliquos nominabo, quibus feliciter hoc in genere uti possumus. Sunt Autores vetulsi *Græci Geoponici*, qui de argumento hoc singularibus libris agunt, quorum plenam & emaculatam editionem admodum desiderant Angli. Sunt & Latini Autores, Palladius, Columella, Varro, qui de *re rustica* singulares Commentarios scripsere, nec omittendus est Virgilius. Inter recentiores commendari debet Caroli Stephani *Prædium, sive de parando & instruendo prædio Lib. utilisimus*, in quo omnia continentur, quæ spectant ad agri- & horticulturam. Ceteros enumeratos vid. in Wolsfi Helmhaldi, Baronis ab Hohberg, præfat. *Georgica Curiosa*, Germanice Norib. A. 1682. in folio editæ. Horticulturam, præter Scriptores rei Rusticæ veteres, qui tamen leviter saltem attingunt, aliqui e recentioribus plenius tradidere. Optimus omnium, tam ratione culturæ soli, quam ornamentorum, videtur Joh. Sig. Elsholtzius, in Lib. Germ. *de Horticultura in 4to* editus. Renatus Rapinus, Jesuita, carmine omnium elegantissimo, & plane Virgiliano, de eadem est commentatus, addita *Diff. brevi de cura hortorum*. Sed nec contemnendus est Pet. Laurembergii *de Horticultura Liber*. Antonii Mizaldi *liber de secretis hortorum* multa quidem immiscet digna indigna relatu, fabulosa & superstitiosa. Sed verum tamen de illo istud Horatii: *Cum fueret luculentus, erat, quod tollere veller.*

Vitis cultura præ ceteris commendabilis est, cujus historiam prolixo libro 2 descripsit Phil. Jac. Sachsus in sua *Ampelographia*, quo refert omnia, tam Medica, quam Oeconomica. De insignibus viticulture erroribus Augustus Hauptmannus librum scripsit; estque, qui nuper, publicato libello, vineas in Angliâ plantari posse, ostendere voluit, Johannes scil. Rosa, Horrulanus Regius, lib. cui titulus: *The English Vineyard vindicated*. Liquor, qui ex uvis exprimitur, vinum vocatur, cujus laudes in omnium ore, ut ipsum in omnium appetitu est. Historiam natalem vinorum scripsit Andreas Baccius, deque vino Italico, convivii antiquorum & cerevisiæ, Romæ anno 1796. editam. Potum ejus diffusit eleganti libello Hadrianus Turnebus, qui, vereor, ne furdus narraret fabulas; paucis enim placet tam sobria Philosophia. Additur is libro J. Henr. Meibomii *de cerevisiâ*. De modo vina conservandi, ac perdita recuperandi, ante aliquot annos, autor quidam Anglus scripsit, cujus libri, Lond. A. 1767. in 8vo editi, titulus est: *The mystery of Winthwers.*

Æmulus vini potus *cerevisia* est, Poëtarum Afinus, ut quidam jocabatur, quem 3 admodum vinum Poëtarum equus. De hujus præstantia præ vino exstat elegans (Hkh) 3 con-

concertatio *Francisci Guieti*, Galli, & *Hugonis Grotii*, Belgæ, quorum ille pro vino, alter pro cerevisia scripsit, quanquam ille inficere, hic eleganter. De variis cerevisiis parandi modis vellem historia aliqua conderetur, publice enim utilis esset. De cerevisia librum conscripsit Mart. Schoockius, doctius vero pleniusque illud argumentum tractavit *Johannes Henricus Meibomius*, (Vir, tam in Medicina, quam Historia, doctissimus, qui pauca quidem scripsit, sed eximia) libro singulari, quem filius ejus nuper Helmst. A. 1688. in 4to edidit, in quo accurate de variis veterum recentiorumque potibus & ebriaminibus, extra vinum, disseritur. Habent & cerevisiæ suos morbos, de quorum remediis aliquis Justus Stengel Erfurti A. 1626. edidit die bewehrte Bier-Künste, in 8vo. Fuit Anglus nonnemo, qui, unica gutta preparati liquoris rubri, in momento vina & cerevisias corruptas, per fermentationem instantaneam, restituere potuit. Potus vini etiam æmulus ille est, qui ex pomis & piris conficitur, cujus parandi rationem optimam integro libello nuper descripsit Anglus quidam. Titulus libri est, *Vinctum Britannicum*. Addit quoque instrumenti aut molæ alicujus descriptionem, cujus beneficio facile comminui possint poma, alique fructus, & succus inde commode extrahi. Dissertationes super hoc argumento institutæ admodum utiles sunt. Omnes enim fructuum species recenser, & de eorum aptitudine, vel ineptitudine, ad potus tales conficiendos, judicat.

- 4 Quantum e plantis ad rem cibariam pertinet, argumentum hoc tractant *Johannes Bryerinus*, Franc. I. Reg. Gall. Medicus, Lib. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. de re cibaria, & *Ludovicus Nonius* in *Dietetico*. De potu calida Joh. Freinshemius dissertationiunculam scripsit, ubi de herbis Indorum quibusdam, earumque decoctis, quæ calida bibuntur, etiam agit. Apud Orientales enim frequens calidæ potus est. De gelidi potus abusu Nic. Masinus scripsit. Vereribus etiam incognitum fuit monstrosam ebrietatis genus, quo fumo Tabaci pascimur, sive vescamur eo, sive bibamus. Mirabiles ejus virtutes aliqui in cælum extollunt, aliqui ad tartara illnm deprimunt. *Panegyricum* Tabaco scripsit elegantissimum, & quidem poeticum, sive *Hymnum Tabaci*, (nam & tabacus Poëtas facit, non vinum tantum,) *Raphaël Thorius*, Medicus Londinensis, libris duobus; *Orationem* vero de eo Jac. Tappius, Professor Helmstadiensis; Rex autem contra Britannia, *Jacobus I. integram Declamationem adversus Tabacum*, quæ reperitur inter *Opera* ejus, in folio edita. Extat & *Satyra Poëtica* lepidissima Jac. Baldæi, Germ. versâ, contra abusum Tabaci: *Die trütsene Grundtheit*. Joh. Tarter fabulam de origine tabaci versibus Belgicis exposuit elegantissimis. Scripsit & Joh. Neander *Tabacologiam*, & Æg. Eberhardus de *Herba Panacea, seu Tabaco*. Quæ omnia, cum *Lusu Jacobi Regis*, & *Hymno Thorii*, junctim Ultrajecti A. 1664. in 12. prodierunt. De abusu Tabaci & herba Thee D. Sim. Pauli, Archiater Danicus, Argent. A. 1665. & 1681. in 4to Commentarium publicavit.

CAP. XLIII.

MISCELLA QUÆDAM DĒ HERBIS, PLANTIS
ET ARBORIBUS, EXHIBENS.

§. 1. De Plantarum viribus Medicis, illarumque causis, Honor. Fabri consulendus. 2. Scriptores de plantis quibusdam singularibus, Malo aureo & Citreo, Tabaco, Moro, Opio, Mandragora, Tulipis, &c. 3. De Nepenthe, it. Homericæ, Urtica & Rosa. Verulamii Sylva Sylvarum commendatur. 4. Vires plantarum quarundam Magica exploduntur.

Quod si omnia illa, quæ de plantis habentur, recensere hic velimus, voluminis illa res esset. Et sunt multa in iis admodum fabulosa, qualia passim in secretorum libris occurrunt, aut in anilibus comitiis solent frequentari. Generatim quod attinet virtutes plantarum, eæ sunt vel medicæ, vel suntu et proprietatibus earum. Quod nonnullæ vi purgante polleant, quod ad vomitum provocent, urinam, sudorem excitent, sanguinem sistant, lac generent, coagulent, abortum provocent, vermes necent atque expellant, ebrietatem concilient, venem excitent, venenosæ sint, aut venena pellant, id omne provenit ex varia earum temperie, sæpe etiam pender ex partium dispositione. De his quoniam ad rem medicam pertinent, non est opus, ut multa disseramus, quandoquidem illa omnia utili compendio complexus est Honoratus Fabri libro secundo de plantis, ubi rationes illorum physicas succincte recenset.

Nos, quasi per lancem saturam, aliqua enarrabimus de singularibus, earumque Scriptoris. De cultura pomorum aureorum, & mali Citrei, Joh. Baptista Ferrarius integrum volumen in folio scripsit; cujus Epitomen dedit Herm. Grubius in *Analysi mali Citrei*, carmine, cui titulus: *Horti Hesperidum*, eandem descripsit Joh. Jo-
vianus Pontanus. De inoculatione arborum mali citrei & aurantii, unde fructus oritur inter geminas specie quasi medius, vid. *Acta Philosophica Anglicæ* pag. 553. *Editionis Anglicæ*. Culturam Tabaci Johannes Neander singulari libro descripsit cum Iconibus, cui additus est hymnus Raphaëlis Thorii. De abusu Tabaci & herbe Thee Simon Pauli egit. De Moro, quomodo præparari debeat pro alendis bombycibus, de cerasorum melioratione, de Aloë Americana, (ad cujus historiam spectantia D. Joh. Dan. Major in Scripto de Aloë Gottorpensi diligenter congestit) de variis vegetabilibus Orientalibus, passim *Acta Philosophica Anglicana* egerunt. De Aromatibus Tractatum editurus erat Salmasius, teste Crasso in *Elogiis hominum literatorum*, Tom. 2. p. 221. De Absinthio & Croco singulares libri a quibusdam naturæ curiosis editi sunt. bb) De Opio Joh. Freitragius scripserunt & Georg. Wolff. Wedelius. Singula-

bb) De Absinthio, ex Academiæ Naturæ Curiosorum Germaniæ Collegiis, hujus Præses, D. Joh. Mich. Febrius, Politer Svinfurtensis, edidit *Hierapicram Curiosam, sive Absinthii Historiam Medico-Cy-*

gularem quoque librum de eo parat Ol. Borrichius, & scripturus quoque fuisset rariora quadam Martinus Fogelius, si vixisset. De *Mandragora radice* multæ sunt hominum superstitiosorum fabulæ, & Dissertationem scripsit Jac. Thomaſius, satis curiosè historiam ejus recensentem, scripſerat quoque ante illum Sam. Bochartus, ut ipſe refert in *Hieroſoico* ſuo. De *Tulipis* egit peculiari Diſſertatione Marinus Schookius.

- 3 De *Nepenthe Homeri* peculiarem librum ſcripſit Petrus Laſena, Juriconſultus Neapolitanus, teſte Crasſo in *Elogiis* pag. 234. part. 1. cc) De *Nardo* & *Epithymo* exſtat Joh. Fabri, Medici Romani, *Diſp.* adverſus Joſ. Scaligerum, addita *Scaligero Hypobolimeo* Scioppii, qua arguit Scaligerum, male de Croco explicantem verſum Propertii *L. 4. El. 31. Terque lavet noſtras Spica Cilix comas. Urticam* eleganter delineavit Rob. Hookius in *Micrographia ſua* p. 142. repræſentat enim aculeos pungentes, qui efficiunt uſtulationem illam, ſimulque & de aculeis aliarum venenatarum plantarum agit, nec non de ſucco urticæ, in quo etiam aculeos deprehendit, quos comparavit cum aculeis inſectorum quorundam & crabronum. In *centuria ſexta Sylva Sylvarum* Verulamii, & paſſim per totum librum, experimenta multa circa fructus & plantas occurrunt, circa earum degenerationem, tranſmutationem, durationem, excreſcentias, ſupervegetationes, amplificationes, diminutiones, figurarum variationes. De magna quadam eſſentia vegetabili, quæ aſſumta plumæ & ungulæ animalibus, pili & ungues hominibus excidant, videatur Rob. Boyleus in *libro de uſu naturali Philoſophiæ*. De *Roſa* Joh. Car. Roſenbergius quidam egit in *Rhodologia*, Argent. An. 1628. in 8vo edita. Sed Panegyrica Phylcis miſcet, phyſica vero parce & je-june tractat.

- 4 Multæ quoque referri ſolent herbarum vires ſecretæ & magicæ, quales paſſim in libris ſecretorum occurrunt. Ita referunt de quadam planta ſatironibus cognita, quæ ferrum ſecet, ſerasque aperiat. Referunt de ſoliis quibusdam ambulanti-bus. Referunt de plantis, quæ dæmones fugent. Sed in iis, uti dixi, fabuloſa multa occurrunt & ſuperſtitioſa, multa etiam plane ſunt nugatoria, quibus non opus eſt, ut immoremur.

CAP.

nicam, Lipſiæ A. 1668. in 8. de Croco autem D. Joh. Ferd. Hertodius, Medicus in Moravia Brünneſis, *Crocologiam, ſeu Curioſam Croci, Regis Vegetabilium, Enucleationem*. Jenæ 1671. in 8vo.

- cc) Exſtat etiam recentior Pet. Petiti *Diſſ. de Nepenthe Homeri, ſive de Medicamento Helena, luſum omnemque animi ægritudinem abolente, & aliis quibusdam, eadem facultate præditis*, Trajecti an. 1689. in 8. edita a Joh. Georg. Grævio, cui ab autore illa eſt inſcripta. Conjicit autem ille, per *Nepenthes* eſſe intelligendam radicem *Oenopiam* ſive *Oenotheram*, & de Pet. Laſena Libro exiliter judicat. V. *Acta Erud. Lipſ. M. Nov. A. 1685. pag. 575. 578.*

CAP. XLIV.

DE ZOOPHYTIS UBI ET DE SENSU
P L A N T A R U M.

- §. 1. Zoophyta describuntur. 2. Thom. Campanella & Franc. Rhedi pro sensu plantarum argumenta proponuntur simul & rejiciuntur. 3. Ex Zoophytis sensu carere ostenditur fungum quendam marinum, herbam atque arborem pudicam, 4. Agnoscitur vegetabilem Boranez. 5. Anseres autem Scoticos, quos Bernacles vocant, veras esse aves, ex ovis prognatas.

Est quoddam plantarum genus, quod mediæ naturæ inter plantas & animalia esse perhibetur, ZOOPHYTA sc. sive Plantanimalia. Dicuntur vero ideo Zoophyta, quod figura & conformatione corporis ad plantas, motu & tactu vero ad animalia accedant, ac potentiam se dilatandi & contrahendi habeant.

Atque hic primo in genere tenendum est, fuisse aliquos, qui omnibus indistincte plantis sensus adscriberent, putarentque, ideo sensum etiam plantis competere, quod in animalibus sentiendi potentiam propagarent, quo argumento præcipue usus est Thom. Campanella in libris suis de sensu rerum. Franciscus quoque Rhedius, in libro de generatione insectorum, ideo plantis sensum adscripsit, quod inde nascantur animalcula, atque hinc novum aliquod paradoxon constituit, plantas, præter vitam vegetativam, etiam sensitiva gaudere, qua mediante habiles fiant ad generanda ista animalcula, quæ a se producantur. Habet & hoc pro argumento sentientis naturæ, quod plantæ instar animalium nutrantur, crescant, semenque pariter & fructum producant, & anxie solem ac apertum ærem quarant. Addit præterea: quis scit? si non nique a deo alte in terra relicta essent, & pedes organaque vocis haberent, annon vitaturæ essent ledentem, & lese lamentis & versibus dolorem suum testaturæ. Quæ certe argumenta omnia magis Poëtica licentia conficta videntur, quam aliquid e vero trahere. Nutritio enim & incrementum non statim sensum infert. Quod si organa vocis haberent, ut ille argumentatur, non jam plantæ amplius essent, sed animalia, idemque valet, ac si argumentarer: Si asinus volat, habet pennas.

Quod vero historiam istius fungi marini attinet, qui ad cultrum admotum se contraxerit & corrugaverit, res est amplius indaganda. Sunt interdum motus quidam in plantis tenerioribus & fungosioribus, qui spontanei videntur, & a facultate quadam sentiendi procedere, cum tamen, si recte rem consideres, motus ille ab externo agente imprimatur. Cujus naturæ sunt illæ, quæ in exemplum adferri solent, plantæ, ut herba viva, quæ ab Arabibus & Persis *Sulve* vocatur, & cui Philosophi *pudica* vocabulum indidit. Illa, si levi manu attingatur, illico refugit, contrahiturque, mox, subducta tangentis manu, paulatim erigitur, & priorem situm repetit. Cujus rei causam nemo melius ostendit, quam Henricus Regius, lib. 4. phi-

Tomus II.

(Iii)

Iosophia

philosophie naturalis, e quo transfumfit illam Antonius Grandis in *historia naturali* p. 305. Ubi pene mathematica demonstratione ostendere laborat, quomodo res illa procedat. Supponit 1) magnam hujus plantæ teneritudinem, quæ levi contactu quodammodo ulceretur & contundatur; 2) nervos quosdam interiores esse exterioribus ampliores, quo fiat, ut halitus ex terra majori copia in superiores foliorum fibras transmittantur, quam inferiores; unde, manu superioribus foliorum partibus adnota, spiritus in illis partibus contenti per nervos interiores deorsum ferantur. Ex quo postea insequatur illa foliorum contractio & explicatio. Quam rationem prolixius, & secundum omnes particulas illic explicat. Est & pudiferana arbor, ut appellatur, quæ non hominis tantum manum, sed & afflatum ejus, odisse dicitur, atque ad ejus accessum fugere. Qua in re non opus est, ad sensum aliquem confugere. Potest enim variatio aëris, plantam circumfistentis, & cum superficie ejus singulari quadam ratione connexi, quæ fieri per halitus admixtos potest, ut ipse expanditur vel contrahitur, superficiem plantæ immutare, ut, contractione quadam ab externo aëre illi incussa, moveri sponte videatur.

- 4 Referunt quoque de vegetabili quodam Tartariæ, quod agno perquam simile sit, *Boranez* lingua Tartarorum vocatum, de quo Andr. Libavius Diff. egit peculiari. Olearius in *Itinerario Pers.* lib. 3. c. 2. facit speciem aliquam peponum, figura externa referentem agnum. Caulis umbilico affigitur, quo convertitur, gramen exarefcit, quod illi vocant depascere. Ubi maturuit, lanugine quadam, agninæ simili, vestitur. Scaliger addit, etiam pedes illi esse, ungulas, caput & carnem, sapore cancris similem, ex vulnere fluere sanguinem, lupos quoque illi insidiari. Sed non placet mihi, sensum huic vegetabili attribuere. Similitudo enim animalis non statim facit animal, ut radices quædam, humanam speciem habentes, non statim hominem. Qui sanguis aliquibus visus est, succus forte ruber est, huic fructui, quem admodum Betis, proprius. Lanuginem etiam alii fructus habent. Gramina exarescunt fortassis, quod succus nutritius illis subducatur.

- 5 Referuntur etiam multa de *anseribus Scotticis*, quos in arboribus crescere aliqui existimant, qua opinione Viri etiam docti sibi placere. Michaël Mayerus, Vir sane doctissimus, singulari *libro de volucris arborea* scripto, & Franc. An. 1619. in 8vo edito, hujus rei veritatem ostendere voluit, ac multis aliis exemplis in natura confirmare; sed falsus ille est. Nam hodierna experientia docuit nautas, anserculos illos generari more naturali, & quemadmodum aliæ aves generari solent, per exclusionem ex ovis. Nidulantur enim illi in rupibus & desertis septentrionis locis, ubi infinito numero excluduntur anserculi illi, sive anates, quæ *Bernacle* dicuntur. Quod cum ignorarent homines, quæ ex regione provenirent, nescii, finxerunt tam stulta & absurda, ut vel ex spuma maris, quemadmodum Poëtæ Venerem, natos crederent, vel ex conchyliis ostreisque marinis in aves mutatos, imo alii in arboribus crescere putarent, inducti quibusdam indicii, quibus id evincere se posse videbantur. Anatonem earum avium instituit Sengverdus, qui *Exercitationum Physicarum suarum* 44. testa-

restatur, plurima se ova in illis sæpe observasse. Sunt enim fecundissimæ, ut jam nullum amplius dubium superfit, eas, pari ratione cum ceteris avibus, ex ovis esse exclusas.

CAP. XLV.

DE GENERATIONE ANIMALIUM ET PRIMUM
QUIDEM DE INSECTIS.

§. 1. In Generationis animalium scrutinio perdifficili, rejectis Aristotelicorum tritis, Anatomicorum observationes his sunt præferenda. 2. Commendatur imprimis diligentia Guilh. Harvei, qui seminis majculini nihil in utero deprehendi, observans, nihil illud ad generationem conferre statuit, impugnatus idcirco, sed incassum, a Jano Orchamo, sive Job. Vorstio. 3. Animalia omnia, juxta observationes Harvei, imo & homines, uti Theod. Kerckringius detexit, ex ovis generari ostenditur. 4. Censura de doctrina, cum Peripateticorum de anima brutorum sensitiva, ejusque facultatibus, tum Cartesianorum, istam negantium, omnesque brutorum, quæ automata ipsis sint, actiones a solo motu derivantium. 5. Admiranda insectorum structura. Historia illorum Scriptores, quos inter recentiorum, Rob. Hookii, J. Bapt. bodierne (qui apum regem faminam esse observavit,) Franc. Redi (generationem negantis dari æquivocam) & Joach. Jungii solertia imprimis laudatur. 6. Unde vermiculorum in caecis multitudo? 7. Judicium de Wilb. Ramsley libro de vermibus corporis humani. Aug. Hauptmanni Mors viva, in vermem eam transformans. 8. Scriptores varii de insectis specialibus, bombycibus, apibus, curculionibus, formicis (quarum spiritus medicamentum est Muscivonicum,) tarantulis, araneis, pulicibus, & locustis, quas comedit Job. Baptista.

Pervenimus nunc ad materiam omnium difficillimam, ANIMALIUM scil. GENERATIONEM; quæ quanquam sit vulgo obvia, quanquam ab Anatomicis ita examinata, ut nihil addi a quoquam posse videatur, quo tamen illa explicatio videtur, eo magis, cum ad principia perveniendum, intricata est, & ubique speculatores suos detinet. Non est opus, ut e Peripateticorum scholis anxie repetamus illa, quæ ipsi habent, de subordinatis animalum vegetativæ & sensitivæ ministeriis, quæ illi, quasi diribitores quidam & meratores, ita disperuntur, ac si ipsi functionibus istis testes sint propius admissi. Nolumus, quas illi de materia & forma habent, inutiles plane & desperatissimas tricas magno conatu hic recensere. Excusamus potius Anatomicorum sagaciorum observationes, atque illic vestigia generationis naturæ sequamur, quæ suos secundum subiecta certos terminos & modos habet. De quibus in universum differi non potest.

2 Nemo majorem hic adhibuit diligentiam, quam diligentissimus GUILH. HARVEUS, qui incredibili labore generationis vias, per incubationes ovorum succellivas, ita inquisivit, ut addi nihil posse videretur: additis etiam aliis observationibus, quas in gravidis animalibus instituit. Nihilominus tamen, post tot ejus labores, secuti sunt alii, qui acutius quædam viderunt. Demonstravit vero Harveus, adeo nihil feminis masculini in utero fuisse animadversum post ipsam conceptionem, ut statueret, nihil omnino contribuere semen ad generationem animantis. Quæ sententia cum videatur *παράδοξος*, aliquibus non est ad palatum, impugnaturque a multis, quanquam plurimi sunt, qui illam sequantur. Ideoque Janus Orchamus, vel, qui sub eo ficto nomine latet, JOHANNES VORSTIUS, *conjecturam de generatione animalium* proposuit, observationi isti Harveanæ submissam, & Col. Brandeb. An. 1667. in 12mo editam, qua in dubium quidem non vult vocare experientiam Harveanam, sed aliqua tamen comminiscitur, quo inter Harveanam & vulgaram sententiam conciliationem quandam instituat, ea ratione motus, ne verus pervulgataque omnium gentium opinio per sententiam Harveanam concidat. Operose is primum adducit varia scripturæ loca, varia item Hippocratis testimonia, aliorumque Medicorum & Philosophorum, quibus innuit, semen animantium in ipsum uterum penetrare, atque inde, velut ex materia, fœtum fieri. Ideoque, ut salvet & Harvei, & vesterem illam sententiam, existimat, materiam seminalem, in uterum delatam, vi caloris in minimas particulas resolveri, ut conspici nequeat, idque statim a tempore congressus, quo Harveus sectiones suas instituit, aliquanto autem post minimas illas particulas rursus colligi, & primo manticæ, inque illa contento liquori; deinde ipsi fœtui, materiam præbere. Quam sententiam suam etiam ex eo firmat, quod Harveus testetur, uteros damarum ac cervarum, primis post coitum temporibus, majores ac crassiores fieri, quod ille fieri existimat ab illa liquoris seminalis rarefactione & dispersione. Hæc ille Autor operose satis disquirat, quo tamen, ut puto, labore superfedere poterat. Utur enim Harveus non statuatur, pertingere semen in uterum, tamen spiritum quandam ejus aut odorem, eo pertingere posse non negat. Ideo tamen aliquid seminis illuc transfertur. Nec itaque concidit, per ejus observationes, verus illa & pervulgata Gentium opinio.

3 Debet vero observatio ejus, circa ova instituta, nobis esse in prælio, cum ovarum illa contemplatio unice illustret doctrinam generationis. Legatur itaque illa diligenter apud Harveum historia, & quicquid ex eo in Epitomen redegit Honoratus Fabri, in libro *de generatione animalium*. Nunc enim solertia recentium Anatomicorum observavit, omne animantium genus ex ovis prodire, & ipsos quoque homines, uti Theodorus Kerckringius, in *Anthropogenia sua Ichnographia*, demonstravit. Reperiuntur ea in testiculis, non fœminarum tantum, conjugio adfuctarum, sed etiam virginum, non secus ac fit in gallinis, quæ ova ponunt, etsi ignorent galli consuetudinem. Sunt hæc ova pisi viridis magnitudine. Intus later humor, qui, sicut aliorum ovarum albumen & vitellus, dum coquitur, indurefcit. Fuerunt & ab aliis, ante Kerck-

Kerckringium, ista ova observata, sed neminem suspicio eo deduxit, ut ex iis formari factum crederet. Istud ovum, odore feminis masculi fecundatum, ad uterum transit, & intra spatium duorum vel trium dierum, ad magnitudinem cereali majoris nigri excrevit. Quod directe impugnat Harvei observationem, qui existimat, in cavitare uteri, per aliquot dies, post coitum, nihil deprehendi. Et hæc ova, non a conjugatis tantum, sed & a virginibus, sapissime excerni, præsertim cum sanguinis mensis fluxu, aut stimulante libidine, ex relationibus nonnullarum notavit Kerckringius. Multum exercuerunt Kerckringianæ istæ observationes Viros doctos, & statim sunt translatae in linguam Gallicam a Joh. Bapt. Dionysio, Medico Regio, in memoriis suis spectantibus ad artes & scientias. Cujus extant super hoc argumentum quædam, ut vocat, *Reflexiones*, quibus aliqua dubia proponit, ita tamen, ut propendere magis in illam sententiam videatur. Nunc vero illa opinio ita obruitur, ut pene pro demonstrata habeatur a plurimis, quanquam non desint, qui aliqua super hac doctrina dubia habeant.

Animantibus sensitivam animam tribuunt vulgo Peripatetici, de qua, cujus 4 naturæ sit, obscure determinat, in eo tamen conveniunt, naturæ esse corporeæ, quamquam Joh. Marcus Marci, in quibusdam a Peripateticorum sententiis discedens, eam superstitem velit corpori. Cartesius, alique recentiores, qui formalem rationem animæ humanæ constituunt in cogitatione, animam sensitivam purum putum figmentum habent, eamque sentiendi facultatem in solo motu putant consistere, & a mechanica corporis dispositione dependere, quæ tamen sententia, an vero sit consentanea, non ausim ego determinare. Actiones scilicet illæ brutorum, quæ in nonnullis reperiuntur, pene humanis similes, videntur testari de aliqua distincta ab ipso corpore essentia, in quam tales actiones cadant. Quanquam enim non desint Cartesianis, quæ ad illa respondeant, ea tamen non videntur usque adeo rem omnem conficere. Studiose omnia illa congescit Anton. le Grand in *Dissertatione de carentia sensus & cognitionis in brutis*. Legatur & Henrici Mohri *Epistola*, quam ad Cartesium super hoc argumento scripsit, quæ reperitur in *Operibus ejus Philosophicis Latino-Anglicis*, nec non ejusdem *Enchiridion Metaphysicum*, ex sola mechanica materiæ dispositione omnes operationes deducuntibus oppositum, inprimis cap. 24. Peripatetici fortassis nimium sapientum circa animam brutorum investigandam, quando in tot facultates & potentias distinguunt, quæ tamen nihil sunt, quam nuda nomina. Cartesiani (quorum sententiam etiam Honor. Fabri, Aristotelicus, in *lib. de plantis ac generatione animalium*, ferme sequitur) nimium hic videntur paradoxo, cum animal non aliter, quam Automaton, considerant, cujus motus interior, quem sensationem dicimus, ab objecto aliquo proveniat. Sed illa lis fortassis in æternum non decidetur; utrique enim parti sua sunt argumenta, e domesticis principiis formata, quæ cum non demonstrari possint, an vera vel falsa sint, aut eam certitudinem habeant, ut statim assensum eliciant, non est, ut aliquam in sententiis istis certitudinem expectemus. Subtilitas enim rei intellectus nostri angustias excedit. Non est verosimile, cum

videamus in vegetabilibus, aut in animalibus ipsis, mirabiles istas partium conformaciones, & ex eo occultum aliquod principium movens spirituale agnoscamus, illud in motu animalium tam subtili, qualis est in sensatione, non subesse.

- 5 Ideoque, missis his, veniemus ad animantium genera, & primo de insectis videbimus, quorum consideratio, pro subtilitate objectorum, subtilior est. Nusquam enim majora naturæ miracula, quam in minimis, conspiciuntur, ut recte dixerit Boyleus, magis esse admirandam proportionem illam insecti, quod vocatur *Acarus*, quam Elephantii. *Historiam insectorum* singularibus quidem libris habemus traditam a *Comr. Gesnero*, *Ul. Aldrovando*, *Sam. Bocharto*, qui, ut de omnibus animantibus, ita & de insectis, quanquam non omnibus, agunt. Speciali libro de iis egit *Thom. Mouffetus*, Londinensis. Nuperrime vero magis exculsa est ista de insectis Philosophia, Microscopiis etiam in subsidium vocatis, quorum ope minutissimorum animalculorum partes sunt detectæ, & quam accuratissime delineatæ. Quod videre licet in *Rob. Hookii Micrographia*, ubi pulicem, pediculum, vermiculos in caseo natos, Schematibus amplissimis depingit. *Johannes Baptista Hodierna* Italica lingua scripsit *Anatomiam oculi Muscæ*, ubi diligenter examinat, atque delineat, omnes istius oculi nervulos & musculos, & quicquid illi adhæret. Descriptit & *insectorum historiam* Belgica lingua, additis iconibus, ad vivum expressis *Joh. Goedartus*, Pictor *Middeburgensis*, quæ in Latinam linguam conversa est & notis illustrata a *Joh. de Mey*. Sed in ea tamen multa desideranda sunt, non enim ista accurate examinavit omnia, ut qui post ipsum hoc argumentum occuparunt. In multis illum refutat *Johannes Schwammerdammius*, Vir admirabilis in ista re doctrinæ *P. I. Historia generalis insectorum*, *Ultraj. A. 1669. in 4to* editæ. Quo in libro ille nullam *Metamorphosin* agnoscit insectorum, ut *Goedartus*, sed graduale aliquod incrementum. Non credo, vivere nunc virum, qui curiosius omnium insectorum naturam & ortus inquisiverit. Nam ex omnibus terrarum partibus collegit omnia insectorum genera, quorum familiam & species, suis quaslibet scriniis distinctas, non sine admiratione ego vidi. Liquore vero quodam Balsamico corpora insectorum tinxit, ut a corruptione servaret. Mentio ejus, non sine laude, in *Transact. Philos. Angl. p. 2078.* occurrit. Ac affirmavit mihi ille, vel crenis hominibus se negotiis satis daturum, si adfuerit sibi, in universali aliquo Opere concinnando, velint. *Historiam* insecti, quod *Ephemeron* vocatur, nuper scripsit. De apibus quoque singularem lib. paravit, in quo multa proponit singularia, inter quæ etiam hoc, quod apes, quas vulgo *ductores* & *reges* vocant, & *mares* existimant, *semina* sint. Quod si verum est, perit Politicis præclarum stabiliendæ Monarchiæ virilis e natura exemplum, & naturalis aliqua *γυναικονομία* demonstratur. Obiit *Schwammerdammius* cum magno rei naturalis damno, qui si seculum vixisset integrum, & singulis annis librum aliquem de insectis edidisset, argumentum tamen totum non exhaustisset. Sunt & *FRANCISCI RHEDI*, *Patritii Aretini*, *Experimenta circa generationem insectorum*, primum Italica lingua publicatæ, deinde ab *Andrea Frisio* in Latinam conversa, & *Amstel.*

stel. A. 1671. in 12. edita. Quo in libro sustulit omnem æquivocam illam generationem, vulgo creditam, ac nulla vult insecta ex carne nasci, nisi in quantum semina vel ova ab aliis animalculis illic posita sint. Statuit & illic, succum nutritium plantarum, tam plantæ generationi, quam animalculis e planta producendis, esse aptum. Qua in re, si recte memini, dissentientes habet Schwammerdamium, Joach. Jungium, sagacissimum historiæ insectorum exploratorem (cujus aliqua, nisi fallor, observata de iis supersunt *avēdota*,) *dd*) & alios, nec valde illud probabile est.

De *vermiculis in casco natis* res mira videtur, eos ex ovo progeneratos, cum videamus totam casei massam, quanta quanta est, in vermes abire, nisi velimus dicere, productis aliquot vermiculis, semper per propagationem novos generari, & casei substantiam paulatim absumere corrodendo, ut tandem soli vermes remaneant.

De *vermibus*, præcipue vero illis, qui in corpore humano generantur, peculiarem librum scripsit Anglica lingua WILHELMUS RAMSEY, qui editus Londini est anno 1668. in 8vo; ubi multa de vermiculis æreis in morbis epidemiis, & de vermiculis in sanguine existentibus. Omnes scil. ille corporis partes perlustrat, demonstraturus, quomodo vermium causæ sint, nutrimenta etiam, cibos & potus, examinat, quomodo originem vermicibus subministrare possint. Sunt tamen in illo multa aliena, & magno apparatu adducta, quæ ad hoc argumentum non adeo pertinent. Voluit libello peculiari edito, cui titulus: *Mors viva, &c*) AUGUSTUS HAUPTMANNUS demonstrare, morbos omnes, imo mortem ipsam, a vermibus esse, depinxitque ibi vermiculi mortiferi imaginem. Adversus eum nescio quis scripsit *Mortem mortuam*, ejus hypothefin, Christ. Langio. Prof. Medico Lipsienfi, etiam approbatam, refutans.

Bombycum historiæ curiosa inquisitione, multisque Anatomicis bombycum observationibus, explicavit Marcellus Malpighius, sagacissimi Vir ingenii, Italus, cuius

dd) Joach. Jungii de Insectis Observationes, quæ h.l. tanquam *avēdota* allegantur, prodierunt, sed ab igne, in ædium Vegetianarum incendio, mutilatæ, Hamburgi an. 1691. in 4to sub titulo *Historiæ vermium*, e Schedis auctoris MSis a Job. Voetio, aliisque Viris præclaris, fideliter eruta, & Erudito Orbi, quantum per obvenientem calamitatem licuit, a Job. Garnero communicatæ. Confusum illa exhibet Chaos Observationum, Excerptorum & Experimentorum Jungii, relata partim dignorum, partim indignorum, & ab Autore Editioni magnam partem haud destinatorum, sed, post obitum ejus, e Schedis, sine selectu & ordine congruo, coacervatorum, ac in lucem protrusorum.

ee) An Aug. Hauptmanni, Medici Dresdensis, *Libellus de Vita mortis imagine*, Francofurti an. 1650. uti ferant, editus, & a Morhofio (h.l.) Kircheri, aliisque allegatus, revera unquam prodierit, imo an ab illo sit perfectus, dubitat, & negativam ferre, cum Georg. Wolff. Wedelio (*in Patbol. Medica* p. 242. amplectitur Chr. Franc. Paulinus, Poliater Isenacensis, in *Disquisit. Curiosa, an Mort Naturalis plerumque sit substantia Verminea*. Quo Scripto in Italia primum, A. circiter 1672. per Athan. Kircherum edito, & nuper Francof. an. 1703. in 8vo. ab Autore ipso de novo recensito, eandem cum Hauptmanno Thecin, post Kircherum (*in Scrutinio Pestis*) & Christ. Langium, Prof. Lips. (*in Animalibus sennilis in Pet. Job. Fabri Patbologiam Spagyricam*,) defendit, sed parum firmis, uti mihi videtur, argumentis.

jus liber, curante Societate Regia, editus est Londini in 4to. De methodo alendi bombyces, deque negotio serica conficiendi in Gallia, historica extat relatio in *Actis Anglicis* pag. 87-91. M. Hier. Vidæ, Cremonensis, Poëma de iisdem legitur Heroicum, Libris II. comprehensum. Microscopicas observationes circa bombyces, ac ova bombycum, habet Rob. Hookius in *sua Micrographia*. Quæ apud veteres de illis & serico occurrunt, in Ad. Tribbechovii *Diss. de Bombycibus*, Giesæ A. 1665. in 4to edita, exhibentur. *Anatomen apis* scripsit Franciscus Stellutus. Extant & de cultura apum, præter quantum Georg. Virgilii, libri integri. Ortum earum ex bovinis excrementis fabulosum putat Franc. Rhedus, verum autem Athaa. Kircherus, in *Obelisco etiam Pamphilio*, capitis bovini in apibus esse simulacrum, observans. De *Cerculionibus*, qui frumenta corrumpunt, extat tractatus germanicus, Berolini anno 1665. in 12. editus, Conradi Tyburtii Rangonis, ubi etiam reperitur remedium eos pellendi. De generatione formicarum, earum ovīs, productione, speciebus, usu plenam satis descriptionem vide in *Transactionibus Anglicis* pag. 524. Solent ex illis olcum ali-quod & spiritus præparari, qui maxime corroborare spiritus creditur, atque memoriam præcipue juvare. Unde adhuc in usu est medicamentum Mnemonicum Petri Laurembergii, quod ille pro memoriæ subsidio commendare solitus est. De *Tarantulis* Athaa. Kircherus multa in arte sua habet *magnetica* ac Wolferdus Sengwerdus in peculiari de isto argumento Scripto, quod Lugd. A. 1668. in 12. excusum, cur Angli inter Acta sua retulerint, causam nullam video, non enim magnæ rei est. Mart. Listeri *Tr. de Araneis & cochleis* prodit Londini An. 1678. in 4to. De araneis in aëre, unde telæ oriuntur aëreæ, videantur *Transactioes Anglicæ* p. 1014. De *Pulice* Venet. A. 1625. in 12. scriptum prodit peculiare Italicum Johannis Antonii Moschetti. De *locustis*, quas comedit Johannes Baptista, varie sentiunt Autores. Videatur Sam. Bochartus in *Hierozyico*, & Joh. Dan. Majoris *Dissertatio* peculiaris de *myrrha & locustis*, qua sententias omnium congestit. Videatur & Alexander Rosæus in *Arcanis Microcosmi*, in *Appendice*, ubi occurrit refutatio nonnullorum locorum, quæ habentur in *Pseudoxia Epidemica* Thom. Brounii L. 2. c. 1. putatque herbas fuisse, quas comederit Johannes Baptista. In eodem libro & de aliis insectis agitur.

CAP. XLVI.

MISCELLA QUÆDAM DE ANIMALIBUS
CETERIS EXHIBENS.

- §. 1. *Judicia de quibusdam historiæ animalium universali Scriptoribus, Aristotele, Ul. Aldrovando, Sam. Bocharto, &c.* 2. *Scriptores varii de piscibus in genere, Balenis, Harcengo, Quadrupedibus item quibusdam, Viperis, Cervis, Muribus Norwagicis, Equis.* 3. *De venatione, avibus venaticis, canibus.* 4. *Scriptores quidam de variis animalibus Miscellanei ac Anatomici.* 5. *Artificium oculos restituendi, a Franc. Jos. Burrho tantopere jactatum, antiquum & vulgare esse ostenditur.*

Obfer-

Observationum circa animalia tantus est numerus, ut integro volumini præbere materiam possit. Nam primum ipsorum animalium vastus est numerus, & observationum deinde, quæ circa illa institui possunt, longe major. *Historiam animalium* inter veteres, præter *Ælianum*, scripsit *Aristoteles*, quod ejus præstantissimum Opus esse credunt multi; magnam certe pecuniæ vim *Alexander M.* in illam impendit. Sed in illa tamen multa sunt incerta, multa relationibus non satis securis ad *Aristotelem* pervenire, ut fieri plerumque in promiscuis illis Annotationibus solet. Quæ habemus vasta Opera nonnullorum Autorum superius a nobis enarrata, illa in alienis & peregrinis plerumque versantur, & inutilibus interdum narratiunculis & paginam utramque implent. *Ulyssis Aldrovandi*, post *Conr. Gesnerum*, maxima fuit diligentia, in varia eruditione circa omnes animalium species congerenda. *Sam. Bochartus*, in *Hierozyico*, animalia S. Script. eorumque nomina & differentias, collatione cum veteribus recentioribusque Historicis facta, recenset. *Historiam Medicam animalium*, quatenus ex iis medicamenta parantur, scripsit *Guilh. van den Bosche*, Bruxellis An. 1669. in 4to. Nos quali per lancem saturam, & Autores nonnullos notabimus, & si quid præterea notatu dignum nobis occurrat.

Piscium, ut inde incipiamus, historiam persecutus est *Guilh. Rondeletius*, uti 2 & *Hippolytus Salviatus*, in *aquatilium animatum historia*, quæ Romæ anno 1554. prodit. Scripsit & *Paulus Jovius de piscibus Romanis Tractatum*, qui rarus est. Habemus etiam e veteribus fragmenta *Ovidii*. Sed pleraque veterum in historia piscium obscura sunt. Autores omnes de piscatione, veteres & recentiores, *Herm. Conringius* nuper singulari volumine collegit. De *Balanis* earumque captura, observationes leguntur in *Actis Anglicis* pag. 232. ac meminere passim piscationis istius itinerariorum septentrionalium Scriptores. De *Harengo* commentatus est *Paulus Neucrantzius*, Medicus *Lubec*. De *Viperis* peculiare librum scripsit *Moses Charas* & *Marcus Aurelius Severinus*, qui de virtute falis viperini multa attulit. Edidit & *Franciscus Rhedus Experimenta de viperis*. De *Cervo* extant *Tractatus Germanicus Joh. Agricola*, *Latinusque Joh. Andr. Grabii*, ex *Academia curiosorum*. ff) De *Muribus Norwagicis* *Thomas Bartholinus* scripsit. De *Equis*, eorum natura & indole, prolixè agunt Autores, qui rem equestrem describunt, ac artem domandi caballos tradunt, qualis est *Ant. Ferrarius* in *Lib. Italico: Cavallo Frenato*, Venet. An. 1620. in fol. excuso.

De *Arte venandi*, ministris avibus, extant integri veterum libri, qui collecti 3 uno volumine prodierunt *Lutetia* An. 1612. in 4to sub titulo *Ἱερανοτομικόν*, sive *Rei accipitrariae scriptores*. Accessit & *κυνοτομικόν*, sive *liber de cura canum*, uti & *Jac.*

ff) *Perperan* h. l. *Olai Wormii*, Prof. Medici *Hafniensis*, *Historia Muris in Norwagia dephuentis*, *Hafniae* an. 1653. in 4. edita Thomæ tribuitur *Bartholino*, Autoris Collegæ, qui de *Muribus* istis peculiare Scriptum haud publicavit.

Jac. Aug. Thuani carmina de *re accipitraria*, & præterea alia quædam de generibus falconum. Extant præterea Friderici Secundi Imperatoris *Reliquia*, ubi multa de artificio venandi per falcones. De *omni venationum genere Tractatum*, non minus curiosum, quam utilem, scripsit Belgica lingua PAULUS MERULA in folio, qui additur quibusdam Constitutionibus Juris Belgici, & in ipsa Batavia rarissimus est, ac magno pretio vendi solet. Sunt & Gallica lingua de arte venandi multi libri conscripti, quos inter accuratissimum est scriptum recens: *La Venerie Royale*. Ad venationem canes pertinent, quorum naturæ ac laudes integris decantatæ libris sunt. Habemus e Græcis veteribus Oppiani *Cynegetica*, Græco carmine scripta, in quæ extat doctissimus Contr. Rittershusii Commentarius. Sunt & in Latinis, qui rem venaticam describunt, ac cum Commentario Jani Vlietii Leidæ An. 1653. prodierunt. Est & inter recentiores Pet. Angelius Bargæus, qui *Carmina Cynegetica* scripsit, quæ Græci carminibus Cynegeticis præferre non dubitat Manutius. Pene prætermiseram Arriani *Cynegeticum*, quem Lucas Holstenius Parisiis A. 1644. edidit, & in Latinam convertit. Extat & Johannis Caji liber, seorsim initio, & postea in Casp. Dornavii *Amphith.* excusus, de canibus Britannicis, eorumque indole.

- 4 De *Elephantis*, Pet. Gillius peculiarem librum conscripsit. Extat & laudatio eorum apud Lipsium in *Epistolis*. De eorum captura & pugnis videantur *Alia Anglicana pag. 328.* De *Chamalconte*, de partu & congressu viperarum, de lachrymis Crocodili, animalium resuscitatione, Gottfr. Vogtius peculiaribus Dissertationibus egir. gg) Variæ Anatomicæ observationes circa canes, leones, pisces, animalia monstroia, partes animalium, occurrunt tam in *Transactionibus Anglicis*, quam in *Ephemericibus Gallicis*, aliisque Medicorum libris observatoriis, Thomæ Bartholini inprimis *Centuriis*, *Epistolis* & *Miscellaneis Ephemericibus Germanicis* & *Danicis*. In *Aliis Anglicis*, sub *Anatomes* titulo, in Indice inveniuntur ordine enumerata, quæ circa Anatomen quorundam animalium observata sunt. De *Cygni cantu* egir Thom. Bartholinus, peculiari libro. Videatur & Æg. Menagius in *Tractatu super Poëmata Malherba pag. 314.*
- 5 De *restitutione oculorum* in animalibus per liquorem chelidonie multa magnæque commentatus est Franciscus Josephus Burrhus, in *Epistolis suis ad Thomam Bartholinum scriptis*, cum tamen experientia testetur, id fieri quacunque aqua pura & limpida posse. Aristoteles, lib. 2. de *historia animalium cap. 17.* evenire serpentibus idem ait, quod pullis hirundinum, oculis enim serpentum laceratis, subnasci alios referunt. Wagenseilius in *Sota pag. 115.* illa in dubium vocat, ab Aristotele tradita, sed Immerito. Nam idem hoc experimentum fuit, quod hodie observatum est

gg) Gottfr. Vogtius Distribuit de *Chamalconte*, congressu & partu *Viperarum* & *Brutorum ex Mortuis resuscitatione*, una cum duobus aliis de *resuscitatione Plantarum* & *Causione Cygna*, junctum in *Curiositatibus Physicis Gultrovii* an. 1648. in 8. & Lipsiæ an. 1638. in 12. sunt recula, *Diss.* autem de *Lachrymis Crocodili*, cum pluribus aliis Zoologicis, ejusdem *Delicium Physicis Rostochii* an. 1671. in 8. editis, inserta.

est in asinibus & canibus, aliisque animalibus, quibus oculi non quidem renascuntur, sed restaurantur, suppeditante ipsa natura humores oculorum deperditos vel expressos. Ceterum in singulis illis recensendis infinita esset opera. Animalium distributiones & classes certas vulgares etiam Physici tradunt, e quibus illæ capi possunt. De ceteris videndi speciales Observatores.

CAP. XLVII. DE HOMINE.

§. 1. *Hominis præ ceteris animalibus prærogativa, & tractationis de illo amplitudo.* 2. *Scriptores præcipui de homine integro, ejusque generatione, nutritione & longevitate.* 3. *De Partibus ejusdem ac Membris, Cerebro, Oculis, Visceribus, Medulla Spinali, Musculis, Lingua & Gustu, Membris genitalibus, Pulmonibus.* 4. *De Sanguine, sanguificatione inter cor & hepar controversa, sanguinis transfusione, ac medicina infusoria, cujus inventum plures sibi vindicant.* 5. *De Pilis, barba, stercore, crepitu ventris & ungui- bus.* 6. *Scriptores de Anima humana, ejusque immortalitate (quam an Aristoteles, ab Aut. Roeco frustra defensus, statuerit, dubitatur.) Lud. la Forge, Cordemois, Lud. Viver, Ken. Digbaux (ab Amando Vero impugnatus.) Aon. Palcarius, &c. Controversia de origine animæ. Judicium de Traducis Patronis. Præexistentiæ Animarum defendunt Henr. Moirius, & præcipue Christoph. Sandius.*

Animal omnium dignissimum HOMO est, qui Microcosmus a quibusdam dicitur, non quidem adeo adæquato nomine, sed quod tamen sensu possit tolerari. Nullum enim est corpus humano elaboratius, quod præterea mentem habet sibi junctam, & mirabili modo unitam. Eo enim differre a reliquis animalibus homines in confesso est, quod scil. mente præ ceteris animantibus præditi sint. Ceterum unum illud objectum amplissimum est, & magnis voluminibus argumentum suppeditare potest. De animo nihil dicimus, nam is extra Physices considerationem est. Solum corpus humanum integram doctrinam Medicam sibi vindicat, cujus maxima pars, Anatomie, in analysi hujus corporis versatur, de qua extant vastissima Volumina, totque Observationes singulares, præter generales istas Bartholini Institutiones, ut vel index earum parere integrum volumen possit. Summarias illas partium corporis delineationes Physici Auctores omnes Anthropologici, præter Anatomicos, qui illud ex professo agunt, operose satis exponunt. Nos persequemur summa quædam & Auctorum & rerum capita.

Pulcherrimus est Cartesii liber posthumus, e Gallica in Latinam versus, de Homine, cum Ludovici de la Forge Commentario Amstelodami A. 1677. in 4to editus, a Claud. Clerfelterio, in quo multa occurrunt nova & notabilia. Prior Editio, a Flor. Schuylio curata, non erat perfecta. Honorati quoque Fabri Tractatus de homine non pauca, magna diligentia, nec vulgari modo, compendiose persequitur. Quæ
(Kkk) 2 ad

ed naturam sexus masculini & feminini, constitutionem partium genitalium, rationem generationis, pertinent, J. Bened. Sinibaldus, in *Gnecanthropia* sua (Romæ A. 1642. in fol.) magna cum cura, exponit. De pulchræ prolis habendæ ratione extat elegans carmen Calvidii Læti, *Callipadia, sive de pulchræ prolis habendæ ratione*. Similis argumenti est Jani Huarti, Hispani, *Scrutini ingeniorum Appendix, quomodo generari ingeniosi & sapientes Liberi possint*, ab Æschacio Majore, cum ipso *Scrutinio*, Lat. versa, Lipsi. A. 1662. in 8vo. De prole nutrienda Poëma Scævola Sammarthani inter *Delicias Poëtarum Gallorum* invenitur. De *Signaturis fetus* egit Martinus Schoockius *Dissertatione peculiari, de hominibus longævis* Epistola proluxa Henr. Meibomius.

- 3 De partibus animalium, & earum usu, Galenus egit singulari libro, in quem extat doctissimus *Commentarius* Casp. Hoffmanni, ubi quam plenissime & disertissime de omnium partium conformatione ac usu, junctis polioris Literatæ subsidiis, disseruit. Diverſo instituto Allegorice de membris humanis egit Mich. Mayerus in *civitate corporis humani*, jocularè autem de iisdem Poëma, lectuque haud injucundum, Pet. Baart, sub tit. *Veederſtemming*, Belgice edidit. De partibus humani corporis multa contra Guilh. Harveum disputat Alex. Rosæus, in *Arcanis Microcosmi*, Anglice scriptis. Sed is non felicior in Physicis censor, quam in Poëticis, videtur, in quibus ne sensus quidem Poëtarum capit. *Anatomen cerebri* Marcellus Malpighius, Italus dedit. Extat & Thomæ Willisii liber curiosissimus, *Pathologia cerebri*, summa diligentia conscripta; De cerebri vero humani proprietatibus Gualth. Charletoni *Dissertatio*, quæ una cum *inquisitione de fulmine tactis* Lond. A. 1661. in 8vo edita est. *Oculorum fabricam* accurate describunt Optici, & extat de ea singularis Mart. Hortensii *Dissertatio*. De Cerebro pariter atque oculis egit Franc. Jos. Burdus, in *Epistolis ad Thom. Bartholinum*, quarum *considerationem* dedit D. J. Dan. Major, & non pauca hujus hominis vana consilia cogitataque vellicavit. De Coloribus oculorum Sim. Portii liber prodiiit Florentiæ A. 1550. in 4to. De Nervis opticis scripsit Malpighius, cujus omnia præclara sunt, & accuratissimis observationibus eruta. *Viscerum structuram* Malpighius, idem explicatam dedit. *Medulle spinalis Anatomen* Gerh. Blasius. De Musculis nemo eruditius scripsit, quam Nicolaus Stenonis in *Myologia* sua, in qua, e Geometricis principiis, eorum motus demonstrare laborat. Gustus organon Laur. Bellinus & Marcellus Malpighius accurate examinarunt, demonstraruntque, in quo ratio gustus consistat, videl. in papillis nerveis, per totam linguam dispersis, ex quarum contactu illa perceptio sensilis, quam gustum dicimus. De organo virorum genitalibus Regnerus Graffius scripsit, qui accuratissimam testiculorum anatomen instituit, innumerabili plexu nervulorum constantium. Publicavit & Joh. de Horne *observationem circa genitalia prodromum*, sed morte præventus totum opus perficere non potuit. De pulmonibus extat Thomæ Bartholini peculiaris *Tractatus*, Hafn. A. 1663. in 8vo editus, in quo demonstravit, omnem pulmonum substantiam constare vesiculis, quibus aer continetur, cujus beneficio quomodo respi-

spiratio fiat, peculiaribus libris ostenderunt Joh. Schwammerdammius, Joh. Mayow, & Malach. Thruston.

De sanguine, ejusque generatione, & generationis loco, diversæ sunt sententiæ; Antiqui hepatis adscribunt, recentiores cordi, quorum Antesignanus Guilh. Harveus, qui circulationem sanguinis primus in medium adduxit. Unde varia scripta edita sunt, tam pro hepate, quam corde, a Thoma Bartholino, Lud. Bilisio, & tam pro, quam contra circulationem, quorum historiam sic satis diligenter recenset Mich. Watfonius in *unione sapientia*. *De sanguine* Joh. Betti quoque Tractatus extat, multa habens circa ejus generationem notabilia, multa quoque de lacte, qui non multum ab antiquis abire videretur. Plurima circa sanguinem hominum fuerunt experimenta, ratione transfusionis ejus ex uno animalis corpore in aliud, & ratione etiam infusionis, qua liquor aliquis medicamentosus venæ injectitur, de cujus artis inventionem lites variæ moventur. Sibi illam vindicat D. Joh. Dan. Major, cujus extat *de Chirurgia infusoria* singularis liber. Joh. Sig. Elsholzius contra, edita *Clysmatica nova*, sibi tribuit, contra quem Major inventum suum vindicavit. Sed & Galli de eadem Anglis, & hi vicissim illis, litem moverunt. Contra transfusionem sanguinis prodiit Tractatus Ant. Santinelli, cui titulus: *Confusio transfusionis*; ubi multis argumentis eam impugnatur, quæ tamen non omnia æque stringunt. Est vero transfusionis inventio antiquior, ac jam tum Andr. Libavii tempore fuit cognita, qui ejus per jocum mentionem facit in *actione contra Henr. Scheunemannum*. De variis corporis partibus extant erudita opuscula Hieronymi Fabricii ab Aquapendente, de quibus, aliisque Anatomicis antiquioribus, in Herm. Conringii *introductione ad artem Medicam* plenior est relatio.

De pilis extat Joh. Tardini liber in Casp. Dornavii *Anphitheatro* recusus. De *barba* Marci Antonii Ulmi vastum volumen, Bononiæ A. 1602. in fol. impressum, sub Tit. *Barbe humane Physiologia, seu de fine ejus Philosophico & Medico*. Ant. Horomanni *de Barba Dialogus*, & Joh. Picrii Valeriani *Apologia pro Barbis Sacerdotum*, Philologica tantum sectantur. Scripsit & alius, nescio quis, *Medicinam Stercorum*, *bb*) qui fortassis, ut Virgilius ex Stercore Ennii, aurum conquisivit. Georg. Segerus, Med. Thoruniensis, de *Crepitu ventris* Tractatum ineditum servat, & summa diligentia omnem ejus naturam rimatus est, non sine perpetuis experimentis. Sed is, ob ignobilitatem argumenti premit librum, nec audeat in publicum proferre. De *ungue* ipse librum sub manibus olim habui. De *affectionibus Capillorum & Unguium* Vopiscus Fortunatus Plempius peculiari scripto est commentatus.

(Kkk) 3

De

bb) Quis ille sit *Medicina Stercorum* Scriptor, a Morhoscio *b. I.* memoratus, ignoro. Lustro post obitum Morhoscii claspio, simile Scriptum Francos. an. 1696. in 8. Germanico edidit Idiote, Christianus Franc. Paulinus, Medicus Hénacensis, sub Titulo *Pharmacopoli Stercoris* live *Heilsante Dreck-Apothek*, wie nemlich mit Koth und Urin, fast alle, ja auch die schwerste giftige Krankheiten und bezauberete Schaben, vom Haupt bis zu den Füßen, inn- und außkrichlich, glücklich sind curiret worden, &c.

6 De *Anima* tractatio ad Physicam per se quidem non pertinet, sed quatenus a corpore distinguenda est. Ut clarior corporis Idea sit, notitia ejus aliqua habenda est, quam suppeditat Lud. de la Forge, Cartesianus, in libro de mente humana, & Gallica in Latinam linguam converso. Præ ceteris legendus est liber Cordemoyi Galli, quem de *differentia corporis & spiritus* Gallice, elegantem conscripsit. Lectu etiam dignus est Lud. Vivis de *Anima liber*, non quidem intima Philosophiæ argumenta penitus excutiens, sed eleganter tamen, ut omnia ejus viri, scripsit. Lib. Fromondus de *Anima*, Fort. Licetus de *Ortu animæ humanæ, & cum corpore coextensione*, ac Sim. Portius de *Mente humana*, bonorum Collectorum vice funguntur. Ceterum de *origine animæ, ejusque immortalitate*, ut est plena difficultatis disputatio, ita a Physicis componi & decidi tota non potest. De Aristotele non pauci dubitant, & quidem non absque fundamento credunt, mortalitatem potius animæ statuisse eum, quam immortalitatem, quæ mihi, ex Aristotelicis principiis, eadem facilitate, ac forte majori, destitui, quam astrui, posse videtur. ANT. ROCCUS, autor sublimis ingenii, vasto quidem libro contrarium ex Aristotele ostendere voluit, sed tamen ita disputat, ut causam suam potius destituat, quam juvet. Refutationes certe ejus argumentorum, contra immortalitatem animæ ex Aristotele prolatorum, debiliores sunt, quam ut omnem illorum vim elidant. Prodiit is liber Francofurti A. 1641. in 4to, sub Tit. *Anima rationalis immortalitas, simul cum ipsius vera propagatione ex semine, via quadam sublimi peripatetica, hætenus post Aristotelem non signata vestigiis, Exercitationis Philosophicæ illibatæque veritatis gratia, indagata*. KENELMUS quoque DIGBEUS hoc argumentum tractavit in *Demonstrat. immortalitatis animæ rationalis*, Anglice scripta, & Lat. quoque Paris. A. 1651. in fol. & Francof. in 8. edita, qui, perpetua & natura corporum, eorumque qualitatibus, quarum præcipuas facit raritatem & densitatem, progressionem, functiones animæ, ejusque immortalitatem, monstrare laborat. De principiis ejus primum transacta oportet esse omnia, quæ an omnibus ad palatum futura sint, dubito. Alioquin, qui illa impugnat, nexum illum tollit. Refutat illum, sed non satis judiciose, singulari libro, A. 1661. in 12. edito, Jesuita quidam, qui se Amandum Verum nominat (genuinum nomen est *Eggsfeld*.) sub tit. *Anima triumphans*. Aonius Palæarius in *Poëm. de immort. animæ*, ad Lucretii imitationem scripto, Platoniorum sententias præ ceteris sequitur. De *ortu animæ per traducem, de præexistentia animarum, de creatione*, multæ sunt controversiæ, siquæ singulis sententiis patroni. Sententia de traducem apud plures assensum obtinuit, quanquam & illa suis difficultatibus urgeatur, si mordicus tenere velimus nonnullas assertiones, quas de spirituum natura nobis persuasimus. Præexistentiam Angli nonnulli præ ceteris defenderunt, suntque libri Henrici Mohri, Philosophi Platonico-Cartesiani, & aliorum, integri super hoc argumento conscripti. Vid. præsertim Mohri *Lib. de immortalitate animæ*, & Sam. Parkeri *Tentamina Theologicæ-Physicæ*, in quibus contra præexistentiam disputat. Eam quoque sententiam CHRISTOPHORUS SANDIUS singulari libro de *origine animæ* defendit, *Cosmopoli ap. Libertum Pacificum*, A. 1671. in 8vo edito, qui meris testimoniis constat, nihilque aliud agit, quam

quam ut probet, præexistentiam animarum sacris literis esse consentaneam, & ple-
 rorumque Patrum ac Philosophorum sententiis comprobata. Platoniorum enim
 suffragia frequentissima habet. Totus in eo est, ut, non nisi sola hac ratione, diffi-
 cultates circa animæ originem monstret posse expediri, quas omnes recenser, &
 argumentis Adversariorum respondet. Ceterum S. literis & Patribus perverfos
 sæpe sensus impingit, & non raro Hæreseos suæ spargit semina.

CAP. XLVIII. DE SENSIBUS ANIMALIUM.

§. 1. *Cartesii sententia, bruta sensibus spoliatis, improbat. Motus sensationis celerrimus vix
 pervestigabilis. Job. Alph. Borelli Scripta de motu commendantur. 2. Visum, & co-
 gnatas de coloribus, oculis, speculis, lumine, doctrinas, sibi vindicat Optica. 3. Audi-
 tum Acustica. Instrumenta eum adjuvantia. Soni natura & diversitas. Autores
 huc spectantes. 4. Odoris & odoratus natura. Cur plus eo valeant bruta, quam homi-
 nes? Doctrina ejus neglecta. 5. Gustus & saporis ratio atque origo a papillis linguae
 nervis. Scriptores de inedia quorundam prodigiosa. 6. Tactus natura. 7. De sen-
 sibus internis rectius Cartesiani docent, quam Aristotelici. Scriptores de imaginatione,
 qua Pet. Pomponatius & Jul. Caf. Vaninus contra religionem sunt abusi.*

Nihil est vulgatius sensatione; sed ita tamen alte abdita ejus principia, ut in sen-
 sationis causis dandis sufficientibus deficiamus. In animalibus sensationem
 nihil esse, præter motum, Cartesiani ajunt, in homine vero concurrere men-
 tis operationes, ideoque sensum ab intellectu non sejungit Cartesius. Cete-
 ra animantia ne sentire quidem existimat, quam sententiam suo loco nos relinqui-
 mus. Res quidem ipsa satis innuit, sentire illa non solum, sed & percipere ipsum
 sensum, quod tamen negabat Cartesius, qui, perceptionem sensus intellectus opus
 esse, putavit. Secundum enim tres gradus naturam sensationis distinxit, ex mente
 Cartesii, Antonius le Grand, e quibus gradibus tertium soli homini tribuit. In-
 terim, si externas respiciamus circumstantias, motum quidem omnino deprehendi-
 mus subtilissimum, celerrimum, instantaneum, qualis motus quibus principiis diriga-
 tur, res profecto non est adeo expedita, ut quidam existimant. Non dependent omnes
 illi motus ab objecto externo. Quemadmodum Henr. Regius, in *Philosophia naturali*,
lib. 4. c. 16. ex mente Cartesii, satis quidem accurate, descripsit. Sunt enim in brutis
 quoque animantibus aliqui spontanei motus, a nullo principio determinati. Exa-
 minandi tamen interim nobis sunt isti motus, & quantum de eorum natura appre-
 hendere possumus, tantum ad illustrationem hujus doctrinæ conferendum. Ken.
 Digbæus (in *Demonstr. Immort. Animæ*,) & Gualth. Charletonus (in *Physiol. sua*) sensum,
 & qualitates sensiles, corpora esse statuunt, sed falso. Esto enim, qualitates illas
 particulas esse minimas, & subjecto expulsas; sensum tamen per se non faciunt, sed
 quatenus nervos sensorios feriunt. In qua applicatione illorum ad nervos, quæ
 acci-

accidentalīs omnino est, ratio formalis sensus consistit. Si in lucem prodīsser Johannis Alphonsi Borelli liber de *Montibus animalium ii*) multa ex eo haurire possemus, ad perfectam sensationis declarationem: satis enim ex libro ejus de *motu projectorum* singularis hujus Viri sagacitas patet. Quæ ad sensum requirantur, tradunt omnes etiam compendiarii Autores. Requiritur sc. *objecta media, & organa*, de quibus cumulatissime agunt omnes, ideoque non est necessum illa hic repetere.

- 2 Omnium sensuum nobilissimus est *visus*, cui excolendo integra disciplina inventa est, Optica scil. vastissimis voluminibus exculsa. Hic acres sunt disputationes de ratione visionis, an fiat per emissionem, an receptionem radiorum, fieri autem per utramque verosimile est. Pertinet huc tota de coloribus doctrina, quæ ad species sensiles aliis refertur. Pertinet huc tota speculorum doctrina, doctrina de oculo item, ejusque partibus, quæ omnia plena manu Optici Autores ferunt. Pertinet etiam huc doctrina de lumine. Ut enim visio fiat, medium illuminatum necessarium est.

- 3 *Auditus* alter sensus externus est, cujus itidem peculiaris disciplina datur, quam *ἀκουστική* vocare possis, quo generali titulo non musica tantum, quæ versatur circa sonos harmonicos, sed omnes soni, comprehenduntur. Pertinet huc mirabilis illa auris structura, quam Anatomici nobis depingunt. Cæcilius præsertim Folius, Equ. Venetus, cujus extat *Nova interna auris delineatio, ex ratione structura modum Auditus demonstrans*, Venetiis anno 1645. in 4to edita. Cujus organi potentia arte etiam juvari potest. Quale instrumentum habent Hispani, qui, præter perspicilla, sibi familiaria, semper secum portant instrumentum tale, quod auribus apponunt, ut eo distinctius sonum percipiant. Ceterum objectum Auditus, sonus est; oritur vero sonus ex concussione aëris vel aquæ. Variat autem sonus ratione subjectorum, & ratione mediorum. Obtusus enim in aqua sonat corpus, quam in aëre, acutius sonant metalla, quam ligna, quæ omnia explicare velle magni Voluminis res esset. Nemo est, qui naturam sonorum sagacius explicuit, per multas corporum species, quam Honoratus Fabri, qui singularem de *sonis* Tractatum Physicis suis inseruit. Cui addi meretur Franc. Baconi Verulamii de *Sono & audibilibus historia*, licet exigua. Multa Kircherus in *arte sua magna consoni & dissoni* habet, quæ ad naturam Echus spectant. Ea omnia, quia totis disciplinis pertractantur, ab instituto nostro nunc sunt aliena. Pertinet huc etiam omnis illa doctrina de *voce & pronunciatione*, de quibus legantur Cordemœi lib. de *verbo*, & Petrus Montanus in libro, cui titulus: *De nie Spreß Kunst*. Multa possent etiam hic afferri de *surdorum informatione*; sed de iis omnibus dictum est in *Dissertatione nostra de Paradoxis sensuum*, quæ cum in omnium manibus sit, nolumus illa hic repetere.

- 4 *Odoratus* sensus est, quo distinguimus res secundum odorem. Est odor nihil aliud, quam effluvia subtilissima corporis odorati, canales narium ad processus mamillares delata, qui præcipue organon constituunt hujus sensationis. Medium est, vel aër, vel aqua, per quod transfunduntur corpuscula illa volatilia. Et hac quidem sensationis parte

ii) Joh. Alph. Borelli *Opus de Animalium Motu Posthumum* in duas partes divisum, Romæ an 1680. & 81. in 4. revera prodīisse, supra ad Cap. VI. §. 6. jam est monitum.

brutis animantibus inferiores sunt homines; longe enim felicius illa distinguunt & dijudicant per odores, quam homines. Cujus diversitatis causa est, quod simpliciiori cibo vivant animalia, quam homines, quibus peregrini vapores & halitus semper obsident nares. Hinc fit, ut jejuni magis olfactu pollcant. Estque singulare illud exemplum hominis, cujus Digbæus meminit, qui diu in sylvis vivens, ac radicibus & oleribus victitans, canes sagacitate odorandi æquavit. Ceterum illa de odoribus doctrina minus est ceteris sensuum objectis exulta, adeo ut & ipsa odororum formalis ratio nondum sit satis expedita. Aliqui enim salibus velut volatilibus, aliqui sulphuri adseribunt, de quibus vide Joh. Bapt. Hamelium in libro de affectionibus corporum, integro capite. Quod mistionem odorum attinet, illa ita non est explorata, ut natura colorum. Colores enim ex mistura varia produci, & quomodo illi produci debeant, norum est omnibus, at odorum distinctio nulla talis est. Pet. Servius, in Lib. de Odoribus, Romæ anno 1641. in 8vo edito, plenius quidem hoc argumentum aliis tractat, sed non recentiorum Philosophorum principis est imbutus, quæ qui non degustavit, in odorum scrutinio non satis emunctæ naris est. Joh. Bravi Lib. de odorum & saporum differentia Ven. An. 1592. in 8vo prodiit.

Gustus organon lingua est, cujus superficies ita comparata est, ut aliorum corpusculorum superficiebus tacta, vel gratum sibi motum, vel ingratum, persentiscat, qui sapor dicitur. Sunt autem in superficie lingue variae papillæ nervæ, quas Marcellus Malpighius & Laur. Bellinus primum detexere, quæ prout afficiuntur a tactu corpusculorum minimorum, ita sapor, vel gratus, vel ingratus, illi obicitur. Horum saporum certi quidam gradus sunt & classes, suntque eorum nomina rectius distincta, quam odorum. Consistit omnis illa diversitas saporum in particularum conditione, quæ papillis nerveis illiduntur. Nam Peripatetici, qui ex elementis illam diversitatem deducunt, longinqua nimis sapiunt. De sapore dulci & amaro Laur. Gryllus Tr. edidit, Pragæ A. 1566. impressum. De iis, quæ sine alimentis vivunt, exstat Liber Fortunii Liceti, cum quo conferri potest Phil. Sechtlenii lapsus Lydii prodigiosarum inedarum, Paderbornæ A. 1614. in 12mo editus.

Tactus ignobilissimus omnium sensus habetur, cujus tamen interventu sensus omnes constant. Objectum Tactus sunt qualitates illæ sensiles, quas manibus præcipue, vel toto corpore, deprehendimus, calidum sc. frigidum, humidum, siccum, &c. Medium tactus caro, vel cutis, habetur, organa constituuntur nervi. Quæ per tactum fieri possunt mirabilia, in citata Dissertatione prolixius exposuimus, e qua suppleri possunt, quæ hic omittimus.

Habentur & apud Peripateticos sensus interni, de quibus illi magna cum cura philosophantur. Sed, si rem recte intuearis, omnia terminorum plena invenies, & parum rei in iis. Magis Cartesiani placent, ac legi potest, quem supra laudavimus, Ludov. de la Forge in libro de mente humana, sicut & Cordemoyæus in libro de differentia corporis & animæ. Addatur Cartesius ipse in libro de passionibus animæ, quo nihil est elegantius & consummatius. De Imaginatione Thom. Fienus Libellum scripsit, ac multa habet Pet. Pomponatius in libro profano de Incantatione, qui omni magiæ

viam struit, & hanc divinis immiscet miraculis. Unde non sine horrore legas, quæ sceleſti Præceptoris nequam discipulus, Jul. Carſ. Vaninus, in *Dialogis* ſuis, ex eo in religionem infert.

CAP. XLIX. DE SEDE ANIMÆ RATIONALIS.

§. 1. *Varia de illa ſententia.* 2. *Ceteris probabiliores judicantur opinionēs Cartēſii de glandula pineali, & Nic. Hobokenii de medulla cerebri.* 3. *Concluſio de difficultate cognitionis ſui ipſius, ſive Pſychologie.*

1 **N**ulla eſt difficiliſ inquirſio, quam nexus illius, quem cum corpore ANIMA habet. Tanto enim conatu inquirimus in animam, nec illam, in qua ſede invenire debeamus, ſatis conſtat. Magna hic diſputatio eſt veterum & recentiorum. Aliqui cum nullam certam ſedem agnoſcunt, per totum corpus peregrinantur, eamque totam in toto humano corpore, totamque in partibus, ponunt. Mirabili fingendi licentia, hinc aliqui faciunt animam toti corpori cōextenſam, & extat, *de anima corpori cōextenſa* elegantiffimus & doctiffimus liber Pet. Petiti, Pariſiis in 8vo editus A. 1665. Aliqui animam in ſanguine ponunt, aliqui in ſpiritibus animalibus. Sed illæ omnes ſententiæ vagæ ſunt & indeterminatæ. Alii, qui particularem magis ſedem quærent, cor regiam animæ faciunt, in quam ſententiam loca quædam Scripturæ afferunt.

2 **C**ordæ tamen reſecto rectius alii in capite ſedem animæ collocant. Sed & hic iterum quæritur, in qua parte capitis ea quærenda ſit; variæ enim hic ſententiæ ſunt. Aliqui eam reponunt in ventriculis cerebri, aliqui, uti Cartēſius, in glandula pineali. Hanc glandulam pinealem cum primum detexit Cartēſius, non ſe reperiſſe exiſtimavit, quod pueri in faba. Ex hujus enim glandulæ motu & percuffione omnem putabar cogitandi rationem procedere, quoniam nullum alium ejus uſum poterat deprehendere. Sed oſtenderunt alium ejus uſum Anatomici, interque eos Nic. Hobokenius ſingulari libro *de ſede animæ in corpore humano, cap. 5. Art. 6.* Quam ſententiam cum reſutaviſſet, cerebri ſubſtantiam medullarem tandem illam animæ ſedem conſtituit, poſtquam omnes aliorum opinionēs prolixis diſſertationibus excuſſerat.

3 **T**anti ſcil. eſt, ſe ipſum deprehendere, tam operoſum, illud cognoscere, per quod ſumus illud, quod ſumus, quæ tamen notitia debebat eſſe omnium ſuprema. Nos hic pedem figimus, & in hoc, velut culmine naturalis cognitionis conſiliſtimus. Mens humana ſcil. ſpeculatrix illa eſt, omnibus ſuperſtes, cui ſoli excolendæ adhibetur omne illud, quod cura noſtra diſcitur, & illam tamen ipſam, non niſi per nebulam, videmus, imo non videmus illam, niſi ipſa, quæ ſemet in ſe ipſa, contemplatur.



D. G. MORHOFI

POLYHISTORIS

TOMI II.

SIVE

POLYHISTORIS PHILOSOPHICI, LIBER III.

MATAIOTEXNOS,

DE ARTIBUS DIVINATORIIS ET MAGIA.

- §. 1. *Scriptores de Divinatione in genere.* 2. *De Divinatione naturali eventuum naturalium.* Astrologorum, & in his conitis de Elisco, temeritas culpata. Prædictiones Ecclasticorum. 3. *Commentatur Divinatio morum & affectuum animi & signis externis, velut Politico utilissima, una cum Scriptoris de illa præcipuis, Jano Huarto, Scip. Claramontio, Aug. Mascardo, Chambræo, Aristotcle, Theophrasto, &c.* Divinationem hujusmodi e voce Lud. Cresollius, e risu Prosp. Alderisius, e temperamento, unguibus & scriptura, Camillus Baldus institueris docuit. 4. *Scriptores Physiognomis naturalis de membrorum configuratione, Hon. Nicquetius, Job. Bapt. Porta, Andr. Otto; De illorum proportionc Job. Sig. Elsholtzius, de Navis idem, Lud. Sepralius & Chambræus, de Pede Job. d. Artz.* 5. *Judicium de Meteo-*

poscopia & Chiromantia antiquitate. Divinatio veterum ex Salificatione, sive trepidatione membrorum. Hermetis Trimegisti Melomantia. Melampus περί παλμῶν. Artemidorus de Manuum inspectione. Jul. Cæs. Bulengerus de ominibus & divinationibus. 6. Scriptores Metoposcopia & Chiromantia varii recentiores. Metoposcopia Hier. Cardani an eum Autorem agnoscat, dubitatur. Magistri Chiromantie olim creati. 7. Judicia prolixiora de Job. Belotti & Philippi May Scriptis Chiromanticis. Hier. Cardani circa omnia & divinationes superstitio. Finellus de Maculis unguium. 8. Scriptores Oniromantici de Somniis interpretandis, Artemidorus, Synesius ab H. Cardano illustratus, Apomasar, &c. 9. Astrologia judiciaria Impugnatores, e quibus præsertim Cl. Salmassii rigor nimius notatur. Judicium de principiis viis benignius. 10. Defensores ejusdem, Job. Bapt. Morinus, Job. Heydon (ejus ineptia notatur) & Placidus de Titis. 11. Henr. Ranzovii Scripta Astrologica commendantur. Artis Astrologica Scriptores antiqui, Petosiris, Ptolomæus, Arabes, Proclus, Diadochus, Manilius, & recentiores nonnulli. 12. Astrologia Genethliaca mater plerarumque artium divinatorum, & speciatim quidem doctrinae imaginum Talismanicarum, quam tradiderunt & defenderunt Const. Albinus, Henr. Corn. Agrippa, Jac. Gaffardus, impugnavit vero Gabr. Naudæus. Fabula de Gustavi Adolphi, Regis Sueciæ, gladio Talismanico. 13. Ex Astrologia profuxit etiam omnis doctrina Magica, imprimis Geomantia, cujus Scriptores aliquot, Guilb. de Morbeca, & duo Anonymi, recensentur. Divinatio e jactu cuborum. Chinesium Geomantia Physica, e terre figura & constitutione de incolarum judicans ingenio. 14. Scriptores Magici de spirituum conjuratione, divinatione & magia numerorum, ac arte Genium suum familiarem cognoscendi. 15. Scriptores varii de Magia Demoniacæ. Notantur moderni quidam, ejus existentiam negare ausi, Reginaldus Scotus, Abr. Palingius, & alii. Commendantur, qui istos refutarunt, Henric. Morus, Mericus Casaubonus, Ericus Mauritiæ. 16. Probatio sagarum per aquam, species judiciorum Dei vetustiorum. Herm. Conringius illam defendit. Indorum similes modi perjuræ explorandi. 17. Medicina magica, & curationes per eam. Varii de his Scriptores. Ensalmaiores Hispani. Incantatio serpentum magica, Judeorum Curationes cabalisticæ. 18. Demones sive Genii familiares. An Socrates & Hier. Cardanus vere tales jasserint. Gabr. Naudæi Apologia pro Viris eruditis, Magiæ suspectis, commendatur, Pet. autem Borelli lib. de Vanitate Magiæ promissus contemnitur.

Postquam PHYSICA absolvimus, ad ea progrediemur, quæ naturam excedere videntur. In eorum numerum ARTES DIVINATORIÆ referendæ sunt, quarum objectum est futura & incognita scire, cum Physici circa res sensui subiectas & manifestas versentur. Sunt vero variae divinationum species, naturales aliæ, aliæ magicæ, aliæ licitæ, aliæ illicitæ. De divinationibus generatim, tam licitis, quam illicitis, scripsit, inter veteres, Cicero, in quæ exstant multi Commentatores, quos vide in *Nomenclatore Philos.* Spachii. E Recentioribus de iisdem scripsere, Casparus Peucerus, Joh. Jac. Boissardus, & Raguseus, qui, in *Epistolis in*

8vo de divinatione editis, nitido stylo, contra omnem Astrologiam divinatricem, Chiromantiam, Physiognomiam, Geomantiam, &c. pugnat.

De naturali divinatione primum dicemus, quæ consistit in animis hominum, per signa externa naturalia cognoscendis, vel in prædicendis eventibus e causis naturalibus, vel siderum, vel aliorum corporum, qualem passim ab imperitis etiam fieri videmus. Ad alteram hanc speciem pertinent, quæ ex certo Planetarum concursu ac configuratione, de tempestatibus & morbis Epidemicis, prædicuntur. Quo in argumento versantur Cornelius Gemma, in libro de natura divinis characteris, Antonius Mizaldus in *Aëromantia*, Paulus Minerva (de quo consulendus est Jul. Cæs. Capaccius lib. 2. *Elog. pag. 342.*) in libro de *præfigendis temporum mutationibus*, & alii, quorum supra mentionem fecimus. Pertinent & huc, quæ ex avium volatu & garritu, rustici observant, non quidem omnia contemnenda. Veterum superstitio latius se extendit, quam magnam partem ab aliquibus etiam hodie probatam invenias, ac defensam. Videatur Augustinus Niphus de *auguriis*. Spectant & huc Astrologi, qui de periodis Regnorum, ac conversionibus gentium, ex astris philosophantur, qui plerumque certant inter se mendaciis, ac nil, nisi canoras nugas, proferunt. Quo in genere Comitis de Flisco *liber de fato* versatur, in quo magna se propalare credit mysteria, sed futilia omnia sunt, & nugatur plena. Naturales divinationes de rebus etiam futuris fieri posse ab animo, extra se quasi constituto, non diffiteor, suntque mirabilia ejus rei exempla. Videndus Joh. Franc. Picus Mirandula in *libris de prænotionibus*, & Martinus Schoockius in *libro de Ecstasi*.

Majorem habent certitudinem, quæ de animis hominum e signis externis capiuntur; & hic quidem præcipue circa affectus & passionis animi indagandas præcipua cura esse debet. Quæ quidem doctrina Politico multis modis esse usui potest, qui ex animorum inclinationibus judicare de omni actione & commodo potest, quid sibi, vel Reipublicæ, e conversatione expectandum. Cujus rei elegans exemplum habemus in *Relatione Legati cujusdam Veneti de aula Romana*, ubi Pontificis, omniumque Cardinalium, inclinationes ac temperamenta, studiose persequitur, & perpetua collatione, quæ usui esse possint Reipublicæ Veneræ, quidve singulis expectandum, colligit. Hic inserviunt libri non pauci, ingeniose ac erudite scripti, qualis est *Examen des ingenios para las ciencias*; liber Hispanicus, scriptus a Jano Huarto, in linguam Latinam autem conversus ab Æschatio Majore, sub titulo: *Scrutinium ingeniorum*. Sed versio illa vehementer discrepat ab Hispanico, multa addita sunt, multa omissa. Est & egregium Opus Scipionis Claramontii de *conjectandis cujusque moribus & latitantibus animi affectibus*, quod iterata editione publicavit Herm. Conringius, qui *incomparabile Opus* vocat, atque in præfatione multa utilia in Physiognomiæ commendationem dissevit. Sunt & Augustini Mascardi, Viri elegantissimi ingenii, ac Urbani Octavi Cubicularii, *Dissertationes Romanae de affectibus, sive perturbationibus animi, earumque characteribus*, plenæ reconditæ eruditionis, & Ant. Zaræ, Aquilegiensis, *Anatomia Ingeniorum & Scientiarum*, Venet. A. 1615.

in 4. edita. Sunt & a Domino de la Chambre libri de eo argumento conſcripti, *les Caractères des Paſſions*, & *l'Art de connoître les hommes*; qui poſterior liber in linguam Germanicam eſt converſus. Nec ſpernendus eſt Tract. Anglicus Anonymi *off de different wills of men*, id eſt *de varietate ingeniorum*, excuſus Londini anno 1669. in ſuo. De voce egit, quæque ex ea ſigna animi colligi poſſint, prolixo & doctiſſimo libro expoſuit Ludovicus Creſſolius, in *vacationibus autumnalibus*, ſive *de perfectâ oratoris actione & pronuntiatione*, Latetia editis A. 1620. in 4to. *Gelotſcopiam*, ſive *divinationem ex riſu*, Proſp. Aldoriſius, Italus, ſcripſit, a Naudæo in *Bibliogr. Polit.* allegatus, quocum idem forte tractavit argumentum Ludov. Septralius in libro *de riſu inedito*. E Veteribus habentus *Phyſiognomica* Ariſtotelis, in quæ elegantem *Commentarium* ſcripſit Camillus Baldus, Italus, qui & alios libellos reliquit *de humanarum propenſionum ex temperamento prænotionibus*, item *de naturalibus ex unguum inſpectione præſagiis*, & *de ratione cognoscendi mores & qualitates ſcribentis ex ipſius Epistoſola*, ſive *divinatione Epistoſolari*, qui tres Tractatus prodire Bononiæ A. 1664. in 4to. Poſtremus eorum omnium eſt curioſiſſimus, ac jaçant, ſi recte memini, etiam Rabbini quidam talem artem, qua ex manu ſcribentis de ingenio hominis præſagia formantur. Quo forte etiam ſpectat M. Aur. Severini *Vaticinator*, ſeu *Tr. de Divinatione litterali ineditus*, quem, una cum *Phyſiognomia Medicinalis Idea*, ei tribuit Laur. Craſſus *P. I. Elog. p. 377*. Eſt & inter Veteres aureus liber, Theophrasti *Characteres*, cum aureo Iſaaci Caſauboni *Commentario* editus, quem præcipue Politicis commendaverim, quorum hominum ingenia noſſe intereſt.

- 4 Ad naturalem divinationem ſpectat illa etiam *Phyſiognomia*, quæ, ex membrorum configuratione, de ingenio hominis judicat. De planetaria poſtmodum dicemus. Eam eleganter tradidit Honoratus Nicquetius *libris quatuor*, ubi omnia *Phyſica* congerit, ſeparatis nugis planetariis. Eſt & elegans *Opus Phyſiognomicum* Johannis Baptiſtæ Portæ, in quo præcipue curioſa eſt vultuum humanorum cum animalium vultibus collatio, quorum aliquam harmoniam deprehendere facile, qui diligentius examinabit. Id vero notandum eſt, editionem Italicam longe eſſe locupletioſiorem, quam eſt Latina, Hanoviæ A. 1523. in ſuo impreſſa. Ex proportionem membrorum oritur etiam quædam divinatio, de qua libellum eruditum conſcripſit Joh. Sigism. Elsholtzius, cui titulum fecit *Anthropometria*, ubi & ſimil de nævis agit, quomodo ſc. ex nævis vultuum, de nævis latentibus in reliquo corpore ferri judicium poſſit. De illo argumento etiam Ludovicus Septalius libellum ſcripſit, uti & Dominus de la Chambre. Elsholtzius ideam ſeu harmoniam nævorum peculiari pictura ob oculos poſuit. *Anthropoſcopiam Compendiariam* ſcripſit aliquis Andreas Otto, ubi judicia de homine colligit, tam naturalia, quam planetaria. Non deſunt, qui etiam divinationes peculiare ex reliquis membris formant, uti ex pectore, ac plantis pedum. *Podoſcopiam* appellant. Ac fuit, qui Anno 19. hujus ſæculi, Paritiis opusculum edidit, Cardinali Rupeſucalrio dedicatum, *de pedis adſpirandis*, in quo pedem divinitatis habere potam demonſtrat, cognitionem ejus neceſſariam eſſe, totum eſſe homi-

hominem, totam hominis animam, rem esse sacram, regulam religionis & nobilitatis, totiusque vitæ nostræ, proinde valde honorandum, nec quicquam dignitati illius derogare podagram: Autor vocatur Johannes de Artis, teste Thoma Bartholino in *Epistolis Medicis*, Centuria 3. Epistola 76. p. 321.

Persequemur nunc ceteras Physiognomiae partes, quatenus principiis naturalibus misceant inepcias planetarias. Occurrit hic primo ars divinatoria de fronte, quæ *μετωποσκοπία* vocatur, ac solet cum Chiromantia, quæ ex manuum inspectione vaticinatur, conjungi, eademque principia habere. Sunt vero istæ artes non plane destitute veteri aliqua auctoritate, quanquam illa non tanti est, ut movere aliquem debeat. Artemidorus, agit de *Isomaiis* est commentatus, de *Auguriis* etiam & *Manuum inspectione* scripsit, quos libros Græce Aldus edidit, Latine autem a Jano Cornario redditos Frobenius, ex officina sua Basileensi. Vid. Jacobi Gaddii *Tomum I. de Scripturibus non Ecclesiasticis*. pag. 49. Exstat inter Hermetis Trismegisti supposititia opuscula unum, quod agit de *Melomantia*, seu divinatione ex membris humanis, ubi de Salissationibus. Vide Lambec. lib. 6. *Bibliothec. Vindobon. Codice Medico MSto Græco quinquagesimo*. De lineis in manu, certis planetis, dicatis, vestigia sunt in libro *Melampodis*, Græci Autoris, περὶ παλαιῶν πρὸς Πτολεμαῖον ἐκασίλων, in quo de salissationibus agit, quomodo vocantur trepidationes membrorum, quod genus peculiare divinationis apud veteres fuit. Illic enim meminit digiti Jovis, Saturni, &c. si in illis fortassis salissatio contingerit. De quo genere divinationis vide & Jul. Cæs. Buelengerum de omnibus libro 4. cap. 2. cujus hic Autoris mentionem facio, quod veterum deliria circa omnia studiose colligat, quæ & magna pars divinationis apud antiquos fuit. Ceterum idem de tota divinationis ratione libros VI. scripsit, qui Spicilegia sunt post aliorum accuratores labores. Opusculâ ejus in fol. Tomis II. collecta sunt. ac Lugd. Gall. A. 1621. edita.

Ut ad *Μετωποσκοπίαν* redeam, Autores ejus multi sunt. Edita est Gallica lingua Hieron. Cardani *Μετωποσκοπία*, quam mihi genuinam esse vix persuadeo. Nec edita est inter Cardani Opera omnia, a Gabriele Naudæo promulgata. Fuerunt & plures alii superioris ac hujus sæculi Autores, qui simul & *Chiromantias* scripserunt, & Appendicis loco *Metoposcopiam* tractarunt. Liber Italicus Spontani della *Metoposcopia* accuratus has nugæ tractare videtur. De *Chiromantia* & *Metoposcopia* librum in folio conscripsit Johannes Taifnieri, quem singularem in ea arte Magistrum esse dicunt, Naudæus autem, in *Bibliogr. Polit.* p. 106. 107. integrum Opus Bartholom. Coclitis plagio sibi tradit vindicasse enormi, de quo etiam Thomasius, in *Tr. de Plag. Lit.* 5. 553. potest conferri. Quin ea fuit priorum temporum vesania, ut peculiare ejus artis Magistris crearentur, ceu videre licet in quibusdam Monachorum ea de re libris. Exstat inter vetustiores Autores Doctoris Andreæ Henrici *Chiromantia* (uti ipse Autor inscribit.) Anno 1538. in octavo edita est Johannis Digandri *Chiromantia* (simili inscriptione per y,) qui singularia ea in arte principia jactat. Rud. Goelenius, Professor Marpurgensis, inde edidit *Chiromantiam*, una cum

Obser-

Observationibus, per aliquot annos factis. Ex Italis Alex. Achillinus, Bononiensis, Prof. Patavinus, teste Jac. Gaddio (*T. I. de Script. non Eccl. p. 18.*) libro peculiari Chiromantie & Physiognomiae probavit principia. Varios Autores prioris & nostri seculi Chiromanticos uno Volumine collegit quidam Joli. Prætorius, quod inscribit *Theatrum Chiromanticum*, quibus ipse etiam suas adjecit nugas, qui & chartulas luforias Chiromanticas publicavit. Est & aliquis Johannes Kohlmannus, qui Chiromantie cum Genethliaci arte consensum ob oculos ponere voluit singulari libro, ubi Themata Genethliaci semper cum manuum lineis confert.

- 7 Gallus quidam, M. Johannes Belott, qui se Magistrum vocat scientiarum divinarum & celestium, *Chiromantiam* & *Physiognomiam* scripsit, in quibus peculiaris quædam sunt principia; sed ille etiam Magicas artes immiscet, Geomantiam, Onychomantiam, & artem genium familiarem sibi conciliandi. Liber profanus & impius est, nam Onychomantiam suam ex Judæorum Urim & Thumim deducit. Unde & Geomantiam Gentilium natam fuisse putat Guilh. Schickrdus in libro de *Iure Regio Hebræorum*. Nuper aliquis Philippus May *Chiromantiam Medicam* scripsit, quæ Gallica Hagæ anno 1665. & Germanica lingua Dresdæ anno 1670. in 8vo edita est. Is singularem jactat ejus artis experientiam, quæ multorum historiis & relationibus firmatur, quæ si veræ sunt, certe aliud quippiam subesse videtur, quam communia ista principia. Eam vero *Chiromantiam* ad morbos, vulnera & mortem prænunciandam direxit. Reliqua & *Curiosa*, quam promittit, quæ illa, quæ ad fortunas hominum spectant, tractabit. Multa circa maculas unguium tradit, quarum singularem doctrinam invenisse vult videri. Quæ de morbis & coloribus oculorum præfagiendis habet, non omnino spernenda sunt. Physicas enim rationes habent. Habeo & ejus *Chiromantiam* manuscriptam Germanicam, quæ ab edita in multis discrepat. De *Unguium maculis* Finellus Italus libellum scripsit peculiarem. Quæ ad omina, Physiognomiam & Chiromantiam spectant, in Operibus suis passim tractat Hier. Cardanus, qui mirus fuit talium ineptiarum æstimator, atque ut ingenio fuit summe melancholico, ita finxit sibi, nescio quæ, præfagia & vocibus, crepitu januarum atque istis minutis, quibus nonnunquam integras implet paginas.

- 8 Ad naturalia vaticinia aliqua etiam ex parte pertinent *somnia*, quorum interpretandorum peculiaris inventa ars est, quæ *ὄνειρος γρηγορίου* vocatur. Ejus veteres aliquot Autores habemus, inter quos præcipuus est Artemidorus, qui lingua Græca doctissime de *Somniis* scripsit, additis ubique rationibus, & cum novis Nicol. Rigaltii editus est. Scriptit & Synelius librum de *Somniis Græce*, quem Commentario illustravit Hier. Cardanus, in quo adeo diligenter, & cum anxietate quadam conquisitis rationibus, hanc tradit doctrinam, ac si res maximi momenti ageret, & subtilissimam Philosophiæ partem tractaret. Qui liber & in Germanicam linguam est conversus. De Apomafare, sive Achmeto potius, Onirocrita Arabe, vid. Barthium lib. 31. *Advers.* c. 14. & ex eo Placcium de *Scr. Pseudon.* p. 150. 151.

- 9 Extra hominem omnium artium curiosarum & divinatricium fons & origo est Astro-

Astrologia, Judiciaria scilicet, cujus principia a multis sunt ex professo impugnata, Johanne Pico Mirandula (cui responsum est a quodam Lucio Bellantio, de quo, ejusque libro, lege Gaddium T. I. p. 91.) Hieronymo Savanarola, Tobia Wagnero, Pet. Gassendo (in *Philosophia Epicuri*.) carptim vero a plurimis aliis. Illi vero non omnis improbanda est, ut faciunt aliqui, quorum rigor mihi non placet. Cl. Salmasius, in libro de amicis *Climactericis*, etiam antiqua Astrologia, nugatoriis argumentis omnium astrologorum vim Physicam etiam tollit. Multi offenduntur principiis, nec autoritate, nec ratione, demonstratis, divisione sc. domuum celestium, de quibus ego ita sentio: rejici illa non posse, si experientia confirmet, (ut confirmat sæpe in effectibus naturalibus,) sed accipienda esse, sive a primi seculi hominibus, experientia notata, sive revelatione excepta, ad posteros per traditionem longævam devenerunt. Esse enim quosdam influxus, præcipue solis & lunæ, ratione morborum & vitæ, deprehendere manifeste possumus, & esset profecto homo ineptissimus, qui tam vastis corporibus aliquod effluviuorum commercium negare vellet. Quare, cum vitæ nostræ & ingenii angustia, & corporum istorum distantia, prohibeant, quo minus observare effectus illos possumus, saltem accipiamus tantisper, quæ nobis tradita sunt a majoribus, hominibus non tam absurdis, exploremusque per experientiam earum veritatem, quæ si conspiret, de principiis disputare res erit inutilis.

Astrologiam, non solum naturalem, sed & Genethliacam quæ circa fortunas hominum versatur, diffuso libro vindicare est molitus Joh. Bapt. Morinus, Gallus, qui speciatim contra Gassendum eam defendit, & quidem omnium doctissime & philosophice (quantum ramen res ipsa permittit,) de principiis hujus artis est commentatus. Est & Anglus aliquis, *Johannes Heydon*, insignis nugator, qui rationibus philosophicis, sed plurimam partem vanis & Cabalisticis, planetarum & fixarum itellarum influxum probare voluit. Placidus de Titis quoque *Dissertationem Physico-Mathematicam de Astrologia* scripsit, in qua omnes influxus ad lucem refert, multisque argumentis probare nititur, effectus tales in corporibus naturalibus provenire posse a luce in corporibus celestibus, affectionibus istorum imprægnata.

Ceterum librorum, qui ad Astrologiam Genethliacam pertinent, magnus est numerus, quos omnes recensere non licet. Judicia de Astrologis & Astrologia judiciaria congesti peculiari libro *Flavienus Ranzovius*, qui & alio scripto omnem illam artem divinatricem in compendium redegit, e variis Autoribus, tam antiquis, quam recentioribus. Inter Antiquiores præter Petosiris, Philosophi Ægyptii, *Epist. Astrologicam ad Nechepsin Regem* (de qua Lambecius L. 6. *Comm. de Biblioth. Vindob.* p. 94. & Otto Heurnius, in *Chaldaicis* p. 47. consulendi,) Ptolomæi sunt scripta, quem passim omnes Arabes sequuntur, qui in isto divinationis genere admodum fucere curiosi & superstitiosi. Complura talia Manuscripta Arabica recenset Christ. Ravius in *spolio orientis*, suntque etiam nonnulla in Latinam linguam conversa. Exstat & Procli Diadochi *Paraphrasis in quadripartitum Ptolomæi de siderum affectionibus*, a Leone Allatio in Latinam linguam conversa, Lugduniquæ Bat. An. 1635. in 8vo edita. Inter Latinos Poëtas Manilius *Astronomica* scripsit, in quem exstant luculenta Jos. Scaligeri

ligeri *Commentaria*. Inter Recentiores Johannes Schonerus, Cypr. Leovirius, Dav. Origamus, præcepta ista divinatoria prolixè congegserunt, præter multos alios, quorum nomina recitare superfedeo.

- 12 Ex ista doctrina influxuum cœlestium, tanquam fertilissima segete, orta sunt pleraque omnium artium divinatoricium genera, inter quas prima est vaticinandi ex imaginibus sculptis, iisque in Medicina utendi ad profligandos morbos, ad animalia abigenda, vel congreganda, securitatem loco præstandam, corpus contra ictus muniendum, & victoriam obtinendam. Tales imagines vocatæ fuerunt *Talisman*, & insculptæ potissimum gemmis vel metallis, quorum occultam aliquam cum astris fingunt sympathiam, cujus rationem tradit Constantinus Albinus in *Magia Astrologica*, libro Parisiensi A. 1611. impresso, ubi & illa sigilla ac imagines describit. Henr. Cornelius Agrippa, in profano Opere de *occulta Philosophia*, præcipua, quæ ad illam rem spectant, complexus est. Præ ceteris vero, & ex professo doctrinam illam Talismanicam defendendam suscepit Jac. Gaffarellus in *curiositatibus suis inauditis*, libro gallice scripto, ubi ex ipsis etiam S. literis, Rabbīnorum Commentariis, omniumque gentium consensu, earum adstruere veritatem laborat, in eamque rem abutitur *Urim & Thumim*, quorum in Sacris mentio fit, de quibus elegantem Dissertationem conscripsit Joh. Spencerus Anglus, Cantabrigiæ A. 1669. in 8vo. editam. Ex Gaffarello pleraque transcripsit Athan. Kircherus in *Oedipum suum Ægyptiacum*. Multa contra Talismanicas illas imagines disputat Gabriel Naudæus, in libro de *studio militari*, occasione artis istius, quæ corpus humanum adversus ictus munitur, quam ille rotam negat, & ut vanissimorum hominum commentum, explodit. Refertur & in *vita* Joh. Bapt. Morini, quæ *Astrologia* ejus *Gallica* præmittitur, de *gladio Gustavi Adolphi*, R. Sueciæ, quod iisdem signis Talismanicis fuerit insignitus, qui demum in manus Morini incidit, cui ille tam fortia facta adscribere non veretur. Quod ego quidem credere non ausim; puto enim, potius subornatum esse aliquem, qui id vendicaret, ut invidiam aliquam Gustavi Adolphi nomini contraheret.

- 13 Ex ista doctrina derivandi influxus cœlestes in corpora naturalia & artificialia prodit fecundo agmine omnis doctrina Magica. Præsupposito enim isto principio, nihil jam poterat fingi, vel concipi, quod non ex eo regulas aliquas haberet. Hinc nata primum est *Geomantia*, in qua e certo punctorum numero, convenienti loco positorum, divinatio quædam de rebus contingentibus instituitur. Fuerunt, qui artem hanc probarunt, Viri alias non omnino contemnendi, inter quos Rob. Fluddius, Henr. Corn. Agrippa, ac alii nonnulli. Guilhelmi de Morbeca, Clementis IV. Papæ, Pœnitentiarii, Monachi Dominicani, qui Procli Institutiones Theologiæ Platoniciæ Latine vertit, *liber de Arte Geomantica* in Biblioth. Cæsarea MSus reperitur. Vid. Lambecii *Lib. 3. de Biblioth. Vindob.* in *Append. Additam. 7.* Est quidam, qui Gallica lingua plenum Opus eo de argumento conscripsit, cujus nomen jam non succurrit. Latine prodit *Opus Geomantie completum* in tres libros distinctum, quorum primus Geomantiam Theoreticam, secundus Praxin, tertius varias e diversis Autoribus decerptas quæstiones continet, a *Medico quodam Neoterico* Anonymo (ita enim

se

se vocat,) conscriptum. Ex eo principio sunt Quæstiones illæ, ad quas respon-
sio per jactum cuborum expeti solet. Solent vero illi confici ex omnibus metallis,
varie inter se mistis, ac numeri ad certas constellationes insculpi. Chineses aliam
habent Geomantiae speciem, quæ Physica est, ac quodammodo defendi potest.
Quemadmodum enim e lineamentis externis de ingenio hominis judicatur, ita illi,
ex figura terræ, de ingenio atque natura regionis, omniumque incolarum, judi-
cant, qua de re vide Kircherum in *China illustrata*. Illud vero habet aliquid de vero.
Facit enim ad temperamentum hominis loci constitutio, sive is montanus sit, sive
in planitie, sive in locis paludosis, sive arenosis ac metalliferis. Ex qualitate enim
soli variat natura ciborum, ex natura cibi temperamenta, e temperamentis inclina-
tiones hominum. Hinc in locis montanis solent habitare homines asperi, in locis
paludosis homines stupidi, in locis arenosis & calidis ingeniosi.

Alia divinationum genera sunt, quæ recensere nihil attinet, cum apertam Ma- 14
giam præse ferant. Hinc conjuratio spirituum per Imagines & numeros, de qua
Henr. Corn. Agrippa in *libris de Occulta Philosophia*, & Johannes Heydon in libro, cui
titulus: *The Rose Crucian insaisible Axiomata*. Numerorum doctrinam, ac Magiam,
quæ per eos exerceri solet, descripsit Petrus Bungus peculiari libro in 4to de *Mysterio
Numerorum*. Huc quoque spectat ars cognoscendi Genium suum familiarem e The-
mate Natalitio, de qua nonnemo scripsit, cujus nomen mihi nunc excidit. Alias di-
vinationum species, earumque principia, tradidit Rob. Fluddius in *Operibus* suis.

Dicenda etiam quædam sunt de *Magia illicita*, sive *Demoniaca*, quæ exercetur per 15
pactum cum Dæmone & spiritibus, idque vel explicitum, vel implicitum. Ad
noscendum itaque omne genus istarum nequitiarum conferent *Disquisitiones Magice*
Mart. Delrii, *Demonologia* Franc. de Torreblanca, ac Joh. Wieri *Lib. VI. de Præfigiis
Dæmonum*. Ac est profecto diligentius inquirendum in omne illud commercium
Dæmoniæ, quia nunc sunt homines adeo perfrictæ frontis, ut negent omne
illud, & ipsos etiam spiritus malignos. Exstant certe ejus generis libri quidam,
qui multis argumentis ea omnia in dubium vocant. Talis est liber in fol. scriptus An-
glica lingua a *Reginaldo Scotto*, in quo plurima occurrunt contra Magiæ existentiam
argumenta. Est ille etiam in Belgicam linguam conversus, sub titulo: *Offderking
van Eddert*. Sed plenior Editio est ultima Anglica. Est & quidam *Abrahamus Pa-
ling*, qui librum similem Belgica lingua conscripsit, Amstelodami anno 1659. in 8vo
editum. Anglus insuper aliquis Anonymus exiguo libello, quæcunque impugnare
veritatem Magiæ possunt, collegit, omneque negotium conventionis cum Dæmo-
ne pro ficto habet, cui ab alio iridem Anonymo, responsum est. Scripsit contra hos
Novatores Henricus Morus (is enim Autor esse videtur,) libellum Anglica lingua,
cui titulus: *Philosophical Considerations about Witchcraft*, in quo omnia argumenta, quæ
ab iis in medium produci solent, refutat doctissime, adjecta simul historia de Dæ-
monis apparitionibus, alicubi in Anglia factis. In eodem argumento versatur
etiam Mericus Casaubonus, Isaacii filius, qui in libro: *Of credulity and incredulity
in things divine & spiritual*, operose congerit omnia, quæ de sagis & incan-
(M m m) 2 tatio-

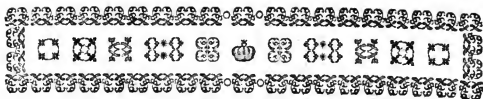
tationibus habentur, adductis passim historiis, undique excerptis & collectis. Edidit item Autor *Diarium colloquii*, inter aliquos spiritus, & Edv. Kelleum ac Johannem Dee, instituti, in folio, eum in finem, ut convinceret Atheos, conversationem istam Dæmoniacam ducentes pro nihilo. Denique quam diligentissime, quicquid ad hoc argumentum pertinet, concessit Ericus Mauritius in *Dissertatione sua de Denunciatione Sagarum*, Gallicis etiam Ephemeridum Scriptoribus, *Ephem. XLI. A. 1666. p. 557. & seqq.* eam ob causam, laudata. *De Conviventibus Sagarum* videatur *Dissertatio* Gotfr. Vogtii in *Deliciis suis Physicis*. Videantur etiam JCTi, qui *Tractatus de Sagis* scripserunt, ubi multæ solent occurrere de hoc negotio historie. Addantur & illi Autores, qui de Spiritibus, Præstigiis Dæmonum & Lamiis, scripserunt, Joh. Wierus, Georgius Pictorius, Pet. Thyreus, Nicol. Remigius, Franc. de Torre-Blanca, & Petrus de Lirres, qui Gallica lingua quam plenissime de Spectris, visionibus, Sagarum transformationibus, agit.

- 16 Commode hic incidit divinatio, quæ circa sagas instituitur per aquam, quæ solet admitti, deficientibus aliis mediis & probationibus, sed quam multi tamen rejiciunt, ac, ut superstitionem, damnant. Est vero ista ratio probandi admodum antiqua, soletque *judicium divinum* vocari. *Ordalium*, a Germanica voce *Orde, Herr*, Seculi Barbari Scriptores appellant. Talis quoque fuit probatio per ferrum candens, per prunas, per panem vel caseum consecratum, quod *Chorsünd* dicitur. De his judiciis Dei, contra quæ S. Agobardus *Tractatum* scripsit, multa notarunt eruditissima Henricus Spelmannus in *Archæologia sua*, seu *Glossario*, & Johannes Seldenus in *Notis ad Chronicon aliquod antiquum Anglicum*. Res vero illa mirabilis est, nec defunt multæ historie veritatis his modis exploratæ apud antiquos Christianos, ac videtur vel in ipsis sacris literis simile quid injungi de adultera, per aquæ amaræ potum dignoscenda. Non est dubium, hinc quoque originem esse probationis per aquam in sagis, quam cum pene omnes, tam JCTi, quam Theologi, ut rem temerariam, damnent, probat tamen Herm. Conringius in *Disputatione de Judiciis*, argumentis quidem non usque adeo stringentibus, & a generali Dei circa judicia & veritatem providentia petitis, uti & ab historiis ejusmodi probationum. Ac dicitur ille singularem librum, pro defensione hujus probationis, esse molitus. Sunt & apud Indos Orientales similes modi explorandi, *an quis recte juraverit, an vero perjurium fecerit*, quos notavit Phil. Baldæus in libro *van de Indische Afgodery*; qui additur *Descriptioni Zeilanæ & Malabaricæ*. Olam scilicet habent butyro fervente plenam (butyrum enim illis, ut omnia, quæ a vacca proveniunt, res sacra est,) cui si quis impune digitos immiserit, recte jurasse censetur. Alius etiam illis modus est: Condunt serpentes, una cum pomis aureis in vase aliquo, unde si quis pomum extraxerit a serpente illæsus, recte itidem jurasse censetur.

- 17 Ad Magiam istam Diabolicam, quæ exercetur per pactum cum Dæmone, pertinet etiam, cum per certos characteres, symbola & signa, quæ vel expliciti, vel impliciti argumenta sunt pacti, mirabiles effectus producantur in natura, quamquam etiam hic peccetur nonnunquam ex superstitione potius, quam malitia. Huc pertinent curationes
istæ

istæ per tactus, insufflationes, carmina, inspurationes, quibus interdum aliquid etiam naturale subesse potest. Noti eo nomine sunt in Hispania, qui dicuntur *Enfalmadores*, a canendo ita dicti, vel ut *Salutatores*, de quibus integrum aliquis Tractatum scripsit. Vide & Theoph. Raynaudum in libro *de Stigmatismo sacro & profano* (ubi, ut hoc obiter addam, curiosa exstat disquisitione de stigmatibus magicis, sive a Dæmone impressis, quæ solent, inter argumenta pacti, cum Dæmone initii, recenferi,) Joh. Jac. Boissardum in libro *de divinatione & Magicis prestigiis, cap. II.* & Casp. de Reyes in *Campo Elyseo jucundarum Questionum, quest. 24.* Simile quid refert Antonius Bietus in *Itinerario versus Franciam Æquinoctialem lib. 3. c. 12.* de morbis per insufflationem curatis; Casp. Barlaeus autem in *Descriptione rerum, sub Mauritio gestarum in Brasilia pag. 204.* de morbis per suctionem a Brasilianis sublatis. De Curatione per Carmina jam apud Homerum mentio fit, unde & *Homericæ curatio* dicitur, de qua integrum libellum Galenus scripsit. Quam stultitiam doctissime refutavit Gabriel Naudæus in libro *de Studio Militari.* Videatur & Ol. Borrichius in *Dissertatione de Cabala Characterali.* Solent & certæ quædam voces adhiberi, pro veneno serpentum mitigando, pro moribus eorum sanandis, aut iis in unum locum convocandis, qua de re vide Bochartum in *Hieroico, parte 2. libro 3. c. 6.* ubi prolixè de omni ista incantatione serpentum agit, & Joh. Pet. Lotichium in *Commentario in Petronium.* Sed illud forte sibi adscribi potest, quo utuntur isti incantatores. Talis Codex MS. antiquus *de Viperarum generibus & modis incantandi variis*, in Biblioth. Cæsarea Vindobonensi reperitur, teste Lambecio *T. 6. Comm. de illa p. 145.* Confer etiam Caremuellem in *Apparatu Philosophico*, in quo multa de Magia verbali, multa etiam de aliis divinationum speciebus, accurate sunt conquiritæ. Solent & Judæi hic esse sagaces, qui, nescio, quæ miracula a Cabala sua expectant, de qua vide Joh. Reuchlinum peculiari libro, & Claudium Duretum in *Historia Universali omnium linguarum*, Gallice scripta, in qua multa habentur de divinationibus per nomina, &c.

Spectant & huc Dæmones illi Familiæ, quibus utuntur nequam homines, ut opibus, scientia vel dignitate, ceteros antecellant, suntque, qui nequitie istius præcepta tradere non verentur, quomodo scilicet talis spiritus advocandus sit. Exemplum quoque Socratis sequi se in illa reputant, qui de Dæmonio suo multa jactavit. Jactavit id ipsum Hieronymus Cardanus, quod Gabriel Naudæus, in *vita ipsius*, Melancholico ejus ingenio tribuit. Fuit enim homo, mire deditus omnibus ac ostentis. Cum crepuere fores, cum audita vox aliqua est, statim illud Genio suo adscripsit. Fuerunt & alii, qui, ut gloriam aliquam singularis scientiæ sibi quærerent, tale quid finxerunt. Fuerunt etiam, quos singularis quædam excellentia ingenii in Magiæ suspicionem apud imperitos homines adduxit, quos defendit eruditissimo libro, Gallice scripto, Gabriel Naudæus. De *varietate Magiæ* Petrus Borellus librum se parare dicit, in *Observationibus suis*, in quo omnia illa quæ vulgo ostenta credi solent, ad naturales causas fit redacturus. Sed ab isto homine, ut apparet, exigui judicii nihil adeo præclari expectari potest.



D. G MORHOFI
POLYHISTORIS

TOMI II.

S I V E

POLYHISTORIS

PHILOSOPHICI,

LIBER IV.

S I V E

POLYHISTOR MATHEMATICVS.

- §. 1. *Physicæ & Matheseos cognatio. Historia Mathematicorum Literaria Scriptores, Ios. Blaucanus, Hugo Sempilius, Gerb. Ioh. Vossius, Ioh. Bapt. Ricciolus.* 2. *Nomenclatores Historici, Geographorum, Chronologorum, Musicorum, Dan. Pauli Catal. Mapparum Geographicarum.* 3. *Scriptores Encyclopadiarum, cursuum & Miscellaneorum Mathematicorum.* 4. *Hier. Vitalis Lexicon Mathematicum, & Ioh. Micralii Philosophicum. Censura de Lexicis disciplinarum.* 5. *Scriptores Arithmetica, Pythagoræorum mystica, vulgaris, & subtilioris Logarithmica, Algebra item, a Cartesiano præcipue exculta, computationumque (de quibus censura additur) Ioh. Neperi per Bacillos, & Boudveri per digitos, ac præctica tandem Italica.* 6. *Inter Geometras veteres excellit Euclides, inter commentatores ejus Chr. Clavius, Ioh.*

Iob. Dec & I. Alp. Borrellus, inter modernos Angli, & Iob. præsertim Wallisius, a Thom. Hobbesio infelicitè impugnatus. Compendiorum & Problematum Geometr. Scriptores præcipui. 7. Geodesia a Germanis, Ars Fortificatoria ab iisdem, Belgis, Italis, Gallisque, exculsa. 8. In Astronomia Iob. Bapt. Riccioli Almagestum commendatur. Scriptores de Systematis Astronomicis, Dan. Lippstorijs, Ant. Deusingius &c. novorumque Inventores, Nauta quidam Batavus & Otto a Guericke. Laus Iob. Hevelii, operumque ejus Astronomicorum, nec non Compendiorum Iob. Kepleri, Guilh. Blaeu & Æg. Strauchii. Poëta Astronomi Manilius & Georg. Buchananus. Chr. Hugonii Syltema Saturninum. Gnomonica a Iob. Caramucle a Lobkowiz tradita. 9. Scriptores Optici potiores, tum Generales (inter quos Rog. Bacon, Athan. Kircherus, Iob. Christoph Kolhausius, Hon. Fabri, Ambr. Rhodius & Ren. Cartesius, commendantur,) tum Speciales de refractionibus, observant. Microscopicis & Perspectiva. 10. Scriptores Musici, tum veteres, a Marco Meibomio editi, tum & recent. Ath. Kircherus, Mar. Mersemmus, Hon. Fabri. Acustica Pars est Musica. 11. Geographia divisio, & a Cosmographia differentia. In generali sufficit Bernb. Varenius. Geographi Universales, e quibus Sansonius præcipue commendatur. Geographi veteres, Ptolomeus, Stephanus (cujus editores & commentatores recensentur,) Pomp. Mela. Luca Holstetii affectum Geographorum Græcorum Syntagma. 12. Scriptores de Mappis Geographicis consiciendis. Artificia inepta, Geographiam per chartulas Lusorias, aleamque Kænigii, addiscendi, exploduntur. Scriptores Chorographici, Topographici & Hydrographici potiores, judicique de iis, ac Georg. Hornii Geographia Antiqua. 13. Commendantur Itineraria (quorum recensum Autor desiderat historicum, præcipue Ἱερόσπερα illa Petri della Valle, Monconysii, Thom. Herberti, & volumina ex iis ab Arn. Montano, Erasmo Francisci, & I. Chr. Becmanno, congesta. 14. Ad Tabulas Geographicas, illarumque errores, reditur, ac Sansoniana, Blaviane & Wittiane, ceteris præferuntur. 15. Staticæ (quam Medicinæ applicuit Sanctior Sanctorius,) eique cognata doctrinæ de Motu Mechanicæ (cui Principia modernorum Physica innituntur,) Horologigraphia item, Pneumaticæ & Hydraulicæ, Scriptores præcipui, antiqui & recentiores. 16. Artium Gymnasticarum, Luctatoria, Fumambulatoria, Gladiatoria, Natatoria, &c. uti & Mechanicarum, Scriptores. 17. Ars volandi a Rog. Bacon, Besucio, Franc. Lana, & Paulo Guidotto Burghesio, proposita aut jactata.

Subjungimus Physicis MATHEMATICOS. Vehementer enim inter se conspirant Physica & Mathesis, alteraque alterius opem poscit. Nunc quidem prout exculsa est Philosophia naturalis, cæcus est, qui sine Mathesi in illa quicquam suscepturus sit. Quandoquidem vero de Scrip- toribus Mathematicis, integri sunt libri conscripti, qui illorum Catalogum Operaque exhibent, inutilis labor esset, singulis disciplinis & Auctoribus immorari, atque adeo ab ovo omnia repetere. Nam, si Autores, qui sic satis dili-

diligenter versati sunt in hoc argumento, ad manus sint, non opus est nova recensione, nisi quod prioribus subnecti possint, qui post veteres illos quicquam in hoc argumento tractarunt. Scripsit Josephus Blancanus, *Mathematicorum Chronologiam*, ab orbe condito, usque ad sua tempora, Bononiæ anno 1625. in 4to editam, additamque *Explicationi locorum Mathematicorum Aristotelis, ex universis ipsius Operibus collectis*. Meminit Labbæus in *Bibliotheca Bibliothecarum Hugonis Sempilii*, & Andr. Striborii, qui de eodem argumento libros scripsere, quos hæcenus non vidi. Quam luculentissime tractavit, ad sua usque tempora, hoc argumentum GERH. VOSSIIUS in libro de *universæ Mathematicæ natura & constitutione*, quem a primis usque temporibus ad sua deduxit, elegans sane Opus, & quod perfectam suppeditat historiam ortæ & auctæ, per temporum intervalla, Mathematicos. Desinit autem ille circa annum hujus seculi 50. circiter, ideoque, qui post illud tempus quædam in lucem ediderunt, illis subjungendi sunt. Ac suppleri historia illa quadatenus potest ex JOH. BAPT. RICCIOLÒ, qui in plenissimo illo Astronomico opere, quod *Almagestum* inscribit, duplex habet *Chronicon Astronomorum, sive Astrologorum, Cosmographorum ac Polybistorum, qui Astronomica, vel Cosmographica, propius attigerunt*. Hujus prior pars, ordine temporum constructa, succinctè Auctores enumerat, posterior autem ordine exhibet Alphabeticò pleniorum Auctorum cognitionem, tam ratione doctrinæ, quam ratione vitæ. Quanquam etiam non omnes Mathematicos, ut ritulus habet, hic recenset, maximam tamen eorum enumerat partem, ut inter generales Scriptores merito illi locus concedatur, qui præter Mathematicos etiam Physicorum recentiorum Catalogos suppeditat. Absoluta certe hic Astronomorum & Astrologorum historia legitur, ut facile carere possimus laboribus Henr. Brucæi, Henr. Ranzovii & Jac. Rythii, qui itidem in Astrologis commemorandis occupati fuerunt.

- 2 Scriptæ sunt & Bibliothecæ specialiorum disciplinarum Mathematicarum. *Geographicam* edidit Antonius de Leone Pinello lingua Hispanica, qua rei nauticæ Scriptores diligenter recensentur. Ejus meminit Labbæus in *Bibliotheca Bibliothecarum*. Martinus Zeilerus *Chronologorum & Geographorum historiam* totam fere e Vossio exscripsit, sed addidit tamen recentiores nonnullos Auctores. De antiquis Geographicis videndus est Joh. Wouwerius *Polymath. cap. 13*. Ad generalem Geographicæ cognitionem pertinet quoque Tabularum Geographicarum notitia, cui non contemnendam, quamquam imperfectam, operam, impendit Simon Pauli, Bibliopola, in *Catalogo Mapparum secundum terras & regiones dispositarum, spatio vacuo relicto*, quo referri possint, si quæ sunt ab illo neglectæ, ut sunt sane plurimæ. Rectius vero se haberet res, si ab eximio quodam Mathematico & Geographo labor ille susceptus fuisset, qui accuratorem instituire potuisset delectum, ac rectius de singulis formasset judicium. De Musicis veteribus aliqua scripsit Joh. Meursius in *Prolegomenis Notarum super antiquos Musica Scriptores*. Legi quoque de iis potest Marcus Meibomius in *præfatione Musicorum*, abs se editorum. Gallicos rerum Mathematicarum Scriptores recenset Sorellus in *Bibliotheca sua Gallica*.

Ad generales Mathematicarum Scriptores pertinent etiam, qui Encyclopædias 3
 Mathematicas scripserunt, quales habemus plurimos. Notissimus est Joh. Henr. Alstedii libellus, qui inscribitur: *Admiranda Mathematica*, sed qui summa tantum tradidit principia. Joh. Jac. Heinlini *Synopsis Mathematica* non contemnenda est. Ple-
 nior autem est Casparis Schotti *Cursum Mathematicum*, in fol. editus Herbipoli anno 1661. Spectant huc omnes illi Autores, qui Miscellanea Mathematica scripserunt, Marius Bettinus in *Apiario Mathematico*, Bononiæ in fol. (cui multa sublegit Kircherus in Opticis præcipue) Dan. Suenterus in *Deliciis Mathematicis*, Georg. Phil. Harsdœrferus, in *Continuatione earum*, ac similes Autorum, quorum non pauci tum Gal-
 lica, tum Belgica lingua prodierunt.

Referendi quoque huc sunt Lexicorum Scriptores, quale est Hieron. Vitalis 4
Lexicon Mathematicum, in 8vo maj. Bononiæ editum, quo terminos omnes Mathemati-
 cos, quacunque in disciplina occurrentes, explicat. Fecit & illud sic satis diligen-
 ter Joh. Micrælius in *Lexico suo Philosophico*. Sed displicet mihi, nescio quomodo,
 omnis illa in disciplinis *Lexicographia*, nisi forte memoriæ causa talis labor commen-
 dandus sit. Tyronibus enim ea Methodo scientias proponere non est consulum,
 ac plane *αὐτὸδεδόν*, scientibus vero inutile. De Geographicis Lexicis agemus, ubi
 de Geographis.

Arithmetica primum locum occupant in Mathesi. De iis inter veteres scripse- 5
 runt Nicomachus, in quem extat *Commentarius Jamblichi*, Arnhemie anno 1668.
 in 4to editus, cum *Notis* Samuelis Tennulii: sed ille persequitur multa de numeris
 ex Pythagorica doctrina, multa abstrusa continente, quæ non tam spectant ad Ma-
 thematica, quam ad nescio quos reconditos magicosque sensus. Quam doctrinam
 J. Meursius in *Denario suo Pythagorico*, & Petrus Bungius in *libro de mysteriis numero-
 rum*, tradiderunt quadantenus. E veteribus persequutus est Arithmeticum vulga-
 rem Euclides; inter recentiores Pet. Ramus, Pet. Laurembergius, Gerh. Neuville,
Institutiones scripsere. Nec spernenda est Joh. Micrælii *Arithmetica methodo Erotica-
 tica digesta*. Subtiliores Arithmeticæ species, ut *Logisticam* & *Logarithmicam*, Petrus
 Crügerus, & alii, singularibus libris tradiderunt. Versantur illæ circa stellarum
 computationes, praxinque earum Joh. Placentinus in *Uranotomia sua* demonstrabit.
 Conferri quoque potest Casp. Schottus in *Cursum Mathematicum*, & Autores, qui Ta-
 bulas Sinuum tangentium & secantium ediderunt. *Algebram*, Arabici inventi do-
 ctrinam, nostro tempore illustrarunt Viri doctissimi, quos inter ap. Germanos
 Mich. Stifelius præ ceteris commendatur. *Isagogen in artem Analyticam, sive Algebram
 novam*, scripsit Franciscus Viera. Franciscus quoque a Schoten & Florimundus de
 Beaune commentarii in illam doctrinam sunt, quatenus Geometriæ inservit. Cartesius
 enim *Geometriam* Gallice edidit, super principiis Algebraicis fundatam, quam in
 linguam Latinam conversam, ediderunt illi, cum *Commentariis* suis Lugd. Batavo-
 rum anno 1649. in 4to. Excogitati a nonnullis sunt peculiare computandi modi,
 quibus compendii aliquid laboriosæ supputationis inire voluerunt, cum tamen

illis quæquam ingeniosis, difficilior hæc doctrina reddatur. Fuit *Job. Nepperus*, Scorus, qui modum invenit computandi per Bacillos, qui *virgula Nepperiana* vulgo dicuntur. Ejus rei rationem ipse singulari libro, in fol. scripto, operose proposuit, ex quo Epitomen confecit *Benjamin Ursinus*, Mathematicus Electoris Brandenburgici, Germanicæ lingua Berolini anno 1623. in 4to editam: sed tanti illa res non est, ut isto cum apparatu tradi mereatur: Facile carere virgulis istis potest, qui ipsius artis principia recte perdidicit. Rectius talia e manibus ejicientur juventutis, cui impedimenta sunt exercendi ingenii, quod expeditius labore suo fungetur, si naturali methodo ac ductui relinquantur. Similis est ratio supputandi per digitos, libro singulari a *Bulvero* Anglo tradita, e quo aliqua *Georg. Phil. Harsdcker* in *Secretario Germanico, & Deliciis* quoque, ni fallor, *Mathematicis*, exscripsit. Longe est felicius Practicæ Italicæ subsidium, de quo apud Italos & Germanos nonnullos Scriptores plenius agitur. Compendium ejus videri poterit ap. *Casp. Schottum* in *Cursu suo Mathematico*.

- 6 In *Geometricis* habemus antiquioribus *Euclidem*, cujus variæ prodierunt editiones, sed quæ cum *Christophori Clavii Commentarii* prodiit, optima hætenus est; nam luculentæ illic habentur demonstrationes. Editæ sunt Colonie in *svo Maj.* cum ceteris ejus Operibus in fol. Scripsit & Anglus aliquis, *Johannes Dec. Commentarium* in illum, qui magno in pretio est apud Anglos ipsos. Apud Italos *Jos. Alphonsus Borellus*, Vir doctissimus, scripsit *Euclidem restitutum*, qui ipsum in ordinem redigit, & novas quasdam demonstrationes meliori methodo, quam *Euclides* ipse fecerat, suppeditat. Autor in magno pretio est apud Viros doctos, ob varia scripta Physica, quæ Mathematicis principiis pleraque fundantur. Nunc ap. Anglos studium illud præ ceteris floret, & quidem *Job. Wallisus* non pauca invenit ipse nova, quæ magno fastu primum refutare conatus est *Thom. Hobbesius*. Verum ita is vindicavit nominis sui famam, ut *Hobbesium* quidem errorum suorum pude-re debeat. Compendii Geometriæ non contemnendi vice fungi possunt *Joh. a Felden Elementa*, in quibus Problemata Geometrica, sed absque figuris, proposuit, nec non *Joach. Jungii Geometria Empirica*. Varii sunt Autores miscellanei, qui problemata Geometrica scribere, ut *Dan. Suenterus*, *Wilib. Schnellius*, *Marius Bertius*, *Casp. Schottus* in variis scriptis suis, præprimis in *Technica curiosa*, *Athan. Kircherus* item in multis.

- 7 *Geodesiam*, Geometriæ propaginem, in Germanica gente multi excoluerunt præ ceteris. quo spectat etiam *Arts Fortificatoria*, Italicis, Belgicis, & Germanicis Scriptoribus præcipue illustrata, quorum nomina hic congerere non est nostri instituti. Multi, inprimis Germani, nimis operose in hoc argumento versantur. Apud Gallos, ut in omnibus rebus, nova nunc inveniuntur, ita multa sunt bellicis his temporibus circa hanc doctrinam ab illis innovata. Nam, ut usus artificem facit, & diem docet, ita hæc quoque in re factum est. Paulatim enim ab antiqua ruditate, per se-cula, ars ista incrementa sua acquisivit.

Astro-

Astronomia a tot seculis est exculta, maximosque semper habuit Autores, Græcos, 8
 Ægyptios, Arabes, de quibus videndus præcipue est Vossius in Opere suo. Quod
 vero doctrinam attinet, præ ceteris omnibus laudandus JOH. BAPT. RICCIOLUS in *Al-*
magesto Novo, quo quasi Pandectis quibusdam, omnem doctrinam Astronomicam,
 ad sua usque tempora, complexus, unus Bibliothecæ instar esse potest. Omnia
 enim tam vetera, quam nova, recenset & expendit. De variis mundi Systematibus
 illic omnia videas, secundum Autorum variorum sententias, collecta. Sunt plu-
 res alii Autores, qui de orbibus variisque Systematibus integros libros, in utram-
 que partem, & pro Copernicano, & pro Tychoniano, scripserunt. Copernica-
 num DAN. LIPSTORIUS dissertationibus quibusdam defendit, neque dubito, posse
 plura Systemata a multis fingi. Erat, ante 20. circiter annos, Nauta quidam Bata-
 vus, qui novum Systema invenerat, multosque strepitus hoc suo invento excitarat.
 Sed refutatus est plurimis scriptis contrariis, ut tandem Systema hoc cum autore
 suo interierit. Scripsit & ANTONIUS DEUSINGIUS librum de *Systematibus variis*, sed is mo-
 re suo scribit, plurima recitans, raro judicium suum interponens, ac, ubi interpo-
 nit, plerumque inepte judicat. Quæ superiori seculo agitatae fuerint controversiæ
 circa Systematum varietatem, scriptique libri, de iis videri potest Vossius, & post
 omnes is, quem dixi, Ricciolus. Referendus ad hos quoque Scriptores est OTTO
 GVERICKE, qui in libro suo de *Vacuo*, vastos facit excursus de variis Systematibus, ac
 inter alia novam de maculis solaribus doctrinam proponit, habens illas pro Plane-
 tis circumsolaribus adversus plerorumque omnium Mathematicorum sententias. In
 plerisque sequitur NIC. CUSANI & JORD. BRUNI (qui soles & terras facit infinitas)
 principia. Summam in Astronomia gloriam occupavit jam JEB. HEVELIUS, Vir ob-
 stinatis laboribus, & magno sumtu, in hoc studium excolendum ductus. Ejus
Selenographia jamdudum prodit, qua orbem lunarem ita detexit, ut si non corpo-
 re, saltem oculis, in mappa ejus peregrinari possumus. Tanta enim accurate
 maculas ille distinxit, ut superaverit omnium diligentiam. Prodit ejus *Machina*
Celestis in sol. in qua de instrumentis Observatorii, & de varia observandi ra-
 tione, agit, promittitque magnum illud Opus suum totius cæli reformationem.
 Omnia enim fixarum stellarum vera loca, de quibus tam anxie hætenus la-
 boratum, diligentissima observatione, ac radiosissima calculatione, investigare
 conatus est. Quem librum lucem aspexisse audio, sed pleraque exemplaria in-
 cendio consumta, duobus vel tribus superstitis, incomparabili rei Mathematicæ
 damno. Si quis compendia vellet artis Astronomicæ, uti potest JOH. KEPLERI
Institutionibus. Ratione diversarum hypothesium *Institutiones Astronomicas* scripsit
 GUIL. BLAEU. Nam prima parte secundum hypothesin Ptolomæi per terram
 quiescentem, altera, secundum Copernici hypothesin, per terram mobilem,
 philosophatur. Liber ille editus primum est Belgica lingua, in Latinam vero
 conversus a MATTH. HORTENSIO, Matheseos Prof. in Amstelodamensi Gymnasio.
 Fuit vero Vir ille magnorum etiam in Geographiam & Astronomiam merito-
 rum, machinasque & tabulas multas ipse confecit. Legenda est ejus libri Præfa-
 tio, qui prodit anno 1640. Amstelod. in 8vo. Neque ÆG. STRAUCHII *Astrognostica*
 (Nnn) 2 con-

contemnenda eſt, qui & *Aſtroglogiam* in breves Canones redegit. Ad hiſtoriam Aſtronomiam penitus noſcendam utiliſſimæ ſunt *vita Tycho Brahe, Nic. Copernici, Joh. Regiomontani & Georg. Purbachii*, a Pet. Gaſſendo editæ. Poëtas quoque Aſtronomos habemus, inter Veteres Manilium, inſigni *Comm. Joſ. Scaligeri* illuſtratum, inter Recentiores Georg. Buchananum, qui de *Sphæra Libros V.* eleganti ſcripſit Carmine. Aſtronomicas Obſervationes ſpeciales habemus in *Actis Societatis Regiæ Anglicæ* plurimas, inprimis a Chriſtiano Hugenio inſtitutas, qui noſtro tempore *Syſtema Saturnium* perfectum dedit. Appendix Aſtronomiæ eſt *Gnomonica*, ſive Ars Sciotericorum formandorum, quam ſingulari libro magna cura tradidit Joh. Caramuel a Lobkowiz, in ſol. Romæ edito, ut raceam Clavii & aliorum labores.

- 9 Optice multa in Aſtronomia detexit, cujus varios Autores habemus, tum antiquos, tum novos. Inter antiquos ſunt Euclides, Archimedes, Alhazen Arabs, Vitellio, Rogerus Baco, cujus libri de *perſpectiva* editi ſunt Francofurti anno 1671. in 4to. Fuit ille Vir incomparabilis ſuo tempore artifex, & multa præſtitit in illa arte admiranda, ob quæ in Magiæ ſuſpicionem apud imperitos monachos incurrit. Qui fuſius de hoc argumento ſcripſerunt, noſtro tempore plurimi ſunt. Athan. Kircherus, in libro de arte lucis & umbræ, omnia collegit pene ex omnibus, quæ ad hoc argumentum ſpectant. Compendium omnium eorum præcticum, quæ ad artem Catoptricam & Perſpectivam pertinent, utiliſſimum dedit Joh. Chriſtoph. Kolhanſius, in *Traſſatu Optico* Lipſiæ anno 1663. in 8vo, qui & non ita pridem Germanica lingua *Curioſorum problematum Opticorum librum* publicavit. Honoratus Fabri in *Optica ſua*, & in parte *Phyſicæ*, qua de perſpicuo agit, rem omnem Opticam mirifice illuſtrat rationibus, tum Phyſicis, tum Mathematicis. Nec ſpernendum compendium præbet *Optica* Ambr. Rhodii. Nemo vero ſubtilior in hac doctrina eſt, quam Carteſius, qui, in *Dioptricis ſuis*, peculiaribus contemplationibus hanc artem illuſtravit. Specialia hujus artis varii ſunt Autores, qui deſcribunt. Ita doctrinam reſractionum magno ſtudio explicatam dedit Joh. Marcus Marci libro de *Iride*, & Franc. Maria Grimaldus libro *peculiari de luce*. Microſcopiæ ſpeculationes vehementer conducunt ad rem phyſicam. Primus, quantum ſcitur, eſt Mancuſcus Fontana, de quo Laur. Craſſus T. II. *Elog. p. 200.* conſulendus) ſcripſit *novas celeftium terreſtriumque obſervationes*. Poſt illum Pet. Borellus, Rob. Hookius, alique, hoc argumentum tractarunt. Spectat huc quoque *ars perſpectiva*, quam vulgo vocant, ſive Scenographica, de qua tum Gallice, tum Germanice, multi ſcripſerunt; Marlois, Laurenſack, Joſ. Surtenbach, & alii.

- 10 Muſica metitur ſonum, ut Optica radium. Alii novam hic doctrinam effingunt Acuſticam. Sed non ſunt multiplicanda Entia præter neceſſitatem, cum utraque doctrina ſub voce Muſices generali poſſit contineri. Omnem illam doctrinam, quæ ad artem Muſicam ſpectat, collegit Athan. Kircherus in *Muſurgia ſua Univerſali*, ſive arte magna diſſoni & conſoni, ex qua *Epitomen* quandam confeſcit lingua Germanica, non contemnendam, Andr. Hiſſo. Kircherum in multis reprehendit Marcus

cus Meibomius veterum *Muscorum* editor, qui tamen non omnes edidit. Nam Ptolomæi *Harmonica* apud illum non comparent, quorum tamen superfunt in Bibliothecis Virorum doctorum, Gudiana aliisque, MScripta. Marinus Mercennus *libros Harmonicorum* *kk*) tam Latine, quam Gallice, Paris. anno 1648. in fol. edita, in quibus multa, quæ spectant ad Organorum *Muscorum* fabricam. Legendus quoque est Honoratus Fabri in Tractatu *Physica* suæ, ubi de sonis corporum agit. Multa enim subtiliter disputat. Ceterum Musici Scriptores, tam Theoretici, quam Practici, inter Recentiores plurimi sunt, quos omnes recensere res esset infinita. Nobis sufficiunt illi, qui artem ipsam, ejusque principia, tradunt.

Geographia utilissima est Politico, quare, præ ceteris Mathematicis disciplinis, *ii* opera illi danda est. Partibus absolvitur generali & speciali. Generalis principia Geometrica, Astronomica &c. assumit, quam nemo diligentius exsequutus est, quam Bernh. Varenius in *Geographia sua generali*, qui unus esse instar omnium potest. Ubi simul & artem navigatoriam proponit, ejusque principia ordine recenset, usui futura in Mappis Hydrographicis. A *Geographia* differt Cosmographia, quæ latior est disciplina; cælum enim cum terra considerat. Speciales *Geographiæ* partes sunt Chorographia, quæ certas orbis partes, Topographia, quæ Regiones & urbes, Hydrographia, quæ aquas describit. *Geographos* universales & particulares habemus, Abr. Ortelium, Paulum Merulam (tribus tomis in 12.) Pet. Bertium, Autores *Atlantis Majoris & Minoris*. Epitomes vice fungitur Phil. Cluverus, in quem exstant Joh. Bunonis *notæ* eruditæ, una cum *Tabulis*. Nicol. Sanson de Abbeville totam *Geographiam Tabulis æri incisis* publicavit anno 1644. ita quidem, ut Gallica lingua proponeret novam, Latina antiquam *Geographiam*. Nunc vero *Compendium ejus Geographicum*; cum mappis nitide pictis, prodiit in Germanicam linguam conversum, in quo illud præcipue laudandum, quod accuratus sit in latitudinibus longitudinibusque locorum assignandis, & in Mapparum discrepantiis notandis. Inter veteres *Geographos* habemus Ptolomæum, cujus *Geographia libri octo* Græco-Latini, cum *Tabulis* Gerh. Mercatoris, & *castigationibus* Petri Montani, prodierunt, excudente Jodoco Hondio, Francofurti & Amstelodami in fol. Cujus Viri labor nisi servatus nobis fuisset, in magnis tenebris versaretur antiqua historia. Est & Stephanus liber Græcus de *Urbibus*, qui Græce editus est, ni fallor, ap. Aldum in fol. Prodiit

(N n n) 3

kk) Cl. Ptolomæi *Harmonicorum Libri III.* MSis ineditis non amplius jam possunt accenseri, cum a Joh. Wallisio, Mathematico Oxoniensi, ex XI. Codicibus MSS. Græce, cum Versione sua Latina, ac Notis Oxoniæ an. 1682. in 4to sint publicati. Latinam eorundem Versionem Seculo jam XVI. concinnavit Ant. Hermannus Gogava, Grævænsis Belgæ, Medicus Italus. An in lucem illa prodierit, Jos. Simlerus *Biblioth. p. 51. 39.* & Val. Andr. Desselius in *Biblioth. Belg. p. 67.* dubitarunt. Certum tamen est, Venetiis an. 1562. una cum Aristoxeni *Harmonicis* itidem a Gogava Latinitate donatis, esse editam. Græcum Textum a Meibomio, cum pollicito, frustra expectatum, primus dedit Wallisius, de cujus editione *Acta Erud. Lips. M. Febr. 1683. p. 77-80.* merentur consuli.

diit non ita pridem cum operoso *Commentario* Thom. Pinedæ, // Judæi Hispani, sed qui multa peregrina immiscet. Versatur adhuc sub prælo altera Stephani Editio cum *Notis* Abrahami Berkelii, quæ per integrum decennium Amstelodami apud Gaesbekios hæsit, illam ob causam, quod aliamejus Editionem minetur Jac. Gronovius, ex MScriptis nonnullarum Bibliothecarum auctiorem. Parabat quoque *Commentarium* in Stephanum Salmasius, teste Crasso, *T. II. Elog. pag. 21.* Promiserant etiam Elzevirii Editionem novam hujus Stephani, cum *notis* Lucæ Holstenii, Viri in re Geographica versatissimi, quod ostendunt *Notæ* ejus posthumæ in Ortelium, Cluverium, &c. quæ Romæ editæ sunt in 8vo anno 1666. An vero Stephanus ille lucem viderit, hæcenus nescio. Habebat Luc. Holstenius in ariano iustum *Opus Geographorum Græcorum*, cujus Syllabum dedit Lambecius *lib. 1. Biblioth. Vindob. p. 113.* quorum maxima pars nondum edita est in lucem. Pomponium Melam eruditissimis notis illustravit Isaacus Vossius.

- 12 Pertinet huc doctrina consciendi Mappas Geographicas, quæ singulari libro tradita est a Wilhelh. Schickardo. Est & quidam Casparus Dauthendey, qui Germanica lingua librum scripsit, cui titulus: *Fundamentum Geographicum*, editum Brunsvigæ anno 1632. in 8vo. Videndus & Casp. Schottus in *cursu suo Mathematico*. Qui chartulas luforias Geographicas confecerunt, inepti sunt: De illis, jam tum suo tempore, Marth. Berneggerus in *Oratione de illegitimi scientiæ parande modis*. Est & quidam Königius, cujus exstat singularis *Methodus per aliam luforiam locorum cognitionem alicui insigendi*, quod ille inventum Imperatori inscripsit. Sed omnis illa res majori cum opera & difficultate agitur, quam si ex mappis quis addiscat, quæ si elegantes sint, & bene coloribus distinctæ, per se artificium Mnemonicum exhibent. Chorographicas & Topographicas descriptiones habemus plurimas, præcipue Europæ partium, quales sunt *Topographie* Marth. Meriani. *Holsatiæ* habemus accuratissimam *Geographiam*, accurantibus Joh. Meyero & Casp. Dancwerthio, nec alia facile

b) Thomæ de Pineda Editio Stephani de *Urbibus*, Vers. Lat. & Comm. prolixo instructa, prodiit Amst. A. 1678. in fol. Lucæ Holstenii *Notæ & Cylindationes in Stephanum postume*, edente, cum Scymni Chii *Fragmentis*, & suis aliquot *Appendicibus*. Theodor. Ryckio, Prof. Leidensi, Lugd. Bat. A. 1684. in fol. Editio autem novissima ipsius Stephani, e *Codd. Palatinis*, per Cl. Salmasium collatis, e MSeo Vossiano, cura Abr. Berkelii, restituta, suppleta, & *Versione Latina*, integroque *Commentario* illustrata, una cum Jac. Gronovii *Notis*, ac Variis *Cod. Perusini* *Lectionibus*, Ibid. An. 1688. in fol. *Fragmenta* aliquot Abr. Berkelii Lugd. Bat. A. 1674. in 8. & Jac. Gronovius *ibid.* A. 1631. in 4. cum *Versionibus* suis & *Animadversionibus* Speciminum insit, Editioni huic post mortem Berkelii a Gronovio curatæ, jam præmissæ. Pomponii Melæ Editionem Vossianam, Hagæ A. 1658. in 4. excusam, exceperunt, & acerbè simul castigarunt, duæ Jac. Gronovii, Lugd. Bat. A. 1685. & 1696. in 8. publicatæ. Quarum prior *Aravimus* If. Vossius, in *Appendice Observationum ad Melam*, Londini A. 1686. in 4. edita pari styli acerbitate respondit, non minori a Gronovio iterum, in Edit. sua posteriori (præter *Notas* Nummis etiam illustrata, exceptus.

cile erit ullius Provinciæ adeo accurata delineatio. Non ita pridem omnium Gallicarum urbium *Topographia* prodiit, sed adeo generalis, ut de particularibus nihil doceat. Est & *Theatrum Britannicum* Joh. Spedi, quo Regionum Britannicæ mapæ generales & speciales accuratissime recensentur, una cum descriptione. *Orbem Maritimum* describit Claud. Barhol. Morisottus, qui liber plura promittit, quam præstat. *Hydrographiam* Georg. Fournierius scripsit. *Germaniam & Italian* magnis Voluminibus explicuit Phil. Cluverius, qui & specialem de *Reno* librum scripsit. Thomas Dempsterus, Scorus, septem elegantissimos libros de *Hetruria regali* scriptos reliquit, qui nondum editi, summa Magni Hetruriæ Ducis cura asservantur, teste Erythrao in *Pinacotheca* l. n. 9. pag. 25, 26. *Geographiam antiquam* optimis pulcherrimisque tabulis illustravit Georgius Hornius, editis Amstelod. anno 1657. in fol. Liber ille ad intelligentiam Historiæ, tam sacræ, quam profanæ, est utilissimus.

Itineraria magnam etiam Geographiæ partem conficiunt, & quidem *Indicarum* 13 *Navigatorem* Tomos habemus integros, quos non jucundum solum, sed & utile, est legere. *Americam* Arnoldus Montanus ex *Itinerariis* descripsit uno Volumine dedit, cum pulcherrimis Iconibus, Amstel. 1671. in fol. Suntque, qui hodie in reliquis orbis partibus similia faciunt, sed non pari omnes judicio in hoc argumento versantur. Talium *Itinerariorum* perfectam conficere historiam summe esset utile. Inter Anglos aliquis est HERBERTUS, qui populari lingua potissima recenset *itineraria*, præcipue tamen ea, quæ in Anglicam linguam sunt conversa, sed non accuratus illorum init numerum. Valde enim imperfectus labor est. So-rellus in *Bibliotheca Gallica* ea recenset, quæ Gallica lingua scripta sunt, ut sane plurima: sed accuratus labor hæctenus plane desideratur. Monconysii, Galli, & Petri de la Valle *Itineraria* magna sunt cum cura conscripta. Apud illum multa colliguntur rerum naturalium & Artificialium, quas in itinere suo deprehendit. Sed opus posthumum est, fuisseque majori cura elaboratum, si supervivisset Autor. Prodiit Lugd. Gall. anno 1665. in 4to. Petrus de la Valle diligentissime descripsit, quæ ad statum civilem & Ecclesiasticum, præsertim Asiaticum, spectant, qui in Germ. linguam nunc est conversus. Thomæ Herberti *Hædoeporici* editio paranda est Anglicæ. Nam versio Belgica integras portiones omisit, quibus tamen optima continentur. Dies me deficeret, si omnes recensere *Itinerariorum* Scriptores, mihi tantum cognitos, velim. Eorum usus potest esse maximus ad res varias, si excerptantur illa, quæ usui nostro inservire possunt. Habentur illic Geographica, Politica, Naturalia, Oeconomica, & quæ ad commercia spectant, de quibus omnibus nos doceri consulumus. Hunc in finem Erasmus Francisci libros aliquos scripsit, quibus, ex *Itinerariis* præcipuis, pleraque talia colligit. Et expedit profecto tales instituere Locos Communes, tam ex antiquis, quam recentioribus Geographis, & *Itinerariorum* Scriptoris, ut fecit Joh. Christoph. Becmannus in *Historia sua orbis terrarum geographica & civili*.

14 *Tabulas Geographicas* quod attinet, earum magna est varietas, multæquæ hallucinationes. Nunc reliquis præferuntur Sansonianæ, quanquam in illis tamen non paucos errores mihi deprehendere visus sim. Vix sperari labor aliquis accuratus in omnibus ab uno potest. Rectius serres haberet, si uni Viro, Mathematices peritissimo, quique peregrinando partes illas perlustraverit, quas descripsit, fides haberetur; & secundum ejus delineationem, omnes chartæ instruerentur. Baravi, atque apud illos Blavii & Wittii, præ ceteris famam optimarum delineationum occuparunt. Sane Lucas Holstenius, in *Epistola* quadam ad Lambecium, quæ est libro 6. *Commentariorum de Biblioth. Vindobonensi* p. 241. monet Lambecium, ut præcipue Amstelodami Pinacographiam & Hydrographiam addiscat, i. e. rationem delineandi tabulas, tam geographicas, quam nauticas. *Cetera enim scientiæ, ait, ubi vis locorum, hæc Amstelodami tantum, percipi possunt.* Versatus etiam est Joh. Baptista Ricciolus, in *Geographia & Hydrographia sua Reformatæ*, Bononiæ A. 1661. in fol. edita, simili in argumento. Delineationes enim locorum accuratiores quomodo haberi possint, tradit. Circumferuntur multæ delineationes urbium, per varias provincias, quarum aliquæ secundum provincias, aliquæ sine ullo accurato ordine, sunt dispositæ; sed tales libri potius scripti sunt, ut oculos oblectent, quam ut accurati censerentur possint. Hæc omnia secundum provincias recensere res infinita esset.

15 Utilissima Mathematices disciplina *Statica* est, quæ circa pondera rerum versatur, cujus magnus est per omnem Physicam usus. Ejus principia, tradita ab ipso Archimede; impressa in fol. in Italia quodam in loco prodierunt. Translulit hanc doctrinam ad Medicinam pulcherrimo invento *Sanctor Sanctorii*, cujus *Observationes*, quanquam exiguo libello propositæ, a quadraginta tamen annis magna diligentia institutæ sunt. Scripsit etiam Cartesius super hoc argumento quadam Gall. lingua, quæ in Latinam convertit D. Joh. Dan. Major (*de Mathematica*.) Placuit etiam aliis comminisci disciplinam Mathematicam, quam *Kineticam*, sive *Motivam*, vocant, quæ tamen sub *Statica* facile potest comprehendere, quanquam, si vocem videas, generalius objectum habere videatur. Omnes enim motus huc spectarent, atque super hanc motus doctrinam Physices principia nunc fere omnes fundant recentiores, qui accuratius volunt indagare causas naturales, ut fecerunt Gottfr. Guill. Leibnizius in *Methodo sua nova*, Joh. Alphonfus Borellus in *Traictatu de vi percussionis*, Dan. Lipstoriup in *Specimine Philosophiæ Cartesiane*. Ap. Anglos nunc Joh. Wallisius totus est in his rebus. E veteribus consulantur quoque Aristotelis *Mechanica*, quæ, *Commentariis* illustrata ab Henrico Monantholio, prodierunt in 4to Parisiis anno 1599. & cum Johannis de Guevarra *Commentarii* Romæ in 4to anno 1627. Veteribus Ægyptiis maximam fuisse hujus artis peritiam, docent Obelisci, ab illis erecti, ac scripti de hac Ægyptiorum arte singularem Dissertationem Ath. Kircherus, quæ reperitur in *Oedipo ejus Ægyptiaco*. De qua Italica quoque lingua singularem librum scripsit Dominicus Fontana, qui editus est Romæ

mæ in fol. anno 1590. Inter veteres alioquin de motu scripsit Proclus Diadochus, Græce & Latine a Justo Velfio editus Basilæ anno 1545. in 8vo. Galilæus Galilæi Italica lingua scripsit librum de demonstrationibus Mathematicis, ad Mechanicam pertinentibus, & motu locali, cum Appendice de centro gravitatis solidorum, qui editus est in 4to Lugd. Batav. anno 1638. Extant Petri Cassendi hujus etiam argumenti scripta, de motu perpendicularum, de motu impresso a motore translato, de proportionibus, quæ gravia decidentia accelerantur, quæ seorsim edita sunt Parisiis tum in 8vo, tum in 4to, ap. Cramoisijs anno 1643. & 46. & una cum ceteris ejus Operibus. Scripsit & Guidus Ubaldus Scholia in duos Archimedis æquipondantium libros, Pisauri in fol. anno 1588. editos. Est & ab eodem liber Mechanicorum ibid. anno 1577. in fol. editus. Marinus Ghetaldus, quem magni fecit Paulus Sarpus, teste Vita ejus pag. 90. & 91. scripsit librum, cui titulus: *Promotus Archimedes, sive de variis corporum generibus, gravitate & magnitudine comparatis*. Prodiit in 4to anno 1605. Spectat huc quoque liber Jordani de ponderibus, Norimb. in 4to anno 1533. editus, cujus correctior est Editio, quæ per Nicolam Tartaleam procurata est Venetiis in 4to anno 1565. De Horologiorum motu multæ nunc instituuntur Disquisitiones, ac plena sunt Anglorum Acta Societatis de hoc negotio. Nuper Joh. Joach. Becherus publicavit Londini sua de Horologiis, cogitata. Motus æris & aquæ singulares quoque peperit artes, Pneumaticam & Hydraulicam. Illam proponit inter veteres Hero Alexandrinus, cujus spiritalia Latine cum notis prodierunt a Friderico Commandino, in 4to Urbini anno 1575. & Amstelod. An. 1680. Hujus Heronis Geometrica, nunquam hæcenus edita, latitant in Bibliotheca Gudianæ. Scripsit & Joh. Baptista Porta Pneumaticorum librum, editum in 4to Neapoli An. 1601. Qui compendium istarum operationum in utra arte velit, legat Casparis Schotti Technicam Curiosam & Hydraulicam.

Referri huc possunt multæ artes particulares Gymnasticæ, quæ motu perficiuntur, atque in eo solo consistunt, ut *Luctatoria*, *die Ringekunst*, quæ consistit in motu muscularum, & in libramento corporis, quam, e principijs suis erutam, singulari Belgico tradit Nic. Perter, Civis & Oenopola Amstelodamensis, ille sc. qui scyphos vitreos vocis sono frangere poterat, Editus est Amstel. 1671. in 4to. Spectat huc quoque *ars perforia*, *die Lustsprung-Kunst*, & *Funambulatoria*, de qua curiosum librum conscripsit Angelus Tuscanus, lingua Gallica Anno 1599. in 4to editum Parisiis. Referri huc potest etiam *ars Gladiatoria*, quæ pariter in situ & libramento corporis, ac motu brachiorum, consistit. Fuere jampridem, qui e circulo, ejusque dimensionibus, totam hanc artem tradere voluerunt, cujus historiam tradit Henricus a Günterrot in *Tractatu de veris principiis artis dimicatorie*, Witteb. anno 1579. in 4to edito. Postea vero Gerhardus Thibautius operosissimo libro fundamenta hujus artis, ex circulo demonstratæ, persecutus est, edito Gallice in fol. anno 1650. Amstelod. ap. Elzevirios, cum Casparis Barlæi carmine Encomiastico. Referendæ etiam huc sunt *Arts Natatoria*, de qua Eduardus Digbæus peculiarem

tractatum ſcripſit, *Ars Saltatoria*, & *Ars Torneatoria* (Turnier-Kunſt.) Ex his principiis deſcendunt pleraque artes Mechanicæ, quarum ſciagraphiam dedit in *Encyclopædia* J. Henr. Alſtedius, plenius Syſtema pollicitus eſt Nicol. Melch. Thevenorius. Aliqua huius argumenti per lancem ſaturam congeſſit Joh. Dan. Major in der *Seeſahrt nach der neuen Welt ohne Schiff und Segel*.

- 17 Ut verbo mentionem faciam *Artis volandi*, fuerunt olim & hodieque, qui illam tentarunt, & quidem Rogerus Baco, in *Epistoſa de Secretis Artis & Naturæ*, machinas tales fieri contendit, quibus ſublevetur corpus humanum. Nuper quoque in Gallia quidam *Bernier* rationem volandi commentus eſt, cujus machinæ deſcriptionem videre poſſumus ap. Scriptorem *Philophicarum Collectionum Anglicarum* N. 1. Obſ. 4. Franciſcus quoque Lana ſimile quid commentus eſt, cujus methodum fuſius explicat J. C. Sturmſius in *Collegio Curioſo*: Examen fundamentorum illorum vide in *collectionib. Philoſ. N. 1. Obſ. 5.* Memorabile eſt, quod refert J. Nicius Erythraeus *Pinac. 1. n. 68. de Paulo Guidoto Bergheſio*, homine mirifico, qui dicebat, 14. ſe eſſe artibus præditum, atque inter illas arte quoque volandi, ſed fame pene eneçtus nullum ab omnibus auxilium habuit.





D. G. MORHOFI

POLYHISTORIS

TOMI II.

SIVE

POLYHISTORIS

PHILOSOPHICI,

LIBER V.

SEU

POLYHISTOR LOGICO-METAPHYSICUS.

DE LOGICIS ET METAPHYSICIS
SCRIPTORIBUS.

- §. 1. *Metaphysica & Logica a Scholasticis præcipue exculta, sed & ineptis suis subtilitatibus corrupta. Aristotelis in his Primatus frustra impugnatur. 2. Commendantur Barth. Keckermanni Præcognita Logica, & G. J. Vossii Lib. de Natura Logices. 3. Judicium de Scripto Anonymo Novatoris in Logica Cartesiani (L'Art de Penser) honorificum. Cartesii primum cognoscendi principium, ex Idea mentis deductum, impugnavit Chr. Dreierus. Ant. le Grand & Joh. Schulerus, Novatoris itidem in Logica Cartesiani. 4. Scriptores varii de Methodo, Interpretatione, Inventione, Demonstratione, & Syllogismo, scorsim commentati, additis subinde judiciis, recensentur. 5. Doctrinam de Sophismatis & Logica non esse eliminandam, contra Pct. Ramum, assertitur. Loci Communes*
(O.oo) 2 *istorum*

illorum a Disputatoribus contentiosis conscribendi. 6. Axiomatum, Terminorum & Distinctionum, Scriptores, deque iis, uti & Raym. Lullii Arte Magna & Parva, & Stanislaus Mingii Imaginibus Logico-Mnemonicis, judicia sequiora. 7. Logica & Metaphysica cognatio. Metaphysica Veterum Theologia Naturalis. Thoma Campanella Metaphysicorum, paradoxis sententium, recensuit. 8. Metaphysica moderna subtilitas perplexa & inutilis. E Dan. Stablio & Pet. Musæo est addiscenda. Reformatores ejus, Ren. Cartesius & Honor. Fabri. De Henr. Mori Enchiridio Metaphysico, Thoma Angli Euclide Metaphysico, aliorumque Gnostologia, Noologia, Hexologia, disciplinis noviter efflitis, nec non de Cabalistarum dogmatibus, censura. Lud. Vivis Lib. de prima Philosophia commendantur.

Aecedimus nunc ad LOGICOS ET METAPHYSICOS SCRIPTORES, & in iis quidem parcius versabimur, quia supra, ubi de Philosophia scholastica egimus, uberissimam istorum Autorum messem dedimus. Omnis vero campus ille est, quem decurrunt cum studio conatuque Scholastici. In hoc illi, velut suo regno, triumpharunt, & plus, quam forte opus erat, ingenio suo indulserunt. Horum enim beneficio magna messis inutilium speculationum in hoc fundo nata est, qua de re exstant multæ doctissimorum Virorum querelæ, & hos inter Lud. Vivis, in libro, quem contra Pseudo-Dialecticos scripsit, & in altero de causis corruptarum artium. Intemperans sane disciplinarum istarum tractatio doctrinæ plus officit, quam prodest. Refert Nicolaus Antonius, in Bibliotheca Hispanica, sub nomine Caspari de Laz, ex Alphonsi Matamori, Hispanensis, Apologia de Academiis & doctis Hispania viris, ortam fuisse isto tempore nugatoriam quandam Dialecticam, cujus beneficio velut præstigias miscere poterant ejus Doctores, quibus tandem Gallia Rex, Franciscus I. interdicere cathedris debuit. Paulus Sarpius, Vir aliquin doctissimus, non magni illorum hominum fecit doctrinam, teste Fulgentio in ejus vita, p. 153. & 154. editionis Gallica. ARISTOTELES hic primas obtinet, & non solum primus, sed & omnium optime, Artem Logicam tradidit, quicquid etiam iis videatur, qui Aristotelem impugnaverunt. Nisi enim Aristoteles scripsisset, non fuissent domi illis tela, quibus impugnare ipsum potuissent. Pet. Gassendus, Pet. Ramus, Mar. Nizolius, & quivis alii, quorum jam supra est mentio facta in libri i. capite de Novatoribus, cavillatores potius agunt, quam veros Disputatores & Dialecticos.

2 Successionem Philosophorum, tam antiquorum, quam recentiorum, qui Logices doctrinam excoluerunt, usque ad sua tempora, prolixè satis deduxit Barthol. Keckermannus, in Præcognitiis suis Logicis, naturam vero & constitutionem Logices, ex mente Aristotelis & Interpp. optime singulari libro exhibuit Gerh. Joh. Vossius, de Logices & Rhetorices natura, Hagæ Com. A. 1658. in 4. edito, ubi ordine recenset veteres Aristotelis Logicorum Commentatores. Utilissimus ille liber est, & quasi in prægustum Aristotelis legi potest.

Inter

Inter recentissimos Novatores Logicos ille est, qui Gallica lingua scripsit librum, cui tit. *L' Art de penser, sive Artem cogitandi*, (mm) quæ olim latine reddita quidem fuit, sed imperfecte & mutile, nunc vero denique, e tertia ap. Gallos editione recognita & aucta, Latine a quopiam translata. Cartesius ille Autor est, & passim aliqua miscet, ex hypothesebus Cartesianis deprompta, exemplisque Mathematicis frequenter utitur, ad demonstrationis naturam indagandam per idoneis. Dissertationes duas præmittit, quibus consilium hujus novæ suæ Logicæ exponit, & defectus Logicarum vulgarium recenset. In *Dissertatione præliminari secunda* objectionibus quibusdam occurrit, quæ contra hanc Logicam sunt factæ. Multa habet circa apprehensionem nove excogitata, & illam Idearum doctrinam, de earum claritate, confusione, ejusque causis. In eo enim Cartesii sententia discrepat a Peripatetica, & omnibus pene antiquis Philosophis, quod principium primum cognitionis non a sensu deducat, sed ab idea mentis. Nam principium illi primum est: *Cogito, ergo sum*. Quam ejus sententiam eleganti *Dissertatione* impugnavit CHRISTIANUS DKEVERUS, Prof. Theol. Regiom. adjecta *Dialecticæ Regiontana, sive Compendio Topicorum Aristotelis*, eleganti sane libro, & ad Rhetoricam bene accommodando, quem edidit nuper Helmstadii Joh. Eberh. Busmannus, qui & antea Hartw. Wichelmanni *Tractatum de Demonstratione* ediderat. Circa doctrinam Syllogisticam Gallicus ille Autor quædam citra necessitatem innovavit, in doctrina de methodo & demonstratione prolixior est, & Mathematicam quandam accuratorem quærit. Quisquis ille sit, Vir sane doctissimus fuit, plusque ingenii & judicii ad hanc rem attulit, quam ceteri Novatores omnes. Versio Latina est edita Lond. anno 1674. in 8. Ex mente quidem Cartesii etiam Ant. le Grand, in *Institutione sua Philosophica*, Logicam proposuit, sed sterilior est illa tractatio. Cartesius vero ipse, in *libro de Methodo* diffusior est, nec ita ad regulas se alligat, velut Autor ille *Artis cogitandi*. Est & quidam Joh. Schüllerus, qui Cartesianæ Aristotelicæque Logices velut cinnum quandam fecit singulari in libro, qui reperitur inter ejus *Philosophicas Exercitationes*, Hagæ Com. anno 1663. in 4. editas, libro illarum 5.

Doctrinam de Methodo seorsim excoluere multi, quos commemoratos vide apud Iſr. Spachium in *Nomenclatore Philosophico* p. 247. De Interpretatione pauca habemus & apud Vert. & Recc. tractata. Vid. id. Spachius p. 232. Eam doctrinam quam plenissime se daturum, promissit Herm. Conringius, sed hæcenus nihil ejus comparuit. Doctrina de Inventionem magni usus est, tum in Oratoriis, tum in ceteris disciplinis, ac revera latius patet Logices usus, quam quis credat. Nam inventio non solum se extendit ad terminos aliquos inveniendos, sed ad res, imo ipsas scientias inve-niendas, ut pulchre ostendit Verulamius in *libro de augmentis scientiarum*, & in *praefatione* (Ooo) 3

mm) De Anonymi *L' Art de Penser* Judicium conferatur honorificum Vinc. Placeii in *Tr. de Scrip-turibus Anonymis detectis*, c. 14. p. 110. ubi a nonnullis cum Domino de Trigny (*Grammatica Ge-neralis & Rationabilis vero Autori*) sed incerta conjectura, vindicari testatur.

tione omnium Operum suorum. E recentioribus doctrinam hanc tractavit RUDOLPHUS AGRICOLA docte & diserte, sed heterodoxus est, & ab Aristotelis abit sententia. Cui jungendus est Gerh. Bucholdianus, in libris 3. de amplificationibus & inventionibus, Lugd. Gall. in 4to. apud Sebastianum Gryphium, an. 1534. impressis. Sunt certe, qui ex Rudolpho Agricola doctrinæ suæ fundamenta Pet. Ramum hausisse existimant. Pars Logices, de demonstratione agens, magni quoque est usus, de qua Barthol. Viottus edidit 5. libros, ab Andr. Frölingio Helmstadii recensitos, cum præfatione Conringii. Scripsit & ERH. WEIGELIUS *Analysin Aristotelicam ex Euclide restitutam*, in qua Mathematica methodo doctrinam demonstrationis tradit, Jenæ 1658. in 4. Melch. Zeidlerus quoque in hoc argumento quædam scripsit. De Wihelmanno supra dixi. Commendari etiam debent OWENI GÜNTHERI *Methodorum Tractatus duo, continentes totius Artis Logice medullam, facultatem nempe omnium scientiarum ac demonstrationum principia inveniendi, dijudicandique*. Erat vero is Professor Academiæ Julicæ, liberque editus est Helmstadii anno 1586. in 8vo. Doctrina de Syllogismo seorsim a quibusdam est tradita; quo spectant Jacob. Honoldi *Confideratio Syllogistica*, & Georg. Stengeli *liber de Syllogismo bono & malo*. Vid. Spachius in *Nomenclatore* p. 233.

- 5 Spectant & huc Autores, qui de Sophismatibus in specie egerunt, quorum multa est seges, tam Vett. quam Recentt. Vid. Spach. pag. 235. Ramus hanc doctrinam plane eliminavit ex institutionibus suis Logicis, sed minus recte, cum non semper, ex generalibus figurarum modorumque regulis, de Sophismate iudicium ferri possit. Probe est tenenda hæc doctrina inprimis disputantibus, præcipue cum hæc maxime sibi placere soleant Eristici, qui invenisse se putant in his sæpe, non quod pueri in faba. Consilium itaque dederim, ut, qui paulo studiosius his in rebus versaturus est, Locos communes Sophismatum sibi conficiat, secundum regulas generales & speciales figurarum, & capita Elenchorum, sub quibus congerat, quicquid ubique invenerit Sophismatum argutiorum, sic ipse non imparatus erit, cum talia objicientur, ac alios exagitare poterit, qui istis deliciis delectantur. Præire poterit Mellinghausen in *Sylvula Sophisticationum*, & alii Scriptorculi, quos recensere non est operæ pretium.

- 6 Ad doctrinam Logicam spectant & Regulæ ac Axiomata, in quibus Dan. Stahlius omne punctum tulit: Jac. Honoldus idem quoque argumentum tractavit, vetum Stahlius illo est ingeniosior, & accuratius in iis versatur. Honoldus tamen, uti simplicior, ita magis perspicuus. Solent & termini & distinctiones singularibus libris, quasi Lexicis, colligi, *formalitates* vocant Scholastici, e quibus unum, alterumque supra nominavimus. Nec desunt e Recentioribus, qui hoc in argumento operam aliquam posuerunt. Aliquot terminorum & distinctionum istiusmodi Collectores uno volumine congeffit JOH. AD. SCHERZERUS. Quod quidem studium mihi plane displicet, cum malim, terminos ex ipsis fontibus, seu disciplinis, ubi nascuntur, hauriri, quam ordine tumultuario, vel etiam Alphabetico, extra eas, addisci. Dis-

pli-

plicent etiam, qui beneficio Mnemonices imaginariæ artem rationis tradunt. Quælis est Stanisl. Mingk a Weinsheim, cujus libellus Hæc Sax. A. 1659. in 12. prodit, ac jam supra est memoratus. De Novatoribus supra dixi, inter quos præcipuus est Lullius, cujus exstat *Art magna & parva*, quoddam e Logicis & Metaphysicis mixtum chaos. De eo judicium supra tulimus.

Logicæ jungenda est Metaphysica, seu Prima Philosophia, quæ disciplinæ multas sibi operas tradunt, licet hæc vulgo princeps, illa famula omnium, habeatur. Conspirant tamen illæ inter se, nec recte intelliguntur Logices principia, nisi Metaphysicam probe cognitam habueris. Quanquam negari nequit, veteres Philosophos pleraque Metaphysicæ capita ad *τὰ Λογικά* revocasse, nec ista quidem Methodo, ac apparatu, quo nunc solet fieri, illis tradita. Ad Metaphysicam enim Theologiam naturalem referebant, qua de causa nomen quoque illud invenit. Plato ad Dialecticam omnem revocavit Metaphysicam, qua etiam methodo conscripsit *Dialecticam Platonice* Ludov. de Morenville de Orgeville, qui liber est editus Anno 1650. Maclovii, sub tit. *Examen Philosophiæ Platonice*. Aristotelis Interpp. & Commentatores Scholasticos supra laudavimus: Scriptores recentiores, qui Scholasticam Metaphysicam ab Aristotelis, ceterorumque Philosophorum, mente diversam, tradidere, magno sunt numero, de quorum aliquibus, jam supra egimus. THOMÆ CAMPANELLE vero mentionem illic omisimus, cujus exstat *Metaphysicorum* ingens in folio opus, Lugduni, si recte memini, in Gallia excusum. Mirus ille, sicut in omnibus, Novator est, & principia aliqua ponit, e quibus mira fluunt consecutaria, ad paradoxas sententias formandas facile accommodanda. Habet sane mirificas opiniones circa doctrinam de origine mundi, ejus æternitate, distributione orbium celestium, eorum potentiis, de successione seculorum, de statu animarum, de eversionibus orbium, influxibus astrorum, quæ partim arguta sunt, partim periculosa, & vel hæresin aliquam sapiunt, vel magiam, vel denique stultitiam. Generales affectiones Entis ipsi sunt Potentia, Sapientia & Amor. Per hæc itaque principia ex quolibet per potentiam fit quidlibet, omnia suo modo sapiunt & sentiunt, & intellectu quodam corporeo, ut ita loquar, gaudent, omnia motu suo quodam insito feruntur ad sibi simile per amorem. E quibus sequitur *sensus ille rerum*, de quo integrum ipse librum conscripsit, omnis magiæ fundamentum.

Si verum fatendum est, quædam in illis studiis intemperantia fatigavit Academias; nam, omissis solidioribus studiis, & quæ a sensu magis dependent, multi ad notionalia illa dilabuntur, atque tricas e tricis nectunt inexhausto labore, quibus tantum abest, ut juventur cetera studia, ut perplexiora potius reddantur. De Ente, ejusque affectionibus, perplexæ multæ sunt quæstiuncule, dediscendæ, si scies. Quæ omnia ad rem Philosophicam non multum adjumenti afferunt, nihil ad Mathesin, parum ad Physicam, ad moralem vero disciplinam & Theologiam alicujus sunt usus, præsertim quoniam nunc hujus fundamenta doctrinis istis pene sunt superstructa. E nostris DAN. STAHLIUS & PET. MUSÆUS præ ceteris commendandi. Non desunt, qui &

& hic viam Scholasticis tritam relinquentes, ad Aristotelis methodum strictiorem illam doctrinam revocant, quomodo Cartesius *Meditationes suas de prima philosophia* scripsit, disceptationibus inter viros claros reciprocis confirmatas. Fecit idem Honor. Fabri, qui vestigiis Aristotelis pressius insistit, nec Physices doctrinam intelligi posse existimat, sine accurata Metaphysices cognitione. Quare generales quosdam terminos Physicos, qui explicari in Physicis debebant, ad Metaphysicam remisit, deque iis quasi in abstracto egit, in Physicis vero illos materiæ & rebus ipsis applicuit, atque affectiones eas in corpore naturali prolixius demonstravit. HENRIBUS MOORE *Enchiridion Metaphysicæ* scripsit, Londini anno 1671. in 4to editum, & nunc cum ceteris ejus operibus recusum, cujus unum hoc opus est, demonstrare, ex rebus corporeis incorporearum existentiam. In postrema editione additamta quædam adjecit, quibus illustrat hypotheses suas, easque adversus nonnullorum objectiones defendit. Sed ille ab erroribus suis non est immunis, & cum principio suo hylarchico multas difficultates incurret, ipsi non prævisas. Fuit & nonnemo ex Gente Anglica, qui se vocat THOM. ANGLUM ex Albiis Ecast-Saxonem, qui Physica & Metaphysica principia ad demonstrationes Mathematicas revocare voluit, in libro, cui titulus: *Euclides Metaphysicus, sive de principiis sapientie*, edito A. 1658. Lond. in 12mo. Is quoque suas quasdam rationes sequitur, & Metaphysicam modo Mathematico, per propositiones suas & consecutaria, tractat, cum ramen natura rei hoc refugere videatur. Verum facile est materiam ab illis propositam, pro libitu fingere, vel refingere. Gnostologias, Noologias, Hexologias, & nescio quos aliorum Logicorum Logos, hic non attingemus, cum inepta sit disciplinarum aut partium ex iis insigniorum, alibi tractatarum, inutilis repetitio. Quod si, pro diverso considerandi modo, novas statim cudere velimus disciplinas, immanis profecto earum erit numerus. Si quis Platonicos Scriptores, Cabalistas, & similes, velit (nam & illi quodammodo ad Metaphysicam referri possunt,) multa in Joh. Pici Miranduli *Libris*, & *Cabalisticis* inveniet, in unum corpus collectis, sed illi homines mirabilia potius, quam vera, scribunt, ac sibi potius, quam aliis sapiunt, si tamen sapere sibi possunt, qui vix ipsi ænigmata sua intelligunt. Legi etiam potest elegans Ludov. Vivis de *prima Philosophia* libellus, ubi totam illam disciplinam, ex mente veterum Philosophorum, pertractat.



POLYHISTORIS

TOMI TERTII,

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI LIBER I. ETHICVS.

DE PHILOSOPHIÆ MORALIS
SCRIPTORIBUS.

- §. 1. Neglectus Philosophia Moralis. Fragmenta ejus apud Veteres. Barbarica ab Ad. Trib.
• bechovio exhibita, Poëtica a Theod. Zwingero, Historica (Exempla colligens a Val. Max.
& alit.) Henr. Stephani Lib. de barum Differentia. 2. Bibliographi Morales. Henr.
Jul. Scheurlius & Sam. Rachelius. Aristotelis inter Moralium Scriptores primatus.
Eman. Thesauri, Lud. Septalii & M. Ant. Marci in eum Commentaria. 3. Ethica
Christiana Scriptores, Job. Crellius, seu Crellius, Lamb. Danaus, M. F. Wendelinus, Henr.
Morus. 4. Novatores Ethici, quoad Methodum, Adoarus Gualandus, Ren. Cartesius &
Thom. Campanella. Corruptores hujus doctrine, & Atheismi Doctores, Thom. Hob-
besius & Bened. Spinosa. 5. Ad Ethicam quoque spectant Fabule Morales Poëtarum
Veterum (a Verulanno explicatae,) Dan. item Bartoli, Mercurii Britannici, Thom. Mori,
Thom. Campanelle, Verulamii, Iani Nicii Erythrei & Jac. Bidermanni, Apologi Mo-
rales Aesopi, Er. Mich. Leti, Howelli, & Fulpecule Saxonice Scriptoris, Fabule Ro-
manenses, inprimis Euphyes, Satyra, praesertim Horatiana, & Elogiorum, Vitarum
Characterumque, Scriptores. 6. Princeps Ethicorum Aristoteles. Interpretes ejus a
Jac. Thomasio recensiti. Systematum, compendiorumque, Scriptores praecipui, ac de iis
Judicia. 7. Scriptores de Officiis, Cicero cum Commentatoribus in eum Moralibus,
Ambrosius, Rob. Scharrockius, & Rob. Sandersonius. 8. Scriptores de officiis Princi-
pum, Amicorum, Conjugum, Aulicorum, specialibus. 9. De Virtutibus Homineis, ci-
vitate, ac Ritibus Aulicis, quorum accurata observatio Politicis inculcatur, commendato
simul I. C. Wagenfelli de iis Collegio. 10. Scriptores de Virtutibus & Vitiis, Princi-
piis

Tomus II.

(Ppp)

piis

pūs Actionum Humanarum & Summo Bono. 11. De Argumentis Moralibus variis ac miscellis, inter quos Aug. Mascardus imprimis commendatur, una cum Ant. le Grand, Dn. de la Chambre & Scip. Claramontii Scriptis de Affectibus. Doctrinae de Officiis, Librique Sam. Puffendorffii de illis imperfectio. 12. Cassium Conscientiae Scripserat precipui, Ioh. Azorius, Rob. Sanderfonius, Detestatio doctrinae de Equivocationibus Iesuitica. 13. Necessitas Philosophiae Moralis, cuius neglectus denique deploratur.

Doctrina de moribus negligentius est exulta, quam par est. Disputationum quidem multum est, sed vivae validaeque doctrinae parum. Non erimus hic nimis operosi, cum jam tum supra Autores, qui ex Scholasticis huc pertinent, adduxerimus. Ideoque illos praetermittimus. Apud veteres, ante Platonem, non erant nisi tenuia quaedam fragmenta sententiarum vel dogmatum, quae adducunt, re ita ferente, Virorum Scriptores. Philosophia moralis, ad placita diversarum gentium varia est, & fabulis interdum ac ineptiis multis referta. Operae tamen pretium est illa colligere, ut fecit quadam ex parte Ad. Tribbechovius, cuius prodit hoc in loco *Dissertatio de Philosophia morali inter Barbaras*, sed non absolvit hoc argumentum a) Multa quoque Poëmatibus fuerunt comprehensa & Carminibus, quorum nonnulla *Stobaeus in Eclogis* suis collegit. Fuit & hoc Theodori Zwingeri institutum, qui *Philosophiam Moralem Poeticam*, e Poëtarum Graecorum & Latinorum Scriptis congestam, edidit. Sunt quoque Historiae ad illustrandam illam scriptae, ut *Exempla Virtutum & vitiorum* a Val. Maximo, & de Christianis *Valerius Maximus Christianus Baltb. Exneri*. Suecorum *Exempla* collegit Ioh. Schefferus singulari libro. Quibus cum diversis modis virtutes doceantur, differentiam istius doctrinae ostendere voluit Henricus Stephanus libro de *Aristotelica Ethica ab Historica & Poetica differentia*, qui addit libro ejus, cuius titulus, *Principium Moritrix Musa*. Qua in Dissertatione multorum locorum Aristotelis fidelior interpretatio, & quorundam emendatio, ut titulus habet, promittitur, Basileae 1550. in 8vo.

2 Multa hic dicere possemus de Platonis ac Aristotelis Scriptis, ad Philosophiam moralem pertinentibus, aliisque Veteribus, ut Seneca, Cicerone, Plutarcho, Boethio, nisi isto nos labore sublevassent Viri Clarissimi, Henr. Julius Scheurlus, Morali-
rarium

a) Moliebatur Ad. Tribbechovius, Vir doctissimus, cum Ethica adhuc in Acad. Kiloniensi Professioneungeretur, Opus de Philosophia Gentium omnium, Barbararum pariter atque Cultiorum, nec Paganarum minus, quam Judaicæ ac Christianarum, Morali Historico-Dogmaticum. Sed primatum hujus A. 1666. (in 4to) prodit *Dissertatio de Philosophia Morum inter Barbaros Orientales, Sabios sc. Chaldaeos, Persas, Indos, Sineses, Japonenses, Peguanos & Siamenses*, cui venustam Morbohus noster, in laudem Sapientiae barbaricae, praefixit Elegiam, in *Antrochodismatis Poeticis* p. 15. 16. 17. & in *Operibus Poeticis* p. 616. 637. 738. reculam. Reliquae Partes Operis eximii ab Autore, ad Ephoriam in Aula Saxo-Gothana Ecclesiasticam aliquot post annos avocato, absolutae sunt, dubito.

ralium quondam ac Civilium Professor Helmstadii, in *Bibliographia sua Morali*, ad modum *Bibliographiæ Politicæ* Naudeanæ conscripta, A. 1660. in 4to b) & Sam. Rachelius in *Introductions ad Philosophiam Moralem*. In his libris quoniam multa ejus argumenti tractantur, supervacaneus labor esset, illa repetere. Aristoteles in *Ethicis τὸ Πρῶτον* est, cujus elegantem *commentariolum*, Italica lingua ab Emanuele Thesauro scriptum, non possum hic præterire. Editus est sub tit. *la Filosofia morale derivata del alto fonte del grande Aristotele*. Optima ejus editio prodiit Taurini 1671. & alia, sed mendosior, Venetiis 1674. utraque in 12mo. Libros *Ethicos* Aristotelis Paraphrasi illustrarunt non pauci, inter quos M. Ant. Muretus ceteris videtur præferendus. *Comm. Italici*, a Lud. Septalio in eos scripti, mentio occurrit apud Crassum P. II. *Elog.* p. 284.

Non sunt, qui *ETHICES* præcepta ad *THEOLOGICÆ* dogmata reformarunt. E Socinianis aliquis, qui se *Crellum* vocat (sub quo Joh. Crellius per Anagr. latet,) *Ethicam Christianam* scripsit, alia methodo, quam vulgo fieri solet, institutam, sed in qua passim virus suum propinat. Præmittitur *Aristotelis Ethica ad sacrarum literarum normam emendata*, & alia *Dissertatione præliminari de Ethicæ, Hebrææ ac Christianæ Virtutis comparatione* agitur. Liber in 4to editus est Selenoburgi, sumtibus Altoriorum, typis Venetis, quæ omnia fæcta sunt. Videtur tamen Belgio impressus, annus non additur. Similiter & Lamb. Vanarus *Ethicam Christianam* scripsit; Marcus Frid. Wendelinus quoque in *Philosophia sua Morali*, e *Theologia* multa in *Ethicam* intulit. Henr. Morus, Anglus, inter alia Scripta Philosophica, *Enchiridion Ethicum* quoque publicavit, Londini in 8vo scorsim, cum ceteris *Operibus* Londini in fol. editum A. 1679. Et Vir quidem ille insigniter pius, ut vehementer laboravit in *Atheismi* fundamentis eradicandis, ita in *Ethicis* ad pietatem pleraque refert; Sententias habet in multis singulares. Editioni ultimæ in fol. adjecta sunt *Scholia*, quæ non reperiuntur in Editione illa sub forma *8va*.

Sunt, quibus *PECULIARIS* quædam *METHODUS* in tradenda hac disciplina placet. Extrat Adoardi Gualandi, Pisani, Episcopi Cæsarenis, liber, cui tit. *Moralis Philosophiæ, ac totius Facultatis Civilis, vera & absoluta Methodus*, Romæ editus A. 1604. in fol. Miscetur hic cum *Morali Civilis doctrina*, ac velut unum in conspectum producuntur. Nam ad *Societatum species*, ac jura in Rep. omnem *Philosophiam* hanc extendit. Cartesius quoque nova multa e *Physicis* principiis in *Moralem doctrinam* inexit, ut possunt sane multa, debentque ex illis fontibus in hanc doctrinam derivari. Non modicas etiam turbas excitavit Thomas Hobbes, in libro de *Cive*, & *Leviathane* suo, (quem monstri aliquid alere vel ipse Titulus arguit; cujus sunt multæ profanæ theses, quæ viam *Atheismo* pandunt, omnique nequitie in Republica. De

(Ppp) 2

b) Recusa est Henr. Julii Scheurlii *Bibliographia Moralis*, Helmstadii A. 1686. in 8vo. Sam. Rachelii *Introductio in universam Aristotelis Philosophiam Moralem* scorsim non prodiit, sed Editioni ejus *Ethicorum Aristotelis Nicomacheorum* Græco-Latinæ, Helmst. A. 1660. in 4to publicatæ, est præfixa.

De Libertate, & principiis actionum humanarum multa ejus sunt Paradoxa, quæ tum a Sertho Wardo, tum a Joh. Bramhall, peculiari Tractatu, Anglico sermone scripto, cui tit.: *A defence of true liberty* (Londini 1655. in 8vo.) tum a Gisb. Cocio, & aliis, refutantur. Herm. Conringius, magnus profecto rerum Civilium Censor, Dogmata ejus *Deliramenta* vocat. Thomas Campanella, in *Moralibus*, suo quoque sensu abundat, aliumque principiorum ordinem struit, qui in Ethicis etiam morbos, febriumque omnium familiam, tractare non veretur, quem quidem insignem ejus morbum ego existimo. Prodiit Liber Francos. A. 1623. in 4to. Et hi quidem omnes extra Hobbesium, novitatis quadam prurigine laborant. Qui vero Atheismo fundamentum substernunt, in his quasi principiis veneni semina abscondunt, ut fecit scelestissimus ille BENED. SPINOSA, qui singulari quadam methodi ratione, & quidem Mathematica, Ethicam proposuit, & cum ad evērendam divinam naturam omnia argumenta instrueret, a Deo tamen principium Ethices suæ sumsit. Continetur autem illa *Ethica* simul etiam *Physica*, subdoleque Autor ille sub hac persona nequiriam suam abscondit. Tollit ille e natura causas omnes finales, illasque nihil nisi humana esse signenta asserit, quod unum est nefariorum ejus dogmatum, quo posito multa sequuntur absurda. Operæ pretium esset, refutari hunc librum ordine illo, quo ipse scripsit, ut refutari sane potest facile, si duo vel tria ejus summa principia, quibus tanquam Orci galea se abscondit, elidantur.

- 5 Sunt, qui *Poëtico modo*, per FICTIONES & FABULAS, Ethicam doctrinam tradiderunt. Fr. Baco Verulamius quam elegantissime & acutissime Veterum Poëtarum fabulas ad Moralem & Civilem doctrinam applicat in *libro de Sapientia Veterum*. Ita Daniel Bartoli, Italus, libro patria lingua scripto, & Romæ A. 1665. in 12mo edito, sub Tit. *Geographiæ ad Sensum Moralem reduitæ*, eleganter, sub Regionum nominibus, & quadam quasi peregrinatione, rem omnem moralem describit. Eodem modo is, qui se *Mercurium Britann.* vocat, orbem quandam Vitiolorum descripsit, sub tit. *Mundus alter & Idem, sive Terra Australis semper incognita*, Ultrajecti 1643. in 12mo. Similis sunt argumenti *Utopia* Thomæ Mori, Thom. Campanellæ *Civitas Solis*, Verulamii *Nova Atlantis*, quibus quasi quædam Idea hominum, in Rep. viventium, secundum virtutem, depingitur. Ita Janus Nicius Erythræus, sub *Eudæmiæ* fabula, flagitiosos Aule Romanæ mores describit. Bernardinus (Bidermannus) in *Utopia* sua simile argumentum tractat, Coloniae edita A. 1649. in 12mo. Multum quoque Æsopici & alii reconditi habent Apologi. Quo etiam spectant Erasmi Michaelii Læti *Colloquia Moralia* carmine descripta, quibus Animalia & Arbores inter se de rebus moralibus sermocinantes introducuntur, Basileæ 1573. in 4to. Adde his Howelli, Angli, *Synodum Avium & Remp. Arborum*, Anglice pariter atque Gallice publicatas, in quibus miro lepore Seculi sui Vicia, eorumque, qui in Rep. administranda, nequirias commiserit, mores describit. Adde Fabulam de *Vulpecula Saxonicam*, sub Apologis istis multum Moralis & Civilis rei complectentem. Nec oblivisci hic fas est Fabularum (de quarum Origine Pet. Dan. Hueni exstat Diss. Fabulæ

bulæ Hispanicæ *Zayde*, Gallicæ Paris. A. 1671. in 8vo editæ, præmissa) Romanensium. E quibus præ ceteris commendanda Fabula *Euphyer*, e Lingua Anglica in Belgicam conversâ. Possunt denique huc referri omnes illæ Satyræ, quibus publicæ vitia perstringuntur, & sunt, qui integros illarum libros scripsere, ut Petrus Firmianus in *Gyge Gallo*, & in *Seculi Genio*. Omnes autem superant Satyræ Horatianæ, in quibus tam præclara morum Philosophia recondita est, ut felicius ex illis, quam ex ipsis præceptis, disci possit. Feliciorem enim disciplinam habet Satyra & suaviorem: quod enim est *χαρκτηριστικὸν* in hominum animis & negotiis luculenter, & ad minutias usque, depingitur, quod non observant, nec observare possunt, qui præcepta scribunt.

Elogiorum denique Scriptores etiam hic omittendi non sunt, illorum præprimis, qui Vitas Philosophorum, aliorumque Virorum Illustrum, describunt. In Plutarcho infinita talium seges est; ne quid de ceteris dicam. *Characterum Scriptores*, ut inter Veteres Theophrastus, inter recentiores Lud. Molinæus, qui tamen illum plane non æquat, ad hanc classẽ etiam referendi.

Ut ad DOCTRINAM ETHICES, stricte ita dictam, revertamur, Aristoteles cum 6 Interpretibus princeps habendus, de quibus videatur Jac. Thomasius in *Appendice Orationis*, quæ *Breviario* ejus *Ethico* affixa est. *Institutiones Ethicæ*, omnium optimas, Conradus dedit Hornejus, quas cum Aristotelis Textu legendas & conferendas suasærim. Si quis Erotematica Methodo delectetur, non contemnendus est Theoph. Golius: *Breviaria & Tabulæ* Balth. Cellarius & Jac. Thomasius dederunt. Henr. Kippingius, ut solet, diligens est in sententiis & quæstionibus coacervandis, remittendo semper ad Autores. Ejus *Institutiones Ethicæ*, ut vocat, Bremæ editæ sunt in 4to, ac poterit in illa quoque re prodesse Marc. Frid. Wendelini *Philosophia moralis*, A. 1647. Francofurti edita in 8vo. Joh. Christophori Becmanni *Lineæ Doctrinæ Moralit* multa habent non spernenda. Hamburgi illam doctrinam præ ceteris excolere laborat Vincentius Placcius, cujus existat elegans liber *de fructu præcipuo doctrinæ moralit*, & alter, cujus tit. est: *Nosologia & Medicina moralit*, cujus laboris velut Sciagraphiam quandam tantum dedit. Johannes Franciscus Bonomi scripsit *Democritum, sive Risus morales*, & Lib. alterum, cui tit. *Heraclitus, seu fletus morales*, teste Crasso in *Elog. hominum Lit.*, Tom. 2. p. 315. Sed illi ad Ethicam Satyricam & poeticam pertinent.

Ad generales libros morales pertinent illi, qui DE OFFICIIS scripserunt, ut inter 7 Gentiles Cicero, inter Christianos Ambrosius. In illum Commentariorum magna sylvæ est, sed *moralis* in illum *Commentarius* existat nostri Sam. Rachelii. Promiserant in ipsum suos quoque J. H. Bæclerus & Joh. Schefferus *Commentarios*, qui an unquam lucem adspæcturi sunt, ambigo: Refertur tamen in Catalogo *Scriptorum Schefferianorum*, qui habetur in ejus *Succia Literata, sive Commentario de Scripturibus Succis*, post ejus mortem Holmiæ A. 1680. in 8vo edito, tanquam qui ultimam manum desideret. Est & Roberti Scharrockii liber *de Officiis secundum naturæ jus*,

in quo ea tractat, quæ ad Jurisprudentiam naturalem pertinent. Quamquam multa aliena & impertinentia admisceat, cujus argumenti liber etiam est de *Obligatione & Conscientia* Rob. Sanderfonii, Oxoniæ A. 1660. in 8vo editus. Magnificum Ciceroni Elogium ex merito suspendit Hier. Cardanus in *lib. de Utilitate ex adversis capienda* p. 449.

- 8 Specialiores hic sunt libri, qui ARGUMENTA MORALIA SPECIALIA tractant, ut qui de *Officio Principis erga subditos, & vice versa*, scripserunt. De officiis inter Potentiores & tenuiores amicos extat elegans Dissertatio Joh. Casæ, quæ reperitur inter *Monumenta* ejus Latina. De *officio mariti & semina* præclarus liber est Joh. Lud. Vivis. De *Officiis Consiliarii, Senatoris, Aulici*, variorum extant Tractatus. Pertinet huc liber, cujus Tit. *Institutio Viri privati, Politici & Aulici*, e linguis Hispanica, Gall. & Ital. in Latinam conversa, Francofurti 1647. in 8vo. Joach. Pastorii *Institutiones Aulicæ* e Gallico scripto totæ sunt conversæ.
- 9 Ad hanc doctrinam referre possis, qui de VIRTUTIBUS tractant HOMILETICIS. Elegans extat Dissertatio J. Henr. Bæcleri de hoc argumento, inter *Dissertationes* ejus *Academicas, de elegantia moris civilis & aulici*. Joh. it. Casæ *Galateus*, seu *de moribus liber*, & Steph. Guazzii, de *Civili conversatione: Aulicus Baltasaris Castalionci* in Latinam linguam est conversus ab Hieron. Turlero, Witteb. 1569. in 8vo. Apud Gallos magna extat talium Scriptorum copia, quos recenset Sorellus in *Bibliotheca Gallica*, sub tit.: *Des Livres pour la conduite de la vie dans le monde*. Quod ad gentem Gallicam, ejusque mores, attinet, extat libellus Gallica lingua scriptus, sub tit.: *De la civilité, qui se pratique en France*. Viro Civili inprimis minutiar illæ usui esse possunt, ac construendi sunt talium rerum curioso velut Loci Communes quidam, tum secundum gentes, tum secundum varietatem actionum, in Republica, in Comitibus, Legationibus, Inaugurationibus, aliisque solennitatibus festivis, Conviviis publicis, & privatis audientibus. Ac memini, tales libros collectaneos Viris in Republ. versantibus concinnatos, summaque diligentia, velut Arcanum aliquod, custoditos. Plus enim sæpe in his ineptiis laret, & in illo aulico, ut ira loquar, Pedantismo, quam in seria & profunda rerum Civilium intelligentia. Tale aliquod *Collegium Rituum ac Civilitatis apud varias gentes* J. Christoph. Wagenseilius, Professor Jurispubl. Altorfinus, Vir eleganter doctus, habuit.
- 10 Ad Generales Ethicos Scriptores pertinent & illi, qui de VIRTUTIBUS & VITIIS scripserunt. Tali titulo liber adscriptus est Aristoteli. Inter Recentiores est Caroli Paschalii *liber de Virtutibus & Vitiis*, Genevæ 1620. in 8vo. Exstat & Joach. Pastorii *liber de Characteribus Virtutum & Vitiiorum*, eleganter scriptus. De principio *Actionum humanarum* peculiare Dissertationes Sam. Rachelius scripsit, Helmstadii editas, atque ex eo doctrinæ fonte in Theologiam & Jurisprudentiam multi ducunt rivuli. Quoad Theologiam huc spectat Eilh. Lubini *Phosphorus de prima causa & Natura mali*. Nec contemnendus est J. Joach. Beccheri Tr. German. von den eigentlichen Ursachen des Glücks und Unglücks. Pertinent huc, qui de summo Bono teor-

seorsim scripserunt, uti Bernhardus a Mallincrot, qui peculiari Dissertatione sententias Veterum congescit, additas *Paralipomenis Historia Græcæ*. Lev. Nicol. Moltkenii *Consolatio Socratis* varia habet ejus argumenti.

Hieronymus Cardanus, in libro de *Utilitate ex adversis capienda*, & aliis quibusdam, moralia argumenta diligentissime illustravit. Conscripsit & Franciscus Petrarcha similis argumenti libellos. De *Nobilitate* Simon Simonius librum scripsit; De *abusu mendacii* Albericus Gentilis elegantem Dissertationem, iis oppositam, qui omne mendacium, quod vulgo jocofum & officiosum dicitur, illicitum atque adeo peccatum putant. De *Affectibus & perturbationibus animi* Augustinus Mascardus Dissertationes dedit, quæ sub *Prolusionum Eschicarum* titulo prodierunt Parisiis An. 1639. in 4to, item sub alio *Dissertationum Romanarum* titulo, ibid. 1639. in 4to. quarumque Pars IIa MSta restat, teste Crasso *P. I. Elog. p. 257*. Hujus viri in Morali Philosophia excolenda singulare fuit studium. Nam exstant etiam Italica lingua scriptæ commentationes ejus super *Tabulam Cebetis*, quæ nunc in Germanicam sunt conversæ. Scripsit & Antonius le Grand, cum nondum esset Cartesianæ Philosophiæ addictus, librum Gallica lingua, cui titulus: *L'homme sans passions, Homo sine affectibus*, Hagæ Comitum 1662. in 12mo. quo Stoicorum doctrinam propugnavit; sed postea, cum Cartesii sententias sequeretur, Stoicismum hunc abdicavit, quem Lipsius quoque in libro suo de *Constantia* assertum ivit, uti & in Physiologia sua *Stoica, Censuram animi ingrati* Carolus Paschalius scripsit. Exstat etiam elegans J. Henr. Beecleri *Dissertatio, de Actione legibus prodita, aut non prodita, adversus ingratos*. Multa sunt talia Scripta specialia Joh. Jov. Pontani, Cardani, Petrarchæ, aliorumque lingua Latina scripta, longe plura Gallica, Italica, & Hispanica, quæ omnia recitare Voluminis integri res esset. Commode tamen illa maxime, vehementer ad morale studium profutura. Si quis enim diligentius illa legerit, rationemque omnium accuratam iniecit, multa ex illis hauriet, ad universalem aliquam moralem notitiam parandam, & illam de officiis doctrinam diligentius excolendam, quæ mereretur sub disciplinæ alicujus forma proponi, & quidem ordinatius, quam hæctenus factum. Qui enim scripserunt hæctenus de hoc argumento, imperfecte tantum, & per partes id tractarunt. Nuper Samuel Puffendorfius hanc doctrinam singulari libro proposuit, ante aliquot annos edito. Verum ille ad actiones in Republ. iustas doctrinam tantum suam restringit; qui vero de officiis in universum velle agere, non has tantum officii partes, sed omnes, quarum in societate usus est, pertractare deberet, non ejus tantum, quod ex virtute descendit, sed & ejus, quod ex decoro. Inter Auctores de affectibus omisi Dominum de la Chambre, Medicum Regium, qui Gallica lingua elegantem librum scripsit, cui titulus: *Les caractères des Passions*, Amsterdam. 1658. in 12mo. Facunde admodum & prolixè hic agit de affectibus, & Physices quoque fontes Characteres eorum clare delineat, poteritque liber ille tribus disciplinis inservire, Physicæ, Ethicæ & Rhetoricæ. Mentio etiam hic faciendæ est Scipionis Claramontii, cujus exstat aureus plane liber de *Conjunctandis latentibus Animi Affectibus*, olim in Italia impressus, nunc Helmstadii, cura Conringii, recusus, cum hujus luculenta in illum Auctorem præfatione. Sed is non tam ad Ethicos, quam

quam ad Physiognomos, pertinet, ad conversationem tamen civilem est accommodatissimus.

- 12 Pertinent & huc, qui CASUS CONSCIENTIÆ scripserunt, quorum multi sunt; & quidem e Scholasticis supra nominavimus nonnullos, qui in his negotiis scrupulosi admodum sunt inspectores. Operæ pretium esset hujus rei aliquam scribi regulam. Nam Casuum est infinitas, & tamen methodica illorum Disquisitio instituenda. Facem hic præferet is, quem supra commendavi, Joh. Azorius, ac prodesse quadantenus liber Rob. Sanderfonii de *Obligatione ex Conscientia*, supra nobis laudatus, potest. Pene omiseram Æquivocationis doctrinam, quæ moralem Philosophiam nuper ad modum pestis infestare cepit, tot ante seculis incognita, & tam præclaris philosophis non perspecta. Istam scilicet & divino illo ingenio suo, excuderunt nobis Jesuitæ, verum nequitia ludum, imo integris Commentariis & libris propugnarunt. Operæ pretium fecit Clar. noster, Sam. Rachelius, qui illorum Auditorum aliquos collegit uno libro, ac refutavit, Helmstadii in 4to edito. (c)
- 13 Spectaret & huc JURISPRUDENTIÆ UNIVERSALIS DISCIPLINA, morali Philosophiæ subordinata, de qua, cum agere plenius constituerimus, ubi ad Scriptores Juris perveniemus, hic illos omittimus, & Philosophiæ moralis Scriptoribus finem imponimus. Cujus studium non possumus, quin serio commendemus. Jejunum est hujus studii in plerisque Academiis tractatio, plurimis circa notionalem Philosophiam consenscentibus, cum hæc tamen faciat ad viros bonos formandos. Scilicet sunt, quæ inflant, scientiæ, ut quæ circa notiones intemperantius versantur, quædam peccus etiam saturant, ut rerum naturalium cognitio; ut boni vere simus, uni huic disciplinæ, & post illam Theologiæ, debemus. Conqueritur de hoc defectu non immerito J. Henr. Bœclerus in eleganti *Dissertatiuncula de fati literariis nostri temporis*, & meliora tempora exoptat. Nos jam ad Politicos properamus.

c) Doctrinam Jesuitarum de Æquivocatione Sam. Rachelius peculiari Scripto non impugnavit, fed Probabilitatis, quam Jesuitæ, novique Casuistæ, præcipuum Theologiæ suæ Moralis fundamentum, constituerunt, Examen, Ludov. Montaltii (sive Blatii Paichalis, sub larva hac absconditi) *Literis de Morali & Politica Jesuitarum Disciplina Provincialibus*, per Willh. Wendrockium Latine versus, Notisque Theologicis illustratis, a ic autem Helmstadii A. 1664. in 4to denuo editis, subjunxit. Video tamen Herm. Conringium, in Epistola, Sylloge huic præfixa, Rachelium serio esse hortatum, ut Jesuitarum etiam Æquivocationes, Restrictiones Mentales, ceteraque monstruosa doctrinæ Moralis capita, Stylo suo pariter confoderet, Hercules Ἀλεξάνδρης nomen & laudes, eo facto, a grata posteritate meriturus. Sed monito isti Rachelius, aliis haud dubie Occupationibus deinceps impeditus, haud obtemperavit.

FINIS LIBRI PRIMI.





POLYHISTORIS

TOMI TERTII

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI, LIBER II. POLITICVS.

DE PRUDENTIAE CIVILIS SCRIPTORIBUS.

- §. 1. *Nomenclatores horum & Critici, Gabr. Naudæus, Christoph. Colerus, Herm. Conringius.*
2. *Systemata Politica omnia imperfecta. Platonis Politica à Platodoco, Aristotelica à Platodoco. Generalia Politices Præcognita a Job. Caselio, Casp. Scioppio, Herm. Conringio, Scriptis tradita peculiaribus. Optimi Politicorum Aristotelis Commentatores Mich. Piccartus, Hub. Giphanius & Dan. Heinsius.* 3. *Judicia de Institutionibus & Compendiis Politicis Henr. Kippingii, Henn. Armsci, M. Z. Boxhornii, Georg. Schamborneri, M. F. Wendelini, Ioach. Stephani, Er. Puteani, Franc. Burgersticii, & Georg. Hornii Notis in hujus Idem.* 4. *Censurae de Novatoribus Politicis Anti-Aristotelicis, Iob. Bodino ac Pet. Greg. Tholassano, Pseudo-Politicis item modernis, Nicol. Machiavello (per Casp. Scioppium defenso,) Thoma Hobbesio, & Politici Scelerati Autore. Technæ Pseudo-Politicorum, ab Aristotele jam & Hier. Cardano (in Arcanis Prud. Civ.) observata.* 5. *Scriptores de Republica Dogmatici, quos inter Andr. Fricius commendatur. Cyr. Strozze Supplem. Politicorum Aristotelis.* 6. *Necessarii Politico sunt Historici, sed prudentia Civili conspicui, quales sunt Polybini, Iac. Aug. Thuanus, & Victorius Sirti, Rerump. item Descriptores Generales, e quibus Aristoteles, aliique Veteres, perierunt. Iudicia de hujus Argumenti Laboribus affectis atque inceditis Herm. Conringii, I. H. Becleri I. Andr. Bossii & Bern. Vareni, nec non de editis Luce de Linda, Georg. Hornii & Christ. Funccii.* 7. *Specialium Rerump. Descriptores. In Suecia, alibi, Scripta hujusmodi de Patrie Rebus vetita. Legationum de Rebus. Relationes, a Phil. Honorio, Casp. Enflo & Nicol. Bello (Plagiario,) publicata.* 8. *Vitarum Scriptores & Epistolographi Politici, quales sunt Hugo Grotius, Foxius & Arn. Ossatus.* 9. *Memoriarum de rebus propriis, aut aliorum Vivorum Illustrum, & Actorum Publicorum Collectores.* 10. *Scriptores de Rebus Politicis Satyrici, & Libelli Famosi. Paquillorum Romanorum Tomi. Iob. Barclaji Euphormio. Scriptores de eo, quod Principum*

Tom. III.

(Q99)

pum

pum & Rerump. interest. *Censura de Anonymi Europe Vivante, & Ducis Robanei Trutina Statuum Europæ.* 11. *Itineraria Politica. Judicium de Phil. Andr. Oldenburgeri Itinerario Germanico.* 12. *Ex Observationum in Autt. Antiquos Politicarum Scriptoris commendantur* Chr. Forsnerus, J. H. Bæclerus & Traj. Boccalinus in Tacitum, Nic. Machiavellus, I. Schefferus, Casp. Facius & I. Gruterus in Livium, Bæclerus & Jac. Zevecotius in Suetonium, Zevecotius & Chr. Ad. Rupertus in Florum, Rupertus in Sallustium & Vellejum. *Consilium de Locis Communibus ex iis concinnandis.* 13. *Dissertationes Politicae* I. H. Bæcleri, Disquisit. M. Z. Boxhornii, Orationes Demosthenis, Isocratis, Ciceronis, & Thomæ Lansii, *Censura de Lansii Consultatione, & Georg. Hornii Dissertationibus.* 14. *Judicia de Georg. Richteri Aphorismis, Joh. Chokieri Thesauris Politicis, & Politicis Iustis Lipsii, quæ Mart. Berneggerus, I. H. Bæclerus, Herc. Catur & I. Lud. Praefebius, illustrarunt.* Aphorismi Variorum ex Tacito & Floro. Mich. Fetteri Succus Curtianus exsuccus. Iusti Lipsii *Monita Politica*, Joh. Boteri Scripta hujus generis varia, 15. *Scriptores de Ratione Status* (Lud. Septalius, &c.) *de Arcanis Dominationis* (Arn. Clapmarus, Cyr. Lentulus, bique preferendi Gabr. Naudæus & Hier. Cardanus,) *ac de Institutione Principis* (quor inter Succus Anonymus, a Joh. Scheffero editus, commendatur.) 16. *Scriptores Nomothetica, sive Doctrina de Legibus Gentium, vulgo neglecta, it. de Moribus gentium, quo spectat Joh. Barclaj Icon Animorum.* 17. *Scriptores de Ministris Principum* (Silbonius, V. L. a Seckendorf, &c.) *de Migrationibus Gentium & Rerump. Excelsis* (Joh. Bisselius, Mart. Schookius & Wölg. Lazius, Historici potius quam Politici, An. item de la Cour, & Joh. Sebildius,) *de Periodis Rerump.* (Joh. Laccenius,) *& de Seditionibus* (Mart. Schookius, alique.) 18. *Non negligenda Politica Sacra, Pontificum imprimis. Cognoscende huic inserviunt Lud. Maimburgii Historia Lutheranismi, Basil. Hyperetæ Libellus de Antæ Romane Artibus, & Pauli Sarpii Historia Concilii Tridentini.* 19. *Politicae Biblicæ Scriptores, Hispanus nonnemo, Theod. Reinkingius, & Eggesfeldius Iesuita, Amandi Veri larva inbutus.* 20. *Dissert. Politica Miscellæ* Georg. Obrechtii, Joh. Henr. Bæcleri, Jac. Tivonastii, M. Berneggeri & Sam. Puffendorffii, *Conclavia Pontificum, Scripta it. alia* Joh. Calderini, R. H. Schelii, Joh. Gen. Sepuveda & Alb. Gentilis, commendantur. 21. *Politica quadam in omnibus occurrunt Scriptoris, etiam in Poëtis Heroicis ac Comicis, Virgilio præsertim & Terentio (quem Hugo Grotius magni æstimavit,) ac ipsi quoque Fabulis.*

1 **P**OLITICA Architectonica vocatur scientia ab Aristotele, quoniam Reipublicæ regendæ præcepta præscribit. SCRIPTORES ejus recenseri speciatim omnes non possunt, nec opus est, cum jam tum opera illa sublevarint nos Viri doctissimi. a) Exstat Gabrielis Naudæi *Bibliographia Politica*, præclarus liber,

-) Gabr. Naudæi *Bibliographia Politica*, Jac. Gassarello, Th. & J. Can. Doctori, Priori ad D. Ægid. Parisino, & Protonot. Apostolico, inscripta, scorsim initio prodit Venet. An. 1633.

ber, quem in Germania recudi fecit Aug. Buchnerus; ac habetur quoque inter Auctores illos, qui Methodos variarum disciplinarum proposuerunt, ac in Belgio junctim prodierunt. Plus juxta diligentior videtur Conringio, eaque notasse, quæ præteriri silentio commode poterant. Est & Christoph. Coleri *Epistola de Studio Politico*, ejusdem argumenti, quam Dissertationi Naudæanæ addidit Buchnerus, quæ tamen & inter Auctores de studiis instituendis reperitur. Addit Hug. Grotii Consilium aliquod, in Epistola ad Legatum Regis Galliæ, Benj. Auberium Maurerium, perscriptum, quod pauca tantum ad Politicam spectantia, quanquam utilia, attingit. Post illos diligentissime hoc argumentum tractavit Hermannus Conringius, in libro de *Civili prudentia*, edito Helmst. 1662. in 4to, c. 14. quo recenset Scripta, ad parandam prudentiam Civilem maxime necessaria, supplens, quæ a Naudæo omissa, addens, quæ doctrinæ civili sunt affinia, ut vix aliquid superesse videatur, nisi Scripta quedam specialia, & quæ post editum hunc librum demum prodierunt, argumenti Politici.

Auctores, qui prudentiam Civilem METHODO DOGMATICA sunt complexi, 2
pauci sunt, qui laudari mereantur, imo pene nulli. Perfectas enim Politicas Institutiones hæcenus non habemus, quæque ritulum illum tueri possint. Hugo Grotius, de optimo Politices Auctore rogatus, consilium dedit, ut quis Volumen chartæ puræ sibi conficeret, & visa auditaque in illo notaret. Sed illa de specialibus dicta sunt. Oporteret vero omnino generalia tenere præcepta. Inter Veres, ante Platonem, non nisi fragmenta habemus. Plaro Socraticam Politicam *libris de Republica*, aliisque *Dialogis*, complexus est, sed methodo abstrusiore. Aristoteles tandem omnium optime principia Politica digessit, atque ad Respublicas in Idea consideratas, sed quales dari possunt, applicavit, cujus utinam specialia haberemus Scripta de *Rebus publicis*, magnus utique superesset Veterum Rerum publ. tum qua Historiam, tum qua Civilem prudentiam, thesaurus. Generalia istius doctrinæ tractarunt Joh. Caselius in *Propolitico*, Casp. Scioppius in *paradoxis Politicis* (quem optimum ejus & sanissimum librum nominat Naudæus,) Herm. Conringius in libro de *Civili prudentia & Propolitico suis*, qui parum inter se discrepant, ac eadem ferme repetunt. Videtur pene Caselii vestigia in illis legere, quod & Caput lemmata ostendunt. Jungi his debet Caselii *παραρηγόμηνες*, quo in libro disserit, quemadmodum primarius aliquis

(Q99) 2

ado-

in 12mo. Recusa deinde est, cum aliis similis argumenti Opusculis, Witteb. 1640. in 16to (curante Aug. Buchnero,) Lugd. Bat. 1641. in 32mo. Et Amstelod. (inter Scriptores de *Studiis instituendis*) A. 1645. in 12mo. Quatuor hæc Editionibus, una cum Versione Gallica Challinii, Advocati Regii Carnutenfis, Parisiis A. 1642. in 8vo excusa, a Phil. Labbeo in *Biblioth. Bibliothecarum p. m. pp. 100.* jam memoratis, addenda est Novissima Francfortensis Anno 1673. in 12mo. ab Herm. Conringio curata, quæ simul etiam Hug. Grotii, Ignat. Hannielis, Joh. Henr. Alstedii, Ægidii a Lancken & Christoph. Coleri, de *Studio Politico* Consilia & Epistolæ, Casparis, & Scioppii *Padiam Politicæ*, Conringii illustratam *Animadversionibus*, eodem sæcè completitur.

adolescens mature & recte educetur ad Rempubicam, Francof. 1631. in 8. De Interpretibus & Versionibus *Politicorum* Aristotelis Conringius agit peculiari libro *Introductione in Politica* Aristotelis. Inter Interpretes & Commentatores Recentiores Michaël Piccartus optimus habetur; Hubertus Giphanius verborum sensus accuratius investigat. Paraphrasis Heinfsiana ad intelligentiam textus præ ceteris commendari debet.

- 3 INSTITUTIONES POLITICAS, ut dixi, perfectas hæcenus non habemus. Prodiit quidem eo titulo liber HENRICI KIPPINGII, Bremæ A. 1667. in 4to. sed non implet hujus tituli mensuram. Neque enim omnia Politices capita iusto & scientifico ordine tractavit. Multa immiscetur a scopo aliena, digressionesque prolixiores, non tamen inutiles, ad Physicam doctrinam. Solus Henn. Arnisaus, si a Jurisconsultorum controversiis sibi temperasset, aliquod operæ pretium fecisset. Habemus interim Compendia non omnino spernenda, imo ipsis Institutionibus, quales hæcenus extant, meliora. Tale est Marci Zuerii Boxhornii, cui jungat aliquis Balth. Cellarium licet. Georg. Schönbornerus, ejusque Epiomator, Marcus Frid. Wendelinus, mirificum aliquod Chaos constituunt mistæ cum Jurisprudencia Politices. Joachimi Stephani *Demonstratio Politicorum* Rostochii excusa in 8. A. 1576. & deinde Gryphiswaldiæ A. 1599. recusa, non omnino contemnenda est, sed Juridica itidem multa immiscet. Scripsit & *Compendiolum* aliquod Erycius Puteanus ex Aristotele, sed breve admodum, & more illo Laconico excerptum, ac præterea imperfectum. Prodiit illud sub Titulo *Linearum Doctrinæ Civilis*, & tres tantum Aristotelis Libros absolvit. Est & Franconis Burgersdicii *Idea Politica*, cum *Notis* Georgii Hornii, Lugd. Bat. A. 1668. in 12. edita, sed Hornii *Note* extemporales, ut omnia illius Viri, ac exiguo conscriptæ judicio, de quibus tamen Horatianum illud usurpes: *Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles.* In Burgersdicio denique mediocria omnia, nec illa, quæ esse debebat, accuratio.

- 4 Qui heterodoxa, & ab Aristotele DIVERSA METHODO, Politicam doctrinam tractarunt, vel ratione ordinis tantum, vel ratione principiorum, differunt. J. Bodinus, quem Naudæus ubique magnum & acutum Politicum crepat, totus diversus est ab Aristotele, de industria sæpe in plano quærens lapides, in quos impingat, & in scirpo nodos. Magnifice etiam ipse de se sentit, & præ se Aristotelem contemnit, in quo tamen, & illum, & alios, vehementer falli certum est. Plus sæpe in una linea Aristotelis prudentiæ politicæ reconditur, quam in integris aliorum dissertationibus. Quin ipsi, qui nunc sceleratæ Politices Architekti sunt, legere illa omnia apud Aristotelem possunt, qui artes, tam tyrannicas, quam oligarchicas, non dissimulavit, quibus omnis ille nequitiae ludus superstruitur. Falluntur itaque, qui Nicol. Machiavellum ex suo ingenio tam bellam doctrinam depromississe autumant, quam de Principe proponit, in quem tot exstant Declamationes doctorum, indoctorum, sed tamen defendit peculiari Apologia, qua erat pietate & probitate scil. insignis, Caspar Scioppius. Defendit & aliqua ex parte Herm. Conringius in *Pref. & Notis ad Machiavelli Principem*

per scriptis, quæ Editio optima est, prodiiitque Helmstadii anno 1660. in 4to. Petrus Gregorius Tholosanus alia quoque ab Aristotele incedit via, prolixior in rebus non necessariis, unde in vastum opus liber ejus de *Republ.* excrevit, editus Francof. 1609. in 4to. Thom. Hobbesius in libris de *Cive*, a se scriptis, inepte gloriatur, neminem ante se quidquam Politicæ rei demonstrasse, quæ hominis superbia ab ipsorum dogmatum stultitia non est aliena. Neminem enim ita delirasse puto ante illum. Quamquam non pauci sunt, qui cum isto flagitiose sapere malunt, quam cum aliis recte sentire. Præcipuum & palmarium ejus dogma est: *Natura inter homines, non societatem, sed discordiam, esse institutam, vel, ut ille loquitur, omnium esse in omnes bellum;* ex qua Camarina quam fetidi fluant rivuli, facile subolfaciet, qui non est naris obfæ. Prodierunt quædam Axiomata Politica (revera Scopæ tantum dissolutæ, & promiscuæ quædam Observationes) sub tit. *Politici scelerati*, quæ Christoph. Pellerus refutare voluit, satis ipsa turpitudine sua infamia. Prodierunt eadem singulari libro, sub tit. *Homo Politicus*, auctiora, a quodam Pacifico a Lapide conscripta. Sed non sunt tam rara ejus libri præcepta. Longe enim plura jam tum ab aliis observata videas, præsertim ab Hier. Cardano in *Arcanis prudentiæ Civilis*, libro profecto aureo Helmstadii recuso, in quo multæ occurrunt technæ & fraudes; ab ipso notatæ, quas scire etiam homini probo interdum expedit, ne technis talibus decipiatur.

Multi sunt alii Auctores, qui de *REPUBLICA* in *UNIVERSUM* scripserunt, scil. de ea, vel instituenda, vel emendanda, e quibus præ ceteris commendo librum insignem Andr. Fricii de *Republ. emendanda*, editum in fol. Basileæ A. 1559. Quo in libro ad Statum Ecclesiasticum se quoque demittit Autor, pluribusque de ejus emendatione agit. Scripsit Cyriacus Strozza de *Republ. librum* Græce & Latine, quasi in supplementum Aristotelis, qui prodiiit etiam una cum Aristotelis Operibus, Parisiis editis. In *Bodinum*, quod supra omisi, *Animadversiones* a nonnullis scriptæ sunt. Ferrierus Gallica lingua tales scripsit, Parisiis A. 1580. editas, Apologiam vero, pro Bodino Renatus Herpinus, itidem Gallicam, quæ & conversâ est in linguam Latinam. Celebratur & Italicus Aldi Manutii liber de *excellencia Rerumpublicarum*. Joh. Ferrarius Montanus de *Republ. bene instituenda* librum in folio, Basileæ A. 1556. publicavit.

Pertinent ad Auctores Politicos etiam *HISTORICI*; illi enim manus inter se jungunt, estque Historia quasi altera Politices manus. Vid. Justi Lipsii *Ep. 61. Centur. Miscell.* de Historicis legendis & excerptendis. Non spectant huc Historici illi Compendiarii, qui Historiam Imperiorum & Monarchiarum scripserunt, pauca enim ex adeo rudi labore depromi possunt. Nam ad Politica sola, & ad rerum causas & eventus, hic respiciendum est. Historia talis Universalis haberi non potest, sed haberi tantum potest illa certorum temporum, quales sunt *Jac. Aug. Thuan.* (ab Anno 1545. ad 1607. e qua expuncta seorsum postea prodierunt) & *Victorii Sivi* (ab Anno 1635. ad 1647. Italice, sub *Mercurii* titulo, pari industria pertexta,) certarumque Rerumpublicarum. Quale Opus scripsit Aristoteles, & ante Aristotelem alii Græci Auctores

dores, quorum quædam supersunt hodie fragmenta, sed exigua. Polybius Historiam Universalem in animo habebat, sed exiguam ejus partem tentavit. Videantur Bæclerus in *Disfert. de utilitate ex Historia universalis capienda*, & M. Casaubonus in *Comment.* super auream illam Polybii præfationem aureo, seorsim edito. Respublicas in universum describendas nostro tempore sibi sumserunt aliqui; sed omnis imperfecta opera est. De scriptoribus illarum veteribus & novis vide J. Andr. Boliium in *Introductione in notitiam Rerumpubl. c. 4. period. s. 6. 7. 8. 9.* Decurrit nunc illud stadium HERMANNUS CONRINGIUS, qui privatis lectionibus, sed tamen extemporalibus, plerasque omnes Respublicas enarravit. b) Publicavit illos Commentarios, hæcenus Manuscriptos, *Phil. Andr. Oldenburgerus*, invito & reclamante Conringio. Incidit vero in Exemplar, ipso Conringio teste, vitiosum, & nulla cum cura exceptum. Ipse Manuscriptum exemplar habeo, illo longe plenius. Addidit Oldenburgerus quædam pro more suo, ex Hornio aliisque excerpta. Sed, cum alia haberi editio non possit, præstat tamen aliquam habere, quam nullam. Incepit quidem ipse Conringius hunc laborem (jam enim aliquot folia excusa sunt,) sed non credo, illum tam prolixum Opus absoluturum, aut tantum illi orii esse, ut apponar manum ultimam. Crescit enim cum tempore talis labor, & librorum Exoticorum, Linguæ Gallicæ, Italicæ, aliisque editorum, quorum tamen usus hic necessarius est, rarior videtur fuisse apud Conringium lectio. Et nunc, post illud Opus, multi novi prodierunt hujus argumenti libri. Audio & *Job. Henr. Bæclerus* privatis lectionibus quædam fuisse de hoc argumento commentatum, quæ lucem forte nunquam adspiciant. Suscepit & *Job. Andr. Engels*, Prof. Jenensis, laborem similem, sub Titulo *Notitiæ Orbis*, sed telam suam non pertexit. Habuit & tale aliquid in animo Bernh. Varenius in *Geographia Speculi*, in *Præf. Generalis* promissa, & fortassis quam accuratissime rem istam pertextasset. Sed mors improvisa conatum illum interrupit. Et poterunt illi principes in his studiis Viri, præ ceteris, diligentius in hoc labore desudare; sed facile animadverterunt etiam illi, quam non sit unus homo par isti labori, prope modum infinito, totiesque repullulanti, & in orbem redeunti. Huc quoque spectant Archontologia Cosmica, Joh. Boreri Imperiorum mundi Catalogus & Descriptio (Col. 1613. in 8vo.) ac *Lucret de Linda Descriptio Orbis*, quam juvenile esse Opus facile apparet, licet non inutile. Scripsit & GEORG. HORNIIUS Opuscula quædam *Orbis Politici & Imperantis*, non quidem contemnenda: sunt enim memoriales libelli,

b) Quid in *Thesauro Rerumpublicarum totius Orbis Quadripartito*. Textum sui de iis Collegii, Notis Excerptisque Politicis illustratum, exhibente, ac per *Phil. Andr. Oldenburgerum* Genevæ A. 1675. in fol. publicato, desideret, quasque ob causas suis illum festibus accendere non possit, ipse Conringius, in *Alimoutione* peculiari, Helmstadii cod. A. 1675. in 4to edita, fusius exposuit. Sicut *Georg. Hornii Orbem Politicum* Otto Menckenius illustravit ac repurgavit, ita *Orbi Imperanti* eandem impendit operam Menckenii Collega, *Joach. Füllerus*, Poet. Profec. Lipsienfis, cum cujus ille *Animadversionibus* novissime Lipsiæ A. 1693. in 12mo. est recusus.

libelli, nec male ordinati. Non respondent tamen titulo, cum multa, imo potissima, sint omiſſa, nec pauci illic occurrant errores. A sphalmatibus ergo debent repurgari, ut repurgavit *Orbem* ejus *Politicum* Otto Menckenius, Professor Lipsienſis, Vir doctus, & rerum iſtarum peritus. Chriſt. Funccius *Breviarium* ex omnibus contraxit, cui ea debetur laus, quæ omnibus Epitomatoribus.

Inter Speciales RERUM PUBL. HISTORIAS quænam præcipue ſint laudandæ, longa poſſet inſtitui Diſſertatio. Sed occupatur jam tum hoc argumentum Conringius in *Prolegomenis Collegii ſui*, & Boſius in *Introductione ſua*. Accuratiores collegunt, & forma minuscula ediderunt Elzevirii. Eduntur alioquin variarum Rerum-publ. Hiſtoriæ, veteribus illis perfectiores, quas annotare cum prioribus debemus. Ut enim variat Status Civilis per tempora, ita Descriptions quoque illæ variant. Utriusque vero temporis, tam elapſi quam præſentis, ratio habenda. Unde etiam de futuro ſtatu prudens Politicus conſpicere poteſt. Sed multa iſti Autores diſſimulant, quæ non expedit publicari. Eſt enim Reip. pernicioſa omnium Arcanorum Status publicatio, adeo ut in quibusdam regionibus capitali pœna prohibitum ſit, quicquam de ſtatu, redditibus, & ſimilibus, ſcribere, unde notitia poſſit eſſe accurata Hoſti, vel Vicino. c) Memini, cum apud Suecos aliquis *Epitomen Descriptionis Sueciæ* ſcriberet, publice prohibitam fuiſſe vendi, & lege ſimul ediſtum, ne quid tale in poſterum fieret. Unde Liber rarus eſt, Aboæ, in Acad. Finlandorum, A. 1650. in 8vo. impreſſus. Solent quoque circumferri Relationes de Rebus publicis, quales a Legatis conſcribi Venetis ſolent præcipue & Romanis, quarum Tomi illic in Bibliothecis aſſervantur. Operæ pretium eſſet, ſi illæ e tenebris extraherentur, ſed raro in lucem prodeunt. Earum tamen aliquas publicavit Philippus Honorius in *Theſauro Politico*, quem Caſparus Enſius eodem tit. Latine edidit, junctimque exhibuit Relationes iſtas, in linguam Latinam ex Italica a ſe converſas. Edidit & Nicolaus Bellus varias *Diſſertationes*, in quibus nihil mutatum eſt, præter ordinem. Eadem enim in his omnibus libris leguntur. Nicolai Belli Opus editum eſt Colonia: A. 1610. in 8vo. Vide de his Autoribus Jac. Thomafium, in *libro de plagio*, §. 238. in *notis*. In his relationibus adeo exercitatus erat Paulus Sarpius, ut itatim divinare potuerit de Relatione, an vera, an ficta eſſet. Vid. P. Fulgentii *Vitam ejus* p. 84. Exemplum accuratæ Relationis ſuppeditare poteſt Agathi Securi *Relatio notabilis de Aula Romana*, vere notabilis

VITARUM SCRIPTORES in hoc argumento præcipuum aliquid habent. Prout enim conditio eſt perſonæ, quæ in ſunctione publica conſtituta eſt, ita ex ejus Vita capere poſſumus, quod ex uſu noſtro ſit. Diligenter itaque colligendi ſunt Auctores, qui Viras Miniſtriſſimorum, Regum, Imperatorum, Conſiliariorum accurate,

&

c) Auctor *Descriptionis Sueciæ*, vendi in Sueciæ prohibita, cujus nomen a Morhofio eſt ſuppreſſum, fuit Mich. Vexionius Gùldenſtolpe, Smlandus, J. U. D. & Prof. tunc Aboëniſis, poſtea autem Tribunalis Sueciæ Regii Aſſeſſor, de quo Joh. Schefferi *Sueciæ Literata* p. 151. 152. 330. & noſtra ad illum *Hypoſtomeſis* p. 274. poſſunt conſuli.

& secundum omnes circumstantias, describunt. Sic e Vitis Borgiæ Ducis Valentinii Castrucci, Cromwelli, Wallensteinii (cujus Mortis & Rebellionis Historiam, sub ficto *Gneji Falcidii Donalvi* nomine, edidit Italice Joh. Franc. Lauredanus, teste J. Rhodio in *Catal. Scr. Suppos.* p. 23.) multa discas, quæ ad rem Politicam faciant. De quibus jam *T. I. Lib. 1. c. 19. p. 215. seqq.* quædam diximus. Jungendi illis sunt Epistolarum Politicarum Scriptores, Principum ad Principes, Consiliariorum ad Consiliarios & Principes. Tales Epistolas Grotius multas scripsit, quæ nondum sunt editæ, & quarum multæ adhuc superesse dicuntur apud Blavium, qui illarum Editionem parat, d) cujus mentionem facit Isaacus Gruterus in *præfat. Cogitatorum Baconis Verulamii*, p. 578. Nic. Rigaltius sane, in *Vita* Pet. Puteani, p. 49. refert de Puteano, illum magna cum cura congelisse Epistolas Foxli & Arn. Ossati, de quibus hoc prædicat Rigaltius, post illam Pauli Sarpii *Tridentinam Historiam* nihil exstare, unde queant Aulæ Romanæ artes clarius certiusque pernosci. Conf. de Epistolis Ossati Cardinalis Vitæ ejus, in Laur. Crassi *Elogiis* T. II. p. 202. Tales etiam sunt Epistolæ Italicæ *Principum ad Principes*, & Latine *Virorum Illustrum* in Belgio publicatæ, nec non Aug. Busbequii, Er. Rorerodami, Chr. Forstneri, Pet. Martyris, Ferd de Pulgar, &c. de quibus *T. I. L. 1. c. 23. & 24. dictum.*

- 9 Similes Relationibus sunt MEMORIÆ illæ GALLORUM, quas latine *Commentarios* dicas. Ut enim Cæsar Commentarios appellat, quos ipse de rebus suis scripsit, ita hi *les Memoires*, quod ipsi rerum suarum quasi Annales in illis conscribant. Legendus est de illis Sorellus in *Bibl. Gallica* c. 7. Magnam in illis congerendis curam adhibuit Petrus Puteanus, teste Rigaltio in *ejus Vita*, p. 51. De Card. Bentivoglii *Relationibus* vid. Crassum l. c. *T. I. p. 262.* & Gaddium *de Script. non Ecclæs.* p. 77. Exstant Richelii & Mazarini, Cardinalium, *Memorie*, quibus continetur omnis illorum temporum arcanior Historia, sed non tamen adeo magno scriptæ Judicio. Elegantior est, quæ Gallicæ prodiit, *Historia Ducis Monckii*, Consilia & Successum Restitutionis Caroli II. Regis Angliæ, continens. De Legatorum Venetorum Relationibus hoc memoria prodidit Lambecius, *Comment. de Vindobonensi Biblioth. lib. 1. p. 55.* Hugonem Blotium omnes Venetorum Legatorum Relationes in unum Volumen collegisse. Spectant huc Frid. Hortlederius & Mich. Casp. Londorpii *Acta Publica*, Pacificationes, similiaque publici argumenti Scripta.

- 10 Nec omittendi hic sunt libri SATYRICI & APOLOGETICI, de publicis argumentis scripti, imo libelli etiam famosi. In his veritas sæpe nuda & acerba proponitur, in illis aliqua interdum dissimulantur. Solent talia Scripta multa publicari, cum bella inter-

*) *Epistole* Hug. Grotii, quæ h. l. tanquam *advēdores* allegantur, Amstelod. 1680. in fol. uno jam prodierunt Volumine. Cujus Editionis ab ipso etiam Autore *T. I. Lib. 1. c. 24. §. 21. seqq.* jam facta est mentio. Arnoldi Ossati, Cardinalis, *Epistole Gallicæ*, ex Aula Romana in Regiam Parisiensem misse, iidem jam sunt editæ, & novissime quidem longe auctiores ac emendatiores, Notæque Historico-Policis a Dn. Amelot de Houllaye illustratæ, Parisiis A. 1697. in 4to maj.

intercedunt inter Principes, raroque illa colliguntur. Eristica quidem Scripta parent omnibus, non autem adeo scripta famosa. Itali in his valse ingeniosi sunt. Suntque de rebus Romanis Vetusioribus publicati *Pasquillorum Tomi duo*; editi Basil. 1544. in 8. Recentiores audio etiam in unum Volumen congestos, sed nondum editos, quod tanquam Manuscriptum hætenus inter illarum rerum curiosos versatur. Joh. Barclaji *Euphormio* talis quoque liber est, in quo multa sub fictis nominibus tanguntur Magnatum Vitia. Sunt & Auctores, qui de Utilitatibus (*Interesse*) Regnorum & Rerumpublicarum singulares libros scripserunt, sed totius illorum labor imperfectus est, & mutulus. Anonymus ille Gallus, qui Gallica lingua scripsit, turpissime sæpe labitur. Sed & Auctor libri, cui titulus *L'Europe vivante*, proteraria tantum tangit, & quæ nullius momenti. Omnium optima est Ducis de Rohan *Statuum Europa trutinæ*, quæ e Gallica in Latinam conversa est. *Notas* in illam scripsit Josua Arndius, Gultrovii in 8vo recusam. Non quidem is omnia plene & perfecte perquirat, sed tamen, cum sensus in illis rebus Viro in publicis exercitissimo profundior esset, de non paucis præclare judicat.

Nec ITINERARIA hic omnino sunt excludenda, præcipue, quæ Satum Civilem accuratius describunt, qualia rarissima sunt: Plerique enim in aliis rebus versantur. Gallicorum Itinerariorum hac in re defectum incusat Popelliniere in *Epist.* quadam Gallica, ad Scaligerum scripta, *lib. 2. Epist. 70*. Hujus commatis Itinerarium scribere volebat Phil. Andr. Oldenburgerus, & titulum *Itinerarii Germanici* libro suo dedit, in quo multa est rerum ineptissimarum farrago, quibus nonnunquam immiscentur aliqua notata non indigna; sed Lectore prudente opus est, qui cum judicio illa legere possit. e)

Non omittendi hic sunt Auctores, qui OBSERVATIONUM SINGULARIUM libros, vel in Historicos, vel seorsim aliquos, ediderunt. Nihil est absolutius Christoph. Forstneri in *Tacitum Observationibus*; quanquam etiam alii multi sunt, ut Scipio Amirasus, Cauriana, Hannibal Scorus, Matth. Berneggerus, Mich. Virdungus, tam Latini, quam Italici. Omnes tamen Vir ille superat accurata exemplorum veterum recentiorumque collatione. Joh. Henr. Boecleri *Dissertationes in Tacitum & Suetonium rei Politicæ plenissimæ* sunt, ac magno judicio scriptæ. Nicol. Machiavelli in *Livium Dissertationes* profundissimi sunt ingenii & judicii. Exstant quoque Joh. Schefferi in priores libros *Dissertationes*, sub tit. *Regni Romani*. Casp. Facii in *Livium Dissertationes*, Altenburgi, 1617. in 4to prodierunt, non contemnendæ, quanquam prioribus longe inferiores. Jani Gruteri in *Livium & Tacitum Dissertationes Locos Communes* sapiunt, & in parallelis sententiis coacervandis laborant. In actionum autem circumstantiis dijudicandis & expendendis Autor non est usque adeo sagax. Jac. Ze-
veco-

e) Phil. Andr. Oldenburgeri *Itinerarium Germania Politicum, modernæ præcipuarum Aularum Imperii faciem representans*, sub larva Constantini Germanici, ab illo Cosmopoli in 12mo, sine anni mentione, est publicatum, & ob licentiam quoque, in Vitiis Principum ac Magnatum Aulicorum, notandis, hoc seculo rariorem, multorum Censuras incurrit.

vecorius in *Florum & Suetonium* non omnino privandus est acutioris iudicii laude, in rerum momentis perquirendis. Etiam Christoph. Ad. Rupertus, in *Commentariis* suis in *Florum, Vellejum & Sallustium* nonnunquam Politica tangit, sed rarius, in Historicis & Philologicis occupator. Quid Trajanus Boccalinus in *Comment. suo super Tacitum*, Italica lingua scripto, præstiterit, cum nondum legerim, pronunciare nequeo. Olim, tanquam *Κερμύδων* servabatur in Eruditorum Bibliothecis, nunc a Blavio editus est, qui e Bibliotheca Gudianâ ipsum accepit. Legi de illo possunt Erythræus in *Pinacotheca* l. p. 272. & Crassus in *Elogiis hominum litteratorum* P. 1. p. 159. Si meo quis uti hic consilio velit, suascriam, ut quis conficiat generales Locos Communes ex his omnibus Commentatoribus, diligenter Auctorum loca notando; qualis labor si in publicum prodiret, non tam impune furari possent Scriptorculi ceteri, qui de charta in Papyrus scribunt, & ex unius loci parallelismo omnes, quos inveniunt apud Commentatores annotatos, redituro semper in orbem labore, coacervant.

- 13 SINGULARES DISSERTATIONES multi scripsere: Elegantes sunt Joh. Henr. Bœcleri *Dissertationes Academicæ*, uno Volumine Argent. 1658. in 8vo comprehensæ. f) Si quis Dissertationes in utramque partem velit, vel Consultationes potius in causis quibusdam specialibus, in singularis reipublicæ argumentis versantes, earum elegans specimen exhibet Marcus Zuerius Boxhornius, in *Disquisitionibus politicis*, quibus proponuntur ac deciduntur Casus Politici, annotato semper eventu. Liber editus est Amstelodami A. 1663. in 12. Orationes quoque Politici argumenti huc spectant, quales apud Demosthenem, Isocratem & Cicronem, sunt multæ, & circa generalia & specialia Antiquarum Rerump. occupatæ, magnæque Prudentiæ Civilis arcana, cum a summis Politicis sint conscriptæ, continentes. Inter Recentiores Thom. Lanfius ad hanc classem referendus videri posset, sed nihil præter Locos Communes scribit, nec accurato Iudicio Rerump. penitiora investigat, & parum cultus est stylus. Mich. Piccartus, Matth. Berneggerus, scripsere itidem *Dissertationes*, & Georgius quoque Hornius aliquas, quæ junctim editæ sunt Lugd. Batav. 1668. in 12. Reperiuntur hic nonnulla interdum non contemnenda, inprimis, quæ habet de quibusdam Belgii Ducatibus & Urbibus, quantum hoc argumentum accuratius tractavit Boxhornius, & Martinus Schookius de statu federati Belgii. Habet & illic Dissertationes de *Aequivocationibus Iesuitarum*, de *S. Iansino*, de *Saracenorum Origine*, de *Academiarum Origine*, &c. Jejunitatem tamen illæ suam satis probant, suntque, nescio quod, Chaos ex Historia, Politica, Geographia, mittum.

Huc

f) Recusæ sunt Joh. Henr. Bœcleri *Dissertationes Academicæ, Commentationibus in Plinii Panegyricum*, ac XIII. Exercitationibus in priorî Editione Anni 1658. haud obviis (quas enumerata *vul. in Lit. Evul. Lips. M. Mari. A. 702. p. 120.*) auctiores redditæ, Argentinæ 1701. in 4to. Quod Volumen Novus aliarum *Dissertationum*, nec non *Orationum* ac *Programmatum*, Tomus sequitur.

Huc quoque referre possis APHORISMORUM Scriptores, quorum Rhapsodias aliquas conscripserit Greg. Richterius & Joh. Chokierus (*in Thesauro Politico*), qui Rich-
tero melior est. Ac visus est Lipsium ille imitari voluisse in *Politiciis*, qui, quan-
tum ad principatum spectat, ex optimis Auctoribus, eorumque Aphorismis, con-
cinnare doctrinam suam voluit, uti fecerunt, ad ejus imitationem, postea in Ethici-
cis Janus Gruterus & Guilh. Mechovius in sua *Parentice*. Optima Justii Lipsii
Politiconum Editio est, quæ cum *Notis* Matthiæ Berneggeri, Argentorati prodiit A.
1658. in 12. Exstat quoque in illa J. Henr. Bœcleri singularis *Dissertatio*, excusa A.
1642. in 12. & nunc, si recte memini, nova Editio prodiit, cum Commentariis
Matth. Berneggeri, & Bœcleriana Dissertatione. Exstat & in Italicam linguam
conversus Lipsii Liber, *eum Commentariis exemplorum antiquorum, & recentium Notu-
lis*, Herculis Cati, Ferrariensis Vener. 1618. in 4to. Legi etiam possunt *Note*
Joh. Lud. Praßchii, Viri eruditi, Senatoris Ratisbonensis, in Lipsii *Politica*, No-
rimb. editæ A. 1666. in 12. Super Tacitum multi sunt, qui Aphorismos scripse-
re. Ex illo enim, tanquam e quadam Aurifodina, omnem sapientiam civilem
eruere se posse putant nonnulli. Exstant Itali cujusdam Aphorismi, præter illos
Annibalis Scoti, cujus nomen mihi excidit. Sunt & Hispanica lingua *Aphorismi*
ex Tacito sub certis titulis collecti, hac inscriptione: *Anima Taciti*. Est & Joh.
Theod. Sprengeri *Tacitus Axiomaticus*, in 12. ex aliis quasi in Epitomen redactus.
Ex *Floro Axiomata* confecit quidam Anonymus, qui Ruperti *Commentario* additur.
Scriptis & *Succum Curtianum* Mich. Fetterus, sed qui admodum macilentus est, ex-
succus & jejuns. Magnæ est prudentiæ, regulas e circumstantiis actionum de-
ducere, neque hoc in ingenium aliquod Pædagogicum cadit, sed ab ipsis Viris
prudentibus, atque in actionibus civilibus exercitatis, demum recte curabitur.
Spectant & huc *Monita & Exempla Politica*, a quibusdam conscripta, inter quæ est
Justii Lipsii Opusculum præcipuum, quod *Monitorium Politiconum* titulo evulgavit.
Non omittendus etiam hic est Joh. Boterus, Italus, cujus exstant varii libri, Ita-
lica lingua scripti, inprimis ille, quem *de Politica Illustrium* scripsit, a Conringio in
Latinam linguam conversus, ac Helmstadii editus, quo continentur varix Dissen-
tationes de Incrementis Decrementisque Rerumpubl. Scriptis & ille alia nonnulla,
uti *de Urbibus, & Relationes Universales de tototerrarum Orbe*, editas Venetiis A. 1605.
in 4to, quæ, si recte memini, etiam in Latinam linguam sunt conversæ, ac
Helmstadii editæ.

Sunt nonnulli Auctores, qui de ARGUMENTIS POLITICIS SPECIALIBUS tractant, 15
quæ se per universam prudentiam Civilem diffundunt; quales sunt, qui de *ratione*
Status scripsere, inter quos optimus videtur Ludovicus Septalius, ex Italica lingua
in Latinam conversus a Joh. Garmero, Hamb. A. 1659. in 8vo. & plures alii, de qui-
bus vid. Conring. in *Lib. de Prud. Civili*. His affines sunt Auctores, qui de *Arcanis*
Dominationis scripserunt, quod argumentum nemo hætenus digne tractavit, atque
ex Historiis omnium nationum expeditum dedit. Est quidem Arn. Clapmarii *Opus*
de eo argumento scriptum, ac aliquoties editum, in quod etiam *note* a Joh. Christ-

frido Sagittario conscriptæ, Jenæ 1665. in 4to. Præterea etiam a Martino Schoonio editus est in illum *Commentarius*, una cum suis *Appendicibus*, Francof. ad Oder. in 8vo 1668. Sed non respondent, tam Autor ipse, quam Commentatores, votis omnium & desideriis. Non enim, nisi communia ac ordinaria Rerumpubl. acquirendarum tuendarumque media sectantur, a quibus omnino differunt Dominationis Arcana. Nec Cyriaci Lentuli *Arcana Regnorum & Rerumpubl.* illum titulum merentur, cum non nisi vulgarem contineant Locorum Communium farraginem. Accuratus aliquid de eo argumento commentari incepit Gabriel Naudæus, libro Gallice scripto, sub tit. *considerations politiques sur les coups d'Etat*, Romæ 1667. in 12. Ejus Opusculi primum non nisi duodecim exemplaria impressa sunt, atque inter rarissima habitum fuit, usque dum in Belgio est recusum. Postea in Germania editum est cum *Commentario* Gallico ejusdam Lud. Du May A. 1673. in 8. in quo, quanquam non usque adeo abstrusa habeantur, occurrunt tamen nonnulla, ad elucidationem ejus libri non parum facientia. Non pauca in hoc Naudæi libro docentur, quæ Politico prodesse possunt, quanquam multa illius Vir honestus non immerito damnet. Quis enim adeo perfrictæ frontis, ut lanienam illam Parisiensem, tanquam singularem artem Politicam, laudet, quod ille facit, inque ea nihil reprehendit, nisi executionem non satis expeditam. Laudat ibidem Hier. Cardani *Proxenetam*, ac librum de utilitate ex rebus adversis capiendis, quibus contineantur multæ technæ, tam Politicæ, quam Oeconomicae, quod & verum est. Fuit enim is Autor, ut ingenio summe melancholico & suspicaci, ita in omnibus etiam rebus perspicaci, & quodammodo divinatorio, quanquam miris etiam nugis & superstitionibus sua ubique in crustet. Qui de *Principis institutione* scripserunt Auctores, huc quoque spectant, de quo argumento, & veteres, & recentiores, habemus plurimos, de quibus videantur Nomenclatores Philosophici. Ante aliquot annos lingua Suecica editus est de hoc argumento liber, ante ducentos plus minus annos conscriptus, curante Regni Sueciæ Cancellario, *Magno Gabr. de la Gardie*, cujus exstat ad Car. XI. Regem præfatio libro præmissa. Adduntur & Notæ Joh. Schefferi, eruditæ & multum Politici succi habentes. Pleraque sunt e Veteribus Auctoribus excerpta. Editus est liber Holmiæ A. 1669. in fol. g)

- 16 Refert Conringius inter Generales Politicos Scriptores etiam eos, qui LEGES VARIARUM GENTIUM collegerunt, quæ usui esse possunt Politico, cum in doctrina Legum variis Rerumpublicarum formis applicandarum versatur. Paucissimi sunt inter Politicos, qui hoc argumentum tractarunt; imo nulli. Nomotheticæ enim sensu tractata est a Politicis, & illa tamen maximam constituit Reipublicæ partem. Quomodo enim leges, quibus Rerumpublicarum formis applicandæ, quibus ille conveniant,

g) De Sveci Anonymi, qui Sec. XIV. vixit, *Institutione Regia, sive Regimine Regum* Vernaculo, Holmiæ A. 1669. cum Joh. Schefferi *Versione Latina & Notis*, publicato, vid. plura in Schefferi *Suecia Literata* p. 9. nostrisque ad illam *Hypomnematis* p. 351. Monhofius Autorem Seculo integro unior, quam, Scheffero teste, fuit, credidisse videtur.

veniant, vel minus, de eo altum est apud Politicos plerumque silentium. Et hæc quidem ita deberet ab illis tractari, ut Jcti his fundamentis superstruere possent. Illi vero nunc in solis Romanis legibus cuicunque formæ applicandis, omnem operam ponunt, cum specialia illa Gentium jura, secundum principia Politica examinanda, longe accuratorem operam requirant. Plerumque enim tumultuariam hoc est, & ratiociniis, ex legibus Romanis utcunque petitis, leviter incrustatum. Specimen aliquod talis *ἀναλόγειος* legum dedit Herm. Conringius in *Explicatione Legis Unica de studiis urbis Roma & Constantinopolitane*. Referri huc etiam possunt Auctores, qui de MORIBUS GENTIUM scripserunt. Nam & illi multum conferunt ad prudentiam Civilem, vel Legati, vel Hominis in Magistratum constituti. Quo in genere nihil novi, quod magnopere commendari debeat, præter Joh. Barclaji *Animorum Iconem*. Meminit Gabr. Naudæus in *Bibliographia Politica*, quorundam Auctorum, qui Hispanorum, Gallorum ac Italorum, ingenia quam minutissime delineaverunt, sed incognita illa vulgo sunt. Qui curiosius nosse mores variarum gentium velit, sedulo inquirat in omnes ritus, tam privatos, quam publicos, eosque ad certa capita moralium actionum deducat, atque inter se conferat. Unde prudens aliquis facile perspiciet, quæ illis forma regiminis apta, quæ leges commodæ, quid excitare inter illas tumultus possit, &c. Sed ejus rei peculiaris quædam quasi ars est, a Politica distincta, & fundamenta quædam artis Physiognomicæ supponit.

Referri huc possunt etiam illi Auctores, qui de MINISTRIS PRINCIPUM in genere 17 agunt, quales sunt in Gallica lingua multi. Præ ceteris laudo Auctoris Anonymi librum, cujus tit. *le Conseiller d'Etat*, Parisiis A. 1633. in 4to & Domini de Silhon librum, cui tit. *le Ministre d'Etat*, in quo simul integra proponitur Politica, varique afferuntur memorabilia, editum Amst. 1661. in 12mo tribus Tomis. Elegans quoque liber est German. lingua scriptus Viti Ludov. Seckendorffii, cui tit. *Teutscher Fürsten Staat*, cujus aliquot Editiones prodierunt, Francof. 1665. in 8vo. De *Migrationibus gentium, & excidiis Rerumpubl.* Historicis quidem Scriptores habemus, paucos vero, quod mallet, Politicos, qui causas mutationum & excidiorum e politicis rationibus deducant. Sunt quidem Joh. Bisselii *Illustræi Ruinæ Rerumpubl. & Familiarum*, ac Martini Schoockii *Fatum Reipublicæ Achaorum & Vejentium*, quo libro causas deducit interitus illorum. De Migrationibus gentium omnia sunt imperfecta. Nam Wolff. Lazius, qui hoc argumentum sibi sumit, plane a scopo Politices dilabitur. Multa vero sunt in Migrationibus gentium consideratu digna, quibus e causis proveniant, item doctrina de *Coloniis*, quæ ex illa pendet; de quo argumento neminem digne egisse memini. Pauca quædam habentur, sed eximia, in *Dissertat. Belgicis de la Cour*, eleganti libro, in quo multa occurrunt ex intima Civili prudentia deprompta. Scriptus autem ille fuit, una cum ceteris ejus, (quales sunt *Consideration van Staat, offte Politische Waagschale*, Amst. Anno 1662. in 12mo & alter *de Interesse Reipubl. Belgica*,) instinctu Joh. de Witten, Reipubl. causam agit adversus Principem Auriacum, ac fortasse ipse (Wittius) magnam illorum par-

tem confecit. Nam illa, sub cuius nomine prodierunt, van dem Hofe, s. de la Cour Mercator fuit. Obiter hic moneo, librum illum Germanicum, cui tit. *3tyger Belt Regierende Schaubühne*, qui prodit sub nomine *Leuthoffs a Graunckenberg*, maximam partem ex Belgico illo, & Conringianis *Rebuspublicis* esse descriptum. Versatur & in eodem argumento, quamquam non toto, Joh. Schildius, in *lib. de Coalitione Populorum ac Rerumpubl.* in 4to. De *Periodis & Conversionibus Rerumpubl.* Joh. Loccenius pauca quædam scripsit, & fortassis nos aliquando, in *libro de Fato Civili*, agemus. De *Seditionibus*, quæ vehementer faciunt ad Rerumpubl. mutationes & everfiones, singulari libro egit Martinus Schookius, post Contr. Brunum, Claudium Modain, Ludov. Fofferium, (in *Lib. de Remediis opportunitatis Seditionum*) Bernhard. Grassiam, (in *Lib. de Turbulentia Civium*) & Matth. Drurium (in *Lib. de Militum audacia reprimenda*.) Optimus liber est, proditque Groningæ, A. 1664. in 8vo.

- 18 Non dissimulandi hic quoque sunt Scriptores, qui de *REPUBL. & POLITIA SACRA* tam Historice, quam Politice, scribere. Maxima enim rerum Civilium momenta pendunt a sacrorum cultu, qui eo studiosus invigilandum, quo tectior est omnis Politica, quam cucullus & insula velant. Certe Hierarchie Pontificiæ maxima sunt arcana, cuius per omne ævum se extendunt insidiæ. Merentur illa ab ovo recenseri omnia, ut factum est a nostratium nonnullis, imo & ab ipsis Pontificiis, qui inter illos præ ceteris sinceri sunt. Certe, qui superiori anno *Lutheranismi Historiam* descripsit Gallica lingua Ludov. Maimbourg, Jesuita, jam aliquoties editam Parisiis, ringente Pontifice, non dissimulat Pontificiorum technas, & errores, quamquam & eandem scabiem Lutheranismi affricer, (Parisiis anno 1682. in 12mo.) Præclarum Opusculum est, quod Germanica lingua edidit, qui se nominat *Basilius Hyperetam*, in 12mo. In quo, utut brevi, plures habentur Politicæ annotationes super religionis negotio, quam in diffusis aliorum Scriptis. Magnam hic quoque lucem accendit Paulus Sarpinus, in *Hist. Concil. Trid.* qui se Petrum Suavem Polanum vocat. Hujus Editionem debemus Marco Antonio de Dominis, magno Viro, cuius labores, non quidem absoluti, ad hoc quoque argumentum referri possunt. Suavem illum Polanum, sive Paulum Sarpinum, quidam *Scipio Henricus*, libro Dillingæ impresso, & *Sfortia Pallavicinus*, Cardinalis, sub Censuram vocarunt, atque in illum acerbius sunt invecti. Sed postea aliquis Cæsar Aquilinus *Dissertationem* scripsit de tribus *Historicis Conciliis Tridentini*, Amstelod. 1662. in 8vo. editam, qua ille, quisquis tandem est, Suavem Polanum adversus Censores illos defendit.

- 19 Non defuerunt, qui ipsas sacras literas ad argumentum Politicum traxerunt, cuius generis liber est Hispanica lingua scriptus in folio, ex libris Regum, & Historia Davidica, præcipue concinnatus, fuitque postea etiam a Theod. Reinkingio (quem Hispano isti multa debere, qui vidit, asseverabit) idem argumentum tractatum, & a quodam Jesuita Eggefeldio, qui se *Amandum Verum* vocat, in lib. cui tit. *Imperium Politicum*, ex sacra Regum Historia descriptum, ad normam hodiernæ Politicæ administrationis, & exemplis utriusque imperii illustratum. Liber editus est in

in 12mo 1661. non adjecto impressionis loco, sed parum videtur reconditæ doctrinæ habere.

Quod si jam omnia SPECIALIA POLITICES ARGUMENTA percernere velimus, quantus se nobis objiceret Librorum & Dissertationum cumulus? Certe integri Voluminis res esset. Enarramus velut per lancem saturam quædam. Georg. Obrechti *Secreta Politica*, liberque Germanice scriptus von Anstellung guter Policy, und von billiger Erhöhung der Zählischen Gefällen, multa habent Reipublicæ utilia monita, Argent. 1444. in 4to. Quot non sunt J. Henr. Bœcleri *Dissertationes*, quæ recenseri non omnes possunt, junctim, seorsim editæ? Quot non sunt Jac. Thomassii *de Ratione Status, de Latrocinio gentis in gentem, aliæque*? Matth. Berneggeri exstant *Vita Vespasiani, s. Speculum boni Principis* ejusdemque in Suetonii *Cesarem & Augustum Diatribæ*. Sam. Puffendorffii variae sunt *Dissertationes*, nunc junctim editæ, inter quas una est *de Obligatione adversus Patriam*. Joh. Lud. Præschii *de Caritate Patriæ* exstat lib. Norimb. 1662. in 4to. Conclavia Pontificum, Italica lingua subinde publicata, magna continent Pontificum arcana. Joh. Calderini *Discursus in regulas Status Job. Boterî*, Germanica lingua Francof. A. 1657. in 12mo editi, non pauca utilia monent. Radbodi Herm. Schelii *Libertas Publica* aureolus liber est, pro statu populari defendendo. Scripsit & Joh. Genesius Sepulveda speciales nonnullas *Dissertationum*, quæ habentur inter ejus *Opera*, junctim edita. Alberici Gentilis exstant non paucæ *Dissertationes, de potestate Regis absoluta, de Vi Civium in Regem semper injusta*; sed paucula illa sunt, neque omnia recenseri possunt.

Illud, quasi Corollarium, hic adjiciemus, *in esse omnium scriptorum generi aliquid* ²¹ *Politici*, quod notari potest, atque ad usum nostros seponi, adeo, ut ne Poëtæ, quidem & Fabulatores sint prætermittendi. Epici ac Panegyrici Poëtæ, quales Virgilius & Claudianus, cum Heroas suos describunt, multa ex Politicis principiis desumunt. Ac fuit aliquis Jesuita, qui integro libro, & magno apparatu, *Ethicam & Politicam Virgilianam* proposuit. Qui quanquam inepte versetur in hoc Argumento, verum tamen est, multum latitare in *Æneide Civilis Prudentiæ*, atque sub uno interdum verbo recondi. Non prætereundi etiam hic sunt *Comici*, qui, cum integrum Vitæ humanæ Theatrum repræsentent, Actionesque tam civiles, quam domesticas, quilibet vider, magnum eorum esse usum posse in Characteribus hominum describendis. Certe *Comædia schola populi est*. Hugo Grotius non verebatur in maximis etiam suis negotiis Terentii legere fabulas, & rogatus a quopiam, cur id faceret, respondit:

Alia in illis legere Pueros, alia Viros. Fabularum Politicas Interpretationes dedit

Franc. Baco Verulamius, Vir profundi ingenii, in *Lib.*

de Sapientia Veterum.

FINIS LIBRI SECUNDI.

POLYHISTORIS
TOMI TERTII,
S I V E
POLYHISTORIS PRACTICI
LIBER III. OECONOMICVS.

§. 1. *Doctrina Oeconomica negligenter tractata. Arcana ejus celantur.* 2. *Scriptores ejus Antiqui, Xenophon, Aristoteles, & Autores Geoponici, Recentiores Lud. Septalius, & pauci alii. Discrimen Oeconomía Imperantium (a V. L. Seekendorffo & Georg. Obrechtio illustrata,) ac Privatorum.* 3. *Consilium de Historia Commerciorum scribenda. Scriptores de Commercio Anglicis ac Belgicis. Joh. Ioach. Becheri Lib. de Rerump. Incrementis & Decrementis commendatur, uti & Gerb. Niveri ac Joh. Marquardi de Mercatura Commentarii.* 4. *Fraudes & Adulterationes Mercatorum Oeconomorumque notande, Defectusque simul Commerciorum, Regis Gallie Prudentia Oeconomica. Auri Mallicatio, inter Defectus Pecunie apud Germanos causas relata precipuas.* 5. *Oeconomus Physices & Mathematicos Studium commendatur. Casp. Barlei Mercator Sapiens. Censura de Georg. Richteri Axiomatis Oeconomicis.*

1 **P**oliticis subjungimus aliqua de OECONOMICIS. Nam & illa pertinent ad Practicam Philosophiam; estque sane dolendum, adeo jacere hanc partem, & frigidè tractari, quæ tamen fundamentum sternit omni Reip. & nervum rerum gerendarum suppeditat. Tradita sunt hujus disciplinæ principia tantum generalissima, specialia nemo diligenter satis detexit. Cum enim secretiora hujus doctrinæ Viris illiteratis magis, quam literatis, cognita sint, illi vero tantum abest, ut publicata hæc velint, ut potius omni studio celent, pauca sunt, quæ de iis in vulgus dimanant. Ac quemadmodum in Politicis arcana quædam Status sunt, ita in Oeconomica, ac in Commerciis, occulta quædam sunt, quæ ab ipsis gentibus nonnunquam summo studio celantur, si sint talia, quæ ad amplificandas Universitatis opes spectant. Privati etiam non facile alios scire patiuntur, e quibus lucrum capere possunt.

2 Ex antiquis itaque nihil, quam *Oeconomicon* Xenophontis, ac duos Aristotelis libros habemus, quibus aliqua addidit Leonardus Aretinus, *Commentarios* autem adjecere exiguos Joh. Casus, Jacob. Ludovicus Strebæus, & Jac. Faber. Neque enim memini, ullos esse alios Commentatores hujus doctrinæ, cujus tamen dignitas tanta est, ut ejus Professore in Academiis constituendum ego quidem arbitrer. Artem Chrematisticam & Creticam jejunis quibusdam libellis Recentiores aliqui tradiderunt,

runt, sed vix operæ pretium fecerunt. Poterant his addi Geoponici Auctores, Caro, Varro Columella, Palladius, Constantinus; sed isti tantum partem attigere doctrinæ domesticæ, quatenus ex agris proventus haberi possunt: Deinde rem istam potius Physicæ, quam Politicæ tractant. Inter Recentiores neminem novit Gabriel Naudæus, Vir talium rerum peritissimus, in *Bibliographia Politica*, quam Ludov. Septimum, quem *librum de re familiari* scripsisse ait, in quo omnia minute & diligenter persecutus sit, quem ego hæcenus non vidi. Addidit alterum, Hieron. Cardanum in *Proxenetæ* & in *libro de utilitate ex adversis capienda*: sed ista tantum pauca sunt, & quædam specialia. Si quis omnem illam artem Oeconomicam omnibus numeris absolutam tradere velit, primum omnes Reipubl. Status sub examen vocare debet, ac modos ostendere, quibus divitiæ domesticæ possint conservari & augeri. Nam conservatio domesticarum opum per prudentem administrationem, fundamentum est omnis artis Oeconomicæ & Chrematisticæ. Ejus aliquam partem attigere Vitus Ludov. a Secendorff, im *Teutschen Fürsten-Staat*, & Georg. Obrechtus in *secretis suis Politicis*. Sed hæc potius ad Oeconomiam Principum & Status pertinent, cujus alia ratio ineunda est, quam privatorum, quamquam & hæc illis subveniat, illique defraudentur sæpe, si ærarium omnia ad se rapiat. Porior illa ars erit, quæ privatorum Oeconomiam emendare docet. Nam ararii augendi artes satis per se notæ sunt, nec potest illud laborare, si divites sunt cives.

Quoad *reditus Provinciarum* in genere consideratos, omnia debent, circumspici, 3
 situs loci, cæli Clima, maria, terræ fertilitas, artificum peritia & copia. Deberet Historia, tam generalis, quam specialis, omnium commerciorum, diligenter consignari. In generali notandi essent ortus, progressus, & interitus Commerciorum, migrationes item & fara. In speciali Historia singularum mercium, variis in regionibus provenientium, notitia consignari deberet. Ac essent quidam libri Collectanei faciendi, in quibus colligenda omnia, tum ex Itinerariis novissimis, in quibus nonnuncquam multa hujus artis produntur, tum ex relationibus, vel publicis, vel secretis, unde prospicere quis possit, quid in rem suam verere queat. Denique omnia Commerciorum genera curiosius pervestigari debent, quæ scil. ex Commercii rerum naturalium vel artificialium commoda, vel integræ alicui nationi, vel privatis, exspectanda, quid conferant in Republicam Societates, si instituantur, quarum commoda nunc aliæ etiam, præter Batavos, gentes perferunt, Galli inprimis, qui novas Societates erexerunt; de quarum Institutione singularis *Disseratio Germanica* lingua prodiit, a Joh. Christoph. Wagenfeilio scripta. Suadet Baco Verulamius populo alicui, ad opes parandas, ut solers sit in inventendis novis pannorum generibus variorum colorum, variæque texturæ; quod egregie nunc norunt Galli & Belgæ, quibus magnæ inde parantur divitiæ. Eorum, qui Historiam specialem Commerciorum gentis alicujus scripserunt, neminem novi, Anglica lingua quidem scriptus est liber, cui titulus: *Englands Treasure*, in quo pauca quædam habentur de Anglorum Commerciis. Belgæ admodum celant artes

suas, præter illas, quas celare non possunt. Non pauca commerciorum Belgicorum secreta publicavit Anonymus in Lib. Belgice scripto, & post in L. Germ. converso, cui Tit. Anweisung der Heilsamen Politischen Gründe und Maximen der Republique in Holland, (A. 1671. in 8.) A Primare quodam Status Belgici scriptus esse perhibetur, & cum imprimeretur, publico edicto vendi prohibitus, quod quædam publicaret non publicanda. Consulendus & de illis est Leo ab Aizema, cujus valiosissimi libri de *negotiorum hujus Republica civilibus* prodierunt. Multa illic traduntur de Commercii illorum, deque artibus, quas non dissimulant, quibus ad se pertraxerunt ceterarum nationum commercia. Martinus quoque Schookius, in *Belgio suo federato*, hoc argumentum tangit, & multa diligentia plurima minuta persequitur. Scripsit & Germanica lingua Joh. Joachimus Beecherus Discursum Politicum, von den eigentlichen Ursachen des Auf- und Abnehmens der Städte, Länder und Republiken, in specie, wie ein Land volkreich und nahrhaftig zu machen, und in eine rechte Societatem civilem zu bringen, qui prodit Francof. A. 1671. in 8. Multa continentur in libro illo, tum de Commercii in genere, tum in specie de quibusdam Commerciorum generibus, neque hætenus ullus fuit, qui pleniora aliqua de hoc argumento scripserit. Molitur libri hujus partem alteram, qua varia consilia proponit locupletandi ærarii & Commerciorum augendorum; sed premit hætenus librum illum, præmium aliquod a Magnatibus laboris sui sperans. Sunt præterea Gerhardi Niveri libri duo de *utilitate mercatura*, cum Epistolis intermixtis eo spectantibus. Utile quoque hic esse potest Joh. Marquardi *Opus de jure mercatura*, præcipue *pars ejus secunda*, qua continentur Acta, Instrumenta, Privilegia, Imperatorum, Regum & Principum, quæ ad publica commercia, inter gentes agitata, spectant.

- 4 Utile quoque effet notatas habere, quæ a Mercatoribus solent adhiberi, mercium adulterationes, quarum integram Historiam pertextere quis posset, si diligenter inquirat. De Fraudibus Præfectorum & Oeconomorum (quas ipsi non facile produunt) consuli potest Joh. Wilh. Wundschii *Memoriale Oeconomicum*, Germanice editum, von den Mißthreibern, in quo non pauca habentur de illorum officio & artibus, tam licitis, quam illicitis. Utinam & haberemus publica auctoritate constitutos Censores, qui in unoquoque Regno talia sub examen vocent, qui defectus notent Reipubl., unde fiat, quod opes dissipentur, vel ad alias gentes deriventur commercia. Huic fini constituti sunt a nonnullis Statibus Commerciorum Consiliarii. Omnes vero nunc superat Gallia: Rex, qui immensas opes, ex prudenti administratione Regni sui, & ex prudentia Oeconomica, colligit. Publicavit aliquis Anglicæ linguæ librum, quo demonstrare voluit, Reipubl., Religionem, Commercia, extrema agere, atque iisdem subjecta esse periculis, An. 1671. in 8vo Londini. Ante aliquot annos nonnemo singulari quodam libro in Comitibus Ratisbonensibus exhibito deregere voluit causas defectus pecuniæ in Germania, atque inter illas hanc tantquam præcipuam affert, quod auri malleatores tantum quotannis absument, cujus nul-

lus esset fructus, & incredibilem pecuniæ vim servari posse ostendit, si ista auri malleatio prohibeatur.

Summum erit hoc in Republ. arcanum, ut cives sint, quantum fieri potest, rerum naturalium scientes, ac Mathesin Mechanicamque non perfunctorie tractarent. Ex iis, velut duobus quibusdam fontibus, omnes redditus, omnesque artes, opes congerendi, profluunt. Quod fulius profequi nostri non est instituti. Videatur Casp. Barlæi elegans Oratio: *Mercator sapiens*, qua illud thema prolixè, additis Exemplis & rationibus, deducit. Sunt etiam Auctores, qui *Axiomata Oeconomica* collegerunt, ut Georg. Richterius, quique de arte *discendi* scripserunt; sed parum ab iis quidem expectes. Facile enim est, generales quasdam sententias colligere.

FINIS LIBRI TERTII.

* * * * *

POLYHISTORIS

TOMI TERTII

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI,
LIBER IV. HISTORICVS.

DE HISTORIÆ SCRIPTORIBVS.

- §. 1. *Autoris Praelectiones de Scriptoris Historicis ineditæ. Alii illorum Nomenclatores. Gallorum in Historicis Veteres, Patresque, merita.* 2. *Autores, qui de Historicis scripsere, potiores, Degorens Whcar, Paulus Bolduannus, ac complures alii, deque his, ac Lexicographis Historicis, Car. Stephano & Joh. Jac. Hoffmanno, judicia.* 3. *Scriptores Artis Historiæ, G. J. Vossius, Aug. Mascardus, Franc. Balduinus, Rein. Reineccius, Joh. Bodinus, Frid. Tilemannus, J. H. Baclerus, &c. C. Scioppius de Stylo Historico.*

(Sss) 2

historico. 4. *Judicia de Compendiis Historicis* Joh. Cluveri, J. Micralii, Christoph. Heidmanni, M. Z. Boxhornii, Jami Gruteri, Joh. Sleidani, &c. 5. *Chronologorum Dissensus. Opera Chronologica* Jos. Scaligeri, Dion. Petavii, Sethi Calvisii, &c. *Compendia* Chr. Helvici, J. Henr. Alstedii & Alg. Strauchii. Cbr. Ad. Ruperti *Observat. ad Cbr. Besoldi Synopsis Historicam commendantur*. 6. *Chronicorum ævum* mediū sive sequioris, *Monasticorum Natiæ & Utilitates. Versatissimi in illis suere* Herm. Conringius & Pet. Casanova. 7. *Chronica Regionum & Urbium Particularia*, e quibus Spirensis Christoph. Lehmanni imprimis commendatur. *Chronica privatorum Manuscripta publicis interdum preferenda.* Joh. Barclaji *Historia Europæ affecta*. 8. *Vitarum Scriptores.* Ant. du Verdier *Prosopographia*. 9. *Historie de Argumentis Specialibus Politicæ. Historia Commerciorum* a J. H. Bæclero desiderata. Ad. Tribbeckovii circa illam, R. H. Schellii & Cl. Salmassii circa *Militarem*, Tb. Rivii, J. Schefferi & J. H. Bæcleri, circa *Navalem, Conatus & Labores*. 10. *Scriptores Genealogici*, e quibus Hier. Hemmingius, & *Historici de Familiis Illustribus Nobilibusque*, e quibus Tob. Psannus præcipue commendatur. 11. *Consilium de Locis Communibus & Excerptis Historicis. Judicium de Chronologia* J. H. Alstedii. 12. *Historie Ecclesiasticæ Universalis Scriptores, Centuriatores Magdeburgenses, & Cæs. Baronius, eorum Compilator.* Baronii *Continuatores, Epitomatores, Adversarii* (Jf. Casaubonus, Dav. Blondellus, &c.) & *Hyperaspistæ.* Jf. Casauboni *Lib. de Libertate Ecclesiastica editus, cur imperfectus?* 13. *Compendia Hist. Eccl. præstantiora, Gothanum V. L. Seckendorffii; Frid. Spanheimii Jun. (cujus etiam introductio ad Geographiam Sacram, & Aub. Miræi Lib. de Statu Orbis Christiani, commendantur.) & Ant. de Godeau. Alex. Tassoni Opus ineditum contra Baronium.* J. H. Hottingeri *Hist. Ecclesiastica*. 14. *Historia Ecclesiastica Sec. XVI. & XVII. recentior nondum satis exculta.* *Judicium de Scriptis Ludov. Maimburgii. Epistola Theologorum* a J. H. Hottingero collectæ. 15. *Christoph. Sandii Nucleus & Systema Historie Ecclesiasticæ Arianismum sapient.* Jac. Ben. Bossueti *Discursus in Historiam Universalem*. 16. *Lexicographi Ecclesiastici, Joh. Lud. de la Cerda, Car. du Fresnoy, Josua Arndtius, Domin. Macer, J. Casp. Seicernus.* 17. *Scriptores Patrologici. Confutatio de Phil. Labbeo.* 18. *Scriptores de Episcopis, Sanctis, Martyribus, Ordinibus Monasticis, Hereticis, Conciliis, aliisque Argumentis Specialioribus vel Miscellaneis, de quibus Joh. Andr. Bosii Schediasma de Notitia Scriptorum Ecclesiasticorum jubetur consuli.*

Magnus hic se nobis aperit differendi campus, nam vel integri Voluminis res esset, si, quæ huc pertinent, complecti recensendo velimus. Habuimus olim Lectiones publicas de *Historia Scriptoribus, ejusque varietate*, quas hic recoquere animus non est. Hic paucula tantum delibabimus, ad utramque HISTORIAM, tam CIVILEM, quam ECCLESIASTICAM, spectantia, & quidem liberos compendiarios, nam ipsos Historicos ut curiosius persequamur, supervacanea opera est, cum jamdudum in hoc argumento versari sint G. J. Vossius, in *Opere*

de

de Scriptoris Historicis, a) & qui supplementa in illum scripsere, Joh. Hallervordius, Bernh. a Mallincro, ac Christophorus Sandius; In Ecclesiasticis vero Rob. Bellarminus, ejusque novus Editor, cum insignibus Auctariis, Phil. Labbeus. Quibus spicilegia forte non pauca addi possent per singulos Auctores, prout vel dies diem docet, vel Auctores novi Editionibus antiquis emendandis operam suam

(Sss) 3

- a) Gerh. Joh. Vossii *Libri IV. de Historicis Graecis* Lugd. Bat. A. 1623. in 4to, *Libri III. de Historicis Latinis* ibidem A. 1627. in 4to, prima vice prodierunt. Utrumque deinde Opus in isto argumento haecenus incomparabile, longe & emendatius, & auctius, ac posterius quidem tantum non dimidia parte locupletatum, ibidem A. 1651. in 4to lucem denuo adspexit, Francos. A. 1677. in 4to (sed admodum mendose) recusum, ac nuper tandem *Tomo Operum* Autoris sui *Omnium Quarto*, Amstelod. A. 1699. in fol. excuso, insertum. *Paralipomenon ad Libros de Historicis Graecis Centurias V. Discursus* suo de *Summo Bono* subiunxit, & Coloniae A. 1656. in 4to edidit, Bernh. a Mallincro, Decanus Monasteriensis, perperam a Theod. Janfonio (*in Biblioth. promissa* p. 30.) inter *Avédores* relatas. Plurima tamen ex hisce in altera Operis Vossiani Editione, A. 1651. ab Isaac Filio curata, itidem comparuerunt, ignaro Mallincroto, qui priori tantum usus fuerat, uti a Morhofio T. I. Polyhist. L. 1. c. 18. §. 60. jam est observatum. *Annotaciones ad Historicos Graecos a Vossio recensitos*, a *Paralipomenis* hisce diversas, quas prae se jam ante Biennium paratas habuisse, *sub finem Paralip.* significat, nondum prodierunt, & forsitan intercederunt. Quale fatum iniquius, venerator, No Ori Literato, jactura irreparabili, itidem subduxerit? *Thomae Reinellii Supplementum eorumdem Vossii de Historicis Graecis Librorum*, seu integrum potius in istos *Communarium*, in quo se omnia supplevisse, *ἀντισημασία* indicasse, & curvis aetatem, qualicet, suam assignasse, ipsemet, Ep. 11. & 16. ad Casp. Hofmannum p. 33. 34. est testatus. Nam & istud ad finem ab Autore esse perductum, & praetum jam provocasse (licet Celch. Tenzelius in *Dial. A. 1692. Menstr. M. Jul. p. 608.* in dubium hoc vocet.) A. 1657. ipsemet Ep. 21. ad *Joh. Vorstium* (*in Belgio* excudi illud curatum esse Gronovium, addente.) A. 1656. Joh. Andr. Bosius, Ep. 90. ad *Reinsium*, p. 347. initio A. jam 1649. Joh. Christ. Baro a Boyneburg, Ep. 20. ad *Joh. Cow. Dietericum*, p. 92. significarunt. Ad *Latinos Vossii Historicos* eundem Supplementum itidem parasse, Boyneburgius (ad Reinellii provocans Epistolam) l. c. & Henn. Wittenius *Dec. VIII. Memor. Philos.* p. 408. testantur. Pari instituto Ludov. etiam Jacobus a S. Carolo, Cabilonensis, Carmelita Gallus *Paralipomena ad Vossii Historicos Graecos* pariter atque *Latinos* affecta, & tantum non prae parata, habuit. Vid. *Labbei Biblioth. Bibliothecarum*, p. m. 249. 254. & Cl. Sarrauii (a Morhofio l. c. allegati) *Epistolas* p. 267. In *folos de Historicis Latinis Libros* Joh. Hallervotdus, Regiomontanus, *Spicilegium* dedit, *majori Supplementorum Operi praemissum*, Jcnæ A. 1672. in 8vo Christoph. Sandius autem, Neo-Arianorum Promachus, itidem Regiomontanus, *Notas & Animadversiones*, Amstelod. A. 1677. in 12. exculas. Continuationes illarum, sive *Auctarii* in Libros Vossianos, Partis Secundae instar, iis adiciendi, quod in Praef. pollicitus est, Fragmentum solum inter Schedas defuncti comparuit. Vid. *Biblioth.* ejus *Auri-Trinitariorum posthumum* p. 172. Henr. Meibomii Jun. in *Erroribus Vossianis Animadversiones*, quarum ipse, in *Addis. ad Val. Henr. Vogleri Introd. in Notis. Bon. Aus. p. 184.* ipem iniecit, a Filio patrisfante, Herm. Diet. Meibomio, Orbis Literatus, ut jacturam Sandiani Laboris soletur, cupide efflagitat. Balh. Bonifacii, Rhodigini, Epil. Tarvisini, de *XL Romanae Historiae Scripturis*, ab U. C. ad Car. M. aetatem, c. Bodino, *Vossio*, aliisque, *Excerpta* (quae, sibi licet non visa, Vossius, L. 3. de *Hist. Lar. p. 85. Edit. Sc.* insigni dignatus est Elogio,) una cum Car. Sigonii de iisdem *Judicio*, & Andr. Politi *Oratione Historiae Romanae legenda*, Venetiis A. 1627. in 4to sunt editae, Joh. Echer. Busmanno Helmstedtii A. 1674. in 4to denuo recentita, & a Gaudenio quoque Roberto *Tom. III. Miscellaneorum Italicorum*, Parmæ A. 1692. in 4to excuso, inserta.

impendunt. Successu enim temporum perfectissimæ procurantur Editiones, & nunquam edita e Manuscriptis in vitam quasi revocantur. Olim quidem Germani, nunc vero Galli, & aliqua ex parte etiam Britannii, in Historicis ac Parribus emendandis, nec sumptui parant, nec labori. Quot non prodierunt in Gallia magnifica Patrum & Historicorum Opera? Habemus *Historia Byzantine Corporis*, Augustum plane & Regium. Habemus in Collectionibus Conciliorum, ceterarumque antiquitatum Ecclesiasticarum Herculeos labores, & profecto eam ob causam Gallis universus literatus Orbis obstrictus est, quod fontes sapientiæ & Historiæ, tam divinæ, quam humanæ, recludere laborent, eosque, quoad ejus fieri potest, sinceros nobis suppeditent.

- 2 Veniamus primum ad HISTORIAM CIVILEM, cujus Scriptores qua Methodo legendi, quoque ordine, a pluribus dictum est. Mihi non displicet exiguus libellus Degorei Whear, Angli, qui *Relectiones Hymales*, ut vocat, scripsit, de *Ratione & Methodo legendi Historiam Civilem & Ecclesiasticam*. Scripsit & Thom. Dempsterus accurata de unoquoque ætatis cujusvis Historico judicia, teste Erythreo, in ejus Vita, *Pinac. l. p. 26*. Scripsit & Carolus Sigonius de *Romanis Historicis Judicium*, ac Franc. Motæus Vayerus in libro Gallico de *Veteribus ac præcipuis Historicis, Græcis & Latinis*, agit. Exstant etiam Balth. Bonifacii de *Romana Historie Scriptoris*, ab U. C. ad Caroli M. ætatem, *Excerpta* e Bodino, Vossio, ac aliis. Mart. Zeileri *Catalogus Historicorum* totus pene e Vossio est excerptus. Promiserat quoque Lud. Jacobus a S. Carolo *Paralipomena* quædam ad *Vossium de Historicis Græcis & Latinis*, teste Labbeo in *Biblioth. pag. us.* quæ equidem edita esse non credo. Præ ceteris commendanda est Pauli Bolduani *Bibliotheca Historica*, sane locupletissima, in qua Historicos & Geographos, tam universales, quam particulares, Vitarum item & Genealogiarum Scriptores, ea recenset Methodo, ut vix accuratior Catalogus dari possit. Addi huic potest *Catalogus Bibliothecæ Cordesianæ*, a Gabr. Naudæo editus, in quo selecti comparent Historici. Sunt & alii quidam de hoc argumento minuti Auctores, quibus non est opus immorari. Ad generales Historicorum Scriptores referendi etiam Lexicographi Historici, quos quidem hic desideramus. Omnia enim sunt imperfecta & manca. Quod Carolus Stephanus *Dictionarium* scripsit, tempore omnibus quidem prius est, sed ne nunc quidem, ut a Nicol. Loydo interpolatum est & auctum, omnibus numeris est absolutum. Idem esto Judicium de J. Jac. Hoffmanno, quanquam is *Lexico* suo, tanquam Voragine quadam, omnia absorpserit Geographica, Poëtica, Historica, Genealogica. Utinam prodirent Thom. Reinellii in *Carolus Stephanum* labores, accuratior fortassis tunc illa cura esset. b)

Ad

- b) Inter Lexica Historica Morhofius, si superstiti illa inspicere licuisset, non omisisset mentionem *Dictionarii Magni Historici* Ludov. Morerii, post tot Editiones alias, a Joh. Clerico a numerolis repurgati erroribus, plurimisque Articulis & Observationibus novis locupletati, ac Ultrajecti A. 1691. in fol. 11^o. Tomis publicati. Cujus præ novissima Editio Pa-

Ad ARTEM HISTORICAM pertinet *Gerh. Job. Vossii* liber hujus argumenti, 3 qui Lugd. Bat. prodiit 1553. in 4to. *Iacobus Mazonius* quoque singulari libro de hoc argumento egit. Omnium vero diligentissimè & maxima cum cura Augustinus Mafcardus, in Libro Italice scripto, *dell' arte Historica*, Venetiis edito A. 1555. in 12. Erat vero ille Urbani VIII. Cubicularius, Poëta, Oratorque præstantissimus. *Appendicem* ad illam artem Historicam Mafcardi scripsit Paulus Pirani da Pefaro, in 4to editam, Venet. A. 1646. Non contemnenda etiam est Franc. Balduini JCr *Institutio Historica*, in 12. edita, ubi illa præcipue tanguntur, quæ sunt Juridici argumenti. Addantur his Joh. Jov. Pontani *Dialogus de Historia*, Franciscus Robertellus de *Historica Facultate*, Florent. in 8. 1548. Ant. Riccoboni *de Historia Commentarius*, Venet. 1568. in 8vo. & Paulus Benius, Eugubinus, qui *de Historia librum* scripsit, editum Venet. 1622. in folio. Elegans est Reineri Reineccii liber, cui tit. *Methodus legendi Historiam sacram & profanam*, editus in folio, Helmstadii A. 1583. Ejus editio secunda prodiit in 4to ibid. anno 1660. Erat Vir ille in studiis versatissimus, magnique suo tempore nominis. Joh. Bodinum pene omiseram, qui primo loco poni debebat. Ejus *Methodus Historiarum*, & seorsim, & cum aliis, edita est: seorsim Argent. A. 1627. & multis in locis aliis, in 12. cum ceteris vero ejusdem argumenti Scriptoribus, Franc. Patricio, J. Jov. Pontano, Huberto Foliera, Franc. Balduino, Joh. Ant. Viperano, Dav. Chytraeo, Casio Secundo Curione, Simone Grynaeo, aliquot Tomis, in 8vo. Basileæ editis, & ob argumenti conformitatem junctis, prodiit. Neque omnino contemnendus Frid. Tilemanni *Discursus Philologicus de Historicorum delectu*, Wittebergæ A. 1597. in 8vo editus, qui Bodini tamen in plerisque legit vestigia. Ad Generales Scriptores quoque referendus omnino est ante nobis laudatus Joh. Henr. Bæclerus de *Utilitate ex Historia Universalis Scriptoribus capienda*. Quod Stylum Historicum attinet, legenda est Dissertatio Casp. Scioppii de *stylo Historico*, quæ jungitur ejus *Infamia Famiani*.

HISTORIÆ UNIVERSALIS multa circumferuntur Compendia, de quibus non est ut 4 multum solliciti simus. Joh. Cluveri, qui ipsis Historicorum Verbis, quasi per Centonem concinnatis, omnia proponit, *Epitomen Historiæ* ego ceteris prætulerim, quamquam

risensi Anni 1699. totidem Tomis constante, & ab Advocato quodam Parisiensi (Gauterio, ni fallor) curata Prærogativas ipsæ Clericus, in Parisinæ (multa suæ debentis) Censura, Jac. Berniardi Novæ Rcip. Lit. M. Febr. A. 1700. Art. 7. inserta, abunde ostendit. Sed nec oblitus esset Noster *Dictionarii Historico-Criticæ* accuratissimi, quod Polyhistor Κριτικῶτατες, Pet. Belius, post *ἐκλογὰς* ejus ac Specimina, A. 1692. in 4to præmissa, *Tom. II. in fol.* Rotærodami A. 1696. & in Editione secunda, emendatiore pariter atque locupletiore, Tertiæ accessione auctum, ibidem A. 1702. ingenti cum Eruditorum applausu, edidit. Utroque, & Moreriano & Beliano, Gallico sermone exaratis, haud inferiorum futurum speramus, & majori præterea Retum Genænicarum atque Archæonarum copia nostratibus se commendaturum, Germanicum istud, cui Joh. Franc. Buddæus, Professor Acad. Hallensis *πεφυκενέτατες*, ab aliquot iam annis, sedulo insudat.

quam & alii habeant, quo sint commendandi. c) Nam Joh. Micraëlii *Lexicon*, quod vocat *Historicum*, elegans est, & multa in ista brevitate complectitur, modo corrigantur errores, quæ in illo habentur, Chronologici & Genealogici. Christoph. Heidmanni *Epitome Historica*, quousque pervenit, diligenter ex Historiis omnia recenset. Marci Zuerii Boxhornii, quæ vocatur *Chronologia*, non tam Chronologiæ nomen meretur, quam Historiæ Civilis & Ecclesiasticæ quidem index est, ad temporum qualemcunque terminum alligatus. Non enim accuratus in Chronologicis est, admodum præterea imperfectus. Optimum sane est rerum Civilium compendium, nam pleraque historiæ capita, & quæ dependent ex mutationibus Politicis momenta, attingit. Exstat & Joh. Gualterii *Chronicon Chronicorum*, aliquot *Tomis* in 8. adornatum, cujus Auctor perhibetur esse Janus Gruterus, qui nomen suum dissimulavit, quod multa in illo Chronico poneret, non usque adeo secure ponenda. Job. Sleidanus, ejusque continuatores, Æg. Strauchius & Andr. Sam. Schurtz-leischius, exigui compendii loco esse possunt, sed posteriorum illorum labor accuratior est, quam ipsius Sleidani.

- 5 Historia secundum temporum Calculum instituta, CHRONOLOGIA dicitur, in qua tot pene diversæ sunt sententiæ, quot capita. Desperatus hæctenus labor fuit Conciliatio Chronologorum, vehementer enim a se ipsis dissident. Jos. Scaligerum habemus, qui Herculeo plane conatu, ausus est *emendare tempora*, sed habuit multos in hoc negotio adversarios, quorum doctissimus est Jesuita, Dion. Peravius, cujus exstat *Doctrina temporum, in folio, Tomis duobus* concinnata, qua fundamenta sua Chronologica, Scaligerianis Hypothesibus adversa, proponit. Non defuerunt etiam alii, sed minorum gentium Adversarii, qui passim insultarunt Scaligero. Natus tamen ille est rationum suarum propugnatores, Sethum Constantium, qui super Eclipsium fundamento, consilio propemodum divino, ex Astronomia, per Scaligerum

- c) Joh. Cluveri nostratis, Theologi pariter atque Historici eximii, *Epitoma* merito locum inter Compendia Historica principem Morhofius vindicavit, Judicio hoc suo ἐμμένους J. C. Danhausero, J. H. Lottingero, Joh. Hornbeckio, Gisb. Voetio, Chr. Ad. Ruperto, V. L. Seckendorffio, Henr. Ernstio, Joh. Henr. Urlino, Balth. Ebelio, J. Conr. Durrio, Chr. Schraderio, J. Andr. Bosio, Abr. Calovio, Joach. Pastorio, Sam. Rachelio, Theoph. Spizelio, aliisque Viris celeberrimis, diligentiam ejus, accuratorem, fidem, ἀνὰ δευα, Styli nervosi elegantiam, aliasque dotes egregias, certatim deprecantibus, quorum Iudicia in *Cimbria* exhibebantur *Literata*. Non digni igitur sunt, quos memoramus, duo inter Rhapsodos modernos Historicos Censores multi, quorum alter nimiam in illa notat brevitatem; alter vero, Ioh. Ionsioni *Historiam Universalem*, ac *Polyhistoricam*, a se, li Bibliopolam sumptuum prodigum offendat, continuandum, illi præterens, nescio quam ἀταξίαν, imperfectiorem, Politicæque imperitiæ, deprehendisse sibi videtur. Cui hoc Ionsioni ipsius de Scripto Cluveriano iudicium est inculcandum, in *Tr. de Naturæ Constantia* p. 74. 75. obvium: Si de *Universali Historia* loquamur, deduxit eam egregie Job. Cluverus, Prof. Soranus. Vincere tamen in quibusdam videtur Clariss. Conr. Graferus, Præceptor noster observandus. Qui istos duos, nonquam Pollucem & Castorem, conjunxit, ei securitatem in turbulo alias Historiarum Oceano asinum spondere.

rum suggesto, *Chronologicum Opus* extruxit, quod Scaliger summis in cœlum effert laudibus. Successerunt sequentibus temporibus plurimi alii, qui novas miscuerunt cum Scaligerianis Hypotheses. Quidam plane in diversas partes abiere, ut Jac. Gordonus, Rob. Boyleus, Thom. Lydiat, alique. Aliqui mylticas temporum rationes e sacris eruere laborarunt, uti fecit Joh. Jac. Heinlinus, nec non Hieron. Vecchietrus, in vastissimo & sumtuosissimo *Chronologia* suæ Opere, de quo ille multa mira magnæque promittit. De illo iudicium vide Erythraei, *Pmac. l. p. u. 4.* Sed immorari his non est opus, quos somniis suis, doctiorumque ludibriis, relinquimus. Vid. de Scriptoribus Chronologicis Vossius in *lib. de Histor. & Mathematicis*; nam hæc doctrina tam ad hos, quam ad alios, pertinet. Usui accommodatissimum est Christoph. Helvici *Theatrum*, qui Scaligeri & Calvisii calculum sequitur. J. Henr. Alstedii *Chronologia*, quamquam eleganti methodo adornata, ut Locorum Communium Chronol. instar esse possit, multa habet in tempore errata. Ceterum & Æg. Strauchius *Breviarium Chronologicum* scripsit, in quo proponuntur variae quæstiones de argumentis Chronologicis. Omni inter Historiæ Generalis Compendarios Scriptores Christoph. Ad Rupertum, cujus extant *Observationes in Synopsis Historicam Christoph. Besoldi*, elegans Opus, in quo invenias nonnunquam reconditiores ad Historiam notas.

Vocantur & CHRONICA, quæ certorum temporum, & certarum Regionum 6 aut Urbium, Historiam tractant, ad perpetuam temporum seriem alligatam. Multa illorum habemus in Historia mediæ ætatis, Monachis plerumque scripta, stylo quidem inculto & barbaro, ac mirificis præterea fabulis referta; quorum tamen cognitio non est spernenda. Ex hoc enim sterquilinio eruenda altis immersa tenebris veritas, ac fuerunt nostro tempore Viri, qui maximum sibi nomen illorum cognitione pepererunt, & ad historiam illius temporis illustrandam felicissime iis usi sunt. Multa passim in cœnobiiis talium Manuscriptorum Chronicorum latent, e quibus ingens Volumen, Gallicam continens Historiam, concinnavit Phil. Labbeus, ac Parisiis edidit in folio. Eorum nomina & scripta apud Vossium, ejusque Suppletors, videre licet. Hoc tempore, in Academia Julia, multa illorum Scriptorum publicarunt, tum Henr. Meibomius, tum Herm. Conringius ac Joh. Joach. Maderus. Et Conringius quidem ex illis magnam juris publici, tam Germanici, quam aliarum gentium, hausit notitiam. Fuit & singulari istius Historiæ Mediæ notitia prædixit Petrus Casanova, Gallicus Scriptor, de quo Medonius hæc habet in vita ejus: *Quod ea sagacitate illam perscrutatus sit, ut nihil eorum temporum adeo tenebris obductum fuerit, quod non illustravit, inque illum ordinem omnia redegerit, ut luculento aliquo Opere, sed perfecto, omne ejus Historiæ latifundium exbauire voluerit.* Sed Fata intercesserunt tam præclaro operi, & nobis illud inviderunt. Ceterum & illorum temporum Chronica, aliaque Opera Chronologica, non levi cura enarrantur in Bibliotheca Thuanæ, p. 265. 266. & seq.

VARIARUM GENTIUM HISTORICOS, qui & statum Rerumpubl. & res gestas de- 7
Tom. III. (Ttr) scri-

scribunt, diligenter recenset Conringius in *Collegio Manuscripto Rerumpubl.* Debert & notari Historiæ CERTARUM URBium, quæ vernaculis linguis scriptæ sunt; Et in Germanica quidem lingua tam amplum earum habemus numerum, ut vel integram ex iis Bibliothecam exstruere possimus. Nec facile credat aliquis, quam sint illi Auctores ad juris publici cognitionem utiles. Unum illud Christoph. Lehmanni *Spi-ritense Chronicon*, magna diligentia conscriptum, quid non habet rerum, ad statum Germaniæ perdiscendum, utilium? Solent & latitare passim in Archivis, Scriiniisque publicis, vel in privatorum Bibliothecis Chronica, a privatis conscripta, quæ fidem interdum merentur præ publicis; Solet enim veritas magis nuda in illis proponi. Nam quæ illo fine scribuntur, ut edantur, multa dissimulare necesse habent. Si quis populorum urbiumque Historicos, ordinate collectos velit, & secundum seriem locorum, is utatur Bolduani *Bibliotheca Historica*, & illa, quam supra laudavimus, *Bibliotheca Thuana*, ubi, secundum regiones & urbes, Auctores disponuntur. *Historiam Europe* totius Italica lingua orsus erat Joh. Barclajus, qui tamen illud Opus non complevit. Manuscriptus ille liber adhuc hodie superest, teste Crasso, in ejus Vita, P. I. p. 205.

8 Ad Historicos Scriptores pertinent etiam BIOGRAPHI, sive Prosopographi, qui scripserunt Illustrium Virorum Vitas vel universales, vel particulares. Universales voco, qui multorum Vitas scripserunt, particulares, qui Viri unius Historiam scribunt. Gallica lingua scripsit Ant. du Verdier tria Volumina in folio, sub tit. *Prosopographia Universalis*, in qua stricte Vitas & res gestas, qua Veterum, qua Recentiorum Virorum Illustrium describit. De ceteris Virorum Scriptioribus in superioribus, (Tom. sc. I. Lib. I. cap. 19.) multa monuimus, quæ hic non repetemus.

9 Extendit se Historia non tantum ad civiles actiones, aut bellicas, sed & ad res omnes. Sed posterior acceptio nimis lata est, neque ad nos spectat. Historia enim literaria ac naturalis huc non pertinet. Sola rerum civilium Historia hujus argumenti est. Sed magis ad Politicam ipsam spectat Historia PARTIUM ad REMPUBL. PERTINENTIUM, ut si quis Historiam militiæ navalis, commerciorum, bellorum, &c. scripserit: Ii Auctores mirifice juvant rem Historicam. Nisi enim ob usum Civilem discatur, frustra est Historiæ omnis lectio. Operat Bæclerus in *Dissertatione de Utilitate ex Universalis Historia cognitione capienda*, ut quis integram Commerciorum Historiam concinnare velit, quam intactam hætenus ille esse ait, cum tamen sit Reipubl. utilissima. Ideam quandam ejus singulari Diff. dedit Ad. Tribbeckhovius. *Historia Militaris antiqua & nova* magnam lucem adfert Historicis, quale Opus parabat Radbodus Hermannus Schelius, ut videmus in notis ejus ad *Castra Polybianæ*. Idem in animo habuit Cl. Salmasius, a Principe Arausionensi ad tale Opus scribendum incitatus, cujus nunc fragmentum superest. *Historiam Navalem*, præter Ioh. Schefferum, in Lib. IV. de *Militia Veterum Navali*, Thomas Rivius aliquatenus deduxit, in *Historia sua Navali antiqui, medii, & novi Seculi: Historiam medii seculi* ego tantum vidi, ceteræ an & quando prodierint, equidem ignoro. Operæ sane pretium

pretium fecerit, si quis perfectum absolutumque hunc laborem dederit. Quod ad veterem Historiam navalem attinet, ejus summariam delineationem dedit J. Henr. Beeclerus, in Dissertat. quæ inscribitur: *Argo Nova*. Sed reconditum hoc argumentum est, & quoniam destituimur fide dignis monumentis, vix quicquam feliciter efficietur. Depender alioquin ex hoc labore magnam partem doctrina de *Colonis gentium*, de *Commerciis antiqui orbis*, & similia.

GENEALOGIARUM Scriptores ad Historicos specialissimos etiam referendi sunt. 10 Habemus autem & hic Scriptores, tam *generales*, quam *speciales*. De *Romanis Familiis* Joh. Glandorpius *Onomasticon* scripsit, ut supra vidimus, sed est tantum *Onomasticon* aut *Lexicon*, non vera *Genealogia*. Opus optimum, quod hoc in argumento prodiit, est Hieron. Henningii *Theatrum Genealogicum*, præclarum Opus & rarum, præcipue Francorum Regum Historia Genealogica cum cura & diligenter deducta est. 4) Illum secuti sunt postea Scriptores multi alii, Ant. Albizius, Nicol. Rittershufius (in quo tamen non pauci sunt errores,) & novissime Phil. Jac. Spenerus. Sunt & Hispanis, Gallis, Italis, sui Scriptores Genealogici, quos non opus est adeo morari, cum illorum usus non sit tanti, nisi forte, quod illustriores Principum familias attinet, qui cum Principibus Germanicis aliqua affinitate juncti sunt. Eos magno numero videre licet in *Bibliotheca Thuana*, Specialium Familiarum Scriptores non pauci sunt, sunt & qui Nobilitatem certæ cujusdam gentis per Genealogias deduxerunt: Qui labor non omnino inutilis est. Quoniam enim e Nobilibus deligunt Viri ad administrationem, tam Civilem, quam Militarem, ideo specialissima hæc Historia etiam hac in parte juvare doctrinam Politicam potest. Omnino expediret in Germania historiam certorum Principum, Comitum, accuratius describi, neque tantum jejuno illo modo, quo Genealogiæ per tabellas proponuntur, sed methodo quadam pleniore, ut & Historia quædam strictior Genealogiæ adjiciatur. Non contemnendum hujus rei Specimen præbuit Tobias Pfannerus in libello de *principibus Principum Germaniæ Familiis*. Possent & Genealogicæ recensione adjecti Pacta illustrium illarum familiarum, & similia, unde optima esse possit Juris publici cognitio. Historia enim Germaniæ Germanorumque Principum accurata unicam illam præcipuamque Juri publico lucem accendit, hinc dependent omnia.

LOCI COMMUNES HISTORICI & CHRONOLOGICI vel secundum classes rerum, vel 11 secundum classes Rerum publ. vel secundum seriem temporum, institui possunt, pro scopo cujusvis. Primus ille modus nihil aliud pro fine habet, quam ipsam temporum notitiam incertis quibusdam rebus. Eo modo adornavit *Chronologiam* suam *Alstedius*, quæ & seorsim, & junctim cum ejus Operibus, prodiit. Vehementer labor ille prodest ad accuratam omnium rerum historiam, per tempora sua deductam, (Ttt) 2 quem

a) Hier. Henningii, Ecclesiastæ Lüneburgensis, *Theatrum* (cui Beeclerus etiam, Bosius, alique pri-
mas in hoc studio decernunt) *Genealogicum* recensere, emendare, supplere & augere, Conr. Balzh.
Behrens, Medicus Saxonie inferioris eruditus, nisi fallor, ab aliquo jam tempore, hortatu Illu-
stris Leibnitzii, est aggressus.

quem si quis ab ineunte ætate institutum continuaverit, magnum sibi thesaurum successu temporis comparabit. Opus illud Alstedianum mancum mutilumque est, & indicis tantum loco: multis modis in immensum talia augeri possunt. Immisit quidem & Gentium Rerumpublicarumque Historiam Alstedius, sed illis singularem ego librum destinarem. Prolixius enim tale Opus est, quam ut simul cum ceteris misceri possit. Cum enim ad usum in doctrina civili instituuntur talia Excerpta, separatim illa colligenda sunt. Denique qui præcipua rerum momenta ad certum ordinem temporum colligunt, sine separatis rerum classibus, illi Chronologiam tantum respiciunt, atque his inservire poterit *Chronologia* M. Z. Boxhornii, quæ ad usum Civilem & Ecclesiasticum accommodata est, ad cujus ductum ista quoque notari possunt, quæ illic non continentur.

- 12 Veniamus ad HISTORIAM ECCLESIASTICAM, de qua paucula delibanda sunt. Est vero illa vel *totalis*, vel *partialis*. Universalis est vel *diffusa*, vel *compendiaria*. Centuriatores Magdeburgenses primum Universale aliquid Opus instituerunt, quibus ut paria facerent Pontificii, e) Cæsar Baronius *Annales* suos contexuit, qui, Scaligero Judice, pleraque sumit e Centuriatoribus. *Annales* Baronii continuarunt Abr. Bzovius & Oedericus Rainaldus, cujus Tomi 14. editi sunt Romæ in fol. Henr. Spondanus *Epitomen Annalium Baronii* scripsit Parisiis A. 1693. editam in folio. Aug. Torniiellus vero *Annales sacros & profanos ab Orbe condito ad Passionem Christi*, Opus quasi prævium Annalibus Baronianis, Francofurti 1611. in folio, editum. In Baronii exiguum Annalium partem extant Is. Casauboni *Exercitationes*, quem laborem continuavit per aliquot annos Dn. Ad. Tribbechovius. Quædam Theologorum in illis Dogmatum, in quibus Pontificii a nobis diverfum sentiunt, refutavit Dn.

e) De Cæs. Baronii *Annalium Ecclesiasticorum* Historia, illorumque Epitomatoribus, Metaphrastis Continuatoribus, Antagonistis, & Hyperapistis, Casp. Sagittarius, in *Jurad. in Hist. Eccl. 1000 Cap. XIV. p. 282-323*. Joh. Frid. Mayerus, in *Elogio de Fide Baronii & Bellarmini ipsi Pontificii ambigua*, ad Gerb. a Mystrichs, *Syndicum Brenensem* (qui item in Baronium aliquid molitur.) Amstelod. An. 1697. in 12mo. editis, Joh. Christoph. Rumenetichius in *Schediasm. de Universali Theologorum Evangelicorum Historia* p. 41-45. & Ad. Tribbechovius in *Prolegomenis V. Exercitationum Anti-Baronianarum*, Kilonii An. 1666. in 4to editarum, merentur consuli. Tribbechovius telam, ab Is. Casaubono inchoatam, ab A. C. XXXIV. Num. 222. ad ejusdem *Ann. num. 287.* tantum continuavit, deinde vero, in Aulam Gothanam Kilonio evocatus, abruptit. Quæ in eadem Academia Cimbrica A. 1677. prodierunt, Christ. Kortholti, Prof. Theologi, *VII. Disquisitiones Anti-Baroniana, de Domo Nazarethico-Laureana, suffragiis pro Defunctis, Purgatorio, Confirmationis, Ordinis & Extreme Unctionis Sacramentis, Traditionibusque non scriptis*, sicut & Octava de cultu Reliquiarum, scorsim A. 1680. edita Loca Baronii de hisce Argumentis, hinc inde decerpta & collecta, impugnât. De Dav. Blondelli *Anima&versioibus* pauculis, ab Andr. Magendco, Ecclesiaste Benearnensi, in *Anti-Baronio* suo (ad Tomi I. Annum 34. tantum perducto) Leidæ A. 1679. in fol. publicatis, & Joh. Henr. Otii, Prof. Tigurini, *Examine Annalium Baronii perperuo*, A. eod. 1679. inchoato, & per tres Centurias (in 4to impressas) continuato, vid. Sagittarium l. c. p. 318-319.

Dn. D. Kortholtus. Parabat *Animadversiones* in Baronii *Annales* Cl. Salmasius, teste Crasso in *Elogiis Hominum Litt. T. 2. p. 211*. Idem memorat, a Paulo Benio scriptas esse *Disputationes de Annalibus Baronianis, Part. II. p. 83*. In eodem *Annales* Dav. Blondellus integrum Opus affectum habuisse dicebatur, quæ fama commovit Magistram Amstelodamensem, ut ex Bibliotheca ejus pararet sibi *Annales* Baronianos magnæ ære, quibus notæ ab ipso marginales adscriptæ erant, sed tentata tantum ab illo res fuit, neque amplius quicquam sub illius nomine comparuit. Non ita pridem editas illas notas vidi singulari quodam, in folio, libro, sed tenui. Si Casaubonus supervivisset, palmam ab hac palæstra referre potuisset. Ille enim tanto labori erat par, qui ad manus habebat Bibliothecam Regis Galliæ, & ipse cognitione Antiquitatis Ecclesiasticæ instructissimus erat. Nam quamquam ingenio inter nostros etiam multi non destituuntur, deest tamen apparatus librorum huic rei necessarius. Multa a Baronio in subsidium vocantur, quæ vix alibi, quam in Bibliotheca Vaticana, reperias. Post Casaubonum Blondellus huic rei poterat adhiberi, quem ego præ Salmasio ad tale Opus scribendum aptum fuisse crediderim. Qui adversus Casaubonum Vindicias pararunt, J. Cæs. Bulengerus & Herib. Rosweidus, nihil habent, in quo cum ipso conferri possunt, & satis illum adversus hos Insultatores defendit Richardus Montacutius. Idem Casaubonus scripsit librum de *Libertate Ecclesiastica*, ab ipso Galliæ Rege incitatus, adversus Pontificem, cujus mentionem facit Colomesius in *Opusculis suis pag. 127*, quod sc. viderit apud Marquardum Gudium, impressum A. 1607. in 8vo. Nomen Casauboni notaverat in Frontispicio libri Jolias Mercerus, Socer Salmasii, sua manu, & sub finem paginarum, quæ procedunt usque ad numerum 264. iterum notavit Mercerus: *cetera, rebus mutatis, non sunt edita*. Compositis enim Venerorum cum Pontifice libris, Henricus IV. Rex Galliæ, librum jussit suppressi. Addit ulterius Colomesius Illustrationem horum verborum ex Jac. Capello, quæ illic legitur; Fragmentum hujus libri notat Placcius, in *Libro de Anonymis c. 2. p. 22*. Melch. Goldastum inservisse *Monarchiæ suæ Imperii Tom. I. p. 674. seq.*

COMPENDIARIAM Historiam Ecclesiasticam a nullo habemus ita tractatam, ut 13 illo acquiescere possimus. Non contemnendum est *Historiæ Ecclesiasticæ Compendium Gothanum*, quod a Vito Lud. Seckendorffio & J. Henr. Bæclero concinnatum creditur. Apud Reformatos Frid. Spanhemius operam illam suscepit, qui Historiæ Ecclesiasticæ prima lineamenta duxit, edita A. 1675. Lugd. Batav. in 12mo sub titulo *Introductionis ad Historiam, & Antiquitates sacras, cum Appendicibus, Chorographica, & Critica. f*) Est vero liber ille Epitome tantum & prodromus Operis majoris,

(Ttt) 3

f) Frid. Spanhemii Jun. *Brevis Introductio ad Historiam Sacram utriusque Testamenti, ac præcipue Christianam, ad A. usque Chr. 1518. perducta* audior atque emendatio denuo prodit Leidæ A. 1694. in 4to, Operis autem majoris sive *Introductionis ad Chronologiam & Historiam Sacram, ac præcipue Christianam, ad Tempora usque Reformationis proxima,*

joris, sed optime ad instituendam juventutem comparatus, nam per secula Historiam deducit, sub certis ejus capp. adeo ut statim pateat, quidnam singulis seculis contigerit. E Recentioribus Scriptoribus non pauca adducit, non dissimulans ipsorum, vel scripta, vel scriptorum argumenta. Utilissimus aliquando liber ille major erit, quando prodibit. Idem quoque Autor scripsit *Introductionem ad Geographiam Sacram, Patriarchalem, Israëliticam, & Christianam*, hancque per Romanum omne Imperium, ante & post Constantinum M. & per Provincias Barbaricas, deduxit. Liber ille quasi manus jungit cum Historia Ecclesiastica, cujus non est accurata sine Geographia cognitio. Sumpserat, quod religionem Christianam spectat, & Aubertus Miræus sibi hoc argumentum tractandum, in libro *de Statu universi Christiani orbis*, ubi Pontificiæ religionis per totum terrarum orbem disseminationem historice proponit. Qui liber utilis est ad Pontificiæ religionis Politiam accuratius pernoscendam. Quod Indicas Gentes attinet, Joh. Hornbeckius videri potest singulari lib. *de conversione Barbarorum*, Lugd. Batav. in 4. edito. E Pontificiis recentioribus præstantiorem non habemus, qui per secula *Historiam Ecclesiasticam* deduxerit, quam Antonium de Godeau, Virum doctissimum & Episcopum, eum sc. qui Psalmos Davidicos in versus elegantissimos Gallicos convertit. Prodiit Gallica Lingua Opus ejus aliquot Tomis in folio, nunc vero recusum est in Batavia minuitiore Characterè. Præfatio ejus libri est luculenta, multaque habet de defectibus Scriptorum Historiæ Ecclesiasticæ. Ingenue enim scribit, ut solent omnes Galli, neque ipsius Baronii errores dissimulat. Solent in illo Itali esse parciores; memini tamen Alexandrum Tassonum, Virum doctissimum Italum, sed tamen & dicacissimum, editioni paratum habuisse librum *della Historia Ecclesiastica & Secolare*, in quo Baronii *Annales* examinat majori libertate, quam aliqui factum vellent, ut ajunt Joh. Bapt. Laurus & Leo Allatius in *Apibus Urbanis*. Plura alia circumferuntur Compendia recentiorum Scriptorum, & plures sunt Antiquæ Ecclesiasticæ Historiæ Scriptores, quos secundum ordinem, seriemque suam, recensent Nomenclatores Scriptores Bibliothecarii. Illorum nomina recensere supervacaneum est; quid enim attinet circa lacunas operosum esse, cum habeamus fontes? Exferibunt illi se mutuo. Non prætereundus tamen est Joh. Henr. Hortingerus, cujus *Historia Ecclesiastica* satis quoque diligenter scripta est, inprimis recentior, ubi in tempora Reformationis incidit.

- 14 RECENTIORIS hujus TEMPORIS pleniorē HISTORIAM in Protestantium Ecclesia merito desideramus. g) Nam licet Joh. Sleidanus initia bene satis complexus fuerit,

cui perpetuæ etiam Cæs. Baronii, & recentiorum Galliarum Pontificiarum Scriptorum (Lud. Maimburgii, Nat. Alexandri, &c.) Castigationes sunt immixtæ, Tomus I. ab O. C. ad Sec. usque VII. Æræ Chr. Ibid. A. 1683. in 4to. Tomusque II. Secula quatuor, Septimum, Octavum, Nonum & Decimum, complectens, Ibid. 1687. in 4to Tomus III, ni fallor, duobus prioribus, in Editionis Operum Spanhemii omnium Tomo I. Lugd. Bat. A. 1701. in fol. publicato, est adjunctus.

- g) Primorum Reformationis Temporum Historiam Sleidano longè plenius atque accuratius

rit, & Georg. Cælestinus *Historiam Augustan. Conf.* scripserit, Henr. Hæpfnerus quoque *Saxoniam Evangelicam*, multa tamen specialius poterant diduci. Sed neque hic omnia impune scribuntur. Nam, ad subterfugiendam invidiam, non est consultum omnia attingere. E Pontificiis Ludov. Maimbourg hoc tempore omnium Sectarum Historiam scribere aggressus est, & candorem aliquem præ se fert; multa tamen in illo desiderantur. Scripsit is *Historiam Lutheranismi*, *Historiam Calvinianismi* (cujus censuram nuper Theologus Reformatus dedit), *Historiam Arianismi*, qui libri ad hæc tempora cognoscenda utiles sunt, modo cum judicio legantur; neque enim homini Pontificio per omnia tuto potest credi. Hottingerus in *Bibliothecario quadripartito* refert, habere se omnium istorum temporum Theologorum MSSas Epistolas, tam Protestantium, quam Reformationum, quem ille non immerito Thesaurum incomparabilem vocat. Ex his monumentis multa poterant ad talem Historiam illustrandam afferri, sed perierunt omnia hæc molimina in aquis, cum ipso Autore.

Sunt & alia COMPENDIA *Historiæ Eccl. HÆRETICORUM* scil., a quibus cavendum 15 est. Hos inter præ ceteris nomino Christoph. Sandium, cujus exiit olim *Nucleus*, & postea integrum *Systema Historiæ*, præcipue primorum seculorum. Opera pretium faceret, si quis ex Orthodoxis Theologis hujus libri insidias detegeret. Prodiit & nuperrime A. 1681. Lugd. in 4to & Amstelod. in 12. a Jacobo Benigno Bossueto, Episcopo Condomensi, *Discursus super Historiam Universalem*, Gallica lingua, ad Delphinum, in quo, præter mutationes Imperiorum, Successio religionum etiam proponitur, sed tantum usque ad tempora Caroli M. Non vidi ipse hunc librum, sed Lipsiensis in *Actis suis* A. 1682. p. 25. elogium aliquod illi suspendunt.

Ut in Historia Civili, ita & Ecclesiastica, quædam sunt conscripta LEXICA, scientia ad intellectum Parrum & Conciliorum, in quibus occurrant sæpe termini, ac voces vulgo ignotæ. Sunt Joh. Ludov. de la Cerda *Adversaria* in hunc finem scripta, nunc vero, postquam Caroli du Fresne *Glossarium* prodiit, omnia puto illi transumpta. Et illa quidem Lexica voces tantum spectant. Sunt vero, qui Ritus & Antiqui-

exposuit Virus Ludov. a Seckendorf, Consil. Int. Saxon. & Brandenb. Heros Literatissimus in *Comma. Historico & Apologesico de Lutheranismo, seu de Reformatione Religionis*, Lud. Maimburgii *Historiæ Lutheranismi* (cujus Libri III. priores Latine simul versi exhibentur) opposito, Librisque III. ab An. 1517. ad 1546, Lutheræ mortualem, perducto, qui Lipsiæ An. 1692. in fol. prodiit. Henr. Hæpfneri, Theologi Lipsiæ *Saxoniam Evangelicam*, jussu Joh. Georgii I. Electoris, Pet. Cutssemii *Saxonie Catholice* opposita, ac Lipsiæ An. 1625. & 1672. 4to excusa, in Historicis est parior, & dogmatica præcipue persequitur. Nuperrimi *Historiæ Seculi XVII. Ecclesiasticæ* Scriptores, Joh. Wölg. Jägerus, Professor Tubing. qui tria tantum Decennia priora An. 1692. & 93. exhibuit, & And. Carolus, Abbas Sangerianus in Duc. Würtemberg. totum emensæ Seculum, cum, præter Collectaneæ, ex aliis coæcervata, eaque maximam partem vulgaria, vix quicquam attulerint, judicio haud satis accurate in argumento isto lint versati, præjudiciis autem suis plus justo indulerint, parum ex illo labore gloriæ reportarunt.

riquitates simul congerunt per Indicem, ut fecit Josua Arndius, cujus exstat *Lexicon Antiquitatum Ecclesiasticarum*, in 4to. Subjunxit Autor ille etiam Catalogum de principis Scriptoribus Ecclesiasticis, ad Bernhardum usque, a p. 685. ad p. 1086. Est & Italica lingua scriptus liber, cui tit. *Notitia de Vocaboli Ecclesiastici, Con la dichiarazione delle Ceremonie, & Origine delle riti sacri, voci barbare, e frasi usitate de sancti Padri, Concilii e Scritture Ecclesiastici, raccolta da Dominico Magri, Maltese*, in Venetia A. 1675. in 4to. Superiori Anno JOH. CASP. SVICERUS, CANONICUS & SS. LL. Professor Tigurinus, *Thesaurum Ecclesiasticum* scripsit, e Patt. Græcis ordine Alphabetico concinnatum. XX. Annorum labor est, & colliguntur in illo non Voces solum, sed & varii Ritus Ecclesiastici, dogmata Orthodoxorum & hæreses conferuntur, hodierna item dogmata cum antiquis. Subjicitur Index triplex, unus Autorum, ex quibus ille *Thesaurus* collectus, alter Locorum Scripturæ explicatorum, Tertius rerum & verborum, in toto hoc *Thesauro* occurrentium. Promisit idem Autor in *præfatione Lexicon Græcum minus, & Lexicon Græcum majus, duobus Tomis in fol.* quod a se magno labore collectum esse testatur.

- 17 Quod si jam ad ipsos SCRIPTORES ECCLESIASTICOS descendere velimus, ratione argumentorum illi essent dispescendi, ac comprehenderentur sic sub nomine Ecclesiasticorum Scriptorum Patres universi, de quibus possent multa dici, tum ratione Editionum, tum ratione mutilationum, tum rariore adulterationum, quod postremum argumentum Ioh. Dallæus præ ceteris insigniter tractavit. De Scriptis Patrum Phil. Labbeus, post Bellarminum, prolixè egit. b) Ille enim Bellarminum de Scriptoribus Ecclesiasticis supplevit, quo carere in hoc argumento non possumus, quamvis Scriptore maledicentissimo, & in Protestantibus admodum furioso. *Vocetur & in subsidium *Thuana Bibliotheca*, ubi secundum ordinem annorum, recensentur, optimæque Editiones habentur, exceptis iis, quæ post illa demum tempora lucem aspexerunt. Inter quas est Origenes, eleganter Latine redditus, & cum Comment. editus, a Pet. Dan. Huetio.

- 18 Huc pertinent Notitiæ *Episcoporum & Episcopatum*, de quibus per singulas gentes exstant libri. Adde Autores, qui scripserunt *Vitas Patrum, Sanctorum & Martyrum*, varia illa *Martyrologia*, & qui de *Ordinibus Religiosis* scripsere, deque horum *Cenobiis & Collegiis*. Habemus pene singulorum Ordinum Annales, a certis Autoribus scriptos. Franciscanæ familiæ Annales Franc. Gonzaga dedit, Annales Capucinatorum Zach. Bove-

a) Phil. Labbei de Scriptoribus Ecclesiasticis Opere carere iam facilius possumus, postquam alii argumentum idem maiori, quam ille, & dexteritate, & candore, pertractarunt, e Pontificiis scilicet Ludov. Ellies du Pin & Casim. Oudin (ad Reformatos deinde transgressus,) Theologi Parisienses, e Reformatis autem Angliæ Guilh. Cave, Canon. Windörentis, curientis, cujus *Historia Scriptorum Ecclesiasticorum*, qui XIII. prioribus Æræ Chr. seculis floruerunt, *Literaria*, Opus eximium Lond. A. 1688. in fol. prodit, & Henr. Whartonus, qui luculentam de Seculorum XIV. & XV. Scriptoribus *Appendicem* illi a A. sequi. 1689. subiunxit.

Boverius teste Crasso in *Elogiis Hom. litt. P. I. p. 242. f*) Editum & est singulare *Monasticon Anglicum*. Claud. Robertus Galliam Christianam scripsit, in qua agit de Officialibus sacris Galliae, Ferd. Ughellus *Italiam Sacram*, Opus vastissimum, & novem in folio Tomis comprehensum, in quo agit de omnibus Episcopatibus Italiae. Opus laboriosum sane est & doctum. Spectant huc omnes Auctores, qui *Haeticorum & Conciliorum historiam* tradiderunt, item qui *historiam dogmatum Ecclesiasticorum, Pontificum & regiminis Ecclesiastici*, consignarunt. Sunt & speciales Scriptores certorum argumentorum, qui Scriptoribus Universalibus faciem quasi accendunt, v. g. qui de *persecutionibus Ecclesiae* scripserunt, D. Chr. Kortholtus scil. & Joh. Bapt. Masculus (de quo vide Crasum in *Elogiis Hom. Litt. P. I. pag. 355.*) qui de *Cruciatibus Martyrum Christianorum* egerunt, de quibus librum singularem Ant. Gallonius scripsit, & multa reperias in *Roma subterranea* Pauli Aringhi, optimo libro, & in quo multa sunt, ad Ecclesiasticas Antiquitates spectantia, loco saepe alieno adducta. Sunt deinde Miscellanei Scriptores variorum rituum *Ecclesiasticorum*, quales sunt Aloyf. Novarinus in suis *Selectis & Schediasmatibus*, J. Bapt. Casalius, J. Steph. Durantius, &c. Sed de his omnibus speciatim agere nostri non est instituti, in universum autem plura de illis disquirere supervacaneum, postquam Joh. Andr. Bosius eruditum *Schediasma de comparanda notitia Scriptorum Ecclesiasticorum*, publicavit, Jenæ A. 1673. in 4to, in quo multa habentur, quæ lucem inferre Scriptorum Ecclesiasticorum lectioni possunt.

FINIS LIBRI QUARTI.

POLYHISTORIS

TOMI TERTII,

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI

LIBER V. THEOLOGICVS.

DE THEOLOGICIS SCRISTORIBUS.

§. 1. *Amplitudo Studii Theologici. In Hist. & Antiqq. Eccl. Pontificii & Reformati, in Theol.*

f) *Monasticon Anglicum*, seu Opus de Cænobiis Angliæ Historicum, quod h. l. absque Auctorum laudatur indicio, a Guilh. Bugdale & Rogerio Dedsforth est congestum, tribusque Voluminibus Londini A. 1655. & 1673. in fol. publicatum -

Tomus III.

(Uuu)

Theol. Dogmatica Lutherani, præcellunt. 2. *Theologia Naturalis Præcorum fuit Metaphysica, a Platonici præcipue exulta. Plato multa a Judeis & Aegyptiis hausit. Jamblichi Lib. de Mysteriis Aegyptiorum commendatur.* 3. *Laudantur, qui Theol. Naturalem e Philosophis & Poëtis concesserunt, Marf. Ficinus, Mocenicus, Franc. Patricius, Sibyllini Oraculis (de quibus quinam scripserint, obiter monetur) addidit.* 4. *Aug. Steuchus, cujus Operis de potenti Philosophia, & νομοποιίας, insignia adduntur Encomia, Mutius Pansa, Steuchi secutus vestigia (cujus occasione de Nicol. Cusani scriptis etiam judicatur.) Job. Oronius & Sam. Parckerus, qui discrimen Theol. Naturalis & Revelata ostenderunt.* 5. *Relationes & Iudicia de Is. Vossii lib. de Oraculis Sibyllinis, in Textum V. T. Hebræum injurio, & Adversarii ejus, Rich. Simonis, Historia V. T. Critica.* 6. *Scriptores Theologiæ Naturalis Methodici potiores, Raym. de Sebonde, Dan. Clascnius, Pet. Musæus, Renatusque Cartesius, Atheismi falso accusatus.* 7. *Recessus Criticus Librorum pro Veritate Relig. Christianæ a Marf. Ficino, Lud. Vive, Er. Roterodamo, Pet. Ramo, Phil. Mornæo, Hug. Grotio & Pet. Dan. Huetio, editorum. Scripta Patrum contra Gentiles, Hier. autem Magii & Alph. Pandulphi de Conflagratione Mundi. Iudicium de Guilb. Postelli Lib. de Orbis Terrarum Concordia.* 8. *Inter Naturalistas eminent Edw. Herbertus, Thom. Hobbesius & Bened. Spinoza, quorum Adversarii recensentur.* 9. *Scriptoris contra Atheos. Giib. Völtius, Thom. Campanella, Paulus Sarpius, Henr. Morus, Théoph. Spizelius, Ant. Reiserus, Franc. Cuperus, Sam. Parckerus, Chr. Ioach. Ianus, Job. Lud. Fabricius (Gentium, Atheismi accusatarum, Patronus,) ac de singulis Iudicia. Frustra contra Atheos e S. Script. disputatur.* 10. *Thom. Brodome falso Atheismi accusatur. Ejus Religionis Medici, ac Pseudodoxie Epidemica, varie Editiones, Versiones ac Censores.* 11. *Philosophia S. Scripturæ Interpretes, quæ Ben. Spinoza tribuitur, dextre a Lud. Wolzogenio, minus dextre a Pet. Serario refutata. Gotfr. a Valle Ars nihil credendi, Bonav. de Periers Cymbalum Mundi, alique Libri Athei. Marini Mercennii Comm. in Genesin commendatur.* 12. *Argumentum contra Atheos e Scriptis Gentilium Historicum, ab Aug. Steucho, Anonymo Italo, Chr. Hofmanno & Tob. Pfannero, illustratum.* 13. *Bibliothecarum Theologicarum Scriptores, Sixtus Senensis, Ant. Possivinus, Paulus Bolduanus, Georg. Draudius, Giib. Völtius, Gerb. Meierus, Georg. Calixtus, Sev. Walth. Sluternus, Job. Dalleus, Tb. Spizelius, & I. H. Hottingerus (cujus Bibliothecarius Quadrupartitus, eum G. Calixti Apparatu Theologico, ceteris præfertur.) De singulis Iudicia.* 14. *Inter Bibliorum Editiones eminet πολύγλωσσοι Anglicana Briani Waltoni, apparatu etiam insigni instructa. Hottingeri de Bibliis El. Hutteri Hebraici Censura. De Versionibus Bibliis P. D. Huetii Libri de Interpretatione legendi. Ejuſd. Demonstr. Evangelica, & Chr. Kortboldi de Canone ac Versionibus Scripturæ Tractatus, commendantur. Versio Evangelistarum Gothi-*

ca.

ca. 15. Commentatores S. Scripturae Critici. Laudantur praeter ceteris Hugo Grotius (in quem Eiridas Elzardi scripsit Animadu.) & Matth. Polus, reliquorum Epitomonator. Lexica, Concordantiae, Encyclopaediae Biblicae. 16. Commentatores Exegetici. Paraphraes Er. Roterodami in N. T. ab Edu. Leo, aliisque, impugnatae. Paraphraes Chaldaicae. Interpretationes Cabalisticae Henr. Mori, & aliorum. Origenis Comm. in Job. 17. E Locor. Commun. Theol. Scriptoribus Lutheranis, commendantur Phil. Melancthon (cujus Opus, uti & Mart. Bucer Comm. in Psalmos, sub fictis Nominibus, etiam in Italia prodierit,) Mart. Chemnitzius, Job. Gerhardus & Job. Musens. 18. E Pontificiis autem Dion. Petavius, de ejus non Dogmatis solum Theologicis, sed & Scriptis aliis differtur. 19. Haereticum Cognitio ex Epiphonio, Philastrio, aliisque Recentioribus, Scriptorum vero cujusvis Sectae Symbolicorum ex Hottingero haurienda. 20. Scriptores de Religionibus Sectisque variis, Job. Hoornbeckius, Frid. Spanhemius Jun. (cujus in Cartesiano odium notatur,) Edu. Brexewodus, J. A. Bosius, Alex. Rossius, Edu. Sandys, &c. caute, vel ob incertiam, vel partium studium, legendi. 21. E Scriptoribus Anti-Judaicis commendantur Raym. Martini, J. Chr. Wagenheilus & Wilb. Schickardus. 22. Ex Anti-Muhammedanis J. H. Hottingerus. Alcorani Versiones pleraque fuitiles. Libri Arabum praestantes. Hugo Grotius (in Lib. de Vcr. Rel. Cbr.) & Jac. Gassardus plagii in hoc a Jac. Sponio accusati, contra quem Grotius defenditur. Job. Seldenus de Rebus Judaicorum Scripta. 23. Scriptores de Graecorum Religione. Consensum ejus cum Pontificia falso jactat Leo Allatus. Major ille est cum Doctrina Protestantium. Vita illorum corruptissima. Biblioth. Jesuitarum Cochimbensis, MSsui Orientalibus repleta, Batavis in praedam cessit. Moscovitarum Religio Graeca corruptior. Notitia ejus ex Itinerariis Angustini, Bar. a Mayerberg, aliorumque, haurienda. Historia Schismatis inter Graecos ac Latinos Scriptores. 24. Ecclesiae Pontificiae Promachus praecipuus Rob. Bellarminus. Hujus Antagonista, inter quos Dav. Charnierus eminet. 25. Scripta alia contra Pontificios infinita. Laus Pit. Molinaei. 26. Scriptores de Primatu Papae & Regionibus Sibiricarum. Judicia de Cl. Salmasio, Jac. Perronio, Dav. Blondello, Lud. Molino, Jac. Grotio, Jacobo I. Rege Britanniae (sub ejus larva Is. Casanbonni latere credebatur,) M. Antonio de Dominis, &c. 27. Scriptores de Jure Magistratus circa Sacra, Reginine Ecclesiastico, Episcopisque & illorum potestate, alii item Primatus Pontificii, & Impugnatores, & Propugnatores. Gieb. Voëtii Lir Canonici nota Ultrajectinis. Elogium Codicis Theodosiani Jac. Gotthofredi. 28. Fraudes Pontificiae circa Patrum Opera, Bellarmini inprimis & Cef. Baronii. A quibusdam ille detecta. Scripta Rob. Coci, Job. Daliei, Abr. Sculteti & And. Riveti, de Patribus commendantur, nec non J. G. Dorschei Thomas Aquinas Confessor, & Matth. Flacii Catalogus Testium Veritatis. Simile Opus ex Jure Can. Dorschei meditabatur. 29. Commendantur Scripta contra Pontificios generalia Job. Meisneri (insigniter laudati,) Job. Forbesii & Sedanensium, specialia item de Justificatione

Heur. Höffneri, de *S. Cæna & Transſubſtantiatione* Edm. Albertiui, Dav. Blondelli, Phil. Mornai, de *Imaginibus Job. Dallæi & Lamb. Velſuſii* (ob Moderationem a Reformatis durioribus impugnati,) de *Sacramentis Job. Dallæi*. 30. *Pugnandum contra Pontificios ex Antiq. Eccl. Factum id a Reformatis, qui Lutheranis proponuntur imitandi. Elogium J. G. Dörſchei*. 31. *De Certaminibus inter Pontificios inſtitutis, Janſoniano & Anti-Jeſuitico, nonnulla. Scripta varia contra illos Satyrica*. 32. *Miſcella quedam de Reformatis; & Schiſmaticis inter eos, Amyraldiſtis, Anglicis ac Arminianis. Judicia de Marco Friſi. Wendelino & Nicol. Vedeſio*. 33. *Miſcella de Socinianis & Neo-Arianis (Chriſtoph. Sandio imprimis ac Mart. Ruaro,) illorumque Antagoniſtis*. 34. *Anabaptiſtarum Annales J. Henr. Ottius publicavit*. 35. *Chiliſta quidam (Pet. Serarius, Dau. Brenius, Jul. Sperberus, Andr. ab Hobernfeld,) illorumque Adverſarii*. 36. *Monita de Enthuſiaſtis, ac ſpecialim Val. Weigelio, Roſenſchranzi, Æg. Gutmanno, Jac. Böhmio, Quir. Kuhlmanno, Dav. Georgio, & Indifferentiſtis illorumque Impugnatoribus*.

Quoniam Philoſophiam, ejus partes præcipuas, jam reſenſuimus, ad Facultates ipſas, quas vocant, nos convertimus, & primo quidem ad earum Principem, THEOLOGIAM. Magnus eſt ille campus, ad quem decurrendum integris opus eſſet annis, librorum ſeges infinita eſt, ſcribuntur & deſcribuntur toties libri, nec opus eſt, ſarraginem illam minorum omnium conquirere, nec Profeſſionis noſtræ. Deinde tenerima eſt Theologia, in cujus Lib. dijudicandis facile offendimus, prout ſtudio partium hi vel illi ducuntur. Quare conſultius forte eſt, manus ab his abſtinere, ne ulcera quorundam tangantur. Non deſunt Virorum doctorum Labores, qui ad *Παιδείαν* Theologicam luculentas præferunt faces, quorum judiciis facile acquieſcere poſſumus. Habemus tam quoad univerſam Theologiam, quam ad ejus partes ſingulas, Autores quaſi Hodegetas, modo illos ſequamur, qui nos in devia non abripiunt, ſeu ad ſectarum ſtudia non impellunt. Et negari non poteſt, e Pontificiis, ac Reformatis multos accuratiora quedam indicaviſſe veſtigia in Hiſtoria & Antiquitate Eccleſiaſtica, quam factum eſt a noſtris, qui Theologiam Dogmaticam præ ceteris excolendam ſibi ſumpſerunt. Nos, digitum intendiſſe contenti, ad ſpecialiora non deſcendemus.

Quod attinet igitur præliminaria Theologiæ, agemus de THEOLOGIA NATURALI Autoribusque eam impenſius excolentibus. Non pertinet quidem illa ad Theologiam ſtrictè dictam, ſed Philoſophiæ quaſi furculus eſt, & ſi rem recte putes, vera illa priſcorum Philoſophorum Metaphyſica, Doctrinam de Deo Spiritibusque complexa. Illam præ cæteris excoluit Plato, Platonicique pene omnes. Diſperſa quidem apud Platonem omnia, ſed Sectatores ejus, Proclus, Numenius, alique, ſub Theologiæ nomine, Lib. ex mente Platonis ſcriptos publicaverunt. Seu illam ex ſe, ſive aliunde, habuerit Plato, multa ſunt illic mirifice cum ipſis S. Literis convenientia. Et vero eſt

est simillimum, illum a Judæis accepisse plurima, uti ostendit Galeus prolixè in libro Anglice scripto, *Aula Gentilium* (*Court of Gentils*) cujus postrema Editio in 4to Anglica locupletior est, quam Latina, antea edita. Sed illo solidius pleniusque hoc opus agit Pet. Dan. Huetius in *Demonstratione sua Evangelica*, libro multijuga eruditione referto, de quo infra plura. Verosimile est, & ab Ægyptiis quædam habuisse Platonem, uti videre est e præclaro Jamblichi libro de *mysteriis Ægyptiorum*, quem in Linguam Lat. conversum, cum notis suis edidit Thom. Galeus Oxon. An. 1678. in fol. Multa illic de Dæmonibus, eorum Evocatione, familiaritate, cultu, quæ profani aliquid & idololatrici præ se ferunt. Sed sunt tamen quædam e limpidioribus fontibus hausta. Nam ad unum Deum omnia tandem reducit Jamblichus, & Dæmonum cultum nihili esse concedit, si apud illum firmus in gratia, quod tamen paucissimis contingat. Denique multa sunt adeo sincera, & pia, ut oblectare lectores possint. Lege *Seçt. V. c. XXII.*

Orti fuere deinde quidam e Recentioribus, qui semina hujus Theologiæ, per 3 Philosophos, Poëtasque hinc inde dispersæ, velut hylen aliquam, collegere, & ex iis quasi SYSTEMATA fabricari sunt totius hujus Theologiæ. Atque illi quidem, e sententiis placitisque Philosophorum, jam tum deprehenfis, tale quoddam concinnarunt Opus, uti alii, rationis suæ sensus & dictata sequentes, illam vel e Philosophia Peripatetica, vel suis principiis, exædificarunt. Qui Veterum sententias uno Systemate collegerunt, illos equidem laudo, ut qui utilissimam operam posuerunt. Sed indulserunt forte illi aliquid præjudicio suo, & harmoniam Christianæ religionis cupidius quæsierunt, quam veritas ipsa admittebat. Non referam nunc Platonicos Commentatores Latinos recentiores, Marfilium Ficinum, Mocenicum, Franc. Patritium, aliosque. Nam Ficinus, in Operibus suis passim, & separatim quoque de *Theologia* libro, sed brevius, & ex ingenio suo paulo liberius, recenset. Mocenicus, in libro de *Transitu Hominis ad Deum*, Venet. A. 1558. in fol. edito, præclara multa & ingeniosa assert, quibus ipsa pietatis exercitia, & unionem cum Deo, ex Platone & Aristotele ostendere laborat. Patritius multa ex Scriptis Mercurii, & Oraculis Sibyllinis, arripit pro veris, quæ tamen supposita esse multi demonstrant, & inter illos præcipue David Blondellus in libro Gallice scripto de *Sibyllis*, Opere non illa tantum lingua, sed Latina etiam dignissimo. A quo tamen mirum est diversa nunc sentire Isaacum Vossium in libro de *Sibyllis*, nuper edito. Edidit & Gallica lingua Joh. Crasserus, Jesuita, quædam pro veritate Carminum Sibyllinorum, quem laudat. Huetius in *Demonstratione Evangelica*, quanquam cum Blondello potius faciens, sed novissime Joh. Marckius XII. *sis de Sibyllinis Carminibus Disputationibus Specielegium* adjecit, quo Crasseri sententiam refutavit. a)

(Uuu) 3

Augu-

- a) Scriptorum de Sibyllis variorum recensum, *Oraculorum*, quæ illis tribuuntur, editiones, aliæque de iisdem ἀξιωματικέως, vid. in *Homonymoscopia* nostra, P. II. c. 2. §. 20. p. 271-277.

4

AUGUSTINUS STEUCHIUS, Eugubinus, præ ceteris omnibus hoc illustravit argumentum, in Libro aureo de *Perenni Philosophia*, cujus ille scopus est, ut ostendat, esse perpetuam Theologiæ Christianæ & Philosophiæ Gentilium concordiam. Hunc librum tanti fecit Julius Cæsar Scaliger, at quanti judicii Vir! ut secundas ipsi a Sacro Codice partes dederit. Ac memorabilis est Historia, quam refert Jos. Scaliger in *prima sua Epistola* de hoc ipso libro, p. 41. *Editionis Francosurtensis*, quod scil. Pater suus hominem, desperatissimo Atheismi morbo laborantem, sola hujus libri lectione, non ad saniores tantum mentem revocarit, sed etiam acerrimum fidei Christianæ propugnatorem effecerit. Liber ille prodit seorsim in 4. Basileæ, & cum ceteris ejus Operibus Basil. in fol. A. 1587. editis, in quibus plura continentur ejusdem argumenti. Præ ceteris præclarum Opus est, quod inscripsit de *Κοσμοποιία*, quod prolixus est Commentarius in prima Geneseos capp. ubi diligentissime ex omnibus, tam Philosophis, quam Poëtis, colligit, quæ spectant ad Historiam creationis mundi, ac nemo, post illum, accuratorem laborem hac in re præstitit. Laudarus omnibus est, nisi, quod errores pauculos notarit Dionysius Petavius, in *Doctrina sua Theologica*, ubi de omnipræsentia Dei agit. De illo plura vide apud Jac. Gaddium *Tom. II. p. 325*. Notavit & in illo Ben. Pererius quædam in *Commentario in Genesin*. Gesnerus in *Bibliotheca testatur*, multa illum scripsisse, quæ desiderentur. Post illum MUTIUS PANSÆ, Philosophus & Medicus, librum scripsit, cui Tit. *de Osculo & Consensu Ethnica & Christianæ Philosophiæ*, editum Marpurgi, A. 1605. in 8. cui facile fuit, post Steuchum hoc in argumento versari. Conspirat enim argumentum per omnia, licet non videam, ipsi Steuchum laudatum fuisse, quem tamen eum non legisse vix vero est simile. Unus tamen, quantum memini, locus est in *Admonitione ad lectorem*, ubi Eugubini meminit, jungitque eum cum Cusano, Bessarione & Gemistho, quorum dicit se vestigia secutum, & multa noviter addidisse. At vero jungendus non erat cum ceteris Eugubinus, ut qui plus in hoc argumento præstitit, quam ante illum, vel Cusanus, vel Bessarion. Nic. Cusanus quidem, qui totus Cabalisticæ doctrinæ est immerfus, Germanus Cardinalis, Opera multa scripsit, quæ ex Mathesi, Theologia, & Philosophia Platonica, quasi cinnum faciunt. Abstrusa quidem multa proponit, verum longe abest ab illa veterum Philosophorum & Poëtarum lectione, quam pro fundamento habuit Steuchus. Hoc sane verum est, qui in his argumentis versantur, pleaque ex Steucho depromere. Quibus ego quidem multa addi posse credo. Prima tamen ab illo lineamenta sunt ducta. Post illum laudarem JOH. OWENI, Angli, Libb. *de natura, ortu, progressu & studio veræ Theologiæ*, Oxon. A. 1661. in 4. editos. Multa illic erudita sunt, ac primo quidem in ipsa præfatione monstrat, quam differat illa, quæ e Paganorum veterum libris hauritur Theologia, a verâ & revelata, & quam fuerit Platonis Philosophia sæpe impedimento præficus Patribus in rebus fidei, adeo ut illius errores in ipsam Theologiam intulerint. *Toto Primo Libro* agit de Theologiæ naturalis corruptione & amissione, & deinde *Libb. seqq.* de Theologia antediluviana (quod argumentum Jac. Boulducus, Capu-

Capucinus, in *Lib. de Ecclesia ante legem*, mirificis fabulis referto, tractavit,) de Theologia Noachica, ortu & progressu Idololatriæ, Theologia Abrahamica & Mosaica, de Theologia Mosaicæ corruptione & reparatione solenni, & de ejus abolitione ac de Theologia Evangelica. Adde huic SAM. PARKERUM, cujus edita sunt *Tentamina Physico-Theologica*. Multa illic tractantur de Theologia Platonice diversitate a revelata. Singulares tamen illic Dissertationes contra Atheos instituit, item contra Epicureos de Providentia. Idem Anglice librum scripsit hujus argumenti, cui Tit. *The Unreasonableness of Atheism*, in quo argumenta Atheorum breviter examinantur, & ad illa respondetur.

Prodest & scopo huic novissimus ISAACI VOSSII liber, supra nobis memoratus, qui de *Sibyllinis, aliisque, quæ Christi natalem præcesserunt, Oraculis* agit, An. 1680. Lugd. Bat. in 12. editus. Primarium enim illud argumentum, quo tum veteres Christiani Patres, tum recentiores Scriptores, utuntur, pro stabilienda Christiana religione, nempe *Sibyllina Oracula*, ipse denuo, contra tot Viros doctos, Casaubonum & Blondellum, asserit, & velut invincibile Testimonium veritatis Christianæ, laudat. Notum est, quæ sint de eis Virorum Doctorum judicia. Scripti sunt de Oraculis Sibyllinis integri libri a Viris doctis, inter quos Danielis Clafenii liber quoque est, sed tantam illorum prærogativam nemo hactenus asseruit. Vossius non dubitat, illa Judæis asserere; & singulari Oratione proreptica, ad illos formata, hortatur, ut tandem Christianam fidem amplectantur, tot testimoniis convicti. Sed ita ille disputat pro religione Christiana ex hoc argumento, ut fraudi sit illis, qui textus Hebraici Authentiam sustinent. Omnia enim ejus illuc tendunt, ut monstret, Versionem τῶν LXX. ipso Hebraico textu esse potiore; de qua lite inter ipsum, & alios, magna contentione est disputatum. Huic sc. textus Hebræi nimis æstimationi imputat ille, quod non possint converti Judæi, & Lutheranos præcipue ipsos notat, ceu Lutherum hæreseos damnautes, quod cuncta Hebraica floccifecerit, & pro Commento Rabbinico habuerit. Sed de hac lite illi viderint, ad quos illa pertinet. Adjungit huic Dissertationi suæ *Responsionem ad Objectiones nuperæ Criticæ Sacre* RICHARDI SIMONIS, cujus prodiit Gallice liber hoc titulo: *Histoire Critique sur le vieux Testament*, ante aliquot annos editus Parisiis. b) Est vero hic liber ad rogum damnatus

- b) An veritati sit congrua Autoris narratio de Rich. Simonis *Historia V. T. Critica* Pontificis jussu combusta, & Exemplo ejus unico flammis vix subducto, admodum me dubitare non difficeo. Nec in præfatione enim Editionis Amstelodamensis, nec alibi, tale quicquam legisse recorder. Sed & Eruditorum nemo, quam parum Galli fulmina hodie morentur Romana, ignorat. Ceterum *Historiam* hanc *V. T. Criticam*, cujus Editio Gallica Septima An. jam 1685. Roterodami prodiit, & Versio præterea extat Latina Natalis Alberti de Verfe aliquot post lustris (scilicet ac Nestereft ominatus) exceperunt, *Historia Critica Textus N. T. A. 1689. Historia Critica Versionum N. T. A. 1690. Historia Critica Commentariorum N. T. præcipuorum An. 1693. & novellæ in Textum &*

tus a Pontifice, & ægre unum exemplum salvatum, quod in Elzevirii manus incidit, statimque Amstelodami recusum est, sine Impressionis loco, & Typographi nomine. Multa illic habentur curiosius inquisita circa historiam Libb. V. T. quæ multos injicere scrupulos apta sunt. Taxarat ille Autor multa in Vossianis, ad quæ Vossius in Appendice respondet. Habebat in animo idem Autor Historiam N. T. sed illa nunc aeterno forte premetur silentio. Hæc de Autore hoc obiter dicta sunt, cujus mentio potius spectaret ad Commentatores Biblicos.

- 6 Nos in Theologia naturali pergimus, & porro Autores illos recensemus, qui illam e Gentilium placitis illustrant. Hic offerunt & primum illi, qui Philosophica methodo totam hanc doctrinam tractant, inter quos præcipue laudandus RAYMUNDUS DE SEBONDE, Philosophiæ ac Medicinæ D. & Theologiæ Profess. cujus lib. prodiit hoc tit. *Theologia naturalis, seu liber Creaturarum, sive de homine, & de natura ejus, in quantum est homo, de his, quæ sunt ei necessaria ad cognoscendum Deum & seipsum, & omne debitum, ad quod homo tenetur, & obligatur, tam Deo, quam Proximo*, Francofurti A. 1635. in 8vo. Non parum æstimatur a Grotio, qui ejus aliquot in locis meminit. Non desunt alii e Scholasticis, qui, vel totam hanc doctrinam, vel ex parte, tractant, de quibus partim aliqua supra diximus, partim aliis dicenda relinquimus. Adhiberi tamen in subsidium hic potest DAN. CLASENI *Theologia Naturalis*, qui Aut. diligentissimus e Scholasticis pleraque collegit, ad hoc argumentum spectantia, ac porerit hic Locorum CC. instar esse. Exstat & D. PETRI MUSEI *Theologia Naturalis*, hæcenus MSta, & inter Auditorum Manus vagatur. Sunt & ex Recentioribus, hanc qui doctrinam methodo a vulgari Scholastica diversa, & secundum sua principia, proponunt, uti facit Cartesius in *Meditationibus suis de Prima Philosophia*, cujus omnis illuc tendit ingenii subtilitas, ut e natura demonstret Dei existentiam animæque immortalitatem. Magnam sane injuriam illi faciunt, qui Atheismi principia illum stabilitum ivisse credunt.

- 7 Sequantur hos, qui vocata in subsidium naturali Theologia, religionis Christianæ veritatem demonstrare laborarunt. E quibus forte est primus MARSELIUS FICINUS, qui de veritate Religionis Christianæ libellum scripsit, & seorsim, & cum ceteris ejus Operibus, editum, sed tenuem admodum, nec magnæ rei. Quantum enim ex Platonicis capere potest, tantum instituto suo accommodat. Ludov. Vives de hinc idem argumentum singulari libro tractavit de veritate fidei Christianæ, qui Basileæ editus est Anno 1544. in 12mo, & recusus Lugd. Batav. Anno 1639. Reperitur & inter cetera ejus Opera junctim edita. Scripsit & Erasmus de hoc argumento, sed parvum librunt, uti & PET. RAMUS aliquem de Religione Christiana, in 8vo, Francofurti 1577. editum. Vives autem elegantius pleniusque rem illam tractat,

Versiones N. T. Observationes A. 1695. Quæ scripta omnia Gallico Idiomate, tria quidem priora Roterodani, postremum autem Parisis prodierunt. Taceo Apologetica, quæ Criticæ suæ Sacræ Anti-Criticis, Il. Vossio, Joh. Clerico, aliisque compluribus, reposuit, Schediasmata.

ctat, contra Ethnicos, Judæos, Mahumedanos, & perversos Christianos. Post illos plenius PHIL. MORNÆUS de *Plessis*, Nobilis Gallus, in libro de *veritate Religionis Christianæ*, Gallice scripto, hunc fundum occupavit, Lugd. Bat. Latine reddito A. 1607. in 8vo. Liber optimus est, qui argumenta priorum, quanta potuit diligentia, conjunxit, uberius tamen testimoniis indulgens, quorum mihi videor in Steuchi libro deprehendere vestigia. Post hos omnes HUGO GROTIUS eleganti libello rem istam tractavit, exiguo quidem, sed pondere argumentorum pleno. Primo quidem Belgica lingua scripsit, in usum popularium, sed postea, a Viris magnis rogatus, auxit, & Latine reddidit, additis notis, ad intelligendum textum, necessariis. Non quidem multa ab ipso afferuntur nova, ab aliis nondum tacta, sed plenius tamen nitidiusque omnem argumentorum vim, quasi in arcum, compegit, eaque elegit, quibus vis aliqua inesset, omnibus denique limatissimum suum judicium addidit. Novissime tandem prodit Viri Celeberrimi, PET. DAN. HUETII *Demonstratio Evangelicæ*, Paris. in fol. & eo ipso anno recusa est in Batavis. Liber inscriptus est Delphino, ut illum averteret ab illorum judicii, qui Christianam religionem plerumque in aulis traducunt. Procegit Autor methodo Mathematica, per definitiones, & propositiones, utarque se veris uti demonstrativis argumentis, sed qualia rei natura esse permittit, iisque religionis Christianæ capp. confirmat. Pugnat contra Judæos præcipue & Arheos. Postquam capp. fidei Christianæ recensuit, ad historiam Christi, & Libb. Veteris & N. T. certitudinem, ab omnibus dubiis vindicandam procedit, quod argumentum maximam istius libri partem occupat. Nam ad *ὑποκρίτης* illorum demonstrandam omne studium impendit, examinat omnia V. T. de Christo Oracula omniumque accuratissimum parallelismum instituit, Bened. Spinosa quoque argumenta & argumentariunculas subinde vellicat & refutat, eas scil. quæ habentur in *Tractatu* ejus *Theologico-Politico*. Nam posthuma Spinosiana, cum ille scriberet, nondum prodierant. c) Crediderim ego, post aliquot annos novam ejus libri Editionem moliturum Autorem. Spectant huc, qui contra Gentiles & Patribus libros scripserunt, uti fecerunt Origenes contra *Celsum* (quem in Anglia edidit Cantabr. Ann. 1658. pulcherrimoque *Commentario* illustravit Guilh. Spencerus,) Justinus Martyr in *Apologia*, Arnobius, Minutius Felix. Argumentum de ultimo judicio, & conflagratione mundi singulari libro, in fol. edito, & Philosophis, ceterisque gentilibus Scriptoribus, illustravit HIER. MAGIUS, Vir doctissimus, Basil. A. 1562. in fol. edito, & quidem ante Steuchum. Non argumentum hoc Steuchus ex parte tantum attingit. Est & alius quidam ALPHONSUS PANDULPHUS, Episcopus Comacensis, qui *Disputationes de fine mundi* scripsit, in quibus, quæ a variis Philosophorum Sectis

c) Recte conjectavit Morhofius, Pet. Dan. Huetium, Episc. Abrincensem, novam *Demonstrationis* suæ *Evangelicæ* moliturum esse Editionem. Prodit enim illa Parisiis A. 1690. in fol. ab Autore non solum recognita & castigata, sed duabus etiam prioribus (Parisiis An. 1679. in fol. & Amstelod. A. 1688. in 8vo. excusis) multis in locis auctior reddita, & Apologetica insuper adversus quorundam de Opere hoc censuras Præfatione instructa.

Sectis hoc in argumento naturali lumine sunt coniecta, revelantur, & Evangelica Propheticaque doctrina una recipitur & propugnatur, Bonon. 1658. in fol. *Scriptis & de veritate Religionis Christianæ* GEORG. CALIXTUS. Contra Mahumedanos & Judæos integra Autorum sylva est. Contra illos suo tempore scripturus erat GUILH. POSTELIUS, ac scripsit in libro *de Orbis terrarum Concordia*, ipse in Orientem profectus Capp. doctrinæ Alcorani diligenter conquisivit, sed, ut erat Viro illi turbidum ingenium, ita parum dextre hoc in argumento veratus est, in errores sæpe incidens, & in diverticula multa excurrens. Adversus Judæos Raymundi Martini *Pugio fidei* præ cæteris placet. Sed de his suo in loco plura.

- 8 Christianæ Religionis insidiatores pessimi sunt illi, quos a naturali religione NATURALISTAS vocamus. Horum se nostro tempore major numerus ostendit. Sunt enim ex illis, qui religioni Christianæ colorem ex his rebus quærunt, sunt, qui directe eversum eunt. Nota sunt de Vanino ejusque Sectatoribus omnia. Edv. Herbertus in suis *Libb.* mire lubricus est, & qui ex eodem fonte hauriunt, Thom. Hobbesius, & Ben. Spinosus. Contra Herbertum pauca scripta sunt. Petri Musæi adversus illum exstat docta Dissertatio. Scripsit & quædam adversus illum Joh. Musæus. Hobbesii doctrinam e popularibus magno numero refutarunt Viri non docti solum, sed & pii. Nemo autem Spinosæ nequior est, ut patet ex ejus *Tractatu Theologico-Politico*, & *Scriptis posthumis*, inprimis *Ethica*, in qua omne reconditum hominis virus est. Illic enim quasi arcem exædificat, & e fundamentis excitat, quæ antea tantum ruditer delineata erant in *Tractatu Theologico-Politico*. In hoc ad evertendam authenticam Sacri Textus argumenta undique congeruntur; in *Ethica* vera Atheismi fundamenta sternuntur. Operandum esset, ut aliquis eadem hanc refuteret methodo, quam ille Mathematicam jactat, & qua usus est in adstruendo Atheismo. Sed hæcenus leviter tantum contra illum pugnatum est, nisi quod Lambertus a Velthufen singularem contra illum Dissertationem scripsit, brevem quidem, sed tamen argutam. Henricus Morus quidem illud tentavit, non autem data opera egit. In Belgio Ultrajectinus Prof. Regnerus a Mansfeld, *Tractatum* ejus *Theologico-Politicum* aggressus est, quem tamen, ut Hominem suarum rationum & argumentorum ignarum, ridet exhibilatque Spinosus. Neque omitendum est, quod supra diximus, Huetium data occasione in illum in *Demonstratione Evangelica* incurrere. Novissime operam illam suscepit Guilielmus a Blyenburg, qui *Ethicam* ejus eadem methodo refutavit.

- 9 Spectant & huc, qui de ATHEISMO, vel historice, vel dogmatice, vel Elenchice, scripserunt. Exstant in GISB. VOETII *Dissertationibus* quædam de Atheismo, in quibus varia coacervavit, ad hoc argumentum spectantia, sed legendus est cum judicio, quo ipse non adeo utitur. In Scriptis enim suis coacervat sine discrimine digna, indigna, laudat Autores, eorumque loca, sibi interdum non visa. & libb. nunquam editos. Utilis tamen ejus est labor, ob varia Collectanea, quibus interdum feliciter uti possumus. Ejus certe *Disputationes de Atheismo* anam dederunt aliis, ut de simili argumento scriberent, qui pene omnia illinc cepere, alia tantum forma

forma Operi addita. De THOM. CAMPANELLE *Atheismo Triumphato* supra diximus, in quo objectiones Atheorum adducit, & e regione illarum ponit responſiones, quæ tamen iſtis objectionibus frigidiores ſunt. Et ſunt, qui compertum ſe habere putant, cum moliretur hunc librum Campanella, voluiſſe illum inſcribere *Atheiſmum Triumphantem*, ſed auſum non fuiſſe, ne rem malam ſuo ſibi iumento accerferet. Utinam prodiſſet in lucem, quem PAULUS SARPUS molitus fuit, liber hujus argumenti, *quod Atheiſmus repugnet naturæ humane*, teſte Fulgentio p. 134. in *Vita ejus*. Sine dubio enim argutiſſima produxiſſet argumenta ad Atheiſmum extirpandum. Quantum enim titulus libri arguit, vel ex geneſi hominis, vel ex partium ejus conſtitutione, argumenta ad Dei exiſtentiam probandam elicere voluit, uti eſt ſane in hoc maximum ad Atheos convincendos præſidium. Certe Henr. Morus, qui *Antidotum adverſus Atheiſmum* ſcripſit, non aliis uti argumentis voluit. Qui Atheiſmum propagarunt, & libri horum tam editi, quam inediti, ſub exordium hujus Operis, T. I. Lib. I. c. 8. producti ſunt. Feci illic mentionem *Jul. Caſ. Vanini & Joh. Bodini*. Uterque *Dialogos* ſcripſit. Illius quidem editi ſunt, ſed raro ſolent vendi, niſi in Auctionibus, & quidem magno pretio. Hujus *Dialogi* non ſunt editi, ſed manuſcripti latent. d) THEOPH. SPITZELIUS aliquot libellos ſcripſit ad hitoriæ Atheiſmi ſpectantes, exſcriptos e Voetii *Diſſertatione*. Tum & ANTONIUS REISERUS *Diſſertationem Epistolarem* ſcripſit de *Origine, Progreſſu, & Incremento Atheiſmi*, ubi multa ſci-tu digna occurrunt, Auguſtæ Vindeſ. A. 1669. in 8. editam. FRANCISCUS CUPERUS librum ſcripſit, cui tit. *Arcana Atheiſmi revelata*, Roterodami An. 1676. in 4to. editum. Sed Autor ille non adeo ſincerus mihi viſus eſt. Promittit, ſe multa arcana argumenta propoſiturum, quibus Athei uti ſoleant, & quæ ex converſatione cum illis didicerit. Non video tamen plura eſſe ab illo prolata, quam ab aliis in hoc nequitia ludio antefignanis, & ſi quædam ejus loca recte ponderentur, leviter tractare rem ſæpe viderur, & cauſæ bonitatem prodere. Scio, multos eſſe, qui hocce tractant argumentum, & quidem ſpiſſis libris, ſed plerique non ſatis ad hanc cauſam inſtructi, nec iis utentes armis, quibus, ad hanc hydram conſiciendam, uti debebant. Solent enim pro fundamento uti locis Scripturæ, quæ non admittunt adverſarii; illam enim ipſi in controverſiam vocant. SAM. PARCKERI ſupra mentio eſt facta, cujus *Liber contra Atheiſmum* Anglice editus eſt Lond. A. 1669. in 8. Spetantque huc etiam Ejusdem *Tentamina Phyſico-Theologica*, Londini A. 1665. in 4to.

(XXX) 2

edita,

- d) Joh. Bodini *Dialogorum de Abſolutis rerum ſublimium Arcanis* Mſtorum, & Hitoriæ elegantem, & Cenſuram accuratam, Theologus dedit *παραμυθιας*, Joh. Diecmannus in *Schediaſmate de Joh. Bodini Naturaliſmo Juvenilium*, Kilonii A. 1683. in 4to. publicato. Theophili Spitzelii, Eccleſiaſtæ in patria Auguſtani, tria adverſus Atheos prodierunt Opuscula: 1. *Scrutinium Atheiſmi Hiſtorico-Axiologicum*, Auguſtæ A. 1663. in 8vo; 2. *Epistola de Radice Atheiſmi*, ad D. Henr. Meibomium Junio-rem, Ibid. A. 1666. in 8vo; 3. *Epist. de Atheiſmo eradican-do*, ad Ant. Reiſerum, cui acceſſit *Finis Literari Hominiſ Seceſſus*, ibid. 1669. in 8vo. Conſerri etiam poteſt ejusdem Felix Literarum ex Inſelicitum Periculis & Caſibus, ſeu de Vitiis Literarum Tractatus, Auguſtæ A. 1676. in 8vo. editus, cujus Commentatio I. (p. 89. 202.) de Literarum quædam Impetate, ſeu Atheiſmo, diſſerit.

edita, in quibus de mundi æternitate vel origine, Generis humani ortu, Corporis humani structura, Anima Mundi, & similibus Argumentis, contra Atheos, ex principiis Phycis, disputatur. Nec omitti debet hoc in loco Domini D. CHRISTOPH. FRANCKII Dissertatio, cui tit. *Atheus convictus*, in qua Atheorum & Epicureorum argumenta conquiruntur diligentissime, & ad ea responderetur. CHRISTOPHORI JOACH. JANI *Atheus refutatus*, & *ad veram Religionem conversus* quoque exstat, in quo agitur de Atheis, & eorum sectis variis, ac quomodo illi rationibus refutari, & ad veram Christianæ Religionis agnitionem adduci possint. Editus est Jenæ A. 1668. in 4. Verum non ea argumenta adducit, quæ rem omnino conficiant. Proccedit per Oppositiones, & Responsiones, & S. Scripturæ loca, cum Responsionibus, simul adducit. Pleraque tamen collegit e Scholasticis, quæ apud illos solent disputari hoc super argumento. Scripsit & JOH. LUD. FABRICIUS, Prof. Heidelbergensis, *Apologeticum pro genere humano, contra Atheismi calumniam*, quo demonstrare laborat, nullam esse gentem, quæ Atheismi convictio traduci possit, arque adeo omnes adducit, quæ vulgo ejus insimulantur apud Itinerariorum Scriptores & Historicos, demonstratque, illas non posse Atheas dici. Additus est iste *Meditationibus* ejus, An. 1663. Heidelb. in 4. editis.

- 10 Sunt & qui Atheismi crimine infamare volunt Autorem *Religionis Medici*, cui nomen THOMAS BROWNE. Erat is Medicus Londinensis, & male audiebat apud suos de non optima religione, qua calumnia inductus, ut vindicaret nominis sui existimationem, librum scripsit hujus tituli. Scripserat & antea alios quosdam Libb. Theologici argumenti. *Religio autem Medici* Anglice edita fuit, & postea Latine reddita a Joh. Meryweather. In librum hunc notas scripsit Levinus Nicol. Moltkenius, non contemnendas, præfationemque addidit, qua de occasione Scripti, & Autore ipso, plenius agit. Latina editio est publicata Argentorati A. 1665. in 8vo. Ante XII. circiter annos prodiit Liber ille Anglice, auctor ab ipso Autore, & erant quorundam additi Discursus super libri hujus nonnullis argumentis, inter quos præcipue sunt Kenelmi Digbæi *Observationes in Religionem Medici*, quæ etiam seorsim editæ sunt Londini A. 1643. in 8. Quod ejus sententiam & dogmata attinet, quanquam liberius forte judicet de nonnullis religionis Articulis, pro Atheo tamen habere nolim, quod mihi video ex ejus multis sententiis, quæ serio prolatae sunt, deprehendere. Scripsit & *Censuram* in eam Alex. Rossæus, præcipue tamen in alterum ejus librum, quem Anglice scripsit *de vulgaribus erroribus*, quæ Censura reperitur in libro Rossæi, cui tit. *Arcana Microcosmi*, A. 1652. Lond. in 8. edito. Quod vero attinet hunc Brownii Librum, editus ille olim est Lond. in folio, Anglice sub Titulo *Pseudo-doxiæ Epidemicæ*, & postea, Belgice redditus a Joh. Grundal, Amstelodam. A. 1668. in 8. sub Tit. *Beschrijving van verscheiden algemeene Dwalinge des Volks*. Continentur hoc in libro quidem pleraque Phycica, sunt tamen & aliqua, quæ ad Theologiam possunt referri.

Feci supra mentionem BENED. SPINOSÆ, & libri ab illo scripti, cui titulus: *Tractatus Theologico-Politicus*. Librum hunc præcesserat alius quidam, hac inscriptione: *Philosophia Scripturæ S. Interpret*. Illum huic Autori tribuunt quoque, nam in eo quasi fundamenta ponuntur paradoxarum sententiarum. Liber a multis refutatus est per Belgium, e quibus tamen præ ceteris laudandus est Ludov. Wolzogenius. Liber Spinossæ editus est Eleutheropoli, loco ficto, A. 1666. in 4. Respondit huic quidem singulari libro Petrus Serrarius, Amstelod. A. 1664. in 4. ediro; sed ille non satis philosophica methodo procedit, Vir quidem pius, sed ad convellendas Hæreticorum & adversariorum sententias parum argutus, prior etiam quodammodo ad Enthufiasmum. Scriptit enim Gallica Lingua librum, quo defendit satis operose Mille annos Apocalypicos. Circumfertur & *Ars nihil credendi*, cujus mentio fit apud Voëtium in *Disputatione de Atheismo*, & apud Spizelium in *Scrutinio Atheismi*. Tribuitur cuidam Gorhofredo a Valle. Est & alius Lib. cui tit. *Cymbalum mundi*. Hujus meminerunt, tum Voëtius, tum Spizelius, & Autorem ejus faciunt Bonaventuram de Periers. Henricus Stephani ejus quoque meminit in *Apologia Herodoti*, cap. 26. p. 364. Marinus Merfennus in *Genesis* p. 669. vocat eum de Perez. Qui & ipse Merfennus, in illo *Commentario*, satis curiosus est, in rimandis illis, quæ videntur adversus auctoritatem textus sacri adduci posse. Magna certe diligentia conquistæ apud illum sunt Objectiones, quæ a profanis hominibus adferri sæpe solent. Neque tantum subsistit in iis, quæ Genesi Mosæica continentur, sed per tota Biblia se diffundit. Argumentum istius libri, qui *Cymbalum Mundi* vocatur, refertur apud Spizelium. Idem & alterius meminit libri, cujus argumentum, & Tit. *de eo, cur receptum sit Evangelium*. Exsecrabilem esse hunc librum ajunt, qui videre.

Adversus pestifera horum nebulonum dogmata, quoniam sacras literas contemnunt, nullum est efficacius argumentum, quam quod e Philosophicis, & Historicis gentilibus, contra illos sumitur, quo in genere supra laudatus Streuchus palmam fert. Est & alius liber cujusdam Anonymi, cujus meminit Gaddius in *Lib. de Scriptoribus Non Ecclesiasticis*, Tom. I. sub voce Anonymi, p. 30. quo is testimonia de Christo collegit, loca sc. integra Veterum librorum Græca, Persica, Thracica, Aegyptiaca, Babylonica, Chaldaica, & Italica. De Trinitate etiam, de Verbi in carnem adventu, signis divinis, resurrectione, ascensione, de S. Spiritus ignitis linguis, de Judicio, de Paradiso, Græcos, ceterosque populos, jam tum philosophatos esse, ostendere ille conatur. Exstat & Disputatio CHRISTIANI HOFMANNI, cui tit. *Umbra in luce, seu Consensus & Dissensus religionum profanarum cum veritate Christiana*, Jenæ edita A. 1677. in 4. quæ istud argumentum tractat. Velut spicilegium, post aliorum menses, superiore Anno TOBIAS PFANNERUS integrum *Systema Theologiæ* edidit, secundum omnes Locos Theologicos e Gentilibus Philosophorum Scriptis adornatum, qui, quamvis Duces habuerit ea in re Streuchum, aliosque, eleganti tamen methodo & delectu rem omnem instituit. c)

(Xxx) 3

Veni-

c) Ad hanc quoque classẽ pertinent Pct. Dan. Huetii *Quæstiones Abusivæ* (ab Agro, in quo

- 13 Venimus jam ad Autores Philologicos BIBLIOTHECARIOS, quorum præmitti notitia debet. Habemus vero perpaucos, imo pene nullos, qui pro dignitate rei hoc argumentum tractarunt. De Sixto Senensi, & Ant. Possævino supra diximus. Paulus Bolduanus & Georg. Draudius nudi sunt Nomenclatores, imo vix illud nomen merentur. Multi enim in illis sunt errores & sphalmata. E Reformatis habemus quosdam, qui Ideam aliquam ejus Operis animo conceperunt. Et GISEBERTUS quidem VOETIUS librum scripsit, cui tit. *Exercitia & Bibliotheca Studioſi Theologie*, sed ille, in alienis occupator, ne suum quidem negotium recte curat. f) Bibliothecam enim

scriptæ sunt, Alnetano ita dictæ,) sive de concordia Rationis & Fidei Libri III Cadomi A. 1690. in 4to editi, & eunte Frhd. Bened. Carpzovio, Lipsiæ A. 1692. in 4to. recusi. Cujus Operis eximii, Dialogo inter Autorem & Joh. Bapt. Hamelium, Philosophum Galliz Celeberrimum, perpetuo concinnati, Liber I. Consensum Religionis Christianæ & Sanæ Rationis generatim affert, suisque Limitibus circumſcribit, Illus autem in Credendis, sive Doctrinæ Christianæ Articulis, ac Illius in Agendis, seu Vitæ Morumque præceptis, eundem e Paganorum Philosophia, Historia & Mythologia, Scriptorumque varii generis Ethnicorum Monumentis, speciatim ostendunt. Idem Argumentum pertractare voluit Adamus Tribbechovius, in *Collatione Theologie Gentilis cum Divina*, quam, non tam affectam, quam consuetam, esse, Anno jam 1667. in *Historia Chibasini* c. 1. §. 1. est testatur, ejusque Specimen de *Statu Animarum post mortem*, *Fine Seculorum*, & *Poenis Præmiisque æternis*, biniſio ante, in *Catalogo Nundinarum Anni 1666. Vernalium*, publice promiserat. Sed & *Collationem præterea Historiarum S. Codicis cum Fabulis Gentilium* idem a se jussit expectari, cujus prægustum exhibet *Dissert.* elegans, *Veritatem Creationis Mundi, prout a Mose est descripta, in Traditionibus Gentium, & Vastissimis Antiquitatis profane Monumentis, ad convincendos Aethos, ostendens*, Kilonii A. 1668. in 4to edita, & in *Thomas Crenii Fasciculo I. Dissertationum Historico-Philologicarum* Roterd. A. 1691. recusa. In hac sequentia p. 18. de toto ostendens Opere, salivam tibi laud dubie motura. *Quod si & tenuis nostra hic allegari Opella mereatur, affirmare certe ausim, ne unicam quidem alicujus momenti Historiam, sine autem omnes permagni, in S. Scripturis occurrere, cujus transcriptum exemplum, in profanis Gentium Scriptis, non deprehenderim.* Utinam illud, una cum Val. Henr. Vogleri, Prof. Medici Helmstadii. Duellismi, *Mythologicis* (quæ in simili versata esse argumento, Casp. Sagittarii, spem Editionis illorum simul injiciens, A. 1675. in *Exerc. ad Justini Historici Lib. II. c. 1. §. 6. p. 9.* significavit,) in lucem propediem, si vel maxime lima haud accesserit ultima, protrahatur publicam!

- g) Gisb. Voëtii *Bibliotheca Studioſi Theologie* Editio Tertia, quæ Francofurti A. 1685. in 12mo. prodierit, ac in Titulo, ætu prioribus auctor atque emendatior, falso commendatur, harum menda, etiamque Autoris errores, novis cumulavit sphalmatis. Severini Waltheri Sluteri *Proptæum Historiæ Christianæ* multo quidem auctius Lünelburgi A. 1696. in 4to est recusum, sed nihilo tamen minus valde adhuc manere ac imperfectum. Palmam certe illi extorquet, quæ biniſio ante, A. 1694. scil. Jenæ in 4to prodierat, Casp. Sagittarii, eximie eruditionis Theologi atque Historici, *Introductio in Hist. Eccl. & singulas ejus Partes, sive Notitia Scriptorum illius Veterum atque Recentium*, cujus *Tomum alterum posthumum*, a Joh. Andr. Schmidjo, Theologo Helmstadiensi *ἱεροκωστῆρος*, recognitum & luculentis auctum Accessionibus, cupide Eruditi expectant, & ut promissa Vir doctissimus quamprimum satisfaciât, efflagitant.

enim Studiosi Theologiæ descripturus, omnem non solum Encyclopædiam Philosophicam, sed & omnia alia, rebus suis immiscer. Præcipue illic obvii crassissimi sunt errores. Venditantur Autores nunquam editi, & qui de argumentis alienis scripsere, ille ad sui argumenti Scriptores refert. Editus est ille Lib. Ultraject. An. 1651. in 12mo. Edidit & Gerh. Meierus, Bremensis, *Bibliothecam Theologicam*, methodo quidem satis concinna, sed admodum concisam, nec satis perfectam. E nostris quem nominare possim, nescio, nisi quis Georg. Calixti *Apparatum Theologicum* hunc in censum referat. Sed ille vastius argumentum animo complexus erat, nec tantum de Scriptoribus Theologicis agere in animo habuit, sed de omni Apparatu Theologico in universum. Magnam certe fecimus jacturam in hujus libri defectu, paucula enim tantum attigit, sed profecto eruditissima, & profundam antiquitatis & Historiæ, tam Sacræ, quam Civilis, cognitionem spirantia. Nuper SEVERINUS WALTHERUS SLUTERUS *Propylaum Historiæ Christianæ, seu enarrationem methodicam Scriptorum ad Historiam Ecclesiæ Christianæ, facientium* Francofurti A. 1680. in 12mo edidit, sed pauca sunt illa, ac multis modis ampliari possunt, uti forte faciet Autor cum ad curas secundas descender. Faciunt huc quodammodo Autores, qui de *Usu Patrum* quædam commentantur e variis religionibus, inter quos merito suo commendari debet præstantissimus Joh. Dallæus, cujus de *Usu Patrum, & Pseudonymis & suppositiis* illorum Libri exstant, magna Antiquitatis Ecclesiasticæ cognitione referti. MSSos libros Ecclesiasticos, & Theologicos nonnullos, Theoph. Spicelius dedit in libro, cujus titulus: *Illustrium Bibliothecarum Arcana resecta*, de quo supra egimus. Spectat huc quoque liber Joh. Henr. Horringeri, quem inscribit *Bibliothecarum Quadrupartitum*. Nam in toto Opere hoc sibi præfixit, ut ostenderet, quomodo Bibliotheca Theologica adornanda sit. Hujus argumenti occasione ad singulas Theologiæ partes procedit, accurate omnia dividens, & potissimos in singulis auctores indicans. Liber est utilissimus Theologiæ Studiofo. Nam, ut erat Vir *περὶ μαθήσας*, ita magna cura conquistavit, quæ quomodocunque ad argumentum, quod tractat, spectant. Pene optimus est in hoc argumento: nam, & methodo concinna utitur, & ubique judicia sua interspergit non contemnenda.

Nunc procedimus ad fontem ipsum Theologorum dogmatum, BIBLIA scil. 14
codicemque sanctum. Ejus libri quomodo dividantur, notum est omnibus. Multa hic notari possent de variis Bibliorum Editionibus, tum V. tum N. T. variisque Versionibus in linguas varias. Quod Editiones attinet, varix prostant V. T. vel sine versione, vel cum versionibus, quas enumeratas vide in *Bibliotheca Thana*, ubi pene omnes illæ Editiones comparent, præter recentiorum Anglicam, a Briano Walthono procuratam, cum versionibus omnibus Orientalibus, Græcis & Latînis. Quod magnificum sane Opus Complutensem Codicem, aliosque omnes, longo post se intervallo relinquit, quamquam tamen non desunt, qui & in illa Editione non pauca desiderant. Præmisit Walthonus Tomum integrum, quem vocat *Apparatum*, quo expenduntur omnia illa præliminaria circa textum Hebraicum & Versiones ac contro-

troverfiæ circa authentiam Hebraici textus, quod argumentum ante illum inter Lud. Capellum & Joh. Buxtorfium disputatum est, & ante aliquor annos a Domino D. Matthia Wasmurho. *Apparatus* ille in Epitomen a nonnemine redactus est, ac in *duo. lcc.* editus, usui futurus illis, qui vastum istud Opus parare sibi, vel nolunt, vel non possunt. De ceteris consulendus est Hottingerus, in sua *Bibliotheca Theologica, Lib. I. c. 1.* quo agit de Bibliorum exemplaribus Authenticis, Hebræis Veteris, & Græcis N. T. tam MSSis, quam impressis, & *cap. sequente secundo*, quo agit de Editionibus Polyglottis, *g)* omnesque ad examen vocat, judicio de singulis instituto. Judicat & ibi de Opere Eliæ Hutteri Biblico, quod scil. distinctio Literarum servilium & radicalium, in Textu Hebraico Hutteriano, discendum conatui plus obsit, quam prosit. Idem refert, Biblia illa (quæ vulgo Terragliotta sunt) Noribergæ excusa esse XII. linguis. Multa hic possent de variis Bibliorum translationibus dici, de quibus peculiari cap. 3. agit Hottingerus, ubi omnium gentium versiones recenset. Qui hoc argumentum plenius tractavit, laudari debet Petrus Dan. Huetius, Vir omnium literarum peritissimus, cujus exstant de *Interpretatione libri duo*, quorum *primus* agit de *optimo interpretandi genere*, *alter* de *claris Interpp.* Quamquam autem liber iste in genere, de omni interpretandi & transferendi ratione, agat, de qua nil hæcenus erat præceptum, se tamen per omnes disciplinas diffundit, & quidem in singulis, qua cura quid conversum sit, disquirat, addito ubique limatissimo judicio. Occasione itaque illa de Bibliorum versionibus etiam plerisque egit, magno hoc in argumento usui futurus. Cui tamen Autori hoc vitio vertere possis, quod iniquior paulo videatur in Germanos. Liber ille, olim Parisiis editus in 4to, erat admodum rarus, sed nunc Stadæ recusus est A. 1680. in 8. Jungi potest huic libro ejusd. Autoris *Demonstratio Evangelica*, cujus supra mentionem fecimus, in qua *γνηστὴς* omnium Scripturæ librorum ordine ostenditur. De his libris non pauca intercedunt nobis cum Pontificiis controversiæ, de quibus libros singulares scripsit Dominus D. Christ. Kortholtus, alterum de *Canone Scripturæ S.* alterum de *variis versionibus*, hic Kilonii editos. *gg)* De variis versionibus Germanicis antiquissimis egit Hottingerus. Est & in Gothicam Linguam conversa bona Evangeliorum Pars, quæ a Francisco

g) De Bibliis Polyglottis, post Hottingerum, fusiis commentati sunt, & conferri cum illo merentur, Chr. Kortholtus in *Tr. de Variis S. Script. Editionibus*, Cap. XXI & Wilh. Ern. Tenzelius in peculiari de iis *Diatriba*, Witteb. A. 1686. in 4to edita.

gg) De Versionibus Bibliorum Germanicis, ante Lutheri Translationem, concinnatis atque evulgatis, præter eundem Hottingerum (*Lib. II. Biblioth. Quadrip. c. 3. § 2. p. 146-153.*) consulendi C. Kortholtus in *Edit. posteriore atque audioris Tractatus* modo laudati, c. 25. Joh. Frid. Mayerus in *IV. Dissertationibus, Historiæ Versionis Bibl. Germanicæ Lutheri*, Hamburgi A. 1701. excusa, subjunctis, Joh. Reiskius in *Diff. Epistolica ad Mayerum*, eidem addita, & Georg. Frid. Magnus Gymnasii Augustani Rector, in *Disp. de Antiquis S. Scripturæ Versionibus Germanicis, Augustæ excusis*, A. 1690. publicata, cujus recentum Dn. Tenzelius, in *Dial. Menstr. Germ. M. Aug. A. 1692. p. 676-698.* exhibuit.

cisco Junio edita sunt cum Commentariis, quorum & supra mentionem fecimus. (ggg)

Sequuntur COMMENTATORES BIBLICI; qui vel *Critici* sunt vel *Exegetici*. CRITICORUM magnus est numerus, tam illorum, qui in Biblia universa, quam qui in libb. singulares sunt commentati; tum qui de argumentis peculiaribus egerunt. Horum Auctorum Syllabum, quasi per lancem saturam, dedit Hottingerus *Lib. I. cap. 5.* ubi agit de *Criticis Bibliis*. Quidam illorum contulerunt inter se Exemplaria MSSa, quidam Versiones, uti Ludov. de Dieu, Arnoldus Borius, Johannes Viccars. In universa Biblia exstant *Commentaria Critica* HUGONIS GROTIJ, quæ novissime edita sunt 4. *Tomis in folio*, ap. Blavium, cum absolutissimis Indicibus Auctorum, rerum, Locorum Scripturæ, quorum maximus in exegeſi usus esse potest, exceptis Locis Socinianismum spirantibus. Hoc enim morbo Grotius laborasse dicitur. Prima horum *Commentariorum* Editio sine Indicibus est, ideoque ad usum non ita accomodata. Alteri Editioni, præter Indices, accessere novæ quædam Auctoris notæ, & peculiare quidam libri. De his Commentariis hoc notandum est, in Rabbino- rum locis citandis, & explicandis, non raro eos fallere. Secutus enim plerumque aliorum fidem est Grotius, linguarum Orientalium non adeo gnarus. Plurima horum errorum specimina notavit harum literarum peritissimus Dominus *Esdra Edzardi*, quæ ipse mihi aliquando ostendit. Ceteri Commentatores Critici, nec legi ab omnibus, nec enarrari a nobis, omnes possunt. Quare non inutilem laborem suscepit MATTIÆUS POLUS, qui ex omnibus Criticis Scriptoribus extraxit illa, quæ faciunt ad intelligentiam locorum Scripturæ, illaque Bibliis, juxta ordinem librorum, capitum & versiculorum, dispositis, inseruit, annotatis semper Auctorum locis. Quanquam Epitomarum, & Compendiorum, inglorius sæpe & noxius labor fit. Vix enim semper ita assequitur mentem Auctoris Epitomator. Laudanda tamen illa est opera, quæ multis modis utilis esse potest, ob seriem illam librorum, & ob laboris compendium. Liber ille olim impressus in Anglia, magno constabat pretio, & vix haberi poterat, cujus Exemplaria incendio Londinensi erant absumpta. In Germania itaque recusum est, ac vendi solet XX. circiter Imperialibus. Ad Commentarios Criticos refert Hottingerus & Lexica Biblica, Concordantias & Encyclopædias Sacras, quæ tamen huc non adeo spectare videntur. Concordantiæ enim, etsi utilissimæ sunt ad explicationem Locorum Parallelorum, ad inventiones argumentorum in Homilicis, pro se tamen nihil explicant, sed purum putum Indicem

(ggg) De Gothica IV. Evangeliorum Versione, & recentiori illius Editione, post Junianam, a Georg. Stiernhelmio Upsalæ An. 1671. in 4to curata, & Translationibus eorundem Vulgata Latina, Suecica & Islandica, παραλήψεις adiectis, aucta, vid. Joh. Schefferi *Sueciam Literarum* p. 189. *Hypomnemata* ad illam nostra p. 401. 402. M. Georg. Frid. Heupelii, Argentinentis, *Diss. de Ubbila*, seu *Versione illius IV. Evangeliorum Gothica*, Witteb. 1693. editam, aliosque Auctores in *Hypomn.* l. c. allegatos.

dicem præstant. Encyclopædia tantum abest, ut ad Criticam pertineat, ut inutiliter quæri videatur. De quibus Encyclopædiis quid sentiam, supra aliquoties dixi.

- 16 EXEGETICI Autores alterum ab his locum occupant, suntque illi, qui in vero Scripturæ sensu indagando occupantur. Horum magnus est ab omni ævo numerus, quibus recensendis integro libro opus esset. Exegetæ primo viri, qui Paraphrasin librorum Scripturæ dederunt, qualem laborem in N. T. suscepit ERASMUS, qui cum ceteris ejus Operibus editus est in fol. & in 4to recusus. Multos Vir ille his suis Scriptis contra se provocavit, qui passim quid in interpretationibus ejus considerabant. Nominatim contra illum insurrexit Edwardus Leus, qui *Annotationes in N. T. Erasmi* scripsit, ad quas *Annotationes Responsiones* suas edidit, & *Apologiam paraphraseos principii Evangelici Johannis: In principio erat sermo*; in qua Paraphrasi deprehendere aliquid sibi visi sunt nonnulli, quod Arianismum saperet. Additæ sunt literæ doctorum Virorum, & ipsius Erasmi, de hoc negotio. Editi sunt hi libri Basileæ, apud Frobenium, A. 1520. in 4to. Scripsit & Alphonfus Henricus *Defensionem pro Erasmo, contra Edwardum Leum, & Universitatem Parisiensem*, quæ in Classe secunda Indicii Expurgatorii Hispanici perhibetur. Fuerunt Paraphrasæ illæ diu usitatæ, jamque olim in Synagoga Judaica, estque ille modus interpretandi simplicissimus. Prætereo illas, quas habemus, Orientalium V. T. paraphrasæ, aliasque interlineares ac Germanicas, quæ omnibus sunt notissimæ, & de quibus plenissime agitur apud Scriptores hujus argumenti Bibliothecarios. De Paraphrasibus Chaldaicis, præter alios, singulari libro egit Augustus Pfeifferus, Witteb. A. 1665. in 4to edito. Legi & Walthonus in *Apparatu* prolixè potest. Exstant & Paraphrasæ & Interpretationes quorundam Cabalisticæ & Mysticæ, quæ tantum abest ut sint Exegeses, ut novas potius Exegeses suorum ænigmatum requirant. Nemo in iis sæcundior est Judæis, quimiras sunt commenti in primis super Mosis libb. fabulas, & qui e Christianis Enthusiasmo quodam Judaico sunt afflati. Multus in his Interpretationibus mysticis est Henricus Morus, Theologus Anglus, cujus *triplex super Genesim Cabala* exstat, *litteralis, naturalis, moralis*, mirum e Philo sophia Platonica, Cartesiana, & Rabbiorum traditionibus Chaos. Possunt Exegetæ distinguere secundum ætates & religiones. Quod ætates spectat, primo ponendi sunt Patres, qui in Biblia sunt commentati. Hos, secundum ordinem temporum, & seculorum, satis diligenter collocavit Autor *Bibliotheca Thuana*, sed illic non habentur alii, quam qui in Bibliotheca Thuana continebantur. Reperiuntur & in MSSis Codicibus, *Thuana Bibliotheca* subjunctis, Commentatores e Patt. Græci & Latini inediti. Multa talium olim Origenes scripserat, *Καλὴντες* hac de causa dictus, quæ pleraque perierunt. b) Ejus tamen *Commentarium super Job. Evangelice*

b) Editus quidem est Origenis *Comm. in Johannem*, tum Latine, ex Versione Joach. Perionii, in Antiquioribus Operam ejus Editionibus, tum Græce, in *Exegeticorum, quæ Græce reperiuntur*, Editione Anni 1668. Rhotomagensi Græco-Latina, a Pet. Dan. Huetio, cum Notis & Observationibus suis publicata. Sed utrobique mutilus est & imperfectus,

angelium refert se vidisse MStum & integrum, apud Arsenium Calutum, Hieromona-
chum Græcum in urbe Corfa, Jac. Sponius in *Itinerario suo*, P. II. p. 27. Editionis *Germa-
nicæ*, ubi habentur multa observatu dignissima. Recentiorum temporum Exegeras,
secundum religionis varias, satis diligenter recenset Hottingerus in *Bibliothecario qua-
dripartito*, lib. I. c. 6. ubi de illis plura possunt legi.

Transimus ad *Locorum Communium THEOLOGICORUM Scriptores*, quorum prima 17
lineamenta duxit *Phil. Melanchthon*, communis divinæ ac humanæ doctrinæ restau-
rator. Quanto olim in pretio illi habiti fuerint, inde videre est, quod, cum primo
ederentur Venetiis, sub nomine *Philippi de Terra Nigra* impressi, statim distracti
fuerint apud ipsos Pontificios, ignaros a *Phil. Melanchthone* hoc Opus esse pro-
fectum. Quod idem quoque obligasse Martini Bucer in *Psalms Commentariis*, notat
Vir doctus Anonymus, in *notis in Scaligeriana Excerpta*, a Tanaqv. Fabro edita.
Nam, sub nomine Aretii Telini *Commentarii* ille vendebatur Cardinglibus & Epi-
scopis, magni facientibus illum, sed cum audivissent, Bucerum ejus verum esse
Autorem, statim suppresserunt librum, & inter damnatos rejecerunt, qui antea
sub fucato nomine mirifice placebat. Post Melanchthonem, Locos Communes
majore diligentia excoluit MARTINUS CHEMNITIUS, Vir Ecclesiæ nostræ maximus,
cujus Opera Pontificios valde sollicitos habuere. Magnam enim Antiquitatis &
Historiæ Ecclesiasticæ cognitionem Theologico studio junxerat, ut eo nomine fa-
cile adversariis superior esset, accedente ad insignem peritiam causæ bonitate. Va-
riæ sunt *Locorum* illius Editiones, non bonæ notæ omnes. Quæ in 8vo prodit,
ceteris est correctior, & altera quoque, quæ Francofurti in 4to. Mendosissima est
Wittebergensis in folio, & vel recusa mendis suis non destituitur. Scripsit & alia
Vir ille, quæ religionis nostræ Cultoribus in deliciis esse debent, *Harmoniam Evan-
gelicam*, cujus Editio optima prodit Francofurti in folio, it. *Examen Concilii Tridentini*,
Opus præclarum, & quod maximi faciunt Theologi nostri, crux vero Pontificiorum,
qui in ejus Operibus facile genuinum frangunt. Laudatissimam quoque operam in
Locis posuit JOH. GERHARDUS, Vir multorum laborum, & meritum. Meditatus
& olim Locos Communes fuisse dicitur JOH. MUSÆUS, Theologus Jenensis, imo ma-
ximam partem confecit, fuitque ante aliquot annos, qui, ipso invito, illorum editio-
nem parabat, Bibliopola, cujus tamen conatus ipse, cum viveret, intercessit. An nunc
habituri simus scriptum hoc ejus posthumum, est incertum.

E Pontificiis maximis ornari laudibus debet DIONYSIUS PETAVIUS, Jesuita, Vir 18.
summi laboris & judicii, quem unum e Jesuitis sapere judicabat Scaliger, utut ab illo
scriptis Eristicis lacesitus. Scripsit ille *Libros Dogmatum Theologicorum*, quos ad Lo-
cos Communes Theologicos certa ratione referre possimus, etsi ulterius se labor
(Yyy) 2 ejus

quippe in quo, e 32. Tractatibus, quos olim continuit, novem tantum supersunt, uti Huetius e
MSto Biblioth. Regiæ ostendit, *Vid. Epbem. Vir. Erud. Gall. A. 1668. p. 377. Edit. Lat.*

ejus exrendat. Nam & controversias, & quicquid ad doctrinam Theologicam spectat, addidit. Opus hoc ejus *Dogmatum Theologicorum* 4. Tomis in folio prodiit Parisiis A. 1610. & seqq. ¹⁾ Liber tamen imperfectus est, sed quæ tractavit, si exceperis, in quibus nobis cum Pontificiis controversia est, solida sunt, docta & exposita, ac magno usui futura in argumentis Theologicis. Locus de Trinitate integrum illi in fol. Tomum compler, unde perspicias, quanto molimine & cura rem suam egerit. Dolendum est, non absoluta fuisse omnia, sed pervenisse tantum ipsum ad Locum de Libero Arbitrio. Culta illi elegansque est tractandi ratio, varia eruditione undique aspersa, non horrida illa & Scholastica, frequens antiquorum lectio, in quibus evolvendis & emaculandis multum temporis consumpsit. Edidit enim multos cum notis suis, nempe Epiphanium Paris. 2. volum. in fol. A. 1622. Appendicemque ad suas notas, Synesium cum notis A. 1632. in folio. Notas in Juliani Apostata Opera, edita A. 1634. item Tr. de potestate consecrandi, Sacerdotibus a Deo concessa, in 8vo. Paris. A. 1639. & Dissertationes Ecclesiasticas de Episcoporum dignitate, & aliis argumentis Paris A. 1641. in 8. In Chronologiam scripsit *Opus de doctrina temporum*, 2. volum. in folio editum Paris. A. 1627. apud Cramoysios, quod postea in Epitomen contraxit sub tit. *Rationarii temporum*, & Scaligero opposuit, cui multum facebat negotii, edidit & *Uranologium*, sive *Systema variorum Autorum, qui de Sphæra, ac Sidæribus, commentati sunt*, Græce, cum Latina Interpretatione, & variarum Dissertationum Lib. 7. Paris. in folio, A. 1630. Unde patet, quantæ doctrinæ Vir fuerit. De Locorum Communium Scriptoris, tam apud Protestantibus, quam Pontificios & Reformatos, vide Hotting. in *Bibliotheca Theologica*; lib. 3. c. 2. 3. 4. sub singulorum capp. initium.

- 19 Theologiæ Polemicæ Scriptores sunt permulti, ratione Sectarum, quorum tangemus celeberrimos. Spectant huc omnes, qui de Hæreticis scripserunt, licet non omnes hæreses ad nostra tempora se extendant. Prodest tamen illarum habere, quoad fieri potest, notitiam accuratissimam. Solent enim plerumque reviviscere hæreses illæ, & a Novatoribus refuscitari. De Epiphanii *Opere de Hæresibus*, & Petavii *notis* in illud, supra diximus. Philastrius *Catalogum Hæreticorum*, scripsit, secundum sanè & locupletem. At illi in more positum est, facile hæreses condemnare, ex levibus & innoxiiis quibusdam opinionibus. Catalogos Hæreticorum post illos dedere Centuriatores, sed singulis seculis, & plures alii singularibus libb. uti Joh. Gualterius, (Janus Gruterus) in *Chronico Chronicorum*, Joh. Pontanus in *Catalogo Hære-*

¹⁾ Parisinæ *Dogmatum Dionysii Petavii Theologicorum* Editioni palmam præripuit nupera, quæ A. 1700. in fol. prodiit, Antwerpiensis, sive potius Amstelodamentis, a Theophilo Alethino (sub cujus larva Joh. Clericus delitescit) Præfatione pro Petavio, adversus Christoph. Sandium, Atinismi cum convincere conatum, aliosque Censores, Apologetica, ac Notulis, Exegeticis partim, partim Elencheticis, aucta, ceterorumque insuper Tractatum Petavii, qui seorsim antea prodierant, Theologicorum accessione locupletata. *Συναρκεσιαι* ejus vid. in *Actis Erud. Lips. M. Majo A. 1700. p. 230. 231. 232.*

Hæreticorum. Florimondus Ræmundus in libro de ortu, progressu, & ruina hæresium hujus sæculi (qui e Gallica in Latin. Linguam est conversus A. 1614. Colon. in 4to) Conradus Schlißfeldburgius Catalogum quoque *Hæreticorum* scripsit. Expedit hic nosse singulorum, in quacunque, vel Secta, vel Religione, Doctorum Symbola, Confessiones, Catecheses, quorum libb. copiam insignem in unaquaque habemus religione. Illos autem omnes prætermittimus, cum operam hic laudabilem posuerit Hortingerus lib. 3. c. 1. *Bibliotheca Theologica*, ubi diligentissime agit de Scriptis Symbolicis præcipuarum religionum.

Prænosci hic debent summa Controversiarum capita, quæ præcipue in Ecclesiis nostrorum temporum, & variis sectis, agitantur. Earum *Controversiarum summam* e Reformatis Joh. Hornbeckius dedit libello aliquoties recuso. Præstitit & heic operam compendiariam non ita pridem Frid. Spanhemius in *Introduct. ad controversias selectiores*, Lugd. Batav. A. 1677. in 12. edita, cui libello accefferunt, quæ recentior motæ fuerunt a Naturalistis quibusdam & Atheis in Belgio, controversiæ. Quorum & refert Cartesianos, Hobbessianos, & Spinozianos. Ut de posterioribus nihil dicam, in Cartesium aliquanto iniquior fuit Vir ille, cujus consiliis & impulsu ejecta Belgio fuit Cartesii Philosophia. Etsi non negem, recentiores Cartesianos, Cartesii auctoritate & sententiis abusus, multa deduxisse ad religionem, de quibus ne quidem cogitavit Cartesius. Illi nempe reprimendi erant, non omnis Philosophia Cartesiana extirpanda. Proderit etiam hic EDV. BREREWOODI *Servitinium Religionum*, brevis tamen admodum; ubi omnia controversiarum capp. repetias. Nec omittendus est J. ANDR. BOSIUS in *Dissertatione sua III. de Religionis, & rei literariæ, in Europa, ejusque imperiis, statu præsentis*, quæ subjuncta est ejus *Introductioni in Notitiam Rerum publicarum*. Sunt & Anglica lingua libri quidam scripti hoc in negotio utiles, uti Alex. ROSSÆ liber *de Religionibus Orbis*, qui in omnes pene linguas conversus est, Gallicam, Italicam, & Germanicam, & in hanc quidem ab Alberto Reimaro, Lubecensi, sub tit. *der gangen Welt Religionen*. Prodiit Amstelod. A. 1668. cum figuris in 8vo. Scripsit & *Edvinus Sandys* Anglice de eod. argumento Tr. qui itidem Germanice redditus est in 12. sed plenius hoc argumentum tractatur a Rossæo. Fuit & olim editus Liber Italica lingua hoc Titulo: *Mare Oceano di Tutti le religioni*: sed hunc non vidi. Titulus ejus comparat in *Bibliotheca Cordesiana*. Sed de his Autoribus tenendum est, fuisse interdum incaute, & non satis accurate, hoc in argumento, versatos. Quidam enim aliorum fidem sequuntur, & in ipsis interdum peregrinationibus non satis accurate observationes instituunt. Omnium optimæ relationes haberi possunt e propriis cujusque sectæ Libb. fundamentalibus, & iis, quæ a Theologis notata sunt, quam & hi interdum partium studio aliquid dissimulant. Nos brevissime per singulas Sectas nunc cognitatas, & Ecclesiæ nostræ Cultoribus perspicendas, Autores præcipuos ostendemus, eoque remittimus, ubi plenior illorum haberi copia possit.

21 De Antiquioribus jam supra est dictum, Judæis scil. & Mahumedanis. Contra Judæos commendavimus Martini Raymundi *Pugionem fidei*, in folio, k) in quem exstat elegantissimus *Commentarius* Josephi de Voyfin. Illic habentur tela contra Judæos ex ipsorum armamentario desumpta. Liber est utilissimus illis, quibus cum Judæis res est. Nuper & Vir Clar. Joh. Christoph. Wagenseilius Judæorum Libros adversus Christianam fidem, hætenus ineditos, vasto Volume publicavit ac refutavit, cui tit. *Tela Ignea Satanae*. Multi e nostris sunt Scriptoribus, qui e Rabbis contra Judæos doctrinam Christianam propugnarunt. Guilh. Schickardus magni nominis, cum viveret, fuit; majoris vero apud Exteros, quam apud suos populares, cujus Bibliothecæ & MSSa posthuma Rex Galliae ære suo redemit, Regiæque Bibliothecæ addidit.

22 MAHUMEDANORUM RELIGIO, ejusque notitia, est perenda ex J. Henr. Hottingeri *Bibliotheca Orientali*. l) Alcoranus, quo continentur Religionis Mahumedanæ capp. ex Arabico a nonnullis versus est, sed periti illarum rerum adeo discrepare Versiones ab Authenticis Exemplaribus dicunt, ut multa desint, multa mutilate ac inepte sint conversa. Editus est Gallica etiam lingua, sed nec ille est plenus, & fide dignus. Magna cum difficultate imperantur ejus exemplaria authentica, sed sunt tamen a Christianis furtim exportata, ac reperiuntur in quorundam Bibliothecis. Multi sunt Arabica Lingua scripti libri de negotio religionis, unde cepisse multa nonnullos nostrorum opinantur aliqui. Acutissimi sunt Disputatores, ut patet e Libris Philosophicis, qui Latine sunt redditi. Testis est Jac. Sponius, Medicus, in *Itinerario per Graciam ac Dalmatiam*, didicisse se e relatione cujusdam popularis sui, esse Arabicæ Lingua Librum quendam scriptum adversus Mahumedanos & Judæos, pro veritate religionis Christianæ, unde potissima Argumenta sua ceperit Grotius, quod mihi tamen non sit verosimile. Non enim crediderim, Grotio tam fuisse familiarem Arabicæ Linguae usum, ut abuti illa in rem suam potuerit. Solent sæpe talia fingi

ab

k) Raymundi Martini, Barcinonensis, Monachi Sec. XIII, Dominicani Eruditissimi, *Pugionem Fidei adversus Mauros & Judæos*, e MSto Tolosano, Ord. Prædicatorum auspiciis ac sumptibus, a Franc. Boschetto, Episc. Lodevensi, & Phil. Jac. Mauffaco, Præfide Tolosano, cum Notis Josephi de Voyfin, Presbyteri & Exenatoris Burdigalensis, luculentis, Lutetiae A. 1651. in fol. editum, Joh. Bened. Carpovius, Jun. Acad. Lipsiensis Theologus, Lipsiæ A. 1687. in fol. non solum cum iisdem Observationibus Voyfinianis curavit recudi, sed suam etiam in *Theologiam Judaicam Introductiorem*, lectu sane dignissimam, eidem præmit. Plura de Raymundo, ejusque Opere, & Plagio in illud, cujus Pet. Galatinus aeculatur, immani, in *Homonymoscopia nostra* P. II. c. 6. §. 84. p. 612-65. congesta inveniet.

l) De Alcorani Editionibus (quas inter Hamburgensis Arabica, ad Codd. optimorum fidem, A. 1694. in 4to, per Abrah. Hinckelmannum, Antistitem Catharinæ, publicata, sed Versione destituta, eminent) & Translationibus variis consulenda sunt, quas hoc ipso A. 1704. in Acad. Altorfina, Joh. Mich. Langius, Prof. illius Theologicus, proposuit, *Dissertationes duæ Historico-Philologicæ-Theologicæ*, Prior sc. de Speciminibus, Conatibus variis atque necessariis successibus, de Alcorani quorundam Virorum, in edendo Alcorano Arabico, ac Posterior de Alcorani Versionibus variis, tam Orientalibus quam Occidentalibus, impressis pariter atque cæcæditis.

ab Homi nibus rerum peregrinarum studiosis, ut pretium ac desiderium peregrinae mercis accendant. Idem, ut obiter hoc memorem, addidit, Jac. Gassarellum, in *Chriostatibus suis inauditis*, pleraque ex libro transcripsisse Arabico ejusdem Argumenti. De sectis Judaeorum videndus Joh. Seldenus in *Dissertatione de Anno Civili, & Calendario Veteris Ecclesiae*, cap. 2. & passim in *Opere de jure naturae & gentium secundum disciplinam Hebraeorum*, uti & in alio libro de *Synedrui*.

CHRISTIANI in ORIENTALES *Græcos*, OCCIDENTALES *Latinos* dividuntur. *Græco-23*
rum religio ad nos nunc adeo non spectat. Operæ tamen pretium est, nosse ejus doctrinae capita. Magnum inter Ecclesias, Latinam & Græcam, esse dissensum, m) ex Historicis notissimum est, quod vel ex una illa de *Imaginum cultu* controversia patet, quæ miras in Oriente Tragedias excitavit. Hodierni Græci multum dissident a prisca religione. Fucum itaque fecit, fumosque Ecclesiae vendidit Latinae, Leo Allatius, Græcus, Romæ vivens, qui singularem librum scripsit de *Græca & Latina Ecclesiae consensu perpetuo in 4to*. Quis Græcæ Ecclesiae sub Turcis sit status, videri potest ex Martini Crusii *Turco-Græcia*, cujus libri octo Basileæ in fol. A. 1584. prodierunt. Vide & *Acta & Scripta Theologorum Würtembergensium & Patriarchæ Constantinopolitani*, ab A. 1576. ad annum 1581. sibi mutuo transmissa, in negotio *Augustanæ Confessionis*. Lib. prodit Witteb. A. 1584. in fol. Unde disci potest, magnam esse Religionis illorum cum Protestantium religione convenientiam. Sed Vita illorum male respondent doctrinae. Nam, uti Viatores omnes testantur, corruptissime vivunt. Videantur novissimi peregrinatores, Joh. Bapt. de Tavernier, & Jac. Sponius. Qui postremus mentionem facit Consulis cujusdam Gallici, Athenis residentis, qui vastum Opus sub manibus habuit de omni religionis hodierno statu, apud quem multa quoque Veterum MStorum e Theologis Græcis delitescere ait. Multa etiam talium delituisse in Bibliotheca Jesuitarum Cochinchensium, testis est Tavernier in *Itinerariis suis*, eo loco, ubi agit de Belgarum in Asia actionibus. Ubi Belgas, & imprimis Gubernatorem Gour, ut hominem ferocem & rusticanum, incusat, qui sc. in causa fuerit, quod, Jesuitis inde ejectis, præstantissima illa Bibliotheca, in qua The-saurus Græcorum Orientalium, Arabicorum Copticorumque MStorum continebatur, militibus & nautis in prædam cesserit, cum irreparabili rei Literariae damno. Hinc se toto illo tempore, quo versatus fuit in his terris, semperprehendisse aliquem librum MStum, vel apud milites & nautas, vel institores, integros paucos, plurimos vero laceratos & mutilos, eorumque aliquam partem sibi comparasse. Exstant de

m) Dissidii inter Græcos & Latinos Historiam Frid. Spanhemius Jan. non obiter tantum in *Introduct. ad H. E. E. I.* allegata, sed fusius etiam, & ex professo, est persecutus in *Exerc. Historico-Theologica de Ecclesie Græcæ & Orientalis a Romana & Papali perpetua in hunc diem dissensione*, in V. partes distributa, & cum aliis Pontificiis, tum præcipue Leonis Allatii Operi, contrarii plane Tituli, de *perpetuo Orientalis & Occidentalis Ecclesie Consensu*, h. l. memorato, opposita. Prodit illa scorsim Lugd. Bat. a. 1694. in 4to, nuperque ibidem *Tomo II. Operum Spanhemii*, in fol. editorum, An. 1703. est recula.

de hodiernæ Græcæ religionis sub Turcis statu, *Epistole*, a Thoma Smith, Anglo, scriptæ, quæ ante annos sex vel septem Londini in 12mo sunt editæ. Græcæ religionis, secundum gentes varias, diversâ in quibusdam dogmata sunt. Ex mixtura enim populorum, variis interdum accessionibus doctrina purior incrustata fuit. Notum est, Moscovitas etiam Græcam religionem jactitare, sed in multis admodum deformem. De ejus religionis statu consulendi Itinerariorum Scriptores. Vix enim alios habemus idoneos ejus testes. Nuperrime aliquot prodire Itineraria, in quibus & de religione agitur. Vir illustris, AUGUST. BARO a MAYERSBERG, *Itinerarium* scripsit *Moscoviticum*, A. 1661. in fol. editum, cui multa sunt de rebus Moscoviticis, tam Politicis, quam Ecclesiasticis, inserta. Addit & Leges Russicas, Latine redditas, quibus multa continentur, ex Jure Romano desumpta. Prodiit & in Italia Patavii, ante 3. circiter annos, *Itinerarium Moscoviticum*, sine nomine Autoris in 8. Crediderim tamen, librum hunc esse potius e Scriptoris ceteris congestum a quopiam, in Bibliopolæ gratiam. Ceterum de iis, quæ ad Theologiam Græcorum spectant dogmatica, a Græcis ipsis tractata, Leo Allatius passim in suis scriptis quædam memorat, & maxima eorum pars exhibitâ est in *Bibliotheca Thuana* a p. 21. ad p. 46. ubi secundum successionem seculorum, Autorum Græcorum scriptores recensentur, in quibus reperiuntur multi, qui de Controversiis, inter Ecclesiam Latinam & Græcam agitatâ, v. g. de cultu Imaginum de processione Spiritus S. a Filio, singulares libros scripsere, & immiscerunt etiam Scriptores Homiletici. Ceterum & Jesuita Ludov. Maymburgius *Historiam* illam *Schismatis Græcæ Ecclesiæ*, ut vocat, singulari libro pertractavit. Quæ seculis 8vo, 9. & 10. inter Orientalem & Occidentalem Ecclesiam lites fuerint, vide Georg. Callixtum in *Dissertatione singulari, de statu rerum in Ecclesia Occidentali*, quæ addita est *Apparatu* ejus *Theologico*. Jungi huic potest J. Henr. Bæclerus in *Historia seculi IX. & Xmi*. Legi etiam, velut in Compendio, potest Frid. Spanhemius in *Epitome Hægologica ad Historiam N. T.* ubi agit de Ecclesiæ Græcæ statu & disensione a Latina, *secul. V. p. 465. secul. IV. p. 492. secul. VII. p. 526. secul. VIII. p. 548. secul. IX. p. 581. secul. X. p. 605. secul. XI. p. 638. secul. XII. p. 680.* Nonnunquam quidem tentata est unio inter utramque Ecclesiam, sed frustra, ut ex tot seculorum consensu & successione satis refutetur Leonis Allatii *liber de perpetuo Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ consensu*, de cuius libri causis, & Autoris consiliis, vide Spanhemium a p. 628. ad pag. 685.

- 24 Pergimus ad PONTIFICIOS, quorum capita doctrinæ breviter a Joh. Andr. Bosio proponuntur in *Dissertatione* supra laudatâ p. 9. Alii e nostris sunt, qui doctrinam eorum integris libris proponunt; sed veræ illorum sententiæ ex ipsis Pontificiis habendæ sunt. Est inter Pontificios, quasi Hercules quidam, ROBERTUS BELLARMINUS, quo Atlante cælum suum fulciunt, Vir pius, quod negari nequit, cujus exstant aliquot Libri argumenti Moralis & Homiletici, de *ascensione mentis ad Deum*, & de *gemitu columbe*, qui ostendunt animum devotum, sed doctrina ejus est erronea. Fuit patria Politianus, primumque Archi-Episcopus, inde Cardinalis factus, & ut perhibetur,

betur, invitatus ad illam dignitatem pertractus est. Opus *Controversiarum Theologicarum*, quod scripsit, per 40. annos ipsi elimatum traditur. Hoc Opus ejus aggressi, & e Reformatis, & e Lutheranis, sunt multi. E Reformatis præcipuus est *Dan. Chemnitz*, qui in *Paisfrat* sua Opus hoc sub Examen vocat. Pars una prodit Argentorati, altera Francofurti. Sed dolendum est, non potuisse eum totum Opus perficere, quintum enim Tomum Joh. Henr. Alstedius adjecit. Si Calvini dogmata exceperis, magnus est hujus libri in nostra quoque usus Ecclesia. Sed totum Opus rarius est, cujus *Epitome* etiam scripta est, quæ in usu esse solet. Post illum, quem merito primo loco ponimus, Bellarminum sunt aggressi multi, sed carptim tantum, & per partes, Guilh. scil. Amesius in *Bellarmino Enervato*, Conr. Vorstius in *Anti-Bellarmino*, n) Mart. Chemnitz in *Exam. Concilii Tridentini*, Guilh. Wittackerus, Anglus, in *Locis de Verbo DEI, & Ecclesia*. Versantur & in manibus Domini D. Christ. Kortholti *Disputationes*, Kilonii habitæ, & excusæ. Colonienfis Editio Bellarmini omnium habetur optima, quæ prodit A. 1665, in fol.

Ceterum Doctrinam Pontificiorum in genere multi impugnarunt, uti Philip-²⁵ pus Mornæus, in *Myſt.rio Iniquitatis*, sive Historia Papatus (quæ prodit Salmurii An. 1611. in fol. & contra quam Casp. Scioppius scripsit *Alexipharmacum Regium* An. 1612. in 4to.) Gisb. Voëtius in *Desperata Causa Papatus*, (quæ alicujus preti est) Abr. Calovius in *Matæologia Papistica*, & Pet. Molinæus in *Novitate Papismi* o) (cui

n) Perperam b. I. Mart. Chemnitz *Examen Concilii Tridentini*, aliquoties jam ante Annum 1580. tum in fol. tum in 8vo, impressum, scriptis annueratur, Rob. Bellarmini *Controversiarum Operi* oppositis, cujus (Chemitianum potius *Examen* passum impugnantis) Tomi I. Anno demum 1581. *Illud* A. 1583. *II* iterum autem An. 1592. prima Editione, teste Nathan. Sothwello, in *Biblioth. Jesuica* p. 722. prodit. Christ. Kortholtus, Theologus Kiloniensis, *Disputationes* suas *Anti-Bellarminianas*, simul etiam Jac. Gretseri *Defensionis Bellarmini*, & Viti Ebermanni *Bellarmino Vindicato*, oppositas, tribus includit Tractatibus, quorum Primus de *Canone S. Scripturæ* Rostochii An. 1665. & Kilonii A. 1669. Alter de *Variis S. Scripturæ Editionibus* Kilonii A. 1668. & 1686. Tertius denique de *Lectione Bibliorum in Linguis vulgo cognitis* ibidem An. 1670. & Plenzæ An. 1692. in 4to prodit. Solam autem Primam Tomi *Primi* Bellarminiani de *Verbo Dei* Controversiam, & nec quidem totam, aboluit, nec ad sequentes perrexit. De ipso Bellarmino, ac Opere illius, consulantur, e Pontificiis Jac. Fulgatus, & Dan. Hartolus, Viræ ejus Scriptores, & Nathan. Sothwellus l. c. p. 720. 721. 722. 723. 724. e Lutheranis autem Chr. Kortholtus in *Præf. Tr. de Canone S. Scripturæ*, & Joh. Frid. Mayerus in *Eclogis de Fide Baronii & Bellarmini ipsi Pontificiis ambigua*, Amstelod. Ann. 1697. in 12mo. editis.

o) Pet. Molinæi Senioris *Operi de Novitate Papismi*, contra Card. Perronium, Gallice, Genevæ A. 1627. & 1633. Germanice (ex Versione Mart. Stutzgii, Secretarii Electoralis Brandenburgici) Velitie A. 1632. & Belgice Ultraj. A. 1657. in 4to edito, *Antiquitatem Papatus* (das Alte hergetommene Pabstthum) Sermone Germanico opposuit, & Dillingæ A. 1644. 1645. 1646. in 4to IV. Voluminibus divulgavit, Laur. Forerus, Jesuita, Acad. Dillinganæ Cancellarius. De utroque Opere & Molinæo, & Foreriano, minus benigne judicavit Thom. Reineltius, Ep. 45. ad Casp. Hofmannum, p. 379. ita scribens: Στοιχόματα sunt, & serocium Ingeniorum, cum Veritatis & Caritatis derimento, infelicia Cæcamina.

(cui nonnemo e Pontificiis librum opposuisse dicitur, de *Antiquitate Papismi*, quo commotus Dux fertur Turrenius, ut ejurata Religione Reformatorum, Pontificiæ se addiceret.) Ceterum præclarus Vir Molinaus fuit, Sedanensis Ecclesiæ Pastor, & Academiæ ejus Professor. Plurima ejus alia exstant scripta, tam Philosophica, quam Moralia, & Theologica. Quod si jam descendere velimus ad omnia specialia doctrinæ Pontificiæ capita, Bibliotheca scribenda nobis esset. Tot enim sunt, tum Dogmatici ab ipsis Pontificiis libri scripti, tum Eristici a Nostri & Reformati, contra Pontificios, & a Pontificiis contra Nostros, ut integro Opere enarrari debeant. Quod ut fiat aliquando, optandum est. Hactenus enim tantum fragmenta quædam, & lacinias talis Operis habemus.

- 26 Princeps caput est, quod de Papæ Primatu agit, tot controversiis & libris, ab utraque parte & satis quidem acerbè, disputatum. Ulcus enim est, quod sine dolore nequit tangi. Manum huic argumento admovit Claud. Salmasius singulari quodam libro de *Papæ Primatu*, cui, quod sciam, nemo alium opposuit, sed, me Judice, non adeo subtilis hoc in argumento disputator est, nisi quantum ex Historia adducit, & ex vetustis monumentis, quæ ipse perreptaverat. Inprimis controversia de suburbicariis regionibus, quæ libris singularibus & propugnata, & impugnata est, plene copioseque ab illo est pertractata, uti & ab Hieron. Alexandro, qui doctissime illas defenderat. Ni fallor, & Jacobus Gothofredus de illis quædam commentatus est. De suburbicariis regionibus Jac. Symondus quoque scripsit, eruditissimus Jesuita Gallus, sed nomen non addidit, & Joh. Dartes, qui & Salmasium de *Primatu Papæ* refutare cœpit. Sed ineptus labor est, & ejus Autor impar congressus Achilli. Idem argumentum, de *Primatu in Ecclesia*, Dav. Blondellus tractavit, & quidem contra Cardinalem Jac. Perronium, illum scilicet. cujus habemus a Fratribus Puteanis Collecta Excerpta, Virum in omni literarum genere exercitatum, sed liber Gallice scriptus, plerisque nostrorum hominum est ignotus. Quantum vero Vir Blondellus fuerit, omnibus notum est. Scripsit & Nicol. Vedelius, e Reformatis librum de *Cathedra Petri Antiochena*, quo illa disquiritur Controversia: *An Roma fuerit Petrus*, quod erudit in medium allatis argumentis negat. Ejus plura alia sunt ingenii monumenta laudatissima, inter quæ eminè liber de *prudencia Veneris Ecclesiæ*, merito commendandus Ecclesiasticis; sed Opus hoc totum non est absolutum. Tractavit & hoc de primatu Papali Argumentum Ludov. Molinaus, Petri filius, verum Patre ingenio & judicio inferior. Tit. Libri est: *Nova detectio Mysterii iniquitatis*, Hagæque ante XX. ni fallor, annos is est editus. Acerbe hic invehirur in Jurisdictionem Ecclesiasticam, eamque esse existimat, quæ in Sacris Mysterium iniquitatis dicitur. Scripsit idem *Characteres morales*, sed non est magnæ rei liber. Phil. Mornæum, cujus supra mentio facta est, adortus est e Pontificiis Jac. Gretserus, Jesuita, ut doctissimus, ita maledicentissimus, in libro, cui tit. *Mystra Salmurienfis*. Multa vir ille scripsit, quorum vastum Catalogum exhibet Phil. Alegambe in *Catalogo Bibliothecæ Societ. Jesu*. Fuit idem Bellarmini Hyperaspistes, exstant-

stantque contra illum Dispp. D. Kortholii. Venit & JACOBUS, Angliæ Rex, in Censum Disputarum Anti-Pontificiorum, cujus exstat Opus de *Controversiis fidei*, quod quidam Isaaco Casaubono, qui tunc vivebat in Anglia, tribuunt, cum tamen ipse Casaubonus hoc perneget. Occasio tamen hinc data est quibusdam, qua lacerarent nomen Regium, inprimis Casp. Scioppio, qui *Collyrio* illum *Regio*, Scripto injuriosissimo, beare voluit. Scripsit & Bellarminus contra Jacobum. Vivebat tum in Anglia Vir maximæ doctrinæ & nominis, MARCUS ANTON. de DOMINIS, Episcopus antea Spalatensis, cujus exstat laboriosissimum & doctissimum Opus de *Republ. Ecclesiastica*, contra Pontificios, quod primum in Anglia est editum, inde vero Heidelbergæ recusum, promptuarium rerum Theologicarum, ex ipsis visceribus antiquitatis & Historiæ Ecclesiasticæ, erutarum, sed defunt duo libri, uti creditur, ipsius Regis Angliæ Jussu suppressi, quod multa illic invenirentur, quæ Papismum sapere viderentur. Sed miserum hujus Viri fatum fuit, de quo Erythræus in *Pinacotheca* III. n. 17. Nactus etiam est Vir ille Adversarios, & inter eos Nic. Cofferellum, sed defendit M. Antonium de Dominis Petrus Molinæus, libro Gallice scripto, cui titulus: *Defensio fidei Catholicæ*, qui hæstenu Latine non est redditus. Scripsit & M. Antonius de Dominis librum de *Primatu Pontificis*, contra Pontificios, qui Gallice editus est in folio, Genevæ, sed rarior est, nec adhuc, ni fallor, Latine translatus. Scripsit & contra Jacobum, Angliæ Regem, Jac. Perronius Gallica Lingua. De Guilh. Barclaji libro de *primatu Papæ* vide Erythræum in *Pinacotheca* sua. Scripsit & Dan. Liptorpius de *Monarchia Papali* librum in 4.

Ad hoc argumentum illi spectant Autores, qui de JURE MAGISTRATUS CIRCA SACRA, & de *Politiis Ecclesiasticis* in genere agunt. Nam & hoc argumentum de primatu Papæ, ejusque dominatu, omnino tangendum est illis. Multi sunt hic Autores, qui rem illam in utramque partem tractant, ac fuere inter ipsos Pontificios jam olim, qui immensam Pontificum potentiam infregerunt, etiam e Scholasticis, juratis alioquin Pontificum Parastatis. De *Imperio Potestatum summarum circa Sacra*, elegantem libellum scripsit Hugo Grotius, qui prodiit Hagæ Com. A. 1661. in 8. Addunrur illi Dav. Blondelli *Dissertatio de jure plebis in regimine Ecclesiastico*, & alia nonnulla. Legendus & in hoc argumento est Petrus de Marca de *Concordia Sacrorum & Imperii, sive de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ*. Sed ille magis circa specialia occupatus est, & circa Galliæ consuetudines & jura. Liber ille prodiit Parisi. in folio, A. 1662. Posthuma quædam vero hujus Viri ante annos aliquot in 12mo. Veteres hujus argumenti Scriptores, Guillelmi scil. Occami Opera hujus argumenti varia, Johannem Parisiensem de *Potestate Regia ac Papali*, & Antonii de Rosellis *Monarchiam, sive de Potestate Imperatoris & Papæ* librum, videre est apud Melch. Goldastum in *Monarchia S. Rom. Imperii*, ubi collegit hæc, similiaque Opera, utilissimo sane labore. Facile enim talia perire solent. Marquardus quoque Freherus, in *Collectione Rerum Germanicarum*, quædam habet. Multa duobus his libris continentur præterea scrippta specialia, spectantia ad controversias super Jurisdictione, inter

inter Pontifices & Imperatores agitas. De *Politia Civitatis DEI Hierarchie Romanae* Theophilus Banco, vel Banoſius, ut aliis audit, ſingularem librum ſcripſit in 4to, Francofurti A. 1591. Aliquoties hunc citatum inveni, ſed non vidi. De *Primatu Petri* Omphrius Panvinius librum edidit Venet. in 4to A. 1591. de *primatu Papae* Ulricus Velenus. Marcus Anronius Capellus duas edidit *Diſputationes, primam de ſummo Pontificatu Divi Petri, ſecundam de ſucceſſione Episcopii Romani*, ubi & materiam de ſuburbicariis Regionibus explicat, Colon. in 4to. A. 1621. Spectant huc Autores, qui de *Episcoporum auctoritate & juribus* agunt, imprimis Joh. Fileſacius in libro in octavo Pariſ. A. 1606. edito. Legi & poſſunt Dionyſii Petavii *Diſſertationes de Episcoporum dignitate*, Pariſ. A. 1641. in 8vo. Nemo autem, quod attinet hiftoriam, luculentius hoc argumentum tractavit, quam Herm. Conringius in *Diſſertatione Episcoporum Germaniae*, quae inter ejus *Juris publici Diſputationes*, quadruplo pene auctior, quam olim edita erat, legitur. E Reformatis Rob. Parkerus, Theologus Anglus, de *Politia Eccleſiaſtica* librum ſcripſit, quem aliquot libris poſtea continuavit Giſbertus Voëtius, acerrimus Hierarchiae Pontificiae Inſector, adeo ut vix quicquam juridiſtioni Papali ſimile pati potuerit in Reformatorum Eccleſia. Magna illi lis cum Canoniciſ Ultrajectinis fuit, quibus ille controverſiam Status movit, bona Eccleſiaſtica iſtis uſibus non eſſe impendenda, clamitans. Contra illum Canonici, de quorum fortunis agebatur, in aciem pròduxerunt Martinum Schokium, Voëtii diſcipulum, qui in libro de *Bonis Eccleſiaſticis*, Ultrajecti in 4to edito, controverſiam illam pro Canoniciſ decidit. Commendari ad haec argumenta, quae de Juridiſtione Eccleſiaſtica diſputari ſolent, debet *Codex Theodoſianus* cum inſignibus notis Jacobi Gothofredi, Jcti & Hiftorici conſummatiſſimi, qui liber & Theologiſ & Juriconſultriſ prodeſſe poſteſt. Quae enim illic occurrunt Conſtitutiones de rebus ſacris & Magiſtratibus ſacris, uti occurrunt ſane plurimae, magnam poſſunt lucem accendere in rebus Eccleſiaſticis, quae illo tempore agitabantur.

- 28 Et haec quidem de Primatu, & Juridiſtione Pontificia. Quod ſi jam porro ad ſpecialia capita deſcendere vellemus, magnus aperiretur campus. Solent Pontificii praecipua dogmata in Traditione ex PATRIBUS fundare, & his quidem omnem operam impendunt, ac non raro ſuppoſitiſ, conſectiſ, & mutatiſ, in rem ſuam utuntur, praecipue Rob. Bellarminus, cujus lib. de *Scriptoribus Eccleſiaſticis* legi tuto non poſteſt, niſi ſimul adhibeantur Roberti Coci *Cenſura*, Andr. Riveri *Criticus Sacer*, ac Joh. Dallaei *liber de Pſeudepiſgraphis*, utiliſſimus ad cognoscenda ſcripta Patrum primi temporis, quibus multa tribuuntur ſuppoſitiſ & ficta. Idem agit Caſ. Baronius in magno *Annalium* Opere, qui paſſim, ubi id commode fieri poſteſt, ex hiftoriarum curſu, ad ipſa dogmata Pontificia digreditur, plerumque auctoritatibus Patrum ſeu Locis, vel male adductiſ, vel conſectiſ, ſuperſtructa. Ceterum Patres quod attinet, uſum in Theologia eorum Joh. Dallaeus, Vir doctiſſimus, Biondelli diſcipulus, & deinde Collega, ſingulari libro oſtendit. Eſt & inter Reformatos

AERA-

ABRAHAMUS SCULTETIUS, Theologus Heidelbergensis, qui Friderici, Electoris Palatini, creati Bohemiae Regis, Comes fuit, & *Medullam Patrum* scripsit, sed non nisi 4. priora secula absolvit. Hoc in libro id agit, ut demonstret, Patres non stare a Pontificiorum paribus, sed omnem Protestantium & Reformatorum doctrinam illis magis esse fundatam. Laudandus est & in hac parte ANDR. RIVETUS, cujus supra mentio est facta, qui sex priora secula absolvit. *Criticus* ejus *Sacer* seorsim est editus, & junctim cum *Operibus* ceteris. Vir fuit doctissimus, & judicii præclari. Quod illi in Patribus fecerunt, hoc in Scholasticis, & eorum Principe, J. GEORG. DORSCHUS fecit, cujus exstat *Thomas Confessor*, ubi ostendit, doctrinam Protestantium e Thomæ Aquinatis Scriptis posse probari. Idem in animo habuit simile Opus e Jure Canonico, quod credo affectum apud Hæredes later, sed lucem non vidit, illo præmortuo. Non omittendus hic MATTHÆ FLACII *Catalogus Testium veritatis*, ubi colliguntur Testimonia dogmatum fidei. Aliquoties editus est Basilæ & Francofurti. Auctaria, & quædam Notæ super illum sunt scriptæ a J. Conrado Dieterico, Prof. Giesieno, Francof. A. 1666. in 4to. Est quidam e Pontificiis Gulh. Eisingreinius, qui huic *Catalogo* alium opposuit, quo conatur illa Testimonia, ad Pontificiorum dogmata stabilienda, reducere, sed nullius est pretii, si cum Flacii *Catalogo* conferatur. Sed tamen est eo laudandus liber ille, quod multa illic occurrant e non editis Scriptoribus excerpta.

CONTROVERSIARUM CUM PONTIFICIIS *Synopsis* Joh. Meisnerus scripsit, cujus Viri 29 pauca sunt scripta, eximia tamen, & multa eruditione referta, quod testantur omnia, quæ ab illo hætenus sunt edita. Idem scripsit de *Persecutionibus & Martyriis veteris Ecclesie, de jure eligendi Pontificem Romanum, de Tyrannicidio*, & aliis quibusdam argumentis. Joh. Forbesius, Theologus Scotus, *Instructiones Historico-Theologicas* edidit, doctum Opus, quo continentur Controversiæ Pontificiæ non solum, sed & aliæ, Amstelod. A. 1645. in folio, estque inde Epitome quædam concinnata in 8vo. *Sedanensium Disputationum* Volumen etiam hic memorandum est, quo continentur Controversiæ præcipuæ, quæ Reformatis cum Pontificiis intercedunt. Quod specialia dogmata attinet, multi sunt Autores, qui ea singularibus libris impugnaverunt. Doctrinam de *Justificatione* Henr. Höpfnerus, Theologus Lipsiensis, Vir doctissimus, pertractavit, cujus scriptorum, antehac editorum, maxima pars nuper est recusa. Doctrinam de *Transubstantiatione* impugnavit e Reformatis Edmundus Albertinus singulari Opere, Daventriæ excuso. Valde exagitantur Pontificii hoc Opere, nec facile invenient, quod opponant. Idem Argumentum contra Pontificios Claudius Salmasius, sub ficto Simplicii Verini nomine tractavit, ac nemo facile est inter nostros, qui non idem data occasione faciat. Salmasii *Epistola, ad Justum Pacium scripta, de Libro Hug. Grotii posthumo, de Eucharistia*, prodit in 8vo, Hagiopoli A. 1646. & alter ejus lib. de *Transubstantiatione*, contra Grotium A. 1646. eod. in loco, in 8vo. Sed illi quidem ira tractant hanc controversiam, ut simul Doctrinam Lutheranorum infringere conentur. Facit hoc Edmundus Albertinus, cui hætenus, non scio, a quo-

quam esse responsum. p) Idem & Salmasius facit, & argumentorum Philosophicorum & Theologicorum non magnus Declarator. Occupatus quoque in illo est David Blondellus in libro Gallice scripto, cui Tit. *Eclaircissement familier de l'Eucharistie*, A. 1641. in 8vo. Parisiis edito. Phil. Mornæus etiam magnum Opus de Eucharistia scripsit. Doctrina de Imaginum cultu doctissime discussa est a Joh. Dallæo, Viro antiquitatum peritissimo, cujus prodiit *de Imaginum cultu lib.* & ex intima antiquitate Ecclesiastica productis argumentis, simulque a ratione & natura desumptis, pugnat. Laudandus hic est etiam Lambertus Veldhusius, qui de *Idololatria, & superstitione scripsit libellum*, qui reperitur inter cetera ejus Opera, junctim edita. Solent autem hoc in argumento Reformati præ ceteris esse morosiores, & omnium acerrime contra Pontificios disputant, a quo rigore paululum remittere videtur Veldhusius, unde Synedrium Belgicum Ultrajectinum habuit quædam, quæ in hunc ejus Tractatum animadverteret. Sed respondit illis Autor peculiari Apologia, quæ *Tractatui de Idololatria* est addita. Doctrinam Pontificiorum de *Sacramentis*, in quibus fingendis illi admodum liberales sunt, Joh. Dallæus quoque adortus est in *lib. de Confirmatione, & extrema Unctione*.

- 30 Et his quidem Autoribus felicius uti possumus, quam aliis, qui non istam afferunt ad sua argumenta doctrinam. Promptius contra Pontificios quis pugnat, si quis illos in domo sua adoriatur, in illa ipsa sc. Historia de ANTIQVITATE ECCLESIASTICA. Illa enim præ ceteris turgent, & triumphos sibi ducere videntur. Sed fuere his temporibus e Reformatis (neque enim denegari illis laus ista potest,) qui fastum illorum valde retuderunt libris editis doctissimis. Oportandum esset, ut & nostri Doctores antiquitates illas majori cura tractarent. Certe quicquid Casaubonus, Blondellus, Dallæus, alique his similes, ediderunt, in lucem omnium poni meretur. Poterant hic multo plura adferri, sed pleraque notissima sunt, quæ communiter scribi disputarique solent. Habuimus, ante XX. circiter annos, J. GEORG. DORSCHUM inter nostros, Virum sane omni armaturæ genere instructum, quo instrui debent, qui sacra hæc

p) Edmundi Albertini, Ecclesiæ Parisiensis Reformatæ Pastoris, *Opus de Eucharistia, Libris III.* (quorum Primus Reformatorum sententiam argumentis astruit, contrariam simul, tam Pontificiorum, quam Lutheranorum, doctrinas impugnans, Secundus Patrum omnis ævi testimoniis eandem confirmare laborat, ac Tertius tandem Certaminum Eucharisticorum exponit Historiam) comprehensum, Daventriæ A. 1654. in fol. edidit Joh. Frid. Gronovius, Criticus & Philologus excellens, transitum suum a Lutheranis ad Reformatos hæc ratione, ni fallor, significaturus pariter atque defensurus. Lutheranorum doctrinæ Hyperaspistes adversus Albertinum mihi etiam nullus hætenus innotuit, præter Fridemannum Bechinannum, Theologum jenensem, cujus brevis *Disputatio de Verbi institutionis Cane Dominica, contra Edm. Albertinum, Inauguralis*, Præfide D. Seb. Niemannno proposita, Jenæ 1668. in 4to prodiit, A. 1697. ibid. recusa. De Claud. Salmasii Schediasmaris duobus Anti-Grotianis, ad Justum Pacium, sub larva *Simplicii Verini*, Hagioipoli (sive Leidæ) A. 1646. editis, Confer. Vinc. Placeii *Tr. de S. r. Aven. & Psudon.* p. 277. 278. Priori responsum est, sub *Justi Pacii* nomine, a Scriptore quodam Pontificio, in *Revisione Judicii, sive Responsorio ad Epistolam Simplicii Verini de Libro Hug. Grotii posthumo*, Diezarchiæ A. 1647. in 8vo impressa.

hæc bella meditantur. Ejus Opera edita pene Bibliothecam efficiunt. Totus eorum Catalogus recensetur in ejus *Programmate funerali*, unde excerptis, & suum in *Templum Honoris* reposuit Theoph. Spizelius, qui Vitas Theologorum Protestantium congregavit, uti & Henningius Witte in *Theologorum Memorii*. Multa Dorſcheus scripsit contra Pontificios, in *Anti-Corneo suo*, & aliis specialibus libris, contra Calvinianos vero in *lib. de Gratia*. Scripsit & in *Articulos A.C. nonnullos*, quæ omnia sunt selectissima, ac doctissima.

Apud Pontificios Sectæ quoque ortæ fuere JANSENISTARUM & Anti-Jesuita-³¹ rum. Jansenistæ ab Episcopo Iprensi, *Cornel. Jansenio*, dicuntur, qui, in libro suo posthumo, qui *Augustinus* inscribitur, occasionem huic liti dedit, ex lectione assidua Augustini. Aliquot Articulos de gratia & prædestinatione, Calvinianum aliquid spirantes, defendit. Res in aperta dissidia erupit, fueruntque ab utraque parte libri atroces scripti. Defendebant Jansenii partes Sorbonicæ Parisienses, quibus non adeo religiosa fuit Pontificis veneratio. Jansenistæ Scholasticam Jesuitarum Theologiam Pelagianismi, hi Jansenistas Prædestinarianismi & Calvinianismi accusabant. q) Causam Jansenistarum inter alios Dion. Petavius egit. *Anti-Jesuitar* voco, qui Jesuitarum Doctrinam Moralem, & Theologiam Casualem, ut impiam, blasphemam, legibusque divinis & humanis adversam, damnabant, quibus ipse postea Pontifex assensit, cujus jussu magnus istarum quiesquiliarum cumulus confixus, publicæque damnatus est. Scripta Saryrica in Pontificios multa sunt. Ingeniosum est, quod Germanice editum est, r) *Der Römische Bienenkorb*, ut & aliud von der *Esel-Monarchie*. Est & Gallice scriptus liber a quodam, qui se vocat Frangidelphum, cui Tit. *Histoire de la mappe-monde Papistique*, ubi sub forma provinciarum & Itinerarii describuntur & exagitantur Pontificia dogmata, Anno 1567. Sunt & Bernhardini Ochini *Apologi*, quibus valde exagitantur Pontifices, Clerici, & Monachi. Sed firmiora solidioraque tela nobis sunt, quam ut tam imbellibus, & minus honestis, contra illos pugnemus.

Procedimus hinc ad CALVINIANOS, quorum doctrinæ capita in Epitome propo-³² nit J. Andr. Bosius, in *Dissertatione supra laudata p. 14*. Eorum non est unum idemque genus. Nam eodem tempore, quo Jansenistica est controversia orta, inter Mo-
sen

q) Falso hic traditur, Dion. Petavium causam egisse Jansenistarum, cum illam potius, tum in *Dogmaris Theologicis* (dissimulato licet Jansenii nomine,) tum in Scriptis aliis, præsertim *Dissertationibus de Concilio Tridentini Interpretatione e mente S. Augustini*, acriter inipugnaverit, & inter Jesuitas, quorum tota Societas hostili in Jansenistas semper hactenus fuit animo, eminerit. Nec de toto Sorbonitarum Collegio recte dicitur, eos Jansenii partes deinde, cum haud pauci, inde ab initio certaminis, diversa sentierint, & moderni imprimis maximam partem causæ illius, vel adversentur, vel patrocinium denegent.

r) De *Apiario Romano*, per Phil. Marnixium, Nobilem Belgam, sub *Jesumaldi Piccarri* nomine fictio, Belgice edito, deinde vero ab alio in Linguam Germ. convertito, & postum interpolato, Christlingæque An. 1586. in 8vo denuo publicato, vid. Vinc. Placcii *Tr. de Scrip. Anon. & Pseudon.* p. 240. 241.

ſen Amyraldum, & Claudium Teſtardum, Fridericum item Spanhemium Sen. Andr. Rivetum & Petrum Molinæum, ſuper decreto prædeſtinationis, & decretorum divinorum natura ac immutabilitate, liſ orta eſt. Differentiam dogmatum illorum, & partis utriusque Hyperaſpiſtas, recenſet Boſius, ut non opus ſit, quicquam a nobis addi. Ratione externorum rituum, ceremoniarum, & adminiſtrationis Eccleſiaſticae, magnæ fuere in Anglia turbæ, ubi infelicia illa & fatalia diſſidia diffundeantur. Ipliſ etiam Batavis & Gallis Theologiſ non ſatis inter ſe conveniebat, quibuſdam pro Episcopaliſ, aliis pro Presbyterariis, cauſam decidentibus. Ceterum Statum Eccleſiæ Reformatorum in Anglia, cunctaque diſſidia & dogmata, nemo luculentius ob oculos ponit, quam *Honorius Reggius* (id eſt, *Georgius Hornius*) de *Statu Eccleſiæ Britannicæ hodierno*, Dantiſci A. 1648. Doctrinæ capitula Calviniſtarum a *Marco Frid. Wendelino* breviter ſunt propoſita, ſed tamen non ſine iudicio & acumine, quod in hoc libro magis, quam in ceteris ejus libris Philoſophicis, apparet. Haſtenus non niſi carptim tactus eſt a noſtratibus. 1) Dominus D. *Chriſtoph. Franckius*, ut audio, nunc ejus refutationem molitur, ſicut & Sam. Mareſii *Systematis Theologici*. E noſtris Juſtus Feuerbornius *Synopſin Errorum Calvinianorum* edidit. Qui e Reformatis contra Pontificios ſcribere, jam ſupra nobis indicati ſunt, qui & aliqua ex parte rem noſtram tuentur. *Nicolaus Vedeliuſ*, cujuſ ſupra mentionem fecimus, multa ſcripſit præclara, ſed in nonnullis a reformatis recedit. Exorti etiam inter illoſ fuere ARMINIANI, a *Jac. Arminio*, Theologo, ſic dicti, cui magnificum ſcripſit Epitaphium Hugo Grotius, quod reperitur inter ejus *Pœmata*. De eorum dogmatibus in Compendio agit Boſius p. 24. *Arcana Arminianiſmi* Nicol. Vedeliuſ edidit, *Anatomien Arminianiſmi* Petruſ Molinæuſ, *Conſiderationem Arminianiſmi*

ſ) Prodicunt jam Kilonii Ann. 1687. in 4to, quarum Editionis ſpes b. l. eſt facta, D. Chriſtoph. Franckii, Theologi Kilonienſis cordatiſſimi, (hociſpo A. 1704. deſuncti) *Exercitationes X. Anti-Wendelinianæ, de præcipuiſ inter Eccleſiaſ Lutheranaſ & Reformataſ Controverſiſ*, Marci Frid. Wendelini *Theologia Chriſtianica & Exercitationibuſ Theologicis Vindicibuſ*, pro illa, adverſuſ D. Joh. Gerhardi *Collegium Theologicum Anti-Wendelinianum ſcriptuſ, oppoſita*. Remonſtrantium Doctrinam idem impugnavit, non ſolum in *Specimine*, quod b. l. allegatur, *Controverſiarum cum illiſ*, unicuſ tantum de S. Scriptura Articuluſ diſcutiente, & A. jam 1673. Kilonii in 4to edito, ſed & in *Exercitationibuſ* (quibuſ & *Specimen* iſtud Appendicis loco acceſſit) *Anti-Limburgianuſ, de præcipuiſ inter Lutheranuſ & Remonſtranteſ Controverſiſ*, Philippi a Limburg, Remonſtrantium modernorum apud Amſtelodamenſes Promachi, *Theologia Chriſtiane* oppoſitiſ, Kilonique A. 1694. in 4to excuſiſ. Quæ Scripta Elcnhetica τῶ μακαρίτη, Theologiſ non doctiſſimi ſolum, ſed & judicioſiſſimi atque moderatiſſimi, πολλῶν ἄλλων ἀντάζια, vel ideo ſunt commendanda, quod, ſequeſtrata omni autoritate humana, tela contra Adverſarioſ, ex ſolo S. Codiciſ ſanctæ rationiſ armentario, nec ſine accurato delectu, deprompſerit, & hoc pacto, ſoli, quæ tractatur, rei accuratiſſime inhaerens, omnibuſque, & in Sectaſ, & in illarum Doctoreſ convitiis & ſcommatiſ abſtinent, planiſſimam Controverſiaſ Sacraſ decidentiſ ac terminandi viam oſtenderit.

nianismi Abr. Calovius, Witeb. 1657. Edidit & Dominus D. Christoph. Franckius *Specimen Controversiarum, quæ Lutheranis cum Remonstrantibus intercedunt.*

SOCINIANORVM, & Novorum Arianorum, uti solent dici, seu Neophotinia- 33
norum, dogmata proposita vide apud Bosium. *Disputationem de Ortu & Progressu*
Arianismi Joh. Meisnerus scripsit, *Historiam item Arianismi* Joh. Frid. Königius,
Gryphisw. an. 1654. Notandum hic, exstare in Gudiana Bibliotheca *Apologiam*
Photini, Græca Lingua scriptam, quæ nunquam edita fuit. *Socinianismum profliga-*
tum Joh. Hornbeckius scripsit, Samuel vero Marefius edidit *Anti-Volkeliū*, ubi contra
Joh. Volkeliū defendit Religionem Reformatorem. Nostro tempore Christoph.
Sandius, cujus exstat *H. E. Nucleus, & Paradoxiæ Explicationes in Evangelia*, passim hæ-
resin suam inculcavit. (t) *Corpus omnium Socinianorum Scriptorum* editum est aliquot
Tomis in fol. Amstelodami, dissimulato licet loco, quo continentur omnia Socinia-
norum hætenus edita Scripta, quibus tamen post hoc tempus alia accesserunt. No-
vissime prodierunt *Christi. Liberii cujusd. Epistolæ*, quibus doctrina Socinianorum pas-
sim proponitur, & propugnatur, de quo & T. I. Lib. I. egimus. Absolutissimum
Scriptorum Socinianorum Catalogum dedit Sev. Walth. Sluterus in *Propylæo Historiæ*
Christianæ, a p. 186. ad pag. 207. quem ipsi consignaverat Christoph. Sandius, satis illo-
rum notitia instructus. Plerique illorum libri sunt Belgice redditi, ac vidi ego Am-
stelod. Bibliopolium totum Socinianum, merisque Socinianorum libris, in Linguam
Belgicam conversis, constans. Hugo Grotius sub extremum vitæ suæ Socinianismo
infectus esse creditur a Martino Ruaro, Dithmarsio, cetera Viro docto. (u) Ejus
Ruari *Epistolarum Centuria* Amstelod. an. 1677. in suo, edita est, ubi habentur Epistolæ
multæ, tam Socinianorum, quam nostrorum quoque Theologorum. Multæ etiam
sunt illic Epistolæ Grotianæ, & plurima, ad Historiam Socinianismi spectantia.

Tom. III.

(Aaa a)

ANABA-

- (t) *Bibliotheca Fratrum Polonorum, quos Unitarios vocant*, Irenopoli (sive Amstelodami A. 1668.
Tomis compluribus in fol. publicata, non continet, uti Morhofius credidit, scripta Sociniano-
rum omnia, ad id usque tempus edita, sed sola Faustii Socini, Joh. Crelii, Jonæ Schlichtingii,
Joh. Ludov. Wolzogenii & Andr. Wiffowatii, Opera, & Schlichtingii quidem ac Wiffowatii non
nisi Exegetica. Seriem illorum ac Ordinem, sub Autorum singulorum nominibus exhibet Chri-
stoph. Sandii Junioris *Bibliotheca Anti-Trinitariorum posthuma*, sive Catalogus singulorum hujus
Sectæ Scriptorum Vitas ac Opera recensens, Freistadii (h. e. Amstelodami) A. 1664. in suo a B.W.
(Benedicto, ni fallor, Wiffowatio, per quem actus est atque interpolatus) in lucem editus, longe
certe locupletior & accuratior Indice ejusdem Sandii compendiario, per Sev. Walth. Sluterum pu-
blicato, quem Morhofius h. l. seu absolutissimum, perperam commendavit.
- (u) Mart. Ruarius (de cujus vita ac scriptis in *Cimbria Literata* fusius commentabimur) non Dith-
marsius fuit, velut ab Autore, & b. l. & T. I. Polybist. L. I. c. 24. p. 102. est traditum, sed Crempensis
Stormarius, ac Petri, Scholæ Oppidii istius Rectoris, Filius. *Centuriam Epistolarum* ejus priorem,
A. 1677. editam, quæ Morhofio sola innotuit, quadriennio post secuta est posterior, a Davide Filio
Amstelodami A. 1681. in suo publicata.

- ANABAPTISTARVM discrimina, & dogmata, vide apud *Bosium*. Ceterum
 34 quicquid illorum spectat Historiam, *Joh. Henr. Ottius, in Annalibus Anabaptisticis*, an. 1672. editis in 4to plenissime proposuit, ubi simul omnem Enthusiatarum progeniem recenset. Ille sane Liber ad Historiam istorum hominum unice commendandus est. Dogmata Anabaptistica qui refutarunt, vide apud *Bosium*.
- 35 CHILIASTARVM non tam peculiaris est Secta, quam opinio certa, per omnes pene Religiones, de mille Annis Apocalypticis, diffusa. Ejus *Historia* copiose proposita in Disputatione quadam Ad. Tribbechovii. Scripsit & Samuel Maresius *Chiliasmum enervatum*. Qui vero Chiliasmum defendunt, plurimi sane sunt. Pro illo Gallice Pet. Serarius scripsit librum contra Mosen Amyraldum, an. 1657. in 8vo. Singularem etiam Tractatum pro illo scripsit Dan. Brenius, Socinianus, cujus etiam existant *Commentarii*, vel potius *Nota in Biblia universa*. Julius Sperberus, in libro Germanico von den dreyen Seculis, idem defendit argumentum, & ultimum illud seculum Spiritus S. seculum vocat. Scripsit jam tum an. 1622. Andr. ab Hobernfeld *Hierosolyma restituta, seu seculum Spiritus S. igneum, sub presentis magna tribulationis quaternarii finem magno lumine suum accepturum initium, quo etiam mine incertis bestia Romana, & Mahumetisini, ad annum futurum 1624. ex Scriptura S. recensentur, ac deducuntur*. Verum vana hæc sunt & inania somnia.
- 36 ENTHUSIASTAE varii sunt generis, quibus an accenferi VALENTINVS WEIGELIVS debeat, aliqui dubitant. Verum tamen est, multos illum habuisse errores, licet Vir cetera pius fuerit. Ejus errores Nicolaus Hunnius singulari libro refutat. Summam ejus dogmatum *Bosius ap. 318. ad 333. recenset*. Scripsit & Theodor. T. hummius librum, cui T. tit. *Impietas Weigeliana*, Tübingæ 1650. in 4to. Multos occupavit illorum hominum doctrina pietatis specie, & affines ipsis sunt FRATRES ROSEAE CRVCIS, de quibus libro peculiari egit Andr. Libavius. Defendit illos Michael Mayerus, multis libris. Unus ex illis, ÆGIDIVS GYTMANN, librum scripsit Germ. cui T. tit. *Offenbarung der Göttl. Majestät*, in 4to, ubi multa habentur paradoxa. Successu temporis plures propullularunt hujus farinae homines. (x) Exortus est IACOBVS BÖHME, homo plebejus, sed miri ac singularis ingenii, cujus existant tam Theologica, quam Philo-

(x) De Jac. Böhmo Autor, & h. l. & alibi (Tomose. I. Lib. I c. 10. §. 27. 28. & T. II. L. II. P. I. c. 3. §. 8.) benignius, quam Theologi plerique, judicavit, Chymicorum, Scriptores hujus farinae *avversaries* obsecutores adamantium atque excusantium, morem secutus. Operum Böhmi Germanicorum Editionem novissimam, ab Henrico Ammersbachio, nisi memoria fallit, in 4to curatam, in Germania, non in Belgio, prodidisse, Typi ostendunt. Sam. Pomarius, ex professore, libroque peculiari, doctrinam ejus non refutavit, sed in scripto tamen Anti-Guttmanniano vernaculo bipartito, publico Ecclesiastarum Lubecensium Hamburgensium & Lüneburgensium, nomine A. 1677. & 1679. edito (Abgenöthigte Febr. und Sept. 1677. von den Guttmannischen Disputationen & Patron, passim vellicavit. De Dav. Georgio, Joh. Labadio & Antonetta Bontrignonia, horumque Sectis & Adversariis, *Ussoge nura ad Hist. Embr. P. II. Cap. V. & VI.* Auctoresque alii, illic allegati, posunt consuli.

Philosophica, plena abstrusorum sensuumque Cabalisticorum, de quibus quid dici debeat, non liquet. Lutherana Ecclesiæ membrum fuit, totiesque a Theologis nostris in Examen vocatus sic respondit, ut illum damnare non ausi sint. Quæcunque ab illo sunt scripta, videntur quasi per Enthufiasmum scripta, nec dissimulavit ipse visiones & somnia sibi divinitus, ut dicebat, oblata. Cetera Vir erat pius, pacificus, nemini molestus, & quotidiano suo labore victitans. Scripsit prophetias de temporibus ultimis ineditas, de quibus mira dixerunt, qui eas legerunt. Attingit quæstiones, tam Theologicas, quam Philosophicas utilissimas. Synopsin doctrinæ ejus recenset Henr. Morus in Operibus suis Philosophicis, Latine editis, qui damnare non auder Virum hunc. Scripsit inter alia *Responsiones ad 40. quæstiones de anima*, quas ipsi proposuerat Medicus aliquis, qui se plus ab ipso didicisse profitebatur, uno alteroque Colloquio, quam longis per Orientem peregrinationibus. Dignæ illæ sunt visæ Joh. Angelio Werdenhagen, Jcto, ut Latine redderet, & notas suas adjiceret, qui liber est editus Amstelod. A. 1632. in 24. sub Tit. *Psychologia vera*. Nuper incidit in ejus scripta quidam QVIRINVS KVHLMANNVS, Uratislaviensis, Juvenis ingeniosus, adeo istorum lectione inescatus, ut se totum Enthufiasmo tradiderit, ac ipse librum scripserit, cui Tit. *Neu-begeisterter Böhlin*. Scripserat antea *Epistolas duas*, unam de arte Combinatoria, alteram de admirabilibus quibusdam inventis, ad Athan. Kircherum, qui ipsi etiam respondit, literæque sunt simul editæ Lugd. Batav. A. 1674. in 8vo. Edidit & *Prodromum quinquennii mirabilis* Lugd. Batav. Ann. 1674. in 8vo. Ubi proponit nova sua in re literaria inventa. Nunc ille per terrarum orbem errat, suiue ingenii homines ubique compellat. Scripsit & *Epistolas Londonenses*, quarum Nona edita est, in qua multa habentur prophetica de ultimis temporibus, Roterod. A. 1679. in 12mo. Doctrinam Böhmi, ejusque Clientum, nuperime refutandam suscepit Samuel Pomarius, Superintend. Lubecensis. Nunc Opera Böhmi junctim recusa prodiisse in Batavia dicuntur. De DAVID IORITIS singulari libro D. Friedericus Jessenius, Pastor Primarius Kiloniensis, egit, qui & Historiam Dav. Georgii deduxit, & doctrinam refutavit. Contra Indifferentes Moses Amyraldus singularem librum scripsit, qui e Gallica Lingua in Germanicam conversus prodiit Lipsi. A. 1667. in 12mo. Orientalium Christianorum differentias & dogmata proposuit Bosius *Diff. III. de Statu Europæ, Introductioni adjecta*. Multa possent huc alia referri. Novissimis enim his temporibus novi sunt orti Errores, novæ Sectæ, uti *Labadistarum*, & eorum, qui *Antonettam de Bourignon* sequuntur, de quibus libri editi omnibus sunt cogniti. Nos hic Autores Theologicos seponimus, & ad Jctos progredimur.

FINIS LIBRI QVINTI.

POLYHISTORIS

TOMI III.

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI,
LIBER VI. IVRIDICVS,
DE SCRIPTORIBVS IVRIS.

SECT. I.

DE IVRISPRVDENTIAE VNIVERSALIS
SCRIPTORIBVS.

- §. 1. *Commendantur Juris Cultori Ethica & Politica Doctrina, & quidem Aristotelica, & Scriptorum de Justitia & Jure Scholasticorum Lectio cum selectu instituenda.* 2. *Franc. Baconis Verulamii Cogitationum de Jurisprudentia Universalis imperfectio. Descriptio ejus. Judicia de Alwardi Gualandi Methodo Philosophiae Moralis ac Civilis, & Vinc. Turturetti Parallelis Ethico-Legalibus.* 3. *Nec non de Rob. Scharrockii & Sam. Pufendorffii Scriptis de Officiis.* 4. *Thom. Hobbesius, Novator in J. Nat. a Rich. Cumberlando dextre confutatur. Julii Caesaris Conatus de Jure in Artem redigendo frustranci. Justinianus male de Jurisprudentia veritus.* 5. *Elogium Librorum Hug. Grotii de Jure Belli & Pacis. Judicia de Illustratoribus illorum, J. Frid. Gronovio, J. Henr. Baclero, Casp. Zieglero, Job. Ad. Osiandro, Job. Feldeno, Th. Graswinckelio, Henr. Henningio, J. G. Simone, Sam. Rachelio, nec non de Guilb. Grotii, Mart. Schoonkii & Jani Kleukii, Libellis de Jure Naturali.* 6. *De Alberici item Gentilis Scriptis de Jure Belli, Job. Seleni vero, Joach. Hopperi, Sam. Pufendorffii, Dan. Mxii, Rich. Zouchei, Er. Mauririi, Franc. Jul. Chapii & Job. Feldeni, de Jure Nat. & Gentium.* 7. *Commendantur Diod. Thuldeni & Christoph. Ebenii de Principiis Juris Tractatus.* 8. *Laux satura Scriptorum de Jure Nature, argumentisque ejus Specialibus, Miscellaneorum.*

1 **C**um Jurisprudentia propago sit Ethices ac Politices, necessario earum illi principia sunt praemittenda; atque in his disciplinis quasi solum & fundus est hujus doctrinae. Ut hic principia jacta fuerint, ita omne erit, quod illis superstruetur. Genuini hic & limpidissimi fontes turbidissimis lacunis sunt praefrendi. Quicquid Aristoteles, ejusque Interpretes, tradiderunt, pro fundamento subterni

substerni debet. Si quis enim ad heterodoxa nonnullorum Novatorum statim in limine digressus fuerit, in errores infinitos paulatim prolaberetur. Nolo hic repetere, quæ de doctrina morali supra nobis dicta sunt, quorum non exigua pars Jurisprudentiæ etiam applicari potest. Dixi etiam de iis, qui e Scholasticis argumentum de *Justitia & Jure* uberimis Commentariis exsecuti sunt Leonh. Lessio, Ludov. Molina, Dominico Soto, aliisque, de quorum usu ad Jurisprudentiam Universalem legi præterea etiam Grotius potest, & Commentator ejus, J. Henr. Boëclerus, ille in *Prolegomenis Operis de Jure Belli & Pacis*, hic in *Prolegomenis Commentarii super illud Opus*. In ista tamen librorum mole excutienda ita est versandum, ut ea tantum seponamus ex illis, quæ spectant ad officia hominum in societate aliqua civili constitutorum, & speciatim, quæ ad Jurisprudentiam pertinent. Nam multa in iis pertractantur, quæ sunt fori Theologici, aut quæ sunt, ad ostentandum ingenium, subtilius potius excogitata, quam ut usum aliquem in vita, & doctrina Civili, habeant.

Franc. Baco Verulamius, in suo de *Augmentis Scientiarum* Opere, inter desiderata ponebat *Justitiæ Universalis doctrinam*, quam lib. 8. ejus *Operis* quibusdam Aphorismis proponit. Sed in iis nihil aliud invenimus, quam cogitata quædam de Legibus ad certas Reipubl. formas attemperandis, non quidem illa contemnenda, sed quæ tamen tam vastum objectum non exhauriunt. Pertinent illa tantum ad prudentiam Nomotheticam, quæ particula tantum Jurisprudentiæ Universalis dici potest ac debet. Est itaque Jurisprudentia Universalis mixta quædam e Principiis Ethicis & Politicis disciplina, e quibus deinde deducuntur illa, quæ specialioris objecti sunt. Nescio, an tale quid in animo habuerit ADOARDVS GVALANDVS, Pisanus, Episcopos Cæsenas, qui librum scripsit, cui tit. *Moralis Philosophia, ac totius facultatis Civilis, vera & absoluta Methodus*, Romæ editum A. 1654. in fol. Latius sane extendit sua objecta, quam sit vulgo ab iis, qui disciplinas has seorsim tractant. Non dissusus est in illis, quæ ad justitiam pertinent, & se in quæstiones ac theses demittit jurisprudentiæ, quæ practicæ disciplinæ, seu Philosophiæ, sunt propiores. *Libri* ejus *officium & novus de Justitia, Jure & Legibus* agunt, in quibus confusiora paululum videntur esse nonnulla & *μικρόλογα*. Qui *Parallela Ethica & Legalia* scripsit, *Vincen-tius Turturettus*, inter Locor. Comm. Scriptores potius est referendus, quam eos, qui iusta methodo deducunt dogmata.

Lucem etiam Jurisprudentiæ Universali commendant *Scriptores de principiis Actionum Humanarum*, item qui de OFFICIIS egerunt, de quibus supra diximus. Ad argumenta Juridica accommodatius illa tractavit ROBERTVS SCHARROCKIUS, Anglus, qui ad Jus Naturæ totam hanc retulit doctrinam, quem in Germania, cum *notis* suis recudi fecit Dominus D. Sam. Reyherus in 12mo. Sed ego quidem in Scharrockio non videor mihi deprehendere hoc argumento dignam *ἀκριβειαν*. Multa enim miscet digna indigna relatu, adeo ut & jejunam illam loriculam Theologorum Batavorum de *Capillorum habitu* non omiserit, operose ab utraque parte addu-ctis argumentis. Multa generalibus quibusdam Locis Comm. absolvuntur. Adver-

sus Hobbesium non raro disputat. Accuratus paululum hoc in argumento versatus est SAM. PUFFENDORFIVS, cujus exstat libellus *de Officio Hominis & Civis, juxta legem naturalem*. Sed communiora illa sunt omnia, unde quidem jurisprudentiæ lux accedere potest. Plurima tamen ex illis in actibus internis terminantur, aut ad eos externos actus referuntur, qui non æque ad justas in civitate actiones pertinent. Accenseri quoque illis potest ROB. SANDERSONIVS, cujus libellus *de obligatione in conscientia* in Germania est recusatus.

- 4 Si NOVATORES vestigemus, THOM. HOBBSIVM habemus, qui, in libris suis civilis argumenti, profana & paradoxa principia posuit, unde, quod deducit Naturæ jus, plane aliter formatum est, quam quod ex sanioris Philosophiæ principii extractum est. Hunc singulari refutavit Richardus Cumberlandus *Disquis. de LL. Natura*, Lond. A. 1672. edita, diligenter legendus. Illud enim, quod est in Hobbesio præcipue ulcus, tangit, quo detecto, non est tantus a gangræna ista in progressu juris metus. Neque enim dicam nunc de ceteris ejus, vel Antagonistis, vel Hyperaspistis. Non enim facit ad nostrum institutum. De Jure in artem reducendo jam tum Ciceronis tempore actum fuit, & hoc opus, quasi triumphorum suorum appendicem, Jul. Cæsar affectabat, sed nihil illo tempore actum est, neque quidem perfici tam exiguo tempore poterat, & in tam vastis Jctorum Voluminibus. Neque fuit post illa tempora, qui opus hoc aggredi ausus fuerit, quanquam varii fuerint. Juris Justiniani Compilatores. Ne quid dicam de Justiniano ipso, quem de tota Jurisprudentia male meritum esse, non e vulgo Jcti autumant, quod in Compendium, aut velut ad Locos Comm. redegerit Jctorum sententias. De qua re infra videbimus.

- 5 HUGO GROTIUS præcipuam Jurisprudentiæ partem, & quidem Universalis, attigit in libris suis *de Jure B. & P.* sed eam partem tam præclare nobis depinxit, ut nulli sint post hunc Appellém, qui hanc tabulam se absolvere posse confidant. Ac sane ista in parte, de pace ac bello quæ agit, omnia poterat civitatis tempora & jura complecti. Frater ejus, *Guilielmus*, generalem de principii Juris naturalis libellum scripsit, non quidem fratris Operi comparandum, sed tamen non omnino spernendum, cum hæcenus neminem habeamus, qui doctrinam illam ista brevitate complexus fuerit, cujus ille lineamenta duxit, licet ad expoliendum minus ingenii habuerit. In Hug. Grotii Opus certatim prodierunt Virorum doctorum Commentarii, ac nuper ipsius nova editio in Belgio data in lucem est, cum quibusdam *Dissert. & Notis* Joh. Frid. Gronovii, quæ extemporales esse videntur, neque a Gronovio hunc in finem concinnate, ut lucem aliquando adspicerent. Post mortem ejus, ut solet fieri, conquisitum est, tam ab Hæredibus, quam a Typographis, quicquid ejus nomen præfixum habet. Non pauca sunt, in quibus ipse dissentit a Grotio, argumenta adversus ipsum velut in aciem producens, ac tangit difficillimas nonnunquam quæstiones, quorum omnium usus esse potest non contemnendus in his argumentis versanti. Cæpit in libros Grotii Commentarios, edere J. Henr. Bæclerus, Vir ad hæc

hæc studia natus, sed pervenit tantum usque ad *VII*um Caput Lib. II. Aliqua istius Commentarii latitare apud Hæredes dicuntur, sed, ut ego puto, inelaborata, quorum editionem, credo, omittent Hæredes, ne turpiter atrum desinat in piscem *mulier formosa superne*. Quoniam enim ipse ultimam manum illis non addidit, vix speranda est tanta illorum *æquebecæ*. Post illum plures hoc Opus sunt adorti. Casp. Ziegleri *notæ* breves sunt quidem, sed utilia tamen afferunt, præcipue illa, in quibus vel illustratur Jus Commune, vel ab Autore disceditur. In Theologorum etiam censuras incurrit, Joh. Ad. Oslandri præprimis, qui singularem librum conscripsit, quo impugnat illa, quæ heterodoxa videntur. Sed facile est in illum lapidem impingere, cum in alienæ religionis Scriptoribus semper insidias metuamus. Scripsit & in Grotium *stricturas*, Joh. Feldenus, quas data occasione edidit olim Boeclerus. Refutavit has Theod. Graswinckelius, non dignus tamen tanti Viri Hyperaspistes. Exstat & Henr. Henningii *Commentarius* in Grotium, qui impetus magnos ad illam rem attulit. J. Georg. Simon eo utilis est, quod coarctet Autorum vel consentientium, vel dissentientium, loca. Exstat etiam Val. Velthemii in illum *Commentarius*. Promiserat quoque Martinus Schoockius quædam in illum, quæ tamen non viderunt lucem, sed morte ejus sunt intercepta. Dubito autem, an operæ pretium facturus fuisset, nam, quantum ex *Dissertatione* ejus de *Jure naturali* colligere licet, operose quidem satis in hoc argumento, sed non tanto cum delectu, versatur. Erat enim illi plerumque extemporalis librorum scriptio, qualis profecto in tam gravi argumento esse non debet. Videbimus etiam aliquando fortassis Domini Sam. Rachelii labores in Grotium. E Grotii Opere Epitomen aliquam confecit Janus Klenckius, qui libello exiguo titulum suspensit magnificum, *Institutionum J. naturalis & gentium*, nihil vero aliud agit in illo, quam ut Grotii Pedisequus methodo Erotematica, sententias ejus in Compendium redactas, in usum tyronum proponat. In Batavis primum editus est liber, postea in Germania recusus Jenæ an. 1666. in 12.

Scripserat ante Grotium Albericus Gentilis *libros tres de Jure belli*, duosque de *Jure Romanorum armorum*, doctos equidem & eruditos, nec e jure civili solum, sed & 6
moralis, & prudentiæ Civili, illustratos. Subtilius vero disputavit, & altioribus e principis eruit sua Grotius, explicatus quoque omnia proposuit, ut merito illi palma præ Alberico debeat. Emulatus est Grotium Joh. Seldenus, cujus exstat de *Jure naturæ & gentium, ex mente Hebræorum*, liber, in Germania recusus, in quo Jus naturale ad Juris Noachidarum capita reduxit. Specialius itaque, & ex unius gentis sensu, de Jure Naturæ Gentiumque hunc scripsit, cui addi debent ejusdem de *Synedrîis Hebræorum, & de Uxore Hebræica* Libri. Joachimi Hopperi *Seductorius*, quem Herm. Conringius edidit, ceterique ejus libri, officinam hujus juris sapere videntur. Philosophice certe tractat Jura Justinianeæ, non contemnendus quidem, sed qui methodo Dialogistica involvit & abscondit sententias, & nescio quid interdum platonizare mihi videtur. Samuel Puffendorfius denique hoc argumentum de jure Naturæ & Gentium speciatim sibi tractandum sumsit. Ediderat is antea *Elementa Jurisprudentiæ*, in quibus multa subci-

subtiliter disputantur. Plurima ex illis mutata videas ampliore *de jure naturæ & gentium* Commentario, in quo attentius rem suam agit, & in ipsa Jurisprudentiæ penetralia intimius se demittit, methodo quoque alia utitur. Sunt, qui illum Hobbesii sententias plus æquo sequi opinantur; sed tamen & ipse ab Hobbesio in plurimis dissentit, ac profanas nonnullas ejus sententias mascule fatis impugnat, inter quas & illa est de statu naturæ ex lege. Sunt & e Theologis nonnulli, qui in illo Heterodoxa nonnulla reprehendunt, siveque ipsi acris cum quibusdam decertatio. Primus certe est, qui hujus tituli librum in lucem edidit. Destinaverat quoque hoc argumentum curls suis Dav. Mevius. Affectum enim Opus habuit, cui titulum erat daturus *Jurisprudentiæ Gentium*, sed ultimam illi manum non admovit. Prodiit post obitum ejus liber, cui titulus: *Prodromus Jurisprudentiæ gentium Civilis & Communis*. Sunt quædam hic generales Disput. de Origine & progressu Juris gentium primævo & secundario, de præceptis naturalibus ex natura derivatis, quibus Jurisprudentiæ hujus latifundium se exhaurire posse putat, & quædam alia de Justitiâ & Jurisprudentia, potestate Imperantium circa leges &c. Erat vir ille Legum Romanarum, atque hodierni Juris, peritissimus, adeoque huc potissimum respexit, neque ex tam sublimibus principiis rem totam eruit. *De jure gentium miscellaneas aliquas quæstiones* scripsit Richardus Zoucheus, Anglus, in quibus methodus est nulla. Historiam juris naturalis, & præcipuorum ejus capitum, ad mentem Orientalium & Græcorum, brevi Specimine, sed docto & specioso, delineavit Ericus Mauritius, qui tamen, cum hic viveret, *de jure naturæ* Commentarium pleniorẽ sub manu habebat. Franciscus Julius Chopius ad duo Juris Capita, *Potestatem ac Obligationem*, omne jus deduxit, exemplis e Jure Rom. petitis, atque hunc suum conatum titulo *Philosophiæ juris veræ* ornavit. Liber editus est Lipsiæ an. 1650. in 4to. Referendus tamen potius est ad illos, qui Jus Justinianæum nova methodo proposuerunt. Joh. Feldeni *Elementa Juris universi* ex jure speciali Justinianeo extruunt Jurisprudentiam Universalem, quæ illuc proprie non spectat. Quorsum enim pertinet illa tam proluxa tractatio de statu Romanæ Reipubl. de Imperatoribus Romanis? si hæc ita miscere velimus, omnia confundemus.

- 7 Diodorus Thuldenus, Prof. Lovanienſis, *de principiis Jurisprudentiæ Libros IV.* scripsit, in quibus, ex jure Justinianeo, generalia quædam de justitiâ, Jurisprudentia, æquitate, summo Jure, Legibus XII. Tabularum, aliisque Juri Romani speciebus, commentatur, potius ad Historicos juris, quam ad hanc classẽ referendus, prodierunt Lovanii an. 1655. in 8. Omiseram pene Christoph. Ehemii elegantem librum *de principiis Juris*, in quo ille multa copiose de Jure ordinando disputat, & consilia potius suppeditat, quomodo Jurisprudentiæ Systema possit adornari.

- 8 Sunt & quidam *Autores*, qui in *universum* quædam de Jure Naturæ & Gentium commentantur, non tamen ut Systematicè tractent, sed ad specialia descendant. Spectant huc Joh. Fridericus Hornius *de subiecto juris naturæ*, Hugo de Roy *de eo, quod justum est*. Samuelis Rachelii *Disput. varia de jure naturæ & gentium*. Ne quid

quid dicam hic de Theologis, qui sua quadam ratione Jus Naturæ proponunt, uti Joh. Ad. Oliander in *Typo juris naturæ*. Legendus quoque est Joh. Ludov. Praschius, Senator Ratisbonensis, in *Jcto vero & personato*, ubi multa de Jure Universalis hoc & Justiniano. Si ad argumenta specialia, quæ ex Jure hoc universalis deducta sunt, descendere velimus, magnum hic possemus Catalogum illorum texere. Pertinent huc *Traçtatus de dominio maris* Joh. Seldeni, Hug. Grotii, Theod. Graswinckelii, Palatii, Jacobi Gothofredi, Mart. Schookii, H. Grotii *Traçtatus de Æquitate*, novissimæ Editioni Operis de J. B. & P. subnexus, Rich. Zoucheus de *Legati delinquentis Judice competente*, J. Henr. Boecleri & Sam. Puffendorffii *Dissertationes de variis argumentis*, Rob. Scharrockius de *variis Incontinentiæ Speciebus*, H. Grotius de *Imperio summarium potestatum circa sacra*, Paulus Sarpius de *jure Asylorum*, Radbodus Herm. Schelius de *Pace*, Petrus Musurus de *Panis*, Jac. Thomassii varia de *Latrocinio gentis in gentem*, de *Duellorum moralitate*, de *Justitia Belli Punici*, de *Statu ex lege naturali*, Albericus Gentilis de *l'i Civium in Principem semper injusta*, Radbodi Herm. Schelii *Traçtatus de jure Imperii*, ejusdem *Libertas publica, & de Tyrannicidio*, Casp. Ziegleri *Exercitationes circa Regicidium Anglorum*, Joach. Stephani *Demonstrationes Politicæ*, Joh. Phil. Slevogt de *jure Retorsonis*, Jac. Thomassius de *Ostracismo*, Lamberti Veldhufii *Traçtatus de justitia divina & humana*, ejusdem *Traçtatus de Naturali pudore & dignitate hominis*, in quo agitur de *Incestu*, *Scortatione*, *Conjugio*, *Adulterio*, *Polygamia*, ac *Dissertatione de principiis justii & decori* (quæ omnia reperiuntur in *Operibus* ejus, Roterod. an. 1680. junctim editis,) Henr. Usselmann de *sermone*, quo homo homini obligatur, Cl. Salmassii & Joh. Cloppenburgii *Controversiæ de re usuarîa*. Hæc, & similia, notatu digna sunt, nam illustant speciales materias hujus argumenti.

SECT. II.

DE SCRIPTORIBVS IVRIS SPECIALIBVS, ET
QVIDEM CERTARVM GENTIVM.

- §. 1. Jus Hebræorum proposuerunt & illustrarunt Moser Maimonides, Job. Seldenus, Guilb. Schickardus (a Cl. Salmasio plagium passus,) J. C. Wagenfilius, & Scriptores de Rep. Hebr. inter quos Pet. Cincius eminet. 2. Anonymi *Collatio Antiqua Legum Mosæicarum & Romanarum*, & Josue Arndii *Manuale Legum Mosæicarum*. 3. Jus Ægyptiorum Diod. Siculus, Job. Lud. Praschius & Athan. Kireherus, *Leges variarum Gentium Hellenicæ*. 4. Jus Spartanorum (ab Ægyptiis derivationem) Nicol. Kragius, Jus Atheniense Sam. Petitus, Cl. Salmassius, Desd. Heraldus, Ant. Thyssus, illustrarunt.

Inter gentes, quæ jus & leges certo ordine conscripserunt, primi procul dubio sunt Hebræi. Hebraicum autem jus libris Mosis potissimum continetur. Eius juris particio varie, tum a Christianis, tum Rabbiniis, instituitur. Joh. Seldenus occupavit hoc argumentum in libro de jure natura & gentium, juxta disciplinam Hebræorum, cujus præterea alii quoque exstant libri, v. g. *Uxor Hebræa*, Tr. de Successionibus, &c. (a) Inter Rabbinos fertur a Mose Maimonide (qui primus ineptire desinit inter Rabbinos) collectum esse totum Juris Hebræi Corpus, quod nondum in Linguam Lat. conversum possedit J. Henr. Hottingerus, teste Mauritio de principiis Juris publici, c. 3. n. 24. Quæ ad leges Forenses Hebræorum pertinent, illa Joh. Seldenus in lib. de Synædriis potissimum tractavit. (a) Jus Hebræorum Regium singulari libro perfectus est præstantissimus Guilh. Schickardus, unde multa cepit Salmasius, cum adversus Joh. Miltonum disputaret, licet illud akte dissimulet. Vir ille fuit in Hebræorum antiquitatum cognitione versatissimus, ut ostendunt Scripta ejus edita, inedita vero transiisse in Regis Galliæ Bibliothecam dicuntur. Politiani Judaicam singularibus libb. describunt, Car. Sigonius, Joh. Steph. Menochius, Bonav. Corn. Bertramus, Pet. Cunæus, qui & Jctus, rei literaturæque Hebræicæ peritissimus fuit. Plurima autem, ut ipse fateatur, ex Mose Maimonide desumit, ac fuit sane libellus ille multis adjumento, argumentum hoc magno cum apparatu tractantibus. Jura Pontificum & Sacerdotum Hebræorum Joh. Seldenus singulari quoque libro deduxit. Quæ ad jus repudiij & matrimonij spectant, Joh. Seldenus attigit in *Uxore Hebræa*; Joh. Christoph. Wagenseilius vero Prof. Altorfensis, plenius hoc argumentum deduxit in *Commentario suo super librum Sota de Uxore adultera*, cui fortassis plura adhuc in Judaicis rebus aliquando debebitus.

Leges ipsæ Judæorum a Mose traditæ sunt in SS. Literis, unde ritulos suos pleræque gentes derivarunt, apud quas exstant harum legum aliqua vestigia. Suntque

(a) Corpus Juris Hebræi, Mosis Maimonidis, quod J. Henr. Hottingerum possedisse Er. Mauritius testatur, est celere illud Opus Quadripartitum, Venetiis An. 1574. in fol. excusum, מוסר תורה (Mans Fortis), cujus Partium, Librorum & Sectionum singularum, Argumenta, cum Commentatoribus ejusdem Judaicis, Joh. Buxtorfius in *Biblioth. Rabbinnica*, p. 345-349. enumerat, laudes autem Mart. Geierus, in *Ep. Dedic. & Pref. Tr. de Luctu Hebr.* nec non ipso lib. p. 3. Pet. Cunæus *L. l. de Rep. Hebr.* c. 2. p. 11. 12. aliique decantant. Totum Latine nondum prodiit; Librorum tamen aliquot & Sectionum Versiones Ludov. Compeigne de Veil. Humphridus Prideaux, alique, dederunt. Ex hoc Opere, aliisque Scriptoribus Rabbiniis, Hottingerus ipse haud parum subsidij habuit, cum *Juris Hebræorum Leges* CCLXI. juxta quoddam Mosaicum Ordinem atque Seriem digestas & ad J. decorum mentem, docti R. Levi Barclonitæ, propositas, Tiguri A. 1655. in 4to publicaret; ejus Libri, nec a Mauritio, nec a Morhofio, ullam miror esse factam mentionem. Vid. de illo J. Henr. Heideggeri *Vita Hottingeri*, ad A. 1655.

(a) Wilh. Schickardi *Jus Regium Hebræorum*, Argentinx antehac A. 1625. in 4to editum, Notis ac Animadversionibus prolixis & luculentis a se illustratum, Lipsiæ A. 1674. in 4to recudi curavit Joh. Bened. Carpzovius Jun. Theologus Lipsiensis.

que in ipsis Romanis Legibus non pauca inde desumpta. (b) Exstat *Mosaicarum & Romanarum Legum Collatio antiqua*, ex integris Vett. Jctorum Libris, ante tempora Justiniani, desumpta. Incerti quidem Autoris, sed magni pretii liber, quod multa in illo inveniamus fragmenta Vett. Jctorum, quæ in *Corpore Juris* non reperiuntur. Edidit illam e Biblioth. sua Pet. Pithæus cum *notis* suis, Heidelberg. A. 1603. in fol. Similis argumenti Scriptum est *Manuale Legum Mosaicarum*, a Josua Arndio scriptum, in quo Catalogum Legum recenset 1. ex partitione Judæorum, 2. ex partitione Christianorum. Parallela e Pentateucho loca adjicit. Specialia quædam jurium Hebræorum nonnunquam attigerant Joh. Buxtorfius, Henr. Hottingerus, Aug. Varenius, Joh. Frischmutius in variis Scriptis.

Ab Hebræis ad ÆGYPTIOS progredimur, gentem olim cultissimam, nam ab Hebræis ad illos venisse Leges verisimile est, quanquam Joh. Marshamus, Eques Auratus Anglus, in *Canone suo Chronologico*, ab Ægyptiis ad Hebræos leges & ritus multos pervenisse, existimet, quæ sententia nescio quid profani habet. Ægyptiarum legum Diodorus Siculus in *Bibliotheca* non paucas recenset. Si superessent, quæ Helanici *περί νομικῶν βασιλευσῶν*, de legibus & moribus Barbarorum scripsit, fortassis & plura de aliis gentibus teneremus. Leges Ægyptiorum, ex Diodoro Siculo, peculiari Dissertatione explicuit, & earum rationes prolixè inquisivit Joh. Ludov. Præschius, Argentor. A. 1657. Legi etiam potest Athan. Kircherus in *Oedipo Ægyptiaco*, parte illa, quæ de Rep. agit.

Ab Ægyptiis ad GRÆCOS, ut omnis pervenit sapientia, ita & Prudentia civilis, & uberrimi ejus fructus, bonæ leges, quas ab illis petiere Legislatores Græcorum, uti multa indicia sunt tam in Spartanæ, quam Atticæ gentis legibus. Nam ex illis habemus aliqua fragmenta, unde postea Gens Romana non pauca mutuata est, in jure gentis suæ constituendo. Spartanorum quidem leges comprehensæ certo libro non sunt, sed earum tamen lacinias aliquas collegit Nicolaus Kragius in *Rep. Lacedæmoniorum*. Si quis conferat leges illas cum Ægyptiis, exacte sibi respondere animadvertet. Celebre inter Græcos Atheniense Jus est, cujus plura adhuc supersunt fragmenta, tum in Historicis Græcorum, tum in Oratoribus. Jus vero Atheniense Civile e Legibus & Plebiscitis maximam partem constabat. Senatus-Consulta, nisi accederet Populi auctoritas, annua tantum erant, quamdiu scil. harum Legum Latores Reipubl. præessent. Eas Leges, ex Historicis & Oratoribus, sub titulis suis, peculiari Corpore collegit Samuel Petitus, & *Continuatio* doctissimo illustravit, quod Opus Paris. A. 1635. in fol. prodit, in suo libb. distinctum. Post illum Juris (Bbbb) 2 hujus

(b) *Collationis Legum Mosaicarum & Romanarum* Antiquæ Autor fuisse perhibetur Licinius Rufinus, non Jctus ille Alex. Severo, Imperatori, coævus (quocum Noster a Joh. Bertrando, Lib. I. de *Jurisperitis* p. 180. 181. confunditur,) sed alter hujus nominis, duobus illo seculis Junior, incertum an Jctus extra ControverSIam vero Christianus. Vid Jac. Gothofred. *Manuale Juris*, P. II. c. 2. §. 10. p. 59. 60. 61. Æg. Menagii *Amanitates Jur. Civ.* c. 7. & *Homonymoscepiam* nostram, P. II. c. 4. §. 56. p. 402. 403.

hujus capita nonnulla illustravit peculiaribus quibusdam libris Claud. Salmasius, cui cum Desiderio Heraldo lites multæ intercesserunt circa nonnulla juris hujus capita. Ejus *Observationes ad Jus Atticum, & Romanum, & miscelle defensiones pro suis observationibus*, prodire Lugd. Bat. A. 1644. & 45. in 4to. Heraldi vero *Jus Atticum cum Romano collatum in fol.* Parisiis. Conferri possent cum his Scriptoribus illi, qui Remp. Atticam descripserunt, Guilh. Postellus & Ant. Thysius, qui brevem aliquam & compendiarium *Juris Attici & Romani comparationem* instituit.

SECT. III.

DE LIBRIS ET SCRIPTORIBVS IVRIS ROMANI, ET QUIDEM ILLIS, QVI IN VETEREM IVRISPRVDENTIAM SVNT COMMENTATI.

- §. 1. *Legum Regiarum Fragmenta, a variis viris doctis collecta & illustrata.* Laudatur *Diff. Job. Seldeni ad Fictam.* 2. *Leges XII. Tabularum.* Editores illarum & Commentatores, inter quos *Cour. Rittershusius & Jac. Gothofredus* præsertim extolluntur, hujusque Fontes quatuor *Juris. Civ. commendantur.* 3. *Fori Veteris Romani Processum ac Solemnia* *Guilh. Budeus, Formulas Barn. Brissonius, exposuit.* 4. *Leges post XII. Tabb. latæ ac receptæ.* *Historia Legum Romanarum Scriptores.* Collectores earundem, *Ludov. Charondas, & hoc accuratior Ant. Augustinus.* 5. *J. Wolff. Freymonii Symphonie Jur. Utr. Chronologica, Job. Bertrandi Libri de JCtis Vett. & Jac. Labitii Indicii Legum Rom. Encomia.* 6. *Laus Cod. Theodosiani a Jac. Gothofredo editi ac illustrati.* 7. *Autores, qui, vel unius JCti Leges omnes, vel ex illis prioribus singulas, scorsim explanarunt.* *Laus Frid. Brunneri.* *Nummorum, Inscriptionum, & Autorum Criticorum, in Legibus explicandis usus.* 8. *Edicta Prætorum Romanorum annua.* Editum perpetuum *Salvii Juliani.* *Fragmenta hujus collecta & illustrata ab Eguin. Barone, Franc. Ranchino, ac præsertim Jac. Gothofredo.* *Ejusd. Gothofredi Comm. in Regulas Juris laudatur.* 9. *Rubrica Legum probe attendende.* *Pauli Sarpii Peritia Juris Canonici.* *Dav. Blondelli Pseudo-Isidorus, Juri Can. oppositus, in præcedo laudatur.* 10. *Seçta Veterum JCtorum.* *Scripta de istis edita Chr. Ott. a Böckeln & Pet. Velsici, affectum Christoph. Ehemii.* 11. *Jac. Gothofredi Corpus Antiqq. Rom. e Libris Juris promissum.*

Sub initium Reip. Romanæ, cum Reges rerum potirentur, variæ *leges* sunt latæ, quæ a Sexto Papirio in unum corpus olim collectæ fuerunt. Illæ vero ad nostra tempora non pervenere. Superfunt tamen aliqua fragmenta, quæ *Antonius Augustinus, Ant. Contius, Franc. Balduinus, Fulvius Ursinus, Pandolphus Prætejus, Franc. Modius, Paulus Manutius, Justus Lipsius, collegerunt.* E quibus

bus diligentiae laudem præcipuam Ursino adscribit Joh. Seldenus in *Dissertatione ad Fletam* (Fleta est jus anglicum, liber paucis admodum notus,) libro elegantissimo, quo Juris Romani Justiniani Historiam breviter & docte proponit. Balduinus XVIII. Romuli Leges se habere, ex columna quadam, Romæ in Capitolio olim erecta, affirmat, quod an vero consentaneum sit, dubitarunt Eruditi. Exstant Romuli, Numæ, & Servii Tulli Leges cum aliis quibusdam, quarum capita recenset Dionys. Halicarnassæus, l. 3. c. 5. in fine, & ex illo fusius explicat Christoph. Adamus Rupertus in doctissimo illo *Commentario*, quem in *Euchiridion* Pomponii de *Origine Juris* scripsit cap. 3.

Sequuntur hæc LEGES XII. TABB. quibus continentur omnia Jurisprudentiæ Romanæ semina. Diligenter itaque omnis earum historia tenenda est. Historiam Legum istarum, atque Leges ipsas, certo ordine dispositas, ediderunt permulti, sed in quibus singuli ingenio suo indulgent. Interpretationes in illas edidit Joh. Oldendorpius, quem bona, vel potius mala fide, exscripsit Valentinus Forsterus. Dedit & Franc. Balduinus uberrimos in eas *Commentarios*, Franc. item Hotomannus & Jac. Rævardus. Sunt porro & alii, tum JCTi, tum Critici, qui in illas Leges aliquid sunt commentati, & se invicem solent excubere. Post illos omnes prodiit CONRADVS RITTERSHVSIVS, qui absolutissimum in hæc Leges dedit *Commentarium*, cui tit. *Dodecadeltor*, qui magnis Elogiis in ipso titulo a filiis Editoribus ornatur. Laudabilis sane est Viri istius diligentia, qui in suis *Commentariis* *progressum juris recepti*, ex illo jure antiquo, proponit. Prodiit Liber A. 1615. Argentinæ in 4to. Sed defuere, in tanto Interpretum & Commentatorum numero, qui justam Tabularum istarum historiam, seriem, distinctionem, ac collationem accuratam, exhibuerint, ideoque post omnes palmam hanc meritus est IACOBVS GOTHOFREDVS, Dionysii filius, JCTus consummatissimus, qui historiam illarum Legum accuratissimam, in quantum haberi potest, nobis dedit. Legi potest *præfatio* ejus libri, quæ exhibetur ratio & consilium, quo usus est in indagando harum Legum ordine, quem sagacissima Critica, tum ex Historicorum locis, tum e Legibus Juris Justiniani, quæ mentionem earum Tabularum, vel disertis verbis, vel obscure, faciunt, eduxit, hunc ordinem Legum per tabulas verba ipsis legum subjiciens, exprimit, addita e regione paraphrasi. Singulis Legibus probationes suas subjungit, & breves notas atque explicationes verborum antiquorum. Editus vero est cum tribus aliis hic liber sub titulo: *Fons juris Civilis*. Nam Legibus XII. Tabularum addidit Legum Juliae & Papiae fragmenta, Edicti perpetui & Sabinianorum Librorum ordinem. Lib. editus est Genevæ Anno 1653. in 4to.

Post Legg. XII. Tabb. accessit *Interpretatio Prudentum & disputatio fori*. Compositæ etiam Actiones; quibus inter se homines disputarent, quarum formulas certas constituerant, earumque Interpretatio ad Collegium Pontificum pertinebat. His formulis magna inerat subtilitas, atque ideo multis fraudibus & technis actiones illæ forenses patebant. Interveniebant certa negotiis solennia, & actus quidam Imaginarii, (Bbb b) 3

rii, de quorum origine non esset injucunda disquisitio. A Græcis ad Romanos illa fluxisse verosimile est; Nam & in Jure Attico multa talia deprehendas, & in antiquissimis quoque barbararum gentium Legibus, ut in Vetusissimis illis Gothicis, (de quibus Joh. Olai Stierenhöeck, in libro de *Jure antiquo Sævo-Gothico*, & in ceteris quoque juribus. Quod processum veterem spectat, illum docte, pro more suo, excutit Guilh. Budæus singulari libro, qui non parum lucis huic negotio accendit. Ac confert sane ad ipsam Veteris juris Theoriam, nosse veterem illum agendi morem, judiciorum formam, actionum formulas, quæ omnia per universum jus diffunduntur, ac tenebras sæpe offundunt. Barnabæ Brissonii *liber de formulis* quadam ex parte etiam hic prodesse potest. Reliquias illarum formularum collegit Joh. Calvinus, in *Lexico suo Juridico, sub finem*.

- 4 Quoniam vero illæ Disputationes non exhauriebant casuum ambages, & lubrica erat illa constituendi juris ratio, ideo quædam Leges tandem sunt latæ, quæ Jura Certa sancirent, XII, *Tabularum legibus* non comprehensa. Pertinet itaque huc primo omnis illa Legum constituendarum historia, quæ prodesse potest multis modis in Legum sensus & fines inquirenti. Generalis Legum historia pertractatur a Paulo Manutio in *Lib. de Legibus*, & a Nicol. Grucchio in *lib. de Comitibus*. Earum Legum copia subinde crescebat, quarum nomina, & summa capita, recensentur a nonnullis, Franc. Hotomanno & Flavio Ursino, qui de Legibus aliqua scripserunt, e quibus excerptis Legum nomina Joh. Calvinus, & sub finem *Lexici* sui proposuit ordine Alphabetico. Harum Legum accurata est habenda Chronologia, unde dependet notitia, quo tempore, quam ob rationem & causam illæ sint constitutæ. Veteres Romanas Leges Ludov. Charondas collegit, in quo tamen multi sunt errores. Nam fumos, sibi non satis cauto & attento venditos, lectori rursus vendidit, & multa addidit supposititia. Nam, ut in ceteris Inscriptionibus, ita & in Legibus, antiquis, non paucæ fuerunt doctorum Virorum fraudes. Multa postea ipse corripuit Charondas in Editione recentiore, quæ An. 1575. Parisiis est excusa. Prodiit postea Antonii Augustini liber doctissimus de *Legibus & singulis Juris Consultis*, in quem existant Fulvii Ursini *notæ*, in quibus sæpe a Charondæ sententiis difceditur: Ejusdem etiam existant *Observationes & Emendationes*, quibus varia Juris Justiniani loca illustrantur.

- 5 Prodesse hic potest, quod *Chronologiam* attinet, lib. Joh. Wolfgangi Freymonii, quem inscripsit *Symphoniam Juris utriusque Chronologicam*, in qua, perpetua serie, primo numeri Olympiadum, secundo Imperatorum, tertio Anni ab U. C. quarto Consules, quinto Anni a nato Christo, sexto JCTi, septimo Pontifices, hinc anni Pontificiales, menses, & dies, collateraliter ponuntur. Sub Imperatoribus ponuntur Leges, quæ ab illis constitutæ, & loca *Pandectarum & Codicis*, ubi earum fit mentio, sub JCTis Libri, quos scripserunt, & Leges, quæ ex illis libris sub diversis habentur titulis, ex Jacobo Labitto excerptæ. Sed non perduxit hanc Chronologiam suam ultra tempora Justiniani, Lib. Francosurti A. 1584. in fol. est editus. Hoc Frey-

Freymonii Opus utilissimum est ad Historiam Legum tenendam, ut eo plenorem habeamus, jungi potest illi IOH. BERTRANDVS, qui de JCtis scripsit, & JCtis singulis Commentarios, ab iis scriptos, subjecit. Liber olim rarissimus, nunc est recusus Lugd. Batav. an. 1675. in 8. Sed imperfectus tamen hactenus ille labor est, & alium quendam desiderat Virum doctum, qui plenius hoc argumentum pertractet. (c) Promisit certe ÆGIDIUS MENAGIVS Historiam JCtorum Veterum, an unquam edenda in lucem sit, dies docebit. Interim Bertrandi liber commendari debet, ob defectum melioris. Ad Historiam Legum deinde IACOBI LABITTI liber facit, qui compilavit Indicem Legum omnium, quæ in Pandectis continentur, in quo singulæ ad singulos JCtorum libros, ex quibus desumptæ sunt, referuntur, loca item omnia, quibus JCti in Pandectis; & Justiniano Codice, & Institutionibus, & Novellis, citantur. Adjicitur Dissertatio de usu Indicis, qua repræsentatur, quomodo, in conciliandis Legibus & interpretandis, magno cum fructu illo uti possimus. Exempla afferuntur non pauca, e quibus de ceteris judicium potest fieri. Præclarus profecto est labor, qui plus utilitatis habet in recessu, quam in fronte promittit. Liber ille olim rarior fuit, nunc recusus est Lugd. Bat. an. 1674. in 8.

Longe plenorem viam monstravit nobis IAC. GOTHOFREDVS in absolutissimo suo Codicis Theodosiani Opere, cui præmisit accuratam illam Codicis Theodosiani Chronologiam, unde statim institui possunt Collationes temporum. Chronologiæ subjecit Historiam, vel Chronicon Historicum circa singulas Leges, quo notantur omnia memorabilia, quæ circa illud tempus gesta sunt in Rep. Unde statim ratio potest iniri de lege ipsa, & inquiri in ejus causas per prudentiam Nomotheticam, præsertim si in subsidium adhibeantur ceteri ejus Indices, uti Notitia dignitatum Codicis Theodosiani, Prosopographia Cod. Theod. Topographia Cod. Theod. quæ omnia si quis junxerit, in omnes angulos & recessus Legum penetrare potest. Qualem laborem si in Digestis habere-mus, infinita hæc esset utilitas. Lib. editus est Lugd. Gall. an. 1665. in fol. VI. Tomis.

Sunt, qui CERTAS quasdam LEGES, vel certi cujusdam JCti Leges omnes, in unum Corpus collegerunt. Ita Jac. Cujacius Papiniani & Modestini Leges unum in corpus collegit, quod & alii fecerunt, Franc. Balduinus, Ant. Contius, &c. in aliis JCtis. Separatis quoque Leges explicarunt nonnulli JCti, Ita ad Legem Julianam Majestatis scripsit Ant. Contius, ad Legem Julianam de Adultteriis, Barn. Briffonius ad Legem Vellejam Antonius Augustinus. Franc. Balduinus Legum Falcidia, Julia, Papia, Poppæa, Rhodia, Aquilia, capita collegit, quæ Basil. an. 1559. in 8. sunt edita. Jac. quoque Gothofredus speciales Leges explicandas sibi sumit, quæ sub Opusculorum nomine

(c) Desiderio Morhofii, de Vitis JCtorum, post Joh. Bertrandum, ab alio Viro docto plenius & accuratius conscribendis, satisfactum jam aliquatenus videtur, postquam Guili. Grotii (Hugonis fratris germani) Vita JCtorum, quorum in Pandectis exstant nomina, posthuma, Bertrandi, aliorumque, in eodem argumento versatorum, errores sæpius castigantes, Lugd. Bat. an. 1690. in 4to prodierunt.

nomine seorsim sunt edita. Johannes Fichardus *Indicem Autorum*, qui in *Leges speciales scripserunt*, collegit, qui Pandectis Florentinis præmittitur. Frid. Brummerus *Commentarium ad Legem Cinciam* scripsit, Juvenis magnæ spei, sed cum in Gallia peregrinaretur, infelici fato aquis submersus. Editus ille est Parisiis, ac Joh. Bapt. Colberto inscriptus. Exstat & Hermannii Conringii *Comment. in Legem primam Unicam Codicis de studiis Urbis Constantinopolitane & Romæ*. Non parum illustrant Legum notitiam Nummi & Inscriptiones. Nam in nummis illustrium familiarum Romanarum legi solent nomina legum ab ipsis latarum, ut prolixè ostendit Ezech. Spanhemius, in libro de præstantia & usu Numismatum antiquorum, *Dissertatione 6ta*. Similiter & ex Inscriptionibus antiquis multa possumus colligere, quæ ad cognitionem Legum antiquarum pertinent. Hujus rei multa vestigia deprehendere possumus in *Inscriptionibus Gruterianis*, ac suaseraim ego, ut quis ex illis Autoribus conficiat Excerpta quædam, ad Leges certas pertinentia. Critici quoque Scriptores & Antiquarii, ac Philologi, quorum exstant Commentarii in Historicos Veteres Romanos, magnam suppeditare possunt huic rei lucem, quos si quis legat diligenter, atque ex iis colligat, quæ de singulis Legibus observarunt, præclaram habebit sylvam, unde cogitata non vulgaria exprimat.

- 8 Quoniam Legibus in Rep. Romana decidi omnia non poterant, Prætores inter Cives jus dicebant. Illi *ΕΔΙΣΤΑΜ*, sive Juris formulam, & Legibus Romanis constituebant initio Magistratus. Illa Edicta erant annua, quæ necessitas & usus in Republica tandem fecit perpetua. Collectum itaque ex omnibus Edictis est *Edictum perpetuum*, quod licet ante Hadrianum obtinuerit, tamen sub illo Salvius Julianus majori diligentia collegit sub suis titulis, idque Interpretatus est. Atque illud quasi fundus quidam est, unde istæ Pandectarum Lacinæ a Compilatoribus sunt desumptæ. Si id hodie superstes esset, multum lucis haberemus in intellectu Legum multarum. Quoniam vero iniquitate Compilatorum Juris Justinianeî surreptum nobis est illud Opus, proderit tamen non leviter, si e sparsis illis fragmentis ordinem Edicti Perpetui recoligamus, quoad ejus fieri potest. Quod quidem tentavit Eguinarius Baro in *libris Manualium*, & postea Franc. Guilielmus Ranchinus, qui tamen secundum Justinianum ordinem capita *Edicti* disposuit, cum disponere debuisset secundum verum illum & genuinum ordinem. Ideo hanc operam quoque suscepit Jac. Gothofredus, mirabili Stochasmo (conjectura) usus in ordine illo soletter eruido & Veterum Jctorum Commentariis, ad Edictum Julianum Ulpiani, Pauli, Caji, Callistrati, Pomponii, & ceterorum, unde fragmenta plurima in Pandectas sunt deprompta. Quam seriem, a se erutam & concinnatam, aliquot tabulis proposuit, quæ habentur inter *fontes ejus 4. Juris civilis*. Quis ejus rei usus sit, exemplis illic plurimis docet Autor, & perpetuis exemplis *Commentario suo doctissimo super Tit. de ff. Regulis Juris*, in quo communes Regulas proponit, quæ sunt flosculi, ex omni Jurisprudentiæ fundo excerpti, secundum ordinem Edicti Perpetui, & cujus Interpretationibus desumptæ sunt. Infinita enim sunt vulgo doctorum in interpretatione Regularum illarum paroramata.

Summa

Summa omnis interpretationis Regula etiam jure judicanda est, respiciamus
semper ad TIT. & RUBRICAS, unde Leges desumptæ sunt, quanquam AD RIC-
CIVS in *Traſtatu ſuo Rhapsodico* p. 49. illos reprehendat, & ſpeciatiſſim Jac. Cujacium,
quod nimis ſuperſtitioſe inhæreat Rubricis, ſub quibus olim Leges collocatæ fue-
runt. Cujus ego quidem judicium hac in parte parum æſtimo. Laudabo potius
PAVLI SARPII exemplum, illius ſcil. qui *Concilio Tridentini Hiſtoriam* ſcripſit,
de quo Fulgentius, in *vita* ejus Ital. Lingua ſcripta, hæc memorat: Miraculo ſimile
fuiſſe, quod ſciret accuratiſſime ſingulorum Canonum tempora, nomina, unde ea
petita, errores, vel rationes, quibus impulſi ſcripſerunt eos Pontifices. Quod
in Jure Canonico eo magis neceſſarium eſt, quod multa illic habeantur ſuppoſitiones
& per fraudem inveſtæ, ut demonſtravit Opere ſuo doctiſſimo, quod *Pſeudo-Iſido-*
rum inſcripſit DAV. BLONDELLVS, Vir iſtarum rerum peritiſſimus. Qui liber, ad
leſionem Juris Canonici ſumme utilis, ſed rarus eſt, ac optandum, ut recuderetur.
Nam Pontificis technas ita deregit, ut ne ipſi quidem Pontificii adverſus ipſum
hiſcere auſint.

De SECTIS ICtorum VETERVM & eorum *diverſis opinionibus*, qui ſingulari li-
bro ſcripſerit, neminem hætenus habemus. Quod ad hoc argumentum ſpectat,
colligendum eſt ex Tit. de *Origine juris*, & *ſucceſſione Prudentum*, & Commentatoribus
ſuper illum Tit. tum & e Bertrando de *ICtorum vitis*. Ex iis omnibus, quæ ſpectant
ad hoc argumentum, collegit, & doctiſſimis Diſſertationibus illuſtravit Chriſt. Otto
a Böckeln, in ſingulari *Diſputatione de diverſis ICtorum Sectis*, quæ cum aliis ejus *Opu-*
ſculis eſt reſuſa in Batavia in 12mo. Habuerat in animo illud argumentum Chriſtoph.
Ehemius, Vir doctiſſimus, Conſiliarius Palatinus, qui *librum* ſcripſit de *principiis juris*.
Promittit enim ille ibi, ſe de *Sectis ICtorum, eorumque opinionibus*, aliquando librum
editurum. Sed ille non prodiit in lucem. Ex Hiſpanis eſt nonnemo, qui ſe vo-
cat Don Pedro de Velasco & Medivilla, qui *Caji & Proculi, aliorumque Juris veteris*
Autorum apertas rixas, & implacabiles concertationes (ita inſcribitur liber) edidit Sal-
manticæ, an. 1625. in 4to. Sed ipſe hunc non vidi, a Nicolao Antonio in *Bibliotheca*
Hiſpanica notatum.

Ad veterum Jurisprudentiam pertineret etiam ille labor, ſi, quæ in Jure ſunt
obſoleta, & ad antiquitatem potius, quam Jurisprudentiam, pertinent, ſingulari li-
bro colligerentur. Habuit in animo Jacobus Gothofredus ſingulare *Corpus Antiq-*
uum Romanorum, e libris Juris concinnandum, cujus ille ideam, & diſpoſitionem
dedit in *praſatione Tractatus de 4. Juris Civilis ſontibus*.

SECT. IV.

DE SCRIPTORIBVS AD IVRIS HISTORIAM
PERTINENTIBVS.

§. 1. *Quantum. huc conferant Historici Veteres, qui tempore latarum legum vixerunt.* 2. *Procopii Historia Justiniani Imp. Arcana.* Hyperaspista Justiniani contra eam, J. Eichelius, Thom. Rivius & Gabr. Trivorijs, *Historia Justiniani Scriptores Moderni*, Hub. Giphanijs, Franc. Guyetus & Franc. Balduinus. *Triboniani in jure compilando Errores.* J. Jac. Wissembachii *Emblemata illius.* Job. Chifletii *Apol. pro Juris Utr. Architectis.* 3. *Scriptores de libris Juris,* Job. Seldenus, Ad. Riccius, Arth. Duck, Herm. Conringius, Alb. Gentilijs, &c. 4. *Historiam Juris Rom. tradunt Tit. 2. L. 1. Pandect. de Orig. Juris, ejusque Commentatores,* Chr. Ad. Rupertus (omnium optimus,) Val. Forsterus (Plagiarius J. Oldendorpii) M. A. Murtus, Vent. Cacus, Rein. Bachovius, Ant. Garro, Job. Sithmannus, Arn. Vinicius, Sim. Leclvius, *Judicia de singulis.* Jac. Gothofredi *Manualis Juris Elogium.* *Fragmenta Instituti.* Cass. Hier. Alexander & Jac. Oiselijs (hujus Plagiarius,) *Autores vero de Finibus regnandis,* Adr. Turnebus, Nic. Rigaltius & Wilh. Goefius, illustrarunt. 5. *Constitutionum Imperatorum Codices,* Hermogenianus, Gregorianus (quorum nominijs Fragmenta restant,) & Theodosianus, etiamnum, una cum Aniani Breviario illius, superses. Theodosiani, post alias a Jac. Gothofredo editi, auctoritas controversa. Congestus ex istis est Codex Justinianus, de quo, ac so. Decisionibus ei adjectis, breviter difficitur. 6. *Sicut & de Pandectis.* 7. *De Institutionibus, & Theophili Græca illarum Paraphrasi.* 8. *De Novellis item ac Authenticeis, quarum hæc Iheronio falso tribuuntur.* I. Strauchii & J. J. Wiffembachii *Dissertationes de iis contrariæ.* 9. *Autores quidam de Libris Corporis Juris Justiniani.* Hujus Editionis optima a Dion. Gothofredo & Sim. Leclvio curata. 10. *Jurisprudentia Græco-Romana Monumenta.* Libri Juris Justiniani Græce redditi. 11. *Basilicorum Libri LX. Horum, uti & Editionum eorundem, a Gentiano Herveto & Car. Haun. Fabrotto curatarum, Historia.* Jac. Cujacii *Verbo Lat. affecta, Glæssa in illa Græca, a Job. Leunclavio & Car. Labbeo publicata.* Jos. Maria Suarezii *Notitia Basilicorum.*

Libri ad Historiam Juris pertinentes sunt vel illi, qui viam ad Historiam Juris sternunt, vel qui ipsam Historiam Juris tradunt. Ad Historiam itaque Juris recte intelligendam commendandi sunt Auctores Historici, qui illo tempore vixerunt, quo leges latæ fuerunt. Ad *Codices & Novellarum jura, Historia Augusta Scriptores, & reliquorum Cæsarum res gestæ* debent esse cognitæ. Ad *Jus Feudale* conferret subsidium historia mediorum temporum, quæque a Barbaris, & Semi-Latinis Scriptoribus monumenta nobis relicta sunt. Ad *Jus Pontificium* conferunt Historiæ Ecclesiasticæ Scriptores. Qui ad Historiam liberæ Reip. Romanæ Scriptores spectant, in recensendis iis non est opus, ut tempus teramus, cum abunde de illis constet.

• Ipsius Justiniani Historia accuratior est habenda, cum ex Historicis alijs istius temporis, tum imprimis Procopii *Historia Arcana*, quam edidit Nicol. Alemannus, & Helmstadii recudi fecit Joh. Eichelius. Quo in libro multa recensentur de ambitione

tione & avaricia istius Imperatoris, deque occasionibus nonnullarum Legum. Scripsit *Animadversiones* in istam Historiam arcanam Eichelius, quibus mendacia nonnulla contra Justinianum detegit, & refellit. Scripsit & Thom. Rivius, Ictus Anglus, *Justiniani defensionem adversus Alemannum*, & Gabriel Trivorius *Observationes Apologeticæ ad Inscriptionem Orationis ad Antecessores*, ff. Justiniani præpositæ. Scripsit & Hub. Gifanius de Justiniano Imperatore *Commentarium*, quo Historiam omnem Justiniani, tam rerum gestarum, quam Legum conditarum, compendio complexus est. Quibus addi potest Franc. Guyeti *Justinianus Magnus*. Utrumque hunc librum junctim edidit Christoph. Arnoldus, Norimb. 1660. in 12. Spectat huc quoque Franc. Balduini *Justinianus, seu libri 4. Commentariorum de jure novo*, quo libro pertexitur Historia omnium illarum Constitutionum, quæ a Justiniano sunt conceptæ. Liber impressus est Genev. An. 1596. in 8vo. Scripsit idem Autor alium librum, cui titulus *Constantini M.* quo antiquum jusest persecutus, cetera ejusdem Autoris, ut *Commentarius de Jurisprudentia Mutiana*, ac similes, multum conferunt ad institutum præfens. Præfatio ejus in *Justinianum* non paucas habet de Triboniano querelas, cujus errata non pauca fuere in Jure compilando, quam ob causam vehementer exagitur a nonnullis Ictis. Ejus *Emblemata*, seu Lacinie, quas inseruit textui juris, singulari libro sunt collectæ a Joh. Jac. Willenbachio, sub tit. *Emblemata Triboniani*. Joh. Chiffletius *Apologeticam Dissertationem* scripsit pro juris utriusque Architectis, Justiniano, Triboniano, Gratiano, & Sancto Raymundo, quæ edita est Antwerp. A. 1651. Sed mera sunt excerpta ex Autoribus, qui ab utraque parte rem illam ventilaverunt, nihilque omnino singulare illi inest. Quod Historiam Justiniani attinet, meretur quoque legi Christoph. Adamus Rupertus in *Synopsi Historiæ universalis Bepoldianæ*, cap. XV.

De Libris Juris, in universum etiam aliqui scripsere. Præ ceteris hic commendandus est Seldenus in *Dissertatione ad Fletam*. Multa in illa de ortu & progressu Juris Iustiniani, deque usu ejus, tam antiquo quam recenti, in foro Anglico, A. 1647. in 4to Londini illa prodiiit. Iungi possunt huic Erici Mauricii *Dissertatio de libris Juris*, Ioach. Hagemeyer de eodem argumento, Adamus Riccius in *Tractatu Rhapsodico de libris Juris Rom. tam Civilis, quam Canonici, tam Orientalis, quam Occidentalis, nec non præcipuorum Municipalium in Germania receptorum jurium quantitate, & qualitate*. Qui hoc argumentum utcumque tractavit longe majoris apparatus, si titulum spectes, Habet & non pauca Anton Wood, in *Antiquitatibus suis Oxoniensibus*, de propagatione Juris, tam Civilis, quam Canonici, per Europæum Orbem, cum in ista tempora incidit, quæ illi Historiæ respondent. Denique elegans est liber Arthuri Duck de *Auctoritate Juris Civilis*, in quo de tempore receptionis, & progressu juris Iustiniani apud Europæas gentes, plenius agitur. Tractavit & ex parte argumentum hoc Herm. Conringius in libro de *Origine Juris Germanici*, cujus occasione in controversias cum Joh. Ott. Tabore incidit. Legi etiam debet, quem pene omiseram, Albericus Gentilis in *Dissertatione de libris juris Civilis*.

(Cccc) 2

Historia

- 4 Historia Juris pene tota deserta est, paucula enim illa, quæ habemus in *Tit. 2. libri prim. Pandectarum*, quanquam tot Commentariis incrustata, nihil perfecti habent. Plerique leves quasdam observatiunculas, undique corrasas, congerunt, quidam cramben, toties ab aliis recoctam, recoquunt, ut moris est apud ICtos. Optimus inter Commentatores illos est Christoph. Ad. Rupertus, non ex ICtorum, sed e Philologorum familia, atque adeo hospes in hoc regno, qui plus præstitit, quam ante eum tot ICti. Ejus exstat elegans *Commentatio in Enchiridion Pomponii*. ICtorum Commentarii plurimi quidem sunt, sed de illis verum est Comicum illud: *U-num noris, omnes noris*, nisi quod posteriores sint præferendi prioribus, quia plura legerunt, atque adeo plura collegerunt. Val. Forsterus inter præcipuos est, cui plagii crimen intendit Conradus Rittershusius, quod pleraque ex Ioh. Oldendorpii libro similis argumenti ceperit. (d) M. Ant. Mureti & Ventura Cæci solent conjungi *Commentarioli*, quos in *legem secundam ff. de Origine Juris* scripserunt. Mureti extemporales videntur lectiones esse. Ventura Cæcus multa immiscet aliena. Reinerus Bachovius, dum reliquis argutior videri & esse vult, ea sæpe ex ingenio suo comminiscitur, quæ non sunt veritati historię consentanea. Nam in Pomponio interdum reprehendit aliqua, quæ erudite vindicavit Rupertus. Antonius Garro strictas etiam *notas* in hunc *Tit.* scripsit. Ioh. Sichmannus, in *Speculo Imperii Rom.* (ita enim vocat *Comm. in leg. secundam de origine juris.*) in Historiam Rom. excurret fræno laxiori, quam historię ratio postulat. Arn. Vinnius *notas* in hunc *Titulum* scripsit, quas, una cum ceteris Autoribus & *fragmentis Veterum ICtorum de Origine & progressu Juris Civilis Rom.* collegit Simon Leewius, ICtus Lugdunensis, Lugd. Batavorum A. 1671. in 8. Elegans pro Historia Juris Compendium est *Manuale* illud, quod publicavit Jac. Gothofredus. Vide illic *cap. 2. istius partis*, quam inscribit *Bibliothecam. Juris Civilis*, ubi agit de Jurisprudentia Justinianeæ. Quæ pleraque in libro illo prostant, & collecta sunt, quem edidit Simon Leewius, cujus modo fecimus mentionem. Inter illas Reliquias habentur *Caji fragmenta Institutionum*, unde Justinianus Institutiones suas formavit. In illas *Commentarium* scripserunt Hier. Aleander (Romæ in 4to) & Jacobus Oiselius, JCTus Batavus, qui pleraque Hieronymo Aleandro surripuit, uti conferenti patebit. Inde breves quædam notulæ sunt excerptæ, & una cum *Caji Institutionibus* editæ in *Opere* isto Leewiano. Facit & Gothofredus mentionem Autorum illorum, *qui de finibus regundis* scripsere, quos Adr. Turnebus primum, posteaque Nic. Rigaltius edidit, notisque illustravit, Parisi. A. 1614. Sed luculentissimam illis operam, post illud tempus, impendit

(d) Val. Forsterus, JCTus Acad. Juliz, plagii a Conr. Rittershusio (in *Prolegom. Comm. ad LL. XII. Tabb. c. 6. p. 14*) eam tantum ob causam insinuat, quod, quæcunque de LL. XII. Tabb. L. I. *Hist. Juris Rom. c. 22.* habet, e Joh. Oldendorpii *Expositione in LL. XII. Tabb.* nomine illius dissimulato, ad verbum descripserit, neutiqum vero, quod pleraque totius Operis sui ex Oldendorpii Libro similis argumenti ceperit. Vid. de hoc Plagio Jac. Thomassii *Ti. de Plag. Liter. p. 433.*

impendit Guilielmus Goefius, Jctus Batavus, qui Autores illos denuo, cum uberimis notis & Emendationibus suis publicavit in 4to, si recte memini, Lugd. Batavorum. De ceteris legatur ipse Gothofredus.

Imperatoriarum Constitutionum, ante Justinianum promulgatarum, Reliquæ a Jac. Gothofredo memorantur *Cap. 3.* quas ille Codicibus aliquot comprehendit, *Codice* nimirum *Hermogeniano*, *Gregoriano* & *Theodosiano*. *Gregoriani* & *Hermogeniani Codicis* fragmenta exstare aliqui negant, exstare tamen ait Jac. Gothofredus in *Prolegomenis Commentarii super Codicem Theodosianum*, c. 1. ac integris illis usum fuisse probat Augustinum, lib. 2. ad *Potentiam de adulterio*, c. 8. Auctor *Collationis Legum Mosaiicarum* sepe ex illis fragmenta quædam citat. Ad horum Codicum exemplum *Codex* postea *Theodosianus* est editus, in quem conjectæ fuerunt Christianorum Imperatorum Constitutiones. De iis, quæ pertinent ad Historiam hujus Codicis, agit Seldenus in *Dissertatione ad Fletam* c. 5. §. 2. & omnium uberime Jac. Gothofredus in *Prolegomenis in Codicem Theodosianum*, quem ille cum optimis *Commentariis* in lucem edidit. Hujus Codicis usus & autoritas per Orientem & Occidentem magnus etiam fuit. In Italia sub Ostro Gothis, & sub Vandalis in Africa, auctoritatem suam habuisse, e Cassiodoro præcipue patet. *Breviarium Codicis Theodosiani* postea factum fuit per Arcianum jubente Alarico, in quo multa fuerunt interpolata, quanquam non tantum *Codicis Theodosiani* discrepantiam, & *Brevarii* fuisse Gothofredus autemet. Quid de *Codice* illo *Theodosiano*, quem habemus, sentiendum sit, dubitant Eruditi: vid. Seldenum in *Diff. sua* c. 5. & Er. Mauritium in *Disput. de libris juris*, *Thesi 5.* Miror tamen, ejus Controversiæ nullum exstare vestigium apud Gothofredum, in *Comm. super Cod. hunc*. Nam certe in *Prolegomenis*, ubi de hujus *Codicis* editionibus variis, earumque vel probatione, vel rejectione, deberet institui disputatio, nihil apparet ejus rei. In *Manuali* suo a Joh. Fichardo publicatum esse ait *Breviarium* illud Anianum. Postea Joh. Tilius *Libros VIII. posteriores* integros, non jam ab Aniano decurtatos, postremo libro mutilo, edidit. Deinde Jac. Cujacius *librum 7mum & 8vum* integros eruit, quinque priores, & initium *sexti*, sibi eruendos adhuc esse ait, quorum *Breviarium* Anianum hætenus tantum habemus. An vero illi integri sint & incorrupti in hoc *Codice Theodosiano*, dicere non possum. Antonius quidem Marvillius, ejus *Commentarii* Editor, in *Præfatione* monet, contineri hoc Codice certissimas & incorruptas septem Imperatorum Constitutiones, sed Autor ipse passim a Barbarorum manu mutilatas esse agnoscit. De ipso *Codice Theodosiano* nolo esse prolixior, cum abunde de illo disserant, tum ipse Gothofredus, tum Anton. Marvillius, *Codicis* ejus Editor. *Codex Justinianus* & *Codice Theodosiano* potissimum, *Gregoriano*, & *Hermogeniano*, collectus, ac altera vice editus est, ac promulgatus, cum Tit. *repetitæ prælectionis*, qui est ille, quem hodie habemus. In isto *Codice* multa esse *Compilerum errata* ostendit Gothofredus in *Prolegomenis Comment. super Codicem Theodosianum*, c. 4. Additæ sunt *Codici Justiniano repetitæ prælectionis 50. Decisiones*, in quas exstant *Commentarii eruditi Ed-*
(Cccc) 3 mundi

mundi Merilli & Joh. Strauchii. Quod controversiam spectat de Prærogativa Codicis & ff. videantur Mauritius in *Dissertatione de libris juris, Thef. XIV.* & multi alii.

- 6 PANDECTÆ e Responsis Juris-Consultorum Veterum sunt collectæ. Illarum Editio aliis duplex, aliis triplex est. Vide Riccium in libro *Rhapsodico, num. 36.* & Joachimum Hagemeyerum de *auctoritate Juris Civil. c. 4.* Hæc tamen præcessisse alias notat Mauritius, quem de iis pluribus vide. *Pandectas* Florentinas non dubitat Politianus scriptas esse ætate Justiniani, mutata autem non pauca fuisse in editionibus ad Autographum Florentinum (*) procuratis, notant multi, quæ in aliis editionibus lineolis sunt inclusa. Vid. Albericus Gentilis *Dissert. de libris juris cap. 4.* Optandum sane esset, ut Critici, qui tamen & Jcti, serio in istum laborem incurrerent, & omnia ista variantia loca diligenter conferrent, unde profecto non exigua redunderet in Jurisprudentiam utilitas. Joh. Leuvenclavius memorat, *Pandectas* in Turcicam quoque Linguam esse conversas.

- 7 Dum Pandectæ conficiuntur, INSTITUTIONES quoque jussu Justiniani scriptæ sunt. Illæ *Institutiones* e Caji Jcti *Institutionibus* sunt confectæ, ut supra vidimus. *Institutionum* exstat Græca Theophili *paraphrasis*, qui utiliter interdum explicat quædam *Institutionum* loca, sed in multis tamen fallit. *Institutionum* Caji etiam 4. olim libri fuere, cum hodie duos tantum habeamus Theophili. Editio optima est illa, quam Carolus Hannibal Fabrotius, Antecessor Aquiseptiensis, e tribus MSSis Codicibus Bibliothecæ Regiæ Parisiensis, recensuit, ac Scholiis Græcis auxit, qui & Jac. Curtii Latinam interpretationem emendavit, & *notas* adjecit, A. 1638. in 4to

- 8 Novissimum Jus Iustinianum est, quod NOVELLIS continetur. Fuerunt autem illæ Græcæ scriptæ, easque Græca Lingua edidit Gregorius Haleander, Norimb. A. 1531. quam insecutæ sunt plurimæ Editiones. Vid. de illis Gothofredus in *Manuali* & Mauritius in *Dissertatione* saepius citata. Ceterum e Novellis illis Epitomæ quædam, sub *Authenticarum* nomine Titt. Codicis accensentur, quæ fidem non merentur, nisi Novellis suis conspirent. Eæ *Authentica* vulgo Irnerio tribuuntur. Quod falso tamen fieri docuit erudita Dissertatione Joh. Strauchius, cui rit. fecit: *Irnerius non errans*. Edidit & Joh. Jac. Wissenbachius *Syllogem errorum Irnerianorum*, qua fidem Irnerii, ut non integram semper, arguit; sed & ille hac hypothesi nititur, quafi Irnerius harum *Authenticarum* Autor fuerit.

Reli-

(*) *Emendationum in Pandectas, juxta Florentinum Exemplar examinatorum*, Specimen Criticum, in tribus Justiniani Præfationibus, & Indice Jurisconsultorum Veterum *Pandectarum* Operi præmissis, Lugd. Batav. A. 1685. in 8vo dedit Laur. Theod. Gronovius, Joh. Friderici Fl. huius natu minor, qui, in Itinere Italico Florentiæ, per integrum Quadrimestre, Mssum istud pervolverat, & cum Editionibus impressis contulerat, inque ipsas *Pandectas* similem laborem est pollicitus. Laudes & simul Censuram *Speciminis* istius vid. in *Actis Erud. Lips. M. Nov. A. 1685. p. 531. 532.*

Reliqua, quæ pertinent ad auctoritatem & progressum Juris Justiniani, disputata uberius sunt apud Arthurum Duck peculiari libro, Joh. Seldenum in *Dissert. ad Fletam*, & in *notis super librum Joh. Fortescue de laudibus Legum Angliæ*, in quibus prolixè inquiritur, quando & quousque Jus Justinianum valorem acquisierit in Regno Angliæ. Adde his Hermannum Conringium in *libro de Origine Juris Germanici*. Atque hoc Jus Justinianum vulgo sub nomine *Corporis Juris Civilis* venit, cujus Editiones variæ olim fuere, & nunc sunt, cum notis, & sine notis. Dionysii Gothofredi elegantes super textum ejus Juris *notæ* sunt, ad parallelismum, & Antithesin Legum valde utiles. Ac certe laudem meritis hoc labore est Vir ille, quanquam tenuit, admodum de eo judicet Baudius *alicubi in Epistolis*. Optima est editio novissima, quam procurarunt Elzevirii, Simonis Lewii aliorumque, *notis* aucta. *Corpus Juris Glossatum* ad practicos usus est accommodatius, quod quinque in *fol.* Tomis constat.

Sequitur *Jurisprudentia GRÆCO-ROMANA*, quandoquidem Constantinus M. *10* universa Græcia potius, eam Romanorum Legibus imbuir, ut Imperii sedes, & totius Orientis Caput eodem jure regeretur, quo Civitas gentium doctrina. Opus itaque erat, ut Jure uteretur in Græcam Linguam translato. Hinc Græca Lingua pleræque Constitutiones compositæ, *Pandectarum Libris 50.* comprehensæ, Græcè redditæ etiam Justiniani ætate a Thalelæo, e cujus interpretatione multa in Basilicis supereffe observant Ant. Augustinus & Jac. Cujacius. De *Codice Justiniano* idem alii dicunt. De Novellarum versionibus prolixè agit Jos. Maria Svaresius in *Notitia Basilicorum*.

Post Justinianum BASILIUS MACEDO Opus novum Jurisprudentiæ est *me- 11* ditatus, & cum filiis, Constantino & Leone Philosopho, rem aggressus, unde *LIBRI ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ* a Basilio dicti sunt, in 6. Volumina distincti, & libros 60. Diu latuere illi libri, sed, cum ad Cujacii manus pervenirent, ille feliciter in emendandis juris textibus iis usus est, adeo, ut quidam æstimarent, contra bonam fidem eum fuisse versatum in illis. Quam ab illo suspicionem avertit Fabrotus in *Editionis Basilicorum præfatione ad Lectorem*, ubi prolixè de ea re agit. *Basilicorum libros* primum indicavit Viglius Zwichemus, edidit vero Latine Gentianus Hervetus, Paris. an. 1557. in *fol.* Tomos eorum duos, quos ab Antonio Augustino acceperat. Joh. Cujacius deinde librorum aliquorum versionem promisit, qui tamen promissâ, ob mortem intervenientem, non implevit, multum dolente eam ob rem Fabrotto. Nam Gentianus Hervetus multa sphalmata admisit in versione, quia non erat J.Ctus. Prodigierunt tamen utcupque Libri X. in lucem. Postea Rex Galliæ, qui e Cujaciana Bibliotheca integrum sibi Opus comparaverat, id negotii dedit Cancellario, Petro Seguicrio, ut in lucem produceret omnes *ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ* libros. Quare, curante illo, in Lat. Linguam convertit Car. Hann. Fabrotus, J.Ctorum Aquifextiensium Decanus. Prodiit Opus integrum Parisiis an. 1640. apud Cramoisiios. Est vero Opus non in sex, ut olim, sed 7. ab illo Tomos divisum. Verum e 60. *Libris* supersunt solum 41. perierunt 19. &

& 31. 38. 43. 44. 49. usque ad 60. Quod pulcherrimi Operis vulnus sanavit Fabrotus, vel e Synopsi βασιλικῶν, tantum edita, vel ex Theodoro Hieropolita nondum publica luce donato, vel ex Constantino Harmenopulo, cum Regis Codicibus collato. Sunt vero Basilica compilata e Justiniani Cod. ff. Instit. Nov. & Ediētis, quæ supersunt, e Justinii Junioris, Tiberii, Zenonis, & aliorum Imperatorum, atque ipsius Macedonis, Novellis, e Paratitulis ac Glossis, quas veteres JCti scripserunt, quarum 3. libros edidit Joh. Lewenclavius, & ex aliis nonnullorum JCtorum ejus temporis & priorum Scriptis. Causa autem, cur Opus βασιλικῶν susceptum fuerit, illa est, ut quæ in Operibus Justiniani, in variis libris Institutionum ff. Cod. & Nov. dispersa habentur, in unum Corpus & Systēma colligerentur, quanquam & vanæ cujusdam gloriolæ cupiditas Basilium incitavit, a quo primum institutum fuit Opus, teste Cedreno. Filius vero Leo Philosophus perfecit, ac postea Constantinus Porphyrogenetus, Leonis filius, prælectione repetita edidit. In Opus illud variorum JCtorum Commentarii & Glossæ exstant, circa eadem tempora scriptæ, de quibus legi potest Josephus Maria Suarefius in Notitia βασιλικῶν ad Urbanum VIII. Pontificem, scripta, quæ præfixa est editioni βασιλικῶν Fabrottianæ. In qua ille relationes instituit non solum de libris βασιλικῶν, sed & alijs Græcis Scriptis Juridicis, quæ vel in Vaticana, vel alijs Bibliothecis, latent. Cum qua conferri potest Lambecius in Comm. suo de Bibliotheca Vindobonensi, Tom. VI. qui de JCtis agit. De reliquis libris Græcæ Jurisprudentiæ (sunt enim multa Compendia & Manualia scripta) vid. Jacobus Gothofredus in Manuali suo, & Suarefius l.c. Edidit Car. Labbeus Glossarium Juris Græci, Paris. an. 1606. in 8vo, quibus in Glossis illa habentur verba & termini Græci, qui in Basilicis reperiuntur. Sed pleniores eas exstare apud Jac. Sirmundum testis est Jacobus Gothofredus lib. 2.

SECT. V.

DE COMMENTATORIBVS IVRIS IVSTINIANEI, QVI NOVA ILLVD METHODO PROPONVNT.

§. 1. Judicium de Juris Justiniani αμειωμένη, & Novatoribus, hanc emendare aggressi, in genere. 2. Speciatim vero de Franc. Connano. 3. Nicol. Vigelio, in Praxi etiam Novatore, variisque illius Scriptis. 4. De Joh. Corasio & Petro Gregorio Tholosano. 5. De Henn. Rennemanno, Ioh. Kleinschmidio, & alijs. 6. De Novatoribus, Corpus Juris recondinnare aggressi.

QUandoquidem Jus Justinianicum αμειωμένη laborare multis visum est, Novatores non pauci orti sunt, qui singulari METHODO illud tradere voluerunt, & tamen isto conatu suo nihil aliud efficiunt, quam ut soli in scholis

lis relinquantur. Est quidem sua Jurisprudentiæ, ut Scriptoribus Legum Romanarum, cum circa Speciale aliquod Jus versentur, methodus, illud autem cum methodo ista comprehendi non possit, consultius est viam, quæ est præscripta, sequi, quam nova aliqua via erroribus animum dare. Methodica tractatio potius ad illam universalem & naturalem Jurisprudentiam pertinet.

FRANC. CONNANVS libellorum supplicum Magister in regno Galliæ, Jus Civile Romanum X. Libris proposuit, sua quidem methodo, & ordine, sed retinet triplicem illam objectorum juris distinctionem. Elegans illud Opus est, nam diffuso explicat Leges, rationibus e fontibus Juris Naturæ deductis, & contraria sæpe solvit. Speciale enim Syllabum Legum contrariarum, quæ in Opere illo conciliantur, Commentariis suis subjungit. Vehementer commendat illum librum Franc. Hotomannus.

NIC. VIGELIUS, JCTus Hassus, singularem aliquam methodum excogitavit, quæ omnia complecteretur, *Jus Civile, Pontificium, Controversum*, eo modo, ut Jus omne primo in generales Libros dispescat, Libros in Titulos, Titulos in certas quasdam Sectiones, Sectiones in Regulas suas, Regulas in Exceptiones, Exceptiones iterum in Replicationes, quæ omnia per brevia axiomata & enunciata proponit, addita semper Lege, quo remittat Lectorem. Feliciter quidem uti possumus his, tanquam Locis Communibus, in jure interpretando, & in causis fori agendis; sed excidit tamen illo consilio Vigelius, quod vellet Libros suos a Statibus Imperii approbari, ut jura, secundum ordinem illum reciperentur, docerentur, administrarentur. In Praxi novam itidem methodum instituit, cui nunc edidit Tr. Germanicum *Richterbüchlein*, in quo certam præscribit judicandi methodum. Scripsit & *Præcticam forensem*, methodo suæ novæ adaptatam. Sed ut fieri solet in rebus novis, adversus illum est conclamatum ab Advocatis, eum, tanquam praxeos imperitum & processum, traducentibus. Quibus ut responderet, & Praxeos etiam scientiam ostenderet, *Responsorum Juris Centurias* 4. edidit, ubi, ratione methodi suæ, Casum proponit, deinde subjungit disputationem, & ultimo sententiam, semper se referens ad suam *Methodum*, vel *Juris Civilis*, vel *Pontificii* vel *Controversi*. Ad hunc modum etiam publicavit Librum utilissimum, quem inscribit *Juris Repertorium*, quo in libro velut indicem proponit, vel directorium aliquod instituit, secundum quod rationes, certis Casibus competentes, investigari, instituique possint. Addidit Opusculo huic *Disputationes XX. Causarum*, quibus illustrat suum consilium. Mihi quidem vehementer placuit illa methodus; mira in illo est brevitatis, semper se in textibus juris fundat, Dispp. & Dissidentes Auctores addit, quin habet Casum in terminis decisum, neque, more aliorum Jctorum evagatur per generalia illa Juris Brocardica, quibus vulgo ita obruuntur Consilia & Responsa, ut, si aliena ab iis, quæ ad rem pertinent, separaveris, aliquot interdum Lineis comprehendi totum negotium possit.

Joh. Corasius, JCTus Gallus, de *Jure Codicis in artem redigendo* Commentarium etiam scripserat, sed in quo generalia tantum continentur. Neque enim certam
Tom. III. (D d d d) metho-

methodum præscribit, sed tantum in genere differit de definitione & divisione juris, de bono & æquo, Justitiæ divisione, tribus Juris præceptis, & similibus argumentis. Exstat & PETRI GREGORII THOLOSANI *Synagma Juris Universi atque Legum omnium pene gentium ac Rerumpubl.* uti tit. habet, in quo divini & humani juris totius naturalis ac nova methodo, ordineque, materiam universalium & singularium rerum, simulque judiciorum, explicat. Quo magnifico & splendido titulo quis non rem magnam agi credat? sed, si verum dicere velimus, nihil aliud hac methodo est effectum, quam ut ordo sit turbator. Tria illa Juris principia & objecta retinet, sed in illa res personis anteponit, futili quadam ratione ductus, quoniam voluerit sequi naturam rerum, Res autem Corporales, & incorporeales, in Opere sex dierum, primum sint productæ, postea vero homo primum creatus. Quæ certe admodum ridicula est ratio, quasi JCtus Physicam aliquam proponeret, vel secundum Classes, aut Scalam Prædicamentalem, disponi valde ad Leges pertineret.

- 5 HENN. RENNEMANNVS simili pene modo *Jurisprudentiam suam Romano-Germanicam* instituit. Nam, cum ipse ex Ramistis fuerit, qui omnia divisionibus & subdivisionibus concinnare solent, in jure, secundum singulas disciplinas, principia statuit Metaphysica, Logica, Physica, Rhetorica, Grammatica, Mathematica, atque ad ea reducit, quæ quadam ratione eo perducere possunt: quod sane nihil aliud est, quam tempore & otio abuti. Hugo Donellus, Herm. Vultejus, Joh. Althufius, singuli novam aliquam Jurisprudentiæ Methodum faciunt. IOH. KLEINSCHMIT, in *præcognitiis Jurisprudentiæ* 6. 7 tractatibus distinctis, in forma disciplinæ, proposuit Jurisprudentiam, sed ille potius *περοπαιδείαν* aliquam scripsit, quam Systema Juris. Quid porro Joachimus Stephani in *Arte Juris*, Joh. Rebhan in *suo Hodegeta*, aliiq. præstiterint, singulatim dicere nimis operosum foret. Supervacaneus ille est labor, ac potest sufficere ordo, quem in Pandectis habemus. Si quis memoriæ causa ordinem quendam requirat, eligat sibi ex Autoribus, qui jus totum Schematisimis sunt complexi, unum aliquem, quem sequatur, sive Henr. Hahnium, sive I. Ottonem Taborem, perinde hoc erit.

- 6 Frustra quoque solliciti sunt, qui *rationem Corporis Juris, reconcinnandi* (f) *propono*

(f) *Rationem Corporis Juris reconcinnandi* Anonymus quidam, sine loci temporisque indicio, in 12. edidit. Occasionem hæc præbuit Viro illustri, Gottfr. Guili. Leibnitio, ejusdem Tituli sed diversæ sententiæ, libellum, sub *Veridici de Justiniani larva*, an. 1669. in 12. publicandi, seu prodromum *Corporis Juris*, quod tunc molibatur, *Reconcinnati*, Septennio post a. 1676. in 12. prodit Justinii Nomici, τὰ συνδυασμα, *Consilium novissimum & facilitum de incertitudine & ambiguitate Juris tollenda*, seu novo Codice faciendo, Hanovæ an. 1679. in 12. cum W. B. R. C. H. Examine illius, recusum. De singulis hisce Scriptis, aliisque similibus, longe benignius, quam Morhofius, tulit judicium, simulque quæ in iis desideraret, indicavit, & sua, de reconcinnatione ista ad Ordinem Institutionum, consilia exposuit Vine. Placcius breviter initio in *Tr. de Scr. Anon. & Pseudon.* P. I. c. 3. p. 34. 35. ac fusius deinde in *Epistola Curiosa super Questionibus eruditis variis de Tempore sub Nicetæ Spilii* per Græcam proprii Metaphrasin ellicto nomine, Veronæ an. 1681. in 12mo publi-

proponere voverunt publice, ut tale aliquod Corpus Juris, quo illi ordine dispo-
suerint Leges, concinnaretur, idque publice ab omnibus reciperetur. Sed caruit
illud Consilium successu, ut facile quis prudens conjicere potuit. Turbarentur,
& Tribunalia, & Cathedrae, hujus rei novitate, quae usum, vel plane nullum, vel
exiguum, habitura esset. Nam, quod Autores illi promittunt, se in Legibus ipsis
facturos, id jam dudum a Commentatoribus in Legibus, & Paratitorum Scriptori-
bus, est praestitum.

SECT. VI.

DE LIBRIS AD PROTHEORIAM JURIS
FACIENTIBVS.

§. 1. *Bibliothecarum Juridicarum Scriptores, Joh. Fichardus, Guido Pancirollus, Joh.
Bechtoldus, Mart. Lipenius, Casp. Thurmmanus, Corn. a Beigbem, ac de iis judicia. 2.
Commentatores in Tit. ff. de Verb. Signif. Lexicographi, Glossariorum in Leges Exoti-
cas Scriptores, & Particularum Juris Explanatores. 3. Autores de Interpretatione
Juris, & qui Dialecticas scripsere Juridicas. 4. Regularum Juris Commentatores,
quorum vitia deteguntur. Optimus horum inter Jac. Gothofredus Collectores Brocardico-
rum. Horum Emendatio a G. G. Leibnitio promissa.*

UT propius ad ipsos Autores Juridicos veniamus, notandi hic sunt primo
Scriptores Juris Bibliothecarii, qui vel generatim de omnibus Scriptoris,
vel speciatim de Juridicis, egere. De illis abunde supra est dictum. De
his pauca sunt, quae dici possunt. Joh. Fichardus, Guido Pancirollus, alii-
que nonnulli, jejune totam hanc rem tractarunt. Paulo plenius, & cum majori fru-
ctu Joh. Bechtoldus in *Locis suis Comm. Juridicis*, nam secundum Titulos materiarum
disposuit Autores. Verum nec hic omnia satis accurata sunt & sincera. Parum
quoque hoc argumentum ornavit Martinius Lipenius, cujus exstat *Biblioth. Manua-
lis Juridica*, qui liber non est illa *αρεσβεία* conscriptus, qua scribi debebat. Non
enim tale negotium suscipi debet ab homine extra Jurisprudentiae Sacra constituto.
Putarim ego, perfectum talem laborem non nisi ab optimo JCto fieri posse. Accu-
ratorum procul dubio erunt, quae Casp. Thurmmanus promissit, Bibliothecas Juris, se-
cundum Jurisprudentiae insigniores partes partituras. Edet enim *Bibliothecam Pro-
cessualem, Criminalem, Testamentariam, & sic deinceps.* (g)

(Dddd) 2

Ante

publicata, tota *Quest. I.* Nec multo post specimen suae idem exhibuit Methodi, in *Justiniani
Institutionibus Reconcinnatis*, Francofurti A. 1682 in 8vo excusis. Decidant Litem istam,
ad quos ea spectat, Jurisconsulti, peritiae Nomothetices accuratioris instructi.

(g) E Casp. Thurmmani Bibliothecis Juridicis Specialibus Halae Saxonum in 4to jam prodierunt,
A. 1700. *Academica, Canonica* (de Canonicis, ac illorum Collegii.) & *Dialectica*, A. 1701. *Syn-
tistica*, ac A. 1702. *Salinaria & Metallica*, laudate ab his. *culpare ab illis.*

Ante aliquot annos quidam Cornel. a Beughem scripsit *Bibliographiam Juridicam & Politicam*, qua continentur libri, qui prodierunt ab An. 1651. ad Annum 1680. Amstelodami 1680. in 12. Idem Autor promittit *Bibliothecam materiarum nov- antiquam*.

- 2 Sequuntur Autores, qui circa Verba & Terminos sunt occupati. Quo pertinent primo omnes illi Autores, qui in *Tit. ff. de Verborum Significatione* sunt commentati, Barth. Brissonus precipue & alii, uno Volumine junctim editi, deinde qui Lexica scripserunt, qualia complura sunt scripta. > E quibus omnia collegit *Job. Calvinus*, qui Lexicographorum ante se Annotationes plerumque integras, Operi suo inseruit. Multa possent hic suppleri, si a Viris rei Philologicæ & Jurisprudentiæ peritis negotium hoc tractaretur. Glossaria Legum Exoticarum, ubi illud *Frid. Lindenbrogii*, item Feudalium terminorum Lexica, *Godfr. Wendelini Glossarium Legis Salicæ*, ad Jus Codicis non pertinent, usui tamen esse possint in Juribus Barbaris versanti, uti & *Joh. Loccenii Lexicon Juris Sævo-Gothici in 8vo*. Pertinent huc Autores, qui particularum Juris usum explicaverunt, uti *Christoph. Phil. Richter*, in libro de *significatione Adverbiorum juris*, & *Joh. Strauchius* in libro de *Particulis juris* quarum usus, cum in theoria, tum in praxi, permagnus est. Pertinent huc *Christoph. Befoldus* in *Thesaur*o *practico*, a *Chr. Lud. Dietherro* aucto, *Paulus Matth. Wehnerus* in *Practici Observationibus*, *Joh. Jac. Speideli* in *Speculo*, qui Autt. terminos Juris consuetudinarii, statutarii, & practicos, cumulant, sed & multa aliena inferciunt.
- 3 Ad Protheoriam Juris pertinent Autores, qui de Interpretatione scripserunt, & spectant huc primo, qui in genere de Interpretatione Legum agunt, *Joh. Eichelius* in *singulari libro de Interpretatione juris*, *Nomicus Pacemutus* (i. e. *Vincentius Placcius*) in *Jcto perfecto*, *Joh. Ludov. Praschius* in *Jcto Vero & personato*. Sunt deinde Autores, qui *Dialecticas Juris* scripserunt, magno numero, *Franc. Hotomannus*, *Mart. Schickardus*, *Joh. Thom. Freigius*, *Matthias Stephani*, *Nicol. Vigelius*, *Daniel Otto*, *Nicol. Everhardus* (cujus *Synopsis* conscripsit *Georg. Adamus Brunnerus*), qui tamen istis laboribus suis nil minus docuerunt, quam interpretationem Juris. Legendum de iis *Judicium Dav. Mevii* in *præfatione in proodromum Juris N. & G.*
- 4 Huic interpretationi inserviunt Juris Regulæ, quarum in *Pandectis* peculiaris titulus magnam habet Commentatorum sylvam. E quibus omnium optimus est *Jac. Gothofredus*. Nam plerique omnes imperite in explicatione Regularum versantur. Sed *Gothofredus* ostendit, e quibus fontibus illæ desumptæ, & quomodo ex illis interpretandæ sint. Sunt &, qui *Juris Regulas prætermittas* scripserunt, ut *Ry-fewick*, quorum refert interdum, quæ apud *Jctos* reperiuntur indefinita effata. Prodiit in 8. paucis notus liber. Sed in his Axiomatibus caute procedendum est, neque, ut universalia, accipienda, quæ respectu certo dicuntur. Ita enim a particulari argumentatur, quo sophismate nihil est frequentius, abesse vero a Regulis juris

juris debet, quantum fieri potest. Est enim omnis definitio (universale effatum) in jure periculosa. Sunt præterea alii, qui nova illis Axiomata addiderunt e Doctoribus & Practicis, & pene tot Regulæ & sententias Juris conferunt, ut mole sua ipsum Jus exæquent, uti Aug. Barbosa in *Axiomatibus* a Joh. Ott. Tabor locupletatus. *Brocardica* appellant, ut dignum habeant elegantis ipsi nomen, perpetua Causidicorum crepitacula. Eorum Brocardicorum reformationem promisit Autor *Methodi novæ Jurisprudentiæ* Godfr. Guilh. Leibnitius, ad perfectam universalitatem se omnia reducturum sperans, qui ne spe sua excidat, valde vereor. Quæ enim vere universalia sunt, pauca sunt, neque cum tanta turba & apparatu comparent.

SECT. VII.

DE SINGVLORVM IVRIS LIBRORVM INTERPRETIBVS.

- §. 1. *Judicium de Antiquis Corporis Juris Glossatoribus.* 2. *De notis in istud Dion. Gothofredi & Sim. Læwii.* 3. *Ad Institutiones Note Marginales sufficiunt. Prolixi in eas Commentatores vituperantur, uti & Jctorum se mutuo exscribendi Cacothætes. Jndicia de Comm. Contr. Ritterbusii, J. Borcholti, Rein. Bachovii, & Arn. Vinnii (e Bachovio sua mutati.)* 3. *Commentatores in Pandectas perpetui Job. Brunnemannus & J. Otto Tabor, in fragmenta quorundam Jctorum Jac. Cujacius, in Lege insigniores Paulus Bursius.* 4. *Paratitula (cujus Vocis significatio fufus evoluitur) in Pand. Matth. Wesenbecii, ab Henr. Habito & R. Bachovio illustrata.* 5. *Commentatores ff. Critici, Guilb. Budeus, Petrus Cossalius, Paulus Bursius, Pet. Grævius, Princepsque omnium Jac. Cujacius. Job. Steckii contra hos Liber. Judicium de Comm. Hug. Donelli, ejusque Epitomatore, Oliv. Hilligero.* 6. *Systemata Juridica, Pandectarum ordine disposita, Bernh. Schotani & J. Jac. Wissenbachii, hisque addendum Collegium Argentoratense.* 7. *Diod. Thuldeni Comm. insignis in ff. promissus, Scriptaque alia edita. Necessitas conjunctionis Theoria & Prætex in Jure. Pet. de maij de Advocatorum imperitorum multitudine Apophthegma.* 8. *Alii Systemata & Disputationum Jurid. juxta Methodum Digestorum, Scriptores, Franc. Dnarenus, Georg. Ad. Struvsius, Joach. Schnobeltius, & Hier. Tremlierus (Rein. Bachovium Censorem nactus.) M. Ant. Dehrio & Pet. Brossai Miscellanea Scriptorum Juris sive Loci Communes ad Pandectas & Codicem.* 9. *Commentatores in Codicem præstantiores, Jac. Gothofredus (in Cod. Theod. omnium optimus,) Aza, Rich. Malumbræ, Hub. Giphanius (cujus Eruditio laudatur,) Diod. Thuldenus, Lud. Grempius, Ant. Perez, J. J. Wissenbachius, Matth. Wesenbecius, Job. Brunnemannus.* 10. *Jac. Cujacii Paratitula in Cod. Ant. Matthæi Elogium illorum.* 11. *Ordinem Codicis sequuntur Ant. Faber. (de quo, & Censore ejus importuno, Rein. Bachovio, obiter fertur judicium,) in*
(Dddd) 3 Cod.

Cod. Fabriano & Paulus Christianus in Decisionibus. 12. *Novellarum Interpretes,* *Conr. Rittershusius & Pet. Gudchius.* *Lingua Græca ad illarum lectionem necessaria.* 13. *Jus Canonicum Orientale, Conciliorum consensu Canonibus, Photii Nomocanon, & Christoph. Juscelli Biblioth. I. Can. complectuntur.* 14. *Nonnulla de I. Can. Occidentali, sive Pontificio, ejusque Compilatoribus (Gratiano & Raymundo) & Illustratoribus. Decretum Gratiani jussu Greg. XIII. emendatum.* *Pet. Giacconi Castigationes deperditæ.* *Ant. Augustini de Emendatione illa Dialogi.* *Dav. Blondelli Pseudo-Isidorus, Epistolæ Decretalibus oppositus.* *Forma Processus hodierni e I. Can. est derivata.* 15. *Juris Feudalis in Publico Necessitas.* *Vulgare Jus Feud. à quædodov. Complura de Ant. Mericuttii nova illius Collectio.* *Scriptores ejusdem alii complures, quos inter Conr. Rittershusius & Thom. Craigius præcipue commendantur, Stylus Jur. Feudalis Barbarus.* *Terminos ejus explicant Glossariorum Scriptores, quorum Princeps est Car. du Fresne.* 17. *Job. Srauchii Amentates Juris Canonici, & Casp. Ziegleri de eodem labor, commendantur.*

I D icendum nunc aliquid de INTERPRETIBVS Insignioribus *librorum juris.* Et quidem Corpus illud Legum Romanarum nactum est plurimos Interpretes, cum quorum notis prodit in lucem. *Glossatores* illi veteres multa quidem ad libros Juris notarunt, sed quoniam nulla historia ac philosophia erant imbuti, & præterea artis Hermeneuticæ instrumentis destituti, multa protulerunt inepta, in quibus tamen reperiuntur utilissima quædam, ad praxin spectantia. Occurrunt etiam aliqua, quæ ad ipsius Juris & Legum explicationem pertinent, & veluti conjectando proferuntur. Bartolus Cajus, in præfatione *Commentariorum Juris Franc. Connani*, eleganter comparat Glossatorum Juris Volumina, & eorum lectores, iis, qui in metalli-fodinis operantur, quibus est magna opera infumenda, ut, inter tot excrementa & scorias, aliquam auri particulam inveniant. Eorum tamen usus non est contemnendus, ut profuerunt sane in multis Hug. Grotio, cum Opus de I. B. & P. conficeret. Multi quoque, qui tot hodie in Jure novos libros parturiunt, non exiguum partem illis debent. Multa quoque plenius & accuratius pertractare possent, si legisset Vett. illos libros. Veneremur itaque illos, ut solemus Opera vetusta in pretio habere, non ob elegantiam, sed quod in ruditate illa antiqua lateat aliquid, quod usui esse possit.

2 Dionysii Gothofredi Notulæ sunt elegantes; nam e Cujacio, aliisque ejus temporis Criticis & JCtis, textuum emendationes notat, locaque parallela, & contrarias Leges. Hodie auctiores illæ notæ in Editione nova Batavica occurrunt, quam Simon Lewius paravit, qui e Salmasio, aliisque Criticis Autoribus, utilissimas prioribus notas adjecit.

3 In libros Juris speciatim scripserunt multi. Quot non sunt in Institutiones Commentarii? atque hic, si ullibi, mos est JCtis familiaris, se mutuo exscribere. Jac. Cujacii quidem est sententia, *Institutiones vix Interprete intelligere, nisi breviusculo*

sculo marginali. Quæ sententia & mihi placet. Magnam enim confusionem pariunt spissi isti Commentarii, & fusiores disputationes Juris, e ff. in Elementa juris illatæ. Quia in re pravus nonnullorum mos est, qui ex omni Jure, Divino, Humano, Cæsareo, Canonico, Statutario, Praxi ipsa, & Processu, varia coacervant ad Institutionum Textum, quales sunt Joh. Schneidevini & Casp. Manzii *Commentarii*. Quorsum enim attinet, in Elementa Juris ista omnia congerere, atque ita multiplicare inutiliter labores, necessario suo loco & tempore repetendos. Contr. Rittershusii *Commentarius* eruditus est, & ad interpretationem verborum & textus multum conferre commodi. Joh. Borcholti quoque planus est *Commentarius*, & e Cujacio, plurimisque optimis JCTis, congestus. Reinerus Bachovius in subtilitatibus juris venandis curiosior, quam esse oportet. In prima illa juris institutione tyronibus non est legendus, commendandusque pro illo Arn. Vinnius, quamquam Bachovium pene omnibus paginis exscribat, in eo tamen laudandus, quod quæ apud Bachovium sunt obscuriora, dilucidius & distinctius proponat. Infiniti denique sunt in *Institutiones* Commentarii, quos omnes recensere, tempore esset abuti, cum verum hic sit vetus illud: *unum noris, omnes noris*. Si unum habeamus, eumque optimum, aut jungamus illi alterum subtiliorem disputatorem, quid opus est de variis nominibus & titulis esse sollicitum?

In PANDECTAS perpetuum *Commentarium* non habuimus, antequam Job. Brunemannus Opus suum publicavit; sed nescio, an perpetuos tales *Commentarios* scribere utile sit, cum possit res brevius expediri. Multa enim in legibus ipsis sunt supervacanea, nulla repetita, quibus vestigiis si *Commentator* insistit, multa illum repetere necesse est, atque ita *Commentarium* inutiliter augere. Jac. Cujacius aliam quandam methodum instituit. Nam ICTORUM Responsa ut Pauli, Papiniani, Modestini, in unum Volumen collegit, atque ita in ICTORUM singulorum fragmenta est commentatus. Quod ad Historiam quidem juris egregie conducit, sed methodum turbat vulgatam. Inediti sunt hæcenus Joh. Ott. Taboris *perpetui Commentarii in Leges singulas*, qui ab heredibus premuntur, usque dum Bibliopolam liberaliorem invenerint. In aliquas Leges insigniores Paulus Bursus est commentatus.

PARATITLARES *Scriptores* omnium in manu sunt. Matth. Wesenbecii *Paratitla* utilissima sunt, quæ postea *Commentariis* suis, tum Rein. Bachovius, tum Henr. Hahnus illustrarunt. Eo tamen effecerunt, ut non amplius essent *Paratitla*, quæ proprie sunt, uti Justinianus Imperator in *Præfatione de concept. ff.* ait, *Indices tantummodo Legum*. Dicuntur autem *Paratitla*, quod sint Appendices titulorum; Alii vocant *Supplementa titulorum*, notas scil. quibus ex reliquis titulis supplentur ea, quæ ad titulum præsentem pertinere videntur. Ut recte dixerit Matthæus Monachus in *fragmento*, edito ab Antonio Augustino, *Paratitla esse repletiones titulorum, i. e. Indices Legum, quæ ex ceteris titulis ad unum subtiliter revocari possunt*. Idem & Car. Hannibal Fabrotus ait, in *notis ad Collectionem Constitutionum Ecclesiasticarum*, ubi Cujacium reprehendit, quod ignoraverit, quid essent *Paratitla*. Illi enim *Paratitla* non

non nisi summaria habentur, quod & ipse suis Paratidis, quæ in ff. & *Cod. Theodos.* scripsit, ostendit. Jac. Gothofredus quoque in *Cod. Theodos.* multis monstravit specimenibus, quid sint Paratitla. De Paratidis vide ulterius *Eg. Menagium in Aménitatibus Juris civ. cap. 15.* Ceterum Paratitla ista, si recte sint instituta, optimi Commentarii instar esse possunt, si constet de sensu verborum. Nil enim melius explicatur, quam si res cum re ipsa conferatur.

5 *Commentatores ff. CRITICI & PHILOLOGICI* hic etiam magnum habent numerum & usum. Guill. Budæi *Comment. in τὰ πρώτα* utilissimus est ad intellectum Legum, quam diligentissime enim vetera illa explicat, quibus si destitueremus, in multis esset hallucinandum. Petrus Costalius *Adversaria* scripsit, in quibus collegit ex ff. Leges notabiliores, & ad illas est commentatus. Optimus Autor & rarus, editus Colon. an. 1560. Idem fecerunt Paulus Bursius, cujus exstant *Subtilitates in ff.* quo in libro difficiliore Leges explicat, & Petrus Grævius, in *Exercitationibus super difficiles Leger*, Ultraj. in 8vo editis. Criticorum in Legibus tractandis audaciam reprehendit Joh. Steckius in *Observationibus Anticriticis Juris, f. Vindicationibus Legum a Corruptelis Criticorum & Neocriticorum Interpretum*, qui Liber, Basileæ editus an. 1627. in 4to, multa continet scitu dignissima. Jac. Cujacius primus hanc viam emendandi jura est ingressus, & æmulos ob illam causam est aliquos nactus, qui Libris Eristicis illum exceperunt. Sed ita se adversus illos defendit Cujacius, ut facile appareat discrimen. Hugo Donellus *Jus Codicis* luculentis *Comm.* illustravit, methodum tamen ff. paululum immutans. Hunc nimis prolixum enucleavit *Oswaldus Hilligerus*, cujus liber ad usum est expeditior. Ego tamen malim ipsius Donelli *Commentarii* uti.

6 Aliqui secundum ff. *methodum* omnes Libros Juris disposuerunt, quo modo procedit Bernh. Schotanus in *Examine suo Juridico & in Collegio*, quod tamen non est absolutum. In *Examine* per Erotemata omnia proponit, quod liber est commodus pro informatione prima. Joh. Jac. Wilsenbachius, in *Dispp. suis ad ff. insigniores Legg. & contrav.* perspicue & brevissime omnia proposuit, leges contrarias interdum feliciter conciliat, diligenter & cum cura enumerando varias Ictorum sententias & interpretationes. Additur his *Dispp. Comment. in tit. de V. S. & R. f.* Celebre quoque est *Collegium Juris Argentoratense*, quod secundum ff. concinnatum est methodum, per varios Autores, dirigente tamen Justo Meyero, Icto doctissimo, uti patet ex *Endoxis* illis, quæ addidit *Collegio Argentoratensi*. Adjecit etiam *notas* suas Joh. Otto Tabor. Opus certe locuples est, & magna cura congestum. Pleraque omnia ex aliis Juris Libris, imo & nonnunquam ex Jure Publico, Feudali & Canonico, immiscuntur. Atque eo fine scriptum est, ut exhiberet velut Digesta universalia Juris. Ex eo *Compendium* adornatum est a Greg. Biccio. Nam vastus ille liber exercitiis primis juventutis non adeo commodus esse videtur.

7 Promisit & *Diodorus Thuldensis*, Jctus Lovanienfis, Vir, non in Jure solum, fed

fed & in aliis doctrinis, eleganter doctus, *Comm. in ff. Juris Methodicum, Axiologicum, Analogicum & Pragmaticum* (ita enim titulus habet.) Non crediderim tamen, lucem illum vidisse. Saltem Titulus ille apparet inter reliqua ejus Opera istis præfixus, quantum tamen ex illo apparet, optima methodo conceptus esse videtur. Nam & causas Legum, & Analogismum, & praxin, illo ostendere voluit, quæ omnia si conjungantur, felicissime res succederet. Rari sunt illi JCTi, qui illa omnia ab ipsis fundamentis conjungunt. Sterilis est omnis Axiologica, & Analogica cognitio, nisi accedat usus & praxis, rursusque praxis suo est fundamento destituta, ac infelicissime tractatur, si cognitio methodica non præcesserit. Hinc est, quod *Petrus Denaisius*, Assessor Camerae Spirensis, JCTus doctissimus, teste Melch. Adamo in ejus vita, solitus est dicere, se vix tres quatuorve vidisse Advocatos, qui suprarabularum nomen fuerint, quique statum controversiarum probe intellexerint, & ex fundamentis juris suorum Clientum causas agere norint. Ceterum Thuldenus ille, quem modo laudavi, plures alios in jure libros scripsit, in quibus eminent libri *P. de Causis ac Remediis corruptorum judiciorum*, qui Colonie editi sunt an. 1624. in 4to, item libri duo de *Jurisprudentia extemporali*, s. de *Regulis Juris*, Lovanii primum editi in 4to, an. 1629. qui deinde, tertia parte auctiores recusi, ibidem prodierunt an. 1643.

Franc. Duareni *Disputationes Juris* pleraque complectuntur, quæ spectant ad Jus univ. Vir fuit doctus, qui tamen Thuano ex Æmari Ranconetti schedis multa petivisse dicitur. Georg. Ad. Struvii *Jurisprudentia* notior est, quam ut quicquam de ea dici opus sit. Hodie plerumque pro libro compendiariorum juris habetur. Solet enim sic fieri, ut liber alicujus JCTi, qui famam aliquam est promeritus, in usus publicos adhibeatur. Joach. Schnobelii breves *Disputationes* non tamen cum cura scriptæ, in Academiis Germanicis plerumque Thesium loco inservire solent, quibus Jus univ. *ut in prælo* disputandum proponitur. Ceterorum Scriptorum Compendiariorum, nec finis, nec modus est, quibus recensendis ut immoremur, vix operæ est pretium. Unicum ut addam, Locorum Communium in Jure Exegeticorum ideam dedit *Marcus Antonius Delrio*, cui postea augmenta insignia adjecit *Petrus Brossæus*, JCTus, quæ prodierunt Lugd. apud Sam. Crisoinum, an. 1606. in 4to, sub tit. *Miscellanea Scriptorum universi Juris civ. duobus Tomis distincta, ex optimis Autoribus & Interpretibus Juris, quæ sparsim ab illis alieno loco notata, sub ordinem Titulorum & Legum Digestorum & Cod. ad suas Leges relata*. Qualis labor si continuaretur ab illis, res magnæ sane utilitatis foret. Illi Autores tantum digitum intendunt, viamque ostendunt. Hieron. Treuderi *Disputationes* omisimus, qui inter Compendiarios est referendus, ac frequentari solet passim in Academiis. Optimum est in illo, quod controversias ad sedes, & genera sua, revocavit, quarum definitiones & divisiones perpetuis JCTorum Autoritatibus confirmat, non dissimulatis etiam illis, qui dissentiant. Laudari itaque Treutlerus debet tanquam Locor. Commun. Collector. Illius Theses enim non tantum habent ponderis aut curæ. Præcipue ratio

Tom. III.

(E e e e)

habenda

habenda est Autorum illorum, quos citat, quorum loca & legenda sunt, & relegendanda quoque, ac cum Autoris Thesis conferenda, in quibus tamen multa sunt improbanda, multa per errorem & incuriam admissa. Nactus est Hypercriticum & censorem satis rigidum, Reinerum Bachovium, cujus exstant in illum *Commentaria*, non quod Autor ipsi dignus visus fuerit, quem *Commentario* illustraret, sed quod hic quasi signentur loca, & vestigia universæ Jurisprudentiæ ducantur.

In CODICEM exstant multorum labores. Omnium antesignanus est Jac. Gothofredus, qui Herculeum pene laborem in *Cod. Theodof.* infumit, e quo fonte *Justinianus* profluxit. Tam operosa hujus Viri fuit industria, ut omnium conatus unus vinceret. Nemo *Codicis* textum in ipsis incunabilis suis intelligit, nisi ab hoc Autore monstrata via sit. Omnem enim singularum Legum historiam accuratissime & uberrime deduxit. Noti sunt Veterum Autorum labores, Azonis & Richardi Malumbræ. Ille rudis adhuc, & impolitus, & hic non contemnendo *Commentario* quidem *Cod.* illustravit, sed superavit illum Recentiorum diligentia. Scripsit Hubertus Giphanius *Enarrationes & Commentarios in 8. Libros Cod.* non quidem in *Leges omnes*, sed tamen in celebriores & difficiliore, in quibus non solum abstrusiores Antinomias & Controversias, tam Scholasticas, quam Forenses, sed legum etiam ipsarum sensus explicat. Liber editus est Francofurti ad Mœnum an. 1631. in 4to. Quantus autem Vir Giphanius fuerit, nemini est ignotum, Aeros sane inter JCtos Germanos, qui doctrinam multiplicem, multarumque linguarum peritiam, ad juris scientiam attulit. Non immerito Johannes Strauchius (ipse JCtus Germaniæ doctissimus) *Germania* illum *Cujacium* vocat in *Diff. sua de Beryto*. Diodorus Thuldenus, in Academia Lovan. Antecessor, *Comment. ad Cod. Justinianum* scripsit non spernendum, qui editus est an. 1651. Lovan. in fol. in quo sensa legum cujusque tituli illustrantur, ac quaestiones adjiciuntur, quæ in judiciis frequentiores occurrunt. Selecta sunt, quæ illic habentur, quamquam non omnia sint absoluta & perfecta. Compendiarium laborem in *Cod.* scripsit Ludov. Grempius, cujus exstat *Cod. Justiniani methodica tractatio*, Francof. an. 1593. cura Jacobi Schegkii edita. Ille vero brevis tantum est, & per Erotemata simplicia, atque in usum juventutis formata, Jurisprudentiam *Cod.* proponit. Plenior est *Comm.* Antonii Perezii, qui post ceteros omnes illum edidit, adjectus & posterioribus tribus Libris, qui vulgo alias omitti solent. Non enim adeo ad rem forenses pertinent, sed pleraque illa jam in usu esse desierunt, & ad Veterem Jurisdictionis Romanæ formam spectant (non tamen vetustissimam.) J. Jac. Wissenbachius ad *Cod.* etiam nonnulla scripsit, sed pro suo more, non ad singulas *Leges* commentatus est, sed excerpta quædam difficultiorum Legum dedit, quarum sententias & controversia diligenti Autorum collatione sic satis investigavit. Quæ Matth. Wesenbecius in *Cod.* scripsit, mutila sunt, & manca. Joh. Brunnemannus ad practicos usus potissimum est referendus.

10 IAC. CVIACIVS Paratitla *Cod.* scripsit, Libellum exiguum, quem omnes JCti mirifice

riſce laudant. Anton. Matthæus, Jctus certe non obeſe nariſ, in ſua *Oratione IV. p. 103.* magnam illi ſuſpēdit Elogium, cujus hæc ſunt verba: *Omniū lucubratiōes, etiam, qui juſta Commentaria ſcripſerunt, Viri Excellentiffimi, Jac. Cuſacii, indeſſeſſa contentio ſupergreſſa eſt, cujus aureum Paratitlorum Opus apud ſapientes in tanta eſt admiratione, ut in reliquis quidem ſcriptis alios, in Paratitlis autem Cod. ſe ipſum ſuperaſſe viſus ſit. Hotomannus certe, quanquam amicus illi, ac prope inimicus, tamen ſine invidia ac ſimpliciter adverſarii vires æſtimans, tanti id Opus fecit, ut filium, Joh. Hotomannum, peregre ob ſtudia profecturum, cum Davidis Pſalmis, Paratitla ejus perpetuo in itinere circumferre juſſerit.*

Fuerunt, qui ſecundum ordinem & ſeriem TIT. COD. privatim aliqua ſibi promtuarum concinnarunt, quorum deinde ſpecimina publice ediderunt, uti Paulus Chriſtinæus, & Anton. Faber, magni Vir nominis. Et hic quidem, cujus, tam in Theoria, quam in Praxi, ſuperiori ſeculo celebrata fuit *ἀκριβεια*, *Codicem* publicavit, qui *Fabrianus* ab ejus nomine dicitur. Hunc adeo mihi quondam commendavit *Dav. Mevius*, ut hunc ſibi unicū ad praxin fuiſſe magiſtrum diceret. Claritas nominis ejus movit Rein. Bachovium, ut adverſus illum libros ſcriberet. Nam Opus aliquod adverſus ipſum edidit, in quo integram Chiliadem errorum ejus obſervavit. Sed fuerunt alii, qui ipſum adverſus Bachovium defenderunt. Erat enim Bachovio quodammodo Sophiſticum ingenium. Inſignis quidem fuit ejus eruditio, tam in Hiſtoria, quam in Jure, ſed importunus erat aliorum Cenſor, & libidine contradicendi motus, ſæpe lites movit non neceſſarias, ſæpe etiam falſas plane ſententias ſectatus eſt, ſæpe loca Legum, ex ſuis conjecturis, pro corruptis habuit, ſæpe etiam in ipſos Jctos Veteres, ſæpe in Tribonianum, injurius. In praxi certe Juridica non magnopere eſt aliis æſtimatus. Sæpe enim Conſuetudines fori in alia omnia abeunt, quod cum obſervant homines, in rem illam intenti, ſæpe excuſu illarum admittere aliqua debent, quæ manifeſte contra Jura eſſe clamavit Jctus, Scholæ tantum aſſuetus. Pleræque ejus ſubtilitates, in erroribus Fabri notatis, in eo verſantur, ut notet actionem non recte inſtitutam, vel alteri non recte miſtam, quæ omnia, ſiquidem ex indole Romani Juris æſtimaveris, recte ſe habere poſſint, ſi vero ex uſu & obſervatione forenſi, nonnunquam alia ratio eſt ineunda. Paulus Chriſtinæus itidem *Deciſiones ſupremorum tribunalium*, non fortuito & temere conſulas, ſed juſto ordine *Codicis* diligenter & accurate digeſtas, edidit, cujus Viri nomen inter Præcticos ſatis eſt celebratum.

Ad NOVELLAS CONSTITUTIONVM pergitur. Earum optimum habemus Interpretem Rittershuſum, Virum, non in Juris ſcientia tantum, ſed in omni elegantiori literatura verſatiſſimum. Huic jungendus Pet. Gudelinus in *Jure poſitiſſimo*, qui Jus illud Novellarum, inprimis, ubi diſcrepat a ceteris Juribus, diligenter collegit, ac ea inter ſe conſulit. De *Novellis Conſtitutionum* quando illæ editæ, deque Imperatorum Novellis, quæ Juris autoritatem non habent, uti Leonis, aliorumque, legendus eſt Joſ. Maria Suarezius, in *Notitia βασιλικῶν*, præmiſſa Operi ipſi *βασιλικῶν*,
(Eeee) 2 quod

quod edidit in Gallia Car. Hann. Fabrotus. Ceterum quoniam omnes Novellæ Græca Lingua sunt conscriptæ, vel inde videmus, quam utilis sit ICto Græcæ Linguae notitia. Cum enim novissima Jura his contineantur, & illa auctoritatem suam in Græca Lingua habeant, necessum est, eos, qui e Versione tantum sapiunt, in multis titubare. Quinimo in ipsis Versionibus plurimi sunt errores passim a Viris doctis notati. De variis interpretationibus & Interpretibus Novellarum vid. Er. Mauritius in *Dissert. de Libris Juris, Thef. 16.* ubi pluribus ea de re agit.

- 13 CANONICI IVRIS Historia & Interpp. probe quoque notandi sunt. Et quidem Jus Canonicum quoque duplex est, illud, quod in *Oriente* obtinuit sub Imperatoribus Græcis, & quod deinde *Pontificia auctoritate a Compilatoribus* est collectum. Antiqui illius non fuisse ista auctoritas, quæ Juris Canonici Pontificii, constititque Canonibus Conciliorum Græca Lingua scriptis. Edidit Photius *Nomocanonem*, quo pleraque comprehenduntur, quem illustravit Græco *Commentario* suo Theodorus Balsamon. Postea autem *Christoph. Justellus*, Vir doctissimus, quicquid nancisci potuit Veterum Canonum, & hunc ipsum *Nomocanonem* Photii, uno libro in folio collegit, sub Tit. *Bibliotheca Juris Canonici*. Liber rarissimus est, & magno pretio venditur, sed in quo multa continentur, quæ spectant ad disciplinam Ecclesiasticam Veterum, ut ita non ratione Juris tantum, sed & ratione Historiæ Ecclesiasticæ, prodesse possit.

- 14 IVRIS CANONICI Pontificii nullam habemus hactenus historiam (b) accurate scriptam, præter paucula illa, quæ notarunt Albericus Gentilis in *Dissertatione de libris J. Civ. & Can.* Arthurus Duck in *Lib. de auctoritate J. Can. & Conr. Rittershusius in lib. de Differ. J. Civ. & Can.* qui liber utilissimus est Juris Studiosis, præcipua enim capita tractat, in quibus abit Jus Canonicum a Civili. Ceteri, qui peculiare aliquas Dissertationunculas scripsere, ut sunt nonnulli, vix aliud afferunt, quam quod e citatis modo libris concinnarunt. Compilatores hujus Juris præcipui sunt Gratianus Monachus, & Raymundus, Capellanus Gregorii Noni. Ille *Decretum* congeffit, hic *Decretales*. Varia de his Compilatoribus Judicia compilavit Joh. Chiffletius in *Apologetica Dissertatione de Juris utriusque Architectis*; sed nihil ab illo solidi affertur, quod facere possit ad defensionem illorum, mera enim tantum ex Autoribus Excerpta sunt. Gratiani *Decretum*, cum multis fecate mendis, institutum fuit a Gregorio XIII. quoddam Virorum doctorum Consilium eum in finem, ut operam suam conferrent in emendandum Decretum. Illi Concilio adhibitus quoque fuit Pet. Ciacconius, Philologus magni nominis Hispanus, quem plura, quam ceteros omnes, contulisse ad hanc emendationem, ait Andreas Schottus, quæ tamen Casti-

(b) *Historiam Juris Canonici* (quam inter Desiderata Jurisprudentiæ refert Morhofius) sive de Progressu, Incrementis, Collectionibus Autoribusque Juris Ecclesiastici & Pontificii, *Tractationem*, Duisburgi A. 1677. in 8vo edidit Gert. a Maltricht, Reip. nunc Bremensis Syndici, de qua, mihi licet non visa, ob doctrinam Autoris insignem & multiplicem, optima quæque ominor.

Castigationes lucem non adpexerunt, Ipso teste. Discissæ enim fuerunt istæ pagine a Ciacconio, quorundam rumoribus offenso, quasi ad se rapere omnem Editionis laudem vellet. Exstant & Antonii Augustini *Dialogi de Emendatione Gratiani*, Opus eximium, quodque ad Juris Can. intelligentiam magnam afferre lucem possit, non ita pridem reculum in Batavis. Multum quoque operæ posuit, in supplicitiis quibusdam Pontificum Epistolis confingendis, Vir in Antiquitatis cognitione versatissimus, Dav. Blondellus, cujus exstat Pseudo-Isidorus, præclarum, sed rarum Opus. Hi sunt præcipui Autores, quos ad historiam istius Juris commendare possum. Commentatorum in Jus Pontificum integra est sylva, cui me non immittam; neque enim necesse est, in iis nimis esse operosum. Si enim capita illa, in quibus Jus Civile differt a Canonico, cognita habeamus, non est, quod moremur cetera. Forma tamen processus hodierni tota ex Jure Can. est, quam ob causam Commentatores hujus argumenti ex Jure Can. bene delegisse non parum ad praxin ipsam confert. Ceterum de Processibus ipsis, eorumque Scriptoribus, integrum quis Volumen facile conficere possit, ac promisit inter ceteras Juris Bibliothecas Bibliothecam quoque *Processualem* Casp. Thurmannus.

Jus FEUDALE non est perfunctorie tractandum iis, qui Jus publicum accuratius tractare volunt. Cum enim cetera Jura pleraque sint privata, hæc Feudalia se immiscet rebus Principum, & alte ex historia sunt repetenda, in qua non vulgariter doctum esse oportet, & quidem usque ab ævo Caroli M. qui Jura Principum est tractaturus. Quod habemus in Corpore Juris Jus Feudale, sine methodo certa & ordine conscriptum est. Ejus collectio postrema ab Antonio de Prato Veteri facta fuit, quam & a Friderico III. Imperatore probatam aliqui volunt. (i) Multa sunt Jctorum loca, quibus Autor ille desideratur. Hoc Opus inciderat olim in manus Erici Mauriti, in hac quondam Academia Prof. nunc Cameræ Spirensis Assessoris, quod ille, velut singularem Thesaurum, sæpe mihi ostendit, ac editioni destinavit, quæ an unquam sit proditura, ambigo. Nomen integrum Autoris est Antonius Mericutus de Prato Veteri. Mentionem facit ejus Mauritius in *Disputatione de Libris Juris*, Thesi 24. & 25. ac ostendit, quam discrepent multa apud illum a vulgari textu. Quod vero attinet hujus Juris Interpretes, pene non sunt pauciores illi, quam ipsi juris Civilis Interpretes, diversa enim methodo omnes utuntur. Aliqui scripserunt Epitomas, Compendia, Methodos, Analyfes, Synopses. Aliqui celebriora & utiliora ejus Juris loca illustrarunt. Alii novum ordinem fabricati sunt, relicta Librorum (Eeee) 3 Feuda-

(i) Ant. Mericutus de Prato Veteri, Jcti Bononiensis, *Collectio Nova Juris Feudalis*, A. 1428. jussu Collegii Juridici Bononiensis, conscripta, in Libros VI. digesta, & a Frid. III. Imp. uti fertur, approbata, cujus Editionem tot Jcti desiderarunt, & Er. Mauritius e Codice suo pollicetur quidem esse, sed non exhibuit, post obitum tandem ejus e Codice Regio Parisiensis, curante Joh. Schiltero, Jcto Argentiniensi, prodit, & subjuncta ab hoc est *Codici Juris Alemannici Feudalis*, Commentario a se illustrato, & Argent. A. 1656. in 4to excuso. Historiam ejus D. Sam. Reyherus, Jctus Kil. Dissertatiuncula peculiari, hoc ipso A. 1704. edita fusius enarravit.

Feudalium serie. Aliqui Controversias, & Quæstiones insigniores tractarunt, uti Hartmannus Pistorius, & Andr. Fachinus. Inter Compendiarios præcipuum locum meretur Contr. Rittershusius, qui *Partitiones Juris Feudalis* scripsit, in duos Libros distributas, & Marpurgi A. 1615. editas. Methodus, qua utitur, est simplex, & ad informandum aptissima. Proponit enim Erotematicè totum illud Jus, perpetuo instituto sermone inter Discipulum & Magistrum. Autores aliquot præcipuos, qui de Feudis scripsere, sed Compendiarios tantum & breviores, Guilh. scil. Fornerium, Ant. Contium, Marqu. Freherum, &c. Francof. A. 1668. in 12. collegit uno libello Magnus Wedderkopffius. Interpretum alioquin magnus est numerus. Rittershusius e Veteribus celebrat Andream de Isernia, Jac. Alvarottum, Jac. Ardixo, Jac. de Belviso. E Recentioribus ceteris præferri solent Henr. Rosenthal de *Feudis*, & Ludolphus Schraderus. De *Regalibus* Henr. Bocerius scripsit, quod idem argumentum est Juris Feudalis. Edidit & *Dispp.* aliquas *Feudales* in lucem Joh. Borcholt, quem Rittershusius Præceptorem suum laudat. Matthæus de afflicto, Uldaricus Zasius, Petrus Rebuffus, Joh. Schneidewinus, Matth. Wefenbecius, Nic. Vigelius, Hermannus Vultejus, super Jus Feudale omnes scripserunt, sed hi postremi pro more suo methodo immutarunt. Consilia Feudalia ceteris immiscuere multi, uti Joachimus Mynsingerus, & Andr. Gailius. Sunt & peregrini Autores, Galli, Itali, Hispani, qui Jura Feudalia ex Consuetudine suæ gentis interpretantur, uti Carolus Molinæus in *suis Consuetudinibus Parisiensibus, & Casanova*, Vir in omni antiquitate doctissimus, in singulari quodam Opere de *Gallie Feudis*, a quo plura habuissimus, nisi improvisa mors ejus Conatus, interrupisset. Anglicum Jus Feudale, quod continetur Jure illo Anglico, quod *Fleta* inscribitur, totum, quatenus per Scotiam, Angliam, & partem Galliarum, obtinet, dissulo libro explicuit Thom. Craigius de Riccartum, in lib. cui tit. *Jus Feudale, tribus libris comprehensum*. Eruditus ille est liber, neque tam Jura & Consuetudines Scotiarum, quam omne in universum Feudale Jus complexus, & locis non solum Juris Civ. illustravit, sed & Exemplis e variis gentibus petitis antiquis & recentibus. Editus est Lond. in fol. A. 1655.

- 16 Ceterum ad Juris Feudalis intelligentiam pleniorē nova quasi lingua opus est. Nam Autores mediæ ætatis, de quorum fontibus petenda sunt illa Jura Exotica, Anglica, Gallica, tum & ipsum Jus Feudale, quod inter Juris libros habetur, suos quosdam terminos habent, quos nemo intelligit, nisi qui lectioni Librorum istorum est assuetus. Excutienda itaque sunt Glossaria Barbararum Vorum, quas collegerunt Frid. Lindebrogius, Henr. Spelmanus in *Archæologia sua*, Gothofredus Wendelinus in *Glossario Vorum Legis Salicæ*, Gerh. Joh. Vossius in *Glossæmatis suis*, & qui instar omnium est, Carolus du Fresne in *Glossario Scriptorum mediæ & infimæ ætatis*, qui liber quasi Oceanus est omnium illorum Glossariorum minorum & particularium. Nam Autor ille, Herculeo plane labore, totum illud Auguræ stabulum, non repurgavit, sed completivit, accurate congesto omni hoc Latinitatis Sterquilinio. Explicavit & Franc. Hotomanus voces Feudales quasdam notiores, quæ Explicationes addi solent Lexico Joh. Calvinii. Non

Non pauca eorum, quæ ad Jus Feudale spectant, habentur in Johannis Strauhii *Ananitatibus Juris Canon.* quas ille ad exemplum Æg. Menagii scripsit, qui de *Ananitatibus Juris Civ.* librum ediderat. Ceterum liber ille Strauchii multa quoque habet rariora, quæ ad Juris Canonici interpretationem pertinent. Supra eum omilimus, uti & Casp. Zieglerum, qui de *Jure Canonico* scripsit, & multa erudita, ad historiam ejus pertinentia, notavit.

SECT. VIII.

DE CONTROVERSIARVM ET ARGVMENTO- RVM SPECIALIVM SCRIPTORIBVS.

§. 1. Multitudo hujus generis Scriptorum & Plagia frequentia. De Job. Jac. Speidelio, Seb. Newio & Dav. Döringio, Locorum communium in hoc genere Collectoribus, Censura. 2. Legum, quæ sibi contrariari videntur, Conciliatores, Nicol. de Passcribus, Jul. Pacius & Eberh. Bronchorstius. Quenam ad Conciliationem hanc requirantur. Jac. Gothofredi Opus hujus argumenti promissum. 3. De Hier. Treutlero, Hefsr. Ulr. Humio, Rein. Bachovio & Steph. Forcatulo, Controversiarum juridicarum Scriptoribus, judicia. 4. Nec non de variis Lectionibus Juris Guid. Pancirolli & Phil. Jac. Mauffaci, de Antinomii; Hub. Giphanii & Ant. Matthæi, Dissertationibus Bernh. Suholti, Nic. Vigelii Methodo Juris Controversi, Arn. Vinnii Quæstionibus Selectis, Ferd. Vasquez Oq. Illustribus, And. Fachinai & Bachovii Junioris Controversiis, ac Gerh. Noodti Probabilibus. 5. Inter Argumentorum Specialium Scriptores quidam Titulos rariores ridicule affectant. Scriptores de Juribus Agrotorum, Autoris Tr. affectus de Jure Silentii.

Magnum mihi maris æquor arandum, si huic me Oceano immiserim. Integra istorum Autorum Bibliotheca posset concinnari, & IOH. IAC. SPEIDELIVS sine librum vastum in folio concinnavit e solis quæstionum controversarum Titulis, qui utilissimus est, sed solum se Nomenclatorem exhibet. Si quis esset, qui quæstionibus illis subiceret Autores, vel affirmantes, vel negantes, non male meretur de studio Juris. Neminem enim hæctenus habemus, qui rem illam susceperit, aut qui ad illam suscipiendam aptus fuerit. Oportet enim aliquo judicio esse instructum, qui illum laborem suscipit, neque promiscua debet allegare nomina & loca, quæ si excusseris, parum solidæ frugis illic invenias. Ita enim moris est vulgo apud Jctos, ut de charta in papyrum scribant inepta, futilia, supervacanea, thesin ipsam, vel parum, vel nil attingentia. Subsidio hic quidem sunt nonnulli Autores, uti SEB. NÆVIUS in suo *Systemate*, diligens in Autorum variis sententiis conglobandis super singulas tam ff. quam Cod. Leges & Instit. §. §. non quidem contemnendus, & cujus non exiguus usus esse possit. Sed tamen ille etiam laborat morbo confusionis, quo plerique omnes. DAV. DÖRINGIVS Collectanea quædam instituebat Juridica sub titulo *Bibliotheca*, quæ non tam Controversias, quam omnia sine discrimine

mine congererat. Nondum vero absolvit integram Literam A. cujus dimidia circiter pars, grandem in folio librum dedit, unde hariolari facile licet, quantum Chaos futurum fuisset, quod reftabat.

- 2 Inter **CONTROVERSIARVM** SCRIPTORES primum locum sibi vindicant, qui de contrariis Legibus scripserunt, qua in re pene omnes adeo inepte versantur, ut plus tenebrarum, quam lucis asserant huic argumento. Est aliquis Nicol. de Paiferibus, qui confarcinavit *librum autinomiarum*, indoctum & futilissimum. Nihil enim solidi asfert ad conciliationem Legum, omnia sunt cerebrina, & imaginaria commenta quædam etiam ridenda. Jul. Pacius & Eb. Bronckhorstius paulo accuratius hoc argumentum tractarunt, sed multa aliis, imo plurima, excutienda reliquerunt. Dignissimum certe labor esset, quem susciperet non vulgaris ingenii Jctus. Requiritur enim ad rem illam perfectâ Historiæ & Jur. Rom. cognitio, non ex Interpretibus, sed ex ipsis fontibus, unde Leges istæ profluxerunt, quarum accurata analysis ad methodum Hermenevticam est instituenda. Jac. Gothofredus promiserat in his suam operam, sed morte præventus nihil præstitit. Fuisset vero unus inter ceteros omnes par huic labori Hercules. Meminit ejus in *Manuali suo juridico*.

- 3 **HIERR. TREVTLERVS** cujus supra fecimus mentionem, *Compendium* quondam concinnavit omnium illarum *Disputationum*, quæ in Jus Civ. incidunt. Hunc quasi Hodegetam constituerunt sibi in Academiis, & exstant nonnullorum vasti & prolixi super illum libri. **HELFRICVS VLRICVS HVNIVS** vastum in illud Opus scripsit, satis quidem perspicuum, sed tamen & in multis jejunum, & plane destitutum illa *ἀκριβεια*, quæ requirebatur in acuto Disputatore. Coacervat argumenta futilia sæpe & supervacanea, & ne quid desit verborum, forma syllogistica proponit, quasi tam stupidi essent homines, ut ab illo demum Syllogismum fabricare docendi sint. Solet tyronibus esse In deliciis, qui inde cramben suam, toties coctam, recoquunt. **REINERVS BACHOVIVS** subtilitate peccat, uti ille simplicitate, & nodos interdum in scirpo quærit & lapides in via plana, ut in illos impingat. Omnia tamen ejus acumen Philosophicum sapiunt, & erectioribus ingeniis sunt scripta. Pene omiseram hic **STEPHANVM FORCATVLM**, Jctum Gallum non exigui nominis, qui inter ceteros *Necromantiam* scripsit, monstrofi quidem tituli librum, sed in quo tamen multæ Leges controversæ deciduntur. Introducit autem veteres Jctos perpetua Dissertatione inter se fermocinantes & Legum suarum causam dicentes, earumque argumenta in utramque partem ventilantes. Quæ causa est, quod *Necromantia* Titulum libro huic donet, Umbras quasi Jctorum e tumultis suis excitans. Autor non omnino hebetis ingenii, nisi quod abripiatur nonnunquam, nescio quibus Ecstasticis cogitationibus, circa Legum interpretationem, ac librorum Juris distributionem, e quibus tamen ingenium elucet. Opera ejus junctim prodierunt Parisiis in fol.

- 4 Qui varias **LEGVM** LECTIONES in Jure scripserunt, huc quoque referendi sunt; sciunt enim ad sensus Legum veros indagandos. Guido Pancirollus *Theaurium* talium

talium *Lectio*num scripsit, ac negotium hoc utilissimum est, quanquam non adeo usque obvium. Editurus quoque erat Phil. Jac. Mssuflacus *Lectio*num *Juris* libros, in quibus Romanam Jurisprudentiam ex Atheniensis illustraturus erat, ut ejus rei Specimina quædam exhibuit in *Dissertatione*, quæ additur *Dictionario Harpocrati*onis, ab illo edito. Feliciter sane emendantur sæpe ex illis subsidiis Leges Juris Civilis & Feudalis. *Antinomis* Hub. Giphanius scripsit, quæ tamen illum titulum non merentur. Cum enim diversa Jura illa sint, a diversis Compilatoribus congesta, non est, quod *Antinomis* in illis quæramus, quæ conciliari debeant. ANTONIVS MATTHAEI, ut multos in scirpo nodos quæsit, ita quoque varias in Jure Antinomias indagavit, a quibus superfedere potuisset. Novator ille in methodo est, ac fundamenta Juris aliter locanda esse autumat. Scripsit enim singularem librum de fundamentis *Juris aliter jaciendis*, quam vulgo *jacta* sunt. Qui Tractatus seorsim editus est, prodiitque junctim cum aliis ejusdem libb. sub tit. *Colligia Juris* 6. Vid. Foppius ab Aizema in suis *Dissertationibus Juris lib. 1. c. 4. Dissertationes* BERNH. SVTHOLTI sunt accuratæ & elegantes, ac dolendum est, Virum illum non potuisse plus operæ impendere Juris studio, immaturiori fato abreptum. Nunc & aliorum notæ in illum sunt scriptæ. NICOLAVS VIGELIVS scripsit *Methodum Juris civ. controversæ*, librum utilissimum, & praxi inprimis servientem. Summa enim brevitate, & elegantissimo ordine, materias juris adornavit, & controversa non tam Legum, quam Doctorum, brevibus quasi lemmatibus proposuit, semper additis locis Jctorum. Magno profecto, si quicquam, usui esse potest hic liber. ARNOLDI VINNI *Questiones selectæ*, seorsim editæ, plenius & majori accuratione deductæ sunt, quam cetera ejus scripta, in quibus plerumque fucus aliena ad pabula est, scriniorum Bachovianorum præcipue magnus Compilator. Sunt & FERD. VASQVEZII *Questiones Illustres* magna diligentia & ἀκριβείᾳ discussæ, ut solent esse plerumque Hispanorum Scripta, ubi accuratius rem suam agunt. Hispanorum enim ingenium profundum est, apud quos permulta experimenta ad Juris exercitium accedunt. Qui illi operam impendunt, certum habent annorum numerum præfinitum, antequam ad Doctoris titulum adspirare audeant, neque statim ad tribunalia admittuntur, nisi primum probe perspecta sit illorum Juris peritia. Scripsit & ANDR. FACHINAEVS *Controversias Illustres*, quæ per totum Jus se diffundunt, suntque non pauci alij, qui in variis Juris argumentis se exercuerunt, quorum nos numerum inire non possumus. Est illa cura reservanda Juridicæ Bibliothecæ integræ. Bachovii filius etiam aliqua scripsit de variis *Juris Interpretationibus*, sed exigua illa sunt, neque ad patris ἀκριβείᾳ adspirant. Prodiere non ita pridem GERH. NOODTII, Professoris Neomagensis, *Probabilia*, in quibus continentur multa rariora in Legibus explicata, emendata, & illustrata. Vir enim ille accuratorem cognitionem ad Juris intelligentiam assert, & Philologæ præterea sacris imbutus est.

De *specialibus materiis* infiniti sunt, qui scripsere. Sunt vero materiæ illæ vel directe Juridicæ, ac sedes suas habent in Titulis certis, vel Legibus, vel per totum Jus sunt diffuse. Ubi explodenda & ridenda est obscura quorundam diligentia, qui si themata aliqua adornari possint peregrini tituli, mire sibi plaudunt, ut sunt aliqui, qui de 4. Elementis scripserunt, & ad 4. Elementa pene totum Jus referunt, quo labo-

re nullus potest esse nugacior. Quis enim in objectis Juris quærat dispositionem rerum, quasi Physicam aliquam scripturus. Hoc est, jura fori confundere, ut jura culinæ confundit coquus. Sunt tamen speciales interdum materiæ, de quibus certæ Leges non sunt constitutæ, de quibus tamen argumentis Juris tractari aliquid potest. Illorum Autores probe sunt notandi. Sic e. g. de *Juribus agrotorum* non exstant peculiæ, vel tituli, vel Leges. De iis tamen integro Libro egit *Thomas Aelius*, & postea *Paulus Zacchias in Questionibus Medico-Legalibus*. Sic de *simulatis contractibus* nusquam in Jure expresse quid ponitur; de iis tamen integros libros scripsit J. Ctl. Et talia sane occurrunt multa, de quibus incidere possunt Quæstiones & Controversiæ Juridicæ. De *Jure silentii* nusquam expresse quid traditur, & tamen hæc materia per totum Jus est diffusa, de qua nos *Disputationem Inauguralem* scripsimus, & fortassis aliquando integrum Tractatum sumus scripturi. Materiæ vulgares, & ubivis obviæ, notatæ sunt a Scriptoribus Bibliothecarum Juridicarum, præprimis Joh. Becholdo, quanquam is mutilus sit, & multis modis augeri possit.

SECT. IX. DE IVRIS PVBLICI SCRIPTORIBVS.

- §. 1. *Jus Publicum* Veteris Romanum S.riptores de Magistratibus Romanis, & *Cod. Theodosianus* Jac. Gothofredi, illustrant. 2. *Modernum Germanicum* Historici ævi mediæ, Scripta Imperii Romano-Germ. Publica, *Eristica de Controversiis Illustribus*, *Jus Feudale*, imprimis vero *Car. IV. Imp. Aurca Bullæ*, *Ordinationes Judiciorum Cameralis & Imperialis Audici*, *Anonymi Grundsätze des H. Röm. Reiches*, *Car. Sigonii Historia Imperii Occidentalis*, & *Chr. Lehmanni Chronicon Spirense*. 3. S.riptores J. Publ. Universales; J. Linnaeus, Dan. Otto, &c. *Laus Notitiæ S. Rom. Imperii* J. Henr. Böcleri. 4. *Dissertationes Speciales* Herm. Conringii & Job. Strauchii. 5. De *Statu Imperii Romani Scripta* a Monzambano & Hippolyti a Lapide. *Disputationes* Er. Mauritiæ, & aliorum, de *Argumentis* J. Publ. ab *Abuso*, *Fritschie coll. Itæ*. 6. *Judicia de Scriptis* Henn. Arnisæi & Chr. Besoldi. *Consilium de ratione addiscendi Juris Publici Germanici*. Perperam illud a J. Ctlis ad normam *Juris Romani* exigitur.

1 **A**D PVBLICVM IVS accedimus. Illud vero duplex est, *Vetus Romanum & modernum Germanicum*. Utriusque fundus sunt *Historia, & Constitutiones*. Historia Veteris Juris Publici imprimis ad Magistratus est referenda. Debent itaque libri esse cogniti, qui agunt de Notitia Officiorum Domus Augustæ, tam Occidentalis, quam Orientalis. De illis dixi quædam superius, ubi agebam de Antiquitatibus Romanis, quæ hic repetere non est opus. Ceterum ad Jurisprudentiam Justinianeam Publicam illustrandam *Codex Theodosianus*, a Jac. Gothofredo illustratus, tantam asferre lucem potest, ut non indigeamus multum aliorum opera.

2 Eos potius spectabimus, qui magis in nostrum usum sunt. Juris Publici Germanici Scriptorum fundus, uti dixi, petendus est ex Historia mediæ ævi, a Caroli M. usque temporibus. Quicquid est Germanicarum rerum collectum a variis Autoribus variis

varis Tomis, a Beato sc. Rhenano, Chr. Urstisio, Joh. Pistorio, Sim. Schardio, &c. id omne huc pertinet. Dehinc Autores, qui Constitutiones & Jura collegerunt, tam Vetustiora, quam Recentiora, uti *Mch. Goldastus in Constitutionibus Politicis, Receptus Imperii* (de quibus legi potest Er. Mauritius singulari *Disputatione*.) *Capitulationes Imperii, Instrumenta pacis, Negotiationes religiose*, & similia. Pertinent huc Scripta super controversiis Principum in diversis illorum familiis, quorum aliquod specimen nuper exhibuit *Tobias Pfannerus*. Qui ad Historiam Germaniæ pertinent, ac singulorum Principatum & Urbium libri, collecti sunt a Mich. Hertzio in *Biblioth. Germanica*. Fundamentum Juris Publici Germanici ex parte constituit Jus Feudale, quatenus scil. spectat ad controversias Principum super terris & possessionibus eorum. (k) Quod attinet Jura Imperatorum & Principum, legem fundamentalem præbet *Aurea Bulla Caroli IV.* super quam sunt commentati Nicol. Mylerus. Domin. Arumæus, Gerlacus Buxtorfius. Est & elegans liber Germanicus, *Grundfeste des Heil. Römischen Reichs*, Liber optimus, & qui magnam lucem affert huic argumento. (l) Ad Judicia publica pertinent Ordinatio Cameralis, in quam exstant variorum Commentarii, Ordinatio Aulici Judicii, de quo *Disputationem* conscripsit Er. Mauritius. Hæc, uti dixi, omnia fundamentum subternunt Juri Publico, de quibus plenius Sam. Rachelius in *Introductione ad Jus Publicum Germanicum*, c. 8. 9. 10. Duo optimi libri sunt, quorum usus se per omne Jus Publicum diffundit, Car. Sigonii *Historia Imperii Occidentalis*, & *Comm. de Statu Italia*, ac Christoph. Lehmanni *Chronicon Spirense*, quibus aliqui felicissime usi sunt in Juris Publici argumentis pertractandis.

SCRIPTORES JURIS PUBLICI, tam universales, quam particulares, varii sunt. 3
 Diffusum Opus dedit *Joh. Limæus*, sed mera sunt Collectanea, unde quis ædificium quasi construere possit satis concludum, si subsidia omnia conjungat. Compendia habemus multa, sed revera parum bonæ frugis in illis est. Notissimus est liber Danielis Ottonis, qui multa e Politicis admiscuit, super quem exstant J. Henr. Böcleri quædam Commentatiuncule. Sunt *Georgius Brautlachs*, *Wilb. Beckerus*, *Car. Scharfschmid*, *Herm. Hermer*, *Theod. Sprengerus*, sed, ut dixi, non implet omnem illam, quam sibi quis promiserit, *alex. Bæuer*. Optimum laborem impendit J. Henr. Böclerus, qui *Notitiam Sacri Rom. Imperii* scripsit. Liber ille, Argentorati. A. 1678. in 4to editus, Indicem tantum habet materiarum Juris Publici, sed utilissima tamen est illa delineatio, semper enim addit Autores, unde peti omnia possunt. Quod si Böclero tempus superfuisset, facili negotio ex illa Ichnographia integrum Opus concinnasset. Qui nunc talem laborem forte molirentur, subsidia abunde in hoc libro haberent.

(Ffff) 2

Spe-

(k) *Bibliotheca Jure Germanica*, Erfurti A. 1679. in fol. editæ, novam & longe auctiorem Mich. Hertzius, Hist. olim Prof. Erfurtensis, promissit Editionem, in *Sciagraphia* hujus peculiari, Lipsiæ A. 1692. in 4to excusa. Sed nondum illa prodit.

(l) De Libro Vernaculo *Grundfeste des H. Röm. Reichs*, sub fictitio nomine Eitelii Friderici ab Herden, Franc. A. 1663. in 8vo edito, quem nonnulli Joh. Schwartzkopffio, Cancellario Aulæ Guelphicæ, alii Heidenreichio, Consiliario Saxonico, alii aliis, vindicant, vid. Vinc. Placcii *Tr. de Scr. Anon. & Pseud.* p. 206. & Joh. Beckheri *Conjecturas de Scriptis deipotis* p. 112. 124.

- 4 Speciales Dissertationes varii argumenti scripsit HERM. CONRINGIUS, qui maxima cum laude Juris Publici Professionem sustinuit Helmstadii. Continent vero illæ Dissertationes pleraque Juris Publici capita, ut proinde vera fundamenta ex his solide sterni queant. Idem Vir insignem scripsit *Commentarium in Jac. Lampadii Jus Publicum*, quo in libro illa habentur suo loco posita, quæ in *Dissertationibus* fusi sunt deducta. Scripsit & IOHANNES STRAVCHIUS *Exercitationes Exotericas*, in quibus ille præcipua Juris Publici capita pertractat. Multa, illic, quæ ad negotium religionis spectant, & controversias, superiori seculo inter Principes agitas, quorum historia summaria habetur apud Sleidanum, in *Commentariis de Statu religionis*, sed hic plenius deducuntur omnia, cumque omnibus fundamentis & argumentis partium.

- 5 Quod STATVM IMPERII ROM. attinet, varii de illo sunt Libri scripti, in quibus non tam magnifice de illo sentitur, quam sentiunt JCti ipsi. Sever. Monzambani *Exercitat.* cuius sunt notæ, in quas multorum extant Observationes. (m) Ante illum multa scripsit in præjudicium Domus Austriacæ noñnemo, qui se vocat *Hippolytum a Lapide*, & peculiari libro est refutatus a *Joh. Schlüttero*. De variis materiis specialibus varii sunt libri editi, v. g. de *Regalibus*, de *Austregis*, de *Archi Cancellariis Imperii* (de quibus scripsit Bernh. Mallincrotius, Decanus Monasteriensis,) de *Judiciis Imperii*, &c. Disputationes sparsim editas varii argumenti collegit Ahasv. *Fritschius*, in quibus pene omnes Erici Mauricii habentur, qui magna cum diligentia argumenta Juris Publici persecutus est, (n) ut testantur *Dispp. ejus de Electoribus & Comitibus Electoralibus*, de *Mariacula Imperii*, de *Recessibus Imperii*, de *Judicio Aulico*, de *Judicio Roithvilensi*, de *Secularisatione* (quæ tamen non ab ipso scripta est, sed cui ille subsidia commodavit.) Cetera, quæ circumferuntur, non habent istum antiquitatis & eruditionis gustum.

- 6 HENN. ARNISAËI pene oblitus sum, cujus exstant Scripta non pauca. ad Jus Publicum pertinentia. Fuit ille Vir doctissimus, & in Politicis non vulgariter versatus, sed evenit illi. quod vulgo solet JCtis, qui multa solent inter se miscere & confundere. quod & unice in illo reprehendit Conringius. Par alioquin erat futurus tam Civilis prudentiæ, quam Juri Publico. CHRISTOPH. BESOLDI multa quoque habemus scripta, sed & ille luscus est, & digna, indigna relatu, prout ipsi visum est, coarmonat. Nos quidem Juris Publici studio non suadebimus, ut in Scriptorum illorum lectione omne tempus perdat, & inanem operam impendat. A capite & fonte omnia arceat. Historia primum mediæ temporis, deinde quæ a Caroli V. tempore procedit, & tandem

(m) De Severino Monzamboro (quem non alium fuisse, quam Sam. Pufendorfium, nemo hodie dubitat, licet ipse fortum hunc pro suo agnoscere aliquamdiu noluert) vid. Placcium de *Anon. & Pseudon.* p. 228. & Joh. Deckheri *Conjecturas de S. r. A. de p. p. 36*. Quis autem sub Hippolyti a Lapide larva delituerit, dum viri illi dissensu suo ex incerto reddidere incertum. Ille p. 278. Joh. Joach. Rindorfio, Elect. Palatini Consiliario, hic autem, p. 70. 73. Joach. Dransco, Legato in Aula Brandeb. Suecico scriptum Hippolyti vincent.

(n) Erici Mauricii varix de Argumentis Juris Publ. Dissertationes, una, cum ceteris Juris Feudalis & Privati, junctim prodierunt in *Syntagmate Opusculorum* ejus, a Joh. Nicol. Hertzio JCto Guelphensi, Francof. 1692. in 4to publicato.

tandem recentior, fundus ille est, super quo ædificari debet omnis illa doctrina junctis in subsidium Legibus illis, quæ ad Statum publicum pertinent, de quibus jam supra a nobis est dictum. Intemperies illa nonnullorum est, qui Juris Publici Dispp. ad Juris Rom. normam exigunt, atque inde controversias decidunt. Atque in illum lapidem plerique Ictorum offendunt, quod nihil sapiunt extra forum suum. At vero aliis legibus Jura publica definienda sunt, & illæ quidem ad statum Imperii Germanici pertinent, de quo certe nil disponit Jus Civile. Denique, quæ sunt in Jure Civili Juris Publici argumenta, ad longe aliam familiam pertinent. Vetus enim illud Jus Publicum Rom. nihil habet cum nostro commercii. Quare non inutilis solum illa est opera, sed & damnoſa & noxia, cum perversi imprimantur Tyronibus conceptus.

SECT. X.

DE IVRIS STATVTARII SCRIPTORIBVS.

- §. 1. *Quid sint Statuta.* Ad Notitiam Juris Statutarii Germanici commendantur Frid. Lindbrogii *Codex Legum Antiquarum*, & Herm. Conringii *Liber de Origine Juris Germ.*
 2. *Scriptores alii de Consuetudinibus & Statutis, tum generales, tum speciales de Belgicis.*
 3. *De Juribus item Germania Statutariis potloribus, Bavarico, Saxonico, Lubecensi (per Dav. Mevium præcipue illustrato), &c. Holsatici quoque, Danici & Suecici.* 4. *Consilium de Harmonia Statutorum, & Judicium de Henr. Gieseberti Justiniano Harmonico.*

Pæter Jus Civile, IVRA STATVTARIA cuique sua tenenda sunt. Sunt vero Statuta Leges Rerumpublicarum speciales, quæ a communi Jure abeunt, atque illis tum opera singularis danda est, cum Jus Civile probe habebimus cognitum. Jura ista Statutaria multa sunt, & fuerunt olim. Referti huc possunt omnes illæ Leges Gothorum, Burgundiorum, &c. quas uno Volumine comprehendit Frid. Lindbrogius, qui & *Glossarium* in illas scripsit. De singulis illis Juribus magna cura & industria egit Herm. Conringius, in libro *de Origine Juris Germanici*, ubi inprimis Germanica Jura, eorumque Origines, diligentissime excussit.

Sunt præterea, præter Statuta, suis quoque locis *CONSVETVDINES*, i. e. *Jura non scripta*, quæ communi quoque Juri derogant. Scripsit Lud. Carbo *de Bello legali inter Legem & Consuetudinem*, ubi doctrina illa, quatenus conveniant, & discrepent a Legibus, eleganter proponitur. De Statutis in genere qui scripsere, nonnulli sunt, ut Paulus Voëtius in *Traſtatu de Statutis*, eorumque *Concurſu*, qui & *Commentarium in Institutiones* edidit, ubi perpetuo illustrat textum Statutis Batavici. Quod Jus Batavicum si quis scire velit, legere poteſt huic fini utilem librum Hug. Grotii, *Inleyns ding in de Hollandsche Rechts-Gelaetheit*. De Statutis in universum elegantem Dissertationem scripsit Wölg. Ad. Lauterbachius, *Traſtatum* Buccius. Statuta variarum gentium qui veli omnia rolle, & ultum laboris & operæ infumere oportet. Gallica Statuta & Consuetudines singularibus libris conscripta sunt, uti & Hispanica & Italica, de quibus non opus est ut solliciti simus.

(Ffff) 3

Tan-

3 Tantum Germanica præstantiora nosse oportet, horumque a Jure Communi differentiam. Habemus in tota Germania pene, quot Urbes, tot *Jura singularia*, nisi quod tamen illa præcipue habeat unum aliquod Jus Statutarium, quod in multis locis receptum est. Ita *Jus est Bavaricum*, cujus *Institutiones* scripsit Sebast. Khraiferus, easque cum *Institutionibus* Juris Rom. contulit, ita ut elatere sibi respondentia poneret, hinc Jus Romanum, inde Bavaricum. Habemus *Ulmense, Suevicum, Magdeburgense, &c.* Præcipua vero sunt, & quæ quam latissime dominantur, *Saxonicum & Lubecense. Saxoni* i Juris diversitatem a Civili singularibus libris ostenderunt multi. Georgius Schultzius *Synopsin* confecit *Institutionum Juris Civilis*, & semper addidit discrepantiam Juris Saxonici. Bened. Carpzovius, tam theoretica, quam practica, Juris Saxonici, in libris suis, passim inculcat. Jus *Francofurtanum* ab aliquo Schultzio editum est. *Lubecense* latissime dominatur, tam intra, quam extra Germaniam, & receptum est pene ab omnibus Balthici maris accolis. In illud insignem *Commentarium* edidit Dav. Mevius, cujus præfatio de Origine hujus Juris multa docet. *Commentarius* ipse discrepantiam a Jure Communi passim & ubique inculcat, e quo in Compendium contraxit Frid. Movius exiguò libello. Doctrinam de differentia Juris Lubec. & Civilis & Ant. Dan. Sonnemann (Præfide Sam. Stryckio) peculiari Dissertatione, Andr. item Bilderbeckius & Paulus Kochius, Schediasmatis brevioribus, exposuerunt. (o) Habemus hic in Holsatia Jus Dithmarsicum & Jus Provinciale, in Dania Statuta sunt singularia (*das Low-Buch*) super quibus omnibus Practicorum multa sunt observata. Habet & Svecia sua Jura Statutaria, quæ cum *Commentario* edidit Joh. Loccenius, qui & *Lexicon Juris Sueo-Gothici* scripsit.

4 Horum Statutorum omnium si quis HARMONIAM velit, operosa quidem res esset, sed tamen utilis. Moliebatur hanc HENR. GIESEBERTVS, (p) qui, postquam *Commentarium* in *Jus Dithmarsicum* scripserat, *Justinianum Harmonicum* edidit, *Commentarium* scil. in *Institutiones Juris*, additis Locis variorum Statutorum, quæ concordant, vel discrepant a communi Jure. Sed velim illam rem a quopiam tractari, qui sit Nomotheticæ peritus, atque ex ejus principis doctrinam illam Statutorum proponat. Nam Gieseberti opera tantum tumultuaria est, neque multum rem istam ornat. Quorum enim facit, loca parallela tam sollicitè notasse? Rectius esset, si discrepantiæ cum majori cura notarentur. Giesebertus quidem majora animo movit, sed hic ipsi tamen subsistendum fuit.

(o) De Juris Lubecensis Historia, Editionibus & Exegetis, fusc differuimus in *Ussage ad Histor. Chersonesi Cimbrica. P. IV. cap. VI. p. 493-505.* de Jure Dithmarsico *ibidem Cap. VII. p. 6. 7. p. 635. 636. 637.* de Juribus autem ceteris Slesvigo. Holsaticis Provincialibus, tum Antiquis, tum Modernis, ac præsertim de Nomocanone Jutico (*dem Jütischen Nomocanone*) & Constitutione Judicialia Slesvigo-Holsatico Provinciali (*der Schleswig = Holssteinischen Landgerichts-Ordnung*.) b. l. allegatis, *Parte ejusd. Ussag. Prima, toto Capite. XVro, p. 246-252.*

(p) De Henr. Gieseberti, Jcti Dithmarsici, Scriptis, quibus juriur Statutorum complurium Collectionem qualemcumque exhibuit, diversis, *Harmonie* scil. *Statutorum Practica* in *Jus Dithmarsicum Periculis duobus*, Lubec. A. 1652. & Hamb. 1652. *Justiniani Harmonico* Lubec. A. 1670. & *Deuteronomio Harmonico* Francof. 1677. in 4to editis, nonnulla diximus P. IV. *Ussag. ad Hist. Cimbr. Cap. XII. p. 7. p. 636. 637.* plura in *Cimbria Literata* allaturi.

fuit. Ceterum, qui juris est studiosus, id operam dare debet, ne in Jure patrio sit hospes, & diligenter notare parallelismos, & discrepantias sui juris a communi, factis etiam super hac re certis Locis Communibus. Diligenter in istis notentur quoque Præjudicia & Consuetudines non scriptæ, quorum ulus in praxi longe est maximus.

SECT. XI.

DE SCRIPTORIBVS IVRIS PRACTICIS.

§. 1. In quo Praxis Juridica consistat. Jac. Gothofredi *Art. Causandi promissa*, Defensio Jac. Cujacii, & Theoreticorum, quibus Præceps imperitia obijcitur. 2. Praxis, & ex Experientia, & ex Libris, discenda. Scriptores de Processu Judiciario, & Stylo Curia, Lectorum item & Aptomatum Practicorum Collectores. 3. Autores, qui Praxin & Processum Camera Imperialis docuerunt & illustrarunt, præcipui. 4. Diversitas Præceps Saxonica, Lubecensis (e Dav. Mevii Decisionibus hauriende) ac Holsato-Slesvicensis. Scripta de Jure Obstagii, Ratio Experientia in Praxi forensi paranda.

AD Scriptores tandem PRACTICOS accedimus, qui veluti duces sunt ad usum fori. Est vero praxis ista, quæ facta applicat generalia Juris præcepta, & Leges ac thesin ad hypothefin transfert. Hanc artem ut recte teneat, prænosse debet Juris studiosus, quomodo Jus factò debeat applicari, i. e. quomodo casus aliquis ex Legibus formandus. Hæc enim quasi præexercitamenta sunt tyronum, & in Theoria prius probe excutienda. Neque adeo nulla ad hanc rem opus est peritia, ut quidam existimant, sed tenenda est quædam ratio, quomodo facta Legibus quasi commensurari debeant. Certe tanti fecit hanc rem Iac. Gothofredus, ut proponeret sibi scribendum peculiarem *Causandi Artem*, ut vocat. Cui fini seponere jubet Leges singulares & practicabiles, seorsim locandas, & diligenter excutiendas. Sed non prodit illius Liber, qui magnam certe lucem accendere Juris Studiosis poruisset. Credunt vulgo, Theoreticos Juris pessimos fuisse Practicos, in quo tamen falluntur. Nam certe, quod Jac. Cujacium attinet, quem testatur Jos. Scaliger in praxi plane fuisse imperitum, falsum apparet ex eo, quod reliquerit inter Opera sua *Consultationes*, magno cum ingenio & judicio scriptas.

Praxin illam dicendi duplex est ratio, una ex experientia, altera ex libris. Prior illa sine dubio præferenda posteriori; Posterior vero non solum utilis est, sed & necessaria. Cum enim ædiosum sit, & nimis prolixum, experientia sola sapere, ideo etiam ad libros est confugiendum. Illud vero, quod doceri potest, processus forma est. Iam vero quædam ejus sunt generalia, quæ inculcant omnes processus judicarii Scriptores, e quibus, inter Veteres, ceteris est præferendus Guil. Durandus in suo *Speculo Juris*, e Recentioribus Gotfr. Fibigius, Joh. Georg. Nicolai & Joach. Christ. Kochius, quanquam & Illico Ummius non sit sua laude privandus. Joh. Oldendorpius *Actionum Formularum*, omnemque proponendi & excipiendi Methodum proposuit. Est & Praxis auren Joh. Petri Ferrariensis, in qua similia habentur. Specialia processuum continet Stylus Curia, qui constat Juribus quibusdam non scriptis, ex Actibus judicariis

ciaritis ortus, & ille quidem libris consignari solet. Atque iste est, qui diversitatem in praxi efficit, quæ tam multa, tamque varia est. Ille, si non experientia ipsa, ex Observationibus Judiciorum, quas varii scripserunt Autores, habendus est. Prodesse etiam hic possunt illi, qui *Practica Lexica* scripserunt, uti J. Jac. Speidelius, Chr. Besoldus, Paul. Matth. Wehnerus, de quibus ante dictum est, tum & Axiomatum Scriptores, ut Aug. Barboſa, ejusque locupletator, I. Otto Tabor, Arn. Reigerus in *Theſauro practico*, cum *Alditt*, Ahasv. Fritschii recuso.

3 Praxis in Germania florentissima est, in *Imperatoria Camera*, cujus primum *Ordinatio* prænoſcenda est, varizque ejus Editiones, deinde præcipui ejus Observatores, And. Gailius, Joach. Mynsingerus, & in Gailium scriptæ Eberhardi Fabricii *Repetitiones*, in Mynsingerum autem Weiperti Lud. Fabricii *Observationes*. Succedunt postea Scriptores, qui Observationes Practicas Camerales, Decisiones, Symphoremata Supplicationum, Relationes, Vota, scripserunt. De processu Camerali singulares libros scripsere Neumeierus, & Joh. Forſterus. Exstant Guilh. Rodingii *Pandecte Camerales*, Jacobi Blumii *Processus Cameralis*, *Sententias Camerales* spissis in fol. Voluminibus collegit Chr. Barthius. *Ciliadem sententiarum recentiorum* publicavit Jac. Blumius. Scripsit & Pet. Denaisius *Methodum Cameralem*. De quibus singulis nolo esse prolixior, cum doctissime & prolixè de iis omnibus egerit Ericus Mauricius in *Consiliorum Kilon. præfatione ad Lectorem*, ubi ille proponit *Introductionem* quandam ad *Praxin*. (q)

4 Praxis Saxonici Juris & Lubecensis itidem diverſa est, & ſua quædam habet observanda, de quibus idem *loc. cit.* agit. Juris Lubec. praxis doceri difficile non poteſt plenius, quam ex libris *Dav. Mevii*, præcipue vero ex ejus *Decisionibus*, quæ nunc junctim sunt editæ, continentque plerumque Controversias Jure Lubec. decidendas. Quoniam enim Jus hoc est receptum a plerisque Civitatibus, quæ Svecico regimini subſunt, ideo argumenta litium talibus e causis plerumque oriuntur, quæ Jure Lubec. sunt decidendæ. In Holſatia viventi, vel in Ducatu Slefvicenſi, alia praxeos ratio est observanda. Processum hic moderatur *Ordinatio Provincialis* (*Landgerichts-Ordnung*.) Sunt & hinc introducti consuetudine certi quidam Processus Rusticorum, de quibus inter illos solos ratio conſtat. Est & Jus, quod continetur Libro dicto *das Lönebuch*, quod in Ducatu Slefvicenſi processum moderatur. Multum quoque hic variat *praxin Obſtagii Jur.* de quo exſtant *Conſtitutio Haderſlebenſis*, utiliſſimus Joh. Ottonis Taboris liber, & Frid. Reinbohtii *Diſp. Inauguralis*. Longè vero plurima relinquuntur exercitio ipſi, quod omni doctrinæ prævalet. Quare in rem ipſam veniendum est, Judicia frequentanda, audiendi Advocatorum ex utraque parte *Receſſus*, quos vocant, ponderandæ Judicium ſententiæ, atque ex illorum omnium collatione haurienda est illa, quæ nobis uſui eſſe poteſt, Praxis, in qua tandem ſubſiſtendum.

POLY-

(q) Erici Mauricii *Introductio in Praxin Forensem*, præſertim Cimbricam, non ſolum, Præſationis inſtar, Specimini ejus *Conſiliorum Kilonienſium*, Kilonii A. 1669. iii 4to excuſo, eſt præmiſſa, ſed A. 1692. etiam Francofurti, in *Diſſertationum illius Volumine* (p. 337-388.) & A. 1696. Kilonii, ſub ſine *Introductio* Joh. Fuchſii in *Proceſſum Holſaticum*, recula.

POLYHISTORIS

TOMI III.

SIVE

POLYHISTORIS PRACTICI, LIBER VII. MEDICVS,

DE SCRIPTORIBVS MEDICIS.

- §. 1. *Causa brevitatis ejus. Elogium insigne Introductionis ad Artem Medicam Herm. Conringii.* 2. *Hippocratis Editiones optime. Casp. Hoffmanni in Galenum, Thomæ Bartholini & Jac. Hofstii in Corn. Celsum, Jac. Rhodii in Scribonium Largum, Jos. Scaligeri in Paulum Aeginetam, Labores inediti commendantur. Veterum Medicorum Lectio Philiatri utilissima.* 3. *Bibliothecarum Medicarum Scriptores Pasch. Gallus, J. G. Scheuckius, J. Ant. a Linden, Jfr. Spachius, Mart. Lipenius, Corn. a Beughem.* 4. *Inter Autores Physiologicos, Honor. Fabri Lib. de Homine, & Thomæ Bartholini Anatome, præcipue commendantur.* 5. *Scriptores aliquot potiores. Benj. Priolivana in Historia Plantarum promissa.* 6. *Moderna in Medicina Dogmatica novaturienti prurigo, & Sectarum multitudo.* 7. *In Praxi chymica Conr. Gesneri Eponymus, Joh. Zuelseri Pharmacopœa, & Joh. Joach. Beecheri Scripta commendantur.*

Restaret nō, ut de MEDICIS quædam asserremus. Quia vero & Tractatio illa satis prolixa est, & pauci sunt Medicinæ Cultores, ac plurima jam ab aliis dicta, remittam tantum ad illos Autores, unde accuratior instructio haberi potest. Et quidem, quod attinet Manuductionem ad universum Medicum Studium, non pauci sunt, qui Methodos varias præscribunt. Varia quoque antiquitus fuit medendi ratio, unde variæ Medicorum sectæ natæ sunt, quarum historia integris est Voluminibus pertractata. Ut mittam alios, unus instar omnium esse potest HERMANNVS CONRINGIVS, cujus *Introducſio ad Artem Medicam* exstat, sub forma Disputationis comprehensa, & a Seb. Scheffero, jam Medico Francofurtano, publice Helmſtadii defenſa; liber sane aureus, quo continetur Historia & Veteris Medicinæ, & Sectarum, & Autorum, tam veterum, quam recentiorum, qui omnes Medicinæ partes illustrarunt. (a) Utinam VIR ille ultimam manum addidiſſet huic

Tom. III.

(Gggg)

ſcripto

- (a) *Supplementa Conringianæ in Universam Artem Medicam, ſingulaſque ejus Partes, Introductionis. Helmſtadii A. 1654. in 4to excuſe, a Morhofio b. l. deliderata, quæ Autori ipſi, per ſenectutem, & occupationes plurimas, dare non licuit, poſt obitum illius dedit Gener ejus Excellentiffimus, tantoque Socero digniſſimus, Güntherus Chriſtoph. Schelhammerus, Med. D. & antehac in Julia & Jenenſi, nunc autem in Kilonienſi Academia, Profeſſor Celeberrimus, qui illam, pari a ſe dexte-
ritate*

scripto, & quæ ipsi defunt, peregrinorum, & post illa tempora editorum Librorum, supplevisset, non posset labor utilior dari. Quare artis Medicæ Studiosus hunc Librum cum cura legat, judicia de Autoribus perpendat, nova addat Autorum nomina, si facili negotio accuratam rei Medicæ historiam sibi comparabit. De solis Chymicis iniquius ferre videtur judicium.

AVTORES MEDICI potiores veteres sunt *Hippocrates & Galenus*. (b) *Hippocratis in fol.* Editio Græco-Latina Francofurti, ni fallor, prodit, & alia in 8vo, curante Joh. Ant. Lindano, Lugduni Batavorum. Galenus nondum prodit accurata & emendata alicujus viri docti opera. Casp. Hoffmannus, Altorfius Professor, promiserat novam Editionem Galeni, cum accurato in Opera ejus *Commentario*, sed non potuit vivus nancisci Typographum, qui impendere sumptus vellet; latet adhuc in Bibliotheca Joh. Georgii Volckammeri, Medici Norimbergenfis, vixque erit, ut lucem olim videat. *Commentarius ejus in Galeni Librum in usu partium eruditissimus in fol.* prodit, ante multos jam annos. Cornelius Celsus Scriptor Latinissimus, Medicorum Cicero vulgo dictus, eleganti compendio rem medicam complexus est. Sed nulla hætenus ejus Editio prodit, quæ Eruditis placet; Optima est, quæ Antwerpæ, ex officina Plantiniana, in 4to prodit. In illum *Commentarium* molebatur Thomas Bartholinus, qui incendio Bibliothecæ ejus absumtus est. Novam quoque ejus Editionem in animo habuit Jacobus Holstius, Medicus Tönnigenfis, nunc mortuus, Vir aliquot doctissimus. Hujus ego vidi *Emendationes*, & apud me vidit Joh. Georg. Grævius, qui Editionem valde urgebat. Nam placebant illi, quamquam plerumque conjecturis ille suis niteretur, Manuscriptis codicibus destitutus. Præter *Emendationes* illas adornatas habebat super hunc Autorem *Commentarios Medicos, Grammaticos, Philologicos*, magna cura confectos. Bene mererentur de ejus Viri fama, si ederet, hæredes. Scribonius Largus etiam inter veteres Latinos fuit, in quem *Commentarium & Indicem* Joh. Rhodius scripsit, qui, ut arbitror, incendio Bibliothecæ Bartholinianæ etiam consumptus est. Paulus Ægineta, Græcus, itidem mendose est editus. Ejus exemplar est in Bibliotheca Gudiana, manu Jos. Scaligeri correctum, & emendatum. Nolo jam de ceteris minoris famæ Medicis veteribus quicquam dicere, licet consilium tamen sit, aliquam etiam illis operam impendere. Plerique nunc alto supercilio hos contemnunt Autores, a sola novitate & impeiria decus artis suæ expectantes. Qui vero Doctorem Medicorum nomen tueri volunt, & hos debent jungere Recentioribus. Sæpe enim accidit, ut inveniamus aliqua in veteribus illis, quæ, ut nova, ab aliis venditantur, quoniam veteres Autores nunquam illis lecti sunt aut cogniti.

Commen-

ritate *Additamentis necessariis, & Serie Scriptorum præcipuorum ad nostra tempora continuata, auctam A. 1652. denovo publicavit, & Joh. Rhodii insuper, aliorumque principum Medicorum, Commentationes similis argumenti breviores, Appendicis inslar, ei adject.*

- (b) Novissimam Editionem Operum Hippocratis pariter atque Galeni omnium, a se emendatorum, & magnam partem etiam translatorum, Græco-Latinam, in XIII. Tomos, secundum diversas Medicinæ partes, digestam, Parisiis, A. 1680. in fol. publicavit Renatus Charterius, Vindocinensis, Doctor Medicus Parisiensis.

Comimentatorum in Hippocratem & Galenum magna sylva est, quos recensent **3**
AVTORES BIBLIOTHECARI hujus facultatis, Paschalis Gallus, Joh. Georg. Schenckius in *Bibliotheca Medicis*, Israel Spachius in *Nomenclatore Medico*, & post illos Joh. Antonides Lindanus, qui novissime *Scriptorum Medicorum syllabum* congefissit, usque ad sua tempora, sic satis perfectum, (c) quanquam multa in illo desiderat & reprehendit Val. Hen. Voglerus in *Introduktione ad notitiam Autorum*. Post illos omnes telam hanc iterum orfus est, vel potius alio ordine retexit, Martinus Lipenius, in *Bibliotheca Materiali Medica*. Sub titulis enim materiarum Autores digessit; sed multa illic sunt manca, multa & spalmata occurrunt. Optandum esset, ut a quodam Rel Medicæ non solum, sed & Philologicæ perito talis labor susciperetur. Qui in Medicina & Physicis novissime prodierunt libri ab Anno 1650. ad præsentem, eorum Catalogum texuit Cornelius a Beughem, qui non ita pridem prodit.

Quod jam attinet Medicinæ partes, princeps illarum est **PHYSIOLOGIA**. In **4**
 Autoribus illius recensendis, non est, quod prolixi simus, cum jam supra in Physicis bonam eorum partem attigerimus. Classes Physiologiæ varæ constitui possunt, pro ratione subjectorum. Primo historia animalium, quatenus ad historiam Medicam spectat, ratione anatomes, morborum & remedium probe notanda est, & Autores illi diligenter conquirendi sunt, qui de his argumentis scripserunt. Tum historia Hominis, & Autores circa hominis Anatomem occupati, & doctrina plantarum, quæ omnia hoc tempore ita sunt exulta, ut vix quicquam addi posse videatur. De *Homine, & Plantis*, in genere, Honor. Fabri libro peculiari egit, quo illa pene continentur omnia, quæ ad philosophiam spectant, & Medica nonnunquam attinguntur. Circa *hominis Anatomem*, ejusque partium, tot sunt operose Recentiorum demonstrationes e quibus pleraque collegit, & in systema redegit, Thom. Bartholinus, additis & suis Observationibus, cujus Liber Anatomicus toties est recoctus & reformatus, ad experimenta recentiorum temporum.

Res **BOTANICA** ad superstitionem hodie exulta est. Nam Marcellus Malpighius *novam Plantarum Anatomem* magna cura publicavit, uti & Nehemias Grewius, licet hic labor ad rem Medicam parum conducatur. Usus Plantarum Medicos qui scripserunt, tot sunt, tamque varii, ut recensendis illis liber integer sit impendendus. Notus est Jac. Theod. Tabernæ-Montani Liber, nec non Simonis Pauli *Quadrupartitum Botanicum*, quod usus Medicos diligenter notavit, varia etiam ad rem illam non pertinentia immiscens. De veteribus Autoribus consule Coringium. Multa obser-
 vanda

(c) Joh. Antonide a Linden, Med. D. & in Acad. Lugduno-Batava Professoris, *Libros de Scriptis Medicis duos*, quorum prior sub Autorum & suorum Nominibus, Alphabetica serie collocatis, Posterior vero sub Argumentorum, quæ tractant, titulis, disposuit, Amstel. A. 1637. & 1651. in 4to editos, tertique vice ibidem A. 1662. in 3vo maj. longe auctiores ab ipso Autore recensitos, quarta Editione a se continuatos & diutius pene parte amplificatos, Noribergæ A. 1686. in 4to. sub *Lindenii Renovati Titulo* publicavit Georg. Abrah. Merclius Med. D. & Reipublicæ Noriberg. Poliaſter.

vanda vetustaque circa plantas recenset Jul. Cæs. Scaliger in *Comment. in Theophrastum, de Plantis*, qui prodiit repetita Editione, una cum Joh. Bodæi a Stapel *Commentariis*. Legendus quoque Cl. Salmasius est in *Commentario in Solini Polyhistorum*. Denique promiserat & Benjamin Priolus in *Appendice Historiæ suæ Gallicæ, Opus absolutum de re omni plantarum, Veterum, Recentiorum, Exoticarum, Patriarum, & Indignatur aliis*, qui hanc sibi operam præpuerint. Sed homo ille est ineptus, ut *Historia ipsa*, ab illo scripta, testatur, Vix crediderim, præclari aliquid ab illo expectandum. Subjecta naturalia, quæ in Officinis habentur, variis quoque Commentariis sunt illustrata. Existat Casp. Hofmanni singularis *de Officinalibus Liber*, præclarus & eruditus, & non multis cognitus. Vixisset utinam magnum Germaniæ Decus, Georg. Hieron. Welschius, nullam non Medicinæ partem per illum habuissimus exultam.

- 6 Qui INSTITUTIONES scripsere, magno habemus numero. Olim Dan. Sen-
nertus Princeps illorum habebatur, nunc, reformata novis Observationibus toties
Medicina, *scinditur incertum studia in contraria vulgus*, variosque singuli sibi duces eli-
gunt, prout principia admisérunt, vel certorum Doctorum elegerunt scholas. Nam
pene quotannis vel nova Methodus prodit, vel principia cuduntur singularia. Ali-
qui J. Bapt. Helmontii adhærent doctrinæ, quæ e diametro sæpe Veteribus adversa est.
Aliqui Chymicam sequuntur Methodum, & in his multi quoque sunt suis principiis &
opinionibus divisi. Sunt, qui inter hos amicitiam spondent, & gryphes jungere
equis laborant, de quibus omnibus differendi locus nunc non est.

- 7 PRACTICORVM Autorum Immanis est numerus, eorum scil. qui Observatio-
nes, Consilia, formulas Remediorum, scripserunt, e quibus, qui diligens velit esse
Medicus, magnam Excerptorum potest congerere sylvam. Præx Chymicæ sunt in-
stitutæ multæ, & habentur libri integri, qui præparare docent varii generis medica-
menta modo Chymico. Olim Conr. Gesnerus talem præstitit operam in libro, qui
inscribitur *Exonymus*, quo collegit potissimas, quæ suo tempore circumferebantur,
Operationum Chymicarum, tum officinalium, tum arcaniorum, formulas. Nostro
tempore Joh. Zivelferus, in sua *Pharmacopœa*, illas collegit, unde plura exscripsit
Febure, Gallus, in Chymico suo Opere, Gallice scripto. Colligere autem talia in-
finita quis potest, e Relationibus & notitiis Chymicorum. Nuperrime talis liber
prodiit, curante J. Joach Becchero, cui Tit. *Chymischer Gistekschaffen*. Atque hæc de
Medicina dixisse sufficiant. Finem jam hic Lectionibus nostris *de Notitia*
Autorum imponimus, Deoque, pro opere ad istum perducto,
gratias agimus.

F I N I S.



INDEX I. A V T O R V M,

In quo

Primus Numerus major TOMVM, secundus minor LI-
BRVM Tomi, tertius CAPVT Libri, quartus PARA-
GRAPHOS denotat.

NB. Asteriscus (*) PARTEM SECUNDAM Libri secundi
Tom. II. indicat.

A Belardus (<i>Petrus</i>)	II, 1, 14, 1	Albertinus (<i>Edmundus</i>)	III, 5, 1, 29
Acciajolus (<i>Donatus</i>)	II, 1, 11, 24	Albertis (<i>Albertus ab</i>)	I, 6, 1, 17
Accorombonus (<i>Felix</i>)	II, 1, 11, 24	Albertus Magnus	II, 1, 14, 2
Achilles (<i>Alexander</i>)	II, 2*, 26, 2	Albinus (<i>Constantinus</i>)	II, 3, 1, 12
	II, 3, 1, 6	(<i>Petrus</i>)	II, 2*, 29, 4
Aelius (<i>Thomas</i>)	III, 6, 8, 5	Alciatus (<i>Andreas</i>)	I, 2, 25, 21. I, 5, 27. I, 7, 3, 5
Adami (<i>Melchior</i>)	I, 1, 17, 11. I, 1, 18, 51	Alcyonius (<i>Petrus</i>)	I, 1, 5, 27
(<i>Tobias</i>)	II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3	Adoresius (<i>Prosp</i>)	II, 1, 1, 3
Æmilius (<i>Antonius</i>)	I, 6, 3, 4	Aldrovandus (<i>Ulysses</i>)	II, 2, 1, 12. II, 2, 2, 5 & 10. II, 2*, 2, 4. II, 2*, 29, 4
Agnellus (<i>Scipio</i>)	II, 1, 7, 18. II, 2, 11, 2		II, 2*, 40, 4. II, 2*, 46, 1
Agricola (<i>Georgius</i>)	I, 1, 22, 14 & 15	Aleander (<i>Hieronymus</i>)	III, 6, 4, 4
	II, 2*, 2, 5. II, 2*, 8, 9. II, 2*, 29, 4	Alegambe (<i>Philippus</i>)	I, 1, 18, 54
(<i>Johannes</i>)	II, 2, 46, 2	Alenannus (<i>Nicolaus</i>)	I, 5, 2, 6. III, 6, 4, 2
(<i>Rudolphus</i>)	I, 1, 23, 39. I, 2, 2, 14. I, 2, 3, 16. II, 1, 12, 1. II, 2, 1, 14. II, 5, 1, 4	Allatius (<i>Leo</i>)	I, 1, 16, 26. I, 1, 9, 4. I, 1, 11, 54
Agrippa (<i>Cornelius</i>)	I, 1, 11, 3. I, 1, 12, 3. I, 2, 5, 31		I, 6, 1, 30. III, 1, 1, 23
	II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 1. II, 3, 1, 12 & 13. seq.	Alliaco (<i>Petrus de</i>)	II, 1, 13, 7
Aizema (<i>Leo de</i>)	III, 3, 1, 5	Almainus (<i>Jacobus</i>)	II, 1, 13, 10
Alberti (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 1, 14, 10	Almelovenius (<i>Theodorus Isaacus</i>)	I, 4, 2, 6
(<i>Johannes Michael</i>)	I, 2, 6, 33		I, 4, 12, 7
		(Hhh b)	Aloysius

I N D E X

Aloyfius (<i>Petrus</i>)	I, 6, 4, 13. I, 7, 3, 4	Aquarius (<i>Matthew</i>)	II, 1, 4, 5 & 38
Alfarius (<i>Vincentius</i>)	II, 2*, 26, 1	Aquilinus (<i>Cefar</i>)	III, 2, 1, 18
Alfredius (<i>Johannes Henricus</i>)	I, 2, 5, 27	Aquinas (<i>Thomas</i>)	I, 2, 1, 45. II, 1, 14, 8
	I, 2, 5, 55. I, 2, 6, 34. I, 2, 7, 74 seq.	Arcecius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 2, 2
	II, 1, 13, 1. II, 2, 3, 4. II, 4, 1, 3	Arefius (<i>Paulus</i>)	I, 6, 4, 7
	& 16. III, 4, 1, 11	Aretinus (<i>Leonbardus</i>)	I, 1, 23, 29
Altensteig (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 10		I, 1, 7, 16. III, 3, 1, 2
Althammerus (<i>Andreas</i>)	I, 4, 4, 4	Arias (<i>Franciscus</i>)	I, 6, 4, 27
Althufius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 5, 5	Arimino (<i>Gregorius de</i>)	II, 1, 13, 5
Alvarez (<i>Didacus</i>)	II, 1, 14, 56	Arlinghus (<i>Paulus</i>)	III, 4, 1, 18
(<i>Emanuel</i>)	I, 4, 10, 3	Arminius (<i>Jacobus</i>)	III, 5, 1, 32
Amarna (<i>Nicolaus</i>)	II, 2*, 20, 2	Arndius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 15, 16
Ambianenfus (<i>Georgius</i>)	I, 4, 14, 4	(<i>Joſua</i>)	I, 1, 19, 45. III, 2, 1, 10
Amelotius (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 3, 19		III, 4, 1, 16. III, 6, 2, 2
Amerpoel (<i>Johannes ab</i>)	I, 1, 15, 11	Arnifex (<i>Hemmingus</i>)	III, 2, 1, 3
	II, 2, 3, 4. II, 2*, 1, 5		III, 6, 9, 6
Amefius (<i>Guilhelmus</i>)	III, 5, 1, 24	Arnoldi (<i>Chriſtophorus</i>)	I, 1, 7, 59
Amman (<i>Johannes Conradus</i>)	I, 4, 1, 6		I, 1, 24, 85. I, 4, 10, 11. I, 4, 12, 10
Amufæus (<i>Romulus</i>)	I, 1, 25, 38		II, 2*, 20, 9
Amynaldus (<i>Mofes</i>)	III, 5, 1, 32 & 36	(<i>Nicolaus</i>)	II, 2, 17, 1
Andreas (<i>Valerius</i>)	I, 1, 18, 36 feqq.	Aretinus (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 14, 10
Andrelinus (<i>Fauftus</i>)	I, 1, 21, 109	Arriaga (<i>Rodericus</i>)	II, 1, 13, 11
Angelotus (<i>Angelus</i>)	I, 1, 15, 43		II, 1, 14, 47
Angelus (<i>Michael</i>) de bonarota	I, 1, 25, 23	Artus (<i>Johannes de</i>)	II, 3, 1, 4
Angelutius (<i>Theodorus</i>)	II, 1, 8, 4	Arumæus (<i>Dominicus</i>)	III, 6, 9, 2
	II, 2, 14, 1	Aſchamus (<i>Rogerus</i>)	I, 2, 23, 62. I, 2, 13, 17
Angerianus (<i>Hieronymus</i>)	I, 7, 3, 4	Aslacus (<i>Conradus</i>)	II, 2, 3, 4
Anglerus (<i>Petrus Martyr</i>)	I, 1, 24, 48	Aſulanus (<i>Andreas</i>)	I, 7, 2, 24
Anglus (<i>Thomas</i>)	I, 2, 8, 5. II, 5, 1, 8	Avancinus (<i>Nicolaus</i>)	I, 6, 3, 10. I, 6, 4, 14
Annius (<i>Viterbienſis</i>)	I, 1, 6, 33	Auguſtinus (<i>Antonius</i>)	III, 6, 3, 4 & 7
Antonio (<i>Carolus a S.</i>)	I, 7, 1, 12		III, 6, 7, 14
Antonius (<i>Marcus</i>)	II, 2*, 47, 5	Avila (<i>Johannes de</i>)	I, 6, 4, 26
(<i>Nicolaus</i>)	I, 1, 8, 31. I, 1, 18, 32	Auratus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 10, 33. I, 7, 3, 6
	I, 2, 3, 24. I, 6, 4, 6. I, 7, 1, 8	Auriſpa (<i>Johannes</i>)	I, 7, 2, 13
	II, 1, 14, 42	Auſtenius ()	II, 2*, 41, 4
Aphrodienfus (<i>Alexander</i>)	I, 1, 1, 10. I, 1, 2, 10	Auſtriacus (<i>Johannes</i>)	I, 2, 6, 41
Aphrodifeus (<i>Alexander</i>)	II, 1, 9, 3	Axenius (<i>Petrus</i>)	I, 1, 19, 9. I, 1, 25, 5
Apoſtolius (<i>Michael</i>)	I, 1, 21, 87	Azevedo (<i>Joh. Velafquez de</i>)	I, 2, 6, 35
Aproſius (<i>Angelicus</i>)	I, 1, 14, 25	Azorius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 14, 61
	I, 1, 5, 14		III, 1, 1, 12
			Baart

A V T O R V M.

B art (<i>Petrus</i>)	II, 2*, 47, 3	Bargæus (<i>Petrus Angelus</i>)	I, 5, 2, 5
Baccius (<i>Andreas</i>)	II, 2*, 20, 9		II, 2*, 46, 3
	II, 2*, 42, 2	Barlæus (<i>Caspar</i>)	I, 1, 24, 54. I, 1, 15, 12
Bachovius (<i>Reinerus</i>)	III, 6, 4, 4		I, 6, 3, 4. I, 7, 3, 8 & 9, 12
	III, 6, 7, 3 & 4, 8 & 11. III, 6, 8, 3		II, 2*, 27, 7. II, 3, 1, 17. III, 3, 1, 5
Backhufius (<i>Arnoldus</i>)	I, 2, 6, 38	Barnes (<i>Jofua</i>)	I, 7, 1, 10. I, 7, 2, 7
Baco (<i>Franciscus</i>)	II, 2*, 38, 3	Barnesius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 14, 60
(<i>Rogerus</i>)	I, 1, 2, 12. I, 2, 6, 67. I, 1, 5, 26	Baro (<i>Egnatius</i>)	III, 6, 3, 8
	II, 2, 12, 6. II, 2*, 22, 2. II, 2*, 32, 2	Baronius (<i>Cæfar</i>)	III, 4, 1, 12. III, 5, 1, 28
	II, 2*, 38, 3. II, 4, 1, 9 & 17	Barthius (<i>Caspar</i>)	I, 1, 9, 28. I, 4, 12, 12
Bælius (<i>Petrus</i>)	I, 1, 16, 46		I, 4, 13, 9. I, 7, 1, 6 & 15. I, 7, 3, 12
Bailius (<i>Ludovicus</i>)	I, 6, 4, 9	Bartholinus (<i>Albertus</i>)	I, 1, 18, 46
Bailletus (<i>Adrianus</i>)	I, 1, 16, 55. I, 7, 1, 15	(<i>Bartholus</i>)	I, 5, 2, 9. I, 6, 3, 6
Balbinus (<i>Bokslaus</i>)	I, 7, 1, 19	(<i>Caspar</i>)	I, 5, 2, 8. II, 2*, 2, 5
Baldæus (<i>Philippus</i>)	II, 3, 1, 16	(<i>Erafmus</i>)	I, 1, 3, 20. I, 2, 3, 12
Baldoinus (<i>Benedictus</i>)	I, 5, 2, 9		I, 6, 3, 6. II, 2, 2, 11
(<i>Christ. Adamus</i>)	II, 2*, 22, 5		II, 2*, 3, 5. II, 2*, 27, 9
(<i>Franciscus</i>)	I, 4, 14, 9. III, 4, 1, 3	(<i>Thom.</i>)	I, 1, 16, 7. I, 1, 18, 46. I, 1, 24, 16
	III, 6, 3, 1 & 2, 7. III, 6, 4, 2		I, 3, 13, 49. I, 1, 5, 28. I, 4, 12, 7
(<i>Friedericus</i>)	I, 6, 4, 23		I, 5, 2, 8 & 9, 14. I, 6, 3, 3
Baldus (<i>Bernhardus</i>)	I, 1, 25, 34. I, 4, 4, 2		I, 7, 3, 17. II, 2, 2, 6. II, 2*, 14, 5
	I, 7, 3, 4		II, 2*, 24, 3. II, 2*, 27, 9. II, 2*, 46, 2. II, 2*, 47, 3. III, 7, 1, 2 & 4.
(<i>Camillus</i>)	I, 1, 24, 53		
(<i>Jacobus</i>)	I, 7, 3, 9 & 10, 16	Bartoli (<i>Daniel</i>)	III, 1, 1, 5
	II, 2*, 42, 4	Bartolocius (<i>Julius</i>)	I, 1, 6, 29. I, 4, 5, 5
Baleus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 18, 42	Bartolus (<i>Daniel</i>)	I, 1, 16, 67. I, 6, 4, 15
Balfourens (<i>Robertus</i>)	II, 1, 14, 67	Bary (<i>Renatus</i>)	I, 6, 1, 31
Balzacus (<i>Johannes Ludovicus</i>)	I, 1, 24, 24	Balfo (<i>Sebastianus</i>)	II, 2, 11, 2
	I, 7, 1, 10. II, 1, 3, 2. II, 2, 11, 1		II, 2*, 20, 3
Bangius (<i>Thomas</i>)	I, 4, 10, 8. I, 4, 1, 10	Batlelius (<i>Guilielmus</i>)	I, 4, 10, 10
	II, 2*, 2, 6		I, 1, 19, 20
Banuez (<i>Dominicus</i>)	II, 1, 14, 21	Baudius (<i>Dominicus</i>)	I, 1, 24, 86. I, 6, 3, 4
Banosius (<i>Theophilus</i>)	III, 5, 1, 27		I, 7, 3, 12 & 19
Baptista (<i>Johannes</i>)	II, 1, 4, 15	Baxius (<i>Nicasius</i>)	I, 3, 7, 28
Barbarus (<i>Daniel</i>)	II, 1, 11, 11	Bayerus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 15, 19. II, 2, 3, 5
(<i>Hermolans</i>)	I, 1, 23, 33. II, 1, 11, 2	Bayfius (<i>Lazarus</i>)	I, 5, 2, 9 & 13
	II, 2*, 22, 5	Bayle (<i>Franciscus</i>)	II, 2, 15, 9. II, 2, 17, 4
Barbofa (<i>August.</i>)	I, 7, 1, 14. III, 6, 6, 4	Beaufort (<i>Ludov. de</i>)	II, 2, 3, 4. II, 2*, 4, 2
	III, 6, 11, 2		II, 2*, 6, 3. II, 2*, 11, 7 & 10
Barclajus (<i>Job.</i>)	II, 1, 11, 30. III, 2, 1, 10 & 16		

(Hhhh) 2

Beaune

I N D E X

Beaune (<i>Florimundus de</i>)	II, 4, 1, 5	Berigardus (<i>Claudius</i>)	I, 1, 8, 5. II, 2, 2, 7
Becanus (<i>Joh. Georgius</i>)	I, 4, 3, 4		II, 2, 3, 6. II, 2, 11, 2
Beccherus (<i>Joh. Joachimus</i>)	I, 1, 20, 17	Berlucius (<i>Johannes Antonius</i>)	I, 1, 21, 72
	I, 1, 14, 46. I, 4, 9, 6. I, 2, 4, 32	Benardus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 1, 21, 28
	I, 4, 2, 5. II, 2*, 30, 2. II, 2*, 39, 2		II, 1, 7, 2. II, 1, 11, 31
	II, 4, 1, 15. III, 1, 1, 10.	Berneggerus (<i>Matthias</i>)	I, 1, 24, 83. I, 4, 13, 3
	III, 3, 1, 3		I, 6, 3, 3. II, 4, 1, 12. III, 2, 1, 14 & 20
Beechius (<i>Philippus</i>)	III, 7, 1, 7	Beroaldus (<i>Philippus</i>)	I, 2, 8, 55
Bechmannus (<i>Friedemannus</i>)	II, 1, 9, 9	Bersmannus (<i>Gregorius</i>)	I, 7, 1, 19
	II, 2, 12, 8	Bertholdus (<i>Petrus</i>)	I, 5, 2, 6
	II, 2*, 21, 3	Bertilus (<i>Canutus</i>)	I, 1, 24, 67
Bechtoldus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 6, 1	Bertius (<i>Petrus</i>)	II, 4, 1, 11
	III, 6, 8, 5	Bertrandus (<i>Bernhardus</i>)	I, 7, 2, 22
Beckerus (<i>Balthasar</i>)	II, 2, 17, 1		(<i>Johannes</i>) I, 1, 19, 66. III, 6, 3, 5
(<i>Wilhelmus</i>)	III, 6, 9, 3	Besnier	I, 4, 4, 12. II, 4, 1, 17
Becmannus (<i>Christiannus</i>)	I, 4, 9, 4	Besoldus (<i>Christophorus</i>)	III, 6, 6, 2
	I, 1, 24, 111		III, 6, 9, 6. III, 6, 11, 2
<i>Joh. Christophorus</i>)	II, 4, 1, 13	Betti (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 47, 4
	III, 1, 1, 6	Bettinus (<i>Marius</i>)	II, 4, 1, 3
Begunius (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 29, 4	Beverovitus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 5, 4
Belingen (<i>Fleury de</i>)	I, 1, 21, 10	Beughem (<i>Carolus a</i>)	III, 6, 6, 1
Bellarminus (<i>Robertus</i>)	III, 4, 1, 1		(<i>Cornelius a</i>) I, 1, 16, 45
	III, 5, 1, 24 & 28	Beyerlingius (<i>Laurentius</i>)	I, 1, 18, 65. III, 6, 1, 3
Bellinus (<i>Laurentius</i>)	II, 2*, 47, 3	Beza (<i>Theodorus</i>)	I, 1, 21, 23
Bellonius (<i>Petrus</i>)	II, 2, 2, 8	Bibliander (<i>Theodorus</i>)	I, 7, 3, 5
Bellovacensis (<i>Vincentius</i>) Episcopus.	I, 1		I, 4, 1, 10
	21, 22	Biccus (<i>Gregorius</i>)	I, 4, 3, 10. I, 4, 4, 2
Bellus (<i>Nicolaus</i>)	III, 2, 1, 7	Bidermannus (<i>Jacobus</i>)	III, 6, 7, 6
Bellatus (<i>Bonaventura</i>)	II, 1, 14, 3		I, 7, 3, 9 & 11
Belot (<i>Jean</i>)	I, 2, 5, 58. II, 3, 1, 7	Biel (<i>Gabriel</i>)	III, 1, 1, 5
Belurgerius (<i>Claudius</i>)	I, 7, 2, 2	Bietus (<i>Antonius</i>)	II, 1, 13, 6
Bembus (<i>Petrus</i>)	I, 1, 23, 38. II, 1, 7, 2	Bilderbeckius (<i>Andreas</i>)	II, 3, 1, 17
	II, 2, 11, 2	Bilius (<i>Jacobus</i>)	III, 6, 10, 3
Benius (<i>Paulus</i>)	I, 4, 4, 16. II, 2, 11, 3	Bilsius (<i>Laetovicus</i>)	I, 4, 6, 11
	III, 4, 1, 12	Binderus (<i>Christophorus</i>)	II, 2*, 47, 4
Bentlejus (<i>Richardus</i>)	I, 4, 7, 6. I, 7, 2, 17	Bisciola (<i>Lelius</i>)	II, 1, 14, 72
Benzius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 21, 74 & 119	Bisfeus (<i>Eduardus</i>)	I, 1, 21, 46
	I, 2, 4, 30. I, 4, 8, 8. I, 3, 2, 14		II, 1, 1, 10
	I, 6, 1, 21	Bisselius (<i>Johannes</i>)	I, 7, 3, 9
Berchorius (<i>Petrus</i>)	I, 6, 4, 16		III, 2, 1, 17
Beringius (<i>Vitus</i>)	I, 6, 3, 6		Bister-

A V T O R V M.

Bisterfeldius (<i>Jobannes Henricus</i>)	I, 2, 5 39 & 61	Böhlius (<i>Samuel</i>)	I, 4, 5, 3
Blaeu (<i>Guilhelmus</i>)	II, 4, 1, 8	Böhnius (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 10, 27. II, 2, 3, 8
Blancaeus (<i>Josephus</i>)	II, 4, 1, 1		II, 2*, 40, 6. III, 5, 1, 36
Blancardus (<i>Nicolaus</i>)	I, 4, 7, 5	Bohoritzius (<i>Adamus</i>)	I, 4, 3, 3
Blanchot (<i>Petrus</i>)	I, 1, 17, 22	Boissardus (<i>Jobannes Jacobus</i>)	I, 1, 19, 49
Blasius (<i>Gerhardus</i>)	II, 2*, 47, 3		II, 1, 14, 2. II, 3, 1, 1, II, 3, 1, 17
Blommertius (<i>August.</i>)	I, 6, 3, 6	Boldonus (<i>Ottavius</i>)	I, 4, 14, 26
Blondellus (<i>David</i>)	I, 1, 18, 70. III, 4, 1, 12		I, 6, 3, 11
	III, 5, 1, 3 & 26. III, 5, 1, 27 & 29. III, 6	Bolduanus (<i>Paulus</i>)	I, 1, 18, 22. III, 4, 1, 2
	3, 9. III, 6, 7, 14		III, 5, 1, 13
(<i>Franciscus</i>)	I, 7, 2, 10	Bolius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 6, 19
Blotius (<i>Hugo</i>)	III, 2, 1, 9	Bonamicus (<i>Lazarus</i>)	I, 1, 29, 38
Blumius (<i>Arnoldus</i>)	I, 1, 25, 10	Bonaventura	II, 1, 14, 4
(<i>Jacobus</i>)	III, 6, 11, 3	Boncampagnus (<i>Hieronymus</i>)	I, 6, 3, 11
(<i>Reinholdus</i>)	I, 1, 25, 10	Boncianus (<i>Antonius</i>)	I, 1, 23, 64
Blyenburg (<i>Guilielmus</i>)	III, 5, 1, 8	Boncfonius (<i>Jobannes</i>)	I, 7, 3, 11
Boccalinus (<i>Trajanus</i>)	I, 1, 9, 11. I, 1, 16, 65	Bongartius (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 4, 90
	I, 4, 13, 4. III, 2, 1, 12	Bonifacius (<i>Baltasar</i>)	I, 1, 21, 34. I, 1, 25, 38
Bocco (<i>Paulus</i>)	II, 2*, 26, 1		I, 5, 2, 15. I, 7, 3, 17. III, 4, 1, 2
Bocerus (<i>Henricus</i>)	III, 6, 7, 15	Bonnæus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 1, 10
Bochardus (<i>Samuel</i>)	I, 4, 3, 3. I, 5, 1, 11		I, 2, 5, 2
	II, 2*, 40, 4. II, 2*, 43, 2	Bonnetus (<i>Jobannes Paulus</i>)	I, 2, 3, 21
	II, 2*, 45, 8. II, 2*, 46, 1	Bonomi (<i>Jobannes Franciscus</i>)	III, 1, 1, 6
	II, 3, 1, 17	Bonvicinus (<i>Valerius</i>)	II, 2*, 36, 2
Böckeln (<i>Christ. Otto a</i>)	III, 6, 3, 10	Borbonius (<i>Nicolaus</i>)	I, 2, 8, 55. I, 7, 3, 3
Büclerus (<i>Jobannes Henricus</i>)	I, 2, 13, 9	Borcholus (<i>Jobannes</i>)	III, 6, 7, 3 & 15
	I, 1, 12, 35. I, 4, 13, 4. I, 4, 6, 19	Borellus (<i>Jobannes Alphonsus</i>)	II, 1, 15, 10
	I, 4, 7, 1. I, 6, 3, 3 & 6. III, 1, 1		II, 2, 1, 25. II, 2, 7, 10. II, 2, 17, 7
	7 & 9, 11 & 13. III, 2, 1, 6 & 12		II, 4, 1, 6. II, 4, 1, 15. II, 2*, 6, 6
	13, 14 & 20. III, 4, 1, 3 & 9, 13		II, 2*, 48, 1
	III, 5, 1, 23. III, 6, 1, 5 & 8	(<i>Petrus</i>)	II, 2*, 3, 5. II, 3, 1, 18
	II, 6, 9, 3		II, 4, 1, 9
Bodinus (<i>Jobannes</i>)	I, 1, 8, 7. II, 2, 2, 7	Borgias (<i>Cesar</i>) Dux Valentius,	I, 1, 19, 28
	III, 2, 1, 4. III, 4, 1, 3	Borri (<i>Franciscus Josephus</i>)	II, 1, 7, 13
	III, 5, 1, 9	Borrichius (<i>Olavus</i>)	I, 3, 13, 49. I, 4, 3, 7
Boëthius (<i>Severinus</i>)	II, 1, 11, 1		I, 7, 1, 16. I, 7, 2, 1. I, 4, 9, 15
Boëtianus (<i>Stephanus</i>)	I, 2, 8, 55		II, 1, 1, 12. II, 2, 4, 1 & 5.
Boganus (<i>Zacharias</i>)	I, 4, 6, 20. I, 1, 21, 76		II, 2, 7, 2 & 6. II, 2, 16, 5
	II, 2*, 2, 6		II, 2*, 2, 5. II, 2*, 34, 1. II, 2*,
			36, 2. II, 2*, 43, 2. II, 3, 1, 17

(Hhhh) 3

Borro-

I N D E X

Borromæus (<i>Fridericus</i>) Cardinalis.	I, 1, 14	Brautlacht (<i>Georgius</i>)	III, 6, 9, 3
	34. I, 6, 4, 9	Breiffac (<i>Dn. de</i>)	I, 2, 5, 62
Borru (<i>Matthias</i>)	II, 1, 14, 39	Brenius (<i>Daniel</i>)	III, 5, 1, 35
Bosche (<i>Guilielmus van den</i>)	II, 2*, 46, 1	Berewodus (<i>Eduardus</i>)	I, 4, 3, 10
Bolchius (<i>Petrus</i>)	I, 6, 4, 29		III, 5, 1, 20
Bosius (<i>Antonius</i>)	I, 5, 2, 5	Bricot (<i>Thomas</i>)	II, 1, 13, 10
(<i>Johannes Andreas</i>)	I, 1, 7, 44	Briffonius (<i>Barnabas</i>)	I, 4, 9, 20. II, 2, 5, 7
	II, 2*, 12, 4. III, 2, 1, 6 & 7		III, 6, 3, 3 & 7
	III, 4, 1, 18. III, 5, 1, 20 & 32	Bronchorstius (<i>Eberhardus</i>)	III, 6, 8, 2
Boslin (<i>Renatus le</i>)	I, 7, 1, 13	Brossæus (<i>Petrus</i>)	III, 6, 7, 8
Bosluetus (<i>Jacobus Benignus</i>)	III, 4, 1, 15	Browne (<i>Thomas</i>)	II, 2, 1, 9. III, 5, 1, 10
Boterus (<i>Johannes</i>)	III, 2, 1, 14 & 20	Brummerus (<i>Fridericus</i>)	III, 6, 3, 7
Botius (<i>Arnoldus</i>)	II, 2*, 1, 3	Brun (<i>Laurentius le</i>)	I, 3, 10, 33. I, 6, 3, 13
	III, 5, 1, 15		I, 7, 1, 7. I, 7, 3, 8
(<i>Gerhardus</i>)	II, 2*, 1, 3	Brunnemannus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 7, 3 & 9
Bottifanga (<i>Julius Caesar</i>)	I, 1, 1, 6	(<i>Samuel</i>)	I, 1, 21, 102
Boverius (<i>Zacharias</i>)	III, 4, 1, 18	Bruno (<i>Henricus</i>)	I, 7, 3, 4
Bouhors (<i>Dominicus</i>)	I, 6, 1, 13	Brunus (<i>Jordanus</i>)	I, 2, 5, 19. I, 1, 8, 22
Bonlay (<i>Cesar Egassius du</i>)	I, 1, 16, 74		I, 2, 6, 12. II, 1, 5, 5. II, 2, 15, 1
Boulducus (<i>Jacobus</i>)	II, 2*, 2, 6		II, 2*, 3, 4. II, 2*, 11, 5
	III, 5, 1, 4	Brufonius (<i>Lucius Domitius</i>)	I, 1, 21, 58
Boultonus (<i>Samuel</i>)	I, 3, 13, 50. II, 2, 11, 7	Brutus (<i>Joh. Michael</i>)	I, 3, 6, 23
	II, 2*, 8, 3		I, 1, 24, 121
Bourdin (<i>Petrus</i>)	II, 2*, 12, 3	Bruxelius (<i>Georgius de</i>)	II, 1, 13, 10
Boxhornius (<i>M. Zuernius</i>)	I, 1, 24, 4 & 95	(<i>Petrus de</i>)	II, 1, 13, 10
	I, 4, 3, 3. I, 6, 1, 25. I, 6, 3, 4. III, 2	Bruxius (<i>Adamus</i>)	I, 2, 6, 43
	1, 3 & 13. III, 4, 1, 4 & 11	Bucellerus (<i>Johannes</i>)	I, 7, 1, 19
Boyle (<i>Robertus</i>)	I, 1, 11, 2. I, 6, 4, 20	Bucerus (<i>Martinus</i>)	III, 5, 1, 17
	II, 1, 5, 7. II, 1, 15, 15. II, 2, 1, 7	Buchanams (<i>Georgius</i>)	I, 7, 3, 8 & 10
	& 15, 18. II, 2, 2, 8 & 9. II, 2, 7		II, 4, 1, 8
	8 & 13. II, 2, 10, 3. II, 2, 16, 4	Bucherius (<i>Egidius</i>)	I, 5, 2, 6
	II, 2, 17, 6. II, 2*, 1, 7. II, 2*, 2, 5	Buchnerus (<i>Augustus</i>)	I, 4, 9, 16. I, 1, 24, 99
	II, 2*, 4, 3. II, 6, 8. II, 2*, 8, 11. II,		I, 6, 1, 15. I, 6, 3, 3. II, 1, 11, 30
	2*, 13, 3. II, 2*, 15, 2. II, 2*, 16,		III, 2, 1, 1
	2. II, 2*, 17, 4. II, 2*, 18, 3. II,	Bucholdianus (<i>Gerhardus</i>)	II, 5, 1, 4
	2*, 20, 6. II, 2*, 33, 2. III, 4, 1, 5	Budæus (<i>Guilielmus</i>)	I, 4, 8, 3. I, 1, 1, 20
Boym (<i>Michael</i>)	II, 2*, 40, 5		I, 1, 6, 10. III, 6, 7, 5
Braccinus (<i>Julius Caesar</i>)	II, 2*, 26, 1	Bulacherus (<i>Nicolaus</i>)	I, 2, 6, 56
Brenihall (<i>Johannes</i>)	III, 1, 1, 4	Bulengerus (<i>Julius Caesar</i>)	I, 5, 1, 7
Brasicanus (<i>Alexander</i>)	I, 1, 17, 36		I, 5, 2, 7 & 12, 14. II, 3, 1, 5. III, 4, 1, 12
			Bullart

A V T O R V M.

Bullart (<i>Isaacus</i>)	I, 1, 19, 56. I, 6, 4, 6	Cæsius (<i>Angellus</i>) Dux aquæ Spartæ.	I, 1, 14
Bulwer (<i>Johannes</i>)	I, 4, 1, 17		18 seq. II, 2, 2, 9
Bungus (<i>Petrus</i>)	II, 1, 2, 4. II, 3, 1, 14	(<i>Philippus</i>)	I, 7, 3, 13
	II, 4, 1, 5	Cæsonius (<i>Dominicus</i>)	I, 1, 24, 108
Buno (<i>Johannes</i>)	I, 2, 6, 53	Cagnolus (<i>Bilmones</i>)	I, 1, 15, 25
	II, 4, 1, 11	Caille (<i>Johannes de la</i>)	I, 4, 2, 6
Buræus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 3, 3	Cajus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 6, 18
Burana (<i>Johannes Franciscus</i>)	II, 1, 11, 7	Calcagninus (<i>Celsus</i>)	I, 1, 24, 105
Buratellus (<i>Gabriel</i>)	II, 1, 7, 2 & 17		I, 4, 11, 7
	II, 2, 12, 10	Calderinus (<i>Johannes</i>)	III, 2, 1, 20
Burgersdicius (<i>Franco</i>)	III, 2, 1, 5	Calentius (<i>Elisus</i>)	I, 7, 3, 8
Burggravius (<i>Johannes Ernestus</i>)	II, 2*, 8, 7	Calepinus (<i>Ambrosius</i>)	I, 4, 9, 9
Burghelius (<i>Paulus Guidotus</i>)	II, 4, 1, 17	Calixtus (<i>Georgius</i>)	I, 5, 2, 14. II, 1, 15, 14
Burgius (<i>Alexander</i>)	I, 1, 15, 25		III, 5, 1, 7 & 13, 23
Buridanus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 10	Callimachus (<i>Cyrenæus</i>)	I, 1, 6, 4
Burrlus (<i>Franciscus Josephus</i>)	I, 3, 13, 25	Calovius (<i>Abraham</i>)	III, 5, 1, 25 & 23
	II, 2*, 8, 4. II, 2*, 46, 5	Calvinus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 24, 100. III, 6, 3, 3
	II, 2*, 47, 3		& 4. III, 6, 6, 2
Burferus (<i>Joachimus</i>)	II, 2*, 20, 8	Calvisius (<i>Sebus</i>)	III, 4, 1, 5
Burtonus (<i>Guilielmus</i>)	I, 4, 5, 9	Canbdenus (<i>Guilielmus</i>)	I, 4, 4, 19
Bury Richardus de	I, 1, 4, 11		II, 1, 14, 73. II, 2*, 38, 3
	I, 1, 17, 3	Camerarius (<i>Joachimus</i>)	I, 1, 19, 6 & 34
Buschius (<i>Hermannus</i>)	I, 1, 23, 19		I, 1, 23, 54. II, 4, 8, 4
Busius (<i>Paulus</i>)	III, 6, 7, 3 & 5	(<i>Johannes Rudolphus</i>)	II, 2, 2, 8
Busliere (<i>Johannes</i>)	I, 7, 3, 8	(<i>Philippus</i>)	I, 1, 21, 49
Buxtorfius (<i>Gerlacus</i>)	III, 6, 9, 2	Camers (<i>Varinus Phavorinus</i>)	I, 4, 8, 2
(<i>Johannes</i>)	I, 4, 5, 5. III, 6, 2, 2	Canillus (<i>Julius</i>)	I, 2, 6, 25 seqq.
Bythnerus (<i>Johannes Ernestus</i>)	I, 4, 10, 10		I, 7, 1, 9
Bzovius (<i>Abraham</i>)	III, 4, 11, 12	Campanella (<i>Thomas</i>)	I, 1, 19, 44. I, 1, 22, 31
			I, 1, 11, 2. II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3
Cabæus (<i>Nicolaus</i>)	II, 2*, 47, 7. II, 2*, 27, 12		II, 2*, 1, 3. II, 3*, 9, 2. II, 11, 5
	II*, 32, 2		II, 2*, 12, 9. II, 2*, 20, 4. II, 2*
Cabasila (<i>Nicolaus</i>)	II, 1, 6, 1		44, 2. II, 5, 1, 7. III, 1, 1, 4 & 5
	II, 2, 9, 1		III, 5, 1, 9
Cabezudo (<i>Didacus Nugno</i>)	II, 1, 14, 25	Caninius (<i>Angehus</i>)	I, 4, 6, 6
Cabillavius (<i>Baldwinus</i>)	I, 7, 3, 9	Cantelius (<i>Petrus Josephus</i>)	I, 5, 2, 4
Cæcus (<i>Ventura</i>)	III, 6, 4, 4	Canterus (<i>Guilielmus</i>)	I, 1, 18, 10. I, 5, 1, 8
Cælius (<i>Johannes</i>)	I, 7, 3, 3		I, 7, 2, 22
Cæfalpinus (<i>Andreas</i>)	II, 1, 11, 25	Cantoelatus (<i>Carolus</i>)	I, 6, 2, 18
Cæsar (<i>Cajus Julius</i>)	I, 4, 11, 9	Canutus (<i>Bertilius</i>)	I, 1, 24, 67
			Capao-

I N D E X

- Cayaccius (*Julius Cæsar*) I, 1, 19, 58
 Capella (*Martianus*) I, 2, 7, 72
 Capellus (*Marcus Antonius*) III, 5, 1, 27
 (*Jacobus*) I, 4, 6, 20
 Caponus (*Johannes Baptista*) I, 1, 16, 12
 I, 1, 18, 66
 Caranuel (*Johannes*) I, 6, 4, 7
 II, 3, 1, 17
 Carco (*Ludovicus*) I, 6, 4, 7. III, 6, 10, 2
 Cardanus (*Hieronymus*) I, 1, 25, 36. II, 1, 7, 22
 II, 1, 15, 3. II, 2, 2, 10 & 11
 II, 2, 11, 1. II, 2, 14, 2. II, 2*, 17, 2
 II, 3, 1, 6 & 7, 8 & 18. III, 1, 1, 7
 & 11. III, 2, 1, 4. III, 3, 1, 2
 Cardonas (*Johannes Baptista*) I, 1, 17, 21
 Caretonius (*Fridericus*) I, 6, 3, 8
 Carpentarius (*Nathanael*) II, 1, 15, 4
 II, 2, 15, 3
 Carpzovius (*Beudiclus*) III, 6, 10, 3
 Carrega (*Johannes Nicolans Saulius*) I, 1, 24, 93
 I, 4, 1, 16
 Carrion (*Emmanuel Ramircrus de*) I, 4, 1, 16
 (*Ludovicus*) I, 4, 14, 2
 Cartesius (*Renatus*) I, 1, 24, 31. I, 2, 7, 22
 II, 1, 6, 1. II, 1, 15, 5. II, 2, 3, 4
 II, 2*, 1, 6. II, 2*, 40, 4. II, 2*, 32, 3
 III, 5, 1, 6
 Carvalho (*Ludovicus Alphonsus de*) I, 7, 1, 7
 I, 1, 23, 38 & 58
 I, 1, 19, 46. I, 7, 3, 17
 III, 1, 1, 8 & 9
 Cafalius (*Johannes Baptista*) III, 4, 1, 18
 Casa nova (*M. Antonius*) I, 1, 18, 20
 I, 7, 3, 4
 (*Petrus*) III, 4, 1, 6. III, 6, 7, 15
 Casaubonus (*Isaacus*) I, 1, 23, 67. I, 4, 6, 19
 I, 4, 12, 13. I, 5, 1, 14. I, 7, 1, 11
 II, 1, 1, 12. III, 4, 1, 12
 III, 5, 1, 26
 (*Mericus*) I, 4, 1, 5. I, 4, 3, 9
 I, 4, 12, 13. II, 1, 1, 1. II, 2, 1, 8
 & 9. II, 2, 1, 13. II, 2*, 2, 4
 II, 3, 1, 15
 Cascales (*Franciscus*) I, 7, 1, 4
 Caselius (*Johannes*) I, 1, 24, 41
 I, 2, 11, 10. I, 7, 1, 1.
 III, 2, 1, 2
 I, 5, 1, 11
 Castalio (*Josephus*) I, 5, 2, 6. II, 2*, 26, 1
 Castellanus (*Petrus*) I, 5, 2, 6. II, 2*, 26, 1
 Castilioneus (*Balthasar*) III, 1, 1, 9
 Casus (*Johannes*) III, 3, 1, 2
 Cavalerius (*Johannes Baptista*) I, 5, 2, 14
 Causius (*Nicolaus*) I, 4, 2, 1. I, 6, 1, 17
 Celaya (*Johannes*) II, 1, 13, 9
 Cellarius (*Balthasar*) III, 1, 1, 6
 III, 2, 1, 3
 (*Christophorus*) I, 4, 9, 16
 I, 4, 12, 14. I, 4, 13, 2
 Celfus (*Cornelius*) III, 7, 1, 2
 Cerda (*Ludovicus de la*) I, 4, 14, 4
 III, 4, 1, 16
 (*Melchior*) I, 6, 1, 25
 Chambre (*de la*) II, 3, 1, 3 & 4
 III, 1, 1, 11
 Chamierus (*Daniel*) III, 5, 1, 24
 Charleton (*Gualtherus*) II, 1, 5, 5
 II, 2, 7, 5. II, 2*, 24, 6
 II, 2*, 47, 3
 III, 6, 3, 4
 Charondas (*Ludovicus*) II, 2*, 2, 5 & 6
 Chassanio (*Johannes*) I, 4, 6, 18
 Chekus (*Johannes*) III, 5, 1, 17 & 24
 Chemnitius (*Martinus*) I, 1, 18, 24
 Chêne f. Quercetanus (*Andreas du*) I, 1, 18, 24
 I, 5, 2, 9
 III, 6, 7, 14
 II, 2*, 2, 6
 III, 6, 4, 2
 Chimentellius (*Valerius*) I, 5, 2, 10 & 15
 Chæro-

A V T O R V M.

Chæroboſcus (<i>Georgius</i>)	I, 7, 1, 18	Cæleſtinius (<i>Georgius</i>)	III, 4, 1, 14
Chokierus (<i>Johannes</i>)	III, 2, 1, 6.	Coffetellus (<i>Nicolaus</i>)	III, 5, 1, 26
Chopius (<i>Franciſcus Julius</i>)	III, 6, 1, 6	Colerus (<i>Chriſtophorus</i>)	III, 2, 1, 1
Choul (<i>Guilhelmus du</i>)	I, 5, 2, 6	Colomeſius (<i>Paulus</i>)	I, 1, 5, 27. I, 4, 5, 5
Chriſtiæus (<i>Paulus</i>)	III, 6, 7, 11.		I, 7, 2, 1
Ciacconius (<i>Petrus</i>)	I, 4, 11, 9. I, 5, 2, 11	Colormus (<i>Abraham</i>)	I, 4, 2, 4
	III, 6, 7, 14	Colurna (<i>Fabius</i>)	II, 2, 2, 5
Ciampolus (<i>Johannes</i>)	Florentinus,	Comenius (<i>Johannes Amosus</i>)	I, 4, 10, 10
	I, 1, 15, 22		II, 1, 15, 18. II, 2, 3, 5. II, 2*, 1, 5
Ciccræus (<i>Franciſcus</i>)	I, 1, 25, 38		& 6. II, 2*, 14, 1. II, 2*, 17, 5
Cinellus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 18, 74	Comeſtor (<i>Petrus</i>)	II, 1, 14, 1
Cirvel (<i>Petrus</i>)	I, 2, 5, 37	Comirius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 15, 25
Cittadinus (<i>Celfus</i>)	I, 4, 9, 2	Connanus (<i>Franciſcus</i>)	III, 6, 5, 2
Clajus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 7	Conringius (<i>Hermannus</i>)	I, 1, 2, 28
Clapmarus (<i>Arnoldus</i>)	III, 2, 1, 15		I, 1, 16, 6 & 72. I, 1, 24, 32. II, 1, 11
Claramontius (<i>Scipio</i>)	I, 1, 15, 55		28 & 32. II, 2, 4, 1 & 5. II, 2, 7, 2
	II, 2*, 24, 3. II, 3, 1, 3		II, 2, 16, 5. II, 2*, 2, 6. II, 2*, 6, 9
	III, 1, 1, 11		II, 2*, 146, 2. II, 3, 1, 16. II, 5, 1, 4.
Clarkius (<i>Johannes</i>)	I, 6, 1, 27		III, 1, 1, 4. III, 2, 1, 1 & 2, 6, 7 &
(<i>Wilhelmus</i>)	II, 2*, 38, 1		16. III, 4, 1, 6 & 7. III, 5, 1, 27
Clafenius (<i>Daniel</i>)	III, 5, 1, 5 & 6		III, 6, 3, 7. III, 6, 4, 3 & 9. III, 6
Clavaſio (<i>Angelus a</i>)	II, 1, 14, 62		9, 14. III, 6, 10, 1. III, 7, 1, 1
Claubergius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 6.	Conſtantinus (<i>Robertus</i>)	I, 4, 8, 7
	II, 2, 17, 5		I, 1, 18, 10
Claudius (<i>Johannes</i>)	I, 6, 4, 29	Contarenius (<i>Caspar</i>)	II, 2*, 13, 10
Claverus (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 15, 25	Copernicus (<i>Nicolaus</i>)	II, 2, 15, 1
Clement (<i>Claudius</i>)	I, 1, 17, 8. I, 2, 5, 33	Coppinus (<i>Aquilinus</i>)	I, 1, 24, 73
Clenardus (<i>Nicolaus</i>)	I, 1, 15, 48. I, 4, 6, 7	Corafius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 5, 4
Clericus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 16, 48. I, 4, 1, 4	Corderus (<i>Balthaſar</i>)	I, 1, 17, 36
	I, 4, 12, 14	Cordeſius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 3, 6
Cloppenburgius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 1, 8		I, 1, 18, 69
Cloſen (<i>Caspar</i>)	I, 2, 6, 61	Cordus (<i>Junius</i>)	II, 1, 19, 5
Cluſius (<i>Carolus</i>)	II, 2, 2, 5	Cornæus (<i>Melchior</i>)	II, 1, 14, 54
Clutinus (<i>Carolus</i>)	I, 6, 2, 8	Cornelius (<i>Petrus</i>)	I, 7, 1, 9
Cluverius (<i>Philippus</i>)	I, 4, 3, 3. II, 2*, 20, 9	(<i>Thomas</i>)	II, 2, 17, 5
	II, 4, 1, 11 & 12	Coronel (<i>Antoniur</i>)	II, 1, 13, 10
Clüverus (<i>Johannes</i>)	III, 4, 1, 4	Corradus (<i>Sebaſtianus</i>)	I, 1, 25, 28
Cocquius (<i>Girbertus</i>)	II, 1, 15, 15		I, 4, 11, 7. I, 4, 9, 3
	III, 1, 1, 4		I, 4, 10, 7
Cocus (<i>Robertus</i>)	III, 5, 1, 28	Correa (<i>Thomas</i>)	I, 7, 1, 4 & 7, 12 & 13
		(<i>Quintus Marius</i>)	I, 4, 10, 7
		(<i>Iiii</i>)	Cor-

I N D E X

Cortufius (<i>Jacobus Antoninus</i>)	II, 2, 2, 5	Cunæus (<i>Petrus</i>)	I, 6, 2, 17. I, 6, 3, 4
Costalius (<i>Petrus</i>)	III, 6, 7, 5		III, 6, 2, 1
Cotterius (<i>Matthæus</i>)	I, 4, 6, 19	Cuperus (<i>Franciscus</i>)	III, 5, 1, 9
Cottunius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 14, 68	(<i>Girbertus</i>)	I, 5, 1, 13
Cowleus (<i>Abraham</i>)	I, 1, 14, 45	Curterius (<i>Johannes</i>)	I, 7, 2, 13
	I, 2, 4, 32. I, 7, 3, 8. II, 2, 1, 15	Cufa (<i>Nicolaus de</i>) Cardinalis	I, 1, 11, 3
	II, 2*, 40, 5		II, 2, 15, 1. III, 5, 1, 4
Craßtheim (<i>Job. Crato a</i>)	I, 1, 25, 39 seq.	Cygne (<i>Martinus du</i>)	I, 6, 1, 17
	II, 2, 12, 2	Cynthius (<i>Aloyfius</i>)	I, 1, 21, 113
Craßtiſius (<i>Daniel</i>)	II, 2*, 22, 5	Cypreus (<i>Paulus</i>)	I, 1, 25, 6
Craigius (<i>Thomas</i>)	III, 6, 7, 15		
Craßetius (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 3	Dacaria (<i>Anna</i>)	I, 7, 2, 12 & 17
Craßus (<i>Laurentius</i>)	I, 1, 19, 52	Dacarius (<i>Andreas</i>)	I, 4, 11, 15. I, 7, 1, 3
(<i>Nicolaus</i>)	I, 1, 19, 52	Dairval (<i>Bandelotius de</i>)	I, 2, 7, 39
Crauferus (<i>Georgius</i>)	I, 4, 9, 20		I, 4, 1, 10
Crellius (<i>Johannes</i>)	III, 1, 1, 3	Dalburg (<i>Job. Camerarius de</i>)	I, 4, 4, 4
Cremoninus (<i>Cæſar</i>)	II, 1, 11, 29	Dalen (<i>Antonius van</i>)	I, 5, 2, 6
Crefollius (<i>Ludovicus</i>)	I, 1, 1, 21. I, 4, 6, 1	Dalgaru (<i>Georgius</i>)	I, 2, 6, 83
	I, 6, 1, 17. I, 6, 4, 11. II, 3, 1, 3		I, 4, 2, 5
Creftonus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 8, 1	Dallæus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 9, 9. I, 6, 4, 29
Crinitus (<i>Petrus</i>)	I, 7, 2, 1		III, 4, 1, 17. III, 5, 1, 13 & 28 seq.
Croix de la Maine v. Crucimannus.		Dangalieres (<i>Antonius</i>)	I, 4, 6, 17
Crojus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 6, 19. I, 7, 1, 10	Danzæus (<i>Lambertus</i>)	II, 2, 3, 4. III, 1, 1, 3
	I, 7, 2, 3	Daniel (<i>Petrus</i>)	I, 4, 7, 13
Crollius (<i>Oswaldus</i>)	II, 2*, 40, 6	Dartes (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 26
Crowæus (<i>Guilielmus</i>)	I, 6, 4, 22	Daffiliander (<i>Theophilus</i>)	I, 1, 21, 3
Cruciger (<i>Georgius</i>)	I, 4, 3, 8	Daffovius (<i>Theoderus</i>)	I, 4, 6, 19
Crucianianus (<i>Franciscus Grudew</i>)	I, 1, 18, 22	Dati (<i>Carolus</i>)	I, 1, 19, 73
	I, 1, 4, 8. I, 1, 5, 2	Datus (<i>Augustinus</i>)	I, 4, 10, 11
Crucius (<i>Jacobus</i>)	I, 6, 3, 5	Daumius (<i>Chriftianus</i>)	I, 4, 9, 4
Crügerus (<i>Petrus</i>)	II, 4, 1, 5		I, 1, 23, 66. I, 1, 11, 19
Crulius (<i>Martinus</i>)	I, 4, 6, 13		I, 1, 25, 11
	III, 5, 1, 23	Dansquius (<i>Claudius</i>)	I, 4, 9, 1
Crayce (<i>Job. Baptiſta van de</i>)	I, 6, 5, 10	Dautlendency (<i>Cæſar</i>)	II, 4, 1, 12
Cujacius (<i>Jacobus</i>)	I, 5, 1, 8. III, 6, 3, 7	Decimator (<i>Henricus</i>)	I, 4, 9, 13
	III, 6, 4, 5 & 11. III, 6, 7, 3 & 5	Deckherus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 16, 71
	III, 6, 7, 10	Delphinus (<i>Fridericus</i>)	II, 1, 11, 18
Cuirot (<i>Adrian le</i>)	I, 2, 6, 40		II, 2*, 20, 4
Cumberland (<i>Richardus</i>)	II, 1, 15, 15	Delrio (<i>Martinus</i>)	I, 1, 21, 94
	III, 6, 1, 4		II, 3, 1, 15
			Demphle-

A V T O R V M.

Deinpfsterus (<i>Thomas</i>)	I, 1, 15, 37. I, 1, 18, 45	Döringius (<i>David</i>)	III, 6, 8, 1
	I, 5, 2, 4. II, 4, 1, 12. III, 4, 1, 2	Dornavius (<i>Caspar</i>)	I, 1, 21, 45
Densifus (<i>Petrus</i>)	III, 6, 7, 7. III, 6, 11, 3	Dörfcheus (<i>Job. Georgius</i>)	III, 5, 1, 28 & 30
Denores (<i>Jofen</i>)	I, 7, 9	Doufa (<i>Janus</i>)	I, 7, 3, 9 & 16
Derodon (<i>David</i>)	II, 2*, 4, 2	Dransfeld (<i>Justus a</i>)	I, 1, 24, 45
Deffelius (<i>Valerius Andreas</i>)	I, 1, 18, 36	Draudius (<i>Georgius</i>)	I, 1, 18, 13
Devarius (<i>Matthaeus</i>)	I, 4, 6, 9		III, 5, 1, 13
Deufingius (<i>Antonius</i>)	II, 2*, 4, 3. II, 2*, 8, 4	Draxe (<i>Thomas</i>)	I, 1, 21, 112
	II, 2*, 27, 8. II, 4, 1, 8	Drebelius (<i>Cornelius</i>)	II, 2*, 12, 2. II, 2*, 13, 10
Diadochus (<i>Proetus</i>)	II, 4, 1, 15		II, 2*, 8, 4
Dibuadius (<i>Christophorus</i>)	I, 1, 21, 84	Dresserus (<i>Matthaeus</i>)	I, 4, 6, 1
Dickius (<i>Leopoldus</i>)	I, 2, 2, 26	Drexelius (<i>Hieremias</i>)	I, 6, 4, 15
Dieckmannus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 8, 9	Dreyerus (<i>Christianus</i>)	II, 5, 1, 3
Dietericus (<i>Johannes Conradus</i>)	I, 3, 10, 12	Drurius (<i>Matth.</i>)	III, 2, 1, 17
	I, 4, 6, 3 & 15. I, 4, 8, 6. I, 6, 4, 23	Dryden (<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 19
	III, 5, 1, 28		I, 7, 1, 10
(<i>Joh. Theodorus</i>)	I, 1, 6, 60	Duarenus (<i>Franciscus</i>)	III, 6, 7, 8
Dithertus (<i>Christ. Ludovicus</i>)	III, 6, 6, 2	Duck (<i>Arthurus</i>)	III, 6, 4, 3
Diou (<i>Ludovicus de</i>)	III, 5, 1, 15	Dudineck (<i>Jodocus a</i>)	I, 1, 17, 17
Digander (<i>Johannes</i>)	II, 3, 1, 6	Dudithius (<i>Andreas</i>)	I, 6, 1, 6
Digbæus (<i>Edmundus</i>)	II, 2*, 22, 3		II, 2*, 12, 4
(<i>Eduardus</i>)	II, 4, 1, 16	Dulcis (<i>Ludovicus</i>)	I, 2, 6, 33
(<i>Everhardus</i>)	I, 2, 7, 21	Dullard (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 10
(<i>Konelmus</i>)	II, 2, 15, 5. II, 2*, 3, 6	Duus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 12
	II, 12*, 8, 4. II, 2*, 14, 2. II, 2*, 32, 3	Duportus (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 21, 75. I, 4, 6, 11
	II, 2*, 40, 2. II, 2*, 47, 6. II, 2*, 48		I, 7, 2, 2
	i. III, 5, 1, 10	Durandus (<i>Guilielmus</i>)	III, 6, 11, 2
Dinnerus (<i>Conradus</i>)	I, 7, 1, 19	Durantius (<i>Job. Stephanus</i>)	III, 4, 1, 18
Dionysius (<i>Job. Baptista</i>)	II, 2, 1, 16	Duretus (<i>Claudius</i>)	I, 4, 3, 10. II, 3, 1, 17
	II, 2*, 8, 5. II, 2*, 45, 3		
Dodwellus (<i>Henricus</i>)	I, 4, 12, 5. I, 4, 13, 3	Eberhardus (<i>Ægidius</i>)	II, 2*, 42, 4
Dolerus (<i>Stephanus</i>)	I, 4, 9, 11	Ebertus (<i>Adamus</i>)	I, 1, 16, 65
Dominius (<i>Marcus Antonius de</i>)	III, 5, 1, 26	Eberus (<i>Pandus</i>)	I, 2, 2, 26
Donatus (<i>Alexander</i>)	I, 5, 2, 5	Eckstormius (<i>Henricus</i>)	II, 2*, 21, 5
(<i>Bernhardus</i>)	II, 2, 11, 2	Edzardi (<i>Esdras</i>)	III, 5, 1, 15
(<i>Hieronymus</i>)	I, 6, 3, 5	Eggefeldius ()	III, 2, 1, 19
Donellus (<i>Hugo</i>)	III, 6, 5, 5. III, 6, 7, 5	Ehemius (<i>Christophorus</i>)	III, 6, 1, 7
Donius (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 5, 2, 9		III, 6, 3, 10
Donne (<i>Johannes</i>)	I, 1, 9, 14. I, 1, 24, 128	Eichelius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 4, 2
	I, 6, 4, 18		III, 6, 6, 3

(Iiii) 2

Eifen-

I N D E X

- Eifengrienius (*Guilielmus*) III, 5, 1, 28
 Elichunannus (*Johannes*) I, 4, 3, 3. I, 4, 5, 6
 & 9. II, 1, 1, 3, 3
 Elmenhorstius (*Geverhardus*) I, 4, 14, 3
 Elsholtzius (*Johannes Sigismundus*) II, 2*,
 22, 5, II, 2*, 42, 1. II, 2*, 47, 4
 II, 3, 1, 4
 Encelius (*Christophorus*) II, 2*, 29, 4
 Engelbrecht (*Jacobus*) I, 4, 9, 6
 Enlius (*Caspar*) III, 2, 1, 7
 Eparchus (*Antonius*) I, 4, 6, 4
 Erasmus Roterodamus I, 1, 21, 67. I, 1, 23
 15. seqq. & 42. I, 6, 1, 21. I, 6, 4, 2
 II, 1, 11, 32. III, 5, 1, 7 & 16
 Ericus (*Johannes Petrus*) I, 4, 3, 5
 Erkerus (*Lazarus*) II, 2*, 29, 4
 II, 2*, 36, 1
 Ernstius (*Henricus*) I, 1, 24, 43. I, 4, 2, 3
 II, 1, 12, 6
 Erpenius (*Thomas*) I, 1, 21, 113
 Erythræus (*Janus Nicini*) Nomen fictum, ve-
 rum Joh. Victorius Rossius.
 I, 1, 19, 60. I, 1, 24, 9. I, 6, 3, 8
 I, 6, 4, 9. III, 1, 1, 5
 Espagnetus (*Johannes*) II, 1, 15, 17
 II, 2, 3, 6
 Espinel (*Vincentius de*) I, 7, 1, 4
 Evelinus (*Johannes*) II, 2*, 21, 7
 II, 2*, 41, 4
 Everhardus (*Nicolaus*) III, 6, 6, 3
 Eybenius (*Christianus Wilhelmus*)
 I, 1, 16, 54
 Eyrcinus (*Eucharis*) I, 1, 21, 110
 Ezeckius (*Stephanus*) II, 2, 17, 1
- F**aber (*Antonius*) III, 6, 7, 11
 (*Basilius*) I, 3, 2, 28. I, 4, 9, 16
 (*Jacobus*) III, 3, 1, 2
 (*Johannes*) II, 2*, 43, 3
 (*Johannes Albertus*) I, 4, 7, 1
- (*Johannes Petrus*) I, 1, 11, 17. I, 5, 1, 7
 I, 5, 2, 12. II, 2, 4, 4. II, 2*, 29, 4
 (*Tanaquil*) I, 1, 16, 36 & 58
 I, 1, 24, 86. I, 5, 1, 13. I, 6, 1, 6
 I, 7, 1, 1. II, 1, 5, 2
 Fabrettus (*Raphael*) I, 4, 14, 26
 Fabri (*Honoratus*) II, 1, 15, 11 & 13
 II, 2, 2, 3 & 7. II, 2, 19, 4. II, 2*, 1, 7
 II, 2*, 13, 5 & 10. II, 2*, 19, 1 & 3
 II, 2*, 20, 1 & 4 & 8. II, 2*, 22, 2
 II, 2*, 23, 3. II, 2*, 24, 4. II, 2*, 27, 12
 II, 2*, 28, 2. II, 2*, 32, 3. II, 2*, 40, 1
 II, 2*, 43, 1. II, 4, 1, 9 & 10. II, 5, 1
 8. III, 7, 1, 4
 Fabricius (*Christianus*) II, 2, 3, 8
 (*Franciscus*) I, 1, 23, 36. I, 4, 11, 7
 (*Georgius*) I, 4, 14, 17. I, 5, 2, 5
 (*Hieronymus*) I, 2, 3, 31
 (*Johannes Albertus*) I, 7, 2, 21
 I, 4, 11, 1
 (*Johannes Ludovicus*) III, 5, 1, 9
 (*Vincentius*) I, 1, 23, 3. I, 1, 24, 114
 I, 7, 1, 19. I, 7, 3, 9 & 10
 (*Weipertus Ludov.*) III, 6, 11, 3
 Fabrottus (*Car. Hannibal*) III, 6, 4, 7 & 11
 III, 6, 7, 4
 Fachinæus (*Andreas*) III, 6, 8, 4
 Fachsius (*Modestinus*) II, 2*, 29, 4
 Facius (*Caspar*) III, 2, 1, 12
 Fæx (*Johannes*) I, 5, 2, 8
 Farnabius (*Thomas*) I, 6, 1, 27
 Fauchetus (*Claudius*) I, 1, 18, 19
 Faunus (*Lucius*) I, 5, 2, 5
 Favoritus (*Augustinus*) I, 1, 14, 20
 Feind (*Bartoldus*) I, 3, 4, 17
 Felden (*Johannes*) II, 4, 1, 6. III, 6, 1, 5 & 6
 Fellerus (*Joachimus*) I, 3, 10, 43. I, 7, 1, 14
 Ferrarius (*Hieronymus de*) II, 1, 14, 9
 Ferrarius (*Antonius*) II, 2*, 46, 2
 (*Franc. Bernardinus*) I, 5, 2, 15
 Johan-

A V T O R V M.

(<i>Johannes Baptista</i>)	II, 2*, 43, 2	Fontius (<i>Barthol.</i>)	I, 4, 12, 13
(<i>Osavianus</i>)	I, 1, 24, 109. I, 4, 4, 17	Forbesius (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 29
	I, 5, 2, 9. I, 6, 3, 6 & 11. II, 1, 8, 6	Forcatulus (<i>Sicpeanus</i>)	III, 6, 8, 3
	II, 2, 12, 1	Forge (<i>Ludovicus de la</i>)	II, 1, 15, 8
Ferro (<i>Giovanni f. Johannes</i>)	I, 1, 21, 60		II, 2, 17, 3. II, 2*, 47, 6
	I, 1, 14, 14 & 37	Försterus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 11, 3
Fetterus (<i>Michael</i>)	III, 2, 1, 14	(<i>Valentinus</i>)	III, 6, 3, 2
Feurbornius (<i>Justus</i>)	III, 5, 1, 32		III, 6, 4, 4
Fibigius (<i>Gothofredus</i>)	III, 6, 11, 2	Forstnerus (<i>Christophorus</i>)	I, 1, 19, 42
Fichardus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 3, 7		I, 4, 13, 4. II, 1, 12, 4
	III, 6, 6, 1	Fosserius (<i>Ludovicus</i>)	III, 2, 1, 17
Fichetus (<i>Alexander</i>)	I, 1, 15, 28	Fossius (<i>Matthias</i>)	I, 6, 3, 6
	I, 1, 21, 118. I, 2, 5, 81	Fournenc (<i>Jacobus</i>)	II, 1, 14, 51
Ficinus (<i>Marfilus</i>)	I, 1, 23, 40. I, 1, 11, 3	Fournerius (<i>Georgius</i>)	II, 2*, 20, 6
	II, 1, 7, 15. II, 2, 10, 1		II, 4, 1, 12
	III, 5, 1, 3 & 7	Foxius (<i>Sebastianus</i>)	II, 1, 7, 2
Frigelius (<i>Edmundus</i>)	I, 5, 2, 9		II, 2, 11, 2
Figulus (<i>Sebast.</i>)	I, 6, 1, 23	Fracaftorius (<i>Hieron.</i>)	I, 7, 3, 8
Filefacius (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 27	Francisci (<i>Erasmus</i>)	II, 2, 2, 7
Firmianus (<i>Petrus</i>)	III, 1, 1, 5		II, 4, 1, 13
Flacius (<i>Matthias</i>)	I, 1, 4, 24. II, 2*, 5, 4	Francius (<i>Petrus</i>)	I, 7, 3, 9
	III, 5, 1, 28	Franck (<i>Sebastianus</i>)	I, 1, 21, 110
Flaminius (<i>Marcus Antonius</i>)	II, 1, 11, 5	Franckius (<i>Christophorus</i>)	III, 5, 1, 9 & 32
Flandria (<i>Dominicus de</i>)	II, 1, 1, 18	Francus (<i>Daniel</i>)	I, 1, 8, 27
Fleury (<i>Claude</i>)	I, 2, 7, 86	(<i>Georgius</i>)	I, 1, 11, 13
Flisco (<i>Comes de</i>)	II, 3, 1, 2	(<i>Nicolaus</i>)	I, 4, 2, 6
Florettus (<i>Benedictus</i>)	I, 4, 4, 17	Frassen (<i>Claudius</i>)	III, 1, 14, 12
Floridus (<i>Franciscus</i>)	I, 4, 14, 3. I, 5, 1, 8	Freherus (<i>Marquardus</i>)	I, 4, 4, 8
Fluddius (<i>Robertus</i>)	I, 2, 7, 64. II, 1, 2, 6		III, 5, 1, 67
	II, 2, 3, 4. II, 2, 15, 5. II, 2*, 18, 4	Freigius (<i>Johannes Thomas</i>)	I, 1, 21, 114
	II, 2*, 23, 5. II, 2*, 27, 12		II, 1, 12, 1. III, 6, 6, 3
	III, 3, 1, 13	Freinshemius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 12, 14
Fogelius (<i>Martinus</i>)	I, 1, 7, 43. I, 3, 1, 12		I, 4, 13, 4. I, 6, 3, 3. II, 2*, 42, 4
	II, 1, 9, 1. II, 2, 1, 13. II, 2, 12, 2	Freitagius (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 43, 2
	II, 2*, 43, 2	Fresne (<i>Carolus du</i>)	I, 4, 4, 12. I, 4, 8, 11
Folieta (<i>Hubertus</i>)	II, 2, 11, 2	& 12. I, 4, 9, 18. III, 4, 1, 16	III, 6, 7, 16
Folius (<i>Cacilius</i>)	II, 2*, 48, 3		I, 1, 18, 69
Fontana (<i>Dominicus</i>)	II, 4, 1, 15	(<i>Raphael</i>)	
(<i>Franciscus</i>)	II, 4, 1, 9	Frey (<i>Janus Cacilius</i>)	I, 2, 5, 51. I, 2, 6, 74
(<i>Publius</i>)	I, 7, 3, 8		I, 1, 13, 33. I, 6, 1, 18

(Iiii) 3

Freymo-

I N D E X

Freymonius (<i>Joh. Wolfgangus</i>)	III, 6, 3, 5	(<i>Vincentius</i>)	I, 7, 1, 12
Fricius (<i>Andreas</i>)	III, 2, 1, 5	Gambarella (<i>Augustinus</i>)	I, 6, 1, 23
Frischlinus (<i>Nicodemus</i>)	I, 2, 10, 25. I, 4, 6, 13	Ganſius (<i>Joh. Ludovicus</i>)	II, 2*, 33, 6
	I, 4, 10, 10. I, 7, 3, 15	Garceus (<i>Johannes</i>)	I, 2, 2, 26
Frischmuthius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 2, 2	Gardie (<i>Magnus Gabriel de la</i>)	III, 2, 1, 15
Frischliuſius (<i>Joachimus</i>)	I, 2, 6, 84	Gariglianus (<i>Pompejus</i>)	I, 1, 15, 60
Friſius (<i>Johannes Jacobus</i>)	I, 1, 18, 10	Garmanus (<i>Chriſt. Fridericus</i>)	II, 2*, 5, 5
	I, 4, 9, 11	Gatto (<i>Antonius</i>)	III, 6, 4, 4
Fritſchius (<i>Abarverus</i>)	III, 6, 9, 5	Garzonius (<i>Thomas</i>)	I, 1, 12, 31
Frölichius (<i>David</i>)	II, 2*, 24, 5	Gaſſendus (<i>Petrus</i>)	II, 1, 5, 1 & 3. II, 1, 12, 3
Frommannus (<i>J. Chriſt.</i>)	II, 2*, 8, 8		II, 2, 2, 10. II, 2, 7, 5. II, 2, 12, 7
Fromondus (<i>Libertus</i>)	II, 2*, 24, 7		II, 2*, 4, 2. II, 2*, 26, 3. II, 4, 1, 15
	II, 2*, 27, 12		II, 5, 1, 1
Fruterius (<i>Lucas</i>)	I, 4, 14, 12	Gatakerus (<i>Thomas</i>)	I, 1, 23, 2. I, 4, 6, 19
Fuggerus (<i>Ulricus</i>)	I, 1, 4, 17. I, 1, 7, 27		I, 5, 1, 11. II, 1, 4, 4. II, 2, 8, 1
Fulvius (<i>Andreas</i>)	I, 5, 2, 5	Gaudentius (<i>Paganinus</i>)	I, 4, 13, 9
Funccius (<i>Chriſt.</i>)	III, 2, 1, 6	Gauricus (<i>Pomponius</i>)	I, 7, 2, 1
Fungerus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 9, 4	Gaza ? (<i>Theodorus</i>)	I, 4, 6, 4
Fueterius (<i>Antonius</i>)	I, 4, 4, 13	Gelenius (<i>Sigismundus</i>)	I, 4, 3, 9
Furlanus (<i>Daniel</i>)	II, 1, 11, 13	Gelida (<i>Johannes</i>)	II, 1, 11, 17
Fürſtenbergius (<i>Ferdinandus</i>)	I, 7, 3, 9	Gemiſus (<i>Georgius</i>)	II, 1, 7, 2. II, 2, 11, 2
		Gemina (<i>Cornelius</i>)	I, 2, 5, 39. II, 2*, 2, 4
			II, 3, 1, 2
Gaddius (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 16, 18. I, 4, 11, 13	Gentilis (<i>Albericus</i>)	I, 2, 9, 3. III, 1, 1, 11
	I, 4, 12, 8. I, 4, 13, 10. I, 6, 2, 17		III, 2, 1, 20. III, 6, 1, 6 & 8. III, 6, 4, 3
	I, 6, 3, 10. I, 7, 2, 1. II, 1, 7, 2		III, 6, 4, 6. III, 6, 7, 14
Gaffarellus (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 1, 10. II, 2, 14, 3		I, 2, 9, 3. ſeqq.
	II, 2*, 8, 7. II, 2*, 27, 5. II, 3, 1, 12	Gentius (<i>Georgius</i>)	I, 4, 5, 1
Gailius (<i>Andreas</i>)	III, 6, 7, 15. III, 6, 11, 3	Georgius (<i>David</i>)	III, 5, 1, 36
Gaislerus (<i>Fridericus</i>)	I, 1, 16, 70		(<i>Franciſcus</i>) II, 1, 2, 6. II, 2, 3, 7
Galeus (<i>Theophilus</i>)	II, 1, 1, 18. III, 5, 1, 2		II, 2*, 11, 7
Galilæus (<i>Galileus a</i>)	II, 2, 15, 1. II, 2*, 20, 3	Gerhardus (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 17
	II, 4, 1, 15	Germain (<i>Micbæl</i>)	I, 2, 7, 40
Gallandius (<i>Petrus</i>)	II, 2, 12, 1	Germanicus (<i>Cæſar</i>)	I, 4, 12, 13
Gallonius (<i>Antonius</i>)	I, 5, 2, 14	Gerſon (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 8
	III, 4, 1, 18	Gefnerus (<i>Conradus</i>)	I, 1, 18, 5. I, 4, 3, 9
Gallucius (<i>Tarquinius</i>)	I, 1, 1, 12		I, 4, 4, 5. II, 2*, 14, 5. III, 7, 1, 7
	II, 1, 11, 16	Gefſaldus (<i>Philippus</i>)	I, 2, 6, 35
Gallus (<i>Pafehalius</i>)	II, 2, 12, 1	Ghetaldus (<i>Marinus</i>)	II, 4, 1, 15
	III, 7, 1, 3	Ghilinus (<i>Hieronymus</i>)	I, 1, 19, 54
	I, 4, 7, 9. II, 1, 2, 2		Gibſon
(<i>Thomas</i>)			

A V T O R V M.

Gibson (<i>Edmundus</i>)	I, 4, 13, 3	Grabius (<i>Job. Andreas</i>)	II, 2*, 46, 2
Giesebertus (<i>Henricus</i>)	III, 6, 10, 4	Gracianus (<i>Hieronymus</i>)	I, 6, 4, 27
Gifanius (<i>Hubertus</i>)	I, 4, 11, 12, 1, 4, 14, 2 & 14, 1, 4, 9, 20, II, 1, 5, 2, II, 1, 14, 70 III, 2, 1, 2, III, 6, 4, 2, III, 6, 7, 9 III, 6, 8, 4	Grævius (<i>Job. Georgius</i>)	I, 4, 13, 6 & 13 I, 5, 1, 13, I, 5, 2, 14 & 16, II, 2*, 12, 4 III, 7, 1, 2 III, 6, 7, 5
Gilbertus (<i>Guilielmus</i>)	II, 2, 15, 7, II, 2, 17, 5 II, 2*, 21, 5, II, 2*, 32, 2	(<i>Petrus</i>)	III, 6, 7, 5
Gillius (<i>Petrus</i>)	II, 2*, 46, 4	(<i>Theodorus</i>)	I, 7, 2, 17
Glandorpheus (<i>Johannes</i>)	I, 5, 2, 5 III, 4, 1, 10	Grafius (<i>Regnerus</i>)	II, 2*, 47, 3
Glanvil (<i>Josephus</i>)	II, 1, 6, 1, II, 2, 1, 13 II, 2, 9, 2	Gramigna (<i>Vincentius</i>)	I, 1, 15, 12 & 39
Glassius (<i>Salomon</i>)	I, 6, 4, 23	Granadus (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 14, 27
Glauberus (<i>Joh. Rudolphus</i>)	II, 2*, 38, 1	Granatenus (<i>Ludovicus</i>)	I, 16, 4, 25
Glonerus (<i>Samuel</i>)	I, 7, 1, 16	Grand (<i>Antonius le</i>)	II, 1, 15, 7 & 9, II, 2, 8, 1 II, 2, 17, 4, II, 2*, 20, 4, II, 2*, 45, 4 II, 5, 1, 3, III, 1, 1, 11
Goclenius (<i>Rudolphus</i>)	I, 1, 21, 81 I, 4, 4, 5, II, 3, 1, 6	Grandamius (<i>Jacobus</i>)	II, 2*, 32, 2
Godeau (<i>Antonius</i>)	III, 4, 1, 13	Grandis (<i>Job. Franciscus</i>)	I, 1, 13, 8 I, 4, 6, 3, I, 6, 1, 3, II, 1, 5, 4, II, 2, 7 3, 8 & 10, II, 2, 11, 7
Godeschalkus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 9, 20	Grassia (<i>Bernhardus</i>)	III, 2, 1, 17
Goedartus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 45, 5	Graswinckelius (<i>Theodorus</i>)	III, 6, 1, 5 & 8
Goefius (<i>Wilhelmus</i>)	I, 2, 1, 35 III, 6, 4, 4	Gratianus (<i>Antonius Maria</i>)	I, 1, 19, 47 III, 6, 7, 14
Goldastus (<i>Melchior</i>)	I, 1, 23, 56, I, 4, 1, 3 I, 4, 4, 8, III, 6, 9, 2	Gravina (<i>Dominicus</i>)	I, 7, 3, 4
Goliis (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 5, 6	(<i>Joh. Vincentius</i>)	I, 6, 3, 5
Gomesius (<i>Bernhardus</i>)	II, 2*, 39, 1	(<i>Petrus</i>)	I, 6, 3, 5
Gonzaga (<i>Franciscus</i>)	III, 4, 1, 18	Gravius (<i>Johannes</i>)	II, 2, 4, 4
Gonzalez (<i>Josephus Antonius</i>)	II, 2*, 21, 4	Grauntius (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 5, 1
Gordonus (<i>Jacobus</i>)	III, 4, 1, 5	Greatreak (<i>Valentinus</i>)	I, 1, 12, 28 II, 2*, 8, 6
Gorleus (<i>Abraham</i>)	I, 5, 2, 9	Gregorius (<i>Petrus</i>) vid. Tholosanus.	
(<i>David</i>)	II, 1, 12, 5, II, 2, 15, 2 II, 2*, 1, 3, II, 2*, 16, 2	Greuppius (<i>Ludovicus</i>)	II, 6, 7, 9
Gothofredus (<i>Dionysius</i>)	I, 4, 10, 2, III, 6 4, 9, III, 6, 7, 2	Gretlerus (<i>Jacobus</i>)	I, 5, 2, 8 & 14
(<i>Jacobus</i>)	I, 1, 21, 41, I, 6, 2, 19 III, 5, 1, 26, III, 6, 1, 8, III, 6, 3, 2 6, 7, 8 & 11, III, 4, 4 & 5 III, 6, 6, 4, III, 6, 7, 9, III, 6 8, 2, III, 6, 9, 1, III, 6, 11, 1	Grew (<i>Nebemius</i>)	II, 2*, 1, 9, III, 7, 1, 5
		Grimaldus (<i>Franciscus Maria</i>)	II, 2*, 14, 2 II, 2*, 15, 2, II, 2*, 25, 1, II, 4, 1, 9
		Grönovius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 7, 5, I, 4, 12, 8 & 11, I, 4, 14, 12, I, 5, 3, 13
		(<i>Johannes Fridericus</i>)	I, 4, 13, 4 I, 4, 14, 19 & 22, I, 5, 1, 12 I, 6, 3, 6, III, 6, 1, 5
		[Grotius	

I N D E X

Grotius (<i>Guilhelmus</i>)	III, 6, 1, 5	Güldebeck (<i>Sebastianus</i>)	I, 7, 2, 9
(<i>Hugo</i>)	I, 1, 24, 21. I, 1, 7, 42	Guilielmus (<i>Laurentius</i>)	I, 2, 6, 33
	I, 4, 4, 8. I, 7, 3, 2 & 8. II, 2, 3, 3	Günterrot (<i>Henricus a</i>)	II, 4, 1, 16
	II, 2*, 42, 3. III, 2, 1, 1 & 2, 8 &	Güntherus (<i>Odoenus</i>)	II, 5, 1, 4
	21. III, 5, 1, 7. III, 5, 1, 15, 27 & 33		I, 2, 7, 4
	III, 6, 1, 5 & 8. III, 6, 10, 2	Gütherius (<i>Jacobus</i>)	I, 5, 2, 5
Grotius (<i>Alloysius</i>)	I, 1, 24, 127	Gutmannus (<i>Aegidius</i>)	II, 2, 3, 8. II, 2*, 11, 7
Gruchius (<i>Nicolaus</i>)	I, 5, 2, 7		III, 5, 1, 36
	III, 6, 3, 4	Guybertus (<i>Nicolaus</i>)	I, 5, 2, 13
Grunius (<i>Johannes</i>)	I, 2, 2, 26	Gyraldus (<i>Lilius</i>)	I, 2, 6, 29. I, 5, 2, 6
Gruterus (<i>Janus</i>)	I, 1, 15, 41. I, 1, 21, 26		I, 7, 1, 14. I, 7, 2, 1
	I, 1, 3, 29. I, 4, 2, 4. I, 4, 14, 26	(<i>Lilius Gregorius</i>)	I, 5, 2, 6 & 8
	I, 5, 1, 4. III, 2, 1, 12 & 14		I, 7, 1, 17
(<i>Isaacus</i>)	I, 1, 24, 21. III, 2, 1, 8		
(<i>Petrus</i>)	I, 1, 24, 57	H Ageimyer (<i>Joachimus</i>)	III, 6, 43
Gvalandus (<i>Adoardus</i>)	III, 1, 1, 4	Hagius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 19, 38
	III, 6, 1, 2	Hahnus (<i>Henricus</i>)	III, 6, 5, 5
Gvaldus (<i>Galeazzius</i>)	I, 1, 19, 53		III, 6, 7, 4
(<i>Paulus</i>)	I, 1, 19, 19	Hales (<i>Alexander de</i>)	II, 1, 14, 1
Gvaltherus (<i>Georgius</i>)	I, 4, 14, 26	Hall (<i>Josephus</i>)	I, 6, 4, 19
(<i>Johannes</i>)	III, 4, 1, 4	Hallevordus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 18, 10
	III, 5, 1, 19		III, 4, 1, 1
Gvarinus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 4, 12, 9	Hamelius (<i>Johannes Baptista</i>)	II, 1, 15, 7
	I, 7, 1, 9		II, 2, 18, 5. II, 2*, 1, 7. II, 2*, 13, 10
Gvazzus (<i>Stephanus</i>)	III, 1, 1, 9		II, 2*, 14, 2*. II, 2*, 17, 3. II, 2*, 23, 2
Gudelinus (<i>Petrus</i>)	III, 6, 7, 12		II, 2*, 24, 7. II, 2*, 27, 12
Gudius (<i>Marquardus</i>)	I, 1, 7, 67. I, 1, 25, 15	Hammondus (<i>Henricus</i>)	I, 6, 4, 21
	I, 1, 24, 71. I, 4, 7, 9. I, 4, 12, 4	Hanckius (<i>Martinus</i>)	I, 1, 19, 50
	I, 4, 14, 26	Hangesto (<i>Hieronymus ab</i>)	II, 1, 13, 9
Gverickius (<i>Otto</i>)	II, 2*, 4, 3. II, 2*, 12, 4	Hanlenius (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 5, 2, 15
	II, 2*, 18, 6. II, 4, 1, 8	Harduinus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 13, 1
Gvevarra (<i>Petrus de</i>)	I, 2, 5, 36		I, 6, 2, 21
Gvichardus (<i>Claudius</i>)	I, 5, 2, 8	Harsdörfferus (<i>Georg. Philipp</i>)	I, 4, 4, 7
	II, 2*, 22, 5		II, 4, 1, 3 & 5
Gvidiccionius (<i>Johannes</i>)	I, 7, 2, 1	Hartmannus (<i>Philippus Jacobus</i>)	II, 2*, 37, 3
Gvietus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 24, 29. I, 4, 6, 3		II, 1, 1, 6, 3
	II, 2*, 42, 3. III, 6, 4, 2	Hartnaccius (<i>Daniel</i>)	I, 7, 2, 18
Gvilandinus (<i>Melchior</i>)	II, 2, 2, 5	Hartungus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 45, 2
Gvinifius (<i>Vincentius</i>)	II, 2*, 12, 4	Harwzus (<i>Guilielmus</i>)	II, 2*, 47, 4
Gvionius (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 19, 8 seq.		Haven-

A V T O R V M.

Haventeuterns (<i>Johannes Ludovicus</i>)	Herebort (<i>Adrianus</i>)	II, 2*, 1,
		I, 2, 12, 4
Hauptmann (<i>Augustus</i>)	Heresbachius (<i>Conradus</i>)	III, 6, 9, 5
	Hermes (<i>Hermannus</i>)	II, 4, 1, 15
		III, 2, 1, 5
Hauteville (<i>Nicolaus de</i>)	Hertzius (<i>Michael</i>)	III, 6, 9, 2
Hayne (<i>Thomas</i>)	Hervetus (<i>Gentianus</i>)	III, 6, 4, 11
Hebræus (<i>Leo</i>)	Herwartus (<i>Job. Fridericus</i>)	I, 5, 2, 6
Heerbord (<i>Adrianus</i>)		II, 2*, 32, 5
Hegius (<i>Alexander</i>)		II, 2, 4, 3
Heideggerus (<i>Johannes Henricus</i>)	(<i>Job. Georgius</i>)	I, 1, 19, 35
	Hellus (<i>Eobanus</i>)	I, 1, 24, 18
		II, 2*, 12, 4
Heidmannus (<i>Christophorus</i>)	Hevelius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 33
Heini (<i>Johannes</i>)	Heurnius (<i>Otto</i>)	II, 1, 2, 4
Heinlius (<i>Johannes Jacobus</i>)	Heydon (<i>Johannes</i>)	II, 2, 3, 8
		II, 3, 1, 10 & 14
Heinsius (<i>Daniel</i>)	Hide (<i>Thomas</i>)	I, 1, 17, 31
		I, 1, 16, 70
	Hildebrandus (<i>Joachimus</i>)	I, 5, 2, 8
		II, 2, 2, 11
	<i>Wolfgangus</i>	III, 6, 7, 5
	Hilligerus (<i>Oswaldus</i>)	II, 2, 7, 5
	Hillius (<i>Nicolaus</i>)	II, 4, 1, 10
	Spitz (<i>Andreas</i>)	II, 2*, 12, 6
	Strehgarden (<i>Matthæus</i>)	II, 1, 14, 17
	Hilpanus (<i>Petrus</i>)	II, 1, 13, 13
Heldt (<i>Balthasar</i>)	Hobbesius (<i>Thomas</i>)	II, 1, 15, 13
Heluontius (<i>Johannes Baptista</i>)		II, 2, 9, 3
		II, 2, 15, 4
		II, 2*, 4, 2
		II, 2*, 17, 4
Helvetius (<i>Johannes Fridericus</i>)		III, 5, 1, 8
Helvicius (<i>Christophorus</i>)		III, 6, 1, 4
Hemilchius (<i>Georgius</i>)	Hobernfeld (<i>Andreas ab</i>)	III, 5, 1, 35
		II, 2*, 49, 2
Hencklius (<i>Balthasar</i>)	Hobokenius (<i>Nicolaus</i>)	II, 2*, 45, 5
Henningius (<i>Hieronymus</i>)	Hodierna (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 1, 7, 25
Henninius (<i>Henricus Christianus</i>)	Hœschelius (<i>David</i>)	I, 4, 2, 1
H. nrici (<i>Andreas</i>)	Hofmannus (<i>Caspar</i>)	I, 1, 24, 85
Henricus (<i>Scipio</i>)		I, 5, 1, 9
Henriquez (<i>Alphonfus</i>)		II, 2*, 40, 4
Heraldus (<i>Desiderius</i>)		II, 2*, 47, 3
Herbertus (<i>Edwardus</i>)		III, 7, 1, 2 & 5
		III, 5, 1, 12
		(<i>Christianus</i>)
		(<i>Fridericus</i>)
		I, 7, 3, 3
		(<i>Job. Jacobus</i>)
		III, 4, 1, 2
	Hohberg (<i>Wolfgang Helmhardus Baro ab</i>)	II, 2*, 42, 1
		Ilok us
	(Kkk k)	

I N D E X

- Hokius (Robertus)** II, 2*, 3, 5. II, 2*, 43, 3
 II, 2*, 45, 5 & 8. II, 2*, 3, 5
 II, 2*, 18, 1. II, 2*, 21, 3. II, 2*,
 27, 9. II, 4, 1, 9
Horderus (William) I, 4, 1, 5. II, 2, 1, 14
Hollandus (Isaacus) II, 1, 15, 16
Holfstenius (Lucas) I, 1, 7, 66. I, 4, 7, 7
 I, 4, 12, 14. I, 4, 13, 10. I, 4, 14, 17
 II, 1, 2, 2. II, 4, 1, 11 & 14
Holfsius (Jacobus) I, 4, 12, 7. III, 7, 1, 2
Höltzlin (Jereuiar) I, 2, 10, 9. I, 2, 10, 14
 I, 7, 2, 18
Holwarda (Johannes Phocyl.) II, 2*, 4, 2
Honoldus (Jacobus) II, 5, 1, 4 & 6
Honorius (Philippus) III, 2, 1, 7
Höpfnerus (Henricus) III, 4, 1, 14. III, 5, 1, 29
Hopperus (Joachimus) I, 1, 24, 136. III, 6, 1, 6
Hornbekius (Johannes) III, 5, 1, 20 & 33
Hornbekius (Johannes) III, 5, 1, 20 & 33
Horne (Johannes de) II, 2*, 47, 3
Hornejus (Conradus) III, 1, 1, 6
Hornius (Georgius) I, 4, 14, 20. II, 1, 1, 5
 II, 2, 2, 5 & 11. II, 4, 1, 12. III, 2
 I, 6 & 13. III, 5, 1, 32
 (Johannes Fridericus) III, 6, 1, 8
Horrius (Johannes) I, 4, 11, 11
Hortenſius (Martinus) II, 2*, 47, 3
 II, 4, 1, 8
Hortlederus (Fridericus) III, 2, 1, 9
Hofchius (Sidonius) I, 7, 3, 9
Hofpinianus (Johannes) I, 2, 5, 61
Hospitalius (Michael) I, 4, 11, 3
Hotomannus (Antonius) I, 5, 2, 9
 (Franciscus) I, 5, 2, 7. III, 6, 3, 2
 & 4. III, 6, 6, 3
 (Johannes) III, 6, 7, 10
Höttingerus (Johannes Henricus) I, 1, 17, 6
 I, 4, 5, 5. II, 2, 3, 6. II, 2*, 1, 4. III, 4
 1, 13. III, 4, 1, 13. III, 5, 1, 13 & 14
 15 & 22. III, 6, 2, 2
- Hovel (Jacobus)** I, 1, 21, 107. I, 1, 24 & 26, 97
 I, 4, 4, 14. III, 1, 1, 5
Huartus (Janus) II, 2*, 47, 2. II, 3, 1, 3
Huetius (Petrus Daniel) I, 1, 9, 29
 I, 7, 3, 10, 16 & 20. III, 1, 1, 5
 III, 5, 1, 7 & 14
Hugenius (Christianus) I, 1, 24, 71. II, 1, 1
 15, 10. II, 2*, 12, 5. II, 4, 1, 8
 (Constantinus) I, 1, 21, 105. I, 7, 3, 3
Hugo (Hermannus) I, 4, 1, 9. I, 5, 2, 10
 I, 7, 3, 9
 (Jacobus) I, 4, 3, 5
Hugues (Jacobus) I, 6, 1, 18
Hunnus (Helfricus Ulricus) III, 6, 8, 3
 (Nicolaus) III, 5, 1, 36
Huffaye (Arnelot de) I, 1, 19, 43
Huttenus (Uldaricus) I, 1, 23, 43
 II, 2*, 5, 5
 III, 5, 1, 14
Hutterus (Elias) III, 5, 1, 14
Hyginus (C. Julius) I, 1, 6, 5. I, 4, 1, 2
Hypereta (Basilus) III, 2, 1, 18
Hyperius (Andreas) I, 6, 4, 6
- Jacobus (Ludovicus)** I, 1, 3, 9. I, 1, 6, 14
 I, 1, 17, 10. I, 1, 18, 26
Janſenius (Cornelius) III, 5, 1, 31
Januarius (Janus) I, 2, 5, 37
Janus (Christoph. Joachimus) III, 5, 1, 9
Javellus (Chryſoſtomus) II, 1, 14, 50
Jessenus (Fridericus) III, 5, 1, 36
 (Johannes) I, 1, 10, 11. II, 1, 1, 12
Imbonatus (Carolus Joſephus) I, 4, 5, 5
Imperatus (Ferrantes) II, 2, 2, 5
 II, 2*, 30, 1
Imperialis (Johannes Vincentius) I, 1, 19, 51
 I, 1, 24, 98
Inchoferus (Melchior) I, 4, 9, 3
Ines (Albertus ab) I, 6, 3, 11. I, 7, 3, 4 & 10
Ingen (Marſilius de) II, 1, 13, 10
Inghiramus (Curtius)* I, 1, 9, 4
 Julius

A V T O R V M.

Jolius (<i>Jacobus</i>)	I, 7, 3, 3	Kippingius (<i>Henricus</i>)	I, 5, 2, 4. II, 2, 2, 11
Jonfius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 9, 5. II, 1, 1, 6		II, 2*, 21, 3. III, 1, 1, 6. III, 2, 1, 3
	II, 1, 8, 1	Kircherus (<i>Athanasius</i>)	I, 2, 5, 41. I, 4, 2, 1
Jonfius (<i>Arturus</i>)	I, 7, 3, 9		I, 4, 5, 7. II, 2, 2, 10. II, 2, 4, 1 & 3
(<i>Johannes</i>)	II, 2, 2, 11. II, 2*, 2, 6		II, 2, 5, 2. II, 2, 15, 1. II, 2*, 8, 3
	II, 2*, 11, 6		II, 2*, 11, 9. II, 2*, 29, 4. II, 2*, 32
Jordanus (<i>Hieronymus</i>)	I, 1, 12, 28		2. II, 2*, 40, 5. II, 4, 1, 9 & 10, 15
	II, 4, 1, 15	Kirchmannus (<i>Johannes</i>)	I, 5, 2, 8. seq.
Joris (<i>David</i>)	III, 5, 1, 36	Kirchmayerus (<i>Georgius Caspar</i>)	II, 1, 11, 30
Joseph (<i>Petrus a Sancto</i>)	II, 1, 14, 52		II, 2*, 22, 5
Jovius (<i>Paulus</i>)	II, 2*, 46, 2	Kleinschmidius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 5, 5
Ittigius (<i>Thomas</i>)	II, 2*, 26, 1	Klenckius (<i>Janus</i>)	III, 6, 1, 5
Juglaris (<i>Aloysius</i>)	I, 6, 3, 11	Klerckius (<i>Gilbertus</i>)	II, 2*, 4, 3
Julianus (<i>Salvus</i>)	III, 6, 3, 8	Klobius (<i>Justus Fridericus</i>)	II, 2*, 37, 4
Jungen (<i>Maximilianus zum</i>)	I, 1, 7, 49	Knittelius (<i>Caspar</i>)	I, 2, 5, 43
Jungius (<i>Joachimus</i>)	II, 1, 9, 1. II, 1, 14, 63	Knorrus (<i>Christianus</i>)	I, 4, 14, 23
	II, 2, 2, 11. II, 2, 12, 2. II, 2*, 4, 2	Kochius (<i>Joach. Christ.</i>)	III, 6, 11, 2
	II, 2*, 6, 6. II, 2*, 45, 5	(<i>Paulus</i>)	III, 6, 10, 3
Junius (<i>Adrianus</i>)	I, 4, 6, 5. I, 4, 9, 6	Kohlhantius (<i>J. Christoph.</i>)	II, 4, 1, 9
	I, 7, 2, 2	Kohlmannus (<i>Johannes</i>)	II, 3, 1, 6
(<i>Franciscus</i>)	I, 1, 16, 72. I, 1, 19, 72	Königius (<i>Georgius Matthias</i>)	I, 1, 18, 15
	I, 5, 2, 14		I, 4, 9, 15. I, 7, 1, 19
(<i>Melchior</i>)	I, 1, 24, 121. I, 3, 9, 40	(<i>Johannes Fridericus</i>)	III, 5, 1, 33
	I, 6, 3, 5	Kortholus (<i>Christianus</i>)	III, 4, 1, 12 & 18
Justellus (<i>Christophorus</i>)	III, 6, 7, 13		II, 5, 1, 14 & 24
Justo (<i>Eusebius de Sancto</i>)	II, 2, 15, 5	Kozaccius (<i>Johannes Sophr.</i>)	II, 2, 3, 8
Izquierdo (<i>Sebastianus</i>)	I, 2, 5, 34		II, 2*, 39, 1
		Kragius (<i>Nicolaus</i>)	III, 6, 2, 4
K Eckermannus (<i>Bartholomaeus</i>)	II, 5, 1, 2	Kriegsmannus (<i>Christianus</i>)	I, 2, 5, 39
Kentmannus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 29, 4	Kuhlmannus (<i>Quirinus</i>)	I, 1, 20, 5
Keplerus (<i>Johannes</i>)	II, 2, 15, 1		I, 2, 5, 63. II, 2, 3, 8. III, 5, 1, 36
	II, 4, 1, 8	Kühnius (<i>Joachimus</i>)	I, 4, 7, 4
Kerckringius (<i>Theodorus</i>)	II, 2*, 5, 5	Kunkelius (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 22, 5
	II, 2*, 37, 2. II, 2*, 39, 2	Kyperus (<i>Albertus</i>)	II, 2*, 8, 2
	II, 2*, 45, 3		
Kerger (<i>Martinus</i>)	II, 2*, 6, 9	L Abata (<i>Franciscus</i>)	I, 6, 4, 12
Kero ()	I, 4, 4, 4	Labbæus (<i>Carolus</i>)	I, 4, 7, 13. III, 6, 4, 11
Keuchenius (<i>Robertus</i>)	I, 7, 3, 17	(<i>Petrus</i>)	I, 6, 3, 11
Khräuserus (<i>Sebastianus</i>)	III, 6, 10, 3	(<i>Philippus</i>)	I, 1, 18, 3 & 27. I, 1, 16
Kilianus (<i>Cornelius</i>)	I, 4, 4, 8		20. I, 4, 6, 17. I, 5, 2, 2
			II, 1, 1

I N D E X

II, 1, 7, 22. II, 2, 8, 5. II, 2, 12, 1	Lauterbachius (<i>Wolfgangus Adamus</i>)	III, 6, 10, 2	
III, 4, 1, 6 & 17	Lauxinin (<i>Sigismundus</i>)	I, 6, 1, 18	
Labittus (<i>Jacobus</i>)	III, 6, 3, 5	Lazius (<i>Wolfgangus</i>)	I, 4, 12, 5. I, 5, 2, 7
Labourerius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 10	III, 2, 1, 17	I, 2, 6, 7
Lachs (<i>Caspar</i>)	II, 1, 13, 10	Ledebruchius (<i>Caspar</i>)	I, 4, 5, 3
Lætus (<i>Calvidius</i>)	II, 2, 47, 2	Leeuwius (<i>Simon</i>)	III, 6, 4, 4. III, 6, 7, 2
(<i>Erasmus Michaelius</i>)	I, 7, 3, 17	Lelunannus (<i>Christophorus</i>)	I, 1, 21, 110
Lagus (<i>Matthæus</i>)	III, 1, 1, 5	III, 4, 1, 7. III, 6, 9, 2	I, 2
Lalemandet (<i>Johannes</i>)	I, 4, 12, 12	Leibnizius (<i>Gothofredus Guilielmus</i>)	5, 61. II, 1, 13, 13. II, 2, 1, 25
Laubecius (<i>Petrus</i>)	II, 1, 14, 15	II, 2, 17, 6. II, 2, 4, 4. II, 2, 6, 5. II, 4, 1, 15. II, 6, 6, 4	I, 2, 7, 92
I, 1, 7, 28. I, 14, 13, 10. I, 4, 14, 2	I, 4, 5, 2	Leichnerus (<i>Eckhardus</i>)	I, 1, 19, 67
I, 4, 5, 2	I, 1, 25, 17	Leigh (<i>Eduardus</i>)	I, 1, 18, 42
Lamparterus (<i>Gregorius</i>)	I, 4, 3, 8	Lemnius (<i>Levinus</i>)	II, 2, 2, 11
Lamplugh (<i>Guilielmus</i>)	I, 2, 3, 24. II, 2, 4, 4	Lentulus (<i>Cyriacus</i>)	III, 2, 1, 15
Lana (<i>Franciscus</i>)	II, 2, 22, 2. II, 2, 27, 5. II, 4, 1, 17	Leonardus (<i>Paulus</i>)	II, 1, 14, 12 & 39 & 56
Langen (<i>Rudolphus</i>)	I, 2, 2, 14	Leontinus (<i>Georgius</i>)	I, 6, 2, 3
Langius (<i>Josephus</i>)	I, 1, 21, 25 & 73	Leotaudinus (<i>Vincentius</i>)	II, 2, 32, 5
Langston (<i>Johannes</i>)	I, 1, 21, 111	Lerkius (<i>Cornelius</i>)	II, 1, 1, 11
Lanlius (<i>Thomas</i>)	I, 6, 3, 3. III, 2, 1, 13	Lessius (<i>Leonardus</i>)	II, 1, 14, 60
Lantinus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 5, 2, 9	Letus (<i>Gregorius</i>)	I, 1, 14, 14. I, 1, 18, 30
Lapide (<i>Hyppolitus a</i>)	III, 6, 9, 5	Leus (<i>Eduardus</i>)	III, 5, 1, 16
Lascaris (<i>Johannes</i>)	I, 4, 6, 4	Leuwenclavius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 4, 6 & 11
Lafena (<i>Petrus</i>)	II, 2, 8, 4. I, 4, 4, 6, 19	Libavius (<i>Andreas</i>)	II, 2, 16, 1. II, 2, 29, 4
II, 2, 43, 3	II, 2, 43, 3	II, 2, 44, 4. II, 2, 47, 4. III, 5, 1, 36	III, 5, 1, 33
Latinus (<i>Latinus</i>)	I, 1, 24, 5. I, 5, 1, 13	Liberius (<i>Christi</i>)	I, 1, 24, 6. I, 1, 22, 7
Land (<i>Guilielmus</i>)	I, 1, 8, 9	Lietus (<i>Fortunius</i>)	I, 5, 2, 9. II, 2, 4. II, 2, 12, 8
Lavinhetta (<i>Bernhardus de</i>)	I, 2, 5, 27	II, 2, 2, 6 & 10	I, 1, 25, 33
Launoy (<i>Johannes</i>)	II, 1, 8, 2. II, 2, 12, 1	Lilius (<i>Georgius</i>)	I, 1, 18, 43
Lauredinus (<i>Joh. Franciscus</i>)	III, 2, 1, 8	(<i>Guilielmus</i>)	I, 1, 18, 43
Laurenbergius (<i>Janus Wilhelmus</i>)	I, 4, 9, 5	Linnaeus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 9, 3
(<i>Petrus</i>)	I, 2, 6, 61. II, 2, 42, 1	Linacer (<i>Thomas</i>)	I, 4, 10, 10
II, 2, 45, 8. II, 4, 1, 5	II, 2, 45, 8. II, 4, 1, 5	Lindemannus (<i>Laurentius</i>)	I, 2, 2, 26
II, 2, 2, 4	II, 2, 2, 4	Linden (<i>Job. Antonius a</i>)	III, 7, 1, 3
II, 2, 8, 6	II, 2, 8, 6	Linden-	
(<i>Josephus</i>)	I, 1, 21, 38. I, 1, 24, 75		
I, 1, 24, 75	II, 3, 5, 20		
Laurus (<i>Jacobus</i>)	I, 5, 2, 5		
(<i>Job. Baptista</i>)	I, 1, 24, 59. I, 1, 9, 21		

A V T O R V: M.

MAbillon (*Johannes*) I, 2, 7, 40
 Maecius (*Sebastianus*) I, 4, 14, 26
 II, 6, 1, 29
 Macedus (*Franciscus*) I, 1, 6, 33, 1, 1, 22, 27
 I, 7, 1, 7
 Machiavellus (*Nicolaus*) I, 7, 1, 9
 III, 2, 1, 4. III, 2, 1, 12
 Macignus (*Matthaeus*) I, 1, 25, 30
 Maderus (*Johannes Joachimus*) I, 5, 2, 8
 Madridius (*Alphonfus*) I, 6, 4, 27
 Magirus (*Tobias*) I, 1, 16, 54. I, 1, 21, 27
 I, 4, 9, 16
 Magius (*Hieronymus*) I, 5, 1, 13. II, 2, 8, 3
 II, 2*, 5, 2. III, 5, 1, 7
 Magnus (*Johannes Chrysof.*) II, 2, 7, 5
 II, 2*, 3, 5. II, 2*, 27, 8
 II, 2, 4, 2
 Maimbourg (*Ludovicus*) III, 2, 1, 18
 III, 4, 1, 14. III, 5, 1, 23
 Maimonides (*Moses*) III, 6, 2, 1
 Majolus (*Simon*) I, 1, 21, 47
 Major (*Johannes*) II, 1, 13, 9
 (*Johannes Daniel*) II, 2, 1, 12
 II, 2, 2, 9. II, 2*, 21, 5. II, 2*, 37, 3
 II, 2*, 40, 3. II, 2*, 45, 8. II, 2*,
 47, 3 & 4. II, 4, 1, 16
 Majoragius (*M. Antonius*) I, 4, 11, 7
 I, 6, 3, 1. II, 1, 11, 6
 Majus (*Johannes Henricus*) I, 1, 19, 37
 (*Thomas*) I, 4, 12, 9
 (Kkkk) 3 Malago

INDEX

Malagonellius (<i>Antonius</i>)	I, 6, 3, 5	Margotius (<i>Lanfrancus</i>)	I, 1, 24, 51
Malapertius (<i>Carolus</i>)	II, 2*, 23, 5	Marianus (<i>Andreas</i>)	I, 5, 2, 5
Maliabecus (<i>Antonius</i>)	I, 1, 15, 59	Marinus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 1, 14, 17
Mallincrot (<i>Bernhardus a</i>)	I, 1, 18, 60	Markins (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 3
	I, 4, 1, 5, 1, 4, 2, 6, III, 1, 1, 10	Marlianus (<i>Johannes Bartholomaeus</i>)	I, 5, 2, 5
	III, 4, 1, 1, III, 6, 9, 5	Marquardus (<i>Johannes</i>)	III, 3, 1, 3
Malonefius (<i>Carolus</i>)	I, 6, 1, 6	Marshanius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 2, 3
Malpighius (<i>Marcellus</i>)	II, 2*, 40, 3	Martinengus (<i>Ascanius</i>)	I, 1, 21, 16
	II, 2*, 45, 8, II, 2*, 47, 3, III, 7, 1, 5	Martini (<i>Cornelius</i>)	II, 1, 12, 1
Malumbra (<i>Richardus</i>)	III, 6, 7, 9		(<i>Raymundus</i>) III, 5, 1, 7, III, 5, 1, 21
Mancinus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 6, 3, 7	Martinus (<i>Martinus</i>)	II, 2, 5, 2
	(<i>Paulus</i>) I, 1, 14, 17		(<i>Matth.</i>) I, 4, 9, 4
Manelphus (<i>Johannes</i>)	I, 5, 2, 11	Martinus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 24, 58
Manilius (<i>Marcus</i>)	I, 4, 12, 1	Martius (<i>Galeottus</i>)	I, 1, 21, 42
Mansfeld (<i>Regnerus a</i>)	III, 5, 1, 8	Marzal (<i>Franciscus</i>)	I, 2, 5, 37
Manfus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 1, 14, 31, seq.	Malcardus (<i>Augustinus</i>)	I, 1, 14, 17
Manutius (<i>Aldus</i>)	I, 1, 3, 5, I, 1, 24, 124		I, 1, 9, 20, I, 4, 4, 17, I, 6, 1, 29
	I, 2, 8, 55, I, 4, 9, 1, I, 7, 2, 8		I, 6, 3, 7, I, 7, 3, 3, I, 7, 4, 3, 8, II, 1, 3, 3
	III, 2, 1, 5		II, 2, 11, 1, II, 3, 1, 3, III, 1, 1, 11
	(<i>Paulus</i>) I, 1, 24, 124, I, 1, 25, 39		III, 4, 1, 3
	I, 1, 23, 57, I, 5, 2, 7, III, 6, 3, 4	Masculus (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 6, 3, 13
Manzius (<i>Caspar</i>)	III, 6, 7, 3		III, 4, 1, 18
Marafiotus (<i>Hieronymus</i>)	I, 2, 6, 26 & 41	Masenius (<i>Jacobus</i>)	I, 5, 2, 4, I, 6, 1, 17
Maranta (<i>Bartholomaeus</i>)	II, 2, 2, 5		I, 6, 3, 3 & 12, I, 6, 4, 14, I, 7, 1, 7
Marca (<i>Petrus de</i>)	III, 5, 1, 27		& 17, I, 7, 3, 15
Marchefius (<i>Marcellus</i>)	I, 1, 15, 30	Masius (<i>Nicolaus</i>)	II, 2*, 42, 4
Marchina (<i>Marta</i>)	I, 2, 8, 53	Masius (<i>Didacus</i>)	II, 1, 14, 53
Marchisettus (<i>Jacobus</i>)	I, 2, 8, 54	Maffonius (<i>Johannes Papirius</i>)	I, 1, 19, 57
Murci (<i>Job. Marcus</i>)	II, 1, 7, 18, II, 2*, 1, 7	Mastrinus (<i>Bartholomaeus</i>)	II, 1, 14, 13
	& 8, II, 2*, 2, 3, II, 2*, 4, 3, II, 2*, 5, 5	Matina (<i>Leo</i>)	I, 6, 3, 11
	II, 2*, 19, 2, II, 2*, 14, 4, II, 2*, 25, 1	Matthaeus (<i>Antonius</i>)	III, 6, 7, 10
	II, 2*, 27, 3, II, 2*, 33, 3, II, 2*, 45, 4		III, 6, 8, 4
	II, 4, 1, 9		(<i>Johannes</i>) I, 2, 2, 26
Marcilius (<i>Theodorus</i>)	I, 5, 2, 10	Matthaeus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 29, 4
Mare (<i>Philibertus de la</i>)	I, 1, 19, 8, seq.	Matthias (<i>Johannes</i>)	I, 4, 10, 9
Marefcotus (<i>Agefilus</i>)	I, 5, 2, 9	Matthiolus (<i>Petrus Andreas</i>)	II, 2, 2, 5
Marefius (<i>Rolandus</i>)	I, 1, 1, 13, I, 1, 3, 4	Mauritius (<i>Ericus</i>)	II, 3, 1, 15, III, 6, 1, 6
	I, 1, 143, 8, I, 1, 16, 10, I, 1, 23, 10		III, 6, 4, 3 & 5, III, 6, 7, 15, III, 6
	(<i>Samuel</i>) II, 1, 15, 6		9, 2, III, 6, 11, 3
	III, 5, 1, 33 & 35		Maurus

A V T O R V M.

Maurus (<i>Rabanus</i>)	I, 4, 4, 4	I, 7, 1, 10 & 13, 15 & 21. I, 7, 3, 9 &
Mauflacus (<i>Philippus Iacobus</i>)	I, 4, 1, 2	20. II, 1, 1, 1. II, 2*, 40, 4
	I, 4, 7, 1 & 5. I, 5, 1, 2	III, 6, 3, 5. III, 6, 7, 17
	III, 6, 8, 4	Menckenius (<i>Otto</i>)
Maximus (<i>Valerius</i>)	III, 1, 1, 1	I, 1, 16, 43
Maxvellus (<i>Guilhelmus</i>)	I, 1, 11, 13	III, 2, 1, 6
May (<i>Philippus</i>)	II, 3, 1, 7	I, 1, 4, 22
Mayfartus (<i>Johannes Matth.</i>)	I, 6, 1, 26	(<i>Petrus Hurtadus de</i>)
Mayow (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 16, 4. II, 2*, 17, 3	II, 1, 14, 40
	II, 2*, 20, 11. II, 2*, 23, 5. II, 2*, 24, 5	
	II, 2, 38, 2. II, 2*, 47, 3	
Meyro (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 14, 37	Menzinus (<i>Benedictus</i>)
Mazonius (<i>Jacobus</i>)	II, 1, 7, 2. II, 1, 11, 19	I, 1, 21, 49
	II, 2, 11, 2. III, 4, 1, 3	I, 1, 1, 13
Mazza (<i>Thomas</i>)	I, 1, 6, 33	I, 1, 15, 34
Mechovius (<i>Guilielmus</i>)	I, 2, 2, 29	Mercerus (<i>Jofias</i>)
	I, 6, 1, 9. III, 2, 1, 14	III, 4, 1, 12
Medina (<i>Bartholomeus a</i>)	II, 1, 14, 23	(<i>Nicolaus</i>)
Meibonius (<i>Henricus</i>)	I, 7, 3, 14. I, 2, 16,	I, 7, 1, 12
	12 seq. III, 4, 1, 6	Mercurialis (<i>Hicronymus</i>)
(<i>Joh. Henricus</i>)	I, 1, 18, 66. II, 2*,	I, 5, 2, 12
	42, 2 seq.	Merettus (<i>Christophorus</i>)
(<i>Marcus</i>)	II, 4, 1, 2 & 10	II, 2*, 34, 1
Meierus (<i>Gerhardus</i>)	III, 5, 1, 13	II, 2*, 40, 3
(<i>Jacobus</i>)	I, 1, 21, 113	Merianus (<i>Matthias</i>)
(<i>Justus</i>)	III, 6, 7, 6	II, 4, 1, 12
(<i>Michael</i>)	I, 1, 13, 3. I, 1, 11, 17	Mericutius (<i>Antonius</i>)
	II, 2, 4, 4. II, 2*, 33, 3. II, 2*, 44, 5	III, 6, 7, 15
	II, 2*, 47, 3. III, 5, 1, 36	Merillius (<i>Edmundus</i>)
Meisnerus (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 29 & 33	III, 6, 4, 5
Mekerchius (<i>Adolphus</i>)	I, 4, 6, 18	Merryweather (<i>Johannes</i>)
Melanchthon (<i>Philippus</i>)	I, 1, 16, 51	I, 3, 6, 9
	I, 1, 19, 33. I, 2, 1, 12. I, 6, 3, 3	Merfennus (<i>Marinus</i>)
	I, 7, 2, 10. III, 5, 1, 17	II, 1, 6, 1
Meliffus (<i>Paulus</i>)	I, 7, 3, 10	II, 2, 9, 5. II, 2, 15, 5. II, 4, 1, 10
Mellinghausen ()	II, 5, 1, 5	III, 5, 1, 11
Melfen (<i>Johannes de</i>)	II, 2, 3, 9	Merula (<i>Paulus</i>)
Menagius (<i>Agidius</i>)	I, 1, 18, 66	II, 2*, 46, 3. II, 4, 1, 11
	I, 1, 19, 66. I, 4, 4, 12 & 17	II, 1, 22, 12
	I, 4, 6, 3. I, 5, 1, 14	Metochita (<i>Theodorus</i>)
		II, 1, 9, 10
		Mevius (<i>David</i>)
		III, 6, 1, 6. III, 6, 10, 3
		III, 6, 11, 4
		II, 1, 14, 16
		Meurisse (<i>Martinus</i>)
		II, 1, 18, 38. I, 1, 25, 8
		I, 4, 6, 17. I, 4, 8, 11. I, 5, 1, 13
		I, 5, 2, 3 & 7, 8 & 12. I, 7, 1, 10
		I, 7, 2, 22. II, 1, 1, 3. II, 1, 2, 4
		II, 1, 7, 9. II, 1, 9, 2. II, 2, 12, 5
		II, 2*, 40, 4. II, 4, 1, 2 & 5
		II, 2, 2, 10
		Mexia (<i>Petrus</i>)
		III, 5, 1, 23
		Meyersberg (<i>Augustus Baroa</i>)
		II, 2*, 8, 7
		Michaelis (<i>Gregorius</i>)
		II, 4, 1, 4 & 5
		III, 4, 1, 4
		Mcycillus

I N D E X

Micyllus (<i>Jacobus</i>)	I, 7, 1, 10	Montuus (<i>Petrus</i>)	I, 2, 5, 6
Miltonus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 24, 80	Monzambanus (<i>Severinus</i>)	III, 6, 9, 5
	I, 4, 4, 19.	Morainvillier (<i>Ludovicus de</i>)	II, 1, 7, 2
Minerva (<i>Paulus</i>)	II, 3, 1, 2	Morales (<i>Ambrosius</i>)	I, 2, 3, 24
Minsheu (<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 19	Morbeca (<i>Gutibelmus de</i>)	II, 3, 1, 13
Miræus (<i>Aubertus</i>)	I, 1, 18, 39	Morellus (<i>Fridericus</i>)	I, 6, 2, 19
	III, 4, 1, 13	Morestellus (<i>Petrus</i>)	I, 2, 5, 39
Mirandula (<i>Johannes Picus</i>)	I, 1, 15, 54	Moretus (<i>Theodorus</i>)	II, 2*, 20, 3
	I, 1, 23, 41. I, 2, 6, 8. II, 1, 2, 6	Morinus (<i>Johannes Baptista</i>)	II, 2*, 8, 7
	II, 2*, 35, 3. II, 3, 1, 2 & 9		II, 2*, 12, 9. II, 3, 1, 10
Mirus (<i>Martinus</i>)	I, 2, 2, 26	Morifanus (<i>Bernhardus</i>)	II, 1, 14, 32
Mizaldus (<i>Antonius</i>)	II, 2, 2, 11. II, 2, 7, 6	Morifotus (<i>Claudius</i>)	I, 1, 24, 15
	II, 2*, 12, 9. II, 2*, 42, 1. II, 3, 1, 2		II, 4, 1, 12
Mocenicus ()	III, 5, 1, 3	Mormius (<i>Petrus</i>)	I, 1, 2, 27. I, 1, 13, 35 lqq.
Modius (<i>Franciscus</i>)	I, 5, 2, 15	Mornæus (<i>Philippus</i>)	III, 5, 1, 7 & 25, 29
Modeneſius (<i>Jacobus Martinus</i>)	I, 2, 8, 53	Morſinus (<i>Maximilianus</i>)	I, 2, 2, 26
Molinæus (<i>Carolus</i>)	III, 6, 7, 15	Morſius (<i>Joachimus</i>)	I, 1, 23, 71
	(<i>Ludovicus</i>) II, 1, 14, 58. III, 5, 1, 26	Morus (<i>Alexander</i>)	I, 1, 24, 2. I, 6, 3, 6
	(<i>Petrus</i>) I, 6, 4, 17. I, 7, 3, 17		I, 6, 4, 29. I, 7, 3, 8
	III, 1, 1, 5. III, 5, 1, 25 & 32	(<i>Henricus</i>)	I, 1, 12, 18. II, 1, 1, 12
Molinettus (<i>Claudius</i>)	I, 4, 1, 10		II, 1, 2, 6. II, 1, 7, 19. II, 1, 15, 7
	I, 4, 2, 6		II, 2, 3, 4 & 7. II, 2, 7, 9. II, 2, 11
Molinus (<i>Franciscus</i>)	I, 2, 6, 9		8 & 10. seq. II, 2, 12, 9. II, 2, 17
Mollerus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 18, 47		7 & 9. II, 2*, 1, 2 & 4. II, 2*, 45
	I, 1, 25, 9		4. II, 2*, 47, 6. II, 3, 1, 5. II, 5, 1, 8
Mollnar (<i>Albertus</i>)	I, 2, 2, 31		III, 1, 1, 3 & 5. III, 5, 1, 8 &
Moltkenius (<i>Levinus Nicolaus</i>)	III, 1, 1, 10		9, 16 & 36
	III, 5, 1, 10	(<i>Johannes</i>)	II, 1, 11, 32
Monachus (<i>Matthæus</i>)	III, 6, 7, 4	(<i>Thomas</i>)	I, 1, 23, 42
Moncurtius (<i>Ægidius</i>)	I, 2, 5, 39	Moschellus (<i>Job. Antonius</i>)	II, 2*, 45, 8
Monleus (<i>Franciscus</i>)	I, 2, 6, 33	Mouffetus (<i>Thomas</i>)	II, 2*, 45, 5
Monlorius (<i>Johannes Baptista</i>)	II, 1, 14, 66	Movius (<i>Fridericus</i>)	III, 6, 10, 3
Monofinius (<i>Angelus</i>)	I, 1, 21, 97	Mucius (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 8, 4
Montacutius (<i>Richardus</i>)	III, 4, 1, 12	Muddendorpius (<i>Franciscus Junius</i>)	I, 1, 16, 72
Montalbanus (<i>Johannes Petrus</i>)	I, 7, 1, 8		I, 4, 2, 5.
Montanarus (<i>Geminianus</i>)	II, 2*, 12, 4		II, 2, 1, 6
Montanus (<i>Arnoldus</i>)	II, 4, 1, 13	Müllerus (<i>Andreas</i>)	II, 2, 1, 6
	(<i>Johannes Ferrarini</i>) III, 2, 1, 5	Murcias (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 14, 29
	(<i>Petrus</i>) I, 2, 3, 31. II, 2*, 48, 3	Muretus (<i>M. Antonius</i>)	I, 4, 11, 3
Montecatimus (<i>Antonius</i>)	II, 1, 11, 10		III, 6, 4, 4
			Muretus

A V T O R V M.

Murnerus (<i>Thomas</i>)	I, 2, 6, 89	Neuhofius (<i>Johannes</i>)	II, 2, 5, 2
Mufæus (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 8 & 17		II, 2*, 40, 5
(<i>Petrus</i>)	II, 5, 1, 8. III, 5, 1, 6 & 8	Neuhufius (<i>Rein.</i>)	I, 6, 3, 5. I, 7, 3, 17
	III, 6, 1, 8	Neutonus (<i>Isaacus</i>)	II, 2*, 15, 2
Muffius (<i>Cornelius</i>)	I, 6, 4, 6	Nicolai (<i>Henricus</i>)	II, 2*, 32, 5
Mutius (<i>Macarius</i>)	I, 7, 1, 5	(<i>Job. Georgius</i>)	III, 6, 11, 2
Mylius (<i>Christophorus</i>)	I, 1, 2, 4	Nicolotius (<i>Thomas</i>)	II, 2*, 33, 1
	I, 2, 4, 26	Nicquetius (<i>Honoratus</i>)	II, 3, 1, 4
Mylerus (<i>Nicolaus</i>)	III, 6, 9, 2	Niendalius (<i>Laurentius</i>)	I, 2, 16, 31
Mylius (<i>Abrahamus</i>)	I, 4, 3, 2	Nierenbergius (<i>Joh. Eusebius</i>)	I, 6, 4, 12
	II, 2*, 27, 5		II, 2, 2, 5
(<i>Job. Daniel</i>)	II, 2*, 29, 4	Niels (<i>Johannes</i>)	I, 4, 9, 3
Myrfingerus (<i>Joachimus</i>)	III, 6, 7, 15	Nigronus (<i>Julius</i>)	I, 5, 2, 9
	III, 6, 11, 3	Niphus (<i>Augustinus</i>)	II, 1, 11, 3
		Nirmuthaus (<i>Christianus</i>)	I, 4, 3, 8
Nævius (<i>Sebastianus</i>)	III, 6, 8, 1	Niverus (<i>Gerhardus</i>)	III, 3, 1, 3
Nancelius (<i>Nicolaus</i>)	I, 6, 3, 5	Nizolius (<i>Marius</i>)	I, 1, 25, 26. I, 4, 9, 12
	II, 1, 12, 1		I, 4, 11, 7. II, 1, 13, 3. II, 5, 1, 1
Nardius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 14, 30. II, 1, 5, 2	Nodotius (<i>Franciscus</i>)	I, 4, 12, 10
	II, 2*, 27, 4 & 8	Nollus (<i>Henricus</i>)	II, 2, 27, 4. II, 2, 29, 4
Nardus (<i>Antonius</i>)	II, 2, 2, 5	Nomesleus (<i>Nicolaus</i>)	I, 7, 1, 19
Naudæus (<i>Gabriel</i>)	I, 1, 2, 7. I, 1, 16, 78	Noodtius (<i>Gerhardus</i>)	III, 6, 8, 4
	I, 1, 17, 5. I, 1, 24, 52. I, 4, 1, 3.	Normannus (<i>Laurentius</i>)	I, 3, 7, 7
	I, 4, 2, 6. I, 5, 2, 10. II, 1, 13, 2	Noftradanus (<i>Michael</i>)	I, 1, 10, 39
	II, 1, 14, 2. II, 3, 1, 12 & 17. 16.	Notnagelius (<i>Christophorus</i>)	II, 2*, 23, 5
	III, 2, 1, 1 & 15	Novarinus (<i>Aloysius</i>)	I, 1, 21, 95. I, 6, 4, 12
Naugerius (<i>Andreas</i>)	I, 4, 11, 13		III, 4, 1, 18
Nazarus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 16, 39	Nucerienfis (<i>Johannes Egidius</i>)	I, 1, 21, 101
(<i>Johannes Paulus</i>)	II, 1, 14, 24	Nunnefius (<i>Augustinus</i>)	delgadillo
Neander (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 42, 4		I, 2, 5, 36
	II, 2*, 43, 2	(<i>Ferdinandus</i>)	I, 1, 21, 103
(<i>Michael</i>)	I, 1, 18, 11. I, 1, 21, 77	(<i>Petrus Johannes</i>)	I, 6, 1, 23. II, 1, 8, 1
	I, 2, 10, 12. I, 4, 4, 1. I, 4, 5, 2		II, 1, 11, 17 & 29. II, 2, 12, 1
	I, 4, 6, 8 & 11. II, 2, 2, 5	Nyland (<i>Franciscus Wilhelmus Baro de</i>)	
	II, 2, 6, 8		II, 1, 15, 10 & 12. II, 2, 17, 7. II, 2*,
Neldelius (<i>Johannes</i>)	I, 2, 8, 2. II, 1, 11, 28		1, 6. II, 2*, 2, 4. II, 2*, 6, 6
Nepperus (<i>Johannes</i>)	II, 4, 1, 5		
Nerus (<i>Antonius</i>)	II, 2*, 34, 2	O Brechtus (<i>Georgius</i>)	III, 2, 1, 20. III, 3, 1, 2
Noucrantzius (<i>Paulus</i>)	II, 2*, 46, 2	Occam (<i>Guilielmus</i>)	II, 2, 1, 13, 2 & 3
Neudorffius (<i>Egidius</i>)	I, 2, 6, 6, 3		III, 5, 1, 27
			Ochiusus

I N D E X

Ochinus (<i>Bernhardinus</i>)	III, 5, 1, 31	Pallavicinus (<i>Sfortia</i>)	III, 2, 1, 18
Offredus (<i>Apollinaris</i>)	II, 1, 11, 5	Palmerius (<i>Jacobus</i>)	I, 5, 1, 9
Ogetius (<i>Carolus</i>)	I, 1, 20, 18	Pancirollus (<i>Guido</i>)	I, 1, 19, 66 I, 1, 21, 51
Oifelius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 14, 9. III, 6, 4, 4		I, 5, 2, 7. III, 6, 6, 1. III, 6, 8, 4
Oldenburg (<i>Heuricus</i>)	I, 1, 16, 34. II, 2, 1, 16	Pandulfus (<i>Alphenus</i>)	II, 2*, 5, 2
	II, 2*, 8, 6. II, 2*, 34, 1		II, 5, 1, 7
Oldenburgerius (<i>Phil. Andr.</i>)	III, 2, 1, 6 & 11	Panicarola (<i>Franciscus</i>)	I, 6, 1, 3. I, 6, 4, 5
Oldeudorpius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 3, 2	Panfa (<i>Mutius</i>)	I, 1, 17, 18 & 25
	III, 6, 11, 2		III, 5, 1, 4
Olearius (<i>Adamus</i>)	I, 1, 24, 79	Parvinius (<i>Onuphrius</i>)	I, 1, 17, 36. I, 5, 2, 5
Omphalius (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 24, 111		& 8 & 15. III, 5, 1, 27
	I, 6, 1, 21	Paracelsus (<i>Theophrastus</i>)	I, 1, 10, 26
Orbellis (<i>Nicolaus de</i>)	II, 1, 14, 22		II, 1, 15, 16. II, 2*, 1, 5
Origamus (<i>David</i>)	II, 3, 1, 11		II, 2*, 27, 5
Orielius (<i>Abrahamus</i>)	II, 4, 1, 11	Parzens (<i>Daniel</i>)	I, 4, 13, 3. I, 5, 1, 4
Osiander (<i>Johannes Adamus</i>)	II, 1, 13, 1		II, 1, 5, 2
	II, 2*, 24, 3. III, 6, 1, 5 & 8	(<i>Johannes Philippus</i>)	I, 4, 6, 11
Ofius (<i>Theodotus</i>)	I, 2, 7, 50. II, 2*, 24, 7	(<i>Philippus</i>)	I, 6, 1, 24
Offolinskus (<i>Georgius</i>)	I, 6, 3, 6	Parkens (<i>Robertus</i>)	III, 5, 1, 27
Offenfeldius (<i>Christianus</i>)	I, 6, 3, 6	(<i>Samuel</i>)	II, 1, 7, 22. II, 2, 11, 7
Ottius (<i>Johannes Heuricus</i>)	I, 4, 4, 14		& 8, III, 5, 1, 4 & 9
	III, 5, 1, 34	Parthafius (<i>Iamus</i>)	I, 1, 25, 37. 4, 1, 22, 7
Otto (<i>Andreas</i>)	II, 3, 1, 4		I, 1, 24, 8
(<i>Daniel</i>)	III, 6, 6, 3. III, 6, 9, 3	Parthenius (<i>Bernardinus</i>)	I, 2, 16, 20 & 35
Oudan (<i>Isachimus</i>)	I, 5, 2, 2		I, 7, 1, 14 & 15
Oviedo (<i>Franciscus de</i>)	II, 1, 14, 46	Paschalius (<i>Carolus</i>)	I, 5, 2, 18 & 12
Owenus (<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 14		III, 1, 1, 10 & 11
		(<i>Valentinus</i>)	I, 5, 2, 13
Pachimerius (<i>Georgius</i>)	II, 1, 9, 9	Pasforibus (<i>Nicolaus de</i>)	III, 6, 8, 2
Pacius (<i>Julius</i>)	I, 2, 5, 32. II, 1, 14, 69	Pastorius (<i>Joachimus</i>)	I, 6, 3, 6. I, 7, 3, 17
	III, 6, 8, 2		III, 1, 1, 8 & 10
Pajot (<i>Carolus</i>)	I, 6, 1, 27	Patinus (<i>Carolus</i>)	I, 4, 13, 13
Palefoxius (<i>Johannes</i>)	I, 6, 4, 27		II, 2*, 21, 6
Palamedes (<i>Isidus</i>)	II, 1, 11, 31	(<i>Guido</i>)	I, 1, 15, 23. I, 1, 24, 96
Palearius (<i>donius</i>)	I, 1, 23, 55. I, 1, 25, 36		I, 1, 5, 18. I, 1, 9, 6. I, 1, 19, 64
	I, 3, 9, 13. II, 1, 5, 2	Patricius (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 1, 12. II, 1, 8, 9
Palingius (<i>Abrahamus</i>)	II, 3, 1, 15		II, 1, 15, 2. II, 2, 4, 5 & 6. II, 1, 7, 3
Palisly (<i>Bernhardus</i>)	II, 2*, 10, 3		II, 2, 12, 2. II, 2, 14, 1. II, 2*, 1, 3
	II, 2*, 3, 3	& 9. II, 2*, 14, 1. III, 5, 1, 3	
Palladius (<i>Andreas</i>)	I, 4, 11, 9	Pauli (<i>Andreas</i>)	II, 4, 9, 6
			Pauli

A V T O R V M.

Pauli (<i>Simon</i>)	II, 2*, 40, 4. II, 2*, 42, 4	Petramellarius (<i>Johannes Antonius</i>)	I, 6, 3, 13
	II, 4, 1, 2. III, 7, 1, 5	Petrarcha (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 23, 27. I, 1, 18, 20
Paulo (<i>Eustachius a S.</i>)	II, 1, 14, 31		I, 1, 22, 12. I, 1, 1, 11
Pearsonius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 7, 3	Petri (<i>Fridericus</i>)	I, 1, 21, 110
Pechlinus (<i>Joh. Nicolaus</i>)	II, 2*, 17, 5	Petter (<i>Nicolaus</i>)	II, 4, 1, 16
Pegelius (<i>Magnus</i>)	I, 1, 2, 26. I, 2, 9, 26	Poucerus (<i>Caspar</i>)	II, 3, 1, 1
	II, 2, 1, 17. II, 2*, 22, 2	Pfannerus (<i>Tobias</i>)	I, 5, 2, 6. III, 4, 1, 10
Peirescius (<i>Nicolaus Fabricius</i>)	I, 4, 5, 6		III, 5, 1, 12. III, 6, 9, 2
	I, 4, 12, 4. II, 2, 2, 6	Pfeiffers (<i>Augustus</i>)	III, 5, 1, 16
Peiskerns (<i>Georgius Christophorus</i>)	I, 4, 4, 6		(<i>Joh. Philippus</i>) I, 5, 2, 3
Pelissonius (<i>Paulus</i>)	I, 1, 19, 63	Pfochenius (<i>Sebastianus</i>)	I, 4, 6, 19
Pellegrinus (<i>Camillus</i>)	I, 7, 1, 13	Phaedrus (<i>Thomas</i>)	I, 1, 25, 55
Pellerus (<i>Christophorus</i>)	III, 2, 1, 4		(<i>Titus</i>) I, 4, 12, 4
Pellius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 20, 21	Phalcreus (<i>Demetrius</i>)	I, 1, 6, 3
Paraldus (<i>Gulielmus</i>)	I, 6, 4, 12	Philaltheus (<i>Lucilius</i>)	I, 1, 24, 74
Peregrinus (<i>Gomezius</i>)	II, 1, 15, 11		II, 1, 1, 11, 12
Peregrinus (<i>Benedictus</i>)	II, 1, 1, 7	Photius (<i>Patriarcha Constantinopolitanus</i>)	I, 1, 16, 13. III, 6, 7, 13
	II, 2, 8, 6. II, 2, 7, 2. II, 2*, 1, 9	Piccardus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 11
	II, 2*, 11, 10		II, 1, 14, 73
Perecius (<i>Antonius</i>)	I, 1, 24, 134	Piccartus (<i>Michael</i>)	I, 4, 12, 8. I, 6, 3, 3
	III, 6, 7, 9		II, 1, 11, 30. III, 2, 1, 2
(<i>Didacus</i>)	I, 6, 4, 27	Piccolominus (<i>Alexander</i>)	I, 2, 8, 45
Periers (<i>Bonaventura de</i>)	I, 1, 8, 16	Pichon (<i>Julianus</i>)	I, 4, 13, 3
	III, 5, 1, 11	Picinellus (<i>Philippus</i>)	I, 1, 21, 61
Perionius (<i>Joachinus</i>)	I, 4, 4, 11. I, 5, 2, 7	Pictorius (<i>Georgius</i>)	II, 1, 7, 14
	II, 1, 12, 1		II, 3, 1, 15
Perumia (<i>Joh. Paulus</i>)	II, 1, 11, 8	Picus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 7, 16. II, 1, 11, 2
Perottus (<i>Nicolaus</i>)	I, 4, 9, 9		II, 1, 14, 37. II, 2, 10, 1
Perronius (<i>Jacobus</i>)	III, 5, 1, 26	(<i>Johannes Franciscus</i>)	I, 1, 11, 3
Perus (<i>Johannes Dominicus</i>)	I, 1, 12, 13		II, 1, 7, 16
Pesquetus (<i>Orlandus</i>)	I, 1, 21, 100	Pieruccius (<i>Joh. Michael</i>)	I, 1, 7, 41
Petavius (<i>Dionysius</i>)	I, 6, 2, 18 & 21	Pignorius (<i>Laurentius</i>)	I, 1, 24, 30
	II, 2, 11, 6. III, 4, 1, 5. III, 5, 1, 4		I, 1, 7, 34. I, 1, 22, 7. I, 6, 3, 11
	& I. III, 5, 1, 27		II, 2, 4, 3
Petitus (<i>Petrus</i>)	I, 4, 12, 10. I, 7, 1, 14	Pinellus (<i>Johannes Vincentius</i>)	I, 1, 1, 8
	II, 2*, 16, 2. II, 2*, 32, 5		I, 1, 3, 19. I, 1, 19, 19. I, 1, 15, 51
(<i>Samuel</i>)	I, 5, 1, 11		II, 2, 2, 5
	III, 6, 2, 4	Piso (<i>Gulielmus</i>)	II, 2, 2, 7. II, 2*, 40, 5
Petra (<i>Gabriel a</i>)	I, 6, 1, 6	(<i>Lili</i>) 2	Pistorius

I N D E X

Pistorius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 25, 5	Possardus (<i>Wilhelmus</i>)	I, 5, 2, 7
	III, 6, 9, 2	Posselius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 6, 11
Pithzus (<i>Petrus</i>)	I, 4, 13, 3. I, 6, 1, 9	Possivinus (<i>Antonius</i>)	I, 1, 16, 14 & 21
	III, 6, 2, 2		I, 7, 1, 6
Pitiscus (<i>Samuel</i>)	I, 4, 12, 1, 4. I, 4, 13, 13	Posterus (<i>Caspar</i>)	II, 2*, 2, 5
Pitiscus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 18, 42	Postellus (<i>Guilielmus</i>)	I, 1, 8, 11. I, 1, 6, 18
Pizimentius (<i>Dominicus</i>)	II, 2, 7, 6		I, 4, 5, 1. II, 1, 12, 2
Placcius (<i>Valentinus</i>)	I, 1, 16, 4 & 70		II, 2*, 11, 5. III, 5, 1, 7
	I, 2, 5, 99	Potterus (<i>Johannes</i>)	I, 7, 2, 22
(<i>Vincentius</i>)	III, 1, 1, 6	Powerus (<i>Henricus</i>)	II, 2*, 3, 5
	III, 6, 6, 3		II, 2*, 32, 2
Placentinus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 23, 5	Prætorius (<i>Godefridus</i>)	I, 2, 2, 25
	II, 4, 1, 5	(<i>Johannes</i>)	II, 2*, 2, 5. II, 3, 1, 6
Plantavitius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 5, 5	(<i>Stephanus</i>)	I, 2, 2, 26
Pleurius (<i>Stephanus</i>)	I, 7, 3, 4	Præschius (<i>Johannes Ludovicus</i>)	I, 7, 3, 8
Politianus (<i>Angelus</i>)	I, 1, 23, 30		& 15. III, 2, 1, 14 & 20
Pollux (<i>Julius</i>)	I, 4, 7, 4		III, 6, 1, 8. II, 2, 3
Polus (<i>Antonius</i>)	II, 1, 14, 48		III, 6, 3
(<i>Martianus</i>)	III, 5, 1, 15	Prato (<i>Antonius de</i>)	III, 6, 7, 15
Pomarius (<i>Samuel</i>)	III, 5, 1, 36	Priceus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 14, 3
Pomey (<i>Franciscus</i>)	I, 2, 5, 80		I, 4, 6, 19
	I, 7, 1, 17	Prierias (<i>Sylvester</i>)	II, 1, 14, 35
Pomponatus (<i>Petrus</i>)	II, 1, 11, 4	Primerofius (<i>Jacobus</i>)	II, 2, 1, 9
	II, 2*, 48, 7	Priolus (<i>Benjamin</i>)	I, 1, 16, 11. I, 3, 13, 41
Pona (<i>Franciscus</i>)	I, 6, 3, 11		III, 7, 1, 5
Pontanus (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 21, 35. I, 7, 1, 7	Probus (<i>Valerius</i>)	I, 4, 2, 3
(<i>Johannes</i>)	III, 5, 1, 19	Pfeilus (<i>Michael</i>)	I, 1, 11, 51. II, 1, 9, 8
(<i>Jovianus</i>)	I, 1, 1, 14. I, 7, 3, 9 & 11		II, 2, 11, 3
	II, 2*, 43, 2. III, 4, 13	Puffendorffius (<i>Samuel</i>)	III, 1, 1, 11
(<i>Ludovicus</i>)	I, 6, 4, 27		III, 2, 1, 20. III, 6, 1, 3 & 6 & 8
Pontius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 14, 11	Puhtherbeus (<i>Gabriel</i>)	I, 1, 16, 28
(<i>Petrus</i>)	I, 2, 3, 23. I, 4, 1, 6	Pulmannus (<i>Theodorus</i>)	I, 4, 12, 9
Porcachius (<i>Thomas</i>)	I, 5, 2, 8	Puppio (<i>Franciscus Follins a</i>)	II, 2*, 20, 3
Porta (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 4, 2, 3	Puteanus (<i>Ericius</i>)	I, 1, 24, 33. I, 1, 17, 22
	II, 2, 2, 9 & 11. II, 2*, 40, 6		I, 5, 2, 6 & 11. I, 6, 3, 4 & 6
	II, 3, 1, 4. II, 4, 1, 15		II, 2*, 22, 3. III, 2, 1, 3
Portius (<i>Simon</i>)	I, 4, 6, 14. I, 4, 8, 11	(<i>Petrus</i>)	I, 1, 3, 18. I, 1, 19, 26
Portnerus (<i>Johannes Albertus</i>)	I, 4, 6, 3		III, 2, 1, 9
Portus (<i>Emilius</i>)	I, 4, 8, 10	Putschius (<i>Elias</i>)	I, 4, 10, 2
(<i>Franciscus</i>)	I, 7, 1, 10	Pyrekheimerus (<i>Hilarius</i>)	I, 1, 15, 40

Quartus

A V T O R V M.

Q uærcus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 19, 9	Ray (<i>Johannes</i>)	I, 1, 21, 3. II, 1, 15, 10
Quenstedt (<i>Joh. Andreas</i>)	II, 1, 13, 17		II, 2, 17, 5
Querquetanus (<i>Andreas</i>)	I, 1, 13, 24	Raymundus (<i>Cappellanus Gregorii Noni</i>)	III, 6, 7, 14
(<i>Jofua</i>)	II, 2*, 27, 5. II, 2*, 29, 4	Raynaudus (<i>Theophilus</i>)	I, 1, 16, 23
Quillet (<i>Claudius</i>)	I, 2, 4, 8		II, 1, 14, 60. II, 3, 1, 17
R abirius (<i>Junius</i>)	I, 5, 2, 15	Reael (<i>Laurentius</i>)	II, 2*, 32, 5
Rachelius (<i>Joaachimur</i>)	I, 7, 3, 4	Rebuffus (<i>Petrus</i>)	III, 6, 7, 15
(<i>Samuel</i>)	II, 1, 9, 7. III, 1, 1, 2	Recchus (<i>Nardus Antonius</i>)	II, 2, 2, 9
	III, 1, 1, 7 & 10. III, 1, 1, 12	Regius (<i>Henricus</i>)	II, 1, 15, 9. II, 2, 17, 4
	III, 6, 1, 5 & 8. III, 6, 9, 2		II, 2*, 44, 3
Rada (<i>Johannes de</i>)	II, 1, 14, 14	Reicheltus (<i>Julius</i>)	II, 2*, 8, 7
Radau (<i>Michael</i>)	I, 6, 1, 18	Rejes (<i>Caspar de</i>)	I, 1, 21, 48. II, 2, 2, 10
Raderus (<i>Matth.</i>)	I, 4, 13, 11		II, 3, 1, 17
Raverdus (<i>Jacobus</i>)	III, 6, 3, 2	Reimarus (<i>Albertus</i>)	III, 5, 1, 20
Ragufæus ()	II, 3, 1, 1	Reinbothius (<i>Fridericus</i>)	III, 6, 11, 4
Rainaldus (<i>Odericus</i>)	III, 4, 1, 12	Reineccius (<i>Reimerus</i>)	III, 4, 1, 3
Ramirefius (<i>Emanuel</i>)	I, 2, 3, 25	Reineltius (<i>Thomas</i>)	I, 1, 23, 65. I, 1, 11, 19
(<i>Laurentius</i>)	I, 1, 21, 48. II, 4, 13, 11		I, 4, 14, 26. I, 4, 4, 9. I, 4, 5, 8
	I, 5, 1, 13		I, 4, 7, 3. I, 5, 1, 9. II, 2, 7, 6
Ramfey (<i>Wilhelmus</i>)	II, 2*, 45, 7		II, 2, 16, 5. II, 2*, 36, 2
Ramus (<i>Petrus</i>)	I, 2, 7, 17. II, 1, 7, 17		III, 4, 1, 2
	II, 1, 12, 1. II, 2, 12, 7	Reinkingius (<i>Theodorus</i>)	III, 2, 1, 19
	II, 2*, 1, 3. II, 2*, 13, 2	Reiferus (<i>Antonius</i>)	I, 1, 5, 16. I, 1, 7, 26
	II, 4, 1, 5. II, 5, 1, 1. II, 5		III, 5, 1, 9
	1, 5. III, 5, 1, 7	Reiskius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 8, 1
Ranchinus (<i>Franciscus</i>)	III, 6, 3, 8	Remigius (<i>Nicolaus</i>)	II, 3, 1, 15
Rango (<i>Conr. Tiburtius</i>)	I, 5, 2, 9. II, 2*, 45, 8	Renaudotius (<i>Theophrastus</i>)	I, 2, 7, 60
Ranzovius (<i>Henricus</i>)	II, 3, 1, 11	Rennemannus (<i>Henningus</i>)	II, 1, 12, 1
Rapichius (<i>Jovita</i>)	I, 6, 1, 21		III, 6, 5, 5
Rapinus (<i>Renatus</i>)	I, 4, 11, 14. I, 4, 13, 3	Refenius (<i>Petrus Johannes</i>)	II, 1, 1, 13
	I, 6, 1, 31. I, 6, 4, 8. I, 7, 1, 3 & 13	Reuchlinus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 19, 36
	I, 7, 3, 8. II, 1, 7, 22. II, 2*, 42, 1		II, 3, 1, 17
Rappoltius (<i>Fridericus</i>)	I, 7, 3, 8	Revins (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 23, 71
Ratichius (<i>Wolfgangus</i>)	I, 2, 10, 28	Reygerus (<i>Arnoldus</i>)	III, 6, 11, 2
Rattray (<i>Sylvester</i>)	II, 2*, 8, 3	Keyherus (<i>Samuel</i>)	II, 2*, 18, 1. II, 2*, 22, 2
Ravelin (<i>Franciscus Martinus</i>)	I, 2, 6, 33		III, 6, 1, 3
Ravennas (<i>Petrus</i>)	I, 2, 6, 33	Rhedi (<i>Franciscus</i>)	II, 2*, 27, 3. II, 2*, 44, 2
Ravifius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 21, 37. I, 7, 1, 19		II, 2*, 45, 5 & 8
Ranlinus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 10	Rhenanus (<i>Beatus</i>)	I, 1, 22, 14. III, 6, 9, 2
		(L. III) 3	Rhe-

I N D E X.

Rhenius (<i>Johannes</i>)	I, 2, 10, 38	Rivinus (<i>Andreas</i>)	I, 5, 1, 9
Rhodiginus (<i>Ludovicus Caelius</i>)	I, 1, 21, 50	Rivius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 21, 115. I, 1, 23, 36
	I, 1, 25, 37. I, 5, 1, 7		I, 3, 4, 28. I, 4, 10, 10
Rhodius (<i>Ambrosius</i>)	II, 1, 2, 7. II, 2, 6, 6		(<i>Thomas</i>) III, 4, 1, 9. III, 6, 4, 2
	II, 4, 1, 9	Robertsonus (<i>Guilielmus</i>)	I, 4, 8, 7
(<i>Andronicus</i>)	II, 1, 9, 7	Robertus (<i>Claudius</i>)	III, 4, 1, 18
(<i>Johannes</i>)	I, 4, 12, 7. I, 4, 14, 13	Robertellus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 24, 116
	I, 5, 2, 13. III, 7, 1, 2		I, 5, 1, 2. I, 5, 2, 5. I, 7, 3, 11
Rhodomannus (<i>Laurentius</i>)	I, 4, 6, 3 & 8		II, 1, 11, 22. III, 4, 1, 3
Ribadeneira (<i>Petrus</i>)	I, 1, 18, 54	Roccus (<i>Antonius</i>)	II, 1, 14, 71
Ricciolus (<i>Johannes Baptista</i>)	II, 4, 1, 1		II, 2*, 47, 6
	& 3 & 14	Rocha (<i>Angelus</i>)	I, 1, 17, 26. I, 5, 2, 13
Riccus (<i>Adamus</i>)	III, 6, 4, 3	Rocha (<i>Henricus de</i>)	II, 2, 15, 6
(<i>Bartolomeus</i>)	I, 3, 10, 10		II, 2*, 31, 3
(<i>Paulus</i>)	II, 2, 3, 7	Rodericus (<i>Alphonfus</i>)	I, 6, 4, 27
Riccobonus (<i>Antonius</i>)	I, 1, 14, 27	(<i>Stephanus</i>)	I, 2, 3, 24
	III, 4, 1, 3	Rodingius (<i>Guilhelmus</i>)	III, 6, 11, 3
Ricerius (<i>Mutius</i>)	I, 7, 3, 8	Rogerus (<i>Abrahamus</i>)	II, 1, 1, 11
Richerius (<i>Edmundus</i>)	I, 2, 2, 30		II, 2, 5, 6
	I, 1, 16, 74. I, 4, 10, 10. I, 6, 1, 21	Rohault (<i>Jacobus</i>)	II, 1, 15, 9
Richterius (<i>Christophorus Philippus</i>)	III, 6, 6, 2		II, 2, 17, 4 & 5
(<i>Georgius</i>)	I, 1, 16, 51. I, 1, 24, 84	Romanus (<i>Egidius</i>)	II, 1, 14, 7
	I, 1, 7, 58. III, 3, 1, 5. III, 2, 1, 14	Rondeletius (<i>Guilielmus</i>)	II, 2*, 46, 2
Riddorus (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 16, 69	Rorarius (<i>Hieronymus</i>)	I, 4, 1, 3
Riera (<i>Johannes de</i>)	I, 2, 5, 26		I, 4, 4, 16
Rieros (<i>Juan Soropan de</i>)	I, 1, 21, 105	Rosa (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 42, 2
Rigaltius (<i>Nicolaus</i>)	I, 4, 8, 11. I, 4, 14, 4	Rosellus (<i>Antonius de</i>)	III, 5, 1, 27
	III, 2, 1, 8. III, 6, 4, 4	Rosenbergius (<i>Joh. Carolus</i>)	II, 2*, 43, 3
Riguez (<i>Robertus</i>)	I, 4, 12, 5	Rosenthal (<i>Henricus</i>)	III, 6, 7, 15
Ringelbergius (<i>Joachimus Fortius</i>)	I, 1, 1, 8	Rosinus (<i>Johannes</i>)	I, 5, 2, 4
	I, 1, 22, 33. I, 2, 7, 8	Rosizus (<i>Alexander</i>)	I, 7, 1, 19. II, 2*, 45, 8
	I, 6, 1, 3		II, 2*, 47, 3. III, 5, 1, 10 & 20
Riolanus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 12, 1	Roselius (<i>Casparus</i>)	I, 2, 6, 24
	II, 2, 12, 7	Roslius (<i>Joh. Victorius</i>)	vid. Errythaeus.
Rittershusius (<i>Conradus</i>)	I, 6, 4, 4	Rosweidus (<i>Hierib.</i>)	III, 4, 1, 12
	III, 6, 3, 2. III, 6, 7, 3 & 12	Rotniarius (<i>Valentinus</i>)	I, 1, 21, 81
	III, 6, 7, 14 & 15	Roxas (<i>Augustinus de</i>)	I, 7, 1, 8
(<i>Nicolaus</i>)	III, 4, 1, 10	Ruarius (<i>Martinus</i>)	I, 1, 24, 104
Rivetius (<i>Andreas</i>)	III, 5, 1, 28 & 32		III, 5, 1, 33
		Rubenius (<i>Albertus</i>)	I, 5, 2, 9
			Rubius

A V T O R V M.

Rubius (<i>Antonius</i>)	II, 1, 14, 44	(<i>Petrus Hieronymus</i>) de Liziraco	
Rucelius (<i>Johannes</i>)	II, 4, 13, 2		I, 2, 5, 35
Rudbeckius (<i>Olaus</i>)	I, 4, 3, 3	Sanctius (<i>Franciscus</i>)	I, 4, 6, 14
	II, 1, 1, 13		I, 4, 10, 3
Rue (<i>Carolus de la</i>)	I, 2, 15, 22	Sanctorius (<i>Sauclor</i>)	II, 4, 1, 15
Ruupelius (<i>Joh. Henricus</i>)	II, 2*, 2, 5	Sanderus (<i>Antonius</i>)	I, 1, 18, 35. I, 1, 3, 27
Rupertus (<i>Christoph. Adamus</i>)	I, 1, 23, 65	Sanderfonius (<i>Robertus</i>)	I, 1, 1, 7 & 12
	I, 4, 12, 6. I, 6, 3, 5. II, 1, 11, 30		III, 6, 1, 3
	III, 2, 1, 12. III, 4, 1, 5. III, 6, 3, 1	Sandins (<i>Christophorus</i>)	I, 1, 18, 60
	III, 6, 4, 2 & 4		II, 1, 7, 19. II, 2, 11, 10. II, 2*, 47, 6. III, 4, 1, 1 & 15
Rutgerius (<i>Janus</i>)	I, 2, 9, 7. I, 4, 37, 13.		III, 5, 1, 33
	I, 5, 1, 11	Sandys (<i>Eduinus</i>)	III, 5, 1, 20
Rycquius (<i>Justus</i>)	I, 1, 24, 107. I, 5, 2, 5	Sannazarius (<i>Alfius</i>)	I, 7, 3, 8
Rykius (<i>Theodorus</i>)	I, 4, 7, 7. I, 4, 13, 4	Sanfon (<i>Nicolaus</i>)	II, 4, 1, 11 & 14
Sachinus (<i>Franciscus</i>)	I, 3, 1, 4 & 9. I, 3, 1, 26	Sautinellus (<i>Antonius</i>)	II, 2*, 47, 4
Sachsius (<i>Philippus Jacobus</i>)	II, 2*, 20, 3	Sarbievius (<i>Matth. Casimirus</i>)	I, 7, 3, 3
	II, 2*, 42, 2		& 10
Sacratus (<i>Paulus</i>)	I, 1, 24, 106	Sarpinus (<i>Paulus</i>)	I, 1, 19, 21 seq. I, 1, 24, 19
Sadeler (<i>Agidius</i>)	I, 5, 2, 3		I, 1, 15, 53. I, 3, 1, 23. II, 1, 7, 22
	(<i>Rudolphus</i>)		II, 2, 2, 6. II, 2, 11, 7. II, 2, 12, 2
Sævilus (<i>Henricus</i>)	I, 5, 2, 10		II, 2*, 20, 4. II, 5, 1, 1. III, 2, 1, 7 & 18. III, 5, 1, 9
Sagittarius (<i>Joh. Christfried</i>)	III, 2, 1, 15		III, 6, 3, 9
Salabertus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 13, 11	Sarravius (<i>Claudius</i>)	I, 1, 24, 2. I, 1, 16, 57
Salas (<i>Johannes Antonius Gonzalez de</i>)	I, 7, 1, 7		I, 4, 6, 1
Salcius (<i>Franciscus</i>)	I, 6, 4, 14	Savanarola (<i>Politianus</i>)	I, 1, 15, 54
Sallustius (<i>Crispus</i>)	I, 4, 11, 8	Saubertus (<i>Johannes</i>)	I, 5, 2, 6
Salmafius (<i>Claudius</i>)	I, 1, 24, 13. I, 1, 3, 29	Sautel (<i>Petrus Justus</i>)	I, 7, 3, 4
	I, 1, 7, 10. I, 2, 8, 55. I, 4, 6, 16 & 17 & 19	Sayrus (<i>Gregorius</i>)	II, 1, 14, 57
	I, 5, 1, 12. I, 5, 2, 10. I, 7, 1, 10. II, 1, 14, 51	Scalichius (<i>Paulus</i>)	I, 1, 11, 4. I, 2, 5, 28
	II, 2, 2, 2 & 3. II, 2*, 12, 9. II, 2*, 27, 8	Scaliger (<i>Josephus</i>)	I, 1, 21, 113. I, 1, 23, 71
	III, 4, 1, 9 & 22. III, 5, 1, 26. III, 5, 1, 29. III, 6, 2, 1 & 4		I, 4, 1, 9. I, 7, 2, 1. I, 7, 2, 22
Salvianus (<i>Caspar</i>)	I, 1, 14, 17		III, 4, 1, 5. III, 7, 1, 2
Sambucus (<i>Johannes</i>)	I, 7, 3, 4	(<i>Julius Caesar</i>)	I, 1, 23, 70. I, 6, 3, 2
Sannamarthaus (<i>Abelius</i>)	I, 1, 19, 62		I, 7, 1, 6. I, 4, 9, 2. I, 7, 3, 2 & 12.
	(<i>Sevola f. Gancherius</i>)		II, 1, 15, 3. II, 2, 2, 11. II, 2*, 32, 1. III, 5, 1, 4. I, 4, 10, 5
Sanchez (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 6, 3. II, 2, 9, 1	Scapula (<i>Johannes</i>)	I, 4, 8, 6
			Scartochia

I N D E X

- Scarochia (Margarita)* I, 1, 14, 22
Scaynus (Antonius) II, 1, 11, 27. II, 1, 14, 65
Schazvius (Henricus) I, 2, 6, 63. I, 3, 10, 14
 I, 4, 3, 7. I, 4, 9, 6. I, 4, 13, 9
 I, 4, 6, 15. I, 7, 1, 17. II, 2*, 13, 10
Schallius (Iohannes Adamus) II, 2, 5, 2
Schardius (Simon) III, 6, 9, 2
Scharrockius (Robertus) II, 2*, 41, 2 & 8
 III, 1, 1, 7. III, 6, 1, 3 & 8
Scharfchmid (Carolus) III, 6, 9, 3
Schefferus (Johannes) I, 1, 18, 48
 I, 4, 12, 20. I, 5, 2, 9 & 10, 13 & 14
 I, 6, 1, 8 & 21. I, 6, 3, 6. II, 1, 2, 1
 III, 1, 1, 1 & 7. III, 4, 1, 9
Schegkii (Jacobus) II, 1, 11, 23
Scheinerus (Christophorus) II, 2*, 12, 6
Scheldonus (Gilbertus) I, 1, 4, 16
Schelius (Radboldus Hernianus) III, 4, 1, 9
 III, 2, 1, 20. III, 6, 1, 8
Schelton (Thomas) I, 4, 2, 4
Schenkelius (Lambertus) I, 2, 6, 38
Schenckius (I. G.) III, 7, 1, 5
Scherbius (Philippus) I, 2, 8, 2. II, 1, 11, 30
Scherley (Thomas) II, 2*, 31, 3
Scherzerus (Johannes Adamus) II, 1, 14, 31
 II, 5, 1, 6
Scheurlus (Henricus Iulius) II, 1, 1, 2
Schickardus (Wilhelmus) I, 1, 24, 83
 III, 6, 2, 1
Schildius (Johannes) III, 2, 1, 17
Schlüsselbergius (Conradus) III, 5, 1, 19
Schlüterus (Johannes) III, 6, 9, 5
 (Severinus Waltherus) III, 5, 1, 13
 & 33
Schmidius (Erasmus) I, 4, 6, 9. I, 7, 2, 10
Schmuckius (Martinus) II, 2, 2, 11
Schneidewinus (Johannes) III, 6, 7, 3 & 15
Schnobelius (Joachimus) III, 6, 7, 8
Schönslederius (Wolfgangus) I, 6, 1, 24. I, 4
 9, 20. II, 4, 1, 12. III, 5, 1, 21
Schonzeus (Cornelius) I, 7, 3, 15
Schönbornerus (Georgius) III, 2, 1, 3
Schonerus (Johannes) II, 3, 1, 11
Schookius (Martinus) I, 4, 6, 19, 1, 6, 3, 4
 II, 2*, 2, 5. II, 2*, 6, 9. II, 2*, 8, 10
 II, 2*, 21, 6. II, 2*, 43, 2. II, 2*, 47, 2
 II, 3, 1, 2. III, 2, 1, 17.
 III, 3, 1, 3. III, 5, 1, 27
 III, 6, 1, 5
Schorus (Antonius) I, 4, 6, 11
 I, 4, 9, 12 & 20
Schotanus (Bernhardus) III, 6, 7, 6
Schöten (Franciscus a) II, 4, 1, 5
Schothelius (Jusuf Georgius) I, 4, 4, 7
Schottus (Andreas) I, 1, 18, 31. I, 1, 21, 85
 I, 5, 1, 10
 I, 2, 5, 61. II, 2, 2, 11
 II, 2*, 4, 3. II, 2*, 11, 9
 II, 4, 1, 3 & 5 & 15
Schraderus (Christophorus) I, 6, 1, 2
 I, 6, 1, 25. I, 6, 3, 3
 I, 6, 4, 1
 (Laurentius) I, 4, 1, 10
Schrevelius (Cornelius) I, 2, 2, 28
 I, 4, 8, 10
Schrieckius (Adrianus) I, 4, 3, 4
Schrökius (Lucas) I, 1, 21, 40
Schülerus (Johannes) II, 1, 14, 55
 I, 5, 1, 3
Schultzius (Georgius) III, 6, 10, 3
Schoppius (Johannes Balthasar) I, 6, 3, 3
Schuren (Gerhardus de) I, 4, 4, 4
Schurtzleischius (Conradus Samuel)
 III, 4, 1, 4
 II, 2*
 45, 5. II, 2*, 47, 4
 II, 2*, 5, 3
Schwartzius (Bartholomaeus) II, 2*, 38, 3
Schwartzkopffius (Johannes) I, 1, 7, 49
Schwenckfeld (Caspar) II, 2*, 29, 4
 Schwen-

A V T O R V M.

Schwenterus (<i>Daniel</i>)	I, 4, 2, 4	Servius (<i>Petrus</i>)	I, 5, 2, 5
Scioppinus (<i>Caspar</i>)	I, 1, 16, 25		II, 2*, 48, 4
	I, 4, 5, 2 I, 4, 9, 12. I, 4, 9, 19	Severinus (<i>M. Aurelius</i>)	II, 5, 1, 3
	I, 4, 10, 4. I, 6, 1, 29	Seyboldus (<i>Johannes Georgius</i>)	I, 4, 10, 10
	II, 1, 4, 2. II, 2, 8, 1	Siberus (<i>Adamus</i>)	I, 1, 16, 63
	III, 2, 1, 2. III, 4, 1, 3		I, 1, 24, 116. I, 4, 9, 13
	III, 5, 1, 25	Sibscota (<i>Georgius</i>)	I, 6, 3, 3
(<i>Franciscus</i>)	I, 1, 17, 36	Siderocrates (<i>Samuel</i>)	I, 2, 3, 15
(<i>Johannes</i>)	I, 4, 4, 7	Sidonius (<i>Apollinaris</i>)	II, 1, 15, 16
Scotus (<i>Johannes Duns</i>)	II, 1, 14, 8		I, 1, 23, 25
Scrivierus (<i>Petrus</i>)	I, 1, 24, 89	Sigonius (<i>Carolus</i>)	I, 4, 11, 3
	I, 4, 12, 8		I, 5, 2, 7. I, 6, 1, 28
Sculetus (<i>Abrahamus</i>)	III, 5, 1, 28		III, 4, 1, 2
Seberus (<i>Wolfgangus</i>)	I, 4, 7, 4	(<i>Friedricus</i>)	I, 1, 16, 58
	I, 7, 2, 2	Silhon ()	III, 2, 1, 17
Sebonde (<i>Raymundus de</i>)	III, 5, 1, 6	Simlerus (<i>Josias</i>)	I, 1, 18, 10
Sechtlenius (<i>Philippus</i>)	II, 2*, 48, 5	Simon (<i>Johannes Georgius</i>)	III, 6, 1, 5
Seckendorffius (<i>Vitus Ludovicus</i>)	III, 2, 1, 17	Simonius (<i>Richardus</i>)	I, 4, 1, 4. I, 4, 6, 19
	III, 3, 1, 2. III, 4, 1, 13		III, 5, 1, 5
Secundus (<i>Johannes</i>)	I, 7, 3, 9	(<i>Simonius</i>)	II, 1, 11, 28
Segetus (<i>Georgius</i>)	II, 2*, 47, 5		III, 1, 1, 11
Segvierius (<i>Petrus</i>)	I, 1, 19, 57. III, 6, 4, 11	Sinclarus (<i>Georgius</i>)	II, 2*, 18, 9
Seldenus (<i>Johannes</i>)	I, 4, 14, 26	Sinibaldus (<i>Johannes Benedictus</i>)	II, 2*, 2, 7
	II, 3, 1, 16. III, 5, 1, 22		II, 2*, 47, 2
	III, 6, 1, 6 & 8. III, 6, 2, 1	Sirectus (<i>Antonius</i>)	II, 1, 14, 10
	III, 6, 3, 1. III, 6,	Sirmondus (<i>Jacobus</i>)	III, 5, 1, 26
	4, 3 & 5. III,	Sithmannus (<i>Johannes</i>)	III, 6, 4, 4
	6, 4, 9	Skinnerus (<i>Stephanus</i>)	I, 4, 3, 9
Selenus (<i>Anastus</i>)	I, 4, 2, 4	Sleidanus (<i>Johannes</i>)	III, 4, 1, 4 & 14
Sempilius (<i>Hugo</i>)	II, 4, 1, 1	Slevogt (<i>Johannes Philippus</i>)	III, 6, 1, 8
Sengverdius (<i>Arnoldus</i>)	II, 2, 1, 8	Smetius (<i>Johannes</i>)	I, 5, 2, 13
(<i>Wolferdus</i>)	II, 2*, 45, 8	Smidenflait (<i>Hartvicus</i>)	I, 1, 25, 12
Sennertus (<i>Daniel</i>)	II, 2, 15, 7		I, 2, 13, 21
Septalius (<i>Ludovicus</i>)	II, 1, 11, 14	Smith (<i>Thomas</i>)	I, 4, 6, 18
	II, 3, 1, 3 & 4. III, 2, 1, 15		III, 5, 1, 23
	III, 3, 1, 2	Solea (<i>Andreas</i>)	II, 2*, 29, 4
Sepulveda (<i>Johannes Genesius</i>)	I, 1, 24, 53	Sommerus (<i>Guilielmus</i>)	I, 4, 4, 9
	III, 2, 1, 20	Soncinus (<i>Paulus</i>)	II, 1, 14, 33
Serre (<i>Petrus de la</i>)	I, 6, 4, 17. III, 5, 1	Sonerus (<i>Ernestus</i>)	II, 1, 11, 30
	11 & 35	Sonnemann (<i>Antonius Daniel</i>)	III, 6, 10, 3
		(<i>Mmm m</i>)	Sor-

I N D E X

Sorbiarius (<i>Samuel</i>)	I, 1, 21, 44 II, 2, 2, 6	Spitzelius (<i>Theophilus</i>)	I, 1, 16, 68 I, 1, 17, 20. I, 1, 7, 21 II, 2, 5, 2. III, 5, 1, 9 III, 5, 1, 13 & 30
Sorbona (<i>Robertus de</i>)	II, 1, 14, 34	Spondanus (<i>Henricus</i>)	I, 1, 16, 14 III, 4, 1, 12
Sorellus (<i>Claudius</i>)	I, 1, 28, 25. II, 2, 1, 19 II, 2*, 41, 2	Sponius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 14, 26 III, 5, 1, 16 & 22 & 23
Soto (<i>Dominicus a</i>)	II, 1, 14, 26	Spraat (<i>Thomas</i>)	I, 1, 24, 133. I, 1, 14, 44 I, 2, 1, 32. I, 4, 4, 19 II, 2, 1, 13 & 18
Sotwellus (<i>Nathanael</i>)	I, 1, 18, 54	Sprengerus (<i>Joh. Theodorus</i>)	III, 2, 1, 14 III, 6, 9, 3
Soufa (<i>Emanuel Faria de</i>)	I, 7, 1, 7	Stahlius (<i>Daniel</i>)	II, 5, 1, 6 & 8
Spachius (<i>Israel</i>)	I, 1, 18, 58 I, 6, 1, 2. II, 1, 8, 1 II, 2*, 23, 5. II, 5, 1, 4 III, 7, 1, 3	Staravolscius (<i>Simon</i>)	I, 1, 18, 49
Spadius (<i>Johannes Baptista</i>)	I, 7, 3, 14	Starckius (<i>Johannes</i>)	I, 6, 1, 26
Spangenbergius (<i>Johannes</i>)	I, 2, 6, 41	Starius (<i>Achilles</i>)	I, 7, 1, 4
Spanhemius (<i>Ezechiel</i>)	I, 4, 5, 2 I, 5, 2, 2 & 9. I, 6, 2, 18 I, 6, 3, 6. I, 7, 1, 11 & 17 III, 6, 3, 7	Staudilg (<i>Uldaricus</i>)	I, 2, 5, 52
(<i>Fridericus</i>)	II, 1, 14, 1 II, 2*, 12, 9. III, 4, 1, 13 III, 5, 1, 20 & 23 & 32	Steckius (<i>Johannes</i>)	III, 6, 7, 5
Spedus (<i>Johannes</i>)	II, 4, 1, 12	Stella (<i>Didacus</i>)	I, 6, 4, 10
Speelmannus (<i>Henricus</i>)	I, 4, 4, 9 I, 5, 2, 10. II, 3, 1, 16 III, 6, 7, 16	(<i>Julius Caesar</i>)	I, 7, 3, 8 (seq.)
Speidelius (<i>Johannes Jacobus</i>)	III, 6, 6, 2 III, 6, 8, 1. III, 6, 11, 2	(<i>Ludovicus</i>)	I, 2, 8, 55
Spencerus (<i>Johannes</i>)	II, 3, 1, 12	Stelliola (<i>Nicolaus Antonius</i>)	II, 2, 2, 5
Spenerus (<i>Philippus Jacobus</i>)	III, 4, 1, 10	Stellutus (<i>Franciscus</i>)	II, 2*, 33, 6 II, 2*, 45, 8
Sperberus (<i>Julius</i>)	III, 5, 1, 35	Stengelius (<i>Carolus</i>)	II, 2*, 2, 4
Sperlingius (<i>Johannes</i>)	II, 2, 2, 11 II, 2, 15, 7. II, 2*, 1, 9 I, 1, 19, 59	(<i>Georgius</i>)	II, 5, 1, 4
(<i>Otto</i>)	I, 1, 19, 59	(<i>Justus</i>)	II, 2*, 42, 3
Speromius (<i>Spero</i>)	I, 7, 1, 15	Steno (<i>Nicolaus</i>)	II, 2, 10, 3 II, 2*, 5, 3. II, 2*, 20, 5 II, 2*, 21, 4. II, 2*, 31, 2 & 3 II, 2*, 33, 2. II, 2*, 34, 1 II, 2*, 47, 3
Spinofa (<i>Benedictus</i>)	I, 1, 8, 15 I, 1, 6, 24. II, 1, 15, 15 III, 1, 1, 4. III, 5, 1, 8 & 11	Stephani (<i>Carolus</i>)	I, 7, 1, 17. II, 2*, 42, 1 III, 3, 1, 2
		(<i>Henricus</i>)	I, 1, 21, 114 I, 1, 22, 34. I, 1, 7, 27. I, 4, 4, 11 I, 4, 6, 16 & 19. I, 4, 14, 2 I, 4

A V T O R V M.

I, 4, 7, 13. I, 4, 8, 6, I, 5	I, 1, 24, 35. I, 2, 2, 19. I, 2
1, 2. I, 7, 1, 10. I, 7, 2, 12	13, 15. I, 6, 1, 4 & 12. II, 1
& 8 & 25. I, 7, 3, 14. II, 1	15, 5. II, 2*, 18, 9
1, 1. III, 1, 1, 1	Sturmius (<i>Joh. Christophorus</i>) II, 2*, 22, 2
Stephani (<i>Joachimus</i>) III, 2, 1, 3. III, 6, 1, 8	Svarelius (<i>Josephus Maria</i>) I, 1, 6, 14
(<i>Mattbias</i>) III, 6, 6, 3	I, 5, 2, 6. III, 6, 4, 11
(<i>Robertus</i>) II, 1, 9, 17	Svarex (<i>Franciscus</i>) II, 1, 14, 43
I, 7, 2, 21	(<i>Johannes Baptista</i>) de Salazar,
Steuchus (<i>Augustinus</i>) II, 1, 1, 12. II, 1	I, 1, 11, 17
2, 3, 3. II, 2, 7, 3.	Sventerus (<i>Daniel</i>) II, 4, 1, 3
II, 2, 11, 8. III, 5	Svicerus (<i>Johannes Caspar</i>) I, 4, 8, 9
I, 4 & 12	III, 4, 1, 16
Stierenhoeck (<i>Johannes Olav</i>) III, 6, 3, 3	Sviffet (<i>Richardus</i>) I, 1, 2, 13
Stiernhelm (<i>Georgius</i>) I, 4, 3, 3	II, 1, 13, 4
II, 1, 1, 13	Sultholtus (<i>Bernhardus</i>) III, 6, 8, 4
Stifelius (<i>Michael</i>) II, 4, 1, 5	Sufanzus (<i>Hobertus</i>) I, 1, 21, 113
Stöcken (<i>Gerhardus von</i>) I, 1, 16, 52	I, 6, 1, 23
Stockfleth (<i>Henricus Arnoldus</i>) I, 5, 2, 13	I, 6, 1, 21
Stolbergius (<i>Balthasar</i>) I, 4, 6, 19	Sufius (<i>Nicolaus</i>) I, 1, 18, 37
Stösselius (<i>Johannes</i>) I, 2, 2, 16	Swertius (<i>Franciscus</i>) II, 1, 14, 38
Strada (<i>Famianus</i>) I, 6, 3, 13	Sylvester (<i>Franciscus</i>) I, 4, 10, 11. II, 4, 14, 5
Stratus (<i>Antonius</i>) I, 7, 3, 3	Sylvius (<i>Franciscus</i>) II, 3, 1, 8
Strauchius (<i>Egidius</i>) II, 4, 1, 8	Synesius ()
III, 4, 1, 4 & 5	
(<i>Johannes</i>) III, 6, 4, 5	T Abermontanus (<i>Jacobus Theodorus</i>) III, 7, 1, 5
& 8. III, 6, 6, 2	Tabor (<i>J. Otto</i>) III, 6, 5, 5. III, 6, 7, 3
III, 6, 7, 17. III,	III, 6, 11, 2
6, 2, 4	Tackius (<i>Johannes</i>) II, 2*, 27, 8
Stræbus (<i>Jacobus Ludovicus</i>) I, 4, 10, 11	Taffinus (<i>Petrus</i>) I, 5, 2, 6
I, 6, 1, 21. III, 3, 1, 2	Taisnerius (<i>Johannes</i>) II, 3, 1, 6
Strigelius (<i>Victorinus</i>) I, 2, 2, 26	Tangel (<i>Lucas</i>) I, 2, 2, 26
Strobandius (<i>Henricus</i>) I, 2, 2, 23	Tappius (<i>Jacobus</i>) II, 2*, 42, 4
Strozza (<i>Cyrincus</i>) III, 2, 1, 5	Tardinus (<i>Johannes</i>) II, 2*, 47, 5
(<i>Johannes Baptista</i>) I, 1, 14, 29	Tartaretus (<i>Petrus</i>) II, 1, 14, 17
Struvius (<i>Georgius Adamus</i>) III, 6, 7, 8	Tarter (<i>Johannes</i>) II, 2*, 42, 4
Stubbe (<i>Henricus</i>) II, 2, 1, 13. II, 2, 2, 6	Tollanus (<i>Alexander</i>) I, 1, 21, 32
Struckius (<i>Johannes Guilelmus</i>) I, 5, 2, 6	I, 1, 2, 23. II, 2, 1, 8
& II	III, 4, 1, 13
Sturla (<i>Snorro</i>) II, 1, 1, 13	Tallus (<i>Torquatus</i>) I, 4, 4, 16
Sturmius (<i>Johannes</i>) I, 1, 23, 63	I, 7, 1, 13
	Tattingho-
	(Mmm) 2

INDEX.

Tattinghofius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 15, 9	Thomafius (<i>Thomas</i>)	I, 1, 19, 28
Taubmannus (<i>Fridericus</i>)	II, 2, 17, 4	Thomfonius (<i>Richardus</i>)	I, 4, 4, 19
Tavernier (<i>Johannes Baptista de</i>)	I, 7, 3, 11	Thorius (<i>Raphael</i>)	I, 4, 7, 9
	III, 5, 11, 23		I, 7, 3, 16
Taurellus (<i>Nicolaus</i>)	II, 1, 1, 26	Thrufton (<i>Malachias</i>)	II, 2*, 42, 4
Taxander (<i>Valerius Andreas</i>)	I, 1, 18, 31	Thaanus (<i>Jacobus Augustus</i>)	II, 2*, 47, 3
Teifficrins (<i>Antonius</i>)	I, 1, 16, 53		I, 1, 21, 2
	I, 1, 18, 4	Thuldenus (<i>Diodorus</i>)	I, 7, 3, 8. III, 2, 1, 6
Telefius (<i>Bernhardus</i>)	II, 1, 12, 4	Tumutius (<i>Theodorus</i>)	III, 6, 1, 7
	II, 1, 15, 2. II, 2*, 16, 2	Thurnmannus (<i>Caspar</i>)	III, 5, 1, 36
Tellez (<i>Baltazar</i>)	II, 1, 14, 17		I, 1, 18, 64
Templerus (<i>Johannes</i>)	II, 1, 15, 5	Thurnheuferus (<i>Leonhardus</i>)	III, 6, 6, 1. III, 6, 7, 14
Tengnagelius (<i>Sebastianus</i>)	I, 4, 5, 4		II, 2*, 19, 4
Tenzelius (<i>Andreas</i>)	II, 2*, 8, 4	Thysius (<i>Antonius</i>)	II, 2*, 20, 10
Tepelius (<i>Johannes</i>)	II, 1, 15, 5		III, 6, 2, 4
	II, 2, 17, 1	Tilebomenius (<i>Johannes Cajus</i>)	I, 4, 12, 10
Tefinarus (<i>Johannes</i>)	I, 6, 1, 25	Tilemannus (<i>Fridericus</i>)	III, 4, 1, 3
Testardus (<i>Claudius</i>)	III, 5, 1, 32	Titelmannus (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 14, 64
Theobaldus (<i>Zacharias</i>)	II, 2*, 29, 4	Titus (<i>Placidus de</i>)	II, 2*, 12, 9
Thefaurus (<i>Emmanuel</i>)	I, 2, 5, 3		II, 3, 1, 10
	I, 2, 3, 17. I, 6, 3, 7 & 10	Titus (<i>Johannes Petrus</i>)	I, 7, 3, 17
	III, 1, 1, 2		I, 4, 9, 17 & 19
Thevenotius ()	I, 1, 1, 7. II, 2*, 40, 5	Toletus (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 11, 21
	II, 4, 1, 16	Tollius (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 11, 17
Thevetus (<i>Andreas</i>)	I, 1, 19, 55		& 57. I, 4, 11, 14. I,
Tibautius (<i>Gerhardus</i>)	II, 4, 1, 16		4, 14, 15
Thilo (<i>Valentinus</i>)	I, 6, 1, 16. I, 6, 3, 6	Toocker (<i>Gustelmus</i>)	II, 2*, 8, 6
Tholofanus (<i>Petrus Georgius</i>)	I, 2, 5, 30	Toppius (<i>Nicolaus</i>)	I, 4, 4, 17
	III, 2, 1, 4. III, 6, 5, 4	Torniellus (<i>August.</i>)	III, 4, 1, 12
Thoma (<i>Johannes a S.</i>)	II, 1, 14, 19	Torreblanca (<i>Franciscus de</i>)	II, 3, 1, 15
Thomasius (<i>Philippus Jacobus</i>)	I, 5, 2, 10	Torrentinus (<i>Levinus</i>)	I, 7, 3, 10
	& II, 1, 6, 3, 13	Torricellius (<i>Evangelista</i>)	II, 2*, 18, 6
Thomafius (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 9, 16	Trapezuntius (<i>Georgius</i>)	I, 6, 1, 19
	I, 4, 13, 2. II, 1, 4, 3		II, 1, 7, 2. II, 2, 11, 2
	II, 1, 7, 19 & 22. II,	Travaginus (<i>Franciscus</i>)	II, 2*, 21, 3
	2, 8, 4. II, 2, 11, 10		II, 2*, 26, 3
	II, 2*, 5, 2. II, 2*, 43,	Traulou (<i>Justinianus</i>)	I, 1, 14, 48
	2. III, 1, 1, 6. III, 2, 1,	Teutlerus (<i>Hieronymus</i>)	III, 6, 7, 8
	20. III, 6, 1, 8.		III, 6, 8, 3
		Trieckhovius (<i>Adamus</i>)	II, 1, 13, 1
			II, 2*,

A V T O R V M.

	II, 2*, 45, 8. III, 1, 1, 1. III, 4	Vallius (<i>Paulus</i>)	II, 1, 14, 30
	1, 9 & 12. III, 5, 1, 35	Vanius (<i>Julius Caesar</i>)	I, 1, 8, 17. II, 1, 11, 4
Trivorius (<i>Gabriel</i>)	III, 6, 4, 2		III, 5, 1, 9
Trivultius (<i>Cesar</i>)	I, 1, 25, 22	Varentius (<i>Augustus</i>)	I, 4, 5, 3
Tronfarellus (<i>Octavius</i>)	I, 1, 14, 22		III, 6, 2, 2
Trumphius (<i>Johannes Georgius</i>)	II, 2*, 39, 2	(<i>Bernhardus</i>)	II, 2*, 13, 3
Tfcheringius (<i>Andreas</i>)	I, 1, 21, 113		II, 4, 1, 10. III, 2, 1, 6
Tfchirnhauß (<i>Ehrenfried Waltherus von</i>)		(<i>Henricus</i>)	II, 1, 15, 16
	1, 1, 14, 13, & 49. I,	Varinus (<i>Julius</i>)	I, 1, 21, 52
	2, 7, 25	Vafarus (<i>Georgius</i>)	I, 1, 19, 70
Tfchonderus (<i>Jeremias</i>)	I, 4, 6, 12	Vasquez (<i>Ferdinandus</i>)	III, 6, 8, 4
Tudelenfis (<i>Benjamin</i>)	I, 1, 6, 25		II, 1, 14, 42
Tuldenus (<i>Diodorus</i>)	I, 2, 1, 36	Vatablus (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 11, 20
	III, 6, 7, 7 & 9	Vavallor (<i>Franciscus</i>)	I, 1, 23, 18. I, 4, 9
Tunigius (<i>Gerhardus</i>)	I, 2, 2, 37		19. I, 6, 1, 17. I, 6, 3, 9.
Turnebus (<i>Adrianus</i>)	II, 2*, 42, 2		I, 7, 1, 3 & 12. I, 7, 3
	III, 6, 4, 4		3 & 8
Turners (<i>Robertus</i>)	I, 1, 24, 116	Vayerus (<i>Mottaus</i>)	I, 1, 3, 8. I, 1, 15, 25
Turturettus (<i>Vincentius</i>)	III, 6, 1, 2		I, 2, 9, 28. III, 4, 1, 2
Tufcanus (<i>Angelus</i>)	II, 4, 1, 16	Ubalduß (<i>Guidus</i>)	II, 4, 1, 15
Twaites (<i>Eduardus</i>)	I, 7, 2, 21	Ubelius (<i>Stephanus</i>)	I, 6, 1, 23
Tzetzes (<i>Johannes</i>)	I, 4, 6, 5. I, 7, 1, 5	Vecchiettus (<i>Hieronymus</i>)	III, 4, 1, 5
(<i>Isaacus</i>)	I, 7, 1, 5	Vechnerus (<i>Daniel</i>)	I, 3, 10, 47
	I, 7, 2, 22		I, 4, 6, 14
V Aldes (<i>Johannes de</i>)	I, 6, 4, 24	Vectianus (<i>Jacobus</i>)	I, 1, 24, 91
Valdus (<i>Augustus</i>)	I, 1, 25, 24	Vedelius (<i>Nicolaus</i>)	III, 5, 1, 26 & 32
Valentia (<i>Gregorius de</i>)	II, 1, 14, 45	Vega (<i>Lupus Felix de</i>)	I, 7, 1, 8
Valentinus (<i>Basilius</i>)	I, 1, 9, 25	Velasco (<i>Petrus</i>)	III, 6, 3, 10
	II, 2, 1, 6. II, 2*, 37, 2	Veldhufen (<i>Lambertus a</i>)	III, 5, 1, 8 & 29
Valerianus (<i>Johannes Pierius</i>)	I, 4, 2, 1		III, 6, 1, 8
Valefius (<i>Hadrrianus</i>)	I, 4, 14, 12	Velenus (<i>Ulricus</i>)	III, 5, 1, 27
	I, 5, 1, 14	Velfchius vid <i>Welfchius</i>	
(<i>Henricus</i>)	I, 4, 14, 12. I, 5, 1, 14	Velferus (<i>Marcus</i>)	I, 1, 7, 25
	I, 4, 7, 5		I, 1, 18, 67
Valla (<i>Laurentius</i>)	I, 4, 10, 6	Velthemius (<i>Valentinus</i>)	III, 6, 1, 5
Valla (<i>Gothofredus a</i>)	I, 1, 18, 6	Verdierius (<i>Antonius</i>)	I, 1, 16, 23
	III, 5, 1, 11		I, 1, 18, 10 & 21. I, 4, 4, 10, 15 &
(<i>Petrus de la</i>)	I, 4, 5, 9. II, 2, 2, 7	(<i>Claudius</i>)	17. I, 4, 7, 11. III, 4, 1, 8
	II, 2, 5, 7. II, 4, 1, 13		I, 1, 6, 13. I, 1, 16, 23
			I, 4, 14, 3. I, 7, 3, 20
		(Mmmmm) 3	Verelius

I N D E X.

Verelius (<i>Olau</i>)	II, 1, 1, 13	Voetius (<i>Gisbertus</i>)	I, 1, 21, 30
Verulamius (<i>Franciscus Baco</i>)	I, 1, 2, 3		II, 1, 15, 6. II, 2, 17, 1
	I, 1, 14, 12. I, 2, 7, 45 &		II, 2*, 12, 1. III, 5, 1, 9
	93. II, 2, 1, 2 & 18. II, 2*,		& 13, 25 & 27
	5, 1 & 4. II, 2*, 20, 23, 3	Vogelius (<i>Ezechiel</i>)	I, 2, 10, 33
	II, 2*, 32, 3. II, 2*, 32; 5	Voglerus (<i>Valentinus Henricus</i>)	I, 1, 16, 3
	III, 1, 1, 5. III, 2, 1, 21. III,		I, 2, 2, 35. III, 7, 1, 3
	3, 1, 3. III, 6, 1, 2	Vogtius (<i>Gosbofredus</i>)	II, 2, 2, 10
Uffelmannus (<i>Henricus</i>)	III, 6, 1, 8		II, 2*, 15, 3. II, 2*, 27, 5 & 9
Ughellus (<i>Ferdinandus</i>)	III, 4, 1, 18	Volaterranus (<i>Raphael</i>)	I, 7, 2, 1
Vicomercus (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 11, 6	Vollandus (<i>Johannes</i>)	I, 1, 21, 78
Victoria (<i>Franciscus</i>)	II, 1, 14, 23 & 41	Vorflus (<i>Conradus</i>)	III, 5, 1, 24
Vida (<i>M. Hieronymus</i>)	I, 7, 3, 8		I, 1, 21, 90. I, 4, 9, 17
	II, 2*, 45, 8		II, 2*, 45, 2
Vieta (<i>Franciscus</i>)	II, 4, 1, 5	Vossius (<i>Dionysius</i>)	I, 6, 3, 6
Vigeliu (<i>Nicolaus</i>)	III, 6, 5, 3		(<i>Gerhardus Johannes</i>) I, 1, 18, 59
	III, 6, 6, 3. III, 6, 7, 15		I, 1, 21, 29. I, 4, 4, 9. I,
	III, 6, 8, 4		4, 8, 14. I, 4, 9, 4 & 8
Vignerius (<i>Blasius</i>)	I, 1, 11, 17. II, 2, 4, 4		17. I, 4, 10, 8. I, 6, 1, 22
Vigerus (<i>Franciscus</i>)	I, 4, 6, 10		I, 7, 1, 17. I, 7, 2, 1. II,
Villafanus (<i>Stephanus Lambertus</i>)	I, 1, 9, 20		1, 1, 4. II, 2*, 30, 3. II, 4,
	I, 6, 3, 11. I, 7, 3, 3		1, 1. II, 5, 1, 2. III, 4, 1, 1
Villavincencio (<i>Laurentius a</i>)	I, 6, 4, 6		& 3. III, 6, 7, 16
Vincentius (<i>Petrus</i>)	I, 2, 2, 26	(<i>Isaacus</i>)	I, 1, 7, 65. I, 1,
Vindingius (<i>Erasmus</i>)	I, 4, 5, 7		9, 10. I, 4, 4, 10. I, 4, 6
Vineis (<i>Petrus de</i>)	I, 1, 24, 137		17. seqq. I, 4, 12, 11. I, 7
Vinetus (<i>Eliar</i>)	I, 1, 14, 15		1, 14. II, 2, 6, 6. II, 2*,
Vinnius (<i>Arnoldus</i>)	III, 6, 4, 4		5, 3. II, 2*, 18, 6. II, 2*,
	III, 6, 7, 3. III, 6, 8, 4		20, 5. III, 5, 1, 5
Viottus (<i>Bartholomaeus</i>)	II, 5, 1, 4	Uppendorffius (<i>Johannes</i>)	I, 2, 6, 79
Virdungus (<i>Michael</i>)	I, 6, 3, 3	Urbanus (<i>Bellunensis</i>)	I, 4, 6, 7
Vitalis (<i>Hieronymus</i>)	II, 4, 1, 4	Urfatus (<i>Sertorius</i>)	I, 4, 2, 3
Viterbiensis (<i>Annius</i>)	I, 1, 6, 33	Urfinus (<i>Benjamin</i>)	II, 4, 1, 5
Vives (<i>Johannes Ludovicus</i>)	I, 6, 1, 20		(<i>Fulvius</i>) I, 7, 2, 25. III, 6, 3, 1
	II, 1, 13, 1. III, 1, 1, 8		(<i>Johannes Henricus</i>) II, 1, 1, 12
(<i>Ludovicus</i>)	I, 1, 2, 10. I, 2, 2, 34		II, 2, 4, 5. II, 2*, 40, 4
	II, 1, 12, 1. II, 1, 13, 4. II, 5, 1, 8	Urfius (<i>Chbr.</i>)	III, 6, 9, 2
	III, 5, 1, 7	Urfus (<i>Anselmus</i>)	I, 7, 3, 4
Vizzani (<i>Carolus Emanuel</i>)	II, 2*, 11, 7	Vulceus (<i>Hermannus</i>)	III, 6, 5, 5
Vlitiu (<i>Johannes</i>)	I, 4, 12, 12		III, 6, 7, 15
			Wagenfci-

A V T O R V M.

W agenfeilius (<i>J. Christophorus</i>)	I, 4, 5, 5 I, 4, 6, 2. II, 2*, 20, 9. III, 1, 1, 9 III, 3, 1, 3. III, 5, 1, 21 III, 6, 2, 1	Weifus (<i>Christianus</i>)	I, 6, 1, 32 I, 6, 3, 12
Wagnerus (<i>Tobias</i>)	II, 2*, 12, 9 II, 3, 1, 9	Wellerus (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 6, 14
Wallifius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 1, 5 I, 4, 4, 19. II, 1, 13, 13. II, 2, 1 14 & 15. II, 2, 15, 4. II, 2*, 10, 2. II, 2*, 19, 4. II, 2*, 20, 3 & 4. II, 4, 1, 6 & 15	Welfchius (<i>Georgius Hieronymus</i>)	I, 1, 6, 38 I, 1, 21, 39. I, 1, 21, 64. I, 1, 3, 5, 16 II, 2, 2, 8. II, 2*, 3, 5. II, 2*, 8, 7
Wallius (<i>Jacobus</i>)	I, 2, 16, 21. I, 7, 3, 9	Wendelinus (<i>Marcus Fridericus</i>)	I, 2, 10, 41 I, 4, 9, 10. II, 2, 2, 11. II, 2*, 20, 5 & 9 III, 1, 1, 3 & 6. III, 2, 1, 3 III, 5, 1, 32
Waltonus (<i>Brianus</i>)	I, 4, 1, 4 III, 5, 1, 14	(<i>Gothofredus</i>)	I, 4, 4, 9. II, 2*, 12, 4 III, 6, 6, 2. III, 6, 7, 16
Wardus (<i>Sethus</i>)	II, 2, 1, 15. III, 1, 1, 4	Werdenhagen (<i>Johannes Angelius</i>)	I, 1 10, 28. III, 5, 1, 36
Warner (<i>Levinus</i>)	I, 1, 21, 113	Wesenbecius (<i>Matth.</i>)	III, 6, 7, 4 & 9, & 15
Wasmuthus (<i>Matthias</i>)	I, 2, 6, 65	Wetstenius (<i>Joh. Rudolphus</i>)	I, 4, 6, 18
Watfonus (<i>Michael</i>)	I, 4, 5, 3. III, 5, 1, 14 I, 1, 21, 52 II, 1, 12, 3. II, 2*, 27, 12 II, 2*, 47, 4	Whear (<i>Degorius</i>)	III, 4, 1, 2
Webbe (<i>Johannes</i>)	I, 4, 3, 2	Whitlock (<i>Richardus</i>)	I, 6, 4, 19
(<i>Jofias</i>)	I, 7, 1, 19	Wichelmannus (<i>Hartwig</i>)	II, 5, 1, 3
Websterus (<i>Johannes</i>)	II, 2*, 29, 4	Widerbrancus (<i>Fridericus</i>)	I, 2, 2, 26
Weckerus (<i>Johannes Jacobus</i>)	II, 2, 2, 11	Widlerus (<i>Marcus</i>)	I, 4, 4, 5
Wedderkopff (<i>Gabriel</i>)	II, 1, 6, 3	Wierus (<i>Johannes</i>)	II, 3, 1, 15
(<i>Magnus</i>)	III, 6, 7, 15	Wilckius (<i>Johannes</i>)	I, 4, 2, 4 & 5 II, 2, 1, 15
Wedelius (<i>Georgius Wolffg.</i>)	II, 2*, 43, 2	Willichius (<i>Jodocus</i>)	I, 2, 2, 26 I, 3, 2, 4. I, 4, 4, 4
Wehnerus (<i>Paulus Matth.</i>)	III, 6, 6, 2 III, 6, 11, 2	Willifius (<i>Thomas</i>)	I, 4, 2, 4 II, 2, 1, 4 & 15. II, 2*, 6, 9 II, 2*, 8, 6. II, 2*, 47, 3 I, 1, 21, 110
Weigelius (<i>Erhardus</i>)	I, 2, 7, 11 II, 5, 1, 4 II, 1, 15, 16	Winckler (<i>Paulus</i>)	I, 2, 6, 48
(<i>Valentinus</i>)	III, 5, 1, 36	Winkelmanns ()	I, 6, 3, 6. I, 7, 3, 8 & 9 & 17
Weinrichius (<i>Martinus</i>)	II, 2*, 2, 4 I, 7, 1, 19	Winftanleus (<i>William</i>)	I, 1, 19, 68
(<i>Melchior</i>)	II, 5, 1, 6	Wirdigius (<i>Sebastianus</i>)	I, 1, 11, 14 II, 2*, 17, 3
Weinsheim (<i>Stanislaus Minck a</i>)		Wiffenbachius (<i>Joh. Jacobus</i>)	III, 6, 4, 2 p. & 8. III, 6, 7, 6 & 9 Witta.

INDEX AVTORVM.

Witrackerus (<i>Guilbelmus</i>)	III, 5, 1, 24	Zanardus (<i>Michael</i>)	II, 1, 14, 20
Witte (<i>Henningus</i>)	I, 1, 18, 52.	Zara (<i>Antonius</i>)	II, 3, 1, 3
(<i>Johannes de</i>)	III, 2, 1, 17	Zaratinus (<i>Johannes</i>)	I, 7, 3, 4
Wolfius (<i>Hicronymus</i>)	I, 2, 2, 25	Zafius (<i>Uldaricus</i>)	III, 6, 7, 15
	I, 6, 2, 8	Zehnerus (<i>Jochimus</i>)	I, 1, 21, 91
Wolzogenius (<i>Ludovicus</i>)	I, 6, 4, 3	Zeidlerus (<i>Melchior</i>)	I, 6, 4, 4
	II, 2, 17, 1.		II, 5, 1, 4
Wood (<i>Antonius</i>)	I, 1, 4, 15	Zeilerus (<i>Martinus</i>)	I, 1, 18, 59
	I, 1, 16, 75.		I, 1, 24, 72.
	I, 1, 18, 44.		II, 4, 1, 2
	II, 1, 13, 12.		III, 4, 1, 2
	II, 1, 14, 12.		I, 4, 13, 13
	12, 6.		III, 2, 1, 12
Wormius (<i>Olaus</i>)	I, 4, 3, 3.		III, 6, 1, 5 & 8
	II, 2*, 29, 4		III, 6, 7, 17
Wouwerius (<i>Johannes</i>)	I, 1, 1, 18	Zimmermannus (<i>Martias</i>)	I, 1, 6, 37
	I, 1, 24, 76.	Zinzerlingius (<i>Joh. Bernbardus</i>)	I, 4, 4, 8
	I, 4, 7, 1.	Zouches (<i>Richardus</i>)	III, 6, 1, 6 & 8
	I, 4, 12, 9.	Zucchi (<i>Bartholomaeus</i>)	I, 1, 24, 125
	I, 6, 3, 6	(<i>Nicolaus</i>)	II, 2*, 32, 2
Wreen (<i>Christophorus</i>)	II, 2, 1, 15	Zwelferus (<i>Johannes</i>)	III, 7, 1, 7
(<i>Matthaeus</i>)	II, 2, 1, 15	Zwichenus (<i>Viglius</i>)	I, 1, 24, 136
Wundschius (<i>Joh. Wilhelmus</i>)	III, 3, 1, 4		III, 6, 4, 11
Xylandes (<i>Guilbelmus</i>)	I, 4, 11, 15	Zwingerus (<i>Jacobus</i>)	I, 4, 6, 16
		(<i>Theodorus</i>)	I, 1, 21, 23
Zabarella (<i>Jacobus</i>)	II, 1, 14, 63		III, 1, 1, 1
Zacchias (<i>Pandur</i>)	III, 6, 8, 5		



INDEX



INDEX II. R E R V M.

Primus Numerus major TOMVM, secundus minor LIBRVM Tomi, tertius CAPVT Libri, quartus PARAGRAPHOS denotat.

Asterisci Nota (*) Partem Secundam Lib. II. Tomi II. indicat.

A.

Abrahami e Porta Leonis Dialogi de Auro recensentur II, 2*, 35, 3
liber, Sepher jetzira, i. e. liber formationis apud Iudeos circumfertur, I, 1, 10, 23. variis Commentariis illustratur, ibid.

Rogeri Janua, vid. Rogeri.
ab Abrahamo an libri scripti sint & extent I, 1, 6, 23
censentur oriundi Bramines, vid. Bramines.

Academia della Lefina, f. subula, Florentiae I, 1, 14, 35 seqq.
Veneta, a quo instituta, II, 1, 11, 18.
edidit Explanationem novam Topicorum Arist. & librum de fluxu refluxu maris ibid.

Universalis Philadelphica, vid. Samaritanorum.

Academix a Carolo M. primitus instituta I, 1, 14, 10

Eruditorum ad prisca doctrina collapsa restitutionem Romae primum instituta sunt sub Paulo II. Pontifice I, 1, 14, 15

Italica, & quidem

Florentinae I, 1, 14, 28 seqq.

Neapolitane, I, 1, 14, 31 seqq.

II, 2, 1, 16

Patavinae I, 1, 14, 27

Romanae I, 1, 14, 16 seqq.

Venetica I, 1, 14, 25 seqq.

& plures, I, 1, 14, 34
ex his multi prodierunt egregii libri, quorum exigua apud nos est noticia, I, 1, 18, 29. de illis Historica quadam notantur

I, 1, 11, 18
Natura Curiosorum durius Judicium expeririuntur II, 2, 1, 16. II, 2, 2, 9
Oxonienfis historia ab Antonio Wood est descripta I, 1, 16, 75 seqq.
III, 6, 4, 3

Parisenses, vid. Gallorum.

Academiarum cognomina & tituli varii inquiruntur a Joh. Ferro I, 1, 14, 37
multis displicent & ridentur, I, 1, 9, 26. I, 1, 14, 37 & 41. imprimis Pinello, I, 1, 9, 26. I, 1, 14, 37. illarum Utilitas, I, 1, 14, 38. Fata I, 1, 14, 39
Forma, Leges, & Institutio, I, 1, 14, 40
de illarum optimo statu scripsit Edm. Richerius, I, 1, 16, 74. Parisiensium fructus in augendis scientiis cur hactenus sit exiguus I, 1, 14, 43
in Academiis mali mores & vitia e Scholis propagantur I, 2, 2, 8

I, 2, 11, 1. seqq.

ad illas lento gradu festinandum

I, 2, 10, 46. I, 2, 11, 5 seqq.
in Academiis cur hactenus parum in rerum naturalium studiis & Mathematicis effectum sit I, 1, 14, 11 seqq.

in Academiis Scholastica studia laudanda I, 2, 11, 7 seqq.

(Nnnn)

de Aca-

INDEX II. RERVM.

- de Academiis Galliae scripsit historiam du Boulay*, I, 1, 16, 72. *qui liber utilissimus habetur ex judicio Bailleti, ibid.*
- de Academicis antiquitatibus scripsit quaedam Conringius, vid. Conringius. Sed in specialioribus deficit, in quibus historia Academicarum manca & sterilis*, I, 1, 16, 72. *que opera a Viro prudenti & docto suscipienda esset*, I, 1, 16, 73
- Academicis studiis quae fundamenta subster- nenda*, I, 2, 11, 19
- Academicorum bonorum facili collatio taxatur*, I, 2, 11, 22
- in mores censura quorundam acerbitur*, I, 2, 11, 2 scq.
- Acarus*, II, 2*, 14, 3
- de Accentibus Graecis Scriptores recensentur*, I, 4, 6, 17
- Acciajoli (Donati) in Aristot. libri, ceteraque ejus scripta adducuntur*, II, 1, 11, 24
- plagium notatur*, II, 1, 11, 24
- Accorombonus multa scripsit in Aristot.*, II, 1, 11, 24
- Achillis (Alexandri) liber Germ. von den Grund-Ursachen der Erdbeben- gen breviter recensetur*, II, 2*, 26, 2
- Aeroamatica methodus*, I, 2, 7, 48 & 102
- Acta Eruditorum Lipsiensium*, I, 1, 16, 42
- Hafniensia*, II, 2, 1, 16. II, 2, 2, 9
- Actorum publicorum conservatio & custodia prima Bibliothecarum occasio fuit*, I, 1, 3, 11. I, 1, 6, 8
- apud Chineses unica cura fuit*, I, 1, 3, 12
- Collectio, Politices Studiofo magnopere proficua*, I, 1, 19, 27
- Custodes apud Romanos*, I, 1, 6, 5 & 8
- MSScorum de Statu Germanico magnus in Bibliotheca Guelpherbytana numerus servatur*, I, 1, 7, 49. I, 1, 3, 16
- Acustica est pars Musicae*, II, 4, 1, 10
- Adagia Anglica*, I, 1, 21, 106
- Arabica*, I, 1, 21, 113
- Belgica*, I, 1, 21, 102
- differunt a gnomis*, I, 1, 21, 63
- excerpta ex Horat. lib. 1. sat. 1.*, I, 3, 6, 32
- ex Virgilii Eclog. 1.*, I, 3, 6, 29
- Gallica*, I, 1, 21, 101.
- Germanica qui concesserint*, I, 1, 2, 110
- Græco - Latina Mûch. Apostoli*, I, 1, 21, 87
- Græcorum collecta publicavit Andr. Schot- tus cum notis*, I, 1, 21, 85
- Hebraea, arguta & multa sapientie re- condita*, I, 1, 21, 89
- Hispanica*, I, 1, 21, 103
- ex Homero collegit Jacobus Duportus*, I, 1, 21, 15. *e Virgilio Valentinus Rotmarus*, I, 1, 21, 81. *it. Barlan- dus & Hier. Clocius*, I, 1, 21, 82
- Italica argutissima*, I, 1, 21, 96 seq.
- qui collegerint*, I, 1, 21, 97 seq.
- ex Juvenali & Horatio utiliter quoque colligi possunt*, I, 1, 21, 82
- Omnium gentium omnibus non conveni- unt*, I, 1, 21, 86
- Persica*, I, 1, 21, 113
- Ratione usus & finis tantum conveniunt*, I, 1, 21, 65
- Sacra V. & N. T. nondum digne satis excussa*, I, 1, 21, 88. *qui scripserint*, I, 1, 21, 89 seq.
- ex Adagiis meris conscripta Epistola & Ora- tiuncula*, I, 1, 21, 109
- Adagio-*

INDEX II. RERV.M.

Adagiorum Collectanea quomodo instituenda
I, 3, 6, 25

Collector primus fuit Erasmus Rot-
terdamus. I, 1, 21, 67. defenditur
hic contra Calium Rhodiginum
& Verdicium I, 1, 21, 68 & 69

Colligendorum studium est necessa-
rium, & maximi usus,
I, 1, 21, 62 & 66 & 99

Corpus Harmonicum promissit Kuhl-
mannus I, 1, 21, 65. I, 2, 5
64 & 70

Opus Panglossum promissit Welschius
I, 1, 21, 64

Scriptores plures referuntur
I, 1, 21, 113

Adamas Regis Anglia mirabiliter lucens &
scintillans II, 2*, 14, 7. ob rarita-
tem pretiosus II, 2*, 33, 4

Adami (Melch.) Vita Doctorem Germano-
rum, I, 1, 18, 51. I, 1, 17, 11. I, 1, 19, 49

Adamo literarum inventionem quidam tri-
buunt I, 4, 1, 10
statutam ingentem tribuunt Rabbini
II, 2*, 2, 6

Adamum Androgynum fuisse quidam censue-
runt II, 2*, 2, 7

Adamus an tabulis consignatis Creationis ini-
tia hominis lapsum, & promissum
Divinum, I, 1, 6, 16

Adusfatione corporis motus, affectus, &c.
ad miraculum usque coerceri pos-
sunt I, 2, 3, 3. seqq.

de Adverbis quinam scripserint, I, 6, 1, 23

Adversaria de omnibus, quae legimus, audi-
mus, videmus, cogitamus, sunt
paranda, I, 3, 1, 22. I, 3, 13, 5. seqq.
magis sunt necessaria quam excer-
ptorum libri I, 3, 1, 27

quasi ephemeridem, excerpta, Calen-

darium, & codicem; more mer-
catorum, dixeris I, 3, 1, 26

Adversariorum utilitas exemplis ostenditur
I, 3, 1, 23. seqq.

de Advocatis effatum Denaisii III, 6, 7, 7

Agieta a Scatigero correctus fuit in Biblioth.
Gudianae III, 7, 1, 2

de Aegrotorum juribus quinam egerint,
III, 6, 8, 5

Aegyptiae Bibliotheca antiqua & magnifica
I, 1, 6, 30

Aegypti fecunditas non a flumine Nili aqua
II, 2, 10, 1

Aegyptii aquam omnium rerum principium
esse statuerunt II, 2, 10, 1
in Principibus suis erudiendis dili-
gentissimi fuerunt, I, 2, 2, 2
libros sacros Studiose occultabant
I, 1, 10, 8

Sacerdotibus commiserunt acta pu-
blica literis consignanda I, 1, 3, 12
etiam librorum curam I, 1, 6
3 & 30

ab Aegyptiis ad Graecos multa naturae arcana
venerunt I, 1, 6, 30. I, 1, 10, 6
II, 2, 4, 2

Aegyptiorum Doctrina Theurgica arcanis plu-
rimis referta I, 1, 10, 6 & 8
erat Hermetis s. Mercurii celum-
inis consignata vid. Hermes.

Doctrinam & Philosophiam quinam
descripserunt II, 2, 4, 1
plus juxta extenuavit Comingius
II, 2, 4, 1

Hieroglyphica, vid. Hieroglyphica &
Literae,

Leges recenset Diodorus Siculus, &
ex illo Praefebius III, 6, 2, 3

Principia Physica latent II, 2, 4, 2
Secreta Collegia I, 1, 13, 3. seqq.

(Nnnn) 2 de Aeg-

INDEX II. RERVVM.

- de Ægyptiorum *Philosophia* nihil certi colligi potest 11, 2, 4, 6
- Ælius Aristides multas *Orationes* scripsit, libellos *Rhetoricos*, nec non *Physicam*. 1, 6, 2, 16. de illius arte dicendi iudicium 1, 6, 2, 16
- Ælius Lampridius & Spartianus *Historiæ Augustiæ* Scriptores 1, 4, 14, 7
- Æquivocationum doctrina *Jesuitica* rejicitur 111, 1, 1, 12
- Ær extrahi potest 11, 2*, 22, 2
gravis est 11, 2*, 18, 5
de Ære discursus 11, 2*, 19, 5
Ære vacuum spatium potest dari 11, 2*, 4, 3
Ærem Deum, & omnium rerum materiam, statuit *Diogenes Apolloniatæ* 11, 2*, 18, 1
posse rarefieri & condensari probant *Observationes Varenii & Boylei* 11, 2*, 18, 3
protinensura particularum teri aquearum habet *Hokius* 11, 2*, 18, 1
- Æris constitutio salubris & insalubris unde 11, 2*, 18, 2
& ætheris distinctio quomodo adnotari possit 11, 2*, 18, 1
gravitas variis modis exploratur 11, 2*, 18, 6
rarefactio & condensatio quem do sunt, docetur 11, 2*, 18, 3
siccitatem & humiditatem præagunt *Hydroscopia* 11, 2*, 18, 9
utilitates quibusdam experimenti specialibus demonstrantur 11, 2*, 22, 2
- Æromantiam ad certitudinem perducendi consilium datur 11, 2*, 18, 7
edidit *Misculus*, vid. *Misculus*.
- Æronauticam arti suam 11, 2*, 22, 2
de Æronautico artificio iudicium fertur 11, 2*, 22, 2
- Æroscopium *Vassii* ventos & tempestates præ sagivit 11, 2, 18, 6
- Æschines *Demosthene* in dicendo fuit inferior 1, 6, 2, 7
- Æschinis exilium unde 1, 6, 2, 7
Orationes laudantur, earumque ditiones recensentur ibid.
quarta *Oratio*, *Deliacæ* inscripta, falso illi tribuitur, ibid.
- Æschylus, inter *Tragicos Græcos* primus, laudatur 1, 7, 2, 5
multas *Tragædias*, quarum pauca supersunt, scripsit, earumque emendationes, & editiones recensentur 1, 7, 2, 5
- Æsopi fabula 111, 1, 1, 5
- Ætatis aures Scriptores recensentur 1, 4, 11, 4. seqq.
- Æthereorum *Academia Patavii* a *Scipione Gonzaga* instituta 1, 1, 14, 27
- Æthici *Cosmographia* commemoratur 1, 4, 11, 18
- Æthiopica *Abyssinorum* bibliotheca 10000 librorum, ficta & fabulosa est 1, 1, 6, 26
- Affabilitas & humanitas maxime animos allicit 1, 1, 15, 38. seqq.
- de *Affectibus animi* latentibus conjectantibus librum scripsit *Scipio Claramontius* 1, 1, 15, 55
hominum doctrinam plenissime traclavit *Aristot.* 2. *Rhetor. c. 1. seqq.* ibique *S. bracerus Comm.* & alii 1, 3, 9, 32. 1, 1, 15, 6. 1, 3, 9, 35
- Scriptores 111, 1, 1, 11
- Affectiones Corporum, deque iis alterationes *Peripateticorum* 11, 2*, 3, 1
- Affectus & mores hominum variis recensentur 1, 1, 15, 16
exercitatione ad miraculum u. que coerceri possunt 1, 2, 3, 5
- Affe-

INDEX II. RERV.

- Affectuum & morum imitatio Poëtarum ante omnia convenit* I, 3, 10, 29. *in hoc excellit Virgilius, & post hunc Ovidius* I, 3, 10, 30
- excerpta*, vid. *Excerpta*
nostrorum cognitio, vid. *Characterismus*
- Affirmandi vel negandi formulæ* I, 3, 7, 19. f.
- Agnellus (Scipio) Doctrinæ Platonis de Ideis contra Aristotelem, propugnator fuit eximius* II, 1, 7, 18
- Agricola (Rudolphus) ex Italia in Westphaliâ deductus, ludos literarios ibidem instituit* I, 2, 2, 14
in libris suis de Inventionē quadam hypotheseos ponit, Ramificis similes II, 1, 12, 1
- Agricolæ (Georgii) Scripta in Re Metallica laudantur* II, 2*, 29, 4
- de Agricultura quinam scripserint* II, 2*, 2, 7. II, 2*, 42, 1
- Agri secundatio quomodo fiat*, II, 2*, 41, 3
- Agrippæ (Henr. Cornelii) singularis ars ἀκρωματίας* I, 1, 12, 3. I, 2, 7, 55
de Occulta Philosophia II, 3, 1, 12
de Vanitate scientiarum liber II, 1, 16, 1. I, 2, 9, 1
- Aizema (Leontis ab) lib: de Negotiis Belgii civilibus recensetur* III, 3, 1, 3
- Ἀξερικὸν instrumentum Hispanorum* II, 1, 2, 6.
- Alberti Magni vita rerum naturalium peritia, πολυρρεσία, scripta genuina & discipuli recensentur* II, 1, 14, 2
- Albertini lib. de Transubstantiatione commendatur* III, 5, 1, 29
- Albertis (Alberti ab) Thesaurus Eloquentiæ Sacræ & profanæ* I, 6, 1, 17
- Albertus Magnus inque Magia infundatur*, I, 1, 8, 25. II, 1, 14, 2
- Albini (Constantini) Magia Astrologica recensetur* II, 3, 1, 12
(Petri) Weisnische Berg-Chronick II, 2*, 29, 4
- Alexus Stasistica scripsit* I, 7, 2, 12
- Alcahest, liquor, Helmontio laudatur* II, 2, 10, 2
- Alciati emblemata in magno pretio habita* I, 7, 3, 5. *illorum Interpretes & Commentatores* I, 7, 3, 5
- Alcinoi Introductio in Philosophiam Platonis* II, 1, 7, 2
- Alcman, Poëta Lyricus, commemoratur* I, 7, 2, 12. *morbo pediculari periit, ib. ejus fragmenta collegit & edidit Stephanus* I, 7, 2, 12
- Alcoranus quid significet* I, 1, 11, 8. *ejus Versiones pleraque sunt fuitiles* III, 5, 1, 22
- Aldrete (Bernardi) Origen, y Principio de la lengua Castellana recensetur* I, 4, 4, 18
- Aldrovandus edidit Dendrologiara* II, 2*, 40, 4. *Historiam animalium* II, 2*, 46, 1
- Museum metallicum* II, 2*, 29, 4
- Polygraphus fuit* II, 2, 2, 10
- de Alea Veterum quinam scripserint* I, 5, 2, 12
- Alexander Severus, Imperator, in Larario privato coluisse dicitur, Christum, Abrahamum, Orpheum, Apollonium* I, 1, 13, 18
- Alexandri VII, Pape, Poëmata laudantur* I, 7, 3, 9
- Alexandrinum Museum, vid. Museum*
- Alfarabius de Intelligentiis scripsit* II, 1, 10, 3
- Algebra Doctrina a Cartesiano exulta* II, 4, 1, 5
- Scriptores* II, 4, 1, 5
- Alirunx Francorum, Gothorum & Septentrionis* I, 1, 10, 18
- (Nnnn) 3* Alkin-

INDEX II. RERVM.

- Alkindius *de gradibus rerum commentatus est* II, 1, 10, 3
- Allatii (Leonis) *Diff. Hist. de Erroribus magnorum Virorum in dicendorecen-
setur.* I, 6, 1, 30. vid. Leo Allatius
- Allegationum *abusus reprehenditur, & plures
alii.* I, 1, 22, 10 & 13. *hoc nomine JCTi
male audiunt.* I, 1, 22, 11
- Alliaco (Petri de) *Scripta enumerantur,*
II, 1, 13, 7
- Almaini (Jacobi) *Scripta habentur* II, 1, 13, 10
- Aloë *Gottorpiensis a Majore descripta*
II, 2*, 43, 2
- Aloysii Sygae *nomine Satyra Sotadica falso
circumfertur* I, 1, 8, 30. seq.
virtutes & laudes I, 1, 8, 31
- Aloysii (Petri) *Enconium* I, 6, 4, 13
Epigrammata commendantur I, 7, 3, 4
- Alphabetorum *variorum Collectores*
I, 4, 1, 10
- Alstedii *admiranda Mathematica* II, 4, 1, 3
Chronologia I, 3, 13, 31. III, 4, 1, 5 & 11
Clavis artis Lulliana I, 2, 5, 40. *Har-
monia Philosophia Aristotelico
Lulliana* I, 1, 5, 40
- Consilium pro copia rerum & verbo-
rum per Alphabetum Lullianum re-
censetur.* I, 2, 5, 55. seq. *commen-
datur* I, 2, 5, 57
*diligentia in artibus mechanicis ad
principia redigendis,* I, 2, 7, 76
Encyclopadia recensetur I, 2, 7, 74. seq.
Encyclopadia Biblica I, 2, 7, 79
- Alstedius magnus Rayn. Lullii *hyperaspistes
fuit,* I, 2, 5, 40
- Altenburgensis *Codex Chymicus,* vid. Chy-
mia.
- Altensteig (Johannes) *scripsit artem Episto-
landi, & de Vocabulis barbaris*
II, 1, 13, 10
- de Alteratione *Corporum multa inutiles Pe-
ripateticorum sunt subtilitates,*
II, 2*, 28, 2
- Althamerus in Scholiis ad Tacitum, *Germa-
nos antiquos Graeca lingua non
omnino ignoros fuisse ostendit*
I, 4, 4, 4
- Altorfinorum *Philosophorum labores in Ari-
stotelem laudantur.* II, 1, 11, 30
a quonam publicati ibid.
- Alvarez (Didaci) *lib. de auxiliis divinae gra-
tiae, libri arbitrii viribus & li-
bertate recensetur* II, 1, 14, 56
- Ambitioni & philautia *insecti describuntur*
I, 1, 15, 11. seq.
- Ambræ *natales referuntur* II, 2*, 37, 4
- Ambrosii *tr. de locis, doctrina ac moribus
Brachmanum, a Bisseo editus*
II, 1, 1, 10
- Americani *Australis ab Egyptiis, Septentrio-
nales a Chincensibus & Japonen-
sibus descendisse videntur*
I, 1, 5, 25
- Americanis *per tactum curandi modus fre-
quens est* II, 2*, 8, 6
- Amerpoel (Job. ab) in Cartesio *Mosaitante
Cartesiana principia cum Mosai-
cis confert* II, 1, 15, 11
II, 2, 3, 4
- de Amicorum *Officiis scripsit Casa*
III, 1, 1, 8
- de Amnesia *Diff. Böckleri* I, 4, 12, 5
- Amplificatio *Orationis in quo consistat,* I, 3,
7, 6. seqq. *per exaggerationem*
I, 3, 7, 26. *per πλαγiasμὸν,*
περίβολὸν & περίσληψιν, I,
3, 7, 24. *exemplo ex Oratione
Cic. pro Marcello docetur,* I, 3,
7, 25. & 30. *per Synonyma*
I, 3, 7, 7. seqq.
Ampli-

INDEX II. RERV.M.

- Amplificatoria excerpta, vid. Excerpta.
 Amyraldi, aliorumque Reformatorum literæ
 III, 5, 1, 32
 Anabaptistarum Annales Ottius publicavit
 III, 5, 1, 34
 Anacreontis fragmenta collegit & edidit Stephanus
 I, 7, 2, 12
 varia editiones
 I, 7, 2, 12
 virtutes & vitia
 I, 7, 2, 12
 *Αναγνώσεις Christianorum
 I, 1, 6, 2
 per Anagnostas Loci Communes colligendi
 I, 1, 21, 12. I, 1, 22, 19
 Anagramma ex nomine Calepinus
 I, 4, 9, 9
 Anagrammata primus scripsit Auratus
 I, 7, 3, 6
 Anagrammatistarum vulgus ineptiens exploratum
 I, 7, 3, 6
 Analogica ars Knittelii I, 2, 5, 45. ad meditationum & rerum varietates maxime proficit, I, 2, 5, 82. explicatius proponitur ab Uldarico Staudigl
 I, 2, 5, 52
 Anatomien hominis descripsit Bartbolini
 III, 7, 1, 4
 Anatomici Scriptorum
 II, 2*, 46, 4
 Angeli Cassii, Duces aque Sparta Romani, egregia Scripta
 I, 1, 14, 19
 Angelici Aprofii Bibliotheca
 I, 1, 5, 14
 I, 1, 14, 25
 de Angelutii scriptis censura fertur
 II, 1, 8, 4
 Angelus Angelotus ob nimiam loquacitatem in conversatione molestissimus
 I, 1, 15, 43
 de Angeriani Epigrammatibus iudicium Gaddet.
 I, 7, 3, 4
 Angli in affectu scribendi genere aliis sunt superiores
 I, 6, 4, 18
 Angli (Thoma) Euclides Metaphysicus
 I, 2, 8, 5. II, 5, 1, 8
 Angliæ Regum curationes per tactum
 II, 2*, 8, 6
 Anglicæ adagia
 I, 1, 21, 106
 gens in insignandis ingentorum monumentis negligens fuit
 I, 1, 18, 41 seqq.
 Societas regia, vid. Societas.
 Anglicæ Relationes, an Acta Societatis regie contineant
 II, 2, 1, 16
 Anglicanæ Ecclesiæ Schismata
 III, 5, 1, 35
 statum descripsit Hornius
 III, 5, 1, 32
 Anglicorum Scriptorum Compilatores Balcan, Pitiscus & Edu. Leigh.
 I, 1, 18, 42
 in Scriptorum Compilatores Cro-wans & Anonymus
 I, 6, 4, 22
 Anglicum Monasticon
 III, 4, 1, 18
 Anglorum ambitio literaria inanis iactatur
 II, 2, 1, 13
 III, 3, 1, 3
 Commercia
 I, 6, 4, 30
 Anguillarum productio ope voris fieri potest
 II, 2*, 27, 5
 de Anima mundi doctrina sensu Platonico rejicitur, saniori autem admittitur
 II, 2, 11, 7
 Scriptorum recensentur
 II, 2*, 47, 6
 Vegetativa sententia Aristotelicorum ex-ploditur
 II, 2*, 40, 1
 Animæ immortalitatem an crediderit Aristoteles, dubium est
 II, 2*, 47, 6
 præexistentiam statuunt Angli
 II, 2*, 47, 6
 propagationem per traducem defendere difficultate non caret
 II, 2*, 47, 6
 sedes est controversa
 II, 2*, 49, 1
 probabiliter inglandia pineali, vel medulla cerebri, ponitur
 II, 2*, 49, 2
 Anima-

INDEX II. RERVM.

- Animalium post mortem in corpore existentiam* statuit Marci II, 2*, 1, 8
præexistentiam defendit Henr. Morus, II, 1, 7, 19. II, 2, 11, 10. *hanc impugnavit* Jac. Thomafius II, 1, 7, 19 II, 2, 11, 10
transmutatio, vid. μεταμύωσις.
Animas Materiales esse, & seipsas multiplicare confecit Fournenc, II, 1, 14, 51. it. Antonius Roecus II, 1, 14, 71
Animalia in tenebris lucentia II, 2*, 14, 5
in Animalium Generatione scrutanda Anatoniorum *Observationes sunt attendende*, vid. Generatio.
de Animalium Historie universalis Scriptori-
bus quibusdam judicia habentur, II, 2*, 46, 1
Animantibus brutis rationem quidam tribuunt, I, 4, 1, 3
de Animantium brutorum anima lites, II, 2*, 45, 4
*Animi facultates quibusdam adminiculis exci-
tande sunt* I, 2, 3, 1. seq.
de Animis sententia Stoicorum II, 2, 8, 4
stultorum & sapientum II, 2, 8, 4
*Animosorum Academia Patavii ab Ascanio
Martinengo, Abbate, instituta* I, 1, 14, 27
*Anianus Breviarium Codicis Theodosiani jussu
Alarici confecit* III, 6, 4, 5
*de Annis, reliquisque temporibus, quinam scri-
pserint* I, 5, 2, 6
*Annius Viterbiensis, Ordinis Prædicatorum,
laudatur*, I, 1, 6, 33. *edidit* Beroff *libros, & Commentariis illustravit*
I, 1, 6, 33. *defenditur a* Thoma
Mazza, I, 1, 6, 33. *a* Postello *lib. de*
Etrusca lingue Origine I, 1, 10, 12
de Anno Novo gratulationes Poeticae
I, 3, 12, 19. seqq. & 26
de Annulis quinam scripserint I, 5, 2, 9
Anonymi auctores, I, 1, 9, 27. *a Literatis in-
dagandi commendantur* I, 1, 92, 8
*Anonymi Anglici liber the Holy Duty of men,
recensetur*, I, 6, 4, 21. *Index Scri-
ptorum Anglicorum, præcipue Mora-
lium, super V. & N. T.* I, 6, 4, 22
Lux Orientalis, II, 1, 7, 19 *de Va-
rietate ingeniorum liber* II, 3, 1, 3
Englands Treasure III, 3, 1, 3
Artis rationis ad mentem Nominalium
II, 1, 3, 2
*Belgici Anweisung der heilsamen Politis-
schen Gründe und Maximen der Re-
publique in Holland* III, 3, 1, 3
Certamen Ludicrum Homeri & Hesiodi
I, 7, 1, 5
Cometa malus Genius II, 2*, 24, 3
Descriptio Latina de Brachmanis
II, 1, 1, 10
Galliæ Grammatica Latina laudatur,
I, 4, 10, 9. *lib. de la connoissance
des bons livres &c. recensetur, & So-
rello attribuitur*, I, 1, 16, 8 & 9. *lib.
le Comte de Gablis, refertur*, II, 1,
7, 14. it. *Artis cogitandi*, II, 2, 1, 18
II, 5, 1, 3. *de Origine fontium*, II, 2*
20, 8. *de arte Geomantica*, II, 3, 1,
13. *Conseiller d'Etat* III, 2, 1, 17
Jesuita Ezbia & Politica Virgiliana
III, 2, 1, 21
Indici, Theologia Indorum II, 1, 1, 11
*Itali, collectio testimoniorum Gentilium de
Christo, Trinitate &c.* III, 5, 1, 12
Monumenta Regum Hungariae
I, 6, 3, 13
Politicus sceleratur III, 2, 1, 4
Suedici lib. de Institutione Principis
III, 2, 1, 15
Anferes Scotici, Bernacla, vera sunt *veræ*
II, 2*, 44, 5
Autedi-

INDEX II. RERVM.

- Antediluviana Monumenta & libri
I, 1, 6, 15 seq.
- Antediluviani Monarchæ Egyptiorum & Arabum
I, 1, 6, 16
- de Antediluvianis bibliothecis Diss.
I, 1, 17, 9
- Antediluvianorum Imperia Chaldeorum
I, 1, 6, 16
- Anthologia Maximi Planudis
I, 7, 2, 26
- Antimonii Constitutio, Usus Chymicus & Medicus
II, 2*, 37, 2
- Currus Triumphalis Valentini illustratus a Kerckringio, laudatur
II, 2*, 37, 2
- de Antimonio Controversia forensis fuit in Gallia
II, 2, 37, 2
- de Antipathis & Sympathis censura fertur,
II, 2*, 8, 3. Generalia quadam notantur
II, 2, 8, 10
- Antiphon præclarus fuit Orator
I, 6, 2, 4
- Antiquaria excerpta,* vid. Excerpta.
- Antiquarii Scriptores recensentur
I, 5, 2, 1 sq.
- ex Antiquitate Ecclesiastica contra Pontificios pugnandum
III, 5, 1, 30
- Antiquitates Convivales Stuckii
I, 5, 2, 11
- de Antiquitatibus Græcis Latinisque Scriptores
I, 5, 2, 3 & 6
- Romanis quinam scripserint
I, 5, 2, 4
- Antiquitatum Idea Hieron. Welschii laudatur
I, 1, 21, 49
- patriarum studiosissimi sunt Sueci
II, 1, 1, 13
- Romanorum Compendia scripsere Musænius & Cantelius *
I, 5, 2, 4
- Antiquorum Contemtores & Viandices
II, 2, 1, 13
- de Antithetis quinam scripserint
I, 6, 1, 23
- Antonii, Imperatoris, Opus τῶν εἰς ἐαυτὸν, hujusque editio, a Gatakero, procurata valde laudatur
I, 1, 22, 2. II, 1, 4, 4. II, 2, 8, 1
- Antonius (Nicolaus) Bibliothecam Hispanicam magna diligentia scripsit, I, 1, 8, 31
qui liber recensetur & commendatur
I, 1, 18, 32
- Comediam Hispanicam ejusque illustratorem, Lupum Felicem de Vega, Græcis atque Latinis Comicis Tragicisve Veteribus minus recte prætulit
I, 7, 1, 8
- Apes Literarie
I, 1, 15, 15
- Aphorismorum Scriptores
III, 2, 1, 14
- Aphrodisæi Comm. in Arist. Metaphys. supposititium esse judicat Scaynus
II, 1, 14, 65
- Scripta in Arist. libb. recensentur
II, 1, 9, 3
- Aphthonii Progymnasmata, & de iis judicium
I, 6, 1, 8
- Apis anatomem scripsit Stellatus, I, 2*, 45, 8.
de iis librum paravit Schwammerdamnius, II, 2*, 45, 5. illarum cultura & ortus, II, 2*, 45, 8. earum reges, sive ductores, sunt fœmine
II, 2*, 45, 5
- Apollinariæ Versio Psalterii laudatur
I, 7, 2, 27
- Apollodorus ante diluvianorum temporum Scriptor
I, 1, 6, 16
- Apollonii Arigonautica laudata ab his, culpata ab illis, I, 7, 2, 18. ejus Scholiastes, I, 4, 6, 5. I, 7, 2, 18. variae ejus editiones
I, 7, 2, 18
- Thyanæi miracula, an magica arte patrata, an vero in Christianorum invidian conficta sint disquirunt, II, 1, 2, 5. Farsa ejus miracula recensentur, ibid.
- Appollonius Thyanæus cum Chaldeis & Bamanibus Indis conversatus fuit, I, 1, 13, 15 seq. ab his laudatur, culpatur
(O o o o) ab

INDEX II. RERVM.

- ab illis* I, 1, 13, 17 seqq. *an arte quadam uno tempore pluribus in locis videre potueris* I, 1, 13, 25. *Collegium Gymnosophistarum in Æthiopia adiit* I, 1, 13, 28
- Aprofi (Angelici) elogium insigne* I, 1, 5, 14
- Apuleji Censoris benigni & rigidi Commentatores & Editores* I, 4, 14, 3
- ineptus sermonis Character taxatur* II, 1, 7, 10
- Aqua cur non gravet sub aquis ambulantes* I, 4, 14, 3
- divina inter μυσικώτατα Chymice artis refertur* I, 1, 11, 53
- est fluida & humida* II, 2, 19, 1
- est frigida* II, 2*, 19, 2
- est verum elementum* II, 2*, 19, 1
- & terra sunt prima elementa mystorum* II, 2*, 13, 1
- marina ad ignem extinguendum minus apta* II, 2*, 20, 2
- non est materia proxima metallorum* II, 2*, 35, 1
- non est πρῶτον δεικνὸν frigoris* II, 2, 19, 2
- pura an detur, dubium est* II, 2*, 19, 3
- pura si detur, salubris foret, non letbalis* II, 2*, 19, 3
- sola ad omnium rerum principium non sufficit* II, 2, 10, 2
- subterranea* II, 2*, 20, 10
- subterranea presentia Ventorum index* II, 2*, 32, 4
- Vorticosa* I, 1, 16, 50
- Vulgaris impura* II, 2*, 19, 1
- Aquæ figuram falso facit cubicam Hon. Fabri* II, 2*, 19, 1
- frigide & flammæ fusi infociabilitas affectur* II, 2, 1, 6
- Masculina guttam Nilum secundare fungunt Rabbini* II, 2, 10, 1
- mistio cum Corporibus est impervestibilis* II, 2*, 27, 4
- motus & gravidatio* II, 2*, 19, 4
- supra - caelestes non dantur* II, 2*, 11, 10
- usus mechanicus ostenditur* II, 2*, 22, 3
- Aquam duplicem faciunt Rabbini* II, 2, 10, 1
- idem facit Palissy* II, 2*, 31, 3 seq.
- elementum unicuique statuit Helmontius* II, 2, 13, 9
- omnium rerum principium esse statuere Thales Milesius, Jonici, &c.* II, 2, 10, 1 seq.
- Aquarius (Matthæus) scripsit Formalitates juxta doctrinam Doctoris Angelici* II, 1, 14, 5
- de Aquarum Colore, pondere, aliisque proprietatibus Observationes instituerunt Angli aliique* II, 2*, 20, 7
- per Aquas absque periculo ambulandi ars, vid. Urinatoria.*
- de Aquis Miscellanea* II, 2*, 20, 11
- supra - caelestibus controversia non est fori Theologici* II, 2*, 11, 10
- Aquinas (Thomas) vid. Thomas.*
- horribilibus a suis afficitur elogiis* II, 1, 14, 3
- Aquinatis Vita & Opera horumque editiones recensentur* II, 1, 14, 3
- de Ara scripsit Bartholomæus* I, 5, 2, 6
- Arabes in Astrologia admodum curiosi fuerunt* II, 3, 1, 11
- Arabice lingua in vocibus est luxuriosa* I, 4, 5, 6
- Lexica* I, 4, 4, 6. *usus multiplex* I, 4, 5, 6
- Arabicorum MSSorum conquirendorum studium laudatur* I, 4, 5, 6
- eorum estimium, a Conringio impu-*

INDEX II. RERVM.

- impugnatum, defenditur, ibid.*
- Arabum diligentia in Græcorum Scriptis, & speciatim Aristotele, lingua sua donandis, commendatur* II, 1, 10, 1
que Versiones plurimis tamen sciantur *Ψευδευγνέαις*, ibid.
- libri sunt præstantes* III, 5, 1, 22
sapientum collegia I, 1, 13, 30, seq.
- Aranæ ærææ unde oriuntur* II, 2*, 45, 8
- Aratus Interpretes Græcos & Latinos habet*
I, 7, 2, 20
non omnibus Latinis vilipens
I, 7, 2, 20
Phænomena scripsit. I, 7, 2, 20
- Arbores, ope nitri, fertiliores reddi possunt*
II, 2*, 41, 1
quot modis propagari possint II, 2*, 41, 4
- de Arboribus Scriptores recensentur*
II, 2*, 40, 4
- Arcana Gentilium theurgica, vid. Gentilium interrogandi arte haud raro deteguntur*
I, 1, 15, 55
majora Rostii sunt: Motus perpetui, artransmutatoria, Medicina universalis
I, 1, 13, 37, seqq.
- minora Rosiana recensentur* I, 1, 13
44, seqq.
- Naturæ non statim præstigiis habenda*
I, 1, 13, 21, seqq.
- Rosiana plurima a Petro Mornio divulgata*
I, 1, 13, 35
- scientiarum summo olim studio celsa*
I, 1, 2, 20
- studiorum suorum sibi quisque seruet, aliena autem, si potest, expectetur*
I, 1, 15, 29
- ob Arcana secretiora, omnibus non propalanda, inter gentes moratioris Collegia fuisse secreta*
I, 1, 13, 1, seqq.
- omnia crant enigmatibus, fabulis, hieroglyphicis, mythologiis involuta, ibid. §. 2.*
- Arcanas scientias Græci Philosophi ab Egyptiis Sacerdotibus hausserunt*
I, 1, 6, 39
- Arcani summi Physici cognitio non omnibus a Deo pronuntitur*
I, 1, 12, 27
I, 1, 13, 25, seq.
- in Arcanis credendis, vel non credendis, media vita sapientioribus incedendum*
I, 1, 10, 3, 1, 1, 13, 16
- Archelaus, vetus Philosophus & Chymicus*
I, 1, 11, 29
- de Archi-Cancellariis Malincrois scripsit*
III, 6, 9, 5
- Archiva olim Chartaria, & Athenæica, vel Athenica dicebantur*
I, 1, 3, 13, seq.
- de Archivis scripsit Bonifacius*
I, 5, 2, 15
- Ardeliones qui vocentur*
I, 2, 8, 10
- Aresii Arte di predicar bene*
I, 6, 4, 7
Lezzioni, Sermoni e Orationi diverse
I, 6, 4, 7
- Aretini (Laurentii) epistolæ multum de statu Curie Romanae habent*
I, 1, 23, 29
- Argenti & stanni infociabilitas asseritur*
II, 2, 1, 6
- Argentum vivum vulgare non est materia proxima metallorum* II, 2*, 35, 2, *quomodo differat a Mercurio Chymicorum, ibid.*
- Argillæ in ferrum transmutatio, a Becchero credita, impugnatur* II, 2*, 30, 2
- Argumenta Moralia, vid. Moralia.*
- Argutiarum intempestivi aucupes a variis sese perfringuntur*
I, 6, 3, 8
- Arianisini historiam quinam scripserint*
III, 5, 1, 33
- Aringhi Roma subterranea, laudatur*
III, 4, 1, 18
- Aristides, vid. Ælius.*
(Oooo) 2
- Aristophanes*

INDEX II. RERVM.

Aristophanes primus *πρωστειαν*, accentus &
Cola invenit 1, 1, 7, 10 & 12

Aristophanis *astimatores* & *contentores*

1, 7, 2, 8

Conæditarum editiones, *emendationes* & *Scholia* Græca 1, 7, 2, 8

Vitia & *laudes* 1, 7, 2, 8

in Aristotelem nota inedita *Jungii* *commendantur* 11, 1, 9, 1. 11, 2, 12, 2

Aristoteles antiquissimus & *præcipuus artis*

Pœtica magister 1, 7, 1, 2

defenditur contra *Censores* 1, 7, 1, 2

Ethicorum Princeps 111, 1, 1, 6

Logicæ omniuni optime tradidit

11, 5, 1, 1

plagii reus est 11, 2, 12, 1

Rhetorum Græcorum Princeps 1, 6, 1, 2

triginta duos numeravit *Jonsius*

1, 1, 9, 5

Aristotelica *Axiomata* lib. 2. *Rhetor.* pro indagandis *offectibus* & *moribus* hominum commendantur 1, 1, 15, 6
cum *delectu* tamen sunt *adhibenda*,
ne in *loquacitatem* *desceant*

1, 2, 5, 18

Philosophia ab *Alexandro* *Aphrodisiensi* *resuscitata* 1, 1, 2, 10. *hæcenus*

Monarchica *serme* *gavisa* *auferitate* 11, 1, 8, 1. 11, 2, 13, 1. olim

maxime *abominosa* 1, 1, 2, 10. *varie* ab *interp.* *interpolata*, *ibid.*

causa est *corruptionis* *Theologiæ*

Scholasticorum *ibid.*

Principia in *Dispp.* *Scholasticis* *retineri* possunt 11, 2, 19, 4

Trinitas, *vid.* *Trinitas*.

Aristotelicæ *metodi* *Seçtatores*

1, 2, 8, 1. *seq.*

Philosophiæ *Corruptele* *unite*

11, 2, 12, 5 & 6. 11, 2, 13, 1, *illius*

termini in *Academiis* non temere *movendi*. 1, 2, 11, 28. *sata* *ejus* *varia* *Joh.*

Launoy *exposuit*. 11, 2, 12, 1

Aristotelicorum *doctrina* de *qualitatibus* *exploditur*. 11, 2°, 7, 2. & *aliorum* *sententia* de *coeternitate* *Dei* & *matéria* *recensentur* & *conferuntur*

11, 2°, 11, 4

Aristotelis *Analiticam* *male* *impugnat* *Nizolius*, *vid.* *Demonstratio*.

antagonista *inter* *Christians* *antiquissimus* est *Justinus* *Martyr*

11, 2, 12, 10

Commenta de *Cælo* *exploduntur*,

11, 2°, 12, 1

Commentatores 11, 2, 12, 4. *inter* *quos*

præcipuus *Hon. Fabri* 11, 2, 12, 3

de *pietate* *adversus* *Deum* & *homines*

librum *scripsit* *Fortunus* *Licetus*

1, 1, 24, 7

Editiones *Paricenses* *sunt* *optimæ*

11, 1, 8, 1

Fortunam *variâ* *peculiari* *libro* *descripsit* *Joh. Launoy* 11, 1, 8, 2

Impugnatores *recensentur*. 11, 1, 12, 1

11, 2, 12, 6. & *confutantur*. 11, 2

12, 7

Interpretes *Arabici* 11, 1, 10, 1. *Græci*

11, 1, 9, 3. *seqq.* *Latini* 11, 1, 11

1. *seqq.* 11, 2, 12, 6

interpretibus *haud* *secure* *fidendum*

11, 2, 12, 2

librorum *ἡρωτικῶν* & *ἀρετικῶν*

discrimen *ex* *Ferrarii* *lib.*

de *sermonibus* *exotericis* *addiscendum* 11, 1, 8, 6. *Versiones* *ineptæ*

Philosophiam *Scholasticam* *sunt*

enixa 11, 1, 8, 1

Mechanica, *eorumque* *Commentatores*

11, 4, 1, 15

nimius

INDEX II. RERV.

- nimius ſectator* fuit Licetus I, 1, 2, 7
 Operum optima editio Caſauboniana
 II, 2, 12, 1
 Philoſophiam naturalem impugnauit
 Teleſius II, 2, 13, 2
 Poëtica ejuſque Commentatores, Edi-
 tores & Interpretes, I, 2, 16, 6
 1, 7, 1, 3. de his iudicia Rapini &
 Docerii ſibi inuicem contraria af-
 feruntur I, 7, 1, 3
 Politica & iuridica III, 2, 1, 2
 Politicorum Commentatores optimi,
 III, 2, 1, 2
 ſententia de aternitate mundi reſur-
 tatur II, 2*, 11, 3
 ſententia de via lactea II, 2*, 11, 8
 tria rerum principia reſciuntur
 II, 2, 12, 9
 Tyrannis in Philoſophos ſe priores,
 ſophiſticaque contra illos diſputan-
 di ratio II, 2, 7, 2. II, 2, 12, 8. ſeq.
 Vite Scriptores II, 2, 12, 1
 de Ariſtotelis & Platonis Conciliatoribus ju-
 diciū fertur. II, 1, 7, 17. conſenſu
 & diſſenſu Scriptores reſcenſuntur
 II, 2, 12, 10
 Hiſtoria animalium iudiciū fertur
 II, 2*, 46, 1
 Interpretibus Græcis & Latinis cen-
 ſura generalis II, 1, 9, 1
 libris ac philoſophia Scriptores Hi-
 ſtorico-Iſagogici reſcenſuntur
 II, 2, 12, 1. ſeq.
 libris ſuppoſitiis ac metaphyſicis
 nonnullis Scriptis epistolam ſcripſit
 Eraſmus II, 1, 11, 32
 in Ariſtotelis laudem Orationes Conringii
 II, 1, 11, 32
 leſſionem Iſagoge Piccarti laudatur
 II, 1, 11, 30
 libros Rhetoricos Comm. reſcenſuntur
 I, 6, 2, 2
 Arithmetice Scriptores II, 4, 1, 5
 Atlenſus (Petri) de Scudalupis Opus de Sym-
 pathia ſeptem metallorum, ſe-
 ptem lapidum, & ſeptem planeta-
 rum, plurima continent ſecreta
 I, 1, 11, 11
 de Armillis Veterum ſcripſit Bartholinus
 I, 5, 2, 9
 contra Arminianos quinam ſcripſerint
 III, 5, 1, 32
 Arndius (Johannes a, Paracelfiſmi ſuſpitione
 liberatur III, 1, 15, 16
 (Joſua) Lexicon Antiquitatum Ecce-
 ſiaſticarum ſcripſit III, 4, 1, 16
 Manuale item Legum Moſaicarum
 III, 6, 2, 2
 de Arnſcei Scriptis iudiciū fertur III, 6, 9, 6
 Arnobii libri X. aduerſus Gentes, eorumque
 editiones I, 4, 14, 10
 ſtylus I, 4, 14, 10
 Arnobius Lucretii imitator I, 4, 14, 10
 Arnaldi Aſiaticæ, Aſſfricanicæ, und
 Americaniſches Hædendthum lau-
 datur II, 1, 7, 11
 Atretinus (Franciſcus) formalitatum Scoti
 Collector II, 1, 14, 10
 Attriaga (Rodrici de). Curſus Philoſophicus
 præ ceteris laudatur II, 1, 14, 47
 Diſputationes Theologicæ in Summam
 Thomæ reſcenſuntur, ibid.
 Ars Analytica in methodo experimenta inda-
 gandi magnum uſum habet, ſed
 deſideratur II, 2, 1, 18
 de ingenio hominum ſcriptura divi-
 nandi a Camillo tradita
 I, 4, 1, 10
 genium familiarem cognoscendi ad
 magiam pertinent II, 3, 1, 14
 inventiva
 (Oooo) 3

INDEX II. RERVM.

- inventiva desideratur* II, 2, 1, 18
liberos sapientes pinguendi vid. Liberos
nihil credendi III, 5, 1, 11
transmutatoria Rosii I, 1, 13, 40. f.
- ad Artes *liberales junctim excolenda natura*
duce iucuntur I, 1, 1, 8
vid. Polymathia,
- Artibus, *ceu hominibus & imperiis, suus est*
ortus, suique occasus I, 1, 2, 21
- Artis Critica cum Grammatica cognatio &
multiplex usus I, 5, 1, 1. Scriptores
Historici & Methodici recensentur
 I, 5, 1, 2
est non semper artis, regulis insillere
 I, 2, 5, 19
& nature theatrum, vid. Naturæ,
Gymnastica Scriptor est Mercurialis
 I, 5, 2, 12
Poëtica Scriptores enumerantur I, 7
 I, 12. seqq.
- Artium *inventioni certa revolutiones & perio-*
di divinitus constituantur I, 1, 12, 4
liberalium inter se quædam est cognatio
 I, 1, 1, 3
mechanicarum scientia an Philosopho
sit necessaria, vid. Mechanicæ.
scientiarum & literarum fortuna ple-
rumque a Regibus & Principibus
dependet I, 1, 2, 17. I, 1, 14, 1
- Artemidorus *de insomniis, auguriis, & ma-*
nium inspectione lib. edidit II, 3, 1, 5
- Artificum, *architectorum, pictorum, &c. vite*
utiliter scribuntur I, 1, 19, 69. f.
quod a Germanis male negligitur
 I, 1, 19, 71
- Arty *de pidis admirandis scripsit* II, 3, 1, 4
- Aruspicina *a quibus primum excitata*
 II, 2, 6, 6
- Afctici Scriptores Hispanici recensentur
 I, 6, 4, 24. seqq.
- Aschanus (Rogerus) *Anglus, epistolar elegan-*
tes scripsit I, 1, 23, 62
- Aspasii *Commentaria commemorantur*
 II, 1, 9, 7
- Asperitas *describitur* II, 2*, 7, 6
- Astris *duo contrarii motus absurde assignan-*
tur II, 2*, 12, 6. *illorum omnium*
nec figura est spherica, nec motus
datur, ibid. horum in terrestria
influxus adstruitur II, 2*, 12, 9
- de Astris *sententia Stoicorum* II, 2, 8, 3
- Astrologia *divinatrix phenomenena naturalia*
haud parce suppeditat II, 2, 1, 24
Geothliaca est mater plerarumque
artium divinatricium II, 2, 1, 12
judiciaria a quibusdam impignatur
 II, 3, 1, 9
& quidem nimis rigide a Sabuasio
 II, 3, 1, 9
de principiis illius benigne judicatur
ibid. a quibusdam defenditur, qui re-
cententur II, 3, 1, 10
duxit doctrinam Magicam II, 3, 1, 13
- Astrologica *Scripta antiquorum commemoran-*
tur II, 3, 1, 11
Ranzovii commendantur, ibid.
Specula, in quibus futura cernant, an
fabrefieri possint I, 1, 10, 34
- de Astrologice *artis principii, certitudine*
controversa, adversarii & Patroni
Physici judicium ferunt II, 2*, 12, 9
- Astrologorum *teneritas culpatur* II, 3, 1, 2
- Astronomiæ *peritiam ex Lucano hauriri pos-*
se, contra Insulanum negat Scalig-
er I, 4, 12, 9
Scriptorum præcipuus est Ricciolus
 II, 4, 1, 8
- Astronomica *Compendia quinam scripserint*
 II, 4, 1, 8
- Astronomicorum *Systematum Scriptores,*
 & no-

INDEX II. RERV.

- & novorum inventores, vid. Sy-
 nema.
 Athei a conversatione sunt removendi, I, 1, 15
 18. illorum Scripta primo loco in-
 ter damnatos libros numeranda
 I, 1, 8, 2. quorum quadam nimis
 recensentur, I, 1, 8, 16. III, 5, 1, 11
 contra illos e Scriptura S. frustra
 disputatur, III, 5, 1, 9. e Scriptis
 autem gentilium argumentum Hi-
 storicum est efficacissimum
 III, 5, 1, 12
 Atheismi calamitas multis familiaris
 I, 1, 8, 14
 falso accusatur Galenus I, 1, 8, 13
 Thom. Browne, III, 5, 1, 10. Jor-
 danus Bruns, I, 1, 8, 22. Carte-
 sius, II, 1, 15, 6. II, 2, 17, 1. III, 5, 1, 6
 in suspicionem apud imperitos facile in-
 curritur I, 1, 8, 12
 propugnator Spinoza, vid. Spinoza.
 Scriptores recensentur III, 5, 1, 9
 Atheismum Triumphatum scripsit Campanella
 I, 1, 12, 4. III, 5, 1, 9
 Atheistæ, Faninus, Pomponatius, Porcius &c.
 I, 1, 8, 17 seqq. II, 1, 11, 4. ut &
 Autor libri Historia populorum Se-
 verambæ I, 1, 8, 23
 Athenæum, celebre Romæ auditorium
 I, 1, 3, 14
 Ἀθηνῶν ἑστία I, 1, 3, 14
 Atheniensium jur, III, 6, 2, 4. quinam illu-
 strarint, ibid.
 Atomī ex aliis coaluerunt elementis
 II, 2, 7, 12
 per microscopia considerari possunt
 II, 2, 3, 5
 de Atomis Doctrina Epicuri & Democriti
 II, 2, 7, 7. II, 2, 18, 3. refutatur ex
 Franc. Job. Grandis Dissertatione
 II, 2, 7, 8 & 10. ex hac doctrina
 fatalitas rerum omnium, aliæque
 profana Atheorum damnata profu-
 wu, II, 2, 7, 11. utilis quidem ad
 Mixtorum naturam indagandam,
 non tamen sola sufficit II, 2, 19, 5
 Doctrina insignem habet usum II, 2*, 3, 5
 quinam scripserint II, 2*, 3, 5
 Atomorum doctrinam in Experimentis suis
 profuturum moderni Angli, II, 2, 7, 13
 Cartesius & Boyleus, ibid.
 existentia contra Aristot. defenditur
 II, 2*, 3, 5
 motus consutatur e Cicerone aliisque
 II, 2, 7, 10
 Avancinus edidit Orationes, nec non Collecta e
 IV. Evangelistis de Vita & Doctri-
 na Dom. nostri Jesu Christi
 I, 6, 4, 14
 in Poësi-Lyrica interdum illatur
 I, 7, 3, 10
 Avaux, Comes Legatus Reg. Gall. Gronovio pro
 Dedicatione Livii 1000. Imperia-
 les dedit, I, 1, 25, 20. Baven-
 triæ pedes ad Gronovium, tum
 eloquentiam ibi docentem, ivit,
 ibid.
 de Auctionum Origine, ratione ac solemnibus
 scripsit Rabirius I, 5, 2, 15
 Auctores finium regundorum cum Observatio-
 nibus edidit Rigaltius I, 4, 14, 25
 Græci cum delectis juvenutis sunt propo-
 nendi I, 4, 8, 13
 Homonymi I, 1, 9, 5
 illustrium Criticorum manu notati in pre-
 tio habentur I, 1, 7, 35. I, 1, 18, 70
 Latini in certas ætates distinguuntur
 I, 4, 11, 3
 de Auctoribus judicia, I, 1, 6, 37. baud raro
 sunt varia & diversa, I, 1, 22, 16 seqq.
 scribere

INDEX II. RERVM.

- scribere periculosares est* I, 1, 16, 10
lingue Latine, eorumque optimis
editionibus, quoniam scripserint,
 I, 4, 11, 1. *non est* *Judicii grassun-*
dum I, 1, 2, 12
Auctorum veterum vel γρηγοριανῶν, unde Cri-
tici judicant I, 1, 9, 4
notitia panglossi Welfschij I, 1, 6, 39
quoniam editiones optime I, 4, 11, 2
de Auctorum Veterum editionibus Gallicis ju-
dicium I, 4, 11, 15
in Auctorum notitiam introductio I, 1, 16, 119
Auditus arte juvari potest II, 2*, 47, 3
Avenanni (Dan.) Hodegeta Horatiani
 I, 4, 11, 15
Averroës omnia Aristotelis Opera ex Arabica
in Latinam Linguam convertit
 II, 1, 10, 2. *ejusd. impietas notatur*
ibid.
Aves venaticæ II, 2*, 46, 3
de Auguriis scripsit Artemidorus, vid. Artemi-
dorus,
Augustini (Antonii) Dialogi de emendatione
Gratiani laudantur, III, 6, 7, 14
Lib. de Legibus & singulis Juris
Consultis commendatur III, 6, 3, 4
Augustinus Aurelianus I, 1, 1, 14
Augustus, Brunsvicensis Dux, ob singularem
βελονογία Πάρις celebris, I, 1, 3, 22
Bibliothecam locupletissimam insti-
tuit, vid. Bibliotheca,
Avicennæ Opera recensentur, II, 1, 10, 3. *de eo*
sinistre jactat Rhodiginus, ibid.
Avila (Joh. de) insignis in dicendo & scribendo
efficacia laudatur I, 6, 4, 26
Aulici ritus, vid. Ritus.
Aurea bulla est siuolumentum juris Imperato-
rum & Principum III, 6, 9, 2
ejus commentatores, ibid.
poma, vid. Ferrarius.
Aurelianus parum feliciter Tacitum emen-
davit I, 4, 13, 4
Auri naturam uicini cepit II, 2*, 35, 3
vid. γεωσπία.
Auris structura a Folio declinata II, 2*, 48, 3
de Auro scriptores recensentur II, 2*, 35, 3
Aurum admodum extensibile est II, 2, 1, 6
de Ausonii Latinitate & Poësi judicia varia,
 I, 4, 14, 15. *editionum optima Tollii,*
ibid.
Auspicii vox quid denotet I, 3, 4, 13
Auulienii tr. de arboribus frugiferis recensetur
 II, 2*, 41, 4
Austriacæ domus Cimelion, annulus aureus vi-
ctoris futura prænnuncius I, 1, 12, 33
Aurodidactylæ ingenia quedam sunt a natura
 I, 2, 1, 17
Aurodidactylæ plerumque sunt Novatores
 I, 1, 1, 15
Aurodidactylæ Exempla I, 1, 1, 14
Auroxegidæ certis casibus licitam esse affirmavit
Joh. Donne I, 6, 4, 18
Axiomata Logica Stablius & Honoldus scripse-
runt II, 5, 1, 6
Axiomatum Practicorum Scriptores III, 6, 11, 2
Axprii Institutiones Morales laudantur
 II, 1, 14, 61
 B.
Bæchylides, Poëta Lyricus, laudatur, I, 7
 2, 12. *exiguus ejus frustula hodie*
superfunt, ibid.
Bacii Vinorum historiam natalem scripsit
 II, 2*, 42, 2
Bacharii Flavissæ Poëtica I, 7, 1, 19
de Bachovio judicium fertur III, 6, 4, 4
 III, 6, 7, 3 & 11
Bachovius jnn. de variis juris Interpretationi-
bus scripsit III, 6, 8, 4
Baco (Rogerus) artis mnemonicae beneficium
triduum

INDEX II. RERV.M.

- tridnam informationem linguis ad-*
discendis prefixit I, 2, 6, 67, 14.
de Perspectiva librorum edidit II, 4, 1, 9
inventor pulveris pyrii fuit II, 2*, 38, 3
testatur Philosophiam Aristot. a Scholasti-
cis corruptam II, 2, 12, 6
tradit artificium aeronauticum
 II, 2*, 22, 2
Vir subtilissimi ingenii
 I, 1, 2, 12
 Baconis (Rogerii) libri cum Franciscanorum
 bibliotheca in Anglia perierunt
 I, 1, 5, 26
 Bælii (Petri) *Nouvelles de la Republique des Let-*
tres I, 1, 16, 46
 Bailletus bibliotheca Lamoniana Bibliothecarius
 I, 1, 5, 13. I, 1, 16, 55
in Germanos iniquior est I, 1, 16, 55
Vastum Opus scripsit sub tit. Jugemens
des Savans sur les principaux ou-
vrages des Auteurs, I, 1, 16, 55.
quod laudatur, & ejus Toni. Imus
recensetur I, 1, 16, 56
 Bailii liber, *Sapientia soris predicans, recense-*
tur I, 6, 4, 9
de Balzenis, earumque captura II, 2*, 46, 2
 Baldei (Jacobi) *Ode, libri de Vanitate mundi*
& de philomela I, 7, 3, 10
 Balduini (Francisci) *Institutio Historic.*
 III, 4, 1, 3
Justinianus & Constantinus M.
 III, 6, 4, 2
 (Friderici) *Adventus Christi Typicus &*
Passio Typica laudantur I, 6, 4, 23
 Baldus (Bernhard.) *laudatur a Gadlio,* I, 4
 II, 17. *in omni genere carminum*
excelluit I, 7, 3, 4
 (Camillus) *de Divinatione Epistolari lib.*
scripsit I, 4, 1, 10
 Balfourci (Robert.) *libri enumerantur*
 II, 1, 14, 67
 Balzaci *epistola laudantur,* I, 1, 24, 24 seqq.
liber de Socratis vita recensetur II, 1, 3, 2
lites cum Heinso, I, 7, 1, 10. horti arbi-
trium sibi sanxit Salmusius, ibid.
de illis judicia, ibid.
Socrates Christianus II, 1, 3, 3
de Balzaco varia julicia I, 1, 24, 27 seq.
 Balzacus *adversus Howelium, Anglum, defendi-*
tur I, 1, 24, 26
 Bangii (Thomæ) *Celum Orientis alio titulo ex-*
cusum I, 4, 1, 10
Observationes Philologicae laudantur
 I, 4, 10, 8
Sententia de literarum origine I, 4, 1, 10
 Bannez *in nonnulla Theologiae Thomæ scriptis,*
atque institutiones minores Diale-
cticas edidit II, 1, 14, 21
 Baptista (Jof.) *epigrammata celebrantur*
 I, 7, 3, 4
de Baptista Poëmatibus censura fertur
 I, 7, 3, 8
de Barba quinam scripserint I, 5, 2, 9
 II, 2*, 47, 5
 Barbara *secula pristina quedam acuta ingenia*
tulerunt, I, 1, 2, 11 seqq. cessaverunt
tandem literis renascentibus
 I, 1, 2, 15 seqq.
 Barbari (Dan.) *Comment. in Porphyrii Isago-*
gen II, 1, 11, 11
 Barbaries *Magnatum socordia & hominum*
prava indole bodie fere reducitur
 I, 1, 2, 17
Seculorum pristinorum I, 1, 2, 10
 Barbarorum *hominum sribligium eleganter*
depinxit Uldar. Huttensis in Epist.
Obscur. Virorum I, 1, 23, 43
 Barbose *Axiomata a Tadore sunt locupletata*
 III, 6, 6, 4
liber de jure Ecclesiastico ab alio scriptus
est I, 1, 9, 19
 Barelaïi

(P P P P)

INDEX II. RERVM.

- Barclaji *Argenis* & *Euphormio* I, 7, 3, 20
Argenida continuavit *Monchenbergiur*
I, 7, 3, 20
Historia Europæ tantum est affecta
III, 4, 1, 7
Barlzei *Epistole* ob *argutias* & *urbanitatem* le-
cti *digne* I, 1, 24, 56 seq.
Genus dicendi I, 6, 3, 4
Mercator sapiens III, 3, 1, 5
Barlæus *misere perit* I, 1, 15, 12, 1, 1, 24, 55
Philosophus & *Poëta præstantissimus fuit*
I, 1, 24, 55
Poëta fuit Claudianæus I, 7, 3, 8
Balatservant *apud Hispanos quis* I, 2, 3, 22
Baronii (Bonav.) *Poëmata certa lege laudan-*
tur I, 7, 3, 8
Stylus improbat I, 6, 3, 2
(Ces.) *Annales, eorumque Continuatores,*
Epitomatores, Adversarii & *Hy-*
peraspistæ III, 4, 1, 12. *illos omni-*
um optime continuare potuissent
Blondellus & *Casaubonus* *ibid.*
Fraudes circa Patrum Opera conspici-
untur in ejus Annalibus
III, 5, 1, 28
Baroscopia a *Toricellio* sunt *inventæ* II, 2°
18, 6. *illorum varia species ac pha-*
nomena *ibid.*
Barthii *Adversaria* deque *illis* *judicium* I, 5, 1
10. *Sententia de plagio Scaligeri*
est falsa I, 7, 1, 6
Stylus I, 1, 23, 46
in *Barthium* (Cassp.) *borrendum mendacium*
I, 1, 15, 56
Bartholini (Erasmi) *Diff. de arcanis scientia-*
rum *laudatur* I, 1, 2, 20
Diff. de consuetudine I, 2, 3, 12
lib. quæst. XIII. Acad. de Naturæ Mirabi-
libus II, 2, 2, 11
panegyricus in Nuptias Christi. Alb. &
Friderici Annalia I, 6, 3, 6
tr. de pulmonibus recensetur
II, 2°, 47, 3
(Thomæ) *Anatome* III, 7, 1, 4
Carmina commendantur
I, 7, 3, 17
Catalogus Danorum Scriptorum im-
perfectus est I, 1, 18, 46
Comm. de libris legendis recensetur
I, 1, 16, 7
Comm. in Celsum laudatur
I, 4, 12, 7. III, 7, 1, 2
epistole I, 1, 24, 16. II, 2, 2, 6
liber de luce animalium II, 2°, 14, 5
Orationes I, 6, 3, 3
Sententia de Cometis II, 2°, 24, 3
Bartoli (Dan.) *Character hominis literati re-*
censetur I, 1, 16, 67
Geographia Moralis laudatur
I, 6, 4, 15. III, 1, 1, 5
Bartoloccii *Bibliotheca Rabbinica* I, 1, 6, 29
I, 1, 10, 23. I, 4, 5, 5
Bary (Renatus) *edidit librum la Rhetorique*
Françoise I, 6, 1, 31
Basilicorum libri *quinam* III, 6, 4, 11. *illorum*
ut & editionum eorum historia *ib.*
eorum Versio Latina Cujatii tantum est
affecta, ibid. unde desumpti & cur
consecuti. ibid.
Basilii (Valent.) *Chymici, nomen, verum an si-*
cutum sit I, 1, 9, 25. *liber de incre-*
mentis & decrementis metallorum
ibid. Currus triumphalis Animo-
monii II, 2°, 37, 2
Basso (Sebast.) *Martis fluxum & refluxum tri-*
buit spiritibus mari contentis
III, 2°, 20, 3
Batavas *athenas scripserunt Swertius & Meur-*
sus I, 1, 18, 37 seq.
Batavi-

INDEX II. RERV.

- Batavicum *Jus* vid. *Jus*.
 Batavorum *incursio* *notitia* *suorum scripto-
 rum* *notatur* I, 1, 18, 34
 Batei *janua* *præ Janua Comenii commendatur*
 I, 2, 4, 18
 Bavarici *Juris institutiones scriptis Kbraije-
 rus* III, 6, 10, 3
 Baudii (Dom.) *Amores ab Heinso purgatur*
 I, 1, 24, 88
ut & Scriberio I, 1, 24, 89
*Epistola colorem & Plauti argutiis tra-
 hunt* I, 1, 24, 87
Stylus I, 1, 24, 87. I, 6, 3, 4
Vitia I, 1, 24, 88
 Baudius (Dom.) *fuit poëta in Jambis felicissi-
 mus* I, 1, 24, 86. I, 7, 3, 12
 Baumanniana *Specur*, vid. *Specus*.
 Bayeri *Ostium S. Arrium natura*
 II, 1, 15, 9. II, 2, 3, 5
*Philosophometa παρὰ δ. ξα prolixere-
 censetur ac confusatur* II, 2, 3, 5
 Baylius (Lazarus) *de vasculis & poculis scri-
 psit* I, 5, 2, 13
 Bayle (Francisci) *Systema generale Philoso-
 phia recensetur* II, 1, 15, 9. II,
 2, 17, 4
 Beaufortius *de Cosmopœia divina scripsit*
 II, 2*, 11, 7
 Becani (Job. Georg.) *de primatu lingue Cim-
 brica risu digna sententia*
 I, 4, 3, 4
Origines Antwerpiana
 I, 4, 3, 4
 Beccheri *Charactrographia universalis*
 I, 2, 5, 44. I, 4, 2, 5
 Chymischer Glücks-Hasen III, 7, 1, 7
 lib. von den eigentlichen Ursachen
 des Glücks und Unglücks III, 1,
 1, 10. von den eigentlichen Urfa-
 chen des Auf- und Abnehmens
 der Städte, Länder &c. III, 3, 1, 3
Methodus didactica recensetur I, 2, 4
 34. seq. & *laudatur* I, 2, 4, 37
 I, 4, 9, 6
*Methodus mechanica practica pro-
 missa* I, 2, 4, 42
 Novum Organon pro verborum Copia
 &c. recensetur I, 2, 4, 32. I, 3
 2, 13. hujus Organi usus in Inven-
 tione ostenditur I, 2, 4, 33
 Stulta sapientia & sapiens stultitia
 I, 1, 20, 17
 de Becchero *judicium* I, 4, 2, 5
 Beccherus *argilla transmutationem in ferrum
 falso credidit* II, 2*, 30, 2
versatili ingenio suis pradius I, 2, 4, 37
 Becmanni *Linæ Doctrina Moralis laudatur*
 III, 1, 1, 6
 Benii (Pauli) *Rhetorice Controversia*
 I, 6, 1, 12
 Bejerlingii *theatrum Vita humana* I, 1, 21, 23
 Belgicæ *lingua primatum peculiari libro asse-
 rit Mylius*, vid. *Mylius*.
 de Belgicorum *Commerciorum Secretis libri
 recensentur* III, 3, 1, 3
 Bellarmini *liber de Scriptoribus Ecclesiasticis
 tuto legi non potest sine censura
 Coci* III, 5, 1, 28
patria, pietas, dignitas & scripta
 III, 5, 1, 24
 Bellarminus *adversarium habuit Chamierum,
 alioque* III, 5, 1, 24
Pontificorum est Promachus III, 5, 1, 24
 Bellonius (Petrus) *Observationes suas Domi-
 no suo suffragatus est* II, 2, 2, 8
 Bellovacensis *Episcopi, Vincenzii specula, do-
 ctinale, naturale, morale & histo-
 ricale, recensentur* I, 1, 21, 22
 II, 2, 2, 4
 Bellunenensis (Urbani) *Institutiones Gramma-
 tica* I, 4, 6, 7
 Bellu-

INDEX II. RERVM.

- Bellutus (Bonav.) doctrinam Scoti vindicavit
 11, 1, 14, 13
 Beloti & Oeuvre des Oeuvres &c. recensetur
 1, 2, 5, 58
 Belotus (Job.) Artem ex Lullio memorativam
 producit, sed inancam & inutilem
 1, 2, 6, 22
 Chironiantiam & Physiognomiam
 scripsit 11, 3, 1, 7
 Belurgerii infans in Homerum amor 1, 7, 2, 2
 Bembi, Card. stylus laudatur 1, 1, 23, 38
 Vita a Job. Casa scripta 1, 1, 19, 46
 Benzii (Job.) libri de figuris 1, 6, 1, 21
 methodus colligendi 1, 3, 2, 14. seqq.
 cui utiliter jungitur Schönleideri
 Apparatus 1, 3, 2, 25
 Thesaurus Elocutionis Oratoriae Graeco-Latinus recensetur 1, 4, 8, 8
 Berchorii (Petri) Dictionarium Morale, &
 Reductorium Morale recensetur
 1, 6, 4, 16
 Beringii Oratio de Historia 1, 6, 3, 6
 Berirardi (Clandii) Circulus Pisanus
 11, 2, 2, 7
 Berlucii (Job. Antontii) Adagia selecta
 1, 1, 21, 72
 Bernacæ Scotici anseres, vera sunt aves
 11, 2*, 44, 5
 Bernardi (Job. Bapt.) Seminarium totius Philosophiae Aristotelicae & Platonicae
 recensetur 1, 1, 21, 28. 11, 1, 11, 31
 11, 2, 11, 3
 Berneggeri Orationes laudantur 1, 6, 3, 3
 Berneggerus quandoque plagii reus est
 1, 2, 5, 10. 1, 2, 6, 98
 Beroaldus (Phil.) praposterus Apuleji imitator
 1, 4, 1, 3
 Beroli fragmenta ex Armenia allata, & ad
 Annium pervenisse statuit Possellus
 1, 10, 12
 Berofus antediluvianorum temporum Scriptor
 1, 1, 6, 16
 fuit Sacerdos Chaldaeus 1, 1, 6, 32
 scripsit paulo ante Alexandri M. tempora
 libros tres rerum Chaldaico-Assyriacarum 1, 1, 6, 32. quos edidit
 & Comm. illustravit Annus Viterbicus
 1, 1, 6, 33. 1, 1, 9, 2
 Bersinarum (Gregor.) Calligraphia Ovidiana
 1, 7, 1, 19
 Bertrandi liber de Juris-Consultis Veteribus
 laudatur 111, 6, 3, 5
 Besnieri de Reunionelinguarum per Latinam
 librum scripsit 1, 4, 3, 6
 de B-soldi scriptis iudicium fertur 111, 6, 9, 6
 Bessarionis, Patriarchae Constantinop. & Cardinalis legato, Bibliotheca Veneta insigniter obsemplectata 1, 1, 4, 18
 qua de re epistola ejus recensetur
 1, 1, 17, 4
 Benghem (Cornelii) Bibliographia Juridica
 & politica 111, 6, 6, 1
 Bibliographia Physico-Medica 1, 1, 18, 66
 Bibliographias omnium Facultatum, &
 pluraelegantia scripta promissit
 1, 1, 18, 65. seqq.
 Catalogus libb. Physicorum & Medicorum
 111, 7, 1, 3
 Liber la France sçavante recensetur
 1, 1, 16, 45
 de Beza (Theodori) Emblematis Judicium
 fertur 1, 7, 3, 5
 Bibliander (Theod.) ob peritiam plurimum
 linguarum laudatur 1, 4, 4, 2
 de Bibliis, eorumque editionibus agit Hostingerus
 111, 5, 1, 14
 in Bibliopolas Batavos invehit 1, 4, 11, 2
 cum Bibliopolis conversatio Augustino Barbo-
 sa maxime utilis fuit 1, 1, 15, 48
 1, 1, 4, 8
 Bibliorum

INDEX II, RERV M.

Bibliorum Commentatores Critici III, 5, 1, 15
 Exegetici III, 5, 1, 16
 inter Editiones eminet παλῶντων
 Anglicana Waltbani III, 5, 1, 14
 cui prænisi Apparatum, ibid.

Bibliotheca Abyssina 1000. librorum fabulosa est
 I, 1, 6, 26

Aldi Manutii I, 1, 3, 5

Angelici Aprosii I, 1, 5, 14

Augusti, Brunsvicensium Ducis I, 1, 3,

22. descripta est a Conringio subtit.

Bibliotheca Augusta, in qua septem

admiranda ostendit I, 1, 17, 34. I, 1, 3

22. ob acta publica MSSa Germa-

nica celebratur I, 1, 7, 49. I, 1, 3, 16

ejus ordo laudatur I, 1, 5, 10

Budensis, partim a Turcis distracta

partim ad Vindobonensem & Guel-

ferbytanam Bibliothec. pervenit

I, 1, 4, 20. I, 1, 7, 56. I, 1, 17, 34

ἐμψυχος s. viva, & mortua I, 1, 3, 1

Heidelbergensis I, 1, 4, 17. hujus spoliis

Vaticana aucta dicitur, ibid.

Jesuitarum Cochuiensis, Bat. vis in

pradam cessit III, 5, 1, 23

Jesuitici ordinis I, 1, 18, 54

librorum centum Principi sufficit I, 1,

3. 8. I, 1, 5, 18. imo duorum, vel quatuor tantum

I, 1, 5, 18

Marquardi Gudii, vid. Gudii.

Mutchie Hanniadis, incomparabilis

I, 1, 4, 21

Oxonienfis pene tota ex legatis & do-

nationibus congesta I, 1, 4, 15. seqq.

vid. Oxoniensis.

Processualis a Thurmanno promissa

III, 6, 7, 14

Regis Gallie & Bibliotheca Medica

Florentina crevit I, 1, 17, 35. crevit

& biblioth. Raph. Tricetti du Fres-

ne I, 1, 18, 69. nec non Thuani ib.

plenissimo catalogo summa industria

describitur, I, 1, 17, 35

Scriptorum Sacri Ordinis Cisterci-

eusis I, 1, 18, 55

Thuanæ, a MSSorum vetustate, &

pretio insigni commendatur I, 1,

21, 2. I, 1, 7, 21. magno pretio bibli-

otheca Regia accessit I, 1, 18, 69

Vaticana a quibus autoribus sit de-

scripta I, 1, 17, 25. seqq. & 36. non

magno opere estimatur a Josepho

Saligero, qui illi Florentinam &

Parisianam Regiam praefert I, 1, 17

24. spoliis Heidelbergensis biblio-

theca aucta dicitur I, 1, 4, 20. I, 1

7, 55. I, 1, 17, 24

Veneta, I, 1, 3, 19. aucta legato Cardi-

nalis Bessarionis I, 1, 4, 18

Vindobonensis locupletissima I, 1, 2, 6

I, 1, 7, 28. de illa Comment. Lam-

becii, vid. Lambecii.

Universalis Historica I, 1, 16, 48

Volante Job. Cinelli laudatur.

I, 1, 18, 74. I, 1, 21, 31

de Bibliotheca instruenda liber Gabrielis Nau-

dei Gallice scriptus I, 1, 2, 7. I,

1, 17, 5

Bibliothecæ actorum publicorum sunt scrinia

I, 1, 3, 11. seqq. I, 1, 6, 8

artium sunt quasi promiconda

I, 1, 2, 24. I, 1, 3, 28. seqq.

Collegii Parisiensis Societatis Jesu Sy-

stema laudatur I, 1, 17, 37

Humphridiana fata I, 1, 4, 15

librorum primi & secundi templi an

extent I, 1, 6, 14. I, 1, 17

3. seqq.

magistri & bibliothecarii minores

apud Gallos distincti sunt I, 1, 6, 10

(Pppp) 3 ordo

INDEX II. RERV.

- ordo certus est* 1, 1, 5, 1. non tamen nimis auxius 1, 1, 5, 7
Perfarum 1, 1, 6, 34
Philadelphii Alexandrina quinam praefuerint 1, 1, 6, 3. seqq.
Philosophica & historica concinande series a Lambecio sibi praefixa, vid. Lambecius.
πολύσημον est nomen 1, 1, 3, 2
publica sunt, vel privata 1, 1, 3, 3
Systema Collegii Parisiensis Soc. Jes. 1, 1, 17, 37
Thuana Catalogus 1, 1, 18, 69. *Ordo* 1, 1, 5, 11
veteres Aegyptiorum, Chaldaeorum &c. 1, 1, 6, 30. seqq.
universalis ordo 1, 1, 5, 15. seqq.
Bibliothecam primus & Gracis Aristor. collegisse dicitur 1, 1, 2, 24
Bibliothecaria cognitio est polyhistori necessaria 1, 1, 6, 12. 1, 1, 17, 1. 1, 1, 20, 1
seq. in quo consistat 1, 1, 6, 12. seq.
excerpta, vid. Excerpta.
furta 1, 1, 4, 22. seqq.
notitia 1, 1, 6, 12. 1, 1, 20, 3. *Locorum Communium quasi imaginem exhibet* 1, 1, 21, 1
Bibliothecariz rei studium inapte a Claudio Verdiero improbat 1, 1, 6, 13
Bibliothecarii Ecclesiae Romanae olim Cancellarii dicti 1, 1, 6, 7. seq. *fuere etiam cum Episcopis pari dignitate* 1, 1, 6, 8
Ecclesiarum Cathedralium 1, 1, 6, 8
Chartophylaces dicti 1, 1, 6, 9
Bibliothecariorum amplissima olim dignitas 1, 1, 6, 1
Bibliothecarum Catalogi Reales, vid. Catalogi.
deperritarum Scriptores 1, 1, 5, 29. f.
erigendarum Cause 1, 1, 3, 11. seq. *cura Principibus maxime incumbit* 1, 1, 3, 10. & 21. *media* 1, 1, 41. seqq.
haec sunt vel legitima vel iudiciosa & inbonesta 1, 1, 4, 19
everso a furore militari 1, 1, 5, 19. seq.
1, 1, 4, 21. seq. a superstitione 1, 1, 5, 23. *a barbarie & ruditate hominum* 1, 1, 5, 22. *a diffidio religionis* 1, 1, 5, 26. *ab incendio* 1, 1, 5, 28
Juridicarum Scriptores, & de iis iudicia III, 6, 6, 1
Medicarum Scriptores III, 7, 1, 3
Ordo, a Croix de la Maine praescriptus, confusus est & inconcinuus 1, 1, 5, 2. 1, 1, 18, 22. *varius a variis traditur* 1, 1, 5, 3. seq. 1, 1, 17, 6
a Naudaeo datus est commodissimus 1, 1, 5, 7. *quasi imaginem LL. CC. exhibere debet* 1, 1, 21, 1. seqq.
Ornatus ne sit nimis 1, 1, 4, 26 & 31
Optimus consistit in sculptis vel pictis imaginibus virorum doctorum 1, 1, 4, 27. *optimus est a charta & typis* 1, 1, 14, 28
Theologicarum Scriptores recensentur III, 5, 1, 13
usus publicus 1, 1, 3, 25. seqq.
Bibliothecas duas Romae Hilarius Papa omnium primum instituit 1, 1, 3, 15
Bibliothecis apud Reges Franciae quinam praefuerint 1, 1, 6, 6
apud Romanos quinam 1, 1, 6, 5
de Bibliothecis Parisiis & Gallicis gloriatio Ludovici Jacobi 1, 1, 3, 9. *refellitur* 1, 1, 27, 12. 1, 1, 3, 9
variis qui sparsim egerunt Autores recensentur 1, 1, 17, 36
in Bibliothecis MSScorum usus difficulter conceditur 1, 1, 3, 27
Βιβλαιο.

INDEX II. RERV.M.

Βιβλομανία quorundam Privatorum reprehenditur I, 1, 3, 4 seq.
a Pinello quoque improbat I, 1, 3, 7
excusatur I, 1, 3, 23 seq.
Βιβλοψιλία Principum quorundam I, 1, 3, 21 seq.
Bidermanni Herodiados libri tres I, 7, 3, 9
Sylula Hendecasyllaborum I, 7, 3, 11
Biel (Gabr.) Scripta enumerantur II, 1, 13, 6
Bnderus (Christoph.) de Theologia Scholastica scripsit II, 1, 14, 72
Biographicum Diarium Wittenii I, 1, 18, 52
Bographii veteres & recentiores, vid. vitarum Scriptores.
Bion Poeta Bucolicus I, 7, 2, 16
B. sciola (Laurentii) Hora succifiva recensentur I, 1, 21, 46
Bisselii (Job.) Deliciae Verne & estiva I, 7, 3, 9
illustres ruinae Rerump. & Familiarum III, 2, 1, 17
B'aeu Institutiones Astronomicae II, 4, 1, 8
Biancanus (Joseph.) Chronologiam Mathematicorum scripsit II, 4, 1, 1
Blommertii Panegyricus in Ordines Hollandiae I, 6, 3, 6
Blondelii Notae in Baronii Annales magno are paravit M. gistratus Amstel. III, 4, 1, 12
Pseudo-Isidorus Juri Canonico opprobrans laudatur III, 6, 3, 9. III, 6, 7, 14
Boccalini (Trajani) Relationes & Parnasso Cardinali Cajetano, ut vero auctori, tribuuntur I, 1, 9, 11. I, 1, 16, 65
Relationes in Tacitum III, 2, 1, 12
Boccalino liber Relationum mortem violentam paravit I, 1, 9, 11
Die Boßhelligen, gens prope Prussiam, Willigii aetate Graeca lingua corrupta usa est I, 4, 4, 4

Bocharti (Sam.) Geographia S. Criticis Observationibus referta I, 5, 1, 11
Hierozoicon I, 5, 1, 11. II, 2*, 46, 1
de Plantis S. Scripturae Opus posthumum expectatur II, 2*, 40, 2
Böcleri Commentarii in Grotium III, 6, 1, 5
Diff. de lingua N. T. Originali laudatur I, 4, 6, 19
Disserit. Academica III, 2, 1, 13
Disserit. in Tacitum & Suetonium III, 2, 1, 12
Editio Cornelii Nepotis est nitidissima I, 4, 11, 10. *cujus Index male a Vorfio auctus ib.*
Minervae tyrocinium, sive Praxis Böclerianae Institutionis examinatur I, 2, 13, 9 seqq.
Notitia S. R. Imperii III, 6, 9, 3
Orationes I, 6, 3, 3
Scriptum Apollinis I, 6, 3, 6
Bodini Dialogus de abditis rerum sublimium arcanis revera extat I, 1, 8, 8
I, 3, 3, 53. impietatis arguitur I, 1, 8, 9. *& Chartii Coronae & Postelli, colloquium quorundam Venetorum de Religionibus, continentibus, originem traxit* I, 1, 8, 10
Plagium I, 7, 2, 24
de Bodino Novatore Politico, judicium feritur III, 2, 1, 4
Bodinus Methodum Historiarum edidit III, 4, 1, 3
in Theatro universe naturae sub forma Dialogi scripsit II, 2, 2, 7
Boëthii Elogium I, 4, 14, 23. II, 1, 11, 1
libellus de Consolatione Philosophiae commendatur I, 4, 14, 23. II, 1, 11, 1
ejus editiones ibid.
Operum editores recensentur II, 1, 11, 1
Boldii

INDEX II. RERVM.

- Bohlii (Sam.) de radicibus doctrinae & Lexicon
MSSum 1, 4, 5, 4
- Böhniui Doctrinam refutavit Pomarius
1, 5, 1, 36
- Böhmi (Jacobi) mirabile ingenium & varia
scripta III, 5, 1, 36. 1, 1, 10, 28
Mysterium magnum II, 2, 3, 8
Visiones & vita III, 5, 1, 36
- de Böhniio ejusque libris judicium 1, 1, 10, 28
II, 2, 3, 8
- Bölinius Philosophus Teutonicus dictus
1, 1, 13, 27
in Scriptis suis Pythagorica dogmata spi-
rare videtur 1, 1, 10, 28
de figura rerum scripsit II, 2*, 4, 6
- Bohorizii (Ad.) de Slavonica lingua lib. com-
mendatur 1, 4, 3, 3
- Boldonius (Octavius) Epigraphicam scripsit,
de qua judicium fertur 1, 6, 3, 11
- Bolduani (Pauli) Bibliotheca Historica recen-
setur III, 4, 1, 2
illa laudatur inter ceteras 1, 1, 18, 12
III, 4, 1, 7
- de Bombycibus Scriptores quinam II, 2*, 14, 5
- Bonaventura scripsit Commentarios in Lombar-
di libros Sententiarum, nec non alia
Opera II, 1, 14, 14
Seraphicus unde dicatur II, 1, 14, 7
- Boncompagni Seculum Moni 1, 6, 3, 11
- Bonciarius (Antonius) Patrem suum 47. annos
natum, latinis literis imbuat, 1, 1
23, 64. Murci discipulus fuit ib.
- Bonefonii (Joh.) Carmina laudantur a Scali-
gero I, 7, 3, 11
- Bongarsii Scripta commendantur 1, 1, 24, 90
- Bonifacii (Balthasaris) Historica ludica lau-
datur 1, 1, 21, 34
Poëmata, 1, 7, 3, 17
Scripta infinita sola. pene bibliothecam
facere possunt 1, 1, 22, 34
- Bonifacius de Roman. Hist. Scriptoribus scripsit
III, 4, 1, 2
- Bonmetus (Job. Paulus) artem, muros & sur-
dos a natura ad loquendum insti-
tuendi, publicasse dicitur
1, 2, 3, 21 seqq. II, 2, 1, 14
- Bononii Democritus & Heraclitus III, 1, 1, 6
- Bononiensis lapidis luminis causa inquiritur
II, 2*, 14, 5
- de Bono Summo Scriptores III, 1, 1, 10
- Bouvicini Lanx Peripatetica adversus Kircke-
rum scripta II, 2*, 36, 2
- Boranez herba agno similis, non est verum ani-
mal II, 2*, 44, 4
- Borbonii (Nicolaus) Epigrammata 1, 7, 3, 3
- Borcholti Comment. laudatur III, 6, 7, 3
- Borelli lib. de vanitate Magia promissis reji-
citur II, 3, 1, 18
Scripta de motu commendantur
II, 2*, 48, 1
- Borellus (J. Alph.) in lib. de Vi percussionis
tradit de motu regulas, a Cartesio
diversas II, 2, 17, 7 hic liber lau-
datur II, 2*, 6, 6
Scripsit Euclidem restitutum II, 4, 1, 6
- Borgiae (Casaris) Ducis Valentini Vita a Tho-
ma Thomasio edita, officinam pan-
dit seclerum & nequitiarum
1, 1, 19, 28
- Borri (Franc. Josephus) in doctrina de Demo-
nibus Illustrioribus II, 1, 7, 13
de ejus vita & dogmatibus liber prodit,
qui recensetur. ibid.
- Borrichii (Olaf) Cogitationes de variis Latine
Linguae etatibus 1, 4, 9, 15
Diff. de Causis diversitatis linguarum,
1, 4, 3, 7. de Cabala Chaefticali,
II, 2*, 8, 7. de Lexicorum Latine-
rum jejunitate 1, 4, 9, 7
Lib. de Poëtic 1, 7, 2, 1
lib.

INDEX II. RERV.

- Libb. de Ortu & progressu Chimie, nec non de sapientia Egyptiorum* II, 2, 16, 5
- Lingua Pharmacopæorum* I, 7, 1, 10
- Parnassus in nuce* I, 7, 1, 16
- Borrichius Conringii Antagonista fuit* II, 2, 4, 11
- Bottomæus (Frid.) scripsit lib. de Sacris nostrorum temporum Oratoribus* I, 6, 4, 9
- Borrul (Matthie) de divina scientia futurorum contingentium, præcipue media, lib.* II, 1, 14, 39
- Bosii editio Cornucii est absolutissima* I, 4, 11, 10
- lib. de notitia orbis affectus* III, 2, 1, 6
- Schediasma de comparanda notitia Scriptorum Ecclesiasticorum laudatur* III, 4, 1, 18
- Scripta varia inedita* I, 1, 7, 44
- Bosvetti Discursus super historiam universalem laudatur* III, 4, 1, 15
- Botanica excerpta* I, 3, 13, 41
- Botanici Scriptores* II, 2*, 40, 4. III, 7, 1, 5
- Boteri Scripta varia Politica* III, 2, 1, 14
- Botii Philosophia Naturalis reformatæ recensetur* II, 2*, 1, 3
- Bottifanga (Jul. Cesar) præter artium liberalium peritiam etiam illiberalibus erat instructissimus* I, 1, 1, 6
- Bouhourfii la maniere de bien penser sur les Ouvrages de l'esprit* I, 4, 13, 4
- de Boultoni Medicina Magica judicium fertur* I, 6, 1, 31
- Boulveri ratio supputandi per digitos improbat* II, 2*, 8, 3
- Bourdin (Petri) Sol flamma* II, 2*, 12, 3
- Boxhornii de Chronologia judicium fertur* III, 4, 1, 4
- dicendi genus* I, 6, 3, 4
- Disquisitiones politica* III, 2, 1, 13
- Dissert. de Græcorum, Romanorum & Germanorum linguis, earumque Symphonia* I, 4, 3, 3
- Epistola a Sarravio carpuntur* I, 1, 24
- 4. venustate tamen non carent* I, 1, 24, 95
- Idea Orationum* I, 6, 1, 25
- Origines Gallicæ* I, 4, 3, 3
- Boylli (Rob.) artificium ossa emolliendi & in cibum convertendi* II, 2*, 3, 5
- Chimista Scepticus* II, 2, 16, 4. *de hoc judicium fertur* II, 2*, 13, 3
- experimentum de congelatione* II, 2*, 17, 3
- historia fluiditatis & firmitatis* II, 2*, 7, 6
- lib. de Coloribus* II, 2*, 15, 2
- de formarum Origine* II, 2, 1, 7
- de frigore commendatur* II, 2*, 17, 4
- de igne, consumitur est igne* II, 2*, 16, 2
- de insido Experimentorum successu* II, 2, 1, 18
- maris historia naturalis affectu desideratur* II, 2*, 20, 7
- Of the Scraphie love, or motives and incentives to the love of God* I, 6, 4
- 20. hujus libri occasio ibid.*
- sententia de gemmis recensetur* II, 2*, 33, 2
- de usu Philosophia naturalis* II, 2, 1, 7
- in hoc libro nimiam suam credulitatem ostendit ibid.*
- Boyllus (Rob.) doctrina Epicuri, de Atomis, instaurator fuit, multis de ea libris vulgatis* II, 1, 5, 7. II, 2, 7, 13
- de fundo maris scripsit* II, 2*, 3, 5
- de qualitativis rerum Cosmicis* II, 2*, 20, 6
- II, 2, 1, 24*
- Scriptis*

INDEX II. RERV.M.

- Scriptis & experimentis demonstravit,*
spatium aëre vacuum posse dari
 11, 2*, 4, 3
- de Brachmanibus quinam scripserint*
 1, 1, 1, 10 seq.
- Brachmanum colloquia cum Apollonio Thyanao*
instituta 1, 1, 13, 27
dolia ventorum & imbrum an fabulosa
sint 1, 1, 13, 20 seq.
- Brachminum f. Braminum collegium & ar-*
cana 1, 1, 13, 16
- Brachygraphica ars* 1, 4, 2, 4, 1, 2, 6, 87
- Brahxi (Tichonis) vitam descripsit Gassendus*
 1, 1, 19, 18
- Bramines Indorum, qf. Abramines, ab Abra-*
mo ducti & oriundi censentur
 1, 1, 10, 13, 1, 1, 13, 16, 1, 1, 6, 23
- Breiffaci Rotæ pro experientia militari laudan-*
tur 1, 2, 5, 62
- Brerewoodus Scrutinium religionum scripsit*
 111, 5, 1, 20
- Briffonii lib. de formulis & solennibus populi*
Romani verbis laudatur
 1, 4, 9, 20, 111, 6, 3, 3
de regno Persarum 11, 2, 5, 7
- Brocardica quid sint* 111, 6, 6, 4. *eorum refor-*
mationem promissit Leibnitius ib.
- Broun (Thomas) Atheismi falso accusatur*
 111, 5, 1, 10
pseudodoxiam epidemicam edidit 1, 2
 7, 98, 11, 2, 1, 9, 111, 5, 1, 10
- Brunneri Commentarius ad Leg. Cinciam*
& tristefutur recensentur 111, 6, 3, 7
- Brun (Laurentii de) Eloquentia Poëtica*
 1, 7, 1, 7
Inscriptiones sunt elegantes 1, 6, 3, 13
Virgilius Christianus 1, 7, 3, 8
- Brunnemannii Comm. perpetuus in Panætiis*
 111, 6, 7, 3 *ad praxin referendus*
 111, 6, 7, 9
- Brunnerus (Mart.) Thomæ Magistri librum*
novæ editione publicare voluit
 1, 4, 6, 4
- Brunonis (Henrici) epigrammata sub titulo*
Mengel-moor prodierunt 1, 7, 3, 4
- Brunus (Jordanus) ab atheismo excusatur,*
ignis tamen supplicio affectus
 1, 1, 8, 22, 11, 1, 5, 6, 11, 2, 15, 1
libros obscuros & anigmaticos, ad me-
moriæ artificialem pertinentes,
scripsit 1, 2, 6, 12 seqq.
magnus fuit artis Lullianæ propugnator
 1, 2, 5, 29
ad normam Lullii scripsit artificium
perorandi 1, 2, 5, 54
Ob doctrinam de pluralitate mundorum
& solium, in libro de immenso &
innumerabilibus, defensam, vivi
combustio affectus 11, 1, 5, 6, 11, 2
 15, 1, 11, 2*, 3, 4, 11, 2, 11, 5, *argu-*
menta præcipua libri de plu-
ralitate mundorum recensentur
 11, 2*, 11, 5
- Brufonii facietiarum & exemplorum libri a*
Lyonsbene editi 1, 1, 21, 58
- Bruta plus valent odore, quam homines, vid.*
Odor. sensu carere, quinam do-
cuerint 11, 1, 15, 11, 11, 2, 17, 9
 11, 2*, 45, 4. *hæc doctrina impro-*
batur 11, 2*, 48, 1
- de Brutorum anima sensitiva lites, vid. Ani-*
mantia.
- Brutorum Voces sermoni humano præferi Isaa-*
eus Vossius 11, 2, 6, 6
- Bruxellenses (Georgius & Petrus) quidam*
scripserint 11, 1, 13, 10
- Bucellini Officina Epithetorum* 1, 7, 1, 19
- Buceri Comm. in Psalmos sub ficto nomine in*
Italia prodit 111, 5, 1, 17
- Buchananus laudatur, 1, 7, 3, 8. e recentiori-*
bis

INDEX II. RERVM.

- bus Poëtarum Lyricorum optimus* I, 7, 3, 10
 Buchneri *Editores posthumi, nullo usi defectu, notantur* II, 1, 11, 30
lib. de commutata dicendi ratione I, 6, 1, 15
Orationes I, 6, 3, 3
Sylus I, 2, 24, 99
 Buchnerus *epistolis & variis Scriptis celebris* I, 1, 24, 99
Poëta suo tempore inter Germanos princeps I, 1, 24, 99
 Budæi *Commentarii Græcæ Linguae doctissimi* I, 4, 8, 3
Commentarius in τὰ πρῶτα commentatur III, 6, 7, 5
elogium ob eruditionem insigne I, 4, 8, 3
 Budæus *in humanioribus literis doctissimus* I, 1, 1, 14
processum & solennia fori Romani veteris descripsit III, 6, 3, 3
 Buifardi *vita virorum illustrium cum Iconibus* I, 1, 19, 49
 Bulengerus *scripsit de omnibus & divinationibus* II, 3, 1, 5, *de pictura plastica & statuaria* I, 5, 2, 14
 Bulla aurea vid. aurea.
 Bullart (Isaaci) *Academia scientiarum* I, 1, 19, 56. I, 6, 4, 6
 Bungi (Petri) *liber de mysteriis numerorum* II, 1, 2, 4
 Bunonis (Job.) *varii labores mnemonicici laudantur* I, 2, 6, 53. seqq.
 Buranæ (Job. Francisci) *in Aristot. Commentarii* II, 1, 11, 17
 Buratellus *seripsit Conciliationem præcipuarum Controversiarum Aristot. & Platonis* II, 1, 7, 17. *de quo libro fertur iudicium, ibid.*
de Burgersdicii Idea Politica iudicatur III, 2, 1, 3
 Burggravius *indurationem & incurabilitatem corporum ut possibilem defendit* II, 2*, 8, 7
 Burghesius *multis licet artibus præditus, ab omnibus tamen nullum habuit auxilium* II, 4, 1, 17
 Burgius (Alexander) *nimius fama affectator* I, 1, 15, 25
 Buri (Richardus de) *ob autoritatem, qua poluit, bibliothecam suam auxit* I, 1, 4, 11
Philobiblion, librum elegantissimum & rarissimum scripsit I, 1, 17, 3. seq.
 Burthius (Franc. Josephus) *magnopere jactat artificium oculos restituendi* II, 2*, 46, 5
 Burseri *lib. de Origine fontium recensetur* II, 2*, 20, 8
 Busii *Subtilitates in ff.* III, 6, 7, 5
 Busliere *Scanderbegus* I, 7, 3, 8
 Bythneri (Job. Ernesti) *Grammatica laudatur* I, 4, 10, 10

C.

 Cabala *judeorum Theologia Mystica dicitur* I, 1, 10, 23
Theo-Philosophica recentiorum quorundam I, 2, 7, 63
de Cabala veterum qui scripserint I, 1, 10, 23
 Cabalæ *literaria mysteria* I, 1, 12, 6
de Cabalistarum dogmatibus censura II, 5, 1, 8
 Cabalistarum *linea viridis* I, 2, 7, 54
methodus enigmatica I, 2, 7, 55. *ad egregie in literis proficiendum multis profuit* I, 2, 7, 58. *a Schalichio recocta* I, 2, 7, 57
 Cabalisticæ *Paraphraſes* III, 5, 1, 16
 (Q999) 2 Cabalistici

INDEX II. RERVM.

- Cabalistici *Autores quasi viam sternunt magia naturali* I, 1, 11, 1
libri succe Hebræorum theosophici secreti I, 1, 10, 23. *multa rerum naturalium, & secretioris Metaphysica mystica continent* I, 1, 6, 28
 I, 1, 7, 61. *ab Eridra LXX. scripti dicuntur* I, 1, 6, 28. I, 1, 10, 23. *ex Abrahami libro, Septem jetzira, banstii perhibentur* I, 1, 10, 23
- Cabalisticorum *Scriptorum lectio dissuadetur & obscuritas taxatur* II, 2*, 9, 2
- Cabasilæ (Nicolai) *Diff. de Criterio veritatis* II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 1
- Cabezudo (Didacus Nugno) *Comm. Scholastica scriptis in tertiam partem S. Thomæ, aliosque tr.* II, 1, 14, 25
- Cadavera *per fucinum præservavit Kerckringius* II, 2*, 5, 5
- Cadaverum *Corruptionis tempus* II, 2*, 5, 5
cruciatio s. hæmorrhagia non est signum judiciale II, 2*, 8, 10
quorundam incorruptibilitas II, 2*, 5, 5
vitam asserit Marci II, 2*, 5, 5
- Cæcitate *continuis lucubrationibus contraxit Schegkii* II, 1, 11, 23
- Cæcus *libros edidit* II, 1, 11, 23. *carmina, epistolæ & Orationes scriptis* I, 1, 24, 127
- de Cælii *Epigrammatibus judicium fectur* I, 7, 3, 3
- Cælii *Rhodigini liber, vid. Rhodiginius.*
- Cæsalpini *quinque libri questionum Peripateticarum recensentur* II, 1, 11, 25
dogmata discussit Tanrellus II, 1, 11, 26
- Cæsar *Germanicus Arati Phenomena latine carmine expressit* I, 4, 12, 3
- Cæsar (Julius) *jus in artem redigere frustra conatus est* III, 6, 1, 4
a Manutio Historici Latinorum omnibus præsertur I, 4, 11, 9
Librorum de Bello Gallico an sit auctor I, 4, 11, 9
horum stylus & fides vindicantur, ibid. varia editiones, ibid.
- Cæsii (Angeli) *Nature theatrum* II, 2, 2, 9
- Cagnoli, *Abbatis, suavis de Homæviæ reseratur* I, 1, 15, 25
- Cajetanus, *Cardinalis, autor Relationum Bocalini creditur* I, 1, 9, 11
- Caji, *Institutionum fragmenta quinam illustrant* III, 6, 4, 4 & 7
de Calceo Bened. Balduinus scriptis I, 5, 2, 9
pro Calefaciendis Conclavibus inventum novum I, 1, 20, 20
- Calepinus *in Lexico suo est merus Perotti descriptior* I, 4, 9, 9
de Calidæ potu scriptis Freinsheimii II, 2*, 42, 4
- Caliphæ, *Ægypti Dynasta, doctos viros & Judæis, Christianis, omnibusque gentibus convocavit, Græcoque libros potissimos in Arab. Lingu. verti curavit* I, 1, 11, 39
- Calixti (Georg.) *Apparatus Theologicus inter alia de Doctores Scholasticis agit* II, 1, 13, 14. III, 5, 1, 13
judicium benignius de Scholasticis, ibid.
- Caligraphia *an puer necessario sit instruendus* I, 2, 9, 45. I, 2, 10, 14 & 23
excellens an ad speculativas scientias sit inhabilis I, 2, 1, 29
- Callimachus *juxta Suidam polygraphus* I, 7, 2, 17
Quando viverit, ibid.
- Callipædia *Calvisii Lati* I, 2, 1, 8
 Calor

INDEX II. RERVVM.

- Calor & frigus ad omnes natura operationes concurrunt* II, 2^o, 17, 1
de Calore dogma Telefi recensetur II, 2, 13, 4
Calpurnii Bucolica ad Nemesianum I, 4, 14, 6
Calvinianifini extirpatio in Gallia a Nostradamo predicta I, 1, 10, 35
Calvisii Opus Chronologicum laudatur III, 4, 1, 5
Cameræ Imperialis praxin & processum quinam descripserint III, 6, 11, 3
Camerarius (Joach.) Commentarios utriusque linguae edidit I, 4, 8, 4
inter Germania Heroes literarios merito recensendus I, 1, 23, 54
Scripta multa limatissima, ut & epistolae edidit I, 2, 23, 54
Vitam Melanchtonis egregie descripsit I, 1, 19, 34
Camerarius (Job. Rud.) collegit XVII. Centuriae memorabilium medicinarum II, 2, 2, 8
Camilli Idea Theatri I, 7, 1, 9
Camillus (Julius) Theatrum Universitatis instituit I, 2, 6, 27. *quod a Riccio laudatur* I, 2, 6, 28. *a Gyraldo contemnitur* I, 2, 6, 29. *& displicuisse sibi Sturmio dicit* I, 2, 6, 31
Campanella Astrologicorum libros scripsit II, 2^o, 12, 9
Attheismum triumphatum edidit III, 5, 1, 9
mirus in omnibus rebus, etiam in Rhetorica, novator I, 6, 1, 12
nomine Magiae naturalis abutitur ad vetita putrocinium II, 2^o, 9, 2
portentosi ingenii homo I, 1, 22, 31
II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3
tantus polygraphus, ut ipse librum de libris suis scripserit I, 1, 22, 31
Campanellæ Opiniones mirifica recensentur II, 5, 1, 7. *refutantur* II, 2, 14, 13
Opus Metaphysicum laudatur I, 1, 11, 2. II, 5, 1, 7
Vaticinium de Christi. Förstneri honoribus I, 1, 19, 44
Vita, fata adversa, doctrina multiplex, novaturicendi libido, scripta potiora, & opiniones paradoxa recensentur II, 1, 12, 4. II, 2, 14, 3
de Campanis ac tintinnabulis quinam scripserint I, 5, 2, 13
Cancellariorum Origo, dignitatisque incrementum I, 1, 6, 7. *seq.*
de Canibus Scriptores in genere & in specie II, 2^o, 46, 3
Caninii (Angeli) Hellenismus laudatur I, 4, 6, 6
Canonicorum Collegia nil nisi Scholae fuerint I, 1, 14, 9
Canonicum Jus Orientale quinam collegerint, & ex quibus confiteris III, 6, 7, 13
Occidentale Pontificium III, 6, 7, 14
hujus Juris Compilatores, ibid. & III, 6, 7, 17
Cantellii Compendium Antiquitatum Romanarum laudatur I, 5, 2, 4
Canteri (Guilh.) libellus variarum lectionum I, 5, 1, 8
novae lectiones, ibid.
Syntagma de ratione emendandi Graecorum Auctores, ibid.
Capaccii elogia illustrium mulierum & virorum I, 1, 19, 58
Capella Encyclopaediam scripsit I, 4, 14, 22
Capellæ Commentatores & Editores I, 4, 14, 22
stylus taxatur, ibid.
de

INDEX II. RERV.

- de Capillamentis scripsit Rango* I, 5, 2, 9
Capriciosa ingenia quae dicantur I, 2, 1, 41
Capucinorum annales dedit Boverius III, 4, 1, 18
Caramuelis (Job.) Encyclopædia Sacra I, 6, 4, 7
Carbo (Ludov.) bellum legale inter legem & consuetudines scripsit III, 6, 10, 2
lib. cui tit. bonus Orator I, 6, 4, 7
Cardani adversarius fuit Scaliger II, 2, 2, 11
II, 2, 14, 2
Comm. in Syneſi lib. de Somniis II, 3, 1, 8
dogmata Physica II, 2, 14, 2
fortuna II, 1, 15, 3
jaſtantia de inventis ſuis II, 2, 14, 2
ingenium portentofum fuit II, 2, 14, 2
liber de arcanis prudentiae Civilis II, 2, 15, 3
III, 2, 1, 15
de ſtudio Socratis II, 2, 11, 1
de vita propria II, 2, 14, 2
Metopoſcopia ſcriptum ſuppoſititium eſſe creditur II, 1, 15, 3
II, 2, 14, 2
II, 3, 1, 6
plagium II, 2, 2, 11
Proxenetæ laudatur II, 2, 14, 2
Scripta Phyſica recensentur II, 1, 15, 3
II, 2, 14, 2
Superſtitio circa omina & divinationes II, 3, 1, 7
Cardanus Atheiſmi reus cenſetur I, 1, 8, 6
ſeq. I, 1, 12, 7. II, 1, 15, 3
Demonem familiarem jaſtauit II, 2, 14, 2
II, 3, 1, 18
fuit polygraphus II, 1, 15, 3
homo doctus, multa tamen ſtultitiae ſpecimina dedit I, 1, 15, 40
II, 1, 15, 3. II, 2, 2, 10
II, 2, 14, 2
- Ob lucri cupiditatem negotiosos diſtini* I, 1, 15, 40. II, 1, 15, 3
ob πολυγραφίας affectionem exagitur a Scaligero I, 1, 22, 29
adverſus quem defenditur I, 1, 22, 30
ſingulari moroſitatis, imo ſtultitiae, exemplo notatur I, 1, 15, 40
Cardonæ (Job. Bapt.) lib. de regia S. Laurentii bibliotheca laudatur I, 1, 17, 21
Carettonius ab Erythraeo ridetur ob intemperſivam argutiarum uſum I, 6, 3, 8
Carmelitarum Londinenſis Bibliotheca, meritis MSSis conſtans, periit I, 1, 5, 26
Carmina aurea, vid. Pythagoras. Macaronica quænan I, 7, 3, 19
Cocceji & Baudii, ibid.
Carminis conſcribendi praxis I, 2, 16, 35. ſeq.
Carminum επιμνηστων Scriptores recensentur I, 7, 3, 14
Carnis agnæ lucis cauſa indagari non poteſt II, 2*, 14, 5
Carpentarii Philoſophia libera paradoxis ſententiis ſcatet II, 1, 15, 4. II, 2, 15, 3
Cartionis (Ludov.) notas in Gellium perfectas imperſectas edidit Stephanus I, 4, 14, 2
Carteſianæ Philoſophiae adverſarii potiores II, 2, 17, 7. fundamentum & vitia II, 1, 15, 7
Phyſices nūtra ſubtilitas atque incertitudo II, 2, 17, 8. de hujus navis, ex diverſis cauſis oriſis, judicium Mori, variis exemplis dogmatum, illuſtratum II, 2, 17, 9
Carteſiani brutorum actiones a ſolo motu derivant II, 2*, 45, 4. improbantur II, 2*, 48, 1
Nova-

INDEX II. RERVM.

- Novatores in Logica* II, 5, 1, 3
Cartesianorum sententia de fabrica mundi recen-
setur, & de illa iudicium fer-
tur II, 2*, 11, 8
in Cartesianos odium Spanhemii III, 5, 1, 20
Cartesii affectuum dogmata impia ipse non im-
putanda II, 2, 17, 1
Commentatores II, 1, 15, 10, II, 2, 17, 5
doctrina de Motu II, 2*, 6, 2. *de hae*
iudicium fertur II, 2*, 6, 3
doctrina optime ex epistolis ejus intelligi
potest I, 1, 24, 31
dubitatio philosophica de rebus omnibus
descenditur II, 2, 9, 2
elogium II, 2, 17, 1
epitomatores II, 1, 15, 9, II, 2, 17, 4
lib. de Homine commendatur & recense-
tur II, 2*, 47, 2
Meditationes de prima Philosophia
 III, 5, 1, 6
Philosophemata Physica generalia & spe-
cialia II, 2, 7, 2
Philosophia e vett. Philosophorum fon-
tibus profuxit
 I, 1, 2, 19. II, 1, 24, 31
Principia, quinam suis miscevit
 II, 1, 15, 11, II, 3, 17, 6
Principium primum: cogito, ergo sum,
impugnatur a Dreyero II, 5, 1, 3
quatuor regule de philosophandi ratione
recensentur II, 2, 7, 2
sententia de fluxus & refluxus maris
causa II, 2*, 20, 4. *de igne* II,
 2*, 16, 2 *de lucis natura adduci-*
tur & refellitur II, 2*, 14, 3. *de*
materia prima, a Barone de Ny-
land parum feliciter impugnatur
 II, 2*, 1, 6
Scripta potiora II, 1, 15, 8. II, 2, 17, 2 & 3
Vita Scelaeque historiam non satis
plene Teytelius & Sturmii perse-
cuti sunt II, 2, 17, 1, II, 1, 15, 5
Cartesio lites sunt mota a Voetio, aliisque
Theol. sed immerito II, 2, 17, 1
 II, 1, 15, 6
Cartesius Atheismi immerito accusatur
 II, 1, 15, 6. II, 2, 17, 1. III, 5, 1, 6
in doctrina optica subtilis est
 II, 4, 1, 9
Magnetis virtutem ad externa effluvia
refert II, 2*, 32, 3
Mosci secundum Philosophiam suam ex-
plicare voluit II, 2, 3, 4
Præcipuus scriptor de Atomis
 II, 2*, 2, 5
Carvalho (Alphonse) lib. de dignitate & præ-
stantia Poëseos I, 7, 1, 7
Casa (Job.) an scripserit de Sodomia laudibus
 I, 6, 3, 1
Casa (Job.) Carmina I, 7, 3, 17
monumenta latina ob styli elegantiam
laudantur I, 6, 3, 1
Casanova de feudis Gallie scripsit III, 6, 7, 15
Epigrammatum Scriptor I, 7, 3, 4
maximam Chronicorum Monasticorum
habuit notitiam III, 4, 1, 6
Casauboni annotationes in Athenæi Dipsophi-
æi libros I, 5, 1, 14
Commentatio de quatuor lingg. Hebr.
Græca, Lat. & Saxonica.
 I, 4, 3, 9
epistole recensentur I, 1, 23, 67 lqq.
 II, 2, 1, 8
error in deducenda Lingua Saxonica e
Græca I, 4, 3, 9
& Scaligeri commercium literarium
 I, 1, 15, 18
exercitationes in Baron. continuavit
Tribbekovius III, 4, 1, 12
liber de fide rebus naturalibus, civi-
libus

INDEX II. RERVM.

- libus & divinis, habenda, vel non habenda, recusetur* II, 2, 1, 9
 II, 2*, 2, 4
- liber de libertate Ecclesiastica, jussu Reg. Gallie scriptus, postea suppressus* III, 4, 1, 12
- tr. de Satyrica Græcorum Poësi & Romanorum Satyra* I, 7, 1, 11
- Casaubono Corona Regina, s. Panegyricus in Jacobum I. Britannie Regem falso adscribitur* I, 1, 8, 35
- Casaubonus (Isaacus) laudatur* I, 5, 1, 14
(Mercurius) contra Atheos existentiam Magiæ defendit II, 3, 1, 15
- de Casei avertatione scripsit Schoeki* II, 2*, 8, 10. *ejus Vermiculi* vid. Vermiculi
- Casellianum Opus epistolicum a Drausfeldio editum* I, 1, 24, 45
- Casellii elogium* I, 1, 24, 42 seq.
epistole ineditæ I, 1, 24, 46
liber de ludo literario recte aperiendo recusetur I, 2, 10, 22 seqq.
Orationes laudantur I, 6, 3, 3
- Caselio Academia Helmstadensis suos progressus in studiis debet* I, 1, 24, 42
- Casellius πολυτευσόμενος* III, 2, 1, 2
- Cassiodori Opera edita & emendata* I, 4, 14, 24
- de Castalionis variis lectionibus Maurij verba notatu digna* I, 5, 1, 11
- Castillonius singulari pollebat eloquentia* I, 6, 4, 28
- de Casu doctrina ad physicam non pertinet* II, 2*, 2, 2
- Casus Conscientiæ Gregorii Sayri, aliorumque recensentur* II, 1, 14, 57 seqq.
 III, 1, 1, 12
- Catalogi bibliothecæ Oxoniensis* I, 1, 17, 30 sq.
 I, 1, 18, 44
- bibliothecarum quarundam publicarum* I, 1, 18, 67
- librorum utiliter colliguntur* I, 1, 4, 8 seqq. I, 1, 18, 1
- officinales* I, 1, 18, 71
- privatorum* I, 1, 18, 69 & 70
- reales bibliothecarum sunt utilissimi* I, 1, 5, 9 seqq. I, 1, 17, 32
- universalis omnium Auctorum Physicorum utilitas* I, 1, 20, 11
- Catalogorum dispositio & forma* I, 1, 18, 2
- notitia Polyhistori tam necessaria, quam peregrinato Mapparum Geographicarum cognitio* I, 1, 18, 1
- Scriptores recensentur* I, 1, 18, 3 sq.
- Catalogus Bibliothecæ Cardeſianæ laudatur* I, 1, 18, 69
- omnium Auctorum in singulis disciplinis quomodo consiciendus* I, 1, 20, 7 seqq.
- Categoriarum usus in inveniendis & amplificando* I, 2, 5, 3 & 47 seqq.
- Categoriarum usus, vid. Prædicamenta.*
- Categoricus Index Emanuelis Theſauri* I, 2, 5, 3 & 46
- Cato (M. Porcius) libros Originum & de Re Rustica scripsit* I, 4, 11, 4
- a Moralium Discipulorum autore differt ibid.*
- Catullianis manibus quotannis tria Martialis exemplaria immolavit Nangerius* I, 4, 11, 13
- Catulli Censores iniquissimi editiones varie* I, 4, 11, 13
- laudibus nimium studet Muretus* ibid.
- Catullus, Tibullus, Propertius, junctim editi* I, 4, 11, 13
- multis obscenitatibus scatent* ibid.
- non accedunt ad venustatem Ovidianam* ibid.

Cava.

INDEX II. RERVVM.

- Cavalerius (*Job. Bapt.*) *Iconismos antiquarum statuarum collegit* I, 5, 2, 14
- Cause efficientis & finalis tractatio ad Physicam non pertinet II, 2*, 2, 1
- Causarum formalium cognoscendarum ratio proponitur II, 2, 1, 26
- Causini (*Nicol.*) *lib. de eloquentia sacra & profana* I, 6, 1, 17
- de Symbolica Ægyptiorum sapientia* I, 4, 2, 1
- Cebetis *Tabula ejusque editiones & Commentarii* II, 1, 3, 3. *in illam Differ. Elickmanui & Muschardi* ibid.
- Celsi *Opera a variis edita, & tamen mendis plena* I, 4, 12, 7
- in Celsum Commentarii inediti recensentur* I, 4, 12, 7. III, 7, 1, 2
- Celsus *ob castissimam latinam laudatur* I, 4, 12, 7. III, 7, 1, 2
- Censorini *lib. de Die Natali* I, 4, 14, 5
- ejus Editiones* ibid.
- Censuras *de Autoribus scribere periculosum est* I, 1, 16, 10
- qui scripserint* I, 1, 16, 11 seqq.
- Centones *e Poëtis congerendi modum quisnam invenit* I, 7, 3, 14
- Centuriatores *Magdeburgenses* III, 4, 1, 12
- Cerda (*Melch. de la*) *Campi eloquentia* I, 6, 1, 26
- de Cerebro humano quinam scripserint* II, 2*, 47, 3
- Cerevisiæ *Scriptores* II, 2*, 42, 2 & 3
- de Cerevisiæ parande variis modis, historia optatur* II, 2*, 42, 3
- præstantia præ vino certatum fuit inter Guicium & Grotium* I, 1, 24, 29
- II, 2*, 42, 3
- Cerevisias *corruptas Augus quidam in momento restituere potuit* II, 2*, 42, 3
- de Cervo Scriptores* II, 2, 46, 2
- de Cespitibus bituminosis (Torff) quinam scripserint* II, 2*, 21, 6
- Chalcidii *Comm. in Timæum, & elogium* II, 1, 7, 9
- Chaldaicarum rerum *Scriptor Berosus vetustissimus* vid. Berosus,
- Chaldaicæ *Paraphrasæ* vid. Paraphrasæ.
- Chaldaeorum *antiquitatum exigua apud nos est notitia* I, 1, 10, 12
- Collegia per multa secula Babylonie fuerunt* I, 1, 13, 15
- Imperia autediluviana* I, 1, 6, 16
- rei literaria antiquissima monumenta* I, 1, 6, 31
- de Chamzeonte agit Voigtius* II, 2*, 46, 4
- de la Chambre scripsit les Caractères des passions, & l'Art de connoître les hommes* II, 3, 1, 3. III, 1, 1, 11
- Chamieri *Pansyratia, ut Opus utilissimum & rarissimum, laudatur* III, 5, 1, 24
- Chiappuzeau *liber Gallicus de Gemmis commendatur* II, 2*, 33, 1
- Character *animi etiam e minimis cognoscitur* I, 1, 19, 5
- universalis, s. Lingua Philosophica Dalgarii* I, 2, 6, 83
- Characteres *Ἡθικὸς virorum doctorum Erythraus magna cura expressit* I, 1, 19, 61
- hominum ex historicis, comædiis, Satyris, magis noscuntur, quam ex omnibus Philosophiæ moralis partibus* I, 2, 1, 15. I, 3, 9, 27
- hominum nosse juvenuti suum utile est* I, 1, 8, 32
- hominum qua ratione distinguendi* I, 3, 9, 23
- de Characteribus hominum scriptis Theophrasti*

INDEX II. RERVM.

pbraſtus, aliquæ I, 1, 15, 6. I, 3
9, 25. II, 3, 1, 3, 1, 5. III, 1, 1, 5
*Characteriſmos morum & affectuum Terentia-
norum e Terentii Comediis nota-
vit Chytræus* I, 3, 9, 31
*Characteriſmus f. cognitio affectuum & morum
bonorum unde peti debeat*
I, 1, 15, 6. I, 1, 9, 23. II, 3, 1, 3
Politico utiliſſima eſt II, 3, 1, 3
*Characterum & ſignorum uſus pro memoria
juvanda* I, 2, 6, 82 ſeq.
bonorum uſus I, 3, 13, 15
*Charletoni (Gualteri) Phyſiologia Epicuro-Gal-
ſeudo-Charletoniana reſeretur*
II, 1, 5, 5. II, 2, 7, 5
*de Charondæ lib. de legibus Rom. antiquis ju-
dicium fertur* III, 6, 3, 4
*Chartulidia in Geographia parum utilitatis ha-
bent* II, 4, 1, 12
*mnemonica quibus in diſciplinis uſui eſſe
poſſunt* I, 2, 6, 89 ſeqq.
Chemnitii (Mart.) Loci Theologici laudantur
III, 5, 1, 17. eorum editio quam
ſit optima ibid.
Scripta reliqua ibid.
*Chifletii Diff. Apologetica pro Juris utriusque
Architectis* III, 6, 4, 2. III, 6, 7, 14
Chiliaſini Hyperaſpiſta III, 5, 1, 35
Chiliaſtarum deſcriptio III, 5, 1, 35
hiſtoriam tradit Tribbeckovius ibid.
*Chinenſe Itinerarium Niebſi vid. Nien-
hof.*
*Chinenſes per artem Chymicam ſuccinum con-
ſciunt* II, 2*, 37, 3
*Philophiam naturalem, mathematicam, &
ſcientiam moralem, tantum eſti-
mant* II, 2, 5, 2
*verba & ſenſus uno aliquo Characterẽ
exprimunt* I, 2, 6, 81
Chinenſium acumen in occulta Philoſo-

phia I, 2, 7, 53 ſeq.
*doctrina de quinque elementis non adeo
abſurda* II, 2, 5, 5
*doctrina Moſaica hiſtoria veſtigia & Py-
thagorici dogmatibus aliquid ſimi-
le, oſtendit* II, 2, 5, 1
doctrinam quinam deſcripſerint
II, 2, 5, 2
genti aliis cultior & antiquior
II, 2, 5, 1
*geomantia Phyſica ex terra figura & con-
ſtitutione de ingenio incolarum ju-
dicat* II, 3, 1, 13
*Herba Cbiftong tempeſtates præſagire di-
citur* II, 2, 18, 6
induſtria in actis publicis conſervandis
I, 1, 3, 12
*induſtria in formandis moribus juven-
tis laudatur* I, 2, 2, 4
libri pauci omnes a Tyranno Chio exuſi
I, 1, 5, 21
Methodus docendi per lineas
I, 2, 7, 51
*Philophia juſſu Regis Gallie e Donſuti
jonis publicata reſeretur*
I, 2, 7, 52. I, 2, 12, 27
plantas quinam deſcripſerint
II, 2*, 40, 5
*ratio per numeros & imagines philoſo-
phandi* II, 2*, 5, 3. ejus origo, &
de eadem judicium II, 2, 5, 4
*Reges aſtologia cognitionem præ aliis
affectant* I, 2, 12, 26
*Theologicæ naturalis, & Phyſicæ ſumma
capita* II, 2, 5, 3
*vaſa cuprea ſuavos caſus tremore ſigni-
ficantia* I, 1, 10, 31. I, 1, 12, 33
*uniuerſale principium LI., quod notave-
rit* I, 2, 7, 54. denotat idem, quod
ibid.
Chiro-

INDEX II. RERVM.

- Chiromantix antiquitas II, 3, 1, 5
Magistri Olim creatio II, 3, 1, 6
Chirurgia infusoria a Pegelio olim *ostensa*
I, 1, 2, 27
de Chockieri *Theſauro Politico* *judicium*
fertur III, 2, 1, 14
Chopii *vara juris Philoſophia* III, 6, 1, 6
Chrematiſticæ artis *ſuadamentum* III, 3, 1, 2
Chriſtlinxi (Pauli) *Deciſiones laudantur*
III, 6, 7, 11
Chronica *privata publicis interdum præſe-*
renda III, 4, 1, 7
Chronicon *Chronicorum a Grætero ſcriptum*
III, 4, 1, 4
Chronicorum *maximam notitiam habuere*
Comringius & Caſanova
III, 4, 1, 6
Monafteriorum novi & utilitates
III, 4, 1, 6
Regionum & urbium particularium
maxima eſt utilitas III, 4, 1, 7
Chronologica *excerpta* I, 3, 13, 31
Opera Scaligeri, aliquorumque laudan-
tur III, 4, 1, 5
Chronologicæ *tabula Marcelli reſcenſetur*
I, 2, 6, 77
Chronologorum *maximus eſt diſſenſus*
III, 4, 1, 5
Nomenclatores hiſtorici II, 3, 1, 2
Χρονογραφία *deſenditur* II, 2*, 36, 2. *ejus hi-*
ſtoria Scriptores commendantur, ibid.
Chimix *hiſtoria unde haurienda* II, 2*, 16, 5
laudes II, 2*, 22, 5
Scriptores ævædotoi II, 2, 16, 5. *Vet-*
uſti I, 1, 11, 18. *reperiuntur in Co-*
dice Altenburgenſi, it. bibliotheca
Vindobonenſi I, 1, 11, 19. *sunt*
tamen valde mutili & vitioſe
ſcripti, ibid. ſunt partim Etb-
nici, partim Chriſtiani I, 1, 11
20. a *Reineſſo ordine reſcenſentur*
& de iſtis judicium interponitur
I, 1, 11, 21. ſeq.
Chiniam *Ægyptii Calipha præcipui, magna*
induſtria excolnerunt I, 1, 11, 39
miſeram artem vocat Reineſſus, quæ
ſancta & divina potius dicenda eſt
I, 1, 11, 43
Chimicæ *arcana continent gentilium mytho-*
logia I, 1, 11, 7
excerpta I, 3, 13, 42
in arte magnus myſta ſuit Trytbe-
mius I, 1, 13, 25
Scientia vetuſta I, 1, 11, 16
Scripta anonyma varia reſcenſentur
I, 1, 11, 53. *ut tandem uno volumi-*
ne edantur, optandum eſſet I, 1, 11
54. ſeqq. *ævædotoi multa perie-*
runt I, 1, 11, 56
ſtudia ſub ipſa barbarie in Germa-
nia, Gallia, Italia diſſeminata fue-
re, inque Monafteriis latuerunt
I, 1, 11, 39
in Chimicæ *praxi Geſneri Euvonymus, alii que*
commendantur III, 7, 1, 7
Chimicæ *artis Φαινόμενα Manuſci Imp. per*
ſomnium ſignificata
I, 1, 11, 44
Chimicam *doctrinam Microphyſicis oculat-*
ari nonnulli exiſtimant
II, 2, 4, 4
Chimici *Germaniæ alios ſuperant* II, 2, 1, 6
in experimenta caſu nonnunquam in-
cidunt II, 2, 1, 22
in Chimicis *Operationibus magna cautela eſt*
opus I, 3, 13, 44
rebus magnum Rabbiorum anti-
quorum ſtudium ſoit
I, 1, 11, 57
Chimicorum *arcanorum Scriptores ple-*
(Rrrr) 2 rumque

INDEX II. RERV.M.

- rumque scēlis nominibus utitur*
 I, 1, 9, 24. I, 1, 11, 16
principia explicantur & defenduntur
 II, 2, 16, 2. seqq.
Scriptorum lectio dissinadetur, &
obscuritas culpatur II, 2*, 9, 2
tria principia ad mistorum naturam
indagandam non sufficiunt
 II, 2, 19, 5
 Ciacconii *Castigationes Decreti Gratiani de-*
perdita III, 6, 7, 14
ingenium depingitur I, 4, 11, 9
nota in Casarem per plagium a Fulv.
Ursino edita I, 4, 11, 9
sagacitas in emendandis Autoribus,
ibid.
 Ciampoli *Florentini seipsum extollentis &*
alios contemnentis insania
 I, 1, 15, 22
de Cibaria re quinam scripserint II, 2*, 2, 4
 Cicero *de artificiali memoria scripsisse dici-*
tur I, 2, 6, 7
græcæ linguae non fuit ignarus
 I, 4, 11, 7
in pangendis versibus parum felix
 I, 4, 11, 7
nonnulla juvenis scripsit, quæ senex im-
probavit I, 1, 23, 13
omnis eloquentiæ etiam sacra fons est
 I, 2, 11, 11. I, 4, 11, 7
adversus Ciceronem antiparadoxa scripsit Ma-
goragius I, 1, 25, 27
in Ciceronem quadam licentius dixit Eras-
mus I, 1, 23, 15
 Ciceroni *male præfert Plautus a Jerenia*
Höltzlin I, 2, 10, 15
 Ciceroniana *Consolatio a Sigonio supposita*
 I, 1, 9, 7. I, 4, 11, 3
 Ciceroniani *κακίχηλοι* *ab Erasmo notati*
 I, 1, 23, 14
Theauri I, 4, 9, 12
 Ciceronis *Censores varii* I, 1, 23, 18. I, 4, 11, 7
& Demosthenis comparatio
 I, 6, 2, 8. I, 4, 11, 7
 Editores & *Commentatores* I, 4, 11, 7
epistole laudantur I, 1, 23, 12 & 20
epistola ad Atticum ob prudentiam po-
liticam imprimis commendanda
 I, 1, 23, 19
epistolarum eloquentia defenditur a
Pontano contra Novatores nonnullos
 I, 1, 23, 13
epistolis a quibusdam Plinii jun. epi-
stola anteponiuntur, sed male
 I, 1, 23, 21
imitator accuratissimus fuit Paleurius
 I, 1, 23, 55
libri Rhetorici, eorumque Commenta-
tores I, 6, 1, 9
magnus aestimator fuit Buchnerus,
 I, 1, 24, 99
Officia, III, 1, 1, 7. *laudantur a Carda-*
no, ibid.
Oratio pro Marcello resolvitur
 I, 3, 7, 25
Stylum optime expressit Mamutius I, 1
 23, 57. *it. Janus Nicius Erythraeus*
 I, 1, 24, 9. seqq.
Vitam quinam descripserint
 I, 4, 11, 7
in Ciceronis Officina Disquisitiones scripsit Cal-
eagninus; Ciceronem a. defendit
M. Joragius I, 1, 25, 26. I, 4, 11, 7
 Cimbriam *litteratam meditatatur Joh. Mollerus*
 I, 1, 18, 47. *quod Opus recensetur,*
ibid.
 Cimbrice *lingue ridicule primatum tribuunt*
Becanus & Schrieckius I, 4, 3, 4
 Cimelothecæ *bibliothecis addi solent*
 I, 1, 6, 11
 Cinelli

INDEX II. RERV.M.

Cinelli *bibliotheca volante* I, 1, 18, 74
 I, 1, 21, 31
 Cineres *in aquam posse abire negatur*
 II, 2*, 21, 2
 Cinis *residuum pars terra est purior, & maxime clementaris* II, 2*, 21, 1
 Cisterciensis *Ordinis scriptorum bibliotheca*
 I, 1, 18, 55
 Civilitatis *ac ritum aulicorum observatio Politico est necessaria* III, 1, 1, 9
Scriptores, ibid.
 Civitas *eruditorum instituenda, ubi solo usu & conversatione lingua Latina addiscatur, vid. Latina lingua.*
 Clapinarii *lib. de arcanis dominationis*
 III, 2, 1, 15
 Claramontius *de conjectandis cuiusque moribus & latitantibus animi affectibus scripsit* II, 3, 1, 3. III, 1, 1, 11
 Clarekii *Historia nitri* II, 2*, 38, 1
lib. de transitionum Rhetoricarum formulis rejicitur I, 6, 1, 27
 Classenii *Theologia naturalis* III, 5, 1, 6
 Clavasio (*Angeli a*) *Summa Angelica de Causibus Conscientie laudatur*
 II, 1, 14, 62
 Claudiani *Opera eorumque editiones*
 I, 4, 14, 16
Poesis & stylus, ibid.
 Claudianus *gentilis fuit* I, 1, 14, 16
 Claveri (*Jacobi*) *inepta de Θεογονία & gloria affectatio* I, 1, 15, 25
 Clementis (*Claudi*) *Museum, s. instructio bibliotheca tam publica, quam privata* I, 1, 17, 8
 Clenardi *informatio Grammatica per conversationem* I, 1, 15, 48
infectiones lingue Græcæ memorantur I, 4, 6, 7
sententia de Curtio ex genuinorum

Latinorum Auctorum monero excludendo I, 4, 12, 4
 Cleopatæ & Antonii, *ut & Soram melici, epistola mutua, an genuina sint*
 I, 1, 11, 50
Scripta Chymica incerta fidei sunt
 I, 1, 11, 49
 du Clos *de principiis mixtorum naturalium scripsit* II, 2*, 1, 9
 Cluniacensis *Ordinis bibliotheca in Ducatu Burgundico, MSSis plenissima, per Calvinianos perit* I, 1, 5, 26
 de Claveri *epitome Historiarum judicium fertur* III, 4, 1, 4
 Cochinenis *bibliotheca Jesuitarum Batavis in prædam cecit* III, 5, 1, 23
 Cocquius (*Gibbertus*) *scripsit Hobbesum elenchonomicum* II, 1, 15, 15
 Codex *justinianus congestus est e Codice Theodosiano* III, 6, 4, 5
Theodosianus cum notis Gothofredi laudatur III, 5, 1, 27. III, 6, 3, 6
 III, 6, 7, 9
 in *Codicem Commentatores præstantiores*
 III, 6, 7, 9
Paratita Cujacii Matthæus laudat
 III, 6, 7, 10
 Codices *constitutionum Imperatoriarum recensentur* III, 6, 4, 5
 Codicis *Theodosiani autoritas est controversa* III, 6, 4, 5
Breviarium, ibid.
historia, ibid.
 de Carlo *Telestii dogmata recensentur* II, 2
 13, 4. *refutantur, ibid.*
Aristotelis Commenta exploduntur
 II, 2*, 12, 1
 Cælium *beatorum humano ingenio inperfectabile* II, 2*, 12, 1
empyreum est figmentum, ibid.
 (RERV) 3 *visibile*

INDEX II. RERVM.

- visibile est substantia aeris tenuissima, ibid.*
- Cogitata sunt notanda, vid. Adversaria.
- Cogitationes a genitalibus Cerebri prodici credit Fluddius II, 2, 15, 5
- Cointus Smyrneus de Troja excidio & reditu Græcorum scripsit I, 7, 2, 23
- Colledanea, Vid. Excerpta.
- Collegia Arabum I, 1, 13, 30
- Ægyptiorum I, 1, 13, 3. seqq.
- Brachmanum I, 3, 13, 16
- Eruditarum varia, vid. Academia.
- Eumolpidarum I, 1, 13, 10
- Gentilium secreta varia recensentur a Mejero I, 1, 13, 3
- Græcorum I, 1, 13, 3. seqq.
- Magorum I, 1, 13, 13
- Mauorum I, 1, 13, 31
- Oculi naturæ arcanis indagandis dedicata I, 1, 13, 51
- Pythagæorum I, 1, 13, 29
- Samotheorum I, 1, 13, 12
- Collegii Rosiani historia I, 1, 13, 35. seqq.
- Collegiorum quorundam cognomina inusitata & ridicula multis displicent I, 1, 9, 26. I, 1, 14, 37. seqq. & 41
- Collegium Druidum I, 1, 13, 32
- Fraternitatis Rosæ Crucis I, 1, 13, 34
- Gymnosophistarum I, 1, 13, 28
- hierosophicorum Spicellii I, 1, 14, 47
- juridicum Argemontense III, 6, 7, 6
- pro indaganda veritate Tschirnhausii I, 1, 14, 49
- psychofobicum Becceri I, 1, 14, 46
- Samaritanorum I, 1, 14, 48
- Colloquia litteratorum quomodo sunt instituenda ex consilio Verulamii I, 1, 15, 49. seqq. exemplo Pinellii & Pauli Sarpii I, 1, 15, 51. seqq.
- Colloquii cum eruditis nata sunt Scaligeriana, Peronia, Thuanæa, Colomesii opuscula literaria I, 1, 15, 56
- Colloquiorum cum viris doctis in peregrinatione fructus I, 1, 14, 54
- Colomesii Clavis epistolarum Scaligeri & Casaubon. I, 1, 23, 7 & 69
- Gallia Orientalis I, 14, 5, 5
- Colores distinguuntur in reales & emphaticos II, 2*, 15, 1
- a mixtione elementorum falso derivant Aristotelici, a sulphure suo Chimei II, 2*, 15, 2
- propago Incis II, 2*, 15, 1
- quomodo formantur, ibid.
- reales dari contra Cartesianos ostenditur, ibid.
- de Coloribus Scriptores II, 2*, 15, 2
- Coloris albi origo demonstratur II, 2*, 15, 3
- ratio exemplo nivis illustratur, ibid.
- nigri ratio explicatur II, 2*, 15, 4
- Colorni (Abr.) Scotographia Italica I, 4, 2, 4
- Colvius (Petrus) calcemule iclus perit I, 4, 14, 3
- Columæ a Setbo posite I, 1, 6, 16
- Coluthus de raptu Helenæ scripsit I, 7, 2, 23
- de Coma quinam scripserint I, 5, 2, 9
- Combinatoria ars Kireberi I, 2, 5, 41
- a Kublmauno imperfectiōis arguitur I, 2, 5, 66
- Knittellii I, 2, 5, 44. peculiari differentiatione a Leibnitio descripta I, 2, 5, 61
- Combinatoria ars in quancunque partem versetur, aliud nihil est, quam Logices propago I, 2, 5, 78
- tabula Knittellii I, 2, 5, 41
- Combinatorix artis fontibus procedit Franc. Pomey artificium Rhetorices I, 2, 5, 80
- de

INDEX II. RERVM

- de Combinatoriis rotis suis magna jactat Kublmannus 1, 2, 5, 68 & 72
- Comenianæ Januæ loco commendatur Janua Butei 1, 2, 4, 18. I, 4, 10, 10
- Comenii Janua, utpote vocibus ac phrasibus barbaris scatens, e scholis est eliminanda 1, 2, 4, 19. I, 4, 10, 10
II, 1, 15, 8. Et ne emendata quidem in Scholis admittenda 1, 2, 10, 32
- Opinio de luce primæ formæ fonte II, 2*, 1, 8
- Orbis sensualium pietas rerum cognitioni inservire potest 1, 2, 4, 28 seqq. etsi multa in eo improbat Beccerus 1, 2, 4, 37 & 42
- Philosophemata παρὰ δὲ ἐξ̄ prolixè recensentur ac consulantur II, 2, 3, 5
- Physica ad lumen divinum reformatæ, nec non tr. de frigore exploduntur II, 2, 15, 9. II, 2, 3, 5
- de Comenii ludis Comiciis quid sit sentiendum I, 2, 4, 4, 4
- Comenius de frigore librum scripsit II, 2*, 17, 5
- novator in universa pansophia ac Euthusiasmo affinis fuit II, 1, 15, 18
- tria principia ad sensum Mysis se rectè statuere putavit II, 2, 3, 5
II, 2*, 1, 2
- Comestor unde nomen habeat, Et quid scripserit II, 1, 14, 1
- Cometæ juxta Aristot. sunt meteoræ; juxta anonymum mali generis; juxta Bartholinum abscessus universi II, 2*, 24, 3
- Cometarum effectus naturales II, 2*, 12, 4
multorum natalis circa viam lacteam fuit II, 2*, 12, 8
- Ortus prædicti II, 2, 12, 4
- præsignificationes quinam descripservit II, 2*, 12, 4
- Scriptores II, 2, 12, 4
- Comicæ actiones ad prudentiam formandam faciunt 1, 2, 4, 43
- commendantur a Verulamio 1, 2, 4, 45
ut Et Tanaquil Fabro I, 2, 9, 48
- in juventute scholastica non sunt omitteunda 1, 2, 4, 43
- Comici Poëtae 1, 7, 2, 8
- recentiores recensentur 1, 7, 3, 15
- vita humane speculum representant 1, 3, 9, 18 & 24. quod exemplo probatur e Terentii Adulph. Act. 1. Sc. 1. 1, 3, 9, 26
- Cominii oda elegans vid. Condæus.
- Cominentatores Biblici Critici III, 5, 1, 15
- Exegatici III, 5, 1, 16
- Commerciorum Anglicorum Et Belgicorum Scriptores III, 3, 1, 3
- defectus sunt notandi III, 3, 1, 4
- historia a Boetio desiderata III, 4, 1, 9
- quomodo scribenda III, 3, 1, 3
- Complutensis Collegii Disputationes in Arist. Dialēctīcam, Philosoph. naturalem Et, recensentur II, 1, 14, 28
- Epitomator. Franc. Murcias II, 1, 14, 29
- Computatio per bacillos ac digitos II, 4, 1, 5
- le Comte de Gablis liber incerti auctoris II, 1, 7, 14
- de Conclavi medico, vario cære replendo, Pegellius consilium dedit II, 2, 22, 2
- Concordantiarum librarum usus III, 5, 1, 15
- ad Condæum Principem, oda elegans Cominii usu lactis 1, 2, 16, 43
- Conlla-

INDEX II. RERVM.

- Conflagrationis globi terraeque impossibilitas
e Physica ostenditur II, 2^a, 5, 3
- Congelatio per certos pulveres artificialis datur
 II, 2^a, 17, 3. *ejus vera causa ibid.*
- de Congelatione experimentum Boyleanum
 II, 2^a, 17, 3
- de Congelatis in vitam revocatis historia memorabiles II, 2^a, 17, 5. *vid. Frigore*
- Connani lib. de jure Civili Romano laudatur
 III, 6, 5, 2
- Connexionum artificium docuit Jac. Hugues
 I, 6, 1, 18
- Conringii antiquitates academice
 I, 1, 14, 10. I, 1, 16, 71
- Comment. in Lampadii jus publicum*
 III, 6, 9, 4
- Diff. de constitutione Episcoporum Germaniae*
 III, 5, 1, 27
- Diff. juris publici pleraque Capp. continent*
 III, 6, 9, 4
- elogium*
 I, 1, 16, 31
- epistola & praefationes*
 I, 1, 24, 32
- de eruditionis propagine liber*
 I, 1, 16, 6
- Introductio ad artem Medicam laudatur*
 III, 7, 1, 1
- lectiones privatae de omnibus Rebus publ. ipso invito editae*
 III, 2, 1, 6
- lib. avixdotos de Scriptoribus*
 I, 1, 2, 28. I, 1, 16, 5 seq.
- lib. de Civili Prudentia*
 III, 2, 1, 1
- lib. de Medicina Hermetica*
 II, 2, 16, 5
- lib. de Origine juris Germanici*
 III, 6, 10, 1
- notitia Chronicorum Monasticorum suis maxima*
 III, 4, 1, 6
- Orationes in laudem Aristotelis*
 II, 1, 11, 32
- Volumen auctores, de piscibus agentes, complectentes*
 III, 2^a, 46, 2
- Conringius Sagarum probationem per aquam defendit
 II, 3, 1, 6
- de Consiliariis quinam scripserint
 III, 2, 1, 17
- Constantini Porphyrogenetae excerpta utilissima
 I, 1, 21, 9. I, 3, 13, 18
- (Roberti) Thesaurus Graecae linguae
 I, 4, 8, 7
- Constitutionum Imperatoriarum Codices
vid. Codices.
- de Consuetudinibus quinam scripserint
 III, 6, 10, 2
- Contarini (Casp.) libb. V. de Elementis, eorumque missionibus taxantur
 II, 2^a, 13, 10
- Vita a Joh. Casa scripta*
 I, 1, 19, 46
- Contemptum quae nobis parare possunt, ante omnia vitanda
 I, 1, 15, 30
- Contentiosa ingenia
 I, 1, 15, 13 & 36 seq.
- Contractus simulati
 III, 6, 8, 5
- Controversiarum Juridicarum Scriptores
 III, 6, 8, 1
- Theologicarum Scriptores
 III, 5, 1, 20
- Conversandi ars & disciplina tradi potest
 I, 1, 15, 2 & 4
- latius patet, quam doctrina de officiis
 I, 1, 15, 3
- ex quibus principiis formanda sit
 I, 1, 15, 4
- de Conversandi arte certa regule traduntur
 I, 1, 15, 18 seqq.
- Conversatio Civilis
 III, 1, 1, 9
- cum eruditis magnum ad informationem subsidium est
 I, 1, 15, 47
- I, 2, 7, 39. I, 2, 8, 24
- eruditorum mutua rem literariam augeat
 I, 1, 15, 1 & 47
- eruditorum per epistolas
 I, 1, 15, 57
- qua & illi utuntur, qui se nunquam vide-

INDEX II. RERV.M.

- viderunt, exemplo Scaligeri & Casauboni ibid. in qua & diligentissimus fuit Pinellus* I, 1, 15, 58
ne & Ant. Maliabecus I, 1, 15, 59
- Conversazione sola an lingua addisci possit*
vid. Latina,
- ex Conversatione sola Grammaticam informationem instituit Clenardus*
 I, 1, 15, 48
- in Conversatione obsequiosus nec contentiosus esto* I, 1, 15, 35 seqq. *exemplis doctur* I, 1, 15, 37
quisque suum ingenium nescat I, 1, 15, 7
ut & aliorum I, 1, 15, 16
ut homo est, ita morum gerat
 I, 1, 15, 33 seq.
- Conversations erudita ratio e vitis virorum doctorum formari quam maxime potest* I, 1, 19, 1
suus & utilitas I, 1, 15, 60
- Convivii prisci reliquie Puteani* I, 5, 2, 11
de Conviviis quinam scripserint I, 5, 2, 11
- Copernici dogma de motu terrae* II, 2, 15, 1
- Coppinus (Aquilinus) in nubibus speculandis mire ingeniosus* I, 1, 24, 73
- Coralliorum productio est mirabilis*
 II, 2*, 53, 6
- Corasii, de jure Codicis in artem redigendo Commentarius recensetur*
 III, 6, 5, 4
- Cordemoy Discurs physique de la parole laudatur* I, 4, 1, 5. II, 1, 15, 10
 II, 2, 17, 5
tr. de differentia animae & corporis II, 2, 17, 5
- Cordeſii (Job.) studium librorum colligendorum*
 I, 1, 3, 6
- Cornæi (Melchioris) Curriculum philosophiae Peripatetica recensetur, deque eo judicium fertur* II, 1, 14, 54
- Cornelii Poëſis Drammatica censurae subſcitur*
 I, 7, 1, 9
- Progymnaſmata phyſica* II, 2, 17, 5
- Cornelius Nepos vid. Nepos*
- Cornua Cervina in aula Taurinenſi futuram tempeſtatem indicantur*
 II, 2*, 18, 9
- Coronæi Pambolœa deſcribitur* I, 3, 13, 53.
- de Coronis nuptialibus ſcripſit Maderus maximam partem e Paſchalio*
 I, 5, 2, 8
- Corpora in tenebris lucentia* II, 2*, 14, 5
miſta ex Sale, Sulphure & Mercurio coarſare deſcendunt II, 2, 16, 2
- de Corporibus putreſcentiſ, magnam partem dubiis & non genuinis, quid judicandum* II, 2*, 31, 5.
- ex Corporis temperamento ingeniorum & animorum vis non raro dependet vid. Ingenium.*
- Corporum alterationes inutiliter varie dividuntur* II, 2*, 28, 2
impenetrabilitas miſtiſmum particularium non prohibet II, 2*, 3, 7
minimorum mixtionis ratio inexplicabilis eſt II, 2*, 13, 2
mutationes quomodo ſiant ſecundum mentem Stoicorum II, 2, 8, 2
ſubterraneorum conſtitutio per analyſin detegi poteſt II, 2*, 31, 1
translatio momentanea de loco ad locum, an arte aliqua fieri poſſit
 I, 1, 13, 25 seq.
- circa Corporum Celeftium naturam, ſolis reſtigandam conjecturis, Cartęſii vel aliorum ſententiæ, vero ſimillime, præſcende* II, 2, 19, 3
mixtorum naturam indagandam utilis quidem atomorum doctrina, non tamen ſola ſufficit II, 2, 19, 5

(S s s s)

INDEX II. RERVM.

- Corpus, vocis varia acceptiones I, 3, 4, 12
 Corpus Juris a veteribus Glossatoribus illustratum III, 6, 7, 1
 judicium de iis ibid.
 in Corpus Juris nota Godofredi & Leutvii laudantur III, 6, 7, 2
 Corradi copia latini-sermonis I, 4, 10, 7
 Vita Ciceronis I, 4, 11, 7
 Correz (Thom.) de Elegia liber I, 7, 1, 13
 Oratio de antiquitate dignitateque Poëtarum & Poëtarum differentia I, 7, 1, 7
 Correctorio munere quanam fungi debeant I, 4, 2, 6
 Costalij (Petri) Adversaria III, 6, 7, 5
 Cottunius (Job.) interpres Aristot. & Epigrammatographus insignis II, 1, 14, 68
 Cour (de la) Dissert. Belgica aliisque Scripta laudantur III, 2, 1, 17
 Cowley (Abrah.) de Plantis poemata Latina scripsit I, 7, 3, 8
 II, 2*, 4c, 5
 Crabrones literarii I, 1, 15, 15
 Crasileheim (Job. Cratonis) consilium de nova Aristotelis editione II, 2, 12, 2
 Craigii jus feudale, tribus libris comprehensum III, 6, 7, 15
 Crassii (Laurentii) elogium hominum literatorum recensentur & laudantur I, 1, 19, 52
 Crauserus Scintillas Julianas Schoro debet I, 4, 19, 20
 Creationis historia principia Physica certa ac adequata non proponit II, 2, 3, 2
 hujus vestigia in Philosophia gentiliū, maxime Platonis repeririuntur II, 2, 3, 3
 ex Creationis historia Physicam doctrinam fabricari quidam conati sunt II, 2, 3, 4
 in Creationis historiam Commentationes Höttingeri aliorumque II, 2, 3, 7
 Interpretationes Cavalistarum paradoxæ II, 2, 3, 7, *Enthusiastica* II, 2, 3, 8, *Scriptores Miscellanei* II, 2, 3, 9
 Crellii (Job.) Ethica Christiana II, 1, 1, 3
 Cremonini padia Aristotelica laudantur & recensentur II, 1, 11, 29
 de Crepitu ventris Segerus scripsit II, 2*, 47, 5
 Cressolii Anthologia seu Decas de selectis piorum hominum virtutibus I, 6, 4, 11
 Calumnia in Melanchthonem vid. Melanchthonem.
 mystagogus; seu de sacrorum hominum disciplina I, 6, 4, 11
 Vacationes Autumnales de perfecta Oratoris actione & pronuntiatione I, 6, 1, 17, II, 3, 1, 3
 Crestonus (Job.) Lexicon Græco-Latinum edidit I, 4, 8, 1
 Criniti (Petri) Libri de Poëtis Latinis I, 7, 2, 1
 Critica biblia I, 3, 5, 12
 excerpta, vid. Excerpta.
 pericula Piccarti laudantur II, 1, 11, 30
 Socratica, vid. Socrates.
 Criticæ facis Gruteriana indices laudantur I, 3, 5, 8 seq.
 Criticam artem qui descripserint I, 1, 7, 6 seqq.
 Critices maxima pars qua in re consistat I, 3, 6, 12
 Critici in Belgio præstantissimi I, 5, 1, 13
 in Critico σοφισμῶν alii aliis oculatiores I, 1, 7, 3
 Criticorum diversa classes recensentur I, 5, 1, 5
 illustrium

INDEX II. RERVM.

- illustrium manu notati libri in pretio habentur* I, 1, 7, 35
- industria ex stylo & idiotisimis verbis vel ὑποκρίσιντες auctorum cingere novit* I, 1, 9, 4
- miscellaneorum Scriptores potissimi* I, 5, 5, seq.
- quorundam intemperies a Maresio notatur* I, 3, 5, 21
- de Crocodili lacrymis scripsit Voigtius* II, 2*, 46, 4
- Crollius de signatura plantarum* II, 2*, 40, 6
- Crowei elenchus interpretum Scripturae* I, 6, 4, 22
- de Cruce quinam scripserint* I, 5, 2, 14
- Cruigeri (Georg.) Harmonia Graeca, Latina, & Germanica Linguae* I, 4, 3, 8
- Crucii Orationes cur legende* I, 6, 3, 5
- Crucimanius (Franc. Grudens) f. Sieur de la Croix du Maine, multos libros bibliothecarios affectos habuit* I, 1, 18, 22, seq. *a prima juventute historia bibliothecaria Galliae se totum impendit* I, 1, 18, 23
- Crucis rosea Fratres, vid. Fratres.*
- Cruyce (Job. Bapt. van de) est plagiarus* I, 6, 3, 10
- Cryptographia Augusti Seleni, vid. Selenus.*
- ad Crystallorum generationem prater aquam etiam succus viscosus requiritur* II, 2*, 31, 4
- de Crystallorum productione sententia Stenonis* II, 2*, 31, 3
- e Cuborum jactu divinatio insituitur* II, 3, 1, 13
- Cujacii adversarii* III, 6, 7, 5
- cruditio laudatur* I, 5, 1, 8
- metbodus singularis in Commentario* III, 6, 7, 3
- Observationes super textus juris* I, 5, 1, 8
- Paratitla in Codicem* III, 6, 7, 10
- Cujacius autodidactus in jurisprudentia fuit* I, 1, 1, 14
- basilicorum libros possedit* III, 6, 4, 11
- contra imperitiam Praxeos sibi objectionem defenditur* III, 6, 11, 1
- Cunzi Orationes laudantur* I, 6, 3, 4
- Peritia in Hebraea literatura* III, 6, 2, 1
- de Cuperi areanis Atheismi revelatis judicium fertur* III, 5, 1, 9
- Cuperti Apothecis Homeri & nota in Laetantium de moribus Persecutorum* I, 5, 1, 13
- Observationum liber* I, 5, 1, 13
- Cuprum cum ferro sociari nequit in ferrum an mutari queat* II, 2*, 36, 1
- Curationes Cabalisticae Judaeorum* II, 3, 1, 17
- per Magiam* II, 3, 1, 17
- per tactum* II, 2*, 8, 6
- per transfusionem sanguinis* II, 2*, 8, 5
- per transplantationem, pulverem sympatheticum, &c.* II, 2*, 8, 4
- de Curationibus Sympatheticis & Magneticis censura* II, 2*, 8, 3
- de Curculionibus libellum scripsit Rango* II, 2*, 45, 8
- Curiosus, ultra quam decet; in conversatione ne esto* I, 1, 15, 44
- de Curribus & Re vehicularia quinam scripserint* I, 5, 2, 13
- Cursum Philosophicum scripserunt Job. a S. Thoma II, 1, 14, 9. Franciscus Murcias II, 1, 14, 29. Petrus Hurtadus de Mendoza II, 1, 14, 40. Franc. de Oviedo II, 1, 14, 46. Rodericus*

INDEX II. RERVM.

- devicus de Avriaga* II, 1, 14, 47
Curtii dictio laudatur I, 4, 12, 4
editiones recensentur, ibid.
historia falso a nonnuncmine suppositio-
nis arguitur I, 1, 9, 6
de stylo judicia Barthii & Buchneri
 I, 4, 12, 14
Curtium e geminorum Latinorum Auctorum
minimo excludere allaborat Cle-
ricus I, 4, 12, 4
Cusani de docta ignorantia liber II, 2, 9, 1
de Scriptis iudicium III, 5, 1, 4
Cygne (Martini du) Explanatio Rhetorica
 I, 6, 1, 17
de Cygne cantu egit Bartholinus II, 2, 46, 4
Cymbalum mundi, lib. tribuitur Bonaventurae
de Periers III, 5, 1, 11
Cyrelli Alexandrini Lexicon ineditum I, 4, 7, 11
 D.
Daceri Commentatio in Aristot. Poeticam
omnibus praefertur I, 7, 1, 3
Verso Gallica Horatii I, 4, 11, 15
Dæmones familiares, vid. Genii.
Dairval (Corol. Cef. Baudelotii de) liber de l'
utile des Voyages, & l' avantage
que la recherche des antiquitez
procure aux sçavans I, 4, 1, 9
Dalburg (Joh. Cauerarli de) studium in lin-
gua Germanica investiganda lau-
datur I, 4, 4, 4
Dargarni (Georg.) ars signorum I, 4, 2, 5
lingua universalis affecta, vid. Lin-
gua.
Dallxi lib. de Confirmatione & extrema un-
ctione III, 5, 1, 29
de Imaginem cultu III, 5, 1, 29
de usu Patrum, & Pseudonymis &
supposititiis illorum III, 5, 1, 13
 & 28
Danaeii lib. ineditum Περὶ ἀρχῶν II, 1, 7, 10
Danckwertii Chorographia Holsatia est accu-
ratissima II, 4, 1, 12
Dania statuta singularia habet III, 6, 10, 3
Danorum Monumenta Wormii, vid. Wor-
mius.
Scriptorum Catalogi, a Bartholinis
fratribus editi, sunt imperfecti
 I, 1, 18, 46
Daretis Phrygii lib. 6. de bello Trajano falso
creduntur a Cornelio translati
 I, 4, 11, 10
Damii Indices Latinae linguae analogici pro-
missi I, 4, 9, 4
Lexicon Vocum medii aevi. vid. Le-
xicon.
tr. de causis amissionum quarundam
latinae linguae radicum &c.
 I, 4, 9, 4
Dausquii (Claudii) Orthographia antiqui no-
vique Latii I, 4, 9, 1
Decifratoria ars quanam I, 4, 2, 4. *opposita*
Cryptographia, ibid. liber Gallicus
in eam rem editus, ibid.
de Decinatoris Sylva Vocabulorum sequens ju-
dicium fertur I, 4, 9, 13
Deckenii Observationes Poeticae I, 3, 10, 43 seq.
Deckeri liber de scriptis adestotis I, 1, 16, 71
Declinandi morem in Scholis Majoragius re-
duxit I, 6, 3, 1
Dedicatoriarum epistolarum collectiones sua-
dentur I, 1, 24, 34
Dedicatorii Carminis exempla I, 3, 12, 52
Defectus suos abscondere prudentis est
 I, 1, 15, 26
Defectuum occultandorum tres latebras tradit
Verulamius I, 1, 15, 7. *alias offen-*
dit Fichetus I, 1, 15, 28
Dei manus & praesentia in omnibus naturae
operibus deprehenditur, & pra-
dicanda est I, 1, 12, 8
 &

INDEX II. RERVM.

- & materie mundique coeternitatem
 nonnullæ sectæ statuunt 11, 2*, 11, 4
 Deistæ Deum unum admittere contenti, cete-
 ra Christiana mysteria pro fabulis
 habent 1, 1, 8, 11
 de Deliciis Potarum Scotorum, Italarum, Gal-
 lorum & Germanorum iudicia 1, 7, 3, 8
 Delphinus (Freder.) fluxus & refluxus maris
 convenientiam cum luna integri-
 lio demonstravit 11, 2*, 20, 4
 Demetrii Phaler. lib. περί ἑξωνείας bodie-
 num extat 1, 1, 6, 3. qui male illi
 attribuitur 1, 1, 6, 3. in hunc Com-
 mentatores, ibid.
 Opuscula, quibus præcepta continentur
 de membris & incis, de periodis,
 &c. recensentur 1, 6, 3, 1
 Demetrius Phalereus Alexandrinæ Philadel-
 phi bibliotheca præfuit 1, 1, 6, 3
 ab Atheniensibus male habitus in Ægy-
 ptum exul profugit 1, 1, 6, 3
 Democriti de Atomis & Vacuo doctrina
 11, 2, 7, 7
 doctrina physica exponitur 11, 2, 7, 4
 hæc magis apud Romanos fuit ha-
 bita, ibid.
 elogium 11, 1, 5, 1
 Ἐνεαγράμματον & τετραγράμματον
 quid sit 1, 1, 11, 32. seqq.
 pharmacum fortunator & sapienter
 hominis efficiendi 1, 2, 1, 6
 principia physica sua fecit Epicurus
 11, 2, 7, 4
 scripta physica, mystica s. arcana, an
 supposititia sint 1, 1, 11, 31. seqq.
 11, 1, 5, 1
 Scriptorum nihil superest, & proinde
 incertum, quid vere senserit
 11, 2, 7, 6
 sub nomine, MSSæ Chimica super-
 sinit, de quorum γνησιότητι disqui-
 ritur 11, 2, 7, 6
 Democritus in Persiam profectus dicitur, ut
 ab Obscure artem Chemicam edo-
 cretur 1, 1, 11, 29 & 35
 reviviscens 11, 2, 7, 5
 Demonstrandi omnem rationem, ab Aristote-
 le luculenter traditam, e medio tol-
 lere ausus est Nizolius 1, 2, 7, 14
 ob quod reprehenditur 1, 2, 7, 15
 qui tamen in multis ἐμάρτυρον ha-
 bet Rannum 1, 2, 7, 17
 de Demonstratione quinquæ scripserit
 11, 5, 1, 4
 Demosthenis Comparisonem cum Ciccone
 quidam instituerunt 1, 6, 2, 8
 Orationibus artis oratoris sublimitas
 inest 1, 6, 2, 8
 Orationibus Prudentia Civilis inest
 11, 2, 1, 13
 Orationum editores & Commentato-
 res 1, 6, 2, 8
 Demophilus a ferocitate & morositate notatur
 1, 1, 15, 37. 1, 1, 18, 45
 in historia ecclesiastica Scotice gentis
 non satis bona fide versatus existi-
 matur 1, 1, 18, 45
 Denaisii assatum de Advocatis 11, 6, 7, 7
 de Densitate agitur 11, 2*, 7, 5
 de Deo sententia Stoicorum 11, 2, 8, 2
 Desselii (Valerii Andrea) Bibliotheca Batava
 laudatur 1, 1, 18, 36. seq.
 Destillatione clausa in generatione animalium
 & metallorum natura utitur
 11, 2, 1, 22
 Destillationem clausam a nemine tentatam
 fuisse falso credit Erulanius
 11, 2, 1, 22
 Destil-

INDEX II. RERV.

- Destillationis *clausa praestantia suspendique effectus*, *ibid.*
- Devarii (*Matth.*) *lib. de particulis graecae lingua laudatur* 1, 4, 6, 9
- Deusingius *de Systematibus variis librum scripsit* 11, 4, 1, 8
- Dexippi *defensio predicamentorum auctoribus Plotinum* 11, 1, 9, 10
- Dialectica, *vid. Logica.*
- de Dialectis Graecorum Scriptores 1, 4, 6, 16
- de Dialecto Hellenistica *prolixior certaminum Literariorum historia recensetur* 1, 4, 6, 19
- Dialogorum Physicorum Scriptores 11, 2, 2, 7
- Dictionarium Harmonicum Christiani Nirmatani 1, 4, 3, 8
- de Dictione ludrica a Vavassore impugnata iudicium 1, 6, 3, 9
- modernorum in Inscriptionibus aliisque Orationibus, argutiarum plus iusto studiosa, censura* 1, 6, 3, 8
- Didactica *est propago doctrine de methodo* 1, 2, 4, 12
- methodus Beccheri recensetur* 1, 2, 4, 34. *seqq. laudatur* 1, 2, 4, 37
- de Die natali liber Censorini 1, 4, 14, 5
- Dicemanni *Diff. de Naturalismo Job. Bodini* 1, 1, 8, 9
- Dieterici (*Joh. Conr.*) *Analysis Evangeliorum laudatur* 1, 6, 4, 23
- Opus Χρησμομαθεως Gracia affectum* 1, 4, 6, 15
- Gracia Linguae peritia* 1, 4, 8, 6
- Digander (*Joh.*) *Cbiromantiam scripsit* 11, 3, 1, 6
- Digbaei (*Kenelm.*) *Demonstratio immortalitatis animae rationalis* 11, 2, 15, 5
- 11, 2*, 47, 6
- lib. de vegetatione plantarum laudatur* 11, 2*, 40, 2
- Digbaeus (*Kenel.*) *magnetem ex atomis generari credit* 11, 2*, 32, 3
- quantitatis divisionem Metaphysicam tradit* 11, 2*, 13, 6
- Dilatatio Orationis, *vid. Amplificatio.*
- Dilationis *euthymematica exemplum* 1, 2, 14, 23
- periodica exemplum* 1, 2, 14, 2
- Diluvii Scriptores 11, 2*, 20, 5
- universalitatem mathematicae impugnavit Vossius; Stenonius autem demonstravit* 11, 2*, 5, 3
- 11, 2*, 20, 5
- Dinarchi Orationes & Vita 1, 6, 2, 10
- Diogenes Laertius *inter Historiae Philosophicae Scriptores primarius* 11, 1, 1, 1
- multi ejus sunt Commentatores, quos inter laudatur Menagius* 11, 1, 1, 1, 5, 1, 14
- Dionis *Prusaeus Orationes, earumque editiones, & vita* 1, 6, 2, 14
- Dionysii Areopagita *scripta Theologica & mystica* 1, 1, 10, 25
- Halicarnassaei ars Rhetorica, aliaque scripta* 1, 6, 1, 4
- Longini Cassii *liber περὶ ὕψους laudatur, ejusque editores, interpretes & illustratores recensentur* 1, 6, 1, 6
- Dionysius Longinus Cassius *quoniam fuerit* 1, 6, 1, 6, 1, 6, 1, 6, 2, 17
- Periegetes unde cognomen habeat* 1, 7, 2, 21. *Latinos & Graecos interpretes nactus est, ibid. ejus editiones variae, ibid.*
- Disciplinarum Lexica, *vid. Lexica.*
- Discoursus Physique *de parle Cordemoy* 1, 4, 1, 5
- Dispu.

INDEX IL RERV.

- Disputacia ingenia molestissima I, 1, 15, 36
 seqq.
- Disputandi ratio vetus per interrogationes
 I, 1, 15, 55
- Disputationes selectioris argumenti sedulo
 colligenda I, 1, 21, 31
- tyro:um facie gruum & pygmeorum
 aciei comparantur a Casilio
 I, 2, 10, 43. I, 2, 11, 16
- & mera pestis iuventutis sunt
 I, 2, 11, 15
- Dissertationes Politica miscella III, 2, 1, 20
- Distinctiones Philosophicas colligendi studium
 improbat II, 5, 1, 6
- Ditlamarficum jus III, 6, 10, 3
- Divina Spir. Sancti gratia divinam & vere
 Christianam philosophiam nos docet
 I, 1, 12, 38
- Divinatio e membris & navis corporum
 II, 3, 1, 4
- morum & affectuum animi & signis ex-
 ternis commendatur II, 3, 1, 3
- naturalis in quo consistat II, 3, 1, 2
- de Divinatione in genere Scriptores II, 3, 1, 1
- naturali Scriptores in specie II, 3, 1, 2
- Divinationis variae species recensentur
 II, 3, 1, 1
- Divinum quid disciplina & scientia omnes
 circumferunt I, 1, 12, 1. seqq.
- etiam in ipsa discendi metodo depre-
 henditur I, 1, 12, 2
- quid in rebus civilibus & Rerumpubl.
 mutationibus reperitur I, 1, 12, 29
- Divitias quomodo incole provinciarum & ur-
 bium acquirere possunt III, 3, 1, 3
- Docendi munus Academicis non negligendum
 I, 2, 11, 24. quod tamen cautela sic-
 ri traditur II, 2, 11, 25
- Docendi manus quomodo obeundum
 I, 2, 8, 28
- Docendo discere solennus I, 2, 8, 27 & 29
- Doctorem virorum sanae detrabere malitie
 & inscitia signum est
 I, 1, 15, 21 seqq.
- Doletus in Comm. suis Lat. Linguae subtilis
 Stephani plagiaris I, 4, 9, 11
- Dolia ventorum & inbrium apud Brachmanas
 ludos I, 1, 13, 20 seqq.
- de Dominationis arcanis quinam scripserint
 III, 2, 1, 15
- de Domino maris agunt Seldenus, Grotius,
 alique III, 6, 1, 8
- Domini (Mare. Auton. de) lib. de primatu
 Pope varior est III, 5, 1, 26
- Opus de Republ. Ecclesiastica contra Pon-
 tificios laudatur III, 5, 1, 26
- de Donariis & Strenis Scriptores I, 5, 2, 10
- Donati Orationes I, 6, 3, 5
- de Donelli Commentarii eorumque Epitoma-
 re iudicium III, 6, 7, 5
- Donue (Tol.) Sermones sacri I, 6, 4, 18
- severitas singularis de auctoritate
 ibid.
- Döringius Collectaneorum suorum Juridicorum
 partem edidit III, 6, 8, 1
- Dornavii (Casp.) amphitheatrum sapientiae So-
 craticae iocoseria laudatur
 I, 1, 21, 45
- Dörtschei scriptorumque ejus elogium
 III, 5, 1, 30
- (Thomas) Confessor demonstrat, e Tho-
 mas Aquinatis scriptis Protestanti-
 um doctrinam probavi posse
 II, 5, 1, 28
- de Doulex (Jani) Elegiis iudicium ferunt
 I, 7, 3, 9
- Satyris censura habetur I, 7, 3, 16
- Δοξομαίαι quorundam nimia reprehenditur
 I, 1, 15, 25
- Dra-

INDEX II. RERVVM.

- Dracontii Poëta *atas & editiones* I, 4, 14, 18
 Draudit (Georgii) *bibliotheca classica recensetur* I, 1, 18, 13 seq. *de illa iulicium fertur* III, 5, 1, 13
 Draxii (Thomæ) *bibliotheca scholastica laudatur* I, 1, 21, 112
 Drebbelii de *Elementis lib. breuiter recensetur* II, 2*, 13, 10
 Drebbelii quibusdam est *thermomotrorum inventor* II, 2*, 18, 4
 Drexelii libri *laudantur* I, 6, 4, 15
 Dreyerus *primum principium Cartesi ex Ideamentis deductum impugnat* II, 5, 1, 3
 Druides *Celtarum, Gallorum & Germanorum fuisse Theologi & Philosophi* I, 1, 10, 21, 1, 13, 33
eadem docuerunt, quæ veteres Aegyptii, Magi, Chaldei I, 11, 3, 33
sacrum cultum purissimum habuerunt I, 1, 13, 33
 Dryden (Job.) *An Essay of Dramatick Poesy* I, 7, 1, 10
 Duarenus in *Dispp. suis juris multa Rancuncto debet* III, 6, 7, 8
 Dubitationis *utilitas extollitur* II, 2, 1, 8
 II, 2, 9, 2
 Duck (Arthurus) *de auctoritate juris Civilis scripsit* III, 6, 4, 3
 Dudineck (Jodoci a) *Palladium Apollinis & Palladis* I, 1, 17, 17
 Duns (Johannes) *antor fuit sectæ Scotistarum* II, 1, 14, 8
 Duporti (Jacobi) *Gnomologia Horæri* I, 1, 21, 75, I, 4, 6, 11, 1, 7, 2, 2
 Durandus a S. Portano *lib. IV. Comment. scripsit, & a Duranto, Speculatore, distinguendus* II, 1, 14, 6
 Durationis rerum *cognitio maximum usum habet in Physica & Medicina* II, 2*, 5, 1
- Duret (Claudii) *Threſor de l'Histoire des langues de cet uniuers.* I, 4, 3, 10
 E.
 Eberhardus (Ægid.) *de herba panacea, f. tabaco, scripsit* II, 2*, 42, 4
 Ecclesiæ Orientalis *lites quinam descripserunt* III, 5, 1, 23
 Ecstasticorum *prædictiones mirabiles* II, 3, 1, 2
 Edicta Romanorum *Prætorum annua erant* III, 6, 3, 8
 Edicti perpetui *Saluſti Juliani fragmenta quidam collegerunt* III, 6, 3, 8
 Editiones *Autorum quænam optime* I, 4, 11, 2
 Educatio *juuentutis, vid. iuuentus.*
 Eggefeldii *imperium Politicum, ex Sacra Regum historia descriptum* III, 2, 1, 19
 Ehemii *lib. de principis juris* III, 6, 1, 7
Opus affectum de Sectis Juris-Consultorum III, 6, 3, 10
 Eichelii *animaduersiones in Procopii historiam Justiniani arcanam* III, 6, 4, 2
liber de interpretatione Juris III, 6, 6, 3
 Eiscngreinii *Catalogus Flaccii Catalogo testium Veritatis oppositus* III, 5, 1, 28
 Elegantiarum *expressiones in latinitate cum judicio adhibende* I, 3, 6, 4 seqq.
Scriptores I, 4, 10, 11
 Elementa *corporum proxima, non autem remota, sicut vestiganda* II, 2*, 13, 3
duo statuit Gortæus II, 2, 15, 2
inſinita Philoſophi Corpusculares II, 2*, 13, 2
quinque statunt Chineſes II, 2, 5, 5
in ſuo loco grauant II, 2, 18, 5
tria ponit Cartefius II, 2, 17, 2
ad

INDEX II. RERVM.

- ad usus humanos accommodari possunt*
 II, 2*, 22, 1 seqq.
- de Elementis quatuor, ac quatuor primis eorum qualitatibus doctrina Aristotelica, & pro hac Hon. Fabri argumenta examinantur* II, 2*, 13, 5
quinam Scriptores legendi
 II, 2*, 13, 10
- sententia Platonis* II, 2, 11, 9
singulis differtur II, 2, 19, 5
tribus Cartesii iudicium fertur
 II, 2*, 13, 4
- Elementorum numero excludi non possunt ignis & aer* II, 2, 19, 5
quatuor unum rerum principium statuerunt Veteres II, 2, 18, 2
- Elementum unicum statuerunt Veteres* II, 2*, 13, 2. *aquam speciatim Helmontius, quod rejicitur*
 II, 2, 13, 9
- Eleusinia sacra apud Athenienses Erecteus Aegyptius instituit in honorem Cereris* I, 1, 13, 9
- Eleusiniarum sacrorum Leges & arcana*
 I, 1, 13, 11
praesides perpetui suere Eumolpidae
 I, 1, 13, 10
- Eliecinannes Arabicum Lexicon scripsit* I, 4, 5, 6. *it. Diss. in Cebetis Tabulam, quae commendatur* II, 1, 3, 3
Perfice linguae cum Germana convenientiam ostendere voluit
 I, 4, 5, 9
- Elogiorum Scriptores* I, 1, 19, 51 seqq. I, 1, 23, 2. III, 1, 1, 15. *a Virarum scriptoribus differunt* I, 1, 19, 15. *& tam plenam fidem non merentur*
 I, 1, 19, 51
- Eloquentia ad juris prudentiam quam maxime prodest* I, 2, 1, 36
- pollentes an raro singulari intellectu sunt praediti* I, 2, 1, 37
- Eloquentiae apparatus Schönslederi* I, 6, 1, 24
novae methodus rhetoricam Aristotelicam & Lullianam complectens anonymi
 I, 2, 5, 57
- Origo est vocum delictus* I, 3, 2, 35
 I, 3, 3, 1
- studium male hodie in Academiis negligitur* I, 2, 11, 11
- virtus maxima est, non plus dicere, quam decet* I, 3, 10, 30
- Ψος e spiritu & impetu divino est*
 I, 1, 12, 10 seqq.
- de Eloquentiae corrupta causis Dialogus variis adscribitur* I, 6, 2, 12
- Sacra palma, certamen Hispanes inter & Italos* I, 6, 4, 6
- Elzholtzii anthropometria* II, 3, 1, 4
Chysmatica nova II, 2*, 47, 4
lib. de Agricultura II, 2*, 42, 1
- Emblemata sunt similia per picturam representata* I, 1, 21, 59
- de Emblematicis & emblematographis iudicium* I, 6, 4, 7
- Emblematum Collectanea profunt ad Poematum inventiones, & quaecunque orationem* I, 1, 21, 59
- Scriptores* I, 7, 3, 5
- Scriptores Italos collegit Giovanni Ferro in lib. cui tit. Teatro de impresso, qui recensetur* I, 1, 21, 60
& in alio lib. qui inscribitur: Umbra apparentes ib. idem fecit Picinellus in mundo suo Symbolico
 I, 1, 2, 61
- Usus nimis improbatur* I, 6, 4, 7
 I, 7, 3, 5
- Encomiastici Carminis Exempla* I, 3, 12, 53 l.
- Εγκύκλιος μαθήματα* I, 2, 7, 105
 (Tttt)
 Encyclo-

INDEX II. RERVM.

- Encyclopædia *Alstedii* vid. *Alstedii*
ſ cognatio artium liberalium datur
 I, 1, 1, 3
f. ſcientia univerſalis an deſur
 I, 2, 7, 70 ſeqq.
Welfchii vid. *Welfchii*.
de Encyclopædia Oratio elegans Tarquini
Gallucii laudatur I, 1, 1, 12
Encyclopædiæ Biblica III, 5, 1, 15
Scriptores I, 2, 7, 70 ſeqq.
Scriptores a vera πολυμαθείας gloria
arcendi I, 1, 1, 22
Encyclopædiarum Mathematicarum Scriptores
 II, 4, 1, 3
Engelbrechti (Jacobi) Complementum Latina
Linguae I, 4, 9, 6
Ενεαγρέματων & τετρακούμβατον Demo-
criti quid ſit I, 1, 11, 32 ſeq.
non male exponitur de arſenico
 I, 1, 11, 33
Ennii fragmenta tantum ſuperſunt
 I, 4, 11, 4
de Ennio judicia I, 4, 11, 4
Enochi libri an extant I, 1, 6, 17 ſeqq.
a Noacho in arca diluvii ſollicite cuſto-
diti traduntur I, 1, 6, 22
Enſalmadorum Hispania curationes
 II, 2*, 8, 6. II, 3, 1, 17
Ενθουſιαſμός Poëticus vid. *Poëta*,
Enthuſiaſta varii recensentur, illorumque im-
pugnatores III, 5, 1, 36
Enthymemata Oratoria quodammodo diſſe-
runt a Poëticiſ I, 3, 10, 28
Enthymematica excerpta vid. *Excerpta*.
Enthymematicæ Dilatationis exemplum
 I, 2, 14, 23
Ephemeribus Amſtelodamſes, quarum au-
tor Job. Clericus dicitur
 I, 1, 16, 48
Danorum I, 1, 16, 41
Germanorum I, 1, 16, 41
Hamburgſes I, 1, 16, 50
Lipſienſes I, 1, 16, 42
Parmenſes I, 1, 16, 49
Tempeſtatum vid. *Tempeſtatum*.
Ephemeridum Gallicarum primus autor ſuit
Hedovillius I, 1, 16, 36
alii huic ſecuti I, 1, 16, 37
 vid. *Journals*.
Italicarum ſcriptores I, 1, 16, 38 ſeqq.
Literariorum ſcriptores I, 1, 16, 32 ſq.
ſcopos diverſos ſibi propoſuerunt
 I, 1, 16, 34 ſeqq.
Ephēſius (Mich.) ſcripſit in Ethica Ariſtot.
ejuſque libb. 4. de partibus ani-
maliū II, 1, 9, 7
Epicedia I, 3, 12, 37 ſeqq.
Epicheremata Hermogenis e quibus locis deſu-
mantur I, 3, 12, 2 ſeqq.
de Epico Carmine quinam ſcripſerint
 I, 7, 1, 13
Epicteti Enchiridion, ejus Commentarii
 II, 1, 3, 3. II, 1, 4, 5. II, 2, 8, 1
Epicureorum & aliorum ſententia de Coæ-
ternitate Dei & materia recen-
ſentur & conferuntur
 II, 2*, 11, 4
Epicuri doctrina de atomis & vacuo II, 2, 7
 7. II, 2, 18, 3. *confutatur* II, 2, 7
 8 & 10. *origo eſt fatalitatis omni-*
um rerum, aliorumque Attecorum
dogmatum II, 2, 7, 11. *eſt imaginaria*
& abſurda ibid. *degenera-*
vit a principiis Democriti
 II, 2, 7, 12
ſectæ Stoicæ ſuit inviſa II, 1, 5, 1
Sententia de infinitate & pluralitate
mundorum ab Ariſtot. ſutilibus ar-
gumentis impugnatur
 II, 2*, 11, 5
Epicu-

INDEX II. RERV.M.

Epicurus in theoreticis Democritum est secutus
 II, 1, 5, 1. II, 2, 7, 4
Epigrammata Græca collegit Maximus Planu-
des I, 7, 2, 26. *varie illorum edi-*
tiones, ibid.
Epigrammaticæ artis scriptores I, 7, 1, 12
Epigrammatum Scriptores I, 7, 3, 2
Scriptor insignis Cottunius II, 1, 14, 68
de Episcoporum potestate & juribus quinam
scripserint III, 5, 1, 27
Epistola adhortatoria I, 2, 15, 12
Commendatoria I, 2, 15, 1. seqq.
Conciliatoria I, 2, 15, 20
Consolatoria I, 2, 15, 22. seqq.
Consulatória I, 2, 15, 16
eucharistica I, 2, 15, 30
exposulatória I, 2, 15, 34
gratulatória I, 2, 15, 26. seqq.
laudatoria I, 2, 15, 32
nunciatoria I, 2, 15, 38
Officiosa I, 2, 15, 18
petitoria I, 2, 15, 8. seqq.
querula I, 2, 15, 36
reprehensoria I, 2, 15, 33
suasoria I, 2, 15, 14
Epistolæ Barlei & Francis Martini facetiis
& urbanitate replete
 I, 1, 24, 56. seqq.
Bruti ab elegantia commendantur
 I, 3, 6, 23
Ciceronis, vid. Cicero.
Erasmi recensentur & laudantur
 I, 1, 23, 48
feminarum eruditum I, 1, 24, 117
Græcorum veterum I, 1, 23, 11
Japonicæ & Indicæ I, 1, 24, 122
cum Indicæ contentorum sunt edende
 I, 1, 23, 8. I, 1, 24, 21 & 23
Ineditæ virorum doctorem
 I, 1, 25, 1. seqq.

MSSæ Theologorum ab Hottingero col-
lectæ III, 4, 1, 14
MSSæ virorum doctorem celebrium
cimelia sunt quarundam Bibliothecarum
 I, 1, 7, 45. seqq. *quam*
plurima recensentur I, 1, 25, 1
 seqq.
Manutii & Mureti inter se compa-
rantur I, 1, 23, 57 & 60
Mathematica mutua Schikardi &
Berneggeri I, 1, 24, 83
Mutua Bongarsii & Lingelsheimii
 I, 1, 24, 90
de Negotiis societatis Jesu
 I, 1, 24, 131
Obscurorum virorum scripta ab Ul-
darico Huteno I, 1, 23, 43
Patrum nonnullorum I, 1, 23, 24
Perigrinatorum I, 1, 24, 132
Physici argumenti laudantur
 I, 1, 20, 19
Politici argumenti præprimis com-
mendatur I, 24, 48. seqq.
cum Responsorii, & juxta seriem
temporum sunt edende I, 1, 23
 5 & 6. I, 24, 2
Satyrice du Sieur B. P. dit du jon-
quier I, 1, 24, 104
Seneca, vid. Seneca.
Sidonii Apollinaris recensentur
 I, 1, 23, 25
sunt colloquia absentium I, 1, 23, 2
Theologorum variorum referuntur
 I, 1, 24, 100. seqq.
Variorum auctorum I, 1, 23, 1. seqq.
 I, 1, 24, 1. seqq.
Epistolarum commercium ad historiam litera-
riam multum prodest I, 1, 23, 3
 I, 1, 25, 3. seqq. *periculo & difficul-*
tate non carere docetur I, 1, 25, 4
 (Tttt) 2 *Miscella-*

INDEX II. RERVM.

- Miscellanearum collectanea* 1, 1, 24
121. 1, 1, 25, 11
- Politicarum stylus & usus* 1, 1, 24, 48
seqq. III, 2, 1, 8
- Scriptores in quo differant a biographis* 1, 1, 23, 2
- in Epistolarum commercio qua methodo usus sit Pinellus* 1, 1, 15, 58
- Epistolas Ecclesiasticas antiquorum qui scripserint* 1, 1, 24, 130
- Medicas qui scripserint* 1, 1, 24, 129
- per Epistolas conversatio eruditorum* 1, 1, 23, 2. 1, 1, 15, 57
- Epistolica collectanea s. Excerpta* 1, 3, 9, 38
seqq.
- Epistolice formula* 1, 3, 9, 42. seqq.
- de Epistolis Batzaci & aliorum Gallorum iniquius iudicat Jacob Hovellus Anglicus* 1, 1, 24, 26
- in Epistolis familiaribus plurima latent rei literarie arcana* 1, 1, 25, 3. 1, 1, 24, 17
- Epistolographi Physici* II, 2, 2, 6
- Politici* III, 2, 1, 8
- Præcipui recensentur* 1, 1, 23, 1. seqq.
- 1, 1, 24, 1. seqq.
- Epithalmaica Carmina* 1, 3, 12, 29. seqq.
- Epithetorum Collectores* 1, 7, 1, 19
- Scriptores* 1, 6, 1, 23
- de Equis quinam scripserint* II, 2*, 46, 2
- Eralini apophthegmatum liber per invidiam a Pontificiis Paulo Manutio tribuitur* 1, 1, 21, 55
- Collectanea adagiorum contra Rhodiginum & Verdicium defenduntur* 1, 1, 21, 67. seqq.
- elogium* 1, 1, 23, 48. seqq.
- epistole sunt elegantes* 1, 1, 23, 48
- industria in MStis indagandis* 1, 1, 7, 15
- lib. de Copia Verborum & rerum laudatur* 1, 4, 10, 11. 1, 6, 1, 21
- lib. de ratione concionandi recensetur* 1, 6, 4, 2
- Panegyricus ad Burgund. Principem* 1, 6, 3, 6
- Paraphrases in N. T. ab Ed. Leo, aliquæ impugnata* III, 5, 1, 16
- de Scholasticis iudicia* II, 1, 13, 12
- Stylus, vid. Stylus.*
- Erasmus barbarici felicitissimus prostrator fuit* 1, 1, 23, 42
- in Ciceroem quædam inclementius dixit* 1, 1, 23, 15. acerbe ob id a J. C. Scaligero reprehensus 1, 1, 23, 16
- & 70. cuius tamen acerbioris eum postea penituit* 1, 1, 23, 17
- ob Scholasticos labores, μακρόλεγος a Cavillatoribus nominatus* 1, 2, 13, 23
- utilissimos de instituenda juventute libellos edidit* 1, 2, 2, 13
- ut Locorum Communium Collector a Scaligero traducitur* 1, 1, 22, 14
- Erathosthenes a varia doctrina πένταθλος & Philologus dictus* 1, 1, 6, 4
- Eremitæ Literarii quinam* 1, 1, 15, 20
- Erius (Joh. Petrus) παρὰ δέξος in crucendis literarum Admonitionum principiiis* 1, 4, 1, 10
- renatum e mysterio principium Philologicum scripsit* 1, 4, 1, 10
- 1, 4, 3, 5
- Erkeri Probiæ Buch laudatur* II, 2*, 29, 4
- Eruſti αέφος ἀρεφός illum in Philosophia parum Versatum fuisse, ostendit* II, 1, 12, 6
- Erotiani Lexicon Dictionum Hippocratiſ* 1, 4, 7, 8
- Errores populares nosse expedit* II, 2, 1, 9
- Eruditiæ*

INDEX II. RERVM.

- Eruditæ *Femine*, vid. *Fœminæ*.
 Eruditi ob simplicitatem & stultitiam non rare contentui habentur I, 1, 15, 30
 Eruditorum *Academix*, vid. *Academia*.
Acta Lipsiensia I, 1, 16, 42
Amicitiam ambicus ipse cruditus esto I, 1, 15, 19
Conversatione mutua res literaria augetur, vid. *Conversatio*.
Sermones familiares, vid. *Sermones*.
 Erythræi *Epistola stylo cultissimo sunt scriptæ* I, 1, 24, 9. seqq.
Eudemix fabula III, 1, 1, 5
libri vel absoluti, vel inchoati recensentur a Sylburgio I, 4, 11, 12
nomen sictum I, 1, 19, 60
pinacotheca Virorum illustrium I, 1, 19, 60
de Sarris Documentis & reliquis Operibus iudicium I, 6, 4, 13
 Erythræus adversus *Maresii iniquam censuram defenditur* I, 1, 19, 61. it. *adversus Reinsii censuram* I, 1, 24, 9, f.
 Esdræ libri 70. de *Cabalisticis secretis an extent* I, 1, 6, 28. I, 1, 18, 23
 Espagneti *Euchiridion Physicæ restituta recensetur* II, 2, 3, 6
libri duo commemorantur II, 1, 15, 17
 Ethica doctrina fabulis tradita III, 1, 1, 5. *iuris Cultori necessaria* III, 6, 1, 1
 Ethicæ Christianæ Scriptores III, 1, 1, 3. *Novatores & Corruptores* III, 1, 1, 4
 Ethicorum princeps est *Aristoteles* III, 1, 1, 6
 Etruscæ antiquitates *Prosperi, falsitatis & suppositionis a Leone Allatio arguuntur* I, 1, 9, 3. f. a *Curtio Inghiramo in lucem protracta censetur* I, 1, 9, 4
 Etrusci *Harpagices* I, 1, 10, 30
 Etymologiz *ridicula Job. Petri Eriici* I, 4, 3, 5
 Etymologiam *Latine Lingue tam Veteres quam recentiores pertractarunt* I, 4, 9, 2
 Etymologicum *Græcum Magnum laudatur, ejusque Autor ignoratur* I, 4, 7, 2. *MSum ejus possedit Vossius, ibid.*
 Evangeliorum *liber Otfridi Weissenburgensis a Flacio mendofo editus subtit. Evangelien - Buch in altfränkischen Reymen &c.* I, 4, 4, 3
 de Evangelistæ (*Job. Bapt.*) *orationibus judicium fertur* I, 6, 3, 2
 de *Eucharistia scripserunt Blondellus & Morneau* III, 5, 1, 29
 Eucharistici *Carminis exempla* I, 3, 12, 49
 Euclides *Geometrarum veterum est optimus* II, 4, 1, 6. *Commentatores ejus recensentur, ibid.*
 Evelini *Discursus Philosophicus de terra* II, 2*, 21, 7
Sylva & Pomona II, 2*, 41, 4
Evµαδix in quibus consistat I, 2, 1, 16 & 52
omnibus ingeniis non ineest, ibid.
variis adminiculis excitari potest I, 2, 2, 2
Εϋϋµα & Evµαδix an, & quomodo differant I, 2, 1, 10. *ab ingenio differt* I, 2, 1, 11. *est duplex* I, 2, 1, 12
Evµαδix pro Conditione varia hominum dirigenda est I, 2, 1, 15
 Eumolpidæ *cur sacrorum Eleusiniarum Præfides fuerint* I, 1, 13, 10
 Eunapius *scripsit vitas Philosophorum & Sophistarum* II, 1, 1, 2
 Euripides *Poeta Græcorum Tragicus* I, 7, 2, 7
 Euripidis *Tragædiarum editiones Versiones emendationes & Scholia* I, 7, 2, 7
 (Tttt) 3
 Eruptæ

INDEX II. RERV.

Europæ totius Historia a Bacclojo incepta, sed non absoluta III, 4, 1, 7

Statuum trutina Ducis de Rebau, III, 2, 1, 10

Europe vivant Anonymi Gallici IH, 2, 1, 10

Eusthatus in Homerum commentatus est I, 4, 6, 5

Eustratus male cum Eustathio confunditur II, 1, 9, 7. Scripta ejus in Aristot. ibid.

Exaggeratio Orationis in quo consistat I, 3, 7, 26

Excerpendi methodus & consilia qui auctores tradiderint I, 3, 1, 8. seqq.

studium male a nonnullis impugnatur I, 3, 1, 3. seqq.

in Excerptendo modus non adeo curiosus esse debet I, 3, 1, 10, I, 3, 2, 26

Excerpta Adagia I, 3, 6, 24. seqq. affectuum I, 3, 9, 33. exemplo docentur I, 3, 9, 34

amplificatoria I, 3, 7, 4. seqq. vid. Amplificatio.

Antiquaria Criticis jungi possunt I, 3, 5, 17. quid continere debeant I, 3, 5, 18. quomodo concinnanda I, 3, 5, 19

bibliothecaria utilissima I, 1, 6, 35

quomodo instituenda I, 1, 6, 36

characterum s. morum I, 3, 9, 16. seqq. exemplo e Terentii Adelphis docentur I, 3, 9, 26

Constantini Porphyrogeneta, vid.

Constantini.

Critica I, 3, 5, 1. seq. cui usui serviant ibid. quomodo adornanda, ibid.

Disciplinarum I, 3, 13, 2. seqq.

Exegetica I, 3, 5, 1. seqq. quomodo adornanda, ibid. cui usui serviant, ibid.

Facultatum omnium I, 3, 13, 32

Lexicorum & Observatoriorum exempla I, 3, 4, 5. seqq.

Observatoria quænam verba, quæque formulas, continere debeant I, 3, 4, 13. seqq.

Orationis copiosa I, 3, 7, 1. seqq.

Orationis ornata I, 3, 6, 1. seqq.

Oratoria enthymematica I, 3, 9, 1. seqq. non solum in civilibus sed & in sacris orationibus utilitatem habent I, 3, 9, 3. & quidem in omni causarum genere I, 3, 9, 5. seqq.

probat exemplum Cicer. Orat. pro L. Marano I, 3, 9, 11. & pro Cæcinnæ I, 3, 9, 12

Oratoria systematica I, 3, 8, 1. seqq.

Perroniana, vid. Perronius.

Pœtica I, 3, 10, 1. seqq. vel sunt Pœtis peculiaria I, 3, 10, 2. seqq. vel cum Rhetoribus communia. I, 3, 10, 24

Scaligeriana, vid. Scaliger.

Variis omnibus appellantur I, 1, 21, 20

Verborum & Phrasæologica autem omnia paranda I, 3, 2, 1. seqq. quomodo adornanda I, 3, 2, 3. seqq. cujus rei varia variorum auctorum iudicia traduntur & consilia I, 3, 2, 6. seqq. Quintiliani sententia rejicitur I, 3, 2, 32. seqq. Jul. Pollucis diligentia laudatur I, 3, 2, 34

Vocum singularum quomodo instituenda ex consilio Thomasi I, 3, 3, 3. seqq. eorum utilitas I, 3, 3, 8. seqq. qui scripserint I, 3, 4, 1. seqq.

Excerptorum antiquariorum liber I, 1, 21, 40

excege-

INDEX II. RERVM.

- exegeticorum utilitas in Legibus Romanis* 1, 3, 5, 10. *in Medicis* 1, 3, 5, 13
in Theologicis 1, 3, 5, 12
libris iungenda sunt Adversaria
vid. Adversaria.
- neceſſitas* 1, 3, 1, 1 ſeqq.
ſcriptores recentiores 1, 1, 21, 21
Veteres 1, 1, 21, 20
utilitas 1, 3, 1, 7. 1, 3, 13, 13
- Exegetica Excerpta*, *vid. Excerpta & Excerptorum.*
- Exegetici Commentatores Bibliorum recenſentur* III, 5, 1, 16
- Exercitatione ad ſtyli formationem maxime opus eſt* 1, 2, 13, 1 ſeqq.
multa inſolita in motibus, affectibus & appetitu, addiſci poſſunt
 1, 2, 3, 3 ſeqq.
etiam facultates animi & intellectus excitari poſſunt. 1, 3, 3, 2 & 8
- Exercitationis & conſuetudinis vum incredibilem peculiari diſſ. deſcripſit*
Eraſm. Bartbolini 1, 2, 3, 12
- Exoterica methodus* 1, 2, 7, 48 & 102
- Experimenta ad hiſtoriam naturalem ſunt referenda* II, 2, 1, 10
- Experimentorum capiendorum ſeptem modi a Ferulamio propoſiti recenſentur*
 II, 2, 1, 19 ſeq. *alius modus inartiſtialis commemoratur, Chymicis familiaris* II, 2, 1, 22
indagandorum methodus II, 2, 1, 18
hic inſignum uſum præſtant Loci Dialectici & Ars Analytica
ibid.
- Expurgatorii Indices* *vid. Indices.*
- Extemporales Cogitationes non negligenda*
 1, 2, 8, 39
- Extemporalis Orationis formandi artificia*
 1, 4, 6, 74 ſeqq.
- Exeringii (Eucharii) Copia proverbiorum* 1, 1, 21, 110
- Ezechielis Prophetæ ſepulcrum* 1, 1, 6, 25
- F.
- F**aber (Tanaquil.) *cum filia ſua Anna ad deſectionem a Reformatâ ad Pontificiam Religionem tentati*, 1, 7
 2, 2. *Anacreontis & Sapphus Carmina emendavit, notisque illustravit, verſionem autem molitus eſt* 1, 7, 2, 12. *in Græcis ſuit ætædixitor* 1, 1, 1, 14
- Fabretti (Raphælis) Supplementum Græciani ac Reineſiani* 1, 4, 14, 26
- Fabri (Antonii) adverſarius ſuit Bachovius* III, 6, 7, 11
- Codex Fabrianus commendatur* III, 6, 7, 11
- (Baſilii) loci obſervationum ex epistoſis Ciceronis recenſentur* 1, 3, 2, 28 ſeqq.
- Theſaurum eruditionis ſcholaſtica imperfectum Buchnerus, aliique auxerunt* 1, 4, 9, 16
- (Honorati) Argumenta pro Doctrina Ariſt. de quatuor Elementis & quatuor illorum qualitatibus examinantur* II, 2*, 13, 5
- Conſilium circa artiſcium aëronauticum* II, 2*, 22, 2
- Lib. de Homine* II, 2*, 47, 2
- Lib. de Plantis* III, 7, 1, 4
- II, 2*, 40, 1*
 II, 2*, 43, 1
- Sententia de phævia ranarum* II, 2*, 27, 3
- Sententia de vi magnetis recenſetur & approbatur* II, 2*, 32, 2
tr. de

INDEX II. RERVM.

- tr. de Sonis* II, 2*, 48, 3
(Tauaquilis) Aulacia in corrigendis
antoribus notatur I, 1, 24, 38
 II, 1, 5, 2
Elogium I, 1, 24, 36 seqq.
Epistole Critice I, 5, 1, 13
Philologica I, 1, 24, 36
Filia patrifans I, 1, 24, 40. I, 2, 9, 51
edidit Florum I, 4, 13, 6
Aristophanem etiam in Gall. Ling.
translulit I, 7, 2, 8
Filius 14. annorum autorum opinio-
rum lectione instruitur
 I, 2, 9, 45 sqq.
de Futilitate Poëticae liber landatur
 I, 7, 1, 1
Informandi methodus in Graeca & Latina
Lingua I, 2, 9, 44 seq.
Journal du Journal vid. Journal.
Lib. de Religionum unione nec Pontificis
nec Reformatis placuit
 I, 1, 24, 39
Lib. de Vitis Graecorum Poëtarum
 I, 7, 2, 1
Fabri (Honoratus) Aque figuram falso cubicam
facit II, 2*, 19, 1
Mare diversum specie facit a ceteris
agnis II, 2*, 20, 1
Maris invanescentiae causam non agnoscit
lunam II, 2*, 20, 4
Metaphysices Reformatior II, 5, 1, 8
Suspicionem Cartesianismi a se emoluitur
est II, 1, 15, 11
Fabricii Apologeticum pro genere humano con-
tra Atheismi calumniam
 III, 5, 1, 9
Historia Ciceronis I, 4, 11, 7
Fabula de Vulpecula III, 1, 1, 5
Fabulae Morales ad Elbicam spectant
 III, 1, 1, 5
Romanenses III, 1, 1, 5 *harum (vulgo Ro-*
mani) Scriptores I, 7, 3, 20
Fachinzeus Controversias illustres scripsit
 III, 6, 8, 4
Facii Dissert. in Livium laudantur
 III, 2, 1, 12
Falsationum historia integrum Vobum con-
ceret I, 2, 1, 5
Fama sapientiam & eruditionem semper comi-
tatur I, 1, 15, 60
Famae doctorum virorum detrabere summa
malitia & inscitia signum est
 I, 1, 15, 21 sqq. I, 1, 17, 27
Famam honeste aucupari, ut & ostentare, viro
erudito indecorum non est
 I, 1, 15, 24
Fames prodigiosa I, 2*, 48, 5
Familiares eruditorum sermones, invitis au-
toribus, non temere edendi
 I, 1, 16, 61 seqq.
Familiarum illustrium & nobilium Historici
laudantur III, 4, 1, 10
Fancheti (Claudii) Poëtarum Gallorum Hi-
storia I, 1, 18, 19. *huic Franc. Pe-*
trarcha multum debet I, 1, 18, 20
ab Aut. Verdiero edita est
 I, 1, 18, 21
Farnabii Index Rectoricus I, 6, 1, 17
de Falcino doctrinam praecipue illustravit
Frommannus II, 2*, 8, 8
de Fastis Romanorum quinam scripserunt
 I, 5, 2, 6
Fata sua habent discipline & scientia I, 1
 22, 25. *ut & libri* I, 1, 22, 26
Fati Theatrum scribere voluit Böcklerus, sed
non absolvit I, 1, 12, 35
Vis in Regnum Principumque canis
praecipue deprehenditur I, 1, 12, 35
Vis in terrarum & regionum cognitio-
se exserit I, 1, 12, 36
 de

INDEX II. RERV.

- de Fato doctrina non pertinet ad Physicam II, 2*, 2, 2. scripsit Flisco vid.
Ficino
de Fato Civili scribere voluit Autor III, 2, 1, 17
Febres in fermentatione consistunt II, 2*, 6, 9
quomodo curari possint II, 2*, 8, 4
Feind (Bartholdus) Hortum Conicum edidit I, 3, 4, 17
Feldeni elementa juris. universi III, 6, 1, 6
structura in Grotium III, 6, 1, 5
Fermentationes doctrina maximum in Physicis & Medicis usum habet II, 2*
6, 9. de ea Scriptores precipui ibid.
Ferrarii (Octavii) Inscriptiones I, 6, 3, 11
lib. de sermonibus exotericis II, 1, 8, 6. II, 1, 12, 1
Prolusiones I, 6, 3, 1
Ferrarius (Hieron. de) scripsit Locos Communes in Scoti Opera II, 1, 14, 9
Ferrarius de Acclamationibus Libb. VIII. edidit I, 5, 2, 15
de Cultura pomorum aureorum & Mali Citrei II, 2, 43, 2
de Re Festiaria scripsit librum, quem continuavit Rubenius I, 5, 2, 9
Ferti sociabiliter cum Cupro impossibilis II, 2, 1, 5
transmutatio in cuprum possibilis ib.
Ferro (Giovanni) Teatro d'impresce recensetur I, 1, 21, 60
Festinatio nimia in studiis ante omnia vitanda I, 2, 8, 50 seqq.
de Festis quinam scripserint I, 5, 2, 6
Fetteri succus Curtianus est exsuccus III, 2, 1, 4
Feudale jus ad notitiam juris publici necessarium III, 6, 7, 15. est æquododov ibid.
collectionem illius instituit Mercurius, alique ib. ejus interpretes ib.
Fearbornius Synopsin Errorum Calvinianorum edidit III, 5, 1, 32
Ficini (Marfilii) Scripta plurima recensentur II, 1, 7, 15
Theologia III, 5, 1, 3
Ficinus (Marfilii) Philosophus Platonici ad Magiam proclivior fuit II, 1, 7, 15
de Veritate Religionis Christianæ scripsit III, 5, 1, 7
Figelius (Edm.) quisnam fuerit I, 5, 2, 14
de Statuis & Statuariis scripsit ib.
Figulus (Seb.) de Epithetis I, 6, 1, 23
Figuræ & formula Orationis quomodo differant I, 3, 7, 14 seqq.
sententiarum & affectuum I, 3, 7, 14 14.
de Finibus regundis Scriptores quinam illustrant III, 6, 4, 4
Finnicæ gentis Scriptores I, 1, 18, 48
de Firmitate agitur II, 2*, 7, 6
Flacci Argonautica I, 4, 13, 8
felicitas in Epico Carmine ibid.
Flacci (Matth.) Catalogus Testium veritatis cum notis Dieterici III, 5, 1, 24
furtum bibliothecarium I, 1, 4, 24
Flagellatio nonnullis actus Veneris incentivum II, 2, 8, 6
Flaminii (Marcj Ant.) Paraphrasis in Arist. libros de prima Philosophia II, 1, 11, 15
Flandria (Dominicus de) D. Thome accrimus suis propugnator II, 1, 14, 18
ejus scripta, que supersunt, recensentur ibid.
Fleta est Jus Anglicum III, 6, 3, 1
Flexilitas quid sit II, 2*, 7, 6
Flisco librum de Fato scripsit, de quo judicium fertur II, 3, 1, 2
Florentinæ Academiæ I, 1, 14, 28 seqq. II, 2, 1, 15
Relationes Physicæ II, 2, 1, 16
Flori de dictione judicium I, 4, 13, 6
(Uuuu) Editio

INDEX II. RERVM.

- Editiones variae* I, 4, 13, 6
Exscriptor est Josuander, Gothus ib.
Florus Historiam Romanam in Compendium contraxit I, 4, 13, 6
Florum resuscitatio ope roris, & productio sine femine, in dubium vocatur II, 2*, 27, 5
Fluddii (Rob.) Adversarii II, 2, 15, 5
Ingenium mirabile, scripta & inventa egregia Mathematica I, 2, 7, 64 seqq. II, 2, 15, 5
Magistarum rerum studium II, 2, 15, 5
Philosophia est enthuasiastica II, 2, 15, 5
Philosophia Mosaica improbat II, 2, 3, 4
Somnia picturaeque ridicula de causis morborum II, 2, 15, 5
Fluddius (Rob.) Angelos ventorum Praeides facit II, 2*, 23, 5
Cogitationes a Genitalibus cerebri proavci credit II, 2, 5, 5
Duo Principia Catholica Medico-Physica constituit II, 2, 15, 5 *de his judicium fertur* ibid.
in Meteorologia Cosmica nubes capiat II, 2*, 27, 2
Morbos ridicule dividit II, 2, 15, 5
Thermometrorum inventor quibusdam creditur II, 2*, 18, 4
in his omnem suam Philosophiam fundat ibid.
de Fluiditate agitur II, 2*, 7, 6
in Fodinis Spiritus s. Demones dari certum est II, 2*, 2, 5
Femina vomuit & alvo laxata est, tonitruo audito II, 2*, 8, 10
Feminae erudite academiis Italicis quoque recipiuntur I, 1, 14, 40
Feminarum doctrinarum bibliothecam scribere cepit Lud. Jacobus, an absolverit, incertum I, 1, 17, 13.
elogia qui scripserint I, 1, 19, 59.
exempla, Tanage. Fabr. filia I, 1, 24, 40
Olympia Fulvia Morata I, 1, 24, 117
Elisabetha Johanna Westonia I, 1, 24, 118
Laura Briziana I, 1, 24, 118
Aloysia Sygea I, 1, 8, 31
Mediatorum se jactavit Postellus I, 1, 24, 119
Fogelii (Martini) lib. de Physicis Italis II, 1, 12, 2
Scripta varia avendota I, 1, 7, 43.
Fontes artificiales II, 2*, 20, 8
Fontium Origo e Vaporibus, pluviiis & mari II, 2, 20, 8
Originem marinam, a Vossio impugnata, defendit Burserus II, 2*, 20, 8
Specialium Scriptores II, 2*, 20, 9
de Fontium Origine quinam scripserint II, 2*, 20, 8
Forbesii Instructiones Historico-Theologicae laudantur III, 5, 1, 29
Forcatuli Necromantia recensetur III, 6, 8, 3
Formarum Divisiones & subdivisiones II, 2*, 1, 9
fontem, lucem primariam facit Comenius II, 2*, 1, 8
Formicarum generatio &c. II, 2*, 45, 8. *ex illis Olcum & spiritus preparantur* ibid.
Formis omnia, sed perperam, tribuerunt Aristoteli II, 2*, 18, 4
de Formis substantialibus in utramque partem disputatur II, 2*, 1, 7
tam hominum, quam animalium bruto-

INDEX II. RERVM.

- brutorum, & corporum reliquorum vera doctrina* II, 2^a, 1, 8
Formulæ affirmandi vel negandi I, 3, 7, 19. I.
Connexionum Periodicarum I, 3, 4, 24
 I, 3, 8, 14. seqq. vid. *Periodica*
Dialogistica I, 3, 9, 37
Epistolica I, 3, 9, 24. seqq.
Orationis systematica sunt vincula, quibus partes ejus coherent
 I, 3, 8, 1
Poëtica I, 3, 10, 17
Volendi, vel nolendi I, 3, 7, 22. seqq.
Formulas fori Romani veteris collegit Brissotius, & post illum Calvinus
 III, 6, 3, 3
Förslero plagii crimen intendit Rittershusius
 III, 6, 4, 4
Försleri (Christi) Elogium a Böclero scriptum
 I, 1, 19, 42. iniqua censura ab Amelot de Hussenje proposita refellitur
 I, 1, 19, 43
de Förslero & Thoma Campanella singularis historia I, 1, 19, 44
Fortificatoria ars a Germanis, Belgis, Gallis & Italis exculta II, 4, 1, 7
Fortii (Joach.) Consilia paradoxa pro sanitate corporis tuenda I, 2, 8, 40. seqq.
sententia paradoxa de penuria præ opibus eligenda I, 2, 8, 15. vid. Ringelbergius.
Fortius (Joachimus) Polygraphias affectator
 I, 1, 22, 33
de Fortuna doctrina ad Physicam non pertinet II, 2^a, 2, 2
Fournenc (Jacobi) Synopsis universa Philosophia recensentur II, 1, 14, 51. *sententia peculiaris de multiplicatione anime, ibid.*
Fracastorius optimus Poëta Epicus laudatur
 I, 7, 3, 8
Francii (Petri) Elegia de Candia sunt nitidissime I, 7, 3, 9
Franciscanorum Annales, Gonozaga dedit
 III, 4, 1, 18
Francisci (Frasmi) Volumina Germanica laudantur II, 2, 2, 7
Franckenbergs jeshiger Welt regierende Schaubühne III, 2, 1, 17
Frauckii (Christoph.) Diss. sub tit. Atheus Convictus III, 5, 1, 9
Franckius (Christi) refutationem Wendelini & Marefui molitus est III, 5, 1, 32
Frankofurtanum Jus III, 6, 10, 3
Fraffen (Clausii) Philosophia Academica, & selectissimis Aristotelicis & Scotistis adornata recensetur II, 1, 14, 12
Frates rosæ crucis eorumque doctrina I, 1, 13, 34. III, 5, 1, 36. *varia variorum judicia experti, ibid. quorum causam Mich. Meyerus publico scripto egit* I, 1, 13, 34. III, 5, 1, 36. ut & alii I, 1, 13, 34
Freigii (Joh. Thoma) Ciceronianus recensetur I, 1, 21, 114
Loci Communes uberores promissi & maxime profuturi, lumen non viderunt I, 1, 21, 114
Freigius (Joh. Thomas) propugnator Rami acerrimus II, 1, 12, 1
Freinsheimii Diss. de potualida II, 2^a, 42, 4
Labor in Tacitum non absolutus I, 4, 13, 4
Orationes laudantur I, 6, 3, 3
Supplementa Liviana recensentur I, 4, 11, 11
Fresne (Carolus du) Glossarium ad scriptores media & infima Græcitatibus conscripsit I, 4, 8, 12. III, 6, 7, 16
quibus Lexicis in hoc Glossario consiciendo usus sit, docetur I, 4, 7, 11
 (Unuu) 2 Glos.

INDEX II. RERVM.

- Glossarium Latinitatis media atque infima scripsit* I, 4, 9, 18
- Frey (Jani Cecili) artificia in extemporali Oratione, memoriter recitanda, recensentur* I, 2, 6, 74 seq. I, 2, 5, 51. I, 6, 1, 18
- Freymonii Symphonia Juris utriusque Chronologica* III, 6, 3, 5
- Fricius de Republ. emendanda* III, 2, 1, 5
- de Frigidi potus abusu scripsit Masfnus* II, 2*, 42, 4
- Frigore extincti, invitam revocati* II, 2*, 17, 5
- de Frigore scripsit Boyleus* II, 2*, 17, 4. *Comenius* II, 2*, 17, 5
- Frigoris causa sunt corpuscula salina* II, 2*, 17, 3. *non autem venti* II, 2*, 17, 4
- effectus sunt varii* II, 2*, 17, 5
- νεωτον δεκταρον non est aqua* II, 2*, 19, 2
- Frigus arte produci potest* II, 2*, 17, 5
- attenuat aquam* II, 2*, 17, 5
- & Calor ad omnes naturae Operationes concurrunt* II, 2*, 17, 1
- non solum ut qualitas & privatio est considerandum, sed etiam ut positivum aliquid* II, 2*, 17, 2
- quidam derivant a particularum vitro-aerearum motu languidiori, quidam a Spiritibus frigorificis* II, 2*, 17, 3
- Frischlini Syntaxis Lat. laudatur* I, 4, 10, 10
- Frutschius Disputationes variorum collegit* III, 6, 9, 5
- Frommannus fascini doctrinam illustravit* II, 2*, 8, 8
- Fromondus in libris suis Meteorologiis mirus est nugator* II, 2*, 27, 12
- ex Fronte Ari divinatricis, vid. Metoposcopia.*
- Frontinus scripsit de Stratagematibus, nec non libellos de Aquaductibus & Cloacis* I, 4, 13, 5
- Fruges ope nitri fertiliores reddi possunt* II, 2*, 41, 1
- Fuci literarii* I, 1, 15, 15
- Fuggerus (Ulr.) Bibliothecam Heidelbergensem auxit* I, 1, 4, 17
- Henr. Stephani annuo stipendio aluit, ut libros Graecos ederet* I, 1, 7, 27
- Possessor summi arcani Physici fuisse creditur* I, 1, 4, 15
- Fuldensis Bibliotheca, ad miraculum plenissima, furore militari perijt* I, 1, 5, 20
- Fulgentius vitam Pauli Sarpis scripsit* I, 1, 1, 5. I, 1, 19, 21. seqq.
- Fulgur a nubium congelatarum lapsu falso derivant Mayovius & Cariesius* II, 2*, 24, 5
- Fulguris accenso per antiperistasin contra Hon. Fabri descenditur* II, 2*, 24, 4
- Origo est e vaporibus sulphureo-nitrosis* II, 2*, 24, 5
- de Fulguris miris effectibus Scriptores* II, 2*, 24, 6
- Fulmina artificialia parari possunt* II, 2*, 24, 6
- Fulminares Lapides, vid. Lapides.*
- de Funambulatoria Anglus Tuscanus scripsit* II, 4, 1, 16
- Funcci Brevariium* III, 2, 1, 6
- de Funerum ritibus quinam scripserint* I, 5, 2, 8
- Fungus quidam marinus cur se ad cultrum admonui contraxerit & corrugaverit, disquisitur* II, 2*, 44, 3
- Furfurariorum Academia Florentina unde nomen traxerit* I, 1, 14, 28
- Furlani*

INDEX II. RERVVM.

Furlani (Dan.) *Commentarius in Aristot. lib. de animalibus* II, 1, 11, 13
 de Furore Poët. quinquam scripserunt I, 7, 1, 14
 Fürstenbergii (Ferd.) *Pœmata laudantur* I, 7, 3, 9
 de Furtis Poëtarum Arctades & Ægidius Menagius scripserunt I, 7, 1, 15. de his judicia Longini & Auctoris, ibid. in iis furtis singularis versutia Speronii, ibid.
 Futurorum prænotio divinum quid sapit I, 12, 26

G.

Gaddius (Jac.) *Censor Auctorum sepe est ineptus* I, 1, 16, 21
monet parturiendo non nisi iures parit. I, 1, 18, 6
in Opere de scriptoribus non Ecclesiasticis judicia de Auctoribus futilia profert I, 1, 16, 19 & 21
a Philippo Labbeo Sciolum Florentinum vocatur I, 1, 16, 20
scripsit pene Bibliothecam librorum ib. Simia Photii dicitur I, 1, 16, 18
 Gaffarelli *Curiositez inouies* II, 4, 1, 10. II, 2°, 8, 7. II, 3, 1, 12
 Galaxia vid. Via lactea.
 in Galenun labores Hofmanni commendantur III, 7, 1, 2
 Galenus *atheismi falso incusatur* I, 1, 8, 13
 Galei *Philosophia Generalis* II, 1, 1, 8
The Court of gentilis, ib. & III, 5, 1, 2
 Galilei (Galileus) *fluxum maris ad terram retulit* II, 2°, 20, 3
librum scripsit de demonstrationibus Mathematicis, &c. II, 4, 1, 15
 Galleii *Traité de plus belles bibliothèques du monde* I, 1, 17, 19
 Galli *cujusdam historia, linguas omnes in*

sonno loquentis I, 2, 9, 28
 Galli *ab Italis in amicitia colenda differunt* I, 1, 15, 34
an sint plagiarii Anglorum, disquiritur I, 6, 4, 30
præ ceteris nationibus Poëtica gloria excellunt I, 1, 18, 19. seqq.
 Gallia *Christiana* III, 4, 1, 18
 Galliz imperium orbis promittit Possellus I, 1, 10, 36
 Regis prudentia *Oeconomica* III, 3, 1, 4
 Regum curationes *per tactum* II, 2°, 8, 6
 Gallica *Adagia* I, 1, 21, 101
Grandiloquentia I, 1, 24, 27
natio præ ceteris πολυμαθὲς est studiosa I, 1, 1, 20
 Gallicarum urbium *Topographia, vid. Topographia.*
 Gallicorum *Scriptorum Memoria, vid. Memoires.*
 Gallicum *Lexicon, vid. Vocabularium.*
 Gallonii (Ant.) *tr. de Suppliciis & Torturis* I, 5, 2, 14
 Gallorum *Academia Parisenses recensentur* I, 1, 14, 42
Academie françoise a Card. Richelieu instituta I, 1, 14, 41. *descripta a Du. de Pelissou. ibid. ad culturam & nitorem Gallice Lingue instituta, ibid. & quidem ob famam Societatis Acad. Oxoniensis* I, 1, 14 44. II, 2, 1, 15. *ab Abbate de S. Germaini publice impugnata* I, 1, 14, 41
 Cura in libris *sue gentis consignandis laudatur* I, 1, 18, 18. seqq.
 in Historicis *veteres Patresque magna sunt merita* III, 4, 1, 1
 Prophe-

INDEX II. RERVM.

- Propheta, Nostradamus, vid. Nostradamus.*
- Gallucci (Tarquin.) *Comm. in Ethica Arist.* 11, 1, 11, 16
- Orationes sunt elegantes* 1, 6, 3, 2
11, 1, 11, 6
- Plagium* 11, 1, 11, 6
- Gambarella *Antithetorum amica simulat, arbitris Plauto, Terentio, Cicrone, Casare* 1, 6, 1, 23
- Garruli *molesti speciem præbet Angelus Angelus* 1, 1, 15, 43
mores describit Horatius lib. 1, l. 9 1, 3, 9, 24
- Garrullitas in *Conversione molestissima* 1, 1, 15, 42
- Gassendi (Petri) *Biographia recensetur* 1, 1, 19, 18
- Comment. in X. Lib. Lærtii* 11, 1, 5, 3
- Descriptio vite Peiresciana* 1, 1, 19, 17
- Exercitationes Paradoxicæ adversus Aristot.* 11, 1, 12, 3, 11, 2, 12, 7
- Lib. de Epicuri vita, moribus & doctrina* 11, 1, 5, 1
- Lib. de motu perpendicularium* 11, 4, 1, 15
- Gassendus *Philosophiam naturalem Democriti & Epicuri illustravit* 11, 2, 7, 5
- Gatakeri *Adversaria, & Animadversionum variarum liber* 1, 5, 1, 11. *de eo judicium, ibid.*
- Comm. in M. Aur. Antonini τῶν εἰς ἑαυτὸν laudatur* 11, 1, 4, 4
- Gaudentii *Diff. de Pythagorica animarum transmutatione* 11, 1, 2, 9
- Festinatione extemporalis in scribendo notatur, ibid.*
- Iustar Academicum, ibid.*
- Gazophylacia *nummorum bibliothecis addita solita* 1, 1, 6, 11
- Gelenii (Sigism.) *Lexicon Symphonicum commendatur* 1, 4, 3, 9
- Gellii *defensor fuit, Stephanus editiones variae, ibid.* 1, 4, 14, 2
- Gellio *in vigilas noctes Parisinas scripsit Stephanus* 1, 4, 14, 2
- in Gellium notas qui scripserint* 1, 4, 14, 2
- Gelotoscopia *Aldorisi* 11, 3, 1, 3
- Gemisti (Georg.) *lib. de Platonica & Aristotelica Philosophia differentia* 11, 1, 7, 2
- Gemma (Cornelius) *de Arte Cosmo - Critica seu de natura divinis characteris lib. edidit* 11, 2, 2, 4
- Gemmae *artificiales e vitro* 11, 2, 3, 2
- has parandi artem tradit Neri, ibid.*
- Geminarum *Constitutio, generatio & solutio juxta Boyleum* 11, 2, 33, 2
- Præstantia & prærogativa ostenditur* 11, 2, 33, 1
- Scriptores recensentur* 11, 2, 33, 1
- Vires, & quid de his judicandum* 11, 2, 33, 3
- Substantiam primam, liquidam esse statuit Boyleus* 11, 2, 10, 3
- Genealogici *Scriptores* 111, 4, 1, 10
- Generatio *animalium ex Anatomicorum Observationibus discenda* 11, 2, 45, 1
- non fit e semine, sed ex ovis* 11, 2, 45, 2 & 3
- de Generatione multa Aristotelicorum sunt subtilitates* 11, 2, 28, 3
- Generationem *equivocam dari negat Rhedi* 11, 2, 45, 5
- in Genesin Commentationes Pererii* 11, 1, 1, 7
- Genethliaca *Carmina, vid. Natalis.*
- Genii *familiares ad Magiam spectant* 11, 3, 1, 17, *an illor Socrates & Cardanus*

INDEX. II. RERVM.

- nus vere jactarint ibid.*
de Genitalibus Virorum quinam scripserint II, 2*, 47, 3
Genium suum familiarem cognoscendi ars ad Magiam spectat II, 3, 1, 14
contra Gentiles Scripta Patrum III, 5, 1, 7
Guntilis (Alberti) Diss. de abusu mendacii III, 1, 1, 11
Diff. de Libris juris Civilis III, 6, 4, 3
Libb. de jure Belli & Romanorum armorum III, 6, 1, 6
de Gentilismo non retinendo librum scripsit Campanella II, 1, 12, 4
Gentilium Collegia secreta vid. Collegia.
de Diis & Religione Scriptores I, 5, 2, 6
Libri Theologici s. Theurgici, multa secretioris naturæ arcana continent I, 1, 10, 5, 1, 1, 13, 2
Mythologia Chymica arcana continet I, 1, 11, 17
Theologia initio satis sincera, cur tractu temporis variis superstitionibus sit incrustata I, 1, 10, 22
Theurgia arcana Jamblichius libro de Mysteriis Aegyptiorum late proponit I, 1, 10, 6 seq.
Theurgia arcana Compendio in Hermetis s. Mercuri Columnis consignata I, 1, 10, 9. a Chaldeis & ludorum Braumibus propagata I, 1, 10, 12 seq.
Gentium Leges & mores quinam descripserint III, 2, 1, 16
Migrations III, 2, 1, 17
Gentius (Georg.) Linguarum Orientalium cognitionem itineribus suis in Orientem sibi paravit I, 4, 1, 6
Geodesia a Germanis exculta II, 4, 1, 7
Geographiæ divisio & differentia a Cosmographia II, 4, 1, 11
Geographiam per chartas hystorias & aleam addiscendi artificium est ineptum II, 4, 1, 12
Geographica mnemonica Königii per aleam usum rejicitur I, 2, 6, 50
Geographicus Schenatismus Uppendorffii, certis figuris notatur, recensetur I, 2, 6, 79
Geographorum Nomenclatores Historici II, 4, 1, 2 & 11
Geomantia Chinesium Physica e terra figura & constitutione de hominum ingenio judicat II, 3, 1, 13
describitur II, 3, 1, 13 *ejus scriptores ib.*
Geometria Sævæ quid spirat I, 1, 12, 22
Geometrix compendiorum Scriptores præcipui II, 4, 1, 6
studium ingenia maxime excitat I, 2, 11, 17
Geoponici autores de agricultura scripserunt II, 2*, 21, 7. II, 2*, 42, 1
Georgii (Davidis) historiam descripsit, errorumque refutavit Jessenius III, 5, 1, 36
(Francisci) Harmonia mundi ansam suggerente, Pythagoreorum Harmonica Universi proportio impugnatur II, 1, 2, 6. II, 2, 3, 6
II, 2*, 11, 7
Gerhardi (Johannes) Loci Theologici III, 5, 1, 17
Germanicæ Linguae Antiquitatis Scriptores I, 4, 4, 3
Barbariem ad Regular Grammaticales reducere conatus est Carolus M. absolvitque Ottfridus *ibid.*
Cultura iis seculis, quæ barbaricè regnabat, non obiecta I, 4, 4, 4
Exco-

INDEX II. RERVM.

- Excolende studium impendit Otfridus*
alique ibid.
- Et Persica affinitatem ostendere voluit*
Elichmannus II, 1, 3, 3
- Prærogativa præ aliis offertur*
 I, 4, 4, 3
- Germanicorum Adagiorum Scriptores*
 I, 1, 21, 110
- Germanismi in Oratione Latina quomodo admittendi*
 I, 3, 4, 19 seqq
- de Germanorum meritis in Rem Literariam*
Tractatus Autoris promissus I, 1
 13, 33, 1, 1, 10, 56, 1, 1, 18, 50
- Germanorum Historia literaria desideratur*
 I, 1, 18, 50
- incuria in describendis artificum vitis*
notatur I, 1, 19, 71
- indoles inquisitiva laudatur a Spræato*
 II, 2, 1, 16
- originem demonstrare allaboravit Piccartus*
 II, 1, 11, 30
- veterum hymni et carmina* I, 1, 3, 11
- veterum libri rhythmi* I, 1, 7, 32
 I, 1, 3, 11
- de vitis scripsit Melchior Adami, Wittenius et Spitzelius* I, 1, 18, 51 seqq.
- in Germanos convitia exterorum retrahuntur*
 I, 1, 18, 6 & 50. I, 1, 22, 14
- Gerfonis (Jobannis) Scripta quadam emmerantur*
 II, 1, 13, 8
- Gesneri Bibliotheca s. Catalogus universalis*
 I, 1, 18, 10. qui liber a variis varie auctus et editus est
 ibid.
- Economus* III, 7, 1, 7
- Mithridates* I, 4, 3, 9
- Gesnerus (Conradus) Vir diligentissimus laudatur et contra nonnullorum exterorum censuram defenditur* I, 1
 18, 5 sq. I, 1, 22, 14 sq. et excusatur I, 1, 18, 7. et ab exteris qui-
- burdam candidis magni aestimatur*
 II, 1, 18, 7 seqq. I, 1, 22, 15. circa nomina propria Germanorum Virorum aequi et mulierum laborat in Catalogo Operum suorum
 I, 4, 4, 5
- Geswaldus (Philippus) Doctrinam de arte mnemonicæ omnium accuratissime persequitur*
 I, 2, 6, 45
- Ghetaldi Archimedes promotus* II, 4, 1, 15
- Ghilini (Hieron.) Theatrum hominum literatorum*
 I, 1, 19, 54
- Giesebertus Comm. in Jus Dithmarsicum scripsit* III, 6, 10, 4. de ejus Justiniano Harmonico judicium fertur
 ibid.
- Gifanii Antinomia vituperantur* III, 6, 8, 4
Comm. in Ethica et Politica Arist.
 II, 1, 14, 70
- Comm. de Justiniano Imperatore*
 III, 6, 4, 2
- de Gifanio ejusque Commentariis judicium*
 III, 6, 7, 9
- Gifanius in emendando Lucretio plagii infirmulatur*
 I, 4, 11, 12
- impudentiæ accusatur a Scaligero*
 I, 4, 11, 12
- insigni plagio Gellium editioni paratum Præterito surripuit*
 I, 4, 14, 2
- Gigantes præcis temporibus fuisse conceditur, gentes autem integras fuisse negatur*
 II, 2*, 2, 6
- de Gigantibus fabula et scriptores* II, 2*, 2, 6
- Gignendi liberos sapientes an ars datur*
 vid. Liberos.
- Gilberti (Guilb.) dogmata recensentur*
 II, 2, 15, 7
- Philosophia nova de Magnete, Magneticisque corporibus, et de magno Magnete Tellure*
 II, 2*, 32, 2

INDEX II. RERVVM.

- in Physicis novatio* II, 2, 15, 7
Glacies artificialis II, 2*, 17, 3 & 5. II, 2*, 27, 9
Gladiatoriae Scriptores II, 4, 1, 16
*de Gladiatoribus & Amphitheatro Romano scri-
 pti Lipsius* I, 5, 2, 12
*de Gladiis, sub certa constellatione consecrati, quin-
 dam fabulantur* II, 2*, 8, 7. *huc re-
 fertur gladius Gust. Adolphi* ib.
*Gladius Talismanicus Gustavi Adolphi, Reg.
 Succ. vid. Gustavus.*
Glandorpii Onomasticon Historiae Romanae
 I, 5, 2, 5. III, 4, 1, 10
Glanvii (Josephi) Lib. Plus ultra II, 2, 1, 3
Philosophia pia II, 2, 9, 2
Scephtis scientifica II, 1, 6, 1. II, 2, 9, 2
*Glossii (Salom.) Explicationes Evang. & kpiſt.
 laudantur* I, 6, 4, 23
*de Glauberi nova mundi miraculo censura fer-
 tur* II, 2*, 38, 1
*Globi terraeque cognitio tantum superficiaria
 est* II, 2*, 13, 1
*conflagrationis possibilitas & physica oſten-
 ditur* II, 2*, 3, 5
*de Globorum & Orbium integrorum interitu,
 quaestio affirmative deciditur*
 II, 2*, 5, 2
Gloneri (Sam.) Profodia laudatur
 I, 7, 1, 16
Glossariorum in Leges exotericas scriptores
 III, 6, 6, 2
a variis editorum historia I, 4, 7, 13
apud veteres copia I, 4, 7, 12
Glossarium Juris Graeci Car. Labbei
 III, 6, 4, 11
Glossarum diversa acceptio I, 4, 7, 12
*Gnomiae morales animis puerorum firmius ha-
 rent* I, 2, 9, 57. *ſtylo tamen temere
 non immiſcende* I, 2, 10, 19
Gnomicae Lobkowitz tradidit II, 4, 1, 8
Goclenii Chiromantia II, 3, 1, 6
Lexicon Philosophicum I, 4, 4, 5
Godcau Historia Ecclesiastica laudatur
 III, 4, 1, 13
Goedarti Historia inſectorum recensetur
 II, 2*, 45, 5
Goldaſti Paracnetici veteres I, 4, 4, 3. *ei non
 adeo aquus eſt Scaliger* ibid.
Goneſii Halographia recensitur II, 2*, 39, 1
Gonzalezii Opinio de duplici terra II, 2*, 21, 4
de eo judicium Micralii ibid.
Gorkei Daſtyliotheca I, 5, 2, 9
Exercitationes Philosophicae
 II, 1, 12, 5. II, 2, 15, 2
*Sententia, omnia ex nihilo generari &
 in nihilum demum reſolvi, eſt abſur-
 da* II, 2*, 1, 3
Gothanum Compendium Historiae Ecclesiasticae
 III, 4, 1, 13
Gothaca Evangelistarum verſio III, 5, 1, 14
*Ulpiae Evangelia ad veteris Linguae
 Germaniae monumenta reſeruntur*
 I, 4, 4, 3
*Gothofredi (Dionyſii) Notae super Corpus Juris
 Civilis laudantur*
 III, 6, 4, 9
(Jacobi) Ars cauſandi promiſſa
 III, 6, 11, 1
Commentarius in Regulas Juris
 III, 6, 3, 8. III, 6, 6, 4
Conciliatio Legum promiſſa
 III, 6, 8, 2
*Corpus antiquitatum Rom. e Libris
 Juris promiſſum*
 III, 6, 3, 11
*Editio atque illuſtratio Codicis Theo-
 doſiani commendatur*
 III, 6, 3, 6. III, 6, 4, 5
Fontes IV. Juris Civilis
 III, 6, 3, 2, & 8
Manuale Juris III, 6, 4, 4
(Xxxx) Notae

INDEX II. RERVM.

- Notæ ad Corpus Juris* III, 6, 7, 2
Gottorpiensis Aloë a Majore descripta vid.
Aloë.
Biblica Manuscripta I, 1, 7, 64
 I, 4, 12, 9
Græcæ ad Literas olim naufragabant omnes
 I, 1, 2, 10
*Græcæ Lingue pronuntiationis historia & scrip-
 tores* I, 4, 6, 18
*Græci Exules, capta Constantinopoli, græca-
 rum rerum notitiam in Occidente
 resuscitarunt* I, 1, 2, 16
 I, 1, 11, 20. II, 2, 12, 6
Grammatici inediti recensentur, I, 4
 6, 4. seqq. *moderni laudantur*
 I, 4, 6, 14
*in Philosophando diversis institutis mun-
 tur* II, 2, 7, 1
*Philosophi veteres ab Ægyptiis sacerdo-
 tibus arcantiores scientiarum haufe-
 runt* I, 1, 6, 30. I, 1, 10, 6 seqq.
Pythagoram agnoscunt parentem
 II, 2, 7, 1
Græcia antiqua Jacobi Palmerii I, 5, 1, 9
*in Græciam Colonia Ægyptiorum ante Orpheum
 sunt deductæ* I, 1, 13, 9
*Mysteria ex Ægypto translata sunt ab
 Orpheo* I, 1, 13, 6
Græcorum Leges ab Ægyptiis sunt derivatæ
 III, 6, 2, 4
de Magistratibus Scriptores recensentur
 I, 5, 2, 7
Musica vid. *Musea.*
*Philosophia, nec plane contemnenda nec
 nimis extollenda* II, 2, 7, 2
*Poëtarum Lyricorum Poëmata maxima
 ex parte a Græcis Monachis super-
 stitiosis sunt combusta* I, 1, 5, 27
*quorum ob obsecrationem facilis est
 jactura* I, 1, 8, 28
Prytanæa vid. *Prytanæa,*
*Religio diffidit a Romana, non ita a Pro-
 testantium Religione* III, 5, 1, 23
Veterum Epistolæ vid. *Epistolæ.*
Vita est corruptissima III, 5, 1, 23
in Græcos autores exercitationes Palmærii
 I, 5, 1, 9
*Grævius in Thesaurio Antiquitatum Romanarum
 potiores de his Scriptores col-
 legit* I, 5, 2, 16
Grammatica in quonam proprie consistat
 I, 4, 1, 1
*Grammaticæ Difficultas non minor est, quam
 Metaphysicæ & Logicæ* I, 2, 1, 29
 I, 2, 9, 20. I, 4, 10, 1
Diviso & partes I, 4, 1, 2
*Minutius puerorum ingenia non sunt tor-
 quenda* I, 2, 1, 29 seqq.
 I, 2, 10, 14
Præceptis Principes non sunt macedandi
 I, 2, 12, 12 seqq.
Vindicia contra ejus contentores
 I, 4, 1, 1
*Grammaticam Germanicam inchoavit Carolus
 M. Imp.* I, 4, 4, 4
nullam didicit Scioppius, ut & Corvæus
 I, 2, 1, 32
Grammaticarum tricavum architecti notantur
 I, 2, 1, 31 seqq.
Grammatici Græci vid. *Græci.*
Latini veteres & recentiores
 I, 4, 10, 2 & 3
*Grammaticorum regulis non subjici debent bo-
 ni autores* I, 3, 4, 32
*Granadus (Jacobus) Comm. in Summam S. Tho-
 mæ scripsit* II, 1, 14, 27
*Granatenfis (Lud.) insignis Orator Ecclesiasti-
 cus, laudatur* I, 6, 4, 25
*scripsit Conciones & Rhetoricam
 Ecclesiasticam, nec non Locos
 Com.*

INDEX II. RERVM.

- Communes, idid.*
- Grand (*Antonius*) est Epitomator Cartesii II, 1, 15, 9. Diff. scriptis de earentia sensus & cognitionis in brutis II, 2*, 45, 4. plura ejus scripta recensentur II, 1, 15, 9. II, 2, 8, 1. II, 2, 17, 4. scriptis librum l' Homme sans passions III, 1, 1, 11
- Grandis (*Job. Franc.*) Consilium latinis vocibus a graecis derivandi I, 4, 6, 3
- Dissertt. Philosophicarum prima, Physica Epicuræ opposita, laudatur II, 1, 5, 4. II, 2, 7, 8
- Grandinis figura est ovalis II, 2*, 27, 10
formatio quomodo & ubi fiat, ibid.
portentosa saepe est magnitudo, ibid.
- Grando statim liquefit II, 2*, 27, 10
- de Gratia divina auxilii scriptis Cabezada II, 1, 14, 25. Franc. Suarez II, 1, 14, 43. Didacus Alvarez II, 1, 14, 56
- Gratiani decretum III, 6, 7, 14. jussu Gregor. XIII. emendatum, ibid.
- Gratii Cynegeticon s. de venatione liber natalis superest I, 4, 12, 12. ejus Editores & Commentatores, ibid.
- Gratulatores inventiones de adventu I, 3, 12
51. in epiniciis I, 3, 12, 22 & 27. in epithalamis I, 3, 12, 29. seqq. de Doctoratu I, 3, 12, 11. seqq. & 23
miscelle I, 3, 12, 28. de natali I, 3, 12, 21 & 24. de novo anno I, 3, 12, 19. f. de Reformatu academico I, 3, 12, 16. seqq. variant pro varietate dignitatum I, 3, 12, 7. seqq. & 23
- Gravinæ (*Petri*) Epistole & Orationes I, 6, 3, 5
- Gravina (*Dominicus*) Epigrammatum Scriptor I, 7, 3, 4
(*Johan. Vinc.*) ob dicendi scribentique facultatem laudatur I, 6, 3, 5
- Grauntii (*Johannes*) Bils of the mortality.
- commendatur II, 2*, 5, 1
- Greatrack (*Valentinus*) ob curationes per tactum factas Londino expulsum II, 2*, 8, 6
- Gregorii Nazianzeni Poëmata recensentur I, 7, 2, 27
- de Grempii tractatione Cod. Justiniani methodica judicium fertur III, 6, 7, 9
- Gretseri (*Jacobi*) Opus de Cruce I, 5, 2, 14
- Grimaldi Physico-Mathesis de lumine, coloribus & iride, recensetur II, 2*, 14
2. laudatur II, 2*, 25, 1
- Gronovii Dissertationes & nota in Grotium III, 6, 1, 5
- Gratulatio ad Principem Arausium I, 6, 3, 6
- Libro de sestertii, seu de Pecunia Veteri Romanorum, iniquior fuit Salmasius I, 5, 1, 12
- de Notis in Senecam judicium Sarra-vii recensetur I, 4, 12, 8
- Observationum libri tres I, 5, 1, 12
- erga Gronovium singularis liberalitas & humanitas Comitissæ Avauxii, vid. Avaux.
- Grotii (*Hugonis*) Commentaria Critica in universa Biblia III, 5, 1, 15
- Elogium I, 1, 23, 48
- Epigrammata I, 7, 3, 2
- Epistola Politica III, 2, 1, 8
- & Gnetilis super præstantia vini & cerevisæ I, 1, 24, 29
- Intending in de Hollandsche Rechts-velachtheit III, 6, 10, 2
- Librorum de jure Belli & Pacis glossium & illustratores III, 6, 1, 5
- Opus epistolicum Πολιτικῶν ἐπιστολῶν I, 1, 24, 21, seqq.
- Stylus I, 1, 23, 46. I, 1, 24, 22 & 51
- Tragædia, Adamus exul. I, 7, 3, 15
- (Xxxx) 2 de

INDEX II. RERV.M.

- de veritate Religionis Christiana* li-
ber III, 5, 1, 7. hunc per plagium
non descripsit ex Arabico libro ejus
argumenti III, 5, 1, 22
(Wilhelmi) *de Principiis Juris natu-*
ralis judicium fertur III, 6, 1, 5
Grotius (Hugo) *in Carmine Heroico variis*
I, 7, 3, 8
Fabularum Romanensium lectio
delectatus est I, 7, 3, 20
a Martino Ruaro in partes Sociniano-
rum tractus esse creditur I, 1, 24
102. III, 5, 1, 33
Phanix nostri seculi merito dicendus
I, 1, 24, 21
Grotius (Moyfius) *cæcus carmina, orationes &*
epistolas elegantes scripsit
I, 1, 24, 127
Grundfest des Heil. Römischen Reichs lib.
Germanicus laudatur III, 6, 9, 2
Gruteri (Jani) *Bibliotheca exulum* I, 1, 21, 71
Dissertationes in Livium & Tacitum
III, 2, 1, 12
Florilegium ethico politicum
I, 1, 21, 70
Humanitas summa I, 1, 15, 41
Inscriptiones I, 4, 14, 26. *his adjectæ*
sunt notæ I, 4, 2, 4
Polyarchæa recensetur I, 1, 21, 26.
Thesaurus Criticus I, 5, 1, 14
Gualandi (Adoardi) *Moralis Philosophiæ, ac*
totius Facultatis Civilis vera & ab-
soluta methodus III, 1, 1, 14. *de illa*
judicium fertur III, 6, 1, 2
Gualtheri (Johannis) *Chronicon Chronicorum*
III, 4, 1, 4
Gudelini *jus novissimum laudatur*
III, 6, 7, 12
Gudii (Marquardi) *Bibliotheca privatu-*
rum omnium Regina dici meretur
I, 1, 7, 67. *refertissima MSSis an-*
tiquissimis & rarissimis, ibid. &
Thesauri Epistolæ ærocygæ.
Quæ ineditarum I, 1, 25, 15. 1099.
Elogium I, 1, 7, 67
Volucrium inscriptionum ineditum
I, 4, 14, 26
Guerickius (Orbo) *Cometæ ortum prædixit*
II, 2^a, 12, 4. II, 2^a, 18, 6
Commentarios de Vacuo edidit
II, 2^a, 4, 3
Maculas solares pro planetis circum-
solaribus habet II, 4, 1, 8
Virunculum formavit tempestatum
significatoreum II, 2^a, 18, 6
Guidiccioni *Censura Poëtarum* I, 7, 2, 1
Gumifii (Vincentii) *Allocutiones Gymnasticæ*
laudantur I, 6, 3, 2
Guntheri (Olwini) *tract. duo meteororum*
laudantur I, 2, 7, 4. II, 5, 1, 4
Guftavus Adolphus, Rex Svec. non habuit gla-
dium sub certa constellatione con-
fectum II, 2^a, 8, 7. II, 3, 1, 12
Guftu terras quidam distinguere potuerunt
II, 2^a, 21, 8. *de illo quinam scripse-*
runt II, 2^a, 47, 3. II, 2^a, 48, 5
Guftus in quo confistat III, 2^a, 47, 3
Origo a papillis lingue nervis
II, 2^a, 48, 5
Guthmanni lib. *Offenbarung Wörtllicher Na-*
jestår II, 2, 3, 8. III, 5, 1, 36. *ma-*
gno in prætio olim habuit
II, 2, 3, 8
Guyberti (Nicolai) *de Murhynis poculis Diff.*
I, 5, 2, 13
Guyeti *Justinianus Magnus* III, 6, 4, 2
Gymnophilistarum *Collegium in Aethiopia*
I, 1, 13, 28
Gyraldi *Dialogi de Poëtis Græcis & Latinis*
I, 7, 2, 1
Fatum

INDEX IL RERVVM.

- Fatum recensetur* I, 7, 2, 1
Historia Deorum I, 7, 1, 17
- H.**
H Abdarchamani *Aegypti, liber de proprietatibus ac virtutibus medicis animalium, plantarum & gemmarum* I, 3, 13, 46
 Hadrianus *librum de modis latine loquendi scripsit* I, 4, 9, 20
 Haemorrhagia *cadaverum non est signum iudiciale* II, 2*, 8, 10
 Haereticum & Hereticorum Scriptores recensentur III, 5, 1, 19
 Hafnienſia *aſta* II, 2, 1, 16
 Hales (Alexander de) *primus in ſententias Lombardi Commentator fuit, & lib. de autoritate Verbi Dei ſcripſit* II, 1, 14, 1
 Hall (Joſephus) *Biblicar viſiones aliaque opuscula edidit* I, 6, 4, 19
 Hambugenſis *Ephemerides literariae* I, 1, 16, 50
 Hamel (Job. Bapt. du) *Lib. de Conſenſu Veteris & novae Philoſophiae* II, 2, 18, 5
Lib. de Meteoris & foſſilibus II, 2*, 23, 2, 1, 2*, 27, 12
Sententia de luce recensetur, de paulo ſolis autem rejicitur II, 2*, 14, 2
 Hamelenſium *puerorum hiſtoria a quibus ventilata ſit* II, 2*, 2, 5
 Hammondi *Homilia laudantur* I, 6, 1, 21
 Hanckii *libri de Romanorum rerum Scripturis recensentur* I, 1, 19, 50
 de Harengo *ſcripſit Neucranzius* II, 2*, 46, 2
 Harmonia *Graeca, Latina & Germanica Linguae Crucigeri, vid. Cruciger.*
Mundi Franciſci Georgii II, 1, 2, 6
- Harmoniam linguarum quinam ſcripſerint* I, 4, 3, 8 & 9
Harmonica proportio Univerſi Pythagoraeorum impugnatur II, 1, 2, 6
Harpocratonis Lexicon emendatum notisque illuſtratum editum I, 4, 7, 5
 Hartmanni *hiſtoria Succi Pruffici Phyſica & Civilis laudatur* II, 2*, 37, 3
 Hartnacci *Sauvez aliquid ſciens* II, 1, 6, 3
 Harvæi *ante tempora circulationem ſanguinis oſtendit Paulus Sarpius* I, 1, 19, 24
juxta ſententiam, generatio non ſit e ſemine maſculino, ſed ex ovis II, 2*, 45, 2 & 3
 Hauptmanni (Auguſti) *lib. Mors viva* II, 2*, 45, 7
lib. Waſter-Schaß II, 2*, 20, 10
 Hayne (Thoma) *lib. de Harmonia linguarum* I, 4, 3, 8
 Hebræam *Linguam primam omnium atque univerſalem nonnulli aſſerunt* I, 4, 3, 1
 Hebræi *Sacerdotibus librorum ſacrorum curam commiſerunt* I, 1, 6, 2
 Hebræorum *Cabaliftici libri, vid. Cabala.*
Jus quinam propoſuerint & illuſtrant III, 6, 2, 1
Scholæ, vid. Scholæ.
inſigetai I, 1, 6, 2
 Hebræus (Leo) *Doctrina Platonis de Amore exegetes* II, 1, 7, 20
 Hegingenſis *Latini proverbium unde ortum ſit* I, 1, 25, 17
 Hegius (Alexander) *Fraſum docuit, & ad Belgas & Germanos bonas artes propagavit* I, 2, 2, 16
 Heidelbergenſis *Bibliotheca ab Ottone Henrico, Electore, dedicata fuit, aſta egregie ab Ulrich Fuggeri liberalitate*

INDEX II. RERVM.

- litate I, 1, 4, 17. ejus spoliis Vaticana bibliotheca aucta dicitur I, 1, 4, 20. I, 1, 17, 24
- Heidmanni Epitome historica laudatur III, 4, 1, 4
- Heinlini Synopsi Mathematica II, 4, 1, 3
- Heinsii Epigrammata I, 7, 3, 2
- Herodes infanticida I, 7, 3, 15
- Lib. de Romanorum Satyra I, 7, 1, 11
- Libertas saucia I, 7, 3, 15
- Poema de contentu mortis II, 1, 7, 21
- quod in synopsi quadam Philosophiam Platoniam exhibet II, 2, 11, 11
- Stylus I, 6, 3, 4
- Heinsius, Orator fuit optimus I, 6, 3, 4
- Poeta Epicus I, 7, 3, 8
- Heinsium inter & Balzaciun lites I, 7, 1, 10
- harum arbitrium sibi sumit Salmafius in epistola ad Menagium scripta, ibid.
- Heliodorus, Chymice artis peritus I, 1, 11, 22
- an Poema Graecum Chymicum Theodosio M. Imperatori inscripserit I, 1, 11, 22 & 24
- Helladii Lexicon Graecorum I, 4, 7, 8
- Hellani Leges variarum gentium perditae III, 6, 2, 3
- Helmontii (Franc. Mercurii) Alphabeti vere naturalis Hebraici delineatio reccusetur & rescilatur I, 4, 3, 1
- Helmontius (Joh. Bapt.) falso gloriatur de liquore suo Alchabst II, 2, 10, 2
- Helvici Theatrum laudatur III, 4, 1, 5
- Henckelii, Consiliarii Svecici, Carcerales epistole I, 1, 24, 94
- Henischii Thesaurus Linguae Germanicae non absolutus I, 1, 21, 110
- Henningii Commentarius in Grotium III, 6, 1, 5
- Theatrum Genealogicum III, 4, 1, 10
- de Henochi libro variant sententiae I, 4, 1, 10
- Henrici VIII. Reg. Angl. Vita a Verulamio descripta ad prudentiam civilem multum proficit I, 1, 19, 31
- Henrici (Andree) Chironomia II, 3, 1, 16
- Heraclius Ephefius, doctrodoctos I, 1, 1, 14
- Heraclius (Desiderius) in Scriptis suis multa Critica habet I, 5, 7, 13
- Herba pudica, levi manu tacta, cur refugiat, disquiritur II, 2, 44, 3
- Herbarum in collectione veteres in laudem earum, vel moninis, cui sacra erant, hymnum recitare solebant I, 1, 11, 9. I, 1, 13, 33
- Herbas brevi temporis spatio e semine producendi artificia II, 2, 41, 2
- Herbertus in colligendis itinerariis minus accuratus II, 4, 1, 13
- Herculis labores & fata e Statio collecta I, 3, 10, 15
- Herenni Metaphysica II, 1, 17, 10
- Hermaphroditii inter monstra censendi sunt II, 2, 2, 7
- Hermathena Mechovi reccusetur I, 2, 10, 43. seqq.
- Hermex (Anthonii) Comm. in Categorias Aristot. II, 1, 9, 10
- Hermenexicæ artis summa utilitas I, 2, 11, 13. seqq.
- Hermes de Chymica arte scripsit I, 1, 11, 18
- Hermes f. Mercurius duos celebrabant Egyptii, quorum primus Theob. vocatus, columnas reliquit I, 1, 10, 7
- columnis Egyptiorum doctrina Theurgica consignata I, 1, 10, 7
- ex illis Pythagoras & Plato Philosophiam suam transtulerunt, ibid.
- f. Mer-

INDEX II. RERVM.

- f. Mercurii libri Medici & Astrologici*
 I, 1, 10, 7
- Trimegisti vita & scripta* I, 1, 10, 7
 horum 36529. nonnulli numerant
 I, 1, 22, 28. quorum 20. una cum
 fragmentis publicavit Patricius
 II, 1, 1, 12. II, 2, 4, 5. de illis qui-
 nam *Disquisitiones* instituerint II, 1
 1, 12. II, 2, 4, 5. lib. de magnetismis,
 sympathiis, &c. I, 1, 11, 5. melo-
 mania II, 3, 1, 5. de illius *γυναι-
 κης* controversa iudicium suspen-
 ditur II, 1, 1, 12
- Hermie in Phaedoni Platoni scholiorum li-
 bri tres* II, 1, 7, 10
- Hermogenes in iuventute optimus fuit Rho-
 tor, non vero in virili etate & sen-
 ectute* I, 6, 1, 5
- Hermogenis Epenthymemata* I, 3, 12, 4
Epikeremata I, 3, 12, 2 seq.
Libri varii, eorumque Commentatores
 I, 6, 1, 5
- Herodes Sophista laudatur, & unica ejus Ora-
 tio recensetur* I, 6, 2, 15
- Herodoti Dictio commendatur* I, 6, 2, 2
- Herodes Literarii* vid. Literarii.
- Heroica virtus divino impulsu excitatur*
 I, 1, 12, 30 seq.
- Herwarti ineptia de magnete recensetur*
 II, 2*, 32, 5
- Hessi (Eobani) Epistole a Camerario collectae
 laudantur* I, 1, 24, 48
Vita a Camerario scripta I, 1, 19, 35
- Hevelii Cometographia* II, 2*, 12, 4
Selenographia & Machina Caelestis
 II, 4, 1, 8
- Heurnii libri duo, Chaldaei & Indici, anti-
 quitatum Barbarica Philosophia,
 recensentur* II, 1, 1, 9
- Heydon (Joh.) Astrologiam defendit* II, 3, 1, 10
- Doctrinam de numeris ad Necromantiam
 detorsit in libro suo the Rosicru-
 cian &c.* II, 1, 2, 4
- Harmoniam mundi scriptis* II, 2, 3, 8
- Hide (Thomas) Catalogum Academiae Oxoni-
 ensis edidit* I, 1, 17, 31. qui recensetur
 I, 1, 17, 32
- Hieroglyphica Aegyptiorum in arcaniorem ali-
 quam scientiam tendunt*
 I, 1, 12, 18, I, 1, 13, 4 seq.
- ad Magnetem & Pyxidem nauticam de-
 torquet Herwartus* II, 2, 4, 3
- Valeriani* I, 4, 2, 1
- Hieroglyphice literae Aegyptiorum* vid. Li-
 terae,
- Hieroglyphicis doctrinam Chymicam occul-
 tari nonnulli existimant*
 II, 2, 4, 4
- Hieroglyphicorum Interpretationes variae Pi-
 guorii & aliorum* III, 2, 4, 3
- Scriptores* vid. Lit. Hieroglyphice.
Ufus ad Peruvianos, Mexicanos &c.
 I, 1, 5, 25
- Hierothei scripta Chymica* II, 1, 11, 25
- Himerii Orationes laudantur* I, 6, 2, 20
Vita & mors paucis describitur ibid.
- Hippias Philosophus, omnium quoque opificio-
 rum erat callentissimus* I, 1, 1, 5
- Hippocratis Commentatores ab Autoribus Bi-
 bliothecariis proponuntur*
 III, 7, 1, 3
Editiones optime III, 7, 1, 2
- Hirci lactiferi reperiuntur* II, 2*, 2, 7
- Hirundines post diuturnam congelationem re-
 viviscunt* II, 2*, 17, 5
- Hispani (Petri) liber Summarum, huiusque
 libri Commentatores* II, 1, 14, 17
- Hispani libri laudantur* I, 4, 4, 18
- Hispanica Bibliotheca Nicolai Antonii*
 I, 1, 18, 32
Prover-

INDEX II. RERV.M.

- Proverbia** I, 2, 21, 103 seqq.
- Hispanicorum Scriptorum Catalogi** I, 1, 18, 31
- Historia aliud nihil est, quam philosophia exemplis utitur** I, 1, 19, 11
- bibliothecaria sola universali scientia viam sternere potest** I, 1, 20, 3
- quibus precipue capitibus absolvatur** I, 1, 6, 12
- commerciorum desideratur a Becaro** III, 4, 1, 9. *ejus idem dedit Tribbochovius* ibid.
- divina providentia speculum est** I, 1, 12, 37
- ecclesiastica Sec. XVI. & XVII. recentior, nondum satis est exculpta** III, 4, 1, 14. *ejus Compendia commemorantur* III, 4, 1, 13
- literaria a paucis haecenus tractata** I, 1, 2, 1 seqq. *latius patet quam Polymathia* I, 1, 2, 1. *a Bacono Verulamio quodammodo concepta* I, 1, 2, 3. *a Mylio* I, 1, 2, 4. *difficiliter perficienda* I, 1, 2, 3. *non tamen desperanda* I, 1, 20, 2 seq. *dogmatum vices & incrustationes ostendit* I, 1, 2, 18 & 22 seq.
- militaris Schelii & Salmafii** III, 4, 1, 9
- navalis Rivii, Schefferi & Baxleri** ibid.
- universalis a Polybio affecta** III, 2, 1, 6
- de Historia Oratio Beringii** I, 6, 3, 6
- Historiae Augustae Scriptores, vid. Scriptores.**
- bibliothecariae fructus & utilitas** I, 1, 20, 1 seqq.
- cognitio summe utilis** I, 2, 11, 18. *imprimis Principi necessaria* I, 2, 12, 16 seq. *ecclesiasticae universalis Scriptores* III, 4, 1, 12 seqq.
- literariae a Verulamio conceptae utilitas summa** I, 1, 2, 9. *adornande consilia proponuntur* I, 1, 20, 4 seq. I, 1, 2, 3 seqq. *cultura eruditae impetrix literaria instructis commendatur* I, 1, 2, 28 seq. *idea juxta ordinem a Gabr. Naudaeo proscriptum concipi potest* I, 1, 2, 7. *summa delineatio juxta seriem a Petro Lambecio praefixam* I, 1, 2, 8 seq. *prodronus a Lambecio editus* I, 1, 2, 5. *universale Compendium promissum a Placcio* I, 1, 20, 24
- magis continent hominum characteres, quam omnia philosophia moralis praecepta** I, 3, 9, 27
- Philosophica in genere Scriptores** II, 1, 1, 2
- Scriptores vid. Scriptores & I, 1, 16** 1 seqq. III, 4, 1, 2
- universalis Compendia** III, 4, 1, 4
- Historiam Civilem & Ecclesiasticam legendi methodum tradit Whear** III, 4, 1, 2
- & Reinccius** III, 4, 1, 3
- literarum varii autores descripserunt** I, 4, 3, 10
- Historica bibliotheca Bolduani** I, 1, 18, 12
- Lambecii** I, 1, 2, 8
- excerpta quomodo adornanda** I, 1, 13, 31
- Historicæ artis Scriptores recensentur** III, 4, 1, 3
- Historici veteres ad historiam juris multum profuerunt** III, 6, 4, 1
- Historicis veteribus edendis magnam Galli impendunt operam** III, 4, 1, 1
- Historicus Stylus vid. Stylus.**
- Hobbesii adversarii nominantur** II, 1, 15, 15
- de physica fuisse judicat Fabri** II, 1, 15, 13
- dogma**

INDEX II. RERV.

- dogma primarium III, 2, 1, 4
 elementa Philosophiæ & Leviathan.
 II, 1, 15, 14. II, 2, 15, 4. bi libri
 tyrannici ac atheismi viam ster-
 nuunt II, 1, 15, 14
 iudoles morosa & contentiosa II, 1, 15, 15
 Philosophia civilis a Gallis, auide ex-
 cepta ibid.
 * problemata physica a Boylio confutata
 ibid.
 Hobbesius e doctrina de motu omnia demon-
 strare laborat II, 2, 15, 4
 frigoris causam ventis tribuit, sed male
 II, 2*, 17, 4
 in Jure naturali est novator III, 6, 1, 4
 in Matthei errorum est convictus
 II, 1, 15, 13
 novator in omni philosophia, ac Epicu-
 reismi instaurator fuit II, 1, 15, 13
 in Politicis delirat III, 2, 1, 4
 Hobernsfeld scripsit tr. sub tit. Microsolyra
 restituta III, 5, 1, 35
 Hodiernæ (J. Bapt.) anatome oculi muscæ
 II, 2*, 45, 5
 Hoffmanni (Cass.) Labores in Galenum Lib.
 de officinalibus I, 7, 2, 2
 Variæ lectiones I, 5, 1, 9
 III, 7, 1, 2
 (Christ.) Diff. umbra in luce III, 5, 1, 12
 (Frid.) de epigrammatibus judicium
 I, 7, 3, 3
 (Job. Jac.) Lexicon omnia corradit
 III, 4, 1, 2
 Hohberg (Wolffii Holmbardi Baronis ab) Ge-
 orgica Curiosa II, 2*, 42, 1
 Holderi (William) de loquela elementis liber
 I, 4, 1, 5. II, 2, 1, 14
 Holfatica Praxis vid. Praxis.
 Holfstenii (Luca) Mstorum Codicum editio de-
 sideratur II, 1, 2, 2
 Holfstenius morti vicinus hymnum ex Pruden-
 tio recitari voluit I, 4, 14, 17
 Holfstii (Jacobi) emendationes Celsi & Conu-
 laudantur III, 7, 1, 2
 Hölzlini (Jeremie) Hexættia Scholica
 I, 2, 10, 9
 Homeri adversarii
 editiones I, 7, 1, 5
 & Hesiodi certamen ludicrum ab Ano-
 nymo fictum I, 7, 1, 5
 exegetæ veteres I, 7, 2, 2
 guomologicam scripsit Jac. Duportus
 I, 1, 21, 75
 paralipomena scripsit Quintus Calaber.
 I, 7, 2, 23
 Patria I, 7, 2, 2
 poemata quomodo in literas relata
 I, 7, 1, 5
 Homero cur difficilior videatur Virgilius
 I, 2, 9, 49
 in Homerum insanus Bulgærii amor I, 7, 2, 2
 Homerus Hebraizon a Bogano scriptus
 I, 1, 21, 76
 Poëtarum Græcorum antiquissimus
 I, 7, 2, 2
 Poëtarum, Historicorum, Philosophorum
 & Oratorum fons ibid.
 Homiletica erudita I, 1, 15, 5
 de Homine integro Scriptores præcipui
 II, 2*, 47, 2
 sententia Stoicorum II, 2, 8, 4
 Homines ex ovis generari probatur
 II, 2*, 45, 3
 marini sunt animalia aquatica
 II, 2*, 2, 7
 quatuor quasi personis induuntur juxta
 Stoicorum mentem I, 2, 1, 14 sq.
 quidam unde noctu videantur
 II, 2*, 14, 6
 (Yyy y) Hominis

INDEX II. RERV.

Hominis *ἐνθύμιος* & *ἐνθυμία* vid. *ἐνθυμία*.
generatio, nutritio & longavitas
 II, 2*, 47, 2
intellectus iudicii & imaginationis recti-
tudine estimatur I, 2, 1, 19
partes & membra II, 2*, 47, 3
præ ceteris animalibus est prærogativa
 II, 2*, 47, 1
ad temperamentum facit loci constitutio
 II, 3, 1, 13

Hominum Characteres vid. Characteres
inclinationes indagandi modus I, 1, 15, 51
e rebus minutissimis quandoque in-
dagantur I, 1, 19, 5
Homo *amplissima considerationis* II, 2*, 47, 1
non accurate microscopus dicitur ibid.
Homonymi Scriptores a Demetrio Magno, La-
ertio & Mearso recensentur

I, 1, 9, 5
Homunculi sub terra educati II, 2*, 2, 5
subterranei in monstrorum classem non
sunt referendi ibid.

Honestas *vultu, verbis & facto in conversatio-*
ne exprimenda est I, 1, 15, 18

Hooekii (Rob.) *Micrographia laudatur*
 II, 2*, 3, 5. II, 2*, 45, 5
urtica delineatio elegans II, 2*, 43, 3

Höpfnerus *Locum de justificatione contra Pon-*
tificios vindicavit III, 5, 1, 29

Hopperi *de libris iudicium fertur* III, 6, 1, 6

Horatianus *Commu. Parthenii rarissimus recen-*
setur I, 4, 11, 15

Horatii *adagia ex L. I. Sat. I. excerpta* I, 3, 6, 32
ars Poetica reprehenditur a Scaligero,
qui ob id ab aliis castigatur

I, 4, 11, 15. I, 7, 1, 4
Commentatores I, 4, 11, 15. I, 7, 1, 4
encomium I, 4, 11, 15. I, 7, 3, 10
epistola IX. lib. I. in sermonem solum
versa I, 2, 14, 27

epode secunde paraphrasis ex Jacobo
Wallio I, 2, 16, 21
Imitatores I, 7, 3, 10
Interpretes I, 7, 1, 4
Odorum *quarundam metaphoræ*
I, 2, 16, 24 seqq.

Satyræ *inepte à Verderio reprehenduntur*
 I, 1, 16, 27. I, 4, 11, 15. *adversus*
quem descenduntur ibid.

Satyræ, *ut maxime ingeniosæ, celebran-*
tur I, 3, 6, 30. vid. Satyræ.

Horatius *in epoda secunda imitatus est Virgi-*
lium I, 2, 16, 20

Hori Niliaci Hieroglyphica I, 4, 2, 1

Horneji (Conradi) *Institutiones Ethicæ lau-*
dantur III, 1, 1, 6

Hornii (Georg.) *Arca Moysi* II, 2, 2, 11
Dissertationes III, 2, 1, 13

Geographia antiqua laudatur II, 4, 1, 12
Historia naturalis, scriptum prolevarium
 II, 2, 2, 5

Historia Philosophica recensetur

II, 1, 1, 5
Orbis Politicus & Imperans III, 2, 1, 6

de scriptis omnibus iudicium fertur
 II, 1, 1, 5. III, 2, 1, 3

Status Ecclesiæ Britannicæ hodiernæ
 III, 5, 1, 32

de Horologiis quinam scripserint II, 4, 1, 15

Horticulturæ *Scriptores veteres & recentiores*
 vid. Agricultura.

de Hospitii iure scripsit Thomassinus I, 5, 2, 11

Hottingeri *Bibliothecarius quadripartitus*
 I, 1, 17, 6. laudatur III, 5, 1, 13

Catalogus Scriptorum Anglicorum
 I, 6, 4, 18

Historia ecclesiastica laudatur
 III, 4, 1, 13

Indices pro Bibliothecis recensentur
 I, 6, 6, 36
 Howelii

INDEX II. RERV.M.

- Howellii (Jacobi) *epistole Anglica* laudantur
 1, 1, 24, 97. seqq. *dignissime quae in*
Latinam vel Germanicam linguam
converterentur, ibid.
- judicium iniquitatis de Gallicis & Bal-
 zacianis literis 1, 1, 24, 26
- Πατρισταγία Αγγλικά 1, 1, 21, 107
Synodus aviam & Respubl. arbo-
rum III, 1, 1, 5
- Huartus (J. J. J.) *edidit Scrutinium* II, 3, 1, 3
- Huetii (Petri Dan.) *Demonstratio Evangelica*
 III, 5, 1, 7. III, 5, 1, 14
de interpretatione libri duo III, 5, 1, 14
lib. de claris Interpretibus 1, 1, 9, 29
Oda laudantur 1, 7, 3, 10
Satyræ 1, 7, 3, 16
- Hugenii *momenta desultoria & poemata sub*
tit. Koren-blomen 1, 7, 3, 3
- Hugonis (Jacobi) *Vera Historia Romana* re-
 censetur & rejicitur 1, 4, 3, 5
- Hugues (Jacobi) *artificium connexionum &*
transitionum 1, 6, 1, 18
- Humanitas *summa prædicatur in Pinello &*
Grutero 1, 1, 15, 41
ut & Anton. Mali abecco 1, 1, 15, 59
- Humiditas *quid sit* II, 2*, 7, 6
- Humoristarum *academia Romæ instituta*
 1, 1, 14, 16. seq.
- Hunnii (Helfrici Ulrici) *Opus in Compendium*
Trentleri vituperatur III, 6, 8, 3
- Huttenus (Uldaricus) *scripsit epistolas obscu-*
rorum virorum 1, 1, 23, 43
- Hydrantici *Scriptores* II, 2*, 22, 3. II, 4, 1, 15
- Hydrographia *Amstelodami præcipue addisci*
potest 1, 4, 1, 14
ejus Scriptores II, 4, 1, 12
- Hygini (C. Julii) *Astronomicum Poeticum*
 1, 4, 12, 2. *ejus editores*, ibid.
Tabularum liber, nec non de Castrang-
tatione 1, 4, 12, 2
- Hyginus (C. Julius) *ob antiquitatis notitiam*
Polybistor vocatur 1, 1, 6, 5
ab Augusto Bibliotheca Palatinae fuit
præfatus, ibid. 1, 4, 12, 1
- Hygroscopia *siccitatem & humiditatem aeris*
præfagiant II, 2*, 18, 9
- Hygroscopiorum *varia species recensentur*
 II, 2*, 18, 9
- Hymni *Veterum in colligendis herbis*, vid.
Herbarum.
- Hyperetæ *lib. de Aula Romane Artibus lau-*
datur III, 2, 1, 18
- Hyperidis *eloquentia* 1, 6, 2, 9
Orationes paucissima supersunt
 1, 6, 2, 9
- Hyperii (Andreae) *libros exscripsit Villavincen-*
centius 1, 6, 4, 6
- I.
- Jacobi I, *Angliæ Regis Opus de Controver-*
siis fidei, falso Casaubono tribuitur
 III, 5, 1, 26. *contra illum Scioptius*
Collyrium Regium dedit, ibid
- in Jacobum I, *Angl. Reg. Panegyricus virulen-*
tus perperam tribuitur Casaubono,
ut & Erycio Putcano 1, 1, 8, 35
- Jacobi (Ludov.) *Bibliotheca Cardinalitia &*
Carmelitica 1, 1, 17, 13. *Familiarum*
affecta 1, 1, 18, 26. *Gallica universa-*
lis affecta, ibid. *indilige aia in bi-*
bliothecis Germanicis recensendis
 1, 1, 17, 16. *Parifina* 1, 1, 18, 26. *Pon-*
tificia 1, 1, 17, 13. *Universalis*
 1, 1, 18, 26
- Supplementa ad Opera Vossii de Histo-*
ricis 1, 1, 18, 60
- Tr. de Bibliothecis* I, 1, 3, 9. 1, 1, 6, 14
 1, 1, 17, 10. seqq. *in quo tr. plures*
tam publicas, quam privatas bi-
bliothecas præternit 1, 1, 17, 16
- (Yyyy) 2 Jambici

INDEX II. RERV.

- Jambici Poeta recensentur I, 7, 3, 12
 Jamblichi Arithmetica ex sensu Pythagorico-
 run II, 1, 2, 4
Arithmetica Theologumena, ibid.
de Mystica Egyptiorum liber I, 1
 10, 6. seqq. recensentur & lauda-
 tur I, 1, 10, 22
de Mysticiis Egyptiorum Theologia
liber II, 1, 2, 2
de Vita Pythagoræ lib. cujus incipit
interpretis est Arcerius II, 1, 2, 2
 II, 2, 6, 1 & 3
 Jani Atheus refutatus, & ad veram religionem
 conversus, recensetur III, 5, 1, 9
 Jansenistarum lites cum Jesuitis III, 5, 1, 31
 Javelli (Chrysostimi) libri, scorsim & junctim
 editi, commemorantur II, 1, 14, 50
 Idearum Operatricium Idea Marci recensetur
 II, 1, 7, 18
 Ideis omnia tribuerunt Platouici II, 2, 18, 4
 Idololatria ad populos gentiles ob sacra arca-
 na non intellectu derivata est
 II, 1, 13, 2
de Idololatria gentitium scriptores recensentur
 I, 5, 2, 6
 Idolographia poetica I, 3, 10, 19. seqq.
 Jesuitici ordinis bibliotheca I, 1, 18, 55
 de Igne sententia Stoicorum proponitur II, 2*,
 16, 4. II, 2, 8, 3. recentiorum II, 2*,
 16, 2. Cartesianorum Veterum item
 & recentiorum, ibid. de illo diffe-
 ritur II, 2, 19, 5
 Ignes Lambentes describuntur II, 2*, 24, 2
 Potentiales II, 2*, 16, 3
 Sepulchrales perpetuos fuisse liquorem
 oleosum ex auro puratum existi-
 mat Hermoldus Barbarus
 II, 2*, 22, 5
 Subterranei dantur II, 2*, 16, 3
 II, 2*, 26, 1
 e Sulphureis exhalationibus orti, sunt
 causa incendii II, 2*, 24, 2
 de Ignibus fatuis vulgus quæ fabulatur, ma-
 guam partem suis fabulosa
 II, 2*, 24, 2
 montium ignivomerum Scriptores no-
 minantur II, 2*, 26, 1
 Ignis densitate tantum differt a luce II, 2*,
 16, 1. est corpus, ib. §. 2. accidenta-
 litatem descendit Possius, quem in-
 pugnat Petitus II, 2*, 16, 2 sublu-
 naris & fictitius, II, 2*, 16, 3. ef-
 sentiam in Spiritu nitro - aereo &
 propagationem flammæ ejus benefi-
 cio fieri statuit Majow. II, 2*, 16, 4
 Usus est ingens, inprimis in Chymia,
 II, 2*, 22, 5. accuratorem cognitio-
 nem antiquis fuisse, probant arti-
 ficia, ejusque parata, ibid.
 Imagines Talismanica, vid. Talismanicæ.
 Imagines in Geographicis an utiliter adhibe-
 antur I, 2, 6, 50
 per Imagines philosophandi ratio Obtenusibus
 cum Pythagoræ communis, II, 2
 5, 3. ejus origo & de eadem judi-
 cium, ibid. §. 4.
 Imaginum conspicuarum artificium potissi-
 ma mnemonicæ artis pars est
 I, 2, 6, 69
 Cultum impugnat Dalleus & Pelabü-
 sius Reformati III, 5, 1, 29
 Usus in linguis addiscendis I, 2, 6, 62
 seqq. in Theologia, jurispruden-
 tia &c. I, 2, 6, 57. seqq.
 Imaginatio & phantasia intellectus sine judi-
 cio inanis est I, 2, 1, 1
 intellectus quid sit, ibid. §. 21. ejus ope-
 ratio, ibid. §. 22.
 Imaginatio gradus suos habet, nec in omnibus
 æqualis est I, 2, 1, 25
 juvenii

INDEX II. RERV.M.

- judicii habentis coercenda, ne in stultitiam, vel tandem amentiam deflectat, ibid. §. 25. seqq. 38. seqq.*
ab Imaginatione precipue pendit Oratoria & Poësis, ibid. §. 33.
de Imaginatione quinam scripserint
 II, 2*, 48, 7
*Imaginativa vi pollens intellectu valere potest contra Huartum I, 2, 1, 28. ea pol-
 lent ingenia inventiva, ibid.*
 §. 39. seqq.
*Imbonati (Caroli Josephi) bibliotheca Latino-
 Rabbinica erroribus scatet I, 4, 5, 5*
*Imperati (Ferrarii) Historia Naturalis lau-
 datur II, 2, 2, 5. II, 2*, 30, 1. verus
 hujus autor creditur Stelliola, II,
 2, 2, 5. Plagium ejus narratur, ib.*
Imperatoriarum Constitutionum Codices
 III, 6, 4, 5
*Imperialis (Job.) Musæum Historicum & Phy-
 sicum*
 I, 1, 19, 51
de Imperii Romani Statu quinam scripserint
 III, 6, 9, 5
Impetus naturæ arti quandoque præponderat
 I, 2, 5, 19
primi, plerumque optimi, ibid. §. 21.
*scripturis aliquid non negligendi, po-
 steriorem tamen cogitationibus ex-
 poliendi sunt I, 2, 1, 26. II,
 2, 5, 21. seqq.*
de Impositioribus tribus liber an recte extet
 I, 1, 8, 3
*a quo autore scriptus sit, I, 1, 8. 4 &
 II. cum quovis pretio sibi compa-
 randum vult Salsius, Legatur Sve-
 cicus I, 1, 25, 18*
Imposituræ Literaria recensetur I, 4, 11, 3
Incantatio serpentum II, 3, 1, 17
Incendia ex causis occultis oriri possunt II, 2,
 16, 3. II, 2*, 24, 2*
Incendiatorum arcana sunt investiganda
 II, 2*, 16, 3
Inchoferi historia sacra latinitatis recensetur
 I, 4, 9, 3
*Incognitorum Academia apud Vencos a Job.
 Francisco Lorelano instituta*
 I, 1, 14, 25
*Incredulitas hominum efficit, ut multa igno-
 rentur I, 1, 10, 3. I, 1, 11, 54. I, 1,
 13, 16*
Index categoricus valde laudatur
 II, 2, 1, 21
Indi μετεμύχων statumnt II, 2, 5, 6
Indices Autorum, quinam commendandi
 I, 4, 9, 16
Excerptorum I, 3, 13, 1. seqq.
*Expurgatorii Pontificorum & cata-
 logi librorum prohibitorum pleni
 affectibus sunt & partium studiis
 inserviunt I, 1, 8, 27*
*Libris subjecti sunt utilissimi I, 1, 6
 36. I, 3, 5, 6*
*Indicibus expurgatoriis occupatus Raymundus
 ipse censuram ecclesiasticam incur-
 rit I, 1, 16, 28*
*Indicum Scriptores ad Locorum Communium
 Collectores referuntur*
 I, 1, 22, 9
contra Indifferentistas quinam scripserint
 III, 5, 1, 36
Indorum philosophi, vid. Bramines.
*Indorum dogmata, ex quibus Scriptioribus hau-
 rienda II, 2, 5, 6*
modi perjuria probandi II, 3, 1, 16
*Philosophia a quibus Autoribus de-
 scripta II, 1, 1, 11*
*Theologia a Scriptore Indico descri-
 pta, sed inedita II, 2, 1, 10*
*de Induratione & invulnerabilitate corporum
 quid statuendum sit II, 2*, 8, 7*
 (Yyyy) 3 ab lncs

INDEX II. RERV.M.

- ab Ines (Abb.) Centuria Lyricorum I, 7, 3, 10
 Elogia Regum Polonorum I, 6, 3, 11
 Epigrammata I, 7, 3, 4
- Infans quatuor annorum latinam linguam ex-
 pedite loquitur, vid. Latina.
- Infinitum iuane Democrito quid fuerit II, 2
 7, 8. extra Deum non datur II, 2*, 3, 4
- Ingenia Agilia & celeria I, 2, 1, 43
 Contentiosa I, 1, 15, 13
 Disputantia I, 1, 15, 36. seqq.
 Heroica I, 2, 1, 48. cum metallis com-
 parantur, ibid. u. 49.
 iucentiva vocantur ab Huarto capri-
 ciosa, ob similitudinem, quam in in-
 vestigando cum capris habent
 I, 2, 1, 40. seqq.
 Medioeria & temperata ex utroque
 I, 2, 1, 47
 Nugatoria I, 1, 15, 14
 Phantasia uberiore pollentia natura
 quasi ad inventionem variarum re-
 rum seruntur I, 2, 1, 39. f.
 Principum instituendorum precipue
 sunt discernenda I, 2, 12, 9
 Quaedam absque doctrina proprio in-
 stinctu ad magna procedunt
 I, 2, 1, 17 & 50
 quaedam quasi fulminca vi omnia per-
 rumpunt I, 1, 12, 2
 Studiis incumbenda sunt vel fuci vel
 crabrones vel apes I, 1, 15, 15
- Ingenii facultates administrandis quibusdam ex-
 citanda sunt I, 2, 3, 1. seqq.
 partes precipue sunt iudicium & me-
 moria I, 2, 4, 1
- Ingeniis omnibus ἐνμαθία non inest, vid.
 ἐνμαθία
 prematuris ἐνμαθίς haud raro
 praevalent I, 2, 8, 58
- Ingenio magno convenit ἀμὴ πρὸς πάντας
 μαθήματα I, 1, 1, 9. I, 1, 12, 2
- Ingenii animorumque vis a corporis tempera-
 mento non raro dependet I, 2, 1, 7
 a sublimiori tamen principio ar-
 cessenda est origo I, 2, 1, 7
 Dijudicatio non tam praeceptis, quam
 ipso usu discitur I, 2, 1, 53
 in Doctrinis precipuis delectus insti-
 tuendi I, 2, 1, 2. seqq. I, 2, 8, 46
 I, 2, 10, 9
- Maturitas plerumque est infelix
 I, 2, 8, 54. seqq.
- παρεμβατες varia recensentur
 I, 1, 15, 8. seqq. I, 1, 15, 16
- Præcoium exempla referuntur
 I, 2, 8, 53 & 55
- Præstantium signa recensentur I, 2
 1, 51. seqq. de iis temere non iudi-
 candum I, 2, 1, 50
- Scopoli duo recensentur I, 2, 10, 13. f.
 Scrutinium edidit Huartus II, 3, 1, 3
 ut vultuum varia sunt figura iudicii
 cultura in ordinem redigenda
 I, 1, 15, 7. I, 2, 1, 50
- Ingeniosi homines plerumque ex improviso im-
 pingunt I, 1, 15, 8
- Ingenium & mores hominum dijudicandi ar-
 tem docuit Canillus Baldus
 I, 4, 1, 10. II, 3, 1, 3
 suum noscere res difficilis est I, 2, 1, 4
 seqq. at necessaria praesertim in
 conversatione I, 1, 15, 7
 Versatile, ut Politico, ita Erudito esse
 debet I, 1, 15, 33
- Infans, infania, insanire vocum varia signi-
 ficationes I, 3, 4, 5. seqq.
- Inscriptiones antiquae, Latinae pariter & Grae-
 cae I, 4, 14, 26. multis corru-
 ptis in Lingua Latina ansem
 dede-

INDEX II. RERVM.

- dederunt* I, 6, 3, 8. *quomodo fecerande* ibid. *per illas Paucyrticas atque Historias scribere inceptum* ibid.
- Inscriptionum Collectores recensentur I, 4, 14, 26
- Origo a Jac. Gaddio, conjectura dubia, a Græci derivatur* I, 6, 3, 10
- Præcepta quoniam dederint* ib. seqq.
- Usus in Legibus explicandis* III, 6, 3, 7
- de Insectis specialibus Scriptores recensentur* II, 2*, 45, 8
- Insectorum admiranda est structura II, 2*, 45, 5
- historiam quoniam descripservit* ibid.
- Insomnia vid. Somnia.
- Institutio regia sive Principium vid. Principium
- viri privati, Politici & Aulici* III, 1, 1, 8
- Institutiones Morales Azorii laudantur II, 1, 14, 61
- Instrumenta Musica aqua animata dantur II, 2*, 22, 3
- Intelligentia & exercitio omnes discipline continentur I, 1, 1, 12
- Intellectus homini judicii & imaginationis rectitudinis estimatur I, 2, 1, 19
- de Intellectu mens Stoicorum proponitur* II, 2, 8, 4
- Interpretationis doctrinam quoniam descripservit II, 5, 1, 4
- Interrogandi arte haud raro arcana deteguntur I, 1, 15, 55
- Interrogationum argutarum ars vocatur Critica Socratis I, 1, 15, 56
- Inventa hodierna nova multa & antiquis incognita fuerunt, iterumque deperdita I, 1, 2, 25. I, 1, 20, 13. II, 2, 1, 8. plurima magni Pegelii hodie in crustata recensentur I, 1, 2, 27. I, 1, 20, 13
- sunt notanda, atque experimenta certa, res item deperdite & proimpossibilibus habita.* II, 2, 1, 10
- Inventio gratulatoria vid. gratulatoria.
- in Carmine dedicatorio* I, 3, 12, 52
- encomiastico* ibid. §. 53.
- epicedius* ibid. §. 37 seqq.
- eucharistico* ibid. §. 49.
- propemptico* ibid. §. 50.
- foterio* ibid. §. 48.
- Inventiones plerumque pectuntur e locis peregrinis qui continentur versu vulgari: Quis, quid, ubi &c.
- I, 3, 12, 3 & 9
- Inventionis & ratiocinationis generalis regula traditur I, 2, 4, 15
- Inventionum poetarum hyle traditur I, 3, 12
- I seqq. loci communes quomodo concinnandi I, 3, 10, 36 seqq. magno usui futuri ib. §. 38.
- de Inventis quoniam scripserint ex antiquis* I, 1, 20, 16
- Inventiva ars hactenus parum exculta I, 2, 4, 13 seqq.
- a Cardano ex Logica desumpta* I, 2, 5, 2
- Inventorum arcuatorum autores a Magistratibus premiis dignis excitari debent I, 1, 20, 15. Novorum & Antiquorum collectio multum prodest I, 1, 20, 10 seqq. quoniam historiam scripsit Becherus libro, cui tit. Sulta Sapientia & sapiens stultitia I, 1, 20, 17. variorum observationes peregrinando colligi possunt I, 1, 20, 18
- Inventum singulare pro calefaciendis conclavibus I, 1, 20, 20
- Inundationes maris & Nili unde Scriptores de eis ibid. II, 2*, 20, 5
- de Jolii epigrammatibus judicium* I, 7, 3, 3
- Jonicz

INDEX II. RERVII.

- Jonice secta principia enarrantur* II, 2, 10, 1 seqq.
*Jouffus (Job.) de Scripturibus historicis Philo-
sophica scripsit Lib. IV.* II, 1, 1, 6
*ejus in historia Peripatetica cona-
tus* II, 1, 8, 1
Jonstionius (Job.) de natura constantia scripsit
 II, 2*, 11, 6
Joseph (Petri a S.) libelli recensentur
 II, 1, 14, 52
Journals de seavans I, 1, 16, 37. *ob liberiora
judicia & Censuram illorum libro-
rum Tanaquil Faber singularem
librum scripsit, tit. journal du
journal ou censure de la censure*
 I, 1, 16, 36. I, 1, 24, 38. *illarum
ephemeridum Gallicarum exemplo
tales quoque Itali scribere ceperunt*
 I, 1, 16, 38 seq.
*de Iride scripta Marci & Grimaldi commen-
dantur* II, 2*, 25, 1. II, 4, 1, 9
*Irides artificiales in aqua guttis & prismaticis
exhiberi possunt* II, 2*, 25, 2
Iridis consideratio ad Opticam pertinet
 II, 2*, 25, 1
*figura est circularis ibid. §. 2. colores
ibid.*
Iris secundaria describitur II, 2*, 25, 2
Iruerio Authentica Novelle falso tribuuntur
 III, 6, 4, 8
Iscus optimus in Gracia Orator I, 6, 2, 5
Isoocrates longe clarissimus fuit Orator I, 6, 2, 6
de ejus dictione judicium ibid.
Orationes ubinam prodierint ib.
*illis orationibus magna prudentia
civilis inest* III, 2, 1, 13
*Isodorus Hispalensis in originibus suis est me-
rus rhapsodus* I, 4, 9, 2
*Itali a Gallis in amicitia paranda & conser-
vanda differunt* I, 1, 15, 34
Italica sacra III, 4, 1, 18
Italica adagia I, 1, 21, 96
*lingua argutissima est in
animi sensibus ibid.*
*Italicæ academiæ vid. Academia
ephemerides* I, 1, 16, 33 seqq.
*Italicis de Scripturibus collectanea Georgii Latii
recensentur* I, 1, 18, 30
*Italicum vocabularium della Crusca laudatur
vid. Vocabularium.*
*Italicus liber la famosissima compagna della
Lefina, facetus & elegans* I, 1, 14, 36
Italarum judicium de latinitate I, 1, 23, 58
*opera in scripturis suis recensendis im-
perfecta* I, 1, 18, 28 seq.
scripta raro nos deportantur
 I, 1, 16, 39. I, 1, 24, 92
*quorundam nimia Curiositas in Latina
lingua* I, 2, 9, 7 seq.
*Itineraria commendantur, eorumque recensio
historicus desideratur* II, 4, 1, 13
ob contenta physica laudantur II, 2, 2, 7
politica III, 2, 1, 11
Itinerariorum Scriptores II, 4, 1, 13
Usus est maximus ibid.
Itinerarium Moscoviticum III, 5, 1, 23
*Ittigii (Thome) lucubrationes de montium in-
cendiis recensentur* II, 2*, 26, 1
*Judæis Græcam linguam discere an licuerit,
disquirunt* I, 4, 6, 2
Judeorum curationes cabalisticæ II, 3, 1, 17
Synagoga vid. Synagoga.
Judæos contra quinam scripserint III, 5, 1, 21
in Judicando præcepti ne esto I, 1, 15, 45
Judicio dirigendo Logica subsidia ministrat
 I, 2, 4, 6. *sine eo nulla ars vel
scientia recte discitur aut exerce-
tur* I, 2, 1, 20
*Judicium Disciplinis omnibus summam imponit
manum* I, 2, 4, 4
intelle-

INDEX II. RERVV.

- intellectus est vel theoreticum vel practicum* I, 2, 1, 20. *illud eurygeia hoc prudentia virorum ibid.*
- Joglaris. (*Alojii*) *Elogia Sacra cum thesauro* I, 6, 3, 11
- Juliani Imperatoris Opera, quorum editiones recensentur I, 6, 2, 18
- Julianus (*Salvius*) *Edictum Perpetuum colligit* III, 6, 3, 8
- Julius Capitolinus *Historie Auguste Scriptor* I, 4, 14, 7
- Jungii (*Joach.*) *Disputationes Physica Zabarella opposita* II, 1, 14, 63
Doxoscopia Physica II, 2, 2, 11
Liber ineditus de motu laudatur II, 2*, 6, 6
Nota inedita in Aristot. commendatur II, 1, 9, 1. II, 2, 12, 2
- Junii (*Hadriani*) *Nomenclator laudatur* I, 4, 9, 6
(Melchioris) Orationes quare legende I, 6, 3, 5
Schola rhetorica laudatur I, 3, 9, 40
- Junius (*Franciscus*) *de pictura nec non aliud de pictoribus celebribus insigne opus scripsit* I, 5, 2, 14
(Melchior) laudatur, & tyronibus aptior est I, 6, 1, 14. *scripsit Methodum eloquentie comparande, Scholas rhetoricas & resolutionem Orationum Ciceronis, it. Rationem animorum conciliandorum ac movendorum ibid.*
- Jura singularia recensentur III, 6, 10, 3
- Juridica Praxis vid. Praxis,
- Juridice Dialectica vid. Dialectica.
- Juridicam bibliographiam & politicam edidit Cornelius a Bëüghem I, 1, 16, 65
que laudatur I, 1, 18, 65
bibliothecam universalem moluit
- Casparus Thurmannus I, 1, 18, 64
- Juridicarum bibliothecarum Scriptores & de iis judicia III, 6, 6, 1
- Controversiarum Scriptores sunt multi III, 6, 8, 1
- Juridicorum librorum Scriptores qui collegerint I, 1, 18, 63
- Juris Attici & Romani Comparationem aliqui instituerunt III, 6, 2, 4
- Civ. Corpus est jus Justinianum III, 6, 4, 9
ejus editiones quenam optima ibid.
- Cultori Ethica & Politica, imprimis Aristotelica est necessaria III, 6, 1, 1
- Feudalis Interpreter & Scriptores III, 6, 7, 15
stylus est barbarus III, 6, 7, 16
terminos explicant Glossariorum Scriptores ibid. vid. Feudale.
- Obsequii Scriptores III, 6, 11, 4
- Particularum explanatores III, 6, 6, 2
- Publici fundamentum est ex parte jus Feudale III, 6, 9, 2. *ratio addiscendi illud* III, 6, 9, 6. III, 4, 1, 10
Scriptores recensentur III, 6, 9, 3
- Regularum Commentatores, eorumque vitia III, 6, 6, 4
- Romani historiam quinam scripserint III, 6, 4, 4
- Juriconsultorum plagia frequentia III, 6, 8, 1
sectas quinam descripserint III, 6, 6, 2
vite a quibus scripta I, 1, 19, 65 seq.
- Jurisdicchio Ecclesiastica, quinam de ea scripserint III, 5, 1, 27
- Jurisprudentia an eloquentia sit possuenda I, 3, 9, 11 seqq. *ad eam multum prodest eloquentia* I, 2, 1, 36. *de ea Justinianus male meritus* III, 6, 1, 4
- (L z z z) Graco

INDEX II. RERVM.

- Græco-Romana temporibus Constantini*
M. capit III, 6, 4, 10
Romano-Germ. a Reimmanno instituta,
de qua censura fertur III, 6, 5, 5
Jurisprudentiæ excerpta vel LL. CC.
 I, 3, 13, 35 seq.
Græca libri & compendia III, 6, 4, 11
universalis Scriptores recensentur
 III, 6, 1, 2 seqq.
Jurisprudentiam contra Ciceronis orationem
pro L. Muræna peculiari oratione
defendit Aonius Palsarius
 I, 3, 9, 13
Jus Egyptianum III, 6, 2, 3
Batavicum e Grotio addisci potest
 III, 6, 10, 2
Bavaricum III, 6, 10, 3
Canonicum vid. Canonicum.
Danicum III, 6, 10, 3
Feudale vid. Feudale.
Græcorum III, 6, 2, 4
Hebræorum, quinam proposuerint & il-
lustrarint III, 6, 2, 1
Naturale, ejus Novator Hobbesius III,
 6, 1, 4. *quinam scripserint de eo*
 III, 6, 1, 8
Publicum est duplex III, 6, 9, 1
modernum Germanorum ad quod quæ
pertinent ibid.
vetus Romanorum, quinam illustrant
 ibid.
ad normam juris Romani a JCræis per-
peram exigitur III, 6, 9, 6
Saxonicum III, 6, 10, 3
Statutarium Germanicum descripserunt
Conringius & Lindenbrogius alii-
que III, 6, 8, 1 & 3
Suecicum III, 6, 10, 3
Jus in artem redigere frustra conatus est Ju-
lius Cæsar III, 6, 1, 4
Jusjurandum veterum, de eo scripsit Hanfenius
 I, 5, 2, 15
Justellus Bibliothecam juris Canonici collegit
 III, 6, 7, 13
Justiniani juris libri græce sunt redditi
 III, 6, 4, 10
æque Dodecæ contra Novatores defenditur
 III, 6, 5, 1
Justinianæ Codex vid. Codex.
Justiniani Historia accuratior unde sit habenda
 III, 6, 4, 2
Hyperaspistæ ejus & Scriptores ibid.
Institutiones III, 6, 4, 4 & 7
Justinii libros Historiarum Philippi carum XLIV.
primus edidit Manusius I, 4, 14, 1
alia editiones recensentur ibid.
Justinus ferrea ætate scripsit, non argentea
 I, 4, 14, 1
Justinus Martyr acerrimus Aristotelis antago-
nista II, 2, 12, 10
de Justitia & jure commentati sunt Molina &c.
 II, 2, 14, 58 seqq.
Juvenalis varia subiit judicia I, 4, 13, 10
Optimus Poeta Satyricus ibid.
ejus editiones ibid.
Juventutis educatio præcipua Magistratus cura
esse debet I, 2, 2, 1 seqq.
vid. Magistratus.
educanda methodus & præcepta vid.
παιδαγωγία.
Informatio diligens & disciplina summa
diligentia ab Impp. l. i. C. Theod.
de studiis liberal. sancita est I, 2,
 2, 9. *id quod Principibus & Ma-*
gistratibus sedulo imitandum pro-
ponitur I, 2, 2, 10
 K.
Eckermanni præcognita Logica laudantur
 II, 5, 1, 2
 Kentman-

INDEX II. RERV.

- Kentmannus edidit *Nomenclaturam fossilium inventorum in Misnia, aut aliis Regionibus* II, 2^o, 29, 4
- Keplerus (*Joh.*) *opuscula aliqua pro motu terrae scripta* II, 2, 15, 1
- Kerckringius *artem succinum solvendi sibi vindicat* II, 2^o, 37, 3
Homines ex ovīs generari detexit II, 2^o, 45, 3
- de Keuckenii *Musis juvenilibus judicium* I, 7, 3, 17
- Khräiseri *Institutiones juris Bavarici* III, 6, 10, 3
- Kippingii (*Henr.*) *Recensur Antiquitatum Romanarum novus & methodicus* I, 5, 2, 4. *Institutiones Physicae cum censura commemorantur* II, 2, 2, 11
de ejus Institutionibus Politicis judicium fertur III, 2, 1, 3
- Kircheri (*Athab.*) *arca artium non inepto judicio a Kuhlmanno notatur* I, 2, 5, 67
arcantum steganographicum rejicitur I, 2, 5, 69
ars analogica laudatur I, 2, 5, 45
artificium poeticum taxatur I, 2, 5, 71
de Hieroglyphicis Aegyptiorum varia monumenta I, 4, 2, 1
iter Ecstaticum laudatur & defenditur II, 2, 15, 1. II, 2^o, 11, 9
magneticum naturae regnum improbat II, 2^o, 8, 3
mundus subterraneus sequiori judicio notatur II, 2^o, 29, 4
turris Babel recensetur I, 4, 3, 7
- Kircherus (*Ath.*) *centum Doctor artium appellatur* I, 2, 5, 41. *artem Lullianam reconcinnavit, quae inde Kircheriana dicitur, ib. Qua commenta tamen fusilia & inania sunt* I, 2, 5, 42. *scripsit Musarhythmicam, ib. Polygraphicam universalem & varias artes* I, 2, 5, 44. II, 4, 2, 5. *Polygraphus quidem est, sed non in omnibus accuratus* II, 2, 2, 10. *Conscriptor & Rhapsodista Webstero dicitur* II, 2^o, 29, 4. *raro via ab aliis non trita ambulat* I, 2, 5, 42. *scripsit Oedipum Aegyptiacum, de quo sequitur fertur judicium* II, 2, 4, 1
I, 4, 2, 1
- de Kleinschmidii *Pracognitis jurisprudentiae censura habetur* III, 6, 5, 5
- Klenckii *de libello institutionum juris naturalis & gentium judicium fertur* III, 6, 1, 5
- Klerkius *de plenitudine mundi scripsit* II, 2^o, 4, 3
- Knüttelii (*Casp.*) *compendium artis Lullio-Kircheriana, sive via Regia ad omnes scientias & artes, recensetur* I, 2, 5, 43. seq.
- Königii *liber cui tit. bibliotheca vetus & recens, non praestat id quod titulus promissit* I, 1, 18, 15
- Gazophylacium latinitatis laudatur* I, 4, 9, 15
- Tyrocinium Poeticum Graecum* I, 7, 1, 19
- Kortholti *de Canone ac versionibus Scripturae Tractatus commendatur* III, 5, 1, 14
- Kozaccii *Mica Philosophica improbat* II, 2, 3, 8. *liber de sale est insulsus* II, 2, 39, 1
- Kuhlmanni *judicium de arca artium Kircheriana & aliis ejus scriptis refertur* I, 2, 5, 67. *jaclatio de rotis suis combinatoriis* I, 2, 5, 68
- Kuhlmannus *lectione scriptorum Böhmis intoxicatus* (Lzzz) 2

INDEX II. RERV.

- toxicatus fuit II, 2, 3, 8, III, 5, 1, 36
juvenis ingeniosus, sed fanaticis opi-
nionibus infectus I, 1, 20, 5, 1, 2, 5
63 promissit artes multas, magnas,
 mirificas quasi Spiritu divino aëctus
 ibid. & I, 2, 5, 53 seqq. haëctus præ-
 ter titulos nihil prodit I, 1, 20, 5, 1
2, 5, 78 de quibus judicium fertur
I, 2, 5, 78
 Külnii (Josch.) notæ in Onomasticis Pollucis
 laudantur I, 4, 7, 4
 Kyranni f. Kyrannidarum liber Hermeti Tris-
 megisto tribuitur I, 1, II, 6 est an-
 tiquissimus I, 1, II, 8, sed minus &
 mutilus I, 1, II, 9, varie & Græca &
 Latina lingua editus I, 1, II, 7 ejus
 titulus enucleatur I, 1, II, 9
- L.**
 Labata (Franc.) edidit Aparatum Conciona-
 torum I, 6, 4, 12
 Labbæi (Phil.) Conpositus Interpretum Plato-
 nis & Aristotelis Græcorum exhibe-
 tur cum censura II, 1, 8, 5
 Labbæus (Phil.) in texendis catalogis libro-
 rum totam pene vitam consumpsit I, 1
18, 3. Bibliothecam Bibliothecarum
 scripsit, qui liber recensetur, ibid.
 auctior ille liber jam editus est ab An-
 ton. Teissiro, ibid. §. 4. Fuit homo
 ad lexica & catalogos conficiendos a
 natura factus, ibid. §. 27. de scriptis
 Patrum prolixè egit III, 4, 1, 7
 Labbe (Petri) Elegia varii generis recensetur,
 addita simul censura I, 6, 3, II
 Labitti Index Legum Romanarum laudatur
III, 6, 3, 5
 Lac, de usu ejus oda elegans Cominii ad Prin-
 cipem Condauum I, 3, 10, 43
- Lactantii inter infinitas ejus editiones præ-
 pua recensentur I, 4, 14, II
 Liber de mortibus persecutorum com-
 parat in editione Oxoniensi, ibid.
 Poëmata, falso adscribuntur ei, ibid.
 Stylus laudatur, ibid.
 Læti (Erasmi Mich.) Carminum libri I, 7, 3, 17
 Colloquia Moralia III, 1, 1, 5
 Lævitas describitur II, 2*, 7, 6
 Lalemandet (Joh.) de arte Lulliana judicium
I, 1, 14, 5
 Decisiones philosophica recensentur, ib.
 Lambecii (Petri) Commentariorum opus va-
 stum de bibliotheca Vindobonensi
I, 1, 2, 6, quod recensetur I, 1, 16
77 & est fere bibliotheca de bi-
 bliotheca I, 1, 17, 28
 Prodomus historiae literariae I, 1, 2, 5
I, 1, 16, 77
 Series in bibliotheca philosophica &
 historica continenda I, 1, 2, 8
 Syntagma historiae literariae promissum,
 sed morte ejus inutceptum I, 1, 2, 6, I, 16, 77
- Lambini plagium in explicando Horatio, a
 Mureto imputatum, sed ea propter
 male ab illo exceptus I, 4, II, 15
 in Lampadum sepulchralium perpetuarum
 causam inquiritur II, 2*, 22, 5
- Lamplugh (Guilielmi) MSS. opus, quo voca-
 bula latina, græca, anglica tum he-
 braicis vocibus conferuntur, serva-
 tur in bibliotheca Oxoniensi
I, 4, 3, 8
- Lampridius Historiae Augustae Scriptor
I, 4, 14, 7
- Lanz (Franc.) ars per aërem volandi & na-
 vigandi ope globorum metallicorum
 examinatur & rejicitur II, 2*, 4, 4
II, 2*, 22, 2 producendi flores sine se-
 mine

INDEX II. RERVM.

- mine in dubium vocatur II, 2*, 27, 5
- Langii (*J. Sephi*) adagia, in certos locos distributa I, 1, 23, 73 seqq.
- Polyanthea I, 1, 21, 25 seqq.
- Langstonis (*Job.*) liber: huius poetici latino-anglicani, extat I, 1, 21, 111
- Medulla posceos græcæ laudatur, ibid.
- Lanſii (*Thomæ*) Consultationes III, 2, 1, 13
- Orationes laudantur I, 6, 3, 3
- Laocoontis & liberorum ejus a Dracone interfectorum statua I, 1, 25, 22
- Lapide (*Hypoliti a*) Scripta in præjudicium domus Austriacæ a Schibitero refutata III, 6, 9, 5
- Lapides ex aqua produci statuit Palissy II, 2*, 31, 3
- ex aqua seminibusque oriri putat Schyrleus, ibid.
- fulminares pro fab. habendi II, 2, 24, 6
- lucidi II, 2, 14, 5
- pretiosi II, 2, 33, 1 seqq.
- Lapidis fulgidissimi & miraculosi historia a Pipino narrata I, 1, 13, 26. Illius qui oculi mundi dicitur natura II, 2*, 14, 5
- ad Lapidum generationem præter aquam etiam succus viscosus requiritur II, 2*, 31, 4
- Lappones multas orientalis magiæ reliquias possident I, 1, 13, 7
- Latina civitas an institui possit, ubi sola lingua latina inuſuſe I, 2, 9, 22 seqq.
- Lingua beatorum in celo usuros statuit Iuſtoſerus I, 4, 9, 3. Ex solo usu & conversatione addisci quomodo possit, ex consilio Montaigne. I, 1, 19
48. I, 2, 9, 2 seqq. I, 2, 12, 10 qui Montaigne sive Montanus adversus Sorellum descenditur I, 2, 9, 39 seqq. in ea nimia Italicorum quorundam industria I, 2, 9, 7 seqq.
- Latinæ Lingue corruptionis causa I, 4, 9, 8
- epbemerides Vogelii rejiciuntur I, 2, 10, 33
- etymologiam & origines veteres & recentiores pertractantur I, 4, 9, 7
- lexicon perfectum deest I, 4, 9, 7
- methodus discenda intra paucorum mensium spatium I, 2, 9, 35 seqq.
- I, 2, 10, 39 docende jocularis a Cleonardo usurpata I, 2, 10, 34 seqq.
- nova eam docendi I, 2, 9, 16 seqq.
- ibid. n. 44. ostensa a Beccero non satis est commoda I, 2, 10, 39 seqq.
- I, 2, 9, 31 a Tranquillo Fabro quedam tradita I, 2, 9, 46 it. a Wolfgango Raticio I, 2, 10, 28 seqq. & defensa, ibid. 9, 30.
- Latinam Linguam loquentis infantis quatuor annorum historia I, 2, 9
- II, 1 seqq.
- Latinitas e Janui & Portulici male formatur I, 2, 10, 31
- Juris-Consultorum in Pandectis I, 4
- 14, 25. de ea judicium Sanctii ibid.
- Plauti & Terentii a Bartholdo Fend. collecta I, 2, 4, 17
- Senecæ multis in locis claudicare dicitur I, 1, 23, 31 a quibus & tenebris in lucem tandem sit protracta, ibid. n. 27. seqq.
- ex Latinitate obſoleta quidam orationem contexerunt I, 4, 9, 5
- Latinitatis antiquata Collectores recensentur I, 4, 9, 5
- corruptæ Lexicographi I, 4, 2, 17, 1
- impura quæ causa sit I, 2, 6, 9 seqq.
- ſchola Gothe edita a Beccero commendatur, sed accuratorem elaborata.

INDEX II. RERVM.

- elaborationem illa desiderat*
I, 2, 4, 22
- Latium (*Hagensinge*) pro barbaro & soloeco sermone latino usurpatur I, 1, 25, 17
proverbium ejus unde ortum, ibid.
- Latinus (*Latinius*) vir fuit magnæ peritiæ in conciliorum historiis & in canonibus veteris Ecclesiæ I, 1, 24, 5. Bibliotheca ejus Latina I, 5, 1, 13
Epistole & Syllogæ variarum observationum recens. I, 1, 24, 5
- Laudes variarum rerum poetica I, 3, 12, 54
- Laudis affectatio in Studiofo haud reprehendenda I, 2, 8, 16
- Launony (*Joh.*) liber de varia Aristotelis fortuna recensetur II, 1, 8, 2, II, 2, 12, 1
- Laurenbergii lib. de agricultura II, 2, 42, 1
- Laurenbergius Antiquarius I, 4, 2, 5
- Laurentii (*Josephi*) Epistole I, 1, 24, 75
Polymathia sive libri 6. variæ antiquæ eruditionis laudantur I, 1, 21, 38. I, 1, 3, 5
- Laurentius (*Joh.*) Simia Lipsiana est I, 1, 24, 75
- Laurus (*Joh. Baptist.*) Poeta elegans in plagii crimine deprehensus, Basseratio carmen strenua de Nibilo surripit I, 1, 9, 21. I, 1, 24, 61. edidit poemata de fabricatione calcis ingeniosum I, 1, 21. scripsit de annulo prænubo D. Mariæ Virginis, cujus miracula extollit I, 1, 24, 62
- Lauxmin (*Sigism.*) praxis oratoria recensetur I, 6, 1, 18
- Lectio librorum quomodo instituenda I, 2, 8, 18. seqq.
- Lectioes variæ Castalionis, Rutgerii &c. I, 5, 1, 11
- Legatus de Judice delinquentis competente Bæclerus & Puffendorffius scripserunt III, 6, 1, 8
- Relationes de Legatis, vid. Relationes.
- Leges XII. Tabularum, earumque Commentatores III, 6, 3, 2. post illas aliæ late acceperunt III, 6, 3, 4. Papiniani & Modestini in unum corpus collegit Cujacius III, 6, 3, 7. Separatæ quidam explicarunt, ibid.
- de Legibus Gentium doctrina, vid. Nomothetica.
- Legum contrariarum Conciliatores III, 6, 8, 2
Conciliatio quomodo institui possit III, 6, 8, 2. Varias lectiones quinam scripserunt III, 6, 8, 4
Mosaicarum Manuale Arundii III, 6, 2, 2
Mosaicarum & Romanarum collatio antiqua laudatur III, 6, 2, 2
Romanarum Collectores & historie, illarum Scriptores recensentur III, 6, 3, 4. Interpretatio gemina desideratur I, 3, 5, 10. Indicem scripsit Labittus III, 6, 3, 5. notitiam illarum illustrant nummi & inscriptiones III, 6, 3, 7
Regiarum fragmenta tantum supersunt III, 6, 3, 1
Rubricæ probe attendendæ III, 6, 3, 9
- Lehunanni (*Christoph.*) Chronicon Spirense III, 4, 1, 7. III, 6, 9, 2. Horilegium politicum commendatur I, 1, 21, 110
- Leibnizii Dissert. de arte combinatoria recensetur & laudatur I, 2, 5, 61
- Leibnizius navigium volatile commendavit atque emendavit, sed frustra II, 2, 4, 4. edidit Theoriam motus abstracti II, 2, 6, 5. It. hypothesein physicam novam ibid. Brocardicorum reformationem promissit III, 6, 6, 4
- Lentuli Arcana Regnorum & Rerum publicarum III, 2, 1, 15
Leo

INDEX II. RERV.M.

- Leo (*Allatii*) de *Græcæ & Latine Ecclesiæ consensu perpetuo scriptis* III, 5, 1, 23
 Leonardus (*Pauli*) *Jesuitarum Thomam sistantium est Encomiastes* III, 1, 14, 22
scripsit de scientia media II, 1, 14, 39
 Leonis (*Allatii*) *Lacinia e Verdiero* 1, 1, 16, 26
Liber cui tit. apes urbana 1, 1, 1, 72
Refutatio antiquitatum Etruscarum Prosperi commendatur 1, 1, 9, 4
 Leotandii *Maguetologia recensetur cum Censura* II, 2*, 32, 5
 della *Lefina Academia Florentina* 1, 1, 14
35 seq. ejus scriptum ridiculum 1, 1, 14, 36
 Lessii (*Leonardi*) de *justitia & jure libri recensetur* II, 1, 14, 60
 Lexica *Disciplinarum improbantur* II, 4, 1, 4
in certos autores incipientibus sunt utilissima 1, 4, 8; 10
præctica juridica III, 6, 11, 2
 Lexici poetici pro *translatis sive metaphoris idea proponitur una cum indice* 1, 3, 11 per tot. 1, 7, 1, 19
Statiani exemplum de Hercule 1, 3, 10, 15
 Lexicographi *Ecclesiastici* III, 4, 1, 16
Græci veteres editi enarrantur 1, 4
7, 2 seq. inediti habentur 1, 4, 7, 8 seqq.
Historici III, 4, 1, 2
Juridici III, 6, 6, 2
Latini ævi barbari rudiores recensentur 1, 4, 9, 8 ævi medii *proponuntur* 1, 4, 9, 17
Lingue Græco-Barbaræ modernæ adducuntur 1, 4, 8, 11
Mathematici II, 4, 1, 4
Recentiores recensentur 1, 4, 8, 1 seqq.
 Lexicon *Basilienſe VII. Auctorum cum censura exhibetur* 1, 4, 8, 5
continens voces Latine lingue corruptas & medii ævi a Daunio promissum 1, 1, 23, 66, 1, 4, 9, 4
Grammatico - Philosophicum Dalgarni Angli 1, 2, 6, 83
Italicum vid. Vocabularium.
perfectum Latine Lingue deest 1, 4, 9, 7
qua ratione adornari possit 1, 4, 9, 16
Philosophicum Goclenii vid. Goclenius.
Poëticorum translatorum consiciendum multorum autoritatibus suadetur 1, 3, 10, 6
Poëticum universale molitus est Henricus Schævius 1, 3, 10, 14
Symphonicum Goclenii 1, 4, 3, 9
Universale harmonicum promittit Kuhlmannus 1, 2, 5, 70
 Lexicorum *Græcorum historia Scriptores recensentur* 1, 4, 7, 1
 Libanii *assiduus translator fuit Morellius* 1, 6, 2, 19
epistolæ ibid.
operum Collectores & editores ibid.
orationes cum judicio Eusebii atque Photii ibid.
vita ibid.
 Libanius *an pro Christiano habendus* 1, 6, 2, 19
 Libelli *famosi veritatem sæpe nudam & acerbam proponunt* III, 2, 1, 10
quando præcipue publicentur ibid.
 Liberos *ſapientes gignendi ars an detur* 1, 2
1, 6. talcm frustra tradit Huartus in scrutinio ingeniorum, ut & Quilletus in sua *Callipædia* 1, 2, 1, 8, 11, 2*, 47, 2
 ad *Librariam rem pertinentes Scriptores recensentur* 1, 1, 16 tot. Libri

INDEX II. RERV.

Libri *avēdēto* Martini Fogelii enumerantur

1, 1, 7, 43. Job. Andr. Bossi 1, 1, 7

44. & aliorum doctorum virorum

1, 1, 4, 4. 1, 1, 7, 41 seqq.

Arabum sunt praestantes III, 5, 1, 22

Athci III, 5, 1, 11

Cabalistici vid. Cabalistici

Criticorum illustrum manu notati in pretio habentur 1, 1, 7, 35

Damnati omnium oculis manibusque haud exponendi 1, 1, 8, 1 tanto magis curiosorum cupiditatem provocant ib. si ab omnibus legi possent, ex ipsis tela, quibus jugularentur, facile depromerentur 1, 1, 8, 5

Elogium elegans a Luca de Penna scriptum 1, 1, 3, 24

Eruditorum cum imperfectis in lucem protrahendi 1, 1, 7, 42

Magici vid. Magici.

Myfici vid. Myfici.

Obsceni merito inter damnatos numerantur 1, 1, 8, 28

Supposititii vid. Supposititii.

Libri cum muribus & blattis certant, aut ad

Salsamentarios relegantur 1, 1, 7

38. 1, 1, 4, 5. vel alii in praedam cedunt 1, 1, 7, 39. 1, 1, 9, 17 seqq.

1, 1, 20, 8. 1, 1, 4, 4. habent suafata

& periodos 1, 1, 22, 25 seqq.

de Libris juridicis quinam scripserint

III, 6, 4, 3

Librorum cura, ut orbe prolis, a Magistratu

suscipienda 1, 1, 7, 40

in historicis & disciplinis Collectores

1, 1, 22, 41

nitor nimius possessori pudorem excutit

1, 1, 4, 30

prohibitorum Catalogi plerumque ex

affectu texuntur, multique sentent

erroribus 1, 1, 8, 27

ridiculorum Catalogus, a Job. Donne le-

pide confectus 1, 1, 9, 15

sacrorum cura apud Hebraeos sacerdoti-

bis commissa 1, 1, 6, 2

veterum Castratores notantur 1, 1, 8, 32

usu privari pena maxima 1, 1, 3, 24

Liceti (Fortunii) extant quaestiones per epistolas

II, 2, 2, 6. Fingentium duplicis via

lactee II, 2, 12, 8

Licetus (Fort.) inter Polygraphos numerandus

1, 1, 24, 6. totus Aristotelicus fuit

ad superstitionem usque 1, 1, 24, 7

scripsit librum de pictate Aristote-

lis adversus Deum & homines

ibid. & II, 2, 2, 6. a Gabriele

Naudae laudibus in eodem extollit-

tur, amore Peripateticismi

1, 1, 24, 52

Linacii (Thomae) Libri VI. de emendata stru-

ctura Latini sermonis laudantur

1, 4, 10, 10

Ligna putrida unde luceant

II, 2, 14, 5

de Ligno fossili Stellatus scripsit vid. Stellatus.

Lindae (Lucae) Descriptio Orbis III, 2, 1, 16

Lindenbrogii mirum in modum insensus Ja-

no Woulerio vid. Woulerius

Codicem Legum antiquarum scri-

psit III, 6, 10, 1

per Lineas philosophantur Sineses

II, 1, 2, 4

de Lineis manum Melampus scripsit

II, 3, 1, 5

Liugendii eloquentia singularis notatur

1, 6, 4, 28

Lingua Gallica laudatur

1, 4, 4, 10

Germana vid. Germanica.

Græcæ Jcto necessaria III, 6, 7, 32

maxime philosopho

II, 1, 9, 1

Harmonica a Becchero tentata

1, 2, 6, 85 seqq.

Hebraea, eam veteres magni nominis

viri

INDEX II. RERVVM.

- viri esse afferunt I, 4, 3, 1
 Ludovica a Joachino Fritschio tentata,
 morte ejus interrupta I, 2, 6, 84
 Philosophica, qua homines diversorum
 idiomatum se invicem intelligere
 possunt I, 2, 6, 83 eam molitus
 est Job. Wilckinius & qui. Am Gal-
 lus I, 4, 2, 1
 Vernacula potissimum polienda & exor-
 nanda I, 1, 14, 38
 Universalis, eam olim extitisse virores
 crediderunt I, 4, 3, 1 Qui eam
 molitur, in vanum laborant
I, 4, 2, 5; I, 4, 3, 6
 Linguae exoticae an ex conversatione sola ad-
 disci possint I, 2, 9, 3
 Scientiarum sunt vehicula I, 2, 9, 1
 scribendi ratio singulis pene seculis mu-
 tatur I, 1, 7, 4
 Linguam Graecam, Hebraeam & Latinam docuit
 le Maire infantem 8, vel 9. anno-
 rum I, 2, 9, 41 seqq.
 Linguarum addiscendarum methodus
I, 2, 9, 1 seqq.
 diversitas divinum quid arguit I, 1, 12, 7
 exotiarum peritiae multiplex utilitas
I, 4, 4, 1
 Harmonia Scriptores I, 4, 3, 8 & 9
 Historia Scriptores ibid. n. 10
 Originem & quadam earum attributa
 a Schaevo philologicè propoſita
I, 4, 3, 7
 peregrinarum usus ab hominibus obſeſſis
 & maniacis unde oriatur
I, 1, 12, 8; I, 2, 9, 27 seqq.
 primus ortus a Deo I, 4, 4, 4
 quanam antiquissima, an Hebraea, an Si-
 nensis &c. I, 4, 3, 1
 variarum callentissimi yid. Polyglotta.
 pro Linguis addiscendis consilia Fieberti, Bec-
 cberi &c. I, 2, 9, 30 seqq. Egregi-
 um in hic exemplum dedit Tana-
 quil Faber I, 2, 9, 44 seqq.
 Linguae omnes in somno loquens Gallus quidam
I, 2, 9, 28
 Linus (Franc.) vacuum naturaliter dare posse
 negat II, 2, 4, 3
 Lipenii (Mart.) Bibliotheca materialis juri-
 dica improbat III, 6, 6, 1 it.
 medica III, 7, 1, 3
 Catalogi librorum omnium Facultatum
 recensentur I, 1, 18, 16 & 63
 Liptiani Styli κακόζηλος imitatores taxantur
I, 1, 24, 57 & 65 seqq. Bortilius
 Canutus, Petrus Gruterus, Coelius
I, 1, 24, 67 seqq. Benjamin Pri-
 us I, 1, 16, 11
 Liptianus κακίζηλος Josephus Laurentius
I, 1, 24, 38; I, 1, 24, 15 Petrus Gru-
 terus I, 1, 24, 57
 Liptienſium Aſta cruditorum laudantur
I, 1, 16, 42 seqq.
 Liptii (Juſti) Admiranda urbis Romae I, 5, 2, 5
 Liber de Cruce I, 5, 2, 14
 Manuſcriptio ad philoſophiam Stoicam lau-
 datur & ſimul de ea judicium ſer-
 tur II, 1, 4, 1 II, 2, 8, 1
 Monita Politica laudantur III, 2, 1, 14
 Opera critica varia ſunt eruditionis
I, 5, 1, 7
 Opus Politices laudatur
I, 2, 12, 20 I, 1, 22, 20
 Orationes melioris ſtyli quam episto-
 lae I, 6, 3, 4
 Plagium non injuria taxatur I, 5, 1, 7
 in Fabritii parallelos militares notatur
II, 2, 14, 1
 Politicorum editio optima & Commenta-
 tores III, 2, 1, 14
 Stylus haud imitabilis I, 1, 24, 66, 70 ju-
 dicium
 (Aaaaa)

INDEX II. RERVM.

- dicium de eo I, 1, 24, 63. infelicitate cum imitatus est Putcanus I, 6, 3, 4
- Syntagma de Bibliothecis I, 1, 17, 2
de L'ipio iudicium ingenuum I, 5, 47
Lipstorpii (Dan.) Specimina Philosophiæ Cartesianæ II, 2, 17, 5
- Liquor αὐτοκίνητος, sive aqua vorticoſa I, 1, 16, 50. omnia in aquam resolvens non datur II, 2*, 24, 2
- Liquores omnis generis emovendi artificium a Schotto & Pegelio descriptum II, 2*, 22, 3
- Litteræ Hieroglyphicæ Ægyptiorum, earumque Scriptores recensentur I, 4, 2, 1
II, 2, 4, 4. Æthiopum aliorumque I, 4, 2, 2
- Litterarum Ephemerides vid. Ephemerid.
- Literaria Ars quorum cura & industria creverit I, 1, 25, 38. I, 1, 2, 16, 1, 1, 23, 27 seqq.
Historia vid. Historia.
- Scientia & prudentia e vitis virorum eruditorem præcipue hauritur I, 1, 19, 1
I, 1, 15, 20
- Literarii Eremitæ qui dicantur I, 1, 22, 37. I, 1, 23, 54. I, 2, 1, 48
qui sint I, 2, 1, 48. tales vix multi uno seculo nascuntur ib.
- Literarum Adamicarum, Angelicarum &c. propugnatores recensentur & explicantur I, 4, 1, 10
- Alphabeticarum ductus, characteresque Singulis gentibus familiares divinum quid sapiunt I, 1, 12, 5 seqq.
- Elementa primo Scæv quid ostendunt I, 1, 12, 5
- Fortuna plerumque a Magnatibus dependet vid. Artium.
- Ortus & inventio, deque iis sententia varia I, 4, 1, 9
- παλαιογενεσία I, 1, 2, 15. seqq. primos spiritus debet familia Medicea liberalitati & aliis I, 1, 2, 19
ut & divino typographia invento I, 1, 2, 16
- de Literis Ionicis, Dissert. Scaligeri vid. Scaliger. qui scripserint, recensentur I, 4, 1, 9
- Scriptores citantur I, 4, 1, 9. I, 4, 2, 1
- Livii Historia cur difficilior sit pro pueris I, 2, 9, 50. laudatur I, 4, 1, 11. ejus editiones, translationes & vitæ Scriptores recensentur, annexo de pluribus iudicio ib. editionum optima est Doujatii I, 4, 1, 11. Libri XLIII. initium ex vetusto codice eruit Heronibus. Supplementa Freinshemii recensentur ibid.
- Lobkowitz (Job. Caram.) scripta in omni scientiarum genere laudantur I, 1, 18, 56. interque polygraphor numeratur I, 1, 22, 36
- Loccenii Comm. in jura Statutaria Sueciæ & Lexicon juris Sueco-Goticum III, 6, 10, 3
- Loci Communes per Amanuenses non imperitos colligendi I, 1, 21, 11 & 12. I, 1, 22, 19
magno in illis colligendis iudicio opus I, 1, 21, 7. & modus servandus I, 1, 21, 11
- doctrina varia, sunt quasi premicandi I, 1, 21, 4
- in historicis, politicis, moralibus magnon usum habent, non aq̃e in publicis I, 1, 22, 19 seqq.
- quidam eorum data opera in unum argumentum exhauriant I, 1, 22, 14 seqq. quod exemplis monstratur ibid. & §. 20.
- Studium eorum male a quibusdam con-

INDEX II. RERVVM.

- contemnitur I, 1, 21, 5. f. q. quorum iniqua censura refellitur, ibid.
- Loci constituti ad hominis temperamentum aliquid facit II, 2, 1, 13
- doctrina ab Aristotele, Cartesio & Petro Gassendo, Epicurum secuti proposita recensetur II, 2, 4, 1
- Locorum Communium Abusus merito reijciendus I, 1, 21, 10. sed usus retinendus I, 1, 21, 11
- Collectores, Erasmus, Melancthon, Gesnerus male a Scaligero fugillantur I, 1, 22, 14. Dialecticorum ingens est usus in methodo experimenta indagandi II, 2, 1, 18. iuridicorum ideas Desrio & Broffaus dederunt III, 6, 7, 8. Scriptor est Bechtoldus III, 6, 6, 1. Scriptores Oratoria sacra I, 6, 4, 10. seq. Philosophia Naturalis II, 2, 2, 1. seqq. Theologicorum III, 5, 1, 7. plures referuntur I, 1, 21, 20. seqq. ibid. 6, 115. seqq. I, 1, 22, 1. seqq. vid. Collectores. Titulis adscitis luxuriant I, 1, 21, 48. I, 1, 22, 8
- Locus Relatio mera est II, 2, 4, 1
- Locustæ Job. Baptista quas comedit, de iis varia sententia sunt II, 2, 45, 8
- Logica, clavis reliquarum scientiarum est I, 2, 4, 2
- judicium *exercet*, & instrumenta omni scientiarum generi apta suppeditat I, 2, 4, 6. I, 2, 11, 12. seqq. non in notionum summis generibus & Syllogismi artificio solum, sed usus ejus latinus diffundit I, 2, 4, 7. seq. præbet *u.* usum meditando differendi & amplificandi I, 2, 6, 3. ex ea petitur Cardanus artem inventivam I, 2, 52. a Scholasticis excul-
- ta, & ineptis subtilitatibus corrupta II, 5, 1, 1. ab Aristotele omnium optima tradita, ibid.
- Practica Uldarici Staudigl. recensetur I, 2, 5, 52
- Logicæ & Metaphysica cognatio II, 5, 1, 7
- Novatores Cartesiani II, 5, 1, 3
- Logicarum artium quatuor Verulamius facit I, 2, 4, 10. quarum duas posteriores e prioribus suavit I, 2, 4, 11
- Löhneisen (Christoph.) scripsit von Bergwercken II, 2, 29, 4
- Lombardi (Petri) Vita, libri sententiarum & scripta *alia* recensentur II, 1, 14, 1
- Lomeierus (Job.) de bibliothecis scripsit limatius ornatiore quam Carmelita Jacobus I, 1, 17, 14. In vastioribus tamen est diiigentior, quam in recentioribus I, 1, 17, 15
- (Philipp.) artem per aërem navigandi & velandi pro suo invento falso jactat II, 2, 4, 4
- Longevitas, Scriptores de ea recensentur II, 2, 5, 3. II, 2, 47, 2
- Longinus vid. Dionysius Longius Cassius.
- de Loquelæ elementis liber Wilham Holderi I, 4, 1, 5
- Lotichius (Job.) Magdeburgensium expugnationem prædixit I, 1, 19, 41. inter armorum strepitum ipse miles carmina scripsit, ibid. Poetarum Germanicorum phœnix I, 1, 19, 39. laudatur ab Heinso ibid. § 40. In ipso atatis flore, ætatis *an. 32*. obiit ibid. § 41. felicissime Ovidium expressit I, 7, 3, 2. *Fine* commentarium in Petronium acriter perstringit Gollus I, 4, 12, 10
- Lubecense jus latissime dominatur III, 6
(Aaaaa) 2 10, 3

INDEX II. RERV.

- 10, 3. in illud *Comm. Mevii*, *ibid.*
ejus & *Civilis* discrepantiam qui-
nam descripsiunt, *ibid.* e *Mevio*
optime disci potest III, 6, 11, 4
- Lubicnicus *Theatrum Cometicum* *evulgavit*,
de quo sequitur *judicium* *scitur*
II, 2*, 12, 4
- Lubini *Antiquarius* I, 4, 9, 5
Phosphorus *de prima causa* & *natur-*
ra Mali III, 1, 1, 10
- Lucanus *Poeta varia* & *diversa* *Doctorum* *ju-*
dicia *subiit*, *que* *recensentur* I, 4
12, 9. *ejus* *editiones* *commemorantur*, *ibid.* *Liber* *de* *Universi* *natura*
II, 3, 6, 1
- Locatellus (*Joseph.*) *novam* *machinam* *inve-*
nit, *qua* *simul* *arare* & *seminare*
potest II, 2*, 21, 7
- Lucentia *animalia* & *corpora* II, 2*, 14, 5
& 7
- Lucretius *libri* *ejus* *VI*, *de* *Rerum* *natura* *lau-*
dantur I, 4, 11, 12. *II, 1, 5, 2.* *ejus*
editionis *varia* *ibid.* *de* *editoribus*
& exegetis *judicium* II, 1, 5, 2
- Philosophiam* *naturalem* *Democriti* &
Epicuri *carminis* *comprehendit* *II,*
2, 7, 5. *in* *Academia* *Argentoratens-*
is *publice* *praegitur* II, 3, 7, 5
- Luftatoriam *artem* *singulari* *libro* *descripti*
Petters II, 4, 1, 16
- Ludovici XI, *Regis Gallie* *edictum* *contra* *No-*
minales Scholasticos II, 1, 13, 12
- Lugo (*Job, de*) *scripsit* *Commentarios* *de* *Ju-*
stitia & *jure* *II, 1, 14, 59.* *it. Dissp.*
Scholasticas *de* *Incarnatione* *Do-*
mini, *ibid.*
- Lulliana *ars* *reprehensa* I, 2, 5, 7. *seqq.* *que* *et*
objiciantur I, 2, 5, 13. *ad* *qua* *re-*
spondetur I, 2, 15, 16. *seqq.* *de* *ea* *alii*
mittunt *judicant* I, 2, 5, 14. *seqq.* *alii*
- acerbius* I, 2, 5, 8. *seqq.* *potest* *dici* *Lo-*
gica *practica* I, 2, 5, 17. *qualem* &
edidit *Uldaricus Staudigl.* I, 2, 5, 32
consistit *in* *circulis* *varie* *per* *rotas* *in-*
ter *se* *conversis* I, 2, 5, 24. *in* *quam-*
cunque *partem* *versetur*, *aliud* *nihil* *est*,
quam *Logices* *propagatio* I, 2, 5, 78
de *eadem* *judicium* *Lalemander* *habe-*
tur II, 1, 14, 5
- Lulliana *predicata* *omnia* *ad* *predicamenta*
Aristotelica *reduci* *possunt*
I, 2, 5, 53
- Lullianæ *artis* *clavem* *scripti* *Alstedius* I, 2, 5
25 & 40. *defectus* *septem* *notavit*
Knittelius I, 2, 5, 47. *typus* *recen-*
setur I, 2, 5, 23
- Propago* *est* *ars* *mnemonica* I, 2, 6, 11
Ulus *moderatus* *non* *dissuadetur* I, 2
5, 79. *ex* *consilio* *Alexandri* *Ficte-*
ti *non* *spemendus* I, 2, 5, 81. I, 3, 2
12. *præcipuus* *usus* *in* *docendo* *se* *e-*
xerit I, 2, 5, 17
- Lullianam *artem* *multi* *commentariis* *illustra-*
verunt & *interpolaverunt* I, 2, 5
25. *seqq.* *quorum* *libri* *recensentur*,
ibid. n. 26. *seqq.*
- Lullianis *cum* *rotis* *combinatoriis* *videtur* *circu-*
latus *illa* *Gesvaldi* I, 2, 6, 36
de *Lullio* *magnifice* *sensit* *Quirinus* *Kubiman-*
nus I, 2, 5, 63
- Lullius (*Raimund.*) *indagationis* *rerum* *studio*
sedulo *in* *tribuit* I, 2, 5, 4. *seqq.* *eo* *fi-*
ne *in* *cremum* *secessit*, *ibid.* S. 5. *an*
artem *sua* *ex* *Arabe* *Abenezbron*
plugio *quodam* *ceperit* I, 2, 5, 6.
seqq. I, 2, 7, 59. *quos* *libros* *scri-*
pserit I, 2, 5, 24
- Lullus (*Ant.*) *quos* *libros* *scripserit* I, 6, 1, 10
Lux *figura* II, 2*, 12, 6
lux *tantum* *mutuatitia*, *ibid.* n. 7.
lux

INDEX II. RERVM.

- Influxus in terrestria adstruitur*
 II, 2^o, 12, 9
pressio vtrosumillima aestus marini
causa II, 2^o, 20, 4
de Lunari homine liber tantumjoci gratia scri-
pturn est II, 2, 15, 1
Lundenius varias sententias de via lactea uno
libello concessit II, 2^o, 12, 8
Lundii poema 1, 7, 3, 17
Lutherani in Theologia dogmatica praevalent
 III, 5, 1, 1
Lutheri (Mart.) libellus de Nominibus propriis
Germanorum saepius recusus 1, 4
4, 5, circa illum insigne plagium
 commisit Rud. Goclenius, ibid.
Lux in principiorum & clementorum natura-
lium numerum refertur II, 2, 14, 1
an substantia vel accidens sit, disquir-
tur II, 2, 14, 2. Substantia defenditur
 ibid. & §. 3. nihil divini illi subest ib. §.
4. Irradiationibus, curationibus, praedictionibus aliiisque actionibus & praestigiis superstitiosis aut magicis male
 pretextitur ibid. Natura ejus est imper-
 vestigabilis II, 2^o, 14, 4. causa lapidis
 Bononiensis investigatur ibid. §. 5. ejus
 & ignis differentia II, 2^o, 16, 1
Lycophronis poema Alexandra seu Cassandra,
ejus interpretes antiqui & recen-
tiores, & editiones annotantur
1, 7, 2, 22
Lycosthenis (Conradi) Apophtegmata viro-
rum illustrium, opus posthumum,
Zwingerus sub titulo Vita Hu-
mana publicavit 1, 1, 21, 23 & 54
Similium collectanea laudantur & alia
ejus Opera 1, 1, 21, 56. seqq.
Lycurgi Orationes a quiburnam editae
1, 6, 2, 11

- Vita & ingenium paucis describitur, ibid.*
Lycei in minutas partes singula resolvers
resolventur 1, 1, 12, 18
Lyceorum Academia Romae ab Angelo Casto,
Duce Aquae Sparte, instituta, 1, 1
14, 18. seqq. vel a Patre ejus Fede-
 rico, ibid. n. 20.
Historiam moliebatur Mart. Fogelius,
sed ineditam moriens reliquit
1, 1, 18, 29
Nomen unde ortum II, 2, 2, 9
quibus Doctrinis & Studiis incubue-
rit 1, 1, 14, 21
Lysias Orator apud Graecos olim optimus 1, 6
2, 4. ejus Orationes 1, 6, 2, 5

M.

- M**accius inscriptionum veterum studiosus
 fuit 1, 4, 10, 26
 libros tres de historia scribenda edi-
 dit 1, 6, 1, 29
Macedo (Franc. a S. Augustino) Heros litera-
rius 1, 1, 22, 37. seqq.
Poeta extemporancus 1, 1, 12, 13
1, 1, 22, 40
Polygraphus insignis 1, 1, 22, 37. seq.
Vir incomparabilis ingenii & judicii
1, 1, 6, 33. inter singularia avi nostri
 miracula recensendus 1, 1, 22, 38
 scripsit libros quam plurimos, quo-
 rum catalogus refertur 1, 1, 22, 40
 It. artem poeticam 1, 7, 1, 7
Machiavelli (Nicol.) Nicia, Comedia, lauda-
tur 1, 7, 1, 2
liber de Principe quo sine scriptis
1, 1, 19, 28
de Machiavelli Pseudo-Politico judicium fer-
tur III, 4, 1, 4
judicium imprudens Anton. Possivi-
 (Aaaaa) 3 ni

INDEX II. RERVM.

- ni offenditur* I, 1, 16, 22
- Machina urinatoria*, vid. *Urinatoria*.
- Macrobiū Opera a quibusdam Commentario illustrata sunt* I, 1, 14, 19
- Macrobius plagii crimine accusari nequit* ibidein.
- Magdeburgenses Centuriatores* III, 4, 1, 12
- de Magia & rerum sensulibrum scripsit Campanella* II, 1, 12, 4
- Magiæ criminis multi innocentissimi viri rei perhibentur* I, 1, 8, 25. it. *Campanella* II, 1, 12, 4; II, 2, 14, 3. it. *Theophrastus Paracelsus* II, 2, 16, 1
- Damoniaca Scriptores* II, 3, 1, 15
- Doctores, Albertus Magnus* II, 1, 14, 2
- Pythagoras* II, 2, 6, 6
- Naturalis veræ discrimen a falso proponitur* II, 2*, 9, 1, divisio additur ibid. §. 2. existentia offenditur II, 2*, 9, 1, nomine ad vetita patrocinium abutuntur *Campanella & Marci*, ibid. §. 2.
- Magica Medicina*, vid. *Medicina*.
- Magici libri quorundam referuntur* I, 1, 11, 3 seqq. Si pactum cum Damone proficantur, merito inter damnatos referuntur I, 1, 8, 24, multi falso crediti. I, 1, 8, 25
- Magis libris naturalibus viam quasi sternunt Cabalistici auctores* I, 1, 11, 1
- Magiri (Tob.) Eponymologium criticum varie auctum* I, 1, 16, 54
- Polymemon laudatur* I, 1, 21, 27; I, 3, 9, 12
- Magistratus Græcorum & Romanorum, eorumque Leger, Comitia & Jura quinam descripserint, docetur* I, 5, 2, 7
- cura præcipua circa educationem juventutis* I, 2, 2, 1 seqq.
- de Magistratus jure circa Sacra quinam scripserint* III, 5, 1, 22
- Magues igne candefactus an vim attractivam amittat, disquiritur* II, 2*, 32, 4
- de Magnete Scriptt. recensentur* II, 2*, 32, 5
- Magnetem ex atomis generari minus recte credit Digbair* II, 2*, 32
- Magnetica medicina Maxwellli Scoti* I, 1, 11, 13
- Magneticam virtutem terrestri globo insitam statuit Gilbertus, quem alii sequuntur* II, 2*, 32, 2
- Magneticæ ac in declinationibus mira est varietas* — II, 2*, 32, 4
- Magnetis virium causa nec ad internam virtutem, nec ad similitudinem ejus & ferri est referenda* II, 2*, 32, 1 sed ad effluvia externa cum *Cartesio & Honor. Fabri*, ibid. §. 2.
- Magorum in Persia Collegium* I, 1, 13, 13
- contra Mahumedanos scripsit Hottingerus* III, 5, 1, 22
- Mainburgii Historia Lutheranismi Pontificiorum errores & technas non dissimulat* III, 2, 1, 18, descriptis judicium III, 4, 1, 14
- Maimonidis (Mosis) juris Hebraei corpus* III, 6, 2, 1
- Majoli Dies caniculares recensent.* II, 2, 2, 7
- Majoragii Antiparadoxa*, vid. *Cicero*.
- Commentarii varii in Aristotelem & alia scripta inedita* II, 1, 11, 9, in *Virgilii Georgica MSSa* I, 1, 25, 32
- Litula cum Nizolio*, vid. *Nizolii*.
- Orationes ob exquisitam latinitatem laudantur* I, 6, 3, 1; II, 1, 11, 9, duæ de laudibus anni, & apologetica contra *Gaudentium Merulam* I, 1, 25, 31
- Majoris (Job. Dan.) Dissert. de myrrha & locustis* II, 2*, 45, 8
- liber de natalibus Succini non maritimis est ineditus* II, 2*, 37, 3 le *Maïce*

INDEX II. RERVM.

- de Maire singulari methodo puerum octennem
eodem tempore Hebraam, Græcam
Latinam linguam docuit*
I, 2, 9, 41
- Melagonellii Orationes & Epistola testantur de
ejus facundia* I, 6, 3, 5
- Malapertii poema de ventis laudatur*
II, 2*, 23, 5
- Malchi de vita Pythagoræ liber* II, 1, 2, 2
- Mallincrot (Bernh. a) de artis Typographice
ortu & progressu* I, 4, 2, 6
- Malorum hominum vitas describi an utile sit*
I, 1, 10, 29
- Malpighii anatome plantarum laudatur*
II, 2*, 49, 3. III, 7, 1, 4
- Malumbræ Comm. in Codicem laudatur*
III, 6, 7, 9
- Mancini Fiori della Gioventa* I, 6, 3, 7
- de Mandragoræ radice quinam scripserint*
II, 2*, 43, 2
- Manilii Astronomicum manicum, difficile & ob-
scurum* I, 4, 12, 1. *hujus Editores*
ibid.
- de etate varia variorum opinio recensetur* ibid.
- Manilium emendavit Scaliger, de qua emen-
datione judicium fertur* I, 4, 12, 1
- Manna est productum rosis* II, 2*, 27, 8. *Ca-
labricum est optimum ibid. de illa
quinam scripserint* ibid.
- Manuscripta antiquissima, utriusque parte aliqua
vitiosa in præcio habenda*
I, 1, 7, 51
- bibliotheca Augustana indicant Hôschelius
& Reisnerus* I, 1, 7, 25 seq.
- Gottorpensis* I, 1, 7, 63 seq.
- Gudianæ* I, 1, 25, 39. I, 1, 7, 67
- Lipsiensis enarrat Fellerus*
I, 1, 7, 31 seqq.
- Noribergensis* I, 1, 7, 63 seq.
- Thuanæ* I, 1, 21, 2. I, 1, 7, 61
- Vaticana* I, 1, 7, 55
- Vindobonensis a Lambecio narrata*
I, 1, 7, 28 & 46. I, 1, 7, 28
- bibliothecarum Anglicarum*
I, 1, 7, 59. I, 1, 17, 33
- Gallicarum* I, 1, 7, 60
- Italicarum* I, 1, 7, 62
- colligenda in bibliothecis publicis*
I, 1, 7, 40. I, 1, 20, 7
- Græca plurima e Lucae Holsæus bibliotheca
narrantur* I, 1, 7, 66
- non celanda, sed publicis usibus edenda*
I, 1, 7, 25 & 34
- Orientalium librorum* I, 1, 7, 33 & 63
- Politica ad statum Reip. spectantia in bi-
bliothecis publicis colligenda* I, 1, 7, 48. vid. Pinelli.
- Statum Venetum concernentia Pinellus
concessit* I, 1, 3, 19
- Virorum doctorum sepe aliis in prædium
cedunt, vid. Lib. avêndotes.
circa ea Magnatum incuria*
I, 1, 2, 17
- Manuscriptæ Epistolæ vid. Epistolæ.*
Notæ Wouwerii in Scudam I, 4, 12, 9
- Manuscripti Codices Bibliothecæ Oxoniensis nu-
mero pene æquare dicuntur impres-
sos* I, 1, 17, 32
- Manuscriptis Codicibus infidia struntur per
furta & mutilationes* I, 1, 4, 22 f.
- Orientalibus bibliotheca Jesuitarum
Cochinensis fuit reserta* III, 5, 1, 23
- Manuscriptorum antiquitatis notæ a Salmasio
traditæ* I, 1, 7, 2, 9 sq. & 14. *colli-
guntur ex ductu Characterum* I, 1, 7, 4
æstimatio & præcium I, 1, 7, 4, 7
I, 1, 7, 2, 19. I, 1, 7, 51 seqq.
- Catalogi a variis autoribus editi* I, 1, 7, 19 seqq. I, 1, 18, 67. I, 4, 7, 11. vid. Manu-

INDEX II. RERVM.

- Manuscripta bibliothecæ, & bibliothecarum, ad res ecclesiasticas spectantes a Possivino descripti
I, 1, 16, 22
copia in bibliothecis Anglicis laudatur
I, 1, 17, 33
custodes olim erant Monachi
I, 1, 7, 17
usus difficulter conceditur
I, 1, 3, 27
cujus causa inquiritur
I, 1, 7, 54
exempla præbent bibliothecæ Hispanica
I, 1, 7, 57
utilitas in librorum emendationibus
I, 1, 7, 2 seqq. & 15 seq. maxima est in Patrum mutilationibus detegendis
I, 1, 7, 52
 Manutii (Aldi) bibliomania nimia
I, 1, 3, 3
 (Pauli) epistola ad Gratonem a Crastheim recensetur
I, 1, 25, 39 seqq. qua occasione scripta sit
I, 1, 25, 40
vocatur regina epistolarum Manutianarum
I, 1, 7, 46. I, 1, 23, 57
epistole sunt elegantissime
I, 1, 23, 57
inter quas una, manu ejus scripta, a Gudio servatur ibid.
I, 1, 23, 57
stylus laudatur
I, 1, 23, 57
 de Manutio (Paulo) varia judicia
I, 1, 23, 57 l.
 de Manuum inspectione scripsit Ardenidorus
II, 3, 1, 5
 Mapparum Geographicarum optima sunt Sansoniana, Blaviana, & Wittiana
II, 4, 1, 14
 de Mappis Geographicis Simonis Pauli judicium
II, 4, 1, 2. de Sansonianis
II, 4, 1, 11. de iis consiciendis Scriptores
II, 4, 1, 12
 Marcelli Tabula Chronologica recensetur
I, 2, 6, 77. ut & alia ejus Opera inedita
I, 2, 6, 80
 Marcellini Commentatores, Editiones & Stylus
I, 4, 14, 12
 Marcellinus *historiam Romanorum Imperatorum optima fide descripsit*
I, 4, 14, 12
 Marci (Job. Marcus) animam post mortem in corpore superstitem esse statuit
II, 2, 1, 8
de arcu celesti librum edidit, qui laudatur
II, 2, 25, 1.
doctrina Platonica de Ideis instaurator fuit
II, 1, 7, 18
magia naturalis nomine abutitur ad veritatis patrocinium
II, 2, 9, 2
Philosophiam veterem restitutam scripsit
II, 1, 7, 18
sententiam singularem fovet de Ideis substantialibus
II, 2, 1, 8
 Mare a ceteris aquis specie non differt
II, 2, 20, 1
in fundo aque salis ac frigidam habet aquam, ac in superficie
II, 2, 20, 6
unde nauseam excitet
II, 2, 20, 20
unde sit salsum
II, 2, 20, 1 & 2. de eo quinam scripserint
II, 2, 20, 20
 Maresii epistola Philologica
I, 1, 23, 10
liber de abusu Philosophiæ Cartesianæ
II, 1, 15, 6
 Margaritas Britannia olim habuit
II, 2, 33, 5
maiores artificiales consiciendi ars non datur ibid.
 Mariani (Andr.) Epigrammata de Ruinis urbis Romæ
I, 5, 2, 5
 D. Marix Virginis annulus pronubus miraculosus
I, 1, 24, 62
 a Marina aqua salsedo separari potest
II, 2, 20, 8
 Marini æstus *causa*
II, 1, 12, 4
 Marini homines vid. Homines.
 Maris fluxus & refluxus causa ad Lunæ præfessionem

INDEX II. RERVM.

- sonem & motum terræ, refertur*
 II, 2*, 20, 4. circa hanc causam di-
 versa sunt Cartesii, Wallisii & Fabri
 hypotheses ibid.
- de Maris fluxu & refluxu ejusque causæ varia*
variorum sententia recensentur
 cum censura II, 2*, 20, 3
- Natura scripsit Teleseus* II, 1, 15, 2
- Observationes diligenter sunt institutæ,*
exemplo Anglorum & Varenii
 II, 2*, 20, 4
- Scriptores adducuntur* II, 2*, 20, 4
- Veneta Acad. ediderunt librum*
1, 1, 11, 18
- inundationis causa, ejusque Scriptoribus*
 II, 2*, 20, 5
- proprietatibus, ut colore, pondere aliis-*
que, variorum observationes
11, 2*, 20, 7
- de Mariti & femine officio* 111, 1, 1, 8
- Marshamus ab Aegyptiis ad Hebræos leges ac*
ritus pervenisse putat
 III, 6, 2, 3
- Martialis acutissimus Epigrammatum Scriptor,*
adversa Criticorum judicia expro-
tus est 1, 4, 13, 1
- Cusuratores & Commentatores recensentur*
 ibid.
- Editio a Gronovio adornata est optima*
 ibid.
- Martii (Galeotti) liber de doctrina promiscua*
laudatur 1, 1, 21, 42
- Libri tres de rebus vulgo incognitis perie-*
runt 1, 1, 21, 43
- Martis figura* 11, 2*, 12, 6
- Martini Pugio fidei laudatur* 111, 5, 1, 21
- (Franc.) epistola festivitatis plene*
1, 1, 24, 58
- de Martyrum cruciatibus egit Gallonius*
111, 4, 1, 18
- Mascardi Diss. de affectibus, sive perturbatio-*
nibus animi, earumque caracte-
ribus II, 3, 1, 3 III, 1, 1, 11
- Diff. in Cebetis Tabulam* II, 1, 1, 11
111, 1, 1, 11
- de Epigrammatibus judicium* 1, 7, 3, 3
- liber della Arte Historica* 1, 6, 1, 29
- de Poëmatibus censura* 1, 7, 3, 8
- Prose vulgari* 1, 6, 3, 7
- Maseuui (Jac.) Ars nova Argutiarum tam Epi-*
graphicarum, quam Epigrammati-
carum laudatur II, 4, 1, 1
- Concionator recensetur* 1, 6, 4, 14
- Exercitationes Oratoricæ laudantur*
1, 6, 3, 3
- Mythologia* 1, 7, 1, 17
- Palestra Eloquentiæ ligatæ* 1, 7, 1, 7
- Oratoria recensetur* 1, 6, 1, 17
- Styli Romani ibid.*
- Masius (Didacus) edidit Comment. in univer-*
sam Aristotelis Philosophiam
11, 1, 1, 43, 53
- Massæ Globi terreni majores sunt instar prin-*
cipiorum in mixtorum natura in-
daganda II, 2, 19, 5
- Massonis Elogia scripta* 1, 1, 19, 57
- Masliuri (Barth.) doctrinam Scoti vindicavit*
 II, 1, 14, 13
- Materia prima nonnullis est ipse Deus* II, 2*, 1, 2
a quibus impugnatur ibid. 6, 2
- de Materia prima Creationis judicium* II, 2*,
1, 4, 1 *nnga difficilis interpp. Aristor.*
unde 11, 2*, 1, 2 *Sententia Rabbi-*
norum ibid. §. 4 *Subtilitates ac*
disceptationes perplexæ Aristotelis
& Scholasticorum recensentur &
exploduntur II, 2, 12, 9
- de Materiæ & Dei mundique coæternitate varia*
variarum Sectarum sententia recen-
sentur & conferuntur II, 2*, 11, 4
- (Bbbb b) Mathematicæ

INDEX II. RERVM.

- Mathematica ἀρεταίαι, in omnibus incedere non licet** **I, 2, 7, 10, 6, 1, 2, 8, 4** sq.
methodo, qua usus Spinosa, ab aliis quoque refutatus est **I, 1, 8, 15, 1, 2, 7, 10, 7**
Mathematica Excerpta **I, 2, 13, 10** seqq.
Mathematicæ artes acuum ingenium
I, 2, 7, 10, 5
disciplinæ quædam puerili quoque ætate utiliter disci possunt **I, 2, 10, 48**
et merito inter studia παιδαγωγικῆς ἀρετῆς referenda **I, 2, 11, 17**
Mathematicarum artium peritia viro militari necessaria **I, 2, 12, 35**
Pandectarum universalium conficiendarum methodus **I, 1, 23, 21**
Mathematicorum historia literarie Scriptores
II, 4, 1, 1
Lexicorum Auctores **II, 4, 1, 4**
Miscellaneorum Scriptores **II, 4, 1, 3**
Mathesis est appendix et ministra Philosophiæ Naturalis **II, 2, 1, 28**
Mathesis et Physica mutuas sibi operas præstant
I, 1, 13, 11, II, 4, 1, 1
Matheseos studium Oeconomo commendatur
III, 3, 1, 5
Usus maximus est in quantitate corporum **II, 2*, 3, 2**
Matina scripsit librum sub titulo: Unguis Elogiorum Leonis Matina, de quo iudicium fertur **I, 6, 3, 11**
de Matthæi (Antonii) Autonomi iudicium fertur **III, 6, 8, 4**
tr. de fundamentis juris aliter jaciendis, quam vulgo jacta sunt **ibid.**
Matthæius (Job.) Concisionibus Sæptanis quædam metallica innuunt **II, 2*, 29, 4**
Matthias (Job.) Grammaticam Regiam scripsit
I, 4, 10, 9
Mauri (Rabani) Glossarium Theodiscum in tota Biblia V. & N. Testamenti MSS. refert Lambecius **I, 4, 4, 4**
alia ejus Scripta **ibid.** *Versus quadrati* **I, 7, 3, 7**
Mauricii Diff. de libb. juris **III, 6, 4, 3** *allæ Dissertationes* **III, 6, 9, 5**
Mauillac Lectionum juris libri **III, 6, 8, 4**
Mauslicus (Phil. Jac.) perpetuus Wouverii insectator **I, 4, 1, 2** *Morbo quodam notitiam Græcæ linguæ perdidit*
I, 4, 7, 5
Maxime Tyrii scripta cum eorum editione recensentur **II, 1, 7, 6**
May (Phil.) Chiromantia Medica recensetur
II, 3, 1, 7
Mayersbergii Itinerarium Moscoviticum
III, 5, 1, 23
Mayow (Job.) liber de nitro recensetur et laudatur **II, 2*, 28, 2**
Sententia de essentia ignis nitro æreæ et ejus propagatione **II, 2*, 16, 4**
de frigore, quod derivat a particularum nitro-ærearum motu languidiori
II, 2*, 17, 13
de fulguris ortu, quæ refutatur
II, 2*, 24, 5
de thermarum incallescencia, quam tribuit fermentationi
II, 2*, 20, 11
Mayroi (Franc.) Elogia et Scripta commemorantur **II, 1, 4, 37**
Mazarini memoria **III, 2, 1, 9**
Mazonius (Jac.) in Aristotelis et Platonis universam Philosophiam præludia edidit **II, 1, 11, 10**, *fuit homo indolis et memoriæ portentose* **ibid.**
scripsit de consensu Aristotelicæ et Platonice Philosophiæ **II, 2, 11, 2**
Mazza (Thom.) a Fr. Macedo defenditur
I, 1, 6, 33
Mecha

INDEX II. RERVM.

- Mechaberoth *Lexicon Hebraum memoratur*
I, 4, 5, 4
- Mechanicæ artes sunt propagines artium Mathematicarum I, 1, 1, 7
- Mechanicæ Kinetica, five motiva, principia modernorum Physica inveniuntur
II, 4, 1, 15
- Mechanicarum artium cognatio inter se nulla
I, 1, 1, 3
- Cognitionem parandi modus II, 2, 1, 4
- Historia Philosopho non est inuigina
I, 1, 1, 7. II, 2, 1, 4
- Ufus in Physica demonstratur II, 2, 1, 6
- Mechanicas *artes* Philosophum quoque scire debere volunt Stoici I, 1, 1, 4
- c Mechanicis principiis qualitates corporum a motu & figura *orientes*, sunt explicande
II, 2, 10, 1
- Medica ars tam in corporis structura, quam in morbis & remediis *ἄνθρωπον* quid agnoscat necesse est I, 1, 12, 28
- Excerpta f. collectanea I, 3, 13, 38. seq.
- Historia universalis a Job. Bapt. Cappon promissa recensetur I, 1, 18, 66
- Praxis I, 3, 13, 47. seqq. pro varietate circumstantiarum variat I, 3, 13, 51
- M'dicæ artis origo
II, 2, 8, 3
- Medicamenta domestica & rustica plebeiorum plus interdum efficiunt, quam Medici omni sua arte I, 3, 13, 48. seq.
I, 1, 12, 28
- Medicæ epistolæ qui scripserint I, 1, 24, 129
- Medicina Magica & euationes per eam II, 3, 1, 17. quinam de ea scripserint, ibid.
- Magnetica Maxvelli Scott I, 1, 11, 13
I, 3, 13, 50
- Spiritus Sebastiani Wirdigii I, 1, 11, 14
- Universalis Rosii I, 1, 13, 43
- in Medicina Dogmatica moderni novaturum
- III, 7, 1, 6
- Medicorum Scriptorum catalogi I, 1, 18, 66
- veterum lectio Philatrii est utilis
fima
III, 7, 1, 2
- Medicina (Bartb. a) expositiones in Thomam scriptæ
II, 1, 14, 23
- Medullæ spinalis anatonem dedit Blasius
II, 2, 47, 3
- Meibomius (Henr.) Parodias fecit I, 7, 3
14, 1, 2, 16, 13. Centones collegit
I, 2, 16, 12
- (Job. Henr.) de Cerevisia librum scripsit II, 2, 42, 3. de Viris antiquorum Medicorum librorum ineditum scripsit I, 1, 18, 66
- (Marcus) Veterum muscorum est editor
II, 4, 1, 10
- de Mejeri (Gerh.) Bibliotheca Theologica iudicium fertur
III, 5, 1, 13
- Meieri (Mich.) liber, arcana arcanorum inscriptus recensetur II, 2, 4, 4
- lib. de volucre aërea
II, 2, 44, 5
- Meisarti mellificium Oratorium improbat
I, 3, 7, 28. I, 6, 1, 26
- Meisneri (Job.) liber de persecutionibus & martyriis veteris Ecclesie, aliique scripta laudantur
III, 5, 1, 29
- Mel producit a rore II, 2, 27, 6. optimum quodam ibid. ab apibus tantum colligitur, ibid.
- Melanchton adversus impudentes Crescensii Jesuitæ calumnias defendit I, 1, 1, 21. erat suo tempore communis Germaniæ Præceptor I, 1, 16, 51. de omnibus per Germaniam scholis bene meritis
I, 2, 2, 12, 1, 1, 1, 21
- Melanchtonianæ *Crisæ* de eligendis optimis quibuscunque autoribus I, 1, 16, 51
I, 1, 19, 34
- Melanchtonis Epistola recensentur I, 1, 23, 52
(Bbbbbb) 2
LL. CC.

INDEX II. RERV.

- LL. CC. Theologici sub fisto nomine in Italia prodire* III, 5, 1, 17
Orationes laudantur I, 6, 3, 3
Stylus ibid. II, 53, 1, 19, 6 & 33
 III, 2, 1, 9
Verſo Pindari I, 7, 2, 10
Vita a Joach. Camerario deſcripta I, 1, 19, 6 & 34
 Meliffi (Pauli) Ode I, 7, 3, 10
 Meſſen (Job. de) *Phyſicam divinam ſcripſit* II, 2, 3, 2
ex Membrorum configuratione & proportionem Phyſognomia auctores quinam ſcripſerint II, 3, 1, 4
trepidatione divinarunt veteres II, 3, 1, 5
Ies Memoires Gallicorum Scriptorum I, 3, 13
25. a Dionyſio Medico ſcripta I, 16, 9, II, 2, 1, 16
 Memoria artificialis propago eſt artis Lullianæ I, 2, 4, 11
naturalis exercitatione quotidiana juvari poteſt I, 2, 6, 97. non per imaginem ſolum, ſed & per characteres, literas, verba & alia artificia juvatur I, 2, 6, 70. ſeqq. quo invento ſe jaſcat Winckelmannus ibid. §. 73. ſine judicio eſt mutila & manca I, 2, 4, 3. ſeqq.
portentosa Mazonii fuit II, 1, 11, 19
Robertum deſtituit I, 6, 1, 11
ſubminiſtrat judicio materiam, quam ſubigat, diſpenſet, ordinet I, 2, 6, 1
eſt vel naturalis vel artificialis, ibid. §. 6.
 Memoriz artificialis Exempla memorabilia re-
 cenſentur I, 2, 4, 8. ſeqq.
Natales Græcis debentur I, 2, 4, 6
*Principia & artem obſcuriſſimis & æ-
 nigmaticis libris oſtendit Jordanus
 Brunus* I, 2, 6, 12. que principia re-
 cenſentur, ibid. §. 14. ſeq. principia non niſi vivis Præceptoribus tradi-
 ta ſunt, ne divulgarentur, ib. §. 23
*hujus artis præcepta, qui tradide-
 rint, vid. Mnemonica.*
 Memoriz narrative mature adſueſcendi ſunt
 pueri I, 2, 3, 11
 Memoriam morbo perdidit Maſſacur I, 4, 7, 5
 Memoriarum de rebus propriis, Virorum il-
 luſtrium & Auctorum publicorum
 collectores III, 2, 1, 9
 Menagii Botanica commemorantur II, 2^a, 40, 4
Commentarius in Diogenem I, 5, 1, 14
Notæ in Malherbam laudantur I, 4, 4, 13
Origines lingue Gallicæ I, 4, 4, 12
 Menagius Hiſtoriam JCtorum veterum pro-
 miſit III, 6, 3, 5
Liter cum Bailletto aluit I, 7, 3, 9
Plagii inſimulatur a Bailletto I, 7, 5, 15
 Menandri Comædia nuſpian recepta, mini-
 mum typis non impreſſa I, 7, 2, 9
*jaſturam illarum magnificat Quin-
 tilianus, ibid.*
 de Mendacii abuſu ſcripſit Gentilis III, 1, 1, 11
 Mendoza (Didacus) an recte expilata biblio-
 theca Venetæ inſimulari poſſit I, 1, 44, 22. ſeqq.
 (Pet. Huert. de) curſum philoſophicum
 ſcripſit II, 1, 14, 40. ejus Diſp. de
 Deo-Homine laudantur, ibid.
 Mercatorum fraudes & adulterationes no-
 tande III, 3, 1, 4
 de Mercatura ſcripſerunt Niverus & Mar-
 quar dus III, 3, 1, 3
 Mercure galant II, 1, 2, 5
 Le Mercure ſçavant I, 1, 16, 47
 Mercurii Egyptiorum, vid. Hermes.
 librarij

INDEX II. RERV.

- librarii* I, 1, 16, 44, I, 1, 18, 40. *ad libro-*
rum notitiam sunt utilissimi I, 1, 18, 75
officinales I, 1, 18, 43
Mercurius, vid. Herines.
Mercurius Britannicus III, 1, 1, 5
Mercurius Chymicorum probabiliter proxima
metallorum est materia cum sul-
phure II, 2*, 35, 2
Mercurius, vid. Prato Veteri.
Merfennii Comiti, in Gensu laudatur
I, 1, 8, 16. III, 5, 1, 11
liber de veritate scientiarum II, 1, 6, 1
II, 2, 9, 5
libri harmonicorum II, 4, 1, 10
Merulæ liber rarissimus de venatione lauda-
tur II, 2*, 46, 3
Metallicorum præfagia tempestatum
II, 2*, 8, 7
Metallicos homines dari certum est II, 2*, 2, 5
Metallographi præcipui & Websteri Metallogra-
phia recensentur II, 2*, 29, 4
Metallorum imperfectorum transmutatio in
aurum propugnatur II, 2*, 36, 2
materia proxima non est aqua, aut
sal II, 2*, 35, 1. *neque argentum vi-*
vum vulgare, sed Chymicorum Mer-
curius ac Sulphur II, 2*, 35, 2. *mi-*
stionis ratio difficulter investigari
potest II, 2*, 29, 1
productio unde fiat II, 2, 16
substantiam primam liquidam esse
statuit Steno II, 2, 10, 3
Metaphora fons est omnis ornatus & arguta
inventionis I, 3, 6, 15 & 33. *tamen*
cum judicio adscribenda
I, 3, 6, 16. seqq.
Metaphoræ ætatis auræ autorum præprimis
commendantur, ibid. 6, 19. seq.
Poëtica plerumque peculiore sunt a
solutis I, 3, 10, 3
- Metaphoratarum poëticarum Lexicon aliquod di-*
ligenter colligendum I, 3, 10, 3. seq.
id quod multis auctoritatibus pro-
batur I, 3, 10, 6. seqq. *ejus Lex-*
ici idea proponitur una cum indice
I, 3, 11, 1. seqq.
Metaphysica a Campanella ad mentem veterum
instituta I, 1, 11, 2
moderna e Stablio & Musæo addi-
scenda II, 5, 1, 8
a Scholasticis exculta & ineptis sub-
tilitatibus corrupta II, 5, 1, 1
secretiorum Judæorum Scriptorum
I, 1, 6, 28
Veterum I, 1, 10, 4. *erat Theologia na-*
turalis II, 5, 1, 7. III, 5, 1, 2
Metaphysicæ cognatio cum Logica II, 5, 1, 7
Reformatores Cartesius & Fabri
II, 5, 1, 8
studium oeconomo commendatur
III, 3, 1, 5
subtilitas moderna perplexa est & in-
utilis II, 5, 1, 8
Μετεμψύχωσις ab Egyptiis & Indis credi-
ta II, 1, 2, 7. II, 2, 5, 6. II, 2, 6, 6. *in*
ejus fontes, sensum & veritatem
inquiriunt II, 1, 2, 7. *de eadem*
scripsit Rhodius II, 2, 6, 6
Meteora emphatica enumerantur
II, 2*, 25, 1. seq.
de Meteoris in genere, præcipue igneis, Scri-
ptores recensentur II, 2*, 24, 7
de his judicia feruntur II, 2*, 27, 12
Meteororum æthereorum origo est a Sole & igni-
bus subterraneis II, 2*, 23, 2. *ad*
illorum tractationem fossilium &
Chymicæ cognitio est necessaria,
ibid.
Igneorum origo a terra exhalationi-
bus accensis II, 2*, 24, 1
Nomen

INDEX II. RERVM.

- Nomen perperam terræ motibus tribuitur* II, 2*, 23, 1
- Methodi ænigmatica finis & scopus* I, 2, 7, 63
- de Methodistis Judicium Martini Schokii* I, 2, 7, 99
- Methodo experimenta indagandi inservit ars analytica* II, 2, 1, 18
- de Methodo Aristotelica & Mathematica judicium* II, 2, 8, 1 seqq.
- Scriptores* II, 5, 1, 5
- Methodorum doctrina continetur libris τὰς ἀναλυτικὰν Aristotelis* I, 2, 7, 5
- quænam illustrare ex Platone & Galeno annexus est Owenus Guntberus* I, 2, 7, 6 seqq. eam & Erhardus Weigelius in analysi Aristotelica ex Euclide restituta egregie monstravit I, 2, 7, 11 seqq. alias varii varie eam tradiderunt, ibid. §. 23 seq. Inter quos nervosissime Tschirnhausius, ibid. §. 5 seqq.
- Methodum Aristotelicam corrigere ausus est Rannus* I, 2, 7, 18 quem refutavit Everh. Digheus, ibid. §. 21.
- Verulanius quomodo partitus sit* II, 2, 1, 9
- Methodus Cabalistica, vid. Cabala.*
- Cartesii nova Aristotelicis præceptis continetur* I, 2, 7, 22
- Chinensium, vid. Chineses.*
- Didactica Beccheri, vid. Didactica.*
- Esæctica in Physicis commendatur* II, 2, 10, 1
- Mathematica, vid. Mathematica.*
- Mechanica, practica & gnostica a Becchero promissa, non autem prodiit in lucem* I, 2, 4, 37 & 42
- Nova latinam linguam docendi, vid. Latina.*
- Pythagorica per numeros, vid. Numeri.*
- Pæterum vel acroamatica s. ænigmatica vel exotica* I, 2, 7, 48. f. I, 2, 7, 102
- Universalis omnium scientiarum auditur* I, 2, 7, 68. seqq. I, 2, 7, 101
- Methodus quid sit* I, 2, 7, 2 seqq. ipsa discendi Θεῶν quid declarat I, 12, 2
- Metochitæ Theodori Paraphrasis in Aristotelis Physicam* II, 1, 9, 10
- Metoposcopia antiquitas* II, 3, 1, 5
- Scriptores, ibid.*
- in Metro, errores maguorum Virorum a Barcbio aliisque notati* I, 7, 1, 16
- Metrodorus unum mundum dari absurdum statuebat* II, 2*, 11, 5
- Mevii Comment. in Jus Labecense laudatur* III, 6, 10, 3
- Jurisprudentia gentium affecta* III, 6, 1, 6
- Jurisprudentia gentium prodromus post obitum prodiit, ibid.*
- Meurisse (Mart.) Bibliotheca Attica & Græca inedita desiderantur* I, 4, 6, 17
- Libri tres rerum Metaphysicarum* II, 2, 14, 16
- Meursii (Jok.) Æschylus, Sophocles, Euripides* I, 7, 1, 10
- Arboretum* II, 2*, 40, 4
- Denarius Pythagoricus* II, 1, 2, 4
- Exercitationes Criticæ* I, 5, 1, 13
- Græcia ludibunda* I, 5, 2, 12
- Orchestra, ibid.*
- Micraelii Arithmetica* II, 4, 1, 5
- Lexicon Historicum* III, 4, 1, 4
- Microscopicæ observationes, tum aliorum, tum inprimis Hookii, laudantur* II, 2*, 3, 5. II, 4, 1, 2
- Microscopiorum inventor fuit Fontana* II, 2*, 3, 5. II, 4, 1, 9
- Militari de studio elegans syntagma edidit Gabriel*

INDEX II. RERVM.

- Gabriel Naudeus* I, 2, 8, 48
- Militaris hiftoria* vid. *Hiftoria*.
- ſcientia an jurisprudentia fit praefcrenda*
I, 3, 9, 11 & 13
- Militie navalis Scriptores* I, 5, 2, 10
- Romane aliarumque gentium ſcriptores*
I, 5, 2, 10
- Miltonus Salmaſſo ſoleciſmos & barbariſmos*
objicit, ipſe ſepe oſceniſmos & bar-
barus I, 2, 24, 81
- ſcripſit poemata Anglica ſive ryth-*
mis ibid. §. 82. I, 7, 3, 17
- Mineralia quoniam ſunt & cur ita dicantur, ex-*
ponitur II, 2, 37, 1
- Mineralium Excerpta ſ. Colleſtanea*
I, 3, 13, 43 ſeq.
- Hiftoriam multi, quos inter Germani*
commendantur, deſcripſerunt
II, 2, 29, 3
- Gradus ſunt diverſi* ibid. §. 2.
- Matrix eſt terra* II, 2, 32, 1
- Miſtio diſcultius inveſtigari poteſt*
II, 2, 29, 1
- Prærogativa præ aliis corporibus adſtrui-*
tur ibid. §. 2.
- Scriptores a Weſſero in tres claſſes di-*
ſtributi, reſenſentur ibid. §. 4.
- de Mingkii Imaginibus Logico-Mnemonicis ſe-*
quiur judicator II, 5, 1, 6
- de Miniſtris Principum Silbonius & Seckendorff.*
ſcripſerunt III, 2, 1, 17
- Minutii (Felix) Dialogum per errorem cum*
Octavo Arnobii libro prodiſſe ani-
madvertit Franc. Balduinus
I, 4, 14, 9
- Minutius (Felix) Dialogum de vanitate Idolo-*
latría & veritate Religionis Chri-
ſtiane. ſcripſit ibid. a variis illu-
- ſtratus & editus* ibid.
- Miracula Apollonii Thyreni reſenſ.* II, 1, 2, 5
- Miræi liber de ſtatu univerſi Chriſtiani orbis*
laudatur III, 4, 1, 13
- Mirandulanorum Comitum Job. Pici & Job.*
Franc. Pici Opera commemorantur
II, 1, 7, 16
- Miſtio mineralium & metallorum diſcultius*
inveſtigari poteſt II, 2, 29, 1
- de Miſtione Ariſtotelis maxima ſunt tria, ve-*
terum autem doctrina ſanior
II, 2, 13, 7
- Miſtionem particularum non prohibet corpo-*
rum impenetrabilitas II, 2, 3, 7
- ad eam requiruntur humiditas &*
ſiccitas II, 2, 13, 6
- Miſtionis Chymice cum naturali collatio inſti-*
tuitur II, 2, 13, 7
- Scrutinium maxime eſt neceſſarium*
II, 2, 13, 7
- Varia ſpecies & diviſiones adducuntur*
ibid. §. 8
- Mithridates Geſneri reſenſetur* I, 4, 3, 9
- Mixtorum elementa prima ſicut terra & aqua*
II, 2, 13, 1
- principia per analyſin illorum & expe-*
rientia ſunt indaganda
II, 2, 19, 6
- de Mixtorum naturam indagandam utilis ato-*
morum doctrina II, 2, 19, 5
- quidam præterea requiratur* ib.
- Mizaldus Acromantiam ſcripſit* II, 2, 19, 9
- it. lib. de ſecretis hortorum* II, 2, 42, 1
- it. Secret de la Lune & Planetologiam*
II, 2, 12, 9
- Mnemonicæ arti Oratori Eccleſiaſtico & Civilis*
vehementer prodeſt I, 2, 6, 69
- optima eſt, cum in rem præſentem*
veniunt diſcipuli I, 2, 4, 39 vid.
- Memoria. In diſciplinis philoſo-*
phicis, in quibus ex connexis princi-
piis

INDEX II. RERVM.

- piis omnia deducuntur, supervacanea est* 1, 2, 6, 47 *sq.* *secus in iis quæ in historia & factis consistunt* 1, 2, 6, 50 & 96
qua in re consistat 1, 2, 6, 44 *seqq.*
Mnemonicæ artificia in linguis utiliter adhibentur 1, 2, 6, 62 *seqq.*
subsidia in Theologica, Juridica, Medica Facultate qui tradiderint 1, 2, 6, 51 *seqq.*
de Mnemonica arte quinam aliqua commentati sint 1, 2, 6, 24 *seqq.*
Mnemonicæ artis eventus plerumque fallax est 1, 2, 6, 92 *sq.*
inventor Simonides 1, 2, 3, 12
Mnemonicam artem haud probant Jac. Lælius & Berneggerus 1, 2, 6, 28
Præceptis qui illustrarint 1, 2, 6, 33 *sq. & 45*
Moecnici liber de transitu hominis ad Deum laudatur III, 5, 1, 3
Modii (Fr.) Pandectæ triumphales 1, 5, 2, 15
Molestus alteri nec verbis nec factis esto 1, 1, 15, 31 *seqq.*
Molina (Ludov.) de iustitia & jure commentatus est II, 1, 14, 58
Molinæi (Car.) Consuetudines Parisienses III, 6, 7, 15
(Ludov.) Nova detectio mysteriorum iniquitatis III, 5, 1, 26
(Pet.) lib. de pace animæ & reliqua ejus Scripta Ascetica laudantur 1, 6, 4, 17
tr. de novitate Papiæmi III, 5, 1, 25
Molinæti Historia de fati literarum Romanarum 1, 4, 1, 16, 1, 4, 2, 6
Monconyssi itineraria recensentur II, 2, 3, 7, II, 4, 1, 13
Monkii Ducis historia laudatur II, 2, 1, 9
Monlorii (Job. Bapt.) Scripta enumerantur II, 1, 14, 66
Monofinii Flores Italica lingue laudantur 1, 1, 21, 97
Monstra humana II, 2, 2, 5
de Monstris in Physica speciali agendum II, 2, 2, 3
Scriptores recensentur II, 2, 2, 4
Monstrorum causa II, 2, 2, 3
Doctrinæ magna utilitas *ibid.*
de præfugis judicium & commentatores adducuntur II, 2, 2, 4
Montalbani famæ posthumæ 1, 2, 1, 8
Montani Dissert. laudat Marefius, contemnit Malebranche 1, 1, 22, 17
Montanus (Pet.) accurato libro belgico de arte pronunciationis scripsit 1, 2, 3, 31
recensetur & laudatur 1, 4, 1, 5
Montecatini (Ant.) Comm. in Aristotelem recensentur II, 1, 11, 10
Montes ignivomi II, 2, 26, 1
de Montium incendiis scripserunt Higiis aliique II, 2, 26, 1
Monzambani Exercitationes III, 6, 9, 5
Morailuillier (Lud. de) Examen Philosophiæ Platonica scripsit II, 1, 7, 2
Moralia argumenta quinam scripserint III, 1, 1, 11
Excerpta 1, 3, 13, 14 *seqq.*
in Moralibus & Civilibus, licet ab hominum arbitrio dependant, divinus tamen ordo agnoscendus est 1, 1, 12, 29 *seqq.*
Moralis Philosophia *vid. Philosophia.*
Moralium Scriptorum lectio commendatur III, 1, 1, 11
Inter hos Aristoteles primum tenet III, 1, 1, 2
Morbecæ (Guil. de) liber de arte Geomantica ineditus II, 3, 1, 13
Morborum Curationes *vid. Curatio.*
Morbos ridicule dividit Fluddius II, 2, 15, 5
Morellius

INDEX II. RERVM.

- Morellius *Operum Libanii assiduus fuit translator* L, 6, 2, 19
 Morem ita gerat, ut homo est L, 1, 15, 33 sq.
 Mores hominum vid. Characteres.
 Moretus (Theod.) causam fluxus & refluxus maris hunc vin magneticum facit II, 2*, 20, 30
 Mori (Alexandri) Oratio panegyrica super Pectorum de Turcis victoria L, 6, 3, 6
 Poëmata laudantur L, 2, 3, 8
 (Hœr.) Antidotum adversus atheismum III, 5, 1, 9
 Cabala literalis, physica & moralis II, 2, 3, 7 II, 5, 1, 6
 Enchiridion Ethicam III, 1, 1, 3
 Metaphysica, de quo judicium fertur II, 5, 1, 8
 Materia prima spiritualis ex atomis constata, exploditur II, 2, 12, 9
 Morini Astronomiæ Gallicæ brevis recensensus exhibetur II, 2*, 12, 9
 Morinus Astrologiam contra Gassendium defendit II, 3, 1, 10
 Morisani (Bernb.) Apotelesma in Aristotelis Logicam, Ethicam & Physicam recensetur II, 1, 14, 32
 Morisotti (Claudii) carmina & epistola trita & inulenta L, 1, 24, 15
 Orbis maritimus jejune fatis est scriptus ibid.
 Mormii (Pet.) arcana majora sunt motus perpetuus, ars transmutatoria, medicina universalis L, 1, 13, 35 sqq.
 mathematica L, 1, 13, 45 seqq.
 minora recensetur L, 1, 13, 44
 plurima detecta & Collegio Rosiano L, 1, 13, 35 seqq.
 Mornzi liber de Veritate Religionis Christiane laudatur III, 5, 1, 7
 de Morte in undis scriptus Thomafius II, 2, 8, 4
 de Mortis contentu poema Dan. Heinsii commendatur II, 1, 7, 21
 Morum Divinatio & signis externis Politicis utilisissima II, 3, 1, 3 Scriptores de ea ibid.
 humanorum cognitio, vid. Characteristicus.
 Morus (Hœr.) in Enchiridio suo Metaphysico Cartesio contrariatur II, 2, 17, 7
 it. in epistola de philosophia Cartesianâ ibid. §. 9.
 Errores Cartesii ad tria capita reduxit II, 1, 15, 7
 Magia demoniaca existentiam neganter refutat II, 3, 1, 15
 Mosén ad mentem Cartesii explicat II, 2, 3, 4 II, 2, 11, 10 II, 2*, 47, 6
 Philosophiam Platonici aliquot suis libris immiscuit II, 2, 11, 11
 Præexistentiâ animarum descendit integro libro de immortalitate animæ II, 1, 7, 19
 Vacuam in naturam spirituales transformat II, 2, 7, 9
 Mosaiscos ante libros an alii libri extiterint L, 1, 6, 23 sqq.
 Moschi, Bucolici Poëtæ, carmina a variis edita L, 7, 2, 15
 Moscovitarum religio, Græcâ religione est corruptior III, 5, 1, 23 discenda ex itinerariis ibid.
 Moscoviticum Itinerarium III, 5, 1, 23
 Mosi Conventientiam cum doctrinâ Platonis impugnavit Parkerus sed in cassum II, 2, 11, 8
 Narrationes physicas Cartesianas applicarunt principiis Amerpol & alii II, 2, 3, 4
 Nomen

(Cccc c)

INDEX II. RERVM.

- Nomen Fricus ridicule deducit* ἀπο τῷ
 μέγεθος II, 4, 3, 5
- de Motibus particularum intestinis in solidis
 quiescentibus agit* Boyleus II, 2, 6, 8
- de Motu Borelli, Nülandi aliorumque scripta*
II, 2*, 6, 6
- Intricatissime philosophatur* Aristoteles,
 Cartesius a. & affecte distinctius
II, 2*, 6, 2, de quorum doctrina
censura habetur II, 2*, 6, 3
- Quinam scripserint* II, 1, 15, 10 & 13
- Sententia Stoicorum* II, 2, 8, 2
- Motus perpetuus a Roso inventus*
II, 1, 13, 38 sq.
- Motus qualitas non tantum externa, sed etiam
 interna* II, 2*, 7, 1
- Subdivisiones variae* II, 2*, 6, 4
- ex Motus doctrina aeternitatem mundi demon-
 strare voluit* Aristoteles, qui resu-
 tatur II, 2*, 11, 3
- Phaenomena naturalia fere omnia deducunt
 recentiores* II, 2*, 6, 1. Ex
 illa non possunt explicari II, 2*, 6, 7
- de Mucii (Francisci) dissert. censura* II, 1, 8, 4
- Mulieres crudite* vid. *Feminae*.
- Mülleri (Andr.) Inventum Brandeburgicum*
II, 4, 3, 2
- Sinica clavis magno promissa strepitu in
 funum abiit* II, 4, 2, 5, 1, 4, 3, 2
- Müllerus (Sebald.) de fraudibus pisciorum scri-
 pfit* II, 2, 1, 6
- Mundi acceptio triplex notatur* II, 2*, 11, 2
- Aeternitas a Philosophis ethnicis & he-
 reticis quibusdam creata* ibid.
 §. 3.
- Conflagratio a Stoicis credita* II, 2, 8, 1
- Divisiones supervacuae* II, 2*, 11, 9
- Infinitas rejicitur* II, 2*, 3, 4
- de Mundi anima doctrina certis regulis re-
 jicitur & descenditur* II, 2, 11, 7
- Aeternitate scriptis* Taurallus II, 1, 11, 26
- Fabrica, doctrina parvi exculta, & hu-
 mano ingenio vix comprehensibilis*
II, 2, 1, 24
- Interitu mens* Stoicorum
II, 2, 8, 3 II, 2*, 5, 2
- Materia & Dei coeternitate varia va-
 riarum sententia una cum judicio
 de singulis* II, 2*, 11, 4
- Origine & conformatione Scriptores com-
 mendantur* II, 2*, 11, 7
- Sphaera librum edidit* Petrus de Aliaco
II, 1, 13, 7
- de Mundo scripsit* Taurallus II, 1, 11, 26 *senten-
 tia Stoicorum proponitur* II, 2, 8, 2
in Physica siccitati agendum
II, 2*, 11, 1
- Mundorum pluralitas & infinitas ab Epicuro
 propugnata subtilibus argumentis
 impugatur ab Aristotele*
II, 2*, 11, 5
- Et solum multitudinis assertores recen-
 sentur* II, 2, 15, 1, II, 2*, 3, 4
- Mundos quinque statuunt* Platonici II, 2, 11, 6
- Murciae (Franc.) cursus Philosophicus recen-
 sur* II, 1, 14, 29
- Mureti Comm. in leg. de origine juris*
III, 6, 4, 4
- Impossura literaria* I, 6, 3, 1, I, 4, 11, 3
- Stylus elegantissimus* I, 1, 23, 60 sq.
- Moretus aeternitatem in arte oratoria*
I, 1, 1, 14
- Orator fuit exquisitissimus* I, 6, 3, 1
- Ut *muneri* ac periodorum singularis ar-
 rix celebratur* I, 1, 23, 61, II, 6, 3, 1
- de Muribus scripsit* Bartholinus II, 2*, 46, 2
- Musica Graecorum* I, 1, 14, 4
- vocatur hodie quibus natura rariora
 collecta custodimur* I, 1, 6, 11
 Musici

INDEX II. RERV.

- Musæi (Job.) *Loci Theologici* MSti III, 5, 1, 17
(Pet.) *Theologia Naturalis* MSti
III, 5, 1, 6
de Musæis naturalibus opus effectum Majoris
commemoratur II, 2, 1, 12
Musæo Alexandrino recepti multo honore af-
ficiiebantur 1, 1, 14, 7. & hi dice-
bantur Alexandrini, etiam si alia
gente oriundi, ibid. 6, 8
Musæorum naturalium Collectores sepe pec-
cant II, 2, 1, 11
Historia maxima est utilitas II, 2, 1, 11
Historiam universalem conscribendi
consilium II, 2, 1, 12
Musæum Alexandrinum floruit jam tempore
Philadelphi 1, 1, 14, 6 seq.
Scommia in illud apud Athenæum
I, 1, 14, 8
Græcia dicebatur Athenæ 1, 1, 14, 4
Musæus & Orpheus quinam fuerint 1, 2, 2, 4
In Anglicam linguam translatus,
ibid.
Musææ oculi anatomen scripsit Hodierna
II, 2*, 45, 5
de Musculis agit Steno II, 2*, 47, 3
Musica Sævov quid continere ostenditur 1, 1, 12, 14
Musica Instrumenta, vid. Instrumenta.
Musicæ vis & efficacia II, 1, 2, 6
Musli (Corn.) Elogium 1, 6, 4, 6
Homiliæ lingua Italica scripta laudan-
tur, ibid.
Muti & surdi a natura arte quadam ad lo-
quendum institui possunt 1, 2, 3, 13
seq. quæ ars a Paulo Boneto aliis-
que descripta 1, 2, 3, 21 seq. II, 2
11, 14, contra Aristotelem & Scali-
gerum defenditur 1, 2, 3, 34
Experimenta traduntur 1, 2, 3, 17, 19.
an ars ista recens, inquiritur 1, 2, 3
16 seqq.
Mylæi (*Arab.*) liber de communitate lingue
Belgicæ cum aliis linguis 1, 4, 3, 4
Migratione populorum & origine ani-
malium, ibid.
Mylæi (*Christoph.*) lib. de scribenda univer-
satis rerum historia 1, 1, 2, 4
Methodus minus generalis est ac con-
fusa, ibid.
Mysicæ Theologia cum arcaniori scientia na-
turali consensus a multis statuitur
1, 1, 11, 43 seq.
Myslici libri Christianorum 1, 1, 10, 24 seq.
non temere omnes rejiciendi
1, 1, 10, 2 seqq.
qui dicuntur
sunt vel theosophici, prophetici vel
magici 1, 1, 10, 4
variis judiciis subjacent 1, 1, 10, 1. f.
Mythologia gentilium mera arcana chymica
continet 1, 1, 11, 17
Mythologiæ Poëtica *Scriptores* recensentur
1, 1, 1, 17
N.
de Nævi Systemate judicium fertur
III, 6, 8, 1
Nancelii (Job.) *Sylus in Declamationibus*
I, 6, 3, 5
de Natali anniversario gratulatio 1, 3, 12, 25
Poëtica gratulatio 1, 3, 12, 21
prima gratulatio 1, 3, 12, 24
Natalis Comitibus Mythologia
1, 7, 1, 17
de Natalitiis & Die natali quinam scripserint
I, 5, 2, 8
Natatoriz artis Scriptores II, 2*, 22, 3
II, 4, 1, 16
Natura tota presentem Dei matrem fecit, con-
tra Atheos 1, 1, 12, 16, etiam in mi-
nimo insecto 1, 1, 12, 17 seqq.
Naturæ & artis theatrum utiliter institui
posset 1, 2, 4, 40. præsertim in aca-
demiis
(Ccccc) 2

INDEX II. RERV.

- demis & Principum impensis* 1, 2
4. 41. quid contineat 1, 2, 4, 39
in scrutinio quot modis peccetur
11, 2, 1, 1
principia varii varia constituerunt
11, 2, 10, 4
principiorum fabricatores 17, 6. vid.
Principiorum.
Naturalis Historia a Bacone Verulamio in
duas partes dividitur 11, 2, 1, 1
seqq. & 23
ex inductiva & narrativa mixta com-
mendatur 11, 2, 1, 7
quomodo sit instituenda 11, 2, 1, 1. seqq.
Naturalis Historiæ Scriptores multa falsa nar-
rant atque incerta, ideoque tyro-
nibus non legendi 11, 2, 2, 1
Scriptores recensentur 11, 2, 2, 2. seqq.
Naturalismus & Atheismus a Bodino & aliis
propugnatus 1, 1, 8, 9. seqq.
Naturalistæ præcipui eorumque adversarii re-
cenſentur 111, 5, 1, 8
Naturalium in rerum cognitione credulitate
potius, quam nimia incredulitate
peccandum 1, 1, 10, 3
perfecta notitia nunquam speranda
11, 2, 18, 4
Navalis Historia, vid. Historia.
Naudæi Addition a l' Histoire de Louis XI.
1, 1, 16, 78
apologia pro viris eruditis, magis su-
spectis, commendatur 11, 3, 1, 18
bibliographia Politica laudatur
111, 2, 1, 1
considerations politiques sur les coups
d' Etat 111, 2, 1, 15
epistole recensentur 1, 1, 24, 52
liber de bibliotheca instituenda Gal-
lice scriptus 1, 1, 2, 7 & 12. qui re-
cenſetur 1, 1, 17, 5
Syntagma de studio militari laudatur
1, 2, 8, 48. 11, 2, 1, 12. plures alii
libri 1, 1, 16, 79
Naudæus Bibliothecarius Cardinalis Mazari-
ni & postmodum Regine Christianæ
fuit 1, 1, 16, 78. 1, 1, 24, 52
inter Scriptores Historiæ Literariæ
merito recensendus 1, 1, 16, 78
Talismanicas imagines impugnavit
11, 2, 1, 12
Naugerus in honorem Catulli quotannis solen-
ne instituit 1, 4, 11, 13
Martialem quotannis publice combu-
rebat 1, 4, 13, 11
Navigandi & volandi ars per aërem examina-
tur & rejicitur 11, 2, 4, 4
Navigium æreum 1, 1, 2, 27
plumbæum 11, 2, 22, 2
submaritimum a Pegelio excogitatum
1, 1, 2, 27
Naufex remedium arcanum 11, 2, 20, 2
Nautarum præſagia tempeſtatum 11, 2, 18, 7
Nazarii (Francisci) elogium 1, 1, 16, 39
(Job. Pauli) Commentarii & Contro-
verſiæ in partem primam D. Tho-
mæ 11, 1, 14, 24
Nazianzenus Gregerius, vid. Gregorius.
Neander (Michael) communis Germaniæ Præ-
ceptor 1, 1, 18, 11
Pandectas variorum autorum & ſcri-
ptorum promiſit, quod Opus non eſt
editum, ibid.
Neandri (Johannis) Tabacologia 11, 2, 42, 4
11, 2, 43, 2
(Michaelis) Conſilium de informanda
juventute 1, 2, 10, 12. f.
1, 4, 1, 4
Descriptio orbis terræ
Erotemata Lingue Hebrææ & Gram-
maticis commendantur 1, 4, 5, 2
Opera varia laudantur 1, 1, 21, 77. f.
Opinio

INDEX II. RERVM.

- Opinio de ortu Germanica Lingue e*
Græca, aliique errores 1, 4, 4, 4
Sylloge rerum Physicarum 11, 2, 2, 5
Neapolitanorum academia 1, 1, 14, 31 seqq.
Nebula describitur 11, 2, 27, 2
Neldelii Institutio de usu organi Aristotelici
in disciplinis omnibus 11, 1, 11, 28
de Nepenthe Homeri scriptis Lasena
11, 2, 43, 3
Nepes Cornelius vulgo Æmilius Probus dicitur
1, 4, 11, 10
Nepotis Cornel, libri plurimi perierunt
1, 4, 11, 10
varie editiones, quas inter optima est
Bossi 1, 4, 11, 10
Nepoti Cornelio perperam olim adscripta est
Isani Historia Belli Trojani
1, 4, 11, 10
Nepperi computandi modus per bacillos im-
probat 11, 4, 1, 5
Neri (Antonii) de arte Vitriaria liber
11, 2, 34, 2
Neühnsii Orationes cur legende 1, 6, 3, 5
Pœmata 1, 7, 3, 17
Nicandri elogia & scripta, Theriaca sc. &
Alexipharmaca, horumque editio-
nes varie 1, 7, 3, 19
cum Nicandro Colophonio male confunditur
Nicander, Mathematicus 1, 7, 2, 20
Nicomachi Arithmetica ex sensu Pythagor-
æorum 11, 1, 2, 4
Nienhofii Itinerarium Chinense pene totum ex
aliis autoribus est congestum 1, 1, 24, 123
Nierenbergii Historia naturalis 11, 2, 3, 5
Scripta & Vita recensentur 1, 6, 4, 12
de Nigroni (Julii) Orationibus Judicium fer-
tur 1, 6, 3, 2
de Nili fecunditate commentum Rubbino-
rum recensetur & illustratur
11, 2, 10, 1, 11, 2, 27, 4
Inundationis causa 11, 2, 20, 5
Origine scripserunt Wagenseilius,
Wendelinus, & alii 11, 2, 20, 9
Niphi (Augustini) Comm. in Aristotelem re-
centur 11, 1, 11, 3
Nirmuthani (Christiani) Dictionarium Har-
monicum 1, 4, 3, 8
Nitri duas sunt species 11, 2, 38, 2
usu vitam posse propagari statuit Ba-
conus 11, 2, 38, 3
de Nitro scripserunt Clarcus & Mayovius
11, 2, 38, 1 seq.
ex Nitro conficitur pulvis pyrius 11, 2, 38, 3
Nitrum habet vim terram fecundandi
11, 2, 38, 1
Juxta Mayovium consistit e sale aci-
do, maxime igneo, & Alcali
11, 2, 38, 2
plantas, arbores, frugesque fertiliores
reddit 11, 2, 41, 1
Nivis albedinem negat Vogtius 11, 2, 15, 3
11, 2, 27, 9
figuram descripserunt Bartholinus &
Hookius 11, 2, 27, 9
usum medicum monstravit Bartholi-
nus, ibid.
Nix agros fecundat 11, 2, 27, 9
unde & quomodo formetur, ibid.
Nizolii liber de veris principiis & vera ra-
tione Philosophandi contra Pseudo-
Philosophos 11, 1, 13, 13
lis cum Majoragio 1, 1, 25, 26 de hac
epistola reprehensoria ad Majora-
gium hujusque libri duoreprehen-
sionum adversus Nizolium 1, 1, 25, 26
sq. 1, 4, 11, 7 illa a Sebastiano Corra-
do composita 1, 1, 25, 26 illius occasi-
one multa adversus ipsam veritatis
rationem

INDEX II. RERVM.

- rationem disputavit Nizolius* 1, 2, 7, 16
 11, 1, 13, 13
novaturicendi in Philosophia libido,
hostilisque in Aristotelis animus
notatur 11, 1, 13, 13
observationes in Ciceroem f. Tkefan-
rus Cicronianus 1, 4, 9, 12
Noachii libros adhuc extare contendit Posicellus
1, 1, 6, 18 & 23
a Nuru, Sybillina Carmina dedecit Po-
sicellus 1, 1, 10, 18
Noachus in Italiam pervenisse, & sacros ritus
inflaurasse traditur 1, 1, 10, 15
Noctux unde, noctu videant 11, 2*, 14, 6
Nomenclatorum Scriptores recensentur
 1, 4, 9, 6
Nomessi (Nic.) Parnassus Poeticus 1, 7, 1, 19
Nonna & Verba ipsa divinum quid conti-
neant 1, 1, 12, 6
ridicula quorundam Collegiorum, vid.
Collegia.
de Nominibus propriis Germanorum libellus
Lutheri saepe recusus, vid. Luthe-
rus.
Nominis certi Scriptores a quibusdam collecti
1, 1, 18, 57
Nominum commutatio incongrua multum tur-
bat 1, 1, 9, 26
Nomothetica a Politicis est neglecta 111, 2, 1
16. *ejus Scriptores, ibid.*
Nonni Dionysiaci 1, 7, 2, 27
Paraphrasi Evangelii Johannei, ejus-
que editiones precipue, ibid.
Noodtii Probabilia laudantur 111, 6, 8, 4
Nores (Jafonus de) f. Norefi.
elogium 1, 7, 1, 9
liber: Trattato intorno, a quei prin-
cipii, cause & accrescimenti, che la
Comedia &c. 1, 7, 1, 9
lites cum Jo. Bapt. Guarino, ibid.
Nostradamus vaticinia de Gallia & Ceterorum
regnorum satis 1, 1, 10, 32 *seq.*
Vaticinia sub forma tetraclichorum
sunt edita 1, 1, 10, 32 *integrata tamen*
ista tetraclicha non exstat 1, 1, 10, 33
Vaticinium de Calvinianismi extir-
patione in Gallia proximis annis
impletum 1, 1, 10, 35
Vaticinium de Incendio Londinensi, &
Caroli I. Regis supplicio 1, 1, 10, 32
Nostradamus ab Anonymo quodam Gallo inte-
gro libello apologetico defenditur
1, 1, 10, 33
Galorum Propheta & Poeta 1, 1, 10, 32
speculis astrologicis ad praedictiones
usus esse dicitur 1, 1, 10, 34
varius variorum judiciiis expostus est
1, 1, 10, 33
Notarii Latinis quinam fuerint 1, 4, 2, 3
Notatoria ars apud Romanos in usu fuit
 1, 2, 6, 82, 1, 4, 2, 3
apud Sinenses viget 1, 2, 6, 81
quid sit, ibid.
Notariae f. Notariae artis inventores
 1, 4, 2, 3
Scriptores, ibid.
Notae M. Tullii Tyronis a Grutero sunt editae
1, 4, 2, 4
Mathematicae, Astronomicae, Chymicae,
&c. ibid.
sibi sunt constituenda, ibid.
Notis Tullii & Cypriani exaratum Psalterium
Argentorati servatur 1, 4, 2, 4
Notitia sui ipsius, vid. Ingenium.
Nova seculi nostri inventa, vid. Inventa.
Novarini (Aloysii) Scripta elegantia
 1, 1, 21, 95, 1, 6, 4, 12
Novatores Eschici 111, 1, 1, 4
Itali in arte Rhetorica 1, 6, 1, 18
in Logica sunt Cartesiani 11, 5, 1, 3
 111

INDEX II. RERVM.

- in Philosophia* II, 1, 15, 2 sqq.
Politici III, 2, 1, 4
de Novatoribus Philosophicis iudicium generale
II, 1, 12, 7, II, 1, 15, 1
Novellæ authenticæ perperam Imerio tribuuntur III, 6, 4, 8 *carum Personæ*
III, 6, 4, 10
Græcæ scriptæ, ab Halcandro editæ
III, 6, 4, 8
Novellarum Interpretes recensentur
III, 6, 7, 12
ad Lectionem lingua Græcæ necessaria
ibid.
de Novo anno gratulationes poëticae
1, 3, 12, 19 sqq. & 26
Novus orbis ex nostri orbis partibus propagatur videtur 1, 1, 5, 25
in Nubibus speculandis mire ingeniosus & verbosus est Aquilinus Cippinus
1, 1, 24, 73
Nubium natura & phaenomena II, 2*, 27, 1
Nugas meros in disciplinis, & studiis quidam sectantur 1, 1, 15, 14
Numenii Scripta philosophica II, 1, 7, 8
Numeri septenarii virtutes 1, 1, 12, 20 sqq.
Numeris multas occultas doctrinas complexus est Pythagoras 1, 2, 7, 49
Numerorum doctrina divina merito vocanda
1, 1, 12, 19
a Mursio & Bungo illustrata II, 1, 2, 4
a Pythagora imprimis culta 1, 1, 12, 19
Pythagorica, ad Platonicos propagata, γεωμετρικῶς exponitur
II, 2, 6, 5, II, 2, 18, 4
a Theodoro Osio restaurata
I, 2, 7, 50
per Numeros Magia exerceri solet II, 3, 1, 14
philosophandi ratio Chinesibus cum
Pythagoreis communis 1, 2, 7, 51
II, 2, 5, 3 *ejus origo, & de eadem iudicium* II, 2, 5, 4 *eam Aegyptiis debuit Pythagoras* II, 2, 6, 4
Nummaria rei Scriptorum, imprimis Ezech. Spanhemii, encomium 1, 5, 2, 2
Nummorum Gazophylacia bibliothecis adhibita 1, 1, 6, 11
usus in Legibus explicandis III, 6, 3, 7
de Nummiis Romanorum scripti Putianus
I, 5, 2, 6
Nunnesii Collectio epithetorum e Cicrone
1, 6, 1, 23
lib. de curriculo Philosophiae Peripatetica, nec non Oratio de causis obscuritatis Aristot. &c. II, 1, 11, 29
de Studio Philosophico liber
II, 1, 8, 1, II, 2, 12, 1
Nunnesius omnium Hispanorum optimus fuit Rhetor 1, 6, 1, 23
Nuptias earumque ritus quinam descripserint 1, 5, 2, 8 *in illas Carmina gratulatoria* 1, 3, 12, 29 sqq.
Nutu & digitis loquendi ars 1, 4, 1, 7
vid. Digitus.
Nyland (Franc. Wilhelmus Baro de) Physica elementa scripsit II, 1, 15, 10 & 12
II, 2, 17, 7, II, 2*, 1, 6

O.

O Brechtii *Secreta Politica, & liber von Anstellungen guter Policyen &c. laudantur*
III, 2, 1, 20
Obscenæ libri inter damnatos merito referuntur 1, 1, 8, 28
inter Obscenos boni auctores non statim numerandi 1, 1, 8, 32
Obsequii Comitatus in conversatione & amicitia paranda multum efficit
1, 1, 15, 35 sq.
Oble-

INDEX II. RERVM.

- Observationes integrarum Societatum Physicarum hodie extant II, 2, 2, 9
- ex Observationibus Locos Communes conficiendi consilium III, 2, 1, 12
- Observationum Politicarum in antiquis autoribus, Scriptores III, 2, 1, 12
Scriptores II, 2, 2, 8
- Obsoletarum Vocum Collectores I, 4, 9, 5
- de Oblagii Jure scripta III, 6, 11, 4
- Oceani aliquot libri nominantur II, 1, 13, 3
Contentiones cum Scholasticis de Pontifice Romano II, 1, 13, 12
- de Oceano sententia Stoicorum II, 2, 8, 3
- Ocelli Lutatii lib. de natura universi, hujusque Editores & Commentatores II, 1, 2, 3, 11, 2*, 11, 7
- Oclini vitam & mores descripsit Gratianus I, 1, 8, 4
- Oculis humores restituendi artificium jactavit Burrhus II, 2*, 8, 4
- de Oculis Scriptores recensentur II, 2*, 47, 3
- Oculos restituendi artificium antiquum est, & vulgare II, 2*, 46, 5
- Oculus Tauri (nubecula) in insula S. Helenæ tempestatis prodromus II, 2, 10, 1
- Odarum Germanicarum rhythmicarum in Latina Lingua imitatio a quo tentata & inventa I, 7, 3, 13
- ad Odarum Pindaricarum imitationem quinam scripserint I, 7, 3, 14
- Odore cur plus valeant bruta quam homines II, 2*, 48, 4
quidam terras distinguere potuerint II, 2*, 21, 8
- Odoris & Odoratus doctrina neglecta II, 2*, 48, 4
natura exponitur ibid.
Scriptores ibid.
- Oeconomix imperantium & privatorum differentia III, 3, 1, 2
Scriptores antiqui & recentiores ib.
- Oeconomiam imperantium illustraverunt Senckendorpius & Obrechtus III, 3, 1, 2
- Oeconomica doctrina negligenter tractatur, ejusque arcana eclantur III, 3, 1, 1
quomodo instituenda III, 3, 1, 2
Prudentia Regis Gallicæ III, 3, 1, 4
- Oeconomio Mathematicos & Physicos studium commendatur III, 3, 1, 5
- Oeconomorum fraudes & adulterationes sunt notande III, 3, 1, 4
- de Officiis doctrina hactenus imperfecta, diligentius excollenda III, 1, 1, 11
Scriptores vid. Cicero.
Specialibus quinam scripserint III, 1, 1, 8
- Offredi (Apollinaris) familia & libri recensentur III, 1, 1, 5
- Oizelius insignis fuit plagiarus I, 4, 14, 9
- Ὀξυμάρτυς ars a Cornelio Agrippa proposita an detur I, 1, 12, 3
- de Oldenburgeri (Phil. Andr.) Itinerario Germanico judicium fertur III, 2, 1, 11
- Oldendorpius Actionum formulas descriptit III, 6, 11, 2
- Olympii Nemijani Cyngetica I, 4, 14, 6
- Olympiodori Comm. in Phaedonem Platonis de immortalitate anime, & Comm. in Gorgiam Platonis II, 1, 7, 10
- Olympiodorus, qui in Zosimi Scripta Chynica commentatus est, quis fuerit, & quo tempore vixerit I, 1, 11, 46 seq.
- Omphalii (Jacobi) lib. de Elocutionis imitatione ac apparatu I, 6, 1, 21
- Onirocritici Scriptores vid. Somnia.
- de Opificiis omnibus tractatum moliebatur Theveno-

INDEX IL RERVVM.

Thevenotius 1, 1, 1, 7
de Opto quinam scripserint II, 2, 42, 2
Opinionum variarum turbis immerfi nunquam
ad rerum fundum penetrare pos-
sumus 1, 1, 12, 1
Oppiani Elogium 1, 7, 2, 24
Halicvctica, Cynegetica & Ixevtica ibid.
Ixevtica an interiorint ibid.
Scriptorum interpretes & editiones ib.
Opuscula ingenitii praeocibus hand raro
prepollent 1, 2, 8, 58
Optice mirabilis & propemadum divina vis est
1, 1, 12, 23
Optici Scriptores potiores, tum generales, tum
speciales II, 4, 1, 9
Orationes Lyſia, Iſci, Andocidis & Antiphontis
junctim & ſeparatim editae 1, 6, 2, 5
ex obſoleſtis vocibus conceinnatae 1, 4, 9, 5
Orationis copia & amplificatio in quo conſiſtat
1, 3, 7, 2 ſeqq.
copioſe excerpta, oratoria praeipue dicta
1, 3, 7, 1 ſeqq.
ligata & ſoluta diſcrimen 1, 2, 16, 1
ornate excerpta 1, 3, 6, 1 ſeqq.
ornatus & cultus in quo conſiſtat
1, 3, 6, 2 ſeqq.
Orator extemporaneus Mich. Radau vid.
 Radau.
Oratores antiqui, praeipue Graeci 1, 6, 2, 3 ſq.
Galliae potiores 1, 6, 4, 28 ſq.
Graeci deperditi a Voſſio celebrati
1, 6, 3, 1
Hispania potiores 1, 6, 4, 24
Laiberani in Germania 1, 6, 4, 23
Optimi intellectu bono quoque valere
poſſunt 1, 2, 1, 37
quomodo legendi 1, 7, 1, 15
recentiores recenſentur 1, 6, 3, 1 ſq.

Reformati 1, 6, 4, 17 ſeqq.
Sacri 1, 6, 4, 1 ſeqq.
Oratoria artificia in Sacris literis, inprimis in
Paulinis epistoſis reperiuntur
1, 6, 4, 1
ſacultate inſignes omnibus ſtudiis ſunt
aptiſſimi 1, 2, 1, 34 ſq.
non ex Sophiſtarum paleſtris naſcitur,
ſed divinum quid habet 1, 1, 12, 9
potiſſimum ab imaginatione pendet
1, 2, 1, 23 ſq.
praxis Lauxmin. 1, 6, 1, 18
ſacra 1, 3, 13, 34 quomodo diſſerit a
Civili 1, 6, 4, 1
Oratorix Eccleſiaſtica Scriptores recenſentur
1, 6, 4, 2 ſeqq.
neceſſitas in concionibus 1, 6, 4, 4
Oratorum Gracorum penuria unde?
1, 6, 2, 13
in cenſum non veniunt Herodotus &
Thucydides 1, 6, 2, 2
ſacrorum cenſores 1, 6, 4, 2
hiſtoria Bailii ibid.
varietas ibid.
Orbellis (Nicolai de) Compendium ſuper ſen-
tentias Scoti II, 1, 14, 22
Orbis novus vid. Novus.
de Orbium & globorum integrorum interitus
quaſtio affirmative deciditur
 II, 2, 5, 2
Ordinatio Cameralis & judicii Aulici
 III, 6, 9, 2
Ordinatorum Academia Roma inſtituta
1, 1, 14, 22
Origines Platonis ſeclator fuit II, 1, 7, 4
Origenis Commentarius ſuper Evang. Johan-
nis Mſtus III, 5, 1, 16
Errores e Platonismo pullularunt
1, 1, 1, 10
Philophumena latitant inter Mſta
 (Dddd d) volu-

INDEX II. RERVM.

- volumina Hoffenii II, 1, 2, 2
- Originum *Antwerpiarum* liber Becani I, 4, 3, 4
- Gallicarum lib. Boxhornii I, 4, 3, 3
- Orphei antiquissima sapientia dogmata & scripta I, 1, 10, 14
- de Philosophia quid sciendum II, 2, 7, 3
- Philosophiam & Theologiam Job. Franc. Grandis integro tractatu conscripsit I, 1, 13, 8
- Orpheus & Musae quinam fuerint I, 7, 2, 4
- ex Aegypto mysteria in Graciam intulit I, 1, 13, 6, 1, 1, 10, 14
- Orthographiae Scriptores I, 4, 9, 1
- Osiandri (Jo. Ad.) Diff. de stella Magorum laudatur II, 2, 24, 3 lib. contra Gro-
tium lib. de Jure B. & P. III, 6, 1, 5
- Ossa emolliendi & in cibum convertendi artifi-
cium II, 1, 5, 7
- Ossolinskii Orationes I, 6, 3, 6
- Ostianis fragmentum Chymicum cuius auctoris
fuerit I, 1, 11, 27 seqq. an a Cbri-
stiano quodam scriptum I, 1, 11, 30
- Ostenfeldi Lauri Württembergica I, 6, 3, 6
- Ostentatio modesta & decora haud reprehen-
denda I, 1, 15, 24
- Ostentationis fastuosae & ineptae exempla in Jac.
Clavero & Cognolo I, 1, 15, 25
- Otiosorum Academia Neapoli a Job. Bapt.
Manso instituta I, 1, 14, 31
- Ottfridi Weissenburgensis Evangeliorum liber
rhythmo veteri descriptus, & a
Flacio Illyrico mendose editus I, 4, 4, 3 soluta Psalterii versio asser-
vatur in Bibliotheca Caesarea, ibid. ob
studium ad Germanicam linguam
excolendam laudatur, ibid.
- Ottius Anabaptistarum annales publicavit III, 5, 1, 34
- Otto (Andr.) Antroposcopiam Compendiariam
scripsit II, 3, 1, 4
- (Daniel.) de jure publico III, 6, 9, 3
- Oudaan (Joachimi) lib. Roemsche Moogen-
heit, breviter recensetur I, 5, 2, 2
- Ovidii Confores morosi I, 4, 11, 16
- Commentatores & Editores, ibid. I, 4, 11, 16
- Elogium I, 4, 11, 16
- Epistole Heroicorum absolutum sunt
omnis elegantia Romana Opus I, 3, 10, 7
- Epistole poeticae elegantia etiam cum
Cicerone certant I, 2, 14, 26
- Imitatores I, 7, 3, 9
- Ovidius a cultissimo ingenio in ornando carmi-
ne celebratur I, 2, 16, 41
- phantasia & ingenio saepe frena laxat,
quae Virgilius potius iudicio mode-
ratur I, 2, 1, 26, 1, 3, 10, 30 quo ipso
tamen saepe placet I, 3, 10, 30
- Oviedo (Franc. de) Cursus Philosophicus alia-
que scripta recensentur II, 1, 14, 46
- ex Ovis omnia animalia, imo homines, gene-
rantur II, 2, 45, 3
- Oweni epigrammata I, 7, 3, 2 de illis memo-
rabilia; ibid.
- lib. de Natura, ortu, progressu & flu-
dio verae Theologiae III, 5, 1, 4
- Oxonienfis academia Schekloniano theatro or-
nata est I, 1, 4, 16
- bibliotheca dicitur alias Badjeana I, 1, 17, 29, 1, 1, 4, 15 descripta est ab
Ant. Wood, ibid. magnis accessioni-
bus aucta & locupletata est I, 1, 4, 15 seqq. I, 1, 17, 30
- bibliotheca Catalogum geminum dedit
Thomas Jamesius I, 1, 17, 30
- Manuscripti Codices numeropene aqua-
re dicuntur impressos I, 1, 17, 32
- Societas

INDEX II. RERV.M.

Societas experimentalis studii

I, 1, 14, 44

Universitas in duas factiones distincta

II, 1, 13, 12

Universitas historia & antiquitates, vid. Wood.

P.

Pachymerius (Georg.) fuit Epitomator Aristotelis

II, 1, 9, 9

Pacii (Julii) lib. in Aristotelem

II, 1, 14, 69

Pactum cum Demone, vid. Magia.

Pædagogia nobilium

I, 2, 12, 34

regia quomodo instituenda, vid. Principum.

Pædagogicæ bonæ præcepta ex antiquis qui tradiderint I, 2, 2, 11. e recentioribus superioris seculi I, 2, 2, 12 & 18. I, 2, 10, 12. seqq. vid. Sturmii, item Scholastica.

novæ methodus commendatur

I, 2, 9, 21

ad Pædagogiam quoque spectat, defectus in-formationis & corruptelas studio-rum evitare I, 2, 2, 23. de quibus Lud. Vives scripsit I, 2, 2, 34

Παιδείας quæ sit Ferrario

I, 2, 7, 104

Pædotrophia Sammarthani

I, 2, 4, 8

de Pænzula quinam scripserint

I, 2, 2, 9

Pajot (Caroli) Tyrocinium eloquentiæ im-probatur

I, 6, 1, 27

Palafoxii literæ cum Jesuitis

I, 6, 4, 27

de studiis singularia, ibid.

Palamedes indicem scripsit in Aristotelis libros

II, 1, 11, 31

Palcarius (Anius) Imitator styli Ciceroniani felicissimus I, 1, 23, 51. I, 6, 3, 1. non Ciceroniani solum, sed etiam Lucretiani II, 1, 5, 2

Orationem in L. Muranum, Ciceroni contrariam scripsit

I, 6, 3, 1

Palissy (Bernb.) primam gemmarum metallo-rumque substantiam liquidam esse statuit

II, 2, 10, 3. II, 2, 31, 3

Palladii lib. de gentibus indiciæ & Brachmani-bus ab Eduardo Biffao editus

II, 1, 1, 10

Palmerii (Jac.) exercitationes in Græcos Au-ctores

I, 2, 1, 9

Græcia antiqua, liber posthumus, ibid.

Pancirolli (Guidonis) memorabilium libri duo

I, 1, 21, 51. supplementum ad illos

I, 1, 21, 52

thesaurus variarum lectionum Legum

III, 6, 8, 4

Pandectæ Florentina quando scriptæ

III, 6, 4, 6

in Linguam Turcicam translata, ibid.

quid sint, ibid.

in Pandectas Commentatores recensentur

III, 6, 7, 3

Pandulphi Disputationes de fine mundi

III, 2, 1, 7

Panegyrici Carminis exempla

I, 3, 12, 53

de Panegyricis Erasmi, Wouwerii utriusque & Thiloni judicium

I, 6, 3, 6

Panegyricorum recentiorum collectio Hano-vienfis I, 6, 3, 6. sparsim editorum index, ibid.

Panicarola Concionator eloquentissimus fuit

I, 6, 4, 5

Demetrii Phalerei librum edidit sub tit. Il predicatore: ovvero parafrase &c. ibid.

Pansæ (Mutii) lib. de biblioteca Vaticana

I, 1, 17, 18. in quo pauca memora-tu digna offert

I, 1, 17, 25

Osculani & consensus Ethniciæ & Chri-stianæ Philosophiæ

III, 5, 1, 4

Πανσοφίας in Academicis qui hodie vocant, indigui sunt nomine τῆς πολυμα-

(Dddd) 2

θίας,

INDEX II. RERVM.

- μαθήσις*, L, 1, 1, 23 & ad solidam
doctrinam noxii L, 2, 11, 20
doctum noxia infania merito pu-
blice coercenda L, 1, 1, 24
- Pantographicum instrumentum Pegelii &
Skeineri L, 1, 2, 27
- Pantheca Coronae describitur L, 3, 13, 53
- Parvinius (Onuphrius) de Triumphis scripsit
L, 5, 2, 14
- de Papiæ ejusque Vocabulario judicium fertur
L, 4, 9, 8
- Pappus Alexandrinus, Mathematicus & Chy-
micus L, 1, 11, 23
- Paracelsi steganographicum arcanum, e san-
guine humano parandum, cujus
ope amici se juncti animi sensa com-
municare possunt L, 1, 11, 15
- Paracelsus vid. Theophrastus.
- Paraphrases Cabalisticæ III, 5, 1, 16
Chaldaica, ibid.
- Erasmi ab Eduardo Leo impugnata
ibid.
- Sunt antiquissima, ibid.
- Paratitlorum Cujatii in Codicem elogium
III, 6, 7, 10
- Descriptio III, 6, 7, 4
- Scriptores, ibid.
- Parzi (Philippi) Calligraphia L, 6, 1, 24
- Parænetici Veteres Goldasti L, 4, 4, 3
- Parckeri Censura Philosophiæ Platonicæ
II, 2, 11, 8
- liber contra Atheismum III, 5, 1, 9
- librum de Politia Ecclesiastica con-
tinuit Voetius III, 5, 1, 27
- tentamina Physico-Theologica
III, 5, 1, 4 & 9
- Parei (Dan.) Lexicon Elegantiarum Lucre-
tianarum e Giffanii indice com-
pilatum L, 4, 11, 12. II, 1, 5, 2
- Pareus (Dan.) plagiarius & Criticorum si-
mus L, 4, 13, 3
- de Parhelii Scriptores memorantur
II, 2*, 25, 3
- Parisienses academia recensentur L, 1, 14,
41. seqq. a Gallesio describuntur
L, 1, 14, 42
- Parodiarum Scriptores L, 7, 3, 14
- Parthenii Commentarius Horatium aliisque
Scripta L, 4, 1, 15
- de Imitatione Poëtica libri I, 7, 1, 15
- de Particularum intestinis motibus in solidis
quiescentibus agit Boyleus
II, 2*, 6, 8
- Particularum Juris explanatores III, 6, 6, 2
- de Particulis quinam scripserint L, 4, 10, 11
- Paschralii (Valentini) Carmen facietum de re
Vehicularia L, 5, 2, 13
- Paschralii Poësis artificiosa L, 7, 3, 7
- Pasquillorum Tomi duo Romani II, 2, 1, 10
- de Passeratii Orationibus judicium fertur
L, 6, 3, 2
- Passeribus (Nicol. de) lib. Antinomiarum vi-
tuperatur III, 6, 8, 2
- Pastorii Calende Regiæ
Carmina L, 6, 3, 6
Institutiones Aulicæ III, 1, 5, 8
Orationes ad Angliæ Regem, & de
præcipuis historiæ autoribus
I, 6, 3, 6
- Patavinæ academia recensentur L, 1, 14, 27
L, 1, 2, 26
- Paterculus Historiam Romanam scripsit
I, 4, 12, 5
- quinam fuerit, ibid.
- Patini elogia Gallica I, 1, 19, 64
- epistole Gallicæ laudantur L, 1, 24, 96
- quibus perpetua in Chymicos & Phar-
macopolas cavilla continentur, ib.
- Patino singulis vicibus aureus (Lionis d' Or)
orbiculo supponendus oblatus, quo-
ties

INDEX II. RERVM.

- ties cibum cum magnatibus quibusdam capere vellet l. 1, 15, 23
 Patinus vir lepidissimus simul & doctissimus l. 1, 5, 18
 Patritii (Franc.) adversarii ll. 2, 14, 1
 disquisitiones Peripatetica ll. 1, 1, 12
 horum conspectus compendarius ll. 1, 8, 3; laudantur ll. 2, 12, 2
ll. 2, 14, 1
 eruditio & scripta varii generis plurima ll. 2, 14, 1
 nova de universis philosophia ll. 1, 1, 12
 philosophandi ratio est intricata & asper l. 2, 14, 1
 principia physica, ibid.
 Patritius (Franciscus) in Physicis Aristoteli se opposuit ll. 2, 14, 1
 mirus in omnibus ferme disciplinis novator l. 6, 1, 12, maxime in Philosophia ll. 1, 1, 22
 Physicus Hermetico-Platonicus fuit ll. 2, 4, 6
 Patrologici Scriptores ll. 4, 1, 17
 Patrum eloquentia l. 6, 4, 1
 scripta contra gentiles ll. 5, 1, 7
 scripta multis in locis fraudulenter mutilata, aut corrupta l. 1, 7, 52
 id e MSis codicibus ostendi potest, ibid.
 Pauli (Andr.) Thematologia Novi Testamenti l. 4, 9, 6
 (Simonis) Catalogus Mapparum Geographicarum ll. 4, 1, 2
 lib. de abusu tabaci & Herbae Thee ll. 2*, 42, 4. ll. 2, 43, 2
 quadripartitum Botanicum ll. 7, 1, 5
 de Pauli Apostoli, Rhetorica agit Ritterhsius l. 6, 4, 4
 Paulo (Eusebii a S.) summa philosophia l. 1, 1, 12
 quadriparita recensetur ll. 1, 14, 31
 Paulsanæ Lexicon l. 4, 7, 8
 de Pecunia veteri Romanorum scriptis Gronovius l. 5, 1, 12
 Pecuniarum defectum auri malleatores afferre statuit nonnemo ll. 3, 1, 4
 Pedanterie Cavallerie quid sit l. 1, 9, 13
 Gallis quid dicatur l. 1, 15, 25
 de Pedis admirandis scriptis Joh. de Arty ll. 3, 1, 4
 Pegelius (Magnus) arcana sua Principibus & Rebuspublicis frustra obtulit l. 1, 20, 13
 de arte mnemonica quedam proposuit l. 2, 6, 37
 consilium suppeditavit de Conclavi Medico, vario aëre replendo ll. 2*, 22, 2
 scripsit Thesaurum rerum selectarum, magnarum, dignarum, utilium &c. l. 1, 2, 26. ll. 2, 1, 17
 Peirescii epistola de rebus Physicis commendantur ll. 2, 2, 6
 vita a Gassendo conscripta l. 1, 19, 17
 Pelagius Chymicus quis fuerit l. 1, 1, 11
 Pentatevcho an libri antiquiores essent l. 1, 6, 24
 Peraldi (Guilb.) Virtutum vitiorumque summa laudatur l. 6, 4, 12
 Peregrinando varia inventa observantur l. 1, 20, 18
 Peregrinans Viros doctos eorumque Opera inquirat l. 1, 21, 2, seqq. l. 2, 7, 40
 Peregrinationes doctorum diligenter notanda l. 1, 18, 4
 Peregrinationis fructus ex Colloquiis cum Viris doctis l. 1, 15, 54. l. 1, 19, 4, magnus est l. 2, 7, 38, seqq.
 (Dddd) 3 Perierit

INDEX II. RERVVM.

- Pererii *Commentationes in Gencfin* II, 1, 1, 7
Lib. de communibus rerum naturalium
principiis & affectionibus II, 2*, 1, 9
- Perez (Antonii de) *Comm. ad Cod. Justinianum* III, 6, 7, 9
(Didaci) lib. de sacra concionandi ratione I, 6, 4, 27
- Periodicæ connexiones oratoria I, 3, 4, 24
I, 3, 8, 5 & 14. seq.
poëma dedecent I, 3, 8, 17
I, 3, 10, 2
dilatationis exemplum I, 2, 14, 2
- ad Periodicam connexionem pueri mature affusfaciendi I, 2, 4, 20. I, 2, 9, 56
I, 2, 10, 31. I, 2, 13, 5
- de Periodis Scriptores quidam recensentur I, 6, 1, 3
- Periodorum distinctiones antiquissima exemplaria nullas habent I, 5, 7, 13
apud Vcteres que fuerint I, 1, 7, 12
- Perionii (Joach.) *pro Aristot. in Pet. Ramum orationes duæ* II, 1, 12, 1
- Peritiz linguarum exoticarum in quovis studiorum genere maxima utilitas I, 4, 4, 1
singularia & miraculosa exempla recensentur I, 4, 4, 2
- Perjuria explorandi modus Indorum II, 3, 1, 17
- Pernuniz (Jo. Pauli) *Aristotelis philosophia naturalis ordine definitivo tradita* II, 1, 11, 8
- Perotti (Nicolai) *Cornucopiae laudantur* I, 4, 9, 9. *multos plagiarior habet, ibid.*
- Perpiniani (Petri Job.) *Orationes* I, 6, 3, 2
- Perpinianum magni fecit Janus Nicius Erythraeus I, 6, 3, 2
- Perronia excerpta e quotidianis sermonibus Card. Perronii congesta I, 1, 16, 60
- Perfarum doctrina Physica non satis est cognita II, 2, 5, 7
Lexica potiora inedita I, 4, 5, 9
- Persecutiones Ecclesie descriperunt Kortholtus & Musculus III, 4, 1, 18
- Perficæ lingua cum Germanica affinitas a nonnullis demonstrata I, 4, 5, 9
- Perfii Satyrica dictio horrida est & obscura I, 4, 12, 13. a Commentatoribus tamen egregie illustrata, ibid.
- de Personis & Larvis scripsit Marefcottus I, 5, 2, 9
- de Perspectiva quinquam scripserint II, 4, 1, 9
- Peruviani in America Australi ab Egyptiis vicinioribus descendisse videntur I, 1, 5, 25
- Peruvianorum monumenta vetustissima ab imperitis Monachis Hispanicis misere dissipata I, 1, 5, 24
- Petavii doctrina temporum impugnatur Scaligerum III, 4, 1, 5
encomium III, 5, 1, 18
libri dogmatum III, 5, 1, 18
literæ cum Salmasio I, 4, 14, 4
orationes elegantissima scripta alia III, 5, 1, 18
- Petavii homo molestus, disputax & mordax I, 1, 15, 37
- Petiti (Samuelis) *Leges Atticae Observationes, varia Lctiones, nec non Miscellanea* I, 5, 1, 11
- Petramellarii elogia improbantur I, 6, 3, 13
- Petrarcha multum tribuit ex rubigine suorum temporum I, 1, 23, 27
- Petrefactis de corporibus quid judicandum II, 2*, 31, 5
- Petri Arlensis de Scudaphis lib. de Sympathia septem metallorum &c. singularia continet secreta I, 1, 11, 11. quorum aliquot recensentur I, 1, 11, 12

Petro-

INDEX II. RERVM.

- Petroniani fragmenti Codex Dalmaticus an sit supposititius [I, 4, 12, 10](#)
- Petronii vita & mors [I, 4, 12, 10](#)
- Petronius morti vicinus impurissimum Satyricum scripsit, saepius cum variis variorum notis excusum [I, 4, 12, 10](#). quod totum Alba Regali inventum testatur Nodotius, ibid.
- Petterus (Nicol.) Artem Luctatoriam tradidit [II, 4, 1, 16](#)
- Petti (Wilhelmi) nova hypothesis motus, elastici [II, 2, 6, 6](#)
- Pfanneri libellus de praecipuis Principum Germania familiis [III, 4, 1, 10](#)
- Systema Theologiae & Gentilium Philosophorum scriptis adornatum [III, 5, 1, 12](#)
- Phalevcorum Scriptores recensentur [I, 7, 3, 11](#)
- Phantasia, vid. Imaginatio.
- Phantasiam omnibus rebus adscripsit Helmontius [II, 1, 12, 4](#)
- Pharmacopaeorum lingua [I, 7, 1, 16](#)
- Phaedri (Titi) fabulae sunt elegantissima Latinitatis [I, 4, 12, 4](#); harum edit, & Communt. quos inter Marquardi Cudii Comm. promissus laudatur, ibid.
- Phaenomenorum naturalium ignorantia unde [II, 2, 1, 24](#); demonstrationes non possunt dari [II, 2, 19, 2](#)
- Philadelphica academia universalis, vid. Samaritanorum.
- Philalthei (Lucilii) Comm. in libb. Aristot. de Caelo [II, 5, 11, 12](#)
- Philavti in alios male dicitur sunt, exemplo Ciampontii Florentini [I, 1, 15, 21 & 22](#) plerumque contentiosi [I, 1, 15, 19](#)
- Philavtia nobis insita est [I, 2, 1, 5](#)
- Poëtarum, vid. Poëtarum,
- quadam honesta est, quae in sui fiducia consistit [I, 1, 15, 24 & 12](#)
- Philantiae nimia infelicitas [I, 1, 15, 12](#). exemplis docetur, ibid.
- Philippi a sanctissima Trinitate summa Philosophica ex mira Aristotelis & Thomae doctrina recensetur [II, 1, 14, 49](#)
- Philo Judaeus si non Platonicus, tamen Platonizans [II, 1, 7, 11](#). ejus opera junctim edita, ibid.
- Philologica studia in academiis hodie male negliguntur [I, 2, 11, 9](#). seqq.
- Philologicae eruditionis thesaurus est Salmafii opus in Solinum [I, 1, 21, 14](#)
- Philoxenia in academiis noxia, & prohibenda [I, 2, 11, 26](#). seq.
- Philoponus unde nomen habeat [II, 1, 9, 5](#) ejus Scripta in Aristot. ibid.
- Philosophandi methodus ecclesiastica in Physicis commendatur [II, 2, 19, 1](#)
- Philosophia Cartesii & Veterum Philosophia fluxit [I, 1, 3, 19](#)
- Contemplativa Θεός quid sapit, unde & θεωρητική dicitur [I, 1, 12, 15](#)
- male a nauseabundis recentioribus negligitur [I, 1, 2, 12 & 18](#)
- moralis Barbarica ab Ad. Tribbeckovio exhibita [III, 1, 1, 1](#)
- est necessaria [III, 1, 1, 13](#)
- est neglecta [III, 1, 1, 1 & 13](#)
- Historica a quibuscumque tradita [III, 1, 1, 1](#)
- Poëtica a Zwingerio collecta [III, 1, 1, 1](#)
- naturalis Aegyptiorum [II, 2, 4, 1](#)
- Chinensium & Indorum [II, 2, 5, 1](#). seq.
- Pythagorica [II, 2, 6, 1](#). seq.
- Poëtarum, vid. Poëtarum.
- rationalis a Campanella edita recensetur [II, 1, 12, 4](#)
- S. Scri-

INDEX II. RERV.

- S. Scripturae interpretes, a Wolzogenio re-*
futata III, 5, 1, 11
secreta apud gentes moratiores suis sibi
res a profano vulgo separatas ha-
bebat I, 1, 13, 2
Philosophiae Aegyptiacae Scriptores II, 1, 1, 12
Barbarica historiam tradit Hieronymus
 II, 1, 1, 9
Chaldaica Scriptores II, 1, 1, 12
Ephraem historia II, 1, 1, 12 seqq.
Indica Veteris & modernae Scriptores
 II, 1, 1, 10 seqq.
Methodica tractatio Graecis debetur
 II, 2, 2, 2
Moralis fragmenta apud Veteres tantum
erant III, 1, 1, 1
Moralis Scriptores III, 1, 1, 2
Novatores Campanella II, 1, 1, 4
Patricius II, 1, 1, 12 & alii II, 1, 1, 15, 1
Peripatetica Scriptores Isagogici & Hi-
storici II, 1, 1, 8, 1 seqq.
Platonica II, 1, 1, 6, 1 seqq.
Platonica & Aristotelica collationes
 II, 1, 1, 7, 2
Primus origenes Secis tribuit Olavi
Rudbeckius II, 1, 1, 13
Pythagorica historia & Scriptores
 II, 1, 1, 2, 1 seqq.
Septentrionalium populorum historia
 II, 1, 1, 13
Socratica historia II, 1, 1, 3, 1 seqq.
Stoica historia II, 1, 1, 4, 1 seqq.
Universalis historiam quinam scripserint
 II, 1, 1, 1, 1 seqq.
Philosophica bibliotheca Lambecii I, 1, 1, 2, 8
Philosophorum veterum & recentiorum con-
sensus & dissensus, eorumque con-
ciliatio II, 2, 13, 1 seqq.
Philostatus vitam Apollonii descripsit
 II, 1, 2, 5
Phocylidis Carmen, non est veteris illius Pho-
cylidis, sed hominis vel Iudaei vel
Christiani I, 2, 2, 14
Phoenicum doctrina physica baud satis est co-
gnita II, 2, 5, 7
Phosphori artificiales II, 2, 2, 2, 5
Photii Bibliotheca μυσικὸς βιβλος I, 1, 16, 13
varia iudicia subit I, 1, 16, 14, qua
occasione scripta I, 1, 16, 15
Glossarium graecum, haecenus ineditum
 I, 1, 16, 17, 1, 4, 2, 9, editio ejus
 aude expectatur I, 4, 2, 9
Nomocanon I, 1, 16, 16, III, 6, 2, 13
Simia, Jacobus Gaddius I, 1, 16, 18
Photini Apologiam ineditam graeca lingua ex-
aratam, bibliotheca Gudianae habet
 III, 5, 1, 33
Photius in recensione Historia Zosimi reseruitur
 I, 1, 11, 40 seqq.
Phraseologia ex Scriptores auri seculi siru-
enda I, 3, 6, 2
Phraseologica Excerpta vid. Excerpta.
Phrases simpliciter ab expressionibus quid diffe-
runt I, 3, 6, 4 seqq. quas libri phra-
 seologici male confundunt I, 3, 6, 8
Phrasin Scripturae cum Stylo Homeri quinam
contulerint I, 4, 6, 22
Phrasium & Epithetorum Poeticorum Collecto-
res I, 7, 1, 19
Latinae linguae Collectores I, 4, 2, 20
selectus instituendus ibid.
Phrynichi Lexicon est ineditum I, 4, 2, 8
Phyle scriptis Versus Iambicos de animalium
proprietate.
Physica vid. Naturalis Historia.
Physica Collegia II, 2, 1, 15
Excerpta quomodo instituenda
 I, 3, 13, 2 seqq.
& Mathesti mutuas sibi operas praestant
 I, 3, 13, 11
 Moisaica

INDEX II. RERV.

- Mosaica, ejusque Interpretes Veteres & recentiores* II, 2, 3, 1 seq.
- Principia* vid. Principia.
- in Physica de quibus non agendum* II, 2, 2, 1 seq.
- Physicæ Christianæ Scriptores Narrationes Mo-
fis Physicas Aristotelicis, principiis
applicarunt* II, 2, 3, 4
- Cognatio cum Matthei* II, 4, 1, 1
- Cognitio manca semper & imperfecta* II, 2, 10, 6
- Historia naturalis, & Metaphysica dis-
crepantia* II, 2, 1, 25
- Sparsa subdiviso Verulamiana* II, 2, 1, 25
- Studium Oeconomo commendatur* III, 3, 1, 5
- Physici Epistolographi, & qui Dialogos Phys-
icos scripserunt* II, 2, 3, 6 seq.
- Physiognomia ex membrorum configuratione
& proportionem de ingenio hominis
judicat* II, 3, 1, 4
- naturalis commendatur* II, 2, 6, 6
- Physiognomici Scriptores* I, 1, 15, 4. II, 3, 1, 4
- Physiologica Excerpta* I, 3, 13, 40 & 45
- Physiologicos inter Auctores Fabri & Bartholi-
ni commendantur* III, 7, 1, 4
- Piccarti (Mich.) Orationes laudantur* I, 6, 3, 3
- plura scripta recensentur & commenda-
tur* II, 1, 11, 30
- Piccolomini (Alexandri) lib. della Institutione
di tutta l'avita de l' Huomo nato no-
bile &c.* I, 2, 8, 45
- Picinelli (Philippi) Mundus Symbolicus* I, 1, 21, 61
- Pictorii (Georg.) lib. de Daemonum sublarium
ortus, potestate, miraculis, & quo-
modo pellendi* II, 1, 7, 14
- de Pictura & Pictoribus quinam scripserint* I, 5, 2, 14
- Picus epistola quadam Scholasticos Doctores
defendit* II, 1, 11, 2
- libros Philosophici & Cabalistici argu-
menti in lucem edidit* II, 1, 7, 16
- notas sibi constituit* I, 4, 2, 4
- Richardum Suiffet ob ineptas subtilitates
exagitat* II, 1, 13, 4
- Pignocii (Laurentii) Miscella Elogiorum, Allo-
cutionum &c.* I, 6, 3, 11
- Symbola epistolica laudantur* I, 1, 24, 30.
- Pila Æolia ventorum generationem admirat* II, 2, 23, 4
- de Pileo quinam scripserint* I, 5, 2, 9
- de Pilis edidit librum Tardius* II, 2, 47, 5
- Pindari Comparatio cum Horatio* I, 7, 2, 10
- Lexicon ibid.*
- Versiones, emendationes & editiones ib.*
- cum Pindaro male confunditur Pseudo-Pinda-
rus* I, 7, 2, 10
- Pinelli humanitas summa commendatur* I, 1, 15, 41
- manuscripta in bibliotheca Veneta pecu-
liari conclavi reposita* I, 1, 3, 19
- metodus in commercio epistolico exer-
cendo* I, 1, 15, 58
- modus indagandi inclinationes hominum* I, 1, 15, 51
- sagacitas in libris conquirendis* I, 1, 4, 5 seqq.
- vita a Paulo Gualdo descripta* I, 1, 19, 19 seq.
- Pinellus Patavii vivens an nulli academia in
Italia nomen dederit* I, 1, 9, 26. I, 1, 14, 37
- Piscium historiam quinam scripserint* II, 2, 46, 2
- Pistorum fraudes detexit Sebalus Müller* II, 2, 1, 6
- Pitsæus (Job.) Compiler Job. Balei dicitur* I, 1, 18, 42
- Placcii*

(Eeeee)

INDEX II. RERVM.

- Placcii *Compendium historiae literariae universae* I, 1, 20, 24
excerpta rhetorica I, 2, 5, 59
lib. de arte excerptandi I, 3, 1, 17 sq.
I, 3, 2, 20 sqq. I, 3, 3, 15
lib. de fructu praecepto doctrinae Moralis III, 1, 1, 6
lib. de Scriptoribus anonymis & pseudonymis I, 1, 16, 70
nosologia & medicina moralis III, 1, 1, 6
serinium literatum I, 3, 13, 53
Placitorum Philosophorum utilitas extollitur II, 2, 1, 8
Plagia quaedam minutiora notantur I, 1, 2, 22, 1, 2, 5, 10
Plagiarii Hispanorum & Anglorum an sint Galli I, 6, 4, 30
Plagiatorum librorum quorundam impudentia I, 1, 9, 17
Plagiarium impudentem Pitaeum nominat Burtonus I, 1, 18, 42
Πλαγιοσμός I, 3, 7, 15 quatenus convenientiam cum Περίοδῳ I, 3, 7, 24
Πλαγιοσμών exempla & Ciceronis Oratio pro M. Marcello I, 3, 7, 25
Plagii incusatur Aristoteles II, 1, 2, 3 a quo tamen absolvitur II, 1, 8, 3
Försterus a Ritterbuscho III, 6, 4, 4
Menagius vid. Menagius.
Plato II, 1, 7, 1 II, 2, 11, 2
Pontius II, 1, 14, 13
Stephanus a Colomiesio I, 7, 2, 12
Wouwerius vid. Wouwerius.
sine Plagii suspitione Locorum Communium Scripta adhiberi possunt I, 1, 21, 10
a Plagio excusatur certa in causa Berneggerus I, 2, 6, 98 sq.
de Plagio literario librum scripsit Thomaeus I, 1, 2, 17
Plagium Acciajoli II, 1, 11, 24
Angeli Politiani I, 7, 2, 2
Eorum, qui aliorum virorum doctorum scripta posthuma suo nomine edunt I, 1, 9, 17 seqq. I, 1, 20, 8
qui e variis autoribus quaedam furantur I, 1, 9, 20
Gallatii I, 1, 11, 15
Lambini I, 4, 11, 15
Lipsii I, 5, 1, 7 II, 2, 14, 1
Scaligeri I, 1, 9, 23
Scioppii insigne I, 4, 14, 14
Scioppii aliud notatur I, 4, 5, 2
Villovani I, 7, 2, 3
Planetæ an moveantur II, 2, 12, 6
an propriam lucem habeant III, 2, 12, 7
corpora sunt composita, terreno simillima II, 2, 12, 2
plures sunt quam septem II, 2, 12, 7
Plantæ an habeant sensum II, 2, 44, 2
ope nitri fertiliores reddi possunt II, 2, 41, 1
quomodo crescant II, 2, 40, 2
Plantarum Anatome Marcelli Malpighii laudatur II, 2, 40, 3
Asiaticarum & Americanarum Scriptorum II, 2, 40, 4 sq.
progerminationem & incrementum accellerandi methodus II, 2, 44, 2
propagationis varia sunt genera II, 2, 41, 4
quarundam singularium Scriptorum II, 2, 43, 1
resuscitatio ope roris imaginaria est II, 2, 27, 5 de hac scripserunt Kircherus & Voigtius ibid.
signaturas quinam descripserint II, 2, 40, 6
succis

INDEX II. RERV.

- succi maritii singularis est circulatio* II, 2*, 40, 3
vires magice II, 2*, 43, 3
vires medicæ II, 2*, 43, 1
 Planudis (Maximi) *antologia Græcorum Epigrammatum recensetur* I, 7, 2, 26
 Plato *Aristotele fuit modestior* II, 2, 7, 2
 ejusque Sectatores Theologiam Naturalem excoluerunt II, 5, 7, III, 5, 1, 2
 multa a Judæis & Egyptiis hausit, ib. multos Patrum primæ Ecclesiæ sectatores habuit II, 1, 7, 1
 vie philosophatus est, Atheisque contrarius, ibid.
 a Scepticismo imputato excusatur, ib. Socraticam doctrinam cum Barbaricis & Pythagoricis miscuit II, 1, 7
 I, II, 2, 11, 1
 Platoni *an imputanda sit sententia de duobus Diis* II, 2, 11, 7
 imputatur doctrina de præexistentia animarum II, 2, 11, 10
 Platonica *Philosophia, cum Christiana Religione commissa, errores varios Theologicos iniecit* I, 1, 2, 10
 Trinitas, vid. Trinitas.
 Platonice *Philosophiæ Collationes cum Aristotelica quinam scripserint* II, 1, 7, 2 II, 2, 1, 2
 conspicui unde haberi possit II, 2, 11, 11
 convenientiam cum Mose, ab Henr. More defensam, impugnauit Perkerus II, 2, 11, 8
 differentia ab Aristotelica tantum verbalis II, 2, 11, 2
 illustratores veteres & novi, ibid.
 mistura ex quibus principia, ibid.
 Platonici *Scriptores inediti & editi recensentur* II, 1, 7, 10
 Platoniorum *doctrina de anima mundi de Damonibus magia est affinis* II, 2, 11, 7
 II, 1, 7, 12
 de numeris originem debet Pythagoricis II, 2, 6, 5
 & aliorum sententia de coaternitate Dei & materia recensentur & conferuntur II, 2*, 11, 4
 philosophemata de rerum principiis & causis quinque ac totidem mandis nimis sunt subtilia II, 2, 11, 6
 Platonis *opus Dodeca notatur* II, 2, 11, 8
 apologetæ quinam II, 2, 11, 2
 eloquentia commendatur II, 2, 11, 4
 operum Editiones, Commentatores & Interpretes II, 2, 7, 1 II, 2, 11, 3
 philosophia speculationibus nimis indulget II, 2, 11, 11
 in philosophiam Isagogas scripsere Bernhardus & Alcionus II, 1, 7, 2
 physica parum ab Aristotelica differt. II, 2, 11, 5
 plagium, vid. Plagii.
 politica est & μέθοδος III, 2, 1, 2
 scripta supposititia recensentur II, 1, 7, 1
 sententia de Elementis II, 2, 11, 9
 de Platonis dogmatibus specialibus quinam egerint II, 1, 7, 22
 & Aristotelis conciliatoribus fertur iudicium II, 1, 7, 17
 Editores & Commentatores I, 4, 11, 5
 Plauti *fabula cur puerili ætati nondum conueniant* I, 2, 9, 59, 1, 4, 11, 5
 Plautina *latinitas haud temere usurpanda* I, 3, 4, 17
 leclio

INDEX II. RERVM.

- lectio iudicium subactum requirit, ib.*
 Plautum Terentio male praefert Scioppius [I, 3](#)
[4, 17](#), item Lipsius [I, 4, 11, 5](#)
 Plautus male Cicroni praefertur a Jeremia
 Hölzlín [I, 2, 10, 15](#)
 Pleurius (Stephanus) Aëta Christi collecta e
 Centonibus Virgiliianis conflatit
[I, 7, 3, 14](#)
 Plinii Commentatores, Emendatores & Editores
[I, 4, 13, 1](#)
epistola laudantur [I, 1, 23, 20](#), seq.
male tamen a nonnullis ipsis episto-
lis Ciceronianis anteponuntur,
ibid.
historia naturalis [I, 5, 21, 5](#), [I, 4, 13, 1](#)
commendatur & defenditur [II, 3, 2, 2](#)
libri XX. de Bellis Germanicis an
reperiantur in Bibliotheca Augu-
stana [I, 4, 13, 1](#)
locus Hist. Nat. I. 8. c. 6. de literarum
ortu, explicatur [I, 4, 1, 9](#)
locus [I, 36, c. 5](#), *de statua Laocoontis*
& liberorum ejus a Dracone inter-
fectorum, illustratur [I, 1, 25, 22](#)
 Plinii Caecilii Secundi Epistole & Panegyri-
 cus, horumque editiones & Com-
 ment. [I, 4, 13, 2](#)
 Praeceptor fuit Quintilianus
[I, 4, 13, 3](#)
de Plinii Stylo iudicium, vid. Stylus.
 Plotinus plagiarius Numenius
[II, 2, 11, 3](#)
 Sclator Platonis [II, 1, 7, 4](#)
 Plumbi transmutatio in stannum [II, 2, 36, 1](#)
 Plutarchi liber περί τῶν τοῦ ἀλφειᾶ λόγων χρῆ-
 σαι [I, 4, 13, 1](#)
 Scripta philosophica recensentur
[II, 1, 7, 7](#)
 Pluviae & imbres an per naturalia media in-
 duci possint [I, 1, 13, 20](#), seq.
 manna & differentia [II, 2, 27, 2](#)
prodigiosa multa fabulosa continent
[II, 2, 27, 2](#)
ranarum, frumenti, &c. suum scilicet
[II, 2, 27, 2](#), seq.
 Pnevumaticæ Scriptores
[II, 4, 1, 15](#)
 Poëmata an rhythmis carere possint
[I, 1, 24, 82](#)
quaque singulares suas habent elegan-
tias [I, 2, 16, 3](#), [I, 2, 10, 8](#), & [35](#)
de Poëmatibus minutoribus egregiis, seorsim
editis, colligendis, consilium [I, 7, 3, 18](#)
de Poëmatum cantu & rhythmis scripserunt
Vossius & Barbosa [I, 7, 3, 14](#)
 Poëteos antiquitas, dignitas & utilitas
[I, 7, 1, 1](#)
 Dramatica Scriptores Angli, Gallici ac
 Itali [I, 7, 1, 9](#), seq.
 Germanica, Gallica, Hispanica & Ita-
 lica Scriptores [I, 7, 1, 20](#)
 Pindicia [I, 7, 1, 1](#)
 Poësis Dauorum prisca Wormii, vid. Wor-
 mius.
 potissimum ab Imaginatione pendet
[I, 2, 1, 22](#), seq.
 Poëtarum furor quidam divinus est, & ἐνθου-
 σιασμός [I, 1, 12, 12](#), [I, 1, 22, 39](#)
[I, 7, 1, 14](#)
 Furtas, plagia peculiari dissertatione
 a Menagio offensa [I, 1, 9, 22](#), [I, 7, 1](#)
[15](#), *de his judicia Longini & Au-*
storis [I, 7, 1, 15](#)
 Græcorum inter Christianos fragmen-
 ta a Morello junctim edita
[I, 7, 2, 27](#)
 Græcorum veterum abolitio a Mona-
 chis superstitiosis facta [I, 7, 2, 11](#)
 vid. Græcorum.
 Historia Scriptores antiqui & recen-
 tiores recensentur [I, 7, 2, 1](#)
 Illiteratorum, ut & extemporalium
 exempla

INDEX II. RERV.

exempla 1, 1, 12, 13, 1, 1, 22, 39
lectio ceteris autoribus cur praeferenda
 1, 2, 9, 55
Philavtia a Gaddio & Bartbio nota-
ta, & a Menagio defenfa 1, 7, 1, 21
Philosophorum fragmenta collegit at-
que edidit Stephanus 1, 7, 2, 25
Scotorum, Itatorum, Gallorum, & Ger-
manorum deliciae 1, 7, 3, 8
Septem illustrium poemata 1, 7, 3, 9
de Poetarum Orphei, Homeri, &c. Philosophia
quid sentiendum 11, 2, 7, 3
Poëtae Comici 1, 7, 2, 8
 Comici recentiores 1, 7, 3, 15
 Elegiaci veteres & recentiores
 1, 7, 3, 9, seq.
 Epici recentiores 1, 7, 3, 8
 etiam Oratorum apparatus utuntur
 1, 3, 10, 31, seq.
 Latini recentiores 1, 7, 3, 1, seq.
 Lyrici 1, 7, 2, 10, seq.
 phantasmata sua iudicio moderari de-
 bent 1, 2, 1, 25
 quomodo versari debeant in lectione
 Oratorum 1, 7, 1, 15
 Tragici potiores 1, 7, 2, 4, seq.
Poëtica ars non tam praeceptis, quam lectione
 Poëtarum & exercitio addiscenda
 est 1, 2, 16, 4, seqq.
 facultate insignes omnibus studiis sunt
 aptissimi 1, 2, 1, 34, seq.
 gloria Galli praeter ceteris nationibus
 excellunt 1, 1, 18, 19
 perasologia 1, 3, 10, 16
 peras, imo Grammatica & geniu,
 peculiaris est a soluta 1, 3, 10, 2
 & 35
 translata, vid. Metaphora.
Poëtice Aristotelis Editor, Interpreter, &
 Commentatores, deque his iudicia

Rapini & Dacerii sibi contraria
 1, 7, 1, 3
artis Scriptores recensentur 1, 7, 1, 2, seqq. 1, 4, 8, 14
formulae 1, 3, 10, 17
idographia & prosopographia
 1, 3, 10, 19
inventiones, vid. Inventiones.
paraphrasos exempla 1, 2, 16, 21, seq.
de Poëtici Tropis scripsit Georgius Charolo-
 scus 1, 7, 1, 18
Poëticum Lexicon, vid. Lexicon.
Poëticus ὑπεργραφὸς in Lotichio notatur
 1, 1, 19, 41
Poëtis affectuum & morum ratio imprimis ha-
 benda 1, 3, 10, 29
de Poëtis Graecis Scriptores 1, 4, 8, 14
 quibusdam mediocribus Latinis ju-
 dicia 1, 7, 3, 17
Poëtiarum novem Carmina collegit & publi-
 cavit Ursinus 1, 7, 2, 35
Poëtrix semina 1, 1, 14, 40
Polemica Theologia, vid. Theologia.
Polemo vivus sepultus 1, 6, 2, 15
Polemonis Laodiceus morbus viteque exitus
 1, 6, 2, 15
Orationes, ibid.
Politiam Judaicam quinam descripserint
 111, 6, 2, 1
Politiani Stylus & epistole a multis laudantur
 1, 1, 23, 30, a Manutio & aliis cul-
 pantur 1, 1, 23, 32 & 36, seq.
Politiano plagii crimen obiectum fuit
 1, 4, 9, 9
Politica Biblica 111, 2, 1, 19
 excerpta quomodo adornanda
 1, 3, 13, 16, seq.
 specialissima 1, 3, 13, 27, seqq.
 quandam occurrunt in Virgilio, aliis-
 que 111, 2, 1, 21
 (Ecccc) 3 facta,

INDEX II. RERVM.

- sacra*, imprimis Pontificum est testior
III, 2, 1, 18, vid. Pontificum.
- Systemata sunt imperfecta* III, 2, 1, 2
 quadam tamen commendantur
III, 2, 1, 3
- Politice Dissertationes miscelle* III, 2, 1, 20
doctrina juris Cultori est necessaria
III, 6, 1, 1
- Scriptores* III, 2, 1, 1 & 2 seqq.
- Politicarum Observationum in Antores anti-*
quos Scriptores III, 2, 1, 12
notitiarum excerpta 1, 1, 13, 22 seqq.
- Politici federati autor rejicitur* III, 3, 1, 1
de Politicis novatoribus Aristotelicis, nec non
de Pseudo-Politicis censura
III, 2, 1, 4
- Politico necessarii sunt Historici, prudentia*
Civili conspici III, 2, 1, 6
Observatio rituum Academicorum est
necessaria III, 1, 1, 9
- Pollio (Trebellius) Historie Auguste Scriptor*
1, 4, 1, 7
- Pollucis (Julii) Onomasticon recensetur*
1, 4, 7, 4
- de Polonorum Scriptoribus centuriam edidit*
Staravolscius 1, 1, 18, 49
- Polus (Antonius) Novator fuit in doctrina*
de anima, & sententia Aristot. de
Via Lactea defensor ineptus
II, 1, 14, 48
novum veritatis lumen in libb. Aristot-
elis de anima, alioque libros
scripsit, ibid.
(Matthæus) Commentator Bibliorum
Criticus III, 5, 1, 15
- Polyanthearum Scriptores* 1, 1, 21, 24 seqq.
- Polyglottia Bibliandri, Baldi, Scaligeri, alio-*
rumque 1, 4, 4, 2
- Galli dormiensis, ibid.*
Liburni peste laborantis, ibid.
- Polygraphi multi, tam veteres quam recentio-*
res enumerantur 1, 1, 22, 28 seqq.
- Physici recensentur* II, 2, 2, 10
- Polygraphia Kircheri* 1, 4, 2, 5
Tribenii Commentario illustrata ab
Augusto Seleno 1, 4, 2, 4
- Polygraphiam inter & Bradigraphiam media*
via incedendum est 1, 1, 22, 22
- Polygraphiæ affectionem in Cardano repre-*
bendit Scaliger 1, 1, 22, 29, adver-
- sus quem defenditur* 1, 1, 22, 30
- Polygraphorum vitia & defectus* 1, 1, 22, 35
 seqq. 1, 1, 16, 20
- Polygraphus fuit Balch. Bonifacius* 1, 1, 21, 34
 unus multorum secularium labores
 in compendium trahere potest 1, 1
22, 23, exemplo Hippocratis, Aris-
 totelis, Galeni, &c.
- Polyhistori cognitio historie bibliothecaria ne-*
cessaria est 1, 1, 6, 12
- Πολυμαθεὶς αὐ ἀνεπίστος δεσφιν λαορέντ*
1, 1, 1, 10
αὐτοδιδάκτος plerumque opiniofi
1, 1, 1, 14
 potius id quod delectat, quam quod
 prodest, in disciplinis querunt
1, 1, 1, 16
- Polymathia adversus calumnias quorundam*
defenditur 1, 1, 1, 17
quidem sectanda, unatamen ejus pars
præ ceteris excolenda
1, 1, 1, 11 seqq. 1, 2, 8, 10
 tam late non patet, quam historia li-
 teraria 1, 1, 2, 1
- de Polymathia librum scripsit Johannes Woo-*
werius 1, 1, 1, 18
- ad Polymathiam natura duco invitamur* 1, 1
1, 8: quod contra Huarium & Bon-
 nium asseritur 1, 1, 1, 10
 Poly-

INDEX II. RERVM.

- Polymathiz abusus **L** 1, 13 sqq.
capax est ingenium humanum **L** 1, 1, 2 & 10
gloria indigni sunt τὸ ἐγκλοπαδεῖας
Scriptores **L** 1, 1, 22. qui in Aca-
demis πανσοφίαν proficiuntur **L** 1, 1, 23
hostis Melanchthon infulse fingitur a Cre-
sollio **L** 1, 1, 21
ineptum quorundam studium reprehendi-
tur **L** 1, 15, 9
studia ornanda & suscipienda Regi Gal-
lie commendat Budeus **L** 1, 1, 20
studiosus certum sibi scopum præfigere de-
bet **L** 2, 8, 11
studium rebus gerendis baud est adver-
sum **L** 1, 1, 2. melioribus ingeniis
non congruunt **L** 1, 1, 13
studium sedulo tractandum **L** 1, 1, 1
Pomey (Franc.) novus Rhetoricæ Candidatus,
altero se candior **L** 6, 1, 18
pantheon mythicum **L** 7, 1, 17
e Pomis & piris potus confectus **II**, 2, 42, 3
de Pomponatio memorabile quoddam habet Po-
stellus **II**, 1, 12, 2
Pomponatius Atheista, acutissimus Disputator
L 1, 8, 18. **II**, 1, 11, 4
Doctor Atheismi **II**, 1, 11, 4
Magia viam fruit in lib. de Incantatio-
ne **II**, 2, 48, 7
que scripserit **II**, 1, 11, 4
Pomponii Melæ tres libri de Situ Orbis **L** 4,
12, 11. de his præclare meruit For-
sius, a Gronovio tamen castigatus
ibid.
Ponz (Franc.) Elogia XII. Cesarum **L** 6, 3, 11
lib. de Epitaphiis ad morem antiquum ef-
formandis ibid.
Pontanus (Jacobus) Attica bellaria & Pro-
gymnasmata scripsit **L** 1, 21, 35 f.
Institutiones item Poëticas **L** 7, 1, 7
(Jovianus) ob Elegias suas eleganter com-
mendatur **L** 7, 3, 9
Phaleros scripsit de quibus judicium fer-
tur **L** 7, 3, 11
Poëta & Philosophus αὐτοδιδάκτος
L 1, 1, 14
(Ludovicus) saevitatis singularis affe-
ctor **L** 6, 4, 27
Pontificem Imperatori subjacere debere docuit
Occamus **II**, 1, 13, 12
Pontificii in Hist. & Antiq. Ecclesiast. præcel-
lunt **III**, 5, 1, 1
Pontificiorum Certamina intestina Jansenia-
na & Anti-Jesuitica **III**, 5, 1, 31
doctrinam multi impugnant **III**, 5, 1, 25
fraudes circa Patrum Opera **III**, 5, 1, 28
Promachus est Bellarminus **III**, 5, 1, 24
contra Pontificios ex Antiquitate Ecclesiastica
pugnandum **III**, 5, 1, 30
in Pontificios Scripta Satyrica **III**, 5, 1, 31
de Pontificis auctoritate scripsit Capezudo
II, 1, 14, 25
bullis ibid.
primatu Scriptores **III**, 5, 1, 26 & 27
Pontificum Conclavia **III**, 2, 1, 20
Hebræorum jura Seldenus deduxit
III, 6, 2, 1
Politica est sectior **III**, 2, 1, 18. cogno-
scitur e Maimburgio aliisque ib.
Ponzius (Jobannes) Curriculum Philosophicum
ex doctrina Scoti concinnavit
II, 1, 14, 11
plagii a Maffrio incusatur
II, 1, 14, 13
(Petrus) artem mutos & surdos a
natura ad loquelam instituendi
inve-

INDEX II. RERVM.

- invenisse creditur* I, 2, 3, 23, seq.
 Porcellanæ Chinenſium e terra Cretacea con-
ficiuntur II, 2*, 21, 6
 Porphyrii de abſtinentia II, 2, 6, 1
Commentarius in Categorias Ariſtotelis
II, 1, 9, 10
lib. de Vita Pythagora ab Holſtenio edi-
tus II, 1, 2, 2
Panegyricus I, 7, 2, 7
 Portæ liber de Phytognomicis laudatur
II, 2*, 40, 6, II, 3, 1, 14
 Portii (Sim.) Lexicon Græco-Barbarum I, 4, 8, 11
 Poſſelii (Johanni) Syntaxis Græca & Calli-
 graphia I, 4, 6, 11
 Poſſevinus (Anton.) duos libros ſcripſit: Bi-
 bliothecam ſelectam, & Apparatum
 ſacrum, qui reſenſentur
I, 1, 16, 21 ſq.
in libro de Poëſi & Piſtura Etrurica &c.
Scaligerum hæreſcos accuſat
I, 7, 1, 6
 Poſtelli (Guil.) de Concordia orbis terrarum
 judicium fertur III, 5, 1, 7
Facilitas inſana notatur II, 1, 12, 2
 Poſtellus Ariſtotelis inſenſor fuit II, 1, 12, 2
autodidaxlos in linguarum cognitione
I, 1, 1, 14. quarum callentiſſimus
 fuit I, 4, 5, 1. magnam ſibi illarum
 notitiam paravit itineribus ſuis in
 Orientem *ibid.*
 Gallia ſue Imperium Orbis vaticinando
 promiſit I, 1, 10, 36
 Heterodoxus in multis, & potius Hære-
 ticus fuit I, 1, 8, 12
in libro de Etruria Originibus multa ca-
pita pro veritate Relig. Chriſt. in-
ſerta habet I, 1, 8, 12
inter Deiſtas & atheos reſertur, ſed ſine
cauſa I, 1, 8, 11
Judicio non valuit II, 1, 12, 2
- de Praſchii Carminibus Heroicis judicium*
I, 7, 3, 8
 Prato Veteri (Antonii Mericuttii de) Collectio
 juris Feudalis inedita
III, 6, 7, 15
 Praxeos forenſis experientia quomodo parari
 poſſit III, 6, 11, 4
 Praxis Camera Imperialis a quibus deſcripta &
 illuſtrata III, 6, 11, 3
 Holſato-Sleſvicensis III, 6, 11, 14
 Juridica, in quonam conſiſtat
III, 6, 11, 1
unde diſcenda III, 6, 11, 2
 Juris Saxonicis & Lubecenſis eſt diverſa
III, 6, 11, 4
 Præcocium ingeniorum exempla, vid. Inge-
 nia.
 e Prædicamentorum fontibus omnis meditan-
 di, diſcrendi, amplificandi uſus
 hauriri poteſt I, 2, 5, 3. qui
 uſus non demum ab Emanuele
 Theſauro, in Indice Categorico,
 ſed ab ipſo Ariſtot. oſtenſus eſt
ibid.
 Prætorii de Antropodemo Plutonio judicium
 fertur II, 2*, 2, 5
 Theatrum Chiromanticum II, 3, 1, 6
 Prætorum Romanorum ediſta erant annua
III, 6, 3, 8
 Priæriæ (Sylveſt.) deſenſo doctrina D. Thoma
 & malleus Scotiſtarum
II, 1, 14, 35
 in Principe ante omnia judicium præcticum ex-
 colendum I, 2, 12, 5 ſeqq.
 maxime doctrina & diſciplinæ cogni-
 tio requiritur I, 2, 12, 3
 Principem arcanorum naturalium ſcientia ma-
 xime ornat I, 2, 12, 26 ſq.
 Principes eruditi erudiſtor quoque venerantur
I, 1, 15, 23
novorum

INDEX II. RERV.M.

- notorum inventorum artifices inprimis premiis excitare debent*
I, 1, 20, 15
Principia Aristotelica in Disputationibus Scholasticis retineri possunt
II, 2, 19, 4
duo in lucem revocavit Telefsius
II, 2, 13, 2 & 4
mechanica in natura II, 2*, 10, 1 seq.
mixtorum per analysin illorum & experientiam sunt indaganda, vid. Mixtorum.
natura varia a variis constituta
II, 2, 10, 4; II, 2, 18, 1 seq.
physica ex sensu formarunt Veteres, ex intellectu Aristotelis II, 2*, 1, 1
II, 2, 18, 1 seqq.
Principibus primario incumbit cura erigenda bibliotheca publica, vid. Bibliotheca.
II, 2, 18, 1 seqq.
Principii spirituales operativi necessitas inculcatur
II, 2, 19, 4
de Principiis Chemicis judicium II, 2*, 13, 2
Scriptores quidam recensentur
II, 2*, 1, 9
de Principio actionum humanarum scriptis Ratchelius
III, 1, 1, 10
Principiorum impervestigabilitatem Aristot. & Cartesius confessi sunt
II, 2, 13, 6
verorum inventionis difficultas penes insuperabilis est
II, 2, 13, 5
de Principiorum naturalium fabricatoribus, defectibus illorum ac vitiis, horumque causis, censura generalis
II, 2, 13, 5
Principum cura pro viris doctis, vid. Regum.
de institutione quinam scripserint
I, 2, 12, 4; III, 2, 1, 15
quomodo illa instituenda I, 2, 12, 1 seqq.
Magnatuniquae cura & industria artes & litterae crescunt
I, 1, 2, 17
I, 1, 14, 1
Officia
III, 1, 1, 8
Prioli historia Gallica ab excessu Ludovici XIII. recensetur
I, 1, 11, 16
de Opere botanico promisso judicium sequitur fertur
III, 7, 1, 5
Priolus judicia de Scriptoribus Graecis & Latinis promittit, ipse judicio exiguo praeferitur
I, 6, 16, 11
Privatio tertium Aristotelis principium, rejicitur
II, 2*, 1, 9
Proxerius insignis fuit Orator
I, 2, 3, 17
Probatio antehac instituebatur per ferrum candens, per prunas, per panem, vel casum consecratum
II, 3, 1, 16
Problemata physica sunt appendices Historiae Naturalis
II, 2, 1, 8
Problematum Physicorum cognitio utilis est
II, 2, 1, 8
Scriptores recensentur
II, 2, 2, 10
Processum fori Romani Veteris descripsit Budaeus
III, 6, 3, 3
Processus Camerae Imperialis a quibus descripta
III, 6, 11, 3
experientia quomodo parari possit
III, 6, 11, 4
hodierni formae Jure Canonico est derivata
III, 6, 7, 14
judiciiarii Scriptores
III, 6, 11, 2
de Proeli scriptis editis ac ineditis prolixè describitur
II, 1, 2, 5
Procopii Historia Justiniani Imp. arcana
III, 6, 4, 2
de

(Fffff)

INDEX II. RERVM.

- de Prodigiiis, quæ Rome & in Vicinia acciderunt, scripsit libros duos Julius Obsequens I, 4, 14, 6
- Prognostica Nostradamus, Galli I, 1, 10, 32 sq.
- Prolem pulcrum habendi rationem peculiari Carmine docuit Latins II, 2*, 47, 2
- septimam masculam strumas curare posse tradunt II, 2*, 8, 6
- de Pronunciatione Græcæ linguæ, historia & Scriptores I, 4, 6, 18
- quinam scripserint II, 2*, 48, 3
- Propetici Carminis exempla I, 3, 12, 50
- Propheticæ libri Gentium & Rerumpublicarum I, 1, 10, 29 sqq.
- Profodiarum Scriptores recensentur I, 7, 1, 16
- Proverbia vid. Adagia.
- Prudentii amator eximius fuit Holstenius I, 4, 14, 17
- Editores & Commentatores ibid.
- Pruina e rore concreto formatur II, 2*, 27, 11
- Prytanea, in omnibus fere Græciæ urbibus fuisse I, 5, 14, 5
- Prytaneum Atheniense splendidissimum I, 1, 14, 5
- in Psalmos Commentarius Lombardi II, 1, 14, 1
- penitentes Meditationes Petri de Alliaco II, 1, 13, 7
- Psalterium notis Tyronis & Cypriani Argentorati servatum, vidit Tritheimius I, 4, 2, 4
- Pfelli (Mich.) Dialogus de Daemonibus & eorum operatione II, 1, 7, 12
- Doctrina magia est affinis ibid.
- Janibi in Vita & virtutes I, 7, 2, 27
- Libri multi in Aristot. extant II, 1, 9, 8
- Peritia in arte Chymica I, 1, 11, 51
- Pseudo-Criticorum nimium pruritus emendandi Autores, incoctiva I, 5, 1, 3
- Pseudonymi Autores I, 1, 9, 1 sqq.
- a Job. Donne, Anglo, lepidò Catalogo recensiti I, 1, 9, 14 sq.
- libri ridiculi a Thrasionibus literariis adhiberi soliti I, 1, 9, 12 sqq.
- non sunt, qui causam legitimam celandi nominis habent I, 1, 9, 24
- Pseudonymis de Scriptoris extat Liber Val. Placcii I, 1, 16, 70
- titulis libri baud raro insigniuntur, ut eo carius vendantur I, 1, 11, 52. I, 1, 9, 11
- de Pseudo-Politicis modernis censura III, 2, 1, 4
- Pseudo-Politicorum technæ ab Aristotele jam & Cardano observata III, 2, 1, 4
- Psychofophicum Collegium Beccheri I, 1, 14, 46
- Ptolomæi Geographia libb. octo Græco-Latini laudantur II, 4, 1, 11
- Tr. de judicandæ facultate & animi principatu ineditus II, 1, 6, 1
- Puerorum institutio privata cur feliciores quandoque sit, quam publica I, 2, 10
- 1 seq. in scholis securior est I, 2, 10, 2
- de institutione consilium Böcleri I, 2, 13, 9 sqq.
- de Puerperio quinam scripserint I, 5, 2, 8
- Puffendorffii (Sam.) Commentarius de jure Naturæ & Gentium præstat Elementis Jurisprudentiæ III, 6, 1, 6
- Tr. de Officiis est imperfectus III, 1, 1, 11
- judicium de eo III, 6, 1, 3
- de Palice Moschettus scripsit II, 2*, 45, 8
- de Pulmonibus Scriptores recensentur II, 2*, 47, 3
- Pul-

INDEX II. RERVM.

- Pulsum medicina** II, 1, 2, 4
- Pulveris pyrit incutor** Schwartzius dicitur, vere autem fuit Baconus II, 2*, 38, 3
- Pulvis pyrit e nitro, sulphure & carbonibus conficitur** II, 2*, 38, 3
- Sympateticus a Dyghao defenditur, a Desingio, a. rejicitur* II, 2*, 8, 4, de illo judicium confertur, ibid.
- Punctatio, vid. Geomantia,**
- Puteani (Erycii) auspicia bibliotheca Lovanienfis** I, 1, 17, 22
- Linca Doctrina Civilis rejiciuntur** III, 2, 1, 3
- pompe prosophoneticæ** I, 1, 24, 33
- purpura austriaca** I, 6, 3, 6
- reliquia convivii prisca** I, 5, 2, 11
- (Petri) Collecta Gallica acta publica 4000. libris emta regio Archivio inserta** I, 1, 24, 49
- Cura insignis in colligendis actis publicis Gallicanis** I, 1, 19, 27, 1, 1, 24, 49. seqq. I, 1, 3, 18
- Vita a Rigaltio scripta** I, 1, 19, 26
- Pateanus (Erycius) infelix styli Lipsiani imitator** I, 6, 3, 4
- Pygmaei integram gentem non constituunt** II, 2*, 32, 5
- Pyrit pulvis tormentarius secretus** I, 1, 11, 12. vid. Pulvis.
- Pythagoras discipulus fuit Zabрати** I, 1, 10, 9
- Pterocyclis & Moschi** II, 2, 6, 4
- Druidum** I, 1, 10, 21
- dogmata sua variis gentibus, doctrinam autem numerorum Aegyptiis debuit** II, 2, 6, 4
- fictitius aurea scripsit Carmina** I, 7, 2, 13. II, 1, 2, 8
- omnium Grecia Philosophorum patrens fuit** II, 2, 7, 1
- Pythagoræ aureum semur, quinquennale silentium, mysteria singularia ostendit** I, 1, 13, 29
- sententia de μετεμψυχώσεις, magia-que & artium divinandi peritia** II, 2, 6, 6
- Vitam descripsit Jamblichus & Malchus** I, 1, 13, 29. II, 1, 2, 2, 11, 2, 6, 1
- Pythagoreorum Harmonica Universi proportio, & Chimerici orbium calculum concentus impugnatur** II, 1, 2, 6
- Pythagorica doctrina de Numeris, ad Platonicos propagata, γενικώς exponitur** II, 2, 6, 5
- philosophia, ejus principia naturalia, unde petenda** II, 2, 6, 1. mater est omnium reliquarum sectarum II, 2, 6, 2
- Pythagoricæ doctrina MSta plurima extant in bibliotheca Holstenii** I, 1, 7, 66
- philosophia cognitio non solum utilis, sed etiam necessaria** II, 2, 6, 2. historia & Scriptores II, 1, 2, 1. seq. II, 2, 6, 1 & 3. finis & divisio duplex II, 2, 6, 7
- Qualitates occulte, vere tales, quanam sint omnes ad sensus referri nequeunt** II, 2*, 8, 11
- physica plurima impervestigabiles dantur** II, 2*, 8, 1
- de Qualitatibus occultis doctrina e Physicis est eliminanda** II, 2*, 8, 1
- Peripateticorum doctrina exploditur** II, 2*, 7, 2
- Qualitatum Divisiones Peripateticæ** II, 2*, 7, 4. seqq.
- exempla magnam partem fabulosa** II, 2*, 8, 2
- (Fff) 2** occu-

INDEX II. RERV.

Occultarum ineptæ diuisiones Kyperi
rejiçuntur II, 2*, 8, 2
Origo II, 2*, 7, 3
de Quantitate Syllabarum errores magnorum
virorum notati I, 7, 1, 16
quinam scripserunt I, 7, 1, 16
in Quantitate corporum Matheſeos uſus maxi-
mus II, 2*, 3, 2
Quantitatis corporum conſideratio accuratior
ſumme neceſſaria II, 2*, 3, 2
Diuiſio habetur II, 2*, 3, 3 *Digbeſi di-*
uiſio II, 2*, 3, 6
de Quarto memorabilis hiſtoria recenſetur
 I, 1, 19, 9
Quenſtedii (Job. And.) dialogus de patriis il-
luſtrium virorum &c. recenſetur
 I, 1, 18, 17
Queretani (And.) ſ. du Cheſne bibliotheca au-
torum hiſtoricorum & topographi-
corum Francia I, 1, 18, 24
Quies quid ſit II, 2*, 6, 8
Quillet (Clandius) poema ſcripſit, cui titulus:
Callipedia I, 2, 1, 8 *quo liberos ſa-*
pientes gignendi artem docet, plus
quam docet Abbatem, & ultra
quam honeſtas patitur, ibid.
Quintiliani annales Henr. Dodwellus ſcripſit
 I, 4, 13, 3
eſlogium I, 4, 13, 3 1, 6, 1, 9
iñſtitutiones oratoriæ in Conſtantiæ
Concilio in falſamemarii officina
reperitæ, multoties poſtmodum editæ
 I, 4, 13, 3 1, 6, 1, 9
nomen declamationes multas, inſcri-
ptis a Piſſæo emendatis & ewulga-
tas, mentiri docetur I, 4, 13, 3
Quintus Calaber paralipomena Homeri ſcrip-
ſit, quæ ueterioruſ Vellæreus &
Rhodomannus I, 7, 2, 23

R
Abbinica Scripta I, 1, 6, 29
Rachelii (Joach.) Panegyris Menippeæ ad ra-
tiones Apophoretorum Martialis in-
ſtituta laudatur I, 7, 3, 4
(Samuelis) Diſſert. de principio actio-
num humanarum III, 1, 1, 10
Introduçtio ad philoſophiam moralem
 III, 1, 1, 2
Rada (Job. de) librum edidit ſub titulo: Con-
troversia Theologica inter Thymam
& Scotum ſuper quatuor libris ſen-
tentiarum &c. II, 1, 14, 14
Radau (Mich.) Orator extemporaneus recenſe-
tur I, 6, 1, 18
Radicium ſolarium ſubſtantialitas deſcenditur
 II, 2*, 14, 3
Raëy (Job. de) clavis philoſophiæ naturalis
Ariſtoteliæ Cartefiana
 II, 1, 15, 10
Ragufianus terræ motus & obſervationes Tra-
vagini ex illo II, 2*, 26, 3
Raimundi (Lullii) ars, vid. Lullius.
Rami (Petri) Bibliotheca in tumultu lanienſe
Parifienſis miſere diſſipata
 I, 1, 5, 26
liber de religione Chriſtiana III, 5, 1, 7
de Rami vita, ſcriptis, affectis, adverſariis &
hyperaſpitiſ plura habentur
 II, 1, 12, 1
Ramirez (Laurentii) de Prado Commentarium
in Martialem Sanctii eſſe credit
 I, 4, 13, 11
Placius I, 2, 21, 48 *an ſit au-*
ſtor ejus libri I, 5, 1, 13
Ramſey (Wilbelmi) liber de Vermibus in cor-
pore humano recenſetur, addita
cenſura II, 2*, 45, 7
Ramus (Pet.) autodidactes in philoſophiæ
ſtudio I, 1, 1, 14
 cenſura

INDEX IL RERVVM

- Digitized by Google

INDEX II. RERVVM.

- Regum et Principum cura esse debet, ut artes liberales earumque cultores foveant 1, 1, 14, 1, in bibliothecis erigendis, vid. Bibliotheca.
- Liberalitas in doctes 1, 1, 14, 7
- Reinesii (Thomæ) cura in codice Altenburgensi de Scriptoribus chemicis emendando 1, 1, 11, 19, seqq. vid. Chymia.
- Epistola recensentur 1, 1, 23, 65
1, 5, 1, 9
- Historemna lingua Ponica 1, 4, 5, 8
- Lectiones varia ab Andr. Rivini impugnata 1, 5, 1, 9
- Sylus 1, 1, 23, 66
- Reinesius (Thom.) inscriptiones collegit 1, 4, 14, 26
- Reiseri Dissert. Epistolaris de origine, progressu et incremento Atheismi III, 5, 1, 9
- Reipublicæ omnium arcanorum status publicatio non expedit, nec conceditur III, 2, 1, 7
- Relationes aliorum in conversatione crudita quanti usus sint, exemplo Boylii ostenditur III, 2, 1, 7
- Legatorum de Rebuspubl. publicata III, 2, 1, 7
- de rebus naturalibus et medicis variarum gentium recensentur III, 2, 1, 16
- Relationum e Parnasso autor Trajanus Boccalinus esse non creditur 1, 1, 16, 65
1, 1, 9, 11
- Religio Græcorum a quibus descripta III, 5, 1, 23
III, 5, 1, 23
- de Religionibus scilicetque variis Scriptores III, 5, 1, 20, judicium de iis, ibid.
- Religionis Græca consensus cum Pontificio falso jactat Alatius III, 5, 1, 23
majorem deprehendens cum doctrina Protestantium, ibid.
- de Religionis Christiana veritate quinam scripserint III, 5, 1, 7
- de Rennemanni jurisprudentia Romano-Germanica judicium fertur III, 6, 5, 5
- de Republica Hebræa Scriptores III, 6, 2, 1
- de Republica Scriptores dogmatici recensentur III, 2, 1, 5
- Rerum cognitione pueri a prima ætate sunt imbuendi 1, 2, 4, 16, seqq. qui autores ad id commodè adhiberi possunt 1, 2, 4, 21, seqq. inprimis Comenii orbis sensualium pictus 1, 2, 4, 28
duo principia statuant Staii
II, 2, 8, 2
- de Rerum inventoribus tr. Job. Matthæi Lunnensi 1, 4, 1, 10
- Rerumpublicarum ἀνακυκλώσεις et fata divino consilio arbitrioque reguntur 1, 1, 12, 32, seqq.
- excidia, fata et periodos quinam descripserint III, 2, 1, 17
- Scriptores dogmatici recensentur III, 2, 1, 5
- specialium Scriptores adducuntur III, 2, 1, 7
- utilitates quinam descripserint III, 2, 1, 10
- Reuchlinus (Job.) Capionem a suo se vocavit, potius a luce phosphorus dicens 1, 1, 19, 36. Vitamejus varii inprimis Job. Heur. Majus eleganter descripsi 1, 1, 19, 37
- Rhedi (Franc.) Experimenta circa generationem insectorum II, 2, 45, 5
- Sententia de pluvia ranarum ex libro

INDEX II. RERV.

- bro ejus de insectis adducitur II, 2^o, 27, 3
- Sententia de sensu plantarum II, 2^o, 44, 2
- Rhenius (Job.) non male de re scholastica meritus I, 2, 10, 38
- Rhetoret anonymi I, 6, 1, 31
- antiqui a Pitheo collecti I, 6, 1, 9
- Galli vernaculi recensentur I, 6, 1, 31
- Germani vernaculi I, 6, 1, 32
- Graci ab Aldo & Leone Allatio junctim editi recensentur I, 6, 1, 7
- recentiores I, 6, 1, 10
- Rhetorica Grammaticæ & Criticæ cognitionem prærequirit I, 6, 1, 1
- Trapezuntii laudatur I, 6, 1, 19
- Rhetorica Excerpta Vincentii Placcii laudatur I, 2, 5, 59. dedit Bernbardus in Thesouro suo rhetorico I, 3, 13, 9
- Rhetoricæ Ecclesiasticæ Scriptores recensentur I, 6, 4, 2 seqq.
- Rhetorici Scriptores recensentur I, 6, 1, 2 seqq.
- Rhodigini (Luc. Celtii) liber sectionum antiquarum laudatur I, 2, 21, 50
- Litacula cum Erasmo Roterod. I, 1, 21, 68
- Rhodiginus fuit J.C. Scaligeri Præceptor I, 2, 21, 50
- Rhodii (Ambr.) Dialogus de transmigratione animarum Pythagorica recensetur II, 1, 2, 7. II, 2, 6, 6
- (Job.) Comm. in Scribonium Largum commendatur III, 7, 1, 2
- lib. de Acta I, 5, 2, 13. it. de ponderibus & mensuris medicis ibid.
- Rhodomannus excellentissimus poeta I, 4, 6, 8
- Rhythmici an a carminibus germanicis & similibus abesse possint I, 1, 24, 82
- Rhythmici versus I, 7, 3, 19
- de Rhythmis & cantu Scriptores I, 7, 1, 14
- Ricci tr. de libris juris Romani, tam Civilis, quam Canonici III, 6, 4, 3
- Riccioli (Job. Bapt.) Awnagestum recensetur II, 4, 1, 1 & 7
- Richardii de Bury Stratagema libros rarissimos colligendi I, 1, 4, 11 seqq.
- Richelii Cardinalis consilia omnia reprehendit Abbas de St. Germain I, 1, 14, 41
- Richerii (Emundi) liber: Obsecuræ animorum laudatur I, 2, 2, 20
- de figurarum arte & causis eloquentia nec non de arte & causis Rhetorica I, 6, 1, 21
- Richter (Georg.) Axiomata Oeconomica, de quibus censura fertur III, 3, 1, 5
- epistola contra maledicentiam Patii defenduntur I, 1, 24, 84
- varioribus argumentis sunt referta I, 1, 24, 85
- lib. de significatione adverbiorum juris III, 6, 6, 2
- Ridderi (Franc.) historia de eruditione, libris & bibliothecis I, 1, 16, 69
- Ridicnlorum librorum Catalogus a Job. Donne lepi de confictus I, 1, 9, 15
- de Rieros liber medicus e proverbii Hispanici coneinmatu I, 1, 21, 105
- Rigiditas describitur II, 2, 7, 7
- Ringelborgii (Joach. Fortii) laus & mirabilis vite conditio I, 2, 7, 81 seqq.
- de Rifu egit Septalius peculiari libro II, 3, 1, 3
- ex Rifu divinationem scripsit Aldorifus II, 3, 1, 3
- Rittershusii Comm. in LL. XII. Tab. laudatur III, 6, 3, 2 III, 6, 7, 3
- Libb. de differentia juris Civilis & Canonici laudatur III, 6, 7, 14
- Parti-

INDEX II. RERVVM.

- Partitiones juris feudalis commendantur* [III, 6, 7, 15](#)
- Rittershusius optimus Novellarum interpres [III, 6, 7, 12](#)
- Rituum Anticorum observatio Politico inculcatur [III, 1, 1, 9](#)
- Riveti Criticus sacer laudatur [III, 5, 1, 28](#)
- Rivius (*Job.*) Grammatica VIII. libb. scripta [1, 4, 10, 10](#)
- LL. CC. philosophicos paravit, sed primus tantum tonus editus est [1, 1, 21, 115](#), e quibus excerpta in verbis recensentur [1, 3, 4, 29](#). seq.
- (Thomas) Defensionem Justiniani adversus Almannum scripsit [III, 6, 4, 2](#)
- Historiam Navalem [III, 4, 1, 9](#)
- Robertelli scripta varia ad Rhetoricen spectantia recensentur [1, 6, 1, 11](#)
- Superbia taxatur [1, 6, 1, 11](#)
- Robertellum oratione panegyrica Carolum V. Imp. laudantem, memoria destituit [1, 6, 1, 11](#)
- Robertellus de Arte Critica scripsit [1, 5, 1, 2](#)
- it. de nominibus Romanorum nec non de Victu & Vita populi Romani [1, 5, 2, 5](#)
- contra Thuani censuram defenditur [II, 2, 11, 22](#)
- Robertsonus an Thesaurum Græcæ Linguae scripserit, in dubium vocatur [1, 4, 8, 7](#)
- Rocus (*Ant.*) Comm. edidit in libb. Physicorum Aristotelis [II, 2, 14, 71](#)
- Tr. de immortalitate anime, de quo judicium fertur, ibid. [II, 2, 47, 6](#)
- Rochaz (*Henr. de*) aquam cum sale rerum principum statuit [II, 2, 31, 3](#)
- Rogeri (*Abrab.*) Janua ad gentiliismum [II, 1, 2, 11](#), [II, 2, 5, 6](#). est monstris fabulis referta [1, 1, 13, 27](#)
- Lib. lingua patria scriptus de philosophia & Religione Brachmanum [II, 1, 1, 11](#)
- Rohan (Ducis de) Trutina Statuum Europæ laudatur [III, 2, 1, 10](#)
- Rohault (Jac.) Tr. physicus commemoratur [II, 1, 15, 9](#)
- Roma nova & vetus Alex. Donati [1, 5, 2, 5](#)
- Subterranea Bosphi [1, 5, 2, 5](#)
- de Roma urbe, ejusque adificiis, familiis, nominibus, ordinibus & cryptis subterraneis, scriptores [1, 5, 2, 5](#)
- Romanæ Academia recensentur [1, 1, 14](#), [16](#). seqq.
- Relationes de rebus naturalibus [II, 2, 1, 16](#)
- Romanensium fabularum (vulgo Romanus) Scriptores Græci, Latini veteres & recentiores [1, 7, 3, 20](#)
- Romanus (Ægidius) Scripta commemorantur [II, 14, 1, 7](#)
- Romani fori veteris processum & solennia descripti Budæus [III, 6, 3, 2](#), formulas exposuit Briffonius, ibid.
- juris historiam quoniam tradant [III, 6, 4, 4](#)
- de Romani imperii Statu quoniam scripserint [III, 6, 9, 5](#)
- de Romanorum Magistratu, comitiis, legibus & judiciis auctores recensentur [1, 5, 2, 7](#)
- Notis libri recensentur [1, 4, 2, 3](#)
- Religione, sacris, sacrificiis, templis, fustis, annis, reliquisque temporibus, quoniam scripserint, docetur [1, 5, 2, 6](#)
- Rorarius (Hier.) demonstrare annuitur, quod animalia bruta ratione melius utantur homine [1, 4, 1, 3](#)

INDEX II. RERV.

- de Rore scripsit Nardius I, 2*, 27, 4
 Roris copia major tempore plenilunii
 II, 2*, 27, 4
 differentia a pluvia ibid.
 effectus se ostendit etiam in plantarum,
 si qua est, resurrectione ibid.
 §. 5.
 productum est manna ibid. §. 8.
 st. mel ibid. §. 6. et Saccharum
 ibid. §. 7.
 vis frequentior autumnis et verno tem-
 pore II, 2*, 27, 4
 Ros nubo tempore non apparet II, 2*, 27, 4
 Cabalistic vocatur aqua superior sive ma-
 sculina ibid.
 de Rosa egit Rosenbergius II, 2*, 43, 3
 Rosarum resurrectionis possibilitatem quidam
 probare laborant II, 2*, 27, 5
 Roseæ crucis fratres, vid. Fratres.
 Rosiani Collegii arcana, vid. Mormii.
 historia I, 1, 13, 35
 Rosini (Job.) *Antiquitates Romanæ cum notis*
 Deupferti sæpe prodierunt I, 5, 2, 4
 Roslæi Arcana microcosmi II, 2*, 45, 8
 Enechiridion oratorium et poeticum
 I, 7, 1, 19
 lib. de religionibus orbis, in omnes pene
 linguas conversus III, 5, 1, 20
 Ruarus (Mart.) vir doctissimus, sed Socinianus
 I, 1, 24, 102
 Grotium in partes Socinianorum traxisse
 creditur ib. & III, 5, 1, 33
 paterna hereditate in Holsatia excolit,
 ob religionem legibus Imperii uti-
 tam I, 1, 24, 102
 Rubenius supplet et emendat Ferrarii Opus de
 re vestiaria, quod hic indigne fert
 I, 5, 2, 9
 Rubii (Ant.) Cognomen a cognomine adver-
 sarii Erasmi distinguendum
 II, 1, 14, 44
 Logica Mexicana, aliique libri recensentur ibid.
 Rubius (Ant.) scripsit assertiones catholicas
 adversus Erasmi errores
 II, 1, 14, 44
 Rubricæ LL. probe sunt attendende
 III, 6, 3, 9
 Rudbeckius (Olaus) in Atlantica sua et Lexico
 superavit Stiernhelmum I, 4, 3, 3
 scripsit et Diss. de linguarum ori-
 gine, et aliam de Scandia antiquo-
 rum Gothorum ibid.
 Runæ Suecicæ Lexicon magnam universalem
 meditatus Georgius Stiernhelm.
 I, 4, 3, 3
 Rustica literatura Wormii vid. Wormius.
 Ruperti (Christ. Adami) Commentatio in En-
 chiridion Pomponii laudatur
 III, 6, 4, 4
 Dissert. et observationes ad Pellicum
 III, 2, 1, 12, I, 4, 12, 6
 Observationes in Synopsi Historicam Be-
 soldi commendantur
 III, 4, 1, 5
 Orationes quare legenda
 I, 6, 3, 5
 Rusticorum præfugia tempestatum II, 2*, 18, 7
 Rutgersii (Jani) variae Lectiones I, 5, 1, 11
 Rutilii Numatiani Itinerarium I, 4, 14, 6
 Ryflewick prætermittas juris regulas scripsit
 III, 6, 6, 4
 S.
 S¹bulum non est Elementum II, 2*, 21, 1
 de Saccharo quinam scripserint
 II, 2*, 27, 7 & 8
 Saccharum conficitur ex succo dulci caninis ex-
 presso
 II, 2*, 27, 7
 (Gggggg) est

INDEX II, RERV.

est mel Indicum ibid.
 de Sacris, Sacrificiis & Sacerdotibus quinam
 scripserint, recensetur 1, 5, 2, 6
 Sachsius Aneplographiam edidit 11, 2*, 42, 2
 Sagarum probatio per aquam 11, 3, 1, 6
 a Conringio defenditur ibid.
 de Sagis quinam scripserint 11, 3, 1, 15
 Sadeler (Rudolphi) Orthographia & Phrasco-
 logia 1, 6, 1, 32
 Teutsche Rhetorica ibid.
 Sal ex nive confici potest liquida in momento
 coagulans 11, 2*, 27, 9 non est ma-
 teria proxima metallorum 11, 2*,
35, 1 communis varias habet spe-
 cies 11, 2*, 39, 1 usum habet phy-
 sicum & chymicum ib. quomodo
 coquatur curiose observavit Valen-
 tinus 11, 2, 1, 6 ejus Scriptores
 recensentur 11, 2*, 39, 1
 Sal Ammoniacus naturalis describitur, nec
 non factitius 11, 2*, 39, 3
 Factitii vis est maxima, precipue
 in morbis ibid.
 Salas (Job, Ant. Gonzalez de) Viage entretenido
1, 7, 1, 8
 Salefii (Franc.) Introductio ad vitam de-
 votam ab Augis in linguam ver-
 naculum versa 1, 6, 4, 14
 Meditationes laudantur ibid.
 ex Salisfactione divinarum Veteres
11, 3, 1, 5
 Sallustii brevis modo laudatur, modo vitupe-
 ratur 1, 4, 11, 8
 Editiones variae recensentur ibid.
 Opera Græca 11, 1, 7, 10
 Sallustius variis variorum judiciis obnoxius
1, 4, 11, 8
 Salmastii Comment. in Arnobium 1, 4, 14, 10
 Diatribæ de astrologia antiqua
11, 2*, 12, 9

Digressio historica de doctrina psycholo-
 gica 11, 1, 14, 21
 Exercitationes Pliniane laudantur
1, 4, 13, 1, 1, 5, 1, 12, 11, 2, 3
 Hyle jatrix commendatur 1, 3, 5, 15
 Lib. de primatu Papæ 11, 5, 1, 26
 Lites cum Petavio 1, 4, 14, 4
 Opus in Solinum, oceanus eruditionis phi-
 losophica vocatur 1, 1, 21, 14
 quod sine delectu scriptum 11, 2, 2, 3
 Querela de maligno Gronovii animo
1, 5, 1, 12
 Rigor nimis in astrologiam judicariam
 notatur 11, 3, 1, 9
 Salmastius Bibliotheca Heidelbergensis usu pri-
 ma eruditionis fundamenta jecit
1, 1, 3, 29, 1, 1, 7, 54
 Criticus fuit insignis 1, 5, 1, 12
 extemporalis fuit, & omnia prout conce-
 perat, in typographiam misit
1, 1, 24, 14
 in defensione cause Anglicanæ multa ex
 Scriptis Schickardi de jure Regio
 Hebræorum hausit 1, 1, 24, 83
 juris Antici nonnulla capita illustravit
11, 6, 2, 4
 nulla stipendii spe adduci potuit, ut Ri-
 cheltii historiam scriberet
1, 1, 15, 18
 quasi viva Mstorum bibliotheca videri
 potest 1, 1, 7, 10
 rem vestitiariam describere incepit, sed
 non absolvit 1, 5, 2, 9 de quo insti-
 tuto Spanhemii judicium ibid.
 Salomonis Herbarium arabica lingua extare
 dicitur 1, 1, 6, 27
 de Salomonis libris quidam an adhuc abscon-
 diti sint ibid.
 Salsedo aquæ, unde 11, 2*, 20, 1 & 2 ab aqua
 marina separari potest ib. §. 8.
 de

INDEX II. RERVVM.

de Saltationibus scripsit *Mentius* I, 5, 2, 12
Sanaritanorum Collegium s. academia univer-
salis philadelphica I, 1, 14, 48: pro
officiis charitatis erga pauperes
& afflictos praestandis, adornanda,
ibid.

Sanmarthianorum elegia edita laudantur
II, 4, 1, 11

Sanmarthianus poema elegans scripsit de pado-
trophia I, 2, 1, 8

Saniothracum collegia & LL. I, 1, 13, 12
collegio heroes veteres Jason, Castor,
Pollux, Hercules &c. recepti olim
sunt, ibid.

Sanchez (Franc.) Scepticismum, esse baud se-
rio, defendit in libro de multum
nobili, & prima universali scien-
tia, quod nihil scitur
II, 1, 6, 3, II, 2, 9, 1

Sanctii (Franc.) Minerva laudatur I, 4, 10, 3

Sanctitatem singularem jactavit Pontanus,
vid. Pontanus.

Sanctorius Staticam Medicinam applicuit
II, 4, 1, 15

Sanderus de Scriptoribus Flandria, Gandaven-
sibus & Brugensibus scripsit
I, 1, 18, 35

Sanderfonius de obligatione & conscientia
III, 1, 1, 7

Sandii (Christoph.) Nucleus & Systema Hist.
Ecclesiast. Arianismum sapient
III, 4, 1, 15, III, 5, 1, 33

Sandius (Chr.) Praeexistentiam animae descen-
dit II, 1, 7, 19, II, 2, 47, 6

Sangenessii Elegia laudantur, Satyra non item
II, 2, 11, 10

Sanguine scripsit Betti II, 2, 47, 4

de Sanguinis Circulatione scripsit Watsonius
II, 2, 47, 4 quam primus ad-

davit in medium Harveus, ibid.
sed ante eum ostendit Paulus Sar-
pius I, 1, 19, 24, II, 2, 2, 6 vid.
Sarpinus.

Generatione liter II, 2, 47, 4
Transfusione, vid. Transfusio.

Sanitatis corporis tuenda consilia paradoxa
Fortii I, 2, 8, 40

Sannazarus optimus Poeta Epicus I, 7, 3, 8

Sanfonii Geographia tabulis ari incisis compre-
hensa laudatur II, 4, 1, 11

Santinelli confusio transfusionis recensetur
II, 2, 47, 4

Sapientes liberos gignendi ars an detur, vid.
Liberos.

Sapientiae divinae & humanae studium sedulo
tractandum I, 1, 1, 1

Sapor. vid. Gustus.

Sappho insignis Poetria fuit, ejusque carmi-
na laudantur I, 7, 2, 12, quae con-
quisivit Stephanus, ibid.

de Sarbievii Epigrammatibus judicium
I, 7, 3, 3

Sarpii epistole Italicae laudantur I, 1, 19, 25
II, 1, 24, 19, II, 2, 2, 6

historia Concilii Tridentini sub nomine
Suavis Polani scripta celebratur I, 1
19, 22, III, 2, 1, 18, hac historia op-
ugnata & defensa III, 3, 1, 18

lans ab insigni eruditione & prudentia
I, 1, 19, 24

liber affectus, quod atheismus repu-
gnat naturae humanae
III, 5, 1, 2

nota affecta in Arist. & alios Philoso-
phos commendantur II, 2, 12, 2

peritia Juris Canonici plane admi-
randa III, 6, 3, 9

vita a Fulgentio descripta I, 1, 19
21. 1. q. 1, 1, 15, 5

(Ggggg) 2

de

INDEX II. RERVM.

- de Sarpio iniquum Cardin. Perronii iudicium
rescitur [I, 1, 24, 20](#)
- Sarpis Circulationis sanguinis primus autor
[II, 2, 3, 6.](#) vid. Sanguinis.
- Valde ob locum Gen. [I, 2](#) periclitatur
[II, 2, 11, 7](#)
- Sarravii (Claud.) epistole commendantur [I, 1](#)
[24, 2.](#) habent vero lacunas, quæ e
bibliotheca Gudiana suppleti pos-
sunt ibid. [II, 2.](#) inedita multa de
eruditorum litiiculis iudicia habent,
ibid. [II, 4.](#)
- Satyra sotadica obscena, pessimus & flammis
dignus liber [I, 1, 8, 29.](#) falso a ne-
quam homine Aloyse Sygæ &
Meursio adscribitur [I, 1, 8, 30](#)
seqq.
- Satyræ genium nemo felicius Horatio expres-
sit [I, 1, 16, 27.](#) [I, 3, 6, 30.](#) seq.
[III, 1, 1, 5](#)
imaginem humane vitæ repræsentant
[I, 3, 9, 24](#)
- Satyrarum indoles cum gravitate concionato-
ria inepte comparantur a Claudio
Verdicrio [I, 1, 16, 27](#)
Sylloge [I, 3, 12, 56](#)
- Satyri & Centauri sunt fictitii [II, 2, 2, 7](#)
- Satyrice Scripta ad libellos famulos nonnun-
quam referenda [I, 1, 8, 33](#)
- Satyrice recentiores recensentur
inter eos nemo Baldo melior
[I, 3, 12, 56](#)
- Scriptores de rebus Politicis [III, 2, 1, 10](#)
- a Satyricis insultibus nec Reges aut Principes
immunis esse possunt [I, 1, 8, 34.](#) e-
xemplo est Jacobus Britannia Rex
[I, 1, 8, 35](#)
- de Satyris scripta Robertelli, Casauboni, Hein-
si, Spanhemii & Rigaltii
[I, 7, 1, 11](#)
- in Satyris magis latent characteres homi-
num quam in omnibus philoso-
phia moralis præceptis
[I, 3, 9, 17](#)
[II, 2, 12, 6](#)
- Saturni figura
Sautel scripsit Annum sacrum Poëticum, it.
Lusus Poëticos allegoricos
[I, 7, 3, 4](#)
- Saxonici juris diversitatem a Civili ostendit
Schulzius [III, 6, 3, 10](#)
de illo scripsit Carpzovius, ibid.
- Sayri (Greg.) Casuum conscientia thesauri re-
censentur
[II, 1, 14, 57](#)
- Scalichii (Pauli) scripta varia enumeran-
tur [I, 1, 11, 4.](#) [I, 2, 5, 28.](#) [I, 2, 7](#)
[57.](#) seqq.
- Vita describitur
[I, 1, 11, 4](#)
- Scaliger (Josephus) vir maximè in rem litera-
riam meriti [I, 2, 23, 71](#)
- Scaliger (Jul. Caf.) nonnunquam virulento
scribendi genere usus est
[I, 1, 23, 16 & 70](#)
- Scaliger famæ aucupande gratia adortus est
Titium
[I, 5, 1, 8](#)
de fluxu & refluxu maris fluctuat
[II, 2, 20, 3](#)
- de Lingue Latine causis scripsit
[I, 4, 10, 5](#)
- Scaligeri (Joseph.) Dissert. de literis Jonicis
[I, 4, 1, 9](#)
- Epistole
[I, 1, 23, 71](#)
- (Jul. Caf.) Epigrammata
[I, 7, 3, 2](#)
- Epistole & Orationes commendantur
[I, 1, 23, 70.](#) [I, 6, 3, 2](#)
- Libri de Re Poëtica sæpissime editi
[I, 7, 1, 6](#)
- Opus de Latine Lingue originibus
[I, 4, 9, 2](#)
- Plagium & crimen falsi ac hærescos
[I, 7, 1, 6](#)
Liber

INDEX II. RERVM.

- Liber de emendatione temporum a Petavio impugnavit* III, 4, 1, 2
- Scaligeri Oratio de verbo incepti I, 1, 23, 70
- Scaligeri & Casauboni commercium literarium I, 1, 15, 57
- Scaligeriana excerpta continent judicia ex conversatione notata I, 1, 6, 37, a Puteanis collecta dicuntur I, 1, 16, 57
- I, 1, 19, 26, quauquam a Job. Vassano collecta dicat Pativius I, 1, 16, 59, sunt vel Scaligeriana prima vel altera I, 1, 16, 58
- Scaligeriani libri auctores I, 1, 4, 4
- Scapula plagio quodam Heur. Stephani Thesaurum in aliam formam redegit I, 1, 9, 17, 1, 4, 8, 6
- Scayni (Ant.) Commentationes in quosdam Aristotelis libb. II, 1, 11, 27
- Paraphrasis in XIV. libb. Arist. Metaphys. II, 1, 14, 65
- in Scizontibus quinquam excellat I, 7, 3, 12
- Sceptici quinquam fuerint II, 2, 9, 1
- Scepticismi Cartesius & Agrippa falso accusatur II, 1, 6, 1, II, 2, 9, 1 & 2
- Impugnatores II, 2, 9, 1
- Origo II, 2, 9, 1, II, 1, 6, 1
- Patroni II, 1, 6, 2 & 3
- Propugnatores II, 2, 9, 1
- de Scepticismo Veteri & Recentiori disputavit Gabriel Wedderkopff II, 1, 6, 3
- Scepticismus antiqua via fuit ad Atheismum II, 2, 9, 3, non est philosophia, sed sophistica ipsos sensus absurde ejurant, ibid.
- Scepticorum argumenta pro rerum omnium incertitudine recensentur II, 2, 9, 4
- Secta II, 1, 6, 1, Scriptores contra illam, ibid.
- R. Schabtai ben Joseph Labia dormientium commendantur I, 4, 5, 2
- Schævii (Heur.) Differt. Philologicae de origine Lingg. I, 4, 3, 7
- Mythologia I, 7, 1, 17
- Nomenclator I, 4, 9, 6
- Paraphrasis & Lexicon Stavianum perit II, 4, 13, 9
- Schallius Relationem de ortu & progressu fidei orthodoxa in regno Sinceri scripsit II, 2, 5, 2
- Scharrockius de propagatione vegetabilium per concursum artis & naturae scripsit II, 2, 41, 2 & 4, it. de officiis secundum jus naturae III, 1, 1, 7, de quo judicium III, 6, 1, 3
- Schefferi Graphice I, 5, 2, 14
- Gymnasium Styli I, 6, 1, 21
- Lib. de militia navali I, 5, 2, 10, it. de re vehicularia, ibid. II, 13
- Opus vastum de philosophia Pythagorica, cujus proelium tantum habemus II, 1, 2, 1
- Orationes duae II, 2, 6, 1
- Schegkii (Jac.) excitat II, 1, 11, 23
- controversia cum Simonia, ib. §. 28, scripta, ibid. §. 22
- Scheldonianum theatrum Oxoniae I, 1, 4, 16
- Schellii Historia militaris affecta III, 4, 1, 9
- Libertas publica laudatur III, 2, 1, 10
- Scheltoni (Thoma) Tachygraphy or Short-writing I, 4, 2, 4
- in Schematisinis materiae Physices principia insufficenter ponuntur II, 2, 1, 25
- Schenkelius artem mnemonicam passim non sine insigni lucro docuit & excrevit I, 2, 6, 38, seq.
- Scherbii Disp. pro Philosophia Peripatetica (Ggggg) 3 adver-

INDEX II. RERV.

- adversus Ramistas* laudatur II, 1, 11, 30
Editores posthumi nullo usi delectu
II, 1, 11, 30
de Scherhii Comm. posthumo in Aristotelis lib. de Republica, judicium fertur
II, 1, 11, 30
Scherhii Bibliographia moralis III, 1, 1, 2
Scherzeri Breviarium Eustachiano - Philosophicum commemoratur
II, 1, 14, 31
Schickardi Bibliothecam & MSta Rex Gallie are suo redemit
III, 5, 1, 21
III, 6, 2, 1
Jur Hebraeorum I, 1, 24, 83 III, 6, 2, 1
Schickardus (Wilh.) literis judaïis propemodum immerfus & innatritus
I, 1, 24, 83
a Salmasso plagium passus III, 6, 12, 1
Schmidii (Erasmi) studium Pindaro impensum laudatur
I, 7, 2, 10
Schneidewini Comm. in instit. improbat
III, 6, 7, 3
de Schnobelii Dispp. judicium III, 6, 7, 8
Schoenslederi apparatus eloquentiæ præ ceteris commendatur
I, 3, 2, 25
& 31, 1, 4, 9, 20, 1, 6, 1, 24
Scholæ apud Westphalos primum sunt institutæ per Rudolphum Agricolam
I, 2, 2, 14. seqq.
Hebraeorum a Prophetis institutæ
I, 1, 14, 2
Publica quare privatis præferendæ
I, 2, 10, 2. seqq.
Scholarum & doctrinarum ordinatio, defunctumque correctio summam prudentiam requirit
I, 2, 3, 6
Institutio nova a Magno Pegelio proposita
I, 2, 9, 26
Oeconomiam & institutionem variis scriptis ornavit Joh. Sturmius & alii
I, 2, 2, 26. seqq.
Vitia & mali mores protruduntur in Academiis
I, 2, 2, 8. I, 2, 11, 1. seqq.
Scholastica Curricula nec nimis amplis, nec nimis angustis spatiis includenda
I, 2, 10, 10. seq.
Munera cur boni plerique defugiant
I, 2, 2, 8
Studia nec in Academiis negligenda
I, 2, 11, 7. seqq.
Scholasticæ informationis commodius instituenda regula
I, 2, 10, 48
Philosophia & Theologia originem & progressionem descripsit Naudæus
II, 1, 13, 2
Scholasticam Philosophiam ineptæ versiones Aristotelis enixæ sunt
II, 1, 8, 1
II, 2, 12, 6
Scholastici Doctores antiquiores & recentiores, inter mediis multo saniores fuerunt
II, 1, 14, 1. Nominales quinam
II, 1, 13, 2. seqq. Reales
II, 1, 14, 1. seqq.
Philosophiam Aristotelis corruperunt
II, 1, 13, 1. II, 2, 12, 6
de Scholasticis judicium
II, 1, 11, 2. benignius Gregorii Calixti
II, 1, 13, 14
Scholasticorum historiam quinam tradiderint
II, 1, 13, 1
horridum dicendi genus taxatur
I, 6, 4, 1
nominalium & realium disceptatio de universalium existentia fuit
II, 1, 13, 2
nominalium sectæ a Guilielmo Occamo instaurata præcipui celebrantur Doctores
II, 1, 13, 2. contra illam promulgavit edictum Ludovicus

INDEX II. RERVM.

vicus XI. Gallie Rex II, 1, 13, 12
 Scriptorum de jure & justitia lectio
 cum selectu instituenda III, 6, 1, 1
 Theologia labe Aristotelica infecta
1, 1, 2, 10. vid. Theologia.
 Scholica hexactia Jer. Holzlini recensetur
1, 2, 10, 14 seqq.
 Scholis Magistri & moderatores non imperiti,
 sed judicio eximio praeclari proficiendi
1, 2, 2, 7. 1, 2, 10, 48. ut &
 idonei Epbori 1, 2, 10, 7 seqq.
 de Scholis earumque institutione Scriptores
1, 2, 2, 18 seqq.
 in Scholis publicis quare tardiores sunt studio-
 rum progressus, quam in privatis
1, 2, 1, 54. 1, 2, 10, 1 seqq.
 Schonzi Terentius Christianus 1, 7, 3, 15
 Schoockii (Mart.) Orationes laudantur 1, 6,
3, 4. de eo judicium II, 2*, 21, 6
III, 6, 1, 5. Fatum Republica
 Achaorum & Vespertium III, 2, 1, 17
 is. de notis ejus in Grotium pro-
 missis III, 6, 1, 5
 Schorlii liber de ratione docende discendaeque
 Graece & Latina lingua laudatur
1, 4, 6, 11
 Phrafas Latina lingua 1, 4, 9, 20
 Thesaurus Ciceroianus laudatur
1, 4, 9, 12
 Schotani Examen juridicum & Collegium
III, 6, 7, 6
 Schotti (Andr.) Adagia Graecorum
1, 1, 21, 85 seqq.
 Observationes humanae & Nodi Ciceroia-
 ni laudantur 1, 5, 1, 10
 (Caspar.) Cursus Mathematicus
II, 4, 1, 3
 Schraderi Orationes laudantur 1, 6, 3, 3
 Specimen Orationum Livianarum &

Sleidaniarum 1, 1, 1, 35
 Schrevelii Palemon s. Diatriba scholastica re-
 censetur 1, 2, 2, 28
 Lexicon 1, 4, 8, 10
 Schrieckii (Adr.) Monitoria 1, 4, 3, 4
 Origines Celtica ibid.
 Schüllerii (Job.) Philosophia, nova metodo ex-
 plicata recensetur II, 1, 14, 55
 Schultetus in Medulla Patrum demonstrat, hos
 non stare a Pontificiorum partibus
III, 5, 1, 28
 Schuppianus (Job. Balth.) in Orationibus plagia-
 rius est, inque iis nihil laude di-
 gnum habet 1, 6, 3, 3
 Schwammerdaumius laudatur II, 2*, 45, 5
 historia ejus naturalis insectorum
 recensetur II, 2*, 45, 5
 Schwarzius non fuit inventor pulveris pyris
II, 2*, 38, 3
 Schwenckfeld scripsit Catalogum fossilium Sile-
 siae II, 2*, 29, 4
 Schwenterii (Dan.) Steganographia 1, 4, 2, 4
 Schyrley lapide ex aqua & seminibus suis oriri
 putat II, 2, 31, 3
 Scientia universalis, vid. Encyclopaedia.
 de Scientia divina media commentati sunt Ma-
 thias Borral & Paulus Leonbardus
II, 1, 14, 39
 Scientiae & discipline, ut & libri, sua habent
 fata 1, 1, 2, 21. 1, 1, 23, 25 seqq.
 Scientiarum Arcana, vid. Arcana.
 omnium principia in Script. S. inepte in-
 vestigantur II, 2, 3, 1
 parallelismi e temporum serie instituendi
1, 1, 2, 20
 Scioppii Commentarii de Ling. Lat. absolutis-
 simi, ἀνέκδοτοι, ob praestantiam
 a literatis summe desiderantur
1, 1, 7, 41
 Diatribe de compendiosa & facili Lin-
 guam

INDEX II. RERVM.

quam Hebr. & Chald. addiscendi ratione, per plagium Buxtorffio ablata	I, 4, 5, 2	nam	III, 4, 1, 1
Elementa Philosophia Stoica moralis, de quibus iudicium	II, 1, 4, 1, 11, 2, 8, 1	Physici Miscellanei commemorantur	II, 3, 2, 11
Genius maledictus notatur	I, 4, 10, 4	Scriptura divinatio	II, 3, 1, 3
Grammatica philosophica	I, 4, 10, 4	Scripturae necessitas & praestantia	I, 4, 1, 8
Judicium de Stylo historico	I, 6, 1, 29	Scrutinium linguarum & religionum Breve- woodi	I, 4, 3, 10
quorundam aliorum	I, 1, 23, 36	Scythicam linguam Gothica, Suevica &c. ma- trem esse credidit Salmastius, Box- hornius & alii	I, 4, 3, 3
Mercurius bilinguis	I, 2, 4, 21	Seberi index in Homerum	I, 7, 2, 2
trilinguis avēdētos desideratur	I, 4, 9, 14	Sebonde (Raymundi de) Theologia naturalis laudatur	III, 5, 1, 6
Plagium insigne	I, 4, 14, 14	Seckendorffii Teutsche Fürsten-Staat	III, 2, 1, 17
Scioppius Priapejorum scriptum impurum edi- dit	I, 1, 11, 50	Sedanensium Disput. Volumen	III, 5, 1, 29
Scoti doctrina quare impugnata	II, 1, 14, 8	de Seditionibus Scriptores	III, 2, 1, 17
Opera recensentur ibid.		Sejugatio illustris figura poetica	I, 3, 10, 46
Scotistarum mellicum scripsit Pricrias	II, 1, 14, 35	Seldeni Dissert. ad Fletum laudatur	III, 6, 3, 1, 11, 6, 4, 3
Scotus auctor sectae Scotistarum	II, 2, 14, 8	Scripta de jure naturae & gentium ex men- te Hebraeorum	III, 6, 1, 6, III, 6
existentiam magie negavit	II, 3, 1, 15	2, 1. de rebus Judaorum	III, 5, 1, 22
de Scribendi ratione apud Veteres liber Her- manni Hugonis recensetur	I, 4, 1, 2	III, 6, 1, 6	
in Scribonium Largum Comm. Rhodii com- mendatur	III, 7, 1, 2	Seleni (Aug.) Cryptographia	I, 4, 2, 4
Scriptiois occulta ars	I, 4, 2, 4	de Sellis veterum scripsit Chimentellius	I, 5, 2, 13
apud nullos magis quam apud Anglos floruit, eamque peculiaribus libris exposue- runt ibid.		Senecae Epistole & Scripta laudantur	I, 1
ejus apud Anglos usus ibid.		23, 22. totam philosophiam Stoi- cam exhibent ib. in quibus LL. CC. ab ipso scripti	I, 1, 22, 6
Scriptores Aevi medii, ob historiam non styliam, legendi	I, 4, 14, 25	I, 1, 23, 22	
Anti-judaici	III, 5, 1, 21	Latinitas multis in locis claudicare dici- tur	I, 1, 23, 23
Antiquarii	I, 4, 2, 1	Stylus, vid. Stylus. cujus imitationem dissuadet Quintilianus	I, 4, 12, 8
Antiquitatum Graecarum & Romanarum notantur	I, 5, 2, 1	circa Senecam Tragicum dissensus Auctorum imprimis Lipsii & Scaligeri	I, 4, 12, 8
Critici	I, 5, 1, 1	Senecarum Opera laudantur	I, 4, 12, 8
Historia Augusta sex	I, 4, 14, 7	ibid.	
Historici, Politici & Ecclesiastici qui-		Sengver-	

INDEX II. RERVM.

- Sengverdii *Exercitationes Physicae* laudantur
II, 2, 1, 8
- Sennerti *Physica* in quibus ab Aristotele differat
II, 2, 15, 7
- Sensationis motus est celerrimus
II, 2, 48, 1
- de Sensibus internis rectius docent Cartesiani quam Aristotelici
II, 2, 48, 7
- sententia Stoicorum
II, 2, 8, 4
- Sensuum Ducein sequuntur quidam Philosophi circa principia physica
I, 2, 18, 1 seqq.
omnibus rebus adscriptis Campanella
II, 1, 12, 4
- Sensus brutorum, vid. Bruta.
non sunt corpora
II, 2, 47, 1
- Sensuum *παραπαρατα* certitudinem rerum non obstant
II, 2, 9, 5
- Septalii (Lud.) lib. de ratione Status, nec non Comment. in Aristot. Problemata
II, 1, 11, 14, it. de re familiari
III, 3, 1, 2
- Septenarii numeri Virtutes
I, 1, 12, 20 seqq.
- Septentrionali terra multa sunt fabule.
II, 2, 21, 5
- Sepulvæ Epistole & Scripta
I, 1, 24, 53
- Serarius Chiliasia est
III, 5, 1, 11, de quo iudicium ibid. pro Chiliasmo librum scripsit
III, 5, 1, 35
- Sermones Eruditiorum familiares, invitis autoribus, non temere citandi
I, 1, 16, 61 seqq.
- Sermonis origo a Deo est, non casu aut consensu hominum fortuito
I, 4, 1, 4
usus prerogativam hominum præ brutis ostendit
I, 4, 1, 3
- Serpentum Incantatio
II, 2, 1, 17
- de Serrani f. de la Serre scriptis iudicium fertur
I, 6, 4, 17
- de Sestertiis liber Gronovii
I, 5, 1, 12
- Sethi Columnæ
I, 1, 1, 16
- de Severambes populis liber historicus atheismum & naturalismum sapit, ceterum doctus & magna cura scriptus
I, 1, 8, 23
- Severus Sulpitius, vid. Sulpitius.
- Sexti Empirici, scepticisq. patrōni, opera sunt rara
II, 1, 6, 2
- Sextus Aurelius Victor scripsit libros de Origine gentis Romanæ, de Viris Illustribus, & de Caesaribus
I, 4, 14, 8
- de Seyboldi Tyrocinii & Grammaticis sequius iudicatur
I, 4, 10, 10
- Siberi (Ad. Th.) Orationes laudantur
I, 6, 3, 3
- Sibyllam unam tantum fuisse dicit Petitus
I, 1, 10, 20
- Sibyllina Oracula & Versus de Christo an sint supposititia
I, 1, 9, 10, I, 1, 10, 19
- Sibyllinam doctrinam a Noachi nuru ortum habuisse credit Postellus
I, 1, 10, 18
- Sibyllinarum origo & numerus incertus
I, 1, 10, 18
- Sibyllini libri fuisse Romanorum prophetici
I, 1, 10, 30
- Sibyllinorum Scriptorum magna fuit diversitas
I, 1, 10, 19
- Siccitas quid sit
II, 2, 7, 6
- Siderocrates Cyclopadiam Paracelsicam Christianam scripsit
II, 1, 15, 16
- Sidonii Apollinaris Commentatores & Editores
I, 4, 14, 21
- Epistole & Stylus ibid.
- Signorum artem scripsit Georg. Dalgarn, Anglus
I, 2, 6, 83, I, 4, 2, 5
- usus pro memoria juvanda
I, 2, 6, 77 seqq.
- Sigonii Historia Imperii occidentalis & Comm. de Statu Italiae
III, 6, 9, 2
- libri alii recensentur
I, 5, 2, 7, I, 6, 1, 28
- (Hhhhh)
Sco-

INDEX II. RERV.

- Sigonius *Ciceroniane consolationis verus autor* 1, 1, 9, 7
de Silentii jure Diff. scripsit & Tract. promissit III, 6, 8, 5
Autor III, 6, 8, 5
Silentiarii *Epigrammata* 1, 7, 2, 27
Silhonii *de Ministris d' Etat* III, 2, 1, 17
Siliginis *frumentum, pro fundi diversitate nobilius vel ignobilius est* II, 2, 1, 6
Sili (Itali) *Commentatores* 1, 4, 13, 7
de Silio Italico Judicia recensentur 1, 4, 13, 7
Simile *representatur emblematum pictura* 1, 1, 21, 59
Similia *sunt quasi metaphorarum evolutiones* 1, 1, 21, 56
Similitudo *Dei finis philosophia Pythagorica* II, 2, 6, 7
Similiam *Collectanea edidit Contr. Lycophones* 1, 1, 21, 56
Siminias *Rhodium Bucolicus Poeta* 1, 7, 2, 16
Simonides *Poeta Lyricus, ob varia inventa scripta & suavem characterem commendatur* 1, 7, 2, 12 *de illo Gyraldus & Vossius multa concesserunt, hujus tamen lapsus notatur* ibid. *Fragmenta ejus collegit Stephanus* ibid.
Simonii (Simonis) *Comm. in quosdam Aristot. libb. enumerantur* II, 1, 11, 28
Controversia cum Schegkio ibid.
Simonis (Richardi) *Historia V. T. Critica multa in Vossianis taxat* III, 5, 1, 5
Simplicii *multa in Arist. Commentaria* II, 1, 9, 6
Sinenfium *lingue primam antiquitatem tribuit Webbius* 1, 4, 3, 2
de Sinenfium lingue genio complura asseruntur ibid. *ut & de modo philosophandi per lineas* II, 1, 2, 4
Sinibaldi *Geanthropia laudatur* II, 2, 47, 2
Sinica *Clavis Mulleri in sumum abiit* vid. Müllerus.
- de Sitlmanni Speculi Romani judicium* III, 6, 4, 4
Skinneri (Steph.) *Etymologicen Anglicane lingue recensetur* 1, 4, 3, 9
Sleidanus *ejusque Continuatores Strauchius & Seburzschicibus commendantur* III, 4, 1, 4
Slesvicensis *Praxis, vid. Praxis.*
de Slüteri *Propyleo Historia Christiana judicium fertur* III, 5, 1, 13
Smaragzi *tabula, que maximam magiam partem absolvit, in Agypto custodita* 1, 1, 11, 30
Smetii (Job.) *Antiquitates Noviomagenfes* 1, 5, 2, 13
Smetio (Henr.) *in Prosodia fides semper haberi non potest* 1, 7, 1, 16
Sinidenstadii *Opus in L.L. CC. oratorios digestum, sed ineditum laudatur* 1, 1, 25, 13
tr. de Imitatione Ciceroniana, editus ibid. §. 14.
Snorronis (Sturle) *Edda Islandorum a Petro Job. Resenio edita* notis aucta II, 1, 1, 13
Societas *Anglica Regia ab Abrahamo Cowleoe antebac quodammodo concepta* 1, 1, 14, 45 II, 2, 1, 15
ad culturam physiolgia & mathecos instituta 1, 1, 14, 44 1, 1, 16, 34
originem quam habuerit 1, 1, 14, 44 II, 2, 1, 13 & 14
plagii accusatur II, 2, 1, 13
a Septicifmo absolvitur II, 2, 9, 2
Societatis *Anglica Regia Acta Oldenburgerus publicavit* 1, 1, 16, 34
fatum singulare II, 2, 9, 2
historia a Thoma Spraat descripta II, 2, 1, 13
ortus,

INDEX II. RERV.M.

- ortus, progressus, constitutio & metho-
dus in res naturales inquirendi
I, 1, 16, 34. II, 2, 1, 15
- Socinianorum Antagonista III, 5, 1, 33
dogmata quinam descripserunt, ib.
librorum catalogi, ibid.
- Socrates Atheismi immerito a Pet. Pompona-
tio accusatur II, 1, 3, 1
Philosophia practica, quam theoretica
studiosior fuit II, 1, 3, 1
Physica parum excoluit II, 2, 14, 1
- Socrates Christianus Balzaci II, 1, 3, 2
II, 2, 11, 1
- Socratica Critica quenam sit I, 1, 15, 56
Socratica philosophia Scriptores recensentur.
II, 2, 11, 1
- Socratis apologia a quibus scripta II, 1, 3, 1
epistola a Leone Allatio publicata, ib.
genius s. demonium quodnam fuerit
I, 1, 12, 31
physica scepticismo fuit affinis II, 2, 11, 1
vitam descripsit Balzacus II, 1, 3, 2
- Sol quare terram jam dudum non destruxerit,
docet Telestus II, 2, 13, 4
- de Sole sententia Honorati Fabri habetur
II, 2, 13, 3
Stoicorum proponitur II, 2, 8, 3
Telesti refellitur II, 2, 13, 6
- Solea scripsit, vom Ursprung der Metallen
II, 2, 29, 4
- Solem astus marini causam statuit Vossius &
ante cum Campanella II, 2, 20, 4
- Solini Polyhistorum Commentariis nimis festi-
nanter & sine delectu scriptis ex-
plicavit Salmafius II, 2, 2, 3
II, 2, 12, 6
- Solis figura II, 2, 12, 6
- Solium ac munderum multitudinis innumera
assertores recensentur II, 2, 15, 1
- Soloecismi viris doctis haud raro excidunt
I, 1, 24, 81. I, 1, 23, 46. notantur
a Sciepio I, 4, 9, 19
- Soloecismos in Scaligero & Casaubono nota-
tor Sciepius notavit cum titulo
Herculis πορροφῶς I, 1, 4, 81
- Σόλεια multa indicat Aut. Matthai, que
talia non sunt I, 3, 4, 31. excide-
runt nominquam Salmafio
I, 1, 23, 46
- Σολωνικοῦ Venerum I, 3, 4, 31
de Somniis Scriptores recensentur II, 2, 1, 8
- Soncinas (Paulus) questiones metaphysicas
scripsit II, 1, 14, 33
- Soni Diversitas & natura II, 2, 48, 3
Scriptores, ibid.
- de Sophistis sive Rhetoribus monitum genera-
le I, 6, 1, 7
- de Sophismatibus doctrina & Logica non est eli-
minanda II, 5, 1, 5
- Sophismatum LL. CC. consiciendi consilium
II, 5, 1, 5
- Sophocles, antiquissimus Tragoediarum Scri-
ptor, modo laudatur, modo vitupe-
ratur I, 7, 2, 6
- Sophoclis Editiones, scholia & versiones cu-
merantur, ibid.
Scholiastes I, 4, 6, 5
- contra Sorbierium singularem librum lingua
Anglica scripsit Thomas Sprat
I, 1, 24, 133
- Sorbierius Historiographus Gallie Regis, epi-
stolas eruditissimas varii argumen-
ti scripsit I, 1, 21, 44. de quibus
judicium fertur II, 2, 2, 6
- Itinerarium Anglicum edidit II, 2, 2, 6
Gallica lingua scriptum I, 1, 24, 133
- Sorbona Parisiensis a Roberto de Sorbona in-
stituta II, 1, 14, 34
- Sorelli lib. la Bibliothecque Françoise recense-
tur I, 1, 18, 25
Sorellus

INDEX II, RERVM.

- Sorellus *autor libri anonymi, de la connoissance des bons livres, creditur* I, 1, 16, 9
- consilium cepit de Encyclopadia Gallica concinnanda, quod vanum est* I, 1, 18, 25. I, 2, 7, 70. seqq.
- libros multos alios edidit, Gallica, lingua scriptores* I, 1, 18, 25
- Sotadica *Satyra, vid. Satyra,*
- Soterii *Carminis exempla* I, 3, 12, 48
- Soto (Dominici a) *libri recensentur* II, 1, 14, 26
- Spachius (Israel) *edidit Nomenclatorem Scriptorum philosophicorum & philologicorum* I, 1, 18, 58. *item Nomenclatorem medicum, ibid.*
- Spanhemii *Introductio ad historiam Eccl. laudatur, nec non introductio ad Geographiam sacram* III, 4, 1, 13. *it. ad controversias selectiores* III, 5, 1, 20
- Orationes panegyrica* I, 6, 3, 6
- Spanhemius (Frid.) *in Cartesium aliquantum iniquior fuit* III, 5, 1, 20
- (Ezech.) *de Deorum veterum genealogia & historia scripsit* I, 7, 1, 19
- It. de munificatum usu & praestantia* I, 5, 2, 2
- Spartanorum *leger cum Aegyptiis concordant* III, 6, 2, 4
- Spatium *aëre vacuum posse dari, constat & scriptis & experimentis Boylei, aliorumque* II, 2*, 4, 3
- de Specu Baummanniana scripsit Eckstormius* II, 2*, 21, 5
- Specula *Astrologica, in quibus futura cernuntur, an dentur* I, 1, 10, 34
- Spedi (Job.) *Theatrum Britannicum laudatur* II, 4, 1, 12
- Speldelius *e questionum jurid. controversarum titulis librum concinnavit* III, 6, 8, 1
- Spelmux *subterranea* II, 2*, 21, 5
- Sperlingii (Job.) *Physica improbat* II, 2, 15, 7
- Sperlingius *de Principiis corporum scripsit* II, 2*, 1, 9
- Speronii (Speronis) *in expilandis Scripturis obscurioribus versutia* I, 7, 1, 15
- Speusippi *Scripta recensentur* II, 1, 7, 3
- Spinola (Bened.) *Atheismi infamis propugnator* I, 1, 6, 24. *pro eo stabiliendo pessima scripta vulgavit* I, 1, 8, 15. III, 5, 1, 8. *hujus principia ex Hobbesio hausit* II, 1, 15, 15. *Pentateuchum a Mose conscriptum esse negat* I, 1, 6, 24. *refutat a diversis, praecipue a Blyenbergio & Pojcreto, eadem qua ipse triumphos ducere voluit Mathematica methodo prostratus* I, 1, 18, 15. III, 5, 1, 8
- Ethica doctrina corruptor & atheismi doctor* III, 1, 1, 4. *ei tribuitur philosophia S. Scripturae Interpreter* III, 5, 1, 11
- Spiritus, *qui aquis incubuit, diverse sunt interpretationes* II, 2, 3, 2 & 5
- II, 2, 11, 7*
- Spiritus *vini an in priorem vini statum reduci possit, disquiritur* II, 2, 16, 3
- Spiritus *in focinis versantes dantur* II, 2*, 2, 5
- Spirituum *conjuratio ad Magiam pertinet* II, 3, 1, 14
- medicina Sebast. Wirdigii* I, 1, 11, 14
- Spitzelii (Theoph.) *Diff. preliminaris laudatur* I, 1, 17, 20
- lib. de re literaria Chinesium* II, 2, 5, 2
- literatus felix & infelix* I, 1, 16, 68
- II, 5, 1, 13*
- sacra*

INDEX II. RERV.M.

- sacra bibliotbecarum illustrum arca-
na detecta* I, 1, 17, 20
- Sponii (Jac.) *Miscellanea eruditae antiquita-
tis* I, 4, 14, 26
- Spraet (Thom.) *Experientiam ad artis regu-
lam revocare, impossibile existimat*
II, 2, 1, 18
- Historiam Societatis Anglica Regia
descripsit* II, 2, 1, 13
- in Verulamium & alias gentes ini-
quior, ibid.*
- Stannum cum argento, aqua frigida & glacie
sociari nequit II, 2, 1, 6
- Statica Laocoontis & librorum ejus a Draco-
ne intersectorum I, 1, 25, 22
- Staticæ Scriptores II, 4, 1, 15
- Statii carmen encomiasticum in equum Domi-
tiani refokitur I, 2, 16, 40
- styli audaciam peculiari Gaudentius
describit libro* I, 4, 13, 9
- Status laudatur, lectio tamen ejus in prima
etate dissuadetur I, 4, 13, 9. a variis
cum notis editur ibid. in Gallicam
linguam translatus, ibid.
- Statuæ mediante aqua sonantes antiquitus
etiam sunt facta II, 2*, 22, 3
- de Statuis & statuariis liber Frigilli I, 5, 2, 14
- Statuta quid sint III, 6, 10, 1. de iis quinam
scripserint III, 6, 10, 1. seq.
- Statutarium Jus. vid. Jus.
- de Statutorum Harmonia consilium
III, 6, 10, 4
- Staudigeli (Udalrici) *Logica Practica recen-
setur* I, 2, 5, 52
- Staudii oratio in Carol. Gustavum I, 6, 3, 6
- Steckii (Joh.) *Observationes anti-critice juris
laudantur* III, 6, 7, 5
- Steganographia Schwenterii, vid. Schwen-
terus.
- Steganographica Schola Schottii I, 4, 2, 4
- Steganographicum arcanum Kircheri & Bec-
cheri improbatum a Kuhlmanno
I, 2, 5, 69. Paracelsi. Vid. Para-
cellus.
- Stellæ (Did.) *Comm. in Evang. Lucae lauda-
tur, ejusque varia editiones recen-
sentur* I, 6, 4, 10
- Rhetorica Ecclesiastica, ibid.*
- Stellæ an moveantur II, 2*, 12, 6
- non sunt corpora simplicia* II, 2*, 12, 3
- sunt vel planetae, vel fixæ* II, 2*, 12, 2
- Stellarum fixarum natura parum explorata
licet veteres aliter sentiant
II, 2*, 12, 3
- Stellas fixas Soles, Planetas vero terras esse,
putat Cartesius aliique II, 2*, 11, 5
- Stellatus de ligno fossili scripsit II, 2*, 33, 6
- de Stellis novis sententia varia recensentur
II, 2*, 12, 4
- Stengelius (Justus) scripsit die bewehrte
Dier. Rünste II, 2*, 42, 3
- Stenonis Myologia laudatur II, 2*, 47, 3
- Prodromus Dissert. de Solido intra so-
lidum contento prolixè recensentur*
II, 2*, 31, 2
- Sententia de productione crystalli ex flu-
ido ib. §. 3. quæ examinatur ib. §. 4.*
- Stephani (Alexandri) liber chemicus περί
της χημείας καὶ ἱερῆς τέχνης
I, 1, 11, 21. ex quo multa a variis
sunt transcripta I, 1, 11, 22 & 25
- (Bizantini) *Lexicon, & Judicium de
eo* I, 4, 7, 7
- (Caroli) *Dictionary* III, 4, 1, 2
- (Henrici) *lib. de differentia Ethicæ
Aristotelicæ ab Historica & Poëtica*
III, 4, 1, 1
- lib. Græcus de Urbibus* II, 4, 1, 11. Po-
lygraphia, & *Judicium Vassaloris
de ea* I, 1, 22, 35
- (Hhhhh) 3 Thesau-

INDEX II. RERV.

- Theſaurus Grace lingue* laudatur I, 4, 8, 6. *quem in Epitomen contraxit Scapula*, maximo Stephani malo ibid. *Cujus errores detegere voluit, Joh. Covr. Ditericius*, ibid.
- (*Joachimi*) *Demonſtratio Politicorum* laudatur III, 2, 1, 3
- (*Roberti*) *Diſtionarium, ſ. Theſaurus Lingue Latinae* I, 4, 9, 10
- Elucidarium Poeticum* I, 7, 1, 17
- Plagiarii multi* I, 4, 9, 10 & 11
- Stephanum (*Henr.*) *Uldaricus Faggers* publico ſtipendio aluit, ut libros graecos ederet I, 1, 7, 27
- Stephanus (*Alexandrinus*) *universalis philoſophus eſt vocatus* I, 1, 11, 21
- (*Henr.*) *Lyriceorum Poetarum, Anacreontis, Alci & reliquorum fragmenta collegit & edidit* I, 7, 2, 12
- Stephonius (*Bernard.*) *Juxta Erythraum inſignis fuit Orator* I, 6, 3, 2
- Stercorum medicinam quinam ſcripſerit II, 2*, 47, 5
- Stefichorus *Lyriceus Poeta laudatur* I, 7, 2, 12 unde nomen habet ibid. *fragmenta ejus collegit Stephanus*, ibid.
- Steuchi (*Aug.*) *κρυπτονομία* commendatur III, 5, 1, 4
- liber de perenni philoſophia laudatur* ibid. *quem magnificet Scaliger*, ib. *notabilis hiſtoria de illo*, ibid.
- Stiernhielmii (*Georgii*) *Gloſſarium Ulphilae Gothicum* I, 4, 3, 3
- Runa Suecica*, ibid. *cui immortalis eſt* II, 1, 1, 13
- Stierenhoeckii *jus antiquum Sweo-Gothicum* III, 6, 2, 3
- Stäfelii (*Mich.*) *liber ſub titulo: Eine ſehr wunderbare Wörter u. Redenung, ſampt einigen Merck-*
- Zahlen Daniels und der Offenbarung Johannis, recensetur* I, 4, 2, 6
- Stockſeth (*Henr. Arnold.*) *de Campanarum uſu ſcripſit* I, 5, 2, 13
- Stoecken (*Gerh. von*) *Thuanum enucleatum edidit* I, 1, 16, 52
- Stoici, *Principes Romanorum & JCos ſecum omnes, ſecta ſua habuerunt affectus* I, 2, 4, 1
- Stoicorum doctrina de Deo commendatur II, 2, 8, 4
- Philophemata varia ſuſius proponuntur* II, 2, 8, 2. ſeqq.
- Philophia moralis Scriptores atque Commentatores* II, 2, 8, 1. *Naturalis Scriptor eſt Juſtus Lipſius*, ibid.
- Sententia de coeternitate Dei & mundi recensetur & rejicitur* II, 2*, 11
- 4. juxta quorum ſententiam & Philoſophus artibus mechanicis inſtruitus eſſe debet* I, 1, 4. ſeq. & homines q. quatuor perſoni indui. I, 2, 1, 14
- Stolbergii (*Balb.*) *opus de puritate Styli N. T. Mſum aſſervatum a Doſſozio* I, 4, 6, 19
- de Stratii *Epigrammatibus Judicium* I, 7, 3, 3
- Strauchii (*Agid.*) *Aſtologia* II, 4, 1, 8
- Breviarium Chronologicum* III, 4, 1, 5
- (*Joh.*) *Amoenitates Juris Canonici* III, 6, 7, 17
- Exercitationes exoterice commendantur* III, 6, 9, 4
- Tr. de Particulis Juris* III, 6, 6, 2
- Strebi *lib. de leſione & oratoria verborum collatione* I, 6, 1, 21
- Strenz *novi anni* I, 3, 12, 20 & 26
- Strenz *loco Nihil carmine donatum*, vid. Laurus.

INDEX II. RERV.

- de Strenis scriptis Marcius* I, 5, 2, 10
Strozza (Job. Bapt.) Academia Florentia instituta I, 1, 14, 29
Lib. de Republica III, 2, 1, 5
Struvii Jurisprudentia laudatur III, 6, 7, 8
Stubbe (Henr.) antiquorum vindex contra Josephum Glauvill II, 2, 1, 13
Studia cruda summo cum detrimento Ecclesis, Republica & Scholis intruduntur I, 2, 11, 21 sq. I, 2, 2, 20
in Studiis excolendis finis & personarum ratio est habenda I, 2, 1, 15
I, 2, 8, 44. I, 2, 12, 1
sestinatio nimia preprimis vitanda I, 2, 8, 50
Studiorum instituendorum methodos & consilia, qui scripserint I, 2, 7, 85 sqq. *ibid.* §. 92 seqq. *de iis iudicium* I, 2, 7, 91 & 99
Præcepta & Consilia tradita a Jcr. Holtzliu I, 2, 10, 14. *it. a Fortio & Ficleto* I, 2, 8, 9 sqq.
suorum arcana sibi quisque servet, & aliorum expiscetur I, 1, 15, 29
de Studiorum Corruptelis scripserunt Lud. Vives & Val. Henr. Voglerus I, 2, 2, 34 sq. I, 2, 7, 78
de Studiorum instituendorum ratione in singulis Disciplinis edita Dissert. in Belgio I, 2, 2, 27. I, 2, 7, 85 seqq. *varii autores referuntur* I, 2, 2, 32
I, 2, 7, 85 sqq.
Sturnii (Job.) Amicitia singularis cum Rogero Aschamo I, 1, 23, 62
Diff. de Cartesianis & Cartesianismo II, 1, 15, 5
Elogium I, 6, 1, 13
Libri ad oratorium spectantes I, 6, 1, 13
Libri de exercitationibus rhetoricis laudantur I, 2, 13, 15
Methodus excerpti recensetur I, 3, 2, 7 sqq.
Præfationes sub tit. Prolegomenorum collectæ laudantur I, 1, 24, 35
Scripta ad scholasticam rem pertinentia Henr. Scrobaudius suis suavitibus uno volumine colligi & recudi fecit I, 2, 2, 23. *cui Tom. II. & III. accesserunt, varia variorum scripta Institutionis scholasticæ continentes* I, 2, 2, 25 sq.
Scripta de Oeconomia scholarum recensentur & laudantur I, 2, 2, 19 sqq.
I, 2, 10, 18 sqq.
a Sturnii consiliis & methodo docendi discendique haud exiguo Recipiente malo Germanicæ scholæ abierunt I, 2, 2, 20 & 22
Sturmius (Job.) Rhetor optimus in pretio habendus I, 1, 23, 63
Styli Exercitamenta qua ratione instituenda I, 2, 13, 6 sqq.
Formatio maxime consiliis in exercitio I, 2, 13, 1 seq.
de Stylo Barthii iudicium I, 1, 23, 46
Baudii I, 1, 24, 87
Buchneri I, 1, 24, 99
Budei I, 1, 23, 47
Casauboni I, 1, 23, 68
Erasmi I, 1, 23, 45
Grotii I, 1, 23, 46
Laflantii I, 1, 14, 11
Lipsii I, 1, 24, 63 sqq.
Quorundam Scetopii iudicium I, 1, 23, 36
Statii, Gaudentii iudicium I, 4, 13, 9
Stylum turbat auctorum varii generis & ætatis mensura I, 2, 13, 11
I, 1, 23, 45. I, 9, 58
Stylus

INDEX II. RERVM.

<i>Stylus Auctorum Veterum ratione ætatis discre-</i>	<i>Svedicæ lingue primæva antiquitas ascriptur.</i>
<i>pat</i>	1, 4, 11, 3
<i>Bataavorum pleborumque</i>	1, 6, 3, 4
<i>Bembi</i>	1, 1, 23, 38
<i>Camerarii</i>	1, 1, 23, 69
<i>Casanboni</i>	1, 1, 23, 69
<i>Caselli</i>	1, 1, 24, 47
<i>Cassiodori</i>	1, 1, 23, 26
<i>Curia</i>	III, 6, 11, 12
<i>Erythræi</i>	1, 1, 24, 9 sq.
<i>est vel Narratorius vel Euthymematicus</i>	
	1, 1, 13, 12
<i>Gallicus Balzaci</i>	1, 1, 24, 24
<i>Heinsii</i>	1, 6, 3, 4
<i>Hernolui Barbari</i>	1, 1, 23, 33
<i>Historicus descriptus a Scioppio</i>	
	III, 4, 1, 3
<i>Petrarchæ</i>	1, 1, 23, 27
<i>Plinianus expenditur</i>	1, 1, 23, 20
<i>a Mich. Neandro laudatur</i>	1, 1
<i>23, 21. deterior esse censetur stylo</i>	
<i>Seneca</i>	1, 1, 23, 23
<i>Politiani</i>	1, 1, 23, 30 seqq.
<i>Seneca</i>	1, 1, 23, 23
<i>Sidonii Apollinaris</i>	1, 1, 23, 25
<i>Svarefii (Franc.) Opera & Elogia</i>	II, 1, 14, 43
<i>(Joseph. Mar.) Notitia Basilicorum</i>	
	III, 6, 4, 11
<i>de Subtilitatibus scripsit Cardanus</i>	II, 2, 2, 11
<i>Succi nutritii circulatio experimentis demon-</i>	
<i>stratur</i>	II, 2*, 40, 30
<i>Succini Chinenfis artificialis præparatio</i>	
	II, 2*, 37, 3
<i>Natales neque melli, neque mari, sed</i>	
<i>terra vindicantur ibid.</i>	
<i>Solutio a Kerckringio ad condituram ca-</i>	
<i>daverum facta ibid.</i>	
<i>Svecia literata Schefferi laudatur</i>	1, 1, 18, 48
<i>Sveciæ jura Statutaria cum Comm. illustravit</i>	
<i>Loecenius</i>	III, 6, 10, 3
	1, 4, 3, 3
<i>Svetonii Editiones variæ cum variorum Com-</i>	
<i>ment. recensentur</i>	1, 4, 13, 13
<i>Sui cognitio difficilis, vid. Ingenium.</i>	
<i>Sviceri (Joh. Casp.) Lexicon uce non Thesaurus</i>	
<i>Ecclesiasticus</i>	1, 4, 8, 9, III, 4, 1, 16
<i>de Svidæ Etymologico judicium fertur</i>	1, 4, 7, 3
<i>Sviffet (Rich.) olim Calculator dictus, laudatur</i>	
<i>a Cardano & Scaligero</i>	1, 1, 2, 13 sq.
	II, 1, 13, 4.
<i>Calulatoris nomen</i>	
<i>unde habeat</i>	II, 1, 13, 4.
<i>Anglica lingua vocatur Swinhead ibid.</i>	
<i>a Joh. Pico & Lud. Vire ob subtilitates</i>	
<i>inceptas exagitur ibid.</i>	
<i>Sulphur Chymicorum probabiliter proxima me-</i>	
<i>tallorum est materia</i>	II, 2*, 35, 2
<i>Sulphuris, auri, argenti & metallorum diffe-</i>	
<i>rentia quænam</i>	II, 2*, 35, 3
<i>Sulpitia, Poëtria, Satyræ scriptæ</i>	1, 4, 13, 12
<i>Sulpitii Opera a variis edita Commentariisque</i>	
<i>illustrata</i>	1, 4, 14, 20
<i>Sulve, vid. Herba pudica.</i>	
<i>de Summo Bono quænam scripserint</i>	III, 1, 1, 10
<i>de Supellectile varia Romanorum Scriptores</i>	
	1, 5, 2, 13
<i>de Suppliciis & Torturis quænam scripserint</i>	
	1, 5, 2, 14
<i>Supposititiorum librorum conjectura a Criticis</i>	
<i>ex stylo, præsti &c. capitur</i>	1, 1, 9, 4
<i>varia causa recensentur</i>	1, 1, 9
	1 sqq. 1, 1, 11, 52
<i>Surdi & muti a natura per affeccionem &</i>	
<i>exercitationem ad loquendum insti-</i>	
<i>tui possunt</i>	1, 2, 3, 13 sqq.
<i>exemplo</i>	
<i>probatum</i>	1, 4, 1, 6.
<i>vid. Muti.</i>	
<i>Surdos & mutos informandi ars a quibus in-</i>	
<i>venta</i>	II, 2, 1, 14
<i>Susanæ (Huberti) Connubium adverbiorum</i>	
<i>Cicconianorum</i>	1, 6, 1, 23
	Suffi

INDEX II. RERV. M.

Sufii (Nic.) *Lima Ciceroniana* I, 6, 1, 21
 Sutholiti *Differtt. laudantur* III, 6, 8, 4
 Sybillina *Oracula veritatem Christianam stabilire putat Vossius, Judicique adscribit* III, 5, 1, 5
 Sybillinorum *Oraculorum varia Editiones*
 I, 7, 2, 25
de Sybillis quinam scripserint III, 5, 1, 3 & 5
 Sygæa (*Alyssa*) vid. Aloysia
de Syllogismo quinam scripserint II, 5, 1, 4
 Sylvester (Franc.) *questiones scripsit in tres libb. Aristot. de Anima* II, 1, 14, 38
de Sylvi (Franc.) Elegantiis Ambianis Judicium fertur I, 4, 10, 11
 Symbolicorum libb. *Cognitio ex Hottingero haurienda* III, 5, 1, 19
 Symmachi *Epistola a quibusdam edita*
 I, 4, 14, 14
 Symmachus sui seculi pene Cicero habitus est
 I, 1, 23, 24
 Sympatheticæ Curationes, vid. Curationibus.
 Sympatheticum Theatrum, vid. Theatrum.
 Sympatheticus Pulvis, vid. Pulvis.
de Sympathiis & antipathiis censura generalis fertur II, 2*, 8, 3
 Synagoge Judæorum I, 1, 14, 3
 Synclii in epistolis Chimie artis vestigia deprehenduntur I, 1, 11, 37
 lib. de somniis, Cardani Comm. illustratus II, 3, 1, 8
scholia genuina esse adversus Reinesium defenditur I, 1, 11, 36 seq.
testimonium de Democrito an sit genuinum I, 1, 11, 35 seqq.
 Synonyma Ciceroniana Ubelii I, 6, 1, 23
 Syriani Comm. in Metaphysicam Platonis
 II, 1, 7, 10
 Systema novum astronomicum nauta quidam Batavi & Otto a Gericke invenerunt II, 4, 1, 8. *de his qui-*

nam scripserint ibid.

Systemata Juridica Schotai & aliorum
 III, 6, 7, 6 & 8
singularum disciplinarum universalia
 I, 1, 20, 22 sq.

T.

Tabacum veteribus incognitum fuit II, 2*, 42, 4. *modo laudatur, modo culpatur, in scriptis vel pro eo vel contra cum editis* ibid.
 Tabellæ Alphabeticæ variorum characterum variis gentibus usurpatorum
 I, 4, 1, 10
 Taboris Commentarii in Paudectas suis editi
 III, 6, 7, 3
 Tachygraphica ars I, 2, 6, 87. I, 4, 2, 3
 Tachygraphice artis Inventores varii a variis perhibentur I, 4, 2, 3
 Scriptores ibid.
 Taciti emendationes sibi a Lipsio surreptas querebatur Muretus I, 4, 13, 4
ex Tacito quinam Aphorismos excerpterunt
 III, 2, 1, 14
de Tacito judicia saniora Rupertii, Boburssii, Renati, Rapini I, 4, 13, 4
suistra Scioppii, Alciati, Ferreti, cum refutatione Vossii ibid.
 Tacitum integrum, si interiret, e memoria sua restituere non dubitavit Lipsius
 I, 4, 13, 4
in Tacitum Commentaria Politica, notasque criticæ multi scripserunt, quos inter Gronovius præcipue laudatur ib.
 Tacitus in varias linguas translatus I, 4, 13, 4
 laudatur ibid.
non est auctor Dialogi de causis corruptæ eloquentiæ ibid.
 Tactu factæ curationes Regum Angliæ & Galliæ, aliorumque II, 2*, 8, 6
 Tactus natura explicatur II, 2*, 48, 6
 (Tailie)

INDEX II. RERVM.

- Taisnieri liber de Chiramaunia & Metaposcopia** laudatur II, 3, 1, 6
Talisman suere imaginis gemmis vel metallis insculpta II, 3, 1, 12
Talismanicæ artis doctores & defensores II, 3, 1, 12
 Impugnator fuit Naudæus ibid.
Talismanicis imaginibus patrocinatur Gassarellus II, 2*, 8, 7, 11, 3, 1, 12
Tamæsis aqua spiritum ardentem emittit II, 2*, 19, 4
de Tarantulis quinam scripserint I, 2*, 45, 8
Tarquitiani libri I, 1, 10, 16
Tartoreti (Pet.) libri recensentur II, 1, 14, 17
Talli (Torquati) lib. Discorsi del Poema Heroico, laudatur I, 7, 1, 13
Tassoni (Alexandri) Historia Ecclesiastica & secularis contra Baronium inedita III, 4, 1, 13
 Lib. cui tit. Penfieri diversi i. e. variæ cogitationes laudatur II, 1, 21, 32, 11, 2, 1, 8
 panegyricon caruificis reprehenditur I, 1, 21, 33
 studium quæcunque scripta, etiam optima carpendi notatur I, 1, 21, 32
 varia scripta crislica extant I, 1, 21, 33
Tattinghofius Clavem Philosophiæ Cartesiane scripsit II, 1, 15, 9
Taubinamus (Frid.) in Phalucis & Anacreontico carmine festinus est I, 7, 3, 11
Taurellus (Nicolaus) adversus Caspelinum & Piccolomineum scripsit, quæ scripta habentur II, 1, 11, 26
Teissierus (Ant.) additamenti auxilium Thuanæ elogia I, 1, 16, 53
 Labbi Bibliothecam bibliothecarum editis auferent I, 1, 18, 4
Telestia quædam inventa II, 2, 12, 6
Teleli (Bernb.) Antagonista fuit Martæ, Hyperaspistes autem adversus hunc Thom. Campanella II, 2, 13, 3
Dogmata prolixè cum Censura proponuntur II, 2, 13, 4
Navi, de quibus Verulamii iudicium II, 2, 13, 2
Principia physica cum censura & refutatione, cui tr. laus ejus & novorum excusatio subiungitur II, 2, 13, 6
Scripta & dogmata physica II, 1, 15, 2
 II, 2, 13, 2
Tellez (Balth.) Sammam Philosophiæ universæ scripsit, quæ recensetur II, 1, 14, 36
Tempestates an per naturalia media induci possint I, 1, 13, 20 sqq.
 præfagierunt Aeroscopia Vossii & Pirouculi Guerikii baroscopio inclusus II, 2*, 18, 6. *præfagium nauæ, rustici, metallici ibid.* n. 7. *idem præfiterent cornua cervina in aula Taurinensi ibid.* n. 9.
Tempestatum Epheemerides Principis cuiusdam Germani laudatur II, 2*, 18, 7
de Templis & ædificiis publicis quinam scripserint I, 5, 2, 6
Tempora Corporum maximorum & minimorum difficulter investigari possunt II, 2*, 5, 3
Tempus quatenus ad Physicam pertineat II, 2*, 5, 1
Tepelius (Joh.) Cartesii Philosophiam & vitam descripsit, sed non plene II, 1, 15, 5
Terentii Editiones sunt plurimæ, quas inter Becleri est optima I, 4, 11, 6
 Fabulas summo pretio æstimavit Lutherus ut & Grotius I, 3, 9, 28 sq.
 I, 4, 11, 6, III, 2, 1, 21
Fabule & Latinitas laudantur I, 4, 11, 6
 Terent-

INDEX II. RERVM.

- Terentius *ab incaſtitutis crimine vindicatur* I, 1, 8, 32
Chriſtianus Sebonæi I, 7, 3, 15
de Terminis juris quinam ſcripſerint III, 6, 6, 2
de Terminis vitæ Scriptores II, 2*, 5, 4
Terminorum Philoſophicorum colligendorum ſtudium improbat II, 5, 1, 6
Terra & aqua ſunt prima clementa miſtorum II, 2*, 13, 1
hæc an eadem cum Antediluviana II, 2*, 21, 4
in aquam non poteſt abire II, 2*, 21, 2
non eſt clementum, ſed corpus compoſitum II, 2*, 21, 1
quare a Sole jam dudum deſtructa non ſit, vid. Sol.
quateenus ſucco minerali imbuta, ad mineralia pertinet II, 2*, 30, 1
quod moveatur, eſt doctrina vero ſimillima II, 2*, 21, 3
de Terra ſententia Stoicorum II, 2, 8, 3
Teleſti II, 2, 13, 4
Tertæ Immobilitatem ex virtute magnetica demonſtrare conatur Grandamicus II, 2*, 32, 2
Loca gſtu & odore a nonnullis explorata II, 2*, 21, 8
Motus eſt triplex II, 2*, 21, 3
Motuum cauſæ, differentia, effectus & præſugia recensentur II, 2*, 26, 2
Quies rejicitur II, 2*, 21, 3
Species variæ ſunt II, 2*, 21, 6
Variatio quoad climata II, 2*, 21, 5
Vires unde II, 2*, 30, 3
Vis magnetica II, 2*, 21, 5
Uſus non tam multiplex eſt quam aeris & aquæ II, 2*, 22, 4
de Tertæ cultura, conſulendi ſunt Scriptores Geoponici & Eſclini II, 2*, 21, 7
Tertæ figura & conſtitutione de hominum ingenio judicari poteſt II, 3, 1, 13
in Tertæ corpus fruſtra omnem maſſam ſolidam compingit Teleſtus II, 2, 13, 6
Tertulliani Editiones variæ reſcenſuntur I, 4, 14, 4
Elogium & vituperium, ibid.
Teſinari (Job.) Rbtoricarum Exerciti. libri VIII. I, 6, 1, 25
de Teſtamenti Novi puritate Scriptores I, 4, 6, 19
Teſtamentum Novum juveni quidem proponendum, non tamen excludendi alii auctores Græci I, 4, 8, 13
Tetractys Pythagorica ab Eberh. Weigelio explicata II, 1, 2, 4
Τετρασύνδεσς & ἐννεαγέματων Democriti quid ſit I, 1, 11, 33
Teutonice lingue cultores antiqui & recentiores I, 1, 4, 4. ſeq.
Derivatio e Græca improbat, ib. ſeq.
Teutonilla Gerhardi de Schuren I, 4, 4, 4
Thales Mileſius aquam rerum omnium principium eſſe ſtatuit II, 2, 10, 1. argumenta ejus adducuntur II, 2, 10, 2
Theatricæ Actiones, vid. Comice.
de Theatro Liber Bulengeri I, 5, 2, 12
Theatrum naturæ & artis, vid. Naturæ.
Sympatheticum Eutocrorum impenſis prodiit II, 2*, 8, 3
de Thee, herba, ſcripſit Pauli II, 2*, 42, 4
II, 2*, 43, 2
Themiſti de diſtione judicium I, 6, 2, 21
Favorgæ Chriſtianos, ibid.
Opera in Ariſt. II, 1, 9, 4
Scriptæ eorumque Editores & Comm. ibid. Vita, ibid.
Theocriti Patria, carmina, editiones & ſcholia I, 7, 2, 16
Theodoſianus Codex, vid. Codex.
(lilii) 2 Theo.

INDEX II. RERVM.

- Theognidis *Sententia* 1, 7, 2, 15
 Theologia cum *Philosophia* Platonica *mixta*,
errores vel singulares opiniones in-
troduxit 1, 1, 2, 10
Gentilium, vid. *Gentilium*,
Naturalis Veterum *Metaphysica erat*
 11, 5, 1, 7. III, 5, 1, 2
Scholasticorum ex affinitate Philoso-
phiae Aristotelica labem contraxit
 1, 1, 2, 10
 Theologix *Chinensium summa capita* II, 2, 5, 3
Ethnica admiranda mysteria descri-
pta ab Herwarto 1, 5, 2, 6
Mystica cum arcaniori scientia natu-
rali consensus 1, 1, 11, 43
Naturalis e Philosophis & Poëtis Colle-
ctores laudantur III, 5, 1, 3. *Scripto-*
res potiores recensentur III, 5, 1, 6
Naturalis & Revelatae discrimen offe-
dunt Owenus & Parekernus III, 5, 1, 4
Polemicae Scriptores III, 5, 1, 19
 Theologica *Excerpta quomodo adornanda*
 1, 3, 13, 32. seq.
 Theologicorum *Scriptorum Bibliothecas qui*
ediderint 1, 1, 18, 62
 Theon, *Sophista, a Scheffero editus* 1, 6, 1, 8
 Theophili *liber de arte colorandi & coquendi*
vitæ 1, 1, 7, 32
 Theophrasti, *Aristotelis discipuli, scripta*
 11, 1, 9, 2. II, 2, 12, 5
Paracelsi doctrina de tribus corporum
mixtorum principiiis, metallorumque
ab his productione explicatur & de-
fenditur II, 2, 16, 2. *πελοπεργω-*
μωσων in Theologiis censentur
 II, 2, 16, 1. *scripta secretioris natu-*
re & Theologica 1, 1, 10, 26. *plura*
extant quam sunt edita 1, 1, 11, 15
 1, 1, 10, 26. *Sententia in pta de*
materia prima 11, 2°, 1, 5
 Theophrastus (*Paracelsus*) *αὐτοδίδακτος*
non fuit 11, 1, 15, 16
Enthusiastarum recentiorum parens,
ibid.
illiteratus, sed ingeniosus Philosophia
Medicinae, ipsiusque Theologiae Re-
formator 11, 1, 15, 16. 11, 2, 16, 1
in IV. Evangelistæ Commentaria in-
edita scripsit 11, 1, 15, 16
Magiæ suspectus, ibid. a qua liberatur
 11, 2, 16, 1
 Theosophici *libri qui sunt* 1, 1, 10, 4. *apud*
gentiles dicuntur Theurgici, ibid.
 Theriacum *Ortus suide* 11, 2°, 20, 11
 Thermometra *cur & a quibus inventa*
 11, 2°, 18, 4
 Thermometrorum *varia species recensentur*
 11, 2°, 18, 4
 Theophrasti (*Eman.*) *lib. Italicus: il Canochiale*
Aristotelico laudatur 1, 6, 3, 10
Index categoricus 1, 2, 5, 3
Inscriptiones de Genealogia Christi &
Patriarcharum, & insulatae virtu-
tes una cum Caesaribus 1, 6, 3, 10
Panegyricorum volumina 1, 6, 3, 7 & 10
Plagiarii quinam 1, 6, 3, 10
 Theophrastus *Criticus Gruteri laudatur* 1, 5, 1, 4
 Theophrastus *collectanea secundum tria causarum*
genera 1, 3, 9. tot.
 Thevenotii *itineraria laudantur* 11, 2, 2, 7
 11, 2°, 40, 5
 Thevenotius *Gallus tractatum de opificiis*
omnibus moliebatur 1, 1, 1, 7. 1, 2
 7. 77. 11, 2, 1, 4
 Thevetus (*Andr.*) *scriptis imagines & vitas*
virorum illustrium Gallorum
 1, 1, 19, 55
 Theurgia *Veterum fuit Metaphysica* 1, 1, 1, 10, 4
 Theurgix *Gentilium libri, multi secretioris*
naturæ arcana continent 1, 1, 10, 5
 Theur-

INDEX II. RERV.

- Theurgica *Aegyptiorum doctrina*, vid. *Ægyptii*.
- Thilouis (*Valentini*) libri in argumento *Rectorio scripti*, recensentur I, 6, 1, 16
- Thomas *Aquinas* initio *tardo ingenio* pradi-
tus, unde *bovis nomine* appellatus
fuit I, 2, 1, 45
- Thomasii *Differt. Stoica* recensentur II, 1, 4, 3
Matbodius excerptendi recensetur
I, 3, 3, 3. seqq. & 16
- Thomasini *Inscriptiones Patavina* non con-
fundende cum *argutis inscriptioni-*
bilibus I, 6, 3, 13
- Thomasius de *Mandragora radice* *Diff. scri-*
pfit II, 2*, 43, 2
Sententiam Mori, Sandii & Anonymi
de præexistencia animarum impu-
gnavit II, 7, 1, 19
de Venerca titillatione II, 2, 8, 4
- Thomæ nomen *plerisque novatoribus* pro-
prium II, 1, 15, 15
- Thorius (*Rephael*) *Hymnum Tabaci* scripsit
II, 2*, 42, 4 II, 2*, 43, 2
- le Thresor *des Harangues* I, 6, 3, 7
- Thuanæ *Bibliotheca* commendatur I, 1, 21, 2
vid. *Bibliotheca*.
- Thuanæ *Excerpta* I, 1, 16, 60
- Thuanii *Judicia de Viris doctis* I, 1, 16, 52
addita mentis aucta a Teisicro, ibid.
§. 53.
libri de re accipitraria I, 7, 3, 8
- Thuanus *enucleatus Gerhardi von Etöcken*
I, 1, 16, 52
historiam de vita sua scripsit I, 1, 19, 12
- Thucydidei *decies sua manu* descripti *De-*
mosthenes I, 6, 2, 2
- Thucydidis *diffio* commendatur I, 6, 2, 2
- Thuldeni *Coman. ad Codicem iustinianum*
III, 6, 7, 9. it. in *ff. juris promissus*,
aliaque scripta laudantur III, 6, 7, 7
libri de Principis jurisprudentia com-
mendantur III, 6, 1, 7
- Thurnannus *Bibliothecam universalem* *juri-*
dicam molitus I, 1, 18, 64. *procef-*
sualem promissit III, 6, 7, 14
- de Tiberi scripsit *And. Baccius* II, 2*, 20, 9
- Timæi *Locrensis* fragmentum de *anima* *mun-*
di & natura dubium est II, 1, 2, 3
- Titelmannus scripsit *Dialecticas* *confideratio-*
nes II, 1, 14, 64
- de Titillatione *Venerca* scripsit *Thomasius*
II, 2, 8, 4
- Titus (*Placidus de*) *Astrologiam* scripsit
II, 2*, 12, 9. II, 3, 1, 10
- Tituli *ridiculi & incogniti* quorundam *Col-*
legiorum merito displicent
I, 1, 9, 26
- Titulos *rariores quidam Scriptores* *ridicule*
affectant III, 6, 8, 5
- de Toga, *tunica & tibiis veterum* scripsit *Al-*
dus I, 5, 2, 9
- Toletus *multa in Arist. scripsit*, *qua* *recen-*
sentur II, 1, 11, 21
- Tollius (*Jac.*) *Comparisonem Virgilii &*
Homeri instituit I, 4, 11, 14
- de Tolofani *Syntagmate juris* *universi*, atque
LL. omnium pene Gentium ac Re-
rumpublicarum *judiciorum* fertur
II, 6, 5, 4
- circa *Tonitrua vulgi superstitiones* recensentur
II, 2*, 24, 6
- Tonitruum* *autor non est Diabolus* *juxta Bo-*
dinum, *aliasque*, *neque Sage*
II, 2*, 24, 6
origo vera est & vaporibus sulphureo-
nitrosis II, 2*, 24, 5
sonus ex percussione fit *formidabilis*
idque experimento *confirmatur*, *ib.*
vis mirabilis II, 2*, 8, 10. *quam a lapsu*
(liiii) 3 nubium

INDEX II. RERV.M.

- nubion congelatarum derivant*
Cartesius & Mayovius 11, 2*, 45, 5
- Topographia Galliarum urbium valde generalis extat* 11, 4, 1, 12
- Toppii (Nic.) Bibliotheca Neapoitana &c. recensetur* 1, 4, 4, 17
- Tormentarius pulvis pyrius secretus & maxime noxius* 1, 1, 11, 12
- Torquemada Dialogos scripsit* 11, 2, 2, 7
- de Torquibus amaris scripsit Sebefferus* 1, 5, 2, 9
- Tragici Graeci potiores sunt Aeschylus, Sophocles, & Euripides* 1, 7, 2, 5. seq.
- de Tragedia & Comedia Scriptores Hispani recensentur* 1, 7, 1, 8. seq.
- Tragediarum Scriptores recentiores* 1, 7, 3, 15
- Trajanus Boecalinus, vid. Boecalinus.*
- Trapezuntii Maledicentia in Platonem in libro de comparatione Platonis & Aristotelis a Bessarione retunditur* 11, 1, 7, 2
- Rhetorica laudatur* 1, 6, 1, 19
- Transferri corpora subito de loco ad locum arte aliqua possunt* 1, 1, 13
25. seqq.
- Transfusio sanguinis an curationibus morborum inferuat* 11, 2*, 8, 5. illius inventionem varii sibi tribuunt 11, 2*, 47, 4. impugnatur autem ibid. circa eam insausi conatus Dionysii 11, 2*, 8, 5
- Transitionum Rhetoricarum formulae, vid. Clarkius.*
- Translatorum usus, vid. Metaphora.*
- Transmutatoria ars Rosii* 1, 1, 13, 40. seq.
- de Treutleri Disp. Judicium fertur* 111, 6, 7
8. 111, 6, 8, 3. eius rigidus Censor fuit Bachovius, ibid.
- Tribonianus Errores in iure compilando* 111, 6, 4, 2
- de Triclinio quinam scripserint* 1, 5, 2, 11
- Trinitas Platonica & Aristotelica* 11, 1, 1, 12
- prioris collationem cum Myserio Christianorum instituit Steuchus ibid. & 11, 2, 11, 8. posterioris collationem vero cum Platonica Henr. Morus* 11, 1, 1, 12
- Trinitate (Phil. a Sanctissima) vid. Philippus.*
- Trismegistus, vid. Hermes.*
- Trithemii Polygraphia* 1, 4, 2, 4. in hanc Comm. scripsit Gustavus Selenus ibid.
- Trithemius Abbas inique magiae insinuat* 1, 1, 8, 25
- magnus in Chimica arte fuit mysta* 1, 1, 13, 25
- multum sibi gratulatus est de Tyronis Notis.* 1, 4, 2, 4
- de Triumphis quinam scripserint* 1, 5, 2, 15
- Troje Excidium, vid. Tryphiodorus.*
- de Trojano Bello carmen heroicum falso Cornelio adscribitur, cum verus ejus auctor sit Iseanius* 1, 4, 11, 10
- libri VI. Daretis Phrygii falso creduntur a Cornelio Nepote translati, ibid.*
- de Tropis Poeticis scripsit Georg. Charoboscus* 1, 7, 1, 18
- Tryphiodorus de Excidio Trojae scripsit* 1, 7, 2, 23
- Tschirnhausii (Ehrenfriedi Waltheri) Confilium collegii pro indaganda veritate instituenti* 1, 1, 14, 49
- Medicina mentis, liber elegans* 1, 1, 14
- 13 & 49. qui recensetur ex parte 1, 2, 7, 26. seq.
- Tschirnhausius Mathematicis studiis totum se*

INDEX II. RERVM

- se applicuit* I, 2, 7, 27
- Tischonderi (Jer.) *Systēma Grammaticæ Græcæ* laudatur I, 4, 6, 12
- de Tulipis egit Schokius II, 2*, 43, 2
- Turnebi (Adr.) *Adversaria* aliæque ejus Scripta laudantur I, 5, 1, 6
- Faciem aliquot noctes somniavit* Thuanus ibid.
- Turnebus *adversus vini potum dissertationem* scripsit I, 5, 1, 6
- de Turturetti *Parallelis Ethico-Legalibus* iudicium fertur III, 6, 1, 2
- Tuscanus (Zingherus) *de arte funambulatoria* scripsit II, 4, 1, 16
- Typographi *potiores eruditi* recensentur I, 4, 2, 6
- Typographiæ *abusus* deploratur I, 4, 2, 6
- Bibliotheca redita sunt antiquiores* I, 1, 4, 25
- Discrimen Europæ & Sinesium ex l'offio* ostenditur ibid.
- Elogium* ibid.
- Inventio variis a variis tribuitur, Germanis tamen vindicatur* I, 4, 2, 6
- Invento multum debet literarum in occidente πελαγγογία* I, 1, 2, 16
- an ideo Mistorum pretium imminutum sit* I, 1, 7, 2
- Origineu Batavis suis tribuit Boxhornius peculiari libello, cujus argumenta refutat Naudæus, Addition l'histoire de Louys XI. c. 7.* I, 1, 16
79. I, 4, 2, 6. *idem agit Bernh. a Mallincroft* ibid.
- Typographorum *celebrum eadem notitia esse debet, quæ Virorum doctorum* I, 1, 7, 37
- Typorum *Elegantia multum facit ad commendationem libri* I, 1, 4, 28
- Superatur* *hodie Germania a Belgio & Italia* I, 1, 4, 29
- Tyronis (M. Tullii) *Notæ rarissima* I, 4, 2, 4
- istiusmodi notis exaratum Psalterium servatur Argentorati* I, 4, 2, 4
- Tretzes (Joh.) *Politiconum versum Chiliades* I, 7, 2, 27
- V.
- de Vacuo & Atomis doctrina Democriti & Epicuri proponitur II, 2, 7, 7
- refutatur* ibid. §. 8.
- Sententia Stoicorum* II, 2, 8, 2
- Vacuum *absolute tale, arte producti posse negatur* II, 2*, 18, 1
- aëre spatium potest dari* II, 2*, 4, 3
- tu natura quidam descendunt, quidam impugnant* II, 2*, 4, 2
- in naturam spiritualem transformatur* II, 2, 7, 9
- Henc. Morus* II, 2, 7, 9
- ipsum Deum esse contendit Morus* II, 2*, 1, 2
- Vadianum *commendat Scaliger, reprehendit Vossius* I, 1, 22, 16
- Valdes (Joh. de) *decem divine Considerationes* laudatur I, 6, 4, 24
- Valdus (Aug.) *cum notis suis in Plinium, ipse a militibus Hispanis Germanisque Romam aggressus, misere cruciatur interit* I, 1, 25, 25
- Valentia (Gregor. de) *libri enumerantur* II, 1, 14, 45
- Valentini Ducis, Cesaris Borgiæ, *vita, vid. Borgiæ.*
- Valentinus (Basl.) *vid. Basilus.*
- Valeriani (Joh. Pierii) *Hieroglyphica* I, 4, 2, 1
- Valerii Maximi *Editiones varie recensentur* I, 4, 12, 6
- Stylus improbat* ibid.
- Valerius Flaccus, *vid. Flaccus.*
- Valeriorum (Hadriani atque Henrici) *scripta Critt-*

INDEX II. RERV.

- Critica* I, 5, 1, 14
Vallæ (Laur.) libri elegantiarum latine lingua cum multorum scholiis editi I, 4, 10, 6
Valle (Pet. de la) Itinerariorum accuratissimus Scriptor II, 4, 1, 13
Valli (Pauli) Logica II, 1, 14, 39
Philosophia secundum Arist. & Scholasticos ibid.
Vanini Dea Natura II, 1, 11, 4
Dialogi raro & magno pretio venduntur III, 5, 1, 9
Vaninus ob Atteismum vivo comburio affectus est I, 1, 8, 17. II, 1, 11, 4
Varenii (Bernb.) Geographia generalis laudatur II, 2*, 20, 11. II, 4, 1, 11
Varini lib. Schola vulgi, dictus, laudatur I, 1, 21, 98
thesaurus græcus I, 4, 8, 2
de Vasquez (Ferd.) questionibus illustribus iudicium fertur III, 6, 8, 4
(Gabriel.) multa scripta recensentur II, 1, 14, 42
Vatablus in Ebraicis excelluit II, 1, 11, 20
nihil scripsit ibid.
Vaticana Bibliotheca, vid. Bibliotheca.
Vavassoris (Franc.) elogium ab Avancio scriptum I, 6, 3, 6
lib. de Epigrammatibus I, 7, 1, 12
de his iudicium I, 7, 3, 3
lib. de ludicra dictione I, 6, 1, 17
Orationes ob styli elegantiam laudantur I, 6, 3, 2
Ubelli (Steph.) Synonyma Ciceroniana I, 6, 1, 23
Vechneri Hellenolexia I, 4, 6, 14
Libellus de figuris Poëtica artis studiosis præ ceteris commendatur I, 3, 10, 47
Vedelii Anatome Arminianismi III, 5, 1, 32
Scripta reliqua laudantur III, 5, 1, 26
Vedelius in nonnullis a Reformatis recedit III, 5, 1, 32
Petrum Roma fuisse negat III, 5, 1, 26
Vega (Lupus Felix de) Comedie Hispanica Instaurator I, 7, 1, 8. laudatur ibid.
Vegetationis causa non est anima secundum Aristotelicos II, 2*, 40, 1. sed nutritio & accretio e semine, sive ex bulbo, sive e radice II, 2*, 40, 2
Vegetii liber de mulo Medicina libri de re militari ibid. I, 4, 14, 13
in Vegetium emendationes & Lexicon Rhodii in ferali Thom. Bartholini incendio conflagrarunt I, 4, 14, 13
Velthufii libellus de Idololatria ac superstitione a Synodo Dordracena improbat, ab autore autem defensus III, 5, 1, 29
Velleji Paterculii Historia Romana, vid. Patereulus.
Velschius, vid. Welschius.
Venantii Poëmata, a quibus edita I, 4, 14, 18
de Venatione lib. Gratii, vid. Gratius.
quinam præterea scripserint II, 2*, 46, 3
Venaticæ aves, vid. Aves.
Venezæ sectione perit Petronius I, 4, 12, 10
Veneta & Vinitiana Academia differt I, 1, 14, 23 sq.
Venetæ Academia ibid. sqq.
Venetus Senatus Vincent. Pinelli MStræ Actorum Publ. Venetorum in Bibliotheca peculiari conclavi repositus I, 1, 3, 19
I, 1, 19, 19
Venti & Imbres an per naturalia media induci possint I, 1, 13, 20 sqq.
de Ventis historia ventorum Verulamii & Fabri Tractatio de iisdem II, 2*, 23, 3
Poëma Malapertii laudatur, aliique scriptores recensentur II, 2*, 23, 5
Vento-

INDEX II. RERV.

- Ventorum *affectiones & divisiones sunt varia* III, 5, 1, 14
 II, 2*, 23, 5
generationem adumbrat Pila Æolia
 II, 2*, 23, 4
origo II, 2*, 23, 3
presentiam aqua subterranea indicat
 II, 2*, 23, 4
presides facit angelus Fluddius
 II, 2*, 23, 5
quantitas certo instrumento mensurari
potest ibid.
- Ventus *directe septentrionalis a nautis haud*
observatus est II, 2*, 23, 5. *finem man-*
di, cum spiret, futurum credunt ib.
- Venus *lucem forte mutuatitiam habet*
 II, 2*, 12, 7
de Verborum significatione scripsit Briffonius
 III, 6, 6, 2
- Verdierius (*Ant.*) *Supplementum scripsit in Bi-*
bliothecam Gesneri I, 1, 16, 23 sq.
 I, 1, 18, 10
Prosopographiam item universalem II, 4
 1, 8. *de ejus Catalogis MStorum*
judicium fecit I, 4, 7, 11
 (*Claud.*) *Bibliothecaria rei fluctum stoli-*
de & inepte improbat I, 1, 6, 13
scripsit librum sub tit. Censura Ant. Ve-
terum & Recentiorum I, 1, 16, 23
quo phrenesin suam nimis prodidit
ib. sq. & Scioppi censuram incurrit
 I, 1, 16, 25. *stultitia ejus specimina*
quedam recensentur I, 1, 6, 13
 I, 1, 16, 27. I, 1, 21, 69
- Vermibus *morbos omnes, imo mortem ipsam,*
adscripsit Hauptmann
 II, 2*, 45, 7
de Vermibus in corpore humano quinam scri-
pserint II, 2*, 45, 7
- Vermiculi *in casco nati, unde sint, disquiruntur*
 II, 2*, 45, 6
- Versio *Evangelistarum Gothica* III, 5, 1, 14
de Versione LXX. virali & Ebraici textus an-
tebentia lites Vossii aliorumque
 III, 5, 1, 5
Versiones Autorum eruditius cura esse debent
 I, 1, 9, 29
librorum orientalium Hebraicorum &
Arabicorum peritissimos eorum lin-
guarum requirunt ibid.
- Versioni *Autorum Græcorum latina haud se-*
cure fidendum I, 4, 8, 13
- Versionum *Collationes in Codicis Sacri inter-*
pretationis magnum usum habent
 I, 1, 9, 29
- Versu *solo olim oratio & libri distinguebantur*
 I, 1, 7, 11
- Versus *Leonini* I, 7, 3, 19
- Versuum *cubicorum, quadratorum, retrogra-*
dorum, cabalisticorum &c. Autores
exhibitantur I, 7, 3, 7
- Verulamii *Cogitata de Jurisprudentia univer-*
sali sunt imperfecta III, 6, 1, 2
Cogitata de methodo obscuriora sunt
 I, 2, 7, 45 sq. & *parum utilitatis*
habere ostenditur ibid. §. 47.
- Consilium crypticum de Gazophylaciis re-*
rum naturalium distinctis adorna-
ndis repetitur II, 2, 1, 12
- Consilium de historia naturali diligentius*
excolenda suppeditat novum orga-
num II, 2, 1, 2 *quod consilium Socie-*
tatis Regia Anglicana cepit excolere
 II, 2, 1, 3 & 13
- Consilium pro concipienda historia litera-*
ria I, 1, 2, 3
- Divisio Physica Operative* II, 2, 1, 27
- Elogium & scriptorum physicorum*
 II, 2, 1, 29
- Historia de sono & audibilibus*
 II, 2*, 48, 3
- (Kkkkk)
- Histo-

INDEX II, RERVM.

- Historia vitæ & mortis laudatur* II, 2*, 5, 1
- Historia ventorum commendatur* II, 2*, 23, 2
- Merita in Scientiam Naturalem* ibid.
- Partitio Artis experimentalis, & modi experimenta capiendi* II, 2, 1, 19
- Partitio Philosophiæ Naturalis* II, 2, 1, 23
- Physica Metaphysica causas rerum formales & finales scrutatur* II, 2, 1, 26
- Sylvæ sylvarum commendatur* II, 2*, 43, 3
- Vernanius Angliæ R. Henrici VII. vitam prudentissime descripsit* I, 1, 19, 30 sq.
- Anglorum hodegus in philosophia experimentalis* II, 2, 1, 2
- Historiam naturæ dividit in Narrativam & Inductivam* II, 2, 1, 2. *banc quomodo partitus sit* ibid. n. 4.
- in doctrina de fluxu & refluxu maris fluctuat* II, 2*, 20, 3
- Primus inter Anglos signum fustulit ad amplificandos scientiarum terminos* I, 2, 7, 93
- Vir ποῦδων ἀνταρξιος ἄδων* I, 2, 4, 45
- de Vestitu s. re vestiaria variorum Commentarii recensentur* I, 5, 2, 9
- Via lactea Aristoteli falso Meteoron credita* II, 2*, 12, 8. *innumeram stellarum multitudinem continet* ibid. *non est duplex juxta Licetum* ibid. *circa hanc multorum Cometarum natalis ibid.*
- Vicomercati (Franc.) Commentarii in Arist. laudantur & enumerantur* II, 1, 11, 6
- Victor scripsit librum de Origine Gentis Romanae, vid. Sextus Aurelius Victor.*
- Victoria (Franc.) valde laudatur a Barthol. a Medina* II, 1, 14, 23. *scripsit summam sacrarum Ecclesiæ, nec non prælectionum tomos duos rarissimos* ibid. §. 41.
- Victorii (Petr.) Elogium* I, 5, 1, 5
- Lectiones variae libris XXV. constantes* ibid. *de quibus judicium Scaligeri* ibid.
- Vidæ (Hier.) Poëma de bombycibus* I, 7, 3, 8
- Vigeli (Mic.) methodus juris Civ. controversæ recensetur* III, 6, 8, 4
- methodus singularis, in Jure vel Civili vel Pontificio, excogitata laudatur* III, 6, 5, 3
- Scripta varia citantur* III, 6, 5, 3
- Vigeri (Franc.) lib. de Idiotismis præcipuis linguæ Græcæ commendatur* I, 4, 6, 10
- Villafanus in poematibus suis manifesti plagii convinctur* I, 1, 9, 20. I, 6, 3, 11
- Villavincenzo (Laur. a) plagium insigne commisit* I, 6, 4, 6
- scripsit de formandis sacris Concionibus, & de Interpretatione S. Scripturarum populari* ibid.
- Villonari (Yvonis) Animadversa in locos controversos Titii* I, 5, 1, 8. *sub hoc nomine latitat* Jos. Scaliger. ib.
- Vindobonensis Bibliotheca, vid. Bibliotheca.*
- Vineas in Angliâ plantari posse ostendit Rosa* II, 2*, 42, 3
- Vinetum Britannicum, anonymi liber recensetur* II, 2*, 42, 3
- Vini historiam natalem scripsit Baccius, vid. Baccius.*
- potum dissuasit Turnebus* II, 2*, 42, 2
- Spiritus aut in priorem vini statum reduci possit, disquiritur* II, 2, 16, 3
- ope nivis, absque igne destillari potest* II, 2*, 27, 9

INDEX II. RERV.

- de Vini & cerevisiae praestantialis poetica inter
Gruetum & Grotium I, 1, 24, 29
- de Viunii Comm. ad institutiones iudicium
fertur III, 6, 7, 3. it. de questionibus
selectis III, 6, 8, 4
- de Vino varii Scriptores recensentur
II, 2*, 42, 2
- de Viperis quiaam scripserint II, 2*, 46, 2. de
illarum partu & congressu scripsit
Voigtius, ibid. §. 4.
- Virdungi (Mich.) Orationes laudantur
I, 6, 3, 3
- Virgilianae imitationis exemplum e Catullo
I, 2, 16, 17. seq.
- Virgilianus index Erythraei nudas tantum con-
tinet voces I, 4, 11, 14
- Virgilii Ecloga prima resoluta in suas senten-
tias & ornamenta I, 2, 16, 39
Editiones varia recensentur I, 4, 11, 14
imitatores I, 7, 3, 8
intempestivi censores reselluntur
I, 4, 11, 14
- Virgilius imitatus est Horatius in epoda 2da
I, 2, 16, 20
- Virgilius artifex summus in exprimendis mor-
ibus & affectibus I, 3, 10, 30
Ciceronem quandoque imitatus est
I, 3, 10, 32
eum Graecis Auctoribus collatus a Ful-
vio Ursuo I, 4, 11, 14
imitatus est Graecos, ceteri Virgilium
sunt imitati I, 3, 10, 18
muneri poetici mirus observator
I, 3, 10, 40
phantasiam iudicio coërcet, cui Ovidius
sepe frena laxat I, 2, 1, 26. I, 3, 10, 30
praestat Homero, ut iudicant Scaliger,
Rapinus & Tollius I, 4, 11, 14. hoc
Barthius modo concedit, modo ne-
gat, ibid.
- quos Poetas imitatus sit I, 2, 16, 15
- de Virgula divina, metallorum iudice, diffi-
tur II, 2*, 8, 9
- Virunculus baroscopio inclusus ventos & tem-
pestates praesagit II, 2*, 18, 6
- Viscerum structuram exposuit Malpighius
II, 2*, 47, 3
- Viscositas quid sit II, 2*, 7, 6
- Vitio quomodo fiat II, 2*, 48, 2
- Vilus acutioris nocturnarum hominum quorum-
dam, aliorumque animalium noctu
videntium causa II, 2*, 14, 6
doctrina ad Opticam pertinet II, 2*, 48, 2
- Vitae Architectorum, pictorum, statuariorum
colligenda I, 1, 19, 69. seqq.
Actorum I, 1, 19, 65. seqq.
malorum hominum an describenda
sint I, 1, 19, 29
sua historiam qui ipsi scripserunt
I, 1, 19, 13. seqq.
- virorum doctorum etiam in minimis
accurate describenda I, 1, 19, 2.
quod contra Marginum asseritur
ibid. n. 4. seqq.
- virorum politicorum descriptae ad cog-
nitionem politicae multum confert
I, 1, 19, 11. id quod exemplis demon-
stratur, ibid. §. 12 & 30. seqq.
- de Vitae termino & prorogatione quiaam scri-
pserunt II, 2*, 5, 4
- Vitalis (Hier.) Lexicon Mathematicum recen-
setur II, 4, 1, 4
- Vitarum Scriptores III, 1, 1, 5. III, 2, 1, 8. III, 4
1, 8. antiqui I, 1, 19, 10 & 15. recen-
tiores I, 1, 19, 16. seqq. maiorem fidem
merentur, quam elegiorum Scripto-
rerum I, 1, 19, 51. ab illis magna in hi-
storia literaria utilitas I, 1, 19, 1
- de Vite & Viticultura varii Scriptores recen-
sentur II, 2*, 42, 2
Vitem

(Kkkkk) 2

INDEX II. RERVM.

- Vitem nitro propagari posse* Baconus statuit II, 2*, 38, 3
- Viterbiensis, vid. Annius.
- de Vitiis & Virtutibus Scriptores* III, 1, 1, 10
- in Vitis literatorum tria considerata proponuntur* I, 1, 19, 7
- Vitriaria ars Antonii Neri laudatur* II, 2*, 34, 2
- Vitriolum latet in aëre, corticibus juglandis & quercubus* II, 2*, 39, 2. *de illo Scriptores recensentur*, ibid.
- de Vitro gemmae artificiales* II, 2*, 34, 2
- Vitrum ductile & flexibile confici posse conceditur contra Meretium* II, 2*, 34, 1
- fosile datur*, ibid.
- frigidum nobilis quidam Italus spiritu chymico emollire potuit*, ibid.
- nostrum, unde fragile*, ibid.
- stillatitium (vulgo Spring- Gläser)* II, 2*, 18, 1
- Vitruvii de Architectura libri X. variis locis a variis editi, & in varias linguas translati* I, 4, 11, 17
- Commentatores*, ibid.
- de Stylo iudicium Barthii, Sciopii, aliorumque*, ibid.
- Vivis (Lud.) libelli de tradendis Disciplinis, ut & de causis corruptarum disciplinarum laudantur* I, 2, 2, 34. I, 1, 2, 10
- libellus de prima philosophia commendatur* II, 5, 1, 8
- liber de officio mariti & famine* III, 1, 1, 8
- liber de veritate fidei christiane* III, 5, 1, 7
- lucubrationes ejus plurimae ad Rhetoricam spectantes recensentur* I, 6, 1, 20
- Ulpianus Gracius Demosthenis explorator I, 6, 1, 8
- Unguento de armario iudicium fertur II, 2*, 8, 4
- de Unguibus Scriptores* II, 2*, 47, 5
- Ungvium de maculis scripsit Finellus* II, 3, 1, 7
- Universalem doctrinam & Scientiam promissit Kubnannus, Lullius, Scalichius & alii* I, 1, 20, 5. seq.
- Universales Pandectae mathematicae, quomodo confici possint* I, 1, 20, 21. *iz. in aliis disciplinis* ibid. §. 23. *& hoc cum summa utilitate*, ibid. §. 23.
- Universitatis rerum idea pueris a prima aetate incukanda* I, 2, 4, 16. seq.
- Universum hoc rerum principium unicuique statuerunt veteres* II, 2, 18, 2
- Vocabularium Gallicum* I, 1, 14, 41
- Italicum della Crusca laudatur* I, 1, 14, 28
- quadragesimo demum auno absolutum est*, ibid. §. 41.
- Vocum singularium excerpta*, vid. Excerpta.
- de Voce signa animi colligi posse docuit Creffolius* II, 3, 1, 3
- Vöetii Disp. de Atbeismo* III, 5, 1, 9
- Disp. selecta* I, 1, 21, 30
- de Vöetii Bibliotheca studiosi Theologiae iudicium fertur* III, 5, 1, 13
- Vöetius litern movit Canonici Ultrajectini de bonis Ecclesiasticis* III, 5, 1, 27
- tractatum edidit de Statutis eorumque concursu, nec non Comm. in instit.* III, 6, 10, 2
- Vir fuit multa lectionis potius quam iudicii* I, 1, 21, 30. I, 1, 22, 18.
- II, 2, 17, 1. III, 5, 1, 9*
- Vogler (Val. Hen.) *Disserta. de delectu ingeniorum & hodiernis studiorum corruptelis laudantur* I, 2, 2, 35
- Introductio universalis in notitiam cuiusque generis bonorum Scriptorum recensetur* I, 1, 16, 30. seq. *ejus supplementum a Vincentio Placcio promittitur* I, 1, 16, 4
- Voigtius in Diss. sua de nivis albedine, nivem albam*

INDEX II. RERVM.

- bam esse negat* II, 2*, 15, 3. II, 2*, 27, 9. *scripsit & Diff. de resurrectione plantarum* II, 2*, 27, 5
- Volandi & *navigandi ars per aërem a Baco- ne, Besnerio, aliisque proposita & jactata* II, 2, 1, 17. *examinatur & rejicitur* II, 2*, 4, 4
- Volendi *vel nolendi formulæ* I, 3, 7, 12. *seq.*
- Vopiscus (Flavius) *Historiæ Augustæ Scriptor* I, 4, 14, 7
- Vorsius (Job.) *Conjecturam de generatione animantium edidit, qua impugnatur Harveum* II, 2*, 45, 2
- Vortices *aëreos descripsit Mayow.* II, 2*, 23, 5
- Voßii (Gerb. Job.) *diligentia in autoribus recensendis indefessa laudatur* I, 1, 18, 59. *seqq.*
- etymologicum laudatur* I, 4, 9, 4
- lib. de idololatria & physiologia lauda- tur* I, 1, 21, 29. II, 2, 2, 4. II, 2*, 30, 3
- de natura Logices* II, 5, 1, 2
- de poetis Græcis & Latinis* I, 1, 18, 61
- de universe Mathematicæ natura & con- stitutione commendatur* II, 4, 1, 1
- libri de philosophia & philosophorum sectis posthumi imperfectio deplora- tur* II, 1, 1, 4
- libri de vitiiis latini sermonis & glossæ- matis latino-barbaris* I, 4, 9, 17
- Opus de arte Grammatica valde lau- datur* I, 4, 10, 8
- de Scriptoribus Historicis* III, 4, 1, 1
- Scripta variis supplementis aucta* I, 1, 18, 60
- Theologia gentilis* I, 7, 1, 17
- (Isaaci) *Aëroscopium, vid. Aëroscopium.*
- liber de cantu poematum & viribus ryth- mi* I, 7, 1, 14. *qui multa paradoxa habet, ibid.*
- Vossius (G. J.) *Sybillina Oracula ut invincibi- le veritatis Christianæ testimonium laudat* III, 5, 1, 5. *peculiarem enim librum de Sybillinis aliisque, quæ Christi natalem præcesserunt, ora- culis, edidit librum* III, 5, 1, 5
- (Isaacus) *accidentatilitatem ignis sta- tuit* II, 2*, 16, 2
- æstus marini causam ponit Solem.* II, 2*, 20, 4
- lucis substantialitatem impugnavit* II, 2*, 14, 2. *contra hunc illa defendi- tur, ibid. §. 3.*
- Uranologicæ *historia Uranophili Cyliandri laudatur* II, 2*, 18, 7
- de Urbani VIII. Odii censura* I, 7, 3, 10
- Urinatoria *marina, cujus ope per aquas am- bulare possumus a Wagenfeilio in- venta* I, 1, 20, 12. *jam tum a Pegelio proposita* I, 1, 20, 13. *ut & Mor- mio* I, 1, 20, 14
- Ucinatoriæ *artis Scriptores recensentur* II, 2*, 22, 3
- Ursini (Fulv.) *liber de Triclinio Romano* I, 5, 2, 11
- Ursus *mirus Epigrammatum Scriptor* I, 7, 3, 4
- Urticam *eleganter delineavit Hookius* II, 2*, 43, 3
- Vulcatius (Gallicanus) *Historiæ Augustæ Scri- ptor* I, 4, 14, 7
- de Vulpecula fabula Saxonica* III, 1, 1, 5
- Vultus *bonestas mirifice hominum favorem ex- citat* I, 1, 15, 18
- W.
- W** *Aesbergiorum diligentia in edendis Mer- curiiis librorum laudatur* I, 1, 18, 40
- Wagenfeilii *Commentarii in lib. Sotæ de uxore adultera* III, 6, 2, 1
- Tela ignea Satanae* III, 5, 1, 21
- Wagenfeilius *Collegium Rituum ac Civili- tatis* (Kkkkk) 3

INDEX II. RERVM.

- tatis apud varias gentes habuit
III, 1, 1, 9
- in plagiariorum literatura Rabbinica invenitur
I, 4, 5, 5
- Wallensteinii vita a Gualdo scripta
I, 1, 19, 45
- Wallisii (Job.) Diversus de gravitate & gravitatione
II, 2*, 10, 2
- Epistola de ratione sermonis & promociationis
II, 2, 1, 14
- Grammatica Anglicana est optima
I, 4, 4, 19
- Testimonium de antiquitate linguae Germanicae
I, 4, 4, 3
- Wallisius (Job.) causam fluxus & refluxus maris motus lunares & terra facit
II, 2*, 20, 3 & 4
- de literarum natura & promociatione egit
I, 4, 1, 5
- multum valuit in arte Deciffratoria
I, 4, 2, 4
- Waltoni (Briani) editio Bibliorum Anglicana πολύγλωττος est optima III, 5, 1, 14
- apparatu insigni instructa, ibid.
- Watsoni (Mich.) Apologeticum pro Aristot. ineditum
II, 1, 12, 3
- Theatrum variarum rerum in supplementum Pancirolli scriptum
I, 1, 21, 52. seq.
- Unio sapientia, ibid.
- Webbe (Jesse) carmen hexametrum & pentametrum
I, 7, 1, 19
- Webbii (Job.) lib. Historical Essay, that the Language of China is the primitive Language, recensetur
I, 4, 3, 2
- Websteri (Job.) Metallographia commendatur
II, 2*, 29, 4
- Wedelius de Opio scripsit, vid. Opium.
- Weigeli (Erhardi) Analysis Aristot. ex Euclide restituta, laudatur
II, 5, 1, 4
- Weigelius (Valent.) Enthusiasta ab Hlunio & Thummio refutatus III, 5, 1, 36
- Weinrichii Ararium Poeticum
I, 7, 1, 19
- Weissii liber de argutis inscriptionibus laudatur
I, 6, 3, 12
- Pollitischer Hedner
I, 6, 1, 32
- Weitzii lib. via regia ad linguam latinam, recensetur
I, 2, 4, 31
- Welleri (Jac.) Grammatica Graeca commendatur
I, 4, 6, 14
- Welschius (Georg. Hier.) Medicus Augustanus, laudatur I, 1, 6, 38. I, 1, 21, 39
- multa opera praecleara effecta habuit quae sata viri intercepere
I, 1, 6, 38
- seq. I, 1, 7, 6 & 24. I, 1, 21, 39 & 40
- I, 3, 13, 6. seq. padiam in Cyclisco tradere capit, sed opus imperfectum reliquit
I, 2, 7, 80
- Wendelini (Gosfr.) Glossarium Legis Sacrae
III, 6, 6, 2
- Teratologia cometica
II, 2*, 12, 4
- (Marci Frid.) Admiranda Nili citantur
II, 2*, 20, 9
- Capita doctrinae Calvinistarum III, 5, 1, 32
- Contemplationes physicae laudantur
II, 2, 2, 11
- Medulla latinitatis ex Stephani Thesauro excerpta laudatur
I, 4, 9, 10
- Wendelinus (M. Fr.) de Aegagopila scripsit
II, 2*, 8, 7
- Wesenbeecii Comm. ad Codicem mutilum est
III, 6, 7, 9
- Westphala gens humaniorum literarum tropaea in Germania erexit
I, 2, 2, 17
- Westphali primor elegantiorum literarum hedor instituerunt
I, 2, 2, 14. seq.
- Wheat (Dagoreus) scripsit Relectiones hymales de ratione & metodo legendi historiam Civilem & Ecclesiasticam III, 4, 1, 2
- Whitlok (Rich.) Ζωοτομία, i. e. observationes,

INDEX II. RERVM

- net, quibus anatomen vivorum per mortuos tractavit I, 6, 1, 19
- Wilkinsii (Job.) lib. de lingua quadam philosophica sub hoc titulo: *An Essay towards a real character, and a philosophical language, recensetur* I, 4, 2, 5
- Willeramus, Monachus, scripsit Paraphrasin Cantici Canticorum I, 4, 4, 3. geminum ejus exemplar aservatur in Bibliotheca Casurea ibid.
- Willichii methodus excerptendi juxta ordinem Categoriarum reprobatur I, 3, 2, 4 lqq.
- Willichius Græcam linguam Germanis familiarcm fuisse credidit I, 4, 4, 4
- Willis (Thomas) the Schoolmaster in the art of Stenography I, 4, 2, 4
- tr. de fermentatione vide natur II, 2, 1, 4
- Winckleri (Pauli) gute Gedanken, f. Chilian-des sententiarum Germanicarum adagialium. Laudantur I, 1, 21, 110
- Winckelmanni Logica mnemonica improbatnr I, 2, 6, 48
- Protus I, 2, 6, 68
- varia opera mnemonica ab ipso concinnata & edita I, 2, 6, 54 lqq.
- Winsemii (Pierii) Carmina I, 7, 3, 17
- Orationes panegyrica in Gustavum Adolphum & in excessum Henr. Nassovii &c. I, 6, 3, 6. laudantur I, 7, 3, 8
- Wirdigius (Seb.) frigus inter spiritus refert II, 2*, 17, 3
- Wissenbachii Comment. ad Cod. just. de quo judicium fertur III, 6, 7, 9
- Dispp. ad ff. insigniores Legg. & Controv. III, 6, 7, 6
- Emblemata Triboniana III, 6, 4, 2
- Witsenii volumen de architectura navali I, 2, 7, 77
- Witte (Henning.) Biographicum scribere constituit I, 1, 18, 52
- Wolzogenius scripsit Oratorem sacrum, qui recensetur I, 6, 4, 3
- Wood (Ant.) Historiam & antiquitates Universitatis Oxoniensis scripsit, cujus libri magnus usus est I, 1, 16, 75 lq.
- II, 1, 13, 12. III, 6, 4, 3. imperfectus tamen in quibusdam recensendus est I, 1, 18, 44
- Wormii (Olai) Monumenta Danica & Litteratura Runica, una cum Lexico ejus lingue & adjecta differt, de prisca Danorum poësi I, 4, 3, 3. II, 1, 1, 13
- Museum II, 2*, 29, 4
- Wonnio (O.) Controversiam movent Succu I, 4, 3, 3
- Wouwerii duo fuerunt ejusdem nominis, unus Antverpianus, alter Hamburgensis I, 1, 1, 18
- Wouwerii (Jani) Epistola edita I, 1, 24, 76
- inedita multa extant in bibliotheca Gudiana & Hamburgensi ibid. n. 77.
- lib. de Polymatia, Casaubono surreptus, falso plagii accusatur a Maussæo, Gallo I, 1, 1, 19
- defenditur a Thomasso & Schoëcio ibid.
- nota in Senecam MSS. in bibliotheca Gottorpiensi adservantur I, 4, 12, 9
- panegyricus in Christianum IV. Danie Regem cum judicio Scaligeri I, 6, 3, 6
- in Wouwerium amarulenta Lindenbrogii epistola ad Pet. Putcanum scripta recensetur I, 1, 25, 10
- Wou-

INDEX II. RERVM.

- Wouwerius *Lindembrogium semper inconfusum habuit, a quo dicitur homo cum la- traute nomine (a baubando)* I, 1, 24, 78. *Plagii ab ipso accusatur ob tr. de umbra* I, 1, 24, 79. *it. in aliis scriptis* I, 1, 28, 10
- Wundschii *Memoriale Oeconomicum* III, 3, 1, 4
- Z.
- Z** Abarellæ (Jac.) *Opera integra* Job. Luc. Haveurcutrus edidit II, 1, 14, 63 quem *impugnauit Juugius* ibid.
- Zabratus *Pythagoram docuit* I, 1, 10, 9
- Zanardi (Neb.) *Comm. in 8. libb. Physicorum Arist. & Metaphysica recensetur* II, 1, 14, 20
- Zara *Anatomiam ingeniorum & scientiarum scripsit* II, 3, 1, 3
- Zaratini *Epigrammata laudantur* I, 7, 3, 4
- Zehnerus (Joach.) *Adagiorum sacrorum Centurias V. quæ parallelis suis illustrauit, scripsit* I, 1, 21, 91. *it. Similitudines biblicas, cum παραλληλοµεveis* ibid. §. 92 sq.
- Zeidleri (Melch.) *Rhetorica Ecclesiastica recensetur* I, 6, 4, 4
- Zeilerus (Mart.) *Catalogum historicorum & Vossio exscripsit* III, 4, 1, 2
- Compiler rerum multarum* I, 1, 24, 72
- Epistolas & Itineraria varia scripsit* ib.
- Exscriptor diligens* G. J. Vossii I, 1, 18, 59. I, 1, 24, 72
- πολύγραφος nostri seculi* I, 1, 24, 72
- Ziegleri *Notæ in Grotium* III, 6, 1, 5
- lib. de jure Canonico laudatur* III, 6, 7, 17
- scriptum de fermentatione improbat* II, 2*, 6, 9
- Zonaræ *Lexicon Scaliger magno desiderio slugitavit* I, 4, 7, 10
- Zoophyta *describuntur* II, 2*, 4, 1
- Zoroaster *Magiæ occultæ autor perhibetur* I, 1, 13, 14
- Nomen hoc accepit ab astrorum contem-
templatione* ibid. §. 51.
- Zoroastrem *ab Abrahamo edoctum esse existi-
mat* Job. Jessenius I, 1, 10, 11
- Zoroastris *doctrina peculiari libro comprehensa
a Job. Jessenio* II, 1, 1, 12
- logia s. oracula in quæ scripsit Syriacus
Magnus & alii* I, 1, 10, 11. *Chri-
stianam pene fidem spirant* II, 1, 1, 12
- scripta* I, 1, 10, 9 sqq. *quorum aliquot
Job. Picus habuit* I, 1, 10, 10
- de Zoroastris *etate, nomine & natione omnia
sunt incerta* II, 1, 1, 12
- Zosimi *Scripta chymica esse γνήσια adversus
Reinesium defenditur* I, 1, 11, 38 sq.
- in quæ Olympiodorus commentatus
est* I, 1, 11, 46
- Zosimus *Oecumenici nomen obtinuit, quod ad
varios artis chymicæ recessus se
diffuderit* I, 1, 11, 40. *an a zosimo
historico diversus* ibid.
- Vetuslus Chymicus* I, 1, 11, 26
- Zonchei *de questionibus & miscellaneis ex jure
gentium judicium fertur* III, 6, 1, 6
- Zwelfserus *Pharmacopœam scripsit* III, 7, 1, 7
- Zwingeri *Philosophia moralis Poëtica* III, 1, 1, 1
- Theatrum vitæ humanæ recensetur* I, 1, 21, 23
- quod a Conrado Zycosthene initia sua ac-
cepit* ibid. & 54.



NA1 1506996

1204

150

2

4

